J. B. GRAMAYE

ANTVERPIENSIS

ANTIQUITATES BELGICÆ

EMENDATIORES, ET AUCTÆ

ANTIQUITATIBUS BREDANIS

NUNC PRIMUM EDITIS.

ACCEDUNT HAC EDITIONE

NICOLAI DE GUYSE MONS HANNONIÆ,

DAVIDIS LINDANI TENERÆMONDA.

JOAN. BAPT. GRAMAYE
ANTIQUITATES
ILLUSTRISSIMI DUCATUS
BRABANTIÆ,
IN QUIBUS
SINGULARUM URBIUM
INITIA, INCREMENTA, RESPUBLICÆ, PRIVILEGIA, OPERA, LAUDES:

COENOBIORUM
FUNDATIONES, PROPAGATIONES, SACRI THESAURI, ENCOMIA, VIRI CLARI:

ECCLESIARUM
PATRONATUS, MONUMENTA, RELIQUIÆ SANCTORUM, COLLATORES:

PAGORUM
DOMINIA, DOMINI, FAMILIÆ,

Quantum quidem nunc fieri potuit, ſpeciatim deſcripta: Ritus ſacri profanique inſerti: omnia ex ducentis & amplius manuſcriptis Codicibus (quorum præcipui Hiſtoriæ Ducum ſubjuncti nominatim) ex Oppidorum Cœnobiorumque Archivis, ex privatorum plurium ſchædis collecta.

Cum Indicibus Rerum & Locorum copioſis, & Urbium ſingularum teſtimoniis de veritate Scriptorum, & Scribentis diligentiâ.

Præfigitur ejuſdem Authoris COMPENDIUM HISTORIÆ BRABANTICÆ.

LOVANII, apud ÆGIDIUM DENIQUE.
BRUXELLIS, apud FRATRES TSERSTEVENS.

Anno M.DCC.VIII. *Cum Gratia & Privilegio.*

REVERENDISSIMI, ILLUSTRISSIMI,
AMPLISSIMI
ANTISTITES, HEROES, VIRI,
POST PRINCIPEM
PATRIÆ PATRES.

NEc magnoperè mihi ambigendum erat cui hos labores meos offerem, nec mirandum Vobis. Sunt illi à Brabanto, in & de Brabantia concepti, ad & per Brabantiam suscepti. Solent parentum altera ubi conceperit, alter ubi susceperit prolem, invitare avos potissimùm aut Mæcenates, denique affines & vicinos: illos ut expiando salutaribus aquis assistant, nomen imponant, renascentis testes sint; hos ut diem lustricum honorent, pompam prosequantur, renato congratulentur. Idem mihi usuvenit. Concepi ex labore, suscepi ex diligentia hanc meam Brabantiam. Nata intra domesticos parietes, ut typo renascatur, inque Clionis fano repræsentetur, publici favoris aquâ expietur, idque Apollinis manu, diem indixi: invitavi qui infantis latus alterum clauderent, scriptores utriusque ordinis & notæ, è quibus, utpotè affinibus, potiora meæ infantis membra derivantur: invitans & vicinos propè, proculque dissitos, tempora nimirum rerum, etyma, notationes, explicationes vocabulorum, & similia, quæ alterum historiæ meæ marginem jussi occupare. Restat ut anadoxos mihi & sponsores accipiam. Et quos quæso opportuniùs, quos decentiùs illis, quos Brabantia Patres, mea Mæcenates agnoscit & appellat. Et ut solent gratiore halitu narium anfractus invadere lilia quæ sevimus, ita Vobis erunt Operis quod vestrâ sovistis benevolentiâ. Operis in quo omnium & singulorum è Vobis decora ad ornatum communis Brabantiæ collecta: Operis in quo quicquid rarum, carum, admirandum, laudandumque habet Brabantia, exprimitur. Quod ideo velim sereno vultu aspiciatis & accipiatis, nomen ei de Vestro faciatis, apertum multis interim ventis & tempestati obnoxium, lucis & famæ campum ingressuro assistatis. Scio futuros qui arguent fœtum hunc meum informem esse & indignum tam illustribus oculis. Sed meminerint rudem indigestamque molem fuisse

Ante mare & terras & quod tegit omnia cælum.

Meminerint me tramitem ingredi nunquam ante à quopiam calcatum, visum quidem & alibi tactum ostensumque, peragratum nunquam. Quid mirum si alibi deviem, & alibi per ambages, alibi per anfractus ad veri scopum tendere coner? Vestrum erit, VIRI MAGNI, aspirare, ut possim fœturam hanc rudem tantisper lambere, donec omnium oculis dignissima evadat. Vestrum erit laboribus accedere, quos Brabantiæ vestræ lubens meritò impendi, impendo, & impendam. Quod facturos Vos ut spero, ita rogo, Deus erit qui affectum meum in rem communem juvabit, idemque, qui Vos Reverendissimi, Illustrissimi, Amplissimi Antistites, Heroes, Viri, post Principem Patriæ Patres, diu esse & superesse jubebit ad Reip. clavum sedentes. Quod orat etiam atque etiam

Vester Cliens

J. B. Gramaye.

AD

AD LECTOREM.

INtereſt te monitum LECTOR, ut Inſtituti mei non ſis ignarus. Habes hic BRABANTIÆ Antiquitates ſtylo rudi & plebeio, alibi etiam parum latino, quòd putarem tali res noſtrates notius exprimi; breviter, quòd vererer, opus perpetuo filo connexum in immenſum ne excreſceret, minutis etiam & fabuloſis non omiſſis, ut recrearem, & aliis poſt me anſam præberem fabulas diſcutiendi, ſicubi in aut ex iis veritas reperiri queat. Diplomata quæ laudo, fide optimâ, ut vidi, ita citavi. Quoad Urbes & Cœnobia & alia primæ notæ loca, non dubito quin certa aſſeram; in Pagis ſubinde non ita. Nec ideò aut negligentem me, aut imperitum æſtimabis. Inquiſivi quod & quoad potui: neceſſe fuit nonnunquam, ubi ſcripta deficiunt, dictis fidem habere; & quàm facilè etiam Primarios Pagorum hallucinari? Dices, judicium adhibendum fuiſſet. Id equidem feci, ubi in diſſentientes aut dicentium aut ſcribentium incidi ſententias; ubi unica ſolùm, quomodo potui? Addes, non intereſſe ut minuta illa in chartam injiciantur aut divulgentur. Quæſo te, Romanos & Italos adi, vide an non magis ſingularia de ſuis Urbe agroque ſcribant? Et cur cedamus, cur non aſſurgamus? & Scriptores, quibus vitam ſuam & Roma, & Græcia debet, habeamus? Inſerui, & diverſo ab aliis charactere indicavi tam ſacros quàm profanos ritus, & notulas generales, ut tædium levarem, & oculos continua Pagorum & familiarum recitatione fatigandos oblectarem. Ubi familias nobiles attigi, ne quis æſtimet, me auribus gratiam feciſſe, aut palponem egiſſe. Scripſi quæ mihi non dicta, ſed probata ſunt per chartas veteres aut Diplomata. Si quos aut quas præterii, venia danda prompto parato ſecundis curis emendari, ſuppleri, augeri. Nec enim mihi non vocato licuit privatorum ſcrinia excutere. Juriſdictiones in Pagis non tango, ordinem tantùm, quia ſervandus aliquis, ſervavi, eò collimans ut nominatione familiarum in quibus dominia ſingula fuerunt, innoteſcat, quæ, quando, & ubi floruerint. Antiquitates ſingularum Urbium, ſeparatim libellis comprehendi, & iis quorum maximè uſus ſum beneficio inſcripſi, quos in unum nunc faſciculum colligo, ut legentium & ementium commodo ſubſerviretur. Nomina eorum qui mihi auxilio fuerunt addidi, tum ut fidem meam liberarem, tum ut ne alienos labores mihi arrogem. In Antverpia & Taxandria diverſam ſequor ſtyli & peregrinationis methodum, ut judicia omnium deſcriptionis hac diverſitate audiam, quam formam uniformem ſecundis curis magis placeat amplecti. Rogatos autem velim omnes ad quos labor hic meus deveniet, ut non graventur bono publico quæ privatim habent, communicare, aut ipſi edere.

Quia autem ad fidem ſcriptioni faciendam Urbium ſingularum teſtimonia publica adjecimus, ne aberres, ecce tibi præfixas Cenſuras Lovanienſem LOVANIO;

Thenenſem, Landinenſem, Leewenſem, Halenſem, Arſcotenſem, Dieſtenſem, Zichenenſem, THENIS;

Bruxellenſem & Vilvordenſem BRUXELLÆ;

Nivellenſem, Gemblacenſem, Geldonienſem, Hanutenſem GALLO-BRABANTIÆ ad limitem Eburonicum;

Antwerpienſem, Lyranam, Herentaldenſem, Turnoutanam, Weldenſem & Arendoncanam ANTVERPIÆ;

Sylviducenſem TAXANDRIÆ; *&c.*

VITA ET ELOGIUM

CLARISSIMI VIRI

JOANNIS BAPTISTÆ GRAMAYE,

EX BIBLIOTHECA BELGICA

VALERII ANDREÆ DESSELII, J. C.

JOANNES BAPTISTA GRAMAIUS, Antverpianus, Jurisconsultus, Protonotarius Apostolicus & Arnhemiensis Præpositus, è Sugambris sive Geldris originem Majoresque suos habuit. Lovanii anno M. D. XCIV. sumpto in Artibus Philosophiaque Magisterii titulo, Laureâque Juris Utriusque, quam Licentiam vocant, anno M. D. C. die 26. Octobris ornatus, omne ferè deinceps Disciplinarum genus tractavit, atque Eloquentiam Juraque Professor Academicus publicè docuit. Pòst Belgii Principum ac Provinciarum Historicus, loca pleraque toto triennio lustravit, Archiva inspexit, Antiquitates eruit & descripsit. Hinc Hollandicam Germanicamque peregrinationem instituit, ac demùm suscepto Italico atque Hispanico itinere, in Africam delatus fuit, captus à Barbaris, & pleraque Africæ Barbariæque oras lustravit. Atque hanc suam peregrinationem in *Diario Argelensi*, atque *Africâ illustratâ* breviter ipse proposuit. Reliqua illius Scripta, edita variis locis, brevi hoc indice exhibentur:

Constantinus, Comœdia. Coloniæ, apud Mylium.

Andromeda Belgica, in adventu Belgii Principum Lovanii exhibita. Lovanii, apud Kellamum.

Elias, Tragi-Comœdia. Lugduni, typis Facheti.

Centuria Poëmatum: Genethliacorum, Epithalamiorum, Epiniciorum, Epicediorum, Odarum, Elegiarum, &c. Coloniæ, apud Mylium.

Centuria Poëmatum Extemporaneorum: Epigrammatum, Anagrammatum, Laurearum Doctoralium, Ænigmatum, &c. Lovanii excudit Kellamus.

Poësis Bucolica libri II. Ursellis Bircimannus.

Declamationes Heroïcæ. Francofurti, Wecheli hæredes.

Decas Orationum Academicarum. Coloniæ, Mylius.

Libellus Phrasium, & Epistolica. Ibidem, Hieratus.

Declamationes III. Parthenicæ. Lovanii Kellamus.

Declamationes Quodlibeticæ IV. Ursellis Sorbenius.

Asia & XLII. ejus Gentium Historia. Antverpiæ 1604. 4to. Joannes Keerbergius.

De primis precibus. Ibidem, Bellerus.

Reliqua Historiam spectant, quà Belgicarum Provinciarum, quà Africanam:

Encomium Brabantiæ. Excudit Amstelodami Hondius.

Historia Brabantica: De Brabantiæ Ducibus. Lovanii, Masius, 1606. 4to.

Antiquitates Ducatûs Brabantiæ: in quibus *Lovanii*, *Bruxellæ*, *Antverpiæ*, *Silvæ-Ducis*, aliorumque Opidorum, Municipiorum, Cœnobiorum, &c. initia, incrementa, opera, aliaque tractantur; pleraque Bruxellæ anno 1606. & 1610. separatim edita.

Anti-

Antiquitates Comitatûs Flandriæ : in quibus *Gandavi* & *Corturiaci Antiquitatum primitias* excudit Antverpiæ Verdussen 1611. 4to. *Brugas Flandrorum*, Lovanii Dormalius 4.to *Ipretum*, ibidem Rivius : *Trazeniacum*, Bruxellæ Velpius : *Flandriam Francam*, *Imperialem*, & *Ambachta*, *Pentapolim maritimam*, *Flandriam Gallicanam*, *Betuneam* & *Ariacum*, *Duacena* & *Orchiacum*, Insulis Beysius : *Flandriam Lyzanam*, Gandavi Faber.

Namurcum, Tomis II. De Comitibus Namurcensibus, deque Urbis ac Comitatûs Antiquitatibus. Antverpiæ, Nutius, 1607. 4to. Tomum III. *Antiquitatum Namurcesii*, Lovanii Masius edidit.

Antiquitates Urbis & Provinciæ Mechliniensis. Bruxellæ Velpius, 1607. 4to.

Historiæ & Antiquitatum Urbis Cameracensis summa Capita, idem Velpius, 1608. 4to.

Hasbaniæ illustratæ libros X. Coloniæ Egmondus.

Africa illustrata libris X. Excudit Tornaci Adrianus Quinque, 1622. 4to.

Diarium Argelense, sive Speculum miseriæ servorum Turcicorum. Athi, Joannes Masius, 1622. 8vo.

Martyres Argelenses, ex Hispanico Haëdonis. Tornaci.

SUMMA PRIVILEGII.

DIplomate Catholicæ Suæ Majestatis sancitum est, ne quis Librum cui titulus : *Antiquitates Belgicæ Joannis Baptistæ Gramaye, Præpositi Arnhemensis, Archidiaconi Ultrajectini, J. U. Licentiati & Professoris Publici in Academia Lovaniensi, necnon Serenissimorum Belgii Principum* ALBERTI & ISABELLÆ *Historiographi*, intra duodecim annos proximè sequentes, præter voluntatem *Ægidii Denique*, ullo modo excudat, aut alibi terrarum excusos in hasce ditiones importet; venalesve habeat. Qui secùs faxit, confiscatione Librorum & aliâ gravi pœnâ mulctabitur, uti latiùs patet in Litteris datis Bruxellis die 25. Septembris 1702.

Signatum :

LOYENS.

J. B.

ILLUSTRISSIMIS

ET

REVERENDISSIMIS

BRABANTIÆ ORDINIBUS

PATRIÆ PATRIBUS,

ITEM

AMPLISSIMIS NOBILISSIMISQUE VIRIS,

Ad publica ejusdem Provinciæ negotia

PRÆFATORUM ORDINUM

NUNC DELEGATIS

DOMINO HENRICO HUYS, Abbati Dilighemensi, Sacri & Canonici Ordinis Præmonstratensis,

DOMINO ALEXANDRO CAROLO de Pallant, Abbati Nobilissimæ Abbatiæ S. Gertrudis, & Privilegiorum Almæ Universitatis Lovaniensis Conservatori,

* DOMINO

DOMINO JOANNI DOMINICO, Comiti de Maldeghem, & de Steenhuffel, Baroni ac Dynaftæ de Leyſchot, Domino de Ooſtwinckel, Diepenſtein, Haibes, Marquette, Indevelde, Nederimden, & Ichſchot, Regiæ Cohortis Vice-Præfecto, Satellitum Regis Duci, quondam Pedeſtris Turmæ Præfecto,

DOMINO FRANCISCO HYACINTHO, Comiti de Lannoy, de Lamottry, de Beaurepaire, & Sacri Romani Imperii, Baroni d'Aix, d'Eſpieres, & de Sombreffe, Toparchæ de Mons de S. Gery, d'Achiel le Grand, de Santes & de la Huſſieres, à Catholica Majeſtate CAROLO SECUNDO, glorioſæ memoriæ, quondam Ablegato ad Sereniſſimum ELECTOREM PALATINUM,

D. JOANNI JACOBO VANDEN VEN, Toparchæ de Lathuy, Pietrebaix &c. Conſuli Lovanienſi Primario,

D. JOANNI BAPTISTÆ AURELIO A WALHORN, dicto Deckher, Domino de Termeeren, Conſuli Bruxellenſi Primario,

D. JOANNI BAPTISTÆ DEL CAMPO, Domino de Wytvliet, Primario Conſuli Urbis Antverpienſis,

D. NICOLAO d'EYNATTEN de Schoonhove, Toparchæ de Terhaghen, Gerardmont &c. Conſiliario, & Primario Penſionario Lovanienſi,

D. HENRICO PIPENPOY, Exconſuli Primario Bruxellenſi, nunc Conſiliario & Penſionario,

D. JOANNI FRANCISCO LAMS, Urbis Antverpienſis Conſiliario, & Primario Penſionario,

D. PETRO & D. HENRICO VANDEN BROECK, Equitibus, Ordinibus Brabantiæ à Conſiliis & Secretis.

ILLUSTRISSIMI

Illustrissimi et Reverendissimi Domini,

GRAMAYUM ſub Illuſtriſſimi Nominis Veſtri auſpicio publicæ luci reddimus, aut potiùs damus: mendoſiſſimum ſiquidem hactenus, Typographorum ſeu inſcitiâ, ſeu incuriâ, immani labore, germano autographi nitori reſtituere, operæ pretium eſſe duximus, rati non inutilem nos Reipublicæ operam navaturos, ſi Belgicæ noſtræ luculentiſſimam Hiſtoriam, quæ peregrina etiam ingenia in ſcribendi curam advertit, quàm emendatiſſimè, prout licuit, ederemus, maximè ab Hiſtorico Gentis noſtræ Principibus, ALBERTO & ISABELLÆ probatiſſimo, eoque noſtrate, conſcriptam, cui & populi indoles ac mores magìs perſpecti, & Archivorum eruendorum major opportunitas cum penitiori notitia conjuncta fuerit; tum evolvendæ antiquitatis ſtudium ſummum, & incredibilis diligentia. Et quidem alios rerum Belgicarum Scriptores, ita ſeu bella, ſeu tumultus occuparunt, ut cetera neglexiſſe videantur; cum GRAMAYUS noſter ita ſingula, non Urbium tantùm aut Oppidorum; verùm & locorum, & rerum pleriſque ignotarum monumenta, ab incunabilis ſuis retro inveſtiget, ut ad exactiſſimam indaginem deſiderari nihil poſſit. Quare præ ceteris, VIRI ILLUSTRISSIMI & REVERENDISSIMI, ſperavimus non ingratos fore Vobis Typographiæ noſtræ conatus, cum ad Vos, qui Patriæ negotia ſapientiſſimè adminiſtratis, propriè ſpectet earum rerum notitia quarum Vos propior tangit cura: cumque PATRIÆ PATRES & dicamini & ſitis, immunitates & Privilegia Brabantorum tutelæ & fidei integerrimæ veſtræ commiſſa ſunt, quo à Vobis ſarta tecta ſerventur,

tur, quæ omnia, Auctoris nostri gnavâ diligentiâ sic collecta & conservata sunt, ut quàm plurima eorum ab oblivionis interitu vindicarit; adeo ut hunc librum meritò liceat appellare Belgicorum Jurium Archivum. Erit aliunde tum Principi, tum primariæ harum ditionum Nobilitati, ut confidimus, gratissimum, quod librum hunc vestro dignati sitis patrocinio, quippe cum Majores ipsorum, heroicâ munificentiâ, tot loca sacra, seu ad Cleri splendorem, seu ad pauperum subsidium dotarint, Civium Collegia amplissimis libertatibus exornarint: acceptum planè iis erit ILLUSTRISSIMOS BRABANTIÆ ORDINES, illius operis præsidium suscepisse quo eorum Avorum memoria posterorum gratis animis transcribitur & immortalitati consecratur. Nostrati autem populo quid jucundius, quàm Privilegia quorum tutelam profitemini, in manibus Vestris versari, dum Vestris auspiciis GRAMAYUS redivivus publicam lucem aspicit? Et Inclytos Proavos, Majoresque Vestros, eò amplius numquam intermorriturâ memoriâ devenerabitur, eorum præclara in GRAMAYO monumenta revolvens, quò magis eo ipso intelliget, Vos Heroibus tantis similes esse illustres Posteros, ut aviti sanguinis ita & virtutum hæredes qui Patriæ saluti & ipsius immunitati tuendæ, vigilias & labores Vestros impenditis. Quod cum porrò strenuè faciatis de Musis & liberalibus artibus bene merentes, æquum est ut Auctoris nostri litteratissimi Viri fructus Vobis consecrentur, & quamcumque operam in eo edendo collocavimus, honori & Nomini Vestro inscribamus, observantiæ nostræ pignus, omni ære perennius.

ILLUSTRISSIMARUM ET REVERENDISS. DD. VV.

Humillimi servi & clientes

ÆGIDIUS DENIQUE

FR. TSERSTEVENS.

J. B. GRAMAYE
HISTORIA BRABANTICA.

Sereniſſimis Belgarum Principibus,
ARCHIDUCIBUS AUSTRIÆ,
DUCIBUS BRABANTIÆ
ALBERTO ET ISABELLÆ
MONARCHARUM, IMPERATORUM, REGUM
POSTERIS ET AFFINIBUS
FELICITATEM APPRECOR.

VEnio ad aram Celſitudinis Veſtræ depoſiturus exile munuſculum. Ita ſolent Magnis Divis vota nuncupari; ita Divis Auguſtis ſalutem dicturi, ita Auguſtis Perſarum Regibus ſe exhibituri Chariſtion aliquod repræſentare. Et veluti placant Liberum Patrem geniales pampini, placent Legiferæ Matri flaventes ariſtæ, Neptunus honoratur equo, quia nimirum eorum ea ſunt munera aut inventa; ita placaturam ſpero, placituram ſpero Serenitati Veſtræ Brabantiam, cui gloriæ initia à veſtris Majoribus, dignitatis incrementa à Parentibus, virtutum omnium chariſmata à Vobis. Amplius ut gratiora Jovi quæ Dialis peragit ſacra: Herculi quas Potitii faciunt, epulæ: Gradivo quas Salii: Cybelæ quas Corybantes faciunt, ſalutationes, quàm illa queis lucentem rude verberat aëra vulgus. Sinite ita & Vobis accidere, Magni Principes, gratiora, quæ offert veſter origine, natalibus, profeſſione; quem non utique digniſſimum, ſed unum è multis ad hiſtoriographi functionem, & illuſtrandum Belgium elegiſtis. Is certè Auſtriacæ Domûs Auguſtiſſimæ genius ſemper fuit, ea mens, ut cum omni Heroicarum virtutum genere ceteris antecellant, tum verò maximè in curis habent religionem & eruditionem. Et quis eſt, qui in Vobis aut horum aut illorum aliquid jure queat deſiderare? Virtutem? Loquuntur illa in Menapiis Morinisque propriâ Archiducis manu ductu fixa trophæa, & nunc ultra Moſam Rhenumque veſtris auſpiciis arma virtutemque producta. Pietatem? Teſtantur tot veſtris opibus ornata, dotata, templa, cœnobia: veſtro auxilio tot undique imò & è Comitatu veſtro monaſteriis conſecratæ Nobiliſſimæ Virgines. Clementiam? Norunt omnes, quibus integrum quotidiè Principis ora tueri, querelas deponere, neceſſitates exponere. Et verò felices præ aliis Belgas, quibus ii obvenerint Principes, quibus Illuſtriores invenire, meliores deſiderare, prudentiores optare nequirent. Quos longævos eſſe optat oratque, quiſquis Belgium optat oratque eſſe fortunatum. Et ego in illis. Lovanî ineunte Octobri, anni M.DCVI.

Sereniſſimarum Celſitudinum Veſtrarum

Cliens,

J. B. GRAMAYE.

A CANDIDE

AD LECTOREM.

CANDIDE LECTOR.

NE scriptionis & scripti hujus te offendat insolentia, libet paucis præfari & instituti mei apud te rationem deponere. Miratus ego sæpius in hoc fertili doctorum seculo & Belgio ita paucos, ita nullos esse qui illustrandæ ornandæque patriæ studium in seriam admittant cogitationem, passim externorum sollicitos & curiosos cum labore & laude. Quorum ego defectum aut oblivionem etsi sciam majus quiddam esse, quam ut vires meæ patiantur, tamen (laudem non arrogo) veniam merebor, si exteris & nostratibus ex 200. & amplius calamo exaratis codicibus collectam obtulero Brabantiam; cui sua quisque plura alii, meliora doctiores adjicient. Habes hic historiam, non singula & minutatim à Ducibus nostris ubivis locorum gesta, sed in ipsa duntaxat Brabantia. Quæ extra eam suffecit digito notasse, suis singula locis ubi peracta sunt, pernarranda. Auctores exteros nostratibus accedentes in marginem rejeci, ne eorum frequens repetitio oneri esse queat obiter lecturo. Quæ sub Burgundiæ Principibus gesta, non attigi; quia decessor meus singulari volumine id fecit antea. Quæ sub Austriacis gesta sufficit indicis in morem percurrere. Interim quicquid ab utrisque in Brabantia actum, in Analectis Antiquitatum invenies. Si quid in scripto hoc tam vario, multiplici, novo elapsum; aut sicubi lapsus, omnibus citra affectum censentibus affero spongiam, scalpellum, stylum. Publicè omnes utriusque ordinis viros rogo, moneant, suggerant, emendent, emendaturo secundis curis, si quid minus rectum, certum, perfectum, expressum, & interim ad aliarum Provinciarum Antiquitates hac qua Brabantiam absolvi, methodo progressuro. Ita habe & vale Lector.

HISTORIA BRABANTICA.

CAPUT PRIMUM

Continens quadringentorum & amplius annorum gesta, quo tempore sub Ducibus suis Troiani sanguinis, aut si mavis Agrippinæ Regibus fuit Provincia.

Etsi non dubitem idem Brabantiæ, quod ceteris nationibus evenisse, ut nonnulli ejus illustrandi studio, ubi historiæ lumen deficiebat, ad majorem scriptionis gratiam multa commenti sint, longos Regum ordines, gesta, utinam non & nomina digerendo, antiquitatis opinionem credulo lectori facientes. Etsi non lateat illud quia multis peccatur inultum, oblectat tamen subinde verisimilis narratio, quam si ex toto factam esse non credimus, scriptam tamen esse non inficiemur. Talia erunt quæ hoc capite digessi, auribus gratiam facturus, annalium fidem secutus, à qua olim etiam primi nominis viros non abhorruisse scio, modò omnes vulgariter doctos applaudere.

Inter annalium compilatores, aliquos offendi & aliqui me, Brabantiæ [1] seminarium ex arca Noë tædiosâ deductione petentes, quos nemo non fastidiat. Alii parcius gaudent in Troiæ fumo famam venari, & Antenorem aut Hectore [2] natum Francionem [3] invenire, cujus posteritas ex Isauria in Pannonias [4] dilapsa, indeque in loca Rheno contermina, utrobique Sicambrorum [5] (id nominis à Duce mutuaverant) nomini & regno [6] dederit initium. Potuissem seriem prodigiosam & geneas exscribere, si putassem ex nudis nominibus aliquam voluptatis umbram ad curiosos perventuram; Ideoque malim hinc magno saltu ad Salvium Brabonem calamum transferre.

Hic putatur apud Arcades [7] enutritus, Julio Cæsari [8] in expeditione Gallicana Comes extitisse, primòque Thuringis [9] ab eo domitis Rex datus, mox etiam Agrippinatibus, [10] in quorum fide erat, quicquid [11] Rhenum [12] inter Scaldimque terrarum jacet, quod exinde penes Brabonici sanguinis Reges perseveravit. Addunt id temporis quendam portentosæ magnitudinis [13] tyrannum [14] arcem in supercilio Schaldis habitasse (arcis [15] & hominis etiamnum monstrantur reliquiæ) prætereà navigantibus [16] nisi dimidium mercium pependissent, [17] dextras amputare solitum. Certè id adeò creditum ut Scriptor [18] fide dignus ex oculati testis ore tradat ante 200. aut circiter annos in Taxandriæ locis repertam ex plumbo arculam justo numero manibus sed exsanguibus & arefactis plenam. Quidquid ejus sit, manuum [19] & arcis in scutis suis monumentum refert [20] Antwerpia, nec nomine [21] multùm recedens, ubi Antigonum, [22] (id gyganti nomen erat) Brabo singulari [23] certamine interemit erectoque trophæo dextram [24] gygantis in flumen projecit, ejus facinoris merito S. Imperii [25] Marchio [26] declaratus, manente etiam Antwerpiani juris, medietate [27] fluminis, quousque nimirum projecta manus. Idem auctior Swanæ [28] (soror [29] ea Cæsaris dicitur) connubio, præstitoque in [30] Martis æde Lovanii fidelitatis juramento [31] scribitur non minus amplam quam pacificam ad [32] posteros transmisisse possessionem. Et memoriæ datum ut Brabantiæ [33] caput [34] Lovanium (quod hodieque servant) haberetur.

1. Nicolaus Clericus & Chronicon magnum impressum Antverpiæ anno 1525.
2. Franciscus Rosieres tomi 1. historia 4. histor. Lothar.
3. Chronicon Brabantiæ impressum à Joan. Doesborch anno 1510.
4. Fusè de his Lazius l. 3. de Gentium Migrationibus.
5. Ex Regum genealogia apud Henninges & Lazium & alios.
6. De hoc latius in Geldricis.
7. Annales vulgò & liber cui titulus Speculum Belgii.
Vide an fidem mereatur ex eo quod addunt Julium R. Arcadiæ filium fuisse & Brabonis Collactaneum.
8. Præter supradictos id refert Genealogia Trudonensi Chronico præfixa.
9. Consentit Regum Turingiæ series apud Henninges & alios.
Si ita esset, Romani haud dubiè non tacuissent.
10. Consentit Regum catalogus Chronico præfixus.
Meritò dubites an unus de his veriora Romani scribant.
11. Quorsum ergo tot gentium Regum, rerumque publicarum apud Cæsarem & alios nomina, si unum omnes & Romanis amicum (ut narrant) Regem agnoscebant?
12. Hos limites etiam Rogerius assignat historia 5. tomi primi.
13. Conatus est id fusè refutare Goropius libro singulari.
14. Cassianus libello de Gygantibus.
15. Nomen ei Gygantis domus, quamquam alii eum sub Scaldi celatim habitasse.
16. Nescio an non locorum prout tum erat situs, aut mari, aut sylvis incolas refellere possit illas navigationes.
17. Alii minus verisimiliter narrant eum portorii loco dexteram exegisse.
18. Abbas Scriptor chronicorum S. Trudonis.
19. Goropius de eis aliqua, sed non omnia mihi probata.
20. Jam inde ab annis 500. ut ex diplomatum subsignatione collegi.
21. De hoc arridebunt fortè magis quæ in Analectis Antverpiæ afferemus.
22. M. S. Rithmorum popularium parte 1.
Nomen Græcum cujus ne vestigium quidem in nostrate lingua.
23. Annalibus nostris, vicinarum Provinciarum consentiunt Chronica.
24. Lowius ad Molani Militiam sacram.
25. Fasciculus Temporum in indice nostrorum Ducum & Marchionum.
26. De hoc latius & fortè certius testiusque agemus c. 3.
27. Id Chronici omnes una voce tradunt.
Quid olim fuerit non mihi liquet: hoc scio, multo aliter se rem habere.
28. Chronica Tongrorum & Leodicensium c. 6. & 7.
29. Miror cur id Romani facundi rerum suarum promptores tacuerint.
30. Viderint Lovanienses an certo id probare possint.
31. Rogerius historia 14.
32. Obiisse traditur ante Christum natum anno 51.
33. Occurret forsasse & historiæ cap. 2. & Analecta legenti ratio certior.
34. Castergatensis tractat. 5.

Sal-

Salvio Braboni asserunt Carolum [35] filium & hæredem [36] successisse, & amplius aditæ possessionis terminos [37] ad Oceanum Frisonicum [38] extendisse, Augusti ævo [39] & beneficio. [40] Datumque horum, patris dico & filii memoriæ, ut alterutrius nomen, secuti per ordinem Duces suo quasi commune præposuerint. Quod nisi dicamus non video quomodo annalium Scriptores diversa [41] successorum [42] nomina proferentes liceat conciliare.

Itaque Carolus, quem dixi, filiis Tito [43] & Julio [44] patrimonium distributurus illi Turingiam, [45] huic cetera ultra Rhenum assignavit. Hujus tum alibi tum inter Rhenum Mosamque in Juliacensi [46] oppido extat memoria, Octavium [47] nacti successorem Romanoque Troianoque [48] sanguine dignissimum. Quod ejectis Valentianis [49] Saxones fateri, Trajanus [50] Imper. agnoscere nunquam desiit, hunc potissimum totius Belgicæ appellans Gubernatorem, [51] cujus virtus prima Barbarorum impetus excepisset. Hac in functione & ipse & filius Godardus [52] & denique nepos [53] Gottofredus [54] laudabiliter [55] perseveravit: Posterior etiam M. Antonio Vero in Saxones [56] & Germanos auxiliator. Sed quod nepotem ejus Commodus Veri Successor Romæ peremisset, non muliebriter ferendam ratus injuriam Treviris [57] Germanisque in belli societatem pertractis palam [58] deficit, præsidia Romanorum ab ostiis fluminum ejiciens. Quibuscum Vericus [59] demum filius pacem composuit, hinc æternâ oblivione sepulta, (quod Commodo extincto minus grave erat) injuria; inde relicto [60] Belgarum [61] Ducibus veterum possessionum jure. Verico etiam tum superstite Artsardus filius in administrationis & curarum partem à patre jam inde receptus, Carausio [62] Maximiani Cæsaris Legato propter scelera exautorato surrogatus à Romanis. Qui utrique Constantini [63] M. Parenti præsto fuisse traditur, alteri [64] quidem in Alemannos, alteri verò cum ex Britannia [65] Treverim versus iter dirigeret. Martsandus [66] conatus ipsius [67] Constantini in Licinium Maxentiumque castra secutus, regni insuper sui [68] per Hannoniam Atrebates, & Picardiam fines legitur propagasse. Qui eum secutus Taxander [69] urbi [70] aut regioni nomen dedisse creditur, & Gratiani Cæsaris (causa non traditur) indignationem incurrisse, periculo tamen ereptum Germanici [71] & Albagasti artibus, voto concepto se Christi dogma [72] amplexurum. Vinculis Ita expeditum impensè Maximiano Augusto favisse, Theodosio insuper acceptum fuisse pro comperto habemus. [73]

Successores Ansigisus [74] Honorio contra Barbaros militans victi apud Arelatem Grosii Vandalorum [75] Regis laudem reportavit. Carolus [76] cui formæ decus [77] *Pulchri* cognomen fecit, Valentiniani Imper. equitum magister & sororius audiit. Hujus filius, illius nepos [78] Lando crescentibus indies Francorum in Belgio rebus parum in Romanis spei reliquum esse videns, cœpit [79] Childerici Francorum Principis partes fovere. Et post eum Austrasius [80] (à quo [81] nomen regno hæsit, sicut à patre urbi) filius, [82] Carolus Naso nepos, Bertharii Thuringiæ Ducis gener, Carolus [83] ab Hasbaniæ natali illustre sortitus nomen, pronepos. Quorum hic Theodoberto Austrasiæ Regi ab intimis consiliis legatione insuper ad Justinianum honorifica functus Carolomanni pater aliquibus ponitur.

CAPUT II

Complectens 50. plus minus annorum gesta, quibus Brabantia per Duces Austrasiæ Hasbanici sanguinis gubernata à Francorum stetit arbitrio.

Brabantiam postquam Franci [1] cum reliquo Belgio, armorum jure suam [2] fecêre, Vandalorum, [3] Hunnorumque prædis subinde exhaustam, regni sui clientibus beneficiario titulo possidendam distribuerunt, aut, si qui supererant receptis

35 Speculum Belgii l. 4. cap. 8.
36 Petrus Damianus apud Chronicon.
37 Vellem non adderent Augustum in sylvis inter Bruxellam & Lovanium lino natum.
38 Occo Scarlensis l. 1. tangit victoriam & bella.
39 Joannes Monachus cujus scripta quidem non vidi, sed citata legi apud diversos.
40 Miror tam potentis viri ita obscurum Romanis nomen fuisse, ut tot Belgarum seditionibus non innotuerit.
41 Annalium quidam post hunc Carolum 8 ex ordine Carolos sibi invicem succedentes in Regno nominant. quorum ultimus Pulcher dictus. Alii quos nos sequimur, recensent prout hic recensitos vides.
42 Suspecta esse possit hæc Scriptorum inconstantia.
43 Quam vellem hunc Titum non facerem Vaspasiani patrem.
44 Præfuisse volunt annis 53.
45 Turingiæ Regum series respondet apud Henninges.
46 Alii hoc opus Julii Cæsaris esse volunt. Displicet doctis hæc varietas, quanquam facilis conciliatu.
47 Obiisse eum tradunt anno 140.
48 Famam fuisse ejus rei ex Diplomatum fide supra docui.
49 Hannoniæ Chronica & Joannis Guisani l. 4. part. 2.
Cum hatum conditorē vocant Valentinianum Imper. miror cur tam longo ante Valentinianum tempore eas nominent.
50 Traianum Belgicæ Præpositum etiam Romani fatentur.
51 Istud dignitatis genus inter Romanos non legi, tamen non impugno id factum.
52 Obiisse volunt eum anno C. 187.
53 Qui hic Reges aut Duces vocantur, si Romanorum præfecti fuisse scriberentur, plures crederent.
54 Hunc autem obiisse volunt anno C. 232.
55. Speculum Belgii l. 4. cap. 10.
56 Belli gesti meminerunt fide digni Saxonum & Germaniæ Scriptores.
57 Si Frisios rebellasse scriberent, nemo ambigeret. quos Germanorum nomine liceat intelligere.
58 Defectionis meminerunt historiæ Augustæ Scriptores & Gestorum à Cl. Albino.
59 Vitâ functum scribunt anno 287. centenario majorem.
60 Rogerius historia 27 & sequentibus.
61 Quidni, cum tanta Romanorum, qui Belgicam gubernarunt, apud auctores raritas inveniatur, diceremus, Belgio ab eis Belgas aliquot impositos, & ex eo genere forsan quot recensemus Duces?

62. Meminit ejus historiæ Augustæ scriptor nonnus.
Quo longius progredimur, eò magis verisimilia afferemus.
63 Expressè Zonaras & alii meminerunt.
64 Rogerius historia 29.
65 Ex Zosimi Cedranique historia.
66 Obiisse putatur anno 375.
Nominis hujus vestigia aliquot videbis in Analectis urbium.
67 Speculum Belgii l. 4. cap. 13.
68 Consentiunt Hannonum Chronica.
69 Obiisse lego an. 406. & amplius eum vocari à plerisque filium Caroli Nasonis, nepotem Brabonis, pronepotem Caroli Pulchri.
70 Verius dicerent urbem aut regionem ei nomen dedisse, cum Taxandri longè ante noti fuerint.
71 Noti sunt Romanis Græcisque Scriptoribus.
72 Id prolixè refert chronicon Trudonense vetus M. S.
73 Optassem Annales quos vidi aliquanto magis seriam habuisse rationem temporum.
74 Obiit an. 416. & fortè is est quem alii Brabonem primum vocant.
75 Historia M. S Vandalica meminit hujus.
76 Obiit an. 460. & ab aliis prætermittitur in serie Ducum.
77 Speculum Belgii l. 4. cap. 14.
78 Obiit anno 478 & nonnullis Brabo secundus vocatur.
79 Franci Scriptores meminerunt.
80 Obiit anno 504.
81 Magis probabiliter alii Austrasiæ nomen derivant, quod ad Orientem sita esset à Teutonico Oostreich: ut a Westreich, corruptè Neustria formata est.
82 Obiit anno 538.
83 Obiit anno 586.

1 Chronicon Belgii parte 2. cap 6.
2 id factum sub annum 500.
3 Vide de his caput singulare in prolegomenis.

ceptis

ceptis in fidem prioribus dominis eodem jure permiserunt. Rationem, cur id asseram, habeo; exempla etiam eorum omnium qui diversis in hoc tractu monasteriis latifundia donaverunt, Ita nimirum Trudo [4] in Hasbania, Guibertus [5] in Bratispantio, Bavo [6] in Menapisco, Ansbertus [7] in Taxandria potentes & opulenti, vocantur *nobili Francorum &* [8] *Austrasiæ Regum aut Ducum sanguine procreati.*

Ceterùm cùm bifariam [9] Francorum divideretur Imperium in *Austriam*, [10] puta & *Neustriam*, [11] *Austriæ* sive *Austrasiæ* Brabantia contribuebatur. [12] Ex cujus Regni laceratione [13] fines suos extendere Brabantis integrum fuit, qui jam inde Regni, sub cujus latuerant [14] tutela, nomen assumpserunt Austrasiæ Duces [15] sive Principes dicti.

Interim illustres aliquot hujus Provinciæ Heroës extiterunt, neutiquam silentio involvendi. Inter quos virtute & opibus facilè primus [16] Carolomannus [17] incertæ originis; incertæ dico, quia de progenie ejus inter Scriptores non convenit, aliis per [18] Sigibertum, Priamum, Heribertum, Leontium, Meroväum, Dioclem successivè adscendentes genus ejus ad Sunonem [19] Orientalis Franciæ Regem referentibus: aliis ad [20] Ansegisum inferioris Germaniæ Ducem, [21] interjicientibus inter utrumque Brabones tres, quorum primus assignatæ sibi [22] per Maximianum inter Scaldim Mosamque Provinciæ nomen communicarit: aliis minùs fortasse convenienter Caroli [23] Hasbani, in quo superius caput conclusimus, prolem eum facientibus. Ut ut est, in Hasbania [24] & quidem Landini [25] plerumque egisse constat, Childeberto [26] Austrasiæ Regi inprimis charum & in Longobardos [27] auxiliarem fuisse, Clothario autem Francorum Regi in Brunechildim [28] nostrates juxta & Gallorum narrant historiæ.

Mortuus [29] virtutis suæ æmulum & hæredem invenit Pipinum [30] (à quo Ducum suorum cathalogos saniores exordiuntur Chronographi) [31] Virum sanctitate & omnibus, [32] quæ Principem & Christianum ornare solent, virtutibus conspicuum, domi æquè ac foris, pace non minùs quàm bello clarum. Quem *Brabantiæ Archiducem*, [33] quia ob eo consecuti Duces gloriæ, & fortè generis sui initium capiunt; *Patriarcham*, [34] quod Principum istius tractûs senior & opibus, dignitate, potentiâ primus; *Apostolum* [35] ob reparatum [36] Barbarorum irruptionibus multum imminutæ Religionis statum; *Austrasiæ* [37] *Principem* ob demandatam ei Regum tutelam; [38] *Regni Franciæ Gladiatorem* [39] quia Ducum primus; *Majorem Palatii*, [40] &, *intimi participem, principemque* [41] *Consilii* (quos titulos Dagoberti [42] & aliorum beneficio Regum consecutus ad posteros transmisit) ab exteris appellari non sine occulto voluptatis sensu audiunt nostri populares. Cùm verò [43] *Pater Patriæ* (nomen est vetus novum, non nisi [44] optimè de Republica meritis concedi solitum) *probatissimæ vitæ*, (idipsius uxoris, [45] filiarum, nepotum miraculis post mortem illustrata sanctitas comprobavit) *purissimæ famæ* (id procul dissiti Principes [46] & Antistites [47] testati sunt) *sapientiæ Domicilium* (nec enim aliud à maximis Viris Arnoldo Metensium, [48] Cuniberto Agrippinatum, Amando Tungrorum Episcopis, quos in intimæ locum familiaritatis assumpserat, haurire poterat) *consilii Thesaurus* (ut non immeritò Lotharius & post eum Dogobertus [49] totius Regni statum ab ejus ore voluerit pendere) *Defensio legum* (proprium & huic & posteris hujus fuisse mox patebit) *controversiarum Finis* (Judicis officio [50] functum, & laudabiliter functum colligas) *Munimentum Patriæ* (bella Dagoberti [51] cum Saxonibus, [52] Sclavis, [53] Vasconibus, [54] Winidis [55] hujus virtute potissimùm, & Childeberti cum Longobardis [56] hujus auxilio confecta testantur.) *Curiæ Decus* (primum virtute, genere, merito, potentiâ docui suprà) *Via Ducum, Dis-*

4 Chronic. Trudonense parte 1. ex diversis Rhemensium Episcoporum Rescriptis & Diplomatibus.

5 Sic vocatur in Diplomate Ottonis Augusti pro monasterio dato.

6 Meierus l. 1. & ex eo Molanus.

7 In Diplomate donationis ejus Ecclesiæ Ultrajectinæ factæ.

8 Amplius observo ferè omnes illius tum in Austrasia nominis Pipinis nostris affines fuisse.

9 Hunibaldus l. 2. historiæ Franc. & alii omnes.

10 Fusè de his nominibus Lazius l. 13. de migrationibus gentium.

11 Nomen à situ inditum, tal[i]aque hæc partitio post an. 514. inter Magni Clodovæi filios.

12 Bogardus l. 7. Rerum Lovaniensium id se probat ab aliis ante dictum.

13 Probavi id ex Diplomatum fide supra in Isagoges c. 4.

14 Heuterus l. 2. c. 14. id probat.

15 Præter ea quæ alibi dixi, sunt qui putant Austrasiæ (interioris nomine) Duces fuisse, & dictos fuisse, quasi totam interiorem Austrasiam suo sub imperio haberent.

16 Meierus ad annum 615.

17 Hic si non caput, saltem ex eis quos novimus primus familiæ Carolingorum, qua totius Franciæ postea facta est potens.

18 Sic Lazius l. 3. genuam deducit.

19 De eo Franci & genealogiarum Scriptores potiss. Marcomyri f.

20 Trithemius in Chronico Hirsaugiæ.

21 Lazius l. 2. s. 9. docet Belgarum Ducis dignitatem Romanorum munus fuisse, quem vide.

22 Conferre hæc licebit cum iis quæ superiore capite & Isagoges c. 1. annotavi.

23 Henninges tom. 4. regni 2. parte priore folio 120.

24 Vide Landinensia. Quidam aiunt Ecclesiam Hesyeni pagi juxta Landinum à Carolomanno structam.

25 Annales parte 2. c. 6. & ex eis Molanus, Divæus, alii.

26 Chronicon Franciæ p. 2.

27 Vide Diaconum.

28 Henninges ubi sup.

29 Ob. anno 615. aut ut alii 619.

30 Regerius historia 47. In M. S. Curiæ Bruxell. & veteribus populari lingua scriptis Pipinum lego, cui Landensis cognomen ab urbe quam struxit, aut ubi natus, qua delectatus est.

31 Divæus, Barlandus, Molanus.

32 M. S. Agyologii Brabantinorum in Rubea Valle parte 1. vita 1. & sequentibus.

33 Molanus lib. 1. Rerum Lovan. ex Archivis oppidi.

Vel quod alios sub se Duces habuerit.

34 Sic à Stephano Abbate vocatur in vita S. Modualdi.

35 Molanus in Martyrologio.

36 Patebit id in Analectis.

37 Surius in vita S. Gertrudis.

38 De Dagoberti tutela et tommilla Gaguinus, & Annales cap. 10.

39 Lowins ad Molanum ex historia Francorum, & Annales cap. 10.

Id ego nominis idem esse puto cum gladiatore, cujus dignitas prima, qua etiam Aquisgrani honoratos ex Ducibus nostris aliquot post docebo, quanquam Annales à Lothario Rege an. Regni sui 30. velint Pipino & Successoribus concessum.

40 Sic à Sigiberto vocatur in Diplomate dato an. 643. ut supra.

Alias Major domus aut palatii, Princeps supremus Palatii, Princeps Palatinus, quo eodem sunt, vocatur.

41 Sigibertus anno 625.

42 Ado Viennensis in Chronico.

43 His quæ sequuntur elogiis Pipinum honorat Stephanus Abbas Leodiensis in vita S. Modoaldi.

44 De eo Lazius Commentariorum Reip. Ro. lib. 3. c. 17.

45 Vitæ extant in Annalium parte Agyologii Rubeæ Vallis Tomo 1. Molano, Surio & aliis.

46 Vide diplomata à Rogerio collecta operique præfixa.

47 Vide Chronic. Trudonopolis p. 1. l. 1. 2. 5.

48 Annales p. 2. c. 19. & vitæ illorum apud Surium.

49 Wasseburgensis idem refert.

50 Id testatur M. S. D. Gertrudis vita servata Nivellis.

51 Molanus Militiæ sacræ cap. 6.

52 Annales nostri disertè.

53 Annales Hollandiæ & Chronicon Egmondanum.

54 Scriptores Franci.

55 Lazius & Paulus Diaconus, itemque Viterbiensis lib. 5.

56 Lowius ad Molani caput 6. ex Francorum historiis probat.

ciplina Regum (Dagoberti enim, vivo [57] patre Institutor, mortuo Tutor fuit) hoc inquam elogio cum honoratur, quis unquam de ejus dubitabit integritate? Quam filii Grimoaldi in Ducatum & Palatinam dignitatem [58] successoris virtus non parùm exornavit. Cui tantum Sigibertus Rex legitur tribuisse, ut filiam [59] ejus in thori societatem, filium Childebertum, (cùm exigua prolis spes affulgeret) in familiæ communionem legitimæ adoptionis [60] viâ assumpserit. Sed enim cùm supra votum nasceretur [61] Sigiberto filius, Grimoaldo post mortem patris Tutorio nomine commendatus, hic adoptionis nuperæ jus pertinaciter tuiturus, [62] unàque filio expectatum diadema impositurus, pessimo consilio verum Regni hæredem attonsum [63] Monachi habitu in Scotiam relegavit. Ejus rei indignitate permoti Austrasiæ Proceres, inprimisque Clodovæus [64] exulis patruus, ad justam iram provocati, armis vindicandam statuunt injuriam. Secuta causam belli fortuna, [65] Childebertus malè affectati Regni pœnas in prælio cæsus pependit, Grimoaldus [66] Arcembaldi Ducis operà vivus in hostium venit potestatem, & apud [67] Lutetiam carceri mancipatus ærumnosà vitâ infelicem exitum jussus est expectare. Medio tempore Grimoaldi [68] soror Begga Ducatûs gubernacula ad se traxit, hæresque fraternarum opum & dignitatis etiam, Ansegiso, de quo sequenti capite, nuptui data, in eum & natos eo filios hæreditatis amplissimæ jus transfudit.

57 Hunibaldus & Gaguinus.
Obiit Pipinus an. 647 aut juxta alios 642. sepultus Landini, unde translatus Nivellas feretro Divæ Gertrudi proximo sequitur.
58 Divæus l. 2. partis 2. Rerum Brabanticarum.
59 Chronicon Franciæ & Annales unanimiter.
Al. Hildebertum.
60 Sigibertus ad annum 640.
61 Andoennus verus Scriptor cujus fragmenta inter scripta Divæi reperi.
62 Non conveniunt in hac narratione etiam ipsi Franci historici.
Id factum alii probant alii improbant; stat pro his testamentum, pro illis adoptio.
63 Annales nostri parte 2. c. 12. procerum invidiam aiunt ei mortem accelerasse, & Sigibertum non in exilium sed ad studia ablegatum.
64 P. Æmilius l. 2.
65 Rogerius historia 46
66 Alii in sylvis aut carcere cæsum, alii in vinculis mortuum tradunt.
67 Id vulgò Franci scriptores tradunt.
Obiit an. 660. Sepultus Jupiliæ.
Al. Beggua aut etiam Beggina vocatur.
68 Agyologus Rubeæ Vallis parte prima, vt 12 3.

CAPUT III

Annos plus centum percurrens, quibus Brabantia ad Francicæ originis Marchiones devoluta perseveravit sub Francis.

DE Ansegisi parentibus dicam in Antverpia; hìc tantùm, fuisse patriæ [1] avitæ dignitatis hæredem, Marchionem, [2] limitis Antverpiani Præfectum. Qui nec frustra [3] Anchisis Troiani nomen adeptus, *generosæ* [4] *Pater indolis & nobilissimorum Regum extitit Propagator*, Palatii [5] Austrasiani Magister, sed parùm se [6] secularibus implicans, domesticà quiete, patriàque [7] pietate oblectabatur; ab Alumno [8] quodam suo, quem puerum fortè inventum pro [9] suo aluerat, & salutaribus aquis cùm expiaretur, [10] testis astiterat, inter [11] venandum, per summum scelus, inauditamque ingratitudinem [12] peremptus, uxoriis manibus ad tumulum delatus, non inferior Martyre [13] in aliam vitam emigravit. Invenio nonnullos, qui asserunt in [14] bello contra Henetos cæsum Ansegisum, quod nescio an fidem mereatur. Alii [15] in Ebroinum tyrannum Godani subornatorem cædis culpam detorquent, alii malunt proprio [16] vitio impulsum paricidam, quod speraret sublato marito se perfacile potiturum Beggæ [17] connubio, quod longè secus accidit; illa enim [18] in Sylvæ Arduennæ recessum dilapsa, [19] quod vitæ reliquum erat Deo consecravit, merita Divorum numero aggregari.

Post parentum [20] alterius mortem, alterius fugam reipublicæ etsi non planè tranquillæ [21] negotium suscepit Pipinus [22] ut nomen ita & virtutem avi cum dignitate [23] referens; *eoque magnitudinis* [24] *provectus, ut totâ Austrasiâ si non nomine Regio, certè Regiâ dominaretur potestate. Secundus* [25] *& junior* [26] dictus avi respectu: *Harstallensis* [27] ab arce quam in supercilio Mosæ exædificavit: *grossus* [28] vel *crassus* à corporis habitu: *Litabantus* [29] à loco genitali aut geniali appellatus. *Vir Illuster, Dux &* [30] *Marchio* cujus virtuti nunquam defuit occasio, obfuit fortuna, occupato semper gloriæque materiam quærenti, in reipublicæ & religionis inimicos. Senserunt illud Saxones [31] Austrasiæ finibus rejecti: Suevi [32] Flandriæ incubantes fatentur, in ordinem redacti: Frisii [33] non ignorant, pluribus bellis attriti: pulsus è [34] Batavis Radbodus de fidei nostræ cogitat rudimentis. In Francia licet non tam con-

1 Goropius de eo & majoribus pauca.
2 Rogietes in serie Ducum.
3 P. Diaconus l. 8.
4 Stephanus Abbas c. 6. vitæ S. Modoaldi.
5 Divæus l. 2. parte 2.
6 Molanus c. 8. Militiæ.
Godanus vocatur Meieto, alii Gundunus.
7 Hagyologus Brabant.
8 Meierus ad an. 686.
9 Chronicon Gemblacense fol. 3.
10 Author vitæ S. Beggæ.
11 Rythmi nostrates.
12 Henninges fol. 22.
An 685. ut Divæus, 698. ut Henninges, 679. ut alii, cum uxore sepultus Aldennis.
13 Molanus in Martyrolog.
14 Henninges ubi supra ex Chronico Gallico.
15 M. S. Historiæ nostræ in Archivis Bruxel.
16 Annales p. 2. c. 13.
17 Barlandus meminit.
18 Ex fundatione Cœnobii Andennensis.
19 M.S. vitæ ejus in Ecclesia Nivellensi.
20 Annales parte 1. c. 14
21. Divæus p. 2. l. 2. Rerum Brabant.
22 Bogardus l. 7. Rerum Lovan.
23 Volaterranus A.
24 Hoc ei dat elogium Stephanus Abbas in vita S. Modoaldi.
Otto Frisingensis l 5. c. 13. ex hoc tempore vult Francos nomine tenus tantùm regnasse, cum omnia per Majores Domus agerentur.
25 Molanus in Genealogia Ducum Militiæ sacræ annexa.
26 In M. S. Rythmorum sic vocatur.
27 In Annalibus & vulgò sic vocatur.
28 Barlandus in ejus vita.
29 Id ei cognomen datur in inscriptione statuæ ante Scholas publicas Lovanii.
30 Eo titulo utitur in fundatione Epternacensis Monasterii, quæ est apud Brussium in Chronologia Monasteriorum Germaniæ.
Ibidem uxorem nominat Illustrem Blitendem Matronam suam, filiam Hugoberti.
31 Renerdus historiæ Lothar. c. 6.
32 Ado Viennensis ad annum 708.
33 Chronicon Egmondanum c. 12.
34 Beda historiæ Anglicanæ l. 5. c. 11.

constanti prosperitate triumphatum tamen de tyrannide, [55] utriusque sexus & ordinis homines graviter affligente.

Ab Ebroini [56] quippe Præfecti libidine omnis Franciæ pendebat gubernatio; ille summa [57] imis, sacra profanis miscere; ille Theodorici [58] Regis in speciem, suæ crudelitatis revera exequi mandata; hos [59] proscribere, illos bonis, alios dignitate, nonnullos vitâ privare. Ab hujus oppugnatione junctis [40] cum Martino patruele viribus principatum auspicatur Pipinus. Sed [41] fortunam prælii expertus parum ex sententia, ipse quidem longâ fugâ se texit, [42] Martinus verò latebris eductus ad cædem rapitur contra datam fidem. Interim contigit * Ermefredum [43] Ebroino per insidias vitam eripere, & perpetrato facinore [44] ad Pipinum deficere. Quo exemplo territus successor [45] tyranni Varatho pacem cum eo faciendam è re sua judicavit. Varathone natus [46] Gestemarus bellum redintegrabat, sed malo suo apud [47] Namurci arcem profligatus Ducem Deumque [48] sensit adversarios. Denique horum omnium successor Bertharius [49] cum multa superbè multa crudeliter designaret, imploratus à Francis [50] Pipinus eum quidem debellavit, Regem autem cum thesauris [51] ad Textritium cepit, captum restituit Regno: victoremque reducens exercitum de cetero sacras contra Paganos moliebatur expeditiones. Rerum adeo Austrasiæ & Franciæ factus potens multos iniquo damnatos [52] exilio patriæ restituit, interque alios Lambertum [53] Antistitem Trajectensibus.

Unum pulcherrimarum [54] virtutum speciem facinus offuscavit, adulterium puta cum Alpaide. [55] Quod, pro eo quod decebat, reprehendens Lambertus [56] Antistes operâ Dodonis Comitis (is pellici germanus erat) perimitur, [57] sed non inultus. Omnes quippe, qui huic cædi fuerant cooperati, variis [58] interitibus interiere. Alii sibi invicem congressi mutuis confecti vulneribus, alii [59] Mosæ vorticibus absorpti, Dodo [60] à vermibus exeso ventre, Alpaïs perpetuo [61] contabescens mœrore factum expiavit. Pipinus [62] senio gravis, cum Franciæ Regnum & Reges pro arbitrio suo formasset, [63] Palatinas dignitates [64] filiis & nepotibus distribuisset, perspecta filiorum indole, Carolum ex impari conjuge procreatum ultimis testamenti tabulis Drogoni legitimo præposuit [65] non multo post Leodici vitâ functus. Carolus non injuriâ tuditis sive *Martelli* [66] cognomen adeptus, se nec avitæ [67] indolis immemorem, nec paterno indignum judicio, nec donationis [68] expertem unquam futurum ipso facto declaravit, licet Franciam [69] totam expertus gravem, affines omnes [70] invitos, novercam toto conatu & summis viribus [71] contravenientem. Primò Frisios [72] Coloniam usque omnia media vastantes novercali elapsus [73] carcere repulit: & tribus verbis dicam in suis singula locis fusius repetenda, Gallos tumultuantes [74] in ordinem redegit, regnum suo [75] pro arbitratu composuit, Saxones [76] tributo sibi obligavit, Boios [77] in fidem recepit, Alemannos [78] subjugavit, Suevos [79] debellavit, Frisones [80] ultus est. Prorsus quasi cum diebus gloria, cum mensibus victoria, cum annis triumphi crescerent, & imperii per gentem aliquam prorogaretur amplitudo. Saracenos [81] 400. amplius hominum millibus Galliarum non opes sed & possessionem [82] adeuntes in suam repulit Hispaniam, duorum funeribus [83] Regum, unius turpi [84] fugâ, trium clade [85] exercituum injuriam Christiano [86] nomini illatam jussos expendere. Ultus etiam eos qui Barbaris petendi Gallias authores extiterant Eudonem [87] vitâ, filios [88] hæreditate, Martinum [89] Ducem provinciâ, [90] omnes prælio superatos privans, Aquitanos & Lugdunenses [91] imperii sui gloriæque noluit esse expertes. Ejus interventu, Roma [92] à Longobardis [93] Gallia à Barbaris, [94] Austrasia [95] à Paganis liberata. Ejus virtuti delatum, post Hilderici Regis obitum, Fran-

55 Sigibertus ad annum 641.
56 P. Æmilius histor.
57 Annales Francorum in Theodorico.
58 Gaguinus & alii omnes.
59 Rogerius historia 50
40 Meierus ad an. 686.
41 Sigibertus ad annum 687.
42 Cassergatensis in Pipino.
Alii tradunt ab Ebroino, cui reconciliatus videbatur, evocatum confossumque; alii induciarum tempore cæsum.
* Hunc alii tradunt militem fuisse à Pipino subornatum.
43 Sigonius l. 1. de Regno Italiæ.
44 Sabellicus Enneadis 8. l. 6. & 7.
45 Divæus ubi supra & Molanus.
46 Vincentius Speculi lib. 2. c. 4.
47 Fasciculus temporum seculo 6.
48 Abbas Urspergensis in Chronico.
49 P. Diaconus l. 18.
50 M. S. Agyologus p. 5. vita 38. ubi & Pipinus & Successores vocantur Ministeriales Brabantiæ Duces.
51 Meierus ad an. 691.
52 Genebrardus in Joanne V. ex Sigiberto ad annum 687.
53 Chronica Leodi & Trajecti, itemque Agyologus in vita Episcoporum Tungrensium c. 32.
54 Barlandus in Gestis Ducum.
Blondo Calpais, Sabellico Elpias, aliis Alpis vocatur.
55 Blondus decadis 1. l. 10. qui eam legitimam uxorem facit.
56 Surius & alii vitæ ejus Scriptores.
57 Chronicon Leodiense in vita Episcopi.
58 Divæus loco supra citato.
59 Vita S. Lamberti Bibl. Gemblac.
60 Barlandus ex historiis Francor.
In Orp juxta Geldoniam sepulta.
61 Ex monumento veteri Ecclesiæ Hogardiensis.
62 Ado Viennensis ad annum 711.
63 De Regibus Theodorico, Clodovæo, Childiberto id refertur.
64 De filiis Grimoaldo & Drogone quos Majores domûs fecit, id refertur.
65 Annales nostri c. 14. Anno 714. sepultus Harstalli.
66 Historici ad unum omnes.
67 Blondus unicus, quod sciam, tradit Martellum fuisse legitimum.
68 Annales nostri c. 15. parte 2.
69 Gaguinus l. 3. & 4.
70 Divæus parte 1. l. 1. in vita.
71 Rythmi populares prolixè hæc deducunt.
72 Consentit Chronicon Frisiæ. Antoninus p. 2. titulo 14. c. 2.
73 Chronicon Ultrajectinum meminit, & M. S. quod penes me est.
74 Rogerius historia 58 ex Francorum Scriptoribus.
75 Meierus ad an. 718.
76 Consentit Crantzius & Saxonum historici in Dieterico Rege.
Victi an. 722. tributarii facti anno 740.
77 Consentiunt Bavari Scriptores in Gestis Grimoldi II. Ducis.
Anno 724.
78 Sigibertus ab anno 720 usque ad 740. hæc recenset & Otto Frisingensis l. 5. cap. 16.
Anno 724.
79 Consentiunt Germani Scriptores.
Anno 727.
80 Anno 724.
81 Curio historiæ Saracenicæ l. 2.
82 P. Æmilius historiæ suæ l. 2.
83 Sabellicus Enneade 8. l. 7.
84 Platina in Sergii Papæ vita.
85 Zonaras in Philippico Imper.
86 Abbas Urspergensis in Chron.
87 Blondus decadis 1. l. 10.
Anno 738.
88 Vincentius in Speculo l. 24. & 23.
Anno 733.
89 Anno 739.
90 Nauclerus ad an. 730
91 Anno 735.
92 Paulus Diaconus Longobardicæ historiæ.
93 Sigonius de Regno Italiæ l. 3.
94 Otto Frisingensis l. 5. cap. 16.
95 Chronicon Ultrajectinum nostrum.
Alii Childericum vocant & eum metu volunt Carolo Regnum abrasisse.

Franciæ diadema, [96] ambigas an majore industriâ meruerit, an animo rejecerit generosiore Regibus imperare, Reges [97] constituere quàm Rex esse malens; post exolutum naturæ debitum in Mausolæo Franciæ [98] Regum inter ipsos quos rexerat Reges sepulturæ non immeritò adeptus honorem. Is cùm filiis Corolomanno & Pipino hæreditatem ex æquo partitus [99] Griffonem tertium præterîsset, bellorum inter fratres reliquit seminarium. Griffo [100] suis, Boiorum Saxonumque viribus [101] ad paternæ ditionis jus proficiscebatur, bis vinculis elapsus, bis victus, dum Italiam petit novum hostem fratri quæsiturus, Theodini [102] Transiuranorum Ducis operâ sublatus è medio pœnas dedit rebellis pertinaciæ & pertinacis rebellionis. Dum hæc [103] aguntur fratres communi manu res Gallicas administrabant, Carolomannus Saxonum [104] & Alemannorum persequi reliquias, Pipinus [105] Eudonis filiorum motus, & Aquitanos [106] compescere. Ille victorem reducens exercitum spreto [107] mundanarum opũ contagio in Cassinense se abdidit [108] Monasterium. Hic fraternâ auctus ditione majores spiritus exercere, maximè ex quo [109] Francorum communi suffragio Rex salutatus, à Pontifice [110] confirmatus est amoto qui oneri impar, honore indignus [111] censebatur Childcberto. Ita Duces nostri ex Majoribus [112] domûs equitum [113] Magistri, ex Magistris equitum Proreges, [114] cx Proregibus Reges effecti, eam majestatem longo tempore ad nepotes transmiserunt. Quorum gesta ego non ampliore stylo persequi, sed digito duntaxat monstrare, satis habebo, reliqua Francicis reservaturus.

96 Eboracensis & alii in Apophtegmatis virorum Illustrium.

97 Clotharium 4. Chilpericum 2. Theodoricum & Childericum 3. Reges constituit. Anno 741. Caussiaci prope Isaram mortuus, in æde Dionysiana circa Parisios sepultus quē nonnulli scribunt post mortem apparuisse suppliciis deditum eo quod Saracenici belli tempore bona Ecclesiæ liberius invasisset.

98 Guilielmus de Naugiaco.

99 Sigibertus ad annum 742.

100 Æmilius lib. 2. historiæ Franc.

101 Blondus Decadis 1. lib. 10.

102 Historici Francorum & Annales, interque eos Rogerius, Gaguinus, Otto Frisingensis l. 5. c. 19.

103 Regino Prumiensis in Chron.

104 Otto Frisingensis l. 5. cap. 20.

105 Annonius l. 4. c. 61.

106 Vincentius in Speculo l. 27.

107 Surius ad 17. Augusti.

108 Molanus c. 21. Militiæ. Antoninus p. 2. tit. 14. c. 2. §. 2.

109 Meierus ad annum 750. & 754.

110 Platina in vitis Zachariæ, & Stephani 2. Pontificum. Anno 750.

111 Antoninus parte 2. titulo 11. c. 4.

112 Sic dictos supra docui.

113 Sic ab Æmilio vocantur aliqui.

114 Sic à Sigonio Martellus vocatur.

CAPUT IV.

Enarrans annorum centum & 60. aut circiter gesta, ejus nempe temporis, quo sub Franciæ, Germaniæ, Lotharingiæ Imperatoribus & Regibus Brabantia immediatè latuit.

Pipinus, cui staturæ exilitas brevis [1] sive pusilli nomen fecit, à Bonifacio [2] Moguntinensium Antistite inauguratus Pontificum [3] rogatu sacra bis arma induit, repulsis qui oram Italiæ dcpopulabantur [4] Saracenis, [5] dcbellatis qui sacrum Ecclesiæ [6] peculium occupaverant Longobardis; [7] Aquitanos [8] longo & difficili bello oppressit, Saxones [9] ad honorarium 300. equorum adegit tributum, Boios [10] duobus attrivit prælis, & tertium meditantem mors oppressit.

Carolus, [11] cui cognomen Magni illustria facta indiderunt, mortuo an. 771. Carolomanno fratre [12] patris ex asse hæres Regiam majestatem, sui Francicique generis primus, [13] Augustâ appellatione reddidit illustriorem. Aquitani [14] in perpetuum domiti, Vascones [15] in fidem recepti, Longobardorum [16] dominationi impositus finis, Saxones [17] eâ demùm lcge in gratiam recepti, si ejuratâ impietate, Religionis nostræ sacris initiarentur, Britones [18] & Beneventani [19] ad obsides dandos, Bavari, [20] Bohemi, [21] Livones, [22] ad pacem petendam compulsi, Normanni [23] quòd maria littusque Gallicum infesta tenerent, Sclavi * quòd socios læsissent, Hunni [24] quòd hostibus auxilio fuissent, victi punitique, purgata à Mauris [25] Hispania, restituta Roma [26] Pontifici, Pontifex [27] Italiæ, Italia Franciæ adjuncta docent, quid sibi velit illa nomini indita magnitudo. Ut ad nostra revertamur, præter Comites multos diversis nostræ Brabantiæ Hasbaniæque locis constitutos & confiirmatos, de quibus alibi opportuniùs, limiti Anglicano adversùs Saxonum incursiones putatur Marchionis titulo præposuisse Rylandum [28] quemdam, eidemque in Saracenico bello Vasconum [29] gladiis confecto, Vidam surrogasse, Anglicis [30] Saxonicisque clarum expeditionibus. Cùmque Barbari prædæ [31] illecti dulcedine pro Belgii ingressu nihil relinquerent intentatum, filium ludovicum [32] tradunt Ducis titulo Brabantiam & finitima, mandante Carolo, gubernasse. Qui ad Francici [33] Regni & demùm Imperii, [34] post decessum parentis, apicem

1 Antoninus p. 2. titulo 14. cap. 2. §. 7.

2 Otto Frisingensis l. 5. cap. 22.

3 Platina in Stephano 2. & Paulo.

4 Vincentius Speculi l. 24. c. 145. & seqq.

5 Cuslo historiæ Saracenicæ l. 2.

6 Cedrenus & Zonaris in Constantino V.

7 Paulus Diaconus.

8 Gaguinus l. 4.

9 Concordant Saxonum Scriptores in Edelhardo Rege.

10 Sigonius l. 4. de Regno Italiæ. Anno 788.

11 Eginhartus Cancellarius ejus & vitæ Scriptor.

12 Ado Viennensis in ejus vita.

13 Platina in Leonis vita.

14 P. Æmilius l. 2. historiæ suæ.

15 Annonius l. 5. c. 4. & sequent.

16 Paulus Diaconus qui Longobardica sua ad annum 772. produxit.

17 Krantius Saxoniæ l. 2. cap. 6.

18 Sigibertus & Chronicon Misnense.

19 Joannes Monachus in vita ejus.

20 Guilielmus de Naugiaco.

21 Bohemiæ Scriptor in Vincestao Duce 8.

22 Chromarius l. 8. historiæ Polonicæ.

23 Fazelus Deca. 2. l. 7. rerum Siculatum.

* Helmondus l. 1. c. 3. Chronici Sclavorum.

24 Bonfinius Decade prima.

25 Marlana rerum Hispaniæ l. 7. Æneas Sylvius ep. 126.

26 Rogerius historia 31.

27 Synodi Lateranensis Canon. 63. dist.

28 Lazius l. 3. de migrat gentium. Aliis Rolandus vocatur celebris apud omnes Historicos nepos Caroli.

29 Annales Brabantiæ tom. 1. cap. 9.

30 Rogerius historia 53

31 Consentiunt Hollandiæ, Frisiæ, & Ultrajecti Chronica.

32 Divæus id refert ex Annalibus antiquis. Obiit Carolus anno 814. sepultus Aquisgrani.

33 P. Æmilius l. 9. historiæ suæ.

34 Martinus Polonus Chronici l. 4.

cem [35] evectus, eodem transtulit Brabantiam, absente Principe Normannorum, [36] prædis magis obviam, injuriis magis [37] obnoxiam; præsertim adhæc succedente exitiali [38] illa inter filios [39] Luduvici de finibus Regni contentione: [40] cujus fiduciâ Barbaris [41] animi crescebant, vires augebantur. Tandem [42] post protractam ambitiosâ partium contentione annorum aliquot bellis controversiam, à partibus in arbitros compromissum. Quorum [43] sententiâ trifariam partita hæreditas, Lotharioque [44] cum Italia Provinciaque obvenit Austrasiæ Regnum. Is [45] similiter ubi se ad alteram sensit vitam vocari, [46] in tres filios, subdiviso Regno, cognominem sibi, Austrasia [47] donavit, cui secundo [48] fratrum extincto, Burgundiæ Transiurensis portio accessit. Ab hoc posteriore Lotharingiæ [49] nomen invaluit, Regni priùs, mox Ducatûs vocabulum, divisum in [50] duo, superiorem puta & inferiorem. Inferioris pars [51] Brabantia; atque exinde Duces nostri titulum Lotharingiæ mutuarunt, non umbratilem [52] illum & inanem, ut quidam opinantur, sed realem Regionis nimirùm illius, quæ [53] ad Mosam & Schaldim. Præterea cùm hactenùs à Francis potissimùm pependerit Provincia, postquam ex Francis aliqui ad Imperium evecti sunt, & demùm à Francis ad Germanos translatum Imperium, Brabantia [54] cœpit ferè longâ consuetudine Imperatorii juris censeri. Sed pergo.

Lotharii morte vacantem Provinciam Luduvicus [55] Germaniæ, & Carolus [56] Calvus [57] Franciæ Reges occupatam ita partiti sunt, ut sub hoc [58] manserit Brabantia, quam & [59] Luduvico [60] filio transscripsit ab obitu suo possidendam. Luduvici porrò hujus [61] hæredes à Luduvici Germanici liberis impediti sunt, quo minùs ad se devolutam inirent Lotharingiæ hæreditatem. Tandem integro [62] potitus Regno Carolus [63] Crassus [64] quietis domi rebus hoc unum annitebatur, ut Normannos, [65] qui per has dissensiones in Belgium progressi, in corde [66] Brabantiæ fortunarum suarum [67] sedem fixerant, submoveret. Quod demùm [68] Arnulphus ejus Successor confecit, ex quo tempore mansit penes Germanos [69] Brabantiæ imperium, donec Carolus [70] Simplex, [71] Franciæ [72] & sibi recuperavit, sed brevi, ut post videbitur, tẽpore possessum.

Paulò aliter ac nos, & ante nos Divæus, hanc Regum, qui Brabantiæ potiti sunt, seriem digessimus, Molanus recenset; cujus sententiam, ut Lectori optio sit alterutram eligere, adscribam. In Ducum Brabantiæ numero Carolũ Magnum is octavum, [73] Luduvicum [74] Pium nonum, Lotharium [75] primum decimo, Lotharium [76] secundum undecimo, Carolum [77] Calvum duodecimo, Ludovicum [78] Balbum tertiodecimo, Carolum [79] Simplicem decimo & quarto loco Duces Brabantiæ nominat. Postremi Ducis Tutores assignat ex ordine Luduvicum [80] & Carolomannum Luduvico Balbo ex impari conjuge natos, Carolum [81] Crassum, Odonem [82] Regem, Arnulphum [83] Imperatorem, Ludovicum [84] Germaniæ Regem, Conrardum. [85] Horum, quos recensui, Regum ævo Antverpiani limitis curam nonnullis demandatam [86] per Imperatores lego. Sub Crasso Henricus [87] Marchio post victos profligatosque bis Saxones, [88] semel Normannos, fraude suorum [89] traditur interiisse, equo lapsus in foveam, ad id ante occultis insidiis præparatam. Huic quis in Marchionatu successerit, needum legere mihi contigit, fortè Barbari prævalentes, fortè Cæsares sibi dignitatem reservarunt, donec visum fuit eum Lotharingiæ Ducatui in perpetuum annectere. Eorumdem Regum tempore, & magno numero Comites & Duces in Lotharingia fuerunt, sed honorarii illi ad jus dicendum, hi exercitus ducendum, constituti & destituti pro Regum arbitratu. De Comitibus magis ampliter aliàs: de Ducibus constat [90] Albericum, Robertum, Vicbertum, Tietbaldum, Ricuinum, E-

35 Otto Frisingensis l. 5. cap. 31.
36 Regino Prumiensis in Chronico.
37 Sigibertus post annum 840.
38 Blondus Decade 2. l. 2.
39 Krantzius l. 2. c. 23. Obiit Ludovicus anno 840.
40 Antonius l. 4. c. 114 qui historiam produxit ad annum 849. aut circiter.
41 Antoninus parte 2. tit. 16. c. 2.
42 Vincentius l. 25. Speculi.
43 Sigibertus post annum 828.
44 Regni Italiæ part. 1.
45 Molanus Militiæ sacræ c. 18
46 Regino ad annum 855.
47 Abbas Urspergensis in Chronico.
48 Fusius hæc omnia Franci & Germanici Scriptores.
49 Otto Frisingensis l. 5.
50 Fusè hoc probatum à Molano l. 3. Rerum Lovaniensium & Lowio ad ejus Militiam sacram.
51 Divæus Rerum Brabanticarum tom. 2. l. 2. Stephanus Abbas.
52 Adamæus in genilis Ducum sic sentit.
53 Describitur fusè à Divæo in parte 2. de Antiquit. Belgii.
54 Annales Belgici p. 2. cap. 10.
Lotharius ob. an. 855.
55 Sabellicus Enneades.
56 Regino l. 2. qui usque ad an. 905. scripsit.
57 Ob. anno 878.
58 Divæus & Molanus ubi supra.
59 Platina in Joanne 8. Papa.
60 Balbo ob. anno 880.
61 Æmilius lib. 3. Sigonius lib. 5. de Regno Italiæ.
62 Antoninus parte 2. titulo 16. cap. 2. § 8.
63 Obiit anno 890.
64 Vincentius in Speculo ex Chronicis & Sigiberto l. 25.
65 Otto Frisingensis lib. 6. cap. 7. & sequentibus.
66. Fusius hæc in Lovanio.
67 Obiit anno 899.
68 Luitprandus l. 1. gestorum per Europam.
69. Divæus in Arnulphi vita.
70 Antoninus p. 2. tit. 16. cap. 2. § 4.
71 Obiit anno 926.
72 Sigonius libro 6. de Regno Italiæ.
73 Militiæ sacræ c. 13.
74 Cap. 15.
75 Cap. 16.
76 Cap. 18.
77 Cap. 20.
78 Cap. 21.
79 Cap. 22.
80 Cap. 23.
81 Cap. 23.
82 Cap. 24.
83 Cap. 25.
84 Cap. 26.
85 Cap. 27.
86 Fr. Roseres historiâ 58.
87 Lazius lib. 1. de Migratione gentium.
88 Crantzius assentitur
89 Divæus in Catalogo Marchionum.
90 Regino ad annum 886.

verardum; & iterum [91] Stephanum, Odocarem, Berthardum, Matfridum, à Suentebaldo Rege honoribus & Ducatu privatos, Arnulphi Cæsaris interventu in gratiam & honores fuisse receptos. Quoad Brabantiam, in ea quatuor Comitatus constituit Annonius, alii decem, alii duodecim. Ego in diplomatibus invenio Comites hos Nivigellensem, Lovaniensem, Bruxellensem, Alostanum [92] præcipuos. Denique Gemblacensem, Darnuensem, [93] Nethenensem, Greziensem, Geldoniensem, Hanutensem, Offuziensem, Sogneiacensem, Anghianum, Arscotensem. Quæ omnia suis locis docebo.

91 Idem in gestis anni 898.

92 Nunc est in Flandria, olim Bratuspantii pars

93 Nunc est Namurcensis Comitatûs, pars olim Bratuspantii.

CAPUT V,

Et in eo annorum ferè centum acta, per honorarios Brabantiæ & Lotharingiæ Duces, Imperatorum clientes aut beneficiarios, junctos ferè & affines Gerbergæ Saxonicæ, cui Brabantia dos fuit.

OFfert se nunc alia rerum Lotharingicarum & Reipublicæ facies per Imperatores Germanicos invecta, constitutis ad tempus, aut [1] ad vitam, nullo generis delectu, successionis ordine, dignitatis jure servato Ducibus, sub quibus nonnunquam tota, frequenter major, [2] semper aliqua Brabantiæ pars delituit. Ejus generis primum omnes faciunt [3] Gisilbertum, sed de cujus origine, titulo, tempore occupati Ducatûs Lotharingici, parũ inter se conveniant. [4] Plerique Ragineri M. Filium Nobili Mosellanorum [5] Ducũ stirpe editum credunt; alii incertæ [6] originis, Francicæ tamen & obscuræ eum faciunt; alii à Carolo Simplice [5] Præfectum Lotharingiæ; alii ab Henrico [6] Cæsare. Rursùs alii eum volunt Brabantiam possedisse titulo beneficii [7] Cæsarei, utpote Lotharingiæ inferioris partem; alii docetis [8] nomine Comitatus in Brabantia quatuor, & Marchionatum cum Gerberga Henrici Aucupis Imperatoris filia ei volunt accessisse. Nos, ut eos in concordiam reducamus, dicemus quòd res est, Carolum Franciæ [9] Regem Henrico Romanorum Regi post longam velitationem permisisse aut restituisse Lotharingiam, [10] quòd speraret se ejus securum compendiosiore viâ ad præreptum Franciæ diadema perventurum. Erat jam ante in Lotharingis celebre Gisalberti [11] Ducis nomen in conspiratione [12] Principum contra Conrardum [13] Imperatorem auditum. Cui tamen postea conciliatus Dux vidit provinciam suam, captis [14] Trajecto, Jupiliâ, Harstallo, Leodico, per Carolum Simplicem occupari, nec multò [15] post ab Hunnis vastari. Conrardus Imperator antequam auxilio esse posset, vivere desiit. Successor [16] Henricus cognito Francum domesticâ seditione occupari, vindicandam statuit Lotharingiam; [17] Francus virium [18] suarum conscientiâ turbatus, Legatos obviam mittit deprecaturos in præsens expeditionem, oraturos [19] auxilia, cum promisso, fore ut omnia Lotharingiæ [20] loca Rex restituat. Quod factum, & inito Bonnæ colloquio, inducitur Francus non tantùm nuper captis cedere, sed Lotharingiæ in perpetuum renunciare. [21] Evenit haud multò post & Carolum Regem [22] naturæ debitum solvere, & Lotharingos novis rebus studere. Quo animadverso, Christianus [23] quidam primæ nobilitatis & Cæsarei nominis studiosissimus; [24] simulatâ ægritudine, Gisilbertum ad se vocatum captumque Imperatori transmisit. A quo humaniter habitus & per Gerbergæ filiæ nuptias in generum ascitus, ex hoste subitò fit amicissimus: [25] *Dux Lotharingiæ*, [25] *Lotharici Regni*, *Lotharioruм* [26] imò *Belgicæ* [27] appellatus.

Sed quasi cum Imperatoris corpore mortua & sepulta foret amicitia, ab Ottone [28] ejus filio temerè alienatus, Ebrandique [29] partes secutus, sibi suisque non mediocris damni extitit occasio. Otto enim posità

1 Æmilius, Gaguinus, & Annales Francorum. Regino ad annum 899. præponit Gisilberto Ragincrum in gestis Suentebaldi Regis.

2 Irenicus lib. 3 Exegeseos Germanicæ, & Rambertus in vita Gisilberti Ducis, & Regino.

3 Henninges f. 66. monarchiæ 4. regni 2. parte priore.

4 Divæus p. 2. l. 3. rerum Brabanticarum.

5 Brando ad annum 981 Scriptor Gallus apud Urspergensem ait Carolum, cum exequiis Raginero interfuisset, mox substituisse ei Giselbertum.

6 Sigibertus ad an. 923.

7 Molanus cap. 28. Militiæ sacræ Ducum, qui & Henricum Cæsarem ponit 15. Ducem Brabantiæ.

8 Fr. Rogerius histor. 66

9 Sic Divæus ubi supra.

10 Annales & Historiæ Francorum.

11 Statim post Ludovici IV. mortem anno 912. Aliàs Gisilbertus aut Gilbertus vocatur.

12 Luitprandus lib. 2. cap. 7. & Sigibertus anno 914.

13 Otto Frisingensis libro 6. cap. 16.

14 Chronicon Trajectense libro 5.

Alii variant, tradentes Gisilbertum à Simplice præfectum Lotharingiæ, & cum eidem rebellasset, Henrici Imperatoris interventu receptum in gratiam & restitutum: deinde Simplicem obiisse, & ab Henrico confirmatam Gisilberto Lotharingiam.

15 Vincentius in Speculo l. 25.

16 Antoninus titulo 16. cap. 2. §. 10.

17 Fr. Rogerius ubi supra.

18 Abbas Urspergensis in Chronico.

19 Chronicon Lothar. p. 2.

20 Chronicon Leodiense in Stephano & Carolo Episcopis.
Anno 921.

21 Otto Frisingensis l. 6. cap. 28.

22 Onuphrius in Catalogo Regum Franciæ.

23 Vitichindus Gestorum Saxonicorum l. 1.

24 Sigibertus anno 927. Alii tradunt, ubi id à Christiano captum Gisilbertum, ut per eum, cui debebatur Ducatus, Imperator compos fieret Lothringiæ.

25 Sic se vocat in datis pro Methelochiensi Abbate anno 910, ubi Gerberga Ducissa Saxoniæ vocatur.

26 Sic Abbati Urspergensi vocatur.

27 Sic Withichindo vocatur l. 2.

28 Sigibertus an. 927. Ejus tamen coronationi anno 936. legitur interfuisse.

29 Æmilius, Gaguinus & Annales Francorum.

positâ morâ Ducem [30] Capremonte obsidet, & dum in longum protrahitur obsidio, Immonem (cuius operâ fideli Dux [31] uti consueverat) in suas partes pertrahit. Ejus insidiis & Augusti viribus imparem se contemplatus Dux, Francorum [32] auxilia perfacilè impetrat, sperantium hàc viâ aditum sibi in Lotharingiam denuo patefaciendum. Ventum ad manus [33] in littore Rheni, Everardus fortiter pugnans [34] occubuit, Gisalbertus, navis in quam victus confugerat, [35] pondere pressæ vitio mergitur, totamque Immonis [36] operâ Cæsar recuperat Lotharingiam. Mox compositis cum Franco rebus Gerbergam [37] viduam Otto secundis nuptiis Luduvico Francorum Regi elocat, matrem aliquot liberorum postea factam. Lotharingiam fratri [38] * Henrico concessit inhabitandam. Verùm enimvero cùm conspirationis in fratrem conscius & novarum rerum studiosus esse deprehenderetur, provinciâ excedere jussus, [39] electo qui *Ducis* titulo surrogaretur ejusdem nominis [40] filio Gisilberti, addito qui ætatem ejus imperio necdum aptam ut *tutor*, provinciam [41] ut *Præses* gubernaret, Cunone. Utroque sub idem [42] ferè tempus extincto Otto Cæsar Conrardum, [43] datâ in matrimonium unicâ filiâ, Ducem creat, felicem illum, donec animum cepit defectionis cogitatio. Ad cujus suspicionem [44] Lotharingi, alioquin etiam gravatè ei parentes, occasionem arripiunt, Ducem sibi assumunt Raginerium [45] Haginoniensem Comitem. Circa Mosam concurrunt [46] exercitus, pugnam nox diremit, in neutram partem reclinante victoria. Imperator nihilo segnior, ex altera parte [47] rebellionem Ducis, & quod maximè cruciabat filii parat vindicare. Multa utrimque [48] tentantur geruntur que, donec pessimo consilio evocati ex Pannoniis [49] Avares percursâ Germaniâ, Lotharingiam [50] fœdâ populatione vastarunt. [51] Cujus facti & consilii ductus post [52] Conrardus pœnitudine, ab Augusto in gratiam [53] receptus, ejusque secutus [54] ca-

30 Rogerius, & Divæus ubi supra.
31 Chronicon Lotharingiæ ubi supra.
32 Sigonius lib. 6. & 7. Regni Italiæ.
33 Otto Frisingensis lib. 7. cap. 19.
Al. Ebrardus qui fuit palatii Comes.
34 Antoninus p. 2. titulo 16. c. 3. §. 1.
35 Chronicon Leodiense, Withichindus gestorum Sax. l. 2.
36 Anno 940. aut ut alii 942. aut 946.
Hujus Comitis Diplomata plura meminerunt quæ in Trajecto dabo.
37 Otto Frisingensis ubi supra.
38 Regino aut ejus supplementatom, ad annum 940 cum Sigibertus hoc omisso, immediatè sequentem subjungat anno 948.
* Cogno. Risosus.
39 Molanus c. 33. Militiæ sacræ.
40 Henninges in Genealogia Mosellanorum & Saxonum.
41 Molanus c. 34. Militiæ sacræ ex Witichindo Saxone.
42 Rogerius Historia 57.
Al. Conradus vocatur.
Al. Oddo.
Anno 943.
Witichindo Chonradus cog. sapiens vocatur.
43 Divæus l. 3. p. 2. c. 2.
44 Schaffnaburgensis anno 955.
45 Chronica Hannoniæ lib. 14.
46 Sigibertus ad annum 950. & sequenti.
47 Sigonius l. 7. de Regno Italiæ.
48 Vincentius & Antoninus p. 2. tit. 16 c. 2. §. 2
49 Helmondus c. 3. Historiæ Sclavorum.
50 Folquinus c. 1. Miraculorum S. Ursmari.
51 Sigibertus in vita S. Viberti c. 15.
52 Meierus ad hunc an.
53 Hermannus Contractus in Chronico.
54 Chronicon Lobiense & Gemblacense ad hunc annum.

stra delendis [55] quos adduxerat Barbaris vitam impendit. Res autem Lotharicæ miserum in modum deformatæ, ut restituerentur, magno auctore opus erat. Is fuit Bruno [56] *Archipræsul* & *Archidux* [57] non immerito dictus à fratre Augusto cum mandatis in Belgium ablegatus. Cujus [58] industriâ pulsi, qui procaci licentiâ itinera omnia infesta [59] tenebant, latrones, Normanni [60] repressi, Raginerius Montensis [61] relictam Gerbergæ [62] per patrem maritumque Brabantiam violenter invadens, pœnas dedit. De Lotharingiæ Ducatu quid factum, variè narrant: Unus Gottofredum [63] quendam spectatæ virtutis, titulo *Gubernatoris* provinciæ impositum, alii Gisilberti filium Fredericum, [64] à morte Brunonis Ducem appellatum, alii Ottones 2. [65] Cæsares sibi Ducatum servasse, alii denique [66] interregnum annorum undecim fuisse asseverant. Liberum [67] esto cuique judicium.

Hoc indubitatum est, Raginerii [68] Montensis filios à Brunone proscriptos Francorum ope Comitatum Lovaniensem & justam Brabantiæ, [69] ut nunc est, portionem occupasse, adeoque lætos occasione [70] Francos de recuperanda Lotharingia feriam iniisse cogitationem. Quorum non ignarus Otto II. Imperator [71] receptis prius quæ Franci occupaverant in Lotharingia, locis, [72] Ducatum Carolo Lotharii tum Regis Franciæ fratri contulit. Erat [73] is Gerbergâ (de qua toties diximus) Imperatoris Amitâ natus homo tardioris ingenii sed regnandi cupidus. [74] Cujus spes dum apud Francos exigua apparet, opportunè accidit, eum ad beneficiariam [75] Lotharingiæ possessionem à Cæsare evocari; reputante hàc viâ Imperio quam Franciæ magis [76] obligandum. Nec fefellit. Cum enim Lotharius parum æquo [77] animo novæ societatis vinculum ferens armata manu Lotharingiam ingressus Aquisgranum usque omnia [78] media depopularetur, Dux fidei jurisque sui tenax [79] meruit Cæsaris auxilium. Qui vicem Franco egregiè rependens coëgit [80] adeo Ducatum

Anno 955.
55 Otto Frisingensis l. 6. cap. 20.
56 Archiducem & summum Ducem se vocasse ait Sigibertus anno 959. Puse hæc Rogerius in vita Brunonis, & Chronicon Coloniense.
57 Sic vocatur passim in Annalibus & Sigiberto.
58 Luitprandus l. 4. c. 7.
59 Molanus. cap. 35.
60 Fusius hæc infra.
61 Chronicon Hannoniæ l. 14.
62 Sigibertus ad annum 959.
63 Rogerius histor. 58. ex Irenico & Ramberto.
Anno 966.
64 Rogerius c. 40. vitæ Brunonis.
65 Molanus l. 1. rerum Lovanien.
66 Neotericorum aliquot & nostra opinio.
67 Vide Withichindum qui historiam producit usque ad annum 973.
68 Schedæ Pythæi non uno loco.
69 Chronicon Leodicense c. 53. l. 14.
70 Vide Lovanium.
71 Abbas Urspergensis ab Ottone recuperatam ait Lotharingiam.
72 Sigibertus ad annum 977.
Anno 977.
Hinc Francum cognominant, hinc Lotharingum 4. Franci Regis filius & frater, Lotharingiæ Dux.
73 Æmilius l. 3. historiæ suæ.
74 Divæus l. 5. p. 2. rerum Brabanticarum.
75 Roserius historia 60. & 61. ex Francorum diversis historiis.
76 Molanus c. 38. militiæ sacræ Ducum.
77 Vide Wassebourgensem.
78 Chronicon Leodicense. c. 48.
79 Nauclerus in chronico.
80 Divæus m. f. l. 2. Antiquitatum Belgii et diversis.

tum in perpetuum abjurare; sed illum [81] angustioribus quam nuperi eum Principes possederant terminis clausum, multis regionibus proprios [82] Comites, multis novos ex vicinis Episcopis [83] Dominos adeptis. Duravit haec pax quamdiu Imperatoris [84] vita: Quo defuncto Rex Virduno & loci Comite Gottofredo captis nova discordiarum semina spargebat, [85] in bellum difficile non dubium eruptura, nisi Rex & tempori capta restituisset [86] & brevi vivere desiisset. Tum verò parum [87] concordibus popularium studiis regnum Franciae Carolo [88] deferebatur. Quod ille instructâ [89] Lotharingorum manu sibi asserturus, ab Hugone [90] adversario & competitore circumventus in vinculis mortem obiit, Ottonem [91] & honoris & opum relinquens haeredem. Horum, quos hoc capite recensui, Ducum ita merum fuit Lotharingia Imperium, ut omnes totius tractus Comites eis tanquam supremae secundùm Reges potestati obedire cogerentur: aut reluctantes armis ad obsequium reducerentur. Quod Raginerii exemplum & Lamberti doceat, quorum ille Brunoni, hic Arduennati Ducibus rebelles bello oppressi sunt.

Caeterum post Ottonis antedicti mortem, cùm Imperator posthabito Lamberto Lovaniensi (is autem Ottonis sororem Gerbergam duxerat) Godefridum Arduennatem Lotharingiae Ducem creasset, rebellante Lovaniensi, per annos multos Brabantia, ut nunc est, duos agnovit Principes, Lovanium quidem cum suis vicinis Lambertum & successores Comites, Hasbania, Taxandria & vicini Godefridum Arduennatem & Successores Lotharingiae inferae Duces. Utrorumque gesta proximè sequentia duo edisserent capita.

81 Fusè id probat Rogerius & Divaeus.
82 Henninges p. priore regni. 3.
83 Chronicon Treverense & Coloniense.
84 Volaterranus l. 2.
85 Contractus & Palmerius in chronico.
86 Sabellicus Enneadis 9. l. 2.
87 Sigonius l. 7. regni Italiae.
88 Blondus decadis 2. l. 3.
89 Antoninus p. 2. titulo 16. c. 3. §. 4.
90 Vincentius Speculi l. 25.
91 Anno 991. vel ut Dymerus, anno 988. Sigibertus ad annum 991.
Anno 1005. ut habet Chronicon Trudonense.

CAPUT VI

Per tempus unius saeculi gesta per honorarios Caesarum beneficio Lotharingiae Duces, stirpis Arduennatum Principum, quibus tota Brabantia jure, pars ejus potior revera paruit, enarrans.

Mortuo sine liberis Ottone Caroli Franci filio, Henricus Caesar Gottofredo [1] Arduennati, secundo ejus nominis [2] in ordine Mosellanorum Ducum Lotharingiam assignavit, reclamantibus [3] Alberto Namurcensi, Lamberto [4] Lovaniensi, Balduino [5] Flandriae Regulis; priores titulo duarum Caroli [6] filiarum ductarum, posterior Ogniae Gisilberti filiae uxoris nomine, aut certè propagandi spe imperii, arma induerant. Hunc [7] Imperator, illos [8] Dux in ordinem quodammodo redegit. Dux amplius Theodorico Hollandiae [9] Comiti auxilia adducens, ab hoste Frisio captus & vix post biennium suis restitutus, ut redit ut moritur, [10] nullâ relictâ prole: unde Imperator Henricus, Gothelonem fratrem defuncti surrogat, initio quidem sui principatus [11] Conrado (is Henricum in imperio secutus est) rebellem, sed qui postea receptus in gratiam deperditum favorem ita [12] ampliter recuperavit, ut Mosellanicum tum fortè vacantem Ducatum Caesar Lotharico adjunxerit. Dux autem cùm [13] Odonem Campaniae Comitem, Lotharingiae praedatoris instar inhiantem, apud Barum peremisset, vitâ functus [14] filium Godefridum, Caesaris beneficio in Lotharingia successorem invenit. Sed [15] eo summae indolis adolescens non contentus, [16] indignatus immo Mosellanicae [17] ditionis titulos sibi praeripi, animum ferocem & arma [18] in competitorem & Caesarem acuit; illo [19] perempto, hujus circa Rhenum ferro flammaque [20] pervagatur provincias. Sed accurrenti ad vindictam Augusto, amicorum consilio supplex [21] factus praeter expectationem

Anno 1005. aut ut alii, anno 1003.
1 Meierus ad an. 1005. Sunt qui velint Gottofredum testamento Caroli haeredem scriptum, ab Imperatore confirmatum.
2 Henninges f. 68 p. priore Regni tertii.
3 Chronicon Leodiense cap. 63.
4 Videbitur capite sequenti.
5 Oudegerstius Chronici Flandrici cap. 34.
6 Genealogia Comitum Namurci ex Bibliotheca Sancti Jacobi Leodii deprompta.
7 Chronicon Hannoniae l. 13.
8 Confer haec cum capite sequenti.
9 Chronicon Hollandiae c. 10. l. 3. & Trajectensel. 2. quibus consentit Scarlensis in Annalibus Frisiae.
10 Anno 1019. Sigibertus ab anno 1003 usque ad annum 1019.
Aliàs Gozelo, Gozzelo.
11 Scaffnaburgensis ad eundem & sequentes annos.
12 Sigibertus ad annum 1033.
13 Otto Frisingensis libro 6 cap. 16. qui Ottonem Celticae Comitem, & Gozelonem Belgicae Ducem vocat.
14 Anno 1044. Sigibertus ad an. 1047.
15 Aemilius lib. 2.
16 Molanus Militiae sacrae cap 45.
17 Rosieres historia 63.
18 Meierus ad annum 1005. 1006. 1007.
19 Sigibertus ad annum 1047.
20 Scaffnaburgensis ad annum 1048. Alii faciant hunc Godefridi patruum.
21 Sigonius libro 8. de Regno Italiae.

tionem, Frederico fratre in locum suffecto, [22] carceribus mancipatur. Unde, filio obside relicto, [23] elapsus cùm insuper inaudisset filium in vinculis obiisse, rei indignitate acerbos in animo ejus [24] dolorum aculeos concitante, diffisus etiam gratiæ Cæsaris, attracto in belli [25] societatem Flandrorum Comite arma resumit, eodem, quo nuper, eventu. Germanicarum [26] quippe virium metu Aquisgranum veniens, Pontificis [27] & procerum interventu in pristinum dignitatis & gratiæ locum restituitur. Flander [28] dum pacis leges aspernatur, armis coactus Cameracum & Antverpiam Augusto restituere & fidem jurare, [29] sed illam parum stabilem. Interea Godefridus [30] cum fratre in Italia rebus magnis feliciter gestis [31] & nomen sibi & opes [32] & Beatricem Marchionis Itali viduam uxorem pepererat, subinde collatis cum Flandro [33] consiliis de rebellione cogitans. Repulsus in suam Flandriam, [34] qui Fredericum Ducem Antverpiæ obsederat, Balduinus Comes, [35] receptus in gratiam uxoris & procerum interventu Godefridus, & [36] denique Victor Pontifex in Agrippensi Synodo [37] solidas inter tres pacis leges proposuit, Cæsar approbavit, Dux Comesque acceperunt. Ex quo tempore [38] invenio utrumque, Godefridum scilicet & Fredericum, [39] Ducis Lotharingiæ titulo usos. Adeoque cum hunc [40] ille [41] moriendo brevi secutus esset, filium ejusdem nominis [42] in honoris paterni quasi hæreditariam Imperator [43] transmisit possessionem: fidum illum [44] fortemque Imperatoris Bavari propugnatorem, regni Teutonici [45] robur, cui meritò vindicatum, restitutum, defensum [46] Imperii decus acceptum ferant. Sed hæc extra [47] Brabantiam Belgiumque gesta prætereo. In Batavos [48] & Flandros [49] Ultrajectini [50] Præsulis rogatu victorem duxit reduxitque exercitum. Cladis autem memoria in animis hostium altius radicata mortem [51] Ducis creditur accelerasse. Cùm enim è Saxonico [52] bello redux regionis suæ interiora

22 Antoninus p. 3. tit. 16. cap. 4. 5. 6. & seq.
23 Divæus lib. 3. p. 6. Rerum Brabanticarum.
24 Vincentius ubi supra.
25 Oudegerstius Chronici sui cap. 59.
26 Palmerius in Chronico.
27 Platina in Leonis IX. vita.
28 Meierus libro 3. ad annum 1050.
29 Idem ad annum 1055.
30 Sigonius l. 9. Regni Italiæ.
31 Hermannus Contractus qui Chronicon produxit usque ad annum 1066.
32 Sabellicus Enneade 9. l. 2.
33 Meierus ad annum 1056.
34 Chronicon Flandriæ l. 8.
35. Divæus p. 6.
36 Acta Synodi & Platina.
37 Meierus ad annum 1057. Alii tradunt, demum Frederico mortuo recuperasse Ducatum.
38 Doeul in antiquis Brab. gen.
39 Rogerius historia 64
40 Sigibertus ad annum 1065.
41 Schaffnaburgensis ad annum 1070.
42 De hoc vide in Antverpis. Alius Gozzilo vocatur cognomine Gibber.
43 Henninges ubi supra.
44 ...
45 Schaffnaburgensis ad annum 1076.
46 Martinus Polonus qui usque ad an. 1082
47 Sigonius l. 9. Regni Italiæ.
48 Chronicon M.S. Hollandiæ l. 1.
49 Meierus ad annum 1079.
50 Chronicon M.S. cap 70.
51 Meierus ad an. 1073 sed eum vocat Comitem Lovaniensem.
52 Krantzius lib. 3. Saxonicæ historiæ.

lustratus Antverpiam [53] venisset, [54] à Gisilberto Frisone, hostium operâ submisso, dum fortè sub noctem naturæ requisitis [55] operatur, per secreta natium confossus, inde Trajectum delatus brevi exspiravit. [56] Ubi Henricus Imperator Godefrido Eustathii Bononiensis [57] Comitis ex Ida Godefridi Gibberis sorore filio [58] Marchiam Antverpiensem, filio autem suo Conrado Ducatum Lotharingiæ distribuit. Sed non multo post ad regnum [59] Italiæ evecto Conrardo Ducatum Marchiæ adjunxit [60] virtutis & operæ aliquot bellis navatæ præmium. Bellis enim omnibus non comes tantùm, sed & Dux existens omne ad victoriam momentum tulerat, Rodulphum [61] Sueviæ Ducem Henrici Cæsaris competitorem perruptâ hostili acie confoderat, Aquilæ Imperialis [62] quam ferebat cuspide pectus transfixum; Romanæ [63] Urbis mœnia primus conscenderat, Urbem & Italiam victas Imperatori suo asseruerat. Adeoque Europæ [64] finibus neutiquam se concludi [65] passa Ducis generositas, [66] orientis in medio quærendum putavit, circa quod [67] sui faceret periculum. Dedit se [68] & nomen suum militiæ sacræ, perque Asiam [69] victricia signa circumferens Hierosolymas [70] fœdissimæ Barbarorum eripuit servituti, [71] meritus occidentalium primus terræ [72] sanctæ titulo nomen [73] suum exornare. Qui cum vitam [74] illustrem glorioso fine coronasset, Henricus Imperator [75] ejusdem nominis Limburgensi Duci Lotharingiæ assignavit Ducatum. [76] Hujus benefacti memor dum Patroni sui partes armis & animo fovet, indignationem [77] Cæsarei filii contra patrem rebellantis nequivit effugere. [78] A quo in Imperatorem electo victus, captus, & judicio Principum [79] Ducatu spoliatus est * suffecto in locum Godefrido Lovaniensi, de quo mox sermo erit. Voluit quidem Henricus Exdux & post eum filius [80] præreptum ab Imperatore nomen & possessionem armis repetere, sed inferior semper. Immo verò cum Lotharii

53 Scaffnaburgensis ad annum 1076. qui suam historiam usque ad annum 1077. ducit.
54 Sic Divæus p. 2. l. 1. Rerum Brabanticarum fusius.
55 Rogerius historia 57
56 Sigibertus ad annum 1076 & sequentes. Anno 1076. Scaffnaburgensis eum facit Godefridi consobrinum.
57 Molanus c. 49. militiæ.
58 Sigibertus ad annum 1089.
59 Antoninus, Vincentius ubi supra.
60 Scaffnaburgensis in fine operis.
61 Divæus l. 1. p. 2. & l. 6. Antiquitatum.
62 Concordant Germani Scriptores.
63 Sigonius l. 9. Regni Italiæ.
64 Sigibertus ad annum 1081.
65 Antoninus titulo 16. c. 15
66 Vincentius in Speculo l. 17.
67 Otto Frisingensis l. 7. c. 1.
68 Nauclerus gener. 37
69 Guilielmus Tyri Episcopus Franciæ Orientalis l. 8.
70 Molanus c. 93. militiæ.
71 Blondus Decadis 2. lib. 4.
72 Æmilius l. 4.
73 Fucherius Carnotensis Belli sacri libro toto.
Anno 1101.
74 Abbas Urspergensis ad annum 1100. Sigibertus qui producit suum Chronicon usque ad annum 1112.
75 Meierus ad an. 1106. Sigibertus ait eum, cum antea filio adhæsisset, postea ad patrem defecisse.
76 Divæus l. 1. & 4. p. 8. Rerum Brabant.
77 Sigonius l. 10. de Regno Italiæ.
78 Chronicon Tridonopolis p. 2. l. 1. c. 4.
* Anno 1106.
79 Molanus c. 53. Militiæ.
80 Videbitur in Limburgicis fusius.

[31] Cæsaris authoritate Godefridus, eò quod Conrardo [32] competitori ejus & æmulo adhæsisset, Ducatu spoliatus, & [33] Valeranus Exducis Henrici filius eodem [34] donatus esset, non valuit, quod jure suum erat, vi recuperare. Ita ut Lothario è vivis sublato Conrardus [35] successor Godefridum in integrum restituens successores etiam masculos in perpetuum successuros declaraverit. Quod donum Imperator [36] Philippus etiam ad fœminas extendit. Atque hactenus de Ducibus qui Marchiam cum Campinia, loca Hasbaniæ & Gallobrabantiæ partem possederant: nunc ad Comites Lovanienses qui reliquum Brabantiæ obtinuerunt progrediemur.

31 Otto Frisingensis l. 7. c. 22.

32 Sigonius l. 11. Regni Italiæ.

Anno 1126.
33 Divæus l. c. Antiquitatum Belgii.

34 In fundatione quadam Everbodii data an. 1136 vocat se Lotharingiæ Ducem & Marchionem.

Anno 1137.
35 Ex Diplomate Conradi Imperatoris cujus exemplar extat apud Divæum.

Anno 1204.
36 Ex Diplomate Cæsareo quod extat in Opere Petri de Thymo.

CAPUT VII,

Ducentorum amplius annorum gestis absolutum, quibus Lovanii Comotatus penes Hasbanici sanguinis Principes perseveravit, à Lotharingia reliqua separatus, per rebellionem.

DE veteribus Lovaniæ Comitibus dicam in Lovanio, nunc de iis qui post pulsos ab Arnulpho Normannos præfuerunt agendum. Recuperatum itaque Lovanium, Lotharingici Ducatus appendix, ejus fata & mutationes [1] secutum verosimile est. Cui Bertharium [2] Comitis titulo Arnulphus Imperator præfecit. Is cum Raginerio [3] Duce, Gerardo Namurci, Matfrido Angiæ Comitibus inter conjuratos Suentebaldi Regis numeratur, & à nonnullis Henricus [4] vocatur, genus à Carolo Hasbano illustre repetens, Raginerii *Montensis* [5] parens, & Lamberti [6] *Lovaniensis Comitum.* Quorum ille generis claritate tumens Ducibus ab Ottone Augusto constitutis in Lotharingia rebellis à Brunone [7] Archiduce dolo Valentianas evocatus, & carceri mancipatus & ipse & filii patriâ extorres [8] omnibus bonis exuti sunt. Hic *Vir fortis* [9] *& bellicosus* nec uno nomine Ottoni carus ad preces monachorum *Advocatus* Gemblacensis constituitur: nec deinceps quò devenerit ab ullo traditum est, quod sciam.

1 Rogerius historiæ suæ sectione 60. & 61.

2 Dagobertus vetus Scriptor qui ante 200. annos vixit hunc nominat.
Anno 915.

3 Consentiunt Lotharingi Scriptores.

4 Henninges fol. 122. p. 1. Regni 2. Monarchiæ 4.

5 Chronicon Hannoniæ l. 14.

6 Hunc Annales M. S. VI in ordine Comitem faciunt.

7. Rorgerus in vita Brunonis c. 36.

8 Æmilius l. 3.

9 Sic vocatur in diplom. Ottonis hac de re datô an. 967. Indictione 2. Francofurti mense Junio, Martyrio Apostolorum Petri & Pauli, Signo Ottonis.

Crederem ego sine liberis obiisse, & Gisilbertum, utpote Lotharingiæ Ducem, Comitatum usurpasse uxori suæ [10] Gerbergæ dotis loco assignatum, probante Cæsare, reclamante [11] Raginerio. In quem utpote perduellionis reum expedita arma, & facultatibus ejus, [12] ut dixi, fisco addictis, penes Gerbergam & Gerbergâ natum Carolum, & Carolo Ottonem mansit cum Bruxella, Antverpia, & Nivella [13] Lovanium. Ottonis soror Gerberga [14] Lamberto [15] Raginerii [16] Excomitis filio nuptum concessit. Qui invito Cæsare, Francorum [17] opibus fretus, Lovanium occupavit & avulsum à Lotharingico corpore Comitatum sibi posterisque asseruit. [18] Unde plurium bellorum nata sunt incentiva: Comite [19] se Lotharingiæ per Imperatorem alteri contributæ Ducatu privari; Ducibus [20] bonam Ducatus partem à Comite possideri; Imperatore Duces muneris sui expertes esse, Comitem rapto potiri, & alieno [21] frui non permittente. Pro Comite stabat & [22] frater Haginoniæ Comes & Franci [23] in recuperando æquè ac defendendo parati. Bellum ei fuit cum Godefrido Arduennate [24] ob Lotharingiam præreptam, cum Leodino [25] Antistite ob Hogardiam in finibus suæ ditionis munitam. Ab illo obsessus tulit, adeòque fatigatum cedere coegit; [26] hunc recedere & munitionem amoliri. Ad extremum contra [27] Godefridum Gibberem Hannoniæ arma inferentem profectus apud Florinas [28] cum 300. suorum occubuit. [29] Ferunt Philacterio [30] sacris reliquiis instructo in præliis usum, semper victorem rediisse, quod tum fortè neglexerat. Periit quidem, sed non ita quin hæredem reliquerit virtutis & ignominiæ vindicem Henricum à natali solo nomen Bruxellensis adeptum. [33] Qui cœptum à patre bellum pari alacritate

10 Annales Francorum & Rogerius ex illis.

11 Rorgerus in vita Brunonis Archiepiscopi.

12 Chronicon Coloniense.

13 Meierus ad an. 1005.

14 Aliis Ermingarda.

15 Cognomento barbato, Raginerii Longicolli filio.

16 Henninges f. 28. Monarchiæ 4. Regni 3. & 4. parte priore.

Anno 977.
17 Divæus l. 5. p. 2. Rerum Brabanticarum.

18 Molanus l. 1. Rerum Lovaniensium.

19 Divæus p. 2. antiquitatum Belgicarum.

20 Idem l. 1. Rerum Loniensium.
Notandum, à manuscriptis historicis hos Comites nunc Bruxellenses, nunc Lovanienses vocari, credo appellatione sumpta & mutata pro loco ubi residebant Comites, aut prout Scriptores aut Bruxellæ aut Lovanio faverunt.

21 Lazius l. 5. de Migratione gentium.

22 Consentit Hannoniæ Chronicon l. 14.

23 Æmilius l. 3 & Gaguinus.

24 Roseres historia 60.

25 Chronicon Leodiense in vita Balderici Episcopi.

26 Sigibertus ad annum 1012.

27 Roseres historia 61.

28 Chronicon Gemblacense ad hunc annum.

29 Sigibertus ad annum 1015.

30 Annales Belgici p. 2. cap. 27.

Obiit an. 1014. sepultus Nivellæ.

Hunc Annales Priscum appellant.

31 Chronicon Brabantiæ cui assentitur Roseres.

critate prosecutus toto conatu studebat Ducatum recuperare. Sed nimis potentem nactus adversarium Imperatoris [32] opibus omne sumptuum onus facilè sustinentem, præventus etiam morte (quam [33] Hermannus [34] quidam captivus ei intulit) animi sui desiderium & supplementum successori transcripsit. Non quidem Ottoni [35] filio [36] brevis ævi puero & Comiti, qui eodem anno patrem moriendo secutus est; sed [37] Lamberto [38] Balderico [39] fratri. Qui difficili tot annorum bello finem exoptatum imposuit, non victoria sed pace, intervenientibus nuptiis firmatâ, ductâque Idâ [40] Gozelonis [41] Ducis in uxorem filiâ. Unde per novam affinitatem junctis animis & Socero & Flandriæ [42] Regulo in Henricum 3. adhæsit, parentes Imperio terras ferro & igne populatus. Sed dum Tornacum [43] cum præsidio tuetur captus, aut certè telo confixus interemptus est. Henricus II. filius hæres & opum & necessitudinis cum Flandro (uxorem [44] enim Roberti [45] Frisii filiam duxerat) non tamen odii in Cæsarem, cui adeò gratus accidisse putatur, ut Carinthiæ [46] præficeretur. [47] Unde ad Provinciæ suæ curas evocatus, & Lovanio ob rei memoriam Carinthiæ insignia communicavit, & Coloniensi Antistiti & aliis egregiam in Hollandos [48] operam navavit. Cùmque vivere desiisset, duos successivè ex filiis invenit Successores Henricum primò Richildis contra [49] Robertum Flandriæ Comitem partes foventem, & in ludis [50] hastilibus Tornaci lethaliter sauciatum: & deinde Godefridum, qui partim armis, partim Cæsareâ donatione Lotharingiæ Ducis titulum induit, & Ducatum possedit.

32 Rogerius lib. 1. Rerum Lovaniensium.
33 Sigibertus ad annum 1038.
34 Anno 1038. sepultus Nivellis. Annales verò id mortis genus Henrico tribuunt mortuumque anno 1046.
35 Hunc quidam inter Comites non numerant.
36 Lazius l. 9. & Henninges fol. 142.
37 Hunc annales Henrici filium faciunt.
38 Sic vocatur in Ottonis Augusti literis Gemblaci.
39 Sic vocatur in fundatione Capituli Bruxellensis.
40 Aliis Oda vocatur.
41 Consentiunt Lotharingiæ & Barri Ducum stemmata apud Rogerium.
42 Annales Flandriæ, & Marchantius consentit.
43 Meierus l. 3. ad annum 1054.
Anno 1054. sepultus Nivellis.
44 Concordat genealogia Comitum Flandriæ apud Heuterum, Henninges & alios.
45 Hanc aliqui uxorem dant Henrico II.
46 Divæus l. 1. rerum Lovaniensium.
47 Alii Conrardum hujus fratrem ab Henrico IV. puero adhuc Ducem Carinthiæ electum.
48 Chronicon Hollandiæ l. 4.
Anno 1063. sepultus Nivellæ.
49 Oudegerstius c. 48. & sequentibus.
50 Sigibertus ad annum 1095.
Anno 1095. ibidem sepultus, quem annales anno 1083. à captivo jugulatum aiunt, & ei ante Godefridum successisse Henricum filium mortuum anno 1096.

CAPUT VIII

Sesqui-seculi tempus expediens, quo Brabantia Ducibus Lotharingiæ inferioris paruit, natis & permanentibus in Comitum Lovaniensium Familia.

HActenùs dissimulante & invito Cæsare possessam à Comitibus [1] Lovaniæ non mediocrem Lotharingiæ inferioris [2] partem docuimus: ita tamen ut nec Beneficiarii hujus Duces [3] violentam Comitum possessionem turbare, nec Comites illius præreptum Ducatûs jus, si res ita ferret, repetere distulissent. Hinc [4] Godefrido nostro illustre Barbati [5], cognomentum obtigisse traditum, quòd Patri se barbam non positurum [6] jurasset, nisi restitutâ Lotharingiâ. Cujus per bella se obtulit occasio ex [7] Godefridi Lotharingiæ Ducis, ut dixi, perduellione. Imperator enim Henricus V. memor [8] auxilii per Comitem sibi in bello paterno lati, Godefridum [9] sororium jam inde suum jussit Lotharingiam universim Ducis titulo [10] possidere simulque ad hæredes transmittere. Hàc ratione restitutâ pristinæ [11] amplitudini Provinciâ Dux nihil prius habuit, quàm [12] Vasallos olim Lotharingiæ feudis suis investitos, juramento sibi obstringere. Fecêre id indictó [13] procerum conventu Hornanus, [14] Gaesbecanus, Angianus aliique Barones non gravatim, exceptis qui latè in Brabantia dominabantur Bertholdis. Ad quos tum à Duce tum à Cæsare missi Oratores, cùm nihil æquum impetrarent, necessariò arma [15] expedienda erant, neutrâ partium refragante. Pro Bertholdo, id temporis [16] Grimbergæ, Turnhouto, Mechliniæ, [17] Merchteniæ, & Gelæ imperante stabant Ascanus, [18] Oienbruggensis, Screyhanius, Malius, Hombecanus, Eppegemensis, Bosci, Herlarii, Lyræ, Calmontis, Wassenhovius, Opheymius, Dammius, Panurius, Imputanus partim Domini, partim Affines, [19] partim Barones, omnes ferè Equites. Munita ab his in Strombecano vico Nothelaria arx, ferro flammâque in vicinos grassatum. Nec minùs segniter Dux Bruxellâ egressus omnia, media Grimbergam usque populabatur: ita ut [20] nihil toto isto tractu intactum superesset. Ventum tandem [21] ad inducias, lecti utrimque qui de modo pacis disciperent, sed nihil admodùm effectum. A-

deo-

1 Probatum id fusè à Divæo & Molano l. 1. Rerum Lovaniensium.
2 Consentit Rosieres historia 61. & seqq.
3 Documentus superioribus tribus capitibus.
4 Aliis Gottofredus, aut Godefridus vocatur, & Dominus Lovanii Munstero vocatur.
Idem Lazius f. 82. l. 3. de Migrat. gentium.
5 Munsterus f. 111. l. 2. suæ Cosmographiæ.
6 Divæus.
7 Rogerius ubi supra consentit.
8 Sigonius l. 10. Regni Italiæ Gottofredi Comitis non semel meminit.
9 Henninges f. 128. Lazius f. 82. Heuterus l. 6. Rerum Burgundicarum consentiunt.
10 Anno 1106. quamquam Angianus an. 1130 ponat.
Munsterus f. 111. l. 3. consentit.
11 Castergatensis privilegium habet concessum, ut reliquæ Lotharingiæ iterum uniretur Lovanium.
12 Chronicon Trudonense p. 3. l. 1. c. 1.
Archiea Lovaniensia id Lovanii factum narrant, quibus astipulantur manuscripti plures.
13 Divæus l. 1. rerum Lovaniensium & 3. partis 2. Brabanticarum
14 Annales impressi c. 39.
15 Chronicon Leodicense.
16 Patet ex divisione Brabantiæ apud Haimanum.
17 Archiva urbis consentiunt.
18 Hos annos nominat & bellum Fusiùs describit Joannes Angianus.
19 Prolixè & ferè ad fastidium hæc singula minutatim describit historia belli Grimbergani per R. loci Abbatem mihi communicata.
Et arcis & propugnaculi Grimbergani monstrantur monumenta.
20 Petrus de Thymo p. 4.
21 Castergatensis, qui & nominat arbitros utrimque delectos.

deoque [22] recrudescente bello effectus superior Dux bonam Grimberganæ ditionis [23] partem occupavit, effecitque ut minus integrum esset eo superstite prælium redintegrare. Et quia Tanchelini [24] hæresis cum certissimo animarum dispendio magna sumebat incrementa, Ducis [25] opera & ipse & omnes ejus asseclæ Brabantiâ cedere compelluntur. Atque hæc quidem domi gesta. Alexandrum [26] Juliacensis Comitis Fr. contra Fredericum Episcopatus cōpetitorem favore & armis juvit, sed irrito conatu. Alberonem verò [27] fratrem, mortuo Frederico surrogatum, & ante & post infulas obtentas fovit. Contra Alexandrum [28] clientem nuper suum, nunc tandem post binam repulsam inauguratum bellum difficile gessit ob amotum Trudonensi [29] præfecturâ Duraffi Comitem. Ultra Mosam Cæsaris jussu Falcoburgensem diruto oppido punivit. In Flandria Guilielmi Normanni [30] contra Theodoricum Elsatium castra secutus est, sed [31] huic conciliatus pace filiorum nuptiis firmatâ rem composuit. In [32] oriente contra infideles egregiam Christianis operam navavit. Imperatorum [33] Gener, Sororius, [34] Regum Avunculus, [35] Socer [36] Ducum, Comitumque [37] non uno titulo affinis, Abbatiarum 2. Præposituræ unius, Templorum & Collegiorum plurium fundator.

Sed quasi cum Barbato mortua victa, & sepulta foret audacia, in hæredem [38] & successorem filium cognominem tum Limburgensis tum Bertholdi arma expediverunt. Ille quidem [39] ad defuncti famam primi Ducis Aquisgrano movens agrum Ducalem prædis exhauriebat; sed Dux secundans per Trudonopolim (ea [40] Limburgensem Patronum tum agnoscebat) victam, apud [41] Trajectum Mosam transfretans & famam præcurrens, antequam advenire crederetur, Aquisgrani [42] apparuit, attractisque in suas partes civibus, unico hostem profligans prælio victorem reduxit exercitum. Interim Bertholdi duobus

22 Bogardus l. 7. rerum Lovaniensium.
23 Concordant Grimbergæ monumenta.
Anno 1124. aliis Tandemus vocatur, de cujus secta vide Sanderum l. 7. de visibili Monarchia numero 141.
24 Scriptores vitæ S. Norberti & Robertus Abbas c. 14.
25 Molanus c. 35. Militia Sacra.
26 Chronicon Trajectense l. 4. f. 12. Placentius & Chronica in 27. Episcopo Leodiensi.
27 Iidem in 28. Episcopo.
28 Iidem in 30. Episcopo.
29 Chronicon Trudonense l. 10. c. 1. Anno 1125.
Anno 1128. & 1126. Dux cum Flandro certavit. Causa negata dos Clementiæ Uxoris suæ.
30 Meierus ad an. 1119.
31 Oudegerstius c. 72.
32 Molanus id probat ex Archivis Lovaniensibus.
33 Henninges f. 41. consentit.
34 Lazius l. 5. consentit.
35 Cromerus l. 5. in Vladislao Rege Poloniæ fatetur.
36 Polidorus l. 12. in Henrico Rege Angliæ.
37 Patebit ex Genealogia quam operi subjungam.
Obiit an. 1140. sepultus Affligemii.
38 Munsterus l. 2. fol. 313. Cosmographiæ consentit.
39 Chronicon Trudonense partis 3. l. 1. c. 3. consentit.
Aquisgranum longo tempore à Ducibus nostris Advocati titulo possessum, quod alibi fusius docebo.
40 Ex Diplomate Metensis Episcopi quod est in eodem Chronico.
41 Chronicon Leodiense in 30. & 31. Episcopo.
42 Concordat Aquisgranense Diarium, & Chronicon Coloniense.

præliis, [43] impares Ducis copias facilè contemplati, deperdita nuper recuperare, eadem nova aliorum accessione locupletare, progressi; in [44] exultantem nupera & recenti victoria Brabantum feruntur: victoriaque potiti multis calamitatum fluctibus obnoxiam [45] reliquêre Lotharingiam. Quas omnibus major excepit immatura [46] Ducis mors insecuta, & filii ejusdem cum avo patreque nominis, inepta (vix enim primum ætatis annum [47] expleverat) imperio ætas. Hoc rerum statu cum Grimbergani majores indies spiritus sumerent, nobilissimi quique Brabantorum, & inter primos [48] Diesthensis, Wesemalius, Biersbacensis, Wemmelensis, illi Barones, hic Toparcha, impuberis Domini & patriæ nutantis ad se pertinere rati negotium, à Theodorico [49] Flandrorum Regulo justam auxilio manum impetrant. Sed invidente victoriam belli fortunâ [50] profligati & vires suas magis infirmas & causam Flandro minus gratam reddiderunt: ut qui manifesto [51] suorum periculo & sanguine ad patrocinandum infelicitati vicinorum abuti recusaret. Quid agant afflicti proceres? [52] Cùm nec oculi sustinerent, Nothelariâ [53] Vilvordiàque dirutis, ferro flammaque grassanti inimico Brabanticensem agrum quaquaversus patere; nec animus ferret nobilissimum Ducem clientibus suis & perduellibus victas manus porrigere, iteratam [54] in Flandriam legationem expediunt, promittentes si quidem opibus suis Lotharingiam periculo exemisset, fore ut provectior effectus Dux Comitis è manibus beneficiario titulo possidendum susciperet Ducatum. [55] Hac pollicitatione illectus Comes ingentem tota Flandria delectum agit, coguntur sub signis nobilissimi quique, aderant & [56] Namurcæus & Lossensis [57] Comites. Quibus stipati Brabantiæ Hasbaniæque proceres audent iterum pugnæ aleam subire. Pugnatum utrimque acriter: adeoque in tertium diem protractum prælium bis nox diremit in neu-

43 Conveniunt Grimbergæ & Mechliniæ Archiva quæ vide suis locis.
44 Annales p. 2. c. 30.
45 Barlandus, & Divæus in vita Godefridi II.
Ob. an. 1143. sepultus Lovanii in Basilica D. Petri.
46 Henninges fol. 122. Monar. 4. Regni 3. parte priori.
47 Bogardus & Divæus l. 1. Rerum Lovaniensium.
48 Consentiunt Diaria & libri Generum Nobilitatis Brabanticæ.
49 Meierus l. 3. ad annum 1140. consentit.
50 Oudegerstius & Marchantius l. 3. consentiunt.
51 Annales Flandriæ p. 2.
52 Petrus de Thymo p. 4. titulo 3.
53 Id refert Costergatensis & addit à Duce prius fuisse dirutam Grimbergam.
54 Marchantius & alii in descriptione Teneramundæ.
55 Nominantur Nobiles à Castergatensi.
56 Consentit Chronicon Namorcense.
57 Chronicon Leodiense p. 2.

neutram partem reclinante victoria. Donec Gaesbecani consilio adductus Bruxella [58] in cunis etiamnum vagiens Dux, suspensusque [59] è salice tantum Brabantis animi addidit, ut vulnerum, præ capiendi Ducis dedecore, obliti, morte contemptâ in hostem irruerint, victores, licet non sine pulvere, redierint. [60] Ceciderunt ex hostium qui 20000. excessisse creditur, numero, Gerardus [61] Bertoudus cum filio, Capellensis, Ittrensis, Schondebroecanus, Hombecanus, Massenhovius, Oyenbruggensis, Berlegemensis, Brabanti: Virzonius Comes & Concy Toparcha Franci, Arclensis & Isselsteinius Hollandi: Bronchorstius Gelder: Joannes & Sigerus Bredani; ex Brabantis Diesthensis, Rotzelarius, Wesemalius, Birbæci, Leefdaliæ, Raviziæ, Barones: Hornanus & Trasignius Toparchæ equites.

Interjecto tempore Godefridus [62] Dux, cum ex ephæbis excessisset, in Flandriam fortè profectus urgetur à Comite ad faciendum satis legi quam [63] tutores ejus lati præmium auxilii admiserant. Dux nulla arte induci posse Comitem ad remittendum id juris videns, fertur [64] juvenili quadam audacia strictum ensem porrexisse, Hoc, inquiens potius me transverbera prius, quam nobilissimum Ducatum Comitis beneficio possideam. Eoque generosæ indolis facto oblectatum Flandrum accepta pro latis suppetiis Teneramunda [65] contentum liberum re & dimisisse. Restabat vetus cum [66] Limburgensi controversia, quæ ipsa ut sopiretur Margaretam [67] Limburgici filiam Godefridus conjugem assumpsit, & dotis loco Rodense castrum cum præfectura [66] Trudonensi, & quicquid in Brabantia juris majores ejus arrogabant. Atque hæc quidem sunt domi & propriis auspiciis gesta. Quibus sententia executioni mandatis Duci magis integrum amicis & vicinis operam navare, & imperii terminos prorogare. Philippo Flandriæ Regulo Henricum filium cum 400. equitibus contra Francum auxilio [69] misit. Versus Mosam in Namurci Comitatum nescio quid juris afferens bis armorum [70] arbitrio credidit controversiam, sed Henricus Comes valida Hannonum [71] instructus manu non sine clade [72] repulit & fugavit adversarium. Versus Hannoniam Angianus Baro qui relicto Hannone, Duci sacramentum clientelare dixerat [73] belli fomitem subministravit, quem promovit cum Balduinus Hannoniæ Comes [74] Lombekam ab Angiano Duci oppignoratam arce firmare niteretur. Sed dum starent in procinctu acies [75] Flandri interventu de induciis convenit, donec, sacra expeditione, quod constituerat, peracta Dux ex oriente [76] domum revertisset. Verùm enimvero belli utriusque progressum, [77] mors Ducis, (qui Albertum [78] filium Antistitem Leodiorum, filiam Angliæ [79] Reginam, aliamque Gelriæ Principem, reliquos duos Nobilissimæ [80] Baronum stirpis fundamenta jacientes reliquit) interrupit. Utrumque Henricus filius non minori, quam pater alacritate resumpsit. Cujus virtutem procul propèque remoti, sacri profanique ordinis Principes, eoique occiduique orbis Athei agnoscunt. Ter [81] cogitatum, bis [82] assumptum in Asiam iter, fusus Saladinus, Sylvina, Berythus [83] & Joppe Saracenorum manibus ereptæ, [84] expugnata Constantinopolis, & quod gloriosi Ducis Principisque in patriam nomen reduxit, testantur. Cives Agrippinæ Coloniæ Imperio [85] rebelles ad officium revocati, Rageroya prædonum illis locis receptaculum, deleta, quid animi in Religionem quid virtutis fuerit abundè loquuntur. Sed viciniora dicam & in orbem commissa bella & belli fortunam. Gerardum Lossensem Comitem orta ob Præfecturam Trudonensem [86] controversiâ, vastato Comitatu, Durassi arce expugnata, Trudonopoli obsessa malè mulctavit. Cùm Hannone frequens & [87] pœne anniversarium fuit accedente [88] ad superiores causas primò Theodorici

Id alii referunt factum ante pugnam primo die.

58 Refert Eboracensis p. 2. Exemplorum & alii Exemplorum Collectores.

59 Id addunt Annales nostri, subticent exteri.

60 Numerat & nominat sequentes Castergatensis

61 Quid de Bertoudis post hoc prælium factum sit, vide in Mechliniensibus.

62 Divaus. Natum volunt tum annos tantum 15.

63 Meierus ad annum 1140.

64 Id Annales nostri constantes affirmant.

65 Marchantius ubi supra.

66 Rogieres consentit historia 67.

67 Henninges fol. 183. Heuterus l. 6. Burgundicarum rerum consentit.

86 Chronicon Trudonense consentit parte 3. l. 2. c. 6. Anno 1155.

69 Meierus l. 6 consentit, & Oudegeistius c. 83.

Meierus an. 1169. ait Godefridum Lovaniensem à Flandro victum.

70 Consentit Historia Namurcensis.

71 Chronicon Hannoniæ parte 3. l. 17. c. 19.

72 Meierus an annum 1160. & 1169.

73 Chronicon Hannoniæ l. 16. c. 81.

74 Idem Chronicon p. 3. l. 17. c. 11. fol. 35.

Hoc Bellum operâ Henrici filii Dux gessit.

75 Meierus an annum 1162. l. 6.

76 Molanus c. 54. Militia Sacra Ducum.

Molanus eum Hierosolymis res magnas gessisse asserit, quod alii negant, & filio adscribunt.

77 Munsterus l. 2. fol. 113.

78 Placentius & Chronicon in 24. Episcopo ad annum 1191.

79 Neubrigensis l. 4. consentit.

Vulco anno 1163. mortuum aiunt, cum tamen inveniam eum an. 1187. Gemblacensibus aliqua concessisse privilegia. Sepultus est ad D. Petri Lovanii.

80 Stirpa Cucana & Fatuetana concordat.

81 Haraldus in continuatione Belli Sacri l. 1. ad annum 1197.

82 Trithemius in Chronico Hirsaugia ad annum 1213.

83 Præter Heroldum, Meierus ad an. 197.

84 Præter Barlandum Nicetas in fine Annalium describit.

85 Chronicon Trevetense in Theodorico Archiepiscopo, cui consentit Coloniense in Adolpho.

Alterum post secretum cum Lossensi Comite Ludovico Bellū gessit Dux eandem ob causam, ut Barlandus, ob reædificatam Durassi Arcem, ut Leodiensa Chronicon tradit, quod Namurci Comes Philip. ad pacem reduxit.

86 Chronicon Trudonense p. 4. l. 2. ad annum 1169.

87 Chronicon Hannoniæ p. 3. l. 17. c. 12. fol. 36. & c. 21. fol. 40.

88 Meierus initio lib. 7.

dorici Revernensis in Flandria competitoris, mox Namurcæi Comitis [89] cum Hannoniæ Comite Balduino controversiis, quas Dux tuendo aut certè promovendo [90] suas faciebat; pace tandem tandem Hallis compositâ. Cum Trajectensi & [91] Hollando [92] bellum natum hâc occasione: Balduinus Antistes fratri suo Comiti Hollandiæ Velaviam tradiderat vi occupatam, eo quòd Godefridum Ducem & Gelriæ Comitem, qui eam possidebant, beneficium tempori non esse professos diceret: hinc prædationes & omnia tumultibus plena, donec Frederici Imperatoris authoritate jussæ ab armis recedere partes, & ab [93] Henrico VI. Cæsare pro Duce pronunciatum est. Nec multò post, cùm ad Trajectensem [94] Cathedram evectus Theodoricus Hollandum [95] Gelrumq; [96] hostes experiretur, auxilio accurrit Dux; sed commodùm intercedente Otthone [97] Augusto & Adolpho Col. Antistite sine sanguine recessum. Nisi quod Geldro, dum ad Cæsarem tendit, à Brabantis capto, Hollandus subitò in Brabantiam delatus, Silvam-Ducis [98] & in ea utrumque Ducis fratrem cum ingenti præda capiens, Hoesdenum abscesserit. Ubi dum securus [99] militem corpus curare jubet, à Duce præventus, captusque cum insigni suorum clade, nuperæ expendit victoriæ lætitiam. A Duce tamen & hic & Gelder libertati restitutus, & in generum [100] adscitus Martem Hymenæo conclusit. Non minùs justi & speciosi tituli fuit gestum cum Leodicensibus bellum, [101] dum Alberti fratris nuper ab una Canonicorum parte in Episcopum electi, [102] & Pontificiâ authoritate confirmati vivi partes contra Imperatorem, cæsi contra æmulum & Competitorem Harstallani Comitis fratrem partes tuitus, Harstallumque & confines terras depopulatus coëgit adeò Imperatorem majores motus timentem potestatem [103] sibi facere, quem vellet Episcopum nominandi.

In Schismate Imperatorio Dux primò Ottoni [104] Saxonico adhæsit, mox Philippo Sueno [105] Competitori fidem Confluentiæ juravit: eo demùm necato, ab Othone in gratiam receptus, ejus studio, Moguntini [106] Electoris (qui jussu Pontificis ob attentatum [107] Apuliæ Regnum Augusto infensi, eidem adversabatur, ditionem flammâ ferroque vastavit.

Cum paria in Brabantos Moguntini fautor [108] Leodiensis attentaret, Dux, furenti similis delectu totâ regione habito, Leodium bellicis operibus per dies aliquot ferociter oppugnatum vi capit, nulloque sexûs aut ætatis discrimine in cives debacchatus, nec à sacris quidem abstinuit: [109] ut nullibi non extarent crudelis insaniæ vestigia. Episcopus vix fugâ dilapsus, Ecclesiasticum in nostros fulmen jaculatus, cùm nihil proficeret, ipse Pontifex [110] totam diris involvit Brabantiam. Sed enim hoc per Legatos pacato, promissâque Moguntino non mediocri pecuniæ summâ, Dux [111] in sequenti anno bellum cum Leodiensi redintegrat. Pro Episcopo certabant Flander, [112] Lossensis, Namurcique Comites; Dux Francorum colligebat [113] auxilia, rebus ex composito sic adornatis, ut, dum Gallus Flandriam fatigat, [114] Dux Leodicum aggrediatur. Sed neutrobi feliciter cessit Brabantiæ. Fusus enim ad Hogardiam loco, qui Stips dicitur, ab Antistite Dux cum 2000. ex suis clade retrocedens, paulò post à Flandro Bruxellæ [115] obsidetur, cogiturque adeò Francis amicitiam renunciare, imò junctis cum Flandro [116] & Otthone Augusto viribus eundem oppugnare. Quod dum facit, commisso [117] circa Tornacum ancipiti prælio, victoriâ tamen [118] penes Francum manente, ipse cum suis fugæ præsidium nactus, nihil exinde gessit memorabile. Moguntiæ in morbum lapsus [119] inde Coloniam delatus expiravit: Vir, si unicum istud sacrilegum bellum tollas, cuivis maximorum comparandus. Quatuor maximorum [120] Comitum, Imperatoris [121] unius socer; Christianissimi Re-

89 Chronicon Hannoniæ p. 3. l. 17. c. 41. & 47. & sequentibus.
90 Meierus ad an. 1194.
91 Chronicon Trajecti in Balduino Episcop. 29 Anno 1197.
92 Hollandiæ Annales in vita Florentii ad annum 1178.
93 Ex Diplomate dato Golenhusii an. 1196. 2. Nonas Martii quod extat apud Divæum.
94 Annales Trajectini in Episcopi 31. vita.
95 Chronica in Theodorico Comite ad annum 1200.
96 Aquilius in Chronico & vita Ottonis.
97 Historiæ Augustæ tom. 6.
98 Divæus l. 6. p. 8. Rerum Brabanticarum.
99 Annales nostri p. 8. cap. 32.
Anno 1202.
100 Constat Genealogia Heuteri l. 6. Henninges f. 149. Monarchiæ 4. & f. 145. ejusdem.
Anno 1197.
101 Chronicon Leodiense c. 27. in vita 34. Episcopi.
102 Chronicon Trudonense p. 4. l. 1. in fine & in Cathalogo Episcoporum prefixo.
103 Chronicon Leodiense & Placentius in 35. & 36. Episcopis.
Anno 1201.
104 Peucerus l. 4. Chronici Carionis.
105 Chronicon Coloniæ in Adolpho Episcopo.
106 Serarius in Moguntina historia consentit in Siphrido Episcopo.
107 Sigonius l. 16. Regni Italiæ.
Anno 1199. pluit lapides, & fames ingens fuit, ut cattus venit et florenis 4 illo anno, ut ex M. S. Chronico mihi communicavit Ægid. de Voecht Everbodiensis Pastor.
108 Placentius & Chronicon in Hugone Episcopo 37.
Anno 1200. Vigiliis Inventionis Crucis.
109 Petrus de Thymo p. 4. tit. 4.
Ob hoc sacrilegium voluut nonnulli ultione Divina Ducem & vitam infelicem & mortem habuisse.
110 Platina in vita Innocentii III.
111 Chronica Belli causam ponunt quod Albertus Comes de Maha sua bona Ecclesiæ S. Lamberti dedisset, Duce, qui affinis erat, indignante & Arcem occupante, Imperatore non invito.
Anno 1213.
112 Flandriæ Annales consentiunt, etsi Meierus non meminerit.
113 Meierus ad annum 1211. & Æmilius in Philippo Rege.
114 Placentius & Chronicon Leod. ubi supra.
In numero variant Chronica, dies fuit 13. Octob.
115 Archiva Urbis consentiunt.
116 Meierus ad annum 1213. & sequentes.
117 Oudegerstius c. 104. & sequentibus.
118 Chronicon Hannoniæ p. 3. l. 10. c. 16. & sequentibus.
119 Utraque idem narrant Chronica.
120 Cliviæ, Hollandiæ Gelriæ, Arvernæ stemmata concurdant.
121 Genea Ottonis 4. consentit.

[122] Regis gener; Episcopi [123] Reginæque frater; Cardinalis, Antistitum aliquot, Ducum etiam potentissimorum affinis; Leodiensis patriæ [124] protector & gubernator; Comitiorum Augustalium 4. Assessor & Testis; Brabantiæ [125] Legislator.

Successit in titulos & opes filius, [126] ut nominis ita virtutis similitudine genitorem egregiè referens, cujus specimen etiam vivo Patre consors [127] Imperii factus eximium dedit in bello, quod Pontifex [128] contra Stadingos suscipiendum sacro titulo præmioque promulgaverat. [129] Quo per Ducem nostrum Ducisque ductu ad internecionem [130] deleti Fanatici illi Ecclesiæ bonisque omnibus insultantes, [131] pestilentem spiritum cum [132] sanguine evomuerunt. Versus Germaniam interim Brabantiæ Ducum, occasione oblatâ, extendit jurisdictionem. Cùm enim [133] difficili obsidione Coloniam fatigaret, Toparchæ Daelheymensis filii commeatum interclusisse deprehensi, arce [134] expugnatâ & Fisco addictâ, Ragelroyâ deletâ puniti, carò solverunt temeritatem importunam. Nec, quòd sciam, alia Henricus secundus bella gessit, nisi quod [135] Flandrici Scriptores asserant, ob violatum nuper cum Ferdinando Comite ictum fœdus, à Thoma [136] Ferdinandi in Flandria successore captas Bruxellas, & Bruxellis Ducem cum fratre Godefrido. Sed quis ejus belli progressus aut finis, non addunt. Hoc constat, defunctum bellis Ducem ad studia [137] pacis conversum naturæ debitum solvisse. Qui tres Imperatores sororium [138] & nepotem [139] & socerum; [140] Lantgravios totidem generum, [141] filium, socerum; potentissimos Germaniæ totius Duces generos aut affines habuit.

Anno 1230. Lovanii, in medio Odeii Basilicæ Majoris sepultus.
122 Meierus ad annum 1212. & Franci Scriptores in Philippo Augusto.
123 Probatum supra in Godefrido III.
124 Constitutum volunt Chronices a Radulpho Episcopo affine suo.
125 Leges sed mutilas vide l. 6. apud Divæum.
Cognomen ei fuit Magnanimi.
126 Munsterus, Henninges, Heuterus idem tradunt.
127 Ex Diplomate dato an. 1232. in Martio, quo confirmat Lovanii Privilegia, hoc patet.
128 Platina in vita Gregorii IX.
129 Trithemius in Chronico Hirsaugiæ ad annum 1215.
130 Meierus ad annum 1233.
131 Thomas Cantipratensis l. 2. Apum c. 2.
132 Crantzius in Metropoli l. 7. c. 47.
133 Chronicon Coloniense ad annum 1238.
134 Fusius hæc in Daelhemo.
135 Meierus ad annum 1243. sub finem libri 8.
Anno 1243.
136 Annales & Oudegerstius c. 100.
Anno 1247. Sepultumque in Vallarensi Monasterio.
137 Docent varia in Archivis Lovanii & Bruxellæ Diplomata.
138 Docui supra.
139 Consentit Hollandiæ Comitum stemma.
140 Francorum Genealogia concordat.
141 Lazius & Henninges in Genealogia Hassiæ, Turingiæ, Lunæburgi, Bavariæ.

CAPUT IX,

Centum non ampliùs annos emensum, tempus puta illud, quo Brabantiæ continuata possessio mansit penes Lotharingiæ Duces, qui se Brabantiæ & demùm Limburgi Duces primi & semper appellarunt.

PAtriam [1] avitamque cum nomine hæreditatem Henricus filius adiit, qui primus Brabantiæ [2] Ducis titulum assumpsisse probatur. Belli strepitum exosus [3] securissimâ quiete fruentes Brabantos aliquamdiu rexit, non injuriâ * pacifici nomen [4] adeptus: ut qui Flandriæ, Hannonibus, Imperio, Leodinæ dioceси plus vice simplici author pacis extiterit. Cùm enim inter diversi [5] thori liberos Margaretæ Constantinopolitanæ de Flandria, Namurco, Hannoniàque [6] gravis agitaretur controversia, [7] aliis utpote legitimis totum sibi vendicantibus, aliis Luduvici [8] Regis sententiâ Hannoniam, Guilielmi [9] Imperatoris donatione Namurcum, & quæ in Flandris Cæsarei [10] juris erant, occupantibus, Henricus Dux partium Oratores Antverpiam evocans inducias [11] primò stabilivit; inde Bruxellam Hollandiæ Flandriæque Legatos invitans pacis certæ leges præfixit. Henricum Leodiensem [12] Antistitem à suis urbe exclusum opibus, ope, & operâ juvit & in integrum restituit. Dum religionis studio [13] cruce signatus ad sacram se comparat expeditionem, ipsi gloriam, ipsum Brabantiæ, fata inviderunt. Virum per omnia summum, qui Martelli exemplo Cæsaream ab Innocentio [14] Papa oblatam dignitatem animo contra ambitionem obfirmato respuit, & unà affinem [15] evexit. Augusti impuberem [16] natum Tutor, & Hollandiam Patronus gubernavit, Regis [17] Christianissimi socer, stemmatis nobilissimorum [18] Baronum radix.

1 Annales nostri p. 2. cap. 15
Genebrardus hunc primum ait Brabantiæ Ducem appellatum, cum majores tantum Comites fuissent.
2 Docui in antiquitatibus generalibus.
3 Divæus.
* Aliàs Mitis, al. Mansuetus vocatur.
4 Henninges f. 124. ubi supra.
5 Meierus l. 6. ad annum 1243. & seqq.
6 Chronicon Hannoniæ ad initium tom. 4. consentit.
7 Oudegerstius c. 113. & sequentibus.
8 Æmilius & Gaguinus l. 7. idem tradunt.
9 Becanus & Annales Hollandiæ in Gulielmo Imperatore.
10 Ex Diplomate dato anno 1252. 5. Idus Julii Francofurdiæ, quod extat apud Divæum.
11 Agyologus Brabantinorum in vita Adelæ Ducis, cui subscribit Meierus ad annum 1256.
12 Placentius & Chronicon in 41 Antistite hæc fusius.
13 Petrus de Thymo apud Molanum c. 61.
Ob. an. 1260. apud Dominicanos Lovanii tumulatus.
14 Id Brando refert & Annales ad an. 1248. Id alii de patre referunt, & nos fecissemus si tempus constaret.
15 Becanus & Trajecti Chronicon ubi supra.
16 Iidem ad an. 1258.
17 Stemma Philippi III. R. consentit.
18 Aerscoti &c. Baronum genea docebunt.

C 2 Filio-

Filiorum impuberum Henrici & Joannis [19] Adela mater curam suscepit, adscitis in consiliorum & tutelæ societatem Valtero Bertholtio, [20] & Godefrido Paruetano Ducum affinibus, excluso Arnoldo Wesemalio, [21] qui & opibus, & dignitate inter Brabantiæ primos valens, illud injuriam interpretabatur. Pro hoc stabant Clavarii, [22] pro illis Blancquardi factionum apud Lovanienses nomina, effectumque brevi per adversæ partis capita, ut Clavarii cum Wesemalio [23] proscriberentur. Qui vindictæ desiderium in occasionem differens, [24] cùm ne quidem Paruetano è vivis sublato (cui Bouterseymius successor datus) ad honores admitteretur, [25] in omnia momenta advigilabat sicubi rerum novandarum adesset opportunitas.

Accidit, cùm uterque filiorum [26] Ducis ad maturitatem devenisset, matrem perspectâ utriusque indole, majori minorem præferre, eo quòd corpore, nec [27] mente satis integrâ videretur, adeòque (consilio an vi incertum) [28] fratri Ducatum cessit, ipse se in Monasterium Divionense concludens. Indignum id [29] Lovaniensibus visum, qui Wesemalio, & Clavariis in urbem receptis, Duci advenienti portas claudere, & ampliùs armis causam Henrici defendere velle profitebantur: nec ignari id Bertholdi potissimum operâ factum, in agrum [30] Mechliniensem populabundi feruntur: in quos valentes & hostium securos profectus cum vicinarum urbium copiis Bertholdus victor evadit, cogitque in pacis verba [31] jurare rebelles, Joannem recipere, arma ponere. Deinceps, Adela domum [32] sibi in Prædicatorum fundo uno denario conducens, ut vicina mariti tumulo precibus vacaret, in summa [33] vitæ morumque integritate, vitæ suæ reliquum Deo consecravit. Joannes verò, compositis domi rebus, Mariæ sororis Franco [34] Regi nuptæ, falsoque quasi privignum veneno sustulisset accusatæ, deinde Aquensium causam suscepit;

19 Annales nostri p. 2. cap. 35. Aliàs Alexia, Adelheidis aut Aleydis vocatur.

20 Consentiunt Archiva Mechliniæ.

21 Divæus l. 1. Rerum Lovan. sub finem & l. 2.

22 Acta urbis ad annum 1264. fusius hæc enarrant.

23 Literæ proscriptionis extant in Archivis datæ in Augusto.

24 Bogardus l. 7. Rerum Lovaniensium.

25 Divæus Rerum Brabanticarum p. 2. l. 7.

26 Thomas Cantipratensis l. 2. Apum c. 43. qui ait Ducissæ à medico fuisse prædictum, fore ut primo partu vis earo privaretur, secundo debili, tertio integro frueretur: quod evenit.

27 Molanus c. 62. Militiæ.

28 Ex literis Cortebergæ datis præsente Richardo Imperatore.

29 Divæus & Bogardus ubi supra.

30 Consentit Mechliniæ Archivum, prout alibi ostendam.

31 Acta Urbis & literæ datæ anno 1267. Cortebergæ.

32 Ex literis Adelæ quæ extant apud Molanum l. 1. Rerum Lovan.

33 Vide Thomæ Aquinatis ad ipsam & ipsius ad Thomam epistolas id abunde docturas.

34 Gaguinus & Æmilius uterque l. 7. testatur.

illam jure, hanc armis; illius accusatore (Petrus Broothen vocabatur, Aulicorum Regis intimus) ad laqueum [35] pœnalem adacto, horum inimico ad pacem Martini [36] Pontificis interventu procuratam.

Limburgi Ducatum [37] emptionis jure ad se spectantem contra [38] Geldrum ejusque auxiliatores armorum beneficio obtinuit, cæso ad [39] Woringam hostili exercitu. Eoque vix bello defunctus Pontificis [40] hortatu sacram contra [41] Arragoniæ Regem Neapoli imminentem suscipit militiam, relicto, qui Gelrici & [42] Leodiensis belli reliquias persequeretur, Bertholdo. Inde reversum lego Ducem Heusdanæ [43] urbi captæ, Tylæ [44] receptæ præsidia imposuisse, omnia à Gelris occupata recepisse, & denique Limburgum [45] Brabantiæ in perpetuum annexuisse. Hoc constat, à belli curis ad pacis [46] studia conversum sanctiones, quæ etiamnum in honore habentur, apud Brabantos promulgasse, profectumque ad Regales [47] in Anglia nuptias, in hastiludio ad brachii musculum accepto vulnere, non diu supervixisse. Virum fortem & bellicosum maximi Regis [48] Generum, maximi Cæsaris [49] Socerum.

Qui successit in defuncti locum Joannes [50] filius, fuit Princeps animo à bellis alienissimo; [51] si tamen arma sumendi necessitas incumberet, animo maximo rem gessisse perhibent annales. Domi occupatus fuit Bruxellensium [52] & Mechliniensium [53] turbis: quorum illi eò audaciæ provecti, ut non solùm Patricios suos deturbare, Ducis uxorem Regis filiam vilipendentes, sed etiam Duci armatâ manu occurrere non dubitarent, victi [54] in campis Vilvordianis. Hi cùm ob interfectum in seditione ex Palatinis unum, Ducem læsissent, venientique portas claudere non erubescerent, post longam obsidionem ad ultimam famem & deditionem compulsi [55] imperata demùm fecerunt. Erat [56] id temporis genus quoddam hominum sacræ expeditionis titulo, & zelo quo-

Latius hæc in Aquisgrano.

35 Petrus de Thymo part. 3.

36 Platina in Martini vita & Chronicon Coloniense in Siphrido Episcopo.

37 Hoc Bellum fusè descriptum lege in Limburgicis.

38 Meierus ad an. 1288.

39 Chronicon Trudonense p. 4. l. 1.

40 Platina in vita Nicolai III.

41 Fr. Fazelus historiæ Siculæ p. 2. l. 8. in fine & l. 9. c. 1.

42 Placentius consentit. Anno 1285.

43 Annales cap. 36.

44 Divæus p. 2. l. 7.

45 Diplomata hac de re & juramentum à Duce præstari solitum id docent.

46 Extant frequentes de his M. S. libri.

Vulgo LANDTCHARTEN vocantur.

47 Polidorus l. 17. refert.

Anno 1295. sepultusque apud Franciscanos Bruxellæ.

48 Æmilius in Philippo IV.

49 Carion in Henrico VII.

50 Heningen consentit.

51 Id Annales de ipso referunt p. 2. c. 37.

52 Ex diversis de hac re Diplomatibus an. 1306. datis.

53 In Mechliniis fusius docebo.

In Antiquitatibus Urbium hæc vide.

54 De Compositione inter Ducem & Cives extat Diploma datum an. 1306. in Junio Dominica post Barnabæ 37. Nobilium signis munitum.

55 Literæ hac de re extant datæ anno 1305. in Septembri.

56 Meierus l. 11. consentit.

quodam indecenti, Judæos ubivis locorum repertos trucidantium. [57] Quos cum authoritate non valeret, ad Genappam [58] arcem (quo Ducis permissu confugerant, obsidebanturque Judæi) Dux armis compescuit, cæsis pluribus, reliquis fugâ delapsis. In [59] Hollandos propriis auspiciis etiam excurrit veriùs, quàm præliatus est, vel veteris memoriâ simultatis, quæ bello Limburgensi creverat, vel propagandorum studio finium, quod à Flandris petitos [60] ad resistendum fore crederet imbecilliores. Quicquid ejus sit, [61] Septimontium, Gertrudis-montem, Gorcomium, Vorcomiumque cepit: Dordraco [62] admotis copiis, cùm missili igne totam ferè exussisset, subitâ obsessorum eruptione pulsus retrocessit, adeòque Dordraceni extima Brabantiæ ingressi, Silvam-Ducis [63] usque omnia populati, ipsam oppido flammam injecerunt, deperdita facilè recuperantes, ablata compensantes. Mosa etiam trajecto Dux Wassenburgensem [64] terram sibi subjugavit. In Flandria [65] Guidoni adversus Francum auxilio fuit, in Germania Alberto Austriaco [66] contra Adolphum Imperatorem: Henrici [67] Luceburgensis Augusti coronationem suâ reddidit illustriorem præsentiâ, Eduardi [68] Regis Bononiæ celebratas nuptias similiter honoravit. Nactus à bellis otium, celeberrimum Cortebergæ ad secundum à Lovanio lapidem indixit Ordinum patriæ Conventum, [69] ubi multa in rem communem decreta. Sequenti [70] autem anno calculi vitio Dux Furæ supremum diem obiit, relicto, qui in solidum succederet, ejusdem nominis filio duodenni. Cujus initia turbulenta & afflicta, progressus ardui, fortunâ tamen adspirante, ad felicem terminum producti. [71] Exhausto assiduis bellis ærario, multa pater, avalique nomina contraxerat, [72] ita ut Brabanti Mercatores [73] passim in exteris Provinciis detinerentur; cui malo subventum [74] constitutis ex singularum urbium corpore nonnullis, qui rationes quæstorum expenderent, promittentibus etiam opulentioribus aliquot, quibus res domi ampla erat, se oneri publico subventuros.* Successit huic incommodum longè gravius ex [75] continua decemestri pluvia caritas annonæ, [76] & ex hac variæ contagionum lues natæ. A quibus vix respirantem Provinciam [77] Ottonis Burani Comitis excepit motus, qui, nescio quid à Brabanto petens, Tylam Brabantici tum juris oppidum expugnaverat. Pacem tamen Hollandi interventu firmatam in Conventu [78] Hoechstratano, Falcoburgi Comes turbavit; semel, iterumque [79] victus, nec contentus, donec omnibus destitutus suam aspexit totam à Brabanto obtineri ditionem. Inter hæc oritur inter Hollandum Ducemque [80] de Huesdanæ civitatis jure controversia, quam Joannes XX. ejus Toparcha sine liberis mortuus à Brabanto in feudum acceperat, aut certè eidem vendiderat, arce & præsidio jussu Ducis instructam. [81] Erat Joanni Soror Saffabergico Comiti nupta, [82] qui, quòd se Brabanto viribus imparem sentiret, jus suum Hollando vendidit. [83] Commisso prælio utrimque in arbitros compromissum, quorum sententia urbem Duci addixit, pacatus etiam Saffenbergensis assignatis sibi super [84] Silvæducensi ærario 300. regalibus. Successit mox aliud bellum, sed aliquantò majoris operæ. [85] Joannes Bohemiæ Rex filiâ Joannis I. Ducis procreatus, magno comitatu Bruxellam veniens, magnam [86] partem Brabantiæ, titulo hæreditariæ portionis sibi ab Ordinibus recusari; Philippus Francorum [87] Rex [88] Robertum (qui Artesiæ Comitatum sibi vendicabat, judicio [89] Parium Franciæ condemnatus) apud Brabantum [90] latêre, repetentique sibi negatum æquè indignabatur. Fit ingens belli apparatus, junctique [91] hi Principes in unum conjurabant Brabantiam: sed anticipavit prælium Hollandi [92] industria, qui ultrò citròque commeans, dum hi

57 Molanus c. 64. Militiæ Sacræ.

58 Monumenta loci per Balivum Nivellensem ostensa mihi idem scribunt.

59 Becanus in Joanne Comite 21. & Annales id referunt.

60 Meierus l. 10. ad annum 1304.

61 Oudegersthius c. 140.

62 Annales Hollandiæ & Trajecti conveniunt.

63 Monumenta Urbis ita tradunt.

64 Chronicon Leodiense in hoc assentitur nostris Scriptoribus ad annum 1297.

65 Meierus ad annum 1298. & sequentes ordine.

66 Idem ad an. 1238.

67 Scriptor Rerum Luzeburgensium.

68 Æmilius l. 8. Polidorus l. 18.

69 Charta extat quæ et inde Cortebergensis vocatur.

70 Divæus p. 2. l. 9. cui assentitur Meierus. Anno 1313. non ut alii 1312. Sepultus in Collegiata D. Gudulæ Bruxellis.

71 Annales c. 38.

72 Divæus l. 2. Rerum Lovaniensium.

73 Idem l. 7. Rerum Brabanticarum.

74 Ex Diplomatibus Ducis datis anno 1324. & 1313. & seq.

Tradunt alii Brabantiam oppignoratam à Ducibus, ab ipsis Brabantis persoluto debito ex necatam, eoque in libertatem vindicatos Provinciales Ducem denuo certis conditionibus recepisse, quibus si is non stet, solutos se existiment à juramento ipsi præstito.

* Anno 1315.

75 Ex Diario Mattiniensi & aliis.

76 Ex Codice Vliesbacensi.

77 Becanus & Annales Hollandiæ in Guilielmo Bono ejus nominis III. Comite.

78 Ex literis & Legibus pacis quarum exemplar inter Divæi chartas reperi.

79 Fusius hoc Bellum descriptum leges in Falcoburgicis meis.

80 Henninges f. 361 p. 2. Regni 3. & 4. Monarchiæ 4. Gerardus Teslinck Carmelita in Chronico Heusdano.

81 Henninges fol. 365.

82 Becanus & Annales in Wilhelmo 3. & 4. idem tradunt.

83 Chronicon Leodiense in 46. Episcopo refert.

84 Exemplar literarum reperi inter chartas Divæi.

85 Petrus de Thymo p. 5. tit. 2.

86 Acta Urbis Bruxellensis & Lovaniensis idem tradunt.

87 Æmilius.

88 Meierus l. 11. ad annum 1317.

89 Idem ad an. 1358.

90 Annales nostri c. 40.

91 Chronica Coloniæ in Henrico, Leodicense in Adolpho Episcopo, Gesta in Reynaldo Comite, & Genealog. Juliaci, Namurci, Barri, Marcæ, Lossensis & Heinsbergæ consentiunt.

92 Becanus in Gulielmo III.

circa Trudonis Fanum, illi circa Heylesem castra figunt, de induciis transegit, eodemque tempore Francus, [93] mutato affectu, cum Duce fœdus mediis utriusque liberorum nuptiis confirmavit. Bohemus se pacari non passus paulò post cum Flandro ob Mechliniam [94] occupatam Brabantis [95] infenso, se conjungit, in societatem belli pertrahens utriusque Ordinis Principes Treverensem, & [96] Leodinum Antistites, Hannoniæ, [97] Hollandiæ, [98] Namurci, Gelriæ, [99] Juliaci, Falcoburgi, Hensbergæ, & Lossensem Comites, aliosque complures. Qui, inito Valencenis consilio, undique Brabantiam aggredi constituerant. Agrum Mechliniensem Flander, [100] Alostanum Brabantus vastat; Gallo-Brabantiam [101] Hanno, Hannuto exusto; Affligimium [102] Flander incendio fœdat. Tylam [103] Gelder sui juris facit, Bohemus Rodam Ducis ultra Mosam castrum obsidione urget: Leodinus [104] Trajectum tentat, omnibus nihil inferior, si animum spectes, Dux resistebat, donec Rex Francorum impetravit, totius causæ sententia ad suum arbitrium ut referretur. Qui Brabantiam [105] quidem Duci adjudicavit, Tylam Gelro permisit: ita tamen ut quædam juxta Heusdenum vicissim Duci permitterentur. Joannes, & [106] Henricus Ducis filii, Hollandi, Gelrique filiabus jungerentur, Juliacensi Ducis filia elocaretur: Mechlinia Francico [107] præsidio muniretur, donec de ejus jure pleniùs Rex perspexisset. His ita constitutis, per menses multos velut indagine cincta, respiravit tantisper Brabantia, nec Dux nisi alienis auspiciis arma sumpsit, Anglis [108] contra Francos pro Roberto Artesio, aut veriùs regno, militans. Hoyensibus [109] ab Episcopo suo oppressis, ut libertati restituerentur, Episcopo ipsi à Leodiensibus ejecto, ut rebelles opprimeret, præsto fuit. Et postquam prolibus quoad nuptias abundè prospexit, vivere desiit. Princeps undequaque summus, strenuus, prudens & patriæ amans, qui à Carolo IV. Imperatore lati præmium auxilii auream, quam vocant, bullam impetravit, quâ Cæsarum imperio exemptâ, multis donatur privilegiis Brabantia.

93 Annales Francorum ad annum 1332.

94 Meierus ad an. 1333.

95 Fusius hæc docebo in Mechlinia.

96 Utraque idem tradunt Chronica.

97 Chronicon Hannoniæ p. 4.

98 Becanus ubi supra.

99 Henninges f. 166. & 173. partis 2. Monarchiæ 4.

100 Meierus ad annum 1333.

101 Chronicon Gemblacense ad hunc annum

102 Consentiunt monumenta Cœnobii.

103 Aquilius in Chronico Gelriæ.

Anno 1343. Megense castrum Dux in feudum concessit.

104 Chronicon Leodiense in 46. Episcopi vita Adolphi à Marka.

105 Conditiones pacis & in Annalibus & apud Divæum extant datæ an. 1333. in Septembri.

106 Constat ex Genealogiis singulorum apud Henningem, Heuterum & alios.

107 Quid de ea postea factum vide in Mechliniensibus.

108 Meierus ad annum 1335. cui assentitur Polidorus.

109 Placentius & Leodiensis Chronicon ubi supra.

Trithemius ait Ducem paulo ante mortem Benedictinum habitum assumpsisse.

Anno 1355. sepultus in Villariensi Cœnobio.

Factum id anno 1349.

CAPUT X

Annorum quinquaginta narratione contentum, cùm scilicet per nuptias in Lutzeburgicam Bohemiæ Regum Familiam translata Brabantia, in eadem perseveravit.

JOannis virilis sexûs liberi cùm patrem moriendo vel præcessêrint, vel mox sine hærede secuti sint, filiarum una Ludovico Flandriæ, altera Reinoldo Gelriæ Comitibus uxores obtigissent, major natu Joanna secundis nuptiis Wenceslao Lutzenburgico juncta esset, hunc supremis testamenti tabulis, accedente concordi Ordinum voluntate, Ducem Joannes designavit. Ad hæc nihil cunctatus Flander, instructo milite, [1] Mechliniam occupat, obvios Lovani [2] & Bruxellæ [3] cives ad Schotam & Santflietum ruentes profligat, urbibus potitur, agrum depopulatur. Interim cum Imperatore Trajecti convenit in certas [4] leges, in quas Ordines consenserunt, immutatas tamen tantisper per pacis conditiones, à Wilhelmo [5] Bavaro Hannoniæ & Hollandiæ Comite pronuntiatas, consentiente utràque partium in hanc formam: *Quia pleræque civitates Flandro sacramentum fidelitatis præstiterant, Lovanium, Bruxella, Thenæ, Nivellæ, unaquæque proprio sumptu viginti quinque * hominibus per sex hebdomades annuatim ei militanto; quando, & ubivis libuerit, Comes easdem vicissim à Sacramentis absolvito. [6] Titulum Brabantiæ eidem ad vitam servandi jus esto: eidem Dux in perpetuum Mechliniam cedito, uxori annuam decem millia pensionem florenorum ad vitam assignato, pro-* *que*

Alii tradunt à Carolo IV Ducem Brabantiæ creatum Venceslaum, quod dicere mallem confirmatum.

1 Oudegerstius c. 165.

2 Meierus ad an. 1356. ubi duas alias Belli causas addit, utramque veram.

3 Ex Tabulis quas Divæus penes se habere dicit, datis anno 1356 22. Septembris, ubi Prætorem Urbis constituit.

4 Earum exemplar datum in Februario ejusdem anni vidi, quæ & extant apud Divæum.

5 Et illæ Athi datæ 4. Junii ibidem ad longum habentur & in Annalium c. 46.

* Hoc etiam non observatum video, etsi causam ignorem.

6 Divæus.
Etsi licuerit ei, tamen Ducis Brabantiæ titulum Comes non retinuit, permotus ut aiunt, ridicula Ducis Epistola, qua Dux salutabatur.

que iis Antverpiam beneficiario titulo permittito, Dux interim Marchionis nomen retineto. Hàc ratione ſopità diſcordià plus otii fuit Wanceſlao ad ſanctioris tituli bella, primumque [7] factioſorum, qui Duce Jacobo in Galliis & Teutonia execrandum [8] nobilitati bellum indixerant, reliquas delevit [9] arces Heverbach & Stelenborch, aliaque latronum ultra Moſam [10] latibula evertit. Per ea tempora in duas factiones diviſa Gelrorum ſtudia, aliis Bronckhorſtanos, aliis Sterckerlingos [11] (ſic vocabantur) præferentibus, cumque Remoldus Marchio illorum rebus impenſius faveret, à fratre Eduardo [12] adverſam factionem tuente victus captuſque eſt. Uxor Maria, [13] ut dixi, Joannis III. Ducis noſtri filia haud obiter tulit dolori permiſtam ignominiam: ſororem compellat, ſoror maritum. Qui, tumultuario milite conſcripto, in hoſtem delatus, levibus aliquot pugnis victor ad pacis, ſed parum ſolidæ deſcendit conditiones.

Cùm enim ob mercatores nonnullos damno affectos à Juliacenſi Principe [14] Welhelmo, Dux ad juſtam iram, nihilque æqui per Legatos impetrans ad bellum juſtiſſimum compelleretur, Eduardus & cum eo Colonienſis [15] Præſul veterum injuriarum memores contra Wenceſlaum Juliacenſi [16] ſe conjunxerunt. Ubi in conſpectum venerunt acies juxta Baeſwildere, Dux copiis biſariam diviſis 6000. ipſe cum [17] Guidone Comite S. Pauli agmen ductabat; poſterius 2000. conſtans Roberto [18] Namurcenſi committens. Dimicatum utrimque acriter, cadunt [19] hinc inde innumeri, donec vulnerato Gelro, Juliacenſi capto, [20] terga vertentes, ceteri Brabanto facilem permittunt victoriam. [21] Fortunatò herculè ſi eà prudenter uti noſſet; ſed dum ſolutus [22] omni metu miles licentiori modo quieti, & prædis vacat, reſumptis animis hoſtes recepto Juliacenſi Duce capto, Santipaulino [23] inter cadavera relicto, & ſubinde interfecto, Namurcæo (cujus [24] vitio nonnulli hanc cladem aſcribunt) ſe ſubducente Brabantos egregiè priorem penſare juſſerunt victoriam: dimiſſus tamen è vinculis Imperatoris [25] Dux metu, cùm ex nobilibus benè multi nihilominùs detinerentur, [26] 1900. Aureorum Vilvordiæ millia urbes Brabantiæ 4000. ruſticani ſuppeditare eo fine promiſerunt; ſolvente ex illa ſumma 100000. ex hac 1500. ſacro Ordine. Ita bellis exteris defunctum Ducem exercuerunt tantiſper inteſtinæ Lovanienſium [27] ſeditiones, à quibus, ut primum nactus eſt otium luſtrandi ditiones ſuas, ſtudio Lutzenburgum delatus ex morbo periit, [28] quem non ficto luctu patria, uxorque proſecuti ſunt. Vix ſemeſtre abierat, cùm ecce novus è Gelria hoſtis naſcitur, Wilhelmo [29] ejus Principe arces Vucht, Gangel, Mille, [30] cum appendicibus ſibi vendicante, quas ab Heynbergenſi Duce poſſeſſas, 24000. veterum ſcutorum Eduardi Duci oppignoratas affirmabat, ſed iterum ab Eduardo [31] 35000. Comitis Moerſenſis fratri, à Moerſenſibus Wenceſlao Duci venditas inficiabatur: ſed cum prædis [32] alter alterius ditiones fatigaret, antequam juſto prælio [33] contenderent Albertus Bavarus Hollandiæ Comes arbiter aſſumptus, leges pacis pronunciavit, quibus Gelder aſſenſus poſtmodùm non ſatisfecit; quinimò attractis in fœderis ſocietatem Agrippinate [34] Monaſterienſi, Bremano, & Ultrajectino [35] Epiſcopis, Cliviæque, Moerſiique Comitibus Ooſterwikam nobile municipium, Geſtelam, Bekam incendio deformat, [36] circumductoque ſecùs Weertam exercitu prædà divitem reduxit exercitum. Joannà rei indignitate commotà depoſitis apud Francum, [37] Burgundumque [38] affines ſuos, querelis auxilia impetrat, illius miles Stralam urbem miſeris modis fœdat, hic rem totam [39] ad inducias primum, & mox ad pacem duodecim arbitrorum [40] ſententiis prolatam perduxit. Sed pacem ex levi cauſa viola-

7 Gagu[i]nus l. 9.

Cognomento Le ſon homme.

8 Maſſæus l. 18.

9 Trithemius in Chronico Hirſaugiæ ad annum 1362.

10 Molanus c. 66. ex Petro de Thymo.

11 Annales noſtri c. 48.

12 Aquilius & Chronicon Gelriæ in vita.

13 Henninges fol. 375.

14 Annales noſtri c. 49.

15 Chronicon Colonienſe.

16 Henninges ubi ſupra conſentit.

17 Æmilius & Annales Francorum conſentiunt.

18 Chronicon Namurcenſe fol. 110.

19 Meierus ad an. 1371.

20 Divæus l. 8 p. 2. Rerum Brabanticarum.

21 Idem l. 2. Rerum Lovanienſium.

22 Oudegerſtius c. 163.

Anno 1371. die S. Symphoriani.

23 Barlandus in Venceſlao.

24 Chronicon Leodienſe ad hunc annum.

25 P. de Thymo p. 3. tit. 3.

Les Mottons, id eſt, oves vocabant.

26 Ex literis hæc de re per Ducem & Ordines datis tum Bruxellæ tum aliàs.

27 Hæc l. 4. Divæus. & nos ſpeciatim in Lovanio agemus.

Anno 1383. in Aurea Valle ſepultus Cœnobio Lutzeburgenſi quod mul[tum] dotavit.

28 Chronicon Bethlemiticum p. 2. l. 4. §. 2.

29 Heuterus l. 2. Rerum Burgundicarum.

30 De his in Dieſtæ Antiquitatibus latius.

31 Ut patet per reditus annuos literas ſuper Trajecti territorio aſſignatas.

32 Annales p. 2. c. 31.

33 Becanus in vita conſentit.

34 Chronicon Colonienſe.

35 Ultrajectinum.

36 M. S. Ryckmorum populatum parte ultima

37 Æmilius.

38 Meierus l. 13. ad annum 1386.

39 Et iterum ad annum 1388.

40 Ex literis hac ſuper re confectis, apud Divæum.

violatam indignante Gelro, Walterum quendam ex suis Ministris homicidii reum [41] à Silviducensibus damnatum. Unde eorundem quibus nuper fretus auxilio eâdem, quâ nuper viâ agrum Brabanticensem percurrit. Endoviam tentat, [42] ad manus tamen venire detrectans. Joanna similiter bis terve Gelriæ finitima vindictæ cupiditate pervagatur, [43] Ruremundam obsidet, Lenviken & alia aliquot à civibus deserta, cum ipso Juliaco partim prædis, partim incendio exhaurit, visa abunde omnia nuperis bellis damna accepta compensasse, adeò ut Geldros Burgundicarum [44] virium metu ad pacem sponte reclinaverit. Burgundiæ autem Dux Philippus (Audax) cùm Joanna (matertera ejus) fœcunditatis annos excessisset liberos superstites non habens, communicatâ cum Franco Rege causâ, ejusque adeò authoritate secundo loco sibi natum Anthonium in Brabantiæ Ducatum studebat intrudere. Sciebat quidem jure successionis, liberis eum suis deberi, sed verebatur, nc Bohemus vigore contractus, nuper inter Wenceslaum Ducem, & Carolum IV. initi, apud Trajectum jus aliquod prætenderet, erat etiam, quod Anthonio timeretur à fratre Joanne. Itaque convocatis Bruxellam Ordinibus, studet id amplissimis promissis impetrare; sed negabant Proceres se vivâ Joannâ de Principe alio cogitaturos: mortuâ, eum cui jure debebitur recepturos: tandem delinitis Baronum quorundam animis, hoc effectum ut * Anthonius tutor Brabantiæ renunciaretur, Dux futurus Joannâ mortuâ. Fœmina ultra sexûs & conditionis suæ modum prudenti & magna, quæ in suo palatio Borbonii, Cliviensis, Namurcæi, Hensbergæ, Senensis Comitum filios eduxit & educavit: Matrimonia inter Joannem Burgundum & Alberti Bavari filiam, inter Carolum Francum & Stephani Bavari filiam, inter Guilielmum Bavarum & Margaretam Joannis Burgundi filiam, conciliavit; nuptiis Franci apud Ambianum, Bavari apud Cameracum ipsa interfuit.

41. Consentiunt Sylvæ-Ducensis Urbis Archiva.

42 Annales c. 52.

43 Divæus l. 5. Rerum Lovaniensium.

44 Heuterus l. 1. Rerum Burgundicarum.

P. de Thymo in fine partis 5.

Manuscriptus Galliarii ubi literæ ultro citroque missæ continentur.

M. S. Vitæ Philippi Boni, quem penes me habeo.

Literæ creationis novi Ruardi extant apud Scriptorem Annalium in Curia Bruxellensi.

* Vulgo Ruardus.

Anno 1406. Sepulta ad Carmelitas Bruxellis, quæ an. 1404 scribit se Ducem Limburgi Comitem de Retheft & Gubernat. Brabantiæ.

CAPUT XI

Annorum triginta curriculo absolutum, translato nimirùm ad Burgundiæ Ducum Secundogenitos Brabantiæ Principatu.

Mortuâ Joannâ Anthonius ex tutore Dux assumitur, justitiæ cultor, & noxiorum vindex acerrimus. Qui partâ domi quiete contra Leodienses, contra Mechlinienses pro Antverpia sua stetit, dotalem Lutzeburgi Ducatum armis imperata facere coëgit, in Aziacurtano prælio ab Anglis peremptus; cadaveri inter alia post triduum reperto Bruxellamque delato, maximo luctu parentatum, filiusque Joannes in locum surrogatus, decimum-tertium necdum ætatis annum excedens, ideòque Mamburnorum tutelæ committendus: qui Pontifice Martino authoritatem faciente, Jacobam Guilielmi Bavari F. Hannoniæ Hollandiæque hæredem affinem suam Matrimonio sibi junxit multis obnoxium turbis natus principatum. Sigismundus enim Augustus ob neptim Anthonii Ducis viduam, parùm decenter à Duce demissam, recusabat à Duce clientelaris obsequii ratione quorumdam Imperialium feudorum recipere sacramentum; studebat omni conatu dispensationem Rom. super Jacobæ nuptiis impedire, & impeditam revocare, & denique in Hannoniam, Hollandiamque ei jus esse negabat, eo quòd illas masculi hæredis defectu ad Imperium devolvi affirmaret. Accedebat Joannes Bavarus electus Leodiensis, consilio, ut putabatur, cujusdam sui Thesaurarii, Joannis de Monjow (indignantis quòd legatione pro Joanne Burgundo, ad tutelam impuberis Ducis assumendo functus, ab Ordinibus repulsam passus fuisset) Brabanto infestus, jamque adeò viduam Ducis Antonii

Annales cap. 54.

Annales cap. 55.

Anno 1415. Sepultus est Furæ.

Heuterus l. 3. Rerum Burgundicarum.

Molanus cap. 68. Militiæ.

Annales cap. 56.

Ex Sigismundi litteris Constantiæ datis 20. Martii, an. 1418.

nii repudiatis infulis uxorem, & Hannoniæ, Hollandiæque beneficium ab Imperatore consecutus, hanc armis sibi cœperat vendicare. Decretum mox ab Ordinibus Brabantiæ occurrendum nascenti malo, subveniendum Duci. Itum usque Dorderchtum à nostris, sed nullà re memorabili gestâ utrimque discessum, permissumque Joanni, ut Ducis beneficio Dorderchtum, Roterdamum, Arclensem tractum cum Gorichemo, quæ occuparat, retineret, acceptisque centum Nobilium (id pecuniæ genus est) millibus juri suo renuntiaret. Excepit hos tumultus aliud magìs noxium quàm intestinum. Wilhelmus vande Bergen Thesaurarii munere fungens, apud Ducem credulum nihil non poterat, & Principi non optimis artibus ex proceribus Brabantiæ nonnullos suspectos reddiderat, ideòque à Lovaniensibus proscriptus, nec multò post per submissos ab Hollandis percussores vitâ spoliatus: Bruxellenses Prætorem suum, quòd proscriptionem ejusdem publicare nollet, in carceres conjecerant. His graviter offensus Dux, passus insuper est contra Ordinum decreta Wesemalii, & Gaesbecani Dominorum pro libidine & suum, & uxoris, & patriæ statum innovari. Hæc prima mali origo, & fax bellorum: Jacoba enim ægrè se avelli à pedissequarum consortio passa, quibus ab ineunte ætate assueverat, cùm nihil æquum impetraret, amore in odium verso jactans invitam se Duci nupsisse, divortium cum eo fecit, profectaque in Angliam, Duci Glocestrio nupta novum Brabantiæ hostem adduxit. Brabantiæ Nobilitas pessimorum consilio Duci ignominiam, patriæ calamitatem præsentiscens, secessione factâ, Philippum S. Pauli Comitem Ducis fratrem, Parisiis evocatum Tutorem patriæ designat; cujus industriâ plærique motus compositi, Bruxellæ potissimùm, & Dux iterato ab Ordinibus receptus est. Interim fama nuntiat Glocestrem adventare ex Anglia, dotalem Hannoniam occupare, Hollandiam attentare. Mittitur ad Burgundionem Bavariæ Leodicensem Principes, qui auxilia petat, muniuntur Brabantiæ fines, Nivella inprimis, unde ad quotidianas velitationes cum Anglis Braniam obtinentibus, nostri egrediebantur: donec illa capta Hannonibus in fidem receptis, damnato per sacram authoritatem Jacobæ divortio, victis in Zelandia Anglis, Brabantia in integrum restituta est; frustrà novis rebus studente Jacobâ Gandensi carcere erepta. Tot bellorum discrimine ereptus Joannes Dux, ut erat scientiarum, virtutumque amantissimus, precibus Lovaniensium, qui, ejectis urbe Textoribus & Lanificis assidui tumultûs authoribus, ad inopiam vergebant, annuens Martini Pontificis assensu bonarum artium inibi fundat Seminarium, jurisdictionem suam in Academiam transferens. Inde Lyram, quo trium Ordinum Proceres convocati erant, profectus à morbo occupatur, Lovaniumque relatus, sacris nostræ Religionis munitus, expurgatam Deo animam tradidit. Aberat tum fortè Santo-Paulinus frater cogitans si Pontifex periculorum metu dissuasor non fuisset sacræ in orientem expeditioni nomen dare. Reversus autem ab Ordinibus solenni ritu inauguratus regendi exordium sumpsit à statutorum quorundam in meliorem formam redactione, deperditorum etiam aut alioquin obæratorum Ducatus bonorum vindicatione, coöperantibus Brabantiæ primis, & auxilio consilioque rem salutarem urgentibus. Adhæc inter Leodicenses & Limburgum, eosdemque & Namurcum bellorum materias præscidit, summæ heros exspectationis, si fata vitam longiorem non invidissent: sed dum de nuptiis inter ipsum & Ioladam Siciliæ Regis filiam agitur, hinc in alterum mundum, jubente Deo, evocatur.

Annales cap. 57.

17. Aprilis anno 1426. sepultus Furæ.

Molanus cap. 69.

Annales cap. 50.

Divæus l. 6. Rerum Lovaniensium.

Anno 1430. 4. Augusti Furæ sepultus

CAPUT XII

Historiæ compendium annorum triginta novem referens, quibus Brabantia ad Duces Burgundiæ ejusdem stirpis hæreditario jure devoluta permansit.

Annales cap. 51. Heuterus lib. 4. Molanus cap. 70.

INtellectâ patruclis morte Philippus Burgundiæ Dux, relicto ad Compendii obsidionem exercitu, ex Francia magnis itineribus in Belgium delatus ad se devolutam Brabantiæ possessionem contendebat, cùm Philippo liberi ex justis nuptiis nulli superessent: intercedebant quidem Margareta alterius Philippi Audacis filia, Anthonii Ducis soror, & Carolus Niversi Comes, illa propinquitatis titulo, erat enim defuncti Philippi amita, hic contractus vigore facti sub Joanna, quo decernebatur, si Joanna aut ejus successores legitimos ex se hæredes non sustulissent, successurum Niversium qui reliquis minùs in patrimonii divisione acceperat; sed hoc, quia solidè de causæ suæ æquitate docere nequibat, illa quia adversarius contractum inter Joannem Burgundium & Anthonium Ducem Fratres initum communi patre, & materterâ approbantibus allegabat rejecta, concordi Ordinum suffragio, Philippo Brabantia addicitur, Heroi totâ Europâ celebratissimo; ut qui vix ullam Belgici Imperii per se conditi Provinciam virtutis suæ passus fuerit esse expertem. (Anno 1429.) Cameracenses ab adolescente in ordinem redacti, parricida Francus à Tyrone sæpiùs vindicatus, & per 16. annos execrandi sceleris pœnam expenderet jussus: (Georgius Castellanus Gal. ice vitam ejus conscripsit.) erepta Anglorum pertinaciæ Hollandia, Francorum prædis Burgundia; occupatum invito Saxone Lutzeburgum; possessum nullo competitore Namurcum; (Oliverius Marcanus qui Annales ejus ævo scripsit.) repulsi aliquoties inquieti Leodicenses idipsum testantur. At qui sciet tot Flandrorum seditiones, Hollandorum motus, (Meierus lib. 16.) virtuti ejus junctam prudentiam composuisse; Carolum Aurelianum hostem non uno titulo suum, Anglico carcere ereptum equitum suorum numero aggregasse, Luduvicum Franciæ Delphinum supplicem recepisse, & frustra repetente patre liberaliter habuisse, non mirabitur speciosum Boni cognomen ei inditum. Brabantiam, quæ nostri instituti est, quiete gubernavit, structisque Palatinis ædibus, & ornatu urbibus procurato reddidit pulcherrimam, senio gravis ad mortem vocatus relicto qui in bona succederet Carolo non injuriâ pugnacis cognomen adepto. (Anno 1460.) Qui Flandros & Mechlinienses rebelles aliquot aureorum millibus pacem redimere, Leodicenses excisâ urbe ad summam miseriarum redactos quiescere, Francos aliquoties perfidos ad militiæ suæ ministerium, coëgit, (Heuterus lib. 6. Meierus lib. 17.) animo maxima quæque & regnum adeò præsumens. Sed dum in Lotharingiam translato belli onere ad Nancæium cum hoste confligit, Campobachii proditione victus, aliquot vulneribus petitus indignâ morte periit, relictâ hærede unicâ Mariâ. (Anno 1477.)

CAPUT XIII

Chronicè & Laconicè designans summa gestorum capita sub Austriacis Principibus per annos centum.

REdactâ ad fœminam unicam inclytâ Burgundorum & Belgii Principum stirpe, non immeritò Provinciarum Ordines sollicitos tenebat, cuinam potissimùm maritò illa elocaretur. (Heuterus Rerum sub Austriacis Gestarum l. 1. 2. & 3.) Procabantur Cliviæ Principes sibi, Francus filio suo, Fredericus III. Cæsar Maxæmiliano suo volebat prospectum; & hic Ordinum sententiâ potior, Mariâ non gravatim assensum præbente, prævaluit. Quem Francorum inprimis bella & nunquam stabilis pax exercuit, deinque Gandensium & Flandriæ ad novas semper res instructi conatus. Maximè ex quo natum Maxæmiliano Philippum suo pro arbitrio educare præsumpserunt, patri filio-

filiorum impuberum tutelam minimè credentes. Quæ res eò progressa est, ut arma sumere, vicinos aggredi, nec filios tantùm, sed & ipsum Archiducem etiam cùm Rex Romanorum denunciatus esset, in custodia detinere, contemptâ Regis Cæsarisque majestate, non erubescerent. Has turbas maximè etiam sensit Brabantia aliquoties per Flandrorum Duces vastatis agris; maximè verò cum dimisso è Brugensi carcere Maximiliano Philippus Clivius obses primò, tum ob non servatas pacis initæ leges hostis, & Flandrorum Dux infesta arma
Anno 1489. vicinæ intulit Brabantiæ. Captæ receptæ præcipuæ regionis urbes, agri vastati, sævitum hinc inde in miseros. Albertus Saxo à Maxæmiliano in Germaniam profecto & filii Philippi & Belgii relictus Gubernator multa magno nostro malo gessit.
L. 5. Donec tandem nuptiis terminatum
Anno 1494. diuturnum illud inter Belgas & Francum Regem bellum, & Philippus Maxæmiliani filius annos pubertatis excedens Brabantiæ inauguratus est. Et eo mortuo, apud
Anno 1506. Hispanos Carolus impubes, etiam-
L. 7. num sub Gulielmi Croyaci Herois apprimè prudentis cura succedit, qui decennio post sui juris effectus, mox Rex Hispaniæ, denique Im-
L. 8. perator renunciatus est, & Belgium per Gubernatores occupato exteris bellis Principe cœpit gubernari. Quorum prima Margareta Maxæmiliani Cæsaris filia Caroli amita, cui 23. regiminis anno mortuæ sur-
L. 10. rogata Maria Caroli soror Ludovi-
Anno 1530. ci Bohemiæ & Hungariæ Regis vidua. Hæc eodem quo Carolus Im- Anno 1556.
perator anno vitam cum morte commutavit, cùm septennio ante Philippus Caroli Cæsaris hæres fa- L. 14.
ctus Belgio inauguratus esset. Qui, mortuo patre, in Hispaniam ad Regni sui curas evocatus, Margaretam Caroli Cæsaris filiam Octavii Parmæ Ducis uxorem Vicariam L. 15.
suam in Belgio reliquit. Quâ ad Bel- Anno 1559.
gii gubernacula sedente ferale illud belli civilis classicum insonuit, majora indies incrementa sumens, maximè ex quo Duces ex prima Belgarum nobilitate cœpit habere. Missus * ab optimo Rege Albanus Dux: quo † revocato adveniens Luduvicus Requesius, vix biennio gubernationi & vitæ superstes. Successor Joannes Austriacus gloriosum de Mahumetano hoste triumphum nactus majore conatu, quàm successu rem Belgicam componere satagens, Alexandrum Farnesium post se ha- Anno 1578.
buit. Cujus virtute debellata omnis pænè Brabantia Regi suo conciliata est. Cui defuncto senior Mansfeltii Anno 1592.
Comes surrogatus, & denique post anni plus minus decursus Ernestus Austriacus Vir, si quis unquam, pacis studiosissimus morte præmaturà & Belgio luctuosâ sublatus: Albertum Archiducem fratrem suum tunc S. R. E. Cardinalem, & Anno 1596.
Lusitaniæ Proregem reliquit, qui inchoatum à se opus ad effectum deduceret. Is cùm res magnas gessisset, quam Vicario nomine regebat, dotali titulo cœpit possidêre, datâ sibi in uxorem Hispaniarum Infante Isabellâ Austriacâ Philippi II. Hispaniarum Monarchæ filiâ.

Et quia à decessore meo P. Heutero omnia à Burgundicis & Austriacis Principibus gesta accuratè descripta sunt, mihi satis fuit ea verbo indicasse. Reliqua per has turbas gesta separato volumine aliquando daretur, si Deus vitam dederit.

* Anno 1567.

† Anno 1574.

FINIS

CATHA-

CATHALOGUS

Præcipuorum manuſcriptorum librorum, quorum mihi uſus fuit in his meis Brabanticis.

SACRI.

Auctor, ut opinor, Tiſtius Monachus.	CHronicon Ordinis Benedictini, initia Ordinis, Cœnobiorum, reformationum complectens. Ex bibliotheca Gemblacenſi.	Ab anno Chriſti 500. incipiens, deſinit in annum 1520.
Auctor Joannes Moringus.	*Compendium* ejuſdem. A Religioſo Trudonopolitano.	
Auctor P. Dorlandus Carth. Zelem.	*Chronicon Carthuſienſe*, ſive *Corona Carthuſiana* libris octo comprehenſa. Ex Cœnobio Lovanienſi.	Incipit ab an. 1100. deſinit in annum 1500.
Auctor incertus.	*Compendium Ordinis Ciſtercienſis.* Ex Cœnobio Villarienſi.	Ab an. 1180. uſque ad an. ferè 1200.
Collector Miræus.	*Præmonſtratenſe.* Ex ſchædis Auberti Miræi.	Ab anno 1100. uſque ad noſtra tempora.
Auctor Canonicus iſtius loci.	*Regularium Divi Auguſtini.* Ex bibliotheca Bethlemitica Lovanii.	A Chriſto uſque ad an. 1500.
Auctor incertus.	*Windeſemienſe.* Ex bibliotheca Martiniana Lovanii.	Ab an. 1440. ad 1530.
Auctor incertus.	*Compendium Ordinis Gulielmitarum.* Ex Cœnobio Beverenſi apud Antwerpiam.	Uſque ad annum 1524.
	Ordinis Cruciferorum. Ex Cœnobio Hoyenſi, & bibliotheca Miræi.	
Auctoribus duobus diverſis.	*Auguſtinianum Chronicon.* Ex Muſæo P. Thomæ Gratiani Bruxellæ.	
Auctore quodam Rhodi Cancellario.	*Ordinis Melitenſis*, cum privilegiis, ſtatutis, conſuetudinibus & geſtis penes me eſt.	Ab anno 1210. uſque ad annum 1450.
Auctore Trithemio & Boſtio.	*Carmelitarum* initia & incrementa, & Viri clari. Ex Conventu Bruxellenſi.	Uſque ad annum 1510.
Auctore.	*Dominicanorum* ſimiliter. Ex Conventu Lovanienſi.	Uſque ad annum 1510.
	Franciſcanorum excuſis uſus ſum Antwerpiæ.	
Auctor Robertus Abbas & poſt eum 4. Monachi continuatores.	*Chronicon Trudonopolitani Cœnobii.* Ex Muſæo R. Abbatis Vlierbacenſis.	Ab anno 800. uſque ad annum 1560.
Auctor Sigibertus, Papinus, Sombechus.	*Gemblacenſis.* Ex bibliotheca Gemblacena.	Ab an. 900. uſque 1590.
Auctor Joannes Imperius Abbas.	*Bertinenſis.* Ex bibliotheca ibidem.	Ab an. 590. uſque 1564.
	Marchianenſis. / *Elnonenſis.* } Ex bibliotheca Rubeæ Vallis.	
Auctoribus loci Religioſis.	*Lobienſis.* / *Affligimienſis.* } Ex ſuis Monaſteriis.	
	Egmondani. Ex bibliotheca Collegii Trilinguis.	Uſque ad annum 1200.
	Vallis-Ducis. / *Lintriæ.* } In Cœnobiis ſuis.	Uſque ad annum 1500. / Uſque ad annum 1300.

Hiſtoriæ vicinarum Gentium.

Scripſi juſſu Franciæ Regis Caroli.	FRanciæ annales tomis 4. Ex bibliotheca Lucæ Opmerii J. C.	Uſque ad annum 1500. ferè.
Auctor incertus.	*Chronicon Lotharingiæ* triplex. Ex communicatione Tyliacenſis Toparchæ, I. Tſerclaes, Prætoris Nivellenſis P. Roelſii, & Balivi Sombreffienſis.	Ab anno 900. uſque ad annum 1100.

Camera-

Cathalogus præcipuorum manuſcriptorum &c.

Auctor Sacellanus Gerardi I. Epiſcopi. *Cameracenſe*. Ex Bibliotheca Rubeæ Vallis. Uſque ad annum 1050.

Auct. Balduinus ibi Monachus. *Flandriæ*. Ex Abbatia Ninovenſi. Uſque ad annum 1294.

Aliud. Ex bibliotheca Wameſiana.

Auct. Jacobus Guiſianus *Hannoniæ*. Ex Conventu Minorum Montibus. Uſque ad annum 1360.

Auctor Ludovicus Broſinius. *Arteſiæ*. Eſt apud Ferriolum Locrium Atrebati, ſed à me non lectum, quædam tamen ex eo mihi communicata.

Auctor incertus. { *Aliud Hannoniæ*. Ex communicatione Ægidii Vinchant Senatoris Montenſis. Uſque ad annum 1450.
Aliud. Ex bibliotheca Philippi de la Samme D. de Kieverchin. }

Auctor Joan. Leidanus Carmelita Harlemenſis. *Hollandiæ & Zelandiæ*. Ex bibliotheca Lucæ Opmerii J. C. Uſque ad annum 1406.

Auctor Becanus. *Aliud*. Ex bibliotheca Collegii Trilinguis.

Auctor incertus. *Aliud*. Ex Muſæo D. Schoenhovii Lovanii. Uſque ad annum 1400.

Auctor, ut puto, Heda. *Aliud Hollandiæ & Friſiæ*, penes me eſt. Uſque ad annum 1500.

Auctor idem. *Trajectinum*, penes me eſt.

Auctores diverſi. *Friſiæ*. Ex Martini Hamconii Muſæo.

Auctores Joan. Hocſem & Radulphus Rivius. *Leodicenſe* triplex. Ex bibliotheca Wameſiana. Uſque ad annum 1386.

Incertus Auctor. *Aliud*. Ex bibliotheca G. Carondeleti Toparchæ Crupetenſis. Uſque ad annum 1560.

Aliud per annos fusè digeſtum. Ex bibliotheca ejuſdem. Uſque ad annum 1383.

Collectaneum Namurcenſe. Ex Abbatia S. Laurentii.

Auctor Aquilius. *Chronicon Gelriæ* penes me eſt. Uſque ad annum 1520.

Moſellanicum & Lutzeburgi. Ex bibliotheca J. B. Ferdimondi Berthii Conſiliarii. Uſque ad annum 1550.

Auctor Hemricurtius. *Genealogiæ nobilitatis Haſbanicæ*. Ex bibliotheca Ludovici ab Eynatten Prioris Gertrudani. Uſque ad annum 1504.

Auctor Olivetil. *Geſta in Oriente*. Ex bibliotheca Gemblaci.

Alia. Ex communicatione Baronis Traziniacenſis.

Alia. Ex bibliotheca Rubeæ Vallis.

Chronicon Poloni & Vitriaci penes me eſt. M.S. *Sigibertum*, *Reginonem*, *Luitprandum* ex bibliotheca Gemblacenſi habui.

Hiſtoriæ noſtrates.

R*ythmi populares* omnia Ducum geſta continentes. Ex Archivis Curiæ Bruxellenſis. Uſque ad annum 1406.

Similes. Ex bibliotheca Opmerii.

Auctor P. Divæo Viro antiquitatum peritiſſimo. *Lovanienſium* & *Brabanticarum* rerum plurima volumina & tractatus habui, quorum aliqui lucem aſpicient. Ex bibliotheca Cornelii Divæi.

Auctor Joannes Molanus *Similis argumenti* libri duodecim. Ex Muſæo Philippi Zangrii.

Antiquitatum Brabanticarum lib. 7. Uſque ad annum 1450.

Annales uſque ad Venceſlaum.

Acta Ducum uſque ad Joannem III.

Joannes Terbruck Auct. *Bellum Limburgenſe: Hiſtoria Heuſdana.*

Hiſtoriæ Brabanticæ lib. 7. Uſque ad annum 1290.

Omnia ex communicatione Comitis Bauſſigniacenſis.

Chronica. Ex bibliotheca Ducis Arſchotani.

Auctor Joannes Caſtergatenſis Toparcha. *Hiſtoria Brabantica.* Uſque ad annum 1460.

Auctor P. de Thymo. *Geſta Ducum* tomis duobus. Ex Archivis Bruxellenſibus.

Auctor J. Dynterus. *De eiſdem.* Ex bibliotheca Joannis Gevartii.

De eiſdem. Ex bibliotheca L. Opmerii.

Vitæ Ducum. Ex bibliotheca Rubeæ Vallis.

Collectanea ex Lucio Tongrenſi, Mario Belga, Joanne Clerico penes me ſunt.

Auctoribus diverſis. *Vitæ Sanctorum Brabantiæ.* Ex bibliotheca Rubeæ Vallis, Villarienſi, Gemblacenſi, J. Coſteri, A. Miræi, Hopperi.

Collector J. Gielemans. *Agyologi Brabantinorum* tomi duo. Ex bibliotheca Rubeæ Vallis.

Denique vidi & percurri omnium penè Urbium & Cœnobiorum diplomata, donationes, ſchedas veteres, ex quibus primaria hiſtoriæ meæ fundamenta petivi.

CENSURA.

Hæc Brabantica polita aſtrictaque oratione conſcripta utiliter evulgabuntur.

Guilielmus Fabricius Noviomagus,
Apoſtolicus & Archiducalis librorum Cenſor.

J. B. GRAMAYE

LOVANIUM

BRABANTIÆ

METROPOLIS

CUM SUO TERRITORIO.

ADMODUM REVERENDO IN CHRISTO

PATRI AC DOMINO,

ARNOLDO EYNTHOUTS,

DUCALIS ABBATIÆ

DIVÆ GERTRUDIS

IN LOVANIO

PRÆSULI DIGNISSIMO;

UNIVERSITATIS

PRIVILEGIORUM CONSERVATORI

MERITISSIMO,

D. S.

SOlent olim superliminare, nunc summa novarum ædium tecta opifices, ubi supremam structuræ manum imposueriut, coronare. Et ego ex more Litteratis omuibus recepto, Brabantiæ Metropolim cum suo Territorio & Autiquitatibus enixus, post additam calci coronidem, coronam addo capiti. Coronam illustri nominis, Reverende Præsul Tui gemmâ insignitam: ut quam ex me habere nou potuit, ex ejus precio lucem acciperet. Mens autem hæc mihi à triplici causa: suadet Operis istius materia, persuadet officii mei ratio, cogit etiam Diguitatis Tuæ Amplitudo. Sed enim singulorum ex tribus hisce campus latior sit, quàm ut possit brevi hujus orationis filo circumscribi: dicam itaquè pauca dumtaxat è multis, parva de magnis. Scriptum hoc est de LOVANIO, de Academia toto orbe cantatissima, de Territorio quaquaversum fæcundissimo, quà agri arvi, quà uemora & colles, quà incolarum frequentia; de Ducatu sub Principibus Brabantiæ unico, Baronatibus quinque, pagis villisque innumeris. Lovaniensis autem oppidi margarita unica est Inclytæ Gertrudis Abbatia, Academiæ dignitas primaria Conservator Privilegiorum, Arscoti dignitas iu sacris prima Præpositus, pagorum capita in Ecclesiasticis Pastores. Quin ergo ad Te sacris ornatum infulis, Apostolicâ muuitum potestate tribunal adsceudentem, Præpositum Pastoresque circumcirca in Domini vinea laborantes mittentem, Opus ipso jure tuum remittatur? Et sanè, est quod natalitios Deos multùm sibi propitios fuisse liber hic gratuletur; cui permissum sit à tanti Viri nomine nomen capere, à tali vitam haurire, in tanto lucem aspicere.

Quem si privatim aspicio, omnibus quæ Virum ornare possent dotibus, naturâ, Deo, fortunâ in unius caput conspirantibus, exornatum inveni; si Religiosum, per omues virtutis bonique gradus ad summum inculpatæ vitæ fastigium adscendentem reperi; si Prælatum, disciplinæ, prudeutiæ, integritatis merito Subditis, Ordinibus, Patriæ suspiciendum admiror. Quippe Majores Tui clarissimum Perapeliæ germen familiæ, in qua heroës iuclyti non minus sago quàm togâ Illustres, Equestris Ordinis, Palatini, Ducibus & Patriæ non uno titulo chari. Parens Adrianus Eynthouts ob rem pro Patria maguificè & integrè gestam omnibus iu ore est: Patruorum alter Henricus sumptis contra refractarios armis insignem fidei Deo Ducique datæ & debitæ laudem meritus, alter Arnoldus Græcis Latiuisque instructus litteris raræ eruditionis reliquit monumenta, Pontifici æquè ac doctis omnibus acceptissimus. Patria Tibi Sylvaducis, est aurea illa & tot calamitatibus probata, & magis magisque ob tenacem avitæ religionis populum commendanda. Adolescens admodum Regularis amore vitæ Canonicam vestem in D. Gertrudis

assumpsisti, quo zelo, quâ pietate, non dicam, norunt omnes. Inde pascendo gregi Dominico assumptus, animarum aliquot millia Tuæ commissa fidei habens, Oosterwicanum *Municipium* Pastoris *dignitate gubernasti per annos viginti quatuor. Æstimet quivis quanto cum vitæ & fortunarum discrimine hanc spartam colueris. Bellum erat & quidem in ipsis Brabantiæ visceribus, & quidem ob religionem, quotidiani* Oosterwico *prædatores impendebant, nihil tamen eorum potuit rabies, in animum sui potentem & adversi contemptorem. Ingenuè dico & ut alii in exemplum trahant dico, me in toto vitæ Pastoralis tuæ decursu Agonem magni olim Athanasii per umbram contemplatum. Persecutiones in Te sine numero & modo sunt; in dies nimirum & horas sitientes illi Christianum sanguinem lupi, vitæ Tuæ insidiabantur: fugisti, latuisti, hyemes sæpe integras in abstruso quopiam antro, ut ne commisso gregi deesses; domus, bonorum, bibliothecæ per hostes combustorum jactura; carcer, & vix magno ære recepta libertas, nihil consternarunt. Tacere non possum quod à Viro magno accepi. Te sciscitanti, quid ita tuarum rerum in publicas utilitates prodigus contemptor esses, respondisse: Si nec patriæ meæ deesse nec superesse volo, quid Religioni? à qua totum quod bonum & immortale. Vocem eburneo dignam calamo, & dignissimam quæ in scripta referatur. Nihil addam ulterius. Testabuntur abundè inprimis ipsa* Sylvaducis *quæ Te non Parœcum modò suum, sed & Legatum delegit, qui rem Oppidi cum Missis à Catholico Rege Coloniam, ageres. Egisti, peregisti, & urbem plenè Principi suo probatam vindicasti. Testabitur & collegium tuum, & ipse Princeps qui suo Te calculo ad Illustris Abbatiæ gubernacula censuit collocandum. Testabuntur Ordines, qui Deputatum Te suum per annos multos, retinuerunt, Legatum sæpius elegerunt. Testabitur Academia, quæ vindicem suæ immunitatis Te potissimum elegit. Cujus ego pars quantulacumque, quomodo vitium evadere possem si Virum tantum in oculis & conspectu habens, de alio foris Patrono vel somniarem? Cujus amorem in litteras abundè loquitur pulcherrimi istius ædificii quo Cœnobium auxit, ornatus, quem his verbis ante me delineavit æternæ memoriæ Lipsius:* Est perpetua & magna porticus circum hortos, in membra & cubicula supernè distincta, ad usum 12. nobili stirpe adolescentium, quos hic ali, & pietate & scientiâ voluit informari. Insigne opus & institutio: laus hic auctori & gratia, præmium in melioribus locis esto. *Id & ego dicam, idem ego optem rogemque Deum publicarum mentium directorem, adsit conatui tuo,* admodum Reverende Præsul, *qui non est nisi ad Reipublicæ Christianæ stabilimentum, Ecclesiæ Catholicæ decus, Religionis incrementum, Brabantiæ emolumentum & honorem. Quod votum in hoc Encæniali munere accipe. Kal. Septembribus Anno* 1606. *qui natalis est Lovanii ter restituti,*

A. R. P. T. Devoto

J. B. Gramaye.

A D

AD AMPLISSIMUM

METROPOLEOS OLIM LOTHARINGICÆ, NUNC BRABANTICÆ SENATUM.

M*Irabimini fortaſſis*, Viri Nobiles, Viri Prudentes, *quid calamo juvenili in mentem veniat, paratum accuratiſſimi P. Divæi manibus, æterni Lipſii ſtylo peractum, Lovanienſis hiſtoriæ curſum currere: ut qui in alienos labores involem, crambem bis coctam faſtidienti lectorum ſtomacho propinem, lucernam proponam cænaculo quod adultæ diei Sol radiis ſuis pervaſit. Fateor quidem deſcriptum à Jove noſtro Lovanium, ſed illi ſumma rerum capita ſectato,*

Non licitum exiguis rebus adeſſe.

Faſtigia laudum, antiquitatum culmina quaſi pugno comprehendens, nobis reliquit radices, herbas, flores. Hæc ego adhibitis Oppidi & Cœnobiorum Archivis erui, percurri, collegi. Nec timenda in cupido noſtratium rerum lectore nauſea. Erit quod oblectabit animum & oculos; quod utrumque ego, & mecum Lector veſtræ acceptum feret munificentiæ. Vos, qua eſtis & fuiſtis ſemper in litteratos animi propenſitate, conatus meos proſecuti, ad rerum omnium veritatem inquirendam feneſtram aperuiſtis, & ut cum litteris Lector in pictura quaſdam Veſtræ Majeſtatis reliquias contemplaretur, ære publico procuraſtis, ut libenter ita liberaliter. Nihil novum dico. Is ſemper Regiæ hujus Urbis genius fuit, ut neceſſe fuerit non ſemel à Principe coërceri profuſam illam in rebus urbis honorem tangentibus liberalitatem. Excepti publicis impendiis Imperatores, Reges, Principes: erogata in unicam ſubinde cænationem 50000. *abundè loquuntur. Sed ne nunc quidem cum fatalis bellorum hyems urbis florem depaſta eſt, de calore illo quicquam remittitis; animo quod in opibus deficit ſupplentes. Quo nomine & ego mihi gratulor privatim, & publicè Academia, quæ & Profeſſores quoſdam ſuos à Senatu, Collegia aliquot à civibus, accepit. Ex priorum numero & ego me fuiſſe lubens fateor, & nunc pro beneficio duplici gratias publicè ago, & unà hoc* LOVANIUM *meum offero, in quo quid laboraverim cenſete*, Viri Magni, & *me ſolito favore proſequimini*

Amplitudinum Veſtrarum

Clientem

J. B. GRAMAYE.

CENSURA OPPIDI LOVANIENSIS.

BONUM FACTUM

URbem, Rempublicam, Univerſitatem luſtratâ, illuſtrataque Clariſſimi Profeſſoris noſtri J. B. GRAMAYE Operâ. Qui excuſſis Oppidi, Cœnobiorum, & Academiæ Archivis, omnia quæ memoriam mereri videbantur excerpſit. Cujus diligentiam in inquirendo res à memoriâ remotas, judicium in digerendo ſingula lectu & notatu digna, induſtriam in omnibus hoc publico Scripto commendatam imus; teſtatumque omnibus hæc Rempublicam noſtram tangentia, veritati & Archivis noſtris conſentire. Actum mandante Senatu 25. Julii, Anno 1606.

Sig. Fannius.

INDEX FA-

INDEX FAMILIARUM

Quarum ſparſim mentio in Antiquitatibus LOVANIENSIBUS.

Prior numerus paginam, poſterior columnam notat.

Schoor

INDEX FAMILIARUM

INDEX PAGORUM

Prior numerus paginam, posterior columnam notat.

Landi-

INDEX PAGORUM.

FINIS.

LOVANIUM

BRABANTIÆ METROPOLIS.

Quod nunc *Lovanium* vocamus, olim [1] *Lovaniam* & nonnunquam [2] *Lovanias* numero multitudinis & accusandi casu appellarunt. [3] *Louvanium* autem geminato *n* scriptum & *Lovannium* duplici *n*, & aliquoties legi, & vernaculo sermone [4] LOVENEN, LOVENE, LÖEVEN, & apud exteros olim [5] *Lovin*, [6] *Luvain*, *Louvain*.

1. Exempla quære in Civitate paulò inferius.
2. Ita vocat Dux in diplomate Santrudensi anno 1146.
3. Ita scribit M.S. Gembl acens.
4. Ita Dux in charta Sanctionum de qua post.
5. Apud Othonem Anglum & Rogerium.
6. Jacobus Guisianus & Marius Belga in Chronico sic sentiunt,

Nominis originem qui è Teutonico petunt, putant hymnos Divorum, qui nobis LOVEN vocantur, popularibus viris hìc coli solitorum nomen suum loco communicasse.

Aut certè ex duabus dictionibus componunt *Lo* & *Veen* sive *Vain*, quarum illa agrum editiorem, hæc uliginosum & cespitibus eruendis aptum significat, etymo non procul ab agri suburbani genio recedente.

Geropii & Divæi hæc opinio est.

Qui Gallicos fontes adire malunt, alii à *Leudibus* & *Allodio* torquere conantur, alii à *Loup* quod Lupum sonat: eò quod hodièque à Lupis vicum urbis unum dictum & Lupi effigiem vetustissimam in cognomine porta videant extare.

Ita Lucius Tungrensis refert & Annales nostri.
Vulgo DE WOLFSTRAET & DE WOLF-POORTE.

Quibus Latina magis placet derivatio, ii ad *Levacos* Cæsaris horum, ut volunt, locorum primos incolas respiciunt.

Iconici Glareani & Marliani hæc omnes. Cæsar l. 5.

Sed cum *Leewenses* & alii iisdem quibus nos conjecturis nixi *Levacos* ad se trahant, in incerto nihil certi est definire.

Sicut nec de *Grudiis*, quos Brugenses suos faciunt, & quidam malunt Lovanienses esse: unde vetus scriptum vidi, ubi *Lovania Augusta Grudiorum* vocabatur.

De his disputat in Lovaniensibus suis Divæus & Bogardus,

Plures etiam nunc antiquitatis opinionem venaturi *Lovanium Levacorum* scribunt.

Locum ubi nunc urbs, primitùs habitatum ridiculi Annales à Troianis Belgii conditoribus asserunt.

Secundam autem huc Coloniam duxisse Scotos & Albionis incolas, Duce quodam *Lupo* sive *Lupino* regali stemmate edito, sed fortunam gravem passo & patria exulare coacto. Addunt colorem fabulæ, ab eo urbem *Luposinam* diu nuncupatam, Gallis *Lou-fin*.

Rogerius Historiæ Lotharingiæ lib. 8. & Annales Hannonum ex Lassore & Lucio,

Tertiam Coloniam faciunt iidem Tungrorum sub Monapio Rege. Cujus & sequentium Regum tempore aiunt Lovanium sacro-sanctis Divorum usibus deputatum fuisse.

Ex Chronico Trajectensi & Leodiensi.

Quartam Transrhenarum Coloniam ductam ante Cæsaris tempora addunt Duce Leone quodam, qui latè his locis imperaverit. Unde urbium, pagorumque nomina & Ducatus insignia & ipsum *Levacorum* nomen esse arbitrantur.

Ex M. S. Bruxellensis Curiæ & Schedis Gallianis.

Quintam Romanam faciunt Geldoniæ imperantium & ductam sub Julio Cæsare.

Ex traditione quæ est de Castro Lovan.

Sextam Frisiorum, ex quorum posteris fuit Porus Comes de quo posteà dicam.

Ex Annalibus Traject,

Septimam Francorum sub Clodione Crinito ductam, à cujus ævo cœpit Francorum à partibus stare Lovanium.

De suprà citatis Coloniis & tot diversis Lovanii habitatoribus, quæ collegi, nolim quis putet ita me stolidum esse, ut credam; sed collegi duntaxat, fides penes auctorem est; & sunt quibus placet antiquitatis quomodolibet quæsitæ umbra.

Oppidum quando primitùs structum, difficile dictu est: ipsa antiquitas & Barbarorum frequentes incursiones memoriæ nimium quantum detraxerunt.

Fuisse antiquitus vallo & ligneis septis more aliarum cinctam, nolim negare: & ab Hunnis vastatam secunda munimenta à Normannis accepisse. Quod autem nonnulli ex Sigeberto referente *Godefridum Ducem cum exercitu profe-*

Id à Normannis factum tradunt Fuldenses Annales.
Regino ad annum 805. ad annum 1112.

ctum in fines Bratuspantium ad obsidendum Castrum Lovanum, convincere putent castrum dumtaxat extitisse, ridiculum est; cum & urbes hoc nomine vocari notum sit, & plura viderim diplomata circa & antè hoc tempus data *in Castro apud Lovanium*. Unde patet, aliam à castro urbem fuisse.

Post recessum Normannorum à Comitibus arbitror mœnia interiora, sive valla potiùs quæ hodièque conspiciuntur, extructa ad illam partem ubi fluminis allapsu non muniebatur.

Litteræ Ducis consensum præbentis datæ anno 1161.

Pars enim illa à porta S. Spiritûs usque ad Lupinam posteriùs vallo ornata est.

Muros autem interioris oppidi ex candido lapide cœptos strui lego Anno 1165.

Ex actis annorum communicatis per D. Boon qui urbi à secretis est & rerum ejus diligens indagator.

Cæterùm duo notanda, & flumen sese extendisse usque ad portam S. Spiritûs, & murum isti portæ vicinum semel per tumultum plebis dejectum Anno 1360. restauratum Anno 1383.

Muri autem exteriores etsi à Divæo scribantur perfecti intra biennium, tamen libri censuales oppidi tradunt inchoatos perfectos inter quadriennium.

Anno 1356.

Ex diplomate Ducali quod exstat in Codice Sanctionum.

Rescriptum autem Principis, quo potestas facta, crescente incolarum & numero & opibus, urbis pomœria producendi & muniendi, datum Anno 1339.

Ex diplom. Ducali.

Indultum quo permittitur mœnia semper ubi visum reficere, datum Anno 1340.

Urbs interior Portas 11. Turres plus minus 40. habet, omnes eximii operis; exterior ambitu suo 25000. pedes complectitur. Forma pœnè rotunda ideòque inter majores Europæ habita, quam *Virgis* aliquot (genus mensuræ nostratis est) Gandavum, Parisios & Coloniam superare quoad magnitudinem, compertum est anno 1426.

Portæ spectabili opere visuntur hæ. A locis quò ducunt

Bruxellensis, aliàs Bankensis, structa anno 1382.

Mechliniensis, aliàs Montana, structa anno 1395.

Hasbanica, aliàs Thenensis, structa anno 1534.

Diestensis, aliàs Flierbacensis, structa anno 1525.

Parcensis structa an. 1374. renovata an. 1404.

Viniarum structa anno 1385.

Hovensis (nunc Heverlensis) anno 1376. reparata anno 1573. Illa à vinearum, hæc ab hortorum in suburbano frequentia nuncupatæ.

Jobbensis à Sacello D. Jobi in Wesemalia anno 1516. aliàs Emissitia dicta, quod illac aqua mittatur. Et licet sint qui putant à clade Normannorum eam nomen invenisse à mortuis ibi sepultis, tamen vetus scriptura docet contrarium, non *doj* aut *doo*, sed D'UYTLAETSE POORTE dictam; sed & ratio, cùm porta illa demum producto urbis pomœrio esse cœperit, & interior ei correspondens aliud ab antiquo nomen habuerit.

Propugnacula & moles aggestâ terrâ consolidatæ & pontes sublicii alibi extantes ad muniendum portarum nuper accesserunt, de mandato Gubernatoris harum Provinciarum Consulatu Joannis Schorani. Anno 1574.

Habentur in urbe Fora rerum venalium 9. Turres in mœnibus conspiciuntur 53. Propugnacula 13. Molæ fluviatiles in urbe 14. Viæ urbem secantes 12. Plateæ laterales 140. Pontes lapidei 16. Fontes publici 4.

Cumque olim una duntaxat quæ nomen servat platea lapidibus sterneretur, potestas à Duce facta est etiam reliquas vias sternendi. Anno 1389.

Præcipua urbis opera sunt:

Arx quam vulgus Cæsaris opus esse credit, ego etiam Arnulphi Imperatoris, quem tradunt historiæ Lovanium pulsis Normannis munivisse. Ex Chronico M. S. Anno 896. In Archivis Santrainis.

Hoc certum, à Comitibus habitatam, quod Diplomata annorum 1040. & 1080. in Arce prope Lovanium data testantur: ab Henrico Comite reparatam, & post publico Senatûs decreto & sumptu renovatam. Ex Actis Oppidi apud Divæum. Anno 1054. Anno 1375.

Ubi interfectum à captivo Henricum Comitem; Godefrido in Ducem sublimato clientelam professos Principes; Anno 1038. Ex Sigeberto. Anno 1106. Ex P. de Thymo.

Ei & successoribus aliquot defunctis à tota Nobilitate parentatum; Ex M.S. historia à Nostrate.

Comitia Procerum Brabantiæ sub primis Ducibus sæpius habita; Theodoricum Hollandiæ & Renaldum Falcoburgensium Regulos libera custodia servatos; Carolum quintum in spem imperii educatum, patremque ejus Philippum habitasse; Eduardum Angliæ Regem Philippo Galliæ bellum facturum cum uxore hyemem integram exegisse; Philippum S. Pauli Comitem obiisse, legitur. Ex Divæo & aliis. Anno 1202. Teste Surio. Scriptum anno à Lipsio l. 1. c. 5. Anno 1485. Anno 1338.

Aër hic purus & salutaris, prospectus liber in urbem totam, prout Icon repræsentat, quam sicut & alias hujus operis suo ære Senatus incidendas curavit, cui lector gratiam habe.

Succedit Arci vicina ad Boream Turris excelsa, & ad aliquot millia passuum conspicua, ex candido lapide sumptu publico extructa, ob id impensæ supervacuæ nomen adepta, quod similes 7. cogitassent diversis partibus erigere Lovanienses, sed absolutâ unâ & superveniente calamitate sumptibus impares à cœpto desistere coacti sint. Ex rationibus Oppidi per D. Boon mihi communicatis. Anno 1364.

Curia secto per artem lapide Figuris & Emblematis variè ornata, insigne Lovaniensis elegantiæ & opulentiæ monumentum, sensim structa est.

Scabinorum quidem & Consiliis destinatæ cameræ utpote magis necessariæ primùm adornatæ anno 1439. Superius ædificium & exterior ornatus inchoata anno 1448. & annorum 11. spacio perfecta, erogatis ad hæc ex ærario publico 60. Florenorum millibus. Perfecta an. 1459. An. 1458. turres perfectæ. Ex rationibus urbis ubi singulorum annorum expensas æstimavi.

Cæmeterium minus redemptum & profanis usibus applicatum anno 1432. Ex litteris contractûs quarum copiam vidi

Cataractæ ad coërcendos Diliæ impetus duæ sunt, major anno 1365. minor duobus post annis sumptu publico extructa. Ex Actis Oppidi & Diario Mattinæ.

Porticus

Ex laminæ titulo ad parietem loci.

Porticus textorum (Hallam vocant) nunc scholis publicis destinata, strui cœpta an. 1317.

Solent etiam olim Patriciæ Tribus suas habere domos propriis insigniis ornatas.

Vulgo De Schoon-Lieve Vrouwe.

Lieminganorum in foro pecuario conspicua extructa magnificè an. 1511.

Vulgo De Calster Putte,

Calsterorum, loco ubi nunc Collegium Winkelianum & puteus nomen servans, itemque ubi nunc Collegium trilingue. Prior structa anno 1390.

Radingiorum, loco ubi nunc porta & curia & mola nomen servat celebris sub an. 1300.

Vandestainiorum ubi porta ejusdem nominis hodieque nominatur.

Ægidiana circa D. Catharinæ.

Wilriana, *Rodensis*, *Nelheniana*, *Verusalia* Tribuum prætoria in suburbano esse solent.

Præter Patricias, habuerunt præcipui ex vicinis dynastæ sua hospitia. Notæ sunt Melderatensis, Wesemaliensis, Græziensis, ædes: itemque Croyorum, Schoon-vorstiorum, Nassoviorum & Bergensium Principum Palatia.

Calamitates urbi advenerunt hæ præcipuæ.

AB AQUIS.

Gemma Frisius l. 2. c. 4. de Cataclsmis.

Anno 1156. cùm in immensum subito excrescens Tylia pontem lapideum dejecisset.

Ex Archivis S. Petri apud Molanum.

Ex Divæi Libris rerum Lovaniensium,

Iterumque cum aggeris impatiens ad fanum usque D. Petri evasisset an. 1221. 12. Martii, sicut & an. 1407. Et ampliùs anno 1464. 19. Novemb. urbem ferè mediam occupasset, ita ut sedilia D. Petri sub aquis essent. Et novissimè cum cataractis, portâ, mœnibus resistere non valentibus flumen superasset, quater uno sæculo patrum avorumque memoriâ potiorem urbis partem aqua oppressit.

Ex Diario Hensii.

Anno puta 1500. 19. Decemb. cùm grave suburbanis ædibus damnum illatum.

25. Decembris. Ex Schædis Augustinianorum apud Divæum & Molanum.

Anno 1532. cùm nocturnis horis subita vis aquarum plerosque divino officio vacantes ita occupasset, ut Augustinianus Sacerdos altari assistens vix salvus ad dormitorium evaserit.

14. Januarii & 8. Januarii. Ex oculatorum testium relatu & Epigraphe in ambitu Minorum.

Anno 1569. & 1573. inaudito impetu flumen ex pluvia & nive soluta auctum, cum negligentiâ curatoris parum tempestive obices levarentur ad aquam transmittendum, perrupit & civibus grande attulit detrimentum.

AB IGNE.

Lipsius l. 1. c. 15. ex Molano.

Ut Barbarorum furores prætercam, tradunt memoriæ veteres totum pœnè Lovanium conflagrasse anno 1130.

An 1173. nocte S. Laurentii, etsi Diarium Ottelii annotat an. 1193. Ex monumentis Ecclesiæ nostræ & Codice Vlierbacensi,

Nec multò post bonam suburbanarum ædium partem fortuito incendio absumptam Annales tradunt cùm primariis templis DD. Petri, Joannis, Gertrudis.

Historia M. S. Leodiensis, & Diarium Opmerii, & Chron. Bethlem. l. 6.

De antiquiore autem illo anni 1055. incendio, cujus meminerunt diaria aliquot & historiæ, nihil certi habeo.

Ex Codice Vlierbacensi & Molano.

Recentius est istud & certius quo 600. circiter domus apud D. Gertrudis deletæ perhibentur anno 1326.

Ex Diario Judoci de Roote Sacristæ & Codice Miraculorum per R. Priorem mihi communicato.

Et iterum an. 1518. cum ingenti damno usque ad D. Genovefæ propagatum incendium, allato illuc Vener. Sacramenti miraculosi apud Augustinianos asservati thesauro se remisit.

Anno 1532. Ex Indiculo præfixo Codici Vlierbacensi.

Nec multò post in urbe media coortum denuò magna cum Vlierbacensium Jactura, ubi cum vicinis ædibus omnia Cœnobii monumenta exusta sunt.

Ad extremum nupero Belgarum civili bello à præsidiariis ubique deformata urbs exterior, destructis 3306. domibus facta est agro quam civitati similior.

A TEMPESTATE.

Ex Gemma ubi supra, & Codice Parcensi apud Molanum. Ex Diario meo veteri. Ex Schædis Franciscanæ ædis apud Divæum.

Grandine quidem *Heverleam* & vicos suburbanos multum affligente, merso etiam uno. Unde recedente ad suas ripas aquâ tantus arenæ tumulus congestus est, ut fluminis alveus non appareret, an. 1569. 13. Maii.

Itemque an. 1380. obortâ tempestate inauditâ, & an. 1439.

Ventis autem, quibus domus aliquot & Ecclesiæ etiam dejectæ anno 1343. in Novembri.

Anno 1464. Ex Manuali meo veteri.

Et iterum cum ob tempestates inauditas mense toto molendina compescerentur & detinerentur ab opere.

Hoc autem quo sub prælo liber est anno 1606. feriâ 2. Paschatis tantus ventorum in tota Brabantia impetus fuit, & tanto cum ædium sylvarumque damno, ut nemo superstes meminerit similem tempestatem vidisse.

Ex Diario meo veteri.

Cùm anno 1480. inaudita nix sive copiam sive effectum æstimem decideret, biduo post ne floccus quidem unicus visus est.

Tonitru cum fulmine & grandine insolita maxima damna, majorem tamen omnibus metum incussit annis 1380. 1479. 1513. 1516.

A PESTE.

Ex Barlandi Chronico & fundatione Capellæ S. Catharinæ.

Pluviam semestrem & famem portentosam consecutâ peste anno 1316. tantum Lovanii damnum passi sunt, ut vix tertia hominum pars superesset.

Anno 1318. Ex Divæo & Molano.

Quæ eadem biennio post animantibus bovilli generis imprimis magnam cladem intulit.

Anno 1458. Ex Libris Actorum V. Facultatis Artium.

Et interjecto tempore ita latè se malum illud propagavit, ut Pædagogia 4. alia aliò cum studiosis dilaberentur, Castrum Mechliniam, Lilium & Falco Diestam, Porcus Thenas.

Anno 1578. Ex Tabella in D. Petri.

Novissimè autem tanta vehementia totam urbem invasit, ut vix domus contagis expers invenirentur, & mortua 44000. Sed & nunc sexennium ferè totum pullulat hinc inde contages, sed majore metu quàm damno.

Annonæ caritas urbem & vicina loca afflixit sæpiùs. Nominatim annis 1315. & 1437. & anno. 1522.

Gemma Cosmocritica artis l. 2. c. 2.

Et denique nostrâ & patrum memoriâ anno 1557. cùm frumenti mensura 5. florenis, & sequenti anno totidem sestertiis veniret; & iterum anno 1587. cum turbas civiles consecutâ sterilitate 9. florenis æstimaretur.

In Maio.

Imbrem extraordinarium Lovanii observarunt decimestrem an. 1305. famem & morbos infinitos secum trahentem, semestrem an. 1316. novimestrem an. 1454.

Divæus ex aliis. Vide Historiæ nostræ c. 8.

A bellis & hoste externo Lovanio malè fuit, cùm à Germanis urbs vastata, per Claudium

Anno 647. Anno 737.

Tiberium Proconsulem reparata est; denique cùm Hunnos, demum cùm Wandalos capta urbs graves sensit.

Anno 885. aut ex aliis 880. Ex Reginone.

A qua clade vix respirans Danis Normanisque in prædam cessit.

Anno 895. Ex eodem & Helmoldo l. 1. c. 7. Chron. Anno 1012. Ex Francisco Rogieres in Lotharing.

Ab Arnulpho demùm Imperatore recuperata ejectis Barbaris.

Denique obsessa à Godefrido Arduennate frustra Lovanii Comitatum sibi vendicante; sed Ducis virtute & Patriciorum, periculo subtracta.

Ex Annalium c. 44.

Amplius à Flandrorum Comite Brabantiam dotalem sibi vendicante capta, sed mox Duci suo restituta.

Anno 1356.

Ex Ponti Heuteri l. 11. Rerum sub Austriacis Gestarum & Servili Gelro Gallicis, Anno 1542.

Ulteriùs à Martino Rossemio obsessa & tormentis irrito conatu petita, Dei beneficio, Studiosorum virtute & Civium constantiâ liberatur, unde Chronicum DERCLERCK ROEP WAS VRY EN LOS, si Deus nobiscum, quis contra nos?

Anno 1572.

Novissimè ut exteris innotescat, quàm constanter fidem Deo Regique datam & debitam Lovanienses servaverint, breviter summa aliquot annis gestorum capita recensebo. Cùm sparsa hinc inde belli exitialis intestini semina nec loco nec causâ nec tempore iisdem in apertum crevisse dissidium observaretur, & magna animorum contentione hinc Regis potentissimi Vicarius, inde Auriacus Princeps in armis esset, delatâ Lovanium de captis Valentianis famâ,

24. Maii.

Cives & suopte instinctu & litteris frequentibus alacres redditi se comparant, Portas 5. propugnaculis muniunt suo ære, cùm metu majoris mali magno numero Studiosi dilaberentur, manum centum & sexaginta militum colligunt ad tutelam urbis,

14. Julii.

Rex Catholicus jam inde de fide & constantia Lovaniensium edoctus Senatui illa ipsa seriò per litteras commendabat.

Literæ datæ 19. Junii, receptæ 21. Julii.

30. Augusti.

Nec multò post mittitur cum mandatis à Duce Albano Arscotanoque Regiarum partium Adrianus *De Dion* Eques urbem gubernaturus, recipitur, fit apparatus, machinæ & tormenta in muris disponuntur, præsidiariorum & juratorum civium (quos Guldas vocant) numerus augetur, omnium mens eadem etiam cum vitæ & fortunarum dispendio Regia castra sequi. Interim nunciat fama Auriacum adventare & militem, commeatum, tormenta opinione plura adducere. Mittitur iterum atque iterum ad Arscotanum, qui moneat rogetque, tempori prospiciatur imminenti periculo, non esse parem tuendæ urbis amplitudini incolarum numerum, plures delapsos, paucos è Studiosis reliquos esse. In his rebus dum

8. Septembris.

mora fit, adest cum exercitu Auriacus, mittitur ad portam Tillemontanam fæcialis qui jubeat aliquem è Senatu & Academia adesse, intellecturum, quid Principi in animo sit. Ad hæc nihil admodùm visum respondere, repulsus imo, donec vix magnâ importunitate impetravit, uti intra primæ portæ septa admitteretur & Principis sui mandata Gubernatori exponeret. Ea erant, venisse cum lectissimo milite & petere, mittant quantociùs Oratores suos coram secum de rebus quantivis momenti acturos. Auditâ, quæ mandati instar erat, petitione Præfectus urbis rem ad Senatum, cui potiora Academiæ membra semper aderant ut communi consilio res ageretur, refert. Responsum uniformiter, rogandum Principem, desinat nihil malè de se meritos Lovanienses non lacessitus urgere, non esse urbem, quam vel cepisse intersit, vel retinere sit possibile: ceterùm quia armatus urbis in conspectu apparuerit, non esse, quod cum eo habeat Urbs in consilii communionem venire. Hoc responso non contentus Auriacus iterum iterumque fæcialem submittit, additâ comminatione, nisi mox mox suos mittant, omnia extrema passuros. Quid agant afflicti Cives? Auxilia toties petita, toties promissa non mittebantur, ideòque satius visum cedere necessitati & Legatos mittere. Dum hæc aguntur, evenit quosdam è satellitio Principis studiosis, qui armati sub signis erant & Præfectos pro Doctoribus audiebant, importuniùs insultare jaculando. Quam injuriam illi non ferendam rati in hostes utriusque ordinis balistas magno numero emittebant, & res in pugnam abierat, adeòque non ignavi hostes jam muro appropinquantes portæ Hovensi ignem injecerant. Vidisses Studiosorum certatim & Civium alacritatem, alii è muro se præcipites dabant ignem appositum restincturi, alii ad tormenta vigilabant, omnes in armis hærebant, & quos ætas aut sexus à simili pietatis obsequio excusabant, ii nudo pede votivas supplicationes cum lachrymis & ejulatu prosequebantur. A Senatu nihilominùs mittebantur, qui Auriacum convenirent & si possent verbis pacarent, Albertus Leoninus, Joannes Wamesius, J. U. Doctores primarii, Oliverius Tempelius, & Hieronymus Winghe Senatorii. Ubi ventum ad conspectum Auriaci, is breviter non arbitrari se, ait, quempiam causam adventûs sui latêre, eam esse, ut patriam suæ libertati restituat, velle ideò Lovanienses se amicum habeant & agnoscant, commeatu & auxilio juvent. Reversi Legati rem omnem Senatui exponunt, nec interim cessabatur ab oppugnatione assidua portæ Hovensis. Quæ res cùm plenissima periculi esset & jam mœnia periclitarentur, necesse fuit raptim deliberare imò consentire in petita hostium. Sed enim dum per eosdem denunciatur consensus Oppidi, Auriacus excipit, non se armatum etiam urbis capiendæ certum ita viliter nomen amici capere, aliud quiddam & majoris ponderis esse: velle nimirùm conatus suos à Lovaniensibus juvari, & confœderatos ipsi esse; hostesque Ducis Albani & Hispaniarum, nec eorum præsidia recipere, libertatem etiam Religionis permittere. Ad hæc Legati: Non esse sui muneris ultra quàm in mandatis habeant promittere, petere interim, ne in animum inducat

de

de Religione, cujus titulo urbs & Academia semper & solùm floruit, quidquam innovare. Respondet ille, animum quidem sibi illum non esse debere, interim hac in parte aliquibus è comitatu suo placere; & hoc dicto eos remisit communicaturos cum suis, interim Obsides postulans Joannem Schoranum Consulem Primarium & Georgium Schoonhovium.

Venerat jam ad extremum, & ignis portæ Hovensi immissus ad vicina etiam loca evadebat, jam jam hostibus liberum in urbem aditum facturus; subveniendum itaque & necessariò in æquas leges descendendum, quibus Princeps in amicitiam plenam recipiebatur, commeatu juvandus, ubi res ferret, libertas conscientiæ cujuscumque relinquenda cavebatur, nec agendum in aliquem nisi scandalo esset aliis causâ religionis, consignata denique Principi 16. florenorum millia. 4. Septembris.

Ita succumbentes necessitati cives nunquam tamen animum & oculos à Rege suo averterunt. Imò cum adhuc Mechliniæ ageret sed aliò cogitans Princeps, sæpè super formando novæ Reipublicæ statu Lovanienses consulti nunquam vel responso eum dignati sunt.

Et denique post sedatos aliquantisper primi incendii motus, de successu totius negotii edoctus Rex Catholicus litteris suis Lovanienses non tantum indemnes fore pronunciavit, sed ne peccasse quidem judicavit, qui necessitati succumbentes prudentiâ suâ Urbis & Universitatis ruinam avertissent. Pacato interim Regiarum partium Duce & Belgii Gubernatore Albano, præsidio urbs firmatur: & necesse erat, hostibus aut saltem adversarum partium urbibus undiquè cinctæ.

Et obvenerunt subinde alii aliique motus prout res belli ferebat, sed Lovanienses semper pares imò superiores inter medias spinas rosæ gratum fidelitatis spirabant odorem. Unum addam & concludam. Militum aliquot cohortes erant quæ stipendiorum solutionem tardatam causatæ Diestæ secesserant, & expulsis, ut mos habet, centurionibus, chiliarchis, sua pro libidine rempublicam formaverant. Pulsi Præfecti, sexcentorum ferè numerum æquabant, Lovanium delati receptique, & fama erat cogitare eos per noctis silentium, aut aliàs urbe nihil minus cogitante, socios Diestenses introducere. Concurritur ad arma à civibus, & quamprimum re in vulgum sparsa nemo tergiversabatur. Senatus & Universitas nascenti malo occurrendum rati è vestigio duos Bruxellam ablegant ad Parmensem Ducem tum Belgii Gubernatorem. Ii erant Jacobus Bayus Sacræ Theologiæ Doctor & Richardus à Pulle Consul, qui legatione sua exposita & statu rei indicato impetrant, ut intra dici naturalis spacium mitterentur qui educerent illos à quibus nata suspicio seditionem commoverat. Ita liberati his modo, & omni præsidio postea, reductis nimirum Bruxellensibus, Lovanienses à malis suis respirare cœperunt, & Academiæ ad tubas turbasque oppressæ, & tantum non sepultæ nitor sensim reparari. Anno 1580.

Ab hoste domestico & seditionibus etiam Lovanium grande malum sensit.

Imprimis orta ob non communicatos plebi honores controversia anno 1219. Ex Divæo & Molano.

Iterum anno 1350. novis rebus studentes textorum aliquot à Joanne 3. repressi. Ex Barlandi Chronico & Annalium c. 43.

Denique anno 1360. à Petro Couterello Prætore plebem in patricios armante, & Duceni ferè in partes suas trahente: qui bis urbi castra admovit, & tandem formato aliquantulum reipublicæ statu tumultum composuit. Annales c. 47. Divæus l. 3.

Nec multò post à factione Capuciatorum ingens motus & cæde patriciorum 17 memorabilis, relegatis authoribus in Cyprum, componitur. Anno 1379. in Decembri. Divæus toto l. 4. Lipsius l. 2. c. 12.

Non tamen ita quin sequentibus annis aliquæ superfuerint reliquiæ; multumque in his seriò ad finem perducendis & Leodinus Princeps, & alii laborarunt.

His certè factum est ut textores & lanis operantes urbe excesserint, & cum iis præcipuæ urbis divitiæ.

Interjecto tempore per quemdam Paulum *Loenkens* concitati in patritios inprimisque *Pimoccos* motus, semel iterumque data acceptaque pace tamen recruduit, donec Maxæmiliani Austrii supervenit potentia & authoritas. Anno 1472. Divæus l. 7.

Exorti subinde alii aliique tumultus & factiones, adeoque semel quietis impatientes à Saxonum Duce Imperatoris Vicario oppressi 21830. libris Turonensibus pacem redimere coacti sunt, cui summæ conficiendæ cùm impar esset ærarium ob creditorum importunitatem ad inopiam & miserias redacta florentissima Respublica ne umbram quidem pristinæ Majestatis reservavit. Divæus l. 8. imò triginta millia numerare debuerunt Saxoni cum suis sociis. Vide Divæum ibi.

Hoc autem liberè dicam, existimasse semper Duces ab ærarii Lovaniensis statu res suas maximè statui, ita ut ejus declinantis curam semper aut præstantissimis Belgii committerent, aut ipsi assumerent.

Ita Philippi 2. Duces alter an. 1496. alter an. 1503. ita Wenceslaus cum Joanna Duces anno 1375. hâc solùm causâ Lovanium diverterunt.

Atque hæc quidem sat sunto quoad urbem, opera ejus, & calamitates.

In civitate primum constituo Cæsarem, sive Francorum Regem; non quòd illi in Republica Lovaniensi; ut nunc est status rerum, aliquid juris habeant; sed quòd habuerint, aut habere voluerint.

Obsessos, dum se in libertatem vindicare conabantur Lovanienses aliquotiens, argumento est: & sub Francis diu fuisse notius est, quàm ut probatione egeat: imò verò à Comitibus gubernatos Carolinæ stirpis, æquè manifestum. Vide fata urbis supra. Vide Henningem & Lazium.

Succedunt Lotharingiæ Duces, qui ipsi, licet Cæsarum beneficio regionem, in qua Vide Historiam c. 6. & 7.

Lovanium primas obtinet, consecuti, tamen post Caroli Ducis, & denique Brunonis Archiducis mortem numquam occupatum & defensum à suis Comitibus possidere valuerunt Lovanium.

Vide Historiæ nostræ c. 10.

Cæterùm confirmato Godefrido Comite & in Ducem assumpto, mansit Lovanium Ducatus pars, imò Caput & Metropolis, prout olim fuit.

Hîc subjungendi *Duces Lovanienses*, quos in triplici differentia me constituere cogunt historiæ & diplomata.

Anno 896. Annales Hannonum parte 2. & Henninges parte ynore tom. 4. segul 3. & Guisianus meminit.

Illæ quidem ante annos 1000. Brunulphum (is inter Arduennæ & Hannoniæ Principes aliàs invenitur) nominantes *Ducem Hannoniæ & Lovaniæ*, qui cognominem filium in Ducatu Lovanii reliquerit successorem.

Vide Berthemum in Baronatu Heactlensi.

Huic narrationi nolim penitùs reluctari, maximè cùm Arduennæ Principes juxta Lovanium sua habuisse peculia S. Adelardi vita doceat, & Lambertus Comes Lovaniæ Raginerium Montensem Comitem Germanum habuisse, omnes fateantur; ita ut ab eodem possessam utramque ditionem nemo possit dubitare.

De Ducis nomine quod isti Brunulpho Annales tribuunt, arbitror hunc titulum pro Regum arbitrio datum, Regulorum potentiâ assumptum sæpiùs, sæpiùs ab imperitis scriptoribus confictum, aut certè Præfectum sive Comitem Lovaniæ ob id Ducem vocari, quod exercitui aliquando præfuerit, aut expeditioni contra Barbaros præpositus sit.

Anno 1187. In Privilegio quodam Gemblacensi. His adde à Lipsio l. 2. c. 2. de hoc scripta.

Secundi generis Ducem invenio, cùm *Godefridus* se scribit *Dei gratiâ Ducem Lovaniensem*, id est Lotharingiæ ab urbe ejus primaria.

In Diplomate Averbodiensi per Vorchtinum submisso.

Tertii generis invenio Ducum nostrorum liberos eo gaudentes cognomento. Ita Henricus hæres olim Ducis futurus, vivo adhuc eo *Ducem Lovaniæ juniorem* se vocat.

Anno 1180.

Quin imò diploma vidi in archivis Santrainii ubi & pater & filius subscribunt hoc modo,

Anno 1180. In Diplom. Santrudini.

Godefridus Dei miseratione Dux Lotharingiæ, & Henricus Dux Lovaniæ junior ejus filius.

Quod autem refert Chronicon Lobiense ad preces Hidulphi Abbatis *Advocatum* cœnobio datum à Pipino 2. Ducem Lovaniensem, cùm nomen non exprimatur, nequeo explicare.

Duces sequuntur Comites quos annales & nostri & vicinorum plures recitant. Ego quæ inveni seriatim dabo, penes lectorem esto judicium.

Anno 240. Consentit Chronicon Coloniense.

Primum Tungrorum historicus Messeronem B. Severini Antistitis parentem nobis dat.

Sub annum 429. Consentiunt tres quos habeo M. S. Leodiensium Scriptores, & Scriptor Vitæ S. Servatii.

Secundum Comitem Trajectensium Annales Porum precibus S. Servatii à narium vitio liberatum.

Et Divæus in diversis se Chronicis id vidisse testatur.

Tertium iidem Androgisilum post Hunnicam vastationem sub annum 500.

Quarto & quinto loco constituerem duos illos Brunulphos, quos supra Duces nominatos dixi.

De his nescio quid sentiendum, suspecta est tantæ antiquitatis memoria. Demus tamen nostratibus & fidem addamus, & necesse erit unà credere non Prætores tantùm sed & possessores locorum fuisse, cùm iidem Annales tradant à Poro datum B. Servatio Trajectum, non daturo nisi possideret.

Ut ut sit, tenebræ sunt meræ, à quibus nec sequens ævum se expedit.

Anno 847. Oudegerstius, c. 21. Annales & Chronicon Flandriæ.

Flandri Scriptores offerunt nobis Burchardum Liederici Flandriæ Forestarii filium ratione Helwidis uxoris Comitem Lovaniensem (Prætorem vocat Meierus) cui Estoredus filius successerit à Wandalis pulsus.

Meierus ad annum 621.

Sic illi: & fides penes authorem esto.

Anno 737.

Nostri Comitum seriem duplicem, ego triplicem constituam.

Ante annum 700. * alias Floruinæ.

In prima primam dotale Lovanium possedisse aiunt D. Beggam, Beggæ filiam * Floribertam Pipini grossi sororem S. Huberto post Episcopo enuptam dotem attulisse Lovanium.

M. S. tres in eo conveniunt quos habeo. Consentiunt Placentius & Chronicon Leodiense.

Natumque ex his matris hæredem Bertrandum, qui cùm aliis Anselmus vocetur, non dubito quin is sit cujus memoria in nostra Ecclesia & reliquiæ solemnioribus festis per unum ex Canonicis osculandæ vulgo circumferuntur.

Sic unus M.S. vocat. Sic alter quem Bruxellâ accepi.

Huic fratrem dant Annales Floribertum Episcopum Leodicensem & filium Fulcarium Comitem. Quorum hic *ad Leodicensem & Episcopatum & Principatum Tongrensem* evectus Carolo Martello Comitatum transcripserit.

Consentiunt Chronica Leod. nisi quod quædam Floribertum faciant Comitem, & alii Fulcarii Episcopatum in Caroli M. ævum rejiciant.

In qua primam Comitum seriem claudo. Si monuero non esse quod turbet illud à fide digno traditum scriptore, Griffoni more Ducum assignatos 12. Comitatus & inter alios Lovaniensem; cum id nihil aliud sit, quam quod ejus imperio totidem Comites subesse debuerint.

Annales Francorum l. 4. c. 61. & ex iis Molanus in Præfatione ad militiam Sacram.

Hoc quo dixi modo ad Pipinum & Carolum M. & successuros Reges Lovanium devolvebatur, cùm Normanni è suo septentrione fiduciâ diffidiorum, quæ inter hujus liberos & nepotes orta quotidianum fumebant incrementum, Lovanium, ut dixi, suum fecerunt & per annos plures tenuerunt.

Anno 915. Divæus ex Dagoberto qui ante 200. annos scripsit. Vide Fr. Rogieres de hoc.

Quibus ab Arnulpho Cæsare ejectis invenio Comitem Lovanio datum Bertharium, qui inter conjuratos Suentebaldi cum Raginerio Duce, Gerardo Namurci, Matfrido Angiæ Comitibus recitatur.

Circa & post hunc Bertharium magna controversia, densæ tenebræ.

Henninges f. 128. p. 5. reg. 2. M. 4. Lipsius c. 11. ex Pithæo & aliis, ita Frodoardus Scriptor eis coætaneus.

Alii Henricum genus à Carolo Hasbano ducentem, alii Manassem Hainaviæ Comitem è Francorum Regibus illustre genus ducentem patrem faciunt Raginerii Montensium & Lamberti Lovaniensium Comitis.

Anno 947. Sic vocatur in Diplomate Cæsareo dato Francofurti Indict. 2. Mense Junio Martyrio Apost. Petri & Pauli quod vidi.

Hic Lambertus *Vir fortis & bellicosus* Advocatus Gemblacensium ab Ottone Augusto, cui virtutis merito inprimis carus erat, constituitur.

Et sine liberis mortui hæreditatem certum est Reginerium fratrem & ex eo nepotes sibi vendi-

Ob a. 988. aut ut alii 992.

vendicasse, sed frustrà: prævalenti nimirùm Lotharingiæ Ducum potentiâ.

Meierus ad annum 1005. Chronicon Trudonense ad hunc annum.

Ex quibus Carolum Luduvici transmarini Regis Francorum filium obtinuisse & Carolo natum Ottonem certum est.

Anno 971. Hannoniæ Chronicon l. 14. Chronicon Leod. in vita Balderici Episcopi. Æmil. l. 23. Vide Lipsium qui Eatermacense monumentum refert.

Non cessabant interea & Francorum auxilio debitam, unde exciderant, hæreditatem repetere Reginerius & Lambertus Reginerio supradicto nati, adeòque aspirante conatibus fortunâ perdita recuperaverunt, & Lamberto Lovanium sorte obvenit.

Anno 1002. Eduardus Dynterus. Rogleres ad annum 1005. Vide hæc omnia fusius Historiæ Bollitæ c. 9.

Carolus autem prudenter rebus suis consultum ire parans Gerbergamque filiam ei uxorem assignans, mortuo Ottone aditum fecit ad Lotharingiæ Ducatum; quem ab Imperatore alteri traditum, licet suum facere nequiverit, tamen Lovanium vel invito Cæsare & Duce sibi & Successoribus suis asseruit.

Anno 1014. Sigebertus ad hunc annum.

Mortuo Lamberto, ex ordine filii duo (Ottonem enim puerum & vix anno imperantem, qui intercessit, prætereo) Henricus & Lambertus successerunt. Illum *Priscum*, hunc *Baldericum* vocatum constat.

Ex Chronico Leod.

Ex Fundatione Capituli Bruxell.

Illum vetus meum Chronicon tradit *Marchiam Antverpiensem liberè possedisse & Mathildi sorori Eustathio Bulloniensi nuptæ dotem dedisse: Imperatorem verò Principatum Imperii sibi servasse & Ducibus Arduennæ tradidisse*, disertis verbis tradit.

Ex Sigeberto. 23 Kal. Junii. Ob. 1061. Lazius Ducem Carinthiæ facit.

Obiit Henricus an. 1038. Baldericus 1054. Successit hujus ex Oda filius Henricus Adelæ Thuringiæ maritus.

Ita se vocat in Diplom. Affligemensi anno 1086 Ob. an. 1069.

Unde nati ex ordine præfuerunt *Henricus Divinâ propitiante clementiâ terræ Brabantiensis Comes & Advocatus*, Godefridus denique factus Dux Lotharingiæ. In quo seriem hanc secundam Comitum finio.

Qui fuerunt, ut apparet, hæreditarii & non infimi nominis.

In tertia constituens, cùm vel Duces ipsi vel Ducum filii Comites Lovanienses se scripserunt.

Anno 1225. In Diplom. Vlierbacensi dato indictione. Anno 1136. In Donat. montis S. Viberti Gemblaco facta indict. 9.

Ita se vocat Godefridus *Dei ordinatione Ducem Lotharingiæ & Marchionem Comitemque Lovaniæ*, aut etiam præposito Comitis Lovaniensis titulo ante nomen Ducis & Marchionis.

Ad an. 1141.

Ita in Parcensi Codice notant obitum Godefridi Ducis & Henrici *Comitis Lovaniensis*.

Ita Godefridus primogenitus Henrici secundi in ambitu Villariensi pulchro tumulo illatus, & alter Henricus primi secundo genitus in Diario Gemblacensi Comes Lovaniensis vocatur, & tumulo Bigardensi Joannes.

Primi generis Comitum status planè incertus.

Secundi quàm latè patuerit jurisdictio variè traditur.

Alii Nivigellensem & Bruxellensem Comitatus subjiciunt Lovaniensi.

Ego etsi utrumque à Lovaniensibus possessum certus, tamen Comitatum Lovaniensem includerem libens Malinensi, Bruxellensi, Turinensi, Nethenensi sive Grezìensi & Hasbanico & ultra flumen Taxandrico.

Districtus quem vocant Lovaniensis ante annum 200. solet urbes *Arefschotum, Diestam, Zichenas*, & Baronatus 4. Dominia 2. Præfecturas totidem complecti.

Denique accesserunt Oppida *Tilemontis, Leewia, Landinum, Halenum* cum Præfecturis suis.

Ultimò accessit Gallo-Brabantiæ portio potior.

Qui tractus quantus est Lovanium tamquam ad Metropolim suam recurrit, Lovanio viâ appellationis jus petit, cùm Lovanio subsidia bellorum & onera confert.

Comitum veterum Curia in Insula Tyliæ ubi nunc Prædicatores. Item in Arce ipsa Lovaniensi.

Nemus sive Vivarium ubi hodieque nomen servat Parcus.

Tumuli & Martis alea ferè Nivellis ob loci sanctitatem.

Proximi & Vicariam Comiti, sive ut sunt res, Duci operam pendentes fuerunt *Vice-Comes & Prætor*. Borchgrave Meyer.

Vice-Comiti commissa Burgi cura olim absente Principe habitandi, præsente tuendi.

Cujus generis invenio *Adolphum Castellanum D. Ducis in Lovanio*. Ludovicum Lieminganum sub & à Wenceslao Arci Præpositum. Reginaldum Schoonvorstium temporibus Joannæ. Anno 1180. In Donatione Santaiensi. Anno 1342. Anno 1401.

Prætor ut Ducis in juris & justitiæ negotiis Vicarius, ita Senatus *prima persona*, coque nomine totius Brabantiæ Prætorum Primus. Et quia Patriciâ & nobili stirpe ortos esse mos obtinuit, seriem eorum juvat adscribere.

Diefredus Didelinus anno 1140. Balduinus anno 1164. Godefridus Theutonicus anno 1188. Henricus anno 1216. Gerardus Baro de Levedaele anno 1220. Godefridus anno 1234. Valterus de Netenis anno 1260. Valterus Corsbout anno 1271. Joannes Blancardus anno 1300. Luduvicus Liemingus an. 1316. Ratfredus Corsbout anno 1322. Arnoldus à Roda anno 1325. Guilielmus Cryckfteen anno 1329. Henricus de Pape an. 1333. Petrus à Quercu an. 1335. Judocus ab Ophem anno 1339. Philippus à Tudechem an. 1340. Petrus Couterellus anno 1350. Valterus Caynoga anno 1356. Paulus Herengolis an. 1361. Joannes Godevards anno 1363. Joannes Plattvoet, Gerardus à Radingen, Ægidius Ryck anno 1367. Arnoldus à Wilre, Guilielmus à Wilre, & Joannes de Witte à Lovaniensibus non admissi. Nicolaus Van Sint Guerix anno 1376. Joannes Burggravius Montenacensis anno 1379. Martinus Corsbout anno 1399. Razo à Gravia anno 1402. Joannes à Nieustraet anno 1406. Razo à Gravia anno 1407. Luduvicus Rolants anno 1410. Ægidius Vanden Berch anno 1411. Valterus Van Geldenaken anno 1413. Luduvicus Pinoccus anno 1415.

1415. Valterus Taye anno 1418. Gerardus Vander Borcht anno 1419. Luducvicus Pinoccus anno 1420. Raso à Gravia an. 1424. Nicolaus van Sint Gucrix anno 1426. Joannes à Ranst anno 1458. Luduvicus Pinoccus anno 1460. Iwanus à Cortebach anno 1504. Joannes Schoonvorst anno 1510. Jacobus à Duffel anno 1518. Adrianus à Blehem anno 1530. Franciscus Mol anno 1542. Petrus à Quarebbe, Carolus & Luduvicus Tempelii nunc superfunt.

BORGHMEESTERS aliàs COMMUINMEESTERS. Ex actis Oppidi & Divæi l. 2.

Succedunt Prętori *Confules* duo, quos *Communitatis Magiftros* veteres fchedæ vocant.

Eos primùm electos invenio mutatâ tantisper veteri formâ Reipublicæ anno 1219.

Ex collectaneis D. Boon diligentis horum indagatoris.

Et facti habentur ab anno 1225. quo potissimum Reipublicæ onus in duos rejectum eft Confules Patricio genere procreatos.

Anno 1361. Ex Diplom. Ducali dato 19. Octob. in Codice privileg.

Interjecto autem tempore ob frequentes populi motus decretum, à Duce, ut honores plebi communicarentur.

Ab an. 1361. usque ad an. 1368. Ex Cathalogo Confulum apud Divæum, Molanum & Booniam. Usque ad an. 1379 exclus.

Ex Diplomate dato 14. Septembris.

Quamvis autem Nobilium factio prevalens per annos aliquot unum tantùm ex fuis, rejectâ plebe, Confulem constituerit, & postea per duos etiam Patritios Confulum titulo Rempublicam admistraverit, tamen Ducum authoritate prior de communicando honore prevaluit & hodie in usu eit confuetudo.

Ut autem ratio Senatus legendi, jam inde à Wencesflai Ducis ęvo fervata magis innotefcat, eam minutatim & ad oculum defcribam.

GELDEBROUERS qui Brabanti nec artem mechanicam exercentes à Collegis cooptantur.

Sunt Lovanii incerto numero 14. aut 15. aut etiam plures Collegæ, qui ante ferias natalitias Divi Baptistæ convenientes eligunt ex Patritiis 12, ex fuo corpore tres, ex plebe 6.

Ex Vencefiai Ducis Diplomate & Divæo & imprimis communicatus mihi per D. Fannium urbis Syndicum Virum doctum & prudentem.

Electorum nomina in chartam conjiciuntur, per Prętorem ad Principes mittuntur, qui tertiam ex fingulorum pręfentatorum numero partem affumens, feptem Scabinos constituit, & pridie Joannis (nisi differendi, aut alterius anni Senatum continuandi ratio fit,) Indicat.

DEKENS VANDE DRAPPERIE.

Defignatis Scabinis, & juramento folemni in Æde Apostolorum Principis pręstito, postridie quatuordecim illi Electores eligunt è Patriciis *Senatores* undecim, *Decanos lanificii* 4. & ex fuis Receptorem unicum.

OPPER-DEKENS.

Plebs etiam in decem tribus divifa, totidem eligit fibi Tribunos unaquęque fuum.

Addit Decanos opificiorum & Quęstorem è fuis unicum, & è quatuordecim viris fępedictis 4. lanificii Decanos.

Is Quæftor eft, & Decani, qui Tribuum fuffragio vicerint.

His abfolutis 11. Patritii è plebæis, & 10. plebæi è Patritiis Confulem unicum legunt.

Majus Oppidi Confilium ex 4. membris conftat. In primo Senatus quem nominavi, in fecundo Patritii isto anno non constituti in aliqua functione, in tertio Decani lanificii, in quarto Tribuni five Decani tribuum.

Et fi quid majoris momenti in deliberationem venit, Magiftratus primufque feorfim difpicit & ex fuffragiis plurium fententiam unam conftituit, conftitutam aliis membris proponit.

Hæc eft Reipublicæ modernæ facies quæ vestigia quædam habet antiquæ, fed vestigia tantum.

Numerus viginti & unius Senatorum post tumultum invectus eft, ut major in Republica foret æqualitas, & fi dicere fas eft feptem virorum confpefceretur potentia, aut certè quod aucto populi numero 7. oneri non fufficerent.

Quæftores licet non eodem femper numero fuerunt, tamen femper fuerunt & exemplum habeo WILLEM DEN ONTFANGERE DER STADT, id eft Willelmi quæftoris Urbani.

Anno 1272. In litteris quæ in S. Spiritu fervantur.

Tribuni five decem viri illi à tempore reformatæ Curiæ in Senatu fuerunt. Decanos opificiorum etfi non dubitem ab antiquo fuiffe, tamen nefcio an antè Wencefiai ævum in Senatu confpecti fint.

Lanificii Decanos ab omni Scriptorum memoria invenio.

Et quatuor olim fuiffe pro numero 4. Regionum urbis quas habitabant.

Per & ob tumultus autem factum, ut 4. alii etiam è Patritiis deputarentur ad regendum eorum feparatam quafi Rempublicam.

Scabini 7. fuerunt olim & foli à quibus urbis gubernacula penderent.

Electi illi ab antiquo ex Tribubus Patritiis totidem.

Quas opinantur nonnulli à 7. primis Lovanii habitatoribus defcendere. Ego femper credidi primas Lovanii Rectrices & Dominas fuiffe & Suburbani.

Comitem fupremi quidem juris compotem & adminiftrum, fed alioquin talem qualis mo do Venetorum Dux.

Et perfuadent omnia ferè in vicino territorio Dominia ab aliqua illarum olim poffeffa, imò nominata.

Divæus & Molanus meminerunt.

Originem alii petunt à Baftino quodam qui 7. filias totidem Heroibus elocaverit hac lege, ut quoniam ipfe virilis fexus liberos non haberet, ipfæ nobilitatis jus propagarent.

Annales p. 8. c 9. Marius & Chronicon Leod.

Alii Lambertum primum ob defenfum contra Godefridum Ducem Lovanium & partam contra Leodienfes victoriam, tali feptem, quorum virtus eminuiffet, honorafse privilegio aiunt.

Utut fit, familiæ nominantur, & licet nunc ferè conciderint, tamen nuptiarum beneficio aliæ infitæ perfeverant.

Ita ut fub fingulis magno numero exteræ ftirpes cenfeantur.

UYTENLIMINGEN.

1. *Limingana* (eft ejufdem nominis in Germania Comitatus & eadem nifi fallor præferens arma gentilitia) cujus nomen & peculium in Loano tractu aliquot complexum dominia, in quàm infitas numeravi familias 59.

INDEN LOO.

VANDEN CALSTRE.

2. *Calfteria* urbana planè fuiffe videtur, & hoc locorum nomen referentium argumento, continetque familias 49.

VAN RADINGEN.

3. *Radingia* (etiam hujus nominis loca & Comitatus funt in Germania) recepit in fe

ftirpes

stirpes 20. & orta hic videtur circa Thenas ubi Curia Radingensis nota est.

VAN DEN STEYNEN. 4. *Petraea* clara illa & suum honorem Familiis 26. communicavit, & è Territorio Thenensi oriunda videtur pagô Orsmaliæ ubi vetusta arx nomine *Ten Steene*.

VERAELIAEN. 5. *Palatina* sive *Aulica* ab officio. Familiarum 8. seminatrix, cujus peculium circa Castrense Pædagogium fuit, licet nunc nomen interciderit.

VAN GIELIS. 6. *Ægidiana* 9. familias adscivit & peculium suum habuisse credo in Herentensis Præfecturæ pagis.

VAN RODE. 7. *Rodia* 22. in se familias assumpsit: & cum plurima diversis locis sint Rodia, non satis scio cui initia hujus stirpis accepta referre debeamus. Insignia eadem sunt cum Rodio S. Agathæ, unde pronior mihi opinio, esse istud Rodium.

Nunc antequam has stirpes missas faciam, libet hic quædam summa capita libare decorem & laudes earum nonnihil ob oculos positura. Nobilitatem arguit, quod frequenter in diplomatibus ab ipso Duce vocentur *Welgheboren*, id est *Illustres*. Et constat Comitis Lovaniensis Nepotes, Raginerii puta, qui frater Barbati fuit, inter Patricios Lovanii fuisse: exemploque erunt in Stippensi prælio Franco & Reginerius de Lovanio. ANNO 1214.

Quid? Quod Hæreditarii Ducum Palatini proximi Ducum tentoriis in bello, in prælio dextrum Cornu curare soliti, primi inaugurandum Ducem recipere & juramento obstringere, summi in Ordinum Belgii consessu apparere consueverint, idque nobilitatis & virtutis merito. Nobilitatem arguit quod inter proceres Ducatus soleant in fundationibus Cœnobiorum, pactis, privilegiis à Principe testes assumi, quod Baronum patriæ quos vocant familiis per matrimonia innexi, Bellicas & Palatinas dignitates frequenter obiisse leguntur. Joannem Godevardum Seneschallum Magnum Brabantiæ, item Bernardum Borquevallensem Toparcham Patritium Capitaneum Urbis & magnum Brabantiæ Seneschallum sub Wenceslao, Jacobum Lieminganum Præfectum stabulo Mariæ Hungaricæ, Ludovicum Pinoccum Maxæmiliani Imperatoris & Philippi Regis Castellæ Camerarium, Razonem Gravium Tutorem Joannis 4. Ducis, Joannem Calsterium è 4. arbitris unum qui Pacis leges inter Wenceslaum & Geldriæ Regulum diceret, invenimus; & amplius quosdam per nuptias ipsis Ducibus affines fuisse, ut Joannes Calsterius ductâ Mariâ Henrici Belgarum Principis sorore, Petrus Couterellus Cucanâ Hoochstratani filia, quarum utramque constat ex legitima Brabantiæ Ducum stirpe procreatam. Ex his nobilitas abunde apparet, virtus ex omnibus pœne bellis.

Dabo tamen pauca illustria exempla. Cum de finibus contentio inter Comitem Lovaniæ & Leodicensem nata in duellum desineret, oppositus pugili Hasbano Bastinus Petræus Herculis instar medium comprehendit brachiisque implicitum suffocat: Bello Woeringano Arnoldus Hoffstadius Ducem suffosso equo peditem & ab hoste circumventum eminus conspicatus, perruptâ acie hostili Ducem suo equo imponit, solusque pluribus congrediens equitem Luceburgicum dejicit, equum inscendit, 19. comitibus cinctus vexillum hostile, quod lectissimis equitibus munitum & carro impositum erat, diripit. ANNO 1288.

Simili exemplo Otto Puteanus ad Holonium Arebergicum vexillum auferens in D. Virginis dedicavit.

Similia plura possem veræ virtutis exempla afferre, sed vereor gravis esse Lectori. Ad alia itaque speciatim progredior.

Ex Lieminganis clari bellis sacris Equites & Patricii Ebronius cum Godefrido Bullonio, Godefridus anno 1130. cum ejusdem nominis Duce, Razo cum Imperatore Conrardo anno 1144. Herzo haud multo post 1182. Herzo 1194. Jacobus anno 1216. Nec aliæ regiones & regna Lieminganæ virtutis ignara fuerunt. Vidit Anglia Herzonem Brabanticæ Nobilitatis Ducem Regiæ Majestatis fortunam stabilire. Vidit Francia Jacobum & Joannem in reductione & coronatione Ludovici II. Equestri Baltheo cinctos redire. Vidit Gelria in Baswilriano prælio anno 1371. Ludovicum Equitem glorioso funere mortem pro Patria oppetentem.

Fuerunt Lieminganí abhinc annis 100. non nisi Baronum filiabus matrimonio juncti. Anthonii nuper vitâ functi uxor Spontini mater Corcelotti Baronis filia fuit, Pater Joannes Præfectus stabulo Mariæ Reginæ Hungariæ fuit. Ipsi & majores Wangæ in Hasbanio Dynastæ & Pares Provinciæ Namurcensis. Ab annis autem 50. Cumptichium & Willebringa aliique alicujus notæ pagi Lieminganum concedente Rege Toparcham acceperunt.

Ex hac stirpe Urbanæ aliquot Tribus profluxerunt, quarum primariæ hæ, *Oppendorpii* (platea apud Martinenses nomen servat) è quibus primum Senatorem inveni Everardum anno 1249. Equites in bello Syriaco anno 1234. Everardum, Arragonico anno 1286. Henricum, Bastinum bello Joannis Ducis anno 1371. contra Principes confœderatos clarum. Ex debent Catherinæ fœminæ clarissimæ Equitis Blesensis viduæ fundationes suas Abbatiæ duæ Urbanæ Clarissarum & Cisterciensis, & supersunt utrobique stirpis monumenta. VAN OPPENDORP.

VAN DEN BERGHE. *Montani* à colle petræo circa D. Catherinæ Fanum dicto Equites bello claros habuerunt Syriaco anno 1201. Joannem Flandrico anno 1383. Woringano Arnoldum an. 1287. Senatorem primum invenio anno 1211 Simonem. Supersunt adhuc noti ejus stirpis in Flandriæ Consilio Daniel, in negotiis Financiarum Martinus, aliique.

De Ryckе. *Divites* (eorum domus in platea Præpositi ubi nunc Collegium Theologicum) primum, quod sciam, Senatorem habuerunt an. 1260. Valterum. Ægidii Consulis an. 1353. tumulus insignis in choro Dominicanorum. Luduvici fama celebris ob expeditionem in Hussitas.

De Witte. Ex *Albis* (eorum circa portam Diestensem habitatio) Joannem an. 1304. Senatorem habuerunt.

Joannem Equitem anno 1371. aliumque ejusdem nominis quartum Consulem an. 1411. an. 1413. an. 1422. an. 1424. & Stephanum summæ authoritatis qui Lovanienses in Brugas armavit an. 1436.

Alias aliquot familias huc spectantes invenies in pagis & suburbano.

Vanden Calsere. Secunda gentium *Calsteria* longo tempore Heverlæam, Lindam, Belandiam pagos possedit. Extant speciosa in Parco Dominarum monumenta. Bellis sacris illustres Equites habuit Meginardum an. 1130. Ottonem an. 1152. Arnoldum an. 1185. Reginerium an. 1188. Arnoldum in nobili & virtute Lovaniensium clarâ clade Stippensi anno 1213. Joannem tertiò Consulem bello Baswilriano an. 1371. Joannem Urbis Capitaneum sub Wenceslao, qui cùm sororem Henrici Bergarum Principis duxisset, nata inter eos controversia publico Ordinum Conventu (observa majestatem) sopita est. Extat ex ære Cyprio Joannis monumentum apud Dominicanos.

Ab hujus stirpis heroibus, vel aliarum huic insitarum aliæ prodierunt & se propagarunt familiæ.

Godevaerts. *A Godefrido.* Clarus expeditione Syriaca anno 1176. Guilielmus. Primus Eques, quem in Senatu invenio, Henricus anno 1294. Celeberrimus autem Joannes Prætor Urbis & Seneschallus Brabantiæ bellis munitisque publicis inclytus.

Heyenmans. *A Thoma.* Valterus Coss. idemque Reip. causa Legatus in Angliam missus & à Moranto pyrata captus redimias 4000. aureorum scutorum solvit anno 1353.

Hissmeyr. *A Mehizone.* Consulem primum an. 1492. invenio Georgium. Ægidium autem Præfectum Lovaniensium bello Leodicensi anno. 1346.

Roelants. *A Rolando.* Edmundus Lindæ, Rolandus Wesaliæ Dynasta fuit. Monumentum stirpis & fenestra in S. Petro est ad altare SS. Trinitatis. Primum in Senatu invenio anno 1556 Valterum, Luduvicum anno 1480 clarum bello Hannonico, missum in tertio suo consulatu ad exequias Joannis IV. & baptismum Jodoci Philippo bono nati. Ut taceam Joannem anno 1412 in Hussitas clarum aliosque supra laudatos.

Van Radingen. Tertia è primariis stirps *Radingia*, quam argumento ab insignibus petito volunt aliqui è posteris Reginerii (is frater Godefridi Ducis fuit) Lovaniensis esse. Ut ut sit, ex hac sunt clarissimi Syriacis bellis Joannes anno 1196. Meizo inter comites Godefredi Bullonii. Razo anno 1188. Joannes 1183. Godefridus anno 1204. Ut taceam Radulphum in Grimbergano an. 1144. Guilielmum in Curtracensi Guilielmum Woeringano, Joannem Arragonico bello celeberrimos.

Ut taceam Valterum & Successores Lintriæ superæ Dynastas.

Huic radici insitæ plures familiæ, inprimis Couterellorum, quæ demum clarescere cœpit cùm Lovanii Prætorem habuit Petrum eundemque Astæ in Campania Dominum socerum Henrici Cucani Hoochstratani Toparchæ, cui tantam dotem assignavit, quantam petierat.

Alias familias alibi quære, id est suis locis ubi ortæ & claræ.

Quarta *Petrea* Bastinum illum celebrem protulit qui anno 1067. miræ fortitudinis Hasbanum pugilem comprimens duello pugnam terminavit, quæ Duci cum Leodiensibus erat. Præter quem clari sacris bellis Equites hinc sunt Goswinus anno 1110. Leonius an. 1145. Godefridus anno 1193. Bastinus anno 1214. Ut taceam Gerardum in Stippensi an. 1213. Arnoldum in Woeringano anno 1187. Bastinum in Gelriço anno 1358. bello claros. Vanden Steen.

Ad hanc radicem spectant *Cameracii* ab ea dignitate in Ducum aulis gesta dicti, è quibus anno 1347. primum Senatorem invenio, & extat Valteri mortui anno 1370. tumulus apud Dominicanos. Camerlincks.

A Rodulpho heroë dicti primum, quod sciam, in Senatu habuerunt Godefridum anno 1371. Roelofs.

Quinta *Palatina* (ab atrio olim vocabantur & diplomatibus subscribebant) habuit Senatorios primi nominis & produxit *Borchonios*, quos anno 1360. equestris ordinis & patricios fuisse observo. Celebres habuerunt Joannem & Henricum qui anno 1434. & Augustinum qui anno 1450 ludos hasticos celebrantes Ducem Philippum invitatum cœnâ exceperunt. Verusalem.

Monumenta sunt vitrea aliquot in D. Virginis ad portam Thenensem; peculium in Lintrensi tractu.

Sexta *Ægidiana* produxit stirpes Wiechelæ, Quaderebbæ, Corbecæ, Lindæ, Huldebergæ imperantes, quas ibi vide. Gielis.

Septima *Rodea* Franconem clarissimum Equitem habuit anno 1125. in obsidione Tyri mortuum. Arnoldum anno 1183. cum Godefrido, Valterum anno 1196. cum Henrico Duce in Syriam profectos. Van Rode.

Insita est stirpi Rodææ gens *Bouchornia* orta jam olim ex Comitibus Bouchornæ ad Lacum Constantiensem in Suevia, & nominatim ab Udalrico Comite genus ad Carolum magnum referente, & Wendelgade Comitissa de Eber- (Olim Bouchorn vel Buchorn, nunc fere Boxhorn scribunt. Divæus. Vide Lazium lib. 3. de migrat. gent.)

[Teste Henninge Regni 2. & 3. Monarch 4. pag. 127.]

Eberstein Henrici Aucupis Imperatoris nepte.

[Laz. d. lib. 3.]

Decem his filii magnarum stirpium capita. Ex quorum posteris natu minores, cum ad Gentilitia bona more gentis aditus non esset, generosâ militiâ vagantes in Brabantiam delati Ducumque bella secuti, famam pepererunt.

[Divæus meminit. Tumulus in ambitu Prædicat. Jacet ad Gertrudanos ubi Missas varias fundavit, posteri auxerunt.]

Hi in primis Equestris ordinis: Henricus anno 1300. Godefridus anno 1372. & alter ejusdem nominis bello Gelrico clarus 1387. cum Joanne & Henrico Fratribus, quorum hic Lovanii conspicitur publico loco armatus, paludamento magnifico, nobilioribus pellibus gemmis distinctis ex humero pendulis tectus, uxor aureo reticulo gemmis præcincto, pectus & brachia veste aureâ ornata pallâque holosericâ viridi herminis more, illustri.

[Vide in Templo D. Virg. ad Portam Thenensem.]

[Divæus lib. 4. nominat eum Principem Nobilitatis id ævi Lovanii florentissimæ.]

Celeberrimi sunt itidem Salomon & Joannes fratres: ille sacra bella propriis impendiis diu sectatus, dein à Syria rediens Ceraunia in Cypro obiit anno 1410. Inter primos dotatores, & fautores Bethlemitici Cœnobii conspicitur in D. Petri templo armis & galeâ inauratis, baltheo lato aureo, aureis tintinnabulis pendulis paludatus; qui habitus est teste Lazio Bouchornæ Comitum, & descendentium ab iis.

[Monumentum ejus in D. Petro ad columnam è regione Sacelli Piscocorum. Ex Chronico Bethlem. Lib. 8. in fine.]

Hic inter Palatinos trium Ducum in maximi ponderis negotiis cum Baronibus, & quidem ante Distanum, Witthemium, Angianumque potentes Dynastas, testis à Ducibus adhibitus, Præfectus Copiarum bello Hollandico anno 1420. Hannonico anno 1425. Augustiniani Cœnobii fautor, & missarum aliquot hebdomadariarum fundator. Extat in fenestra ibidem armis, & aureâ casside micans: Uxor auro & gemmis caput, ut supra, pectusque fulgida, pallâ holosericâ cyaneâ herminis corusca, quem Illustrium Equitum habitum, ut lectori ob oculos ponerem, & scripsi accuratiùs & in icone repræsentari curavi.

[In Comitiis anno 1414. Liber Comitis Baussignis ex Archivis.]

[In Concordia facta inter Ducem & ejus fratrem anno 1420. Idem liber.]

[Testibus Historicis Dyntero, Divæo, aliis.]

[Vide fenestram primam in Pronao, in Altari verò uxor eodem habitu est, ipse verò positis armis, purpureâ trabeâ cinctus.]

[Vide in Pronao dicti Templi.]

[Vide ad Gertrudianos.]

Ad Bouchornios quod attinet, eos scio Bouterssemiis Ducum Brabantiæ, & Bracheliis Gelria cognatis matrimonio junctos: nec sago tantum sed & togâ claruisse. Et testantur Radulfus Armiger strenuus, & Daniel fratres: quorum hic variis Reip. Lovaniensis muniis functus, non parvâ apud Maximilianum Imperat. gratiâ, ejusdem & nominis & gratiæ heredem filium reliquit, legatum ad Gandenses Principi reconciliandos anno 1484. itemque ad Maximilianum Rom. Regem anno 1486. Post venit Gandavum cum reliquis Ordinibus, ad Regem è Brugensib. liberandum. Quartum Consulatum omnium suffragiis oblatum constanter recusavit. Cujus ex Leonardo filio, generoso, ut in testamento vocatur, Armigero Hector & Guilielmus. Hic post secundum Consulatum à magno Rege Philippo II. in Senatum Brabantiæ supremum adscitus heredem & virtutis & dignitatis reliquit Philippum filium. Ille primarlis Reip. muniis functus heredes habet Leonardum ex Assessoribus ærarii Ducalis, Henricum ex milite & jam vexillifero in legione Comitis Bucquoyani Religiosum Parcensem.

[Sic vocatur in testam. quod vidi.]

[Vide Divæum lib. 4. passim & Archiva Lovaniensia.]

[Quod vidi *Eprenæ* id est *noble Escuyer*]

[Hæc ex relatu fide dignorum didici.]

Traduces Rodœorum sunt etiam *Hoffstadii* virorum fortium parentes. Testes Franco Eques, Arnoldus Scabinus, Eques prælio Curtracensi an. 1302. cæsus, Joannes Capitaneus, Franco Prætor Lovaniensium.

[Hoffstadt. Anno 1120.]

Quadebruggi. Valterum Senatorem annò 1377. & Capitaneum Lovan. habuerunt, & extat in D. Gertrude monumentum.

[Quabrug.]

Absolonii. anno 1351. Judocum in Senatu habuerunt, Judocum anno 1424. in Hannonico bello, & magnifico in choro Minorum tumulo sepultum, Antonium denique qui redux è terra sancta in Corcyram pro Venetis profectus est.

[Absoloons.]

Vranxii. anno 1441. Godefridum Equitem primum in Senatu habuerunt.

[Vranx.]

Uterhellichtii. anno 1337. Henricum. In quo concludo, alios alibi daturus.

[Uyterhelicht.]

Populus Lovaniensis universim in Plebeios & Patricios nobilesque dividitur, de Patriciis dixi; si addidissem solemne illud in ore omnium de *Petermannis*:

Quorum nomen ab Apostolorum Principe Lovaniensium, & quod aliàs docui, Brabantiæ totius Tutelari.

Vocantur aliàs *Homines Ligei de libera S. Petri familia existentes*, sive quod idem est, *Homines B. Petri.*

[Plichtmannen Ita vocantur in Diplomate anno 1377. 12 Decembri dato.]

Aulicos sive Palatinos Ducis vocant Scriptores: diplomata consentiunt eos *ad liberam familiam Domini Ducis spectare.*

[Ita vocantur in Diplomate anno 1378. Capituli nostri.]

Originem eorum aliqui rejiciunt in annum 1278. cum Ducem in bello periclitantem defenderunt, alii in annum 1013. cum captum manibus Leodicensium eripuerunt Comitem, alii in annum 1214. alii in 1112. cum ab Arduennate obsessum Lovanium, magnâ eorum virtute defensum.

[Goropius Diplomate anno 1314. quod ex Divæo Lipsius citat l. 12. c. 4.]

Occasio imò causa omnibus eadem virtus.

Ego antiquius aliquid videor mihi odorari & manuducor ad credendum, & familias illas antiquiores & earum privilegia, imo ex alio fonte hoc hominum genus esse.

Diploma vidi de quodam Wilhelmo Ægidii, ubi hæc verba: *Quia privilegiati esse debent & sunt præ cæteris hominibus tenentur libertate qua gaudent ex consuetudine antiqua approbatâ observata à tempore cujus non est memoria.*

[Anno 1305. datum ipso Festo S. Dionysii.]

Unde manifestum, ante annos trecentos rem fuisse, de cujus initio & antiquitate non constaret.

Imò ante 4. secula longè dispersos fuisse Petermannos ex diplomate apparet, quo committitur cura inquirendi de quodam Petermannum se afferente, Abbati S. Trudonis & Gardiano Minorum ibidem, ubi nimirum ille bonus agebat & fortunarum collocaverat domicilium.

[Anno 1305. crastino Petri & Pauli.]

Ut liberè dicam, suspicor è sacris Petermannorum initium esse.

Et cum Lovanii Comes 7. ad peragenda sa-

cra Canonicos in D. Petri constituisset, ad eorum tutelam delegisse totidem ex prima nobilitate urbis, quos à sua liberatos jurisdictione Ecclesiæ quodammodo donasset.

Persuadet vetus vivendi agendique modus nil nisi sacrum redolens.

Decano & Capitulo subjacebant, ad illos omnes illorum devolvebantur controversiæ.

Diploma est sic incipiens (prout omnia antiquiora) *Decanus & Capitulum pro tribunali sedentes*, &c.

Anno 1329. Aliud antiquius sic habet: *Decanus & Capitulum S. Petri in Lovanio omnibus qui B. Petri clavibus pretegi desiderant, &c.*

Locus autem judicii subinde ante primariam D. Petri aram, sæpius in Capitulo.

Sigillum testimonialibus & sententiis appendi solitum S. Petri imaginem repræsentabat.

Ex actis anni 1335 cum hoc statutum. Ex computu Joannis de Fossa anno 1382. Et quidem datos pro jure sigilli antiquitus 30. solidos ex actis disco, licet pia subinde munificentia præfinitam excederet summam.

Ex quo evadit manifestum judices & tribunal & sigillum & locum & jura sacrum redolere.

Planè ut credibile sit velut quosdam Ecclesiæ Advocatos aut milites & tutores, primitus fuisse.

Maximè cum privilegia eis propria etiam alii non nobiles obtineant & olim obtinuerint.

Anno 1278. Ex quo genere sunt *Homines censuales B. Petri* quos ad liberam familiam spectare à Duce pronuntiatum est. Quâ autem quis ratione censualis fieret, exemplum addam, ubi

Anno 1352. Feria 5. post Invocabit. Goswinus & Henricus de Gottencourt, Alardum de Donsart divinæ remunerationis intuitu manumiserunt, & ipsum in servitute servilis conditionis qua fuerat obligatus, quiticlamaverunt in Altari S. Petri in Ecclesia prædicta sub annuo censu capitis unius denarii supportantes eundem & libertati restituentes, &c.

Maisseniers. Verba literarum quæ sunt in Archivis nostris jam ante à Molano visa. Anno 1383. ultima Decembris. Denique sunt *Mansionarii in antiquis mansis S. Petri residentes*, quos *liberos & exemptos esse ipso jure* Dux jubet & mandat *Villicis, subvillicis, Forestariis sive præconibus*, tales eos habere.

Videtis etiam Petermannorum privilegiis alios inferioris ordinis gaudere: Addo nunc etiam ad fœminas se extendere illud prærogativæ, & invenio 1378. Helwigem anno 1309. Walterum, Joannem, Margaretam dici spectare ad familiam D. Petri.

Ex actis Anno 1384. Imò verò ad familiam Ducis. Qui licet foris agant, tamen nusquam nisi coram sui Collegii hominibus conveniri, vadari, judicari Ex actis antiquis. possunt.

Anno 1445. 14. Febr. Et exempla habeo ubi à Consulibus oppidi requisitum Brabantiæ Concilium restituerit quem apprehenderat Petermannum.

Imò ob Goswinum de Voecht reum ligatis manibus ad Tribunal raptum, quasi Petermannum nimis indignè habuissent, damnati actores ad peregrinationem S. Jacobi. Anno 1418.

Amplius recentia & quotidiana exempla sunt Prætorum & Balivorum, qui temeritatem in cognoscendo alicujus Petermanni delicta egregiè mulctati fuerunt. Anno 1516. Prætor Gelensis damnatus.

Ne quis putet dicis tantum causâ Principem inaugurandum jurare se servaturum *jura hominum spectantium ad familiam S. Petri.*

Quod supra dixi solere Decanum D. Petri pro tribunali sedere, postea mutatum est, cedente Capitulo & transferente jus illud in Senatum.

Invenio decretum ut Prætori ad usum Ducis libra grossorum daretur à probaturo se Petermannum. Anno 1409.

Invenio & statutum oppidi de ordine in sigillis ponendis servando à Senatoribus. Anno 1443.

Et cum supra citaverim anni 1445. diploma quo Capitulum adhuc judiciis præerat, colligo circa hoc tempus mutationem illam factam, & fortè ob insignem navatam operam à Consulibus in tuendis Petermannorum juribus.

Senatui autem data & confirmata potestas in prima, ut loquuntur, instantia cognoscendi obligationes omnes, etiam si cives foris agentes aut Petermannos contingant. Anno 1542. 9 Decemb.

Duo addam, non videri absonum, recuperato per Arnulphum Lovanio Petermannos originem habuisse, vel distributo aliquibus ex Comitatu suo, peculio qui immunitatem hanc ad liberos transmiserint, vel certè Berthario 7. filias fuisse, unde hæ stirpes natæ, maximè cùm fama vetus sit ex 7. Comitis filiabus totidem heroibus junctis has propagatas; quod confirmare videtur titulus *Illustris* de quo supra.

Ulterius dividitur lectior civium pars in Collegia aliquot Sagittariorum. Gulden.

Duo erant olim & ad usus belli imò Principum, tertium addidit Wenceslaus Dux.

Liberavit Dux eos à servitute sive obsequio quodam sibi debito. Bombardarii nuper accesserunt. Anno 1341. Anno 1506.

Similiter Collegia fuerunt 5. Poëtarum, nomina florum aut herbarum habentia, quorum memoria in actis publicis, primum Rhetoriken.

Rosæ quidem anno 1468. De Roose.
Lilii anno 1483. De Lelieblom.
Radix Petroselini anno 1482. Pitercelywortel.
Viola flammea anno 1515. Fiaei.
Consolida minor anno 1515. Meswyte

Hæc Collegia pluries in publicis urbium ludis præmia prima retulerunt.

In re quidem cervum vivum. Forensibus autem ludis initium dederunt illi à Ballistariis celebrati in foro Lovan. à Bruxell. & jussu Joannis IV. Anno 1517. Anno 1422. 10. Junii.

Ballistarii seniores ludos celebrarunt ad quos vocata totius Brabantiæ & vicinarum provinciarum Collegia, & convenerunt ultra quinquaginta, quæ postridie eodem ornatu & pompa supplicationem ornarunt. Anno 1433. in Septemb.

Privati autem, quod admirari convenit, in Februario præsente Joanne IV. Duce, & eodem Anno 1421.

Anno 1484. Anno 1414. Anno 1415. Anno 1449. Anno 1450.

dem teste, Joannes II. Boutersemius & Withemius: Philippo Bono & Carolo Audace advenientibus Adolescentes 6. Patricii: iterum in Novembri Anthonius Bergensis & Henricus Schoonhovius: iterum Patricii 4. Augustinus & Razo Borchovii, Joannes Rolandius, Gregorius Vranxius: iterumque Croyaci & Nascavii provocata tota nobilitate Duce Philippo, Carolo Cliviæ, invitatis.

Anno 1454.

Iterumque cum in Turcas Philippus abiturus videretur, ingenti apparatu à Bergensi & Withemio Patriciisque 2. ludi celebrati, quæ omnia ut notari, ita admirari convenit.

Ut reliqua quæ civitatis sunt prosequar.

A Diveo & aliis.

Leges Lovaniensium antiquas à Lamberto II. esse creditur.

An. 1211. dato.

Sanctiones de mulctis & injuriis ab Henrico Duce esse constat.

Anno 1371. Hoc insigne ferreum est apud D Boonen Secretarium.

Insignia Lovanii non eadem semper fuisse quæ nunc, certus sum, cum alibi templum cum 2. turribus & totidem in summo crucibus invenerim cum inscript. *Sigillum Oppidi Lovan.* Alibi manum cum ramo cum inscrip. *Secretum juratorum Lovanii.*

Aliàs S. Petri effigies pro insigni erat, uti adhuc est in Causis Petermannorum.

Acquisivit Urbs partim dono, partim emptione à Principe

Fori piscarii	locum & jura	an. 1327.
Armentarii		an. 1393.
Minoris		an. 1302.

Anno 1311. Anno 1290. Anno 1557.

Et alia in genere fori jura. Jus & proventus ponderum & mensurarum specierum, ut vocant, 7. vectigal redimit. Jus Hallæ textoriæ anno 1311.

Anno 1379.

Nundinas liberas in Septembri ab antiquo habuit, die Lunæ hebdomadarias acquisivit à Duce.

Anno 1528.

Privilegium stislendi & stabulandi vina exotica vinumque hic primo prostituendi à Cæsare.

Anno 1430. Ex literis Joannis Abbatis & Capituli Generalis datis Lovanii 12. Octobris.

Communicata Lovaniensibus omnibus, meritorum participatio totius Ordinis Præmonstratensis.

Sententia Caroli Ducis anno 1469. Decretum.

Definitum etiam Curiam supremam Episcopi Leodiensis in tractu Brabantiæ non nisi Lovanii commoraturam, quod instituto Mechliniensi Præsulatu mutatum est, curiâ spirituali translatâ in locum Mechliniæ vicinum.

Anno 1390.

Cives immunitate teloniorum totâ Brabantiâ donati liberam nundinationem Francofordiam usque à Rege Romanorum obtinuerunt.

Anno 1303. Privilegio Joannis II. dato Jovis post Festum S. Crucis.

Extra urbem in carcere detineri aut judicio sisti civem nefas. Nec invitum ad singulare certamen provocari, nec nisi Senatus sententiâ plecti, & condemnari.

Privilegio Joannis Ducis Confirmato anno 1469. per Carolum.

Contra quivis totâ Brabantiâ debitum coram 2. Scabinis professus exceptis qui 3. Metropoles incolunt, tenetur Senatui Lovaniensi citatus se sistere, & cunctantem, aut reluctantem tenentur quicumque requisiti superintendentes locorum compellere.

Ex Privilegio anno 1564. 25. Decembris dato.

Imo coram 2. civibus debitum agnoscentes, dummodo in tractu Lovaniensi habitent, & cives id antea 2. Senatoribus indicaverint, eadem lege tenentur.

A sententia Scabinorum (ad quam & pagi & urbes minores ipsaque adeo Silva-Ducis, ut doceatur, causâ difficultatem habente, recurrit) non cadit appellatio.

Privilegio Joannæ Ducis dato anno 1383.

Et quamvis reformatio in Brabantiæ Consilio usitata sit, ea tamen executionem nullatenus impedit.

Ex Privilegio dato 21. Novembris. Anno 1542.

Habitantibus intra primum ab urbe lapidem, vetitum coquere cerevisiam ad distrahendum, nec nisi quantum familiæ sat est.

Anno 1306. die S Laurentii.

Promisit idem se exilio mulctaturum, quemcumque urbi prejudicantem.

Anno 1314. veneris ante octavam Petri & Pauli

Obligat bona sua parationa si quem civem debiti sui causâ contingat detineri.

Liberatque eo casu urbem à suo servitio, donec is in integrum restituatur.

Anno 1228. in Martio.

Fœdus inierunt stabile, & solemne quoad privilegia tuenda Lovanienses cum Thenensibus anno 1306. cum Silva-Ducis anno 1313. cum Antverpia anno 1434. & an. 1261. cum Bruxella anno 1440. cum Nivella an. 1360.

Anno 1337. 19. Decembris.

Dedit etiam Cæsar urbi privilegium adductionis, cujus ea vis & forma est, ut creditor cum debitum aut reditum quispiam coram Scabinis 2. (utar verbis usitatis, etsi barbaris) recognovit aut per sententiam adjudicatus est, advocato Pretore, aut si extra muros nuncio jurato, adducatur ad quævis sui debitoris bona & ea accipiat tanquam reverà per debitorem obligata hypothecæ loco.

Anno 1564.

Hoc etiam privilegium, quod tractus vocant, ad eos qui aliqua civium prædia seu dimos incolunt, aut etiam rem civi obligatam tenent, extensum.

Ut aliquo usque majestatis Lovaniensis umbram depingam. Observo nominatim Patricios qui sacræ in orientem & Prussos expeditioni nomen dederunt ultra 600. quod, nisi vererer tædio fore, nominibus docerem: & ne cui mirum sit, legat bellum in Hussitas &

Anno 1421.

cernet voluntarios infinitos & *manipulatim*, sic historiæ loquuntur, eò profectos; & nominantur 180. & sequenti anno iterum 80: ex primariis, unus G. Rodius doceat, qui 18. in Prussiam, semel aut quod alii ter in terram sanctam proprio ære profectus est.

Equites qui insignem variis bellis Duci operam navarunt nominare possem infinitos. Et Exempli causa: Recensentur Equites in bello Grimbergano 9. in expeditione sacra anni 1147. quinque, in Leodicensi anno 1214. totidem, in bello Gelrico anno 1288. 8. in Leodicensi anno 1314. 9. in Falcoburgensi anno 1318. 5. anno 1327. 4. contra Bohemum anno 1331. 6. & totidem sequenti anno. In Cameracensi anno 1339. 5. anno 1340. 10. an. 1342. in Leodicensi 7. anno 1356. 5. in Baswilriano 23. in Gelrico anno 1386. 4 & sequentibus duobus annis 11. anno 1398. & sequenti 12. in Anglico anno 1431. 5. in Gertrudimontano anno 1420. 7. in obsidione Braniæ anno 1424. 42 Patricii.

Anno 1314. Dicam amplius: in inauguratione Ducis Equites ex Lovaniensibus 44. fuisse legi & nominare possem.

Anno 1477. Recensentur ad annum 1339. Lovanii fuisse Equites 47. Patricii 700.

Fraco Regi ex his auxilio venisse 150. mirabitur omnis, & cùm veterum Equitum majestatem & potentiam æstimabit cum pręsentis ævi statu, magis mirabitur.

Lovanii l. 2. c. 6. Opes autem, præter ea quæ ex Divæo Clarissimus attulit Lipsius, eò hìc non repetenda, abundè notas faciet & hujus urbis cum aliis quoad donativa Principis collatio quam in Antwerpia faciam. Exceptus publico sumptu Carolus IV. & dein Fredericus Imperatores. Taceo publica. Luduvicus Pinoccus propriis ædibus & cœnâ Imperatorem excepit. Philippum Bonum cum spectatoribus pugnatoribusque cunctis post ludos pauci Patricii cœnâ honorarunt, & mirabitur qui Principis istius majestatem noverit.
(Anno 1416. Anno 1477. Anno 1456.)

Hæc de Patriciis. Plebs dividitur in opificum Collegia 52. quæ tamen unita & ad denarium numerum redacta pro bona sui parte in Senatu conspiciuntur.

Ad annum 1350. 4000. textrinarum fuisse scribunt. Ut multitudinis aliqua ratio haberi possit præter illud quod ex annalibus refert Lipsius, ex actis id publicis disco sub annum 1317. bis mille & quadringentas in urbe textrinas fuisse & unicuique opus ad minus ministris 40.

Ad an. 1360. Censuales tabulæ addunt repletum totum qui exterioris oppidi mœnibus clauditur ambitum ædibus. Et ante an. 30. extitisse quinquaginta novem millia hominum. Et Francofurti, Lutetiæ, Londini nundinabantur & sua habebant receptacula.

Natales suos debent Lovanio sanctitate, virtute, & eruditione illustres.

Vita ejus 16. Agyologi Brabantinorum. Henricus de Calstris ex Patricio Dominicanus ob vitę innocenter actę meritùm inter sanctos habitus.

3. Nonas Oct. Ex Chronico Cœnobii parte 2. Godefridus & Renerus Pachomius Villarienses Religiosi miraculis clari. S. Anselmus Lovaniensis Comes.

Anno 1224. Molanus ad 2. Septembris. Margaretula quę à scurris aliquot sub vesperam vitium & mortem passa Sacello D. Petri vicino visitur.

Anno 1200. Agyologus parte 2. vita 27. Ida de Lovanio in Valle rosarum Deo dicata sanctitate conspicua.

Ut taceam Severinum, Floribertum, Fulcarium, Episcopos sanctitate claros, Comitum filios Albertum Barbati Ducis fratrem ex Episcopo Martyrem, Henricum ejusdem filium ex Comite Monachum, Anselmum & Hidulphum Comites. Theologos produxit Lovanium.

Ex Bostio. Joannem Betxium Carmelitam scriptis notum.

Ægidium Balinellum Commentatorem in Paulum.

Joannem Hesselium Concilii Tridentini testem.

Ex Lucio. Jasparem Berum Carmelitam Bruxell. etiam in Epistolas Pauli commentatum.

Joannem Coels Augustinianum, nunc Gandensis Cœnobii Priorem & restauratorem, pronuper utili & pia ad Catholicum Regem legatione functum pro seminario ordinum mendicantium & aliis.

Jurisperitos Ludovicum Schoeranum claro loco natum à Carolo V. Privati Consilii Præsidem factum.

Gregorium Tegnagel ex Clarissimo J. Professore Imperialis Cameræ Assessorem. Guicciardinus in Belgica sua.

Gregorium Bertulphum Frisiæ Præsidem.

Gregorium Hopperum in patris opera præfatum etiam historiæ & linguarum peritissimum. Ex Suffrido libro de viris illustribus.

Petrum Vanderanum J. Consultum celebrem.

Medicos & Mathematicos Cornelium Gemmam sui ævi facilè principem.

Joannem Spirinck similiter famosissimum. Ob an. 1499.

Poëtas Joannem Caligatorem, prout id ævum ferebat non infelicem, cujus fragmenta de institutione Principis ad Venceslaum Ducem vidi & cum voluptate legi. Apud Divæum.

Nicolaum Grudium cujus poëmata manuscripta quædam habeo.

Historicos Joannem Bertels qui gesta Abbatum B. Mariæ, & Luceburgensem scripsit historiam. P. Divæum quem ego in nostrate historia primarium & in omnibus Doctorem meum agnosco.

Grammaticos Cornelium Puteanum cujus extant de constructione opuscula.

Nec plura de Urbe. Nunc ad Sacra & denique Universitatem gradum facio.

Martem Lovanii cultum, pręterquam quod nostri & vicinarum gentium annales tradunt, etiam memoriæ & schędæ veteres asserunt, locum designantes ubi nunc D. Petri Basilica, quam demolito idoli fano Lambertus Comes extruxerit. Unde carmen vetus: *Mars Petro cessit pro clavibus hasta recessit.* *Plutoni* etiam rem sacram factam in delubro cis castrum vetus, ubi spolia Romanis detracta Menapius Tongrorum Rex suspenderit, arisque filios admoverit in Romanorum, si Diis placet, perniciem juraturos, annales tradunt.
(Chronicon vetus quod penes me est. Lucius Tongrensis, Marius Gothanus & alii id tradunt.)

Hoc certum, circa hęc loca repertos secessus subterraneos & antra non absimilia infernorum Divorum sacrariis. Teste Divæo.

Mercurium etiam cultum loco, ubi nunc Archangeli Michaëlis templum, sunt qui tradunt, & vetera registra pro authore laudant.

Est & hodieque in remotiori urbis parte vetus ędificium & ruinosum, quod tradita per manus plebeiorum fides credit *Dianæ* fanum fuisse.

De *Priapo* autem culto equidem nolim dubitare, cujus effigiem mutilam portarum una præfert, adeòque in veteri Sacellorum Urbis indice quem Leodico accepi, lego citari *Sacellum Deiparæ in porta Priapæa* Lovanii.

Quicquid horum sit, religionis veræ initia accepta referat Lovanium B. Servatio cujus bene-
(Ex hac porta & statua antiquitatem orbis liceat æstimare, cum structa sit ab Ethnicis, & Lovanium à 1000. annis à Christianis fuerit habitatum: nisi quis credere malit à Barbaris hoc esse, Gentilibus haud dubie.)

beneficio Porus Comes sanitatem corporis adeptus ad animæ medicinam opportunè aspiravit.

Memini etiam me ante annos plures legere nomen alicujus Episcopi Lovaniensis, sed quod tum obiter vidi, nunc videre non licet, nec codicis fit copia.

Ecclesiæ animarum curam habentes, quas Parochias vocant nunc, olim in Urbe duntaxat unica erat D. Petri. Illa Lambertum, ut traditur, Comitem agnoscens fundatorem.

Ex Monumentis Ecclesiæ nostræ & Chronico Bethlemitico l. 6. art. 3.

Exusta bis cum omni sacrâ supellectili & bona monumentorum parte ipsoque ære campano, cum 2. turribus, quas ferunt Cæsarem fabricasse, sed omnia mox reparata, & addita intervallo temporum aliquo turris inter pulcherrimas Belgii habita, sed ruinis multum deformata, quæ evenerunt annis 1570. & 1578. & nuper an. 1604.

An. 1373. & an. 1458. Sed Chronicon Bethlemiti cum notat anno 1456.

Campana major quam armorum vocant fusa anno 1462.

Anno 1507.

Visitur in chori medio tumulus Ducis & alii alibi, quorum Epitaphia adjecissem nisi amicus noster F. Swertius eadem cum reliquis nostræ Brabantiæ insignioribus edere pararet, ad quem remitto avidum istius lectorem.

Ex actis consulatu Nicolai Kersmakeris & Quintini Cosenali anno 1459.

Anno 1432. fuit hic Jubilæum

Quamvis autem quidquid mænibus conclusum erat & ipsum adeo suburbanum soli & immediatè D. Petri Ecclesiæ subjaceret, tamen Sacella suburbani, ut tum erat, vicinis domibus administrandi quædam Sacramenta ab antiquo jus habuerunt.

In veteri Scheda reperio an. 1423. inventum cadaver unicus Ducis integrum dum fundamenta fierent & famam fuisse, esse alicujus e 3. Godefridis.

Anno 1165.

Et quidem primò auctum & dedicatum D. Michaëli templum amplam versus Hasbanicum limitem cœpit habere jurisdictionem.

Anno 1225.

De butten Parochia.

Cujus turris & bona pars collapsa legitur. Atque hæc proprio vocabulo Parochia Forensis nuncupata est, cui hodièque aliquot vici & appendices Urbis subsunt.

Anno 1200.

Erat jam inde in suburbano versùs Bruxellas Sacellum B. Jacobi *super Biestam* quod, frequenter habitari cœpto illa parte suburbio, in duplum auctum est, & reliquorum more cœpit in communionem oneris Pastoralis venire.

Anno 1350.

Turrim ejus de cœlo tactam conflagrasse tradunt.

Anno 1228. & turris perfecta anno 1453. 29. Novemb.

In Suburbano Castrensi Gertrudis virginis vetus Sacellum & Ducale olim, dotatum à Lanificibus, quorum opus esse contendunt turrim illam elegantem & perlucidam. Auctum est hoc Sacellum.

Anno 1198.

In suburbano ditionis Heverlensis Quintini Martyris Sacellum fuit miraculis olim clarum. Hujus ambitus extensus & pulcherrimæ in speciem Ecclesiæ conformatus.

Cæterum cum aucto mirum in modum Urbis pomærio & incolarum numero, interesset & curas & loca quæ hactenus incerta fuerant, ad jurgia vitanda & saluti animarum consulendum seriò partiri, D. Petro Patronatu & eminentiâ solùm servatis, & aliàs in æqualem officii Pastoralis communionem assumptis supra-dictis Ecclesiis, singulis limites præfixi sunt jurisdictionum, accedente ad hoc & Episcopali & Capitulari authoritate. Ex quo tempore perseverat illa quam adhuc servant Parochiarum distributio.

Anno 1045.

In supradicta D. Petri Basilica Collegium est Canonicorum à Lamberto Comite fundatum.

Qui Divina remunerationis intuitu de bonis sibi Divinâ miseratione concessis eleëmosynam fecit 7. fratribus in Ecclesia D. Petri *Clavigeri cœlestis* Deo famulantibus.

Horum vita olim communis, & Godefridus Dux longo post intervallo *in communem refectionem fratrum decimam* Geldoniensem assignavit.

Anno 1121.

Hi 7. *Domini* posteà appellantur in diplomatibus, quod soli *decimas veteres* perciperent.

Sponte tamen ii alios juniores Canonicos in sui peculii communionem admiserunt, ex quo tempore & bona communia & præbendæ æquales sunt.

Cæterum illud 7. Canonicorum Collegium sensim numero auctum, & lego

Ebbonem & Liedericum fratres unum, Anno 1178.

Simonem Grindelium itidem unum, Anno 1164.

Godefridum Ducem duos, Anno 1140.

Henricum Ducem unum Canonicatum fundasse. Anno 1240. De aliis nihil reperi: privatorum opibus auctos constat usque ad 18. ascendisse.

Imò ad 24. ut aliqui volunt, sexque præbendas ad alios sacros usus applicatas aut dignitatibus annexas, quod tamen ego seriò inquirens necdum exactè scire potui.

Bullam Erectionis vidi & exemplar habeo.

Vulgo Capitulum novæ Fundationis Anno 1443.

Accessit ad hos post conditam Universitatem 12. Canonicorum Collegium omnibus & solis omnium Facultatum Professoribus constans confirmatum à Pontifice.

Utrique Capitulo idem est & præest Decanus. Decanorum seriem quia tantùm ab anno 1211. habemus, suspicio est ante id tempus Collegii caput fuisse seniorem.

Decanos observo & moribus & scientiâ semper præcelluisse, & à condita Universitate ferè semper Doctoris titulo insignitos fuisse.

Ex quibus aliquot addam illustriores.

Calsteriæ stirpis Arnoldus an. 1233. & Petrus an. 1384. hic etiam Decretorum Doctor celeberrimus, Guilielmus Bontius anno 1426. Petrus à Mera anno 1458. Joannes à Thymo anno 1494. Hadrianus ad Romanæ Urbis Pontificatum delectus anno 1525. Ruardus Tapperus scriptis editis notissimus anno 1559. Michaël Driutius, Martinus Rithovius, & Henricus Cuykius, ille ad Iprensem hic ad Ruremundensem Cathedram evecti, Joannes Molinæus aliique doctrinâ & famâ maximi.

Præpositus etiam utriusque Collegii idem est. Ex quo genere primum invenio Henricum anno 1140. Eos claro semper genere natos & magno apud Principes loco fuisse observo.

Quos clavem cum libro aurato præferre cum paludamento vestibusque pictis more Principum sculptos in marmoribus invenio, & nominatim in sacristia Abbatiæ Villariensis Godefridum. Sed

Henricus à Lovanio Henrici Ducis Lotharingiæ Filius D. G. Præpositus S. Petri Lovaniensis.

Sed libet etiam ex his aliquot Illustriores recensere. Godefridus de Lovanio 3. Henrici 1. Magnanimi Ducis Brabantiæ filius. Godefridus Goetsenovius 5. Gerardus & Joannes Cucani 7. & 8. Joannes Esselenus, Alardus de Os 10. Nicolaus de Gemminich 11. anno 1363. Joannes de Luxenburgo 12. Guilielmus Ascanus 14. Dominicus de Bassadonia 15. & pronuper Nicolaus de Rutere an. 1487. in Episcopum Atrebati assumptus anno 1502. Nunc ea in dignitate est Georgius ab Austria Vir inclytus & qui (verba Lipsii sunt) ipso nomine genus prodit, & virtutes pro genere habet.

Ducum Luxemburgi progenies.

Uterque Præpositus dico & Decanus, sed ille primariò utpote prima Ecclesiæ dignitas, Cancellarii in Universitate fungitur officio.

Ille etiam à Principe dum auspicia Imperii sumit solenne juramentum exigit.

Hæc omnia ex 2. Diplomatibus fundationis Divæ Gertrudis patent ubi hujus fit mentio.

Sigillum habebat olim Præpositus suum, & Ecclesia id est septem fratres suum, ad quos omne in Oppido jus sacrum spectabat.

In Diplomate an. 1140. subscribit Reynerus Archidiaconus. Henricus Thegenholdus Magister.

Alii *Concanonici* vocabantur & inter illos *Cantor*, *Magister Scholarum*, *Decanus Parochianus.* Habebant autem singuli nominatorum suum quem *Clericum* vocabant.

Erant etiam qui *Vicarii Capellarum* dicti. Cæterum hæc facies Capituli mutata cum in communionem juris & bonorum admissi à 7. illis alii.

Ex quo tempore cœpit Capellanorum Collegium magnum illud & 72. amplius habens Sacerdotes non exiguo templi nostri ornamento.

Est & in Urbe Regularium Canonicorum Abbatia in æde D. Gertrudis.

Verba diplomatis per D. Prælatum mihi exhibiti.

Henricus Dei gratiâ Præpositus & 7. Canonici ibi nominati Capellam quæ erat filia & membrum Ecclesiæ D. Petri, ad petitionem Illustris Principis Henrici à jure subjectionis majoris Ecclesiæ segregari permiserunt, *& eam libertati donaverunt & auctoritate Hugonis Venerabilis Episcopi privilegiari fecerunt ad Ordinem & habitum S. Victoris pariter suscipiendum.*

Et sicut in Capella dicta 7. Vicarii totidem Canonicis debitas pensiones persolverunt, ita Canonici Regulares persolverent.

Datum an. 1204.

Et sicut ab antiquo Vicarii erant vocati in partem solicitudinis Pastoralis, non in plenitudinem potestatis administrando vicinis Sacramenta & confessiones audiendo, *idem Regulares facerent &c.*

Hæc prima Cœnobii constitutio quod perfectum est biennio post.

Anno 1207. Episcopatus an. 7.

Accessit auctoritas Hugonis Episcopi, Engelberti Archiepiscopi Coloniensis.

Anno 1219.

Dux autem Henricus, uti solus Cœnobii hujus fundator quod in delitiis habuit, vocatus in Diplomate *Summus Patronus & Abbas Ecclesiæ* Gertrudanæ.

Dato an. 1221.

Diploma datum feria 4. post Catharinæ. Anno 1230.

Petens insuper ut unum ex hoc Cœnobio assiduè comitem haberet, unus quotidiè ad castrum mitteretur rem Divinam ibi facturus.

Et quia rude erat id seculum & eruditi pauci, Apostolicâ auctoritate Religiosis potestas facta docendi.

Ab Innocentio Papa Lugduni 18. Kal. Julii Pontif. anno 2.

Præpositus Primus Franco & successerunt alii hoc ordine. Franco 2. Libertus, pietate insignes. Adam à Bruxella ob. an. 1248. Goswinus de Stade ob. an. 1289. Henricus de BUNSBEECK ob. an. 1296. Arnoldus de Castro ob. an. 1307. Godefridus de UDECHEN ob. an. 1320. Guilielmus de Wilre ob. an. 1325. Joannes Julijs ob. an. 1327. Henricus de Fura qui an. 1344. Abbatis titulum obtinuit, ob. an. 1347. sed successores Præpositi titulum prætulerent. Henricus de Rode mortuus an. 1379. Leonius de Erps mortuus an. 1402. Conradus Balctius mor. an. 1420. Valterus Moliart qui Abbatis titulum resumpsit, obiit an. 1467. Theodericus Brachelius obiit anno 1488. Joannes vanden Moere ob. an. 1514. Anthonius Nievenhoven ob. an. 1526. Petrus Was ob. anno 1553. Philippus de Hosdem ob. an. 1569. Joannes vander Linden ob. an. 1585. qui Regiâ consiliis fuit. Adrianus de Beaufort ob. an. 1593. cui Arnoldus Eyndhoucius successit, qui egregio opere Cænobium auxit.

Porticum continuo opere duxit & cubicula desuper, ad usum 12. studiosorum nobilium ad virtutem & spem religionis formandorum.

Cænobium semper disciplinæ titulo optimè audiit & publicè à Viris magnis est commendatum tamquam primum, unde reformationis profluxerit institutum.

Fuisse in eo observo naturales Ducum filios duos, Baronum legitimos 8. præter eos quorum nomina suppressa sunt.

Nulli enim nisi claris orti natalibus à prima institutione in religionem assumi possunt.

Est Lovanii alius sub Augustini Regula Canonicorum Prioratus, cujus fundamenta jacta sunt ab Henrico *Wellens* ad D. Petri Capellano. Is zelo pietatis ductus & famâ Scholarium (sic vocabant Clericos in commune viventes) Daventriensium, advocatis ex illo loco fratribus ejusdem instituti Collegium ad honorem D. Gregorii instituit testamento suo, ut qui vivens juventutem formando ætatem insumpserat, ejus vitâ functi hæreditas ad similes usus applicaretur. Fratres enim illi docendo scribendoque se occupabant. Hanc pii senis extremam voluntatem qui executioni mandarent designati Priores viridis & rubeæ vallium & 7. fontium in Zonia. Advocati Daventria Religiosi & inter primos Ægidius Walrami qui & novellæ plantationis negotium summâ diligentiâ confecit extructis potioribus quæ nunc visuntur ædificiis, addito que Sacello ipso D. Martini Festo dedicato.

Chronicon Bethlemiticum l. 5. articulo 1.

Anno 1413. in Februario.

Qui in Religiosum Confratrem primò assumptus est, & Classicus Aurelio tandem sub Principe miles signifer hac divâ arce primus tulit, Joannes à Maguntia fuit.

Ex Epitaphio sunt hi versus.

Interjecto

L. 5. art. 11. Anno 1447. Ex Litteris Joannis Episcopi Leodicensis per Priorem mihi communicatis.

Interjecto paucorum annorum spacio, adhibitis in consilii partem viris doctrinâ & pietate eximiis, visum magis expediens Institutum vitæ mutare. Itaque accedente Episcopali authoritate idem Ægidius Walrami cum suis sub Priore Bethlemitico regulam Canonicam S. Augustini profitetur, ex Rectore Prior electus. Post cujus obitum Henrico de Ponte præfecto unitum est Cœnobium Capitulo Windesimiensi.

Et habet insignem manuscriptam bibliothecam, produxitque viros pietate & doctrinâ illustres.

Nicolaum Winghe Lovaniensem, qui in vernaculam linguam vertit Sacram Scripturam & Conciones plures edidit. *Martinum Lipsium*, cujus sudore illustrati Augustinus, Macrobius, Symachus & alii plures.

Guilielmum Montensem qui multa artifici ductu scripsit.

Paulum Silvanum & *Joannem Garetium* similiter variis scriptis illustres.

Adrianum Jordanis meritò referendum inter eos qui enascentes literas evexerunt.

Gerardum van Ghelre scriptorem variorum.

Ottonem Palme acerrimi virum ingenii.

Henricum Clauwens designatum ad reformandum collapsæ religionis statum in Cœnobio Airtzhagiensi.

Anno 1474.
Anno 1489.

Carthusia ad muros Urbis loco solitario & à turbis remoto extructa est in fundo ad hunc usum à *Walterio Waterlet* Præposito Malbodiensi Scholastico Bruxellensi relicto. Illa Margaretæ (quæ Carolo Burgundo uxor fuerat) auspiciis inchoata, Mariæ Guilielmi Arscotani Marchionis viduæ opibus multùm augmentata & dotata Croyos non immeritò fecundos agnoscit fundatores.

Anno 1504. Ea ascripta est aliarum numero.

Anno 1491. 4. Septem. Cæmeterium ejus cum Sacello consecratum.

Anno 1518. Templum majus dedicatum.

Anno 1530. Chorus autem additus.

Monasterium licet recens extructum, habuit tamen viros virtutis merito omnibus suspiciendos, ita ut præcipuorum in Universitate Collegiorum Provisio (ut loquuntur) Priori inter alios demandata sit. Ex præcipuis fuerunt

Joannes Delphius qui Principum favore prima Cœnobii fundamenta ad summum perduxit. Cui succedentes *Theodoricus Persyr*, *Theodoricus Eurstedius*, *Florentius Harlemensis*, omnes summæ apud omnes æstimationis, hic etiam à pietate quam scriptis prodidit notissimus.

Id fusius in peculiari tractatu do ccbo.

Novi ego nunc superstites & cognitione linguarum, & historiarum, & doctrinâ Theologicâ insignes, quod scriptis jam ad editionem paratis publicè innotescet,

Ex fundatione loci apud Molanum. Ab an. 1120.

Beggards à Pipini Ducis uxore & nomen & originem referentes Laici & ferè textores fuerunt Lovanii, propriâ quidem quadrâ, mensâ tamen & regulâ communi viventes sub *Ministri* unius obedientia, nuncupati *Fratres de Pœnitentia*.

Sic vocatur eorum Præfectus in Bulla Urbani V.
Ita vocat eos Bulla Nicolai V. qui habitum eis assignavit.
Indulto Joannis Ducis an. 1280.
Id fatentur Decani Gildæ literæ anno 1280.

Ab oneribus exactionibusque, imo & omnimoda civitatis jurisdictione planè plenèque exempti. Qui licet tertiam D. Francisci regulam assumpserint, tamen usque ad D. Margaretæ ævum sacris non initiati fuerunt.

Anno 1468. Molanus l. 3. ex Archivis loci. Anno 1590. Ex Bulla per Abbatem mihi communicata.

Novissimè receptis in suum Monasterium Vlierbecanis, qui supererant ad paucos redacti, Fratres D. Benedicti habitum & instituta amplexi sunt, accedente ad id Pontificiâ authoritate.

Fuit olim Templariorum. Ex Chronico Ordinis.

Est & Lovanii *Commendaria* Nicolai Equitum Hospitalis S. Joannis, Melitenses nunc vocant, in Ecclesia D. Joannis Evangelistæ.

Ex Diplomate quod in A chivis vidi.

Quæ licet dedicata legatur anno 1457. tamen Sacellum antè fuit & *Curtis*, quam Dux Hospitali Hierosolimitano assignavit an. 1140.

Et intelligo ratione hujus Ecclesiæ & domus Commendatorem Santranium esse ex Palatinis nobilibus Ducum.

Anno 1541.

Patres Societatis Jesu duo, primùm Lovanii apparuerunt, & annitente Ælia Schorano Patricio & Consulari, accedentibus privatorum Eleëmosynis domum obtinuerunt aucti numero & docentes.

Nuper autem Lævini Torrentii Antistitis Antwerpiani testamento insigniter dotatum Collegium, & in urbis meditullium opportuno loco translatum, dedicatumque ab Archiepiscopo Mechliniensi templum.

In hoc Collegio præter diversa disputationum collationumque exercitia habentur tres quotidie lectiones Theologicæ, una Hebræa.

Auditores è Societate, præter exteros, numerum subinde quadragenarium attigerunt.

Vidi ego hìc Doctores annis abhinc aliquot totâ Europâ celebres, *Joannem Deckerium* hinc ad Græziensis Academiæ gubernacula vocatum, cujus varia extant Scripta.

Leonardum Lessium, cujus inter alia extat volumen de Justitia & Jure.

M. Delrium, qui Disquisitionum Magicarum tomos tres emisit in lucem.

Est in hoc insuper Collegio ad augendam juventutis pietatem titulo D. Virginis Sodalitas duplex: altera Juniorum, Graduatorum & liberorum altera.

Huic nomen dedisse & eodem tempore scio plures ducentis.

In illa rarò sunt pauciores centum.

Est & alia titulo intemeratæ Virginis & omnium Sanctorum, in quam nomina dant lectiores ex supradictis, & scio ultra 40. Sacerdotes eodem tempore interfuisse.

Ex genere mendicantium sunt Lovanii

Anno 1263. Ex Bulla indulgent. juvantibus fundationem à Clemente IV. concessa, per P. Priorem mihi communicata.

Eremitæ D. Augustini, locum in urbe dono Principis & Oppidi, Cœnobium eleëmosynis privatorum consecuti.

Anno 1270. Festo Assumpt. Mariæ.

Templum Petrus Ortoniensis Antistes consecravit: ubi asservatur, & miraculis claruit innumeris Hostia quædam mirabili Dei operatione

ratione in carnem mutata, quam Coloniâ attulit *Jeannes Gheest* ex Confessore Archiepiscopi Coloniensis hìc Prior.

Anno 1374.

Præter quem floruerunt in hoc Cœnobio *Jeannes Godshebsdeel* ex Doctore Theologo clarissimo Provincialis: obiit an. 1490.

Ex communicatis mihi per Priorem & Visitatorem ex libro obituum.

Jeannes Schreybeeck Eleonoræ Francorum Reginæ à Confessionibus. *Jeannes Panhuysius* ex Procuratore domûs in Abbatem Vlierbacensem assumptus. *Arnoldus Regius* ex Priore Provincialis multis numeris commendabilis.

Ob an. 1537.

Ob an. 1564.

Henricus Imperatore secundò Provincialis, Author unicus Cœnobii Bruxellensis inchoati, Bulloniensis formati, Mechliniensis restaurandi, in quo hodieque laborat de Religione & Ordine optimè meritus.

Gregorius Varetius qui ædificia pleraque & Bibliothecam formavit & restituit.

Ob an. 1529.

Joannes Coels, qui Legatus ad Maximum Regem & Ordinum mendicantium quoad Seminarium, & Academiæ quoad augmenta stipendiorum & incorporationes prębendarum, & Urbis quoad immunitates quasdam, cum laude & fructu egit negotium.

Denique memoriâ dignum, primum qui in erecta Lovanii Academia Theologiam professus est, hujus loci Religiosum fuisse.

Teste Hieronimo Romano l. 5. f. 236. parte 1.

Ad extremum ob Theologiæ studium semper optimè audivisse Cœnobium, quò studiorum honorumque causâ ex diversis totius Belgii Monasteriis magno numero adolescentes & viri confluunt. Et scio hisce turbulentis temporibus, quod mirum, ultra 20. Doctoratûs in S. Theologia titulum adeptos.

D. Dominici Regulam Professi Lovanium venisse probantur anno 1228.

Ex Divæo & Molano, item ex communicatis per Priorem ipsoque donationis Scripto.

Quibus Henricus Dux *Bassam Curtim* suam in insula Tyliæ cessit ad usum Monasterii. Qui reformati sunt procurante Duce. Templum & alia ædificia ejusdem Ducis opus sunt vel testibus Chori fenestris. Dedicavit autem Albertus Magnus assistente Thoma Aquinate quædam altaria. Aleydis insuper Ducissa in domo quam specie pietatis à Dominicanis sub denario census annui emptam possidebat, vicina mariti in hoc Templo sepulti tumulo, diem obiit.

Anno 1256.
Anno 1495.
Ex Chronico Carthusiæ Lovan. in Cella A.
Anno 1276.

Ex instrumento hac de re facto cujus mihi facta copia.

Claruerunt hìc sanctitate celebres *Servatius Teutonicus*.

Ex Chronici Prædicatorum l. 1. & Cantipratensi.

Et *Conrardus* 2. qui morti vicinus plenus fiduciâ: *Educ*, inquit, *domine de carcere animam meam:* & in dicto expiravit.

Anno 1248.

Anno 1259.

Fuerunt & alii scriptis editis noti, & intelligo numerum Religiosorum subinde centenario majorem fuisse.

Nunc ob frequentes studiorum causâ huc adventantes ad quinquagenarium accedunt, & annis aliquot retro lapsis 20. & amplius S. Theologiæ Laureâ insignitos viderunt.

Seraphici Francisci ex præscripto viventibus publico sumptu locus ad habitandum designatus est.

Anno 1228. ut habent Acta Urbis an. 1231. Ut habent Cœnobii memoriæ.

Qui per *Coletanos* reformati primùm. Denique *Observantiæ* institutum, ut loquuntur, amplexi sunt.

Anno 1443.

Anno 1508.

Templum dedicatum. Sed ventorum impetu collapsum semel. Chorus autem, ut nunc videmus, splendidus veteri dissoluto extructus est.

Anno 1530.
Anno 1543.

Hinc prodierunt ob Christi nomen in Anglia Hollandiaque martyrio affecti 10.

Anno 1536. 4. Nonas Julii.

Alii vitæ sanctimoniâ illustres totidem.

Ex diario defunctorum & Molani l. 3.

Hinc *Theodericus* ille, qui 31000. tempore pestis Bruxellæ Confessiones excepit & ipso mortis die pro Concione obitum sive veriùs abitum in alteram vitam prædixit.

Anno 1516.

Hinc est *Amandus de Ziricsaa* Chronicorum nostratium Auctor.

Ex Gonzag. id est Treatro, & Willotto & libris defunctorum loci.

Martinus vander Reele, qui de vita contemplativa & 7. donis spiritûs.

Nicolaus de Asca, qui in Epistolas Pauli & Esaiam.

Martinus Thurhout, qui in 4. sententiarum commentatus.

Hinc B. F. *Titelmannus*.

Joannes Mahusius electus in Episcopum Daventriæ.

Levinus Brechtus felix & pius Poëta.

Arnoldus Mermannus, qui de conversione gentium scripsit, aliique plures.

Habent bibliothecam insignem & eâ colunt.

Manuscriptos plures asservant numquam editos. Numerus eorum his iniquis temporibus numquam sexagenario minor est, quod dandum vigilantiæ A. ab Isca Guardiani, Viri à scriptis, pietate, prudentia notissimi.

Ejusdem Francisci asseclæ sed paulò rigidioris vitę à Capucio nomen habentes, privatorum eleëmosynis & primùm Jacobi Baii Doctoris Theologi, locum erigendo Cœnobio & templo obtinuerunt. Et scio ex eorum numero fuisse sanctitate conspicuos, de quibus stupenda referre possem, sed parco viventibus adhuc.

Alexiani funeribus curandis operam navantes & hìc & alibi in Brabantia cœperunt apparere. Erant autem viri laïci operibus misericordiæ se consecrantes, dicti tum *Lollards* & *Matemans*. Placuit horum obsequium in curandis ægris, phreneticis, mortuis, publicè & privatim omnibus, datusque eis è publico locus.

Anno 1342.
Ex veteri Diario quod habeo, ubi rythmo vernaculo id expressum.

Et denique visum consultius 3. D. Francisci regulam eis præscribere, quod factum.

Anno 1483.

Alterius sexus, id est Virginum, Lovanii Collegia sunt.

Beginarum Curia major quæ cœpit. Templum autem privatis earum opibus exstrui cœptum.

Anno 1205.
Anno 1234.
Ex lapidis vetusti titulo in Ecclesia.

Reparatum ornatumque curâ Mariæ Dominæ Serviensis & Arscotanę.

Numerus Virginum fuit olim, ut disco ex veteri registro, octingentę.

Nunc etsi temporum injurię urgeant, tamen excedunt sexagenarium.

Curia Beginarum minor, & quod puto, antiquior, licet Templi & locorum publicorum Fundatorem agnoscat *Ægidium Liesensoene* Decanum D. Petri

Ex Archivis loci quorum copiam fecit D. Boon.

Curia

Anno 1310.

Cura *Beginarum de Hovis* Lovanii à Duce olim commissa Abbati Villariensi, quam puto esse majorem portæ Hovensi vicinam.

Anno 1318.

Ex Litteris Episcopi & Capituli Generalis hac de re datis & per Antistitam mihi communicatis.

Anno 1322.

Est subjecta Castro quoad situm Cisterciensis Instituti Abbatia, quæ initia sua debet Gualtero Tympelio Equiti & Catharinæ Oppendorpiæ, dicitur que *Vinea B. Mariæ*. Virgines primæ ex Valteri-Brania advenerunt, allaborarunt circa fundationem Villariensis, Nizellensis, & S. Bernardi Abbates. Ecclesia dedicata est.

Virgines sedulæ sunt & piæ, & cum supervenientis temporum calamitas proventus jam ante tenues effecerint tenuissimos, tamen opere manuario Virgines justo numero rem faciunt.

Ex monumento ejus in medio Chori.

Est & Virginum 2. Regulæ Clarissarum Conventus à supradicta Catharina Oppendorpia, Joannis Blesensis Equitis vidua structus dotatusque.

Anno 1516.

Templum dedicatum est.

Numerus Asceticarum non est minor septuagenario, & qui modestiæ & pietatis nomine optimè ubique audit, & nobilissimas ad se trahit.

Fuerunt ab antiquo & ante annos 400. quædam titulo & exemplo B. Mariæ Magdalenæ Pœnitentes, hinc inde collectæ & in commune viventes. Quæ mutato vitæ Instituto

Anno 1252.

Anno 1258.

præscriptum & habitum B. Victoris assumpserunt, communique impensâ Sacellum erigendum curarunt.

Anno 1466.

Quas liberiùs agentes in ordinem paulò alium conformare jussus B. Martini Prior; sed parùm ex sententiâ. Denique authoritate E-

Anno 1501.

piscopali compulsæ D. Augustini regulam assumpserunt.

Quo tempore ejusdem Instituti professa nata illustri loco Cæcilia *d'Argenteau* Hoyo adveniens potiorem Cœnobii, quod nunc visitur, partem suo ære struxit.

Ex Collectaneo quodam regulis præfixo per D. Jansonium Doctorem concinnato & alio per Claram van Leyen Præfectam Matris titulo exhibitis.

Anno 1529.

Sunt insuper Ordinis *Annuntiatarum* Virgines, quarum origo à Joanna Luduvici 12. Francorum Regis uxore, regula ex præcipuis vitæ D. Virginis virtutibus collecta probantibus Joanne 6. Julio 2. & Leone 10. Pontificibus.

Religiosæ huc Brugis advenerunt; viginti quidem ex primæva institutione, sed ambientibus locum & societatem optimæ disciplinæ plurimis nunc 70. plus minus sunt. Fundatrix est Maria Hamalia Arschotani Principis vidua.

An. 1419. 4. Martii dicatum cœnobium an. 1413. Novemb. datum Fundatricis testa. an. 1517. regulam Professæ Virgines.

Ex Chronici Bethlemitici l. 4. art. 2. & l. 3. artic. & monumentis loci quorum mihi copiam fecit Margareta Clement Priorissa.

Et est alius Augustinianarum Prioratus cui sunt initia ab Elisabeth *de Wesele* vidua Henrici van DUYSBORGH civis honesti, quæ domum suam in media platea ad usum collegii virginalis reliquit, quod postea ratum habuit Martinus 5. Papa an. Pontificatus sui tertio. Virgines ex prima Institutione in communi vita egissent, sed postea regulam & claustrum sub Bethlemitico Priore assumpserunt. Templum Sacrum D. Ursulæ & ejus sodalitio. Et cum Cœnobii proventus admodum tenues essent, manuum labore assiduo egestatem averterunt. Dum hæc scribo, numero sunt 68. & religiosissimè vivunt.

Anno 1438.

Ex Chronico supra dicto & litteris Episcopalibus quas equidem non vidi, sed vidisse se testatur Molanus l. 1.

Anno 1462.

Alia quædam Elisabeth Beginæ habitu Lovanium ex tractu Leodicensi veniens, domum sibi comparans, sociasque assumens, ægrorum se cœpit ministerio mancipare. Unde loco paulatim ampliato & numero aucto, Antistes Leodicensis permisit & Sacellum extruere & regulam sub Martiniano Priore profiteri. Templum dedicavit Libertus Episcopus Berytensis.

Anno 1478.

Habet & Lovanium Sorores ab habitu gryseo dictas & D. Francisci 3. Regulam sequentes, de quarum initio nihil habeo nisi quod in tribus diariis legerim Mechliniâ primas advenisse. An autem Thenenses aliquæ postea accesserint, nescio. Abbati Gertrudano ante annos 150. commissæ sunt.

Hospitalis majoris & Sororum in ea ministrantium Institutor Henricus Dux, ut alii primus, ut alii tertius.

Anno 1479.

Ex Chronico Beth l. 4. art. 5. & ... archivis in fundatione Cellæ A.

Virgines solutiore modo viventes in ordinem redactæ & Regulam Augustini assumere compulsæ sunt urgente imprimis Margareta Caroli Ducis conjuge.

Sacella Lovanii sed Templis non cedentia sunt. S. Catharinæ cujus Fundator Valterus de Quercu: occasio invalescens contagio.

Anno 1316

Ex inscriptione in lamina ærea Chori.

S. Anthonii quod Facultas Artium & Studiosi pro suo habent, structum an.....

Anno 1111.

Ex Archivis loci.

S. Barbaræ, ubi Schola Dominicalis, ad usus pauperum dicatum.

Anno 1371.

Ex Inscriptione antiqua.

S. Mariæ forensis à civium contubernio majore extructum.

Fuit ante an. 160. cum indulgentias obtinuit

Anno 1457.

S. Crucis maximis ornatum indulgentiis ab altero S. Georgii contubernio habetur, ubi senum aliquot refugium & habitatio S. Eligii, ab uno ex civium contuberniis structum.

SS. Laurentii & Genevefæ Hospitalia vetera sunt quorum fundationem hactenus scire non potui.

S. Nicolai Hospitale aliquanto recentius.

Sacellum D. Mariæ ex oblationibus structum & à Mechliniensi Antistite ante biennium dedicatum.

Anno 1419.

Ex Registro Eleemosynatiorum.

Loca sacris similia sunt. Domus mediocriter dotata alendis 7. senibus à Joanne Camoga Patricio relicta, vulgò ad 7. Dormientes vocant.

Anno 1412.

Ex Monumento ejus in S. Petro.

Aliaque 12. decrepitis ad honorem 12. Apostolorum à Petro Heyme Patricio destinata.

Anno 1511.

Ex Monumento ejus ibidem & Chronico Carthusiensi.

Scholaribus qui decenti habitu peragentibus rem divinam subserviunt (quos pueros S. Petri vocant) Henricus Houterlé Scholasticus providit.

Anno 1439.

Ex Testamento per D. Boon communicato.

Domus Expostitiis educendis educandisque à Joanne VANDER HEEST ferrario legata.

Præter supra nominata Sacella sunt Lovanii ubi res divina peragitur minoris notæ sacella 24.

Sunt sacraria lapidea in compitis statuis Christi & Divorum instructa diversorum ære & pietate, quædam etiam miraculis illustria; 6. in quibus ferè perpetuum nocte lumen.

Statuæ etiam in extremis compitorum luminaribus honorari solitæ 12.

C 2 DE

DE UNIVERSITATE.

Ad Venerandam Artium Facultatem.

ACADEMIÆ HUJUS,
BELGIO, EUROPA, ORBE TOTO
CANTATISSIMÆ
INITIA, INCREMENTA, LAUDES,
IMMUNITATES, MEMBRA, PARTES
CONCINNAVI:
IMPRIMISQUE TE, TUOS, TUA
CELEBRAVI,
ALMA PARENS, ET VENERANDA
ARTIUM FACULTAS.
TU ACADEMIÆ FUNDAMENTUM,
TU ECCLESIÆ DECOR,
TU JUVENTUTIS ORNAMENTUM.
QUOD ITAQUE
TIBI HOC INSCRIBAM,
TUOS HUC INFERAM,
TUA HIC INSERAM,
OMNIA EXPONAM, LAUDEM;
BENEVOLA SUSCIPE ET ACCIPE
A TUO ADOPTIVO,
PARENS COLENDA.

Ad Studiosam Artium & Philosophiæ Juventutem.

ET tibi sermonis sit portio quantula nostri
Sacra, Juventutis flos, generosa cohors.
Imprimisque tibi quæ nostro exercita ludo
Doctrinæ partem nos facis esse tuæ.
Deinde aliis, qui per Sophiæ spinosa paratis
Vepreta ad veri tendere posse rosam.
Pluribus est, fateor, verborum obnoxia monstris
Hæc via, nec laqueis ter salebrosa caret.
Est aliquid frontem toties quod verberat *ergo*,
Mutum aut mutatum sæpè tenens juvenem.
Est aliquid lictor rudium conclusio, pictor
Ignavi: ut taceam quæ numerare solent
Syrtes & scopulos portentosasque charybdes,
Quot loca quotque locos, tot joca totque jocos.
Mille armata dolis & structa sophismata. Sed quid?
Est animis opus & viribus, ô Juvenes.
Non desunt animi, scio. Perseus, OEdipus Heros,
Pellæus, Theseus, quod videatis, habent.
Esse cruentatum & generoso pulvere fædum
Laudi est, cum victis hostibus ibis ovans.
Amplaque laurigero capiti Capitolia (summas
Dico *Facultates*) tota patere solent.
Qui colis ingenium, Sophiam cole, qui colis artes
Doctrinamque: est cos, janua, præsidium.

DE UNIVERSITATE.

Bulla data 5. Idus Decembris Pontificatus anno 9.

CIvium rogatu, Ducis Joannis interventu, Papæ Martini authoritate erecta anno 1426. cantatissima tota Orbe Lovanii Universitas, infinitis Pontificum Principumque dotata privilegiis. Quorum hæc præcipua. De fructibus beneficiorum percipiendis in absentia, datum anno 1426.

Ex Bulla data ut supra, confirmata anno 1443.

De non cogendo ad sacros Ordines intra septennium, datum eodem anno.

Data & confirmata ut supra.

De non trahendo ad ullius judicis tribunal extra muros oppidi, datum eodem anno.

Data ut supra, confirmata an. 1469.

De nominationibus ad Collatores, Capitula quæcumque totius Belgii à Sixto IV. datum anno 1483. ab Alexandro VI. confirmatum anno 1503.

Bullæ Sixti IV cal. Maii, Alexandri Kal Augusti data, Confirmata per plures Pontifices.

Pro naturalibus & illegitimis datum anno 1470.

Diploma Ducis datum 1. Martii.

De vehenda & revehenda scholarium supellectili sine impedimento datum An. 1426.

Diploma Joannis Ducis datum 7. Novemb. Bruxell.

De immunitatibus Civium Lovan. & Brabantiæ, Universitati communicatis, datum eodem anno.

Diploma eiusdem datum ut supra.

De immunitate pedagii, telonii & exactionum, etiam pro venientibus & recedentibus Lovanio anno 1456.

Diploma Philipp. datum 5. Januat. confirmat, anno 1460.

De non oppignorandis libris aut scholastica merce anno 1466.

Ejusdem datum Lovanii 28. Decembris.

De domibus in usum Collegiorum emendis & illegitimis in studio decedentibus an. 1470.

Diploma Caroli Ducis datum in Martio.

De suspendendo onere quod vulgo POORTGHELT vocant, datum anno 1497.

Sententia Bruxellæ 21. Julii.

De potorio vectigali tollendo & communicatione vini & cerevisiæ, datum anno 1536.

Sententia Bruxellæ lata 13. Maii.

De exemptione Universitatis à contributione Cleri anno 1525.

Litteræ D. Margaretæ datæ 19. Septembris.

De portorio, quod vulgo WERF-GHELT, contra Arendatores Mechlinienses, datum anno 1552.

Sententia lata Mechliniæ 19. Novembris.

Horum aliorumque privilegiorum Conservatorem Pontifex declaravit, ad quem omnes Suppositorum causæ personales & mixtæ devolvuntur, quibus audiendis bis hebdomadatim pro tribunali sedet sistentibus se quibusvis totâ provinciâ commorantibus, quod privilegium tractus vocant, & Dux Philippus indulsit posse executioni litteras mandari non obstante generali ejusmet Rescripto contrario.

Data Bulla per Martinum 5. Idus Sept. Pontif. anno 9.

Anno 1447.

Cæterùm Universitatis caput Rector est, quinque Facultatum suffragio electus ad trimestre,

Bulla Alexandri data 15. Kal. Januarii, an. 1502. ftre, nisi quod mos obtineat per semestre continuandi. Quem in refractarios censuris uti posse Ecclesiasticis, respondit & permisit Pontifex.

Anno 1426. In quem Dux Magistratus & Capitulum jus jurisdictionemque suam transtulerunt.

Ideòque ut fulminis Apostolici, ita gladii viâ in reos potest animadvertere.

De omnibus & civilibus & criminalibus cognoscit, bis ordinariè, & cum studiorum vacatio est, semel inter octiduum pro tribunali sedet: *Auditores*, *Assessores*, *Deputatos*, *Judices appellationum* (qui pro Facultatum numero quinque sunt) *Advocatum Fisci*, *Syndicum*, *Quæstorem*, *Secretarium*, *Procuratorem*, *Satellites* cæterosque *Officiales* habens. Quem privatim domo pedem efferre nefas, nisi paludamento rubro aut violaceo, togâ, pileoque magistrali insignitum, præcunte qui pedum argenteum præferat Accenso, subsequentibus ministris.

Publicè aut consilio interesse aut supplicationi vetitum, nisi officiariis subsequentibus, præeuntibus octo aut etiam amplius *pedisseris*, comitante omnium Doctorum cœtu.

Constat Universitas membris 5. quas *Facultates* vocamus.

Prima & tempore & fundamento Veneranda *Facultas Artium*.

Cujus caput *Decanus* Senatum habet ex 4. *Nationibus* (ut vocant) Brabantiæ, Flandriæ, Galliæ, Hollandiæ conflatum: quibus successivè honores communicantur; ita tamen ut unaquæque *Procuratorem* suum ante ordinarios minoris consilii *Deputatos* habeat.

Bulla Leonis decimi data 13. Kal. Octob. an. 1513. His *Deputatis* indulto Papali potestas nominandi Magistros suos ad quasvis quorumque toto Belgio Collationes Beneficiorum; idque quoad capitula singulis decenniis, quoad vitam Collatoris cujusque bis.

Constat *Consilium Facultatis* Viris lectissimis in quo vidi eodem tempore Licentiatos Sacræ Theologiæ 5. Utriusque Juris 7. Canonicos Cathedralium Ecclesiarum 8. omnes ad 40. usque Artium & Philosophiæ Doctores.

Habet Decanus ex antiqua consuetudine etiam ab omni hominum & Scriptorum memoria nota, jus cognoscendi puniendique suorum suppositorum delicta quantumvis gravia & enormia.

Idem nisi epomide humeris super-injecta prodire, actus publicos non nisi ducente qui Sceptrum præferat Bedello frequentare & primam secundùm Doctores superiorum Facultatum Cathedram occupare solet & debet.

Pædagogia vulgo. Subcensentur huic Facultati quatuor, ubi Artes & Philosophia præleguntur, Gymnasia.

Quæ certum est triviales anteà ludos fuisse, & erectâ Academiâ successivè incorporatos, ut loquimur.

Vulgo LILIUM inde vocatur. Annus erecti notatur vulgo an. 1347. Ex eo genere est illud quod *Carolus Virulus* scholæ ad insigne LILII Rector & domûs Professor ad studiorum studiosorumque pauperum usus reliquit. Ex testamento ejus dato 6. Febr. anno 1463. per O. Stormium Medicos Doctorem & Gymnasiarcham exhibito.

Ex quo nostrâ & patrum memoriâ in Episcopalem Cathedram collocati anteà hic juventutis formatores novem.

Quorum aliquibus ante annos multos carminibus aliquot lusi, quæ libet ascribere.

PETRUS CURTIUS, REMIGIUS DRIUTIUS
Brugenses Episcopi.

Curtius & Drutius Grudiorū lumina quōdam,
Ad Grudiorum æquos culmina fertè pedes.
Historici certant, Bruga & Lovania certant.
Vincat utra, utra cadat; vos satis ô Grudii
Nomine & officio similes evecti, & eōdem
De luce ad lucem, de Cathedra ad Cathedrâ.

JOANNES DUPLOYCK
Atrebatensis

Pontifice exultat Atrebas Joanne, ô odora
In tam longinquis Lilia nostra locis.

HENRICUS CUYKIUS
Ruremundensis.

Lilia fragrarunt, fragrat Ruremunda, rigavit
Cuykius illa, sacris hanc regit auspiciis.

FRANCISCUS BUYSERET
à Montibus Hannoniæ Namurcensis.

Qui Philosophum miratur esse Principem,
Parùm sapit.
Qui Philosophum miratur esse Præsulem,
minùs sapit
Qui Buysseretum ad alta ferri culmina,
minimùm sapit.
Et nomen omen & spopondit Patriæ,
Fecit Comes virtutis eruditio.

PETRUS PINTAFLOURIUS
Tornacensis.

Doctore fortes Nervii
Gaudete Pintaflourio;
Qui quondam odorem *Lilio*
Auxerat, & augebit tibi.
Illi eruditio, tibi
Religio, utrique fama sufficit Viri.

GISLENUS VRONDIUS
Suffraganeus Mechliniensis.

Vrondius ornatur mitrâ caput, & quis erit qui
Nare neget patulâ Lilia odora trahi.

JOANNES SIXTUS
Audomarensis.

E Xysto ad infulas vocari congruit,
Æquè, ac suos messem labores consequi.
E *Lilio* ad Cathedram vocari convenit.
Æquè, ac suo florem reponi in hortulo.

Cum civili bello arderet Belgica & Lovanium in cladis communionem venisset; Falco alis, Porcus fœtu, virtute Castrum privatum delitef-

delitesceret, *Lilium* odoris sui tenax exules Musas suo recreavit hospitio. Planè ut accidisse putem, quod solet vulneratis; qui licet manus pedesque trunci, dummodo cor læsionis expers perseveret, periti curatoris operâ frequenter reviviscunt. Ita Lilium in meditullio Universitatis nostræ plantatum si apparere, certè vivere numquam desiit. Sed pulsâ bellorum hieme grati ad auras favonii è semine & calyeibus assurgens odorem spirat cujus participes esse gaudent nobiliores Belgarum Ecclesiæ.

Age verò Flos illibate, non Veneri sed Minervæ sacer, ingere te vulgi naribus. Abunde est ad famam, abunde ad gloriam. Tu modò dum coleris à viris doctrinâ præstantibus, altiùs altiùsque erigere, idque aspirante Magno Deo.

Anno 1430. vulgo Porci. Ex Dorlandi chronico Carthusiensi. Ex l. 2. actorum nostræ Facultatis folio 23.

Alterum Gymnasium ab Henrico de Loe viro doctrinâ & sanctitate claro primò rectum nomen ex eo habet, quòd Joannes Widoe domum suam in platea Præpositi ex opposito Silvestris Porci sitam ad usus Scholarum reliquerit.

Anno 1516.

Quæ tamen interjecto tempore translatæ sunt in domum Bergensem ubi hodièque visuntur. Ex hujus Collegii Professoribus Pontifex, & Cardinalis, & Archiepiscopus, & Episcopi plures prodierunt. Aliquibus eorum quæ olim inscripsi Epigrammata adjiciam.

HADRIANUS SEXTUS. P. M.

Trajecti decus Hesperiam recturus utramque,
Progrederis Grudiûm, Magne Hadriane, memor.
Fortunatum adeò Porcũ vocat orbis, ob unum,
Qui datus est tanto duxque paterque gregi.

MATHIAS HOVIUS
Archiepiscopus Mechliniensis.

Non reor Hesperidum nemus Alcinoiq; rosceta,
Sceptrigerave Cyri culta Mydæque manu,
Sed Christo nascentem hortũ te Præsule cultũ
Credibile est nomen constituisse tibi.

FRANCISCUS SONNIUS
Antverpiensis.

Si quis fortè roget, fuerit quis Sonnius? unum
Dicam: hoc Antverpiæ, sol quod in urbe fuit.

GUILIELMUS LINDANUS
Ruræmundensis.

Doctrinæ Virtus, pietas Virtutis alumna,
Omnes Lindanum finxerat ad numeros.
Tali opus est, clamant factis & voce Sycambri,
Qui scriptis, vitâ, & voce præesse queat.

Omen scilicet inest nomini, observatumque semper numero hoc Collegium alia superare, ubi subindè unius dictata Magistri excerpentes etiam his exulceratissimis temporibus videre est paulò minores ducentis, ab unius Doctoris ore pendentes. Et nescio, an ullum toto Belgio sit Canonicorum Collegium, cui non fœtus suos Porcus impertierit; an ulla ex vicinis urbs, cui non ex suis alumnis aliquos in Senatorium ordinem cooptandos subministraverit.

Est nimirum, quod Galenus dixit, in carnium genere nulla humano usui & esui suillâ convenientior, nulla utilior; ut quæ secundùm Plinium so. diversissimis mensam & palatum replere potest condimentis.

Nec minore copiâ nec commodo Gymnasium hoc quaquaversum se effundit & diffundit.

Nec timendum, ut vox vetus sonat, de pluvia, cum sus pepererit. Macti itaque animo, quicumque glandes Porco excutitis, in uno animali tot provincias saginantes. Vivent laborum vestrorum fructus quamdiu litteræ: noscentur quamdiu homines, laudabuntur quamdiu boni.

Vulgo Castri. Anno 1457. Ex testamento ejus dato 10. Octob. Ind. 5. per Gymnasiarcham mihi communicato.

Tertium quod Castro veteri proximum est Gymnasium, Godefridus Gompels primus rexit & regendum post se possidendumque aliis reliquit. Ex cujus gremio, id est, ex juvenum curatoribus ad gregis Dominici curam & infulas vocati nostrâ memoriâ sex. Eorum tribus verbis in abitum lusi hæc olim.

CORNELIUS JANSENIUS
Gandensis Episcopus.

Flandria tolle caput, tuus est Jansenius, ille
Qui Castri quondam fortis alumnus erat.
Spondeo murus erat, ne Castri nomen inane
Reris, dico iterum, murus erit fidei.

MATHIAS LAMBRECHTS
Brugensis.

Quid tristes Brugę nisi frigora cruda querũtur;
Mathias venit. Est prope Veris honos.

CUNERUS PETRI
Levardiensis.

Serò Phryges sapiũt, Frisii citò, quando Cunerũ
E Castro ad solium Pontificale vocant.

PETRUS SIMONIS
Yprensis.

Præsidium educit veteranis nobile Princeps,
Si quando dubium patria sentit onus.
Et Petrum Ypra recens orbata Antistite Castro
Evocat; ô dignum vel Jove consilium.

GISBERTUS MASIUS
Sylvaducensis.

Ut solo populus sylvescat nomine, Præsul
Inauguratur Masius.
Ut maneat Ducis atque Dei, satagitque paratq;
Inauguratus Masius.

In confinio Tartariæ castrum est (carcer, nisi mos regionis obstaret, veriùs) septuplici vallatum muro, excubantibus intra uniuscujusque septa indies aliquot hominũ millibus. Hæc Regis

Regis potentissimi domus est, unde pedem efferri vetitum. Si ludere libet, ego audacter illud nostro Lovaniensi aut distinctiùs Academico contulerim.

Ubi circumstant Principes Philosophiæ limen septem à liberis nomen habentes scientiæ, excubat intra uniuscujusque septa juventutis Belgicæ flos. Ipsa Regioa suo quasi contenta palatio spacia facit per Doctorum auditoria, format tyrones, benè meritis honores decernit. Probatos in diversas Imperii latè patentis ablegat Provincias. Ex eo genere vos Inclyti viri hinc ad diversos honores profecti, & veteranorum adinstar in colonias missi: licet ad sanctiores curas assumpti; scitote, æquum esse in urbe castri meminisse; jucundum, trita olim arma contemplari; honestum, in pace de bello cogitare, quod Philosophiæ cum inscitia & ignavia perpetuum est.

Opibus opus est ad stipendia, auxiliis ad gloriam, aurâ ad prælium. Hanc bonus Deus & fertile Doctorum seculum abundè subministrat. Illa mæcenates ex lectissimis sui tractus submittunt. Istas etiam; nisi quod temporum iniquitas imparem faciat Patronorum munificentiis. Deum oro, melius ævum orbi det, Belgio pacatius.

Vulgo FALCONIS. Molanus l. 4. rerum Lovaniensium.

Quartum restat Pædagogium, quo Auctore cœperit hactenus non legi, & antea nomen *Cacabi* habuisse & situm loco qui hodiéque veteris Falconis nomen servat.

Inde temporis lapsu ruinam minitans, cum nemo sub onere suo vellet suscipere,

Ab anno 1541. Ex libro actorum 7. fol. 184, & sequent.

Facultas, ne Philosophiæ quadriga hâc quartâ rotâ destitueretur, magnis impensis ad se traxit.

Professores ad Episcopatus apicem pronuper vocati 4. Archipræsul unus, de quibus hæc in adolescentia mea fusa carmina subjungo.

PETRUS LOMBARDUS
Archiepiscopus Armacanus Primas Hyberniæ.

Ergo ultra toto divisos orbe Britannos
Lombardo locus est & tibi Falco decus?
Nec timet hybernis loca fœta Aquilonibus inquam
Fæda? (pudendû etenim schisma tyrānis alit)
Patria cura metum, pietas vincire tyrannam,
Vincere debebam dicere, sola potest.
Si titubo, facit illud hyems si fortean erro
Caligans viso sole, quid inde novi?

MARTINUS RITHOVIUS
Yprensis.

Rithovii manibus contentus Falco volavit,
Rithoviique pedo Illustrior Ypra valet.
Grata ergo junctis celebret Brabantia Flandris
Rithovii manes, Rithoviique manus.

ÆGIDIUS DE MONTE
Daventriensis.

Urbs Daventria qualis est, eratque
Cum *de Monte* sacris præesset, almum
Cum de monte Dei pluisset imbrem
Doctrinæ, pietatis, & quietis.
At nunc Præsule mortuo triumphans
Cum de monte Dei ciet furorem
Hæresis rabiesque pravitasque
Urbs Daventria qualis est, eratque.

NICOLAUS A CASTRO
Middelburgensis.

A *Castro* ad Brugum properat, Præsulque Zelandiæ est,
Per terram æquè ac per mare Falco volat.

Per hos Belgarum tumultus desierat Falco volare, imo esse, donec paucorum inprimisque Joannis Vendevilii posteà Episcopi Tornacensis Viri clarissimi operâ vitam & decus recuperavit, nulli aliorum inferior sive ædificium, sive disciplinam, sive studiosorum copiam æstimes.

Gymnasiarcham, dum hæc scribo, habet S. Th. laureâ donatum & pro tempore Academiæ Rectorem. Sub quo majoribus auctè incrementis generosè ales, i pede libero quò fama & quovis scientiarum genere instructa juventus auspiciis tuis imbuta vocat. Tibi & ego fructus tui pars quantulacumque lauream Doctoralem & supremam Philosophiæ meæ impositam manum acceptam fero. Et ut solent gratiores accidere fructus arboris quam plantavimus, ita & tibi flores ingenii mei quod formasti.

Ex his 4. velut areis anniversariam Facultas instituens messem, superioribus Facultatibus transcribit juventutis suæ florem, gloriæ materiam & utilitatis, ideoque rarenter annus effluit, quin (mirum temporibus ita iniquis) ultra centenos & tricenos sistat Artium & Philosophiæ lauro insigniendos.

Hæc suot 4. universi nostri quasi elementa & studio inter se & amplitudine certantia, mente tamen eâdem Ecclesiam & Rempublicam juvandi, Lovanium ornandi.

Hoc tetrachordon Appollinis, hęc lyra Mercurialis. Cujus fides 7. Universitatis nostræ pectori velut jugo obtensas & felicissimorum ingeniorum pectine pulsatas, ô quoties audivimus sonum edere, quem totus inaudiat orbis! Possem exemplis docere nullum Ecclesiasticæ dignitatis ordinem esse, nec gradum, ad quem non aliquot in Philosophiæ ludo exercitati, imo exercentes adscenderint à proximis annis quinquaginta. Sed brevitatem professus supersedebo, & ad alia gradum faciam.

Stadium Philosophicum quod aspirantem ad honores decurrere oportet, biennii est. Logicæ annus, Naturali Scientiæ menses 6. Metaphysicæ trimestre, & repetitionibus tantundem impenditur. Studium quotidianum ordinarium in scholis est horarum ferè quinque, quibus partim dictata excerpunt è Doctoris ore, partim examinantur.

Exer-

Exercitia singulis classibus propria sunt, quotidianæ toto biennio disputationes, in quibus terni quaternive separatim certo quæstionum numero se invicem petunt. Errata notantur & finitâ hebdomadâ vel triduo plurium reus ad inferiorem, minimorum ad superiorem ordinem dimittitur.

Logicis & Physicis unius Pædagogii communes sunt disputationes per totos sex menses bis per hebdomadem, & 2. horis, duobus Logico uno Physico uno, certas positiones contra quosvis oppugnare volentes defendentibus, Præside Magistrorum aliquo. Disputationes 4. Pædagogiis communes sunt in quadragesima quidem convenientibus ad Scholam Facultatis Artium omnibus cum Magistro suo Physices auditoribus, & pro gloria cujusque inter se (altero alteri materiam certaminis præscribente) disputantibus. Et sub idem tempus per trimestre ferè diebus Dominicis eòdem iidem conveniunt, duo præfixis thesibus, per horas 2. defendunt, & quidem primò à *Priore Baccalaureorum* (sic vocant & eligunt in singulis Pædagogiis unum è doctioribus) argumentis petuntur, tum ab aliis. Assident Doctores, & sicuti necesse, formant, juvant, corrigunt. Actus publici Facultatis sunt in Logica *Determinantiæ*, ubi in celebri totius Universitatis consessu singuli de quæstione Ethica sibi per Præsidem Actus (is est ex Professoribus unus) proposita sententiam dicunt. In Physica post trimestre studium examinati *Baccalaurei* denuntiantur. Ita tamen ut *forma Baccalaureatus* in publico loco non detur nisi absoluto Metaphysices cursu & ubi in Logica & Physica itemque Ethicis publicè responderint. Kalendis Octob. absolutâ *repetitione* cum solemni sacro manumittuntur à Magistro Licentiæ candidati, & tota eorum cohors in tres classes dividitur: doctioribus duodecim (offeruntur è quolibet Gymnasio tres) primus ordo datur; qui proximi sunt, pari numero secundum obtinent; reliqui omnes simul, ordine pro eruditionis qualitate assignato, in tertiis censentur. Primi horis ferè 3. secundi 2. tertii dimidiâ *tentantur*, & ferè totidem *examinantur*. Tentamen prius est & eo periculum fit dignine sint examine.

Illi juniores, huic seniores in ordine docendi 4. Pædagogiorum Magistri præsunt: pro utrisque forma eadem, & singuli pro libitu suo ex libris de anima sententiam unam sibi deligunt, in qua primò examinantur, tum è singulis Aristotelicæ Philosophiæ libris Professores excepto proprio omnes ex ordine unam proponunt & discutiunt quæstionem. Omnia responsa à singulis in chartam conjiciuntur & domi juxta illa locus cuique suus designatur. Vota, priùs deposito ad manus Decani juramento tam Examinatorum quàm Tentatorum, *Regentes* Pædagogiorum conferunt & ingenioso artificio reducunt, certumque nec ulli controversiæ obnoxium ordinem omnibus designant. In cujus Pędagogio primus est, ibi per triduum noctes diesque compana pulsatur & studiorum vacatio est. Cæremoniæ quæ Academiam hanc inprimis ornant, in *Facultate* sunt. Nemo docet, nisi togatus & bireto Magistrali ornatus. Licentiæ candidati non nisi togati eînctique & si ad examen admissi sunt epomide ornati pedem domo efferre possunt. Baccalaureandi, Determinantes, Doctorandi, Decanus & Receptor & disputantes in publicis actibus suos proprios ornatus habent.

Licentiæ gradu candidatos omnes donat Cancellarius: Doctores creant Magistri sive Professores. In Pædagogiis tres sunt in convictu ordines, & prout cujusque media ferunt pendit. Astringuntur omnes ad matutinas serotinasque preces & quotidianum Missæ officium. Repetitiones suas vespertinas habent aliaque exercitia, nec nisi monito è rectoribus aliquo pedem efferunt: diebus singulis, quid studeant, proficiant, agant, speciatim dispicitur, planè ut hoc medio vix possibile sit non assurgere.

Inter Facultates superiores, Theologia se offert prima quidem illa si dignitatem, sed postrema si ejus in Universitate exordiū spectes.

Serius quippe & vix ægrè eam doceri Princeps impetravit ab Eugenio Papa anno 1431. (Bulla data nonis Martii Pontificatus anno 1.)

In ea dum hæc scribo Doctores re & nomine Eximii in urbe agunt quatuordecim.

Collegia huic studio propria sunt.

Theologicum quod vocant, à Ludovico de RYCKE fundatum anno 1442. variisque subsidiis diversorum beneficio augmentatum. (Ex Testamento ejus, cujus mihi copia est facta per D. Clausum S. Th. Doct. & Prof.)

Quod crescente inhabitantium numero visum plerisque fuit in duo partiri, prout etiam nunc divisum videmus. (Anno 1562.)

Hujus Collegii propriæ sunt disputationes Sabbathinæ, quas ob majus bonum placuit in publicas scholas transferri.

Pontificium ab Hadriano VI. ante Pontificatum Theologis destinatum & in Pontificatu confirmatum. Præsidem habet I. Jansonium Amstelrodamensem cujus extant commentarii in Cantica, Psalmos, & de Sacrificio Missæ. (Anno 1522. Ex Codicillo ejus per D. Jansonium mihi communicato.)

Habuit Michaëlem Bayum virum nescias an doctiorem an sanctiorem, cujus extant varia opuscula.

Archiducale sive *Regium* formandis ad animarum curam Sacerdotibus à Philippo Hispaniarum Monarcha institutum anno 1579. procurante apud Regem Joanne Vendevilio tum Consiliario, post Nerviorum Episcopo. Rectorem habuit claræ memoriæ Episcopum Middelburgensem Joannem Stryen. (Ex Diplom. Regio dato Madr. in Martio. per Doctorem Malderum mihi communicato.)

Tria hæc utpote primaria Rectorem habent S. Th. Doctorem, & plus minus sexaginta sunt in singulis longâ veste & studium & speciem aliquam religionis præ se ferentes studiosi.

Huc etiam referendum quatuor Ordinum Mendicantium Seminarium, illud quidem ab annis circiter viginti cogitatum & per Joannem Crabbium *Virum Doctum industrium & pruden-* (Ex litteris ultrò citroque à S. Majestate & aliis utriusque Ordinis, & ipsa commissione per Ordines ei facta, quam vidi.)

prudentem deque Religione Catholica optimè meritum Ordinis D. Augustini Provincialem pro cura sibi à reliquis tribus Ordinibus demandata Suæ Sanctitati, & Catholicæ Majestati commendatum, sed nec hactenus planè perfectum; nisi quod Serenissimus Princeps Religionis tuendæ & propagandæ desiderio & fructus inde secuturi ductus, nunc cœperit intendere. Deum rogo Principi bono optimam hanc mentem firmet, continuet, augeat, quod idem omnibus, quibus religio & virtus cordi.

Anno 1571. Ex litteris contractus datis 18. Novembris per Præsidem mihi ostensis.

Proxima sunt à superioribus Præmonstratense: studiosi istius Ordinis curâ 3. Abbatum inchoatum, quibus posteà 4. alii accesserunt.

Ubi justo numero Canonici in commune viventes vitam monasticam licet extra Monasterii sui septa agunt.

Carmeliticum eadem ratione Instituti ejus professis destinatum.

Anno 1491. Testamentum datum in Decembri Indict. 9. per Præsidem mihi exhibitum.

Sicut & Cruciferorum, quod Philippus de Volgaia Nobilis Zelandus Cœnobio Namurcensi reliquit.

Ejusdemque generis esse, putandum est Aulas Abbatiales Villarii, Averbodii, Tongerleti, SS. Bernardi, Trudonis, Bertini &c. non tam Prælatorum hospitio, quam juniorum ad studia mittendorum usui consecratas.

Ex Monumento ejus ad D. Petri.

Est ad extremum Audomarensibus, Lovaniensibus, Brugensibus in parte alendis subserviens ab Henrico Houterlé Scholarcha ad D. Petri inchoatum, auctum ab aliis.

Studiosos Theologiæ numeravi aliquando 400. & novi qui numeraverit ante has turbas 1215.

Scriptores & alios Viros illustres hìc recensere possem & constitueram; sed quia nec exactè, nec omnes licuit colligere, differam in secundas curas. Hoc tantum addam:

Curriculum bravio Theologico destinatum septennii est. Professores quotidiani tres, iique perpetui, Dominicalis & Festivus Catecheseos unus, Extraordinarii quatuor vicissim singuli per trimestre legentes. Exercitia disputationum publica sunt hebdomadatim sesquihoræ diebus Saturni.

Singulares disputationes pro duplici Baccalaureatu duæ, pro Licentia quatuor. In omnibus sex ordine promotionis servato unum Candidatum honoris & gradus oppugnant. Examen rigidum per S. Scripturæ & M. sententiarum libros præmittitur semper à Doctoribus. Post labores triennales ubi disputatione & examine præviis sui specimen dederint, Baccalaurei Biblici renuntiantur, & intra proximum sesquiannum ubi idem in libris prioribus sententiarum præstiterint, & commentario scripto, dissertatiunculâque in utramque partem publicâ se probaverint, Baccalaurei Sententiarum appellantur. Inde usque in septimum annum se comparant ad concinnandum in totos Sententiarum libros perfectum commentarium, & quaternas disputationes, quatuor Senioribus Facultatis Th. Magistris Præsidibus, oppugnantibus quibuscumque. Quem Priorem Baccalaureorum vocamus, omni publicâ disputatione in oppugnando primas obtinet, & à Decano Facultatis pro tempore eligitur è doctissimis quispiam. Hæc publica sunt, à quibus abesse studiosis nefas. Collegialia sunt Dominicales disputationes in controversiis fidei, in Pontificio Collegio; hebdomariæ in D. Thoma in Seminario, & ibidem quotidianæ repetitiones auditorum proximis diebus, itemque casuum conscientiæ &c.

Exercitia concionum ibidem & in Theologico, Leodicensique Collegiis. Vestis Theologorum talaris est cum bireto Magistrali (nec enim, exceptis Religiosis, ullum in Artibus non promotum ad gradus admittunt) sine quo nefas aliquid publicum agi. Disputaturi non nisi veste propriâ, cappâque ad margines pellibus munitâ se ostendunt. Inque his omnibus ita curiosi sunt, ut nesciam an unquam dissimulatum sit, quod maximè ornat Academiam.

Succedunt Theologicæ, Facultates sacrorum Canonum & sacrarum Legum, Decanos quidem in Concilio suos, sed Priorem alioquin unicum tantùm habentes.

Doctores Juris utriusque nunc sunt in Academia decem.

Et singulis annis (mirum temporibus ita iniquis) licentiæ gradum adipiscuntur plus minus 50. Et certè ex sola civitate Montensi, cujus Collegio præsum, natos vidi æstate precedenti spacio trium hebdomadarum septem, spacio quadrimestris quindecim.

Collegia huic studio propria sunt.

Anno 1485. Testamentum datum an. 1484. 25 Augusti per Doct. Vermy Præsidem exhibitum.

Quod Robertus à Lacu Deiparæ apud Ultrajectinos Decanus extruxit, auxerunt alii, Facultas Juris gubernat.

Ubi Baccalaureorum utriusque Juris est congregatio & disputationes hebdomadariæ, præsidente proprio Decano communibus votis electo: quorum numerum memini non infra ducentos fuisse, nunc rarenter est centenario minor. Decanum invenio primum Henricum de Ballirlo postcà Officialem Tornacensem.

Restauratorem Collegii, & primum à reparatione Decanum Guilielmum de Angelis Antwerpiensem. Et observo numquam quatuor Decanos sibi succedere, quin eorum unus ad Doctoratum, Consilium Principis aut Patriæ, dignitates Palatinas aut civiles evectus sit.

Anno 1554. Testamentum patris an. 1505. 10. Junii, & filii 7. Martii an. 1554. datum, à Doctore Corselio Juris Civilis Antecessore ostensum.

Est & aliud per Joannem Winkelium Prothonotarium ejusque filium studio Juris consecratum.

Utrique Doctor præest, numero habitantium ad quadragenarium fere accedente.

In utroque hebdomadariæ Disputationes Doctore Præside sunt & nunquam interruptâ serie continuantur, magno Studiorum fructu.

Ex Constitutione reditus & Testamento dato 25. Augusti Indict. 2. & Libro Actorum Facultatis.

Est & aliud per Anthonium Haveron fundatum anno 1484., per Joannem Carondeletum Panormitanum Archiepiscopum, utrumque D. Donatiani Brugensium Præpositum, renova-

renovatum auctumque & dotatum anno 1549.

Collegium Sacello, ædificiis, hortis, bibliothecâ insigniter ornatum, & magno nonnunquam studiosorum numero instructum. Ubi similiter Præside qui Collegii Rector est hebdomadarias Disputationes fieri leges & consuetudo jubent.

Stadium Juris solet esse Lovanii quinquennale, nunc pro temporum & studii ratione tempus certum non observatur.

Post biennii aut sesquianni studium, ubi constiterit trium ut minus Doctorum auditores fuisse, admittuntur ad examen pro gradu Baccalaureatus, & assignatur *Lex* cum *Capitulo* quam impugnantibus Doctoribus tueantur. Quo facto, si digni honore censeantur, in publicis scholis idem præstantes titulo ornantur. Et tum nomen dare solent Baccalaureorum Collegio.

Ad licentiam qui asperat, ubi semel quidem publico loco *disputaverit*, itemque semel *repeterit* aliquam juris materiam contra quosvis oppugnare volentes, postridie examini subjicitur, ubi & docet & explicat docturi more, & denique defendit præfixa ex Legum, Decreti, & Decretalium libris. Et si placet sufficitque doctrina, ad Chorum D. Petri à Doctoribus deducitur, & post orationem à Cancellario Licentiatus denuntiatur. Quod autem solent olim omnes publicè docere post adeptum honorem, nunc ferè extra usum est.

Viros hic primæ famæ habuimus *Joannem Wamesium*, cujus Consilia summo cum fructu & applausu omnium leguntur, creatum an. 1553. *Philippum Zuerium* nuper vitâ functum, creatum anno 1570.

Evocati Doctores Lovanienses ad Concilium intimum Principis aut Patriæ, recenti memoriâ Arnoldus de Beca Doctor factus anno 1481. Jacobus de Rheno anno 1493. insuper Decanus Ziriesææ. Marcus de Steenbergis anno 1498. etiam Bruxellæ Decanus. Franciscus Cranevelza anno 1509. Hermes de Winghe anno 1530. Luduvicus de Pari anno 1447. Christophorus Gendt anno 1550. Joachimus Hopperus anno 1553. Joannes Vendevilius anno 1553. pòst Nerviorum Episcopus, Petrus Peckius, Joannes Malcot anno 1570. Stephanus Craesbekius, Thomas Soesius eodem. Præsides autem & Cancellarii ex eisdem fuerunt G. Bont, Everardus de Middelborch creatus an. 1493. Luduvicus Schoor anno 1526. Joannes Molinæus anno 1559. Petrus vander Aa eodem. Præter alios plures qui non ita occurrerunt. Unum addam & mirum ei qui calamitates Belgii seriò æstimabit; intra 50. proximos annos, quibus Brabantia miserum in modum afflicta est, non multò pauciores 50. Doctoratûs insignia Lovanii accepisse. Et didici ab oculatis testibus ante has civiles turbas fuisse in Academia ultra sex studiosorum Juris millia; ita ut scholæ legentibus Doctoribus pro dimidio capaces non essent.

Quinto loco Medicinæ Facultas est.

Cui Collegium proprium ære Petri Bruegelii Medici fundatum 1577.

Præest nunc Thomas Fienus, qui de cauteriis opusculum edidit.

Ex Testamento dato 20. Augusti Indict. 24. per Præsidem ostenso.

Postremùm in re literaria Collegia sunt. Illud à Francisco van Nieulant destinatum quidem, sed onere domus valorem excedente ex legatis Joannis de Vaulx cura Jacobi Baii Doctoris Theologi exoneratum, emptum, auctum, dotatumque. Ubi ad Logicem usque à primis Grammaticæ rudimentis prælectiones fiunt, cum ingenti fructu. Præest nunc Ægidius Bajus S. Th. Doctor & magnus est studiosorum numerus.

Anno 1578. Ex Testamento dato in Maio. Anno 1592. Litteris cessionis provisorum 21. Aprilis & institutionis 13. Martii anno 1591. factæ per D. Doctorem Baium mihi communicatis.

Trilingue à Jeronimo Buslidio Præposito tum Ariensi lectionibus trium linguarum instructum annitente imprimis Erasmo Roterodamo anno 1517.

Ex fundatione data 21. Junii per Receptorem mihi exhibita.

Ubi Viri Magni Valerius, Langius, Nannius, aliique complures & docuerunt & auditores habuerunt Duces, Principes, Comites tam nostrates quàm exteros.

Habet bibliothecam insignem imprimisque græcam.

Huc inserenda Historiarum & latinæ linguæ Professio Principum & Ordinum munificentiâ in Universitate fundata; quam æternæ memoriæ Justus Lipsius obiit, de quo hoc tantùm dico; alibi aliter & ampliter magis dicturus. Post cujus mortem Serenissimi Principes me Historicum suum & Provinciarum Belgicarum substituerunt, denique Ericium Puteanum Virum Eruditum Mediolano evocarunt lectoris officio functurum.

Præter hæc mixti studii varia sunt Collegia: omnium hæc præcipua.

Atrebatense, & *Cameracense* per Nicolaum *de la Ruystre* ex Præposito Sancti Petri Atrebatium Episcopum, fundatum anno 1509.

Ex Testamento dato an 1509. per Doctorem Gaudanum Decanum S. Petri Præsidem mihi communicato.

Anverpiense & *Alostanum* sumptu *Petri vanden Daele* Decani Alostensis, Regiâ Magnificentiâ extructum anno 1569. ubi tunc hospitium Principis est.

Ex Epitaphio in Sacello domestico.

Frisium & *Gandense* à Viglio Zwichemio Sancti Bavonis Gandensium Præposito & Consilii Principum Præside erectum an. 1569.

Ex vita ejus per ipsummet conscripta perque Doct. Lycopium Præsidem ostensa.

Namurcense per *Nicolaum Goblet* Dionantensem Præpositum, affinibus & popularibus suis relictum cum aliquali subsidio anno 1553.

Ex communicatis per Doct. Winngum Præsidem. Vulgo S. Anna.

Westphalium à Joanne *Pelt*. Universitatis Notario Rechlinchusianis suis destinatum anno 1584.

Ex Testamento dato 8. Oct. Indict. 80. per Decanum S. Jacobi Præsidem exhibito.

Campinense à Marcelio de Craenedonck ad D. Jocobum Canonico in honorem 5. vulnerum Christi dedicatum ad usus totidem studiosorum anno 1574.

Ex Testamento dato 20. Augusti Indict. 14.

Sabaudicum ab Eustachio Chappusio Regum Consiliario, Cæsarum Legato, Viro inclyto dotatum anno 1551. Anesiacensibus alendis potissimùm, & Sabaudis posteà, cujus Præses insignem de Venerabili Eucharistia Tractatum edidit.

Ex Testamento dato 13. Decemb. per Doctorem Jacobum Bayum mihi ostenso.

Castetense

Ex Testamento dato 28. Julii & Epitaphio ejus in S. Petro.

Castetense per Michaëlem Driutium Doctorem Juris Utriusque, Decanum Sancti Petri ac Leodicensium Officialem, institutum anno 1559.

Ex Testamento quod penes me est.

Hannomontanum à Joanne Bieven Juris Utriusque Doctore relictum anno 1595.

Anno 1579.

Bruxellense à Gregorio Divæo nuper donatum dotatumque.

Ex Testamento dato 6. Febr. per Doctorem Clarium mihi communicato.

Ultrajectinum testamento D. Ryneveldii inchoatum, sed necdum perfectum.

Leodicense, quod nunc ingenti impensâ & fructu extruitur auspiciis & curâ Principis Bavariæ Electoris Coloniensis, & Antistitis Leodini cui vita & felicitas.

Ultimo loco adjiciam Collegium & nomen & initia & Instituta debens Joanni Standonck Viro incomparabili. Qui religionis, & litteraturæ melioris bono Seminarium & Parisiis & Lovanii instituit, ubi Instituto inter monasticum & feculare medio juvenes ad omnium virtutum & scientiarum decora formarentur.

Victus iis in Collegio è piscibus, amictus chlamydibus cum capucio gryseo: præter Sacrum quotidianum, preces quotidiè horarias exolvunt, olim quidem majores canonicas, nunc B. Virginis minores. Admittitur ad Collegium qui modestiâ & eruditione inter concurrentes potior est, (concursus annui tempus affixâ ad valvas schædulâ omnibus indicatur.) Admissus per trimestre & loci & morum & disciplinæ facit periculum & unà sui. Si placent omnia, quasi voto publicè concepto veste donatur. Illud est, Patri domûs (sic meritò suum Rectorem vocant, à quo filiorum instar habentur) se obedituros, disciplinam & regulas servaturos, rem Collegii semper promoturos; & volunt hanc promissionem instar medii voti obligare. Quoad studia; in iis haud dubiè maximo cum fructu versantur. Utpote semper cùm à ludo redierint, in oculis Magistrorum agentes, quotidiana & hebdomadaria exercitia, disputationes, examina habentes, & de singulis perperam actis singulis feriis sextis rationem reddentes.

Hæc desumpsi ex Bulla Papali & diplom. Georgii de

Hanc vivendi studendique regulam Pontifex, Cardinales, Episcopi non probarunt tantùm, sed & maximis ornarunt privilegiis.

Ambasia Cardinalis S. Sixti dato an. 1502. quorum copia mihi per Patrem facta.

Concessum in domibus templa & oratoria struere. Sacerdotibus domesticis, ubi à Patre idonei judicati fuerint, & confessiones excipere, & casus Diœcesano reservatos absolvere permissum.

Pater cuivis Antistiti Catholico sine dimissoriis & Beneficio præsentat suos alumnos ad sacros ordines.

Idem aut pro eo conservator sicut inutiles Collegio pellere, ita sine licentia exeuntes per censuras Ecclesiasticas revocare possunt, appellatione quâvis postpositâ.

Domum in Sedis Apostolicæ protectionem accepit Alexander ejusque successu Pontifices.

Ex qua quanti fructus ad Ecclesiam & rempublicam redierint ipse testatur. *Intra paucos nimirum annos plusquam trecentos ad reformatas religiones transiisse, aliosque maximo numero ad regendas publicas scholas & alia S. Ecclesia munera obeunda directos.* Atque hoc in exordio hujus institutionis, & vivo adhuc fundatore. Quid ergo posteà latè propagatis hujus Instituti Collegiis? Quivis æstimet. Ego scio quos nostra Lovaniensis domus viros produxerit.

In uno concludam. Vulgò & verè dictum, hanc Standonicam domum Minoritarum & Carthusianorum esse Seminarium; addo ego Pastorum & Theologorum. Sola Antverpia non ita pridem habuit è Standonicis, quos scio, Pastores octo, Duacum Doctores & Professores Theologiæ quatuor, Lovanium plures. Et nescio an unquam Collegium Porcense fuerit sine aliquot è domo Standonica primæ notæ Professoribus, unquam promotio in Artibus sine aliquot inter primos Standonicis.

Ut in hoc ita in præcipuis Academiæ Collegiis Sacella sunt domestica, ubi quotidiè res divina peragitur, & pluribus locis vesperas cum Missa diebus Festivis solemniter decantantur, ferè musicè.

Ita planè ut in hac Academia non eruditio tantùm & boni mores, sed vel maximè pietas imbibatur.

SUBURBANUM LOVANIENSE.

IN Urbis Lovanienfis Suburbano, hoc eft intra primum ab Urbe lapidem pro ratione 7. portarum, totidem vifuntur cœnobia.

Porta Dieſtenſi.

Inter quæ & antiquitatis & ordinis & meriti jure primum Vlierbacenfe.

Verba funt litterarum fundationis datarum an 1125. Lovaniæ, Indictione 1. quæ mihi communicatæ funt per R. loci Abbatem Libertum Scalloonum.

Godefridus quippe Dux confiderans mundi gloriam inftar fluminis raptim præterfluere, & omnes amatores fuos fubitò vacuos relinquere, utile fore perfpiciens fi de divitiis Divinâ fibi largitate conceffis aliqua fervis Dei vivens impertiretur quæ moriens integra inveniret, locum Fliderbeka dictum ab omni tam fua quam Ecclefiæ Lovanienfis jurifdictione liberum Abbati Affligimienfi obtulit in Monafterii Benedictini formam coaptandum; cui Advocatus fit in perpetuum idem qui Lovaniæ Comes.

Ex litteris ejus datis anno 1158. Indictione 6. quarum copiam idem Abbas mihi fecit.

Cæterùm Godefcalcus Abbas Affligimienfis promovendis novi Monafterii rebus altarium & oblationum aliquot fructus indulfit, Præpofitumque & Religiofos ex fuis in novam tranfcripfit Coloniam anno 1158.

Ex litteris ejus datis anno 1173. ubi plures aliæ exprimuntur conditiones.

Cujus Succeffor Arnulphus ad preces Ducis & aliorum Vlierbacenfibus Abbatem permifit eligendum, tamen folùm ex profeffis Affligimienfibus.

Ex Bulla data 7. Maii per Victorem Papam ad Abbatem Affligimienfem, & Alexandri data ad Lateranum 3. nonas Januarii Pontificatus an. 5. ad Abbatem Parcenfem inquifitorem negotii futurum, & alia ejufdem ad Vlierbacenfes.

Cum autem bona Cœnobii, nefcio quo malo imminui obfervarentur, Alexandri IV. Pontificis juffu abfoluti Vliderbacenfes ab omni, quo Affligimienfibus obligabantur, fubjectione, conceffumque Abbatem ex fuis juxta præfcriptum regulæ & morem alibi fervatum eligere an. 1259.

Templum Vlierbacenfe auctum & potior Conventûs pars extructa fub an. 1170.

Ex Regiftro veteri.

Domus Abbatialis perfecta poft an. 1260. Templum à parte auftrali informatum anno 1472.

Patet ex litteris contractus cum Trudonopolitanis de quibus poftea.

Utraque fub initia turbarum in Belgio ab hæreticis ferro & igne propemodum in cineres redacta anno 1532. in Septemb.

Ex Annali præfixo Bibliis Cœnobii fcriptis an. 1406.

Cùm anteà domus refugii Vlierbacenfium Lovanii fortuito igne, cum omnibus Cœnobii monumentis & litteris abfumpta effet anno 1532. in Septemb.

Ex litteris contractus & permutationis domus Trudonopolitanæ cum Vlierbacenfi, quarum mihi copiam fecit D. Prælatus.

Poft vaftatum ergo Cœnobium Religiofi aliquamdiu in Trudonopolitano, quod emerant, hofpitio, egerunt.

Donec, authoritate Apoftolicâ Bogardorum Cœnobium (Ordinem Benedicti affumentibus qui inibi fupererant Religiofis) eis conceffum eft anno 1590.

ENCOMIUM
Abbatiæ Vlierbacenfis.

QUà pietas patefecit iter, queruli fingultus ite, & tu in lachrymas ingeniofe dolor.

Ad hunc animo, ad illas oculis effe convenit dolentibus ei, qui Vlierbacenfis Abbatiæ rudera, & triftes facri Collegii ruinas veniet contemplaturus. Illa, illa Palatii olim, nunc Univerfitatis Suburbana voluptas, Principum quondam, denique Mufarum delitiæ, Affligimienfis Abbatiæ primogenita, Benedicti Ordinis hoc in diftrictu prima Colonia

Immeritas fenfit Martis mortifque fecures.

Templum iftud quod fepulturæ locum Wefemalii Barones duo, Roterelarii 4. Toparchæ ex vicinis Lovanio complures magna ambitione optaverunt, ubi quina olim fumabant altaria, Sanctorum non contemnendæ corufcabant reliquiæ, à Ducibus dotatum, ornatum, frequentatum, nunc rudis eft & indigefta moles. Cœnobium ubi illuftri loco nati (non dubito) plures, denique viri doctrinâ & fanctitate fufpiciendi affiduas Deo laudes pangere folent, nunc feges eft. Et quid aliud in eo quam Troiam aut Troia oriundam Romam poft Gallorum rabiem liceat repræfentare, fi fas effet conferre virgulta cupreffis, facra profanis mifcere.

Libet interim ruinas afpicere, & (fi quid fatalis ille regnorum urbiumque carnifex Mars & Vulcanus nobis reliquum fecerunt) ipfas vetuftatis cicatrices eruere. Erit fortè quod recreabit, erit quod placebit. Ex Abbatum numero primus & ordine & merito *Everbardus*, regularis difciplinæ tenax obfervator, nec minùs rerum quæ feculum tangunt providus. *Wigerus* alter ab hoc veftigiis deceffforis fui infiftens. *Theodoricus* fucceffit, Cardinalis & Legati Papalis manu in Cathedrali Leodicenfi initiatus anno 1188. cum infuper Chriftiani Principes facræ militiæ nomen darent, mortuus 3. nonas Aprilis anno 1235. Cujus Succeffores *Godefcalcus*, obiit fecundo nonas Maii... *Arnoldus*, obiit anno 1276. Reliquos injuria temporum invidit; etfi nomina in Martyrologio & fchædis veteribus repererim, tamen quia nunc ordinem nec tempus vitæ fcio, fuperfluum putavi eis paginam replere. Vigefimus in ordine fuit vir undequaque magnus & Principibus acceptus *Rodulphus Cæfaris* fato functus anno 1424. Abbatem poft fe habuit *Robertum à Marthem* claro loco natum morte præventum pridiè Kalend. Aprilis anno 1456. Poft quem *Leonardus Griboval* Decretorum Doctor vigore mandati Apoftolici benedicitur. Cui anno 1484. è vivis fublato *Joannes de Langrode* fuffectus, cujus ævo per S. Jacobi Leodicenfium Abbam & Sanctæ Sedis Commiffarium invecta eft Burfeldienfis in hunc locum reformatio. Is in vivis numerari defiit anno 1519. & furrogatus *Joannes Panhuys* qui primus infulas à Romano

Quo anno, fubticetur.

Vide Seriem Abbatum in Brabantia Sanderi.

mano Pontifice impetravit, viam universæ carnis ingressus anno 1543. Et deinde *Joannes Marotelle* vir sive genus, sive doctrinam, sive prudentiam spectes, eximius, ad alteram vitam vocatus anno 1567. 10. Kal. Maii.

Quo surrogatus *Joannes Heutaert* anno 1571. animam efflans, ne afflictionem domûs suæ videre cogeretur. *Petrus* enim *Coels* vix inauguratus videre debuit sanctum Dei impuris atheorum manibus profanatum, eversum religionis conciliabulum, integritatis asylum. Nec hoc satis; ipse vinculis mancipatus parum abfuit, quin inter luporum manus animam efflare debuerit, Cœnobium interim post se relinquens multis obnoxium calamitatibus. Quod anno 1586. *Liberto Scalonio* ab Hulsberch claris orto natalibus, & Prioris munere diu apud Trudonopolim functo committitur, cujus industriâ aliquantulum respirat temporum iniquitate oppressum Cœnobium.

Huffel.

Haud procul ab hoc Cœnobio *Huffla* est Patritiæ Lovaniensis peculium & nomen, unde primum in Senatu invenio Ægidium anno 1354. & celebrem Joannem octies Consulem.

Porta Bruxellensis.

Est insuper in Suburbano, sub ditione Baronatus Heverlensis Virginale Collegium; est regulâ utens propriâ, ut alibi dicam, ad Augustinianam tamen accedente, & subjectum

Anno 1517.

Cisterciensi Abbæ in Villario. Fundator hujus Henricus primus, promotor Dominus Heverleæ & alii, finis leprâ infectos judicare, judicatos (siquidem Cives Lovanii, aut Heverleenses sint) recipere & alere. Numerus olim incertus, denique à Duce definitus anno 1422. novenarius. Cœnobium pronuper exustum sensim reparatur. Antè illud Icon est & ara, ad quam inaugurandus Brabantiæ Dux primum solet juramentum edere & precibus nuncupatis dono aliquo honestare.

Porta Hovensis.

Haud procul hinc Cœnobium Cælestinorum est de quo in Heverlea dixi.

ENCOMIUM

Prioratus B. Mariæ in Bethleem in Suburbano Lovaniensi, quà Mechliniam iter est, & unà reformationis Canonicorum Regularium ultimæ.

Porta Mechliniensis, est ditione Heveulensi.

Ladua ad nomen Parochiæ sive Capellæ sub qua & in qua cœnobium fundatum dictæ Ostetheym, id est Orientis domus.

TRanseamus usque in Bethleem & videamus quod factum est. Deus ab Austro veniet & in Oriente firmabit sedem suam. Labis & sordium expertes cum Angelis: potentes doctrinâ, opibus, honore cum Regibus: plebei & reliqua turba cum Pastoribus adeste visuri Mariam in continentiæ, Josephum in paupertatis, Jesum in obedientiæ regularis voto triplici tres oblectatos, adumbratos, & ad vivum expressos.

Erat regiæ & metropoli Judæorum Bethleem orientalis contigua, nostra occidentalis regiæ & metropoli Brabantorum.

Locus sive capella 4. antea à Scholastico S. Bartholomæi Leodiensium dependebat.

Illa regiæ, hæc Apostolicæ tribus peculium. Illa Judaicæ, hæc Augustinianæ decus familiæ. Illa legalis, hæc Regularis æmula observantiæ. In illa tugurio conclusus in urbe locum non reperiens Christus, in hac Christiani in orbe requiem animabus suis non invenientes, novo austeritatis genere *perpetuæ inclusionis professi regulam*, ultimam Augustiniano Ordini perfectionis notam adjecerunt. In illa linteolo pannisque involutus Jehova vagitu suo velut classico salutis nostræ gloriosum cum inferno duellum auspicatur, in hac & pelle & lineis amicti fratres psalmodiis velut buccina potestatum infernarum & mundi Principem ad generosum incessanter provocant certamen. Nequaquam ergo ut illa ita & hæc minima dicenda inter Eremos Brabantiæ, ex qua quinquaginta & amplius Cœnobia toto Belgiô, reclusionis suæ exemplum, normam, exordium acceperunt. Qua autem id ratione, & à quo & quando factum, accipite. Annus agebatur à redempto orbe supra millesimum trecentesimum nonagesimus tertius, cum Pastoralis curæ onus in Osterheym commissum Godefrido de Curia (quem Canonicum Nivellense & Sylvæducense Decanum & Cantorem Lovaniense Collegium habuisse glorietur) S. Th. Baccalaureatum Parisiis adepto. Et id temporis in Osterheym Reclusa (utar vulgari nomenclatura) tertiam Francisci Regulam professa. Post cujus obitum Catharina *Borsbekia* Antverpiana in locum surrogari obtinuit; & amplius humanæ, fœmineæ, suæ conscia imbecillitatis, planè plenèque optans mundo nuntium remittere, in cellulam numquam egressura concludi- tur. Quin imò frequens Godefrido hortatrix erat, similis Instituti ut Cœnobium extrueret.

Vestis illa Eremitarum olim, nunc Regularium

Ex chronico Bethlemitarum p. 2. articulo 1.

Anno 1412.

Articulo 2.

Articulo 3.

Nomen ei Margareta de Sichenis quæ ob. an. 1394.

Joannes Wininghen Dominicanus Doct. S. Th. & Professor dialogum, Heymericus Doctor epistolam pro inclusione Regularium scripserunt, quos consule.

Audit ille & re tantisper in seriam cogitationem admissâ proximo anno in natali solo cœpit Monasterium struere & Regulares S. Augustini sub Jacobo de Vriesem Priore delecto congregare, qui non multò post *inclusionem expressâ professione* promittentes, authoritatem faciente Petro de Alliaco Cardinale & Leodiorum Antistite, exemplum dederunt quod virorum in Belgis collegia, paucis post annis 27. fæminarum pænè omnia imitari voluerunt. Adeò ut ex tunc Collegiorum Virginalium specialis cura, visitatio & reformatio plusquam viginti trium Cœnobiarchæ Bethleemitico committeretur, onus omnino impar humeris ejus qui solitudinem in delitiis habebat.

Obiit illa anno 1406.

Ex litteris Jacobi de Veniy Scholastici S. Bartholomæi & Patroni 4. Capellæ de Osterheym locum & consensum dantis.

Anno 1414. 2. Septemb.

Ex diplom. ejus dato anno 1427. 4. Martii cujus exemplar est in chronico.

Quod non obscurè advertens Antistes Leodiensis authoritate sua onus visitationis in diversa Monasteria partitus, pauca Bethleemitico reliqua fecit anno 1432. 4. Novembris. Cæterum hoc uno verbo annotandum,

Barlandus in Brabantia ait Cameraci Episcopum factum.

Ea nominassem nisi putassem supervacaneum, cum suis singula locis dicenda sunt.

Diploma ejus extat ibidem.

Priores hujus domus usque ad annum 1500. certatim omnes aliquam Cœnobii notabilem partem fecisse aut perfecisse. Invenio Cœnobium hoc aliis Priores subministrasse diversis temporibus... Sanctitate & revelationibus conspicuos hic vixisse 3. Ut non immeritò mihi

Numerus non exprimitur.

 gratuler

gratuler illius me Collegii membrum esse cui talis præfuerit, ea me in urbe natum, unde tanta prodierint.

ENCOMIUM
Parcensis Abbatiæ.

Porta Parcensis.

IN nova fert animus mutatas dicere formas Corpora, Dii cœptis, etenim mutastis & istas, Aspirate meis.

Sic ferè olim Poëta quàm civis felicior: ego nunc speciosam, sed certam relaturus Metamorphosin quâ substitutos feris homines; factum ex spelæo sacrarium; rude castrum cœlestis odeii habitum assumpsisse; cornibus æra campana; clamoribus hymnos; venatoribus canonicos; sterilitati ubertatem; voluptati religionem; mundo cœlum successisse cum fructu liceat contemplari. Adeste generosâ stirpe & indole, quibus animus est

Exercere feras & fallere retibus apros.

In nemus est iter, sed nemus nemini, nisi qui affectat ad Superos iter, parens patensque: nemus non Dianæ sed Deiparæ inscriptum.

Nec vos autem avertite nec mentem, terræ filii quibuscum sylva jam olim aliquid habuit commune: maturate gradum; hæc officina est, ubi nullo malleorum strepitu in quiete & silentio aptantur lapides cœlesti Hierusalem coaptandi. Et denique, ô! quibus in libris & litteris est animus, advertite, & invenietis

Secessus gratos & amata Musis otia.

Non illos quidem superbæ eruditioni & eruditæ superbiæ, sed doctæ pietati & pientissimæ doctrinæ consecratos; hæc non Musis, sed Mystis ornata; non Sororibus, sed sanctiore titulo Fratribus dicata; non morti sed vitæ destinata & transcripta. Juvabit fortasse nemoris hujus transformationem ab ovo cognoscere & sacri hujus Collegii fundamenta incrementaque examinare. Curabo sanè & totum velut in tabula depingam.

Verba literarum Ducis datarum anno 1129. Indictione 7.

Ex literis consensus per ipsum datis an. 1131. quæ extant c. 1. parte 2. Codicis.

Ex versu veteri ad sinistram Chori in pariete.

Locum in Australi parte Lovaniæ feris sylvestribus deputatum ab antiquo Godefridus Dux I. Gultero Abbati Laudunensi donavit ad usum Monasterii Præmonstratensis ibi constructi, authoritatem faciente Alexandro Episcopo Leodicensi.

Ecclesiæ pars illa, ubi nunc odeium visitur, ex ruderibus castri veteris structa, & Virgini Matri, Divoque Evangelistæ inscripta est anno 1128. Aprilis 22.

Ex veteri inscriptione unius fenestræ.

Anteriorem verò Ecclesiæ partem longo post tempore Alardus de Fura Abbas superaddidit circa annum 1280.

Ex marmore sepulchro ejus superimposito.

Ex Insignibus & Epigrapje ejus diversis locis.

Cœnobium paulatim à tenuibus initiis extructum, ab Gerardo Abbate 21. muris cinctum amplioribus sub an. 1425. Portam mediam cum ædificiis contiguis, itemque loca ad meridiem & occidentem Theodorici 23. Abbæ opera adjunxit anno 1480. aut circiter.

Quibus in ordine Prælatorum 25. Ambrosius anteriorem cum suis ædificiis portam egregio opere præfixit post annum 1500.

Ex superlimin. & pictura patronum ejus referente.

Aulam porrò Abbatialem refecit successor Ludovicus anno 1550. plus minus.

Ex Insignibus & oculatorum testium relatu.

Totam Abbatiam denique vitio temporum collapsam nostrâ memoriâ Franciscus 29. Abbas restituit pro magna parte.

Ex Abbatibus primi ferè Lauduno advenerunt 23. Theodoricus infulas primus obtinuit.

Series omnium hæc est. *Simon* rigandæ novæ in Brabantis plantationi anno 1132. Lauduno missus, ab Alexandro itemque Alberone Leodiorum Episcopis immunitatem & confirmationem obtinuit, obiitque anno 1142. *Philippus*, cujus & fratrum rogatu Fredericus Romanorum Rex Advocatum suo loco declaravit Godefridum Ducem & ejus successores. Recessit Laudunum surrogoto *Thoma*, qui ob. anno 1166. Successerunt *Philippus*, *Daniel*; *Sebastianus*, de quibus pauca reperio.

Ex litteris ejus datis anno 1141. regnante Conrado II. quæ extant c. 2. parte 2. Codicis.

Ex Diplomate dato Bononiæ anno 1144. 15. Kalendas Julii.

Ex Molano & Divæo in rebus Lovaniensium qui cathalogum Abbatum habent.

Denique *Ivanus* claro Bierbacensium Baronum genere natus, ob. 1226. *Henricus à Bruxella* non inferior nobilitate, pietate & industriâ par Lauduno accitus, obiit an. 1242. Denique *Alardus à Fura* magno loco natus & habitus, obiit anno 1289. *Wilhelmus de Libbeke* & ipse natalium splendore & vitæ integritate æquè illustris, obiit anno 1306. *Sigerus de Vinkebosch* pietate dubites an doctrinâ magis celebris, obiit anno 1314. *Guilielmus de Herent* natalium splendore & vitâ suspiciendus si longiorem Deus vitam non invidisset, obiit an. 1316. *Godefridus de Atrode* notæ apud Belgas stirpis, obiit anno 1332. *Henricus de Rodingem* Patriciâ & Equestri oriundus familiâ obiit anno 1339. *Joannes de Vinkebosch* superiori affinis & generis & morum germanitate, obiit anno 1342. *Arnoldus de Wesemale* primariâ in Brabantis natus familiâ, obiit anno 1350. *Nicolaus Boseret* Nivellensis, obiit anno 1361. *Stephanus* S. Theologiæ Doctor Eximius, vir nulli secundus, obiit anno 1368. *Henricus de Overbeke* obiit anno ... *Joannes Namurcensis*, genere, doctrinâ, virtute clarus, obiit anno 1414. *Gerardus de Goetsenhoven*, sive progenitores, sive opera, sive famam spectes, clarissimus, obiit anno 1434. *Walterus de Beringhen* Patricius natus, qui impetravit ab Eugenio IV. contra quosvis invasores Conservatorem Præpositum D. Andreæ Coloniensis aut D. D. Dionysii Leodiensis aut Petri Lovaniensis Decanos, obiit anno 1494. *Theodericus de Tuldel* Becanus laureâ utrâque nunc insignitus vir planè magnus & Infulatorum primus, renuntiavit, abiitque an. 1494. *Arnoldus Weyten* non indignus viri tanti successor, obiit anno 1515. *Ambrosius Angeli* Ecclesiæ Cœnobiique formator & reformator eximius, obiit anno 1543. *Ludovicus vanden Berghen* Principibus Belgii ob singularem prudentiam unicè carus, obiit anno 1558. *Carolus vander Linden* Ordinibus inprimis acceptus,

Ex Epitaphio ejus in sanctuario.

Ex Martyrologio veteri ad 25. Maii.

Ex marmore in ejus sepulchro.

Ex rotulis defunctorum in Choro. Divæus l. 1. p. 2. Rerum Brabantiæ.

Ex geneal. Wesemaliæ Baronum.

Ex Cathalogo Abbatum Præmonstrat.

Ex Monumento ejus marmoreo.

Ex Bulla data Ferrariæ anno 1437. 6. Idus Feb. Pontif. anno 7. quæ habetur c. 15. parte 3.

Ex Epitaphio ejus.

Ex Cenotaphio ad latus odeii dextrum.

Ex Chronico Carthusiensi ad hunc annum.

Ex communi ejus & successoris tumula marmoreo.

Ex Litteris clarorum virorum utriusque ordinis quorum exemplaria vidi ostensa per Mathæum Boschman Priorem mihi.

Ex Epitaphio & Epicedio ejus.

tus, obiit anno 1576. *Ambrosius Loots* calamitosa expertus tempora, fidei tamen Deo Principique datæ & debitæ tenax, gregisque sibi commissi fidelis custos, obiit anno 1583. *Franciscus Vlierdenus* S. Th. L. maximo Ordinum & Brabantiæ luctu nuper è vivis sublatus anno 1601. *Joannem Drusium* nactus est successorem S. T. Licentiatum, cujus beneficio monumentorum & privilegiorum mihi copia facta est.

Vidistis non vanam nemoris hujus metamorphosin, ingressi Præmonstratensis atrium Palatii spectatis non

Sed { Fumosos in imagine vultus,
Famosas in marmore mitras:

Aut veriùs in memoria viros. Triplici acie in tricipitem humani generis adversarium proficiscentes, pietatis, nobilitatis, doctrinæ. In prima constituo Abbates septem primos qui solida Religionis & arctioris vitæ fundamenta jacientes, non exiguam nobilium copiam permoverunt ad renuntiandum seculi pompis. Ex quibus decem ex ordine Prælati subsequentes generis claritatem cum vitæ integritate conjungentes in sui admirationem religiosos, in exemplum Seculares magno numero pertraxerunt. Denique accesserunt regulares vitæ desiderio eruditi complures qui triariorum instar agmen claudunt: cujus generis Archimandritæ à præsenti tredecim omnes litteris sacris in primis probè instructi & laureâ ferè insigniti ad magnas curas Religionis & Reipublicæ assumuntur. Hic in Præmonstratum evocatur Ordini toti præficiendus, ille in regiones longinquas Ordinum Patriæ rogatu ad Regem potentissimum mittitur Orator, alter Provinciarum aliquot Circator (sic Visitatorem aut Provincialem vocant) instituitur, alius ad reformandum collapsæ Religionis statum assumitur, alius ad alia.

Stephanus fit 18. Abbas Præmonstrati.

Carolus 27. ad Hispanum R. Legatus.

Franciscus 29. Brabantiæ & Frisiæ, Joannes 30. Brabantiæ visitatores.

Idem Franciscus 4. diversis locis Monasteria reformavit.

Adeoque à centum & 50. annis, certissimo optimæ disciplinæ argumento, percurrens Concilii generalis acta observabit, annum vix unum abiisse, quin Patrum Conscriptorum auctoritate Abbati Parcensi aliquod munus Ordinis demandatum sit, aut Judicis, aut Auditoris, aut Reformatoris Monasteriorum, Pastorumque, aut Circatoris. Imo exempla invenio septem Provinciarum (ex quibus regna 3. Ducatus totâ Europâ amplissimi tres erant) onus in unius Parcensis humeros cum fructu rejectum. Quid? quod S. Norberti Tutelaris in album Divorum solemnis relatio *Ambrosio Loots* Parcensi Ordo acceptum ferre debeat.

Anno 1497.

Talibus capitibus miretur membra respondere: ita ut tempore quo hæc scribo, in magno Religiosorum numero vix ullus sit, nisi Licentiâ aut Baccalaureatu Theologiæ insignitus. Ab hominum memoria, præterquam quod vicini Lovanio utantur, fruantur exercitiis, Lectorem domesticum habuerunt S. Th. Doctorem imò sæpè ex Doctoribus primum.

Idem scripsit mandavit Servatius de Lairuels Visitator qui scripsit ad regulam S. Augustini.

Libet & opes considerare, non illas quas rude vulgus suspicit & admiratur, sed cælestes & duraturas. Indulgentias habent Pontificum duorum, Cardinalium 23. Episcoporum 30. authoritate & beneficentiâ concessas.

De his Bullæ extant, quas longum esset referre.

Privilegia habent Pontificum 12. Episcoporum 7. Cæsarum 2. Ducum 6. data, aucta, roborata donationibus. Abbas ab antiquo *Ducis Archicapellanus* & *Confessor*, & domestici religiosi perpetuo novem aut decem Pastorali curæ deputati quaquaversum gregi Dominico pascendo egregiam & utilem navant operam: duo aut tres assiduè in Academia commorantes sacro studio solent consecrari. Scilicet ut ne locus sit, ne munus sit in Ecclesia, in quo & ad quod non feras aut venatores suos Parcus mittit aut miserit.

Bullæ extant Codicis parte 1.
Litteras habentur Codicis parte 2.
Diplomata extant Codicis parte 2.
Id fatetur & confirmat Joannes Dux in Diplomate dato anno 1416. quod extat c. 18. partis 1. quod confirmat Dux anno 1606.
Idque ex Privilegio Joannis Episcopi Leod. anno 1233. & Adriani VI. Papæ.

Æquali ferè à Parco & Lovanio, qua Diestam iter est, spacio distans Virginum Candidi Ordinis Præpositura sub & à Parco pendens tali propagata initio.

Fundatæ sunt bursa à Carolo 27. Abbate.
Extra portam Thenensem fundata est.
Extra portam Thenensem fundata est.

Razo de Udekem 8. filiabus, instinctu & authoritate propriis Præmonstratense Institutum amplexis in Pelleberga Cœnobium struxerat: sed à Parcensibus aut prohibitus aut non receptus Ducis Henrici dono locum, juxta Ghempam, cui insula Ducis nomen, obtinuit, in quem translato Cœnobio auctoque Antistes Leodinus ex Parcensibus Præpositum assignavit. Templum anno 1260. à Suffraganeo Leodicensi dedicatum. Hinc advocatæ Virgines Vallem Liliorum fundarunt, & alia virginum Cœnobia.

Divæus in fine vitæ Henrici 1. & Molanus rerum Lovaniensium libro, quamquam alii Reynerum Razonis F. porrò 1. Litteræ ejus hac de re datæ sunt anno 1229.

Utrique autem Cœnobio Parcensi & Ghempensi potestas à Duce facta venationis, &c.

Hoc autem cùm Præpositum habere soleat perpetuum, nunc temporarium dumtaxat habet, à nutu Abbatis pendentem.

Non omittendum etiam in suburbano Sacellum cum suis stationibus 7. ad memoriam itineris acerbissimi, quod sarcinâ peccatorum nostrorum oneratus Servator noster in Calvariæ locum suscepit, & dolorum Virginis Matris, quod magnâ hominum frequentiâ visitari solet.

Superest Cisterciensis Virginum Abbatia sub Wesemalia quam jam jam dabo.

PRÆFECTURÆ

SUB LOVANIO SEQUUNTUR HÆ.

WESEMALIA BARONATUS.

CElebris hujus loci (quem WESEMAEL & WINSEMAEL nonnumquam video appellari) originationem sæpiùs inquirens, necdum quod solidè placeret reperi. WESE pupillum, WISE sapientem, WINSEL victoriam significat; MAEL communis plurium locorum, temporum, rerum est terminatio, cùmque MAELEN molere significat, & sciam primum his locis Dominii signum fuisse jus molendini, adeoque pro ratione molarum distinctionem subditorum hujus vel illius Dominii olim factam, cogitavi aliquando inde hoc nomen emanasse.

Hi DACHMAEL jugerum, AVONTMAEL cœnam, GEMAEL uxorem Sonat.

Wesemalia insigni curiâ olim instructa, fuit aliquando Arscotani Comitatus appendix, & fortè obvenit uni ex liberis Arnulphi Comitis, qui servato paternorum insignium scuto, colore dumtaxat (mos iste tunc erat) mutato ad posteros transmisit, cognomen non ab Arscot, sed à Toparcha Wesemaliæ retinentes. Datum autem Arnulphi memoriæ, ut primi ferè istius stirpis, omnes Arnulphi sive Arnoldi appellatione gavisi fuerint. Familia autem Arscotana quando & qualiter desierit, nescio, certus interim Arnoldum de Bernaige Equitem & Lovaniensium Ducem Wesemaliæ Toparcham fuisse: sed an ad posteros in rectâ linea sibi succedentes transmiserit, cum omnes nudo Wesemaliæ cognomento utantur, scire non potui. Saltem cum mascula illorum stirps deficere incepisset, invenio Carolum Carolesium Ducis nostri tum filium, posteà Successorem Wesemaliam ad se traxisse, & fortè Joanni Croyo Rodii Domino contradidisse, à quo emptionis viâ Guido de Brimeur Hembricurtii Toparcha obtinuit, & denique à Guidonis nepote Carolo Jaspar Schetz emptum suæ reliquit posteritati.

Anno 1260.

Liber vetus curiæ incipit à Joanne Domino Falasii.

Liber nonus curiæ feudorum fol. 57.

Anno 1471.

Brimæa Stirpe de Megemensibus de Schetzia in Grobbendonckio.

Anno 1561.

Quoad familiam Wesemaliam, constat inter primarias semper Ducatûs fuisse, primos Duci Godefrido Sacramentum dixisse, Tutores impuberis Ducis secundò, Duces in præcipuis bellis semper, Ducum nostrorum per matrimonia affines aliquoties nobilissimarum stirpium conjugiis perpetuò felices, præcipuorum in Brabantia Dominiorum hæredes. Testes *Gerardus* qui ductâ Ducis nepte Bergas ad Schaldim sibi & suis posteris accepit possidendum anno 1306. *Gerardus* alter qui Merxemum suæ stirpi asseruit, *Joannes* qui Falasium anno 1380.

Vide Heuterum l. 6. rerum Burgundicarum de hac stirpe.

Vide Henninges fol. 287. parte altera 2. & 3. regni in 4. Monarchia.

Vide Codicem feudalem.

Junctus stirpi Brimææ anno 1260. Arnoldus, Beaufremontiæ anno 1350. Joannes, ejusque filii Arenbergicæ & Diestanæ, Rassegemiæ Gerardus sub idem tempus, Bouterseмiæ Arnoldus anno 1312. Borseliæ Gerardus anno 1360. Merodiæ Machtildis, Elizabeth Sevenbergensi circa eadem tempora.

Ex geneis nominatorum apud Henningea, Lazium, Heuterum.

Militiæ decora si petis, accipe Arnoldos tres Grimbergano anno 1144. Stadiensi anno 1234. Curtracensi anno 1302. claros. Ut taceam Gisbertum bello Flandrico anno 1332. & Arnoldum Woringano, anno 1288. alium cujus nomen non inveni in Grimogattensi anno 1479.

Palatinos etiam honores interest annotari; Et quidem, si annalibus fides est, à Barbati Ducis ævo Wesemaliensis declaratus est Brabantiæ Mariscallus. Ego licet infinita viderim diplomata tum ab ipsismet tum ab aliis scripta ubi Wesemaliorum aliquis laudabatur, nullum tamen vidi Mariscalli nomen usurpasse ante Arnoldum qui circa annum 1260 vixit, quod post eum omnes imitatos comperio. Joannes autem Wesemaliæ & Falasii Toparcha primus, quod sciam, se ERF-MAERSCHALCK, id est Mariscallum hæreditarium appellavit anno 1385. nunc Archimariscallum vocant.

Divæus & Molanus idem tradunt. Et si quis aliqua videre optat, Lintrense cœnobium adeat.

Est privilegium Lovanii datum anno 1385. ubi sic scribit.

Et feudorum codex ab hoc inter beneficia Mariscallatum recenset In diplomate per Dominum Gevartium mihi communicato.

Baro Wesemaliæ ut triplicis justitiæ potens, ita Senatum & Tribunal suo pro arbitrio format.

Satrapam (Drossardum nostri vocant) arci præfuisse ante Burgundorum Principatum, ex actis publicis disco.

Ex registro quodam Iarcensi ubi nominatur Joannes quidam.

Sicut & *Prætorem* olim separatum habuisse & districtus Lovaniensis *Capitaneum*.

Cætera lege oppidi utitur, & more aliorum pagorum gubernatur.

In re sacra dependet Ecclesia ab Abbate Averbodii, qui Pastorem ibi constituit.

Et audio, 7. Capellanorum Collegium hìc aliquando fuisse & celebrem Beati Jobi memoriam; cujus meritis plura Deum miracula patrasse, & augendæ fidelium devotioni Pontificem maximas largitum indulgentias vulgo notum est.

Ex cathalogo præfecturarum Lovaniensium per Pensionarium mihi communicato.

DE MARISCALLI DIGNITATE NOTATIO.

CIrca Mariscalli nomen, originem, officium plurimi extremum ingenii sui occuparunt ut rei veritatem aliquatenus elicerent; ejus Laconicè quantum Brabantiæ interest, hæc pauca è multis in chartam conjecimus. MARCK veteribus Gallis equum significasse, sicut hodieque MAIRE Teutonicè equam sonat, tradit Pausanias. SCHAL curam habentem aut etiam Magistrum quidam interpretantur: ego SCHALCK cautum & peritum

Opinio Castelli vero Itali, Sententia Claudii Fauchetii Franci

ritum ſcio & nobis & Germanis eſſe.

Origo an à Franeis, an à Germanis, incertum: certè non ante Francorum in Galliis dominatum celebre nomen.

Articulo 13. Conventus Valencenenſis inter Lotharium & Carolum Calvum.

Officium cliecre licet, dum leges utriuſque nationis examinamus. Gallicas quidem tempore Caroli Calvi ubi jubet *miſſos ſuos*, id eſt commiſſarios, ſive tempore æſtatis cùm ad granum ducuntur equi, ſive hiemis cùm *Mariſcalli alimenta ſubmittunt*, à rapinis abſtinere: Germanicas autem, ubi *Si*, inquit, *Mariſcallus qui eſt duodecim equis præpoſitus occidatur*, *ſolvet ſolidos* 40. Scriptor Francus probat ex ſuis annalibus & ſchædis publicis, Mariſcallos Franciæ veteres Regiorum equorum curam habuiſſe, ideoque aliis Mariſcallis præfuiſſe, unde mos diu fuerit, ut ab aliis annuum ferramentorum clavorumque quaſi tributum acciperent, & de controverſiis ad hanc ferrariæ fabrilis ſpeciem ſpectantibus pronunciarent. Poſtea cùm officium Coneſtabuli & alia quędam in dignitates & quidem ampliſſimæ juriſdictionis erecta eſſent, etiam Mariſcallo demandata cura ut primam exercitûs turmam ductaret & militi de hoſpitiis provideret.

Titulo 80.

Supradictus Faucher c. 8. libri de dignit. Franciæ.

Inde Gualterus Poeta in geſtis Frederici Imp. Stabulatorem vocat.

Id factum poſt an. 1250.

Sed & hoc mutatum poſteà & hoſpitiorum deſignatio inferioris ordinis commiſſa pluribus, quorum primarius hodieque Mariſcalli nomen retinet, alii *Fodrarii* corruptè dicuntur à *fodro* dictione Gallo-germanica pabulum ſignificante.

Forieta.

Ad Germanos quod attinet, Mariſcallus Imperii gladium Auguſto ſolet præferre. Noſtri exemplo Francorum hanc dignitatem invexerunt: quod ne quis miretur, noverit non Reges tantùm, ſed & Duces & Abbates, tum in Francia, tum in Germaniis ſuos hæreditarios habuiſſe & habere Mariſcallos. De officio parum mihi liquet, certus nunc tantùm honoris vocabulum eſſe.

Ex regiſtris veteribus per D. Baronem Weſemaliæ mihi exhibitis.

In Brabantia vetus Mariſcalli officium planè militare, & in militia primum, ad quem ſpectabat in milites, ſi deliquiſſent, animadvertere, eorumque controverſias audire, induciis & paci firmandæ præeſſe, à conſiliis Duci in bello eſſe. Et quia in diſtrictu Lovanienſi Weſemalius eo munere fungebatur, ejus erat cives ad bella ituros uſque ad primum ab urbe lapidem ductare & diſciplinæ militaris & commeatûs curam gerere. Proinde quem Regem Ribaldorum vocabant, meretrices, quæ frequenter caſtra ſequi conſueverunt, hebdomadariam, ei mulctam pendere; Propolæ, carnium paniſque quotidianum quaſi vectigal exolvere; Abbatiæ, quas tueri debebat, aliæ bovem, aliæ fœnum, aliæ veſtem venatoriam (jus enim venationis habebant, & pręcipua Brabantiæ Cœnobia Abbatiali dignitate illuſtria in ſylvis ſunt) annuatim contribuere honorarii loco. Cedebat eidem quicquid armentorum ab hoſte captum, & triens lytrorum omnium, & pręter liberum in caſtris hoſpitium, menſam Palatinam, pannum ad veſtes, equum à Ducali optimum, candelas, chirothecas, aliaque plura, poſt finem belli lineam ſuppellectilem è culina Ducis, & ligneas machinas ſibi ſumebat.

Hæc licet jam extra uſum ſint, tamen juvat ſcire, & maximè ſi conſervantur ad jura vetera Mariſcallorum Franciæ & Germaniæ, ideòque hic præcipua adſcripſi, factura forſan ad inveſtigandam dignitatis illius veram rationem.

Eſt in Weſemaliç & Rotſelariæ confinio Virginum Ciſtercienſis Inſtituti ab utriuſque Baronibus dotata Abbatia: ſed fundamenta ſua debere volunt cuidam Joanni Hugoni & Beatrici conjugibus *in Parco habitantibus*, (& domus monſtrantur veſtigia,) cui, cùm nullam prolem Deus largiretur, viſum bona in pios uſus convertere. Addunt tum extructum Cœnobium Regularium, dicatumque Sacellum ſub Feſtum Viſitatæ per Mariam Elizabeth. Sed cùm licentiùs viverent Regulares, aiunt, *Reynerum quemdam militem* allaboraſſe & aucto Cœnobii peculio effeciſſe, ut Ciſtercienſis Inſtituti Abbatia fundaretur.

Vrouwe-Parck.

Inde Parcus Dominarum vocatur.

Ex Schædis cœnobii & tradita per manus fide.

Hunc Dux *Proviſorem* vocat in ſuo Diplomate anno 1213.

Dux autem Henricus in ſpe divina clementiæ cultum domûs Domini ampliari deſiderans, *Abbatiam ſanctimonialium in terrâ ſua juxta Lovanium ſuis temporibus conſtitutam confirmavit & privilegiis ornavit*, Gregorio Papâ approbante. Cœnobii ſanctitatem & facta & perſonæ Illuſtres commendant. Duarum celebris eſt memoria, quarum una cùm ex more Ordinis in matutinis precibus verſum ſola cantare deberet, conſcia imperitiæ ſuæ multum erubuit, progreſſa tamen ad Chori medium, & auditæ unius loco voces duę.

Verba diplomatis cujus copiam in codice mihi fecit Abbatiſſa præſens in ordine 25. Anno 1216.

Altera cùm orationi vacans puerum Jesum ſinu videretur tenere, cùm ad ſimile opus eundum eſſet, obedientiam victimæ prælatura ſurrexit, & puer brachiis collo circumplexis hæſit. Et memoriæ datur ut Dominicâ quadrageſimæ 3. verſum quartum *Miſerus* &c. & Dominicâ 4. verſum 11. *Cumque intraveritis* &c. binæ præter morem aliorum Cœnobiorum canant.

Quid? quod nunquam Cœnobii ſepta ingredi viſa eſt ab omni hominum memoria Philomela, licet ſuaviſſimo Muſices cantu invitata: quod ſancta quædam, cujus ſilentium cantu ſuo turbaverat, precibus à Deo obtinuit. Plura ejuſmodi locum commendatura poſſem afferre & alibi afferam, ſed hæc hoc loco ſufficiant.

RODIUM S. AGATHÆ

DOMINIUM NOBILE

in Tractu Lovanienſi.

Rodium Teutonibus & *Sartum* Gallo-Brabantis frequentium pagorum cognomen

 ſigni-

significat terram recenter evulsis arboribus agriculturæ adaptatam.

Rodium hoc à Diva Tutelari, cujus eo in loco miraculis clara esse solet veneratio, nomen habet.

Cura animarum commissa Capitulo S. Petri Lovaniensis.

Diploma vide in Aitchoto. Anno 1198. Anno 1284. 'T HOOGH GERECHTE VAN RODE.

Invenio in donatione Villariensi testem Godonem militem de Rode dictum de Arscot, seculare Dominium inter alia Godefrido Virsonio à Joanne Duce contraditum est, sub nomine

Mox dotis loco cum altera filiarum Virsonii transiit in Lossensis Comitis familiam. Et denique Gerardus Marchio Juliacensis ductâ Lossensi virgine obtinuit.

Post an. 1352.

Ab hujus hærede Reynerus Schoonvorstanus ex Limburgiæ Ducibus procreatus Rodium emit & longâ serie ad posteros cognomines transmisit.

Anno 1415. Anno 1456. Anno 1515. cœperunt possidere. Ex libris curiæ feud. Anno 1539. Anno 1564. Anno 1594. Vendita fuit anno 1564. Martino van den Berge, sed anno 1565. à Conrardo Gavero recepta. Ab anno 1598.

Et quamvis Catharinâ Wilhelmo Comiti de Zaine enuptâ, aliquantisper in mariti stirpe hæserit; rediit tamen ad Schoonvorstanos, mansitque donec Maria Joanni Gavero cogn. de Herines (inclyta in Flandria stirps & Principis titulo insignis est) marito ad filios transferendam attulit. Tandem Mariâ & Margaretâ Gaveris cedentibus, Wilhelmus Croyus acquisivit, idemque Joanni à Scheyfve vendidit, idemque Jodocus de Voigt de Rinevelt suo & suorum nomine ab hæredibus Joannis acquisitum à Duce suscepit. Atque hoc quoad unam partem ut puto Dominii. Alteram enim Gaveri licet aliquoties venditam semper utpote proximiores ad se retraxerunt, hodieque *Carolus Comes de Fresin* obtinet.

Habebant enim suos clientes, armigeros, ephebos, satellites, ministros concolore ferico veste amictos. Exempla vide apud Henricourtium. In Schædis Divæi lego collectum, ut ait, ex actis oppidi anno 1260.

Hic observandum insero: Equestris Ordinis Nobiles tanti fuisse olim, quanti nunc ipsi Comites.

Adeoque in diplomatibus antiquis videbis etiam Baronibus præponi Equitum nomina.

Et vidi veteris ritus vestigium in archivis Lovan. ubi cavebatur, ne quis Equestri Baltheo cingeretur, nisi tertiò cum Duce ad bellum profectus esset.

Exemplum est, Gulielmo de Rode collata Equestris dignitas, ubi id additur. Eatum originale apud Dominicanos esse intelligo Lovanii.

Et litteras vidi dignitatis alicui generoso collatæ, ubi ferè adscribi numerus expeditionum & inprimis sacrarum, solet.

Adde, Equites vocari semper *fideles & amicos*, alios necdum Baltheo militari cinctos *Fideles ministros*, (GETROUWE KNAPEN, intellige SCHILT-KNAPEN, id est Armigeros) populum verò *Viros bonos* sive meliores de Lovanio, Bruxella &c. Teutonicè, GOEDE LIEDEN VAN LOVEN &c.

In re sacra morem non optimum cum Goropio annota. Quod nimirum Brabanti admodum proclives sint ad contractiones propriorum nominum. Unde frequenter usu venit, ut cujusnam Sancti nomen sit, nequeat inveniri. Ita ACHTEN pro Agâtha, PEER pro Petro, JOOST pro Jodoco, & sic de cæteris leges.

Et hinc quod in nostrate plura, quàm in aliis invenias idiomatibus monosyllaba.

Dominio Rodiano vulgo annectuntur pagi sequentes. Quamquam ego sciam nec semper annexos fuisse, imò ratione singulorum separatim dicta fuisse Duci fidelitatis sacramenta. Sunt autem hi.

Ercania	In Sacris	Parcensi Abbate
Nethenis	depen-	Capitulo S. J. Leod.
Ottenborch	dens à	D. Gertrudis Abb.

Vulgo ANQUENNES. Ottonis Castrum significat.

Duo posteriora nomina invenis in diplomate Arscotanæ donationis.

Primus arce olim instructus fuisse creditur & nobili latèque in Gallo-Brabantos propagatæ nomen dedisse familiæ. Secundum Comites habuisse, & ex eorum donatione Capitulum decimas habere audio. Clari certè Dynastæ olim fuerunt: unde invenio Henricum anno 1185. in Syria, anno 1287. in Woringano Joannem, anno 1397. in Gelrico Joannem. Primum in Senatu Lovanii invenio Falcardum anno 1176. Valteri Equitis clarissimi monumentum ex ære Cyprio visitur in odeio Augustinianorum. Nuptias contraxerunt cum Cudicensibus & Hoochstratanis. Peculia præter Nethenium habuerunt in agro suburbano & Royelam, haud procul urbe notam.

Obiit anno 1351. In donatione Ecclesiæ Gertrudanæ facta anno 1219.

Tertius vocatur in diplomate antiquo *Nova villa dicta* OTTENBERCH.

In hujus districtu Cisterciensis Instituti Abbatia Virginalis est nomen Vallis Floridæ exinde sortita, quòd cùm templi fundamenta jacta essent loco qui hodieque *Vetus Abbatia* & PRATUM CAPELLÆ vocatur; divino monitu jussę locum floribus sparsum petere & huic rei opportuniorem futurum eligere. Id factum & pust repererant in orbem pictam floribus plaoiticm, templum extruxerunt. Cœnobii Fundatores Dux noster & Toparchæ Ottiniaci Nethenarum Bossuti & Græsii. Benedictinæ primò fuerant & numero 20. extabatque ante ultimam templi ruinam pictura Abbatissæ cum virginibus nigro habitu. Cisterciense Institutum amplexæ sunt. Abbatissarum prima Gentina, ipsa Romam profecta & Ordinis & Cœnobii confirmationem impetravit, & crucem Reliquiis Sanctorum exornatam retulit, quæ etiamnunc magno honore asservatur.

Le vieulx Abbaye. DE CAPELLE BEMPT. Ex communicatis mihi per loci Antistitam Martinam de Bossuto. Anno 1218.

Honorius Papa qui primus Cœnobium suâ authoritate munivit *Priorissam & Conventum* tantum vocat, secuti Pontifices omnes Abbatissam nominant. Henricus Dux primus eas & bona earum in suam cepit protectionem.

Ex diplomate dato anno Pontificatus 8. Anno 1223.

Reformatio arctior invecta est per Helwidem Serenem Vallis Ducis Virginem. Primæ Cistercienses cum Beatrice illa celebri apud Lyram Abbatissa ex Valle Virginum in Lintris venerunt. Templum vetustate partim collapsum, ruinam minitans, pronuper renovari cœpit. Abbatialis domus ante annos plus minus viginti ab hæreticis exusta est.

Ex diplomate ducali cujus cum aliis multis copia mihi facta est per Antistitam. Præfuit an. 1496. Anno 1550.

Vir-

Virgines ante has turbas non multo pauciores 60. fuerunt, optimæ disciplinæ.

LIBBECANA
JURISDICTIO
sub Lovanio.

Liberti Paludem sonat.

LIbbeca nobilis olim pagus & Equestris cognomen familiæ, in qua in diario Cœnobii Gempensis Reynerum Equitem invenio ante annos 300. Fundi possessio sive Dominium imum nunc in septem partes divisum totidem curias, quas vocant, censuales habet.

Dominium alioquin summum mediumque Principis est, qui amplius Præfectum vico dat & temporarium justitiæ administrum. Quod muneris nunc obit Richardus van Pulle Eques auratus, sæpiùs Consul, decus Civitatis Lovaniensis, Vir prudens & canitie venerandus, qui hæc ipsa mihi communicavit.

Libbecanæ Ecclesiæ cura Cœnobio Parcensi per Pontificem commissa est, hodieque per Canonicum Præmonstratensem administratur.

Anno 1561.
PELLEBERCH. Montem decorticatum sonat.
HOLSBEECK. Torrentem lignorum sonat.
WILSELE. Sedem sylvestrem sonat.
LYNDEN. A Tyliis videtur nomen ductum.
Anno 1507.
Anno 1560.

Præfecturæ subsunt, in sacris Præpositum Lovaniensem, in tribunali nuper Joachimum *Gielis* Fisci Ducalis Advocatum cedente Rege, denique Hugonem de *Creton* matris hæredem Dominum agnoscentes, *Pelleberga* & *Holsbeca*.

Tommææ gentis nunc peculia *Wiltzela* & *Lynda*. Illa à Gresensibus olim possessa & per Razonem Lintrium ad Roelandici sanguinis nobiles devoluta, ex quibus una Nicolao vander Tommen enupta in illam deduxit familiam Dominium, auctum gladii & supremæ jurisdictionis honore. Hæc inclytæ stirpis cognomen, unde prælio Baeswiliano anno 1371. Valterus, Geldulphus Eques Bunsbecæ anno 1400. Joannes Eques Bommalettæ Dominus. Quorum hic ex Catherina Marnessia Baronis Serainii nepte filios reliquit duos Parci & D. Gertrudis Abbates, & Luduvicum Antwerpiæ Prætorem. Dominium autem Lyndæ per nuptias ad Calsterios, & inde ad Roelandicos Tommæosque devenit.

CORBEEK. Brevem torrentem sonat.

Restant *Corbeca* Ecclesiam quidem Parcensi Abbatiæ incorporatam habens, peculium autem fruticis Calsteriorum, unde primum Senatorem invenio Henricum anno 1282. Transiit autem posteà ad Wittemannos Patriciam similiter stirpem, unde ad Vranxios.

LOONBEECK. Torrentem Loensem, Lossensem sive altum sonat.
LOVENJOEL.
Anno 1562.

Loonbeca vander Vorstiorum peculium ab annis 100. *Lovaniolum* Lovaniensium haud dubiè colonia, nuper concedente Rege ex Graviis latè per Brabantiam diffusa gente Dominium accepit summæ jurisdictionis compotem.

Hic adjicio de more meo ritus duos. Sacrum quidem, in Ordine inprimis Præmonstratensi, numerum Religiosorum alicujus Monasterii (ita tradita per manus fides credit) Divinitus institutum & diu curiosè observatum. Ita Ghempa servatus longo tempore octonarius ob totidem Virgines candidatas, loco ubi post Cœnobium structum, visas: in Valle Liliorum usque ad nostra tempora 18. tantùm assumpta ob totidem aviculas à Pastore Hombecano canere & eodem semper numero apparere observatas.

Deinde nota Principes, ut terram suam redderent cultiorem; cùm plebs sæpe bellis foris distineretur, solere magnas sylvas Monasteriis assignare. Quas per suos conversos evulsis arboribus sationi aptas faciebant. Et exempla assignare possem ubi 50. 100. imò trecenta terræ incultæ jugera unicâ vice, uni Cœnobio contribuebantur. Sed expedit tacere, cùm vulgus nimium proclive sit ad damnandum Ecclesiasticas opes, parum memor, bona quæ in sudore vultus sui olim pepererunt, æquissimo jure parta nunc possideri.

PRÆFECTURA
Herentensis.

PAgus Herentensis Equestris apud Brabantos familiæ nomen & peculium, cujus vestigium Curia Herentensis, illa à 200. annis à Waltero Evelogio & posteris possessa, donec Catharina marito stirpis de Wyselet nupta anno 1450. in ejus nomen cum Dominio abiit. Tandem mortuis maribus Margareta van Pede anno 1507. Philippus Watermalius anno 1574. Philippus vander Noot anno 1557. Ægidius Busleydis anno 1586. in hæc bona succedentes suis familiis Curiæ possessionem communicarunt. Cæterùm pagi summum Dominium pronuper emptionis titulo Joannes vander Ee obtinuit anno 1570. & perseverat in nomine. Res sacra à Plebano dependet, Plebanus à Capitulo Cameracensi.

HERENT. 'THOFF VAN HERENT. Dominii finem sonat, 4. limes Bruxellensis & Lovaniensis Comitatus, Cameracensis & Leodiensis Diœceseos. Nisi quis malit Herent dicere quasi exercitus finem 4. huc usque se Normanni dispersissent.

Sub hujus latè patentis Parochiæ ambitu Cœnobium Bethlemiticum est, de quo supra, & Thudichemium nomen & peculium inclytæ stirpis.

Præfecturæ Herentensi subsunt

NEERYSCHE. Anno 1525.

ISCA inferior, quam *Nerifcam* Sigiberti esse puto, ubi mulierem uno partu 4. masculos enixam refert; Abbatiæ olim Corbeiensis peculium, ubi Forestarius (hæreditaria dignitas est) agere solet, cujus generis olim gentiles *Tsmeyers* nunc affines *Hoffstadii* sunt. Gladii jus à Rege obtinuit Anthonius *Tenremonde* & post matris Joannæ Tenremundiæ obitum Anthonius de *Gottingnies* cœpit possidere.

Vulgo de Vorsteede van Neerysche.
Anno 1560.

Ritum hic annoto. Si locus aliquis Duci clientelam debens Ecclesiæ donatur, solet unus ex ipsius Ministris designari, qui Sacramentum dicat, eoque mortuo alius substitui. Quid ergo si beneficii ratione ad bella eundum foret? Exempla

habeo, Ecclesiasticorum sumptu mercenarios substitutos.

Iterum observa ita profusam Brabantorum munificentiam in res sacras & publicas, ut necesse fuerit sæpè publico Ordinum & Principis jussu vetare: ne quis inconsulto Duce aliquid loco sacro transscriberet.

Velthem. Domum campestrem sonat.

Winsel.

Restant pagi à sacra Præpositi Lovaniensis jurisdictione pendentes. *Velthemium* stirpis è Gente Rodæa diductæ peculium, ex qua anno 1356. Luduvicum invenio. *Wincsela* similiter stirpi patriciæ nomen fecit, ex quo Senatorem primum invenio Arnoldum an. 1357. & in ea dominantur Canonici Bruxellenses dono Joannis Archidiaconi Bruxellensis Nothi Ducis.

Anno 1482.

Corbeeck over Dyle. Brevem Torrentem sonat.

Vide monumenta Tympeliorum in templo D. Virginis in S. Petro.

Anno 1562.

Anno 1598.

Corbeca possessa olim à frutice Gentis Calsteriæ, unde Henricum anno 1282. invenio inter Patricios: inde à Pinoccis, mox à Kersmakeriis. Quibus affines Tympelii (ex Brabantiæ Ducibus, sed furtivo concubitu producti, quos anno 1382. in Senatu primùm invenio) successerunt anno 1510. Quorum Joannes acceptâ à Rege summi juris potestate Dominium reddidit illustrius, nuper partim decreti partim emptionis viâ à Maximiliano *Scherfve* occupatum.

Tieldonck. Parum e Tylia emergentem sonat.

Tieldonka peculium olim stirpis *van Tiedekem* per Mariæ nuptias in Lieminganam an. 1432. translatum familiam. Sed mox Guilielmo Grimbergano anno 1449. Præposito venditum, quo contradicente Joannes anno 1474. *Heetveldius* accepit & ad posteros transmisit.

Heetveldii è Patriciis Bruxellæ sunt & anno 1356. Segerum Prætorem habuerunt. Præter Tieldonck possederunt Arnoldus an. 1555. Dominium de SALMSLACHT, Balduinus Rodium Agathæ, Nicolaus anno 1464. Corbacum, Margareta anno 1495. Domina *Castergatensis*, Maria an. 1573. *Craynhem* audit. Pulchra Gentis monumenta sunt in Choro Carmelitarum Bruxellæ itemque in D. Nicolai.

DE
PRÆPOSITURIS.

Paulus ad Hebræos cap. 13. Pamelius ad Cypriani epist. 4.

ET Episcopos Præpositi nomine ab Apostolis & Apostolorum successoribus appellari, nemo potest ignorare. Cùm autem crescente fidelium multitudine impares oneri essent Episcopi & plura passim dedicarentur Clericorum Collegia necesse fuit ad eos in officio continendos Vicarium habere. Is fuit olim *Præpositus* qui nunc *Magister* nunc *Minister* à Canonibus vocatur. Cujus officium erat Canonicos in disciplina retinere, tueri bona, præbendas dispensare. Omnium horum exempla in Brabantia habemus (etsi multum degeneraverimus) Trajecti, Mechliniæ, Antwerpiæ. Nec verò putandum, omnia Collegia antiquitùs habuisse Præpositos, cum Aycuriense à 600. ferè annis fundatum immediatè semper Episcopo subfuerit.

In Moguntinensi Synodo Concilium Aquisgranense c. 138. & c. 139.

Ex Diplom. fundationum.

Molanus l. 2. c. 4. de Canonicis.

Ceterum declinante veteri disciplinâ, verso in honorem onere, & officio in dignitatem mutato, mansit tamen penes Præpositum aliquo tempore communium bonorum gubernatio, defensio, & dispensatio. Tandem eò devenit, ut loco dispensationis bonorum collatio præbendarum, loco gubernationis, præeminentia eis concessa aut usurpata sit. Multa etiam Capitula Præpositi potentiam aut noxiam experta aut periculosam timentia, abrogato eo, Decanum assumpserunt.

Concilium Colon. an. 1549. id ex juramento incumbere Præposito statuit.

Exemplum in Antverp.

De Cisterciensi Bernardus in Regula 63. de Præmonstratensi. De Benedictino.

De Regulari Sancti Augustini.

Ita ut veteris Præpositorum officii ne umbra quidem sit in Clero seculari, quam adamussim retinent nonnulli Ordines: in quibus sub Abbatum obedientia sic vivere vides Præpositos, uti olim sub Episcoporum. Sunt autem ii in duplici differentia, alii Virginum Monasteriis, aut etiam Virorum separatis ab Abbatia præfecti, alii domi sub Abbate rem gerentes.

Exempla in erectione Capitulorum Arscoti & Diestæ ubi ante Pastores erant, cui simile de Viennensi præpositura refert Lazius l. 12. cap 7. comment. reipub. Rom.

Vide Damasi Epistolâ 4. post quem Pisiliense Concilium l. 1. Leo Papa epistola 88. & Concilium Neocæsariense c. 13. Chorepiscoporum meminerunt, & eorū officii, quod arguit eos non ubique locorum extinctos.

Molanus l. 2. c. 32

Acta Universitatis ad an. 1415. de Henrico Schattee Chorepisc. quem acta Basiliensis Synodi an. 1431 vocent Decanum T...

Duo addam in Brabantia & confinio pulchra huc spectantia. Primò, cùm certum sit Præpositos olim curam animarum non Capituli tantùm, sed & Parochiæ habuisse antequam Pastores, quos vocamus, substituissent, Principes aliquot nostri nova erigentes Canonicorum Collegia quasi volentes veterem ritum ab inferis revocare, dignitati Præpositali, ut sic loquar, Paræci sive Pastoris munus annexuerunt. Secundò, Præpositos Trajectensis Diœcesis (prout ea ante institutos novos Episcopatus erat) Chorepiscopos & Coadjutores Episcoporum semper habitos, & Archidiaconali dignitate insignitos, in curarum & gregis Dominici partem assumptos. Ubi notari decet, nec Chorepiscopos hos ex eorum numero esse, qui jam inde à Pontificibus damnati sunt, utpote Episcopalis Officii munia temerè sibi arrogantes; nec Chorepiscopi nomine eandem semper & ubique dignitatem significatam; cùm Coloniæ in Collegiatis Ecclesiis Cantorum primus, Trajecti Decanus ruralis major, alibi Archidiaconus sic inscribatur. Quod planiùs Augustana Synodus expedit celebrata anno 1548.

Quos, inquiens, *Græce Chorepiscopos*, id est, *certarum Regiuncularum in qualibet Diœcesi speculatores, alii Archidiaconos, alii Archipresbyteros vocant, in nostra Cathedrali Archidiaconi, in reliqua Diœcesi Decanorum ruralium nomine censentur.*

Unum addam: quia Capitulum olim gubernare soliti lapsu temporum ab eo tanquam externi excludimtur, excogitata in pluribus Ecclesiis nostris via, & annexa Præposituræ præbenda, cujus titulo & locum & vocem in Capitulo habeat Præpositus.

FINIS.

THENÆ

THENÆ
ET
BRABANTIA ULTRA VELPAM,
QUÆ OLIM HASBANIÆ PARS.

AMPLISSIMIS VIRIS
AD THENENSIS OPIDI GUBERNACULA
SEDENTIBUS,
ANTIQUITATUM HUJUS TERRITORII
FASCICULUM
LUBENS MERITO CONSECRAT
JOANNES BAPTISTA GRAMAYE.
MERITO DICO, ET VERE DICO:
EA ENIM EST SENATUS PROPENSITAS
IN LITERAS, ERUDITIONEM, PRUDENTIAM;
EA POPULI AFFECTIO
IN PIETATEM, MODESTIAM, VIRTUTEM:
UT NESCIAT, UT NEQUEAT, UT NOLIT
HOC SI NON A LITERATO, ERUDITO, PRUDENTE,
SALTEM A LITERARUM, ERUDITIONIS, PRUDENTIÆ
AMATORE SCRIPTUM
DE SACRIS, MORIBUS, AMPLITUDINE
URBIS THENENSIS,
REJICERE.
HOC FIAT, ET UT FIAT ROGO,
HUMANITATEM VESTRAM EXOSCULANS,
VIRI AMPLISSIMI.

DE HASBANIA COLLECTANEUM.

QUia Thenas Hasbaniæ aggredior, libet hìc quædam generatim præmittere, eò potissimùm ut doceam, primos nostros Principes nihil minùs Brabantiæ titulo usos.

Hasbaniæ nomen sic satis antiquum est, si vera narrant Trajectenses Chronologi Martinum Antistitem nominantes qui Hasbanis Divini verbi semina sparserit. Quicquid ejus sit, si nomen, certè non dignitas Hasbaniæ in ore fuit antè Caroli istius ævum qui Hasbanus cognominatus est. Cujus filium annales faciunt Carolomannum.

Anno 276.

Floruit anno 580. Hunc annales Brabantiæ Ducem, Genealogici Ducem Tungrorum, chronica Ducem Hasbaniæ vocant.

Hoc certus sum, Carolomanno natum Pipinum insignibus usum Hasbaniæ, id est, scuto cum fasciâ, & subnotasse diplomata: *Pipinus Major domus Dux Hasbaniæ*. Post eum an Hasbaniæ Ducatus ad hæredes transmissus sit, an S. Arnulpho (cui secundis nuptiis Doda Caroli Hasbani filia uxor fuit) accesserit, controversum

Anno 623.

In diplom. Dagoberti R. pro cella S. Hilaris dato apud Rogierct,

est.

Anno 623. In diplom. dato pro cella S. Eucharii.

Vulgo eum primogenitum faciunt, quod arguit diploma Augustino Tolctenli datum apud eundem.

est. Arnulphi certè secundogenitum (cui Maria Lotharii Regis & demum Amalberta Carolomanni Principis filiæ conjuges fuerunt) Clodulphum *Divinâ Clementiâ Ducem Austriæ Mosellanicæ & Moselant quæ dicitur Hasbania nobili Francorum Troianorumque stirpe natum* se appellare invenimus, appenso sigillo bipartito ex Pipini, de quo supra, & Arnulphi, quod crucem cum carbunculo præferebat, insignibus conflato. Quo etiam nomine & insignibus natus Clodulpho Martinus [1] à Sigiberto Rege honoratur, nepos [2] Lambertus à Pipino, pronepos [3] Loherus & abnepos [4] Ferricus à Carolo Magno & denique atnepos [5] Radigerus à Luduvico Pio. Expressiùs omnium successor [6] Raginerus in Lotharii Regis rescripto citatur *Dux Lotharingiæ superioris, Mosellanicæ inferioris, Arduanæ, Buillon, Hasbaniæ Comes Metensis & Virodunensis.* Simili modo filius Ricumus ab Ottone [7] Augusto vocatur *Hasbaniæ Dux è Troianorum reliquiis magni Dardani Ilii Regis descendens.* Quo natus Godefridus, quod sciam, suæ stirpis Hasbaniæ titulum usurpavit, vel quod continuis Lovaniensium bellis repulsi Hasbaniæ quodammodo possessione exciderant, vel certè quod Hasbaniæ loco Brabantiam nominare maluerint ut alibi dixi.

Radigerum consanguineum suum ibid. vocat Rex.

Anno 946.

(1) In diplom. an. 651. pro S. Modealdo.
(2) In diplom. an. 9. regni pro Viomando.
(3) In diplom. pro eodem datum an. regni 6.
(4) In præcepto pro eodem dato anno regni 8.
(5) In diplom. an. 824. dato pro Vocuando Episcopo.
(6) Diploma datum anno regni 3.
(7) In diplom. dato pro cella S. Servatii in gratiam Roberti Episcopi.
In diplom. Virdunensi an. 974.

Præter hos Hasbaniæ Duces invenio aliquot Comites de quorum tamen ditione nihil certi habeo, præter ea quæ de Comitibus aliàs scripsi. Ejus generis sunt Agilulphus S. Bavonis pater, & S. Trudo, ille affinis hic consanguineus Pipini nostri; præterea Robertus Trudonensis, Odo Gemblacensis Cœnobii benefactores.

Molanus ad 1. Octob.
Chronica ad an. 628. quo natus.
Chronicon Trudonense p. 1. l. 2. c. 7. ad an. 745.
Chronicon Gemblacense ad annum 480.

Hasbaniæ veteris pars Brabanto, pars Namurcæo Principi, reliquum Leodinæ accessit ditioni & nomen servat.

Nominis vestigium in pago *Hespem* circa Landinum, nomen Moselandiæ integrum perseverat in tractu Sylvæducensi.

CENSURA THENENSIS.

Viri Clarissimi ac Magistri Joannis Baptistæ Gramaye *Jurisconsulti & Chronographi Principum & Provinciarum Belgii Historiam, quæ antiquitatem, privilegia, ruinas multiplices, & latam Thenensium Jurisdictionem, aliaque laude digna continet, S. P. Q. T. grato animo amplectitur, pro labore quem in singulis perscrutandis sustinuit, quo magis urbem pristino restituat decori & reviviscere faciat, publicos ei honores defert, multisque nominibus se eidem devincit. In veritatis signum præsentes sigillo & manu publica subscribi curavimus. Actum Thenis in Senatu prima Julii anno* 1606. Sign. Houthem.

CENSURA LEEUWENSIS, EX TEUTONICO VERSA.

In veritatis signum, eorum quæ Urbem nostram tangentia collegit Venerabilis D. Gramaye, *præsentem paginam sigillo Urbis jussimus muniri. Actum* 26. *Junii, anno* 1606.
Sign. Van Meensel.

CENSURA LANDENSIS.

Vetustissimæ nobilissimæque Urbis dignitas, ne ob præsentis status calamitatem vilescat, effectum diligentiâ & industriâ Reverendi Doctissimique D. Joannis Baptistæ Gramaye, *cui initio ut gratias refert Senatus Landensis, ita testimonium publicum, quo pateat hic scripta cum veritate & Archivis nostris historiisque consentire. Datum* 20. *Junii anno* 1606. Sign. Van Dyck.

CENSURA ARSCOTANA.

Drossardus Prætor Senatus Arscotanæ Urbis in primis erudito D. Joanni Baptistæ Gramaye *Præposito Arnhemensi publicum honorem & testimonium defert ob labores in visitandis opidi & Ducatus monumentis susceptos, quibus urbs tot bellorum & temporum calamitatibus vexata pristini decoris sui speciem agnoscit, & exteris innotescit veteris Arscoti dignitas. Hac autem collecta ex suis & cænobiorum Archivis ejus diligentiâ in optimum ordinem redacta ita se habere fatentur.* 1. *Augusti.* 1606. Sign. Standaert.

CENSURA SICHENENSIS.

Antiquæ Urbis & Superis charæ, jamque ob Virginis Mariæ cultum & miracula etiam remotissimis Galliarum populis notæ antiquitates hoc libello expressas S. P. Q. Sichenensis gaudet, & cum infinitis oppressa bellorum injuriis in cineres penè abierit, placet tamen ejus famam quodammodo revixisse operâ D. Joannis Baptistæ Gramaye *Historici, cujus labori & scriptorum veritati Gemivolum gratumque dedit testimonium.* 1. *Augusti* 1606. Sign. Van Ogernem.

THENA-

THENARUM MONS.

Thienen Teutonicè. Tillemont Gallicè. M. S. Rubeæ Vallis. Molanus. Unum vetus anni 1421. penes me eſt. Divæus & Lipſius. M. S. per Comitem Baſſiniacenſem mihi communicatum.

VRbis hujus nomen nunc unitatis, nunc multitudinis numero efferri Veteribus obſervo.

Thenas-montem vocant Regiſtra Leodicenſia, *Tillemontem* recentiores noſtrates Hiſtorici, *Thenas Haſbaniæ*, antiqui.

A denario numero inditum nomen, inter priſci noſtrique ævi Literatos ferè convenit.

Eo tamen diſſentientes, quod alii decem domibus aut familiis habitatum locum:

Alii totidem collibus ornatum fuiſſe olim arbitrentur:

Alii, quod frumenta ſecundo flumine huc & hac devehi ſolita decimas hîc jure Herculano penderent.

Et fortè hinc eſt, quòd ſtabulatio, ut vocant, granorum hîc ab antiquo fuerit à Ducibus & conſuetudine inviolata.

Amplius inveni, qui à tiliis, quarum magna in vicino copia, locum dictum opinentur, ſuadente Gallicâ pronunciatione.

Annales noſtri parte 1. In monte qui S. Crucis vocatur.

Opidi initia plerique ad Juliana tempora referunt, arcemque fuiſſe in acclivi ſecundùm flumen colle extructam.

Ego credere mallem, declinante Romanorum Imperio, locum hunc in Romanæ ditionis (Gallo-Brabantiam intelligo) confinio munitum.

Sub annum 1000. Denique in opiduli formam mœnibus clauſum anguſtis à Namurci Comite, aut Lotharingo Duce, idque poſt receſſum Normannorum.

Et extant murorum reliquiæ in Cœnobio Franciſcano & Carmelitarum & domo Eleëmoſynaria, quam menſam S. Spiritûs vocant.

Anno 1194. Tertiùm producta pomæria versùs Pretorium Wayenbergenſe, unde plateæ quæ à Cabbecana ad Lovanienſem portam ducit, nomen manet veterum mœnium. (s'oude veste.)

Sub annum 1300. Quartùm ampliata Urbs ad portam antiquam & eam quæ Beginaſio proxima eſt.

Anno 1190. Quintùm à porta Geldonienſi hinc ad Trudonenſem, inde ad Hogardienſem, à laniſicibus murum productum accipio.

Sub annum 1410. Ad extremum creſcente incolarum numero & famâ, procurante Philippo Bono, civium & mercenariorum operâ (quibus indiem denarius aſſignabatur, inde nomen adeptus) muro foſſâque amplitudine altitudineque eximiis cincta eſt. (Eyn sovdra-ein.)

Anno 1140. Deinceps attritâ diverſis cladibus urbe cùm cives tuendæ tantæ vaſtitati impares eſſent, murum inſignem à loco, qui vulgo Slicksteen, ad flumen uſque duxerunt.

Anno 1596. die S. Gregorii. Et interjecto tempore tumultuarii milites hanc ſedem nacti, mirâ celeritate 3. aggeribus 6. propugnaculis anguſtiorem ſed longè munitiorem effecerunt.

Et intereà Senatûs diligentiâ hinc inde infirmiora loca ſingulis annis muniuntur.

Inprimis autem cùm occupandæ nuper Urbis ſpem tumultuarii concepiſſent, curâ Frederici Comitis Burgenſis variis locis refecta munitaque eſt anno 1604. (Anno 1604.)

Ita ut nunc Urbs ambitu ſuo complectatur ferè quantum horæ ſpacio obiri poteſt.

Turres in mœnibus numerans complures.

Vias publicas venientibus in numerum minoribus habens ultra ſexaginta.

Pontes lapideos flumini ſuperinpoſitos 12. ligneos plures.

Fontes publicos tres præcipuos, alios quamplurimos ex quibus poſſent infiniti tota urbe derivari.

Fora rerum Venalium ſeptem primaria.

Portas interioris Opidi ſex, exterioris quatuor, quarum pleræque magnifico opere & ſplendido, licet ruinoſæ, veterem Thenarum loquuntur majeſtatem.

Opera Urbis præcipua eſſe & haberi ſolent

Curia ante annos ducentos extructa, & nuper magno Urbis diſpendio exuſta. (Anno 1539. 15. April.)

Turris ædis primariæ eâdem fortunâ cum tecto & omni ære campano abſumpta igne. (Anno 1592. 7. April.)

Palatium Principis frequenter ibi ſoliti agere poſt annum 1300. loco ubi nunc ſunt Carmelitæ.

Halla, id eſt textorum & laniſicum officina, ſtructa anno 1296. Nunc etiam macello & lanionibus ſubſervit.

Pretorium Wayenbergenſe Houthemiorum peculium.

Prætorium Cabbekenſe in monaſterium tranſiit.

Goſſenſe turri egregiâ exornatum.

Jaceanum ſimiliter, ſed turri exceptâ dirutum.

Emmichovianum, nunc Domini de Heer, ſupereſt.

Hoſpitium Helechemienſe ſtructum, ubi olim Hoxemenſe fuerat, à 21. loci Abbate.

Averbodienſe ante annos 150. ab Archimandritis acquiſitum.

Tongerloenſe ſimiliter. Itemque Parcenſe, & Gertrudanum.

Solent autem olim Thenis extare ampla & magnifica Palatia. Nivellenſe.

Hannonicum ad uſus Abbatis S. Dioniſii, nunc domus Montenacenſis.

Leodicenſe } Fuiſſe ſcio, ſed ubi neſcio.
Loſſenſe }

Itemque nobilium familiarum, & Dynaſtiarum, verbi gratiâ

3. Hout-

3. Houthemense,
2. Bouterſemienſe,
5. Melderatenſe,
4. Riveriorum,
1. Naſſovienſe.

Potiora tamen ſupradicta per has bellorum tempeſtates aut everſa ſunt, aut certè multùm imminuta.

Fata ſive calamitates Urbis præcipuæ ſunt.

Ex diario meo vered. *Ab Aquis* anno 1360. & 1436. cùm in immenſum intumeſcens Geta fluvius urbem non uno loco ſecans magnam agris cladem attulit.

A Peſte, præter ea quæ in Lovanio tetigi nihil addo, niſi frequenter & Lovanii & aliis vicinis locis graſſante contagione Thenas immunes perſeveraſſe.

Ex libris Actorum Facultatis noſtræ. Argumento & exemplo eſt illa Studioſorum & Profeſſorum migratio hinc Thenas olim facta anno 1448. Ex M. S. hiſtoria noſtrate. Itemque palatii Principum ob peſtem tranſlatio ſub & à Joanne quarto.

Ex regiſtro Eccleſiæ. *A Tempeſtate*, cùm turris & teſtudo Eccleſiæ primariæ bis de cœlo tacta uno ſeculo anno 1536. & anno 1592.

Ab Annona rariùs, quàm aliæ urbes, hæc laboravit, ob feracem frumenti agrum ſuburbanum & forum frumentarium ſolenne.

Divæus l. 7. Rerum Lovanienſium. *Ab Hoſte* extero grande malum ſenſit, cùm Antiſtes Leodicenſis bonam Urbis & territorii partem devaſtavit anno 1213.

Annales c. 46. Iterum cùm Flandriæ Comes Brabantiam ſibi vendicare ſtudens, Urbem cepit, ſed mox Duci ſuo reſtitutam pacis interventu an. 1356.

Divæus l. ultimo Rerum Lovanienſium. Eandem Saxoniæ Dux magnâ civium vicinorumque ſtrage ſuam fecit, mulctavitque Principi minùs obſecundantem anno 1489.

Heuterus & chronicon Leodienſe. A quibus malis vix reſpirantem Gelriæ Dux occupatam ferro igneque mirum & miſerum in modum fœdavit poſt 13. demum dies deſertam, anno 1507. Feſto S. Michaëlis.

Succeſſerunt his longè pejora & ſenſerunt, ſi ulla umquam & ullibi, Thenæ cum ſuo diſpendio civilis belli cui etiamnum involvimur, calamitates.

Anno 1578. 14. Octobris. Per hebdomadas 6. omni crudelitatis genere ab hæreticis cruciatæ, multi vitâ, plures amicis, omnes bonis exuti, donec per Joannem Auſtriacum pulſi hoſtes ceſſerunt.

Iterum deſtitutæ præſidio præſidiariis Dieſtenſium anno 1582. 2. Maii.

Et tertiò Bergenſium & Gertrudimontanorum in prædam ceſſerunt an. 1580. 15 Apr.

Anno 1590. 15. Sextilis. Ad extremum equitum 1000. peditum hoſtilium turmâ ſpoliatæ per dies ſeptem.

Nuper etiam à tumultuariis junctim & hoſtibus oppugnatæ, captâ exteriori urbe, cives & Fredericus Comes Bergenſis cum parvo militum & juſto ruſticorum numero fortiter ſe tuiti hoſtiles conatus eluſerunt anno 1604. 28. Aprilis.

In quo cum & Illuſtriſſimi Gubernatoris fortiſſimique Ducis prudentia & aliorum virtus & conſtantia maximè enituit, utrorumque honori S. P. Q. Thenenſis hâc figurâ lectori ob oculos poni curavit urbis & obſidii ſpeciem.

Quoad civitatem & reipublicæ ſtatum. Eam conſtat, ex quo Brabantiæ aſſcripta fuit, longo tempore quartam in Ducatus quadriga rotam conſtituiſſe, & in Ordinum conſeſſu ante Sylvam-Ducis ſententiam dixiſſe.

Nunc aliter eſt. Hoc tamen habet, ut Thenæ minorum Brabantiæ Urbium Caput & ſecundi ordinis Metropolis cenſeatur.

Ejus caput ab antiquo Dux Lotharingiæ, etiam cum Lovanium rebelle Ducum excuſſiſſet jugum & proprios Comites agnoſceret.

Et libenter crederem, tum temporis urbem hanc Lovanii in locum Lotharingiæ inferæ Metropolim fuiſſe, indeque eſſe inſignia, exceptis coloribus, eadem huic cum Lotharingia & Lovanio.

Inſignia autem altera Opidi Agnum Dei preferentia, licet aliqui ad Joannis Ducis tempora rejiciant, equidem arbitror à Godefrido Bullonio eſſe, qui hunc locum cum Marchia Antverpienſi poſſedit.

Cæterùm quòd nonnulli credunt & ſcribunt Thenas Marchiam aliquando fuiſſe, vel exinde eſt quòd Marchioni Antverpiano, ut dixi, paruerit, vel quòd in limite ſita ſit & fuerit haſbaniæ, Brabantiæque.

Poſt Duces Comites pono Thenarum poſſeſſores ſub Ducibus.

Primum quidem Albertum Namurcenſem Ex M. S. hiſtoria noſtrate. qui cum Ermengarda Caroli Ducis (ex Bona Moſellanica) filia dotales accepit & ad poſteros tranſmiſit.

Et quia Thenæ Namurcenſium fuerunt, Adde quod SITTAERT pagus Namurcenſis Thenarum ſigna in bello ſequi debeat & ſoleat. inde eſt quòd in territorio Thenenſi plurima ſint nobilium familiarum peculia, quæ beneficio Comitis Namurci poſſidentur, imò quòd Wangenſis Dynaſta ſit ex Paribus Comitatûs.

Ut Comites Lovanienſes, ita & iidem ad Ducatûs apicem provecti variâ fortunâ cum Namurcenſibus præliati ſunt.

Nominatim pro 500. marcis auri loca quædam Namurceſii cum Thenis Haſbaniæ Henrico Duci noſtro oppignorata ſunt.

Et Dux Clarebaldo Alterivenſi & Henrico Merlemontano in fidem acceptis Floreſſiæ, Anno 1188. Lernuto & Merlemonti præſidia imponit. Cæſar componendi diſſidii cauſâ, quod brevi in novum bellum videbatur erupturum, Ducem cum Hannone Werdam evocat ad comitia.

Venit uterque, ille 300. equitum lectiſſimorum inſtructus comitatu: dicuntur leges pacis, adjudicantur Duci Thenæ & Lernutum, alia Hannoni reſtituuntur, exſoluturo inſuper 700. marcas. Sed dum protrahitur ſolutio, res denuò in bellum erumpit, quod interventu Flandrorum Reguli & Antiſtitis Ubiorum ſopitum, damnatuſque Hanno in 1200. marcas, addictâ Duci Lembecâ, abdicaturo interim quidquid in Namurceſio juris prætendebat.

Ne

Anno 1192. Ne sic quidem constans fuit pax, & arma jam per totam Flandriam provecta. Ventum tandem ad pacis conditiones, quibus 1200. aurei, Thenæ & Rupes inter alia Duci in perpetuum adjudicata, Imperatore Trajecti pactionem confirmante.

Ex hoc tempore mansit penes Duces Lotharingiæ & Brabantiæ Thenarum possessio.

Prætor est ferè ex prima nobilitate assumi solitus, dignitas à Duce prima.

Qui jus gladii in 72. plus minus pagis habet, Urbibus 4. (Thienen. Leeuw. Landen. Halen.)

Ejus generis fuerunt nobilissimi olim ex gentilibus de Houthem, Straesborch, Merode, vander Noot.

Respublica olim minùs prudenter administrata, adeòque ad inopiam vergens, per Lovanienses Bruxellensibus junctos in ordinem redacta legitur anno 1401. (Divæus l. 9. rerum Lovaniensium.)

Exinde ea regitur per Consules duos, Scabinos 7. Senatores 8. singulis annis ab aliquo Principum Commissario mutari constituique solitos.

Hi Consules junctim designant Senatorii Magistratûs qui rebus pondere, numero & mensurâ constantibus præest, caput: Scabini unum singuli collegam addunt. (Au Meyer vocatur Goldekens vulgo. Main Meyer vulgo.)

Præter hos esse solet quoddam genus Prætoris, cujus erat commonefacere Senatum ut sententiam dicat, aut promoveat.

Præter Prætorem est alius qui arresta, ut loquimur, imponit & detinet captivos non reos capitis. (Rysenvorster vulgo.)

Est Thenis Camera Vectigalis per Quæstorem & perpetuos Mansionarios Ducis administrata, cujus est dominium Ducis tangentia curare, flumina, aquæductus, vias regias observare. Jus est in omnes fundos censuales & extenditur etiam Arscotum, Leeuwas, Diestam & ad alia minoris notæ opida. (Tolcamer-Erfflaten.)

Hi sententias sibi & soli dicunt. Aliæ Censuales Curiæ quæ Thenis sunt bene multæ, & proprios cum Senatoribus Prætores habent, ex dictamine Senatûs opidani jus dicunt. (Leeringhe. vocant.)

Solet & moneta Ducalis hic cudi, & vidi nummos cum inscriptione Thenarum.

Privilegia Urbis præcipua sunt. Data primariò Senatui. Ut omnis coram se debitum professus citari possit, & personaliter comparere cogatur.

Data secundariò Senatui. Ut de debitis liquidis interpellatus inscriptionem demandet, & latæ sententiæ nisi obediatur, per Prætorem loci ubi reus agit tradi jubet, alioquin Prætorem Urbanum & civium contubernia ad executiones faciendas invocaturus.

Et patet hoc jus per magnam Gallobrabantiæ *Namurcensis* agri partem.

Data Urbi, præter stabulationem granorum de qua ante, fora privilegiata & libera hebdomadatim die Martis, annuatim Dominicâ antè festum S. Joannis. (Die Veneris etiam forum est, sed non liberum.)

Data civibus, ut à telonio totâ Brabantiâ immunes sint.

Dividitur civitas in Patricios & Plebem. Patriciæ & Nobiles familiæ & Equestres hic floruerunt ex Lovaniensibus Limingani, Wilriani, Berthemii.

Ex Bruxellanis, Oyebrugani & Brusselii. Ex Arscotanis Riverii. Ex popularibus Thenarum Montenacenses, Oliverii, Houthemii &c. Exteri Strasburgii, Merodii, Emichovii Thenis quodammodo insiti fuerunt.

Plebs quæstum facere solet nundinationibus frumentariis. Textrinæ etiam & lanificio olim multùm occupabatur. Inprimis autem sellariæ se sedisse ex eo manifestum evadit, quòd à fide digno accepi 100. unâ vice sellarios in opido habitasse.

Nobilior civium pars nomen dare solet alicui ex contuberniis Balistariorum.

Prius titulo S. Georgii arcûs chalybei habuit Præfectos aliquando Phalasiæ Goetsenhoviæque Dynastas. (Hoofstadt Godecoven.)

Alterum titulo S. Sebastiani arcûs ænei oblongi Toparchas Montenacenses & Lismaliæ habuit.

Tertium Sclopetariorum titulo D. Barbaræ Houthemios & Wayenbergæ Dominos per annos ferè 200. Præfectos habuit. (Vander Strepen.)

Rhetorum Collegia duo titulo fontis & floris frumentarei.

Plebs reliqua artificum opificumque collegia habet 23. inque ea dividitur.

Quæ olim fuerit Thenensis populi amplitudo, vel nobis tacentibus ipsa loquuntur mœnia, & æstimatione facta loci, quem olim constat habitatum, haud dubiè numerus civium excessit 40000.

Certè uno tempore lanificio præfectos 400. fuisse constat.

Lanios 61. Coctores cerevisiarios 51. Pelliones 48. Sutores 57. Sartores junctim 112. Textores 286. Lineones 34. Pannificos 60. Pistores 57. Alutarios 53. Molitores 40. Lignarios 67. Ex aliis non hic nominatis opificiis numerum 300.

Atque hi omnes operarum præfecti & quasi coryphæi erant. Quid ergo si famulos, si familiam, si liberos, si tyrones opificiorum addideris? Denique si juventutem urbanam & suburbanam propria signa sequi solitam adjeceris? Demum si nobilitatem cum suis clientibus & familia, & contubernia lectissimorum civium supputes, vide an non ad numerum quem supra posui accedes.

Quoad rem sacram. Est Thenis Ecclesia Parochialis unica D. Germano inscripta, cujus reliquias à G. Bulonio huc translatas fama tenet.

In ea Icones duæ sunt miraculis claræ, altera S. Crucis à Hierosolimitanis peregrinis frequentari, & nautis implorari solita; altera Virginis Matris in quam hæretici igne, securibus, & alio crudelitatis genere desævierunt, nec tamen destrui tum potuit, nec apparent ulla nunc sectionum vestigia. Hæc pestis tempore processionatim deferri solet & experientia docuit luem se remittere. (Nominatim anno 1571.)

Ex diplom. Roberti Episcopi lato feria 6. ante omnium Sanctorum.
Anno 1243.

In hac Ecclesia *Personatus* esse solet & *Investitus* vocabatur ejus Rector.

Denique facta per Episcopum Investiturarum divisio, & loco unius duo instituti.

Qui nunc alternis hebdomadabus pastoralia exercere debent.

Ex literis hac de re datis 2. Decembris.

In hac eadem Ecclesia Collegium est 12. Canonicorum ab Henrico Brabantiæ Duce institutum anno 1210. libertatibus & immunitate à Senatu donatum anno 1225. Decanorum primus Gualterus à Kerckum Frater Majoris Palatii Ducalis, Vir dubites an genere an virtute clarior.

Ex literis quibus Ipsemet subsignavit.
Feria 6. ante omnium Sanctorum.

Prima Capituli Visitatio facta est teste & præsente D. Thomâ Aquinate anno 1243.

Capituli Patronus Dux & per Ducem olim Abbas S. Dionysii prope Montes ad quem Investiti spectabat constitutio, & nescio an non ad Investitos collationes.

Anno 1479.
Ex Bulla data 16. Julii.

Posteà tamen Collegium Canonicorum D. Joannis in Urbe Leodicensi impetravit incorporationem, ejusque vigore confert præbendas. Decani aliquot primi nominis hìc fuerunt, interque alios hi: Libertus Houthemius. Joannes Winde claro loco nati. Henricus Capparts, Joannes Castels pietate insignes. Utroque excellit præsens J. van Roeyde Grazen Vir prudentiâ & humanitate eximius, cui & ego, & tu mecum Lector, accepta feres hæc sacra diplomata.

Anno 1257.
Ex registro capituli perantiquo.

Cantoria Ecclesiæ erecta invenitur per Petrum Cambitorem & Afsellam ejus uxorem.

Præter Canonicos & tria privilegiata Canonicorum instar beneficia, sunt in Ecclesia hac beneficiati secundi ordinis numero 10. justo.

Musicam habent & ad rem divinam adhibent, ut liberè dicam, insignem & quam pleræque Urbes majores mirarentur.

Ludum literarium habere solent & hodieque habent nulli vicinarum urbium facilè cessurum, ubi Cornelius Valerius aliique primi nominis viri docuerunt.

Sunt Thenis nobilioris sexus monasteria hæc.

Ex Gonzaga.
Anno 1228.

D. Francisci nomen & Instituta sequentium Senatûs & privatorum operâ extructum.

Qui cum ex genere eorum essent, qui reditibus gaudent & Gaudentes ideo vocantur, spontaneo zelo bona sua pauperibus transscribentes spontaneam paupertatem amplexi sunt, & denique Observantibus adscripti.

Anno 1340.

Ex inscriptione superliminari portæ Cœnobii.
Anno 1372.

Unde Viri doctrinâ & sanctitate clari prodierunt, Fratribus de Monte Carmeli locum habitationis in Palatio suo assignavit & dotavit ampliter Brabantiæ Dux.

Obiit anno 1476.
Ex Bostio & Dorlando.

Ubi floruit Joannes Beets qui in 10. præcepta scripsit, Joannes Meierus Gelensis Doctor facundissimus & linguarum peritus, cujus extant sermones.

Obiit anno 1571.

Obiit anno 1580.

Petrus Lupus Godsenoviensis Mechliniæ Prior scriptis & concionibus insignis.

Anno 1414.

Bogardorum laicorum olim Conventus paulatim donatus à tenuibus initiis cœpit.

Alexiani curandis funeribus vacantes cœperunt hic anno 1383. & combusto suo per hostes Cœnobio anno 1578. Domum S. Trinitatis habitant.

Alterius sexus Cœnobia sunt: Ampla, oportuna, opulenta, religiosa Beginarum Curia, olim extra Urbem & commissa Abbæ Villariensi.

Quam annos ante 400. extitisse tumuli Ecclesiæ docent & confirmant scripta.

Rectrices ex privilegio forum judiciale exercent, jus dicunt, arresta imponunt.

Numerus earum excessit aliquando trecentas.

Sunt Canonici Ordinis Augustiniani Virgines in tribus hìc monasteriis.

BARBARENDAEL.
Ita ex suis monumentis referunt Virgines.

Unum *Vallem Barbara* vocant, quod licet dotatores suos agnoscat Joannem Bout Cancellarium Brabantiæ, Cristinam Frankenies Abbatissam Nivellensem & Dominum de Sul, tamen ex Chronicis patet antiquius esse.

Anno 1389.

Confirmavit Antistes Leodinus fundationem. Virgines primæ ex Lensio S. Remigii venerunt, Duce Henrico de Horen Priore ibidem fundum eæ emerunt & Subpriorissam è suis legerunt. Non multò post absolutus à Prioratu Henricus & Subpriorissa Priorissæ (utar vocabulis notis) titulo donatur. Templum novum cum curia dedicatum.

Anno 1349.
Ex Chronico Bethlimitico l. 2. artic. 8.
Anno 1401.

Anno 1403.

Verùm cum tertia in ordine Priorissa Gallicæ solùm gnara Teutonicam addiscere nequiret, cum 6. reversa est Lensium.

Anno 1410.

Et reliquæ sub Priore Korsendoncano claustrum perpetuum professæ, primæ in Belgio ejus rei exemplum & laudem reportarunt.

CABBEKEN.
Ex testamento dato Novemb. & literis Episcopi per Decanum Christianitatis ibi Patrem mihi transmissis.
Anno 1414.
Anno 14 6.
Ex chronico Bethlemit. l. 3. artic. 9

Alterum *Cabbecanum* ex eo vocant quod Joannes Raetshovius & Maria van Meerhoudt conjuges Prætorium Cabbekense emerint ad usus Virginum sub 3. D. Francisci regula viventium. Quæ tamen assensu ipsorum & Episcopi hortatu Institutum Augustini amplexæ sunt. Et demum sub Bethlemitico Priore claustri perpetui votum emiserunt.

Fuerunt anno 1351.

Tertium *Albarum* vocant, quæ ab antiquo Pœnitentes erant titulo & exemplo B. Magdalenæ, posteà D. Victoris regulam amplexæ, denique ad Augustinianam se componere jussæ, ut in Lovanio dixi.

Cœnobium per tumultuarios nuper exustum restauratur piorum eleemosynis, curâ Ermelendis van Brussel. virginum maximæ.

Anno 1544.
die S. Lucæ.

Hospitale Urbis majus & opulentum jam inde à 400. annis fundatum, auctum sensim, nuper curâ Antistitis Mechliniensis, ductu Elisabethæ Dyckiæ reformatum est.

Grysiæ Sorores tertiam D. Francisci regulam amplexæ cum & sub Bogardis cœperunt & coaluerunt.

Anno 1325.
Ex registris Capituli.
Ex registris mensæ S. Spiritus.

Xenodocheium D. Laurentii, Capitulum Nobilesque aliquot habet fundatores.

Domus S. Trinitatis ad fovendos senes debilesque olim dotata sub annum 1484.

Ex M. S. Historia

Inter Capellas celeberrima totius Brabantiæ B. Mariæ

belli facri in Aurea Valle. Anno 1175.

B. Mariæ de lacu, cujus initia sunt à studioso quodam Theodorico Campensi, miraculosè est hìc reperta.

Anno 1240. in Junio. Ex tabula in choro Capellæ pendente

Ceterum Dux miraculorum famâ motus & Iconis B. Virginem repræsentantis ibi collocatæ Sacellum auxit & perfecit, dedicatum anno sequente 3. Julii.

Hìc Clericorum est Collegium, in quo & Ecclesiastici & cælibes & conjugati exceptis bigamis recipiuntur.

Capella B. Barbaræ ex antiquissimis opidi putatur.

S. Jacobi in Wayenberch castralis est. S. Spiritus in longa platea. S. Ewaldi in via Hogardensi. S. Martini in Avendoren quam Parochiali titulo donandam antiqui censent ex decimarum nuncupatione & communione munii Pastoralis antè producta Urbis pomeria.

Anno 1248. obiit. Agyologus Brabant. vita 38.

Natales suos debent Thenis B. Beatrix prima Abbatissa in Nazareth cum patre.

Joanna Ducissa Brabantiæ.

Educatus edoctusque hìc Adrianus VI. Papa.

Edmundus à Thenis Poëta non incelebris.

Ab Urbe ad Suburbanum gradum facio, cujus ager frugum fructuumque ferax, lapidum fodinis vineisque nobilis, pascuorum ubertate, fluviorum commoditate. Et quâcumque pedem portâ effers, intra primum ferè ab Urbe lapidem habes aliquid quod te moveat Dei & pietatis.

DANEBROECK.

Portâ Lovaniensi conspicis rudera dejecti per has turbas Monasterii Danebrocani, ubi Virgines bonis natæ leprosorum curam habent, & extitisse constat hoc Cœnobium an. 1306. Religiosæ nunc Urbem habitant cis D. Barbaræ.

Portâ Distensi eremus esse solet & Anachoreta unus stipe collatitiâ victitans.

Portâ Lintrensi Abbatia est Cisterciensis Instituti, quæ civi Thenensi accepta fert sua initia.

Portâ Hakendoviensi Sacellum est leprosorum, & tres tumbæ, ubi tres Virgines sepultas fama tenet.

Fundatum hoc ab Alpaide Pipini pellice. Fundatum anno 1344. à Joanne de Horen Leod. assensu G. de Verneborch Scholastici Coloniensis. Gripda. Porta Hakendoviensis.

Portâ Geldoniensi & *Hogardiensi* duo sunt Canonicorum Collegia, Hogardiense & Hoxemiense, quæ, quia Leodicensem patriam tangunt, hìc prætereo.

Portâ Hakendoviensi Grympda est pagus hoc nomine celebris quod ibi vexillum bellicum Thenense, clavem D. Petri præferens quiescat, gaudentque incolæ jure Suburbani, & Hogardienses *Leodinæ*, Sittardienses *Namurcææ* ditionis obnoxios habet.

Sequuntur Præfecturæ Urbesque quæ sub Thenis.

PRÆFECTURA
CUMPTICHENSIS.

HÆc nomen habet ab illustri olim pago, unde nobilis per Hasbaniam familia nomen & originem habet. Cujus Ecclesia Abbatiæ Indensi incorporata, & Hospitale primi nominis ad ægros & peregrinos excipiendos esse solet.

Indenses etiam Domini partem habent.

Anno 1561.

Dominium summum cedente tantisper Rege Joannes Lieminganus obtinuit, sicut & vicinæ *Willebringæ*, ubi jus sacrum ab Archimandrita Vlierbacensi dependet.

WILLEBRINGEN.

BOUTERSHEYM. Valteri dominum sonat. OPVELP. BUTSEL. Anno 1561. Anno 1561.

Huic Præfecturæ subcensentur *Boutersemia* cum vicis suis *Velpa supera* & *Butsela* eundem Dominum agnoscentibus, quarum hanc quoad summam justitiam Joannes Wittemius, illam Robertus à Bergis à Rege obtinuerunt & utriusque hæres Baro Boutersemius modò.

Boutersemienses Dynastæ fuerunt habiti olim inter 18. Primates Brabantiæ, quos nostri vocant Barones, itemque habiti inter Equestres Toparchas & 8. Pares Brabantiæ.

RIDDERLYCKEN GESELLEN vulgò

Imprimis autem celebrari cœperunt ex quo Bergarum ad Schaldim dominio potiti sunt. Ceterum Henricus Boutersemium vendidit N. Monlojo. Post quem lego Dominos Gerardum de Heyden, Joannem de Wittham anno 1422. à quo tempore mansit in ea stirpe Bergarum ad Schaldim.

Anno 1203. Sub an. 1306. Anno 1372. Vide stemma apud Henningen anno 1263. Henricus Bouters. consanguineus Ducum datus tutor filiis Henrici Fil. Divæo teste. 1213. Joannes in Synam.

Arx est antiqua & olim inter hujus tractus pulcherrima. Ecclesia est Patronatus Domini, & Capellam sub se habet pagi Vertrycensis (dominium hujus pagi fuit ab anno 1561. penes gentiles de Houthem) Ecclesia.

VERTYCK. Sub hoc est curis Steenwegis Heetveldiorum dudum peculium & per alias aliasque stirpes devolutum & Ars Quabekiæ.

Velpa autem duplex hìc loci est, *supera* & *infera*, utraque à flumine veteris Brabantiæ termino dicta; illa à Cœnobio Lintrensi, hæc à Prioratu Bierbecano in sacris dependens. Alterutra inclytæ & pèr nuptias Liminganorum patriciis Lovanii ascriptæ nomen dedit familiæ.

Desiit dominari hæc stirps cum an. 1414. Georgius de Velpe vendidit dominium Luduvico Pirocco, & possedit idem anno 1505. Zwanus de Cortebach & anno 1504. Leo de Coulteren, deinque Anthonius D. Bergarum & hæredes.

Ex qua primum Senatorem invenio Valterum anno 1347. Clarumque sub idem ferè tempus Henricum qui Luduvicum Flandriæ Comitem hospitio excipere solitus.

Inferæ dominium supremum Thomas Rollema exemptionis viâ acquisivit anno 1589. Cujus uxore Annâ Spaens defunctâ Joannes Gerbrandtnoordt cœpit possidere anno 1595.

Ex Cassiano collat. 23. cap. ultimo.

Hic observa, diebus Dominicis veteres Monachos communicasse, quod etiam hodie ubique ferè observatur quoad perceptionem sacræ Synaxeos, in Carthusiis etiam ubi diebus feriatis soli agunt & edunt, quoad communem in refectorio cibi sumptionem.

In aliis addo Pinoccorum gentem ex occidentali Flandriâ esse, Calsteriis Lovanii insitam. Et invenio primum in Senatu anno 1312. Luduvicum, Henricum Equitem in prælio Baesweiliano anno 1371. Henricum cum suis vindicem acerrimum cædis Patriciorum an. 1331. Luduvicos tres, quorum unus octavum anno 1311. alter quintum, an. 1441. Consul, tertius per annos 44. Prætor, vir sui temporis clarissimus, de quo alibi dixi.

Gentis hujus peculia fuerunt *Velpa* & *Horsta*. Monumenta celebria sunt in Saecllo proprio æde D. Petri Lovanii.

Alterum tradidit nomen inclytæ stirpi, ex qua Joannem invenio anno 1206.

Sequuntur *Lintriæ* duę, pagi ob id nominati quod incolę hortorum arborumque cultores insitoresque periti essent quasi *Abelinters*.

Utriusque & superioris & inferioris dominium celebre fuit olim; illius ob Abbatiam fœmineam Cisterciensis Instituti; hujus ob Dominos recensitos inter 8. Toparchas Equestres & Pares Brabantiæ.

Ex vita D. Beatlecis M. S. & literis Henrici Ducis anno 1232. Arnoldi Wesemalii anno 1244. & aliorum. Ædificio exusto ad hortum, Maria Heyensis anno 1330. fecit. Abbatiam Maria Hap pacit post annum 1570. dormitorium & claustrum Maria Lyfkenrodia.

Abbatia Virginibus claro genere natis olim tantùm patens extructa anno 1220. per Bartholomęum *Vleyshouwers* civem Thenensem, loco, decimis & proventibus amplissimis per DD. Wesemaliæ dotata ante annos 50. ædificiis splendidis multùm exornata. Virginum numerus nunc est tricenario major. Virginum maxima nunc est Cat. Sylvia, cujus beneficio vetera diplomata inspexi & examinavi.

Fuerunt olim claro loco natæ Sutta Waenrodia an. 1359. Catherina Bergensis an. 1362. Elisabeth Hermeys anno 1415. Gertrudis Becana anno 1451. Ida Pinnoceia anno 1466. Vandenbergicæ Catharina anno 1483. Elisabeth an. 1525. Maria Lyfkenrodia an. 1554.

Dominium loci partim fuit penes Algidomontanos, partim penes Berlarios. A Maria autem Berlaria Heverleæ Domina devenit ad Henricum Redingem anno 1448. qui idem Lamberto Wingano vendidit anno 1487. à quo emit Martinus Wilrianus anno 1508. & post cum nepos Luduvicus van Tommen ejus potitur, & potiuntur posteri cognomines.

Invenio an. 1422. Simonem de Overborch D. Oplintræ.

Inferioris Lintriæ Dominium ubi defecit vetus Gens, à Riveriis cœpit possideri, & eorum hæredes per matrimonium Gentiles de Baillet posteà, nunc per uxorem nobiles de Hontoy ejus pro parte potiuntur. Ecclesia solet olim Capellanos 11. numerare, & pagi jus & Parochiæ ad miliarium facilè extenditur.

Anno 1267. invenio Joannem Bline D. Lintriæ, sed nescio utrius. Anno 1373. R zonem invenio Riveriom.

Dum legis, Abbatem, Præpositum vel Decanum, licet non Sacerdotes, benedicere *solitos olim*, *observa Sacerdotium ad has dignitates olim non fuisse necessarium.*

Decretum hoc in Aknensi conventu anno 817.

Tommæa Gens Bruxellensis est origine: in Senatu Lovaniensi primum celebrem invenio Joannem Equitem IV. Cos. Peculia & Dominia familiæ præter Lintriam sunt Linda & Wilsulæ.

Restant vici nomine *Paludis Rosarum* & *Angularis*: ille Indensis, hic Fliderbacensis Abbatiæ in sacris subditus.

Roosbeeck. Dycbeeck.

Kerkemum Indensis Abbatiæ, *Bikennum* Equitum Jerosolimitanorum Ecclesiam habens: illud ob Abbatiam Cisterciensem olim fundatam & in Rameiam postea translatam; hoc ob Commendatorem ibi residere solitum notius evadit. In hoc jus jurisdictionemque summam Franciscus Baillet cedente Rege obtinuit an. 1562. & Bailletiæ matri Florentius Hoon in hæc bona successit an. 1596.

Kerkem. Domum templi sonat. Binkem.

Anno adhuc floruit Stirps Binkemensis, cum Renerus & Guilielmus fratres vixerunt.

In illo Indenses suum habent peculium.

Slnysa Joannem Argenteau Toparcham nuper accepit anno 1561.

Sluyse. Cataractam sonat.

Budingemium Oyebrugganos Meldariæ Dominos.

Budinge.

Mulsteria....

Mulstade. Muli locum sonat.

Meldaria autem in sacris Capitulo S. Bartholomæi obnoxia, olim pars fuit Comitatus Turinensis ab Alpaide Hogardiensibus donati. Denique Durachienses Dynastæ cœperunt possidere, & per unicæ hæredis nuptias cum Durachio transiit in familiam Oyebrugganam & perseverat in eadem ab annis ducentis.

Maldert. Milaert fundum liberale sonat.

Vide de hac Gens bergana.

Meldrecem olim dictum & in insula situm creditur, notum ob S. Hermelindis miracula.

Molanus ad 29. Octobris.

Quæ cum duodennis virginitate Superis consecratâ à fratribus in Bevetum exagitaretur, Angeli monitu huc jussa fugere, in solitudine vitam cælibem sanctissimo fine coronavit post 40. annos à Pipino Duce in tumulum augustiorem relata.

Agyologus Brabant. parte 8. vita 41.

Qui idem in confini loco Virginum struxit Collegium, & in monte à vitulis nomen sortito Presbyteros ad sacra peragenda ex D. Bavonis Gandensium evocatos. Neutrum Cœnobium nunc extat Normannorum, ut credo, manibus eversum.

Arx est hìc loci magna gaudens immunitate. Strips ab hac nomen habet inclyta insita Patriciis Lovanii, unde Consulem invenio Libertum anno 1436.

Henacum Petri hujus loci est, de quo alibi.

Hoc tantum, esse in hoc tractu locum, quem Blancardi Campum *vocant, unde Stirpem illam Lminganis Lovanii insitam libens edicerem, qua anno* 1196. *Reginaldum habuit in expeditione Syriaca, in Senatu primum anno* 1300. *Cos. Valterum, anno* 1264. *Pratorem Equitem clarissimum & caput factionis adversa Clavariis.*

Blancaerts velt.

In sacris illud ex Aquisgranensi collatione noto: cùm pręcipitur ut Monachi pro necessitate baculos habeant, quod nunc ex more fit, olim ex pręcepto factum.

LEONIA SIVE LEEWÆ.

URbis hujus nomen uniformiter Veteres pronuntiarunt, ut manifesta appareat nominis derivatio à Leone.

Snutleeu.

Originem historiæ nostrates ad Juliana (& sibi gratulantur de tanto auctore) tempora referunt, & ob communem huic cum Brabantiæ insignibus vocem, antiquiorem faciunt provinciæ.

Marcus Vaernewyck c. 27. folio 63.

Si cui libet fidem adhibere, per me quidem licet: hoc interim non taciturus sum, videri à Godefrido Duce ex orientalibus bellis reduce, si non fundatam certè restitutam.

Hoc certum, quo tempore contra Trudonenses Duci nostro bellum fuit, arcem Leeuwæ munitam.

Post annum 1505 Ex Chronico Trudonensi veteri.

Arx

Arx ergo fuit, vel arcis nomine intelligenda civitas.

Ex registris oppidi. Cujus pomeria extensa in duplum accipio anno 1330.

Exterior autem urbs ante annos 270. adjecta; sed ea pro bona parte à Trudonensibus destructa.

Ultimum autem urbis incrementum ab annis 50. est, exiguum illud & unâ tantùm parte.

Munimenta ferè à tumultuante milite hîc sedem nacta sunt.

Ita ut nunc urbs exigua quidem sed elegans sit, aquis undique cincta & potens retentis obicibus fluvii agros adjacentes inundare. Portas majores habet quatuor, minorem unam, plateas....... pontes lapideos tam Getæ flumini, quam torrenti urbem maximo cum nundinantium Mechliniæ, Diestæ, Arescoti, Siehenis commodo perlabentibus injectos novem habet, Fora rerum venalium tria.

Pręcipua urbis opera sunt.

Curia vetus extructa post annum 1233. Hospitium Helencemiense ubi multos annos exules à suo Monasterio beserunt Religiosi.

Fata urbis pręcipua sunt. A peste pręter ea quæ in Lovanio dixi, sensit grande malum, cum ex 400. qui initio fuerant, vix 18. legitimi conjuges juncti superessent. Anno 1578.

Ab hoste. Cum eam Episcopus Leodiorum expugnatam spoliavit anno 1213. Divæus l. 7. rerum Brabant.

Cum Flandriæ Comes occupavit an. 1356. Cum exules Lovanienses oppresserunt anno 1382. sed semper & mox Duci suo restitutam. Annales c. 40. Divæus l. 4. rerum Lovan.

Quoad Rempublicam, ejus facies pènè eadem cum Thenensi. Designantur quotannis Consules & Senatores itemque Decani quinque, & Quęstor, omnes ex Tribubus Patriciis, quas audio fuisse olim viginti. Equestris certè ordinis familiæ alibi natæ hic insitæ sunt ex Bruxellensibus Lyffkenrodii, ex tractu Leod. Argentealenses, Hallenses, alii.

Ex domesticis sunt Gentiles Sabels, Vilters, Wagemans, Kerckhove.

Ex vicinis Toparchis Grazenses, Boenhovienses, qui & Huwagen, Dormalienses, alii.

Anno 1456. Ex diplom. Philippi Ducis, cujus copiam fecit Senatus. Privilegia Urbi data sunt maxima. Prima hæc. Cùm Dux permittit Leewensibus, posse post Senatûs sententiam omnes totâ Brabantiâ, (exceptis Urbibus quatuor primariis) habitantes citare de triduo in triduum; & coguntur Prætores aliorum locorum auxilio esse & tradere reos.

Amplius, si quis fundum elocaverit nec ei fiat satis, licitum est creditori etiam nullâ sententiâ prævia animalia debitoris abducere ex agro illo & vendere nisi satisfiat.

Ex diplom. Henrici anno 1271. Joannis an. 1342. Edwardi Regis an. regiminis 12. Immunes sunt Leewenses à vectigali granario per omnes 17. Provincias, gaudentes etiam in Anglia immunitatibus ex beneficio Eduardi Regis.

Nobilior civium pars dividitur in 4. contubernia, vilior in certa opificum Collegia.

Cives hoc commendat, quòd nemo umquam his iniquis temporibus nomine hæreseos vel insimulatus sit vel suspectus fuerit.

Solet olim Leewis etiam minoris notæ moneta cudi, & exemplo sint nummi quos leones appellant.

Cives re lanariâ solent occupari & nundinatione frumenti & leguminum: nunc laudi est & aliò defertur cerevisia Leewensis.

Quoad rem sacram, solet unica esse Parochia, olim quidem loco ubi Bogardorum Cœnobium nunc est, aucto autem Urbis ambitu translata in Ædem D. Leonardi. Anno 1231.

Ea ex collatitia stipe & eleëmosynis accurrentium ad famam miraculorum interventu istius Divi patratorum, aucta & multùm exornata est, adeo ut hebdomadatim adhuc 24. sextaria frumenti in pauperes ex proventibus fabricæ erogentur.

Erant hic sensim fundatæ Capellæ plures, ex quibus duodecim Canonicorum Collegium autoritate Episcopali constitutum est an. 1338. quibus subserviunt Sacellani quinque. Decanorum primus Robertus de Cortenaken, 8. Joannes de Liskenrode magno loco nati. 2. Petrus Tilmanni qui festum Tutelaris Divi Leonardi tanquam duplex primæ classis celebrandum instituit, cujus beneficio hæc mihi communicata. Ex literis fundationis datis apud Hoyum feria 5. post Festum B. Mariæ Hyemalis. Obiit anno 1411.

Spectat ad hanc Ecclesiam domus cum Bibliotheca recipiendis Sacerdotibus Ordinum Mendicantium, & Concionatoribus relicta ab Ægidio van Haughen. Anno 1365.

Est in Urbe Prioratus magni olim nominis Ordinis Vallis Scholarum Parisiis inchoati, cujus Priorem ad Comitia Brabantiæ venire solitum scio. Religiosis advocatis Ecclesia Parochialis vetus assignata à Canonicis S. Dionisii Leod. Anno 1232.

Est & Bogardorum 3. Regulæ D. Francisci Cœnobium Capituli Zepperensis membrum fundatum anno 1327. Ex literis datis 3 Julii.

Est & Capella Clericorum nostræ Dominę, duodecim Ecclesiasticis totidemque Secularibus constans Pręebendatis, fundata anno 1297.

Alterius sexûs est ampla Beginarum Curia olim extra Urbem fundata nunc per turbas in Urbem translata. Anno 1327.

Est & Ordinis Divi Augustini Claustrum, Cœnobii Lensiensis traduxerunt è colonia, fundatum anno 1483.

Sunt & pauperum, sunt & peregrinorum receptacula cum capellis suis mediocriter dotata.

Ad suburbanum si gradum facias, erit etiam ibi quod placeat.

Portâ Trudonopolitanâ in conspectu Urbis stagnum est 1000. ferè passus ambitu suo complectens, & in vicino Sacellum Deiparæ miraculis clarum & ex eleëmosynis peregrinorum nuper erectum. Onse Lieve Vrou op den Orsenbarch. Anno 1516.

Portâ Vaccarum Leprosarium est cum Sacello & Curatoribus utriusque.

Osmael. Uti fundum sonat.

Urbis appendices vici sunt sex, ex quibus *Orsmalia* cum Prętorio veteri, *Petrea* (TEN STEENE) peculium olim Meldriæ Dominorum & proinde Oyenbrugicorum Duraffi Toparcharum. A Jodoco autem de Oyenbrugge dicto de Coelhem Duraffi Domino obtinuit Catherina Vilain viâ permutationis cum peculio de Buedingen. Contra quam Joanni Argentealensi elocatam obtinuit Joannes Herthoge de Oisterhoudt & ad posteros cognomines transmisit.

Anno 1473.

Ecclesia Juris Patronatus est, à qua dependet Ecclesia pagi Helensis & Capella silvestris olim nota ob reclusorium vetus sanctarum aliquot Virginum receptaculum.

Recelte ten Bosch.

Ex Chronico Bethlemitico.

LANDA HASBANIÆ.

Landen. Landen nobis sonant terras, hove aulam, hooft caput.

Inde insignis ei cum Brabantia eadem.

VEtustissimum hoc Brabantiæ oppidum ex eo habetur, quod Pipini primi regia fuerit. *Landam* Veteres, mox *Landenum*, nunc *Landinum* vocarunt, & crederem dictam olim *Landenoviam* (quod nomen in veteri Registro inveni) id est palatium terrarum, (subaudi Austrasiæ) sive caput terrarum; unde lapsu temporis abscissa posteriore parte effectum sit LANDEN.

Ob fontium Landæ salubritatem addunt, valetudinarium Cæsaris hic fuisse.

Annales an. 473. Landonem Ducem volunt urbem struxisse.

Urbis initium annales ad Juliana tempora referunt, & Romanorum vestigium esse contendunt pagum vulgo RUMSDORP, id est vicum Romanum.

Secundam huc Coloniam Gallorum ductam addunt, & superesse nomen in pago *Waelhovia*.

Tertiam à Pipino cujus palatium monstrant ubi nunc D. Gertrudis fanum.

Ceterum Urbem amplissimam fuisse ex conjecturis & nominibus pagorum adjacentium colligunt.

Al ten hove sonat omnes Palatini.

Attenhoviam Palatinorum nobilium habitationem fuisse. *Raetshoviam*, Curiam sive Senatum fuisse.

Hantemam militum equitumque locum fuisse, juxtà quam via est hodieque dicta RIDDERSPAT, id est trames equitum, & sic de ceteris.

Quicquid ejus sit, Urbs post Normanorum tempora viluit in angustam formam retracta. Portas 3. turres in mænibus 5. plateas 12. fontes 2. uberrimos habet.

Fata ejus à bellis sunt.

Ex chronico Gemblacensi.

Cum vastata est à Normannis anno 835. iterumque à Godefrido Arduennate an. 1012.

Anno 1038. usque ad an. 1192. Ex Chronico Brabant.

Iterumque à Namurcensi Comite & Duce pluries.

Ex M. S. veteri per Cornelium Dyckium suppeditato.

Denique, Post biduum Pauli tum LANDEN victa fuisti. Anno 1235.

Ex eodem.

Demum superata totaque incendio fœdata anno 1482.

Nec multo post iterum à Saxonum Duce ingens malum sensit.

Quoad Rempublicam & Senatum, ea pendet à Duce.

Prætor Provinciæ Getensis cum Scabinis septem juri dicendo præest.

Ex his duo esse debent Raetshovienses.

Prætor etiam cum totidem Scabinis aliis causas ponderum & mensurarum agitat.

Vulgo Geldezene.

Vicequæstor Dominiorum Ducis in tractu Thenensi cum aliis pari numero res & controversias fundorum, bonorumque audiunt.

Ex his etiam duo sunt Raetshovienses.

Hoffeche venen dicunt.

Privilegia Urbi à Principibus data, à Maxæmiliano Imperatore confirmata sunt.

Cives ubique à vectigali & thelonio liberos esse.

Nusquam ratione debiti totâ Brabantiâ detineri posse, nisi in 7. opidis capitalibus.

Senatui potestas facta quaslibet pœnas mulctasque infligendi, Potorium vectigal constituendi.

Contuberniis Sagittariorum permissum 24. ex pagis Præfecturæ Getensis assumere gaudentes immunitate vectigalium & civitatis jure.

Sunt ea tria.

Quoad rem sacram, constans Scriptorum & hominum opinio est *Landam*, primam religionis Christianæ participem fuisse.

Inde Signa urbis vetera tabula cum inscriptione: *Pater noster.*

Parochialis ejus est extra Urbem D. Gertrudi inscripta à S. Amando dedicata & miraculis interventu S. Virginis clara.

Anno 685.

Est in Urbe Sacellum Virginis Matris sed modicè dotatum. Fuit Sororum mendicantium, titulo Jerusalem Conventus, sed à piis civibus mediocriter dotatus, cujus bona pronuper Bethaniensi apud Leewenses Cœnobio asscripta intelligo.

PRÆFECTURÆ

Getensi subest

Dormele. Siccum prædium sonat.

VIcecomitatus olim, nunc etiam Baronatus *Dormaliæ*.

Est hæc in limite ultimo Leodicensi, & arcem habet extructam, ut reor, contra Trudonenses. Arcis custodiam sive Castri Comitatum olim *Schoonhoviæ* gentis fuisse invenio, & denique per Affinem Dorotheam Amelricum *Swerto* obtinuisse.

Hinc orta gens Lieminganis insis è qua invenio an. 1144. Gerardum Equitem.

Anno 1442.

Dormaliæ tam superæ quam inferæ Dominium à Rege acceperat Georgius van Linden, sed superæ jus Joanni Drencquartio transscripsit, inferæ retinent filii affines mei.

Anno 1570.

Anno 1574.

Ezemael.

Ejusdem cum hac terminationis est *Ezemalia*, cujus ad Collationem Præpositi Hoyensis spectat Ecclesia.

Welmersem. Wommersem. Wulmari domum sonat.

Sunt insuper ejusdem terminationis pagi hic plures, *Wolmersemium* & *Wulmersemium*, alterum Parci Dominarum, alterum Capituli nostri Ecclesiam habens. Illud quoad dominium cœpit agnoscere Franciscam Charles cedente Rege, & eâ mortuâ Franciscam *Sgroets* filiam, ad extremum Arnoldum Baerts Doctorem & Consiliarium Mechliniæ per mortem Annæ Sgroets primæ uxoris.

Anno 1561.

Anno 1574.

Anno 1598.

Hakendover.

Wulmersemium autem appendix est *Hakendoviæ* pagi magni & celebris, cujus Ecclesia à Fli-

à Fliderbeca dependens traditur manibus non humanis dicata, & est annua ad memoriam supplicatio & Salvatoris veneratio miraculis clara.

ELISEM. Elis domum sonat. Hinc stirps est cognomento de Bock, qua Gerardus anno 1371. Anno 1565. Anno 1595. OPHELECHEM. NEERHELCHEM.

Elisbemium in sacris quidem Abbam Fliderbacensem, in tribunali cedente Rege Arnoldum à *Moers* agnovit, & denique Petrum Ruysschen, qui à superioris vidua Maria Straesbergica emit.

Et denique duplex *Helechemium* superum & inferum. Hoc Flocnensem; illud sui Monasterii Abbatem in sacris agnoscens.

Anno 1506.

Hi pagi ante annos 100. supremæ justitię compotem Dominum acceperunt Segerum Nicolai, sed temporarium, & restitutâ, quam erogaverat in usum Principis, certâ pecuniæ summâ cedere coactum.

ENCOMIUM
Abbatiæ Præmonstratensis in Helechem.

HELECHEM. domum sanctam sonat.

SAlve sancta domus venerabilis ordine toto,
Quem datus à Diva Virgine candor amat.

Domus Domini benè fundata super firmam petram, cujus origo à piis, incrementum à sanctis est, definit in beatam æternitatem terminus.

Anno 1131. Verba diplom. dati 5. Nonas Maii Pontificatus anno 5.

Reynerus quippe *Miles, ob peccatorum veniam promerendam, Ecclesiam in honorem S. Dei Genetricis Mariæ in proprio Allodio quod Helencium dicitur construxit, ut juxta D. Augustini regulam & formam Religionis Fratrum Floreffiensium omnipotenti Deo inibi serviatur*, confirmante idipsum Innocentio Papa. Ità missi Floreffia Præmonstratensis Regulæ Canonici cum Abbate Ermenrico. Cui successor datus est Gerardus, & denique Albertus; quorum industriâ res Cœnobii famâ aspirante mirum in modum crevit, & pietas Religiosorum quaquaversum se diffundens Principum favorem abundantem meruit. Inde sunt Eugenii & Alexandri Pontificum privilegia, inde Godefridi Ducis munificentia & aliorum plurium. Archimandritæ autem qui Alberto successerunt Adam, Everardus, Franco, Ægidius, Joannes vitæ innocenter actæ laudem reportarunt, aliàs nomine solo noti.

Anno 1144. Anno 1178. Anno 1178. Ex Bullis & diplom. per D. Prælatum mihi exhibitis.

Jacobus de Bomelia, Simon de Motta, Joannes de Sclusa, Joannes de Bergenis, Arnoldus de Bunsbeeck, nomine suo inclytum produnt genus & tumulis præstantiores genere virtutes. Utriusque æmuli qui mortuis surrogati sunt, Henricus Forve *nulli pietate secundus*, Joannes Hollenioul *magnanimus magnus velut leo, mitis ut agnus*. Jacobus Forve anno 1417. superiori ut sanguinis ita morum affinitate par. Henricus Montenaken anno 1437. ex milite miles, olim seculi posteà Christi, semper strenuus. Sigerus Nicolai à Moers anno 1457. Joannes Beudem anno 1500. ambo celebres & Principibus grati. Gulielmus à Molendino anno 1507. qui jus mitræ & infulas primus obtinuit & opere magnifico domum Abbatialem extruxit. Reynerus Panisgreve anno 1544. qui templum reædificavit & sedilia tanto artificio, ut nesciam an Brabantia habuerit præstantiora. Embertus Niveleer anno 1553. Ægidius Bernardi Braes anno 1557. Balthazar Lovens anno 1582. incuriâ Pharmacopolæ qui non optimè habenti potitionem miscuerat, intoxicatus. Cui surrogatus est anno 1588. Joannes Braes Vir eruditione, prudentiâ, pietate eximius, qui iniquis hisce temporibus cum ruina & ruderibus toties incensi Monasterii luctatur, animo tamen semper erecto; & nunc quidem 33. optimæ disciplinæ Religiosos alens, duos in Academia; quatuordecim in Pastoratibus.

Anno 1507.

Cœnobium hoc quia in limite Leodino situm, frequenter orto bello vastatum & primos ferè impetus excipere solitum. Nuper autem aliquoties voracibus flammis absumptum graves sensit calamitatum turbines. Semel quidem à Geldris vicina omnia infestantibus.

Anno 1561. Anno 1581.

Iterum per Francos Templum, & denique fortuitò igne potior Abbatię pars correpta testes reliquit incendii ruinas. Abbatiæ huic subest Lanquiadensis propè Coloniam Prępositura, & plures Viri magni & scriptis editis clari hinc prodierunt.

GUSSENHOVEN. GODTSENHOVEN. Gozilonis & Gozonis curiam sonat. Peculium fuit stirpis nobilis & extat tumulus Goswini in Parco: venit autem post in Kersbecanam stirpem hæreditas, unde Vsheus vixit anno 1422. Hespem videtur Hasbaniæ nomen referre.

Sequuntur pagi ferè cognomines *Gutsenhovia* & *Goedsenhovia*, illa Abbatem S. Laurentii, hæc Decanum S. Dionysii habet Ecclesię prospicientem.

Hæc ex nobilibus VAN LINDEN, illa gentiles DE SWITTEN Dominos habuit habetque. Swittenii autem unà cedente & concedente Rege Dominium utriusque *Hespeni* acquisierunt, ex quibus *Superum* in sacris habet Presbyterum Ordinis Equitum Melitensium, *Inferum* eo utitur quem Pastor Gudsenhoviæ utpote Matris Ecclesiæ Rector constituit.

Anno 1561. NEERHESPEN. OVERHESPEN. RAUCOURT. Domum consilii sonat.

Raetshovia in sacris Ecclesiæ, in profanis olim Urbis Landinensis subdita, indeque gaudens adhuc jure Opidi.

WAELHOVEN. Ex cognomine stirpe anno 1312. sunt Joannes duo Equites, aliique plures postea, & Callenis sunt insiti Lovanii.

Waelhovia peculium stirpis cognominis, quod anno 1554. Balduinus de Wavre per & post matrem obtinuit.

Hic dominatos Bollenbornios Lieminganorum fruticem variis conjecturis disco. Ex quibus anno 1110. Arnoldum in Syriam ivisse lego. Simonem anno 1211. in Senatu Lovanii primum invenio.

Restant *Wangia*, licet in sacris Ecclesiam habens secundariam, tamen dominium & Dominos primæ notæ habuit. Ex quibus aliquot Senescalli Brabantiæ fuerunt, ut plures Comitatûs Namurcensis. Stirps primæva & illustris illa cùm defecisset, successit novissimè Liemingana Patricia primaria Lovaniensis, & Dominus Baronis titulo gaudet.

Winda utraque, *Supera* à Capitulo S. Dionysii, *Infera* à Collegio Audenensi in sacris dependens.

Larsa

Laria à Trudonensi Abbatia.

Walsberga celebris ob Santrainii Commendatoris peculium.

Ad extremum pagi qui olim partim Ecclesiæ, partim urbis pars fuerunt, sunt

Waesmontium filia Landinensis Parochiæ.

Landinum inferius in sacris Abbatiæ Gertrudanæ peculium, olim ut apparet Opidi pars aut Suburbani.

HALENUM.

URbs vetus sed misera, & de qua nihil admodum habeo quod memoriam mereatur.

Bella Leodicensia & Geldrica effecerunt, ut numquam potuerit à malis suis respirare, aut caput erigere.

Arce instructa fuit olim, sed sæpius vastatâ, & denique per has turbas restitutâ.

Anno 1484. Clades Urbis nihil necesse recensere: tot fuerunt, quot sunt bella. Ultima fuit ex qua non se recollegit.

Prætorium, Curia, Nosocomium, cum Virginali Collegio esse solent, nunc nihil admodum reliquum est.

In Ecclesia Personatus est & matrix plurium pagorum.

PRÆFECTURÆ

Halensi subcensentur

De bancke van de Catellen. Atroy. Wevlre. Meensel. Zuerbeeck. Hi duo pagi iterum oppignorati Houthemiis. Anno 1506.

CApella cum pagis suis. *Atrodia* & *Wevera* Indensis Abbatiæ sacrum peculium, sicût & *Meenselia*, *Amarum pratum* & *Glabbeca* Helechemiensis Abbæ Ecclesia. Omnes hi pagi ante annos 100. cedente Rege Dominum acceperant supremæ jurisdictionis compotem, sed postea restitutâ pecuniâ redierunt ad Regem. *Doerna* humilis vicus nunc. *Webbeckemum* tetigi in Diesta. Vide Helechemiam.

Betsia Parochiam habet à Persona Leeuwensi dependentem. Betts.

Winga Dominum accepit pronuper Paulum Carondelet anno 1561. & peculium fuit stirpis Udechemiæ. Anno 1561. Ex stirpe veteri Gildulphus in Curtracensi casus & Valterus anno 1319. D. de Ferresele.

Kersbeca peculium in parte fuit inclytæ stirpis de Elderen, ubi gladii jus cedente Rege obtinuit Jodocus Steenwegius anno 1561. à quo Guilielmus Merodius emit anno 1587. sed propior visa est Barbara Steenwegia quæ Dominium in se transtulit anno 1588. Torrentem cætasorum sonat. Ex hac stirpe orta quæ aliquot Gettenhoviæ Dominos protulit.

Cortenacum solo nomine mihi innotuit.

Kiesekemium Ecclesiæ & rei sacræ administrum habet unum ex Crucigerorum Melitensium numero; justitiæ autem Adrianum vander Noot accepit, & perseverant in familia, dominium. Anno 1567.

Pagos aliquot juris Thenensis quære in Appendice ad Diestam.

Superest insuper Thenis Toparchia & Baronatus titulo nonnumquam insignis de Houthem. Joannes de Houthem primus Baro declaratus ob merita in Fredericum & Maximilianum Imp.

Quæ in familiam Straesborgicam transiit Margaretâ Joanni enuptâ. Et nuper emptionis viâ acquisivit Joannes à Moins. Anno 1500. Anno 1560.

Huic accenseri solent *Bunsbeca* Abbæ Helechimiensis Ecclesia, & *Stockemium* & denique *Henakum* quod in hoc tractu duplex est, alterum Petri quod Joannem Houthemium & denique Anthonium Liminganum Dominum accepit, & in sacris è Tongerloa Canonicum Pastorem accipit. Bunsbeeck. Stockem. Wissenaken. Hic habitasse & ortos gentiles vander Linden asserit Divæus. Anno 1569.

Alterum Martini sive Hemelini, à S. Rumoldi Affine, qui febre correptus vitæ innocenter actæ finem facere coactus hic loci sepulchrum nactus miraculis testatum fecit suam sanctitatem. Molanus in Martyrologio.

FINIS

Antiquitatum Thenarum & Leoniæ.

ARSCO-

ARSCOTUM
DUCATUS
CUM SUIS BARONATIBUS.

Illustrissimo Excellentissimoque Heroi
DUCI CROYO ET ARSCOTANO,
S. R. I. Principi, Aurei Velleris Equiti
CAROLO,
Literarum Mæcenati unico.

TRanslatus in aliam vitam & meliorem J. Lipsius. Ita Deo visum; &, si Christiano liceret, adderem, fata nobis tantam lucem invidisse. Mihi imprimis, qui tot annis retro-actis auditor, octennio jam ferè & studiorum comes, & professionis collega. Sed enim; quantum lenta ad viburna cupressi, ita ego ad Virum tantum. Cucurri in eodem Historiarum stadio, docui, scripsi, secutus, licet certus numquam assequi vel umbram majestatis Lipsianæ. Est tamen aliquò prodire tenus, & licet effectum natura & melior naturâ Deus negaverit, conari. Hoc facio & eum quem Maximus Vir & Phœnix Europæ nostræ Patronum sibi legit, amavit, expertus est; lego, amavi, experiar. Et ducit me ad Illustrissimas Excellentiæ tuæ fores ratio; spem facit solita quam non semel sensi humanitas; auget ipsa scriptionis materia. Nec enim est ut quæram, nec erit ut inveniam Principem cui Literæ, Historia, Antiquitates magìs curæ, magìs cordi. Et cui gratam accidisse scio de Lovanio scriptionem, non ingratum fore confido, de Arscoto & ejus Baronatibus commentarium. Excussi locorum plurium Archivia, collegi quæ vides; Princeps Maxime, partim etiam tuo mihi communicata beneficio in ordinem redegi. Hoc restat, ut rogem digneris rudi huic Scripto Serenitatis Tuæ benevolentiam tantisper impartiri, donec Hannoniæ Tuæ Antiquitates percurrens aliquid majus & oculis tuis dignius depromam. Ita te Deus ad Reipublicæ Christianæ & Belgii imprimis nostri decus & columen diutissimè ad præ & conservet. Quod vovet

Illustrissimæ Excellentiæ Tuæ Devinctus Cliens

J. B. GRAMAYE.

INter potentes Maxime Principes,
Regale germen, progenics Ducum,
Germaniæque Galliæque
Pannoniæque decus coronæ.
Utramque cujus Hesperiam decor
Pervasit & jam triplice Galliâ
Illustriora dedicavit
Croyacæ monumenta Gentis.
Te Principem Germania & Hannones,
Brabantia atque Gallia te Ducem
(Nolo Toparchæ vel Baronis
Vel Comitis numerare nomen)
Amat, salutat, & reveretur, &
Ego inter illos officii memor
(Ex more Persis usitato)
Munere eum duplici salutem
Veni daturus, munere quo tui
Res Arscoti inscripta, simul meæ
Insculpta mentis promptitudo
Obsequii studiosa vestri.
Tu scripta, sculpta, Maxime Principum,
Sumens clientis de manibus tui,
Fave, serenatoque vultu
Fer, refer in numerum tuorum.

ARSCOTI
DUCATUS
IN COGNOMINE BRABANTIÆ OPPIDO.

1. In diplom. Affligemii, quæ post specialim dabo. 2. Id dictum scriptumque à Justo Lipsio c. 3. Virginis Sichemensis. 3 In diplom Godefridi Virsonii sic lege.

VIDEO hujus Urbis & loci vocabulum pronunciatum, scriptumque [1] Arschotum, Arescotum, [2] Arscotum, nunc [3] Aerschotum, sive Aerschotiam.

Communicata mihi carmina hæc per Henricum Riveren Decanum Arscotensem eademque manuscripta Curiæ Bruxellensis recitat.

Annales nostri, ut nomen ita originem ad Julium Cæsarem referunt, & vidi veteris Codicis rythmos excerptos (nisi mentitur titulus) ex Archivis apud Vilvordiam, continentes rei gestæ historiam: Volantem nimirum hic loci Aquilam ab Octaviano Juvene confixam Cæsare applaudente, & structâ Arce loco nomen & initia dante.

ARENS-SCOET nobis sonat Aquilæ ictum sive confixionem.

C. 3. Sichemensis Divæ.

Clarissimus Lipsius paulò aliter dictum, ductumque oppidi nomen putat, quasi Aquilæ sedem, repositorium, quod nimirum exercitu in vicinis agente, Romani hic Aquilam suam constituerint. Optimè: nisi in antiquissimis diplomatibus viderem per aspirationem scribi Arschot, & mallem si à Romanis petendum vocis initium, id Romanâ voce, & Romanâ originatione fieri, quàm nostrate Teutonicâ. Ideoque dum de etymo agitur, & moderna Arscoti insignia Lilium video præferre, inducor ad Francos, unde omnis Belgii nostri profluxit nobilitas, respicere. Et juvant locorum quorumdam nomenclaturę, è Galliis, ut apparet, profectæ, nominatim Turris excelsæ, & quaquaversum è mœnibus conspicuæ, cui ab Aureliano Galliæ Oppido nomen est, & Agri Suburbani, cui à Parisiis, & paludis, cui nomen fecisse videtur Mectense oppidum.

ARENS-COT Belgis idem est quod antrum Aquilæ.

Vulgò DEN ORLEANT THOREN.

Vulgò HET PRESIVELT.

Vulgò METIGEACHT.

Ceterum cùm AERT æqualiter Aquilam & Arnoldum significet; Ab Arnoldo Ausgisi filio, viro illustri, & Marchione limitis Antverpiani, hìc loci nato, & fortè nato derivarem: cujus memoriæ datum ut inter veteres Arscotiæ Dynastas tam multi inveniantur Arnoldi, vel Arnulphi.

Locus quando oppidi jure donatus sit, necdum scire potui; fuisse tamen & villę nomine appellatum à 400. circiter annis, constat ex diplomate D. Gertrudis Lovaniensis.

Et libenter crederem, sub aut paulò ante tempora Godefridi Virzonii portas pleraque cum fossis, & aggere urbem cingente strui cœptas, quo nimirum tempore per Ducis diploma descripti sunt limites libertatis Arscotanæ.

Anno 1283.

Muros, qui hodieque conspiciuntur, tantam vetustatem non præferre periti talium fatentur. Ego diploma inveni Joannis Haricurtii *Domini de Arscot in Brabantia* concedentis oppido suo certas immunitates ob id potissimum, quòd per bella varias calamitates sustinuerint, & urbem cœperint mœnire, rem aggressi operosam, & sumptuosam.

Diplo. datum in Festo S. Nicolai. Anno 1357.

Ulterius per has temporum, & bellorum injurias deformatam urbem restituere incipiunt, & fortalitio in editiore urbis parte ad flumen exstructo, subitis incursibus minùs obnoxiam cives reddiderunt.

Præcipua urbis opera fuerunt, sed fuerunt tantùm, nunc vix ruinas majestatis suæ testes relinquentia.

Curia (ut volunt) tempore Mariæ (quæ Virzonii filia fuit) extructa circa an. 1321.

Halla textorum temporibus Joannis Harecurtii & cœpta; & perfecta post an. 1360.

Prætorium Ducale ab Anthonio Croyo extructum sub. an. 1470. ubi beneficium profiteri solent vasalli.

Hospitium Gertrudanum ab annis 150. pulchriori opere exædificatum.

Post an. 1462.

Ex omnibus posteriores duæ domus dumtaxat supersunt, nec supersunt, sed possessorum curâ in ruderibus aliarum incensarum extructæ sunt.

Præcipua urbis fata, sive calamitates sunt.

Ab Aquis: Cum subitò ripas suas egressus Demera fluvius Arscotum alluens, magnam & aggeri & domibus cladem intulit. Et iterum cum solutâ de repente hybernâ nive, & accedente aliquot dierum pluviâ intumescens, pontemque superans magno civibus fuit incommodo.

Anno 1570. 6. Febr. Ex Diario Curiæ Arscotanæ.

Anno 1472. Ex indiculo Heinsii.

A Tempestate: Ventorum quidem, cùm ædes suburbanæ plures, cum parte cœnobii Arscotensis die natalis Domini disjicerentur. Tonitrui autem, cum insuper fulmine icta primarii templi turris à summo ad ipsa penè fundamenta exusta est.

Anno 1596. Ex scripto Cœnobii per Virginum Antistitem communicato. Ex Codice Ecclesiæ. Anno 1572. 29. Octob.

A Peste: Præter ea quæ in vicinis urbibus dixi nihil addam, nisi quod anno proximè præcedenti graviùs civitatem lues ista afflixerit.

Anno 1601.

Ab Igne: Cùm die sacro S. Apoloniæ magna Beginagii pars absumpta est, & nuper sæpius, fortuito incendio, plures vici domusque diversis vicibus exustæ sunt.

Anno 1543. Ex Diario Curiæ.

Ab Hoste: Etsi non dubitem sępius captam, aut tentatam urbem præcedentibus seculis, maximè cùm damnorum à civibus perpessorum frequenter meminerint diplomata; quia tamen nominatim nihil legi, sufficiat hoc generaliter dixisse.

Ante

Anno 1506.

Ante annos centum, cùm & ædificiis & civibus & opibus multùm exornata triumpharet civitas, nato inter Principem nostrum & Gelros bello, capta, ferroque, & flammâ, & prædis exhausta, de pristino statu multum remisit.

Heuterus in gestis anni hujus, & alii Belgarum Scriptores.

Anno 1542. Ex Diario Curiæ & actis istius anni

Obsessa, & tormentis petita à Martino Rossemio, multùmque in pagis & suburbanis ædibus læsa.

Anno 1578. in Januario. Supplementum Surii ad hunc annum.

Denique nuperis turbis, cum ab Ordinum partibus staret, à Joannis Austriaci milite obsidio cincta, & in gratiam recepta, & aliquali præsidio contra adversariorũ impetus munita.

In Augusto. Ex oculatorum testium fide hæc accepi, & nominatim ejus qui urbi tum præfuit.

Sed enim eodem anno ab Ordinum milite capta spoliataque, & ne Regiis amplius usui foret, tota quanta erat flammis subjecta deseritur, & longo tempore vix ulli habitata fuit solitudo.

Sensim autem (trahit enim qua nescio natale solum dulcedine cunctos) reversis ad ruinas suas civibus, urbs & muniri præsidio, & opere cœpit.

Anno 1587. 3. Novemb.

Non tamen ita, quin aliquoties hosti insidiis sæpius locum petenti patuerit, præsertim, cùm unius ex complicibus suis ob proditionis crimen in crucem acti fortunam indignantes ex Lilloensi præsidio 40. summo mane portas vix apertas invadentes *Joannem Suetrix* Cons. cum aliis aliquot obtruncarunt, antequam cives in armis essent, ad sua reversi.

Anno 1120. Diplom. in sacris quære.

De urbe dixi, gradum facio ad civitatem quæ cum suo toto territorio fuit olim *Allodium Lotharingiæ Ducis*, quod doceo ex diplomate Henrici Ducis id ipsum asserentis.

Ducem autem antiquitus semper summum dominium in oppido habuisse planè mihi persuadeo usque ad tempora Virzonii, qui id à fratre Duce accepit.

Post Ducem, Comites pono Arescoti, qui tum, quales, & quantæ potestatis fuerint, definire non possum.

Certus peculium suum (peculium puto habuisse, non autem dominium summum) habuisse, & in urbe & in pagis, prout paulo post patebit. Comites autem, & historiæ, & diplomata, & familiæ superstites nobis ostendunt: historiæ quidem nostræ omnes, quæ Arnulphum nominant *Comitem amplissimæ hereditatis possessorem* circa Godefridi Barbati tempora; quæ in filios plures divisa obliterato quidem nomine Comitis, produxerit tamen Rotchelariæ, & Wesemaliæ Barones, Schoonhoviæ, & Riveriæ dominos.

Ad annum 1147.

Sed si fortassis displicent nostrates historiæ, addo exteros. Francorum quidem Chronologum, qui nominat Bodgem Arscoti Comitem tempore Luduvici pii & Dodechinum qui supplementum Marini Schoti scripsit, & nominat Comitem *de Arescot in expeditione sacra in Hispanias profectum auxilio*, cum navibus 200. ferè Anglicis, & Flandricis & justo militum numero. Sed certiora his sunt diplomata, & rationes. Prima quidem quod supra nominati Barones & Domini insignia exceptis coloribus eadem ab antiquo prætulerint.

Secunda, quod Schoonhovii, & Riverii ab antiquo semper, aut nomen, aut cognomen de Arscot habuerint.

Anno 1281. Diplom. est in Codice Arscotano.

Tertia, quod in diplom. Joannis Ducis continente separationem Arscoti, Joannes de Rivera dictus scribatur descendisse ab antiquis Comitibus de Arscot.

Anno 1125. Diplo. mihi communicatum per Gevartium.

Et si hoc quis putaret ex fama dumtaxat profectum, saltem fidem adhibebit diplomati Affligimiensi, in quo Godefridus Dux confirmat donationem de Buggenhout cœnobio factam per *Arnulphum Comitem de Arscot*, eò quod ibi filius ejus Joannes Monachum induisset.

Quomodo ergo, dices & quare Comitis titulo absoleto Domini appellari cœperunt & maluerunt? Causa non una reddi potest.

Inprimis constat evecto ad Ducatum Lotharingiæ Godefrido Barbato, multos ejusmodi Dynastas esse desiisse.

Deinde multos Comitatus, aut defectu hæredis, aut jure belli, aut aliter à potentioris tituli Domino occupatos, titulum honoris amisisse.

Vide Historias.

Ita nimirum, Nivella Bruxellæ, Bruxella Lovanio, Lovanium Lotharingiæ adjectum Comitatûs titulum perdidit.

1. Patet ex monumentis Hogardiæ. 2. Opinio Molani. 3. Testis copiosus hujus rei Hemberturtius. 4. Annales nostri parte 2.

Fieri etiam, potuit, diviso in plures filios Comitatûs proventu, cùm opes singulorum ad Comitis dignitatem sufficere non judicarentur, singulos abdicato Comitis nomine Domini appellatione contentos fuisse, prout in Comitatu [1] Turmensi, [2] Greziensi, [3] Durachiensi accidisse certus sum. Nec *Adynaton* est Comitem demerito suo honoris titulum amisisse, quod [4] Cukano evenit.

Ad extremum evenire potuit, Comites illos Arscoti ex genere eorum fuisse, qui judiciis præerant, ut virtutis merito Comitivam adepti sint.

De hoc genere vide Dynastiam.

Ab his Comitibus, qualescumque tandem illi fuerint, producti inter primi nominis nobiles semper habiti sunt.

Anno 1151. Anno 1147.

Ex quibus Godefridus, & Arnulphus, ille Averbodiensis, hic Affligimiensis fundationis fautor, & testis.

Anno 1205. Anno 1243. Anno 1214. Anno 1264.

Arnulphus, & Carolus milites, itemque Arnoldus, Joannes; Illi Toogerloensis, hi Gertrudanæ Abbatiarum Patroni.

Anno 1224. Anno 1291.

Nec omittendi Joannes de Arscot, dictus à *Pulchra Curia*, & alter Joannes dictus VAN SCHOONHOVE, hic in Villariensi, ille in Averbodiensi Diplomate.

Anno 1347.

Itemque Carolus de Arscot dictus de *Ruver* in Diplomate Arscotano.

Atque hæc quidem satis sunto de Comitibus & prima Arescoti possessorum stirpe.

Succedit secunda Ducalis, id est à recta Ducum Brabantiæ stirpe procedens.

Henricus enim III. Brabantiæ Dux filio

 suo

suo minori Godefrido Arescotum hæreditariæ portionis loco, cum aliis multis pagis assignavit, non Comitis, sed Domini titulo possidendum; de quo Diplom. extat Joannis primi Ducis, qui Henrico filius, Godefrido frater fuit.

Datum an. 1271. Diplomatis copia est in Archivis data die martis post Catharinæ.

Ceterum hic Godefridus Comitis Virzonii (locus est in regione Barensi, & Avaricum Cæsaris quidam esse volunt) gener, & denique hæres factus in Francia ferè ætatem egit, cum filio Joanne in Cortracensi prælio necatus, qui Joannes vivo patre se *Dominum Mazariæ, & Mortaniæ & Castellanum Cortracensem* inscribere solebat.

Anno 1302. Maverus l. 10. Testatur diplom. anni 1300 per Ægidium Voecht communicatum.

Sed enim post annos aliquot à morte Godefridi Virzonii quidam Jacobus de Gestella, & facie, & corporis dispositione defuncto persimilis, Godefridum se esse publicè cœpit persuadere, equestri baltheo ornatus Bruxellæ, clypeum funebrem, & arma gentilitia in Franciscanorum æde suspensa revellere, in Dominiis & Comitatu Virzonio Senatum formare: Donec tandem fraude detectâ Parisios dilapsus multa tamen morte licet inglorius oppetiit.

Ex M. S. Chronico Leodiensi, quod est Averbodii, & hæc refert ex Joannis Hoesen scriptis qui oculatus testis fuit.

Quoad Godefridi Virzonii posteros, vereor ut multi errent, nec ego mihi plenè satisfacio; dabo interim quæ ex Diplomatum fide conquirere potui.

Historici nostri vulgo duas ei filias assignant, Joannam Harecurtio, & Mariam Losensi Comiti nuptam, illam Arescoti, hanc Sichenarum hæredem. Mihi aliquid amplius, & aliud Diplomata suggerunt.

Primum quidem *Mariam de Brabantia Comitissam Juliacensem* (quia Comiti nupserat) *Dominam de Arscot, & Vierson* (observa cum Viersonii Comitatus sit, eam tamen Dominam tantum vocari) ipso quo pater mortuus est anno appellari, & filium Godefridum ibi testem citari.

In diplo. quodam Averbodiensi anno 1313.

Observa denique, interjecto aliquot annorum tempore, Elizabetham sororem *Mariæ de Brabantia*, (sic enim se vocat) Comitissam Juliacensem, cum Gerardo Comite & Guilielmo de Bronckhorst filio tamquam proximam hæredem Mariæ futuram confirmare bona Averbodiensibus Canonicis relicta, quibus utpote verissimis præcognitis non video quomodo nostrorum Historicorum scripta possint conciliari.

Diplom. datum an. 1320.

Ad rem Arscotanam quod attinet certum est aut neptim, aut filiam Virzonii Comiti Harecurtio enuptam in ejus familiam transtulisse Arscotum, & libens crederem Mariam illam de qua supra, secundis nuptiis, & mortuo, quem ex priore marito sustulerat, filio, uxorem venisse Harecurtio.

Sed cùm diplomata non habeam id probantia, libens cedam, & concedam, si quis certiora attulerit.

Harecurtio Comiti nomen facit chronicon Franciæ Normannus, & filium dat Luduvicum de quo posteà.

Alter ait Gottofredum Harecurtii Comitis filium multas in Brabantia possessiones habuisse, sed Arscoti non meminit. Ego inter diplomata, primum invenio Joannem Harecurtium Dominum de *Arscot in Brabantia*, locum possedisse & ornasse.

Trossardus l. 2.

Anno 1357. In privilegio vectigalium oppidi dato in Festo S. Nicolai.

Quem mortuum colligo anno 1362. quo & ipse certum de justitia administranda civibus suis dat diploma, & eodem anno Luduvicus de Harecourt aliud dat tamquam Dominus civibus privilegium, qui alibi se Harecurtii Comitem, Vice-Comitem Castri Heraldi, Dominum de Waelbeke (Divæus vult legendum Beirbeke) & de Arscot appellat.

In diplom. Vencesllai Ducis dato an. 1377. & alio quodam Averbodiensi.

Ulteriùs invenio Philippum Harecurtium civibus suis Arscotanis dantem privilegia anno 1388.

Ad hęc, constat Luduvicum Harecurtium Episcopum Rotomagensem Arscoti Dominum, inter Brabantiæ Barones citatum anno 1422.

Diploma est in Codice Sanctionum Urbis Bruxellensis.

Hoc mirum, sequenti mox anno viduam Geldriæ Ducis Renaldi tamquam proximam Luduvici hæredem Joanne IV. Duce investitam.

Ex computibus oppidi ad annum 1423, teste Divæo.

Quicquid ejus sit ego scio anno 1427. Luduvicum Harecurtium Dominum Arscoti adhuc vixisse, quo mortuo in alias stirpes hoc modo transiit.

Joannes Harecurtius ex Maria Caroli VI. Aurelianorum Ducis filia alteram Mariam sustulit Antonio Lotharingo Vadanimontis & Gusiæ Comiti enuptam.

Ex quo Matrimonio nata inter alios Margareta, Antonio Croyo Portiano Comiti in dotem attulit Arscotum ad parentes devolutum.

Ita planè per Illustres Brabantię Ducum liberos Regum & Principum affines, traducta Arscoti Dynastia, tandem in illustrissima ex Hongarorum Palatiis Franciæ, ex Francia Belgio insita Croyorum requiescit familia.

Antequam progredior, libet tribus verbis lapides aliquot removere, avidum antiquitatis lectorem in Arscotanæ historiæ forte turbaturos, eò quod diplomata & scripta invenerim & quivis invenire poterit, ubi legis Robertum de Bellomonte Dominum de *Poency* uxorem habuisse *Dominam de Arscot*.

Id legis in libitinario codice Averbodiensi, ad 4. Kal Oct.

Denique Rogerium de Leffdalle *Dominum de Arscot*, & *Peercke* in diplomate per eum & alios aliquot Barones dato.

Anno 1326. Diploma est in codice Lovaniensi

Ad extremum, inveniri Ægidium de Juliaco *Dominum de Arscot* intitulari anno 1272.

Diplomatis hujus me monuit Ægidius Voeght.

Ad primum dico, Dominam vocari, quia Domini de Arscot filia.

Dico ad secundum, errorem esse in scriptura, eo quod Rogerium istum, & posteros & majores constet Dominos fuisse non Arscoti, sed Orscoti in Campinia.

Testis Codex feudorum.

Ad tertium, puto Juliacenses numquam quidem Arscotum possedisse, sed occasione nuptiarum Mariæ, aut alterius, census aliquos in

Arscoto

Arscoto obtinuisse, quorum ratione Domini de Arscoto dicti, pro eo quod nunc dicimus Dominus in Arscot: &, nisi fallor, fuit in territorio Arscotano Curia quædam nomine Juliacensis.

Vulgò t'Hoff van Gulick.

Ad Croyacos quod attinet, Arscoti Dominus ex iis Guilielmus Cæsareæ juventutis formator cum Maria Hamelia inauguratus est Baro, & Dominus Arscoti, summo omnium applausu anno 1504.

Cujus merito datum ut in Marchionatum eveheretur Arscoti Baronatus anno 1507. Nec multò post Illustri Ducatûs titulo insignitus anno 1533.

Ex diplomate dato 18. Augusti.

Ex diplom. Cæs. dato 17. Martii.

Philippus primus Dux proclamatus est anno 1540. Cui successit tertio loco (secundus enim ad quem devoluta erat Ducatûs hæreditas ante inaugurationem morte præventus) ejusdem nominis Dux.

Inauguratus anno 1551.

Ultimò Carolus paternæ, avitæque hæreditatis possessionem adiit anno 1596.

Quoad Dominos Arscoti generatim observa, illos subinde titulum & officium Seneschalli Brabantiæ obtinuisse.

Nominatim Anno 1313.

Et nunc quidem Duces amplam sub se ditionem habere, quæ complectitur Baronatus quatuor, pagos ultra 20. & vassallorum sub se habent plusquam quatuor millia.

Proxima à Duce dignitas est Satrapæ, sive *Drossardi*, quem, & nomine, & officio in usu fuisse ante annos 200. scio, cùm citetur Philippus VANDER ELST in diplomate Ducali eo titulo.

Dato anno 1400.

Et cùm inveniam in diversis litteris appellari, citarique ante Prætorem & Senatum, quemdam *Seneschalli* nomine, putavi illud idem esse cum nostro *Drossardo*.

Eo nunc munere fungitur Laurentius ab *Eynatten* Vir nobilis, & ante eum semper observo primariæ nobilitatis Viros fuisse.

Ejus est jus Principis sui curare, & in criminalibus justitiæ rationem habere.

Illud partim versatur circa Bannos, seu Cornedas, teutonicè CUEREN, quas Joannes Dux Arscoti Domino transcripsit anno 1301.

Ex diplom. Ducali hac de re dato.

Justitiam administrat hic, non in oppido tantùm, sed in territorio.

Post hunc Prætor Urbanus est, civilium causarum promotor, quem olim appellatum *Villicum* non dubito, inveniens *Godardum Villicum de Arscot* testem donationis factæ Tongerloensibus anno 1209.

Succedit Senatus, cujus eligendi formam Maria de Brabantia præscripsit.

Ex diplom. dato Festo Petri & Pauli.

Erat autem Consul tum dumtaxat unus, quem civitatis Magistrum vocabant.

Vulgò STADT-MEESTER.

Creandi alterum Consulem potestatem fecit Joannes Harecurtius.

Anno 1360.

Senatores septem sunt, & designantur à Domino, populo interim 14. viros offerente ex quibus 7. eliguntur.

Atque hoc quidem primum Senatus membrum est.

Alterum constituunt Decani duo, Jurati quatuor, & Signatores duo, Hallæ pannificum.

Ex diplom. datè vigiliâ Purificationis.

Tertium Opifices in 10. plus minus divisi collegia.

Primum membrum ex professo pupillorum tutelam habet, & recurrente quolibet Veneris die pupillaribus causis decidendis vacat.

Alterum à Joanne Harecurtio initia accepit, & à Duce eadem cum Lovaniensibus ferè privilegia.

Solet etiam olim inter primarias Arscoti dignitates esse *Capitaneus*, quo nimirum tempore suos singula oppida cives ad bella mittebant, cujus generis plures, & claris natos natalibus invenio.

Nobilior civium pars in tria Sagittariorum collegia dividitur, & duo Rhetorum. Horum alteri insigne est *Pampinus*, & symbolum *Fomentum amoris*. Alteri insigne est *Tritici flos* sive *Pollen*, & symbolum, *Fomentum animæ*.

Partem vectigalium urbis Schoonhovii & Riverii solent habere: sed [1] Joannes de Schoonhoven & [2] Carolus de Riveria, jus quisque suum urbi transcripsit; nuper utrumque urbs Domino. Potestatem in fodinas lapidum urbi dedit Philippus Harecurtius. Loca communia Godefridus Virzonius.

1. Ex diplomate dato die Jovis post Palmarum.
2. Ex diplomate dato in Festo S. Luciæ.
Anno 1361.
Anno 1347.
Anno 1388.
Anno 1294.

Libertatem primam Joannes Dux definivit.

Anno 1292.

Ad societatem autem cum reliquis Brabantiæ receptam testantur Scabini Lovanienses.

Anno 1261.
Ex diplo. dato in crastino Festi S. Agathæ.

Ad libertatem autem Castrensis operis de Antverpia spectare totam villam, testantur Scultetus, & Burgenses universi de Antverpia.

Insignia urbis fuerunt ab antiquo castrum vetus simplex, cum inscriptione: Sigillum Villæ de Arscot, aut Burgensium de Arscot.

Anno 1287.

Insignia Dominorum primæ stirpis fuisse puto, Lilium illud, quod nunc etiam urbs pro suo agnoscit.

Anno 1371. adhuc illis insignibus usi sunt.

Et quod insignibus aquilam superimponant, Annales nostri ad fabulam de Julio Cæsare quam supra tetigi referunt: ego puto ob id esse, quod supra dixi de libertate Castri Antverpiensis.

Tale diplom. vidè datum an. 1262. in Archivis Gertrudianis.

Hæc Senatum & privilegia urbis tangentia communicata mihi sunt ex diplomatibus, & Archivis oppidi per GUILIELMUM HOFFSTADT Prætorem, & JOANNEM KERCKHOVEN & JOANNEM SUTRIX Consf. Quorum humanitati hæc lector accepta feret.

Pridie Kal. Aprilis anno 1600. cum eo fine eò vocatus venissem

Liberum forum die Jovis Antonius Croyus oppido concessit.

Anno 1462. 16. Septemb.

Nundinas annuas in Martio, & Octobri, Carolum V. indulsisse intelligo.

Cives nunc agriculturâ, & pascuis; nuper lignariis nundinationibus; olim re textoria multùm valuerunt, ut audiam multa textorum centena ante annos 150. in urbe & suburbano, familiæ & fortunarum suarum domicilium constituisse.

Quoad rem sacram, erat Arscotum Leodinæ, nunc est Mechliniensis Diœcesis.

Ecclesiam habet Parochialem unicam Virgini Matri inscriptam.

 Cujus

Cujus icon olim miraculis clara frequenti peregrinorum concursu visebatur.

Dux autem Henricus *considerans ante tribunal districti judicis omnes simul astituros, de dispensatione Domini bonorum in terris relicta rationem reddituros, & idcirco diem illam diligenti ordinatione oportere prævenire ut districti examinis redargutionem misericorditer declinare valeamus, Ecclesiam de Arscot cum aliis multis cœnobio S. Gertrudis in Lovanio assignat*, aut veriùs confirmat anno 1231.

(Ex diplom. cujus & aliquot sequentium copiam mihi fecit Reverendus Abbas Gertrudanus.)

Ante annos enim aliquot Dux Ecclesiam de Arscot sitam in illo allodio Gertrudanis dederat, ut Personâ, & clericis secularibus ibi tum sacra peragentibus, mortuis, S. Gertrudis Prælatus, sive is Abbas sive Præpositus esset, liberam haberet suos Canonicos introducendi potestatem.

(Datum anno 1210.)

Ecclesia in duplum aucta est, adjecto celebri odeio anno 1337.

(Ex versibus ante Thesautariam inscriptis.)

Cujus Turris olim elegans, & inter reliquas Brabantiæ eminentissimas haberi solet, probatumque quoad altitudinem excessisse illam quæ Mechliniæ conspicitur.

(Probatum id anno 1540. Ex veteri Codice Ecclesiæ Arscotensis per Decanum mihi communicato.)

Quæ vi tempestatis superæ absumpta est, & substituta duobus post annis illa quam nunc conspicimus.

(Anno 1572.)

Instructa est Ecclesia insigni Canonicorum collegio, curâ Antonii Croy & Margaretæ Lotharingiæ conjugum, & dominorum, anno 1462.

(Ex Bulla erectionis per Episcopû Leod. data 10. Octob.)

Cui ex familia Gertrudana Præpositus datur.

Præpositi primæ nobilitatis semper fuerunt utpote ex Gertrudanis.

In hac Ecclesia ab aliquo tempore censetur & est Decanatus, complures sub se pagos complectens.

In Capitulo tres dignitates sunt, & vulgo *tres Domini* vocantur.

Est in urbe insuper *Bogardorum* (laici erant olim textrinis operam dantes) cœnobium, curâ publicâ, & privatorum aliquot eleëmosynis institutum.

(Anno 1283.)

Cujus Religiosi procurante Domina tertiam divi Francisci Regulam assumpserunt.

(Anno 1323. 1. Maii. Ex indiculo Ecclesiæ.)

Alterius sexus est ampla, & celebris Beginarum curia initium suum acceptum ferens Henrico & Aleidi Ducibus Brabantiæ, qui Virginibus, jam inde congregatis, horreum suum assignarunt cum ampla hæreditate, & Abbam Gertrudanum Patronum dederunt.

(Anno 1259. Ex diplom. cujus exemplar est in Codice Curiæ.)

Templum ante has turbas pulchrum fuit, & Virginum numerus ad centenarium accessit; nunc Lovanii agunt, militi præsidiario tantisper cedentes, & paucæ numero.

Est & aliud cœnobium titulo *Montis S. Nicolai*, cujus tale initium.

Quædam Gertrudis *Brant* Virgo piissima duabus comitata ex Transysulanæ regionis oppido Daventria veniens, locum ad famulandum Deo quærebat. Evenit Nicolaum de Aernhem Ecclesiæ sacellanum pias virgines videre, hospitio excipere, & de proposito interrogare, observatoque earum zelo domum iis cum exigua hæreditate, ad sacros usus convertendam relinquere.

(Anno 1445. Ex Chronico Betlemitico l. 5. art. 11.)

Illæ itaque opera manuaria exercentes, & numero auctæ, tertiam D. Francisci Regulam amplexæ sunt anno 1451. 15. Feb.

Sed denique post triennium facultatem faciente Leodino Antistite S. Augustini Regulam, & Claustrum perpetuum sub Martiniano apud Lovanienses Priore professæ sunt anno 1454. 15. Januarii.

(Ex litteris Episcopalibus, & Registro Martinianorum.)

Templum quod incendio urbis superfuit, auxilio Domini Serviensis constructum anno 1506.

Loca inferiùs concamerata, & pulchris columnis fulta, facta, aut saltem perfecta sunt an. 1562.

Ambitus, & aliæ partes Monasterii subveniente Dominâ Blesensi extructæ sunt ante annum 1500.

(Ex relatu Antistita Virginum & scriptis Monasterii.)

Virginum numerus ante has turbas septuagenarium nonnumquam excessit.

Est ad extremum Arscoti Nosocomium vetus & mediocriter dotatum.

Ab Urbe ad Suburbia pergo, pluribus olim extructa ædificiis, & variis Sacellis.

Insuper solent urbem coronare 7. Equestris Ordinis Heroum Prætoria, ex quibus sunt *Riveria* à fluvio dicta, ubi ab antiquo soleant Domini portorium vectigal exigere, unde in diplomatibus frequenter vocantur ERFFTOLLENAER, id est hæreditarius perceptor vectigalis nautici.

Dominium post mortem Henrici de Riveren transiit in familiam *Distanam* per nuptias filiæ, & traditionem: mortuâ autem Elisâ *Distensi*, ex testamento successit Luduvicus de *Mailly* Dominus de *Oudeville* & *Stalle*; & denique per uxorem Jodocam de *Mailly* Jacobus de la *Damve* cœpit possidere & ad filios transmittere anno 1522.

(Anno 1465. Ex libro Feu dorum Ducalium. — Anno 1512.)

Pulchra Curia re & nomine succedit, insigne Palatium, & in urbis conspectu, cujus in vicino Sacellum vetus nomine WEERDE, quod volunt olim, & Arscoti, & Pagorum aliquot fuisse Parochiam.

(Extra portam Aquaticam. Vulgò SCHOONHOVAN. Hoc Sacellum à Judæis habitatum & extructum quidam volunt.)

Certè ut de hujus veritate nihil contendam, certus sum, structuram præ se ferre aliquam antiquitatem, constantem ex lapide rudi, & impolito. Amplius verò Patronatum hujus Ecclesiæ, Abbatiæ S. Gertrudis concessum didici à Godefrido & Arnoldo filiis de *Stade* ex Arscotanis descendentibus.

(Anno 1259. Ex diplom. dato in crastino conversionis S. Pauli.)

STADE autem extra Arscotum etiam Curia est, & dominium, quod pronuper Rotselarii obtinuerunt, denique Gentiles de *Contreau*.

(Ab an. 1481. quo Joannes de Contreau beneficium professus est.)

Extra portam *Boonwycanam* solet esse Sacellum, & in sacello campana, quâ sub vesperam, & prandium solent avocari è textrinis operarii.

In vicino mons est, ubi ante bellum Gelricum fuisse volunt cœnobium Minoritarum, & le-

& locutus sum diversis qui testantur se vidisse litteras venditionis aliquot agrorum in suburbio, quibus confinia scribebantur esse prædia Minoritarum Arscoti, & extant adhuc nomina pontis Monachorum, & paludis Monachorum in vicino, quæ nomina ne quis arbitretur à Regularibus Sylvæ Soniç, qui prædia sua hic in vicino habent esse, sciat ita hæc loca vocata fuisse, antequam ullum ex ullis hisce Cœnobiis extructum foret.

Patet ex decimarum, & liminum diversis libellis, ante 200. annos scriptis in Abbatia Gertrudana, & aliis.

Cœnobii (si quod fuit) ne minimum quidem superest vestigium.

Extra portam quæ à cœpis nomen habet Leprosarium esse solet, sed exiguum, quod disco ex veteri quodam registro Cœnobii.

Vulgò SCHALLEN POORTE.

Extra alteram quæ à communi terra (quam oppidanis dedit Virsonius) nomen habet, heremus esse solet exigua, & ab uno quopiam laïco habitari solita.

Vulgò BRAECK POORTE.

.Appendices urbis nuncupantur *Flavum Rodium*, & *Hateerbeca*, denique *Balenum cum Sacellis duobus*.

GEELRODE. BALEN OF 'T HIZU GOET.

In territorio Arscotano inprimis est *Rillaria*, quę appendix esse solet, nunc filia est Parochiæ urbanæ, in qua Hosstadii Gentiles habent peculium, & Curia est *Leefdaliensis*, Capellanorum S. Petri hæreditas.

RILLAERT.

Hic observa, in sacris nomen & dignitatem Decani Christianitatis *veterem esse, & hic in usu, quod disco ex donatione patronatus de Weert Gertrudanis facta, ut testatur Reinerus* Decanus Christianitatis *in Lotano*.

In profanis colligo *Receptoris redituum* Brabantiæ nomen & dignitatem antiquam, eamque à primæ notæ Nobilibus administratam, cujus generis invenio Joannem DE HULDEBERGHE, & *Arnoldum Walhemium*.

Anno 1183. Anno 1284.

Succedunt *Longus pagus*, & *Beteghemium*, in sacris utrumque ab Abbatia Gertrudana dependens; ille ex dono Godefridi & Arnoldi filiorum de Stade; hoc ex venditione Caroli militis de Arscot.

LANGDORP. BETECOM. Anno 1259. Anno 1241. Ex litteris datis in crastino conversionis S. Pauli. Ex litteris Ducalibus datis in castro prope Lovan.

Quorum complexu continetur Dominium *Pontis* cum Prætorio suo, itemque *Lapidis*; illud à Joanne VAN BRUGGEN Equite Joannes SCHOEFF emit, & Carolus *Hincart* nuper mortuâ matre pro una parte obtinet.

TE BRUGGE. TEN STEEN.

Anno 1593.

Hoc *Witthemii* pronuper Guilielmo *Stradio* vendiderunt.

Nec omittendum alterum Stadiense Dominium quod Paulus Oliverius à Joanne Ægidii emerat, nuper Laurentius ab Eynatten duas trientes sibi cœpit vendicare.

Anno 1484. Anno 1575.

Hic adscribo, diversi olim generis Vicarios in Ecclesiis tam Regularibus, quàm Secularibus fuisse, quorum alii quidem Vicarii Ecclesiæ, *id est Canonicorum, alii* Vicarii Capellarum, *id est Deservitores, vocabantur*.

Sic nominantur in diplom. Præpositi Lovaniensis, dato anno 1200. ubi Capellam S. Gertrudis dant Religiosis.

. Denique memineris, pagos supra nominatos, ab antiquo & Villicum & Scabinos suos habuisse, prout alii ferè omnes, quod percurrenti Monasteriorum diplomata obvium est.

Restant *Theslelia* & *Messelbroecka* Ecclesia olim una, nunc duæ, in quarum nominibus hunc de Arscoto tractatum concludam, si ex occasione hunc de Ducibus tractatum adjecero.

DE DUCIBUS.

DUcis Romanum à ducendo nomen, ab exercitu origo, dignitas Tribunitiâ major; cùm huic quatuor, illi sex milites ante ambulones Romani assignent apparitorum loco.

Lampridius in Alexandro.

Clarissimi titulum cum Legato Præfectisque Prætorio communem semper obtinuisse constat, credo quia ex Patricio ordine ferè assumebatur. Unde tanquam insolens de Constantino scribitur, neminem *sub eo Ducem cum Clarissimatu provectum esse*. Ceterum Duces exercitui præfuisse & singulis bellis renovatos, loca duo abundè ostendunt.

Ammianus l. 21.

Ordines diu duxit, inquit in Pescennino Spartianus, *multisque ducatibus pervenit, ut exercitus Syriaces jussu Commodi regeret. Tribuno signum petenti*, ait in & de Pertinace Capitolinus, *dedit*, MILITEMUS, *quod quidem in omnibus ducatibus dederat*. Ergò præerant militi, & plures in uno exercitu erant, forte eidem cum Chiliarchis Græcorum. Hujusmodi Ducum quos militares Lazius appellat, in Francia & Belgio Brabantiaque nostra habuimus. De veteribus alibi ostendi. Familiare exemplum hic addo, Duces Lovaniensium, Bruxellensium &c. officii militaris nomen solitum notæ virtutis hominibus, & nonnisi cum bellandum foret contribui à Duce, urbe, plebe; singulorum enim exempla ad manum sunt.

Opinio Lazii l. 2. c. 9. Reip. Romanæ, ex quo plura hoc capite sumpta.

Hoc genus dignitatis cum virtute sepultum est, ex quo accitis mercenariis à militia quodam modo exclusa est nostra nobilitas.

Lazius Metrocomitem hos Græcis esse vult.

Alterum Ducum genus Provincialium qui militi in urbe, provincia, flumine, limite, orbis parte præerant, *nec titulo, nec proventu, nec tempore eodem. Ita Ducem Moguntiacensem, Armeniæ, Euphratensem, Limitis Africani, Orientis legas. Trebellius in Claudio: *Dux totius Illyrici habet in potestate sua Thracas, Mæsos, Dalmatas, Pannonios, Daces exercitus*. Et paulò post: *Viro illi summo* (Ducem intelligit) *tantum a nobis decretum est salarii quantum habet Ægypti Præfectus, tantum vestium quantum Proconsulatus Asiæ detulimus, tantum argenti quantum accepit Curator Illyrici*. Vide & salarium & vestes & argentum &c. pro libitu Imperatoris Ducibus decerni. Declinante Romanorum Imperio & diutius & ad vitam collatos & continuatos Ducatus opinio est plurimorum, idque primo in locis confinibus Barbaro aut hosti, ubi nempe magis noxia erat mutatio.

*Alii nempe Duces absolute, alii Duces cum additione verbi totius declarati, & hi illis longè majores. Amoti à Ducatu vel elapso tempore eis præfixo, Exduces vocabantur.

Liber Notitiarum meminit.

Lampridius in Diadumeno.

Codex Præfecturarum.

Vopiscus in Firmo.

Lazium vide ubi supra.

Exemplum & primum ponunt quidam Ducem limitis Rhætici. Hæreditarios autem Duces sub Romanis fuisse legi, nisi quod Augusti frequenter ob parentum bene merita, paternos

Vide Cassiodorum 6. & 7. Variarum de hoc.

nos filiis honores soleant communicare.

Ad Francos venio limias hac in parte Romanorum, & eorum exemplo omnia ferè Reipublicæ fundamenta sue componentes. Ut autem ratio Ducum ante Pipini nostri ævum innotescat, ex legibus antiquis quas Ribuarias vocant, quædam libet excerpere.

Si quis Dux habens filium contumacem &c. & is hostiliter surrexerit contra patrem suum, dum adhuc pater ejus potens est & utilitatem Regi potest facere, & exercitum gubernare, equum ascendere &c. & filius eum vult dishonorare, aut per raptum possidere; non obtineat quod inchnavit. Et si pater eum vicerit, aut & si apprehendere potuerit, aut eum exiliet è Provincia, aut eum Domino suo Regi transmittat. Item si quis Dux exercitum ordinaverit, & in illo fisco aliquid furatus fuerit, tres novigeldos solvat: & si jurare voluerit, secundùm qualitatem pecuniæ juret. Item, si quis contra Ducem quem Rex constituerit in illa Provincia, aut populus sibi elegerit Ducem &c. Item, si quis sigillum Ducis neglexerit, aut mandatum vel signum qualecumque mandaverit, decem solidis culpabilis esto. Item, si quis homo gentem exteram in Provinciam invitaverit &c. & ille ex hoc probatus fuit, aut vitam perdat, aut in exilium exeat ubi Dux miserit. Undè colligitur apud veteres Francos Duces partim à Rege, partim à populo assumptos Provincias habuisse regendas tuendasque, juri & justitiæ præfuisse, exercitum ordinasse, interim Regis à nutu pendentes & rationi rerum gerendarum reddendæ obnoxios fuisse.

Ceterum cum paulatim & potentia Ducum in Galliis & animi augerentur sumpto ex ignavia Regum irritamento, eò res progressa est, ut Regis jugum excutere præsumerent, & fecissent nisi tempori Carolingorum nostrorum virtute in ordinem redacti fuissent cum vitæ aut bonorum jactura. Qui cum in suam diadema Franciæ transtulissent familiam etiam Duces præfecerunt Provinciis, sed multùm imminuta eorum potestate temporaneos. Unde lego Duces qui exercitum Guntrani Regis infeliciter duxerant, coactos itineris sui rationem reddere. Et quosdam ejectos à *Primatu Ducatus* per Regem.

Gregorius Turonensis l. 8. c. 30. Idem l. 19. c. 12.

Ducatus autem nomen regio accipiebat à Gubernatore; non, ut nunc, Gubernator sive possessor à regione.

Ita nimirum Aquitania nunc Ducatus, id est sub Eudone; nunc regnum, id est sub Carolo Magno fuit. Nec omittendum in duplici differentia Duces tum fuisse, aliòs quidem Gubernatores tantùm, alios possessores etiam, utrosque sed aliter beneficiarios Regum. Ita Tassilonem (inquit Theodulphus) in Ducatu Boiariorum collocavit per suum beneficium. Pipinus autem Rex tenuit placitum suum in compendio cum Francis.

Theodulphum quidem ego non vidi, sed hæc inter alia exscripsi recitante Stephano Pasquerio l. 2.

Ibique Tassilo venit in vassalico se commendans, sacramento jurans, multas & innumerabiles reliquias per manus imponens, & fidelitatem Regi Pipino promisit, & filiis ejus, scilicet vassum recta mente & firma devotione.

Tempore Luduvici Pii Grimoaldum obstervo Ducem Beneventi quotannis Imperatori pependisse 7000. scutorum, & Sapone Spoleti Duce mortuo eundem Luduvicum Atalardum Palatii sui Comitem surrogasse. Quæ exempla liberi, tributarii, & beneficiarii propriè dicti Ducis. Ceterum cum Regis inepta Imperio ætas contemptui esse inciperet sub Carolo inprimis simplice, iterum cornua sua Duces & alii Dynastæ erexerunt, nec multùm absimili modo quo nuper. Donec ex Duce Franciæ in regnum se intrudens Hugo Capetus eorum fastus novâ arte retudit, nec ullum passus, quantum in se fuit, simili majestatis umbrâ rebellioucm machinari.

Ex Annonio l. 4.

Et licet bene multi Comites & Principes superessent mediante contractu Regis beneficiarii, tamen non cessarunt secuti Capetum Reges donec Ducatus omnes tum belli tum nuptiarum titulo Coronæ restituissent.

Quod proclive fuit facere potiore nobilium parte sacris transmarinis bellis occupatâ.

Hac incorporatione, ut sic loquar, mirum quantùm res Francica crevit, nec faciles fuerunt Reges ad communicandum alicui dignitatis tantæ excellentiam.

Interim, ut est genus hominum honoris appetens, succurrere volentes inquietæ ambitioni, & virtutem resque fortiter gestas fine suo dispendio remunerari, urbes & loca pretii non maximi à nobilibus possessa Toparchæ aut Baronis titulo in Ducatus erexerunt, ita ut Ducis titulo & insignibus fruatur quicumque talis loci possessor est.

Id fieri cœptum post an. 1500.

Nunc Brabantiam videamus & in ea ad vivum expressam Franciæ imaginem. Duces nostri sive Hasbaniæ, sive Lotharingiæ nunquam titulares, semper veri regionis possessores fuerunt. Nec in eos utpote in confinio Franciæ Germaniæque sitos cadere potuit frequens illa & varia Francorum dominatio. Et Godefridus noster ab initio formati Ducatûs exemplo Francorum non conquievit, donec omnes suæ ditionis Dynastas Sacramento sibi obligatos teneret. Hinc longum istud & difficile bellum cum Bertoldis. Denique gratum acceptum æquumque rati bene de se meritos honore prosequi, plura castra villasque Ducis Comitisque titulo nuper insignierunt. Postremò quod tradunt plærique, Regem non esse nisi duodecim Patricios subjectos habeat; (respectu Francorum Regis excogitatum est.) Patricium nisi Duces quatuor; (illud verum fuit aliquando in Francia.) Ducem nisi Comites quatuor; id nec modò nec olim verum fuit generatim, cum legam Griffonem more Ducum duodecim Comitatibus donatum, & hodièque sint in Francia Duces sub se habentes Comites quindecim & amplius.

Comi-

Comitem nisi Barones quatuor. (hoc de Ducibus modernis verum esse putant) Baronem nisi Castellanos... (id nescio an alibi, certè hic verum non est) Castellanum Vasallos totidem (quod facilè concesserim) specialim alibi declarabimus. Hæc in præsenti sat sunto, ut Ducum aliqualem afferant cupido Lectori notitiam.

ROCHELARIA

Baronatus sub Arscoto, olim sub Lovanio.

Rochelariam scribunt ferè omnes nostrarum rerum Scriptores, cùm tamen, si Teutonicæ vocis ratio habenda sit, Rothelaria dicenda foret. Nomen pagi & Toparcharum in ore & honore fuit jam inde à Godefridi primi tempore, & si credendum Historicis, distributis à Duce Godefrido Palatinis dignitatibus, Dapiferi munus Rotselario attributum.

Anno 1150. In diplom. Lyrano per Gevartium communicato. Ego quantum diplomata docent invenio sub initio Ducatus Godefridi nostri *Arnoldum de Rotselaer Dapiferum*.

Quæ appellationis formula communis fuit, & per duo amplius secula usurpata.

Anno 1235. Diplom. per eundem mihi transmissum. Primus quem inveni Senescalli nomine usum Arnulphus fuit in diplom. Affligimiensi subscribens titulo *Senescalli de Rotselaer*. Nec tamen desiit ideo Dapiferi nomen, cum inveniam *Arnoldum Dapiferum de Rotselaer* & *Gerardum de Rotselaer militem Dapiferum Brabantiæ*. Primus quem legerim *Drossardi Brabantiæ* titulo usum, Gerardus fuit. In donat. Viller. sub titulo Fellepiæ. Anno 1362. Anno 1292. In charta Cortebergensi. Anno 1312.

Anno 1383. In contractu Joannæ D. cum Ordinibus. Primus qui se Erf-drossaert id est hæreditarium Drossardum vocat, Joannes fuit. Non tamen ita ut veteres appellationes planè omiserint.

In fœdere cum Flandriæ Comite. Lego enim anno 1339. Joannem Rotselarium Senescallum Brabantiæ vocari. Liber Feudorum ab annis 200. recitat eos het Drossaertschap, id est *Senescallatum* Brabantiæ beneficiario titulo accipientes.

Prima Dominorum Stirps putatur argumento insignium ab Arscotanis descendere, & celeberrimos habuit Dynastas.

Anno 1400. Anno 1414. Pietate quidem conspicuos Rodolphum & Gerardum ad S. Gertrudem Lovanii religionem amplexos.

Anno 1248. Anno 1362. Ut taceam Arnoldos tres, Affligimiensis, Villariensis, Gertrudanæ Abbatiarum Patronos & dotatores.

Anno 1385. Anno 1410. Anno 1425. Anno 1301. Titulis potentes Joannem *Advocatum* Trajecti, Henricum Roesti, Joannem Vorselariæ & Rhetii consilio & armis nobiles, Guilielmum, Joannem an. 1383. aliosque innumeros.

Duravit hæc stirps per aliquot secula, & Rotselariam possedit nunquam deficiente, ut reor, masculo hærede usque ad annum 1445.

Cum cedente Joanne patre Joanna Comiti Salmensi in dotem attulit. Sed haud multò post Salmenses Reguli superioris hæredes Michaëli Croyo (qui alioquin uxoris Elisabethæ titulo Rotselariis affinis erat) justo pretio intervenien- te vendiderunt, in cujus hodieque posteris perseverat. Anno 1575. Liber feudorum fol. 72.

Libet hìc paucis de nomine, dignitate, officio Senescalli & Dapiferi disserere. Nomen à Francis est & interpretatur Turnebus quasi *Seniorem Caballi*, id est Principem Equitum. Quod mihi persuadere nequeo, observans etiam quosdam servilis conditionis homines privatorum dominorum ministros hoc nomine vocari. Probat lex Alemannica his verbis: *Si Senescallus cujuspiam servus conditione necatus est, & Magister ejus talis est, qui in domo sua duodecim vasallos habeat, solvet duodecim solidos de compositione.* Quo loco Senescallus non aliud est à coquo, prout patet ex eodem titulo 5. Ego magis crederem à Schalck voce Germanicâ quę peritum sive magistrum sonat & *Sinis* quod voce Barbaricâ cibum significat, derivari. Titulo 12. de eo qui Pastores aut artifices occidit.

Officium fuit primum & præcipuum, mensæ Regalis curam gerere. Unde passim Scalco aut Seniscalco *Dapifer*, *Præpositus mensæ*, *Princeps coquorum* vocatur Francis Scriptoribus. Deinde Regium portare vexillum, cujus rei exemplum dat Robertus Abbas. Solet & Regi à Consiliis esse teste Chronico Montiniacensi, quod Anselmum vocat Dapiferum & Consiliarium Regis. Solet & Palatinorum ministrorum curam habere nominante Frossardo Thomam de Percy qui fuerit longo tempore *Escuier de l'hotel du Roy &c.* quem Franci vocant *Magistrum* & *Senescallum*; quia, inquit, totus palatii ordo ab eo pendebat. Exemplum vide apud Fauchetium c. 10. l. 2. Historiarum l. 4. Voluminis 4. c. 12.

Invenias etiam ubi equum Regi Senescallus præsentaverit, & hospitium eidem præparaverit. Fauchet id ex suis Rythmis probat.

Dignitas Senescalli non semper eadem fuit. Historici plerique Ebroinum Senescallum vocantes & id nomen cum Palatii magistro confundentes, primam regni faciunt dignitatem.

Accedit Tyrius: *Alexius Mega*, inquiens, *Domestici dignitate (quem nos majorem Senescallum vocamus) fungeretur, officio ab Imperatore secundus.* L. 4. c. 31

Certiùs diplomata, quibus primo loco ferè semper Dapifer subscribit.

Exemplum Luduvici Regis certas suis Francis nundinationes concedentis, anno 1170. *Astantibus in Palatio nostro* (verba diplomatis sunt) *quorum nomina subscripta sunt, & signa S. id est signum Comitis Theobaldi Dapiferi nostri, S. Mathæi Camerarii, S. Guidonis Buticularii, Radulphi Conistabularii data per manum Hugonis Cancellarii.* Imo verò tanti habita Senescalli præsentia, ut, si dignitas ea vacaret, expressè additum inveniam in litteris *Dapifero nullo*. Exemplum in diplomate Philippi Augusti, ubi ait: *Præsentem paginam sigilli nostri authoritate, & Regii nominis charactere inferius annotato confirmantes. Actum apud Lorracum anno 1260. Regni nostri 21. Astantibus &c. Dapifero nullo &c.* Et sub finem, *vacante Cancellaria.* Diploma extat in libro antiquorum Parisiensium. Habetur ibidem.

 Appa-

Apparet autem ex deductione litis cujusdam sub Luduvico Rege, & Henrico II. ejus filio, Senescallum eundem fuisse cum Majore Palatii. Discitur etiam ex Segiberto, Senescalli dignitatem beneficiario titulo ab Avinionensibus Comitibus possessam, à quibus ad Veromanduorum Regulos devenit. Hæc sunt quæ de Senescalli officio è Francorum scriptis petere potui, cum nostro Senescallo ad amussim convenientia.

Anno 1150. Refert Fauchetius ex veteri Codice Abbatiæ S. Albani Ad an. 1170.

Centum vidi diplomata ubi & inter primos Rotselarius Dapifer subscribit. Vexillum etiam Ducale gestasse, exemplo non uno doceri posset. Et licet plures invenerim Dapiferos; hunc tamen & hereditarium & perpetuum Ducis Dapiferum vocari invenio; & quantum Codices feudorum meminerunt, accipit tamquam cliens fiduciarius à Duce HET DROSSAERTSCHAP VAN BRABANT, id est Præfecturam Brabantiæ. Unde colligo, *Drossardum* idem esse cum *Senescallo*, *Senescallum* ferè idem cum *Dapifero*. Hoc addam, videri plures in Brabantia Dapiferos fuisse olim, cum legentes ab omni antiquitate Rotselarios eam dignitatem obtinuisse, nihilominus inveniamus Toparchas de *Isca* & *Wanghe*, illum anno 1260. hunc anno 1279. *Dapiferos* in diplomatibus vocari.

Quam rem dum in seriam adhibeo cogitationem, suspicor aut diversis locis diversos Dapiferos habuisse, puta Lovanii Rotselarium, Bruxellæ Iscanum, in Hasbania Wangensem: aut plures quidem officio Dapiferos temporarios fuisse, unum autem dignitate & perpetuum & hæreditarium; aut certè Rotselarium tempore, quo hi Dapiferi inveniuntur, gratiâ Ducis excidisse, & ad tempus officio privatum. Sed in conjecturis liberum esto cuique judicium.

In Rotselaria pendet ab Averbodio Ecclesia, & quia inde Præmonstratensis Instituti Canonici aliquot huc solent ad curam animarum & rem divinam peragendam ablegari, ideo fama subinde tenuit, imò plebeiorum memoriæ annotant, Rotselariæ Canonicos sive Canonicatus esse.

In locis Rotselariæ solitis subcenseri Gertrudanus Abbas ferè jus sacrum obtinet. Sunt autem *Werchtra*, ubi Dylia Demeræ miscetur, & *Haechta*, & denique parvi momenti *Wackersalia*. Quia autem olim hæc Domiuia fuisse invenio Clivensium, opinor per nuptias venisse ad gentem Rotselariam, maximè cùm hodieque separatim horum ratione Duci Dominus beneficium profiteatur.

WERCHTER. HAECHT. WACKERZEEL.

Hic annotare libet, in Cœnobiis ita amantes posterorum fuisse Religiosos Brabantiæ, ut gesta suorum non memoria tantùm, sed & scriptis mandarent. Ita nimirum in antiquis omnibus Monasteriis invenire est passim Chronica à Monachis conscripta.

Nec Ecclesiastici tantùm, sed & populares curiosi erant rerum memorabilium, quarum summa capita solebant in libellos conjicere annotatis die & anno, quos proinde diaria appellare soleo, & iis multum me adjutum Lector observabit.

HEVERLE
Dominium & Baronatus.

Ejus nominis cum plures in Brabantia pagos esse sciam, sollicitè inquisivi de Etymo, sed nihil quod placeret reperi. Hoc certum, Heverlam & Heverlas accusandi casu, sed diverso numero olim scriptum, Teutonicè HEVERLE, HEVERLEYS, HEVERLES, & corruptè HEVEREN.

Jurisdictio ejus olim quàm nunc amplior: cujus pars cum agro suo nunc urbs, & urbis est; illa nimirùm ubi Sancti Quintini fanum est, & Beginarum Curia. Crucem quam in scutis præferunt domini, crediderim expeditionis sacræ à Goswino quondam Heverlensi domino susceptæ monumentum esse, aut certè ejus quod referunt D. Lambertum conversioni infidelium operam daturum hic loci erecto sacello rem divinam peregisse.

Ex Archivis oppidi ad an. 1358.

Annales nostri & M. S. omnes eum nominant in expeditione Godefridi III.

Chronicon Leod. vetus id refert, & tradita per manus fides confirmat.

Domini ejus nominantur inter Vasallos Comitis Lovaniensis, & Comitibus ad Ducalem evectis dignitatem Camerarii (dignitatis id primariæ nomen est) Brabantiæ Ducis hæreditarii censentur.

Id historiæ & Diværus referunt; diplomata autem pauca eum titulum dant Heverlensi.

Dominos primævæ stirpis, quæ à loco nomen habebat, plures nominare possem diversis in diplomatibus testes usque ad annum 1369. post quem an emptionis, an affinitatis aut matrimonii titulo nescio, Dominium in Calsteriam Lovanii nobilem transit familiam. Ex qua Joannes subscripsit privilegio Venceslai Ducis anno 1372. Henricus insuper Lintriæ superæ Dominus obiit anno 1430.

Extat in Codice privileg. Lovaniensium.
Teste registro Lintrensi.

Et tum Razo de Gravio deficientibus liberis Henrici gener in Bona successit Maleniæ Dominus *Familiâ in Gallo-Brabantis nobili* oriundus, à quo emit Nicolaus Roulinus Burgundiæ Cancellarius anno 1446. Qui Antonio Croyo Regiâ Hungarorum stirpe edito eadem vendidit, in cujus Dominium perseverat posteritate nuper Baronatûs titulo insignitum, dum ad Ducatûs apicem proveheretur Arscotum, cui Heverlas licet subcensere.

Ex feudorum Codice.

Supradictis Dominis Henricus intervenientе certâ pecuniæ summâ Lovaniensibus permisit navigationem Wavriensem anno 1422. eisdemque potestatem fecit potorium vectigal suo in Dominio constituendi.

Lego insuper Carolum Audacem dominium (quod Leodini juris antea fuisse quidam tradunt) fisco addixisse. Et cùm Lovanienses sæpe conati dominium ad se trahere, ob non solutos aliquot annorum annui census canones jure id usurpare sperarent, lite etiam conceptâ, Dux extincto censu Heverlas cum adhærentiis suis anno 1468. Appendicem urbis esse jussit,

Anno 1468.

Et eivibus quoad onera & pleraque emolumenta parem. Quod etiamnum servatur. Croyi autem locum egregiè exornarunt. Ar-

Arcem in supercilio Dyliæ situ amœnitate, amplitudine nulli ex vicinis facilè cessuram Herviæ Dominus Guilielmus inchoavit; perfecit Arschoti Dux primus; ornavit circumductoque flumine reddidit augustiorem præsens Arschoti Dux quartus.

Quorum hic portentoso opere perfossis montibus latam Lovanio viam deduxit, hortos eximio vultu, & dispositione direxit, omnia denique ex veteribus nova fecit aut refecit.

Præter Parochialem veterem, Heverlis Cœnobium exstruxit Cælestinorum & dotavit advocatis ex Francia Religiosis Maria Guilielmi Croy uxor, pietatis exemplar unicum. *Sub an. 1517.*

Quod à pristini rigoris observantia declinans, ut restitueretur veteri disciplinæ commissum lego Abbati Gemblacensi. *Sub an. 1560. Ex chronico Gemblacensi in vita Lamberti Hanckaert.*

Cujusque iterum injuriâ temporum parum sollicitè viventis reformationem intelligo Illustrissimo Duci utpote Patrono cordi esse.

In hac Ecclesia planè plenèque renovata rem toto non Belgio sed Europâ suspiciendam & admirandam Illustrissimus Dux molitur, Principes Croyos & affines singulos marmoreis repræsentans monumentis: ut non immeritò Mausolæum Croyacum liceat appellare. *Post an. 1596.*

Ad commendationem hujus Baronatûs facit loci situs inter arvos pascuosque agros, inter nemora & fontium scaturigines, ad flumen & rivulum, juxta Brabantiæ Metropolin & Musarum sedem Lovanium.

Adde veteres Dominos pace belloque clarissimos. Pace quidem Henricus & Joannes intimorum Ducis consiliorum participes; Valterus author conventionis inter Lovanienses & Coterellum Prætorem; Goswinus author & testis fundationis in Banco. *Anno 1290. Anno 1378. Anno 1369. Anno 1216. Signat immediatè post Ducem.*

Bello autem Goswinus de quo supra in Palestina, & eodem tempore Sigerus & Rambaldus Equites. *Anno 1138 ejusdem nominis est in diplomate quodam Parcensi. De his Divæus.*

Denique ex quo in alias stirpes transiit, semper nobilissimos, potentissimos, celeberrimosque habuit Toparchas.

. Qui ab omni Scriptorum memoria à Duce beneficium acceperunt *Camerarii* dignitatem.

Res sacra dependet ab Ecclesia *Veteris Heverlea* (sic enim appellandum diplomata docent, non Hout Heverle id est silvarum Heverlea, nec *Hault Heverle* id est alta Heverlea) qui pagus est ad ingressum Merendaliensis sylvæ & quoad temporalia Baronatui annexus, quoad sacra à Scholastico D. Bartholomæi Leodicensium dependens. *Out-Heverlee. Meerdael quod nomen aliqui ab equo Bayardi derivant. Meer enim equum. Dal vallem denotat.*

Hic antequam progrediar, è sacris antiquitatibus dabo Apostolos Brabantiæ Martinum Tongrorum Antistitem qui Hasbanos ad Austrum, Lambertum Leodiorum Præsulem qui Taxandros ad orientem religionis nostræ participes fecit.

Unde ad nostra usque tempora totus ille tractus usque ad Lovanium inclusivè fuit Leodina diœcesis. Willebrordus ad Aquilonem Campanos ad saniorem mentem revocavit: hinc Silva Ducis olim Ultrajectinæ cathedræ obnoxia fuit. Levinus denique ad occidentem Andoverpos & alia Flandriam versus Brabantiæ loca divini verbi luce perfudit. Hinc ista pars Cameracensi cathedræ adhæsit & subsuit.

In aliis inquirendum quid *Camerarii* dignitas sibi velit. Et licèt Romani aliæque gentes suos à cubiculis ministros habuerint, dignitatem tamen hanc ego non altiùs quàm à Francis petam.

Apud quos jam olim id muneris usitatum fuisse docet *Carresigilus Cubicularius* apud Turonensem. Et primi nominis fuisse docet Bernardus ille, qui & frater Judithæ Reginæ uxoris Luduvici pii fuit, & unà *cubicularius*. *L. 4. c. 21. Teste Sicetio & Chronicis Franciæ.*

Officium magni Camerarii Franciæ colligit Francus Scriptor, fores cubiculi Regii custodire, thesauro Regio præesse, mensam supellectile aurea instruere, denique (quod notandum) *in mensa Regia gesta virorum fortium & historias legere.* *Vide eundem l. 1. c. 11. prolixè hæc probantem.*

Hæc apud nos in parte fuerunt & moris vestigia supersunt. Et sicut in Francia Duces Tancarvillæ, & denique Longevillæ, tandem Guisiæ quasi beneficiario titulo possident Dignitatem Camerarii; ita & hic ab omni Scriptorum memoria factum, mansitque penes Heverleæ Toparchas.

Dominio Heverlensi subjiciuntur *Heverlea vetus*, quam licèt aliqui ob confines voces Gallicas & Teutonicas, Hout id est lignum, & *hault* id est altum, aliter appellent, tamen ex diplomatibus ad unum omnibus constat out id est veterem dicendam. Cui accedit ratio quòd ante cœptam coli modernam Heverleam hic capella tantùm, parochia autem in veteri semper fuerit. Quæ dependet à Scholastico S. Bartholomæi Leodicensium. *Belandia* olim nobilis familiæ peculium, cujus titulum Heverlensi subjunxisse primum observo Razonem Gravium. *Oudt Heverle vel ut nunc loquuntur Hout Heverle. Belanden Vicinum territorium sonat. Ex codice feudorum Biesbacii.*

Sicut & *Waelbeca* quæ nescio an eadem sit cum illa, quam olim insigni instructam arce invenio. Et diplomata vidi Baronum Arscoti data in castro Waelbecano, & ubi titulum Waelbecæ Arscoto præponerent. *Waelbeck Torrentem Wallonum sonat.*

Beneficio autem Heverlensis Toparchæ possidentur hujus Præfecturæ pagi

Beersemum *Buekena* *Assent.*	*Quoad temporalia eosdem diu cum Lintria Dominos habentia,*	Appendix Campenhouti, Cœnobii Bankensis....	*Quoad Sacra.*	Domum montis sonat sive urbi. A fagis dicta videtur.

Heverlensis Toparcha ad extremum Dominus est *Eygenhovia* & *Berthem*, credo tanquam Advocatus Abbatiæ Corbeiensis, cujus hi pagi fuerunt peculia. *Eyghenhoven. Berthem.*

Illa quidem vel nomine, quod Allodium sive villam propriam sonat, antiquitatem prodente, olim Senatum suum & Tribunal habuit privilegiatum. Hoc idem significat quod Equi domum à fabuloso Bayardi Equo, quem quatuor Haymonis filios gestantem pro insigni pagus habet,

& aiunt in vicina Meerdalia, quæ & ipsa quasi equi vallis dicta videtur, sylva præsepis monstrari vestigia.

Hoc constat, sylvam hanc veteris Arduennæ partem fuisse; Haymonem illum Arduennæ Principem quatuor filiorum parentem fuisse.

Hennegges folio c20. Monstchlae 4. regni 3. & 4.

Quorum major natu (etsi pictura Berthemensis minorem faciat) Adelardus peculium hic loci suum Abbatiæ Corbeiensi donavit.

Anno 1018. Meierus ad hunc annum.

Quæ non ita pridem initâ permutatione bonorum & hæc & alia per Belgium alienavit.

Anno 1540.

Berthemum & Curiam, ubi olim Corbeiâ missi Religiosi agere solent, cum Patronatu loci nunc possidet J. B. Ferdimondus Berthi ex Luccbergensi Brabantiæ Consiliarius affinis meus.

BIERBECA

Baronatus sub Arscoto.

M. S. D. Bass.

PRæterquam quod insignia mutatis (qui mos veterum esse solet) coloribus eadem cum Lovanio habeat, conformiter tradunt historiæ Primos Bierbacenses Dominos à Comitibus Lovaniæ descendere & nominatim à Raginerio fratre Lamberti Balderici & Henrici Comitum. Defecit tandem prima illa à Toparchia nomen habens, & subinde à Lovanio cognomen sumens, stirps. Et Joannes Dux inter alia Bierbecam Godefrido fratri portionis hæreditariæ loco assignavit, mansitque per aliquot secula penes Godefridi posteros Arscoto conjuncta.

Anno 1273. Ex diplomate dato Martis post Catharinæ.

Ad extremum in illustrem Croyorum familiam transiit & hodieque permanet.

Primorum etsi seriem connectere nequeam, nomina tamen dabo.

1. M. S. historiæ nostratis qui est in Archivis Ordinum per D. de Bassegnies mihi communicatus.
2. Citatur in diplo. Idæ Boloniensis, quod est in Archivis Affligimensium.
3. Subscripserunt fundationi Vlierbacensi.
4. In diplo. Godefridi III. cujus copia est apud Petrum de Thymo.
5. In diplo. Henrici pro Lovaniensibus dato.
6. Ab Henrico III. Duce in privilegio quodam Gemblacensi.
7. In diplo Leonii de As per Gevartium mihi communicato.

[1] Raginerius Montensis vitâ functus anno 1015.

[2] Henricus de Bierbeeck vixit anno 1096.

[3] Joannes & Henricus vixerunt anno 1125. *& fortè is est qui obiit anno 1144. in Grimbergano.*

[4] Henricus testis subscribit anno 1173.

[5] Walterus laudatur à Duce anno 1217. *& videndum an idem sit Monachus factus in Hermerode, cujus vitam vide in M. S. Rubea vallis.*

[6] Theodoricus inter testes refertur anno 1261.

[7] Thomas nominatur & subscribit an. 1269.

Reliqua quære in Arscoto.

Quoad rem sacram dependet Ecclesia & animarum cura à Prioratu Benedictinorum ibidem fundato *per Arnulphum militem de Gest.* Qui sacræ expeditioni nomen dans Leodii primum, mox Romæ, quæcumque in Birbaco possidebat, B. Nicasio Rhemensi obtulit, ad usum Monasterii ab Abbate S. Nicasii dependentis construendi.

Anno 1044. Ex literis Episcopi Leodiensis, Innocentii Papæ, Nicolai Abbatis desuper confectis quas vidi & servantur in Archivis Theologicæ Facultatis Lovanii.

Quod factum, missique è Francis Monachi cum Priore rem divinam facturi.

Qui pro temporum usu & morum exigentia subinde ex Monachis Canonici, & iterum ex Canonicis Monachi facti sunt.

Et tandem justâ ratione motus Paulus IV. Pontifex eundem Prioratum sub certo onere Facultati Theologicæ Universitatis Lovaniensis incorporavit.

Dux etiam Godefridus & Immania uxor, bona in Birbaco Canonicis S. Sepulchri ad usum Monasterii transcripserant; sed cùm locus parum conveniens videretur & sumptui impares se sentirent, Conrardus Præpositus in TENKENDORP pro authoritate ab Ordine sibi concessa eadem Cisterciensibus de Villario donavit.

Anno 1304. Ex literis eque datis Epacte 28. Indict. 2. quæ extant Codicis titulo 1. folio 4. de Felcops.

Curiæ sunt sub Bierbeca nobiles aliquot non tacendæ. *Wilriana* quidem à Villariensibus empta anno 1483. sed vendita nuper Joanni Gevartio J. U. Doctori quæ per has turbas monachorum longo tempore refugium fuit & olim Patriciæ tribus fuit cognomentum.

WILDERS. Anno 1311.

Lathemensis similiter inclytæ stirpis peculium & nomen, à Joanne vendita Jodoco van Cruninghen. *Belandica* cum sua capella, Parcensis cœnobii.

Anno 1458.

Beneficia Birbecæ sunt Dominia Gallicanæ Brabantiæ *Birbacum*, *Waysium Longi campi* & alia alibi plura.

Est & in Bierbecano Agro

VAllis Ducis in confinio Merdaliæ silvæ Cisterciensis Instituti Abbatia. Henrico Duci accepta fert sua & initia & incrementa. Is enim cum Deo virginale collegium se dedicaturum, siquidem ullius ex conjuge prolis pater effectus esset, promisisset, voti reus hunc locum Abbatis Cisterciensis ad manus obtulit cum justo prædiorum & vectigalium numero, Gregorio IX. Papa, & Capitulo Generali ordinis assensum præbente. Structum itaque & oratorium & conventus paulatim auctus.

Ex Henrici Ducis diplomate, ubi primitiva bona exprimuntur, dato in crastino Nativitatis Mariæ anno 1235.
Id factum anno 1231.
Ex Bulla data anno 1236. Pontificatus anno 10. 6. Kal Maii, ubi Cœnobium in suam suscipit protectionem.

Novum Sacerdotalem chorum Catherina de Goedsenhoeven (obiit an. 1420. regiminis 18.) cum Dormitorii parte, cujus reliquum cum novo porticu Gertrudis ejus soror & in dignitate succedens extruxit.

Factum id anno 1240. cum taxatæ fuerunt pro ratione proventuum personæ, quæ tamen taxatio pro temporum qualitate sæpe mutata.
Circa an. 1460.
Electa an. 1472.

Reliqua ad ornatum templi & claustri Margareta Calabers & Helwigis Greven fecerunt aut refecerunt.

Ex M. S. Chronico ubi Cœnobii initia & progressus continebantur, per Elisabetham Uterhellicht Antistitem mihi communicato.

Ceterum cum disciplinæ & claustri non ita tenaces Virgines liberiùs agerent, introducta, ut magno cum labore ita maximo cum fructu, reformatio per Abbatem, allaborante Ducissa Brabantiæ, Capitulo Generali jubente.

Anno 1460. 10. Decemb.

Cujus rei fama & fructus ita latè innotuit ut certatim arctioris ejus vitæ desiderio ex monasteriis Brabantiæ, Flandriæ, Artesiæ, Leodicensis Tractus, imo Picardiæ adventarent, tum ut harum cœtui aggregarentur, tum ut cum his aliquandiu consuescentes sacrum reformationis modum ad suas doctæ reportarent. Et amplius 15. cœnobiorum petitioni subscribentes, ex suo gremio aliquas emiserunt quæ diversis regionibus sacri moris seminarium introducerent.

Nec Cistercienses tantùm hac gavisi, sed & Bene-

Benedictinæ, cum Henricum de Bergis Cameracensem Episcopum legam summis precibus impetrasse, ut duæ ex Gilingemiensi suæ Dioeceseos monasterio huc missæ, sanctæ reformationi per tempus assuefactæ eandem reversæ suis communicarent.

Anno 1410.

Qui ipse suas visum veniens instantissimis precibus desideravit, particeps ut fieri posset meritorum hujus sodalitii. Concessum id à virginibus non gravatè, & Antistes vicissim de thesauris Ecclesiæ illustres eis indulsit indulgentias. Cœnobium est etiam hodie insigniter formatum; & quamvis commune omnibus belli hujus civilis malum senserit, tamen Lovanium profugæ Virgines nihil de veteris disciplinæ rigore remiserunt.

Hic observa, morem in Brabantia & Canonicis & Benedictinis & aliis Ordinibus familiarem fuisse, juxta proventus monasterii æstimandi personarum numerum. Ita nimirùm factum Antverpiæ à Canonicis, cùm suas opes auctas observarent; ita Bruxellis ab Episcopo, pro redituum copia numerum Clericorum augente; ita Gemblaci factum à proprio Abbate; Vlierbecæ, ab Affligimiensi utpote superiore. Ejus quoque exemplum tum alibi tum hìc habes, ubi auctoritate Capituli generalis quater pro temporum exigentia mutatus est personarum numerus. Et ampliùs exempla dare possem in omni genere Clericorum Monachorumque, ubi primævæ fundationes numerum expresserunt assumendorum ad religionem.

Spectant ad Bierbecæ Toparchiam pagi

Hamma	In diplomate Arscotano.	*Ham*	In sacris dependent à	Bitbacensi Prioratu.
Milla		*Mellin*		Turinensi Ecclesia.
S. Georgii Weerda.		*werde.*		Capitulo S. Pauli Leodii.

Hamme adjacet supradicta Abbatia, *Milla* continet *Hazebergam* & *Weys* Curias Schoranorum inclytæ apud Lovanienses stirpis nunc possessionem.

FINIS

Antiquitatum Arscoti.

SICHENÆ

Urbs & Dominium Brabantiæ quod proprium Dominium habet Beneficio Ducis.

NOmen urbis olim scriptum video [1] *Sichene*, [2] *Sichenes*; Latinè [3] *Sichenam* [4] *Sicheniam*: quod nunc & vulgò efferunt [5] *Sichemium*.

1. Sic leges in Joannis Ducis donatione Godefrido fratri suo facta an. 1313.
2. Sic legis in vetustissimo oppidi privilegio.
3. Sic scriptum in computo anni 1306. qui est in Archivis S. Petri.
4. Sic effert chronicon Bethlemiticum in fundatione Cœnobii ibidem.
5. Ita Lipsio scribitur.
6. Lipsius c. 9. Virginis Aspricollis.
7. Ecclesiastici penultimo & alibi.

Rationem nominis alii aliam & aliundè educere conantur.

Est qui [6] SIGH-HEYM, id est Victoriæ domum ex collatione originum Arescoti & Diestemii, interpretatur.

[7] Est qui SIECK-HEYM, id est Valetudinarium sive Ægrorum receptaculum, vult dici, significato nec à Sichen (id Hebræis laborantem & pœnitentem sonat) Cananæorum in Veteri Testamento, abhorrente: nec ab hodierno, cum huc ægri omnes ad Deiparæ confluunt auxilium, statu procul remoto.

Id ipsum Amandus à Ziricsea & Annales nostri & nos alibi non absimile vero esse docuimus.

Est qui Sichen quasi SIET-OM, id est circumspice, appellat, eo quòd, cùm omnia aut potiora quæ nunc ultra flumen conspiciuntur, aquis tegerentur, hìc ob voragines & vortices circumspiciendum monerent: cui rei facere volunt turrim pervetustam ubi hodieque annuli ad illigandum naves conspiciuntur.

Illam conjecturam D. Godefridus Pastor loci mihi suggessit.

Denique est qui putat, multa hinc inde loca Brabantiæ ad similitudinem aut memoriam piorum Veteris Testamenti locorum, Nazerethi, Jericuntis, Bethaniæ, Thaboris, Bethlemi, &c. nomine dicta videns, eâdem ratione Sichen ad veteris illius morem dictam vel ob pascuorum utrobique similitudinem, vel ob memoriam punitorum ob peccata Sichenitarum ne illis idem obveniat.

De veteri vide Genesis cap. 37. de nostro docet locus qui hodieque 't Wey-velt vocatur.

Postremò qui Tristani Diestensis narratiunculam tuentur, Sichem quasi SIET-HEM, id est vide illum, dictum esse arbitrantur. Liberum esto cuique judicium.

Ante urbem probabile est hoc loco ad Agricolarum perfugia Arcem fuisse sive turrim, quæ hodieque conspicitur, à Deipara (cujus inibi Icon conspicitur) nomen obtinens, muro altissimo pæne inexpugnabilem, & sæpe castro perdito profugis asylum factum his iniquis temporibus.

Vulgo den Marien Toren.
Sunt tamen qui putent serius aliquanto & post ipsam urbem extructam hanc turrim.
Crassities muri est 12. pedum.
Ex oculari inspectione plurium fide dignorum.

Etsi autem Annales nobis persuadere conentur antiquissimam hanc Brabantiæ urbem esse; tamen ego ex privilegiorum perlectione firmiter mihi persuadeo jus municipii non ante Joannis primi ævum habuisse.

Parte 2. c. 3. & part. 2. c. 2. Confer ea quæ de republica collegi.
Ipse enim in supra citato diplo. pagum vocat.

Hoc scio, mænia demùm effossa, portasque clausas tempore & permissu Reyneri Schoonvorstii Toparchæ.

Ex literis consensus datis 5. Julii quæ in Archivis servantur, & actis sub Coss. Amelrico Somme & Adamo van Loo.

Qui idem & ante eum alii castrum in Sichenis habitasse leguntur. Ita ut credam fuisse quidem alicujus castri ante Schoonvorstiorum principatum Sichenis vestigia, sed ea magnifico appara-

Ex literis redit-tuum diversis assignatorum ad compensationem terræ eis ablatæ

in perfectionem fossarum castri, datis Maii. Anno 1500.

apparatu, ædificiis, turribus, fossis exornata per hunc Reynerum. Ita sensim insignis oppidi speciem induit Sichenia, ad Boream naturâ loci & trium fluminum, per hiemem cùm prata vicina inundantur inprimis munita, ad Austrum & zephyrum præaltis fossis instructa, portis tribus patens, suburbana quatuor pulcherrima olim habuit.

Ex Constitutione hac de re facta in Maio per Secretarium mihi ostensa ex Registro oppidi. Anno 1506. perfecta. An. 1536. Festo S. Annæ. Vulgo DE LATTERNEN TOREN.

Pulcherrima urbis opera fuerunt olim

Hallæ tripartitæ ad usus lanionum, pannificii, & campsorum opus Reyneri supradicti, collapsæ.

Turris quoque instar Phari Demeræ impendens duplici cochlea furvo ex lapide egregio opere extructa, cujus reliquiæ adhuc cum voluptate & admiratione visuntur.

Curia & Domus mensæ S. Spiritûs ab hoste nuper exustæ anno 1599.

Curia Dominorum S. Petri Lovaniensis scio quòd fuerit & insigni opere, sed ubi sita, necdum potui intelligere. Fata urbis præcipua sunt:

A peste: cùm exhausta per contagionem urbs triennio desolata, domorumque ostia veperes & spinæ obsedissent anno 1499. & 1478.

Refert id Engelbertus Nassovius in privilegio quodam lanificii concesso quod est in Archivis.

Et nunc ob frequentes infectorum in Aspricollem peregrinationes graviter cum peste luctatur anno 1604

A terræ motu: qui ingenti ruina turres castri labefactavit anno 1580. in Octav. Paschæ.

Ab aquis: cùm limites suos egressus Demera magnam suburbanis cladem intulit anno 1482.

Ab igne: qui ab hoste immissus dimidium urbis assumpsit anno 1578.

Ex diversis diariis & oculatorum testimonio.

Et iterum, ab hæreticis plurimas, quæ ruinæ superfuerant, ædes anno 1585.

Denique cum malè custoditæ insignem lateritiam castri turrim flammæ solo æquarunt an. 1593.

Ad extremum quicquid publicarum, sacrarum, privatarum ædium has civiles turbas evaserat, ab hoste procuratum stirpitùs fœdavit incendium anno 1599. 29. Octobris.

A tempestate: cum horrendo fulmine Ecclesiæ turris à summo deorsum rupta maximum passa est detrimentum anno 1595.

Ab annonæ caritate: bis, quod sciam, grande malum sensit anno 1315. & 1587.

Præter relationem seniorum & traditam per manus fidem, id refertur in veteri quodam Prothocollo Ecclesiæ, & diario quod est penes eum qui oppidi à secretis est.

Ab hoste: Bello Francico (Gelrico bello alii id accidisse credunt) cùm relictâ Diestâ hostis agrum Sichenensem ferro & flammâ depopularetur, & relictâ cives urbe profugissent, inbellis fœminarum turba ad preces conversa, Eustachii Tutelaris sui statuam lucernis præeuntibus, prosequente puerorum grege regionatim circumferre, & ecce armatorum turma ingens ab hostibus visa obstupefactos in fugam vertit, opidum periculo subtraxit. Unde mos obtinet, ad victoriæ & miraculi memoriam ejusdem Divi statuam recurrente singulis annis die vicatim à Clero & plebe circumferri.

An. 1578. Festo Cathedræ S. Petri.

Sub initia harum turbarum expugnata cum arce civitas temerè Regi rebellans, vitio *Joannis de Liere* temerarii nimis *Villici*, & *Judoci Steenwegii*, & *Centurionis* cujusdam Galli. Qui ipsi ex castri turribus suspensi ignominioso vitam laqueo finierunt, cæsis supra centum civibus.

Festo S. Bartholomæi.

Eodemque anno Scotorum perfidiâ rem divinam peragens Parœcus apprehensus, & urbi certissima clades impendebat, nisi castrense præsidium tempori succurrisset.

An. 1580. pridie Kalend. Maias.

Nec multò post ab hæreticis ex WESTERLO venientibus urbs capta, spoliata, sacra supellex omnis ablata in prædam & cachinnum cessit impiis.

Intra octavam Sacramenti.

Cùmque eodem anno Diesta ab hoste capta esset, metu consternati cives alius aliò dilapsi, Sacerdotes in spontaneum profecti exilium, Franciscus *de la Rue* Prætor castrum relinquens Lovanii eapropter ad laqueum pœnalem adactus est.

Restitutâ autem Regi & Religioni Sicheniâ non uno malo graviter afflicta anno 1583.

Anno 1594.

Demum ab Italis ob non soluta stipendia secedentibus capta ingenti damno, quod tamen majus futurum erat, nisi ab Hispanis Præfecto D. Luduvico *Velasquio* victi & tandem compositi fuissent.

Anno 1599. 29. Octobris.

Ad extremum à milite Hollandico per noctis silentium oppressa, prædis exhausta, abactis supra 200. pecoribus, incendio tota quanta erat fœdata, facta est pago quàm urbi similior.

Ex diplom. donationis quod vidi in Arscoto.

Dixi de urbe, ad civitatem progredior, quæ peculium fuit nobilis olim familiæ à loco dictæ.

Dominium Brabantiæ Ducis beneficio primus quod sciam, Godefridus Virzonius Joannis I. frater obtinuit anno 1284.

Anno 1302. quo obiit Virsonius. Sub annum 1330.

Cujus filia Arnoldo Comiti Lossensi,

Neptis ex Arnoldo, Gerardi Comiti Juliacensi nupta, ambæ Sichenam in maritorum transcripserunt familiam.

Instrumentum venditionis intelligo in Archivis Principis Auriaci esse quamquam non viderim. Infare vocabant in vulgo. Fuit Reineri monumentum apud Minores Diestæ. De Schoonvorstiis vide Rodium S. Agathæ.

Gerardi filius Guilielmus Reinero Schoonvorstano vendidit, hac propter. Venceslao Duci à Carolo IV. Cæsare viarum publicarum circa Germaniam cura demandata erat; cùmque prædones certi itinera omnia infesta tenentes in castrum quoddam ditionis Juliacensis divertere observarent, Dux Comitis in Brabantia tamdiu bona usurpare decrevit, donec de damno satis dedisset.

Quo animadverso Comes veritus insuper ne fisco addicerentur eadem Schoonvorstio vendidit.

Post an. 1381.

Liber antiquus curiæ feud. fol. 118.

Cujus filius ejusdem nominis ob controversiam eidem obvenientem Diestensi Baroni jus & Dominium quod in Sichenas habebat transscripsit.

Ex quo tempore Diestensi conjunctum Dominio Sicheniense mansit, manetque adhuc.

Ex Decreto Gerardi Comitis Juliacensis dato an. 1380 Sabb. post Octavam Paschæ apud Rode.

Hi Domini ab ultima antiquitate *Castellanum Pratoremque* pagis omnibus jus & justitiam administrantem, non tamen nisi præsente Satrapâ

Satrapâ Dieſtenſi, ſeptem denique Senatores ex tribubus olim deſumptos ſolent urbi deſignare annuatim.

Vigilia Joannis Baptiſtæ.

Anno 1820. Ex diplom. anno 1190. dato Cœnobio Averbodienſi.

Senatoribus denique Dominus poteſtatem fecit eligendi duos Conſules, qui STADTSMEESTERS, id eſt, urbis Magiſtros ſe vocabant.

Vulgo HEYLICH GHEEST MEESTERS.

Qui junctim ſex alios eligunt qui bini templi, Xenodochii; Eleëmoſynarum curam habent.

Vulgo CORRMEESTERS.

Tres etiam pro ratione regionum urbis qui pondera & menſuras examinent hebdomadatim.

Præter quos habet Ducis dono Capitulum S. Petri Lovanienſe ſuum Prætorem, & ſeptem Scabinos ſuam juriſdictionem habentes & partem Senatûs conſtituentes.

Anno 1302. Vulgo CURAEN ENDE BRUEKEN. Ex datis Lovanii Feſto Converſ. S. Pauli.

Senatui & Villico mulctas & dedit & definivit Godefridus Virzonius. Lege Lovanienſi & urbs & pagi utuntur & viâ appellationis in civilibus ad Senatum Lovanienſem deveniunt.

Anno 1364. Martii data eis Privilegia.

Nobilior civium pars in contubernia tria Arcûs duplicis & Rhetorum dividi ſolet.

Vilior in opificia, quorum nobiliſſimum olim pannificii, adeò celebris, ut legam eodem tempore in urbe fuiſſe textrinas 350.

Uſitatiſſimum eorum qui naves adverſo flumine Dieſtam tendentes funibus protrahunt.

Anno 1453.

Et ne præſens vaſtitas laudem urbis queat offuſcare, legi in bello Hoyenſi, Sichenas proprio ſumptu 143. ex ſuis civibus Duci auxilio miſiſſe, quorum virtuti urbis expugnatio non immeritò adſcribitur.

Privilegia urbi data ſunt ab Imperatore Jus nundinationis Francofurdianæ.

Anno 1198. Literæ Joannæ datæ 20. Auguſt.

A Duce confirmata ſtatuta & conſuetudines oppidi.

Ex datis à Schoonvorſtano 20. Junii anno 1380.

A Dominis datum oppido jus omne tributi & vectigalis tam potorii quàm cibarii tam in quàm extra urbem.

Ex datis per eundem eodem.

Item Dominium fundi ultra flumen, tractus qui inter terram de Teſſenderloe, terram de Herſſel, Arſcot, & Caggevin ſuburbanum Dieſtenſe interjacet.

Datæ à Ranutio Calaritano, Adulpho Conſtantienſi, Baſilio Neapolitano Archiepiſcopis.

Ex teſtamento Joannis de Lapidea via legantis eo fine libram groſſorum fabricæ.

Quoad rem ſacram, unicam habet parochialem Eccleſiam D. Euſtathio inſcriptam, extructam anno 1300. ut colligi poteſt ex Indulgentiis per Hugonem Epiſcopum Leod. confirmatis. Cujus chorus perfectus eſt poſt annum 1387.

Paſtores gregis Dominici obſervo hic fuiſſe viros inſignes nec vulgariter eruditos.

Nunc Godefridus *van Thuyn-Winckele* vir prudens & adverſa multa per has civiles turbas paſſus egregiam rei Chriſtianæ navat operam, cujus auxilio in his dirigendis multum uſus ſum.

Uſque an. 1598.

Solet hic ſeptem Capellanorum à diverſis diverſo tempore fundatorum eſſe Collegium, & Horas Canonicas decantare.

Vulgo ONSE L. VROUWE ELST. Tumulus extat Beginæ. Ex communicatis per loci Antiſtitam.

Eſt & in urbe cœnobium ſub *Alveti Mariani* nomine. Quod ante annos 200. Beginarum Curia fuit, per Helwigem *Coels*, Margaretam *Raes*, Catharinam *Beckevorde* fundata.

Ceterum Joannes Moens Paſtor vir non multo minor centenario induxit ſuas tertiam D. Franciſci regulam amplecti. Quæ iterùm Epiſcopo & Capitulo D. Petri conſentientibus mutatâ vitæ formâ regulam S. Auguſtini profeſſæ ſunt. Cœnobium licèt pauperculum, triginta tamen & ampliùs olim velatas virgines aluiſſe invenio.

An. 1468. 18. Maii. Ex chronico Bethlemitico.

An. 1471. 28. Julii.

Præterea à Schoonvorſtahis inſtitutum excipiendis & ægris & viatoribus egenis deſtinatum Hoſpitale.

Itemque aliud S. Trinitati dedicatum, tribus ſenibus alendis à Servatio *Swutenio* relictum anno 1560.

Ex fundatione per Magiſtros Fabricæ mihi communicata.

Viri clari Sichenis ortum ſuum debent

EUſtathius Prior Prædicatorum Lovanii qui confutationem Lutheri ſcripſit, Franciſcus Minorita Mechliniæ qui de ſeptem verbis Domini ſcripſit.

Ob an. 1519. Sixtus Senenſis eum nominat.

Suburbanum Sichenenſe & parochia olim amplum & quadrifariam illud diviſum ſolet, præter villas majores, complecti familias 140.

Ubi Hoſpitale vetus jam ab aliquot ſeculis authoritate Ducali Cœnobio Parcenſi attributum: unde ſeptem cum uno, qui ſacris operaretur, presbytero fratres mitti ſolent, pro operum miſericordiæ quibus vacant, & donorum S. Spiritûs quæ merentur, numero.

Ubi inſuper cantatiſſimus totâ Europâ Collis de quo juvat ex Viro Clariſſimo Juſto Lipſio caput adſcribere initia ejus & incrementa complectens.

In ejus epidi (Sichemii) *finibus, medio illinc milliari*, COLLIS *exſurgit, leni faſtigio: quem* ACUTUM *vulgo dicunt, non quia in verticem talem aut conum deſinat (imò æquabili ferè planicie eſt, & ſatis latâ:) ſed quia idiotiſmo ruſtico & metaphorâ, terram ſcabram, aridam, horridam*, Acutam *etiam dicunt: quam Latinè* Alperam, *verè & pro ingenio loci reddas. Ita enim eſt. Exſuccum, macrum, amarum ibi ſolum, ſrugum & penè herbæ vacuum, arbuſtis quàm arboribus gaudet. In ejus parte verruca ſive colliculus fuit, & in eo quercus: & in hac* DIVÆ VIRGINIS *adfixa iconcula: quæ culta accolis à tali initio fertur. Aiunt ante annos centum (& conſtans ita fama habet) fuiſſe paſtorem, qui oves in eo tractu paſceret: atque is repertam, neſcio quo caſu, humi imaginem ſuſtulit, in ſinum condidit, certus eam domum ſecum auferre. Parva enim erat, & privato cultui videbatur opportuna. Sed dum agitat, ecce membra ejus omnia ſtupere, pedes utique non movere, & quaſi frutex aut ſtipes ibi ſtare. Ipſe mirari, & animo quoque ſtupere, nec ad cauſſam adſurgere: herus autem villicus abſens, requirere paſtorem ſuum & gregem: nam horâ jam reditus lapſâ, & ſole remoto nox propinquabat. Itaque infortunis anxius, eò accurrit: & reperit defixum ſtantem, & quæ geſta ſimpliciter narrantem. At ille mentis melior, imaginem ſtatim recipit, & timidâ religione in veteri ſua ſede & quercu reponit.*

Eo-

Eoque facto, pastor velut vinculis liberatur: & venerati uterque Numen domum abeunt, rem denarrant, & viciniam totam religionis implent.

Ab hoc deinde miraculo, in fama jam multa & cultu imago fuit: & auxit, quòd morbis, & præsertim febri, sollennis ac penè certa ibi medicina. Confluebant undique Sichemio, Diesthemio, Arescoto, *locis finitimis, cives, pagani, milites, & salutarem illìc opem poscebant, & ferebant. Hoc qui vivunt boni senes, aut nuper vixerunt, ex fide testati sunt: & liquet communi suffragio, ante hos viginti annos sic fuisse. Itaque locus frequens & celeber, ut dixi. Sed enim evenit, & candidè fatendum est, ut dicta imago illa sive statua perierit, incertum quâ vi, aut casu, nisi quòd suspicio prædones culpat, in iis lustris assiduos per hæc bella, non solùm crebros. Ea amissio incidit circa annum* MD.LXXX. *ut aiunt: & conspici ibi* Diva *desiit, sed non coli. Veniebant enim nihilo segniùs ad locum loculumque vacuum: & opem ac solatium etiam inveniebant. Quis miretur, aut culpet? Persæ Regis sui cellam venerati sunt, quia majestas illa insedisset, & attactu velut sacrasset: cur non liceat piis loca Numini electa, & consecrata? Nec tamen quercum illam (nemo censeat) ob ipsam, sed in ea statuam, in statua* Divam, *in hac* Deum *venerati sunt, & adorarunt. Nec in statua sanè propriè vis aut virtus: quòd res hìc docuit eâ amissâ, & mox mutatâ. Nam post annos septem, id est anno* MD.LXXXVI. *religiosus quidam senior & Senator Sichemiensis, conspectâ affluentium multitudine & ardore, qui inter sicarios & tela prædonum non absistebant locum hunc petere; suffecit imaginem arcula lignea impositam, & quercui ibidem affixit. Mansit, donec anno* MDCII. *majore indies concursu,* Godefridus *Pastor Sichemiensis, venerationi augendæ, detractam arbore, in Sacello modico, quod è tabulis juxta struxerat, ritè & piè collocavit. Sed enimverò, cum id angustum turbis (ita loquendum est, & sine numero jam concurrebant) esset: Sacellum è lapide secto inchoatum absolutumque est, &* Divæ *dicatum sacratumque ab Illustrissimo & Reverendissimo* Matthia Hovio *Mechliniensi Archiepiscopo, tanto hominum, è dissitis etiam locis, conventu, ut id quoque inter Miranda, si non Miracula, censeri mereatur. Hoc factum anno isto* M.D.CIV. *Idibus Junii, die qui SS. Trinitati est sacer: & ex eo, ipsa illa* Imaguncula *ibi perseverat. At quercus paulò ante, consilio & decreto, à stirpe excisa est: idque vel ideò, quòd trunco variè scisso & imminuto, cùm fragmenta & assulas quisque sibi peteret, casum jam minabatur. Excisa itaque, & Sichemium, quod ejus superfuit translatum. Unde quidam, & iconculas sibi fecêre, & piè colunt: alii frustulis in potu usi: & constat, quòd cùm morborum medelâ.*

Territorium Sichenense.

Waenrode. Nieurode. IN hoc tractu sunt & Sichenis subsunt *Waenrodum* & *Novum Rodium*, utrumque jam inde Schoonhoviæ Gentis peculium, illud Zelemi beneficium.

Tiletum Mariæ sacri Abbatiæ Gertrudanæ juris, inde dictum quod Icon istic Deiparæ fuerit & sit frequenti peregrinorum concursu honorata & miraculis clara. Tilet.

Houdertum & *Miskemium* pagi etiam non ultimi nominis & famę. Houdert, Miskum.

Wersbeca & *Molebeca* similiter.

Et ad extremum *Beckevoirt* (sic enim scribit diploma Virzonii) celebris ob veterem inibi Commendariam Equitum Teutonicorum, aut veriùs Præceptoriam Commendariæ Trajectensi subjectam, à quodam *J. de Beckevort milite* ante annos 300. dotatam. Cujus occasione libet subjungere breve de horum & similium Equitum exordio tractatum.

DE ORDINIBUS EQUITUM

sub Augustini Regula militantibus.

QUod alibi de Melitensibus dixi eorumque fine, exordio, qualitate, nihil attinet hìc repetere. Hìc de iis qui ab antiquo & sine controversia Augustiniani sunt. Ex quo genere Ordo S. Jacobi in Hispaniis à Canonicis S. Eligii Regulam, ut vias publicas peregrinorum concursu frequentatas tuerentur, amplexis inchoatus, veste albâ, cruce rubeâ gladii in morem conformatâ. Eodem spectat in Prussia Germania celebris sed ortus in terra sancta. Cùm Henricus de Walpot curam sauciorum ad Ptolomaida & peregrinorum habens ex nobilibus plures ad simile pietatis obsequium invitavit & Regulam inter Templariorum & Hospitaliariorum Statuta mediam præscripsit, authoritatem faciente Henrico Imperatore & Cœlestino III. Papâ, qui vestem & scutum album nigrâ cruce insignitum dedit, potestate cum Regibus æquatâ creandi Equites. Vide Geldonium. Anno 1158.

Hi Fratres ejecti à Saracenis, cùm ab infidelibus & Prutinis Polonia vexaretur, eò vocati sedem acceperunt, & eis cessit quicquid acquisitum in Prussia & Borussia: donec XXXIV. Magister Ordinis Albertus Marchio Brandeburgensis à Sigismundo Polonorum Rege Dux Borussiæ dictus hæreditariam fecit & secularem, &, quod dolendum maximè, à Catholica Fide alienam dignitatem. Anno 1217. Anno 1525.

Huc etiam spectat Gladiferorum in Livonia Ordo ab Innocentio III. confirmatus. Cujus Fratres valuerunt cum Crucigeris Prussiæ, eorum habitu accepto, Magistrum tamen separatum habentes; donec Gothardus à Ketter à Sigismundo Augusto obliterato Magistri nomine Dux Curlandiæ appellatus est. Anno 1204. Anno 1538. Anno 1561.

In omnibus supradictis pagis Toparcha Sichenarum dominatur, in pluribus etiam mediam justitiam habet & Dominium fundi.

Alii qui à Sichenis pendent pagi in Diesta habentur.

J. B. GRAMAYE.

DIESTA

Baronatus Duci Brabantiæ Beneficiarius.

PErcurrens veteres Cœnobiorum schædas, & in Archivis oppidorum historiæ & antiquitatum fragmenta conquirens, observo DIST [1] *Dest* [2] *Diestum*. [3] *Dystum*, [4] *Diestam* scribi, & semel [5] *Tyestam ad Temerem fluvium*, quam nunc vulgo *Disthemium* vocant.

Nomen ingeniosi [6] annalium compilatores à nescio quo Tristano derivant, qui, cum potior Campiniæ pars aquis obruta esset, arcem montanam incolens portorium vectigal exigere soleret. Addunt *betriestem* Teutonicam vocem sisti aut arrestari significantem inde esse, & ut fabulæ fides sit, arcis monstrant fundamenta & reliquias.

Est alius [7] qui *Dinsthum* nostrate [8] linguâ Martem sonare memor, *Diensthum* quasi DIENST-HEYM, id est, Martis domum putat appellari.

1. Sic habet Arnoldi Diploma dati anno 1200. per D. Voeght mihi suggestum.
2. Ita subsignari in fundatione Abbatiæ Vlierbacen.
3. In catalogo urbium præsixo manuscriptis Rubeæ Vallis.
4. Ita passim in antiquissimis Actorum nostræ Facultatis libris lego.
5. In Codice Gemblacensi antiquissimo sic lego script.
6. Annales p. 2. c. 3. & M. S. c. 34.
7. Lipsius c. 3. Virginis Aspricoll.
8. Occo Scarlensis & Sifridus Petrl clarius id apud Frisios esse docent.

Extant hodieque pons & fossæ, & vocantur *antiqua mœnia* extra portam Lovaniensem: sed an ea fuerit an tantùm concepta fuerit urbis amplitudo, incertum.

Locus autem quando urbis speciem induerit, aut mænia structa, aut promæria extensa, necdum præcisè scire potui.

Non Ignarus tamen primam super libertate Distensi chartam ab Henrico Duce concessam anno 1228. permissumque, ut forum lapidibus sterneretur anno 1355. Etiam si intelligam anno 1289. fori lignorum & an. 1296. platearum ferè quæ nunc sunt, omnium fieri mentionem.

Literæ datæ Dominicâ qua cantatur *Esto mihi*, sunt in Archivis.
Per Pensionarium mihi transmissæ.
Ex diplomate id petitum Ægidius Voecht mihi suggessit.

Hoc scio: urbem, prout nunc est, ambitu mœnium cingi quantus spacio horæ obiri potest; majoribus portis quatuor, totidem minoribus, quà in prata iter est, patere; Turres in muris ostentare complures ultra triginta. Quarum una major aliquot passuum milia conspicua vigili perpetuo locus est, unde sereno cœlo Antverpiam conspici aiunt. Alia item vera Martis officina pulveris tormentarii mola.

Vulgo KAUERBORCHT.

Vias regias habere ultra 30. Fora rerum venalium 8. Pontes lapideos flumini instratos 7. ligneos duos, notum.

Præcipua urbis ædificia sunt & opera.

Curia vetustatem aliquam præ se ferens extructa anno...:

Nemus Principis sub & à Nassoviis, ut puto, instructum. Halla major, ut loquuntur, sub Henrico cœpta Principe, Lovaniensi non cedens.

Ex literis consensus an. 1346. dati. Nunc loco Hallæ ludus literarius est.

Curia sive Palatium Riviriorum à 350. annis ibi celebris. Templum primarium, cujus structura pluribus fuit & est admirationi, quod bis circa fornices obiri potest.

Fata & adversitates urbi obvenerunt hæc inprimis.

Ab igne: cùm fortè tertia suburbani pars exusta fuit. *Sub annum 1362.*

Ab aquis: anniversarium pene, cùm prata quaquaversus innudant, patitur malum.

A tempestate: cùm turres in mœnibus duas fulmen disjecit.

A peste, *Ab annona*, *Ab hoste*, } eandem ferè cum vicino Lovanio aleam subiit. *Tempore Gerardi Toparchæ.*

Cùm Dux Juliaci factione quorundam occupato oppido plures Dominium ejus detrectantes necavit. *An. 1495. 1. Oct. Ex Georgii Munteri rapsodiis.*

Sub initia haram turbarum à rebellibus Regi & Religioni capta, sed paulò post hoste fugâ dilapso deserta. *An. 1572. 1. Septembris.*

Donec iterum proditione Strepini Gubernatoris Principi Auraico in prædam cessit anno 1580. coacta salutem & bona 60. florenorum millibus redimere, quod Duci potius quàm Domino adhæsisset. Demùm biennio elapso per Alexandrum Farnesium recuperata & non parum munita anno 1583.

Ex Archivis oppidi & Actis annotum aliquot. & oculatorum testium fide hæc mihi transmissa sunt a J. van Goedenhuysen urbis Pensionario viro prudenti & humano.

Ita ut deinceps ab hoste quidem tuta, sed alteratorum, ut vocant, militum ob tardata stipendia secedentium importunitate multùm oppressa fuerit.

Nominatim cùm legio Hispanica hic stationem suam nacta esset. *Anno 1590. in Decembri.*

Ceterum ne quis in civibus hac propter aut virtutem aut diligentiam desideret, noverit & sæpius & majore animo solùm Diestam quàm ulla Brabantiæ pars, eorum conatibus obviam ivisse.

Nominatim ante annos 12. cùm Itali, & anno præcedenti cùm pars cohortis Tschorenbergianæ absente in Artesia Duce suo, caussata debitum non numerari stipendium, intempestâ nocte forum & curiam occupans & lymphata per urbem discurrens rebellionis classicum caneret, cives tripartito agmine & templum majus & portas duas munientes præsens totius Brabantiæ periculum suâ audaciâ averterunt. *Anno 1604. & anno 1595.*

De urbe dixi, gradum facio ad civitatem.

Cujus caput Baro sive Princeps,

Qui an ut nunc, ita & semper fuerit Ducum Beneficiarius, cùm Curiæ Feudalis libri trecentos abhinc annos non excedant, afferere non possem.

Hoc certus, *Arnoldum Dei gratiâ Principem de Diest Ecclesiasticæ Religioni devotum* se scripsisse anno 1200.

Alios in diplomatibus citatos non Baronis, sed Domini vocabulo, aut utroque omisso, Diestæ cognomine ubilibet observabis, nisi quòd annis abhinc 200. Baronum prætulerint appellationem.

Horum primævam stirpem sunt qui ob insignium affinitatem ex Lotharingia superiore aut Lutzeburgo educant.

Nonnemo ad Barbaros respicit, eò quòd legerit hodieque Tartaros seipsos *Dinst* vocare & Bissai populi circa Contum olim nominati inveniantur.

Alii ex Germania, ubi *Diez*. Comitatus; alii ex Gallia, ubi Decentium apud canalem qui *Diez*. interpretatur, repetunt primorum Principum origines: omnes ingeniosâ magis quàm certâ aut etiam verâ originatione.

Rem itaque in medio relinquentes dicamus primam, quæ quidem nostrate historiâ innotuit, Diestensium familiam à loco nomen habentem, auctam diversis titulis continuâ serie perseverasse.

[1]Donec per nuptias in Haynsbergicam anno 1436.

[2]Et denique in Nassoviam anno 1457.

[3]Tandemque in Juliacensem Comitum Illustres transfertur familias anno 1473.

Ceterum [4]Guilielmus Juliæ Dux metuens ne ob immeritam aliquot civium cædem, & frequentes alioquin cum Duce Brabantino controversias fisco addiceretur Dominium, idem permutationis viâ cum Mille, Gangel, Vuecht, Engelberto Comiti Nassovio [5] transscripsit in cujus hodieque manet posteris.

[6]Non omittendum interim annales nostros tradere, magnâ pecuniæ vi Nassovium emisse Diestam, quod nescio an probare quis posset, videns in libris curiæ scribi (BY OVERGEVEN VAN DEN HERTOCH VAN GULICK.)

[7]Insuper hic annota, quo tempore in Heinsbergica Diestum fuit familia, solere ejus titulum primogenitos Ducum superstite patre usurpare.

[8]Et denique me plura vidisse diplomata, in quibus Diestensis Baro inter testes primo loco inter Barones subscribit.

Titulus quem ab Antverpia Diestenses Dynastæ habent, diversimodè usurpatus invenitur.

[9]Si diplomatum sequamur fidem, in iis Gerardus se scribere observabitur *Castellanum de Antverpia* anno 1326.

[10]Primus Thomas loco Castellani *Burggravium* (quod Castri Comitem) se appellavit.

Nunc vulgo *Vice-Comitem* appellamus.

[11]Facit insuper ad Domini & Dominii majestatem, quod jus omne telonii & vectigalium Dominus habeat.

[12] Et quod Senatus de causis beneficiariis ejusdem nullatenus cognoscat.

Amplius quòd Lotharingiæ Dux Gerardum Dominum *consanguineum suum* vocet.

Ex diplomate mihi suggestum per D. Ægidium Voecht Can. Averbodiensem serium nostræ antiquitatis scrutatorem.

Wasseburgensis & ex eo Neoterici aliquot.

Marius Niger id tradit apud Stephanum de Urbibus.

Vide Gregorium Turonensem l. 4. & Ortelii Thesaurum littera D.

1 Sic annotat liber Curiæ Feud.

2 Ex Actis opidi ad diem 1. Septemb.

3 Lib. Curiæ Feudalis fol. 1.

4 Hic, mortuâ credo uxore homagium Duci fecisse invenitur anno 148n. per Bertramum de Pletenberch legatum.

5 Ex Actis urbis & Annalibus nostris ad hunc annum. Alii permutationem cum Heinsberga factam contendunt: non rectè cum an. 1471. in diplomate mihi per Ægidium Voecht ostenso se vocet Heinsbergæ inter alia Dominum, & Diestæ.

6 Lib. Curiæ notat an. 1499. & Codex Diestensis oppidi 1497. malè ut opinor. Heuterus in Austriacis suis & ante eum Divæus p. 1.

7 Id ex proximè superiori vide 2. diplomate ubi cum Gerardo Duce patre Guilielmus filius ita subsignat a o. Junii.

8 Nominatim an. 1326 in diplom. Ducali quod est in Archivis Lovan.

9 Historici omnes hæc videntur confundere: malè ut aliàs docebo.

10 Anno 1419. Ab hoc l. Curiæ Feudalis incipit & Burggravium vocat.

11 Ex diplom. Ducis dato an. 1289. per Drossardum in Archivis Principis ostensum.

12 Ex diplom. Ducis dato an. 1307. Nivella.

Libet hic paucis Baronum Diestæ seriem recensere, & gesta velut digito tangere.

Primus quem invenio [1] Arnoldus sive [2] Arnulphus ex tutoribus Godefridi III. Ducis gloriosam pro patria mortem oppetiit in prœlio Grimbergano, & præter [3] Gerardum Helwigem & Hillegondem, filium reliquit [4] Arnoldum [5] Clementiæ maritum.

[6] Nepotem ejusdem nominis, qui sororem habuit [7] Philippam Roberto Hensdæ Regulo enuptam, uxorem [8] Aleydem, & ex ea filios Everardum [9] Præpositum Daventriensem, & [10] Arnoldum [11] filiâ Burggravii Antverpiensis (ut puto) in uxorem ductâ nobilem. Ex quo matrimonio [12] quintus in ordine Arnoldus Elisabethæ de Brithania maritus prodiit. Obiit hic anno 1271. Illa anno 1317. ad Minores cùm marito sepulta.

Arnoldo quinto plures fuerunt liberi, ex quibus majori quidem Dominium indivisum, [11] aliis verò portiones [13] hæreditariæ, loco census annui, assignabantur. Holentis nupta Domino Lumensi in Hasbania, [14] Arnoldus de Wesemale dictus est & alter Arnoldus per uxorem Rumensis Dominus unicam dumtaxat filiam reliquit hæredem: Atqui hi quidem minores natu, maximus autem Gerardus [15] Comitum Lossensis & Flandriæ successivè gener improlis obiit: Secundò genitus [16] Joannes Cameraci Canonicus & Trajecti Episcopus fuit: Tertius Thomas fratribus superstes, ac proinde hæres duarum maritus, ex N. de [17] Boxtel Domini Wemdebergensis filia unicam Elisabetham sustulit: ex Joanna Domini Gesterlensis filia Henricum, Arnoldum, Joannam & alios.

[18] Henrico ex Elizabetha Hornana filiæ Maria & Elza, hæc Joanni Schoonhovio, illa Rotselario nupta: filii Joannes, Guilielmus Argentinæ Episcopus, bis conatus sed frustra Dominium occupare,

Itemque Thomas, qui [19] Sichenas acquisivit ex Catherina de Vivariis pater factus [20] Joannis, qui licet ante patrem obierit, hæredem tamen reliquit, quæ avo succederet Joannam, Joanni Heinsbergico elocatam, ex quo ejusdem nominis Joannam reliquit hæredem utriusque parentis.

Quæ Joanni Nassovio amplissimam dotem tulit.

[21] Successit Elisabeth de Nassoie, Guilielmo Ducis Juliæ filio in matrimonium data. Qui Dux sopitâ, quæ ei cum Joanna Nassovia Joanni Bavaro nupta erat, contentione, transscripsit Engilberto Nassovio, ut dixi, hæc Dominia.

Qui inauguratus est 22. Septemb. an. 1499. Henricus ejus nepos anno 1504. Augusti 24. Claudia de Chalon secunda ejus uxor an. 1516. 11. Junii, Renatus Aurantii Princeps ejus filius anno 1539. & anno 1544. cjus testamento uxor Anna de Loreyne usufructuaria fit, mortua anno 1568. cum Guilielmus ex patruo Renati

Anno 1302.

1. Citatur in diplomate Gemblacensi data anno 1110.

2. Alias Henricus vocatur, & fortè ejus uxor aut filia est Oda Averbodii sepulta anno 1142.

3. Omnes hos nominat Arnoldus II. in Donatione Tongerloensibus facta anno 1163.

4. Vixit adhuc an. 1200.

5. An fortè hæc Vesemaliensis sepulta Averbodii.

6. Hæc petita ex Archivis oppidi & citatur an. 1213.

7. Factum anno 1202.

8. Ob. an. 1210. sepulta Averbodii.

9. Id ab Heutero traditum qui Archiva Daventriæ pervidit.

10. Ob. an. 1258.

11. In Privilegiis Beginasii an. 1213. citatus.

12. Ex monumentis Cœnobii Minorum.

13. Ex divisione hæreditaria quam inspiciendam dedit Graphiarius. Wesemalius obiit an. 1322. Romensis anno 1319.

14 Hunc sicut & Thomam Historici faciunt Gerardi filios, quem tamen Archiva aiunt improlem obiisse.

Anno 1314.

15 Prior Maria an. 1325.

Posterior Joanna post mortem mariti Domino de Cuyck nupsit, eam alii Mariam vocant.

16 Ob. an. 1340.

17 Ob. an. 1345. Inde maritus in privilegio Diestensi an. 1349. vocat se Dominum Wideburgensem, & O. Boxtelensis ideo liberorum tutor & affinis vocatur.

18 Ob. an. 1385. Ex codice Curiæ Feudalis.

19 Ob. an. 1418. Ex historia nostrate & nostra in Sichenis.

Huic uxores dant diversi diversas, Mariam de Perweys, Elisabeth Schoonvorst, Joannam Hornanam: omnes paritm ex fide.

20 Ob. an. 1410.

21 Ex codice ubi dies notati quibus juramentum Diestæ præstiterunt.

Renati nepos fucceffit,& fupervenientibus turbis civilibus Philippus Secundus Hifpaniarum Monarcha Dieftam cum fuis fifco addixit, reftitutam demum Guilielmi fuperioris filio ex Hifpaniis reduci.

Poft Ducem Brabantiæ Protectorem, & Baronem Dominum Dieftæ, Senatus eft à cujus fententia, non Lovanium ut in aliis fecundariis urbibus, fed immediatè ad Confilium Brabantiæ appellatur.

Ad quam (quod notandum) in Loffenfi Comitatu à Scabinorum Loffenfis juris fententia mediatè faltem recurritur.

Solent antiquitus in Diefta effe Domini fundi, cujus generis Walterus de Rode nominatur & Joannes de Halen *Judex ex parte Domini fundi*. Id Dominium nefcio an non ad Tongerloënfem Abbam tranflatum fit, qui hodieque & curiam & Prætorem fuum cum Scabinis hic habet.

Anno 1258.

Eft Dieftæ judicum S. Collegium, qui conferre, judicare, arbitrari & æftimare folent omnia lanificum, & pannos concernentia, ita tamen, ut ab eorum fententia ad Senatum appelletur. His Prætorem unum Dominus Dieftæ proprium dedit quem ideo *monitorem* vocant, quod nifi eo monito alicui litem non liceret intentare. Nunc etiam Lanificio ceffante Magiftratus interim manet, & exoticos pannos antequam vænum proftituantur, folet notare plumbeto.

Baronis five Toparchæ Dieftenfis vicarius eft quem *Droffardum* vocant, apud quem in caftro urbano beneficia profiteri mos obtinuit. Qui & judiciis præeft, & quà territorium Sichemenfe fe extendit, non nifi eo præfente & tefte extremo quifpiam fupplicio afficitur.

Qui mos (uti ex diverforum relatu intelligo) invaluit, quòd minùs rectè examinatum, nec planè nocentem, reum Prætor Sichemenfis capitis aliquando damnaverit.

De hac Senatûs forma decretum eft anni 1219.

Præter Droffardum Prætor eft, & Confules duo, cum feptem Scabinis, à Principe conftituti. Decemviros, qui à confiliis urbi funt, & appellantur, plebs elegit, olim in 22. opificia divifa.

Nobilior civium pars in tria Sagittariorum collegia dividitur, præter quæ funt facræ civium focietates quatuor.

Unum cui Lychnis coronaria nomen, inftitutum anno 1502.

Ab his Dieftenfes vulgo FAXEMAXES, ift eft Ludiones dicti.

Edito Antverpiæ anno 1546.

Poëtarum Collegia duo, totâ Brabantiâ celeberrima, & frequenter in folemni omnium Brabanticarum urbium concurfu palmam adepta, quorum opus eft (ut unum è multis arripiam) *Homuli tragœdia* à Chriftiano Ifchyrio verfa Graphicè Chriftiani hominis vitam depingens.

Ferrariâ fabrili arte cives olim excelluiffe, vetus S. Eligii Capella indicat. Cultrarios etiam celebres ante annos 200. Dieftæ fuiffe ex eo colligo, quòd in veteribus inventariis cultellos Dieftenfes nominatos inveniam.

Dyeftenfes olim non exiguo præeminentiæ argumento monetæ cudendæ jus habuiffe docet frequens mentio *floreni cenfualis Dyeftenfis*, itemque *libræ grofforum Dyeftenfium*. Menfuras proprias, nec ejufdem cum ulla urbe capacitatis, hodieque habet.

Curia facra Leodicenfis, & aliàs fæpè, & nominatim Dyeftam tranflata anno 1393. aliquandiu ibi hæfit. Et iterum, potiorque pars Facultatis Artium Academiæ Lovanienfis, ob graffantem luem dilapfa Dyeftam fe contulit ibique actus fuos Lilienfe & Falconenfe Pædagogium celebrarunt.

Ex Divæo.

Anno 1458. Ex libris Actorum Facultatis Artium.

Viri Clari Dieftæ nati.

Nicolaus Tacitus, Segerus Minorita qui caftigationes novi Teftamenti & notas in Evangelia edidit. Anno 1555.

Nicolaus Cleonardus (quem falsò Sixtus Senenfis Mechlinienfem facit, cùm foror ejus adhuc fuperftes Dieftæ contrarium teftetur) linguarum literarumque peritiffimus, qui Græcam primus in Brabantiam advexit.

Arnoldus Streyters Abbas, qui celeberrima per totam Brabantiam extruxit Tongerloi Templum & Bibliothecam. Anno 1540.

Arnoldus Sanfius Paftor Beginafii, Mathematicus infignis.

Quoad Rem facram habet Diefta Parochias tres, olim Leodinæ, nunc Mechlinienfis Diœcefis.

Antiquiffima Baptiftæ Joannis cujus Paftor in diplomatibus *Plebanus* vocatur, cùm Sulpitianus tantùm *Inveftitus* nuncupetur. Et fuit vetus caftri Ecclefia, quò advectas ex Italia Sanctorum Reliquias Gerardus Baro tranftulit & Collegium duodecim Canonicorum inftituit.

Anno 1257. Feft. Affump. Mariæ Ex communicatis mihi per Joannē de Groenendonck Decanum.

Ubi Joannes Tipotius Vir celebris primò Decanalem dignitatem obiit.

Et poft eum Joannes Halbier figillifer Leodicenfis. Ubi annua poft natalem Baptiftæ effe folet fupplicatio comitante Senatu & Beginis; coctoribus cerevifiariis, quod notandum, facram Baptiftæ Effigiem ferentibus. Anno 1550.

Nunc poft Vifitatæ per Mariam Elifabethæ feftum folemnis hæc eft fupplicatio.

Altera Parochia D. Sulpitii nunc primaria & urbana, commiffa olim Tongerloenfi Abbæ.

Ad Henrici autem Tongerloenfis Archimandritæ preces Luduvicus Borbonius converfis in ufus 13. Canonicorum totidem Sacellaniis, Præpofitum inftituit à Pontifice confirmandum, & munere Paftorali functurum. Anno 1417.

Præter quos intelligo ante has turbas fupra 15. Beneficiatos in hac Ecclefia refediffe.

Ceterùm cùm frequentiâ populi impar unius Paftoris humero onus fieret, divifa S. Sulpitii Parochia. Anno 1253.

Et in Sacellum D. Virginis auctum dedicatumque tranflata curæ pars. Anno 1255.

Sunt infuper hic loci virilis fexûs Monafteria hæc.

Ex Gonzagæ theatro & communicatis per Ipfum Cœnobii Guardianum,

Franciſcanum ab Arnoldo V. Toparcha extructum anno 1270. ubi plurium Baronum tumuli & monumenta olim conſpiciebantur; nunc feralis ille regnorum & urbium carnifex Mars monſtrante viam impietate omnia obliteravit; Cœnobium tamen militari eleëmoſynâ aliquantulùm reparatum. Hic Provinciale Ordinis Capitulum bis conſeſſu ducentorum & amplius Fratrum ornatum fuiſſe lego.

[Anno 1292. & 1564.]

Et cùm anteà conventuales eſſent, obſervantiam amplexi quarto poſt anno, ut loquuntur, Patribus aliis ſe univerunt.

[Anno 1501. Feſto Bartholomæi.]

Bogardorum qui tertiam Franciſci Regulam amplexi ſunt Cœnobium fundatum........

Everſum nuper hæreticorum furore. [Anno 1510.]

Alexianorum, qui funeribus curandis operam ſuam locant, Monaſterium eœptum publicis, ut credo, ſumptibus.

Alterius ſexûs eſt Beginarum Curia elegans olim ſub Parochia Webbecana & in patrimonio S. Trudonis ab Arnoldo IV. ſtructa dotata & privilegiis ornata an. 1252. ſitu, diſpoſitione, diſciplinâ nulli totius Brabantiæ facilè ceſſura; Quibus Eugenius & Innocentius IV. privilegia dedit Lugduni. In Eccleſia vetus pictura eſt anni 1305.

[Ex Privilegio dato an 1265. craſtino Natalis Baptiſtæ & aliis diplom. per Magiſtros mihi exhibitis.]

Et cùm anteà ſparſim & liberè agerent Beginæ, Nicolaus Eſchius, & ſepta & ædificia ferè quæ conſpicimus erigi & diſponi curavit, cujus extant Exercitia, & Margarita Evangelica. E cujus domo Laurentius Surius, Joannes Molanus, Fredericus Lummius tres illuſtres Belgæ prodierunt.

[Ob. an. 1578. Vide Præfationem in Taulerum]

Prioratus porrò, quem *Vallem B. Mariæ & Elsſabeth* vocant, Arnoldo Ouverlants, & Elizæ Nys conjugibus initia ſua debet, Priori Bethlemitico Ordinis Regularium circa Lovanium jam inde commiſſus. Sub quo piæ Virgines perpetuæ recluſionis legem lubentes acceperunt. In partitione poſtmodum per Leodinum Antiſtitem facta Priori Endoviano commiſſæ ſed parum feliciter, nec quieſcentes nec ſecuræ donec ad prioris Prioris gremium connivente Epiſcopo reverterunt, unde jam vitio temporum exciderunt.

[Anno 1419. 2. Decemb. Ex literis conſenſus Epiſcopi datis anno 1422. 23. Aug. quarum exemplar eſt cum literis Scabinalibus in Chronico Bethlemit. l. 4. art. 2. Anno 1423. die S. Laurentii. Anno 1438. Anno 1460.]

Hîc quandam Margaretam Traziniacam fuiſſe & præfuiſſe lego virginem eximiæ ſanctitatis.

Cœnobium *Gryſiarum* olim à Bogardenſi dependens fundatum ante annum 1366. cujus alumnæ utilem & neceſſariam opem infirmis etiam contage laborantibus impendunt. *Vallem S. Annæ* vulgus vocat. Cujus injuriâ temporum pereuntis renovatio facta per Nicolaum Eſchium Paſtorem & quatuor Rectrices Beginaſii. Et ſorores quindecim præeunte crucis vexillo Beginaſium egreſſæ ad locum ſibi aſſignatum vitam hodieque agunt exemplarem. Rectores ex eo tempore habuerunt Albertum Gerbrandi, Jacobum à Caſtro Amſtelrodamenſes. Petrum Hinſenium Juliacenſem. Engelbertum Hennephoven Hagienſem. Omnes S. Theol. Licentiatos & inclytæ Averbodienſis Abbatiæ Lectores.

[Ex communicatis per Georgium Grietens S. Theol. Baccalaureum Cœnobii Rectorem.]

[Anno 1510.]

Præter hæc numeras Dieſtæ Sacella minora ſex, Collegia ſtudioſorum duo, piorum munificentiâ adornata.

Hoſpitalia partim ægris partim ſenibus & pauperculis alendis aut fovendis deſtinata ſex, præter unum iſtud majus, quod urbis eſt & ſplendidum & mediocriter dotatum.

Cui Conſules oppidi ſolent quatuor Præfectos dare annuatim.

Suburbanum Dieſtenſe ipſa urbe antiquius amplum olim fuit, vicos octo & 900. amplius domos complexum ex actis oppidi conſtat. Proprium habet ab antiquo Senatum, & Prætorem, & ne aliquid contra urbem tentetur ex Senatoriis viris urbis conſtituuntur in Senatu Suburbano.

[Vulgo Kaerwin vocatur.]

In agro ſuburbano, qui quaquaverſus latè ſe extendit, Ciſtercienſis Inſtituti Abbatia eſt, *Vallem D. Bernardi* vocant, ab Arnoldo Domino de Dieſt, authoritatem facientibus Gregorio Papa & Henrico Duce, inſtituta anno 1235. & ejuſdem nominis virili Abbatiæ apud Antverpiam ſubjecta. Monaſterium per ſollicitas Virgines egregiè ædificiis & ſupellectili exornatum hoſtium furore in flammas abiit.

[Ex Bulla data an. 1258. 6. Kal. Maii Indict. 12. Ex literis ejus datis apud Bruxellam an. 1255. die SS. Felicitatis & Perpetuæ, mihi per Antiſtitam Virginum oſtenſis. Anno 1577. 21. Februar.]

Virgines Dieſtam profugæ diu eum paupertate colluctantes nunc Lovanii agunt, aliquandiu eadem mecum domo uſæ. [Ab an. 1621.]

Eſt & aliud ejuſdem Inſtituti Abbatiale titulo illuſtri à tenuibus initiis auctum ante annos fere 400. ſed de cujus fundatione licet omnia tentans nec labori nec ſumptui parcens, nihil tamen potui intelligere.

[Vulgo Rotthem.]

ZELEMI COMITATUS

ſive Dominium Dieſtæ appendix.

Quibus Triſtani Dieſtenſis fabula arridet, locum hunc ex Teutonico dictum volunt, quaſi Zeil-om, id eſt circumnaviga.

Nomen & locus in ore ab annis amplius mille, cùm legam D. Trudonis Haſbani matrem Adelam hic vitam cum morte commutaſſe & miraculis claruiſſe.

Interjecto tempore Dominos habuiſſe qui Comitis titulo uſi ſunt, ex Archivis oppidi Dieſtenſis docetur.

Juris olim fuiſſe parentum S. Trudonis certum eſt.

Quò autem & quomodo devenerit poſteà, certò aſſerere nequeo. Etſi lucem aliquam afferre poſſent diplomata, hæreo interim, gnarus ejuſdem nominis pagum circa Trajectum inveniri, ignarus utri tribuendum.

Dabo tamen pauca quædam, eaque partim diplomatibus, partim conjecturis ſtabilita.

Invenio Henricum militem dictum Berthout Dominum Duffelæ, Gelæ, & Zelemi cum uxore Marchtilde, & Ottonem de Cuyck Dominum de Zelem. [Anno 1292. Anno 1339.]

Illum hujus, hunc Trajectenſis Zelemi Toparcham

parcham fuisse arbitror, quòd Bertoudorum huic, Cucanorum alteri proximæ fuerint dominationes.

Anno 1281. extat conventio inter Ducem & Arnoldum Diestensem super Dominio hoc.

Primus certè Diestensium (sic urbis annales tradunt) qui Zelemum possedit Thomas fuit, quo titulo, nescio.

Suspicor tamen quòd dotali & beneficio Comitis Lossensis.

An autem Dominium continuatâ possessione penes Thomæ posteros manserit, non assero.

Hoc scio, ab hominum & Scriptorum memoria sic tradi, & Principem Auraicum nuper eneficiario titulo possidendum Zelemum concessisse Roberto Moens fidelis servitii præmiũ.

Quoad rem sacram, Parochiale jus Abbati Cisterciensi ad Schaldim commissum est.

Ex diplom. dato Indict. 12. Febr. 1. per Priorem mihi transmisso.

Est hìc Ordinis Carthusiensis Cœnobium à Gerardo Toparcha Diestensi institutum an. 1328. celebre olim *& primi nominis*. Exustum an. 1582. ab hæreticis Diestam occupantibus.

Unde ad aliorum Ordinum visitationes, reformationes & fundationes sæpissimè advocatos scio Religiosos.

Ita nimirum Heverlense Celestinorum visitandum, reformandum Leewense Scolarium, fundandum Regularium Lovanii Cœnobium hujus Priori demandatum lego.

Quod ne cui mirum sit, aliquot Priores annotavi, ex quorum præstantia liceat alios æstimare.

De eo Dorlandus l. 8. Coronæ Carthusianæ.

Everardus. Quâ fuerit pietate, in libellis quos de remediis tentationum, de interna pace, de conversione cordis ad Deum scripsit, in sermonibus denique & epistolis abundè declaravit.

Trithemius de Viris Illustribus & scripto.

Henricus de Piro qui consiliorum super Institutis libros quotuor, denique ad novitios, de candore virginis, & sermones per totum annum edidit, & quatuor Cœnobiis cum laude præfuit. Goswinus illustri loco natus, hinc in Scalotensem Episcopum assumptus, cùm interim nihil de prioris vitæ rigore remitteret, ne sic tamen sibi satis faciens abdicato honore in Cœnobio consenuit.

Bostius de Viris Illustribus Carthusianis.

Quibus adjungendus æternâ dignus memoriâ Petrus Dorlandus qui & vitæ sanctitate & scriptis editis æternum sibi, Ordini, & Monasterio decus peperit. Cathalogum operum hujus Viri vidi & numerus ad centenarium accedit, quædam etiam legi ad rem nostram facientia. Cujus occasione, ut arborem cognoscas unde fructus collegi, Diestæ subnectam de Ordinis Carthusiani exordio Collectaneum.

Intra limites Zelemi Dominium est de *Loebosch* olim nobile. Sunt & alia Zelemo beneficiaria, sed alibi commodiùs referenda.

DE COMITATIBUS

MINORUM GENTIUM.

SIc voco loca & Dominia, quædam tam in Brabantia quàm alibi, in quibus cùm nec arcium nec jurisdictionis, nec ulla antiquæ Majestatis appareant vestigia; tamen ex diplomatibus & schedis veteribus apparet, aut locum Comitatûs, aut Dominos titulo usos Comitis. Tale in tractu Diestensi Zelemum; tale in ditione Westerloana Cœlemum; tale apud Limburgenses Esneu.

Quid de his censendum sit, equidem non definio. Sunt qui putent in similibus nomen Comitis Socium significare, nec esse dignitatis vocabulum. Alii opinantur loca ejusmodi possessa olim à Comitibus titularibus, id est ab aliquo, qui virtutibus aut rei benè gestæ merito Comitis titulo donatus fuerit, etiamsi Comitatum non habuerit, sed Dominium dumtaxat exiguum, unde defectu alterius nomen sumpserit. Denique alii sunt, qui ut Duces & Principes ita & Comites in duplici ponunt differentia: alios majorum Gentium, alios minorum, addentes ampliùs Comites minorum Gentium infra Dominos fuisse. Et ne in Comitibus id mirum videatur, videntur id hodièque admittere illi, qui hujusmodi Comitatûs nomine insignitos possident pagos, cùm Comitis titulum Baronis & Domini etiam posthabeant appellationibus, quod alioquin ridiculum foret.

Ducatûs minorum gentium exemplum esto Lovanium antequã Godefridus Dux Lotharingiæ declararetur, de quo vide historiam.

Principatus minor est notus apud Nivellas de Rebecques.

APPENDICES

DIESTENSES.

BAronatui Diestensi quamvis & Divæus & nostri annales certos aliquos pagos subjiciant, tamen revera nihil ad Diestam spectat aut Diestense territorium præter ampla illa & magnifica olim suburbana de quibus supra.

Pagi autem quos vulgaris calculus Diestæ subjicit hi sunt.

Fuit olim Holedia peculium Arnoldi de Wyere & cœpit Distensium esse post mortem Catharinæ. Primamque ejus potitus est Arnoldus de Diest per Catharinam matrem. In libro veteri Curiæ Feudorum folio 88.

HOLEDIA.

Peculium quondam nobilissimæ Gentis de Vinariis (quam alibi scriptam lego de Wyere, & nonnulli eandem faciunt cum familia de Wyngaerden) quod dotis loco cum uxore Thomæ Diestensi accessit, & Thomæ posteritas id beneficium coram Duce Brabantiæ professa legitur.

Subcensetur Thenensi præfecturæ. Usque ad an. 1456.

LUMPNIS.

Comitatus titulo ante annos 500. insignis cujus Dominii pars tertia à Diestensi cœpit possideri, credo ex quo tempore per Jolentidis Diestiæ, quæ soror Gerardi Baronis fuit, nuptias contracta cum Lummensi Toparcha affinitas.

Plura de his in Thenensibus dabo

Ceterum cùm pagus, quatenus duas trientes ejus possidet Comes Marcanus, sit Lossensis juris, tamen ne pro residuo quidem triente Diestensi sed Thenensi subcensetur territorio.

Ex diplom. Henrici per Pensionarium Diestensem mihi communicato.

Anno 1135.

Chronicon Trudonense lib. 1.

Sicut & *Webbecum* nihil cum Diestensi commune habens, nisi quod à Duce nostro Arnoldus III. Toparcha obtinuerit in ea Advocati jus & cetera Trudonensis Abbatię peculium utpote à Sanctissimo Trudonis patre Webbone

(qui & in Ecclesia pagi tumulatus est) profectum.

Ex communicatis per supra & sæpe laudatum Pensionarium. Anno 1296.

Hic Sacellum vetus *Clericorum nostræ Dominæ* à Gerardo Toparcha Diestensi loco opportuno constitutum.

Literas incorporationis hujus in Archivo commendariæ Lovaniensis vidi, sed annus mihi excidit.

Est & in urbis conspectu Sacellum & appendix Commendariæ Santrainensis, sed cum aliis urbem undique coronantibus per nuperas turbas eversum.

Sylvam lacus vel maris sonat. Subcensetur præfecturæ Sichenensi. Anno 1291. extat conventio inter D. Diestensem & Ducem quoad decimas Villæ de Meerhoudt.

Meerhout in sacris Abbatissæ Lintrensi concessum, quod licet aliqui à vicino lacu derivent; cùm tamen ericeta ibi, quam silvæ, sint potiora, mallem ego dicere aspiratione omissâ Meer-out, id est vetus mare.

Alii denique Mierode in donatione Godefridi Virsonii per Joannem Ducem facta nominatum, idem esse cum Meerhout, quod mihi non sit verisimile, ut qui potius existimem eo loco Nieurode, quæ Arschotanæ jurisdictionis villa est, scribendum aut intelligendum.

Hic loci septem olim Dominos amplissima possedisse latifundia, quorum alicui singula habitatores & possessiones pagi erant obnoxia, præter traditam per manus fidem docent & magnificæ ædium ruinæ & fossarum vestigia & curiæ feudorum hodieque suis circumscriptæ terminis & nominibus distinctæ.

Quomodo autem Sichenensi Dominio hoc accesserit, cùm nusquam, licet variè quæsitum, invenerim, suspicor à Reynero Schoon-vorstano, qui & Episcopi Leodicensis Engelberti Marcani & denique Juliacensis Ducis Mariscallus fuit, acquisitum aut dotis aut alio titulo. Cum autem Diestensi Sichenense Dominium junctum esset, fortè commoditatis gratiâ hic & sequens pagus Diestæ adjuncti sunt; unde error natus & inter utramque urbem controversia. Hoc suspicor, utpote sæpius factum, donec aliter constabit.

Subsidendum Dì. sta Zichenis.

Vorst Averbodiensis Abbatiæ Canonicum habet Ecclesiæ præfectum.

Arcis & hic veteris sunt vestigia, & sæpe inter Brabantiæ nobiles Vorstiorum occurrit cognomen, sed an huc referendum nescio, cùm plures ejus appellationis pagi inveniantur.

ENCOMIUM

Abbatiæ Averbodiensis,

Quæ in Confinio Sichenarum.

Originationes Averbodii tres è fonte Latino, Gallico & Teutonico petitas suggessit mihi D. Ægidius Voecht loci Canonicus & Pastor.

A Verbo Dei cœli firmati sunt & spiritu oris ejus omnis virtus eorum, dicebat olim Regius Psaltes.

* Verd-Bois.

*Averbodii *Silvæ* formatæ sunt, & gratia floris ejus omnis viror eorum, dicat nunc plebeius Encomiastes. Mihi certè, si redivivus Sampson, Leoninum illud Ænigma,

De forti egressa est dulcedo,

objiceret; Pepo sim, si Averbodium aspiciens hæsitem aut aberrem. Si darentur eos, qui fatalem somnum jam per aliquot sæcula dormierunt, in Microcosmon tantisper remeare, & Averbodium vetus nobis in tabula delineare: videre esset hinc

---------------Frendentem dentibus aprum;

Inde

---------------Robora sylvæ

Infabricata fugæ studio:-------------------

alibi

----------Speluncam vasto submotam recessu

Solis inaccessam radiis, & cæde recenti,

Et spoliis pinguem.

Amplius videre esset subitâ metamorphosi effractis, obturatis, eversis Latronum ergastulis, spelæis, conciliabulis, candidos Præmonstrateusis hortuli flores, in sylvæ medio plantatos, aspirante sacri pneumatis Favonio, piâ quatuor (qui Monasterium quaquaversus cingunt) Dominorum munificentiâ irrigatos, odorem edere toti suspiciendum Brabantiæ, fructum edere quinque Episcoporum Diœceses pascentem, spectaculo dubites an jucundo, an utili, an necessario magis.

Aerschotani, Zicheneosis, Gelensis & Lossensis.

Leodiensis. Mechliniensis. Antwerpiensis. Sylvæducensis & Ruremundensis.

Quod futurum prævidentes Radulphus Trudonopoleos Abbas, & Arnulphi duo, alter Diestæ, Aerschoti alter Baro, jus quod in Everbodium, sive Everardi fundum habebant, Monasterio S. Michaëlis, per beatissimum Norbertum Antverpiæ nuper instituto (cujus filia, & ut sic dicam, tradux est Averbodium) lubentes volentes transscripserunt. Unde missos Notenum, Hugonem, Ludovicum, Arnulphum, cum Andrea primo Averbodii Abbate, gratanter excipiens* ArnoldusLossensis Comes in allodii sui parte *Cœnobium extruxit. Hanc novellam plantationem felicibus Incrementis propagari observantes cum Pontificibus Principes, certatim sui affectûs testem, & munificentiæ participem esse voluerunt. Ita nimirum Innocentius II. Alexander III. suâ, novi Monasterii fundamenta, munierunt authoritate. Episcopi quoque octo Leodiorum (cui in sacris subjacet Monasterium) diversa privilegia, immunitates, beneficia, Collegio Averbodiensi contulerunt. Nominatim, ut Abbates, simul ac consecrantur, illustris Collegii & Capituli S. Lamberti pars & Canonici vocentur & censeantur.

Ex Chronico Trudonensi ubi literæ consensus Walerami Ducis & Advocati eorum citantur.

Anno 1130.

* Anno 1133.

Ex literis per eum & Ludovicum filium datis & confirmatione Innocentii Papæ datis anno 1139.

† In diplomate Papæ Arnolphus vocatur sive Arnulphus III. eo nomine.

Bulla incipit: Authoritate Sedis Apostolicæ inducimur.

Alexander anno... Henricus an. 1147 Albertus an. 1199. Alexander anno 1164. Hugo anno 1210. Joannes an. 1233. Robertus an. 1241. & alii.

Comites Lossenses non contenti hanc sanctitatis officinam suo in territorio dedicasse; Abbam insuper perpetuum sibi *familiæque suæ Capellanum* sive Curatum in omnibus spiritualibus, *Consiliarium* insuper & Sigilliferum Lossensis Reguli ordinarunt.

Ex literis Ludovici Comitis, & Hugonis Episcopi datis anno 1212.

Ex literis Arnoldi Comitis hac de re datis anno 1295.

Duces Brabantiæ nihilo segniores, cùm Abbatiales domus, & quædam ampliati Cœnobii portio intra suæ Jurisdictionis terminos antea extitissent, eatenus superiores, insignibus ornatam privilegiis domum, in suam recipere tutelam perpetuam voluerunt, confirmatis aliorum donationibus, & auctis.

Godefridus III. an 1183. Henricus I. an. 1201. & anno 1218. Joannes II. an 1292. Johanna Wenceslao nupta an. 1355. Anthonius anno 1404. & alii.

Ita sensim aspirante Dei, & piorum, & Principum patrocinio, ex parvis initiis assurrexit, inque vicem humilis Sacelli, Templum à Wal-

Advocati Averbodienses Comites Lossenses & Duces Brabantiæ utcumque pro parte.

Anno 1134.

tero

Ex literis Henrici Episcopi magnæ Troiæ & aliorum dantium Indulgentias conferentibus subsidiū ad separationem.

tero, Rothomagensi Antistite dedicatum Virgini matri, & Prodromo Christi anno 1154. Quod auctum, aut certè post ruinam denuò extructum subsidio eleëmosynarum aliquot, admodum credo an. 1226.

Anno 1491. Vigilia D. Crispini & Crispiniani.

Sensit autem & calamitates suas Everbodium gravi incendio patrum memoriâ, quoad templum, & majorem Claustri partem afflictum, restauratumque D. Gerardi Vander Schaeft de Hogelon incredibilis discretionis œconomiæque Abbatis sollicitâ diligentiâ. Communis Belgarum belli videbatur evasisse furorem: cùm ecce incuriâ Regiorum militum aliquot Ernesti Archiducis harum Provinciarum supremi Gubernatoris jussu istic castrametantium, ad coërcendam alteratorum militum, qui se magno numero in Zichen receperant munierantque proterviam: totum

Anno 1594. 21. Decembr. ipso D. Thomæ Apostoli.

quantum erat vulcano in prædam cessit, Religiosorum dubites an doctorum majore dispendio: absumpta nimirum cum Abbatia, illustri Bibliothecâ. Aberat tum fortè Conventus, ut eorum voce utar, & semel expertus

Anno 1578. ipso D. Bartholomæo.

Casimiriani militis rapinas & ferociam, per quinquennium vagus multis in Abbatia Belli Reditus Leodici, aliis in castro Hammensi, nonnullis Tungris, Breæque Eburonum commorantibus: ut omittam eos, quos ardens studium partim Coloniam, Parisios partim & Duacum impulerat; denique Diestæ ipso re-

Anno 1584.

cuperatæ Civitatis initio à D. Arnoldo vander Heyden Hasselensi Viro de Monasterio optimè merito, nunc Priore, postmodum verò Abbate sollicitâ curâ est recollectus, & ibidem per viginti unum annos exulans, supraque quadraginta septem ingenuos Adolescentes toto eo tempore suscipiens, quos sua-

Anno 1604. ipso D. Dionysii.

ve, latèque olens, domesticæ disciplinæ, indefessique Theologici studii odor viroque attraxerat, tandem ad propria rediit, admodum Reverendo Viro D. Mathiâ Valentini Coerselio, moderno Abbate, Josue adinstar suos reducente, præeunteque, & feriam stupendamque hactenus, ut Religionis conservationem, ita & ædificiorum omnium restaurationem procurante.

Sed erit qui desiderabit Cœnobiarchas & Abbates hujus adeo inclyti loci seriatim legere. Leget profectò, & quidem sine mora.

Abbas primus fuit Andreas.
Stephanus.
Sibertus.
Alexander.
Eggericus.
Godefridus, usque ad annum 1211. Viri pietate eximiâ, legum & disciplinæ tenaces, in œconomia etiam boni, & quales novellæ plantationi utiles erant & necessarii.
Balduinus.
Robertus.
Joannes de Bossuto, usque ad annum 1292. Post quem Viri genere nobiles bene multi fuerunt & præfuerunt.
Arnoldus de Wesemale.
Godefridus de Testelt.
Joannes de Tieldonc.
Otto de Lovanio.
Joannes de Rotselaer.
Joannes Quistwater qui obiit anno 1309.
Joannes de Lovanio obiit anno 1354.
Reynerus de Aerschot.
Arnoldus de Venlo, obiit anno 1360.
Henricus de Winczele, obiit anno 1368.
Arnoldus de Tuldel, primus à Sede Apostolica confirmatus.
Joannes Multoris.
Daniel Laermans.
Joannes Balduini, Abbatiæ S. Nicolai Furnensis in Flandria Religiosus S. Th. Doctor, à Duce introductus, obiit anno 1460.
Arnoldus de Valgaet, obiit anno 1483.
Bartholomæus de Valgaet, qui gestandæ mitræ jus à Pontifice impetravit, obiit anno 1501.

Gerardus vander Schaeft de Hoegheloen Juris Utriusque Licentiatus, Vir bie non modò Deum timens, sed prudens discretusque admodum fuit. Cujus œconomia admirabilis laudatissimaque vitæ parcitas cum pari modestia conjuncta. Templum exedificavit, Ambitum cum Dormitorio, insignique Bibliotheca & omnis generis libris restituit, Organa composuit, Sedilia in odeio statuit quantivis pretii, Libros Cantuales ante exustos in pargameno conscribi curavit. Novam, eamque egregiam domum, à suo cognomine nomen sortitam, à fundamentis extruxit, atque idem ita Adriano VI. Pontifici charus ut eum fratrem compellaret, cui proinde successoribusque suis facultatem concessit Ecclesias & Cæmeteria reconciliandi, Altaria cum Calicibus consecrandi. Obiit in senectute bona, magno sui relicto desiderio anno 1532. postquam triginta & uno annis, quasi oliva pullulans, & cypressus in altitudinem se extollens, uti alter Simon Oniæ filius, Abbatiam suam rexisset. Ecclesiastici 50.

Dionysius vander Schaeft, cognatæ virtutis æmulator egregius, obiit anno 1541.

Quare magnificam ex alabastro tumbam sibi à posteris poni meritus est.

Paulus Gielmans, qui confratres suos mirâ pietate rexisse legitur.

Jeronimus Smets obiit anno 1546.

Matheus Suolders à Rethy, omni laude dignissimus, ob innatam suavem morum gravitatem & administrandi dexteritatem. Quo factum est, lubenter Amplissimos Brabantiæ Ordines ejus operâ uti solere. Cujus etiam sumptibus Averbodium ante has belli calamitates, aureâ, argenteâque sacrâ supellectili, & quantivis pretii ciathis, sacrisque vestibus excelluit, obiit anno 1565.

Ægidius Heyns, Ihelius, vir zelo disciplinæque monasticæ amore exuberans. Cujus curæ omnes in eo erant positæ, ut non modò in sua Abbatia, verùm etiam in cæteris candidi istius Præmonstratensis Instituti Abbatiis, Canonici,

nonici, verè Præmonstratenses, hoc est, aliis viam Præmonstrantes, videri possent. Unde multum laborem adhibuit ad laudabilis in Academia Lovaniensi Premonstratensis Collegii erectionem. Obiit anno 1574. vacavit sedes usque ad annum 1585. quo electus

Arnoldus vander Heyden Hasselensis, patrię Leodiensis, vir ab iisdem laudibus quibus ejus prædecessores æstimandus. Qui rebus licet artissimis, statim à sua electione, de nova Congregatione colligenda cogitavit. Pauco illo quo præfuit tempore quatuordecim ingenuos optimèque in pietate emeritos Adolescentes suscipiens præter tres venerabilis Abbatiæ Diligemensis Religiosos, quos à Monasterio proprio exulantes humanissimè multis mensibus aluit. Obiit Diestæ anno 1588. sepultus ante majus Altare in Ecclesia S. Sulpitii. Et post triennium, concordi Religiosorum omnium consensu iisque plaudentibus suffectus est

Anno 1591. ipso D. Catherinæ.

Mathias Valentini Coerselius, vir prudens & pius, eaque dignitate dignissimus tricesimus tertius hujus Monasterii Archimandrita. Cujus Deus conatum secundet longævi & diu valentis.

Ecce tibi Patres patratos Averbodii, quos si pagina ista vivos repræsentaret, relucentem ex fronte modestiam, habitantem in vultu religionem, in labris prudentiam, in toto corpore majestatem liceret contemplari. Ne miremur talibus capitibus evocatos hinc frequenter, qui aliis darentur Abbatiis moderatores. Ut Davidem qui Abbatiæ Belli Reditus in urbe Leodicensi, Joannem qui Tongerleto, Amilium qui Diligemio, cum fructu præfuerunt. Ut taceam præpositos S. Gerlaci duos & Gempensis Monasterii unum, hinc petitos. Pastores diversis locis tres qui dum ad gregem suum excubant, à Latronibus trucidati, purissimum Deo spiritum obtulerunt. Viros illustres, si genus, sed longè illustriores si virtutem ęstimes, Balduinum Comitis Lossani Pincernam, Gosuinum de Horne, Comitis Geldriæ affinem, Gerardum de Simot Dominum de Blaerdonc & Varenrit, hic Religionem professos. Aliquot Diestæ & Wesemaliæ Barones hic sepultos. Abbatiam unam in Monte S. Joannis prope Masecam, unam illustrem nobilium virginum Præposituram Nemus Cęsareum, sive REYSERBOSCH dictam, apud Rurimundam Geldrię urbem, sub tractu Hornensi Averbodium fundasse. Scilicet ut quaquaversus odorem suum spargere candidus iste Præmonstratensis hortuli flos, omnique in virtutum genere & gradu vires suas possit explorare. Atque hæc quidem illa *dulcedo* Ordini, Religioni, Brabantiæ instillata, & velut dixi, è forti piissimorum Comitum annisu *egressa*, è duro silvarum recessu emergens in sterili ericeto sagacissimarum curâ apum locata.

Adrianus de Bergis Pastor in Vorst.

WALTERUS SCHUTTERS Pastor in Suetendael ENGELBERTUS ESERS Pastor in Rummen.

Statim in ipso ortu, vix nata interiit.

Nemus Cæsareum dicitur vulgo REYSERBOSCH.

Ex literis Henrici Episcopi magnæ Troyæ datis anno 1220.

Quoad præsentem Averbodii statum, locus inter silvas desertus, &, si temporum iniquitas non vetaret, quietissimus, ob adjacens stagnum, prataque non ita procul posita mirè delectabilis. Religiosi magno numero sunt & ferè sexaginta. Viginti septem quaquaversus animarum curam habent; subsunt enim Abbatiæ Pastoratus viginti septem. Inter quos Wesemalensis & Venloensis primas tenent. Aliquot semper Lovanii Theologicis operam dant. Scilicet memores Ordinem Præmonstratensem Pastorum olim Seminarium appellatum, verèque esse. Et Cœnobiarcham suum Ægidium erigendi Præmonstratensis Collegii in Lovaniensi Academia Authorem extitisse. Utrique rei æquè conantur honori consultum, & officio satisfactum ire. Præter hæc Lectorem domesticum jam inde semper habuerunt. Cujus generis omnes, quoad meminisse possumus, aut ad Doctoralem Lauream Lovanium, aut ad consolationem Fidelium in Hollandias profecti sunt.

Floruit hîc superioribus annis D. Henricus vander Schaeft J. U. L. & trium linguarum peritissimus, qui florentibus adhuc annis ereptus est.

Ex inscriptione Sarcophagi ipsius.

Floret etiamnum D. Joannes Miscum, poëmatibus editis doctrinâque clarus ex Subpriore Pastor in Hechstel vitæ exemplaris. Hujus quoque Ecclesiæ Canonicus est D. Joannes de Resimont noto apud Leodios genere natus, Vir eruditus, pius & zelosus Blericanus apud Venlonam Pastor, qui in conciliandis Principi militibus, qui tardationem stipendiorum causati, ad castrum Hooghstratanum primò secesserant, & inde, fœdere cum Hollandis inito, ab iis Graviense oppidum obtinuerant, operam toti Belgio impendit, cujus singularis in rebus agendis industria, variarumque linguarum peritia, conciliaverat authoritatem apud milites, favorem apud Antistites, gratiam apud Principes. A quibus rogatus, ut Provincia ab ulteriore ruina servaretur, maximo cum vitæ periculo, rem, quam omnes mirentur, tentavit, & mirabuntur omnes, perfecit, & suâ prudentiâ laboreque Hannoniam à flammis, Flandriam à periculo, Brabantiam à metu liberavit. Agit hîc etiam Pastorem D. Ægidius Voecht, studiosus & prudens (quantùm sacræ & publicę occupationes permittunt) Antiquitatum Brabantiæ nostræ Indagator, cujus beneficio plurima adeptus sum diplomata.

Ex literis diversorum utriusque ordinis hæc referentium etiam ad verbum.

FINIS.

EPITOME
RERUM MEMORABILIUM,
Quæ in Antiquitatibus LOVANIENSIBUS continentur.

Prior numerus paginam, posterior columnam notat.

LOVANIUM BRABANTIÆ METROPOLIS.

DE UNIVERSITATE.

K

INDEX RERUM.

INDEX RERUM

FINIS.

J. B. GRAMAYE

BRUXELLA

CUM

SUO COMITATU.

REGIÆ URBIS

QUI AD GUBERNACULA SEDETIS

CONSULES,

SENATORES, TRIBUNI,

PATRICII INCLYTI;

BRUXELLAM VOBIS VESTRAM,

LUSTRATAM, ILLUSTRATAM,

LAUDATAM,

UT OPORTUIT, UT DECUIT,

CONSECRAT

J. B. GRAMAYE

ANIMI TESTEM, ET LABORIS INDICEM.

VOS EAM ET EUM,

AD NOMINIS VESTRA AMPLISSIMI

PATROCINIA CONFUGIENTEM

SUSCIPITE, FOVETE, AMATE,

PRO EA QUA SOLETIS OMNES

LITTERARUM ET VIRTUTIS AMANTES

CLEMENTIA PRÆVENIRE.

ITA VOS

MAGNUS DEUS

LONGÆVOS ET FELICES SUPERESSE

JUBEAT

REIPUBLICÆ ET ECCLESIÆ

BONO.

CENSURA
SENATUS BRUXELLENSIS.

SÆpius expetita quidem, sed nondum à quopiam particularis & accurata Civitatis nostræ Bruxellensis est conscripta Historia. Eam nunc summo labore, studio, industriâ, variâque lectione collegit *Clarissimus Vir D. J. B. Gramaye Principum nostrorum Historicus.* Qui ut exactior narrationi constaret veritas, Capituli, Cœnobiorum, & Civitatis hujus manuscriptos codices & monumenta ex Archivis ei communicata diligenter examinavit, accuratissimèque ex iisdem annotavit, quæ ad singularem & veram Historiæ nostræ cognitionem facere prodesseque possunt. Cujus rei lubens meritò Senatus Bruxellensis hoc publicum testimonium eidem dedit. Actum 26. Julii. 1606.

Signat. ex mandato Senatûs,

Numannus.

INDEX LOCORUM

In quo prior numerus paginam, poſterior columnam deſignat.

INDEX
ANTIQUITATUM GENERALIUM.

IN QUO

Prior numerus paginam, posterior columnam notat.

FINIS.

INDEX FA-

INDEX FAMILIARUM

Quarum hic ſparſim mentio

Primus numerus paginam, ſecundus columnam aſſignat.

BRUXEL-

BRUXELLA,

QUAM

Dux possidet tanquam Comes, regit ut Dux Lotharingiæ.

BROSELLAM [1] antiquitus & [2] *Brusolam* scriptam pronunciatamque lego, & denique [3] *Brusselam*, [4] *Brusseliam*, [5] *Bruxellam*. Nomen & originem à [6] Brenno & [7] Senonibus ducunt Annalium compilatores. Alii à [8] paludibus, quarum magna in vicino copia. Alii à lacu sive voragine in sylva Zoniæ. [9] Alii à Ruffis. Et quia [10] montem haud procul Lovanio norunt à [11] Ruffis dictum, putant locum hunc nomen accepisse BY-RUS-SEL, id est, apud Russorum sellam situs. Alii ob frequentes fontium scaturigines & proinde cavitates terræ BRUSSEL, quasi RUYSEL, id est, sedem seu locum tumultuantem, vel RUYSHOL, id est, antrum murmurans, dictum opinantur.

1. Vita D. Vindiciani.
2. Meierus ad annum 974.
3. Agyologus in vita B. Idæ.
4. Cantipratensis M. S.
5. Hugo Tullensis & Chronicon Hannoniæ.
6. BRUSSEL quasi Brensel, id est Brenni sedem.
7. Inde Sennæ fluminis nomen.
8. Broeck sonat paludem Belgis.
9. Reynerus Scholarcha in Poëmate de initio Urbis, Vir doctus id mihi primum suggessit.
10. Vulgò DEN ROSSSEKERKCH
11. Locus in urbe adhuc nomine RUYSBROECK.

Loco ubi nunc Urbs, Coloniam Tungrorum Duce Leone Annales nostri, Anglorum Senatum Annales Hannonum ductum fuisse volunt.

Lucius Tungrensis meminit. Parte prima. L. 5. Utrumque sine nomine Christianum.

Ego scio Castrum fuisse prius, quod licet quidam in frigido monte, alii in Opbruxella situm fuisse olim contendunt, tamen ego videns nomen hodieque circa D. Gaugerici extare BORCHWAL, id est, Vallis castrensis, puto ibi, id est Sennæ insula, fuisse.

Et fuisse à Cæsaribus frequentatum: quod me docet diploma Ottonis Augusti datum apud Brusolam 12. Kal. Februarii, indictione 2. regni 13. Imperii anno 4.

Anno 974. Citatur à Meiero datum pro Cœnobio S. Petri Gandensis.

Et fuisse à Comitibus habitatum Historicis narrantibus. Et datum ei Custodem quem Vice-comitem Latini sive Castri Comitem, nostrates Burgravium vocant.

In vita Caroli Ducis.

Testis Feudorum Codex.

Producta autem Veteris Castri pomeria, structaque, quæ nunc interiora vocantur, invenio sub Lamberto II. Comite.

Post an. 1040. Ex indiculo veteri ubi id rythmo Teutonico expressum.

Patuitque tum opidum portis 8. munitum turribus plusquam 24.

Novissimè extenso ambitu in duplum, muro & aggere præaltis, fossis etiam amplioribus cinctum fuit.

Anno 1357. Ex diariis diversis

Huic operi supremam manum impositam lego perfectâ turrium ultimâ anno 1379. portarum ultimâ anno 1383. pulchro opere extructâ.

Ex Guicciardino.

Ita ut nunc circuitu suo (non autem formâ) æqualis ferè sit Lovanio, comprehendens, quantum duarum horarum spatio obiri potest, formâ exactè cordis humani speciem referente.

Numerans Turres in mœnibus (si veniant in numerum minores) 74. ex quibus plures vetustate & bello collapsæ: Pontes lapideos superinjectos 12. Vias Regias 160. Fora rerum venalium majora 7. minora 6. Fontes publicos splendido opere variis opidi partibus olim 7. nunc 12. & plures. Portas Dorico opere & magnifico extructas 7.

Illa, quam operam perditam vocant, structa an. 1464.

Et solent olim propriam unaquæque ambulationem habere, & ducere. Lovaniensis ad aucupium, Algidomontana ad piscationem, Opbruxellensis ad venationem, Anderlechtensis ad agros, Flandrica ad pascua, Lakensis ad fontes & vineas, Mechliniensis ad hortos.

INDE COELSCHE POORTE dicitur à caulibus non à Coloniis. Tabula vectigalia vinum huic affixa an. 1420. Huic affixa anno 1418. Huic affixa anno 1423.

Dividitur urbs in regiones 40. & singulis olim solet esse & præesse Centurio, nunc quaternę unius signa sequuntur.

Præcipua urbis opera sunt

Curia *eximio opere*, curâ publicâ urbis & Princi-

Ex indiculo Fr. Swertii.

A

Principis ftrui cœpta anno 1402.

[Ex Archivis oppidi per O. Numannum mihi communicatis.] Cujus turris re & nomine præferens Archangelum Michaëlem urbis tutelarem ftatuâ verfatili æneâ pedum 15. perfectâ anno 1434.

[Anno 1369. Alii anno 1367. turrim collapfam tradunt.] [Horologium impofitum anno 1188, reftauratum nuper anno 1605.] Turris D. Nicolai in qua bannalis oppidi campana, collapfa olim, fed pulchriùs reftituta & nuper infigni horologio & præludio Muficali inftructa, ingenti impensâ è publico fuppeditatâ.

Forum pifcium à Joanne Duce locatum an. 1280. ab Alberto Archiduce in oportuniorem locum tranflatum eft.

[Anno 1353.] Halla nova extructa reperitur. Domus à [Anno 1517.] panibus nuncupata. Septem illæ magnificæ fo-[Anno 1440.]rum coronantes ædes extructæ.

Frumentaria domus vetus eft, de cujus initio nihil reperi. Empta à Duce Macellum & Men-[Anno 1449.]furationibus fubferviens domus, pronuper recenti memoriâ extrui cœperunt, veteribus ob fenium aut deformitatem dejectis.

[Ex M. S. hiftoriæ noftratis, diario veteri, & lamina ærea ad latus Sacelli.] Atque hæc quidem civitatis ad ufum ædificia, præter quæ in editiori urbis parte Palatium fuum Princeps habet, inchoatum à Joanne III. [Sub annum 1452 quo lego perfectã aulam ab Urbe, Ab eo Sacellum factum.] renovatum perfectumque à Philippo Bono, auctum à Carolo Quinto, enovatum denuò à Sereniffimo Archiduce Alberto.

[Sub an. 1450.] [Anno 1431.] Ad latus Palatii nemus eft & labyrinthus à Burgundis Principibus adornata, à Senatu coemptis aliquot hæreditatibus muro cincta.

Ubi feris, pifcibus, volatilibus affervandis, itemque obambulationi, pilæ ludo, epulis fua funt loca deputata.

Vifuntur apud Palatium ruinæ, ubi Vicecomitis ædes fuiffe quidam contendunt.

[Ex diplom. dato an. 1370. ubi ejus mentio.] Erat & olim Monetaria Ducis circa D. Laurentii facellum.

[Ex veteri Scheda per Gillemannum confcripta de initio Urbis.] Præter hæc folent inter ceteras eminere domus 7. Tribuum Patriciarum. Quarum prima fita fuit ad lapidem angularem in acclivi Montis [Op Cantersteen.] Frigidi. Secunda in angulo Vici Montenfis loco [Maximiliaensteen.] qui Saxum Maximiliani dicitur. Tertia, quar-['t Southuys.]ta & quinta circa forum, locis quæ nunc Domus ['t Pasthuys.] Salaria, & alia à decidendis litibus dicta, item-[Sarmutchesteen.]que Hugonis Saxum nominantur. Sexta apud [Schoenbeeck.] Torrentem Calceariorum loco qui Falcoburgum vocatur. Septima in platea equeftri. Sunt infuper Principum Palatia plurima: eminent hæc.

[Anno 1419.] Arfcotanum, ex adverfo Palatii Principum.

Auriacum in acclivi Collis Palatini.

Clivenfe & Hoochftratanum haud procul à Palatio ad latus.

Barlamontanum & Arenbergicum Havreum.

Mansfeldicum & Egmondanum fecus oppidi muros.

Soranum cum aliis aliquot circa planitiem arenaceam.

[Anno 1603.] Cameracenfe nunc in Collegium Societatis Jefu verfum.

Ut uno verbo dicam, folent Provinciæ Belgarum plures, Abbatiæ ferè omnes, Urbes pleræque fua Bruxellis habere Palatia five hofpitia.

Solent & familiæ nobiles ædificia habere.

Ad extremum privatæ civium ædes plurimæ fplendent, & amplitudine, & fpecie, & commoditate fontium imprimis & hortorum ingenti.

Fontium in privatis ædibus decem fubinde diverfis locis erumpentem aquam obfervabis.

Hortorum non amœnitas, fed luxus eft, & invenies qui flores fuos feptem aut octo florenorum millibus æftimet, exiguo in hortulo natos.

Poft domos infignis eft ad quinque miliaria [Cœptus an. 1549] fe extendens aquæductus incredibili Antverpiæ nundinantium commodo defoffus. Cujus in-[Perfectus anno 1561.]ventor & fufcitator primarius Joannes de Locquengien urbis Prætor. Ubi quinque locis aqua ad fervandam profunditatem certis retinaculis continetur, ita ut à primo limine quod eft Bruxellæ, ufque ad ultimum quod eft apud Willebroeck, 42. pedum differat altitudine.

Ceterum cum tota aquæ moles ibi fuftineatur, ad fingulas tamen ftationes pro navigantium commodo immitti vel emitti, augeri vel minui poteft.

Præcipua urbis fata feu calamitates funt.

A Lue, quam fudorem Anglicum vocabant, quæ cum graviter urbem affligeret, Guberna-[Anno 1529.]tricis juffu indicto jejunio & votivâ fupplicatione fe remifit.

A Pefte: Cùm ad 33. hominum millia ab-[Ex Diario Minorum ubi Theodorici de Munfter mentio.]fumerentur anno 1489. Et iterum cum à clade Gemblacenfi abfumpta 27000. anno 1578.

Ab Igne: Qui exortus in Sabulone 2400. [Ex Indiculo M. Frederici Henfenii.] domos abfumpfit anno 1326. Et iterum circa Capellam die Veneris fancto inchoatus textri-[Ex Opmeeri Diario.]nas 1500. incendit.

A Bellis: Primùm & plurimùm inteftinis.

Cùm plebem in Patricios concitatam eo-[Anno 1306.]rumque potentiam & opes fugillantem, bona & domus invadentem Joannes Dux vix armatâ [Ex datis Dominica poft Barnabæ quarum exemplar eft inter fanctiones Urbis.] manu minitans in ordinem redegit. Vetitumque decreto Ducis, ne quis deinceps textor (ii tumultûs authores erant) in urbe pernoctaret fub pœna capitis.

Iterum cùm per laniones factiofum genus [Anno 1340.] hominum & potens aliquot dierum tumultus excitatus.

Denique communi quafi plurium civita-[Anno 1476.]tum confpiratione etiam hic plebs in Senatum confurrexit, interque primos lapidicidæ.

Ampliùs natâ fed mox fopitâ inter urbem & [Anno 1525. hæc lis repullulavit & inde vetitum Cœnobio exercere opera manua five mœchanica.] Ecclefiafticos difcordiâ anno 1515.

[Anno 1517.] Ulteriùs ob formatam Rempublicam præter & contra voluntatem *Nationum* quas vocant.

Et fequenti anno ob leges aliquas frumentarias.

Seditionis in Principem concitatæ etiam exempla licet obfervare, præfertim fub Joanne III. & Wenceflao Ducibus.

Omnium verò maximè cum Anthonius Brabantiæ non Dux fed Tutor Prætorem Bruxellanum Genappæ incarcerandum curaffet, quòd fe

se inconsulto sententiam aliquam coactus à civibus probasset.

Cives hâc re exasperati Joannem de Fremellis Ducis Consiliarium similiter manciparunt. Unde ad iram provocatus Princeps arma in rebelles expedivit. Quorum metu ut primum supplices facti & obvii 8. aureorum millibus pacem redimere compulsi sunt.

Anno 1404. Exemplar pacificationis habetur in Codice fol. 19.

Ad extremum cùm fatalis illa vis, quæ passim per universum Belgium magnam rerum attulit conversionem, Bruxellenses etiam urgeret, qui jam ante fortiter & egregiè obstiterant novatoribus & Iconoclastis, tandem prævalente præsidiariorum & reproborum numero oppressi cum Patriciorum & bonorum gemitu viderunt excusso Regis & Religionis jugo nihil non à militari insolentia intus & foris designari.

Anno 1567.

Anno 1580.

Controversiæ Bruxellensibus fuerunt. Cum Lovanio ob præcedentiam ut loquuntur, sed sopita interventu Ducis, decretumque Lovanienses dextrum obtinerent, quoties iter aut bellum Duci esset in Flandriam aut Hannones, Bruxellenses quoties in Leodios aut transmosanos.

Anno 1140. Decretum datum in Augusto est in Codice Lovan. & Bruxellensi.

Cum Antverpia & Mechlinia ob nundinas & mercatum nata post annos aliquot sopita est.

Anno 1412.

Cum Mechlinia etiam communem cum aliis litem fovit Bruxella, in consessu Ordinum utriusque provinciæ sopitam, promittentibus se cum Brabanto ad arma profecturos Mechliniensibus non obligandis tamen ad Brabantiæ aut Ducis debita.

Anno 1330. Literæ concordiæ datæ 12. Maii in Codice sunt.

Cum eadem ob novi aquæductus effossionem nata controversia, eò quòd Malinates vectigali suo in Heffene (ubi Zenna in Rupelam influit navigabant Bruxellenses) præjudicari affirmarent, Caroli V. sententiâ repressi.

Obsessa à Flandris Bruxella & Bruxellæ Dux, capienda illa profectò nisi consulto hic Franco renunciasset amicitiam, Flandro adhæsisset.

Anno 1213. Ex Annalibus.

Eadem capta ab eodem dotalem Brabantiam contra Venceslaum repetente. Sed brevì restituta suo Principi Everardi T'Serclaes operâ, qui noctu scalis urbi admotis, cum paucis urbem ingressus curiâ occupatâ ad Ducis, quod exexerat, vexillum plurimis accurrentibus Flandros ejecit.

Anno 1356.

Ad extremum cùm temporis calamitas, & militaris rabies malis suis etiam Bruxellam implicasset, & profanatis Divorum aris nihil non designaret; Alexander Farnesius captis vicinis locis ita urbem coarctavit, ut de pacis legibus egerit, præsidium urbe excesserit, & cum eo cives reprobi totius rebellionis & perduellionis authores.

Anno 1580.

Anno 1585.

Atque hæc quidem fat sunto de urbe, ejus partibus & calamitatibus.

Vide Nauderum vol. 2. in fine gen. 82.

Ad Civitatem & Rempublicam gradum facio. Primoque occurrit *Comes Bruxellensis*, unus haud dubiè ex Comitibus terræ Brachbantensis & Lotharingiæ inferioris.

Rogieres hist. 40.

Cujus ditionem antiquam definire haud facilè possem, nisi quod illas juris Bruxellani Præfecturas credam aliquod esse ejus vestigium.

Dux anno 1594. promisit se sea il-

Jus Præfecturas Bruxellensis non alienatum nec oppignoratutum.

Comitatui Bruxellano alii subjectos, alii annexos fuisse volunt Nivigellensem & Sognesiacensem.

Nomen Comitis Bruxellensis in usu esse desiit, postquam Bruxella Lovanio juncta fuit.

Et quamvis Historiæ nostræ Comites omnes ante Barbatum, nunc Bruxellenses, nunc Lovanienses vocent; tamen diplomata post Gerbergæ nuptias cum Lamberto Lovaniensi nullius Bruxellensis meminerunt.

Comitis interim Bruxellensis titulo (an titulo tantùm, an etiam jure & possessione dubito) filios Ducum subinde honoratos lego.

Hagyologus Brabant p. 1 vita 41. ait Gertrudem Roberti Flandri filiam enuptam Henrico Comiti Bruxellensi.

Proximum à Comite munus est Vicecomitis. Quo functos nominare possem ab an. 1100. usque ad annum 1300. quo beneficiario possessum titulo in Marbacensi nobilissima Namurcensium aliquamdiu hæsit familia. Inde in Bouchautanam Brabanticæ originis, & mox in Marcanam & Arduennâ illustrem domum translatum, inde devolutum ad Liekerkanos.

Borggravius vulgo olim Castellanus dictus.

Ex libris Curiæ feudalis.

Succedit his Prætor Urbanus justitiæ administer, de cujus officio decretum extat an. 1292.

Amannus vulgo. Apud P. de Thymo p. 3. titulo 3. c. 7.

A quo rogati Senatores tenentur jus dicere & reos judicare.

Decretum anno 1335.

Prætores observo semper primi nominis & nobilitatis Bruxellis fuisse.

Ex rescriptio Ducis dato Lunæ post Martini.

Quoad Senatum ejus forma alia nunc, alia olim fuit.

Diplomata vetera nominant Judices, Scabinos, Juratos.

Henricus Dux definivit septem Scabinorum pro Tribuum ratione, & tres juratorum (alii legunt 16.) Senatum annuum legendum octavo ante natalem Joannis Baptistæ.

Diplomâ datum feria 2. ante Palmarum.

Anno 1234. Nunc in usu est dies 23. ante Joannis.

Sed an hoc observatum nescio, cùm idem decreverit servandum Joannes Dux anno 1306. qui insuper ortâ inter patricios & plebem contentione, electus à partibus arbiter abrogavit genus quoddam magistratus, qui *Communitatis Magistri* & *Communitas vocabatur*.

Diploma datum Dominicâ post Barnabæ.

Ut ut sit, series Senatorum & Fasti auspicantur ab anno 1336.

De modo autem eligendi & ordine Tribuum non eodem semper sed annuatim diverso decretum extat.

Scabinales datæ 8. Novemb. Anno 1356.

Interjecto tempore additi Scabinis Consules duo & Consiliarii è Plebe sex quos juratorum in locum arbitror successisse.

Coss. cum Scabinis juri justitiæque præsunt eorumque sententias ratas se habiturum non semel Dux promisit.

Nominatim anno 1390. Jurinnes dato Joannis post D. Mathiæ.

Succedunt his Quæstores quos nonnunquam quatuor, postea duo, iterum quatuor, nunc sex esse observo; binos è Patriciis, quaternos è plebe.

Anno 1419.

Omnes hos annuatim mutandos, rationique reddendæ obnoxios, nec nisi intra sexermium ad idem munus aspirare sancitum diverso tempore accepi, etsi nunc aliter observari sciam.

Decretum anno 1334. Ex Diplom. Ducali & Decreto Scabinali dato Martis ante Petri & Pauli.

Sequitur Collegium pannificii duobus De-

Id Statutum anno 1306.

canis, Assessoribus octo mediatim Patricio mediatim plebeio genere constans.

Anno 1348. Ex diplom. dato .. Septemb.

Præter hos instituti decem viri ad controversias ob pugnas & vulnera natas sopiendas: nunc octo sunt tantùm.

Frequenter enim legas Commissarios sive Duumviros Reip. componendæ causâ datos ad dies, menses, annum.

Majus oppidi consilium constat membris tribus. In quorum primò Senatus. Secundo omnes Viri Consulares, Senatorii, Quæstorii, & Decanatu pannificum functi, exclusis plebeis. Tertio Decani sive Præfecti Collegiorum ex opificibus conflatorum.

Concessum Id an. 1386. Ex diplom. Ducis dato in die S. Joannis.

Qui postremi, judicandi de rebus artis suæ habent authoritatem.

Anno 1306. Ex diplom. Ducis dato Dominicâ post Barnabæ.

Tamen ob frequentes tumultus vetitum fuisse lego ullam opificum fieri congregationem, ullum eos nisi consentiente Senatu ærarium habere.

Populi pars illustrior in septem Stirpes Patricias dividitur.

Sleeuws (Leonem sonat quem in Scutis circumferunt.)

Sweerts (à gladio aut hospite ductum nomen.)

Tserroelofs (Herois Rodolphi posteros significat.)

Steenweghs (viam lapideam denotat.)

Tserhuyghs (ab Heroë quopiam Hugone dicta & ducta stirps.)

Roodenbecks & Coudenberghs (illa à Suburbano, hæc ab Urbano loco dicta.)

Vulgo Gulden. Vulgo Retorycke. Olim t. erant Gulde & dicebantur, sed illæ alterius quam hæ generis.

Opulentiores Cives contuberniis, quæ numero quinque sunt, nomen dare solent, aut uni è tribus Rhetorum Collegiis.

Arcûs chalibei majus cœpit ante annum 1381. minus anno 1388. Sagittariorum anno 1422. Sclopetariorum anno 1477. Gladiatorum anno 1480.

Ut autem multitudinis aliqua haberi possit ratio, observo nuper instituto vectigali caminario inventa (non venientibus in numerum caminis pauperum & aliàs ab ejusmodi onere exemptorum) 20048. caminorum.

Cetera plebs in opificum classes 52. dividitur, quę in novem divisæ ad honores ascendunt & consilium.

Ubi libet annotare ludos Bruxellæ celebratos, aut alibi Bruxellensibus cum præmio reversis.

Anno 1448. Hastiludia 225. nobilium indicta & celebrata.

Anno 1444. Et quadriennio post advocata præcipua Belgii contubernia arcu decertarunt.

Ut taceam ludos annorum 1429. 1493. à Rhetoribus indictos, 1500. à Balistariis, itemque 1516.

Anno 1594. Bruxellenses Tornaci in 48. Urbium conventu, pulcherrimi introitûs, ut loquuntur, præmium retulerunt. Ludis Mechliniensibus primâ honorati laureâ redierunt.

Anno 1418. Ex diplom. dato in Junio. Leges de injuriis & mulctis Henricus Dux urbi dedit.

Anno 1289. Anno 1272. Anno 1306. Anno 1317. Anno 1313.

Joannes III. præcipua dedit privilegia à successoribus confirmata. Sanctiones de Matrimoniis & successionibus à Senatu sunt, & leges lanionibus præfixæ.

Præcipua urbis Privilegia sunt.

Anno 1338. Ex diplom. Eduardi R. dato 18. Augusti.

Datum ab Angliæ Rege ne cives in suo regno liceat arrestare.

Anno 1375. Exemplar est apud P. de Thymo p. 5. titulo 4. c. 40.

A Franco datæ immunitates per totum regnum maximæ.

Ab Hispano Rege } cōfirmatę consuetudines,
Ab Imperatore } jura, privilegia.

Anno 1270. Fœderis tabula data intra octavas Paschæ.

A Coloniensibus certæ post initum fœdus datæ civibus immunitates.

A Duce obtinuerunt, ne liceat in civis corpus aut bona nisi convicti manum injicere. Idque non nisi per juratos Prætoris (qui 6. olim, nunc sunt 17.) Satellites, si capiendus; non nisi in Vrunte (locus est & carcer publicus) si vinciendus; non nisi per diem, nisi ultimo damnandus supplicio.

Concessum anno 1328. Vigiliâ Pentecostes.

Denique ne ob parentis demeritum bonis exuatur filius: & ne quis à creditore, ut loquimur, arrestatus, ullius authoritate possit dimitti, & si diffugerit, exulet.

Anno 1290. Anno 1529. Diploma datum Joannis post Mathiæ.

Joannis primi dono obtinuit Urbs jus portorii & ponderum, & reditus mœnium portarumque. Forum liberum annuatim datum 1487. Societatem iniisse Bruxellenses solemnem lego cum Civitatibus Brabantiæ anno 1361. cum aliarum Provinciarum Ordinibus anno 1360. Cum Flandris anno 1339. Comitia Belgii ingenti apparatu celebrata Bruxellæ anno 1487.

Ordinis Aurei Velleris annis 1435. 1501. 1596. 1605.

Ordinum Brabantiæ sub Burgundis & Austriacis Principibus sæpius in una Bruxella, quàm in reliquis omnibus opidis.

Stabilem habuit hic sedem Consilium Brabantiæ majus ab anno 1494.

Anno 1510. Nisi quod Bruxellâ partium studiis distractâ Lovanii hæserit post sex annos reversum.

Ab an. 1494. Insuper suprema Feudorum Curia hic perseveravit.

Denique Consilium Status de summa omnium pacis bellique cum Principe agens, hic ferè manet quando & quia Princeps.

Sicut & Privatum & Financiarum, opum & patrimonii Principum curam habens; & Camera Rationum, quam vocant, suprema.

Tolcamer. 't Gericht van der Moren. 't Woutrecht.

Ad extremum Camera Vectigalium, & Tribunal Venatorium utrumque Principis & per Vicarium ejus administratum, Quæstorem & 12. Juratos mediatim Patricios, mediatim plebeos.

De Bruxella *autem Carmen à me olim exaratum ascribam.*

Regia Belgiadum, Majestatisque Cathedra,
Fontibus excellens, cincta palude suâ.
Virgo patrociniū, Tutelā Archangelus, omnes
Cui Duci dederunt munera quisque sua.

Dis

Dis concessit opes, vires Mars, regnaque Juno,
Ornatum Charites munera quisque sua.
Læta polo, populoque frequens, fęcunda soloq;
Lætè vicinis quæ dominatur agris.
O quam te vocitem Bruxella! id Belgicus orbis
Non capit aut referet, quod capis urbe tuâ.

Quoad rem sacram. Religionis nostræ initia hoc loco fundata à SS. Vindiciano, Eligio, Gaugerico crederem, quod illos hîc aut mortuos, aut vixisse, aut ab omni antiquitate cultos observem.

Habet Bruxella quatuor curæ animarum destinatas Ecclesias, etiamsi vulgò septem numerentur: tres enim posteriores in onere Pastorali quoad nonnulla communicant, non tamen quoad omnia. Eæ sunt inscripta

D. Gaugerico Antistiti antiquissima illa & Sacellum Ducale olim, quo Carolus Lotharingus D. Gudulæ corpus ex Morsella, ubi negligentiùs & contemptim habebatur, advectum transtulit.

Nunc Vicariatus est sub Plebano S. Gudulæ. Facta est Parochia S. Gaugerici circiter anno 1525.

Sita est in veteribus oppidi mœnibus & antiquitatem ipsa structura præ se fert, insigni civium Sodalitio instructa.

Michaëli Archangelo & Gudulæ Virgini, à Balderico Comite aucta (anno 1047.) & in Parochialem erecta, à Gerardo Cameracensi dedicata, delato isthuc Virginis Gudulæ feretro. Cujus *Plebanum non nisi formatum *Theologiæ*, ut loquimur, Baccalaureum fieri † Pontifex decrevit.

Nunc à D. Gudula nomen servat. Ex diplomate ejus dato Indict. 15. cujus copiam ex Archivis mihi fecit O.P. Pantinus Decanus vir undequaque magnus. * Et anno 1282. in Febr. assignata à Capitulo pensio certa. † Ex Literis Eugenii Papæ datis Idib. Martii anno 1411. per eundem mihi communicatis.

Templum duabus insigne turribus ad quas 500. gradibus ascenditur.

Cujus excelsum pario Jaspide opere Corinthiaco splendens nuper piorum eleemosynis in templi medio erectum est.

Ad latus odei Sacellum conspicitur ubi tres asservantur hostiæ à Judæis confixæ, (anno 1396.) purum stillantes sanguinem, quæ hodièque ingenti hominum frequentiâ visuntur.

Conspiciuntur hîc etiam duorum Ducum & Archiducis Ernesti sepulchra, & aliorum nobilium Cenotaphia infinita.

Fuit hîc ante quinquennium Clementis octavi dono publicatum & celebratum Jubilæum tantâ hominum frequentiâ, ut stuporem omnibus injecerit.

Virgini Matri, cujus Capella, aucto hominum numero, aucta & in partem curæ animarum assumpta est, per Zegerum Archidiaconum Brabantiæ, Robertum Abbatem Affligimensem, Balduinum Scholasticum Lovaniensem divisâ Parochiâ.

Anno 1134. aut anno 1210. Literæ datæ in Decembri, quarũ copia extat apud Petrum de Thymo p. 4. titulo 4. c. 13.

Catharinæ Virgini, quæ tamen revera tantùm pars aut Vicaria extat Molebecæ, productó urbis pomerio Parochiali jure donata.

Literæ conventionis quoad collationem Pastoratus inter Capitulum & Abbatem datæ Indict. 13. epact. 4. sunt p. 4. titulo 2. c. 9. Vide hoc Molebecam.

Cujus Pastor dum hæc scribo D. Petrus Vinc Archipresbyter est, & ruralium Ecclesiarum curam habet: ubi nuper reclusorium contiguum institutum est.

His annumerantur vulgo in quibusdam munii Pastoralis compotes

S. Jacobi in Caldeberga } Capella { De qua conventum lego cum Capitulo.
D. Nicolai in foro inferiori

Anno 1257. Sic vocatur in Bulla Alexandri papæ data an. 1174. Indict. 7. 8 Idus Apr. cujus copia extat apud Petrum de Thymo p. 4 tit. 3. c. 3.

Ulterius vetus Bruxellæ est Canonicorum Collegium in primaria æde.

In cujus fundatione non admodum conveniunt scriptores & scripta.

Plærisque placet Lambertum I. Comitem 12. Clericorum præbendas instituisse: aliis magis videtur Henricum filium id fecisse.

Ita sentit Petrus de Thymo p. 3. titulo 2. c. 2.

Ego ut eos in concordiam reducam, concedo Lambertum primum Ecclesiam S. Michaëli & struxisse & Clericos ibi constituisse. Henricum autem à Lietberto Episcopo Ecclesiæ immunitatem impetrasse. Lambertum verò secundum, sive Baldericum, bona quædam assignasse anno 1047. & *in* 12. *Clericorum* (sic Canonici vocantur) usus distribuisse, authoritatem facientibus Leone Papâ, Henrico Cæsare, Gerardo Antistite. Denique Henricum Ducem nostrum duas Sacerdotales Præbendas addidisse an. 1216. Guilielmum Rhemensem Archiepiscopum ob frequentes Canonicorum absentias partitis eorum bonis Vicarios constituisse, assensu Henrici Ducis an. 1220. qui Dux aucto multum Capituli peculio 10. novos, sive minores Canonicos superaddidit anno 1226.

Anno 1023. Id manifestum ex diplom. eius dato Indict. 6. Episcopatus an. 23. Regni Henrici 22.

Ex diplom. supra citato clarè id diluces, quod integrũ hodièque in Archivis servatur.

Ex diplo ejus dato in Octobri cujus exemplar vide apud Petrum de Thymo p. 4. c. 17. titulo 4.

Ex diplom. dato in Octobri quod vide apud eundẽ c. 20. literas datas in Augusto, vide c. 36.

Quod pronuper Principum Archiducum piâ munificentiâ non parum augmentatum est anno 1604.

Evecti sunt ex hoc Collegio ad Episcopalem Cathedram

Anni hîc adscripti sunt, quibus Canonicatu aut vita defuncti sunt.

Vesontinam Franciscus Busleiden an. 1502.

Mechliniensem Joannes Hauchinus anno 1579.

Leodinam Maxæmilianus à Bergis anno 1559.

Tornacensem Maxæmilianus Morillon anno 1579.

Antverpiensem Joannes Miræus anno 1603.

Buscoducensem Laurentius Metzius anno 1579.

Brugensem Jacobus Pamelius anno 1579.

Gandensem Petrus Damantius.

Ex communicatis mihi per R. Petrum Pantinum Decanum petitis ex Codice mortuario.

Habuit & Antistitem Trapezuntinum anno 1353.

Jacobum Anthonii J. U. Doctorem, Vicarium Cameracensem anno 1503.

Philippum Nigri, Cancellarium Aurei Velleris defunctum an. 1562.

Joannem Eynatten Doctorem, Ultrajectensem Præpositum & Cæsaris Consiliarium anno 1493.

Joannem Bont Cancellarium Brabantiæ an. 1454.

Paulum de Rota Thesaurarium Cameracensem anno 1470.

Ut taceam plurimos Ducum Consiliarios, Sacellanos, Doctores, &c.

Est insuper intra oppidi muros Regularium S. Augustini Canonicorum Præpositura, sed absoluta & à nullo Abbate dependens.

 Quam

Ex literis ejus datis in Julio & confirmatione Henrici altetius data anno 1236 feria 3. Maii, quæ extant in Codice veteri per Præpositum mihi ostenso. An. 1228. quo etiam duæ literæ consensûs Capituli Anno 1130. Divæus l. 5.

Quam licet vulgò credatur & scribatur Ludovicum Pium instituisse, tamen ex diplomatibus scio *Henricum Ducem Ecclesiam B. Jacobi de Frigido monte contulisse Canonicis Regularibus ibidem Deo famulaturis perpetuò possidendam.* An autem ante eum Godefridus Dux Cœnobii jecerit fundamenta, præterquam quod tradunt Historici, ignoro. Hoc certum, partem salutiferæ Crucis ab eo huc translatam esse Hierosolymis allatam. Cujus occasione instituta hîc sacra civium societas anno 1383.

Ex diplom. quæ extant in Codice dicto.

Anno 1416.

Patronatus aliquot Ecclesiarum credo à Duce esse, aliàs dotem Cœnobii arbitror per privatos eò disciplinæ regularis amore confluentes procuratam. Philippus Dux primus Præpositum designavit *Capellanum suum domesticum*.

Templum lapidibus stratum anno 1301. in quo Viri inclyti Emundus Dynterus, Oliverius de la Marche (ob. 1501) sepulturæ locum nacti sunt. Cæmeterium muro cinctum anno 1430.

Domus Præpositi, uti ex inscriptione patet, extructa ad annum 1466.

Religiosi olim separatim & suo peculio victitabant. *Ordinationes de observatione Ordinis* factæ sunt anno 1303.

Quæ ipsæ ad modum regulamque quam nunc servant nihil accedunt.

Præpositorum primus Gilbertus ordinatus onno 1225. successerunt Henricus non injuriâ *Pii* nomen adeptus anno 1250.

Leonius *Bruer* Vir prudens anno 1286.

Valterus de *Rubra* Rodensis Canonicus anteà, anno 1291.

Joannes de *Fura* claris ortus natalibus anno 1302.

Joannes *Catharina* anno 1307.

Geselinus *Hinckaert* Patriciâ stirpe natus anno 1329.

Joannes *Bruer* anno 1331.

Hermannus.... anno 1336.

Joannes de *Fraye* anno 1341.

Dionysius *Erest* anno 1342.

Joannes de *Pede* Senatorii Ordinis, anno 1376.

Theodorus *Lombeke* Equestri familâ oriundus, anno 1397.

Ægidius *Lombeke* superiori affinis an. 1399.

Gerardus de *Platea* Vir ob vitæ integritatem magnæ existimationis anno 1432.

Henricus *Spickart* Vir egregiè doctus anno 1454.

Ægidius *Strael* Ducum Consiliarius quique primus à Pontifice jus mitræ & infularum obtinuit anno 1500.

Hermannus de *Tumba* anno 1535.

Ægidius de *Diest* anno 1550.

Nicolaus *Marie* anno 1558.

Joannes *Couwenberch* anno 1564.

Judocus *Custos* anno 1572.

Joannes *Rapelborch* anno 1581.

Quo vitâ functo, ordinatus qui modò præest D. Joannes *Bonecroy* anno 1586. cujus beneficio hæc pleraque antiquitatem & laudem loci contingentia obtinui & ex veteribus Cœnobii scædis compilavi.

Est & alia Benedictinorum à S. Sepulchro Cameracensi dependens Præpositura, olim juxta nunc intra muros oppidi.

Verba literarum sunt per D. Præpositû mihi transmissarum.

Quam Godefridus Dux fundavit & perspiciens *hominum salutem in eleemosynarum largitione consistere, Principibus verò hujus seculi utpote qui amplius acceperunt à Deo, ut retribuant ei, id ipsum magis congruere; Allodium suum Bruxellæ oppido adjacens & capellam ad honorem Dominici Sepulchri & Genetricis Mariæ extructam Parvino Abbati & Monachis S. Sepulchri in eleemosynam dedit.*

Et quidem ex hoc tempore solet S. Sepulchri Abbas ex suis aliquem & nonnumquam aliquos huc dimittere, quorum unus Præpositi nomine ornabatur; olim quidem ad placitum Abbatis revocabilis, nunc post confirmationem à Duce botentam non nisi perspectâ causâ amovibilis.

Bogardorum Cœnobium à privatis inchoatum anno 1330. Origo à Pannificum Collegio; qui senes ibi suos nutricabant.

Anno 1359. Literæ 8 Octobris datæ extant in M. S. Sanctionum D. Clarii.

Quibus à Senatu permissum tertiam D. Francisci regulam assumere.

Anno 1227. Literæ conventionis cum Capitulo datæ annô 1444. extant apud P. de Thymo p. 4. titulo 5. c. 6.

D. Francisci Regulam professis publico consensu & privatarum eleëmosynis locus assignatus structumque Monasterium.

Anno 1578.

Religiosi per Botendalenses reformati, Cœnobio & urbe jussi exulare per hæreticos, à Farnesio Parmensi Principe in integrum restituti sunt.

Ubi Alfonsus à Castro scriptis contra hæreticos clarus defunctus est.

Obiit 1599.

Sicut & Servatius Myricanus qui Enchiridion Regulæ S. Francisci edidit.

Anno 1406. Extat tamen litera conventionis inter Prædicatores & Capitulum data anno 1310. in P. de Thymo p. 5. titulo 2. c. 37.

Fratribus ad B. Dominici præscriptum viventibus ab Adolpho Ravesteinio Toparcha Cœnobium ædificatum. Is Adolphus primus Cliviæ Dux natus fuit, cum Anna Philippi Boni filia, uxore in medio chori quod extruxerat, sepultus. Obiit ille anno 1492. hæc an. 1504. Philippus filius chori lateralis extructor anno 1527. Perfectus Chorus anno 1529. Concameratio Templi anterioris anno 1548. Rectectum per hæreticos vastatum Cœnobium à Dominico Segers, mortuus is anno 1603. Ex hoc Conventu sunt Joannes à Bomalia Th. eximius, qui super Threnos Hieremiæ scripsit. Hieronimus Lilleboom verbi Dei præco exim. obiit an. 1552. Richardus de Rivo, cujus doctissima extant in libros sententiarum scripta. In hoc Conventu est Capella & Societas Hispanorum insigni pietate fundata anno 1559.

Ubi Daniel Iscafcanus sanctitate claruit, aliique complures.

*Anno 1300. aut circiter. Anno 1336. extitisse patet ex dono cujusdam domus per Joannem de Cockelberghe istis fratribus facto, de quo literas mihi communicavit D. Thomas Gratianus Prior & Provincialis Augustinianorum.

† Anno 1406. Literæ concordiæ inter eos & Capitulum datæ

Erat ante annos trecentos *Bruxellæ Fratrum tertiæ Regulæ Collegium sub Ministri unius obedientia, à tenuibus initiis duorum puta aut trium societate mediocriter auctum, & tandem Cœnobiis † oppidi associatum.

Quod

penult. Martii Indict. 3. sunt in Archivis D. Gudulæ.

Quod nuper assumentibus habitum iis qui supererant fratribus, Eremitis S. Augustini Episcopali, Senatoriâ, & Capitulari authoritate accedentibus concessum est.

Anno 1585.

Qui pronuper à Senatu aliquantulum adjuti Humaniorum disciplinarum Gymnasium aperuerunt maximo civium applausu & emolumento.

Extant literæ receptionis eorum à Capitulo datæ an. 1292. in Augusto apud Petrum de Thymo p. 5. titulo 1. c. 13. & fundatio prima in ambitu supra ostium extat Simone Stoch Generali consentiente & Innocentio IV. Papa.

Fratribus à Monte Carmelo & nominis & Ordinis sui rationem petentibus Brabantiæ Dux in urbe locum procuravit usibus sacris & monasticis convenientem. Ubi & Joanna Ducissa & post ipsam Principes alii sepulturæ locum elegerunt.

Ubi Laurentius Cuperus, qui Mantuani Scripta recognovit, Priorem egit; sicut & Joannes Carthinius qui Conciones & Commentaria sacra plura reliquit. Ex Religiosis Ronerum Pontanum Theologum Historicum habuit.

Post an. 1588.

Franciscanis, qui à Capucio vocantur, rigidiorem vitæ modum amplexis nostrâ memoriâ extructum Monasterium eleëmosynis Hispanorum & Italorum potissimum.

Ubi ab annis aliquot Novitiatus fuit.

Anno 1174. Literæ datæ Avinione Indict. 7. Pontificatus anno 15. 3. Idus Aprilis extant apud P. de Thymo p. 4. titulo 3. c. 5.

Fuit ab omni hominum & scriptorum memoria Hospitale S. Nicolai, quod non dubito quin unum ex tribus sit ab Alexandro Papa citatis & in suam protectionem receptis.

Anno 1233. Literæ Scabinales in Novemb. datæ sunt in M. S. Sanctionum quod D. Clastua mihi communicavit.

Visumque fuit Senatui, utpote piarum fundationum protectori, ut *prabendam hic habentes* sint instar Religiosorum *scapularium & vestes grysias sive brunas gestantes*.

Anno 1310. Bulla data Avinione Kalen. Augusti Pontificatûs an. 4. extat apud Petrum de Thymo p. 5. titulo 2. c. 33.

Id in Privilegio Joannis Ducis dato an. 1293. in Januar. refertur.

Qui ab habitu Fratres *Sacci* & aliàs *de pænitentia Jesu Christi* dicti, cùm ad unum demortui, ordoque extirpatus esset, Clemens Papa locum eorũ in hospitale & Capellaniam convertit. Hi Saccitæ de Tribubus erant rei familiaris inopiâ pressi & ætatis ingravescentis malo, fuêre primitus quatuor, deinde septem, mox aucto secundùm opes numero, anno 1397. 15. Junii quatuordecim. Anno autem 1404. decretum ut præbenda vacatura applicaretur ad sartatecta Sacelli Magdalenæ quod eis proprium erat.

Anno 1462. Ex M. S. Rubeæ vallis f. 315.

Magistratus autem interjecto tempore eorum proventus Carthusianis in SCHOETE loco suburbano fundatis assignavit.

Ex Codice per D. Priorem mihi cõmunicato.

Anno 1582.

Quo novissimè per hoc civile bellum diruto Monasterium aliud tutiori loco in urbe struxerunt struuntque.

Anno 1584.

Patres Societatis Jesu Bruxellam primò advenerunt ex castrensi peculio sustentati, nunc ex publicis & privatorum eleëmosynis collecto

Anno 1604.

ære, & Collegium & Scholam aperuerunt, maximo juventutis fructu.

Fuerunt insuper Bruxellæ Hieronimiani loco ubi nunc Virgines D. Claræ agunt, sed de quorum fundatione nihil certi habeo, solentque etiam recenti memoriâ insignem ludum literarium habere & 200. ampliùs discipulos erudire.

Ex postea communicatis disco, Domum novæ fundationis sub vocabulo Annuntiationis Beatæ Mariæ (sic enim vocabatur) ad opus Fratrum in communi viventium fundatam 1422. 15. Maii, per Philippum de Calido Campo, & Catherinam eis dictam Slofs.

Sunt etiam Alexiani sepulturæ mortuorum operam navantes.

Ex fundatione per Priorem communicata.

Anno 1461.

A Joanne Collay dotati sub tutela Eleëmosynariorum & ipsi sub tertia D. Francisci Regula militantes recepti in urbem.

Anno 1340. Testamentum prioris datum 10. Octobris & institutio posterioris sunt in Archivis D. Gudulæ & Petro de Thymo p. 5. titulo 4. c. 55.

Anno 1477.

Scholares autem illi quos *bonos pueros* vocant & eorum Collegium à Petro de Hufsle destinatum, à Joanne Tserclaes Canonico tunc, postea Episcopo fundatum est ex legatis potissimum supradicti Petri.

Virginum Cœnobia in urbe Bruxellensi sunt.

Beginarum Curia loci amplitudine & amœnitate totius Brabantiæ facilè prima à tenuibus initiis ante annos 350. inchoata.

Anno 1296. Literæ datæ Jovis ante Pentecostem extant in Codice M. S. D. Claræ.

Ex literis Nicolai Episcopi consensum Capituli approbantis.

Anno 1252. in Octob.

Lego certè, quod arguit eas magno tum numero fuisse, virgines Beginasii vulgò *Vinea* dicti & Curatum & quatuor Magistras habuisse, & quoad operas suas manuales certum cum Decanis opificiorum iniisse contractum. Receptæ autem sunt à Capitulo permissumque eis in Molenbeca habitare; datusque eis protector Abbas S. Bernardi anno 1274. structumque ad usum infirmarum ædificium à Duce an. 1294.

Nunc trecentarum numerum excedunt virgines, olim millinarium longè excessisse scio.

In diplom. vocatur B. Mariæ in monte Sion vulgo S. Elisabethæ Cœnobium. Anno 1420. & 1422. Virginibus concesso.

Ex scripto quodam veteri de origine Cœnobii tractante præfixo Codici scriptum per Antistitam Virginum mihi communicato.

28. Junii anno 1432. ædificium inchoatum.

Literæ consensus Capituli datæ anno 1437. 3. Augusti extant in Archivia ejusdem.

Episcopales datæ anno 1414. 17. Augusti sunt in Archivis Cœnobii.

Prioratus Regularium Bruxellæ tali initio propagatus est.

Loco, cui palus olerum nomen erat, cis B. Laurentii Sacellum reclusæ aliquot Virgines Deo famulabantur, impetrato per Sacerdotem Religiosum Arnoldum van Rienevelt ab Hinckartiis.

Donec Margareta van Bruele sub tertia D. Francisci Regula ibidem Deo militans pio religionem propagandi tacta desiderio instituit ut Cellaria hæc in Cœnobium Virginum reclusarum mutarentur, adeoque rem ope & favore suo Elisabetha Portugalensis Philippi Ducis conjux adjuvabat, Joannes Likerkius Cameraci Antistes Regulam S. Augustini præscribebat.

Nunc florentissimum, si integritatem vitæ spectes, habetur Monasterium ubi ultra 70. Virgines Deo vitam & virginitatem suam professæ nunc agunt, in duplum plures futuræ, si locus & media paterentur.

Anno 1238 receptæ Vocatæ Virgines de Clusa Zoniæ.

Literæ Episcopales concordiæ inter eas & Capitulum quibus permissum eas ibi habitare, datæ in Novembri extant apud P. de Thymo p. 4. titulo 5. c. 3.

Anno 1424

Ex Chronico Bethlemitico l. 4. artic. 2. c 13.

Ex eodem l. 6. art. 8. c. 14.

Anno 1415. id factum.

Vulgo Jansenio vocatur.

Ejusdem Instituti Vestales in urbe sunt locum nactæ quem olim Victorinæ *alba Domina sive sorores de porta S. Catherina* dictæ, obtinebant, quarum hæc origo.

Reclusæ 3. in Zonia ad justum auctæ numerum ab Episcopo obtinuerunt jus regulam S. Augustini sub Prioribus Rubeæ & Viridis Vallium amplectendi. Et denique earum cura Cœnobiarchæ in Throno commissa. Cùmque supra dictæ Victorinæ solutiùs, quam par erat, viverent, facilè impetratum ut hæ illarum in locum surrogarentur, qui vulgo dictus *Rosa B. Maria in Jericho*. Virginum numerus ante turbas has major esse solet quinquagenario.

Accedit

Anno 1599.

Accedit his Anglicarum Virginum sub Regula D. Benedicti nuper institutus privatorum sumptu & auxilio Principum nostrorum Conventus.

Vulgo DE ARME CLEREN. Ex informatione per loci Abbatissam mihi facta.

Insuper primam Regulam D. Claræ paupertate & abstinentiâ sequentium Abbatia (sic vulgo vocant) ante annos 100. cœpit loco, ubi anteà longo tempore Tertiariæ Collectæ vixerant, arctiushoc vitæ genus volentes lubentes amplexæ, adjuvante conatus pios Domino d'Esau. Numerus Virginum est 50. major.

Anno 1502.

Vulgo RYCKE CLEREN. Vide Op-Bruxellam.

Aliarum autem quæ regulâ & nomine eisdem, sed non rigore, secundo à superioribus gradu censentur, Collegium ex Opbruxellâ in urbem translatum est occupato Hieronymianorum Cœnobio, accedente ad preces Senatûs Pontificiâ auctoritate.

Vulgo S. PEETERS TE SIEKE-LIEDEN. Ex Privilegio veteri & diplom ubi earum se advocatum Dux declarat datis anno 1469. per Margaretam de Berthem Amistitam mihi communicatis. Vulgo SWERTE SUSTERS. Ex relatu Professæ, nec enim diplom. supersunt.

Ad hæc Virginale Collegium est in urbis parte remotiore D. Petro inscriptum, à Duce & oppido anno 1213. donatum, ut leprâ infecti cives inibi à Vestalibus foveantur. Numerus earum nunc 7. nunc 9. fuit, Augustini Regulam amplexæ sunt. Amplius Augustini ex præscripto viventes, quas *Nigras* sorores vocant, ægris operam suam totâ urbe locantes Bruxellæ extitisse probantur ab annis 300. & initium à sex, quæ & Habitum & Regulam post assumpserunt, Virginibus habent. Ex præscripto Papæ Alexandri anno 1503. clausæ.

Anno 1506. Ex testamento cujus copia extat in Codice Capitulari per D. Pantinum mihi suppeditato.

Et denique titulo & exemplo Mariæ Magdalenæ ad meliorem frugem conversæ mulieres suum habent Collegium. Cujus initia debentur Marco STEINBROECK Plebano & Canonico D. Gudulæ relinquenti ad usus pios domum suam, accedente ad hoc & oppidi & Capituli voluntate. Ceterum Pœnitentes quæ huc ex magno animæ naufragio evaserunt, primò certam ad cujus præscripta viverent, Regulam non habuerunt, auctæ numero certam legem vivendi acceperunt, & denique Institutum S. Augustini reformatæ susceperunt.

Anno 1174. Literæ datæ Avenione Pontificatus anno 13. Indict. 7. 5. Idus Apriles. Extant apud P. de Thymo p. 4. titulo 3. c. 5.

Hospitalia in urbe tria in suam protectionem recipit Alexander Papa anno 1174. sed quænam illa sint, definire non possem.

Id sequens diploma refert.

Hoc scio, Nosocomium publicum D. Joanni inscriptum (ubi omnes omnis generis ægri curâ & ære publico per Medicum & Chirurgum peculiares foventur curanturque) *ab Henrico Duce institutum* & dotatum non mediocriter: cujus templum anno 1131. à Pontifice astantibus pluribus Episcopis dedicatum.

Anno 1211. Literæ datæ in Octobri extant apud P. de Thymo p. 4. titulo 4. c. 14.

Ubi utriusque sexûs homines *Fratres* & *Sorores* dicti infirmis subservientes olim, certas à Joanne Cameracensium Episcopo vitæ leges, quas sequerentur, acceperunt. Regulaque eis confirmata ab Episcopo anno 1220. Nunc solæ Sorores sed magno numero ægris subserviunt.

Anno 1218. Confirmat Dux hanc donationem. & videre est apud P. de Thymo p. 4. titulo 1. c. 10.

Cùm Riseldis Virgo locum suum atrio D. Gudulæ vicinum Alberto Parochiano in pios usus contulisset; is domum *Hospitalitatis Beatæ Mariæ & duodecim Apostolorum* ibi fundavit.

Ao. 1255. ubi vocat Hospitale D. Gudulæ.

Quibus etiam vivendi Regulam Episcopus præscripsit: ubi magno fervore Religiosa quædam pauperibus & ægris subserviens, peculiari veneratione D. Ursulam & sacrum ejus Sodalitium prosequebatur. Adeoque defuncta per horas aliquot, sub Vesperarum tempus revixit, advocatis Sororibus confessa se Ursulæ & Divarum Virginum interventu à pœnis purgatorii ereptam jussamque idipsum suis denunciare. Quo facto, iterùm ad mortem se composuit: & equidem puto exinde hujus Divæ venerationem hoc in hospitali receptam, cujus hodieque nomen servat. Nunc contigua duo sunt Collegia, quorum in altero Virgines Religiosæ, altero Vetulæ diversantur.

Literæ in Februario datæ extant in Archivio D. Gudulæ. Circa an. 1260. Ex Thomæ Cantipratensis libro Apum qui in eodem hospitali plures sanctas virgines se novisse testatur. Vide etiam annalium nostrorum partem 1. c. 34.

Sunt insuper Bruxellæ quatuor excipiendis hospitibus & peregrinis destinata domicilia, ubi unicuique advenæ, triduum hærere permittitur. Puta

S. Gisleni.
S. Jacobi.
S. Laurentii.
S. Cornelii.

Præter quæ scio Bruxellis esse ultra triginta domos diverso tempore à diversis opulentioribus fundatas in usus pauperum, aut senum, aut ægrorum.

Nec pauciora his (non venientibus in numerum iis quæ supradictorum Monasteriorum alicui annectuntur) sacella sunt, partim publica, partim Principum, aut Procerum, qui ferè domestica sacra habent.

Addo quindecim diversis in locis templisque sacras civium Societates erectas, ad augendam populi pietatem mirè conducentes.

Inter publica sive situm, sive amplitudinem, sive ornatum inspicias, primum est nec omittendum *D. Virginis in Zabulone*, quod civium collegia pro suo & proprio habent. Quoad altaria intellige: aliàs Sacellum solius est Contubernii civium majoris.

Literæ concordiæ Guldarum cum Capitulo sub Vencesla. Duce factæ extant apud P. de Thymo p. 5. titulo 4. c. 38.

Huc translata Deiparæ Icon à quadam Beatrice *Soetkens* ex templo Antverpiensi sublata, sed monente per somnum Mariâ, & monitum duplici miraculo confirmante. Cùm & Sacrista Antverpianus resistere parans immobilis hæsit, & navis à portu donec tam sacri pignoris bajula adventasset, nullâ arte potuit dimoveri. Ad famam rei itum à Bruxellensibus obviam, & Dux ipse humeris exceptam statuam in Zabulonem detulit: ubi miraculis clarum hodieque conspicitur; & asservatur corpus S. Julianæ Nicomediensis Virginis. Ubi, dum hæc scribo, extructo propriis sumptibus Reclusorio Margareta soror mea unica vitam anachoreticam amplectitur, cui Deus bene velit & cœpta secundet.

Anno 1584. Ex manuscripto Rubeæ vallis, quibus audio consentire acta orbis, quamquam non viderim.

Ingressa an 1606. conversionis Paulinæ Festo.

Loca sacris similia sunt

Schola publica optimo exemplo à Capitulo, coëmpta domo, instituta.

Anno 1267. Literæ datæ 20. Julii sunt in Archivis.

Schola Capellæ non parvâ immunitate gaudens per Ecclesiæ præfectos & Præpositum non multò post instituta.

Præter quas & supradictas Societatis Jesu & Augustinianorum in urbe (venientibus in numerum

merum ubi pictura & peregrini idiomatis docetur summa) esse intelligo supra 45. ludos.

Anno 1596. Nuper etiam Anna soror mea, & Maria de la Samme ad D. Catherinæ honorem coëmerunt, adornarunt, & partim fundarunt Collegium puellare, ubi justo numero 30. & amplius Virgines habitant, aluntur, docentur pietatem, modestiam, opera manuaria idque gratis. Earum Deus zelum adjuvet, & vos quibus ampla res domi est.

Huc referenda insignis publico ære structa coërcendis qui in phrenesin inciderunt, honesto loco natis. De quibus fovendis Decretum extat anni 1461.

Per literas 11. Decembris datas quibus hujus dispositio Eleemosynariis permittitur Heylig Geest-huysen Vulgo. Per Nicolaum IV. approbata anno 1048.

Et alia expositiis infantibus nutricandis dedicata per Nicolaum *Valkenaer* & Catherinam *Wilhems* anno 1568.

Denique solent olim septem in oppido esse eleëmosynarum Dispensatoria, quæ *S. Spiritus*, nomine vulgo vocant.

Extra portam Lakensem.

Ex urbe ad suburbanum progredior, & observabit mecum Lector, quacumque egredior porta, me Religionem offendere.

Data ei an. 1390. Literas hac de re vide apud P. de Thymo p. 5. titulo 5. c. 16. Ex M. S. Rubeæ Vallis folio 308.

Inter pagos, qui libertate & jure oppidi gaudent, lakensis est, ubi miraculis innumeris clara est Virginis Matris Ecclesia. De cujus initio legi bello Flandrico cæsum nobilem quemdam à sororibus illic tumulatum, quæ & ipsæ, ut tutiùs orationi vacarent fortunarum suarum sedem eo transferentes sacellum extruxerunt. Sed cùm famâ miraculorum frequens concursus hominum esset, & de extruenda majori Ecclesia cogitaretur, adeòque chori fundamenta de more ad orientem jacta essent, elusâ ternis vicibus fabrorum operâ & dissipato opere, Virgo ipsa per noctis silentium visa apparere & filo cælitus dimisso formam structuræ præscripsit, & septemtrionem versus jussit opus disponi, & perfectam ædem humanis manibus vetuit dedicari; se enim locum elegisse, filum benedixisse.

Non plura de hoc loco adscribam sperans fore ut separato opere totam & historiæ & miraculorum seriem describam.

Ter Vorst Vulgo. Data eis libertas an. 1393. de quo vide P. de Thymo p. 5. tit. 5. c. 20.

Eodem jure gaudent Forestenses, in quorum tractu Abbatia est Virginum sub Regula D. Benedicti viventium, de cujus initio variant scripta.

Anno 1096. Indictione 4. Sic Chronicon Affligimense refert.

Est qui scribit Gillebertum militem, filium Balduini Alostani, Fulgentio Abbæ Affligimensi locum tradidisse haud procul Alosto ubi & mater Oda & soror ejus Lutgardis & aliæ complures Deo dicatæ vixerint.

M. S. per D. Comitem de Basseignies mihi communicatus posteriorem probat sententiam & annum ponit 1106.

Ceterum cum sacræ in Orientem expeditioni nomen dedisset Gillebertus, nec monasterio admodum conveniens locus judicaretur, Abbatem in Ecclesiam Forestensem sibi ab Odone Cameracensi Episcopo donatam virgines transtulisse anno 1105.

Sic Balduinus Ninovensis in Chronico. Anno 1096. ut supra.

Alius refert, Fulgentium Abbam in loco qui Merchtem dicitur, virgines congregasse, easdemque in Fosestum sibi à Francone Castellano Bruxellensi donatum transtulisse, Cluniacensis reformationis Institutum secuturas; eundemque Franconem Berthildem addunt primam Priorissam constituisse.

Olim B. Mariæ ad Lacum nunc B. Mariæ in Fusetto vocatur.

Hoc certum, à [1]Calixto & [2]Eugenio III. Pontificibus migrationem illam ratam habitam.

1. Datæ anno 1119. 2. Datæ an. 1149. communicatæ mihi ex archivis cœnobii per D. Ministrum & Balivum loci.

Et cum ex primæva institutione Prioratus esset Affligimio subjectus, Guido Episcopus certâ ratione ductus eundem separavit, binâ per annum visitatione Abbati relictâ, correctione Episcopo reservata anno 1128.

Anno 1129. creata. Ex diplom. ipsius per Balivum Foresti mihi ostenso.

Prima Abbatissa *Petronilla Segers* Templarii Equestris Ordinis Castellani Gandensis filia, Cameraci benedicta.

Anno 1508.

Prima quæ reformationem & arctius vitæ genus cum perpetuo claustro invexit, fuit, *Margareta Lieberkana.*

M. S. Historiæ S. Alenæ. Anno 1240. Anno 1481. Ex inscriptione ad murum fenestræ medii templi.

Templum Foresti à B. Amando dedicatum est, auctum ex eleëmosynis peregrinorum ad D. Alenæ reliquias confluentium, exornatum & fornicibus desuper tectum.

Nuper occupatâ (anno 1582.) per hæreticos Bruxellâ, combustum cum toto ferè monasterio, spoliatumque omni supellectile, paulatim restauratur curâ Adrianæ de *Petit Cambray* Antistitæ fœminæ prudentis, piæ & humanæ, quæ omnium & locorum & diplomatum & antiquitatum mihi dedit inspectionem.

In templo Crux est, & est per omnes has turbas intacta. Et confessi sunt Mechliniæ perduelles & impii quidam, sæpe se malleis funibusque tentasse ut dejicerent aut mutilarent, sed semper frustra.

Situs ipse Cœnobii peramœnus, hinc Sennæ fluminis allapsu, inde pulchris fontium scaturiginibus, alibi nemore, alibi pratis piscinisque cinctus.

Ex tabula ubi Abbatissarum series cum Insignibus est expressa.

Virgines hic fuerunt & præfuerunt, Machtildis Ascana 4. Catharina Bellefortia 7. Joolenta Iscana 10. Joanna Hoefdana 11. Maria Traziniaca 14. Catharina Bouchautana 19. omnes illustri loco natæ Abbatissæ.

Et ne nominibus paginam expleam, omnes ex prima fundatione jubentur esse, nec assumi, nisi *Nobiles & Militari familiâ nata.*

Virginum numerus ab antiquo institutus 23. sed crescentibus opibus & nominatim ante has turbas duplo plures fuerunt, & nunc tricenarium excedunt.

Inter sacram suppellectilem inveni tapetia vetera duobus ornata insignibus, altero leones tres, altero crucem erectam præferente. Inveni & manuscriptum Codicem Bibliorum picturis auroque exornatum quantivis pretii, cum hac inscriptione:

Omnibus exuta, tua jussa Sibilla secuta,
Ut sibi sit lumen, dedit hoc tibi Christe volumen.

Addebant Virgines, fuisse ante has turbas argentea thuribula, candelabra aliaque Regalis magnificentiæ dona, eaque omnia ex Anglia esse transmissa, ob liberatam secus altare Forestanum filii Regis Angliæ animam à morte purgatoriis suppliciis addictam.

Al. Helena. Molanus ante 18. Junii, M.S. Rubeæ vallis p. 1. M.S. Latinus vitæ ejus editus anno 1603. Gallicè & Teutonicè.

Visitur hìc B. Alenæ Martyris tumulus, multis & recentibus clarus miraculis. Erat illa Reguli Dielbecani Ethnici filia, & dum Forestum devotionis causâ sub noctem iret furtivas Deo nostro preces fusura, à Satellitibus patris deprehensa extracto è viventis corpore brachio Martyrum palmam adepta est. Brachium ab Angelis in altare repositum, corpus inter abstrusas sylvas repertum in crypta reconditum, à Godescalco Abba Affligimiensi elevatum, iterumque ab Adriano Episcopo Rossensi visitatum, novissimè per Antistitem Mechliniensem dijudicatum magno honore asservatur.

Anno 1193. Anno 1523. Ex litteris Roberti Croyaci Episcopi datis 3. Jan. Anno 1603. Ex litteris ejus datis 14. Febr.

Nux Avellana in cæmeterio monstratur, ab ipsa Virgine plantata, cujus fructus sæpè laborantibus fuit salutaris.

Extra portam quæ nomen ei dat.

Gaudent & jure civium Bruxellæ Anderlecbtenses, etsi in partem sacri politicique peculii veniat Baro Gaesbecanus.

Ubi vetus & celebre octodecim Cononicorum Collegium sensim auctum & numero & opibus.

Cujus initia hactenùs præcisè scire nequeo, certus ante annos ferè sexcentos & Canonicos & Decanum & Capitulum fuisse.

Docet me vita B. Guidonis, quem manuscriptus Anderlaci & Rubeæ Vallis codex se *comitem adjunxisse Beato Wenedulpho Decano Anderlechtensi in page Brachbantensi, in peregrinatione Hierosolimitana*, & ejus in reditu obitûs & miraculorum nuntium attulisse *Vicedecano & Canonicis Anderlechtensibus* unà cum *annulo defuncti*, prout ipse ante mortem Wenedulphus jusserat.

Ad 12. Septemb. Ad Martyrologium.

Et licèt Molanus imò & Baronius B. Guidonis mortem rejiciant in annum 1112. tamen manuscriptus codex & diplomata arguunt, errorem facilè unius seculi esse.

Codex quidem in annum 1012. & festum Natalis Joannis Baptistæ rejiciens ejus elevationem.

Diplomata verò donationum consentientia.

Ad fundationem Ecclesiæ quod attinet, ea fuit ab antiquo exile D. Petri Sacellum, ad usus Canonicorum ibi sacris operantium. Ceterum percrebrescente miraculorum D. Guidonis famâ translatoque in sublimius feretrum corpore, ex eleëmosynis peregrinorum Gerardus Episcopus Cameracensis jussit illustrius, prout nunc visitur, templum exædificari. Quod in Parochiale erectum est Joanne Præposito, Adamo Decano & Capitulo Cameracensi Personatum cum decimis ad eundem spectantibus conferente.

Anno 1195.

Fundatorum Capituli primorum nomina cur ignorentur, causam affert codex vetustissimus his verbis: *Consumptis per guerras quæ dudum inter Brabantinos & Flandrenses fuerant rebus Ecclesiæ Beati Petri Anderlecht. Cameracensis Diœcesis, depost anno videlicet* 1180. *Capitulum dictæ Ecclesiæ medio Ducis Lotharingiæ & D. Walteri de Aa ipsius Ecclesiæ principalis Patroni collegerunt bona ex tunc ad ipsam Ecclesiam spectantia, &c.*

Ex diplom. munito sigillis Ducis, Archidiaconi, capituli, & Patroni.

Ceterum longo post Honorius III. donationes omnes Capitulo factas ratas habuit, & *Personas ipsamque Ecclesiam, in qua Divino* erant *obsequio mancipati, sua sub protectione & B. Petri accipit & specialiter Ecclesiam cum pertinentiis suis à Capitulo Cameracensi liberaliter concessam, &c.*

Ex Bullis dato Pontificatûs ejus anno 6.

Patroni Ecclesiæ & Collatores beneficiorum sunt Dux Brabantiæ, credo ob donationes ab Henrico Duce anno 1195. & ab ejus filio anno 1228. factas, aut etiam ob diversa privilegia & immunitates Capitulo concessas: inter quas est, ne quem teneantur ad residentiam, ut vocant, admittere, nisi in sacris constitutum.

Secundus Collator est D. Gaesbecanus, utpotè & tamquam Dominus de Walcourt, idque, ut credo, ob donationes à Waltero de Aa an. 1233. & matre ejus Mahilde an. 1175. & Lamberto fratre an. 1195. factas.

Est autem Dominium de Aa beneficium partim Gaesbecæ, & supradicti omnes se scribunt Patronos Ecclesiæ.

Tertio loco inter Collatores est Oppidum Bruxellense; nescio an quia Anderlechtenses sui fori fecit participes, an potius quia successit in jus Gentilium *de Bruxella*, quos constat è primis & præcipuis Patronis & Fundatoribus fuisse. Nominatim Walterus an. 1175. Mabildis Leonii uxor eodem anno, Leonius an. 1215. Extat tamen in Archivis emptio Dominii de Walcourt, ab Ottone de Mey dicto van Bollenbeke cum jure patronatûs trium præbendarum.

Nec omittendi qui etiam hujus Ecclesiæ Patronatu gloriantur in diplomatibus Sottenghemii. Ex quibus Oliverius an. 1207. Henricus & Ægidius an. 1225. & an. 1230. Ceterum in choro ab omni hominum & Scriptorum memoria tanquam Patroni commendantur soli Leonius de Bruxella & Walterus de Aa: & libenter crederem in hujus jus Gaesbecanum, in illius Urbem venisse.

Collegii dignitas unica est Decanatus ad Collationem Principis spectans, ea nunc fungitur D. C. Clemens Anglus Vir & doctrinâ & pietate & humanitate eximius, & scriptis editus in luce; cujus beneficio hæc ex Collegii Archivis deprompta accepta feret lector.

Op. Bruxell. Anno 1295. Ex diplom. dato Dominicâ post Invocavit, quod est apud P. de Thymo. Ex diplom. dato ipso Luciæ, quod est in libro Sanctionum.

Est amplius privilegiorum Urbanorum particeps *Superior Bruxella* Senatui Urbano olim subjecta. Sed cùm alia omnia urbem quaquaversùm cingentia ad spatium 100. passuum loca solerent commune cum oppido vectigal pendere; hujus unius vectigal solere Principi cedere diploma vetus ostendit anno 1295. datum.

Ex marmore sepulchrali & communicatis per loci Antistitam.

Hic Guilielmus Duvenvoirde Osterhouti Toparcha secundæ Regulæ D. Francisci Virginibus Monasterium suo ære struxit & dotavit anno 1343.

Cujus Templum à Matthia Episcopo Trapezuntis dedicatum est anno 1346.

Virgines funditus everso earum Cœnobio per has turbas in urbe à Senatu obtentum Monasterium Hieronimianorum habitant.

Huc

Huc etiam referenda Molenbeca ampla & latè fecundùm Sennæ Fluvii decurfum protenfa Parochia à collatione Capituli dependens.

Ex diplom. Papæ Alexandri citato fæpius.

Ceterum cùm producto urbis pomærio potior incolarum pars mœnibus clauderetur, permiffum ut in facellum urbanum D. Catharinæ fons transferretur aut veriùs communicaretur Baptifmalis cum Sacramentis, ita ut Paræcus quidem ad D. Catherinæ refideat, Vicarium interim fuum foris habens.

Ossegem. Droetabeck.

Sunt etiam Appendices Urbanæ Offegemium & Droetebeca.

Ter Elst. Extra portam Algido-montanam.

Eft denique in fuburbano Bruxellenfi *Elfenum*, ob celebre falutiferæ Crucis memoriâ Sacellum à magna hominum frequentia adiri folitum.

Bunsbecam vocat Chronicon Villarienfe.

Cujus in vicino *Pennebeca* & Ciftercienfis Inftituti Abbatia Virginalis, quam vocant *Cameram D. Virginis*.

Erat Bruxellæ ad D. Benedicti Præfcriptum vivens *Gifla* quædam, cum defiderio tamen

Chronicon Villarienfe in 46. Abb.

Ciftercienfe Inftitutum amplectendi, quod demum fub Carolo Villarienfi Abbate perfecit,

Ex Diplom Ducis per Abbatiffam mihi transmiffo.

& unà locum ab Henrico Duce ad extruendum Cœnobium impetravit anno 1201.

Quod à tenuibus, ut fit, initiis auctum pulcherrimis ædificiis exornatum nuper incendio

Anno 1588. 10. Septemb.

abfumptum eft, igne per milites regios injecto, eò quod Virginibus jam ante egreffis hofti refugium & præfidium perpetuum effet.

Ex communicatis mihi per F. Ægidium Tsiggert Confefforem.

Virgines autem, quæ centenarium tunc numerum excedebant, in urbem profugæ, per annos plures multùm cum paupertate & iniquitate temporum colluctatæ, induftriâ Barbaræ *Taffiæ* Abbatiffæ ita confervatæ funt, ut ne una quidem è tanto numero fepararetur.

Anno 1569. 27. Augufti.

Nunc autem ad fuum poftliminio reverfæ Cœnobium ruinas habitant & paulatim reftituunt & reftituuntur.

Ob. anno 1475.

Reformatio aut potius ftrictior illa vivendi regula introducta per Mariam *Smols* Antiftitam.

Præter quam fuerunt & genere & inprimis virtutibus illuftres Abbatiffæ. Elifabeth Ifcana 11. Maria de *Ligni* obiit anno 1444. Catharina Afcana anno 1475. Elifabeth de Bergis anno 1556. 34. Nunc præeft Joanna de Penin. Præter quas fuit Priorifla Anna Lalana, eft modò Maria Grimbergana Antiftitis Cameraceni foror.

Magdalenæ Comitis Hoochftratani filiæ.

Egit monacham hic nuper Maria Egmondani Comitis filia, agunt nunc Magdalenæ Comitis Hoochftratani filiæ, aliæque claro loco natæ complures.

Mortuus eft hic Capellanus Godefridus, cujus in morte Angelorum cantus exauditos refert Cantipratenfis.

Lib. 2. c. 46.

Vitam ejus I d'Affignies fcripfit ex M. S. Codice ibi fervato.

Hujus alumna fuit Aleydis de Scarebeca, Virgo, cujus fanctitatem à morte Deus miraculis oftendit.

Molanus 19. Feb. Anno 1800. die Nativitatis D. Joannis.

Hic fepulturæ locum nactus eft D. Bonifacius Laufanenfis Epifcopus, cujus reliquiæ à Cambronenfi & Altimontenfi Abbatibus nuper elevatæ funt.

Succedit fuburbanum à S. Jodoco & ejus inibi Sacello frequentibus peregrinorum votis peti folito nomen fervans.

Extra portam Lovanienfem.

Ubi magnificè Principum aliquot & imprimis Arfcotani Ducis ędes vifuntur, fontibus, pifcinis, & omni quod ad voluptatem facere poffet inftructæ apparatu.

Succedit *Scarebeca* famofo olim ornata reclufòrio, quod vitio temporis defolatum, nuper reftitutum habitatur à Virgine piiffima.

Extra portam Mechlinienfem.

Nec omittenda in fuburbano Carthufia in *Schoete* tali initio propagata. Secus viam regiam in confinio trium hæreditatum exigua quędam & amæna erat planities, ubi iter facientes ferè quiefcere folebant. Quorum ufibus Petrus de Afca fimplex fed pius agricola & quercum plantavit umbras æftivo fole maceratis facturam, & quercui iconculam Deiparæ ligneam tribus denariis coëmptum impofuit, quiefcentibus fubinde aliquid pię cogitationis daturam. Evenit, die facro Pentecoftes circa arboris cacumen ingentis lucis fplendorem à pluribus videri, &, ut fit, magnam hominum multitudinem ad famam concurrere, & eleëmofynas conferre.

Scheut. Extra portam Flandricam. Eft fub Parochia Anderlechtenfi.

Ex M. S. Rubeæ vallis fol. 315.

Anno 1450.

Ad 10000. uno die accurriffe aiunt.

Quibus colligendis cùm Joannes Anghianus Caftergatenfis Dominus Prætor Bruxellenfis Cives duos deputaffet, aucto in immenfum facro peculio Sacellum curavit erigendum, dictum vulgò D. Virginis de Gratia.

Denique cùm locus Monafterio opportunus videretur, Carthufianis è publico ftructum, & conceffa à Senatu bona extinctorum nuper feptem Fratrum facrorum.

Anno 1456.

Ubi Henricus de Loë ex Fundatore Pædagogii Porcenfis Lovanii factus Prior & Vifitator per octennium, fanctitate claruit & fcriptis. Extat ejus Commentarius in *Ethica Ariftotelis ad Nicomachum*, habentur M. S. *Sermones* & annotata *in duas Pfalmorum quinquagenas*.

Ex Corona Carthufiana Dorlandi. Tefte Boftio in Viris claris Ordinis.

Ob. an. 1481. cum 40 annis in Ordine fuiffet.

Hinc evocati aliquot ad alia alibi Cœnobia regenda, interque alios Guilielmus Apfellus hinc ad regendum Brugenfe Cœnobium vocatus. Qui pulchro opere per omnes Rhetorum flores *de D. Virgine* fcripfit.

Tefte Boftio & Dorlando. Ob. an. 1478.

Carmine etiam commentatus *fuper Oratione Dominica*, opus etiam *de Officio Marthæ*, *vitam S. Ægidii*, & *Epiftolas* eruditionis fuæ Teftamenta reliquit.

DE CANONICORUM ORDINE.

Quod ante nos liberiore ftylo Molanus fecit, id modò, quatenùs Brabantiam noftram contingit, breviter, additis quæ in rem facient nonnullis, tentabo, Canonicorum antiquitates ob oculos pofiturus.

Officii, operis, militiæ Clericalis nomen eft Canonicus, eò *quod Apoftolica vitæ Canonem fectetur*, aut *fub Canonica authoritate in domibus* facris *Chrifto ferviat*, dictus.

Verba Guilielmi Epifcopi Parifien. de Collatione Beneficiorum. Vide 14. Octob. in vita Donatiani Archid Verdunenfis l. 3. de Antiquit. Bel.

Ex fundatione Collegii Antwerpienlis patet, etiā ante 500 annos appellatos fuisse in diplomat. Canonicos.
Vide Pamelium in Cyprianum epist. 6.
In Constitutionibus editis Basileæ anno 1547.
De hoc vide Hieronymum Epistolâ ad Nepotianum.
Exemplum in fundatione Præbendarum Bruxellensium.

Nomen præcisè, quando inditum, nescio; probabile est, cùm Apostolicæ & communis vitæ olim omni Christiano communis fervor tepesceret, adeoque ex Clericis plurimi essent sibi viventes, qui priscæ sanctitatis tenaces cum Episcopis vivebant, Canonicos cœpisse nuncupari. Qui ad *Clericatum* accedunt, quod nos vocamus *Canonicam* vitam (ait Carolus Magnus) volumus, ut illi *Canonici* secundùm *Regulam suam* vivant, & Episcopus illorum regat vitam, sicut Abbas Monachorum. Ubi nota, Clerici nomen olim generale omnibus ad Ecclesiæ sacra munera assumptis, propriè Canonicis attribui, utpote peculiariter in sortem Dei ab Episcopo assumptis.

Tertullianus in Apologetico.

Qui, *quòd unum Patrem Deum agnoscerent, unum spiritum biberent sanctitatis, de uno ignorantiæ utero ad unam lucem expiraverint veritatis*, olim commune omnibus Christianis *Fratrum* nomen multis seculis retinuerunt.

1. Vide in Nivellensibus.
2. Sic S. Gertrudis Canonicos appellari invenies.
3. Sic loquitur Henricus Dux in donatione Geldomenli anno 1211. nostro Capitulo facta.
4. Ita lego in donatione de Lake & illa Ultrajecti duobus Capitulis facta ab Ottone I. an 944.
5. Godebaldus Episcopus in donat. villæ de Medenblica sic Canonicos Cathedralis Ecclesiæ vocat.
6. In fundatione Altaris S. Andreæ anno 1164 sic nostri Canonici vocantur.
7. Apud Zozomenum l. 6. c. 11.
8. Pius V. in privilegio Canonicis Lateranensibus dato.
Possidone teste de vita supplicum quem laudat l. 2, c. 16. Eusebius.
In sermonibus duobus de communi vita Clericorum.
De vita contemplativa c. 2. & 9. usque ad c. 15.
Ad quæstiones Augustini Angiorum Episcopi
Vide de his Augustinum.
* De his Cyprianus epist. 54. Concilium Aquisgran. c. 112. Vide id à Molano probatum in Tractatu de Canonicis.
Ex Synodo Moguntinæ Decretis tomo 3. Concil. c. 9. & Treverensi Concilio c. 21. & Aquisgranensi c. 117. quibus adde Decretum Leonis IX. causa 12. q. 1. & Alexandri II. distinct. 32. cap. Præter hoc.

Ita *Fratres* [1] *S. Rumoldi*, addito Divi Tutelaris nomine; *Fratres* [2] *Nivellæ Cœnobii* expresso urbis nomine; [3] *Fratres Conventûs S. Petri in Lovanio* utroque addito; [4] *Fratres in duobus Monasteriis Salvatoris nostri & Beatissimi Martini*; & iterum [5] *Fratres Ecclesiæ aut Pontificalis Cathedræ S. Martini* aliter specificato officio; & denique *Fratres* [6] absolutè pro Canonicos leges appellari.

[7] Ne verò quis miretur Canonicalem vitam *Apostolorum Ordinem*, & B. Augustinum *primum* [8] *Apostolici Ordinis reformatorem* appellari, sciat non aliudè posse nec debere peti vitæ hujus (à qua, proh dolor! nimium quantùm declinavimus) initia & exemplum. Ut enim nemini dubium quin communem cum Clero & ampliùs cum aliis Christianis vitam egerint, ita neminem in veterū scriptis versatum latere potest, idem statim post Christianos plures observasse, inprimis autem Episcopos, qui justum ex Clero numerum habere satagebant, quibuscum & . itam communem & disciplinam juxta præscripta Apostolorum haberent, quosque in suæ functionis curarumque partem assumerent. Testis in Africa Augustinus, in Galliis Prosper, Romæ & in Anglia Gregorius. Ceterum non uno omnes modo vixerunt, utpote alii ab Episcopo, cui suberant, sustentati, alii pro sua qualitate aut necessitate * *Sportulas* accipientes, puta panes, pulmentum, partes eleëmosynarum, &c. Inde *Sportulantes Fratres* Cyprianо Ep. 66. vocantur.

Hoc etiam observa, non indifferenter nec nisi cum dimissoriis Episcopi & commendatitiis (quas *formatas* vocabant) litteris aliquem in Canonicum solere assumi, assumptos sub obedientia Episcopi *dormitorio, refectorio communibus, victu & vestitu juxta facultates Episcopi* honesto & eodem omnes usos, *lectionem matutinam & mensalem* habuisse, claustro, unde egredi non liceret, conclusos, ut ex Canonibus Conciliorum liquet.

Et quamvis voto triplici religionis solemni instar Monachorum se non obligarent, tamen paupertatem utpote nihil proprium habentes: castitatem, utpote loco mulieribus inaccesso, & mixtis juniorum seniorumque lectulis simul cubantes: obedientiam, utpote ad nutum Episcopo aut ejus Vicario parentes servarunt. Canones sive regulam habebant ab Apostolis, Conciliis, Pontificibus præscriptam diversisque auctam temporibus, & pro ratione temporum & locorum in unaquaque Diœcesi mutatam formatamque. Hæc in Synodo & aliàs sæpius legebatur, & quotidie tempore Primæ unum caput regulæ post Martyrologium & memoriam defunctorum.

Vide Molanum
Possidius c. 26. de S. Augustino.
Id probatum Molano l. 1. c. 18. ex Hieronymo & aliis.
Vide Constitutiones Caroli Magni de quibus supra.
Ita factum in Synodo Rhemensi anno 813. & vide c. 8.
Vide Molanum c. 14. de Martyrologio & Statutum 9 Concilii Moguntini.

Regulam si quis transgressus esset, in quotidiano illo Capitulo coram Fratribus sui erat accusator & ab Episcopo aut Decano castigabatur pro suo demerito & delicti qualitate. Pœnæ erant *genuflexiones*, vigiliæ, jejunia *quadragena*, id est 40. *dierum in pane & aqua pœnitentia, disciplina*, id est dorsi ad flagrum excipiendum nudatio, *carcer*, id est *locus intra claustra*, in quem magni facinoris rei detrudebantur.

In Regula S. Augustini.
Burchardus l. 19. c. 5. Cantipratensis l. 2. Apum c. 39. Synod. Moguntina c. 134.

Habitus veterum Canonicorum quis fuerit, difficile foret definire. Accuratè probat Baronius, Clericos non atro aut candido sed violaceo colore amictos. Hoc certum est, alio planè vestitos fuisse modo quam erant monachi, citra tamen luxum & sordes honestè. Et quidem in Belgio toga oblonga à bellatoribus quales olim omnes ferè nigrâ vulgo, & nobilitate quæ olim semper coloratis aut picturatis utebatur, separat; linea, & qualis olim ab Episcopis & ei cooperantibus legitur usurpata, officii Canonicos sui jubet meminisse qui Senatores Ecclesiæ & opitulatores Pontificię solicitudinis sunt, semperque fuerunt. *Almutia* verò quas alii bessas vocant, & scio interpretari in testamento quodam in Archivis nostris BONTE MUTSEN, id est pellicea pilea, haud dubiè non ab amiciendo dicta aut nota sunt, sed ex eo quod humilitatis quâdam specie caput suum eis obvelabant. Quo spectat illud Concilii Decretum jubentis Canonicos *Ecclesias ingredi Byrreta sive Almucias tenentes*. Hiemalis verò vestis quam lacernam nigram cum cucullione vocat & describit Baysius, veteris pallii quo Christianos omnes communiter usos constat, vestigium est.

Ad annum 391.
Inde hodieque Antwerpiæ & alibi violaceis biretis utuntur Canonici.
Ex Concilii Aquisgran. c. 125. certò patet. Ibidem cap. 124. Ex Regula Augustini c. 22.
Ita Effraim S. Basilium stolatum & Clerum ejus vidit candidiferum.
Concilium Tridentinum Sess. 24 cap. 12.
Radulphi Corsbout Decani anno 1389. qui duo legavit talia.
Goropius dicta vult quasi ALOSMUTSAN, id est vetera pilea; alii reticula ab ALMOSSIS, id est eleemosyna derivant.
Baysius de re vestiaria c. 36.
Vide l. 3. Clem. titulo 10. de Statu Monachorum.
Basileensis Sess. 21.
Vide Tertullianum de Pallio.

Atque hæc quidem est prisca illa Canonicorum & Apostolica vita à qua lapsu temporum planè plenèque recesserunt, Treverenses quidem sub Theodorico, Colonienses sub Philippo, Leodicenses sub Alberone, Trajectenses sub Godebaldo, Cameracenses sub...... Atque hos utpote capita brevi alia per totam Brabantiam Collegia secuta se in libertatem vindicarunt.

Trithem. in chro. ad an. 975. chron. Coloniense sub annum 1170.
Sub annum 1140.

Et quamvis zelo pietatis ducti tam Antistites quàm inferioris ordinis Ecclesiastici conati fuerunt noxiam sæpe licentiam tantisper coërcere, tamen numquam in Brabantia bellis frequentibus occupata aliquod operæ pretium fecerunt. Hoc

Vide c. 20. vitæ S. Wolfangi quæ est 31. Octo. & Lamberti le Begghe Leod. sub Radulpho concionantem quam 3. Fredericus Lumnius fusè descripsit anno 1130.

Hoc non prætereundum, tempore quo & Nivellenſes, & Bruxellenſes, & Antverpienſes, & quod puto Mechlinienſes Canonici à veteri Instituto recesserant, nostræ Ecclesiæ Fratres in antiquo perseverasse, quibus *Dux ad communem refectionem decimam Geldonienſem legavit.*

Anno 1210. Ex diplom. Ducis Henrici quod exſcripſit Molanus l. 1. cap. 2.

Ab hac ſeceſſione de communi vita ad privatam neceſſariò ſequitur etiam onerum quæ olim indiſcreta erant & indiviſa, partitio: onera voco quæ vulgo honores putamus, ut ſunt Paſtoris, Theſaurarii, Cantoris, Scholaſtici &c.

DE DECANATU.

Exodi 17.

NOmen & exemplum Decanorum à Moyſe, quamvis temporibus primitivæ Eccleſiæ cum Epiſcopi per ſe vigilarent incognita, poſteriùs tamen innotuerunt tam in [1] heremo quàm in [2] Monachorum & [3] Clericorum Collegiis. Eligebantur autem ſi major eſſet congregatio & neceſſe foret Abbatem partiri onera ſua, & præerant Decaniis ſuis plures in eodem Cœnobio.

1. Caſſianus l. 4. cap. 7.
2. Benedictus Reg. c. 21.
3. Auguſtinus l. 1. c. 31. de Moribus Eccleſiæ contra Manich.

In Belgio & Brabantia noſtra quid de Decanis olim fuerit, necdum plenè ſcio, eo quod necdum licuerit Leodina, Trajecti & Cameracenſia Archivia excutere. Ceterum hoc conſtat, ſemper, ex quo Decani hìc eſſe cœperunt, fuiſſe Caput Collegii, Paſtores inferioris Cleri, animarum curam habentes.

Molanus putat Lovanii & alibi ſeniorem Canonicum Decani munere functum ante annum 1100.

Ita definit Lateranenſe Concilium c. 3. & Tridem. Seſſ. 24. c. 12.

Qui adeò Capitulum, ut loquimur, indicere, contra Canones aut Regulam peccantes corrigere, nullius tituli aut perſonæ habitâ ratione, ſolet. De quo eſt memorabile exemplum apud Cantipratenſem l. 2. c. 39. de Decano Rhemenſi, qui Henricum regali ortum genere, tum quidem Archidiaconum ſed electum in Catalauno Epiſcopum, eo quod ſine habitu Canonicali funus Alberti Leodiorum Epiſcopi proſequeretur, convocatis Canonicis flagro ſubjecit.

Quod exſcripſit Molanus l. 1. c. 22.

Ubi neſcias quid mirari magis conveniat, an electi humilem patientiam, an Decani zeloſam audaciam. Jam verò quòd in Brabantia Decanum ſacris operantem præire ſolet Virgarius pedum ſive ſceptrum argenteum præferens in ſignum & Dominii quod penes Capitulum eſt, obſervo ſic ſatis antiquum eſſe, niſi quòd ex Clericorum inferioris ordinis aliquem id muneris habuiſſe colligam ex veteri computu.

In Archivis noſtris vocatur Baſſinatius voce ex gallico corrupta.

BRUXELLÆ

Natales ſuos debent.

BEatus Arnulphus Cornibout converſus Villarienſis. *Ob. an. 1129. Vide Genapp...*

Giſla Fundatrix Abbatiæ Camerenſis. *Vide ſuburbanum Bruxellenſe.*

Joanna in Parco Dominarum, Gudula in Florida Valle ſanctitate celebres, aliæque de quibus Cantipratenſis.

Henricus & Joannes Canonici ſanctitate & ſcriptis noti.

Anthonius Philippi Boni primogenitus anno 1430. *Heuterus l. 4. Meteras.*

Margareta Burgunda anno 1479.

Maria Caroli quinti ſoror anno 1505. *Guicciardinus. Diarium Opmerii Trithemio teste.*

Altera Maximiliani conjux.

Mortui Bruxellæ Catherina Caroli Francorum Regis filia Caroli Audacis uxor. *Heuterus l. 4.*

Itemque ex Gubernatoribus Patriæ Erneſtus Auſtriacus Rodolphi II. Imperatoris frater. *Anno 1595. Mercurius Gallo-Belgicus.*

Denique Luduvicus Requeſius Commendator. *Appendix Sinii. Anno 1576. Ob. an. 1506.*

Produxit etiam Bruxella Theologum Ægidium Fabri Carmelitam eruditum. Juriſperitos Hieronimum & Adolphum vander Noot Cancellarios Brabantię. Variè doctos, Jacobum Tay Præſidem Trium Linguarum peritiſſimum. P. Numannum qui urbi à ſecretis eſt & varia edidit poëmata. Borchium à ſecretis ſimiliter. Bochium Antverpię à ſecretis, feliciſſimum quod ſcriptis prodit Poëtam. Adrianum Ludimagiſtrum cujus plura vidi manuſcripta poëmata. Equites Bello claros Patriciis inſertos per nuptias familiis edidit Bruxella. Ex *Clutringis* Joannem Gallicanæ Brabantiæ Balivum in bello Baliacenſi clarum. Itemque Joannem Toparcham Marchianenſem vitâ functum. Ex *Tſerclaeſiis* Everardum libertatis Bruxellanæ vindicem. Venceſlaum rebus in Pruſſia geſtis clarum. Ex *Heetveldiis* Sigerum in bello Juliacenſi celebrem. Nicolaum, Petrum Equites.

Trithemius. Ex Guicciardino. Anno 1410. In Codice Lovanii Carthuſiæ. Divæus l. 7. Anno 1171. Anno 1151. Anno 1356. Ex monum. in Ouderghem. Vide hiſtoriam noſtram. Anno 1426. Anno 1371. Caſtergateni nominatur.

Denique obſervo ad 300. nominari claris hinc natalibus ortos & in ſacram diverſo tempore profectos militiam. *Ex monumento apud Carmelitas*

Ulterius docet Conſularium & Senatorum index, nunquam ſine Equeſtris ordinis aliquot viris fuiſſe Senatum.

Cives ſunt opulenti & magno numero ad multa nimirum millia.

Et ob frequentem exterorum adventum diverſarum linguarum periti.

FINIS

PRÆFECTURÆ

Sub Bruxella.

PRÆFECTURA MERCHTEMENSIS.

Merchtem.

MERCHTEMUM inter nobiliora Brabantiæ municipia recensitum ante annos 400. & sigillo vetus castrum præferente diplomata muniviſſe ſcio.

Nundinas ſuas habet ..... & forum ..... Fuit, & eſt diverſorum nobilium peculium, ſupremæ autem juriſdictionis honorem à Rege obtinuit pronuper Petrus Pipenpoy, à Pipenpoyis autem noviſſimè emit Emanuël de Lalaing Marchio de Renty, nunc opinor ad Principem rediiſſe.

Anno 15[?]1. Ex Codice feudorum.

Anno 1550.

Ceterum Gentiles de *Pipenpoy* antequam jus gladii à Rege obtinerent, curiam inſignem cum Dominio habebant emptam à Vander-Nootiis per Joannem à Waltero, cujus majores ab annis ampliùs 200. poſſediſſe eam obſervantur.

Anno 1547. Liber feudorum fol. 48.

Hic obſerva, morem ornandi ſumma turrium ſacrarum Cruce *&* Gallo *à Gothis eſſe, quibus id inſigne bellicum fuit.*

Denique nomen Gallicum noſtris uſitatum *Eſcuier*, quod *Scutiferum* ſive *Armigerum* ſignificat (erat Armiger proximus à Milite, id eſt Equite, gradus) non à *cuyr*, quod Gallis corium ſonat, quia coriaceis ſcutis uſi fuerint, derivatum; ſed à voce Latino-Gallica *ſcuria*, quæ ſtabulum ſignificabat. Lex Salica teſtis eſt. *Si quis* (inquiens) *ſcudem* (vide unde Belgicum *cudde*, quod gregem ſonat, veniat) *cum porcis ſcuriam cum animalibus aut ſimile incenderit, &c.*

Titulo 18. art. 3.

Jetta, cedente Rege, accepit ſummæ compotem juſtitiæ Dominum Cornelium VANDER EYKEN, à quo Toparchiam emit Joannes de Marſeylle.

Anno 1558.

Anno 1588.

Res ſacra hujus pagi dependet à Præmonſtratenſium Abbatia, cujus hoc eſt Encomium.

Vulgo Diligem.

ENCOMIUM ABBATIÆ JETTENSIS.

In calamo eſt carmen, amor eſt mihi cauſa canendi,
Quo ligat affectum Candidus Ordo meum.
In vultu dolor eſt, amor eſt mihi cauſa dolendi,
Alba videns nigro tecta colore tegi.
Spes tamen eſt animo ſperandi, amor eſt quoq; cauſa,
Reſtituenda brevi, quæ cecidêre, videns.

Inſignia Cœnobii Pellicanus aureus.

Diligam te DILIGEM & mecum quicunque Præmonſtrati candorem, Auguſtini fœcunditatem, Norberti fructus, ſerius Indagator aliquando æſtimavit. Hic ſcilicet locus eſt ubi Bruxellenſis Comitatus nobilis munificentiæ ſuæ teſtamenta; quò alia quaquaverſus ejuſdem Inſtituti Cœnobia lectiſſimos ſui gregis Paſtores ſubmiſerunt; unde ad aliorum Cœnobiorum gubernacula plures evocati. Teſtes Joannes *de Beer*, Godefridus *Danys* aliique in Præpoſitos Vallis Liliorum aſſumpti, Joannes *de Puteo* ad formandos in Præmonſtrato Tyrones & Novitios accerſitus.

Ob. an. 1500.

Teſtis Reginaldus Polus Angliæ decus, & Patrum Purpuratorum Romanæ urbis Lumen, Julii III. Legatus, qui non tam amœnitate, quàm quiete & reverentiâ loci oblectatus hoc Cœnobium & exilii & legationis tempore hoſpitio ſuo dignatus.

Anno 1554. Hinc indulgentiæ Jettenſis Eccleſiæ perpetuò duraturæ per populum impetratæ.

Sanctitatem loci non uno titulo commendatum ire poſſem, eùm & Religioſorum integritas, & glorioſi Martyris Blaſii Reliquiæ per Joannem Ducem ex Anglia huc delatæ & frequentibus claræ miraculis omnibus fecerint commendatiſſimum.

Sed ſuperſedeo pluribus, & quod inſtituti mei eſt, Cœnobii antiquitates percurram.

Fundamenta Monaſterii jecit Inclytus Eques Onulphus Dominus de WOLVERTHEM, ſed Monaſterii Regularium S. Auguſtini, ſub Waltelmo Priore. Qui cum ſuis non multò poſt & Habitum & Reformationem Præmonſtratenſem amplexus eſt, advocatis è Truncinio Religioſis formatis.

Anno 1140. Ex Bulla Eugenii III data an. 1147. hanc mutationem confirmante.

Fundatores primarii pręter ſupradictum fuerunt Henricus Dux, Oliverius de SOTTENGIEN Eques, Goſwinus de SAVENTHOM, itemque Guilielmus filius Nicolai de DIELIGEM.

Anno 1127.

Anno 1128. Ab hoc nomen putant Cœnobio inditum.

Templum dedicatum ab Odone Cameracenſi Epiſcopo inſcriptumque Virgini Matri & Evangeliſtæ Joanni. Planè ut omnia & nomen & inſignia & horum Divorum conjunctio amorem referant.

Anno 1115. 10. Kal. Octob.

Eccleſiam Abbatialem tertius Abbas, — Sub an. 1178.
Cœnaculum quintus perfecit. — Anno 1190.
Dormitorium Abbas decimus. — Sub an. 1240.
Odeium exornavit decimus tertius. — Anno 1270.

Supellectilem ſacram quantivis pretii vigeſimus octavus Cœnobiarcha reliquit.

Anno 1440.

Infulas trigeſimus quartus Archimandrita impetravit.

Anno 1510.

Cœnobium per has temporum injurias flammis prædiſque exhauſtum trigeſimus nonus, qui nunc præeſt, reſtituit.

Hiſtoriam & res geſtas Cœnobii quartus Prælatus congeſſit.

Lectorem S. Theologiæ modernus Lovanio advocatum ſuis Canonicis primus curavit.

Omnium nomina hæc ſunt: Waltelmus obiit anno 1139. Vir pientiſſimus. Hillebrandus, Theodoricus, Henricus è Truncinio evocati. Sigerus, Wennemarus, Egericus, Amelius Aver-

Averbodio, Henricus Lauduno accersiti. Gervinus, Daniël Ninoviæ, Walterus Grimbergæ professi. Godescalcus cujus obitus notatur ad annum 1272. Onulphus Ninoviâ, Ægidius Truncinio missi. Henricus hìc, Gerardus in Parco Religiosi. Petrus, Eustathius, Joannes Craene, Joannes Crupelant mortuus an. 1338. Theodoricus an. 1365. Joannes de Ascha anno 1377. Nicolaus de Herent anno 1383. Joannes de Middelborch an. 1406. Gisilbertus Lupus an. 1424. Joannes Jacobi huc ex Viridis Vallis Professo amore regularis disciplinæ delatus. Wilhelmus Craes, Joannes de Quercu, Joannes de Lennike, Rolandus Pyquet, Rolandus Sanders è Truncinio vocatus, Petrus vander Sypen è Grimberga obiitque an. 1512. Cornelius vander Goes è Middelburgensi Cœnobio accitus obiit an. 1530. Joannes de Tengerle obiit an. 1538. Joannes de Puteo obiit an. 1540. Arnoldus Mahieu obiit an. 1574. Levinus van Couwenberge obiit an. 1603. Martinus Heckius Tessenderloënsis nunc præest, Vir industrius & prudens, trubulentis hisce temporibus inprimis necessarius, cujus beneficio hæc ex monumentis & archivis Cœnobii mihi transmissa sunt.

Op-Heembeeck. Neer-Heembeeck. Paludem domesticam sonat.

Ab hujus Abbatiæ Archimandrita Curatorem animarum accipiunt hujus Præfecturæ pagi *Jetta*, de qua Supera *Heembeca* utraque *Supera* & *Infera*. Ubi S. Landrici Abbatis, cui Gallus appingitur, celebris est veneratio, & ejusdem in vicino fons febricitantibus sæpe visus afferre medelam, juxta palatium pronuper à Domino de Moriensart extructum.

Wolverthem. Domum luporum sonat. 1. Ejusdem nominis in Germania locus est. 2. Domum inferam sonat. 3 Domum murium sonat. Anno 1564.

Et denique *Wolverthemium*, quod cum appendicibus [1] Imbda, [2] Neerhemio & [3] Muesingemio &c. nuper Toparcham cedente Rege acceperat Henricum de Merode.

Fusius hæc apud Molanum c. 36. l. 2.

Hìc insero Matricularium *genus dignitatis Ecclesiastica fuisse, & sub se habuisse* Custodem *sive* Fossarium, *quem Onuphrius* Mansionarium *vocat & matricula ab eo servabatur, cui inscripta omnium parochianorum nomina: de quo latiùs Concilium Agathense. Apud nos certè eum morem obtinuisse constat, & equidem vidi Hogardiæ & alibi veteres indices quibus inscripta omnium Parochianorum nomina.*

Adde duo in Brabantia tempora, cùm nobilitas cœpit multis locis gaudere jure gladii; interveniente nimirum certa pecuniæ summa Princeps tamdiu supremæ jurisdictionis honorem indulgebat suis clientibus, donec eandem refudisset. Id factum sub Rege Castiliæ & Hispaniarum post annum 1505. & 1550.

Subcensentur huic Præfecturæ pagi aliquot, quos partim beneficio Ducis Grimbergani Barones, partim beneficio Grimberganorum alii possident. Primi generis sunt *Ossalia Petrea*,

Steen Ussel. Lippeloo. Liseel. Malder.

Lippelemum, *Lisalsa*, [a] *Malderia* } Affligimiensis Abbatiæ Ecclesiæ.

Veniente in juris & dominii communionem Principe.

[a] Modium sonat mensuræ frumentariæ genus.

Ubi diversa à diversis privatis castra, prætoria, ædificia ad voluptatem & opum ostentationem conspiciuntur, alibi recensenda.

Secundi generis est *Blaesfeldia* Personatus ab antiquo.

Blaesvelt. A campo & flore nomen derivatur.

Prantiorum jam diu peculium, de qua alibi magis ampliter.

Hìc observa Canonicos nomen suum non à proventu sive Canone annuo habere, sed à Regula; quia nimirum à Canone annuo Canonicarii non Canonici dicuntur. Inde apud Cassiodorum nomina Canonicarii Thuscia, & *Venetiarum. Nec sanè in Brabantia nostra Canonici minores à proventibus tantùm dicuntur, cùm & minores sint tempore, & institutione, & dignitate, quia aliorum Vicarii, eandem tamen olim cum majoribus legem & disciplinam subeuntes, ideoque Canonici æquali titulo nuncupati.*

Ne quis putet novum esse in insignibus fœminas nostrates formâ rotundâ, viros formâ scutum referente uti, noverit etiam ante annos 400. ejus rei exempla haberi, non quidem ubi rotunda, sed ubi triangulari forma sua gentilitia arma aut ferebant, aut imprimebant.

Exempla sunt in Valle Ducis, & Grimbergæ.

Restant *Cobbegemium*. Cobbeghem.

Wemmelsa Abbatiæ Grimbergensis. Illud Wemmelis.
cum ampla potestate Dominum concedente Principe accepit Jodocum *Oyebruganum*. A Anno 1561.
quo per redemptionem venit Toparchia ad Lamoralem *Landas*, & denique ad Wilhel- Anno 1598.
mum de Coultereau. Anno 1600.

Hæc ab omni hominum & scriptorum memoria fuit penes inclytæ stirpis Tayos acquisitum à Duce peculium virtutis merito in expeditione sacra exercitæ, auctum nuper sum- Anno 1559.
mâ jurisdictione, insigni ornatum prætorio.

Rellegemium (plures sunt hujus nominis pa- Anno 1571.
gi) Wemmeliæ appendix, Joannem *de Coultereau* accepit Dominum habuitque Ascanos deinceps Toparchas.

Selleka sacri profanique juris Gandavensis, Zellick.
quorum illud quidem ex dono Cameracensis Episcopi obvenit, hoc per Clarissimum Viglium *Zwichemium* Præpositum D. Bavonis à Anno 1559.
Rege emptum Capitulo relictum est. Anno 1577.

Hìc observa Monachorum olim humilitatem, qui licet Abbatiali dignitate ornati, tamen in diplom. absolutè se Abbates non scribebant, nomen istud Paternitatis sibi non arrogantes. Ita inter Pramonstratenses se scribit Hescebo Dei miseratione dictum Abbatem de Grimberges. *Inter Benedictinos* Erluinus humilem ministrum S. Petri Gemblacensis. *Inter Cistercienses* Gerardus humilem Abbatem Villarii.

In permutatione quadam anni 1271. In diplom. quodam anno 1009. In diplom. anno 1187.

Libet hìc tantisper excurrere circa nomen & dignitatem Conestabuli, quæ licèt in Braban-

tia

tia non sit in usu apud Principem, est tamen in omnibus oppidis notum nomen, & apud Romanos in usu fuit, cum legamus & Justinianum infensum Belisario eum *Comitem Stabuli* creasse, & constitutum in Palatio Græci Imp. unum aliquem *Megalos Conestabulos* dictum. Sub Francis eam dignitatem è primis fuisse docent Aymonis verba. Lendegisilus, inquiens, Regalium Præpositus equorum, quem vulgò Comistabilem vocant, quemque Rex ei præfecerat expeditioni &c. Idemque de Carolo Magno legis, qui Buchardum Conestabilem maritimæ expeditioni præfecit. Inter Palatinos & Domesticos Regis fuisse testantur diplomata, ubi sæpiùs ultimo loco, semper tamen aliquo inter testes subscribit *Constabularius*. Interjecto autem tempore eò potentiæ hoc nomen evectum est, ut tota justitiæ bellicæ summa Connestabulo committeretur. Nec omittendum, olim præter illum Regalem, de quo hactenùs, plures eo nomine fuisse vocatos, ita ut vulgò apud Poëtas aut veteres Chronicos *Constabiliatus* pro turma aut cohorte militum sumeretur. Ad nos quod attinet, nobilior civium pars solet in Sagittariorum aliquot Collegia dividi, quæ olim, antequam mercenario milite Dux uteretur, instar Prætorianorum, & è custodia Ducis esse solent. Singula autem habent suos Conestabulos, hodièque & illos ex præcipuis & primi nominis. Nec dubito, quin hi olim in militia nostrate quid simile Franciæ Conestabulis habuerint.

Turonensis l. 3. cap. 38.

Teste Cedreno.

Exempla plura vide apud Faucetū l. 2. cap. 7.

Superſunt Archiëpiscopi Mechliniensis utpote Abbatis Affligimiensis Ecclesiæ, *Osselia* & *Hamma*, illa Episcopi denique *Bevera* & *Bollenbeca*. Hæc Forestanæ Abbatissæ obnoxiam habens Ecclesiam. In quibus hanc Præfecturam concludo.

OSSELEM. HAMME.

PRÆFECTURA RODENSIS.

NOmen hæc Præfectura habet à Rodio cis Halsebergam amplo olim & divite Pago. Quem scio inter municipia Brabantiæ sanctionibus subscripsisse non semel.

Nominatim anno 1171.

Et turrim vetustam insignium loco habere.

Rodenses autem illi qui in bello Grimbergano nominantur, hinc esse non dubito.

Anno 1591.

Maria Nancia Wittemia cœpit supremæ jurisdictionis titulo frui, & fruuntur hæredes.

Præfecturæ Rodensi subcensentur, quæ sequuntur loca.

WATERMAEL ab aquis verum sortitur nomen. Dominum nuper accepit supremæ jurisdictionis compotem Petrum VANDER NOOT: cui appendicis loco subjungam diversi sexûs Monasteria duo cum suis pagis.

Anno 1119.

OUDERGEM (senum domum sonat) ubi Virginum D. Dominici Instituta sequentium Henricus III. Dux & Adela ejus conjux Cœnobium extruxerunt; ubi nobilium plurium monumenta visuntur & Virgines genere & sanctitate illustres vixerunt.

Sub annum 1260.

RUBEA VALLIS, Regularium S. Augustini Prioratus. De quo hæc pauca.

ENCOMIUM RUBEÆ VALLIS.

ET vitæ & belli color est rubeus; & humilis & tutus locus est, vallis, ut ex fortuitò imposita nomenclatura occultum eruamus mysterium. Vivitur hic Christo, pugnatur cum antiquo serpente; & quanto profundior in Religioso humilitas, tanto tutior Monasteriis conservatio; quo remotior à mundi fastu, hoc cœlis propinquior. [1] Prœviderat illud æternâ dignus memoria [2] Guilielmus Daniëlis ad Divæ Gudulæ Bruxellensium sacellanus, frequenter in Soniæ [3] recessus se conferre solitus colloquii & pietatis ergò, nec contentus donec idem cum Instructore suo Ægidio Oliverii vitæ genus amplexus, adhibito ad usum ministerii Laïco Fratre, seculo nuntium misit. Nec multo post animo majore felix hæc Anachoretarum trias cœpit & [4] Sacellum ad rem divinam & habitacula novem aliis in vitæ & Religionis societatem recipiendis extruere, ut hierarchiæ adinstar Angelicæ, æquali cum purissimis illis spiritibus, ut numero ita & contentione assiduam Creatori suo Hymnorum & mentium repræsentarent modulationem.

Nomen vulgo inditum ob rubricatos parietes & ad distinctionem viciniæ Viridis Vallis.

1 Ex M.S. Rubeæ Vallis fol. 503. ubi initium Cœnobii habetur, & Chronico Bethl. fol. 1. & Chron. Windesemensi.

2 Natus erat in Boendaele.

3 Vocabatur reclusorium vulgo BEUGERHUS CLUSE.

Ex literis Joannæ Ducissæ quæ locum dictum Benedein de C'abotshorre eis dedit, quò Clausam ante hac in loco dicto 'T CALVEBERNESELE habitatam transferrent.

4 An. 1368. Consecratum an. 1389. Festo Decollationis S. Joannis à Jacobo Croacensi Episcopo.

[5] Et denique regularis observantiæ amore ducti D. Augustini Institutum amplexi, authoritatem faciente Cameraceno Antistite, Guilielmum Priorem acceperunt. [6] Juncti Capitulo Viridis Vallis instituto per Episcopum, [7] uniti Windesemiensibus non multò post, [8] claustri perpetui votum amplexi anno post fundationem 98.

Ex literis consensus Vicarii Robert. Camerac. Episcopi, quæ sicut & superiores in Cœnobio habentur, & Abbatissæ de Oudergem in cujus patronatu locus erat.

5 Anno 1373. Januarii 28.

Ex literis Joan. t'Serclaes Archidiaconi Hannoniæ, qui jussu Episcopi ordinem & habitum eis dedit.

Hæc arbor est fœcundis Guilielmi manibus plantata, quam ex fructibus licet cognoscere & æstimare, fructibus doctrinæ & sanctitatis. Doctrinæ quantum se dederint, Arnoldus Buderick ex Prothonotario & Bonifacii IX. Papæ Legato Monachus & Joannes Gielemans testantur, quorum ille sacris profanisque litteris, solutâ & vinctâ oratione, æquè instructus Odarum de laude Dei libros duodecim, Tractatus in Psalmum 70. tredecim, aliaque multa scripsit opuscula. Hic viginti & ampliùs ingentia manu descripsit volumina, quorum partem ego cum voluptate & admiratione vidi & legi. Sanctitate primos novellæ plantationis colonos ferè omnes claruisse observo. Prophetico spiritu Winandus quidam cocus, & Gielemans de quo suprà, claruerunt. In hujus etiam divina peragentis manu visus puerulus, in capite Joannis cujusdam qui *Sapientia* cognominatus immensum fulgure lumen sæpiùs observatum.

6 Anno 1402. Chron. Bethlemiticum art. 6.

7 Anno 1411. Idem articulo 27.

8 Anno 1447. Festo Innocentum. Idem l. 4. art. 8.

Ob. an. 1455. Epitaphium ejus adhuc extat.

Joan-

Joannes *Staekenbroeck* ob vitæ innocenter actę opinionem assumptus, qui Cœnobium Paradisi juxta Romers-walam Zelandiæ fundaret formaretque. Arnoldus supranominatus ad Elzingemii juxta Aldenardam fundationem promovendum electus. Sed intranea esse hæc quis dixerit: addam Antistitis magni testimonium, Cameracensem intelligo solitum frequenter sine Comitibus ad audiendum Guilielmi BROECKE Prioris tertii Sacrum adventare, & peractâ re Divinâ, nemine salutato Bruxellam redire. Dicebat enim se sanctissimi in Brabantia hominum precibus excitari.

Ab an. 1578.

Monasterium per has turbas lòngo tempore desertum, Religiosi Bruxellam delati rem divinam hactenus in Sabulonis Ecclesia aguut, Priorem nunc habentes Ordini toti prçfectum, qui Capitulum generale à 30. & amplius annis prætermissum Lovanii celebravit.

Anno 1505.

Watermaliæ ad & ni fallor, subjacet BOETSFORT, ubi Ducale nemus & statio ardearum.

Vulgo HALSEBERM. Ex Molano & M. S. Rubeæ Vallis fol. 311.

Alsenbergæ pagus ob Deiparæ cultum & frequentia miracula celebris. Cujus templum tradunt D. Elisabetham Regis Hungariæ filiam permittente Duce, loco ab Angelis designato extruxisse, & amplius monitas, quarum fundus erat lino viridi consitus, à cœlo virgines Virgini Matri eundem obtulisse optantes solùm tantisper differri dum linum maturuisset. Quod præter naturæ ordinem postridie factum compererunt & filum sericum expansum ea longitudine quæ templi futura erat.

Anno 1210.

Ulterius Joannem III. à Saracenis captum, addunt liberatum voto concepto se chorum templi perfecturum. Quod facere cœpit consummarunt hæredes.

Sub anoum 1310.

Dominium supremum hìc ut in pago Rodensi Maria Nancia Wittemia à Rege obtinuit.

Anno 1591.

Adjacet Alsbergæ Prioratus Regularium Canonicorum. Initium Prioratus septem fontium in Zonia. Ecce elongavi fugiens & mansi in solicitudine, cecinit David, cogitavit Ægidius de *Bredycke* Presbyter. [1] Qui cum septem Fratribus relicto Bruxellanæ urbis & orbis universi contagio novum cœlo ornamentum, mundo intulit lumen; & tamquam lignum quod plantatum est secus decersus aquarum fructum dedit in tempore opportuno. [2] Indulto Joannæ Ducis locum habitationi & quieti convenientem circa fontium septem scaturigines obtinuerunt, Episcopalis [3] Vicarii permissu & habitum & Regulam S. Augustini sub Prælato Ægidio professi. Capitulo [4] Viridis Vallis uniti & post [5] Windesemiensi. Et denique [6] Claustri professionem fecerunt: ex quibus alia duo Cœnobia Bosci Isaac & B. Mariæ prope Gandavum quasi coloniæ quædam religiosæ profluxerunt.

1 Ex M S. Rubeæ Vallis & Chronico Bethlemetico l. 2. art. 4.
2 In literis locus describitur inter 7. fontes & bona Guilhelmi quondam Comitis & Joannis de Dietsiode
3. Ex literis Thomæ de Bisdomme Præpositi Soniensis & Vicarii de hac re datis. Anno 1388. in Aprili.
4. Anno 1401.
5. Anno 1412.
6. Anno 1442.

Religiosi Cœnobio per has turbas deformato in vicina arce Berselia se continent.

Adscribam hic duo, alterum ex veteri diario, alterum ex M. S. Curiæ Bruxellensis. In sacris quidem tempore Cantipratensis fuisse in sylva Sognesiacensi Religiosorum & Anachoretarum ultra mille. Et ne cui id mirum videatur, noverit ante annos amplius centum Religiosos in hoc nemore fuisse non pauciores sexcentis.

Ex P. de Thymo.

In aliis continere sylvam supradictam circa Bruxellas terræ jugera 8257. ex quibus tamen 2752. non sunt arboribus ordinatis consita, sed adhuc inculta.

UCCLE pagus maximè celebris ob tribunal privilegiatum & leges quibus plurium pagorum diversi utuntur Magistratus. Res sacra à Forestensi Abbatia pendet.

Post nuperas turbas Senatores Ucclenses ad quos à centum plus minus pagis causę volvuntur, in urbe jus dicunt, septem numero Patricii omnes & ad vitam.

Ex M. S. Rubeæ Vallis.

BOOTENDALE (Vallem pœnitentiæ nunciorum aut navium sonat) olim ob reclusoria aliquot, nunc ob Franciscanorum insigne Collegium notus pagus, sub & adjacet superiori. Franciscani rigidioris disciplinæ, quos Observantes vocant, hìc sedem fixerunt.

Anno 1458. Ex Gonzaga Theatro Ordinis Seraphici.

Quibus reformationes Monasteria totius ferè Brabantiæ suas acceptas ferunt.

Monasterium hæreticorum furore eversum funditus, nuper Principis & privatorum aliquot eleëmosynâ restitutum ultimæ reformationis eorum, quos *Recollectos* vocant, accepit Religiosos.

Anno 1579.

Produxit Viros vitę sanctimonia celebres, & scriptis in lucem editis claros complures.

Volgo BOOTDALE id est vallis fabatum an. 1458. Ex M S. Rubeæ Vallis ubi fundatio habetur ad longum.

Est & sub Bootendalia Sacellum Deiparæ & Adriani Martyris. Guilielmus enim Halst-Bosch D. Gudulæ Canonicus hìc in natali solo iconem Virginis Matris capsæ inclusam suspenderat, quo ob nonnulla Virginis interventu patrata miracula confluens multitudo, cum loci fama percrebresceret, primò lignea demùm lapidea ædes extructa est, prout adhuc videre est.

Anno 1466. Anno 1474.

Quod Pontifex indies, Principes nostri semel idque die jovis sacro faciunt, 12. pauperibus cibum subministrando, ut veræ pietatis pulchrum exemplum, ita vetus est. Walonem enim Episcopum Leodiensem refert chronicon vetus solere indies in *proprio refectorio Fratrum*, id est Canonicorum, 12. pauperibus alimenta providere.

Solere Ducem pluribus in locis tempore belli domus struere, easque beneficiario titulo possidendas clientibus suis permittere; ea lege ut semper venienti paterent, disco ex feudorum codice.

Exemplum vide in Dominio de Oss sub Silva-Ducis.

Sequuntur Bigardensium peculia, ipsum quidem *Bigardium* tam quoad illustrium Dominorum stirpem, quam Benedictinam Virginum Abbatiam celeberrimam.

BIGAERDEN. Homo vicinum sonat.

Godefridus enim Dux locum tunc desertum Vivinæ & Embrinæ sanctitate claris Virginibus habitandum concesserat, & Cœnobium

Anno 1131. M. S Rubeæ Vallis p. 2 vita 26. Ex diplom. Ducali dato Indict. 12

Affligi-

per D. Mitæum mihi communicato.

Affligimiensi Abbati subjecerat. A quo tamen exemptę Abbatissam habere cœperunt postmodum.

Hujus etiam loci est Dominium Crukenburgense possessum olim à Bigardensibus; inclytâ juxta Bruxellam stirpe; inde per unicę hæredis nuptias devolutum ad Tserclasios. Quorum successio cùm in Mariam solam ex magno liberorum numero superstitem devenisset, illa marito N. de Ghyn Mariæ Hungaricæ Gubernatricis Thesaurario tradita, traditum unà Dominium; sed brevi per filię horum Mariæ Matrimonium cum Carolo de Furneau, ab ea cœptum possideri Familia.

Anno 1597. Maria matre mortui Joannes professus est an. 1557

Ceterum cùm Rolandus Longyn Eques à Regge summæ jurisdictionis honorem obtinuisset, interveniente Mariâ de Ghyn ad se & suos heredes tituli quoque istius honorem perduxit.

Anno 1559.

Arx est hîc vetus opere & sacello eximiis ab Everardo Tserclaes exornata. Ubi videre est Familiæ istius egregia monumenta.

Subjacent Dominio huic pagi quatuor.

Wambeca ubi Personatus ab antiquo fuit.

LombecaCatherinæ à Decanatu Hal-lensi,	}	*Dependens Ecclesia.*
Merbeca ab Affligimiensi Cœnobio,		
Ter Nath à R. Archiepiscopo		

Historia Tripar. l. 8. c. 9. L. 5. c. 78. Sanctionum ejus.

Hic quæro, an, quod legimus Constantinum Magnum in Regalibus suis *struxisse* tabernaculum, *& Carolum Magnum* Capellam *habuisse, & in eam diversos assumpsisse, vestigium sit antiquitatis sacellorum domesticorum in palatiis?*

Deinde unde mos profluxerit tymbrorum, quos vocant in insignibus. An non à Gothis?

Sequuntur pagi ut situ & terminatione ita Dominio planè affines.

Businghemium,	Cujus Ecclesiæ prospicit.	Persona.
Huyseghemium,		....
Eyseghemium.		....

Quoad Dominium, invenio ante annos 100. Joannem Busingemium Ducis ratione *Domûs*, id est Curiæ sive Arcis suæ hîc loci beneficiarium.

Anno 1507.

Denique Lupum d'Ittre per cessionem Busgemiorum hujus, & Regis aliorum duorum pagorum adiisse possessionem. A quo Petrus Boisot Eques emit & ad posteros cognomines transmisit supremæ jurisdictionis auctum honore. Tandem Leonardus Micaultius per matrem ejus potitur.

Anno 1514. Anno 1557. Anno 1590.

Morem abluendi pedes inferioribus, hospitibus, pauperibus in Cœnobiis nostratibus usitatum, ut à Christi exemplo esse nemo dubitat, ita veteribus usitatum nemo dubitabit legens in hospitali per quadragesimam lavasse pauperum pedes.

Concil. Aquense c. 141. meminit.

Ducem Brabantiæ Germaniæ semper quàm Franciæ magis addictum præter alia docet, quòd in comitiis frequens Elector Imperatoris aliquoties fuerit, utpote ex nobilioribus existens Germaniæ.

Restant pagi à Torrente dicti *Linkebeca*, & *Interbeca*: hæc S. Sepulchri, illa Abbatissæ de Foresto Ecclesia, sicut & *Wolva Petri*.

LINKEBEECK. INTERBEECK. S. PEETERS WOLUWE.

Fanum autem *Ulrici* ab Archimandrita S. Sepulchri Curatorem animarum accipit, *Berchemium Agathæ* à Grimbergensi.

S. ULRICK CAPELLE. BERCHEM.

Crayenheymium Personatum habet, sed Pastoratui incorporatum, & quantum codices meminerunt Gentiles de *Bernaige* Dominos habuit. Ex quibus Joannes summæ jurisdictionis honorem à Rege obtinuit. Hoc addam, Toparchas veteres semper primi apud Duces nominis fuisse & inter Barones diplomatibus subscripsisse.

CRAINHEM. Anno 1560.

Sunt & alii aliquot hujus Præfecturæ pagi, sed de quibus præter nomen hactenùs nihil habeo.

Subjungam hìc ad pascendum varietate Lectoris animum dissertatiunculam de initio Ordinis Eremitarum S Augustini.

DE ORDINE

Eremitarum Sancti Augustini Dissertatiuncula.

Scriptorum chorus omnis amat nemus & fugit urbes. Et nos dum ornamenta urbium, stabilimenta religionis, exempla virtutum indagamus, dicamus oportet cum Psalte Regio: *Ecce elongavi fugiens & mansi in solitudine.* Equidem dum versicolores in Ecclesiæ horto florum species radicitus quærere egredior, nunquam nisi peragrata Eremo voti compos efficior. De Eremitis aliàs dixi, nunc de iis qui perfectionis suæ summam Augustino debent agendum. Ille ejuratis, quos tumens perpetrerat ingenium erroribus, cum vitam in melius formare decrevisset, in secretum Cafeati (id ruri nomen manet hodieque) horti angulum fortunarum suarum transtulit domicilium. Ubi amarissimè secum loquens inter singultus & lachrymas, intervulsum capillum percussamque frontem & consertis digitis amplexum genu & quæcumque magnus sanctusque dolor elicit, tandem de se statuit, unde in perpetuum exultaret.

Petrarcha l. 2 c. 5. tract. 3. de vita solitaria fatetur, cui assentitur Vincentius, Sabellicus, Æneas Sylvius, Antonius & alii contra eos qui ipsum Augustinum Eremitam fuisse & Eremitas instituisse negant.

Denique per omnem vitam quiete & inter cætera Pisani montis otio delectatus monastico habitu, non † Religiosum tantùm & *Monachum, sed & Heremitam & omnium Institutorem se professus est.

In Pisano monte an. 390. Eremitarum Ordinis initium, approbatus an. 406. ab Innocentio I. Calixtus Serm. 6. de ejus conversione id testatur. † Ipse in manuali antiquos Monachos suos Patres vocat quos imitari vult. * Ipse l. 1. cap. 4. contra literas Petiliani Donatistæ fatetur.

Ceterum cum ad Episcopatus apicem eveheretur, nec per sacras occupationes liceret Anachoretam agere, nihilominus eosdem Fratres nuper suos & scriptis & exemplo semper confirmavit: ita planè ut per totam Italiam Africamque latè sacri hujus Instituti propagarentur

rentur sodalitia. Sed enim translato in alteram vitam Augustino superveniens Wandalorum rabies in sacros Monachorum cœtus sacrilego furore armata Sanctissimi Antistitis Augustini sectatores totâ Africâ profligavit. Quorum pars in vicinas Lybiæ solitudines & Æthiopiæ deserta confugiens, *Institutoris sui nomen præferens* per multa secula ibidem continua successione acceptam à majoribus vivendi regulam firmavit. Pars eorum in Angliam, Hispaniam, Germaniam, & Belgium evasit. Potior autem in Italia ad ejusdem voti Fratres, apud quos Augustini recentior erat memoria diverterunt. Vivebant autem hi extra urbes ferè, & vel in *Monasteriis* vel in *Cœnobiis*, ut Cassiani utar distinctione, id est vel soli in eremo, vel soli in cellis pluribus ad unam congregationem spectantibus, cui unus quispiam præficitur. Et exemplo sunt Londinense in Anglia, Burgense in Hispania, Rodense in Belgio, Coloniense in Germania, Narbonense in Gallia sub Augustini nomine dicata Monasteria, illos ante annum 1000. aut circa urbes habitasse, & longè Concilium Lateranense præcessisse, quod eos vult in solido statu permanere.

Sabellicus in Alexandro 4. refert id est relatu Monach. Æthiopiæ.

An. 1059. An. 1149. An. 1042. An. 1161. An. 1220. } exsistu-cta.

Amplius ab annis 800. aut circiter Virgines collegialiter sub Augustini Regula vixisse docet Buchoniense Cœnobium ab Adelheyde sorore Hildegardis Carolo Magno desponsatæ extructum. *Habitum* etiam *Ordinis* habuisse (quamquam non ubique loci eundem) & *Votum emisse* & à *Priore* gubernatos, ex Innocentii III. manifestum evadit epistolis.

Ex Odone Abbate id traditur.

Libro 1. & 2. Vixit an. 1198.

In Italia tam uberes Aureliana Arbor fructus edidit, ut nec habitu, nec colore, nec nomine, nec vivendi modo consentientes, omnes tamen eamdem vitæ Monasticæ speciem præ se ferentes quaquaversus conspicerentur. Et si, ut fit, Barbarorum, temporum, hominum vitio à pristini rigoris observantia declinassent, nunquam defuerunt qui antiquo decori ordinem restituerunt.

Ita Albertinus Veronensis cum sociis in Anglia; S. Guilielmus in Galliis & Germania; Joannes Bonus & sequaces in Italia. Hic ut certiori viâ decus Ordinis procuraretur, Generalis Collegiorum Italiæ declaratus est; & post eum alii successivè id muneris obierunt, singuli non exiguum religioni facientes operæ pretium. Denique Innocentius IV. non obscurè videns Ordinem hunc florescere, ex eo potissimum quod Francisci & Dominici sectatores in medio urbium verbis & exemplis nimium quantum proficerent, statuit quod Successor Alexander confecit, omnes titulo D. Augustini Eremitas sub unius Prioris Generalis obedientia colligere, Cardinalem protectorem dare, eisdem diversarum aliarum societatum Religiosos adjungere, omnibus ab Ordinariorum potestate exemptis titulum, habitum; Regulam eadem, cum potestate ubivis templa struendi, rem divinam peragendi, & mendicantium more in urbibus diversandi. Generalis constitutus Lanfrancus Septalanus Mediolanensis. Congregationes Eremitarum Augustino lucrifactæ sunt. *Fratrum de pœnitentia Jesu Christi* quos in Brabantia fuisse & cæruleis amictos scio: S. Guilielmi de quo alibi: Vallis Hirsutæ & Turris palmarum à locis: S. Joannis Boni & Blasii de Britinis ab auctoribus: S. Trinitatis Centumcellis: Jacobi de Molinio: Benedicti de Monte Fabali: Mariæ de Mirceto & de Capacono à tutelaribus ordinum & reformationum appellatæ. His accessionibus & novo pietatis obsequio quo homines juvabantur tanta brevi ordo sumpsit incrementa, ut referat Sabellicus tempore Alexandri VI. Papæ monasteriorum 2000. initiatorum 30000. extitisse. Ad Brabantiam quod attinet, seriùs quidem huc sacer ille ordo pervenit, sed tanto cum fructu, ut nulli mendicantium numero aut progressu cesserit. Cœnobia quæ nunc sunt, Coloniensi Provinciæ subcensentur, & ad optimæ disciplinæ normam se componunt summis imisque gratissimi Ascetæ.

Anno 1271.

Anno 1256.

Ex Baptista Alouisiano Ravennate Doctore Theol.

PRÆFECTURA
CAMPENHOUTANA.

CAMPENHOUT, pagum, (unde Præfecturæ nomen) nomen habere volunt à pugna inter Malinates & Hunnos commissâ.

Sylvam belli sonat.

Præfecturæ subcensentur pagi hi.

Huic præfecturæ subcensentur pagi * *Poetiacum* & † *Melsbroecka* ambo eundem nuper cedente Rege Toparcham nacti Joannem de Lockingen, hęc capituli Bruxellensis Ecclesia.

*Poety. Melsbroeck. * Nescio an à Poetas quod cives significat, an à Pooten quod plantare dictum. † Melchroeris Paludem sonat.*

Illud ob Vilvordiense Beginasium celebre. Quod, si non primum, saltem è primis est totius Brabantiæ ante annos amplius 500. fundatum. Unde Mechliniense & Bruxellense aliaque nunc maximè nota Beginasia quasi sacræ quædam Coloniæ ductæ profluxerunt. Ubi aliquando 200. eodem tempore Virgines Deo famulatas invenio.

Anno 1264.

Ex registro Visitationum quod habeo.

Celebris autem hic loci memoria Deiparæ, ob Iconem sacram & multis claram miraculis, ideòque *Mariæ Consolatricis* vocatam, à Sophia (soror fuit Matildis Henrico Duci nuptę) Hungarica eò delatam.

Onse Lieve Vrou ten Troost. Anno 1267. Lipsius c. 1. Virginis Hallensis.

Ceterum cùm in suburbano Leodiensi ad portam S. Leonardi fundatum Ordinis Carmelitarum virginale Cœnobium per bellorum injurias planè exustum esset, Monialibus dilapsis nec sumptui ferendo paribus; Religiosus P. Gabriel Regnoberto cum duodecim Virginibus Vilvordiam delatus est. Quarum inopiam miseratus Gabriel *Soreth* Generalis instituit, Carolus Dux quo erat ad promovendum Divini cultûs honorem affectu, Beginasium Vilvordiense hic loci situm eis assignavit. Ita partito æqualiter loco pars Beginis relicta, pars ad usum Monasterii præparata est. Ubi aucto numero sex Virginum (sex etenim aliæ finito bello ad Leodiense Cœnobium reversæ erant)

Anno 1418.

Ex communicatis mihi Archivis per Antistitam Virginum.

Anno 1461.

 optimæ

optimæ disciplinæ collegium & ædificiis mediocriter exornatum extruxerunt.

Anno 1578. Destructo autem & funditus everso per nuperas turbas tam Beginarum quàm harum

Anno 1586. Monasterio, utreque in urbem receptæ sunt.

Hâc occasione libet hic inserere parvam de Carmelitarum initio dissertatiunculam.

DE ORDINE *Fratrum B. Mariæ de Monte Carmelo dissertatiuncula.*

Verba Joannis XXII. in privilegio Carmelitis dato quod confirmat Canonem 15. l. 6 Decretalium simulque explicat.

1. Sententia Cassanæi in Cathalogo gloriæ mundi argumento 4. consil. 70.

2. Abbas Vercellensis id probat explicans Cant. c. 7. ℣. 5. *Caput tuum ut Carmelus.*

3. Verba Trithemii in libro de Laude Ordinis anno 11.

SAcer Ordo hic in agro Domini Divinâ dispositione plantatus, & titulo Beatissimæ Virginis Mariæ specialiter insignitus [1] *jure aliis omnibus præferendus*, [2] *qui de ejus plenitudine acceperunt.* [3] *Hic aromatum hortus, quem dextera Dei plantavit in Monte, Vatum schola, norma disciplinæ, monasticæ prænuncia unitatis, sub lege gratiam, sub gratia prædicant pietatem. Verè castra Dei sunt hæc, in quibus visa Apostolica ipsos longè præcessit Apostolos.* Sed desino tam meis quàm alienis verbis Panegyrim texere, ne audire cogar, quod nescio quis Rabula apud Plutarchum, ut facile ita ridiculum esse rem per se laudatam laudandam suscipere. Tantùm, quatenùs Belgii interest, obiter hujus Ordinis exordia attingam.

Sunt qui tradant, non a Carmelo Syriæ, sed à Phœniciæ Monte; nec ab Elia Propheta, sed ab Elia quodam Ægypto Carmelitas descendisse, quos refutat abunde in Apologia sua P. Lucius.

Notus & sacris & profanis litteris in Syria mons est Carmeli nomine, cujus in præcipitio *specus* visitur Magni *Eliæ, cùm fugeret à facie Jesabel*, receptaculum, & in vicino *fons circa quem habitabant filii Prophetarum.* Borchardus in peregrinatione terræ sanctæ 1. part. cap. 8.

Vide Jodocum Badium in comment. super 2. l. primæ partis Mantuani.

Vide Hieron. Ep. ad Paulin. de Instit. Monachi.

Hic mons ab Elia electus, ubi semotos à reliquo vulgo Eremitas, colligeret, ab Elisæo confirmatus, à filiis Prophetarum continuâ habitatione stabilitus. Ceterum cùm Anachoretæ hi ante incarnati Verbi tempus expectantes promissum Patris summâ in austeritate vixissent, Apostolos Evangelicæ veritatis lucem spargentes audierunt, & *Baptizati Prophetarum Eliæ & Elisæi imitatores, coadjutores facti Apostolorum, per Samariam & Galilæam fidem Christi constantissimè annunciarunt, inque Virginis Mariæ honorem in montis declivio fabricantes oratorium Salvatori Matri specialissimè servierunt, ab ea nomen etiam Apostolicâ authoritate* retinuerunt.

Sigibertus in chronico. Joannes Antiochenus in Speculo c. 13. & 71. quod confirmat Ferdinandus de Castilio in historia Dominicana p. 1. l. 2. c. 65.

Sunt qui non à Deipara sed à Maria Ægyptiaca eos deducunt, quos confutat Trithemius.

Vide Sixti IV. diploma, egregiè suum ordinem commendans apud Lucium.

Deinde plurimorum accessione in immensum aucti numero Carmelitæ *Perseverantes in doctrina Apostolorum, habentes gratiam ad omnem plebem, veritatis Evangelicæ nuncii fideles & Religionis Christianæ legitimi Confessores legitimè effecti sunt*, ut non immeritò Hierapolitanus Abbas:

Philippus.

O Carmelitarum Religio quàm magna facta es in domo Domini. Nunquid non olim à modico fonte Eliæ principium habuisti? Et ecce nunc in flumen magnum excrevisti.

Trithemius c. 5. asserere videtur, post Christum natum Carmelitas in urbibus habitare cœpisse, & an. 619 à Barbaris coactos ad heremum rediisse, ubi manserunt usque ad annum 1238.

Olim plantata in heremo, facta es civitas plena populo &c. Cum autem dispersi per ambitum Carmeli Anachoretæ ad amussim Evangelicæ perfectionis regulam secuti vixissent, evenit Bertholdum à Malfaida nobili Solomonis Hungariæ Regis sanguine procreatum cum occidentalibus Principibus arma pro recuperandis terræ sanctæ locis induere, vôto concepto, siquidem id cessisset ex sententia, se perpetuò cum Fratribus Carmeli Montis Propheticam vitam amplexurum. Voti compos factus, Monachum (nec putandum aut Benedictum aut Basilium primos Monachorum parentes, cùm longè antè S. Dionysius Papa factus sit ex patre Monacho Syriæ Carmelita haud dubiè natus) induit, adeoque collectis more occidentalium Monachorum, qui ante separatim habitabant Carmelitis in Archiphilacem sive Primatem datus est sub annum 1140. ab Aymerico Antiocheno Patriarcha.

Anno 267. Ita tradit Isidorus junior teste P. Lucio. Sabellicus l. 5. Venetarum rerum.

Polidorus l. 3. c. 7. de inventione rerum.

Nunc Generalem vocant Priorem.

Nec multò post sanctitate conspicuus Brocardus Ordinis curam agens, ab Alberto Jerosolimorum Antistite impetravit sibi & *ceteris Heremitis qui sub obedientia juxta fontem Eliæ in Monte Carmeli morantur* certam vivendi Regulam præscribi, quam hodieque omnes ejus Instituti servant; nisi quod temporum ratio & urbana habitatio effecerit ut Apostolicâ authoritate canonis & regulæ austeritas nonnihil laxaretur.

Diploma datum Acone Idibus Januarii.

Anno 1171.

Id factum anno 1247.

Leander Albertus in l. 5. de viris Illustribus Dominicanis f. 116.

Ceterum cùm à tempore Eliæ per bis mille ducentos & 21. annos (si rectè computat Carthusianus) mellifluum montem incoluissent, Acone per Saracenos destructâ Monasterium Deiferæ Mariæ ad quatuor miliaria urbi vicinum crematur, Fratribus trucidatis.

In fasciculo temporum ad annum 1291.

Ordinem Carmeliticum etsi needum certis vivendi regulis circumscriptum Pontifices Romanos laudasse & approbasse censendum est, cùm Leo IV. Adrianus II. Stephanus V. Sergius III. largissimas de thesauris Ecclesiæ indulgentias contulerint Carmelitarum benefactoribus: Concilium etiam Lateranense, cùm *Carmelitarum Ordinem ipso Concilio priorem in solido statu jubet permanere.*

Anno 848. Anno 867. Anno 885. Anno 902.

6. Decretalium cap. 11.

Anno 1216.

Quem cujusque regulam privilegiis ornatam Alexander, Innocentius, Honorius tertii istorum nominum Papæ suâ muniverunt authoritate. Quoad vestem, constat pallium quod Carmelitæ gestant, rotundum & totum à collo ad tibias corpus tegens ad exemplum Eliæ & Prophetarum esse; color ut puri à labe corporis monitor, ita Virginis Matris cultori apprimè conveniens; Cucullio concolor ex heremo ad Monasteria descendit; Toga atri coloris reliquiæ sunt Saracenicæ persecutionis. Cùm enim Barbari illi terram sanctam occupassent, eò quòd Satrapas solùm suos candidis vestiri vellent, coegerunt Heremitas vestem mutare.

Trithemius c. 5.

Et quidem scio Fratres in Monte Carmelo cappas virgulatas assumpsisse, coloris alternatim albi & nigri, quem habitum (prisco pallio resumpto, ne exoticâ veste Europæis ludibrio essent) ex oriente pulsi reliquerunt:

Trithemius c. 6.

non

non ignarus alios per Asiam & Africam dispersos & subinde in Europa conspectos Carmelitanæ Religionis atratos fuisse.

Superest videre, quo modo in Europam sacer ille Ordo migraverit, & suâ fœcunditate Belgium inprimis ornaverit. Tempore primi Saracenorum in Oriente Imperii Carmelitas quosdam in Europam divertisse, unicum S.

Anno 797. Lucius ex Annalibus Senarum.

Nicolai sacellum in urbe Senensi, quod à Carmelitis structum perhibent, testatur. Secundâ

Anno 1238. Trithemius c. 8.

autem dominatione, cùm tyrannos graves experirentur, coacto in unum totius Ordinis Concilio in monte Carmeli multi de Consilio Fratrum & Prioris consensu in Europam cum Regula & ordinario suo profecti, variis locis

Mantuanus l. 9. Fastorum ad 8. Septemb.

Cœnobia obtinuerunt, & Cyprios primum se in agros, inde in Siciliam Italiamque magno cum fructu se extenderunt; adeoque cùm Lauretana domus ab Angelis in Italiam delata esset, & Carmelitæ sufficienter docuissent ejus ædis curam in Asia sibi semper propriam fuisse,

Tursellinus historiæ Lauret. l. 2. c. 3. & c. 8. Sub. an. 1500.

Cardinalis Robureus in eadem functione eos voluit perseverare, sed quâ, lue contagiosâ superveniente, exciderunt, in salubriorem locum translati. Ceterum cùm exules è Terra Sancta

Ex Monasteriorū fundationibus æstima, statim post adventum in Europam eos in Belgio receptos.

per Europam latè spargerentur; si ullibi, certè in Belgio & inprimis Brabantiâ humaniter habiti, Principum munificentiâ, populi favore uberes in agro Dominico fructus fecerunt in majoribus Brabantiç oppidis (unicum excipio Lovanium) amplâ & Regali magnificentiâ extructa habitantes Monasteria. Planè ut verè Trithemius inclamet Apostolos Judæâ pulsos multitudinem gentium convertisse; Carmelitas unius Provinciæ termino exclusos totius Europæ locum ad mansionem recepisse. Unius ergo montis desolatio multarum regionum est ædificatio.

Neerockerzeel. Steenockerzeel.

Ockersalia infera & *Petræa*, illa Abbatiam Antverpiensem, hæc Collegium Metropolitanæ Mechliniensis in sacris agnoscit, & supra jus sacrum, amplum habet hic utraque pe-

Anno 1290. Ex diplom. quod vidi in Archivis D. Mich.

culium. Illa ex dono Joannis Brabantiæ Ducis & Judicem & Scabinos in loco septem permittentis. Hæc ex Toparchæ beneficio. Cùm enim Beatissimi Antistitis Rumoldi corpus ob metum bellorum eo delatum, & humi defossum pluribus annis latuisset, prodentibus

Ex vita Divi Rumoldi edita. Anno 1479.

miraculis agnitum magnâ & solenni pompâ à Cameraceno Antistite in urbem relatum est.

Est in Petræa celebre ob peregrinorum concursus D. Pharaildis sacellum, & D. Bernardi sacra memoria.

Nec omittendum in Ockersalia infera pulchrum fuisse Cœnobii Michaëlitici Prætorium, & Tserclasios hic supremæ jurisdictionis honorem, Rege cedente, tantisper obtinere. In

Anno 1562.

Petrea Carolus de la Noye pronuper & Principes Salmonæ ejusdem hæredes obtinuerunt, à

Anno 1577.

quibus emit Catherina Brandeburgica sicut & vicinum *Hemelgemium* personatu insigne.

Bockerzeel. Anno 1561.

Huc etiam referenda Bockersalia in sacris Bigardensis Abbatiæ curia quæ Dominum nuper accepit Cornelium vander Eycken, sed qui mox vendiderit jus suum Joanni van Hasenbroeck.

Hic quæro quæ dignitatum vocabula sint Vicarius Generalis Episcopi tam in spiritualibus quam temporalibus; Diplo. anni 1326 talem nominat in Archivis S. Michaelis.

Item *Officialis Ducis in Antverpia*; An iste cum Vicariis modernis, hic cum Commissariis aliquid habeat commune? Vide exemplum in Antwerpia.

Cognomines pagi sunt *Everna & Everardi mons*: in sacris hæc à Magistra Hospitalis Lovaniensis dependens, illa Capitulo Sognesiacensi, & Falcoburgensium fuit olim peculium; cujus ratione postea beneficium professam invenio Margaretam Franconis Cleutinx uxorem, & Dominum denique fuisse Joannem de Woude, mox Glymæos, tum Franconem Borselium matris Glimææ hæredem, tandem Jasparem Culenbergium Eleonoræ materteræ Anno 1496.
succedentem. Ultimo Anthonium Balloeul. Anno 1546.
 Evere.

Mons Everardi sive Evernensis inclytæ stirpis de MONTENAKEN jam inde peculium, à Ab an. 1488.
qua devenit ad Illustres ex Hungariæ Regibus descendentes de *Rubempré* nuptâ Carolo Anno 1459.
Mariâ. Et quamvis cedente illo

Andreas de Sucre affinis obtinuisset, mortuâ Anno 1509.
tamen Joannâ ejus stirpis rediit ad affinem Anthonium de Rubempré Virum primi nominis, Anno 1461.
& magnâ apud Principes gratiâ, hæreditas.

Est utrobique insignis arx ad silvæ ingressum, & Dominus è Palatinis Venatoris Magni Brabantiæ munus obit.

Hic observa privilegia & consuetudine urbis omnis Senatum, hospitalium, pauperum, pupillorum curatorem tutoremque esse. Exempla in singulis pene urbibus.

Et amplius *Cancellariam* quam vocant, id est Ducatus Concilium summum, exemplo francorum hic introductam à Philippo Duce & Comite S. Pauli.

Restant à Torrentibus dicti pagi. *Sterbeka* Sterbeeck.
in sacris Episcopo soli obnoxia, olim nobilium Dominorum & stirpium nutrix. Et quibus Joannes Faber inter primos Parci Dominarum Anno 1296.
fundatores illic insigni illatus tumulo. Postea dudum eosdem cum Saventhemio Dominos habuit. Nuper supremi juris compotem accepit Philippum VANDER MEREN. Ornatur Anno 1165.
Arcibus duabus. *Merbeca* & *Bortmerbeca*, hæc Merbeeck. Boortmeerbeeck.
nuper Dominum agnoscens Philippum de WEERDT.

A montibus dicuntur *Ransberga* & *Corteberga*, hæc vario nota & omnium ore celebrata titulo: tum quod ibi Prætorium olim Ducale & plurium fuerint palatia; tum quod cantatissimum illud totius Brabantiæ Concilium hic celebratum; tum verò maximè ob Benedictinam virginum Abbatiam, Ransbergh. Cortenbergh.

Quæ olim structa in colle vicino, & origo ejus à Reclusa ob vitæ integritatem in sanctis Ex communicatis mihi per Antistitam.

 habita.

Ex inscrip. columnæ quæ tamen nunc deiata est. habita Templum, cujus reliquiæ supersunt, exstructum anno 1222.

Anno 1105. Et anno 1129. Odo & Burchardus Episcopi Cameracenses primi videntes virginum pietatem Ecclesias aliquot contulerunt.

Anno 1578. Virgines exusto nuperis turbis Monasterio & templo anno 1584. Coloniam profugæ multum cum temporum injuria colluctatæ tandem Lovanium, tandem ad ruinas Monasterii sui redierunt, & vivunt vitam religiosam numero ad quinquagenarium accedente.

Anno 1318. *Canonicorum Vicarios esse Pastores, præter ea quæ vulgò nota sunt, docet fundatio Hougardiensis, ubi hæc verba legis:* Canonici erant Plebani, & Prælatus Inceptor Horarum.

Ex diplom. Joannis Ducis dato Lunæ post Assumpt. Consilium, de quo suprà, tradidi institutum à Duce, ut scilicet Equites quatuor cum duodecim Patriciis ex singulis urbibus, convenirent singulis tribus septimanis jus dicturi. Eorum potestas ampla & ferè absoluta. Causâ institutionis tumultus, qui ob regionem magno ære alieno obstrictam, & ut putabant, malè gubernatam, exoriebatur. Et sanè per hoc invecta alia planè Reipublicæ facies, quæ diu perseveravit & in parte perseverat adhuc.

Elwyt. Pierck. Restant Elwita & Parcus. Eundem nunc Dominum habent; olim penes Gentiles de *Wavera* possessa, & per Catherinæ nuptias cum *Anno 1419.* Joanne de *Bernaige* in illam translata stirpem.

Neerassent. Haren. Anno 1559. *Asca inferior* & *Harenum.* De illa aliàs, hoc Dominum accepit Rumoldum Loots, à cujus filio emit Anthonius Pyn anno 1569.

Berchem. *Berga* Franciscum Hinckartium Toparcham nacta anno 1560.

Exempla in Parco, Vilario, Foresto. *Hîc observa liberalitatem Ducum, qui omnibus circa sylvam sitis Cœnobiis venationis jus ferè communicarunt.*

Quin imo oppidis idem dederunt, Lova- *An. 1352. datum.* nio quidem versus Thenas & Halenum, ultra *An. 1390. datum.* Tylium, Bruxellis in Sognesiacensi silva.

DE SEPTEM PATRICIIS *Stirpibus.*

ANtequam hunc Comitatum missum faciam, libet aliquot ramos ex singulis tribubus oppidi Bruxellensis in exemplum afferere. Septem quidem illæ principes, quas alii urbanum rus olim habitasse, ego etiam possedisse credo, & Dominas proinde appellarem, ferè vices suas habuerunt. Supersunt tamen aliæ aliundè advectæ, & deficientibus antiquis quasi insitæ, quæ antiquarum in se decus transtulerunt. Ego paucas tantùm dabo in exemplum, ut dixi, plures daturus, si licuisset plenam plurium habere cognitionem. Ideòque nolim, quisquam se velut iniquè præteritum queratur, me velut injurium culpet. Collegi quæ potui ex publicis: si quid apud privatos latet, me latet. Nec ordinem in his recensendis servavi, nec servare debui, singula prout occurrerunt calamo committens.

Esto itaque Tribus prima *Leonum.*

SLEEWS.

ORiginem & nominis & stirpis boni nostri annales, à nescio quo, Tungrorum Rege, Brabantorum Principe, Bruxellarum conditore Leone petunt. Ego Leonem illum gentilitium arbitror aut fortitudinis symbolum, aut fortiter gesti memoriam, aut belli transmarini sacri testimonium esse libenter crederem. Nec tacebo celeberrimum ad secundum ab urbe lapidem vicum ejusdem nominis extare.

Hinc propagati supersunt ab Heroë quopiam Nicolao nominati.

TSERCLAES, ID EST DES HEEREN CLAES GESLACHTE.

HOs ex Bohemia esse sustinent nonnulli, & primùm in Frisiis ampla possedisse latifundia, ut sunt *Beringa*, *Osterlæa*, *Marienhovia* *Ab an. 1062.* per secula aliquot à Tserclasiis possessa. Nec hic tantùm sed & in Flandria, Namurcesio, Brabantia Gallicante, diversa obtinuerunt Dominia. Tyliacense quidem à ducentis ampliùs annis acquisitum in stirpe perseverat adhuc. Bigardense ante annos tercentum cœpit ab iisdem possideri; Crukenburgense tribus & amplis constans vicis circa idem tempus.

Per nuptias possedit subinde hæc Gens *Flemaliam*, *Geminas*, *Soyam* Joanna, *Balastriam* *Anno 1580. Anno 1480.* & *nemus Irpinium* Joannæ Jacobus Patruus. Non multò ante Beatrix Joanni Grimbergano *Anno 1460.* Ascæ Domino enupsit, & Arnoldus cum uxore Catherina *Dielbecam* accepit, & Arnoldi patruelis Michaël eum sua *Oostkerkam.* Arnoldi pater Ernestus dotali titulo *Santvlietam*, patruus Joannes eodem *Meurenvillam.* Ut ta- *Anno 1310.* ceam Desiderium *Dyrachii* in Anglia Domi- *Anno 1180.* num, Waldradum *Craimhemii* olim Toparcham, & nunc quidem *Ockersalia infera* Toparchiam Abtincti Horrensii & Bachtemi.

Primus quem inter Patricios hic reperi, est Everardus sub annum 1337. Præcipua Familiæ monumenta sunt Marienhoviæ & Krukenburgi. Præcipuæ quibus olim juncti fuerunt, Familiæ sunt: cùm Joannes Gertrudem *Angianam*, Maria Ernestum *Cucanum* conju- *Anno 1076.* gem habuit. Magdalena Joannem *Bergensem*, Anthonius Beatricem *Luxenburgicam*, Geor- *Sub annum 1150.* gius Margaretam *Lismaliam* duxerunt. Et paulo post Guilielmus Corneliam *Hornanam*: pronuper autem Everardus Beatricem De Es- *Anno 1200.* senen; unde natus Joannes Joannam *Barlamontam* secundis nuptiis M. *Rosselaria* sororem uxorem habuit. Nunc superest Jacobus Eques Dorotheæ Comitis Embdani filiæ maritus. Habuerunt *Tserclasii* Joannem Episcopum Camera-

Anno 1200. meracenſem & S. Imperii Principem. Habuerunt Severinum Ultrajecti Canonicum, & plures ante aliquot ſecula Andennis, & alibi in Regalibus Collegiis Canonicas.

Ad hanc radicem etiam ſpectat Gens ab Heroë Arnoldo nuncupata.

TSERARNTS,
ID EST
DES HEEREN AERTS,
SUPPLE
GESLACHTE.

Anno 1116. EX quibus Melchior *Crubecam*, ut *Altenam*
& dotalem *Kerbergam* poſſidens. Sororem habuit *Rodii Agatha* & *Glymea* Domi-
Anno 1282. nam, filium Henricum *Luponia* & *Lembeca*,
nepotes Gildolphum *Goetſenhovia* & *S. Marci in Arena*. Philippum *Cleerſtalli*, neptim Ger-
Anno 1318. trudem *Marca*, *Edelhovia*, *Broeckia* Dominam. Ut taceam, quæ noſtris ſunt viciniora
Anno 1315. temporibus, Catherinam *Daemſdonckia* & *Lintria ſupera*, Aleydem *Haiſta*, *Rouſta*, & *Calkem*, Corneliam *Villa Florida* & *Goyka*, Mech-
Anno 1382. tildem *Schoonhovia*, *Poliaria*, *Mæreni*, Joannam *Gavera* & *Bomelia*, Amelbergam *Hilve-*
Anno 1482. *renbeca*, Mariam *vander Duſſen*, Idam *Fani D. Ulrici* ſimiliter ſuis temporibus Dominas.

Patrum denique memoriâ Henricus Eques Dominus *de Aa* audiit, Adolpha Baronis Haultkerkani uxor Domina de *Stalle* & *Rivi- ria*. Planè ut videre ſit pulcherrimas in Brabantia, Flandria & alibi, tam nuptiarum, quam ſuo titulo, Toparchias à T'ſerarntiis poſſeſſas.

Quorum peculium, quod ſciam, antiquiſſimum in *Erps*. Primus quem inter Patricios Bruxellæ inveni, fuit anno 1322.

Pulcherrima ſtirpis monumenta Anderlaci
Anno 1116. in D. Guidonis Sacello, & Bruxellæ apud Minores. Majores quibus matrimonio olim juncti fuerunt, Gertrudis *Bertontia* prætacto Melchiori enupta & horum neptis Gertrudis Alardo Cucano elocata. Aliàs ferè ſemper ſui generis, id eſt, Nobilibus & Patritiis matrimonio juncti obſervantur.

Sequitur Gens ab Hugone dicto *Cluetinck* nominata ex Principibus una.

TSERHUYGS
ID EST,
DES HEEREN HUYGS GESLACHTE.

EX quibus invenio Ægidium *Diegemii* Dominum, & Margaretam D. *Heverlea*, Joan-
Anno 1390. nem D. de *Marchinea* Mariſcallum Ducis Joannæ. *Marbaſiis*, *Walenſis*, *Cucanis* & *Lanoyis* junctos obſervo, & ſunt qui volunt lilia illa gentilitia Arſcotanæ originis indicium eſſe. Ad hanc ſtirpem ſpectant

PIPENPOY

Anno 1301. A potu ductum agnomen. Qui ante annos trecentos Præturam Bruxellæ geſſerunt, & per
longum tempus *Merchemi* Dominium obti- Ab an. 1430.
nuerunt, & in Choro D. Gudulæ primario inſignia habent.

EGGLOY.

Grimberganis & *Aſca* Dominis juncti ante 300. annos Senatorii.

MEERTE.

Vilanis & *Lombeca*, *Meldariaque* Dominis juncti etiam Patritii ante annos 300. fuerunt.

VANDEN SPOUT.

E quibus pronuper Bernardi duo alter cum
uxore Maria Dominum de *Herines*, alter cum Anno 1197.
Margareta Liſmaliam obtinuit & hic filias reli- Anno 1430.
quit tres Berſeliæ, Bigardiæ, Huldebergæ & Honthemi Toparchis collocatas. Et longè ante ex his Annam Jodoco Liſmalienſi D. *Ameliæ*,
Margaretam Martino de Glymes D. Gentina- Anno 1307.
rum enuptas, Bernardum Gertrudis Cockelbergicæ D. Pamelienſis, Bernardum Arnoldi de Oſy D. Bouſeval & parvi Rodii.

Pulchrum ante Chorum templi Capellarum habent Sarcophagum. Fuerunt in Patriciis ce-
lebres à tempore Gorgonii qui Clementiam Anno 1204.
Clivenſem duxit. Et ſub idem tempus habue-
runt Wilhelmum & Cornelium ordinis Teu- Anno 1225.
tonici Milites. Junctus Margaretæ *Brantia*
Wilhelmus, Philibertus Clementiæ *Hennina*, Anno 1235.
Jodocus Emerentiæ de *Rubempré*, Anthonius Anno 1318.
Beatriei Aſcanæ, Mathias Clementiæ Grimberganæ. Ut quivis facilè obſervet è primis
habitos Nobilibus. Anno 1394.

Sequitur Tribus à Rodolpho Heroe & nomen & initia petens.

TSERROELOFS,
ID EST
DES HEEREN ROELOFS GESLACHTE.

E Quibus invenio Ægidium Scabinum, nec amplius quod memoriam mereatur.

Sequitur Tribus viæ lapideæ,

STEENWEEGE.

Quæ licet diu interciderit, tamen reliquit affines varios. Imprimis

VANDERNOOT

Nomen adeptos à loco ſuburbano extra portam Lovanienſem, quorum monumenta ſpecioſa ſunt in vitris templi Ruysbrocani, in choro B. Mariæ apud Carmelitas & alibi.
Habuerunt in Nobilibus Abbatiis Margare- Ob. an. 1452.
tam *Cortenberga* Abbatiſſam, in Foreſto Religioſam Aleydem ſub idem tempus. Habuerunt Cancellarios Brabantiæ aliquot, quos alibi recenſui.

Ex iis poſſedit *Oſſendrechtum* Adrianus, Valterus *Ryſtam* & *Steenverſtam* & dotalem *Wooſtweſaliam*, quibus ejuſdem nominis filius *Moorchoviam* adjunxit, Maximiliana neptis

D. *Sa-*

D. *Saventhemii* & *Stertbecæ* enupsit. Ut taceam Idam Domino *Diegemensi* collocatam, & alios *Kiesegemiæ*, *Risoriæ* Dominos.

Juncti fuerunt olim *Schoonvosthanis*, *Ascanis*, Gentilibus de *Emmichovên*, *Brechtanis*, *Dusfelensibus*, *Walemiis*.

CONINCK, id est, *Regii*.

Huc spectant, qui in Foresto plures Abbatissas habuerunt, certissimo generis Equestris indicio.

Sequitur Tribus Algido-montata.

VAN COUWENBERGHE.

Unde profluxerunt complures qui nunc in ore & honore sunt, ut

TAYE.

Ex tractu, ut opinor, Gaesbecano oriundi & virtutis merito aliquot nacti Dominia quæ in stirpe hodieque perseverant, ut sunt *Ruysbrokæ*, *Wemmaliæ* & *Goykæ Eelwytæ*. Primus
Anno 1234. in Senatoriis mihi occurrit Wilhelmus. Monumenta stirpis in supradictis pagis plurima, virtutis in historia subinde, maximè ob expeditiones aliquot sacras & ibi fortiter gestas
Chronicon meum Henrici meminit Equitis. Anno 1204.

Huc etiam spectant familiæ à *Senna* & *Pede* dicta. Illius antiquissimum inter Patricios invenio Joannem, hujus Gerardum in bello Grim- Anno 1340. Anno 1145.
bergensi.

Sequitur Tribus à Rubea aut Rodensi palude dicta.

RODEBEKE.

Cujus propago sunt *Moursii* & à quercu dicti VAN EYKE. Illi floruerunt inprimis cùm Reynerum OEconomum Ducis, Legatum ad
Regem Romanorum & unum ex II. tutori- Anno 1417.
bus Ducis impuberis habuerunt.

Hi Dominis *Ruysbroekanis* & *Walemiis* jun- Anno 1445.
cti: utique ante annos 250. Senatorii Ordinis fuisse probantur.

Sequuntur Hospites aut Gladiferi.

SWEERTS.

Ex quibus familiæ supersunt *S. Gangerici*, Anno 1341.
ex qua primum Joannem. *Crane*, ex qua Anno 1258.
Leonium Senatores invenio.

FINIS

VILVOR-

VILVORDIA

Cum Pagis Comitatûs sive Territorii Bruxellensis.

QUÆ INSCRIBIT

Illustrissimo Excellentissimoque Domino GERARDO HORNANO, Comiti Baussigniacensi, Baroni Boxtelensi, Toparchæ Iscano, Domino in Arquennes, &c.

J. B. Gramayus Principum Historicus.

Ecce Tibi libellum, cujus fronti tua insculpta, foliis Tuorum inspersa, utrobique animi mei testata insignia, Heros Illustrissime. *Veniam dabis audaciùs fortè occupatas fores pulsanti, & illustrem humanitatis tuæ auram venanti. Non aliter licuit, non aliter decuit. Habes hic Comitatûs illius Antiquitates in quo peculia tua & Tuorum primam cathedram obtinent; Urbis istius amplitudinem in qua Tu Brabantiæ Ordinum perpetuus tanto tempore Delegatus stabilem Reipublicæ nostræ regendæ causâ sedem fixisti. Illa tibi offero & grata futura spopondit Illustris tui Nominis tot Historiis, tot seculis nota Serenitas, quam virtus tua reddidit augustiorem.* HORNANOS *novit omnis Germaniæ, Franciæ & nostras historia, & ego audacter in primariis Provinciæ nostræ repono primos. Vis antiquitatem? Ecce Tibi cùm omnis Germaniæ quammodo censeretur nobilitas tempore Henrici I. Jasparem & Paulum* HORNANOS *in hastiludio primos se sistere, & tempore Henrici IV. Venatoris Cæsarei dignitate exornari: & ego libenter credidissem, ex tam augusto fonte cornua illa vestra Gentilitia promanasse, nisi Francus scriptor longè ante recenseret sub annum* 848. *instructum familiæ vestræ insignibus* Ercenbaldum *inter Majores Palatii Francorum. Vis connubia? Ea fuerunt semper cum Illustrissimis Belgii. Bis Ducum nostrorum liberis juncti* HORNANI *exinde possederunt Baronatus nobilissimos, à Brabantiæ corpore avulsos, ut Filiorum Ducalium essent peculia: ut quibus natalium ordo aditum ad Ducatus apicem negaverat, horum latifundiorum tituli essent ad colendam Brabantici Nominis majestatem. Ut taceam* GUILIELMUM *ductâ Principis Cliviæ (quæ ex Alberti Cæsaris filia procreata erat) filiâ, nobilem, adeòque jus in Cliviæ Comitatum suis relinquentem, nisi Marcanorum prævaluisset potentia. Unde tamen nec est quod fortunam gravem fuisse querantur* HORNANI, *nec ipsa Clivia. Affinibus illi suis concesserunt, hæc nomen non stirpem Dominorum mutavit. Non vulgari enim virtutis indicio & gratiæ exemplo* ADOLPHUM & EVERARDUM HORNANOS *sub annum* 1112. *à Cæsare dono accepisse Aldeburgensem & Altenacensem Comitatus notum est, unde Bergensibus & Marcanis origo. Habuistis alios Monbeliartii, Wirtebergæ, Lossensis, Juliæ aliorumque Principum affines generos aut soceros, & alia virtutum charismata illustrem familiam in hominum memoria & scriptorum servatura. Quibus non respondens modo, sed & par, sed & superior prudentiæ tuæ exempla variis Legationibus reliquisti, tum affectum in literas & literatos omnibus exhibes. Cujus mihi locuples testis æternæ memoriæ J. Lipsius, pluries mihi professus è paucis & raris Te esse, qui studiorum causam suscipiunt æstimantque. Quod & ego non externo tantùm monitore, sed ipsâ doctus experientiâ audaciùs me insinuo, petoque affectus tui partem operi huic meo impartiaris,*

Mihique Clienti

ILLUSTRISSIME COMES

TUO J. B. GRAMAYE.

VILVORDIA.

Vilvorden.

NOMEN hujus oppidi diplomata & scripta vetera ad unum omnia per F utrobique scribunt & T *Filfortiam* & *Filfortium*. Volunt curiosi quidam, ex Gallico, id est, Latino vitiato esse dictam *Vilfordiam* quasi *Villam fortem*.

M. S. L. 1. c. 6. Eo adhuc in an. 1371. ex diplom. oppidi Lovan. dicto.

Initium urbi esse à Castro veteri praeterquam quod annales tradunt, vetera urbis persuadent insignia, quae erant *Castrum cum duobus utrimque vexillis*.

L. 1. rerum Brabant.

Moenia & ambitus ille murorum cum fossis justae altitudinis à Duce Wenceslao perfectus putatur à Divaeo, & aliis.

Meierus. Anno 1375.

Arx munitissima parte, quae Bruxellam respicit, ab eodem, si non coepta, quod nonnulli arbitrantur, saltem quoquomodo perfecta est illo aere, quod ob editas anno 1362. pacis tabulas à Lovaniensibus expresserat.

Structa autem potissimum ad coërcendos aut continendos aliquatenùs Bruxellenses, qui motus aliquot concitaverant.

Ita ut hinc Sennae fluminis cursum objectâ ligneâ mole sistere, & prata agrosque omnes Bruxellam usque possint inundare.

In hac arce Brabantiae Archiva Nivellis allata asservantur.

Habetur denique pro carcere Regio & Principis.

Ejus Castellanus solet pronuper esse ex primaria Nobilium stirpe, imò Aurei Velleris Equites hoc munere functos constat.

Vilvordia, ut nunc est, ambitu est mediocri, portas quatuor, turres in moenibus ultra viginti quinque, plateas plus minùs viginti sex habens.

Praecipua ejus opera fuerunt Curia ante annos centum & ampliùs, captâ per Bruxellenses urbe, exusta, structa tempore Wenceslai Ducis.

Praetorium cum Dominio *Herlariensi* in ipso oppido, quod Joanni naturali Joannis Burgundi filio olim donatum, nunc emptionis titulo, nisi fallor, Dongelbergii acquisierunt.

Anno 1447. Anno 1508.

Fuit etiam, sed extra muros, Praetorium *Coninxloinse* olim quidem Bocholdiorum, sed per Danielem venditum Cornelio VANDER KELEN, in cujus posteris haesit, donec id à Joanne emit Catharina OUDAERT.

Quoad civitatem ea solet olim tota ab arbitrio Bruxellensium pendere.

Ceterum cùm illam à partibus Maximiliani Austrii stantem, adversi Bruxellenses clam ingressi oppressissent, curiâ exustâ, & magnâ civibus clade illatâ; Victor Dux ad compensandam illati damni injuriam, & remunerandam fidelitatem, liberos deinceps à Bruxellensium imperio esse jussit cives.

Ita ipse quotannis Dux per Commissarium format Senatum 7. Scabinis, quorum primus Consul vocatur, constantem, adhibitis in consilii & electionis partem, Praetore & Castellano. Nobilior civium pars in duo Sagittariorum sub Joanne IV. instituta, aut unum Rhetorum Collegia se refert.

Vilior in Tribus mechanicas 7. 8. plus minus pro temporum ratione dividitur.

Et olim quidem Lanificio quaestum facere solet insignem.

Nunc exsiccandis ad solem lineis pannis rem faciunt.

Dies nundinationum hebdomadalium incidit in diem Mercurii.

Monetariam officinam diu Vilvordiae fuisse indicant diversissimae quae adhuc nomen servant pecuniae in indicibus & historiis citatae.

Imò Brabantiae Ducis Monetariam hic permansisse ex eo patet, quòd historiae referant eam à Duce Lovanium esse relatam. Divaeus L. ultimo Rerum Brabant. Anno 1395.

Calamitates urbi advenerunt ab hoste primum & inprimis.

Cùm Grimbergani eam incendio foedarunt vi semel iterumque captam, sed paulò post Duci restitutam. Vide Grimbergam. Anno 1143.

Denique cùm à Bruxellensibus Maximilianum admittere recusantibus.

Ad extremum cùm res totius Brabantiae ad rebellionem tenderet, occupata à militibus Ordinum arx.

Eam tamen cum urbe missus à Gubernatore Mansfeldius recepit. Anno 1584.

Novissimè per hostes subitò irrumpentes mirum miserumque in modum spoliata.

Quoad rem sacram. Ecclesia una est ex eis, quas Carolus Magnus Aquisgranensi Capitulo assignavit, fuitque semper sub clientela Canonicorum, donec illi certo interveniente contractu Abbatiae Cisterciensi *Camerae* jus illum transscripserunt. Ex communicatis mihi per D. Cornelium Camerarium Paraecum virum literatum & mihi amicum.

Est in ea celebre Sacellanorum Collegium & intelligo ex oculatorum testium relatu, uno hic tempore sacra peragere solitos non pauciores vicenis Sacerdotibus.

Sunt in templo vitreae insignes quae Duces Burgundiae authores loquuntur, semper in Ecclesiam à suis structam Majoribus propensos. Visuntur & monumenta aliquot Praetorum in templi odeio. Eas confractas Serenissimi Principes repararunt.

Solet etiam hic Archibresbyter plurium curator pagorum residere. Fuit tempore Venceslai, sed à quo fundatum nescio.

Praeter Parochialem est insigne & dives olim hic Nosocomium, ubi justo numero Virgines ad praescripta D. Augustini viventes aegris subveniunt.

Est

Est & vetus D. Nicolai Sacellum, in quod Virgines Carmeliticæ, exusto earum Cœnobio, translatę sunt, structumque curâ Fr. Henrici Goedenhove Patris & Catherinę Boisot Priorissæ Cœnobium quò translata Virginis Consolatricis, diligenter & anxiè asservata Icon, à frequenti hominum multitudine visitur.

Beginę etiam parum ex re futurum videntes hoc incerto bellorum eventu foris ædificare, coëmptam domum in formam Curiæ adornarunt.

Sunt etiam in urbe, quæ foris esse solent, septem Mariæ Virginis dolorum stationes in sacrariis repræsentatæ justo ab invicem intervallo.

Solent in suburbano esse leprosaria & laneonum officinæ magno numero.

Nunc omnia perierunt, ut vix sui vestigium reliquerint.

BOCHOLDIA.

BARONATUS.

Buschout. Sylvam fagorum sonat.

NOmen loci hujus licèt nonnulli à fagis deducunt, certiùs tamen & rectius illi qui ab origine ipsa arcis petunt nomenclaturam. Cùm enim pretium fidæ operæ atque opis Theoderico Flandrorum Comiti Dux noster Teneramundam contradidisset, oportuno loco in limite ditionis suæ arcem struxit, Flandrorum excursiones intercepturam; & quia præsidium in perpetua, ut sic dicam, specula, structæ nomen fecit *Boochölt*, id est, Arcum tene. Hæc licèt portio sit Parochiæ Meizensis, ejusque Toparcha in Meizensi pago suum habeat Dominium; tamen quia, non Grimbergæ, sed Ducis beneficio possidetur, & Baronatûs titulo insignitur, huc adscribenda.

Ex M.S. historia Flandricæ, & historia Grimbergana.

Ejus Toparchas à loco nomen adeptos, virtute suâ inter primos Brabantiæ claruisse, bella comprobant sacra inprimis.

Ex Divæo & Annalibus.

Testis sub Godefrido Duce Walterus, sub Henrico Joannes, sub altero Henrico Godefridus, qui rebus in Syria gestis famam sibi pepererunt. Boucholtanos autem Illustres ab omni hominum & Scriptorum memoria fuisse, quatuor Comitum testimonia nuper asseruerunt, probant & monumenta in Dominicanorū æde Lovanii Tumulus splendidus. In Aula Aquisgranensi insignia. Inter alia Comitum & Assclarum Cæsaris: probant & Matrimonia, quæ eis semper fuerunt cum Nobilissimis Brabantiæ. Exemploque sint Joanna Wesemalio an. 1445. Clementia Parwetano anno 1489. Baronibus enuptæ. Probant ad extremum diplomata, ubi Bocholtanus semper inter, subindè ante primarios patriæ Barones subscribit. Quę rationes Principem Serenissimum moverunt Bocholdiam Baronatum veteren declarare, & neglectum aut incuriâ sepultum honoris titulum ei restituere. Supersunt adhuc ex veteri Bocholdiorum stirpe aliqui. Ceterum Baronatus pòst mortem Margaretæ anno 1476. accessit Everardo Marcano. Possessus à Marcanis aliquamdiu, donec Robertus Arenbergæ Regulus Maxæmiliano Transilvano Equiti transscripsit.

In admissione Comitis de Manderscheyt in Canonicum Coloniæ anno 1603. 31. Martii.

Ex testimonio huiusce rei publico dato an. 1603. 26. Septembris per O. Assonialium Baronem mihi exhibito.

Ex generis nostratibus.

In diplom. anno 1184. ponitur quartus in ordine Baronum Joannes.

Anno 1515. Ex libro Curiæ feud.

Hodie ab Illustri Viro Christophoro Assonvillio, Equite Aurato, Altevillæ Domino; olim Regis Philippi nunc Archiducum Statûs, & Concilii Privati Consiliario primario possidetur, & is locus ita cultus, castri & villæ ædificia sic reparata & ornata, ut inter pulcherrimas arces sive situm loci, sive munitionem, sive amœnitatem æstimes, nulli facilè cedat.

Locus inter Flandriæ urbes & Brabantiæ loca medius de utriusque bonis & fœcunditate participans. Munitur alibi aquis triplicibus, turribus quinque ita sibi invicem oppositis, ut alteram altera muniat, ponte sublicio mirę longitudinis, muris crassitie immensâ, cubicula perampla, perlucida, lętos circumquaque campos, lętum nemus prospicientia. Ut nesciam, quid intus, foris, in propè proculque dissitis domûs Dominiique partibus possit desiderari. Sacellum in arce est D. Gregorio sacrum, itemque aliud D. Annę inscriptum, in confinio Dominiorum Meizensium extructum sumptu Baronis moderni. Quæ, dum summâ cum animi recreatione contuerer, ex tempore hos versus lusi.

Ut non immeritò Flandriæ Comes profugus illic se potissimum servavit.

DUm se offert oculis procul arx *Bocholdia* purum
  Vertice distinguens aërà quintuplici;
Tum se offert oculis *majestas*, quam Ducis auget
  Auctoris nomen famaque nota loci.
Dum se offert pedibus propior *Bocholdia*, lętas
  Cum pratis segetes atque facella ferens;
Tum se offert animo *pietas* & *copia cornu*;
  Nam placet hæc Domino, nam placet illa Deo.
Progredere ulteriùs, viridiaria, pascua, sylvas,
  Piscinas, hortos grande videbis opus.
Graminaque arboribus, grege pascua, sylva feris fert
  Obsita naturę luxuriantis opes.
Nec verò reticendus Olor, nec garrulus Anser,
  Indica nec volucris, nec fluvialis Anas.
Dum pergo æripedum loca balantumque boantumque
  Aspiciensque domum, Villice fide, tuam;
Quæque in quincuncem longè disponitur arbos,
  Et qui perpetuas fons jaculatur aquas.
Progredior, supero recubantem fornicæ pòtem
  Multiplici atque arcis limina prima peto.
Dicam & mecum omnes, Diana, Napæa, Ceresque,
  Naiades, Dryades, Oreades, Satyri
Circum habitant. Arcis *Virtus* cum *Robore* jecit
  Fundamenta, loco, Dux Lotharinge, tuo.
Construxit Bellona suum comitata Gradivum,
  Perfecit Juno, cuncta probante Jove.

Juro, ſi Superis Jupiter convivia cunctis
Inſtruat, haud alium poſſe placere locum.
Juro, ſi cœnas Heroibus Alma pararet
Juno, non alio velle parare loco.
Juro, ſi genio juvet indulgere Dynaſtas,
Non fore, quæ placeant his magis, ulla loca.

Filfortenſi Præfecturæ ſubcenſentur pagi ſubſequentes.

LEEFDAEL. Domum vitæ ſonat. In Codice Palat. inſcribunt domum Leefdaliæ in Imbda.

LEvedalia, unde Barones Nobiliſſimi & Familia longè latèque per totam Provinciam clariſſima honoris & originis repetunt fundamenta.

1. Ita ſignat diploma Lovanienſe dat. anno 1317. 2. 3. 4. Ex annalibus oppidi ad an. 1244. 1323. 1346. 5. Teſtis eſt fœderis inter Ducem & Flandrum an. 1335. 6. Laudatur in Privilegio Lovan. dato anno 1324. Anno 1346. obiit prout ex Libitinario Oorſcotano patet.

Nobiliſſimos dico, quia jam inde à & ante Godefridi Barbati ævum celebres, ampliſſimis functi honoribus, ut Seneſcalli Brabantiæ [1] Rogerius, Caſtellani Bruxellenſis [2] Henricus, [3] Rogerius, [4] Joannes.

Primariis potiti Dominiis, ut Boxteliæ [5] Joannes, Oorſcoti & Perci [6] Rogerius, itemque Becæ Taxandrorum Joannes.

Primatibus gaviſi Matrimoniis juncti affinitate Grimberganis, Liekerkanis, Naſſoviis, Loſſenſibus, Cliviæ, Gelriæque Comitibus.

Is obiit an. 1370. ſepultus ad D. Gudulæ Bruxellenſium.

Stirps iſta ſi non deperiit, certè multùm declinavit, præſertim ex quo *Levedaliæ* Toparchia in aliam tranſiit familiam. Quod factum fuit cùm Rogerii ex Agnete Clivenſi proles maſculæ Joannes & Luduvicus improles obiiſſent, & devoluta ad ſororem Agnetem hæreditas per ejus cum Joanne Grimbergano Aſchæ Domino nuptias, in mariti tranſiit nomen.

Fol. 39.

Inde quò devenerit non ſatis intelligo, Codices beneficiarii initium ſumunt à Joanne Domino de Pieterſem (anno tamen non expreſſo) cui filios & ordine ſucceſſores aſſcribunt Wilhelmum & Rogerium. Hunc ego reperio inter Brabantiæ Barones recenſeri. Rogerio autem diverſi ſexus proles duas conſtat ſucceſſiſſe Joannem & Beatricem quæ nupta Merodio & Peterſemii & Levedaliæ titulos filiis ſuis communicavit. Tandem vitâ functo Joanne Merodio Margareta Joannis filia Bergarum inſuper ad Schaldim hæres Joanni Wittemio, & Maria Nancia Wittemia Hermanno Tsherenbergio utraque marito ampliſſimam dotem attulit.

In diplom. Joannis 4. pro Abbatia Villarienſi. Anno 1422.

Anno 1445. profeſſum.

Anno 1449. Anno 1364. profeſſo.

Inſigne Leo ſcandens Furenſibus fuit anno 1375.

Fura municipium ſacris æquè ac profanis titulis nobile, & neſcias utris nobilius.

Caſtrum hìc vetus &, ſi fides hiſtoriæ, tempore belli Grimbergani; ſi fides traditioni, à Normannorum ævo. Quod ſumptu & opere magnifico Margareta Edoardi Regis filia Joannis II. uxor exornans ex arce palacium fecit, inſigni ambulacro, hortis & nemoribus conſpicuum.

Hìc frequenter & Principem & cum Principe Conſilium commorari ſolitum, indicant frequentia hìc exarata & ſubnotata diplomata.

Hìc Burggravium, quem alii Vicecomitem ſive Caſtellanum vocant, ab antiquo fuiſſe notius eſt quam ut verbis ad faciendam fidem opus ſit.

Ceterum ex quo munus hoc Borchgravii ex temporario perpetuum & hæreditarium eſſe cœpit, à primæ nobilitatis hominibus poſſidetur.

Ante annos tercentum inclyta & primi ſubſellii apud Gallo-Brabantos familia Melinorum, ejus potita. Teſtis pulchro apud Parcenſes noſtros tumulo illatus Arnoldus Joannem nactus hæredem. Quo ad mortem vocato Arnoldus vanden Boſſche Eques claro loco natus obtinuit. Et uſque ad Pronepotem Joannem continuâ ſerie perſeveravit penes poſteros cognomines. A Joanne autem Boſſchio Joannes Hinckaert Patricio genere & Equeſtri apud Andoverpos natus intervenientе certa pecuniæ ſumma accepit, quod uxoris titulo Joannæ Hinckartiæ haud multo poſt Henricus Witthemius profeſſus eſt. Exciderunt autem eo Witthemii cum Joannes Cortebachius tanquam Joannæ Hinckartiæ aviæ hæres miſſus eſt in poſſeſſionem, quam Henricus Witthemius dotali titulo recepit.

Anno 1435.

Anno 1468. aut ut alius Codex anno 1473. De Cortebacliis vide Helmondam. Anno 1524. Anno 1568.

Hìc obſervo, Furanos Vice-Comites antiquitus cornu & venabulo Illuſtres Archi-venatoris Brabantiæ dignitatem occupaſſe.

Inſuper Inſtitutum à Joanne IV. Duce certamen annuum ad quod legibus & præmio præfixis Bruxellenſes cum Lovanienſibus convenirent.

Quoad rem ſacram celebris hìc S. Huberti memoria, quem & Furæ mortuum omnes fatentur, & præter locum & frequentatam ab exteris diem cornu aſſervant ejus.

Anno 755. Placentius & chronicon Leodicenſe ad 3. Novemb.

Unde evenit, ut Duces perpetuò ad eliciendam generoſæ mentis indolem bellis deditі, ſive in hoſtes ſive in feras armati hìc potiſſimum hibernare & æſtivare optaverint, & locum quem in vita carum habuerant, ſepulturâ ſuâ honorare. Ita nimirùm Ducum hìc videre eſt noſtrorum trium Mauſolæa, Uxoris & Liberorum Ducalium plures tumulos: Vexilla & alia plurima Nobilium monumenta.

Eccleſia Abbatiæ Parcenſi commiſſa eſt. Quam antequam miſſam faciam, libet hìc morem nunquam ſatis laudatum annotare & commendare.

Tantam nimirùm gregis ſui & Diœceſeos curam priſcos Antiſtites habuiſſe, ut certis temporibus per ſe, aut per ſuæ Cathedralis Eccleſiæ Primates obirent ſingulas omninò Parochias ubivis ſitas, annotarent patrimonium ſacrum, audirent querelas, media bonis, remedia malis adhiberent. Exempla vultis? Generatim dicam, omnes penè Eccleſiarum aut *Altarium* (ſic enim loquebantur) Donationes Monaſteriis factæ olim, ab Epiſcopo viſitante factæ ſunt. Et eſto exempli loco Odo & Bur-

Anno 1105. & 1139. Burchardus Cameracenses, quorum ille Grimbergæ circa limitem Taxandricum, hic Cortebergæ prope Lovanium, uterque in finibus suæ Diœceseos Provinciam lustrans pietatis Monasticæ fructu observato munificentiæ suæ testamenta reliquerunt. Sicut & S. Hubertus Leodicensis Furæ cùm Diœcesim obit à febre præventus diem clausit. Sed quia vetera hæc nimium videntur, dabo novitia.

Anno 1473. Vidi acta visitationis per Campiniam à Bernardo Comite Solmensi, Theodorico de Sanctis Decretorum, & Joanne Rolants Legum Doctoribus factæ, & alterius per Franciscum Halletz Episcopum Calciodorensem

Anno 1509. personaliter factæ. Scilicet existimabant boni Antistites, Viris nonnisi integerrimis & præcipuis vindicandum Ecclesiæ peculium committi debere.

Isca municipium nobile & olim in Brabantiæ Conventu adesse solitum, & sigillo diplomata munire, præferente Episcopum Sole & Lunâ stipatum.

Peculium fuit inclytæ stirpis & opum & dignitatis primariæ. Invenio enim *G. de Ischa Dapiferum Domini Ducis*, & eodem anno *Absolonem Dapiferum*. (In diplom. per Averbodienses mihi communicato. Anno 1260.)

Ceterum cùm undeviginti annis post, *Franconem* de Wange, & proximo mox anno Gerardum Rotselarium Brabantiæ Dapiferos videam inscribi, necessariò fatendum aut plures eodem tempore, aut plures diversis locis, aut unum hæreditarium alios assumptitios fuisse.

Anno 1369. Extat instrumentum in Codice Lovaniensi. Ad Iscanos redeo. E quibus invenio Henricum pacis inter Ducem & Lovanienses prudentem Sequestrum.

Peculia Iscæ sua & Curias, Nobiles Patriciique diversi olim habuerunt. Ex his nota mihi Rodæa Clarissimi Justi Lipsii, qui & huic loco natales debet, nunc hæreditas à majoribus per manus accepta. Ex illis celeberrima Beerselia ad Witthemios devoluta, qui in flagrante apud Principes nostros gratia intuitu virtutis & meritorum supremæ jurisdictionis titulum à Rege obtinuerunt, & coëmentes minores aliquot Curias latè nunc in Isca dominantur. Et nunc quidem Honorima Witthemia Iscæ hæres Hornano nupta in illustrem illam transfert sua dominia familiam. Witthemii autem à naturali Ducum nostrorum semine sunt, nomen ab arce ultra Mosam adepti, & adepti in Brabantia nobilissimas Toparchias, Baronatus, dignitates, nulli familiarum facilè cessuri.

Anno 1517. Lipsius l. 3. c. 5. Lovanii. Solent vicinarum urbium sagittarii Iscam ad certamen convenire, & exemplo est cum præmium (cervum puta vivum) Lovanienses abstulerunt.

Solent etiam hebdomadarium itemque annuum forum privilegiis ornatum habere.

Accepi ex relatu viri magni, patrum memoriâ septem Equites primi nominis Iscæ familiæ & fortunarum sedem assiduè habuisse, præter Nobilium justam multitudinem.

Quoad rem sacram, Ecclesiæ decimam Henricus Dux Abbatiæ Vallis-Ducis assignavit in partem dotis filiæ suæ quæ inibi Monasticem professa erat.

Præterque Parochialem habet Hospitale vetus cum Nosocomio & Beginarum Curia sive Monasteriolo, cujus tamen initia hactenus mihi scire non contigit.

Ne quis ut profanum æstimet diploma Principum nostrorum, quo interdicitur, nisi conscio Principe, aliquid bonorum immobilium Cœnobio relinquere, sciat olim generaliter à Monasteriis exclusa Monachorum bona omnia. (Teste Cassiano l. 4. c. 4.)

Baronis nomen apud Romanos magnis & fortibus attributum Ciceronis epistolæ arguunt. Apud nostrates olim Principibus rei Bellicæ gloriâ illustribus concessum, postea crescente inani titulorum luxu, inferioris ordinis Nobilitati, sed Nobilitati tantùm, mansit appellatio. Apud Francos Barones proximi à Rege Nobilitatem sub signis habebant, quorum potentiam Hugo Capetus repressit invectis aliis dignitatibus. (Cicero ad Attic. In Rythmis notatibus Carolus M. & Pipinus Nobiles Barones vocantur. Isidorus l. 8. c. 4. à Baros derivat quod gravem sive fortem sonat.)

Holaria vicus in sacris à Prioratu dependens, de quo hæc sequentia. (Hoolaert.)

ENCOMIUM

Prioratus Canonicorum Regularium VIRIDIS VALLIS.

Quater & mille, ter C, tunc floruit ille
Qui Viridem Vallem fundavit ad æthera callem.

Ille Ducum affinis, contemptor Palatii, Magnatum hæres, sed opum repudiator. Fastidiebat scilicet interioris animæ oculus fumosarum tenebras imaginum non nisi fœcundæ viridiario solitudinis recreandus.

Meminerat Joannes de Busco (sic vocabatur) & nomini suo omen, & prænomini inesse exemplum.

Nec longioris moræ patiens instar Prodromi Baptistæ vox clamantis in deserto paravit viam Domino, affinibus, palatio, mundo valere jussis, secessit in Soniæ silvæ penetralia, in apricam & arboribus undique consitam vallem sibi à Duce assignatam, successit tugurio, & pietatis semina cum fœnore olim fructum reddituram generavit. Huic enim defuncto repente, alter magnâ ambitione impetravit surrogari Arnoldus Diestensis nomine, vitę innocenter actæ merito futurorum præscius, adeoque spiritu præsagiente doctus & clarè professus,

Locum hunc olim habitandum *à Viris Deo devotis, qui vitâ & moribus exemplares Deo fideliter ministrabunt in fœcundam sanctæ Religionis germinationem.* Tertius in Ordine Anachoreta Lambertus emisso paupertatis voto omnem vitæ solicitudinem in eum, cui cura (Verba Prophetiæ ejus ante mortem, cum rationem daret, cur in cella sua vellet sepeliri.)

 est

est de omnibus, rejiciens, magnâ sanctitatis opinione vixit.

Interim, flaccescente inter Canonicos seculares rigore, uno omnes doceri exemplo volens Deus, tres ex inclyto D. Gudulæ Collegio Bruxellis elegit, per quos reliquorum defectui excogitaretur remedium. Tres, inquam, diversi gradûs, ejusdem tamen Ordinis Joannes Gerelmi primi, Franco Algido-Montanus secundi Subsellii Canonicus, Joannes Ruysbroeckius Vicarius, primus opibus & prudentiâ, alter eruditione, postremus pietate jam inde noti & nobiles. *Alias Guichat-nius.*

Hæc beata Trias licentiorem Canonicorum vitam exosa cœpit novo zeli genere primo opibus, quas bonus Deus largiebatur in commune collatis vivere, & de superfluo pauperum egestati subvenire. Et ne sic quidem genio & affectui suo factum satis videns, urbe posthabita in solitudinem abscessit. Placuit inter omnia Viridis Vallis, quam cedente in aliud oppido vicinius reclusorium Lamberto amplioribus etiam terminis circumscriptum à Duce impetrarunt. Sacellum extruitur & ab Antistite Cameraceno in paræcialem erigitur. *Anno 1344. 13. Martii.*

Verùm enimverò cùm Presbyteri seculares suo placito vitam componentes pluribus scandalo essent, visum fuit communibus votis Institutum aliquod à Sancta Sede approbatum amplecti, nec visum convenientius Augustiniano. Adhibitus in consilium Petrus Antistes Cameracensis, authoritate suâ ratum habuit quod animo conceperant Religiosi, & translatâ in præpositum (is Fratrum suffragio electus est Franco) paræciæ curâ, sub ejus obedientia permisit omnes Regulam S. Augustini profiteri. *Anno 1349. 10 Martii.*

Ita auctus & numero & pietate Sacer Cœtus omnium in se oculos convertit, & velut fœcunda parens & munifica plures ex se filias edidit, plures formavit colonias.

Unde effectum, ut Episcopi assensu ex tribus quibus alia post accessêre, Cœnobiis sub unius Capitis reverentia instituerectur Capitulum. Sed cùm Windesemiense apud Batavos Cœnobium, & Capitulum Apostolicâ roboratum authoritate ad famam veniret, non contenti Viridis Vallis incolę, nisi summum Canonicæ vicæ apicem attigissent, se Windesemio univerent. Et denique cum Bethlemitæ circa Lovanium novam perfectionis notam Ordini adjunxissent perpetuæ inclusionis votum nec illa se privatos hi voluerunt, eadem magno fervoris indicio amplexi. *Anno 1404.* *L. 1, anno 11.* *Anno 1411. & 1412.* *L. H. art. 9.* *Anno 1447. 23. Junii.*

Videor in hujus Cœnobii descriptione singularem perfectionis notam observare, ad quam semper aspiravit, & frequens in actis ternarius omen mihi offert.

Anno 1504. dum hæc colligo, tria secula abierunt, ex quo sacris usibus hic locus deputatur. Tres Anachoretæ eundem habitarunt, antequam Cœnobii in formam redigeretur. Tres Præpositos tantùm habuit, & tum Prioris titulo contenti esse cœperunt. Triumviri Religionis Monasterio initium dederunt.

Tres amplexi reformationes sunt Cœnobitæ sui nimirùm Capituli, Windesemiensis, Bethlemitici.

Tria potissimum fata subierunt, calumniatorum, qui Franconem Præpositum apud Ducem proditionis insimulaverant; flammarum, quæ coctoris cerevisiarii incuriâ totum cum Templo Cœnobium absumpserunt, nunquam reædificandum nisi ad preces Pontifex amplissimas eis indulgentias concessisset, quorum operâ & opibus hoc pietatis domicilium integritati restitueretur: denique calamitatum, quæ non simplices hoc turbulento tempore coëgerunt Religiosos Cœnobium relinquere, & amatæ solitudinis delicias posthabere. *L. 5. art. 9. Anno 1415. ultima Aprilis.*

Ceterum, Bruxellâ per Parmensem recuperatâ, assignatum profugis Magdalenæ Sacellum, ubi hactenùs rem Divinam fecerunt ante menses paucos ad ruinosas Monasterii reliquias postliminio reversi. Fuit hìc olim illustris manuscriptorum Bibliotheca, fuerunt Viri pietate & doctrinâ illustres. Interque alios, scriptis editis, clarissimus Joannes Ruysbrockius, de quo testatur Bernardus Tanclaer Ordinis Dominicanorum, Parisiis S. Theologiæ Professor, *Se hominem majoris zeli nunquam vidisse*; & Joannes Groot cantatissimus Ordidinis Aureliani Reformator professus se *nec sanctiorem in vita, nec religiosiorem in scriptis unquam meminisse.* *Ab Hæreticis dissipata.*

Tali Priore exorsa, ô benedicta Vallis! virorem sanctorum operum lauri instar assiduè præfer in sacro Religionum choro. Nec te concutiant inamœnæ hujus seculi hyemes, appropinquat, quod brevem brumam excipiet ver æternum, cui vos & vestra servatur integritas.

Ab hoc Prioratu in sacris etiam pendet *Huldeberga* nobilissimæ nomen & peculium Familiæ, cujus Dominium inter Equestres Toparchas, & Pares Brabantiæ olim recensitum invenio. *HULDEBERCH. Olim fuit abbatie Corbeiensis.*

Cùm autem ad unicam Catherinam devolutum esset Dominium, per ejus cum Arnoldo ab *Ordingen* nuptias, ab ea cœpit stirpe possideri. *Huldebergici inter Patricios Lovan. habentur, eorumque primum Henricum invenio in Senatu anno 1362.*

Et iterum Catherinâ Ordingeniâ matre defunctâ, Henricus Wittemius, qui Joanni ab Houthem Equiti & Cancellario Brabantiæ vendidit. Denique cùm per matrem Adeliciam Joannes à Straesborch idem obtineret, Anthonius Hauthemius, ut in nomine perseveraret, ab eo redemit. *Anno 1418.* *Anno 1490.* *Anno 1548.*

Sub Huldeberga aliqui censent *Loenbecam* Wilrianæ olim stirpis, denique Huldebergicorum, nunc vander Vorstiorum. *LOENBEECK. Ab an. 1448.*

Manibus Abbatis Tyronem Monachum vestitu Religionis indui, ut nunc ita olim usitatum. *Teste Cassiano l. 4. c. 1.*

Observa Domini nomen aut Dominæ veteres non obiter usurpasse, nisi aut Matrimonio juncti,

junċti, aut Equites faċti. Ita in aċtis oppidi Lovaniensis legi, Mariam hæredem Belgii Patre defunċto *Domicellam* dumtaxat vocari, & Guilielmum Hollandiæ Comitem antequam Equestri Baltheo ornatus esset, Domicellum & Armigerum.

Teste Becano in vita.

Sunt in hoc traċtu pagi à Capitulo Cameracensi in sacris dependentes *Saventhemium* & *Welva Stephani*. Illud Cucanos olim, & Bouchoutanos habuit Dominos, denique Henricum vander Meren Equitem titulo emptionis accepit.

Hæc *Stephani* vocatur à Divo Tutelari; cùm altera sit hic *Welva Lamberti* Decanum D. Gudulæ in sacris agnoscens. Aliàs Philibertum de Bruxella, cedente Rege, Toparcham accepit, & post eum Franciscum vander Aa hæredem & Wilhelmum van Amstorff Franciscæ filium.

Anno 1561.

Anno 1574.

A Capitulo autem D. Gudulæ dependent *Machela D. Gertrudis*, Ægidium de Gottignies nuper Dominum nacta, & *Wesenbeca* Gentilium de *Sweerts* olim, nunc *de Boot* Dominium. Sub quo *Ophemium* (stirpis inclytæ cognomentum) notum ob Regulæ inibi tertiæ D. Francisci Bogardorum Cœnobium à Valtero Heetveldio Equite fundatum, instinċtu Wilhelmi *Alemans* professi Villariensis doċti piique Conventûs hujus primi Formatoris.

Anno 1474.

Cujus occasione breviter de Bogardorum initio disputabo, quos veri nominis Religiosos esse, nec ex genere eorum qui in Concilio Viennensi à Clemente Papa damnati sunt, veri nominis & substantialia vota emittere, Sedi Apostolicæ olim immediatè subfuisse, à S. Francisco institutum fuisse, privilegiis & gratiis Ordinum mendicantium gaudere, diversi Pontifices & responderunt & decreverunt. Ceterum cùm nomen à Begga Ducissa Brabantię & ab ea originem sibi esse velint Bogârdi; tamen codices eorum initia referunt in annum 1215. cùm opinor primùm tertiam D. Francisci Regulam assumpserunt, sub qua probati sunt à Nicolao IV. Gregorio XI. & aliis Pontificibus.

Ex Bulla Joannis 23. data an. 1319. 7. Martii Avenione.
Ex Bulla Sixti data anno 1513.
Ex diplom. Joannis Episcopi Leod. dato anno 1372.
Ex Bulla Nicolai V. data an. 1449.
Ex Bulla Sixti IV. data anno 1484. Pontificatus anno 13.

Capitulum autem sive Congregatio Zepperensis (à Cœnobio circa Trudonopolim nomen hoc inditum) à Nicolao V. formata & Habitus Ordini certus designatus, constitutusque Minister generalis ad visitandum.

Anno 1449.
Confœderatio 17. conventuum data anno 1346. 29. Sept.

Cujus jurisdiċtio se extendit in omnes Brabantiæ Conventus utriusque sexûs & vicinos aliquot.

Et quamvis contigerit postea aliquot ex eis (inter quos Middelburgensis, Lovaniensis) ob enatas quasdam dissensiones Zepperensis Capituli obedientiâ fuisse absolutos; tamen non multò post visum fuit expedientius iterùm coadunari, quod factum anno 1529. Religiosis virilis sexûs olim grysius erat habitus, sed in genere grysei coloris non omnes eandem speciem habebant. Quam deformitatem sublatam audio non ita pridem, decretumque in Capitulo uti niger ab omnibus servatur. Virgines autem tertiæ Regulæ pristinum gryseum servant, indeque nomen reservant. Duo addam & Ordinem hunc nuper cum privilegiis suis à Clemente VIII. confirmatum & eundem viris magnis abundasse. Quod nec tacuit Dionysius Carthusianus, qui ejus seċtatores Divinos & Angelicos viros appellat, cujus Regulam multi præclari & illustres professi sint & inposterùm profitebuntur, eo quòd utriusque sexûs & status personas indifferenter accipiat.

Anno 1516. Per Bullam datam Kal. Martii Pontif. anno 4.

Per Bullam Clementis datam 4. Kal. Maii.

Anno 1602.
Ex Bulla ejus quæ sicut & omnes supra citatæ mihi per Priorem Opheymensem sunt communicatæ.

Restant pagi *Duysburgum* à Præposito Frigidi Montis Bruxellæ parœcum accipiens & aliàs municipali jure gaudens. *Diedegemium* personatus celebre cujus Toparchiam à Rege accepit Carolus VAN BRECHT, & post eum Carolus OUDAERT nepos possedit.

Arcem Germanorum sonat.
Solet olim cum municipiis subscribere cum sigillo castrum præferente & duo vexilla.
Anno 1561.
Anno 1596.

Erpsium Abbatiæ Cortebergensis sacrum peculium à quo nomen habet Patricia Lovanii stirps Lieminganis insita, ex qua Radulphum Equitem invenio anno 1144. Radulphum Scabinum primum; sub quo *Ransemium* & *Quaderebba*, ubi Gentilium de SERAERNTS ampla peculia. Hæc Equestris nomen Familiæ, cujus monumenta sunt Lovanii in choris D. Jacobi & Beginasii. Viri celebres Equestris Ordinis.

Anno 1282.

Anglicis & Gallicis bellis etiam Frossardo nominati. Primus quem in Senatu invenio Henricus anno 1339.

Dum legis veterum Monachorum cucullos in mensura duorum cubitorum consistere, cappas diffusas præter villosas habuisse, memineris horum in Cœnobiis aliquibus superesse vestigia.

In collatione Abbatum anno 817. Aquis.

Pagos Romani vocabant certam agri partem ædificiis coloniisque instruċtam, præfeċtum unum, sacra eadem, fontem etiam, aut puteum communem habentibus. Francorum tempore certa regio aut regionis pars ita dicebatur. Et licet aliqui Pagum eundem cum Comitatu fuisse putent, tamen cum infinitos nominent Pagos diplomata in quibus ne unus quidem Comes, plures etiam & diversis à Pagis titulis in uno eodemque Pago reperiantur, jure inducor ut puteni nihil Comitatui cum Pago commune fuisse; & si quando Pagi nomen Comes induere videatur, magis credo titulum illum honorarium, & opum, virtutis, generis ergò à Rege aut Ducibus concessum, quàm quod totius Pagi dominium possederint.

Sigonius l. 1. c. 2. de jure Civium Romanorum.
Isidorus l. 15. cap. 2. Orig.
Idem cap. 1.
Idem cap 8.
Festus è Græco derivat.
Divæus & Molanus.
Exempla pete à Meiero ad ann. 956. 974. & alibi.
Exemplum apud eundem ad annum 878.

JURISDICTIO CAPELLENSIS.

TRaċtus hic à Pago principe nomen fervat quem *Capellam Sylvestram* olim & semper diċtam invenio. Causam dum inquiro, responsum à nonnullis vetustissimum angustiæ Brabantiæ (sic enim vulgo hæc & his vicina inscri-

Solet cum municipiis subscribere & S. Cornelium cum Leone in insigni præferre.

inscribuntur loca) hìc Sacellum fuisse à D. Levino dedicatum.

Historici nostrates volunt aut beneficium fuisse, aut alioquin subfuisse Capellam Grimbergæ.
Anno 1439. Anno 1455. Anno 1478. Anno 1513. Anno 1519.

Peculium fuit nobilis olim familiæ sed diu intermortuæ. Constat Joannem Pipenpoyum (notum est inter Patricios Bruxellenses nomen) Joanni Hammans vendidisse, nec multo post Gabriëlem Offhuys, & denique Joannem Groelst, Anthonium Hoots, tandem Anthonium de Merode, eodem, id est emptionis titulo ad se & suas hoc dominium traxisse familias, quod nunc à Philiberto de Mol possidetur & insigni exornatur prætorio.

RAEMDONCK.

Rameldonka Odonis Cameraceni Antistitis dono in sacris ad & subjecta Cœnobio Grimbergensi. Summum justitiæ honorem nuper, oppignorante Rege, obtinuit Bernardus de Merode, nunc idem Philibertus de Mol obtinet. (Anno 1559.)

HEYMBEECK.

Vicina est Heymbeca Arebergani Principis Dynastia, nisi fallor, beneficium Capituli Mechliniensis.

ZEMP. WEERDE.

Zempsa & *Weerda*.

Ferrici de Glymes Toparchia, ex quo tempore Rex, interveniente certâ pecuniæ summâ, cessit & concessit.

Puderse in Ecclesia Affligimiensis, in foro & tribunali locis S. Bernardi Abbatum à jurisdictione dependens. Ubi adeò Religiosorum S. Bernardi à tempore civilium turbarum ordinaria fuit residentia. Quorum Abbatia primitus in Vrende prope Lyram fundata, Duce Henrico eleëmosynas per Ægidium Berthout Abbati Villariensi factas ad usum novi Monasterii approbante. (Anno 1235.)

Ceterum cùm minus conveniens Religioni locus videretur, per secundum Abbatem translato in Hemilchem cis Schaldim sacro Collegio, ibi & opibus & ædificiis ad stuporem omnium crescens, novissimè per nefarios quosdam immisso igne tota in cineres abiit. Cœnobitæ jam, antea ad sacrilegæ clangorem buccinæ attoniti, & subinde dispersi, tandem loco, qui *Coelheym* olim dictus, egregiè exculto justo numero perseverant. Encomium Abbatiæ alibi dabo. (Anno 1245. Anno 1582.)

GAESBECA
BARONATUS.

SOLET hæc olim Bruxellæ magis subcenseri quàm subesse.

Anno 1393. In diplom. Joan. dato ult. Maii ubi promittit se 3. Præfecturas non obligaturum.

Deinceps video diminuto Præfecturarum Bruxellensium numero Gaesbecam in diplomatibus Bruxellani districtus præteriri.

Baronatus dignitatem arguunt insignia quæ Leonem parum à Brabantico differentem circumferunt.

Primorum Baronum ut genus Ita nomina ignorantur, certum tamen è primis Brabantiæ fuisse.

In secundo ordine reponendi, qui deficiente priore stirpe successerunt Ducum nostrorum posteri.

Et nominatim Henrici primi filiorum Godefridus qui Herstalli & Gaesbecæ titulos, cognomen à Lovanio habuit, & ad hæredes transmisit. (Anno 1330.)

Quomodo autem hæc linea Ducalis defecerit, necdum plenè scio.

Hoc constat, mortuo Henrico Barone ultimo anno 1312. filias solas hæredes superfuisse. Historici nominant *Beatricem* quondam Gerardo Hornano nuptam, diplomata nominant Joannam eidem nuptam Perwisii & Herlarii hæredem, (non exprimunt Gaesbecæ) ita ut planè differant. Dubium interim non est Gerardum supradictum Gaesbecam possessam ad hæredes transmisisse.

In contractu ante nuptiali cum 1. uxore Gulielmus Gerardi hujus filius tradit filio suo Gerardo bona in Heze & Leeude sicut ea possederat. Beatrix de Lovanio O. Herstalli & Gaesbecæ cognata sua. Datũ anno 1341 Dominica post Remigii.

Et quidem Odam de Hornes, Gisberto de Abscoude, illustri apud Batavos loco nato dotalem attulisse. In cujus stirpe perseveravit, donec deficiente masculâ Abscoudiorum prole proximi in bona Hornani redierunt, nominatim Philippus Baro Baussignaici & Haultkerckæ Comes. Cujus pronepos Martinus Gaesbecam vendidit Lamorali Egmondano. Vendidit quidem: sed Egmondani quod venditionis jure cœperant possidere dotalitio servarunt, Mariâ Martini filiâ, Philippo Egmondano, & Leonorâ Lamorali Egmondani filiâ, Georgio Martini filio junctis.

Ceterum Maria supradicta secundis nuptiis elocata Gaspari Marchioni de Lullin, clarâ Genevensium apud Sabaudos stirpe edito hæredem instituit Sabinam Georgii & Leonoræ supradictorum filiam, quæ cum marito Cleriado de Geneve Barone *de la Bastie* supradicti Marchionis filio Gaesbecam nunc obtinet.

Arx Gaesbecæ olim fuit pulcherrima structa à Joanne Baronum Brabanticæ stirpis secundo.

Ea sub Abscoudiis capta, diruta, & solo æquata est hâc occasione: (Anno 1387. Annales cap. 2.)

Suederus erat Odæ Hornanæ ex Gisberto filius Joannæ Principi nostræ acceptissimus, à qua pagorum aliquot Bruxellanæ jurisdictionis Dominium Senatu reclamante conatur impetrare. Balivus ejus Everardum T'serclaes Patricium in hoc negotio Gaesbecani capitalem adversarium in via deprehensum exsectâ linguâ seminecem relinquens ad inauditę crudelitatis facinus vindicandum cives & vicinos concitavit. (Divæus lib. 4.)

Qui raptim post quinque hebdomadarum obsidionem arce Gaesbecanâ potiti, eam solo æquant; vitam tamen & bona Baroni facti invidiam à se removenti integra servantes.

Non multò post tamen alio loco arx non minori quàm prior erat splendore ædificata est per Philippum Hornanum Baronem, ut puto. Quæ pro una parte ante aliquot annos igne absumpta est fortuito. Eam in Icone repræsentari curavit Thomas Spruyt Santflierę D. Gaesbecæ Balivus, qui in radice montis, in quo castrum conspicitur, domum turribus & fossis (Anno 1566.)

fossis munitam recenter exædificavit, cui aliud nomen datum est, quòd nimium vicina sit castro Gaesbecano. Eodem loco D. de Berlegem Familiâ de Rodoan domum aquis cinctam habet, Rammekensem dictam.

Ecclesia Gaesbecana dependet à Patrono Barone. Præter quam in castro fundati sunt à Baronibus Sacellani quinque.

Ad laudem Dominorum non parùm facit, quod non nisi è Nobilissimis Familiis fuerint.

De Brabantica sæpè dictum: de Egmundana, & Abscoudia in Batavicis oportuniùs dicemus: de Hornanis sic quædam pauca: eò quòd Brabantiæ deberi existimem, legens passim in nostrate historia Dynastas Hornanos antiquitùs Duci nostro Sacramentum clientelare dixisse, & ordinariè Ducum nostrorum castra secutos.

Consideremus itaque tria, quæ laudem merentur in nobilitate, opes, conjugia, dignitates.

Opes non illas quas rude vulgus suscipit, sed honoratas, Baronatus puta, & Dynastias.

Possessa ab iis Gaesbeca 17. pagorum caput: Parwisium 4. vicos complectens; illa ad Flandricum & Haginoniensem; hæc ad Namurcæum limitem nobilis Toparchia: Boxtelia in Taxandris: Cantecroya in Atvaticis: Duffela in Malinatibus, Bausciniacum, & Moncornetum in Galliis nobiles Baronatus. Ut taceam Toparchias nobiles in Batavis Altenaensem à Gulielmo per Margaretæ unicæ hæredis nuptias acquisitum, & ad posteros transmissum, qui ipsi novâ semper accessione peculium suæ familię propagarunt.

Filius Engelbertus Bruhesam, pronepos Gerardus inter alia Herlariam, abnepos Guilhelmus Gelam primi ordinis Dominia acquisierunt.

Puttem & Streyn Gerardo nati possiderunt iidemque Heze & Geldorp. Nepotes addiderunt alia decem quæ volens prætereo.

Quanti autem aliis hæc stirps fuerit, testantur nobiliores Galliarum, Hollandiæ, Germaniæque familiæ per conjugii vinculum Hornanis innexæ.

Bis Ducum nostrorum affines fuisse supra docui. Ante annos quadringentos Guilhelmus Hornanus Comitis Monbeliartii gener filium reliquit Engelbertum Comitis Benthemensis item generum.

Cujus pronepos Guilhelmus Lossensis Reguli gener, socer fuit Verneburgici, Jacobus Frederici Cæsaris beneficio primus Hornæ Comes, Moersensis Reguli gener, Neoarsii socer nepotes habuit ductis filiabus Comitum Moersii Arebergæ, Buræ, Cymachi & naturali Sabaudæ Ducis hærede Cypri nobiles.

Et rursùm Guilielmus, de quo dixi, Clyviæ Comitis gener, & per eum Alberti Cæsaris affinis, socer Comitis Dohyen, nepotem reliquit Filiæ Haultkerkani Comitis Matrimonio nobilem, pronepotem Ryferscheytii generum, proneptem Afliedani uxorem. Planè, ut cum annis gloria, cum nuptiis dignitas, cum affinitatibus crescat Hornanæ Gentis amplitudo.

Dignitates Palatinas quid memorem? In Germania Venatoris Cæsarii munus obiisse Hornanos certum est: in Francia Otto supremus maris Præfectus fuit: Joannes apud Philippum Imperii Belgici Conditorem eâdem functus dignitate gloriosam pro Patria mortem, sed tanto Viro indignam perpessus. *Tempore Henric IV.* *Anno 1542.*

Vultis & sacra? Præpositura Sylvæ Imperialis, Commendaria Schalmensis, aliaque duo Cœnobia Hornanis debent initia sua, plurima iisdem sua accepta ferunt incrementa.

Habuerunt Theodorum Osnaburgensem an. 1376. Arnoldum anno 1373. & Joannem anno 1483. Leodiorum Antistites, & Theodoricum electum an. 1389. & Arnoldum etiam Trajecti Superioris Episcopum anno 1370. Engelbertum Archidiaconum Ultrajecti, anno 1303. Theodoricum ibidem S. Salvatoris Præpositum anno 1294. Hermannum Majoris Coloniensis Decanum, pronuper. Et in altero sexu habuerunt anno 1209. Gelam in Regali Collegio Montibus Canonicam, in Nivellensi anno 1214. Odam Præpositam. Habuerunt Jacobum, qui raro pietatis exemplo ex tanto Comite, ejuratis mundi vanitatibus, fieri amavit humilis Francisci sectator, in quo finio.

Jurisdictio Gaesbecana continere solet omnes Comitatûs Alostani pagos, nunc quindecim duntaxat, de quibus infrà; complectitur, non veniente in numerum Anderlaco; ubi Baro Gaesbecæ etiam triplicis justitiæ compos est. *Teste Divæo.* *Vide suburbanum Bruxellense*

Eam commodè dividam in tres partes, Districtum puta Leewensem sive vetus territorium, Beltanum sive novum territorium, & Toparchias.

In primo ordine est *Leewa* pagus, Dominium, familia ex Brabantiæ antiquissimis. Docent hæc urbs ejus nominis ad limitem Hasbanicum antiquissima, Familia inter Bruxellenses primaria, insignia Brabantiæ eadem. Ampliùs quòd primi Barones Gaesbecæ titulum Leewæ soleant Gaesbecano præponere, & quòd moderni Barones primùm à Leewensibus recipi & ibi juramentum fidelitatis dare & accipere soleant. Denique quòd hìc tribunal sit, ad quod plures pagi appellant. Facit etiam ad loci commendationem Archipresbyteratus huic Ecclesiæ annexus, quæ à Præposito Frigidi Montis pendet. *Leeuwa.*

Pagus appendices habet septem, è quibus Cœnobii nobilissima Bigardia ob Prioratum ibidem Ordinis Benedictinorum, qui fundatus primo in monte D. Mariæ prope Pepingam per Joannem de Monte Equitem; sed postea Dux ad augmentum, ut opinor, prioris Conventus fatetur se concessisse cuidam de Ballegem potestatem ædificandi domum Monialium. *Anno 1134.*

Quæ translata & mediocriter dotata per Godefridum à Lovanio D. de Leeuwe Henrici II. Ducis fratrem, in locum de *Opbigardio*;

eo quod in priore loco aquæ penuriâ laborarent. Visitur in Ecclesia tumulus Joannis à Lovanio, qui filius Godefridi fuit. Erant virgines antea Cistercienses, sed cum ab ordinis Generali non reciperentur, Henrico Episcopo authoritatem faciente Benedicti regulam assumpserunt.

Anno 1253.

Leeuwensi tribunal agnoscunt pagi hi.

Vlesenbeeck. Torrentem lini sonat.

Vlesenbeca in sacris Præpositi Capellæ:

Oudenaken. Veterem aquam sonat.

Oudenacum S. Sepulchri Cameracensis:

Berchem. Montis domum sonat.

Berchemium Laurentii Affligimiensis Abbatiæ Ecclesiam habens.

In hoc districtu sub Leeuwis Domus & dominium de Aa celebratur.

Wolfhseem. Sepem Lupi sonat.

Itemque *Wolfshagia* aquis & alio ornatu sic satis cincta domus.

In profanis invenio Thomam Cantipratensem qui Leeuwensis patriâ fuit, vocatum à viro docto *Leontinum*.

Het wied lant van Gaesbeeck

Districtus novi territorii pagos qui Leeuwas appellant hos numerant.

Dielbeeck. Torrentem celerem sonat.

Dielbecam in sacris à Capitulo Anderlechtensi pendentem, notam ob D. Alenæ memoriam, cujus pater Dielbecæ Regulus vocatur.

Itterbeeck. Torrentem Itterii sonat.

Itterbecam Præpositi Capellæ Ecclesiam.

Bodeghem Domum Nuncii sonat.

Bodegemium Personatu celebre.

Hos pagos aliqui volunt acquisitos à Suedero Barone, dono Joannæ Ducis, alii emptionis, alii dotis loco cum Walcourtana quadam assignatos volunt; in quorum primo Prætorium est Cameracensis Episcopi peculium.

Aliaque Ten Bisdom dicta Dni de Lettres.

Cassianus lib. 4. cap. 16.

Observa, ut nunc, ita & olim in Cœnobiis Professionem Deo & Angelis factam, antequam novitius 10. diebus præ foribus Cœnobii lachrymans orabat admitti.

Diplom. an. 1260. voor alle onse landen ende gedeylten.

Observa item portionis sive partitionis nomen, quod nos Gedeylten vocamus, proprium fuisse dominiis illis, quæ à corpore Ducatus avulsa Ducum liberis data.

Toparchiæ in Gaesbecano tractu sunt, quarum alias possidet Baro, alias Baronis beneficio alii. Prioris generis sunt *Lignaca* duo Quintini & Martini. Illud Capituli Nivellensis, hoc Præpositi Frigidimontis habens Ecclesiam. Illud forum hebdomadale cum solemni granorum stapula, hoc nundinas annuas circa ferias Tutelaris sui habet. Illud Capellam Eyseringanam, hoc Pedanam & Sceplakiam sub se habet.

S. Mertens en de S Quintens Lennick.

Ten Ham.

Ten Bedeck.

Illud domus notatu dignas habet, alteram Thesaurarii Drenequartii, alteram Martini Saveneels dicti Waersegger Patricii Lovaniensis peculium; hoc alias aliquot minoris notæ.

Streythem. Domum pugnæ sonat.

Ons Lieve Vrouwe van Lombeeck.

Accedit his *Streythemium* Abbatis Ninoviensis & *Lombeka Mariæ* Capituli Nivellensis sacrum peculium; in illo conspicitur vallata, ornataque domus Lathenyorum.

Goyek. Pamel.

Alterius generis sunt *Goyka* & *Pamelia*; illa personatu insignis, hæc ab Archimandrita Ninovensi pendentem habens Ecclesiam. Illam Gentiles de Taye longo tempore possederunt. Quorum Henricus primus ratione uxoris Catherinæ van Baefrode Beneficium professus est. Pameliam verò Montmorencii nunc possident. Anno 1410.

Hâc occasione tribus verbis de Gente Montmorencia dicam, cujus decora prosequi majoris operæ & chartæ foret, ut quæ per omnes Galliarum angulos dispersa, omnium historiarum paginis commendata, omnium seculorum gestis communicata. Origo Genti à Galliæ Baronibus, illis dico, qui post imminutam ab Hugone Capeto nobilitatis potentiam veteres titulos retinuerunt. Comitis dignitate noti ante quatuor secula, Ducis nomine nuper celebrari cœperunt.

Anno 1300. Mathæus Fontievei Comes fuit.

Nec ulla ex dignitatibus primæ notæ palatii Regalis, quam non frequenter aliqui hujus stirpis obierint.

Matthæus anno 1224. Conestabilis, & alter ejusdem nominis anno 1295. Admiralius, Jacobus anno 1347. Camerarius, Carolus haud multò post Marischallus Regni Franciæ; quæ dignitates nunc partim in Montmorenciâ familia conquiescunt, partim sæpius nostrâ & patrum memoria conquieverunt. Ut hæc prætercam; sufficiat novisse Gentem hanc affinitate & amicitiâ junctam ab aliquot seculis cum primis totius Belgii Principibus. Et argumento est Laurentia Balduini Honnoniæ Comitis filia Bochardo Montmorencio sub annum 1137. elocata. Et argumento sunt Hannoniæ, Artesiæ, Flandriæ, Brabantiæ nostræ stirpes per connubii leges his junctæ. Testes Croyi, Lalani, Egmondani, Lanoii, Hornani.

Testes qui in augustissimum Aurei Velleris Ordinem cooptati.

Testes qui hodieque ad summas curas patriæ & Palatii delecti, in fragrante apud Principes gratia, apud populum veneratione.

Hæc ante duo secula quemdam Everardum Boet invenitur Toparcham habuisse, à quo emptionis titulo Nicolaus de Vyt acquisivit. Anno autem 1439. dotali titulo Joannes Vilain. Anno 1454. eodem Joannes Cruningen cœpit possidere. Cruningii autem Florentio Borselio transcripserunt anno 1501.

Devenit inde ad Croyos perque nuptias Croyacæ Nicolaus illustrissimâ Montmorentiorum stirpe editus, ærarii Principum nunc Præfectus possidet supremæ compos jurisdictionis, cum Barone Gaesbecano indivisim.

Non omittendum hic, Crukenburgense dominium cum tribus pagis, itemque Saventhemium, Sterbekam, & alios ad tribunal Gaesbecanum viâ appellationis recurrere, manifesto argumento, quòd aliquando à Gaesbecanis possessa fuerint.

Deinde eam soli Gaesbecani fœcunditatem esse, ut meritò penu Curiæ Bruxellensis vocetur; eam incolarum copiam, ut hoc exulcerato tempore ad tria armatorum millia producere ex tempore possit. Quorum virtutem & Principes experti sæpiùs & patria. Ambitum habet justum, & complectitur ad quinque passuum millium nulla alterius Domini interveniente jurisdictione.

GRIM-

GRIMBERGA
BARONATUS.

HUic loco verum nomen fecit fœcunditas soli; quod enim modò Grimbergam dicimus, olim *Greinbergam*, id est granorum sive segetis montem dicebant.

Domini primæ stirpis argumento insignium putantur à Lovaniæ Comitibus aut Lotharingiæ Ducibus descendere. Nomen eis Bertoldi fuit notum à pluribus seculis, cùm sub annum 804. nominetur strenuus *Bertoldus domicellus de Greinberges habitans & residens in Troya sive Xantis*, *Praefectus ibidem Caroli Magni*, maritus Iringardis, quæ soror Archiæ Coloniensis erat *nobilis Domina*. Anno 1250. Defecit hoc stemma in Gerardo, qui duas filias hæredes reliquit, alteram Comiti Vianensi junctam, in cujus bona Nassovii successerunt, alteram Leonio de Aa, cujus posteri Bergensibus juncti in illam stirpem transtulerunt portionem hæreditatis suæ. Vide Mechliniam Seriem hanc & gesta Dominorum Grimbergensium alibi commodiùs dabo & fusiùs. Hic tantùm, maximè ad decus horum facere, quòd tam amplis donati privilegiis, tam splendidis ornati titulis inter Brabantiæ primos elucescant. In diplomate anni 1109. Valterus Berthout *Nobilis Princeps*, in diplomate anni 1201. *Nobilissimus Grimbergensium Princeps*, an. 1214. Gerardus *Dei patientiâ dictus de Grimberges Princeps inclytus*, & an. 1292. Godefridus à Duce *Nepos*, & anno 1384. Gallico Idiomate Joannes *Syre de Grimberges*.

In ipso Grimbergano pago præter arcem Baronis plura sunt castella. E primis hæc sunt, *Poddegemum*, Craynhemensis Toparchæ, *Sceplakia*, olim Immerseliorum, Linth-Wingiorum nunc Tommenum Bussidianorum hæreditas.

Visitur & locus arcis Grimberganæ veteris cum sua vicinia gaudens propriâ libertate, ubi Sacellum Salvatoris celebre.

Ecclesia pagi ab Abbatia Præmonstratensi dependet, & reperitur divisio Parochiæ à Cœnobio quoad officii Divini celebrationem facta anno 1280.

ENCOMIUM
ABBATIÆ GRIMBERGENSIS.

MOns cereris flavet, candet Grimberga, Solumque
Fœcundû, cœlumne notet sine nube fecundum?
Non malè: sed melius, decus aurum nobilitatis,
Præmonstratensis candor decus Ordinis esset.
Aurum fossilibus primúq; coloribus album est:
Ordo tuus Grimberga, tui Grimberga Barones
Ante alios interq; tenent loca prima Brabantos.

Cœnobium illud tuum in Regiæ urbis Bruxellanæ conspectu, Abbas tuus in medio Familiæ suæ, Pastores circumquaque gregi Dominico pascendo operam navantes intuetur, voluptate dubites an fructu uberiore.

Hæc illa est ipsius Norberti Colonia, Præmonstrati felix filia, S. Nicolai Furnensis Abbatiæ fœcunda parens.

Hic locus quem Regulares Canonici colere, Monachi habitare cœperant, sed successu parum fortunato.

Deus nimirum in partibus erat, qui locum nobilissimum nonnisi à nobilissimo ordine possideri cum fructu posse prænoverat. Aliis temporum iniquitas, aliis res angusta domi obstaculo erat; Præmonstratenses à Norberto & Augustino docti utraque hæc præ Divini cultûs amore floccifaciebant. Primus qui veræ pietatis semina & religionis fundamenta hic jecit, Heribertus (anno 1132. dedicatâ per Lietardum Episcopum Ecclesiâ) cui successêrunt annis 1153. Theodoricus, anno 1170. Eghbertus, anno 1179. Simon, anno 1196. Hescelo, anno 1222. Guilielmus, anno 1229. Franco, anno 1245. Valterus de Rosebeca, anno 1259. Goswinus, anno 1270. Valterus de Marca, anno 1303. Anselmus, anno 1314. Joannes de Poddegem, anno 1320. Gerardus de Isca, anno 1337. Valterus de Marca, anno 1354. Godefridus Vos, anno 1371. Joannes van Hove, anno 1392. Joannes de Buyssegem, anno 1393. Ægidius Pape, anno 1396. Balduinus Prickere, anno 1403. Ægidius de Bouchout, anno 1416. Cornelius de Kampener, anno 1446. Joannes Vranx, anno 1465. Joannes de Mechlinia, anno 1476. Joannes de Molendino, anno 1477. Marcus de Platea, anno 1489. Arnoldus Persoons, anno 1507. Petrus de Wayenberch, anno 1540. Franciscus de Blioul, anno 1543. Nicolaus de Spira, anno 1568. Gerardus à Campenhout, anno 1577. Anthonius de Oyenbrugge, anno 1594. Philippus à Rauberge.

Ex his pietatis titulo multùm primi commendantur, œconomiæ laudibus Abbas 10. ambitus partem cum Abbatiali domo veteri, 21. chorum, granarium domum, portamque anteriorem, 22. Insignia Abbatialia primus promulgavit, 25. reformationem invexit, 27. mitram impetravit, 28. primus ex nominatione Principis inauguratus est, sub 29. omnia vitio temporum & bellorum collapsa, 32. qui nunc præest refecit, cui Deus vitam longam det. Hæc capita fuerunt tam celebris Cœnobii unde evocati frequenter, qui aliis Cœnobiis darentur Rectores, puta Diligemio, Furnensi, Insulæ B. Mariæ & alibi, de quibus hoc tantùm dicam, *Felicem Religiosis Grimbergam*, *felices Religiosos Grimberga*.

Ditionem Grimberganam commodè divi-

dam in peculia duorum Dominorum, beneficia eorundem, & appendices.

Peculia Auraici Principis ratione Baronatus sui sunt Vici sequentes:

MEISE. *Mansio* (inde enim ei nomen) tam sacris quam profanis titulis celebratus pagus.

Ecclesia ejus per Odonem Episcopum Abbatiæ Grimberganæ donata *cum appendiciis* (verba literarum sunt) *Strombeca* & *Grimberga* quæ nunc sunt Parochiæ separatæ. Ceterum Sacella *Ophemii*, & utriusque *Rodii* hodieque ab Ecclesia dependent, *Opheymium* quidem sicut & pars *Mollemii* & *Bollenbeca*, alias subcensentur *Brusegemio* etiam hujus loci pago. *Rodium* autem *Brixii* celebre est ob vetus ibi sagittariorum contubernium, *Novum Rodium* ob Præposituram Virginum Instituti Præmonstratensis ibi fundatam ante annum 1177. cum Alardus *Episcopus Sororibus in Novo Sarto altare de Ruysbroka assignavit*.

OPHEM. BRUSEGEM. BRIXIEROT. NIEUROT.

Cœnobii reliquiæ adhuc supersunt, bona Grimberganis accesserunt.

Plures hujus pagi sunt Toparchæ, plura Prætoria. Præcipua castrum Bocholtiæ de quo alibi, & alia Prætoria duo Dominorum Luduvici Verreycken Audientiarii, & Vander Ee Pretoris Bruxellani.

Hic quæro, an non à pago hoc nomen & initia repetant privilegiati illi, Petermannorum instar, quos *Mansionarios Grimbergenses* vocant, qui nisi coram Grimbergano Domino in criminalibus conveniri nequeunt, ei soli obnoxii, quorumque jura certa & inviolata, ubivis intra Brabantiam. Inter alia hoc proprium in hæreditatibus, ut peculium familiæ maneat penes diutius viventem.

MEISSENIERS. Dux anno 1397. confirmat Privilegium eorum.

EPPEGEM. Restant pagi *Eppegemium* ubi arx *Indevelda* peculium Micaultiorum, & *Impla* Oyebrugganorum. Cui subcensentur pars *Eelwyta* ubi Prætorium Principis Mansfeldicæ vulgo TEN STEENE; *Beygemium* ubi *Obbergauum* Domini Fontinensis, & *Dorna* aliquando Immersiliorum peculia. *Osselia* & *Londersalsa* sub qua pars *Raemeldoncka* censetur & Houthemium arx, complectiturque locum *Castri* nomine dictum & aliud *Asgrechtum* Urseniorum peculium.

EELWYT. BEYGEM. OSSELEM. LONDERSEEL.

Atque hi quidem pagi à Principe Auraico dependentes solo.

A Bergensibus pro altera parte Baronatum possidentibus dependent *Temsica*, *Tosfalia*, & portio *Buggenhouti* (altera enim pars, quæ Bipontini Ducis arx & peculium, ab Auraico dependet) cui accensentur partes *Maldera*, *Lisalia*, *Lippoloi*, & vici *à S. Amando* ob id dicti quod alteram medietatem Abbas S. Amandi possideat, de quo diploma vidi cujus initium: *Robertus Comitis Flandriæ primogenitus, Atrebatensis Advocatus, Bethuniæ & Teneramundæ Dominus, & Frater N. Dei permissione Abbas S. Amandi in Pabula, & Leonius de A miles salutem & noscere veritatem. Quæ geruntur in tempore ne labantur cum fuga temporis, solent scripturarum memoriæ commendari &c. Datum anno 1266. in Octobri.* Quo diplomate dant ambo in villa de Baserode ad se spectante legem perpetuò daturam.

TEMPST. TIESELT. BUGGENHOUT. MALDER. LIPPELO. LISEL. BASERODEN.

Beneficia Baronum Grimbergæ sunt plurima, quorum alia ab utroque simul, alia ab altero dependent. Primaria Auraici sunt *Blaasveldia* Prantiorum Dominium, & *Rumpsta* pagi non ultimæ notæ. BLAESVELT. RUMPST.

Bergensis beneficia sunt *Ruysbroecka* & *Willebroca* pagi à paludibus dicti. RUYSBROECK. WILLEBROECK.

Atque hęc satis de Grimberganis, reliqua in Mechlinia dabimus.

ASCANUM
DOMINIUM.

HAbetur hoc inter nobiliora Brabantiæ Dominia, & complectitur pagos septem, & Leonem scandentem in insigni circumferre solet. Forum hebdomadarium die Martis hic est, sicut Nossegemii, nundinæ annuæ Martis post Pascha.

Emortuâ veteri Dominorum stirpe successerunt Grimbergano, pronuper Gentiles de Coultreau acquisierunt. Solentque Domini Labarum Ducalem asservare & circumferre.

Sub hujus Dominii districtu censetur Ducalis Affligimii Abbatia Benedictina inchoata à sex militibus prædicatione Wetherici Monachi conversis, auctoritatem & auxilium præbente Adelâ Comitissâ & interjectis aliquot annis Godefrido Duce. Hujus Abbatię, quam ego libenter principem Brabantiæ vocarem, decora & encomium secundis curis dabo, cùm ejus Archiva non uno loco dispersa inspicere non licuerit hactenus. Anno 1083.

FINIS

J. B. GRAMAYE

GALLO-BRABANTIÆ

ANTIQUITATES.

INDEX FAMILIARUM

Quarum mentio in Antiquitatibus GALLO-BRABANTIÆ.

Prior numerus paginam, posterior columnam notat.

Limi-

FINIS.

J. B.

J. B. GRAMAYE
GALLO-BRABANTIA

ILLUSTRISSIMO REVERENDISSIMOQUE

DOMINO,

FRANCISCO BUISSERET

NAMURCENSIUM ET GALLO-BRABANTIÆ

EPISCOPO,

DOMINO MEO SALUTEM DICO.

Gemmam, *banc Brabantiæ nostræ, Diœceseos tuæ, quantùm ingenii mei & temporum ratio passa est, exquisivi, inter patriæ nostræ decora non ultimo loco reponendam; purgavi ignorantiæ tenebris hactenus fœdatam; expolivi, liberiore vultu, liberaliore fronte omnium oculos subituram. A pedibus, id est, fundamento omnium tam in sacris quàm profanis memorabilium auspicatus, quomodo rectiùs, quomodo certiùs, quàm in caput desinam, cujus industriâ tota inferior moles gubernatur? Atqui Tu caput es*, Antistes Maxime, *tua istbæc filia, tuarum curarum pars non infima. Quam ego præ reliqua Brabantia felicem undiquè semper existimavi. Si Religionem inspicio & rem sacram, nusquam tot Abbatiæ, tot Cœnobia, tot Sacella ruralia, tot celebrium Divorum memoriæ; nusquam minùs virulentum semen suum hæresis evomuit, minùs incolæ infecti sunt aut fuerunt. Si Nobilitatem, fateor quidem eam multùm nunc de pristino ornatu remisisse; sunt tamen & plures, cæteris paribus, quàm ullibi. Si soli clementiam, sciunt omnes quanto hæc ditio aliis beatior sit. Fusiùs hæc & his plura in opere hoc toto digessi; nec opus fucum orationis accedere, ubi nativa & omnibus obvia patet dignitas. Ad Te quod attinet*, Præsul Inclyte, *præter id quod Gallo-Brabantia, inprimisque Nivella, tuis nuper auspiciis mirum in modum honorata, suo quasi jure ad tui Nominis confugit patrocinium; privatim etiam ego cur id facere debuerim rationes habeo. Collegii istius Rector, quod inter alia vel maximè fautorem Te agnoscit; Academiæ istius pars, in qua annos plures juventuti formandæ Te consecrasti, & unde Cameracum, tanquam in coloniam missus, cunctas propemodum dignitatum functiones obivisti, in Episcopali nunc Infulâ conquiescens; ornante interim excelsam Amplitudinis tuæ Cathedram humanitate nunquam satis laudatâ. Quâ præveniente spero, imò confido futurum, ut hoc clientelaris obsequii testamentum quod profiteor publico hoc Scripto, benigniorem in partem interpreteris. Erit Deus qui Te*, Illustrissime Reverendissimeque Domine, *ad Ecclesiæ suæ clavum sedere diu jubebit. Erit qui id unum orat vovetque*

Cliens tuus

J. B. Gramaye.

A CENSU-

CENSURA URBIUM

Quarum hoc opere Antiquitates digessi, imprimisque

OPPIDI NIVELLENSIS.

CLarissimum Virum J. B. GRAMAYE indefesso labore Gallo-Brabantiam nostram peragrasse, & quæ ad eam illustrandam facere possent collegisse, scimus & gaudemus: Et quidem quoad Oppidum Nivellense testamur & nostra & Capituli Archiva pervidisse, & summâ prudentiâ, ordineque optimo ex eis collecta dispofuisse. Quo nomine eidem S. P. Q. Nivellensis gratus & memor futurus omnium nomine publicum honorem & testimonium defert. Actum Nivellis 10. Martii anni 1606.

CENSURA

ABBATIS GEMBLACENSIS

LUDUVICI SOMBECHI.

FElix Gemblacum, felix Cœnobium, cui post tot ruinas & vastitates contigit esse redivivum operâ Illustris Clarissimique Viri J. B. GRAMAYE, qui inauditâ diligentiâ ex ruderibus & ultima temporum fuligine eruit, quicquid ad laudem & admirationem loci facere posset.

Quod testor, qui ei Archiva lubens volens communicavi, & unà hoc de Gemblaco Scriptum omni honore prosequor & omnibus commendo. Datum Gemblaci in nostro Cœnobio 3. Kal. Februarii anno 1606.

CENSURA

OPPIDI HANUTENSIS.

HIstoriam Clarissimi Viri Domini ac Magistri Joannis GRAMAYE Jurisconsulti & Professoris in Academia Lovaniensi, esse vitæ nostræ & Patrum nostrorum Oppidi Hanutensis ejusque Territorii verè Magistram, fatetur S. P. Q. H. quem Clarissimus Dominus sciat se semper habere devinctissimum & obligatum ad antidora. In cujus rei testimonium hanc præsentem Censuram sigillo nostro & nomine Nobilis & Generosi Viri JOANNIS A MOMBEECK J. U. L. & Consulis vigilantissimi curavimus muniri hac... Aprilis anno 1606.

CENSURA

Vice-Comitis Geldoniensis CAROLI DE GLYMES, *& Pastoris Divi Medardi.*

LUcubrationes Doctissimi Viri J. B. GRAMAYE J. U. Licentiati optimè de Republica meriti & Clarissimi, de Antiquitate nostri Oppidi Geldoniensis retroactis temporibus hic & alibi repertas omnibus ritè perlectis grati amplectimur, & ut ulteriori testimonio fulciamur, præsentes unà cum Generoso & Nobili Vicecomite signavimus hac 10. Aprilis 1606.

NIVELLA.

NIVELLA.

Cui Brabantiæ Dux, partim tanquam Advocatus, partim tanquam Comes præest.

Galli ab antiquo NIVELLES, Germani NIVELE, Belgæ NIVELL ab antiquo & nunc dixerunt.
1. Sic describitur in Bulla Clementis III. post citanda.
2. In diplomate Henrici I. sic describitur.
3. Id nominis loco dat M. S. Divæ Gertrudis vita passim.
4. Unico l. scribit Ottonis Augusti diploma post afferendum.
5. Zuentebaldi diplom. sic urbem indigetat videndum postea.
6. In Privilegio Frederici Imper. Gemblacensibus dato ita legi.
7. Supra tactum Henrici I. diploma sic habet.
8. Sic nunc vulgo loquuntur.
9. Sigibertus & Moringus in vita S. Viberti.
10. Chronicon Villariense c. 2.

LOCUM hunc [1] *confinem ubi Lotharingii junguntur Francigenis* [2] *in Brachbanto* situm olim [3] Nivigellam, [4] Nivigelam, [5] Nivialum, denique [6] Nivelliam, [7] Niviellam, & Nivellam [8] unitatis numero, & Nivellas [9] multitudinis numero accusandi casu video appellari.

Nomen unde deductum sit, nec legi usquam, nec facilè conjecturâ assequar.

Locum olim sylvestrem fuisse unica gloriosæ Gertrudis vita abundè docet.

Nec olim tantùm, sed & venientibus ad famam Lovaniæ Comitibus anno 950.

Et amplius iisdem Ducatûs Lotharingici [10] titulum adeptis, Nivellam usque ingentes sylvæ erant anno 1147.

Planè ut crederem Romanos Francis Barbarorum metu junctos, & junctim in sylvarum interiora, relictis urbibus, dilapsos Nivigellense castrum subitos hostium impetus facilè propulsaturum extruxisse sub annum 500. & nominasse NIEU, id est novum, SELLE id est sedem, aut AL aut GEHEEL id est totum; nisi Henrici Imperatoris diploma traderet, *locum propriis Divæ Gertrudis manibus excultum.*

Ex diplo. dato an. 1040. Episcoporum 9. sigillis munito.

Cujus partem esse firmiter mihi persuadeo, locum turri ædis primariæ subjectum, ubi hodieque dat & recipit primum in inauguratione fidelitatis juramentum Abbatissa: monumentorum, structuræ, & cubiculi vicini, de quo post, ductus argumento.

Patet ex diplom. Henrici Imp. dato an. 1041. Regni sui an. 13. ubi hæc specificantur signa.

Castro subjecta erat *Villa* sive *Burgus* ab omni antiquitate jus *telonii*, *mercatûs*, *monetæ* habens.

Quando primò mœnibus cincta fuerit, definire necdum possum. Ligneis ante Normannorum in Gallias adventum cinctam fuisse, sunt qui putent. Lapideis, authoritatem faciente Duce & Cæsare, munitam & fossis instructam credo.

Post annum C. 800.
Divæus l. 2. de Antiquitatibus Belgii id credit.
Ante annum 1320.

Et ampliùs, longè majore quàm nunc conspicitur ambitu urbem, aut suburbana saltem (cùm vestigia mœnium nusquam appareant) se extendisse; quippe undecim, ut post dicam, Parochias comprehendentem, quarum aliquot nunc extra urbem visuntur.

Anno 1231.
Ex literis Joannis Episcopi Leodiensis hac de re datis in Maio.

Nolim autem asserere mœnia, quæ nunc conspiciuntur, ita vetera esse, sed bellorum injuriis vastata putarem à 200. duntaxat annis restituta: cùm legam ex portis aliquot & nominatim Salicensem post annum 1417. exstructam.

Ex libro actorum urbis in gestis anni 1417.

Ita ut nunc urbs portis sex patens, vias publicas quinquaginta & ampliùs numerans, præter alios rivulos Thienam amnem ex cognomini pago lapsum excipiens, vicorum, domuumque nitore, hortorum amœnitate nulli vicinarum urbium facilè cedat.

Ædes operaque publica, quæ notari mereantur, pauca sunt, imminutâ multùm per hos bellorum turbines urbis majestate.

Quoad civitatem & jus regimenque urbis, fateor quædam controversa esse, quæ nec meum decidere, nec fortassis penitùs rimari. Dicam ergò tantùm, quæ ex veterum historiarum & diplomatum fide didici, nec harum nec illarum, nisi quà veritas cogit, partium.

Primo itaque loco *Comites* pono, non quòd ullos hoc titulo solo usos noverim; sed quod lego *Comitatum Nivigellensem* nominari in dote Gerbergæ utriusque, & ejus quæ Carolo Duci Mater fuit, & ejus quæ Lamberto Comiti Lovaniensi enupsit.

Anno 996. Vide historiæ nostræ c. 7.
Anno 1015. Vide historiæ c. 9.

A 2 Hinc

Hinc est, quod nonnulli tradunt hunc à Bruxellensi dependisse, quia nimirùm Carolus, quem dixi, Bruxellam nativitate, habitatione & Regiâ suâ ornasse, & Nivellæ tacito calculo prætulisse dignoscitur.

Rogieres id docet ex Francorum Annalibus.

Æmelius autem inter Marchionatus Antwerp. ani urbes hanc numeret, & eum secutus Bertius & Guicciardinue.

Unde manifestum, Comitatum D. Gertrudi, quæ *Domina* tantùm *Nivellarum* vocatur, non contraditum permansisse penes Lovanienses, & devolutum ad eorum hæredes Brabantiæ Duces: quorum fuit *defendere potius, quàm possidere Nivellam*.

In M. S. Historia vitæ ejus.

Ex diplo. Ottonis & Henrici Imp. post citando.

An autem, sicut *Comes* ita & *Vice-comes* Nivellensis fuerit, vellem posse liquidò probare. Quamquam ego non ambigam *Præfectum* hìc olim Ducalem fuisse; qui limitaneæ arcis, ut suprà docui, aut arce in Monasterium conversâ, *limitis Francici* curam ageret.

Aliqui putant, Gentiles à Nivella dictos fuisse Vice-Comites, aut ibi saltem natos.

Post Comitem tempore & titulo priorem Domina est jure & possessione aliàs major constituenda.

An autem D. Gertrudis inter alia Nivellam hæreditariæ portionis loco nacta Dominium ad successuras sibi Abbatissas transmiserit, & rursùs an utile, an directum, ut J. C. loquuntur, meritissimò dubito.

Hoc scio, Henricum primum Cæsarem *Burgi jus* Abbatissæ donasse an. 1041. confirmante id ipsum Clemente II. Romanæ urbis Antistite.

* Ex diplomate hac de re dato an. Regni ejus 13.

* Ex Bulla data 12. Kal. Junii Pontificatus an. 9. Anno 1049.

Invenio deinceps donationem urbis Nivellensis Henrico Lotharingiæ Duci factam, à Conrardo Imperatore revocatam, profitente non licere dependentes ab Imperio tractus alienare.

* Ex diplomate hac de re dato Indictione 10.

* A Philippo Augusto in datis anno 1204. Confluentiæ 8. Idus Novembris Indictione 8.

Ita jus in urbem summum mansit manetque nulli obnoxium penes secularis Collegii Abbatissam.

* Ex Clementis II. datis Indict. 2. Urbani datis Id. Junii Pontif. an. 1. & aliorum plurià.

Quam & cujus bona juraque Romani Pontifices immediatè suam in tutelam suscepe-runt.

* Ex Imp. Henrici datis Idib. Junii Indict. 9.

Sicut & Imperatores expressè liberam esse voluerunt *Imperii Principem* omnique Principum gaudentem prerogativâ. Adeòque Regalia ab ipsis solent Cæsaribus de more accipere.

* Ex Sigismundi Imp. diplom. 1418. 6 Febr. ubi id refert.

* Literarum exempla 4. in Codice reperi ante Venceslei Ducis tempora.

Nisi quòd frequentia exempla habeam, ab Augustis id demandatum Lotharingiæ sive Brabantiæ Duci ob itinerum difficultates & sexûs teneritudinem.

* Nominatim ex Odonis Episcopi rescripto dato anno 1207.

Quia autem *Brabantiæ Duci* (verba diplomatis sunt) *non subest Nivella, ideo si duris Ecclesiasticis illa involvatur, hanc non teneri* plurium Pontificum responsa declararunt.

* Ex Henrici Imp. Decreto dato 3. Idus Junii anno Regni 3.

Eadem-propter si quando Duci bellum aut belli metus erat, eidem Nivellenses non implicabantur, nec Duci nisi permittente Abbatissâ licebat campanæ æris sonitu cives armare aut militem conscribere, aut tributa imponere.

* Ex libello in forma supplicis oblato Abbatissæ à Joanne Duce an. 1293. Aug. 22.

* Ex diplo. Joannis Ducis an. 1272. ubi fatetur se tributa essensu Dominæ imposuisse.

Ceterum cùm Patronatus sui jus Cesar in Ducem nuper transfuderit, exinde & Regalia ab eo & confirmationem obtineri mos obtinet.

Cùm autem Dominam ab omni tributo & exactione liberam 3. Pontificum, 5. Imperatorum, Ducum fere omnium fecerint privilegia, ob hæc & alia tuende Abbatissæ & Collegio Henricorum Cæsarum primi & secundi indulto permissum, quem vellet *Advocatum* eligendi.

* Nominatim ex Benedicti I data 6. Kal. Febr. Pontif. an. 7.

* Nominatim ex Caroli V. data Bruxellæ an. 1549. 27 Novembris.

* Id Clemens II. Papa testatur & confirmat in datis Indict. 2.

Electum scio, etsi temporis incertus, Ducem Lotharingiæ sive Brabantiæ qui nunc *terrarum Ecclesiæ*, nunc *Ecclesiæ Nivellensis* scribere se solet olim, hodieque in juramento solenni, quod ad Aram Gertrudis Virginis præstat, appellat *Advocatum*.

* Ex diplomate Henrici Ducis an. 1223. dato ubi sic se vocat.

* Ex Formule juramenti Gallicâ linguâ in sacro quodam Codice descripta.

Proximo post Advocatum gradu *Villicus* est ab antiquo per Dominam constitui solitus. Judex & Executor juris justitiæque triplicis, imò *Banni Imperiales* Collegio olim donati; qui insuper in pagos, paucis exceptis, omnes ditionis Nivellanæ aliquid juris habet.

Vulgo Maieur.

* Fatetur id Henricus Dux literis an. 1221. datis.

* Per Ottonem Augustum anno 980. Indict. 7. dati.

Eo, dum hæc scribimus, summo omnium applausu fungitur officio Paulus Roelsius Vir humanus & peritus rerum nostrarum, cujus ex Musæo aliquot manuscriptorum habui usum & inspectionem quos hoc † signo ab aliis secernam.

Hic cum *Scabinis*, ita Senatores vocant, primum civitatis aut veriùs Senatûs tripartiti membrum constituit.

Scabinos olim quatuor fuisse lego, ex totidem Tribubus Patriciis id est nobiliori civium parte lectos à Domina, ut credo, nec Duci aliquatenus obligatos, nec ulli Domino.

Ex Registro oppidi antiquo ad annum 1200.

Fatetur id Dux in datis an. 1204. Decembris 8.

Ceterum cùm hic Magistratus perpetuus & ad vitam esset, ob seditiones abrogatus, & constitutum septem Scabinorum à Domina Collegium, quod hodieque perseverat.

Anno 1296.

Fatetur suo consensu id factum Dux Joannes datis Lunæ ante Festum Laurentii.

Alterum Curiæ membrum faciunt *Quæstores & jurati*, utrique à Duce creati ad vectigalia potissimùm regenda; illi ad manus *Balivi Brabantiæ & Deputatorum*, hi ad *Commissariorum* fidelitatis juramentum deponentes.

Hujusce rei exampla centum invenio in actorum libris, sed nulla ante an. 1300.

Quæstores incerto numero fuerunt olim 4. mox 3. veniente olim in numerum *Pensionario* & *Clerico*.

Vulgo Rentiers.

Ex Registris oppidi 300. abhinc annis.

Hos *Burgi-Magistros* appellatos video ex eo, quòd claves oppidi sub horum sint custodia.

In diplom. Venceslai de vectigalibus.

Jurati etiam numero non eodem extiterunt olim decem, nunc octo, sæpè plures, rarò pauciores.

Hi duo junctim Jurati & Quæstores, quidquid vestigalia, tributa, exactiones aut jus Principis tangit, solent & possunt curare, ordinare, elocare ad 40. pedum in urbe, 100. extra spatium, reluctantes coërcere, punire &c. idque diversorum Principum ex lege. Adeoque exempla sunt mulctatorum per hos qui executoribus eorum reluctabantur.

Venceslaus anno 1370.

Joanna anno 1383.

Joannes anno 1418.

Philippus anno 1418.

Venceslaus an. 1366.

In actis an. 1531. & 1540.

Damnati ad Peregrinationem S. Jacobi.

Quod si his cum Domina oriatur aliquid controversum, in Brabantiæ Consilio volunt decidi debere.

Ex sententia lata an. 1510.

Jurati autem duo cum uno Quæstore, Pacificatores, ut eorum voce utar, sunt & vocantur.

Cete-

Anno 1260. cum omnes Brabantiæ urbes & municipia diploma Ducis subscripserunt, sola Nivella deest.
In conventione inter Ducem & Ludovicum Flandrum anno 1339. quæ est in diplomatum Bruxellensium libro.
* Ex litera pacificationis data in divisionis Apostol. Festo.

Cæterum invenio sigillum antiquitus urbi nullum fuisse, adeoque in negotiis urbium Brabantiæ rariùs Nivellenses subscripsisse; aut si subscripserint Abbatem Gemblaci aut alium rogasse, qui defectum sigilli Nivellensis suo suppleret.

* Ampliùs cùm per tumultum communitas junctis contra Dominam capitibus sigillum sibi proprium assumpsisset, interdicto Leodiensi & Ducis authoritate, jussa sigillum obliterare.

Ex Decreto Curiæ & Ducis hac de re edito.
Anno 1514.

Et novissimè cùm scutum urbis (Pedum Abbatiale præferens) insignibus Brabantiæ ornassent, Ducali sententiâ coërciti sunt: quod retinuerunt aliquatenùs mutatum quæstores cum epigraphe tali: *Sigillum Receptorum & Juratorum Ducis Brabantiæ ad causam.*

Nominatim anno 1510.

Nec omittendum quod observo, præter hunc rei Principis intendentem Magistratum, Procuratorem Generalem viarum publicarum & refectionis earum curam habuisse.

Ex literis datis anno 1454. super hac re.

Magnum etiam Brabantiæ Balivum statis diebus, ut nundinis, citari solitum ad providendum tuendumque jus Ducis.

Ex actis annorũ ex opposito citatorum, & literis Jucundi adventus singulorum.

Insuper solere Duces in Nivellensi Curia juramentum præstare, & præstitisse Burgundici sanguinis Duces Anthonium an. 1406. Joannem an. 1418. Philippum an. 1427. Carolum an. 1478. Philippum. an. 1486.

Ex actis an. 1427 cum diplom. Brabantiæ (vulgo Chartres) hic visitata.
Ex registris vetustioribus oppidi.

Ulteriùs solere Brabantiæ Archiva, antequam Vilvordiam transferrentur, hic custodiri.

Et Nivellam inter secundi ordinis urbes loco tertio in Ordinum consilio advocari, & præsto esse.

Tertium in Senatu ordinem faciunt Decani sexdecim annales ex plebe & singulis opificum collegiis bini, quos eligit plebs & Decani defuncti, confirmant reliqua duo membra.

Magistratui subjicitur civitas sive cives, quorum pars opulentior in tribus juratis Sagittariorum contuberniis uni nomen dat, aut etiam duobus Poëtarum Collegiis, quæ jam prope interierunt.

† Ex Ducis privilegio dato anno 1383. circa S. Michaelis.
Anno 1414.

Vilior in certa opificum collegia, ex quibus octo dumtaxat sunt quibus aditus est † ad Senatum. In omnes juridicè citatos non nisi post triduum agere licet.

Qui nundinas annuatim liberas, & Hallam, ut vocant, à Principe obtinuerunt.

Ex vita D. Gertrudis ibidem manuscripta.

Fata sive adversitates præcipuæ obvenerunt Nivellis ab igne: cùm fortuito incendio *Claustrum* cum *Burgi* parte absumeretur, visa à quibusdam gloriosa Gertrudis peplo suo flammarum impetus avertere.

Anno 1580.
Ex oculatorum testimonio.

Et novissimè bellis civilibus combusto undique suburbio.

Ex veteri pictura hujus rei in Sacello M. Magdalenæ.
P. de Thymo parte 5. c. 6. cives ob non administratam justitiam Duci conquestos & Ducẽ remedium adhibuisse.
Ex bellis illustribus quæ in Historia vide.

A Peste. Cùm tantum serperet contages, ut mortuis efferendis vivi non sufficerent an. 1336

A Bellis intestinis quidem sæpiùs, civitate Dominarum & Capituli Imperium gravatim ferente, nominatim anno 1263.

Vicinorum Hannoniæ quater, Flandriæ ter, Namurci semel senserunt Nivellæ injurias notabiles.

Captaque adeò Nivella à Flandro Brabantiam sibi vendicante, sed mox Duci restituta.

Anno 1356.
Divæus l. 5. rerum Lovan.

Iterumque à Saxonum Duce tumultuantes Brabantos ulturo.

Anno 1489.
Idem l. 8. rerum Lovan.

Novissimè in communi Belgarum naufragio à Bruxellensibus Regi & Religioni rebellibus circumventa, sacris profanatis, suburbiis vastatis, tandem advenienti Joanni Austriaco victas manus dedit Regi suo conciliata an. 1588.

Anno 1580
Ex diario parvo Orivallensi & relatu diversorum.

Eodemque anno à Casimiri milite iterum spoliata & profanata & exhausta multum de pristino remisit splendore; ut ex relatu diversorum intellexerim, ultra duo ædium millia in suburbano eversa.

17. Septembris.

Rei sacræ & Religionis apud Nivellas initium non altius quàm ab Antistite Amando & Itta Pipini primi conjuge.

Illius consilio hæc *Nivigellensem Cellam* sive Cœnobium exstruxit, exstructoque Gertrudem filiam præfecit.

Meierus ad annum 610.

Ceterum ubi Monasterium illud vetus fuerit, & cujusmodi in eo Religiosę, æquè controversum est.

Sunt qui primitus extructum putent Abbatiam loco qui adhuc nomen retinet in pago vicino & subjecto Nivellis.

* vulgo Mon streux.

Alii ex cubiculo D. Gertrudis quod in æde urbis primaria visitur solenni peregrinorum concursu aliter conjiciunt.

Quoad Religiosarum qualitatem hoc disco ex diplomatibus, utriusque sexus ab antiquo fuisse Collegiũ, dictos *Fratres & Sorores Nivellis Cœnobii*, & alibi *Beginas* solas *de Nivella* tamquam prius & potius Capituli membrum nominari.

* In diplo. Caroli M. confirmantis eorum bona 7. Idus Julii Indict. 5n. an. Regni 3 . Imperii 2. In Bulla Urbani Papa data Idibus, ubi eas in suam recipit protectionem.

Nec mirum videri debet, cùm Beginæ nomen olim augustum & Nobilibus medium illud vitę genus inter Cœnobiticam & secularem professis proprium fuisse docere possim.

Quod interjecto tempore, velut obliteratum, Leodii à quodam cui *le Begge* cognomen fuit, resumptum fuit, instituto ad hoc non Collegio, ut olim vocabatur, sed Curiâ Beginarum.

Addam hoc, etiamsi D. Gertudis votum castitatis emisisse legatur, non videri tamen id universale omnibus Canonicabus (utar hoc ad distinctionem vocabulo) fuisse; cùm in vetustis diplomatibus appelletur semper *Abbatissa secularis Collegii Nivellensis & Princeps Imperii.*

In diplom. Henrici Regis Rom. dato 3. Idus Junii Indict. 3. ubi ipsam in suam recipit protectionem.

Certus interim & Abbatissam cum suo Collegio & bona & vitam & habitationem communem habuisse. Cujus rei vestigia in litteris & memoria supersunt, nomina & loca dormitorii, cęnaculi, claustri, ambitus, &c. & regula ex diversis collecta quam eas habuisse testatur Molanus.

† Ex concordia inter Capitulum & Abbatissam, quã harum refectio Abbatissæ tribuitur anno 1457.

Et quod in actis D. Gertrudis lego, profugisse ex Claustro incendii grassantis metu & periculo Virgines.

Quibus Carolus M., Henrici tres, Ottones duo Augusti, bona, immunitates, privigelia, dede-

* In confirmatorio Carol. V. data an. 1549. Novemb.

27. hi & horum dona recensentur. Data Kal. Julii Pontif. an. 1. data an. 966.

dederunt, auxerunt, confirmarunt: accedente permissu Clementis II. Leonis, Urbani, Innocentii, Gregorii Pontificum.

Esto itaque hic primus Collegii hujus Virginalis status: quod jurisdictionem suam temporalem & tribunal Abbatissæ in totum transscripsit: adeòque *rogatus Lotharius Imperator bona congregationis, Abbatissa & Præpositi Capellani sui perpetui à Clericorum* (sic tum dicti qui antè Fratres) *& Sanctimonialium bonis separavit.*

Anno 1158. *Diplomatis verba dati Aquisgrani Indict. 14.

Anno 1251. Anno 1317.

Quod magis speciatim factum & exinde servatum, Abbatissæ & Præposito suâ legitimâ, ut sic dicam, assignatâ. Abbatissa, dum hæc scribo, Margareta de Hennin. Præposita Catharina de Honsbroeck, quarum beneficio & codicis antiqui & diplomatum inspectionem habui, quę hoc (*) signo separabo ab aliis, quæ ex Archivo oppidi per Pensionarium mihi sunt communicata, quæque (†) sic prænotabo.

Interjecto tempore ex *Fratribus* & *Clericis* factum Canonicorum Collegium, à Virginali non nisi sexu divisum & choro.

* Ex Bulla data Pontificatûs an. 1. Indict. 2. Anno 1352. 22. Junii. * Data 1330. 26. Augusti intra octavam Assumptionis.

Invenio institutionem presbyteralium præbendarum factam à Capitulo, Benedicti Pontificis accedente consensu. Cùm biennio antè Decani per Adulphum Episcopum Leodicensem inveniatur confirmatio.

Ita ut nunc universim promiscui sexûs in Ecclesia Nivellensi sint præbendæ septuaginta duæ.

Anno 1229.

Quarum possessoribus Abbas Cisterciensis totius Ordinis sui merita communicavit.

Ad laudem hujus Collegii facit, quod nullum totâ Gallo-Brabantiâ Cœnobium; sit, quod non inter Fundatores suos Abbatissam Nivellensem debeat numerare: ut taceam & Thenis, & in Leodiensi patria exempla ejusmodi infinita.

Parochiam sive curæ animarum destinatam Ecclesiam unicam ab antiquo Nivella habuit Virgini Matri inscriptam.

Ex versiculo qui extat in veteri codice in sacristia patet quod in sexcentesimo quinquagesimo duodeno fiunt Nivellæ, Gertrudis claustra puellæ. * In diplom. Ottonis dato an. 997. Indict. 15. anno 3. Zuendebaldi Regis pro his dato.

Et hinc est, quod in diplomate Caroli Magni & alibi leges Cœnobium conditum in honorem S. Mariæ, ubi gloriosæ *Gertrudis corpus requiescit*, quamquam aliàs illud ipsum *Cœnobium Sancto Petro dicatum* scribatur, aliàs Gertrudi.

Thomas Cantipratensis æqualis horum temporum l. 2. Apum. c. 50. & 51. * Ex Joannis Episcopi, Joannis Abbatis Floreffiensis, & Hugonis Scholastici S. Pauli divisorum Parochiæ literis. * Ex literis Episcopi anno 1229. datis. * Ex diplom. dato an. 1291. ubi agitur de reditibus ad fabricam spectantibus.

Ceterum cùm loci & sanctitatis famâ in infinitum cresceret incolarum multitudo; ita ut alibi legam in *Beginasio Nivellensi fuisse Virginum duo millia*; necesse fuit, partito animarum onere, plures institui Parochias; institutæ undecim anno 1231.

Gotaliæ } S. Cyri } Nunc in suburbano conspiciuntur, sed dirutæ per has turbas.

Thienes extra urbem adhuc perseverat.

Apostolorum	Joannis Andreę Jacobi	In urbe nunc sunt, & solæ sunt Parochiæ ab anno.....
Martyrum	Mauritii Georgii	
Antistitis	Nicolai	

S. Sepulchri nunc Parochia esse desiit.

Ulteriùs publicâ & privatorum aliquot munificentiâ Franciscanis Fratribus Templum & Cœnobium extructum anno 1248.

Ex Fr. Gonzagæ Theatro Seraphici Ordinis.

Qui, procurante D. Margaretâ Gubernatrice, reformati *Observantiæ*, quam vocant, Regulam assumpserunt anno 1524.

Ex communicatis mihi per loci Guardianum & Actis Concilii Provincialis Leodii eo anno celebrati.

Et iterum, collapso aliquantisper temporum licentiâ fervore, nuper resumpto spiritu *Recollectarum* Instituta secuti sunt anno 1598. in quo etiamnum triginta & ampliùs Fratres perseverant.

Innotuit Conventus iste potissimùm inter alios Provinciæ Flandriæ ob studium Theologicum illic doceri solitum.

Denique ob Alumnos suos P. Franciscum qui per quindecim annos à sacris concionibus fuit Carolo V. Author perfecti egregio opere Templi.

De eo Vellotius & Athena orthodox. l. 143. Anno 1540.

Et Petrum qui Reginarum duarum Franciæ & Hungariæ Leonoræ & Mariæ Confessor extitit.

An. 1373. ob. Idem ibid. l. 103.

Et Franciscum à *Walloncapelle*, qui, parato D. Joanne Austriaco, insignem urbis cladem suâ avertit prudentiâ. Et Henricum *Willot* qui evectus ad Episcopalem Cathedram Namurci.

Cujus Diœceseos nunc est Nivella, olim Leodiensi subdita Episcopo.

* Ex Decreto per Dominam dato feria 6. post Epipha.

Insuper fuit olim promiscui sexûs collegium servientium in Xenodochio pauperibus, qui certo olim numero ad senarium viri, ad quaternarium fœminæ sunt reductæ.

Anno 1296.

Hoc Xenodochium Nivellense propriè vocatur D. Nicolao sacrum, ubi hodieque à Martinalibus usque ad Bacchanalia idque à quinta matutina ad nonam usque serotinam luculentus ad usum quorumcumque pauperum focus extruitur, pro quo omne Hospitalis peculium obligatum invenio.

* In diplom. Caroli M. ubi ei bona & decimæ assignantur. Vulgo La Baiard. Anno 1452. Ex sententia & literis hac de re datis 5. Martii.

Prætereà in tractu S. Cyri Beginæ olim, nunc pauperculæ, coëmptam in urbe domum habitant, institutæ cùm Dux eis permittit acquirere proventus ad summam usque 100. librarum Lovanii.

Ex diplom. dato Veneris post Magdalenæ. Anno 1262. Vocatur Hospitale S. Spiritûs, ut puto, in diplo 1289.

Similes sed quæ olim pauperes cognominatę sunt in *Gothalia* per Beatricem *Velbette* primùm dotatæ. Est & aliud receptaculum pauperum & Beginarum S. Sepulchri.

* Ex diplom. dato an. 1300. Octavâ Petri & Pauli. Aliàs Hospitale de Gontisal anno 1297. vocatur.

Invenio & auctoritate Gregorii Papæ confirmata bona *Hospitalis Frigidi Montis* in Nivella.

* Datum 4. Nonas Martii Pontif. anno 12.

Amplius in usu & ore est urbis Hospitale cui secundum Senatûs membrum præest, de quo litteras & constitutiones inveni.

Vulgo Charitatem an. 1277. vocant. * Ex Instrumento Abbatissæ dato in Malo.

Locus autem ubi exiguum Hospitale Betphages titulo olim erat, Virginibus tertiam D. Francisci professis Regulam Brusseto advenientibus à Senatu permissus est, templumque Joannes *Bourgeois* Chorepiscopus Leodiensis dedicavit Virgini Matri & Sodalitio Ursulano, Martyrique Christophoro.

Anno 1480. † Ex Actis Curiæ ad hunc annum. Anno 1505. 7. Julii. Ex Tabula Indulgentiarum ad lævam chori affixa.

Integritatis nomine Virgines optimè solent audire, adeoque per has Geldoniense Cœnobium fundatum est.

Præter

Præter hæc primæ notæ templa, sunt variis Divis inscripta Nivellis Sacella quatuor, Cryptæ tres, inter quæ Sacellum Curiæ dedicatum 19. Martii anno 1455. Magdalenæ anno 1240.

Ex Actis Concilii Diœcesani impressis apud Riviaro an. 1504. & eis quæ ipse coram inspexi.

Est postremò Nivellis auspicio Francisci Buseretti Namurcæi Antistitis, ope Cleri erectum loco per loci Magistratum eo fine donato Diœcesanum virtutis & bonarum artium Seminarium, brevì, ut spero perficiendum eo splendore; ut nesciam an Lovanium aut Brabantia simile habeat. Cui, dum hæc scribo, moderator datus est Franciscus Lantkartius Sacræ Theologiæ Licentiatus, amicus noster, cujus humanitate & curâ huic de Nivella tractationi multum accessit momenti.

Deus Antistitem pium longævum esse jubeat, quod ego & mecum boni omnes orant obsecrantque.

Anno 1581.

Et ne existimes mœnibus conclusam cum pietate religionem; quâcumque pedem portâ effers, offendes quod te tui & Dei & virtutis jubeat meminisse.

Illud cum peculiu Novæ Plateæ an. 1174. donatum est eis. Id per Episcopum Camerac. De Berges volunt institutum, etsi certas non viderim literas. Renovatæ anno 1196. Ante 500. annos fundatum.

Portâ Namurcensi: Præcursoris Dominici & Ordinis Melitensis Sacellum nuper eleganti opere à Commendatore Sanctrainio restitutum. Itemque 7. Virginis Matris Dolorum pientissimæ stationes, cum sacrariis suis certo intervallo, & æde sacra, ubi honestissimorum civium sacra societas.

Et denique Virginis Matris *de Robbiet* Hospitale simili civium ornatum sodalitio.

Portâ Salicensi: Fanum Apostolorum Principis à civibus qui Apostolorum limina viserunt structum olim, nuper restitutum, unde Pascalibus feriis Sacrum Chrisma peti solet, non vano antiquitatis argumento.

M. S. Vitæ ejus.

Portâ Montensi: Leprosarium cum suo templo, ubi Maria Ogniacensis ægris fertur subserviisse.

Sic dictam aiunt ab incendio de quo supra.

Portâ Calidæ Plateæ: Gulielmitarum Prioratus tale habens exordium.

Ex Chronico Beverensi. Anno 1270. Ex literis Joannis Prioris Provinciæ datis in Novembri. Anno 1576. Ex literis Marci Generalis datis in Maio.

Cùm Burgensis quidam in urbe domum extruendo Cœnobio reliquisset, opponente se Dominâ & Capitulo, alium ex dono D. de Trasegnies extrà portas locum obtinuerunt, ubi certis intervenientibus pactis permissum, ut extrueretur Monasterium, ubi Capitulum Generale Ordinis habitum.

Anno 1580. Anno 1598. Ex communicatione mihi per loci Priorem.

Quod furore hæreticorum funditus eversum eleëmosynis Nobilium aliquot, curâ Nicolai *Pertberbu* Prioris restauratum est.

Est in Dominio Novæ Plateæ quæ subest Dominio d'Arquennes Comitis de Baucignies.

Porta S. Anna à Divæ istius Sacello nomen retinet, ubi clara miraculis ingenti veneratione colitur, lectissimorum ad hoc civium Confraternitate instituta.

Portâ Bruxellensi: Sognesiacensis sylva Monasteriorum fœcunda propagatrix, de qua alibi fusiùs.

Nivellæ nati illustres sanctitate, virtute, doctrinâ.

Molanus ex Cantiprat. l. 2. Annales nostri c. 25. ex eodem. Iidem c. 29. ex eodem.

Joannes de Nivella Doctor Theologiæ qui relicto Decanatu Ogniaci Monachum induit. Obiit anno 1213.

Ob. an. 1211.

Maria quæ vulgo Ogniacensis, hìc nata.

Trithemius de Viris Illustribus. Ex M. S. Carthusiæ Lovaniensis.

Ida Nivellensis Ramayæ Monialis: omnes sanctitate & miraculis clari. Joannes Tinturius variè doctus, Musicus etiam & pictor eximius.

Anno 1484.

Jacobus Petri Ludimagister Bruxellæ, Poëmatibus aliquot editis notus. Franciscus Moschus Poëta, Jurisconsultus, Historicus insignis, Armenteriæ Curio, & Siclinii Canonicus.

Chronicon Villariense.

Diedela Virgo celebris, quæ nocte natalis Domini Christum specie infantis apparentem sinu excepit, cumque planè se gavisuram negaret nisi lætitiæ particeps Monachus Villariensis (quem in spiritu noverat sanctum & pium) efficeretur, subitò Villarium delata Monacho sacra peragenti se cum puero præbuit videndam, iterumque claustro suo restituta subitò in pace obdormivit. *Glimeloth* etiam Begina non omittenda, quæ Goberto Comiti author fuit conversionis.

COMITATUS NIVELLENSIS.

Sunt in territorio hoc patrimonia sacra Equitum Jerosolymitanorum *Thienes.* Ubi Cœnobium olim loco quo nunc est Prætorium Vallipontense. VALIENPONT.

Vidi donationem Ottonis *De Trasegnies* qui nemus quoddam assignat *Fratribus de Valianpont juxta Nivellam*, aliasque plures ubi fratres Hospitalarii hoc vocantur nomine. Anno 1120.

Monstrolium Abbatissæ Nivellensis, nomen nescio an non à Monasterio formatum. Quippe loci quem vulgo credunt veteris Abbatiæ fuisse, eo quod hodieque Villicus domum Abbatialem incolens Abbas vocetur, & loca monstrentur & vestigia Palatii veteris ubi & natum Pipinum, & D. Gertrudem diversatam à quibusdam credatur & legatur. MONSTREUL.

Hujus Parochiæ pars esse solet *Pretorium Burgivallense*, olim Comitatûs S. Pauli appendix, nuper in partem eminentiæ Parochialis receptum. BOURNIVAL. Anno 1638. Ex Archivis Ecclesiæ.

Pulchrum Lezium & Parvum Rodium cis Braniam Capituli peculia sunt Nivellensis. BAULEZ. PETIT ROEUX.

Ita tamen quòd illud ex donatione cum medii, hoc ex emptione cum summi dominii jurisdictione & Advocati titulo possideat. Anno 1180. Ab. an. 1323.

Pons Cella inter alios Dominos pro triente agnoscit Abbam Parcensem. *Sonveria* ex toto Abbam Bonæ Spei, utpotè Gemblacensis olim Cœnobii peculium, sed alienatum. PONT A CELLE. SOUVERET.

Hic tribus verbis disquiram, quid sentiendum de Canonicarum secularium initio. Est qui putet eas antiquitus omnes Religiosas fuisse, paucis nobilium collegiis nuper institutis exceptis. Id Nivellenses difficulter patientur sibi persuaderi, aliæque similes. Sed nec ego planè possim credere, cum in omnibus

Joannes Niderus de Varietate Religionum.

Ponti-

Pontificum diplomatibus ubi Abbatissæ fit mentio, semper adjiciatur nomen secularis haud dubiè significans aliud quid à monastico. Et Sigibertus Clericales Moniales *vocat Nivellenses, quibus à Paschali II. certa vitæ forma præscripta sit sine voto Religionis, in vita tamen communi. An ergo ejusmodi vita à Sancta Sede unquam fuerit approbata, merito dubites. Diploma unum Nivellense hanc habet clausulam Sanctam Sedem nec ad nec improbare. Ceterum S. Meynulphus à Carolomanno nuper Rege in Canonicum & Archidiaconum Paderbornensem assumptus in suo patrimonio Budisensi* Congregationem Secularium Canonicarum *instituisse legitur, additurque : quarum Ordo in Concilio Provinciali apud Aquisgranum recens erat institutus. A quo non multùm recedit aliorum opinio qui sub Luduvico Pio volunt id genus Virginum institutum, id est approbatum, antiquitus esse.*

Ad annum 820.

Gobelinus ad 5. Oduobis.

Hac occasione, cùm legis fundationem Budisensem *suo annulo obsignasse* Regem, ritum annota veterem & non negligendum.

In Gobelino ubi supra.

Sub Abbatis bonæ spei apud Hannones patrocinio sunt Ecclesiæ pagorum *Gozis* super Pietonem (fluvii nomen est) & *Familiarici*. Quorum illud Angianorum fuit de peculio, hoc suos à loco nomen sumentes Toparchas habuit. A Familiariacensibus Joannes Vertainii Toparcha emit. Quo vitâ functo Joannes de Hun & Jacobus Itterius hæredes Dominium transtulerunt in Jacobum de Laleus. His adjiciam *Parvum Rodium* cis Nivellam, olim inclytæ Familiæ *d'Arquennes* peculium, unde ad Wittemios Berseliæ Toparchas, & denique Isabella Berselia Philippo d'Orley marito dotem attulit, ille Franciscæ Filiæ, hæc Annæ Rubepratensi cessit.

Gouy sur le Pieton. Familleureux.
Anno 1502.
Petit Reux. Anno 1508.
Anno 1515.
Anno 1533.
Anno 1584.

Hìc ascribo : ut Decanos Rurales olim Archipresbyteri *nomine vocatos constat, ita eorum in Brabantia nomen & munus notum fuisse scio.*

Ex l. 1. Decretal. tit. 25.

Libet hìc adscribere antiqui diplomatis verba: *Rothildum liberæ conditionis se D. Petro tradidisse pro uno denario censu capitis &c. qui nullum placetum, nullum precarium debentes, nullum adventum habituri, tantùm custodi de censu responsuri :* & si ducere quis posterorum ejus volet uxorem id fiet consensu Ecclesiæ &c.

Ex vita B. Walteri Onhaniensis in M. S. Rubeæ Vallis.

Diploma est in Aicurtensi Eccles. datum an. 1108. ab Abbate S. Laurentii Berengario.

Sunt his locis plura juris Brabantici Angianorum Dominia hìc obiter inserenda, in Angia Hannoniæ fusiùs examinanda.

Ejus generis sunt *Rebekia, Hanewirium, Ronckierum*. Primum à ..... secundum ab Abbatissa Nivellensi, tertium ab Abbate Cambronensi Pastorem accipiens. Primum *Principatûs* titulo ornant Indiculi veteres, secundum Dominium inter Nivellenses & Baronem Angianum longo tempore fuit controversum, tertium sacra D. Virginis Icone olim ornatum fuit.

Rebecque, Hanewirbes, Roncquieres.

Primum habuisse EEN GASTHUYS VAN NONNEN, id est Xenodochium Virginum, in veteribus curiæ registris scribitur. Secundum nomen esse ab Hannonum clade, volunt historici. Huc spectat etiam *Thubisia*, ubi Angiani solent summam, mediam Nivellenses habere dominationem. *Senessia* Abbæ quidem Bonæ Spei in sacris obnoxia, sed aliàs Angianorum olim Toparchia : nisi quod in *Tyberis Campo* Vertanii soleant dominari, & in *Buysereto* alii aliquot domicelli. *Bassa Itteria* alibi Angianos, alibi Gentiles à loco dictos cum ampla jurisdictione agnoscit. Defecit porrò Itteriorum stirps cùm Joanna de *Ballencourt* Annæ *d'Itere*, Martinus *Rifflaert* Joannæ *Baliencurtia* Matri quisque suæ quoad hoc Dominium successit. In quorum alia pulchra, tum *Facuense Castrum*, cujus possessio per nuptias Catherinæ Steenkerkanæ transiit in ipsammet Familiam Angianam, mansitque, donec id Engelbertus filiæ suæ naturali Margaretæ Paulo d'Ooghe desponsatæ in dotem dedit : nunc possident hæredes & nomini induerunt.

Thubise.
Senesse.
Tyberchamps, Buisseret, Ittre.
Anno 1535.
Anno 1582. Liber Feudorum fol 10.
Facuwez.
Idem fol. 38.
Anno 1510.

Cetera, quę hìc desiderare posses, ampliter dabo in Angianis.

Hìc tantum inseram, Scholasticum (quæ in aliquibus Capitulis dignitas est, aliquibus non) quem scholarium & scholarum *non scholæ* Magistrum *Decretales & Diplomata vocant, in usu hic fuisse tam in Capitulis, quam Cœnobiis. Primum doceo ex Concilio ubi dicitur de* Fratre qui scholæ præest. *Alterum ex constitutione qua vetatur* scholam in Monasterio esse nisi eorum qui oblati sunt.

Probatum à Molano l. 1. c. 19. de Canonicis.
Aquisgranensi cap. 135.
Aquisgranensi an. 817. 6. Idus Julii.

Ut maledictionem contravenientibus, ita præmium servantibus præcepta in diplomatibus addi solere docet Aicuriense diploma, cujus verba sunt: Quod si præsens testimonium solvere vel infirmare quis tentaverit, & manum suam super eos (intelligit Ministros mancipatos Ecclesiæ) levaverit, humerus eorum à junctura sua cadat, & brachium cum suis ossibus confringatur; qui autem steterint ut eos ab injusto servitio defendant, verè liberi sint & veritas liberet eos. Restant

Berengarius Abbas an. 1108 in testimonio pro Rothildo.

ARQUENNES.

GRAMBAIS.

ORIVAL.

Restant *Arcania* plures pro parte Toparchas habens, in sacris Cœnobiarcham S. Foliani agnoscens aút ab eo missum. *Grambasium* inclytæ nomen & peculium familiæ alibi declarandæ. In cujus confinio *Aurea Vallis* est Ordinis SS. Trinitatis de redemptione captivorum, Divæ Barbaræ dicatum Cœnobium. Quod primò Otto *Trazegnies* & Godefridus Castellanus Bruxellensis fratres sylvâ, cui nunc à Cœnobio nomen est, donatâ dotarunt.

Ex literis orig. per F. Christophorum Lambertum Ministrum mihi communicatis.

Joannes & Philippus Anthonio nati Duces magnis ornarunt privilegiis, quæ secuti Duces partim auxerunt, partim confirmarunt. Habendi etiam ex Fundatorum numero Grambasii. Ex quibus Petrus de Quercu in odeii medio tumulatus conspicitur. Nec omittendum, Cœnobio per Ducem Philippum potestatem factam justitiæ mediæ, & constituendi loco vicino Senatum. Denique & hoc inter alia, sensisse gravem belli civilis tempestatem, uno bis anno à Joannis Austriaci milite & Casimirianis spoliatum, vastatumque, nunc sensim reparari cœptum.

Ex ipsis Diplom. & Kalendario, ubi menstrua præcipiuntur fieri pro Ducibus sacra.

Anno 1448. Ex Diario defunctorum.

Anno 1430. Literæ datæ 16. Febr. in Castro Lovaniensi.

Anno 1578. 13. Sept. & die S. Lamberti.

Ab an. 1586.

Hic adscribo: sicut Regula Romanæ Ecclesiæ ait, nomina dantium decimas in Altari solere poni: ita nostrates Religiosi olim in Diario Chorali *ad singulos, prout mortui sunt, dies nomina adscibere solent. Exemplo sunt omnium ferè Cœnobiorum codices.*

Quàm sanctè extremam voluntatem suam voluerint servatam veteres, verba quantivis ponderis testamento subnecti solita docent. Exemplum in testamento Radulphi Fundatoris Aicuriani. Si quis inquit, contra hoc Decretum fecerit, non remittatur ei peccatum, nec in hoc seculo, nec in futuro; sed condemnetur cum diabolo & angelis ejus in die judicii.

PRÆFECTURA GRESIENSIS.

Grez Gallis, Teutonibus Grave.

GReizium illustre municipium, amplum, potens, nobile.

Sub Godefrido 3. Duce.

Olim Comitatûs titulo insigne, quod docet *Garnerius Comes de Grez*, in expeditione sacra celebratus.

Olim nundinas suas, leges & tribunal proprium, & quindecim in circuitu prætoria ab Equitibus habitata habebat.

Toparchæ ex prima semper nobilitate fuerunt, omnibus ferè bellis nominati; Dominia in suam stirpem amplissima transtulerunt, interque alia Lintrense.

Et ex quo per filias Greisium cœpit in alias stirpes transferri, eosdem semper cum Lintria Dominus habuit.

Vide Lintras in Thenensibus.

NODEBAIS

Complectitur *Francisia*, quam vocant, *Nodebasium*.

CHAPELLE S. LAURENT.

Præfectura *Fanum Laurentii* Hasteriensis Abbatiæ peculium.

BOSSUYT.

Bossutum, nisi quod Schoonvorstani & eorum heredes aliquid juris alibi possident, fuit semper Dominorum Greisii, supremæ jurisdictionis honore auctum sub Francisco *Baillet*.

Anno 1565.

A quo eodem anno id Martinus *vanden Berghe* emit, venditum denique J. Drencquaert.

Anno 1590.

BOULEZ LE SURTRAIN, & BOULEZ LE SOUSTRAIN.

BIERGES.

Bolerium utrumque superum & inferum, illud Gentiles de *Glymes*, hoc de *Boler* agnovit.

Ultimò *Allodium de Bierges* etiam ante annos 100. adhuc penes Greisii Toparchas fuit.

Atque hæc quidem Comitatûs olim, nunc Præfecturæ Gresiensis membra sunt.

Concludam Ritibus duobus; Sacro quidem: Quod observem Cantorem *dignitatis Ecclesiasticæ nomen in omnibus fere nostris tam Regularibus quam Secularibus Capitulis olim fuisse.*

Initium eorum, ut puto, ab Hilario Papa, qui constituit in Urbe Ministeriales Clericos qui circumirent constitutas stationes ministrando sacris & psallendo.

Teste in eius vita Bibliothecario.

Meminit autem cantûs & cantorum in vita B. Gregorii Diaconus.

Lib. 2. cap. 6.

Onufrius autem planissimè: In schola cantorum, ait, *communibus sumptibus vivebant habebantque magnæ existimationis & dignitatis Præfectum qui* Primicerius *aut* Prior scholæ cantorum *vocabatur.*

Quid si hic idem cum nostro Cantore? Ut ut est, distinctum ab hoc nomen & officium Præcentoris *fuisse, diploma Lugdunense à Molano citatum, ubi post Decanum & Archidiaconum signat Cantor & Præcentor, ostendit.*

Libet hìc addere quædam pauca originem, & munus Magni Brabantiæ Balivi explicatura. *Bailivi* nomen & origo à Gallis est. Nomen quidem pro Tutore, *Baillie* autem veteri Gallico idiomate patrocinium significare fatentur Franci. Officium longo tempore in usu fuit, licet alia sub nomenclatura, *Missorum* puta. Cùm enim Comites suis singuli locis juri dicundo in Galliis præessent,

Pasquerius l. 2, cap. 8.

ſent, mos obtinuit ſtatis temporibus aliquem mitti à Rege in vitam & acta illorum ſeriò inveſtigaturum, & populi querelas auditurum &c. Clariſſimè id traditum ab Annonio & Turonenſi. Lib. 4. cap. 15.

Hi olim *Miſſi* appellati ſive *Legati*, poſtmodum Balivi, cùm nimirum evectis ad ſtatum eminentiorem Comitibus in onus ſucceſſerunt in Galliis Præpoſiti, hìc *Majores* ſive *Prætores*. Prevosts Maieurs. Interjecto demum tempore cœperunt ex temporariis & diverſæ juriſdictionis & non eorumdem limitum Balivis, ſtabiles quidam & niſi demerito ſuo amoveri eos intereſſet, perpetui eſſe: iiſque unus ſingulis in Regionibus præerat, quem alibi, puta in Normannia Seneſcallum, alibi Archi-Balivum vocarunt. Hæc omnia Franci Scriptores ex ſuis probant manuſcriptis hiſtoriis, & nos in noſtra Gallo-Brabantia ad oculum videmus.

Habent ſinguli ſæpè pagi ſuum Prætorem. Prætores ſinguli ſubcenſentur uni Præfecturæ ſive *Majori* ut loquuntur. *Majores* ſive *Prætores* illi *Prætorum* ſubſunt Magno Brabantiæ Balivo.

Qui nomine Principis ubique ferè (excipio nobiliora & primæ notæ Dominia) ſupremæ adminiſter & director eſt juſtitiæ, ſolet judiciis præeſſe, ſubſidiorum Principis & onerum rationem habere, ſi quid interſit Principem ſcire, id ei aut Senatui Palatino denunciare.

Quæ omnia ſolent veteres *Miſſi*, & denique *Saneſcallus* Normanniæ, & denique *Balivi Franciæ*.

Hoc addam, vel dignitatem hanc in hoc Brabantiæ tractu & non alibi notam indicio eſſe poſſe diverſitatis, quæ neceſſariò facienda eſt Hiſtorico inter Brabantiæ & Lotharingiæ Ducatum.

Ceterum Magni Brabantiæ Balivi longo tempore dignitas hæſit penes Glymæos.

Et eſt, ut erat olim, ob locorum diſtantiam & muneris amplitudinem ambulatoria.

Non quòd exiſtimem, M. Balivum certum Prætorium aut ſedem non habuiſſe, gnarus ſub Venceſlao Genappiæ egiſſe & Caſtellanum inſuper egiſſe.

Nec multo poſt Hannuti habitaſſe & urbi unà præfuiſſe.

Denique ſub Philippo Rege Caſtiliæ Nivellis conſediſſe, nunc Geldoniæ.

Imo omnibus in opidis Hoſpitium ſuum olim habuiſſe.

Ad extremum lego in Indiculis veteribus, tempore apparatûs bellici M. Balivo commiſſum *le ſon de la cloche*, id eſt ſonum campanæ ad vocandos ſub ſigna cives & turbam agreſtem, quos M. Balivi erat adducere, & ſæpe in exercitu ductare. In quo finio.

FINIS.

GENAP-

J. B. GRAMAYE
GENAPPIA.

ADMODUM REVERENDO IN CHRISTO
PATRI AC DOMINO
D. ROBERTO HENRYONIO
SACRI VILLARIENSIS CÆNOBII
ARCHIMANDRITÆ DIGNISSIMO
ET
Ordinis Cistercienſis in hac Provincia Vicario Generali, Domino ſuo.

HISTORICI *Fœtus mei natalis eſt hodiè: luſtricus erit, ſi Tu*, AMPLISSIME PRÆSUL, *illum ſuſceperis, & nomen ei de tuo feceris; ſi vilitatem ejus* Villarienſis *majeſtas compenſet, robur à* ROBERTO, *patrocinium ab* ABBATIS *ſentiens dignitate contra laſcivos æmulorum dentes. Te autem voluit, Te debuit unum interpellare Codex iſte; monente, quæ virtutum tuarum inſigne decus eſt, tuâ humanitate; movente Scripti materiâ, in qua* VILLARIUM *tuum primam facit paginam; quod ego tanquam exemplar priſcæ integritatis omnibus Cœnobiis propoſui, aliis explicavi. Omnibus dico & verè dico. Abſit enim & aberit ab adulta hiſtoriarum luce adulationis fucatæ nebula. Alia enim Monaſteria aut Martem fatalem regnorum urbiumque carnificem, aut hæreſim exitialem Religionis peſtem graves experta: alia Scriptores rerum ſuarum non habentia vix ullam priſcæ pietatis memoriam retinuerunt.* VILLARE *Scriptores habuit quibus ſit vivax virtus, experſque ſepulchri. Ex quibus ego velut florilegium concinnavi, hujus loci deſiderium & amorem toti Brabantiæ concitaturus. Et felicem me, felicem meam Gallo-Brabantiam, cui talis Mæcenas obvenerit. Soleo ego ut in homine perfecto unitam corpori animam, ita in* PRÆLATO *junctam pietati prudentiam æſtimare. Anima in cordis penetrali latens per ſenſuum feneſtras vim ſuam ejaculatur. Pietas in ſecreto religioſi pectoris abdita, per actuum exercitia ſuam teſtatur præſentiam. Corpus animæ obſequens omnibus ſui partibus proſpicit, ſuccurrit, medetur. Prudentia finem vitæ Aſceticæ ob oculos habens, ſemper ſibi, ſuiſque providet, ſubvenit, reformat. Talem Te clientes norunt, Monachi experiuntur, Cœnobium ipſum vel tacente me loquitur. Qui templum ingreditur, qui Religioſos pari cum cœleſtibus hierarchiis contentione ſacra peragentes audit, qui tam domi, quàm in Palæſtra forenſi (Virginum Cœnobia intelligo) ſupra ætatis modum diverſantes videt, illud pleno ore fatebitur. Talem Te* VILLARIUM *tuum, Ordo tuus, Brabantia tua (tua meritò vocem ad quorum ſedes gubernacula,* ABBAS, VICARIUS GENERALIS, *Ordinum primi ordinis membrum) fatentur: illud à ruina per has temporum clades impendentem præſervatum, reſtauratumque: Hic ad formanda tot Virginum Cœnobia Te adſcribens: Hæc ad graves Reipublicæ curas non ſemel Te deligens, ſemper reſervans. Quibus ego ſupernumerarius precator accedens, & Te,* AMPLISSIME ANTISTES, *ut hoc chartaceum ſyntagma eâ fronte digneris ſuſcipere, quâ literatos & literarum amantes omnes ſoles præ venire; & Deum rogo, jubeat* VILLARII *columen, Ciſtertii ornamentum, Brabantiæ noſtræ decus diu ſupereſſe viventem valentemque.*

Lovanii prid. Kalendas anni 1606.

GENAPPIA.

Hinc est quod sigillum ejus Castrum vetus, & altera parte Leo fuerit, prout ex diplo. anni 1371. didici.

Ex diplom. diversis ad pagos missis cum inscrip.

Vide Jac. Aug. Thuanum Historiarum parte 1. lib. 8.

LOcus veteri & munitâ instructus arce non uno titulo innotuit, quem usque ad tempora Venceslai *Genepia* dictum scio.

Quam antiquitùs Lothariam dictam, & Lotharingiæ inferiori nomen communicasse Annales tradunt.

Addit vulgus, Regiam Ducum fuisse & Mausolæa aliquot monstrari per has turbas obliterata.

Id Lud. Guicciardinus tradit.

Hoc traditur, Curiam judiciariam supremam in arce fuisse. Ubi Cæsarem, Regem, Duces, Cancellarium Brabantiæ inter Romanæ ditionis (sic non malè Gallo-Brabantiam vocant) Proceres pro tribunali sedisse exemplis doceri posset.

Id probavi in Geldonia.

Vidi ego sententias per Joannem III. Venceslaum, Henricum Duces linguâ Gallicâ, contra morem reliquæ Brabantiæ quæ Latinâ utebatur, pronunciatas, testibus istius tractûs Nobilibus.

Vidi leges antiquas, ubi pœnæ, mulctæ, earumque modus ad quævis facinora præscribebantur, quas hodièque in criminalibus plures pagi servant.

Nomen huic *Curiæ* faciunt Scriptores *la Chambre de Lothier*, id est Lothariense Prætorium; & volunt definitivâ sententiâ pronunciari, & decidi controversias.

Curiam certè *Allodialem* (sic olim appellatam ex sententiis & actis publicis didici) sive Feudalem, ad quam omnis ferè Gallo-Brabantiæ recurrit Nobilitas, hic ab antiquo fuisse constat; quam tamen nuper judicatum est supremæ Feudorum apud Brabantos Curiæ subesse, & reformabilem esse.

Arcem Genappæ ob aëris clementiam Dux noster Luduvico Delphino Franciæ per quinquennium inhabitandam concessit.

Eandem ob munitionem loci Judæis qui exitiali bello à fanaticis quibusdam petebantur, indulsit.

Anno 1156.

Ex diplomate ejus dato Indictione 4. quod est in Archivis Affligimii.

Ecclesiam de Genappa Ida Boloniensis Comitissa novo Monasterio *de Haffligem Trajecti donavit* præsentibus reliquiis Divæ Gertrudis eo fine eò allatis. *Quod notandum in ritu sacro. Et invenies aliàs sæpè præsente D. Lamberti, Servatii, Gudulæ aut aliorum indigetum Divorum feretro à Principibus fœdus initum, vota concepta, donationes publicas.*

Quoad ritus profanos hìc opportunè quæram, quid *Ducis Lotharingiæ* titulus nostris Principibus in usu sibi velit. Regnum Austrasiæ à Lothario nomen induisse, & primò Reges, posteà Duces habuisse, in confesso est, & comprehendisse Brachbantum ex Annonio evadit manifestum. An autem Brabantia, sive Brachbantum, postcà separata fuerit à corpore Lotharingico, universim probare nequeo, cùm Comites Lovanienses utpote rectâ & masculinâ lineâ à veteribus Francorum Regibus & Clodione Crinito descendentes semper non in Lotharingiam tantùm, sed & in Franciam jus aliquod prætendere potuerint vigore Legis Salicæ. De Gallo-Brabantia certus sum semper Lotharingiæ partem fuisse, & doceo diplomate Clementis II. qui vixit anno 1044. & in privilegio quodam Nivellam dicit sitam *loco ubi Lotharingii junguntur Francigenis*. Unde certum fit, tractum hunc è Lotharingia fuisse. Et cùm Henricus Imperator Godefrido Duci nostro Lotharingiam Limburgensi ablatam assignasset, absolutè id fecit nullà additâ restrictione. Dux autem, cùm reliquas Lotharingiæ partes à Comitibus Ducibusque diversis possessas recuperandi exigua spes affulgeret, hoc tractu contentus, semper tamen se non *Lotharingiæ Inferioris*, ut malè scribunt Historici, sed *Lotharingiæ* simpliciter Ducem appellavit. Dices, Lotharingiam idem esse cum Brabantia. Contrarium docent *Henricus Comes Lovaniensis* (qui Dux Lotharingiæ non fuit) qui *se terræ Brachbantensis Comitem* appellat. Et certiùs ipse Godefridus in diplomate donationis factæ Equitibus Jerosolimitanis vocat se Ducem *Lotharingiæ*, *& Comitem Brabantiæ*, quod posterius idem apparet esse cum *Comite Lovaniensi*, quo titulo idem ipse alibi utitur. Unde liquet, Brabantiæ titulum aliud quid fuisse quam Lotharingiæ. Et quod Historici tradunt, Henricum Ducem Lotharingiæ titulum cum Brabantiæ titulo mutasse eò quòd ille Ducibus superioris ad Mosellam Provinciæ proprius videretur, puto erroneum esse, & factum puto inprimis sine auctore, & ob

Vide diploma in Nivella.

In fundatione Affligimiensi data anno 1086.

Anno 1140.

Vide originale in Archivis Santaioie.

ob causam hîc non dicendam, adeoque ipsorum Scriptorum Francorum testimoniis decorem Lotrichii & Lotharingiæ nomen ante aliquot secula magis propriè hæsisse penes nostros Duces, quàm penes Duces Superioris Lotharingiæ seu verius Loraniæ.

Vieulx Genappe.

Veteris Genappæ Parochia, latè quaquaversum patet, portio censetur nomine *Francisia* & gaudet immunitate non contemnenda.

Promelles.

Premelia Præpositum Nivellensem in parte, *Geneperelia* Ranstios olim Dominos agnoscere solet.

PRÆFECTURÆ

Genappensi subcensentur Baronatus duo

Sombreffe. Raven.

S*Ombreffia* & *Ravizia*. Illa Abbati Bonæ Spei, hæc Abbatissæ Aquiriensi in sacris obnoxia.

Illa cum Marbasiis eodem, hæc scuto mediatim rubri & candidi coloris, pro insigni utitur.

Illa Coloniæ Agrippinæ, hæc vicinæ Nivellæ legem in judiciis sequitur. Utriusque Toparcha triplicis (ut vocant) justitiæ administer est, & nomen Baronis nescio an ante 100. annos usurpavit.

Uterque immunitate & privilegiis gaudens amplissimis.

Sombreffia Dominos (qui in codicibus & literis solum loci cognomen assumunt,) veteres intelligo ex Marbasiis (illustri apud Namurcenses stirpe) esse & ampla possedisse latifundia. Duravit autem non interrupta serie hæc familia, donec Margareta Jacobi Sombreffiensis filia cedente fratre Comiti Verneburgico Roberto in dotem attulit. Et Verneburgici hæredes Isabellæ Culeburgicæ, Hoochstratanę Comiti vendiderunt.

Anno 1447. Codex feudorum Brabantiæ. f. 43.

Anno 1543.

Codex feudorum fol. 21.

Raviæ Domini ab annis 300. ejusdem stirpis sibi invicem successerunt, donec Maria Everardo nata in uxorem obvenit Godefrido Montenacensi (Illustre est in limite Hasbanico cognomen Gentis è Francia & quidem Comitibus de Dommartim productæ.) A Montenacensibus ad Rubrepratenses (ex Regibus Hungariæ descendere scribuntur) devoluta tandem dominia provenerunt.

Sombreffiæ Prætorium amplitudine & specie nulli facilè cessurum, nisi ante decennium fortuito igne absumptum muros tantùm majestatis suæ testes reliquisset.

Pagi pars potior Comitatûs Namurcensis est.

Habet sub se Baro Beneficiarios Dominos plus minùs viginti, suis locis annotandos.

Ravia similiter suum habet Prætorium & beneficia magno numero.

Hic observa Brabantos, interque eos maximè, qui Gallicanam habitant, semel ereptos à jugo Francorum, alienissimos semper à Francis fuisse, in Germanos & Aristocratiam ipsorum propensiores. Hinc illud quod observas aliquos pagos Coloniensi jure & legibus, plurimos Leodicensibus usos semper: ad quas Genappenses constitutiones proximè accedunt.

In sacris, lauda priscam pietatem, quod in Religiosas familias ita munifici erant, ut sicubi novi Cœnobii fundamenta jacerentur, vix opus esset solicitos esse de sumptu perficiendi, nedum dotandi. Mos ille vetus est & in Ægypto quidem *Diaconiæ præpositus* recipiebat oblationes. Apud nos tam in Cœnobiis quàm aliis templis invenio officii nomen *Collectorem sacrarum largitionum*. In Villari id muneris *Præposito hospitalis* demandabatur, quia scilicet ex *eleëmosynis sua pauperibus portio assignabatur*.

Teste Cassiano collat. 8. cap. 1.

Probat id Molanus l. 6. c. 3.

Id statutum anno 817. in consessu Abbatum Aquisgranensi.

Confines sunt hinc inde Genappæ *Waysium* & *Lupenia*. Illud à Villariensi & Aquiriensi, hæc ab Aquiriensi & Affligimiensi Curatorem animarum accipiens.

Ways & Loupoigne.

Ex Visitatione Concilii Florentensis.

Et Nobiles ab utroque stirpes originem suam agnoscunt.

Exemplum hujus *Henricus de Lupun* inter testes à Godefrido Duce laudatus & quidem primo loco, & quidem ante Ascanum, Dongelbergensem, Bierbacensem, & Crainhemiensem, quos notum est ex primaria nobilitate fuisse & Ducum affines. Ut taceam *Balduinum militem de Lopugne* inter primos nascentis Villarii patronos & dotatores, & alios plures.

Anno 1140. Extat & vidi in Archivis Santraiensibus.

Anno 1180. Ex diplomate Donationis in Codice de Tyl. per R. D. mihi communicato.

Ceterum longo tempore hęc stirps intermortua, quos habuerit hæredes, me latet.

Codex feudorum à *Philippo de Chesne* Domino Equite auspicatur, cujus nepte Joannâ post fratris obitum hærede defunctâ, *Relandus de Mol* successit. Rolandi iterum neptis filiam *Jeannam Transilanam* sibi jussit surrogari. Joanna sibi maritum *Franciscum de Genesse*. Qui Claudio de Labourlotte Chiliarchæ strenuissimo idem transscripsit. Nunc possidet adhuc vidua, ornatum Prætorio satis insigni recenter multùm exornato.

Folio 61.

Anno 1446. professo.

Anno 1516.

Anno 1585.

Anno 1594.

Waysium autem inter Gemblaci & Villarii benefactores habet *Rasenem militem Wayz.* an 1078. & *Goswinum de Wayes* anno 1203. Nec plura de hac stirpe observavi. Peculium autem divisum duos agnovit Dominos, unumquemque pro sua parte, neutrum tamen supremæ jurisdictionis participem. Quam Petrus Boisot Eques à Rege impetravit. Et ab ejus hærede Philippus Besuts redemit.

Alterum Gemblaci & alterum Villarii annotavi.

Anno 1558.

Anno 1597.

Constitutio Aquensis sæpe citata hoc mandat.

Tribus hìc verbis ritus duos de more meo apponam: Monachos in his partibus veteres Festis tantùm solennibus bis refici *solere*.

Excerpsit eam ex Divæo Lipsius V. C. in Lovanio l. 3. cap. 7.

Legem à Ducibus ante aliquot secula latam: *Ne caupona neve taberna post vespertini æris signum pateret*. Utrumque memoriâ dignum licet illud in parte hoc in toto exoletum.

Pagi tres sunt ferè cognomines *Thyacum*, *Thylium*, & *Thyliacum*, quæ olim scripta invenio *Thyes*, *Tillz* & *Thellier*, in quibus Ecclesiastes parœcus constituitur præsentantibus.

Gentilium *de Thy* stirps (sed nescio an illa antiqua) duravit ad nostra usque tempora. Ex qua Carolus supremæ jurisdictionis accessione Dominium reddidit illustrius.

Anno 1560. Codex feudorum Ducis Arschotani.

Tilium (unde flumini nomen qui eis Wavriam rectà Lovaniũ fertur, inde Mechliniam tortuoso fluxu delatus apud Rupelmondam multis auctior rivulis intumescens in Schaldim se exonerat.) Parwetanorum olim peculium liberum nec ulli beneficiariam clientelam solvens. Quod *Godefridus miles Dominus de Perwe Ducis nepos* Abbatiæ Villariensi donavit.

Anno 1333. Ex literis ejus datis in Februario.

Tyliacum etiam antiquæ stirpis cognomen, sed diu intermortuæ Dominium in plura divisum membra, & Valhainius, & Melinius Toparchæ, & Nivellensis, & Villariensis Abbatiæ sua habent cum juribus peculia.

Potior autem pars cum Prætorio & arce ornatissimâ ante annos amplius 300. fuit penes *Warfezaa*, stirpem olim totius Hasbaniæ amplissimam & à qua Hembricurtius totius suæ accipit exordium. *Robertus* porro de *Warfeze Gerardo Marbasio* transcripsit. Ab illo *Joannes de Limelette*, (nota est hoc tractu familia & locus) & denique *Samson de Lalain* (inclytum & Comitatus titulo illustre apud Hannones uomen est) obtinuit. Qui Joanni Tserclaes patriciâ imprimisque nobili apud Bruxellam stirpe edito, Dominium *altum & bassum* tradidit.

Anno 1189. Per literas transportus datas 29. Octob. per D. Tyliacensem mihi ostensas.

Anno 1448. Per literas 23. Junii datas ab eodem mihi communicatas.

Joannes autem, cùm antea nulli obnoxium esset, à Duce id primus beneficiario possidendum titulo accepit. Qualiter etiamnum possidet *Jacobus Tserclaes* Eques Cæsari à consiliis belli, rebus contra Turcam fortiter gestis, & conjuge Comitis Frisiæ filia inclytus, Vir & prudentiâ & humanitate eximius, cujus favore & beneficio pluries me profecisse libens fateor.

Anno 1459.

Hìc observandum adscribam: veteribus hoc tractu Cœnobiis has officiorum potius quàm dignitatum voces fuisse. Abbas, Præpositus, Senior Decanorum (*plures enim pro Religiosorum numero erant Decani*) Cellarius, Portarius, &c.

Cùm Curiæ Allodialis nomen & res olim in hoc tractu fuerit, nec ullibi totâ Brabantiâ tot Allodia quam hìc, fidem facientibus omnium Cœnobiorum diplomatibus; libet hìc de voce initioque Allodiorum inquirere. Nomen haud dubiè à *Leudes*, quod idem est cum assecla, procedit. Unde Turonensis in fœdere Guntchramni Aurelianorũ & Childeberti Metensium Regis. *Similiter*, ait, *convenit ut nullus alterius Leudes nec sollicitet, nec venientes recipiat*. Et Annonius: *Fuit Gotranus in bonitate præcipuus, Leudis suis benevolus, gentibus externis pacatus*. Et alio flexu Turonensis. *D. ut credo alicujus ex Leudibus nostris sit filius*. De nomine dixi, res hæc fuit. Primitus cùm à Francis more Romano certæ terræ militibus & alioquin bene meritis in feudum darentur ad vitam possidendæ tantùm, quædam etiam ad hæredes trasmittendæ, quæ Allodia dicta, quasi bona familiis propria permittebantur. An ergo Allodiales illi Sacramentum clienteclare præstabant? Planè ita. Et docet uno loco Turonensis. *Leudes illi*, inquiens, *qui Domno Gontrano post transitum Domni Clotarii Sacramenta præstiterunt, si posteà convincuntur se in parte alia tradidisse, de locis ubi manere videntur convenit eos removeri*. Exemplum propius dabo. Cœnobium de Lerines fundatũ, structũ in Allodio, tamen Dux locũ per diploma suum liberat à clientela sibi debita. Viden & Leudes & Allodia Principi obligata? Quædam saltem. Quid ergo, inquies, cùm lapsu temporis feuda ad hæredes transmitti cœperunt, nullane inter ea & Allodium fuit destinctio? Imo verò maxima. Cùm enim feuda fere censum Domino penderent, Allodia nihil admodum; imo sæpè ne beneficium quidem profitebantur, interim ad militiam si necessitas esset [2] obligati. Allodia denique pro libitu divisa, [3] si plures essent filii, & sæpè pluribus diversarum partium possessoribus [4] totius Dominii titulus communicatus, quod in feudis non ita frequentatum. Horum omnium exempla suppetit sola Gallo-Brabantia.

Gregorius Historiæ lib. 9.

Annonius lib. 3. cap. 8.

Gregorius.

Lib. 9.

Vide in Gembiaco.

1. Exemplum in Tyliensi
2. Patet ex præfectatis non alio fine distinctis.
3. Exemplum in Tyliacensi, & omnibus fere pagis.
4. Exemplum in Opperbaiso cujus titulum 2. eodem tempore gesserunt.

In districtu hoc pro prima & bona sui parte situm est Villare Cisterciensis Instituti Abbatia, cujus hoc est Encomium.

ENCO-

ENCOMIUM

Abbatiæ Villariensis.

——— Quem tegit omnis
Lucus, & obſcuris cingunt convallibus umbræ,
Aureus & foliis & lento vimine ramus.

Villare eſt Brabantiæ noſtrę decus, Religionis officina, integritatis ſeminarium, Claræ Vallis in Belgio primogenita, Ciſtercienſis Inſtituti his locis parens, Benedicti Ordinis Felix Colonia. De qua veriùs, quod nonnemo de Carthagine ſcriptum reliquit, tacere ſatius foret, quàm pauca loqui. Si juvat breviter loci initia & incrementum, parcè ſanctitatem & laudes velut digito deſignanti aurem accommodare:

Ibimus in lucos, ubi pinguem dives opacat
Ramus humum ———

Ramus fœcundis Bernardi manibus Brabantiæ inſitus, irrigatuſque. Ille Laurentium quemdam 12. Fratrum, ſervatoris adinſtar, comitatu inſtructum in Brabantiæ ſolitudines ablegaverat. (Ad fontem Goddach.) Qui in Boveria (locum vidi & antiquitatem & ſanctitatem exoſculatus in eo) ad aquę leve caput ſacræ ſuis & divinis uſibus domum rudi operâ extruxerant. (Molanus in Martyrologio ad diem 20. Auguſti.) Sed enim ipſe Bernardus huc peregrinatus, & loco opportuniore delectatus, relinquens priorem ſedem in interiora ſylvæ progreſſus Villare (id loci ab antiquo nomen) fontium ſcaturiginibus & fluminis Tyliæ allapſu peropportunum delegit.

Oratorium lapideum ante annos aliquot demolitum ejus opus fuiſſe per manus tradita fama credit. Ædificia officinaſque alias ex ſtramineis lapidea feciſſe Carolum Abbam lego. (Sub annum 1197.) Chorum Fratrum cum nova porta Jacobo Cœnobiarchæ adſcribunt. (Poſt annum 128.)

Aulam ſuperiorem & ſub ea ægrorum receptacula, ſtructuramque novi clauſtri (utar vocabulis loco notis) ante refectorium, Roberti opus eſſe fatentur. (Circa annum 1287.) Jacobumque addunt anteriorem portam muro cinxiſſe. (Anno 1302.) Quæ omnia vitio temporum collapſa, Dionyſius ad Abbatialem evectus apicem reſtituit, (Circiter annum 1540.) & alter ejuſdem nominis ſucceſſor Abbatiali domo ornavit. Robertus modernus Abbas Templo Cœnobioque toto plurimum auctis, reſtitutis, exornatis reddidit auguſtiora.

Omnium Prælatorum ſeries hæc eſt.

Laurentius ipſius Bernardi calculo probatus electuſque anno 1147.

Sicut & *Gyraldus* an. 1148. qui loco [1] à Florinenſibus accepto ſecundam Bernardi auſpiciis deduxit Coloniam [2] Eugenio Papâ auctoritatem addente.

Fraſtrardus an. 1151. à ſanctiſſimo Bernardo viſitatus.

Odelinus an. 1154. Antiſtiti [3] Leodino & Godefrido Duci acceptiſſimus.

1. Ex literis Waſſelini Abbæ Florinenſis.
2. Bulla Eugenii III. data an. 1147. Indict. 10. 3. Nonas Maii.
3. Ex diplo. Henrici Epiſc. & Godefridi III. Ducis bona Villario confirmantium.

Ulricus Alemannus [4] *Vir plenus dierum & fama ſuave-olentis* an. 1160.

Gerardus homo mira abſtinentia an. 1185.

Guilielmus an. 1191. [5] multùm à Cæſario commendatus.

[6] *Carolus* an. 1197. Vir dubites nobilior an humilior, prudentior an ſanctior.

Conrardus an. 1209. [7] *Vir nobiliſſimus* ſanctiſſimuſque, Ordinis Eccleſiæque totius Lumen.

4. Elogium Joannis Epiſc. Cameracenſis de eo.
5. Verba Chronici de eo.
6. Vitam ejus Jo. d'Aſlignies Rel. Cambronenſis deſcripſit.
7. Verba Cantipratenſis l. 1. c. 9.

Valterus à Trajecto plurium in diœceſi Leodina Cœnobiorum Plantator an. 1214.

Wilhelmus de Bruxella an. 1221. *qui in pauperes largus ut pius extitit.* (Verba ejuſdem l. 2. cap. 25.)

Nicolaus anno 1236. homo *devotus & Vir ſenſatus.* (Teſtimonium publicum de eo in vita expreſſum.)

Arnulphus de Lovanio an. 1240. quem Dux in Procerum ſuorum conſeſſu ſanctitatis merito honorare & *chariſſimum Patrem* compellare ſolebat. (Chronicon loci & nos alia poſt exempla fidem facturo dabimus.)

Valterus à Geldonia an. 1250.

Nicolaus de Harunt anno 1258.

Joannes Sengery anno 1259.

Bernardus de monte S. Viberti anno 1264.

Amelricus anno 1268. brevis ævi Paſtores.

Arnulphus de Gheſtele anno 1271. Vir per omnia ſummus, qui ſupremam Templo operam impoſuit, crucem puta inauratam & Sanctorum Reliquiis decoratam, quadringentorum & ampliùs Deo famulantium Rector, tantæ Vir moderationis ut numquam niſi publicâ causâ in publico & extra Cœnobii ſepta conſpiceretur. (Honorificam ejus mentionem facit Chronicon Gemblarenſe.)

Jacobus de Somalia an. 1276. Præco verbi Dei eximius.

Robertus de Boquery an. 1283. ut genere (erat Ottiniacenſis Toparchæ filius) ita moribus nulli facilè ceſſurus.

Nicolaus de Geſt Ducis affinis anno 1303.

Raduardus de Mechlinia anno 1308.

Jacobus de Plancenot anno 1310.

Joannes de Malre anno 1315. Theologus & mirè facundus.

Jacobus de Plancenot an. 1317. ſecundò.

Gerardus de Moſtier an. 1329. homo manſuetus & humilis.

Henricus de Faux anno 1330.

Deſiderius de Brigode anno 1330.

Joannes de Bruxella S. Theologiæ Doctor an. 1333. qui *libros, grana, nemus Monachis diviſit amœnus.* (Ex Epitaph. ejus in Sacello ſub Itera D. propè Sacrarium.)

Joannes de Steenberge anno 1334.

Albericus à Genappia Miles nuper ſtrenuus, qui obiit anno 1347. (Ex Epitaphio ejus in Capitulo.)

Joannes de Franea anno 1349.

Nicolaus de Brigode anno 1358. moribus ornatus præclaris, natu generoſus. (Ex Epitaphio ejus ibidem.)

Martinus de Hoyo oriundus *Sacroſanctæ* Theologiæ Baccalaureus anno 1380.

Joannes de Hole anno 1383.

Otto anno 1393. Vir reſtituendæ Cœnobii œconomiæ aptiſſimus. (Ex Epitaphio ante Altare S. Pauli.)

Ægidius de Lovanio anno 1424.

Gerar-

Epitaph. ejus in Capitulo.

Gerardus de Lovanio anno 1433. magnificus exornator Templi & Cœnobii.

Monumentum ejus ibidem.

Valterus de Asca anno 1446. cujus opus pulchra resonant in Templo organa.

Monumentum ejus ibidem.

Franco Calaber anno 1460. *Magnus, subtilis, doctus, nitidus, facundus, moribus, exempla, vitâ, dogmate, verbo.* Obiit anno 1484.

Joannes de Campernoille anno 1486.

Joannes Regnaldus de Maleto anno 1503.

Epitaphium in Chorimedio.

Dionysius à Zeverdonc anno 1524. qui auream primus induens mitram, cuncta innovavit, mutavit statim vetera novis, illegitima legitimis.

Epitap. ejus in Sacello laterali.

Dionysius à Spina anno 1545.

Epitap. in introitu Chori.

Mathias Hertebeeck anno 1556.

Franciscus Vleyshouwers anno 1570. cui an. 1587. vitâ functo successit *Robertus Henrion* & monumentum posuit in templi medio cum tali Epigraphe:

Hac jacet Antistes Franciscus clausus in urna,
Quæ modò cælatis est decorata notis.
Præsulis hoc opus est Roberti, vivida ponit
Prædicessori qui monumenta suo.

Quinies, prout colligere potui, temporum calamitati cedentes Monasterium deserere compulsi sunt Villarienses. A seculis aliquot semel quidem cùm exactionibus tutorum impûberis Ducis impares, & iterum cùm lues contagiosa Monasterium inquinasset, alius aliò dilapsi non multo post ad sua redierunt.

Anno 1321. Anno 1317.

Novissimè nostrâ & patrum memoriâ Rossemio Brabantiam pervagante, Bruxellam, & Francis omnia infesta tenentibus juxta Lovanium se receperunt. Denique nuperis turbis per annos ferè sedecim exules ingentia damna passi sunt.

Anno 1542. Anno 1554.

Vidistis & exordium & progressum & fata: vultis & Laconicam panegyrim? Cujus olim tanta sanctitas, tanta sanctitatis opinio, ut Duces tres, Comites duo, Barones quinque, Equites Nobilesque innumeri, si quando à turba forensi secedendum ad sanctiores curas, hìc asyli; si ex hac in alteram vitam migrandum, hic quietis & sepulturæ locum delegerint. Currentes in odorem suavitatis ejus ex diversis etiam procul dissitis aliorum Ordinum Monasteriis huc delati, portum se salutis & perfectionis fastigium attigisse opinabantur.

Exemplo sint quintus decimus & 44. Abbates: hic ex Capitulo Lyrensi, ille ex Sancti Joannis Valencenensis huc translati. Godefridus ex Monasterio S. Panthaleonis in Colonia sacrista piissimus Villarii ita magnas de cœlo sensit consolationes, ut nisi à fide dignis in scripta relatum esset, fidei periculum adirent. Aspexit Virginem Matrem odeium psallente conventu obeuntem, Christum ipsum sensit & cogentem ut invito pedes ablueret. Plura non dicam. Stupenda sunt hæc & meritò cum quadam interioris hominis erectione scribenda, legenda. Confugerunt etiam ad asylum Villariense ex Gemblaco Nicolaus, ex Affligimio Godefridus de Cortebec, aliique plures; omnes sanctitate conspicui.

Cæsarius lib. 8. Dialog. cap. 135.

Quid referam Equestris Ordinis & primæ Nobilitatis Heroës, qui vitæ in melius mutandæ locum non alibi quàm in Villario delegerunt. Ex Comitibus de Seyve octavus & nonus Abbates, hic filius, ille frater Comitis, Gobertus Asperi-Montis Comes, tres ob vitæ sanctitatem meritò in Divos referendi, ex Birbacensibus Henricus, Dongelbertiis Gulielmus, Sombreffiis Oliverius, Ercaniensibus Franco, Graviis Gerardus, Glymæis Jacobus, Divionensibus Ægidius. Vicecomites duo Montiniacensis & Cortracensis. Omnes Equestris Ordinis & à militia clari, à genere clarissimi.

Addam Authores magnos. Vaticinium Bernardi sanctissimi, *In hac valle multæ animæ salvabuntur.* Testimonium Cantipratani Prædicatoris. Qui cum Abbatem *Religiosissimum* appellavit, *Videmus*, inquit, *in Villari sanctos multos & plerosque qui spiritu Prophetico & miraculis claruerunt.* Vox Henrici Ducis. Qui volentibus ad Ecclesiam eum deducere sacra visurum: *Sufficit*, inquit, *ossa fratrum contemplari, qui in monte sepulti sunt: ibi enim latent reliquiæ multùm mihi charæ.* Quid? quod idem Dux tunicam quotannis unam ex panno Villariensi conficere solitus erat, quâ intrepidus ad quævis vitæ discrimina progrederetur. Nec immeritò: reconditos enim sciebat hìc inæstimabiles thesauros non aliunde petitos, sed in Brabantia natos ornatosque. Certè 12. diversi ordinis sanctorum corpora in unum locum retro primariam aram deposita accepi. Unde in Sacellum proprium transferenda nuper curavit divini cultus promotor eximius Robertus Abbas. Tumulus ex nigro marmore lucido & fabre polito ad margines concavato triplici structurâ seu serie. Ad caput existunt tres columnæ ex Jaspide, superpositis capitellis marmoreis, clauso sacelli latere per 8. clathros ex orichalcho, addita in media quadrata ex marmore columna, cujus superficies intrinsecus rosis & flosculis egregiè sculptis deaurata conspicitur.

Libro 2. cap. 28.

Anno 1270.

Verba P. Moschi in vita B. Arnulphia.

Opus mehercle perquam artificiosum & magnificum & decumano sumptu; supernè pro titulo legitur: *Laudate Dominum in Sanctis ejus. Psal.* 150. Pro coronide insignia memorati Abbæ ex flammis & stellis constantia, superaddito symbolo: *Utrumque æternum.*

Ante altare Sacelli in ipso pavimento, opere tessulato, pulchrè variegato quadripartita visitur historia filii prodigi. Sed pergo ad alia. Ex Abbatibus 3. sanctimoniâ vitæ eximios, miraculis claruisse invenio. 8. 9. 10. 11. & 13. Ex quibus secundus ad Portuensem Cathedram evectus & Patrum Purpuratorum adscitus Collegium parùm à Pontificatu summo abfuit, & morti vicinus in hæc verba erupit.

Utinam

Utinam usque in hanc horam in Villari sub disciplina vixissem regulari, & cùm coquina hebdomadariis scutellas abluissem. Ex Monachis his Joannes de Maleto Episcopus Megarensis audiit. Arnulphus de Lovanio, & Nicolaus de Gest intimorum Ducis consiliorum participes. Joannes de Malre totius Ordinis Romæ cum laude egit negotium.

Henricus de Mesbroeck à Duce ad Anglum Regem missus, Matrimonium inter utriusque liberos conciliaturus.

Assumpti ex Villariensibus qui Clarevallem gubernarent, duo; qui Cistercium, unus. Ad Abbatialem in Grandiprato dignitatem hinc vocati septem; ad locum S. Bernardi tres; in Vallem Dei duo; in Vallem S. Lamberti unus: scilicet piæ Matris officio functa Villariensis domus alumnis suis & filiabus, assidua prospiciens alimenta. Nec ignari etiam Principes vigentis hîc disciplinæ, hinc potissimùm assumendos judicabant, qui collapsum alibi statum reformarent, prout Franconi in Valle Ducis, Dionysio in Binderis commissum constat. Ita Beginasia Lovaniense, Thenense, & Aicuriense Abbati diversis vicibus concredita.

Tantusque Virginalium Cœnobiorum numerus, ut oneri impares vix magnâ prece impetraverint ab Episcopis absolutionem. Ita uno tempore ab octo in sola Leodicensi patria Cœnobiorum onere liberatus est ab Episcopo decimus Archimandrita.

Ut autem magis ampliter constet de Nobilium in Villare & Cleri populique affectu; subjiciam nomina eorum, qui Sacella quaquaversùs Templum coronantia dotarunt ibidem ferè sepulti.

Primi Fundator est Gertrudis de Morlazarth, secundi Rixa de Sombreffe, tertii Clementia de Malevia, quarti Hermannus Canonicus Cracoviensis, quinti Hugo de Melolyre, sexti Joannes de Solre, septimi Thomas de Namurco, octavi Maria de Monte S. Viberti, noni Gobertus de Argenton eodem ferè omnes tempore.

Arnoldus & Clementia de Wesemael, itemque Guilielmus de Oprebasio necessaria ad rem Divinam suppeditarunt.

Anno 1231. Populi & Cleri animum docet, cùm prima in Grandipratum duceretur Colonia, 12. Fratribus eò tendentibus, Clerus cum populo Namurcensi processionatim obviam factus: & ex

Anno 1218. altera parte secundam ducturis prope Lyram Dux Brabantiæ cum ingenti multitudine occurrens, crucem deferens non vulgaris reverentiæ & pietatis exemplum posteris commendavit.

Exempla dedi & testimonia ex sacerrimo Virtutum Virorumque fonte originem petentia. Virtutum dico, ut ne unam in toto earum choro reperias, cujus non illustria toti mundo Villarium sufficit documenta. Virorum dico, nec ullius ordinis, dignitatis, conditionis homines in aliqua religiosa familia queas dare, qui non vitæ suę normam velut in speculo possent contemplari. Majoris operę & operis foret singula percensere: dabo quædam summa capita (ex quibus velut ungue Leonem quivis æstimet) triplicium quasi acie in hoc religionis campo constituta, Prælatorum (quo nomine Abbates & Priores complectar) Nonnorum (sic Religiosos sacris initiatos aut destinatos vocant) & Conversorum, id est Fratrum coadjutorum. *Fuga honoris in honore est?* Prodeat Carolus Abbas: ille de electione sua factus certior, latebras quæsivit, professus *se ad flendum peccata sua Monachum induisse:* nec unquam, nisi Generalis Capituli mandato, persuaderi sibi passus fuisset, ut infulas assumeret. Ut taceam Joannem de Plancelot, qui bis electus, bis Abbas, bis instantissimis precibus à Clarevallensi Abbate obtinuit exonerari, & alios sex qui idem humilitatis causâ fecerunt.

Constitutio Aquensis sæpè à me citata præcipit, ut Monachi Nonni vocentur.

Prodeat Magnus ille Pachomius in tantùm honoratas functiones exosus, ut summis precibus orare soleret, ut intitularetur ad culinæ sordida munia obeunda, quæ tamen ad se utpote Hypodiaconum minùs spectabant.

Prodeat tertiò Hermannus ille conversus Divinarum consolationum Interpres maximus, qui, cùm sublimes personas plures Christo lucrifecisset, omnibus pietatis merito suspiciendus, solebat verbo, gestu, signo salutantes, aut aliquod reverentię signum exhibentes surdâ aure præterire. *Monachum in vestitu sibi complacere dedecet?* Walterus Abbas X. cùm fortè de Vestiario (vide quàm in commune tum vivebant) cucullam assumpsisset, quam appositè corpori ejus convenire quidam amicus dicebat, mox exutam in flumen demersit, madentemque & omnis nitoris expertem resumens, & sibi superbiæ & aliis scandali præscidit occasionem. Succedat in secundo Ordine Daniël ab Isca ex claro Equite simplex Monachus, qui oblatas ab amicis quantivis pretii vestes repudians, aliis illas Fratribus impartiens, ipse rudi & tritâ oblectabatur. Tertii ordinis Hermannus esto. Qui corpore prorsum incultus animo animæque excolendis intendebat, certus futile esse quicquid moli carneæ fulciendæ impendatur. *Castitatis & continentiæ virtus in Religioso, velut gemma in annulo relucet?* Ea quantum Guilielmo XI. Abbæ placuerit, celebri post mortem Deus miraculo patefecit. Cùm enim defuncti corpus ex more Ordinis ablueretur, tanta circa partes genitales claritas omnibus circumstantibus apparuit, ut Solis splendorem adultâ luce faciliùs quis pertulisset, quàm sacri corporis fulgorem oculos carnales reverberantem. Nec in præfato loco aliquod membri vestigium, sed sola planities clara, plana, munda, oculos intuentium nimiâ claritate perstringens. Res stupenda, plurium oculatorum testium fide probata. Accedat ad eundem Monachorum

rum Lumen Abundus, quicum familiarissime B. Virgo diversata non semel ad manuum imò oris osculum admisit, visibiliter oranti apparens, idque solius merito continentiæ. Ex Conversis Henricus de Bruxella & alii aliquot Deiparę & undecim millium Virginum consolationes in vita & agone mortis experti ob sanctæ Virginitatis communem eis observantiam. *Munificentiam in pauperes laudamus in Cœnobiis?* Tanta ea subinde fuit hic loci, ut 2000. panes singulis hebdomadibus in pauperes erogarentur. Sed exempla dabo. Guilielmus Abbas XI. miræ largitatis fuit, & cùm fortè uterum gerens paupercula extraneo quodam appetitu ferretur in esum carnis bovillæ, & distinctim bovis pulcherrimi quem in curia de Hex Villarienses habebant: re ad
Anno 1222. id factum. Abbatem delatâ, præcepit is animal mactari, salutem hominis præferendam inquiens bestiæ. Paret lanio, mactat, dividit, excoriat bovem, mittit gravidæ partem, quâ gustatâ, subitò respirat à morbo paupercula. Postridie Frater ille, qui bovem immolaverat, ex præcepto Abbæ in agrum prodiens, offendit illum ipsum aratro implicatum. Recurrit ad villam, nec bovem, nec pellem, nec carnes, nec sanguinem quidem sparsum reperit, stupendo Divinæ Majestatis judicio remuneratâ boni Abbatis liberalitate. In altera acie inclytus se sistat Gobertus Comes. Qui cùm ad negotia foras missus esset, & impetratam ad usus pauperum portionem erogasset, seminudum offendit vestimenta orantem. Quid agat ambiguus? luctante cum piæ miserationis affectu obedientiæ præscripto, quo vetitum vestes suas non suas alienare. Impatiens tamen languebat fraternæ egestatis aspectu vulneratus animus, & cum succurrere nequit, compati saltem tentat: exutisque pro bona parte vestibus & domi repositis (erat autem hyems intensissima) seminudus egrediebatur, mirantibus respondens: Non ferre oculos suos membra Dei sui Crucifixi tot defectus sustinere, & quia opitulator esse nequeat, decere ut compatiendo suo subserviat Creatori. Agmen claudat B. Arnulphus, qui, impetratâ licentiâ panes quadraginta duos egenis distribuendi, eâ causâ à Fratribus reprehensus tanquam transgressor Ordinis, maluit Monasterio exclusus publicâ affici ignominiâ, quàm licentiam suam aliis indicare, veritus ne si proderet, minùs facilem deinceps in consentiendo Abbam esset habiturus. *Laboris indefessi* exempla sint Walteri duo, alter XIV. alter XL. Abbates: ille in Valteri-Brania, hic in Parco Dominarum, dum visitationi intendunt, vitâ functi. Ad quos Gobertus accedat pro Gemblacensi Cœnobio, quod alibi dixi, incommoda infinita passus. Et denique Daniel ab Isca assiduè Grangias, id est Villas visere solitus, aquâ interim & communi cum Fratribus escâ semper oblectatus.

Jejunii Doctores sint Jacobus XX. & alii aliquot Cœnobiarchæ, qui licèt eâ opum essent affluentiâ ut possent, eâ dignitate ut licitè & sine scandalo possent, nunquam tamen nisi eisdem cum reliquo Conventu dormitorio, cœnaculo, exercitiis & abstinentiâ utebantur. Adjungatur Abbati Monachus Arnoldus jejuniis ita maceratus, ut cibi insolentiâ infrigidatus stomachus nihil admodùm nutrimenti admitteret. Quo in statu, cùm vix à mortuo differret, Maria Magdalena sub noctem visa languentem manu demulcere ventriculum, & postridie sanitati integræ subitò restitutus apparuit. Nicolaus è Conversis ovium Pastor annos plures transegit, unicâ eâque modicâ contentus refectione. *Solitudinem & silentium & similia monasticæ perfectionis charismata* commendabunt Gregorius Prior, qui vix unquam ex suis ullum passus est foris divagari, ob rationem à Godefrido de Cortebeke verè dictam roganti: Cur amicos (erat enim affinitatibus in seculo potens) rariùs viseret? Quia nimirùm, inquit, vereor, ut tanta cum puritate revertar, quanta exivi. Quid dicam de *Everardo* Agricola? Qui ita constanter silentium observare solitus, ut nemini nisi fortè de itinere percunctanti verbum responderet. Cujus rei periculum facturus eques fortè transiens cum parerga sibi roganti responsum non iri indignaretur, alapam misero impegit. Sed cùm ne sic quidem vocem eliceret, & ampliùs Frater cædendam alteram maxillam offerret, & ascensuro equum opem ferret, obstupefactus miles, & veniâ petitâ de salute sua propiùs cœpit cogitare. *De pœnitentia quid dicam?* Elogium Abbatis illius, cui erant delitiæ in cilicio, testimonio sit. Consuetudo Reineri fratris B. Pachomii, qui & se baptizare in lachrymis solebat & dorsum flagro admovere, ita ut, cùm corpus defuncti ablueretur, ne digito quidem locus fuisset vibicibus vacuus. Inprimis verò *B. Arnulphus Corvibout* quotidiè (Festis exceptis) solitus in suam carnem sævire virgis, rusco, urticis, cingi-zonâ ex setis equorum nodis interpolatâ.

Nec umquam ob frigus desidiæ omittebat, quin terram corporis sui araret vomere disciplinæ, ne cum pigris mendicare in venturi æstate judicii cogeretur. Alter ejusdem Ordinis Petrus carnem flagellis laniatam pellibus hircinis tegere, inter vepres & urticas volutari, humi cubare solebat. Et, quod mirum, ut assidua passionis Dominicæ menti obveniret cogitatio, ferrum candens in latus intrusit, & ne vulnus occluderetur funem immiserat ex equorum setis contextum. *Vultis gloriosos aliquot in vita?* Conradi IX. Abbæ digiti immaculatum soliti agnum contrectare, per noctem candelarum instar lucebant, & infiniti hujus rei testes fuerunt. Quid de illo referam qui an. 1240. Rei Divinæ vacare visus, & cùm à confessione Sacrum auspicaretur, visum totum corpus diaphanum,

&

& Angeli duo consecranti assistere. Ulricus item alter cujus celebrantis caput globus igneus occupare visus.

Addamne consolationes Divinas? Nunquid non Guilielmum in Ordine Abbatem decimum super receptione Arnulphi adolescentis hæsitaturum confirmavit D. Virgo, fore prædicens, ut columen Ordinis & Villari idem efficeretur: quod evenit. Nunquid non Leprosus ille ob morbi impatientiam seipsum præcipitem dare præsumens à Virgine Matre in lectulum repositus & confortatus est? Nunquid non Henricus ille spurius ex phantasmate conspiciens sibi natalium obscænitatem obsore ad salutem, eruditus est monstrante Deo & per visum repræsentante ingentem hominum multitudinem, quam addebat ex legitimis & reprobis constare, uno Henrico Dempto? Majora dicam & stupenda.

Cùm Abbatem supra-dictum sacra peracturum minister rogasset, dignaretur ei sacram synaxin impartiri, & blandis verbis id Abbas negasset, eò quòd juxta præscriptum Ordinis Dominicâ proximè præcedenti Corpus Dominicum sumpsisset, ecce tibi divisâ, ut fit, in partes tres Sacrâ Hostiâ, pars tertia subitò desiit apparere vi Divinâ ad pascendum pii adolescentis desiderium per Angelos subministrata. Magìs mirandum de Sacristis duobus, quorum alter post absolutas preces horarias à pluribus visus cum Servatore nostro obambulare. Et species Christi, qualis apparebat in imagine ad vivum delineata, & viæ candido lapide distinctæ utriusque pedibus calcatæ conspiciuntur. Alter Godefridus nomine familiares sibi Christum Divosque habens, in quotidiano mentis excessu mirabilia Dei contemplabatur, &, (procul ô procul este profani) visibili specie eâ quâ ultimum cum discipulis Pascha sumens & se ad profundæ humilitatis obsequium accingens, lintheo cinctus & pelvi oneratus occurrit, & evenit Godefrido quod olim Petro. Lavit invito Deus pedes, interminans se cum eo partem non habiturum nisi patiatur. Abundus alter eò felicitatis devenit, ut subinde raptus sursum gaudiorum in partem cœlestium admitteretur. Ravisius quondam miles æger aliquando vidisse se testatus Supremi Judicis tribunal; cùmque expavesceret, vires suppeditasse Virginem Matrem. *Prophetia spiritu clari fuerunt*, Valterus X. Abbas: cui non futura tantùm, sed secretissima cordium humanorum abscondita Deus patefecit. Henricus de Bruxella alterque pistor officio: ille ex Deiparæ & 11000. Virginum, hic ex ipsius Christi relatu de mortis hora redditus certior, & fidem utrique fecit respondens eventus. Hanc loci & inhabitantium sanctitatem qui præsciet, non mirabitur plures cum exultatione & tripudio advenientem mortis horam expectasse. Cæsarius Prior cum verbis illis: *Cantabo cum cantantibus, psallam Deo meo quamdiu fuero*, animam efflavit. Ulricus Coloniensis optat Abbatis sui moribundus præsentiam, ut congaudere possit in patriam proficiscenti. Franco itemque Reynerus Pachomii frater cantando psalmodiam cygnæâ voce & more redemptionem ex carcere mortis hujus ad ultimum halitum expectabant.

Deficit calamus & conscia imbecillitatis suæ mens portum clamat, ne longiùs provecta in profundum Divinæ Majestatis abyssum demergatur. Date veniam posteri, majus volumen, felicius admiranda illa requirunt ingenium. Hoc sufficiat, ut per umbram dignitatis suæ splendorem agnoscat in Villario Brabantia. Et ne de fide quis mea dubitet, noverit ex Cæsarii Dialogis, Thomæ Cantipratensis libro apum, libro cui titulus Universale Bonum, Chronico vetustissimo per Joannem Sacristam Virum Sanctum, de cujus fide nefas putem dubitare, hæc omnia hausisse, plura reliquisse.

Ceterùm quia juvat præsentem Cœnobii statum cognoscere, eum tribus verbis dabo. Ambitus murorum, qui locum ferè cingunt, maximus est. Offerunt se ad primum ingressum plures officinæ cum suis operariis, granaria, horrea aliaque publicis usibus destinata. Inter alia spectabile opus columnis fultum, & vetustatem referens coctioni cerevisiariæ deputatum, quod aiunt miraculosè exigui temporis spacio extructum: cæmentariis aliquot incognitis, & postea nusquam visis in operarum partem sponte venientibus. Ulteriùs progressis offert se Templum altitudine, quantam non arbitror esse ullius in Brabantia Cœnobii, fornicibus pulchro ordine & opere tectum, serie columnarum hinc inde duplici longitudine pedum ferè quadringentorum. Templum ingressis ad lævam varia & Epitaphiis & picturis & Indulgentiis ornata Sacella. Primum in Ordine continet speciosa monumenta tria à Roberto Abbate præsenti constituta. In Sacello littera C. Abbatis XXX. tumulus cum inscriptione cujus finis est:

Sex videlicet hebdomadarum usi olim intelleximus.

90. plurium pedum.

Unum in quo recondita jacent beatorum N. N. ossa, alia duo Parentibus suis &c.

Fac benè quod super est, erimus quandoque quod hic est.

In odeii medio & ad lævam tumuli duorum Ducum, sed nullæ in saxis litteræ, funeralia tantùm aliquot carmine & inscriptiones nudæ. Unius distichon postremum est:

Ergò precor, dic, dum mea vis monumenta tueri,
Christus dignetur Ducis Henrici misereri.

Ad lævam fons est perennis duobus stillans orificiis, receptaculo & tectura nigro marmore adornatus curâ Roberti Abbatis. Ex opposito gradus sunt & iter ad dormitorium vetus & priscam ipso in aditu referens sanctitatem. Juxta descenditur ad ambitum (sic vocant locum concameratum, unâ parte aëri per magnas vitreas expositum, alterâ Cœnobii ædificiis, ornatum Bibliothecâ, refectorio, culina, penu) ubi conspicuus D. Goberti tumulus, quem non nisi inclinato capite Fratres transeunt; & alter Comitis Lovaniensis.

Cum ratione Generalis Vicariatus, tum ratione proprii Monasterii.

Numerus Religiosorum nunc sexagenario major est. Commissa sunt curæ Abbatis omnia ferè Brabantiæ Virginum Monasteria, & non pauciores viginti Religiosis occupantur foris in dirigendis variorum Cœnobiorum sacris.

Viller le Vil. Holeee.

Ex relatæ incolarum & Toparchæ Tyliacensis.

Villaria & *Sarta* aliquot sunt hìc loci. *Villariensis Villa* appendix Marbasii *Holerum* sub se habet, liberum & immunem ab omni onere & exactione locum, nisi quòd proficiscente in expeditionem oppido Gandensi (ut mirum, ita notandum) duos teneatur è suis incolis viros submittere. Dominium nunc est Toparchæ Hesdainiensis.

Villers. Perwin.

Anno 1483. Ex diplom Henrici Valhainii D. de Vaux & Viller.

Villare parvum (sic vocat Chronicon Villariense) aut *Parwetanum*, nunc eosdem, nisi fallor, cum Melinio Toparchas habens ante annos ducentos Valhainios, qui & sylvæ vicinæ Dominium Villario donaverunt.

Sart St.Gillam Sart Dam-Aveline.

Sartum Domini Guilelmi & Dominæ Avelinæ appendices tantùm in sacris; illud ab Heroë Tyliacensi nominatum, hoc ab Heroïna Houtaniensi, adeòque quantùm codices meminerunt ab Houtanii campestris Domino possessum.

Houtain le Mont & le Val.

Houtanum porrò hìc loci duplex, *montanum* & *campestre*, utrumque quà sacræ gubernationis præsentatio, & temporalis se extendit jurisdictio, à Dominis suis pendens.

Qui fuerunt ante annos ter centum ex inclyta *Ransiorum* familia.

Eorumque hæreditas, cùm ad unicam Joannam devoluta esset, per ejus nuptias ad N.... *de Zoete* & natos inde filios devenit.

Chronicon Leodicense cap. 42.

Testis Bernardus in vita Malachiæ.

Simile exemplum quære in Monstrolio Nivellensis Præfecturæ pago.

Hìc quæro, quid titulus Abbatis (quem secularem aliqui vocant) in Collegio Canonicorum Mechliniæ olim usitatus sibi voluerit? An umbratilis tantùm, qualiter destructo à pyratis Buchorensi Cœnobio mansit Abbatis nomen penes eum qui locum cum proventibus tenebat? An verò vestigium est, fuisse olim illo loco Monachos? Neutro modo, ut arbitror. Et docet me Parisiense Concilium (monens Abbates Canonicorum attendere debere ad quid Abbates vocentur &c.) *etiam Canonicos quosdam sub Abbate fuisse. Quid autem muneris aut oneris Abbati demandatum erat? Dicam quæ ad nos spectant, & ex nostris petita sunt. Nominat vetus Chronicon duodecim in Diœcesi Leodina Abbates seculares omnes Præsides Ecclesiarum peculiariter* D. Virgini sacrarum. *Addit Rigarium Antistitem multas Ecclesias reædificasse, inque eis Canonicos instituisse, & ex eis uni* hospitalitatem commisisse, *quem* Abbatem nominavit. *Quæ notanda, utpote dignitatem hanc aliquatenus ostensura. Manet certè penes Abbates seculares, qui adhuc ex duodecim supradictis restant, beneficiorum & præbendarum Ecclesiæ dispositio.*

Observa fatalem, si dicere liceret, familiarum Nobilium esse periodum annos trecentos. Et docet Hembricurtius ex 800. totâ Hasbaniâ nobilissimis stirpibus, quæ ante tria secula fuerant, & floruerant, suo tempore 80. non superfuisse.

Succedit *Cultura S. Germani* cum vicis *Sarto Mariano* & *Monte Ferarum*, quà sacrum quà temporale jus patet, Abbatiæ Aquiriensis peculium.

Coulture St. Germain. Maransart. Sauvagemont.

Illa quidem primo in Auiria Principatûs & Diocœseos Leodinæ pago fundata an. 1210. sed emergentibus cum Comite Namurcço bellis (an. 1210.) in Gallicanam Brabantiam propè Nivellas in pago * Allodiensi primò, mox huc translatæ, confluente justo Virginum numero accedente nobilium vicinorum aliquot munificentiâ.

Alous. Ex schedis & monumentis Cœnobii quæ incendiü reliqua fecit, per Philippum Lembor, qui 15. annis Cœnobio Confessor fuit, communicatis.

Subjicitur Cœnobium Alnensi Prælato. Religionis vitio temporum collapsæ reparationem acceptam ferunt Catherinæ de *Campernoille* Abbatissæ. Templi & sacræ suppellectilis splendorem Annæ de *Bernaige*.

Anno 1502. Præfuit an. 1505.

Ædificii & Cœnobii totius per hæc bella ad nihilum propè redacti restaurationem Luduvicæ de *Blaton* quam Deus diu jubeat superesse.

Præfuit ab anno 1591.

Hospitium Abbatiale fortuito igne absumptum.

Anno 1519.

Virgines audito belli nostri civilis classico, in diversa dilapsæ per annos 12. vacuum reliquerunt Monasterium, conversum in speluncam latronum. Eas dum Nivellense præsidium insequitur, confugientes ad dormitorium, nec se dedere volentes, ignis domui admovetur. Quo unicum quod antiquam testari poterat majestatem, opus in cineres abiit.

Anno 1579.

Hìc & Monacham egit, & vixit, & sepulta miraculis claruit *B. Lutgardis*, cujus vitam Cantipratensis tribus libris eleganter conscripsit. Obiit anno 1246. Cujus visitur cum honore tumulus; cujus familiarem *Sybillam de Gages* etiam vitæ sanctimoniâ claram tenet Aquiria.

Molanus ad 16. Junii. Chronicon Dominicanorum in vita Jordanis. M. S. Rubeæ vallis parte 2. Cantipratensis l. 2. c. 10. & l. 3. c. 19.

Quæ eadem Abbatiæ virginalis de Marquetta meritò censeatur parens, cui Bertham de Mollenbais primam suppeditavit Abbatissam.

Ex diario obituum Anno 1226.

Ubi religionem professa Anna Comitis Rodii filia ex Croyaciis, Margareta ex Sombreffiis, aliæque plures natalium splendore illustres.

Anno 1563. Anno 1540.

Locus nunc ædificiis sic satis splendidus ad fauces sylvæ & viæ quæ Waveram ducit, *justo Vestalium numero instructus*.

Succedunt pagi *Baysium* Capituli, *Lanna* Præpositi Nivellensis peculium, *Franesia* Abbatiæ Affligimiensis peculium. Prius ab Aquiriensi Cœnobio Parçcum accipiens, altera supremæ

Baysire. Lanne. Frasne.

premæ jurisdictionis honore aucta per Joannem Barlamontium Præpositum.

Postrema Leodiensi lege utitur & fruitur.

Anno 1131. Diploma est in Archivis Satrainli sicut & confirmatio Episcopi data 10. Kal. Junii. *Hic quero : Qui sint illi* Monachi S. Mariæ, *qui in donatione Godefridi Ducis Equitibus Hierosolimitanis facta nominantur. Dantur enim eis* mansi ad Laniæ flumen versus terram monachorum S. Mariæ*: an Villarienses, an Wavrienses? cùm utrobique celebris Deiparæ memoria: & utrique circa Lanam flumen sua habeant prædia juncta prædiis Hierosolimitanorum.*

Observo, antea tamen annotatum ex & à Gallo Scriptore, nomen *Vallet* (nomen nunc vile & calonibus proprium ferè) olim idem fuisse quod nunc Ephebus, cum historicus Franciæ vocet Augusti filium *le Vallet de Constantinopole.*

Melin. Ligny. Celeberrima in hoc tractu sunt Dominia *Melini* & *Ligniaci*. Utrumque nobilis & latè per Hasbaniam dispersæ cognomentum familiæ, utrumque veteri instructum arce & prætorio, utrumque clientelis & beneficiis potens.

Anno 1123. Anno 1180. Illud inter dotatores nascentis Villarii Arnoldum, Fautores florentis Gemblaci Joannem, Advocatos Rameiensis & Lerinensis Cœno-
Codex feudorum fol. 41. biorum aliquot. Mortuo autem Francone Melinio vigore literarum Scabinalium Oppidi Bruxellensis Henricus de Wonde Dominium sibi ceperat arrogare; sed mox Glymæi prævaluerunt, in quorum stirpe 200. amplius annis hæsit.

Hoc *Tongrinas Queningasque* sibi annexas habens, quomodo se antiquitus habuerit, dicere
Codex feudorum Birbacensium. non possem, certus Alvarum * *Fons* primum in
* Alfonso. publicis codicibus reperiri, qui beneficium professus sit. Cujus posteri nomen loci induerunt, & quidem longo post intervallo, Caroli
Anno 1514. de *Ligny* hæres Franciscus *de la Haye* successit.
Anno 1567. Denique dotali titulo cum Francisca *de la Haye* uxore Joannes *d'Argenteau* in suam Dominia transtulit Familiam.

Quod Præfectos Monialium nunc Patres vocemus, imò verò quod Sacerdotes olim omnes curam aliquam sacram
Ex Chonico Villariensi id patet. *habentes Brabanti vulgò Patres vocare soleant, *ab antiquo est: & præter id quod ex Augustino & Hieronimo discimus, Christianis antiquitus, ex Sidonio & Fortunato in Galliis passim morem fuisse quosdam Presbyteros Episcopos, omnes Patres, Primarios eorum* Papas, *id est, Patres magnos, sive Patres Patrum vocare: ita familiare hujus in Trajectensi Ecclesia exemplum de Gregorio, qui post S. Bonifacium Episcopus fuit.* Teste Hucbaldo.

Cum frequentur in donationibus antiquis occurrat mentio *Francorum hominum*; addo ex archivis Vallarii nomen loci *Novile Francorum hominum*, in Gallo-Brabantia & quidem hoc tractu situm. Ex diplom. anno 1283. ubi bono loci confirmamus.

Restant *Vallis Bousia* & *Francorum*, itemque Bousival. Waufranchies
Glabbiacum: hoc Abbatiæ *Affligimiensis* in sacris Ecclesia. Illa.... Glabbais.

Hoc plures minoris notæ Domicellos habet; quâ *Glabbiolum* se extendit nuper cedente Rege supremæ compotem jurisdictionis accepit Petrum Boisot Equitem, ab eoque aut saltem hæredibus Philippus Besuts emit. Glabisoul. Anno 1531. Anno 1507.

Vallis Bousia Spontinos longo tempore habuit Dominos, nisi quà Bordeala pars Parochiæ proprios habuit Toparchas, cujus titulum à Rege Philippus *de Chesne* Eques nuper acceperat. Anno 1550.

Altera Monfortium aliquando habuit Dominum, sed nescio quem nunc habeat. Anno 1583.

Versiculum Gloria Patri &c. *Psalmis subnecti solitum ex Cassiano disco, quem* Glorificationem *vocabant, prout etiam vocare solent nostrates Monachi, uti ex chronico Villariensi disco.* L. 2. c. 9 de Instit. Mona.

Solent in donationibus antiquis qualitatem & donantis & doni exprimere semper, eò quod servis potestas dandi non esset: idque vocibus *Liber* aut *Ingenuus.*

Huc adscribenda *Traziniacum* & *Goscelia*: illud à Floreffiensi, hæc à Lætiensi Abbatia Pastorem accipiens.

Goscelia municipium controversi quidem juris cum Namurcensi Regulo; interim Ducis, ut reperio, nostri beneficium & quidem antiquitus à stirpe Marbasia possessum invenio: unde (mortuâ nimirùm Mariâ Leonii filiâ) Godefridus *de la Tour* cœpit possidere; sed Ante an. 1441.
mox cedere Petro de *Boussies* cognomento *Vertaing*, ex quo tempore hæsit Dominium penes Vertaniç Toparchas, & denique ad Rubepratenses devenit, & nominatim Joannem. Quo Joannes filius ejus professus est beneficium.
Et perseverat in posteris, nisi quod nuper dotali titulo Dominus de *Noyelle* ex Nobilitate Anno 1545.
Arthesiana Dominus de Bourse, eo cœpit gaudere. De municipio cetera inquire in Namurcensibus: hìc tantùm, *Libertimacum* dominium aut beneficium hujus semper fuisse, Nosocomio instructum. *Traziniacum* licèt Hannonii suum faciant, constat tamen veteres ejus Toparchas Ducum affines fuisse, & beneficiarios, tam domi quàm in Syria gestis

 rebus

rebus illustres. Liber feudorum auspicatur ab Ottonibus duobus, quorum priorem vixisse sub annum 1300: posterioris ex Arnaldo filio neptem Annam Arnoldo de *Hamal* nuptam in mariti Traziniacum familiam transtulisse æquè certum est.

Postremò hic inferenda *Aisa* in extremis Brabantiæ limitibus ditiuncula pagis aliquot constans, peculium olim illustris Familiæ de *Luponia*, ex qua Balduinus cum Oda conjuge & fautor & dotator primus extitit Cœnobii Oigniacensis. Ceterum interjecto tempore, Brabantiæ Dux filio suo naturali, (cui & posteris cognomentum *Brant* fuit) Dominium hoc tradidit beneficiario titulo possidendum. Nunc A. de Gavre Filius Comitis de *Beaurieu* obtinet cum ampla possessione.

Locus est arce & prætorio veteri instructus & in sacris ferè ab illustri Regularium Canonicorum Monasterio dependens, cui nomen Oigniacum. (OIGNIES.)

Id fundamenta sua debet Ægidio à Wallecuria presbytero, incrementa Joanni Nivigellati Theol. Doctori, & Jacobo Vitriaco qui hinc ad Episcopatum Aconensem, & inde ad Tusculanum,& Patrum purpuratorum evectus est collegium. (Anno 1142.) Monasterio nascenti Toparcha quem supra nominavi immunitatem, dotemque auxit, villæ Rodiensis decimas, agrum Curtoriolum & patronatum Molugnicensem &c. dans

Ex sacrario D. Nicolai Templum factum Hugo à Petra-ponte Episcopus eidem dedicavit.

Ægidius & Baldowinus Barbançonius primi duo Cœnobiarchę ad vitam fuerunt: exinde usque ad 14. fuerunt Prælati duodennales.

Beginasium ex opposito Monasterii Petrus Albanensis Episcopus Sedis Apostolicæ Legatus, dirutâ cujuslibet morientis domo, jussit ut convelleretur.

Xenodocheium Alardus à *Pondelours* 6. Antistes construxit, Joannes à *Walcuria* 8. quæstoratum & Nundinas, Jaspar *Offhuys* 25. collapsum vitio temporum religiosæ vitæ statum reparavit, Cœnobium Henrici Francorum Regis ab exercitu devastatum Joannes *Wassl aert* 27. restituit, & secuti eum Priores perfecerunt.

Præcipuæ Monachis calamitates obvenerunt à Comite Namurcensi ob controversiam super Allodiis Tamisiensibus, & iterum ab eodem illatas Fleruco injurias per Toparcham Aisanum ulturo.

Viri generis splendore clari hic egerunt Joannes duo d'Aymeries 17. & 18. Cœnobiarchæ, ille ab ipso Gregorio Papa XI. confirmatus, Joannes Duffel 26. Joannes à Marbasio 24. Bavo ex Antistite 7. ad Abbatiam novi castri evectus. Celebris hìc frequenti peregrinorum concursu Mariæ tumulus cujus vitam Vitriacus egregiè descripsit, In sylva vicina fons est, cujus aqua febricitantibus sæpè visa est esse salutaris. (Vulgò Oigniacensis.)

DISTRICTUS,

SIVE

PRÆFECTURA AINCURTENSIS.

(AYNCOURT. M S vitæ S. Raginulphæ, qui est in S. Jacobo Lovanii.)

A *Donis-curia* ab Adone Geldoniensi Comite nomen haud dubiè servat.

Quem eundem esse volunt cum Radulpho *Viro Nobili & potenti* patre S. Raginulphæ. Hic cùm nullam ex Gisla uxore prolem reliquam haberet, defunctâ (quæ virginitatis servandæ, & vitam sanctiorem amplectendi gratiâ relictis parentibus in secreta sylvarum profugerat, ubi Deus vitæ ejus sanctitatem post mortem miraculis confirmavit) Raginulphâ, Ecclesiam suo in allodio struxit, quæcumque in vicino possidebat ad aram S. Lamberti Leodicensium obtulit, idque in usum duodecim Canonicorum. (Anno 1039. Ex diplom. Reynardi Episcopi dato Indict 3. pridie Kal. Decemb. an Regni Conradi 14. in urbe Legia, id est Legia pro quo Molanus Lugia scribit.)

Justo interim tempore elapso & necdum executioni mandatâ piorum voluntate conjugum, Antistes Leodiorum conscientiæ urgenti satisfacere visus relictam hæreditatem partitus est; ita ut altera ejus pars Abbatiæ S. Laurentii assignaretur, altera Cononicorum Collegio, quod ipsum à Patrono Abbate dependeret. (Anno 1179. Ex diplom. Henrici Episcopi Leodiensis.) Vixerunt hic Canonici olim regulariter, & denique factâ partitione census singuli suos habere cœperunt anno 1205.

Statuta autem quæ hodieque in usu sunt capitulariter instituta sunt anno 1335. (Ex præfatione eis præfixâ.)

Quæ Capitulumque totum Eugenius Papa confirmavit anno 1444.

Nicolaus Lovanium in S. Jacobi Parochialem Ecclesiam transtulit anno 1454. (Ex bullis hac de re datis per Thesaurarium Capituli, ut alia omnia, mihi ostensis.)

Libertatem amplissimam Obertus Episcopus primus dedit anno 1142.

Reynardus Henricum Comitem Lovaniensem dedit Advocatum anno 1036.

Capitulum magno loco natos olim plures habuit. Ex Opperbasiis Danielem Decanum, (Anno 1196.) Thesaurarium Franconem Dongelbertium. (Anno 1102.) Doctrinâ celebres habuit Jacobum Bayum S. Theologiæ Doctorem eximium nuper, Simonem de Busco olim Canonicum, cujus vidi Speculum virtutis.

Fuit hic olim celebre Beginasium Abbæ Villariensi commissum, fuit & Nosocomium insigne & Sacella in circuitu aliquot.

Gavisa

Anno 1417.

Gavisa fuit olim Aincuria jure municipii, unde lego in testamento D. de Dongelbert *Heschevins del franche vil de Aincourt.*

Anno 1414.

Hic observa, Hebdomadarios *perpetuos id est ad vitam fuisse, & inter dignitates fuisse in Capitulis olim. Unde legis testamentum* Petri de Busco-Ducis Presbyteri Hebdomadarii Ecclesiæ Aicuriensis.

Anno 1115. Ex literis Alberonis Episcopi hanc donationem ratam habentis.

Walterus de Trudonois homo liber dat liberâ donatione per manum Godefridi Ducis (nota: etsi liber, tamen quia vasallus opus erat Patroni auctoritate) *ad altare S. Petri in Ayuncurth partem prædii &c.* quod annotandum, utpote phrasi & more antiquo.

Sunt in hoc tractu Dominia primæ notæ *Malevia* & *Dongelberga*, utraque veteri Prætorio insignis. Illa Abbate Villariensi præsentante Curatorem animarum accipit. Et celebres habuit Toparchas, maximè ex quo in Graviam & Jacensem familias nuptiarum titulo transiit. Razo autem Gravius & Ægidius Jacensis Arnoldo *de Corswarem* ex Baronibus Hasbaniæ transscripserunt. Cujus filius aut nepos Gulielmo *Stradio* vendidit, & Stradiorum è gente Luduvicus à Rege supremę jurisdictionis titulum acquisivit.

Ex libro Feudorum.

Anno 1448.

Anno 1498.

Anno 1560.

Dongelbert. Dono Everardi de Curhovio anno 1178. approbante Rodulpho Ecclesiæ Leodien. Ministro, sic se vocat Episcopus.

Dengelberga, Equitum Hierosolimitanorum Ecclesia, illustris & latè per Brabantiam dispersæ cognomentum familiæ. Cæterum cum in fundatione Capituli Aicuriensis legam à Radulpho inter alia *Ecclesiam in Comitatu de Dengelbert*, suspicari quis posset fuisse Comitatûs titulo illustrem. Hoc certum, arcem hic veterem conspici, & Joannem *de Meewe* naturalem Ducis Brabantiæ Dongelbergam Toparchæ titulo possedisse, quam adeo posteri tanquam proprium omisso nomini *de Meewe* substituerunt. Mortuis pronepotibus supradicti Joannis anno 1470. Joannes de Malaise utpote proximior successit, & denique Franciscâ Malaysiâ aviâ defunctâ Joannes de Argenteau sibi & familiæ posterisque suis Dominium acquisivit.

Facit ad decus familiæ Dongelbergæ, quod in donatione anni 1140. facta Equit. Hierosolim. Wilhelmus de Dongelberghe testis præponatur Bierbacensi & aliis Baronibus.

Anno 1578.

Sainte Marie.

Pieterbais.

Restant *Fanum Mariæ* in sacris Villario obnoxium. *Petribasium* Ecclesiæ de *Latute* filiaque, ideo à Paræco Latutensi dependens. Illud Graviorum, hoc Montenacensium peculium.

Rosiemiroir.

Rodium speculi in sacris Capitulo Aicuriensi obnoxium, quod lego aliàs proprio Prætori & distincto ab Aincurtensibus subfuisse. Peculium olim familiæ quæ à Geldonia nomen sortitur. Cui subjungenda *Gottechemium*, ubi Decimas Wilhelmus de Dongelberch Capitulo Aincurtensi assignavit.

Gottechien. Anno 1126.

Thorenbais S. Tron. Thorenbais le Begin.

Thorenbasium duplex: alterum à S. Joanne, alterum à Beginis nomen obtinens.

Hujus Dominium Villariensis Abbatia obtinet, sed veteris Beginasii reliquiæ, sunt anus aliquot ex proventibus conventûs portionem capientes.

Glattiniacum quod olim proprium habuisse & distinctum ab Aincurtensi Prætorem invenio.

Glattegnies. Ex individuo per Pensionarium [illegible] convenientem [illegible] communicato.

Opperbasium & *Turbasiolum* hujus præfecturæ partes quære in Valhainio.

Abominationem literis Papalibus annectunt hanc ferè: Qui his contravenerit sciat se iram omnipotentis Dei & Apostolorum Petri & Pauli incursurum. *Olim autem & aliter nec semper eodem modo dici solere docent nostra diplomata. Nivellense Leonis IX. sic:* Qui &c. infirmare præsumpserit, pro benedictione hæreditariè intolerabilem possideat gehennæ ardorem, & æternaliter pereat cum Abiron & Dathan, deglutiat eum Beelzebuth & Leviathan, ut sit in perpetuum damnatus cum Anania & saphira & cum ipsis traditoribus Domini Pilato & Juda nequissimo. Fiat, fiat, fiat. Datum 6. Kal. Augusti per manus Petri Diaconi Bibliothecarii & Cancellarii &c.

Cum legis Walterum in donatione prædii Velmich in Comitatu Hoyensi, *eleëmosyna sua advocatiam justitiæ Ecclesiasticæ omnino relinquere liberam; sed si pro elata & contumaci præsumptione comprimenda secularis quoque potestas fuerit adhibenda, erit legitimus Aicuriæ Advocatus interpellandus:* Observa & eleëmosynis seu bonis privatim datis eligi solere advocatum.

Parwis nunc, olim Peruwelz.

Parwisium nobilissimum totius Brabantiæ Gallicantis municipium hujus loci est. Si antiquitatem æstimes, Perviciacum Antonini esse putatur. Si jurisdictionem, eâ gavisi sunt triplici omnes ab omni ævo Toparchæ. Si amplitudinem, complectitur *Rosaria* duo (nomina pagorum sunt) à Divis Maria & Simphoriano nominata: illud à Walciodorensi, hoc à Capitulo Evangelistæ Joannis Pastorem accipiens. Si situm, is est in Brabantiæ & Namurci finibus, loco Germanis Leodiisque mercatoribus opportuno. Si privilegia, prętèr nundinas annuas & septimanales aliaque oppidi jura, potest Dominus malefactores suos, suâ sententiâ toto Brabantiæ Ducatu excludere. Si incolarum numerum, fuit is ante has turbas ingens, ita ut ultra duo ædium millia intelligam his trinis vicibus, quibus cladem senfit ingentem hæc ditio, exusta eversaque. Si Dominos, ii fuerunt ex illustribus, si qui sint toto Ducatu. Prima strips fuit Ducalis. Godefridus enim III. Lotharingiæ Dux cognomini

Rosieres.

mini filio Parwetum cum aliis pluribus tranſcripſit; cujus poſteri Villarii, Argentonæ, Rameyæ Cœnobiorum dotatores eximii fuerunt. Anno 1257. Signat literas fœderis inter Flandrum & Brabantum. Superioris abnepos Gerardus vixit, & ferè eodem tempore Oda Comitiſſa Vianenſis Domina de Perwes inſcribitur. Anno 1265. Anno 1319. Et interjecto fere ſeculo Simon de Mirabele D. de Perwes. Sed enim nolo fucum facere & perſuadere aut mihi aut Lectori hos noſtri Parwiſii Dominos fuiſſe, cum alium ejuſdem nominis pagum in Campinia noſcam. Hoc certum Eliſabetham Theodorici Cliviæ filiam Baroni Parweſiano enuptam filium poſt ſe hæredem reliquiſſe. Anno 1399. Denique Ermengardem de Cleve ratione Parwiſii beneficium profeſſam, & paulò poſt Theodoricum Hornanum, qui ipſe in Comitatum Clivenſem aliquod jus arrogavit. Signat an. 1355. diploma Joannis Ducis. Unde manifeſtum per Clivenſes in Hornanam ſtirpem veniſſe Parwiſium, in qua perſeveravit, donec Iſabella Joanni Rotſelario Baroni dotale attulit: denique cum Rotſelarii hæredes defeciſſent, Joannes de Merode ab Aleyde ſorore Iſabellæ deſcendens ſucceſſit, & à Merodiis ad Wittemios, ab his ad Tsherenbergicos itum, ut aliàs dixi. Anno 1484. Anno 1424. Res Sacra hic loci commiſſa eſt Helechemenſi Abbæ. Vide Valhainium.

De Ordinibus mixti coloris Benedictinis, imprimiſque Ciſtercienſi.

ORdini huic nomen eſt à Ciſtercio Cabilonenſis Diœceſis Burgundiæ loco: initium à Roberto Moliſnenſi, aut quod alii tradunt Roberto Anglo, incrementum à Beatiſſimo Bernardo Claræuallenſi Abba. Anno 1098. Anno 1113. aut ut alii 1120. Quo loco hic Ordo habendus, dicent Jacobus Arragoniæ Rex, Henricus Caroli Craſſi Imp. frater, Ferdinandus Arragoniæ Regis filius hujus habitum & regulam aſſumentes. Ob. anno 1177. Anno 1278. ob. Dicent Pontifices quatuor, Cardinales ſedecim, Epiſcopi plures hinc aſſumpti. Dicent omnes totius Europæ Provinciæ, in quibus ante annos 100. ad quatuor monaſteriorum millia hujus Inſtituti fuiſſe, ex veteri Rameyæ tabula didici. Loquuntur infinita huic præ aliis Ordinibus conceſſa à Pontificibus, Principibuſque privilegia. Ordinis totius quatuor ſunt quaſi metropoles, id eſt Monaſteria quatuor, unde in diverſas partes ductæ immediatè dependent coloniæ. Omnium caput eſt Abbas Ciſtercienſis, qui & Vicarios ſuos in Provinciis conſtituit in Capitulo Generali quod ſingulis trienniis ſolet celebrari.

FINIS.

GEMBLA-

J. B. GRAMAYE
GEMBLACUM.

VENERABILI IN CHRISTO

PATRI

D. LUDUVICO SOMBECHO

IMPERIALIS MONASTERII GEMBLACENSIS

ABBATI,

Eoque nomine Comiti Darnuensi, Baroni Gemblacensi, & Brabanticæ Nobilitatis Primati salus & gratiæ.

UBi Philosophi regnant, aut Reges Philosophantur, beatam dixit Plato Rempublicam. Ego Monasterium in quo literati aut discentes. Tu ille es qui quicquid à Religiosæ vitæ exercitiis otii nanciseeris, id totum studio soles consecrare. Aurea illa, ubi olim omnium scientiarum arcana excudebantur, est Bibliotheca tuis auspiciis per annos plures recta, ornata & ad usus publicos communicata. Viri Illustres Molanus, Erasmus, Heuterus tuo beneficio hinc hauserunt quo sitibundam pascerent posteritatem. Et ego si non Doctorum saltem doctrinam amantium pars quantulacumque & tuis & Cœnobii tui scriptis factus doctior, publicè beneficium profiteor. Erunt posteri, si quos fama laboris nostri attigerit, qui cum frequenti gratiarum actione mentem suam testabuntur. Erit tempus, quo lucubrationibus tuis piis, doctis, elegantibus fruentur, doctrinam exosculabuntur, laborem mirabuntur. Erit cùm dicent, quod nos modo: Det Deus Virum Ecclesiæ, Reipublicæ, eruditioni longævum esse. Quod vovet iterum iterumque

R. P. T.

Devotus gratusque

J. B. GRAMAYE.

Lovanio Kal. primis anni 6. supra sesquimillesf. centes.

GEMBLACUM.

1 In omnibus ad unum antiquis diplomatibus.
2. Diplomata data post an. 1200. hoc nomine usun tur.
3. Novitium nomen, & nescio an ante 150. annos auditum.

LOcum istum antiquitùs [1] *Gemmelaus*, mox [2] *Gemblaus* aut *Gemblays*; denique per euphoniam [3] *Gemblours* dictum constat, quod postremum hodie invaluit.

Ex diversis voluminibus & chartis ad me Gemblaco missis per loci Prælatum cujus beneficio plura mihi communicata quæ hoc (†) signo annotabo.

Ut VLIANBEECK, CORBEECK, BIESBEECK, quæ licet alii à BEECK (sic Flandri torrentem vocant) deriveat, constat tamen mihi, à Gallis per AYS scripta fuisse.

Nominis originem certam & quæ solidè placeret hactenus non reperi, certus interim frequentia urbium pagorumque vocabula vulgò fingi aut efferri latinâ si non voce saltem terminatione in *acum*, quæ, collatâ veterum chartarum fide cum præsenti appellatione, Teutonicè per EECK, Gallicè per *aus*, *ays* vel *us* efferuntur. Ex quorum genere Gemmelacum; de quo nihil admodum quod dem habeo, nisi me respexisse interdum ad Germanicum HAUS quod domum sonat, & cogitasse de Gemmelio milite, cujus nomen in geneis veterum Ducum reperi.

Annales nostri & Hannonum.
Ante Christi natalem.
Post an. 500.

Locum Romanorum temporibus notum & arce instructum fuisse sunt qui tradunt, sunt qui credunt, quos tradere & credere mallem à Francis munitum, adeoque iis rerum potientibus nomen inter horridas silvas invenisse.

† Ex diplomate Ottonis Augusti & Henrici Ducis.

Hoc constat, † Lotharici Regni partem & fortè Comitatui Darnuensi sub aut accensitum fuisse.

Ex diplomate Cæsareo quo antiqua Monasterii bona continentur dato Leodii 12. Kalen. Oct. Imp. an. 11. Sub annum 946.

ARCEM autem sive VILLAM (utrumque legis) vetera in BASILICAM mutavit D. Guibertus & potestatem faciente Ottone Augusto IN FORMAM CASTELLI (sic verba sonant) munivit, ut tuti à Barbaris & prædonibus habitarent Religiosi.

Anno 1153.
Ex literis Frederici Imp. datis Treviris an. 1153 & Conradi Regis Rom. & Pontificum Innocentii an. 1137. Eugenii an. 1145.

Arnulphus Abbas Imperatorum Ducumque Pontificumque favore & privilegiis auctior urbem munivit, mœnivit muro fossaque altitudine non contemnendis.

Joannes Abbas 100. filiginis modios civibus dedit onus sternendi plateas in se suscepturis anno 1414.

Ex Chronico & Gestis Abbatum authoribus Joanne de Pasture & Luduvico Sombecho Abbate.

Opera urbis vix ulla memoratu digna. Turrim Gemblacensis horarii Otto de Davre, & portam majorem anno 1470. Braxatorium urbis unicum Papinius struxit anno 1530.

Fata urbis & adversitates præcipuæ sunt hæ:

An 930. aut circiter.
Sigibertus in vita Guiberti. Moringus in eadē. Chronicon Lobiense in Erluini vita.

Heribrandus Bratuspantium Comes D. Guiberti sororius jus aliquod in Comitatum Gemmelacensem sibi arrogans armatâque manu occupans nascentis Monasterii exordia turbabat, sed accurrenti ad famam Guiberto cessit tantisper hominis motus reverentiâ.

Vitæ & gesta Abbatum loci cap. 5.
An 960. aut circiter.
Annales Hanoniæ p. 2.

Quæ eadem Hunnorum laxatis per Arnulphi Imperatoris mortem audaciæ habenis Belgium fœdâ populatione vastantium à Gemmelaco impuras manus avertit.

Anno 963.
Idem qui supra & insuper

Post mortem verò Guiberti Heribrandus, quem dixi, hactenus & senis & affinis sui reveritus sanctitatem, modò nec Cæsaris authoritatem, nec Pontificis diras formidans, oppidum & quæcumque in eo, sui juris facit, attractis in consilii & armorum societatem Namurcensi Comite & Florinensi Toparchâ, & aliis etiam aliquâ sanguinis communione Guibertum tangentibus. Nec ad pacis leges devenire potuerunt, licet tot fracti malis Gemblacenses, nisi † Ottone Augustino annitente, Duce procurante, idque cum dimidia ferè bonorum jactura.

M. S. Agyologi Brabantinorum parte 1. vita 46. in Rubeæ Vallis Bibliotheca.
Chronicon Leodiense. Molanus ad 23. Maii.
† Per literas ejus datas anno 964. quas vidi.

Domicilium autem Abbatiale bello & igne insuper consumptum Lietardus Abbas restituit.

Circa an. 1100. Joannes Pasture in vita & gestis Abbatum.

Posteà dissidentibus inter se ob noni & novi Abbatis electionem Godefrido Lovaniensi & cognomine Namurci Comitibus, per hunc & ejus complices municipium Gemblacense flammis absumptum est, bibliothecâ & templo Abbatiæ per miraculum illæsis.

Anno 1110.
Scriptores omnes rerum ab Abbatibus gestarum, & auctarium Sigiberti ab oculato horum teste script.

Interjectoque aliquot annorum intervallo, nato aliapropter inter Brabantenses & Namurcæum bello, obsessum ab hoc Gemblacum, unaque parte suppositos ignes vento juvante totum in cineres quodammodo abiit.

Anno 1181.
Ex supra citatis & epistola Guiberti Monachi eruditi ad Gertrudē Virg. & Meieri l. 6. an. 1186.

Iterum ab eodem Hannonum auxiliis adjuto ex improviso occupatum prædisque, ut nihil reliquum manserit, exhaustum est. Unde Namurci ditio, Lucii Papæ suppositâ interdicto, donec Religiosos in integrum restituisset.

Anno 1185.
Ex Divæo & nostris Annalibus & Bulla Luciana ad Episc. Leodiensem.

Urbs & Cœnobium hoc modo deformata per Guibertum Abbatem ferè restaurata sunt.

Sub an. 1200.
Ex ipsiusmet epistola de resignatione sua.

Bello Belgarum intestino incensæ à præsidiariis omnes suburbanæ domus, ne hosti commodæ essent: obsessum ab hoste Gemblacum ipsâ Palmarum, sed post triduum recessum ab urbe, ferroque & flammâ in vicinos agros grassatum.

Anno 1489.
Ex Collectaneis D. Ludovici Sombechi & historia nostrate.

Belli Francici tempore & Gemblacum & Argentona ab hoste incendio absumpta fuissent, nisi Prior loci vadem se pro 1700. Carolinis præbuisset: qui tamen vetante Gubernatrice soluti non sunt.

Anno 1548.
Ex iisdem & oculatorum testium fide.

A rebellibus Regi, Auraico Duce, spoliatum, & pretiosâ supellectili orbatum. Anno 1563.

Non multò post incendio fortuito pro bona sui parte deformatum ipso festo undecim Virginum millibus sacro. Anno 1568.

Cùmque profugi ad mille quingentos ex pugna qua Ordinum exercitus cum Joanne Austriaco congressus succubuerat, Gemblacum divertissent, jamque res ad obsidionem vergeret, Lambertus Abbas per literas primò tum per se factum purgans, & se & urbem & profugos servavit à damno & indignatione Principis.

Anno 1578.
Ex diversorum testatu imprimisque D. Prælati & Prioris.

Nec multò post tum Auraici tum contagiosæ

giosæ luis metu dispersi Religiosi, alius aliò exulatum profecti, paulatim unus post alium redierunt.

1. Patet ex eo quod Imp. D. Gulbertum cassaverit, quia se inconsulto Gemblacum alienasset.
2. Sic vocat in vita Guibertum Sombechus ex archivis Cœnobii.
3. Sic nostri Annales vulgò.
4. Moringus in vita Guiberti.

Quoad civitatem: Ejus Dominium [1] beneficio Imperatorum, aut Franciæ Lotharingiæque Regum penes [2] Comites, aut ut alii [3] Barones fuit ex nobilissima [4] Austrasiæ Ducum stirpe procreatos.

Ex quibus fuit inclytus Rothingus, aliàs Rodingus.

Cui ex Gisla hæres fuit Litoldus, aliàs Lyctoldus anno 910.

Ex testamento ejus aut potius donatione inter vivos.

Litoldi ex Osburga filius Guibertus & Gemblacum & ab eo dependentia Monasterio suo ibidem transscripsit.

Ex literis Ottonis Imp. datis anno 947. & Frederici datis an. 1221.

Ex quo tempore non possessionem tantùm sed & Dominium absolutum nulli obligatum, cum immunitate à tributis & cudendæ monetæ aliisque privilegiis Abbates Erluini à Guiberto constituti successores acquisierunt.

Ex ordinat servat in epulo solemni Bruxellensi post inaugurationem Ducè memorabili.

Qui etiamnum Comitum honore insignes primum in Ordinum Brabantiæ consessu Cathedram obtinent.

Ex diplomate ejus supra citato & Frederici dato anno 1153.

Quibus ab Ottone permissum *Cancellarium ex suis* sibi adsciscere, & *Advocatum* quem vellent assumere.

Anno 925. Subsignant chartæ Donationis prædit d'Otp. an. 944.

Electos dein video Aletranum qui Archigrammatei, *Goderannum Virum inclytum* qui Patroni munus obirent.

Subscripsit præstationis chartam de villa So heta. Anno 944.

Huic successisse videtur Ausfridus D. Guiberti consanguineus, nisi quis dicere malit plures eodem tempore, quod licebat, Advocatos electos.

Ex Divæl l. 1. Rerum Lov. & Sigiberto ipsiusque Ottonis diplom. de quo supra. An 947. Demum ejus nomen reperio, cum longè ante constitutus sit.

Ceterum, credo ut tutorem haberent magis potentem & adversariis formidandum, Abbatis & Fratrum rogatu Otto Imperator declaravit Lambertum Lovanii Comitem & Successores ejus Gemblaci Advocatos.

Ex lite in Curia mota contra D. Valhaini & sententia Philippi Ducis data 17. Aug. 1451.

Quorum erat Religiosos tueri, & nihil *præter gallinam unam, denarium unum, sextarium avenæ unum singularum domuum ratione* quotannis recipiendum in urbe aut territorio juris habere.

Anno 1257. Ex Chronico Villariensi in vita S. Goberti & scripto D. Sombechi ex veteribus Schædis

Peccatum contra prius aliquoties; nominatim, cum Aleydis Henrici III. conjux authoritate in Gemblacum suâ abuteretur, Gobertus ex Comite Asperi Montis Villariensis Monachus equum raptim conscendens excussusque fortè & graviter læsus, ita cruentatus coram Duce apparuit; rogatusque Authorem cùm in ipsam D. Petri Gemblacensis oppugnatricem retorqueret culpam, Ducem ab iniquitate, Monachos à molestia liberavit.

Ante an. 1200. Ex literis Philippi Ducis & processu supra citato.

Jus hoc, aut veriùs proventus Patronatûs Gemblacensis hæredes Comitum Lovaniensium Brabantiæ Duces, in vicinos Valhayni Regulos transtulerunt, certo pretio interveniente, qui in publicis scriptis tantùm *Subadvocati* dicuntur.

Anno 1217. Ex literis Henrici Ducis dat. Gemblaci mense Sept.

Ex quibus Wilhelmus, cùm plus urbi quàm tueri debebat, importunus esset, Ducali præsentiâ & authoritate repressus est.

Anno 1281. Ex literis Ducalibus roboratis 50. Nobilium sigillis.

Iterùm Wilhelmi hæredes præter fas & morem multa à territorio exigentes, plura minantes Joannes Dux coërcuit.

Anno 1348. Ex Edicto Joannis Ducis dato in Julio.

Sed paulò post ad antiquum rediens Valhaini Toparcha, cùm Gemblacenses sub signis suis vellet ad bellum proficisci, sententiâ Principis iterum cedere jussus est.

Anno 1435. Ex vita Jo-n. de Walhaino Abbatis apud Pasture & Sombechum, itemque ex Actis in Curia

Interjecto tempore, Abbas contra eosdem longam sed indecisam litem suscepit ob captivos quosdam in *Bandeset* per Officiales Gemblacenses, quos ipsos præter ordinem, donec res per curiam decideretur, coactus est Abbas missos facere, Duce Gemblacensis terræ confiscationem interminante.

Anno 1451. Per acta & consultationes & sententiam Philippi Ducis datam 17. Augusti.

Nec multò post, eo quòd G. de Glymes Valhaini Dominus à quodam subdito Gemblacensis Prælati rogatus, cogere vellet Prætorem ad exequendum jus, lis in Concilio provinciali mota & definita pro Gemblacensibus.

Id refertur & confirmatur in literis Venceslai & Joannæ Ducum dat. an. 1393.

Post Advocatum proxima imò summa oppidi dignitas Villicus & Scabini, per quos Prælati judicio constitutos & ab eodem pendentes urbs ab antiquo gubernata.

Cives olim & majore numero & per opificum collegia aliquot dispersi.

Ex literis eius & juramenti præstiti formula. Anno 1470.

Ex quorum parte nobiliori Otto de Davre arcus oblongi lignei instituit societatem.

Ex literis & legibus contubernii quarum copiam habui.

Arcûs æreì, quem pedalem vocant, contubernium Joannes Del Barc anno 1400.

Anno 1548.

Catapultariorum autem collegium à Papinio Abbate exordium habet.

Solent & poliendis ingeniis poëtarum habere conventicula, quæ, ut alia multa, temporum vitio evanuerunt.

Ad rem Sacram pergo, cujus incrementum si non initia accepta ferat necesse est Guiberto suo Gemblacum.

Ejus opus est Ecclesia Parochialis, quæ in urbe unica est. Olim Monachis ad Sacra peragenda frequentata.

Ex Bulla Indulgentiarum Durandi Episc. data 3. Id. August.

Donec ab Olberto Abbate altera in vicino extructa est anno 1020.

Qui idem Oratoria Doctoris gentium, Archangelorum Coryphæi, Joannis Evangelistæ erexit.

Ex Indice Festorũ loci & Schædis annexis Chronicon Joan. de Pasture.

Cryptam Virgini Matri inscriptam Tietmarus anno 1080.

Sacellum S. Martini Guibertus an. 1200.

Ex Auctario Sigiberti.

Ceterùm Parochialis semel cum reliqua urbe flammis absumpta est anno 1130.

Anno 1462. Ex literis Pii II. Papæ & Ludovici Borbonii Episc.

Pontificis auctoritate Monasterio annexa per unum ex Fratribus administranda.

Denique visum consultius animarum curæ stabilem & secularem Parœcum assumi, quod hodieque servatur.

Annectitur ab antiquo Parochiali curæ Archi-Presbyteratus 62. olim Pastores & quidem ipsius oppidi Namurcensis quatuor suæ jurisdictionis habens, quorum nunc vix medium servat.

Anno 1512. die S. Bernardi. Ex Registro Ecclesiæ.

Collapsa fortè & sibi & sacris restituta.

Abbatialis autem Ecclesia in parte, quæ Presbyterium complectitur, profanata, cùm forte testudo lapidea corruisset, nemine, quod miraculi instar est, læso omnibus in odeio præsentibus.

* Ex literis consensûs Gedeonis Episc. Castrensis Suffraganei Leod. datis Dominicâ Ascensionis. Anno 1533.

* Sacris restituta per Anthonium Abbatem.

Anno 946. Ex Bulla Innocentii Papæ ubi ipsum permittitur & plura continentur privilegia.

Abbates porrò qui huic Collegio præsunt jam inde à prima sui institutione infulis & mitrâ usi; nisi quòd Lambertus Abbas baculum eburneum, quo olim utebantur, in pedum mutasse argenteum perhibeatur.

Anno 1350. Decret. l. 5. titulo 33. de Privilegiis capitulo 12. & Bullis Innocentiorum duorum & Eugenii datis.

Immediatè Sedi Apostolicæ † subjecti; ideoque quamvis olim Leodicensis nunc Namurcensis Diœcesis sit Gemblacum, tamen visitationem Episcopi numquam passi sunt Religiosi.

Anno 1213. Ex Chronico Leodiensi & Bulla Urbani Papæ data 15 Kal. Martii Pontificatus an. 8. & altera Gregorii II. Hoc contigit tempore Lamberti Abbatis Lirous.

Adeoque cùm Joannes ab Erkel Episcopus eò quòd Gemblacenses visitaturum ipsum in urbem admittere recusassent, armatâ manu eos invadere putaret, res per sententias Principum & Pontificis Decretum sopita est.

Anno 1477. Ex diplom. Papali ad Joannem Carniers Abbatem Gemblacensem.

Amplius ut esset qui in spiritualibus Monasterii negotium ageret, Pontifex S. Petri Lovaniensium Decanum Conservatorem declaravit privilegiorum loci, adjungens D. Gudulæ Bruxellensis Decanum & S. Jacobi Leodicensium Abbam.

Ex lit. Lamberti Abbatis datis an. 1349. crastino Circumcisionis.

Societatem cum 29. & amplius Ecclesiis jam olim Gemblacensis inivit, inchoatam à S. Viberto & Erluino & subinde ampliatam.

Ex vita ejus & literis ultro citroque missis. Anno 1236.

Quod autem dixi solum Pontificem Gemblacenses agnoscere, postea mutatum est; cùm Joannes de Bronio, spe obtinendi ab eo auxilii, se & suos Episcopo Leodiensi & ejus visitationi permiserit.

Anno 1503. Ex literis consensus Philippi Regis datis an. 1505. Martii, Sylvæducis.

Et postea majoris boni intuitu Arnoldus Abbas Capitulo Brusfeldiensi in Saxonia & eorum visitationi suum Monasterum subjecerit.

ABBATES

Utrâque potestate illustres hoc ordine sibi invicem successerunt.

Erluinus Abbas insuper & reformator Lobiensis, obiit anno 986. regiminis 63.

Heriwardus frater ejus, obiit anno 989.

Erluinus superiorum affinis, obiit anno 1012.

Olbertus Ledernensis nescias an doctrinæ an sanctitatis merito illustrior, D. Jacobi Leodicensium & Fundator & primus Abbas, obiit anno 1048.

Misach superiori ut sanguine junctus, ita laborum comes, obiit anno 1071.

Tietmarus dubites an nobilior an prudentior, obiit anno 1093.

Lietardus cujus operâ clarum miraculis D. Guiberti corpus è terra in sublimius feretrum elevatum, obiit anno 1115.

Anselmus vario scientiarum genere instructus, obiit anno 1138.

Arnulphus ex S. Nicasii Rhemensium Monacho advocatus, obiit anno 1155.

Petrus, obiit anno 1156.

Odo Duci nostro charus, obiit anno 1159.

Joannes titulo, ut volunt, non optimo dignitatem adeptus, plurium testis calamitatum, obiit anno 1198.

Gubertus ante Florinensis Abbas, doctrinâ, sanctitate & scriptis clarus, obiit anno 1208.

Wilhelmus Concilio Lateranensi interfuit, obiit anno 1229.

Henricus Vir summè industrius, obiit anno 1233.

Arnulphus, *Wilhelmus*, *Godefridus* brevis ævi Abbates.

Joannes ex Affligimiensi Abba huc translatus, obiit anno 1240.

Joannes de Bronio Vir prudens & inclytus, obiit anno 1259.

Radulphus ex Hasbanica Nobilitate, obiit anno 1268.

Arnulphus de Castris protector Monasterii eximius, obiit anno 1300.

Godefridus, obiit anno 1323.

Arnoldus de Rosiers, obiit anno 1346.

Lambertus de Liroux, obiit anno 1379.

Nicolaus de Rupemont, obiit anno 1399.

Joannes del Bare, obiit anno 1421. omnes claro stemmate nati.

Joannes de Walhaino illustri Comitum Baronumque semine oriundus, obiit anno 1440.

Ludovicus de Oignies, anteà S. Ursmari Abbas, Vir undequaque magnus & reformandæ Religioni aptissimus, obiit anno 1457.

Otto de Davre Toparchæ Mirlemontani filius clarâ Vicecomitum stirpe natus, obiit anno 1477.

Joannes de Carniers, obiit anno 1495.

Joannes d'Ittre, obiit anno 1500. Post quem electi successivè

Otto de Vivario & *Anthonius de Bossunes* uterque ante inaugurationem vitâ functi. Ita ut assumptus

Arnoldus de Solbroneoq Athensis anteà Jardineti Abbas, qui collabentem aliquatenus Monasterii statum egregiè reformavit, obiit anno 1511.

Matthæus à Floreffia, obiit anno 1517.

Antonius Papinius litteratus admodum nec minùs pius, obiit anno 1541. ultimus eorum qui libero Collegii suffragio assumpti. Post quem Cæsareâ præsentatione

Arnoldus de Monte, obiit anno 1549

Bernardus Feriet, obiit anno 1557.

Lambertus Hancaert Athensis vir apprimè eruditus & Sacræ Theologiæ valdè studiosus & amans, & qui sarcophagum Divi Guiberti affabrè fieri fecit, obiit anno 1578.

Joannes Caverel ex Monacho S. Vedasti, ob. anno 1588.

Ludovicus Sembechus non vulgaris eruditionis & humanitatis Vir, cujus beneficio pleraque hujus loci antiquitatem tangentia mihi communicata sunt, libri, scedæ, diplomata ex quibus superiora compilavi.

ENCO-

ENCOMIUM

ABBATIÆ GEMBLACENSIS.

GEmmam istam in Brabantiæ nostræ angulo, annulo dicere debebam, latentem in horum temporum fimo Gallis nostris minùs fortasse ac par est æstimatam libet ad bilancis examen revocare; & collatis quæ admirationi esse solent dotibus, veram cum posteris & præsentibus pretii rationem inire.

Locus is est quem Exuperii Mariique Martyrum, Magloni Antistitis, Guiberti Fundatoris, unius item ex Parthenio Regalis Ursulæ Sodalitio, unius ex illustri Gereonis Collegio corpora reddunt omnibus suspiciendum.

Is est quem *SS. Fortunati*, *Nocolai*, *Martini* & aliorum reliquiæ commendant. Is est quem hospitio suo & hospitii premio casulâ inclytus honoravit Bernardus. Quem exilii tranquillioris sedem Episcopus unus, Prælati plures; vitæ quietioris portum Abbates tres positis infulis, Præpositi totidem, Canonici Ecclesiarum Cathedralium diversi eligerunt. Cujus immediatè olim Pontificibus Romanis subjecti curam Romanorum Reges, Protectionem Brabantiæ Duces, Tutelam nobilissimi Belgarum Principes suscipere posse inter gloriæ suæ insignia titulosque referebant. Hæc Brabantiæ prima adyta, ubi Religio illa secretior & sanctior quam monasticam vocamus primum sibi Principesque delegit habitaculum. Unde tanquam ex virtutum integritatisque omnis diversorio singulis pæne seculis evocati qui aliorum quaquaversus Monasteriorum declinantem statum suo conformarent.

Ita Erluinus ex Palatino Cæsaris Canonicus, ex familiari D. Guiberto nascentis Monasterii constitutus Gubernator, à Raginerio Montensi Comite, ut Lobiensis Cœnobii res componeret & disciplinam evocatus, primùm Præpositi mox Abbatis titulo & potestate: illa in functione invidiam, convitia, cruciatus diversos, ad extremum oculis privari à discolis (quos generis splendor supra Religiosæ vitæ modum elatos & freni impatientes in præceps agegat) sustinuit, repulsusque ad suos senio & morbo gravis animam nihil inferior Martyre efflavit. Ita Olbertus ab Antistite Leodino multis precibus adductus Abbatiæ S. Jacobi in insula primus extitit Fundator formatorque. Ita Guiberti curâ Florinenses, Joannis industriâ Affligimienses ad meliorem frugem revocati sunt, aut certè in bona conservati.

Ita Mathæo S. Andreæ propè Brugas, Anthonio Trudonopolitanum, Lamberto nostrâ memoriâ Heverlense Monasterium per aliquot ex suis in ordinem redigendum Principes aut Antistites commiserunt. Numerat hic locus ex Abbatibus quatuor, qui binis eodem tempore Abbatiis præfecti onus cum admiratione dubites an fructu majore expleverint: Papinium Clarevalensis, Wilhelmum Lateransis Synodorum testes: Arnulphum ipsius Papæ Innocentii manibus Romæ inauguratum. Ut taceam Guiberto fundatori à Carolo simplice (testatur Richardus Archidiaconus Virdunensis l. 3. Antiquitatum Belgii) Leodicensem Episcopatum, majori gloriâ dubites an oblatum an contemptum.

De sacris dixi, addo quasi sacra. Vetus sacrarium Musarum, eruditionis scrinium, Belgicæ antiquitatis fontem Gemblacum meritò appellari. Cujus alumnis acceptum ferimus, quod popularium Sanctorum res gestas tenemus, Comitum antiquorum facta imò & nomina habeamus, sacros codices fide optimâ exaratos videamus.

Erat scilicet ab annis sexcentis exstructa Gemblaci Bibliotheca, erant qui scriberent, erant qui dictarent. Quoad res sacras infinita sunt volumina, quoad mixtos unus instar omnium Sigibertus, cui unius sæculi vitam suam debet Belgica. Poëtas etiam non ignobiles fuisse docent varia hinc inde monumenta, quæ & ego & mecum alii cum voluptate percurrerunt.

Oratores, non qui in pulpitis tonare aut vulgi aures demulcere soleant, sed Regum animis, Provinciarum causis agendis aptissimi. Quales Arnulphus disertissimâ apud Philippum Pulchrum Regem Franciæ pro Comite Flandriæ usus oratione, & Lambertus operosâ apud Hispanum Regem pro Nobilitate Brabantorum functus legatione. Jam quòd Gemblacensium mores, disciplinam, scientiam haberent probata, frequenter ad diversa Cœnobia, diversosque Magnates erudiendos Monachi hinc evocati. Testis Olbertus postea Abbas qui Vormatiensis, Misach qui Leodiensis Episcoporum extiterunt instructores. Anselmus in Altevillarensi & Latiniaco, Vibertus in Florinensi Abbatiis Tyronum facti moderatores.

Si libet & alia perspicere: Abbates Comitum titulo Brabantiæ primi immunitate gaudent duorum Cæsarum, trium Regum, Ducum quinque privilegiis & authoritate roboratâ: Monachi olim claris natalibus bene multi: Prælati per 200. ferè annos nulli nisi illustri loco nati, Principibus chari, Ordinibus accepti. Opes olim planè Regiæ nunc temporum vitio ne umbram antiqui splendoris referentes. Locus olim solitarius & secretiori vitæ opportunus, nunc haud inelegans, quem nec apricum nemus, nec pascua læta, nec fœcundus ager destituat. Numerus Monachorum subinde major centenario fuit, ex quibus gregi Dominico præclaram navant operam assiduè tredecim. Addam viri magni elogium ante has civiles turbas enunciatum. Ait ille: *Vis cum moribus optimis pietatem imbibere? Gemblacum vade. Vis erudita commercia & sacram supellectilem tractare? Gemblacum vade.* In quo finio.

COMITATUS GEMBLACENSIS.

QUod hujus Comitatus partes in triplum plures faciam, quàm nunc sit Gemblacensis terræ, ne quis arbitretur me sine authore facere, noverit me nomina singulorum ex M.S. Codice habere, cujus mihi copiam fecit Illustrissimus Comes Baulligniacensis; noverit etiam ante me P. Divæum hanc Comitatûs Gemblaceni amplitudinem probasse. Et certè, ut meam opinionem dicam, licet existimem scriptores illos potuisse in errorem trahi ex eo, quod videntes Montis Vibertini Dominium penes Gemblacenses esse, crediderint omnes qui præfecturæ dicti Montis subcensentur pagos eòdem spectare; tamen negare nolim magnam eorum partem è B. Guiberti patrimonio esse, certus plusquam dimidia bonorum parte per importunitatem affinium D. Guiberti Gemblacenses olim excidisse. Primo loco hìc adscribam quæ & fuerunt & adhuc censentur partes Dominii Gemblacensis. Quæ sunt:

VAUL VICENET. LIBERCHAMP & LIBERHOULX. *Vallis Vicennis*, *Liberti-Campus*, & *Liberolium.*

Prætorem Paræcumque * Urbanos habent.

MAUTS. *Ex Registro visitationum per D. Decanum Gemblacensem mihi communicato. *Maniacum* duplex, in sacris alterum Lezii, alterum oppidi appendix, suos Prætorem & Scabinos habent.

ERNAIGE. CORTYS SAULVENIERS. *Ernagia*, *Curtile* sive *Curtiacum* & *Savanella* licet appendices curæ Urbanæ, separatos tamen Pastores habent.

Quorum Posterior immunitate à tributis & contributionibus gaudet. Cujus privilegii dum causam curiosè indago, intellexi Venceslao Duci in Brabantiam primò venienti ab incolis itum obviam cum tympanis & apparatu specioso, Ducemque remuneratum hoc eis indulsisse. Ex relatu diversorum utriusque ordinis.

Simili & ob similem causam gaudet *Lonzea* beneficio, in sacris Gemblacensis Ecclesiæ filia, ubi Argentona Cisterciensis Instituti fœminea Abbatia tali initio propagata.

Gulielmus de Hareton & Ida conjuges advocatis è Grandi Valle virginibus Cœnobium Instituti Cisterciensis fundarunt, assignatis ei quæcumque in Argenton possidebant agro, villâ, censibus, authoritatem faciente Parwetano Toparchâ. Anno 1229. Ex literis Fundat. in Maio datis per Prælatum Gemblacensem mihi transmissis. Anno 1232. Ex diplom. dato feria 3. post Dionysiu.

Ubi numerus virginum justus olim fuit, & disciplinæ regularis observantia maxima. Adeoque hoc Cœnobium per duos Confessores Villarienses directum & exempla & initium dedit saluberrimæ reformationi per omnia loca invectæ. Anno 1410.

Per has turbas incendio absumptum, profectis in exilium Vestalibus. Quæ licet plurimùm cum paupertate luctantes, nihil tamen de veteris observantiæ disciplina remiserunt. Anno 1580.

*Hic observa: Virgines olim in Brabantia plures vel solas, vel parvo numero in privatis domibus vixisse ex præscripto aut * Augustini aut † Benedicti, nulli aut subjectas aut obligatas.*

*Exempla in Cœnobio Nigrarum Lovanii & Bruxellæ.

† Exemplum sit Gilla de qua in fundatione Cameræ prope Bruxellam.

In profanis nota liberalitatem Principum nostrorum in privilegiis concedendis, & in ea Brabantiæ nostræ genium lauda, quæ cives semper tales habuit qui nihil non obsequii suis Ducibus præstarent, Duces tales qui etiam cum patrimonii sui imminutione nossent gratuitam subditorum benevolentiam occupare & prosequi.

MONS S. VIBERTI.

MOns prope Villam Pelerins, à B. Guiberto nomen servat ex eo quod Divi illius corpus ad preces Ducis eo allatum pluribus claruerit miraculis. Ceterùm Dux montem cum appendiciis suis Gemblaco adjunxit ejus lege privilegioque deinceps gavisurum. Joannes autem Dux totius loci Dominium Abbatiæ transscripsit.

Anno 1116. Ex diplom. Godefridi & Joannis Ducū per D Gemblacensem mihi transmissis.

Anno 1307.

Ubi nunc templum est, vetus Ducum Curia fuit, & spectantur hodiéque in vicino palatiorum rudera manifesto indicio loci olim celebratissimi.

Præfecturæ Montanæ subcensentur Valhainium cum pagis suis.

VALHAINIUM.

LOci hujus jam inde à quingentis annis noti etymon non à wallis sive walonibus (quo nomine exteros & peregrinos designari tam nostrates quàm aliarum † gentium fatentur Historici) repeterem, quod ante me alios fecisse video; sed potius ab Hainis sive Hannonibus vicinis. Et persuadet vetus nominis scriptura * per V simplex, & alia in hoc tractu ejusdem terminationis loca. Meministis quot & quanta Hannones ante & circa Principatum Godefridi Ducis bella hic gesserint, per Nivellæ sanguinem & Gemblaci cineres. Quid si tunc hæc nomen suum loca invenerunt? Si tamen magis arridet Gallicam illam terminationem in *Hain* eandem esse cum Germanico HEYM, non displicet.

Vallem Haina sive Hannonum sonat aut domum Walonum.

† Buchenanus in Scotica historia.

*In diplomatibus fere omnibus antiquis Gemblaci. Ut OPHAIN, OHAIN &c.

Castrum Valhainii vetus est duplici cinctum fossâ, à Marchione Berghensi magnifico opere cœptum reparari.

Ita loci genio munitum, ita fidei Deo Ducique datæ & debitæ tenaces habens incolas, ut exiguo

exiguo adjuti præsidiariorum Namurcensium numero, his iniquis temporibus & Bruxellensium & alias rebellium manus evaserint, conatum eluserint.

Peculium fuit olim Illustris, si quæ apud Gallo-Brabantos fuit, familiæ: unde ferè semper observo aliquos Ducum lateri adhæsisse, & bellis tam sacris quam profanis insignem navasse operam.

Ex Hembricurtio & Gemblaci diplom.

Primum ejus generis invenio Jacobum ante annos fere quingentos amplissimam in hoc tractu hæreditatem ad filios transmittere. Quorum alter Corbaci, alter Bolerii, tertius & natu grandior & ejusdem cum patre nominis Valhaini Dynasta factus est, socero Ottone de Dommartin Warfesiæ Toparcha dives plurium exstitit pater liberorum * Guilhelmi, & † Arnoldi & aliorum. Alterutrius filius fuit Arnoldus Gener Guilhelmi Hembricurtii. Cui hęres filia * Joanni Loffensi Arnoldi Comitis ex fratre nepoti Dynastæ Agimontio nupta dotale attulit Valhaynium, relinquens cognominem marito filium avitæ patriæque hæreditatis possessorem, & ductâ Baronis d'Aishove & Herines unicâ hærede ex stemmate Gaverorum * nobilem. Hujus Joannis breve stemma subjungam, ut ex eo pateat qualiter Valhainii Dominium in alias stirpes devenerit.

*De eo vide Gemblacensia.
†Citatur à Joanne primo an, 1289.
*Citatur in charta Cortebergensi an. 1312.
*Laudatur à Venceslao Duce an. 1372.

Joanni II. Loffensi Dynastæ Agimontio hæredes fuerunt

Isabella quæ Joanni Rochefortio dotem attulit Agimontium, Aishoviam, Herines, æqualiter in filios divisam.

Engelbertum an. 1409. per cessionem Joannis de Namur, & mortuo eo Mariam anno 1420. beneficium professum, Liber Feudorum tradit.

Joannem Rochefortii & Agimontii D. ex felicitate D. d'Oupey & Herstal patrem	Theodorum.	Razonem

Joannis qui gener fuit Hugonis D. d'Aleyn Senescalli Luceburgensis.

Maria altera Joannis filia Theodorico Toparchæ de Seraing elocata Valhainium obtinuit duarum mater filiarum,

Joannæ quæ Gerardo Anghiano D. d'Havrez & de Bievene dotem attulit Serainium & Warfesæam.

Mariæ, quæ Engelbertum Marcanum Lovervallæ Dominum maritum habuit, & Valhainium cum & post maritum possedit.

Post mortem Engelberti Marcani Joanna ex impari conjuge Joannis Brabantiæ Ducis neptis nupta Joanni à Glymes inter alia Valhainium dotale attulit, si historiis & Heutero fides est.

Folio 50. in Gallo-Brab.

Ceterum Feudalis Codex decreto opidi Bruxellensis tradit Antonium de Glymes secundogenitum Joannæ id obtinuisse.

Anno 1414.

Hoc constat, ex eo tempore penes Glymæos & hæredes Bergarum ad Schaldim Dominos Valhainium perseverasse, & ferè secundo-geniti peculium.

Nuper Comitatûs titulo insignitum cùm in Marchionatum Bergæ eveherentur. Cui septemdecim vario titulo jam ante acquisiti pagi subjiciuntur.

Hoc pulchrum videtur, Dominos hos triplicis semper justitiæ participes, Regalis Abbatiæ Gemblacensis & Cœnobii Ferinensis Advocatos à Ducibus electos.

Dominium hoc in stirpibus Comitum semper ferè in filiorum naturalium Brabantiæ Ducis diversis stirpibus ter conquievisse, à duobus possessum Episcopis, à pluribus * Marchionibus, tandem in amplum & divitem desiisse Comitatum.

*Vide stemma Berghense apud Heuterum.

Quoad rem sacram, ea tota à patrono Comite dependet utpote ejus fundata auctaque beneficio.

Est præter Parochialem Castrale & re & nomine Sacellum titulo sancti sepulchri, credo ob memoriam sacræ expeditionis à Dominis susceptæ.

Sunt & alia Sacella septem. Ex quibus est ad orientem vetus titulo & miraculis Deiparæ ante annos 100. frequentatum, sacro sub Virginis tutela ornatum sodalitio, in quod prope proculque dissiti sua solent dare nomina; quod licet ad stuporem omnium nuperos Iconoclastarum evaserit furores, vetustatis tamen vitio casui vicinum, nuper ex liqueo in lapideum operâ G. Mieulx Decani Gemblacensis & piorum eleemosinâ transformatum est.

Vulgo ad tres filias, an. 1454. dedicationis fuit anniversarium.
Ex Registro visitationum & communicatis mihi per D. Decanum Gemblacensem, virum eruditum & pium.
Anno 1604.

Ex altera pagi parte ad sylvam quæ verum à Cuniculis nomen induit, ad honorem & exemplum Otrodromi Baptistæ Sacellum est, & Heremita unus, cui hebdomadariam stipem ab antiquo largiuntur vicini Valhainienses.

Hic mecum ad rem sacram observa, Toparchas aut alioquin possessores alicujus loci, Ecclesias sive Altaria (sic enim loquebantur pro eo, quod nunc Paræcias aut Sacella dicimus) in eo sita sui juris habuisse & pro libitu Cœnobiis transscripsisse. Et si quando aut Sedis Apostolicæ aut Episcopi accedebat consensus, id magis fiebat, ut securi & à seculari potestate liberi essent Religiosi, quàm quod necessitas urgeret.

In profanis subjiciam de veterum Comitum ratione quædam pauca. Nomen Romanum & * nascente Imperio obiter notum, & dignitas *Comitatus Cæsaris* sub Adriano Augusto in ore fuit. Sub Constantino autem & deinceps ita increbuerat hæc appellatio, ut cuivis generi

*Suetonius in Galbam meminit.

In Codice & Digestis horum obvia mentio.

neri officiorum applicaretur. Ita Comites sacrarum & privatarum largitionum, Palatii, Stabuli, Provinciæ, Orientis, &c. Franci porrò in Gallias progressi an ejusmodi Comites undique invenerint & servaverint non ausim affirmare. De Comitibus regni & stabuli certum est & alibi docui. De Comitibus regionum urbiumque leges Caroli M. & Luduvici Pii liquent, ubi juris justitiæque omnis ratio à Comitibus exigitur. Et sanè nominat Chronicon S. Dionysii in Francia constitutos à Carolo Magno Comites ad justitiam exequendam plurimos. Comites autem illi ordinariè Ducibus suberant, aliàs à *Missis*, id est Commissariis Regiis visitabantur, sicubi partes suas minùs exequerentur. De his alibi dicam. De Ducibus unus Gregorii locus sufficit: qui ait Ennodium Turonum & Pictonum Ducem à Childeberto Rege amotum dignitate ad instantiam Comitum suorum &c. Et percurrenti historiam Francorum facile est observare Comites hos nec hæreditarios nec locorum possessores fuisse. Quoad posterius, id longo tempore in Anglia perseveravit, à Guilielmo Conquæstore invectum. Quoad prius, id volunt Franci sub annum 880. mutari cœpisse. Ut ad Brabantiæ Comites descendam, fuerunt illi olim plurimi & diversis nominibus, potentiâ, titulo. Ceterum Godefrido ad Lotharingiæ Ducatum evecto intereiderunt omnes, donec pronuper à Cæsare evecti aliquot Toparchæ Comitis dignitatem obtinuerunt.

Apud Fauchetium l. 2. c. 4.

Turonensis l. 9. c. 7.

COMITATUS VALHAINENSIS.

Gallis WAVRE Teutonibus WAVEREN.

WAvera (sic enim scriptum olim) celeberrimum totius Brabantiæ Gallicantis municipium, de cujus nomine libenter aliquid definientes audirem, cùm alibi ejusdem nomenclaturæ pagos sit invenire, qui cùm à Deipara aut Diva Catherina cognomentum ad distinctionem assumant, hanc invenio Monachorum Waveram subinde nuncupatam.

In Registro veteri Commendariæ Chantrainensis.

Jure oppidi donata jam inde à Godefridi Virzonii ævo, sed munificentiâ Principum Joannis Ducis, Philippi Regis Castiliæ, & Caroli V. Cæsaris ita nobilitata, ut quoad privilegia nobilissimis Brabantorum urbibus vix sit cessura.

Nundinas liberas annuatim habet postridie Matthæi & Assumptionis, hebdomadatim diebus Mercurii & Sabbathi.

Prætorem habet & Senatum proprium, habere solet Tribus suas Patricias, regiones municipii nunc tres, nunc quatuor, nunc plures.

Castro ornari solet diruto nuper per Marchionem Berghensem, credo ut vicinum ornaret Valhainium.

Vias lapidibus stratas habet plures, pontes flumini superinjectos aliquot.

Domuum ante annos centum, id est bello Geldrico, intelligo fuisse ultra duo millia.

Sensit autem pluries Martem fatalem illum regnorum urbiumque carnificem, incendio fœdè vastata, nominatim bello Geldrico. Anno 1105.

Deniqne ferro flammâque vastata à Gallis anno 1542. spoliata sub initia harum turbarum iterum iterumque anno 1578. anno 1586. anno 1594. & ultimò anno 1604. à milite qui dilatæ stipendiorum solutionis causâ secesserat.

Ecclesiam de Wavera Godefridus Dux Abbatiæ Affligimiensi donavit. Anno 1158.

Ubi intelligo Sacellanos aliquando undecim eodem tempore habitantes Rem Divinam peregisse, & audio hodieque aliquot hominum millia interesse.

Præter Parochialem autem authoritate Julii Papæ Prioratui incorporatam & Archiepiscopatui Mechliniensi, jam secundò flammis omnino deformatam, sunt Waveræ ægrorum & pauperum receptacula plura.

Inter alia unum excipiendis hospitio Sacerdotibus iter facientibus deputatum cum Sacello Castrali à Spontinis, ut audio, dotatum.

Subjectus Wavriæ Prioratus Ordinis S. Benedicti Affligimio subjectus, quia in loco Ecclesiastici juris Affligimiensium fundatus, idque ratione Iconis cœlitus delapsæ & miraculis clarissimæ, & vocis à magna hominum turba exauditæ. *Hanc Vallem inhabitabo quoniam elegi eam.* Tum enim ædes sacris & Religiosorum usibus strui cœpta. Quam temporum vitio collapsam Carolus Croyacus Episcopus restituit & alia eximio opere superaddidit ædificia.

De hoc Prioratu pauca dico, quod sperem opere proprio aliquando hoc tractare.

Visitur in templo Tumulus ex nigro marmore Godefridi Ducis filii. Prior autem in loco vicino Senatum & tribunal suum habet.

Observa: Sicut Religiosi suos Prælatos Reverendos *nunc & olim* Domnos *absolutè vocabant*,

Ita Ducem in veteribus computibus *Dominum* nullo adjecto scribebant.

Sarta in hoc tractu plura sunt. Duo hic inprimis annectam, alterum à vicino Valhaino alterum à Liberto heroë nomen habens illud constituente Abbate Villariensi Pastorem accipiens.

SART-LEZ WALHAIN & LIBERSART. Ex Visitatione Concilii Gemblacensis.

Utrumque lege Leodicensi Jus & Justitiam exercens, & domicellos aliquot subalternos agnoscens.

Hic adscribo: Uti apud veteres Ægypti

Cassianus coll. 2. c. 5.

gypti Monachos mos obtinuit pro mortuis *oblationes* fieri, *ita Duces, Nobiles, Ingenui, si quando Cœnobiis aliqua donarent, id faciebant* pro animæ suæ & parentum suorum salute aut refrigerio, *phrasi piâ & priscam pietatem referente.*

Exemplum vide in Sterbaco.

Diplom. an. 1116. datum pro Gemblacensibus signo tali præfixo. ✠

Ne cui novum videatur, aut literas, aut libros à signo crucis auspicari, noveritis veterum Principum & Pontificum diplomata omnia ferè crucis signum præferentia, addito ferè verbo: *In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Amen.* Ego Godefridus Dux. &c.

TOURINNE LES OURDONS.

Turinum Sulci in sacris olim Gemblacensis, nune Helechemensis Abbæ cura.

† Nominantur à Ptolomeo.
** Sic Marcellinus vocat qui Cæsari Turonenses nunc Tournois dicuntur.*

Nomen cùm alibi & sæpius his locis extet, nescio an non ad † Turonos Germaniæ, aut * Turinos Galliæ possemus referre, certi frequentes ex utraque gente colonias in Belgio superesse.

Ex litteris Ducalibus ubi immunitatem dat loco & gratiam facit beneficii.
Itemque Papali & Episcopali bulla per H. de Vos Ministrum mihi transmissa.

Peculium fuit Glymææ dudum stirpis quæ & summę jurisdictionis compos est. Alibi tamen Domicelli minores suum habent, interque alios Minister Cœnobii Sanctissimę Trinitatis hìc loco qui *Lernez* dicitur fundati per Ægidium dę Lerine Equitem Ducis affinem anno 1215.

** Obiit an. 1248. 9. Kal. Octob.*

Qui bellis sacris per septennium vacans, fortè in manus Saracenorum devenit, & opibus Fratrum *Ordinis Sanctissimæ Trinitatis de redemptione captivorum* ereptus è servitute, assensu Petronillæ de Waha * conjugis, auctoritatem faciente Duce, suo in *Allodio* Cœnobium extruxit.

Ex Epitaphiis Petronillæ & Guilielmi, Ægidius enim iterum in terram sanctam profectus ibi periit.

Extructoque Leodinum Antistitem in sacris, in aliis Walhainium, Parwetanum & Orbasium Dynastas dedit Protectores, filiumque Guilielmum Ministrum præfecit: obiit anno 1260. festo Assumptæ Virginis.

** Verba Epitaphii ejus in chori medio,*

Interjecto tempore Cœnobio cladibus bellorum attrito Henricus Termundus prefuit: * *Per quem quæ ruerat, stat reparata domus;* obiit anno 1561.

Nota hic pietatem Brabantinorum, & hoc inprimis, quòd præcipuorum qui in Ecclesia celebrantur, Ordinum exordia in Brabantia plantata sint, vèl ab ipsis Ordinum Institutoribus, vel certè paulò post Ordinis institutionem. Id percurrenti singulos obvium erit. In Ordine autem SS. Trinitatis mirum ante confirmatum à Sancta Sede Ordinis Institutum, hìc fuisse fundatum Cœnobium, & in Gallo-Brabantia una & parvula duo ejusdem Instituti extare Collegia,

In aliis: Ex monumento Lerinensi, ubi legis *Monsieur & Seigneur Gillis &c.* collige ante annos 400. utraque hæc nomina in usu fuisse, & unum altero majus, aut saltem ab altero distinctum fuisse; cùm alioquin nugatorium foret eidem personæ utrumque attribuere.

THORENBAIS, SAINT TRON & OPPREBAIS, & hoc quidem vulgo Aincuriensi Præfecturæ adscribitur.

Thorenbasium & Opperbasium (paludem turrium & paludem superam sonant) illud ab Archimandrita Bonæ Spei apud Hannones, hoc à Capitulo S. Petri Aincuriensis Parœcum accipit. Ab illo est * Torbasioli nomen & dominium olim à Razone Gravio anno 1372. possessum & Balduino filio transscriptum, denique ad Valhainios reductum.

** TOURBISOUL.*

Ab illo veteris & inclytæ stirpis cognomen latè hoc tractu potentis & notæ.

Et quamvis titulo Domini Operbasiensis diversos & diversarum familiarum nobiles inveniam insignitos, ut Samsonis de *Lalain*, Anno 1448.
Joannis de *Tylli* posteà, & G. de *Davre* & Anno 1460.
aliorum: tamen Curiæ Feudalis Codex folio 128. exorditur & nominat tantùm Joannem *d'Opperbais* cedentem Roberto de *Sessees* Dominium. Anno 1486.
Ceterum & illo & aliis aliisque cedentibus intra exigui temporis spacium, tandem Anthonius Borbonius eo potitus Joanni Glymæo Valhaini Domino vendidit, in cujus hodieque posteris perseverat veteri ornatum arce.

Ex Constitutione Aquensi an. 819. per Abbates facta.

Hìc accipe, Monachos olim primo id est probationis anno non solere ad Monasterium admitti; sed foris subservire hospitibus, nec nisi post elapsum annum tonderi aut habitum mutare; quæ omnia partim nunc servantur. In Villario & alibi solent Novitii Religiosi non in dormitorio, sed loco inferiùs separato, Conversi circa hospitale exerceri. Ubique ferè licet habitum religionis Novitii induant, tamen eum non nisi professi plenum & integrum.

Chronicon Franciæ vocat eos MESSAGIERS, id est nuncios.

Commissarius nomen est ad diversa modò officia applicari solitum, quo loco olim *Missi* vocabantur nomine & significato convenientibus personæ. Erant enim a Principe ablegati ad inspiciendas curandasve res, qui ob id aliis * *Legati*, Itemque *Fideles* † & *Creditarii à latere* vocantur. De eis est constitutio talis: Ut in domibus Ecclesiarum, neque Missus, neque Comes vel Judex publicus quasi pro consuetudine placitum teneant, sed in publicis locis domos constituant &c. Ex quo pars officii Missorum patet. Scilicet judiciis præerant, si quid minus be-

** Annonio l. 3. c. 100.*
† Eidem l. 4. c. 101
Decret. c. 1. titulo de Immunitate Ecclesiæ.
Ex legibus Caroli & Ludovici patet.

nè à Comitibus factum aut judicatum, emendabant, aut Regi aut Parlamento denunciabant. Hoc officium olim *Missaticum* dictum & quoad rem modo exolevit: successerunt autem (sicut Præpositi in Francia, apud nos Prætores rusticani Comitibus) in parte Missis Balivi & Missorum Primo Balivus quem ob id Magnum vocamus.

Apud Antonium l. 4. c. 15. exemplum vide.

Prevost.

Corbacum & *Birbacum*: illud in sacris Nivellensis Ecclesiæ subditum; hoc *Hevillerii* appendix & cum eo Helechimensis Abbatiæ alumnum Evangelistam agnoscens.

Berbais & Corbais. Brevem paludem & proximam paludem sonat.

Illud Valhainiorum ante annos 400. peculium saltem pro parte, (pro una enim portione legi Blosios gentiles possedisse.) Hoc, quantùm Codex feudorum cognominis in Brabantia Baronatûs meminit, semper penes Valhainii Toparchas fuit, veteri instructum arce; unde plærorumque opinio fuit Bibractum Cæsaris esse.

Hemricurtius citat unum ex Jacobi Valhainii liberis anonymum Corbaci Dominum.
Anno 1518.

Hic observa: Monachis antiquitus indictum, ut in Natalitiis & Paschalibus tantùm vescerentur volatilibus. Ut æstimemus aliquo ex fundamento esse, quòd nostri Brabanti in Pentecostes & Ascensionis feriis etiam vescantur Volatilibus.

In Constitutione Aquensi an. 817

Aliàs observa ex Epitaphiis passim & Rythmis historiæ nostratis veteribus, in eo Poëtas nostros tam Latinos quam Vernaculos convenisse, ut versus, quos Leoninos vocant Grammatici, scriberent & non alios.

Restant *Vilrutum* & *Fanum S. Pauli*, hoc à cognomine apud Leodienses Canonicorum Collegio & nomen & Pastorem & jus in parte accipiens, cætera Valhainiorum, & ingenuorum de Brandburg ab antiquo peculium: illud præsentante Santrainii Commendatore gaudet Pastore crucifero Ordinis S. Joannis Hierosolymitani.

Vilroux & S. Pol. Rubram Villam sonat.

In foro plures numerans Domicellos.

E quibus gentiles à loco nomen sortiti fuerunt adhuc anno 1518. Orbasius Toparcha, Salmensis Comes, aliique aliquot suas cum Senatu curias solent habere.

Atque hæc quidem sunt Comitatûs Valhainensis loca. Alia quæ desiderare posses, omissa hìc, quære Velpam in Thenensibus, Glymeam in Geldonia.

Beaury & *Susry* appendices sunt Curiæ S. Stephani, Novum sartum Coreti majoris, *Haize* Nigellæ S. Martini in sequentibus.

Partes reliquæ Comitatûs veteris Gemblacensis

SIVE

PRÆFECTURÆ MONTANÆ.

A Divis nomen mutuant *Fanum Gaugerici* & *Lamberti* & *Curia Stephani*.

Saint Gery. S. Lambert. Cour S. Estienne.

Prius fuit olim aut appendix aut beneficium Toparchæ Sombreffiensis, nisi quod alicubi Abbatia Villariensis & Domini Orbasienses suam habent portionem. Olim fuit Valhainiorum. Alterum sacrum patrimonium & Patronatus est Abbatiæ de *Salsines*.

Ex Codice Feudali DD Sombreffiæ

Anno 1480. Ægidius. Donominantur Hemricurtio.

Ex Visitat. Gemblacensi.

Ultima, ubi in præsentationis Pastoralis communionem cum Domino Temporali venit Abbas Gemblasensis.

Ex eadem.

Quia autem longè latèque hujus se pagi extendit ambitus, plures etiam sunt Domicelli.

Locus *Belli* & *Superi Rivi* Glymæos & eorum posteros Valhaini hæredes Dominos majoris justitiæ compotes agnoscit. Alibi sunt & villæ & prætorea à gentibus de Barre, Berchen, Stalle, possessa & transmissa.

Beaury & Susry.

Anno 1518.

Morem sacrum cum Molano hìc annotabo creandi quotannis inter pueros Episcopum qui in choro & benedicit & postremum, id est honoratiorem, in processione locum obtinet. Morem tuetur Bernardi sententia. Festinavi, *ait*, hodie, & nosipsi præter consuetudinem ceterarum facturi processionem, &c. *Ceterùm Synodus* 8. Aulas graciæ damnat, ubi *certis diebus quidam Episcopalibus induebantur ad oblectationem, similiter Concilium Basiliense. Et Joannes Gerson de* 8. *Epiphaniæ, quam stultorum vocat festum, ob id tractatum scripsit.*

Sermone 2. de Purificat.

Sess. 14. ubi pulchrè depingit morem illum.

Paulò planius Durandi verba hunc morem exponunt. Qui festo Prothomartyris Stephani Diaconos, Joannis Presbyteros, Innocentium pueros, octava Epiphaniæ vulgum solere benedictiones facere docet & reprehendit. Nostra autem consuetudo, etsi quædam, non tamen omnia habet cum illis communia: & fit vel piè facti alicujus memoriâ ab Athanasio, Nicolao, aut aliis Episcopis

L. 7. Rationalis c. 42.

vopis

copis; vel ad innocentis ætatulæ diei istius occasione dignitatem ostendendam.

In profanis quæro: An quod passim omnia Diaria & Indiculi, imò Annales annotant, primò saltatores in Brabantiam venisse, & iterum tempore interjecto apparuisse, intelligendum sit de eis qui ad cantum & numeros certâ ratione pedes dirigunt, an de iis Lymphaticis quorum meminit Chronicon Trudonense.

Anno 1004.
Anno 1173.

Blanmont
Noirmont
Schillemont.

MONTES hìc sunt *Albus*, *Niger*, *Calvus*, Lezii, Monasterii ad Tyliam, Principis beneficium: Priores undequaque ab arbitrio Domini pendent, qui nunc idem est cum Ligniacensi: fuit anteâ inclytæ stirpis de *Jupplenx:* fuit antiquitus Valhainiorum.

Teste Hemricurtio.

Posterior quantùm Codices meminerunt ex Montigniaca stirpe Dominos habuit, sibi invicem succedentes. Donec Otto Marcanus id à Michaële Montiniaço obtentum Engelberto Angiano vendidit. In cujus posteris hæsit usque ad mortem Luduvici Equitis. Tunc enim Francisca *d'Argenteau* cum Berriardo *d'Orley* Equite beneficium professa. Quod idem mortuâ Franciscâ *a'Orley* fecit hæres Anna *de Rubenpré*.

Codex Feudorum fol. 11.
Sub an. 1400.
Anno 1487.
Anno 1560.

Hìc observa ex Baronio, Monachos olim omnes pullis sive nigris usos vestibus, quod idem hìc observatum.

Tomo 2. fol. 205. Id probat.

Et amplius antiquitus in diplomatibus Duces pronomine *Ego* suam personam expressisse.

Joannem primum primò vidi usum numero multitudinis *Nos*, licet Henrici ante eum in Teutonico *Wy* subinde dicant.

Niel Saint Martin Niel l'Abbesse.
Nominis rationem pete in Nivella.

Sunt in hoc *Nigellæ* aliquot, primariæ duæ à Tutelaribus Divis Martino & Vincentio nomen sortitæ, & illa quidem in Sacris Abbæ Gemblacensi, hæc Abbatissæ de Salsines obnoxia.

In foro illa partim Valhainios; quoad Dominium puta Haizense, partim * Sombreffios, partim Gemblacensem Abbam agnoscit agnovitque ab omni patrum avorumque memoria.

* Codex Feudorum fol. 45.

Hæc alibi Priorem Gerardo-Sartensem, alibi Dominos babet; quà nimirum patet Nigella petrosa.

Niel la Pierreuse.

Hoc inseram: Quia niger color tessera quædam est Christianæ Philosophiæ; *Duces & heroës nostrates qui vulgò & semper coloratis utebantur, cum secederent ad sanctiores curas, nigras induebant.*

Id prob. Baronius tom. 2. ad annum 256.
Exemplum in pictura Ducis Villesii.

Labrum in Galliis Regium; in Brabantia Ducale, quo in gravioribus bellis usi Principes, aliquid simile sacro fuisse ex eo patet, quod illud in Abbatia * S. Dionysii, hoc in † Affligimiensi asservatum legam: & illud nonnisi ab ipso olim Rege sacra exomologesi expiato & synaxi munito transferri solitum.

* Probat id Fanchet l. 2. de Militia Franco.
† Ex M S Be'li Stadiensis, quem habeo.

Sunt etiam *Conrodia* sive *Coreta* duo; unum à Castro veteri, alterum ab amplitudine nominis sortitur appellationem.

Corroy le Grand.
Corroy le Chasteau.

Jllud Abbates Gemblaci, Villarii, Floreffiæ, Abbatissam Monasterii ad Sabim & Pastorem Velrutensem Ecclesiæ Patronos habet: hoc Capitulum Apostolorum Principis Leodicensium.

Et ab eodem Senatum accipit hoc, illud à Comitibus de Vianden & Nassavia stirpe ab annis 200. & ampliùs possidetur triplicis jurisdictionis viâ.

Codex Feud. f. 31

Huic subcensetur utrumque *Sartum novum & vetus:* hoc Sombreffiæ, illud Valhainii Toparcharum possessio fuit.

Eodem referenda *Castrum Dominæ Alernæ* Abbatiæ Gemblacensi ad & subjectum.

Chastiter Alerne.

Castrum Globi ejusdem peculium, nisi quà Sombreffienses solent in partem venire.

Chastier Leboule.

Castrum item unde familiæ nobili nomen & origo est, cujus reliquiæ ante annos 100. adhuc alibi superfuerunt.

Le Chestre.

Hìc in memoriam reducendum: dum alibi in Brabantia Canonicos pileis violaceis, alibi choraules epomide aut togâ vides violaceâ, reliquias esse veteris Sacerdotum secularium amictûs, qui erat violaceus.

Probat Baronius tom. 4. ad an. 393.

Et iterum: Vocabulum *Damoisel* (ut nunc,) fæminis aut virginibus non attributum olim, sed adolescentibus Magnatum filiis.

Ex Faucheril l. 2. de Orig. armorum.

Limalia & *Limaliola*. Illa utriusque jurisdictionis participes habet Capitulum Cameracense & Toparcham loci, qui multo tempore idem fuit cum Orbasiensi.

Limale & Limelette.
Anno 1518.

Hæc à Monasterii ad Tyliam Pastore Pastorem accipit. Dominos habuit semper quibus Limaliola cognomen, agnomen *Bryfeteste*. Quibus post longi temporis spatium Ægidius *de Borzhoven* mortuâ matre; cui hæc dos erat, successit & eodem anno Dominium Urseliis nobili & Equestri apud Antverpianos familiâ oriundis vendidit.

Anno 1300.

Monasterium autem *ad Tyliam* pagus est & Dominium beneficiarium Toparchæ Tiliacensi, à Sombreffiis possessum olim, quod vendens Sombreffiam Verneburgicus Comes Annæ naturali suæ reliquit nuptæ Paulo de Carondelet.

Moustr sur Thy.
Anno 1544.

Anno 1571.

rondelet. Qui accessione supremi juris gladii à Rege acquisitâ dominium reddidit augustius.

Legem hic infero antiquissimam in Brabantia ab Henrico primo latam: Templo ædibusque sacris honos esto, & ne quis pilam, neve trochum in area aut circum illa ludito.

Lipsius l. 2. c. 7. Lovanii meminit.

Nomen *Paige*, quod nos gallizantes Ephebis Principum & nobilium attribuimus, olim vile erat ei proprium & qui Domino aut Magnati cuipiam à pedibus erat.

Ex observatis Faucheti.

Restant utrumque *Divionum* montanum & campestre, & utrumque *Lezum* majus & minus. Priora Abbam Gemblacensem & stirpem quæ à loco nomen habet, agnoscunt. Posteriora à Canonico Floreffiensi in sacris pasci regique solita; & majus quidem à Sombreffiis olim, nunc à Marcano Comite: minus autem à Valhainiis olim & gentilibus de Recourt solet possideri.

Dion le Mont & Dion le Val, Grand Lez & Petit Lez. In majore Diviono Gemblacensis, in minore Alnensis Abbates Pastorem constituunt.

[1] *Quod legimus statutum, ut Monachorum capita post professionem[2] triduo cappâ velentur, & silentium[3] imperetur, apud nos partim olim solet, partim nunc servatur.*

1 In Constit. Aquensi anno 817.
2 In Carthusiis solet servari.
3 Apud Annunciatas tacent diebus 10.

Ne quis noctu personatus, neve mutatâ veste obambularet, optima veterum Ducum lex fuit.

Sequuntur *Ottiniacum* & *Melioriacum Berga* & *Genetina*. Priorum Ecclesia à Dominis pendet qui sunt hujus quidem Abbas Gemblacensis (à quo nuper Villarienses emerunt;) illius ab omni hominum & scriptorum memoria Sombreffiæ Domini.

Ottignies & Mallery.

Posteriores Affligimiensis illa, Bonę Spei hæc Abbatiæ Collegium in Ecclesia agnoscit. Hæc tum alios plures tum in primis Daurianę stirpis Dominos habuit, & per Mariæ nuptias cum Joanne *Tserclaes* in mariti & natorum transiit nomen hæreditas.

Horum neptis Francisco d'Hawans elocata in eam familiam transtulerat, sed mox venditum Annæ Brandeburgicæ Dominium.

Illa Sombreffiorum peculium pro parte: quod Conrardus Verneburgicus Eustathio Croyo anno 1536. Croyus Anthonio Marchioni Bergarum transscripsit anno 1538.

Legunt in Conventu nocturno 12. Psalmos & lectiones testamenti, ait de Monachis Ægypti Cassianus. Unde disco Matutinarum precum nostrarum veterem usum.

L. 2. Instit. c. 6.

Gradus Judæorum Bruxellæ, Mons Judæorum Antverpiæ, Vicus Judæorum Mechliniæ, plateæ & loca à Judæis dicta in omnibus ferè urbibus docent quantus eorum hìc olim numerus fuerit. Unde ergo ita extincta hæc natio? Arma in eos etiam invito Duce semel suscepit vulgus, & bis persecuti sunt eos ad extremum usque juncti animis & votis populares. Causam puto nefaria & sacrilega quædam in nostram Religionem tentata.

Anno 1331. & anno 1347.

Atque hæ quidem sunt potiores Præfecturæ Montanæ partes, quas omnes Comitatui Gemblacensi adjungit is quem in initio laudavi manuscriptus, fides penes auctorem esto, penes lectorem arbitrium.

PRÆFECTURA HULPENSIS.

Ter Helpen.

HUlpenum & amplæ jurisdictionis & primæ famæ hìc loci municipium, ab Henrico Duce, nisi fallor, oppidi jure donatum. Certè ante annos ter-centum inter oppida solitum ad comitia vocari & chartis subscribere.

Forum habet singulis Martis diebus.

Sunt in hoc tractu plures molæ, ubi ex pannis ad nihil utilibus charta conficitur.

Sunt his locis *Brania* aliquot, una *Comitis* (puta Hannoniæ) altera *Castri* (id hodieque ibi visitur) tertia *Walteri* (ab heroë ejus olim possessore,) quarta *Allodii* (de hac voce supra dixi) nomen referunt: posteriores duæ huc referendæ.

Wauti-brain Braine Lalleu.

Ceterum has appellationes volunt à † Brenno Gallorum * Duce, omnibus Romanam Historiam vel obiter adeuntibus notissimo esse: non improbabiliter; cùm insuper Senonum in Senna flumine vestigia videamus & plures * Brennos in Historiis sit invenire, & facilè fuerit ab uno eorum hæc nomina esse.

† Annales nostri & Hannonum.
* Polidorus l. 1. eum Anglum facit sed Gallorum Ducem.
* Vide Justinum l. 24. & nostram Galaciam.

Ad rem nostram quod facit; *Waltersana* in sacris *Personatum* habet, aliàs Capituli Nivellensis & Baroniis Gaesbecani peculium esse solet. In quem autem Gaesbecani suam transtulerint curiam nondum intellexi.

Anno 1518.

Allodialis ad fauces Sylvæ Sognesiacensis fertili agro constituta Ecclesiæ Cameracensis clientela in sacris, in foro Wittemiorum (inclyta ex naturali Ducum semine originem, & specioso ultra Mosam castro nomen refert familia) Toparchia jam inde ab Henrici Wittemii tempore, qui id à Principe obtinuit, supremæ jurisdictionis titulo honoratum & pluribus auctum privilegiis. *Walte-*

Anno 1482. Codex Feudorum fol. 69.

Walteriana ab Equite illuſtri nomen habet, qui in fundo ſuo ante annos 500. plusminus, Ciſtercienſis Inſtituti fœmineam extruxit Abbatiam, celebrem illam & Cantipratenſis tempore *Sanctarum Altricem Virginum & integræ pietatis hoſpitium.* Cœnobium ante annos 28. flammis abſumptum partim Catherinæ *de Leſte* repari cœptum, partim Joannæ *Weſſen* Abbatiſſarum induſtriâ reſtauratur.

Ex communicatis mihi per loci Prælatam ex Archivis Monaſterii.

Allodialis inter prima Brabantiæ Gallicantis loca recenſeri ſolita, oppidi jure donata à Joanne Duce, nundinas ſuas habens ſingulis ſeptimanis incidentes in diem Martis.

Gallicè DAMP.

Tumulus Lintris & in Parco talis eſt.

Hic obſervo; ſicut Dompnus *Abbatem, aut ſeniorem olim*, Nonnus *aliàs Monachum ſignificabat, ita* Dompnas & Monnas *genere fœmineo uſurpatas, quod tumuli aliquot & diaria defunctorum ubique teſtantur.*

Et quæro: Unde mos fluxerit, quod in Nundinis Gemblaci (quæ in feſtum DD. Huberti & Magdalenæ incidunt) apparitores Namurcenſes ſolerent ad portas oppidi excubare, auxilio futuri ſicubi tumultus oriretur? An fortè ob injurias Monaſterio recens extructo illatas ad hoc ſervitutis genus damnati ſunt? An priſcæ juriſdictionis aliquod eſt veſtigium?

OPHEIN; OHAIN.

Sunt cognatæ terminationis *Ophanium* & *Oosthanium*, quaſi dicas Superum & Orientale Haynium, utrumque à Collegio Metropolitanæ Cameracenſis Parœcum accipiens, utrumque Ucelenſi lege jus juſtitiamque procurans.

Hoc quantum Codices meminerunt Patritiæ Antverpienſis Hinckartiorum familiæ peculium fuit: illud olim Trazeniacenſium, denique Huldebergicorum, ultimò per unicæ hæredis nuptias eum J. de Davre in illam tranſiit familiam & etiamnum perſeverat, plena totius juriſdictionis ſupremæ auctum poteſtate per Hectorem de Davre.

Anno 1460.

Anno 1540.

In cujus Dominii fundo ſita eſt Ordinis Ciſtercienſis Abbatia virilis, cujus Encomium ſequitur.

ENCOMIUM
ABBATIÆ NIZELLENSIS.

Anno 1501. & 1577. combuſta Nizella.

NOmine, dote, ſitu ſacræ Nizella Nivellæ,
Proxima, tolle caput bis rediviva tuum.
Jam bis pauperie, bis flammis obruta, ſurges
Sub Mongaliarti tuta patrocinio.
Secula nunc abiere duo, cum exile Sacellum
Ædes Chriſtiparæ ſacra Nizella foret.
Ædes, exiguoque propinqua Colonia fructu,
Unius appendix una Monaſterii.

Nizella villa Abbatiæ Molinenſis anno 1405. in Abbatiam erigi cœpta.

Quod Namurcæi vulgata voce Molinas
Dicunt Moſani littoris in nemore.
Hinc paucos numero ſolet ablegare quotannis
Providus è Monachis Cænobiarcha ſuis.
Qui rem divinam peragant, parvoque potentes
Paupertatis onus, Religionis opus
Nizellæ tolerant. Illi dum juſſa faceſſunt,
Fœcundum ornant Omnipotentis agrum.
Et placet in tenera vires tentare inventa,
Et pietate rudem & moribus & ſtudio
Formare, & monſtrare viam quà detur in altum
Surgere. Fit fructus, conſiliumque juvat.
Et multi (multorum etenim fœcunda nutrix eſt
Nobilium hæc regio) queis opulenta domi
Res erat, officii memores, gratique ſtudebant
Munificâ affectum prodere poſſe manu.
Primus in bis ſuperæ poſſeſſor nobilis Haynæ
Augendis numero fratribus auxit opes.
Denique *Roſoriam* Princeps Nivellica villam
Adjiciens fructus obſequiique memor
Impetrat Abbatis titulos: Ita nempe duorum
Aucta opibus tollit mite Nizella caput.
Mantua ſed miſeræ nimium vicina Cremonæ,
Immeritò ſortem & fata aliena tulit.
Dum Gallos equites Hallenſis turma gradatim
Inſequitur, profugos ſola Nizella capit
Sola Nizella capit, capiturq; & deniq; flammis
Subjicitur vitio non rea facta ſuo.
Nec ſat erat ſemel in flammas abiiſſe, ſuumque
Poſt annos aliquot vix reparaſſe decus.
Ni furor hìc etiam ſcelerum monumenta ſuorũ
Civilis belli conſtituiſſet. Ad hæc
Plures incultam, bellis gliſcentibus, annos
Buyſerette domum reſtituiſſe paras.
Sed bellũ & comes armorũ prohibebat egeſtas
Sperati metam tangere conſilii.
Donec Evangelii facundus Præco, jubente
Principe, lapſuram ſuſcipit Abbatiam.
Cui reparare, ornare & ſacris uſibus aptum
Reddere ſola locum ſolicitudo manet.
Amplius hoc agitur, quæ Nobilium fuit olim,
Ordinis ut fiat totius una ſchola.
Quiſquis es, ante annos aliquot vidiſſe Niſellã
Qui memor es, propera, grande videbis opus.
Hortos Alcinoi cum Dædaleo Labyrintho
Aſpicies, & ſi vixeris aſpicies
Nil quod Niſellæ referatque oleatque ruinas,
Voce *Niſella* olim, re *nova ſella* modò eſt.

Nizella Nobilium adoleſcentum ſchola.

D. de Ophain primus Cœnobii Fundator, J. de Huldeberge.

Abbatiſſa Nivellenſis altera Fundatrix quæ ex Prioratu fecit Abbatiam.

Anno 1577. à præſidiariis Hallenſibus incenſa.

Anno 1502. fortuito incendio exuſta & ex eleemoſynis oppidatim collatis separata Carolo V. permittente.

Hugo Buyſeret an. 1529. Oratorium Nizellenſe reparat.

Bernardus Mongaliartius Principum Evangeliſtes an. 1601. hic Abbas fit.

Nizella Seminario Ciſtercienſi deſtinatur.

Hìc obſerva, propriè noſtrates carmen Chronicon vocare Incarnationem, *quia nimirum annum numerat & auſpicatur ab Incarnato Dei Verbo. Et cùm ſolerent olim in Diœceſi Leodina annos Chriſtianos in Paſchate inchoare, invenio denique ſtatutum ut eoſdem inciperent à die natali Servatoris noſtri ſupputare.*

Anno 1324. Ex Chronico Leodien. & Indiculo Opmerii.

Quæro, an fidem mereatur quod omnes uno ore annales noſtri & ſcriptores tradunt, *Joannem de Temporibus* Equi-

tem Carolo Magno militasse & 361 annos vixisse, mortuumque anno 1134.

Oostkerke General. Sequitur *Fanum Australe* & *Vallis Juniperi*, pagi duo undique ab arbitrio Dominorum gubernati. Hæc peculium Sombreffiorum olim fuit, Anno 1519. illud Glymææ stirpis Joannæ dos, Anno 1535. quæ in Rimerswalios ex se natos transmisit.

Chapelle S. Lambert. Anno 1566. Quibus accedit *Fanum Lamberti* etiam à Sombreffiis possessum nuper, ubi supremæ jurisdictionis Andreas *Cambré* titulum cedente Rege acquisivit.

Hic observa, ut minori negotio jus sacrum administraretur, solere in Brabantia Episcopos suum habere Officialem, Cameracensis ferè Bruxellæ, Leodinus Lovanii. Et quia privilegia Brabantiæ vetant quempiam extra patriam ad judicium trahi, hodieque Mechliniensis Antistes in pago juris Brabantici circa Mechliniam, Namurcensis Præsul Gemblaci suum censetur habere Tribunal.

Anno 1419. In Indiculo veteri ex Archivis Antverpiæ petito. Quod legitur alibi, *Ægyptiacos primò in Brabantia visos*, an intelligendum de fanaticis illis & veridicis, ut aiunt, qui subinde conspiciuntur?

Restant *Witterssiacum* in sacris Ministrum Witterssem. Aureæ Vallis, in foro eosdem dudum cum Ophanio Toparchas habens.

Heremus Hincartiorum ab antiquo pecu- L'Hermite. lium, *Allodium* Collegii Nivellensis, *Plance-* Le Loz. *notta* Planchenoit. Capitulo Cameracensi in sacris obnoxia, aliàs à Wittemiis possessa.

Hic nota, Leodiensibus ita semper probatam fuisse Brabantorum pietatem, ut nusquam sæpius & citius confugerent, si quando moles aliqua suæ impenderet Ecclesiæ. Canonici Leodicenses aliquoties Lovanii resederunt: Cœnobia Virginum quatuor leges relictâ Leodicensi ditione in Brabantia quietis locum elegisse, & permanere adhuc.

Observa generalia quædam quasi fata plurium regionum & urbium eodem tempore.

Bis in plerisque alicujus momenti Anno 1506. & post annum 1474 oppidis plebs quasi collatis capitibus in Senatum consurrexit. In Belgio, Francia, Anglia & alibi plures post Cortracensium pugnam audaculi interfectorum ibi Principum & Nobilium personam assumere & vulgo illudere præsumpserunt. Atque hæc quidem hoc loco sufficiant.

FINIS.

Antiquitatum Tractûs Gemblacensis.

GELDO-

J. B. GRAMAYE.

GELDONIA.

Jodoigne Gallicè, Geldenaken Teutonicè.

Jodoigne idem est quod me dedo.

LOci hujus & nominis rationem annalium nostrorum ridiculi compilatores à Romanis petere audent.

Addunt alii fucum fabulæ, appellationem ex eo manere quod venienti in Belgium Julio se dedentes incolæ, meruerint immunitatem, & amplius Romanorum appellari & esse colonia.

Hoc certum, ab omni hominum & scriptorum memoria tractum cujus Geldonia caput, & linguâ uti è Latino corruptâ, & *Romain pays* id est, ditio Romana nuncupari.

Quid? quod hodièque qui Geldonicè loquuntur, Romanè loqui vulgo dicantur.

Parte 2. vita 42. Agyologi Brabantinorum.

Manuscriptus Rubeæ Vallis, vocat *Geldoniam locum Hasbaniæ ad villam Brumbasium.*

Inde est urbis insigne Leo cum 2. turribus, vel m olim castrum.

Arx ab antiquo fuit eminenti illa urbis sita loco, lætos circumquaque campos latè prospectans, à Godefrido III., ut opinor, Duce ædificiis aucta & exornata.

Id etiam notatum à Lud. Guicciardino,

Ubi propter cœli solique clementiam filios Ducales educi educarique solitos tradunt; addo ego, impuberes annos exigere.

Cingunt undique muri prætalti, unâ etiam parte ingentes fossæ. In aditu Turris munitissima & sub turri porta. Quà transeuntibus offert se amœna planities ædificiis ad usum Principis & Palatinorum egregiè instructa.

Ruinas vidi: Tota enim moles incredibili omnium vicinorum, qui thesauros & privilegia sua eò detulerant, incommodo per Auraicarum partium milites succensa in cineres abiit anno 1578.

Loco, ubi nunc urbs est, constanter omnes quos adii & audivi putant nemus fuisse Palatio subjectum, argumento fossarum & antri unius reperti.

Urbem autem longè majori ambitu cinctam vestigia fossarum ultra fanum Medardi videntur persuadere & Parochiæ duæ Urbanæ.

Et ne quis credat, id rationis parum esse, noverit alteram istarum D. Lamberti domos quasdam habere suæ jurisdictionis in altera & remotiori parte suburbani; ita ut inter illas & Ecclesiam urbs moderna interjecta sit.

Cæterùm urbis quæ nunc conspiciuntur, mœnia, etsi nesciam quo tempore extructa sint, structura tamen arguit trecentorum annorum ætatem tulisse, & libenter crederem, eodem, quo castrum restauratum tempore, id est, sub Godefrido III.

Urbis opera fuerunt ante nuperam cladem, Curia, Hallæ, Prætorium, Palatium Vice-Comitum, &c.

Portæ tres, Viæ publicæ octodecim, Contubernia civium olim tria.

Fata urbi & calamitates præcipuæ advenerunt.

Sub anno 1155. Chonicon Leodicense.

Cùm eam Godefridus Dux noster sui juris fecit. Et uno verbo quoties cum Leodiis aut Namurco Ducibus nostris res fuit, sensit vicinum malum Geldonia.

Divæus l. 8. Rerum Brabant.

Novissimè oppressa à Saxonum Duce anno 1489.

Et per has turbas semel quidem tota à milite Auriacensi propemodum incendio fœdata anno 1578.

Pauloque post à Bredano præsidio occupata anno 1588.

Et nuper bis à milite solutionis dilatæ causâ secedente & tumultuante spoliata annis 1602. & 1604.

Vixit sub an. 658. M.S. Rubeæ Vallis pag. 1. vita 42. Agyologi Brab.

Ad civitatem quod attinet: Comitem Geldoniæ olim fuisse certum est, si vera est D. Raginulphæ historia, cujus parens Ado Comes Geldiniensis vocatur.

Vixit sub annum 700.

Ex litteris fundationis per Waltherum Scharens Apost. Notarium anno 1102. testibus Ecclesiæ Capellanis transscriptis per D. Melderatensem mihi datis.

Ex cujus posteris an fuerit Alpais Pipini pellex, nescio, certus eam historicis Comitissam appellari, & Geldoniam possedisse. Et cùm potiorem patrimonii sui partem Ecclesiæ transscriberet, *Geldoniam* etiam *donasse à Duce Brabantiæ tanquam Hogardiensis Collegii Advocato possidendam.* Hæc ex archivis Hogardiæ.

Id Chronicon M. S. per D. Comitem Bausigniacensem mihi utendo datum, & Leodicense tradunt.

Hemricurtius ait à Gilberto Comite ultimo Duraffi venditam Geldoniam, tempore Alexandri Episcopi Leod.

Cæterùm cùm indubitatum sit Geldoniam post recessum Normannorum & sub initia reducti Ducatus Lotharingiæ ad Comites Lovaniæ, penes Comites Duratenses fuisse, suspicor eos tanquam *subadvocatos Hogardiæ* id juris habuisse. Et cùm inter Ægidium Comitem Duraffi & Ducem nostrum ob leves causas nata controversia in bellum erumperet, Dux armorum jure occupavit, &, quod credo, per leges pacis dictas retinuit.

Sub annum 1160.

Tunc temporis autem Allodium fuisse non feudum, ex chronici verbis videor colligere. Ubi traditur Ægidius Comes Duraffi, Clermonti Dominus &c. *Fratribus Cononi & Petro Feuda sua transscripsisse, Geldoniam sibi servasse.*

Proxima & affinis Comiti dignitas *Vice-Comitis* quam ante 300. annos in usu fuisse comperio.

Immunitate gaudet amplissimâ, & de more prisco primam è pratis Ducalibus fœni quadrigam sibi aufert.

Id muneris nunc est penes Glymæos: ex quibus Jacobus Vir à militia clarus, nec minus in litteris versatus, cujus humanitate usus & beneficio, loca Geldoniæ perlustravi.

Guber-

Gubernator urbis à Senatu per Ducem constituto in singulos annos. Justitiæ administer est Balivus.

Utuntur consuetudine Lovaniensi, & Lovanium appellant.

Gaudent privilegiis non paucis; ita ut olim magno numero vicini Nobiles in civium album sua nomina referri magnâ ambitione optarent.

Hebdomadarium diebus Saturni forum, annuum ter, lunæ post octavas Paschæ, & natalem Martyris Dionysii; itemque feriis D. Lamberti. Quo tempore libertatis symbolum *stella lignea ex fune* per medium forum deducto suspenditur.

Godefridus sub Henrico I. in bello sacro clarus.

Nec tacendum nobilem olim cognomento à *Geldonia* stirpem inter Brabantiæ Proceres recensitam.

Ut autem ex ungue Leonem æstimes, sufficit unum quod legis, Geldoniam Joanni Duci suppeditasse cives 300. manente adhuc justo ad tutamen arcis præsidio.

Quoad rem sacram: intra mœnia, ut nunc sunt, solum Virginis Matris Sacellum est à civium contuberniis extructum, & nuper sacro Rosarii Sodalitio per Namurcęum Antistitem honoratum.

Anno 1605.

Est & Nosocomium per Principis commissarios hactenus administrari solitum.

Ex monumentis & relatu Virginis primariæ.

Et Virginum tertiæ Regulæ D. Francisci Collegium, quibus Nivellâ advocatis sumptu inclyti Viri Jacobi de Glymes & conjugis domus adornata & Sacellum Antistitis Nicolai ad sacros usus permissum. Numerus earum aliquando à vigesimo parum absuit, nunc pauciores sunt.

Sub an. 1516.

Haud procul à portis in edito colle vetus D. Medardi fanum est, Parochiale totius oppidi.

Illud, ut fama tenet, extrui cœptum loco qui hodieque veteris cæmeterii appellationem servat, sed translatis miraculo in collem hunc lapidibus & cæmentario apparatu, hic perfectum.

Anno 1175. Ex diplomate originali ubi hæc Dux confirmat, quod est in Archivis de Chantrain Lovanii.

Gulielmus autem *quondam Comes Durathiensis statuit in* hac *Ecclesia Fratres Hierosolimitanos dans eis præbendam Ecclesiæ, & Comitissa Ertendis decimam de Hupain adjecit, auxerunt secuti Comites Ægidius & Gisbertus.*

Anno 1180.

Olim certè plures hujus Ordinis Equites, Sacerdotes, coadjutores hic resedisse constat.

Cæterum Paræcus & Ecclesia immediatè olim subesse solet *Præceptori domuum in Brabantia & Hasbanio*, cujus generis Gerardum invenio. Nunc Commendator Santrainius præest. Quem observo ante annos 200. semper ferè ex intimo Ducum consilio fuisse.

Anno 1252.

Æquali ferè ab urbe spacio D. Lamberti templum à Canonicis S. Pauli Leodicensium dependens & suburbanum totum ferè sui juris habens quoad Sacramentorum perceptionem.

Ad hoc & hujus Rectorem spectat Cura Beginasii veteris, ubi tamen ab hominum memoria vetulę dumtaxat aliquot foventur.

Nec procul hinc leprosarium dives & opulentum à Glymæis dotatum. Ante annos 110.

Solet etiam avorum memoriâ hìc esse Reclusorium unius qui stipe collatâ vitam sustinebat: nunc omnia interierunt.

Suburbanum Geldoniense amplum olim, & ædificiis, quod rudera ostendunt, undique cinctum, alibi ad 500. ab urbe passus.

Appendices Urbanæ plures, & inter alias *Hupania*, de qua supra.

Molenbasiolum castro veteri conspicuum.

HUPAIN & MOLENBAIOUL.

Gestum Marianum, de quo postea.

Sciendum etiam ante erectionem novorum Episcopatuum Geldoniæ Decanatum fuisse, plures sub se pagorum Ecclesias habentem.

Comitatûs olim, nunc Præfecturæ Geldoniensis membra sunt

G*Eldonia superior*, fortè à situ. Hinc enim Geta fluvius in urbem delabitur. Et dubitavi aliquando an non à Getæ aquis Geldenacum sortiatur appellationem: cum Aquas germanicæ AKEN efferri doceat Aquensis urbs, & cætera non longè à mente recedant & etymo. Non dissimulandum tamen in veteribus registris appellari hanc quidem *Jodeigne la souveraine*: urbem verò *Jedoigne le marché ville & franchise*, id est Geldonia fori aut municipium. Illius res sacra à Collegio D. Petri Leod. pendet, profana etiam, nisi quà Glymenses suos habent terminos.

JODOIGNE LA SOUVERAINE.

Hic disce, Matricularium sive Sacristam inter prima Ecclesiæ munia fuisse. Vidi enim ubi G. Custos *post Prælatum Prioremque, &* Godefridus campanator *inter primos testes solenni diplomati subscribit.*

In charta addita Reliquiis in ara majori S. Gertrudis Lovanii repertis.

In Donatione Ægidii Durateniis facta Equitibus Jerosol. an. 1180.

Ritum & Phrasin antiquam subjiciam. *In præsentia Baronum, nobilium, liberorum, & meliorum hominum* donationes factas, qui & nomina & signa rogati appendebant.

Anno 1140. Godefridus Dux Lotha & Comes Brabantiæ in Donatione facta Jerosolimit. sic loquitur & alibi sæpe.

Glymea inclitæ & illustris apud nostrates Familiæ cognomen, origo, & peculium.

Glymes.

Cujus vetustatem arguit diploma Aicurieose ubi ante annos 500. & amplius ejus memoria.

Perseverat Dominium, licet aliquoties & longo tempore in alias stirpes translatum, in veteri nomine. Cæterum licet latè per Brabantiam nomen illud & amplis titulis vagetur, non tamen existimandum omnes primævæ stirpis posteros; cum certum sit, Ducem Joannem uni ex naturalibus suis, (nescio qualiter acquisitum) Dominium de Glymes assignasse, quod nomini induerunt.

Hic

Anno 1178. In confirmatione decimæ de Dongelbert facta Hierosolimitanis fratribus.

Hic notanda Episcoporum olim humanitas, qui se Ecclesiæ Ministros appellant. Ut Radulphus *Episcopus se scribens* Ecclesiæ Leodiensis Ministrum.

Ne quis putet, quia in veteribus schædis *Milites* vocari videt Nobiles equestri baltheo cinctos, ideo Equitis appellationem omninò novam: Ecce unum

Et mi superiores literæ in archivis Sancraimi Lovanii. Anno 1203.

exemplum, ubi Henricus Dux confirmat donationem *Goswini Equitis de Wavra.*

DE ORDINIBUS

Equitum sacris, & maximè Melitensi.

Diversissimis nomine, habitu, initio plures in Ecclesia Equitum societates invenimus in hoc ferè convenientes; quòd nonnisi claro loco natos adsciscant. Finis omnium aut loca Christianis debita Barbaris eripere, aut eadem erepta tueri, aut denique Christi, Sanctorumque reliquiis exornatas regiones visitaturis auxilio esse. Ita exorti ad tutelam sacri Hierosolimorum Templi milites exinde nomen adepti. Quibus ad immensas opes evectis, & uno omnes tempore internecione deletis, variis hinc inde societatibus natis, ex horum patrimonio prospectum. In Brabantia nostra etiam amplas possessiones habuisse, & loca hodieque nomen retinentia, & diplomata testantur. Et sicut in Galliis & apud nos
Anno 1317. in locum & opes ferè Templariorum successerunt Melitenses, ita in regno Valentiæ Ordo Montesiæ, & in Lusitania Ordo Jesu Christi sub idem ferè tempus exorti. Et ibidem
Anno 1147. cum Ebora ab Alphonso occupata militibus
Anno 1181. & Ordini Cisterciensi contributa esset, illi Magistrum sibi eligentes, & castro Avisio donati, inde nomen reservant, cruce usi ru-
Anno 1215. beâ, cui albus denique habitus accessit, & formula Ordinis constituta, ad extremum Ca-
Anno 1490. latranensibus uniti. Calatranenses autem à loco
Anno 1164. dicti, qui Templariis datus, cùm validè à Mauris oppugnaretur, ab aliis pro derelicto habitus, per duos Cistercienses Monachos defensus est.

Illi autem ad præscripta Regulæ viventes
Anno 1540. Alexandrum III. probatorem habuerunt, & nuper impetrarunt ut unâ vice matrimonio
Anno 1214. jungerentur. Ex his profluxerunt Alcantarenses à loco Mauris erepto nuncupati, olim quidem cucullione & rubeâ ornati fasciâ, Benedicti III. permissu viridem crucem assumpserunt.

De Equitibus S. Jacobi & Teutonicis utpote ad Augustini Regulam spectantibus alibi dicam. Hi certè omnes etsi nunc eandem servent, aut magis servent quàm Benedictinam; tamen olim certum est Benedicti Sectatores fuisse.

De Templariis persuadere videtur Epistola Bernardi ad Milites Templi; de Melitensibus Tyrius l. 18. c. 5. & diplomata, quæ convincunt Canenses Benedictinos eorum esse Fundatores. Ut ut sit, fateor eos nunc merè Augustinianos esse, & de eorum initio hæc habeo scribenda.

Xenodocheii (sic enim vocant) sauciis in bello, ægris, peregrinis, pauperibus fovendis Hierosolimis extructi, exemplum à Joanne Hircano, nomen à loco ubi S. Joannis Baptistæ parens sacrorum causâ Templum ascensurus moram traxisse perhibetur, initium à Giraldo, qui loca Christi calcata pedibus, & sanguine conspersa visens; novo fervoris genere ædem ad peregrinorum usus extruxit, attractisque in consiliū societatem nobilibus aliquot, Instituti sui probatorem & Patronum invenit Lucium II. Papam. Ceterùm Constitutiones, sive mavis Regulas appellare, primæ quæ extant, à Raymundo de Podio (is primus Ordinis formati Minister fuit) sunt, qui se in initio vocat *Servum pauperum Christi & hospitalis Hierusalem Custodem:* & addit: *de consilio Capituli Fratrum* se ibi digestas sanctiones constituisse. Ordo autem tanta brevi sumpsit incrementa; ut Princeps in Europa non fuerit unus, quin authoritate suâ eum exemerit, dotaverit, defenderit. Ego certè codicem habeo statutorum & præfixa 88. Pontificum privilegia. Cœnobia Ordinis rariora sunt, bona in omnibus fere Provinciis. Quod nihil mirum ei videbitur, qui sciet Innocentii Papæ & aliorum munitos diplomate olim omnia Christianis habitata loca obivisse, & pro *Confratriis suis*, sic sodalitatis Bulla vocat, eleëmosynas undique corrasisse. Vetant autem statuta quemquam nisi *Gentil-hominibus* natum recipi; recipiebantur etiam fœminæ, quod mirum. Dividebantur olim in linguas octo, id est Provincias.

Omnibus præest *Magister Magnus* olim Rhodi post expulsionem è terra sancta, nunc Melitæ post captam Rhodon residens. Qui cum suo consilio *Priores* & *Pajulivos* quaquaversum constituit. *Priores* in suo tractu *Preceptores*, Consilii membra sunt majoris. *Magnus Præceptor*, *Marescallus*, cui omnes milites armorum parent, *Hospitalarius*, *Admiratus* qui classi præest, *Draperius*, *Turcupulerius*, qui Bailivi conventuales dicuntur, ad quos accedit *Cancellarius*.

A primo pendet rei sacræ dispositio, à secundo *Confanarus*, id est, Vexillifer major, à tertio *Infirmarius*, à quarto negotiatores vestimentorum inprimis, à quinto visitatio Insulæ Rhodi nunc Melitæ pendet.

Atque hæc quidem Ordinis totâ Europâ pulcherrimi, qui in Brabantia multùm auctus est & dilatatus: & bona cum privilegiis Templariorum per Duces nostros eis assignata, quos in tutelam *ab avo patreque susceptos* Godefridus Dux libertate omni donavit.

F PRÆ-

PRÆFECTURÆ GESTANÆ.

HAs optimo jure licet & oportet Comitatui Geldonienſi ſubjicere, cùm manifeſtè pateat ex archivis & diplomate fundationis Hogardienſis, Alpaidem Pipini pellicem *Geldoniam cum tribus Geſtis* Duci noſtro transſcripſiſſe, ut Collegii Hogardenſis eſſet *fidelis Advocatus*.

Tria Geſta intelligo Divorum Joannis, Mariæ, Remigii. *Geeſt* autem ſpiritum noſtrate linguâ ſonat, & credo, cùm primitus Evangelii lumen hæc regio acciperet, à Sacellis certorum Divorum quos ſibi Chriſtiano more adſciſcebant tutelares, nomina hæſiſſe.

S. MARIGEEST. *Geſtum Marianum* urbanæ nunc Præfecturæ membrum, in ſacris capitulo Hogardenſi obnoxium.

S. JEANGEEST. *Geſtum Joannis* nunc Præfectura ſeparata complectens ſequentes Villas, omnes ſolius fere Principis Dominia.

S. REMYGEEST. Imprimis *Joannis* & *Remigii Geſta* Aquirienſi & Laurentianæ apud Leodios Abbatiæ Paſtoratus, illud in foro Jacenſis Baronatus in parte ſolet eſſe appendix, hoc merè Principis *Domanium*, ſicut & *Herbaſium & Petranolum*. HERBAIS, PETRANIOUL.

Hic annoto, Brabantos ab antiquo Virginis Matris & Apoſtolorum Principis cultores eximios fuiſſe. Doceo prius ex eo, quod Urbem vix ullam mihi dabis in qua non ſpeciale aliquod Chriſtiparæ titulo ſacellum ſit extructum, pagos totâ Brabantiâ vix decem ex ordine percurres, quin unus Tutelarem illam habeat. Taceo ſocietates civium tam ſacras, id eſt, augendo ſacrificio Divino erectas Mariano titulo, quàm profanas Baliſtariorum qui ferè ubique ab ea nominari delectantur. Taceo ſpecioſas & pias ſupplicationes ingenti apparatu adornatas, Lovanii ſeptem dolorum *ſeptennalem*, Recollectionis feſtorum D. Virginis *annuam*, Capellenſem *Bruxellæ*, Aſſumptionis *Antverpiæ*, Conſolationis *Vilvordiæ*, *& ſic in aliis & omnibus ferè oppidis. Poſterius doceo, quod vetuſtiſſima Templa & Cœnobia ſub honore S. Petri extructa occurrant. Exempla ſunt Lovanienſe, & Aicurienſe templa, Gemblacenſe & Affligimienſe Monaſteria. Ut omittam celebre* Petermannorum *nomen & Privilegia, Urbis Lovanienſis vetus inſigne, quod S. Petrum ſedentem in Pontificali ſolet præferre, & Gemblacenſis quod duas, more Pontificum Rom. claves ſolet circumferre, omnia affectus & honoris in Divum iſtum indicia.*

Deindè in diplomate anni 1371. omnium Brabantiæ oppidorum & municipiorum roborato ſigillis video pluſquam tertiam eorum partem in ſcutis caſtrum præferre, interque alia ipſum Lovanium. Communicatum mihi ipſum originale ex archivis Lovanii per D. Boon.

Geſtum ad pontem Geronis nunc Præfectura ſeparata ſub qua pagi ſequentes. GEST A GERONPONT.

Geſtum & *Fuzium*, utrumque Principis, illud in ſacris à .... hoc ab Abba Villarienſi dependens.

Illud municipali jure ab antiquo gaviſum, hoc Comitatûs, ut aiunt, titulo olim inſigne.

Ubi caverna ſubterranea, ad mille, ut volunt, paſſus protendens oſtenditur, caverna alibi intercolumniis & fornicibus fulta, rivulo etiam alibi præterlabente. Quam ſine noxa ingredi datur, & agricolæ frequenter cum armentis, & ruſtica ſupellectile, eò confugiunt.

Deum multa Brabantiæ loca delegiſſe, miracula patrata confirmant. Et ſanè deſignarem ultra 40. *ſolius Deiparæ beneficiis illuſtrata.*

Quibus adde Templum Floridæ Vallis, Parci Dominarum, Geldonienſe, Waverenſe, & alia locis cælitus deſignatis conſtituta.

Et Duces & Epiſcopos & Nobiles olim in diplomatibus nominis ſui literam primam ſolùm ſcribere ſolere quivis obſervabit, & exemplum quære in fundatione Capituli Antverpienſis.

Ramilia cui in ſacris proſpicit Abbas Villarienſis. RAMELIES.

In aliis partim Princeps, partim Jacheæ Baro ſolet ſummi, imi, medii juris compos eſſe.

Ejuſdem Baronis & Domicelli Bomalienſis peculium eſſe ſolet vicina *Hedinia*. HEDINGE.

Pietatem Brabantinorum ex eo etiam æſtimare licet, quod legimus tranſlato Trajectum D. Gertrudis corpore, & in montem peregrinorum D. Guiberti feretro, tantam hominum multitudinem ad ea occurriſſe, ut viæ capaces non eſſent: quibus adde exemplum Ducis quod retuli in Villario. Ex m. ſ. utriuſque vits Nivellis & Gemblaci.

Obſervo in confirmationibus Cœnobiorum phraſin uſitatam, *ut quicquid in Allodio, feudo, hæreditate, pignore poſſident*, Dux in ſuam protectionem accipiat.

PRÆ-

J. B. GRAMAYE.

PRÆFECTURA ORPIENSIS.

ORPIUM locus ab antiquo & non uno titulo notus.

Anno 698. 17. Septemb.

Quia nimirum Alpais Pipini pellex ob sanctissimi Antistitis Lamberti cædem malè sibi conscia & adeo gravi mœrore confecta in monasterium hìc extructum se conclusit, & protervæ libidinis triumphum perpetui claustri asperitate pensavit. Tumulum ejus & inscriptionem *Alpaidis Comitissæ, contoralis Pipini Ducis* ante has turbas fuisse accepi in Ecclesia majori, sed nunc ne vestigium quidem est.

† Vide Molanum ad 25. Maii.

Præter Alpaidem celebris est Orpii memoria S. Adiliæ, quam † D. Bavonis sororem suspicor; licet m. s. codices patre Adelrico Duce, avo Lintherico Majore domus Franciæ natam tradunt. Ut ut est, Sanctimonialibus hìc præfuit & hospitalitati; & cum ob difficilem montis (in cujus præcipitio situm erat Cœnobium) ascensum rariores adventarent peregrini, mutato ipsa domicilio in valle ædem D. Martino (alii tradunt, Joanni) dedicans misericordiæ operibus totum vitæ spacium impendit, post mortem miraculis clara.

Manuscriptus Rubeæ Vallis parte 2. vita 3.

Nec hujus nec superioris Monasterii ulla extant vestigia, celebris tantum S. Adiliæ fons, cujus aqua epota multis opem tulit cum morbo luctantibus.

NODEBAY. MARES. PELAINES, LIBERTINGES.

† Collatio Abbæ Melechemensis.

Ut *Orpium* majus, ita *Nodebasium*, *Maresium*: † *Pelania*, *Libertiniacum* villæ in hoc tractu alium à Principe Dominum non habent: *Orpium* autem *minus* Sombreffiorum esse solet peculium, nunc puto Maleviæ Dominos hìc præesse. * *Linsania* verò & *Linsemalia* & suo & familiarum suarum nomine illustres Toparchiæ. Illa quantum codices meminerunt à Merodiis possessa: Hæc ante annos fere 400. ex inclyta Molembasiorum stirpe Toparchas habuit, & quidem Arnoldum qui unà cum filio castrum quod hodieque vetus ibi conspicitur extruxit. Pronuper in affines *de Davre* translatum Dominium perseveravit donec Hermannus Hoen cum Maria uxore dotale obtinuit. Tandemque Joannes d'Argenteau post matrem Evam ejus ratione beneficium Principi professus est, & manet supremæ jurisdictionis titulo honoratum.

* Collatio Pastoratus Capituli S. Bartholomæi Leodii.
Linsain.
Linsmeaule.
Ex Hembricurtio.
Ex codice feudorum Ducis Brabantiæ & Aricotoni.
Warnerus de Dyvre anno 1440, mortua matre professus est.
Anno 1516.
Anno 1589.
Anno 1591.

Hìc observa, consilium Episcopi ordinarium fuisse Archidiaconos, ex diplom. Aicuriensi: ubi Obertus Episcopus sedens in portis suæ Ecclesiæ, id est, in consessu suo generali Archidiaconorum, dat libertatem &c.

Anno 1182.

Et amplius consilium & custodiam Ducis fuisse ex nobilibus patriæ, qui mos usque ad Principum Burgundiæ tempora duravit.

HANUTUM

Urbs Gallo-Brabantiæ.

Comitatum Dabor fuisse, chronicon Leodiense & Hannoniæ testantur, & Guicciardinus.

LOCUM hunc Hasbaniæ olim, mox Lotharingiæ, nunc Gallo-Brabantiæ in Namurcæi, & Lossensis Comitatuum, & Leodinæ Diœceseos confinio, *Dabor* antiquitus dictum, & annales, & indiculi veteres, & tradita per manus fides constanter affirmant. Addentes & rei & nominis vestigia, mensuræ nimirum vulgaris & ab hominum memoria oppido usurpatæ genus *Daboris* nomine, monetam etiam argenteam peculiarem Comitis non uno loco repertam, cum inscriptione *Moneta villæ Hanutensis*, & equitis armati effigie signoq; B.R.

Diversis locutus sum, qui eam vidisse se asserunt, quod mihi hactenus licet multum sollicito non contigit.

Hanutum quasi terram nudam interpretantur, sed quam etymo veriore. Ego scio HAN-WY idem Teutonibus esse, quod apage aut hinc recede.

Nomen porrò modernum ex eo natum volunt, quòd in extremis Brabantiæ finibus expositum tribus Brabantini nominis infensissimis hostibus primos ferè impetus excipere solitum, frequenter ab incolis desereretur.

Castrum antiquitus fuit, & fuit ante urbem, illud triplici insignitum turri, ut spendidum ita potens ad quosvis subitos impetus. Ruinæ extantes testantur.

Ex indiculo memorabilium per D. Carondelet Præpositum Leodiensem communicato loquor.

Mœnia oppidi prima sub Henrico primo Duce arbitror extructa.

Ex privilegiis postea laudandis evadit manifestum.

Diruta autem frequentibus bellis sub Venceslao & Joanne III. Ducibus restituta. Nunc aggeres soli restant, muri demoliti sunt.

Ante an. 1300. Sub an. 1400.

Non omittendum tamen, licet non probem, quod nonnulli astruunt, urbem olim quadruplo ampliorem fuisse, ita ut pagus & Cœnobiũ Bertracense mœnibus concluderetur.

Nunc certè exiguis limitibus murorum ejus, & fossarum ductus circumscribitur. Portis tribus patens splendidè olim extructis. Quæ sunt: *Curulis*, quod merces Brabantiæ in & eveherentur: *Tumbaria*, à colle suburbano cognomine, Namurcum versus, ubi fortè tropæum aliquod vetus.

Vulgo la porte de Chetaulx.
Vulgo la porte de Tombeu.

Hortensis sive *Hoyensis*, ab oppido quò ducit, quæ sola ex tribus, cladibus superest.

Vulgo la porte de Hove.

Opera urbis fuerunt olim, sed fuerunt, eximia. Nominatim Arx, de qua supra, in editiori urbis parte, & Prætorium in meditullio, Curia denique Sombreffensis, & D. Lamberti, omnia nupero incendio ante annos 100. absumpta. Repertæ autem non vano antiquitatis documento in ruderibus castri claves deauratæ quatuor, & nummi de quibus supra.

Ex ruinis & relatu diversorum, qui id ab oculatis testibus didicisse retulerunt.
Anno 1501. nocte Natalis Dominici.
Anno 1560.

Dixi de Urbe, sequitur Civitas,

Cujus Dominium penes Comitem olim fuit.

Et audio Comitis Daborensis posteros aliquot in Herkenrodia tumulatos.

Ceterum (an deficiente eorum stirpe, an belli, an affinitatis jure, incertum) firmiter mihi persuadeo Hanutum olim à Namurci Comite possessum. Argumento est, quòd bellis gravissimis quæ inter Namurcenses & Ducem nostrum pluribus annis durarunt, cùm legamus & Gemblacum & Viberti Montem, & ipsam imò Nivellam ferro flammâque pæne excisas, nulla tamen Hanuti aut læsi aut oppressi extet mentio, quæ utpote finitima Namurcesio primos impetus debebat excipere. Quando ergo, dices, Dux Lotharingiæ & Brabantiæ jurisdictionem, quam in urbem pagosque omnem summam habet, tam in criminalibus, quàm in civilibus, & quo titulo obtinuit? Nisi monumenta vetera partim cum Hanutensi, partim cum Geldoniensi castro ubi asservabantur, interiissent, certiora darem. Nunc ex conjecturis hæc subjiciam.

Henrico I. Duce loca quædam Namurcesii cum Thenis Hasbaniæ oppignorata pro 500. auri, eodemque anno per leges pacis Werdæ Cæsaris à Cæsare dictas ferè Duci attributa & nostri & vicinarum gentium annales fatentur.

Anno 1188.

Inter loca illa nominantur ab Historicis Thenæ (quod hodieque Brabantici juris est) & Lernutum: pro quo aliqui Ternutum legunt imò scribunt, & ego libenter Hanutum legerem, nisi *Lernutum* Pagum haud procul *Parweto* extare scirem, qui nunc Comitatûs Namurcensis est portio.

Quod de Comite supra dixi probat Vice-Comitis dignitas olim Hanuti usitata, cujus unicum invenio Gemblaci exemplum, ubi laudatur *Godo Castellanus Hanutensis*, Renerus† Vice-Comes, & Arnoldus Hanutensis Eques.

† In diplomate dato anno 1115. sub Henrico primo.

Ceterum quæ fuerit Hanutensis Reipublicæ vetus forma, ignoro; certus eam quæ nunc est à Joanna Ducissa institutam.

Quæ & potestatem fecit eligendi pridie Natalis J. Baptistæ Senatum annuatim mutandum.

Anno 1402.

Constituit Prætorem qui in civilibus urbi præest; supremum enim & hìc & in territorio toto gladii usum Magno Gallo-Brabantiæ Balivo reservavit.

Le Bailly.

Insignia Urbi dedit castrum tribus insigne turribus, cum inscriptione *Le seel des Eschevins de Hannut*, aut confirmavit veriùs, cùm longè antè oppidi Hanutensis insignia viderim castrum vetus.

Balivi dignitatem obtinet Gulielmus, Consulis Joannes Mombeeckii fratres: ille post honoratam armis generosæ indolem adolescentiæ, hic post decursum Lovanii utriusque juris stadium, uterque & familiæ honos & urbis columen, quorum beneficio statum & privilegia urbis tangentia consecutus sum.

Ad Senatum urbanum pagi subjecti controversias suas viâ appellationis deferunt, qui ut lege Lovaniensi ubique utuntur, ita Lovanium appellant.

Ex nomenclatura pagorum, et Topatcham Tylacensem communicata ex Archivis Genappiæ.

Excipio Prætorium Sombreffiense quod & legem & tribunal Sombreffiæ sequitur & suum habet Senatum. Sub eo autem tota ferè Hanutanæ urbis possessio sive Dominium latet. Quod beneficiario titulo à Sombreffiæ Baronibus acceptum possident Mombeekani, loco & stirpe prope Hasseletum noti ortique; possederunt antea, nisi fallor, nobiles de Serain.

Ex Codice feudali Baronis Sombreffiæ per Balivum mihi tradito.

Præstantior & lectior civium pars numero triginta sex coöptatur à Balivo in collegium Sagittariorum, eoque titulo à tributis & molario vectigali eximuntur. Auxit posteà Dux hoc beneficium, permisitque Prætori alios sex ex territorio assumere eâdem gavisuros immunitate.

Ex litteris Joannæ Ducis datis 1402.
Anno 1518.
Ex diplomate dato 18. Junii.

Privilegia urbi intuitu calamitatum diversis vicibus passarum, hæc dedit præcipua Dux.

Ab onere Telonii, Winagii, &† Mensuræ eos totâ Brabantiâ eximens.

Ne ullibi nisi coram suo Senatu conveniri, bona arrestari, &c.

Et si quis alterum aut læsisset, aut occidisset extra patriam, tutò Hanuti agere & sine ullo vitæ aut fortunarum periculo concessit.

Prima anno 1402. à Joanna Ducissa data, anno 1414. ab Anthonio, an. 1418. à Joanne, an. 1434. à Philippo, an. 1518. à Carolo V. & nuper, à Ducibus nostris partim confirmata partim aucta.
† Vulgo la Louce.

Forum hebdomadarium frequens, recurrente quolibet Saturni die, nundinas annales circa D. Jacobi idem indulsit.

Cives olim re frumentariâ quæstum facere solebant ingentem.

Et ut florentem oppidi statum aliquatenùs liceat colligere, invenio in bello, quod contra Glocestrum Ducem noster gessit, ad Nivellam in armis fuisse Hanutensium quingentos sexaginta viros, & ex territorio pari numero.

Calamitates urbis vix opus recensere, toties enim quoties cum Namurcensi aut Leodiis bellum fuit, malo semper obnoxia fuit.

Inprimis autem, cùm Regis Bohemi auxilio omnes in Brabantiam vicini Principes conspirâssent, Hanutum ab eis planè exustum est.

Anno 1356.
Annales nostri c. 41.

Bello Leodiensi arx Hanuti & capta, & solo æquata anno 1213. & urbs reparata, & in parvi oppiduli formam redacta an. 1230.

Divæus l. 7. Brabanticarum.
Ex Chron. Leod.

Bello Geldrico occupatum, cum arce & portis duabus pænè totum in cineres abiit, ita ut deinceps nihil pristini decoris aut virium remanserit, & cogatur hactenùs potentiorum sequi volens nolens fortunam.

Anno 1505.
Ex inscript. lapidis in templo Villariensi vicino.

Ecclesia in urbe unica est eaque appendix Bertrayensis, nisi quòd Havetius Antistes Namurci

Anno 1570.

murci primus (ut indecens ita minùs commodum videns in urbe, Parochiâ carêre) prospexit, & absolutam Baptisterio & Chrismate aliisque Parochiarum juribus donavit Ecclesiam.

Cujus rei in oppidis insolitæ cogitatio me subinde invitat credere, urbem serius & fortè à temporibus Joannæ Ducis extructam, idque occasione arcis ibi veteris & opportunæ.

Templum per has turbas planè vastatum, & alia in vicino sacra, operâ & curâ Joannis Mombeekii & Joannis Fabri Consulum egregiè & gnaviter restituuntur.

Anno 1604. & 1605.

Suburbana Hanuti amplissima olim fuerunt, ampla sunt hodièque, ager fœcundus & lætus pulcherrimis arborum fructiferarum cujusvis generis ornatu umbratilis, & dolet militum, quibus assiduè patet tractus Hanutensis, importunitate nuper tantum damni illatum. Alioquin ob harum, itemque domorum copiam nulli se urbs præbet eminus aspiciendam. Inter has sunt pleræque sacris, pleræque nobilium, aliæ agricolarum usibus.

Anno 1558.

Primi generis Xenodocheium fidum olim tam ægris quàm peregrinis receptaculum, ubi utriusque sexus religiosos operibus misericordiæ vacasse accipio.

Ex Visitatione per Episcopi Leod. Vicarium facta an. 1480.

Secundi generis est *Turris* re & nomine inclytæ stirpis de *Creben*, Dominium denique prætorium olim Corswaremiæ, nunc per nuptias, Mombecanæ peculium familiæ, primum Ducis Albani in Brabantia hospitium, nuper fortuito igne absumptum, sed magnâ impensâ restitutum.

Vocatur D. de la Tour.
Ab anno 1546.
Anno 1567.
Anno 1578.

COMITATUS

SIVE

PRÆFECTURA HANUTENSIS.

IN omnibus hoc tractu pagis Princeps supremæ jurisdictionis honorem suo Balivo transscribit. Jus dicitur ex lege Lovaniensi. Pagi autem hi sunt.

Lensium utrumque D. Servatii apud Trajectenses peculium, unde alterum retinet nomen, alterum ad distinctionem nunc Divi Tutelaris Remigii, nunc Beginarum nomen induit. Quia nimirum vetus ibi & celebre Beginasium quod à tenuibus initiis ante annos 400. ibi coaluit. Ceterùm cùm securius videretur Virginibus ad Regulæ alicujus præscriptum vitam suam componere, Engelberto Marcano Episcopo, & Rogerio Archidiacono Hasbaniæ authoritatem facientibus, tertiam D. Francisci cum grysea veste professæ sunt. Sed non multò post Joannes Episcopus & habitu & Regulâ mutatis permisit Augustini canones sequi, quod hodieque observant, Priorem suum ad sacra peragenda agnoscentes, & titulum *B. Magdalenæ de Bethania*. Cœnobium nunc viget & disciplinâ & numero Religiosarum.

Advocatus hujus est D. de Querre.
Per literas utriusque datas 17. Augusti per Prioressam mihi communicatas.
Anno 1258.
Anno 1272.

Hìc cùm legam in constitutione Cænobii ab Episcopo assignatam Virginibus campanam 20. librarum, *observa usum campanarum serius ad Brabantiæ Monasteria venisse. Quomodo ergo, inquies, horarias preces observabant? Alibi per diem ex solis, per noctem ex stellarum cursu, & unus per ordinem & vices* pervigil *Fratres convocabat, & excitabat. In Villariensi Cænobio ante annos* 200. *plus minus mos erat, in tabula signum dare si Fratres convocandi erant.*

Anno 1272.
Hunc morem annotat Cassianus l. 2. c. 17. in Ægypto fuisse.
Chronicon Villariense par. 3. vita penultima.

Quoad alia mecum laudabis, Lector, Principes nostros de sanctitate majorum suorum magis quam de aliis honorum titulis gloriatos. Ita se vocat [1] *Sophia B. Elisabeth filiam* &c. *quondam Duxissam Brabantiæ.* [2] Arnulphus *nepotem Ansberti Ducis & sancti, alii Duces* [3] *Affines & posteros D. Gertrudis &c.*

Anno 1264.
1 In diplomate per Voechtium Averbodii mihi communicato.
Anno 899
2 In diplom. quodam Virdunensi apud Rogerium.
3 Exempla hujus vide in Nivella.

Lensium Silvestre eosdem cum superioribus Dominos agnoscit Canonicos D. Servatii Trajectensis, curâ incorporatâ Monasterio Crucis Lensii.

Boisleux.

Hìc, dum Canonici nomen repeto, occurrit dicendum id nominis etiam in usu fuisse apud Monachos & Anachoretas. Ita legis in heremo nominari Canonicum Synaxeos, *in Ordine Benedictinorum* Canonicum cellæ mensæ, oblationum, *credo pro Ordinatore aut Promotore talium rerum.*

Cassianus collatione 10. c. 10. ab eo se aut excitatum.

Dum festam frondem apud Virgilium l. 4. ornatas fores apud Senecam Epist. 78. laureis adumbratos postes apud Tertullianum legimus, non est quod morem Brabanticum, quo limina frondibus ornare in supplicationum aut alioquin lætis diebus solent, ut nuper inventum admiremur. Maximè cùm ex Evangelio pateat à Judæis, ex Chrysostomo à Christianis id subinde factum.

Oratione de Kal. Januar.

Ligniacum & *Mocheronia* Dominos, excepto Principe, nullos habent.

Lignet & Mocheron.

Miratus aliquando, cur in veteribus picturis semper Monachos baculo innixos, aut codicem manu tenentes inveniam. Quoad prius aliquousque mihi satisfit, dum lego veterum Monachorum proprium gestamen fuisse baculum & peram. *Posterioris rationes cùm plures sint, una ex Brabantia sufficiat, ubi cùm Principes, Nobilitas, & le-*

Testis Cassianus Collatione 11. c. 1.

ctior civium pars armis, iisque solis vacaret, Eruditio, *teste proverbio*, apud Monachos recondita erat.

Denique reminisci convenit linguam nostratem, ut pleraque alia, ita maximè propriè beneficii nomen exprimere, quod vocat EEN LEEN, quod verbotenùs sonat aliquid mutuò aut commodatò acceptum. Et donationes feudorum exprimebant similiter hoc modo: WY LEENEN WATER OFT WINDT OM EENEN MOLEN TE KEEREN, &c. id est, commodatò damus aquam aut ventum ad molæ usum, &c.

CRAS-AVERNAS & AVERNAS LE BALDUIN. *Avernasium* utrumque *Crassi* & *Balduni* hæreditas Abbatiæ S. Laurentii apud Leodios, quæ utrobique & Prætorem, & Senatum juri dicundo designat.

Ut frequens, ita non negligendum: in Brabantia sæpè Milites & Nobiles, qui licentiorem in seculo vitam egerant, ad meliorem frugem conversos Monasteriis se inclusisse. Et gloria est Afsligimo, à latronibus exordium repetere, & Villario, septem unâ die Milites *nobilissimos* conversi *cucullâ induisse.*

Regula Serapionis & Machari per H. Cuyckium edita. *Et lex Monasterii vetus est*, Clericum vulneratum, *id est peccantem*, recipiendum, ut in Cœnobio humilitatis medicinâ sanetur.

Gentiles & *Scutarii* (hoc è profano ritu habe) nomina, quæ nunc & hactenùs nostram nobilitatem distinguunt, à Francis sunt, nec Romanis ignoti. Ita
L. 17. Ammianus de Salvio & Lupicino: *Scu-*
L. 14. Apud Procopium. *tarius unus, alter è schola Gentilium:*
Ammianus l. 17. Gentil hommes Escuyers. & alibi nominat Scudilonem Scutariorum Rectorem. Et legis Scutatos viginti duos, Vandalos trecentos vicisse. Et Julianum Senas aggressum confidenter, quòd nec *Scutarios*, nec *Gentiles adesse didicisset*. Quæ singula notanda.

VILLERS LE PEUPLIER. *Villarium populare* ab arborum inibi copiâ, peculium Abbatiæ Trudonopolitanæ, in sacris Capituli S. Pauli Leodicensis.

Laudamus votum Henrici Ducis, & quòd filiam vix natam Cænobio Vallis-Ducis inclusit ibi Deo famulaturam.

Addam ego, antiquitùs non frequens tantùm, sed & perpetuum fuisse, pueros in Monasteriis offerre. Extat constitutio, ut parentes id facientes
In collatione Abbatum anno 817. Aquis facta sub Ludovico Rege l. 2. animotum. in Altari petitionem pro puero coram Laïcis testibus faciant, quam tempore intelligibili ipse puer confirmet. *Scilicet interesse putabant a teneris assuescere.*

Claudius Fauchet id probat ex diario Angauensi. Bipennes, quas Secures Romanas Junius vocat, à Germanis & seriùs in Gallias venisse opinio est. Cùm Luduvicus XI. legatur primus curâsse in oppidis suis nova ferramenta belli dicta Halbardæ, &c. Halbarde. Anno 1475.

Putcaum Merodiæ gentis peculium & Bertracensium. PUTCEY. Puteum sonat gallis & in regiâ. Puteum vocatur.

Hìc mihi nescio, an dolendum, an gratulandum sit Brabantiæ, cujus latifundia nobilissimæ Germanorum Gallorumque Familiæ velut insitæ tenent. Exemplo sint Nassovii & Merodii è Germanis, Croyi, Rubepratenses ex Hungaris, Schoenvorstani, Wittemii è Limburgo, Davriani & Montenacenses è Francis, omnes illustri loco oriundi, hìc fortunarum & honoris generis sui domicilium statuerunt.

In sacris hoc habe vetus, pro ratione precum Officiique Divini multiplicari prævios campanarum sonitus. Lego enim decretum, ut ad sextam, tertiam, nonam horas duo tantùm signa pulsentur. Collatione supra citata.

Bertriacum, tam in sacris quàm politicis à Prioratu dependens, qui ante annos trecentos hìc fundatus est, appendix Abbatiæ Cluniacensis in Francia Ordinis D. Benedicti, authoritate Pontificiâ nuper Episcopatui Namurcensi incorporatus. BEAURRE. Anno 1561.

Ea fuit Religiosorum pietas, ut Abbatia non sit in Brabantia, cui non proprium fuerit olim hospitale agris & peregrinis fovendis. Quod tanti majores fecerunt, ut Tyrones & Candidati Religionis non alibi, quàm in Hospitali exercerentur, ibi Ordinis & sui periculum facientes.

Mercenarius in Brabantia miles ante Burgundorum Principum tempora non fuit, Carolus Dux primus eum traditur invexisse, tempore ferè eodem quo in Franciam Luduvicus Rex.

Halerium utrumque, majus quidem Decani Majoris Leodiensis, & Abbatissæ Lintrensis, minus familiæ nobilis *Wailles* peculium.

Anniversariam in precibus benefactorum suorum memoriam Ecclesiasticos habere antiquum est, & vidi Calendaria ante quadringentos ferè annos inchoata. Et quòd Religiosi Abbatum suorum anniversaria celebrent, & diem obitûs annotent, ex constitutione antiqua est. Gembiaci & Flietbecæ. Anno 817.

Utì apud Romanos Tribus rusticæ urbanis honestiores censebantur, ita apud nostrates primaria nobilitas extra urbes in agris sua habebant palatia. Scilicet militari animo opportunius, generoso honestius occupari in sylvis, quàm desidere in oppido. Id probat Sigonius & Lazius.

Crabenia D. Lamberti allodium & patriæ Leo- CREHAING.

Leodienſis pagus, hic inſerendus; eo quòd Balivus Hanutenſis aliquid in reos juris habet, quos *magno* loci *Advocato* vinctos tradit, ab eoque mox recipit plectendos.

Olim PHALLAIX, poſteà FALLAIS, nunc FALLEZ.

Huc adſcribendum *Phallaſium*, Ducis noſtri beneficium, in finibus Eburonum.

Ubi arx & palatium cui ſimile non habet tota Gallo-Brabantia, ſive ſitum, ſive ſpeciem, ſive potentiam æſtimes. Cingunt juſtæ latitudinis & capacitatis aquâ plenæ foſſæ unâ parte tres, alterâ duæ; aquam autem ſufficit Mahania fluvius qui in cognomine pago ditionis Namurcenſis exortus, admiſſiſque aliquot rivulis intumeſcens caſtrum alluit & ſeſquimilliario abhinc in ſuburbano Hoyenſi in Moſam ſe exonerat. Vallant muri in ambitu craſſitie & altitudine ingenti, & in eis turres aliquot ſplendido opere munitæ. Quarum una monetariam continet officinam; jus enim ſignandæ pecuniæ ab antiquo habuit Phalaſius Toparcha. Prætorium ingens & magnificum, de quo hoc dictum ſufficiat, vel ibi ſolum relucere Burgundicæ Majeſtatis veſtigium.

Inter Ayn & Neufvil 3. milliaribus à Namurco.

Gaudet autem Phalaſium aſyli jure, & Dominus confugientes ad ſui nominis patrocinium tam Brabantos, quàm Leodicenſes reos à vi tuetur.

Ex communicatis mihi per ipſummet Baronem.

Idem immunitate gaudet ampliſſimâ, nec, etiam ex quo tempore cliens fiduciarius Brabanti Ducis eſt, tamen ad belli onera aut ſubſidia in rem Brabanticam præſtanda obligatur, ne urgetur quidem.

Toparchæ, quos Leodicenſe chronicon *Barones* vocat, veteres unde orti fuerint, non ſat ſcio.

Anno 1164. Diploma donationis Gemblaci. Teſtis eſt in diplomate Villarii, Anno 1180.

Invenio in diplomatibus *Odonem de Falais* militem, itemque *Gerthardum de Phallaix*.

Et ſunt qui putent hanc primævam ſtirpem è Limburgi Ducibus eſſe, alii ex Arduennæ Principibus, quod magis credo.

Deficiente autem illâ ſtirpe devenit hæreditas ad Bellefortenſes (notus eſt in ſupercilio Moſæ locus, & celebris † in Namurceſio familia) ampliſſima. Ex quibus Richardus ob interfectum ex ſuis furem quemdam contra datam fidem à Condruſiorum Prætore, Condruſios auxilio fratrum ultus & fœdâ populatione omnia Cynacum uſque pervagatus, viciſſim à Leodinæ Diœceſeos * Interrege obſidetur, profectus ad auxilia cogenda Namurcum in itinere à Condruſiis obtruncatur.

† Hemricurtius in cenſu nobilitatis Hasbanicæ.

Anno 1274.

Chronicon Leodienſe in bibliotheca Wameſiana in vita 42. Epiſcopi.

Majus Chronicon Leod. vol. 3. ad an. 1375. per D. Crupetenſem mihi ſubminiſtratum

*Mambuenum vocant.

Filius Rigaldus imparem ſe ſentiens tanto hoſti Joannis Brabantiæ Ducis beneficiarium ſe profeſſus auxiliariam manum impetrat, & ſolvendæ obſidioni, & vindicandis injuriis. Vario demum Marte pugnatum, donec Franci Regis interventu res ad pacem devenit, quâ *definitum, ut Phalaſius ditiones ſuas à Leodino Antiſtite beneficiarias acciperet.

Annales Hannoniæ ad eundem annum.

Collectanea quædam huc ſpectantia ex ipſo fallaſio mihi miſſa.

Codex dictus Leodienſis per D. Corondeletum Præpoſ. Leodicenſem ſuppeditatus.

*Anno 1285. in Septemb.

Quod factum, licet, ut fit, levibus ex cauſis natæ ſubinde controverſiæ nonnunquam in bellum eruperint. Citò natum citò ſopitum: ita tamen ut clientelam hanc Brabantiæ Dux ad ſe iterum retraxerit.

Annales noſtri c. 25. Chronicon Trudonopolitanũ meminit etiam.

Quod ex eo evadit manifeſtum, quod mortuo Joanne Fallaſio cùm ſtirpem ex ſe maſculam non ſuſtuliſſet, Joannes Weſemalius ratione uxoris unicæ hæredis Dominium conſecutus, THOOCH GHERICHT VAN FALEYS, id eſt, ſummam juſtitiam Falaſienſem à Duce accepit. Ubi licet annus non addatur, ego tamen ſcio Joannem illum * vixiſſe & cognominem filium habuiſſe † hæredem.

Verba vetuſti Codicis Feudorum Brabantiæ f. 17.

* Anno 1385. Teſtis eſt in fœdere inter Ducem Joannem & Brabantiam inito.

† Anno 1420. Laudatur in confœderatione Lovanienſi eo anno facta.

Intelligo demum à Weſemaliis devolutum ad Comitem Buchanienſem, ab eoque ad Wolfardum de Polhain. Qui id Maximiliano Imperatori transſcripſit, de quorum familiis, quia obiter hic & non diu hæſerunt, nihil addo: de Weſemalia aliàs dixi. Imperator autem, quem dixi, Balduino Burgundo Philippi Ducis ex impari conjuge filio, operæ diverſis bellis navatæ præmium contulit, in cujus etiamnum hæret poſteritate.

Liber Feudorum nominat his omiſſis Joannem de Gavre an. 1480.

Anno 1503.

Vir illuſtris Hermannus à Burgundia, dum hæc ſcribo, præeſt, cujus beneficio nonnulla huc ſpectantia cognovi, ei tu lector gratiam habe, ego felicitatem apprecor & vitam longam.

Meminit m. ſ. vitæ Philippi Boni per Conſiliarium Berthis mihi ſuppeditatus.

Habet Falaſium jus municipale, forum hebdomadarium diebus jovis frequens, & annale quod jam in uſu eſſe deſiit.

Gaudent autem incolæ omnes immunitate omni quarumvis exactionum, tributorum, onerum & ſubſidiorum, non tantùm in pago, ſed etiam quòcumque libuerit merces convehere aut nundinari per Brabantiam aut Leodinam Diœceſim.

PRÆFECTURA JANDRANIENSIS.

J*Andranium* quod vulgus ſciolorum *Jandracum* vocat, & annectit vocationi fabellam. Fuiſſe nimirum his locis tyrannum aut certè prædonem egregium ob efferos mores Draconis nomine celebratum, qui adeò ſerpentis iſtius effigiem ſcuto & oſtio ſuis inſcriptam præferebat, & denique animo & vitâ in melius mutatis munificus in vicinum palatio Cœnobium, inſuper fanum Apoſtolorum Principi ſuo ære, ſuo in prædio conſtituit.

Ex relatu ſeniorum, ex traditione & codice vetere iſthic mihi oſtenſo, veſtigiiſque Palatii, &c.

Etiamſi inveniam Nobiles quoſdam cognomine de *Jandraigne* in annalibus noſtris, tamen quantum Archiva curiæ referunt, Dominium pagi penes Principem manſit (& lege Lovanienſi utitur,) niſi quà vicinus Jacheæ Baro Senatum conſtituit & tribunal medii juris. Paſtorem dat Abbas Helechemenſis.

Monachos indifferenter omnes ab eſu carnium abſtinuiſſe, præterquam quod ſingulorum diſpenſationes poſtea conceſſæ doceant, etiam vetus aſtruit conſtitutio, quâ prohibetur etiam pueris oblatis, niſi infirmentur, carnes apponi.

Collatione Abbatum Aquis facta ſub Luduvico Pio. Anno 817.

Draconem ob ſanguinei coloris communionem crudelitatis ſymbolum eſſe, præter id quod ſupra ex fama retuli, notiſſimum eſt ex hiſtoria. Bertoldo cognomen *Barbæ Draconis* inditum ob feritatem

Vide Mechliniam & Grimbergam de hoc.

tatem & aſperos mores. Ubi amplius ſolere apud noſtros & Francos ſimilia Viris magnis indi cognomina. Ita ut ex Regibus Francorum & noſtris Ducibus nullus careat cognomento.

JANDRAIGNOUL MABILLES & AYMINES.

Jandranolum, *Marilia*, & *Amynium* Principis ſunt, in ſacris Abbam Helechemenſem, Abbatiſſam Rameënſem, Capitulum Foſſenſe patronos habentia.

Eſt in conſtitutione ſupradicta. Teſtis Caſſianus l. 2. c. 18.

Nota: ſtatutum hìc obſervatum de non flectendo genua hebdomade Pentecoſtes &c. ex more priſco eſſe, cùm Monachi nunquam ſabbatho aut Dominicis flecterent, nec nos quidem Dominicis preces *horis annexas genuflexi legimus.*

Nota ampliùs: Sigilla Ducum ante annos quadringentos non nuda, ut nunc, arma gentilitia, ſed Equitis armati ornatique effigiem prætuliſſe.

Idem quod Moelenbeeck teutonicum, id eſt palus molarum.

Mollebaſium S. Petri etiam Principem undequaque agnoſcit, niſi quà Dominus Linſemalienſis ſolet ſuum cum juriſdictione offerre peculium.

Eccleſiæ Abbas Helechemenſis providet.

L. 2. c. 12. de vita mon.

Dum veterum Monachorum orandi modum Caſſianus explicat, ait: Plauſu ſenioris qui manu ſedem ſuam pulſat jubentur Monachi ſurgere à meditatione *& cantum proſequi. Idipſum videmus in Cœnobiis aliquot fieri, dum* Pater noſter *ſecretè dicitur in choro ante cantum.*

Ne quis fallatur dum in veteribus indicibus nomen *Vil* legit preponi alicui loco, noverit illo nomine non ſemper municipium aut oppidum ſignificari, ſed etiam & ſæpius Villam, id eſt, portionem alicujus pagi domibus aliquot comprehenſam.

GIACHEA

BARONATUS.

Gallis JAUCHE Teutonibus GHETE vocatur.

TOparchiæ huic à cognomine fluvio inditum nomen.

Diploma eſt donationis Genappienſis Affligino factæ. Anno 1096. Maierus ad annum 1252.

Toparchas inter Brabantiæ & Primates Hasbaniæ fuiſſe, & quidem non ultimi nominis, arguit Idæ Bolonienſis diploma, ubi inter teſtes & quidem nobiles & quidem primos recenſetur *Godſchalcus de Ghiace*.

Bellis illuſtres fuiſſe docet Gerardus Jaceanus ſub Godefrido Barbato, & alter ejuſdem nominis. Conſilio Gerardus & Robertus tempore Joannis I. Ado ſub Godefrido III. an. 1156.

Ceterum, ut eſt obſcura omnis antiquitas, & inprimis noſtra, an in una ſtirpe permanſerint uſque ad annum 1312. definire nequeo, cùm de more Brabantico nomini Chriſtiano ſolum Dominii ſubjungant cognomen.

Anno 1172. Ex diplomate Lovanienſi cujus meminit Divæus.

Primus, cujus hactenùs familiam diſcernere potui, Joannes de *Loon* D. de *Agimont*, & Walem (fortè Valhain) Baro Jacheæ.

Libri curiæ feudalis paulò poſt incipiunt ab Ægidio Ægidii Jacenſis quondam Domini de Hierge filio, anno tamen non addito quem tamen facilè eſt colligere, cùm legamus teſtem laudari *Ægidium de Jauche*.

Anno 1421. In Privilegio Urbi Thenenſi dato. Itemque Lovanienſi.

Denique perſeveravit & defecit hìc loci ſtemma hoc modo:

Anno 1457. Profeſſus eſt beneficium.

Jacobo de Jache Ægidius (ita patet ex curiæ feudorum codice) pater fuit, aut (ut Genearum Collectores) Jacobus alter, mater Dympna Grimbergenſis, frater Razo ad D. Lamberti Leodiorum Canonicus, ſoror Joanna *Wilhelmo* Domino *de Widoe* nupta, uxor Margareta Herlaria, proles Anna, & Joannes, qui Baronatum vendere inſtituit; ſed intervenientibus liberis Joannæ.

Anno 1505.

Quorum Margareta Joanni de Coultreau, altera Godefrido de Davre Domino de Liſmael. Illa cum filio Michaële beneficium profeſſa ſtirpem hanc in jus & poſſeſſionem Dominii tranſtulit.

Anno 1517.

Prætorium Jacheæ fuit olim inſigne & mediocriter munitum, per hæc bella devaſtatum.

Labitur hìc fluvius ejuſdem nominis, qui juſto hinc ſpacio oritur, & Hogardiam Thenaſque ſecans, Leewam dividit, & ulteriùs in Demeram ſe effundit.

Jacheæ tam quoad ſitum, quàm nomen affines pagi *Mons Jachea* & *Jachiola*. Ille ſuum agnoſcens Toparcham.

Ex regiſtro veteri, Libello diplomatum, Diario defunctorum, & aliis per D. Virginum Antiſtitam mihi communicatis. Pagus eſt ſeſquimiliari à Lovanio.

Huc referenda Ciſtercienſis Inſtituti Abbatia fœminea. Illa quidem primitus in KERKUM loco ab Abbate S. Cornelii Indenſis (ſic arbitror, quia ei etiam nunc cenſum pendit) accepto fundata, ubi veteris Cœnobii & murorum veſtigia conſpiciuntur. Sed cùm aucto Virginum numero, & aquæ defectu locus ineptus judicaretur, loco per Helwidem Abbatiſſam Nivellenſem, & Gerardum Toparcham donato, clauſtrum cum Eccleſia extruxerunt.

An. 1215. obiit. An. 1216. obiit.

Anno 1502.

Virgines, cùm antea more aliarum liberiùs & ferè ſeorſim viverent, rigidiorem diſciplinæ modum amplexę ſunt.

Cœnobium hoc nulli totâ Brabantiâ facilè ceſſurum; ſive amplitudinem ſpectes, ſive ſitum, ſive quid aliud commendabile. Locus in ſylvæ ſecreto ſacris uſibus convenienti. Ædificia ab annis 100 amplitudine & ſpecie eximia adornari cœpta, porticibus, officinis, fontibus eleganter inſtructa. Numerus Virginum excedit hoc exulcerato tempore ſexagenarium.

Molanus ad 13. Decembris, qui ait ob ignorantiam linguæ Teutonicæ eam occaſionem dediſſe transferen di Cœnobii.

Sanctimoniales vitæ ſanctitate & miraculis claræ fuerunt Ida Nivellenſis, & altera Ida Leewenſis, inſuper Beatrix illa Nazarethi prope Lyram Fundatrix.

Tumulo illati hìc Barones aliquot, & extant ſaxa ſepulchralia & Tumulus unus, ſed literę ob vetuſtatem & epigraphe periit.

FINIS.

J. B. GRAMAYE.

TRAZINIACUM

Municipium & Baronatus cum appendicibus in limite Brabantico, Hannonico, Leodicenſi ſitus.

Ad Illuſtriſſimum CAROLUM TRAZINIACI BARONEM, *Hannoniæ Parem, Seneſcallum hæreditarium Leodicenſis Principatûs, in Brabantia, Flandria, Namurceſio, ſed & alibi Dynaſtam aut Toparcham*

VOTUM.

REmitto Tibi TRAZINIACUM, Tu mihi debitum remitte,
Quo obligavit aliàs immerentem tua Humanitas.
TRAZINIACUM Gallicantis appendicem eſſe juſſi Brabantiæ,
Quomodo gemma ſolet monili appendere.
TRAZINIACUM lege, libertate, laude eximium
Exiguo circumſcripſi & deſcripſi charactere:
Ita ſolent, qui terras ingentes in mappam projiciunt.
Tui candoris erit quale quale ſuſcipere.
Quâque es nobilitate ſupra ceteros,
Humanitate ſupra æquales,
Virtute inter paucos,
Amoreque in literas,
Hoc Scriptum, hoc chartaceum munus
De manu ejus ſume,
Qui Te poſt dicatam Patriæ & Principi juventutem,
Familiam poſt tot pace belloque parta decora,
Liberos in ſpem Generis adoleſcentes,
Et paterno exemplo virtutem, monitu eruditionem amantes,
Optat, orat, diu feliciter eſſe & ſupereſſe,
Ad Brabantiæ, Hannoniæ, Belgii decus.

Illud voveo etiam atque etiam

Tuus

ILLUSTRISSIME BARO,

devinctus devotus.

J. B. GRAMAYE.

VERBA GUICCIARDINI
IN HANNONIA.

Trazegnies est assy pres de la chaussée, qui va à Maestrecht, loing de Bins deux lieues, est très-beau Chasteau avec un bon Village, lieu très-noble pour l'ancienneté de la race de ces Seigneurs, lesquels plus de six cens ans passez y sont protecteurs, & se sont tousjours tenus en la mesme Seigneurie, dont sont issus personnages fort renommez, & plus frescbement le Seigneur Jean de Trazegnie Chevalier, & Doyen de l'Ordre de la Toyson d'or, lequel espousa pour Charles V. Isabella de Portugal, à qui succeda Charles son filz modernement Seigneur dudict lieu, homme de grande qualité & reputatiou.

J. B. GRAMAYE

TRAZINIACUM.

Quia beneficio Illustris Toparchæ Trazinlacensis aditus mihi factus ad Archiva, ad decus Belgii facere putavi; singula alibi à me posita diplomatibus confirmare, augere & ordinare. Traziniacum nec Hannoniis adjudicavi nec Brabantiæ subjeci, adjeci tantùm: & ita faciendum docet Magnus Cæsar in diplomate anni 1544. 23. Julii vocans *Toparchiam liberam & francam, sitam inter limites Brabantiæ, Leodiorum, Hannonum, & Namurci.* Optimè *liberam*, cùm ab exactionibus, *jurisdictione, talliis omnique onerum & gravaminum genere* immunes semper fuisse, & etiam esse ejus incolas, Dux pronuntiaverit anno 1324. in Februario. Hinc est, quòd non tantùm municipali jure (nundinas circa D. Lamberti Festum, forum hebdomodarium die Veneris habent) sed & civium libertate, & *franchisiarum* privilegio incolæ gaudeant, quibus & leges & sanctionum chartam Otto præscripsit anno 1220. Privilegio autem & juribus hujus loci fruuntur incolæ de Rognon circa Rebeccam Nivellensis territorii: *cujus libera feuda* Traziniaco annexa per Ducem anno 1307. Martis post Lamberti. Fruitur & pagus Capellæ Harlemontanæ, cujus parochia ab Archimandrita Floreffiensi dependet, & Instituti Præmonstratensis habet Prioratum anno 1289. à Traziniacis fundatum. Quorum nomen deductum nonnulli putant à Gallico Traize-nez, quod Tredecim natos sonat. Addunt alii, Ausbertum Anzegesi Ducis nostri parentem totidem filiorum patrem, inter quos Trazinia Vestalis sanctitatis merito in Divos relata. Alii Sadigerum Justum Arduennæ Comitem nato sibi decimo-tertio fratre ad rei memoriam arci hìc structæ nomen reliquisse credunt. Vixit ille anno Christiano 560. hic anno 850. Mihi non improbabile fit, locum hunc aut à Normannorum ævo, aut Brunonis Archiducis tempore munitum esse. Certè in eo Prætorium amplitudine, situ, turri, propugnaculo eximiis, & si temporum non invideret iniquitas, inter primi ordinis arces censendum, fossæ, murique altitudine spectabili circa; Sacellum splendidè dotatum intra, hortus juxta nescio cui cessurus, sive species, sive dispositas in quincuncem arbores, sive viridaria, sive ambulacra 400. pedes ampliùs longa vinctis implexisque sibi fagis & aliis arboribus altissimis umbram perpetuam facientia spectes, quem dum admirabundus unà cum R.do Patre Nicolao de Tellinas Augustiniani Instituti, planissimè meo, contemplarer, in hos versus duxi:

Quid video, quid non video? Parnassia testor
Numina, mens oculis ebria facta suis.
Flora, Camœna, Venus, Driades, Nymphæque, Napeæque
Elegêre sibi, vel peperêre locum.

Ad Dominos quod attinet, à Ducibus & Principibus vicinis varios honorum titulos obtinuerunt, hodièque obtinent. Inter Leodicos quidem *Senescalli hæreditarii* dignitate fruuntur. In Brabantia Principes minorum gentium ratione feudorum de Rognon. In Hannonia tertii inter Pares recensentur ratione Dominii Sillyensis. Dux noster alibi Joannem Traziniacum indigetat *Noble homme, Seigneur, Monseigneur, &c.* Id est, Nobilis vir, Dominus, & Dominus meus, &c. datum anno 1324. Hanno in Cathalogo Nobilium qui Ægidii Traziniacensis signa secuti sunt, in expeditione sacra primum locum ei assignat ante omnes, qui nunc in Comites Principesque sublimati sunt. Et quid precor, desiderare posses? Opes? Amplæ illæ fuerunt semper & illustres, Athum Hannoniæ ab eis possessum, ab Ægidio transcriptum Comiti Balduino anno 1100. Alter ejusdem nominis cum uxore Bolerium possedit, & possedit posteritas in Hannonia Silliacum, Otrebiam;

biam; in Brabantia Rognonum, Maniacum; in Flandria Algidum montem, Slusam; in Namurcesio Rocurtam, Eppiniacum; in Zelandia Armudam; in Galliis Everdingam, Longamvillam; & alibi alia primæ notæ Dominia. Vultis Matrimonia? Ea semper fuerunt cum nobilissimis Patriæ. Ægidius quidem Hannoniæ Comitis affinis fuit anno 1096. & alter ejusdem nominis sub annum 1100. Godefridi Ducis, & tertius ejusdem nominis gener Comitis Ostrovandiæ, sororiusque Comitis Buchanensis, & alteris nuptiis Gratianæ quæ Soldani Babiloniæ filia fuit, maritus magnifico tumulo, sed per has turbas diruto, apud Olivas Hannoniæ Monasterium sepultus. Carolus Reguli Culemburgici gener. Virtutem vultis? Vix bellum sacrum fuit in quo non aliquis Traziniacus, vix veterum Traziniacorum aliquis qui non bello famam peperit; unde arbitror umbram illam Leonis eos addux isse in scutis præferendam, ut exemplo sint Ægidius anno 1096. Otto 1187. Sigerus anno 1200. in terram sanctam profecti, Joannes anno 1144. in prælio Grimbergano, & nostra memoria Toparchæ tres omnium ferè expeditionum Principis testes. Nominatim Carolus, qui nunc superest, ubi primùm per ætatem licuit, Ducis Parmensis castra propriis impendiis sectatus est, Vir ab humanitate & adfectu in literas & literatos jure commendandus. Vultis & Palatinas dignitates? Ægidius an. 1258. Franciæ Connestabilis. Præsens Baro Avum habuit Joannem Aurei Velleris Equitem, imò Decanum, & honorarium Eleonoræ Reginæ Comitem Hannoniæ Gubernatorem, quin & Præfectum generalem, & Caput Belli in Brabantia & vicinis anno 1521. à Cæsare constitutum. Vultis & pietatem? Loquuntur Abbatiæ Cambronensis ab Anselmo anno 1148. Bellopratensis ab Aleide anno 1228. Orivallense ab Ottone anno 1213. Cœnobium Harlemontanum ab Ægidio anno 1289. Saccella, Hallense anno 1340. Athense anno 1540. aucta fundataque, ut taceam dotationes amplissimas Abbatiis Bonæ-spei, anno 1236. Villariensi, anno 1228. Viconiensi sub idem tempus factas. Addam alia: Sigerus post gloriosam in Syria militiam apud Minoritas Valencenenses Monachum induit sub annum 1240. & recenti exemplo habet modernus Toparcha & Baro sorores tres Mariam in Gilingensi Cœnobio Religionis vota professam, Annam primò Canonicam in Regali Virginum Divæ Waldetrudis Collegio, dein Regularem in paupercuIo Athensis oppidi Cœnobiolo, Magdalenam, quæ raro pietatis exemplo post non frequentata, sed habitata Principum nostrorum Palatia, ex domestica Comite Ser.^{mæ} Hispaniarum Infantis, abjuratis mundi vanitatibus, & solitariam Gandavi vitam amplexata est, nescias an majori Principum nostrorum laude, qui paucorum mensium spatio tres è suo Comitatu ad Religiones arctissimas emiserunt; an domus Traziniacæ quæ tres eodem ferè tempore religiosas aliis nobilium Familiis exemplo emisit. Unum addam & concludam: sub annum 1242. indictum fuisse Traziniaci ab Ægidio Toparcha hastiludium, quod omnes Hannoniæ, Flandriæ, Brabantiæ Principum cœtus & nobilitas honoravit.

FINIS.

EPITOME
RERUM MEMORABILIUM,
Quæ in Antiquitatibus GALLO-BRABANTIÆ continentur.

NIVELLA.

COMITATUS NIVELLENSIS. pag. 7

PRÆFECTURA GRESIENSIS.

GENAPPIA. pag. 12.

PRÆFECTURÆ GENAPPENSI

ABBATIA VILLARIENSIS.

PRÆFECTURA AINCURTENSIS. pag 22

GEMBLACUM.

A Scripto-

GELDO-

FINIS.

J. B. GRAMAYE

ANTVERPIÆ ANTIQUITATES,

ET

OPIDORUM, MUNICIPIORUM, PAGORUM, DOMINIORUM QUÆ SUB EA.

MAGNIS PRINCIPIBUS

ALBERTO ET ISABELLÆ

VETERRIMORUM

UTELONIS, HUGBALTI, ASOPERTI &c.

SANCTISSIMORUM

AUSBERTI, BEGGÆ, PIPINI &c.

POTENTISSIMORUM

CAROLI, LUDUVICI, GODEFRIDI &c.

MARCHIONUM SACRI IMPERII

NEPOTIBUS,

ET

UT NOBILITATIS, FORTUNÆ, MAJESTATIS,

ITA VIRTUTUM, PIETATIS, FAMÆ

EORUMDEM HEREDIBUS

IN VITA LONGA PERPES SANITAS.

ET TIBI

OCELLE URBIUM, GEMMA ORBIS

ANTVERPIA,

TALIUM SUB MARCHIONUM TUTELA

EX VOTO PERPETE LONGA FELICITAS.

FIAT FIAT.

*2 AMPLIS-

AMPLISSIMI, NOBILISSIMI,

PRUDENTISSIMI

REIPUBLICÆ ANTVERPIANÆ

MODERATORES,

CONSULES, SENATORES,

JURATI.

BIENNIUM *abiit, ex quo ut munus, ita animus fuit Brabantiam pede lustratam, manu illustrare: feci utrumque, sed non sine metu, non sine virium diffidentia, quæ licet Brabanticæ antiquitati eruendæ pares, Antverpianæ tamen Majestati depingendæ sunt inferiores. Eam enim quod in corona pactili Limniscus, quantum in annuli principalis palo Smaragdus, hoc & tantum in Ducatu, in Belgica imò, lucere nôrunt, qui orbem Christianum alicubi nôrunt: adeo ut non parum oculos perstrinxerit Urbis splendor, terruerit rerum amplitas, tenuerit interim desperantem*

Quod immemores non finit esse sui,

Natalis soli amor, erexerit amplius clarissimi vestri concessûs nulli unquam aut ingenio aut conatui denegatus favor. Cujus velut alarum remigio elevatus, quod ad tenebras damnaveram, volumen, produxi, illud non præsentis opidi dignitatem, quam fælicioribus ingeniis laudandam relinquo, sed veteris statum & antiquitatis rudeta exhibiturum, rudi & veternum olente stylo. Non sunt illa quidem Majestati vestræ conformia, sed nec urbis, sed nec populi, sed nec votis aut desiderio meo: sufficit si talia sunt quæ docere possint, non ignavum me si alibi ignarum antiquitatis Patriæ investigatorem fuisse. Et si quid minus aptè apertèque innotuerit, communi id nostræ Belgicæ fato adscribendum, scribendumque nonnunquam uti jaculandum, antequam scopum attingamus, & verò ut peritiores provocemus. Ita habete Magnifici Viri, & hunc antiquitatis fasciculum serenâ fronte accipite

De manu Civis & Clientis vestri

J. B. GRAMAYE.

INDEX FA-

INDEX FAMILIARUM

Quarum mentio in Antiquitatibus Antverpiensium.

Primus numerus paginam, secundus columnam notat.

Ste-

INDEX FAMILIARUM.

CENSURA ANTVERPIENSIS.

VIdit & laudavit Senatus Urbis Antwerpiensis Historiam & Antiquitates Antwerpiæ ex Archivis tam Curiæ quam Cœnobiorum collectas à Clarissimo Viro J. B. GRAMAYE, cui idcirco libens hoc publicum dedit testimonium 10. Aprilis 1607.

De mandato Senatûs. KIEBOOM.

CENSURA OPPIDI LYRANI.

ANtiquitates & Descriptionem, Rempublicam, & quicquid rarum in hâc Urbe Lyrana, eleganti contextu describit R. & I. L. Belgii Historicus J. B. GRAMAYE, qui & digestos in ordinem labores suos Senatui hujus Urbis communicavit, quorum veritati & Authoris diligentiæ testimonium publicum hoc jussit idem sigillo Urbis & manu Secretarii firmari hâc 20. Junii anno 1607. Et subscriptum

Ex mandato prædicti Senatûs. COURTOYS.

CENSURA HERENTALDENSIS.

GRatus & delectans est labor egregii Historiographi J. B. GRAMAYE J. C. Professoris Academici quo Civitatem & Rempublicam Herentaldensem tam quoad pristini decoris, quam quoad præsentium calamitatum & ruinarum faciem vivaci veraci stylo & narratione depinxit pro tanto quantum scripturalis instructio quorundam qui nos præcesserunt & verbalis adhuc viventium suggerere potuit. In cujus signum hoc publicum testimonium munivimus sigillo & manu Secretarii 3. Septembris Anni 1607.

CENSURA TURNOUTANA.

MUnicipium Turnhoutanum quondam assiduitate & cultu Principum nobile, sed cum tot annorum belli pene inter rudera succollapsum, stylo Doctissimi Viri Johannis GRAMAYE rursus cœpit attollere caput magnâ spe fore, ut ejusdem commendatione Principes nostri Archiduces illud tanquam Patrimonium suum postliminio agnoscant suâque rursus præsentiâ augeant, ornent, atque antiquo splendore redonent: quod faxit Deus, ut hoc beneficio & auctoribus suis Principibus æternas gratias debeamus & ipsius quoque Topographi operę semper memores simus quod nomine totius Municipii spondeo. WERTENUS.

Ut attestor tanquam Secretarius. G. PROOST.

CENSURA ARENDONCANA.

MInutum descriptionis hojus municipii cum Privilegiis ejusdem à Clarissimo J. B. GRAMAYE accepimus & legimus, & quantum nobis constat veritati consentire fatemur, in quorum fidem has sigillo Municipali firmavimus 9. Januarii 1610.

S. VIVARIUS.

CENSURA WELDENSIS.

DIligens studium & indefessum laborem Doctissimi Clarissimique Domini J. B. Gramaye J. U. Licentiati, optimè de hac nostra Patria meriti & de antiquitatibus nostri Municipii elapsis temporibus tam in Archivis Vilvordiæ quam in aliis locis repertis iisque omnibus accuratè perlectis summa cum benevolentia complectimur & in hoc infatiabili negotio nos Doctissimo Domino omni officiorum genere quamplurimum devinctos fatemur & (una cum subsignatura Doctissimi nostri Pastoris Zeberti Dungæi, J. U. L.) commune sigillum hujus Municipii his duximus supprimendum Weldæ 9. Januarii. 1610.

Et signatum ita est

Z. DUNGÆUS & LEMNIUS Secret.

ANTVER-

ANTVERPIA.

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM

De Advaticis, & Ambivaritis Antverpiensium progenitoribus inquirit: de eorum sedibus varias Scriptorum opiniones affert: eòque Cæsaris, Dionis, Taciti, Ciceronis, Ptolomæi loca profert.

NEMINEM fugit quantum lucis Plinii Tacitique Prefecturæ, Prolomæi & Anthonini itinera, Cæsaris victoriæ, Dionis Historia attulerit Galliæ & Belgio universo: neminem etiam latet quantum iidem campum aperuerint exercendis curiosorum ingeniis, quæ sicubi populum à Dione dictum, à Tacito non tacitum, ab Anthonino aut ab aliis nominatum, sed ita nominatum, ut certa ejus sedes colligi nequeat, inveniunt; rem honoremque suæ quilibet patriæ somniat; quasi eximium sit suffocari, sed ab Hercule; comburi, sed teste Alexandro; cædi, sed à Cæsare; vinci, sed à Romano. Planè ut aspicientibus è longinquo ruinæ magnarum molium apparent Urbes, Castella, Turres, ita retroflectenti oculos per tot seculorum decursus, æquè mortes ac Martes, tam cædes quàm sedes observantur, tam nomen quàm omen in lucro ponitur. Eadempropter tam *Ambivaritos* quam *Atvaticos* (de quibus nos tantummodo agemus) diversæ sibi Urbes, diversi suis Scriptores arrogant. Nos utrorumque sententiam & sententiæ fundamentum breviter, antequam ad Antverpiæ descriptionem accingamur, diducemus. Ambivaritos Goropius contendit habitasse regiunculam Antverpiæ vicinam, quæ nunc Comitatus *Riensis* nomine censetur, ductus, ut apparet, vocis affinitate, etymo nominis respondente ad unguem genio loci, subindicans, quod alii liberiùs asserunt, oppida Brabanticæ ditionis supra Antverpiam terminata in *Bergen* veteres *Ambivaritorum* sedes obtinere. Petrus Divæus & alii paulò latiùs extendentes hoc nomen etiam Buscumducis & Graviam comprehendunt, ducti conjecturâ ex quarto belli Gallici petitâ: ubi non obscurè innuit Cæsar Ambivaritos inter Mosam & Schaldim habitasse, cum is de Germanis agens: *Cognoverat enim* (inquit) *magnam partem equitatus ab iis aliquot diebus ante prædandi frumentandique causa ad Ambivaritos trans Mosam missam: hos expectari equites atque ejus rei causâ moram interponi arbitrabatur.* Atque hęc quidem de Ambivaritis. Atvatici authoribus Cæsare & Dione ex Teutonum Cimbrorumque reliquiis erant, qui in Italiam cogitantes sex hominum millia cum impedimentis statuerunt, quæ post longas altercationes tandem habitationis locum sortita sunt inter Nervios & Eburones, eoque potentiæ deneverunt ut Eburones stipendiarios fecerint, narrante idipsum Ambiorige apud Cæsarem libro quinto, multaque & oppida & castella & vicos possederint, unumque inter alia Cæsari libro secundo *oppidum* omnibus in circuitu partibus altissimas rupes, despectusque habens, Dioni libro 39. castellum. Oppidum hoc Goropius in tractu Gaesbecano invenire videtur, situ loci, & dimensione, nominibus etiam sic satis correspondentibus. Atvaticos autem totum illum ab Antverpia tractum habitasse, qui postmodum Cameracensis Diœceseos permansit usque ad erectionem novorum in Belgio Episcopatuum. Divæus paulo aliter Gallicanam Brabantiæ, Hannoniæ, Hasbaniæ, &

Namurci partem antiquis Advaticorum sedibus respondere contendit, ob hoc ut opinor, quod altissimas ibi rupes prout à Cæsare nominantur, inveniat, magis quam in tractu Gaesbecano. Et sanè quamvis extant hodièque in Namurcesio plurima Romanæ originis vocabula, quæ manifestè convincunt istic frequenter egisse; tamen scriptos, putarique à Beato Rhenano Atvas apud Ciceronem vocari in Epistola ad Atticum, qua voce cum haud dubio populus significetur, is ipse quæ oppida & qualiter nuncupata coluerit memoriæ proditum non est, nisi quod nonnulli in itinerario Anthonini invenientes *Advaticum Tengrerum*, & in Ptolomæi libro secundo capite nono Atvacum, opinentur vocis affinitate, hæc Advaticorum oppida; de quibus tamen fusius disputabo in meis Tongrensibus: nec enim hic visum fuit alia ingerere ad spartam quam colere instituimus non factura. Ceterum ne quis opinetur, aut Divæum Ambivaritos, aut Goropium primum Advaticos Antverpiensium progenitores dixisse, noverit longè antè, Ædigium Virginis scriptorem Historiæ Leodiensis Advaticos collocare circa Antverpiam & Lyram, Joannem autem Monachum Ambivaritos dicere Antverpienses, dictosque quasi Amptuartenses voce lapsu ævi corrupta. Opiniònem de his ut meam Versu subjicio.

Andowerporum vult unus progenitores
Ambivarites, Advaticos alius.
Et sibi quisque placet, quia sesquipedalia verba
Credit & antiquam se reperisse fidem.
Nil opus ampullis, suspectis nil, dubiis nil,
Ambivaritis nil, nil opus Advaticis.
Andwerpum stat mole sua, quodcumque loquaris,
Est minus, effingas quidlibet, inferius.

CAPUT II.

Nomen urbis ex diversarum gentium & ætatum Authoribus stabilitur. Castrum Andoverp, Andoverpi *Populi*, Andoverpia *Urbs*, Andoverp *Districtus*, *Villa* Anturpia, Antverpha *Civitas*, Andoverpum *Oppidum*, Antwerp *Comitatus*, Anvers *Portus*, *obiterque emendatus ex Werdenensi Codice Annonius, notatum novitium nomen* Antwerpen.

QUi varia legit, legit variè torqueri, cespitare, hallucinari circa nominum propriorum radices etiam non vulgariter eruditos, adeoque verum esse quod nostri ævi Phænix dicere solebat: in labiis bonorum veterum labes inveniri rariores, quàm in litteris lituras, cùm verba auribus excepta animo fideliter repræsententur, eadem papyro credita, & blattarum, invidorum, ignarorum imperio obnoxia sæpè adulterentur, concidantur, concidant. Unde fit ut huic litterarum & eruditionis jacturæ docti complures occurrant in expurgando, expugnandoque quæ vitio & incuriâ temporum irrepserunt, toti, ut emaculatos veterum codices anhelæ donent posteritati. Hoc exemplo nos quoque origines clarissimæ urbium edituri primò adhibitis omnium ætatum & gentium Scriptoribus diversa ejus nomina colligemus, ne distincta illa nomenclatura alibi occurrens avidum antiquitatis lectorem possit remorari. Vixit S. Willebrordus, Meiero referente, anno 656. qui in suo apud Epternacenses servari solito testamento inter alia nominat *Ecclesiam in Andoverpo Castro*, quam Rodingus donaverat. Audœnus qui vitam Divi Eligii ante annos propemodum mille scripsit, de eo loquens: *Jugi* (inquit) *constantiâ in Andoverpis pugnavit.* Fragmentum Joannis Monachi coætanei D. Amando, miraculo 3. in hæc verba scripsit: Et veniens per medios Toxandrorum fines multum fatigatus videt *Andoverpam* & lætatus est valde. Eginhartus Caroli Magni Cancellarius alibi meminit *Andoverpi* in maritima regione. Heda laudat diploma Luduvici Pii designantis Turninum Villam in districtu de *Andoverp*, ubi clarus miraculorum gloriâ S. Fridigandus quiescat, datum Aquis in Palatio anno 813. Annonius l. 5. capite 25. divisionem hæreditatis filiorum Lotharii Regis narrans *Antverpiæ* non meminit, nisi quod unus codex Werdennensis Cœnobii legat: *In Brabante Comitatus quatuor, Antavensem, Hanionensem, Lovinensem*, & potuit facilè pro Antwerpensem scriptum fuisse Antavìensem, quæ lectio sanior videri possit: nec enim probabile, repetitum hic Cameracensem Comitatum (prout alii legunt) cùm supra Annonius nominarit Cameracum. Liber miraculorum Sancti Trudonis ante quatuor sæcula collatus: *In Anturpia*, ait, *villa, fæmina erat &c.* sed opinor descriptorem hujus Codicis loco circumflexi, cujus vis est eadem quæ Ver, u simplex posuisse: vixit autem descriptor ante annos 200. Lambertus Schaffnaburgensis, paulò post de Gotilone Duce scribit: Cùm esset in vicinia Lotharingæ & Flandriæ, in Civitate quæ dicitur *Antverpha* occisus est. Sigibertus ad annum 837. Normannos refert *Andowerpum* devastasse. Donatio Henrici I. Cæsaris ad Baldricum Episcopum à Goropio libro I. citata, Waneram sylvam tum ait in *Comitatu Gotilonis* qui *Antwerp* dicebatur anno 1008. Rogerus Anglus ad annum 1204. Rex Richardus venit è Germania ad Portum de *Anvers*, qui est in terra Ducis de Luvain. Isacius qui vixit sub annum 1120. in Hispania sua libro 3. Et venientes, ait, in virtute magna ad Flandriæ Portum qui *Antorf* dicitur, omnes occiderunt in ore gladii. Diplomata Cœnobii Michaëlitici ab anno 1200. & deinceps nominant *Antverpiam* nunc simplici, nunc gemino V. Nec ante annum 1400. ullum vidi, qui scripserit primâ aspiratâ *Hantverpiam*. Attuli hucusque ex nostrate & externa historiis omniumque retro seculorum gentiumque præcipuarum Scriptoribus variè scriptam dictamque Antverpiam: sed ideo attuli ut certius rectiusque nominis ratio elici, diversitas agnosci, scriptura possit intelligi: ne quis opinetur novitium

tium eſſe, & ſine auctore Gallicum *Anvers*, Italicum *Anverſa*, Anglicum, *Anwerp*, Hiſpanicum *Enveres*, Germanicum *Antorff*, Belgicum *Antwerpia*, ſicut & vernaculum *Hantwerpen*. Scripſit de nomine Antverpiæ elegiam Cornelius Graphæus, Epigramma Bochius, ſubjiciam & ego compoſitum à me puero Carmen.

Cum lingua me omnes habeam, habitentque, colantque,
Cur me aliter vocitat Teuto, Britanus, Iber?
Anne quia imbutam me linguâ, moribus atque
Dotibus obſervans Teuto, Britanus, Iber,
Quiſque ſuam reputat, nec diverſo aëre natam
Me putat, aut aliam Teuto, Britanus, Iber?

CAPUT III.

Etymon Atvaticorum, Ambivaritorum, Antverpiæ, *poſt & contra Goropium inveſtigatur: excutitur Gigantis fabula ex Dione & Cæſare: præteritis* Adverſæ, Averſæque *dirivationibus, itemque* Verpi *cultu, vulgata veraque nominis ratio aſſeritur cum ratione & omine.*

ETſi firmo fixoque pede circa prima vocum cunabula ambulare non liceat, libet tamen vel titubando progredi, & curioſorum noſtri ævi opiniones excutere. Ambivaritos derivat Goropius ab *Ampt* id eſt munus, *Vaer* id eſt vehi, *Riven* id eſt canales navigabiles. Etymon ex ingenio promptum, & promptè loci, ubi Ambivaritos ſuos collocat ille, genio reſpondens. Ego tamen cum offerente ſe vocabulo ſimplici extra rem eſſe putem ex jejunis partibus mixtum facere, & malim, dum ejus ſit copia, nominum originem ab hominibus, quam ab humo petere, cogitavi ſubinde an non dicti forent corruptè à Romanis noſtri idiomatis expertibus Ambivariti, quaſi *Ombevarten*, id eſt intrepidi, maximè cùm id nullatenus immutatâ voce ſonet vocabulum, & notum ſit quàm frequenter dialecto Flandricâ & Geldricâ a & o vocales confundantur. Atvaticos ſimiliter Becanus nominat à *Hatvat*, id eſt acceptum tene aut ſerva, monito ad virtutem majorem exercitandam in poſteris convenienti. Sed quid ſi eos tanquam *Aenvattichers*, id eſt apprehenſores, aut *Aenvaſtdyckers*, id eſt aggeris firmatores appellemus? Liberum unicuique quod libitum ſentire. De Antverpiæ Etymo ſic Cornelius Graphæus cecinit:

Projecta fecere manus, rigidique tributum
Antigoni magnum tibi, magna Antverpia, nomen.

Ita uno ore noſtrates hiſtoriæ, ſed parum ſibi, minùs veritati conformiter aſſerentes, quemdam *Druonem Antigonum* portentoſæ molis gygantem adverſam hanc Schaldis ripam tenuiſſe, qui manus (ut alii dextram) hàc iter facientibus loco vectigalis (ut alii portorium pendere recuſantibus) amputaret; ac veniſſe tandem Cæſaris commilitonem Brabonem, qui inito certamine belluam ſuperarit, talionemque reddens dextram reciſam quanta vi poſſet in flumen conjecerit. Hinc extructo per Julium caſtro à manibus projectis nomen hæſiſſe. Hinc manuum urbi inſignia. Hinc gygantis & filiorum ejus amburbalia pegmata reſtare, domum ejus nominari, oſſa ingentia in curiæ pronao ſpectari & coloſſum qui terribili vultu forum reſpicit memoriam ſervare. Ingenioſè hæc omnia & ad morem priſcum. Ne ſcilicet Brabantis integrum ſit Clionem privilegiatam habere, aut gloriari quod exemplo ne Romanis quidem aut Græcis permiſſo, lucem habeant ſine nube, ignem ſine fumo, imaginem ſine fuco, id eſt hiſtoriam ſine fabula. Ego ad hæc, ut nolim Goropio in ſua Gygantomachia militare, aut Divæo aliiſque ſubſcribere noſtrates narratiunculas ita dedignantibus, ut exiſtiment inter eas & anicularum deliramenta nihil intereſſe, hoc popularibus fabulis largior, quod alii veteribus, quas aut explicandæ rerum naturæ, aut firmandæ virtuti, formandis moribus, aut fundamento ex rebus verè geſtis capto concinnatas fatentur. Et quidem in Gygante noſtro Antverpiano eo libentiùs occupabor, quod legam etiam ante quinque ſecula traditam creditamque ejus hiſtoriam. Chronicon Trudonenſe ante annos 500. ſcribi cœptum, refert: In Taxandria villa repertam urnam tempore Radulphi Abbatis plenam manibus arefactis, creditumque illas ibi repoſitas à tempore Druonis Gygantis, qui Antverpiæ transfretantibus manus abſcindebat. Joannes Monachus qui vitas aliquorum Sanctorum in Stabuleto ante annos 300. ſcripſit, in D. Lamberti vita, agens de Tyrannis ait: Qualis etiam impius ille, qui non erubuit à prætereuntibus manuum vectigal petere, ipſius naturæ inimicus. Hemricurtii ante 200. annos florentis exemplar Auriani (in aliis enim hunc tractatum non vidi) verbis à me in latinum verſis ait: Et habet domina Schaldis Antverpia in ſcuto ſuo caſtrum Gygantis & manus à victore Cæſare in flumen projectas. Omitto hìc vetuſtiſſimos hiſtoriæ rythmos in Curia Bruxellenſi & alibi extantes, plenoque ore duellum & geſta noſtri Antigoni buccinantes; è quibus hoc ſolum docere conſtitui, fabulam hanc non eſſe novitiam, nec hujus ævi, ſed nec portentoſam; cum longè majora crudelitatis exempla, Herodotus, Plutarchus, & Poëtæ nobis offerant: & amplius Anſibariæ leges ſtatuant: *Negats Regibus honoris reum naſo, tributi manu, homagii capite truncandum*. Nolim tamen quis putet me ita credulum, ut fabulæ ſæpè dictæ fidem addam, quam ſolum ex fundamentis hiſtoriæ petitam & involucris ad gratiam aurium veſtitam docere opto, præeunte Cæſare. Qui libro 2. Gallici ubi de bello contra Advaticos (hi nomen induiſſe Antverpienſium putantur poſteà) non obſcurè innuit, & robore & ſtaturâ fuiſſe maximâ, *plerumque*, inquiens, *omnibus Gallis præ magnitudine corporum parvitas noſtra contemptui eſt*. Ergo magni Atvatici & forte Dux illorum inter magnos maximus, quem Antigonum poſteritas vocavit, quia Romanorum Antigoniſta, cum Druon appellaretur à fidelitate: *Trouws* enim

 fidum

fidum nobis sonat. Idem Cæsar cùm oppidis castellisque desertis Advaticos omnia sua in unum *egregiè munitum oppidum*, aut ut Dio refert, *castellum* contulisse scribit, docet & latè dominatos, & castella plura habuisse. Quod autem castella ad flumen habuerint & vectigal à præternavigantibus petierint, ex Dione licet colligere, qui asserit eos *& genere & moribus Cymbros* fuisse: Si genere, ergo nonnisi navigio in hanc Belgicæ oram delati; si moribus, ergo ad tributa imperandum non rudes solum, sed & crudeles, ut à Plutarcho & aliis depinguntur. Quis porro Brabon ille Antigoni victor? Quis nisi Cæsareanæ cohortis Dux, urbis subactæ author, quem Belgæ *Bracbont*, id est fædifragum ob id vocarunt, quod contra datam obsessis fidem cunctos sub jugum mitteret, illi parum memores se rebellione id sua procurasse. Nec manus truncatio aliud, quam libertatis: id enim vinctæ post terga manus, miseque sub hastam missus & in domini translata potentia flagrum indicat. Atque hæc quidem de nostrate fabula nostra est sententia: fabula quam de more meo evertere malui, quam evertere. Sed non ideo toti subscribo narratiunculæ, litem non dirimens quam Goropius contra omnem Gygantum historiam suscepit, imo verò totam Cassiani Gygantopeiam Goropianę Gygantomachiæ opponens. Scio interim domum, quam vulgo Gyganteam vocant, affinitate nominis *Rues* quod Gygantem & *Ruff* quod Ruthenum significat errorem augente, fuisse ab aliquot seculis, hodieque esse Ruthenorum: nec ambigo pegmata illa Encænialia, itemque colossum è veteri fabula reliquias esse: nec repugno, quin esse possint ossa illa omnibus stuporem solita injicere Elephantis, qualem Salonino filio missum à Galieno conjicit Becanus, allegans similia apud Vilvordiam pronuper reperta. De insignibus postea dicemus. Ad alia pergo: Graphæus urbi Antverpianæ à secretis pronuper in quadam de nomine Urbis Elegia

Ille, ait, *quod adversum Sebaldai fluminis amnem Consisto*, Adversæ *nomen inesse putat.*

Et postea:

Hinc fatius, quinto vocitabor nomine tandem
Adjectæ: *id nomen dii posuêre mihi.*

Sed hic, licet non extra propositum, lusus est Poëtæ ignoscendus magis quam in historico agnoscendus, cùm futile sit urbium Gallicarum à Latinis Etymon petere. Cujus generis est illud:

Cur Aversa vocer, si nescis, aspice Jani Dextram, Mercurii cum pede, certus eris.

Quoad *Verpum*, quo nomine cultum his locis Priapum & nominatam urbem contendunt aliqui, rejicit Becanus, non memor apud Romanos illo cognomento Deum fuisse. Sed quid si Cimbris, quid si Belgis ita vocatus sit dictione, si Etymon inspicias, satis apposita? Ego nihil definio, & libenter recipio vulgatam originationem à *Werp*, quod projectum sonat, ut urbi nomen manserit ab aggestu terræ, quo accolæ littoris & flumen angustius & alveum ejus reddiderunt profundiorem; manente adhuc nominis vestigio in ripa juxta arcem veterem, quæ *Werve* nuncupatur. Hæc nominis Antwerpiani vis, nec vanum mysterium. Quid enim Gygas nisi magnum, manus nisi potentem, vectigal nisi divitias, arx nisi robur, Priapus nisi fæcunditatem, projectum nisi imperialem præsagiat? Ut quæ indomito Neptuni brachio compedes injiciens, inter medias fortunæ & adversitatum procellas nihil de animo, parum de majestate, etsi aliquid de potentia remiserit.

CAPUT IV.

Pauca quædam Anverpiæ cognomina citantur.

A Nomine ad cognomina pergo, non illa quidem omnia, ne Historici loco videar Encomiasten agere, sed hęc præcipua; illa duntaxat quę vulgo sunt, & tractantur à popularibus, cujusmodi versiculus ille tabernarius sic latio donatus habet:

Pulchra Malina placet, opulenta Antwerpa *triumphat*,
Bruxella Augusta est, Lovaniumque sapit.

Quod disticho nonnihil cultiore Moræus expressit.

Mercurium Andoverpa, Jovem Brussélia, Phœbum Lovania, & Venerem pulchra Malina colit.

Ideò enim opulenta quia *Mercurii filia*, & hinc est quod Christophorus Stella Hispanus vocet, *Totius terrarum orbis forum nundinarium*: tanta enim hîc omnium gentium confluentia, tanta mercium omnigenarum copia, ut orbem quis in urbe contemplari videatur. Boterus Italus *Emporium non orbis tantum Christiani, sed & Barbarici cantatissimum* describit, quod ex omnibus pæne terrarum angulis ad se velut centrum societatis humanæ concurrentes recipiat, foveat, conservet. Gulielmus Britannus verbis ex Anglico translatis ait de Antverpia: esse *Gemmam inferioris Germaniæ*, cujus dignitas æstimari, majestas describi, felicitas nequeat nisi cum admiratione cogitari. Sive enim consideres quod natura loco dedit, sive quod ars adjecit, sive quod fama superaddidit, omnia supra fidem, & fere supra hominum vota. Thevetus & alii Gallorum Scriptores libenter & liberaliter Antverpiæ cathedram è primis largiuntur in aureo Cyllenii fano. Quę exterorum testimonia in rem nostram attuli probatura nec falso nec à nostris Antverpię cognomen inditum. Quod tamen quando cœperit, & quando ædium, opum, civium creverit numerus, postea explicabo. Hic tantùm per compendium nonnulla adjiciam, è diversorum tam nostri quàm pręcedentis ęvi scriptis carptim petita. Hem ricur-

ricurtius Leodicensis ut dixi, *Dominam Schaldis*, Bertelius Luceburgensis *Emporii omnibus numeris absoluti exemplar*, Guisianus Hanno *splendidum in spaciosissimo oceani brachio epidum*, Heda Batavus *Belgii nostri Corymbum* cui nec triplex Gallia, nec utraque Hesperia parem habet. Becanus Rheno-Trajectinus *Gemmam* B. Willebrordi manibus è sterculinio assumptam, cœnoque detersò splendentem, Suffridus Friso *famosissimum toto orbe propolium*, Vrintzius Flander *Dei munus*, naturæ beneficium, fortunæ miraculum, Lipsius Brabantus aliàs *ocellum urbium*, aliàs *pulcherrimum orbis*, *perfectissimum Reipublicæ exemplar* nuncupat. Talemque Guicciardinus & Boterus Itali, Scribonius Germanus lib. de nundinis, Belleforestus & Thevetus Galli, Buchenanus Scotus, Gomezius Hispanus, depingunt nostram Antwerpiam, ut nesciam quid ad pulcherrimæ urbis majestatem manus aut mens videatur posse desiderare. Omitto enim præcipua nostratium encomia, ne propriæ laudis desiderio ferri videar. Prætereo illos qui urbem urbium, orbis compendium, Paradisum voluptatis, Mercurii & Gratiarum fabricam indigetant, & concludo in Epigrammate succincto Poëtæ nostro ævo clarissimi, Maximiliani Vrintzii, quod extat in deliciis itinerum Christiani orbis recenter evulgatis à Francisco Swertzio Viro clarissimo.

Regia Mercurii, fortis domus, area Martis,
Merce vigens, opibus turgida, cive potens.
Legibus æqua, superba foro, admiranda penate,
Turre stupenda sacra, mole timenda sua,
Meta hosti, vindex Liræ, caso inclyta Gallo,
Apta salo, cœlo grata, benigna solo.
Orbis miraclum, famæ stupor, unica Phœnix,
Vix præsente oculo, vix capienda fide.
Nescio quam dicam, minor & vox omnis, at ipsa
Se validè Antverpham dicere sola potest.

CAPUT V.

Situs veteris & nostræ Antwerpiæ docetur, inter Atvatos, Tongros, in limite Armorico, marca Danica, pago Tessendrico, Renensi, Frisia maritima, Comitatu, Ducatuque Lotharingiæ in Imperio, dimensio ejus geometrica variaque ab oceano distantia.

Quàm multus in depingenda nostra Antwerpia Guicciardinus, tam ego parcus paucusque: & ideo paucus quòd is narratione suâ accuratâ curiosorum sitim videatur restrinxisse: Ideò parcus quòd instituti mei sit, non tam res ipsas ut nunc sunt, quàm origines singularum prodere. Situm itaque veteris Antverpiæ, sive veriùs castelli, ponamus licet aut cum Divæo inter Ambivaritos, aut cum Goropio inter Advaticos. Debellatis à Cæsare Atvaticis, & obscurato nonnihil gentis nomine, Tongris attributum Ptolomæi videtur tabula insinuare, nominans *Atvaticum Tongrorum*. Declinante autem Romanorum in Galliis imperio *Castellum* sive *custodia limitis Armorici* habitum fuit, dictumque, si Lazio credimus. Paulò post Francis rerum potientibus, marca sive *limes Danicus* nonnumquam etiam Anglicus dici cœpit, attribuitque Andowerpum castrum *pago Tessendrico* prout docebimus ubi historiarum cursus ad Utelonem Marchionem deducit. Tempore D. Willebrordi, cùm solidato schaldis aggere, alibi populus vicatim habitaret, pars hæc pagi Taxandrensis, proprio cœpit nomine appellari *Renensis* sive *Ryensis*, ab æstuariis prout derivat Goropius. Et ita Theofridus Abbas Epternacensis in vita D. Willebrordi describit Andowerpi situm *in pago Renensium*. Eginharti autem historia quo loco *Schaltemum* nominat (quod nostrum *Schelde* esse putatur vicus supra Antverpiam) situm in maritima Frisiorum regione, colligere liceret Antwerpiam Caroli magni ævo Frisiæ maritimæ attributam, quæ divisione hæreditatis nepotum & pronepotum ejusdem Caroli accessit Lotharingiæ. Ita nimirum, quod ante me notavit Goropius, Diploma Henrici Cæsaris anno 1008. datum, nominat Comitatum Gotilonis qui *Antwerf* dicebatur: erat autem Gotelo sive Gozelo Lotharingiæ Dux. Nec multò post sub an. 1190. ut supra dixi, *portum de Anvers* Rogerius scribit situm in *terra Ducis de Lovin* eodem sensu, quo Henricus Brabantiæ Dux in donatione quâdam EcclesiamS. Michaëlis Antwerpiensem scribit in suo Ducatu sitam, quia nimirum Cæsaris beneficio Marchiam Antwerpiensem Brabantiæ Dux possidebat. Quamvis autem, ut infrà videbitur, Flandrici juris nonnunquam fuerit Antverpia, & nunc unam in Brabanticarum urbium quadriga rotam constituat, tamen nunquam, pura puta, fuit aut Flandria, aut Brabantia, aliquid Cæsareorum insignium & Imperialis tituli præter alias consortes obtinens. Atque hæc de situ, quem ipsum si libet considerare ad eorum regulam qui cælestium circulorum inclinatione & siderum ortu terrarum intervalla metiuntur, novimus Mathematicos peritiores Gemmæ Frisii calculum ferè sequi, qui Antverpiæ ultra unum & quinquaginta latitudinis gradus, scrupulos octo & viginti asscripsit, longitudinem autem sex & viginti temporum partibus, sex & triginta minutiis primis terminavit. Occupat autem dextram schaldis ripam longo mœnium turriumque tractu, ab Oceano secundum flumen quindecim circiter passuum milibus distans. Si terrestre compendium petas, quinque in quorum singula tantum spatii in terra complectuntur, quantum si expeditus pes, stato & ordinario gradu, intra horam unam absolvat, & laboris satis sit habiturus & non nimium difficultatis. Nec tamen hæc ab Oceano distantia eadem semper fuit, si vera referunt & nostri & vicinorum Annales; nostri quidem conscripti, Druonis istius fabulosi arcem juxta mare collocantes. Trajectenses autem cùm totam Campaniam nostram ante D. Servatii ævum pelago tectam asserant, non obscurè innuentes, longè propinquiorem ejus alveo fuisse Antverpiam. Ut taceam etiam à viris doctis non vulgariter receptam opinionem

opinionem quod Flandros à Zelandis olim mare non ſeparaverit. Quæ omnia fidem facere poſſent ejus quod dixi, aliter olim Antverpiam ab Oceano fuiſſe diſtinctam. Et

Quam propriè Oceano quadret Andoverpia, dicat,
Qui vivit, vidit proxima luſtra decem.
Quique triumphantem declinantemque notavit,
Oceanumque tot hàc ire redire vias.
Creſcunt decreſcunt ambo, Spoliantur, abundant:
Mobilis eſt hic & hæc, hic variatur & hæc.
Et velut Oceanus licet undam ſæpè reſorbens,
Mox revomit tamen & littera nuda legit:
Sic Antwerpa quidem voluiſſe perire putetur,
Non tamen fatis poſſe perire datum eſt.
Ut premitur & opprimitur, ut creditur, illa
Non cadit, & frontem fortis utramque capit.
Urbis in exitium ſpirarunt Mulciber & Mars,
Reſtitit atque bonum, fors bona reſtituit.

CAPUT VI.

Caſtrum fundatur, ejus ſitus inter aquas, & paludes, ſtructura, antiquitas, portus, privilegia, nomen, Borcht Borgers, *&c.*

PRogredior & primum Antwerpienſis Caſtri jacio fundamentum, quod, ſive *Advaticum* Goropii ſive *Aivaca* Antonini, ſive *Catuacum* Divæi dictum fuerit, undique aquis includebatur; hinc ſchaldis, hinc paludes, & ſcaldula, quo nomine parvulus quidem rivus urbem antiquam cingens, vocatus, ait Becanus. Addo ego traductis ex ſchaldi aquis videri poſſe derivatum, aut naturæ, aut hominum artificio, hunc rivulum, pari modo quo apud Cameracenſes *Scaldula* rivulus urbem ſecans, tradux majoris, qui mœnia urbis lambit *Schaldæ*. Omnia igitur longè latèque, quæ circum erant loca ſtagnabant aut cæno & paludibus fœda erant; ita ut nec vectoribus ob aquas & altam uliginem, nec navibus ob vadorum brevitatem acceſſus daretur: inſigne illud quidem ad muniendam arcem citra grandes impenſas adjumentum, ſed commerciis hominum, rebuſque neceſſariis importandis non exiguum impedimentum. Quamobrem utrique acceſſui & navali & terreſtri tum cùm jam altis mœnibus, firmiſque, nec non foſſis latis tuti eſſent, conſulendum eſſe rati ingentes primum ſublicas, magno fiſtucarum pondere, ſtagnantibus paludoſiſque ripis impegerunt, quarum multas vidimus dum fundamentis curiæ jaciendis altè humus effoderetur. Stabant enim hactenus ingentes ſub profunda terra trabes erectæ, quæ diuturno ſeculorum decurſu, vi frigoris & imbibiti humoris ab atro cœno, cui erant infixæ Ebeni tum colorem, tum duritiem contraxerant: documento, quì in hac regione Ebenum poſſimus imitari, quod illi noverunt, qui vermiculata è lignorum diverſitate opera componunt. Inter has fiſtucas multâ omnis generis materiâ, quæ ad aggeres ducendos muniendoſque, uti ſolemus, ingeſtâ, firmatâque hoc conſecuti ſunt, ut ripam haberent ſolidam & tam altè in flumen projectam, ut naves commodè appellerent, hic *portus* & hoc *Telonium*, cujus aliàs meminimus, quodque amplius Beatus Willebrordus in ſuo teſtamento nominat. Strabo portum ad Pharum majorem deſcribit tam profundum eſſe, ut maxima navis ad ipſos uſque gradus quibus ad mare deſcendebatur ſtationem habere poſſet. Quod igitur Straboni mirabile videbatur ut maxima navis ad ſcalas ſtare poſſet, id Antwerpiæ quotidianum eſt, ubi maximæ holcadum ita ripam contingunt, ut manibus liceat onera in terram deponere, quod nuſquam alibi tanto à mari intervallo eſt videre. Hoc caſtrum eſt ante annos mille celebratum, cujus pomœria licet ſæpiùs extenſa, manet tamen hinc primigenium jus, ita ut extra illud nemo civitate donetur, nemo morti adjudicetur. Cum autem pagi prope proculque diſſiti, aut potius Principes pagorum domini ſua putarent intereſſe arcem tam opportuno ſitam loco contra Barbaros hoſteſque defendi, ad refectionem mœnium foſſarumque plurimi Taxandriæ, Geldriæ, Brabantiæque pagi obligabantur, qui in diplomatibus *ſpectare dicti ad opus caſtrenſe de Antwerpia*, & vidi codicem antiquum ſcriptum anno 1241. in Martio, ubi recenſentur loca, aut potius limites hujus privilegii. Et ſolet, niſi quod incuria temporum, fortè etiam incuria exactorum plures exemerit, à ſingulis pagis tributum hoc fine pendi. Hæc de caſtro antiqua ferè reperio, cujus facies ab annis 100. nonnihil immutata eſt, facta poteſtate Senatoribus, *foſſam Caſtrenſem*, partim replendi, partim muniendi vicina loca permiſſu Cæſaris & Ducis anno 1514. Unum adjiciam, auctâ urbe Antverpienſi caſtro veteri nomen *Borcht* inditum ab occulendo latendoque intra vallum, aut veriùs à credito, quod civium fidei commiſſum foret hoc primæ famæ propugnaculum, qui ob id *Borgers* quaſi *Borchheren* aut *Borchthair*, id eſt domini, aut cohors caſtri nuncupantur, *Borgen* autem credere nobis ſonat, uti *Borch* vadem. Civis à coeundo olim dixêre Latini, à defendendo Flander, uter melius?

CAPUT VII

Primæ urbis initia deſcribit. Aendyck, Kipdorp, *unde dicta: de tempore hujus ſtructuræ diſputatum, de ambitu portiſque & munimentis.*

CAſtrum ſtruximus, ſuccedat urbs, quam ante annos mille exordium ſumpſiſſe nolim dubitare. Cùm enim ripa arci adjecta (quam *Werp* ſive ut nunc loquimur, *Worf* dictam diximus eo quod jactâ mole conſtaret) cœpiſſent commorari qui commerciis agitandis victitabant, paulatim creſcente hominum multitudine neceſſe fuit pluſculum loci adjicere. E ſtagnis & paludibus aquas in canales navium capaces corrivarunt, quo humus deſiccata tum hominibus locum habitandi ampliorem, tum pecori paſcua ſuppeditaret lætiora. Hinc factum (verba ſunt Becani) ut quod arci adjectum ad ripam Advaticorum vocaretur *Aent*

Aent Atnatz-werp, ac deinde brevius *Antwerp*. Post cùm accessio hæc multitudine & numero hominum longè arcem superaret, arcem quidem, ut dixi *Borgt*, totam verò urbem *Antwerp* nominarunt. Porrò sicut sublicio opere & navali ingressui & habitationi laxiori circa arcem consuluerunt: ita terrestri quoque itineri aggerem per paludes eduxerunt, cui ab usu *Engaendyc* nomen datum, id est agger factus ad adeundum, quod deinde per concisionem in *Aendyc* mutatum est, ut gens nostra, & longè quam ipsi Lacones, brevitatis in loquendo studiosior. Solent enim ad hanc itinerum necessitatem aggeres per paludes & fœdas camporum uligines duci, quos Tacitus pontes longos nominavit, definitione additâ angustos eos tramites esse inter vastas paludes, quod genus Lucius Domitius olim in finibus Cheruscorum exaggeravit. Ad hunc aggerem ad introeundum exeundumque per infida pedibus loca congestum vicus quidam suburbanus enatus est: qui quòd extra Schaldulam esset, quo tum rivo Antverpia tota cingebatur, Kipdorp est appellatus, id est pagus ab ovo exclusus, eò quòd primus hic esset fœtus Antverpiæ, è sinu Civitatis velut ex ovo emissus. Hucusque Goropius, qui nec addit tempus quo hæc evenerunt. Et fanè illa est historiarum nostrarum & antiquitatis obscuritas, ut frequenter in ea ne suspicari quidem aut suspicere liceat. Popularis rythmus à me in latinum versus sic habet:

Cum Clodio armatam tibi classem Belgica mittit,
Occupat Anverpam Endoviamque ruit.

Ridiculum hoc quidem & sine auctore, sed quod verisimile videri posset nisi subjiceretur.

Et rediens Schaldim statuit munire superbis
Turribus, ingentes circumdans undique muros.

Ego ut hanc fabulam fabulæ loco habeam, nolo tamen diffiteri quin ante annum à redempto orbe sexcentesimum locus hic extra arcem habitus sit, & imò ante Normannorum irruptiones fossa mœnibus per ambitum cinctus, sed terreis, sed ligneis Gallorum more. Profligatis autem ab Arnulpho Imperatore Barbaris lapideos substitui cœptos, ita ut mœnia protenderentur ab arcis muro ad pontem, qui à speculando *Luycbrugge* (non ab aliis *Loocbrugge* ut nunc perperam pronunciant) nuncupatus est: inde secundùm curiam, ut nunc sunt res, pertinuisse ad domum Aquensem, & denique per pontem à vicinis paludibus dictum, portamque vaccarum ad Aquæ ductum inde veteris nomen servantem. Talem primam urbem fuisse & monumenta loquuntur & auctor Speculi Belgici libro quarto capite 64. ex Archivis tradit. Erantque, quod opinor, tres ad urbem aditus ex aggere, pratis sive paludibus & ripâ, quorum posterior turrim habebat, nunc carceri publico destinatam, dictamque, non à pistoribus sed à cocto latere, quo superior ejus pars constabat, renovata anno 1304. Quando etiam hæc mœnia extructa non definio: forte ab aliquo Ducum Lotharingiæ, qui Marchiam possiderunt, forte à Gibbolo Duce hìc interfecto, ut author est Sigibertus, forte à Cæsare, quem fatetur vetus Leodicense chronicon anno 1104. *Antwerpiam fortiter & constanter munivisse.*

Atque hæc sunt urbis fundamina parvula tantæ,
Sic è grano arbos crescit, crocodilus ab ovo.

CAPUT VIII

Producta ter pomæria describuntur cum portis & ambitu, obiterque notatus mos nominandi portas ab urbe Episcopali, & coronandi easdem in oppidis limitaneis.

Nimium angusta erat hæc area augusto fortunæ templo: nimium exiguus campus, in quo Mercurii, Junonis, Martis, in una vires suas experturorum labor concluderetur. Liberati ab intestinis, vicinisque bellis tantisper Brabanti ad pacis studia, & belli si usus foret munimenta se comparabant. Videbant Antwerpiani cives Lovanium, Bruxellamque augeri, Herentaldum, Sylvamducis, Bergas mœnibus instrui, Bredam etiam & Vilvordiam turribus: supplices itaque facti Henrico Duci authoritatem fieri postularunt, producendi urbis pomerium. Consentit Dux haud gravatè obicem futurum ratus vicinæ, unde sibi timebat, Bataviæ. Diploma exstat anno 1201. quo etiam manum operi applicantes intra annos quindecim urbis ambitum pulcherrimo opere absolverunt. Ductum à canali, qui *novus* exinde vocatus per portas quæ à *vaccis* & *vineis*, Divis *Catharina* & *Joanne*, quorum in vicino Sacella; locis *Mera* & *Cameraco* nomina sortiuntur. Ubi nota solemne nostris civitatibus fere semper fuisse ex portis vicisque unam quæ proxima ab urbe cathedrali nominare, licet longo ab illa distarent intervallo. Ita Mechliniæ itemque Lovanii unam portam à Leodio denominatam, Bruxellis & Antwerpiæ alteram à Cameraco licet observare. Hic urbis circulus capax esse poterat civibus, non tamen advenis, sufficere necessitati, non item famæ cui inter prima studendum putabant Mercuriales indigenæ. Majus itaque opus moliuntur, maximè ex quo invitati Ducum privilegiis, & civium humanitate exteri mercatores portum cœperunt frequentare: Angli imprimis & Italiæ Danicæque triremes. Itaque descripto ampliori circulo visum est suburbanam multitudinem, quæ frequens extra mœnia habitabat, muro concludere, quod factum sub annum 1304. Duce ipso unius portæ primum fundamenti lapidem pangente. Receptique in oppidum vici Kipdorpensis incolæ, in cujus aditu porta est designata quæ postmodum, id est an. 1553. novo opere exornata à vicino D. Jacobi templo cœpit appellari. Præter quam circa Præmonstratense D. Michaëlis Monasterium alia patuit *Cronenburgica* nomen sortita à diademate Imperiali in ejus olim fastigio. Ubi observandum ex ritu antiquo esse portis urbium limitanearum aut por-

portarum turribus, Imperii Romani aut signo, aut scripto titulum designare. Scripti exemplum Noviomagi Geldrorum extat testis & Aquileus. Signi Antwerpia, Daventria, Colonia exemplum suppeditabunt. Amplius circa fanum D. Georgii porta structa, restructa anno 43. supra sesquimillesimum ob id Cæsareæ nomen adepta quòd Carolus eam quintus anno 1545. primùm ingressus perhibeatur teste inscriptione. Eam hìc cum altera pictam in exemplum do. Restant portæ sub idem ferè tempus apertæ, *Cisternensis* pronuper loco suo mota & nomen & pæne locum quem *Lutea* obtinuerat habens *Bergensis*, ab urbe quam respicit dici solita, *Rubea* appellationem adepta, quod minio tinctum ejus frontispicium. His incrementis pulcherrimæ speciem induit Antwerpia, famâ, Deoque auspicibus, in eam crescens magnitudinem, ut urbe licet frequenter habitatâ, suburbanum nihilominus aliquot ædium millia complectatur. Hinc itaque melioris fortunæ beneficio obviam ituri, egregium & pænè Regium opus moliuntur, novum à septemtrione oppidum adjicere anno 1543. Et circa eadem tempora, ut planior plenior que unius corporis facies appareret, veteris oppidi portas amoliti sunt. Muris etiam alibi dejectis tractus reliquæ civitati conformis appareret. Et si annorum quis curiosus foret, dejecta fuit *Vaccarum* anno 19 *D. Catharinæ* an. 20. *D. Joannis* anno 81 *Vinearum* anno 21. *Meræ* denique *porta* 41. præcedentis anno sæculi. Omitto hìc *Beginarum portam* structo castro occlusam. Omitto varios versùs flumen aditus mercatorum commoditati subservientes. Utque hæc urbis incrementa è plano videantur, ecce quam publico ære in æs incidi Senatus curavit Iconem.

In qua quadruplices videas in imagine muros,
Et plateas & fana Deûm, variasque canales.
Cetera pictoris calamus neglexit, eo quod
Et superent artem atque fidem.

CAPUT IX.

Exterior urbis ornatus describitur, mœnia, muri propugnacula; de Werve, het Bierhoot, Maygat, Xanders-gat, Hoykay, Haut-kay, Engelsche-kay, Meekay.

PLanè ut ambitu nunc suo contemplectatur Antwerpia 4812. passuum quam ornant extrinsecus muri, & agger constipatâ terrâ cespitibus latitudine eximiâ præaltis, & aquâ partim stagnante, partim ductili plenis cinctus, cujus firmitati dubites an civium oblectamento majori conducunt, arborum æquali intervallo & quintuplici frequenter serie digestarum continuata plantaria. Cujus munimento decem diversis locis structa serviunt propugnacula, in quibus molas pneumaticas, præter eas quæ in castro, numeravi undecim. Docent autem rationes urbis, post recessum Martini Rossemii anno 1542. sumptu, ut supputat Guicciardinus, milionem excedente curasse Senatum structo quod videmus murorum opere latus istud oppidi alioquin infirmius egregiè muniendum: propugnacula à tempore Ducis Albani excogitata, arboreta ab annis 25. ordinari cœpta. Molæ etiam, nisi quod earum usum & situm in mœnibus aut aggere solemnem fuisse didicerim ex Diplomate quodam anno 1256. Atque hæc quidem terrestri itinere Antwerpiam venientibus oculos perstringunt. Nec minus eleganter aut commodè provisum urbis parti, quæ flumen respicit; ubi recenti memoria sub annum 1596. Senatus secundum D. Michaëlis ædem insignem flumini murum objecit, loco quem etiam olim munivisse ex diplomatie Ducali patet jubente læsos aliquâ parte Monachos in integrum restitui. Datum anno 1299. Januarii decima. Projecta hìc videre est plurima, quorum unum primariumque, quod *Wervam* vocant, ab antiquo est, ut diximus, ubi moles quædam ingenioso artificio onera & merces etiam maximi ponderis levi manu è navibus sublatas in littus reponens; quam aut factam, aut refectam anno 1369. docere videtur indiculus illo anno portorii & vectigalium modos præscribens. Similemque juxta D. Michaëlis molem anno 1518. repositam ex memoriis veteribus didici, præter quas & tertia est, sed de cujus exordio nihildum legere me contigit. Loca exonerandis navibus vectoriis, pontonibus & hippagonibus propria, & parata, aggeribus aut alia mole lapidea ad temperandum fluminis impetum congesta nostrates *hoot* vocant quòd velut caput & principium littoris in aqua promineant, hujusmodi est Antwerpiæ, quod ab Anglica cerevisia illuc primum exposita *Birhody* servat cognomen si vera refert chronicon rythmo vernaculo extans in Biblioteca Opmerii. Hoc caput ut sic appellem, voce à latio non aliena, tempore Caroli quinti saxo quadrato cinctum est tramesque gradatim & leviter declivis à porta in flumen constratus, ut quovis marini æstus recessu accessuque commodum foret Naucleris onera sua exponere, & pede non offenso nec sordidato urbem introire. Restant præter aquæductus de quibus postea, duo aquatica itinera navibus in urbem recipiendis à proximo sesquisæculo adornata, authorumque Mariæ & Alexandri nomen referentia. Ad extremum quatuor sunt eodem sine projecta & detorto à latinis vocabulo *Caias* vocant, quorum illæ à fæno lignisque vulgò nuncupatæ anno 1497. constructæ perhibentur, illa quæ Anglos authores referre videtur, ab annis ferè ducenis eorum negotiationi destinata fuit, pronuper renovata. De quarta nihil hactenus reperio. Cetera quæ ad ornatum tam littoris quàm mœnium novæ urbis summâ cum admiratione exteri conspiciunt, imò suspiciunt, intra annos plus minus viginti publico ære & cura accesserunt; suggerente & sæpiùs succurrente Gilberti Schrubeckii industriâ, qui obiit anno trigesimo octavo Christi 1556. de quo hoc distichon legi.

Torrens pulcher erat, tot derivare per urbem
Qui potuit fluvios, tot sternere classibus æquor.

CA-

CAPUT X.

Interior urbs generatim describitur, plateæ, portus, regiones, domus, & diversa rerum ante facies.

EXteriorem urbis ornatum leviter percurrimus, portas nunc ingredi libet, & summa pulchritudinis ejus intrinsecæ capita in theatrum producere. Dividitur in regiones 13. prout Servilius tradit in Geldrogallicis. Pontes lapideos 74. diversis temporibus extructos, Vias publicas lapidibus stratas suo ævo numerat Guicciardinus 212. Domos 13600. loco adhuc pro 1501. designato. Fora diversis deputata nundinationibus ampla & opportunis locis octo, loca ampla & spaciosa variis destinata usibus intra muros 22. Et cum Becano verè dicat: Tanta urbis elegantia, tanta suburbanorum amænitas, tantus vicorum splendor, tanta domorum commoditas, & ornatus, tanta supellectilis & copia & mundicies, & ædificiorum in iis magnificentia, ut Regum non civium esse videantur; in quorum hortis crescentium varietatem si describendam mihi sumerem, integrum naturalis historiæ volumen esset implendum, cùm nihil ferè usquam sit herbarum, quod hic non studiosè, non à Pharmacopolis modò, sed ab aliis etiam civibus cultum reperiatur, non exiguo id quidem sumptu, nec ad aliud, quàm ad oblectamentum è plantarum contemplatione percipiendum. Sed tam insana propè est cognoscendi genti huic cupido, ut ea in parte omnes alias nationes superare videatur. Hæc ille & nos verè ut res sunt florentis Antwerpiæ demum sub Maximiliano & Philippo Principibus ad hoc opulentiæ fastigium evectæ, cùm in scripta retulerit Divæus vidisse se codicem censualem ab annis ducentis referentem duo duntaxat domorum millia, casis etiam in numerum venientibus Antwerpiæ & in toto tractu Ryensi qui duodecim pagorum ambitu describebatur, fuisse. Liber miraculorum D. Huberti. *In villa*, ait, *Antwerp duo pontes sunt, lapideus alter, alter ligneùs, ex quo delapsa mulier Helnidis nomine, graviter in capite vulnerata in phrenesin incidit &c.* Colligitur autem hoc factum ab annis necdum ducentis. Populares rythmi aliquoties à me laudati disertis verbis aiunt, anno 1306. cœptum Antwerpiæ lapidibus plateas sternere. Et sanè, nisi me fallunt memoriæ veteres, pulcherrimæ quæ civitatem commendant plateæ longè serius lapideo pavimento vestitæ perhibentur. *Kipdorpensis* quidem anno 1378. *Longanova* anno 1472. *Cæsarea* non multo post, *Cameracensis* & *Alta* ab annis 140. *Ærariorum* & *Coriariorum* à centum annis, *Mera* recenti adhuc memoriâ. Cujusmodi autem domus? Paucæ lapideæ, argillaceæ verò plurimæ, frontispicia vestiebant vites, quod abrogatum publico Senatus decreto anno 1456. & meritò interjecto tempore sancitum, ne ulla nisi marmore saxo aut saltem latere domus extrueretur. Loca vacua ante ducentos annos erant plurima, & ante centum annos regionatim magis quam plateatim urbs habitabatur teste Carmelitarum Archivo. Fossæ autem sive canales ferendis navibus apti & aptati octo in urbem derivantur: maxima centum & amplius navium capax cum duabus in nova urbe circa Caroli quinti tempora effossa, reliquas ex fossis antiquorum mœnium meliores ad usus cooptaverunt, coaptaruntque, quæ hoc pariunt commodi ut vilissimo tutissimoque compendio ante mercatorum ædes mercimonia exponantur.

Sic facilè, ut nulla possit magis illud in orbe,
Sic tuto ut nulla tutius orbe queat.

CAPUT XI.

Describuntur Curiæ, Tribunal, Carcer, Macellum, Valetudinarinm, Halla: observati ritus curiarum loco eminentiori, forma quadrata, judicia sub dio.

AD opera urbis præcipua non utique describenda, quod alterius operæ & operis foret, sed designanda pergo, primasque do illis, quæ cives & rempublicam tangunt. Curia juri dicendo ab antiquo fuit, ad fori majoris angulum, quam marmoreis intercolumniis, quadrato opere à fundamentis renovari curavit Senatus an. 1560. sed infelici casu haud multò post exustam anno 76. idem Senatus splendidiori schæmate restituit, cujus hìc formam Lectori conspiciendam præbemus. Ex Livio disces veteris Romæ curiam sublimiori loco fuisse, ad quam gradibus ascenderetur, ut scilicet Patrum authoritas ipso etiam situ extolleretur: idem apud nos olim factum omnes urbium curiæ loquuntur, & ne quis opinetur commoditatis id gratia nuper inventum, ut subjectæ cameris caveæ ad pennarios usus essent, docebit vetus Antwerpiensis solido in solo nullis suffosso cuniculis structa ubi locus adhuc superest, sed & nomen, ædificium autem aliò translatum, ut nunc videmus. Quid? Quod ipsa forma quadrata licet non æquilatera videatur nostratibus curiis propria fuisse, quarum tribunal in quatuor istius microcosmi plagas distendebatur, forma Græcorum legislatoribus commendata. A Themidis fano ad Astreæ sacrarium tendo 1. Domum triumviralibus, ut sic dicam, judiciis deputatam, ubi res capitis, evictiones & similia Regiæ jurisdictionis merique Imperii aguntur, estque intra veteris castri ambitum anno 1539. renovata. Et notandum occurrit, judicia, quod de Germanis narrat Tacitus, hìc sub dio agi, nisi quod ad avertendum cœli injurias non ita pridem tectum Tribunali impendeat. Scilicet æstimabant boni veteres in Deorum manu vitas, præsentia mortes esse debere, quorum æquitatem sibi in naturam quodammodo peccantibus volebant subvenire. Haud procul hinc carcer publicus est sub annum 1520. à fundamentis restauratus. Atque hæc quidem sunt juris & justitiæ loca; succedunt quæ usibus civium sacra sunt. E quo genere est olim destinata cum officinis domus panum, carnium,

frumenti nundinationibus quam anno 1249. Dux construi permisit. Ceterum cùm incolarum crescente numero, tantis impar locus esset commerciis, sensim diviso onere, opereque multiplicato separatim hæc singula cœperunt vænire. Tabernarum macelli autem jus Dux an. 1290. urbi transcripsit. Macellumque elegans anno seculari quingentesimo strui cœptum & triennio perfectum referunt memoriæ veteres. Eodem modo cùm ponderum & mensurarum jus urbi anno 1521. Princeps confirmasset, insignem à fundamentis domum eo fine struxerunt circa Franciscanos anno, ut præfert titulus 1549. Eam hìc insero cum altera quæ ante septennium secus urbis muros ædificata recipiendis peste infectis. Nec tacendum receptaculum illud aquarum admirabile ubi aqua ex fossis oppidi & rivulo derivata longo tractu per lebetes rotæ insertos, equo gyrante sursum attrahitur in lacum, unde per fistulas & canales omnibus (qui sunt ferè cerevisiarii coctores) illam novæ urbis partem habitantibus largè dispensatur. Factum ante annos 60. factumque illo compendio, ut coctores quotquot in media sparsim urbe habitabant in hunc ejus angulum se receperint; Senatu non parum his mediis serenitati potioris oppidi & civium providente, nec minus publicis ærarium emolumentis magnâ vectigalis accessione locupletantes. Nec prætereunda Ariadnes aut Minervæ tentoria (Hallam à servando vocant, aut inferendo pannos venditioni exponendos, Basilicam vertit Lipsius) quam anno 1317. à Comite Flandrorum tum urbis Domino urbs redemit.

IN CURIAM LUSUS.

Curia cur tam culta mihi sit, quæritis, & cur
Curarum Pario marmore tecta parens?
Est qui deformes rugis & pulvere curas
Non nisi canosum fyrma decere putat.
Est alius duris animo durantibus imo
Marmora qui solum dura placere putat.
Ambo malè: Ecquid enim commune volantibus, atq;
Tristibus æterno perpetuoque lare?
Nescio an a curis habitantibus ulla Senatum
Oppida voce vocent luxuriante suum.
Certe non ego: quæ vinctas vitlasque rebellem
In unda patior vix fore ferre pedem.
Peccas? Tollo reum. Lis est? Definio. Plebs est
Sollicita? Ipsa metum tollo simulque malum.
Nec mihi cura magis nomen dedit anxia quam lux
Luco, vel mundo munditiei luteo.
Nec magis à curis dicor quàm si voces à se
Æripedem claudus, credite, sessor equum.

CAPUT XII.

Bursæ origo & fabrica, Domus nationum, Teutonicæ, Germanicæ, Anglicæ, Hispanicæ &c. Item mercatorum & opificum: Ritus conventiculorum notatus & mos vendentium in porticibus aut periciclis.

HÆc ferè civium sunt universim, sunt & alia publicè certas, alia privatim aliquas incolarum familias tangentia eaque in duplici differentia. Primò Porticus quadrata est meridianis serotinisque destinata conventiculis quam Vives *Janumedium*, Marchantius *forum mercatorum*, Lipsius *Basilicam*, vulgus *Bursam vocat*, nomine Londini, Brugis & alibi recepto, & indito ab ædibus, ut volunt, hic loci splendidis familiæ *Bursæ*, tres Bursas, sive marsupia in insignibus & supra ædium fores ostentantis. Sed nescio an non verius Fachetius scribat nomen Bursæ sive marsupii ideo his locis mansisse, quod in Italiis cambiorum invalescente usu, gratoque nundinantium compendio excogitato, hujusce rei gratia Venetiis itemque Neapoli indictus communi mercatorum suffragio congressus nomine *Bursæ communis*, è qua si quis se subduceret fidei periculum adibat, quod hodieque servatur. Quicquid ejus sit, Antwerpianam nostram anno 1533. cœptam extrui disco, & 22. Februarii anno 1583. incendio absumptam, sed mox curâ Senatus restitutam docet epigraphe. Cujus splendorem hic in imagine exhibemus. Tantæ verò celebritatis hoc fuit emporium ut viginti duarum nationum Tribus sua hic haberent & habitarent palatia; è quibus eminet *Domus Hansæ Teutonicæ* quam vulgus *Austriacam* nuncupat, quadrato opere æquilatero, inter duos novæ urbis canales extructa ab 175. oppidis communi impensa, & usui idque anno 1557. ut lapidibus in areæ medio expressum legitur. Ædificii hujus latus unum conspiciendum hic præbeo. Fuggeri sunt primæ notæ ab annis 60. ampliter famam fortunamque adepti, ii hospitium cum horto eleganti coëmerunt anno.... Portugalensibus autem anno.... Hessis verò opportunum exponendis mercibus ædificium anno.... adornatum, Anglis autem anno 1558. domus; quæ Lyranorum olim fuerat, assignata, nunc collegio Societatis Jesu applicata; atque hæc præcipua nationum, ut vocant, & illustriora hospitia. Sunt mercium, sunt opificiorum alia. Ita Aulæopolæ anno 1551. porticum officinis utrimque suis instructam concinnarunt. Ita vitriarium operæ variis ornatas privilegiis fornaces nostra memoria deputarunt. Ita ærariis, ita aurifabris suas ædes destinarunt. Nec novum illud, aut hujus seculi, merces in porticibus venum exponere; cùm ejus exemplum ante tria secula Lovanii, ante duo Bruxellis, imo etiam Antwerpiæ inveniamus, extructam scilicet anno 1460. novam circa D. Virginis porticum ad usus mercatorum. Eratque, licet defierit nunc esse, ubi nunc torneorum & lignariorum tabernæ visuntur. Omitto hic proprias urbibus maximis domus, cujusmodi *Aquensis*: Cœnobiis, cujusmodi *Tongerlensis*, *Bernardina*, *Averbodiensis*: Prælatis, cujusmodi *Cameracensis*, *Tornacensis*: Familiis, cujusmodi *Leccana*, *Hobocana*, *Listana*, *Lyrana*, &c. Præterea splendidas regali magnificentia privatorum ædes quæ omnibus Antwerpiam videntibus stupori esse consueverunt.

BURSÆ

BURSÆ ELOGIUM.

Qui Jani tabulam, Saturni Archiva, libellos
Mercurii uno optat posse notare loco:
Ditis opes, fortunæ animos, ludibria famæ
Obtutu qui uno posse videre velit:
Neptuni furias, Junonis regna, Jovisque
Alternantis opus qui didicisse cupit:
Me videat, Divum omnium opus, nec, credite, mirum est.
Omnium enim hìc hominum est quodlibet hospitium.
Et quamvis media dumtaxat luce frequenter,
Do, quis ut & mediis luceat in tenebris.

IN DOMUM HANSÆ TEUTONICÆ.

Austriacam urbe domum qua non est pulchrior aiunt,
Nec toto Austriaca est pulchrior orbe Domus.
Omen inest voci; vivat Germania, vivat.
Et quod in urbe domus, id sit in orbe caput.

CAPUT XIII

De calamitatibus agitur ab aqua, terra, aëre, igne.

AB AQUA.

Civitate structâ, qui destruxerint videndum, eundumque eodem cum natura gradu, ab inanimis ad animata, à simplicibus ad mixta, à vicinis ad remota. Quæ itaque annotaverunt memoriæ veteres de inundationibus & periculis damnisque ab aqua, recensebo numeris Arabicis. Diploma Michaelitici Cœnobii disertis verbis refert ita Schaldim excrevisse ut Lilloenses agri aggeribus ruptis tegerentur, datum anno 1288. Idemque ibidem anno 1300. evenisse tradit Diarium Opmerii: quæ causa, cur anno 1340. decretum sit de exaggerando molibus firmioribus isto latere, ulterius de inundatione anno 1320. die S. Elisabethę tale extat chronicon.

Elisabeth sævit, mare crevit, Hollandia flevit.

De altera anno 1446 Aprilis 13. extat Teutonicum. De altera anno 1462. tale habet Indiculus Heinsii:

Si Schalda crescit, ager & rus omne pavescit.

Aliam anno 1468. & feriis Divæ Ursulæ intempestâ nocte ortam tempestatem docet rythmus sequens:

DIE ZEE DIE BROCHT DE LANDEN VERLIES, ALS ALLE DIE MAECHDEN FEESTE WIES.

Meminit etiam Codex Lummii ad annum 1477. calamitatis quam excedens aggeres suos flumen suburbano intulit. De illo autem ante 172. pagorum jactura & oppressione pensato cataclismo anno 1532. cujus damna senserunt Antwerpienses, tale chronicon feci.

Quot clades pecori, vicis, mortalibus atro
Sola parat pelago vis, parit una dies.

Adjiciam hìc annos quibus gelu extra morem & modum astrictum flumen admirationi fuit, quos ex diversorum memoriis collegi. Anno 1383. 1401. 1405. 1442. 1447. 1463 aut ut alii volunt, anno 1464. 1466. 1478. 1482. 1491. 1494. 1511. 1517. 1523. 1533. 1551. 1566. 1574. 1608.

A TERRA.

Terræ motus quantum legere memini Antwerpiam afflixit anno 1382. cùm concussæ in campis ædes, molæque mole ingenti solo prosternerentur, & anno 1395. cùm ne patinæ quidem aut crateres in mensam depositi hærerent, tradente codice Opmeriano.

AB AERE.

Ad Aërem ut veniam, quia communis propemodum cum Lovanio (ubi annos notavi) ventorum fuit calamitas, non hìc repeto: famem tantùm, & famis asseclam pestem aëris infecti effecta subjiciam.

Codex Ortelii annotat anno 1315. tantam fuisse caritatem annonæ, ut mensura frumenti 12. florenis veniret. Anno 1363. novem florenis. Anno 1439. modius 23. aureis vix emeretur. Anni denique 1477. & 1522. & 1557. ob similes calamitates celebrantur.

AB IGNE.

Claudat hoc caput Ignis nimium frequenter Antwerpiæ molestus, quem anno 1263. argentariorum utrimque vicum, & anno 1263. lanificum plateam, anno 1397. Kipdorpensem & novam vias invasisse maxima cum ædium ruina lego. Et amplius in vico superiore annis 1456. & 1443. & 99. multum damni intulisse. Ut non omittam illud exortum anno 1541. aut 61. circa Dominicanos, & illa quæ recenti memoria anno 1546. circa novam Bursam, & quadriennio post circa Hallam exorta incendia omnes in vicino ædes absumpserunt. Subjicienda hìc forent incommoda ab hoste tam domestico quàm externo, sed visum ea commodius in aliud caput rejicere.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

De Mavortis cultu, æde, nomine: item de VValburgis fano, Priapi nomine statua, templo: Veneris veneratione, & nominis vestigio: Mercurii etiam: id est de Idolis Advaticorum.

UT lucis Evangelicæ suavior oculis nostris radius appareat, libet paucula quædam superstitionis gentilitiæ & tenebrarum vestigia præmittere. Annales nostri Goropio applaudente tradunt, Atvaticos Antwerpiensium progenitores naturæ & fortis suæ gnaros, nec se posse in otio delitescere, nec inter tot bellicosas gentes quietè dominaturos, Mavorti armorum præsidi fanum tribus ab arce stadiis dedicasse, eo potissimum loco quem Nerviis objectum divinâ ope muniendum putabant. Et amplius Martis nomen ille noster originum scriptor ex Cymbricæ nostræque linguæ fontibus derivat. Ego ut nihil refutem, cùm tamen nullum Martii nominis vestigium Antwerpiæ repererim, cœpi aliò oculos flectere. Diploma vidi datum anno 1240. continens donationem cujusdam prati dicti HET DIENSTVELT factam à *Gerardo milite de werpa* ad usum Beginarum, & diu multumque indagans didici situm ejus haud procul ab arce, ut nunc sunt res. Hoc arbitror Martis superesse vestigium, quem nostrates *Dinstum* Cymbrico Saxonicoque exemplo vocarunt, fidem faciente die hebdomadis secunda, quam Martis latini, *Dinsdach* Belgæ vocant, & inditum isti roboris & fortunæ ministro nomen à serviendo, quod hodieque retinemus cum militiam non aliter quam *Dynst*, militare *Dienen* appellamus. Hoc numen limiti tuendo munimen ingens credula finxit antiquitas, & eo amplius tutelarem arcis mœniumque elegit Palladem, cui *Walburgis* nomine (quod wallis & burgis id est oppidis, arcibusque tegendæ protegendæque multitudini aptis præesset, dictæ) in ipso arcis vallo ædem struxerant, nomen, licet aucta sit renovataque, servantem. Amplius quod intelligerent vires civitatis nullas esse mansuras, nisi continuata liberorum generatione conservaretur, Priapum intra mœnia colendum finxerunt, dictum vernaculis *Ters* quæ vox retrogradò lecta ordine, proprium Ityphalli exprimit officium, monstraturque exigua hactenus statua circa D. Walburgis, quæ fascinum olim, non ita pridem ob verecundiam detractum, prætendebat sertis ornari solitum à stulta mulierculcularum turba, & conjicit Goropius ad sinistram urbis partem, quo loco visuntur quædam delubri veteris ruinæ, fuisse ejus templum. Norunt sanè grandiores natu quam solemne fuerit Antwerpianis in vulgo mulierculis; novi ego quam familiare sit in Geldriæ aliquot locis illud *Tersi* nihil minus quam tersum nomen, quoties vel lusus in gyro, pes in passu, vel actus errat in opere. Ulterius quia hæc omnia sine mutui amoris vinculo non constabant, Veneri etiam rem sacram fieri visum bonum: cui in Urbis conspectu ædiculam inter arborum umbras consecrarunt. Non illo loco qui hodieque ab intersignio, vel ab alia non hujus loci causa Veneris platea dicitur, sed vicino Cathedrali, qui olim *Lyfkens-houck*, id est amoris sive Veneris angulus dicebatur. Quod autem ait nostri ævi Poëta:

Qui procul Oceano fluxum lambente superbas
Aspicitis turres, mœnia, valla, domos.
Et fortasse juvat, quidnam sit noscere; dicam
Est Antwerpa solo nata, natansque salo.
Quænam olim fuerit, si forsan scire juvabit.
Dicam etiam verbis hoc, mora nulla, tribus.
Palladis hìc fanum, Martis fuerat quoque fanum,
Mercuriique ædes juncta duobus erat.
Juncta duobus erat, & erat minor illa duobus,
Sed quæ nunc potior posteriorque manet.

Hoc inquam Poëtam magis sapit quam Historicum Poëtam, qui triumphanti negotiationibus suis Antwerpiæ abblandiri voluisse videtur. Pro coronide subjunxissem hìc Icones nostri Tersi & Veneris, sed oculis castioribus vereor injuriam facere, Martem itaque solum patiar prodire, cujus exemplar ad me missum ex Bibliotheca Utenhoviana cum epigraphe indicante talem, talique forma juxta portæ Croneburgicæ valvas olim pictum fuisse.

CAPUT II.

Apostolos Antwerpiensium recenset Eligium, Gaugericum, Vindicianum, Humbertum, Fredegandum, Willebrordum; extirpationem idolatriæ & seminaria fidei veræ. Itemque de diœcesi & imagine D. Michaëlis, nova quædam annotata, obiterque explicatus codex vetus.

ABunde hactenus idolis dolisque datum, ad veræ fidei lucem aspirare moneor, cujus præcursorem elegit Deus Eligium. Sed juvat paulo altius hæc repetere & ab ovo, ut aiunt. Cameraceno Antistiti Antwerpienses ab antiquo fuerunt subjecti, & per Cameracensem Rhemensi Metropolitano obnoxii, non ob vicinitatem, cùm Leodicensi Cathedrali Antwerpia longè sit vicinior, nec ob eorum qui vulgo horum locorum Apostoli habentur sedem, cum ferè Hiberni aut

Angli

Angli fuerint, Eligius factus Tornacensium, Humbertus & Fredegandus, ille Abilensis hic Dublini Episcopus: nec etiam ob donationem ab aliquo castri possessore factam, cùm Willebrordus Ecclesiæ Antwerpiensis, ut dixi, possessor dono Rothingi, fuerit Ultrajectensium Episcopus. Becanus cùm Atvaticos ab ultima Schaldis ripa profectos longo tractu per sylvas inter Eburones & Nervios ad Rhemorum usque fines imperium extendisse variis conjecturis probasset, addit nihil mirum videri quod superiores illi Atvatici Romanorum armis coacti neglecto vernaculo linguam sonare quam victor docuisset, Cameracensibus post receptam Christianæ legis doctrinam & denique Rhemensibus contribuantur, quemadmodum ipsa Antwerpia, licet prisci sermonis tenax & seriùs ad Evangelii lumen perducta, ejusdem tamen habita est Diœceseos cujus alii superiores fuissent. Christiani enim summa prudentia, periculosas in republica mutationes gnari, nihil in Romanorum distributione judicarunt immutandum, quod Anacletus ad Episcopos Italiæ latiùs declarat. Addam ego etiam aliud quiddam ejusdem farinæ. Codex vitæ S. Gaugerici ait, eum diœceseos suæ limites obeuntem fidei dogmata ad *Tennam* & *Schandam* fluvios propagasse. Per *Tennam* ego libenter Teneram intelligerem, & nomine *Scanda* Scaldim, præeunte m. s. vitæ D. Gummari apud Liranos, ubi idem fluvius *Schinda* vocatur verbis à Molano exscriptis ad 17. Julii. Hinc colligo, saltem circa Antwerpiam à D. Gaugerico annuntiatam fidem, quod confirmat Meierus ex Chronico Cameracensi afferens successorem in Episcopatu D. Vindicianum apud *Brosellam* (nunc Bruxellam) mortuum, dum diœcesin visitat. Bruxella autem Antwerpiæ vicina. Refertque & adeo præfert D. Gaugerici titulum vetus Bruxellæ Parochialis, & alia in tractu Ryensi, illæ forsan à D. Vindiciano dedicatæ. Atque hos libenter facerem cum Eligio Atvaticorum ad extrema Schaldis Apostolos. Post quos D. Humbertus B. Amandi laborum, peregrinationis, & fortè Episcopii socius huc fortè delatus conspecto Mavortis delubro videns non facilè posse veteris Idololatriæ incolas oblivisci, stratagemate Evangelistis nostris admodum familiari, quo perversi dæmonis cultus in pium usum transirent, venerationis ritum in Michaëlem Archangelum transtulit. Hunc bellis præsidere, sine quibus ista gens vincere non consuesset, Hunc cœlestis exercitus Archistrategum invocari, colique debere. Quem ob id, ut Marti antiquo similior esset, tam Antwerpiani quam Bruxellenses specie armati juvenis draconem prementis non alatum, ut nunc, delineant. Et fuit olim talis in veteri Bruxellensium curia Icon cum inscriptione circa caput.

Sancte Michaël Archangelo
Qui draconem sternis stipite.

Cetera legi non poterant, & gerebat dextra salutiferam crucem. Extat autem adhuc Sacelli Michaëlis intra septum Cœnobii Antwerpiensis documentum & inscriptos alibi hos versus laudat Molanus ad 25 Martii.

Inclite qui meritis fulges Humberte coruscis,
Cujus ad exemplum vita & moderamina quondam
Barbara doctrinam nacta est Antwerpia Christi.

Et quæ sequuntur. Vixit Humbertus paulò antequam cum D. Foliano ex Scotia profectus B. Fredegandus apud Ambivaritos Evangelium promulgavit, & abrogato Neptuni cultu apud Turninum (*Doorne* modò vocatur) fundamenta jecit solidæ religionis, subindè in vicum vicinæ excurrens Antwerpiæ, habitusque à nonnullis Antwerpiensium Tutelaris, quod ipsum Monasterienses ad Sabin, apud quos traslatum Turnino corpus asservatur, profitentur. De SS. Eligio & Willebrordo magis certum, cùm Audoenus libro secundo capite tertio & octavo disertis verbis tradit Andoverpos ab eo sacris nostræ religionis imbutos, & alibi, eum jugi constantiâ cum Andoverpis decertasse. Et sanè pro singulari quam is Antistes tam Tornaci quàm Noviomagi exhibuit V. Matris cultu libenter crederem hunc pro Venereo Marianum Templum inchoasse. Ad extremum D. Willebrordus in eadem vinea necdum satis exculta laboraturus, inveteratum animis gentilium profanæ Walburgis cultum extirpare conatus, sed diu frustra, tandem hoc solo rem se facturum existimabat, si nomen falsæ Deæ in S. Virginis nomen transtulisset, ut quemadmodum ante & perperam Walburgim lapideam orabant & honorabant, ita deinceps rectè & citra religionis veræ noxam Virginem Christianam integritatis merito in Divos translatam venerarentur. Ita periit profanæ Walburgis idololatria, sed non ita citò mulierum quæ cæteris tenaciores, animis evulsa Priapi obscæna memoria, cui fæcunditatem & delitias suas acceptas referre didicerant. Fana quidem omnia Willebrordi curâ meliores in usus conversa erant, Ecclesiamque in castro Rothingus Vir potens & castri possessor Pio Antistiti donaverat (prout ipse in suo testatur testamento Willebrordus) sed idoli perseverabat statua & statuæ stati honores, cui malo obviam iturus post aliquot secula Godefridus Bullonius ex Marchione Antwerpiano Rex Jerosolimorum, particulam præputii Dominici à circumcisi corpore infantis resectam huc misit, cui stulta opinionum suarum cultrix plebecula neglecto infamis monstri verpo pares divinis honores impenderet. Hoc factum anno 1024. & interjecto tempore splendidi operis in Mariana æde Sacellum circumciso Servatori dedicatum, sacraque piorum civium eodem titulo societas. De Antwerpiensium Apostolis hæc disticha ex Morteo nostro adscribam.

ELIGIUS.

Subdere me Christo atque alios, votum fuit unum,
Hinc voti & Christi sum modò compos ego.

GAUGERICUS.

Enodium natale, Cameracum est thronus,
Thronus alter, & natalis alter est polus.

VINDICIANUS.

Eligii vivus fuerat vestigia sectans,
Et montem elegit mortuus Eligii.

HUMBERTUS.

Dedi maritimos celere Christum Antverpies,
Apud Maricelas & sepulchrum fers dedit.

FREDEGANDUS.

Dormio pone Sabim, sed me ad Schaldim vigilasse,
Antverpum dicet, voci quod prebuit aurem.

CAPUT III.

Cathedralis describuntur initia, Templi ornatus, Cleri incrementa, & imitationes, Diœceseos amplitudo, Episcoporum ordo.

CAthedralis Antwerpiensis decora leviter prosequuturus, nec illa tacebo quæ codices antiqui licet sine authore nobis reliquerunt. Inscripta est Virgini Matri, cujus Icunculam referunt post recessum Normannorum inter suburbani pomærii arbores repertam, multisque nobilitatam miraculis, dictamque vulgo *Mariam ad arborem*. Hæc inquam referunt quoad Augustissimi hujus Templi redivivi initia, de quibus ut nihil controvertam hoc certo & didici & docere possum, jam inde ab annis retro quadringentis locum hunc à peregrinis frequentari & cultui Mariano solenniter dedicatum fuisse. Lego insuper anno 1418. decretum de circumferenda processionatim sacra Imagine. Pulchrum autem istud ejusdem honori dicatum ad latus Ecclesiæ Sacellum, post reductam nuper urbem mormoreis statuis & intercolumniis adornatum, sacram habet civium societatem à Nicolao Rechtergemio, prout ante nos Guicciardinus annotavit, institutam. Amplius cùm eximia salutiferæ crucis portio per Fredericum Imperatorem Ecclesiæ donata esset, anno 1375. triginta partim Laicorum, partim Ecclesiasticorum instituta sodalitas. Præter quam similes aliæ civium pietatem non vano argumento docentes. Omitto singula opificiorum contubernia, quæ proprium in hac Cathedrali Sacellum habent, & ad invidiam ornant marmore, statuis, picturis, & id genus sacrâ supellectile. Ædificium ipsius Templi splendidum est, nec alterum simile in Belgio facilè reperies, quod anno 1533. turri choroque exceptis conflagravit, insequenti anno pulchriori specie cœptum restaurari: unde extat elegans Cornelii Graphæi carmen. Turris, de qua ago, mirâ altitudine, & quam meritò Ortelius Argentinensi aliisque confert, & imò præfert, extrui cœpta publico sumptu anno 1422. directore operis quodam Joanne Amelio Architecto primi nominis, perfecta longe post, Anno 1517. instructa erat campanis pæne sexaginta, quarum maxima anno 1440. solemni & recepto Christianis ritu expiata est. Præambulum autem horarium musico plurium campanarum concentu horam præveniens anno 1540. adornatum, artificio apud Alostanos reperto anno 1481. & quidem per hominem parum sani cerebri, prout narrat Diarium Ortelii. Chorum sive odeium elegans, & altaribus sacellisque coronatum undique ex secto lapide marmoreo & jaspidino exornari ante decennium vidimus. Nec tacendum quod anno 1521. 18. Julii Cæsare & Danorum rege primum fundamenti lapidem ponentibus cœperint alium ab oriente chorum, sed hactenus imperfectum. Annotanda hic fuissent quantivis pretii monumenta & epitaphia omnibus Ecclesiæ angulis lucentia, sed quia præcipua vir clarissimus Franciscus Suertius separato opusculo edidit, hic supersedeo & iconem ædis Marianæ inserens absolvam hoc caput, si quædam pauca de Clero ejus annotavero. Collegium 12. Canonicorum ad honorem cœtus Apostolici instituisse traditur in D. Michaëlis Templo Godefridus Bullonius sacræ in orientem expeditionis primitias Antwerpiæ colligens ante ann. 1100. & 1092. Vidi ego, & hoc solum superesse puto, rescriptum Godefridi Ducis Lotharingiæ jubentis Canonicos Antwerpienses à Bullonio fundatos & à Lymburgensi Duce oppressos in integrum restitui. Certiora sunt quæ sequuntur, Canonicos hos D. Norberto, ut postea dicam, Templum suum cum bonorum portione transcripsisse, seque in ædem D. Virginis recepisse anno 1124. authoritatem faciente Buchardo Cameracensium Episcopo. Deinde anno 1211. cùm bonorum civium munificentiâ peculium hujus collegiatæ multum augeretur, raro exemplo numerum ipsi suum in duplum auxerunt, quod iterum sed non pari successu anno .... tentaverant, usque ad quadragenarium numerum se extendere parati, nisi superveniens nescio quę calamitas conatus optimos intercepisset. Dignitas erat olim Præpositi primaria, quo frequentius absente cùm sacra res & officii Divini ratio languesceret, Præposito abdicante electus communi suffragio *Decanus*, quod hodièque perseverat. Hæc collegiata in Cathedralem anno 1559. erecta est, detractâ partim Leodiensibus partim Cameracensis portione quæ nunc diœceseos Antwerpianę titulo censetur, continetque præter Antwerpiam, Bredam, Herentaldum, Liram, Bergas, oppida primæ notæ, pagos universim 180. in quibus personatus 12. Collegia Canonicorum 7. Abbatiæ utriusque sexus 6. Prioratus sive Præposituræ Monachales & alia non ultimi nominis Cœnobia 42. Hospitalia tam ægris quam peregrinis ultra 50. venientibus etiam in numerum, quæ recenter aut incorporata sunt, aut translata, aut deperdita. Et censentur hoc ambitu Marchionatus duo, Comitatus majorum gentium tres, minorum quatuor, Baronatus totidem. Episcoporum primus designatus erat Philippus Nigrius, sed qui ante inaugurationem morte præventus locum fecerit Francisco Sonnio Theologo Lovaniensi inter pullulantes alibi hæreses gloriosum certamen adorto, ut non immerito malleus hæreticorum vocaretur. Obiit anno 1576. Successorem habuit Levinum Torrentium virum litteratum etiam libris editis notum anno 1595. defunctum, post quem Gulielmus de Bergis ex Baronibus de Grimbergen substituitur, sed haud multo post ad Metropolim Cameracensem evocatus successorem invenit Joannem Miræum, virum undequaque maximum, qui ut diu &

& feliciter imperet, orant mecum omnes boni.

Sol tenebris, Torrens sitienti erat, atque humili Mons,
Sed Torrens, Sol, Mons hinc abiêre diu.
Quid facies? Quid habebis egens Antverpia? Mira.
Plurima promittit mira Miraus enim.
Et quod Sol fuerat, quod Mons, quod deníque Torrens,
unicus hic, nec res mira, Miraus erit.

CAPUT IV.

Depingitur Abbatia Sancti Michaëlis Ordinis Præmonstratensis; ejus dotatio, structura, Viri clari aliquot.

AD Abbatiam candidi Ordinis me confero, ab ipso Ordinis Patriarcha Norberto fundatam. Cùm enim Tanchelinus libidinem suam quâdam sanctitatis opinione tegens & protegens credulam plebem in errores traheret, Canonici, ut dixi, advocato D. Norberto (quem venerabilem Dei præconem & cœlestem fistulam D. Bernardus vocat) Templum suum Archangelo Michaëli inscriptum permiserunt, cum capellis 3. & 4. præbendis anno 1124. Is comitatus aliquot sociis, quos Baccalaureos Theologiæ facit Chronicon Bethlemiticum, Tanchelino superato populum eloquentiâ & concionibus suis ad viam reduxit, relictisque apud Antverpiam Fratribus, celeberrimi hujus Cœnobii jecit fundamenta. Cujus dos prima debetur Canonicis, altera Duci, qui anno 1202. & aliàs munificus exstitit in Religiosos, *quorum odor velut agri pleni & proferentis fructum centuplum* (verba sunt diplomatis) *spirat coram Domino.* Denique Senatus Populusque Antwerpiensis, inter Fundatores habendus & quidem primos, ut qui jam inde ab anno 1140. frequentes etiam collegialiter eleëmosynas contulerit. Diplomatum partes alibi inseram fidem facturas. Ædificium Abbatiæ elegans est & servit hospitio Principum. In Ecclesia visitur tumulus Isabellæ uxoris Caroli Ducis anno 1465. vitâ functæ. Turrim Templi anno 1262. concidisse fundamentorum vitio, eamdemque anno 1501. & anno 1528. conflagrasse, ex archivis disco. Joannes Fierkens anno 1476 defunctus infulas à sancta Sede obtinuit. Cornelius de Mera post annum 1520. in ornando Cœnobio multum laboravit. Sanctitatis hic merito celebrantur Gemelinus calculo D. Norberti probatus, Arnoldus in Bonam Spem Hannoniæ Cœnobium translatus. Nunc præest Dionysius Feyts, cui vita sit longæva, & prospera. Abbatum elogia, Abbatiæ decora ad calcem operis adjiciam, Cœnobii Iconem hic infero.

CAPUT V.

Parochiales describuntur, D. Virginis, Walburgis, Georgii, Jacobi, Andreæ.

AD Parochias sive animarum curæ destinatas Ecclesias ut me comparem, primò occurrit illa ipsa superius descripta Virginis Matris, quæ Plebanum habet & assistentes duos. Legoque antiquitus hoc munere functum ex Canonicis aliquem, qui ob id *Canonicus investitus* vocabatur. Altare autem Officio Curali proprium anno 1491. dedicatum refert codex. Opmerii. Fons Baptismatis æneus anno 1465. dedicatus est teste Hemsiano codice. Aliæ tres Ecclesiæ anno 1378. in communionem oneris Pastoralis assumptæ perhibentur, è quibus est vetustissima D. Walburgis renovata anno 1259. pronao addito aucta anno 1505. Pulcherrima autem Jacobi Apostoli, cujus turris anno 1491. chorus 1327. extructa leguntur, & curiosi annotarunt anno 1498. decretum cantandas hac in Ecclesia horas Canonicas. Restat Georgii Martyris, cujus odeium anno 1326. eleganti opere inchoatum. Ad extremum Divi Andreæ Apostoli, quamquam ab aliquibus scribatur eodem cum aliis anno jus Parochiæ obtinuisse, tamen rectiùs opinor post recessum Augustinianorum anno 1529. in partem Curæ assumptam. Atque hæ quidem Parochiales suis singulæ dotibus commendandæ, suo ornatu, suorum pietate. Vides in singulis justo numero ad rem Divinam Sacellanos, alibi sacras diversorum Divorum honori societates, alibi non uno titulo stata votivaque sacra, festa, supplicationes, ubique splendida epitaphia, altaria, sacellaque tam proprio quàm ascititio ornatu splendida, præsertim si Tutelaris festivitas, anniversaria dedicati loci memoria, aut aliud quiddam occurrit.

Tum gemmis auroque graves conspexeris aras,
Vestiri aulæis muros, lapidaria lychnis,
Bracteolisque bases, atque atria longa corollis,
Floribus insterni pavimentum atque ostiâ ramis.
Et quidquid natura dedit, ars addidit, illud
In Templi videas quasi conspirasse decorem.

CAPUT VI.

Describit Prioratum S. Salvatoris, Bogardorum & Alexianorum Collegia, & de utrorumque initiis disputat, itemque de Patribus Societatis.

NObilioris sexûs Monasteria habemus Antwerpiæ plurima: è quibus est Prioratus Ordinis Cistercienssis sub invocatione S. Salvatoris per *Petrum Pots* mercatorem Virum integerrimæ vitæ fundatus, Gregorio Pontifice & Philippo Duce authoritatem facientibus. Variant in anno memoriæ veteres: ego quoad instructionem Sacelli vidi litteras Ducis Bruxellæ undecimâ Octobris anno 1340. datas: quoad Cœnobii donationem alias multas anno 1447. datas. Et sciendum familiam *Pottam* è Patriciis Antwerpiensibus esse ab insignibus quæ ollam præferunt nominatam. *Bogardorum*, sive ut ipsi vocant *Beggardorum* (qui Laici olim & ferè textores erant) Collegium ab anno 1128. & ævo Godefridi Barbati Ducis fuisse indicat vetus ibidem tabula. Cùmque

que *Fratres de pœnitentia Jesu Christi* vocarentur, & ex leges viverent, anno 1460. Statuta quædam communis vitæ, & tandem anno 1468. tertiam Divi Francisci Regulam cum veste Monachali receperunt, Nicolao V. Pontifice jubente. Templum eorum anno 1477. Julii 13. dedicatum, hæreticorum furore funditus eversum, anno 1591. 25. Martii restitutum Lucensium mercatorum imprimis auxilio. Habet bibliothecam insignem & produxit Viros aliquot primi nominis ad dignitates Abbatiales & munera Curiæ Romanæ assumptos. *Alexiani* qui funeribus curandis operam impendunt, Antwerpiæ sua debent exordia, ubi post annum 1300. collecti probi aliquot piique Laïci à parcimonia vitaque tam modestè quàm moderatè instituta dicti *Matemanni*, & à funerum obsequiis *Lollardi*. Hi cùm sparsim habitarent, anno 1342. collecti & tertio post anno locum Cœnobio extruendo obtinuerunt dono Henrici Suydermanni, & anno post, aut ut alii tertio, duodecim illorum assumptâ D. Francisci Regulâ votum emiserunt. Exinde à cellulis *Fratres Cellitæ* dicti. Sacellum eorum anno 93. dedicatum: unde in locum quem hodieque occupant, Instituto ipsorum opportuniorem anno 1546 commigrarunt. Habuerunt Joannem Clarum & Petrum Jacobi Viros è Patriarchis suis illustres & sanctitate nobiles. *Patres Societatis Jesu* circa initia turbarum huc delati anno 1562. & concionibus vacantes, tandem circa domum Aquensem illamque quæ Schetsiorum vocabatur, obtinuêre collegium, sed ipso dum hæc scribimus anno insignem ædificiis Anglicę nationis vulgo dictam domum decreto Senatus ingressi adaptant maximo cum fructu juventuti formandæ operam dantes. Vidi hìc plures vario scientiarum genere eruditos, quorum opera omnium manibus teruntur, nec facilè quis dicat quanto eos favore Senatus, fructu ipsi Rempublicam prosequantur.

CAPUT VII.

De Cœnobiis Ordinum mendicantium, Franciscano, Carmelitico, Dominicano, Augustiniano, & Viris ubique claris, & item de Capucinis.

TRia Ordinum mendicantium paria anno 1236. Antwerpiam venisse tradit codex Ortelii: quod si ita est, peregrini illuc aut ierunt aut transierunt, nec à tam alto initio petenda horum fundamenta, prout ex singulorum archivis nunc doctum eo. Anno quippe 1243. Patres Ordinis sancti Dominici Provincię Germaniæ superioris apud Argentinam congregati, litterisque Henrici Lotharingiæ Ducis & Senatus Antwerpiensis rogati, miserunt è suis qui Cœnobio Antwerpiæ extruendo pręessent, quod factum anno 1245. Templumque manibus Alberti Magni dedicatum, ambitu pulcherrimo & officinis choroque insigni ornatum intra paucos annos post annum 1341. ubi Generale celebratum Ordinis Capitulum anno 1401. & 2.3 devastatum autem bello civili Belgico Cœnobium nonnihil de pristino decore remisit. Produxit post reformationem anno seculari quingentesimo factam Viros illustres Theologos primi nominis *Antonium Wellenum* disciplinę reductę authorem, *Joannem de Beca* in Legatione Romana ad Alexandrum VI. nomine Maximiliani secundi suscepta mortuum, *Petrum Piscatoris* clarum scriptis, sicut & *Damianum Alegio* professorem Duacensem. Nec tacendi recentis memorię *Antonius Faber* ab hęreticis supplicio affectus, & *Balthasar Dresselius* ab iisdem, nisi divinâ ope liberatus foret, igni destinatus. Possem & alios plures nominare, qui in Academiis Lovaniensi & Duacensi summa cum laude Theologiam professi, alios qui ad Provincię gubernacula promoti famam & laudem pepererunt. Carmelitę seriùs aliquantulum recepti. Statuerat quidem Maria Belgicarum ditionum hęres Caroli Ducis filia, ad honorem Intemeratę Virginis Fratribus de Monte Carmelo Cœnobium extruere, sed rebus non ita feliciter cedentibus, voluntas executioni mandata non est, donec tandem anno 1443. auspiciis Philippi tum Archiducis dedicatum Templum, authoritate Innocentii octavi & Henrici de Bergis Cameracensium Episcopi accedente, evocatisque Mechliniâ Religiosis, *Joannes Cattendikius* Ecclesiam occidentalem cum vicina domo & fundis adornavit, successor autem *Ægidius de Merica* structuram chori & ambitûs inchoavit, ubi rem divinam facere cœperunt anno 1501. Alia porrò splendidi operis ædificia *Sebastianus Crais* anno 28 mortuus extruxit. Sedilia autem pulcherrimæ nationis Arragonicæ mercatores haud multo post procurarunt. Produxit hic Conventus quatuor diversos Episcopos, habuit *Joannem Meyerum* Conventus Thenensis, Virum ita Græcè versatum, ut non Thenis sed Athenis enutritum diceres; ita Latinè eruditum ut in Capitulo Placentino anni 75. omnium in se ora & oculos converterit. Habuit *Arnoldum Coel* & *Henricum à Fine* milites Hierosolomitanos aliosque plures Doctores celeberrimos. Templi pars anterior cœpta olim ab *Arnoldo Coel*, sed collapsa auxilio Senatûs & civium, curâ *Joannis Ascani* Prioris sumptuosè perficitur. Quoad Franciscanos exhibuit mihi R. P. Henricus Sedulius Guardianus & Provincialis vir insignis doctrinę & prudentię & scriptis editis notus Bullam Nicolai Pontificis an. 1441. 2. Martii datam de Cœnobio Instituti *Fratrum de observantia* fundato super frigidum montem. Notant autem schædæ veteres an. 1340. venisse ex Flandria Religosos, an. autem 1448. Cœnobium extructû. Quod quia situm videretur loco sacris usibus inconvenientiore, translatum est Philippo Bono Burgundionum Duce procurante, qui ob id in diplomate Philippi Archiducis Bruxellæ dato anno 1505. penultimâ Martii *Archifundator* appellatur. Religiosi observantes, ut nomine ita re fuerunt semper, pulsi, per Farnesium captâ Urbe in integrum restituti. Fueruntque ex iis aliquot Evangelistæ & Theologi celebres. Est in Eccle-

sia

sia insigne D. Didaci Sacellum à Joanne Miræo Antistite dedicatum, itemque Archiconfraternitas cordigerorum, illud munificentiâ Nationis Hispanicæ & inprimis J. B. Forcosi & Fr. Bernardini Cassini anno 1574. fundatum. Præter hos ab anno 1586. prout designat tabula quædam Ecclesiæ, *Capucini* partim publico, partim privatorum sumptu & eleëmosynis Monasterium ædificarunt. Ad extremum fuerunt Eremitæ D. Augustini, sed ex genere eorum qui unionis Saxonicæ dicebantur, nec Provincialis visitationi, nec mandato erant obnoxii, recepti in urbem anno 1514. in D. Andreæ rem sacram peregerunt, & quadriennio post Cœnobium struere cœperunt; sed anno 1523. ob quædam nec ferenda nec referenda pulsi, nec reversi deinceps, nisi quod modò Amplissimus urbis Senatus de fructu, quem in erudienda juventute Bruxellis faciunt ejusdem Regulæ sed non unionis Augustiniani, edoctus incipiat de Cœnobio Gymnasioque erigendis cogitare. Et

Macte animo Aureli soboles genuina, juventam
Formate, aspirant zephyri, lætissima messis
Urget agrum, ad currus rota dum bis bina recurrit.

CAPUT VIII

De Beginarum nomine, & initio disputatum; & denique de fundatione & translatione Antwerpiensium.

ALterius sexûs Cœnobia in tres classes visum distribuere, in liberas, Franciscani & Augustiniani Instituti. Prioris generis sunt *Beginæ*, quarum nomen etiam in Pandectis nostris notum; etsi quidam inditum velint à lineo capitis velamine Beccam, id est recurvum quid & prominens ostentante, genus earum idem afferentes cum illis in Synodo ob hæreses damnatis; aliisque originem earum à Lamberto le Begge ante annos quadringentos Leodici Ecclesiasticorum mores reformante petant; tamen ego, ut prius concedam, addam ampliùs ex diplomatibus me scire, & diversis Pontificum rescriptis alias esse nostras Belgicas à Germanicis illis damnatis, & ampliùs nomen earum Nivellis & Andennæ etiam duobus seculis ante Lambertum le Begge in usu & ore fuisse, à D. Begga Canonicarum secularium nobilium Fundatrice inditum, ut volunt nostri annales. Libens interim fateor Beginas, quæ tam frequentes nostram incolunt Brabantiam, ab exemplo Leodicensium profectas, cùm non legerim ullam earum fundationem ante annum 1002. Videatur Scriptum Auberti Miræi de harum Instituto nuper editum. Nostras Antwerpienses Anno 1285. Dux in suam accepit protectionem; etsi longè antè suburbanum habitaverint, loco circa arcem ubi porta nomen servat. Ubi Templum *Wilhelmo de Jagere* Consulari Viro primum solemniter ædificii lapidem pangente anno 1468. 7. Martii extrui cœptum; quod anno 1480. aut ut alii 94. incendio deformatum, & denique Rossemio grassante anno 1542. transfertur, restaurationem suam Rectricis cujusdam *Catherinæ vanden Winckele* vigilantiæ debens. Numerus Virginum nunc centenario major est, quibus præfuit non ita pridem Fredericus Lommius vir pietate & doctrinâ non vulgari, cujus scriptis non semel usus sum in hac mea scriptione. Habuerunt etiam è majoribus nostris Parœcum Joannem Ægidium, cujus Epitaphium tale in veteri Beginarum Ecclesia fuit:

Hic sepultus jacet Reverendus Dominus Joannes Gielis *Pastor bonus & timens Deum. Qui, quomodo in vita sua placuit Altissimo, post mortem repositus est inter amicos ejus. Ita speramus. Ita eramus.*

Et circa caput erat scriptum:

Obiit ANNO 1502. 1. *Maii.*

CAPUT IX.

Describuntur Augustiniana Cœnobia. Ter Fakens, ter Siecken, ter Nonnen, *& obiter de Nonnæ vocabulo, & Leprosariarum Regulâ dicitur.*

EX genere Augustinianarum sunt, quæ *Fakenenses* dicuntur, quarum fundationem petii ex chronico Bethlemitico circa Lovanium libro 4. articulo 2. paragrapho 12. & sic se habet: Domum quamdam Magistri Falconis (Canonici & Ducalis monetæ præfecti) fisco addictam, & à Joanne Witthem Barone Boutersemo anno 1420. redemptam, sex tertiam D. Francisci Regulam amplexuræ Virgines obtinuerunt; sed mutato consilio satiùs judicarunt, claustrum & D. Augustini leges assumere. Factum id probante Episcopo, inditumque nomen congregationi *Vallis Beatæ Mariæ*, & 11. *millium Virginum in Falkenborch.* Virgines adversam in exordio suæ fundationis fortunam, nec Senatum Capitulumque satis propitios nactæ, diligentiâ suâ provectæ sunt, & justo numero & bonæ famæ sunt, & id integritatis & disciplinæ merito. Hujus etiam loci sunt leprosorum curam habentes tali propagatæ exordio: *Henricus de Hollander* cruce signatus, cùm votum peregrinationis Hierosolimitanæ non valeret explere, servitio infirmorum, leprâ infectorum inprimis, se mancipavit, Sacellumque S. Lazari extruxit anno 1235. memoriæ tamen variant in anno, Codex Opmerii 36. Ursclii 32. Bogardorum 37. citat. Fundationem autem unà cum Fundatoris nomine suppeditavit mihi diploma Abbatiæ S. Michaëlis 24. Novembris anno 1447. datum, per Antistitam Virginum mihi exhibitum. Ceterum ægris primò fratres subserviisse, postea eosdem cum sororibus, demùm virgines solas leprosis assistere ex monumentis loci disco. Quibus velum ac Regulam S. Augustini Petrus, Instituta peculiaria Henricus Cameracenses Episcopi præscripserunt. Cœnobium elegans extra urbem tempore Rossemii vastatum, & virgines à Senatu locum alteri extruendo obtinuerunt circa castri planitiem. Ad extremum revocandæ ad

hanc

hanc classem *Victorina* (quas speciali titulo Nonnas vocabulo in Regula D. Benedicti noto vocant) per Margaretam Henrici II. Ducis filiam fundatæ, ad Sacellum D. Willebrordi in suburbano. Vidi litteras Officialis Ultrajectini anno 1224. datas rogatu Decani & Scabinorum Antwerpiensium ad Abbatissam in Bezelingem Zelandiæ Ordinis D. Victoris, quæ suas in hanc Coloniam misit Religiosas. Diarium Opmerii notat anno 1200. aliud meum anno 1282. structam *Vallem S. Margareta*, sic enim vocatur, destructam anno 1542. Virginibus intra muros profugis, & circa Sacellum Nominis Jesu coëmptis ædibus Cœnobium coaptantibus. Atqui

Quot Monachos, Monachas, Mars Martinusque coëgit,
Ad latebras & ad exilium, tristesque ruinas!

CAPUT X

Franciscana percurrit Cœnobia Te Cleren, Ten derden Oirden, Bekeerde Sonders, *obiterque de Hieronimianis & Annunciatis.*

Ut præteream Cœnobii fundamenta jacientes Annunciatas, inter Franciscanas primæ Instituti & rigoris merito sunt pauperculæ per Isabellam Portugalensem Philippi Ducis uxorem anno 1454. fundatæ Calixto III. probante. Testibus Ducalibus literis eodem anno ad 7. Idus Junii datis. Virgines primas Treveris advocatas & summo civitatis applausu anno 1461. introductas accepi, & quæ cùm eleëmosynis civium vivant, hæreticorum turbarumque tempore profugæ in Germaniam se receperunt, anno 1508. revocatę maximo numero & optimæ disciplinæ. Cùmque diversæ sint titulo D. Francisci, Regulam quæ *tertia* dicitur nec ad asperitatem aliarum accedit, sequentes, quę Tertiarię ob id vocantur, fundatæ sunt per *Henricum Snydermans* Alemannum virum integerrimæ vitæ anno 1354. quo datas Scabinales litteras primâ Aprilis exhibuit mihi Virginum maxima. Sunt etiam hæ justo numero, & Confessores habuerunt Minoritas scriptis claros, quod vide apud Willotium in Athæneo Seraphico. Adjiciam his etsi Regulæ paululùm diversæ Virgines Conversas, quæ abjurato lubricitatis & incontinentiæ statu ad asylum Religionis confugerunt, de quibus invenio diplóma Joannis Ducis profitentis anno 1312. feriâ tertiâ ante natalem Joannis Baptistæ, domum fratris Gerardi in honorem S. Crucis fundatam patratricibus ad meliorem mentem & frugem conversis concessisse. Traditumque per manus hìc loci antea Hieronimianos Monachos egisse, licèt de eis nihil in scripta relatum sit. Sed nec recolunt peculiarem S. Crucis memoriam Virgines quod allegatum diploma videtur dicere, solùm uti exemplo ita patrocinio Mariam Magdalenam referentes: itaque

Clara apud Antverpos numeras ter clara Sorores
Prima, Secunda, Tertiaque Regula,

CAPUT XI

Annotat Hospitalia, & Nosocomia. Swarte Susters, Groot Gast-huys, Maskens-huys, Knechtkens-huys, Vondeling-huys, Dul-huys, *& Sacella plura & Hospitalia.*

Claudo hìc sacrum agmen Hospitalibus Sacellisque, & præmitto sorores Augustini ferè ad præscripta viventes, ab amictu nigrarum nomen adeptas, ægris curandis operam locantes, quarum origo cum Brabantica sit & paulò post Beginarum Collegia pluribus locis invecta, Antwerpiæ etiam fuit sub annum 1404. cœpit applaudente Senatu sed & juvante Cœnobium. Succedat Nosocomium majus de cujus initio cùm nihil certi inter schædas loci repererim, conjecturis tamen inducor, ut credam sub Henrico Duce structum juxta D. Virginis. Unde in locum oportuniorem circa Divi Georgii translatum; Templumque à Guidone Episcopo Cameracensi consecratum anno 1274. (quamquam alii 86 & alii 38. annotent) didici ex codice vetusto per Christianum Meuriet Virginum Confessorem mihi exhibito. Observo autem ex scripto Cœnobii Einhamensis anno 1204. utriusque sexus Religiosas morbidis vacasse quamquam sub unius obedientia Priorissæ, quod posterius videor colligere ex diplomate Michaëlitico; ubi Domina Priorissa totusque Conventus scribitur, nullâ virorum factâ mentione. Educendis educandisque puellis inopibus, usque dum per ætatem & artem sibi sufficiant, domum suo ære fundavit anno 1562. defunctus Joannes vander Meren teste inscriptione superliminari. Adolescentibus similiter quibus ad vitam civilem facultas deest docendis formandisque domum coëmit anno 1528. Joanna van Schoenbeken vidua Hugonis de Moreaux. Exposititiis alendis erecta domus anno 1530. Mente captis & phreneticis asservandis anno 1555. prout & eleëmosynariorum rationes & inscriptiones alibi in vitreis conspicuæ testantur. Cùm autem plurima sint Antwerpiæ titulo & fine diversis Hieræcia & Sacella, ego quædam dumtaxat velut in exemplum adjiciam. Anno 1505. per Petrum aut ut alibi Joannem vander Biest relicta domus ad usus pauperum; eodemque cœptum, septem *dolorum Virginis Matris* totidem vetulis alendis Hospitale, hoc per Michaëlem vander Heyden anno 1540. translatum in eam qua nunc conspicitur domum. *Sacellum gratia* cum subsidio fovendis aliquot mercatoribus fortunæ vitio ad inopiam redactis anno 1506. institutum. *Conventus nostra Domina*, quem vocant, senibus nutricandis anno 1342. designatus. Simili modo decrepitis, quos à veste *Caruleos Fratres* vocant, ad portam Vaccarum locus destinatus anno 1378. aut secundùm alios 1380. In pulverario vico dicto de Stoff-straete anno 1454. erectum hospitale. Excipiendis peregrinis, quorum frequentia insignis erat, plures Antwerpia domos ostendit. E quibus

bus *D. Juliani* titulum præferentium anno 1303. institutum lego. Ex Sacellis celebrioribus illud quod vico & titulo Alutariorum innotuit, an. 1419. consecratum est. Illud in vico Cæsareo anno 1505. Alia aliàs. Laboravi certè non parum ut Gerontocomiorum & id genus ædicularum (quæ numerum accedunt quadragenarium) erectiones intelligerem. Sed in re alioquin facili non ita faciles reperi Curatores locorum & pauperum, quod velim excuset Lector, secundis curis ea ipsa expectaturus.

LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

Antwerpiam Imperialem esse, magis tamen fuisse, diversarum ætatum scriptis, Cæsarum rescriptis probatur: ita tamen ut in Provinciæ & Ducis titulo locum obtineat.

ANtwerpiam nostram struximus, eamque diviniore sui parte, id est Religione instruximus: superest Rempublicam inspicere & quæ circa eam sunt ad rem aut honorem Urbis clarissimæ breviter enucleare; & quod in facie fronti, in acie Duci, hoc Inscriptione nostrâ atque adeò Rep. Domino elargiri, ut primas teneat. Dominum dico in primis Cæsarem, qui ab omni Scriptorum memoria sui juris agnovit Antwerpiam: & quamvis negare nolim Francos rerum potitos eam suo & armorum jure nonnunquam possedisse, tantùm libet à potiori potentiorique parte rationis desumere vocabulum. Unde apud Theofridum *Marca regni*, & in antiquis Diplomatibus *Marca Imperii* semper nuncupatur. Nisi quòd unicum inveni apud Trudonenses rescriptum quod *Marchiam apud Andoerpam* exprimat anno nongentesimo nonagesimo secundo. Et ne quis suspicari possit idipsum Barbati Ducis nunc mutatum, exempla adferam è singulis pæne seculis quæ Imperatorem doceant jus in hanc urbem sibi arrogasse. In Archivo Cœnobii Michaelitici extat diploma Frederici Imperatoris; cujus initium tale: *H. Duci & fidelibus suis civibus Antverpiensibus suam gratiam. Fidelitati vestra plurimas & maximas agimus gratias, quod unanimiter pro augendo & conservando Imperialis corona folio laboratis; & Marchiam ad honorem nostrum & Imperii, quod nobis est gratissimum, defenditis & conservatis, &c.* Aliud vidi in Codice Privilegiorum urbis, datum anno 1232. quo Cæsar Marchiæ Imperialis titulum soli Imperio obnoxium, Schaldim juris Cæsarei esse contendit. Ulterius idipsum luce clarius evadit ex rescripto anni 1309. & altero anni 1415. quibus Imperatores Henricus & Sigismundus Privilegium fori & nundinarum largiuntur. Idem novissimè declarat Breviculus in Comitiis Wormatiensibus anno 1495. inter alias Imperii urbes Antverpiam constituens. Et quamvis per constitutionem Carolinam videatur cum aliis Antverpia Cæsaris potestati planè subtracta & quodammodo emancipata, tamen servat adhuc & benè multa antiqui status monumenta & munimenta, ut quæ nec exciderit Privilegiis Imperialium oppidorum, nec renuntiaverit fœderi aut pactis aliarum urbium. Et quamvis ita Brabantiæ unita videatur ut tertiam in Ordinum quadriga rotam constituat, tamen peculiarem Duci Brabantiæ honoris titulum elargitur, quod nulli intra fines alterius Provinciæ sito loco commune est.

De quo Epigramma.

Imperialis ego non ultima Marca corona,
Augustum titulo splendidiore sequor.
Illa ego Lotharici appendix extremâ Ducatus;
Nec minor appendix corpore pæne suo.
Illa Brabantinas inter famosior urbes
Tertia, sed quamvis ordine, prima situ.
Ornamenta trium sic in me transfero, gaudens
Augusti titulo, prosperitate Ducum.

CAPUT II

Ad Marchiones descendit. Et quando quibusque authoribus cæperit hæc Marchia, & qualiter dicta, disputat; conciliatis diversorum sententiis; additisque duobus Epitaphiis.

DEbitum Cæsari honorem vindicavimus, urbi vendicavimus, quæ non Imperialis tantùm sed & Marchia Imperii & quidem ex antiquioribus & majoris momenti: unde mos fuit Cæsaribus non nisi primæ nobilitatis Præfectum huc ablegare, quod limiti sive Marchiæ præesset *Marchionem* nuncupatum. Marchionis verò nomen probante Lazio Libri primi cap. secundo, & secundi cap. nono de transmigratione gentium, functionis Belgicæ magis quàm honoris fuit, lapsuque ævi in temporariam, & denique indulgentiâ Regum in hæreditariam transiit dignitatem. Hæc nostra de qua agimus *Præfectura limitis Armorici, Danici, Anglicani* à Scriptoribus vocatur Schaffnaburgensi, Beda, Divæo. Ob id nimirum, quod venientibus è Britannia & Septemtrione objiceretur. Institutam nonnemo putat petitque à Tungris, alii à Romanis, nonnemo ab Imperatoribus Francis, plures à Justiniano aut Othone. Ego ut omnes in concordiam reducam, medium quoddam iter ingrediar, nec fabulis, etiam queis vivere alii dederunt, invidebo. Demus itaque Lucio Tungrorum Historico tertium in ordine Tungrensem Regulum vallo latus hoc littusque

Oceani versus Flandriam munivisse, eò quòd authore Ptolomæo & Plinio *Advaticum* videatur Tungrorum Imperio subfuisse. Demus ob remanentem Germanicæ originis nomenclaturam, tam loco quàm dignitati ab origine Belgarum aut Francos aliquod dedisse initium. Credamus etiam persuadente Gygantis Antverpiani fabulâ superiùs in ordinem Historicæ veritatis à me reductâ, Romanos & Cæsarem hucusque victoriam & gloriç suæ alas extendisse, Brabonique limitis custodiam credidisse. Nec diffiteamur historiarum fide edocti, quin declinante in Galliis Romanorum Imperio frequenter Dani, aliique Septentrionales Barbari hunc portum invecti Provincias laceraverint. Unde inter primas curas fuerit arcem hanc limitaneam præsidio, præsidium Præfecto committere. Cujus generis fuit Utelo sub annum 516. victoriâ contra Cochlearici Danorum Regis classem potitus præmiumque à Theodoberto Rege Leontii Francorum Ducis filii accepisse sororem, ut vult Goropius libro 7. ut alii filiæ matrimonium & limitis hujus custodiam. Meminerunt hujus Marchionis Henninges & Turonensis, hoc solo diversi, quòd ille Francum vocet Theodoricum, hic Danum Chochilarchum. Utelonis cœnotaphium tale ex Moræo nostro exscripsi.

Terror eram ratis arctoæ Danicique tyranni,
Ista cui sedem terra dat arcta ratam.
Quem nec Mars, nec fors telis Utelqua petebat,
Oppressit telo Mors violenta suo.

Post Utelonem, uti ex Aventino recitat Lazius lib. 3. præfuit Marchiæ *Hugobertus* (aliis Hugobrechtus, aliis Hugobaldus vocatur) & successorem invenit *Ansbertum* sive Anselbertum *Romanæ urbis Senatorem*; quo titulo citatur in rescripto Suentebaldi Regis dato 899. pro Radbodo Episcopo. Stemma apud Henningem & Rogerium reperies & in nostris Brabanticis. Res autem se habuit hoc modo: cùm inter magni Clodovæi nepotes ex ambitione, ut fit, nata discordia in bellum eruptura videretur, Carolus Hasbanus Dux, magnificâ apud Justinianum Cæsarem legatione functus, ut hero suo Theodoberto contra æmulos auxilia compararet, impetravit, ut affini Ansberto suarum partium heroi limitis custodia demandaretur. Ita Rogerius historia 46. & Chronicon Trudonopolitanum, nisi quod loco Justiniani Zenonem legat Imperatorem. Ansberti Epitaphium annales Bertinici recitant:

Ansbertus hic jacet qui Superis placet:
Unus erat ex optimis, summis gratus & imis.
Regnum celeste rapuit peccatâ qui non habuit.
Exemplum capiant Principes, licet paucorum sit spes.

Mansit deinceps ad hæredes transmissa dignitas Marchionum, quorum seriem & gesta vide Capite tertio Historiæ nostræ Brabanticæ.

CAPUT III.

Prosequitur Marchionatûs Lotharingiæ uniti, & demum Brabantiæ, & demum Flandriæ possessores: item de Marchionum titulo, familiis & provincia.

CÆterum cum Ansberti posteritas ad Franciæ diadema pervenisset, sub Pipino, Carolo & Luduvico Regibus nolim dubitare, quin alteri inferioris notę hoc muneris demandatum sit. Sicuti nec de eo quod post Lotharii Regis mortem anno 981. aut ut alii 986. Ducatui Lotharingiæ fuerit conjunctum. Recedente autem in Palestinam Bullonio, ad Comitem Godefridum Ducem Brabantię, & denique ad Flandriæ, nominatim Philippum Elsatium devenit & hæredes, tandemque Marchiam regioni, quæ post Brabantiæ nomen sumpsit, in perpetuum annexuit Imperator, mansitque adeo penes Duces usque ad annum 1356. Cum inter Joannis tertii generos Luduvicum Flandrum & Wenceslaum Bohemum de Ducatu Brabantiæ nata controversia, convenit, ut Flander Antverpiam obtineret. Obtinuit, & post eum Flandriæ Reguli aliquot, donec Anthonio suo Philippus Burgundus Ducatum procuraturus Antverpiam à Flandria separatam Brabantię restituit. Promissum anno 1403. factum 1406. testibus Heutero rerum Burgundicarum lib. 4. Meiero, Divæo & aliis. Duo cum dixero, concludam: unum ex Molano: solere antiquitus Antverpiæ possessores propter titulum aut *Marchionis* absolutè aut *Marchionis Imperii*, aut Marchionis Regni nomine scribi, rariùs autem Marchiones Antverpienses, quo titulo unicum solum Trudonopoli diploma vidi. Alterum ex Divæo qui disputat, quæ Marchionum & quàm latè patens fuerit jurisdictio, adducens nonnullos ejus opinionis, ut putaverint tredecim dumtaxat pagorum ambitu qui hodieque in pago Riensi habentur circumscriptam fuisse: alios qui Lovanium usque potentiæ suæ alas extendisse. Ego nec hoc nec illud ut credam facilis sum, faciliùs existimaturus aut pro arbitrio Imperatorum Marchionumve potentia limites patuisse, aut castri vallo & pomærii dumtaxat conclusam: quod manifestius, cum infra Ryensem comitatum à Marchionatu distinctum docebo, evadet.

Nam Marcha honor est in tuendo limite
Comitiva territorio: clavum tenet
Hæc, illa clavem. Una medium, finem altera.

CAPUT IV.

De Paribus Castri Antverpiensis, nova quædam ex manuscripto codice adfert, itemque de Castellani dignitate, eminentiâ, & utrique qualiter & quando potiti Dyestenses.

MOs è Galliis translatus invaluit ferè omnibus Belgii locis per Francos olim incessis, ut sic ubi vetera extruxerint castella, iisdem Senatum

natum

natum aliquem militarem assignarent nomine *parium Castri* numero ad exemplum regni ferè duodenario. Hi antiquitus controversias omnes decidebant, pro tribunali sedentes, quod, oneris interjecto tempore ad *Scabinos* inferioris notæ vicarios translatum nudum honorarii tituli reliquam fecit appellationem. Ejusmodi *pares* castrum Antverpum habuisse ex manuscriptis codicibus reperi Comites quatuor, Barones totidem, & pari numero milites: Comites quidem Arscoti & Vorschoti, Zelemi & Remi: Barones autem Brædæ, Bergarum, Gelæ & Lyræ: Milites verò, Turnini, Wesaliæ, Zanthoviæ, & Bochoviæ. Ubi amplius assignantur singulis Palatinæ, Belgicæ & Urbanæ dignitates. Ita ut Arschotanus à cubiculis, Vorschotanus à poculis, Oelemius Palatii, Zelemius castri præfectus haberetur Marchioni Antverpiano. Sicuti Marischalli, Seneschalli, Connestabuli, & Amirali munus apud eundem obirent Barones quaterni, sicut milites aggerum, aquationum, annonæ, & delectus præfectura honorabantur. Hæc omnia an ficta nolim disputare, scripta certè exstitere, & mihi dictorum locorum archiva excutienti nihil aliud occurrit, quàm veteres illorum dominos Comitum, Baronum, Militumque in numero olim habitos sed non additur quòd talibus apud Antverpum muniis fungerentur. Unicum excipio Zelemensem, cujus hæreditas cùm dotali titulo ante quatuor ferè secula ad vicinos Diestæ Barones devoluta esset, sequuti Arnoldum tertium Dynastæ *Castellani Antverpiensis* titulo in diplomatis usu reperiuntur testibus Averbodii archivis & ex eo tempore degenerans à fama veteri Zelemum ut possessionem sui ita titulum Castellani videtur Dyestensibus transscripsisse, qui in hodiernum usque diem eo utuntur, & certis eapropter privilegiis fruuntur & emolumentis. Unum hic addam, etsi Lovanium primatu, Bruxella dignitate, alia castra splendore aut etiam antiquitate certare & præferri velle viderentur, tamen Vicecomiti Antverpiano id honoris citra controversiam semper datum est ut alios totius Brabantiæ antecederet.

Cur dixere Pares titulo qui tam varii sunt?
Hic etenim Comes est, Miles hic, ille Baro
An quia diversi, tamen id conantur & unum,
Antverpæ & Castri multiplicare decus.

CAPUT V

Veteris Senatûs normam inquirit: quod Tribunus, Amannus, Decani, Scabini, tam ingenui, quàm ministeriales fuerint, itemque de numero eorum diverso, & eligendi ratione.

Veterem Antverpiæ Rempublicam ex Principum rescriptis alibi perseverantibus elicere operæ pretium videatur: & primùm ex Godefridi Ducis & Philippi Comitis Flandriæ rescriptis patet Scabinorum constitutionem fuisse ante quatuor secula penes Michaëliticos Cœnobitas, quod postea immutatum, Suspicor juris & justitiæ Præfectos fuisse Tribunum & Amannum, quorum hic nomen retinet, ille Schulteti (criminis aut debiti exactorem sonat) videtur appellationem induisse. Quod dixi, docet Michaëlitici Cœnobii diploma scriptum anno 1146. à Duce eleëmosynam confirmante *Judicum Scabinorum de Antverpia, testibus*, Gerungo Tribuno, Aloldo Amanno, Becchone Decano: videnturque tres hæ personæ trium in Republica ordinum membra repræsentare, per Præfectos criminalem, civilem, plebeium. Hic amplius disco Judicum nomine Scabinos appellasse, & Scabinorum Judices, quos ex duplici hominum genere conflatos doceat vetustissimum Marianæ ædis apud Antverpiam diploma præferens à Duce missum ante quinque secula *Be. Tribuno & omnibus Antverpiensibus tam majoribus quàm minoribus*, id est tam Patriciis quàm plebeis. Manifestiùs autem id exprimat donatio Norbertinis facta anno 1140. jubens chartam muniri, & munitam referens sigillis *ingenuorum & ministerialium* de Senatu Antverpiæ. Expressissimè autem omnium confirmatio Allodii Felsaten anno 1147. facta per Ducem & subscribente Senatu nominatim, id est quinque nobilibus, & totidem ministerialibus: planè ut colligere videar ex duobus his Senatum constare solere, quod interjecto tempore mutatum, effectumque, ut ex lectiori civium parte dumtaxat Scabini eligerentur, numero olim sæpiùs septenario id est familiari Belgis nostris in ejusmodi concilio. Sæpiùs autem dico, quòd habeam exempla decem & plurium & paucorum eodem tempore Scabinorum. Imò etiam dignitas, quæ nunc est annua, fuit nonnunquam perpetua ad vitam, quod à Flandrorum Comite abrogatum imminuere hâc viâ Senatûs authoritatem & potentiam volente: numerus autem ad certum eumque duodenarium revocatus est decimâ quintâ Februarii anno 1340. & de eorum conventibus anno trigesimo quinto supra quadringentesimum millesimum extat sanctio. Ceterum cùm indies augeretur & hominum & negotiorum in urbe numerus, Præfectos etiam multiplicari necesse fuit, quod factum, nisi mentitur Codex *Opmerii*, anno 1477. cùm de quindecim Scabinis decretum. Hoc extra dubium est fidem facientibus oppidi registris anno 1490. 16. Novembris, numerum denuò auctum usq; ad sedecim, & iterum usq; ad octodecim 1556. quod hodièque servatur electionis normâ tali: recurrente Maio Senatus octodecim è Patritiorum numero assumit; Præfecti regionum urbis totidem alios adjungunt, & nomina singulorum unà cum nominibus Scabinorum finientis anni transmittuntur ad Principem, qui ex triginta sex nominatis octodecim designat, & per legatos duos (hi sunt Cancellarius Brabantiæ cum aliquo è prima dignitate Ducatûs) curat denuntiari eo ipso jurisdictionis amplissimæ compotes efficiens, ut qui cùm alios inferioris subsellii Magistratus, tum ipsos Consules, licet electioni ferè Principis secundantes, eligant, & ne annalis ista mutatio ignorantiam præteritorum possit invehere, habent perpetuos à Consiliis duos legum & Juris peri-

peritos, Viros Clarissimos, è quibus recenti memoriâ adscitos vidimus ad consilia Principum sanctiora, & alias notæ grandioris dignitates.

CAPUT VI

Initia Burgimagistrorum & Communitatis refert: quid & qualiter circa eos Antverpiæ mutatum; fuisse Officialem & Advocatum Ducis antiquitus.

ANte annos plus minus ducentos, urbes Brabantiæ una post aliam cœperunt sibi per tumultum genus quoddam Reipublicæ aut veriùs concilii introducere, quod communitatem vocabant, eratque firmandæ authoritati & opibus congruentissimum. Qui præerant, *communitatis Magistri* & interjecto tempore *Burgimagistri* dicebantur, Consules Latini nec malè vocant. Hæc res brevi magna sumens Incrementa maximo cum Ducalis Imperii præjudicio graviter habuit Principem; qui tandem restincturus latè propagatum incendium, restrinxit authoritatem, Immutatâ nonnihil plebei regiminis formâ, sublatâque *communitate*, Consulibus in speciem relictis. Et quamvis Diaria quædam annotent permissum Antverpiensibus anno 1406. Consules sibi creare, tamen diploma hâc de re datum inveni quadriennio post; interjectoque tempore cùm, nescio quapropter, exacerbata plebs Senatorios aliquot viros in vincula per tumultum conjecisset anno 1486. non verita etiam quosdam ex iis in equuleum agere, & quæstionibus subjicere, metu majoris mali Princeps legatos Reipublicæ formandæ misit Jacobum Wiele & Joannem Halmalium, statutique Consules duo, *forensis* alter, alter *intraneus*, itemque Scabini quindecim. Ita ad longum Codex Opmerii captorum nomina speciatim recensens. Electio horum Consulum tunc penes Senatum erat, qui cùm Patritiis ferè constaret, decretum anno 1355. adjicerentur ex Tribubus *Consiliarii* sex, postea definitum de duodecim Consiliariis ex opificum numero in Senatum cooptandis anno 1435. Atque hæc sunt, Consules dico Scabinos & Consiliarios, summa Reipublicæ capita & moderatores, qui junctim diebus Lunæ conveniunt de summa gubernationis urbanæ dispicientes. Fuisse tamen olim & alterius juris in oppido *tribunal Ducis*, cui præerat quem *Officialem* vocabant, unus ferè ex Scabinorum collegio, assistebat *Advocatus Ducis*, intererant Beneficiarii & Allodiales tantùm, ex diplomatibus Cœnobii Michaëlitici disco, in uno quidem anno 1196. Gulielmus de Lyre *Officialis Ducis in Antverpia* cum Scabinis Ducis duobus invenitur, in altero anno 1279. Hendricus de Migelberghe Advocatus Ducis cum iisdem, in alio anno 1280. Wilmaer & Gulielmus Einchove Scabini Antverpienses & homines Allodiales, in alio denique anno 1155. assistunt transactioni septem *homines Ducis*, id est feudatarii Ducis, sic enim mutatâ veterum servitiorum formulâ exprimunt nostrates beneficiarium. Consulum fastos hîc dare constitueram, sed distuli in occasionem meliorem.

CAPUT VII

De tribus Urbium Privilegiis inter quæ Sigillum: hujus forma vetus & Antverpiani origo, obiterque de manibus Castro adjectis: & de duplici Sigillo & sigilli custodia.

LIbertatis urbanæ signum & eminentiæ civilis Sigillum est, ideòque Principibus vicum aliquem municipali honore dignantibus solemne verbum *Keuram*, *Scabinagium* & *Signetum* assignandi, id est Leges Senatum & Insignia concedendi, tres oppidorum prærogativas. Etsi enim nunc videamus pagos plerosque, imò pagorum appendices, imò prætoria villasque singulares, Senatum legemque propriam, signum etiam ad muniendum chartas habere; tamen longè aliter se res olim habuit, Dominis locorum loco subditæ & habitantis plebeculæ spondentibus, respondentibus, signantibus: & hinc quod nullum ullius pagi sigillum reperias (municipales semper excipio hâc parte urbibus pares) quin à Dominorum primogeniis stirpibus mutuatum, & è gentis nota in communitatis, *usurpationis titulo*, sit mutatum. Quemadmodùm autem Principes equitis formam, Episcopi speciem infulati flaminis sine ullo adjectitio in ceram imprimebant; ita antiquæ urbes castri figuram, id est quilibet gloriæ suæ initium. Ita Augustæ Atrebatum, Morinorum, Nerviorum, in Abbatiis Vedastina, Sithiensi, Martinica. Ita Gandæ, Montium, Insulæ, in Archivis insignia conspicor. Ita denique Lovanii, Bruxellarum, Antverpiæ scuta non semel vidi (cùm tamen aliter signent) solitariam biturremque arcem præferentia, nec nisi literariâ Limbi epigraphe distincta: solitariam dixi, & tali situ exemplum in Michaëlitico Cœnobio, Lovaniensi Archivo, & alibi offendes sigillum Antverpiæ: cui demùm à tribus seculis binæ desuper manus appositæ ad memoriam fabulæ giganteæ, ut volunt Annales, aut duplicis indicio potestatis Regiæ puta & Imperialis, aut bipartitæ gubernationis, Nobilium & ministerialium, ut suprà dixi, aut denique monito ad fortitudinem convenienti, ut sint

Cladem inferre pares & propulsare parati.

Ad extremum cum aliis in urbibus duplicis tam formæ, quàm differentiæ sigilla sunt, inscripta ferè conformiter, *Sigillum Scabinorum de N.* & *Sigillum Burgensium N. ad causas*, alterius usu in Judiciis Litterisque, alterius in gravaminibus aut negotiis universitatem oppidi tangentibus solemni: Antverpiani in omnibus majestatis suæ memores hoc vocare solent *Sigillum Monarchiæ suæ*, quia nimirùm Monarchici, id est Imperiales habeantur. Romani militaria signa, Principes Belgæ annulos signatorios, Nobiles scuta sua tamquam rem semisacram in Templis solent dedicare: Belgæ his affinia urbium sigilla pro sacris habent

habent adhuc, nec temerè ulli olim licitum circa ea tentare quicquam, innovare, mutare, citra expressum Principis indultum. Imo si quo belli, ignis aut fortunæ vitio periissent, aut lapsu ævi detrita hebescerent, video imploratam Principis authoritatem ad restituendum aut reponendum, prout anno 1469. Antverpiæ impetratum ex actis Scabinalibus disco. Ecce autem tibi repræsentatam utriusque sigilli utramque faciem, quorum majus arcæ inclusum quatuor clavibus partim à plebeis partim à Senatoriis primatibus servari solitum, minus quotidiano usui penes Secretarios.

CAPUT VIII.

Urbis peculium trifariam considerat, & quando acquisita tam Urbis quam Suburbani dominia: item de vectigalium initio & incremento notabili, item de Quæstoribus eorum administratione & varia electionis forma & quæ circa illam sunt.

URbis peculium partim in jurisdictione, censibus, possessione, dominicis, partim in vectigalibus & tributis mulctis multisque similibus ex accidenti consistit. Jurisdictio tam citrà quàm circa muros decem vicorum dominatu concluditur non uno tempore acquisitorum. Cùm enim Marchiones soli Arcì, ut sic dicam, antiquitus soli imperarent, crescente populari multitudine Scabinos Vicarios quodammodo suos in communionem Dominii assumpserunt. Ita tamen ut quidquid intra vallum esset sibi reservarent. Aucto deinceps pomœrio necesse fuit vicos ex suburbanis urbanos factos coëmere: quomodo *Buteburgum* (locus erat intra veteres fossas circa turrim pistorum anno 1148. à Godefrido Duce Senatui transscriptum, quomodo post secundam mœnium extensionem anno 1249. vicos *Opstal*, & anno 1304. *Craywickam* & *Loeckburgam* coëmerunt: & quia supererant nonnulla alibi loca necdum superioribus associata, crescenti & summa petenti oppido cessit Princeps anno 1311. quæcumque muris portisque claudebantur. Unde iterum iterumque ampliatis mœnibus dicti vigore Privilegii *Kipdorpia*, quam primum urbis fœtum primamque coloniam civium vocat Goropius, *Croniburgum*, vicus Jacobæus, Willebrordicus, palustris, & alii in Senatus potestatem concessêre. Quâ minimè contentus præcedentis seculi anno 42. *Kielam* à Carthusianis possessoribus redemit, Turninum, nemus Burgense, Imperium Sylvestre, Wulmari Mottam (*Wilmerdonck*) orientalem agrum (*Oosterweele*) qui sunt pagorum in Suburbano nomina, sibi vendicavit. In ipsa autem urbe officinas, domos, hortos complures proprios habet & habendas aut habitandas ex conducto civibus interveniente certo pretio permittit, aut censu perpetuo oneratas quasi emancipat. Atque hæc prioris generis sunt emolumenta conficere solita annuatim non contemnendam summam. Producere vult Guicciardinus talium curiosus, ducenta & quinquaginta millia scutatorum resultantia partim ex potorio cibarioque vectigali, partim in minoris taxæ accessoriis. Illud quod accedit suprà pretium rei *accisum* vocant tanti quæstus ut octuaginta Scutatorum millia è vinis, totidem ducatorum millia è cerevisia posse confici, supputet Guicciardinus. Inventum vetus est, & commune omnibus propemodum, & nominatim rationes publicæ docent an. 1548. excrevisse hoc ad 228300o. Illud 97000. cum tamen exiguum quid in vasa singula penderetur. Unde in codiculo trium retro sæculorum frequenter incidunt nomina *Accysmeesters* & *Rent-meesters*, id est Magistrorum Accisiæ & redituum, sive ut latiniùs efferam Redemptorum, Quæstorumque aut mancipum. Invenio autem in rescriptis anni 1453. privilegio Ducis permissum Senatui vectigalia ejusmodi creare ad usus publicos, & anno 1241. leges portoriorum latas, anno 1475. & 1495. conceptas circa administrationem peculii urbani quæstoriæ dignitati obnoxiam, quâ antiquitus ornari solet aliquis è Scabinorum collegio, donec anno 1435. ut murmuri plebeio obviam iretur, decretum est deinceps è consiliariorum plebei ordinis numero assumendos. Anno 1372. duo erant numero & eminebant inter & subinde ante Scabinos, sed creatis Consulibus declinavit nimium quantum hic splendor, auctus interim supradicto 35. anno numerus in duplum. Post quadraginta autem annos abhinc iterum diminuto numero sed mutato munere & ordine visum tres sufficere, præscriptusque sequentis illum nostrum præcedentis seculi anno undesexagesimo nominum & functionis modus talis: Senatores è Senatoriis Viros tres Decanis Opificum, Decani totidem è suis contribulibus Senatui repræsentant & alter ex alteriis triade Thesaurarii nomine (Tribunum ærarium bene vertas) designat, ad triennium proximum, parique modo tertius sed *Receptoris* sive quæstoris ærarii titulo assumitur, estque illorum ærario publico & proventibus annuis prospicere & solutiones huic imperare, hujus illorum mandatis subesse & insuper pecuniam publicam colligere & dispensare. Ad rem autem pecuniariam facit rei monetariæ proprietas ante Nestoris annos nota Antwerpiæ, ut in rescriptis Principum signarentur vulgo *denarii* cum additione non *moneta Brabantica* aut *Ducalis* ut nunc sunt, sed monetæ *Antverpiensis*. Exemplum suppeditat codex Michaëliticus in donatione Luduvici Comitis Lossensis 1180. facta nominans 12. denarios monetæ Antverpiensis. Imò verò privilegia hujus loci monetariis concessa ab anno 1291. in Julio obtinent, quibus non aliud colligo quàm propriam Marchionatus pecuniam fuisse & aliam à Brabannica, cùm nunc aurea argenteaque totius Ducatus quodam Jure Antverpiam commigrasse videatur, æream alibi adhuc cudere permisso.

CA-

CAPUT IX

De negotiatione exterorum tractat, & quid singulæ gentes venum Antverpiam deferant, quando item præcipuè tota Europa nundinari hîc cœperit, & de ultimo à Bergarum Brugarumque casu Antverpiensium incremento.

EXterorum negotiationes famam & opes parere in confesso est, nec sibi vivens oppidum nisi sordidè vivere posse, ideoque scriptores dum Antverpiæ palmam carpere volunt aliunde quam ex hoc trunco carpere nolunt. Italicarum vario mercium genere officinas Antverpienses instruat ut sunt paoni Cymatites, quos Camelottos & Grogreinos vocant, ex subtili caprarum pilo in fila deducto contexti, tergora bubalina, fila aurea, argenteaque, Margaritæ, viva exotica, alumen, sulphur, oleum, aromata, mitridaticum, Rabarbarum, mumia, senæ folia, cassia, turia, &c. Tum verò incredibile percipiunt emolumentum, ita ut putet & supputet Guicciardinus, ex solis aureæ argenteæ & sericæ materiæ pannis tres scutatorum myriades annuatim confici. Francia autem cùm sal crudum, lintea Britannica, oleum, papyrum, vinaque suppeditet, eorum tres dumtaxat species invehi item tradit pretio 886000. scutatorum, Anglicasque merces, lanam, plumbum, stannum, cerevisiam, æstimari duodecim coronarum milionibus, non veniente ad calculum Hyberniæ aut Scotiæ pellium quantivis pretii nundinatione. Germania cùm septentrionalibus Provinciis mel, certum frumentum, salnitrum, canas, vitra, pelles, argentum vivum, ligna architectonica, arma, vina, inferens pretio annuatim duorum millioonum & 6800. coronarum. Hispania cum indicas merces, metalla, sericum, lignum Craiacum, salsam parillam, uniones, aromata transmittat, postrema sola millionis valore æstimantur. Obstupescunt exteri cùm hæc mercimonia in tantum ascendere fusiùs deducente Guicciardino intelligunt, atque ego eò magis quòd lusum hunc sortis & industriæ vix secularem apud Antverpienses extitisse sciam. Nec mirum, cùm exinde nusquam gentium plus honoris exterorum præsentiæ, libertatis moribus, utilitatis communi vitæ tribuatur. Secularem dico, & doceo: quamvis enim sciam prima Mercurii classica anno 1249. sonuisse, cùm tutum omnibus Christiani Orbis mercatoribus iter & ingressum Dux fecit, sciam primas cum Anglis pactiones Antverpiam concepisse anno 1305. primas è Septentrione triremes ternas ejusdem seculi anno 19. in portu conspectas, sciam sub idem tempus Germanorum onerarias appulisse, sciam sequentis centenarii anno nono cum Hansæ Teutonicæ urbibus auctum fœdus & trigesimo septimo Venetos cum Siculis frequentasse, Hispanos autem anno seculari abhinc altero: scio, inquam hæc, sed unà scio extitisse nihilominùs emporium unum è multis, non ut nunc, unum præ multis imò omnibus, quæ nunc est qualisque habere cœpit ævo Cæsaris Caroli, & Brugæ Bergæque declinantium fortunam in se transtulisse. Ut porrò pateat ad oculum opulentiæ incrementum, subjiciam in tabella quantùm in præsidio Principibus consignato respectu aliarum Brabantiæ urbium & olim & nunc Antverpia contulerit sub finem Capituli sequentis.

CAPUT X.

De Nundinis & merce domesticâ, æstimata denique civium multitudo vetus & nova, additumq́; de Decanis opificum eorumq́; eligendi ratione. Et denique subjectus index collati subsidii à Brabantica Tretapoli.

DIxi de exterorum negotiatione, sed quid nostrates? Quid imò nostri cives? Æmulatur omnia urbs, & quicquid arte aut manu magistra alibi fabricatum conspicit, conspicit in se. Ita nimirùm crystallum Venetam, tapetia Asiæ, byssum Italam, telam Britanniçæ, arma Germaniæ, Antverpienses civitate donarunt felices omnium nationum simii facti, sed non ita pridem facti, eùm officinas vitrorum anno 1541. tapetiorum 1544. & alias circa idem ferè tempus cœpisse didicerim. Ut autem tutiora Antverpiæ prope proculque dissiti annuatim & hebdomadatim haberent, nundinas ab arrestis liberas concessêre Principes, Sigismundus quidem Cæsar diplomate 15. Januarii anno 1415. dato binas in Augusto & post ferias Pentecostales, Hendricus ante eum anno 1309. Stabulationem salis, avenæ, piscium urbi confirmavit, quod longi cum Mechliniensibus idem sibi arrogantibus dissidii seminarium fuit. Ad extremum anno 1298. diebus Saturni celebrem equorum mercatum obtiouisse accepi. Et cùm hic in chartis quàm in usu sit potior, illa tanto hominum concursu frequentatur, ut ex una Bruxellensi civitate sciam subinde duodecim hominum millia advenisse. Quod ad Mæchanicos oppidi, ut ex eo populi frequentia aliquousque possit æstimari, accipiam anni 1564. & 1397. censum, unde cujusque Magistrorum numerus liquidò possit æstimari, Magistros dico, qui de triplo superantur à ministris & secundæ notæ operariis necdum rude donatis. Erant autem pistores 165. qui ante quindecim dumtaxat erant. Lanii 72. qui ante octo solùm erant, Piscarii universim centum & tres qui ante quadraginta erant cum Piscatoribus. Barbitonsores & Chyrurgi 90. sed quanto fuerint numero ante, non annotat meus index. Sartores ferè sexcenti, qui ante quindecim erant, Pictores Sculptoresque trecenti cùm ante dumtaxat quinque essent. Cerevisiarii Coctores ferè ducenti, qui ante sex dumtaxat erant. E diverso autem erant anno 1396. Textores ducenti, quorum nunc ad insignem paucitatem redactus est numerus, manet tamen veteris status monumentum & quotannis à Senatu creantur duo Decani cum totidem Æstimatoribus & Scabinis sep-

ſeptem ad Tribunal Hallæ, excutientes cognoſcenteſque quidquid rem lanariam tangit. Olim omnes mercenarii, nunc ex nobilitate ferè aſſumpti; quomodo bini annuatim è Senatoriis cum tertio per Principem adjuncti appellantur *Ædiles Curules*, annonæ potiſſimùm intendentes & cereviſiæ, frumenti, panum pretia ponduſque definientes, & ante tria ferè ſecula ſed non è Senatoriis electi. De aliis mercimoniorum injuriæ aut fraudi minùs obnoxiorum cenſoribus fruſtrà dicam: habent enim ſuos ſingula opificia, quæ univerſim revocantur ad 27. claſſes & ſingulis duo annales per Senatum præfecti, quos *Decanos* vocant, dantur ex decreto anni 1457. iique quartum civitatis membrum repræſentantes majori interſunt conſilio, & cum aliis de ſumma rerum publicarum diſpiciunt. Electi ſex per unumquodque opificii collegium Senatui hoc fine offerendi. Ex intègro autem Decanorum decedentium cœtu ad pólitiæ adminiſtrationem idem Senatus duodecim coöptat Conſiliarios indifferenter omni ex Tribu. Ita tamen ut nautæ propolæ & hortularii unum ſemper ex conſuetudine habeant, quippe ceteris potentiores. Hæc omnia longè aliter olim habuêre, cùm anno 1355. ſancitum fuerit de ſex plebeis ad Conſilium Senatui adjungendis; & demùm anno 1435. revocatis ad duodenarium. Ampliùs anno 1369. videri quindecim dumtaxat opificum diverſas Tribus extitiſſe: nec enim in laudato ſuperiùs indiculo plurium extat mentio. Nunc reſtat, adjiciam indiculum unde quis facili negotio æſtimare poſſit, quando Antverpia & quantum creverit, eſt autem continens quantum ſingula Brabantiæ opplda in ſubſidium commune Principis aut patriæ contribuerint. Anno nimirùm 1421. cùm Lovanium penderet 29166. & Bruxella tantundem, Sylvaducis autem 7318. Antverpia ſolvebat 9723. Anno autem 1465. cùm Lovanium 2282. Bruxella 4250. Sylvaducis 1830. Antverpia 2184. Anno denique 1474. cùm Lovanium 10361. Bruxella 12480. Sylvaducis 7138. Antverpia 13361. Anno 1537. cùm Lovanium 5693. Bruxella 9954. Sylvaducis 6606. Antverpia 15760. Anno 1540. cùm Lovanium 1879. Bruxella 3258. Sylvaducis 2181. Antverpia 5200. An. 1553. cùm Lovanium 19849. Bruxella 34707. Sylvaducis 23133. Antverpia 54944. Anno 1558. cùm Lovanium 3733. Bruxella 13136. Sylvaducis 1816. Antverpia 40789. Anno 1564. cùm Lovanium 2733. Bruxella 8604. Sylvaducis 1119. Antverpia 29406. Anno 1571. cùm Lovanium 1812. Bruxella 6378. Sylvaducis 839. Antverpia 19804.

CAPUT XI.

De Privilegiis Antverpienſium & legibus, & utrorumque præſtantia: ſubjunctum de Conſiliariis & Secretariis, utrorumque tam munere quam initio.

UT Juſtitiæ clementiæque duabus velut alis Reſpublica in famæ campum evolet, in honoris theatrum evehatur, Sanctiones & Privilegia Principes dedere quibus & præmia bene pœna malè merentibus definitur. Utriuſque generis copiam Dux Antverpiæ fecit cùm anno 1292. leges & delinquentibus mulctas tam æris quam pellis præſcripſit, læſos in integrum reſtitui conſuetudineſque aliquas ratas eſſe juſſit. In quo obſervare eſt nec ullas Brabantiæ aut Flandriæ conſuetudines ad normam Imperialis cameræ propiùs, nec leges tribunitias ullibi ad juris ſcripti codices probiùs, nec mulctas pœnales ad æquitatis trutinam certiùs accedere; & amplius paucas tantum amatas, totiès ornatas privilegiis reperiri. Ita nimirum ne temerè & fraudulenter bonis quiſpiam ſuis excidat, vetitum immobiles res niſi coram Senatu, quem ut minùs Scabinorum aliquis cum Secretario repræſentat, diſtrahere; & permiſſum citra authoritatem Principis omnis generis poſſeſſionem etiam feuda ipſa vadari & divendere, literis anni 1404. Ne fidentiùs peccent malevoli, integrum judicibus & dono Ducali anno 1409. criminis reum non urbe tantùm ſed & toto Ducatu excludere. Ne præcipitanter civium aut corpori aut bonis manus injiciantur, cautum anno 1282. citandum prius debitorem, examinandum à judice debitum, & ſi liquidum ſit tum demum mittendos qui annotent & quantum videtur ſufficere interjectâ ſemper legitimi temporis morâ vendant, antequam ad caput debitoris perveniatur. Ne Mercuriales iſti fortunæ nepotuli, ut eſt ſuſpicax & meticuloſum genus hominum mulier, ægriùs ad lautas nuptias perveniant, grandia uxoribus Princeps indulſit Privilegia, quæ cùm in ſuorum debitorum etiam ante ſponſalia contractorum ſocietatem maritum trahunt, ad mariti debita tamen non tenentur. Et imo ſi maritus bonis cedat, creditoribus quibuſcumque anteferuntur, exceptis quæ proprio marte negotiantur & quodammodo emancipatæ cenſentur. Nec imo ſi quæ delinimentis thori inducta particeps onerum fieri optaret & creditoribus ſe aut ſua obligare, niſi pro tribunali & aſſiſtente aſſentienteque curatorum aliquo per Scabinos delegato nihil ſolidum conficitur, ex lege per Sigiſmundum Cæſarem lata. Ne querulum vulgus ſumptuosâ litium levi de cauſa natarum fabricâ exagitetur, circa annum 1356. deſignari per Scabinos quatuor cœperunt qui ſopiendis ex pugna, litigio aut injuria natis controverſiis præeſſent, eiſque auditis decidunt, ſtatutis hoc fine quibuſdam anno 1439. promulgatis. Ne denique plurium pondere occupatiorum Scabini pupillorum alias & viduarum tutores legibus conſtituti, minùs privato huic oneri vacent, ab anno 1495. quatuor viri & partim à Senatu deliguntur hebdomadatim jus orphanis orbiſque dicentes. Ceterum cum Scabini in juris juſtitiæque miniſterio quotidiani ſint, ſemel hebdomadatim cum Tribunis quos *Conſiliarios* vocant, atque Decanis quos numero certo quotannis eligunt, juncti res publicas & Reipub. tractant, ex norma anno 1435. poſita. Et ſubſerviunt utriſque Graphiarii quatuor & totidem Secretarii: hi inſtrumenta contractuum venditionum & ſimilium conficiunt & criminalibus actis ſubnotant, abſentium

sæpe Pensionariorum vicarii: illi acta Senatus excerpunt & redigunt, civilium causarum res suæ commissas curæ asservant libellisque supplicibus intendunt.

CAPUT XII

Cives partitur regionatim, & per Guldas: insuper designat a harum sex Antiquitas & Majestas.

CUm non vulgari cives gaudeant prærogativa, ne quis temerè elabatur, ea Lege civem cum uxore citra Consulis authoritatem foris spatio sex hebdomadum habitantem privant: ne scilicet frequenti plurium evagatione ut viris ita viribus urbs destituatur. Adeòque totam urbem in regiones 13. partitus singulisque ad biennium (ita tamen ut annuatim medietas renovetur) duos præficit Senatus vicomagistros, qui utar eodem quo illi vocabulo, pro suis in majori consilio tertium civitatis membrum conficientes, & sui tractus homines patrocinio suo prævenientes ope imprimis duorum nobilium singulis vicis assistentium & quatuor Capitaneorum omnibus generatim à Senatu assignatorum, accedente. Numerus hic regionum urbis quanto olim minor fuerit docui libro primo, & proinde pauciores vicani Centuriones, quorum munus inter alia civibus ducatum præbere, ad arma foras aut excubias domi tendentibus. Ex lectiore autem civium parte sex conflantur collegia tempore, exercitio, munere diversis instituta & privilegiis ornata. Vetustate inter omnes eminet arcu chalybeo exerceri solitorum, numero quadragenario olim, postea centenario, celebrium jam inde ab ævo Luduvici Maleani, & juramento Consulibus obstrictorum post obitum Caroli Pugnacis, cùm etiam aucto collegarum numero ejusdem armaturæ secundarium velut superioris tradux ad privilegii communionem assumptum est & minoris nomine censitum. Pari modo quo arcus oblongi cornei societas ejusdem Malani tempore florens anno 1485. similem sibi, ut sic dicam, progenuit fœtum. Quaterna hæc licet duplici dumtaxat differentia, pluries invitatis primarum Belgii urbium collegis ludos palæstricos & jaculares indixere, pluries indictis alibi interfuere primis donata præmiis. Ita nimirum anno 1344. solenni pompa hastiludium Antverpienses publicavere accurrentibus Guldarum (sic enim vocantur ejusmodi collegia) 25. confratribus. Ita ejusdem sæculi anno 13. præsente & una certante, quod gloriosum, Duce alterum celebratum est. Ita sub annum 1507. curatore Philippo Archiduce certantibus tota è nobilitate lectissimis visum est. Ita in quadraginta octo urbium certamine apud Neroios anno 1395. Antverpienses numero millenarium excedente affuere, & non inhonorati rediere. Ita anno sæculari quingentesimo Bruxellis primas reportantes non dubitavere in sequentem annum omnes urbium municipiorumque Tribus provocare. Ita anno 1458. primas in palæstra triginta quatuor oppidorum præripuere. Ut taceam hic licet seriùs ad famam evecta reliqua duo contubernia Sclopetariorum quidem anno 1480. & Gladiatorum decennio post, authoritate Principis instituta peritissimis justo numero talium constantia. Omnia autem ut Regem jaculandi dexteritate primum, ita suffragiis Decanos duos annuatim nobilemque patronum ad pilum duo postrema, alia consules anni labentis divisim accipiunt.

CAPUT XIII.

Genium, ingenium, dotes, & virtutes Antverpiensium breviter laudat, & insuper artium virtutumque exercitia quædam annotat, diversorum ætatis, sexûs, & conditionis usui.

CUm alibi alia sint in admiratione & singulis ferè civitatibus dotes sint peculiares, hìc omnium eorum quæ toto orbe nascuntur vel arte fiunt, spectaculum & copia offertur. Adeo ut quamdiu pax & bonæ leges viguerunt nusquam gentium beatior jucundiorque vita potuerit inveniri. Habes hìc honestam & sine noxa suavitatem, eum in convictu candorem, in candore hilaritatem, ut senectam nemo Brabantorum gravem experiatur. Erga exteros nusquam gentium major hospitalitas, nusquam frequentior, nusquam dulcior inter ipsos conversatio. In qua nec leporis nec joci, nec fabularum, nec cantionum, nec chorearum, condimenta desiderantur. Nec ullius regionis homines libentiùs varias longasque peregrinationes suscipiunt, idque solum ad regionum diversitatem & hominum mores coram intuendos. Nam lubenter (cum Becano loquor) Italis par studium mercaturæ ejusque causa longinquas etiam peregrinationes concedimus, sed negamus eos evagari ad liberalem variarum rerum cognitionem, quam privato quodam jure nobis vindicamus, apud quos extra eos qui Mercatores vocantur, nemo ferè ingenuus invenitur qui non tres, quinque, aut plures linguas perdidicerit. Qua in re mirari solent exteri tantam enuntiandi dexteritatem, ut in peregrino sermone non solœcismos, sed genuinam servent & dictionem & pronuntiationem. Huc accedit quod Hanno non ita pridem breviter & verè dixit: Antverpiam ut urbium principem ita amantissimam & scientissimam litterarum: nimirum addens, uti negotiatores aurum gemmasque lanariis saccis aut vinariis vasis includunt & transvehunt itinerum periculis declinandis: ita inter eos plurimi bonarum artium Mystæ vocabulo mercatorum, hoc ipso invidiæ immunes, laudis & titulorum securi. Nec mirum, cùm solemne sit civibus cujusvis etiam fortunæ aut sortis à teneris sobolem suam aut foras aut domi ad mercatum bonarum artium ablegare tam liberalium quàm servilium, ut qui non ignorent permagni referre quâ potissimum ratione primum ætatis tyrocinium erudiatur, instar lanæ quem primo colorem imbibat in panni carnem pertinacissimè transmittentis. Unde fit ut variarum artium gymnasia

ſia ferè centum in oppido numerentur formandæ pueritiæ, quorum pars lectior id eſt litterarum & linguarum doctiores collegiatim Scolarchæ Cathedralis Eccleſiæ obnoxii ab annis circiter centum ſexaginta beneficio Romanæ Sedis Indulgentias impetrarunt viſitaturis, feſto Divorum Tutelarium Caſſiani & Ambroſii, quam in ædis maximæ perodio aram habent peculiarem. Rurſus cùm experientia fidem faciat ſementem primæ etiam notæ agris injectam niſi diligenter culturâ paſtinetur in deterius abire & degenerare, pari modo in mollibus animorum arvis uſu venire eo promptius quod mollior & ſequacior ibi materia. Habes inſuper Antverpiæ juvenum exercitia armorum in hortis Guldarum ferialibus, muſices utriuſque tam vocalis quàm inſtrumentalis, chorearum, ſcriptionis tam ſtylo quàm filo, ænigmatum, picturæ, & verbo dicam ſingularum pœne artium. Habes exercitia humaniorum diſciplinarum tam perſonata quàm papyracea in gymnaſio Societatis Jeſu frequentia, ipſo etiam Senatu & Nobilitate juventutis animos parante præſentia, muneribus, authoritate ſuâ. Habes ibidem Theologiæ prælectiones, diſceptatiunculas Academicis non ceſſuras ſi titulo ornarentur. Habes ad noſcendum compendio Orbis pene totius ſtatum hebdomadales internuntios collecta Italiæ communicantes. Habes ad extremum publicâ Senatûs & privatorum munificentiâ adornatam ipſo quo hęc ſcribimus anno Bibliothecam magno paſſu creſcentem ſub Curatore Auberto Miræo Cathedrali Canonico & Scolarcha Viro clariſſimo. Concludam in Elogio Viri noſtro ævo doctiſſimi tradentis cives Antverpianos à puerò indole liberali & niſi parentum indulgentia adulteret candidos & artium capaces; in veſte curioſos magis quàm ſplendidos, in ſupellectile elegantes, in menſa lautos & lętos, in amicitiis conciliandis faciles, in publico magnificos; privatim nec tenaces nec prodigos, ſed in hanc partem occaſione aliquâ ſolemni oblatâ procliviores, & in iis eſſe viros Mercuriales, induſtrios, ſolertes, fęminas tenaciores, ſedulas, familiares cum aliquo tamen faſtu: pueros tenellos educatione magis quàm natalibus, ad quidvis tamen formabiles: puellas lepiduſculas, comptulas, donec marito in manum dentur, nec operoſas nec otioſas nimiùm, plurimùm pallidulas & graciles. In quo finiam pro coronide annectens verſum Poëtæ noſtro ævo non infelicis in Antverpiam bifrontem è duplici, prout ſe exhibet Schaldi & terra appropinquantibus, figurâ pictam.

Dic mihi cur unam diverſa in imagine pictor
Finxit, an audendi quidlibet eſt animus?
An potius, quia ſit Jani tutela bifrontis,
An potius quia ſit duplice magna gradu?
An potius, quia qui parte urbem videris una,
Deinde alia, haud unam crederet eſſe polim?

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

HActenus antiquitatem & decora Antwerpiæ quatenus mœnibus concluditur perſtrinximus, nunc ad ejus Juriſdictionem & Territorium pari gradu progreſſuri. Et quidem ne tenebras captemus diſtinguam obnoxia Antwerpiæ loca quadrifariam, in ea nimirum quæ ad opus Caſtrenſe dicebantur ſpectare, in ea quæ urbem quaquaverſum ambiunt, in ea quæ Comitatus Reyenſis nomine cenſebantur Marchioni immediatè ſubjecta, & poſtremo in ea quæ Antwerpiam velut tertiam Brabantiæ Metropolim ſequuntur. Primi generis indiculum ſuppeditat codex vetuſtiſſimus ſcriptionis ſuæ annum 1241. præferens aſſervatus in Curia Antwerpienſi, unde colligas inſignem amplitudinem Imperii Antwerpiani, & obligatos fuiſſe Taxandros, Ambivaritos, alioſque plures. Ait enim opus Caſtrenſe ſe extendere unâ parte uſque in *Oſſendrecht*, addens antiquitus etiam Inſulam *Steenbergenſem* huc ſpectaſſe. Ulterius ait pertinuiſſe uſque ad *Dinbrugge* (locus eſt versùs Bredam) indeque in *Turnhoutervoert*, & ulterius in *Melregrave*, & ſic rectà versùs *Teſſele in damere* (*Tiſſelt opden demer* nunc vocant) inde Arſchotum *Werchtras*, *Wiſſlaer* & *Ledesberch* in Scaldi, indeque in *Ridurenvliet* in *Deſſide* & *Hucinde*, quæ poſtrema loca needum mihi planè innotuerunt. Addit denique eodem ſpectaſſe *Loebroeck* & *Schepnbroeck*, & *Linnick op de Rure met negen Velt-dorpen*; id eſt noven vicis ruralibus, ex quibus manifeſtum evadit, quanti olim momenti hujuſce Caſtri & fabrica & cuſtodia fuerit, ad cujus refectionem tam latè habitantes voluerint obligari Imperatores. Et ſane mihi Taxandriam obeunti audientique omnes cis Aderam pagos, etiamſi nunc Sylvæducis olim Lovanio obnoxios, tamen ab antiquò jus petere Antwerpiâ, ambigere cœpi an non hoc veteris Imperii remanſerit veſtigium. Sed nunc ad ſecundum membrum & Suburbium Antwerpienſe progredior.

SUBURBANUM.

CAPUT II.

PRæurbium Antwerpienſe quà flumen alluit nullum eſt; quæ ſolum, omnibus latè portis extenditur, Sacella, Cœnobia, vicos & arces plurimas, in aliquibus urbanæ libertatis participes numerans. Portâ Cronenburgicâ Beginaſium erat ampliſſimum, Capella Deiparæ & vicus *Kiela*; Kiel. ob Carthuſiam vallis S. Catherinæ ad annum 1320. fundatam authore quodam Urbis Dancardo voti

 reo

reo celebris. Cumque anno 1542. tam Beginasium quam Carthusia Rossemiani exercitus impetu periissent & Religiosi desperato reditu aliud Lyræ Cœnobium construerent, Dominium loco tam remoto parum utile Senatui Antwerpiano vendiderunt anno 1544. Porta Georgiana exeuntibus occurrebat illustre Hierocomium & Curialis Apostoli Willebrordi ad annum 1388. pulchro schæmate extructa.

BERCHEM.

Et ulterius Berchemium (quasi montanam domum diceres) proximum est, Prætorio eleganti ornatum & Dominio gentis eodem nomine ante quatuor & amplius secula inter Equestres habitæ,

LUTTHAGEN.

Cœnobio etiam ad Lutgardis dumum inchoato ad annum 1496. evocatis ex Cœnobio Pirenensi apud Lossenses quinque Sororibus cum Præfecta *Maria van Zuerenberch.*

BORGERHOUT.

Porta Kipdorpensi civium Nemus pagus est re & nomine civium suburbanæ delitiæ.

DAMBRUGGE.

Porta Bergensi alter pontis aggerum nomen adeptus, nec ille inelegans ędium & ambulationis vicinę commoditate.

COMITATUS RYENSIS.

CAPUT III.

DIxi supra, Scholtetum, sive ut vulgo vocant Marcgravium Terræ Ryensis Antwerpiæ præsidentem Justitiæ etiam in pagis Ryensis Comitatûs vice Principis rationem habere: de illis itaque proximè agendum erit. Theofridus in vita Willebrordi *Pagum Renensem*, Chronicon Trudonopolitanum parte 2. l. 10. c. 4. donata quædam allegat in Territorio de Andegverp & mox alia in pago de Rin haud longè à Castro Andogverp. Diplomate apud Hedam & Heuterum Ausfridus Ryensem Comitem se indigetat. Ex quibus clarum evadit, Comitatum Ryensem distinctum quid à Marchia fuisse & proprios habuisse Dynastas, etsi post Ausfridum videatur Lotharingiæ accessisse & à Castro Marchiaque subinde appellatum, prout docet Goropio laudatum diploma nominans Comitatum Gotilonis (is Dux Lotharingiæ erat) qui Andoverp dicitur anno 1006. Nomen Rye ab arundinibus aliqui deducunt, quorum in palustri solo copia: alii ab equis, quorum olim ad limitis custodiam hîc statio. Utrique à Goropio rejecti. Lazius à Rylando primo Marchione nomen hæsisse opinatur, Goropius ab æstuariis retationibus, & optimè. Pars erat pagi Tessendrici olim, ab eoque postea separatus fuit titulo non tamen situ, docente Ottonis rescripto apud Meyerum, ubi donati citantur Gandensibus vici Bocholt in Ryensi, & Edeghem in Tessendrico Pago siti, qui ut nunc res sunt, sunt contigui.

TURNINUM OPPIDUM.

CAPUT IV.

DOORNE.

INter vicos terræ Ryensis antiquitatis merito primas tenet Turninum à turribus (ne quis Turnum aut Troianum aliquem somniet) dictum. Urbs olim & quidem ante Antwerpiam Fredegandi Episcopi prædicatione, miraculis tumuloque ornata, cujus corpus (ingruente Normannorum tyrannide) in Monasterium ad Sabim translatum, ibidem requiescit in Canonicarum nobilium Collegio. Urbs autem (tradente codice vitæ & translationis S. Gummari) ob iniquitatem habitantium merita vindictam Dei, absente Apostoli sui corpore, viribus destituta, Normannis per Schindam flumen in Bratuspantium irruentibus, in prædam cessit funditus eversa. Ab hac clade respirantibus vicinis Turninum etiam revixit castro instructum, & Abbatiâ Benedictinâ à Ducibus Lotharingiæ fundatâ, sed an. 1063. Eynhamum translatâ. Collegiata autem 12. Canonicorum & duo item diversi sexus Cœnobia in Chronico veteri notata perierunt, dote Canonicis Antwerpiæ fundatis assignatâ per Duces, decimâ per Michaëliticos Cœnobitas anno 1318. acquisitâ, Dominio per Antwerpienses quod Schoonhoviorum & Straliorum ante fuerat redempto, qui etiam Wiltricæ (Regnum Sylvestre sonat) Toparchiam anno 1585. suam fecerunt & Wilmerdoncum, & Wesalium occidentale, quæ cum Turnino & Nemore civico pentapolim quasi separatam constituunt.

WILRICK. WILMERDONCK. BORGERHOUT.

Sunt autem intra ambitum hujus pentapolis Prætoria aliquot, Turnini quidem mediocre, Wilricæ autem famosum ornatu interiori trabibus auro, pavimentis marmore cedroque vestitis olim Jasparis Douzæ, nunc Sivillæ viri potentis & nobilis.

OOSTERWEEL.

Fuerunt alia duo splendida alterum Stabroucani Toparchæ, alterum Wilmerdoncæ.

WYNEGEM.

Nec procul hinc est inclytæ gentis à Winando nuncupatæ cognomentum Pagus, Castello non ineleganti ornatus, Schetziorum & Bossutanorum nuper hæreditas.

COMITATUS CANTECROY.

CAPUT V.

CANTECROY.

CAntecroya Castri nomen est, hoc eodem tractu sub Philippo Burgundione eleganter inædificata, & novissimè anno 1570. Comitatûs titulo donata. Fuerat cum pagis aliquot circumjacentibus Ranstię gentis olim, denique anno 1547. Henrici de Pontaillier Toparchæ de Flagy, à quo & sororibus redemptam biennio post Nicolaus Perrenotus ad posteros transmisit, nominatim Antonium S.R.E. Cardinalem & Mechliniæ primum Archiepiscopum, adjunctis aliquot pagorum dominiis ad Comitatûs amplitudinem erigendi viam sternentem. Res sacra pagorum acquisitorum Lobiensis Ecclesiæ erat ante ex dono Luduvici Pii Imperatoris, adeòque Præposituram habere solet ab Antwerpia vicina denominatam, sed nunc sacrum & Dominicale jus Pontificio consensu accessit Comitibus Cantecroyanis.

ADEGEM oft EGGEM. BOCHOLT. CONTICH.

Pagi autem his sunt nominibus: *Domus Adonis* Ecclesiam veteri insignem Personatu monstrans: *Ager Conrardi* Immerselio Castro insignis Scotiorum aliquando hæreditas: *Fagetum* dono Ottonis

tonis Augusti, ut supra dixi cum Meyero ad Cœnobium Gandense devolutum, in tribunali aliàs Sombekios, & anno 1508. Immerselios agnoscere [Ter Hove] solens: Curia eorundem possessio antequam anno 1566. [Mortsel.] à Perenottis acquireretur: Mortsela Prætorio olim instructa jam pridem destructo. [Bornesieck. Rethy. Waerlooz.] Hujus etiam Comitatûs laciniæ sunt, licèt alteri Præfecturæ subjiciantur, *Fonti Torrentum*, *Retiacum*, *Waerlozum*. Præter Berchemum, de quo supra, prætoriis duobus ornatum altero Domini, altero [Rot.] familiæ *van Nispen*, Escam & Calmpthoutum ignobiles vicos, marinum quid nomine olentes, [Schilde.] supersunt in tractu Ryensi Scaldia instructa Castro, gentilium *vande Werve* nuper Toparchia. [s'Graven Wesel.] Wetalia occidua (ita dicitur ad differentiam alterius possessoris Comitis nomen induta, Arceque pul- [West Wesel.] chrâ ornatæ, & Dominio Sombecanorum veteri) olim Bergenses nacta Dominos & morte Cornelii à Bergis anno 1447. Dignam Ascanam invenio, deinceps & Jaceæ Baronem dotali titulo anno 1560. *Valterum vander Noot* anno 1596. *Philippum vander Meren* Canonicum Cathedralem, eoque defuncto affinem Carolum Berlo Canonicum etiam Lyranum beneficium professos. Vicus Pe- [Vremde.] regrinum indutus nomen, Abbatiæ apud Cameracenses Aubertinæ ante quatuor secula erat in sacris obnoxius, aliàs gentilium de Immerseel, quibus acquisivit anno 1560. Jacobus hæres Elisabethæ de Cortenbach. Ante Cortenbachios autem possederunt gentiles de Kerman & de Bau. Intra cujus Pareciæ ambitum fundata primitùs ab Ægidio Berthout an. 1235. & Henrico Duce Lotharingiæ Cisterciensis Instituti Abbatia virilis titulo Vallis S. Bernardi, unde secundus Abbas an. 1245. in Heimissem locum Scaldis allapsu oportuniorem transtulit Religiosos, ædificatis isthic interjecto aliquot sæculorum curriculo tanto sumptu & elegantiâ officinis, Templo, Cœnobio, ut vix toto Ducatu extiterit superbius Monasterium, fidem facturis aspectu parictinis & ruinis quæ ab incendio Anno 1582. supersunt. Abbatum & Fundatorum nomina alibi dabo, con- [Artselaer. Cleydael.] cludens hunc tractum in vicino Artselario, & spectabilis formæ Prætorio Vallis Argillaceæ vocabulo.

HERENTALDUM.

CAPUT VI.

Herentaldi origines investigaturo magnifica omnia, progressus & incrementa perquirenti splendida occurrunt, sed (ut sæpiùs ventis agitatur ingens pinus & feriunt celsos fulmina montes) declinavit majestas, imminutus est splendor fortunâ sinistrorsum volante, Marte dextrorsum volente. Ante annos mille heroum hìc erant sylvestres delitiæ, & hinc etiam nomina [Forstelant. Herental. Herenthout. Hersel.] Regionis Ducum, Vallis, Sylvæ, Nemoris, Sedis Heroum, hìc loci. Ceterum intra limites Castri de Antwerpia situm erat Herentaldum, ad ejusque censebatur opus spectare, testibus ipsorum Antwerpiensium litteris anni 1316. datis, adeòque obnoxia Flandro Antwerpia Marcgravios hic tribunal suum & sedem fixisse, imò Marcgravios Hærentaldenses se inscripsisse notum est & exemplis Dominorum Ascæ, Immerselii & Ranstiæ doceri posset, quæ in controversia anno 1531. contra Lyranos producta sunt, ad probandum Ryensis Provinciæ urbem primariam Herentaldum esse. Videntur autem hoc tractu à Principibus assignata patrimonia Regiarum Virginum Gertrudis versus Taxandriam: ubi Castellum erat fessis venatoribus lætum receptaculum, loci nomina servantibus, *Alti Burgi* & *Le-* [Hoecht-borch-straet. Bliexberch.] *tmontis*, nemus etiam cujus umbram hodièque insignia oppidi præferunt. Et quia ab antiquo in honorem Divæ Waldetrudis extructa Ecclesia personatu insignis, hinc est quod in veteribus rescriptis nonnisi castri & nemoris D. Waldetrudis Urbs vocabulo innotuerit, servantibus hodieque Canonicis nobilibus eodem titulo Montibus in ea aliquale Dominium & Majorem cum 7. Scabinorum collegio: ita tamen ut Advocati nomine Marchio Antwerpiensis sive Dux Lotharingiæ supremi Dominii & justitiæ compos sit. Lotharingiæ enim semper, non Brabantiæ portionem hanc urbem esse contenderunt cives. Quippe quam civium libertate donârit anno 1209. Henricus Dux Lotharingiæ, mœnibus fossisque vallatam, & Lotharingiæ (quod litteræ anni 1221. profitentur) in perpetuum annexam. Murorum structura paulò est posterior, utpote temporibus Joannis I. Ducis perfecta, ampliata & portis elegantibus incisa post annum 1400. ita ut dimensione per *Mathæum van Leemputte* anno 1542. facta, reperiatur mille in circuitu virgas habuisse, pontes lapideos quinque, ligneos plures Nethæ urbem secanti instratos, & vicos 27. Nethæ autem commoditas & nitor uti non parum emolumenti indies, ita nonnunquam non minus incommodi attulit limites suos egressus & notantur clade celebres anni 1468. cùm lapides ipsos plateares circa molendinum vis aquæ in profundum raperet, anno 1526. cùm ruptis aggeribus circa portam floridam suburbanum inundaret, anno 1532. cùm saxa platearum passim aquis operirentur, anno 1571. cùm agger molendini disruptus omnia vicina repleret. Sed hoc ut cito factum cito refectum majore metu mali quàm malo. Vestiebantur porro vici coronâ pulcherrimarum ædium & ut vestirentur non vulgaria Duces addiderunt privilegia. Joannes quidem jus tractus sive inscriptionis intra tertium ab urbe lapidem, ita ut debitum coram duobus Herentaldi civibus profitens cogatur citatus se sistere & juri stare: si etiam Civium aliquis forte illo tractu apprehendatur possit ad judicem suum sive Senatum revocari. Henricus immunitatem à telonio. Joannes Lanificii prærogativam inter 13. opificia oppidi primas tenere soliti. Alii forum hebdomadale & nundinas annales addidêre. Formata etiam ab Henrico Senatus ratio nunc constans Receptore, Consulibus duobus circa Calendas Januarii renovatis qui & in creatione septem Scabinorum & Juratorum communitatis cum Delegatis

Prin-

Principum concurrunt adhibito etiam Curionis suffragio aut consilio. Confirmata à Maximiliano Sagittariorum qui de præferentia ut aiebant pluribus annis cum Lyranis certarunt, contubernia: & ab Antwerpianis probata Rhetorum Collegia sub idem tempus, ut nihil ad laudem Reipublicæ facturum videretur desiderari. Nec ædificia tam publica quam sacra deerant. Curia vetus post incendium anni 1512. restaurata & turri excelsa ad speculandum utili an. 1534. ornata, præambulo horario grato Campanarum concentu an. 1541. instructa. Parochia crescentibus cleri & oppidi rebus an. 1417. augmentari cœpta choro insigni ad an. 1449. concameratione perfecta & quadriennio post simili opere Templi alia parte adornata, in qua Petrus Episcopus litteris an. 1366. 1. Martii Indict. 5. datis Collegium Canonicorum erexit probante Wenceslao Duce, quod qualiter interciderit necdum scire potui, certus personatum Ecclesiæ Capitulo Hoochstratano incorporatum diu postea. Monachis D. Francisci, ut alia prosequar, nomen & Instituta sequentibus atrium & loca ad structuram Cœnobii Senatus assignat anno 1452. sed Cameracensis Antistes se inconsulto id tentatum indignatus tantisper Fratrum conatus remoratur, donec civium affectu victus anno 1474. Templum dicavit. Ubi scriptis claruit Thomas Herentaldius Speculi vitæ Christianæ Auctor. Erat ante quatuor sæcula vicinum mœnibus aucto pomerio inclusum & imminuta urbe denuo exclusum Beginasium, sed recenter anno 1597. restauratum alio loco tutiore, Templo post annos duos perfecto. Hortus conclusus B. Mariæ, Virginum Parthenone est, ab Arnoldo Crayenhemio Grobbendonckii Domino & Elizabetha Steyvortia conjugibus fundata anno 1411. Erant Regulares antea Valtero de Gyerle Corsendonckano fundationi coöperante, sed pòst Regulam Præmonstratensem assumpsêre. Idemque Arnoldus triennio post in suburbano alterius sexus Canonicorum Regularium evocatis è Corsendonca fratribus fundavit Titulo Throni Mariani, qui anno 1419. fundatore inspiciente rigidioris vitæ & claustri perpetui vota emiserunt. Erant titulo Sanctorum Petri, Annæ, Magdalenæ, Trinitatis, Gorónticomia quatuor, terna viris, unum mulieribus cum senio luctantibus destinata, quintumque puerorum, qui togati, tonsique insuper sacris assistunt, sed de quorum fundatione nihil admodum rescire potui. Hæc partim sunt, omnia fuerunt per has civillum bellorum furias multum fœdata. Ut enim dissimulem incendia anno 1338. cum amplius 400. ædes, anno 1427. cum plateæ 4. & potior ædium optimarum pars, anno 1511. cum potiora cis Curiam, anno 1527. cum celebris portio civitatis, anno 1538. cum platearum 6. latera & duæ trientes ædificiorum absumerentur fortuitò. Cum anno 1566. novatoribus Cives se fortiter opposuissent, anno 1580. sequenti ab iis oppressi sunt Beginasio vastato, templo majori pulcherrima sui parte & ruinis à reliqua parte muri objectu distinctis, Cœnobiis & imprimis Franciscano eversis, sacellis profanatis & quia tantæ calamitati minor murorum ambitus sufficere videbantur, mœnibus incisis angustiorem (prout nunc videmus) circulum oppidi reddiderunt, post annum 1584. demum deserto quod prædis & flammis exhauserunt excedentes, quod vel tum respirare & ad se redire potuisset nisi perpetuo militum & præsidii ad custodiendum Brabantiæ limitem necessarii hospitio afflictum fuisset, ut non immeritò nostri ævi Poëta ad vocis Teutonicæ affinitatem ludens scripserit:

Quòd sit Herentaldum Vallis Mavortia, certum:
Quod fuerit Vallis Dominorum aliquando putatis?
Credo tibi: Miles Dominus quòd sit, mihi crede.

Solent ante turbas quaternis portis totidem respondere suburbia & suis ornata sacellis. Portam superiorem respiciebat hierocomium cum ædicula S. Joannis. Portam vaccarum spectabat Sacellum Deiparæ in colle vigilum aliàs Deiparæ ad arenam, & Crucis in colle civico Cappellæ omnes eversę. Celebris esse solet etiam 5. Februarii memoria Eucharistiæ anno 1413. miraculo inter sepes repertæ à quodam Joanne Longestein ibi abditæ. Cùm autem Prætor Urbanus ibi superintendat in urbe criminalibus tum etiam præsidet pagis Molno, Balensi, Desselio, & Castrensi de quibus mox agemus. Præfecturæ enim Herenthaldensis vicos auspicabor ab eis qui sunt Dioeceseos Sylveducensis & Decanatus Mollensis sive Gelensis. Molla à talpis nomen, à terra eorum nutritia laudem, ejusque fœcunditate famam in vulgo habens, Peculium sacrum Corbeiensis Abbatiæ dono Suentebaldi Regis & ejus nonnunquam Præpositura fuit: donec à quinquaginta retrò annis Grevenbroucani Bocholdicæ stirpis Dynastæ & per eos *Hermannus Hoensbroeck* Hammæ Dominus bonis fruitur & Patronatu Curialis B. Petro sacræ, cui assident Sacella duo, vetus Willebrordi Taxandrorum Apostoli, & recentius Appoloniæ à procul advenis visitari solitum. Sodalitia etiam sacra Matris Annæ & Deiparæ, hoc largiter indulgentiis Pontificis dotatum & frequenter populosum. Balenum Averbodiensis Abbatiæ Henrici Episcopi Leodicensis dono Curialem habens titulo B. Andreæ & Cosmæ Damianique Martyrum dedicatam, turri inter omnes Campiniæ Proverbium faciente, quo dicunt verbis in versum Latinum à me coactis:

Desselium cum opibus, animo cum Rheta carebit,
Mollaque frumento, Balenum turre, palude
Arendoncka, & ruricolis Commelia, mundi
Machina solvetur.

Est in Baleno Sacellum Thomæ Cantuariensi dicatum ab incolis, sub eodem secundaria Dessėliensis paræcia crescente incolarum numero separata. Rheta porrò, cujus ibi mentio, vicus est, olim populosus, nunc etiam non contemnendus, à retationibus apertum nomen habens, quas eatenùs pertinuisse probat Goropius. Ecclesiam curat Tongerleti Abbas, Dominium à Francisco Scotto redemptum, Antonius Perenotus suæ

Cante-

CASTERLO Cantecroyæ annexuit. Casterli ad extremum Ecclesiam D. Willebrordo dicatam procurant Cameracenses, dominium obtinuerunt Gentiles de *Sterck*, & per eos Vandalii.

TONGERLETUM ABBATIA.

CAPUT VII.

HUc etiam spectat Tongerletum, quod manifestè Coloniam Tungrorum sonat, & nonnullis putatur Advaticum Tungrorum esse Ptolomæo notatum, fortasse quod hic limes Imperii eorum & Provinciæ, sicut fuit ante annum 1549. Episcopatuum Leodini & Cameracensis collimitium. Vicus dependet ab illustri & augustissima totius Brabantię Abbatia candidi Ordinis, traduce & ut verbo eorum utar filia Cœnobii Antwerpiensis & verò Pastorum seminario; cùm soleat ad animarum curam & gregis Dominici pascua dimittere paulò minùs quadraginta Sacerdotes, ad Theologiæ Philosophiæque prælectiones & exercitia quotidiana non pauciores triginta alere, præter eos qui velut emancipati ad Academiam destinantur modò quatuor. Regia hæc Religionis à tenuibus initiis cœpit ad annum 1134. opibus Giselberti & Engelberti privatorum, crevit munificentiâ Godefridi Ducis Lotharingiæ, Arnulphi Brabantini, Berneri de Reysberge, Philippi Polani Principum Virorum. Ex Abbatibus illustres habuit *Joannem de Grave* ob impetratas Romæ infulas: *Joannem de Zichenis* ob fundatas Dyestæ Canonicales prębendas, quarum possessores ob id albam è collo aciculam duos tresve digitos latam præferre solent: *Walterum de Hallar* ob extructum Abbatiale palatium: *Arnoldum Streyters* ob auctum Templum & Bibliothecam ab Antonio Sgroets inchoata. *Joannem de Westerhove* ob insignem in pauperes liberalitatem: *Hubertum Back* ob dotis & ædificiorum ampliationem. Pulcherrimi autem hujus Monasterii descriptionem verbis non meis subjiciam ad calcem & Elogia Abbatum ex Moræo nostro.

ABBATES
Cœnobii Tongerletensis.

HEnricus mortem mortuus anno 1101.
Vitæ ultimus mihi primus annus seculi est,
Vitæ sed idem primus alterius mihi est.
Hubertus oppetiit anno 1157.
Huic bis lustra decem fuêre honoris,
Et ter lustra decem fuêre vitæ.
Wibertus deserit vitam anno 1175.
Quorum honori onerique surrogatur,
Horum dotibus usque & usque par est.
Hermannus defungitur anno 1188.
Quæris pedum cur vox finitima sit pedi?
A me docere: Abbas sit humilis est opus.
Engelramus obiit anno 1210.
Cui nomen omen cui dedit Angelus,
Sic vixit & sic rexit ut Angelus.
Wernerus vivere desiit anno 1220.
Feliciter defunctus ille,
Vixit enim ut moriturus ille.
Egericus fatis concessit anno 1222.
Annis Cœnobio non ita multis
Præfuit, & multum profuit unus.
Joannes diem obiit anno 1230.
Prudens ille fuit, candidus & fuit:
Abbæ id cura jubet & Monachi color.
Franco inter vivos esse desiit anno 1260.
Dat mihi libertas nomen qua fruar usque,
Sed servitute graviter functus gravi.
Joannes Episcopi ex morbo periit anno 1266.
Episcopi cur nuncuper frustra rogas,
Episcopatu dignior me non fuit.
Petrus naturæ debitum solvit anno 12...
Abba placent superis, mihi amor, mihi candida vestis,
Candida mens placuit, candidus Ordo simul.
Joannes de Baerlaer migravit ex vita 1270.
Magnus amicitiis, major virtutibus hic est;
Adita obitaque dignitate maximus.
Joannes de Luna ultimum diem clausit ...
Sors, mors ut raperet, Abbam dedit, ô ter inanis
Res & spes hominum dubiæque simillima lunæ.
Wilhelmus de Caldris in mortem concessit anno 1291.
Ad Præmonstrati qui bene normam
Vixit, non alibi dignus erat mori.
Reynerus ultimum vitæ annum habuit 129...;
Natale Herentaldum fuit puero mihi,
Fatale Herenbergum fuit viro mihi.
Godefridus de Roest vitam reliquit 1300.
Abbas quod fuerim, scitis; sed quis fuerim, non:
Hoc sufficit, vixi Deo, vixi mihi.
Arnoldus de Grimbergen in alteram vitam vocatur anno 1304.
Grimberga magnum nomen est, virtus facit:
Quam si removeas, fumus aut fumo est minus.
Hubertus Back à ministris occiditur 1338.
Ideo novavi vetera, reparavi omnia,
Serva ut perirem nobilis Præsul manu?
Henricus Beckevoirt vitam exuit 13...
Monachus fui & quidem bonus,
Abbas fui & quidem optimus.
Walterus Back obdormivit in Domino 1365.
Collapsum reparare, vetus renovare fategi,
Servare unus erat integra cuncta labor.
Ægidius de Hildernisse denatus est 1577.
Hìc jacet Ægidius primi olim nominis Abbas,
Sic jacet atque cadet quod fuit est & erit.
Wilhelmus de Comptich è seculo migrat anno 1385.
Dicat posteritas: dormit Guilielmus, & ultra
ne quere, æternum peperit qui nomen agendo.
Joannes de Gravia sepelitur anno 1399.
Nil prodest caput infulis revinctum, &
Romam visere: mors domi est ubique.
Joannes de Zichenis cœlo transcribitur 1428.
Mihi Canonico Canonicos curæ fuit
Facere, Dyesta testis est.
Theodoricus de Haeren repositus est ad patres suos anno 1447.
Consilio valuit, valuit prudentiâ & actu;
Quod valuit voluit, quod voluit potuit.
Henricus Vervooren corpus reliquit 1458.

Urna

Urna tegit cineres; animus toto extitit orbe,
Exempla vitæ gloriam & famam tenet.

Henricus de Kemminagie viam universæ carnis ingreditur anno 1469.
Gratus Principibus, patriæ utilis extitit ille,
Hoc sequere si vis morte victa vivere

Joannes Kinscot inter vivos numerari desiit anno 1477.
Prima Turnoutum, postrema Duffela lucem
Dedit: ad quid hoc? vitæ bonæ mors est bona.

Wernerus de Halle oculos morti clausit anno 1487.
Alibi functus & Mechliniæ defunctus vita;
Tantundem est ad superos undique & unum iter.

Petrus de Westerhove reliquit sui desiderium anno 1504.
Quæ decessori tulerat Mechlinia mortem,
Hæc successori fata suprema tulit.

Anthonius Sgroeten è vivis, non memoriâ, abiit anno 1529.
Gemma Abbatum, flos Cœnobii,
Et honos Ordinis, & hoc amplius.

Arnoldus Streytera sublatus è medio 1560.
Virtutum exemplique tenax templa inclyta struxi,
Det mihi propitius sacra superna Deus.

Joannes de Westerhove febre abreptus est anno 1501.
Innumeros pavi, fovique, nec æstimet ullus,
Frustra patrem me nuncupari pauperum.

Jacobus Veltacker electus decessit 1583.
Nil fratrum mihi vota, nihil suffragia prosunt,
Privato mihi his mors inopina venit.

Walterus a Corswaremia administrator expirat anno....
Peculii administer hic monastici,
Fidelis absque quolibet titulo, fuit.

Franciscus Zonnius Episcopus abdicat 1568.
Qui Cathedram Sylvæ tenuit cum laude Ducalis,
Huic Tongerletum dos titulusque fuit.

Laurentius Metius Episcopus animam efflavit anno....
Præsule Sylvaducis, Prælato Tongerloa
Me directa fuit, utraque recta fuit.

Clemens Crabbeels Episcopus animâ corpus deserente intumulatur anno 1598.
Postremus hic Episcoporum Abbas fuit,
Episcopo laus, Tongerloæ gaudium est.

Nicolaus Mutzaert successori locum facit anno 1608.
In alterum abiit iste mundum jam senex,
Post gloriosæ rupta vitæ stamina.

Adrianus Stalpaerts superest, & ut diu bono Religionis, Ordinis, Cœnobii superstit, orant omnes boni

LYRA.

CAPUT VIII.

Ut præteream veteris fabulæ deliramenta & Lucii Tungrensis somnia apud *Marcum Varnewyck* lib. 2. cap. 8. paginam facientia & lectoris apud Guisianum velamine primo, quorum ille Lyro Britannorum Principi exulanti, hic Lupo Albanorum Duci in Coloniam profecto oppidi hujus acceptam referunt nominis originem, à sacris auspicabor. Ante annos admodum mille intra Nethæ ambitum Penensem pagum Taxandriæ separantis Villa erat Gummari illustris laici & Regum consanguinei, & nominatim Pipini Regis, quo donante Enochi villam apud Batavos possedit & Grimnariam generis quam morum gratiâ clariorem duxit. Et hinc Enchusiani apud Batavos, quem Dominum agnoverant, ab obitu Sanctorum cathalogo adscriptum tutelarem primi invocarunt, soliti ad nostra usque tempora gregatim quotannis Divi sui tumulum visitare & prærogativâ quâdam feretrum in supplicatione amburbialium ipsi bajulare. Grimnaria crudeli ingenio mulier & superba, marito totum novennium Pipini in Barbaros castra secuto subditis importuna erat, oblitaque naturę cogebat sub jugum miseros & pro jumentis ad vecturas & aratra abutebatur. Monstrant indigenæ agrum suburbanum hujus tyrannidis testem; & addunt joculare, cunctas Xantippes in eo portionem jure capitis adipisci. Monstrant etiam paludstrem puteum ubi dimersa fuerit hæc bona corpore nusquam reperto. Palatium porrò Gummari erat in vico antiqui possessoris Embelini nomen habente, ubi Sacellum habebat Prætorio contiguum: ibi fontem scipione in terram depresso excitaverat levandæ siti messorum, qui hodièque limpidissimus fidem dictis facit, inædificatâ eleganti ædiculâ. Ceterum cum redux è bello vir Dei iter Romanum meditaretur, loco ad Nethę fluminis ripas ex paludstribus recenter vindicato, indeque Novæ Doucæ vocabulo nacto, Oratorium dedicavit Deiparæ & Apostolorum Principi. Cùmque ad structionem necessarios aliquot asseres inscio Gummaro perquirens operarius, rustici cujusdam quercum præcidisset, hâc propter multùm indignantis, collecta fragmenta Gummarus cingulo jungens, effecit ut recrescerent. Locus hoc miraculo honoratus frequentatur admodùm, cui anno 1262. Sacellum & seculo sequenti Reclusorium (inde nomen retinet) superstructum, choro anno 1466. renovato, quod vitio temporis collapsum, repositâ illic anno 1605. Icunculâ (ex ligno arboris in qua Aspricollis reperta est) Deiparæ nunc nitidiusculè restauratur, annitente imprimis Richardo *van Grasen* Viro Consulari & Joanna Munnincx conjugibus, succurrente piorum eleëmosynâ. Arbor ferrea affabrè facta medium Sacelli occupat & locus ubi miraculo prior succreverat, saxo notatur, cujus in ambitu hæc insculpta leguntur.

Embelhem. Nivedonc. De clusis.

Dit

DIT IS DE PLAETSE TER GOEDER TROUWEN DAER S. GUMMAER DEDE DEN BOOM AFHAUWEN.

Cingulum etiam inter sacra asservant Canonici coreaceum duos digitos latum, & fibula rudi armatum. Ponè Oratorium Divi Petri Anachoreticam Gummarus diu vixit & Rumoldum Mechliniæ agentem sæpiculè visit, traditque Scriptor vitæ, itinere inter Lyram Mechliniamque medio, ubi convenire solebant, ex rigidis scipionibus terræ infixis quercus enatas multa post secula adhuc superstites, loco à Sanctorum quercubus *Santeyck*, nunc corruptè *Scadeneyck* appellato. Visitur in dicto Oratorio sub ara tumulus Gummari, quò monitu Angelico delatum cadaver per quadraginta annos jacuit, nec ampliùs coruscante miraculorum gloriâ jacere aut latere passâ elevatur in feretrum. Cujus visitationem invenio factam anno 1344. & 1369. & 1406. Octobris 3. cùm adhuc lintheum involutum exanimi consepultum illæsum repererunt. Thecâ autem per hæreticos direptâ initio turbarum, ossa à piis recollecta servantur adhuc & clarent miraculis in Collegiata. Tempore vastationis Normannicæ pervenit etiam huc armorum furor, & cohors una Malinis veniens ad Monasterium Ledo (de gestis Francorum c. 5. c. 25. Ledi vocant) Fredegerum Sacerdotem ad aram trucidarunt, Templo idola sua intulerunt, Cœnobio ignem injecerunt, sed quem pro suis pugnans Gummarus averterit, & imò recessus Barbarorum campanarum hìc loci spontaneo sonitu divinitus est designatus. Unde in hodiernum diem obtinet, die Jovis ante Adventum Domini (quo die populus gregatim Sacellum hoc visit) Campanarum æs pulsari lætitiæ & gratitudinis indicio. Municipes etiam Sacellum hoc renovaturi, ad illusionem gentilium parietibus monstrosas idolorum effigies inseruere quæ adhuc alibi apparent. Sed quid? è Villa S. Gummari Nivesdonck antea & nunc Ledo dictam Lyram? Ita planè; nec id à cantionibus avicularum propinquo nemore frequentium, sed à maris recessu, quem hoc vocabulo Gothis dictum docet Augustinus. Ex Ledo autem facilè potuit lapsu ævi fieri Lido, seu *Lidoro*, & demùm Lyra: nisi quis malit credere vulgatum illud ad Trajectum Notham antiquitùs celebre diversorium cum intersignio Lyra urbi secundæ originem & loco novum nomen indidisse. In ultimo autem hoc Oceani regressu & littore reciprocantibus undis obnoxio oppidum erat non ignobile à Ledo *Lederstadt* dictum, aut à conditore Ducatûs, qui post Brabantiæ nomen obtinuit, Dominó *Landerstadt*, & perseveravit vocabulum & vicus castro ornatus, sed urbis nulla vestigia per Barbaros eversæ, & vicinis suis vicinam Lyram promoventibus. Lyram dico, ubi tempore Gerardi Episcopi Cameracensium Monasterium erat & Municipium sive villa ruralis, tradente Chronographo Gerardi Sacellano, post Maslinas. Nec procul hinc est Monasterium Canonicorum, quod ex propriis prædiis vir Dei Gummarus illustris laicus struxit, ibique sepultus diem resurrectionis expectat.

Huic Canonicorum Collegio reformato Henricus Dux Decanum & peculia aliquot dedit, exinde in communionem collationum veniens, & post annum 1326. splendido operè aucta ex adverso Sacelli supradicti Ecclesia Curioni & Canonicis æquè deserviens, cujus major turris anno 1454. perfecta, anno 1609. fulmine tacta, minor anno 1475. & cruciata, anno 1480. ad septentrionem, ubi quinquennio post Episcopus Borbonius fenestram hodièque conspicuam posuit. Anno 1212. Lyra jam inde inter Brabantiæ urbes censebatur muro conclusa, & libenter crederem Duces Henricum & Joannem primum acquisito loci dominio à Bertholdis interiorem fossarum ambitum duxisse & cives privilegiis exornasse, cùm inveniam ob navatam à civibus bello Leodicensi strenuam Duci operam anno 1213. immunes à telonio & oneribus totâ Brabantiâ declaratos: Nundinas annales & stapulam armentorum anno 1309. concessam, aliaque privilegia. Ita ut frequenter advenæ illecti beneficiis hisce civium confluxerint, & necesse fuerit pomærium ejus dilatare, quod factum circa annum 1385. decennio post portis superbo opere adjectis, nominatim Lisperanâ, cujus munitio nuper civibus saluti fuit ad annum 1416. Perfecta est ejusdem sæculi anno octavo turris Pettendoncana circa Lovaniensem portam, triennio post cataracta major, anno duodecimo portæ Antwerpiensis tectorium, anno decimo septimo macellum, anno quadragesimo septimo molæ fluviatiles binæ in mœnibus adornatæ sunt, prout ex rationibus oppidi me docuit *Joannes Courtoys* Licentiatus, & jam quadragesimum sextum annum Senatui ab actis & consiliis, & Reip. utilissimus ob rerum cognitionem & cognitioni junctam prudentiam. Hoc porrò circuitu quicquid rerum sacrarum aut publicarum memorabile est aut fuit, breviter edisseram. Beginarum insignis Curia & ex antiquioribus tribus Brabantiæ anno 1289. in suburbano erat, demum muris inclusa. Alexiani funeribus curandis operam locantes Antwerpiâ per Senatum vocati habitarunt, primò ubi nunc ædes Dynastæ Gistellani anno 1460. & subinde in locum, ubi nunc visuntur, commigrarunt. Nosocomium D. Elisabethæ anno 1236. cœpit, deservientibus utriusque sexûs Religiosis: sed interjecto ducentorum ferè annorum curriculo, virgines quę tum solæ erant Regulam amplexæ, novissime anno 1608. curante Joanne Myræo Antwerpiensium Antistite ad morem Antwerpiensium reformatæ sunt. Ejusdem penè ævi est Xenodocheium D. Jacobi olim à fratribus habitari solitum, prout me docuit Bulla Innocentii Pape, eorum bona in protectionem S. Sedis accipientis. Aliud D. Antonii pari numero vetulas cęlibes excipiens anno 1380. destinatum est, dotatum quidem tenuiter, sed vigilantiâ Gulielmi Cortesii Viri Consularis egregie resurgens & restauratum. Aliud D. Barbarę ejusdem Instituti mulieribus definito numero patens anno 1473. exordium sumpsit. Aliud ad paria conjugatorum cùm ætate & egestate luctantium excipienda ad honorem D. Annæ fundavit anno 1598. Gummarus Baeck Civis hono-

RABAUTS GASTHUYS.

HET AUT-TE GASTHUYS.

honoratus. Parthenone Virginum tertiæ Regulæ Senatu permittente, *Henrico van Erp* Minorum Mechliniç Guardiano annitente, *Elisabethâ Robyns* & sociabus petentibus, anno 1469. instituta est Syonis titulo. Sunt insuper ægris subservientes Franciscanæ vulgò nigræ, sed quando advenerint incertum; certum tamen seculo antiquiores esse, & habitare locum ubi anno 1350. septem vetularum erat hospitale. Huc etiam referenda elegantis fabricæ Carthusia, ex suburbano Antwerpiensi, ubi anno 1324. structa, 1542. destructa fuerat, huc translata, primum fundamenti lapidem solenniter pangente *Joanne Ghey* Priore Gertrudimontano maximi animi Viro. 12. Martii anno 1544. Cappella per Martinum Calcedonensem dedicata, altero Sacello interiori cum ædificiis post adjecto. Eodem spectat Nazarenum, ex suburbano translata Cistercienfis Instituti Abbatia virginalis primitus ad Septentrionalem oppidi plagam fundata ubi locus nomen servat veteris Monasterii, inde ad ripas Netheç in vallem Kyl dictam translatum an. 1236. per Bartholomeum Lanium auspiciis Ducum & Dominorum Mechliniæ, primâ Virginum Antistitâ Beatrice merito integritatis inter beatos relatâ Monasterium elegans 3. Martii anno .... incendio absumptum est, & Vestales domum refugii habitant, & inter sacros thesauros asservant linteum ex Burgundia relatum, portionem ejus cui exanime Salvatoris corpus involutum accepimus, litteræ inscriptæ continent illud divinè allatum. Huc etiam referendæ Regulares Montis Pacis, fundatæ sub an. 1472. extra muros Bredanos per Engelbertum Nassovium & Mariam ejus conjugem, quæ vastato Cœnobio, circa an. 1572. Bredæ aliquamdiu hæserunt, & nunc accedente Principum Belgii & Auraici authoritate anno 1610. Lyram se contulerunt, *Annâ van den Wauwere* Præfectâ structuræ Cœnobii intendente.

'T CLOOSTER VAN SYON.

Sacra percurri, Publica succedant. Subcensetur quidem hæc Civitas Antwerpiæ, nec solet diversum ab ejus Sculteto sive Marcgravio Sententiarum criminalium executorem habere: nihilominus singulari quadam majestate sancivit Dux anno 1335. in bello Lyrenses Lovaniensia castra sequi debere ducturos sub signis omnem Santhovianæ Præfecturæ ditionem. Et sicut annotant memoriæ veteres, anno 1489. Ordinum Brabantiæ Consilii & totius Nobilitatis celebrem conventum affuisse, ita anno 1595. Regales nuptiæ Philippi Archiducis cum Joanna Arragonica hic potissimùm celebrateç sunt, quòd ædium amplitas & platearum nitor maximè placerent, ab incendio anno 1485. cùm ducentis plures domus circa portam Lovaniensem periêre, egregiè restitutus. Et quia tam Prætorem perpetuum in civilibus Justitiæ adminiftrum quàm Senatum Dux quotannis renovat circa ferias natalitias D. Joannis, idcirco mos obtinet, eo fine delegatos è consilio Principum mitti, fingentes quòd olim bini, terni, aut majori numero Equites primarii solebant, Scabinale septem virorum oppidi & suburbani Collegium, Decarchos item duos cum totidem ministris è septem senioribus pannificii, omnes præsentantibus Prætore Quæstoribus & Secretariis, etsi anno 1486. 1503. 1504. & aliis subinde potestas facta fuerit Juratis opificum Senatores eligere. Opificum autem Tribus sunt 17. sicut Sagittariorum Collegia terna Antonii Ducis munita privilegiis, tantam peritiæ famam adepta, ut subinde primo inter consortes præmio omnes ex palæstris redierint, ipsique anno 1466. omnibus Provinciarum oppidis ludos præparaverint. Rhetorum etiam societates duç anno 1497. Antwerpianis certaminibus palmam 52. cameris præripuêre. Olim in pretio fuêre Gymnasia etiam linguarum & litterarum: plura erant, & multa Adolescentum è remotissimis ad hunc scientiæ mercatum partibus centena mittebantur, ita ut non mediocriter eruditi secundam hanc Brabantiæ Academiam indigetarent: sed Musas Gradivus profligavit, & superveniens belli classicum virgines quieti assuetas terruit: nec facilè fuit clavi & claustro Antwerpiç perpetuis firmando præsidiis etiam in jactura totius venustatis ad pacis ista ornamenta redire. Cladis autem Gelricæ captâ urbe anno 1507, acceptæ calamitatis anno 1582. spoliatâ intromissis Regiarum partium militibus à Chiliarcha eorum Scoto tardiorem stipendii solutionem indignante, metus anno 1595. cùm urbe potitos hostes Alphonsus à Luna Gubernator cum civibus & præsidio Lysperanç portæ claustra tenens & tuens donec Antwerpiensium & Mechliniensium auxilia advenirent, fugam arripere coëgit. Tempus hæc describunt Chronica.

Claustris Scotorum reseratis arte secunda,
Heu dolor! Augusti sic Lyra præda stetit.
En decimo quarto Octobris, quod fata tulerunt,
Hostibus expulsis capta recepta Lyra est.

Suburbanum Lyrense ante turbas vario sacellorum ordine solet esse exornatum, & prætoriis aliquot Nobilium, inter quæ eminebant Arx Anderstadii & elegans Gestellæ Prætorium. Subcensentur etiam oppido vici tres, sed nulla re memorandâ Nobiles.

PRÆFECTURA SANTHOVIENSIS.

CAPUT IX.

SAnthovia vicus est celebratus ob Privilegiatum inibi Tribunal, ad quod plurium pagorum recurrunt sententiæ, cujusque statuta inaugurandus Princeps juramento solet stabilire. Causas hujus eminentiæ sæpiùs sed frustrà conatus sum indagare, nec tamen aliud occurrit quàm fuisse antiquitus hic loci Regium Litteralem Taxandriæ, ubi ventilabatur quicquid agros & aggeres concernebat. Cùm autem Marchia Antwerpiensi & Taxandria Brabantiæ junctis Santhoviani frequenter in comitiis Urbium Brabantiæ & expeditionibus de loco quererentur, anno 1335. diplomate Ducali definitum est, illos cum Lyranis non Antwerpiensium sed Lovaniensium signa sequi debere. Territorii SANTHOVEN.

torii porrò Santhoviani Prætor cum suis Senatoribus (quemadmodum etiam Befferensis Curiæ similis judices) nunc in oppido Lyrano jus dicunt, iniquitate temporum jubente. Ceterum in ipso vico egregia erat olim Curia & subcensebantur uti nunc loca sequentia, in primis Grobbendonca Baronatus titulo anno 1602. exornata, prætorioque instructa eleganti; cujus dominium ante duo sæcula possidebatur ab illustri viro & duorum fundatore Monasteriorum Arnoldo Crayenhemio. Anno autem 1435. *Arnoldum Brant* video beneficium profiteri, & anno 1509. Philippum Clivium Ravestenii Dynastam celeberrimum, qui adeo Florentiæ suæ Andream de Mastain virum Nobilem maritum nactæ transscripsit, possessum donec anno 1545. Erasmus Schetz vir primi nominis acquisivit, cujus affines & posteri Toparchiæ nomen induti pluribus locis in hoc tractu dominantur, nominatim Pullę & Ouweni. Possident etiam jam inde ab anno 1559. Toparchiam Oelegemi & Broeckhemi cum eleganti Prætorio Gentiles de Ryt, ubi ante duo sęcula dominatos video Wesalios, & denique anno 1446. Joannem Diedegemium, & post eum Brechtanos. Ranstium etiam Prætorio & personatu Ecclesię insigne, video acquisitum à Nicolao Oudaert, & anno 1591. elapso, transscriptum Guilielmo Mazio, & nunc Pretoria monstrare duorum ex æquo dominii participum, Varitiorum & Houtapelliorum. Hallam similiter ab Erardo Coultreau acquisitam; Womelgemium Castro Immerseliorum olim spectabile & nunc etiam Prætorium familiæ de Boot video exhibere. Restant à situ nuncupati pagi Westmalia & Oestmalia, hæc Cœnobio virginali exornata, Scotenum duplex, alterum Abbatiæ Villariensis partim Dominium, Prætoriis ornatum duobus, altero *op den Horst* dicto, altero ad Gentiles *van Eeckeren* spectante. Monstrat etiam Scotenum anterius, Castri olim insignis rudera; sicut adjacens Merxemum reliquias Castri Gentilium *van Straelen*. Ad extremum spectat ad hanc Præfecturam Duffela celeberrimus Merodiæ Gentis Baronatus sacro profanoque titulo nobilis & municipali gaudens libertate, ubi conspicuum est non contemnendum Prætorium Abbatiæ Tongerlerensis, quæ ratione personatus Ecclesiæ sibi contraditi rem sacram procurat. Arx insuper Domini visitur qui duplici nunc latè patentis Dominii gaudet majestate, partim ut Advocatus, partim ut Baro. Advocatiam jam inde ab anno 1360. Renaldum Merodium video possidere; Dominium autem Bertholdici sanguinis Principes olim possedisse, è quibus Catharina Theodorico Hornano enupta sub annum 1355. hanc dotem attulit. Defiit autem mascula Hornæorum stirps in Theodorici nepote Joanne anno 1448. cujus filia Aleidis Joanni Merodio uxor facta totius Dynastiæ amplitudinem marito attulit. Nunc ejus potitur Oirschoti Dynasta & privilegiis unà & vicini Municipii Waelhemensis, duplici commoditate. Intra cujus ambitum celeberrima titulo Vallis Rosarum à Baronibus extructa Abbatia, nunc Mechliniam quodammodo translata est, prout aliàs docui.

[Margin notes: Grobbendonck. Pulle. Ouwen. Oelegem. Broeckhem. Ranst. Halle. Womelgem. Westmael. Oistmael. Schooten. Voorschooten. Duffel. Roosendael.]

BARONATUS ET DISTRICTUS GELÆ.

CAPUT X.

HActenus Urbes & Territoria descripsimus, aliquatenus nunc aut olim obnoxia Marchiæ Antwerpiensi: nunc capitibus tribus daturi loca illa quæ olim fuere Bertholdorum Mechliniæ dominantium, ut sunt Baronatus Gelæ, Comitatus Hoochstrati, Dynastia Turnhouti: à Gela itaque incipiam. Baronatus hic est ex 18. antiquioribus Brabantiæ, Territorium ex amplissimis, Municipium ex antiquissimis. Municipium dico, hoc etenim vocabulo locum digniti jam inde à quatuor seculis Henricus Dux, & libertates vitio temporum obliteratas aut oblitas renovavit Cæsar Carolus. Post annum sexcentesimum adveniente Dympna Regia Virgine obscænum Patrem fugiente & fugæ præsidium hic nacta, locus hic excolebatur, sed raro habitatore, quindecim dumtaxat ædibus rusticanis & quidem ob Silvarum densitates ad sex millia passuum dissitis & circum septis: Villæ autem (verba sunt historiæ) antiquum nomen *Gela* erat inpositum, à flavo colore ut apparet, cujus regiones undecim ut nunc res sunt, ordine percurram, & quod in singulis rarum aut memorabile, annotabo. Regio templi Curialem habet haud inelegantem D. Amando inscriptam, & proximè forum justæ amplitudinis ad nundinas hebdomadales diebus Saturni, & annales Sabbato ante Dominicam in Albis, Palmarum, vigiliæ Natalis Dominici & decimo quinto die sequenti, quas litteris confirmatoriis anni 1559. Philippus Rex ait ab 200. ampliùs annis celebres fuisse. Curia etiam in vicino est, ubi annales per Baronem circa natalitia Baptistæ Scabini creantur; & jus dicunt & Rempublicam administrant, assistentibus ex quaque municipii regione duobus juratis, juxta præscripta & leges à Joanne Merodio anno 1517. latas & authoritate Cęsareâ publicatas. Nec procul hinc Gymnasium litterarum olim florentissimum, unde Viri lectissimi prodiêre: hi inprimis etiam hic nati, A. Heyms laudatissimus Averbodii Archimandrita, Joannes Philippi Smeyers Carmelitarum Provincialis eruditus, Joannes Jacobæus Dyestæ Præpositus, & alii complures. Hadscotum celebre est Xenodocheio D. Elisabethæ per Henricum Bertholdum fundato, extantibus litteris Gulielmi Episcopi Cameracensis anno 1286. mense Augusto factum probantis. Erant primitus fratres in communi vita, mox ad normam tertiæ Regulæ Franciscanæ, denique ab quinquaginta quatuor circiter annis substitutæ Augustiniani Instituti Virgines evocatæ Mechliniâ. Juxta Ecclesiam visitur locus, ubi impius pater & naturam impudicitiâ sepultam calcans, feralem gladium in filiæ cervicem vibravit. Ex adverso hujus tituli, sepulturâ, Reliquiis S. Dympnæ clara Ecclesia magnifica & ampla, in qua Joannes Merodius Baro Collegium Vicariale ad peragendum rem divinam fundavit, pro-

[Margin notes: Gele. Kerckhof. Hadscot.]

bante litteris anni 1536. Paulo III. Pontifice, quod authoritatem faciente anno 1562. Maximiliano à Bergis Cameracensi Episcopo Henricus successor in Baronatu mutavit in Capitulum Canonicale. Et cùm phrenetici obsessi etiam & aliis affecti aut afflicti languoribus ad opem D. Dympnæ recurrentes opem sæpissimè experiantur, eorum hospitio & curæ deservit contiguum Templo Xenodocheium largiter à Joanne prædicto & prædifcessoribus dotatum. Ne etiam domestici cum paupertate luctantes suffragiis destituantur, Joannes Baro ad annum 1497. vitâ functus & hic ante Deiparæ aram sepultus, septingentorum annuatim & ultra florenorum eleëmosynam reliquit erogandam tam Gelæ quàm Westerloæ. Visitur in chori medio splendidum & artificio nulli in vicinis provinciis cessurum monumentum cum tali inscriptione:

D. O. M. S.

Inclyto Baroni D. Joanni ditionum de Merode, Perwez, Duffel, Leesdaele, *de* Walem, Gheele *&* Westerloo *Domino, viro Heroicis planè virtutibus ac munificâ pietate insigni, nimirùm qui cùm in ceteros omnes, tum maximè erga suos domesticos & officiarios, inprimis autem erga Christi egenos tantâ fuit beneficentiâ, ut hos quidem in cunctis mobilia sua bona testamentariâ dispositione heredes instituerit, illis verò singulis juxta cujusque meritum de vitali pensione benignè providerit, executores ultima ejus voluntatis, perpetua illius memoria ergò fieri curarunt. Vixit an.* 53. *menses novem, dies* 14. *decessit* 18. *Jan. anno Christ. nat.* M. D. L. *Prænobilis item Matrona D. Anna à Gistellos suavissima tanti herois conjugi pari pietatis munere decorata. Vixit annos ferme* 30. *obiit* 27. *Martii anno à Christo nato* M. D. XXXIII.

Asservatur in eadem Ecclesia caput Herberni Sacerdotis Martyris, qui confessor & comes Divæ Dympnæ, ab ejus parente decollari jussus, corpore Sonsbecam translato. Asservatur etiam triplici conclusum feretro corpus B. Dympnæ à Metsio Antistite nuper visitatum, reperto supra pectus Virginis lapide cum inscripto nomine. Refert autem historia, cæsorum Virginis & Presbyteri corpora volatilibus objecta, in specu à vicinis sepulta, haud multo post reperta in sarcophagis nive candidioribus, & cum illa in regione nisi fuligine nigriores lapides non reperirent, creditum ab Angelis sepultorum castitatem testaturis id factum. KINRE-MONT. Capremontium, D. Martino sacram Ædem ostendit restitutam, quo loco vetus tempore Virginis Dympnę fuerat Ecclesia teste historia, ubi lanificum textrinæ magno numero esse solent & solemnis pannorum mercatura testi- WINEX-LUM. bus litteris Bruxellensium datis anno 1533. Angularia, Gerontocomium, à privatis ante sesquisecu- OOSTEELO lum habuit inchoatum. Altum Orientale, sacellum elegans Virginis Luciæ à Domina loci dotatum, Bombardariorum privilegiatam Societatem & castellum vetus fossa duplice auctum ad Netæ ripas, opportunum instructione turribus & aularum commoditate, Satrapæ seu Quæstoris nunc, olim Baronis sedem, ubi beneficia clientes sua profitentur, & feudales controversię deciduntur. Dominorum stirpes tres tantùm reperio, Bertoldicam è Mechlinienfibus Dominis natam, Hornanam, & Merodæam quæ hodieque rerum potitur. Ita nimirum Catharina Bertholdia, Henrici & Beatricis Wesemaliæ filia, nupta Hornano Perwisii Domino, Dominium secum traxit, cujus abnepote Henrico sine liberis defuncto, hæres Elisabetha soror Joanni Rotzelario Domino in *Vorsselaer*, *Rethi* & *Lichtert* (qui pagi exinde Baronibus accesserunt) Gelam attulit. Horum denique nepotibus vita functis sine prole, devoluta est hæreditas ad Merodios ex Aleide Hornana Henrici supradicti Sorore procreatos. ZAMMAEL. Zammalia ab arenis nuncupata, quasi *Zammaal*, Curialem D. Laurentii, sodalitatem armatorum monstrat, & locum ubi beatum illud sæpe dictum par cellulam struxit & trimestre totum vigiliis & orationibus vacans vitam egit Angelicam. Milonis domicilium etiam Curialem habet, sed MILLEGEM Deiparæ & Odradæ Virginis nostratis titulo dedicatam, ab eaque vivente olim frequentatam. BELLE. Bella itidem Curialem Lamberto sacram, prout præcedentes à Canonicis Gelensibus dono Dominorum pendens. LARUM. Alardi domicilium, ædiculam Marianam non inelegantem habens et si non antiquam. LISSE. Lisalia Beginagium, etsi nunc nulla supersint vestigia, habere solens, unde fuit notata Marta Begina de Geel in Libitinario S. Bernardi. Atque his si addideris RAVELS-HOVEN. ELSEM. POYEL. STELEN. Ravelini Curiam, Elisæ domum, Poyel & Stelen nomine mihi solo nota loca, reperies Gelensis municipii amplitudinem 4. paræciis 11. Regionibus in agros latè excurrentem. Adeo ut plura domorum millia numerarentur incendiis quatuor & expilationibus ternis multùm immunita. Ceterùm sicut à sententia Scabinorum Municipii ad Besferanum tribunal appellatur, ita à subalternis pagorum territorii curiis ad Municipale recurritur. Pagos intelligo in sacris ferè Præmonstratensibus obnoxios partim beneficio Baronis Dominium habentes, partim alium à Barone neminem agnoscentes. TILEN. Prioris generis est Tilianum gentis Vrieseliæ olim. Vicus meridionalis Bussidianorum, prætorio or- NORDER-WYCK. VEERLE. EYNDT-HOUDT. SOERLE. OEVELO. LICHTEERT ECKER-POEL. OELEM. natus, Retiacum denique. Posterioris sunt pagi ab armentis & insitionibus appellationem sortiti Averbodiensium; Littoria Tongerletensium, Sorilia, Lucia & Ditis palus de quibus alibi. Ad extremum hic subjiendus est Vicus ab Olla habitatrice denominatus, qui etsi nunc ignobilis, antiqui Comitatus titulum habuit, & titulo usum video Ansfridum Comitem. Cujus dono & hic & alter occidentalis splendidissima instructus Arce, & vicini aliquot accessere Cathedrali Ultra- WESTER-LO. jectinæ olim in Emphyteusim traditi Baronibus Gelæ. Inveni diploma Caroli Ducis anno 1474. datum, dantis Megano Comiti ex Hemricurtiis ad incrementum Comitatus Megani, Comitatum de Oelem cum Dominiis *Westerloo*, *Hersel*, *Hulshoudt*, *Quaebeeck*, *Zoerle*, *Glinde & Berchem*. Sed non videtur donatio hæc effectum sortita, eò quòd Gelano Baronatui in hunc usque diem quodammodo adhæreat, & peculiarem Baroni titulum subministret Westerloa, certè adveniente Dympna Virgine vicus erat ruralis, cujus diversorium proditæ patri Virginis fuit occasio. As-

servat

servat Paræcia insignem crucis Dominicæ portionem à Dominis relictam, monstrat reliquias Hospitalis anno 1377. à Domino fundati, jactat Arcem Taxandriæ munitissimam, si non exarmata fuisset vallo & propugnaculis suis & mœnibus, ædificia nunc nuda, sed quarum structura sit admirationi, exhibens.

HOOGHSTRATUM
COMITATUS.
CAPUT XI.

ANtiquitate, amplitudine, titulis vix parem habet ex recentioribus Comitatus iste, quod mecum fatebitur quisquis farraginem hanc meam ex vasta Archivorum mole collectam seriò æstimaverit. Arx prima loci ab Hunnis eorumque Duce Gelmelio structa perhibetur, illa per Joannem Cucanum à fundamentis restituta, per Anthonium Comitem à fundamentis renovata & regio apparatu, turribus, porticibus, aquis, plantariis perfecta: ut parem perfectam, audacter dicam, Belgium non habuerit. Et vel me tacente rudera fidem facient ab incendio fortuito anni 1581. & vastatione anni 1502. per tumultuantes reliqua. Ex diplomate anni 1210. apud Michaëliticos Antwerpiæ, disco jam tum Hoochstratum (id enim nomen eminens inter palustria stratum Vico dedit) *Villæ* jura, *legem* & *Scabinos sigillumque*, quæ urbium sunt propria, habuisse. Ex diplomate Ducali anno 1213. eandem inter novas urbes cum Herentaldo & Turnouto censeri. *Baronatûs* etiam titulo innotuisse, ex quo Barones Cucani, Comitum nepotes, Ducum affines & posteri Dominio potiti titulum natalem & naturalem secum traxerunt, unde factum, ut *Joannes de Cuyck Hoochstratæ* Dynasta inter & ante complures Barones reperiatur Sanctiones Ducum, & Donationes Principum subnotasse. Vixit eo nomine sub annum 1330. Ottonis Cucii frater, inter Palatinos Joannis Ducis, itemque alius anno 1370. Idemque aut tertius eâdem appellatione inter nascentis Cœnobii Corsendoncani fautores magnifico ibidem tumulo illatus anno 1422. cujus Sarcophagum in ædem maximam Turnouti translatum tali cum inscriptione legi.

Hier leghet begraven Heer Johan van Kuyc Riddere Heere van Hoechstraten, die de Borch tot Gelmen heef doen maeken, fond.... den beginsel der Canosien van Hoechstraten, die starf int iaer ons Heeren Dusent CCCC. ende XLII. 15 daghe in Junio. Id est:

Hic tumulata jacent pia de Cuyc ossa Joannis
Militis, Hochstratæ Domini, Burgum benè Gelmen
Qui fundavit, & incepit fundamina Cleri,
Defunctus Junii ter quinta luce.

Burgum Gelmel intellige arcem, cujus nomen etsi velut adventu majoris lucis offuscatum sit modò, perseverat tamen in platea versus castrum tendente, & decima ad pios usus à Dynastis contributa. Per Cleri initia puta Sacellanias quatuor, quarum fundationem à Joanne *Nobili Barone*, ita vocatur à Pontifice, factam anno 1422. ratam habet Sancta Sedes. Hujus Joannis, qui penultimus suæ stirpis, ævo, platea illa elegans speciosо domorum ordine stipata lapidibus strata est, animum & occasionem præbente fori nundinarii celebritate, & litteris Ducalibus. Vocatum invenio DIE POORTE ENDE VRYHEYT VAN HOOCHSTRAET, id est, Oppidum & libertas Hoochstratæ, cujus res & opera publica, ut majori passu augmentarentur, vectigal ipse quoddam viarium advectitiis mercibus imponendum, & pro arbitrio augendum minuendumque Senatui permisit, consuetudines etiam ad meliorem æqui & recti normam reformavit, non immeritò primus Majestatis Hoochstratanæ stabilitor dicendus. Transiit deinde Dominium in familiam Borselam Comitum Bataviæ propaginem, unde video Franciscum Ostervantii Dominum anno 1433. Hooghstratæ, Ewikii & Dodendalæ titulos usurpasse, cujus imperio Beginasium, quod jam inde ex privatarum aliquot conventiculis coaluerta, formari cœpit. Vidi litteras Eugenii Pontificis assensum præbentis ad instantiam Florentii Curionis Doctoris (rarum hoc illo ævo, & non parum ad laudem faciens) Canonum, & Joannis Cucani, datas anno 1431. Vidi altaris unius anno post quarto dedicationem & impetratas indulgentias. Joannes hic secundus Cucanus in Codice feudorum legitur Franconi sive Francisco Dominium cessisse, cujus soror & hæres Leonora Joanni Burano ex Gelriæ Principibus oriundo & orto Hoochstratum dotem attulit, & communis & unica filia Elisabeth Gerardo secundo Culeburgi Regulo apportavit uxor marito, licet demum ab obitu aviæ possessum è Jaspare filio. Horum temporibus Sacellum & Xenodochium D. Judoci vetus invenio, è cineribus elevatum & pulcbriori schemate refectum. Parthenonem Virginum Urbanistarum excitatam, permittente (litteris anni 1490. 24. Novembris) collectis aliquot intra limites Baronatûs sui domum cum fundo *Corona* dicto acquirere, Innocentio autem Pontifice authoritatem faciente, eodem anno 4. Kalendas Maii, Virgines ad præscripta Regulæ Franciscanæ per Urbanum IV. publicatæ victuras (quas ex Treveri ait venisse) Cœnobium ædificare. Quod factum pro modulo ejus ævi & paupertatis, receptæque à Provincia Coloniensi anno 1596. Virgines integritatis merito famam peperere tantam, ut Boxtellanæ, quæ nunc regidioris vitæ sunt, non aliunde putaverint Fundatrices suas evocandas. Ad illustriora venio: Jasparis Culeburgici filia Isabella Hoochstratæ hæres, primis nuptiis Joanni Luceburgico (stirps est à Ducibus undique ut notissima ita clarissima) secundis Anthonio Lalano dotem attulit & hæreditatem, sub quo dignitatis fastigium locus hic attigit, quà sacra, quà publica, quà municipalis res patet. Ecclesia Curialis

rialis Virgini Catherinæ nuncupata exilis videbatur, auxit 1544. turri excelsâ, fastigio annum 1546. notante, odeio augustiore, orchestrâ splendidiore, ornamentis & vestibus rei Divinæ sumptuosissimis. Collegiata etiam octo Canonicorum instructa 1523. & partim dotata, adjectis ad augmentum quatuor Cucanis Sacellaniis, impetratisque à Capitulo Antverpiensi quatuor beneficiis veteribus (quo fit, ut hoc in communionem Collationis præbendarum veniat) probante factum anno 1531. Clemente Papâ. Nec segnior Domina Clarani Cœnobii pomeria extendit, ędificia à solo renovavit, dotem auxit, Templum majus struxit, altera Fundatrix meritò censenda. Sacellum Apolloniæ ad extremum municipii exornavit, Beginasium muro cinxit, Orphanotrophium & pupillorum duodecim ædem cum Directore Sacelloque anno 1557. fundavit, unde provectus *Hubertus van Leemputte* Canonicus & Parœcus simile diversorium puellis cum egestate luctantibus & parentum curâ aut fortunâ destitutis adornavit. Platea, quæ municipio nomen fœneravit, lapsu ævi intercidebat, ea sub annum 1532. publicis impendiis reparata, & Cæsareâ authoritate munitum hebdomale diebus Mercurii forum, compulsis totius territorii incolis, ad merces hic primæ venditioni exponendas, nundinæ insuper annales primâ Mercuriali post ferias Divæ Tutelaris Catherinę, & primâ Joviali post Pascha libertatibus exornatæ. Ne civibus exercitia pietatis & virtutis & ingenii deessent, revocatæ in usum & litteris Dominorum roboratæ Sagittariorum Gildæ binæ, hortis ad exercitia singularum coaptatis, Poëtarum rythmicorum etiam societas Antverpiensium Camerarum testimonio renovata; aucta etiam numero & Indulgentiis Episcoporum sodalitia titulis Venerabilis Sacramenti, Deiparæ, Jacobi, Catherinæ olim inchoata. Et ut peculiari quodam opificum genere locus excelleret, Hallam stabilivit Comes pannilaniorum, quibus leges, jus signaturæ, & Senatum septem virorum largitus est, Instituto hodièque, licèt lanificium declinarit, perseverante, & assumptis annuatim septem viris cum Decano; & est hic ferè Consulatu recenter defunctus, illorum duo Sigillatores, quinque Seniores, & utrorumque duo Senatorii. Præter hos autem, sunt insuper aliis opificum tribubus sua capita, è quibus universim velut ad consilium Scabini Juratos eligunt. Scabini dico, quorum sunt tribunalia duo: domesticum quidem, unde more urbium Antverpiam appellant, quo omnes pagi Comitatûs in criminalibus recurrunt, & forense pagis uno excepto omnibus jus dicens & Santhoviano obnoxium. Et constituuntur à Comite (sicut Consules bini à defungentibus Senatu) annuatim, quorum consessui ille toties mihi celebrandus Antonius Curiam insignem extruxit pone Ecclesiam. Nec omittendum, municipes immunitate à telonio toto Ducatu, aliisque prærogativis gaudere, & produxisse Jacobum disputationibus contra Lutherum habitis notum, & Henricum Houterle Scholarcham & Fundatorem Collegii Theologici in Academia Lovaniensi, Emericum etiam Abbam S. Michaëlis, & Radualdum S. Bernardi.

Ad Comitatum venio sub annum 1532. à Carolo Imperatore erectum, annexis Mechliniensi & Bruxellensi palatiis, coadunatis aliquot in ambitu Toparchiis non uno tempore acquisitis, quos memoriæ gratiâ versus hic licèt claudicans exprimit latinitate donatus:

Rana, Radix, Merula, Lignum minus, Alta platea. Et mare.

Intelligens *Vorsselariam* Richardi, ubi Ecclesiam dono Episcopi Cameracensis Antverpiani Canonici procurant, Prætorium non contemnendum Comes habet & Tribunal forensi Hoochstratano non subjectum, & Dominium venditum quidem olim Nicolao *van Elst* per Henricum Cucanum, sed per Franconem Borselium vindicatum & Hoochstrato reunitum. *Wortelanum* ejusdem Collegiatæ Antverpiensis dono Nicolai Episcopi anni 1155. decimatio. *Mierleum* nemore conspicuum, *Minderholtum* venationes vel ipso præferens nomine, & *Meerenum*, postrema duo sacra Tongerletensium peculia. In ipso autem Hoochstrati municipio admirationi esse solent exteris tapetia, casulæ & dalmaticæ à Comitibus, Ecclesiasticis usibus relictæ & etiamnum in parte superstites, Tumuli itidem & monumenta Comitum, Anthonii quidem & Isabellæ in medio chori marmore pario affabrè & magnificè elevatum, ad latus autem Philippi II. Comitis & aliorum. Spectari etiam solet cum voluptate pulcherrimarum ædium hinc inde corona, & ducentis ad castrum viæ plantaria bina seriatim ordinata, sed illarum trientem Gertrudimontanorum una, tumultuantium altera impressio, incendiumque anni 1604. absumpsit; horum radicitus extirpatæ arbores incredibili jactura loci genium & Dominum læserunt. Inter alia oculati testes mihi asserunt, quercus duas ibi fuisse, trunco tam ingenti, ut alterius fissi in duo medium quadrigæ transitum daret fœno onustæ, alterius excavati spatium aram D. Anthonio Sacram & Sacerdotem sacris operantem cum octo auditoribus admitteret. Uti Dominium Comitis, præter supradictos pagos, etiam se extendit in Mercxplasium, & Brechtum, de quibus alibi, ita tractus sive quarterium Hoochstratense plures numero vicos complectitur suis parentes Dominis. E quibus vicus Altæ Insulæ, Arenofluenti, Wesaliæ orientalis. Angulariæ & Ursi prædium describentur nobis in peregrinatione Bergensi: hìc duntaxat nominabuntur, Diverticulum montanum gentis Cortenbacchiæ non ultimi nominis Dominium, Idæ Domicilium personatu sed Canonicis D. Gaugerici apud Cameracenses incorporato celebre, Immersiorum vetus Dynastia. Altum Nemus prætorio Comitis Arenbergici notum, & Dominio veteri gentilium de *Wingaerde*, qui ex Germaniis & Palatinatu oriundi creduntur & Baronatum eodem nomine apud Spiram possedisse, unde hodieq; insignia in templis, & adeo portis Brettensibus conspicua sunt: primusque horum Sigismundus cum Wenceslao Duce in Brabantiam delatus in Taxandria

Ryckevorsel. Wortelen. Mierle. Minderhout. Meer.

Lillo, Zantvliet. Oosterweel. Ekeren. Berendrecht. Keerbergen. Iteghem. Lasnhout.

xandria familiæ & fortunarum fixit domicilium, & posteri Præturis Sylducensi & Bredana sæpius functi, Sacelli Venerabilis Sacramenti apud Bredanos Fundatores & Cœnobiorum in suburbano dotatores extitêre, ampliter sub Carolo Cæsare honorem virtuti debitum nacti. Claruerunt armis recenter Joannes & Jacobus, ille locum tenens Chiliarcha Cæsaris, hic Martini Rossemii, & denique Chiliarcha gloriosam apud Metas mortem mortuus, ut taceam veteres illos Equestris Ordinis Henricum in Brunswicensi & Vormatiensi anno 1209. & alium eodem nomine in Elingensi anno 1374. Ernestum in Derinstatensi anno 1405. Wolsgangum Heilbrunensi anno 1408. Hastiludiis & conflictationibus præsentes Equites utique clarissimos & Fidei in Religionem Catholicam & Principes inconcussæ. Nec togâ minus inclaruerunt, qui recenti memoria nunquam satis laudatum nec laudandum habuerunt Ecclesiæ Leodiensis Præpositum Winandum, qui nominis virtutum & dignitatis hæredem hodieque habet summis imisque acceptissimum. Vidi Antistitæ cujusdam marmoream apud Salsinenses epitaphium, ubi stemmata & insignia gentis ad oculum licet intueri. Quæ ideo refero, ut gratuler nostræ Brabantiæ, quæ plures hujusmodi ex nobilissimis totius Europæ familias diversis temporibus hospitio excepit & fœcundæ matris instar cum fœnore remittit. Denique hujus loci est Baronatus ante novennium institutus à Principibus Altofategi nomine, cujus Ecclesia per Lietardum Episcopum anno 1135 Canonicis Antwerpiensibus est attributa, olim insignis ob salutiferæ Crucis memoriam: Toparchia à Principibus Nassoviis derivata est ad Grobbendoncanos, & nunc habet legatione Anglicanâ aliisque publicis muneribus magnificè functum Baronem, Castri veteris insuper possessorem. Adjacet pago amœna quæ & proverbio locum fecit Erica re nomine, & alia parte ad Schaldim vergit Domus Haymonis, Dominium ab Henicghoviis ad *Nicolaum van Valckensse* devolutum, Ecclesia Abbatiæ Divi Bernardi ad Schaldim per Fundatores assignata. Ubi conspicua sunt dictæ illustris Abbatiæ Vallis S. Bernardi ex Vrembde olim translatæ, ut dixi, rudera ab incendio & vastatione anni 1583. reliqua; Cujus Episcopo Antwerpiensi nunc addictæ Fundatores & Prælatos hic subjiciam.

Hoboc-ken.

Hemis-sem.

Jac. le Roy in Notitia Marchionatûs S. R. I. f. 321. hæc reprehendit.

Benefactores præter Brabantiæ Duces, nominantur in Libitinario:

Ex Bertholdis, Luduvicus, Ægidius Miles, Joannes Berlaer cum Maria uxore, Walterus junior & alter Joannes.

Ex Bredanis, Arnoldus, Henrici duo, Elisabeth, Sophia.

Ex vicinis Nobilibus, Anthonius de Puderse, Joanna & Eva de Opdorp, Helwigis de Hornes, Joannes de Oudergem, Walterus de Argenton, Joannes de Arscot, Arnoldus de Vorselaer, Aleydis de Hoboken, Walterus de Isca, Rogerius de Leefdael, Ida & Oda de Walem, Nicolaus de Winegem, Gizilbertus Taye, Henricus de Asca, Sabella de Bughenhout, Gerardus de Marbesio, Walterus de Ruysbroeck, Felicitas de Perweys cum aliis, quorum memoria recolitur.

Abbatum porrò series hæc est cum monostichis ex Moræo nostro:

Villario transfert fratres & Religionem. Laurentius.
Cœnobium transfert, loca Schaldi proxima sectant. Goswinus.
Templi fundamenta jacit, pietate probatus. Balduinus.
Incepit Claustrum, & fratrum simul usibus ades. Quartus.
Præfuit hic numero bis centum Religiosis. Arnulphus.
Ortu clarus erat, sed longè clarior actu. Gulielmus Diepenbeeck.
Consul Brabanti Ducis & Confessor habetur, Henricus Meiebruck.
Bertholdorum ortus de sanguine clarus avito. Jacobus de Walem.
Qualis erat, scio: sed cujus, sed nescio, cujas. Radualdus.
Restituit læsam Vulcani fulmine Villam. Henricus de Pulle.
Nescio quis sit, sed bene qui latuit, bene vixit. Undecimus
Stemmate magnus erat, major lare, maximus agro. Joannes de Steenberch
Quod Monacho deërat, supplet virtutibus Abbas. Henricus de Balvart.
Moribus & vitâ fratres ornavit avitâ. Goswinus Dryeman.
Cœnobium muro cingens exclusit agrestes. Gulielmus de Mottere
Disciplina auctor gnavus fuit ille reductæ. Joannes de Wesele.
Clarum nomen id est, sed nomine clarius omen. Jord. de Arschot.
Sufficit, appelles. Tanti & tantus fuit Abbas. Joannes de Tornout.
Petra Petrusque fuit, stabilivit, multaque junxit. Petrus de Santfliet.
Et virtus, animusque illi & nomen fuit idem. Petrus de Goreum.
Breda cui natalis erat, polus est modo præda. Petrus de Breda.
Templum ornasse fuit cura, fuit idem & honori. Gerardus de Donc.
Infula quo capiti donatur Præsule splendens. Martinus Blyleven.
Consilio præstans natura & dotibus ille. Rumoldus de Nele.
Ingenio valuit, doctrinâ & moribus ille. Gulielmus de Grosse.
Hic quoque se dignum tituloque lecoque probavit. Petrus Cops
Gratus erat Summis, imisque acceptus erat vir. Mart. Crais.
Struxit hic illustresque domos & splendida tecta. Jacob. vander Meren.
Quæ dolor heu! rabies hostis prostravit acerbi. An. 1583.

Denique Abbatiâ hâc eversâ Religiosi Villam in Puderse suam in Cœnobii formam coaptarunt, nisi quod Reverendissimus Antwerpiæ Episcopus Miræus nunc in restaurando veteri loco totus incumbat.

TURNHOUTUM, ARENDONCKA ET WELDA.

CAPUT XII.

Municipium hoc omnium totius Brabantiæ primas tenet antiquitate, amplitudine, splendore, privilegiis & ornamentis, quæ singula doctum eo. Nomen invenit à Silva occidentalem ejus plagam occupante, maxima olim, sed & nunc ut re ita nomine magna & inter sex *Francas Warandias* Ducatûs, ut loquebantur olim, censita, versus occasum dico in medium diem porrecta hodierni Turnhouti. Vetus enim hodierno ad ortum confine paludibus ferè & myricis illâ parte & septentrionali

Gheor-hout.

Out Ter-hout.

Schoonbroeck. Broeckynde. Otsynde. Medyck. Severs-donck. Doeisdonck. Schovort Papenbrue.

tentrionali olim concludebatur, unde reliqua perſeverant tot vicorum nomina in *Broeck* quod paludem, *Dyck* quod aggerem, *Donck* quod locum è paluſtribus emergentem, & *voort* & *brug* quod fluentem & pontem ſignificat, manifeſto ſitus & ſtatus priſci argumento.

Ante adventum Normannorum *Silva Thoroldi* vocabatur Abbatiæ Bavonicæ peculium, dono Luduviei Pii, quod licèt Flandri ad Thoraldum ſuum trahant, tamen ego certus ibi nihil unquam Bavonicos illo ævo habuiſſe, & Sacra ejus Villæ ad Abbatiam iſthic ſitam ſpectaſſe, veriſimili conjecturæ ſuffragio videor huc poſſe trahere, & hinc eſſe quòd veteris Turnouti Parœcia recenter Collegiatæ incorporata Bavonem reſervet Tutelarem. Dilapſis autem Barbaris nemus vicinum venationi aptiſſimum à Ducibus frequentari, Vicus arce inſtrui, & Caſtellano cœpit; ſed an illo quo aliam videmus loco fuerit Arx, an alio, incertum. Et hinc ad initium veteris ſilvæ verſus myricam, agger Caſtellano aſſignatus ſervat nomen. Hinc oppidi inſignia, cervum faſcia diviſum velut quodam Dianæ vinculo præferentia, cum inſcriptione *Sigillum Scabinorum oppidi Turnontenſis*, quod alterum Sigillum ad cauſas clarius monſtrat, venatorem cane & cervo comitatum exhibente. Ita ſenſim & ſparſim habitari cœpit vicinia, invitante ruſticanam incolarum multitudinem Ducis & Palatinorum frequenti commercio, ita ut ante ævum Joannis primi eo nomine Ducis recens oppidorum privilegio per Godefridum III. honorata quinque velut lacinias habuerit & angulos nomen primogenium ſervantes, quorum bini verſus ſilvam & occaſum, alter ad meridiem & Meridiam (*Mierden*) à molendino nuncupatur, quartus ad orientem ab Eleëmoſynario dicitur, quintus inter hunc & Septentrionem à terra ibi firma & ſolida. Tempore Joannis Brabantiæ Ducis anno 1331. limites libertatis dantis, Curias circa vetus Turnoutum hinc inde duas privati inſtruxêre, Curias dico ruſticanas à ſitu, frictione ceſpitum, colore laterum, & infantibus diverſam, ut fit, ſortitas appellationem. Unamque ex adverſo à poſſeſſoribus credo nomen retinentem, ita ut his angulis & locis vetuſtatem ſapientibus, de quibus ſuprà in numerum venientibus, regiones ſive excreſcentias, ut nunc vocant, Turnoutum habeat 21. Et reſpondet Amplitudini ſplendor, Antiquitati dignitas. Communes agros verſus Arendoncam habet longè ampliſſimos anno 1331. per Ducem venditos, ſtatutis ſeptem hinc inde definitoribus. Plateas habet lapide perpetuo ſtratas ad quingentos alibi à foro paſſus: quarum conſervationi Tributum quoddam viarium anno 1309. Dux conceſſit. Forum habet regionum in circuitu velut centrum, Parochialem D. Petri mediam amplâ planitie cingens, cujus nundinationes hebdomadarias anno 1338. Joannes Dux, annales medio Maii & ineunte ſeptimanâ poſt Ferias Lucæ anno 1488. Archidux Maxemilianus indulſit privilegio & immunitate ab arreſtis adjecta. Hallam habet pannificum, cui quatuor viros annuatim Senatus præficit ex præſcripto & permiſſu Mariæ Dominæ anno 1373. & vocabantur olim *Miniſtri judiciales*, tribunal Senatui ſubalternum conſcendentes, nunc duo *Decani*, duo *Seniores* appellantur, quorum juriſdictio eſt circa pannos, operas, ſignaturam, & appellant ad Senatum: cui anno 1401. permiſit Dux ſtatuere leges, mulctas delinquentibus infligere. Et quia lapſu ævi textrina hæc variè cœpit multiplicari, litteris anni 1551 permiſit Cæſar *Scolteto* & *Scabinis* pari numero eligere Cenſores & Judices ſignatoreſq; coriaciorum & telarum levidenſium, quarum ita ſolennis fuit olim, nec omnino deſiit, textrina, ut propriam Antwerpiæ officinam habuerit. Macellum habet poſt incendium anno 1436. pulchrius erectum, & non uno loco plantaria, cùm anno ejuſdem ſæculi 18. Dux poteſtatem fecerit unicuique intra fundi ſui limites 60. pedum ſpatio arbores fructiferas aut glandiferas diſponendi. Hortos habet exercitiis Sagittariorum ſubſervientes, quorum contubernia litteris anni 1386. Maria Duciſſa approbavit, ſicut & Cameras Poëtarum. Et videre eſt plura ex ludis & certaminibus reportata præmia, varioſque honores, & cubicula ſingulorum conciliabulis deputata in ſuperiore Ædificii Curialis parte. Habet & Caſtrum elegans, & munitum, à Maria Gelrenſi ædificatum, ab Antonio Duce alterâ concameratione auctum, à Maria Hungariæ Regina uſufructuaria renovatum, turribus quatuor cinctum, *Horto*, *fonte* qui adhuc Reginæ cognominantur ornatum. Quod initio tumultûs Belgici præſidio Gallorum ab Antwerpianis defenſum, à Mansfeldio Comite expugnatur & civium fidei committitur uſque ad annum 86. quo creditum eſt militibus ductu *Philippi Clocmans*. Anno demum 91. proditione ſuum fecerunt Bredani præſidiarii, ſed recuperatum 20. Quintilis ſequentis à Mondragonio, & licet nonnihil exarmatum, cuſtoditum tamen, ita ut anno 94. centum ferè tormentorum ictibus ab hoſte petitum reſtiterit viriliter, nec niſi anno 97. & poſt memorabilem in agro vicino pugnam Comitis Waraſſii & 454. militum cæde & totidem aliorum captivitate æſtimatam in poteſtatem venit, haud multò poſt fortuito ut volunt incendio totum quantum erat everſum, parietinis & alibi fornicibus extantibus. Ex quo tempore jacet in ruinis, & gemitum excitat doloremque oculorum aſpicienti. Pons etiam, & Curia interior in fundamentis ſepulta eſt; fons cujus derivatio in paluſtri & ericetoſo ſolo admirationi erat, obſepto aditu & ſecreto canalium meatu eſſe deſiit, horti ſqualent, Ardearum ſedes & nemoris aprica ambulatio muris disjectis communis eſt ſed triſtis aſpectu. Curiam habet à Domino de Saffenborch exuſtam, quod litteris anni 1247. Wenceſlaus Dux abſumpti ſimul privilegia renovans fatetur, & ſecundo cum macello Hallaque concrematam, unde Philippus anno 1537. permittit agros communes ſub annuo cenſu aliquos diſtrahere ad ejus refectionem. Hic ſeptemviri annales jus dicunt & circa Purificatæ Virginis feſtum renovantur, Scabinis abdicaturis ſeptem pari ſecum numero aſſumentibus poſtridie Theophanio-

Stoct. Heestoe. Casterlein.

Winckel ende Stockt-ynde. Molen ynde. Bloots ynde. Herte ynde.

Oost hoven. Schuerhoven. Roey.

Lokeren.

Hoecken ou Wygande.

Wechghelt.

Wettige knape.

Dekens. Oudermans.

De Halmeesters Cure Meesters van tycken ende leren.

Koninginnen hoef.

phaniorum, & cum eis junctim pro tribunali sedentibus, usque ad Purificationem, cùm Prætor administer justitiæ & Principis Vicarius ex 14. illis duos eligit Scabinos, electi duo reliquos usque ad septem, remanentibus septem reliquis velut à consilio, qui jurati communitatis vocantur. Senatus deinceps creat Ædiles, Eleëmosynorios, & Præfectos Xenodochio. Consul dispensator est peculii municipalis institutus an. ... Actuarii munus anno 1469. Princeps Senatui cessit, qui exinde providet. Quæstoris regionarii subsidiorum Principis anno 1521. munus video definitum. A sententia autem Scabinorum Antwerpiam appellari usus obtinuit, quorum alioquin non contemnenda est authoritas. Illi enim potestate per Cæsarem facta anno 47. vectigal pocularium, id est rerum argillâ & testaceo factarum statuunt. De Xenodochio disponunt, (prout anno 1440. factum decreta docent) anno 1608. per Joannem Miræum Antistitem Antwerpiensem in Nosocomium mutato, & ædificiis aucto, & domiciliis inprimis ad ægros etiam contage laborantes fovendos. Sæpe enim isti malo fuêre obnoxii cives, fidem faciente cantione vulgari quæ memorabilem anno 71. cladem & desolationem, gramine plateas vestiente, celebrat : litteris etiam an. 48. & 21. ejusdem sæculi præcedentem morbum referentibus. Xenodochium porrò, quod dixi, privatorum opibus inchoatum, munificentiâ Principum emersit ad insignem majestatem. Ut enim prædia taceam, quæ Maria Dux anno 1388. & aliis intervallis largiebatur, Regale donum est & Principe dignum, Joannis Ducis erogantis ad pauperum usus in perpetuum animalia juventa, intra tertium à municipio lapidem, apes, boves, equos &c. quod privilegium à Ducibus subinde confirmatum in usu est. Et permisit Cæsar anno 1535. tam Provisoribus hujus loci quàm Eleëmosynariis sive *Mensa S. Spiritus*, ut vocant, *reditus acquirere*, liberos esse declarans à mortuæ manus servitute & meliore catallo. Hierocomium etiam Senatus curare solet dotatum mediocriter, sed injuriâ temporum deperditis pluribus pæne annihilatum. Habetur etiam hìc Collegiata 13. Canonicorum ex Sacellanis partim formata, dotem augente eâdem Mariâ anno 1392. Templi autem odeium altaribus circumdatum anno 1485. structum, & pronai fornices anno sequentis seculi 17. quod inscriptio clarum facit. Capacitas est justa, turris olim, quàm nunc, excelsior, ornamenta Sacrorum splendida, inter quæ est tapes acu picta ante summum altare propendens ipsius Mariæ manu confecta eleganti & antiquo opere, præferens D. Petrum in Cathedra sedentem cinctum hincinde Johanne & Maria geniculantibus habens epigraphum hoc: *Sancte Petre peccatorum solve vincula potestate tibi traditâ:* vitreæ veteres Ducum Burgundiæ & Austriæ Principum effigiebus incoctis, Tumuli Nobilium aliquot, Picturæ etiam non inelegantes, plures futuræ, si Iconoclastarum manus sibi temperassent. Beginasium insuper est amplum auspiciis ejusdem Mariæ toties mihi nominandæ anno sui sæculi 72. fundatum, Curione anno 99. munificentiâ ejusdem dotato, Templo postea solenniter aucto, ubi tumulus Valteri Winkens primi, quod aiunt, Confessoris anno 1435. mortem mortui. Nec tacendum D. Theobaldi Sacellum juris Patronatus, nec Gymnasium politioris literaturæ olim famosum; quo factum, ut plures doctrinâ claros Turnoutum habuerit cives, inter alios M. N. Johannem Driedonem Professorem Lovanii S. Theologiæ celeberrimum, Jasparem Steynen causarum Patronum ob relicta Lovanii studiorum subsidia popularibus suis notum, Robertum anno 1338. Postellæ Prælatum, J. Gevartium Officialem Antwerp. Henricum Kinscot celebrem Bruxellis Jurisconsultum. Promissis steti, si de privilegiis pauca dixero. Fœdus cum primariis Brabantiæ urbibus Turnoutum pepigit urbs ipsa dicta anno 1262. & maluit oblata mœnium sub Carolo V. conclusione primatum inter municipia, quam inferiores inter opida partes tenere. Cives totâ immunes Brabantiâ declarat Wenceslaus litteris anno 1327. Cerevisias & cespites extra territorium duci nisi solutis juribus vetuit anno 1569. Princeps. Alitum volatiliumque genus nusquam per subditos ditionis Turnoutanæ licet primæ venditioni exponere, præterquam hìc, ex lege per Joannem Ducem anno 1338. latâ. Nec cuipiam nisi nato aut habitanti his gaudere, nec habitare nisi exsolutis juribus permissum. Nec Quæstor hujus loci aut Metropolitanis aut Generali Ducatûs est obnoxius, sed sui velut juris. Prætor autem post Metropoliticos quatuor Ducatûs in consessu est Officiatorum tertius. Et cùm à Diana auspicium olim, nunc ornamentum acceperit locus, in cjus tribunali apud Turnoutanos stabili concludo : controversiæ enim omnes Aucupium tangentes ab antiquo hìc deciduntur, & venatoriæ etiam antiquitus ex lege per Anthonium Ducem dicta. Cùm autem belli sacri à 40. retro annis intestina calamitas in tantum municipio huic nocuerit, ut pares ferè annorum numero non cohortes, sed exercitus sustinere debuerit, cum jactura fortunarum & ædium pro dimidio, tum etiam vicini Cœnobii Canonicorum Regularium direptio, desertio, destructio maximè est deploranda. Est illud Buscoducensis Diœceseos, intra limites Paræciç veteris Turnouti, quæ Antverpianæ Diœcesis, in nemore Corsendoncano, à visis per noctis silentium luminibus sic dicto, fundatum ab illa ipsa Maria Joannis Ducis Brabantiæ filia, Reinaldi Gelriæ Ducis vidua. Oratorium eorum dicatum 12. Maii Divç Agneti anno 1398. Et Valterus de Gierle Prior primus, & Arnoldus Cleys cum aliis, 16. Junii ad manus Abbæ Averbodiensis vota emiserunt, paulò post, curante Fundatrice, Capitulo Windesimiensi uniti, & sequentis sæculi anno 32. Claustrum perpetuum professi, quod chronicon Bethlemiticum l. 3. articulo 3. & l. 1. articulo 5. refert. Valterus supradictus uti Huensis Cœnobii anno 1315. reformationem curavit, ita fundationes Cœnobiorum Endoviensis, Herentalensis, Antverpiensis, Diestensis, Trudonensis & Tongrensis (quo fit ut Corsendoncani apud hos civium

QUICKERS, TEN INDE ALLE PLUMHAWEERD.

CORSENDONC.

jure gaudeant) mortuus in longa senectute anno 1464. Præter hunc autem celebres fuêre Henricus Oorshagen, Petrus Malschot, Petrus Berchem, Hubertus Dextratius ob curatam seriò rem Monasticam, structa ædificia, disciplinam observatam; Henricus Lonæus scriptis clarus, Anthonius de Clusa, Nicolaus Stets sanctitatis titulo, Joannes de Cortenbachiûs pietate illustres. Numerare solent quatuor in oppidorum ambitu nobilioris sexus colonias, Betlemi apud Lovanium, Dumi apud Endoviam, Throni apud Herentaldum, Compassionis apud Tongros: duæ etiam subjacere his solent Virginum Parthenones Zichenensis & Thenensis. Sepulturæ hîc locum inter alios nactus est Joannes de Cuyck Hoochstratæ Dynasta, cujus sepulchrale marmor in ædem maximam Turnouti translatum est. Ditio Turnoutana complectitur municipia duo & vicos decem, Districtus sive Quarterium insuper Dynastias quinque sequentes, Rumpstam Personatu insignem à Scetsiis unà cum Boomа acquisitum nuper Dominium, Stabroucam, Glymæorum Dynastiam à Marchionibus Bergarum devolutam, Wilmaridoncam & Burgifluentum, de quibus supra.

RUMPST. BOOM. STABROUCK. WILMERSDONCK BORCHVLIET.

ARENDONCKA MUNICIPIUM.

Quid *donck* nostratibus sonet aliàs docui, quid *Arent* norunt omnes, Aquilam nempe Romanorum insigne, & hujus municipii, propter Romanorum aliquando stativa ad vastam ericeti solitudinem. Et amabant profectò tutiores hosce recessus, & vulgo inaccessa itinera, inter tot feras & barbaras gentes: ut nihil mirum esse debeat quatuor & pluribus circa myricetum Postellense & paludem Taxandriæ locis, Romanæ diversationis vestigia & numismatum reliquias inveniri, prout suis locis ostendi. *Arendonckam* quod attinet, ejus insignia Aquilam tribus ericiis impendentibus videns, de ratione nunquam ambiget, antiquitate enim excellit, & situ circa myricam. Inscriptio sigilli autem hæc est: *Sigillum Municipii de Arendoncq.* Optimè municipii: illo enim & honore & libertate Godefridus Dux initio aditi Marchionatus locum dignatus est ante quatuor sæcula, & hinc non tantùm apud Turnoutum & Gelam & Herentaldum ditionis Antwerpianæ, sed etiam apud Lovanium telonii immunitatem ab antiquo habent. Sicut autem Godefrido Duci felicitatis suæ exordia ferunt Arendoncani accepta, ita Joanni primo Duci honoris incrementa, qui per Taxandriam Marchiæ obnoxiam immunes esse voluit, & communes agros anno 1331. transcripsit, & 7. regionibus vicum circumscripsit, & vetuit cives reos tribunal domesticum appellantes aliò trahi. Cæterum cum belli Batavici Gelricique injuriæ frequentes ad inopiam municipes redegissent, semper tamen inter oppida non mœnita consessus Ordinum frequentare & diplomatibus subscribere solitos, à Ducibus Burgundiæ seriò laboratum ut possent reviviscere. Invecta itaque privilegio Ducali anni 1460. solennis lectisterniorum & telæ solutioris qua plumæ lectorum concluduntur textrina, cum authoritate sigilli ad notandum peculiaris, & fructu famâque tantâ, ut Antwerpiæ Hallam suæ nundinationi propriam haberent, & linificio ejusmodi nomen darent per excellentiam suum. Vidi sanè frequenter in libellis rationum honorificam mentionem telarum Arendoncanarum: viderunt alii pro foribus Antwerpiæ id scriptum ut eo titulo mercatores invitarentur. Nec satis hoc, ejusdem sæculi anno 82. forum hebdomadale die Jovis & Nundinas annales recurrentes diebus post Dominicam primam quinquagesimæ, post ferias Antistitis Martini, & Calendas Maias Dux indulsit; cum immunitate à meridie diei Martialis usque ad vesperam Venerei; & quo cultius & elegantius evaderet municipium, anno 1449. permissum ad 60. pedes intra fundum plantare arbores inprimis glandiferas: & quia incendio perierant privilegiorum chartæ, ad renovandam libertatis teloniariæ memoriam missi Lovanium anno 1597. Herentaldum & aliò 1598. qui testimonia retulerunt publica. De Scabinis octo etiam per Prætorem eligi solitis hac ratione ut ipse primos duos adsciscat, adsciti totidem Collegas sibi adjungant, & quatuor hi tres reliquos adjiciant: & juratorum totidem per Scabinos annuatim renovandorum consuetudine extat decretum anni 1464. De Balistariorum contubernio S. Georgium venerantium extabat rescriptum vetus, itemque de Sagittariorum D. Sebastiani, sed perierunt novissimè. Nec deerant Poëtarum sodalitia, nec aliud quicquam quod in municipio possit desiderari. Curialis Deiparæ & B. Jobo sacra per Ducem Henricum Abbæ Floreffiensi commissa eleganter erat exornata, & duo communicantium millia subinde numeravit. Ædes erant adhuc nuper plures trecentis, & populi pars circa textrinulam non occupata palustri cespitum nundinationi vacabat. Et præter celebrem 10. Maii peregrinorum ad D. Jobi aram concursum, indulgentiis honoratam sodalitatem domestica cives pietate fovebant. Cùm superveniens contages & contage pejor belli Belgici tumultus municipium ita pressit ut tantum non oppresserit. Centum ferè ædificia periere, evanuit telarum mercatura, municipes ad paucitatem redacti. Templum profanatum, Archiva violata, villâ an. 1584. præcedenti dudum deserta, sed non ideo laudibus suis destituenda. Vires enim resumit, ædificia reficit, templum reponit, Arcus coraci sodales anno 1608. à Lovaniensibus renovati, Bombardarii titulo S. Jobi anno 1596. à Rege instituti. Datum etiam anno 1573. jus dicere posse, etsi è septemviris quatuor dumtaxat præsentes essent. Et cum ingenio cives sint optimo nec à litteris alieno, produxerunt nostrâ memoriâ Embertum Everardi Doctorem & Professorem Theologiæ Lovanii & Plebanum D. Petri, Marcellum Toulen Consiliarium Brabantiæ, Arnoldum Mutsaert, The. Franciscum Kampium Franciscanæ familiæ Guardianum Herentaldensem. Unum monebo & movebo lapidem lectoris alibi pedes fortè offensurum. Cùm Joannes Dux communes agros Turnoutanis & Arendoncanis anno 1331. ut dixi, transscripsisset potestate facta 7. definitores ad hoc deligendi, tres ex

HEYBLOMMEN. GEMEYNTEN. HERTGANGEN. TYKEN.

ex his, quatuor ex illis; concordiæ leges anno 1408. inter utrosque leguntur initæ, inter dieo *Die vryheyt van Turnout ende het dorp van Arendonc*, id est municipium Turnouti & pagum Arendoncæ (ita verba sonant) quæ *communitates recenter separata à receptoria Herentaldensi propriam* acceperunt quæstorem. Hoc rescriptum unicum & nescio an vitio scriptoris in voce pagi hallucinans, ne quem turbet, certos esse & securos jubeo lectores, etiam duobus ante sæculis titulo & jure municipii Arendoncanos usos, nisi quis fortè redarguat, ideo factum, quod Turnoutum capitale municipium sit & metropolis ut sic dicam ditionis unius, cujus Arendonca membrum sit, ideo pagi solùm nomine honorata. Ubi non tacebo antequam ditio hæc Turnoutana adscitis vicinis tribunalibus ad dotem Mariæ Gelrensis conflaretur, Arendoncam sui juris fuisse, & imo Præfecturæ Campaniensi aliquando subcensitam, quod litteræ Postellenses me docuerunt anni 1204.

WELDA MUNICIPIUM.

TRiadem vicorum uno hoc missu inferre parem unius tribunalis & sortis. Corvicuria *Ravelshoff* veteribus dicta, nunc accisa terminatione *Ravels*, in sacris dono Episcopi Tongerletensium, & eorum cedente nuper Rege in tribunali Dominium, rupto societatis antiquæ vinculo anno 1559. jam inde separatum à consortibus. Popularia moris tenacior Scabinagio Weldensi hodieque adhærens Servatium & Tongerloenses in sacris, & *Welda* ab Averbodiensi Archimandrita Curatorem animarum accipiens, decimas percipiente, quas solebat olim Margareta loci Domina & Arnoldus *Stecep* ejus pater & Henricus de Werthusa filius anno 1260. possessor ultimus, eorumque majores qui Archangelo Michaëli Ecclesiam dedicaverant, quòd Bruxellâ essent oriundi, ubi eundem habent Tutelarem. Weldæ prima libertas à Joanne Duce concessa, jam tum definito & Baronum & Municipiorum Brabantiæ ad comitia citandorum numero, quæ causa cur non ita reperias hanc inter alia signare & ratum habere sanctiones. Idem Dux anno 1296. Homines suos de *Welde*, *Peppels*, *Ravels*, ratione pontis de *Rovart ab omni onere & reparatione aggerum*, *Scultetæ de Buscoducis liberes & quitos esse* decrevit. De Buscoducis dicit: illi suberant, & quidem *quarterio*, ut loquuntur, Oostervicano. Et demum anno 1479. mandatum Prætori Oostervicano deinceps non gravare Weldanos & Poppelenses (*apparet* tum Ravelsios separatos) collaturos cum Turnoutanis in districtu Antverpiensi. Erant sanè textrina populari & habitatorum nobilitate celebres olim hi pagi, & eminebant in altero Curia re & nomine alta, natalis & hereditas Doctoris Bartholomæi Wytfliet Medici celeberrimi, sed incendio deformatus est vicus numeralibus hujus versus licet claudicantis expresso:

Ex fumo Villa Poppel crux cadit in illa,

Quem in veteri missario legi: In altero Arces duæ duorum antea fratrum Werici & Gerardi peculia pone Ecclesiam erant conspicuæ, ubi duplicis aquæ fossatum superest, & fundamenta erui viderunt seniores, sed eversæ sunt cum jactura omnium pene privilegiorum, gliscentibus apud Brabantos factionibus Houkiorum & Cabellaviorum. Et habuit dono Philippi Ducis forum die Veneris & nundinas binas nunc iniquitate temporum obsoletas. Habuit ab eodem anno 1449. confirmatas communitates olim per Joannem anno 1331. assignatas. Habuit ab eodem anno 1350. privilegium plantationis arborum ad 80. pedes circa fundum proprium. Habet ab ejus cognomine Philippo anno 1504. Interdictum, ne liceat municipes ad Prætorem aut Warandiæ magistrum Turnoutanum aut Satrapam Brabantiæ evocare, si Scabinorum suorum judicio stare malint. Habet à Maximiliano confirmatas binas Sagittariorum sodalitates, quibus hoc laudi est, quod omnibus etiam turbatissimis temporibus Venerabile Sacramentum processionatim nunquam deseruerint. Celebris inter alias Anthonii, Catherinæ, Barbaræ veneratio: & hoc pulchrum, quod pietati augendæ studentes Curionem de more Præfectum habeant & albis onerati dextram virgis velut servitutis indicio Divis se repræsentent, fundataque est hæc sodalitas à Domino Gualtero Stouts Pastore quondam Weldano. Habet Xenodochium peregrinis oportunum Episcopali auctoritate anno 1490. munitum; præter Eleëmosynarium à Joanne Cornelio ad usus pauperum Weldensium sic satis dotatum, & Sacellum D. Joannis hoc Instituto commendabile, quod ibi ad rem divinam flamen quovis die juridico sacris operatur, & si deficiat ipse proventibus beneficii privandus, si auditores Scabini absint, mulctantur, fundatus ipse à Domino Henrico Swaven Sacellano Domini Joannis de Locmel & Senatu. Habet memoriam Godescalci & Bartholomæi Nievenhusiorum, illius apud Diestenses Præpositi, hujus Bruntruti Rectoris Societates virorum doctissimorum, ob relicta studiosis subsidia. Habet beneficia Joannis de Lummen ex Pastore hìc Archidiaconi Famennæ in Ecclesia Leodicensi, studiosis consanguineis & popularibus relicta in Pædagogio Porcensi, & domo Standonica Lovanii, ibidemque in Beginasio ad opus decem puellarum. Floruit anno 1529. Ut enim litterarum semper cultores & in educendis ad studia filiis prompti, ita pauperum & Religionis semper fuêre auxiliarii & defensores, etiam cum fortunarum & vitæ dispendio, quod anno 1573. notatum, cum Batholomeus Verhovius Prætor, Joannes Malhysen ab Eersel Secretarius hac propter cum 13. aliis oppetiêre. Ædificia habebat plurima, sed injuria belli ferè medietas concidit, maximè post incendium & spoliationem anni 1590. per Bergenses milites curatam. Turris Parochialis fundamenta anno 1529. poni viderunt anno hoc 1609. superstites, alii 94. alii 104. alii plures ætatis annos numerantes, quod non rarum apud Weldanos situs & convictus propitia facilitate longam incolis senectutem conciliante. Paræcum hìc agit Zebertus *van Westerlaken* J. U. Licentiatus

Ravels. Poppels. Welde. Het hooghuys tot Poppel. Weelde.

tiatus popularis & nutricius magni illius Henrici Dungani Pœnitentiarii Apostolici inter alios plures operâ illius evectos eminens, in cujus nomine concludam, licet possem nominare Weldenses ex coætaneis meis 25. post feliciter absoluta studiorum curricula Sacerdotes gregi Dominico curando vacantes aut immortuos. Obnoxios reliquos Turnouto pagos uno verbo subjiciam. Cœnobii Michaëlitici apud Antverpienses cessione Canonicorum, concessione Episcopi Parœcias Marcxplasium (quasi Marchiæ locum dicas) Dominium

Merck-plas.

post & per Michaëliticos Hoochstratæ Comitem agnoscens. Beersiam & Vorselariam ab Ursis & Ranis dictos pagos, Renessiorum cessione Regiâ Toparchias, nominatim Oostmaliæ Domini. Abbatiæ Imperialis Thorensis, fundatricis dono Ecclesiam in Barelia, sic enim dicebatur olim, quæ nunc *Baerle* ex noto apud nautas *Baren*. Cameracensis Metropolitanæ Curialem Lillam (Gallis Insulam sonat) cum Vechelio & Vlimmerio Grobbendoncanis, & nominatim Hobocano Baroni Hingæ Domino subjectam, & denique Geriliam Personatu insignem.

Beerz. Vorselaer. Baerle. Lille. Vechel. Vlimmeren Gheele.

FINIS.

ANTIQUITATUM ANTVERPIENSIUM.

APPENDIX AD LIBRI TERTII CAPUT ULTIMUM,

Ubi recensiti aliquot Viri & Familiæ Illustres.

EXempla requiritis istius genii & ingenii fidem factura etiam Minervæ, etiam Junoni & aliis Divis locum fuisse in Mercuriali Gynecæo? Nostis Theologi populares nostros scriptis editis claros; è Societate Jesu Adrianum Adriani, & Martinum Antonium del Rium: Jurisconsulti Philippum Zuerium Antecessorem Lovanii, Mathæum Wesenbekium, Balthazarem Ayalam: Philippum Vocsels, & Jacobum Malinæum, ex Senatu Antverpiæ in Summum Brabantiæ cooptatos. Medici Joannem & Thomam Fienos, Ægidium Everardum: Mathematici insuper Joachimum Fortium, Machaëlem Cognatum: Cosmographi Abrahamum Ortelium, Cornelium de Jode: Historici Luduvicum Nonnium Medicum, Joannem Clericum, Emanuëlem Demetrium, Cornelium Servilium, Joannem Florianum: Poëtæ Cornelium Graphæum, Cornelium Gistelium, Melchiorem Barlæum, Annam Binsiam Poætriam, Joannem Bochium: Philologi Joannem Scalcum Ordinis Bogardorum, Abrahamum Gorlæum, Andream Schottum è Societate Theo. Eliam Putschium, Janum Gruterum, Franciscum Swertium, J. Wouerium, Petrum Ægidium aliosque ad amussim recensitos in Epitaphiis Brabantiæ Fr. Swertii, sicut Pictores famigerati accuratè à Guicciardino nominantur, nisi quod adjici intersit, Rubenum & Vossium superstites, prioribus non cedentes. Nobiles familias etiam nosse juvat, sunt illæ illustres & multæ nunc, pauciores olim exteræ, domesticæ &, ut sic dicam, Aborigenes paucæ supersunt. Famam habeurunt ante quatuor secula stirpes plebeiæ quatuor, & Scaccorum Patriciæ 7, illæ à primis aut primariis Castri habitatoribus, hæ à præcipuis territorii Castro adjacentis possessoribus procreatæ: illæ ab eventu nomina adeptæ (teste vetusto Codice Opmeriano) *de Bacx*, *de Byen*, *de Blox*, *de Meengaerts*: hę symbolum gentis uno è fonte descendentis, id est quadratâ in longum duplici serie colorum alternatim albi & nigri, scutis insculpentes, ab authoribus familiarum aut locis Dominii nuncupantur, *Wilmaerts*, *de Bode*, *Spaps*, *van Hoboken*, *Aleyn*, *Volcaerts*, *Impegem*. Et invenias, ne quis vulgare aliquid imagînetur, ex Volcartiis anno 1230. Arnoldum Wynegemii, anno 1250. Gulielmum Cantecroyæ Dynastas, anno 1270. Valterum & Nicolaum affines Bertholdorum Mechliniæ dominantium, & illum Ducis Brabantiæ Palatinum Prætoremque Antverpiæ, Laurentium pugnâ Worbncanâ, Valterum Chiliarcham Lyranum an. 1312. omnes Equestri baltheo ornatos. Ex Wilmariis Joannem an 1289. Ex Bodiis Joannem an. 1277. Ex Spapiis Joannem an. 1261. Ex Hobokiis Petrum an. 1306. Ex Aleyniis Arnoldum an 1230. Ex Impegemiis Petrum eodem anno Senatores Antwerpiæ & Equites: quæ solùm in exemplum attulisse sufficiat; & hoc addere, videre solis his olim ad munia publica additum fuisse, eò maximè quod inveniantur pæne omnes ante ducentos annos Senatoriæ stirpes (de Nobilibus ago non de ministerialibus) affinitate aut consanguinitate junctæ alicui harum. Cæterum cum plurimæ sint ex diversis regionibus & agris oriundæ stirpes, quæ turbatis, ut fit, rebus hic fortunarum sedem elegerunt & natalium prærogativâ & virtutis merito ad publica civitatis munia evectos progenuere; ego ne immensum hoc laudum pelagus & velo meæ orationis impar temerè intrem, unum è singulis gentibus unius familiæ exemplum afferam, hoc solum agens ut doceam hic loci nobilitatem non minus quam alibi vivere, vigere, & regere: Nec ideo velim à quopiam insimulari. Unum duntaxat nomen è multis, prout occurrit, arripui, nec ordinem servavi, nec gradus metior, sed virtutem æstimo accedente generis claritate illustriorem: & ideo virtute claros licet natalium splendore minus fortè nobiles tamen cum nobilissimis compono. A remotissimis itaque exorsus ab Hispanis educo gentiles de *Besar*, qui hodieque superstites habent Equestris Ordinis Virum Consularem prudentiæ singularis. Ex Italis prodiit stirps de Robiano habens recenter ex Senatorio Antwerpiano assumptum Principis Thesaurarium Balthasarum Equitem, Virum integerrimum Jurisque & litterarum ut scientissimum ita amantissimum. Roccoxii, qui nostrâ memoriâ Nicolaos duos habuerunt Consulares Viros lectissimos, & Reipublicæ utiles, ex Patriciis Germaniç provenerunt. Masii qui nuper habuerunt Jacobum ex Pensionario assumptum ad Consilium Brabantiæ, & nunc habent Carolum Iprensem Episcopum laudatissimum ex Decano, Engelbertum Arçani Consiliarium ex Pensionario Antwerpiensi, Joannem B. Fisci Advocatum, Philippum Brabantiæ Ordinum Consiliarium, Viros undecumque maximos, ex tractu Coloniensi venerunt. Varicii, qui Marcgravium nunc habent Virum Clarissimum Henricum, ex Gelrica sunt Nobilitate. Scheyffii, qui Cancellarium Brabantiæ ex Senatore Urbano assump-

Volcartii. Besar. Robiano. Roccox. Mass. Varick. Scheyff.

sumptum habuerunt legatione Anglicanâ clarum, Angli sunt origine. AYALA. Ayalæ, qui Gregorium ex Senatore hic Consiliarium Brabantiæ, & Philippum ex Pensionario Legatum in Galliam & Commissarium Ærarii Principum, Viros SCHETZ. Clarissimos, Celtiberi sunt. Schetsii, qui habuerunt nuper publicis functos muneribus Jasparem, Baltasarem, Melchlorem, & nunc Baronem Wesemaliæ, Deputatum Brabantiæ Ordinum, Hobocæ in Angliam Legatum, Grobbendoncæ Gubernatorem Sylviducensem, Viros celeberrimos, Guicciardino dicuntur Trajecto oriundi, & habuisse Thesaurarium Principis, & STERCK. plurium Dynastiarum compotes fuisse. Sterkii etiam Guicciardino dicuntur Leodico profecti & habuisse Godmarum Amannum Urbis & Censorem Cæsareum, & Andream militiâ cla-VAN STRALEN. rum. Straleni Juliaco putantur oriundi, feiunturque habuisse Anthonium Merxemi, & Dambruggæ Dominum, Commissarium militarem Ordinum Belgii, & Joannem paternis insistentem virtutibus & honoribus. Familiæ ferè cognomines alioquin insignibus diversæ VAN DIEFT. VANDER DELFT. Dilftiorum & Delftiorum Batavicæ sunt, è quibus Domini de Ghyssenborch & Nieukerca in territorio Brederodensi; Joannes ductâ filiâ Dynastæ Bergensis Dominus de Borchvliet & Hogerheiden, & alter eo nomine Consul anno 1498. & Franciscus Cæsaris in Angliam Legatus, Eduardus pluries Consul nuper defunctus & Henricus E. adhuc superstes. HALMALE. Halmalii gentilium de Langdris in Hasbania propago civilium turbarum pertæsi sub annum 1325. ex avito prope Trudonopolim prædio huc se contulerunt, nominatim Henricus Eques cum Meldertana uxore. Floruerunt Equites ex his anno 1396. Joannes in bello Frisico, anno 1425 Costinus, in hastiludiis anno 1477 Joannes & Costinus fratres, ille ob Legationem ad Maxemilianum Austriacum, hic ob gestas cum laude vicennium pœne integrum dignitates Consularem aut Senatoriam notissimi, Costinus anno 1538 florens expeditionum variarum Caroli V. assecla & Senatorio Ordini immortuus relictis virtutum hæredibus Costino Viro militari Capitaneo apud Novesium cæso, & Henrico, qui utrumque Consulatum jam inde ad-HAPPAERT. ministravit. Happartii è ditione Gaesbecana advenerunt, quamquam primitiva origo & nominis & gentis debeatur Hannoniæ, ubi Arx Bieven Happaert, quod cognomentum in hastiludiis Andennensibus sub Henrico Im. inditum Gerelmo Militi de Bieven standardum ferenti, ut vult Chronicon vetus. Habuerunt inter dotatores Abbatiæ Bonæ Spei Joannem, Petrum & Henricum anno 1230. florentes, Henricum Equestri Baltheo donatum prælio Worongano per Ducem, Henricum anno 1350 divisioni Gaesbecanæ subscribentem, Joannem & Gerolinum in hastiludio anno 1427. Senatorios ante duo sæcula tam Bruxellis quàm Antverpiæ plures, interque alios Ægidium Senatorem sex filiorum fere superstitum patrem, quorum duo hoc ipso anno munera publica administrant. VAN ETTEN. Etteni Bredanæ originis sunt claro ibi loco, & habuerunt patrum memoriâ Henricum Consulem, habent hodieque Christophorum Cauwerbergi Dominum, & Henricum E. Præfectum Cameræ Rationum, utrumque eruditionis & litterarum amantissimum. VAN URSEL. Urselii ditionis Grimberganæ sunt, ubi in vico Londerfalio domus stemmatis illorum cognomento de *Screyhen*. Habuerunt illo bello clarum Pincardum van Urfene Eq. anno 1286. comitem & à Consilio Joannis Ducis in expeditione Arragonica, Joannem anno 1466. Consulem, Reinerum, Ladislaum & alios, & superest hujus filius Philippus Hallæ Scabinus. VANDE WERVE. Wervii creduntur è Lutzenburgo esse, etsi ante tria sæcula Senatores reperiantur hic fuisse, aliàs de Werpa dicti, quæ nominis conformitas causâ est cur autochtonas hos quidam opinantur. Habuerunt Joannem Equitem anno 1218. & alterum eodem nomine anno 1404. Theodoricum Consularem pronuper, Luduvicum Senatorium recenter, & hodieque plures in spem magnam crescentes. BERCHEM. VAN RANST. Berchemii & Ranstii ejusdem trunci duo Rami sunt argumento insignium crediti à Bertholdis Mechliniæ Dominis descendere. Possederunt ampla dominia variis locis, produxerunt Equites in præliis Worongano, Baeswiliriano & Gelrensi claros: superest Anthonius Senatorii ordinis, & Berchemi cognominis pagi herus Graviæ & ditionis Cucanæ Satrapa, vir prudens & industrius. VAN BRECHT. Brechtii nomen à municipio celebri, natales à naturalibus Ducum haud obscuros repetunt, & habuerunt Diegemii, Verdussleni & alibi Dominos, Prætores hic & Silvæducis, Equestris ordinis plurimos à ducentis retro annis, habent etiam nunc Philippum Silvæducis Prætorem, Joannem Senatorii ordinis in patria, senio & virtute venerabilem. Claudant denique agmen hic nati & à 400.. annis noti VAN LYRE. VAN IMMERSEEL. Gentiles Lyrani & Immerselii gens eadem, è quibus supersunt inter alios Dynasta vici Immerselii, Aimericus Gubernator Willemstadii; claruerunt in pugna Worongana Guilielmus Lyranus miles cum duobus fratribus Armigeris, Arnoldus Coss. ante 2. secula, Arnoldus Eq. decimum quintum Consul, Joannes Clarissimus militiæ Dux junctus matrimonio virgini Manderscheitiæ Comitibus natæ, Joannes Immerselius Dominus de Boudries summi Prætoris munere laudabiliter functus. In quo finio, sat habens exemplis hisce ex Hispania, Italia, Germania, Colonia, Gelria, Anglia, Celtiberia, Traiecto, Leodico, Juliaco, Batavia, Hasbania, Hannonia, Taxandria, Grimberga, Lutzenburgo, Mechlinia, Brabantia & ipsa Antverpia productis docuisse quantum virtutis & nobilitatis confluvium sit Imperialis nostra & Ducalis Respublica.

INDEX

INDEX
Rerum quæ Antverpiæ Antiquitatibus disseruntur.
LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

CAPUT II.

CAPUT III.

CAPUT IV.

CAPUT V.

CAPUT VI.

CAPUT VII.

CAPUT VIII.

CAPUT IX.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

C A-

INDEX RERUM.

CAPUT II.

1 *Antverpienses olim Cameracensi, & Rhemensi Metropoli subjecti.*

2 *Cujus ratio exhibetur, quamvis Leodio esset vicinior.*

3 *Primi gentis Apostoli Angli aut Hiberni.*

4 *Codex vitæ S. Gangerici refert eum usque ad* Tennam & Schandam *fidem propagasse.*

5 Tenna & Schanda, *fortè Tenera & Schaldis, qui in vita S. Gummari* Schinda *vocatur.*

6 *S. Gangericus circa Antverpiam Christum prædicavit: confirmatte Metero.*

7 *Cujus successor Vindicianus, apud Bruxellam mortuus.*

8 *Hinc Ecclesia S. Gangerici Bruxellis, fortè à Vindiciano dedicata.*

9 *Eligius, Gangericus, Vindicianus, Humbertus, primi Atvaticorum Apostoli.*

10 *S. Humbertus usus stratagemate, cultum Martis in Michaëlem Archangelum transtulit.*

11 *Ejus icon in veteri curia Bruxellis, cum inscriptione.*

12 *Inde Sacellum S. Michaëlis in Cœnobio Antverpiensi cum veteri inscriptione.*

13 *SS. Folianus & Fredegandus, apud ambivaritos Evangelii præcones, cultum Neptuni, apud Turninum (nunc* Doorne*) evertunt.*

14 *S. Fredegandus, Antverpiæ Tutelaris. Corpus ejus Turnino translatum.*

15 *Andoverpi à SS. Eligio & Willibrordo, Religione imbuti.*

16 *Opinio Auctoris: Willibrordum pro fano Veneris, Templum Deiparæ inchoasse.*

17 *Walburgi Idolo, Virginem Christianam ejusdem nominis substituit.*

18 *Rothingus, Ecclesiam in Castro donat Willebrordo; sed nondum plenè extirpatâ idololatriâ.*

19 *Godefridus Bullonius anno* 1024. *missâ Antverpiam particulâ præputii Christi, cultum Priapi in meliorem venerationem convertit.*

20 *Hac occasione structum Sacellum in Templo Mariano.*

CAPUT III.

1 *Templum Marianum.*

2 *Virginis icon inter arbores reperta.*

3 *Ab annis* 400 *locus ille Virgini Sacer, & frequentatus.*

4 *Decretum de circumferenda imagine.*

5 *Sacellum Deiparæ in Ecclesia dedicatum.*

6 *Instituta Civium confraternitas.*

7 *Item alia ob donatam Ecclesiæ S. Crucis particulam.*

8 *Singula opificia, propria habent in Cathedrali Sacella, & ornatissima.*

9 *Ædificium Templi splendidum.*

10 *Anno* 1533. *cum flagrasset, pulchriùs restauratum.*

11 *Turris quando structa.*

12 *Campanarum numerus, & concentus.*

13 *Chori ornatus.*

14 *Alius inchoatus, hactenus imperfectus.*

15 *Epitaphia Templi collegit Swertius.*

16 *Collegium* 12. *Canonicorum in Templo S. Michaëlis institutum à Godefrido Bullonio.*

17 *Rescriptum Godefridi, Ducis Lotharingiæ, in favorem ejus Collegii.*

18 *Templum suum donarunt Norbertinis, & ad Templum Deiparæ translati.*

19 *Numerum ipsi suum raro exemplo auxerunt.*

20 *Primaria dignitas Præpositi olim, nunc Decani est.*

21 *Ecclesia in Cathedralem erecta, & quando.*

22 *Quæ Oppida, Collegia, Abbatiæ, Monasteria, &c. Diœcesi subjecta.*

23 *Comitatus item* 7. *Marchionatus.* 2. *Baronatus,* 7.

24 *Episcoporum series.*

CAPUT IV.

1 *Abbatia Præmonstratensis à S. Norberto fundata.*

2 *Qui Tanchelinum hæreticum ibi vicit.*

3 *Cœnobium à quibus dotatum.*

4 *Abbatia Principum hospitium.*

5 *Tumulus Isabellæ conjugis Caroli Ducis.*

6 *Turris quando conciderit, exin deflagrarit.*

7 *Primus Abbas infulatus.*

8 *Viri Sanctitate celebres.*

CAPUT V.

1 *Plebanus Cathedralis ex quibus olim assumptus.*

2 *Fons Baptismalis.*

3 *Alia Ecclesia in Curam Pastoralem assumta & quando.*

4 *Vetustissima S. Walburgis.*

5 *S. Jacobi.*

6 *S. Georgii.*

7 *S. Andreæ.*

8 *Earum interior, exteriorque ornatus.*

CAPUT VI.

1 *Prioratus S. Salvatoris fundatus per Petrum* Potz, *& quando.*

2 *Familia Potz. Patricia.*

3 *Bogardi quando fuerint Antverpiæ.*

4 *Viventes exleges, coacti S. Francisci Regulam amplecti, & quando.*

5 *Eorum Templum ab hæreticis eversum & restitutum.*

6 *Alexianorum institutio quando cœperit Antverpiæ.*

7 *Quomodo primitus vocati.*

8 *Cœnobium extruunt assumptâ Regulâ Franciscanâ & quando*

9 *In alium urbis locum migrarunt.*

10 *Inter quos Viri Illustres & Sancti.*

11 *PP. Societatis quando Antverpiam delati.*

12 *Eorum Collegium circa domum Aquensem.*

13 *Obtinent à Senatu domum Anglicæ nationis.*

CAPUT VII.

1 *Ordinum mendicantium tria paria eodem anno Antverpiam venisse, putat Ortelius.*

2 *Dominicani ex Germania evocati, quando.*

3 *Templum manibus Alberti Magni dedicatum.*

INDEX RERUM.

INDEX RERUM.

INDEX RERUM.

LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

CAPUT II.

CAPUT III.

CAPUT IV.

CAPUT V.

CAPUT VI.

CAPUT VII.

CAPUT VIII.

CAPUT IX.

CAPUT X.

2 S.

INDEX RERUM.

CAPUT XI.

CAPUT XII.

ARENDONCKA

WELDA

INDEX RERUM.

FINIS

Indicis rerum &c.

J. B. GRAMAYE
TAXANDRIA,
IN QUA
ANTIQUITATES
ET DECORA

Regionum 5, Coloniarum 6, Ducatuum 3, Comitatuum 7, Baronatuum 5, Epiſcopatuum 4;

INITIA, INCREMENTA, PRIVILEGIA, ORNAMENTA

Oppidorum 10, Municipiorum 20, Caſtellorum 50, Dominiorum Pagorumque 150;

FUNDATIONES, MONUMENTA, VIRI, RES NOTATU DIGNÆ

Abbatiarum 5, Eccleſiarum Collegiatarum 9, Cœnobiorum 63, Hoſpitalium 50,

Ex Archivis ſingulorum locorum ipſiuſque Authoris peregrinatione collecta.

CENSURA

SENATUS SYLVÆDUCENSIS.

QUartæ Brabantorum Metropolis Hiſtoriam, quó illa conditore orſa, ſitu munita, inſtitutione formata, religione accenſa, fide præclara, artificiis exculta, privilegiis decorata, virtute bellicâ & ſtudio litterario nobilitata excreverit, Clariſſimi Viri J. B. GRAMAYE operâ elaboratam, maximoque labore digeſtam, Annalibus & antiquis Oppidi Territoriique monumentis, & veritati conformem eſſe atteſtatur Magiſtratus Senatusque Sylvæducenſis: quapropter publico ei nomine gratias agit, & hoc teſtimonium Actuarii ſui ſubſcriptione & ſigillo publico muniri juſſit hâc tertiâ Septembris, anno 1609.

Signatum

J. VandenVelde.

Serenissimis Belgarum Principibus

ALBERTO ET ISABELLÆ

MONARCHARUM,

IMPERATORUM, REGUM

POSTERIS,

ET PER EOS

DUCATUUM

CAMPANIÆ, MOSELANDIÆ, SICAMBRIÆ;

COMITATUUM

PELANDIÆ, TAXANDRIÆ, TISTERBANTII, CUCIÆ;

REGIONUM

AMBIVARITICÆ, PEMANICÆ, TAXANDRICÆ

ET ALIARUM;

COLONIARUM

CYMBRIÆ, ROMANÆ, SALICÆ ET ALIARUM;

REGULIS, DYNASTIS,

POSSESSORIBUS, HÆREDIBUS,

OFFERT J. B. GRAMAYE

Volumen hoc ANTIQUITATUM & solennia verba,
Velut è strenia luco verbenas,

Anno hoc ineunte decimo supra sæcularem sextum decimum.

JUBE DEUS, FAVETE SUPERI,

UT MAGNIS BELGARUM PRINCIPIBUS,

PATRIÆ PATRIBUS

ALBERTO ET ISABELLÆ,

ANNUS HIC DECIMUS LENITER FLUAT,

ET DECIES DECIMUS TALIS REDEAT,

ET TER ET TER BEATIOR REDEAT,

QUOD UNUM IN VOTIS EST OMNIUM,

QUIBUS PAX, FELICITAS ET BONUM EST CORDI.

NOBILES, ORNATISSIMI, PRUDENTISSIMI REIPUBLICÆ SYLVÆDUCENSIS MODERATORES.

Fefellit desideria multorum magis serò (sed non fraudi fuit, quia magis seriò) evulgata nostra Taxandria. Seriò dixi, quod prudentiæ & humanitatis vestræ munus est, qui impendio & labore maximis, diligentià & fide optimis rudem & indigestam archivi vestri molem mecum excussistis, & quæ ad animandum Historiæ nostræ corpus facere videbantur, elegistis, communicastis, recognovistis, quæ velut illuni nocte sidus, ubi lux virtutum ad fatalem quasi vesperam declinare, & pristinus splendor lethæo rore gravis flaccessere incipit, sui luminis velut Numinis quodam adminiculo tenebras ignorantiæ, caliginem inscitiæ, injurias oblivionis solet vindicare. Et velut lampadis nocturnæ potior vita debetur fomiti, ita hujus Scripti gratia Vobis, qui nobilissimæ Civitatis decora tot nationum votis expetita litteris mandare, neglectas incurià Majorum (qui virtute contenti, extra & supra eam nihil mecirum aut mercedis ambiebant) res togà sagoque patratas lucem aspicere passi estis: lucem intelligo, quæ ab Historia non tam datur quàm propagatur. Quamvis enim rerum fortiter & benè gestarum fama lateri quàm latere magis soleat, & pleno ore velut die videri; tamen succedentibus diei cosmico naturalibus tenebris, temporum intervalla & locorum sejunctio etiam fortissimorum acta paulatim obscurat & sepelit injurioso quodam oblivio. Cui rerum humanarum dispendio obviam ituri Majores heroïca facinora chartaceis vinculis in carcere historico compingentes, velut æternitati consecrabant, non ita deinceps aut saltem non ita temerè evolatura Perennitatem illam non equidem arrogo; sed merentur Sylvæducensium res, quod ut amplius sciant omnes qui sciunt, Antiquitates Urbis in publicum do, idque sub Amplissimo Nominis vestri Patrocinio. Vestrum erit *Inclytæ Reip. Patres*, qui collatis ad Acta publica & Principum Rescripta hujus Opusculi fœdis, diligentiæ & veritatis mihi testes fuistis, obsequii mei officiique testimonium cum hoc papyraceo munere dignanter accipere, & habere in vestris

Amplissimi Reipublicæ Sylvæducensis Moderatores,

Unum vel maximè

J. B. GRAMAYE,

Qui hæc mittit Calendis Septembribus M. DC. X.

INDEX SAN-

INDEX SANCTORUM

In locis Territorii Taxandriæ celebrium.

Prior numerus paginam, poſterior columnam notat.

INDEX LOCORUM

Quæ in Antiquitatibus Taxandriæ illuſtrantur.

Prior numerus paginam, poſterior columnam notat.

INDEX

Cœnobiorum, Hoſpitalium & id genus piorum locorum, quæ ſub TAXANDRIA.

Prior numerus paginam, poſterior columnam notat.

INDEX FA-

INDEX FAMILIARUM
De quibus mentio in Antiquitatibus Taxandricis.

Primus numerus paginam, secundus columnam notat.

Lam-

INDEX FAMILIARUM.

TAXAN-

TAXANDRIA

CAPITULUM PRIMUM.

Nomen Urbis, situs, & loci quo condita genium.

QUartam in Brabantiæ quadriga rotam, radiis quaquaversum suis instructuro, à nomine opus fuit auspicari, ne quis laudis, lucis, honorum curiosus in *Orteno* sordes, in *Sylva* tenebras, in *Vuchta* ignominiam somniet. Divæus etenim è divite Belgicarum Antiquitatum pænu depromit: *Sylvam Ducis Campiniæ Urbem primariam, ab Godefrido Duce structam, dictamque* ORTHEN, *quod hodieque servet nomen in suburbio* Cœnobium.

Ita planè non Cœnobium tantùm, sed & ager finitimus nuncupatur, vocabulo nonnihil adulterato, pro quo Schædæ veteres constanter *Ortdunum* legunt, & optimè etymo ad veterem loci genium apposito: utì enim *Oort* limitem, sive angulum, *Dunen* tumulos arenaceos, maris & ventorũ conspiratione acervatos dici, omnes norunt, qui Brabanticam; ita frequentes ejusmodi in Territorio Campiniensi viderunt, qui id viderunt. Magis speciatim historia Chronico Trudonensi præfixa, pro Auctore vetustatem habens: *In Taxandria*, inquit, *finibus nemus est, ab Imperatoribus olim Ecclesiæ Trajectensi donatum, cujus Advocatiam longo tempore obtinuerunt Comites Gelriæ, qui eam Amicis suis dederunt, ipsique villam Vucht Henrico Duci Lotharingiæ vendiderunt, qui in aggere de Ortz urbem struxit, quæ nunc est Sylvaducis.* Hæc ille. Ego donationem hanc & advocatiam alteri loco reservans, quod de *Vuchta* dicitur, non planè rejecerim, inveniens vicum Sylvæducis suburbanum, eâdem appellatione, & traditionem Juliacensium conformiter asserentem, à quatuor ferè seculorum decursu: *Joannem & Walterum Milites de Vucht, è Maeslandia oriundos urbem sui cognominis, contra Falcoburgensium incursiones munivisse & mænivisse.* Ex supradictis provenit, cur antiquitus Urbs dicta (Principum rescriptis fidem facientibus) primò *Civitas de Ortduno*, tum *nova civitas apud Ortdunum, quæ Sylva dicitur:* Incolæ autem *homines* de nova civitate, apud *Sylvam*, aut prout adhuc anno 1371. sigillum præferebat *Burgenses Ducis in Busco.* Unde non immeritò quis colligat, urbem licèt in palustri, & aquis obnoxio, ut apparet, conditam; ob vicinam tamen, editioribus locis & aggeribus Ortdunio, Hinthamico, Petlarico, Vuchtensi *Sylvam* nomen induisse, quo ab aliis *Buscus* sive *Buscum*, ab aliis *Sylva-Ducis*, ab aliquo *Ducesylvia* intitulatur: nisi fortè has voces interpreteris (prout & Græcum Bosky) quamvis solitudinem, etiam arboribus destitutam. Ne autem quis in nostrate historia peregrinus, ad testes me vocet dictorum, noverit priora illa ex Archivis oppidi, & diplomatibus annorum 1206. 1260. 1304. & 1371 petita, & recentiora hæc omnibus obvia citra controversiam esse. Ita enim in distichis Hamconius ludit: ita Moræus in meis Epigrammatis:

OORTDUYNEN.

VUCHT BY DEN BOSCH.

VUCHT BY GANGEL.

Sylva Ducis Ducis est, non est tua Batave, cede:
Aut Ducis iratas experière manus.
Urbs sum, Buscus eram, structore & nomine magnis
Glorior, egregii fabrica prima Ducis,
Qui Busco busto præclaram struxerat Urbem,
Deque suo dederat, nomine nomen ei.
Sed graviter Diana ferens, urbique minata
Excidium, traxit in sua vota Jovem.
Qui sic definis: Buscus *fuit? ergò manebit.*
Sed Ducis est? & erit. Sylva *sit ergò* Ducis. Et Sedulius;
Buscoducense solum, divesque paludibus agri.

Ad extremum P. Nannius Lovanii Professor sic acutè:

Cur extra Sylvam sita sit Ducesylvia *dicta,*
Quæritis? In promptu tertia causa mihi est.
Et quia musarum nutrix, superum quia cultrix,
Et quia Sylva fuit, & quia grata Duci.

Et ominis instar, solam hanc è Brabantiæ & plurium Provinciarum urbibus quodam quasi privilegio à *Duce* nominis communionem servare, arcano fidelitatis, quâ inter primas se probavit olim præsagio, nunc indicio. Invenies quidem *Parcum*, *Vallem*, *Insulam Ducis*, sed Cœnobia: invenies *Furam*, *Rupem Ducis*, sed castella: urbem nullam si hanc sustuleris. In quo finio, alia ejus cognomenta, quæ sunt virtutum potius tituli & præconia, isti loco servans, ubi earum tractatio erit.

CAPITULUM II.

Urbs à quo & quando condita.

Incisa Sylva est, non excisa.
Sulcus ducatur aratro,
Bosque suâ cum matre novum describere vallum Incipiat

Et quidem ut præteream, quæ *Vuchtensis Villa Ortensis* Castri investigatione conjecturis præeuntibus possent ait moneri aut moveri, à versu ordiar trito, qui litteris numerorum Latinorum simiis annum conditæ Sylvæducis exprimit hoc modo:

GODEFRIDVS DVX E SILVA FECIT OPPIDVM.

Annus autem est 1184. ut non immeritò erroris arguatur, qui pro *è* legentes *ex*, denarium superiori chronico addunt. Godefridus porrò Lotharingiæ Dux est non secundus eo nomine (ut putat Louwius ad caput 57. Militiæ Sacræ Molani) sed tertius quem *in cunis* vocant historiæ, eo quòd in prælio Grimbergensi re Brabantorum in summum deductâ discrimen, exemplo Guropii Regis Macedonum, infantem salici appensum, in cunis ante aciem constituerint: feruntque ad memoriam salicis & victoriæ tum partæ, Duci adulto placitum urbem extruere, nec inventum alibi oportuniorem locum, nemore apud *Ordunum*, cujus vicinia si muniretur, & pacis tempore nundinationibus receptaculum, & belli contra Batavos Gelrosque propugnaculum erat futurum. GODEFRIDUS IN DE WEGE,

Ductum itaque vallum circa aggerem *Ordunium*, quo advenæ Batavi, & accolæ Rheni, Wahalis, Mosæ fluminum, ut maximorum ita proximorum, antè solent commeare, mercesque exponere, diversoriis ad hoc extructis, ut minore vecturarum sumptu ad nundinas transferrent. Factum anno 1185. hortatu Henrici filii Godefridi Ducis, quem ob id Urbis authorem nonnemo profitetur. Vallum quod dixi, fossæque anno 1196. perfectæ, & ob id hunc annum conditæ urbis annotat Divæus, sed quominus muri & munimenta alia eodem tenore ducerentur, Batavi & Heusdani obstitêre, ferro flammaque novorum hospitum conatus interturbaturi. Duravit aliquandiu hæc calamitas, plurimis solum vertere, aliis ab incepto desistere compulsis, donec Tripolis Brabantiæ non obiter considerans quanti hæc Urbs in limite Boreali excubans momenti futura erat, ad muniendum firmandumque, auxiliariis affuerunt. Forma Opidi rotunda, muris cincta, portisque tribus, à totidem urbibus exornata. Quarum *Lovaniensis* circa forum, ut nunc sunt res, versus magnum hospitale, superest adhuc, & carceribus publicis subservit. LOVENSCHE POORTE.

Bruxellensis, S. Crucis nomen ob vicinam ædiculam (quę nunc in Divæ Gertrudis Cœnobium transiit) referebat. *Antwerpiensis ad Vicum Apri* sita tutelaris Antwerpiensium *D. Mariæ* nomine dicebatur. Murorum reliquiæ visuntur, circa forum piscarium, inter pontem relonii, & forum, & retrò antiquam Curiam. His munimentis fidenter Urbs & hosti resistere, & incolas sine fortunarum periculo admittere poterat: unde plurimis, ut fit, advolantibus, proximo seculo opus fuit urbis pomæria extendere, quod factum anno 1318. à porta S. Crucis, ad finem plateæ Vuchtiæ adusque Ortdunum, indeque ad portam Pineam, & eandem S. Crucis, conclusæque hoc ambitu via Hinthamica & Vuehtia, hæc Judæorum antè ab inhabitantibus nuncupata. Et quamvis extent hac de re, tam Ducis quàm Scabinorum litteræ ad annum 1318. datæ, tamen certò constat, & antè vallo septa fuisse variis locis hæc suburbia, & non uno post anno muros adjectos, adeòque anni 1351.& 52. extant litteræ cedentium certa in confinio Oppidi prædia cum onere parandi reparandique muros. Ad extremum producti iterum fines exemplo Antwerpiensium, & aliorum, adjectæque sibi invicem ex diametro oppositæ partes: evocatis ex quatuor agri Sylvæducensis partibus fossorum 5800. per litteras anni 1453. licèt demum sequentis seculi anno 14. Hinthamensis, & biennio post Vuchtensis fines legantur muro latericio circundati. Hinc versus Andoverpos inter Meridiem & Occidentem, inde versùs Gravios, inter Aquilonem & Orientem: ita ut nunc longè aliam à primitiva formam servans, triquetra potius, tribus in longum spatiis excurrens videatur, tanto gyro ut vix sesquihoræ spatio expeditus pedes circumeat: muros firmitate suâ & septem propugnacula habens, fossas altitudine & latitudine eximiis Dommelæ & Aadæ fluviorum allapsu. Portus portasque totidem aperire solet, antequam hostis in vicino metus suasit aliquas occludere. Erant autem hæ: *Vuchtensis* versus Antwerpiam, altera *Picardorum* dicta, non quod litro à Picardis captivis exsoluto extructa sit, sed quòd per eam tempore belli Gelrici Picardorum cohors ingressa ejectaque sit; opere est eleganti, fossaque, & duobus pontibus sublíciis, à vallo murorum discreta, de qua jactari solet tot fenestellas balistarias habere, ut numerum dierum anni excedant. Altera *Ortensis* Bomeliam tendentibus servire consuevit. Tertia ad Graviam, à Suburbano *Hinthamensis*, quo loco prius fuit, ruinæ monstrantur; anno 1599. translata duobus à muro pontibus sejungitur. Quarta adaqua-

Marginal notes: LIEVE VROUWE POORTE. — CRUYS POORTE. — VUCHTER-STRAET. — HINTHAMER-EYNDT. VUCHTEREYNDT — PLATTEBORNE. — PICKER POORT. — SCHIET GAETEN

Cort poort. quationibus patere solita à vaccis nuncupari, aut etiam à tutelari Divo Joanne Heusdinum ducit. Quinta ab ædicula Divi Anthonii, aut vico Dunguno, quo dirigitur, appellata inter fluvios (Dyck poort.) oportuna Helmondam, Endoviamque venientibus, tempore obsidionis à Gulielmo Nassovio, crebris tormentorum ictibus diruta. Fuerunt & aliæ duæ dictę aggeris, initio turbarum clausæ.

CAPITULUM III.

Urbis Descriptio.

POst ortum, ornatum meæ spartæ explicaturus omitto molas ventilares in valle 14, aquaticam unam pronuper rivulo injectam: (Het Verlaat.) taceo aquæductus canalesque etiam navium feraces, plurimos, ita ut lapidei in urbe pontes quinquaginta & unus publici, privati 86. lignei 38. numerentur: dissimulo portam à Septentrione (Boss poort.) navium statione commodissimam, Batavicarum imprimis, loco, non ab arboribus, sed à carinis navium dicto, vel potius quia inter geminas turres lapideas invicem oppositas, Dysâ interfluente, præter valvas trabales ferro obductas & acuminatas, pereluditur longissimâ ponto nauticâ (Boym seu Mastboym vocant) ferreo apice præmunitâ.

Hoc tantùm adjici interest, anno 1448. alveum Dissæ fluminis rectà derivatum ab urbe versus pagum de Engelen, per justæ latitudinis fossam, cùm ante flumen longo meatu urbem partim interlaberetur, partim per pontem juxta aggerem Ortdunium, se versus Mosam exoneraret. Itemque auxilio Ducis Cives aggerem Mosæ objectum Castello Hemertensi transfodisse, unde tum prius necessarium esset navigantibus antiquo Mosa ad telonium Hesdin appellere: nunc eo neglecto rectà per vicum Hedichusinum in Batavos navigatur, Joanne Hemertio & Jodoco filio equitibus anno 1481. 23. Aprilis in hanc rem consentientibus. Extant in Archivis litterę & rationes erectæ in foro piscario molis, ad in & efferendas quantivis ponderis sarcinas, cui superimposita gravis statua nomen fecit, nisi fortè à figura superioris cariculæ id vocabuli repertum, quod vult Divæus. Inter opera etiam urbis primas sibi vendicant turres ædis primariæ, quarum illa ad annum 1526. extructa Joanne Popelio operis præfecto, quatuor imposita columnis medio pteromate ædis Divi Joannis eà altitudine ambulacris 4. & ubi crassities ejus in fastigium incipit acuminari, specularibus hinc inde fenestris latissimum oculo campum, 5. Provinciarum urbes, & ipsam immo Antwerpiam repræsentantibus. Quæ fulminis impetu anno 1584. pervigilio D. Jacobi corruit, una cum altera lapidea ingentis ponderis, ut & æs campanum, & eleganti artificio horologium cum præambulo musico, 18. campanarum, & quatuor indicibus, authore Petro de Zoerendonck: utraque tamen, sed non in splendorem pristinum turris restituta est. Libet, ut solemnitates nostratum, & officiã majoris campanę quam Banalem vocant, exteris innotescant, (Ban-clock.) & innotescat unà morem istum jam inde receptum, adscribere duarum in hac turri campanarum inscriptiones.

Prioris ad 11000. librarum accedentis hæc erat:

M. C. quater, sexto decies annoque secundo,
Civis Agrippinus me fudit Moor Gobelinus.
Nuncupor ut fert res, Evangelista Joannes.
Ex miris rebus pulsor, festisque diebus,
Fulgura, ne populis noceant aut ædibus altis,
Arceo, dæmonibus obvia sæpe sono.
Nuntio plectendos pravos, ignesque tuendos,
Gentem turbari, vel in hostes arma parari,
Brabantumque Ducem sustinuisse necem.
Istius Ecclesia prævello tympana quæque,
Quin major ac urbis defensor Buscoducensis,
Christi virtute qua protegor atque Maria.

Alterius ponderis septem millium epigraphe talis:

Anno milleno, C quater, bis quoque quarto,
Busco sum nata, cui servio Grimma *vocata,*
Nomine sum Grimma, *seu* Margareta *vocata,*
Terreo latrones, prænuntio seditiones,
Bellis armari iubeo, flammasque fugari.
Qui me fundebat Wilhelmus nomen habebat,
De Vechel natus, hâc qui fuit arte probatus.

Nunc harum liquefactarum, ut dixi, vicem subit insignis pondere 14325. cujus clangor ad quatuor millia passuum commodè audiri possit. Nec omittendum Ducis Brabantiæ Palatium, (s'Heeren huys) ubi nunc Franciscani: nec tacenda Curia turri & horologio artificiosoque horarum indice exornata, in quo duo equites catafracti lanceis concurrunt, aliis duobus velut arbitris astantibus, qui tanquam opem laturi, equos incitare, & lanceas vibrare conspiciuntur, quoties hora insonat, jucundo externis spectaculo. Forum hæc spectat pulcherrimo ædificiorum ordine circumdatum; in quibus eminet gentis Vladdraccorum, ob frequentem in vicino concursum nundinis hebdomadalibus, situ etiam: decem etenim plateis aditur locus tota urbe latissimus.

Ut verbo dicam, nitor ædium platearumque æque ac numerus esse posset admirationi, cùm narret Petrus Christophorus Balenus in sua urbis desscriptione, ad 2000. pulcherrimarum ædium intra muros concludi, non venientibus in numerum casis, & secundi ordinis proletariorum habitaculis. Et dividebant vulgo totum hoc urbis corpus in quatuor, postea in novem, nunc in octo vicos, & præsunt singulis Capitanei, Signiferi, aliique ad ducendum sub signis civem, sicut & Ædiles Vicani, Eleemosynarum quæ in singulis distribuuntur regionibus, pontium, platearum, puteorum, &c. refectionis curam gerentes.

CAPITULUM IV.

Et jam tempus erit casus extollere tristes,
Quos Vulcanus edax, aquarum rector, & ira
Junonis peperit.

VUlcani memoria secundo ab hinc seculo splendida est annis decimo nono & sexagesimo tertio supra quadringentesimum millesimum, exprimente eam versu Chronologico:

MVLCIberI pICeas sILVa deVsta CaneT.

hanc altero:

tInCtor aCCenDIt LVMen In bVsCo.

De priore sic aliquando ad trivium lusimus:

Apostolorum Principum pervigilio
Falco vomit flammas, Hinthamia concipit ignem,
Collegiata, Dominicani, Spiritus
Ædes sacra sacri, dolet & Begina, favillas
Dum cernit, Hospitale inhospitem capit
Ægroto plorante Deum, fora nuda videres,
Et rudera Templis, & ruinas edibus
Abs intestato succedere. Parcite Divi,
Nisi mavelitis ditis esse quàm Ducis
Sylvam: & tu Diana, canem quem subtrahis igni,
Nec docta laribus aut hominibus parcere,
Vindicta satiare gravi, fine Sylva resurgat,
Tabulata numen singula agnoscent tuum.

Scilicet exortum ad intersigne *Falconis* in Hinthamensi vico incendium 112. homines, ædificia circum forum omnia, excepto unico canis effigiem præferente absumpsit. Alterum autem, ad 13. Junii in platea tinctoria, domo insignitâ *Cacabo* natum, Curiam cum Archivis maximâ civitatis jacturâ in cineres redegit, unde meum distichum:

Asperfit Sylvam cacabus tinctoris, & omnis
Unâ luce die, lux perit atque dies.

Præterea hic alteri loco debita, quæ hostium immissione urbem deformarunt incendia, aut etiam fulminis superæve tempestatis vi anno 1551. Cœnobium Gertrudanum, & 1584. Ædem D. Joannis. Prætereo, inquam, & à contrario ad contrarium flexo cursu Neptunum jubebo claudicanti Lemnio succedere. Qui anno 1315. pluviâ famem & morbos trahente Sylvæducensibus annum ferè integrum molestus, idibus Septembribus

Ruptis invasit plateas, & compita claustris.

Et ampliùs patrum memoriâ 1552. Rheno & Vahali (qui ad tertium ab urbe lapidem in vico Hertwardensi præterfluit) Mosâ etiam aggeres suos excedentibus clades magna tam pecori quàm hominibus illata. Nec prætereundi anni 1445. & 1529. & 1531. eùm eo pervasit fluviorum evagatio, ut nulla Oppidi platea, nulla domus immunis superesset à damno non simplice, natis ex putrefactione aquarum, quæ aliis ad alveos suos revocatis velut inter eutes hæserant, variis morborum, & denique mortuorum generibus. Annonæ autem caritas, & denique lues, & lues contagiosa, Sylvæducis grassata celebres annos reddidit 1424. 1436. & 1439. 1442. 1540. & 1546. 1554. & 1558. quâ postremo traduntur sublata quindecim civium in urbe millia. Claudit porrò morbidum hoc agmen annorum 1530. & 40. ingens dysenteria & 1529. sudorificus languor infinitos incognito tabis genere conficiens, quæ tamen circumlatis Divorum Mariæ & Joannis tutelarium urbis imaginibus se remittere visa est. Subjeciam hic tribus verbis summâ calamitatum, quæ urbi advenerunt capita, susiùs eadem in bellis repetiturus. Seditiones in & à plebe ternas invenio. Anno quidem 1476. post Caroli Ducis cædem communi plurium oppidorum tumultu, & exemplo in Senatum & optimates sævitum, pluribus carceri mancipatis, & turpiter habitis: sed 26. Maii compositæ res authoribus malè mulctatis, anno 1476. aut ut alii 1477. utrique verè, sed illi Leodiensem, hi Cameracensem calculum secuti. Postea anno 1525. iterum plebs in Senatum armata, graviter ferens in subsidium Principi consignata sacrum Ordinem nihil conferre; sed prudentiâ Margaretæ Gubernatricis sopita res, pluraque circa Reipublicæ formam immutata. Novissimè etiam in communi Belgarum naufragio se moverunt reprobi aliquot; sed citò factum, periit, bonorum virtute & fide omnia vincentibus. In Urbem ad extremum, tam ferro, quàm flammâ grassatus est Theodoricus Hollandiæ Comes anno 1200. Dordraceni anno 1304. sed urbem needum solidè munitam, qualis nunquam, licèt tentata sæpiùs, occupata est, adeòque decies plurima eonantes hostes, Dei ope, omniumque virtute repressos aut illusos, post docebo.

Planè ut videatur fortuna, & fortunâ melior Deus plusculum huic quàm aliis Urbibus materiæ hactenùs suppeditasse, quo illustriorem exteris redderet ejus virtutem & constantiam.

CAPITULUM V.

Res sacræ.

MAteriæ præparatæ formam, corpori formato animam infundere conformis naturæ gradus est; ita etiam urbi structę religionem & politiam. Et velut cum cordis & cerebri plus est, plus sapere videtur: ita Respublica plus posse, cui hæc duo magis propria & propiora. Antiquitus agger agerque, nunc Urbis Sylvęducensis faciem indutus, Parochiali de Ortduno subjiciebatur, cujus extenso murorum ambitu onus partiri

expediens

expediens visum fuit: & tam Franciscani, quàm Dominicani, illi quòd Parochialem Oppidi habitarent, hi quòd Mater Ecclesia in Orthen à Cœnobio Oudergemiensi Ordinis sui dependeret, aliquo tempore sacra peregerunt pastoralia, donec D. Joannis Ecclesia simplex antea Rectoria, ut loquuntur, in Parochiam erigeretur. Erecta itaque tertia, ut vocant, Capella sub Ortduno, quę à Franciscanis denique occupata superest adhuc: erectum etiam titulo Virginis Matris Sacellum anno 1268. & visuntur vestigia, ubi Chorus ejusdem est, contiguus Ædi Divi Joannis postea dedicatę. Cujus postremo Rectori totius oppidi & animarum in eo cura est demandata, & soli: donec multitudini Urbanæ consultum volens Franciscus Sonnius, primus Sylvæducensis Episcopus, in parochialis curæ communionem recepit anno 1569. Sacella DD. Petri & Pauli, & Catharinæ præter suburbanam Dungenensem, & quæ aliàs. Collegiata insuper unica anno 1366. per Joannem Episcopum Leodiensem erecta ad preces Adami de Mierde Investiti ejusdem Ecclesiæ, & primi Decani 30. beneficiis simplicibus cum dote sua in totidem Canonicatus conversis, incorporatis anno 1413. à Joanne Papa XXIII. Ecclesiis de Ortduno & de Buscoducis. Hæc Collegiata anno 1559. 4. idus Maii, à Paulo IV. in Cathedralem est sublimata, definitis per successorem, succedente anno Diocæseos limitibus, & Leodiensi Episcopo, & Archidiaconatui ferè Campiniensi subtractis Decanatibus tribus, Trajectensi autem & ferè Archidiacono Arnhemensi duobus. Primus Infulis honoratus Franciscus Sonnius, S. Theologiæ Doctor, Canonicus antè Ultrajectinus, anno 1562. hinc ad Antwerpiensem Cathedram translatus, surrogato Laurentio Metsio D. Gudulę Bruxellensium Decano, qui post legationem ex parte Ordinum anno 1570. ad Sponsam Regis Catholici Imperatoris filiam magnificè susceptam, celebratam Calendis Maii Synodum Diocesanam, erectum Episcopale Seminarium, ob turbas anno 1577. oborientes Namurcum profugus, partim morbo, partim mandato Pontificio ibi retentus, anno 1580. 18. Septembris vitam exuit in D. Albani ibidem locum sepulturæ nactus. Post eum Clemens Crabbeels exacto quatuor annorum interregno anno 1585. inauguratur, apoplexia anno 1592. 22. Octobris defunctus jacet in D. Joannis. Et cùm Sedes per biennium ferè vacasset, omnium applausu ex Plebano Ecclesiæ Cathedralis in Antistitem assumitur Gisbertus Masius, anno 1594. Bruxellæ in Sacello Palatino, & præsentia Ernesti Archiducis inauguratur, vir facundiæ & prudentiæ singularis. Horum Episcoporum Diocesis in decem Decanatus distributa est, formante Laurentio Metsio, & vicos numerat 205. Urbes 5. inque iis Collegia Canonicorum sex, Commendarias militum 3. Cœnobia Benedicti olim duo, nunc totidem Cisterciensium, Regularium Conventus 12. Franciscanorum 10. Præmonstratensia 2. Brigittinum unum, sicut & Carthusianorum, Guilielmitarum, Hieronimitanorum, Cruciferorum, Hospitalia 24. de quibus suo loco fusius. Ad Ecclesiam redeo Cathedralem D. Evangelistæ inscriptam, strui cœptam occasione miraculorum, sed & auxiliantibus eleemosynis, peregrinorum, Sacram Deiparæ de Busco Iconem visitantium. Extat miraculorum memoria in Cathedrali codice manuscripto, & invaluit consuetudo exinde claram Iconem annuatim Dominicâ post Natalem Joannis Baptistæ Processionatim circumferendi, quod hodieque servatur, nisi quod dies in Dominicam proximam à Visitatione Mariana translata sit. Memorantur quoque in extruendo augustissimo Templo, operam insignem navasse viri nobiles Jacobus Zulichemius, & Elias Pannicida. Fundamenta autem jacta anno 1280. Tectum anno 1312. impositum. Turres posteà, ut dixi. Ad laudem porrò inclytæ Reipublicę facit, in re Religionis ita paria Præsulum, Primatum, tum Plebis studia, ut nescias, cui palmam deferre oporteat. Inter Episcopos est, qui hæreticorum Malleus vocabatur,

Qui semel in Belgis, sol quod in Orbe fuit.

Alter Religionis columna, auris Cæsarea: alter Bonus Clemens: modernum merito vocemus Oratorem salutis, præsidium & murum fidei. Inter Prælatos secundi ordinis invenio 4. eodem tempore ex Cœnobiis Sylvæducensibus, ad Provincialatum sui ordinis vocatos, Mathiam mennium Carthusiæ, Simonem Pelgromum Guilielmitici, Adrianum de Oosterwyck Dominicani, Joannem Cnyffium Franciscani Cœnobiorum Præfectos. De Senatu & Plebe si exempla petam, anni, diesque numerandi sint, singuli materia plenissimi ad concinnandum tam speciosæ laudis fasciculum: de quo pluribus posteà, cùm hæc ad gustum duntaxat præmittam, ex ungue Leonem cognoscituris

CAPITULUM VI.

Descriptio Templi Divi Joannis.

Templum Divi Joannis, cujus descriptionem ex urbe transmissam libet adjicere, tanta est majestate, ut cum Ambianensi non modò conferri possit, sed meritò ei præferri, si tam eminenti loco consisteret. Sed quia palustri solo inædificatum est, propter situs naturam necesse fuit bases columnarum evictâ prius palude super sabulo injectis salsis boum tergoribus structurâ invicem contiguâ ita adnectere, ut una sine altera subsidere non possit, tanto labore & sumptibus, ut stereoma inferius pluris constiterit, quàm totius operis moles superior, licet altissima & splendidissima. Non huic operi tam magnifico apparatu templum Dianæ Ephesiæ, quantacumque olim celebritate memorabile comparetur: Illud à tota Asia maxima terrarum orbis

orbis parte 220. annis, hoc minus 50. ab ultima inter quatuor primarias Brabantiæ inferioris Germaniæ Provinciæ unius urbe elaboratum: illud 127. columnis à singulis Regibus, hoc 150. vario artificio ab una Repub. constructis supereminens, eâ tantùm similitudine accedit, quòd illud ne terræ motu quateretur, solo quoque palustri exstructum perhibetur, quod in hac humili planitie opus non fuit cavere, si præ molis fastigio turris lignea super quatuor columnis 200. pedum inter pteromata contignata ad nubila provecto apice 300. pedum à fulmine defendi potuisset. Et ut propius tenui Minerva non quantum fert excellentia, cui nec oculus sufficeret intuendo, hoc opus attingam: choro 100 pedum est longitudo, navi 150, pteromatibus 200, latitudo 50. Pendet tectum lapideum, cum turre latericia ad occidentem 50. columnis, 100. pedum, cujus fornices si suspicias, caligant oculi, tam immanis est altitudo: hâc in formam crucis exporrectâ structurâ interius mediâ sublimitate, latera circuit orbita alterna variegata testudine, tanto ornatu, ut una alteri operis elegantiâ non cedat, & quanta memoratur excelsitas templi Ephesii à Pteleatibus conditi. Adjacent præterea choro & navi Ecclesiæ duo ab utroque latere ambitus 100. columnis 60. pedum, lacunari quoque saxeo desuper imminente arcuato, uni latitudo 25. alteri 20. pedum intercolumnii distantia, 15. Toli, Sophori, Eucarpa, Epistilia, Telamones & Caryatides tam vario & eximio opere distinguuntur, una cum altera certante effigie Acantho & Emblemate, ut quilibet Dedaleus Architectus multo tempore satis intueri & admirari singula non possit. Pari artificio respondet Archoestra chori, & sacrarium venerabilis Sacramenti: frontispicia pteromatum celaturâ elucent incomparabili, sub cujus altero etiam propyleum est & porticus obambulationi commodus. Sunt insuper canales exteriores plumbo obtecti, quibus tota amplitudo templi cingitur, & circumitur acroteriis, pinnaculis, & curriculis tantâ multitudine & frequentia discrepantibus, ut sacra illa Deo precibusque domus argenteus quasi mons è longinquo appareat. Ut autem Templum Salomonis conditum Scriptura testatur sine malleorum sonitu, sic saxa omnia totaque materies, vivo lapide petris exciso antè præparata ex Lotharingia, Lucenborgo, Arduenna, Namurco, & Leodico, per Mosam navigio advecta est, ut sine ulteriori politura operi applicari potuerit. Altaribus 50 Ecclesia exornatur, Praxiteli sculptura, & Apelli pictura non cedentibus, inter quę preciosissimum est summi chori, Venerabilis Sacramenti, & Divæ Virginis, D. Catharinæ, D. Barbaræ. Altaris summi Chori, & Divæ Virginis superioris extant tabulæ singulari arte Hieronimi Bosz delineatæ, referentes illud opus Creationis Hexameron mundi, idem historiam Abigaëlis, quomodo Davidi supplex cum muneribus & commeatu offensam deprecata, & Salomon Bersabeam matrem veneratus est. Altari D. Virginis inferioris exhibetur eodem auctore, oblatio munerum trium Regum. Altari S. Michaëlis Archangeli, obsidio Bethulię, cædes Holofernis, fuga & strages exercitus Assyriorum, victoria per Juditham obtenta, Mardochæi & Hesteræ, liberatæque gentis Judæorum triumphus. Extat adhuc insignis pictura de cruce depositionis Salvatoris Altari SS. Petri & Pauli Adriano Scorelio Canonico Ultrajectino auctore: pictura itidem artificiosissima Crucifixi Salvatoris lineamentis exanimi corporis ita ad vivum expressis, ut omnem superet industriam. Cernuntur in Choro D. Virginis superiori, artificiosissima vitra, quibus exprimitur Nativitas & Circumcisio Salvatoris, Annuntiatio & Assumptio D. Virginis. Organa musica pneumatica sunt tria excellentissima, primum in posteriori parte navis Ecclesiæ, secundum super orchestra, tertium in Choro superiori Divæ Virginis. Suggestus opere sculptili visitur inæstimabili. Super cœmiterio versus aquilonem altissimâ basi Crux Salvatoris ex metallo fusa insigni artificio apparet, viâ Hinthamicâ transeuntibus. Anno 1513. collocatur in Templo D. Joannis Evangelistæ ad occidentem prope Chorum D. Virginis inferioris opus admirabilis artificii, in quo velut in Theatro ad vivum repræsentatur extremum Judicium, cujus inventor & auctor fuit Mathias Soerendonc, machina comparanda Archimedis inventioni, de qua Poëta Claudianus:

Jura poli rerumque fidem, legesque Deorum,
Ecce Syracusius transtulit arte senex.
Inclusus variis famulatur spiritus astris,
Et vivum certis motibus urget opus.
Percurrit proprium mentitus signifer annum,
Et simulata novo Cynthia mense redit.
Jamque suum volvens audax industria mundum,
Gaudet, & humana sydera mente regit.
Quid falso insontem tonitru Salmonea miror?
Æmula natura parva reperta manus.

Ita non tantùm astrorum & planetarum cursus mensibus & statutis temporibus remeat, solisque & lunę conjunctiones, oppositiones, novilunia, incrementa & decrementa inferiori operis parte exhibentur, sed etiam tres Reges vel Magi ab Oriente in Bethlehem profecti adoraturi novum Regem, Divamque Virginem puerperam salutaturi procedunt, inque genua inclinati munera offerunt, unq post alterum magnâ humilitate digrediente foribus ultro reclusis. Superiori verò parte antequam valvæ ultro quoque recludantur, duo Angeli utrimque conspicui tubis vocalibus insonant, quasi ab hominibus inflarentur horribili & tremendo clangore, *Surgite mortui, & venite ad judicium*, statimque ultro revolutis valvis apparet artificialis scena totius futuri Judicii, Deo Opt. Max. in nubibus cœli apparente cum innumerabili Sanctorum multitudine, exurgentibus à mortuis inferius ad dexteram electis, & ad sinistram repro-

reprobis, qui coloris diversitate etiam dignosci & distingui possent, his trepidantibus, illis constanter manus in cœlum erigentibus. Intereà supremus Judex pro tribunali sedens expansis manibus, & ostensis stigmatibus clavorum & vulnerum, quæ pro redemptione humani generis pertulit, descendere in Angelorum & Beatorum Choro conspicitur, duobus Angelis dimissis, qui seorsim vitas electorum cognoscunt, & inde ad reprobos conversi eorum facta criminaque examinant & dijudicant. Inde Judex ad electos primùm versus eos ad cœlum invitare & rapere: mox dimissis ad reprobos manibus aversario vultu eos condemnare cernitur. Quo facto, Judex cum electis sursum ascendit, & pandit infernus os suum ad modum ardentis clibani, & pice & sulphure astante adunato manipulo dœmoniorum ter iterato & retrogrado impetu reprobos ad se trahentium unco de filo tam subtili & tenui, ut oculorum acie comprehendi non possit, quo implicati sursùm deorsùm pedibus revolutis infernali baratro demerguntur: tum valvæ iterum ultrò clauduntur & concidunt, & duo illi superiores Angeli tubis elevatis concinunt, ut prius.

Eadem hac in Ecclesia anno 1518. Sodalitas Deiparæ instituta peculiari choro ad aquilonem, primum ab Adulpho Leodicensi Episcopo, & Neapolio de filiis Ursi Archidiacono, denique à Martino V. Eugenio IV. & Innocentio VIII. approbata. Nec ad illam sub juramento admittuntur, nisi Clerici eminentioris gradûs, generis, & dignitatis; sine juramento, aliàs etiam Laïci digniores, dant nomen, præficiunturque Præpositi duo, peculii sacri, & necessariorumad rem Divinam curam habentes.

SWAENENBROEDERS.

CAPITULUM VII.

De duabus Abbatiis, Præmonstratensis Instituti altera, altera Cisterciensis.

ANtequam ad Cœnobia Oppidi Buscoducensis perveniam, libet insularum merito digniores præmittere Abbatias duas, quæ licèt primitias & fundamenta sua Heusdini Dominis debeant, primumque, ut sic dicam, vitæ spiritum in Heusdinensi territorio hauserint, tamen molestam legem præscribente bellorum tempestate, in vicinam Ducis Sylvam, se recipere compulsæ sunt. Eæ sunt Præmonstratensis Instituti altera, altera Cisterciensis; illam, evocatis ex insula Mariana Monachis Fulco de Barna, ex Castello antea suo fundavit, eò quòd in prælio Hemertano Cuyckanas partes secutus, cùm fortè à Theodorico Hollandorum Comite propelleretur, nec nisi transmisso flumine rapidissimo evadere posset, Virginis Matris implorato patrocinio aquis se committens, Eques Catafractus natatu evasisset: factum anno 1167. Conspiciuntur hodièque in conspectu Mosæ parietina Cœnobii amplissimi impetu turbarum non ita pridem incensi. Inveni ad latus Chori tumulum elevatum marmoreum Arnoldi vander Sluysen, cum tali inscriptione:

Qui fuerat gratus cunctis, jacet hic tumulatus,
Heusdensis natus ex clara stirpe, vocatus
Arnoldus Miles de Sluse, spernere viles
Actus hic novit, falsos à seque removit.
Fortis, formosus, prudens erat ac animosus,
Justus, pacificus, probitati semper amicus,
Finiit is vitam, morum gravitate politam,
Quarto reddendas à mense Decembre Calendas,
Anno milleno Domini noviesque noveno,
Et bis centeno, terno quoque dum dico deno,
Gaudeat in cœlis, ut hic oret quisque fidelis,
Hoc Pater & Flamen sacrum Natusque det.
Amen.

Dependebant ab hac Abbatia Præposituræ tres, Meersbergensis circa Amersfortium in Utricesio, Monickwoordensis circa Tillam, & tertia circa Wordrichemium; & quamvis videri possit, ratione soli genitalis Hollandos quàm Brabantos propius respicere, tamen ex diplomate anni 1306. apud Dynterum disco Henrico Brabantorum Duci, ejusque successoribus, advocatiam Bernensem in perpetuum concessam à Frederico Imperatore, approbatam à Gulielmo Hollandiæ Comite, & Romanorum Rege. In Ordine Abbatum 36. Conrardus de Malsem Infulas à Sancta Sede primus obtinuit. Otto de Rodtselaer 11. Mitratorum successores habuit, Theodoricum Spierinck, Adrianum Vliemium, Arnoldum Vessemium, Joannem Verculen, qui adhuc præest summâ cum laude & fructu.

Altera porrò Coronæ Marianæ Abbatia in Oppido Heusdinensi ante constituta, tale habuit exordium. Mechtildis de Ried Heberni Militis vidua, eademque Fundatrix Capituli Heusdinensis in vico de Heesbeen Monialibus ex Cœnobio Trajectensi *Ten Dael* vocatis, locum novæ plantationi inducendæ concessit. Ab eoque Virginum Cœnobio fons & origo est virilis Abbatiæ per Wilhelmum Militem de Croonenburch Castellanum Heusdensem in urbem translatæ, primis Monachorum è Campensi circa Geldriam Cœnobio accersitis, unde elegans fundationis chronicon ex Psalmis:

BENEDICES CORONÆ BENIGNITATIS TUÆ, ET CAMPI TUI REPLEBUNTUR UBERTATE.

Abbatum primus Guilielmus de Wisse, egregius & constans, peculii sacri contra heredes fundatorum defensor. Successor Wernerus Saxo promotor fuit & testis Gerontocomii duodecim pauperculorum in Heusdino fundati, & heredem dignitatis habuit Thomam de Geldria, & denique Joannem de Goch, cujus ævo cum 72. pagorum inundatione anno 1421. prope Dordracum plurimum è proventibus Cœnobii periisset, consulto Abbatialem dignitatem ad manus Prælati Campensis reposuit, passus anno 1426. feriis Sancti Viti, ex Abbatia Prioratum confici. Successores habuit primi nominis Joannem Marthini disciplinæ regularis maximum zelatorem,

rem, Everardum de Goch recens extructo prope Heusdinum titulo Donekæ Marianæ Cœnobio, anno 1439. Præfectus Cornelius Nicolai de Velt, primus Pomerii Monastici dilatator, Jacobus Theodorici Officinarum, Lambertus de Gorichem ambitus, Franco de Langel domus Abbatialis & Hospitalis extructores. Fuit sic satis elegans, si fata tulissent, hoc Cœnobium, & recenter unitum sibi impetraverat Donckanum, de quo suprà, Monasterium, & Antistitem è Cambronensibus babebat Luduvicum de Roseval, S. T. Licentiatum recenter mortuum, sed nunc statu illius tractus aliam in Religionem magis prono, nimium quantum prisco de vigore amisit. Sed de' bis magis ampliter, ubi historiarum nos cursus in Heusdinum deduxerit.

CAPITULUM VIII.

De variis Virorum Monasteriis.

MIrabitur, scio, quisquis hæc collecta in seriam admiserit cogitationem; & si beatam dixerit Rempublicam Philosophus, in qua Religio aurigatur, augurer ego beatissimam, quæ maximè eandem non avet modò, sed & havet. Talis nostra Sylva, lucus profectò à tanta talique sacrorum luce majoribus indies incrementis omnes ejus angulos perfundente dicendus, unde inclamem verè: Procul ô procul este prophani, divorum hic locus est, lucus sacerrimorum spirituum, quorum delubra & flamines hoc manipulo colligemus, & colligabimus, inque primis vetustatis merito primos, merito suo nihil minus quàm nomen suum referentes Fratres

Observanten. Minores, ad Seraphici Doctoris præscripta viventes. In umbilico Sylvæ Ortensis Ducale Castrum erat, juxtim area & Sacellum Parœciæ Ortenensi obnoxium, nisi quà in communionem pastoralis curę de more, aut jure veniebat: Patroni autem & Domini locorum Duces Brabantiæ, integritatis merito famam, famâ favorem adipiscentibus Franciscanis & castrum & aream, & delubrum transcripserunt. Sacellum cum ara monstratur hodièque; area etiam licèt partim circumforaneis ædibus vestita, nominatim diversorio Olorem præferente. Castri nihil nisi in Chartis reliquum est, ubi non semel *Curia Ducis* appellatur, Ducis, prout aliàs docebo, Allodium. Extant Alexandri Pontificis litteræ ad Divi Pauli Trajectensium Abbatem, præcipientes: *Quatenùs nullus Religionis Monasterium seu Oratorium aut Claustrum Religiosarum vel secularium construi, aut Ecclesiam jam constructam in Regularem domum transferri permittat intra spatium trecentarum cannarum, circa omnes fines loco Fratrum Minorum contiguos. Datum Pontificatûs anno decimo, Kalend. Aprilis.*

Adventus porrò eorum in Oppidum referendus non in annum 1228. ut perperàm scribunt alii, sed in 1258. Munus erat assensu Curionis Ortdunii Sacramenta populo administrare, donec erecto Divi Joannis fano, illuc, & demùm in alias ædiculas translata Pastoralia. Dos potior à Joanne & Joanna Ducibus, donec ad annum 1490. curante Ministro Provinciali Joanne de Ponto reformati, & sanctiorem Observantiæ Regulam amplexi pro dote eleëmosynas habere cœperunt. Templum majus ut confine ita conforme officiis anno 1259. cœpit ædificari: Henricus Trajecti Episcopus anno 1263. *in Dedicatione Altarium ante cancellos indulgentias elargitur.* Joannes Brabantiæ Dux anno 1327. Ecclesiam ultra flumen produci posse cõncedit. Senatus anno 1355. veteres oppidi muros fratribus permittit, conspicuos adhuc retrò cerevisiariam. Celebris est inter alios hoc in phrontisterio Philippi Ducis memoria, anno 1436. vectigalium onera remittentis, & Luduvici Borbonii exustum 13. Junii anno 1463. Cœnobium favore sublevantis. Visitur in periciclo claustrali ad vivum expressa facies Bartholomæi cujusdam columbinæ simplicitatis, quæ & proverbio locum fecit. Visitur tumulus Lebuini a Dordraco, ob insigne erga contagione laborantes ministerium, Martini Saventhemii ob præclarè administratas plurium Cœnobiorum familias, Adriani Boxtelii ob variarum dotium mnemosinen, Theodorici Graviæ ob singularem in orando facundiam celeberrimi. Visitur in odeio sic satis eleganti effigies Senatorum sumptu repræsentata Hermanni Lochemii, qui post obita laudabiliter varia, nec uno loco Religionis munia, legatione ad Parmensem Belgii Proregem honorata, defunctus anno 1596. vivere desiit, desiderio sui relicto. Præest nunc Cornelius Tielmans Bruxellensis & justo numero Religiosos litteratos, & verbi Dei præcones in messem Dominicam emittit, adeòque potiorem Taxandriæ partem Evangelistas Buscoducenses exornare in confesso est. Preeck Heeren.

His accedunt Dominici sectatores anno quintodecimo Ordinis, 1292. Christi, curâ & eleëmosynis Civium introducti, teste chronico vetere:

IN bVsCo strVItVr præConVM
LVX Veneranda.

Nec struendi Monasterii locus unde pervenerit, magis constat, quàm unde structi dotatio. Suspicari tamen licet, benefactores licet non primos, certè primarios fuisse nobiles tres, Psittacos rubeos campo argenteo stirpis insignia gerentes, qualia repræsentant tunicę veteres sacrorum, & tumuli ante quadriennium sex sub terra reperti opere eleganter fornicato. Quidquid ejus sit, extra controversiam est, jacentem ab incendio anni 1419. domum, Joannem de Sole anno 1450. defunctum, disciplinam Jacobum Sprengerum anno 1483. restituisse, unde haud multò pòst prodierunt S. Theologiæ Doctores, Godefridus Mierloo in Episcopum Harlemensem, Adrianus Ostervicanus in Provincialem ordinis, Joannes de Colle, & Joannes de Baerle in Inquisitores hæreticæ pravitatis, & Joannes de Oisterhout inter Professores Academicos electus.

Uti

Uti autem Cœnobium Dominicanum Colonia est Lovaniensis, ita Minoritarum Trudonensis Conventus, utraque civilis belli Belgici turbis anno 1566. dissipata quidem, sed paulò pòst in integrum restituta. Par Mendicantium produxi surrogaturus aliud Laico-clericorum, qui nimirum ex laicis in communi viventibus Religiosi effecti, Bogardos intelligo & Alexianos. Illos anno 1319. à textoribus & operâ manuariâ vitam sustinentibus coalescentes, qui anno 1398 Petro quodam tinctore, Joanne Nicolai, & aliis tribus viam sternentibus, domum sub unius obedientia coëmerunt, sæculari Presbytero rem Divinam peragente: anno demum 1439. habitum Religionis assumpserunt, & 1515 valere jusso pannificio vota ex præscripto D. Francisci emiserunt. Alexiani autem curandis funeribus operam dantes, ultra pontem Gerlaci liberam vitam vixerunt, ex præscripto Capituli generalis compulsi eamdem Divi Francisci Regulam complecti, commigrarunt in vicum Trinitatis, ab eorum Sacello sic nuncupatum anno 1470. Utrumque hoc Cœnobium esse nuper desiit; hoc anno 1560. in orphanotrophium conversum, illud profugis Regularibus de Anneberch anno 1584. concessum. Proximi ab his prodeant ejusdem classis Crucigeri & Gregoriani; illi authores suos Bogardos agnoscentes, quorum 5. Clerici, 7. Laici, arctioris disciplinæ desiderio secedentes anno 1470 Cœnobium extruere cœperunt, authoritate sexennio ante per Ludovicum Borbonium factâ suscipiendi Instituta Cruciferorum. Quo fine Peregrinus De Campis, Prior Conventus Hoyensis, eoque titulo Ordinis caput, huc veniens ratum habuit, novamque sobolem excepit. Residentia (ut verbo illorum utar) recedentium Bogardorum & secedentium prima in loco dicto *Den Mortel*, altera interventu Joannis Monninck, à Carolo Duce impetrata retrò D. Georgii vicum. Templum eorum nuper auctum in parochiam D. Catharinæ erectum est à Francisco Sonnio, anno 1569. Gregorianorum Fratrum domus tradux est, & tertia Colonia Conventûs Swollensis, parens Cœnobiorum Noviomagensis & Leodicensis anno 1426. munificentiâ Senatûs inchoatum. Habet ædificium amplitudine insigni, & ludum litterarium toto celebrem Belgio, cum pluribus Studiosorum subsidiis in tres classes divitum, mediocrium, & pauperum distributis. Produxit Viros doctrinâ & famâ celebres, interque alios Georgium Macropedium Gemertanum, Latinis Græcisque litteris instructissimum. Qui pluribus annis Gymnasiarcha Ultrajecti, moriturus huc se contulit, ut ubi Religionis spiritum & vota conceperat, vitæ spiritum & vota deponeret: ante Chorum sepulturę locum nactus, teste effigie & epitaphio anno 1562. positis. Comico Doctissimo Præceptori suo pietatis ergò Joannes Lentius Regius Senator posuit Georgio Macropedio Grammatico & Poëtæ:

BOGAERDEN. CELLEBROEDERS. CRUYSBROEDERS, FRATERS.

Julius expirans Sylvaducis occupat artus
Macropedi tenues, spiritus astra tenet.

Faciant & Benedictini suam paginam virilem, Carthusiani, de quibus posteà, & Wilhelmitæ, illi in Vuchtano suburbio, hi in Heesch loco anguli nomine vocato, anno 1152. per Winandum de Basilea primitus fundati, translati anno 1191. in Donck, unde nomen servatum: anno 1500. per Franciscum de Prato, Provincialem reformati sub Regula Divi Benedicti: anno 1545. in urbem delati, novum Cœnobium erexêre, dicatum anno 1549. à Gedeone vander Gracht Suffraganeo. Nec tacendi tamen post hos Brigittini & Endovenses aliundè profugi, illi ex Marianis aquis, hi ex Endovia, ubi anno 1419. per Joannem Schoonvorstanum fundati erant, utrique exusto Cœnobio, Sylvam-Ducis velut in portum, tantisper se receperunt.

CARTHUYSERS. IN DEN WINCKEL. BASELDONCKERS. MARIENWATER. INDEN HAGHE BUYTEN EINDOVEN.

CAPITULUM IX.

De Virginum Cœnobiis

QUasi sexus cum sexu, Ordo cum Ordine, cum ætate ætas certaret, videas tantâ animorum contentione Virgines in oppido Sylvæducensi, earumque tot familias, ut ambigere sit, quæ priùs, quæ potiùs describendæ. Gradatim liberioris vitæ primâ facie Beginas in prima acie constituam, illas jam inde à quatuor seculis privatim conventicula in hac urbe nactas, exemplo à visitatione Joannis de Lutzemburgo Archidiaconi Campanę à Leodicensibus petito. Curiam habent Oppido similem, ædificiis plateatim compositis, Templo eleganti anno 1304. dedicato (etsi litteræ separationis ab Ecclesia de Ortduno sint anni 1274.) & denique aucto, valetudinario ab hinc ferè sesquiseculum splendidè dotato. Ex fide dignorum relatu didici 300. hic nonnunquam Virgines cœlibem vitam eodem tempore Deo obtulisse, è quibus 40. Horis Canonicis decantandis vacarent. Fuerunt insuper hujus Instituti plura Collegia Sylvæducis, sed quia incerto fundata peculio, defierunt esse partim, partim aliam Religiosæ vitę Regulam sunt amplexæ. Ejus generis congregatio Virginum anno 1423. in monte noctuarum inchoata, auctore Gualtero de Oeckel, quæ primùm in communi vita tertiam Divi Francisci Regulam amplexæ, anno 1469. 11 Julii probante Ludovico Borbonio Leodiorum Antistite tria Religionis vota emiserunt. Templum anno 1491. dedicatum, & sanctimoniales titulo Castri Mariani optimè audiunt disciplinæ merito: & quam nomine præferunt, vitâ referunt. Hujus insuper loci Sorores sunt de Ortduno anno 1427. collectæ in vico Trinitatis, unde in Hinthamente delatæ Cœnobium magis congruum à Joanne Episcopo impetrarunt facultatem extruendi Sacelli, pannificio vitam sustinentes. Dedicatum Sacellum anno 1435. D. Andreæ & Agneti, adeòque 700. textrinis vacabant, cùm à Senatu vetitum existimante, hâc Virginum diligentiâ opificibus urbanis præjudicatum iri.

BAGYNENHOOFF. OPDEN ULENBORGH, MARIENBORCH. SUSTEREN VAN ORTEN,

Itaque coactæ, ne quæstus minueretur, sece-

B

cedere in Vucht suburbanum, ubi extructo oratorio sub obedientia Antistitæ urbanæ, pars earum liberiùs vixit, donec anno 1473. ab urbanæ matris, ut vocant, jurisdictione se conatæ subducere in Oppidum revocantur, habitatione illarum, & loco Carthusianis permisso. Ejusdem Instituti sunt Sorores D. Elisabethæ & Agnetis, anno 1452. collectæ retrò pontem Telo-

Tolbrugge.

nii, quæ 12. Octobris anno 1459. à Ludovico Borbonio Antistite obtinuerunt extruendi Sacelli facultatem. Dos harum prima in monte

Wintmeulenbergh.

ventilaris Molæ per Joannam Vlierdenam assignata. Concludant hoc Seraphicum agmen Cla-

Clarissen.

ranæ Virgines, rigidiorem vitæ modum amplexæ in platea Hintbamensi, fundatore Wilhel-

Geerlixbrugge.

mo filio Gerlaci (qui anno 1313. vivens ponti egregio nomen suum communicavit) de Busco Militis, Toparchæ Erpensis. Is domo, castro, & latifundiis pios in usus relictis, testamento 28. Augusti anno 1335. condito Franciscum scripsit heredem meritò primus, primæque tum celebris loci dotator habendus, secundum à se habens Theodoricum Hornanum Craneburgi Dynastam, Templi harum Virginum anno 1344. extructorem sedulum. Annus autem quo sub Regula ab Urbano IV. approbata, victuræ Virgines Cœnobium ingressæ sunt 1359. dies idem qui sacer S. Mattheo. Succedat nunc agmen Aurelianum, inque prima acie structurâ & loci

Sinte Geertruden.

amplitudine præcipuum D. Gertrudis Cœnobium anno 1455. 22. Augusti in integrum Conventum erectum à Joanne Episcopo. Vixerant quidem hìc congregatæ Sanctimoniales 8. Canonissæ, aliquamdiu ad præscripta D. Dominici, diplomate anno 1448. 17. Decembris potestatem faciente, sed tum normam D. Augustini amplexæ, tum auctæ multas claris natalibus virgines sibi associarunt, interque multas Barbaram Maximiliani Austrii Cæsaris naturâ filiam, Walburgini Joannis Hornani Dynastæ, Annam Bochoniç, Margaretam Hemertii, Dominorum filias. In Choro Ecclesiæ Cor Arnoldi Egmondani Gelriæ Ducis anno 1473. vitâ functi sepultum est, prout in extremis idem petierat, affectûs sui non vulgari testimonio. Ejus-

Bethanien

dem Regulæ est Betaniæ titulo Cœnobium, anno 1466. 31. Januarii ad honorem D. Magdalenç structum, auctoritatem faciente Ludovico Borbonio Episcopo, fundamenta Religionis jacientibus quatuor virginibus, in tractu Vuchtano antea tertiam D. Francisci Regulam secutis. Regulâ & authore eisdem 12. Novembris 1477.

Swesteren.

cœpit Nazarethum, virginibus ab habitu nigro denominatis. In quibus hunc cœtum claudo, si addidero par profugarum Franciscanarum, pri-

Papenhulst.

mæ Regulæ ex Boxtel, tertiæ ex Oosterwyck, quarum illæ in loco, cui ager Sacerdotum nomen est; hç circa D. Georgii, utræque destructo foris Cœnobio aliud, eleëmosynis piorum civium substituerunt. Prætereo enim hìc Sacella minora quidem, sed inter minora majora D. Antonii, Cornelii, Georgii, Eligii, Barbaræ, Annæ.

CAPITULUM X.

De variis Collegiis levandæ paupertati deputatis.

Cum, ita disponente rerum Authore, comparatum sit, ut bis minus, illis plus opum largiente fortunâ, materiam reliquerit, sacrum illud humanæ societatis vinculum conservandi, laudanda meritò, quæ ejusmodi curam seriò agit Respublica. Qualis hæc, nostra à primis Oppidi cunabilis diligens ægrorum, egenorum, senum, hospitumque nutrix. Pandocheum levandæ paupertati bonorum civium hebdomadariâ panis distributione anno 1268. inchoatum, curatorem è Senatu habet, sed prole carentem, à quo nimirùm tam vivente, quàm morituro plus accedere posset affectus & effectus in pauperes, quibus patrocinatur. Nec multò post hoc, id est anno 1277. testibus litteris Episcopi, erigi cœptum majus à re dictum Nosocomium, in

Groot Gasthuys.

quod utriusque sexûs, & conditionis ægri recipiuntur, foventur, arte Medicâ & Chirurgicâ curantur, subservientibus utriusque sexûs Religiosis Augustini sectatoribus. Sed anno 1376. Joannes Episcopus Leodiorum, reformato nonnihil loco, satius judicavit exclusis viris virgines solas decumbentium servitio relinqui, quod hodiéque servatur. Cappella prope captivorum portam extructa primùm & in parochialis curæ admissa communione, permittente anno 1458. Calixto III. Papâ, in locum, ubi nunc tribus lateribus flumine circumdata conspicitur, translata est.

Orphanotrophium curâ Francisci de Uden

Weesenhuys.

Presbyteri anno 1568. primo dotatum, ut parentibus orbi usque ad ætatem disciplinæ aptioris, educti & demum arte mechanicâ sive liberali instructi possent inopem defendere vitam. Hæc res feliciter cum applausu & fructu incoata, sensim plurium provocavit munificentiam, ita ut posteà parùm decenter mares eodem cum puellis tecto formari considerantes justam pecuniæ summam ad puellarum separata habitacula consignaverint. Præter quod alia per Senatum

Vondelinghuys.

deputata pronuper domus expositiis infantibus sub adoptivo patre teneriores annos agentibus. Succedunt his duo Studiosorum pauperum Collegia, alterum in Gregorianorum Cœnobio à duobus ferè seculis inchoatum, virorum in omni scientiarum genere clarorum officina; alterum ab Henrico de Buc, D. Joannis Canonico anno 1401. collatâ domo & mediocri dote institutum: cujus alumnos bonos infantes vo-

Bonifanten.

cant, quòd partim collatitiâ stipe viventes, & Gymnasium litterarium & Chorum in Cathedrali frequentent rei Divinæ assistentes. Nec tacendum peregrinis triduo excipiendis deputatum à Conrardo Drielio anno 1390. S. Eligii

Sinnelooshuys.

Xenodochium: nec mente captis designatum ergastulum munificentiâ Reneri de Arkel extructum anno 1442. nec Hierocomium in suburbano,

bano, Sacellumque insigniter dotatum, ita ut Elephantiasi laborantibus mendicato vivere non fuerit necessarium, si tumultus Martiales sub Martino imprimis Rossemio profanas manus & flammas non injecissent.

CAPITULUM XI.

De Collegiis tam virorum quàm mulierum cum senio & paupertate luctantium.

Concludam hunc tractatum Collegiis tam virorum quàm mulierum, cum senio & paupertate luctantium, quibus diverso numero subsidia, & habitaculum diversi reliquerunt.

WEVER PLAETSAE. Ad aream Textorum Waltherus Ooms, & Beatrix Eeckart triadem paupercularum legatis suis foveri desiderantes domum dotemque non contemnendas reliquerunt ultima voluntate anno 24. præcedentis sæculi Februarii 25. litteris commendata.

Ibidem quinque, sed alterius sexus decrepitis, aut saltem invalidis quinque Arnoldus Berwotius suis opibus opem tulit, & domum in qua ancillam & supellectilem cum qua hereditatem etiam à qua feliciter viverent. Fit illud & quidem hoc autore, sed quo anno, textum necdum scire contigit. S. JORIS STRAET. Vico Georgiano Gilbertus Paludanus à consiliis Oppido, domo adornatâ & familitio, rebusque instructâ septem egenorum calamitati multum visus est succurrere, voluntate scriptis consignata ad decimum nonum Junii anno 64. supra 1400.

Ibidem Jacobus Oisterwickanus Armiger cum Mechtelde Spronck uxore pares Apostolorum numero viros eleemosynis suis in perpetuum fovendos domo ad hoc legatâ decreverunt 12. Decemb. anno 1408. PEPERSTRAET. In vico Piperis conspicitur octo mulieribus destinatum Hospitale per Christinam Meelmans: hoc certum, PAPENHULST. sed quo anno, hactenus mihi incertum. In agro Sacerdotum bis sex pauperculis senibus Joannes Monyns & Aleydis conjuges locum & alimenta subministrare cœperunt, idque ante annum redempti per Verbum incarnatum orbis 1400. quo reperitur filiæ eorum Catharinæ dotem augentis donatio. Ibidem Adamus de Myerde, primus Collegiatæ Buscoducensis Decanus, tredecim mulierum sic satis liberaliter dotatum conventiculum instituit, litteris 7. Martii datis anno tertio supra decies & quater centesimum, à Natali Christiano.

HINTHAMER STRAET. Via Hinthamensi totidem numero sexuque personis, pari modo prospexit Henricus ab WINTMEULENBERCH. Meynsfel aliàs Campens. Colle molari totidem, sed viris retro sacellum D. Anthonii Joannes de Hambeke locum & bona reliquit, 15. Septemb. Ibidem sex masculis, aliâ domo Henri- SCHILDERSTRAET. cus à Daventria providit an. 1407. Platea pictorum Adamus de Myerde supradictus litteris supracitatis numero & aliàs eodem sed viros munificentiâ suâ locupletavit. Ex adverso fratrum Aleydis relicta Joannis Berckelii Consiliarii testamento suo quinque pauperculas in perpetuum alendas domo ad hoc designatâ hæredes instituit anno 36. supra sesquimillesimum.

PUTSTRAET. Plateâ Putei anno 1459. Octobris sexto fundavit Margareta Heeren, Arnoldi filia, quatuor paupercularum familiam.

Retrò domum insignitam nigro Leone Arnoldus Keyts dictus tredecim ejusdem sexûs & qualitatis luculenter dotavit, & ditavit in perpetuum, vigesimâ primâ Junii anno 1393.

Viâ Hinthamensi anubus 5. ex opposito majoris valetudinarii domum cum dote aliqua legavit Henricus Brantius 85. supra millesimum quadringentesimum. Joanna Huberti Malliani filia quatuor receptacula binis singula mulierculis instituit, Decembris 7. 82. præcedentis BAETZGAET. seculi, sita sunt ad portam Batensem. Viâ Or- ORTENSTRAET. tensi pone Sacellum Eligianum Gualterus de Oeckel consentiente Margaretâ uxore septem vetulis domum donumque ad vitæ sustentacula legavit 5. Septembris anno 1394. Ibidem circa Bellardum Arnoldus de Ouden decem vetulis, sed alio sexu simile contulit beneficium. Ibidem Gerardus de Weerdt ante sesquiseculum tribus eâdem qualitate, & sexu tecti, mensæ, famulæque subsidia reliquit. In Monte Noctuarum ULENBORCH. Wilhelmus Loyer numero duplicato senibus providit de domo, supellectile, & aliis, decimâ unâ pagi. Druensis anno 1407. hanc in rem coëmptâ, uxore Elisabethâ tredecim post annos mariti votum tum augente, tum complente. Ibidem quod Joannes Pictoris octo decrepitis mulieribus dedicavit Hospitale, in urbem translatum ex Gestelia est, de quo alibi.

POSTELSTRAET. Vico Postulano Margareta Spyckers, domum conventualem, seu communitatem instituit quatuor probarum sororum, idque ultimis testamenti tabulis vigesimâ Octobris anni quadringentesimi quadragesimi tertii, supra millesimum exaratis. BERWOUTSTRAET. Viâ Berwoutanâ Henricus Faber de Wessem quadrigam senum ancillulæ obsequiis protrahere languentes vitæ spiritus testamento voluit, voluntate litteris creditâ 20. VUCHTERDYK. Junii anno 1420. In aggere Vuchtensi nuper defunctus Mathias Rotarius (vanden Wile) septem habitacula totidem paribus conjugum cum ætate & egestate luctantium destinavit, viduâ superstite mariti desideriis adamussim respondente. Ibidem retrò ædiculam Divo Cornelio sacram Arnoldus Heyms Armiger de necessariis tecto lectoque & ministerio providit quatuor è nobiliori sexu silicerniis anno 1372. Juxta Sacellum Virginis Barbaræ Beatrix filia Amelii Collini (vanden Heuvel) uxor Gisberti Paludani (vanden Broeck) pares numero Angelorum Chöris, feminas à se dedicatum jussit habere & habitare Gerontocomium.

Retrò domum tribus talpis insignitam ejusdem familiæ Joannes Croyer septennio post pari numero, sed non sexu pauperes instituit alendos, fundatione per Christinam Wellemans Beginam plurimum augmentatâ. S. JACOBS STRAATE. Viâ Jacobæâ extat

 incho-

inchoatum opibus Catharinæ Caters domicilium octo vetulis subserviens. Joannes dictus Anthony Mynschot sex mulieribus similem locum & proventum consignavit 1361. Ad extremum est S. Antonii Hospitale eodem fine, sed de cujus initio nihil ad me relatum.

CAPITULUM XII.

De Prætoribus, Scabinis & eorum Jurisdictione, Senatoribus, Ministris.

A re sacra ad publicam progredi congruens rationi passus est, & imbutum religione corpus legibus etiam animare. In hac itaque palestra primum nosse conveniat, Sylvamducis liberum &. francum Ducis Brabantiæ Allodium esse, nec Cęsari, nec alteri obnoxium. Quamvis enim Henricus Dux bona quædam sua Allodialia Ecclesiæ Coloniensi anno 1222. contulerit, illaque ipsa ab Engelberto Archiëpiscopo beneficiario titulo possidenda recepit; tamen anno 1278. Joannes Dux captum in prælio Archiëpiscopum eâ demum lege libertati restituit, si juri in hæc suo planè renunciasset.

Erant autem inter dicta Allodia *Villagium de Tilborch præter munitionem quæ ab Episcopo Trajectensi tenetur, de Orduno, de Sylvaducis exceptâ ibidem Ducis Curiâ & Atrio D. Joannis.* Ex

Hoogh Schoutet.

eo itaque Pretores, & eos ferè claris ortos natalibus duos, alterum criminalibus, civilibus alterum causis intendentem Dux constituit; etsi munus utriusque nonnunquam uni demandetur,

Leegh Schoutat.

secundùm sententiam & judicia Scabinorum jus dicenti & non aliter, præscribente id Principis rescripto anno 1329. confirmato annis 1336.

Schepenen.

1371. 1394. & aliàs. Scabini de quibus dico septem è primatibus Oppidi anno 1200. electi, cum potestate, anno exacto novos sibi feriis Remigialibus substituendi: quod jus anno 1336. Principi transcripserunt, exinde quotannis totidem Scabinos juri dicendo creanti, fidem faciente rescripto Joannis Ducis anno 1350. & 1329. & sententiis dictorum stari consuevit. Numerus adjectis duobus à Carolo Cæsare auctus est 12. Augusti anno 1525. & permissum à Joanna Principe litteris 18. Martii 1387. datis Senatui prioris anni, si infra octiduum post Remigialia Dux alios non constituerit, ejus vicem & authoritatem hâc in parte usurpare. His indulto Principis anno 1335. permissum, acce-

Keuren.

dente Prætoris assensu mulctas pecuniarias delinquentibus infligi consuetas augere, minuere,

Accysen.

mutare. Iisdem licitum vectigal potorium & annonarium pro re nata, usque ad 46. solidos ad vel dimittere, ex privilegio anni 1379. 13. Martii. Iisdem Joannes Dux anno 1318. potestatem fecit restaurandi, muniendi fossas, muros, ædificia Oppidi: & Carolus V. vetuit anno 1531. ulla immobilia bona in districtu Sylvæducensi posse gravari, alienari, nisi coram Scabinis, aut Tribunali, & in loco ubi bona censusque siti sunt. De eorum Jurisdictione & potestate sic lego: Cognoscunt & judicant Scabini ad requisitionem partium, quoad personas, bona civium & incolarum attinet. Item de obligationibus, promissionibus, conventionibus, constitutionibus redituum, pactionum, & debitorum, & de bonis quibuscumque acquisitis, sub sigillo & testimonio Scabinorum de Buscoducis.

Item super defectu & denegatione Justitiæ in Jurisdictionibus subalternis. Item de indebita, immoderata & inæquali taxatione & partitione precariarum subventionum, subsidiorum & quarumcunque collectarum, exactionum, seu impositionum. Pertinet quoque ad eorum jurisdictionem concessio litterarum, quas vocant compulsorias ad producendum, & audiendum testes. Item literarum Juris subsidii ad omnes Justiciarios territorii, ut latæ sententiæ executioni mandentur omnes. Item literarum pro miserabilibus personis, nimirum viduis, pupillis, & pauperibus, ut expeditiore viâ in judicio juventur & subleventur. Item literarum ad circumscriptum terminum juris, vulgò contumacias vocant, purgandum. Item literarum ut in appellationibus deferantur acta in prima instantia fideliter, & transmittantur, ne quid in præjudicium appellationis attentetur. Ad sententiam autem eorum recurritur à tribunalibus subalternis totius territorii, sed & à Landinensi vetustissimo Brabantiæ Oppido, prout docet anno 1510. diploma, itemque à Dormaliensi limitaneo Brabantiæ vico, & vice-Comitatu, à Vianensi Ultrajectensis Provinciæ, de Lith, Litthoyen & Herwaerden, prout faciendum mandavit Joannes Dux anno 1306.

Cùm autem speciali privilegio ad Senatoriam dignitatem, non nisi indigena assumatur, & toto anno in urbe habitans, nec nisi elapso biennio ferè ad eandem resumantur, omnes Senatorii & Consulares viri secundum magni consilii membrum faciunt, quod urgentibus prægnantibusque de causis indicitur. Quoad Consules & Juratos, qui etiam Scabinis adjunguntur, eadem quæ in aliis oppidis est ratio, hic frustrà repetenda. Ad Ministros venio, è quibus pri- Ingebieders.
mæ famæ sunt Apparitores, quorum munus & authoritas ab ipso urbis exordio invecta privilegio anni 1283. 1323. & aliis confirmato, ut si quis in ditione Sylvæducensi se aut sua bona coram Scabinis obligaverit, per hos possit in jus vocari, comprehendi, coarctari. Et extant rescripta pluribus roborata testimoniis, inter alia Joannis III. Ducis anno 1328. profitentis, *Quòd Oppidum de Buscoducis plenum retineret jus citationis, executionis, detentionis, & Aresti* infra dominium de Herpen & Ravestein, quod idem anno 1345. Walravius de Valcken- 't Recht van Ingebodt.
burgo Dominus locorum permittit, & alii Megenenses, Oyenses, Lythenses, Dynastę. Sunt & Apparitores tres, à viridi quam circumferunt virga dicti, potentes cuivis per sententiam Se- Dienaers van de Groen Roede.
natûs convicto, aut etiam simpliciter debitori Censuram Urbanorum manus injicere, hoc ex privilegio anni 1371. illud ex anni 1463. sed

vetitum

vetitum eosdem, nisi cautione datâ aut conscio Prætore relaxare. Pensionarios qui aut à consiliis, aut secretis, aut actis Senatûs sunt, prætereo, utpotè ad normam Lovaniensium deligi solitos.

CAPITULUM XIII.

De Decanis & Juratis Opificum, eorumque Privilegiis.

DEKENS ENDE GESWOREN VAN DE AMBACHTEN.

Diximus supra, Senatum in majore Urbis consilio primi, Senatorios & Consulares secundi membri esse: addo nunc tertium Ordinis Plebeii, quod conficiunt Tribuni cum Juratis Opificum, teste Ducis rescripto anni 1408. 22. Decembris. Hi cùm incerto essent numero, anno 1525. 12. Augusti Cæsar definivit singulis, prout cujusque erat potentia, suos: & libet adscribere verbis in Latinum versis; unde nundinatio Plebis apertè poterit conjici, & convinci ex multitudine, puta Officiatorum.

Nimirum Opificium Ferrariorum, Ærariorum, Cultrariorum constat tribus Decanis, & 12. Juratis: Molitorum & Oleariorum tribus Decanis, & octo Juratis: Pistorum quatuor Decanis, & octo Juratis: Aciculariorum tribus Decanis, & decem Juratis: Frumentariorum quatuor Decanis, & sexdecim Juratis: Lanionum tribus Decanis, & sex Juratis: Piscariorum & Cetariorum tribus Decanis, & sex Juratis: Sutorum & Coriariorum quatuor Decanis, & duodecim Juratis: Institorum tribus Decanis, & viginti octo Juratis: Lanariorum vel Lanificum duobus Decanis, & octo Juratis: Sartorum & Mercatorum Laneorum, quos Pannicidas vel Pannilaneos venditores vocant, quatuor Decanis, & viginti octo Juratis: Pellionum duobus Decanis, & sex Juratis: Chirothecariorum & Ligulariorum tribus Decanis, & duodecim Juratis: Capsariorum, Scriniariorum, Carpentariorum, & Vietorum tribus Decanis, & decem Juratis: Tinctorum duobus Decanis, & totidem Juratis: Pileonum, seu Impileariorum duobus Decanis, & totidem Juratis. His omnibus tam emptitio, quàm natalium titulo Civibus, virtutis merito, varia nullisque secunda Augusti, Reges, Principes indulsêre privilegia.

Henricus quidem sexto anno 1196. Kalendis Junii *hominibus de novâ Civitate apud Sylvam, ubique in Rheno*, immunitatem à Telonio concedit: confirmatum ab altero Henrico anno 1233. & Carolo quarto anno 1349. auctum à Philippo secundo an. 1204. liberos toto Imperio Cives pronunciante. Henricus primus, & demum Joannes Dux anno 1283. totâ Brabantiâ. Otto Comes anno 1203. totâ Gelriâ. Joannes Dux, & Jacoba anno 1418. Hollandiâ, Zelandiâque. Joannes Dynasta Hosdinio. Jacobus Comes Hornæ anno 1480. in Wondcrichem & Giffen. Jacobus de Bronckhorst, anno 1481. in Batenburgensi territorio. Philippus secundus Rex anno 1563. in Oyen & Dieden immunes à Telonio Cives pronunciarunt. Sicut Ultrajecti & Zonsii solutâ exiguâ recognitione, testibus literis anno 1489. 1484. Insuper anno 1356. Wenceslaus Dux à Censu lignorum liberat.

Nundinas hebdomadales anno 1327. Joannes Dux indulsit die Jovis, aut si festum occurrat, Mercurii.

Joanna autem anno 1403. præter antiquas annales, alteras duas adjicit, incipientes à feria 2. ante dominicam 4. Quadragesimæ, & feriis D. Bartholomæi. Forum autem boarium vetus, cum nundinatione privilegiata ex postridiana Lucæ in sequentem feriam D. Severini transtulit Philippus Dux, duraturum ad usque præcedaneas Sanctorum omnium. Idem anno 1458. Jus Salinariæ Frumentariæque mensuræ confirmat. Sicut Joanna anno 1387. permisit Consilio Trimembri Civitatis pro re & necessitate natis, vectigalia & similia onera indicere & augere minuereque. Statuta porrò Urbis vario Privilegiorum genere ornata Henricus Dux instituit, Joannes primus anno 1283. Joannes tertius anno 1329. & alii confirmarunt & renovarunt, de quibus in Judiciario nostro latius agemus. Cæterum quia Textorum, Linificum, Lanificumque opificia non parum momenti ad Urbis dignitatem attulerunt (supputante Guicciardino ad 20000. telarum quotannis pretio 200000. scutatorum summam excedente, ex his locis efferri) variæ etiam immunitates hoc fine à Principibus sunt concessæ, nominatim à dicto Joanne tertio anno 1335. vetante in Pagis Duci aliquatenùs subjectis exerceri Pannificium. Gaudet etiam collegio suo & famâ navium fabrica, cujus artis asseclas anno 1552. fuisse ultra ducentos legi: machinarum Fusilium maximæ molis, signo totum per Belgium noto, adornatio cultellorum & forficum & acicularum artificiosa & elaborata bonitas, quorum nundinationem annuatim 20. flor. millibus æstimabilem vulgo credunt, & lignariorum solers industria, aliaque id genus quibus hoc affecuta Civitas, ut omnibus modis medii\sque, suo in gremio humanæ succurrat necessitati, & habeat in singulis suis partibus, quo vitam honestè & honoratè sustineat. Ut non immerito Barlandus Sylvæducensium Rempub. reique caput Senatum hoc membris suis elargiri dicat, ut nullum possit deficere, differre, ad malas artes converti, & id facere quod est in sacris, Compelle intrare.

CAPITULUM XIV.

De Civibus, eorum variis Collegiis, & Viris aliquot illustribus hujus Urbis.

A Senatu ad Cives descendo, id est natalibus tales aut emptione, qui & fixa inter libertatem Urbis domicilia habeant, & ibidem pro majore anni parte (tales enim solos Privilegiorum compotes pronunciat anno 1365.

 Wen-

Wenceslaus Dux) cum potiore familia morentur.

Horum lectior pars, aut Patriciæ Nobilitatis, aut in certa Sagittariorum Collegia se optat transcribi. Sunt autem numero 4. à Cæsare anno 1525. 14 Augusti confirmata. Vetustissimum arcûs ænei pedalis titulo Virginis Matris cœpit ante tria secula. Alterum haud multò post sub tutela D. Georgii, cujus alumni cùm in obsidio Bramensis Oppidi interiissent, qui superérant, primùm quidem Marianis se conjungentes, separati denique novorum nomen obtinere cœperunt. Tertium arcûs Cornei manualis sub Patrocinio Sebastiani Martyris, ejusdem ferè cum superioribus ævi est. Quartum Sclopetariorum anno 1525. à Cæsare instructum. Qui omnibus inter alia privilegia concessit, non posse ob debita Urbis arcto subjici. Leges habent & statuta pulcherrima, quorum fama etiam & honestas proverbio locum fecit.

Den ouden voetboghe.

Den nieuwen voetboghe.

Den hant boghe.

Cloeveniers.

Nec tacendum, hic exstitisse antiquitùs in Urbe factionibus duarum præpotentum familiarum Coptitiorum & Beckerlingorum, qui contigua ferè ædificia in foro inhabitabant, hi Rodoburgum, illi palatium Æthiopis, inque asperrima odia ac inimicitias exarserant, nec perraro ad arma tum singulari certamine, tum sociatâ populari manu deventum, ut plerumque cædibus forum cruentaretur, donec pax iniit ac sopita contentio deferbuit, hoc instituto, ut pares utrimque numero gallinacei Bacchanalibus diebus descripto circulo palæstrâ Prætorianâ pugnæ committerentur, exemplo etiam alibi & olim noto, ita nimirùm hodièque feriis Bacchanalibus apud Malæcanos gallinaceorum certamen & triumphus à studiosis procuratur, magnâ animorum contentione, ita apud Athenienses, lege latâ post devictos Persas præscriptum quotannis ut semel in theatro iidem decertarent, de cujus origine Eliani lib. 2. verba sunt: Cùm Themistocles Civicum exercitum adversùs Barbaros educeret, gallos gallinaceos vidit pugnantes: neque ille spectatorem se oscitantem ejus pugnæ præbuit, sed totum exercitum cohibens, inquit ad ipsos: Sed hi neque pro patria, neque pro diis familiaribus, neque verò pro amicis heroibus periculum subeunt, neque pro gloria, neque pro liberis; neque pro libertate, sed ne alter ab altero superetur, aut alter alteri cedat: quibus verbis Atheniensium animos confirmavit. Quod ergò tunc eis incitamentum ad virtutem extitit, voluit ad similium rerum & factorum memoriam sempiternam consecrare.

Quemadmodùm Pergami quotannis spectaculum gallorum publicè editum fuisse, seu gladiatorum meminit Plinius Natur. hist. lib. 10. tanti decoris (scribit Alexander ab Alexandro Genial. dierum lib. 5.) ut ad illud tanquam Gladiatorium munus effusissimo studio omnes convenirent. Ad hoc certamen è longinquis Regionibus Gallinacei pugnacissimi exquirebantur. Quales olim Melici, Chalcidici, nam & quidam ad bella tantùm & prælia assidua nascuntur, & Patrias nobilitarunt, Rhodum ac Tanagram. Quo pugnaciores fierent, addito in cibum adianto, seu Callitricho nonnunquam feculento vino dimicationi privatim assuefiebant, dum imperitant suo generi, & Regnum in quacumque sunt domo, exercent, velut ideò tela agnata cruribus suis intelligentes, nec finis sæpe commorientibus. Quod si palma contingit, statim in victoria canunt, seque ipsi Principes testantur, victus occultatur silens ægrèque servitium patitur, & Plebs tamen æquè superba graditur, ardua cervice, cristis celsa, cœlumque sola volucrum aspicit, crebrò in sublime caudam quoque falcatam erigens. Itaque terrori sunt etiam Iconibus ferarum generosissimis. Author est idem Plinius li. d. cap. 21. Spectatores aderant ingenti concursu Brabeutæ & disceptatores ordinati, cujus aves conflictu superiores evasissent. Victrix triumphali pompâ ovanti similis splendidissimo equitatu juventus per Urbem inveheretur, Principe gallo torque aureo ceterisque avibus pugnâ melioribus Cristâ deauratâ insignitis, victâ carbone notatâ captivâque subsequente. Mos illc ab Urbis exordio, ut ferocitas genti innata emollesceret, & à monomachia temperaretur, introductus ad nostra tempora perduravit. Et tanto ardore ac æmulatione, ut ad arma ludus aliquando redierit, adversisque hastis summâ contentione in monte Molari solenni spectaculo concursum fuerit: sed acerbiore bello ac infeliciore tumultus Belgici calamitate exceptus anno 1566. ne dicam castigatus, resedit. Audivi certè grandævos aliquot, qui certamen ejusmodi non semel se vidisse testabantur, & immò profectos narrabant prócul in Flandriam & Brugas, immò & ditionem Coloniensem, ubi spectabiles formâ & virtute gallinacei credebantur, ad coëmendos adducendosque hos palæstricos. Vidi dictas familiarum domos insignem antiquitatem præferentes, & cùm à primis Oppidi incunabilis sciam morem hunc receptum fuisse, pluries antiquitatum curiosos consului, plures sed umbratiles causas hujus certaminis intellexi. Erant qui è magnifico fonte morem derivarent, quasi loca hæc habitarint familiæ à Carolo Magno, & Hugone Capeto hostibus Vatinianis productæ, quas posteri pro Capetitiis Coptitios, pro Carolingis Cerlingos, & demùm Beckerlingos vocarunt, odio Parentum cum semine ad filios transeunte, & hujus stratagematis ludicro emolliri cœpto. Erant alii, qui melius à capitibus familiarum illustrium hujus tractûs incolarum dissidia peterent, capitaque nuncuparent Jacobum Titum, & Becconem Erlingium, à quibus orti gentiles Laconismo nostratibus familiari Coptitios, & Beckerlingos vocaverint. Erant qui alia adferrent, sed relatu minùs digna.

Libet hic subjungere Viros aliquot illustres, & facta fidem factura nullum benè constituti statûs Compendium Sylvamducis prætermisisse.

Natales

Natales huic debent ejusque territorio, Rogerius à Beeka, & Gulielmus Encuortius Cardinalis, Rithovius, Zonnius, Mierlous Episcopi: inter Abbates variorum Ordinum. I. Hanenbergh Middelburgensis, Nicolaus Mutzaert Tongerleti, Arnoldus Vessemius & Joannes Vercuilen Bernæ Premonstratenses Abbæ; Joannes Loff ad D. Ægidii Leodicensium; Petrus Orthenius novi Monasterii Huensis, Canonicorum Regularium Antistites; Joannes Gyselen Molinensis; Petrus Quayen Boneffiensis, Cistercienses Prælati; Walterus Walciodori, Petrus Affligimensis, Benedictinæ Regulæ Cœnobiorum Præfecti omnes virtutis merito commendati & commendandi. Inter Decanos Gisbertus Coenerix, & Lucas Deems, Jurium Doctor: inter Præpositos Joannes à Grimbergis, Lovaniensium Præpositus, & P. à Busco Duacensium. In altero autem assiti in Principum Principalium consilia. Giselinus Philippi Boni Ducis, Igramus ab Acchelem Frisiæ, & Parlamenti Mechliniensis Præses; Henricus Weerthusius, Nicolaus vander Steeghen, Wilhelmi Venius, & Brugelius, in Consilio Brabantiæ; Henricus Blooyman, Honorarius Philippo II. Hispaniarum Monarchæ, Joannes Baruitius Rodolpho II. Cæsari à Consiliis, Viri undecunque lectissimi. Theologi hinc sunt, Guilielmus Roosemont Autl or Confessionalis, Professor Lovanii, Anthonius Hemertius, Joannes Haventius, ille Dumensis, hic Carthusiæ Alumnus, Joannes Hasius Societatis Jesu; Joannes Slootanus, & Joannes Baerle, hic Buscoducensis, ille Coloniensis Prædicatorum Prior. Jurisperiti hinc petierunt Theodoricum Noppenum Aureliani, Joannem Richardum Ingolstadii, Waltherum à Beeca Lovanii Professores celeberrimos. Medici Rasonem Rasonis, Joannem Lonæum Cancellarium Bavariæ Ducis, Petrum Brugelium Collegii Medici apud Lovanienses Fundatorem, Gisbertum Payman, Simonem à Coudenborch etiam famosos. Philologi Simonem Verepæum Grammaticum totâ pridem Germaniâ eligi prælegique solitum, Simonem Pelegromum Provincialem Ordinis Guilielmitarum cujus teruntur Synonima, Joannem Nenium, qui Portum nepotum edidit, & & Tilum Saxonicum lepido versu vertit. Poëtæ & Philosophi ex hoc tractu sunt Theodoricus Gualterus à Veldinghen, Georgius Macropedius, Hieronymus Verlenius Epicteti translator, Christophorus Vladeraccus trium linguarum peritissimus. Ad extremum minimè prætereundi Mathias à Soetendonck Matheseos & Gnomices, Hieronymus Busch pictoriæ; Judocus Ionckherten statuariæ, Joannes Buck exprimendis vitro personis, & rebus nulli secundus: ne quis miretur tantoperè à Barlando celebrari gymnasium Sylvæducense, ut doctorum, ita doctrinæ feracissimum, cui in septem classes distributo, & mille nonnunquam adolescentibus frequentato præfuerunt celeberrimi Jacobus Marinus, Gerardus Zellius, Hieronymus Verlenius, Dominicus Sylvius, Antonius Torrentinus, Joannes Nemius, Cornelius Otto, Joannes Dilenus, Petrus Louwius, Cornelius Vladeraccus, omnes à fama & fere à scriptis toto Belgio notissimi.

CAPITULUM XV.

Urbs ab hoste tentata sæpius, numquam occupata.

Tentatam decies authore, conatu medio, variis hanc virtutis Brabanticæ arcem, magnâque procerum ambitione sollicitatam, hanc Virginem supra dixi, nunc docebo: Annus agebatur à redempto orbe 78. supra sesquimillesimum redintegrati belli Belgici civilis. Primus cùm Guilielmus Aurangiæ Princeps, titulo invehendi commeatum præsidiario his locis equiti; Sylvamducis sui juris facere cogitaret, alveis navium lectissimo milite repletis, sed adverso jactatarum vento; & ad triduum tardius Gorcomium delatarum; fama factum pervenit, monitique à quibusdam Antwerpiam profectis cives in armis præstolantes Præsidiarium equitem; se subtrahere coëgerunt, ineunte sextili. Quem secuti mensis die 11 eadem ipsa urbs parum, quin caperetur, abfuit, Stratagematis Authore Huesdini Gubernatore; ruptis portæ Antwerpianæ repagulis; intromissis rusticorum habitu pridie non paucis hostibus. Sed existens in partibus fortuna Catholicis, civibus animum & vires auxit, ad resistendum non passus rusticanam vestem civili vitæ, portæ vulnus; urbis corpori; civis unius rebellionem, fidelissimæ suæ patriæ damno esse. Proximè sequentis anni æstas pluribus obnoxia malis non sine discrimine fuit, civium aliquot novarum rerum studiosis (qui se falsò nomine consistoriales; cùm nil minus quam sibi constaret in avita religione consisterent, appellabant) pacis gratia fœdus ineundum à Senatu extorquentibus, quod publicandum dum Catholici ægrè ferrent, forum armis repletur, ad manus venitur, & interventu Baronis Locrii tumultus sedatus, sed ad exiguum; Novatores enim, ut est inquietum genus hominum, subvenientibus ex Hedelensi Castello auxiliis prælium redintegrant, sed impari eventu cadentes cedentesque Patriâ Kalendis Quintilibus. Quod autem proditione Jo. Gemert lignarii intromissus in urbem Philippus Comes de Hohenlo, civium virtute ejectus, in fugam versus & pluribus militum cæsis, versu triviali expressum pueri tenent annum 1585. quo id accidit, undevigesimo Januarii, litteris numerabilibus indicante.

eCCe DeUs serVat BUsCUM, est ConFUsUs heLaCUs.

Annis insuper 1587. 4. Nonas Junii ad Graviensem scalis, & 1594. Kal. Martialibus ad Vuchtensem portam ponte pensili admoto, muro

ro urbis impendebant confœderatarum Provinciarum milites, sed insidiis tempori intellectis, terga vertere compulsi. Recentior est Mauritii Comitis Nassavii obsidio, nescias an majore animo cœpta, an minore deserta 27 Novemb. anno 1601. Unde Chronicon tetrade Jambica:

Iterum Potentes Batavos
Fregistis, ô fortes Viri
Sylvæducenses, nobili
Invicta claustra Belgio.

Hujus etiam loci est tumultuantium Hoochstratæ militum quasi obsidio, qui in speciem Edicti Ducalis atrocitatem fugientes vetuerant sub pœna capitis, urbi ullos commeatus inferri: sed liberata etiam ab horum furore 14. Julii anno 1603. Claudat ultimo hoc agmen altera Mauritii & Batavorum obsidio cœpta Augusti 19. anni 1603. tanto animorum impetu, ut supra nihil: sed Serenissimi Archiducis præsentiâ, aëris intemperie, introductis præsidiariis, imprimis autem Dei ope, Ducis operâ, Gubernatoris diligentiâ, civium constantiâ, militum virtute fractus Mauritius obsidionem solvit.

CAPITULUM XVI.

Suburbanum Sylvæducense.

AD Suburbanum agrumque Sylvęducensem ultimam scriptionis nostræ partem venio, & præmitto, urbem hanc utpote limitaneam semper excubare, ut quæ non tantùm munitissimis Bredâ, Bergezomâ, Geertrudobergâ, Graviâ Brabanticis; Heusdino, Dordrechto, Worcomio, Gorcomio, Batavicis; Bomelio, Tilâ, Noviomago, Gelricis; Hollandicarum partium civitatibus è vicino quasi obsideatur: sed etiam arcibus, & propugnaculis, præsertim ad Mosæ Wahalisque ripas, plurimis assiduè impetatur, quorum hęc occurrunt: Munitio Viridis
GROENENDAEL. Vallis in Doverano vico excitata. Mansfeldica in pago Hemertano Authorem suum nomine
CREVECUER. referens ad annum 1589. extructa. Crepicordiana ex adverso arcis Hedelanæ ducta anno
VOIREN- 1589. Voirana in Herwardensi Parochia per M.
S. ANDRIES-SCHANS. Schenckium. Andreana per Card. Austriacum Belgii Proregem anno 1599. in veteri Testerbantio ædificata. Post quam aliæ per Mauritianos extructæ in pagis Hedichusio, Empelio, Hemertano, Lyttoya, Alemo, Kesselo: planè ut de miliari in miliare, flumen & cum flumine Urbs hujusmodi floribus coronetur. Unum adjiciam ex Barlandi historia, quod pulcherrimo invento usum, & virtuti Sylvæducensium eliciendæ præbuit occasionem. Sæculum abiit, cùm anniversario quasi bello Gelri peterentur, Sylvæducensibus hac in arena primam aciem sustinere, ac aleam subire solitis. Poderoya arx medio inter hos & Gorcomenses itinere à Gelris tenebatur, firma suo situ & firmissimo instructa præsidio quotidianis prædis, tam viatores, quàm nundinantes exhauriente. Hanc indignitatem primi refrænare Hollandi satagentes, arcem arcta cingunt obsidione, sed fama advenientis in auxilium Gelri eandem solvunt. Sylvæducenses longè aliter à Maximiliano Cæsare missum Anboltanum Comitem virum strenuissimum assumentes eòdem tendunt, idem tentant, obsessos fortiter oppugnantes, sed irrito conatu ob objecti aggeris miram altitudinem: donec excogitato quodam machinarum genere, MORTIERS. pilas & gravissimas grandissimasque saxorum moles vibrante in altum, tecta ædium disjicerentur, & trabis casu cæsus Arcis præfectus Sudewindus animum militibus abstulit ulteriora experiendi expectandive. Itaque ad deditionem ventum, dimissionem obsessorum, direptionem ædium, dirutionem arcis. Factum anno 1508.

Hoc satis esto de vicinis hostium latebris, & munimentis, præter quæ habent & suorum defensioni similia propugnacula cives multa: plura multò habuerunt, quorum pars in hostium venit potestatem, pars solo æquata est. Eorum præcipua quæ adversum Vuchtanæ portę aggerem, & Hinthamensis viæ obtinent, refugiis hinc inde suis coronata, & congerie cespitum alibi stipata. Ad ambitum Oppidi quod attinet, offert se quaquaversus fervidissima excursio, & cum viget æstivis hirsutus campus aristis, prata, pascua, lætissima juxta & latissima. Hyeme enim omnia Pontus habet, & ex omni parte dormientia sub undis agrorum arvorumque jugera navigantur, ne quis temerè fidem deroget vulgari dicterio jactitanti: Sylvamducis si quis viderit æstate, hyeme non agniturum.

Hactenus generatim de situ statuque Oppidi & Præoppidi; nunc de hoc magis speciatim tractaturi. Exhibeant itaque se primo egressu vici Suburbani, ędium opificum, loci splendore vix urbibus cessuro. Vuchta & Hinthamia; illa à conjunctione (quam Veuginge, sicut conjunctum Vucht aut gevucht vocamus) domiciliorum; hæc quasi Hinnen-heym, Hinnorum sive Hunnorum domus nuncupata, licet Sylvæducensibus magis placeat illud à duello, hoc à citeriore sepimento nuncupari: Vecht enim pugnare, Ham septum locum signat. In hac cis viam Berliceniam ordinis Divæ Brigittæ, utriusque sexus Abbatia est, unica, ejus Instituti in Brabantiæ partibus, titulo B. Mariæ ad aquas frigidas, à Brabantiæ Ducibus COUDEWATER. Burgundici sanguinis dotata. Quæ plures claras Virgines formavit, & alia in Teneramondensem agrum emisit Coloniam. Gravienſem portam respicit è propinquo Burgus D. An- ANNENBURCH. næ cultu & nomine notus; insigni nuper cœnobio Regularium Canonicarum ornatus fundato ante 2. secula, diruto per Rossemianos anno 1544. Virginibus in Cœnobium urbis Bogardicum anno 1584. translatis. Nec tacendum ad limites Hinthamiæ leprosarium dives & non inelegans, si eodem furoris impetu non corruisset, iterum iterumque sed eâdem fortunâ

nâ translatum. Nec prætermittendum, in umbilico viæ Dunganâ Parochiæ D. Jacobi, ducentis ab hinc annis inchoatum Cœnobiolum, nomine Querceti, nati è palustribus, titulo D. Barbaræ. Virgines autem isthic collectæ præscribente demum Borbonio Antistite, rogante Henrico Henrici à Leytensoen Presbytero, Regulam Augustini amplectuntur anno 1475. Maii 26. & sæpiùs sæpiùsque militum & obsidionis tertię injurias passæ, ruinas habitant & rudera, vitæ regularis patientiâ summam, quâ premuntur, superantes inopiam.

Eykendonck. Barbarendael.

Claudat hoc agmen Vallis S. Sophiæ Carthusia extra portam Antverpianam splendidis extructa ædificiis, ad Dommelæ præterlabentis ripas, in Ollandt sub Roda fundata primùm, quò missus ex Ruræmunda dirigendæ plantationi novellę Dionysius à Rikel anno 1467. scriptis, doctrinâ, sanctitate per totum orbem clarus affuit: cujus Patronos & Fundatores se habent Brabantiæ Duces, ob singularem, quo Carolus Dux literis anni 1471. hanc prosecutus est, favorem: licèt dotatio prima primariaque Ludovico de Buc, dicto vande Water, ad Joannis Canonico adscribatur: sicut incrementum primum Arnoldo Herlario & Aleydi conjugibus, ędificiorum splendido apparatu structura Huberto de Loen Priori. Cinctum erat muris Monasterium, & supersunt reliquię à clade Rossemiana, & vastatione anni 67. nutantes: ex quo tempore Religiosi Urbem, & in ea domum refugii sui habitant, pomerio ejus nonnihil producto, & solitarię vitæ accommodato. Prodierunt hinc sanctitate & Scriptis celebres Viri præter magnum illum Dionysium, novæ plantationis rigatorem, Walterus de Leeu. primus Vuchtam translatæ domûs moderator, & Henricus de Vride cognomento Prudens anno 1484. mortuus, & à Tritemio recensitus. Recenti autem memoriâ hic præfuit Arnoldus Haventius Theologiæ Doctor sex Monasteriorum Præfectus, qui edidit martyria Carthusianorum Ruræmundensium, & Lundinensium, & alia quædam. Michaël Jeptsemael nunc præest cum laude & fructu, diu ut præsit, oramus.

FINIS.

PELANDIA.

Dialogus, quatuor membris constans.

CAPITULUM PRIMUM.

Pelandiæ situs & qualitas.

TRans adolescentes scandebat Martius horas,
Certior & solito telluri inhiabat aperta.

Et ego Petrum Sabularium amicum veterem in via comitem nactus, myricetum Postulense attigeram, eminùsque conspectam Jovis Xenii Regiam, insigne, inquam, illud nec ulli totâ secundum Europâ Christianæ hospitalitatis Emporium adire gestiebam: sed quod claudebat latus percutiens mihi Sabularius: Heus, ait, Gramaye, quandoquidem bona nos junxit fortuna, debes aliquid, dabis multum amico, si diem hanc dederis Martialem: Martialem dico duplici jure, & quia hebdomades tertia, & quia mensis tertii. Tunc ego: Martialem? nihil mihi, mi Petre, cum die aut Deo Martis, nisi capitis imminuti; nec moror, quotus aut quantus Sol illuxerit, omnem enim allubescentem amico lubens impartior, lubentissimè tibi, utpote Amicorum Optimo Maximo. Excepit mox exertâ manu Sabularius: Ligas me, dum obligare non cessas, Ornatissime Gramaye: tamen ligatus amoris, obligatus humanitatis tuæ vinculis, quatenùs illa patientur, descendere opto in arenam non pugnator, verùm spectator futurus infœcundę hujus Campaniæ. Quid, inquam ego, infœcundę? Ericetorum hæc lata æquora, præterquam quod apibus, ovibus, avibus gratissimum præbeant nutrimentum, etiam hoc ipso extollenda, quod cespitem suppeditent, atrâ & bituminosâ terrâ probandum, qui pro & præ lignis ignis fovetur. Agros præterea cum cineribus, tum ipsis etiam terræ ericâ vestitæ crustis, dudum in fimo usque ad putredinem maceratis, impinguant, non alio genere stercorationis lætiores futuros. Planè ut quemadmodum Hesiodus cecinit, nescire vulgum, quantum utilitatis sit in Malua & Asphadelo herbis ad Ascram tritissimis, ita succinere possimus, ignorare exteros, quantum emolumenti vicinis suis erica procuret. Quin si vacat aurem dare, quid de cespitum horum origine sentiam, tribus verbis dicam. In tota hac camporum latitudine, quæ Mosâ Schaldique interjacet Taxandrorum, Ambivaritorum aliarumque regiones complexa multa sunt loca

Occasio sermonis.

Pelandia arenosa.

Laus Ericetorum.

Item fructus.

 humilia,

humilia, in quibus infinita vis arborum sub terra continetur, collapsarum (ut videtur) impulsu ejus venti, qui nobis inter Austrum & Zephyrum medius collocatur. Omnium enim cacumina ad medium orientis & septentrionis regionem prolapsa cernuntur. Inter has cùm omnis generis sunt; tum illarum maximè quæ coniferæ sunt, maximum est miraculum; propterea quòd & plurimæ & longissimæ alta sub humo jacent, nullę tamen hâc nostrâ ætate in totis illis campis crescere videantur. Situs porrò arborum per duodecim, & plura etiam milliaria Germanica inter se dissitis agris invenitur perpetuus, & omninò communis esse: cujus miraculi causâ, quò referenda sit, nihil reliquum video, si non ad insigne & ceteris omnibus maius diluvium referatur. Inundationes enim altissimæ fiunt in his locis, cùm totus Oceanus per fretum Britannicum ventorum vi in nostros agros impellitur. Eâ cœli plagâ ventum spirasse, dum hæc tempestas omnia obrueret, arborum decubitus apertissimè monstrat. Et cava loca quę humore plurimo abundant, ut nunc plantis educandis sunt apta, ita olim quoque arboribus vestita fuisse par est: sed cùm tumidis fluctibus Oceanus his quasi canalibus quibusdam infunderetur, sylvæ omnes partim ventorum procellis, partim violentâ aquarum irruptione procubuerunt. Nec intelligo, quâ ratione ab hac sententia debeam discedere, quâ pronuntio ab inundatione quadam enormi, & solitos limites egressâ sylvas has dejectas fuisse, quarum reliquias necessariis ad ignem usibus quotannis effodi videmus. Arbores enim paulatim putrefactæ, cœno & pluviis ita emarcuerunt, ut genus quoddam terræ spongiosæ crearint, non aliter quàm si quis omne genus ramentorum è diversis lignis in exigua aqua computrescere finat, & deinde id in massam cogat. Color ei est balius, quem nos eodem ferè nomine vocamus; dicimus enim *Valen-torff*, id est cespitem Balium. Id quod effoditur laterem ferè quadrangulum pedali longitudine & palmari, vel paulò plus eo crassitudine repræsentans, exciditur acutissimis ligonibus, non secus atque culter scindentibus, quo lentas tenacesque ligni fibras penetrent: excisus in metas perflatiles erigitur, quo siccetur: siccus cespes gravitate à levissimo quovis ligno superatur, spongiis non multò ponderosior: jacet autem hæc massa sub terra, è marcidis putridisque lignis coacta, crassitudine nonnunquam octo cubitorum, & in ea adhuc ligna integra. Vidi ego ipse, testatur Goropius, justi magnæ navis mali longitudine in hac sylvarum farragine adhuc jacere.

De cespitibus dispuatuin.

CAPITULUM II.

Mores Pelandiæ descripti, & loca quæ complectitur.

Mores Pelandiæ descripti.

TAli sermocinatione dum iter & diem trahimus, ecce in occursum virago, nec gracilis, nec gratiosa, bigam bobus trahentibus ductans, manus armata flagello, humerum tridente. Ut vidit, ut risit Sabularius, & Hem, ait, talesne taxos profert hæc sterilis Taxandria? Quàm verum in vulgo natum & notum triverbium, Campinienses terrâ suâ ignem, equis prandia, aurigis lectos fovere: sive, ut alii, terram comburere, equos mandere, aurigis condormire. Subjunxi mox ego: Rem tetigisti, & uno obtutu nationis hujus mores & genium considerasti. Sutorum hîc nulla, sartorum vix ulla gratia aut usus. Æstate nudipedes sunt ferè (de plebe rusticana ago) hyeme lignambuli, vestes genu vix excedunt, cubitus cum lacerto, aut lacer, aut tritus, mensa sine arte, capillitium olim oblongum: verbo dicam: Homines sunt laboris & patientiæ filii, industrii, & si excolas ingenia, studiis aptissimi, quibus licet pro lignis terra, pro candelis lignum, pro equis boves, pro lecto stramen, pro epulis pulmentum, pro vino zithum sit; tamen protrahunt in longam senectutem securos dies, sani robustique, nec ad artem minùs quàm ad Martem prompti. Quâ de re libet B. Honorii Curionis olim Helmondani doctissimi verba ex descriptione Taxandriæ recitare. Alpha, inquit, & Dommela exiguis amnibus alluitur, estque agro bono, frugibus & pratis undequaque irriguis, quibus Romanos primas in agricolatione partes dedisse scimus. Verùm quia Geldrorum sive Menapiorum fines attingit, incultas habet solitudines, glebamque admodùm torridam. Videas illic quovis tempore cespitum diversas congeries instar domuum coaptatas. Mireris loca vectoribus inaccessa propter soli laxitatem, crebrosque anfractus, & scrobes, è quibus naphta illa effoditur. Præterea ligni genus, sive mavis tedam appellare, quod veluti cicindula nocte refulgens apud tenuiores in pretio est. Mons ibidem non magnus ostenditur, quicquid olim fuerit, velis pervius, cùm scilicet Oceanus Tongros allueret, velificatus appellatus, & viginti pagi numerantur rusticanis domibus ac populo satis frequentes, quorum caput sive metropolis Helmonda est dicta Corypolis. Homines hujus regionis multæ sunt industriæ, & sagacitatis, adeo ut exteri hoc joculare proverbium in eos torqueant, Taxandros facilè nacturos equum, modò capistrum habeant. Plurimos quoque reperies præsenti, & infracto animo viros, sub eo præsertim tractu, qui Leodiorum & Menapiorum limites oppositos habet. Nam ob diuturna bella tumultuariasque incursiones, quas vario Marte contra istos fecerunt, robur & alacritatem bellandique peritiam aliquam obtinent. Fortissimi Taxandrorum & longè turbidissimi censentur Sommerenses, bis proximè accedunt Hesenses & Leendenses, qui suos hostes maximè Geldros non uno in loco hastas abjicere coegerunt. Quibus in verbis observandum venit, Helmondam Taxandriæ Monopolim magis quàm Metropolim esse, ut quæ unica Pelandiæ urbs, cùm Roda ejusdem sit caput & Municipium principale. Deinde Taxandriam, quod

Proverbium.

Hem ex Honorio.

Die Zeilberch.

Taxandr.

quod ibidem afferit, non à taxis, fed à coacervatione arenarum veteribus dictam, adeòque longè (quam nunc Pelandia) amplioribus defcriptam finibus fuiffe.

Taxandriæ veteris limites indagati.

Meierus ad annum 974. meminit donationis Cœnobio Gandenfi factæ per Ottonem II. ubi inter alia *Nordwic & Idegem Taxandriæ* vici celebrantur. Scriptor vitæ D. Rumoldi *Liram* oppidum fimiliter *in Taxandro* collocavit. Diploma Trudonenfe *Alem*, Epternacenfe *Loemel* & vicina, Crifpinienfe Emplam, Laubienfe *Mótzelam* in pago Taxandriæ collocarunt: è quibus facile eft æftimatu, ufque ad Ryenfem pagum & Andoverpam patuiffe, iterumque ad Mofam Gelros feparantem, & Tiliam, Herkamque Hasbanos Bratufpantofque excludentem fe extendiffe veterem Taxandriam,

Populi qui in ea.

cujus portionem Tungri, Ambivariti, Pæmani occupaverint, & demum his pulfis aut fubjugatis Attuarii, Salii, Sicambri. Francis porrò rerum potientibus, uti fcio *Taxandriam*,

Pagus Taxandricus à Francis.

five quòd idem *Toxandriam Taxandrumque* pago nomen dediffe, ita non dubito, quin Principes ab antiquo fuos fingulari notos titulo habuerit, fingulari dico *Comitis*. Et hinc fortè primigeniæ hujus territorii fanctiones à Lotharingiæ Ducibus confirmatæ, & cum Saliis multa habentes communia non Ducis, fed Comitis

Tax. Comites.

paffim meminerint. Harum una talis: Si lis aut pugna oritur, & Juftitiarius *Pacem Comitis*

S'GRAVENVREDE.

per duas hebdomades fervandam indixerit &c. Pacem Comitis dicit, non Ducis. Eodemque fpectat, quod fama, fed incerta jactatur, ultimum Pelandiæ (id nomen videtur Taxandriæ fucceffiffe) Comitem Herkenrodiæ tumulatum,

Comes Pelandiæ Ultrajectini cliens.

qui quòd Ultrajectini Antiftitis cliens effet fiduciarius & è Palatinis Comitibus unus, puta flabuli Præfectus, in Scutis præferebat tres fub-

Ejus infignia.

fcudes inauratas, quas hodièque gentiles à Comitibus hifce defcendentes Montfortii, Vlier-

Familiæ ab eo.

deni, Lyropii, Roverii, Stakenbrouckii, Lowii, Vladeracci, & ipfa adeo circumfert Pelandia. Nec omninò id abfonum videri debet, cum infignibus coronam infigne Comitum impofitam confpiciamus, & Trajectini annales conformiter Dyntero narrent captum prælio Woringano Antiftitem, Duci Brabanto ceffiffe quicquid in Campinia juris habebat. Ex quo tempore Prætorem fub Metropoli Silvæducenfi fuum habere cœpit Pelandia (fic dicta

De Peel.

à palude maxima, *Peel* vocant, ambitu 2. miliarium ejus magnam partem tenente) & quidem dignitatis merito primum è quatuor. Co-

SINT ODEN ROY

mitum fedes olim, ubi Prætoris nunc, Rodæ loco Collegiatæ vicino, nunc per Tilborgen-

JACHT HUYS.

fem Dynaftam occupato cum venatoria Ducis

ODENBERCH.

Brabantiæ aliifque juribus. Mons D. Odæ vocatur antiquitùs, ab illa habitus aut habitatus, caftrumque in eo fuiffe puto hodièque in fcutis municipii perfeverans, ubi adeò capitales feudorum fententiæ folent pronunciari pagis ampliùs quatuordecim jus petentibus, nec nifi Bruxellam à judicato hìc appellantibus, manifefto amplæ majeftatis indicio, & Comitum Taxandricorum celebri dignitate, qui à loco Præto-

Rodæ Comites.

rii fui nonnullis appellati dicuntur Rodenfes, oftenduntque Canonici in fua Ecclefia Tumulum *A. Rodæ Comitis*, fed de quo nihil ultra, licèt ferio inveftigaris, potui intelligere. Ecclefia hæc, quam dico, novem Clericorum veteri eft Collegio inftructa. Collegio, cui Henricus

Collegium Canonicorum feculare

Dux anno 1248. donans *Altare de Eerfchot*, Decanum infuper præficiendum voluit, quæ pronuper dignitas Epifcopo Ruræmundenfi in perpetuum eft attributa. Monftrant feretrum cum reliquiis Tutelaris fuæ Odæ Scotorum Re-

Beata Oda.

giæ Virginis, hìc integritatis merito miraculis claræ, inque Divos relatæ anno 713. per Ebertum Epifcopum Leodicenfem anno 1103. folemniter elevatæ, & amplius etiam in Cathedrali Sylvæd. 27. Novembris Duplicis fefti honoribus ornatæ. Præter quam Curialis eft præfulis Martini, & Sacellum D. Anthonii, & aliud A-

IN EERDEN.

poftolorum Principis in Odelandia eo maximè

IN OLLANT.

celebratum, quòd Vuchtenfis Carthufiæ mater fit, opibus Luduvici *Vanden Watere*, dicti *Bucq*, aufpiciis Dionyfii à Rikel; confenfu Brabantorum Ducis hìc fundatæ anno 1472. fed ob com-

Carthufiani.

modiorem viciniam in fuburbanum Sylvæducenfe tranflatæ. Nec minus claruit tribunali quàm

Rodæ privilegia.

templis Roda noftra, jus oppidi, aut veriùs *Libertatem eandem quam habent Burgenfes de Bufco*, dono Henrici Ducis ad annum 1232. adepta, limitibus & nundinis in octavas Pafchæ, & Ka-

Nundinæ.

lendas Octobris (quæ tamen pòft tranflatæ in diem Martis antè ferias Servatii, & poft fefta Bavonis) conceffis, & facta poteftate fenatui (qui feptem Scabinis juri dicundo, totidem juratis reipublicæ formandæ, Confulibufque pecu-

Senatus.

lium municipale curantibus binis conftat annalibus) mulctas definiendi circa mercimonia delinquentibus per Joannem Ducem anno 1340. Cæ-

Incrementum.

terùm cùm exiguis libertas finibus circa planitiem dumtaxat clauderetur, Joanna Princeps litteris anni 1403. extendit pomærium ad am-

HERTGANGEN.

plitudinem Parochiæ, ita ut quinque regiones circum circa comprehendantur, addens hebdomadale diebus Mercurii forum, libram publicam, fignaturam pannorum Laneorum, & vectigal cibarium potoriumque poffe ftatuere, triaque generalia placita quotannis celebrare, citatis

GHEMEYN WAERHEYDEN.

ad tribunal omnibus patribus familias, factaque poteftate fingulis proponendi, quod in rem videbitur. Ad majeftatem porro hujus loci facit, quòd citationis jus (de quo in Sylvaducis ampliter egimus) in 14. pagis territorii obtineant, quod duo communicantium millia numerare, 4. Sagittariorum collegia, Senatum fubinde è folis nobilibus habere, Gerontocomium S. Pauli 7. vetularũ (Patronatus eft Generofi Joannis de Amelroye) & Xenodocheium fovendis peregrinis oftentare confueverit, & produxerit fuperftites nunc Curæ animarum deputatos viginti, inque primis GisbertumCoverincx Cathedralis Sylvæduc. Decanum Epifcopum Daventrienfem electum. Oftendit nobilium Prætoria feptem, *La-*

De Laer

renfe munitum imprimis Gulielmi Merodii Prætoris

TEN HOUY. PAS-BOGAERT. TE WAY. DE BOOCHT. JUDEN BOSCH TE RYSINGEN.

toris nuper Thenarum, *Ligniacum* Huberti Berkelii Expraetoris Rhodani, *Transfomerianum* Adrianae van Dobbelsteyn, Gulielmo Halmalio nuptae nuper, *Pratense* Godardi de Zeger, *Arcuense* elegans & amaeno situ Marci van Gerwen Praetoris, viri Prudentis & Nobilis. Itemque *in Sylvis* duorum fratrum Outelariorum Emberti & Arnodi peculia. Planè ut nihil ad perfectionem laudis queat desiderari, si fortuna & Martis iniqui furor felicitatis cursum non intercepissent. Recens est memoria annorum 1542. cùm Gelrici exercitus manu poene totum cum Pretoriis in cineres abiit: 1572. cùm per hostem ductu Holsteynii festo Archangeli Michaëlis, in praedam cessit: 1576. cùm Bomeliano praesidio succendente plures domus cecidêre: 1581. cum ab Heusdanis 30. Augusti undecim aedium decades periêre: 1583. cùm Islsteiniani utrumque templum cum vicinis Vulcano tradidêre: 1587. cùm secundò ab hostibus spoliatum. Nec mirum: Pelandi enim ante & supra alios inimicos caput ostendêre, frequenter etiam cum vitae & bonorum jactura exercitui occurrentes. Testis memorabilis illa anni 1587. pugna, licet sinistro eventu, & quingentorum sanguine pensata, laudanda tamen animi merito pro grege, lege, fide mortem contemnentis. Testis melior quinque cohortium Bredanarum clades anno 1589. per Pelandos primùm & potissimùm patrata.

Calamitates. Pelandorum laus.

CAPITULUM III.

De 14. pagis tribunali feudorum Rhodensi obnoxiis.

VIx verbis modum posueram, cùm subridens nonnihil Sabularius excipit: Dii boni, amicissime Gramaye, quanta tu de Rodiis! quorum archiva nisi perrosseris, non video unde has antiquitatum medullas depromsperis. Sed, amabo, de 14. pagis beneficiario hic tribunali obnoxiis, quod dixisti, doce, & si quid in eorum singulis rarum, indica. Adhaec ego: Non gravabor, inquam, & à turribus oculos nostros eminus perstringentibus auspicabor. Quod vides castrum Rixtelium est gentilium de Oudaert vetus possessio, qui & pagis hactenus dominantur tribus, Areolae, Torrentio, Stepponis-sylvae. Primus Romanum habet nomen, nec Romanae antiquitatis indignus, quod numismata recenter inventa & à me visa testantur. Nundinis duabus, sacello Deiparae ad arenam celebri, & utili peregrinorum concursu innotuit, Endoviensis Capituli sacra provisio. Alter Hoydoncani Coenobii decimatio è propinquo monstrat Templariorum alios ad usus translata Latifundia. Tertius obsessis à cacodaemone frequenter succurrere visus sacro Venerabilis Eucharistiae pignore exhibito, de quo libet Honorii verba annectere. Memini me in sacello aedis tectorio legisse annotatum: cùm anno 1341. Campanarum turris de coelo tacta esset, omniaque corripuisset incendium, nec quisquam propter horribile discrimen de sacris efferendis auderet cogitare, prorupisse ex laicis Joannem Baloys, virum zelo fidei insignem, qui sese obtulerat ad exportandum Christi Dei Corpus, modò Parochus illum sua authoritate communiret: quâ multis verbis ipsi communicatâ confidenter in aedem penetrasse, thecamque apprehensam flammis hinc inde cedentibus ad populum foris stupentem deportasse. Vidi isthic duos dèmoniacos, quos pauculos post dies liberatos intellexi. Is qui spectaculo adfuerat, narrabat de altero rem memorabilem: priore scilicet sanato, quum posterior coram Sacerdote adductus torvos admodum gereret vultus, & subinde ganniret, vin tu Sacrifice me expellere? cùm autem latentem diabolum increpans moneret, ut sacro flamini concedens ad cocytum demigraret, addens: Dominus hoc opus habet: simulabat Cacodaemon primo gestu, se jumentum suum non dimissurum, nec Regi gloriae velle assurgere: ast ubi repetitis exorcismis coepisset urgeri, desine (ait ad Parochum) homo impudens me ulterius exagitare, excedam hoc ergastulo promptissimè, si prius abs te cantillandi copiam impetravero. Quam cum Exorcista se praestare dixisset, ea tamen lege, ne cantionem ultra horae dimidium extenderet, ille melos fudit ore tam argutum, tam sublimis & varii soni, ut nullius musices peritus adolescens, nullaque virgo tanta vocis bonitate extiterit, quae hunc canendo adaequavit. Non sic diluculo inter frutices garrula Philomela fritillat

XIV. Pagi. RIXTEL. AREL. BEECK. STIPHOUT. Templarii. Miraculum Eucharistiae. Miraculum alterum.

Talia nec dulci geminat Meandirus ore,
Vicina gaudens tempore mortis olor.

Stabant rustici attonitis similes, praefixumque tempus labi sinebant, adeo mirabilis cunctorum cantio ceperat aures. Ad extremum quum auditores horam praeterisse mirarentur, & se ludificatos à callido hoste mutuo quererentur: Viri (inquit Cacodaemon) mirum vobis videri non debet, quòd mihi intentos tempus hoc modo fefellerit,

Summi quidem cantor Judicis ipse fui.

Interrogatus quamdiu gloriae olympi fuisset particeps, gravi ac concitata voce respondit: Ab aurora usque ad solem. Nec mora, quos suis prius modulis tantopere oblectârat, eos demum abiturus pestilenti odore infecit.

Quanta verò audivimus hic edita miracula, virtute nimirum ter Sanctae Eucharistiae, quae inter publicas supplicationes decenti circumlata ordine, cogit daemonia fateri, Altissimum pertransire: sed nihil pejus anima reproba, licet enim signa viderit & prodigia, suam tamen semper retinet impudentiam.

Hactenus ille. In quo missos facio tres hosce pagos, duoque (Areola enim cum Torentio unum duntaxat constituunt) tribunalia, si addidero extare praetoria duo intra hunc ambitum, gentis *Eykana* alterum, alterum *Deckeria*, utrumque à Dominis antea possessoribus servans cognomentum. Ut autem progrediamur, alia parte castellum est & pagus, Erpenum nobilissi-

STEYTROT. ERP.

mae

mæ stirpis, cognomentum, vetus peculium, nunc Toparchia; Walravium primæ famæ Dominum habens utriusque fori compotem & justitiæ, tam hîc, quàm in Vechelia Personatu insignem habente Parochiam, & monumenta nobilium nonnulla. Succedant vici duo solis indutæ cognomentum *Lucia*, & *Solia*: illa Præpositi Trajectensis sacrum Embdani Comitis forense peculium: hæc Collegiatæ Corthesemiensis sub invocatione S. Petri sacra provisio, patria Francisci Antwerpiensium Protomystæ,

VECHEL.

SCHYNDEL-ZONNE.

Quique inter Belgas, Sol quod in orbe fuit,

Tres Ducum beneficio nundinas, & notam exterisque notatam pecorum nundinationem jam inde jactans. Idem cum Solia Tribunal agnoscit Bruegelia, S. Genovevæ meritis claram, à Rodensi Decano dependentem habens Ecclesiam. Adhæc Toparchiæ hoc tractu sunt amplissimæ *Nova-villa* & *Wettenum*, illa Collegiatæ paulò antè dictæ, hoc... Ecclesiam habens, in foro gentiles de Eyck cessione Regiâ agnoscens, antea Berkelios & Vlierdenos. Intra ejus limites insignis nobilitate Prioratus Fænicollæ cœptus erigi anno 1146. à Leone Cœnobita Rodæ-Ducis in tractu Limburgano, qui Ecclesiolam biennio pòst à se extructam à Philippo Hozebergano Episcopo dedicari curavit. Virgines nunc sunt & subsunt Abbæ Rodano Ordinis Canonicorum Regularium, incoluntque ædem sic satis egregiam, sive structuras, sive dotem, sive alia consideres, claris plerumque natalibus ortæ.) Intra ambitum porrò Novæ-villæ, Dulcis Torrentis sub Augustini Regula militans Cœnobium, de cujus initio sic narrat Chronicon Bethlemiticum lib. 5. articulo 9: Henricum Sacerdotem cognomento anno 1448. filiabus suis binis Divino se servitio mancipare desiderantibus domum erexisse, & Theodorico divite ruricolâ dotem augente auctum sensim numerum, ita ut in communi vita victuræ ex Ursulano Lovanii Cœnobio magistras evocarint. Sed vix exacto septenni tempore, satiùs eis visum celebrem id temporis Augustini Normam sequi: quod factum authoritate Leodini Antistitis suffragante. Egit hîc moderatorem Anthonius Hemertius scriptis, sicut in Wetteno Gulielmus Daniëlis Dominicani gregis, habitis omnium cum admiratione concionibus notior. Ad alia pergo. Leembda Basseniaci Comitis Toparchiæ... Abbatiæ Floreffiensis Ecclesia, & Curia est dono Ducis & gentilium loci Lysholdia, famoso peregrinorum diversorio à tribus ornata seculis. Bacula ob vetustam D. Willebrordi & Epternacensium Parochiam spectabilis, & Dynastiam Ducis, nuper gentilium de Witenhorst, qui arcem & Dominium vicini Spineti obtinent. Ubi non tacendum antiquitùs contra Geldros munitissimum extitisse propugnaculum, clypeum totius Pelandiæ. Nec omittendum præter Lisaliense, Sacellum in Vlierden, loco à terra fluitante nomen adepto, qui & vetus est cognominis familiæ peculium, quod licèt bellorum

BROËCHEL. NUYNEN. WETTEN. HOYDONCK. ZOETERABEE. LYSHOUT. BAKEL. DOORSSEN. IN LYSEL. VLIERDEN.

vitio ad alios devenerit, tamen à Joanne Vlierdeno, qui Carolo V. à secretis fuit, recuperatum perseverat apud posteros. Hinc oriundus Joannes Eques, secundo genitæ Comitis Aldenhovii Matrimonio conjunctus: hinc Daniël Elizabethæ de Petersem maritus magnifico tumulo Oirschoti illatus anno 1451. pòst gloriosam propriis impendiis contra infideles militiam; hinc Joannes anno 1491. Sancti Dionisii circa Parisios Abbas, & alter ejusdem nominis Palatinus Francisci Valezii: hinc Balthazar initio turbarum laudatissimus Antwerpiæ Consul pro Rege & Religione carceres & tormenta passus: hinc denique Franciscus celeberrimus Parcensis Abbas, magno sui relicto desiderio, non ita pridem vitâ functus: omnes licèt aliam nacti patriam, hujus tamen gentis & loci. Tongrorum colonia in sacris Endovienses, in foro nobiles de Coudenhoven prætorium ad flumen habitantes reveretur, nomine vetustatem loquens. Lyropium Joannis Blaseri Senatoris Curiæ Belgicæ, & Petri à Fine Theologi Lovaniensis patria, pluriumque Mater Ecclesiarum Floreffiæ obnoxium, & nuper Mirelœ Dominum tantisper agnovit, nunc ad Ducem rediit. Atque hi sunt, quos tribunal feudorum Rhodense respicere dixi, pagi.

TONGERLE. LYROP.

CAPITULUM IV.

De reliquis Pelandiæ Dynastiis.

Mirloa autem (ut eodem ductu cæteras Pelandiæ Dynastias percurram) Dominium est sacris prophanisque titulis nobile, Ecclesiam habens Virginis Luciæ claram patrocinio, Floreffiensi Archimandritæ commissam, Patria Guilielmi Enckevortii, qui è Patribus purpuratis S. Romanæ Ecclesiæ titulo SS. Joannis & Pauli ex Antistite Derthusiano Ultrajectinus an. 1539. Februarii 22. Bononiæ Carolum Cæsarem Extremæ Unctionis Sacramento munivit, Heros undecumque laudatissimus, qui honori duodecim Apostolorum totidem senibus cum fortuna & ætate luctantibus domum & subsidia vitæ testamento reliquit. Hinc etiam nati Godefridus Dominicani Instituti Harlemensis Episcopus, Gerardus Brantz Paulinus apud Trajectenses Abbas, Henricus Daemen Leodicensis Canonicus, & alii. Dominium porrò cum Arce eleganti & amplis juribus Joannes Dickbier Eques olim possedit: & demùm invenio anno 1501. Swaeffios & decennio pòst gentiles de Bouffiez & Rubemprez hæreditario ad se devolutum jure possedisse, eosdemque transcripsisse Rasoni Grevenbrocano, in cujus nomine & posteris hodieque perseverat, Erasmum magni nominis & prudentiæ Toparcham habens. Non inferioris notæ Dominium est Astense Lyropii, non ita pridem in sacris appendix, castro ornatum permagnifico, nundinis etiam annalibus honoratum, Beckanæ gentis olim possessio anno 1451. ad Petrum de Vertaing devoluta, nec multò pòst in familiam Backiorum cùm devenisset,

MIRLOET. POSTEL-HUYS. ASTEN.

 anno

anno 1521. Renerus Brederodius illustri apud Batavos stirpe per matris obitum ejus cœpit potiri, intra cujus jurisdictionem miraculis jamdu- Ommelen. dum clara Deiparæ Icon in Sacello Ommelensi, juxta quod disciplinæ merito commendatissimum, & quod meritò facem perferat, est sinus Mariani titulo Cœnobium tertiæ Regulæ Divi Francisci à Sylvæducensi Episcopo institutum. Sacellum extructum à Mercatore Joanne vander Lanen, monito in somnis, dum mare navigans certissimo vitæ discrimini objiceretur, nec imago ullis artibus à loco removeri posset. Sacellum piorum eleemosynis auctum, & frequentissimo peregrinorum concursu salutarem opem non semel expertorum summa indies sumit incrementa, de quibus indies patrari solitis peculiarem libellum scripsit Joannes Jacobi, loci Curio doctissimus.

Zoemeren. Ab eodem Floreffiensi Abba dependet Sancti Lamberti Parochia in septem paludibus, sic enim appellandus vicus hic, à Rivulo via Weertensi nato, cui manifestè *Sevenmouren* nomen hæret. Curionem nunc habet Archipresbyterum Eindoviensem Joannem Jacobi Theologum à Scriptis laborioso carmine nec minùs docto Deiparæ laudibus notissimum. Vicus hic est ex Campaniæ maximis, incolæ ex bellicosissimis, & numerasse audio plateas seriatim habitatas connexis ædibus triginta, hominum ad decem millia numero, utroque ob continuas bellorum tempestates mirum miserumque in modum diminuto. Ad limitem Brabantiæ similiter excubat amplitudine spectabili Geldrorum Geldorp. vicus nundinis castro & dominio à Gelriæ Ducibus mnto Amandi de Hornes, nundinis & Parochiâ titulo Virginis Mariæ & Brigidæ ab Equitibus Ordinis Teutonici dependente celebris, qui eidem splendidam, ut loquuntur; in Gemert. vicino Gemertio pâtriâ Georgii, Macropedii, & Joannis Cœci habent Commendariam. Vidi sanè Joannis Ducis anno 1270. scriptum diploma profitentis justitiam omnem in Gemert spectare ad Equites Beatæ Mariæ, & Theodoricum Militem de Gemert divisim, cujus Theodorici successor anno 1366. Junii 21. portionem suam dictis Equitibus cessit, qui exindè toti vico dominantes elegantissimum extruxêre Prætorium, quod nunc possidet claro loco natus Henricus ab Holtdorp, Vir nescias an prudentiâ, an genere, & litteris præstantior. Succedunt vetera gentis Hornanæ peculia cum Gaesbecano Baronatu ad Egmondanos devoluta, Heesa nimirum & Leenda, utraque præsentan- Heez. Leende. te Antistitâ Virginum de Keyserbosch curatorem animarum accipiens, illa Divorum Martini & Agathæ; hæc Apostolorum Principis honori nuncupata: illa separatim Anthonii de Padua; hæc Joannis Baptistæ & Evangelistæ Sa- In Strett. cellum, utrumque miraculorum gloriâ illustre, habens: illa ut Joannis Theologi Plebani Buscoducensis, Theodorici Hezii Canonici Leodicensis natale solum quem nisi morte præventus fuisset, Adrianus VI. in Cardinalem adoptare decreverat; hæc Samuëlis à Campo Doctoris Sorbonici anno 1439.

Finiam in amplissimi nominis Baronatu aliquot Pagorum ambitu circumscripto, quem populares Craendonckam vocant, quasi dicas Craendonck. locum eminentiorem ad aquam, ubi moles attractoria. Arx hic est longè munitissima, nec tam situ, aut structurâ suâ, quàm Privilegiis suspicienda. Possederunt olim Cuyckani, deinde Schoonvorstani ante sesquisæculum & amplius, Hornani Gaesbecæ insuper Barones, anno 1494. Egmondani Izelsteniæ dominantes, à quibus illustrissima gens Nassovia cœpit obtinere, & obtinet adhuc Aurangiæ Princeps, ut nobilitate & eruditione paucis, ita humanitate & prudentiâ nulli secundus. Dependent hinc Heesa maritima Ecclesiam Eindoviensi Maerhees. Capitulo incorporatam habens, & Sueredonc- Soerendonck. ka, & ad extremum Budela Capituli Aquensis sa- Budel. crum Peculium, & sui olim aut saltem Cæsarei Juris, nisi suaptè sponte Brabantorum se Duci maluisset subjicere, ita tamen ut sarta tecta servaret privilegia, quod fit hodièque, & unum dicam, nescias an admirandum, an laudandum magis. Emporium toto orbe vix ullum reperio, ubi non mercimoniis vacantes ex hoc Pago aliquos reperias, & gloriantur hâc propter non immeritò. Subrisit Sabularius, & subjunxit:

Claudite nunc rivos pueri, sat prata biberunt.

quandoquidem ad illos fluctus deduxerit nos orationis fluxus, qui proprio non contenti alveo, alienis gaudent miseri canalibus.

FINIS.

CAMPINIA.

Dialogus in ſex partes ſectus.

CAPUT PRIMUM.

Campiniæ Etymon & Antiquitas.

Occaſio ſermonis

LUx erat prima ejus menſis, cui à junioribus nomen, & ego ſomniculantem adhuc, Achatem ex & incitaturus cubile ingredior, & liberâ voce ingemino:

Gramaye. Siccine, dulciſſime viventium, moreris? Sic Endymioniſſas? Expergiſcere, aſpice eum, qui rubeſcit quod in plumis, implumis, inquam, videare.

Achates. Vivo, vivo, mi Gramaye, nec mortuus hactenùs niſi in imagine, quicquid de dormientium nonvitâ ſomniet Philoſophus.

Gramaye. Age ergò, diſcute nubes vaporoſæ noctis, ut cum veſte induas obequitandi animum.

Luſus in nomine Campiniæ.

Exeundum eſt enim in campos: Campaniam dico, non illam luxus & luxuriæ hoſpitam, ſed aliam laboris & induſtriæ:

Campinienſium Progenitores.

talis profectò regionis hujus indoles, talis hominum à Cymbris progenitoribus olim ſuis nihil degenerantium.

Cymbris, vel quod idem Sicambris, quos *circa Toxiandriam primos conſtitiſſe* haud

Cymbrorum ſedes.

perperàm ſcripſit ex annalium fide P. Divæus libro primo; & demùm circa Vahalim conſediſſe innuit Sidonius hoc verſu:

Detonſus Vahalim bibit Sicamber.

Locis nimirùm ubi nunc Gelria & Clevenſes. Quin autem hunc, de quo agimus, agrum etiam Cymbri tenuerint, tantùm abeſt, ut dubitem, ut etiam ipſum Campiniæ nomen inde

Etymon.

exiſtimem permanere: nec enim intereſt inter *Kimbers* & *Kimpffers:* maximè cùm omnes in eo ſint, ut opinentur Cymbros à *Kampffen* ſive *Kimpffen*, quod pugnare ſonat, nuncupatos, & fidem faciant diplomata vicum Cam-

Veſtigium loci.

piniæ *Cimerſelt*, id eſt Cymbrorum agrum, appellatum, qui nunc abraſâ ſyllabâ Mirfelti vocabulo notior eſt. Imò ampliùs ſuperſunt apertè Cymbricorum Deorum pagis aliquot, ubi fortè culti, indita nomina, nominatim Mercu-

Item Deorum.

rii in *Woenſel*, Honoris in *Eerſel*, Martis in *Royſel.* Uti enim *Woen* Mercurium eis dictum, aliàs docui, & *Eer* Honorem eſſe omnes ſciunt,

Martis nomen.

ita *Roy* Martem à colore ſanguineo cognominatum oſtendunt illi, qui tertiam hebdomadis feriam *Roydach* indigetant.

Achates. De Cymbris, ut nihil nugeris amplius, credam: ſed adde, ſi quid Romanæ aut Gallicæ antiquitatis in ditione, quam viſere cogitas, ut quod corpori induendo dandum, idem animo imbuendo tempus concedatur.

Gramaye. Optimè tu quidem unâ duos fideliâ parietes dealbaturus. Volo tamen, quia vis.

Romanæ antiquitates.

Romanorum temporibus quin hæc loca Taxandriæ titulo comprehenſa fuerint, nemo, qui quidem Epternacenſium diplomata percurrerit, dubitabit. Numiſmata Julii, Anthoninorum, Veſpaſiani reperta in ruderibus arcis *Bladelæ* vi-

Blaydele à foliis dicta.

dimus, nobis etiam tacentibus probatura. *Bladela*, vicus eſt myriceto Poſtulenſi conterminus, (patria Hulſemannorum fratrum Wilhelmi & Anthonii, quorum ille Theologiæ lauream doctoralem in Werthenſi, hic ejuſdem ſtudii laudem adeptus in Gravienſi Paræcia deſudavit,) in ſacris Tutelarem habens D. Petrum, proſpectores dominos Capituli Orſcotani, idem cum *Royela* tribunal habens, & tribunal ritu quàm alii alio quotannis Senatum accipiens, ſed mutatis è ſcabinorum 7. collegio nunc tribus, nunc quatuor

Palatium Bladelæ.

viris. Hìc Palatium Regis loco, qui hodièque *Nederſal* (quaſi inferum Palatium dicas) vocatur (paræcia, & alibi peculium Poſtulanenſium) fuit olim & monſtrantur veſtigia, caveæ, foveæque inſignes. Extat apud Hedam diploma Caroli Calvi datum *Bladelæ* anno 863. decimo ſeptimo Kal. Julii, die S. Viti, donantis Theodorico è

Comitiis Imperii clarum.

progenie Francorum oriundo Comitatum Hollandiæ, Normannorum Viltaburgi dominantium vim propulſaturo, Comitiis totius Regni Bladelæ celebratis, teſtibus inter alios *Hagenone de Xantis, Walgero Comite Tiſterbantiæ, majore natu Sigiberti Principis Aquitaniæ, Theodorico juniore fratre eorum, & matre Machtilde, Legatiſque Joannis VIII. Papæ, & aliorum.* Videantur Sigibertus, Divæus, Douſa hæc eadem non tacentes. Ex quibus clarum evadit, è Palatiis Regni Franciæ & Auſtraſiæ tum Bladelam, ignobilem nunc

Campiniæ Ducatus.

vicum, fuiſſe; ſicut ex annalibus, Campiniam Ducatus titulo inſignitam fuiſſe, quo tempore Dro-

Dux.

go Caroli Magni filius *Campiniæ Dux* memoratur. Sed quam latè Campinia tum patuit ſecundo-genito tanti Imperatoris hæreditariæ portionis loco aſſignata, quia cum eo titulus intercidit, repertu difficile eſt. Libenter crederem abhinc celebriora Campiniæ, ut nunc eſt, loca ab *Oyr* incipientia, quod heredem ſonat, vocitata, ut *Oyrſcot*, *Oyrle* &c. Quicquid ejus eſt, poſt cladem Normannicam fuiſſe, & præfuiſſe Comi-

Comites Campiniæ.

tes aliquos militares Campiniæ noſtrati, probare videntur arma regionis gentilitia coronata plu-

Inſignium ratio.

mis verſicoloribus extantibus, ſcuto inferiore par-

partim vacuo, partim lineis novem aureis fundo atri coloris inscripta, fortè quod potior Campaniæ pars inculta, alia novem tribunalibus pridem subjecta. Quam licet una cum Ducatu Lotharingiæ, aut saltem Limburgi crediderim accessisse Duci Godefrido Brabantiæ, tamen *Scholteti Campiniæ* ante Joannis primi ævum, nomen non reperi. Is est vice Principis administer justitiæ, & Prætor Præfectusque territorii, qua dignitate uncti ex Berlariis, Vuchtiis, Cortebachiis aliqui olim, nuper Joannes van Es, Erasmus Schetz, nunc Franc. Prouveur vir humanus & prudens. Atque hæc quidem de antiquitate loci, quem visuri egredimur, itinere versus Oyrlam Regionis caput directo.

Scultetus Campiniæ.

Oyrle.

Achates. Beasti me, mi Gramaye, & dum levor lavorque, ita me sermonibus tuis abripis, ut vix mei compos sim. Eamus, eamus, vel potius eant sonipedes scansoribus suis non gravatim dorsa porrecturi.

Gramaye. Imus, imus, avibus & Jove secundo.

CAPITULUM II.

Oirschotum cum appendicibus, item Desertum Campiniæ.

Et quia vicinum est, & quia primum occurrit in oculos, & quia præcipuum in aures, Oirschotum petamus. Municipium antiquitate, opibus, dignitate nulli totâ Taxandriâ cessurum, perlabitur Alpha fluvius prætorio gentis Merodiæ, quæ jam inde rerum hic potiturim, primis commodum.

Oirschot.

Achates. Video facilè quam prædicas majestatem, dum planitiem hanc longa ædificiorum serie coronatam intueor.

Gramaye. Pulchra illa quidem, sed nihil præ eo quod fuit, incendio annorum 66. & 27. supra sesquimillesimum, infinitis locis diminuta. Nec tamen ideo desiit vicus hic in precariis Principum, & contributionibus quas vocant, hoc licet exulceratissimo tempore sæpius afflictus & affectus quintam totius Campiniæ portionem exsolvere. Nec mirum, cùm tam amplo sit territorio, ut veniens Hilvarisbeca & petiturus Rhodam opus habeat in transgressu municipii hujus tres horas impendere.

Adeòque appendices sive regiones numerantur octo, è quibus Varenbœstum natalibus B. Odulphi & reliquiarum parte, nobilem habens parochiam, & alibi præter Arcem montanam Merodiorum, de qua supra, videre est nec forma, nec fortitudine contemnendis, Prætorium Richardi Vliecdeni, & Colmontium gentis Grevenbroucanæ Castrense peculium. Populi etiam & incolarum multitudine æstimari possit ex sodalitatibus Civium diverso tempore inchoatis, & à Principe laudatis. Invenio arcu chalibeo utentes Georgianos tam veteres qua novos anno 1539. Catherinianos anno ejusdem seculi 95. Barbarianos anno 1491. Sebastianæos autem arcu corneo insignitos anno 1531. immunitatis & privilegiorum confirmationes à Principibus obtinuisse. Nec ullum florentibus rebus esse solet contubernium, pauciores 80. civibus lectissimis collegas habens, adeòque bello Geldrico inveni mille trecentos viros ex Oirschoto & appendicibus armatos comparuisse, non obscuro multitudinis rusticanæ argumento.

Varenbest.

Op den Berch.

Het hooch Huys.

Achates. Nil mirum, idcircò aream hanc ità spatiosam oppidi meditullium occupare.

Gramaye. Non eo tantùm hæc area, sed potissimum nundinationibus, quæ hebdomadatim hic sunt ex privilegio Cæsaris diebus Saturni & annuatim diebus Martis post Festum Anthonii, & octavas Paschæ, postriduanis etiam Festorum Servatii & Huberti, quibus tanto merces & mercatores numero solent confluere, ut plateas obire vix sit possibile. Hæc porrò quam vides latè ramos distendere Tilia, non tam umbræ, quàm justitiæ subservit, ubi Senatus jura dicere consuevit, olim quidem septem Scabinorum collegio annali per rescriptum Ducis anno 1378. definitus, nunc autem lapsu temporis quodammodo perpetuus factus, ita ut viginti & unius virorum sit ad vitam gubernatio, quorum septem Scabini, totidem Jurati, & pari numero Consiliarii sint, & anno elapso successivè alii aliis succedunt, ita ut recurrente triennio Scabinatum singuli repetant, & similiter Tribunal Juratorum, aut Consiliariorum. Jam ut ne, quod præcipuum est, omittam; Ecclesiam vides structurâ pulcherrimam & artificio, quamvis latericiam, prout & turris totâ spectabilis Campaniâ, cujus fastigium anno 1578. in Templi fornices ventorum impetu dejectum, Ecclesiam mirum in modum deformavit. Celebris est educatione, monitione Angelicâ, domicilio & sepulturâ Beati Odulphi, cujus memoriæ tantum veteres tribuêre, ut nefas putaverint Equiti, nisi in terram descendisset, illam ad sagittationis circumferentiam transire. Collegium hic est undecim Canonicorum antiquæ fundationis, & ut vocant Laïcalis, cui Henricus Lotharingiæ Dux anno 1283. & dotem concessis aliquot decimis auxit, & Decanum dedit; Joannes autem & Joanna Duces, itemque Anthonius non vulgaribus Canonicos nobilitarunt privilegiis. Habuerunt inter alios Nicolaum Odardum Mechliniensem, & Nicolaum van Sonick Buscoducensem, Officiales, utrumque Juris legumque consultissimum; habuerunt primæ nobilitatis Richardum Merodium, Joannem Gistellanum, Petrum Boxtelium, Sixtum Siareum Doctorem Medicum, Joannem Coessens Parœcum Antwerpiensem, hic Canonicos & Viros celeberrimos; habuerunt Jacobum Marchand, Musices, quæ nescio, an ullo totius Belgii municipio meliùs magisque colitur Præfectum. Habent sacras & thesauris Ecclesiæ non vulgariter ditatas Sodalitates Venerabilis Sacramenti, Virginis Matris, SS. Anthonii & Odulphi Collegialem Parochialemque Ecclesiam. In vicino est, quod vides, Sacellum Mariæ Virginis,

ginis, antiqua Canonicorum ſedes, ſub unius Præpoſiti regimine, antequam in hunc ſplendorem juſſu Ducis huc transferrentur: viſitur etiam verſus Aquilonem Capella Deiparæ ad ſacram Quercum dicta, per Joannem Adami Nunenſem Vice-decanum à quadriennio reſtituta: viſitur & S. Georgii illuſtre Xenodochium cum beneficio Caſtrenſi Merodeis Baronibus initia ſua referens accepta. Alibi Gerontocomium Emberici Boot opibus fundatum, in quo Acherontici ſive capillaris ſtaminis ſenes quatuor, & totidem vetulæ prope integram habent alimoniam. Alibi titulo S. Annæ & fine eodem ſenibus ſimile erectum eſt domicilium. Alibi recenti memoriâ Laurentius Roſæus Miles Hieroſolimitanus & Vicedecanus quatuor vetulos fovendos legatis ultimâ voluntate proventibus annuis decrevit. Extremum nequaquam ſilentio prætereundum, quod ab antiquo ſoleant Græcę, Latinæque linguæ, immò etiam Hebraïcæ Seminaria Oirſchoti habere, quale etiam nunc ſummâ laude & fructu aperit S. Fladeraccus Boxtelenſis Canonicus magno illo Fladeracco patre digniſſimus, amicus noſter.

Achates. Rara audio & inexpectata, nec mirum mihi deinceps videbitur, ſi tot litteratorum Campanienſium nomina hinc inde reperiam: ſed pergamus; & à capite ad membra progrediamur.

Gramaye. Non utique caput eſt Oirſchotum Campiniæ, non primum ſed facilè primarium. Ad caput Oyrlam nunc tendimus, per medium duarum Berſearum. Viden, Achates fidiſſime, variam ejus Campeſtris regiunculæ faciem & genium? Alibi altior ſabuloſo fundo & bituminosâ cruſtâ arborum natales excludit, alibi depreſſior in vallium quaſi canales leviter excavata ſuccum nutriendis arboribus præbet idoneum.

Deſcriptio deſerti Campiniæ.

Quæ partes camporum in tumulos & dorſa elevantur, totæ ex arenis conflatæ ſunt, quibus ſi ericetoſa deſunt tegmina, tenuius illud ſabulum velut farina difflatur.

Achates. Similia apud Batavos & Flandros vidi frequenter Oceani vomitu ejecta, & *Dunas* vernæ appellant, & defenduntur velut propugnaculis contra maris impetum accolæ littoris.

Dunes.

Gramaye. Ita eſt, ſed hæ *Dunæ* adeò nihil Campanis afferunt utilitatis, ut contrà non minus quàm aqua ſint damnoſæ. Quocumque enim ventus nudam hanc arenam invehit, non minùs ſterilitatis facit, quàm ſi ſalem ſeviſſet.

Achates. Infelices profectò in quos neſcio quid novercalis odii terra concepit, aliàs benigniſſima mater eſſe conſueta.

Gramaye. Sic ſe res habet, pejor futura, niſi arte & naturâ tantis malis remedium inveniretur. Ad pugnam enim contra arenas, quoties hoſtis invadit, evocantur omnes vicini commune periculum communibus viribus propulſaturi, foſſas & aggeres opponunt, ut volatus intercipiatur, retia & vincula injiciunt, ut retineantur. Hæc conſtant è junci quodam aut graminis genere ſparto non diſſimili, nec figurâ, nec natalibus, quod radicum tenaci complexu & fibrarum reticulis volatilem arenam coërcet; ab uſu ligandi *Bunt*, ſeu fine *Duynhalm* nominatum. Eſt & Betula arbor ſola tam ſicco ſolo vitam tolerans infelicem, præter alias Plinio numeratas dotes hanc præſtans Campanis prope adorandam, quod in bello contra arenas gerendo radicibus ſuis longè latèque ſparſis, magnum adfert adjumentum ad hoſtem intra fines compeſcendum. Has enim arborem & herbam in arenis plantant in longum, eoque impediunt ne fædo omnia calvitio denudentur.

Remedium contra arenas.

Bont.

Betzich.

Achates. Quomodo id precor, ſi arenarum vento ingeſta copia exilem hanc herbam, imò arbores etiam & foſſas ſuperat?

Gramaye. Fateor id factum ſubinde, nec aggerum ductus, nec fovearum cavitas, nec ordinata plantaria ſat virium habent, ut hoſtem vincant; aliàs tamen herba hæc, quod mirum, cum arenis creſcit in domus etiam altitudinem, & ſeipſam ſemel plantata propagat & ſeminat: diffluente autem arenâ marceſcit & perit, & iterum dicam ſteriles arenę ſolis hiſce herbâ & arbore ſecundæ ſunt, niſi quod in maritimis quibuſdam locis Eringium admittant.

CAPITULUM III.

Oyrla, cum 8. Pagis circumjacentibus qui olim ſub ea.

Achates. Dicta à te docta partim credo, partim ſcio, & hoc oculis meis, illud rationibus tuis debeo. Sed quòd procul turris faſtigium eminet, anne Hammonis alicujus delubrum?

Gramaye. Abſit à religioſiſſimis Brabantorum iſta impietas. Curialis eſt Oyrlæ municipii totius Campiniæ primarii, Divo Joanni inſcripta.

Oyrle vulgo Oers.

Achates. Utri, Prodromone an Evangeliſtæ?

Gramaye. Utrique. Ita voluit D. Clementina, quæ caſtrum ad pios uſus ſuum tranſcripſit domui Poſtulanæ, ideòque in codice anniverſariorum Kal. Januarii Fundatrix Eccleſiæ vocatur, & traditur Paræco decimas *Vande Moere* aſſignaſſe. Extat apud Floreffienſes diploma donationis anno … factæ per dictam Heroïnam. *Mere* nomen retinet piſcina in vico inferiorę, ab arenis diverſum nomen adepto, cùm ſuperior circa Eccleſiam Eccleſiæ quoque cognomen reſervet, utpote ſacrum domûs Poſtulanæ peculium. Quin reſpice ad Lævam Templi angulares turriculas, conſidera foſſas in circuitu latas altaſque, æſtima aditum olim ponte ſtratum, cujus fulcra ſupererant adhuc nuper, omnia Caſtri veſtigia.

Sant. Oytle. Kerck Oyrle.

Caſtrum hic loci.

Achates. Sed quis prope mediis ex aquis prominens velut prætorii locus?

Gramaye. Scio vocari montem Fabarum, & Paſtoralis peculii partem eſſe dono ejuſdem Clementinæ, ſed quid fuerit neſcio. Prætergrediamur interim, & municipium petamus.

Boonberch.

D *Achates.*

Achates. Dii boni, quàm læta hîc seges, quàm fœta Ceres!

Gramaye. Talis Aureliam (sic enim vicum nonnemo vocat sine authore, & quod verear, ratione) undique cingit ager, arvius magè quàm pascuus, & hinc jus asyli habet homicida quisquis in resecti graminis acervum potis est evadere.

Achates. Rides, credo, Achatem tuum, & ideò forsan hoc dicis aut dicitur, quia nullum hîc loci fœnum congeritur.

Gramaye. Rem acu tetigisti. Et hinc præcipuam rem agricolatione cives facere consueverunt, licèt subinde Linificio valuisse & voluisse commendari legantur. Sacellum istud medio itinere agrum tenens, D. Anthonio inscribitur, loca ædibus hinc inde contermina communitatis sunt, dicunturque, cujus à Duce Martii 1325. limites dati & positi, privilegio anno 1505. 25. Septembris civibus concesso ad pedes 80. circa fundum proprium arbores plantandi glandiferas imprimis, ne invanum quis credat municipes in insignibus quercum præferre, & dependens ex ea scutum quatuor Leonibus munitum cum epigraphe: *Sigillum commune libertatis de Oerle.* Ita planè libertatis quam Joannes Brabantiæ Dux II. donavit, Joanna litteris anni 1387. 10. Julii auxit definito septem Scabinorum annalium Collegio, Philippus II. anno 1551. confirmavit, foro hebdomadali recurrentibus diebus Lunę concesso, & nundinis diem Deumque convenientes sortitis Mercurii, post ferias Divorum Catherinæ, Matthæi, Joannis, & Dominicam Quadragesimę mediam.

[Insignia pagi.]
[Privilegia.]
[Nundinæ.]

Achates. Cum sermone tuo doctissimo eunt pedes, inque vicum nos deferunt elegantem illû & ampla planitie, nec infrequenter habitatum.

Gramaye. Si vidisses ante nuperas turbas, Oyrleam non agnosceres, plus centum ædes absumpsit furor Martis, qui ter inprimis post annum elapsum 82. prædis plebem exhausit Erant pietati & virtuti exercendis collegia, Marianum anno 1540. legibus, Sebastianæum anno 1598. & Joannicum anno 1322. privilegiis Ducalibus instructum. Erat in areæ medio Tilia agens tribunalis locum & judicibus umbram suppeditare solita. Nec alium à Duce Dominum agnoscebant, nisi quod recenter gentiles de Borchgrave cœperint rerum potiri. Et ut concludam, ab hoc tribunali usque ad annum à nato Christo 1560. pendebant 8. pagi circumjacentes ex tunc separatas nacti curias.

[Vrouwenbruers. Hantbogne. Voetbogne.]

Utpote Merefeldia eundem cum Oyrlâ Toparcham titulo & tempore eodem nacta, patrocinio Antistitis Lamberti & Cathedralium ejus Canonicorum gaudens, ubi sacellum Deiparæ ad quercum celebri peregrinorum concursu festo visitatæ per Mariam Elisabeth visitari scio. Denique tres Pagi Gentilium de Eyck, uno cum prætorio peculia Zelstadium Ecclesiæ tutelarem Willebrordum, Provisores Dominas Hoydoncanas habens. Lamberthemum nomine Divum referens Lambertum, aliàs juris Patronatus Ecclesia sub se habens Præsulis Nicolai apud Gestelam sacellum. Velthovia & vicus Sonderius in sacris à Floreffiensi Prælato, & peculiari obsequio D. Cæciliæ devota. Ad extremum unum Scabinatum nunc facientes Servicella Divorum Monulphi & Gondulphi Collationis Capituli Oorscotani Ecclesia, Wintershovia, Petri Gandensis Monachi Patria, Vessemiumque.

[Merefeltia.]
[Zelst.]
[Blaerthem.]
[Gestel.]
[Velthovia.]
[Sanderwick.]
[Knesel.]
[Wintersele.]
[Vessem.]

CAPITULUM IV.

HONORARIA *cum Pagis vicinis.*

Achates. Explevisti sitim meam, Gramaye, nec si latus & natus Aureliæ essem, magis eam nossem. Pergamus, nisi grave est, quo pede cœpimus, & alium missum in triclinium hoc nostrum inferamus.

Gramaye. Perplacet, Theatrum laboris percurramus, inque eo personati ambulemus ad usque locum cui ab honore nomen, patriam doctissimorum hominum & celebrium. E quibus Henricus Petri laudatissimus Floreffiæ Abbas, Paulus Michaëlis Averbodii Archimandrita, Jac. Franco, & Petrus Wynants Doctores Medici percelebres, Joan. Byrinx Ghyrurgus oppidi Bruxellensis non ignobilis, Mathæus Gorys Archipresbyter in Diœcesi Antverpiensi præclarus, Helias Schoor Doctor, & Doctorum Seminarii in patria extructor dotatorque: Nec tacendi Adrianus vander Halvermylen, ob fundatas Lovanii ad usus affinium Eerselensium Bursas notus, sicut & Arnoldus van Es ad D. Joannis Ultrajecti Canonicus, qui non obiter obvans quantum detrimenti angustia platearum, si quando incendium nasceretur, pepercisset, fundo coëmpto dilatandis viis municipii, civis egregii hac parte munus explevit. Ceterum vicus hic ab eodem, quo Oyrla, Duce jure civitatis donatus est, ab eadem Ducissa senatum accepit (licet modo Orscotanum magis quàm Oyrlanum eligendi modum servent,) forum Mercuriale anno 1544. Nundinas Dominicales in sequentem feriam translatas anno 1536. accepit, puta post Dominicam sequentem ferias Martini, præcedentem ferias Assumptæ in cœlum Deiparę, & illam qua Missale officium incipit: *Misericordias Domini.* Tulit ingens spoliatus exustusque damnum exercitu Mansfeldico circa Endoviam occupato, & sub idem fere tempus pestem ingentem, adeo ut ex 300. ædibus vix triens, ex 800. hominibus, qui numerati sunt, vix dimidium nunc reperiatur: regiones habere solet plures, diplomate Joannis Ducis prata communia cedentis expressas anno 1326.

[Ersel.]
[Viri clari.]
[Privilegia.]
[Heertgansen.]

Achates. Ecce in vicino turrim, tendamus eo, Pharus est hac in solitudine velut mari viam præmonstrans.

Gramaye. Vides larga, quorum ante memini viarum compita? Viden sacellum fori medio Divis Mariæ, Nicolao, Catherinæ inscriptum

ab

ab Eykam gente pendens? Ecce templum è vetustioribus Campiniæ Willebrordo hujus tractus Apostolo dedicatum, & Abbe Epternacensi commissum, in quo ara à sodalibus Catherinę & Barbaræ Virginum titulo congregatis erecta anno 1506. probante Erardo Marcano & Luduvico S. Marcelli Cardinale litteris anno 2. Julii datis, ubi & similem aram an. Sixti IV. primo à Collegio Mariano extrui permisit Julianus Episcopus Sabinensis Cardinalis, & Luduvicus Borbonius anno 1480. ut præteream Sebastiani titulo confratres eodem modo collectos. Vortsool. Hartsool.

Sed enim tulit idem cum Oyrla fatum Honoria olim 9. Pagorum caput, & tribunal, de quorum Senatu extat anno 1387. & anno 1424. diploma definiens eligendos è scabinis 7. duos Eersel?os, reliquos ex aliis pagis. Nunc autem dumtaxat perseverant fideles suæ matri Ecclesiæ Lapidicella S. Luciæ reliquiis, miraculis, patrocinio nota aliàs à Canonicis Sylvæducensibus curionem accipiens, & Columbiola Præcursoris Domini, & Canonicorum D. Bartholomæi Ecclesiæ. Pagi autem à corpore velut suo avulsi, ex quo novos oppignoratitio titulo Dominos accepêre anno 1559, sunt Tongerletensis Abbatiæ, & per eam Episcopi Sylvæducensis. Toparchiæ Alta-lonia titulo Severini Episcopi Coloniensis; Lapata Barbaræ & Hapardum Pancratii, Anthonii, Brigittæ; Castrum Virgini Matri inscriptæ, Curiales. Dommela Joannis Theol. & Ecclesiastis Maguntini patria gentis Clusiæ Dominium, quarta capella D. Martino sacra sub Bergeicano Curione, intra cujus ambitum insigne est titulo Vallis D. Agnetis Cœnobium, sub tertia D. Francisci regula militans, Achelensis Parthenonis tradux, unde ad 1452. Junii 12. Theodoricus Bruninx sorores aliquot adduxit, locum ad Dommelę fluenta pascuis lætum coëmentes & coaptantes, nullo quidem opulentiæ fundamento, successu tamen tanto, ut hominum memoriâ septuagenarium accesserint, imo excesserint numerum. Monasterium est elegans situ statuque claustralium commendatissimum, 30. Virginum lectissimarum, sub cura Anthonii Vleminx congregatio. Atque hæ Toparchiæ recenter in libertatem vindicatæ, cùm ævo Maxæmiliani tres residui pagi videantur emancipati, qui sequuntur. Steensel. Duysel. Hogeloon. Dommelen. Agnietendael.

CAPITULUM V.

BERGEICA *oppidum, cum Appendicibus.*

Bergeick.

Bergeica (sive, ut olim loquebantur, Eyck aut Eykenberch, id est, alta quercus) oppidum est, licet nunc mœnibus destitutum, quod tamen nescias, an sacris, an profanis titulis celebrius sit. Ecclesia alternatim à Jacobensi apud Leodios & Tongerletensi Abbatibus pendens, Apostolorum Principis titulo mater est plurium in circuitu Ecclesiarum, spectabilis illa formæ & capacitatis, in qua Sacellum Venerabilis Sacramenti à Sodalitio municipum anno 1537. cœptum, 1540. perfectum teste inscriptione, itemque aliud D. Sebastiani à 60. admodum annis ære ioprimis Joannis vanden Berghe extructum: itemque aliud D. Petri à Collegio arcus ærei Ducalibus munito privilegiis adornatum pronuper: itemque aliud Virginis Barbaræ sic satis dotatum à sodalibus ejusdem tituli. Hoc templum uti ferè omnia hoc tractu intra decem proximos annos terrea mole vallatum subitis militum incursionibus posset resistere, & municipum fortunas ab injuria vindicare. Poterat id antea prætorium aquâ & vallo munitum Backiorum olim possessio, & per eos Joannis van Es, sub quo præsidio Regio instructum, & duobus hinc inde vallis, occupatur per Batavos Duce Mauritio Comite Trajecto in vanum tentato redeuntes, mansitque eo in statu donec Mondragonio visum Taxandros exarmare, & Arces tres primarias, in quibus Bergeicana, solo æquare, quod factum anno.... Hartsoele. Castellum.

Populus re agrariâ & textrinis exerceri consuevit, & horum tanta frequentia, ut anno 1470. Sacellum sibi proprium titulo Deiparæ extruxerint; illorum tanta, ut peste anni 1531. colonorum quadringentos periisse, & solere plures centum ex hoc solo tractu perpetuos nundinatores forum exornare sciam. Forum quod litteris Burgundiæ Ducis ad annum 1468. ultimâ Martii Hesdini scriptum in diem Saturni conjicitur, additis nundinis annalibus dierum Martis præcedentium natalitia Christi & Baptistæ, ad quas Ducem Burgundiæ Carolum bioas adjecisse postridie Ascensionis, & D. Lucæ narrant Senatores Bruxellenses litteris 15. Martii anno 1486. scriptis ad Consulem Senarumque *Civitatis* (ita vocant) *Bergeicanæ.* Et quidni civitatis? Cùm scirent eundem Ducem anno sui seculi 68. permisisse municipium hoc in limite Leodino excubans muris portisque includere, eoque fine quindecim succedentibus annis vectigalia mercibus nundinas petentibus imponere, prædia communia vendere, & quæ plura ibi adjiciuntur. Non erit itaque qui etymo, Divo Tutelari, & Duce benefactore Beirgicano æstimatis requirat, cur scutum Burgundiæ è quercu pendens assistente D. Petro insignium loco habeant cum inscriptione: *Sigillum Scabinorum villæ de Bergeick.* Non erit qui miretur tot celebres hinc viros prodiisse, cujus generis Henricus Joannis Cox Ordinis Dominicanorum non uno loco Prior & Visitator, Simon Bergeicanus Philosophię Professor acutissimus. Nundinæ. Die Stadt van Bergeick. Insignium ratio.

Uti autem ab Ecclesia Matre in sacris, ita ab eodem tribunali in foro dependent Villæ duæ, ab occidente altera, altera à retando dicta: illa Willebrordi, hæc Servatii: illa anno 1331. cum Bergeica communes agros emit à Duce, & produxit Laurentios Westerhovium Theologiæ apud Lovanienses Doctorem eximium, & Nagelmakerum, ex Lectore Cœnobii Trudonensis Archidiaconum Mechliniensem: hæc plurium & præstantissimorum virorum patria dedit Iprensi Cathedræ Martinum Balduini Doctorem Westerhoven. Rythoven.

ctorem antea Lovanienſem, Concilii Tridentini teſtem: Synodorum duarum provincialium Mechlinienſium præſidem, ex cujus domo viginti & ampliùs Præsbyteri Rythovenſes, hodièque in Cathedralibus, & Collegiatis, Paſtoralibuſque & Academiis, primas ſumma cum laude tuentur, qui gnarus quantùm elementorum Chriſtianæ Religionis doctrinæ pueri debeant, ultimis teſtamenti tabulis legavit juſtam pecuniæ ſummam ad coëmendos quotannis panes diſtribuendos pueris duodecim in circuitu pagorum, qui Orationem Dominicam noſſe, & aliàs in catecheſi profeciſſe reperirentur, inſtituto laudabili, & temporibus noſtris convenientiſſimo.

Achates. Dum Honoriam hìc contemplor, Bergeicam & alios pagos videre videor, mi Gramaye, ſermonis ita filo quaſi Ariadneo me ducis per antiquitatum obſcuros dubioſque tramites.

CAPITULUM VI.

Lommelia oppidum, & vicina Dominia.

Gramaye. ET duco & dico ideò volentiùs, quòd hic inter populares meos eſſe videar. Omnes enim hanc Dommelæ ripam & latus occupantes pagi, cùm ſuper ſententia ſeptem virorum, id eſt, Senatus conſultandum Antwerpiam recurrunt, credo quia olim Marchiæ obnoxii, & in precationibus auxiliares.

Unde priuſquam digrediamur, libet è proxima myrica oppidum contemplari etiam Berſelano tribunali, ut apparet, olim ſubjectum, ſed ante duo ſecula ſeparatum: Lommeliam appellant. Eccleſia Apoſtolorum Principis cum vico Collegiatæ Bekenſis olim peculium, turri ſplendida & munita, nec ſemel hoſti reſiſtere auſa, quam licèt præſidium Gertrudimontanum cum oppido anno 1586. 20. Novembris ad flammas damnaverit, tamen reſurgit jam inde ab anno 1596. caput tollere reincipiens. Oppidum hoc eſſe dixi, & doceo litteris anno 1322. datis per Joannem Ducem, qui cum uno ante anno communes paſcuos arvoſque agros incolis ceſſiſſet, ut fines Brabantiæ defendant meliùs, meliùſque defendantur, permittit vallum portaſque ſtruere deſignatis quatuor operum præfectis, cum prætore Campiniæ diſpecturis, quâ parte commodiùs ager incidi poſſet, factâ itidem poteſtate vectigal ſtatuendi, deſignato etiam diebus Lunæ foro & nundinis Dominicâ poſt ferias Remigii & Servatii, & ante Palmas, quæ tamen in feriam ſecundam ante Palmarum, Joannis, Bartholomæi tranſlatæ.

Lommel.

Oppidum vallatum,

Achates. Optimè, ſed chartis hæc, prout alibi ſemel, nunquam executioni mandata?

Gramaye. Non ita, ducti fuêre muri, & portis tribus concludebantur, quod me docuit Joannæ Ducis reſcriptum permittentis anno 1381, quia turris Eccleſiæ necdum conſtabat, poſſe unam ex tribus portis mœnia incidentibus cœmiterio applicare, ad campanas ſuſpendendas, & unumquemque cui in mœnium ductu terræ aliquid ablatum, eandem complanato vallo recuperare.

Achates. Intelligo & unico hoc reſcripto patere, quando turris ante tibi celebrata erigi, mœnia & portæ dejici, oppidum exarmari contigerit.

Gramaye. Ita planè, exarmatum vallo, non tamen privilegiis, licet ſemel iterumque ſub Maxemiliano & Carolo V. incendio fœdatum. Anno quippe 1580. Archidux ratum habuit veterem Senatus elegendi modum, mutatis annuatimnunc tribus, nunc quatuor Scabinorum. Dux anno 1448. immunes à gruta, id eſt, Vectigali potorio agnoſcit municipes. Joannes Dux Sodalibus arcus chalibei, titulo D. Georgii, cedit jus ponderum. Joannes Koens Campiniæ Prætor Bombardariis D. Barbaræ leges dedit, quales etiam habent arcus Cornei Collegæ Sebaſtianum Tutelarem agnoſcentes. Prodierunt hinc Joannes Huberti Archidiaconus Famennæ in Cathedrali Leodina, Joannes Roeſen Adminiſter Sacelli Mariani in colle, qui ambo ad ſubſidia ſtudioſorum præbendas Lovanii reliquerunt, Petrus Hovius trium linguarum peritiſſimus cum Waltero fratre Gierlenſi Decano, Becano Canonico, Joannes Hangravius Cathedralis Canonicus qui hac in Eccleſia tale vivus ſibi poſuit Epitaphium:

Privilegia.

Wolwaise.

D. O. M.

Plangite Pierides quod nunc Hangravius abſit,
Qui placuit Ducibus Principibuſque Viris.
Hic erat egregius Cantor Sancti Dionyſi,
Erneſto à Sacris non ſine laude fuit.
Auratus Miles, Comes & Palatinus habetur,
Quem tamen in ſenio mors violenta rapit.

Quàm porrò frequenter & lautè olim vicus hìc habitatus fuerit, doceant teſtimonia eorum, qui peſte anno 1575. & ſequent. periiſſe ſciunt ad duo hominum millia, & viderunt 18. ovium millia uno ex hoc loco pabulatum egredi. Ne miremur dum in ſcutis circumferri videmus quercum hinc ove, capro inde ſtipatum cum inſcriptione: *Sigillum Scabinatus de Loemele.* Et ſanè altiora hæc, ut ſupra tetigi, loca quæ conſtant arenâ, incruſtratâ, & ericis veſtitâ ingentes hos ovium greges non tantùm ſaluberrimo nutriunt pabulo, ſed etiam à pulmonis, lyenis, jecoris obſtructionibus præſervat, quarum ſi carnes Galenus guſtaſſet, inter laudatiſſimas enumeraret, tum ob delicatiſſimum ſaporem, tum ob facilem concoctionem & probum nutrimentum, quod omni humore ſuperfluo careat, non ob loci modò & herbæ ſiccitatem, ſed etiam ob ericæ vires.

Sigilli ratio.

Ericæ nutimentum bonum.

Achates. Eſto, ſed enim magno emerent agricolæ, quo terram colerent pinguiorem, quod fieri poſſet, ſi alia è fertiliſſimis invecta regionibus induceretur.

Gramaye. O Nugas! minori profectò & labore

bore & ſumptu Stercutio litaretur, nec tantum ſterilis arenæ jaceret, ut undique horizontem triſti cruditate clauderet, oculis nihil intuentibus, præter humilium ericetorum infinitam vaſtitatem. Sed miſſa hæc faciamus, & viam Endovium verſus carpentes, dum faſtigia turrium procul intuemur, tria quæ ſuperſunt Cluſiæ gentis Dominia recitemus. Aloſtum ubi Curiali in honorem Deiparæ provident Virgines Hoydoncanæ, Hornanorum olim peculium; ſicut Waterlea Permetanorum, ubi Eccleſiam D. Willebrordi curat Ab. Epternaci; S. Oncommer & in ea ſodalitium S. Guilgeforti, celebri peregrinorum frequentiâ viſitari ſolitæ, & cum fructu ante nuperam Iconoclaſtiam. Werda ubi Nicolai ædem idem curat Epternaci Prælatus, ubi Sacellum titulo Apoſtolorum Principum & Anthonii anno 1500. erectum, ubi nundinæ olim annales, & apum non incommoda nundinatio. Nec enim mel quod in ericis legitur ita aſpernandum, quam Dioſcorides & Plinius ſcripſêre. Ut enim non ſit de probatiſſimis; tamen minimè rejiciendum, & longè præſtantius eo quod in Hiſpaniæ locis è Ladami frutice & Cyſti variis generibus colligunt apiculæ, utpote palato ſuavius, & citra inſignem colorem qui in melle, Stichitide, & Thymitide viget, obſtructiones aperit, craſſa attenuat, lenta incidit & detergit, ſpleneticis imprimis expetendum. Erica enim & præfati flores, tumores & collectiones citra caloris alicujus incommodum digerunt, & per halitus diſſipant, atque id tantâ efficaciâ, ut quidam podagricis & paraliticis horum fotu medeantur, craſſos & tenaces humores diſcutientes. In obſtructionibus igitur lyenis medicamentum eſt nulli ſecundum, nec illic ſolum valet, ſed venenatorum etiam ictibus opitulatur, & oculorum turgidulis venis ſanguinem inpactum exſugit. Euboici non minimam hujus mellis curam habuerunt, quod ab erica apes hauriunt credentes gratiſſimum eis paſtum. Sed abundè hactenus de apiaria Campanis noſtris uſitatiſſima, abundè etiam de tribus Cluſiorum, qui non inelegans habent, habitantque ibi prætorium, dominiis, ad Auraici Principis Dynaſtias & Endovium urbem progreſſuri. Sunt illa Geſtelium, de quo ſuprà, Stripenum Trudonis & Collegiatæ Corthefemienſis Eccleſiæ, & Strythemum à pugna cum Normannorum cohortibus dictum, ubi Eccleſiam Martini & Georgii Collegiara Eyndovenſis procurat, utraque à Woencelenſi matre olim ſeparata; illa anno 1402. hæc anno 1440. Woenſella autem vetus Craendonckiorum Toparchia latè patens ad utramque Dommellæ ripam Parçcia, latiùs olim cum 72. mater Eccleſiarum agnoſceretur, Perſonatu Decano Endovienſi incorporato inſignis, turri excelsâ quatuor minoribus hinc indè vallantibus caput inter nubila tollens, Sodalitiis quatuor ſacris & veneratione Apoſtolorum Coriphæi notior, eo quòd opem plures ejus interventu ſenſerint. Quid? quòd tria peregrinorum hoſpitiis deputata habet Xenodochia privatorum ante ſeſquiſeculum dotata opibus. Quid? quòd Cœnobium Dumi Ordinis Canonicorum Regularium loco peramœno per J. Schoonvorſtanum intra limites hujus parochiæ fundatum anno 1419. quod Virorum ſanctiſſimorum antea ſeminarium ædificiis auctum ſplendidè & duplicis fabricæ Eccleſiâ, bellis civilibus exuſtum jacet adhuc Religioſis Sylvæducis hærentibus.

Alost. Waterl. Werda. In Schaist. Ericæ ad spei commoditas. Strip. Strithem. Woensel.

FINIS.

MAESLANDIA

Tribus abſoluta capitibus.

CAPITULUM PRIMUM.

De Regione univerſim.

Tertiam hanc Campanienſis eſſedi rotam percurſuro neceſſe eſt à loci appellatione exordium facere. Illum antiquitas à ſitu & fortuna ſua *Moſelandiam* nuncupavit, quaſi dicas Moſæ regionem, eo quòd totam *Moſa* fluvius non alluat tantùm, ſed & quotannis ferè perluat, incredibili frugum fructuumque, pecorum etiam & hominum jacturâ. Inundationes autem fiunt altiſſimæ, præſertim cùm totus Oceanus per fretum Britannicum, ventorum vi hos in agros fertur. Contra mare igitur anniverſarium quodammodo bellum gerendum, & quoties hoſtis invadit, evocantur omnes pagi prope proculque diſſiti, commune diſpendium communi manu propulſaturi, aggeres & tumulos fluctibus objiciendo. Neque novum hoc cum Oceano bellum, aut nuper repertum. Majores noſtri Cymbri, qui ab exitu Rheni ad Albim

Nominis ratio. Inundationes. Apud Cymbros

Albim usque littora tenebant (ut Strabo docet) eisdem molestiis fuerunt olim exercitati. Constiterant ii non exiguo tempore in his regionibus, quas Ephorus, Clytarchus, & alii diluviis frequentibus obnoxias esse prodiderunt; sed tanto, ut habitationis & periculorum fama ad Græcos etiam perveniret, cùm aliàs paulatim in longinquas insulas Colonias ex Cherosoneso Cimbrica emitterent, & ipsi secundùm Oceani littus ad Rheni ostia terminos promoverent, nec unâ continuatâ expeditione in Galliam transirent. Et quia propter tales tantasque maris irruptiones & inundationes bella perpetua cum mari citra inducias & fœdera nostratibus gerenda sunt, ex illis certò constare, & cuivis liquere colligit Joannes Goropius, totum hunc tractum, quem ii tenent qui aggeribus contra mare se munire coguntur, Cimbrorum fuisse, illorum quorum diluvia apud Græcos celebrantur, cum nusquam alibi locorum, quæ Cimbri olim tenuerunt, hæc potuerint evenire. Et loca quæ Phrisii, Hollandi, Campestres, Brabanti, & Zelandi, & Flandrorum pars habitant, ea quondam Cimbrorum fuisse, è quibus auctâ jam multitudine cùm angustiores sedes, quàm ea ferret, habere viderentur, in Galliam irrupuerunt. Ephorus Isocratis discipulus in Cuma natus Asiatica, qui fabulis omissis ab Heraclidarum descensu historiam inchoavit, gravis imprimis author, Cimbros prodidit, plus calamitatis ab undis accipere quàm ab armis. Clytarchus unus de vetustissimis historiæ scriptoribus in libris reliquit, tam subitis inundationibus Cimbros aliquando invadi, vix ut celerrimis & admissis equis aquas evadant. His etiam auctoribus accepimus tantam esse hujus gentis audaciam, ut quo loco non ita pridem ab undis domicilia absorpta sunt, eòdem rursùs ædificent, nec id solum, sed quod omnem fidem superare videtur, arma etiam adversùs rabidos Oceani fluctus sumant. Videntur illa quidem stupenda, arma contra mare sumi; sed stuporem facit rerum, de quibus agitur, ignoratio. Sic Ælianus lib. var. histor. 12. Celtas, ait, maris inundantis impetum sustinere, & contra undas gladios evaginatos & hastas vibrare, quasi verò vel Oceanum terrere, vel vulnerare possent. Audierant nimirùm aut legerant bellum cum undis à Celtis & Cimbris geri, atque arma capi, sed ignorabant, quodnam illud & quale bellum esset, ac quibus armis gereretur. Si non perpetua hisce regionibus hujus belli necessitas incumberet immensis sumptibus toleranda, beati essent ter & ampliùs, quotquot maris sunt vicini: sed arbitratur Goropius, à Deo Optimo Maximo hoc frenum hisce populis injectum esse, ne nimiâ rerum affluentiâ luxuriantes perpetuis compotationibus immorentur.

Priscæ Cimbrorum sedes & migrationes.

Bellum contra mare.

Verissimum igitur quod Ephorus tradit, plus damni ab Oceano, quàm ab hostibus adferri: & hic fidem etiam superet, nullum abire annum tam pacatum ac felicem, ut non centum aureorum millia ad resistendum fluctibus impendantur. Idem bellum contra mare jam inde ab Ephori ævo geritur, & quidem dubio Marte contra hostem perpetuum, nunc hominibus, nunc aquis vincentibus. Nec hyeme tantùm sed & æstate, hujusmodi malum subvenire recenti memoriâ viderunt Sylvęducenses, apud quos circa Cancri solstitium, in tantum mosa ebulliit, ut tota ad ter mille passus circa opidum planities inundaverit, nec mille accolarum manibus obviam iri potuerit, quin omnis pascui agri spes fœnisecii & messis obruta in herbis perierit.

Inundationes etiam per æstatem.

Tum quæ solitis à fontibus exit,
Non habet unda vias, tam largas alveus omnis
A ripis accepit aquas, jam naufraga campo
Arma natant, alto restagnant flumina vallo,
Non pecorum raptus faciles, non pabula mersi
Ulla ferunt sulci: tellarum errore viarum
Fallitur occultis sparsus populator in agris.
Jam tumuli collesque latent, jam flumina cuncta
Condidit una palus, vastâque voragine mersit.
Sic Venetus stagnante Pado, fusoque Britannus
Navigat Oceano, sic cùm tenet omnia Nilus,
Conseritur bibula Memphytis cymba carina.

Idcircò *Mosa* vocatur, quod frequenter alveum egressus omnes circumcirca campos latè stagnare faciat, insigni frequenter damno accolarum, quod Geldrenses & Buscoducenses, ait Goropius, crebris experimentis didicêre, & aquas difficulter intra terminos se suos continentes, multoque limo vicina complentes *Moesen* vocamus. Ceterùm exundationis horum amnium duæ omninò causæ veteribus placuêre, una, si ostia impediantur, quo minùs aquas effundant; altera, nivibus solutis aut pluviis ingentibus præcipitatis. Prior Thaletis, qui Etesias decursum Nili suspendere dixit; altera Anaxagoræ, qui è nivibus alibi liquefactis flumen augeri putavit. Planè ut mirum videri possit, quod suprà dixi, in fervidissima æstate flumina exundare, ita ut aggeribus æstivis coërceri insuper necesse sit, ne sationis proventum omnem evertant, prout ex australi plaga eodem ferè tempore Nilus totam Ægyptum inundat, & per septem ostia altissimo gurgite mari illabitur, de quo elegans Statii carmen:

Causæ ex Goropio & aliis.

Somerdycken.

Ubi aversi secretus pabula cœli
Nilus & Eoas magno bibit ore pruinas,
Scandit fontis opes, septemque patentibus arvis
In mare fert hyemes, penitus cessere fugata.
Nereides, dulcique timent occurrere ponto.

Effectus is similiter ad duo principia est referendus, nivis nimirum & glaciei in Alpibus (unde Rhenus oritur) deliquescentis sole tropicum cancri respiciente, & denique hyadum circa illa tempora exortus, quæ tempestates largosque imbres cient, quibusque insurgit aliquando spirantibus aquilonibus contrarius Oceani fluxus, ut accidit

cùm

cùm ad ostia Nili & Gangis hyems est, & ventus mare contra impellit, fluxusque impeditus, ea cogit per campos exundare. Norunt Romani, si contra Tibrim imbribus auctum mare intumescat, quàm altè flumen assurgere consueverit, cùm tamen longo itinerum intervallo à Thyrreno absint. Quid ergo de hac non nisi palude mari propinquo demersa, ac ferè absorpta cogitandum?

Et quidem tanto magis quanto pluviæ & tempestates hic durabiliores. Nec illud negligendum, imbres continuatione vaporum & ventorum impetu largos decidere per idem tempus posse, cùm hoc etiam sub æquinoctionali, ubi sol perpendicularis est, contingat, si à subjecta camporum planitie humoris plurimum radiis solaribus subministretur. Sed ut nulla tellus tam inops, nulla tam infelix regio, quin natura & ars tolerandis aut temperandis malis esse possint adjumentum; è terra, animo & ingenio incolarum, legibus & industriâ Principum, quantum quidem fieri potuit, egregiè provisum. Salyceta hic reperire est plurima, salicis item ripariæ genus illud, quod foliis est albioribus, nec nisi circa aquas adolescit, inde dictum quod radicibus suis velut siticulosum semper inhiet rivis & stagnis, aptissimum ideo ad moles in flumine jaciendas firmandasque.

Remedia contra inundationem.

Wervae hout.

Crates enim maximæ hoc frutice contexuntur, fluminibus injiciuntur, ingenti terræ massâ depressæ ripis alligantur, & velut in optatissimo liquore crescunt avidissimè. Atque tandem molem totam densissimo radicum complexu egregiè confirmant: & nescio an non hìc frutex idem sit cum eo quem Elæagni nomine describit Theophrastus, in fluitantibus lacus orchomeni Insulis repertum.

Legibus insuper cautum, & tribunalia eo fine Ducali authoritate instituta, & munita ad speculandum aggeres, & definiendum citra appellationem de omnibus ad eos spectantibus: sunt autem in hac regione tria cum septem viris singula suis, quod sub dio consulant, & definiunt, nuncupati. Primum *Superius* pagorum *Osseni*, *Litha*, *Lithoa*, *Gesseni* limitibus comprehensum, definiente Johanne III. anno 1323. privilegia & limites accepit. Secundum *inferius*, *Mareni*, *Alemi* & *Kessalia* terminis conclusum ab eodem anno 1349. definitores accepit. Tertium Allodiale dictum *Roesmaliam*, *Nuelandiam & Orthenum* complectens, à Johanne II. accepit leges anno 1309. & est horum septem Scabinorum (ita tamen ut alibi Prætor Sylvæducensis ex privilegio anno 1360. accedere possit) aggeres speculari, necubi defectus incidat refectionibus operam dare, pœnas negligentibus infligere, & quæcumque ad conservationem aggerum spectant curare, ne paucorum vitio injuriâ aut omissione, totius anni fructus sata læta boumque labores deperire, & aquarum irruptionibus absorberi contingat.

Heemraeds.

De casu dei Heemraels.

Accedit ad hæc accolarum littoris animus & patientia, qui tantum abest, ut rabidum hoc elementum & prodigum damni fugiant; ut tuguria etiam & ædes, aut verius sedes temporarias aquis ipsis suffluentibus ausint habitare cum pecoribus & re domestica, & arborum truncos aggeri infigunt, gerras & contexta alibi vimina alligant, pecora sursum attrahunt, & quasi hostem riderent, aquis ascendentibus altius & ipsi ascendunt, & contignationem unam alteramque ipsi superant, & ne fortè panis inopiâ premerentur, ubi subita hujuscemodi incidunt infortunia, loca vicina, & civitas imprimis Sylvæducensis è publico naves panibus onustas consuevit submittere. Ubi tandem intra alveum suum regressus est amnis & spes messis opimæ in propinquo est, præteriti laboris immemores tædium compotationibus vincere, & immo sepelire consueverunt, tantis nonnunquam animis, ut messis in herba absumatur.

Maeslandorum animus & genius

Atque hæc quidem satis sunto de Maeslandiæ situ & qualitate, cujus adeo Toparchias & pagos ex ordine describam, si prius unum adjecero. Docui in Hasbanicis meis ex diplomatum fide, *Mosalandiam* olim Ducatûs titulo à Principibus Lotharingiæ possessam, & amplius parum, aut vix ab Hasbania distinctam fuisse, atque hoc uti certissimum, ita incertissimum quatenus aut quibus limitibus definita tum fuerit *Mosalandia*: nec obiter quis suspicari posset coronam illam quæ plumis versicoloribus sursum extantibus hodierna regionis insignia tegit tituli aut honoris antiqui esse vestigium. Sed quid bos rubens auratis cornibus nigrum occupans vellus sub coronę ejus velut auspiciis latens? Quid nisi fœlicem armentorum sagipationem & sata læta boumque labores, ut supra dixi, si quando contigerit annum ab aquis immunem nancisci? Et hinc caput Maeslandiæ à bobus nomen reservavit.

Maeslandiæ Ducatus.

CAPITULUM II.

De Capite Regiónis BOVINIO.

Caput Maeslandiæ est oppidum à bove nomen adeptum, oppidum dico sacris profanisque titulis nobile, utpote quod Ecclesiam habet Taxandrorum Apostolo Willebrordo inscriptam, nunc quidem, sed antea Virgini Matri, cùm nimirùm Divini Verbi semina exstructa in locis palustribus hâc ędiculâ dictus Antistes spargeret: & hinc manet Curialis provisio penes Abbatem Cœnobii Epternacensis Willebrordi sepulturâ & morte honorati.

Hìc Sacellum Sodalitiumque elegans Virginis Matris perseverat, cui gentiles de Brecht, utpote à majoribus dotatæ, hactenùs prospiciunt, sicut & mensæ Sancti Spiritûs, ut eorum voce utar, à quodam Arnoldo Stamelaert van Uden ante sesquiseculum locupletatæ. Egerunt hìc Parochos Viri celeberrimi Joannes Hesius & Gisbertus Coeverinx: ille ad Academicam Theologiæ Lauream, hìc ad Cathedram Daventriensem electus, & hactenùs in Decanatu Sylvæducensi feliciter consenescens.

Parochia.

Videre

Videre hic est etiam titulis Virginum Catharinæ, Barbaræ, Agathę, & Luciæ, Sagittariorum contubernia, quæ ad ludos Noviomagenses & Sylvæducenses missa, & cum præmiis rediviſſe non uno exemplo docere poſſem: erantque privilegiis ornata, & virtuti excitandæ reperta, quâ præ ceteris excelluerunt hujus tractûs homines, utpotè in finibus contra Geldros à tribus ampliùs ſeculis excubantes. *Maeſlandorum partus.*

Lantweer. Vidi profectò litteras anni 1359. docentes inter alia, à Senatu Oſſenſi accedente vicinorum ſubſidio, ductam in longum terream molem, ad certiſſimam illo ævo incolarum Maeſlandiæ defenſionem: vidi ſtructa ſub annum 1580. ab iiſdem excitata non uno loco, eandem ob cauſam propugnacula: vidi temporibus Imperatoris Caroli V. profligatos à ſolis Maeſlandis Campaniſque Geldrorum exercitus: & meminerunt omnes anno 1586. & ſequenti, qualiter Templum Oſſenſe præſidio frequenter, aliàs à ruſticana plebe inſeſſum, tantâ ambitione defenſum ſit, ut nulli hoſtium patuerit acceſſus: aliàs hoſtis inferiora Templi tenens à plebe fornices & ſuperiora loca mordicus tenente & tuente, ejectus cum clade & ignominia: *Item Oſſenſium.* aliàs cùm ad fores Templi penetrans, ſubmiſſo igne viam facturus, eas accendiſſet, pertinaces nihilo ſecius qui intùs erant, ſcamna, ſedes, & quicquid aliorum ad manum erat, objecerunt, incendio per fomitem aucto viriliter impedientes, ne inimicus prævaleret, quem interim vario telorum genere deſuper petentes cadere, aut cedere coëgerunt.

Ad extremum vidimus qualiter tempore obſidionis Sylvæducenſis & Gravienſis tribus nonnunquam ſtipati exercitibus, Archiducali nimirùm, Batavico, & rebellium, Oſſenſes Templarii (liceat eos ſic extra noxam appellare) ſteterunt, & reſtiterunt immobiles, tot calamitatibus & fortunę inſultibus ſemper pares, nonnunquam ſuperiores. *Eorumdem calamitates.* Ne miremur toties hâc continuâ virtute laceſſitos hoſtes, cùm, & quantùm licuit, ferro flammâque in municipium graſſatos. Necdum obduxêre callum à Geldris illata vulnera, cùm anno tertio poſt ſeſquimilleſimum poſt aerem pugnam captum, direptum exuſtumque municipium pulcherrimâ ædium ſpecie coronatum in cineres abiit. Nec latet, quæ anno ejuſdem ſæculi quadrageſimo ſecundo & tertio Roſſemiani exercitûs patravit inſolentia: nec temerè abibit è memoria anni poſtea ſeptuageſimi Paſcha, cùm pręventi Bommelianis cives ſacra peragentes, in & cum Templo capti fortunis ſpoliati ſunt, damnato ad ferrum præſidio, ædibus ad flammam, plurimis ruſticis ad carceres opulentioribus. *Calamitates.* Ut cetera prætercam, ſequens ſecutus annus 92. tumultuantium Sichenis impreſſione accedit memorabilis, cùm inſuper juſta quæ reſtituebatur ædium pars Vulcano tradita triſti nimium & dolendo ſpectaculo. Sed miſſa hęc faciamus, & quibus gradibus, aut mediis Oppidum hoc Oſſenſe majeſtatis ſuę culmen attigerit, inſpiciamus. *Privilegia Oppidi.* Debet certè clariſſimæ Brabantorum Duci Joannæ quicquid urbani juris, medii & privilegii exſtat. Diploma datum fuit decimâ quartâ Octobris anno 1399. cujus beneficio permittitur incolentibus libertatem de Oſs mœnia, foſſas, portaſque exſtruere, forum hebdomadale diebus Martis & nundinas præcedaniis venerabilis Sacramenti, & Archangeli Michaëlis habere equorum inprimis mercatu celebres. Scabinos ſeptem annales, Juratoſque è tribus opificum totidem ad Reipublicæ gubernacula habere, qui junctim Conſules duos eligant peculii politiæque publicæ curatores: *Twee wettighe knaepen.* dans inſuper, non niſi coram his in debitis cives conveniri poſſe, eoſdem totâ Brabantiâ immunes eſſe, jus tractûs & citationis habere totâ Maeſlandiâ, *Het ingebot* adeò ut debitum coram duobus profeſſum civibus etiam ſine alia ulla ſolemnitate obliget. Quid? quod ſoli huic oppido, cujus libertas per totam longè latèque patet parœchiam, permiſſum Lanificii collegium & pannorum ſignatura. Itemque immunitas à decimis ligni empti totâ Maeſlandiâ ſit. *Houtschat.* Teſtes hujus privilegii ſubnotarunt Wezemaliæ, Bergarum, Rotſelariæ, Cranenduncæ Barones, J. de Immerſeel Brabantiæ Seneſchallus, Jo. Oppem magiſter hoſpitii Brabantiæ. Nec inanis ut pluribus locis & citra effectum fuit, hujus donationis authoritas, cùm ſuperſint valla & foſſarum in circuitu Templi veſtigia, turres etiam duæ portarum, quæ hinc Sylvamducis, inde Graviam dirigebant, locis hærentia vocabula. Debet itaque Brabantorum Duci oppidum hoc quod ſtructum, Geldrorum Duci quod deſtructum, & mœnibus ſuis velut veſte nudatum, in quo ab antiquo floruerunt familiæ non ignobiles, à locis nuncupatæ *Van Oſs*, & *Van Poll*, utræque ſuperſtites, & inter claras adhuc recenſitæ. Ex illa fuit Alardus de Oſs Lovanienſis Præpoſitus, qui impetravit à Duce molendina his locis Bannalia; ex eadem Petrus de Oſs clariſſimus Buſcoducenſium Secretarius, pluries à me laudatus. Sed Boviniam relinquo, ſi uno verbo dixero, ſedes hîc ab antiquo ſuas habere, tam Prætorem, quàm Secretarium, & Apparitorem Maeſlandiæ, eſtque hoc munus jam inde à tercentum annis beneficiario titulo à Ducibus contraditum, hodièque adminiſtratum feliciter à Giſberto van Berchem Jacobi filio, viro prudente & litterato. Dignitas autem Prætoris à Nobiliſſimis hujus tractûs, puta gentilibus van Amſtel, van Heesbeen, van Brouhuyſen, van Berkel, van Aechelen, van Kerkum, van Gemert, in primis autem à Vladeraccis, olim quidem Rodolpho & Arnoldo, nunc itidem ab altero Arnoldo viro ſagaci induſtria, & perhumano poſſeſſa. *Pretores.* Egreſſis municipium occurrunt hinc inde Sacella duo, alterum Anthonii in vico Scadio, *Scadewyck.* alterum Willebrordi, ubi puteus ſacer interventu illius Antiſtitis, morbidis frequenter opem ſalutarem ferre viſus.

CAPI-

CAPITULUM III.

De membris, id est, Vicis.

AD territorium Maeslandicum ut descendam, occurrunt primò Illustrissimi Comitis Frisiæ Orientalis tres Dynastiæ, non vulgaribus ornatæ privilegiis, Berlicemum nempe, Vicus Heezius & Dineterum. Primi nomen à Berlicone fortassis est, Pipini Brevis Consiliario, subinde in diplomatis Epternacensium laudante, & laudato. (*Berlicum. Heeswyck. Dinter.*)

Secundi vocabulum nescio an non ab Hessis aut Barbarorum Duce Heselone, qui & vico Noviomagensi, & aliis in vicino locis videtur nomen suum communicasse, proveniat. Tertii Etymon purè est Teutonicum, ab insitionibus arborum (teste Goropio) derivatum. Conspicitur hic insigne Comitis Castrum, antiquitate, splendore, fortitudine nulli in propinquo secundum. Et produxerunt fœlicibus auspiciis hæc loca Edmundum Dinterum, qui tribus ex ordine Brabantorum Ducibus à Secretis fuit, & gesta Ducum brevi lucem aspectura eleganter descripsit: Joannem Bredin ab Heeswyck Theologum Coloniensem. Dederunt etiam Collegiatæ Sylvæducensi aliquot Canonicos, & Abbatiæ Bernensi tres Abbates, quorum illa Ecclesiam Dinteranam, hæc Heeswicanam authoritate Leodii Antistitis Ecclesiam procurat.

Succedat his Empla, vetus Abbatiæ Crispiniensis peculium, nuper Arenbergicorum privilegium, qui id beneficio Comitis Megani tenent: Meganus autem titulo permutationis cum Crispiniensibus initæ. Apud quos extat Clotarii Regis diploma datum Imperii anno primo indictione quarta Aquisgrani Palatio Regio, in quo refert Adalbertum devotum ac fidelem ministerialem suum (verba sunt diplomatum) detulisse obtutibus suis authoritatem quamdam, in qua continebatur qualiter Clodoveus Rex Francorum, res quasdam in pago Henaut, & Comitatu Tessendrico consistentes, dederit Monasterio Crispiniensi, quæ postmodum ex eodem loco subreptæ exierint à regali munificentia, Reipublicæ administratoribus jure beneficiali concessæ. (*Empla.*)

Quapropter se inclinatum precibus Hugberti Abbatis ad retributionem animæ piissimi genitoris sui Clotarii memorato Cœnobio reddidisse.

Nimirum in Comitatu Thessendrico in villa quæ vocatur Emple, super fluvium Werchena, Ecclesia cum triginta mansis sub omni integritate earum videlicet rerum, quæ ad se pertinent, cum mancipiis omne servitium debentibus, cum terris, & velut in prisca authoritate continetur, quatenùs per hoc revocationis suæ præceptum in eodem loco ad usus fratrum, & ad eorum mensam perenniter deserviant. Ex hoc itaque tempore. Crispinienses Præpositum huc cum aliquot subsidiariis fratribus solent ablegare, donec per injurias bellorum Geldricorum & Hollandicorum parum emolumenti percipientes ex loco tam remoto, melius factum judicarunt, si in alium æquâ permutatione jus suum transferrent: quod factum ante quatuor admodùm secula.

Haud procul hinc Castellum olim quod opinor undecumque Leodiensis Ecclesiæ peculium, nunc in sacris tantùm, in foro & tribunali ad gentem Hornanam spectans, ubi rudera veteris Castri hodiéque supersunt, unde mihi verisimile fit, opus Romanum esse, & illud esse quod Schædæ Leodienses vocant Castellum Taxandriæ in Regione Mosæ. Celeberrimum porro tam sacris, quàm civilibus ornamentis Alenum est Abbatiæ Trudonopolitanæ Dynastia partim ab antiquis Hasbaniæ regulis, partim ab Ottone Dirachiensi ampliter acquisita: & si etiam tum vivente Beato Trudone cœperit esse Monachis obnoxia, & advocatum habere postmodum Geldriæ Comitem, Ottonem in primis qui in curiali splendida Beatæ Odradæ reliquias elevavit, teste Molano. Quod autem brachium benedictionis D. Huberti hic observatum celebri peregrinorum concursu frequentetur, exinde est, quod Andavienses Cœnobitæ, jam inde à prima sui fundatione Trudonopolitanis obnoxii, hunc fortè thesaurum concesserint. Restat Geffenum ab eminentiori solo dictum, gentis Vladeraccæ Dominium, quæ insuper in vicina Terranova elegans habet prætorium. Terranova autem idem cum Roosmalia tribunal, eosdem parœchiæ Provisores Sylvæducenses Canonicos, qui Canonici similiter Heesensem procurant Ecclesiam, sicut Commendator Gemertensis Rhodam Nisteliam, Præpositus Meersensis Litoiam, Leodienses Marenam maris aliquid sonantem. Hinc porro oriundi, Henricus Duncanus Doctor & Canonicus Antverp. Joannes Slootanus à Geffen Theol. etiam Doctor & Prior Dominicanorum Coloniæ, cujus extant doctissimæ demonstrationes contra hæreticos, & de retinenda fide libri novem, de veritate fidei libri quinque: in quibus finiam, si duos adjecero vicos antiquitate nobiles, advocatum Brabantiæ Ducem, ejusque Vicarium Prætorem Maeslandiæ habentes, Berchemum puta Epternacensis Ecclesiæ & Lithiam Leodiensis ab antiquo peculia. (*Tresseil. Alem. Geffen. Nieuwlant. Roosmaelen. Nistelroy. Litoien. Maren.*)

FINIS.

OOSTERWICUM

DIALOGUS.

CAPITULUM PRIMUM.

De Oosterwici Situ hodierno, & Statu antiquo.

Iter Antverpiâ Buscum Ducis per Becam & Oosterwicum.

ANno post secularem ultimum primo circulari, id est, post sexcentesimum nono, postridie diei, qui Bartholomæo sacer est, fortè egressus Metropoli Brabantorum tertia, quartamque petens celeribus equis longa itinerum spacia metiebar. Jam Torrentium à tergo, Tulioburgum juxtim reliqueramus, cùm viæ & laborum Comes Moræus

------ *Quo tendimus, inquit,*

Cum jam summa procul villarum culmina fument?

Quo? Respondi: Sylvam-Ducis, aut si id per solem non licet, Schytas imitabimur; illi plaustra, nos equos agemus: & ubi nox opprimet, habitabimus unam saltem noctem. Ad hæc Moræus: Nihil mihi cum nocte, nihil cum noctuis, nec per hanc tempestatem sicariorum machinis obnoxiam temerè ex illis ero, qui

Ibant obscuri sola sub nocte per umbram.

Vesper nos monet tectum & lectum petere. Inter hæc vidimus currus carrosque, jumenta & homines sub onere gementes, gregatim hinc inde accurrere, & quod videbatur, rivum palustrem (Aderam, sive Alpham minorem vocant) petere. Tum Morçus:

De Cleyne Aa. Oosterwicum perlabitur.

------ *Quid vult concursus ad amnem?*

Quidve petunt animæ?

Oosterwici nundinæ postridie Bartholomæi.

Lucrum, subjunxi ego, petunt, nec ad undas concurritur, sed ad nundinas *Vici Australis*, nobis oppositi, & appositi, quod opinor, ad pervesperandum & pernoctandum. Et ne qui abiturit dies abeat sine linea, municipii hujus longè nobilissimi situm hodiernum oculis, statum veterem auribus dabo cognoscendum. Caput est 26. vicorum, quartum sub quarta Ducatus Brabantiæ Metropoli membrum, ad meridiem campos frumenti feraces, ad Septentrionem pascuos habens allapsu Aderæ irriguos, quem insigni nundinantium compendio Buscum-Ducis usque navigabilem reddidere municipes, authoritatem faciente litteris an. 1434. Philippo Duce. Cujus in ripis prætoria duo conspicis, *Dura-Vallis* & *Lati-Montis*; illud gentilium *De la Riviere* per nuptias cum Brederodiis; hoc nuper Joannis *Robrechts Van Veen*, nunc Joannis de *Bevere*, sed hæc recentiora: Antiquius autem peculium Christiani Laurentii Ravesteynii medias inter paludes situm Burgi nomine. Et vides hinc montem *Alti Burgi* retinentem vocabulum, nec dubito hinc Oosterwicanæ antiquitatis repetere origines, quæ ob id in scutis

'T Quartier van Oosterwyck onder den Bosch.

De Vaert van Aa.

Durendael. Wyenberch.

Ter Borch.

Insignia municipii.

præfert vetus Castellum, olim quidem solitarium, nunc septem pavonum plumis supernè impendentibus, cum inscriptione, Sig. Libertatis de Osterwyc, nec vana. Henricus enim Dux anno 1230. *hominibus Villæ de Oosterwyck eandem legem & libertatem dedit, quam habent Burgenses de Sylva apud Ortdunum*, excepto telonio Rheni.

Municipii institutio.

Et denique Joannes successor anni ejusdem seculi 92. permisit ad opus municipii potorium vectival posse statuere, augere, minuere, pro arbitrio. Ad extremum Joanna litteris anni 1387. excludit ab habitatione municipii & privilegiis alienigenas, nisi exsolutis duobus veteribus scutatis civium albo inscribantur, decernens insuper non cogendos municipes ad precarias aut militiam, nisi cum Sylvæducensibus. Ut alio pedibus & sermone eamus, vides Morçe splendidissimi templi ruinas? Hoc Curiale est Apostolorum Coriphæo nuncupatum, Cœnobio apud Lovanienses Gertrudano per Henricum Ducem assignatum anno 1233. Ubi viginti altaria, 25. sacrificulos, organa pneumatica, horologium cum præludio, septem campanarum velut planetarum harmoniâ, horam solarem comitante vidimus? Sodalitates sacras indulgentiis ornatas septem, & cum appendicibus *Sylvæ-Udonis* D. Lambertum, *Villæ-Hugonis* Deiparam, & Berkelii, B. Willebrordum peculiari veneratione colentibus numerare solet communicantium novem millia, & Paræcos habere frequenter ad Prælaturam Gertrudanam evocatos, & ad rem publicam adhibitos; ille textrinas ferè quingentas, coctores cerevisiarios 38. & quamvis pascua sint plura, tamen visum frequenter decimas 400. modios excedere. Hìc ponè Ecclesiam Cœnobiolum fuit virginum, tertiam D. Francisci Regulam amplexarum, quibus Joannes Leodiorum Antistes fortè circa cæmeterium viventibus anno 1451. potestatem fecit sacellum erigendi, officinas & claustra struendi, & habitum inclusarum sub regula alicujus Monasterii Trajectensis Diœcesis eligendi, confirmante dudum post hanc sanctionem J. Hornano Episcopo litteris penultima Martii anno 1501 scriptis, & titulum addente *Vallis B. Mariæ & Catherinæ*. Extruxerant hæ bonæ ædem sic satis egregiam turri, id est fastigio, Kalendis Juliis anni millesimi undequingentesimi impositο; sed tulerunt anno præcedentis seculi 74. idem cum municipio fatum, incensis ædibus ad asylum, aut verius exilium Sylviducense confugien-

Privilegia.

Parochia.

Udenhove. Heukelum. Berkel.

Cœnobii fundatio.

fugientes, Capitulo Zepperensi 14. annis ante cladem subjectæ & per Generalem Ministrum solenniter conclusæ. Progrediamur nunc per

De Gast.

hanc stratam quingentorum olim passuum, & longâ domorum serie consitam, adeo ut meminerim ex decrepiti relatu me habere, Tribunal Oosterwicanum ad decem ædium millia nonnunquam recensuisse. Inter quas eminebant

Het Maechdenhuys. Het Mannenhuys.

Parthenone 12. Virginum instituta, sumptu Nicolai Esschii Pastoris Diestani. Item Gerontocomium decrepitorum quinque ab ancilla communi fovendorum, opibus Joannis Ghissen anno

Vrouwenhuys.

1481. cœptum, simileque sed alterius sexus & numeri quaternarii nempe, dotatum sub idem ferè tempus, incerto mihi authore. Ne taceam

Sacramentshuys.

Xenodocheium à duobus seculis Pontificiâ immunitate honoratum.

Siecxhuys.

Nec contage laborantium post cladem anno 1531. authoritate publicâ adornatum Valetudinarium.

Heylighen Geesthuys.

Nec Eleëmosynarium sive Pandochæum opibus privatorum à tribus seculis largiter dotatum. Nec denique (ut cum itinere sermo noster versus forum & Curiam tendat) egenorum subsidia pannificum lanificorum imprimis peculiarem, ubi pannos signare solent,

Het Seghelhuys.

curiam habentium, ex privilegio Anthonii Ducis anno 1414. dato. Ad extremum non omittenda bonarum litterarum schola, quibus apprimè municipes oblectantur, habentes ad hoc

Wullen Ambacht.

auxilia à diversis relicta, quæ Bursas vocant. Cujusmodi una Lovanii in Pędagogio Porci, Fundatore Paræco loci doctissimo; tres anno 1601. per Mathæum Walschaert; duæ per Andream Emen; totidem per Joannem Ghysen anno ..... tres per Valterum Doren, anno 1553. duæ in domo fraterna Sylvæducis anno 1513. per Joannem van Unkel fundatæ.

Bursæ Oosterwicanæ.

Viri clari.

Ne miremur tam celebres doctrinâ Viros hinc prodiisse, hos imprimis paucos è multis. J. S. Groters laudatissimum Tongerleti Archimandritam, Wilhelmum Lombaerts ab Enkevoirt Archidiaconum Leodicensem, Hubertum Decstraten Priorem Corsenduncanum, ab Iconoclastis Antverpiæ demersum, Joannem Monen Medicum Cameraci Canonicum, Nicolaum de Betz Theol. in Austria, Wilhelmum van Veen Consiliarium Brabantiæ, & alios. Dum hæc digito & verbis designarem, nec præ hominum turba aditus nec abitus daretur: Ecce, inquam, mi Moræe,

Forum.

sic apud nos Mercurio litatur & nominatim hic, non tantùm hebdomadatim die Mercuriali, sed & nundinis, præter has, annuis octidui, relatis

Nundinæ.

à Joanne Duce litteris anno 1454. in secundam Maii & succedentem feriis Simonis & Judæ.

Meymerct. Coymerct.

Onse Lieve Vrouwe aen de Linde.

Sacellum, quod vides cis Curiam, Deiparæ est à vicina Tilia, (ingenti illâ & trinâ, ut sic dicam concameratione, in altum, 14. virgarum in ambitum ramos distendente) nomen induit miraculis interventu Deiparæ clarum. In Curia Prætor cum septem viris jus dicit, accedentibus ad politiæ gubernacula Consulibus duobus. A quo Senatu dependet præter vicos supradictos Harenum & Bollovirium; hæc sacra Ton-

Haren. Belveren.

gerletensium peculia sub D. Lamberti patrocinio: ubi prætorium gentis jam dudum Vladeraccæ, custodiæ canum venationis Ducalis à Joanne tertio Duce deputatum, ubi etiam testamento Andreę Sgrooten Præsbyteri Gerontocomium triadis unius vetulorum erat, sed dudum consensu Episcopali Oosterwicano annexum.

Honden huys vanden Hertogh.

Solent etiam hinc pendere Gesteliæ duę Michaëlis & Baptistæ Tongerletensium ferè peculia; illud Hermannum Comitem Tsherenbergium, hoc J. Grobbendoncanum Hingię insuper Dominum Toparchas habens: & conspiciuntur in illo Castella duo Herilaria, vetus dicti Comitis, novum gentis *de Provincx* cognomento de Daventria.

S. Michiels Gestel.

Gestel by Oosterwyck.

Out Herlar.

Nieu Herlar.

Dum ita sermonem trahimus tenebris aërem occupantibus plebs nundinaria paulatim se subducens, transitum ad tabernam præbebat. Descendimus ex equis in cænaculum & cœnam. Moræus nec gratiam faciens moræ, nec quietis: Quia, ait, mi Gramaye, hactenus me rerum novitate attonitum tenes, non te dimittam nisi admiseris, ut impetrem adhuc quædam pauca. Dixisti sex & viginti pagorum caput Oosterwicum, dixisti ita multa & magnifica, sed quorum ne umbra quidem in oculis meis. Age itaque & pagos edissere, & qualiter majestatis suæ florem perdiderit explica, aliàs fidem non habituro. Illud, excepi ego, tam libens præstitero quam hoc invitus, nec me

Juvat meminisse dolorum.

Tamen ne desim voto tuo tam ardenti, versum ecce summa calamitatum Oosterwicanarum graphicè ita depingentem; tu illum dum sitim reficio, percurre.

Bucolicon in persona Corydonis.

Quanta tuli vidique puer, meminisse molestum est,
Non meminisse nefas. Vidi cum degener arma in- Anno 1566.
ferret imaginibus, tot tendere castra, tot iras
In patria caput ire mea patienter idipsum
Quamvis non meritis tulimus, vicisse putares.
Sed quæ Vulcani invidia est, tot sternere tecta?
Et Marti præbere vices viresque maligno? Anno 1567. 64.
Hoc etiam tulimus quia pars intacta manebat. ædes. 14. Octob.
Non ita cum totam exarmans, Holsteinius inquam Anno 1572.
Exanimans, prædâ satur & gravidatus abivit,
Non tulimus, sed mox & primi ostendere frontem
Cepimus, & ne vana foret audacia, vallo
Munimus fessaque locum, omnia tuta putantes. Anno 1578.
Sed dolor heu, veniens Gertrudi-Montibus hostis 4. Febr.
Opprimit incautos, pueros ante ora parentum,
Sacrificosque necat, spoliat, rapit obvia quæque Anno 1581.
Cœnobiumque & tecta igni subjecta relinquit.
Hoc etiam tulimus miseri, quia oportuit. Atqui
Flammis & furiis Mars inclementior inde
Quod reliquum fuerat, vel creverat, hausit. In ædem
Sacrileges sacram vidi ruere, atque profanis
Omnia prædari manibus, nec parcere saxo.
Peior Hebenlous prædâ satur atque cruore
Ædibus immisit flammas, temploque ruinas, Anno 1587. 17.
Hoc jacet, illarum locus est, informe rudetum, Julii.

 Nuda-

Nudatique lares, paries & inhospita saxa.
Plura negant lachryma, tamen (eheu!) plura supersunt.

Ratio insignium. Distinguam ditionem hanc more veteri in septem portiones & illustria tribunalia, fortè totidem pennis alitis Junoniæ repræsentata. Oosterwicanum puta, cui 8. vicos subjunximus (licet posteriores duo nunc sub Dominis conquiescant) Tilborganum & Torrentinum, quę in transcursu vidimus, Walovicanum, & Boxtelense, quæ cras hinc inde videbimus, Vuchtanum quod transibimus, & Miridiense, quæ singula ordine percurram.

CAPITULUM III.

Tilborgum *cum appendicibus.*

Tilborch. TUllioburgum, sic enim scribebant olim, Romanum aliquid in priori compositionis parte videtur sonare, sicut plures in vicino vici in posteriore, in *Wyck*, quod ex Romano vicus corruptum est, terminati. Municipium est elegans castro instructum, foro diebus Saturni & nundinis an. 1567. impetratis, circa conversi Doctoris gentium ferias, diem Lunæ sanctum, pervigilium Baptistæ & sequentes, festum S. Dionysii, qui & Tutelaris est Paræciæ per Tongerletenses administratæ. Dominium cedente Principe ad Immerselios devenit, eorumque nuptiis ad Hubertum de Malsen virum primarium, qui & Goriliæ ob venerationem S. Joannis celebri imperat eodem titulo, id est Immerseliorum, qui etiam Venlonio vico fruuntur, inter paludes nato & noto ob D. Pancratii cultum, & nundinationes cespitum manufacto flumine, aut saltem derivato commodas. Sunt apud Ambivaritos plurima stagna quæ generatim *Veenen* ab indigenis vocantur, ut apud Batavos paludosa, cœnosaque loca, unde cespites eruuntur, non alio nomine frequentius indigetantur. Urbs Venlo juxta paludem tribus passuum millibus extensam, nec aliter ab accolis quam *Het Veen* nominatam, conspicitur, ut ambigi non possit, vel quid *Veen* significet, vel unde Venlo dicatur. Sunt etenim & hic & vicinis versus Bredam (ubi paludis Comitis vocabulo pagus est) ubi inexhaustus horum cespitum ingens latet thesaurus. Et quamvis à tot ætatibus effodi cœpta hæc ignis pabula brevi nos defectura videri possent, durant tamen, & adeo supererunt plurima id generis loca intacta. Nec prætereundum arbitror silentio, quod memini legere apud Goropium de incendio subterraneo anni 1541. cui simile anno nuper elapsi seculi 90. vidimus. Per æstivos calores incuria opilionis incidit ignis in terram hanc cespitosam & palustrem, sive in arborum eversarum & putridarum, ut aliàs docui, congeriem subterraneam, è quo tantum subitò incendium nascitur, ut sub terra, sub aquis latè serperet. Accurrerunt mox Tullioburgenses, Lonenses, Dungani rem suam agi putantes ardente pariete proximo, & grassante sub ipsis paludibus & stagnis Vulcano.

Gorila. Venloon. Mirum quiddam. De incendio.

Aquas & uliginem flammis opprimendis injiciunt, sed frustra; donec remediis omnibus desperatis fossas summa celeritate depresserunt, tam altas, ut per totam hanc massam in terram subjectam descenderetur, in qua quod pabulum igni non esset, incendium sistebatur. Durante porro hac ericeti conflagratione, cœlum ipsum ardere videbatur, ita facibus rutilabat, exhalationibus & coruscationibus, velut si formidabilis Orbi dies ultimus impenderet. Miratus ad hæc Moræus: Quid, ait, Possidonius diceret, si quis ei non solum contra mare, verùm & contra terram & ignem pugnandum esse narraret? Nunquid non Clitarchum & Ephorum tolerabiles fabularum contextores, te impudentem & despuendum clamaret? Sed pergesis Gramaye, non te turbabo ventis meis, dum portum attigeris. Optimè tu quidem, subjunxi ego.

CAPITULUM IV.

Hilvaren-Beca *cum appendicibus.*

AD alterum tribunal pergo. Torrentium à Diva Hilvari distinctionis vocabulum in vulgo habens. Produxit Magnum illum Joan. Goropium, qui toties in meis scriptis paginam facit, Martinum Becanum Th. Moguntinum scriptis clarum. Simonem & Henricum Verepæos, hunc Decanum, illum Grammaticum. Municipium à Joanne Duce ejus nominis primo, legibus & privilegiis ornatum, foro diei Veneris & nundinis annalibus à Cæsare Carolo instructum, Collegiatam Taxandriæ antiquissimam habens meritis B. Hilvaris (quæ pedissequa B. Odæ Reginæ fundavit) claram, de cujus formatione vidi diploma Henrici primi Ducis, quod arbitror antiquissimum superesse, Archipresbyteratum 60. olim Ecclesiarum, nunc paucíorum, sodalitia civium sacra quatuor, & communicantium aliquot millia, ædium etiam, nisi Martis furor toties insaniæ fuæ reliquisset testamenta, nominatim quarta-decima sextilis anni 1586. cum ab exercitu hostili Duce Hohenloi Comite municipium cum templo Vulcano datum est, cæsis pluribus, plurimis abductis. Toparchia est gentis Merodiæ, & nunc Illustris Dusselæ Baronis Oorschoti Dynastæ, unà cum Rylia vicina & Diesseno & Bersea Occidentali, ubi ferè Tongerletani rem sacram procurant, ut non immerito huc respiciens quidam dixerit Sylvam-Ducis in religione contineri optimè, cujus agrum suburbanum hinc albi, inde nigri, alibi pellicei custodiant, intelligens Premonstratenses, Benedictinos, Eptemacenses & Trudonenses; puta Ecclesiarum in Maeslandia multarum Provisores, & Canonicos diversos tractu versus Campiniam Pelandiamque Paræcos, ut plurimum constituentes.

Hilvaren-Beecx. Ryl. Diessen. Westerbeeck.

CAPI-

CAPITULUM V.

Dominium Druenenense cum pagis vicinis.

Lange straet. Druenen. AD quartum nunc venio Longæ-plateæ tractum, cujus in exordio Druenenense Theodori Haestrechtii Dominium, cum appendice Gansoyen. Walwyck. Gansoya & prætorio non ineleganti, & denique celeberrimum nomine vici Walorum, & ex antiquioribus municipium gentilium de Leefdael, antea Brederodiorum cum Arce Toparchia, insigni & famoso in longum strato exornata: jus oppidi dono Joannis Ducis anno 1203. ante se-Het ingeroth. cula quatuor nacta, cum privilegio tractus sive citationis, & foro die Veneris, nundinisque & mercatu celebri circa Octobrem & aliis intervallis, ad quem vidimus plura jumentorum millia deduci, ut nesciam an ullum totâ Taxandriâ nundinarium sit celebrius. Visitur hìc insignis Tongerletensium titulo S. Joannis Parœcia, unde jam quartò ad Abbatialem dignitatem evocati Nazareth. Curiones. Visitur & Virginum Parthenone à tenuibus initiis ante 2. secula tertiam D. Francisci regulam professarum, sed quam anno 1454. cum Augustiniana Regularium commutaverint, teste Chronico Bethlemitico libro 6. art. 5. templo earum anno 1510. dedicato, virginibus primis Dordraco profectis. Cum autem municipium hoc latè se versus Batavos & Huesdinum porrigat, obtinuerunt anno 1409. à Wilhelmo Comite Hollandiæ, plenam in ejus provinciis immunitatem à telonio. Cingitur hinc aquis, inde pascuis, & gaudet opportunitate veteris Mosę, in cujus altera ripa Gansoyam usque dominium gentis .... protenditur.

CAPITULUM VI.

Boxtelia *Baronatus.*

SEquitur in ordine, quem nos doctrinæ gratiâ fecimus, cùm aliàs dignitatis merito primas tenere debuisset, utpote Baronatus antiqui titulo clara Boxtelia ante tercentum annos gentilium de Merbem Bertholdici, ut apparet, sanguinis, peculium; cum filiâ Theodori Merhemii sub annum 1430. Henrico Ranstio enuptâ, & denique cum Adrianâ Henrici nepte Joanni Hornano Bauseniaei Dinastæ elocatâ, in diversum nomen & familiam translatum, & nunc ab Illustri Comite Basseniaco possessum, cum arce munita, nemore & venatione amœnissimâ & juribus amplis. Visitur hìc titulo Vallis S. E-Cœnobium. lizabeth Cœnobium virginale à sesquiseculo fundatum opibus Baronum, sed cùm licentiorem sub tertiâ D. Francisci Regula vitam agerent, anno 1507. per Theodericum Monasteriensem, Fratrum Minorum de observantia Ministrum Provincialem reformatæ rigidiorem amplexæ sunt. Monasterium 23. Maii anno supra sesquimillesimum quadragesimo conflagravit, restitutique laudem attribuunt Bartholomæo de Momme, Walramo vander Elst, & Judoco Bloomans municipibus, à quo tamen partim hæreticorum, partim bellorum furiis coactæ sanctimoniales, hactenùs exulantes Sylvæducis agunt summâ vitæ austeritate. Visitur & formâ eleganti Templum Curiale Canonicorum Collegio anno 1490. ornatum; ubi quotannis innumerâ peregrinorum frequentiâ visitatur venerabilis cruor Domini, de cujus miraculo libet Gulielmi Vennii Gymnasiarchæ doctissimi carmen recitare, rei gestæ seriem continens. Diploma autem Pilei Cardinalis S. Praxedis ad hoc à Papa deputati, cujus facit mentionem, datum est Frankefordiæ 5. Kal. Junii Pontificis Urbani VII. anno tertio.

Altari Eligius tribus; (heu!) de more dicato
Regibus adsistens facturus sacra minister
Oblatum panem & vinum dum consecrat; harens
In Christi Corpus, dubitat num verus epinor,
Sanguis inesse queat Calici, inconcessa revolvens,
Dumque trahit dubiam vota in contraria mentem,
Fundit. Purpureo maculatam, ut sanguine vidit,
Attonitus gelidâ trepidat formidine mystes.
Mox ad aqua properat loturus sindona rivum.
Expleto officio quid agat modè nescius amens.
Nil juvat admotum smegma, aut lixivia prosunt,
Irritus omnis abit vasto conamine nisus;
Quasque bibêre notas planè pia lintea reddunt,
Perculsus facto, mentemque animumque tremiscens
Despondet, cœcis ea mox penetralibus abdens,
Multa movent animo, nunc huc nunc fluctuat illuc;
Sollicito clausum gestans in pectore vulnus,
Num premat, occultum vel prodat voce dolorem.
Perrè ubi fatalis jam terminus adfuit ævi;
Immaduêre genæ lacrymis, dein ordine cunctâ
Quo sint acta; refert; enormia facta professus.
Nec mora: sacrifici veneranda lintea cultu
Ac simili in Templo mox religione locarunt,
Postea cardinei præfulgens dote galeri
Pileus; ad nutum Papalia munia præstans
Lintea concesso sanxit diplomate cultu
Magnifico à populo deinceps venerarier, atque
Reliquias inter semel inspectanda quotannis.
Hæresis hinc prava longinquis advena terris
Nescius, ingenti numero rubicunda frequentat
Lintea, nec fidei spes hæc frustratur amantem:
Sentit enim gravibus præsentia numina morbis.
Fulcra tholis verum produnt affixa, columnæ:
Monstrosa pariter decorata veste loquuntur,
Arguit & dives donis regalibus ara;
Hic cujus scitu facilè, exerabile numen
Quàm sit languidulis ac vis angusta misellis.

Eteosticha duo.

Effusus Crater latè pia lintea tingit
Sanguineis maculis: ora rigate pii;
En arcana Dei vivi mysteria fulgent,
Lintea sanguinei signa coloris habent.

Ceterùm cùm latissimè pateat Paræcia Boxteliæ vix duarum spacio horarum permeabilis,

tum verò latius Baronis Dominium inter alia Escam Willebrordi etiam possidens, antequam missum faciam, non gravabor verbis prævenire, quod oculis cras usurpabimus. Est in hoc tractu cespitum quoddam genus ligna omnia superans caloris vehementiâ prunarumque diuturno ardore, quorum ob id frequens usus in culinaria, quamvis flamma primùm lignis ficcioribus sit excitanda. Loca sunt quædam humilia, & subest terra atra bituminoso constans cœno, & hinc effossum lutum, accuratè agitatum & subactum in arenam quadrangulam effunditur, & extenditur crassitudine palmari, mox ubi paululum constiterit, in tesseras palmares finditur, & deinde siccius redditum in metas attollitur, quo integrè siccescat. Minutiora sunt hæc fortassè, quàm quæ commemorari debeant, sed non piguit Plinium annotare, apud Canchos gentem esse, quæ captum manibus lutum ventis magis quàm Sole siccare ad ignes alendos sueverit, quo regionis naturam & miseram hominum vitam ob oculos poneret. Et sunt hæc vel inprimis veritatis studioso consideranda, è quibus multa non rarò vetusta gentium monumenta in lucem eruuntur. ESCHA.

Admiranda profectò omnibus in rebus Divinæ bonitatis providentia, quæ inopiâ lignorum laborantibus subterraneo thesauro succurrit, à tot seculorum intervallis inexhausto.

CAPITULUM VII.

Municipium Vuchtanum *cum appendicibus.*

VUCHT. SExtum in Suburbano Sylvæducensi est etiam Vuchtense municipium, duabus illustre Curialibus. Altera Apostolorum Principis per Ducem anno 1399. ad fundandum Endoviense Capitulum collata: altera D. . . . . Equitibus B. Mariæ Teutonicorum per Henricum Ducem assignata, Magno Commendatori de Juncis subjicitur, ab eoque Commendatorem subalternum accipit. Fuit hic Beginagium, fuit Cœnobium Virginale, fuit Carthusia muris adhuc superstitibus, sed nunc in Urbem vicinam commigrarunt. Fuerunt aliquot nobilium prætoria, sed nunc videntur Marti locum fecisse.

Vidit hìc vicus bina hostium castra obsidentium, vidit cantatum in vulgo certamen anno 1600. viginti unius Equitum turmæ Grobbendoncanæ in totidem Francos adversæ partis, Ducibus hinc Domino de Briaulté, illinc Gerardo Abrahami (aliàs Leckerbeetien) locum-tenente Baronis Grobbendoncq, in quo virtus turmæ illius aliquatenùs æstimata, quæ inter alias laudem hoc in limite excubans meretur defensæ urbis semper, profligati hostis sæpiùs, provocati assiduè: ut nescias, quid priùs commendandum veniat, an Ducis incluti Baronis constantia & magnanimitas, an militum virtus & audacia, an Sylvæ-ducis fortuna, cui talis & tales obvenêre. Sub Vuchta autem censetur vicus Curvi-torrentis, CROMVOIRT. & ego addam cùm nominis tùm loci vicinia *Hil-le-torrentium* Henrici Bloymanni Dominium arce instructum. HELVOIRT.

CAPITULUM VIII.

Municipium Mierde, *ejusque appendix* Hulsel.

REstat municipium à situ, quod opinor, Meridia veteribus dictum, quod Schædæ Leodienses in magnum & parvum, Brabanticæ in superum & inferum partiuntur. Tribunal habet ab Oostervico diversum, sed prætorem eundem, quâ dignitate functi olim gentiles *de Brevoirt*, *de Immerseel*, *de Everswin*, recenter dicti *ab Angelis*, *de Hols*, & *de Wale*, horumque Gulielmus nunc præest vir integerrimus & prudens. Ecclesiam dono Henrici Ducis curat per Canonicum suum Archimandrita Floreffiensis, illam sacellis pluribus ampliter dotatam. A sententia Senatûs municipalis Antwerpiam recurritur, quod mirum & rarum. Appendet autem ejusdem Domini, id est Principis & solius hereditas, Hunssel, id est Hunnorum sella (malè enim vulgò Hulsel scribunt) Abbati Trudonopolitano in sacris obnoxia. HOOGHE MIERDE. LEGE MIERDE. HULSEL.

In quo Oosterwicanam hanc heptapolin claudo, si monuero in singulis 7. municipiorum singula esse pauperum diversoria, sic satis dotata, ad excipiendos Egenos, alibi etiam ægros hospitio, nonnunquam etiam mensâ. Finieram cùm vocaremur ad mensam: Imus, accubimus, cænamus, & inter epulas Moræus more suo craterem mero pleno delibans,

Nænia (inquit) *sex cyathis, septem Justina bibatur,*
Oostervicum autem bis sex, quot Ibo Gramaye,
Illius, Urbem istam qui sic ornavit, honore.

FINIS.

POS-

POSTELLA,

Appendix ad Campiniam.

THeatrum hoc hospitalitatis in vasta Ericetorum solitudine, tredecim pagorum, secundo, ut minùs, milliario dissitorum velut centro erectum, cui nescio, an Gallia certè non Belgium par habet, ab usu veteri nomen invenit Postell, quasi dicas, veredariorum sedem. Habet ab occasu paludes, agros pascuos & piscinas, versùs medium diem arva, & terram sationi aptam, à Septentrione & alibi ad spatium tertii miliaris in longum, unius in latum fundos cespitosos, ad Orientem solem Sylvas; à quarum aptâ serie, & velut plantario (Pootsel vocant) sunt qui forment appellationem. Hic Fastradus Miles de Wtwyck (nomen est familiæ in cognomine Territorii Altenaensis vico notæ & natæ) ad annum 1173. suis impendiis Pandoxenium instituit, & Gerlando Floreffiensi Archimandritæ commisit, Virgines Instituti Præmonstratensis illuc traducturo sub unius Præpositi obedientia, qui insuper advenis quibuscumque hospitium præberet. Auxit dotem Gisla & Arnoldus Brabantinus Juttam filiam ibidem offerens. Mos ille perseveravit usque ad annum 1270. cum decreto Comitiorum Ordinis sancitum, *quòd Moniales non amplius reciperentur, sed permitterentur emori, & earum Cœnobia cederent Patribus Abbatibus*; & Religiosi aliquot ex Floreffiensibus transmissi ad rem Divinam cum *Magistro seu Provisore litteris Ducalibus nunc confirmando*. Templum majus D. Nicolao sacrum non inelegans est, sicut nec Sacellum Anthonii & Rumoldi Xenodochio vicinum: visuntur tumuli & monumenta Fundatoris Monachum induti, & aliquot Præpositorum, imprimis Gerardi ab Eyck, &c. Joannis Buyl cum tali inscriptione:

Fortunata cavo lapis imprimit ossa sepulchro
Præsens ingenui Relligione viri.
Joannis de Buyl, cui nomen origine clarum,
Et Patria Alostum non inhonora fuit.
Lustris ipse domus tenuit tribus hujus habenas,
Tam dexterè ut nemo dexteritate pari.
Cùm namque ære gemens alieno oppressa jaceret
Postula, ope ipsius protinus erigitur.

Hic enim ædificia reparavit plurima, sicut Hubertus successor locum muro lateritio clausit, Rumoldus modernus insigne, juxta Templum, ædificium struere pergit, domui afflictorum temporum injuriis multùm exagitatæ non tam utilis quàm necessarius. Hospitale hoc Jovis Xenii Regiam, & asylum paupertatis nonnemo vocat, eo quòd nemini eleëmosyna denegetur, & vidimus subinde ad quatuor egenorum millia unâ die solatium accipere, præter viros melioris fortunæ, quibus etiam in tam vasta Eremo tectum non denegatur. Unde Goropius è versu Psalmistæ: *Postula à me, & dabo tibi*, nomen Postulæ credit loco hæsisse. Certè Nobilissimi Brabantiæ Duces prætërquam quod immunitatum venationis & aliarum prærogativarum compotes esse voluerint Postulanos, hoc etiam gloriati videntur, quòd Advocati & Protectores Postellani scriberentur. Præpositorum nunc quantùm schedæ veteres suppeditarunt nomina cum brevi elogio subjungam, è quibus lector non obscurè discet, plures hinc ad dignitatem Abbatialem vocatos, tam Bernæ quàm Floreffiæ, plures etiam positis infulis hunc quietis locum, ubi animam Christo redderent, elegisse.

Præpositorum primus GODSCALCUS.
Wilyca cui vitam dedit & Floreffia vestem, Anno 1176.
Postula cui laudem, Berna dat ampla pedum.

THOMAS
Proderat hospitibus: præerat vestalibus, & quis Anno 1200.
Præpositi titulum non putet esse patris?

GODEFRIDUS
Poscere vix audit, mox audet pascere: necquid Anno 1215.
Alpha & omega inter vir pius esse putet.

HENRICUS
Desiit in Christo, Christi qui membra fovere Anno 1227.
Desiit haud unquam, vos bona verba date.

URBANUS.
Hic fuit Urbanus Postella Rector, & Hector, Anno 1242.
Sospite quo sospes hospita magna fuit.

THOMAS.
Si Jovis hæc Xenii, ut dicunt, est Regia, Rex sum. Anno 1249.
Rexi dum vixi, claustra, theatra, domum.

VALTERUS.
Si quis fortè roget, tumulo quis clauditur isto? Anno 1268.
Dicet inops, vita qui patefecit iter.

ANDREAS.
Vir nomen, nec manè viro dat, quo auspice cœpit Anno 1281.
Postula virginibus substituisse viros.

REINERUS.
Castus honor mihi, nomen erat, quidni? Mihi vita Anno 1306.
Semper honorata & casta perinde fuit.

ROBERTUS DE TURNHOUT
ex Abbatia Floreff.
Cui mitra bis placuit, bis displicuit mitra, & hoc bis, Anno 1317.
Postula quæ cunctis dat, dedit hospitium.

JOANNES DE ORPIO.
Qui videt has quercus, videt & plantaria, nunquam Anno 1339.
Plantatoris eat immemor Orpiadæ.

HENRICUS VAN STAKENBORCH.
Nil mihi cum gente, & proavis, & imagine prisca: Anno 1355.
Virtutem generi jungere cura fuit.

JOAN-

JOANNES DE PERWEYS

Anno 1359. *Præpositum dederat Floreffia, reppetit Abbam.*
Pes fuit, ô quoties Postula clara pedo!

ANDREAS DE RIBEMONDT.

Anno 1362. *Præfuit ille diu, atque diu benè præfuit: hoc est*
Scilicet esse parem muneri, & esse patrem.

NICOLAUS VAN BLEHAING.

Anno 1390. *Dicite quos angusta domi malè mulctat egestas,*
Hospite quam fuerit sospite me ista domus.

NICOLAUS DE BLOCKEM.

Anno 1403. *Vixi, & quem dederat cursum natura, peregi.*
Debetur vita cœlica vita mea.

JOANNES AB EYCK.

Anno 1414. *Quæ nomen dedit at umbram, tabularia quercus*
ad recidiva domus tecta paranda dedit.

BALDUINUS DE FORVY postea Abbas Floreffiæ.

Anno 1430. *Ad clavum me magna suum Floreffia vexit:*
Tanti est rexisse hanc cum integritate domum.

LUCAS AB EYCK ibidem Abbas factus.

Anno 1435. *Prædecessoris vestigia ponè secutus,*
Prædecessorem jure in honore sequor.

THOMAS WAROUZEEL.

Anno 1444. *Jam videt & credit Thomas, quanti meriti sit,*
In terris hominem membra nutrire Dei.

JOANNES DE FUMALE.

Anno 1447. *Inter amicitias & splendida nomina natus,*
Inter mendicos, credite, malo mori.

THOMAS AB EYCK.

Anno 1412. *Tertia quercus ego, sed non inhonora, remittor*
E Floreffiaco Postula rure tibi.

GERARDUS AB EYCK etiam Abbas Floreff.

Anno 1463. *Et matrem, & gnatam, nutu qui rexit eodem,*
Abbas insignis Præpositusque fuit.

HENRICUS AB EYCK.

Anno 1479. *Desine mirari tot quercubus undique cingi,*
Secula promittis Postula multa sibi.

PHILIPPUS DE HODOMONT.

Anno 1524. *Hoc sepelitur amor, pietas, prudentia busto,*
Præpositus nôrat his opus esse tribus.

PHILIPPUS DEL HOUSSIE NIVELLENSIS.

Anno 1126. *Nec vixi longo, nec rexi tempore. Sed quid?*
Non quàm quisque diu, at quàm bene quisque, rogant.

HENRICUS STRYP.
Ante aram Deiparæ sepultus.

Anno 1527. *Roda mihi patria est, rodi nec rodere sueto,*
Abscedas tumulo Zoile, Mome, Geta.

JOANNES THOMÆ.

Anno 1537. *Debeo Brugeliæ natales, Postula honorem:*
Utraque sed famam debet opemque mihi.

LAMBERTUS HOZIUS
sepultus in Rosendael.

Anno 1144. *Virtutum mihi gratus odor, mors inde rosarum in*
Valle, in Florem vita juge placuit.

HENRICUS BOERTHEN ab Erpe.

Anno 1548. *Afflixit fortuna domum me Præside, luxit*
Pauper, relligio est flaccida, tecta ruunt.

JOANNES DE BUYL Aloftanus.

Anno 1553. *Qui me Præpositum Postella nuncupat, errat.*
Alter fundator luxque secunda fui.

HUBERTUS SIMONAERT
oriundus ex vico Ohain.

Anno 1168. *Tullius ore fuit, structurâ Tullus, adauxit*
Censibus hospitium, Cœnobiumque viris.

WILHELMUS LAMBERTI A MOLLE.

Inditio maturus erat, pietate probatus, Anno 1590.
Et morum pollens integritate gravis.

RUMOLDUS COLIBRANT Lovaniensis.

Ædibus extructis, ornato denique templo, Anno 1597.
Prudentem atque pium se probat usque Patrem.

AD TRIUMVIROS REIPUBLICÆ SYLVÆDUCENSIS.

Gisbertum Masium Rev.mum Antistitem, Baronem Grobbendoncanum Gubernatorem Strenuis.mum, *Philippum de Brecht* Prætorem Nobil.mum, quorum favore & tempore hæc nostra Taxandria finem accepit.

I.

Visque potesque fidem verbis defendere priscam,
Tali opus his muro finibus atque viro.
Ore doces vitaque. Deo vitam, tibi vires,
Debet Sylva-Ducis Sylva perinde Dei.

II.

Vestra Duci perspecta fides, constantia Sylvæ
Nota Ducis, Batavo prompta probata manus.
Invidiam virtus, votum fortuna, sepulchrum
Vicit fama. Quid his ulteriora petas?

III.

Te bis casus erat Buscum Prætore petitum,
Sed bis defensum Præside te decus est.
Dicat posteritas, sic virtus Nobilitati,
Famaque virtuti seria, forsque favet.

AD QUATUOR-VIROS

A Senatu lustrandis Archivis deputatos, quorum labori magna hujus Scripti materia debetur, *Davidem Everswinum* U. N. Senatus nunc Præsidem, *Jacobum Balenum* U. C. Juris & litteraturæ scientissimum, *Bartholomæum Loeff vander Sloot* U. C. Jurium Prolytem Senatorii Ordinis & ..... *Reez* E. O. Reipublicę ab actis & Consiliis.

I.

Doctrina puerum, juvenem prudentia adauxit,
Et virtute virum Phœbus, Themis atq; Deûm Rex,
Et sibi Everswinium deberi quisque ait: & nec
Morte Everswinii morietur rixa Deorum.

II.

Dans nomen tibi, fortè tuis insignia, Vicus,
Templo, turre, agris tendere ad astra solet.
Tu Templum Themidis, Astreæ culmen, agerque
Pieridum, triplici tendis ad astra gradu,

III.

Patrem & avum & proavos Patriæ rem non suam agentes
Vidimus, & rarum gravibus meritos decus annis,
Tu sequeris, tu ultra Jurisprudentiæ, honorum
Claustra penetrasti, Patriâ, Patre, nomine dignus.

IV.

Urbem Consilio tantam regere, hercule, magnum est:
Sed titulus tanto veniens à Principe, majus:
Maximum honos & vis digne concessa merentique
Et virtus, cui doctrina & prudentia laudi est.

FINIS.

INDEX

Rerum sub *Taxandria* memorabilium.

INDEX RERUM.

CAPUT IX.

CAPUT X.

CAPUT XI.

CAPUT XII.

CAPUT XIII.

CAPUT XIV.

CAPUT XV.

CAPUT XVI.

PELANDIA

CAPUT PRIMUM.

CAPUT II.

28 *Nun-*

CAPUT III.

CAPUT IV.

CAMPINIA.

CAPUT PRIMUM.

CAPUT II.

18 Be-

INDEX RERUM.

18 Betula *arbor sola inter arenas crescit, quas utiliter compescis.*
19 *Arboris hujus altitudo & propagatio.*

CAPUT III.

1 OYRLE *vel* OERS *primarium Campiniæ municipium.*
2 *Templum S. Joannis, anteà Castrum fuit donatum Postulanis. Ejus Castri vestigia.*
3 Boenbergh, *pars peculii Pastoralis.*
4 *Descriptio agri Oyrlensis.*
5 *Sacellum S. Antonii. Loca Communitatis. Permissio plantandi quercus.*
6 *Hinc loci insignia. Privilegia & Nundinæ ipsi concessæ.*
7 Oyrleæ *calamitas ab igne & prædatione.*
8 *Collegia olim tria Sagittariorum privilegiis munita.*
9 *A Tribunali* Oyrle *Duci tantùm subjecto pendebant* 8. *pagi, nunc ab eo separati.*
10 *Dicti pagi recensentur, eorumque Ecclesiæ, & Domini in spiritualibus & temporalibus.*

CAPUT IV.

1 EERSEL *præclarorum Virorum patria.*
2 *Vicus hic jure Civitatis donatus. Ejus Senatus. Nundinæ.*
3 *Calamitas à bello & peste.*
4 *Sacellum in* Eersel. *Templum. duo Collegia Sagittariorum.*
5 Eersel *olim* 9. *pagorum Caput & Tribunal; sed ii mutatis Dominis avulsi.*
6 *Præter* STEENSEL & DUYFSEL: *istum Reliquiis S. Luciæ; hunc Canonicorum Collegio insignem.*
7 *Ceteri pagi Tongerloënsium, & hinc Episcopatûs Buscoducensis.*
8 AGNETENDAEL *Cœnobium Virginum Franciscanarum tertiæ regulæ quando fundatum. Ejus progressus.*

CAPUT V.

1 BERGEICK *oppidum celebre.*
2 *Templum S. Petri à quibus dependens.*
3 *Sacella ibidem quatuor à Collegiis Sagittariorum structa.*
4 *Templum munitum capax ut incursionibus resistat.*
5 *Quod præstitit & Castrum: nunc cum aliis solo æquatum.*
6 *Populus agrariâ & textrinâ occupatus: quanto esset numero collige, quod*
7 *Textores Sacellum Desparæ struxerunt,*
8 *Quod Agrariorum* 400. *pestis una absumpserit.*
9 *Nundinæ hebdomadales & annales.*
10 *Quandonam Oppido permissum ut muris clauderetur.*
11 *Oppidi insignia & sigillum.*
12 *A* Bergeica *dependent* WESTERHOVEN & RYTHOVEN, *unde Viri illustres oriundi: inter alios Rythovius Episcopus Iprensis. Ejus encomium.*

CAPUT VI.

1 *Omnes pagi ad ripam & latus* Dommelæ *in causis Antverpiam recurrunt.*
2 LOMMELIA *oppidum. Templum S. Petri contra hostes restitit: exustum: restitutum.*
3 *Vallum Oppido struere permissum, & vectigal & Nundinæ.*
4 *Et ædificata fuisse mœnia probatur.*
5 *Quæ licet posteà dejecta, tamen durant Privilegia, tam Senatui quam Sodalitiis civium concessa.*
6 *Viri celebres qui hinc prodierunt.*
7 *Incolarum frequentia, & ovium laudatissimarum multitudo.*
8 *Hinc deducta ratio sigilli.*
9 AELST. WAERLE. *Ecclesia, & Patroni.*
10 WERDA. *Ecclesia ibidem S. Nicolai Epternacensium. Sacellum aliud.*
11 *Apum ibidem nundinatio. Mellis ericetorum commendatio.*
12 *Prætorium Gentis Clusiæ.*
13 GESTEL. STRIP. STRITHEM. *Auriacorum Dominia.*
14 WOENSEL. *Ejus limites olim ampliores. Turris. Sodalitia quatuor. Xenodochia tria.*
15 *Cœnobium Dumense ibidem Canonicorum Regularium, post incendium Sylvamducis translatum.*

MAESLANDIA.

CAPUT PRIMUM.

1 MAESLANDIA *à nociva Mosæ inundatione sic dicta.*
2 *Ejus impetus quomodo propulsetur.*
3 *Et cum idem de Cimbris antiqui historici referant, non dubitandum quin hic sedem fixerint, & in Regionibus vicinis, unde in Galliam irruperunt.*
4 *Quod probatur ex Clytarcho, Æliano, Ephoro.*
5 *Qui meritò dixit his locis plus damni imminere ab aqua quàm hostibus.*
6 *Nec hyeme tantùm sed & æstate. Talis calamitatis exemplum.*
7 *Hinc nomen* Mosæ *deductum putat Goropius.*
8 *Causæ harum inundationum tam hyemalium, quàm æstivarum inquiruntur.*
9 *Salicum quædam genera contra inundationes utilia.*
10 *Ex quibus crates contextæ fluminibus opponuntur.*
11 *Tribunalia tria septemvirûm ad providendum aggeribus, citra appellationem.*

CAPUT II.

CAPUT III.

OOSTERWICUM.

CAPUT PRIMUM.

TILBUR-

INDEX RERUM

TILBURGUM.

CAPUT III.

CAPUT IV.

CAPUT V.

CAPUT VI.

CAPUT VII.

CAPUT VIII.

POSTELLA.

Finis Indicis rerum.

INDEX PAGORUM.

Quibus appoſita littera B Baronatum, M Municipium, C Caſtrum deſignat, prior numerus paginam, poſterior columnam.

FINIS.

J. B. GRAMAYE

ANTIQUITATES BREDANÆ

TYPOGRAPHUS
LECTORI.

TRactatum hunc *De Antiquitatibus Bredanis* mihi suppeditavit Amplissimus Vir MELCHIOR ZYBERTS, Catholicæ Suæ Majestati in Suprema Brabantiæ Curia à Consiliis, è Bibliotheca Consultissimi pariter ac literatissimi Viri HENRICI COPES Jurisconsulti & Scabini ac Senatoris Sylvæducensis. Ut primùm eum perlegi, deprehendi Opus esse imperfectum; GRAMAYO forsan ejus compositioni immortuo. Deinde Diplomatum, quæ hìc multa occurrunt, tantùm referebantur primæ aliquot lineæ, cum Nota ad marginem *habemus*, vel *habemus in libro pargameno* &c. Quas notas, ut intellexi, apposuit Consultissimus Vir *N. Vander Vliet*, Civitatis Bredanæ quondam Secretarius, in Antiquitatibus versatissimus. Præterea plurima offendi nomina propria dudum exoleta & quæ non facile est in aliis authoribus reperire, quæ adeò confusè scripta erant, ut distingui vix possent. Atque hæc quidem inter alia me à publicando hoc Opere absterrebant; eo insuper accedente, quod Consultissimum D. COPES, qui dubiis lucem afferre & Diplomata subministrare potuisset, quemque super his consulere decreveram, subito casu mortuum intelligerem. Verùm suasêre mihi Viri in Antiquitatibus versati, quibus Tractatum hunc inspiciendum dederam, ut eum, qualem reperi, prælo subjicerem: & scrupulos mihi adimire conati sunt; quod pleraque Diplomata, quæ in eo citantur, haud difficilè ex aliis Authoribus peti possent; & si qua non reperirentur, authoritas GRAMAYI, quem totum Belgium ut fidelissimum Historicum veneratur, Diplomatum fidem facilè suppleret: similiter quæ circa nomina propria occurrunt dubia, pro majori parte ex Mappis Cosmographicis aliisque Authoribus tolli possent. Addebant, multas in eo contineri Antiquitates quæ à nullis Scriptoribus referuntur, quibus Antiquitatum studiosos privari, foret iniquum. Parui consilio, & quæ potui, ex AUBERTO MIRÆO, CHRISTOPHORO BUTKENS, aliisque Diplomata supplevi; quæ reperire non potui, eorum initio apposui Notam marginalem quæ in Manuscripto habebatur. Nomina autem propria quantâ potui curâ expressi. Rogo autem te, Lector benevole, ut si qua, ex iis quæ desiderantur, Diplomata ad Notitiam tuam perveniant, ea subministrare ne graveris; quæ unâ alterâve paginâ imprimi poterunt, & exemplaribus etiam compactis facilè inseri. Vale.

J. B. GRAMAYE
ANTIQUITATES BREDANÆ.

CAPUT PRIMUM.

Antiqua ditionis Bredanæ amplitudo. Oppidorum, Municipiorum, Pagorum, Ecclesiarum, &c. numerus. Limitum tractus vetus. Diploma anni 1212. *inter Ducem & Godefridum Bredæ Dominum fœdus continens. Observationes ex eo.* Strena *fluvius.* Santvlietum. Oerderen (*ab* Oert *dictum*) Eeckeren. Gelmel *sive* Hooghstraten, *olim sub Dominio Bredano.*

ANtiquitates & decora augustissimi toto Belgio & ferè Europâ Baronatûs aggredior, interque retrolapsas tot sæculorum caligines, & semisepulta magnarum molium rudera ambulaturus; limites scriptionis meæ, velut stellas quasdam itineri, designabo. Quamvis enim ditio Bredana etiam nunc primarium Ducatûs & Nobilitatis Brabanticæ membrum novem in longum..... in latum describatur passuum millibus, perque duarum Urbium, quatuor Municipiorum, Pagorum octodecim ambitus dominetur, comprehensis illo tractu Ecclesiis 45, Cœnobiis & Hospitalibus universim 15, Prætoriis Nobilium (etsi plurima injuriis temporum conciderint) plus quàm 16; tamen longè amplior ejus olim res erat & jurisdictio, spectante eòdem cum Oppidis duobus, Insulis tribus, Municipiis duobus, Pagis 27, Cœnobiis, Hospitalibus 14, Arcibus, Prætoriis 9, Marchionatû Bergensi; spectante etiam oppidorum & dynastiarum Sevenbergensis (quæ olim) & Geertrudismontanæ (quæ recenter adjuncta est) cum Pagis suis jurisdictione; spectante ad extremum pagorum plurium dominio, qui nunc in Ducis aut privatorum jus concessêre.

Sic MS. exemplar, quod ex Bibliotheca Joannis Jacobi Chifletii suppeditavit mihi Cl. Gevartius, unde hæc descripsi sub finem anni 1636. Dubito tamen an aliquid desit, an repetendum potius novem.

Planè ut lineâ ductâ à Santvlieta Merxemum usque, iterumque Merxemo inter Wesaliam Comitis & Santhoven, Oostmaliam usque; & tertio hinc Poppeliam; & ultimo Popeliâ per Morum Comitis ad Merroam, quidquid his limitibus & Scaldi ad Occidentem, ad Septentrionem Merroâ concluditur, Dynastarum Bredensium fuisse, docere mihi posse videar; & sic, dictarum à me linearum primâ exclusos Ryenses Marchioni Antverpiano obnoxios, secundâ Santhovianos, tertiâ Turnhoutanos, quartâ Campaniæ Taxandriæque incolas.

MOSAM potiùs.

In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis, Henricus Dux Lotharingiæ omnibus in perpetuum, &c.

Diploma Henrici Ducis Lotharingiæ 1212.
Habemus in't Parquement-boeck.

Hinc manifestum evadit, Telonium Ducale, an veriùs Imperiale? ratione Marchionatûs Antverpiani ad Ducem Brabantiæ spectans, partim à Dynasta Bredano possessum, eumque, velut protectorem fluminis designatum, Dominum fiduciarium Scaldis & Strenæ extitisse. STRENÆ dico (ne quis deinceps RHENUM legat) id est fluminis, qui Strynensem Insulam à Brabanto separat. Itemque *Ossendrecht* & *Stakerfloet*, quod etiam nunc cum *Hoogherheyden*, *Berendrecht*, *Stabroek*, à Marchione Bergensi (utpote Dominii Bredani veteris mediatim possessore) in feudum tenetur.

Santvlietum itaque ab arena & multiplici undarum alternantium profluxu nomen obtinens, pluribus divisim Dominis obnoxium; Marchiæ Antverpianæ limitem statuo: idque ex Decreto Ducali ad annum 1154. probante emptionem decem villarum in Allodio de *Santvliet* à Præmonstratensibus S. Michaelis Antverpiæ factam, quæ, inquit, pleno jure ad Marchiam Antverpiensem pertinet. Et cùm denuò inter Bredanum & Antverpienses hac propter orirerur dissensio, Dux anno 1210. clarè definivit, quòd Allodium de *Santvliet* pertinet ad Marchiam, & quòd illud nulli inferiori possit concedere jure feudali; bonaque Ecclesiæ Divi Michaelis nulli hominum cedere possunt, quàm ei qui est Dominus Lovanii & Marchio Antverpiæ; addens quòd omne judicium villæ, quod est usque ad 27. solidos, & infrà, pertinet ad dictum Abbatem; de quo Scabini cognoscent etiam.

Jam à Santvlieta ad ortum & medium diem progrediens, terminum constituo Bredani & Ryensis territorii eundem ferè, qui fuit Diœcesis Leodiensis & Cameracensis, quemque non obscurè agnosces in nominibus pagorum *Oerderen* & *Oertdam*. *Oert* enim angulum,

sive

sive terminum sonat; & Lucius Papa litteris Veronæ datis assignans Capitulo Antverpiensi decimas villarum de *Berendrecht*, *Lnlo*, & *Oerderen*, addit, *in ultimo Diœcesis Cameracensis situatarum*. Quo nomine Innocentius Papa rescripto anni 1248. Duci Brabantiæ in feudum dans (à Duce mox transscriptas Cœnobio Vallis Ducissæ in Antwerpen) decimas de Ekerna, *qualiter*, addit, *eas tenere solet H. Miles de Stryen*. Quo nomine etiam Arnoldus de Lovanio Dominus Bredæ in diplomate anni 1277. decimas assignans Cœnobio D. Bernardi, de *Wonde*, *Loenhout*, *Hoegestot* & *Erebrant*, *que*, inquit, *sita sunt in Parechia Sancti Jacobi juxta Eeckeren*. Pagus is est celeberrimus, ab *Eycken*, quod signare extremum mensuræ significat, dictus, solitus ab antiquo sententias Scabinorum suorum non Antwerpiam (quæ tamen propiùs, id est, vix unico milliari distat) sed Bredam appellare, manifesto jurisdictionis argumento; sicut & *Merxemum*, apertissimè Marchiæ sive limitis domum sonans, & *Schoeten*, *s'Gravenwesel*, *St. Job in't geer*, *Brecht*, *Loenhout*, *Oestmal*, aut feuda sunt alterutrius, Bredani, inquam, vel Bergensis Domini, aut tribunal alterutrum cognoscunt in appellationibus. Ulteriùs ditionem Hoogstratanam Bredensium fuisse docet Codex vetustissimus Curiæ Brabantiæ hisce verbis: *Ende ender het hoogh-gerichte van Stryen sal gaen het Landt van Gelmel met alle de dorpen tusschen Marck ende Baerel, alsoo sy toe-behoorden den Iencker van Breda.* Id est, *Summo tribunali Stryensi* (quod idem esse cum Bredano, posteà docebitur) *subjacebit terra de Gelmel*, *cum omnibus pagis inter Marcam & Baerelam*, *prout spectabat ad Domicellum de Breda*. *Gelmel* autem esse Arcem Hoogstratanam in Hooghstrato, ex tumulo veteri docui. *Marcam* fluvium norunt omnes in vico, inde *Marxplas* notato, nascentem, admissoque apud Bredam *Aa* rivulo & aliis alibi, in * Merroam sese exonerare. *Baerelam* noscent qui municipium *Veteris Busci* nomine nunc notius, olim à flumine *Baerela* sciant *Baerlebosch* nuncupatum.

MOSAM intelligit. OUDENBOSCH.

Atque hæc sufficere puto stabiliendæ Dynastarum Bredensium veteri jurisdictioni, cùm cetera ad Septentrionem & Batavos oppida quæ Zomæ, Gertrudis, & Septimontium titulis censentur, Bredanis paruisse clarius sit, quàm ut argumentorum copiâ opus sit adstruere.

CAPUT II.

Alvei fluviorum circa Bredam crebræ mutationi obnoxii, & quare. Varia inde terræ Bredanæ incrementa & decrementa recensentur. Vici in Bergen terminati unde ita dicti.

Ad veterem itaque & hodiernum terræ & territorii Bredani situm statumque describendam, sæpiùs sæpiùsque immutatum. Ut enim Rheni & Mosæ fluxu aliquoties, ita & Scaldis nonnumquam, fluviorum verò & rivulorum secundi ordinis alveos sæpè aliò derivatos hominum industriâ, aut etiam undarum vehementiâ, constat. Et cùm Incolæ horum locorum anniversaria, imò perpetua aquis bella movère cogantur, idque dubio sæpè Marte nunc his nunc illis prævalentibus, fit ut singulis ferè seculis littoralis plaga hujus terræ nova accipiat incrementa, aut detrimenta patiatur.

Ecce à paucis retrò annis vindicatam per Aurangiæ Principem Nieulandiam, oppositam Gastelæ terram anno 1551. à Joanne Marchione Bergarum aggeribus munitam; anno 1537 Poldrum *Vander Hey* circa Steenbergam ab Henrico Comite; anno 1521 Insulam non ab arena, ut vulgò putant, sed à statione fontensi dictam; & ejusdem sæculi anno 48. adversam ei Finardiam à Jacoba Marchionissa; anno 52 proximum huic aggerem Clunardicum; anno 64 *Ruggenhil*; anno 72 *Schnddenbos* & *Appelaer*; & anno 82 *Heyningen* apud Steenbergam, mari an fluvio exclusò, stationi apta reddidisse, aut pristino statui amotis aquarum impedimentis restituisse; cùm è diverso *Hilderniissam* & sub ea *Emaus* Cœnobium anno 1550. & 1570. aqua obruerit: & Poldrum D. Balduini oppositum Tolensi Insulæ, aliaque pauca loca similiter isto sæculo absorpserit, attriverit, aut læserit. Nec minùs memorabilia præcedenti illo sæculo, id est post annum 1400 evenerunt. Et quidem Engelbertus Nassovius, maximus Principum, Burgundiæ, & demùm Austriacæ Domûs propugnator, eorumque castra secutus, bis carceres tulit gloriosos quidem, sed non minùs onerosos, ingenti pecuniâ se redimere coactus, malis tamen hisce superior fuit ejus animus, & animo respondens fortuna, quæ incrementum ingens dedit Oostlandiæ quater mille jugerum magnitudine; præter quæ sub annos 82. & 87. cessit interveniente certâ pecuniæ summâ Poldrum à Diva Guilgeforti dictum magnitudine mille ducentorum jugerum. Parentes autem ejus terram *Nieu-Cromwiel* dictam, & anno 1420 Westlandiam circa Steenbergam aggeribus cinxerunt; sed hanc aquis revalescentibus deperditam. Præcedentibus etiam sæculis cùm anno 1328. Berendrechtani tantam perpessi eluvionem, ut ex trecentis ædibus vix quinque superessent, & anno 53. Santvlietani, quod Dux in privilego eis dato refert, & aliis intervallis ingentia passi essent incommoda, Bredæ Bergarumque Domini anno 1356, Steenbergensibus potestatem fecerunt firmandi *den Cromwiel*, nunc *veteris terre* vocabulo notum; & sequenti anno Poldrum Westlandiæ. Item anno 1380. Wilhelmo Joannis Bruyninx filii filio & consortibus *Meerdyck* exaggerandum permiserunt. Quibus omnibus id effectum, ut qui regionem hanc damnis verè, situ ferè maritimam in tabula sit depictu-

STANTDAER-BUTTEN non SANTDAER-BUTTEN.

* OUDELANDT

depicturus hodiè, eandem intra annos abhinc centum vix fit agniturus. Et ne miremur si fluvium quem ab omni parte Santvlietam alluisse, & insulas tres fecisse, ex archivis Michaëliticis docemur, quærentes modò, non inveniamus, arenarum copiâ sepultum; Si trajectum fluminis quem apud *Ossendrecht*, *Woensdrecht*, *Berendrecht* fuisse scimus, nomenclaturâ & literis fidem facientibus, non agnoscamus; Si Tolenium celebre ex adverso Tolensis Insulæ vix observemus; Si Fluentum Burgense, undè dominio nomen, nullatenus distinguamus; Si fluvios *de Spange*, *de Ockerlaecke*, *de Swaluwe* nominatos in donatione anni millesimi ducentesimi nonagesimi per Wilhelmum Militem Dominum de Stryen, Wilhelmo Huguemans affini facta circa Steenbergam, non agnoscamus; Si Barelam circa *Oudenbosch*; si Nispam supra Roosendael vix observemus; & quod omnium maximè antiquitatis ingerat suspicionem, si *Atuam* pro *Aa* dici non intelligamus. Ita enim Otto Imperator in Confirmatione quadam rerum Abbatiæ Bavonensis anno 965. facta, inter alia inquit: *In Taxandro villam Rusbecha super fluvium Atua, cum molendino & Ecclesia quam Theefridus donaverat.* Et intelligit *Rysbergen*, in sacris olim D. Bavoni ejusque apud Gandenses Cœnobio dicatam, fluvio (quem alii Alsam, alii Adera, vulgus Aa indegetant) Atuæ, nescio an aliquid advaticum redolenti, incumbentem. Ex quo ampliùs discas veterem hujus ditionis situm in Pago Taxandrico; adeoque sicut *Taxandri* Goropio Becano ab arenarum accumulatione dicti putantur; ita mihi contra Goropium Vici in *Bergen* terminati à *Montibus* arenarum, vomitu maris & fluviorum congestis, potiùs, quàm ab *occulendo* navigia in portubus opportunis: ut enim hoc verum esse potuerit in Bergis ad Zomam, ubi portus ab antiquo; non tamen fuit in *Gertrudisberga*, quam omnis antiquorum diplomatum fides *Montem S. Gertrudis* vocat; nec in *Steenberga*, quæ antequam muris & portu instrueretur, ignobilis & à *Petroso colle* dictus fuit Viculus; nec in *Sevenberga*, nec ullatenus in *Rysberga* procul ab ostio fluminis; nec in *Hubergen* mediis in ericetis & dunis sita.

CAPUT III.

Etymis locorum aliquot colligi, plures hìc olim Silvas fuisse, sed inundationibus obrutas, cespitibus materiam præbuisse, Moeren *dictis. Eorum copia, variæque donationes à Bredæ Dominis factæ recensentur. Diploma Arnoldi à Lovanio anni 1277. eò pertinens producitur.*

NEc verò in aquis tantùm, sed etiam in solo videntur quædam variasse, & plus silvarum hìc loci fuisse, quàm modò videatur. Nec enim Pagi *Ten Hout*, *Oosterhout*, *Minderhout*, *Calmpthout*, *Loenhout*, à lignis, *Oudenbosch*, *Nieuwenbosch*, à silvis, *de Hage*, *Westdorn*, *Sprundel*, à sepibus, spinetis, segmentis nuncupati aliud videntur docere. Extirpatæ autem videntur insigni aliquâ inundatione maris obrutæ, sepultæque paulatim cœno & uligine putruisse, & tandem ad fomenta ignium ex visceribus terræ extrahi. Cespitum autem (sic enim materia illa vocatur nostris) ejusmodi insignis thesaurus in & juxta ditionem Bredanam absconditur, & hinc nomina *Novi Mori* (*Moeren* loca hæc palustria vernæ appellant) & *Mori Comitis* & *Aggeres Mori*. Hinc tot ubique donationes Abbatiis & Cœnobiis Michaëlitico, Bernardino, Tongerloensi, Thorensi, Cortenbergensi, & aliis factæ occurrunt; & per Dynastas Bredanos factæ, intereste putantes talibus potissimùm hæc inculta transcribere, quorum olim possint labore & industriâ culturæ & habitationi apta reddi & idonea. Ita nimirum anno 1430. privatis ad quadringenta jugera *Mori* vendidit inter *Etten* & *Rysbergen* situata, Comes Nassovius Engelbertus. Arnoldus à Lovanio anno 1275. & 76. cessit Abbatiæ D. Bernardi ad Schaldim primùm ducenta jugera *Mori* apud *Gastel* & *Baerlebosch*, ibidemque quinquaginta hoevas *Mori* & wastinæ, & anno 77. centum & quadraginta octo jugera; anno 82. centum hoevas, duodecim jugerum singulas; anno 80. Tongerloënsibus sexaginta jugera; idemque Cortebergensibus centum & quinquaginta tria jugera *Mori* apud *Oosterhout* vendidit. Henricus autem Baro anno 1262. magnam quantitatem *Mori* sub *Halteren* reperitur vendidisse. Raso Liedekerkius anno 1310. Petro Delft & fratribus ducenta & septuaginta jugera *Mori* super *Vlassert* & *Souzeel* inter *Terheyden* & Sevenbergam. Anno 1293. pater ejus hospitali S. Joannis & mensæ pauperum Bergensi septingenta triginta octo jugera wastinæ sub *Etten*, nunc dicta *den Moncken-moer*; anno nonagesimo primo unà cum Bergensi septuaginta duo, & mox centum & novem jugera apud *Gastel* Cœnobio D. Bernardi; anno 94. Tongerloënsibus cedit quadraginta & unum in miricis & *Moro*. Maximè autem omnium supradictus Arnoldus à Lovanio, cujus donationem ex codice Abbatiæ S. Bernardi libet transcribere.

NIEUW MOER. 'S GRAVEN-MOER. MOERDYCK. Hodie de KEYMOER.

Universis Christi Fidelibus præsens scriptum visuris ARNOLDUS DE LOVANIO *Dominus de Breda* & Elisabeth *ejus uxor, ejusdem terræ Domina, salutem & cognoscere veritatem, &c.*

Vide hoc Diploma cum aliis Donationibus ad finem hujus Tractatus de Antiquitatibus Bredanis.

Atque hoc quidem Diploma aliasque donationes ideo potissimùm attuli in medium, ut doceant, omnibus ferè locis ditionis Bredanæ ejusmodi *Mora* fuisse; pluribus hodièque superesse.

CAPUT IV.

Testamentum S. Willibrordi anni 725. aut 726. Conjectura de pago Marsum, *villæ* Busloth, & Wadradoch. Duthmala *fluvius. Villæ* Alpheim & Diosna. Dugena *fluvius. Vicus* Pieplo. Dunghenum *à quibus olim possessum. Joannes Daelhemius Domino* Dungeni & Swaluwelandiæ *ob delicta privatus.*

CUm autem Rescripta Ecclesiæ Nivellensis & Thorensis, & Testamentum D. Willebrordi rerum mentionem faciant nunc exoletarum aut mirificè mutatarum, è quarum relatione non parum antiquitatis haurire possint curiosi Lectores, non gravabor ad longum subnectere. Testamentum tale est:

Testamentum S. Willibrordi. *In Christi nomine. Oportet Christianos viam veritatis agnoscere, per quam Creatori suo dignè meritis suis servire possint, ut oblatio eleēmosynarum eorum, & devotio perveniat ad salutem: ipso Summo dicente:* Date & dabitur vobis, &, Facite eleēmosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.

Idcirco ego in Dei nomine Clemens Willibrordus, *Episcopus, cogitans casum humanæ fragilitatis, qualiter peccata mea possum abluere, & donante Domino ad æterna gaudia pervenire, dono à die præsenti, donatumque esse perennibus temporibus volo, hoc est, ad Monasterium* Epternacum, *quod est constructum super fluvio* Sura, *in pago* Bedensi, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, & SS. Petri & Pauli Apostolorum, & S. Joannis Baptistæ, vel cæterorum Sanctorum, ubi ego ipse* Clemens Willibrordus *custos vel gubernator præesse videor, &, si Christo placet, corpus meum ibidem requiescere debet.*

Hoc est quod dono vel trado ad ipsum sanctum locum Epternacum *omnem rem vel villas, seu mancipia, quæ mihi ingenui Franci, pro amore eorum & salute, tradiderunt, vel condonaverunt.*

Similiter illas res, quas Dominus Pipinus *mihi condonavit, vel delegavit, seu Matrona sua* Plictrudis, *sive filius suus Dominus noster* Carolus, *Major domus: quas res ipsas Dominus* Carolus, & *genitor* Pipinus, *tam me vivente, quàm de ista vita migrante, pro eorum mercede condonaverunt.*

Et illas alias res ex parte denomino, vel homines qui mihi eas tradiderunt, vel delegaverunt, id est, ut hæc scriptura solenniter, pro temporum serie, confirmare debeat: & hi sunt homines nominibus his nominati.

Rohingus *mihi condonavit, vel tradidit Ecclesiam aliquam, quæ est constructa in* Antverpo *castello, super fluvio* Scalde, *in pago* Renensium, *cum appendiciis suis, villas denominatas his nominibus*, Bacvvalde, Winnelincheime, Furgalare, & *in ipso castello Antverpo tertiam partem de illo teloneo.*

Et Heribaldus *clericus mihi condonabat & tradidit Ecclesiam aliam in pago* Marsum, *ubi Mosa intrat in mare, cum appendiciis suis, & mariscum unde berbices nascuntur.*

Et Angilbaldus *mihi condonabat vel tradidit villam quæ vocatur* Wadradoch, *in pago* Taxandro; *super flumine* Duthmala.

Et Ansbaldus *mihi condonabat vel tradebat omnem portionem suam in villa quæ vocatur* Busloth, *in pago* Taxandrio.

Et Berethinda, *Deo sacrata femina, mihi condonabat vel tradebat omnem portionem suam in villa* Bocanschot, *in pago* Taxandrio.

Et Henricus *mihi condonabat in villa quæ vocatur* Pieplo.

Et Engelbertus *mihi condonabat, vel tradebat mihi omnem portionem suam, in villa quæ vocatur* Hineslo-ten, *in pago* Taxandrio.

Item quod Engelbertus *mihi condonabat vel tradebat villam, quæ vocatur* Alpheim, *in ipso pago* Taxandrio.

Item Ansbaldus *clericus mihi condonabat vel tradebat villam, quæ vocatur* Diosna, *in pago* Taxandrio, *super fluvio* Dugena.

Et Thietbaldus *mihi condonabat vel tradebat Ecclesiam aliquam, quæ est in villa* Montnachim, *quæ* Araride *vocatur, cum appendiciis suis.*

Et illuster vir Hedenus *mihi condonabat vel tradebat omnem portionem suam in villa, quæ vocatur* Armistrade, *super fluvio* Wielher, *in pago* Turingasnes.

Su-

Superius nominatas vel scriptas res ego Clemens Willibrordus *trado atque transfundo ad illam casam Dei superiùs nominatam* Epternacum, *&c.*

Ex hoc Testamento, quæ ad rem *Taxandriæ* faciunt, explicaturus, primùm fateor ignorare quis ille pagus *Marsum* sit, ubi Mosa intrat in mare; & quamvis non ambigam quin per *Mariscum* ericetum, per *berbices* oves intelligantur, & loco *nascantur* legendum sit *pascantur*; tamen hæreo anne pagus *Marsum* sit ille ditionis Bredanæ, quem olim *Marterssem*, nunc *de Haege* vocant; an verò aliquis tractus Zelandiæ ubi *Marsaci* populi ab Historicis collocantur. Ulterius *Bosloth*, sive ut diploma Ottonis Augusti habet Bomsloth, Os Maselandiæ caput esse; *Wadradoch* super fluvio *Duthmala* nunc vocari *Waerle* haud procul à Domicella flumine certus sum: eaque loca hodièque Epternacensium esse novimus: non item quæ sequuntur. *Boscarschot* enim nunc abrasâ primâ syllabâ *Caerschot*, appendix Ecclesiæ Rysbergensis, *Alpheim* nunc *Alphen*, *Diosna* super fluvium *Digena*, Prætorium olim Dynastæ Dungani situm *op de Offsvaert* ad flumen *Dungen* in ditione Bredana; *Peplo* nunc *Poppel* juxta eandem, Epternacensium esse desierunt. *Poppel* enim in sacris Tongerloënses agnoscit; qui etiam decimas & Patronatum Ecclesiarum de *Alphen* & *minori Sunderto* acquisierunt dono Arnoldi à Lovanio Bredani Dynastæ; an acquisita ab Epternacensibus, incertum.

Dungen autem, arce veteri exornatum fuit olim Dominium beneficio Bredani Baronis possessum à gentilibus de *Nispen*, *Brecht*, *Haverloes*, *Daelhem*; horumque ultimus ob delicta quædam sententiâ hominum Curiæ feudalis (eam enim splendidam Bredani semper habuêre) & Scabinorum proprii tribunalis condemnatus & feudo spoliatus, in Prætorio Wingardorum apud *Sunderts* privatus consenuit, teste demeriti ejus vitreâ quâdam Ecclesiæ Bredanæ cum hac inscriptione:

Heer Jan van Daelhem, Heer van Dungen, gaf dit glas ter beterniſſe, anno 1504.

Id est:

Joannes Daelhemius Dungeni Toparcha vitream hanc mulctatus posuit anno 1504.

Additque codex feudorum, eundem utrique *Swalmwelandiæ* (pagi sunt ditionis Gertrudimontanæ ab hirundinibus dicti) imperasse, & utrâque simul privatum.

CAPUT V.

Diploma Imperatoris Ottonis anni 966. *& hinc observata quædam locorum nomina.* Bievelant Spriesant. Gerscke. *Pagus Taxandricus; ejus limites & divisio in Ryensem, Nethensem, Scaldensem, & Stryensem.* Sprange. Waterange. Mons. Tremella. Sturnaheim *à Sturionum copia.* Marsum *ad Mosam.*

HActenus de Testamento Willibrordico, nunc ex archivis Nivellensis Abbatiæ, ubi hoc conscriptum habes:

In nomine S. & Individuæ Trinitatis. Otto Divinâ favente Clementiâ Imperator Augustus Romanorum ac Francorum. Quoniam Regum ac Imperatorum esse constat Deo Sanctisque ejus Ecclesiam construere, præceptis ac confirmationibus condere, volumus notum esse omnium fidelium nostrorum tam præsentium, quàm futurorum industriæ, qualiter quædam Abbatissa de Monasterio constructo in honore S. Petri Apostoli, sanctæque Virginis Gertrudis *pariter cum Sanctimonialibus, nomine* Adelberina, *nostram adiit Serenitatem, rogans ut auctoritatis nostræ præceptum vel confirmationem donavissemus.*

Nos verò, interventu nostræ conjugis Adalheidis, *filiique nostri Regis scilicet* Ottonis, *petitioni ejusdem Abbatissæ assensum præbuimus; & quidquid* Regenarius *Comes, pro se, conjuge, filiisque ejus, ad prædictum Monasterium, ubi S. Gertrudis corporaliter requiescit, tradidit in pago Ardenna, super fluvio* Aisna, *in Comitatu* Waudricia, *in villa quæ dicitur* Villare, *mansas* xii. *Ecclesiam unam cum ædificiis, terris cultis & incultis. Similiter quidquid prædicti Regenarii filius, nomine* Liechardus, *tradidit in pago Hasbaniensi, in villa quæ dicitur* Guigolonhain, *mansas novem mancipia* xxxv. *molendinum & cambam unam.*

Rodolphus *Comes tradidit in villa, quæ dicitur* Lentlo, *mansas* vi. *silvam ad porcos* lx. Joannes *pariterque* Rotboldus *pro anima Sigefridi mansas tres, in villa quæ dicitur* Luponio, *super fluvio* Tier *molendinum unum, mancipia* x. Hillinus *tradidit in villa, quæ dicitur*

citur Gislebiernoz, *Ecclesiam unam, silvam ad porcos quingentos, pro anima Gisleberti genitoris sui.* JOANNES *& uxor sua* HACHUNDA *mansum unum in villa* Tongrinas, HADEBRANDIS *prata & silvam super fluvio* Til, HONOLFUS *pro anima genitricis suæ Helisguindæ mansum unam in Comitatu* Testrebatensi, *super fluvio* Huoltena. ADELARDUS *mansam unam in* Verechaim *super fluvio* Sambra, *in villa quæ dicitur Culiaco*, *mansas duas*, ROCULFUS *Comes mansam unam in villa* Nerebach *super fluvio* Tenara.

Similiter tradidit ROBERTUS, *uxorque ejus nomine* GENA, *cum filio suo* REGENARIO, *mansas quatuor in pago* Hainaco, *in villa quæ dicitur* Haina. HILLINUS *tradidit, pro anima Lietgardæ, in pago* Brabantinse *super fluvio* Ippinghohaim *mansas quinque, silvas ad porcos centum.* REGENWALDUS *Presbyter stadium unum in* Bruocsella, *super fluvium* Brania, *mansas septem, Ecclesiam matriciam, silvam & prata.*

Anno centesimo vigesimo septimo post transitum S. Gertrudis, tradidit quædam puella, nomine RICBURGIS, *omnem hereditatem suam in terra* Ribuariensi *in villa* Buezefelt. *Hereditas S. Gertrudis sita in pago* Tessandria *super fluvio* Struona, *in villa quæ dicitur* Bergom, *cum integritate sua illic aspiciente: insulæ tres, prima* Bievelant, *secunda*, Spresant, *tertia* Gersercke.

Villam Merbeckam *cum omni integritate quædam* GOISINAR, *in villa* Ramnesbecka *mansas* XXX. *Ecclesiam matriciam, in* Honsa *mansam unam, & quidquid pertinet ad mensam & utilitatem Fratrum ac Sororum, Deo Sanctæque Gertrudi Fratribus ac Sororibus famulantibus donavimus, & nostro præcepto confirmavimus &c.*

In hoc diplomate Insula *Bievelant* nominata nomen retinet. *Spresande* videtur circa Willemstadium locis nunc inundatis extitisse. *Gersercke* autem fortè locum circa Gertrudismontium designat à Beatæ Gertrudis Cella (*Geertsercke* enim id sonat) olim nuncupatum. Alterum porrò ejusdem Cæsaris sequenti mox anno datum diploma, "*In pago Scbaldis* (inquit) „*villam* BERGHIS *cum tribus Insulis* SRANGE, „ WATERANGE, STEENINGE *cum Ecclesia &* „*Theolonio in pago* STRYA *de patrimonio ipsius* „*Electæ Virginis*, MONS *cum appendiciis*, TRE„MELLA, STURNAHEM, *& omni piscatura ad* „*Mesam, & terris adjacentibus* &c.

Ad quorum lucem notandum, alibi à me dictum, Francos rerum in Belgio potitos post annum salutis quadringentesimum quinquagesimum sextum Provincias & Pagos (*Pau* vulgo) destruxisse, totumque tractum interamnem Schaldi & Mosæ tribus lateribus, quartò autem Demera, Diliaque ac Herca fluviis *pagi Taxandrensis* nomine censitum. Posteà crescente, ut fit, incolarum numero & aggerum beneficio, retentionumque artificio redactis ad suos alveos & certos quosdam limites aquis, cœpit Taxandricus subdividi, & circa Antverpiam nominari Ryensis, circa Lyram Nethensis, circa Bergas, ut hic liquet, Schaldensis, & circa Bredam Stryensis, & aliis locis aliis; ut nihil mirum sit eundem sæpe locum in Taxandrico & Stryensi aut alio speciali pago nominari, non magis quàm si idem Joannes homo & animal.

Ad alia nunc suprà nominata loca quod attinet, insulas tres circa Bergas, etsi plures sint & fuerint, designavimus; tamen superius *Sprangam* circa Sevenbergam nominat diploma donationis ejus terræ per Dominum Stryensem factæ, quod superius laudavi. * *Waterange* fortassis est Oostlandia, quam alluens rivus de *Wateringe* vocatur. *Steeninge* fortassis est *Steenberga*, & pagus adjacens ei * *Heyninge* nuncupatus. *Mons* autem de patrimonio D. Gertrudis, Geertrudisberga est. *Tremella* vicus est *Drimmelen*. *Sturnahem* locus quispiam nunc inundatus, à Sturnis *, quorum celebris hic captura, & subinde viginti aureorum millia Dominis parare * solita, dictus. Quamvis autem Merwam vocemus nunc fluvium Gertrudisbergæ; tamen hinc docemur Ottonis ævo, id est, antè D. C. L. annos Mosam nuncupatum, ne quis conjecturam meam de pago *Marsum* supra allatam colore destitui opinetur.

* De WATERINGE en de WATERINGE van CRUYNINGEN, beyde een groote bedyckingen in 't Fynet van der GOES recht over BERGEN gelegen.

* Nuo vulgo DE HEEN.

* Sturionibus.

Imo & nunc MOSA est & dicitur.

CAPUT VI.

Mons S. Gertrudis olim Nivellensis, deinde Thorensis juris. Nivellensis Patronus Comes Stryensis. Diploma Hilzondis Comitissæ Stryæ anni 992, *cuitum ditio Bredana & Mons S. Gertrudis suberant. Quod separatione Ecclesiarum aliquot à Thorensibus Abbatissis facta, probatur.* Sprundelheim. *Thorensium jura in Dominio Bredano.*

EX his porro cum manifestum sit, Gertrudismontium, saltem quoad rem sacram juris Nivellensis fuisse; videndum qualiter in Thorensium venerit potestatem. Supra citatum diploma post enumerationem silvarum, pratorum, pascuorum, aquarum, &c. subjungit: *Nec habeat ullus Dux, Comes, Marchio, aut quæcumque persona humilis seu alta ullum jus sive placitum, sed erit legitimus Ecclesiæ Nivellensis,*

lensis, & Fratrum, & Sanctimonialium defensor Dominus terræ de Strya, & quicumque heres ipsius in dicto Comitatu. Undè constat fuisse. Advocatum Nivellensis Abbatiæ, eoque titulo supremæ in his locis institutionis compotem emptione, permutatione, aut alia cessione Nivellensium, fortassis etiam decimarum & Patronatus Ecclesiastici Gertrudis-bergæ; ut majori animo reliqua eorum bona tueretur, Dominum Stryensem. Nec turbet vos nomen Comitatûs, quia modo obliteratum. *Strya* enim talis fuit; & qui dominabantur *Comites* dicti; à quibus non interruptâ seriè descendunt Barones Bredani, probante id ipsum Thorensi diplomate his verbis:

Donatio Hilzondis. 992.

In nomine S. & Individuæ Trinitatis. Ego Hilzondis Comitissa terræ de Stryen, *sequi cupiens eum qui est sponsus Virginum, de consilio Domini mei* Ansfredi, *Ecclesiam construxi, in Alodio meo de* Thorne, *ubi ego & filia mea* Benedicta *sub Regula sanctæ obedientiæ ita viveremus in hoc sæculo, ut mereamur in futuro, amictæ stolis albis, inter Angelos comparere, in districtu justi Judicis. Itaque amicos mihi faciens de mammona iniquitatis, attuli ad dictam Ecclesiam omne alodium, quod in terra mea de Stryen gloriosus Rex Zuendiboldus olim perdonaverat: in primis ipsam Ecclesiam de* Sryen, *quæ est consecrata in honore Mariæ Virginis,* Montem littoris, *ubi Beatissima Gertrudis corporaliter conversata est, & cellam habet à B. Amando consecratam; villam* Gilleleyela *cum appenditiis, villam* Baerle *cum altari in honore Sancti Confessoris Remigii à me constructo; castellum* Sprundelheim *cum omni integritate, sicut situm est super fluvium* Moerwater, *silvam ad porcos alendos, quemadmodum jacet inter duas marcas, cum omni jure, wancapio, teloneo, molendino, censu, pedagio & aquagio in pratis, silvis, agris cultis & incultis, wastinis, moris, humido, sicco, alto, basso, prout eadem ego Hilzondis Christi famula & parentes mei tenuerunt. Non sit ullus Advocatus, nisi quem Fratres & Sorores de Thorne Cœnobii elegerint: & siquispiam maligno sensu se intromiserit, condemnabit eum Cæsar, qui est Cœnobii legitimus Advocatus.* &c.

Datum apud Thorne anno nongentesimo nonagesimo secundo, Kalendis Junii, Indictione IV. Testes fuerunt, Joannes Abbas S. Pantaleonis, F. Balduinus Præpositus de Dirha, G. Decanus. Et de militibus nostris, Franco de Dunghâ, H. de Emelberga, G. de Sandert, Castellanus noster, J. Dapifer. Et de Ministerialibus Episcopi, Christophorus, Girardus, in Domino feliciter.

Ad intellectum hujus Diplomatis sciendum, *Comitatum Stryensem* olim comprehendisse meliorem hodiernæ ditionis Bredanæ partem, tam eam juris Brabantici, quàm eam Gertrudismontani Hollandici; aut veriùs controversi inter Hollandos Brabantosque juris. Et suberant Ecclesiæ Montis S. Gertrudis Drimmelana, cum vicinis; separatæ & alienatæ posteà: Ecclesiæ Baerlensi Maerlana: Ecclesiæ Gilzelensi D. Petrum peculiari veneratione colenti Bavelensis; anno M CCC. XVI. assensu Margaretæ Peterseniæ Abbatissæ separata: Tenryensis etiam, etsi nullo modo curialis habeatur: denique Martershenna à Martino Tutelari fortè annuncupata: Ginnekana S. Laurentium, Ettena Deiperam colens, eodem anno separatæ: de quibus extat Hildegundis Abbatissæ (in divisione enim bonorum Capituli & Abbatissæ huic illi obvenerunt) donatio talis:

Hildegundis Donatio Ecclesiarum de Gilsen, & Hubach.

In Nomine Domini, amen. Omnibus & singulis Christi Fidelibus hanc paginam inspecturis Hildegundis ratione Thorensis Ecclesiæ Abbatissa, testimonium & notitiam veritatis. Ne res cum devotione gestæ evanescant cum tempore, stili sunt officio perennandæ. Noverint igitur omnes præsentis paginæ inspectores, quòd divino instinctu ego Hildegundis Abbatissa Thorensis Conventui nostro de Thoren dedi duas Ecclesias de Gilsen & Hubach liberè, quietè, & perpetualiter possidendas; ut communis præbenda ipsius Conventûs, quæ nimis tenuismihi videbatur; reditibus prædictarum Ecclesiarum honorificè augmentetur. In cujus rei testimonium præsentes sigillo meo litteras roboravi. Testium nomina, qui interfuerunt, sunt subscripta. Dominus Abbas Robertus de Averbodio; qui suum sigillum his meis litteris apposuit; Gerardus Spor, Frater Balduinus de Corterselis, Theodoricus Decanus, Gerardus, Conrardus Canonici de Thoren, totius ejusdem loci Conventus, & alii quamplures. Actum anno millesimo ducentesimo trigesimo quinto.

Et persimilis de Baerlensi ab eadem facta cessio anno M. CC. LXI. prout litteris sequentibus declaratur, ideo insertis, ut hinc appendicium ratio innotescat.

HILDEGUNDIS Donatio Ecclesiarum de GILSEN, BAERLE, & MONTE S. GERTRUDIS.

Viro discreto Magistro Renero Scholastico Tungrensi Procuratori in spiritualibus Venerabilis Patris & Domini Episcopi Leodiensis, Hildegundis, Dei permissione Abbatissa Thorensis, salutem in vero salutari. Cum considerata tenuitate nimiâ praebendarum tam Canonicorum quàm Monialium Ecclesiae nostrae Thorensis, de consilio Jurisperitorum jus Patronatûs Ecclesiarum de Gilse & Baerle & Monte S. Gertrudis, *competente deliberatione praehabitâ, ex certa conscientia, & ex mera & libera voluntate nostra, pietatis intuitu, perpetualiter contulimus Canonicis & Monialibus praedictis, ipsosque de ipso Jure Patronatûs investivimus corporaliter sub testimonio competenti. Nos collationem & factum nostrum hujusmodi coram vobis iterum per praesentes nostras litteras solemniter innovamus, cum ad vestram praesentiam personalem ad praesens pervenire non possum, discretionem vestram rogantes attentius, quod vos dictum jus Patronatûs dictarum trium Ecclesiarum dictis pauperibus Canonicis & Monialibus Thorensibus Divinae remunerationis intuitu à Reverendo Patre Domino nostro Leodiensi praedicto confirmari procuretis. Inter caetera, si placet, hoc ex officio vestro ordinantes, quòd dictarum Ecclesiarum filiae dimidiae Ecclesiae fiant, & Canonici & Moniales praedictae in dictis Ecclesiis, cùm vacare contigerit, Investitos instituant, qui personaliter praesideant, & deserviant in iisdem: quibus etiam Investitis de proventibus earumdem Ecclesiarum provideatur de beneficiis competentibus, considerata multitudine & paupertate plebis cujuslibet de Parochiis praedictis; inspecto etiam labore deservientis cujuslibet Investiti; in hunc modum: quòd,*

Investito de Gilse *viginti librae Lovanienses assignentur.*

Investito de Marterssem 25. *librae Lovanienses.*

Invistito de Ginnekent 8. *librae Lovanienses.*

Investito de Etten 15. *librae Lovanienses.*

Investito de Baerle 15. *librae Lovanienses.*

Investito de Meerle 12. *librae Lovanienses.*

Investito de Monte S. Gertrudis 20. *librae Lovanienses.*

Residuum autem earumdem Ecclesiarum dicti Canonici & Moniales in communes usus convertant; ita ut praebendae Canonicorum & Monialium Thorensium statim vacante unâ ex dictis Parochialibus Ecclesiis fiant ex tunc aequales, & maneant Investiti, qui pro tempore erunt, praedicto Diocesano loci Archidiacono, Decano de suis juribus integraliter respondentes & ad plenum, & nos omni offensioni & juri competenti ad infringendum praemissa vel aliquid praemissorum scienter renuntiavimus & renuntiamus in hac parte. In cujus rei evidens testimonium praesens scriptum nostro sigillo mandavimus roborari, &c. Datum anno Domini 1261 *feriâ tertiâ ante Pentecosten.*

Restat nunc *Sprundelheym*, haud dubiè *Sprundel* Hodiernum; nec Castelli ulla vestigia, nec nominis *Merbatte*; cùm aquaeductus illac profluens Patrumque memoriâ faltem adornatus ad eam latitudinem ut navium ferax fit, à vico *Atilanus vocetur. Nec Abbatissa Thorensis Castellum in ditione Bredana ullum habet; personas tamen vel homines eensuales & feudales aliquot insignes. Etsi reperiatur testibus litteris anni 1472. Joanni Nassavio, Advocato & Patrono Ecclesiae suae, unam alteramque personae suae Merlensium transcripsisse: sicut anno 1356. Margareta Heinsbergica Joanni Polano Bredae Domino molendinum Gilzense, Bueda anno 1273. Thelonium Stryense Arnoldo à Lovanio, ne quis illa ipsa superius Ecclesiae donata periisse opinetur.

* Sic Manuscriptum. Forte AT-TALAKER.

CAPUT VII.

Successio & divisio Stryensis Dominii: & quâ occasione pars ejus Hollandiae Comiti, reliquum Brabantiae Duci cesserit. Dissidiorum hinc origo. Foederis super iis anno 1203. *icti Diploma.*

AD extremum cum heredes suos Dominos Stryenses Comitissa obtestetur & obliget ad defensionem Thorensium, consequens est successisse illi aliquos, & Territorium Bredense non illo quidem titulo, sed Stryensi nomine possedisse; etsi tenebrae vetustatis ultimae illorum nobis notitiam inviderint. Suspicor Dominum Stryensem, ne controversiis Ducum Lotharingiae intricaretur, aut etiam quia principalis ejus regia ultra Merwam sive Mosam esset, Comiti Hollandiae Zelandiceque sua

fua dominia fubmififfe; & hinc bellorum & litium feminaria inter Brabantos Hollandofque, ne nunc quidem decifa, perfeveraffe. Arbitror etiam cum ingerentibus fe aquis majore divortio à continenti Stryenfis infula divelleretur, delectatos loco tutiore Dynaftas fecundarium quoddam tribunal in littorali plaga conftituiffe dictum, ut fupra docui, *het Heerengericht van Stryen*, & unà Prætorium five arcem extruxiffe, nomen Stryenfe fervantem. Opinor ampliùs (& infignia urbium hujus loci & Dominorum Bredenfium primæ ftirpis eadem cum Stryenfis familiæ armis Gentilitiis perfuadent ita fe habere) Dominum Stryenfem, divisâ, ut fit, inter plures filios hæreditate, uni quidem terram, quæ nunc Stryenfis dicitur, alteri Bredanam Marca flumine forfitan feparante affignaffe; quo factum ut fegregata hæc portio feriùs veteri trunco fit reftituta, ut poft dicam, & Bredanus in Ducem Brabantiæ (ad cujus Imperium haud dubiè jure foli tota hæc ditio fpectabat) pronior, producto fepius jurifdictionis fuæ pomœrio, femina difcordiæ inter utrumque Principem propagarit, quoadufque per leges pacis Hollandus ceffit, tefte, quod fubjungam, diplomate:

Fœdus inter Ducem & Comitem.

In nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis. Ne præfentis ætatis negotia confumat oblivio, litterarum indiciis folent æternari. Notum fit igitur tam futuris quàm præfentibus hujus paginæ infpectoribus, quod difcordia fuerat à multis temporibus inter HENRICUM DUCEM LOTHARINGIÆ *& fuos prædeceffores, & inter* THEODORICUM COMITEM HOLLANDIÆ *& fuos prædeceffores de terra inter Mofam & Scaldim, de qua eatenus proceffum eft, quod illa difcordia confilio hominum utriufque tali modo fopita eft; Comes refignavit in manus ipfius Ducis Oppidum* Dordracenfe *ex utraque parte aquæ*, Dordrechtswaerde, Hereswaerde, Duffen, *ac totam terram inter* Stryen *&* Waelwyck, *ufque ad terram Ducis. Hanc quoque terram recepit Comes in feudum à Duce, & factus eft* homo fuus ligius; *juravit etiam quod de prædicta terra & in propria perfona, dicto Duci de cetero ferviet, tamquam* homo ligius *Domino fuo, contra omnes homines, excepto Imperio, ficut jus fuum eft erga Imperium. Nec hoc detur oblivioni quod* Dordrecht, Dordrechtswaerde, Hereswaerde, *&* Duffen, *datum eft concambium Duci & hæredibus fuis, pro terra illa quam Dux & fui prædeceffores, calumniati funt fuper Comitem & fuos prædeceffores ultra versùs Zelandiam. Per hoc quoque remanferunt & fopitæ funt omnes difcordiæ, calumniæ & quæftiones, inter eos. Hæc bona conceffit Dux Comiti jure Brabantino, ita videlicet quod nullus heres inde exhereditabitur. Similiter Dux juravit, quod Comitem juvabit contra omnes homines, tamquam hominem fuum ligium, quamdiu confilio fuo acquiefcere, vel juri curiæ fuæ ftare voluerit, & hoc excepto Imperio ficut jus fuum eft erga Imperium. Præter hoc dimifit Comes Duci & heredibus fuis, quod omnes mercatores eorum per terram Comitis tranfeuntes, tam in aquis quam in terris, manebunt in omni eo jure theoloniorum, quo theolonia fuerant à principio ftatuta: idem verò vice versâ Dux Comiti fecit. Præterea Comes renuntiavit omni juri quod habere fe dixerat in* Breda.... *Data funt hæc anno Dominicæ Incarnationis* MCCIII. *tertio Nonas Novembris.*

CAPUT VIII.

Amplius quæfitum de feparatione Stryenfis terræ, & ejus tempore. Bredæ nomen unde. Aa *fluvius. Dominorum Bredanorum antiquitus domicilium in Prætorio Larenfi prope Sundert. Arcis de* Bruneshеym *nomen, narratiuncula, & ruinæ. Ecclefiæ Bredanæ Patronatus Dominicus.*

Sed quomodo, inquies, fi Hollandus renuntiârit, fupereft de his inter Brabantos Hollandofque controverfia? Conftabit quidem terram de Breda Juris Brabantici effe, fed non æquè ditionem, quæ Stryenfium olim & beneficii Hollandici fuerat, ad illam fpectare. Quam cum annales noftri uno ore narrent adjectam Brabantiæ per Joannem Dominum, (illum ipfum qui Bredam acquifivit) Ordines Ducatus contra Hollandum manu tenere ftuduerunt tanto ardore, ut Ducem inaugurandum Juramento obligarent ad ejus vindicationem, & fe ad fuccurrendum perfonaliter ufque ad Gertrudifmontium. Ceterùm quando fupra pofita divifio hæreditatis Stryenfis facta fuerit, etfi precisè non audeam afferere, fufpicor tamen quod fub annum Chrifti M C. cum reperitur *Henricus Dominus terræ de Breda*; nec feculi ejus nepotes aliter fcripfiffe videntur. Nec enim Caftrum erat, quod Dinterus putat, nec urbs, quod populares, à latitudine fluvii Aa in Marcam ruentis dicta, quam nomine induebant; fed Provincia ditioque tota fic vocabatur, teftibus centum diplomatibus

 antiquis.

antiquis. Unde autem id nominis provenerit, an à *Pradis* Danorum aut Pyratarum, an à *latis* undique vallibus, an quod juxta fluvium Aa potissimum fuerit culta, incertum: certum tamen interjecto tempore oppidum, ditionis caput, idem nomen accepisse, ad confluentem dicti Aa & Marcæ extructum, cujus in conspectu prædia notantur, *Abroeck* & *Overaa*, ab ipso flumine appellata.

Domicilium autem Domini de Breda erat in vico Sunderti, à separatione, quod *Sunderen* vocant, ideo nuncupato (& si penitus rimari libeat) in Prætorio Larensi, quod interjecto tempore Comes Henricus affirmavit, anno M. D. IV. uxori Jodoci Daelhemii, loco usufructus, quem petebat, terræ Dunganæ, fisco applicatæ, & docuit me idipsum codex antiquus Ecclesiæ Leodiensis ubi annotatur Ecclesia dicti loci:

„Ab Henrico Viro illustri, unde Domini de Breda descendunt, exstructa de consensu Ducis & Domini Leodiensis anno M. C. XVI. & dedicata festo D. Virginis anno decimo sequenti, præsentibus Gerardo de Breda, & Domino Baldo de Lacre, filiis dicti Domini Henrici de Brunesheim Patroni dictæ Ecclesiæ.

Ecce primogenitum Henrici Dynastæ à terra Dominii sui, in quod successurus erat, more illius temporis, cognomentum capere: secundogenitum autem à Prætorio Larensi avito domicilio & Paterno, donec hic sedem in *Bruneshe ym* (sive, ut alii scribunt, *Bruneshames*) transtulit, quod factum post annum M. C. XXIV. hâc occasione, quam è veterrimo Ecclesiæ Bredensis codice descriptam, carmine reddidi:

Anglorum Regi Danorum filia Regis
Desponsanda fuit conditione pari.
Sed perit pelago, famulique & gaza superstes
Elapsi in littus, terra Bredana, tuum.
Incerti, quid agunt? certi tamen, Anglica nunquã
Virgine defunctâ, Dana nec arma, sequi.
Ergo fortunâ parto, dein vivere rapto,
Una salus victis, unaque cura sedet.
Impia gens! non hospitio, non fœdere digna
Arx tibi fax, mors Mars, pœnaque crimen erit.
Accidit, ut prædis silvam de more minorem
Turba exhauriret insidiosa via.
Nec minus insidias doctus Wesemalus onustos
Exueret spoliis, exueretque anima.
Cæsorum exuviis ornato milite, jussoque
Ad reliquum Castri tendere præsidium.
Quod veluti sociis pandit redeuntibus arcem,
Et ferò hostiles sensit adesse manus.
Jurarim, non vos vestis, sed præda fefellit,
Præda oculo nimium cognita sæpe truci.

Hæc narratiunculæ series est, & addunt Arcem de *Bruyneshaymes* (cujus titulum aliqui Domini Bredenses etiam post hunc Henricum usurparunt) funditus eversam, extantibus adhuc (ait vetus Schedium) ad Marcam fluvium & gurgites *Bekemvielen* dictos, palis pontium aliquando sustentaculis, & pone quercetum olim Acorniæ nuncupatum in fossis disjectarum turrium ruderibus, eversionis tempore versibus his posteritati commendato:

Anno milleno centeno bis quoque deno.
Castrum de Breda cum turri corruit alta.

Id est, Castrum in cujus ruina aut ruinarum propinquo Opidum Bredanum posteà coaluit. Hoc enim tempore, ubi Bredanum Opidum nunc visitur, nec villa quidem erat, nec Ecclesiam quidem habebat. Si enim habuisset, ea utique appendix Gilzensis Parochiæ fuisset, quæ utràque parte urbis versus ortum & occasum patuit, ut docui suprà; & reperiretur, aut de separatione ejus, aut cessione Thorensi, aliquod vestigium; cum è diverso ne verbum quidem sit invenire, & omnia Leodiensium Registra tradant, merè & semper Curialem Bredanum Juris Patronatus Dominici extitisse.

CAPUT IX.

Quis è Dominis Bredæ opidum primus incoluerit, Henricus an Gerardus. Hic cum quatuor filiis prælio Grimbergano interfuit. Godefridus de Breda 1161. *Henricus de Breda* 1178. *Godefridus iterum* 1212. *Ejus an alterius ? testamentum editur* 1246. *Henrici primum privilegium* 1252. *mortui* 1262. *Qui ejus successores, eorumque stemma verum.*

Videndum itaque quomodo primitùs Opidum hoc à Dominis frequentari cœperit. Et suspicari possemus Henricum primum qui ob victoriam contra Danos ope Wesemalii partam cognominari voluit de *Bruneshaym*, de transferenda sede cogitasse: sed malim id filio Gerardo (malè enim Divæo Joannes dicitur) qui post assignatam fratri Laeram huc se contulerit, aut nepotibus ex eo, qui hæreditates multas, & in eis Sacellum D. Joannis in urbe hodierna conspicuum militibus Sacri Templi Hierosolymitani assignarunt, attribuere. Reperitur Gerardus hic cum quatuor filiis Segero, Joanne, Gerardo, Henrico, bello Grimbergano anno MCXLI. interfuisse, & pro Bertholtiis affinibus contra Ducem pugnasse, filiorum duobus cæsis, aliis secum graviter læsis. Quidquid ejus sit, necesse est Bredanos haud multò post Duci conciliatos, eo quod reperiantur cum Duce variis mox donationibus (quod intimorum consiliorum participes & primæ tantum nobilitatis factitabant) subscribere. Extat in D. Michaëlis Antverpiæ diploma Godefridi Ducis Lotharingiæ & Marchionis, datum anno MCLXI. cui testes adhibentur *Godefridus de Breda* primo loco,

loco, quod notandum, Godefridus de Westerla, Arnoldus de Vellepe; Gerardus de Huldebergen, Henricus Pædagogus, & alii. Unde amplius convincuntur erroris vulgares Genealogiæ, Gerardi primi & secundi nepotem Henricum successorem facientes, & Henrici Godefridum, cum sexennio post eladem Grimberganam, ut docui, vixerit Godefridus, & ejusdem sæculi anno LXXVIII. Henricus de Breda, cum elogio Viri Nobilis subnotans & confirmans donationem quamdam Grimbergensibus Religiosis factam à Waltero Berthout; & anno M. CC. XII. in donatione Offendreehti per Ducem facta *Godefridus de Breda*, militum suorum & vasallorum coronâ stipatus & 12. Villarum (tot enim erant tum ditionis Bredanæ Tribunalia) hominibus. Idemque anno M. CC. XVI. Curiam *de Nieulandt* Tongerloënsibus cedere, & idem aut alius eodem nomine anno M. CC. XLVI. testamentum condere, quod extat in Codice Michaëlitico his verbis:

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Ego Godefridus Dominus de Breda ob remedium animæ meæ Parentumque meorum, tale condidi Testamentum. Prædicatoribus in Antverpen, *apud quos sepulturam elegi, centum libras Lovaniensium, in decem annis solvendas, pro quibus annuatim apud* Hildernisse 50. *sextaria avenæ infra dictum terminum accipiant, in eleëmosynam contuli. Item in subsidium Terræ Sanctæ, pro redemptione Crucis in terra de Breda* 100. *Marcas Sterlingorum. In molendino cum ductibus &* 20. *sextariis siliginis &* 20 *sextaria hordei .... tam à me, quam à Patre & Matre .....* (Sic Manuscriptum.) *Insuper Arnoldo de Dieft, fratri meo,* 1000. *libras Lovanienses in eleëmosynam contuli super villas* Schoeten, Merxem & Eeckeren, *quas cum omni jure integraliter tenebit, salvo testamento prænotato, & salvo jure uxoris meæ, fructibus in sortem non computandis, donec dictæ* 1000. *libræ Lovanienses à meis heredibus ipsi Arnoldo totaliter fuerint persolutæ. Insuper cuilibet Ecclesiæ in terra mea sitæ ad faciendum reparandum* 20 *solid. Lovanienses contuli. Sacerdotibus vero istarum Ecclesiarum trecenalem. Monialibus de Borchstito* 100 *solidos Lovanienses. Hospitali de Breda* 3. *libras Lov. Hospitali de Bergen* 3 *lib. Lovan. Hospitali Antverpiensi* 20 *solidos Lovanienses annuatim, quos nobis super diversa bona in censu solvere tenebantur; ita tamen quod in recognitione Dominii inde heredibus solvere tenebuntur sex denarios Lov. & pro ista eleëmosyna anniversarium meum in perpetuum servabunt, & de his denariis in die anniversarii mei pauperes reficientur. Leprosis ibidem* 40. *solidos Lov. Beginis clausis ibidem* 20. *solidos Lov. Mechliniæ leprosis* 50 *solidos Lov. Hospitali* 30 *solidos Lov. Ad fabricam Ecclesiæ Fratrum Minorum ibidem* 50. *solidos Lov Sacerdotibus ibidem* 30 *solidos Lov. Ad fabricam B. Catharinæ ibidem* 20 *solid. Lov. Beginis decumbentibus ibidem* 20 *solid. Lov Ecclesiæ B Mariæ ibidem* 5 *solid. Lov. Ecclesiæ B Rumoldi* 5 *solid Lov. In Valle Liliorum* 100 *solid. Lov. In Valle Rosarum* 100 *solid. Lov. Ad Fabricam Monachorum S. Bernardi* 100 *solidos Lov. Ad Fabricam Ecclesiæ de Schoeten* 30 *lib. Lov. Sacerdotibus ibid.* 30 *solid. Lov. Decimam meam de Santvliet, Conventui B. Michaëlis in Antverpen in eleëmosynam contuli: ita videlicet, ut si ego, vel aliquis antecessorum meorum, Conventum illum turbavi, vel damnificavi, per dictam eleëmosynam absolvamur, & quod anniversarium meum ibidem observent. Item Abbati de Conventu Villariensi* 100 *Marcas sterlingorum in eleëmosynam contuli. Ita videlicet ut si ego vel aliquis antecessorum meorum ipsos in aliquo damnificavimus, vel molestavimus, per istam eleëmosynam inde absolvamur. De controversia autem quæ inter ipsos & nos vertitur, in Abbatem S. Michaëlis in Antverpen, & Priorem Fratrum Prædicatorum in Antverpen sic compromittimus, ut ipsi diligenter & fideliter inquirant jus Monasterii Villariensis & nostrum, & quicumque de jure habebuntur, eis liberè assignent. Homines verò in terra nostra manentes & servilis conditionis existentes liberos dimittimus, tali conditione, ut post obitum eorum singuli* 12 *denarios Lov pro turmodo persolvant à* Frysfendyck. 10 *libras Lov. ad Capellanum meum in domo mea* Schoeten *assigno; ita videlicet ut ego, vel successores mei, vel uxoris meæ, dum ibidem non manemus, Capellanus in Ecclesia de Schoeten ad Altare B Virginis tenebitur deservire, & si uxor mea medietate isto-*

 rum

rum proventuum noluerit carere, & ipsi rerum pensatio fiat ubicumque rationabiliter elegerit in terra nostra. Item Henrico filio meo unico 100 Marcas Colonienses in eleëmosynam contuli super medietate conductus de Breda, & super tres mansas videlicet Wyllybanch, & *Henrico Vulpis, & Joanne de Colonia. Anselmo dicto Heya pro servitio suo dedi 20 lib. Lov. Danieli de Zela 20 libras Lov. Henrico de Baerle decimam de Ginneken, quam à me in pacto habuit, liberam dimitto Rogero 100 sol. Lov. Conæ 100 sol Lov. Bodino de Bergen 100 sol. Lov. Nicolao de Beke Notario meo 10 lib. Lov. Joanni Garcioni meo 3 lib. Lov. Hujus igitur executores Testamenti duxi eligendos Viros Religiosos, Abbatem videlicet de Villers, & Abbatem S. Michaëlis in Antverpen, & Priorem Fratrum Prædicatorum in Antverpen; quibus eo libentius, ut fideliter pro testamento meo laborarent, eleëmosynam meam contuli, cum hoc etiam facere teneantur, cum sim cruce signatus. Insuper cum eis executores meos elegi Viros Nobiles,* Aencotam Beth. D. B. etiam Berthout & D. W. de Grimbergen; quibus humiliter pro animæ meæ remedio supplico intuitu divinæ pietatis ut hoc Testamentum meum fideliter exequantur cum Viris Religiosis prænotatis. Et si aliquem de prænominatis executoribus præpeditum negotiis abesse contigerit, & Abbates vel Prior unum de suis fratribus per litteras suas ad executionem hujus testamenti pro se miserint, in omnibus potestatem ipsorum obtineant, ac si ipsi Abbates & Prior essent præsentes. Si tamen Nobiles tum etiam aliquando interesse non poterunt, quoscumque etiam per litteras suas patentes pro se transmiserint, potestatem eorum in his exequendis obtinebunt. Testes autem, qui huic facto interfuerunt, scilicet Magister Godefridus Decanus Lovaniensis, Frater Wilhelmus de Eekerna, & Frater Lambertus suus socius. D H. de Berthout, & D Wilhelmus de Grimbergen, & D. Ægidius de Berchlaer, Nicolaus Canonicus de Beke, Anselmus Heya &c....... Ne igitur &c..... cum appensione sigillorum nostrorum testamur Godefridum istud condidisse Testamentum &c..... & quia ego pro Domino Abbate S. Michaëlis &c... Actum anno 1246. Marci Evangelistæ.*

* Sic Manuscriptum.

Sic Manuscriptum.

Merito autem dubitavi, idemne hic, an alter sit à superiore, eò quod archiva ejusdem loci referant Lutgardim Dominam terræ de Breda anno 1231. cum filio Godefrido donationes aliquot..... Sic Manuscriptum.

Quicquid eorum sit, surrogatus est Godefrido Henricus, primus Majestatis Urbanæ apud Bredanos conditor, eò quod inveniatur litteris anni 1252. civibus oppidi sui immunitatem ab omni exactione & tributo concedere, excepto si ipse captivus, filius Equestri Baltheo insigniendus, filia nuptui danda esset; additâ etiam Scabinorum Curiâ & potestate super dubiis Senatum Antverpiensem consulendi. Obiit anno 1262. sepultus in Cœnobio D. Bernardi cum filio & hærede cognomine, Viro quidem Sophiæ Berthoutiæ (cum qua & socero Waltero Mechliniensium Domino Curatore suo anno 1263 & 1267. vendit certa mora) sed infœcunda. Errare enim puto, qui Elisabetham & Aleydem sorores, Henrico & Arnoldo à Lovanio fratribus elocatas, filias ei tribuunt; nec satis constare sibi aut veritati Genealogias vulgares, stemma hoc modo concinnantes.

HENRICUS Baro Bredanus.
GODEFRIDUS Baro, obiit 1246.
N. uxor Arnoldi Gaesbekani.
N. uxor Wezemali.
ALEYDIS Razonis Liedekerkii uxor.
HENRICUS Baro, obiit 1262.
N. uxor Henrici à Lovanio.
ELISABETH uxor Arnoldi à Lovanio.
GERARDUS Dominus Bergen.
RAZO, PHILIPPUS, SEGERUS, alii.
HENRICUS Vir Sophiæ.

Quemadmodum enim, de Henrico stemmatis hujus Principe, ejus filio, nepote, abnepote, superius ex Diplomatum fide attuli certissima, suum ita merito cætera fidei adibunt periculum, si ad Diplomata veluti trutinam examinentur.

Inprimis cùm Arnoldus de Gaesbeka *Tutoris legitimi & Domini de Breda* titulo usus reperiatur anno 1268 separationi Ecclesiæ à Parochia *Nispensi* assensum præbere, & alias se Dominum in *Hulsdonck*, *Langedonck*, & *Rosendael* appellare, sequitur dotalitio aut successionis Jure ei aliquam terræ Bredensis, cujus se Dominum vocat, partem possedisse, & interim agnationis Jure impuberis Domini tutelam arrogasse, etsi quis fuerit an Henr.... Vir Sophiæ, aut potiùs Aleydis...... non mihi liquet; etsi magis suspicer has ejus filias, aut certè Henrici ultimi sorores fuisse, quam filias, brevi ævo ultimi persuasus & curatelâ soceri ejus non utique necessariâ si maturus fuisset. Ad uxorem Wesemalii quod attinet, cum rescriptum

tum Ducale anni 1287. referat hæreditatem Bredanam ex parte quondam matris suæ provenientem, id est dudum mortuæ; faciliùs inducor ut credam potiùs Godefridi illam sororem fuisse quàm filiam, quod volunt alii. De Alcyde porro Razoni Liedekerke elocata hæreo, num ad annum 1272. vixerit Servatius Liedekerkius titulo Domini Bredani insignitus in fastis Cœnobii Vallis S. Catharinæ, quod cum uxore & filio Victore fundavit: unde manifestum ante Razonem & Aleydem ibi nominatos Liedekerkios in terra Bredeosi dominatos, & magis proclivè foret Razonem hujus Victoris fratrem fuisse.

CAPUT X.

Ditio Bredana sub Henricis tripartita. Henricus & Arnoldus à Lovanio, Illustres Bredæ Domini. Hujus donationes & benefacta varia. Diploma Ducale anni 1287, quo vetus ditio Bredana inter Liedekerckium Bredæ, & Wesemalium Bergarum Dominos dividitur: quibusdam in commune relictis.

QUicquid omnium sit, hoc citra controversiam est, Henricis duobus Primatum Dominii tenentibus, *Gaesbecanum*, *Liedekerkium*, *Wezemalium* partes alibi hæreditatis obtinuisse; post mortem eorum exclusis omnibus, Henricum, & mox Arnoldum à Lovanio successisse, nepotes Henrici Brabantiæ Ducis; à quibus similiter non parum ornamenti Bredanus accessit. Ille enim Herstalli Dominus, & alibi anno MCCLXXVII. legitur inter subditos dominiorum suorum fœdus quoddam iniisse, & fratrem suum Arnoldum in terra Bredensi Vicarium, judicemque suum instituisse, teste his verbis diplomate ejus:

Arnoldus de Lovanio, Dominus de Bruhames universis præsentes litteras visuriis salutem & scire veritatem. Noverit Universitas vestra, quod nos tamquam judex ex parte fratris nostri H. de Lovanio Domini de Breda contulimus jure feudali Joanni de Langdonck, & Willelmo fratri suo, & Willelmo filio dicti Willelmi septem mansos Mori jacentes ante bona eorum in Langdonck, & ipsi recipient dicta bona in feudum à præfato fratre nostro Domino de Breda, cùm ipsos ad præsentiam suam contigerit pervenire &c. Datum anno Domini 1273. in Octava Epiphaniæ.

Vocat se hic Arnoldus Dominum de Bruynhames, id est, Castri veteris Danici, quod fortè ei obvenerat in divisione hæreditatis; cum paucis post anois, id est, ab obitu fratris, Dominum se indigetet terræ de Breda; fuitque vir undique maximus; Cœnobii Hubergensis fundator; Vallis S. Catharinæ translator; Abbatiarum Thorensis, Bernardinæ, Tongerletensis, Michaëliticæ Benefactor; Reipublicæ providus administrator, qui in declaratione bonorum Abbatiæ Bernardinæ anno MCCLXXVII. testes adhibens Scabinos Oppidorum suorum de Breda & Bergis, docet illo tempore hæc Oppida fuisse, etsi serò mœnibus instructa; & litteris anno MCCLXXX Bredanis dat prata & communitates cum decimis novalium inter Emelberch, Ypelaer, Molengracht, & Verdebosch. Quo vivente Joannes Dux controversiam ab obitu ejus familię Herciscundæ nascituram inter hæredes definivit his litteris.

Joannes D. G. Dux Lotharingiæ, Brabantiæ & Limb. Marchio S. Imp. omnibus præsentes &c. Divisio Ducis 1287. habetur in fine hujus tractatus.

Videtis Sanctionem cujus vigore post obitum sine liberis Elisabethæ anno 1282. & Arnoldi usufructuarii anno 1290. mandato Ducis Joannes de Bere & Everardus Scholtetus de Antverpia, Equites, limites utriusque terræ statuerunt, assignantes Liedekerkio orientalia cum Bredano; Wesemalio occidentalia terræ de Breda, cum Bergensi Opido, manentibus indivisis Gastela, novo & veteri Busco, (quæ ad Bergenses) Steenberga, aliisque, quæ ad Bredanos, contractu anni 1458. Aprilis 28. celebrato, posteà transierunt. In quo finiam singula separatim loca descripturus; & in primis Bredam.

CAPUT XI.

De Castro Bredano, à Danis primum condito, dein dejecto; postmodum restaurato ab Henrico, Arnoldo à Lov. & Joanne Polano 1350. Novissime denique ac augustissimè ab Henrico Comite Nassavio 1532. Beginagium tum remotum; fundatum 1266. Diploma ejus.

UT ex ovis pullos, ita ex Arcibus Oppida frequenter resultasse, tum alibi, tum Bredæ observabis. Ab Arce itaque gloriæ fundamenta petenda nobis erunt, & Oppidi astructi occasiones. Arce, noo illâ, quam prædæ prę̨sidium Barbarica fundaverat Manus, demerito non tam suo, quam suorum, ruderibus justis consepultâ; sed alterâ, quam Henricus Dynasta habitasse, Arnoldus à Lovanio exornasse non obscuris conjecturarum indiciis æstimetur, è cineribus antiquæ illius velut suscitatam. Verumenimverò cum hæc majestati Dynastarum non sufficere ob loci & areæ angustiam videretur; ruinam etiam vitio temporum minaretur; Joannes Polanus decima Maii anno 1350. animum adjecit & manum admovit

vit ad novam in proximo fabricam, & perfecit atrio non ineleganti, & turribus quaternis, quarum duæ visuntur hodiè; aliis cum atrio per Henricum Comitem Nassavium dejectis. Ille verò opus verè regium molitus, Castrum novum ædificare cœpit ad an. Christi 1532. quod licet voto authoris sui non respondens, id est pro dimidio imperfectum, tamen omnium videntium oculos, absentium desideria trahit in structuræ, aut famæ suę admirationem. Porticus in ambitu columnis ex marmore patrio (Parium diceres) distincto supernè longo ambulacrorum ordine deforis affabrè intertextis statuis, capitellis, basibus, cænationes & cubicula antevertit. Ad latus opere Corinthiaco ascensus, amphitheatralem putares ad aulam, specie nescias an spatio magis conspicuam. Undè despectus in sacellum elegans, ab illo ipso quidem ædificiis & ornatu suo decoratum, sed jam dudum antè à Joanne Polano dotatum, & missâ quotidianâ cohonestatum. Quid portas referam, & fossas duplici, alibi triplici gyro, tres Areis peripherias copiosè munientes? Quid ædificia in unoquoque ambitu, porticus longitudine & latitudine eximias, officinas ministerialium, valla nuper & propugnacula ad munimen adjecta, hortos & ædificia Falcoburgi vicini? qui & quæ ut augustiore vultu obtutus aspicientium ferirent, placuit vicinam Beginarum Curiam in alium locum ad ædem Wendelini transferri. Erat enim hæc è vetustioribus Brabantiæ per Henricum Dynastam in conspectu Arcis fundata, teste quod sequitur Diplomate:

Universis &c. Henricus Dominus terræ de Breda salutem, & rei gestæ noscere veritatem; præsentium testimonio notum facimus universis, quod nos ob remedium animæ nostræ & parentum nostrorum omne domistadium, in quo Beginæ de Breda ad præsens habitant, quod hactenus à nobis ac prædecessoribus nostris sub annuo censu jure hereditario possidebant, conferimus eisdem in recto allodio ulterius possidendum, quitas clamantes dictas Beginas ab omni jure & servitio, quod nobis huc usque dare consueverunt; & quantum in nobis est istam capellam & cœmiterium ibidem fieri licentiamus. Volumus etiam quod quidquid ibidem ulterius constructum, seu ædificatum fuerit, ibidem permaneat ad usus & utilitatem supervenientium Beginarum. In cujus rei testimonium & munimen præsentem litteram sigilli nostri munimine contulimus eisdem Beginis roboratam. Datum feriâ tertiâ post Dominicam Oculi, *anno* 1266.

CAPUT XII.

Liedekerckiorum Bredæ Dominorum stemma. Eorum Privilegia & Benefacta ab anno 1290, *donec Gerardus Rassegemius Bredanam ditionem Duci temere vendit* 1326. *Capituli Bredani fundationis Diploma* 1303.

Atque hæc de Castro, Dynastarum Regia; quorum Stemma breve adjiciam, in tres distinctum familias: quarum prima hęc:

- RHAZO, Liedekercke Baro, vir Aleydis.
- RHAZO, Baro Liedekercke, Bredæ & Boularii.
- PHILIPPUS, Dominus de Ulvenhout & Alphen, fratris hæres, vir Sophiæ Vilune.
- SEGERUS, Dominus Boularii, dono fratrum.
- RHAZO, Dominus de Alphen & Gilsen.
- CATHARINA nupta Domino de Mosseicano.
- ADELISA, uxor Domini de Rassegem, Domini de Lens; qui vendidit Bredam.
- MARGARETA, uxor Joannis Lesdalii, Burggravii Bruxellensis.
- MARIA, obiit 1351.
- JOANNA, uxor Arnoldi Gaveri. Alæ filię.

In hac serie Rhazo primus vitâ excessit anno 1301. secundus anno 1312. Ille serius Reipublicæ, hic Collegiatæ Bredanæ Promotor. De Philippo pauca sunt memoriæ consecrata, de filiabus ejus plura. Adelisa enim, sive potiùs vir ejus Gerardus, magno ære alieno obrutus, præteritis uxore & sororibus (quarum tamen consensus impetrare debebat) Joanni Brabantiæ Duci anno 1326, festo Valentini in Februario indivisam hactenus terræ Bredanæ hereditatem vendidit. Antè venditionem tamen beneficia civibus collata interest annotare. Vectigal potorium, cibarium, anno 1321. vectigal stratorium (Causygelt) anno 1290. Urbi dederunt. Erectioni Collegiatæ Bredensis faverunt, & collatis decimis Canonicorum dotem nummorum auxerunt. Curarunt etiam anno 1308. secundam Vallis S. Catharinæ translationem in locum, ubi nunc visitur; & separationem à Virginibus Nosocomii curam habentibus. Fundationis autem Capituli hoc est Diploma:

In nomine Domini, amen. Quoniam morte nihil certius, nihilque incertius horâ mortis: Ego Jacobus Presbyter investitus de Gilze &c. Fundatio Capituli 1303. Habemus in Ms. nuscripto.

C A-

CAPUT XIII.

Lites super venditione motæ, Duce invito malè compositæ. Ejus in urbe Statuta 1331. in Pagis tribunalia erecta 1328. venditionis Joanni Polano factæ tabulæ eduntur 1350.

ITa cœpit, ut dixi, Dux possessionem adire; Adelizia interim cum sororibus queri, donec anno 1328. festo Jacobi addicta sororibus terra, & hereditatis medietas per arbitros; addicta, inquam, sed non promptim tradita. Adelizia etiam amicorum consilio factum mariti improbante, arbiter Rex Galliæ anno 1334. 12. decembris pronuntiavit restituendam à Duce terram, à Gerardo pretium venditionis, qui tamen Dux ad securitatem, & titulo reparationum & meliorationum factarum reservaret usumfructum. Hęc omnia dicta magis, quam facta, Duce moras nectente, & possessionem servante, imò varia terræ loca pignori dante, imò totam mox vendente Joanni Polano. Quod antequam fieret non parum etiam terra Bredensis ex Ducali hoc imperio profecit; cujus opificia opesque ut stabilirentur, anno 1331. vetitum ne quis pannificium extra muros in pagis exerceret. Datum etiam Opido jus ponderum & mensurarum; & ne rustici exleges viverent, aut in administratione justitiæ moram paterentur, mandatum anno 1328. Nicolao de Nispen Scholteto, in pagis tribunalia stabilire, aut singulis, aut si parvo inter se spatio dissiderent binis, ternisve, quæ instar Senatûs Urbani jus dicerent, inque dubiis Senatum Urbis consulerent; quod hodièque observatur; & à sententia horum ad Urbem appellatur. Venditionis autem supradictæ hoc est instrumentum.

Tabulæ, quibus Joannes Dux Lotharingiæ vendit ditionem Bredanam Joanni Polano. Habentur in fine hujus Tractatus.

Joannes D. G. Lotharingiæ Brab. & Limb. Dux & Marchio S. Imp. & Godefridus &c.

CAPUT XIV.

Joannes Polanus universam paulatim ditionem nancifcitur. Ejus progenies, Monumenta, Statuta. Moritur 1384. Filius cognominis 1394. Hujus unica hæres Joanna, Nassaviæ stirpi cum Breda innubit.

POrrò supradictus Joannes Polanus, aut pro eo pater patruusque Duyenvordius jam ante jus Margaretæ Liedekercken anno 1344. & Mariæ anno 49. redemerat; alia etiam loca à pignore liberaverat; alia dono acquisierat. Adelizia Liedekerckia, filiarum tertia, pertinaciter quidem jus suum tuente, & anno 40. ejus seculi feudum relevante, & possessoribus litem movente, & nec sententiæ aureorum scutorum septem millia assignanti, & terram interim Bredanam abjudicanti, acquiescente; sed tandem anno 95. cum Henrico vander Lecke concordiam acceptis nummis stabiliente. Ita non immeritò Joannes hìc restaurator Bredani Baronatus possit appellari, qui distracta ejus membra in unum velut corpus coacervavit: ejus hoc est stemma:

JOANNES Polanus, Dominus vander Leck, vir Godæ de Hornes, & post Elizæ Rotselariæ.
JOANNES, vir Odiliæ Solmensis, PHILIPPUS, HENRICUS, Dominus de Heeswyck & Donder; WILHELMUS, THEODORUS, OTTO Dominus de Hedel.
BEATRIX, uxor Henrici de Bouttershem.
GUDA, uxor Henrici Monsfortii.
JOANNA nupta Engelberto Comiti Nassavio.

Stirps hæc vix semisæculo Bredæ dominata totam ditionem mirificè exornavit. Joannes quidem hac in serie primus, id est primus tota potitus ditione, Tripolim (ut sic dicam) Provinciæ hujus mœnibus cœpit circumdare & Bredam imprimis, opere circa annum 1410 perfecto; quod variæ redituum hâc occasione constitutiones videntur convincere de data annorum 1408. 1338. 1392. & circiter: eratque forma tunc Oppidi rotunda, turribus muros intercidentibus, specie eleganti, fossâ & fluminibus alibi ad-alibi illabentibus, Arce latus velut stipante, qua forma lectori hic exhibendum putavi. Idem Joannes 1355. Jus & judicaturam Hallæ oppido transcripsit, constitutâ pannificum parvâ veluti republicâ, & sequenti anno ordinem præscribi curavit, quem in expeditione cives & subditi servarent; ubi definitur cives cum opificum tribubus (erant enim tum illæ plurimæ) sequi debere Scabinos, & deinde feudatarios nobiles, tandem incolas Pagorum. Templum etiam Deiparæ auxit, ubi inter duas conjuges anno 1384 defunctus sepelitur tumulo elevato, &, pro modulo ejus ævi, splendido. Filius autem Joannes simili monumento illatus anno 1394. 10. Augusti mortuus, cum uxore anno 1428. maritum moriendo secuta, cùm prius nova immunitate cives suos locupletasset; Templum Curiale Sacello, Cœnobia suburbana eleēmosynis auxisset, Hospitalia bina privilegiis donasset. Ceterùm cum unica tot opum hæres Joanna in Nassaviam stirpem transiisset, unde tantum hęc terra beneficii adepta est, ut si quis redivivus aliarum priorum stirpium adesset, Bredam Bredæ non foret agniturus, operę pretium primùm putavi, Stemma Nassavium, quantum quidem Bredanos Dynastas concernit, ob oculos ponere, & tum sectatim ornamenta urbis enucleare.

C CA-

CAPUT XV.

Stemma Naßaviorum Dominorum Bredæ, Engelberti I. mortui 1442. Joannis 1474, Engelberti II. 1504, Henrici 1537, eorumque Statuta, Monumenta, Elogia.

ENGELBERTUS Nassavius, mortuus anno 1442. Vir Joannæ Polanæ mortuæ anno 1456.

JOANNES Comes, anno 1474. Vir Mariæ Loffensis; Henricus, Margareta, Maria, Philippus, Wilhelmus.

ENGELBERTUS, Vir Simborgis de Baden, obiit 1504. Joannes.

HENRICUS, Vir Claudiæ de Cabilone, Principis Auransionum, obiit 1537. Wilhelmus vir Julianæ Comitis Stolbergiæ.

RENATUS, adoptione avunculi Princeps Aurangiæ, obiit anno 1544.

WILHELMUS, obiit 1584. Joannes, Adolphus, Ludovicus, filię plures.

PHILIPPUS WILHELMUS, ex Anna Comite Burana.

MAURITIUS ex Anna Saxonica. Alii ex duabus aliis.

Videamus nunc magna sub his capitibus corporis Bredani incrementa. Engelbertus Comes initio Principatus non contentus die auspicali circa reos homicidii Justitiæ rigorem clementi indulto lenivisse, mox vetuit ullas in Pagis terræ Bredanæ merces navibus, vehiculis, aut quocumque alio modo efferri, vel inferri, aut venditioni primæ exponi, anno 1404. Nec multò pòst anno ejusdem sęculi 14. observans læsam nonnihil populi sui majestatem, quòd in exercitu Antverpiensium signa secutus esset, litteras non-præjudicii à Duce obtinuit, ne scilicet, qui in plerisque capitalibus juribus Brabantiæ oppidis pares essent, temerè pessumdarentur. Anno etiam 1410. eleganti structurâ Chorum Ecclesiæ Bredanæ inchoavit; & biennio pòst portas duas non indecoro schemate perfecit. Nec segnior Joannes filius, ut opum, ita virtutis paternę hęres, anno 1446. cives suos exemit ab onere cerevisiario, quod *Gruytam* vocant. Anno 1455. Statuta de jure dicundo sancivit. Author fuit reformationis in Valle S. Catharinę salubriter introductę, teste anniversariorum codice ad secundam Februarii his verbis:

Commemoratio Illustris Domini JOANNIS, COMITIS DE NASSOU *& de Breda, & Domicellæ* MARIÆ DE HINSBERCH, *contboralis ejus, cum prolibus, qui reformationem & inclusionem Cœnobii hujus à Sede Apostolica procurarunt anno* 1463.

Et ibidem: *Nonis Augusti*, MARGARETÆ DE YISICH *Priorissæ anno* 14-5.

Tertio Idus Septembris LAURENTII OSKENS *Præpositi anno* 79. *mortui*, qui eandem reformationem notantur procurasse.

Hujus etiam tempore, teste Chronico,

ALta bredæ tUrrIs MarCeLLI noCte Cadebat.

Et translata occulto quodam Divinę dispositionis nutu in Ecclesiam Bredanam miraculo clara Eucharistia ex *Niewervaert* (de qua alibi fusiùs) ita ut frequens venerationis ergo accurrens populus, & dona offerens, occasionem paulò pòst anno 1468. dederit cogitandi de novo hoc, interque splendidiora hujus tractus numerando turris opere; succurrente non parum Dynastarum munificentiâ, ita ut feliciter anno 1509. supremum ei fastigium cruce insignitum imponeretur. Authoritate etiam suâ munivit Gerontocomium 13. virorum per executores testamenti Anselmi Fabri de Breda, Decani Antverpiensis, Protonotarii Apostolici, & Archidiaconi Hannoniæ, in Ecclesia Leodiensi fundatum anno 1455. testamento Florentiæ ante sexennium condito.

Joannis supra-dicti successor, ejusdem cum avo nominis, ipso statim initi Dominatus auspicio privilegia & immunitates à majoribus concessas ratas habens, imprimis jus accisiæ, tam in Urbe quam in Pagis exigendæ, confirmans anno 1475. jus Hallæ pannificum, jus glandium è quercubus per Patrem, ut ait, diversis terræ suæ locis communibus plantatis legendarum; immunitatem à mulctis, si puer cujuspiam casu periisset, & alia id genus. Occasione etiam incendii vigesimâ septimâ Augusti anno 1490 (quo eodem celebratum hic hastiludium) piscarium & avenarium fora cum duobus vicis absumentis, sequenti anno vetuit ullas, nisi tegulis, domos tegi. Allaboravit denique ad concamerationis opere coruscato perfectionem in æde primaria, ad novi majoris Templi in Cœnobio Vallis S. Catharinæ anno 1501 inchoationem. Author extitit Cœnobii tertiæ Regulæ Franciscanæ Grisearum, anno 1475. ejusdem Regulæ Nigrarum ad ægrorum solatia recenter admissarum congregationem promovit. Prioratum denique Virginum sub Regula D. Augustini viventium in *Woestenberch* cum matre fundavit, eundemque in *Boymeer*, locum aquarum commoditate urbisque vicinia aptiorem, transferri permisit; & uno verbo dicam, Heros fuit undique laudatissimus, si dotes Principe dignas æstimaveris; Burgundicæ domûs columen, si res in bello fortiter gestas; Patriæ Pater, si & affectum & clementiam in subditos. ENGELBERTUS II.

Qui cum in Dominio hoc secutus est HENRICUS nequaquam inferior, majestatis suæ in tantum Bredam fecit participem; ut inter pulchriora (Metropoles excipio) Ducatus Brabantici Oppida primas tenere propemodùm meruerit, supra fortunæ nubes in clarissimo

simo famæ cœlo collocanda. Videbatur quidem 23. Julii anno 1534. absumptis duobus ædium millibus Vulcanus voluisse cursum felicitatis ejus intercipere; sed gnaviter à Dynasta & civibus obviam itum. Ille enim nova quędam privilegia civibus conferens, quasi fortunam rideret, nec inchoatum Castri ædificium sufficeret, exercitio ad producenda urbis pomœria accingitur, anno 1532. opere ad optatum brevi perducto, Piscationem Marcæ anno 1515. Civitati permissam confirmat & auget; nundinas diei Martialis ante festivitatem B. Remigii & Pentecosten authoritate Cæsareâ curat innovari. Itemque, quod die inaugurationis suæ promiserat, fore ne cives, in precariis Domini, aut Ducis, viatim aut familiatim conferentes, compellantur, more reliquorum Brabantorum, ratione prædiorum rusticorum, iterum luere. Pauperibus denique centum tam vestiendis, quam fovendis anno 1532. florenos aureos quingentos annuatim dispensandos legavit; & anno 1513. turrim primariam horarii præambulo curavit exornandam.

CAPUT XVI.

Bredani oppidi splendor, mœnia, & publica ædificia describuntur. Catalogus Drossardorum & Sculterorum; Gubernatorum item. Gildæ & Collegia civium. Nundinæ. Curia feudalis. Mausolæum Engelberti II. Obsidionum trium tabulæ & recensio.

ITa sensim, & magno passu à malis Breda respiravit, platearum concinnitate, ædium elegantiâ eximioque splendore, populi humanitate, Senatûs prudentiâ, civium industriâ; & quamvis civilis belli Belgici classicum etiam non parum afflixerit, magis terruerit; tamen ea per ipsas turbas, velut nubes quasdam, caput extulit serenius. Vidi, & ducibus Henrico Montens J. C. eximio, & Gerardo Havetmans J. C. (quorum auxilio multum profecisse me fateor) cum voluptate vidi occasione bellorum fossis urbem munitam, latis pedes ducentos & quinquaginta, coronata propugnaculis mœnia, altitudine 40. latitudine 30. pedum; in quibus series ulmorum quinque pedum instertitio distantium una, proximis annis viginti ordinata, & quercuum duæ, ante portas potissimum tres pontibus sublicüs & vario anfractu ingressus securus, ab earumque una non longè distans molendinum quatuor rotis versatile, à 50. circiter annis Aderæ fluvio interjectum. Vidi etiam curâ Præfectorum Reipublicæ & sacræ recens adornatum Orphanotrophium; Curiam quoque, usui magis, quam oculis factam; & fori Templique Curialis viciniâ opportunam, ubi annuatim per Baronem creandi octoviri cum nono Præside, sive mavis Consulem appellare, Jus hebdomadatim dicunt, Consulum secundario Quæstorem agente, & Decemviris Tribunorum instar plebi patrocinantibus. Exhibita mihi Drossardorum & Sculterorum à centum annis successio hæc:

Anno 1504. *Wynandus van Mascheree1*, & ejusdem sæculi anno 25. *Fredericus de Renesse*, Eques, Dominus de Mal.
Anno 1538. *Joannes de Renesse* Eques, Dominus de Many & Mal.
Anno 1552. *Jacobus Seraerts.*
Anno 1576. *Joannes van Berchem*, Eques.
Anno 1579. *Rudolphus van Stakenbroeck.*
Anno 1582. *Henricus van Steenhor.*
Et denique *Joannes de Wyngaerden.*
Et anno 1590. *Ferdinandus de Berlüny*,
Drossardi fuerunt, qui Dapiferi olim etiam; & habuerunt anno 1303. *Godefridum de Bergis*, anno 1277. *Joannem de Wynegem*, aliàs alios.
Sculteti autem
Anno 1513. *Paulus Nassovius* N.
Anno 1573. *Joannes van Mascheree1.*
Anno 1530. *Joannes van Wyngaert*, Eques.
Anno 1542. *Theodorus van Assendelft*, Dominus de Besoyen.
Anno 1554. *Nicolaus*, ejus filius.
Anno 1557. *Lancelotus van Wytsliet*, vice *Jodoci van Eyck.*
Anno 1558. *Adam van Berchem.*
Anno 1565. *Godefridus van Haestrecht*, Dominus de Drunen.
Anno 1578. *Joannes van Assendelft.*
Anno 1581. *Joannes de Vos.*
Anno 1590. *Gerardus de Pelgrim.*
Qui verò à tempore turbarum, Gubernatorum titulo hic præfuerunt, utrarumque partium, viri bellicosi, hi sunt:
Anno 1568. *Petrus de Quaderebbe*, Eques, post Dominus de Saint Bromy.* * Forte Remi.
Anno 1577. *Franciscus Verdugo.*
Anno 1579. *Rodolphus D. de Staekenbroeck.*
Anno 1581. *Claudius Barlamontius*, Dominus de Haultepenne.
Anno 1583. *Camillo de Monte.*
Anno 158.... *Gerardus Lancevecchio*, Chiliarcha Italus.
Anno 1590. *Carolus de Haraugnieres.*
Et denique *Justinus Nassovius*, qui ut armis Musas, ita humanitatem & virtutem generi feliciter adjunxit.

Exhibita etiam mihi trium contuberniorum veterum scita, quæ Gildas vocant, & duæ Rhetorum cameræ. Opificum etiam diversorum Collegia, quorum olim præcipui Pannilanei viguêre. Et Princeps Mauritius nundinarum annuatim duarum 15. Martii & Octobris immunitate, coriorum nundinationibus & mercatui permissâ, visus est hoc mercatorum genus in locum aliter promovisse. Vidimus etiam Curiam Feudalem Baronis perantiquam, Cameram rationum (quod rarum in Belgio)

propriam, Præside *Joanne Baptistâ Keermans*, Equite Aurato, è Nobilitate Mechliniensi, & Principi Aurangiæ à Consiliis sanctioribus, cui plurimum debet hic noster labor. Vidimus ampliùs in æde maxima splendidissimum Mausolæum Engelberti secundi Comitis, paucis toto Belgio Dynastarum tumulis cedens, ab Henrico Comite ejus cognato & unico hærede exstructum; ubi dictus Henricus, & filius ejus Renatus etiam sepulti sunt, monumentis bellorum injuriâ dissipatis. Vidimus & graphicè delineatas tres Urbis Bredanæ obsidiones, primam anni 77. cum à Germanis ductu Baronis Fronsbergii custoditam Comes Hokenlous obsidione cinxit, deditione cepit, nomine Ordinum Belgii. Secundam anni 81., cum Claudius de Barlaymont, Hautepennæ Dominus, Regiarum partium, exiguo munitam præsidio, 28. Junii recuperavit fortiter resistentem, desideratis defendentium capitibus ferè centum, oppugnantium (prçter aquâ vel igne consumptos) quingentis. Tertiam anni 90. cum eleganti stratagemate 4. Martii onerariâ cespitum, velut equo Triano, clausus miles Duce Carolo de Herauguieres, è Cameracensi Nobilitate, cæsis custodibus, & obviis, Castro, & mox Urbe potitus, incautam in manus Principis Mauritii & Confœderatarum Provinciarum reponit. Quas Bredanæ fortunæ vicissitudines carmine expressas libet subjungere, Chronico primum.

An tIbI LaUs FronsberChe erat InVICtâ Urbe paCIsCI?
HostI neMpe anno hoC est Breda præda tUo.

CAPUT XVII.

Amœnitas urbis & agrorum. Ædes sacræ, & Nobilium. Pagorum ad occidentem descriptio à Ter Heyden *inchoata. Qui inde oriundi Nobiles.* Haeghe *ejusque appendices, Sacella & Prætoria Nobilium.* Rysbergen, Sundert, *& orti illinc Nobiles.* 't Huys te Laer, *olim Wyngardorum, horum prosapia & origo.* Etten, *& priscæ illius opes, Nobiles, ædes, decimæ.*

RAdulphus de Rivo Decanatui Tungrensi anno 1403. immortuus de Canonum observantia doctissimè scripsit, & in procemio Bredanos populares suos à pietate commendat. Hieronymus Bioul, Sarti Toparcha, dicere solitus est, ideò habitationem Bredanam (erat enim Decanus in Collegiata) præ aliis sibi placere, quod frequentia ibi nobilium, & placidissimum à tumultu plebeiorum flueret otium, quæ vera esse, magis tamen fuisse, notabimus, si aut pedibus ditionis Bredanæ Pagos, aut oculis hanc eorum descriptionem percurramus.

Ecce in primis sub Curiali Bredana Virginum Cœnobia quatuor, venientibus in numerum hospitalariis, Collegiatam unam, Hospitalia terna, Sacella Jodoci & Antonii Sodalitiis suis instructa. Joannis etiam Equitum Hierosolymitanorum Ædicula, præter Castri Capellam, & Leprosaria, mensasque pauperum opulentas. Ecce tot Nobilium splendida ædificia in Urbe, Renessiorum Dominorum de Mal & Elderen, Wyngardorum, Ockeriorum aliàs de Blioul, Wesseliorum, Masschereelorum, Conroiorum, Wardenbergorum, Assendelftiorum, Waelwicanorum, Brechtanorum, Canterorum, & aliorum nomen servantia, vico uno ab Equitibus unà habitantibus nuncupato. Agros suburbanos pascuos imprimis Marcæ fluminis allapsu irriguos; incumbente ripis vico ab ericis nunc, aut sepibus nuncupato; TER HEYDEN. cujus Sacellum ante duo secula erectum consensu Domini de Breda & Capituli; ara ejus principe anno 1401. honori salutiferæ crucis nuncupata; & decem post annos per Senatum Urbanum facta facultate admittendi illud in communionem oneris pastoralis. Hinc oriundi Patricii Lyrenses de Wayenberch appellati; hinc Bruxellenses Ter Heyden, quorum illi Anselmum Chiliarcham sub Maximiliano Archiduce strenuissimum & Rupelmundæ Castellanum; hi Joannem, poëmatibus editis clarum, ante septuaginta annos produxerunt. Curiam etiam Monachorum aliquando fuisse nomen appendicis ita vulgo notæ testatur. HAECHE. Ad alteram Marcæ, & utramque Aderæ ripam pagus à Martino Tutelare, aut Marsacis olim, nunc à sepimentis *de Haegen* veram sortitus nominis rationem jurisdictionis suæ Ecclesiasticæ alas latè expandit intra ipsos Oppidi muros. Ibi enim necessitati conclusorum mœnibus extructum anno 1362 Sacellum, vix Templo cedens, Markendaliç, non à Divo Marco (Mariano enim nomini dicatum est) sed à situ ad Marcæ & Aderæ confluentem appellatum. Inter hujus limites Sacellum D. Antonii *op den Fellenoort* collatitio ære incolarum circa annum 1382. surrexit; quod frequentes interventu illius Divi contagionem evasisse crederentur. Similiter vetus titulo D. Gertrudis, horum locorum quondam Dominæ, à Nassoviis Principibus est restauratum, à possessoribus, quod opinor, vicini Prætorii Torrentini olim exædificatum. Sicut ædes Mariana de *Gageldonck* à Dominis de Heele legitur fundata. Nec tacendum Regularium Divi Augustini Virginale Cœnobium, quod novum vocant in *Boymeer*, ab Engelberto secundo ejus nominis Comite fundatum. Nec dissimulandum, hanc Curialem, post separationem à Gilzensi anno 1316. factam, Sacellis pluribus & ędificiis locupletatam, altaribus item aliquot, teste veteri registro Leodiensi, dedicatis anno 1408. Nobilium etiam ijs locis insignis fuit frequentia; ortis hinc Patriciis *de Burghst* Trudonopoli, *de Hylaer* Thenis,

Liesch

Liesch Mechliniæ. Imprimis autem Gentilibus à Bruxellis *Hambroeck* in Campinia clarissimis, dein *Eumeer* & *Gageldonck* in patria & Prætoria in agro habentibus, quorum reliquiæ supersunt, etsi in alias stirpes translatæ; hoc Domini Joannis *vander Straeten* Equitis, Domini de Wespelaer, modò illud Henrici *de Wyngaert* Batavi Domini de.....

RISBERGEN. Proxima Hagensi est ad Aderæ ripas Risbergensis Ecclesia, Persona personatus & duabus Vicariis ornata, Abbatiæ Bavonensis quondam Præpositura. Ita enim in diplomate anni 1204. video subscribere Joannem Præpositum de *Riesbergen*. Nec aliud quidquam præter silvam insignem itra limites Pagi & piscationem, memoriâ dignum observavi. Familias enim *van Oncle* Patricias Antverpiæ, & *Hafeldonck* Lyræ notas, quas aliquando putavi hinc oriundas, postea dedici Campinienses esse.

SUNDERT. Ad sequentem igitur eodem fluminis & viæ ductu vicum *Sundertum* venio, *magnum* ad distinctionem alterius, aut ob Dynastarum Bredensium olim habitationem: quâ occasione familiæ nobiles in vicino magnâ ambitione affectabant rusticari. *Huldonkani*, qui apud Leodienses Abbate uno in D. Jacobi, Præposito uno in D. Lamberti, *Wayenbergenses*, qui in agro Bruxellensi & Urbe Thenensi extructis Prætoriis, *vanden Broecke*, qui Lovanii & alibi publicis functionibus famam pepererunt, huic loco natales debent stirpium suarum. Cumque partem ejus Brabantiæ Dux, tamquàm Dominus feudi Bredensis, hodieque obtineat, ego ampliùs crederem libenter Parochiam D. Trudoni sacram à Trudonensi Abbatia aliquando pependisse, & Baroni Bredano transcriptam; etsi certa, quæ fidem faciant, nondum repererim documenta. Superest hic

'T HUYS TE LARE. Prætorium Larense, olim Baronis Domicilium, pronuper ad vitam à Barone assignatum uxori Jodoci Daelhemii, Dunghæ Domini; nunc à Gentilibus de Wyngaerden Bredæ dudum insitis possessum; qui ex Germania & Palatinatu oriundi creduntur, & Baronatum eodem nomine apud Spiram possedisse, unde hodieque insignia in Templis & adeò portis Bredensibus conspicua sunt; primusque horum Sigismundus cum Wenceslao Duce in Brabantiam delatus, in Taxandria Familiæ & fortunarum fixit domicilium; & posteri Præturis Sylvæducensi & Bredana sæpius functi, Sacelli Venerabilis Sacramenti apud Bredanos Fundatores, & Cœnobiorum in suburbano dotatores extitêre, ampliter sub Carolo Cæsare honorem virtuti debitum nacti. Claruerunt armis recenter Joannes, & Jacobus; ille locum tenens Chiliarcha Cæsaris; hic Martini Rossemii, & denique Chiliarcha, gloriosâ apud Metas mortem mortuus; ut taceam veteres illos Æquestris Ordinis Henricum in Brunswicensi & Wormatiensi, anno 1209. & alium eodem nomine in Elingensi, anno 1374. Ernestum in Dermstatensi, anno 1405. Wolfgangum Heilbrunensi, anno 1408. hastiludiis & conflictationibus præsentes; Equites ubique clarissimos, & fidei in Religionem Catholicam & Principes inconcussæ. Nec togâ minùs inclaruerunt, qui recenti memoriâ numquam satis laudandum habuerunt Ecclesiæ Leodiensis Præpositum Wynandum, qui nominis, virtutis & dignitatis hæredem hodieque habet summis imisque acceptissimum, cujus Pater Joannes Castri Ultrajectini Vredenburgh Capitaneus & Castellanus obiit anno...... vidi Antistitis cujusdam marmoreum apud Sulpinenses Epitaphium, ubi stemmata & insignia gentis ad oculum licet intueri. Quæ ideò refero ut gratuler nostræ Brabantiæ, quæ plures ejusmodi ex nobilissimis totius Europæ Familiis diversis temporibus hospitio excepit, & fœcundæ matris instar cum fœnore remittit. Sed redeo ad Sundertum, seu potiùs ab eo à majore ad minus, Tongerletensibus quidem ab Arnoldo à Lovanio donatam habens Ecclesiam; sed quam titulus D. Willibrordi persuadeat olim fuisse Epternacensium. Conjecturam hanc meam ne quis absonam suggillet temerè, in exemplum simile offero omnes Campiniæ Ecclesias, nunc aut nuper ab Epternacensibus possessas, Willibrordo inscriptas, qui in Taxandria & Pago Ryensi (Stryensi legunt aliqui codices) Evangelium annuntiavit. Sub hoc vico *Maerberga* est, nescio quid marinum olens: itemque plantaria quercuum una, & solitudo cuniculorum venatu & latibulis olim non infrequens. Nec destituitur commoditate vicini aquæductus, qui illinc Sprundeliam, de quo suprà dixi, hinc Ettenum, sacris prophanisque titulis nobilem Pagum, beat suâ navigatione.

Ettenum, inquam, tantâ olim opum affluentiâ, ut in commune Ducatus Brabantici subsidium conferendo, non pagis, non municipiis, non Opidis, sed plerisque Baronatibus & Præfecturis conferretur. Nec mirum, cùm prompto expeditoque itinere integrum esset ejus incolis in Hollandiam, Zelandiamque, & aliò negotiandi gratiâ excurrere; & domi haberent inæstimabiles cespitum thesauros, exteris communicandos. Habes Senatum Urbanis haud inferiorem, nec simplicem, eò quòd anno 1267. Henricus Baro cum Sophia conjuge & Walthero Berthoutio Curatore hominibus obnoxiis Tribunali Hoevensi sub Etten legem præscripsit propriam, quâ inter alia obtinent, ut bona ab alterutro conjugum collata in subsidium, unde resultârunt, redeant. Habes Prætoria nobilium aliquot, nominatim *vander Stratiorum*, & aliud quod nunc devenit ad *Henricum van Etten*, Præsidem Cameræ rationum Brabantiæ, & commeatus militaris Præfectum primarium, virum nobilem & industrium, qui ut nomen, ita Familiam Etteno repetit Antverpiæ florentem. Habes Ecclesiam Deiparæ titulo à Gilsensi separatam anno 1316. operæ spectabili & turri conspicuam, à qua dependet Leurense Sacellum, anno 1284. fundatum ab ETTEN.

 incolis;

incolis; etiam Hospitale à *Joanne van Hom* Equite, & Catharina ejus Uxore fundatum in honorem Sanctorum Joannis Baptistæ & Evangelistæ, Catharinæ & Barbaræ, ad exercendum ibi septem opera misericordiæ, quinque pauperibus; excipiendum etiã duos singulis noctibus hospitio pauperes, sive peregrinos, prout disertis verbis præscribunt dicti conjuges ultimi Testamenti tabulis anno 1454. Martii 17. datis. Decimas porrò villæ suæ appendicisque de Etten Arnoldus à Lovanio anno 1277. Thorensibus donavit. Ideoque post 22. circiter annos Rasode Gavera profitetur nihil sibi in appendicium (ita enim vocant) de Etten juris restare: intellige quoad rem sacram.

CAPUT XVIII.

Ceteri pagi ad orientem describuntur. Ginneken *cum Sacellis. Cœnobium in* Westenbergh *erectum* 1476, *Diplomate docetur. Prætoria illic & binæ silvæ.* Ulvenhout *vetus Dynastia.* Bavel. Gilse, *ejusque olim appendices, decimæ, Curia Thorensium, Patronatus.* Baerle, & *sacella illic.* Alphen *cum sacris.* Caem. Oosterhout, *ejus antiqua jura, Domiuia. Arx Stryensis, Stryeusisque Comitatûs reliquiæ.*

Atque hęc quidem occidentalia sunt terræ Bredensis cis Marcam; restant alia ad orientalem ripam ejus; inprimisque *Ginneken* S. Laurentii patrocinio celebrem habens Ecclesiam, à Gilzensi similiter avulsam, à qua dependent Sacella hęc: Divæ Annæ in *Hosenout*, D. Jacobi in *Galder*, & D. Huberti in *Strybeeck*; intra cujus ambitum primò destinatum D. Augustini Regularissarum Cœnobium ab Engelberto secundo, testibus fundationis litteris hisce.

GINNEKEN.

Diploma erectionis Cœnobii in WESTENBERGH. 1476.

Universis & singulis præsentes litteras, sive præsens publicum iustrumentum visuris seu audituris Maria de Loen *relicta quondam Illustris Comitis* Joannis de Nassau, *de Vianden, & de Diest, Domini de Breda,* & Engelbertus Comes de Nassau & *de Vianden, Comes de Breda, ejus filius, salutem iu Domino, cum notitia veritatis. Notum facimus, quòd nos de nostra, nostrorumque pareutum & progenitorum salute cogitantes, ac terrena pro cœlestibus felici commercio commutantes, Monasteriumque perpetuum Sanctarum Virginum seu Sanctimonialium numero 25. de ordine & observantia regulari S. Augustini ac sub clausura Monastica, ubi nimirum majestatis laus è virgiueis organis assiduè resonet, auimæque prædicti quondam Joanuis Comitis de Nassau ipsarum Religiosarum devotis orationibus fervens memoria habeatur, erigere cupientes in loco vulgaliter nuncupato* Westilibergh; *infra mansum ab eodem loco simile dictum, iu prædicto Territorio situatum, omnibus melioribus modo, viâ, jure, causâ; ac formâ, quibus meliùs & efficaciùs potuimus & debuimus, possumus & debemus, dedimus, contulimus, & assignavimus perpetuè & irrevocabiliter ad opus erectionis Monasterii hujusmodi mansum prædictum, cum omnibus & singulis suis pertinentiis ac eis modo ac formâ, quibus quondam* Joannes *filius uaturalis* de Lecka, *nominatus* de Westenberga, *ipsum mansum tempore vitæ suæ tenere & possidere solebat, sub annuo onere unius sextarii siliginis pauperibus in Bavel, juxta testamentariam ordinationem præfati Joannis de Lecka, in die obitus seu anniversarii sui singulis annis erogandi, & distribuendi iu panibus ex eadem siligine coctis seu pistis. Nec non sub aliis ceusibus & oueribus ex ipso manso ab antiquo exeuntibus, & quæ prædictus Joaunes de Lecka ex illo annuatim solvere & portare consuevit. Sub tali conditioue præmissis annexa, ut postquàm prædictæ Religiosæ infra Dominium prædicti totius territorii de Breda, cujus membra inter alias partes deputantur Dominia* Steenbergen & *de* Oosterhout, *iu bonis seu reditibus hæreditariis summam seu valorem quadringeutorum florenorum aureorum reveutum habuerint seu acquisierint, summam hujusmodi transire uon poterunt, hoc est, plura bona seu reditus viâ donatiouis seu emptionis aut alio modo acquirere seu apprehendere infra limites hujusmodi territorii existentia: scilicet cum summa & quautitate hujusmodi contentæ esse tenebuntur. Quodquidem mansum cum suis pertinentiis suprадictis nos Maria Comitissa & Engelbertus Comes præfati pro nobis nostrisque hæredibus & successoribus ad opus prædictum resignamus, ac illi & omni juri quod in illo habuimus, vel habere potuimus, reuunciamus purè effestucaudo, sub modis & moribus prænarratis; rogantes Reverendum in Christo Patrem & Dominum nostrum D. Ludovicum*

dovicum de Bourbon D. G. Episcopum Leodiensem, quatenus omnia & singula præmissa sua authoritate Episcopali roborare & confirmare dignetur. In quorum omnium & singulorum fidem & testimonium præmissorum has præsentes litteras sive hoc publicum instrumentum per Notarium infrascriptum exinde fieri & subscribi, nostrisque & testium inferius nominatorum sigillis roborari jussimus, Anno Domini 1476.

Habes hic Prætoria de *Daesdonck Bouveryen*, *Grimphuysen*, *de Blaeucamer*: habes silvas duas, alteram novam, pinos malosque proferentem feliciter, etsi illarum proventum ullum in Belgica esse neget Guicciardinus: alteram Ulvenhoutanam, à veteri & clara nomen adeptam Dynastia, quam loco portionis hæreditariæ obtinuit Philippus Liedekerkius, & titulis suis cum Alpheno adscripsit, vivente majore natu fratre; quo defuncto, cum ipsius totius terræ Bredanæ compos factus veteri trunco hunc ramum restituisset; & posteà gener ipsius eandem Duci, ut docui suprà, vendidisset, Dux iterum hanc Dynastiam avulsam cum aliis aliquot Pagis, Alpheno putà Bavela, Baerla, & Gilza Rasoni superioris Philippi fratri oppignoravit, acceptis bis mille libris Pariensibus anno 1334. Martis post divisionem Apostolorum, exoneratam anno 1342. demum à Guilielmo Duvenvoordio. Idem porrò cum superiore vico Tribunal, eandem matricem, ut sic loquar, Ecclesiam agnoscit. Bavela Ecclesiam habet à graduatis Canonicis Silvæducensibus incorporatam. Illa quidem eodem cùm aliis anno separata, sed decreto, ut apparet, effectum non sortito. Altaria ejus bina invenio per Petrum Lybrechts van Ulvenhout anno 1313. & 1342. fundata; nec aliud in eo præter Prætorium Ipelarium.

GILSE. GILZENUM autem toties mihi nominatum Pagus est vetustate nobilis, per uxorem Ansfredi Comitis & Episcopi, Thorensi Abbatiæ donatam habens Ecclesiam in honorem D. Petri dicatam; cui olim subjacebant Ecclesiæ Ettensis, Ginnekana, Hagensis, Bavelensis, Tenryensis, & Sprundelana, priores anno 1316. separatæ, sicut dixi. Cùm antiquitus decimæ de peculio Abbatissæ Thorensis essent, Hildegondis anno 1230. Capitulo suo easdem cessit probante Henrico Episcopo litteris anni 1261. nec decimas modò, sed & Curiam censualem (unde plurima feuda motum seu vitam accipiunt) cum Scabinis septem & Prætore. Et cùm interjectis temporibus Investitis sua esset assignata portio, Patronatus nihilominùs mansit apud Thorenses, donec authoritate Apostolicâ graduatis præbendis Ecclesiæ Cathedralis Sylvæducensis per Pium IV. hæc cum Hagensi est incorporata.

Extremum autem hâc parte Bredensis terræ, & Thorensis Patronatus angulum facit *Baerla*; Confessoris Remigii nominationem & BAERLE. titulum præferens, cum Sacellis Salvatoris, de *Ulecoten*, D. Bernardi, & *Sundereygen* D. Rumoldi, occasione Dominiorum vicinorum structis, Prætorioque Assendelstiorum olim, nunc Randtscotiorum. Et observabis ad utrumque ditionis angulum, quà terram Ducalem tangit, Pagos esse velut ostia quædam, in quibus Dux cum Barone Bredano in Dominii venit communionem; & quod de Sundertino Pago suprà dixi, illud de hoc etiam intellige.

Restat in hac parte sive antiquitatem, sive Dominia, sive rem sacram inspicias, laudandum meritò *Alphenum*, Epternacensis Ab- ALPHEN. batiæ olim Peculium, denique dono Arnoldi à Lovanio Tongerletensium in sacris celebre, non tantum ob Philippi & Rasonis Liedekerckiorum, quæ superius tetigi, Dominia, sed etiam ob Commendariam veterem Templariorum primò, nunc Equitum Hospitalis D. Joannis in Jerusalem, quos Melitenses vocant, fundatam ab Henrico & Gerardo fratribus Bredæ Dominis; ut volunt schedæ populares, etsi Diplomata videre nondum contigerit. Conspicitur ibi post Ecclesiam D. Willebordo dicatam, Sacellum in honorem B. Jo. Baptistæ; & in propinquo videre est velut cellularum & cœnaculorum, quæ tradunt à Religiosis fuisse habitata, reliquias. Unum autem cum Alpheno Tribunal constituit vicinus *Chaem* Pagus, habens Eccle- CHAM. siam D. Antonio sacratam, & Tongerloensi subditam, plantariis arborum variè amœnus; & vivariis argillaceo solo pluribus, carpionum copia & bonitate refertis non carens. A quibus inflexo itinere ad Septemtrionem, relictâque, quam alibi satis designavi, Dungâ, municipium Oosterhoutanum aggredior, pulchram hanc coronidem scriptioni huic rusticæ velut impositurus.

OOSTERHOUT; quasi dicas silvam orienta- OOSTERHOUT. lem, inter Oppida mœnibus carentia reputatum invenio; anno 1317. cum aliis Brabantiæ contractibus Ducalibus substirpsit, nundinas binas annales circa ferias natalitias Servatoris & Baptistæ habuit, forum etiam, Senatum, jura, contubernia, curialem Melitensibus commissam, Oelberti Reliquiis illustratam, Equitum septem Prætoria, etsi pleraque conciderint, vitio temporum aut hominum. Dominium medium hujus loci & Rosendalensis anno 1300. Raso Liedekerkius assensu privigni sui assignat secundæ uxori suæ Adewinæ filiæ Domini Stryensis, quæ nati Domini de Lodick possident in hodiernam diem adhuc in Roosendael. Summum autem anno 1325. Adelizia Domina Liedekerkia cum Gerardo Rassegemio marito, ob diversa servitia sibi per Guilielmum Duvenvoordium Equitem, Comitis Hannoniæ Camerarium, præstita assignat: quod dictus Gulielmus haud multò pòst Joanni Polano ex fratre nepoti testamento reliquit.

Quin-

Quinquennio autem antè, Guido à Flandria Dominus de Ryckenborgh, Stryen, & Putte cum Beatrice uxore dictorum locorum Domina, eidem Guilielmo in emphyteusim dederat Prætorium suum (*Steenhuysen* vocant) in Oisterhout, eum omnibus bonis & Dominiis de Stryen, feudis etiam, quæ Majores eorum dederant Canonicis de *Geerfvliet*, mediantibus centum libris nigrorum Turonensium annuatim festo D. Martini solvendis. Hæc certa, sed an supranominata Beatrix eadem sit cum illa quæ titulo Dominæ de Stryen & Putte anno 1362. defuncta legitur, in cujus utpote materteræ suæ hæreditatem pro parte, nimirum quoad Dominium de *Nieuwervaert*, successit Joannes Polanus junior, incertum. Constat certè, quod reliquum erat Dominii Stryensis, augustissimi olim Comitatus, circa hæc tempora Bredano accessisse. Reliquum dico: Gertrudimontium enim cum suis antecesserat, Sevenberga autem dono Domini Stryensis, ut suprà docui, in aliam stirpem transierat, primarium autem Stryensem Pagum dudum violentia aquarum à continente velut magis magisque removerat.

CAPUT XIX.

Incrementum Bredani Baronatus. Steenbergen, *celebre quondam & opulentum mercatu oppidum, flammis concidit* 1363, *jacuitque.* Rosendael, *& ibi Cœnobium in Vroenhout.*

Dixi suprà in divisione, anno 1290. inter heredes ditionis Bredanæ mandato sive interventu Ducis facta, indivisa plura loca inter Dominos Bredæ & Bergarum permansisse usque ad annum 1455. cùm Bredano addicta est Steenberga, & Rosendalia, de quibus nunc agendum.

STEENBERGEN. *Steenbergam*, humile Oppidum, ut ex præsentis ævi calamitate metiamur, antiquitati, & splendori pristino restituemus, initium capientes à primis fidei nostræ incunabulis, & denuntiato per Episcopos Evangelio. Servatius sanè Tajectensium, aut verius Tongrensium Trajecti sedens Antistes creditur primus Divini verbi semina arenoso hoc solo sparsisse (illa quidem per Hubertum, Lambertumque propagata) & sic totam Taxandriæ Provinciam Diœcesi, quæ postea Leodiensis nomen obtinuit, adjecisse. Creditur, inquam, nec vanâ fide, eò quod plura hic à posteritate memoriæ Templa ejus honori dicata reperiantur, nominatim hoc Steenbergense, quod amplius non dubito olim Juris Canonicorum Trajectensium fuisse. Ita enim apud eos legitur.

Kalendis Augusti memoria Gloriosissimi Regis *Hlotarii, qui Comitatus tres D. Servatio per manus Reyneri Comitis obtulit, quorum duos per vim Suentebaldus, non Rex, sed Prædo, Ecclesiæ abstulit, & militibus suis in feudum dedit. Stenem scilicet ad Mosam in Pago Rekebarias, & Stenem ad Shaldim in Taxandro.*

*Sic Manuscriptum.

In his intelligo Steyne Baronatum non procul à Trajecto, & nostram Steenbergam intelligo, & concludo Comitatum veterem fuisse, donec quispiam ad hoc latus Schaldis aliud, in quod ista quadrent, ostenderit. Viluit tamen mivificè locus hic, & in humilem vicum, quæ est rerum humanarum vicissitudo, degeneravit; donec Arnoldo à Lovanio in mentem venit eum juribus & privilegiis Oppidi donare, quæ adhuc nunc in usu sunt. Id factum circa annum 1276. & ideo factum, quod sperabant aliquam nundinationem maritimam, & ex ea opes paullatim adipisci, favente situs ad Schaldim opportunitate, soli ad firmandum moles excipiendis mercibus firmitate, Insularum etiam & maris vicinia: nec fefellit eos spes, brevique tanta Opidum sumpsit incrementa, ut Joannes Dux communicatis cum Bergensi consiliis seriò de muniendo loco cogitarit, quod incolæ tantis animis perfeeerunt, ut mirum omnibus videatur confluxum mercatorum tamque frequentem negotiationem esse potuisse, tantasque divitias (ex annalibus hæc nostris refero) ut pueri plateatim in litore aureis globis talisque luderent: fides penes auctores esto, ego nihil contendo, nisi stupendum hoc, si fuit, fuisse in tanta auri & pecuniarum illo ævo penuria. Minus itaque admirationi erunt, quæ subjiciam; Cayam litoralem impetratam à Wenceslao Duce, privilegiis, & à Carolo IV. stabilita mercatorum libertate eleganti opere solidatam; muros consensu anno 1363. adjici cœptos; Curialem augeri & 15. Saeerdotum sacra peragentium Collegio ornari; Hospitale urbanum ampliter dotari. Et ut Pomœria jurisdictionis urbanæ propagarentur, fieri potestatem diversas terras ab aquis vindicandi. Ita nimirum anno 1356. terram antiquam *Cromwiel* dictam, & sequenti Poldrum terræ occidentalem, aliasque diversas aggeribus cinxerunt. Eoque res venerat ut Londini & in Dania sua mercatores *Steenbergenses* haberent, & famam inter primos Brabantiæ. Sed quid? nihil in rebus humanis stabile est, aut firmum. Incendium enim anni 1363. totâ urbe grassatum, & taliter ut nulla cladis expers domus superesset, cineribus consepelivit *Steenbergana* felicitatis memoriam. Nec veniens magno passu ad famam *Antverpia*, & vicinior Dominorum præsentium freta benignitate *Berga* insigne sumens incrementum patiebantur miseram hanc & oppressam malis suis resurgere. Conabatur quidem Joannes Comes Nassovius recenter opidum hoc in divisione adeptus, augmentatione Privilegiorum exteros invitare, forum Mercuriale hebdomadarium, & nundinas annales restaurando, mercatores invitare; sed frustra, quantum ex oculis & fama colligo. Archiva enim Oppidi, & si quæ alia memoriam mereri possent, hactenus videre mihi non contigit.

Ad *Rosendaliam* itaque pergo, famâ nobilissimum ROOSENDAEL.

lissimum Pagum, sed & opibus, & incolarum numero; ut quem sciam tria communicantium millia, ac 46. onerarias in mari habuisse, nullâque re Civitatibus cessisse, si muris cingeretur. Sacellum erat antiquitus Nispensis Parochiæ, & cum ea Tongerletensibus commissum. Separationem autem procuravit Arnoldus de Gaesbeke, Dominus in *Hulsdonck* & *Langdonck* (portiones *Rosendaliæ*) testibus, quæ sequuntur, literis:

Universis præsentes litteras visuris, Arnoldus de Gasebeke Tutor legitimus & Dominus terræ de Breda, *salutem & noscere veritatem, universitati vestræ notum fieri cupimus quod homines nostri de Calsdonck de Hulsdonck & Langdonck constituti in nostra præsentia Capellam sitam in loco dicto Roseudale ab eis inceptam & consummatam in honore Dei Genitricis Sanctissimæ, per consensum & voluntatem suorum Prælatorum propter remotionem viæ à Matrice sua Ecclesia de Nispen, & defectum, non solùm in divinis officiis, sed in necessariis Ecclesiasticorum Sacramentorum, dotaverunt novem bonariis terræ prati & nemoris jacentium in locis vulgariter dictis Schage, Haversdonck & alibi: quam terram sub suis custibus propriis, infra triennium instans arabilem procurare promiserunt, ipsamque simul cum prato & nemore sub suis propriis expensis claudere promiserunt & sepire. Census verò prædictorum terræ, prati, & nemoris super suas proprias hæreditates redegerunt, & dictam dotem liberam effecerunt. Nos verò desiderantes augmentationem & promotionem divini servitii, hanc dotationem factam, firmam & ratam habemus & præsentibus confirmamus, in cujus rei testimonium præsentem litteram sigilli nostri munimine duximus roborandam. Datum & actum in Woude anno Domini millesimo, ducentesimo, sexagesimo octavo, feria secundâ post S. Huberti.*

Interjecto autem tempore, cum Razo Liedekerckius, ut dixi, uxori secundæ inter alia etiam Dominium aliquod in *Rosendalia* assignasset, duravit id longo tempore penes hæredes, donec anno 1501. Engelbertus Comes id à Nicolao de Romerswale redemit, aliis proventibus penes Dominum de *Lodyck* (Pagus est circa Romerswaliam nunc inundatus) nunc quidem J. d'Espinoy hodieque perseverantibus. Sub idem etiam tempus Servatius Liedekerckius Cœnobium Ordinis Præmonstratensis in *Vroenhout* fundavit, teste Cœnobii Libitinario ad primum Aprilis, in hæc verba: *Commemoratio nobilis Principis Domini Servatii de Liedekercka & D. Conthoralis ejus cum filio ejus Victore, Fundatoris hujus Monasterii:* in Scedis autem Monasterii additur annus 1271. & ulterius narratur anno 1288. insigni inundatione multum detrimenti Virgines accepisse; ideo translatas anno 1296. in Nosocomium Bredense, & postea in locum inde sibi antea ab Arnoldo à Lovanio donatum, ut patet ex Diplomate sequenti:

Nos Arnoldus à Lovanio, Dominus terræ de Breda & Elisabeth ejus uxor, ejusdem terræ Domina, notum facimus universis tam præsentibus quam futuris, quod nos divinæ remunerationis intuitu, & ut plenam participationem omnium bonorum, quæ faciunt, vel in posterum Domino largiente, sunt facturi per Dei gratiam optinere possimus; contulimus personis Religiosis videlicet Præposito & Conventui Monialium Vallis S. Catharinæ, juxta Woude, Ordinis Præmonstratensis Leodiensis Diœcesis, quadraginta bonaria terræ incultæ sive pratorum jacentia inter Steele, *& locum qui dicitur* Hongerdsbergh, *tendentia versus* Oosterhout, *sub duobus denariis Flandrensibus veteris monetæ census annui, nobis & successoribus nostris à prædictis Religiosis, in festo Beati Remigii & Bavonis apud Oosterhout persolvendis. Item contulimus eisdem in Parochia de Oosterhout viginti quatuor bonaria terræ cultæ & incultæ sive pratorum, jacentia circa locum qui dicitur* Roete Monalium, *sub duobus denariis Flandrensibus veteris monetæ census annui nobis & successoribus nostris modo prædicto tempore persolvendis. Item contulimus eisdem quindecim bonaria terræ incultæ sive pratorum, jacentia retro* sylvam de Oosterhout, *in parte orientali tendentia versus* Donga, *sub duobus denariis prædictæ monetæ census annui, nobis & successoribus nostris modo prædicto tempore & loco persolvendis. Item contulimus eisdem quatuordecim bonaria terræ cultæ & incultæ sive pratorum in Parochia de* Merterche, *in loco, qui dicitur* Lies *jacentia, sub duobus denariis prædictæ monetæ census annui nobis & successoribus nostris à prædictis Religiosis festo prædicto apud Bredam persolvendis. Prædicta verò bona singula & cuncta, nec non & mansiona-*

rios in prædictis bonis manentes ab omni exactione & servitio, ob Divinam remunerationem perpetuæ libertati donantes. In cujus rei testimonium præsentem eis litteram dedimus, sigillorum nostrorum appensione munitam. Datum anno Domini 1279. *in Nativitate Beatæ Mariæ Virginis.*

Præcipua porrò *Rosendaliæ* incrementa accesserunt, postquam anoo 1451. occasione aquæductus potestas facta est mercimonia tractandi, & immunitas ab oneribus Pagorum, & *Corweyden*, *Gruyte*, omnique exactione. Tunc enim animis majoribus superbissimum (nisi flammæ deformassent) Templum struxerunt, Hospitalia, horas Canonicas solemniter decantandas, aliaque plura fundaruot.

CAPUT XX.

Decrementum primum Baronatus Bredani, ubi de Sevenberga *: ejus incunabula, incrementa, potentia, & denique excidium. Dominorum item mutatio.*

Docui suprà, partitione inter filios conceptâ, Dominum Stryensem pulcherrimæ ditionis corpus in duo divisisse; eoque factum, ut pars altera ultra flumen, Stryæ veteri propinquior, Hollandici Comitis Imperium respexerit; altera, licet a Stryensi avulsa, & nomine etiam mutato pro Stryensi Bredanum induta, nihilominus memoriæ Avorum hoc tribuerit, ut Oppidis recens erectis illo in solo, Stryensium insignia, mutatis tantùm coloribus diversa, communicarint. Prioris generis sunt *Sevenbergica*, & *Gertrudimontana*, cum suis terris, pagisque; quarum hæc postliminio restitura veteri trunco per trecentos annos diversum à Breda Dominium non habuit (nisi quod modò in divisione inter Principes Aurangiæ facta Henrico Comiti videatur attributa.) Illa post emancipationem anni 1290. nunquam interruptâ serie proprios semper habuit, habetque Dynastas, quorum primo Guilielmo factam cessionem, ut inde limites antiqui secernantur, libet adscribere, latinis verbis à me, quoad fieri potuit, additam:

Omnibus præsentes visuris & legi audituris, Nos Guilielmus Miles *de Stryen notum facimus & manifestum, quòd nos omnem terram, morum, & wastinam jacentem inter* Ockerlaeke *&* Linden *ab utraque parte, interque Marcam & Swaluwam utrimque, sicut* Ockerlaeke *ex Marca sursum fluit, & signat rectum tramitem & terminum supra Sprangham ferè vicinam, & sic prout Sprangha ex Swaluwa alterum occurrit* Ockerlaeken *ad rectum tramitem & terminum, & à prædicta Sprangha ad Septentrionem currit trans Swaluwelandiam usque ad bona Domini de Breda; prædictam, inquam, terram, morum, & wastinam Wilhelmo Hugemans filio nepoti nostro, aut seniori ipsius filio successori filii possidendam, vendendam, aut de ea pro arbitrio disponendum, sicut de libero eorum feudo; & quia nobis Wilhelmo Militi Domino de Stryen nimis importunum & molestum esset, singulis separatas litteras dare & sigillare, has communes, in signum & robur omnibus sive Flandris sive aliis, qui terras, moras, wastinas à dicto nepote nostro Guilielmo aut ejus hæredibus emerint, dedimus & sigillavimus, & nos Wilhelmus Miles Dominus de Stryen promittimus pro nobis & hæredibus nostris omnibus à dicto nepote nostro Wilhelmo empturis intra dictos limites terras, mora, aut wastinas, liberos & pacificos fore.*

Actum anno Incarnationis Dominicæ 1290. *festo S. Lambrecht.*

Intra hos itaque limites coaluit terra, & mox Oppidum *Sevenbergense* (nescio an non potiùs ab arena, quàm à septem montibus dictum) ab hoc Wilhelmo Domino. Qui posteà nomen è Dominio amarunt; quique Arcem imprimis vetustissimam, cujus reliquiæ & præcipitia monstrantur adhuc; & denique Urbem, Hollandiæ Reguli beneficio, cum portu, & spe non fallaci negotiationis opulentæ, mœnibus auxerunt, fossisque, ita ut inter meliores munitioresque haberetur; quorum alterum Britanniç Rex, & Cçsar in privilegiis civitati aut ejus mercatoribus non semel concessis, fatentur; alterum Philippus, Potentissimus Burgundiæ Dux, anno 1427. eam obsidens terrâ marique & 14. septimanarum spatio frustra oppugnans; nec expugnaturus; nisi invito Domino cives ad extrema redacti se dedere, quam vitæ & fortunarum periculum adire maluissent. Ita mœnibus, & viribus, & proinde animo destituta mirificè declinavit, & jacet adhuc. Templum ejus D. Catharinæ Gerardus Stryensis, ejus Dominus, vir Elisabethæ Bouterſemiæ, neptis ex filio cognomine Wezemali Bergensis Domini, auxit, & dotari curavit. Hospitale Cornelius à Bergis, primus suæ stirpis per Magdalenam uxorem hęredem Sevenbergensis Dynasta, dotavit, si non inchoavit; post cujus obitum Arenbergicus Comes ad possessionem Dominii pervenit.

C A-

CAPUT XXI.

Decrementum secundum, ubi de Gertrudis-Monte, *Thoreusium patronatum, & erectioeum Collegii Canonicorum aguosceute. Diplomate PP. & aliis id confirmatum.. Urbis iuitia, munitio, & clades, obsidioues tres, & suburbana.*

PRoximum est eadem ratione abscissum Gertrudimontanum Dominium, illud Beatissimæ Gertrudis Virginis Regiæ Patrimonium, & locus ipsius viventis præsentiâ, & defunctæ miraculis honoratus; ab Hilsonde Comitissa Thorensi Abbatiæ donatus, & anno 1236. per Hildegundem Abbatissam Capitulo donatus, testibus hac de re litteris supradictis. Cæterùm cùm Ecclesia opibus, & vicus hominum copiâ afflueret, consensit Abbatissa Thorensis Collegium inibi Canonicorum erigi, idemque an. 1310. Theobaldus Episcop. Leod. fieri probavit, octo Canonicis, usque ad duodenarium tamen augendis cum Decano, Scholastico, & Custode creatis, provisioneque Thorensibus relictâ; quorum Ecclesiam, in subjectionis signum, tenerentur bis quotannis Canonici aliquot visere, & officium divinum peragere; unde in Diplomate anni sequentis feriâ 5. post Festum Trinitatis, dicti Decanus & Capitulum debitum profitentur erga Thorenses, à quibus sint derivati & hic constituti, correctioni Abbatissæ obnoxii, &c. Et additur: *Actum est hoc anno 1311. Domino Clemente Papâ naviculam Petri clementer gubernante, Domino Henrico de Lutzenburg Christianissimo Imperatore Romano & semper Augusto feliciter regnante, Domino Theobaldo Barensi Pontificali dignitate in Ecclesia Leodiensi decerato, Wilhelmo Comite Hollandiæ & Zelandiæ, utriusque Frisiæ & Waterlandi de persecutionibus Flamingorum strenuè triumphante, Margaretâ de Peterssem gemmâ Virginum Abbatiæ Thorensis anno administrationis suæ septimo nos instituente & faciente de filiis Agar ancillæ filios Saræ liberæ, quâ libertate nos liberavit, qui est benedictus in secula. Amen.* Diploma porrò hac de re Joannis Papæ tale est:

Joannes Episcopus servus Servorum Dei, dilectis filiis Decano & Capitulo Ecclesiæ de Monte S. Gertrudis, Leodiensis Diœceseos, salutem & Apostolicam benedictionem. Cum à nobis petitur, quod justum est & honestum, tam vigor æquitatis quàm ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum: sanè petitio nobis exhibita continebat, quod bonæ memoriæ Theobaldus Episcopus Leodiensis diligenter attendens quod Parochialis Ecclesia de Monte S. Gertrudis Leodiensis Diœcesis, iu qua quidem Ecclesia Montis prædicti Abbatissa Monasterii Thorensis Ordiuis D. Benedicti ejusdem Diœcesis, jus obtiuet Patronatus, adeo iu reditibus abundabat, quod iu ea poterat decens Collegium Canouicorum iustitui, qui ibidem laudibus divinis iusisterent, & gratum impenderent Deo famulitium, quodque villa dicta de Monte S. Gertrudis erat iusignis, etiamque populosa, ibidem cultum Diviui nominis cupieus adaugeri, de consensu Abbatissæ ac Mouasterii, ac ejusdem Ecclesiæ Rectoris loci, Archidiaconi, & Capituli sui dictam Ecclesiam authoritate ordinariâ iu Collegiatam erexit, & ibidem pensatis ipsius Ecclesiæ famulatibus ordinavit, & reservata de ipsius Ecclesiæ proventibus Rectori prædicto ejusque successoribus inibi perpetuò secuturis congrua portione, prout litteris patentibus ipsorum Episcopi, Capituli, Archidiaconi, Rectoris, Abbatissæ, & Conventus, sigillo munitis, dicitur contineri; Nos igitur vestræ supplicationi inclinati, quod super hoc proinde factum & ratum habemus, id authoritate Apostolicâ confirmantes. Nulli ergo &c. Datum Avenioue septima Idus Octobris Poutificatûs anno 10.

Rescriptum autem Theobaldi hic mentionatum, anno præcedenti, Vigiliâ S. Laurentii datum est; ubi inter multas minutas constitutiones hoc legitur:

" *Et convenientes singulis diebus in*
„ *Capitulo dictæ Ecclesiæ omnes Cano-*
„ *nici, Sacerdotes, & Capellani post*
„ *primam celebratam audituri ibidem*
„ *legi Regulam D. Augustini, & anni-*
„ *versaria pronuutiari, dicturi* Misere-
„ re mei *pro auimabus benefactorum;* &
„ Collectam *pro prædicta Margareta*
„ *Fuudatrice eorum, & addent consen-*
„ *sus sigillaque sua Gerardus de Nassou,*
„ *Archidiaconus Campiniæ, Arnoldus*
„ *de Blanckenheym, Præpositus, Joan-*
„ *nes Decanus, Archidiaconi, totum-*
„ *que Capitulum Leodiensis majoris Ec-*
„ *clesiæ, & ultimo Wilhelmus de Horne,*
„ *Investitus Ecclesiæ de Monte S. Ger-*
„ *trudis.*

Necdum tum Civitas erat, necdum Castrum, sed

sed hoc anno 1322. cœptum & 29. perfectum, occasione dissidii inter Hollandos & Brabantos: illa mox occasione, mercaturæ etiam & piscationis, mœnibus portisque instructa circa annum 1360. per Joannem Polanum, Bredæ & hic Dominum, utrisque vitio temporum collapsis, & ab Henrico Comite anno 1532. renovatis; novissimisque bellis civilibus undique plurimum munitis & instructis. Sensit anno 1420 insignem cladem, Theodoro Merwen, Arcis Præfecto, in tumultu ignita in urbem jacula mittente, qua & ipsa, & cum ea Templum festo D. Lamberti deflagravit; & nuper anno 73. quartâ Octobris per Capitaneum Poetum occupata, 10. Aprilis anno 89. per Parmensem recuperata, anno 93. per Ordines Hollandiæ post obsidionem iterum vindicata, non parum læsa est; postmodum præsidio instrui, & eo rem facere incipiens. Suburbanum ejus ædificiis splendidam monstrabat Cartusiam, ope Joannis Polani; etiam Hospitale, & Parthenonem Virginum; sed quibus nihil dum ad notitiam meam pervenit. Inter Pagos *Drimmelen* est, cujus decimas Thorenses in feudum clientibus suis dederunt, postremusque eorum Joannes Vrindt 1447. reperitur, eò quòd post inundatus hic locus fuerit. *Swalnwelandia* autem duplex, olim Dungani Toparchæ peculium, fisco addictum ante annos centum. De aliis, præter nomen, nihil habeo quod offeram.

CAPUT XXII.

Vacabant hic tres paginæ in Manuscripto, huic Capiti destinatæ.

Tertium Baronatus Bredani decrementum, ubi de Marchionatu Bergarum.

OPPIDI STEENBERGENSIS RUDIS TRACTATUS.

Steenbergensis Oppidi rudera lustranti in primis occurrit collapsa una atque altera porta; quarum una (nescio an fabulosè) celebris per Belgium dicitur caveæ alicujus, aut antri propinquitate, in quo vis auri dicitur non mediocris ab incolis, inundationem tum temporis Oppidum affluentem fugientibus, injecta; & plura alia in vulgo de eadem cavea sparguntur. Cæterum quidquid ejus sit, visuntur inter utramque partem mœniorum rudera Oppidi (olim enim, quantum videre est, duplo aut triplo latior fuit ejus circulus) circuitum constituentia. Mirum hoc tamen, cùm varia antiqua Diplomata (quæ in archivis reperi) à tribus circiter seculis Pagum *Steenbergam* intitulent. Olent tamen, quæ dixi, mœnia (si secundum ædificia & structuram liceat judicare) non mediocrem antiquitatem, etsi, præter præsumptionem, certi nihil restet, unde afferere possimus. Videtur etiam ex antiquis Ducum Brabantiæ, & Bredæ Dominorum rescriptis, Oppidum istud non mediocres calamitates ab igne, aqua, & peste sustulisse; ita ut antiqui splendoris (si fuit) vix vestigium videatur. Oppidi forma moderna oblonga est, quatuor vicos dumtaxat complectens, aquæductum habens non ineptum, à Joanne Brabantiæ, Lotaringiæ & Limburgi Duce nundinas iisdem conserente, eo modo, quo suas possident Antverpienses, in Festo Pentecostes; & aggerandi potestatem faciente, concessum; in quo mercatores bona sua, tamquàm portu, possint conservare. Item varia privilegia ipsis à variis data; & imprimis ab Arnoldo à Lovanio Domino de Breda, & Elisabetha uxore, ejusdem terræ herede largiente, teste Copiâ Diplomatis, quam, vetres schedas excutiens, in codiece antiquo in Domo Civica deprehendi:

"*Alle de ghene die dese teghenwôir.*
,,*geschriften sien*; Arnout van Loven,
,,Heer des Landts van Breda, *ende* Eli-
,,zabeth syn wyf, dessels landts Vrou-
,,we, *ende wettighe Erfgename, ont-*
,,*bieden salut met kennisse der waerheyt,*
,,*dat sullen kennen gemeene die nu leven,*
,,*ende nakomen sullen, dat wy by onsen ey-*
,,*genen wille-koere, ende om alle ons*
,,*landts oirbaire een wet ende een kore,*
,,*die hier in geschreven is, hebben gege-*
,,*ven die lieden in* Steenbergen *woonen-*
,,*de, eeuwelyck te besitten,* &c. *Dese*
,,*kore begint te* Speleborch, *streckende*
,,*tot* Maiemonde, *alsoo als 't geschiedt*
,,*gaet tusschen ons ende mer Jonckvrou-*
,,*wen van* Mechelen, *van* Maimonde
,,*tot* Veltlaken, *ende van* Veltlaken *tot*
,,Danckelberch, *en van* Danckelberch
,,*streckende tot* Speleborch, *ende alle*
,,*soute lande leggende daer ontrent, ende*
,,*dat ons toe behoort, dat sal halen syn*
,,*hooft tot* Steenbergen, &c. *Dit ge-*
,,*schrift* (verba sunt Diplomatis) *is ge-*
,,*vest in't jaer ons Heeren* 1272.

Quas quidem *coras* (sic ait Diploma) Razo Gaverus Dominus Liedekerckiæ & Bredæ, ac D. Gerardus Wezemalus Bergarum Dominus renovant, leviores aggravantes & graviores aut ponderosiores sublevantes anno 1291. in ipsa *Steenberga*. Missa igitur hęc faciam, suis locis singula inserturus; Magistratûs formam descripturus, ac demum Sculte̜torum, seu Dycgraviorum (quantum quidem habere licuit) seriem enucleaturus. Imprimis Prætorem constituit Excellentissimus Aurangiæ Princeps. Burgi-magister aut Consul (ut vocant) à Decemviris cum Thesaurario uno creatur. Solet enim ipse Forestarius (ut vocant) foris domicilia habere, & jus dicere, quod recens immutatum. Consules Moderni:

Paulus

Paulus Hersteyn.
Jacob Gastelaer.

Sculteti, quos nactus sum, hi sunt: an ex ordine, nescio:

N. Lisseboonen.
Wilhelmus Roevere.
Wilhelmus de Punder, Miles undique laudatissimus, summis imisque gratissimus.
Simon Willers.
Cornelius Splinter.
Antonius Bollen.
Imandus à Suylant.
Gerardus Vincke.
Abrahamus van Male, modernus.

Sculteti, nunc Dyckgraviorum, olim Drossardorum, seu Satraparum titulo audierunt.

Magistratus liberalitatem, & erga Dominos suos observantiam & cultum non semel sensêre Duces Brabantiæ & Bredani Barones.

Imprimis autem Joannes Dux an. 1330. fatetur se accepisse à *Steenbergensibus* 30. libras nigrorum Turonensium *ad subsidium emptionis Bredani Dominii, & lasi sui introitus, quia jam de novo novi Domini facti sumus, & quia eidem litteras habent quibus continetur eos obligari ad servitium Domini sui, æque ac Bredanos & Bergenses: & quia pulchrius* (melius intelligo) *nobis servierunt quam Bredani aut Bergenses*, liberos *eos declaramus ab iis, quæ debent Alberte & Mathildi Bergarum Dominis.* dicit Insuper, quod fecerunt non de debito, sed gratiâ fecisse, & ne illis hoc cedat in præjudicium, pollicetur nil amplius se à *Steenbergensibus* exacturum.

Item Johanna Brabanta anno 1396. liberos declarat *Steenbergenses* à tertio nummo, eò quòd in debito (quod Burgundiæ Mareschalco debebatur, & cujus debiti ratione & ipsa, & tota Brabantia (sic ait) summam infamiam & damnum patiebatur) sibi non mediocriter succurrerint. Unde profectò rarum liberalitatis exemplar est colligere in tantilla nunc Civitatula, merito ea ip re cum majoribus concursura.

Cives nunc paucos fovet, exteros plures: calamitates enim multos exulare coëgerunt, sic ut vix ulli nunc temporis ab antiquo incolæ reperiantur. Modernus Oppidi status mediocris est, nec sanè contemnendus; alius futurus si antiqua privilegia, quæ nunc exoleverunt, usui forent. Parochialem habet in angulo quasi constitutam, vicinis destitutam, elegantem, & in tali loco inexspectatam, quadrato opere, cum frontispiciis undique conspicuis. Tumulos habuit raræ antiquitatis, sed nunc militum furiâ disruptos & dissolutos non datur agnoscere; in qua etiam sepultus non levi argumento putatur, is qui primum repperit genus quoddam seminis, quod nostrate vocabulo *Boeckweyt* vocamus; sed trita undique sunt in tantùm, ut vix litteram sit agnoscere. Xenodochium habet & habuit, insigniter dotatum; quo anno incertum: certum tamen, quod civium munificentiâ anno 1472. aut circiter, egregiè auctum sit, & quinque missis in septimana ornatum. Curiam etiam non incomptam, quam si ex posteriori seu exteriori Oppidi parte intuearis (ex parte enim mœnibus servit, Oppidi fossis seu vallis adjacens) cum mare muris allueret (siquidem alluit) domum theloniariam putabis. Post enim, ut dico, portas habet, & annulos ferreos, quibus potuissent naves annecti, & sic Thelonium porrigere.

Missa interim hæc faciens, ad Civitatem & sacras Confraternitates pedem referam. Ternas itaque habet confraternitates, primam Sebastiano, 2. Georgio, 3. J. Baptistæ Divis sacras, privilegiis non denudatas, & quæ commendandæ olim pietatis cultores complexæ sunt.

Singularem colliges Dominorum in *Steenbergenses* affectum, si rara privilegia, & subsidia ab iis iisdem præstita ponderemus. Joannes enim Brabantiæ Dux declarat anno 1396. *Steenbergenses* conquestos de injuria sibi illata, à Thelonio Antverpiensi, & (sic vocat) *Gelede op't Schelde ende van't bohengelt liggende tusschen Tesvliets Hille ende Bourbuere, excepto nummo Anglico, quem Antverpiæ contribuent ex Thelonio rubre, excepto pisce decimo* (quod vocant *Heerschaps-tel*, seu Thelonium Domini) *ab iis eos liberos esse volumus nunc & in sempiternum super flumen nostrum.* Datum, & ut supra, Dominicâ antè mediam Quadragesimam.

Item Joannes Polanus, Dominus de Lecka & Breda, & Bottershemius Bergensis, considerantes infinita damna & clades *Steenbergensibus* tam ab igne, quàm peste illatas, liberos eos declarant à sequentibus; salvo quando directus Dominus Bredæ aut Bergarum lætus introibit; secundo cum carceribus emancipabitur; tertio cum major natu filius equestri baltheo insigniendus fuerit; quarto filia major natu nuptui dabitur; & cum Bredani ratione dictarum bedarum seu petitionum nobis aliquid tribuent, tum *Steenbergenses* medietatem: & hæc nos etiam servabimus in perpetuum, nisi fortè contingerit bonos homines portæ nostræ *Steenbergensis* opulentiores fieri, quàm Bredani, tum enim amplius tribuent *naer ghelande*. Datum anno 1266.

Item Joannes Dux anno 1338. constituit Dyckgravium unum cum *Heemraede*. ..... qui unanimiter aggeres & catharactas procurent.

Item idem anno 1330. potestatem facit petendi Thelonium viarium, *Wegh-gelt*, à singulis carris transeuntibus nummum Angelicum, &c.

ROSENDALIUM.

Rosendalium antiquissimum municipium esse quis dubitet? Magnificum fuisse quis? Opulentum quis? A rosis nomen sumpsisse quis? Quis denique ambigat aliter, quam vallem Ro-

sarum interpretatum. Profectò ne semel quidem dubitaverim. Cæterum si antiquum splendorem, magnificentiam, divitias quoque pristinas spectes, ut quod olim plurimas mari onerarias habuerit, nec Civitatibus cesserit, dices mecum nulli totâ Brabantiâ cessisse, nec cessurum fuisse: si pristinum statum, nulli toto tractu Bredano fasces subdere; si, inquam, ædem sacram, ejus molem, & insignem structuram toties olim prophanatam, totiesque dirutam, nunc reædificatam vix ad pristinum splendorem accedentem, inspicias, aquæductum etiam insignem, fori amplitudinem, & in eo insignem ædium coronam, idem mecum fateberis. Verùm his, inquam, sacris supersedeamus, ad rem profanam gradum facientes. Reip. forma hæc est. Habent inprimis Prætorem, Consules binos, Scabinos novem. Scabinorum verò duo ex *Nispen*, duo ex *Woude*, seu inde dependentibus Pagis aut Parochiis venerunt, & reliqui ex ipso Rosendaliæ municipio. Interim Prætorum nomina, quoad habere licuit, lubet inserere. Primus

Laurentius Liedekercken anno 1549.
Henricus Nassovius N. anno 1553.
Bernardus ab Etten.
Godefridus van Wassenaer.
Joannes van Ypelaer.
Henricus van Sevender, modernus.

Privilegia ipsis varia à variis concessa; & inprimis à *Gerardo Rassegemio* iis libertatem conferente ab Accisiis, donec ipsi per se recusent & rejiciant, anno 1321. die Bavonis. Nundinas ab antiquo 26. Septembris habet. Item forum hebdomadarium diebus Lunæ, olim diebus Mercurii; verùm *Engelbertus Nassovius* anno 1502. in diem Lunæ transtulit. Item *Joannes Nassovius* 1451. Junii die 22. liberos declarat Rosendalenses, ab omni servitio Curiali, ad quod tenentur omnes ditionis Bredanæ Pagi. Item potestatem exercendi omnis generis opificia, quæ ab antiquo licuit exercere. Item quòd omnis generis cortices illuc perductas poterunt pro libitu distrahere. Item alias varias immunitates.

Gulielmus item *Aurangiæ Princeps* anno 1561. jura omnia & privilegia antiqua ratificat & confirmat. Item potestatem eligendi Decemviros; & quidquid ii cum Sculteto & Scabinis egerint, ratum habiturum se pollicetur, æquè ac penes totam Remp. actum esset. Item anno 1578. exactionem dat Rosendalensibus super omnibus externis cervisiis, Jopensi, Hoegardiæ, &c. Satis illa sunto de Rosendalensibus privilegiis. Calamitates enim & bella hæc civilia & flamma calamo multa surripuerunt. Calamitates non vulgares sensit istud municipium, in primis an. 1572. (alias enim calamitates nullas reperio) cùm Ecclesia cum tota illa domuum serie (id est, foro) quæ à Templo ad aquæductum ducit; item anno 1590. rursum per Regium militem exusta est Ecclesia: item rursum anno 1600. 28 Junii. Pestis autem ei insignem cladem intulit anno 1603. cum multa centena hominum è medio sustulit. Municipio huic inter alios natalem debet Henricus ab Etten, Consilii Brabantici Præses, Vir undique Maximus. Ad rem sacram nunc pergamus. Ecclesiam habet Rosendalia anteà memoratam, quæ olim solet esse filia seu appendix Nispensis Parochiæ, teste, supra citato Diplomate.

Collatio autem hujus curæ spectat ad Tongerloæ Archimandritam, qui unum ex grege suo transmittit. Habet verò sub se Parochialem unam, Nispenam scilicet (cui subesse solet) & Sacella in circuitu 12. Monasterium habuit olim hæc nostra Rosendalia.........

Hospitale habet (ab antiquo tamen fundatum) auctum per discretos viros (ait diploma) *Arnoldum* dictum *vander Neste*, *Nicolaum* filium *Henrici*, & *Joannem* dictum *Buze*, qui volentes cultum divinum augmentare (anteà fundatum) rursum erigunt Hospitale pauperibus peregrinis hospitium futurum in Rosendael. Rogantes insuper nobilem & potentem Dominum D. Joannem de Lecka & Breda, & alios varios, ut sigilla sua apponant. Et nos Joannes Dominus de Lecka, &c. Acta sunt hæc in villa de Rosendael in domo habitationis dicti *Petri vander Neste*, anno 1363. Confirmatum est istud à Curia Leodiensi anno 1380. die 22. Novembris. Cæterùm concludens ultimò dico, ut antiquum splendorem & magnificentiam hujus nostræ Rosendaliæ veris argumentis patefaciam, quod anno 1566. necessum fuerit omnes omnis generis mercatores eò confluentes in foro suis suos locis collocare.

OOSTERHOUTUM.

Oosterhouti descriptionem auspicaturo occurrit ejus olim magnificentia, ædium splendor, populi humanitas, numquam satis à me laudanda nec commendanda. Ut itaque metu omni deposito nominis hujus municipii primordia hariolationibus exprimerem, *Ten Houten* vetustissimum ab Oosterhouto nunc dependentem pagum (prout ex antiquis Baronum Bredanorum Diplomatibus & rescriptis non semel didici) introducendum existimavi, Lectori idem mecum persuasurum. Dictus itaque Pagus vix bis mille passibus Oosterhouto (quod ei ab oriente adjacet) distans, tamquam si dixeris *Ten Houte* ad orientem, sive ad orientem *Tenhouti*, nomen ei communicavit. Princeps Aurangiæ (tamquam Baro Bredanus) Magistratum creat, & quidquid in Oosterhouto officiatur, & inibi, sicut & Bredæ in urbe, juramentum præstat, & inauguratur. Si Baronatus Bredanus annulus esset, Oosterhoutum facilè gemmam dixerim, quod omnibus hisce turbis inter cæteras totius Baronatûs Bredani partes supereminens contribuerit ultra 30. millia florenorum. In circuitu facilè iter unius diei æstivæ complectitur; ab oriente agros

gros fertilissimos Dungam usque extensos habet, ab Occidente similiter cum myricarum exigua portione, à Septemtrione Gertrudismontium usque extensa prata lætissima, vicinis aquis irrigua, à Meridie ericeta. Constat Magistratus Sculteno uno, Scabinis septem, & Juratis 12. jus, seu altam, seu bassam justitiam, dicentibus. Arcem habet vetustate nobilem, dictam *'s Onthuys van Stryen*, quò confluere solebant ad officia Curialia Strysenses; quæ nunc destructa, & penè solo æquata est. Castellanus dictum Castrum inhabitare solitus, & pratis, & quidquid circumquaque emolumenti erat, fructibus gaudere.

Winandus à Masschareel Satrapa, Scultetus, & Castellanus.
D. Joannes filius ejus.
Leonardus van Boeyschot.
N. Duffele.
Petrus van den Berghe.
Joannes van Ryen.
Michaël.....

Castella habet quaterna à variis Nobilibus olim habitata, quorum ibi olim magna confluentia. Hinc natum proverbium: *De Heeren oft Edelbeeren van Oosterhout, de Borgers van Breda, ende de Goede Lieden van Etten.* Domini vel Nobiles ex Oosterhout, Cives è Breda, & Boni Viri de Etten. Nundinas habent quaternas, duas quas antiquas vocant, & duas recentes; antiquas ab antiquo possident, recentes à Rege Philippo anno 1595. habent. Primæ antiquarum sunt postridie D. Joannis in Junio, alteræ ante Festum omnium Sanctorum. Recentium primæ Jovis ante Palmarum, aliæ Jovis ante Divæ Virginis Festum in Augusto. Forum hebdomadale est die Sabbathi. Habent libertatem à Thelonio à Margareta Imperatrice Romana. Domus pauperum est mediocriter dotata, in qua septem opera misericordiæ exercentur. Habuit ante bellum confraternitatem. Habent tres aut quatuor aquæductus. Ecclesia Parochialis insigni opere fabricata, Patronum habet D. Oelbertum, qui propè Oosterhoutum in somnum incidens à latronibus jugulatus (sic aiunt) inter Beatos relatus, Patrocinium Ecclesiæ assumpsit. Curam confert Commendator Ordinis Melitensis, qui olim Oosterhouti habuit bassam justitiam, & plus; sed Commendatores jus Nassoviis cessere. Sic ut nunc nihil ei restet, præter decimas & alios proventus cum cura Parochiali. Inundationem tulit insignem, cùm 72. Parochiæ submergerentur. Item à Sprenchusio exusti ab annis 42. sic ut præter cineres nihil restaret. Peste insigniter anno 1604, & 1605. quassata est, sic ut facilè amiserit 2700. homines. Medietas Dunganorum tenetur hìc baptizandos liberos afferre, & à Pastore Oosterhoutano suscipere Sacramenta, eo solum, quia Commendator illic etiam possidet medietatem decimarum. Figuli adeò ibi floruêre (*Pot ende Steenbackers*) ut ollæ & lapides illiuc in Angliam, & aliò transportarentur. In *Ten houte* Sacellum est, & Hospitale fuit insigniter dotatum, & fundatum à Nassoviis; à quibus, & quando, incertum; nunc aliis usibus addictum, quia latebra erat latronum & nebulonum. Item in *Dorst* Sacellum est appendicium ejusdem, in quo Sacerdos unus quotidiè celebrat.

DIPLO-

DIPLOMATA

Dictis in praecedenti Tractatu de Antiquitatibus Bredanis fidem factura.

Henricus Dominus de Breda eximit cives Bredanos ab omni exactione, & concedit ut omnes sententias suas, de quibus dubitaverint, apud Antverpiam requirant.

UNiversis præsentes litteras visuris & auditurus Henricus Dominus de Breda *æternam in Domino salutem. Noverit Universitas vestra, quod nos talem libertatem Oppidanis nostris de Breda concessimus tenendam & habendam, videlicet, quòd dicti Oppidani ad nullam nobis vel successoribus nostris tenebuntur exactionem, nisi ad militiam filiorum nostrorum, & ad maritationem filiarum nostrarum, nec non ad deliberationem captivitatis nostræ, si fortaſſe contingeret nos captivari. Insuper dicti Oppidani, cùm necesse habuerimus, ad defensionem terræ nostræ venire tenebuntur. Concessimus etiam eisdem, ut omnes sententias suas de quibus dubitaverint, apud Antverpiam requirant. Ut verò præmissa omnia rata & firma permaneant, præsens scriptum sigilli nostri munimine roboravimus. Datum & actum in vigilia B. Joannis Baptistæ. Anno Domini* 1252.

Episcopus Leodiensis confirmat donationem Henrici Domini de Breda factam Beginis Bredanis, de qua fol. 16.

H*Enricus Dei Gratia Leodiensis Episcopus, dilectæ in Christo novellæ Congregationi Beginarum in una Curia apud Bredanos commorantium salutem, & sponsum apprehendere quem sequuntur. Piæ vestræ devotioni congaudentes, quæ sæculi vitando contagia secretæ conversationis insignia suscepistis, ut sponso cœlesti tantummodò placeatis, eâ volumus paci vestræ providere cautelâ, quod obsequiis vacando divinis, Spiritûs unitatem servare possitis. Authoritate igitur quâ fungimur, locum vestrum cum personis in eodem commorantibus sub B. Lamberti ac nostra protectione præsentium tenore suscipimus. Viro discreto Decano Consilii Bekensis nostris dantes litteris in mandatum, quod deinceps vos molestari ab aliquo non permittat: molestatores si qui fuerint per Censuram Ecclesiasticam compescendo, & ut vos à nocivis discursibus obtemperare possitis, concedimus vobis quod in loco vestro proprium habeatis Oratorium, in quo (salvo jure Parochiali) à proprio Capellano dumtaxat vel alio Catholico divina valeant suo tempore officia celebrari. Concedimus insuper vobis in Religionis assumptæ favorem, quod apud vos proprium habeatis Cœmiterium ac propriam sepulturam, absque juris Parochialis præjudicio. In cujus rei testimonium præsentem litteram vobis tradimus sigilli nostri appensione roboratam. Datum anno Domini* 1270. *in Festo B. Leonardi.*

Arnoldus de Lovanio Dominus de Breda & Elizabeth ejus uxor ejusdem terræ Domina vendunt Abbatissæ & Conventui Thorensi decimas Villæ de Etten.

ARnoldus de Lovanio Dominus de Breda, & Elizabeth ejus uxor ejusdem Terræ Domina, *universis quibus præsens scriptum hoc videre vel andire contigerit salutem, & præsenti testimonio litterarum scire veritatem Noverit universitas vestra quòd nos vendidimus Dominæ ... Dei gratia Abbatissæ Thorensi & suo Conventui* decimas Villæ de Etten *tam antiquas quàm novas quas hactenus tenuimus vel in posterum tenere possumus, infra metas & limites Parochiæ de* Etten, *pro certa summa pecuniæ jam in nostros usus conversa, nihil juris in eisdem decimis, ac earum attinentiis nobis aut nostris hæredibus reservantes. In cujus rei testimonium, ne aliqua materia quæstionis inposterum super præmissis verteretur, eisdem Abbatissæ*

&

& ejus Conventui dare litteras decrevimus sigillorum nostrorum munimine roboratas. Datum anno Domini 1277. *in vigilia B. Joannis Baptistæ.*

Hildegondis Abbatissa Thorensis vendit Godefrido de Breda redditus quinque marcarum Coloniensium annuatim recipiendos à mansionariis spectantibus ad Curtim de *Baerle* & de *Gilze*.

HIldegondis *Dei gratiâ Abbatissa & totus Conventus Thorensis Ecclesiæ, universis præsens scriptum inspecturis salutem & scire veritatem. Sicut tempus nunquam stabile est, sed semper fluens defluit; sic cum ipso tempore fluunt & defluunt actiones. Ne ergò labatur cum tempore id quod in tempore geritur, æternari debet memoriâ litterarum. Sciant ergò tam præsentes quàm posteri, quod nos gravi onere debitorum occupati, in tantum etiam ut intolerabiles imminerent usuræ, tali urgente necessitate unanimi consensu vendidimus Viro Nobili* D. Godefrido de Breda *redditus quinque marcarum Coloniensium annuatim in Festo S. Remigii à mansionariis ad Curtim de* Baerle *spectantibus recipiendos, nec non in crastino S. Dionysii à mansionariis ad Curtim de* Gilze *spectantibus, hæreditario jure sibi & suis successoribus possidendos, de annuo censu ad dictas curtes spectante recipiendos. Si verò dicti mansionarii censum prænominatum præfato Nobili dictis temporibus persolvere neglexerint, idem Nobilis eorum pignora accipiet & emendam ab eis exiget secundùm sententiam Scabinorum, & eadem emenda ad usus suos devolvetur. Insuper adjectum est quod dictus* Godefridus Dominus de Breda *in recognitionem hujus contractus...* denarios Colonienses in crastino B. Dionysii annuatim persolvet. Reverendus verò Pater & Dominus Leodiensis Episcopus* Robertus *prædictam venditionem à nobis factam & emptionem à Nobili memorato initam ratam habuit & habet, & eam per litteras patentes sigillatas approbavit. Illustris verò Dominus* Henricus *Dux Lotharingiæ & Brabantiæ, qui noster in loco prædicto summus est Advocatus, venditioni & emptioni huic consensit, & per litteras patentes ipsam ratificavit. In cujus robur & testimonium, ne in posterum oriatur quæstio super præmissis, chartam præsentem inde fieri fecimus, & eam sæpedicto G. Nobili tradidimus, nostro & Conventus nostri sigillo roboratam. Testes qui huic contractui interfuerunt, sunt hi:* D. Henricus Bertholt, D. Ægidius de Broder, Ægidius de Berclas Miles, Anselmus de Gesthele Miles, Daniel de Zele, Anselmus Heys, Henricus de Baerle, Rodulf Nerke, *& alii quam plures. Actum & latum anno Domini* 1243. *mense Decembri.*

* Sua Celsitudo solvit quotannis Abbatissæ Thorensi 40. florenos pro his denariis.

Concordia inter Abbatissam Thorensem & Investitum de Gilze, quoad decimas de *Ginneken*, *Bavel*, & *Mertersen*, cum ratificatione ac confirmatione Episcopi Leodiensis.

IN *nomine Domini. Amen. Reverendo in Christo Patri Domino Hugoni Dei gratiâ Leodiensi Episcopo, ac ipsius Vicariis in spiritualibus, & omnibus aliis ad quos præsentes litteræ pervenerint, Guda, Dei patientiâ, Abbatissa, totusque Conventus Monasterii de Thoren, Ordinis S. Benedicti, Leodiensis Diœcesis, nec non Jacobus Investitus Ecclesiæ de Gilze ejusdem Diœcesis Presbyter notitiam veritatis cum salute. Humilis doctrinæ magister humiles instruxit discipulos salem & pacem habere, ut pacis lenitas salem sapientiæ mulceat, & sal sapientiæ pacis condat lenitatem. Eapropter nos juxta doctrinam Domini pacem perpetuam affectantes & omnem occasionem futuræ discordiæ repellere à nobis & à nostris successoribus cupientes, tenore præsentium litterarum pro nobis & nostris successoribus profitemur, quod à tempore, à quo memoria non existit, nos Abbatissa prædicta, & aliæ Abbatissæ quæ ante nostra tempora dicto Thorensi Monasterio præfuerunt, in Parochia dictæ Matricis Ecclesiæ de Gilze (cujus Ecclesiæ jus Patronatûs ad nos Abbatissam prædictam dignoscitur pertinere) pacificè possedimus, & adhuc possidemus decimas grossas tam novales quam antiquas, exceptis decimis de uno manso terræ dicto* Kerckenlant *in dicta Parochia, nec non locorum de* Molenschot, *de* Caume, *& de* Bavele, *appenditio dictæ Ec-*

 clesiæ

clesiæ de Gilze, *& ejus pertinentiarum videlicet de* Lyndonck *& de* Voort. *Et etiam decimas grossas tam novales quàm antiquas de* Ginneken, *appenditio ejusdem Ecclesiæ de* Gilze, *videlicet de locis, quæ dicuntur* Ulvenhout, Galre, noch Hasselt, kleyn Ulvenhout & Ypelaer, *& nos Conventus prædictus à tempore viginti & octo annorum nuper elapsorum possedimus & adhuc possidemus decimas grossas tam novales quàm antiquas de* Mertersen, *appenditio dictæ Ecclesiæ de* Gilze, *exceptis decimis de* Effene, *de* Burxsch, *de* Overvelt, *& de uno manso dicti appenditii de* Mertersen, *dicto* Kerckenlant: *nec non duas partes decimarum grossarum tam novalium quàm antiquarum de* Ettene *appenditio dictæ Ecclesiæ de* Gilze, *& etiam totam grossam decimam tam novalem quàm antiquam loci, qui dicitur* Sprundele. *Et quod Investitus dictæ Ecclesiæ de* Gilze, *& sui prædecessores ejusdem Ecclesiæ Investiti, suis temporibus pro sua portione habuerunt & detinuerunt ab antiquo pro se & suis Vicariis decimam minutam in Parochia dictæ Matricis Ecclesiæ & ejus appenditiis, scilicet de* Ginneken *& de* Mertensen *prædictis, nec non grossas decimas tam novales quàm antiquas de dictis mansis terræ dictis* Kerckenlant, *apud* Gilze *& apud* Overvelt *existentibus, & locorum de* Molenschot, *de* Caume, *de* Bavele, *dictarum de* Bavele *pertinentiarum, de* Effene, *de* Burxsch, *& de* Overvelt *prædictorum, cum oblationibus & bonis aliis, & eis contenti fuerunt. Et omnia & singula præmissa vera esse nos* Jacobus *Investitus prædictus dictæ Ecclesiæ de* Gilze *pro nobis & nostris successoribus recognoscimus per præsentes, protestantes bona prædicta, quæ nos & nostri prædecessores habuimus & habemus, valentia annuatim quadraginta libras grossas Turon, sufficere nobis ad onera Parochialia plenariè supportanda: consentimusque spontaneè nos partes prædictæ pro nobis & nostris successoribus, & amicabiliter componimus & etiam ordinamus quod nos Abbatissa & Conventus prædicti, & quæ nobis sunt in eodem Monasterio successuræ dictas grossas decimas tam novales quàm antiquas locorum prædictorum, quas ut prædicitur habuimus & possedimus, habeamus in posterum & possideamus pacificè & quietè, aliis decimus, oblationibus, & bonis suprædictis, vobis Investito prædicto & vestris successoribus conservatis, quibus nos Investitus & successores nostri debemus esse contenti; promittimusque nos partes prædictæ ad invicem pro nobis & nostris successoribus stipulantes, fide à nobis præstitâ corporali, quod præmissa omnia & singula observabimus, nec non pars alia litem vel controversiam seu etiam quæstionem movebit in futurum occasione præmissorum per se vel alterum de jure vel de facto, sed omnia & singula supradicta perpetuo firma, grata & rata habebimus & tenebimus, nec contra ea faciemus vel veniemus aliquâ ratione vel caussâ. Et ut præmissa omnia perpetuò robur obtineant firmitatis, supplicamus vobis Reverende Pater Domine Leodiensis Episcope, seu vestris Vicariis prædictis, ut prædictam nostram compositionem & ordinationem propter bonum pacis & ad vitandam inter nos & successores nostros contentionis seu discordiæ materiam, ratificare & confirmare velitis. In quorum testimonium & munimen præsens publicum instrumentum per infra scriptum Notarium publicum nos partes prædictæ scribi & publicari fecimus & sigillorum nostrorum appensione communiri, cui etiam sigillum Ecclesiæ Leodiensis ad caussas appendi postulamus. Actum per nos Jacobum Investitum prædictum, sub anno Nativitatis Domini* millesimo, ducentesimo nonagesimo nono, *Indictione duodecima, vicesimâ secundâ die Mensis May, Apud Baerle Leodiensis Diœcesis, præsentibus discretis viris, Domino Henrico Præsbytero Vicario dictæ Ecclesiæ de Gilze, Ludovico Capellano in dicta Thorensi Ecclesia, Gerardo dicto Haecke, Arnoldo dicto Block, & Wilhelmo de Hers viris literatis prædictæ Diœcesis, testibus vocatis ad præmissa: Per nos verò Abbatissam & Conventum prædictos, sub anno & Indictione prædictis, vicesimâ quintâ die mensis prædicti, apud Thoren, præsentibus magistro Wilhelmo de Beke juxta Bredam in Campinia, & Joanne de Thoren Ecclesiarum Investitis, Ludovico & Rutgero Capellanis in dicta Thorensi Ecclesia, Wilhelmo de Hers & Henrico*

rico de Rulemonde matriculario in Thoren prædictæ Diœcesis vocatis ad hæc testibus & rogatis.

Infrà scriptum erat:

Et ego magister Petrus de Alvano Clericus, Imperiali publicus authoritate Notarius, prædictis professioni, recognitioni, protestationi, consensui, compositioni & ordinationi, promissioni, stipulationi & supplicationi factis à dictis partibus prout superius sunt conceptæ, unà cum dictis testibus præsens interfui, dictas promissiones & stipulationes à dictis partibus recepi, ac de mandato dictorum Abbatissæ & Conventus Monasterii de Thoren, & dicti Jacobi Investiti dictæ Ecclesiæ de Gilze præsens publicum instrumentum inde confeci, cui unà cum eorum sigillis, & Ecclesiæ Leodiensis ad caussas sigillo ab eis postulato, signum meum consuetum apposui rogatus.

Inferiùs scriptum erat:

Et nos Capitulum Ecclesiæ Leodiensis, ad postulationem dictorum Abbatissæ & Conventus Monasterii de Thoren, & dicti Jacobi Investiti dictæ Ecclesiæ de Gilze prædictæ Diœcesis, nobis reportatam & relatam per dictum Notarium Publicum à nobis ad hoc destinatum, cui fidem adhibemus in hac parte, præsenti publico instrumento manu & signo prædicti Notarii confecto & signato, sigillum Ecclesiæ nostræ Leodiensis ad caussas unà cum eorum sigillis duximus appendendum.

Ratificatio Episcopi Leodiensis.

Adulphus Dei & Apostolicæ sedis gratiâ Leodiensis Episcopus, universis præsentes litteras visuris in Domino salutem. Noverint universi quòd nos visis & intellectis diligenter litteris super compositionem & ordinationem, de quibus in eisdem litteris, quibus hæ nostræ litteræ sunt infixæ, mentio habetur, eas, sicut justè & rationabiliter factæ sunt, propter bonum pacis & ad vitandam contentionis & discordiæ materiam in futurum, ad supplicationem partium, ratificamus, & etiam authoritate ordinariâ confirmamus. In cujus rei testimonium præsentibus litteris sigillum nostrum est appensum. Datum feriâ sextâ post diem Cinerum, anno Domini millesimo treceutesimo primo.

Adhuc inferiùs scriptum erat:

Ces deux Copies out esté collationées à leurs originaulx, respectivement escritz sur parchemin en dates comme dessus, dout l'original de la premiere Copie estoit soubscript & signé comme dessus, & scelé d'un moyen seel, & d'autres deux petits seelz en cire verde y appendants à double queue de parchemin, & l'original de la deuxiesme Copie n'estoit subscript, ne soubsigné, mais estoit seelé d'un moyen seel en cire verde à simple queue de parchemin, & insixé avec l'original de la dicte premiere Copie, estans aussi lesdits deux originaux sains & entiers sans rasure ou entreliniature, & trouvez concorder, par moy Jean vander Hagen Huyssier du Conseil de Sa Majesté, lez son Ex^ce aussi Notaire Publicq approuvé par le Grand Conseil de sadite Majesté à Malines, Tesmoing de verité ay signé ce dernier jour de Decemb. 1571. & signé *J. Vander Hagen Not.*

Raso de Gaveren Dominus de Liedekercke & de Breda, declarat Jus Patronatus Ecclesiæ de *Ettene* pertinere ad Investitum de *Gilze*.

NOs Raso de Gaveren, Dominus de Liedekercke, & de Breda, universis præsentes litteras visuris salutem & cognoscere veritatem. Universitati vestræ notum esse cupimus, quòd cum discretus vir Jacobus Consey Bekensis Decanus Investitus Ecclesiarum de Gilze & de Mertersen, nobis non semel sed pluries quæstiones movisset super eo quod ipse Investitus affirmabat jus præsentandi ad Ecclesiam seu Appenditium de Ettene, quod est membrum Ecclesiæ de Mertersen, cujus Ecclesiæ de Mertersen collatio seu præsentatio ad ipsum Investitum pertinere dignoscitur, de jure ad ipsum etiam præsentatio seu collatio Ecclesiæ seu appenditii de Ettene spectare deberet, & licet nobilis vir Henricus quondam Dominus de Breda, & Investitus Ecclesiæ de Gilze (quæ est Matrix Ecclesia dictarum Ecclesiarum seu appenditiorum de Mertersen & de Ettene) authoritate Domini Episcopi Leodiensis, propter pericula vitanda & propter commoditatem & divinum cultum augmentandum, dictam Ecclesiam seu appenditium de

Ettene per sectionem à dicta Parochia de Merterſen extractam eſſe, per ſe Parochiam eſſe impetraverit, ſalvo jure matricis Eccleſiæ, tanquam Inveſtitus ibidem, quodque Dominus Arnoldus bonæ memoriæ, Dominus quondam in Breda ad ipſam Eccleſiam ſeu appenditium de Ettene, in præjudicium & in injuriam ipſius Inveſtiti prædicti de facto præſentavit, ipſo Inveſtito reclamante & contradicente. Nos cum tandem ad querimoniam prædicti Inveſtiti compertâ veritate à quampluribus probis teſtibus terræ noſtræ, ſub ſuo ſacramento examinatis, ita eſſe, ut prædictum eſt, recognoſcimus & per præſentes expreſsè profitemur nos & ſucceſſores noſtros nullum jus habere in Eccleſia ſeu appenditio de Ettene prædicto, ſive in collatione ſive in jure Patronatus Eccleſiæ ſeu appenditii ejuſdem, volentes quòd prædictus Inveſtitus & ſui ſucceſſores, ſine aliqua contradictione noſtra vel ſucceſſorum noſtrorum, de ipſa Eccesia ſeu appenditio de Ettene, & de jure præſentandi ſeu collatione ejuſdem Eccleſiæ ſive appenditii ipſe, & ſui ſucceſſores liberè gaudeant nunc & in futurum. Et ne præmiſſa, vel aliquid præmiſſorum à nobis vel ab aliquibus ſucceſſoribus noſtris (quod abſit) valeat in poſterum calumniari, præſentes litteras prædicto Inveſtito & ejus ſucceſſoribus contulimus ſigilli noſtri munimine roboratas. Datum anno Domini milleſimo, ducenteſimo, nonageſimo nono, feriâ quintâ ante ramos Palmarum. Subſcriptum erat:

Le 13. *de Novembre* 1570. *ceſte Copie a eſté collationée & prouvée concorder avec ſon original en parchemin daté comme deſſus, n'eſtant gaires ſain, ny entier, ains usé par vieilleſſe, ſcellé d'un moyen ſeel jaulne pendant ſur double queue, par moy*, & ſubſigné: *G. vanden Drieſſche.*

Separatio Eccleſiarum de *Ginneken*, *Mertenſen*, *Ettene*, & *Bavel*, à matrice Eccleſia de *Gilze*; earumque in Eccleſias Baptiſmales erectio, præſentatione Abbatiſſæ Thorenſi attributâ.

IN nomine Domini, Amen. Univerſis præſentes litteras inſpecturis, magiſter Franco de Semblaco, Canonicus Eccleſiæ Sancti Martini Leodienſis, Commiſſarius ad infra ſcripta Reverendi Patris & Domini, D. Adulphi Dei gratiâ Leodienſis Epiſcopi, ſalutem cum notitia veritatis. Noverit univerſitas veſtra, quod cum nobilis & venerabilis Domina Margareta de Pitreſem Abbatiſſa Thorenſis, Patrona Eccleſiæ de Gilze, Leodienſis Diœceſis, & Rutgerus ejuſdem Eccleſiæ de Gilze Inveſtitus ſeu Rector ſupplicaverunt eidem Reverendo Patri ſub hac forma: Reverendo in Chriſto Patri ac Domino ſuo Adulpho, Dei gratiâ Epiſcopo Leodienſi, Margareta de Pitreſem Abbatiſſa Thorenſis Patrona Eccleſiæ Parochialis de Gilze veſtræ Diœceſis, & Rutgerus ejuſdem Eccleſiæ Inveſtitus ſeu Rector, quidquid poſſunt reverentiæ, obſequii & honoris, ſignificamus veſtræ reverendæ Paternitati, quod dicta Eccleſia de Gilze, quatuor habet appenditia, conſueta per Vicarios perpetuos, ab ipſo Inveſtito præſentandos deſerviri, his diſtincta nominibus, videlicet, Ginneken, Merterſen, Etten & Bavel, *quorum quemlibet per ſe ſufficit, bona habens diſcreta à Matrice Eccleſia, & reditus abundantiam ſufficientem pro Inveſtito ſeu Rectore qui curam gerat, & ad onera tam Epiſcopalia quam Archidiaconalia & alia ſupportanda, quæ dum vacant, viri potentes illarum partium, ſuarum importunitate precum, quæ multoties non concedenda conceduntur, quibus ipſi Inveſtiti reſiſtere non poterant nec audebant, inſtare conſueverunt apud Inveſtitos dictæ Matricis Eccleſiæ ac ipſos aſtringere pro ſuis Clericis & familiaribus, ac aliis quibus eis placebat, providendis de eiſdem, adeò quod nunquam vel rarò licebat ipſis Inveſtitis, perſonas quas ſciebant idoneas de illis providere, ex quibus ſequebantur inconvenientia, quod perſonæ minus idoneæ ad regimen ipſorum appenditiorum aſſumebantur, quod magis officit, in Eccleſia Sancta Dei divinum negligebatur officium, ac ipſi Inveſtiti iram, indignationem, & offenſam ipſam potentium ſæpius incurrebant, in ſuum, & Eccleſiæ ſuæ grave diſpendium & jacturam. Quarè nos pro commodo & utilitate tam In-*

Investitorum quàm Matricis Ecclesiæ & appenditiorum prædictorum, unanimi consensu vestræ supplicamus venerandæ Paternitati humiliter & devotè, quatenus dicta appenditia dividere ac separare dignemini ab ipsa Matrice Ecclesia & constituere Ecclesias Baptismales proprios ac perpetuos habentes Investitos, seu Curatos loci, Archidiacono, dum vacaverint præsentandos, & per ipsum instituendos in eisdem, qui curam illarum gerant, ac omnia onera tenebuntur supportare, earum collatione seu præsentatione ad easdem soli Abbatissæ Thorensi, quæ pro tempore fuerit, à vobis perenniter attributâ. Vobis etiam venerabili viro Domino Neapolioni Dei gratiâ Archidiacono Leodiensi, in cujus Archidiaconatu dicta Matrix Ecclesia & appenditia consistunt, supplicamus attentius, quatenus præmissis vestrum dignemini consensum benigniter impertiri. In cujus rei testimonium litteris præsentibus sigilla nostra duximus apponenda. Datum anno Domini millesimo, trecentesimo, sexto decimo, Sabbatho post nativitatem Beati Joannis Baptistæ. Idem Reverendus Pater venerabili viro Decano Ecclesiæ S. Pauli Leodiensis in negotio hujusmodi commisit totaliter vices suas, mandans eidem, quatenus super præmissis inquisitione factâ & præhabitâ diligenti, ad divisionem & separationem dictorum appenditiorum à dicta Matrice Ecclesia, & ad alia contenta in dicta supplicatione procederet prout justum foret & ei visum expedire. Inquisitio igitur Authoritate dicti Reverendi Patris de præmissis per Dominum Wilhelmum Investitum Ecclesiæ de Raemsdonck, inquisitorem ad hoc ab eodem Reverendo Patre deputatur à testibus in forma Ecclesiæ juratis & receptis, vocatis omnibus qui sua dicentur vel credentur interesse, ad videndum eos jurare, & dicta inquisitione eidem Decano reportatâ ritèque publicatâ citatis generaliter in facie Matricis Ecclesiæ & Appenditiorum prædictorum coram dicto Decano, omnibus qui sua interesse dicentur vel credentur, ad videndū reportationem & supplicationem dictæ inquisitionis, dicendum contra ipsam & testes in ea productos, & procedendum ulterius ad divisionem & separationem prædictorum appenditiorum à Matrice Ecclesia prædicta, ac alia in dicta supplicatione contenta, ut jus esset cum intimatione debita, legali, & consueta, & nomina qui sua dicentur interesse. Præfatus Reverendus Pater dicto Decano agente in remotis, nobis in hujusmodi negotio vices suas commisit per hæc verba :

Adulphus Dei gratia, Leodiensis Episcopus, discreto viro Magistro Franconi de Semblaco Canonico Ecclesiæ S. Martini Leodiensis salutem & omne bonum. De vestra discretione confidentes in negotio supplicationis nobis factæ ex parte nobilis & venerabilis Dominæ Margaretæ de Pitresem Abbatissæ Thorensis, & Rutgeri Investiti Ecclesiæ de Gilze nostræ Diœcesis, ad collationem seu præsentationem dictæ Abbatissæ pertinentis, super divisione & separatione quorundam appenditiorum dictæ Ecclesiæ de Gilze faciendum, ab ipsa Matrice Ecclesia & jure Patronatûs dictorum appenditiorum, seu præsentandum ad eadem dum vacabunt, attribuendo dictæ Abbatissæ, vices nostras (quas alias à nobis commissas venerabili viro Decano Ecclesiæ Sancti Pauli Leodiensis, nunc agenti eo in remotis, ad nos revocamus) vobis committimus per præsentes, mandantes vobis, quatenus secundùm inquisitionem super dicta supplicatione de mandato nostro factam, & dicto Decano reportatam vel remissam, ulterius in præmissis ratione prævia procedatis statuendum ac decernendum, quod justum fuit & vobis visum expedire ac faciendum quod decreveritis authoritate nostra per censuram Ecclesiasticam firmiter observari. In cujus rei testimonium litteris præsentibus sigillum nostrum est appensum. Datum Anno Domini millesimo, trecentesimo, sexto decimo, feriâ secundâ post Epiphaniam.

Nos igitur authoritate dicti Reverendi Patris nobis commissâ ulterius procedentes in præmissis, dictâ inquisitione, totoque processu super præmissis facto à nobis inspectis, & examinatis, diligenter secundùm ea quæ vidimus, audivimus, & cognovimus, consideratâ

utilitate Investitorum Matricis Ecclesiæ & appenditiorum, hujusmodi dicta appenditia de Ginneken, de Mertersen, de Etten, & de Bavel, de consensu Patronæ & Investiti dictæ Matricis Ecclesiæ, authoritate prædictâ decrevimus dividenda & separanda esse, dividimus & separamus ab ipsa Matrice Ecclesia de Gilze prædicta, & constituimus Ecclesias Baptismales proprios ac perpetuos habentes & habituras Investitos seu Curatos loci, Archidiacono, dum vacaverint, ab Abbatissa Thorensi decreto præsentandos, & per ipsum Archidiaconum instituendos in eisdem, qui curam illarum gerant ac omnia onera teneantur supportare: Nos enim jus Patronatûs dictorum appenditiorum, ac præsentationem ad eadem, Abbatissæ Thorensi, quæcumque fuerit pro tempore, & eidem Ecclesiæ Thorensi, prædictâ authoritate attribuimus, annectimus, & incorporamus per præsentes, inhibentes sub pœna excommunicationis in his scriptis, ne quis contra præmissa quidquam deinceps attentare præsumat, ac decernentes irritum & inane, quidquid contra ea in posterum contigerit attentari.

Et nos Adulphus Dei gratiâ Leodiensis Episcopus nostrâ Pontificali authoritate, nos etiam Neapolio de filiis universi eâdem gratiâ Leodiensis Archidiaconus authoritate nostrâ ordinariâ, ad supplicationem vestram Dominæ Abbatissæ Thorensis Patronæ & Investiti præmissis una cum eorum consensu scriptis patrocinio approbamus, & etiam confirmamus perpetuis temporibus duratura. In quorum omnium testimonium & munimen ad perpetuam rei memoriam Nos Episcopus, Archidiaconus, & Franco Commissarius antedicti sigilla nostra præsentibus litteris duximus appendi. Datum Anno Domini, millesimo, trecentesimo, sexto decimo, feriâ quintâ post octavas Purificationis Mariæ Virginis. Subscriptum erat: *Præsens copia concordat cum vero suo originali, per me Matthiam de Urdingen Not. Publicum diligenter collationata, quod attestor manu meâ propriâ.* Et signatum: Mathias De Urdingen *Notarius subscripsit.* Au marge estoit encores escript: *Le 14. de Novembre ceste Copie a esté collationée & tourvée concorder avec son original en parchemin daté comme dessus, seelé de deux seelz rompuz de vieillesse, pendants sur laz de soye rouge, estant antrement sain & entier, sans rasure, entreliniature, ou autre vice, visité par moy*, & signé: G. Vanden Driessche.

Arnoldus de Lovanio Dominus de Breda & Elizabeth uxor ejus vendunt Abbatissæ & Conventui de Cortenberge 153. bonaria Wastinæ in Parochia de Oosterhout, vulgò *'t Nonnenbroeck.*

NOs *Arnoldus de Lovanio Miles, Dominus de Breda & Elisabeth nostra uxor ejusdem terræ Domina, universis quibus scriptum hoc videre, vel audire contigerit, salutem & præsentium testimonio litterarum scire veritatem. Cùm humana memoria labilis sit & caduca, quæ facta sunt per homines, ut firmitatem habeant, debent esse per sigillatas litteras perpetuata: Inde est quòd charitati omnium volumus declarare quod nos venerabilibus & religiosis Dominabus Abbatissa & Conventui de Cortenberge Monialibus videlicet Ordinis Sancti Benedicti Cameracensis Diœcesis, vendidimus centum & quinquaginta tria bonaria Wastinæ intra fossata jacentia & limitata in Parochia de Oosterhout, pro centum libris & quadraginta quinque solidis Lovaniensibus minoris monetæ, nobis deliberatis & persolutis, & misimus easdem Moniales in dictis bonis jure hereditario perpetualiter à nobis & nostris successoribus obtinendis, pro annuo censu novem denariorum Lovaniensium minoris monetæ de quolibet bonario in die Sancti Oberti persolvendorum. Et hoc factum est per monitionem nostri justitiarii & judicum illorum, quorum super his & hujusmodi in terra de Breda intererat judicare, adhibitis omnibus juris solemnitatibus, quæ ad hoc & his similia solent adhiberi.*

Et promittimus prædictis Abbatissæ & Conventui rectam & firmam warandizationem de bonis prænominatis, & ipsas in eisdem bonis contra quoslibet tenere, & in quieta possessione tamquàm Dominus fundi conservare. Si verò

(*quod*

(quod absit) de bonis præfatis aliquis ipsas Moniales molestaverit, aut inquietaverit, aut damnum intulerit occasione perceptionis eorundem bonorum, nos ipsas volumus & tenemur per nos & per bona nostra indemnes fideliter conservare. His rebus & huic venditioni interfuerunt viri nobiles Henricus de Lovanio Dominus de Harstala, nec non H. Miles Dominus de Assche, ac etiam Ægidius de Busingem Dapifer terræ de Breda, quorum sigilla unà cum nostris sigillis in testimonium præsentibus litteris duximus apponenda. Interfuerunt etiam Feudales nostri Henricus de Hambroeck, Geldulphus Haeck, Segebertus de Ulvenhout, Joannes de Ginuecken, Vermerus de Breda ac alii quamplures. In rei testimonium, ne aliqua materia quæstionis super hoc verteretur, eisdem Monialibus dare litteras nostras decrevimus sigillorum nostrorum, ac etiam prædictorum Henrici, & Henrici Militum, & Ægidii Dapiferi nostri munimine roboratas. Datum anno Dominicæ Incarnationis millesimo, ducentesimo, septuagesimo septimo, mense Junii.

Arnoldus de Lovanio Dominus de Breda & Elizabeth ejus uxor ejusdem terræ Domina donant Abbati & Conventui S. Bernardi ad Scaldim decimas novalium in Parochia de *Gastel*, item sylvam *Barlebossche* cum 200. bonariis Mori.

U*Niversis Christi fidelibus præsens scriptum visuris, Arnoldus de Lovanio Dominus de Breda, & Elisabeth ejus uxor ejusdem terræ Domina salutem & cognoscere veritatem. Notum vobis facimus, tenore præsentium litterarum nostrarum, quòd nos divinæ remunerationis intuitu, & purè propter Deum contulimus & conferimus Viris Religiosis Abbati & Conventui Sancti Bernardi Cisterciensis Ordinis, omnem decimam Novalium in Parochia de* Gastel, *quæ nunc est, & quæ ibidem acrescere potest in futuro, ut in eodem Monasterio à prædicto Conventu de nobis & de nostris Antecessoribus & Successoribus tam viventibus quàm defunctis perenniter memoria habeatur. Insuper dedimus prædictis Religiosis sylvam, quæ vocatur* Barlebossche, *integraliter cum omni fundo, ducentaque bonaria mouri jacentia juxta eandem sylvam, & ad eadem bona ipsorum viam & liberum aquæductum. Omnia autem prædicta tam decimam quàm mourum & sylvam conferimus præfatis Abbati & Conventui in purum Allodium pacificè & quietè in perpetuum possidenda, nihil nobis juris, nihil successoribus nostris in prædictis omnibus retinentes, Altâ tamen Justitiâ nobis retentâ, si resplendeat de eisdem. Huic autem donationi nostræ interfuerunt Joannes de Össele Miles, Henricus Capellanus noster, Ægidius de Busingem, & Wilhelmus dictus Pipenpoy de Bruxella, & alii quam plures In cujus rei testimonium & memoriam sempiternam præfatis Abbati & Conventui præsentes litteras contulimus sigillorum nostrorum munimine roboratas. Actum & datum Bergis supra Soom, anno Domini millesimo ducentesimo, septuagesimo quinto, mense Decembri.*

Arnoldus de Lovanio Dominus de Breda & Elisabeth ejus uxor vendunt Abbati & Conventui Sancti Bernardi ad Schaldim 50, & donant 10 Hoevas Wastinæ in Parochia de *Gastel*.

U*Niversis Christi fidelibus præsens scriptum visuris Arnoldus de Lovanio Dominus de Breda, & Elisabeth ejus uxor ejusdem terræ Domina, salutem & cognoscere veritatem. Notum vobis facimus tenore præsentium litterarum nostrarum, quod nos vendidimus viris Religiosis Abbati & Conventui Monasterii loci Sancti Bernardi Cisterciensis Ordinis, Cameracensis Diœcesis pro certa summa pecuniæ nobis ad plenum persoluta quinquaginta hoevas sive mansos wastinæ jacentes in Parochia de* Gastel, *& unamquamque hoevam sive mansum duodecim bonaria continentem. Unam Wastinam mensus est ipsis Religiosis Mensor noster ex parte nostra incipiens à Marcha fluvio, & pertransiens de loco ad locum secundum quod ipsi Religiosi volebant & petebant, ponens palos & terminos dictæ Wastinæ circumquaque, in signum majoris certitudinis in futuro, & nos factum dicti Mensoris nostri in hac parte perpetuis temporibus*

bus ratum habere volumus & tenere, de quibus quinquaginta boevis teneutur nobis & successoribus nostris prædicti viri Religiosi in tribus libris Lovaniensibus parvæ monetæ annui census, in festo Beati Martini Hyemalis apud Gastel singulis annis in perpetuum persolvendis. Insuper conferimus & donamus præfatis viris Religiosis in eleëmosynam & purè propter Deum, decem boevas intra terminos præscriptos jacentes, & ad dictam Wastinam pertinentes, ab eisdem Religiosis pacificè & quietè in purum Allodium in perpetuum possidendas, ut in prædicto Monasterio à prædictis Religiosis à nobis & antecessoribus nostris & successoribus perenniter memoria habeatur. Deinde autem decimam in prædicta Wastina de quacumque provenientem, nec non omne jus piscationis totius aquæ terminos dictæ Wastinæ contingens; & omnes utilitates & commoditates, quæ in dictis bonis, aquis, sive terris in perpetuum fieri poterunt, dicti Religiosi liberè & quietè possidebunt. Quod si dicti Religiosi aliquam partem dictæ Wastinæ secularibus conferre voluerint excolendam, omne jus eisdem Religiosis prius concessum, etiam in dictis mansionariis retinebunt. Conferimus nihilominus prædictis Religiosis ad eadem bona ipsorum viam, & liberum aquæductum. In his autem omnibus nihil nobis juris, nihil successoribus nostris reservamus, præter annuum censum prædictum, & altam justitiam, si resplendeat de eisdem. Prædicta autem bona ipsorum & fratres ibidem commorantes vel existentes cum omnibus bonis quæ nunc habent, vel in posterum in terra Dominii nostri habituri sunt, sub protectione nostra suscipimus & tutela, promittentes præfatis Religiosis, quotiescumque necesse habuerint, in eisdem bonis, nos murum defensionis opponere contra universos & singulos, qui ipsis super prædictis bonis aliquam calumniam vel molestiam inferre voluerint vel movere. Huic autem facto interfuerunt homines nostri Feudales Joannes dictus Mulart Miles, Arnoldus de Monte Burgenses de Bergis, Nicolaus Danckaert de Santvliet, Arnoldus de Offendrecht, Arnoldus Omeken, Marsilius de Ghestel, Nicolaus Faber, Arnoldus dictus Judæus, & Petrus de Schoonhout Scabini Bergenses, quorum judicio dictos Religiosos in præfatis bonis hæredavimus & investivimus more terræ nostræ consueto. Testes autem qui præmissis interfuerunt, sunt Dominus Nicolaus Investitus de Ekerne, Henricus de Asscha tunc Capellanus noster, Ægidius de Busingem Dapifer noster, Wilhelmus de Monte, & Paulus de Geest Burgenses de Bergis & alii quam plures. In quorum omnium præmissorum testimonium & memoriam sempiternam sigilla nostra unà cum sigillis præfati Joannis dicti Mulart Militis & Scabinorum de Bergis præsentibus litteris sunt appensa. Actum & datum Bergis supra Soom anno Domini 1276. feriâ tertiâ ante Festum Beati Servatii.

Arnoldus de Lovanio Dominus de Breda, & Elisabeth ejus uxor, confirmant venditiones omnes & donationes Monasterio S. Bernardi à se factas, specificando omnia bona.

Universis Christi fidelibus præsens scriptum visuris Arnoldus de Lovanio & Elisabeth ejus uxor, Domini terræ de Breda, salutem & scire veritatem. Dilectorum amicorum nostrorum, videlicet Religiosorum Abbatis & Conventus Monasterii S. Bernardi Cisterciensis Ordinis, Diœcesis Cameracensis, paci & quieti in posterum providere cupientes, omnium & singulorum bonorum suorum, quæ à nobis diversis temporibus acquisiverunt seu titulo justæ emptionis, vel propter Deum piæ collationis, distinctam & specialem mentionem fieri præsentium subsecutione litterarum perutile judicavimus & securum, quatenus acta & conscripta præsenti repetitione & nostra recognitione ampliùs roboretur, & obscurè ac minùs dicta declarari valeant pleniùs & exponi. In primis igitur universitati vestræ præsentium testimonio litterarum nostrarum volumus esse notum, quòd nos pro salute nostra, Prædecessorum, ac Successorum nostrorum, in eleëmosynam contulimus dictis Viris Religiosis decimam nostram novalium, tam eam quæ nunc est, quàm quæ in futuro accrescere potest, quam habuimus in Parochia de Gastel, *& ejus Patro-*

Patronatûs dictæ Ecclesiæ, prout nobis competebat, sylvam quoque quæ vocatur Barlcbosschc & ducenta & septem bonaria mouri jacentia juxta eandem sylvam versùs locum qui dicitur Barlake, qui situs est ad Aquilonem, sicut litteræ nostræ super hoc confectæ pleniùs continent; quamvis de illis septem bonariis mouri, quæ circumcirca dictam sylvam ad ipsius custodiam sunt posita, & in verum Allodium suum ipsis perpetuò concessa, dictæ litteræ non faciunt mentionem. Item acquisiverunt à nobis idem Abbas & Conventus sexaginta hoevas sive mansos Wastinæ jacentes in Parochia de Gestel prælibata, & unamquamque hoevam sive mansum duodecim bonaria continentem, quarum hoevarum quinquaginta ipsis pro certo & justo pretio nobis ad plenum persoluto vendidimus, ac decem pro salute nostra eisdem in purum Allodium contulimus propter Deum, sicut in litteris nostris super hujusmodi acquisitione mentionem facientibus meliùs est expressum. Insuper vendidimus dictis Religiosis pro certa pecuniæ summa, nobis ex integro persoluta, viginti mansos sive hoevas Wastinæ jacentes immediatè juxta Wastinam præscriptam, atque in Parochia de Gestel supradicta, & duos lacus ex integro, quorum unus dicitur Middelmeer, & alter huic est proximus ad orientem tendens à Marcka Fluvio versus Etten, cujus venditionis forma nullis litteris nisi præsentibus est descripta. Quas Wastinas & lacus mensi sunt ipsis Religiosis, Arnoldus dictus Omeken & Walterus filius ejus mensores nostri jurati, incipientes à Marcka Fluvio supra ripas dictorum lacuum, ipsos etiam lacus in hac mensuratione concludentes, & transeuntes hinc supra Haldeberge mensi sunt de loco ad locum, ponentes palos & terminos dictis Wastinis circumquaque in signum majoris certitudinis in futuro: cui mensurationi interfuerunt per omnia ex parte nostra & nomine nostro tanquam ductores, testes, & ipsorum bonorum assignatores Nicolaus filius Rulini Scultetus de Woude, & Arnoldus de Lapide Scultetus de Etten, assumptis etiam secum ex mandato nostro, Nicolao dicto Garencopere, Nicolao filio Gobbonis albi Scabinis de Woude, Alardo filio Christinæ Lamberti, Matthia filio Gerardi Scabinis de Etten, Twano de Woude, Godefrido de Heßelaer, Joanne usurario, Theodoro genere Steenwerpers hominibus nostris Feudalibus, Hermanno de Dycke, & Hermanno filio Tmme mansionariis nostris, in hujusmodi rei testimonium & evidentiam pleniorem. Et nos factum dictorum Sculletorum & mensorum in hac parte perpetuis temporibus ratum habere volumus & teneri. Ceterum in viginti Hoevarum seu Mansorum Wastinæ, verum etiam & lacuum prædictorum possessionem, Abbatem & Conventum prædictos hæredavimus, & investivimus secundùm morem terræ nostræ approbatum. Concedentes ipsis in ipsis bonis per omnia omnem libertatem juris quam eis per litteras nostras in sexaginta hoevas Wastinæ supra descriptas prius contulimus, nihilque juris nobis aut successoribus nostris in eisdem bonis retinuimus, exceptis Domino Altæ Justitiæ nostræ si resplendeat, & censu illo trium librarum Lovaniensium parvæ monetæ pro illis solis sexaginta hoevis Wastinæ hucusque nobis persolutos, quem eundem censum & non alium omnimodo nobis & hæredibus nostris in perpetuum dicti Religiosi in generali pro ambabus Wastinis & lacubus antedictis persolvere tenentur loco & tempore debitis & consuetis.

Iterum dicti Monasterium, Abbas, & Conventus justo à nobis titulo acquisiverunt omnes & totales decimas veteres & novas, quæ nunc sunt vel in futuro accrescere possunt, quoque majores & minores, omnium rerum decimalium, quas habuimus & tenuimus in Parochiis de Woude & Loenhout, turvarum & fœni in dicta Parochia de Woude solâ decimatione exceptâ, decimam quoque novam & veterem, quam habuimus in locis qui dicuntur Hogenschote & Ordebrant sitis in Parochia Sancti Jacobi, juxta Ekerne, ac annuos reditus duarum gerbarum haevene Spadeschoof vulgariter nuncupatos quos habebamus & levabamus in locis qui dicuntur Leyderwyck & Cardepolre sitis in dicta Parochia de Ekerne, pleno jure sicut decimæ & reditus prædicti ad nos

spectabant, utque in litteris nostris super horum bonorum acquisitione, allodiatione ac investitura confectis melius est descriptum.

Coutulimus nihilominus sæpedictis Religiosis pro salute animarum nostrarum jus Patronatuum Ecclesiarum, de Woude scilicet, de Loenhout, & de S. Jacobo prædictarum pleno jure, sicut iidem Patronatus ad nos spectabant, & nobis competebant, sicut chartæ nostræ super hujusmodi collatione confectæ & compositæ plenius attestantur.

Concedimus etiam eis purè propter Deum liberam potestatem utendi secundùm propositum suum, omnibus pascuis & aquis communibus per totam terram nostram de Bredatam ad opus pecorum, quàm aliarum rerum suarum quamdiu aquæ cum pascuis prædictæ communes fuerint, nec aliquis hominum ipsos audeat in posterum super hujusmodi libertate aliquatenus impetere seu prohibere. Omnibus igitur tam præsentibus quàm futuris, præcipuè verò Scabinis de Breda, de Bergis supra Soom, de Woude, ac omnibus aliis Scabinis & hominibus ad Dominii nostri jurisdictionem spectantibus, prædictas acquisitiones & collationes notificamus, ac ipsas ritè & modo legitimo factas esse, atque in utilitatem terræ nostræ cessisse recognoscimus ac testamur: litteras quoque omnes & singulas, quæ super his confectæ sunt, cum omnibus libertatibus & conditionibus ipsis in litteris expressis approbamus & præsenti scripto confirmamus. In quarum omnium rerum præmissarum munimen & robur perpetuum firmitatis præsentibus litteris sigilla nostra apponi fecimus, rogantes charissimum Dominum ac fratrem nostrum Henricum de Lovanio, Dominum de Herstallio, Henricum de Asscha Milites, Jacobum quoque Investitum de Merters, & Marsilium Investitum de Ghestel, Scabinos etiam opidorum nostrorum de Breda & de Bergis supra Soom prædictorum, ut nobiscum sigilla sua præsentibus apponant, in testimonium & memoriam sempiternam. Nos verò Henricus de Lovanio *Dominus de Herstallio, Henricus de Asscha Milites, Jacobus & Marsilius Ecclesiarum de Merters & de Ghestel Investiti, ac nos Scabini de Breda, & de Bergis supra Soom præscripti, ad petitionem dictorum nobilium Arnoldi & Elisabeth Dominorum terræ de Breda recognoscimus nos sigilla nostra litteris præsentibus appendisse, Datum anno Domini* 1277. *Sabbatho post Annuntiationem Dominicam.*

Arnoldus de Lovanio Dominus de Breda vendit Abbati & Conventui S. Bernardi ad Scaldim 100. hoevas wastinæ in Parochia de *Gastel.*

U*Niversis Christi fidelibus præsentes litteras visuris, Arnoldus de Lovanio Dominus de Breda salutem & scire veritatem. Attestatione præsentium litterarum nostrarum notum facimus universitati vestræ, quod nos de licentia & mandato Illustris Principis Domini Joannis, Dei gratiâ Ducis Lotharingiæ & Brabantiæ speciali, vendidimus Viris Religiosis, Abbati & Conventui Monasterii loci S. Bernardi Cisterciensis Ordinis Cameracensis Diœcesis centum hoevas sive mansos Wastinæ jacentes in Parochia de* Gastel, *immediatè juxta Wastinam, sive bona quæ ibidem dicti Religiosi habent & possident, & habuerunt & possederunt non modico tempore jam elapso, & unamquamque hoevam sive mansum duodecim bonaria continentem, de qua Wastina, seu de quibus bonis, jam de novo emptis solverunt nobis iidem Religiosi ex integro, quingentas libras Lovanienses parvæ monetæ, pro qualibet scilicet hoeva centum solidis persolutis. Quam Wastinam mensi sunt ipsis Religiosis nomine præfati Domini Ducis & nostro, Arnoldus dictus Omeken, & Arnoldus filius ejus mensores nostri jurati, assumptis secum de mandato nostro fide dignis testibus, Joanne scilicet Sculteto de Woude, Nicolao de Hulsdonck, & Wilhelmo de Hagedonck Scabinis de Woude, item Gobbone de Haveberge, & Waltero de Fine Scabinis de Etten, item Martino filio Henrici, & Hermanno Filio Noken. de Sprundel; & mensuratam æquitatis judicio unicuique quod suum est tribuentes, ac limitatam palis & terminis, videlicet à superiori palo stante super Middelmeer terminante Wastinam primam dictorum Religiosorum,*

sorum, de qua mentio facta est superius, usque ad inferiorem palum eorundem Religiosorum stantem supra Barlake, & inde usque ad palum etiam ipsorum Religiosorum stantem ad Occidentem de Barlebossche, & inde ad palum jam de novo ab ipsis mensoribus fixum versus Sprundel, & inde usque ad palum similiter de novo fixum versus Etten dictis Religiosis viris assignaverunt. Item quod omnia bona dictis palis seu terminis circumdata & conclusa, quinque tantummodo hoevis seu mansis exceptis, ipsorum sunt & ad ipsos pertinent, partim ex præsenti emptione & partim ex diutina acquisitione facta ab eisdem tempore quo, bonæ memoriæ, dilecta uxor nostra Elisabeth vixerat, sicut in litteris tunc temporis confectis plenius est expressum, & nos factum dictorum mensorum nostrorum in hac parte approbantes, perpetuo volumus habere ratum & promittimus observare. Concedentes eis quod præmissa bona omnia fossatis seu aliis munitionibus firmare seu circumdare, & aditibus seu introitibus viarum obstacula, Teutonicè nuncupata Vekenen, apponere poterunt, contradictione aliquâ non obstante: Ita tamen qui per viam publicam transire voluerint, per eandem transire poterunt absque illatione alicujus injuriæ sive damni. Ceterùm in centum hoevarum seu mansorum Wastinæ præscriptæ possessionem, Abbatem & Conventum prædictos hæredavimus & investivimus, secundum morem terræ approbatum, nihil nobis juris aut Dominio alicui, quicunque ille fuerit, aut erit, reservatum, excepto Dominio altæ justitiæ, si resplendeat, & censu viginti quinque solidorum Lovaniensium parvæ monetæ pro qualibet scilicet hoeva tributis denariis supputatis ad censum quem solvent nobis & successoribus nostris dicti Religiosi perpetuo annis singulis, apud Gestel die Sancti Martini hyemalis, & per dictum censum remanebunt ipsi in perpetuum ab omni alio jure liberi & penitus defensi. Insuper damus & concedimus eisdem Religiosis viam & liberum ductum tam aquæ quàm terræ ad eadem bona ipsorum, & omnes commoditates & utilitates quæ in dictis bonis in perpetuum fieri poterunt, dicti Religiosi liberè & quietè possidebunt. Quod si ipsi Religiosi aliquam partem dictæ Wastinæ secularibus conferre voluerint excolendam, seu alio qualicumque modo, omne jus eisdem prius concessum etiam in dictis mansionariis retinebunt. His autem interfuerunt Godefridus Sculte-tus de Bergen filius Theodorici, Marsilius de Ghestel Scabinus de Bergen, Nicolaus dictus Rabant, Arnoldus Hyle de Schooten, Arnoldus filius ejus, Joannes Robbeken, Joannes filius Roberti, Wilhelmus filius Loss de Mercxem, Joannes de Wilgem, Jacobus Tesar, Wilhelmus dictus Lant, Gisbertus de Bosholc, Arnoldus de Liest, Thomas filius Beele, & Joannes dictus Blydeleven, & alii quam plures mansionarii nostri, quorum judicio præmissa acta sunt & perpetrata, prout ordo juris dictaverat & petebat. In quorum omnium præmissorum testimonium & munimen sigillum nostrum præsentibus est appensum. Actum & Datum anno Domini 1282. mense Novembri.

Raso de Gaveren Dominus de Liedekercke & de Breda confirmat omnes venditiones & donationes à Prædecessoribus suis factas Monasterio S. Bernardi ad Schaldim; iisque vendit novem hoevas cum bonario Wastinæ in Parochia de *Gastel.*

UNiversis Christi fidelibus tam præsentibus quàm futuris ad quos præsentes litteræ pervenerint, Raso de Gaveren Dominus de Liedckercke & de Breda salutem, & rei gestæ veritatem. Universitati vestræ notum facimus & testamur tenore præsentium litterarum nostrarum, quod nos, vivente adhuc Domina Aleyde uxore nostrâ, ratificamus, laudamus, & approbamus acquisitionem seu emptionem centum hoevarum seu mansorum tam Wastinæ quàm mouri jacentium infra Dominium terræ nostræ de Breda sub terminis & palis sive metis, quorum palorum primus positus est in fine cujusdam lacus effluentis de Marcha & tendentis directè ad occidentem versus mourum, qui lacus ab antiquo Middelmeer *vulgariter nuncupatur, & tendit usque ad alium palum stantem inferius juxta* Barlake*, & à palo stante juxta Barlake usque ad palum*

lum stantem ad occidentem de Barlebosſche, & ab illo palo usque ad quemdam alium stantem versùs Sprundel, & inde usque ad quemdam alium palum stantem versus Etten, inferius usque ad Marckam, & ab hinc circumque prout fluit Marcka usque ad primum palum prædictum stantem supra Middelmeer. Quam acquisitionem seu emptionem centum hoevarum fecerunt & contraxerunt viri Religiosi Abbas & Conventus Monasterii loci Sancti Bernardi Cisterciensis Ordinis Cameracensis Diœcesis, erga nobilem virum D. Arnoldum de Lovanio quondam Dominum dictæ terræ de Breda, post mortem piæ memoriæ Elisabeth quondam uxoris ejus, ejusdem terræ Dominæ consanguineæ nostræ, sub annuo censu viginti quinque solidorum Lovaniensium, in perpetuum possidendorum & tenendorum ab eisdem Religiosis, ac ipsam venditionem prædictarum centum hoevarum seu mansorum, & acquisitionem cæterorum bonorum ipsorum Religiosorum, omnium & singulorum, ac donationem ipsius factam in eleëmosynam propter Deum tam infra prædictos terminos, palos sive metas, quàm alibi jacentem tam in Wastina, mouro cum suo fundo, pascuis, pratis, silvis & virgultis, quàm in terris cultis, & incultis, decimis, censibus & redditibus, piscaribus, tractibus aquarum, cæterisque bonis ac possessionibus universis & singulis quocumque nomine censeantur, erga prædictos Dominos Arnoldum & Elisabeth, vel quemlibet ipsorum seu alterum quemcumque ab ipsis Religiosis usque in hodiernum diem factam, aut à quolibet Dominorum eisdem Religiosis quocumque modo concessam, cum omnibus conditionibus, utilitatibus, & libertatibus & juribus universis & singulis à quocumque dictorum Dominorum seu ab altero quocumque dictis Religiosis datis & concessis, tamquàm personaliter à nobis, erga nos, & per nos factæ seu datæ essent vel fuissent, de mera nostra liberalitate & voluntate præsentibus litteris confirmamus Et ipsa bona omnia & singula cum fratribus & omni familia sua in ipsis bonis commorantibus sub nostra perpetua protectione seu defensione suscipimus & tutela. Omnem quoque calumniam sive calangiam, quam in dictis bonis habebamus, vel in futuro nos hæredesque nostri vel successores quocumque modo habere vel movere poteramus, plenè remittimus, quitavimus, & quitas clamavimus purè sive aliqua reclamatione; cum fructibus seu proventibus usque in præsens tempus de eisdem bonis habitis & receptis. Universum etiam jus nostrum si quid habebamus nos hæredes aut successores nostri in præmissis bonis omnibus & singulis, aut quocumque modo habere poteramus in futuro, antedictis Religiosis ob remedium animæ nostræ, Dominæ Aleydis uxoris nostræ, & animarum Patris, Matris, Fratrum, Prædecessorum, & Successorum nostrorum, in præsentia hominum nostrorum Feudalium, videlicet Wilhelmi filii Hugemanni, Godefridi de Bergis Dapiferi nostri, Ægidii de Breda, Berneri sive Bayonis, Sigeberti de Ulvenhout, Gerardi de Tichelt, Witemanni de Ginneken, Henrici dicti Everga, & Arnoldi dicti Omeken, de Schooten, ac Scabinorum uostri Opidi de Breda, Scabinorum quoque de Gheftel, & aliorum quam plurium fide dignorum supportando cum debita ......resiguandi. in puram eleëmosynam contulimus & contulimus donatione inter vivos, nihil omnino juris nobis aut nostris hæredibus vel successoribus in præmissis omnibus & singulis penitùs retinentes præter annuum censum & Dominium Altæ Justitiæ nostræ, si resplendeat de eisdem. Prætereà nos vendidimus & nos vendidisse recognoscimus memoratis Religiosis pro quadam pecuniæ summa nobis benè sufficienter & ab eisdem Religiosis ex integro persoluta, novem hoevas sive mansos & unum bonarium tam Wastinæ quam mouri cum suo fundo jacentes in Parochia, Territorio sive confinio de Gheftel juxta bona sua, ab eisdem jam diu habita & possessa, videlicet ab antiquo palo stante ad occidentem de Barlebossche usque ad quemdam alium palum stantem ad orientem juxta bona Marsilii filii Wilhelmi, & ab illo palo usque ad quemdam alium palum stantem juxta quatuor hoevas Præpositi & Conventùs de Valle Rosarium juxta Woude, & ab illo palo circum quatuor hoevas prædictas usque ad viam sive stratam publicam Dominorum, & ab illo palo

palo usque ad palum stantem in altiori parte montis de Huldebert e, & ab hinc directè inferius usque ad antiquum palum positum versus Sprundele, & unamquamque boevam sive mansum duodecim bonaria continentem; Quas boevas sive mansos tam Wastinæ quam mori cum suo fundo prælibatis Religiosis in præsentia hominum Feudalium prædictorum nostrorum & Scabinorum contulimus & conferimus in veram & puram hæreditatem sub annuo censu viginti septem denariorum Lovaniensium perpetuo tenendas & possidendas ab eisdem Religiosis pacificè & quietè; concedentes præfatis Religiosis, quod præmissa bona fossatis seu aliis quibuscunque munitionibus firmare seu circumdare poterunt, & aditibus sive introitibus viarum obstacula nuncupata theutonicè Veken *apponere, contradictione qualibet non obstante. Insuper damus & conferimus antedictis Religiosis viam liberam & ductum liberum tam aquæ quàm terræ ad eadem bona ipsorum; & omnes commoditates & utilitates quæ in dictis novem boevis sive mansis & uno bonario in perpetuum fieri poterunt, non obstantibus quibuscumque constitutionibus vel consuetudinibus patriæ, prædicti Religiosi liberè & quietè perpetuis temporibus possidebunt. Cæterùm in possessionem novem mansorum & bonarii Wastinæ præscriptæ sive mori dictos Abbatem & Conventum hæredavimus & investivimus secundùm morem terræ approbatum, omne quoque jus nostrum eisdem contulimus & adhuc conferimus, quod in eisdem novem boevis sive mansis & uno bonario nos aut hæredes nostri nunc habebamus vel imposterum habere poteramus quovis modo, nihil omnino juris nobis aut nostris hæredibus vel successoribus in ipsis bonis penitùs retinentes, excepto Dominio Altæ Justitiæ nostræ si resplendeat in eisdem, & censu prædicto 27. denariorum Lovaniensium, quem solvent nobis & successoribus nostris dicti Religiosi annis singulis apud* Gheftel *in die Beati Martini hyemalis, & per dictum censum ipsi ab omni alio jure liberi penitus & à nobis defensi in perpetuum remanebunt. Quod si ipsi Religiosi aliquam partem dictæ Wastinæ sive mori quibuscumque aliis conferre excolendam voluerint in posterum, seu alio qualicumque modo habendam & possidendam, omne jus prius concessum eisdem, etiam in dictis mausionariis seu censuariis retinebunt. His autem interfuerunt Wilhelmus filius Hugemanni, Godefridus de Bergis Dapifer noster, Ægidius de Breda, Bernerus sive Bayo, Sigebertus de Ulvenhout, Gerardus de Tichelt, Witemannus de Ginneken, Henricus de Enegheer, & Arnoldus Omeken homines nostri Feudales, Scabini quoque Opidi nostri de Breda & Scabini de Gheftel, Gerardus dictus de Meere, Godefridus filius Vrombondi, Wilhelmus filius Vrombondi; & alii quam plures mansionarii nostri, quorum judicio hæc acta sunt & perpetrata, prout juris ordo dictaverat & expetebat. Ut autem hæc omnia & singula perpetuis temporibus rata, firma & inconcussa permaneant, nos promittimus fide mediâ & juramento præstito corporali, quod nos contra præmissa nullatenus ire conabimur in futuro, nec artem, ingenium, consilium vel auxilium quæremus, vel præstabimus, per quæ infringi valeat aliquid præmissorum.*

Promisimus etiam & promittimus ac tenemur prædictis Religiosis super præmissis omnibus & singulis justam, debitam & rectam Warandiziam sive Warandiam pro omnibus & nostris hæredibus & Successoribus contra quoscumque: Et si aliquid in præmissis defecerit, promittimus & tenemur sæpedictis Religiosis fideliter adimplere quandocumque vel quotiescunque super his fuerimus requisiti. Ad hæc autem omnia & singula inviolabiliter observanda & complenda, nos hæredesque nostros & successores per præsentes litteras obligamus: renuntiamus insuper omni juris auxilio Canonici pariter & Civilis, cum omnibus consuetudinibus Patriæ, omnibus privilegiis Crucis sumptæ vel assumendæ, omnibus exceptionibus, cavillationibus doli mali, quæ nobis vel successoribus nostris, quantum ad aliqua præmissorum infringenda prodesse possent, & dictis Religiosis nocere vel obesse; illi quoque juri quo cavetur, quod non debeat valere generalis renuntiatio. In quorum omnium testimonium & memo-

riam sempiternam, sigillum nostrum, unà cum sigillo Dominæ Aleydis uxoris nostræ prædictæ, & communi Oppidi nostri de Breda præsentibus est appensum. Rogamus insuper ad majorem omnium præmissorum firmitatem, Wilhelmum Hugemanni, Godefridum de Bergis Dapiferum nostrum, cæterosque homines nostros Feudales prædictos, ut nobiscum sigilla sua præsentibus apponant. Nos igitur Wilhelmus filius Hugemanni, Godefridus de Bergis, Ægidius de Breda, Bernerus sive Bayo, Sigebertus de Ulvenhout, Gerardus de Tichelt, Witemannus de Ginneken, Henricus Eueghеer, & Arnoldus Omeken antedicti, ad petitionem nobilis Viri Rasonis Domini nostri de Breda sigilla nostra præsentibus duximus apponenda. Datum anno Domini millesimo ducentesimò nonagesimo primo, in Nativitate Domini.

Raso de Gaveren Dominus de Liedekercke & de Breda limitat Dominium justitiæ seu jurisdictionis, Monasterii S. Bernardi, in bonis quæ à Dominis de Breda acquisierunt.

U*Niversis Christi fidelibus ad quos præsentes litteræ pervenerint* Rasso de Gaveren *Dominus de Liedekercke & de Breda, salutem & rei gestæ cognoscere veritatem. Universitati vestræ notum facimus ac testamur tenore præsentium litterarum nostrarum, quod licet Religiosi viri Abbas & Conventus Monasterii loci Sancti Bernardi Cisterciensis Ordinis Cameracensis Diœcesis, tam à nobis quàm à prædecessoribus nostris Dominis, quondam terræ de Breda titulo justæ ac legitimæ acquisitionis acquisierint sive conquisierint omnia bona sua, quæ de nobis tenent apud* Huldeberge *infra limites sive palos infrascriptos cum omnibus commoditatibus, utilitatibus, libertatibus, juribus & justitiis inferioribus universis, perpetuis temporibus partim in purum allodium, & partim in hæreditatem perpetuam ab eisdem pacificè & quietè possidenda & habenda, & nihil nobis omnino juris aut nostris successoribus reservaverimus nos aut prædecessores nostri in bonis antedictis, aut in bona ipsa nunc possidentibus seu in posterum possessuris, præter censum bonorum prædictorum, quem nobis dicti Religiosi solvere tenentur annuatim, & Dominium Altæ Justitiæ nostræ, si resplendeat in eisdem; de Dominio tamen justitiæ seu jurisdictionis dictorum Religiosorum in bonis prædictis dubitatum fuit à quibusdam, in quantum videlicet se deberet extendere, & de quibus casibus dicti Religiosi possent judicare, ac usque ad quam summam pecuniæ ipsi emendas, & forefactorum satisfactiones recipere teneantur & levare. Ideoque dicti Religiosi nos humiliter supplicarunt, quatenus ipsis super hoc certam, distinctam & apertam declarationem per judicium & sententiam hominum nostrorum Feudalium terræ nostræ de Breda, in publico judicio faceremus, ut sic dictis Religiosis, & aliis quibuscumque fidelibus nunc existentibus & in posterum successuris, certitudinaliter posset innotescere quid jurisdictionis ipsi in bonis suis prædictis habere tenentur, & quid jurisdictionis ad nos & successores nostros pertinere dignoscatur. Nos igitur tandem devicti precibus eorundem & ipsorum pacem & quietem in posterum pro posse nostro procurare volentes cupientesque de medio tollere omnem controversiæ materiam, quæ posset oriri postmodum inter ipsos & nos, successores ipsorum & successores nostros, homines nostros Feudales apud Bredam convocavimus, Godefridum videlicet de Breda Dapiferum nostrum, Sigebertum de Ulvenhout, Bernerum sive Bayonem de Breda, Walterum dictum vanden Houte, Joannem filium Sigeberti antedicti, Anthonium dictum de Oeckle, & plures alios fide dignos, & ipsos in publico multis coram astantibus tam Scabinis quam aliis fide dignis monuimus per fidelitatem, sive fidem quâ nobis tenebantur adstricti, ut nobis super præmissis justiciis indicarent veritatem & manifestarent per suam sententiam & judicium, quid ad Religiosos prædictos tum ratione litterarum quas habent de prædictis bonis, tum ratione juris quo à tempore acquisitionis dictorum bonorum usque ad tempus istud, quo hæc acta sunt, usi fuisse dignoscuntur, & quid ad nos & heredes nostros ratione Dominii superioris,*

rioris, debeat de jure secundùm consuetudinem & legem terræ nostræ de Breda pertinere. At illi unanimiter exeuntes & super hoc consilium habentes, diligentique indagatione ac morosâ deliberatione præhabitâ, perspectisque litteris eorundem Religiosorum quas de dictis bonis habent, & præscriptione juris, quod sibi ab antiquo præscripserunt, redierunt, & unanimi consensu suam sententiam & suum judicium protulerunt in hunc modum: Videlicet quòd dicti Religiosi, aut illi qui loco eorum fuerint constituti, tum ratione litterarum suarum, quas habent de prædictis bonis, tum ratione juris, quod sibi usu longissimi temporis, ut prætactum est, præscripserunt, tenentur & in perpetuum tenebuntur habere in omnibus suis bonis prædictis, omnes justitias, jurisdictiones, & satisfactiones seu emendas usque ad summam sexaginta solidorum ascendentes & infra, ita quod ipsi tenentur, & in perpetuum tenebuntur judicare, cognoscere, seu judicium facere, infra limites seu palos omnium bonorum suorum prædictorum, de omnibus excessibus, forefactis, & injuriis, quorum sive quarum satisfactiones & emendæ summam sexaginta solidorum ascendunt & infra, secundùm sententiam & taxationem legis sive consuetudinis hominum nostrorum Feudalium terræ nostræ de Breda, & omnes satisfactiones & emendas de dictis excessibus & injuriis provenientes, & usque ad prædictam summam sexaginta solidorum se extendentes & infra, quantulacumque fuerint, recipere tenebuntur dicti Religiosi & levare, contradictione cujusbet non obstante. Omnia verò forefacta, quorum satisfactiones dictam summam 60. solidorum transcendunt, & ascendunt, ad nostrum & successorum nostrorum judicium spectabunt, & inde satisfactiones & emendas tenebuntur recipere & levare. Insuper dicti homines nostri Feudales unanimiter judicaverunt & sententiaverunt, quod ad jurisdictionem & Dominium dictorum Religiosorum de jure pertinet potestas & Authoritas in dictis bonis suis judicem sæcularem ponendi unum vel plures quotquot voluerint, & quantum temporis voluerint; etiam Scabinos & Juratos instituendi & destituendi quando & ubi voluerint, per quos hominibus nunc in prædictis bonis commorantibus, vel in posterum commoraturis fiat plenariæ justitiæ complementum; instituendi quoque & destituendi famulos, qui vulgariter Preeter sive Scutter nuncupantur; leges etiam & judicia vulgariter Keuren appellata, edendi, instituendi, & faciendi observari, recipiendique quod inde evenerit usque ad summam prætaxatam: Et ut breviter omnia perstringamus, dicti homines Feudales nostri judicaverunt & sententiaverunt, quod ad dictos Religiosos de jure pertinent omnes justitiæ, jurisdictiones, qualescumque fuerint, quæ ut prædictum est usque ad summam sexaginta solidorum se extendunt & infra: & est intelligendum semper quod & ipsos sexaginta solidos debent recipere, & quidquid sub eisdem comprehenditur, & quidquid ad ipsas justitias sive jurisdictiones pertinet faciendum, instituendum, ordinandum, præcipiendum, recipiendum & levandum, cum omnibus commoditatibus, utilitatibus & profectibus, proventibus & fructibus, qui & quæ in dictis bonis ab extrinseco & intrinseco, & de dictis bonis sub & infra, nunc & in posterum poterunt provenire; hoc semper excepto, quod sicut dictum est, omnia & singula forefacta sexaginta solidos excedentia & satisfactiones eorum ad nostrum & successorum nostrorum judicium & Dominium pertinebunt. Si verò aliquis casus sive excessus acciderit, qui ad Dominium justitiæ nostræ spectaverit, dicti Religiosi aut qui loco eorum fuerint constituti, poterunt ex parte nostra, si voluerint, absque omni damno, gravamine, vel læsura in personis suis vel in rebus, & absque omni offensa, vel animadversione nostri vel successorum nostrorum adversùm nos, se tam diu de dicto casu intromittere, donec ad nostrum, vel illius, qui loco nostri fuerit constitutus, judicium ipse casus fuerit plenariè devolutus. Hanc igitur declarationem justitiarum præmissarum, per judicium & sententiam hominum nostrorum Feudalium præmissorum, ut præmissum est, factam ratam habentes & gratam, ipsum recognoscimus, judicamus, & sententiando pronuntia-

nuntiamus veram fore, justam, & legitimam & inposterum irretractabilem & irrevocabilem, & ipsam promittimus & tenebimur tam nos quàm successores nostri perpetuis temporibus inviolabiter observare, mandantes & districtè praecipientes universis Bailivis, Scultetis, famulis nostris terrae de Breda, maximè autem Dapifero nostro praedicto qui nunc est, & omnibus successuris eidem, haeredibusque & successoribus nostris universis, Religiosos praedictos tam in bonorum omnium praemissorum tenore, quam in Justitiarum praemissarum omnium ad ipsa bona pertinentium, prout superius sunt posita & declaratae, perpetuâ, debitâ & pacificâ possessione conservent, nec contra dictos Religiosos occasione praedictorum bonorum aut Justitiarum praemissarum, ad ipsa bona pertinentium, aliquid attentare praesumant. Quod si quicquam ab aliquo fuerit attentatum, decernimus & recognoscimus illud injustum fore, iniquum & indebitum & contra veram sententiam & justum judicium hominum nostrorum Feudalium terrae nostrae de Breda esse factum & praesumptum: & ideò promittimus pro nobis & nostris successoribus, & tenebuntur illud, quoties necesse fuerit & requisiti fuerimus, fideliter corrigere, reformare, & ad statum pristinum & debitum revocare. Limites verò sive pali dictorum bonorum sunt isti: Inchoant enim bona praedicta, ad quoddam obstaculum, vulgariter dictum Veken, *situm super Nispendyck, ubi nunc ingressus est ad bona praedicta, & tendunt hac & illac secundùm quod fossatum ipsorum se extendit, usque ad quemdam palum versus* Calfdonck *stantem, & ab illo loco tendunt bona praedicta, circumeundo hac & illac secundùm quod fossatum eorum se extendit usque ad alium quemdam palum situm versus* Hesselake; *& ab hinc tendunt bona praedicta, circumeundo hac & illac secundùm quod fossatum eorum se extendit usque ad quemdam alium palum situm propè* Barlake; *& ab hinc tendunt bona praedicta circumeundo hac & illac secundùm extensionem fossati ipsorum, usque ad quemdam lacum, vocatum vulgariter* Middelmeer, *& pertinet totus lacus iste ad bona praedicta, & à lacu praedicto tendunt bona praedicta per medium fluvii, qui vocatur Marka, circumeundo hac & illac prout Marka se extendit, usque ad quemdam alium lacum, qui vocatur* Oversterene, *qui & ipse lacus similiter pertinet totaliter ad bona praedicta, & ab illo lacu tendunt bona praedicta circumeundo hac & illac usque ad quemdam locum, ubi nunc de novo fundata est quaedam Capella, & à praedicto loco tendunt bona praedicta circumeundo parum usque ad quemdam locum, qui vocatur Sprange, & exinde tendunt circumeundo prout Spranga se extendit hac & illac usque ad quemdam lacum vocatum vulgariter* Huelmeere, *& ab hinc reflectuntur supra palum primum situm supra Nisperdyck. In quorum omnium testimonium & memoriam sempiternam, sigillum nostrum praesentibus litteris est appensum, rogantes ad majorem praemissorum firmitatem praedictos homines nostros Feudales, quorum judicio & sententiâ acta sunt omnia praedicta, videlicet Godefridum de Bergis Dapiferum nostrum, Sigebertum de Ulvenhout, & Joannem filium ejus, Bernerum sive Bayonem de Breda, & Arnoldum filium ejus, Walterum dictum Uytten Houte, Wiricum de Ulvenhout & Anthonium dictum de Oecle, de quibus omnibus Arnoldus videlicet & Wiricus superius non sunt positi; ut praesentibus sigilla sua nobiscum apponant. Nos igitur Godefridus de Bergis Dapifer, Sigebertus de Ulvenhout, Joannes ejus filius, Bayo sive Bernerus, Arnoldus filius ejus, Walterus, Wiricus, & Anthonius supra dicti homines Feudales Domini de Breda, ad instantiam & petitionem Domini nostri sigilla nostra praesentibus litteris apponimus in signum veritatis & in testimonium omnium praemissorum. Datum anno Domini millesimo, ducentesimo, nonagesimo octavo, in die Beati Nicolai Episcopi & Confessoris.*

Arnoldus de Lovanio Dominus de Breda, & Elisabeth ejus uxor dant Abbati & Conventui de Tongerloo 60. Bonaria in silvis & miricis.

Nos Arnoldus de Lovanio Dominus terrae de Breda, & Elisabeth ejus

ejus uxor ejusdem terræ Domina notum facimus universis tam præsentibus quam futuris, quod nos divinæ remunerationis intuitu, & ut plenum participationem omnium bonorum, quæ faciunt, vel in posterum Domino largiente sunt facturi, per Dei gratiam obtinere possimus, contulimus personis Religiosis, videlicet Domino Abbati & Conventui ejus de Tongerloo in Diœcesi Cameracensi commorantibus, sexaginta bonaria in sylvis & miricis sita inter Curiam de Milende & sylvam Templariorum, *& inter* Ryt, *& viam quæ ducit ad Ecclesiam, sicut pali demonstrant ibidem, sub annuo censu quatuor denariorum Flandrensium antiquæ monetæ nobis & nostris successoribus in Festo Remigii solvendorum in Baerle. Prædicti verò Religiosi nobis sunt in missa pro defunctis dicenda quotidie obligati. Prædicta bona etiam & mansionarios, si aliqui in ipsis manserint, ab omni exactione & servitio perpetuæ libertati donamus. Datum anno Domini millesimo, ducentesimo, octogesimo, in Festo Apostolorum Petri & Pauli.*

Raso de Gavera Dominus de Liedekercke & de Breda, cum filio suo promogenito, dat Abbati & Conventui Monasterii de Tongerloo 41. bonaria in miricis, & approbat omnes donationes præcedentes à se aut suis Prædecessoribus dicto Conventui factas.

NOs Raso de Gavera, Dominus de Liedekercke & de Breda, & Rasso de Liedekercke Miles, Dominus de Boulaer ejus primogenitus, notum facimus universis præsentibus & futuris, præsens scriptum visuris & audituris, quòd nos ob divinæ renumerationis intuitum, & ut plenam participationem omnium bonorum, quæ faciunt, vel in posterum Domino largiente per Dei gratiam sunt facturi, obtinere possimus, contulimus Viris Religiosis, videlicet Abbati & Conventui Monasterii de Tongerloo Ordinis Præmonstratensis Cameracensis Diœcesis, quadraginta & unum bonaria in miricis sita inter bona quæ vocantur Stoght & Aesvort, ex illa parte Leembercken Braecke versus orientem, & abhinc usque medium rivi, qui dicitur Ryt, *prout pali ibidem positi demonstraut, sub annuo ccusu.... denariorum Flandrensium, monetæ quæ dicitur* Gewere, *nobis & nostris successoribus in Festo Remigii in Baerle anuis singulis solvendo, perpetuo possidenda, tenenda, & habenda, dicta bona & mansionaros, si qui in ipsis processu temporis sunt moraturi, ab omni exactione, petitione & servitio absolventes, & perpetuæ libertati donantes. Prætereà Curtem ipsorum de* Nuwelanda *cum bonis antiquis, in agris, paludibus, miricis, pascuis, & omnibus pertinentiis, à parte occidentali dictæ Curtis, usque ad medium rivi versus Buscum qui vocatur* Lammelen, *& à palo ibidem posito per dictum Rivum descendendo usque ad palum versus orientem, juxta Aesvort positum, nec non bona de Stoght, & omnia alia & singula bona, quæ dictis Religiosis à nobis seu nostris Prædecessoribus, felicis memoriæ, Dominis terræ de Breda seu quibuscumque aliis personis, in districtu dictæ terræ nostræ quoeumque modo, jnre, sive titulo sunt collata, approbamus, ratificamus confirmamus, promittentes dictis Religiosis dicta bona omnia & singula perpetuo warandire & debitam warandiam facere contra quoscumque Juri & Justitiæ parere volentes. In cujus rei testimonium & munimen, Abbati & Conventui prædictis contulimus has litteras sigillis nostris sigillatus. Datum apud* Rosendale *anno Domini, millesimo, ducentesimo nonagesimoquarto, Sabbatho post Dominicam quâ cantatur:* Invocavit me.

Philippus de Liedekerke Miles, Dominus de Ulvenhout & de Alphen absolvit Abbatem & Conventum Monasterii de Tongerloo eorumque Curiam & mansionarium in Alphen ab omnibus servitiis, petitionibus, exactionibus &c.

UNiversis præsentes litteras visuris & audituris Philippus de Liedekercke Miles, Dominus de Ulvenhout & de Alphen salutem & rei subscriptæ cognoscere veritatem. Quoniam quæ in tempore geruntur, cum tempore oblivioni traduntur, nisi scripto perpetuo memoriæ commenden-

tur, eapropter notum facimus universis præsentibus & futuris tenore præsentium, protestantes, quod nos viros Religiosos Abbatem & Conventum Monasterii de Tougerloo Præmonstratensis Ordinis, Cammeracensis Diœcesis, & Curiam ipsorum de Nuwelanda, *in Dominio nostro de Alphen sitam, nec non Colonum seu mansionarum eorundem in dicta Curia, bonisque ad eandem spectantibus, commorantem, & processu temporis moraturum, ab omnibus & singulis servitiorum, petitionum, argariarum & exactionum generibus, ac etiam* Gista *seu hospitum quorumcumque receptione, eleëmosynarum ibidem largitione, missarum in Capella dictæ Curiæ celebratione, & currus onustipanibus, in nostris, Prædecessorum, & Successorum nostrorum expeditionibus concessione, super quibus inter nos ex una parte, & dictos Religiosos ex altera parte lis & discordia vertebatur; Proborum ducti consilio ab omnibus supradictis in perpetuum absolvimus, & quitamus, renuntiantes juri & Consuetudini quæ super præmissis in dicta Curia & ejus pertinentiis habuimus seu habere potuimus; omnibusque juribus & consuetudinibus quæ nobis ad infringendum præmissa in posterum possent prodesse, & antedictis Religiosis & eorum Colono seu Mansionario in parte vel in toto aliqualiter obesse, censu hæreditario ab ipsis Religiosis debito, & nostris justitiis nobis solummodo semper salvis. Præterea* Buscum, *qui vocatur* Stoght, *inter bona Templariorum, & bona dictorum Religiosorum, prædictis Abbati & Conventui allodialiter contulimus, volentes quod præfati Religiosi Curia prædicta, ac bonis adeandem pertinentibus universis & singulis, ad ipsorum liberam voluntatem, perpetuò gaudeant, & fruantur, cum Busco de Stoght prædicto pacificè & quietè: Promittentes etiam Abbati & Conventui prænominatis, præmissa omnia & singula perpetuò warandire, ad hæc inviolaliter observanda, nos nostrosque successores in posterum legitimè & firmiter obligando. Supplicamus etiam charissimo Domino & fratri nostro, Domino de Liedekercke & de Breda, ut in signum quiticlamationis & renuntiationum omnium præmissorum, sigillum suum præsentibus litteris apponere dignum ducat; Rogamus etiam Dominum Sigerum de Liedekercke Fratrem nostrum dilectum, ut sigillum suum præsentibus apponat, in testimonium præmissorum. In quorum omnium testimonium & perpetuam firmitatem sigillum nostrum præsentibus apposuimus, unà cum sigillis nobilium prædictorum. Et Nos Raso Dominus de Liedekercke & de Breda rogati à dilecto Fratre nostro, D. de Ulvenhout & de Alphen, præmissa omnia confirmamus, & in signum quiticlamationis, renuntiationis, & confirmationis omnium præmissorum, sigillum nostrum præsentibus duximus apponendum. Nos verò Sigerus de Liedekercke Miles sigillum nostrum apposuimus his litteris in testimonium omnium præmissorum. Datum & actum in Alphen, anno Domini millesimo, trecentesimo, octavo, feriâ tertiâ post sanctum diem Pentecostes, præsentibus Domino Joanne de Rotselaer quondam Abbate Averbodiensi, Investitis de Baerle & de Poppel, Wilhelmo & Wilhelmo Godefrido de Bergen Dapifero terræ de Breda, & Petro de Ulvenhout & aliis quam plurimis fide dignis.*

Divisio Terræ Bredanæ per Joannem Ducem Brabantiæ.

JOannes Dei gratia Lotharingiæ Brabantiæ & Limburgi Dux, universis has litteras visuris & audituris salutem & noscere veritatem. Noverit universitas vestra, quòd propter obsequium quòd Gerardus de Wesemale *Miles frequenter nobis impendit, & adhuc nobis impendet, proborum usi consilio, eidem recognoscimus tanquam suam veram hæreditatem, ac legitimam Majorum, dimidietatem totius terræ de Breda, prout infra circulum seu districtum terræ nostræ Brabantiæ sita consistit, cum omnibus juribus & omnibus pertinentiis ad præfatum Dominium & ipsam terram de Breda spectantibus, post decessum nobilis Viri consanguinei nostri* Arnoldi de Lovanio Domini de Breda *habendam & liberè possidendam, in hunc modum; quòd* Raso Dominus de Liedekerke *habebit Oppidum de Breda, & relevabit omnia feuda ad dictam terram de Breda spectantia, à quibuscumque Domi-*

Dominis tenentur & descendunt, & respectu dicti Oppidi de Breda ac dictorum feudorum, habebit dictus Gerardus de Wesemale *pro se & parte sua, ex parte quondam matris suæ provenieute, ad dictam terram de Breda jus habente, bona his Oppido de Breda & feudis æquivalentia, & hoc facto participabit residuum sæpedictæ terræ de Breda præfatus* Gerardus de Wesemale *cum dicto* Domino de Lidekerke *de pede ad pedem, iu alto & basso, in humido & sicco. Similiter* Domino de Lidekerke *prænotato omnibus cavillationibus ac malo ingenio penitus exclusis acceptaute & indulgente, eidem* Gerardo Domino de Wesemale *coucessimus, quòd hæc bona quæ sibi de dicta terra de Breda cedent, & suæ parti, ut est prædictum, ipse* Gerardus *& sui successores de nobis & nostris successoribus secundùm jus & consuetudinem terræ nostræ Brabantiæ, in feudum tenebunt & liberè possidebunt. Promittentes eidem contra quoscumque de dictis bonis de Breda ad jus & diem comparere: volentes tanquam Dominus rectam Warandiam præstare, præsentium testimonio litterarum, sigillo nostro sigillatarum: & ut præmissa singula & universa quemadmodum conscripta sunt superiùs, sæpedicto* Gerardo de Wesemale *& suis successoribus, à nobis & uostris successoribus rata iu perpetuum teneantur & firma, ad majorem evidentiam & securitatem præmissorum, rogamus charissimum fratrem nostrum* Godefridum Dominum de Arschot & de Virson *& dilectum consanguineum nostrum* Walterum Berthout Dominum Mechliniensem, Arnoldum Dominum de Walhaim, Arnoldum Dominum de Wesemale, Gerardum Dominum de Rotselaer, Henricum Dominum de Bautersem, Walterum Volkaert & Iwanum de Meldert *Milites nostros, ut sua sigilla uuà cum sigillo nostro, præsentibus apponant & appendant. Et nos Godefridus, &c. ad preces & instantiam dilecti Domini nostri Ducis memorati, nostra sigilla unà cum sigillo suo præsentibus duximus appouenda. Datum auno Domiui* 1287. *Dominicâ ante Nativitatem B. Joannis Baptistæ.*

Joannes Dux Lotharingiæ, Brabantiæ, Limburgi &c. vendit Bredam Joanni Polano.

I*An by der gratien ons Heeren Hertoghe van Lotheryck, van Brabant ende van Limborch, Marck-Grave des Heylichs Rycks, ende Govaert vau Brabant* syn sone, allen de ghenen, *&c.* Wy kondighen ende gheven te kennen eenen ighelyck, dat wy met consente *Johanneu van Brabandt Gravinne van Henegouwe ende van Hollandt* onser liever ouster dochter, ende suster ons Godevaerts van Brabandt voorsz. in rechten ende wettighen verkoope voor ons ende voor ons oir ende voor onse na-komelinghen Heeren *Iannen van Polanen Heer vander Leck*, syn oir, synen erfghenamen ende synen na-komelinghen naer hem erfelyck ende ommermeer te besittene onse lande van *Breda* gheheelijck ende al, met allen den dinghen die daer toebehoirende ende schuldich syn te behoirene, in Heerheyden ende Manschappen, in Vryheden, in Dorpen, in Landen, in Bempden, in Bosschen, in Wateren, in Visscheryen, in Moeren, in Moerdycken, in Souten, in Verschen, in Natten, in Droogen, in Chynsen, in Renten, in Water-moelen, in Wintmoelen, in Forfeyten, in Gansen, in Capoenen, in Hoenderen ende in allen anderen dingen den voorsz Lande van Breda toebehoirende, *&c.* alsoo *Philips Heere van Lydekercke ende van Breda*, ende syne voirvaders Heeren van Breda ghelijck voirmaels van ons ende onsen voirderen Hertoghen van Brabandt plaghen te houden in rechten ersleen, om een seeckere somme gelts, dats te verstaen om dry-en-veertigh dusent guldens Hallingen, welcke somme gelts die voorsz Heer Ian wel ende wettelijck betaelt heeft ende vergouden, *&c.* ende wy bevelen een igelijcken vande Ridderen, Knaepen, Mannen, Schepenen ende andere luyden den Lande van Breda toebehoirende, van wat staet sy zyn, dat sy den voorsz Heer Ian van Polanen Heere vander Leck, synen oir ende synen na-komelinghen nae hem Hulde, manschappe ende eede doen ende ghehoirsaem voirtaen syn ommer-

meer, in allen andere manieren ghelijck dat sy haeren gherechten Heer vanden Lande van Breda schuldich syn te doen; behoudelijck altoes Heer *Willem van Duyvenvorde Heere van Oosterhout* onsen lieven Ridder ende Man synre lyftocht die wy Hertoghe hem bekent hebben met onsen openen brieven beseghelt, in allen den Lande ende Heerliekheyd van Breda voorgenoemt, ende hebben gheloft ende geloven voor ons, voor ons hoir ende voor onse na-komelinghen de voorsz Heer Janne van Polaenen Heer vander Leck onsen Man vanden voorsz Lande van Breda Warant te zyne, ende rechte waersehap daer aff te doene, &c. ende, want allen desen voorschreven dinghen wettelycken ghesch̄iet syn naer den rechte, ende by raede onser mannen van leene die daer met ons over ende teghenwoordig waeren, dats te weten *Otte Heer van Cuyck*, *Gysbrecht van Abcoude Heer van Gaesbeke*, *Jan van Wiefsliet Heer van Blaers-veld*, *Lodewyck Heer van Diepenbeke*, *Jan van Coslaer Heer van Witthem Ridderen*, *Alaert van Os Proest van Loven ende onsen Rentmeester van Brabant*, *ende oock Geeraert vander Heyden Drossaert van Brabant*, alse mans manne egheen pointe van rechte afterghelaten dat daer met rechte toe ende schuldich was te gheschieden, soo hebben wy in oorkonschap daeraf onsen seghele doen hanghen aen desen letteren in kennisse de waerheyt, ende willen ende begheeren dat Johanne Gravinne van Henegouwe ende van Holland onse outste dochter, ende suster ons Godevaerts ghelove Heer Jannen van Polanen Heer vander Leck voorghenoemt, zyn oir ende zyn erf- ghenaem alle dese voorschreven pointen ende gheloften vast ende ghestae te houden in eeuwelycken daegen, &c. bidden ende versuecken ernstelycken onse mannen van leene voorgenoemt, dats te weten Otto Heer van Cuyck, Gysbrecht van Abcoude Heer van Gaesbeke, Jannen van Wyfsliet Heer van Blaes-velt, Lodewyck Heer van Diepenbeke, Jannen van Cosselaer Heer van Witthem, Alaerd van Os Proest van Lovene ende onsen Rentmeester van Brabandt, ende oick Geeraerd vander Heyden onsen Drossaert van Brabandt alse mans man, want zy daer om ende by waeren daer alle dese voorsz. dinghen ghescheiden, dat zy in ghetuyghe daer af hun seghelen metten onsen ende met ons Godevaerts ende Johannen onser liever kinderen hanghen willen aen dese letteren: ende wy *Otto Heer*, &c. soo bidden wy ende versuecken ernstelyck onsen lieven mannen, te weten *Jan van Loon Heer van Agimont*, *Hendrick Berthout Heer van Duffle ende van Gele*, Costyne van Ranst Heer van Berghem, Geeraert Heer van Vorsselaer, Jan van Meldert ende Jan van Wyneghem Ridderen, &c. dat zy in oorkontschap ende kennisse hueren seghelen metten onsen willen aenhangen aen desen tegenwoordigen letteren, &c. Gedaen ende ghegeven te Brussel des Donderdaehs naer Paesdach den iersten dach van April, int jaer ons Heeren 1350.

FINIS.

JOANNIS BAPTISTÆ

GRAMAYE

HISTORIÆ

ET

ANTIQUITATUM

URBIS ET PROVINCIÆ

MECHLINIENSIS

LIBRI III.

AD

AMPLISSIMUM
INCLITÆ URBIS
MECHLINIENSIS
SENATUM.

Mechliniam quam calamo scriptam vidistis
Manibus, oculo, censura dignati estis;
Typis scriptam vobisque inscriptam videte,
Manibus, oculo, censura dignemini.
Illius umbram ne rejicite
Cujus corpus vigilantia, prudentia, integritate,
Et, verbo dicam, virtute vestra vivit & valet.
Nec rejicite profectum ab eo,
Quem ad dandam Belgio lucem,
(Sed lucem, ut luna soli noctiluca)
Assumpsit magnus Belgii Princeps:
Quem & vestræ Urbi & vobis habete

DEVOTUM DEVINCTUM

Amplissimi Reip. Mechl. moderatores clientem

J. B. GRAMAYE.

ANTIQUITATUM
URBIS ET PROVINCIÆ
MECHLINIENSIS
LIBRI III.
LIBRO PRIMO URBS DESCRIBITUR SECTIONIBUS IX.

I. NOMEN.

I. Nomen.

IN oratione Priſcianus, in ratione Ariſtoteles primas dat Nomini, & ego Rhetorum gymnaſmata ſecutus, ſecurus primum fundamenti mei hiſtorici lapidem in Nomenclatoris area pangere conſtitui.

Nomen itaque Urbis, qua de agimus, Galli *Malines*, Belgæ *Mechelen*, Germani *Machel*, populares Latini faciunt *Mechliniam*, paulò aliter ac olim veteres ſcriptores & ſcripta. Cùm Martyrologium Cameracenſe in Bibliotheca S. Sepulchri extans calamo exaratum ſcribat *Maſlinas*, Radulphus Trudonopolcos Archimandrita in ſui Monaſterii Annalibus l. 2. c. 14. *Maghliniam*, Bruſtemius om. .ſ. Bibliot. Wameſianæ *Magliniam*, Tyrius *Machelam*, Auctor vitæ S. Rumoldi *Melinam*, Agyologus Brabantinorum in Bibliot. Rubeæ Vallis parte 2. vita l. 2. c. 16. & Annonius l. 5. *Malinis* dandi caſu & numero multitudinis, diploma Joannis 4. Ducis *Machelinenſes* incolas, litteræ conventionis cum Joanne 1. *Maliniæ Urbem* indigetent. Ut omittam, quod Ben-jamini in Maxæmiliani Cæſaris eo nomine primi itinerario aſſerit, loco huic olim *Salinas* nomen fuiſſe, & Jaci de Vivario lib. 1. cap. 10. contendit verum Urbis nomen fuiſſe *Walinum*, uterque ſine auctore in ſola ſiſus fixuſque conjectura.

II. Etymon.

II. Etymon.

VIdimus ita ſerviliter Servium, ita Prædicem Pædianum, ita anxiè alios in arena grammatica ſudantes, vocabula radere, rodere, mutilare, anatomizare Medicorum & tantùm non mendicorum more, ut originatione & etymo cognitis ad naturæ, quæ vocum involueris abſconditur, notitiam certo rectoque tramite proficiſcantur. Et ego in horum veſtigio pedem ponens, omnibus utriuſque ordinis & notæ ſcriptoribus largiar ſuffragium, ſi fortè ex plurium aut ſaniorum ſententiis ad Mechliniæ notationem, & à notatione ad notitiam detur pervenire. Jacobus Zuſius (riſum teneatis amici) cùm Lyram dixiſſet à diverſorio, cui Lyræ erat inſigne, dictam Mechliniam ab inſigni Michaëlis Archangeli, aut propolio, cujus herus Michaël nuncupabatur, ductam eadem fide ſcribit. Rem ſilo quàm ſtylo digniorem! Is quem ſuprà laudavi, audacter tradit declinante Romanorum in Galliis Imperio, reliquias in loca ſylvis horrida & deſerta profugiſſe, qui vernacula appellatione *Wali*, id eſt peregrini, dicti, de qua voce pluribus agit Polydorus & Buchananus in Hiſtoria Scotorum. Sedes horum ſi non prima, certè inter primas, quæ hodieque *Wal-hem*, id eſt Walorum domus, vocatur. Æquum hæc credere de Walemo, ſed an æquè de Macliniа? Ego, niſi aliter Waliniam ſuam probet, nunquam probavero. Propiùs accedit, & in doctis haberi vult Marcus de Warnewyck, Belgici ſui ſpeculi lib. 3. cap. 26. derivans *Maſlinas* quaſi *Moſæ Lineam*, qui à Tungris olim profluens hàc in mare ferebatur. Quàm appoſitè! & applaudentibus quicumque *Moſæ* fluxum non æſtimârunt. Et licèt pro eo facere videatur Anonymus, belli Jeroſolymitani ſcriptor, *Mechelam Villam*

ad Mosam nominans, tamen ego nunquam ad Mechliniam nostram respexero, gnarus *Mechelen* vicum mille infra Trajectum inferius passuum spatio distantem, cis Mosam. Dicemus veriùs *Maris lineam*, & sic dicendum docebit nos vetus Pipini diploma Parisiis datum Anno 753. Augusti 22. Regni Anno 3. quod tradit Adoni Affini suo *terram in Bratuspantii medio*, sic verba sonant, *ubi scalda Tylam excipit, dictam Francis Maslinas, quod nobis sonat maris lineam.* Ita res habet, & longissimo maris recessui *Malinæ* nomen Gothos indidisse, cujus contrarium fit *Ledo* vetus & primum Lyræ cognomen sciemus, si scalam suam nobis commodet Julius Cæsar, non ille Latinorum, sed hic latinitatis Imperator, ad tangendum antiquæ veritatis fastigium.

III Cognomina.

III. Cognomina.

MAximus in Maximi cognomento Fabios, Angelus in Flavii Justinianos, Plutarchus in Sapientis Socratem commendans, monent me idem de Sparta, quam colere institui, cogitare. Meruit autem civium virtute post Annum 1300. Mechlinia nomen *bellicosæ*, quod non uno loco privilegiorum chartæ explicant, *felix* dicta populari vocabulo post Annum 1450. cùm nunquam ante visam ei largitus est Pontifex Jubilæi solemnitatem. *Prudentis* cognomentum indidit eidem, quod puto institutum Anno 1474. Parlamentum: *Elegantis* aut, ut vulgus loquitur, *bellæ* appellationem facit platearum nitor & amplitudo, ædium concinnitas, rivulorum frequentia, quæ ornamenta Ducibus Burgundiæ primùm accepta ferant necesse est. Quod autem diverbium populare jactet, *Romam potentem, Sanctam Coloniam, Beatam Mechliniam* ex curatione quatuor satellitum, quos ursi filios vocant fabulæ, provenit, de quibus infra latiùs. *Virginis* etiam epithetum vulgò Mechliniæ contributum ex eo est, quod à nullo unquam hoste, usque ad nuperas turbas, expugnata sit. Expugnata dico: falsum enim esse pòst videbitur, nunquam, quod jactant, victam. Ad supradicta cognomina respicit carmen ab Houdartio sub initia belgici belli civilis editum, quod sic paucis adjectis latinitate donavi.

Maligna sis Malinia, si bella bellum concipis.
Peior mala es Malinia, si bella bellum parturis.
Cùm bella bellum parturis, tum virgo virgam concipis.
Muros habes? Mures habebis noxios.
Mares habes? Habebis offensum mare.
Virus viris? Viri nocebunt viribus.

IV. Situs.

IV. Situs.

PRincipi jucundum, militi utile, Historico necessarium. *Nosse situm decora & formas habitusque locorum*, ut ait Poëta. Amandus de Ziriczea Mechliniam olim mari contiguam fuisse astruit, secutus Annales Trajectensium, qui interventu Beati Servatii volunt mare à Tungris recessisse, & ego à fide dignis accepi in diversis Campiniæ locis hodieque effodi malos, asseres piceatos, & alia quæ naves aliquando ibi demersas probare possent. Diploma Pipini certius, circa confluentiam Tylæ & Scaldis collocat, & licèt non aliquanto remotior hæc, tamen olim alium fortè propinquiorem Schaldis alveum opinor, ductus argumento pagorum aliquot manifestè nomen Schaldis referentium: ut Schelda circa Wiltbroekam, quam ego sæpè diuque cogitans, opinor esse *Schaltemum in maritima Frisiorum regione*, cujus meminit Eginhartus. Quamvis autem in Bratuspantii medio fuerint Maslinæ veteres, tamen ex vita Antistitis Rumoldi liquet pagum separatum constituisse, nec infrequenter habitatum, ex hymno veteri ante annos tercentum composito, colligis eundem ut hinc aquis, ita inde vasta fuisse munitum solitudine. Ut nunc sunt res in meditullio Brabantiæ quodammodò sita, æquali quatuor miliariorum ab Antwerpia, Bruxellis, Lovanio, distans spacio, & veteris jure beneficii, & genio loci debetur Brabantiæ, à Philippi boni ævo separatæ titulum faciens Provinciæ, & septimum decimum in ordine numerum absolvens.

V. Initia.

V. Initia.

A Nomine ad rem venio, à loco ad locatum,

primaque petens ab origine gentem
Nomina prisca canam.

Ex quidem ut *Mallos* apud Stephanum, *Machlaeos* apud Lucianum Indiæ populos, *Malio* Mesopotamiæ ex Strabonis lib. 16. Malinopolin Urbem circa Bithyniam ex Epistola Episcoporum istius tractus ad Leonem Augustum notam notatamque prætercam, unde ridiculi aliquot antiquitatum buccinatores Mechliniensium procreatores educunt, primos in acie constituam Wallos Romanæ in Belgis coloniæ propaginem aut Aboriginum Superioris Provinciæ reliquias. Horum & nominis & urbis vestigia sunt municipium illustre ad Nethæ ripas. Cæterùm cùm Franci sylvarum interiora pervagati, in hos etiam Belgii fines delati essent, Urbem subactis aut in fidem acceptis Wallis extraxerunt. Nominatim Ado collem, qui nunc itinere inter Urbem & Wallemum medio Curia Alti-collis sive

Hober-

Hobergem vocatur, arce munivit, populo latè ripas Tyliæ insulatim colente, & manifestè vides in *Adegemio* quod Adonis domum sonat, antiquitatis memoriam, & nomen est vici suburbani, cognomen portæ urbanæ. Mansit autem hæc rerum facies, donec per Normannos omnia vastantes aliam induit, eratque sacellum ad memoriam pueri mersi per D. Lambertum restituti erectum.

VI. Incrementa.

VI. Incrementa.

Major rerum mihi nascitur ordo,
Majus opus moveo.

NArraturus qualiter ab Anno 897. urbs restitui, & novam induere speciem cœperit, & certè prima redivivæ Mechliniæ fundamenta ultra flumen jacta videor colligere ex Chronico Cameracensi, ante annos ferè sexcentos conscripto, ubi hæc verba lego. *Apud Maslinas quoque Monasterium est Canonicorum, ubi quiescit preciosus Dei Martyr, Rumoldus genere Scotus, qui vitam Heremiticam ducens inibi martirizatus est.* Si Heremiticam, ergò etiam Adonis ævo ultra flumen urbs erat; si apud Maslinas, ergò non in urbe: cæterùm cùm timeretur civitati à barbaris, religioni ab prædonibus, sub Annum 970. ultra flumen producta pomœria.

Et quidem Notgeri Episcopi Leodicensis ævo, constat Urbis illud latus ab Hanswyckana, quæ tum Leodicensis vocabatur, usque ad Neckerspoliam portam muro fossaque munitum fuisse, alia parte ligneis sepimentis instructa. Quæ tamen ante annum 1300. conformis superiori fuerit. Sub Philippo II. & initia harum turbarum propugnacula ad portas 4. facta: fossæ & aggeres ad continendum aquæ impetum ducti Anno 1353. Ductus molendini Tyliensis aggere & lapidibus solidatus Anno 1475.

VII. Opera.

VII. Opera.

QUam probè Probus Romæ suæ, Pausanias Græciæ, Gyraldus Byzantii opera describit, tam verè nos Mechliniæ. Eaque vel Urbis, vel Principum, vel privatorum. Prioris generis est *Curia* post incendium Anni 1373. pulchro opere restituta. *Parlamentum* post Annum 1503. adornatum. *Turris* Ecclesiæ Metropolitanæ Anno 1452. inchoata. *Halla* à textoribus inchoata, & nisi major rempublicam illorum tempestas quassasset Anno 1340. perficienda. *Armamentarium* alium in locum præcedenti sæculo translatum, *Macellum* simili modo pronuper adornatum. *Fons* in urbem sub Burgundis Principibus derivatus. Plateas, fora, portas, pontes Icon hæc à Senatu suppeditata mihi ostendit. Secundi generis sunt *Palatium Episcopale* ab Annis 10. proximis formatum. *Hoochstratanum* sub annum 1540. extructum. *Cæsareum* sub Carolo V. ad famam venit. Sicut & *Nassovium*, *Serviense*, *Panormitanum*, *Egmondanum*, *Fomeniacense*, *Arcbergicum*, & alia quorum nomina supersunt, ædes ferè alios habent Dominos. Nec tacenda Cænobiorum plurium diversoria, ut *Grimberganum*, *Tongerletense*, *S. Bernardi*, *Villariense &c.* Nec tacenda Standonicorum ab Annis ferè 100. structa domus Lovaniensi subordinata, nunc bonis deperditis meliorisque gratia fructus ab Archiepiscopo tertio in Seminarium Episcopale conversa.

VIII. Calamitates.

VIII. Calamitates.

Neque enim ignari sumus ante malorum.
Et meminisse juvat, quæ fors, quæ Mulciber & Mars,
Iratumque patrare Jovem cognovimus.

MAslinas cum pulchra Adonis Regia Normannos Anno 882. aut (ut Chronicum Trudonopolitanum lib. 2. cap. 18.) biennio pòst incendio fœdasse, & solo æquasse tradunt Annales, contra quàm alii, sustinentes Dynastam Grimberganum tum Mechliniæ imperantem, cedente reliqua Brabantia Normannos jam forum tenentes ejecisse: atque ob id Bertholdi cognomentum reservasse, aut Bertholdi cognomen ipsi proprium secutos Grimbergæ Principes reservasse. Quod quàm à vero alienum sit, infrà patebit. Meminerunt insuper Annales Brabantiæ cap. 42. incendii alterius quod Anno 1342. in Velia exortum, & per quatuor paræciarum limites grassatum totam penè urbem absumsit. Qua contagione quicquid antiquarum ædium & operum post fugatos fusosque Barbaros extructum erat, abiit in cineres. Nec tacendum illud quod Anno 1462. totum in circuitu forum armentarium, & alterum quod simili infortunio Anno 1375. omnes viæ Adegemensis domos tantùm non solo æquavit, sicut duobus antè annis curiam & vicinas in urbis meditullio habitationes fœdavit. In duobus nostra memoria visis calidum hunc tractatum claudo, altero Anni 1572. & 1580. cùm à rebellibus Regi & Religioni omne suburbanum pulcherrimis plateatim ædificiis cinctum immisso igne conflagravit: altero Anno 1546. 7. Augusti cùm vi tempestatis superæ fulgur in turrim pulvere repletam pyrio incidisset, tanto ædium & hominum damno, ut horum 200. necati, 600. læsi, illarum 300. eversæ, omnes aliquatenus læsæ perhibeantur. Prout ante me notavit Guicciardinus.

Vulcano nihil segnior Neptunus aut aliquis ex Neptuni nepotulis, cladem nonnunquam dedit. Et celebres inundationibus

Tyliæ annos notant memoriæ veteres. 1261. 1395. 1470. Etiam subinde

Furus exercita tellus
Sub pedibus tremuit. Nominatim Anno 1395. 1181. in Septembri, & 1372. eadem gelu constricta Anno 1208. 1363. Nec fratribus clementior aër tempestatem Mechliniæ imprimis damnosam attulit Anno 1181. 1315. 1459, famem, pestemque Anno 1182. 1315. 1400. 1438. 1578. 1598. *Sic elementa suas cunctà tulère vices.*

IX. Bella.

At nunc horrentia Martis
IX. Bella. *Arma virumque cano,*

Quæ ipsa in classes distribuam, ne vilia illa civilia cum externis, hostilia cum vicinis, Barbara cum virtute constantibus bellis componam. Et quidem omissa, quam suprà tetigi, vastitate per *Barbaros* inducta, unà rejiciam in Grimbergici belli tractationem separatam, qualiter Mechlinia ab Anno 1136. usque ad Annum 1145. Ducibus Brabantiæ in prædam cesserit, & tuba cani jubebo in textrinis & vilibus humilis plebeculæ conventiculis, quæ aliquoties in patricios capita & manus conjunxit. *Textores* & id genus homines è fece vulgi, numero & opibus valentes sub Annum 1360. multa petulanter agere cœperunt, quorum pars nequior cùm Anno 1379. Blaesveldiam, dubium an prædæ an animi gratia excurrisset, redeuntibus portæ clausæ, sumtumque de multis supplicium, & insequenti Anno privati aliquot suis privilegiis, qui superérant virium defectu se movere nequiverunt. Ejusdem si non artis, saltem farinæ fuerunt, qui 12. Augusti Anno 1572. recipiendi in urbem Principis rebellium Belgarum contra Regiam Majestatem authores fuerunt, magno totius oppidi malo. Cùm enim Albano Duci spe reconciliationis & veniæ obviam itur à Sacro ordine, *Hispanus* miles admotis muro machinis urbem vi capit, diripit, expilat 2. Octobris. Recentiori autem memoria iidem factiosi Anglorum auxilio, Duce *Tympelio*, urbem denuò invaserunt, & mirum miserumque in modum spoliatam per quinquennium tenuerunt, Rege & religione abjuratis, ab Anno nimirum 1580. usque Annum 1585. cum utrisque urbs est conciliata.

Ad alia splendidioris tituli bella digredior, quæ junctis animis civitas tulit, aut intulit Dominis suis. *Episcopo* quidem Leodicensi dimidiæ partis Domino Anno 1148. cùm vetarent cives ulla frumenta, aut alia Episcopum ut Dominum concernentia evehi, nec census solvere nisi D. Lamberti Canonicis duobus Mechliniæ existentibus, imò agentibus.

Atque hæc omnia ut tædio affectum Antistitem cogerent, quodammodò jus suum Valtero alterius partis Domino, cui favebant transscribere. Hæc res in bellum non erupit, sicut alia Anno 1266. Cùm *Henricus* Episcopus Valterum licèt in Dominio parem, obnoxium tamen sibi, causatus Brabanto hosti tum suo opem tulisse, bello urbem petit, Margareta sorore Flandrorum Principe cum bis mille peditum & 600. equitum turma in auxilium veniente. Valterus ad famam se comparat, certus vim vi repellere, aliàs nihil hostile in Dominum suum tentare. Sed antequàm ad manus ventum est, Margareta leges pacis concepit, & cum gloria Mechliniani nominis ad sua rediit Episcopus 15. Kalendas Aprilis 1304. Hæ causæ, cur minùs animi, minimum lucri ex Mechlinia percipiens Leodicensis eam oppignorare, vendere, mutare sæpiùs instituerit, & tandem perfecit. Factusque hæres emptionis titulo *Joannes* Brabantiæ Dux sub initia gubernationis suæ occasionem invenit flagellandi urbem, cujus cives tumultu concitato Anno 1303. unum ex Palatinis suis malè mulctaverunt. Itaque juncto sibi ejusdem nominis Domino Bertoutio, obsidione cingit urbem. Obsessi nihil non experti, prælio navali etiam apud Rupelmondam superati, fame ad extremas redacti angustias, deditionem faciunt, vitam & bona salva stipulati, ea tamen lege ut mœnia & portam, quà Bruxellas iter est, amolirent, quod posteà vix magno ære redemerunt, deinceps Dominis suis fidissimi clientes. Sic annales Brabantiæ cap. 37. à quibus multùm diversa diversi referunt, & Adulphus Episcopus Leodiensis posteà vendidit suum jus quod habuit in villa & territorio Mechliniensi Guilielmo Comiti Hannoniæ Anno 1313. & Florentius Berthout vendidit eidem suum jus in eadem villa & territorio pro annuo reditu duarum millium & trecentarum librarum Turnesium 10. Martii 1315. Omitto hic controversias sub Wencenslao & Joanne Brabantiæ, Carolo & Philippo Burgundiæ Ducibus motas, ut quæ magis Dominorum inter se, quàm urbis gesta sint. Ad illa venio quæ fortiter & strenuè pluribus annis & causis contra vicinos gesserunt. In *Brabantos* generatim quamdiu Flandrorum imperia agnoverunt; in *Lovanienses* autem, cùm hi Valterum Bertontium impuberis Ducis Tutorem factum Anno 1261. indignarentur, armataque manu agrum Mechliniensem ingressi, urbi multa minarentur, sed ab erumpentibus cedere, & fuga salutem quærere compulsi. Nec multos post annos, cùm iidem consilio Bertoudi, Adelæ matris instinctu, Henrico majori Ducis filio Joannem minorem natu prætulissent, illoque in hunc, fratre in fratrem primogenituræ jus solenniter transferente Joannes à Brabantis

bantis inauguraretur, Lovanienses venientem urbe excluserunt, ampliusque Mechliniam obsessuri egrediebantur, sed rebus compositis periculo exempti Mechlinienses. Factum Anno 1268. Auctores Divæus, Molanus, alii. Sequenti seculo grave & pluribus annis protractum cum Antwerpia dissidium cœpit cum Ducis & Bertholdi Joannis Dominorum dono fora & stapulæ, ut vocant, avenæ, salis, & piscium Mechlinia obtinuisset, Antwerpiensibus Cæsarem appellantibus & interpellantibus, ut illa ipsi ab antiquo Antwerpiæ propria confirmarent. Quod factum ab Henrico Lutzeburgensi Rege Romanorum 29. Octobris, Anno 1309. cùm spirantibus hine inde odiis in multos annos res productæ essent, post obitum Joannis Ducis Brabantiæ demùm in belli formam ad id redacta sunt. Cùm enim *Wenceslaus* Bohemiæ, & *Ludovicus* Flandriæ Regulas defuncti Ducis generi de hæreditate contenderent, Anno 1356. Mechliniæ convenerunt, sed frustra. Medioque tempore Ludovicus tantùm apud cives profecit, ut eum reciperent, promittentem inter alia, se tria fora Urbi confirmaturum 20. Augusti 1356. Quod factum novi belli fax extitit, quo flamma ferroque utrimque sævitum: Brabanti urbem velut indagine cingentes Hofstadiam Museno, & suburbanis ignem injecerunt, Henricus Dondelen & Franco Haletius, quibus Comes unà cum quadraginta equestris ordinis Nobilibus, Urbis tuendæ curam dederat, Lyram oppugnantes magna clade hostes affecerunt, Erpsiæ Ecclesiam fortibus vallatam propugnaculis expugnârunt, Antverpienses navali apparatu aggressi, & quotidianæ inter ipsos erant velitationes, donec interventu Hollandiæ Comitis de pace actum & addicta Flandro Mechlinia, Athi Hannoniæ 4. Junii Anno 1357. Ita pax cum Brabantiæ Duce, non item cum urbibus, donec eam Flander vi & armata manu magis quàm jure, Antverpiensibus extorsit, Mechliniæ fora addicens Montibus D. Winoci 13. Septembris Anno 1358. Quasi singula, ut labuntur secula novum Mechliniæ hostem parerent, observo post Annum 1400. sopitis cum Antverpia rebus *Bruxellam* in partibus fuisse. Causa Anni 1422. privata Joannes Groel à Bruxellensibus in exilium missus Mechliniæ autem urbe donatus, qui cùm in præfectura Bruxellensi hominem vulnerasset, cives ad vindictam celeres, arcem ejus Cappellensem diruunt, bona deprædantur, & Mechlinienses irritant pejora facturos, nisi hujusce rei gratia primum Insulis, mox Antverpiæ Anno 1423. de pace egissent & transegissent. Interjecto tempore Auri sacra fames novam armis suggessit materiam, cùm Anno 1430. Brabanti frumentum extra provinciam deferri prohiberent, Malinates intercipiendæ navigationi Sennam cathena strinxissent, aliàs sicubi offerret oportunitas, quod jure nequibant, frumentum rapto advehebant. Duravit aliquot annis hæc seditio, magna animorum contentione propagata, & licèt sententia Ducali Malinates jussi fuerint cathenam & injusta Sennæ repagula laxare, tamen aliquoties legò idem factitasse 16. Octobris Anni 1467. putà & 1481. sed minore quàm superiora motu, & periculo. Nuper etiam cùm insignem illum Bruxellenses aquæductum effoderent, Mechlinienses hac via suo, quod in Heffene percipiunt, portorio præjudicatum iri allegantes, authoritate Caroli V. Cæsaris repressi sunt.

LIBRO SECUNDO
CIVITAS DESCRIBITUR
SECTIONIBUS XII.

DOMINI DIRECTI.

I. DOMINI DIRECTI. Urbem struximus, & sicubi iniquitas temporum necessitatem nobis imposuit, destruximus; nunc consequens est civitatem & rempublicam formare, & specioso corpori elegantem animam infundere. A capite auspicabor. 1. Domino directo: qui fuit Anno 753. (ut supra docui ex diplomatum fide) *Rex Franciæ*, dans Mechliniam fiduciario titulo possidendam Affini suo. Nec dubito quin secuti Pipinum Reges aut Cæsares idem juris habuerint, & post & per eos Reguli sive *Duces Lotharingiæ*. Quamvis autem Grimbergani & jure & bellis cogitaverint Godefrido Duci clientelam renunciare, tamen fortuna causam secuta inferiores fuerunt, & Dux anno 1144. Mechliniam fisco suo addixit, donec Cæsaris hortatu Bertoudis in gratiam receptis anno 1163. legem posuit, ut Grimberga Ducis, Mechlinia *Grimbergæ* esset beneficium, quod major matu à junioris manu acciperet. Mansit hic rerum status, donec levi ex causa jugum Dynastæ Grimbergani excussit Mechlinia, sed cùm hac parte læsum se dubio procul Dux sentiret, per litteras 1. Decemb. Anno 1238. datas

datas invenio præscriptum, ut Mechlinienfis dominia in tractu Ryensi sua à Duce reciperet in feudum, eorumque ratione Duci fidelitatis Sacramentum juraret. Hoc an accuratè deinceps servatum, non ausim asserere; certus ex diplomate Theobaldi Episcopi Anno 1307. dato inter conditiones, alias hunc repeti, & servatam à sequentibus Dominis, adeò ut Dux venditionem Mechliniæ Ludovico Flandriæ Regulo Anno 1332. factam, hoc titulo irritam facere studuerit, quod se inconsulto fieri non posse existimaret. Atque ita per leges pacis inter Brabantum, Flandrumque Anno 1336. dictas Mechlinia sui juris, nec ulli obnoxios cœpit habere Dominos. Cùm autem *Episcopus Leodicensis* sui juris esset, merumque in urbis medietate imperium haberet, Bertoldos Episcopi clientes fuisse ex diplomate Anno 1307. suprà citato, & bello Leodicensi suprà recitato quivis observabit. Quidquid tamen ejus fuit, desiit esse, cùm ambæ partes unum habuerunt, ut habent, Dominum.

II. Comites antiqui.

II. Comites antiqui. IN Principum qui Mechliniæ imperârunt serie, primos facio Comites Ardvennæ imprimis, quorum Anno 551. *Guido* (author Harigeras Abbas, & scriptor vitæ S. Perpetui) illam vendidit *Monulpho Comitis Dionantensis* filio *Monulphus* eandem cum Inpilia & Gapremonte donavit Ecclesiæ Leodiensi; unde opinor passim vocari *Patrimonium S. Lamberti* in veteribus chronicis, & ampliùs opinor donum hoc ad spiritualia tandem se extendisse & res religionis per B. Lambertum ibi introductæ. Quomodò autem posteà Diocœseos Cameracensis facta sit, posteà dicam. Post hunc invenio apud primæ classis historicos *Berulphum* Comitem Mechliniensem sub Annum 714. quem non dubito filium esse *Childebrandi* (quem Pipinus Dux ex secunda pellice suscepit) patrem *Adonis* Archi-Comitis, cui Anno 753. Pipinus Rex Affini ut loquitur suo Maslinas assignavit. Qui ex Elisa Hasbani Comitis Filia, precibus D. Rumoldi mediis *Liebertum* filium suscitavit, sed Normannorum furore & patria & vita spoliatum apud Trudonopolim, ubi miraculis claram ostendit Deus neeati sanctitatem. Auctores Molanus ad Kalendas Julii, & 14. ejusdem, & Agyologus Rubeæ Vallis. In hujus temporis historia nonnihil me torquet neglectior temporum ratio, nec me expedio, nisi aut sacra, aut populari, & antiquæ fidem negaverim historiæ. Ita satius mihi visum rem indecisam ob oculos ponere. Vir doctus & nostratis historiæ peritissimus conformiter Francorum Annalibus sentit & scribit, Adoni fratrem & hæredem fuisse, filio per Barbaros interempto, *Razonem* fratrem, eundemque Francorum Regis Thesaurarium, eundemque patrem *Machtildis* nuptæ *Arnoldo* Grimbergano. Qui his nuptiis Mechliniæ compos factus, ex nepotibus unum habuerit *Bertholdum* virum virium & virtutis inclytæ, unde ejus nomen posteri in cognomen verterint familiæ. Hæc ille. Ego priora ut non oppugnem hôc cogor addere, nominari in schædis Pithæi *Bodgem* Mechliniæ Principem sub Ludovico Pio. 1. sub Annum 823. Ampliùs laudari eodem titulo in Francorum annalibus *Arnulphum & Adonem* Anno 840. *Bertoldum* Anno 895. omnes iisdem annis quos ille Adoni & Razoni tribuit. Et, ne quis putet Bertholdum hunc esse, quem ille ob causas aut hîc, aut libro primo à me allatas vult Grimbergensibus nomen communicasse, videat Baronium in canonizatione D. Swaldi ad Annum 814. ubi *Bertholdus domicellus de Greinberges* laudatur, *Prefectus Caroli Magni*. Ut ut sit, Comitis Mechliniensis vocabula usurpari desierunt ab oppidi istius possessoribus, ante Annum 1000. à Christo nato: nisi quòd Fridericus Imperator per diploma Anno 1490. 10. Januarii, Dominium Mechliniense *in Comitatum nobilem & perpetuum erigat, & insignia ejus, vel scutum divisionibus citmis & rubeis secundum longum interjectis meliorare constituens, aquilam nigram expansamque prout Imperatores ferre consueverunt, adjecerit*. Insignia servat urbs & in sigillo nomen Comitatus, quod nomen Carolus Quintus primus omisit; & non scitur quam ob causam.

III. Principes mediæ.

HAc iter est partes ubi se via findit in ambas, & cum Bertholdi alicujus filius in Laubio monachum induens, dimidium Mechliniensis peculii secum traxerit, diviso bifariam Dominio: nos hanc utpotè sacram & summam priùs exequemur. Monachum hunc Joannem vocant, Arnoldi filium, parum convenientes in Anno, mihi probabile fit circa Annum à redempto orbe millesimum hæc facta. Hoc certum cùm Abbatia Lobiensis ob alterius Domini potentiam, præsentiamque parum hinc perciperet emolumenti, *Abbatem* inita permutatione Dominium suum *Episcopo* Leodicensi transcripsisse, ut alii Anno 971. ut alii Anno 1004. ut alii Anno 1171. Qui eodem laborans morbo cùm insuper cives & subditos graves experiretur, non semel cogitavit æquis conditionibus Mechliniam abdicare, Itaque (testis I. Hoesem in Chronico) Anno 1255. cum Bavechinio & Hogardia eam *Duci Brabantiæ* oppignoravit, acceptis 1500. argenti marcis ad compescendum

III. Principes mediæ.

cendum rebelles suos sibi necessariis. Eandemque idem eidem Anno 1280. donaverat pretium præmiumque auxilii adversùs competitorem ferendi, si successores in dignitate ratam habere voluissent alienationem. Eodem successu *Hugo de Cabilone*, *Joanni II. Duci* sub Annum 1300. vendiderat, *Theobaldo* successore post decennium per litem in Curia Romana intentatam Episcopatui urbem restituente. Nec multò post *Adolphus* (extant litteræ Anni 1313. festo S. Thomæ.) Antistes *Theobaldo* surrogatus pro quindecim aureorum millibus eam *Hollandiæ Regulo* oppignoravit, sed persoluto mox debito redemit. Tandem Leodicenses authoritatem faciente Papa & Principibus, pleno jure totum jus suum *Ludovico* Flandriæ Comiti vendiderunt summâ 100000. Librarum Turonensium, ea Lege, quòd Comes ejusque hæredes Mechliniæ Domini illam cum *Gerardimontio & Bornhemo* (quæ olim Anno 1263. Guido Flandriæ Regulus beneficiario titulo ab Ecclesia Leodicensi susceperat) *tanquàm feudum unum & indivisibile* (sic sonant verba diplomatis Anni 1333. 14. Julii) *ab Ecclesia Leodicensi reciperet*. Præscriptum hoc quidem, sed nihil minùs quàm servatum, possessione interim penes Ludovicum & successores ejus remanente.

IV. Principes Mediæ.

IV. PRINCIPES MEDIÆ.

B*ertholdi vires, & inexpugnabile nomen Succedat, Grimberga, tuum.* Ordo enim nos ducit ad Berthoudos, quibus innata feritas *Barbæ Draconis* indidit nomen, annata virtus splendida addidit cognomenta. Quorum historiam separatim prosequar, hîc tantùm Dynastarum Mechliniensium res digito notans. Arnoldus fuit hîc & Grimbergæ imperans, qui variâ fortunâ cum Godefridis ex ordine tribus Lotharingiæ Ducibus luctatus tandem victus, & vita ipse & Dominio filii exciderunt, Anno 1144. Horum Gerardus in prælio cæsus, captus Valterus, sed Cæsaris interventu tertio fratrum Arnoldo obside relicto, liber in Syriam dimissus res maximas gessit: Reversusque ubi fratrem in vinculis exspirasse didicit, pertæsus patriæ tot cladibus obnoxiæ iter retrò flectens in relictam Syriam, glorioso apud Damiatam vulnere occubuit, Anno 1169. An autem hic Valterus, an hujus filii, & rursùs an Conradi an Frederici Cæsarum precibus mediis à Duce in gratiam & avita bona recepti sint, inter scriptores non convenit. Hoc certum, Ducem (Arnoldi minoris natu fratris in obsidatu mortui intuitu) sanxisse, ut immutata feudorum natura minorennis in Dominio territorioque Grimbergensi primogenitus cliens fiat. Quod servatur in feudis hodieque & Valterus Valteri supradicti primogenitus à Gerardo Grimbergæ Domino, fratre juniore Mechliniam suscepit possidendam, fidus deinde Brabanti Ducis cliens & in bellis assecla, ex Sophia Anno 1209. apud Aconem Syriæ mortua pater factus Valteri & Ægidii, unde gentiles olim à Mechlinia dicti descendunt, quem licèt diaria vetera in Woroncano prælio velint occubuisse, tamen equidem eum esse libenter credam, cujus anniversarium Codex D. Rumoldi notat ad 20. Octobris, & tempus mortis asscribit Anno 1310. Vitam cum morte commutavit *Valterus* II. Anno 1201. hæredemque reliquit eadem appellatione filium, (quis enim ille sit Joannes, qui Domini Mechliniensis titulo mortuus Anno 1204. 25. Augusti scribitur in dicto codice, fateor me ignorare) non injuria cognomen *Nobilis* adeptum: ut qui in bello sacro, Stadiensi, Coloniensi ampla generositatis dederit experimenta, fatoque functus Anno 1243. cognominem filium relinquens per leges pacis cum Henrico Duce per Ottonem Geldriæ Dynastam dictas, junctum Mariæ Comitis Avernii filiæ, Ducis ex sorore nepti. Actum Lovanii Kalendas Decembris Anno 1238. Hic virtutis & prudentiæ merito *Magni* cognomen Cancellarii Ducalis dignitatem, impuberum Ducis filiorum Tutoris munus, & Provinciarum absente Duce gubernatoris titulum consecutus, variis tam domi quàm foris bellorum casibus exercitatus ad extremum Anno 1288. nobili apud Worongam vulnere occubuit, uxore ante sexennium defuncta, filio Joanne in bona surrogato, qui patrem moriendo secutus est Anno 1204. 25. Augusti. Hæreo hîc tantisper incertus quis ille Jacobus Bertout Archidiaconus Tornacensis mortuus Anno 1273. & Wilhelmus Anno 1296. in Episcopum Trajectensem electus, quos aliqui *Valtero* IV. alii, & meliùs Valtero III. natos astruunt. Rursùs cùm diploma Augustinianorum Anno 1305. nominat *Ægidium* (Valteri defuncti in prælio Woeringano) Mechliniæ Dominum, jure me turbat aliud diploma Anni 1307. ubi *Joannes* Bertout nominatur. Ut ut fit, *Ægidium* constat eodem anno certis conditionibus mediis (inter quas una, eum suis impendiis Duci subservire jubebat) vicos suos & peculia in territorio Ryensi sita à Duce, Advocatiam Urbis & suburbani ab Episcopo Leodicensi suscepisse, utriusque se clientem esse professus. Quod idem nepotis Anno 1310. 24. Octobris defuncti exemplo *Florentius* patruus fecit Anno 1312. feriis Apostolorum Principum. A quo Guilielmus Hollandiæ Regulus Anno 1315. 10. Martii portionem totam Domini Mechliniensis emerat, sed cùm alteram quam ab Antistite Leodino acceperat; recepto prælio restituere compelleretur, sentiens

tiens parum sibi emolumenti dimidiatam Urbis in longinquo sitæ partem afferre, eam Florentio revendidit. Auctores Litteræ, testis Frossardus lib. 3. qui ob nundinationes has Florentium *divitem mercatorem* vocat. Cujus filiam *Sophiam* Reinoldus Geldriæ Comes matrimonio sibi jungens sustulit Margaretam, infelicem illam, nec ad Gelriæ Comitatum per contractus ante-nuptialis vim ipsi debitam, nec ad Mechliniæ dominium ex avita hæreditate ei competens admissam. Hoc enim Reinoldus Tutorio nomine ejus bona administrans Luduvico Flandriæ Comiti vendidit summâ 60000. librarum Turonensium, Teste Meiero ad Annum 1312. Flander autem alterius etiam partis compos factus, ut dixi, primus toti oppido imperavit Anno 1333.

V. Principes integræ.

V. Principes integræ.

SEd enim Mechlinienses aut novarum, ut fit, rerum cupidi, aut his conventionibus præjudicatum iri sibi putantes *Joannem* Ducem interpellant, qui se inconsulto & minùs solemniter factum rescindat, Annales Hannoniæ & Chronicon Trudon. p. 4. li. 2. ampliùs addunt Brabantum hoc machinatum, ut quovis modo Flandros rejiceret, aliàs in corde suæ Brabantiæ dominaturos, interim suum cum Leodicensibus negotium agentem. Hinc dissentiones & bellorum sparsa utrimque semina, quibus tandem positus modus, partium utraque in *Francia Regem* compromittenti: is dum moras nectit, & interim per *Fredericum de Pecquegny*, ad utilitatem ejus, quem potiori jure niti comperisset, urbem administrat, visum fuit partibus expedire magis ut concordiæ modus inveniatur; Inventumque ut junctim Mechliniæ imperarent. Actum Teneramundæ ultima Maii Anno 1336. optimè, donec evenit belli inter Francum Anglumque buccinam sonare, Ducemque ab hujus, Comitem ab illius partibus stare. Tum enim nova inter utrumque odia (videatur Mejerus ad Annum 1346.) nova armorum, præsertim cùm sopito Anglico bello novum fuit otium, materies se offerre, magnum utrique malum paritura, nisi consulto Flander mediante 86600. aut ut alii, 15000. aureorum summa Brabanto cessisset, accedente Pontificis indulto. Verumenimvero antequàm hæc pecunia annumeraretur, contigit Flandrum in Cressiaco tot nobilium capitibus æstimato certamine occumbere, filiumque ejus *Henrico* Ducis filio omne debiti & juris reliquum inspiciente Francorum Rege remittere, litteris ad D. Quintini datis Anno 1347. qui Anno subsequenti à civibus receptus in D. Rumoldi cœmiterio solemne præstitit juramentum. Sed brevi & sine hærede fatis concedens ad patrem Ducem devolutam reliquit Mechliniam. Quo sub Annum 1355. eundem fatorum legem subeunte, *Luduvicus* Flandriæ Comes Ducis gener non hanc modò, sed & reliquam Brabantiam dotali jure vendicatus post aliquot annorum bella, hanc quidem Wenceslao competitori cessit, illam reservavit, pacis formulam pronunciante Guilielmo Hannonum Comite 4. Junii Anno 1357. Deinceps per Margaretam Luduvici Malani Flandriæ Comitis unicam Philippo Audaci enuptam Mechlinia in Francicam Burgundiæ Ducum transiit familiam. Inauguratique Margareta Anno 1383. 21. Martii, Joannes Dux Anno 1405. 23. Aprilis. Philippus Bonus Anno 1419. 8. Octobris. Carolus pugnax Anno 1467. 3. Julii. Maximilianus 9. Januarii 1477. Maria Anno 1477. 25. Junii. Philippus Archidux Anno 1494. 27. Martii. Carolus V. Anno 1514. 5. Februarii. Philippus II. Anno 1556. 31. Decembris Albertus Archidux cum Serenissima Isabella anno 1599. 6. Decembris.

VI. Domicelli.

HI Domini supremæ comptus jurisdictionis. VI. Domicelli.

Nec verò reticendus Apis & parvus honorem,
Augusto lare qui patiens concludit avitum.

Fuerunt etiam, sed & supersunt aliquot secundi ordinis Domicelli, qui genus aut affinitatem à superioribus repetentes, cùm ordine natalium à Toparchiis excluderentur, alibi intra & circa urbem peculia habuerunt, & curias sensuales, quibus & terræ & domus obnoxiæ sunt. Ejus generis benè multæ per incendium Anni 1342. perierunt, supersunt hæ imprimis *Hertendrechtum* Veviorum olim, postea Vandaliorum peculium; *Curia arenacea*, Schoeffiorum: *Milstia* Oyebrugganorum, *Lapidea* (*van Steene*) Herbasiorum: *Palatina* (*van Hove*) Museniorum olim peculia, nunc in alias translata stirpes.

VII. Parlamentum.

THemis, Virorum qui liquentibus flammis, VII. Parlamentum.
Et arculato lactè baltheo, Paulis
Sedent curules assidentibus sellas,
Caput, Ducatrixque intereminens calo,

Aspira: de iis enim sermo est, quos Francicorum Regum Legumque æmuli Burgundiæ Principes, ad tenendum juris communis & latè sparsarum litium gubernacula cooptârunt; Carolus enim Belgarum Princeps Anno 1474. exemplo Spirensis Cameræ in Imperio, Parisiensis Parlamenti in Regno Galliæ, concilium 35. virorum (venientibus in numerum Duce & Ducis Cancellario) sub Præfecto uno, duobus Præsi-

Præsidibus, Equitibus 4. Magistris Libellorum supplicum 6. Consiliariis Ecclesiasticis 8. Laicis 12. omnibus Juris Legumque peritis instituit, ad quod omnes via appellationis potiorum Provinciarum causæ devolverentur. Cæterùm cùm hoc nullo certo loco Principem ferè sequeretur, Philippus Castillæ Rex Anno 1503. decrevit Mechliniæ loco opportunissimo permansurum, mutatâ aliquantisper ejus formâ, statutisque Præside uno, Consiliariis 16. Graphiariis 2. Secretariis 8. quod hodieque perseverat, & constat hic senatus viris lectissimis doctissimisque.

VIII. Senatus.

VIII. Senatus.

Descendo ad Senatum & Reipublicæ Urbanæ Præfectos. Justitiæ administer olim, nunc Principis Vicarius est *Scholtetus*, Prætorem licet vocare. Ejus est omnia majestatem Principis tangentia curare & procurare. Reos aut suspectos criminis accusare, apprehendere, pœnam à Senatu irrogatam infligere, Judicum indicere collegium, eosque religionis & juris jurandi admonere. Licitumque ei, ex Joannis Ducis privilegio, de Consilii supremi sententia homicidii supplicium, in mulctam convertere, leviorum facinorum causas, suo proarbitratu aut remittere, aut mulctare; reservato sibi ex mulctis triente. Hoc muneris cùm olim Viri duntaxat nobilissimi prudentissimique obierint, nunc ab iisdem dotibus commendandus obit N. van Lathem. Succedunt *Scabini* (Senatores vocant) quos confirmare Principis, in defuncti locum alium surrogare Principi præsentandum Collegii erat olim, & numerus erat duodenarius, prout ex diplomate Joannis Ducis & Joannis Bertoldi Anno 1301. feriis S. Luciæ patet. Mutata autem hæc forma per constitutionem Philippi Ducis datam Anno 1439. 29. Decembris, curatumque ut Principi aut ejus Vicario offerantur ex primariis civibus 4. aliique ex nobilioribus 9. ex opificibus totidem, cujus fit ex 4. duos Consules, ex 9. tres Senatores designare, & intra quindenam ferè Magistratui transmittere, idque die Lunæ post assumptæ in cœlum Virginis festum. Horum est ex privilegio Joannis Ducis & Joannis Bertoldi supracitato & Philippi Anno 1449. 22. Martii causas civium & municipum cognoscere citra contradictionem aut revocationem, privilegia Urbis asservare & defendere, inter patricios post Prætorem eminere; & vidi inter alia Theobaldi Episcopi diploma 15. Kalendas Aprilis Anno 1304. de horum auctoritate multis agens. Dum hæc scribo, Consules agunt Guilielmus à Meerbeeck J. U. Doctor, vir multæ doctrinæ & experientiæ, cujus humanitati non parum debeo, & Philippus Snoy Poyereæ Dominus acquisita rerum usu prudentia magnus. Priori hoc ipso anno surrogatus est Joannes à Wachtendonck, qui multum operæ rebus Mechliniensibus impendit Vir nobilissimus. Scabinis adsunt *Jurati*, ut vocant, aliquid Tribuniciæ potestati simile habentes, ad id creati, ut cives ab injuria serventur. Fuerunt vario numero olim, nunc sunt quatuor. Ampliùs in partem muneris publici venire solent *Decani* duo cum septem *Juratis* Lanificii (illos non ineptè *Tribunos*, hos *Censores* Collegii Lanificum dixero) quorum nundinatio etsi nunc declinaverit, manet tamen Decanus cum quinque consortibus. Assistunt Superioribus *Syndici* 2. iidemque tam in criminalibus quàm civilibus à consilio sunt, authoritatem habentes, si quidem res momenti majoris occurrat, alios consulendi. Et quia ad hoc muneris vix nisi Doctores aut Licentiati Jurium assumuntur, hinc fit quòd ad Legationes & alia id genus Reip. munia vix extra hos assumantur. Primus horum Nobilis Clarissimusque Paulus de Crystinen, Legum Canonumque Doctor, nescias an eruditionis an prudentiæ laudibus major, qui diplomatum ex archivis oppidi plurium copiam mihi fecit, suoque conatus meos favore promovit, collegam habens Erasmum de Zoete. Horum absentium partes supplent, qui à *Secretis* dicuntur, & venditionibus, aliisque contractibus & extrajudicialibus instrumentis duodecim viralia conficiunt. Cui oneri absente Collega solus per Annos 22. præest Joannes à Passenrode J. U. L. summa vir industria. Curam *ærarii* gerebant olim duo ex nobilium, totidem ex opificum collegio, nunc priores duo cum tertio plebeio de oneribus extraordinariis statuunt, ex quorum præscripto *Quæstor* solvit extra ordinem.

IX. Nobilitas.

IX. Nobilitas.

Ad veteres & diu notas diu dominatas circa Mechliniam familias eo, & in prima acie, contra terræ filios, colloco

Magni nominis umbras.

Qui è Dynastis Mechliniæ descendentes in territorio obtinuerunt latifundia; cujus generis est *Bertholdorum*, è quibus superfuit adhuc tempore Caroli Pugnacis Andreas Eques: Dictorum à *Mechlinia*, *Battela*, *Hombeca*, *Heffena*, *Leesta*, qui eodem tempore adhuc florebant. In secundo ordine libet censere familias ab antiquo Mechlinio beneficiarias, easque vel Dominii peculiique sui nomine notas, ut sunt *Musenii*, *Hoffstadii*, *Sulsii*, *Schoeffij*, *Heystii*, vel ab Heroe aliquo territorii Mechliniensis nuncupati, ut sunt *Franconii*, *Roelantii*, *Gisbrechtii*, *Bavovii*, sive *Bausii*: vel ex nobilitate externa hîc ab antiquo insiti: ut sunt *Dusselii*, *Merodii*, *Langii*, *Halenses*, *Gettemaci*, *Dalii*, *Oyebruggani*, *Vanderani*, *Gorterii*, *Voisdenckii*,

ki, *&c.* Qui omnes tempore Philippi Boni hæreditates in Mechliniensi Comitatu possidebant amplissimas. Ut nunc res sunt, ex lectiore civium parte, ad religionis & concordiæ incrementum instituta diversis temporibus sacræ civium *confraternitates*, (sic vocant sodalitia illa) magnæ septem. Excolendis ingeniis *poëtarum* (Rhetorum cameras vocamus) collegia tria florum insignita nominibus. Exercendis ad bella corporibus, *sagittariorum* cœtus quinque, illi fortissimis, nobilissimisque civium constantes. Primo *arcus chalybei* præest nunc Nicol. vander Laen Eques, senior à fratre. Secundo ejusdem generis Joannes van Wachtendoncq D. de Woudenbroucq ex nobilibus Geldriæ Eques, vir magni nominis. Tertio *arcus lignei* sive cornei oblongi Joannes vander Laen à fratre minor, D. Scrieckiæ & Grootloæ Eques. Quarto *sclopetariorum* Cosmianus Prant D. in Blaesvelt. Quinto *gladiatorum* Lancelottus de Gottengies.

X. Plebs.

X. Plebs.

Demus & plebi suum ordinem, in qua censentur opificum 44. contubernia. E quibus duntaxat 6. honorum in senatu capaces sunt, *Pistores & cervisiarii*, *Pinguiarii*, *& Laniones* ab antiquo, *Coriarii* & *piscium* nundinatores postea. E quibus 6. quotannis scabini sunt, quorum 3. annuatim destituuntur honore, totidem novis surrogatis. Solet autem ingens & hic & vicinis locis esse textorum copia, ita ut legam Anno 1370. fuisse in oppido Textrinarum 3200. non venientibus in numerum Lanariis, pannitonsoribus, Phrygionibus, Linteonibus, Culcitariis, Pileonibus, Zonariis, qui omnes circa sartoriam artem laborant. Anno autem 1462. Dionanto per Carolum Ducem capto cuprariorum colonia huc deducta ingens illa, sed brevi, ut

Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit, ad sua dilapsi sunt.

Naupegorum collegia, & celebris hic navium fabrica esse cœpit Anno 1316. Campanarum & Tormentorum bellicorum fusores sub Burgundiæ Principibus hic egerunt.

XI. Laudes.

XI. Laudes.

Dixi societates civium esse augendis pietati, ingenio, virtuti, addo omnibus æquè Mechlinienses claruisse. Vetera respicio? Bullæ Nicolai V. Calixti III. Pii II. de Jubilæo disertis verbis commendant populi in avita religione constantiam, & *erga Romanam sedem observantiam*. Episcopi Cameracenses in indulgentiarum concessione idem profitentur, Leodicenses (teste Harigero) *Maglinam Ecclesiæ Leodicensis filiam*, *& matris maximè æmulam* describunt. Nupero etiam in Regem & religionem classico, rar è civibus alicujus notæ inhibitam cum lacte pietatem abjurârunt. Et uno verbo dicam, non situs, non majestas oppidi, sed populi pietas traxit illuc Archi-præsulis & primi in Belgio cathedram. Poëtæ quas lauros, in cœtu, quæ præmia in ludis, in theatris quos plausus, in pulpitis quæ meruerint præconia, quos aliis ludos indixerint, ut Anno 1459. taceo, & unum Houdartium Belgicæ nostræ Homerum, instar omnium offero, qui ut natales vitæ suæ Bruxellensibus, ita natales & incrementa suæ poëseos Mechliniæ debet. Sagittarii sciunt quoties in frequenti Belgicarum urbium consessu honorati domum redierint, & ipsi aliis ludos indixerint. Ita nimirum in 42. urbium certamine Anno 1455. Tornaci vetus contubernium Mechliniense primas, novum secundas retulit. Ita Anno 1404. propositis 34. argenteis quantivis pretii donariis collegium arcus chalybei omnibus oppidis certamen indixit. Maximè autem Anno 1458. provocatis similiter urbibus, & oblata singulis adventantibus patera, appensisque ultra 70. præmiis majoribus, certatum. His autem exercitationibus effectum, ut qui fidelitatis nomine apud Principes optimè audirent, virtutis bellicæ apud omnes haberent opinionem. Et quidem Anno 1302. in bello Curtracensi præter gregarios, lego 18. equites nobilissimos Malinates juxta Ducis tentorium interiisse. In Leodicensi Anno 1308. secutos castra Joannis Ducis, primas in acie & ultimas tenuisse.

Anno 1318. in obsidione Sittardensi, proximè urbem tentoria sua fixisse, Anno 1332. apud Hellenum gloriosos comparuisse, & honoratos rediisse: Anno 1397. in Gelrensi & Juliacensi bellis egregiam operam navasse: Anno 1411. bello Francico in expugnatione Hanii Viromanduorum primos impetus sustinuisse: Anno 1436. in Lutzeburgensi cum applausu omnium collegia sagittariorum militasse: Anno 1474. in exercitu Caroli Ducis ad Nancium, eadem præstò fuisse, & collegium vetus ponè Ducem, novum proximè urbem consedisse. Et ne putemus virtutem illam degenerasse, in ore omnium & recenti memoria est, quod sub Carolo V. declarârunt, & nuper Anno 1595. 14. Octobris capta Lyrana Urbe per inimicos, egressi in communionem laudis de restituta Urbe, cum Antwerpiensibus venerunt.

XII. Privilegia.

Ne miremur tantis ad invidiam vicinorum ornatam privilegiis Mechliniam XII. Privilegia.
ut non rari eorum participes facturi liberos, instante partus tempore uxores huc suas ablegent, civem tam fortunatæ urbis parituras.

Joan-

Joannes Dux Anno 1404. 15. Aprilis confirmantibus Carolo Francorum Rege, Joanne de Bavaria, & Wilhelmo Comite Palatino Rheni, nundinas folemnes binas octo dierum indulsit, incipientes feria secunda post festum Beatorum Cosmæ & Damiani, & feria secunda ante festum ascensionis Domini, quæ tempora etsi Philippus Bonus in alios dies transferre conatus sit, hodieque in usu sunt. Exemit cives Joannes Dux Anno 1303. feriis S. Elisabethæ à novi telonii oneribus, Carolus Dux in Junio 1475. in obsidione civitatis Nuyssç exemit illos ab omni telonio excepto Gravelingano, à quo Maximilianus Rex Romanorum & Philippus ejus filius illos etiam exemit. Concilium Ordinis Præmonstratensis Anno 1426. hic celebratum participes meritorum ordinis facit Malinates. Quoad stapulam avenæ, salis & piscium à diversis confirmatam Principibus, suprà dixi.

LIBRO TERTIO.

RES SACRA DESCRIBITUR

SECTIONIBUS XIII.

I. IDOLA.

I IDOLA.

Jove principium.
Sed Jove nigrorum lemurum qui ergastula torquet.

Quemque sub nomine *Nachkeri*. 1. noctis Domini cultum circa Mechliniam, ex nomine *Neckerspolii* non malè colligitur. Cæterum quod addunt alii, Dæmonem subterraneum aut genium aquaticum ibi responsa dedisse, non majori nititur fundamento quàm quod alii narrant Dæmonem vicinis infestum hic ante invectam Christi fidem, habitasse, à quo malo nomen *Maline* in ore cœperit esse. Nec majori fide digna sunt conficta à ridiculis antiquitatum venatoribus, Jovem in Hoberga, Herculem Walemi, Venerem Dusselæ, Cererem Grimbergæ, Priapum in Pennepolio cultos.

II. CHRISTIANI.

II CHRISTIANI His cum veteri atheismo in Barbariam relegatis, ad fidei nostræ fundamenta eamus, jacta probabiliter per *S. Willebrordum*, confirmata certò per *Lambertum, Hubertumque* Antistites Leodiorum. Quorum ille (tametsi vulgò B. Rumoldi nomen magis innotuerit) ab antiquo oppidi tutelaris haberi, & in juramentis solennibus compellari solet, quem ob id depingere solent Equitis armati, gladio accincti, infulati tamen specie, quod crederent ejus interventu urbem à Barbaris semel præservatam, Doceo hæc ex juramenti scabinalis formula Anno 1304. renovata. Cur autem unà cum Lamberto peculiari titulo venerentur D. Magdalenam Mechlinienses, causam dat vetus meum chronicon Leodiense his verbis: *Cùm Barbari naves suas præda & captivis onerassent, spoliata, excepto templo, tota urbe, inter alios abduxerant fœminam, sacristanam cryptæ, quæ B. Mariam Magdalenam toto corde invocans, exaudita est. Cùm enim vellent vela in altum dare Barbari, navis quæ fœminam ferebat moveri non potuit. Unde coacti illam dimiserunt, & hinc B. M. Magdalenam oppidani colunt ad rei memoriam.* In Tutelarium etiam genere ponendum quidam censent B. Stephanum, ob id credo, quòd B. Rumoldus isti Ecclesiolam suam legatur inscripsisse Anno 785.

III. TUTELARES.

Ad nomen, Rumolde, tuum me transtulit ordo. III TUTELARES.

Quem voto coluit supplice Mechlinia.

Hujus Divi martyrio, nomine, patrocinio felix Mechlinia inter consortes suas triumphat. Cujus vitam primo Theodoricus Abbas Trudonopoleos scripsit, exscripsit author Hagyologi Brabantinorum parte 2. vita 1. & post eum Molanus ad primam Julii, novissimè J. Domyns stylo liberiore composuit, quæ nec ego repetam, satis habens dicere natum Regia Scotorum stirpe, sub Anno 775. relicta Dublunensi cathedra Mechliniam peregrinandi, & fidem propagandi studio declinasse, impetrato in pratis trans flumen loco ad sacellum extruendum, sublatumque è medio duorum operâ sicariorum; quorum alterum auri cupido, alterum, quòd de adulterio reprehensus esset, stimulabat. Corpus exanime gloriosi martyris Ado Comes in sacello ipsius Divi sumptibus extructo solenniter reposuit. Sed enim vastante omnes circum circa provincias Normannorum rabie in oblivionem penè abierat vita & mors & merita magni hujus Antistitis, adeò ut in vulgo ignoraretur censendus ne esset in confessorum, an in martyrum numero; & tradunt indiculi populares hinc

factum quod in matutinis precibus festi ejus, Psalmi Confessoribus proprii olim legi solerent: quod an ita sit, nolim equidem asserere, satis habens rem scriptam ab aliis annotare. Hoc certius est, post duo ferè ab obitu secula percrebrescente miraculorum fama, corpus & inventum & elevatum, & postridie festi Divæ Ceciliæ aromatibus conditum sericoque ornatum in ligneam thecam decenter repositum: Et cùm in dies peregrinorum cresceret & miraculorum frequentia, iterum solemnia ritu elevata sacri pignoris ossa per Robertum Cameracensem Episcopum, relatoque in argenteam, cujus precium exceptis margaritis excessisse constat sexaginta sex florenorum millia. Factum Anno 1369. Cùm autem ingruente bellorum periculo in Ocsaliam Petræam delata humi defossa longo tempore latuissent, eadem, quæ nuper miraculorum gloria, vetuit sub modio abscondi candelabrum. Præsul itaque Cameracensis Duce Burgundo Abbatibusque septem testibus Anno 1479. 3. Martii Reliquias visitavit, populoque inspiciente reposuit. Theca hæc sive feretrum inter pretiosiores totius Belgii facilè habendum sacrilegum hæreticorum manibus nuper & profanatum & direptum est, sacellumque ipsius Divi funditus eversum recenter reparatum est.

IV. Metropolitana.

IV. Metropolitana. AD Ecclesias religionis de qua hactenus, domicilia tendimus, & primò obvium habemus collegium Canonicorum, vetus illud & celebre, quod initia sua à D. Rumoldi aut viventis aut exaltati ævo repetit. Chronologus certè Cameracensis, qui ante Annos quingentos scripsit, & vixit sacellanus Gerardi Episcopi suo ævo describit apud Maslinas *Monasterium Canonicorum ab antiquitate constructum, & regalibus maximè emolumentis augmentatum.* Leodiensis historia enumerans in vita Notzeri Episcopi referens qualiter is ex antiquioribus Diocesis Leodinæ Ecclesiis, quæ per incursiones barbarorum multùm labefactatæ erant, decem, aut ut alii, duodecim, restituerit, in quibus Deiparæ Virgini dedicatis novem clericos constituerit, & singulis Abbatem præficiens, qui hospitalitatem curaret, & esset è consilio Episcopi. Hanc Abbatis secularis dignitatem posteriores cum titulo & dignitate Præpositi confundunt: obierunt eam certè viri magni & primæ in Ecclesia Leodicensi famæ, è quibus invenio sub Anno 1100. filium Ducis Austriæ Anno 1204. filium Ducis Thuringiæ Anno 1230. Henricum Comitis Viennæ fratrem, quos in exemplum dedisse sufficiat. Cæterùm qualiter auctus mutatusque numerus Canonicorum sit, hæc apud scriptores lego, Notzerum Leodinæ urbis Episcopum duodecim Canonicos instituisse, quorum numerus auctus sit à Gerlende Comitissa. Et licèt memoriæ aliquot veteres annotent factum Anno 1171. tamen eas erroris arguunt omnes Chronici Leodienses, qui mortem hujus Antistitis rejiciunt in Annum 1007. Quænam illa Gerlendis sit, fateor me ignorare. Ulteriùs lego Arnoldum *Sellarium* Canonicum & Scholarcham ad decantandas in Ecclesia D. Rumoldi horas Canonicas duodecim præbendatas instituisse, Anno 1250. aramque dedicandam curasse, sepultumque ante excessum Odey ad dexteram Anno 1264. Ecclesia hæc Collegiata in Metropolitanam erecta est Anno 1559. subordinatique huic Archiepiscopo Antwerpiensis & Silvæducensis in Brabantia, Gandensis, Brugensis, Yprensis in Flandria: Ruremondensis in Geldria Episcopi, definitique limites Episcopatus, ita ut contineat in Brabantia Urbes Lovanium, Bruxellam, Thenas, Lewas, Distam, Landinum, Arschotum, Sichenas, Vilvordiam, in Flandria Gerardimontium, Ninoviam, Alostum, & universim pagos 455. Episcoporum primus Anthonius Perenottus S. R. E. Cardinalis apud Cæsaream & Regiam Majestatem totus & ferè unicus consiliorum arbiter. Sub quo celebratum Provinciale Concilium Lovanii in Collegii Sabaudiensis sacello, præsidente M. Rithovio Yprensi Antistite, utpotè suffraganeorum primo: in quo multa salubriter & sanctè statuta quæ omnium passim manibus teruntur. Huic Cardinali extra Belgium ferè agenti & defuncto surrogatus Joannes Hauchinus Theol. Lic. & Decanus Collegiatæ Bruxellensis, qui iniquiores nactus temporum vices, exiguo etiam præfuit tempore, vir comis & mansuetus, summis & imis ob innatam morum suavitatem acceptissimus. Hoc etiam defuncto post interregnum aliquot annorum suffectus est Matthias Hovius anteà Metropolitanæ Mechliniensis Canonicus, qui post formatam Dioceseos & Episcopatus rem pluribus annis & mediis, seminarium Dioecesanum Mechliniæ instituit, synodum Provincialem Anno 1607. celebravit, vir reparandæ Reipublicæ & Ecclesiasticæ natus, cui longam vitam apprecor, & mecum omnes boni.

V. Parochiales.

V. Parochiales. POst Metropolitanam Parochiales collocandæ, quæ gregis Dominici curam speciali titulo habere censentur, & sunt, ut nunc res sunt, numero septem, tam intra, quàm juxta mœnia. Inter quas dignitato eminet D. Rumoldi producto urbis ultra flumen pomerio per Notgerum Episcopum Parochiæ jus adepta. Et referunt memoriæ veteres post recessum Normannorum, loco ubi nunc templum est, extructam à convenis

venis Ædiculam B. Magdalenæ, quæ munificentia peregrinorum divi Rumoldi corpus visitantium in magnam excreverit Ecclesiam, cujus ambitum versus orientem extructum lego sub Annum 1250. Chorum aliasque templi partes perfici cœptas Anno 1454. turrim autem biennio ante inceptam, subsidio oblationum & donariorum, quæ occasione Jubilæi à Nicolao quinto, & Calixto tertio concessi à Pio secundo, aucto undique confluentes suppeditabant. Lego ampliùs ad memoriam victoriæ Anno 1301. contra Brabantos partæ supplicationem annuam decretam indulgentiis Anno 1316. honoratam & denique Anno 1334 sacram titulo Divi Rumoldi civium Sodalitatem probante Episcopo institutam. Succedit Virginis Matris ultra Tiliam parochia, & volunt scriptores à D. Lamberto dedicatam restitutamque post Normannos, aliquamdiu Zempsianæ Parochiæ appendicem fuisse, donec crescente incolarum numero per Episcopum separata est. Deinceps aucto mirum in modum incolarum urbis numero in communionem pastoralis curæ assumpta sunt facella Divorum *Joannis & Petri*, idque ante annos trecentos; & lego in horribili illo scismate duorum Pontificum Romanorum, quendam Iswinum Parochum Sancti Petri auctoritate per Papam Romanum accepta, infulis & pedo Episcopali ornatum in D. Petri Ecclesia Cathedram suam constituisse, Cameracensi Episcopo (cui tunc Mechlinia suberat) alterius Pontificis partem sequente. Post hæc textorum numerus portentosus Mechliniæ agens effecit, ut Sacellum *Catharinæ* Virginis, & *S. Spiritus* in Neckerspolio Parochiali honore & titulo ornarentur. Ad extremum fundator cœnobii Hanswickani Pastor Pagi Musenensis procuravit, ut Ecclesia D. *Virginis Hanswyckanæ* à Musenensi matre separata monasterio incorporaretur.

VI. Coenobia virorum.

VI. Coenobia virorum.

AD ordinum cœnobia mendicantium deflecto stylum: è quorum genere sunt *Seraphici Patris Francisci* instituta sequentes; quibus Anno 1231. locum aut dedit aut coëmit Walterus Barthout Mechliniæ Dominus, quique Anno 1445. sanctiorem observantiæ regulam assumpserunt, & habuerunt inter alios Henricum Herpium à pluribus piè & doctè scriptis notum. Templum eorum sic satis elegans hæreticorum furore binis vicibus vastatum Anno 1564. & 1584. solo æquatum, nunc pia Senatus & bonorum civium munificentia, & Spoelbergii Guardiani industria restituitur. Celebratum in hoc cœnobio Ordinis generale concilium Anno 1482. ubi separata hæc Minorum Provincia (quam Brabantiæ vocant (separatos habere cœpit provinciales Prælatos. *Eremitæ* D. Augustini Alexandro quarto Pontifice authoritatem faciente Anno 1252. Mechliniensem conventum instruere cœperunt, & eleëmosynis privatorum adjuti Ecclesiam sacris cœnobiûm suis usibus extruere cœperunt, Ægidii Bartholdi Anno 1365. gratia aspirante perfecerunt. Templum quod per easdem Belgici belli clades jacuit, nunc Principum favore, senatus auxilio, Populi munificentia restituit Henricus Cæsaris II. Provincialis, qui & inchoati cœnobii Bruxellensis, Bullonienssis formati, laudem retulit, vir de religione & ordine optimè meritus, & Principibus non uno titulo acceptus. *Carmelitæ* etiam terra sancta ejecti Anno 1254. permissu & ope Joannis Barthoutii Mechliniam se receperunt, & Monasterium adornare inceperunt: Unde prodiit Joannes ab aqua veteri, cujus extat fasciculus temporum ordinis: itemque Johannes Schoonhovius qui Palipodiam & doctissimos sermones Posteritati reliquit. Horum etiam templum jacet adhuc, spes tamèn est brevi restituendum aspirante Dei & bonorum favore. *Capucinos* nuper Anno 1596. vidimus claustrum eum æde sacra ædificantes populi & cleëmosynis & labore adjutos. *Alexiani* autem curandis funeribus destinati ab annis ferè ducentis in urbem recepti sunt, annitente senatu. Hic etiam asscribendi *Carthusiani* ex Angliæ Monasterio prope Dudlunum profugi, ab Anno 1592. impensa & beneficio Catholici Regis Mechliniæ residentes. Claudaft autem hoc agmen *Scholares* Divi Augustini, qui licèt suburbano debeantur, tamen desolato eorum Monasterio, nuper in urbem se receperunt. Eorum priotatus cœnobii Leuwensis est colonia, fuudator Guilielmus ab Horen Scholarcha & Præsbiter Anno 1282. aut ut alii, 86.

VII. Coenobia Virginum.

VII. Coenobia Virginum.

NObiliorem sexum percurrimus, nec interim prætereundæ virgines, inter quas primo loco statuam Beginas tali propagatas initio. Virgines quædam Beginarum nomine, celibem vitam sed liberam agentes, venerunt in Brabantiam, ex Germania, ut opinantur quidam, ex regionibus mosanis, ut ego, probabili nixus conjectura. Hæ cùm primò in urbes non reciperentur circa Sohaldim resederunt, ibique recens extructo Sancti Bernardi Monasterio se subjecerunt, longoque pòst tempore confessores suos ex isto Monasterio habuerunt: donec ob frequentes abusus impetrârunt à Sancta Sede, secularem, qui rem divinam illis ageret, pastorem. Hæ Mechliniam delatæ, in vico, cui ad huc nomen hæret, diutiùs resederunt: donec tandem crescente in immensum earum numero,

corum restitutum Anno. D. Annæ. Lamberti Pontificis. Jacobi Apostoli. Nicolai Episcopi dedicatum Anno 1399. in Decembri. B. Eligii. Martini Præsulis. Barbaræ Virginis. B. Mariæ Magdalenæ. S. Crucis in Pœnepolio.

In Neckerspolio.

Nosocomia sive Xenodochia majora sunt Christiparæ ultra Tylam. Apostolorum Principis. Catharinæ Virginis. D. Gildonis. S. Spiritus. Oliveti ab eodem qui Clarissas fundavit, G. Vilano fundatum. Hispanicum à Philippo II. Rege institutum, & magnificè dotatum

XII. Suburbanum.

XII. Suburbanum.

AD suburbanum venio, & primùm nomino vicos in concordatis Theob. Episc. & Ægidii Berthout Anno 1307. Dominica, post conversionem S. Pauli, nominatos jure urbis gaudentes.

Hombeca peculium aut seminarium nobilis in Brabantia familiæ celebris ob præpositùram Vallis Liliorum ibi fundatam.

Heffena à levando .1. recipiendo vectigali dicta, ubi vetus Rolandicæ gentis olim Curia *Bunstenblockia.*

Hoffstadia similiter nobilis cognomentum familiæ.

Battela à prælio contra Barbaros, ut volunt, dicta, ubi dicatam jactant à D. Lamberto Ecclesiam, & nota est Uranxiorum olim Curia.

Leesta plurium familiarum peculia habens, ubique Vanderanos, Winckelios, Voisdonckios, Wallios, sub Burgundis dominatos scio & extant posteriorum 2. Curiæ Bendelbeca & palus (vanden Broeck.)

Musena (olim Musines) & nobilibus qui novem stellas in insigni solent præferre, & Prioratu sacrarum Virginum & *Winegemio* Schoeffiorum olim Dynastia celebris, antiquitate etiam, si vera referunt memoriæ veteres, idolum hic à popularibus cultum à B. Lamberto eversum, Sacellumque (quod D. Lamberti titulo posteà notum supererat adhuc Anno 1501. restitutum, maximè autem *Hanswika* ubi Icon Deiparæ miraculis clara, reposita in Sacellum, cùm navis eam fortè deferens cursum sisteret certo divinæ locum hunc materno cultui eligentis, dispositionis judicio. Unde Guilielmus van Horen Scholarcha & Pastor loci Scolarium D. Augustini Geronsarto evocatorum instituit cœnobium Anno 1282. aut, ut alii, 1288. Cujus sacrarium pretiosa instructum supellectili spoliatum à furibus Anno 1462. Turris etiam incendio bis absumpta, Religiosi nunc urbem habitant. Erat in hujus vicino sacellum D. Nicolai Anno 1174. à Satellitibus quatuor Beati Thomæ Cantuariensis cæde iniquinatis, & ultione divina gustu olfactuque privatis. Qui cùm veniæ consequendæ gratia Romam petiissent scelus expiaturi, post peregrinationem longam Coloniæ gustum, Mechliniæ olfactum recipientes, hoc signo miserationis divinæ supplementum agnoverunt. Nomina eorum erant Ricardus Brito, necnon Norwilius Hugo, Guilielmus Trachi, Reginaldus filius Ursi, à quo posteriore fabula eos vocat Ursi filios. Hæc ex veteri MS. codice petita sunt. *Hevera* restat & *Gerdegemium* solo nomine mihi nota, *Nieulandia*, cujus titulum Domini Mechlinienses aliquando usurpârunt, ut suprà docui, *Neckerspolia* ubi visitur Arx (Borgt) Dominium olim gentis Tsaelartiæ quæ sub Burgundis Principibus Falconarii munus obiit & hæreditarium. Nec tacenda arx Bouterfemii Trabukeriorum olim, nec *Borgesteynium* inter varias seditiones ante duo secula structum. Ad extremum est Toparchia *Heyste* jam inde Grobbendoncanorum possessio. Et cùm diploma Henrici Cæsaris datum Anno 1008. doceat Wavriam Sylvam, *cujus latitudo ad Heystam & Hemstetum & Badfridum, & Mechlinam villas extensam in Comitatu Gotilonis* (qui Antwerf dicebatur) *qui ad duas Nethas Tyliamque flumen terminabatur, fuisse*; ex eo colligit Goropius totum illum tractum, in quo Mechliniæ pars, Comitatus Antwerpiensis fuisse. Omitto hîc narratiunculas annalium de cygno Heystano, ut quæ nec fidem nec memoriam mereantur.

XIII. Viri clari.

NAtales suos debent Mechliniæ Joannes Paledorpius & Joannes Pascasius, ambo S. Theologiæ Doctores, ambo Carmelitæ, ille speculi historialis Anno 1500., hic descriptionis terræ sanctæ & sermonum variorum scriptor ante Annum 1585. quo obiit. Henricus denique Luytenus, cujus laudantur homiliæ. Petrus Scabbius Minorita, qui Anno 1553. tres conciliorum tomos edidit. Habuerunt & Jurisconsulti hinc Philibertum Brussellium & Balthasarem Ayalam, illum Anno 1569. hunc Anno 1584. defunctum. Medici Rembertum Dodonæum Archiatrum Caroli V. & Herbarii Scriptorem. Philosophi, Augustinum Hunnæum Anno 1578. defunctum. Poëtæ Adrianum Maium Anno 1489. Philologi Christophorum Longolium. Habet & Mechlinia in vivis plures à scriptis & eruditione claros, quibus hactenus parcam, & in hoc tractatum hunc concludam.

XIII. Viri clari.

consisteret, neutiquam Brabantinis concederet, vehementer adversari cœpit Arnoldus Oienburgensis bellum haud dubiè maximum à Barbato immiuere, principe cum opulento, tum rei militaris peritissimo: si quis rem ratione recta reputet multùm inter eum Bertholdosque interesse, & æquitatem ab illo stare, cujus majoribus neminem lateat Bertoldicum nomen olim obsequia & debuisse & præstitisse. Jam de Imperatore quid sperandum esse? auctorem illum dignitatis Barbato numquam impunè laturum, ut quis eum turbet, illum saltem legatione placandum, donisque purgandum, ut pacem Bertoldis cum Barbato perficiat, remissa clientelæ necessitate, idque sibi consultius videri, quàm ut utroque temerè offenso nomen Bertoldicum in extremum discrimen conjiciatur. Oienburgensem Valterus Bertoldus excipiens, Itane, inquit, ut pecunia clientelam redimamus censes? cur eam non eadem opera profitemur? Quarè omninò Vienneusis ac Bredani consilia sequenda judico. Ego quidem nunquam assensero animam ut depecisci necesse sit, Patrem Barbati clientem fieri. Te verò, Oienburgensis, metu Ducis ad hæc consilia inclinare arbitrarer nisi fides tua omnibus perspecta esset, illi te quàm nobis melius velle suspicaturus. Oienburgensis sanè intellecto offensum dictis suis Walterum multus in excusando fuit, nihil à se prolatum quod non à summa in ipsum patremque devotione proficiscatur, id se facto comprobaturum si res aliquando à verbis ad verbera deveniat: proinde Oienburgensi ampliùs se movere non ausо omnes uno ore Bertholdi sententiam confirmârunt. Jam quærendus erat qui ad Imperatorem mitteretur Oienburgensis, quanquam diversæ esset sententiæ omnium suffragiis electus, vincitur & primum detrectans tandem non valens universi consilii precibus obsistere, profectus Affliginium, illic non invento Imperatore Lovanium accessit, ubi data sibi dicendi copia, quæ Grimbergano conventu peracta fuerant edocuit. Clientelam nimirum quam à Bertoldis exigebat Barbatus, omnium agri Grimbergaanici Nobilium assensione denegari, quam constaret prædecessoribus ejus Comitibus Lovaniensibus nunquam fuisse debitam. Rectè id quidem Legatus asserebat, verùm non ut Comes urgebat Bertoldus Berbatus, sed ut Lotharingiæ Dux, cui compertum erat Bertoldos semper paruisse.

Barbatus itaque abeunti Oienburgensi hæc in mandatis dedit. Quandoquidem Bertholdos nec ratione, nec ipso etiam Imperatore vices suas interponente ad æquitatem posset & saniorem mentem perducere, armis suum jus experturum. Quo Grimbergæ cognito, necessaria apparant singuli ad sua remeantes propellendo imminenti bello; quodque adeò erat in foribus. Nam dimisso Imperarore Barbatus confestim mercatores aliquot agri Grimberganici intercepit, Bertoldus Feciale res repetitum misso durius responsum tulit. Uterque mox in bellum ruere, prior Bertoldus ex agro Bruxellensi prædas agere, usque ad ipsa suburbia excurrere ausus. Barbatus Nedelaria arce ad Strombecam præsidio impleta, infesta omnia Grimberganis facere. Annus integer agrorum vastationibus excursionibusque consumptus erat, cùm Brabantos latiùs Grimbergam usque effusos Bertoldus tumultuario suorum globo adortus fundit fugatque. Cæsorum non parvus fuit numerus, illam cladem ulturo, ac magnum exercitum Grimberganis finibus inducente, ita aditus omnes obsederat Bertoldus, ut nihil ille prius haberet, quàm cum omnibus suis domun regredi. Itaque utrimque ad belli genus reditum, omnibus quæ Bruxellam, Grimbergam Vilvordiamque inter sita sunt, ferro & igne in solitudinem redactis, propter quod inter Nedelariæ & Grimbergæ custodes leviusculè aliquandò certabatur, nunquam verò ad justum prælium deveniri potuit. Assistebant etenim consilio Ducis non pauci, qui hominem longi belli pertæsum & summæ rerum periculum facere volentem à proposito diverterunt, occultè siquidem Bertoldis faventes. Aliàs in extremo erat res Bertoldica. Nec ignari eorum quæ gerebantur pecunia perfidiam horum alebant Bertoldi. Erant interim utrobique viri prudentes quorum consiliis si obtemperatum fuisset, luctuoso illi bello tam Barbatus quàm Bertoldus, jam dudum finem imposuissent. Horum vel primi à Brabantinis erant Arnoldus Wammelensis, Joannes Campenholtanus, Gerardus Pedius, Joannes Adius, A. Grimberganis Oienburgensis senior, Sigerus Malius, Guilielmus Dento, aliique nonnulli, sed horum monita parum aberat ut perfidiæ suspicione vacarent. Ita seniorem Bertoldum Vianensis, Bredanusque ad bellum impellebant. Postrema Godefridi Ducis in Grimberganos expeditio cessit prosperè, vici enim aliquot in potestatem redacti, & Asca expugnata, cujus Dominus Grimberganarum partium acerrimus erat propugnator. Nec quicquam ampliùs Godefridi primi ævo gestum, cui inter mortales ultimus Annus fuit 1139. dies octavus Kalendas Februarii, quo moriente induciæ cum Bertoldis fuerunt, quibus expirantibus iterùm novum bellum gliscere. Exultare Godefridus secundus Dux victoria recens contra Limburgenses parta, Bertoldos flocci-pendere, Grimbergæ obsidium magnis viribus moliri. Nec latuère hæc Bertoldum: preciosissima igitur quæque agri Grimbergani jussu ejus partim Grimbergam, partim Mechliniam comportata: qua Duci transeundum erat, fossæ

aliaque

aliaque id genus impedimenta objecta. Nam oppido exire, & cum Duce manum conserere cum exiguo copiarum quod ad manum erat, Bredanus dissuadebat. Sunt benemulti qui dubiam historiæ Grimberganæ fidem faciunt, tum quod frequenter nugari videatur, ut nominatim hic dum universo Grimbergano agro avectos commeatus narrat, quo dux inopia pressus ad sua reverteretur. Unde enim hæc movenda forent duarum vix horarum itinere à Bruxella disparando. Accedit quod ex Iliade Æneideque fortium virorum certamina penè ad verbum translata appareant. Imò verò vetus Chronicon tradit Arnoldum illum (quem bellum sub Barbato cœptum usque ad Annum 1144. continuasse scriptor ille asserit) Anno 1132. interiisse. Idem Chronicon bellum istud (quod sub Godefrido tertio gestum, quo Bertoldos à Brabantinis Anno 1144. debellatos scriptor ille prodit) usque ad Annum 1160. producit: scribit enim Anno 1134. Arnoldus Advocatus Ecclesiæ Grimbergensis obiit Anno 1142. Godefridus II. Dux obiit, & claustrum Grimbergense concrematum est. Anno 1148. Godefridus III. Nedelariam ædificavit. Anno 1159. idem Grimbergis cepit, & castrum in nocte S. Bavonis combussit & destruxit. Anno 1160. Gerardus Bertolt Nedlair & Vilvort cepit destruxitque. Quæ si vera sunt Godefridus III. jam adultus bellum Bertoldicum confecit; sed quoniam Godefridi, historia omnium ore celebratur, institutum prosequamur. Godefridus itaque Dux in Grimberganos profectus Strombecam inter & Grimbergam consederat, ratus Bertoldum, qua erat ferocia ilicò ad prælium descensurum. Verùm Bertoldus (ut diximus) Bredani consilio munitissimo loco se continebat. Duci itaque discedendum fuit, & Bruxellam reducendæ copiæ. Mox Bertoldus in agrum Bruxellensem facto impetu omnia sibi à Barbato adempta recuperavit, atque adeò inter infausti belli tumultus Ducem fata occupârant Anno 1142. & vix fama mortis extrema regionis pervaserat, cùm vicinorum alius Batuam invadere, alius Velæ manum injicere, ab Hasbanico limite Trudonenses ejecto Brabantino præsidio se in libertatem vindicârunt. Trajectenses defecerant, quæ quidem omnia in præsens dissimulanda erant Bertoldico Bello quod in ipso ardebat meditullio universam Brabantiam quà viribus, quà consilio petebat tantùm non absorbeate. Consternatis morte Ducis Brabantinis Arnoldus Grimberganus cernens pulcherrimam occasionem offerri ultionem sumendi de omnibus quæ à Barbato Duce pertulerat, nulla rebus mora concessa, fœderatos omnes principes, clientesque suos Grimbergam vocat. Multa versantibus una Nedelaria liberis in Bruxellensem agrum excursionibus obstare visa, hac expugnata, nihil impedire, quin vel Bruxella ipsa pulsari possit. Paratis igitur omnibus ad Nedelariam arx è vestigio oppugnari cœpta, nec segniùs defensa, quo Bruxellam renunciato Arnoldo Craienhemio impigro viro copiarum quantum removendæ obsidioni sufficeret, tantum eò acriùs urgere Bertoldus, nec ullum obsessis spatium concedere. Theodoricus Comes Vianensis, Gerardus Harlarienses, Henricus Oienburgensis, Guilielmus à Busto primi superato vallô in muros evadere, capta arx, propugnatores ad unum interemti, vix tamen præda in tutum reduci potuit, cùm Bertoldicis Vilvordiam petituris Craienhemium Brabantinosque adesse cognitum: sisti confestim agmina ac in prælium explicari. Valterus Bertoldus cum 200. peditibus Craienhemium à fronte invadere jubetur, reliqui per notos sibi tramites cùm circumiissent, terga impetere, prælium atrox nascitur, & Bertholdum inter primos pugnantem cernens Craienhemium equo calcaribus adacto in terram dejicit. Eundem casum Joannes Gallinaceus tulerat lancea ictus. Sed in pedes uterque verti magnamque Brabantinorum cladem patrare. Inclinatam nihilominùs in Brabantinos victoriam Vianensis repentè à tergo conspectus excussit. Facta mox præceps fuga hoste Bruxellam usque terga cedente. Occisorum pauci eminebant, Joannes nimirum cognomento Lovaniensis, Lambertus Wesemaliensis, Gosvinus & Godefridus. Post eam cladem Brabantini iterum coacto ad Cortebergam consilio universæ genti expeditionem indicunt. Nec minùs sedulò Bertoldus Grimbergæ de Vilvordiana obsidione deliberans, cùm Brabantinos tanto apparatu in se movere, & copiarum imperium penes Dystensem Wesemaliumque esse intellexissent, ociùs quicquid equitum, quicquid peditum in promptu erat, Grimbergam contrahit. Nec diu morati Brabantini cum universo exercitu ad eam contendunt, producit & suos Bertoldus, distributæ quadrifariam acies. Primam ducebant Vianensis, Guilielmus Vice-Comes Grimberganus, Petrus Impulanus, Arnoldus Cobbobuscanus, Guilielmus Dento, Alardus Bodeginiensis, & Geratdus Harlariensis: In secunda acie Valtero Bertoldo, Maliorum Gallinoceorumque familiæ jungebantur. Tertiæ Bredanus præerat cum filiis, reliquam senior Bertoldus sumpserat, Oienburgensibus, Humbecanis, Massenhoviis, Epegemiensibus comitatus viris utique bellicosis; Vexillum eo die gestabat Ascanus, Humbecanus præsidio adjectus. In Brabantico autem exercitu Wesemaliùs cognito hostium ordine Distanum in fronte locat, proximæ huic acies Bierbecano & Rochelariensi attributæ.

tributæ. Ipſe cum Craienhemio extremum agmen agebat, vexillum Wemmulenſi commiſſum. Primus Oienburgenſis ex adverſo cornu ſibi obvium Joannem Weſemalium cùm ad terram dediſſet, in primam Brabantinorum aciem impetum facit, hinc Vianenſi & Diſtano utrimque ſuos urgentibus, mox reliquæ acies commiſſæ, & pugna ingens exoritur. Hinc Diſtanus & Birbecanus, illinc Bredanus & Vianenſis excelſo proceres animo hoſtium, ut quem præ cæteris prælium cientem contemplantur equo deturbare, multis propria manu necem aut vulnera inferre, Rochelarienſis Valterum Bertoldum immani furore in Brabantinos graſſantem conſpicatus repentè advolat, nec tamen fefellit Bertoldum advenicns, equum uterque in alterum infeſtus admittit, Bertoldum Rochelarienſis prior ferit, & parum aberat quin equo evolveretur. E veſtigio ille haſtam in pectus Rochelarienſis adigit, verùm lorica hebetante ictum teloque diſſiliente ad gladios deventum; eo genere conſpicuum erat utriuſque certamen. Bertoldus in caput percuſſus, & non nihil obſtupeſcens cùm ad ſe rediiſſet ſcuto hoſtis per medium diviſo eodem impetu pectori grande vulnus inflixit. Turbatum plaga ne iteratò feriret cliens quidam Rochelarienſis avertit. Aſt eo neci dato Rochelarienſis & ſuo periculo & protectoris ſui cæde rabidus ingenti vi Bertoldum adoritur, calvariam ei haud dubiè diſſecturus, niſi equi pernicis præſidio evolaſſet. Equus ipſe ſaucius in fronte collabitur; mutata tum certaminis forma Bertoldo pediti in equitem pugnandum erat, cùm Henricus Oienburgenſis fortè huc delatus, animadverſo Bertoldi periculo hoſtem undique confertiſſimè inſtantem dejicit, Brabantino quodam excuſſo Bertoldum in equum ejus imponit, nec deinceps jungi fortiſſimi bellatores quivère. Magnis enim Bertoldus ſublevatur intervallis militum intercurſu amoto Rochelarienſi. Bertoldus quoque ſenior & Godefridus Levedalienſis mutuis impulſibus cùm corruiſſent, aliquandiu jacuère, ſed uterque ægrè ſublatus pugnam ex integro capeſcit. Ad multum diei victoria ſteterat, cùm Johannes Maſſenhovius ex proximis vicis ſagittariorum cohorte delecta, additiſque lancearioram aliquot centuriis à tergo Brabantinis improviſus apparuit. Vacillare illicò Brabantinorum ordines, mox recentium impreſſionem non ferentes in fugam præcipites labi.

Conſilio Vianenſis à perſequendo hoſte deſtitum. Reductæ laceræ Bruxellam copiæ. Eòdem pòſt paulùm à tutoribus Ducis evocati Gotfredus Levedalienſis, Arnoldus Craienhemius, Henricus Rochelarienſis, Philippus Waurius, Gotfredus Nivellenſis, Joannes Dongelburgenſis, Godefridus Limingus, Dacſerdus Didelmus Prætor Lovanienſis, Johannes Campenholtanus, Gerelmus Leo, Joannes Algidomontanus, Regnirius Heverlenſis, Megnardus Calſterius, Walterus Urſus cum Guilielmo filio, Joannes Adius, Gerardus Pedius, Florentius Hobuſcanus, Goſuinus Pultarius, Wilhelmus Pamulenſis, Joannes Altomontanus, Joannes Haſbanus, Sigerus Molanus Razogravienſis, Henricus Libbecanus, Valterus Gaesbecanus, Goſvinus Saventinienſis, Joannes Everſbergenſis, Gotfredus Berthemius, Radulphus Radingius, Leonius Petreius, Gotfredus Elinginienſis, Henricus Aarrenſis, Henricus Oienbecanus, aliique permulti: Hic ex integro de belli ratione conſultatum: nemo refragabatur utcumque jam bis tervè belli alea cecidiſſet, quin illud majoribus viribus repetendum foret; quam ob rem toti Brabantiæ acerbiſſimi delectus imperati, pœnâ capitis adjectâ ei qui non parêret. Rigor documento erat de ſumma rei illos decernere velle. Nec latère hæc hoſtes poterant modico inter utroſque intervallo. Apud eos ſententiis certabatur, Bertoldus ipſe ſenior tantis totoque de Brabantico nomine trophæis nihil moderatum cogitare, publicè privatim ipſi Bruxellæ obſidionem minari, Brabantiæ imperium ſibi ſpondere; in tantum ferox animus intumuerat. Parum ab eo diffidebat Bredanus, non paſſus tamen ut petita Bruxella Vilvordia à tergo relinqueretur, ea propter huic ante omnia vim inferendam. Nihil horum Arnoldus Oienburgenſis probare, commodi parum, decoris nihil ex hoc bello expectari, quando ſatius eſſet fortiſſimorum tota Europa virorum exemplo in Saracenos arma vertere, quàm tot Chriſtianorum millia eadem patria, iiſdem majoribus, iiſdem legibus coalitos mutuis invicem concidere vulneribus, incerta bellorem eſſe eventa, atque ut ex voto cedant, quid aliud quàm clientelam depelli? & illam quidem ſummo jure debitam, ut in præſens excutiatur à poſteris ducum repetitum iri, quos donec ſteterit Lotharingia, nullam unquam requiem, nullam ab armis vacationem Bertoldico nomini conceſſuros, quarè inducias ab hoſte petendas ſibi videri: quibus durantibus de perpetua pace inter Brabantinos & Bertoldos agatur. Salubria monenti totus ferè cœtus reclamabat in Bredani ſententiam diſcedens. Itaque 8. Kalendas Julii quadripartito exercitu Arnoldus Bertoldus Vianenſis, Bredanus, Aſcanus, Vilvordiam incolarum fuga deſertam invadunt. Oppidum prædæ datum incenſumque, unaque cum Ducali palatio. Neque tum quidem conſilium de petenda Bruxella ſucceſſit, in aliud tempus ob certas cauſas dilatum. Jam nobilitatem populumque tutores

 Ducis

ducis contraxerant, & de summa rerum anxiè consultabant, cùm Vilvordiam captam trepidè nunciatur; tunc verò desperatio quædam Palatium incessit, cùm cernerent rem Brabanticam armis virisque potentem nullo intestino malo labefactam fati quadam invidia & necessitate in interitum rapi. Postremum consiliorum fuit ut legationes in Flandriam Hannoniamque auxilia petitum mitterentur. Apud Flandrum (quem falsò Balduinum scriptor noster vocat) cùm Theode Elsatius fuerit) cùm vetustum inter utramque gentem fœdus tum affinitatis necessitudo allegata impulêre ut Gaurium, Aldenardensem, Nivellensem, Distallaum, Rodium, Axulanum, Massenhoviam & Scornacensem primos suorum, cumque iis 1000. equitum in Brabantiam ire pateretur. Nec multò pòst Bruxellam venit Comes Namurcensis, exque nostratibus Arschotanus, Hornanus, Gasbeeanus, Hugo Augianus, Ravizius, Perniceranus, Levedaliensis, Heverlensis, Graviensis, Craienhemius, Johannes Merbacensis, Henricus Rochelariensis, Dongelbergensis, Campenholtanus, aliique quorum nomina non suppetunt, equitum peditumque instructissima aliquot millia secum adducentes Equitibus urbe recepta pedes per suburbia dispositus. Ubi hæc Bertoldo intellecta seniori, protinus amicos, omnes clientesque quos paulò antè dimiserat, quo apparatu Brabantini de novo bellum contrà se instaurent edocet, monetque sedulò ut omni mora postposita cum quantis possent copiis ad se contendant; neque enim dubitare quin hæc extrema futura sit conflictatio æternum decus Bertoldico nomini conciliatura. Ejusmodi nuncio ex Atrebatibus, Picardiis, Hollandia, Geldria, Westphalia, Hasbania fortissimi quique exciti. Cæterùm dum hi moliuntur, Brabantini paratis omnibus ad expeditionem necessariis Bruxella movent. Præcedebat Wesemalius, Craienhemius ductabat agmen postremum, hoc ordine Grimberganum agrum ingressi, ejecta omnia, quando nemo armatus occurreret, & tradit igni. Ventum Grimbergam, Bertoldus eorum adventu cognito ducentos equites atque aliquot peditum millia pro mœnibus arcis produxerat in prælium. Nobilissimum par equitum, hinc Wesemalius, illinc Valterus Bertoldus pugnam ordiuntur summo animorum odio utroque in alterum percurrente, parum aberat quin utrumque equus effunderet: confractis hastis ense cominus rem gerunt, donec ambarum acierum congressione ab invicem divellerentur, conflictus fuit longè crudelissimus, nostris numero, Bertoldis propinquitate arcis potioribus. Nam ex propugnaculis ingentis magnitudinis lapides balistis & scorpionibus excussi multos nostrorum necabant, tandem nostrorum pondere fracti hostium ordines terga vertunt. Arx maxima parti profugio fuit, metu dein ne cum fugientibus introirent, dimissis catharactis, exclusorum nullus Brabantinorum gladios evasit, trucidati quotquot in oppido reperti, ædificiorum quidquid sacrum, quidquid prophanum conflagravit. His peractis cum arcis validissimæ potiundæ parum spei esset, Mechliniam traductus exercitus, omnibus eatenus ferro igneque consumptis castra locata in suburbio Mechliniæ, magno civibus terrori fuere; sed vanus erat hic metus, nam Brabantinis corpora reficientibus, ac necessaria ad oppugnationem expedientibus, expectata jam diu auxilia Bertoldis advenisse, ac jam agrum Grimbergæ vicinum castris complexos nuntiatur. Erant hi Vianensis Bredanusque tum Buranus, Arculanus, Isselstenius, Batavi, Capulanus, Gelder, aliique ex Atrebatibus Francisque complures, nihil hoc comperto morandum rati Brabantini Mechlinia Grimbergam castra transtulerunt, parvoque ab hoste intervallo consident, hic varia animo versantibus Gortredus Gasbecanus, infantem Ducem castris inserendum suadet. Immane, inquit, quantum roboris & animorum militi accessurum erit, conspecto pro quo pugnaturi sint, quemque sui impotem de potentissimo principe, captivum facturi sint, si minùs rem gnavè gesserint. Probata cunctis potentissimi viri sententia, & extemplo Arnoldus Craienhemius Bruxellam eum deferre jussus, inde Caduceator ad hostem missus, qui hoc denunciaret, nobilitatem Brabanticam quam ex adverso armis fulgentem intuerentur, non ipsius oppugnandi ergò convenisse ad perpellendam injuriam, cujus ipse autor esset, ferrum in manus sumptum; verùm sat superque sanguinis esse profusum, sibi videri, si positis armis nomen Bertoldicum in fidem Ducis concedat esse locum paci, nec metui debere, ut hoc ipsorum damno coitura sit: se rempublicam cum infante Duce in potestatem habere, conditionem & autores & sponsores, quorum sana consilia si aspernentur, crastinum se diem prælio designare, sperare se Deum maximum optimum pro æquitate certantibus non defore, licet toties victis. Nihil hæc obstinatis in fata Bertoldis animum movebant, pacis mentione non audita pugnæ diem acceptant. Reverso ad suos caduceatore Brabantici ductores militem totam eam noctem corpora reficere, ac postriduo diluculo ad prælium paratum esse jubent. Circumlatus per castra in cunis Dux Gotfridus, ac universo commonstratus exercitui tantam vagitu suo militibus alacritatem infundit, ut jam omnes sibi victoriam certissimam sponderent, tæderetque quòd præsenti ardore flagrantibus in hostem ire non permitteretur. Postridiè sub exortum Solis Wese-

Wesemalius magister equitum militem producit, atque omnem equitatum in novem turmas distribuit, alas ad lævum cornu Comes Lossensis, à dextero latere Distanus cum Bierbacono & Wammulensi obtinebant. Singulis dein singuli imperabant Arscotanus, Hornanus, Hugo Angensis, Gotfridus Gasbecanus, cum Henrico fratre Ravisius, Comes Namurcensis. Constabant singulæ (si scriptori nostro credimus) bis mille quingentis equitibus, ut numerus summam efficeret viginti duorum millium equitum, & quingentorum, ego singulis millia aliquot demere malim, ut in universum 2500. fuerint. Peditum verò decem millibus Johannes Hasbanus præerat. Vexilli custodia Craienhemio commissa. Octo ab adversa parte turmis equitum Bertoldus Senior cum Gerardo, Valtero filiis, Afeanus Capulanus, Gelrus Boisiacensis Hannonius, Condiciacensis Picardus, Maniacensis, Atrebas, Bredanus, Vianensis præerant, Vexillum gestabat Paridanus Massenhovius, pedes Paridano Eppeginensi & Arnoldo Badeginiensi parebat. His ita ordinatis Brabantini proceres infantem Ducem in cunis prolatum salici sublimem appenderunt, prisco illo & usitato Macedonibus Stratagemate militum animos acuendos arbitrati, & haud dubiè non secundiore fortuna eo die prælium fuisset, nisi ad fortiter faciendum infantis miseratione fuissent accensi. Postquàm utrimque hinc Disthanus, illinc Arnoldus Bertholdus suos brevi oratione animasset, tubarum clangore classicum sonante cœptum progredi. Ubi verò in conspectum venere stabant immoti defixis utrique in alteros oculis, cùm Gelrus quidam alta mole armiger à dextro hostium cornu equo calcaribus concitato in Brabantinos invehitur, mox quasi signo dato equites utrimque provolant, ubi cernere erat proceres altrinsecus ante ipsa principia duelli instar invicem confligari, cùm vir virum legens huic soli insistere, illi nullum laxamentum dare, continenter incessendo, donec vel alter illorum vel uterque concideret; adeoque ut passim cadavera mutuis fixa telis solo jacerent, neque infrequens erat ab interveniente aliqua militum caterva desperatio, si denuò jungi contingeret multò, infestioribus odiis concurrere. Insignis fuit cum Bredano Ravisii concursus, Bredanus ingenti vi hastam quatiens Ravisium humi straverat, equo faucio deorsum in sessorem revoluto, circumfundi, illicò Ravisiani hostem integrè undique propellere, sublevando Domino omnes vires intendere. Et Bredanus ut jacère hostem videt, universam aciem eò impellere. Pugnatum hic pertinacissimè, tandem Bredani filio Henrico dum temerè sese infert, humi elapso & patre eò ad periculum accurrente remissius cœpit urgere Ravisius, mox que à suis in Henrici equum collocatus, utroque Bredano incassùm obluctato. Alia in parte Sigerum Bredani alterius filium atroci cæde in Namurcensem debaccantem Conrardus Stracius interemerat, sed non impunè tulit; nam Viannensis proximè dimicans Bredani consanguinei nece in rabiem actus Stratium adortus gemino ictu ejusdem jugulum inverfat, atque hic extemplo equo defluit exanimis. Circa Bertoldum seniorem & Lossensem non segniùs agi, utrique equus ferro confossus Sessorem dejecerat. Quanto ardore turba popularis periculo eximendis Dominis incubuerit, vix dici potest; id in professo est, nusquam eo die acriùs pugnatum. Tandem uterque recenti equo impositus, cùm ad multum diei equestre certamen durasset, tandem & pedites supervenniunt, ubi quasi de novo redintegratum prælium vix interventu noctis dirimi potuit: clari nominis viri ex hostibus interfecti, Florentius Bertoldus, Sigerus Bredanus filius, Joannes & Henricus Humbeeani, Henricus Itreius, Gerardus Oppenius. Ex nostris Sigerus Molanus, Guilielmus Waugensis, Gerardus Cotembergensis, Henricus Harensis, Tomas Wimginensis, Simon Obex, Radulphus Radingius, Philippus Waurius. Acta hæc 18. Kal. Septembre reliquum noctis curandis corporibus fauciisque reddendis datum: postridiè cùm virium suarum rationem Brabantini inirent, inventum, magnam partem equitum diutino isto prælio fauciam excessisse, multosque cecidisse, è vestigio Balduinum Auriamum summo diluculo ad Flandrum nova auxilia flagitatum mittunt, sed nulli Flandrorum in Brabantini castra adeundi potestatem facere voluit Comes: nisi primi Ducis tutores jurejurando confirmarent, effecturos se, ut adultus Dux clientelam profiteretur, tradit scriptor noster Auriani relatione hæc edoctos Brabantinos, Henricum Distanum unà cum eo ad Flandrum iteratò ablegatum, & jusjurandum ex arbitrio Comitis factum, dein per Auriani absentiam & Distani hostes quidem copias suas statim instruxisse ad prælium, verùm Brabantinis vallo se continentibus levis armaturæ equites inter se tantùm velitasse. Mox totum illum diem procerum altrinsecus singulari certamine consumptum: alii tradunt totis viribus dimicatum fuisse maximo Brabantinorum damno. Postridiè reversis Distano Aurianoque utrimque se ad tertium prælium accingunt, mirari Bertoldus quanam spe Brabantini hesterna conflictatione pessimè accepti jam alacres prodirent: Sed latebant eum Flandrorum technæ, qui in ipso certamine superventuri, ac terga Bertoldicorum invasuri erant. Ternis equestribus aciebus hinc Distanus, Balduinus, Turrianus, & Pullarius

larius quidam Gosuinus, vir strenuus præerant. Illinc Bertoldus senior, Valterus Bertoldus, Paridanus Massenhovius: peditem, hinc Wesemalius, Hornanus, Bierbecanus: illinc Badegeniensis, Gerardus Bertoldus, & Arnoldus Oienburgensis ductabant. Mox & baltheo equestri ex Brabantinis accincti Henricus Cudicensis, Cokelburgensis, Merexcemius, Valterus Haldebergensis, Guilielmus Hasbecanus, Odomarus Berlariensis, Gerardus Dormalius, Valterus Husfegunensis, Arnoldus Vineginiensis, Valterus Turranus, Gosuinus Wangensis, Radulphus Erpensis, Gerardus Nigellanus, Gerardus Bersemontanus, Valterus Condatensis, Petrus Joannes & Arnoldus Harenseus fratres, & Obertus Badeginensis, Gotfredus Lumbuscanus. Ex Bertoldis Aladius, & Arnoldus Oienbruganus Junior, Henricus Linx, Valterus Isenbardus, Adam Caligula. Brabantini cùm primum solem adversum haberent, dici non potest quàm propè victi fuerint; nam Distani Aurianique acies nimio fulgore præpediti in incertum hastas dirigebant, tela jaculabantur & fugam sperabant; & Pullarius veteranus bellator hostem ambagibus ludificatus eò produxit ut solem eidem in frontem verteret, tum eòdem signa Distanus, & Aurianus inferunt: animosè nihilò seciùs excepêre Bertoldici ut minimo minùs æquata prælii sorte primi nostrorum occiperent. Sanè Distanus qui Flandrorum fiducia nostros in pugnam accenderat, morâ illorum in desperationem rerum actus in medios hostes se immisit; ibi eum ex transverso quidam adortus hasta trajecit. Tanti viri morte consternatis Brabantinorum animis ecce tibi à vicina Sylva Maldeginiensi cum instructo Flandrorum globo in Grimberganorum terga irruit; ubi tum atrox in medio cædes patrata. Senior Bertoldus lætaliter saucius deditionem fecit; capti unà Valterus Bertaldus, Paridanus Massenhovius, Arnoldi Oienbrugenses Pater & Filius, Paridanus Eppeganiensis, Guilielmus Hovius, Cæsi Gerardus Bertoldus, Seoderboucanus, Parleginiensis, Henricus Oyenburgensis aliique permulti, ex auxiliaribus Cappulus, Isesltenius, Comes Virsonius, Hatrecuriensis Condiciacensis, Monbenhovius, Castilionensis Bronchortius, Arculanus, Guilielmus Deuto uterque penè truncatus. Magno sanè Brabantinis hæc victoria stetit, desideratis præter Distanum, Hornano, Bierbecano, Levedaliensi, Mariacensi, Hosdeniensi, Trasinensi, Ravisio, Dongelburgensi, Regnirio, Baliriensi, Guilielmo Vespelariensi, Campenhoutano, Valtero Huldebergensi, Gerardo Dormalo, Radulpho Excensi. Bertoldum seniorem & Oienburgensem, post dies paucos dolor vulnerum confecit. Porrò Brabantini proceres Grimbergam deditam solo æquant, solemni juramento invicem confirmantes, ne ullo unquam tempore reparare liceret. Finis hujus belli incidit in Annum 1144. à quo tempore elapsis annis quatuor cùm Cæsar & Francus in bellum sacrum nomina dedissent, Bernardus Claræ vallis Abbas in Brabantiam transgressus impetravit, ut Bertoldo Paridano Massenhovio, carceris gratia fieret. Dedit itaque Valterus obsidem Gerardum fratrem cum promisso se ex Syria reversum denuò in Brabantinorum manus rediturum. Præclara est hujus in Damasci obsidione memoria; verùm cùm brevi fraude quorundam in irritum caderet belli sacri progressus, & Imperator à Damasco recederet, reverti etiam in patriam Bertoldus decreverat. Sed enim Gerardo mortem in obsidatu obiisse intellecto, tædio patriæ, dubium an dolore amissi fratris commotus retroflexit, & denique supremum in Syria diem clausit. Interjecto aliquot annorum spacio post patris mortem Dux noster filios in gratiam recepit. Ferunt Fredericum Barbarossam Imperatorem, ut captis precator adesset, Lovanium venisse, eoque præsente remissi in avita bona Valterus Mechliniam, licèt major natu, in fratris clientela possedit. Gerardus Junior Grimbergam beneficio Ducis obtinuit. Præpostera lege feudorum lata Grimberganicæ ditioni impositum, quæ etiam in privatas possessiones transfertur, ut nimirùm primogenio jure filius minorennis frueretur. Hæc sunt quæ de bello Grimbergano à nostratibus scripta reperi, quæ visum fuit Mechliniæ subjungere.

JOAN. BAPT. GRAMAYE

ANTIQUITATES
ILLUSTRISSIMI COMITATUS
FLANDRIÆ,

IN QUIBUS

SINGULARUM URBIUM

INITIA, INCREMENTA, RESPUBLICÆ, PRIVILEGIA, OPERA, LAUDES:

COENOBIORUM

FUNDATIONES, PROPAGATIONES, SACRI THESAURI, ENCOMIA, VIRI CLARI:

ECCLESIARUM

PATRONATUS, MONUMENTA, RELIQUIÆ SANCTORUM, COLLATORES:

PAGORUM

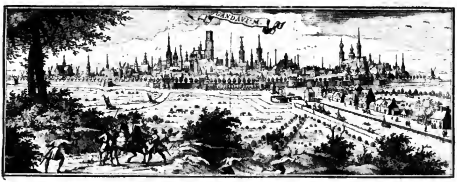
DOMINIA, DOMINI, FAMILIÆ,

Quantum quidem nunc fieri potuit, ſpeciatim deſcripta; ex Oppidorum Cœnobiorumque Archivis, ex privatorum plurium ſchedis collecta.

Cum Indicibus Rerum copioſis.

LOVANII, apud ÆGIDIUM DENIQUE.
BRUXELLIS, apud FRATRES TSERSTEVENS.

Anno M.DCC.VIII. *Cum Gratia & Privilegio.*

JOANNIS BAPTISTÆ
GRAMAYE
GANDAVUM,
PRIMÆ PARTIS
CAPUT PRIMUM.

Occasio Sermonis.

VER erat & feriata Anni temperies monebat peregrinari, & invia per Brumam, aut certè infida pedibus loca decurrere. Ivi & Regia Brabantorum profectus, supra nobiles Bertholdorum [a] clade agros *Ostiam Teneræ* [b] ostium dico, Flandrarum ingressus, inde mox lustratâ dextrorsum Wasiâ & Ambactorum Tetrade Gandam versus dirigebam. Hærebat lateri Martinus Hamconius Apollinis & Cliûs genuina soboles, vir editis tam libero quàm vincto orationis genere scriptis famam adeptus. Is, ut variæ ex varijs sermonum telæ trahuntur, tela traduntur: Scio, inquit, mi GRAMAYE, quantum operæ locaveris eruendæ Belgicarum ditionum antiquitati, ut nesciam an quis Patri Chrono liberiùs, aut liberaliùs consueverit; Age itaque sis, rationem expedi sententiæ in Hulustanis tuis sine arbitro pronunciatæ, qua terrarum *Tetrades Augustæ*, quatuor Officiorum sive Ambactorum nomine in vulgo notius, Gandensi Castello olim obnoxium fuisse. definis, quod equidem *Imperiale* & imò *Frisiæ maritimæ* portionem variis, nec vanis conjecturis opinabar. Cùm enim Batavorum tam insulas, quam continentem *Frisiæ* vocabulo contentam scripta Oceonis Historici evidenter comprobent, tum vero maximè Ottonis Augusti rescripta ad Trajectenses, meminerunt vici *Callo in maritimis Frisonum*, *pago Flandrensi*, & alias Eginhartus citat *Schaltemum in maritima Frisiorum regione*: ut videantur loca hæc ad utramque Schaldis ripam nota convincere, hactenus *Frisiæ* vocabulum patuisse, & potuisse justam Ambactorum portionem, & pagi Flandrensis absorbere. Ad hæc ego. Non inficior, inquam, Hamconi doctissime, & *Frisiæ maritimæ*, *pagumque Flandrensem* his locis audijsse concedo, non tamen ideò cedam ego tuæ, aut meam tibi opinionem. Uti enim certus sum, & Cæsarum Pontificumque testimonijs docui in Brugensibus meis *Flandrensem pagum* Schaldi & Durmâ olim terminatum, hac parte; ita constat intra ejusdem ampliter habitati fines, natum inter alia *pagum Gandensem* à *Metropoli* sic nuncupatum. *Metropoli?* excipit Hamconius. Atqui ego, addens, existimabam dictantibus manuscripto Bibliothecæ Atrebatensis, & altero cœnobii Tuitiensis, codicibus veterrimis, in Belgicâ duas dumtaxat Rhemensem & Treverensem ab antiquissimo, & partitionis Romanæ exemplo *Metropoles* extitisse, & tu tertiam nec Episcopio priscis ornatam, nec eminenti titulo honoratam obtrudis? Imo verò, subjunxi ego, & tertiam & ter tertiam adjungerem, & testem Audœnum laudo, qui ante sæculorum decades scripsit: *B. Eligium Viromandensi, Noviomensi, Tornacensi, Flandrensi, Gandensi, & Corrracensi, Metropoli præfuisse*, id est (prout author idem alio loco sibi ipsi interpres est) *Flandrenses, Gandenses, Andoverpos, Frisios, Suevos*,

Marginal notes: a Grimberga. b Tenermonda. Martinus Hamconius laudatus. Quatuor Ambacta pars Imperialis Flandriæ. Frisia maritima. Occo Scarlensis Frisiæ Historicus. CALLO OP DE SCHELDE. Pagi Flandrensis Pars in Frisia. Ejus limites. Pagus Gandensis. Metropoles duæ in Belgica olim. Metropoles postea plures.

novi vocabulo ſignari ſolitum. Quem Anno
primo poſt milleſimum centeſimumque de-
cimum quinies effodi cœpiſſe , primùm
proximo ad mare repagulo fundamenti la-
pidem ſolenniter pangente Anthonio Baſlio
Equite Senatus Præſide : Et ductum ope-
re dumtaxat quadriennali : refert Marchan-
tius , cùm tamen ex actis publicis diſcam An-
1537. no 1537. foſſionem aquæductus inchoatam
à domo rubea , ad aggerem marinum uſque
& Amelrici catharacta , & demum Anno
1562. 1562. perfoſſum aggerem , aqua fluviatili
marinam ſupernatante , unde Chronicum
è Sacris literis vulgatum : DULCIa Con-
CULCant ſaLsed IneM. Et ductum ut
promptiore compendio quatuor dumtaxat
miliarium ex Arce & oppido Oceanus pete-
retur : Et ductum ut curioſè ita ſecurè im-
poſitâ ad portum arce validiſſimâ , Ocea-
num frænante & Neptunios clientes. In
aquæductum ante Gandenſibus juriſdictio-
1561. nem Princeps Anno 1561. indulſit.
Foſſa Ottonis. Erat quidem antiquitus ab Ottone Au-
guſto ducta perſimilis à Gandavo foſſa ,
Ottinga ob id nuncupata , teſte Bavonenſi
Limes Imperii. Chronico , in Oceanum limes Imperii &
Regni , quam exiſtimavi aliquando inciſis
paluſtribus eandem eſſe cùm ſupra nomi-
nata *Moorwatera*. Fuit certè noſtra Saſſi-
ſtatione Septentrionalior, utpote ditionem
Ambactorum à Flandrarum terra ſeparans.
949. Unde Meierus ad Annum 949. verbis è
Bertinienſi Chronico tranſſumptis refert
Otto occupat quatuor Ambacta. Ottonem *Terram quatuor Officiorum occupaſſe*,
foſſamque Hontam duxiſſe , *& Othonianam*
Hont Fretum. *duxiſſe* , *quam finem imperii eſſe voluerit*. Vi-
dendum itaque an non diducta fuiſſet hæc
foſſa uſque ad fretum , de Hont , dictum ,
vicumque Honteneſſe.

CAPUT SEXTUM.

NEC his tantùm itineribus mare peti-
tur , ſed & alio ante quatuor ſæcula,
authoritatem faciente Margareta Comite ,
1251. litteris ad Annum 1251. ſcriptis , deriva-
De Livæ. to. Cœperunt quidem Gandenſes jam inde
1228. ab Anno 1228. Liviæ (ſic enim ab anti-
quo rivulum appellarunt) alveum ſternere,
Ejus foſſio. ſed aſſenſu Principis ſuffragante tum de-
mum promota foſſio productaque *Rodebur-
gum* & portum *Dammenſem* uſque (aſſocia-
tis in itinere paluſtribus aliquot rivulis &
Cala Fluvium bicorni inprimis *Cala*) ſpacio decies mille
paſſuum navigabilis univerſim & inſigne
nundinantibus compendium prę́ſtante. Cir-
Error Marchantii. ca quod legendus cautè Marchantius *Liviæ*
ductum Margaretæ quidem Conſtantino-
1210. politanæ , ſed Anno 1210. (cùm Joanna
rerum potiretur) impetrato privilegio ,
perperam aſſeribens. Videndum etiam quo
Lævinum aliis dictum. auctore aut fundamento P. Bertius in Ta-
bulis ad Ptolomæi calculum redactis, cùm
Gandavum juxta tres fluvios , (omittens
Moeram) locat , hunc amnem *Lævinum*
indigetet, ſicut Romanus in Theatro Ur-
bium Livinum. Nec temere credendum Viri Magni lapſus.
Viro Magno , ſed noſtratium imperito Li-
viam cum eo eundem facienti , qui vete-
ribus *Legia* dicebatur , cùm omnium di-
plomatum conſenſu *Legia* in *Lizæ* nomen
abierit. Norunt Gandenſes Truncinii Præ-
monſtratenſis Abbatiæ in Suburbano ſuo ad
Lizam conſpicua rudera , eam autem Legiam eſſe Lizam.
(Meieri ex Chronico Bavonis verba ſunt)
Amandus *in pago Mempiſco*, *Territorio Gan-
denſi*, *ſuper flumen* LEGIAM *dicavit* , Caſtellum Truncinii.
ubi Caſtellum quoddam ſteterat. Quid aper-
tius , quid clarius ? Legia autem , ut hos
è Moræo noſtro verſus adjiciam.

Paulum ſaliens tranquillus in agro ,
Diſcedens natale ſuo de nomine Burgum
Nuncupat,& Morinos infelicemque Tarennam
Alluit , Ariacum mox divitiore tumeſcens
Amne beat , nec Mergemo , nec latus Eterræ
Invidet , ut pleno fœcundus proluat alveo
Armenteriacos Waerneſſonioſque penates :
Cominium arcipotens , Viroviacique ruinas.
Parva etiam Menina ſibi non fænore parvo ,
Et Corturiacum placet , & vetus Harleabecæ
Gloria , Legiadas ad Deinzæ mœnia nymphas
Mittit ovans , quæ tot circumſtipantibus undis
Gandiacis tandem meruit connubia Schaldis.

Et gaudet uſque confluvium utriuſque Comitum in fluvio jus.
amnis, Comes Flandriæ ad aliquot paſſuum
millia jure navalium & prę́rogativâ Dy-
naſtiæ Harlebecanæ propriâ , frumenti Item Urbis.
autem per Schaldim invecti quadrans, per
alios fluvios ſextans, in Urbis uſum à Cu-
ratoribus Gandenſibus retineri poteſt.

CAPUT SEPTIMUM.

DE Schaldi quarto Fluviorum nihil hic
referam , ut quæ in Antwerpienſibus
meis & alibi luculenter diſſeruerim. Hoc
tantum , videri inter omnia Schaldis Ca-
ſtella Gandenſe antiquitate , portu , nobi- Gandenſe Caſtrum Schaldis primatium.
litate primas tenuiſſe , ut non immeritò
ſcriptor Winobergenſis apppellaverit *Ca-
ſtrum Schaldis antiquis dictum Ganda* , per
excellentiam puta. Nobilitatem arguit Re- Schaldis propriè dictum.
ſcriptum Eugenii Papę datum Anno Chri-
ſtiano 648. ad Bavonenſes cœnobitas dicen- 648.
tis, ſe rogatum *ab Adelberto Abbate* , *totiſ-
que Fratribus de monaſterio B. Petri quod ſi-
tum eſt in* CASTRO FAMOSO NO- Famoſum.
MINE GANDA *nuncupato*. Situm fa-
moſum , unde niſi à Romanis haud ita pri-
dem Galliâ exactis ? Portum autem à Ju- Portus hic erat ,
lianis temporibus celebrem circa Caſtrum
fuiſſe aſſerunt Bilibaldus & alii *Geſſoriacum
navale* hic locantes, quàm bene dicit, qui- Sed non Geſſoriacum navale.
cumque itinerarium Antonini , & vias à
Geſſoriaco Bajacum excuſſit. Ego uti cer-
tus ſum Comitem Flandriæ, ſive is Arnul-
phus

phus fuerit juxta Blandiniense, sive Balduinus juxta Bavonense Chronicum, oc-
Portus structura. cupato *novo Castro*; (quod in loco *Herebem* dicto obsederat) ibi portum extruxisse; ita ambigo an non & ubi fuerit, alius
In quem classis invecta. alibi, cum Barbaros classe *in portum Gandensem* delatos ante Arnulphi ævum non semel legerim.

Ad extremum preter dictos amnes plurifariam ad commoditatem incolarum partitos dispensatosque, rivuli minorum gen-
Rivuli & elices fluviorum. tium aliquot in vicino per canales fossasque attracti, infinitis locis urbem secant, ita
Insulæ in Urbe Pontes item. ut Marchantio 20. Guicciardino 26. Insulæ intra muros habitentur: pontes lapidei fornicato opere tam eminenti ut naves commodissimè suffluant, numero duodecentenario, præter infinitos levioris operæ &
Molæ. molis: Molæ circa illos majores quaternæ (licet Guicciardino sex numerantur) præter pneumaticas centenario plures, & trusatiles infinitas. Hæc autem ut propiùs probiùsque consideres, stemus nonnihil, & Iconem quam fortè circumtuli, inspice, è plano singula ostensuram.

CAPUT OCTAVUM.

INTER hæc summa turrium, Urbem è vicino conspicabamur, & blandè compellans Hamconius. Videor, inquit, ex su-
Castra plura Gandavi fuisse. pra-dictis pro comperto habere, Gandavum Castris aliquot instructum fuisse, beabis me si de situ & authoribus eorum me docueris. Adhæc ego: nihil non te monente velim, si posse arbitrio conforme esset; tamen quia me posse existimas, liberè quod
Arx Gandensis. sentio scioque depromam. Tu me sequere ad Arcem Carolinam. Viden superbum il-
Structura ejus. lud Gradivi & Bellonæ prætorium, & auctore suo Carolo quinto Cæsare dignissimum, qui popularium suorum fidem hoc speculo stabiliit, specillo remuneratus est, lapide auspicali per ipsum ob Æquitatem fundamentis immisso per funem? Sed ingrediamur. Ingredimur: & nònne, inquam, insignes hi monachi? egregia claustra? honora: (hac tympanum enim audiebatur) psallentium Carmina? Ridere te & me putarem, subjunxit Hamconius, nisi lingua cespitante, Monomachos, Castra, arma exprimere intendis, quorum hîc omnia ple-
Fuisse antea cœnobium Bavonis. na. Tum ego: Nec ridens, nec cespitans scio militibus omnia hîc compleri, & lectissimis, & qualibus ad munimen Flandriæ usus, sed & hoc scio habitasse hîc loci
1540. ante Annum 1540. qui Arci natalis est, Bavonicæ Abbatiæ religiosos, & ecce reliquum vetustatem præ se ferens templum: Intelligenti pauca; vides quo tendam, nimirum, ut quem verbis Eugenii Papæ antea, nunc digito ostendam locum *veteris Castri Ganda* sive Audeburgi, in cujus corde hoc Asceterium à D. Amando dedicatum fuit, adeò ut Gandæ nomen quasi proprium sibi frequenter obtinuerit. Ita nimirum diploma Caroli Calvi Anno 865. Ita Ottonis 865.
Anno 976. Ita Caroli M. Anno 794. & 976. 794.
aliorum non aliter quàm *Monasterium quod dicitur* GANDA *& est constructum in honorem S. Petri Apostolorum Principis, ubi etiam gloriosus Christi confessor corpore quiescit, &c.* indigetant, & Chronicum ad Annum 828. reliquias Marcellitis & Petri de- 828.
latas ait *ad cœnobium Ganda, quod situm est in* VALLE LEGIÆ *loco Ganda vocato, ubi idem amnis Schaldis dicto flumini Legiæ jungitur.*

CAPUT NONUM.

HANC Arcem ante Annos mille Dagoberti ævo *Famosam*, & eandem an- Antiquitas Audeburgi.
tiquitatis merito illustrem, (cùm scribatur cœnobium Bavonense *in Castro Ganda dicto* ANTIQUIS situm) jam constare De ævo ejus quæsitum.
arbitror, atque ex eo suspicari proclive
esse, non à Francis Annó 489. dominari 489.
hic incipientibus expulso Romanorum præsidio repetenda ejus exordia, sed altiùs aliquantulum. Annales tradunt applaudente
Meiero *Wandalos Duce Careco Castrum Ganda* Wandalos hic fuisse.
non occupasse tantùm, sed & à se denominatum possedisse, frustra resistentibus Belgis, reluctantibus Romanis, Gothis etiam postea idem ambientibus. Et hinc lapsu temporis
à *Vandalis*; sive quod idem est *Wendelis* Etymon Gandæ.
formatum WENDT in GANDT, sive Affinitas litterarum G. & W.
Ganda degenerasse transpositione Belgis familiari, qui ex *Gallis Wallos* similiter faciant. Ego & horum nihil ad aut improbem, tamen facilè assentiar Tornaci & Hannonum Chronologis, Francorum etiam, narrantibus extructam ab horum colluvie circa Schaldis & Lizæ confluvium Castellum; sed ubi? Hæreo: pronior tamen in
Wandelaram Castellum, hodieque juxta WANDELAER Castrum.
portam Bracbantensem nomen servans, quàm in Gandam: nihili faciens stabilimentum prioris opinionis adjectum, quod Wandali duelli Symbolum chirothecam
(WANT nobis dicitur) nigro in campo Insignia Urbis.
insignium loco Urbi assignaverint, cùm ocu-
latus testis asserere possim, ante quinque Item vetera.
sæcula Gandenses scuto Castelli biturris specie signato usos, & videbatur in opposita sigilli parte manus expressa ob causam fortè
eandem quam in Antverpiensibus meis assi- Cur manus apposita?
gnavi.

CAPUT DECIMUM.

SED libet ulteriora cogitare. Vetus à Meiero carmen descriptum est:

Gorduni populique truces coluere Sicambri. Gorduni Populi.

Et litteratorum plærique Gordunos Cæ-

 saris

ſaris à monte Blandinio *Curteriacum* uſque media continuiſſe credunt; ſed credunt tantùm vana aliquot characterum ſuſpicione
Sicambri & Suevi an hic fuerunt?
ducti. Sicambros etiam Suevoſque Auguſto ſe dedentes in Galliam traductos circa Rhenum, Suetonius author eſt: & ſubdit Raphael Volateranus *Vandium* Suevis, *Vannium* Batavis Regem datum; Eutropius numerum captivorum ex Germania ad ri-
An & Germani.
pam Rheni collocatorum exprimit quadringenta millia, ne miremur ſi huc uſque vagati auctoris ſui nomen ſedi fortunarum electæ potuerint indidiſſe; maximè cùm Suevicæ appellationis in Flandris plura ſuperſint veſtigia. Demus etiam ſuffragium noſtratibus hiſtoriis conſtanter aſſerentibus, à
An Julii Cæſaris opus Arx Ganda.
Julio Cæſare & conditam & cognominatam Arcem, vocemque *Ganda* repertam in veteribus ſchædis fatetur tomo quinto decadis rerum Flandricarum Meierus, unde & Petrarcha Italus Epiſtolâ ad Cardinalem Co-
Id probatum.
lumnam, *Gandavum vocat Cæſare conditore ſuperbum*, nec inani gloria: cùm indies ager Caſtello olim Gandenſi obnoxius infinita Romanæ antiquitatis eruat monumenta: de quibus Varnewicus in ſpeculo, & nos alibi.

CAPUT UNDECIMUM.

QUicquid omnium ſit, Romanos, Suevos, Wandalos, Francos habuerit authores, deletum eſt à Normannis, ſed reſtitutum, & noviſſimè bello Hen-
Deſtructio Caſtri veteris.
ricorum Cæſarum Gandenſibus perperniciofo funditus everſum in uſus habitationis monachorum tranſiit Caſtrum. Firmabatur
Præſidii ſtipendia.
præſidio militari, ſtipendia ex tractu Aloſtano Waſioque percipere conſueto, donec id muneris in dominatum, oneris in hono-
Caſtellania Audeburgi.
rem converterunt præfecti Arcis Comites Bracbantini, remanente Caſtelli licet diruti peculio ſolum 46. virorum diſtrictu, qui in quatuor diſtributi membra, duobus obnoxii tribunalibus *Caſtellaniæ Andeburgi Gandenſis* appellantur: & à Comitibus Flandriæ poſt everſum aut à monachis occupatum vetus Burgum quodammodo in petram Comitis tranſlati, ubi exequuntur juſtitiam Audeburgici. Novæ porrò Carolinæ quam vides præſidiariis ex fiſco Regio ſtipendium
Præfecti Arcis.
conſignatur, & præficitur ex Hiſpanica ferè nobilitate vir primarius: Quales Mondragonius, Salinas, Auguſtinus Perrera, Ludovicus del Villar, Fernandus Xiron, Joannes d'Aranda, viri bellica virtute ſpectabiles.

CAPUT DUODECIMUM.

RESTAT *novum Caſtellum*, minus tamen notum Gandenſibus, magis an-
Novum Caſtrum.
nalibus. Cùm enim frequenter apud hiſtoricos paginam faciat Otto Imperator, ſuo nomine *primus*, & virtute *Magnus*, ob
Ejus Auctor.
ædificatam Gandavi novam Arcem, aſſerendæ veteri, defendendæ S. Bavonis Abbatiæ, tuendo limiti, & oppugnandis Gandenſibus (omnes enim hæ allegantur cauſæ) tum vel maximè controverſum eſt quo loco illa extiterit, ad Legiamne an ad
De loco ejus quæſitum.
Schaldim, & rurſus an eadem ſit cum Petra Comitis, an alia in Herehem conſtructa. Ego in hac opinionum digladiatione & pugna, ſcuto Chronici Blandinienſis Bavonenſiſque tutus intercedere, & litem dirimere conabor.

Marchantius Dunenſem ſecutus, Imp. metatori Schaldi ad dextram incubuiſſe,
Cauſæ ſtructionis.
ait, Arcem ab Ottone IN FLANDROS excitatam Anno 948. in Aloſti 948.
deſcript. ait Meierus ex Bertinenſi Chronico ad Annum ſequentem. CONTRA
Gandenſes inter Schaldim & Legiam.
GANDENSES inquit, *qui tum inter Schaldim & Legiam incolebant, Arcem validam eduxit in ripa Legiæ, ex qua Cæſarum præſidia cum Gandenſibus implacabili odio digladiantur ad Balduini uſque Inſulani Principatum. Codex cœnobii Gandenſis.* Sed Annum notans 936. *Otto*, inquit, *Henrici fi-* 936.
Situs ejus ad Legiam.
lius Caſtellum novum, quod ad ripas Legiæ ſitum eſt, non Reges Franciæ, non Comites
Cujus beneficium fuerit.
Flandriæ, ſed Imperatores Romanorum in fiſco & in libera poſſeſſione S. Bavonis ad DEFENSIONEM IPSIUS MONASTERII, ET ANTIQUI CASTRI GANDÆ, *propter diviſionem Regni & Imperii ſtatuit, quo ſic præfatus* REGNI FRANCORUM & IMPERII ORIENTALIUM FINES *determinavit, de quo cenſum* 5. *ſolidorum longo tempore Comites Flandriæ ſolverunt & ſolvunt.* Ecce cauſas ſtructuræ & autho-
Tempus ſtructionis.
rem, & ſitum, & tempus; niſi quod Meieri calculus vero ſit propior, cùm paſſim ſcrip-
Emendatus codex vetus.
tores vitæ Ottonis iſto Anno Belgas per eum Imperio adjunctos fateantur, qui Anno ejus ſæculi 48. in Danos occupabatur, 48.
& 35. necdum inauguratus erat. Planè ut 35.
exiſtimem affinitate numeri Arabici 3. cum 5. deceptum exſcriptorem in hujus & ſequentium ex ordine Annorum deſignatione, alterum alteri ſubſtituiſſe: maximè cùm ab Annis 36. 37. 38. integrum abſorbens viccnarium ad 63. 66. &c. delabatur.

CAPUT DECIMUM TERTIUM.

HUIC *Caſtello* (verba ſunt Bavon: Chronici) *non Caſtellani, ſed Comites*
Præfect. novæ Arcis.
præfuerunt, quibus quatuor Villa cum appen-
Villæ ei ſubjectæ.
diciis, Aſneche, Bochout, Axel & Hulſt cum tota Waſia ſubjiciebantur. Horum Comitum unus nomine Wichmannus in uxorem habens Lutgardim filiam Arnulphi Marchionis,
Comites ejus.
Ottoni diù rebellis, Caſtrum ejus novum in Herehem vi ceperat, & tenuerat, à Miſa-
Situs in Herehem.
cha (aliis *Muſach*) *Slavorum Regulo Otto-*

nis

67. *nis amico perimitur*, Anno 67. cùm uxor
Ubi portus. ejus ibidem legatur defuncta *in portu Herehem* quadriennio ante ad D. Petri in monte Blandinio tumulata. Rediitque in fidem
A Cæsare Arx capta. Cæsarum Arx, unde Henricus Augustus
1007. Anno 1007. Flandrorum defectionem ulturus, Gandenses obsedit. Et iterum Anno 1020. agrum Gandensem populatus est.
1020. Imperiale Castellum dictum. Quod *Imperialis Castelli*, (sic enim Meiero vocatur) jugum molestè ferens Balduinus Comes, quem *Insulanum* nuncupant, in Cæsarem pugnanti Godefrido
Id à Flandro occupatum. Lotharingorum Duci se adjunxit, & lætus occasione Arcem Gandensem obsedit, virtuteque Lantberti militis sibi asseruit, & volente nolente Cæsare asservavit. Quod factum verbis Chronici Bavonis libet asscribere. *Cùm Comes in loco qui Herehem vocabatur, Castellum obsedisset; Opidani in*
Stratagema. *Sabbatho ante Pascha conscisso in particulas dimidio Bacone, quem solum, nec quicquam aliud in cibo habebant, fœdabant scuta pugnatorum: quæ res exanimavit Comitem, putantem eos cibariis abundare, ideoque rece-*
Suburbium Castri. *dentem. Quidam autem Lambertus de* SUBURBIO *Castelli* (notate hoc verbum ad ornamentum Castri faciens) *mulierculam videt cum vase hauritorio ad Legiam descendere*, quam adortus deque re doctus Comitem revocat, stipulatus primo sibi & suis
Castellani dignitas. *Castellani* dignitatem, hortatur oppugnationem, & feliciter, obtento Castello Castellanus renunciatur. Balduinus autem licet *Castellum*, non tamen Castelli peculium, quatuor puta Villas pacificè adhuc possedit, postea demum jus à Cæsare in novum Castrum
1110. Anno 1110. accipiens, earum, repudiato cui obstringebantur, Trajectino Præsule, Dominium adeptus, ideoque nonnumquam
Cur Dominus dictus Comes Flandriæ. Error plurium. *Flandriæ se Comitem &* DOMINUM inscribens non Alostani Comitatus (quem perperam alii adjungunt) Imperatoribus obnoxii ratione, sed Ambactorum à directi Domini obsequio emancipatorum.

CAPUT XIV.

Destructio novæ Arcis, ejusque causa. ET probabile mihi ob id Balduinum Othonianam Arcem solo æquasse, ne videlicet per aliquas pacis leges Imperator eam repetere speraret. Mansisse interim Vice-Comitis dignitatem, dictosque Lamberti successores non tantùm *Castellanos*, ut nunc vocantur; sed & *Villanos de Gandavo*,
Villani. quod *Villani* nomen lapsu ævi in stirpis nobilissimæ cognomentum transiit & perseverat. Optimè, excepit Hameonius, sed & jam video stirpem *de Villain* nuncupatam ean-
Stirpes duæ à Gandavo & Villain. dem non esse cum Gandavia, (DE GENDT) certus hanc Comitatu Alostano subinde potitam, sæpius ambientem, à *Veteri Castro* esse, quod antiquitus propriè *Ganda* dictum docuisti, & confirmat Proverbium in vulgo jactans *nunquam Gandavum venisse, qui D. Bavonis non intravit*. Nescio, inquam ego, an bene conjicias, cùm Lambertus hic & successores Villani eadem cùm Principibus Alosti gentilitia circumferentes arma in diplomatibus, convincant ejusdem gentis homines fuisse. Et ut certiùs cognoscas rem totam; Hugo de Gandavo Anno 1230. florens, suæque stirpis ultimus Viee-Comes, fratrem Villanum habuit Baronem Bornhemi, cujus filius Alexander inscribens *se de Gandavo dict Villain* stirpem propagavit, & fortè nomen ad heredes nunc Isengemii Comites, & alibi Barones, aut Dynastas transmisit. Hugonis porrò supradicti filia Maria Gerardo Sottengemio, (qui jus suum in Castri novi locum Comiti Anno 1300. transscripsit recepta in compensationem Sæftingana Aree) enupsit, quorum ex Hugone filio neptis Isabella Hugoni Antoniensi Toparchæ, & hujus eadem apellatione filia Joanni Viee-Comiti Meluniensi elocata in maritorum singulæ stirpem transtulerunt Viee-Comitatum, qui nunc ad Principes d'Espinoy pervenit, eodem jure Labarum sive vexillum militare Gandensis oppidi portantes, eodem villarum
aliquot eensus percipientes, eodem viarium Vice Comitis Gandensis Jura.
vicariumque vectigal consueti & Primatum inter Viee-Comites tam Imperii, quam Regni Comitiis Flandrensibus obtinere.

CAPUT XV.

AReium hoc caput finiat vetus turrium Hemicyclis, forma Tetragona, area spaciosa, speeioso atrio oculos intuen-
tium perstringens, *Petra Comitis* in vulgo Petra Comitis
nuncupatum. *Petra*: Saxeum ædificium SGRAVEN
tribunali & carceribus publieis destinatum, STEENE. STEEN quid.
quomodo & prætorium Aldenardense, & Alostanum, & Winoberganum, undè feuda Comiti elientelam debentia moventur: & porta Bruxellæ, Turris Neomagi, Domus Diestæ carceribus subserviens, STENE, sive OP 'T STEINE: Petra sive ad Petram vocantur.

Hæc nostra, nihil cum *Andeburgo*, ni- Aliam fuisse à
hil cum *novo Castro* Ottonis commune ha- dictis Castris.
bens Comitem authorem ipso præfert nomine, Balduinum inquam ferreum si vera referunt Annales. Et amplius similiter *no-* Dicta subindè
vi Castri nomine appellata fuisse, & fuisse nova arx.
ante Ottonis Imperium, & alterius de quo De ævo ejus
superiùs structuram, satis arguunt verba quæsitum.
Chronici à Meiro ad Annum 912. exscrip- 912.
ta, referentia tum juxtà NOVAM ARCEM *Gandavi structum Divæ Pharaildis*
templum. Et idem ad Annum 940. Reli- 940.
quias Divi Bavonis & aliorum è Nigella re- Arx opidi dicta.
latas narrat Gandavum: inquit, *ad* ARCEM OPPIDI (observate verba) *nostri, quia ejus monasterium in desertum redactum*

fue-

Item novum Castellum.

fuerat. Unde cùm in refici ceptum à Divo Gerardo referendæ essent; *Arnulphus Comes Ecclesiam suam in* Novo Castello *ædificatam, cernens tantis pignoribus viduari, impetravit à B. Gerardo articulum S. Bavonis & reliquias S. Pharaildis*, ea conditione, quòd Ecclesiæ clerus annuam peregrinationem ad D. Bavonis persolveret.

Ecclesia Divæ Pharaildis.

Ecclesiam hìc intelligit, quæ Petræ Comitis vicina conspicitur, D. Pharaildis venerationi dicatam: & fuit Domesticorum Comitis, & incolarum atrii Palatini ab antiquo Curialis; ut nullatenus sensu, statu, situque reclamantibus queat de Ottonia hoc Arce intelligi.

CAPUT XVI.

CÆterùm etsi authores non habeam, dubitare nollem à Normannorum recessu haud dubiè deformatam, ab Arnulpho Marchlone splendidiori schemate adornatam, ab Insulensi Balduino duabus in-

Structura ejus.

structam turribus, ab Elsatio Philippo contra civium fastum validâ munitam portâ, inscriptione annum 1181. præferente; sub Joanna, non ut alii Margarita Constantinopolitana mœnibus inclusam, sub Ludovico Nivernensi reparatam, à Joanne Divionensi exornatam ex historiarum collatione didici. Inter hos sermones Arcem Cæsaris egressus ad hanc Comitis tendebam Hamconio sigillatim lustranda singula exhibiturus. Qui portam subituro: Hem, inquit, quid video, aut videre videor? Romanos characteres? Saturnum testor,

Romana inscriptio.

peccasti Gramaye, dum ne vestigio quidem superstite apud Audeburgum venatus es Romanæ Antiquitatis gloriam, hìc inscriptione omnibus obvia Petræ à nescio quo ferreo potiùs quàm à Romanis capis exordia. Ad hæc ego. Parce amicorum oculeissime, & oculatissime, non ignarus, quanto securiùs laudatiusque fit in silva Apollinis, quàm in theatro Clionis, primum esse. Dixi tantùm quæ alii ante me, nisi si quà judicii faculam intuli.

De inscriptione autem præsenti non desunt qui Wandalicam opinentur, non G.

Explicata.

Ant, prout nobis apparet, sed S. Ant: *Scant* Secundò charactere eliso aut eraso le-

Scandianæ Insulæ.

gentes, derivatum scilicet à Schandiaris, unde colluvies illa Barbarorum erupit, Insulis; addentes quemadmodum Gothis quaqua imperium extenderent solenne fuit,

Gallus in templis usitâ.

turrium fastigia insigni gentis suæ Gallo coronare, ita Wandalis Suevisque proprium

Ursus Vandalorum.

superliminaria portarum aut scripto, aut Urso signare, & exemplum utriusque dedisse Gandavum, hujus in veteri Blandiniensi; illius in hujus Arcis frontispicio.

CAPUT XVII.

Calum Antistium.

TAmen demus Romanam esse, & Caium Antonium sive Antistium designari, non ideo convinces opus hoc Romanum esse. Potuit enim inter quisquilias & dirutarum à Barbaris molium hæc epigraphe reperta à priscis. Antiquitatem propagare volentibus conspicuo hoc loco inserta. Potuit etiam fieri, in ruderibus operis Romani aut Wandalici restitutam per Comites.

Descripta Petræ.

Sed ingrediamur & sequere per hos gradus. Viden hæc diverticula & non unum

Consilium Flandriæ.

conclave? Hìc sedes est Concilii Provincialis, quod vice Comitis jus dicit, & Insula translatum est Gandæque quodammodo stabilitum à Joanne Divionensi, Anno

1409.

1409. Superius atrium occupabant, postea commoditatis gratiâ descenderunt, venien-

Numerus Senatorum.

te in numerum Præside Equestris ordinis, numero septem olim, nunc octo Consiliarii, accedentibus subdelegatis, Anno.... Commissariis quatuor, instituti, Procuratore & Advocato Fisci, Questore obventionum; subservientibus Scriba Tribunalis, Notariis, Causarum Patronis, & Actoribus Accensis, Nunciis aliisque aliquot. Senatus autem per Joannem Ducem constitu-

Primi Consiliarii.

ti Personæ fuerunt Simon Formelius, Jacobus Liechterveldius, Guilielmus Helewin Equites, Henricus Goethals, Daniel Alardi dictus Perceval, Jacobus Tenners, Antonius Wissot, Theodoricus van Roye, Nicolaus du Chesne, Victor Bavedam, Rolandus Moorkerke, Suiotus Boyns.

Nunc Guilielmo van Cornhuse Præside hi sunt: Petrus van Steelant, Marcus de Hertoge, Guilielmus de Wyt, Joannes de la Torre, Screvelius van Driele, Ludovicus Damhoudere, Jacobus de Bloys, Joannes de Coucke, Joannes Jacobus de Brabant, Carolus Triest, Procuratore generali Antonio Schoorman, Curatore fisci Henrico Malachi. Præsidum primæ litteraturæ & prudentiæ, series hæc est.

Series Præsidum Flandriæ.

Primus Insulis Petrus vanden Zype Gand. etiam Gubernator Gallicanæ Flandriæ obiit 1404. Petrus van Candonca: Anno 1407. Aldenardæ Simon de Formelis Gandavi obiit Anno.... Goswinus Selvagius Anno.... Cortraci. Ægidius vande Woestine Ipris. Anno... Andreas Colins Gandavi Anno... Thomas de Plaine... Paulus de Baenst Dominus Formeselæ.... Joannes Silvagius post Cancellarius Brabantiæ ... Philippus Nieulant D. Landegem post etiam Privati Anno ... Richardus Renigher Anno ... Nicolaus Utenhovius ... Petrus Taispel ... Ludovicus van Eilwegen ... Adrianus Burchtius post Parlamenti ... Jacobus Martens, Guilielmus à Pamelo Privati præses... Joannes de Blaser

J. BAPTISTÆ GRAMAYE
PRIMITIÆ GANDENSIUM ANTIQUITATUM.

AD NOBILEM EQUITEM
JOANNEM BAPTISTAM RODOANUM
BIESÆ DOMINUM,

Cujus Præsidatu collectæ collatæque & demùm evulgatæ sunt hæ Primitiæ.

PRæside Te, emenso perlegimus æquore littus,
Præside Te, emenso prendentes littore portum.
GANDA *mare est, littus sunt tempora, scriptio portus,*
Res gestæ scopulus, virtutum summa, charybdes:
Navita sed scopulos, prætergressusque charybdes,
Colligit in ripis pro flore & gramine juncos,
Colligit in sertum, RODOANA *& tempora cingit.*
Neptuno sacer est juncus, sacrandus & illi
Qui BIESÆ *dominatur, aquæ moderator & alti*
Littoris in GANDA *cymbæ quoque futilis auspex,*
Consule quæ tali lustravit ut anxia littus,
Consule quæ tanto lustrat cum littore portum.

NOBILISSI-

NOBILISSIMIS,

AMPLISSIMIS

MAGNÆ GANDÆ

SENATORIBUS

CODEX ISTE SACER EST,

ET meritò, Origines, Incrementa, Antiquitatem Urbis totâ Galliâ clarissimam investigans; normam, vicissitudines, fata Reipublicæ omnium gentium Historiis nota edisserens; initia, majestatem Rei Sacræ, nusquam toto Belgio augustiorem comprehendens; Opidi Auctoribus, Politiæ Magistris, Ecclesiarum Tutoribus. Per quos ventura suscipiet & suspiciet Posteritas GANDAM nostrâ memoriâ tot auctam operibus, ut foris intuenti nova possit videri; Civitatem tantâ gubernatam prudentiâ, dicam an felicitate, ut restitutæ semel Religioni & Regi Catholicis quietem vix umquam ullus præsumpserit interturbare; Rem Sacram taliter augmentatam, ut paucos cis annos præter Orphanotrophium, Seminariaque, decem utriusque sexûs Cœnobia structa opibus, renata auspiciis, aut munificentiâ Senatûs intra muros sint restaurata. Mirabitur hanc Historiarum & Codicis hujus Lector, & in GANDA GANDAM quæret. Nec enim umquam plures authoritate & gratiâ valentes Viros Nobiles habuit Arachnæis potentior satellitibus: Nec umquam majori numero Ecclesiasticos fovit, Viros Scriptis & omni scientiarum genere in omnibus Europæ Regnis clarescentes produxit, pauperes impendiis publicis aluit aut promovit: Nec humanitate in exteros, civilitate inter suos, industriâ circa rem familiarem, populus magis excelluit; nec quietis, pietatis, honestique honoris plebs fuit amantior. Et ad Vos prior potiorque hujus laudis spectat gloria, MAGNIFICI SENATORES, quorum vigili curâ efficitur ut nequeant, exemplo ut nolint ulla Reipublicæ membra claudicare, nedum deficere. Meritò, itaque, ad Vestri nominis patrocinium Codex hic mittitur, GANDAVI tantopere florescentis describens fundamenta: Quo facto si saltem non malè de Republica meritum Senatus Populusque declaraverit, summa votorum se attigisse fatebitur vester æternùm cliens

J. B. GRAMAYE.

J. B. GRA-

ser Anno ... Nicolaus Damant Cancellarius Brabantiæ ... Jacobus Bogart, Jacobus Liebaert, Parlamenti ... Guilielmus Cornhuse. Inter Consiliarios etiam clari & hinc ad alias evecti dignitates fuêre plures.

CAPUT XVIII.

Palatium Principis.

DIxi supra *Petram* Comitis & carcerem fuisse antiquitus & palatium, addo illud obtinere adhuc, hoc non item. Principes enim Maleanus, Nivernensis, Bethuniensis & Dampetræus, cùm ob seditionis plebeiæ metum rarenter Gandavi agerent, vagum vacuumque Palatium hospitio suo ineptum reddidêre. Interim elegantem in insula solitaria locum occupans prætorium Alexandriadarum (*Tsersanders*) nobilis hoc tractu familiæ, ab auctore gentis Wallum Alexandri (XANDERS WALLE) dictum, ab illis ipsis possessoribus, non *Wallsis*, ut perperam credit Marchantius, ad pios usus relictum, interveniens Princeps sibi arripuit, religiosis virginibus alterum in Brielæ pratis locum in vicem concedens. Tendimus nunc eò, & appropinquamus, & ecce vides pontem sublicium, aream tribus inædificatam lateribus, Sacellum ibi principale, ex adverso atria, alibi Gynæcæum, & seriatim cubicula specie quàm spatio magis commendanda; At ingrediamur, ut cunabula Cæsaris Caroli & angustum tam Augusti puerperium contemplemur, Viden? Hic hypocaustum sive focus erat, ex opposito cubile, prospectus in hortum ponte ædibus junctum, aquis sejunctum. Ædificium hoc totum Philippi Boni bonum opus est, camerarum proportio Serenissimi Archiducis Alberti, aularum disposita series Philippi Regis Castelli. Supernates illæ cellulæ Nympharum sunt, & avertendæ non tam luci, quàm dolori oculorum hæc fenestrarum sunt repagula.

† Sanders Walle. — Lapsus Marchantii. — Groenen Briel. — Descripta amplius arx. — Natales Caroli quinti.

CAPUT XIX.

RIsit suaviter hæc audiens Hamconius, sed mox in aliam versus faciem attonito similis, Quid, inquit. Rugitum audio? Etiámne hæc respublica *catulum Leonis*, immemor proverbii, aut *animal curvungium* ignara Pythagorici moniti alit? Ita, excepi, maximè nec Leones modò, sed & Ursos, & nonnunquam Aquilas, non tam memoriæ Caroli quinti hîc nati, aut Majestati Urbis in Belgio primariæ, quam antiquitatis merito. Duellum enim Anno 1447. Leonis cum tauro, ubi illius victi ungues pectusque animosum, hujus furibunda cornua prostravêre: conflictus ejusdem cum Urso, Anno 1404. sed impare: Ejusdem Anno 1360. vincula evadentis furor trium laniena hominum æstimatus: Ejusdem sub Philippo Elsatio visi spectaculi arguunt longe ante Caroli quinti natalem Leones Gandavi alitos aut habitos, ob id opinor, quòd tempore Elsatii Leonem gentilitium Flandriæ insignibus primò insculpentis, primi idipsum imitati Gandenses scribantur, æquum rati Flandriæ caput vultum cum Flandria eundem ostentare; & rei memoriam, regiique splendoris monumentum fovere voluisse. Nec dissimulabo Leænæ hujus Gandensis exemplo veteres quoscumque Scriptores fidei periculum adiisse, uno ore clamantes: Leoni ita inimicum Gallinaceum, ut quidvis priùs, quàm ejus ferat præsentiam; cùm tamen hæc nostra arena caveaque, iisdem, non semel tulerit præsentem imò crocientem. Nec pigebit audire Viri docti longiùs petitam conjecturam, asserentis *ob exonerationes tot Ganda fluminum*, Leones in armis & caveis hic ostentari. Nec dubito quin respexerit ad morem Ægypti, quæ ut sole Leonis signum percurrente apertis Nili repagulis inundatur, ita Leonis statuam aut caput ære fabricatum solet ore patulo ostiis domuum, & scaturiginibus fontium imponere; exemplo non ad Romanos tantùm, sed ad Belgas etiam tracto.

Leo ibi alitur. — Etiam solet Ursus. — 1447. — Idque ab antiquo. — 1404. — 1360. — Causa quæsita. — Insignia Flandriæ & Gandæ. — De Gallinaceo contra veteres. — Exoneratio Fluminum. — Hyeroglyphicon Leonis.

CAPUT XX.

In faciem Cecropi verso post fata Leonis
Galli litabant victima.
Leges Gandavi validas vigilantia servat
Meliore quanto victima!

REx Leo quadrupedum est, volucrum Regina Aquila, qualem imperio Caroli Cæsaris, & Philippi Ducis tenuit, nutrivit Gandavum, an etiam aliis intervallis nescio: certè in Blandiniensi cœnobio Aquilam hodieque nutriri scio, & causam nescio. Ursum etiam familiariter & assiduè asservari solitum ab aliquot seculis in Bavonensi cœnobio, docent monumenta loci; & ego reor antiquitatem non contemnendam redolere à Vandalis, quorum hoc insigne. Adeò ut memoriæ datum sit quatuor nobilitatis Flandricæ Primates *Beros*: Ursos Flandriæ dici; non utique à Banda sive vexillo, ut iidem sint cum Baronibus, quod putat Marchantius, sed quòd in picturis veteribus signa militaria quatuor illis credita, ab *Ursis* Gestari videantur, cùm alii Barones, sive, ut Procopius vocat, *Bandophors* in Bandarum suarum gestatore varient. Nec verosimile *Beren* vocem contractam ex *Banderheren*, (sic Barones appellamus) cùm omnes ad unum antiqui dignentur Berorum nomine solos hos quatuor, *Cisoigne* nimirum, *Pamela*, *Boulara*, & *Heyna* Dynastas, & eo-

Aquila etiam nutrita. — Item Ursi. — Beri Flandriæ unde. — Unde dicti. Non esse eosdem cum Baronibus. — Quatuor Beri tantum.

dem tempore & pagina alii *Banderheri* nuncupentur.

Petra Comitis post hæc egressi pontem quoque Comitis transijmus, & Mariæ Christum scripturientem bajulantis Iconem salutavimus, indeque reflexo gressu summum pontem petiimus statuam parentis filium capitis reum truncaturi videntes, quam, ut inscriptio referebat, *Vetustati obsoleta post liminio restituit* S. P. Q. *Gandensis Nobilibus Joanne Baptista Rodoanio Domino de Bieze, Philippo Seclynio Herpelgemio Coss. Anno* 1609. Inscriptio autem vetus hæc erat.

SGRAVEN BRUGGHE. HOOFT BRUGGHE.

AE GANDT LE EN-FANDT FRAEPE SAE PERE SE TAETE DESMY. MAEIS SE HEPPE ROMPE SI GRACE DE DIEU. 1371.

Qua inspecta: Hem, inquit Hamconius, quid hoc est idiomatis, Gothicumne an Vandalicum? Neutrum, inquam, sed Romanum adulterinum, id est Gallicum: & significat Gandavi filium à patre decollatum, sed vibratum esse Dei virtute ruptum: quod autem pectori carnificis inscriptum vides, Flandricum.

DIT ÈS DE WETHELICKHEDE DER STEDE VAN GHENDT

DIE BONDE HEM DIE DAER IS ONTRENT.

Significat reum fuisse & à Judice vinctum.

CAPUT XXI.

SErmone ambulario dum sic diem fallere conamur, fallit nos idem & nigrum Syrma trahens Hesperus divertere monet, & contracto viæ colloquiique velo domuitionem cogitare. Cui vacantes ad passus pæne singulos velut numerum, eandem Hamconius cantilenam ingeminabat. Dii boni! Quam, quantam, qualemque Urbem! In qua orbem vides, & in orbe miraculum, ut nihil mirer Barlandum in suo Urbium Belgii indiculo vocare *fluminibus nobilem, amœnam, spaciosam, innumeris cultisque domibus, facundis virorum ingeniis, antiquis moribus, frugalibus mage quam parcis, cælo per benigno.* Erasmum in Epistola ad Utenhovium: *non arbitrari civitatem quaqua patet Christiana ditio reperiri, qua cum hac conferri queat, sive spectes amplitudinem, sive politiam, sive Gentis indolem, &c.* Lipsium suspicere in Gandensi Urbe amplitudinem, populo industriam, clero Majestatem, Historia res gestas, si ab æquo judice censeantur, quibusvis veterum conferendas. Maximilianum Vrintzium autem sic canere.

Encomium Gandæ.

Roma suo Tiberi, famosa Colonia Rheno est,
Leodium Mosâ flumine grande tumet:
Dilia Lovanium beat, Arvaticumque Tabuda;
Londinum Tamesis, Sequana Parisios.
Pulchra omnes, amplaque Urbes, pulchra omnia & ampla
Flumina, distinctis singula queque locis.
Unam sed Gandam juncto simul agmine ditant
Oceanus, Schaldis, Livia, Liza, Cala.

Et alibi idem:

Delicium terræ, Flandri decus orbis, ocellus
Belgica, & enixo Cæsare Virgo parens,
Concilio illustris, bello horrida, florida pace,
Pulchra situ, felix aëre, dives aquis:
Gandavum breviter, nil ultra quære, nec Urbem,
Verùm orbem in tanta mole videre puta.

JANUM porrò LERNUTIUM hoc ei Encomium pangere.

FElix Gandavum Flandri caput orbis honosque:
Olim Clarineæ quam posuêre manus.
Seu libet auctorem potiorem agnoscere Cajum;
Cæsaris auspiciis fama tibi orta vetus.
Quæ modò macta volat, nomenque tuum omnibus oris
Didit ovans, qua Sol occidit aut oritur.
Tu bello, tu pace potens, nullique secunda
Justitia antistans & pietate viges.
Te facilis frugum tellus, te liquidus aër,
Mitisque, & rerum copia larga beant.
Terna tibi centum permanant flumina pontes:
Commoda quis credat uni ea nata loco?
Dumque tributa suis exponunt obvia ripis,
Murmure compresso te venerantur Heram.
Et tua tecta jubent semper sublimia stare,
In pelagus prono dum pede lapsa fluent.
Primus carbaseo scapulas velatus amictu.
Celsaque taurina cornua fronte levans
Schaldis iter signat, cursuque per arva citato
Velox præcipites volvere gaudet aquas.
Livia mox sequitur, redimitus arundine crinem:
Impetus est illi sed minor ire citum.
Lisa pari properans lapsu liquidum incitat agmen:
Fratres germanos, tergeminosque putes.
Sive magis Scaldin libet appellare parentem,
Cujus vis fluvio mascula major inest:
Sanè eat inter eos hoc nomine Schaldis honestus,
Dum modò sit natus Livia, Lisa nepos.
Diffusa es spatio ingenti: non amplior ipsa
Est Mediolanum, sit spatiosa licet.
Curia te Princeps decorat; tibi limina mille
Passim regifico cultu operosa nitent.
Templaque Divorum consurgunt ardua, nubes
Fronte ferire putes, & domum adire Jovis.

Nobili-

Nobilitasque frequens antiqua à stirpe parentum
Floret adhuc, nullos degener inter avos.
Artificum tibi multa manus: manus innumera illa est
E lino & lana quæ probè texta struit.
Hanc tamen exsuperat, sic aiunt, nautica pubes
Transtra colens patrias plurima propter aquas.
Sex intrà muros, & viginti insulæ, amœnam
Atque admirandam te meritò faciunt.
Illic credibile est salientes aggere in alto
Naïdes festos ducere sæpe choros.
Dux quibus alma Dryas comtis spectanda capillis.
Molle jecur juvenum percutit igne novo.
Ante alias laus priva tibi est cunabula summi
Principis adserves quod tua in urbe sacrâ.
Illa diu exhibeant populis spectacula grata,
Hospes ab externa quæ procul orbe petat:
Adspergitque volens violis, nimboque rosarum:
Hæcque suo mittens pectore verba sonet.
Felix Gandavum, talem quæ sola tulisti,
Qualis ab Augusti tempore nemo fuit.
Perge datum pignus servare in secula sera:
Tu mihi vel Domina es non minor Urbe Remi.
Tempus erit, nec prisca oberunt, miraculum in orbe
Gentibus octavuum quum memorabile eris.

Dixerat Hamconius, & plura in hanc rem alienis verbis prætulerat, me annuente & applaudente, & interim ad hospitium cubiculumque præeunte, ubi vix considenti, iterum compellans. Per deos inquit, & lares magnos loci hujus doce me tantisper, quibus gradibus ad stupendam hanc magnitudinem Ganda ascenderit, quibus occasione, tempore, auctore hæc ingens amplitudo propagata, ornatus & splendor, quem admiratus sum, adjectus. Ad hæc ego, magna rogas & ingenio meo imparia.

A Gandensibus ista potiùs quærenda, qui ut Viros omni litteratura clarissimos, ita in hac palæstra populari versatissimos habent innumeros. Quin adimus re & nomine amicum Maximilianum Vrintzium Apollinis & Minervæ nutricium, quæ ex archivis suæ patriæ certiùs rectiusque singula edisseret. Attamen quia putas etiam me Principum jussu Belgium, & locorum in eo antiquitates perlustrasse, & Gandavi favore & auxilio nostri Vrintzii non parùm profecisse, dabo quædam dumtaxat præambula, primitias inquam antiquitatis, aliàs pleniora & plura daturus in lucem, aut ab aliis danda expectaturus. Tu auribus fave.

Maximiliani Vrintzii laus.

CAPUT XXII.

QUaliter ad immensam hanc vastitatem Ganda sensim devenerit dicturo necesse est, primordia minimè neglectum ire, & gradatim ad perfectionis fastigium devenire. Ego itaque, ut memoriæ & doctrinæ serviam, ordinem servabo, & oppidum trifariàm considerabo, quale nimirum ante Normannorum incursionem, Elsatiorum dominatum, Caroli Quinti Imperium extitit.

Partitio sequentium.

Annales vernaculi prodigi venatarum magis, quàm inventarum antiquitatum, pleno ore buccinant Gandavum ante Juliana tempora *Oduеam* nuncupatum, non addentes unde aut quare?

Odaea dicta Urbs.

Sed vetustissimos Codices dum executio, nominatim Bertinensem, inveni primam syllabam majusculam *G.* circumflexam, quod *gor* sive *ger* & *u* lineatum quod *um*, sive *un* signat, esse tertiam, legendumque *Gorduneam* conformiter opinioni multorum asserentium *Gordunos*, Cæsari nominatam gentem hîc loci coluisse, respondente vocis etymo situs Blandiniensis montani; GOOR enim, uti antea scripsit Marchantius, paludem; DUYNEN colles in stagnis aut ripis tam fluminum quàm Oceani: unde, à Blandinio *Corturiacum* quod à *Gorduniaco* haud procul dissidet, usque media habitasse supra dixi. Vetus carmen non semel laudat Meierus tale,

Lectus & explicatus codex vetus G. circumflexum.

Gorduni Cæsaris hic.

Eorum etymon.

Habitatio item.

Hanc CLARINÆAM *veteres dixêre Coloni*,
GORDUNI *populique truces coluêre Sicambri*,
MERCURIO CÆSAR *Christo sacravit amandus*.

In quo licet Gordunorum nomen & Coloniam exprimat, addit nihilominus locum *Clarinea* vocatum, unde Lernutius in Encomio quadrimembris Flandriæ.

Clarinæa Urbs dicta.

Felix Gandavum, Flandri caput Urbis honosque.
Olim CLARINEÆ *quam posuêre manus:*
Seu libet auctorem potiorem agnoscere Cajum
Cæsaris auspiciis fama tibi orta vetus.

Quæ illæ *Clarinea manus*? Cùm non Clarium Apollinem, sed Mercurium hîc loci cultum meminerint Historiæ?

Ganda Castrum.

CAPUT XXIII.

QUicquid eorum sit, sive à Gaio, sive à Vandalis dicta sit, fuit & dicta fuit *Ganda Castrum* propriè, ut supra docui, locus, ubi nunc arx Carolina. Cæterum pluribus habitabatur locis littoralis hæc planities. *In monte qui Blandinius* olim (quia candicanti vertice olim è declivi venientibus appareret) dicebatur, plures fortunarum sedem fixerant dicti in rescriptis Principum *Homines* sive *de familia Sancti Petri*. Et ne suspi-

Blandinii etymon.

Etiam id habitatum.

Homines familiæ S. Petri.

suspicemur hos clientes intrà Cœnobii sep-
Curtis. ta habitasse, donationes exstant *Curtis in*
Blandinio per Alelmum, & alterius per Jut-
tam factæ ante annos octingentos. Simili-
Audeburgius. ter habebat Audeburgus suas appendices;
& diversabantur præter præsidiarios & cœ-
Fideles Castri. Homines Divi Bavonis. nobitas in ejus ambitu partim *Fideles Ca-*
stri, partim *Homines Divi Bavonis*. Sic enim
dicebantur alterutrius partium clientes. Ha-
bitabatur etiam longo tractu ripa Legiæ
Truncinium cultum & ripa. versus *Villam Truntinium ubi Castellum fuerat*,
& Schaldis à plebe parùm culta magis ru-
A populo rudi. di & dura. Ita ut opus habuerint, teste
Audœno, Divus Amandus & alii veritatis
Evangelicæ præcones, nimium quantum
laboris & authoritatem Regiam Dagoberti
impendere ad præstandum aliquod operæ
752. pretium. Et rursus Anno 752. exorto in-
Tumultus Gandæ. ter cives ob cultum sacrarum imaginum tu-
multu, tanta animorum contentione eam
Hildeberti martyrium. oppugnaverunt, ut non erubuerint Hilde-
berto Archimandritæ Bavonico, viro san-
ctimoniæ laudem adepto, violentas manus
Portum fuisse etiam. inferre. Portus ad extremum à rei nauticæ
operariis habitabatur, & classis ibi adorna-
tæ lustrandæ gratia Carolum huc Magnum
venisse, & hinc Aquas petijsse in scripta re-
latum est, à Reginone.

Unde petita hæc Chronici ad Annum
811. Schalt Fluvius. Locus Gant. Naves ad classem ibi ædificata. 811. verba sunt: *Carolus Magnus veniens*
ad Schalt Fluvium loco qui vocatur Gant, *na-*
ves ad eandem classem ædificatas aspexit, &
circa medium Novembris Aquas discessit. Nec
obscurè colligas ex his si portus instruendæ
classi, nauticam; si meritæ ab Historicis
celebrari seditiones, plebejam; si quatuor
diversis sparsæ locis habitacula, in popu-
larem turbam frequenti numero extitisse.

CAPUT XXIV.

DOcui hactenus qualiter diversis lo-
cis habitata hæc fluminum confluen-
tia, ita tamen ut propriè locus veteris
Vastatio Gandæ. Castri, quo nunc Carolina conspicitur, *Gan-*
da nomen obtinuerit. Post recessum Nor-
851. mannorum, qui Anno 851. *Gandavum fer-*
ro & igni vastaverunt Vetus Castrum & Ab-
batia *in desertum*, verbo illo utitur Chro-
91. nicum, redacta, monachis post 91. Anno-
rum exilia postliminio reversis. Et deinceps
Nomen Gandæ latius extensum. apparet nomen *Ganda*, imò *Castri Ganda*,
si non alteri loco attributum, certè latiùs
extensum, testibus Abbatiæ Blandiniensis
ante Bavonicam restitui cœptæ rescriptis.
Præpositura in Cantio. Quorum unum donationis Præpositurae in
Cantio Angliæ Regno disertis verbis *Eatga-*
rem Regem tradit *Beato Petro & Cœnobitis*
Gant dictum Blandinium. *Ecclesia de* GANT (notate ortographiam
migrante in locum veteris delta affine du-
riuscula Tau) *qua in monte Blandinio trans*
964. *partibus marinis est posita. Datum Anno* 964.
Signatum. *Ego Edgarus Christi gratia conce-*
dente Anglorum Rex & Rector anno sexto Ritus Cruce signandi.
regni mei mense Augusto, hanc donationem
Christi Crucis Agalmate annotavi & confirma-
vi, &c. Observandus diplomata cruce si-
gnandi ritus. Clariùs autem *Arnulphus ad-*
miniculante supremi Regis clementiâ Marchi-
sus refert *monasterium à Sancto Amando de-* Imò Castrum Ganda dictum Blandinium. Gandavi nomen.
dicatum juxta fluenta Schaldis in CASTRO
GANDAVO (notanda vocis hujus anti-
quitas) *quod Blandinium vocitavit* litteris *re-*
gnante Ludovico Imperatore, anno sexto exa-
ratis. Ut ex his satis appareat montem
Blandinium è primis habitari cœptum per
monachos.

CAPUT XXV.

IN *loco autem tribulis repleto*, ait Chro-
nicum Bavonense, *quidam piscator vidit*
tres viros, anno 934. *prædicentes Cœnobii re-* 934.
parationem secutam inchoante Eggerico quodam Occasio restituti Cœnobii Bavonensis.
Anglo divite sed morbido. Qui monitus in
somnis Gandam firmissimum quondam Castrum Dictum firmissimum quondam Castrum.
& cœnobium petere, obaudiensque, sanitatis
recuperata mnemosynon reliquit. Quibus ex
verbis colligere est etiam haud multo post
Audeburgum habitari cœptum, sed à re- Audeburgus habitatus.
ligiosorum quàm civium turba magis. Ur- Urbem mox restitutam.
bem interim è primis Flandriæ mox resti-
tutam docet celebris totius Flandriæ pro-
cerum conventus Gandavi indictus Anno
913. formandæ reipublicæ & Provinciæ, 913.
ut de loco sit primùm indagandum.

Tempore Arcis Otthonianæ per Cæsarem
extructæ, id est, Anno 949. refert ex ve- 949.
teribus Meierus *Gandenses* INTER SCAL- Gandenses inter Schaldim & legiam habitasse.
DIM ET LEGIAM *tantùm incoluisse.* Ma-
gis speciatim Chronicon cùm Arnulphum
Comitem dixisset *portum in loco* HERE- Item in portu Herehem.
HEM *dicto struxisse, habitantes in eo Gan-*
denses appellatos addit, cùm tamen propriè
vetus Ganda fuerit ubi Ecclesia Divi Bavo-
nis. Et hinc, est aliquo tempore scriptores
loco Gandavi *Portum* aut adjecticio *Portum* Qui pro Ganda subinde dictus.
de Herehem dixisse. Ita nimirum Withman-
ni Comitis uxor obiisse legitur in POR- Portus pro Urbe.
TU HEREHEM. Ita Henricus Cæsar
PORTUM, id est, urbem interprete Meie-
ro, *summa vi oppugnat; sed Balduinus Co-*
mes cum delectissimo præsidio hostem fortissimè
pugnando semebant iterum à MOENIBUS Mœnia Urbis.
repulit, factum anno 1007. 1007.

Herehem autem quo loco fuerit non ob-
scurum erit æstimare legenti fanum Joan- Ubi Herehem fuerit.
nis, Anno 941. ædificatum, quod hodier- 941.
ni oppidi ferè occupat meditullium. Por-
tus itaque sive Urbs in Herehem mediocri-
ter culta, mœnibus & quidem validissimis
cincta nisi fuisset, non ita temerè annis
1007. & 1020. Cæsaris obsidionem & op- 1007. 1020.
pugnationes feliciter tulisset. Portis aperie- Bene munitam fuisse Urbem.
batur quaternis; Imperiali (quæ demum
à propinquo Sancti Georgii templo nun-
cupata)

Quatuor Portas habuisse. cupata) Brabantica, Torhaltada, Ketela-
que undè mos in privilegiis obtinuit vo-
candi cives intrà quatuor portas habitantes,
sub Elsatiis & Insulensi.

CAPUT XXVI.

Plebs qualis. CUjusmodi porrò plebis fuerit exerci-
tium & nundinatio bina Chroniei loca
938. ostendunt. Ad annum quidem 938. *Erant*
inquit, *in territorio & Villa memorati Castri*
Coriarii. *laici qui ab officio Coriarii dicebantur.* Ex ali-
bi *Balduinum tertium eo nomine Comitem*, ait
Textores. 960. *textores fullonesque circa annum 960. in Flan-*
driam traduxisse, quorum paulò post quæ-
stus popularis opulentiæ basis extitit, &
A quibus sæpe motus. tumultuum insigne Seminarium. In tumul-
1164. tu porrò plebis ad annum 1164. cùm Prin-
cipes factionum laudantur textores, fullo-
Piscatores Lanii. nes, piscatores, lanii, non obscurè innui-
tur, eos primam in plebe lineam fecisse.
Quemadmodùm autem Coriarii in distru-
ctu Castri, piscarii circa portum, ita tex-
tores circa montem Blandinium antiquitus
habitarunt, & collaticio ære, quam ibi
Structa Ecclesia à textoribus. spectamus eleganti opere Ecclesiam, ex-
Respublica. truxerunt. Præfuisse reipublicæ Viros No-
biles ex quatuor tum & nunc notis stirpi-
bus, refert alibi Meierus: quod mihi pa-
Videri errasse Meierum. rùm videtur vero simile, cùm inveniam di-
versum in urbe regendi morem & plura tri-
Tribunal sancti Petri bunalia. Archimandritæ enim Gandensis &
Blandiniensis cœnobiorum per suos *Homi-*
nes ut loquebantur jus dicebant, & videas
hodieque in crepidine montis Blandiniensis
& Urbanæ jurisdictionis limites designatos,
& perseverare jurisdictionem Cæsaris in
Jurisdictio Arcis. novo Castro: Præfoctus *Arcem & ejus sub-*
urbium colentibus præerat. Reliquæ Urbi
Scabini Tribuni Decani. *Scabinos* tam tùm *Tribunos*, *Decanosque* do-
Munita Urbs. minatos ex rescriptis Principum didici, &
privilegiorum chartis. Ad extremum mu-
nimenta oppidi hujus invenio partim à Bal-
1053. duino Comite ad annum 1053.; partim à
civibus ex privilegio Comiti Elsatio per
tumultum extorto, perque Margaretam
1119. anno 1119. confirmato non urbem tantùm
Item domus. sed & domos pro arbitrio suas firmare &
munire potentibus. Undè ager & vicus ara-
Ackerghem. ticus (ACKERGEM) à Dominis tùm lo-
ci Gaverorum hac parte antecessoribus val-
latus in conspectu oppidi.

CAPUT XXVII.

Oppidi incrementa. REstat nunc æstimare oppidum quale
per annos ab hinc quadringentos cre-
vit & auctum est certis ut gradibus ita in-
tervallis. Sub Elsatiis Comitibus & Baldui-
no Constantinopolitano omnibus latè por-
Littus habitatum. tis & portibus littora habitabantur, quam-
vis necdum vallis cincta, sub Fernando an-
1213. no 1213. potestas muniendi, & annum
1223. reipublicæ moderatores nulla non 1223.
parte pomærium extenderunt. *Regionem* Overscelde.
Transscaldanam & Divi Bavonis, id est, Au-
deburgum, *Castrum vetus*, id est, Petram Sgraven-Steen.
Comitis *cum area Divæ Pharaildis*, *Vicum*
Castri & Mudam civitati applicuerunt, por- Mutpoort.
tamque ex adverso Mudanæ cognomento
cum ponte Comitis instruxerunt. Guido
anno 1254. homines agentes ultra pontem 1254.
Brabantinum hactenus proprios senatores
habere solitos subjicit scabinàgio Gandensi.
Quamquam de Petra Comitis quod inter-
pretatus sum, ob vicinam Sanctæ Pharail-
dis aream ibi nominatam, non nihil in du-
bium vocaverit idem Meierus ad annum Explicatus Meierus.
1275. referens *Vetus Castrum de consensu* 1275.
Margaritæ Gandavenses Urbi adjunxisse. Quod
illud vetus Castrum? Non utique Aude- Vetus Castrum pro novo.
burgus nomine transscaldanæ & Bavonicæ
regionis suprà dictorum comprehensus: nec
Petra Comitis nomine Castri veteris & cum
area Divæ Pharaildis expressa, ita ut aliud
non occurrat quàm *vetus Castrum* Meiero
hîc scribi pro novo, id est, Ottoniano
circa hoc tempus mœnibus incluso & urbi
etiam cum dispendio sui adjecto.

Anno demum 1278. id est, triennio 1278.
post denuo prolati murorum limites & quie-
quid agri pontem Divi Bavonis & Muda- Snaeskerke.
num interiacet, rursusque inter fossam
nauticam novumque alveum Legiæ flumi- Nieulete.
nis ad usque viam Brugensem, Comes op-
pido vendidit quater mille quingentis libris
grossorum, totumque illud spacium vallo
obseptum est, ita ut ante Guidi Principa-
tum amplitudinis suæ fastigium urbs pœne
attigerit, nisi quod alibi, partium acces-
sione videri possit adjuta. Ita nimurum An-
no 1274. Vicus Aekergemi à Razone Ga- Ackerghem. 1274.
vero conceptus. Ita & alia loca, privatis
parentia Dominis Senatus, diversis tempo- Munimenta.
ribus coëmit. Ita præcedenti sæculo tempo-
ribus Caroli quinti pars mœnium lapideo
opere ducta, portæ tres eleganter extru-
ctæ, pontes fossæque alibi è fronte. Ita
novissimis turbis præter Vallum una oppidi
parte ductum, propugnacula etiam omni-
bus locis disposita molesque terreæ, & di-
verticula portarum novo ritu adornata;
ita, ut non immeritò cum munitioribus
(excepto mari aut hosti objectas, urbibus
queat contendere.

CAPUT XXVIII.

ET cùm soleat exteris hæc oppidi am- Amplitudo oppidi.
plitas esse admirationi, subiiciam di-
mensiones ejus singulis post sæculis factas.
Anno 1266. ita frequentur intrà & juxta 1266
portas habitatum Gandam tradunt schædæ
populares, ut biduum insumere necesse ha- Biduo opus ad obeundum.
buerit, volens extravagantes ejus fimbrias
obire. Joannes à Curia Senatorii ordinis
vir mandante Senatu stationarias vices de-

1397.

signaturus. Anno 1397. jussu Philippi Audacis mœnium circuitus dimensus per Ægidium Grotherum fertur implevisse mille sexcentas & octoginta octo perticas quatuordecim pedum singulæ. Et Joanne Duce volente facta dimensio exteriori ambitu confecit 3300. virgas tredecim pedum singulas. Interiori autem longitudinis à Mudana porta usque ad Lævinæam 1300. totidemque à Tenderweert usque Hospitalis portam ad Bavonis Anno 1427. justa inter Bergarum, Diestæ & Wesemalæ Barones sponsione, sumptuque mille & trecentorum florenorum, repertùm Gandam Lovanio in circuitu tribus virgis minus, Leodico quinque, Colonia quindecim; Cæterum Lutetiam Parisiorum 7. virgis antevertisse. Ad extremum dimensio quam ab hinc 80. Annis Warnewicus, Anno 40. Guicciardinus & Mercator, Anno 10. Bertius & Marchantius ex aliorum relatu instituêre librisque editis publicavêre ambitum Urbis septem Italicorum ferè miliarium facit, 45640. pedum Romanorum. Leucarum quatuor.

1427. — Collatio cum Lovanio aliisque. — Septem Miliaria Italica. — Quatuor Leucæ.

CAPUT XXIX.

HOc spacium: nec tamen inane. Cùm referat Warnewicus ædium suo ævo extitisse plusquam triginta quinque millia, & alias decreto in singulos caminos tributo inventa, (non venientibus in numerum casis proletariorum & sacris mendicantium ædibus) trecenta & quinquaginta millia. E domibus autem publicæ omnes splendent, privatæ plures commodè magis quàm eleganter habitantur. Eminent gentilium de Fiennes & Luceburgo olim palatium nunc Egmondana cum stirpe devoluta possessio: Ravesteyniorum aliud, nunc Cliviæ Ducis prætorium.

Numerus ædium. — Caminorum. — Domus nobilium duæ in exemplum.

Inter cœnobiorum diversoria sive refugia adornata Bavonicum Anno 1530. nunc Episcopali subserviens palatio; Baudelonensi, Anno 1526. Truncinienfe Anno 1535. & similia viginti nunc in cœnobii formam redacta. Inter domesticæ nobilitatis ædes honorarias, fuerunt Serfanderiorum quæ nunc Palatium Principis, & Mercinoniorum vocantur: Borlutiorum quæ nunc in Fiennæ, & cœnobium Augustinianorum commigrarunt: Sersimoniorum ubi nunc domus biturris spectabilem præ se fert antiquitatem: Bettiorum ubi nunc Curia Comitum S. Pauli visitur & aliis locis.

Refugia cœnobiorum. 1530. — 1526. — 1535. — Mercenariorum.

CAPUT XXX,

Fala. — 1228.

INter opera civitatis Falæ sunt usibus textorum, Anno 1228. erectæ, quas cùm in omnibus veterum scriptis tam Lovanii quam Gandæ, Ipreti, & alibi videam FALAS appellari, pro quo nunc Hallas dicimur, dubito sæpiùs an non à FAILEN, sive ut modò lenitâ primâ loquimus VAILEN, id est, vœnum exponere, deriventur. Sunt enim loca spaciosa & velut prætoria Arachnes, ubi officinatim pannos suos venditioni destinatos reponunt. Et quanta fuerint Gandavi numerus textorum textrinarumque indicaret. Textores qui ante potiores in plebem partes faciebant, & circa Blandinium incolebant, sub Guido principe in certas divisi tribus, pro regionum urbis quas occupabant numero viginti septem, demum aucta opibus & commerciis urbe tertium cœperunt membrum civitatis facere, & suum habere præfectum quem Decarchum textrinulæ vocat Meierus. Feruntur extitisse 40. subindè textrinarum millia: mallem dicerent quatuor aut quatuordecim. Feruntur ad structuram ædis Marianæ illustrem illam & sumptuosam singulę grossorum libellum dumtaxat tulisse & sufficienter nummorum ad tantam molem congessisse. Feruntur in tumultibus sub Maleano Principe ferventibus nihilo secius operis armati excurrisse textores, fullones, & idgenus lanariam exercentes usque ad octodecim virorum millia; quorum operis definiendis deputata campana anno 1441. Bellaforti appensa.

Vocis Etymon. — Loci Usus. — De textoribus. — Tribus eorum. — Respublica. — Numerus. — Potentia. — 1441.

CAPUT XXXI.

BEllafortis autem structura admirabili quadratæ turris, supernè quàm infernè 15. pedes latior, & sua interim stans mole annis jam ferè trecentis strui, cœpta anno 1313. in Maio, fastigio anno 80. sequente imposito: & nomen priscis Francorum legibus non incognitum adepta. Hîc enim dictæ turres eminenti sive loco sive structurâ classicum ære campano denunciare consuetæ, & plebem ad signa vocari aut comitia invento plebeiis dominatibus subserviente. Unde Imperatores Cameraci insolescentem & Episcopo rebellem plebeculam repressuri inter prima sustulerunt *belfrotum* litteris Anni 1200.: ne scilicet ullum deinceps populi conciliabulum coalesceret. Gandavi eadem propter Anno 1317. aut ut alii 14. Suspensa undecies mille pondo gravis campana, cui Rolandus, ignota mihi caussa, nomen est, & scriptum in ambitu: ROLANT ROLANT ALS ICK CLEPPE DAN IS'T BRANDT, ALS ICK LUYE, DAN IS'T ORLOGHE IN VLAENDERLANDT: quæ aliàs horarum nuncia, si insonaret plebs armata cum vexillis forum petebat, & Decanos suos velut belli Duces audiebat; certissimum frequenter dissidiorum erat seminarium

Bellfort. — 1313. 80. — Ejus etymon. — Ususque. — 1200. — 1317. — Usus campanæ bannalis.

narium. Quinquaginta duo opificiorum Collegia suos singuli Decanos, & unum omnia Archidecarchum habebant, & secundum Reipublicæ membrum constituebant, observatumque non semel ad classicum inauditum sub signis habuisse raptim advolantes Decarchos hos viginti quinque armatorum millia, non exiguo æstimandæ civium multitudinis argumento.

Numerus civium.

CAPUT XXXII.

Primum Reipublicæ membrum.

TErtium & Secundum reipublicæ membrum constituisse præcedentes dixi & verè, primum enim conficiebant Cives suis proventibus vitam sustinentes, nec mechanicam exercentes, quo numero & Patricii & Nobilitas domestica censebatur, cujus generis nominat Meierus gentiles de *Bette*, *Borlunt*, *Serfanders*, & *Sersimons* antiquitus primatum Gandæ tenentes. Bettios licet à Bestijs Romanorum familia quidam, alii à Patavio, quod Symbolum gentis est, alii à Bettingemio aut Bettenturia oriundos velint; tamen constat à quatuor sæculorum decursu Gandæ claros extitisse, nec foris minùs; utpote qui Hynæ Baronatum, Altæ ripæ & Augerelli Dynastias affinitate cum Mastaignæ Dominis contracta ad se transtulerint, A conjugiis cum gente *Meerschia Bellam* & *Helbecam*, à Verderi *Peroniam*, à Gruteria *Schellebellam*, ab aliis alia. Monumenta stirpis conspiciuntur in Schellebellensi Parthenone Dominicanorum Gandensium æde, Messinis & alibi. Superest hodieque caput gentis Adrianus Equestris ordinis, Fontanæ & alibi Dominus nuper Archiduci Ernesto à poculis, Cardinali Andreæ honorarius à cubiculo, & Flandriæ renovandis Senatibus subinde à Principe delegatus, vir prudentiâ, humanitate, virtute non vulgaribus. Cujus vita functo nupero parenti Jacobo, Vrintzii extat Epitaphium.

Nobilitas. De Bette. Gentis Symbolum. Origo. Dominia aliquot rerum. Et conjugia.

Borlutii similiter etsi referuntur eodem cum Bettiis tempore in Comitatu Arnulphi Comitis Genuâ venisse, & nomen *Le Cerf* primitivum deseruisse; tamen hoc indubitatum est jam inde ab Anno 1120. inter Gandavicos Nobiles reputari. Habuerunt Viros illustres Augustianorum Fundatores, Claranarum dotatores, Simonem Anno 1452. legatum reipublicæ ad Bonum Ducem, Joannem Equitem bello Groeningensi clarum & alios. Superfunt hodieque Patricii aliquot ex eis & Rex Armorum Belgii recenter vitâ functus. Juncti matrimoniis genti Bettiæ, Graviæ, Termundicæ. Epitaphium habent in Joannis unicum, plura apud Augustinianos, interque plura hoc.

Borlutt. Origo. 1120. Fundationes. 1452. Viri Clari. Matrimonia. Monumenta.

De Borlunt jacet hic miles fortissimus olim,
Joannes dictus nullo certamine victus,
Anno 1290. 1290.

Ser-Simonii propriè & ferè soli Gandæ Aborigines dicuntur & orti à quodam veteris Castri Comite. Fuerunt populares admodum, & ideò dignitatibus non ita illustrati. Habuerunt Petrum Anno 1447. Balivum Blandiniensem; & cognominem Anno 1390. Equitem. Extabant ante Iconoclastiam monumenta stirpis in Divi Nicolai, nunc degenerarunt aut certé desierunt.

Ser-Simons. Viri Clari. 1447. 1390.

Serfanders scribuntur Romá oriundi & Italis *La Luna* dicti in comitatu Arnulphi Comitis venisse. Hoc certum plurimos Senatorii ordinis habuisse à tribus sæculis, & habuisse Anno 1470. Philippum Bavonis Præpositum, Danielem Wasiæ Balivum; Franscifcum Flandriæ Watergravium. Et priores his Joannem Ducem in obsidione Iprensi, Petrum in Groeningano & alios alibi. Atque has quidem quatuor in exemplum dedisse sufficiat Meiero solum nominatas, alias clarissimas Urbis stirpes suis locis ubi dominia possident aut possederunt descripturus.

Serfanders. 1470.

CAPUT XXXIII.

COncludam id una populi Gandensis universim æstimatione ex historiis petita. Tanta olim multitudine oppidum inundasse, author est Froissardus, ut octuaginta civium millia qui per ætatem quindecim Annos excedentem, sexaginta non egressam arma ferre possent, censerentur. Ne miremur tanta virium fiducia extitisse, ut Anno 1297. Eduardum Angliæ Regem florentissimum cum filio & viginti peditum quatuor equitum millibus in vicino hiemantem non sine clade expulerint. Qui amplius sub Maleano Principe tam enormi licentia efferbuerunt, ut intrà decem menses quadraginta supra mille homicidia patrata sint in gaveis, alea, venere, luxu famosis. In obsidione Aldenardensi Anni 1372. continuos aliquot menses hæsisse civium decem millia. In pugna Groeningensi egressos 8300. In Gaverana obtruncatos ex Urbe & agro hominum sedecim millia, vix ullo ab exteris domi desiderato. Anno 1343. concurrentibus in foro Veneris fullonibus, textoribus, tam cæsorum quàm læsorum numerata duo millia, unde dies iste notatus atro calculo *Malus dies Lunæ* cœpit vocari. Sicut diem Mercurii indigetant ominosum ob textorum quadringentos quinquaginta Anno. 1311. festo Laurentii in tumultu inferiores, & cum sociis proscriptos. Et init rationem Mathias Quadius multitudinis Urbanæ, dicens Martinianam Curialem, & illam non

Multitudo populi 80000. Armatorum. 1297. Rex Angliæ repulsus. 1040. Homicidia. 1372. Armati ad bella. Cæsi. 1343. Fatales duo dies. 1311.

non è majoribus oppidi, intrà suæ jurisdictionis ambitum numerare quinies mille & quindecim ædificia.

CAPUT XXXIV.

IN tanta porrò multitudine quin multi virtute, prudentia, litteris Famam aut adepti aut meriti extiterint, nemo dubitabit. Ego ut ex ungue leonem æstimandum proponam, ex unaquaque celebrium classe non nullos Gandavi natos, in exemplum producam, aliis copiosiorem singulorum messem relicturus. Natales imprimis debet huic Urbi Invictissimus Romanorum Imperator Carolus quintus vt suprà dixi. Debet & Joannes Eduardi tertii Angliæ Regis Filius, & Theodoricus, Hollandiæ Comes, Gandenses exinde Gandavensis cognomen assumpsisse. Debent plures Flandriæ Comitum liberi, etsi minùs curiosè id historici annotarint. Solent enim, hic quàm alibi sæpiùs Reges, Principesque diversari.

Cæsar hic natus.

Nobiles. Ex Heroibus & prima dignitate illustribus, tot fuerunt quot familiæ, nec enim unam primariam in Flandria dabis, cujus non aliquot viros Ganda sibi vendicet. Ex Prælatis Lævinus Torrentius Antwerpiensium laudatissimus Præsul & scripto in Suetonium Commentario, editis Sacrorum Hymnis notus; Raphael de Mar Episcopus Rossensis, Philippus Mus Anno 1275. Tornacensis, Petrus ad Vedasti, Wilhelmus à Ganda, & Walterus Blocq, ad Bertini Abbates, Eustathius Lævinus, & Joannes Bavonicus, cujus extant Quæstiones Sententiarum, & libellus de Esu carnium. Antonius de Schoonhoven aliique innumeri. Ex Theologis Henricus Mudanus Parisiis Doctor, solennis re & nomine scripsit Summam Theologiæ, de Virginitate, de Pœnitentia, & commentatus in Aristotelem. Arnoldus Boscius & Philippus Kersbellus Carmelitæ; Vincentius de novo Castro & Petrus Bacherius Dominicani scriptis famigerati.

Episcopi. 1275. Abbates. Theologi.

Jurisperiti. Ex Jurisperitis Henricus Mudanus Philippo Pulchro Francorum Regi à Consilio & familiariter convivens. Philippus Wielandus Eques & scriptis de usu Flandriæ Feudorum clarus. Carolus Rymius Eques, Bellemi Dynasta & Maximiliani Cæsaris ad Turcos Legatus.

Medici. Ex Medicis Hieremias Brachelius celebris Lovanii Professor, Nicolaus Biesius Maximiliani Cæsaris Archiatrus. Balduinus Ronseus, & Petrus Buccius etiam non ignoti, uti & Joachimus Martini.

Philologi. Ex Philologis Maximilianus Vrintzius: Adrianus Damantius: Daniel Henzius, Cornelius à Marca, Franciscus Himanus, Justus Riickius, Lævinus Brechtus, alii & innumeri nomen adepti feliciter scriptis: quorum Elogia brevi à Sandero nostro, ut opera à Francisco Sweertio publicanda expectabis. Marcus Varnewicus Speculi historiæ Belgicæ author obvius. Dionysius Harduinus insignem illustrandæ Flandriæ operam locasse visus. Judocus Badius Philosophiæ & politioris litteraturæ meritò per Erasmum laudatus, Epistolis, Epigrammatis, variis in Ciceronem, Plautum, Horatium Comentariis ad posteros transmissis notissimus. Joannes Visbroukius Philosophiæ titulo apud Cardinalem Moronium honoratus. Joannes Portant Mathematicarum scientiarum peritissimus. Caroli Utenhovii Pater & filius variò scientiarum genere instructissimi. Joannes Carnier, à Guicciardino iisdem laudibus celebratus.

Historici. Philosophi. Mathemat.

CAPUT XXXV.

NEc mirum, cùm inter Mercurii & Minervæ quæstuosam negotiationem, Gandenses semper interim scholis & rei litterariæ suum attribuerint locum dignitatis. Aperuêre etenim ludum Græcæ Latinæque elocutionis spectabilem, Ægidius & Paulus Haucanus, Joannes Otto & Olearius Marchantio laudati. Gymnasium Societatis Jesu, à reducta per Farnesium Urbe tantis coaluit incrementis, ut subinde sexcentos & plures in eo auditores numeraverint, inchoati Anno 1605. templi eorum Annum sic Vrintzius exprimit. 1605.

Studium Gandensium in litteris. Ludi Magistri celebres. Gymnasia litterarum.

Sancte fave, Lævine fave, tibi cœtus JESU
Extruit Hellino Consule, templa, fave.

Augustiniani etiam à paucis Annis maximo fructu juventutem incipiunt formare.

Ejusdem ævi Seminarium est Diœcesanum: Utroque prior Hieronymianorum. Schola trivialis & maximo olim juvent utis fructu propagata ante sesqui sæculum. Hieronymiani.

Extat in Ecclesia tumulus cum Epigraphe.

Ægidios lapis iste duos operit reverendos
Condignos longâ posteritate coli.
Ut potuit quisquis domus prodesse, fategit,
Et templum hoc opibus struxit uterque suis.

Ægidios intelligit DE WILDE, procuratorem & *Clerici* Patrem illum Anno 1476. Februarii 25. Hunc Anno 1478. 1476. 1478.
May 24. defunctum & in ordine quartum. Templi porrò dedicatio annotatur 22. May, Anno 1479. cœnobii fundatio longè antiquior in Villanis. Ut taceam Curiales litterarum diatribes, & alias tota urbe frequentissimas Arithmeticæ, picturæ, lecturæ, linguarum, quas numerum accedere ad centenarium didici. 1479.

C A-

CAPUT XXXVI.

Curia. AD Curiam & Senatum ordo vocat : Curiam eleganti opere, atrio, conclavibus, frontispicio pereleganti cœptam
1481. extrui Anno 1481. auspiciis Adriani Vilaini Rassegemii, Senatus Præfidis auctam
1516. Anno 1516. ad plateam, perfectamque sub-
Structura ejus. inde primo scabinatu Richardi Utenhovii, Philippi Gruuteri, Nicolai Triesti Equitum. Cujus hala sive atrium tribunalis An-
1528. no 1528. perfecta, latus dextrum splendido opere inchoatum, quod novum
1580. opus vocant, Anno 1580. cùm decennio ante 4. Aprilis, sacellum Scabinale dedicatum esset, per Cornelium Jansenium
A. Antistitem. Quoad Senatus reipublicæ for-
Forma reipublicæ ex Meiero. mam, si libet, ex Meieri lib. 13. & notis meis ad illum, summam rei cognosces. Temporibus, inquit, Balduini Hannonien-
1200. sis, hoc est, sub Annum Domini 1200. per-
Senatus annales. petuis Senatoribus respublica gubernabatur: quorum è numero cùm quis moreretur reliqui 12. alium mox in demortui locum suf-
1212. ficiebant : Anno autem 1212. Fernandus
Tredecim Senatores. Comes legem tulit ut 13. illi Senatores, qui hactenus fuerant perpetui fierent annui, annisque singulis habitis comitiis in feriis Divi Laurentii martyris innovarentur, idque per quaternos electores sumptos ex quatuor sacris Curiis seu parochiis
B. *portus* (ita nominabant oppidum) utpotè
Quatuor Parochiæ. *Divi Joannis Baptistæ, Divi Jacobi Apostoli, Divi Nicolai* Episcopi, &c. *Divi Michaëlis* Archangeli, sicut & Curia Divi Joannis Senatores eligeret quatuor, ex Divi Nicolai totidem, ex Divi Jacobi tres, ex Divi autem Michaëlis quæ tum minima erat, sub scabinatu, quem vocant, dum-
C. taxat duos. Hoc Institutum annos omninò
1228. tenuit 16. Nam anno 1228. postquàm Fernandus Comes rediisset ex captivitate,
39. Viri. instituit ordinem 39. viratus reipublicæ multo utilissimum. Annum autem 1275.
1275. D. Margarita. Comes & filius ejus Guido, videntes per hunc ordinem civitatem nimis esse liberam suâ absolutâ authoritate illum abrogaverunt, statueruntque curatores Rei-
30. Curatores. publicæ tantùm 30. Scabinos putà 13. Con-
E. siliarios 13., & ærarios 4., quos in Annos singulos pridie feriarum decollationis Divi Joannis Baptistæ innovari volebant, ea ratione ut 30. cedentes alios 30. in locum suum eligerent, cives omnes Gandenses ac socios seu fratres Collegii ejus quod *Comanorum* appellatur (teutonicè COMANS-
Comansgulde. GULDE hi tertio gradu necessitudine con-
F. tingere se non poterant. Verùm in hanc novationem consentientes 39. viri appellabant mox Curiam Parisiensem, judicatum-
G. que est per arrestum 39. viratum suum debere habere locum abolitâ novâ constitutione.

Dehine Anno 1301. Philippus Rex co- 1301.
gnomine Pulcher servans in custodia Co- H.
mitem Guidonem, Gandavum venit: ubi recipi voluit tanquàm proprius Flandriæ dominus, studensque componere discordiam, quæ gravis versabatur inter Comitem & 39. viratum, curavit, ut suo ipsius arbitrio omnis permitteretur controversia, novamque statuit politicam & senatum, qui Nova forma.
per annos plus minùs 170. conservatus est, 170.
quamquàm 39. viratu longè esset utilitate inferior. Comitia habebantur per hanc legem pridiè Assumptionis Deiparæ Virginis. Comes aut ejus Legati, quatuor lege- 8. Electores.
bant cives Gandenses, Civitas legebat to- I.
tidem : qui octo creati electores, 26. honoratos & idoneos eligebant Senatores, quem numerum Comes aut ejus vicarii in
13. Scabinos totidem & consiliarios divi- 13. Scabini.
debant : sed hoc rerum statu per tempo- L.
rum successiones mirus ortus est ambitus inter cives, quum pro se quisque alius ut maneret, alius ut reciperetur in eum ordinem decertarent; ita ut sæpius graves nunc contra Principes, nunc inter ipsos cives ortæ sint discordiæ, & perturbationes, undè sedes Decanorum, Senatorum & bonorum civium emanârunt : eoque cursu temporis introductum est ut civitas in ternas partiretur partes, nempè cives, opifices, & textores. Introductus est & iste Divisio populi.
abusus ut externis illis tribubus civitatis 26. illi eligantur Senatores, ita ut in utroque
scamno extent tres cives, primus, quartus, M.
& septimus: quinque ex opificibus seu quæstu secundus, quintus, octavus, decimus, Alia forma.
& duodecimus. Ex textoribus item quinque tertius, sextus, nonus, undecimus, & decimus-tertius. Eo item tempore inventa est creatio Decanorum, de quibus in eam usque diem nulla fuerat memoria. Creatus N.
Decanus civium, Decanus quæstus, & De- Decani.
canus textrinulæ, Decanus civium primus est Senator civitatis imperatque civibus omnibus, qui vivunt suis proventibus absque ullo opificio. Decanus quæstus præest 51. Decanis totidem collegiorum opificum, ideoque *Archidecarchus* appellatur, creaturque ad medium Augustum in feriis B. Mariæ, estque Magistratus duorum annorum. Decarchus Textrinulæ annus est: creatur die octavo post Pascha : imperat vicis seu tribubus 27., qui & singuli suâ habent vexilla. 52. Decani autem 52. Col- Vexille 52.
legiorum omnes anni sunt, & renovantur per Prætorem ac Senatum, ut pactum erat pace Cadsanti, creationem Archidecani confirmavit Philippus Princeps Anno
1425. assenseruntque Principes in Decano- 1425.
rum omnium creationem: sed intereà grandis & perniciosus introductus abusus, ut quoties turbatio aliqua oriretur in civitate,
Decani isti perinde ad componendi motûs O.

 causa

causa cum vexillis omnibusque Collegiis opificum prodirent in forum, classicumque Senatus per campanam (Rolandus nomen) sonaret; sicut primus Senator cum vexillis Divi Georgii Flandriæ atque oppidi Gandensis; supremus verò Decanus cum 52. Collegiorum vexillis ad 25. & ampliùs millia hominum sæpenumerò secum aggregarent. Eum abusum Philippus Dux hoc anno 1462. sustulit & abrogavit, omniaque illis vexilla ademit ideò, quòd ritus ille barbarus & intolerabilis esset, seditionesque civiles cędes bonorum ac innocentium civium frequenter ex illo nascerentur, talique modo Decanos, Prętores, Senatores aliosque rectores suos interimerent, simul quoscumque liberet, quo jure, quaque injuria in exilium agerent. Imperavitque Philippus ut quoties turbator aliquis consurgeret, ex templo à Magistratibus ad supplicium raperetur, ut ita anticipatus nullum tempus aut spacium haberet se suosque conjuratos armandi. Nihilominùs tamen Philippo defuncto ad ingenium redierunt rursusque in feriis D. Livini Martyris eandem Barbariem innovabant, sed Carolus Dux statim illos oppressit profanumque morem inhibuit. Post obitum Caroli rursus arripuerunt eam dominationem, quam denuò sustulit Divus Maximilianus in pace anni 1485. verumtamen Maximiliano Brugis detento, ad eundem reversi sunt motum, & *albatos* insuper contra omnia jura & paces constituerunt: sed in pace Cadsanti funditus extincta est detestabilis illa consuetudo. Invexerunt & hoc, nimis turpem abusum, ut Senatus, inscio vel reclamante Prętore Comitis, quos vellent relegarent pellerentque in exilium. Definiebant enim in suo conclavi exilia, missoque ad suggestum scriba aliquo pronuntiabant: eamque usurpationem Philippus abolevit. Per hujusmodi pravas ac pudendas consuetudines contra omnes leges privilegiaque introductas; fœdissimis factionibus grassati sunt, non modò alienos, sed etiam suos ipsorum undè viverent agros devastantes; unde sæpiùs misericordiam Principum implorare sunt coacti, multa que pecuniâ pacem redemerunt, magno suo malo, dedecore aut tędio, ut historiæ affatim testantur. Coactus est autem Carolus Burgundio post Philippi patris mortem institutum illud Philippi prorsus rejicere & delere, sancit ut magistratus in annos singulos innovarentur per Principes, Legatos, seu Commissarios ut in aliis fit civitatibus, usque ulla electione octo illorum electorum. Sed Carolo defuncto, eandem illam Pulchri legem rursus arripuerunt quantumlibet perniciosam, eamque tenuerunt. Ad usque annum 1485. quo anno per pacis placita legem Caroli Ducis Maximilianus Cęsar reduxit. Sed capto Brugis Cęsare mox usi denuò sunt ea lege, donec à Divo Carolo invictissimo Monarcha grande illud atque utile acceperunt privilegium, nempè omnium privilegiorum abolitionem: quæ quidem abolitio, magnam quietem adfert civitati ac salutem. Philippus quoque injustum & profanum mutavit ritum, quo erat introductum, ut sententias Scabinorum Gandensium; nemini per appellationem liceret reformare. Multa alia pravarum consuetudinum genera fabricaverunt, tenente ac vigente illa lege Pulchri Regis, quamvis noxia planè essent communi commodo civitatis, sed propter privatum quoddam lucrum, mordicus illam Opifices servabant, quibus ex abusibus grave detrimentum insciis Principibus accessit civitati. At nunc per Caroli gloriosissimi Augusti excellentem providentiam, toti medicatum est corpori. Ad hunc Meieri locum characteribus à me notatum vide pauca quædam lucem datura annotata.

Vexillum Gandense.

Lex cura tumultus.

P.

1485.

Wittingi.

Q.

R.

Alia mutatio.

S.

1485.

T.

Abolitio privilegiorum.

V.

Carolina.

Perpetuos hos è Patriciis desumptos tribubus fuisse certò mihi persuadeo, & scio numerum subinde minorem fuisse octonarium puto, unde diplomata Annorum 1060. & 1102. vocant ACHT-MANNEN VAN 'T SCHEPENDOM TE GANT, id est, octo-viros Scabinatus Gandensis. Et fieri potuit repertos in Senatu ferè semper Borlutios, Bettios, Serfanderios & Sersimonios Meiero occasionem dedisse putandi & scribendi à quatuor his stirpibus olim urbis regimen administratum fuisse.

A. Diversus numerus Scabinorum. 1060. 1102.

De quatuor Familiis.

Tot erant numero Parochiæ & duplo plures oppidi regiones. Necdum enim Æckergemium cum Martiniana, Blandinium cum Mariana, Amandica etiam Salvatoris oppido annectebatur.

B. 8. Regiones oppidi.

Scabinatus Gandensis ab oppido distinctus fuit. Docui enim suprà diversas intra mœnia Curias juri dicundo fuisse, donec paulatim oppidi Comites jus illud transcripsere. Similiter Scabinagium extra muros etiam protendebatur, ut mihi videatur idem fuisse quod antiquitus *Territorium* dicebant. Invenio enim inter donationes Bavonicas villam *Herme* extra muros *in Scabinagio tamen Gandensi situatam* dici, manifesto argumento etiam tum mœnibus non conclusam Scabinorum potentiam.

C. Scabinatus ab oppido alius.

Etiam extra oppidum erat.

Herme.

Triginta-novem viratus perpetui hæc erat ratio. Quot annis eorum 13. (tot enim erant tum oppidi regiones) Scabinagium, alii totidem Consilium faciebant, reliquis pari numero vacantibus, sequenti anno dominaturis. Ita ut vicissim tres hi cœtus essent Senatores, Consiliarii, vacantes, alium annuatim ordinem & dignitatis locum obeuntes.

D. 13. Regiones.

Ex hoc tempore curatores peculii Urbani cœperunt inter magistratus collegas haberi,

E. Quæstores.

beri, qui anteà minùs honorata sessione erant, nec certo aut definito numero.

F. Quæ illa Comanorum Gulda fuerit inquirenti nihil hactenus occurrit, quàm selectiores è populo fuisse, dicti unius literæ in transmutatione quasi GOETMANNI, id est, viri boni (familiaris hæc est veteribus nostris locutio) vel additione quasi COOPMANNI, id est, mercatores vel mechanicam vitam non exercentes, quæ COOPLIEDENSCHAP, dicta reperitur.

Comanni qui. *Viri boni qui.*

G. 1277. Restitutio hæc 39. viratus facta Anno 1277. sed Guidonem triennio pòst cogentem dictos 39. viros ad rationes rei gestæ, coacti pacare 48. librarum milibus annumeratis. Nec hoc satis, quadriennio pòst denuò gubernationi suam intermiscente authoritatem Comite, quod gravatè illis ferentibus diductaque in litem controversia definivit curia Parisiensis Gandenses peccasse & mulctæ reos esse, nec exinde solida unquam inter utrosque pax extitit. Comite reos dignitate exnendos decernente, illis à Curia decretum longè diversum impetrantibus pecuniaria plectendos statuens, & imò Anno 1287. confirmationem 39. viratus à Franco obtinentibus.

Tumultus ob mutationem Senatus. *1287.*

H. Ab hoc Anno extat Senatorum catalogus, ex quo subscriptis electorum nominibus paginam finiente manifestum evadit nonnumquam præteritis Commissariis Comitum Urbanos Senatum renovasse, quâ licentiâ effectum, ut compulsi fuerint Principes tot motibus obviàm ituri totum electionis jus ad se trahere. Videantur Anni 1446. 49. 77. & alii.

Commissarii legis. *1446. 1449. 1477.*

I. Electorum numerus variavit sæpè, qualitas etiam. Nunc receptum tres ex patria nobilitate perpetuos à Principe creari: quartum, annuatim diversum, nisi continuentur adjungi & loco primum, authoritate præcipuum.

Commissarii renovandæ legis.

L. Occurrerant quidem non semel Senatusconsulto & legibus contra ambitum latis, sed in vanum prout exempla seditionum alibi latiorem campum habitura docebunt.

Leges contra ambitum.

M. Divisio ista civitatis tripartita antiqua est, nec per tumultus illos inventa, sed invecta cum splendore aliquo & apparatu. Diploma enim Anni 1204. citat *ingenuos* & *ministeriales*, id est, cives & mechanicos. Aliud anni 1260. nominat *gildas textorum*, sed intelligit Meierus tria hæc hominum genera per tumultum irrepsisse in ordinem Senatorium à quo anteà secludebantur. Factum primò sub Nivernensi, sæpiùs sub Maleano.

Divisio populi. *1204. Ingenui & ministeriales.* *1260. Explicatus Meierus.*

N. Decanorum manet nunc inane & dignitatis umbra, & cooptantur quotannis Capitanei tribuum plebeiarum (HOOFTMANNEN vocant) 22. Viri nobiles, sine quorum authoritate nulli opificum collegio convenire permissum.

De Decanis. *Hooft-mannen.*

O. Vexilla olim singulis propria opificiis bellorum, ad quæ Comitem sequi solent cives, sunt monumenta, eaque remanent hodieque penes lectioris populi partem Sagittariorum Collegiis nomina dare solitam.

Vexilla. *Gilde.*

P. 1451. Philippi decretum est Anni 1453. Hęc fusè Heuterus in Austriacis, & nos alibi tangemus.

Q. 1471. Factum Anno 1471.

R. S. 1540. Carolina scripta Anno 1540. qua omnis hodiernæ reipublicæ norma præscribitur.

T. Atque hęc quidem rempublicam tangunt, cujus decora percurrere non unius codicis, & nescio an unius hominis foret. Plenæ sunt historiæ, plena omnis annalium vetustas, ita ut supervacaneum videatur ita obvium omnibus explicare & actum agere: temerarium pro dignitate velle tantarum rerum narrationem aggredi, quibus occupata ingenia olim felicissima ætatem trivisse & immortua cognovimus. Tu mi Hamconi, si crudis hisce famem necdum explevisti, Meierum, Oudergestium, Marchantium, Froissardum, Heuterum adi, reperturus passim & continuè Gandenses paginam facere. Faciam id cum otio, excepit Hamconius, sed te modò precor ne politicis hisce Gandæ antiquitatibus optimè pastum sine fructibus, sine bellariis rerum sacrarum patiaris cœnulam finire. Nec enim dubito quin etiam in Ecclesiis cœnobiisque habeat Ganda quod memoriam mereatur. Ad hoc ego: Res Sacra Gandavi sola volumen conficit, sola historiam meretur, quam cùm ego duobus libris olim amplexus sim fundationes dumtaxat signando, primò Ecclesiarum, Cœnobiorum, Hospitalium, mox duarum Abbatiarum ornamenta, ad illos te remitto, imò illos tibi trado, quorum lectione poteris reliquum primæ noctis fallere, & quod alius vix anno posset, una die omnes Gandavicæ antiquitatis angulos perscrutari. Vix finieram, cùm Hamconius manu & codice exoscultatis, nec verbum ultra faciens cœpit lectitare.

DE RE SACRA

GANDENSI BREVICULUS.

SPLENDIDISSIMUM D. Joannis Baptistæ (ita enim vulgò appellatur cùm alioquin Deiparæ & SS. Joanni, Bavoni, Vedasto sacrum sit) templum Anno 941. Transmarus Episcopus legitur dedicasse cryptam Sacellis, amplitudine, columnarum serie nulli toto Belgio secundam: Balduinus & Arnulphus Comites instruxisse chorum altâ concameratione, augustâ sacellorum corona, Senatum Anno 1228.

Fabrica Templi D. Joannis. *941.* *1228.*

Pronaon. 1461. erexisse pronaum stupendâ mole sub ævum Cæsaris Caroli adjectum, Anno 1461. jacta fundamenta ad occidentem Turris egregiæ nuper Anno 1602. de cœlo tactæ. Insuper in triviis notum est Ecclesiam hanc Comitia ordinis aurei velleris secundò, id est Annis 1445 & 1559. vidisse. Baptismo invictissimi Cæsaris Caroli quinti Anno seculari sesquimillesimo funeribus 8. principum, 3. Episcoporum, nobilium absque numero honoratam: cujus ut fabricam tam superiorem quàm subterraneam admirantur architecti; ita picturas pictores: Imprimis illam Adami & Evæ, opus Joannis ab Eyck, inventum Justi Vitii Domini Pamelæ, in quam tabulam ita lusit noster Vrintzius:

1602. Illustria quædam ibi visa.

1445. 1559.

Interior ornatus.

Quos Deus ob vitium paradiso exegit, Apelles
Eyckius hos Vitii reddidit ære Patres.
Arte modoque pari pariter concurrere visi
Æmulus hinc pictor, fictor, & inde Deus.

Sacrificiis ejus. 1528. Parochus eam cum 38. subsidiariis Sacerdotibus procurabat, donec Anno 1528. impetratis consensus Pontificii litteris, Abbatia D. Bavonis in Collegiatam, Canonicis Anno post 1537. Calendis Augusti inductis, & Anno sequenti 1559. in Cathedralem mutata est triginta duorum Canonicatuum, quorum octo dignitatibus sunt annexi.

Collegiata.

Quinque à Graduatis possidentur. Diœcesi autem urbes mœnibus instructas octo iisdem carentes duodecim, Pagos 160. complectenti præfuerunt *Cornelius Jansenius* scriptis clarus ex cathedra Lovaniensi ad hanc evectus Annis 11. successor Gulielmus Damasi Lindanus Theologus etiam famigeratus ex Ruremondensi Episcopatu translatus mensibus tribus diebus septem, & surrogatus Petrus Damantius summæ vir moderationis recenter obiit dignitatis heredem habens, Carolum Masium laudatissimum ante Ipreti Episcopum; Diœcesi & reipublicæ Gandensi nescias an utilem magis, an necessarium.

Episcoporum series.

Præpositi celebres fuêre imprimis infulis honoratus Viglius Zuichemius, Arcani Belgici Consilii Præses, toti orbi notissimus. Cui surrogatus Bucho Ayta, & demum Adrianus Varreus Præpositi, sed non mitrati, nec dotis Præpositurae veteris Episcopatui unitæ compotes; sed duplicis præbendæ recentiùs annexæ. Decani autem sibi invicem successêre P. Henricus Bloc, Joannes Lobbet, Joannes Holle, Marcus Sterc. Clemens Crabbeels posteà Episcopus Silveducensis, Petrus Damant posteà hîc Episcopus. Carolus Rhi: à Rodoan posteà Episcopus Brugensis. Petrus Bernaerts.

Præpositorum series.

Decanorum series.

Parochia S. Kris-Kerst. 1072. Cathedralis autem hæc unica ab antiquo fuit oppidi Curialis, in agro autem Transschaldano, Anno 1072. titulo *Sancti Christi* aliam Rabodo Episcopus dicavit, Transmarus autem eodem quo Joannicum Anno Ecclesiam *Martini in Ackergem* suburbano Vico designavit. Et cùm aucta urbe hujus limites latè intra portas excurrerent, necesse fuit Sacellum *D. Michaelis* in communionem oneris assumere cujus incendio Annorum 1120. & 28. deformatæ turris, Anno 1440. inchoata, & 40. post Annos occidentalior pars templi adjecta, Anno autem 1512. novum opus pronai, & fastigium turris auspicio Portelbergici Thesaurarii Cæsaris, Domini de Vinderhout, Merendre, & Wissenkercke. Aucto etiam in immensum numero civium: Sacella *D. Nicolai & Jacobi* ante Annos incendiorum supradictorum, quæ non evaserunt, in Curiales sunt erecta; ita ut quatuor intra muros, ut aliàs docui, essent Parochiæ, quibus accedentes Blandinica Deiparæ, Transschaldana Christi, Ackergemia Martini, Septenarium olim etiam numerum faciebant: unde totidem minorum caussarum libram grossorum non excedentium judices annuatim cum Tribunis & præfectis annonæ eliguntur. Cæterùm non omittendum diruta ad structuram Arcis Carolinæ Ecclesia S. Christi & S. Amandi, onus ejus in oppido traductum in Ecclesiam S. Salvatoris, in suburbano autem in Sacellum Ostacriense. Insuper præter has ab antiquo Ecclesiam D. Pharaildis Comitum, Palatii, domesticorumque & officiatorum ejus fuisse.

Fabrica Templi sancti Michaelis. 1120. 1440. 1512.

S. Nicolai. S. Jacobi.

Judices septem Minorum caussarum.

S. Veerle.

Collegiata B. Pharaildis annitente Flandrorum Comite juxta *Arcem novam* Comitis structa Anno 912. & receptaculum profugi à clade Normannica cœnobii Bavonensis. Unde cùm ad antiquas sedes circa Annum labentis seculi quadragesimum monachi postliminiò reverterentur, cum Sacris Beatorum pignoribus Arnulphus Marchio, verbis à me superiùs ex Chronico transscriptis, impetravit facilè portionem corporis B. Pharaildis ad rei memoriam ibi relinqui, cui Asservandæ clericos cum Præposito instituit, in canonicale Collegium haud multò pòst evectos. In translatione porrò harum reliquiarum, Anno 1173. *facta exposcentibus, Ecclesiæ Canonicis Remleno, Azane, Fulterone, Otgero, Meinardo per Fulkardum Blandinii, & Sigerum Gandensem Abbates: testes asscripti Folcardus Castellanus, & Lambertus ejus frater Stephanus, cum copiosa utriusque sexus multitudine, & duorum Cœnobiorum congregatione.* Cæterùm perierunt hujus Ecclesiæ monumenta vetustatis ultimæ incendio Anni 1120., alia decora ultimis, bellorum turbis interciderunt. Præpositos interim schædæ Gandenses annotant primæ famæ viros Joannem Gistellanum, & Petrum Roberti Comitis Capellanum, nunc Leonem Meicrium Antwerpiensem eruditum.

Collegiata D. Pharaildis. 912.

Translatio S. Pharaildis. 1173.

Incendium. 1120.

Præpositi aliquot.

Cùm

Cùm autem duo hæc duntaxat secula-
rium, & totidem de quibus pòst, regu-
larium Canonicorum Sodalitia hîc videan-
Error Quadii notatus. tur, erroris meritò arguatur Mathias Qua-
dius in Itinerario Germaniæ referens Gan-
davi extare Collegiata Sodalitia 13. aut,
si Typographum culpare libet, 3. utriuf-
que falso.

Etsi Trucinienſis, Norbertinorum,
Boudeloenſis Cistertienſium Abbatiæ foris
everſæ, in oppido renatæ; Regularium
de Mello, Præmonstratenſium de Waer-
ſcot Prioratus in Urbem commigrasse vi-
deantur hîc memorandi: tamen ego quod
alibi illorum fundationes attigerim, sat ha-
beo hic nominasse, & cœnobia Gandæ
nata, & nota primitus percurrisse initio à
mendicantibus sumpto.

Sigerus Archimandrita Cambronenſis,
à Gislberto Bouc *Mansuram quamdam in
Briela juxta Gandavum* obtinuerat à Con-
ſanguineo ſuo Hugone Castellano Ganden-
ſi, intra cujus dominium erat missus in
1130. poſſeſſionem Anno 1130. Interjecto tem-
pore B. Abbas Cambronæ parùm ſibi ad
Fundatio Carmelitarum. uſum eſſe hunc fundum obſervans *Fratri-
bus de monte Carmelo*, in Gandavo jam tum,
ſed ex conducto habitantibus, transſcripti
authoritatem faciente Gerardo Sottegemio
1287. Castellano Gandenſi ad Annum 1287. Cœ-
nobiumque formari cœptum, paulò pòst
Clemens & Alexander Romanorum Pon-
tifices ſuam in protectionem aſſumſêre. Ve-
rùm enim verò locum hunc & ſedem pri-
mitivam commodi & commoditatis gratia
religioſi deſeruêre, in eum quem modò
incolunt commigrantes. A qua translatione
179. elapſis 179. Annis, id eſt Anno Christia-
1466. Reformatio Cœnobii. no 1466. mandato & cura R. P. Genera-
Structura ejus. lis Joannis Soret religioſi nonnihil à priſca
vitæ & morum aſperitate declinaſſe viſi,
in ordinem redacti ſunt, auctumque tam
viris quàm viribus Collegium porticu, ædi-
ficiiſque à fundamento exædificandis par
fuit. Hoc in & è Phrontiſterio ſcripſit Ar-
Viri clari. noldus Bostius de Viris illustribus ſui &
Carthuſienſis instituti, de quatuor noviſſi-
mis, & Epistolica poëmataque ſacra. Ex
eodem Philippus Kersbel pro immaculata
Virginis Matris conceptione, ſcripſit con-
tra Vincentium de Novocastro.

Augustiniani. Intrà limites Eckergemi ſacellum vetus
fuit inſcriptum Protomartyri Stephano, ob-
noxium Curiali Martinianæ, circa quod
ampliter habitantes Borlutii è nobilitate an-
Eorum fundatio tiqua Gandenſi. Eremitis Divi Augustini
ædes ſuas in cœnobium transformandas ob-
1296. tulerunt Anno 1296. pridiè Kalendis Augu-
sti, factum probante Joanne Nerviorum An-
1350. tiſtite. Cumque ſub Annum 1350. à ſacri-
Miraculum Eucharistiæ. legis tribus ſublatum cum argentea quanti-
vis pretii theca venerabile Christi corpus
inque prato confini depoſitum ſanguinolen-
tum miraculosè repertum, & Augustinia-
nis aſſervatum eſſet ſacra civium, titulo
ſacri cruoris Sodalitas instituta, etiam Cle-
mentis VIII. Papæ indulgentiis decorata,
& ſupplicatio votiva annuatim maxima po-
puli frequentia, & annò 1604. ipſa Belga- 1604.
rum principe proſequente honorata.

Templum & Cœnobium (cœnaculo ex- Everſio Cœnobii.
cepto, quod in nuptiale triclinium conver-
terunt) ab Iconoclastis Anno 1580. pro- 1580.
fanata everſaque ſunt, platea per medium de-
ducta. Et restituta Regi & Religioni Urbe,
Petrus Coels Cœnobiarcha, civium eleemo- Restauratio.
ſynis adjutus, Ambitum dormitoriumque
restituit, & noviſſimè Senatus patrocinio
templi fundamenta jacta ſunt, lapides auſ-
picales pangentibus Guilielmo de Cornhu-
ſa, Augustino de Heirera, Jacobo de Lan-
glee, & Roberto Hellino: id eſt, Con-
ſilii, Arcis oppidi & Senatus Præſidibus,
die 28. Martii Anno per Vrintzium ſic ex-
preſſo.

DIVe ædes AVgVstIne tIbI noVa teMpla strVVntVr
HeLLInI & BLaſerI ConſVLIs aVſpICIIs.

Vivente Beato Dominico Prædicatores Dominicani.
dono *Sigeri Parys* domum obtinuerant pro-
pinquam valetudinario Bilocenſi, idque
ante Annum 1221. Fernandus autem Co- 1221.
mes impenſè deſiderans ex domo cœnobium
efformari, valetudinarium quidem aliò tran-
ſtulit Anno 1227. domum autem & locum 1227. Fundatio eorum.
in vicino poſt decem ferè Annos monachis
aſſignavit: ubi elegantiſſimum totius Pro-
vinciæ Cœnobium ſurrexit. Templum quì-
dem Anno ejuſdem ſeculi 40. inchoatum, 1240.
Dormitorium cum refectorio Anno 1302. 1302.
perfectis Bibliotheca cum claustro ſtrui cœ-
pta Anno 1473. omnia ſplendidè & quadrato 1473.
lapide adornata, ita ut exteris templi ad Structuraque.
unum fornicem latitudo, cænaculi ſpacio-
ſitas, claustrorum amplitudo ſoleat eſſe ad-
mirationi.

Capitulis quod vocant *Provinciale* hîc Comitia provinciæ.
quàm ullibi frequentiùs celebratum, nomi-
natim Annis 1506. 1549. 1574. 1594.
1604. 1607. Et antè Annis 1331. 1376.
1410. aliiſque intervallis. Viri ſanctitate &
doctrina illustres hinc prodière Anno 1283. 1283.
Gilbertus de Ovis commentator in Mat- Viri clari.
thæum & Apocalypſin. Balduinus Anno
1272. miraculo Iconis Marianæ confirma- 1272.
tus in religione. Joannes Agnus miraculis
in vita clarus Anno 1296. Et poſt refor- 1296.
mationem Anno 1456. invectam Guiliel- Reformatio. 1456.
mus Waneſons Anno 1475. Epiſcopus Sa- 1475.
reptanus. Joannes Exmera Theologus Pa-
riſienſis & restitutor diſciplinæ. Petrus Ba-
cherius ſacræ Theologiæ Doctor & viginti
opuſculorum concinnator eruditiſſimus.

Franciſcanorum non minùs celebre & ve- Franciſcani.
tus Cœnobium, ante obitum D. Franciſci

Fundati. cœpit, auſpiciis ejuſdem Fernandi & Marga-
retæ Comitum, reformatique fratres ad obſer-
1503. vantiæ normam rediêre Anno 1503. id eſt à
Reformati. fundatione ducenteſimo octuageſimo tertio
ſolet paulò minus centum aliquando fratres
habere, & Lectores utriuſque Theologiæ
binos, concionatores 30. Templum Apo-
ſtolorum Principibus & Sororibus Magda-
lenæ Marthæque conſcribitur, appoſitè in-
ſtituto Minorum reſpondentibus Patronis.
Produxit hic conventus eximios Theolo-
Viri clari. gos & ſcriptis claros Joannem Wittium,
Levinum Brechtum, illum concionibus,
hunc poëmatibus editis notum.

Sepulturæ illuſtrium. Sepulturæ locum hîc elegerunt Viri ma-
gni aliquot, Margareta in primis Eduardi
Anglorum Regis Soror, Caroli Audacis
1503. uxor Anno 1593. defuncta Mechliniæ,
eximia Cœnobiorum Gandenſium benefa-
ctrix. Similiter Theodoricus Bevernenſis
Dixmudæ Toparcha, & Maria ejus filia.
Similiter ex Wallia, Serſandriaque genti-
bus viri primarii.

Capucini. Capucini rigidioris ejuſdem tituli regu-
læ quando aſſumti, lapidis ibidem inſcrip-
1589. tio teſtatur talis Anno 1589. 6. *Idus De-
cembris Joanne Beths & Francisco van Wyc-
huys Conſulibus Senatus PopulusQue Gandenſis
hunc agrum publico ære coemptum cum ædifi-
ciis Patribus Capucinis tunc primùm in hanc ur-*
VORDER-HUYS. *bem receptis, in Dei O. M. beatæque Mariæ
Virginis ac D. Franciſci honorem habitationis
ergo conceſſit*, ubi olim fullonum fuerat Cu-
ria.

Fratres tertiæ regulæ Franciſcanæ tri-
plicis generis fuerunt: Bogardi, Alexia-
ni, & Tertiarii illi retro Franciſcanos con-
gregati, textoreſque ſub Joanne Divionenſi
regulam aſſumpſere, dudum, eò quòd Zep-
perenſi Capitulo non obnoxii licentiùs vi-
verent extirpati ſunt.

Tertiarii autem griſeis amicti, ſive fra-
tres de pœnitentia Jeſu Chriſti inſtituta ter-
tii ordinis Franciſcanorum profeſſi, ex lai-
cis in commune viventibus, cœperant Gan-
1304. davi ſub Annum 1304. Sed cùm ad inſi-
gnem redacti paucitatem, id eſt duos diſci-
plinâ inſuper flacceſcente, & peculio mul-
tùm imminuto minus utiles cenſerentur,
Regia & Pontificia authoritatibus locus Car-
thuſianis *Domus B. Brunonis in eremo* aſſig-
1584. natur Anno 1584. Carthuſianis dico per fu-
1587. rores Hæreticorum Anni 1587. pulſis Cœ-
nobio ſuburbano ad flammas damnato. Quod
titulo *Vallis Regalis prope Gandavum* notius,
1320. extrui cœpit Anno 1320.

Carthuſiani. Fundatore è Canonicis Brugenſibus Si-
mone Willebrordi, Ludovici Flandrorum
Comitis auſpicio & favore, privatorum
accedente munificentia. Floruit in hac ere-
1417. mo Anno 1417. Goſwinus de Beca anteà
Viri clari. Jurium Doctor multiſque Boſtio teſte, cir-
ca Canones & Theologiam Scriptis clarus.

Quadraginta poſt eum annis Joannes Divio-
nenſis à Dorlando libro octavo celebratus
tanquam fulgidum lumen inter ſuos emicans, de
indulgentiis, eſu Carnium, participatione
Miſſarum, confeſſione Sacramentali, pro-
prietate vitanda libellos doctiſſimos piiſſi-
moſque evulgavit. Anno 1500. Guilielmus 1500.
Bibantius cujus eruditionem hodieque in ſo-
lennitatibus prælegi ſolitæ exhortationes,
prudentiam electio in Generalem totius Or-
dinis Anno 1521. facta abundè probarunt. 1521.

Alexiani funera curantes ex fratribus
communis vitæ Anno 1459. Novembris 1459.
14. regulam etiam Franciſci aſſumpſerunt
Pio Pontifice factum probante.

Quadrigam Abbatiarum Virginalium or- Cœnobia Virginum.
dinis Ciſtertienſis deſtructo foris mona-
ſterio Gandavi inſitam, & faventibus pio-
rum eleëmoſynis novas plantationes facien-
tem dare hîc conſtitueram, puta DORI-
ZEEL, TER HAGHE, OSTECLO,
NONNE-BOSCH, ſed quia ſuis locis
opportuniùs tractabuntur hic ſuperſedeo,
Gandenſes origine conventus tantùm da-
turus. Quorum primus facilè Bilocenſis BILOCK.
Hoſpitalario adjuncto celebris, gentem
Utenhoviam agnoſcit è primis fundatori-
bus, nominatim Fulconem Canonicum In-
ſulenſem & Trunam ejus ſororem circa An-
num 1227. celebres; quo etiam Abbas 1227.
Boudeloenſis juſti Roberti Clarevallenſis
Abbatiſſam cum tribus Virginibus è novo
buſco aſſumptis introduxit, & titulum de-
dit *Portus B. Mariæ*.

Quod refert Mathias Quadius in Itine- Lapſus Quadii notatus.
rario Germaniæ haberi Gandæ monaſteria
25. publica peregrinorum Xenodochia 7.
Noſocomia 2. Gerontocomia utriuſque ſe-
xus 10. Pœdotrophia, ubi etiam expoſi-
ticii aluntur 2. furioſorum ergaſtula 2.
quoad priora tam verum eſt quàm falſum,
quoad duo poſteriora. Sed opinor typogra-
phum poſitis in locum Romanorum Chal-
daicis characteribus auctoris mentem inver-
tiſſe. Certè idem in Theatro Civitatum in-
dies quatuor pauperum millia ære vicatim
& in concionibus collecto ali & verè pro-
fitetur. Nos ſingula videamus.

Pari quaternario numero Auguſtinianas Cœnobia Auguſtiniana.
dabo ex earum grege quæ *regulares* appel-
lantur. *Agnetanæ* tutelaris appellatione in S. AGNETE.
vulgo diſtinctæ, ante duo ſecula coaluerunt;
Liberæ antea & exleges, donec Anni 1451. 1451.
Junii Septima, meliuſculè ſibi cautum æſti-
marunt, emiſſo ad præſcripta Auguſtini
religionis voto triplici. Promovit etiam ha-
rum conatus Margareta Comes, & Anno
ejuſdem ſeculi 72. primum Eccleſiæ lapi- 1472.
dem poſuit, ubi Joannam Luxeburgicam
filiam Comitis Sanpaulini Anno 1478. cum 1478.
pompa introduxit monaſterio habitu in-
duendam.

Curthemenſes, in Deynza opidulo or- SUSTEREN VAN DEINSE
tæ.

tæ eodem quo superiores tempore, Begi-
næ primùm, mox tertiariæ, demum exu-
1427. sto aliquoties cœnobiolo Anno 1427. Au-
gustini sectatrices se professæ, Gandavum-
1501. que profugę, Anno 1501. Cœnobium coap-
tare cœperunt circa Parochialem D. Mar-
tini, nunc templum reædificantes *Galilæen-*
ses ejusdem sortis fundatorem reperêre Joan-
nem Eggaert, ab Amsterdamo Batavorum,
1433. qui Anno 1433. duas illo in loco filias Deo
1515. consecravit, quos Anno 1515. exustum
1480. lego, ubi Anno 1480. præfuit Catherina
Burgunda aliæque è gente Haluina, Se-
burgica, Pratia, Virgines monasticen pro-
fessæ.

Joris Vranck. *Vranxiana* authorem suum referunt no-
mine Georgium Vrancx ejusdem cum su-
periore conditionis Virum; titulus eis S.
Barbaræ in Jerusalem, & extant donatio-
1450. nis litteræ Anno 1450. exaratæ, prima-
que præfuit Jacoba van Ottingem.

Victorinæ autem (ut & eas adjiciam) Au-
gustinæ sequaces Sersandrios nactæ funda-
1370. tores Anno 1370. in prata Brielæ per Co-
mitem sunt translatæ, inde *Groenenbriele-*
Groenen Briel. *narum* nomen sortitæ, & Cœnobium no-
vum vulgò dictum. Cujus Abbatissa prima
1372. creata Anno 1372.

Franciscanæ succedant & earum primæ
1462. regulæ Cœnobium Anno 1462. per Hele-
nam Slappes & Barbaram Haleven domi-
cellas nobiles fundatum, non solùm norma
vivendi strictiore, sed exemplo & sepultu-
ra B. Nicoletę ex Burgundiis oriundæ,
& sanctimoniâ clarę. Obiit hæc Anno
1447. 1492. 1447. & Anno 1492. ossa ligneo clausa fe-
1536. retro, Anno 1536. postquàm in Beato-
rum relata esset numerum, plumbeo, ca-
pella ejus nomini per Nicolaum Sarepta-
num Episcopum dicata, & in hunc usque
diem cœnobium optimæ disciplinæ & nu-
meroso Vestalium cœtu commendatur.

Rycke Cle-ren. *Clarana* secundæ regulæ extra sed juxta
oppidi muros inchoatum opibus Anthoniæ
de Hameyda equestris familiæ Virginis
Cœnobium, his turbis desolatum fugere
compulsa urbem hactenus habitant, &
habuerunt plures primæ nobilitatis Anti-
stites.

Parthenones denique tertiam ejusdem
Francisci regulam profitentes titulis Do-
muum DD. Jacobi & Joannis cœperunt sub
idem ferè tempus, & illustri fundatorum
splendore, illæ Isabellam Portugalensem
Philippi Ducis conjugem fundatricem lit-
1472. teris Anno 1472. Aprilis 6. datis monstran-
tes, hæ Mariam de Burgundia ejusdem Du-
cis, nisi fallor, natura filiam: sed hæ il-
lis antiquiores videntur antè aliis aliquot
locis habitasse, nominatim in Outbriela &
circa Bavonis, habueruntque Virgines no-
bilitate conspicuas è gente Grachtia, Heu-
lla, Wallia & sub S. Grachtia pensum ho-
rarum cœperunt exsolvere.

Hujus etiam classis etsi non regulæ fue- Op 't Sluy-
runt *Magdalenianæ* abjurata lubricitate pœ- seken in de
nitentes, nunc extinctæ sunt & Nigræ ab Steck-Strate.
amictu audientes, quas ut Anno 1470. ex- 1470.
titisse & ægris subservire scio, templo So-
dalibus D. Ursulæ nuncupato, ita quan-
do cœperint nescio. Itemque aliæque ex
Ecclesia occidentali translatæ, quibus An-
no 1456. Episcopus permisit regulam assu- 1456.
mere, & Anno 1479. Sacellum dedica- 1479.
tum. Itemque Ouderbergenses titulo S. Ca-
tharinæ, sub idem tempus Audomaropoli
translatæ, ex cœnobio circa portam Alti
montis.

Beginagium Pratense de Hoye titulo Dei- Begyn-hof.
paræ cœpit extra portas Oppidi auspiciis
Joannæ Comitis Anno 1234. & Anno 1260. 1234. 1260.
Episcopus permisit Sacellum struere. Pa-
tronosque habet primos Senatorum. Alte-
rum porrò titulo D. Elisabethæ eandem S. Elisabet-ten.
Comitem agnoscit fundatricem; Męcena-
tes autem & Advocatos Abbates Blandi-
niensem & Bavonensem dictante id senten-
tia Anno 1531. 2. Maii data. Et hîc asser- 1531.
vantur reliquiæ S. Blasii & caput è Soda-
libus Ursulanis.

Nosocomiorum porrò antiquissimum quid
dives à proventu indigetat, *D. Elisabetha* Rycke Gast-huys.
ab octo seculis volunt cœpisse, cui Mar-
gareta Comes frumentariam indulsit exa-
ctionem: Virgines autem ægros curantes
annitente Valtero Episcopo Tornacensi
votis & statutis se obstrinxerunt.

Est & Hierocomium cui Anno 1424. 1424.
Valterus Episcopus leges dedit aliàs anti-
quissimum, sed ego ad Sacella progedior.
Inter quæ vetustatis est ultimæ Sacrum *D.* Te Lepros-sen.
Catherinæ tribus civium Sodalitiis & olim
supplicatione votiva annali ornatum, ad
commoditatem civium remotiùs à curiali
sua D. Joannis habitantium structum, &
à Guidone Legato S. Sedis indulgentiis
Anno 1203. locupletatum. 1203.

Georgianum autem à Sodalitio civium
ejusdem tituli structum Anno 1499. au- 1499.
ctum, & dicatum Anno 1505. Virgini- 1505.
bus in vicino per Maximilianum Cæsarem
collocatis permissum sub Trunciniensium
patrocinio.

Quintinianum Blandiniensi Abbatiæ ob-
noxium à reclusorio volunt inchoatum an-
te tria sæcula, auspiciis Arnoldi de Swi-
narda.

Maurianum in Brielæ pratis à Joanne
Abbate S. Mauri Anglia profugo, huc pro-
fugiente structum, ut fama tenet Sacel-
lum patientis Dei, Anno 1452. exustum 1452.
memorabili illo incendio, Anno 1380. est 1380.
dedicatum.

Guidonianum authorem suum Comitem
& Tutelarem præfert, fuit circa Palatium.
Alia Divarum Barbaræ, Annæque quando
cœperint, scire mihi non contigit.

Re-

Reclusoria itaque subiiciam bina ad Salvatoris ante septennium à Nobilissima Virgine, Margareta Traziniaca Principum nostrorum honoraria contubernali structa, quę eadem sodalitatis D. Josephi & indulgentiarum ad eam fuit imperatrix. Item unicum in Sacello Templariorum, alterumque ad Deiparæ in Blandinio, & tertium ad Quintini.

Tempel huys. Domus & Sacellum Melitense cum particulari jurisdictione & immunitate ante
1180. Annum 1180. fundata colligitur ex schedis dicti loci: sequentibus enim illum annis Philippus Comes donationes diversorum ad
1181. opus Templariorum factas Anno 1181.
1182. Gilberti de Nivella Anno 1182. Wilhelmi Govela, idque ad manus Theobaldi *de furnis qui in Flandria Templariorum beneficia*
1223. *custodiebat*. Item Anno 1223. Comes *terram apud Gandam extra & intra clausuram, Domus & Fratribus S. Templi*, assignat. An-
1271. no 1271. Decanus B. Pharaildis collata ab Ægidio Vischero Canonico confirmat *Domus millitia S. Templi*.

Arnoldus Abbas S. Petri qui vixit Anno
1209. 1209. fatetur nihil sibi juris esse in terras ad meridiem domus dictæ jacentes. Item
1186. Anno 1186. *Amianus in partibus cismarinis domus templi minister* cernit Gandavi. An-
1280. no 1280. Gerardus vander Malstede certa quædam assignat *Commendaria Domuum Templi in Flandria ad opus Templi de Saemslacht*, Ex quibus convincitur Templarios hos latè in Flandria divites, inprimis *Custodem beneficiorum* in cismarinis habuisse, sub quo *Commendaria* Flandriæ erat, & sub ea *diversa Templa* nomen servantia.

Extirpatis porrò Templariis cùm bona Melitensibus essent assignata; eis Anno
1434. 1434. Synodus Basiliensis Abbatem Bavonicum & Frisidiaconum Cameracensem dedit Conservatores, rogatu Rocoaldi de Rochechouart Commendatoris Preeeptoriæ Hannoniæ & Flandriæ.

Op de Craenlete. Gerontocomium *D. Catherina* domibus & præbendis instructum, quarum sex cùm ab Ingelberto Immerselio Viee-Comite Alostano, totidemque à Nicolao Sersanderio, & pari numero à Cornelio van Pottelberch, & Joanni Steenlando conferantur, & proventus ab eis eorumque hære-
1571. dibus gubernari sententia Anni 1571. decretum sit: probabile ab eorum majoribus fundatum.

Aliud vetulis magno numero serviens fun-
Wennemaers Hosspitael datorem suum nomine præfert Wennemarum nobilissimum Equitem & uxorem in viduitate hîc egenis se mancipantem teste ejus ibidem extante Epitaphio, ad Annum
1590. 1590. renovato.

Interemptus est autem dictus Gulihelmus Wenemaer à Roberto van Cassel in Reckelgem quinta Julii Anno 1328. Uxor- 1328.
que Margareta Sbrune maritum moriendo secuta est 1352. in Septembri prout ibidem 1152.
annotatur.

Hospitale laborantium contage, cura pu- Pest-huys.
blica fuit aliquando apud Alexianos, ad ripam Liviæ, circà Haut Leyam & Schaldis circà confluentem vulgò DE VYF WINTGATEN dictam, in locum hunc
Anno 1598. translatum. 1598.

Habent & Gerontocomia Sacellaque Schippers-Capelle.
Nautæ & textores, & extant illorum dotationes aliquot, & memoriæ in Saxis &
laminis parieti affixis, Anno 1458. item 1458.
1423. & 1529. 1423. 1529.

Horum antiquissima, quam quidem vi-
dere contigit data est Anno 1328. Erat & 1328.
Hospitale circa ædem D. Gregorii collap- Wevers Capelle.
sum nunc vetustate, aut vitio Curatorum, sed de cujus initio nihil datum est cognoscere.

Orphanotrophium fuit olim ad Romam Wees-huys.
Vico Burgensi: inde in portam arenaceam translatum, & teste inscriptione. *Commodissimam hanc orphanorum Domum are publico in bonum publicum emptam prima Kalen-*
dis Novembris Anno 1605. adornarunt, Ro- 1605.
berto Hellino & Ludovico Blazero Coss.
cui adjacet Pædotrophium *Bonarum infan-* Bonefantyen.
tuum. Huc etiam referendæ ætate aut egestate laborantibus obsequentes Virgines
Georgianæ Anno 1505. introductæ, & D. 1305.
Joannis in Porcario foro, ejusdemque tituli & instituti vetulæ apud portam Brugensem à Joanna Comite, quod suspicor, doratæ & POORT-ACKER octo personarum Hospitalia Warnewicis luculenter dotatum sub tutela D. Alberti, Capella D. Dionysio dedicata, ubi primos egisse aiunt Minoritas.

Hospitale porrò ægris, egenisque & peregrinis serviens, fundationis suæ authorem Joannem Hebbrecht nomine præfert,
annumque 1327. in crastino nativitatis B. 1167.
Mariæ Virginis inusitatis characteribus ad tumulum fundatoris expressum.

Biloca denique Anno 1201. per Ttunam Bijlocke. 1201.
Utenhoviam & Falconem ejus fratrem circá Prædicatores ad pauperum solatia, & receptaculum inchoata, sed septennio pòst in locum, ubi nunc visitur, translata. Quibus acceduot Hospitalia D. Margaretæ, Annæ, solo mihi nomine nota; & ad extremum S. Jacobi Geronto Xenodochium
cujus ara major Anno 1289. cœmeterium 1289.
Anno 1291. consecratur & præces fiunt 1291.
quotidianæ nominatim pro Joanne Sloors Domino Giselberto, & Domina Sibilla Spaeps.

J. B. GRAMAYE

AUDENBURGUM.

Ambitus 46. pagorum Urbem quaquaversus cingentium Castellaniæ veteris Burgi titulo censitus, more aliorum dividi non incommodè posset in Keuram & Vasallagia, illam à Margareta Constantinopolitana præscriptam pagis alium à Comite dominum non agnoscentibus, revocatis ad duo tribunalia, occidentale apud Sleidingam, orientale apud Desseldoncam stabilitum. Hæc à Dynastis utriusque ordinis, beneficio Comitis seculare imperium adeptis, aut capitatim possidentibus velut erepta communi & utili Principis Flandriæ dominio. Et prout Ecclesiastici Prælati potissimùm Blandiniani & Bavonenses loca suæ jurisdictionis acquisierunt emancipata, nec releviæ Comiti debentia, ita seculares ferè hæreditatem suam à Castro Audenburgi in feudum accipiunt, & paribus hominibusque Castri ab antiquo subjiciebantur. Cùm autem ad commune subsidium aut precaria conferant, de quibus potiora Castellaniæ membra solent dispicere, tribunal ad hoc & comitia hebdomadatim habentia, & juris consultos binos (nunc Jacobum Canju Poperinganum & Franciscum à Zevecote viros prudentes) Quæstoremque hæreditarium, nunc Joannem Armenteros substituto Martino à Malassii munus obeuntem, tum verò vulgariter in quatuor Balivorum districtus solet totam ditionem partiri, Audeburgi nimirum, S. Petri, S. Bavonis & Nevelani, quibus dignitatibus nunc funguntur Georgius la faille dominus de Oudegoeden, Bartholomæus van zoete, Jacobus Borluut D. Schoonbergæ, Georgius D'Hont. Etsi autem Jurisdictiones posteriorum separentur, tamen ego ad majorem lucem malui mixtim singula, prout situs præscribet, prosequi.

Evergen. Ad septentrionem itaque egressis oppidum inter Moeram & Legiam est patrimonium S. Bavonis (quod malè Marchantius Blandiniensium facit) Comitatus titulo nobile à Razone Gavero & Beatrice ejus uxore Anno 1282. partim acquisitum, intra cujus ambitum varia sunt, plura tamen fuerunt nobilium prætoria, ut sunt Bouela Borluutiorum, Stena Helwigiorum, aliud que Prætorum Bavonensium residentia aliquando famigeratum. Abbatia item Cisterciensis instituti à senticeto dicta

Doizeel. inter vepribus horridos saltus extructo ad Annum 1204. sacello, & triginta post Annos advocatis Virginibus fundata opibus Gistellanorum, auspiciis Margaretæ Principis. Ubi Abbatissam egit ex gente Walia Aleydis in ordine prima: Ex Pœlia Aleydis Anno 1298. Ex Axpœlia Margareta Anno 1440. & 1450. Ex Utenhovia Margareta 1460. & altera ejusden nominis 1420. Ex Steenlandica Catherina Anno 1419. Ex Vilana Catherina Anno 1330. Recenterque Maria à Burgundia, Anno 1585. cui successit Gertrudis de Montenecro. Hùc etiam spectat Woudregemium non tantùm arce sua per Ludovicum Malanum exculum & circa Annum 1369. ædificiis aucta, decennioque pòst exusta, sed etiam Evesteynio prætorio gentilium van Kathulle pronuper, & denique Mortaniensium. Woudregen.

Adjacet porrò his Sledinga vicino aquæductu nobilis, & juxta sylvam cœnobio Cisterciensi clara (sui aliaquin juris & privilegii) Waerscotia, inchoato per Simonem Utenhovium Anno 1404. assensu Joannis Episcopi. Cumque locus examine Abbati Villariensi commisso Monasterio convenire indicaretur, Anno ejusdem seculi 48. dedicatus, Nicolao Suffraganeo Episcopi, & sequenti Monachis è Warmonda Batavorum evocatis est concreditus titulo Curiæ nostræ Dominæ. Exhibuit sanè mihi Gulielmus Castillerius 24. loci Prior & Proabbas tum in Baudelo litteras Joannis Episcopi Tornacensis Anno 1404. Simoni de Curia potestatem struendi cœnobium facientis. Et D. Cisterciensis sequenti Anno Abbam Villariensem visitando loco deputantis. Nicolai denique Danii Pastoris Waerscotani Anno 1445. 18. Martii, cum dicto Simone obsonatore Philippi Principis & Margareta Busers uxore ejus, super juribus Parochiæ convenientis. Primus porrò Prior Judocus ex cœnobio Doncano Anno 1447. electus est, & fundator Monachum indutus Anno 1462. 7. Martii obiit, uxore in Bilocam secedente, & ibi Anno 1480. in Hospitali sepultæ, ubi se vocat Fratris Simonis viduam. Intra Waerscotiam porrò erat vetus Prætorium cum Warandia & juribus olim gentilium de Luu, nunc domini de Biese ex Rodoanis Berlegemiis viri Gandæ primarii. Ultra Liviam eminent Dominia primæ notæ Ronsela gentilium de Adorno ex patriciis Genuensibus Brugis insiti, ubi fundatorem Gerontocomii, Sacelli, & Xenodochii Jerosolimitani, & monumenta familiæ habent illustria, Equites à peregrinatione sacra, Consularem Opicium Adornium virum litteris & quovis genere humanitatis instructum, & Rectorem Societatis Jesu nostra memoria. Lovendegemum Triestriorum Castro & Dynastia spectabile, qui Germanicæ originis ante duo sæcula Palatinis Flandriæ & Senatui Gandensi insiti, Waerscot Ronsel. Lovendege.

nunc habent Gubernatore Saffringano natos ex Archidiacono Gandensi Magnum Brugensis Cathedralis Decanum, Consulares Ridderhoviæ Mecklebecæ, vander Delsh dominos, Gandenses viros Illustres, Ouvegemi & alibi Toparchas, viros clarissimos. (Somergen.) Somergemium Snocartiæ gentis etiam Brugensis originis, & apud Gandenses pridem notæ & muneribus publicis nobilitatæ.

(Oostwinckel.) Angulus orientalis pridem Croyacorum & Comitis Solrani, nunc Casenbrotiorum familiæ in Flandria natæ & notæ. Et ut (Vifel.) Urselam præteream, latiùs ad occasum vergunt illustrium Woostinæ Baronum latifundia in Haltertino, & solet prætorium Kuesselaria Dominiis ante Dominos Prætæ, dictos à Flandria, Baronem de Rosin modò, respicientibus.

Versus Liviam autem & bicornis Calæ illum augentis featurigines Castro ornata (Ausbeeck) visitur Hansbeca, olim Halewiniorum, nunc dotalitio jure Gubernatorem Gravelinganum Gernonvallum virum genere nobilem, virtuteque apud Belgas sua nobiliorem Do(Bellem.)minum habens: & Bellemum Philiberti de Rym nobilis & clarissimi viri Dynastia. Cujus familia etsi argumento insignium putetur è Comitibus Cattimellibotii, & argumento symboli gentilitii è Castello Saxoniæ Bysterveldio oriunda, tamen reperitur ante plura sæcula Gandavi floruisse, & nominatim habuisse Balduinum Equitem in Herchem & ejusdem nominis anno 1177. in expeditione Palestina nobilem, Jordanem insuper Anno 1303. in oppugnata Constantinopoli Balduino Cæsari militantem, Simonem testibus litteris Philippi Ducis Anno 1374. duello contra Joannem Sicælium suscepto victorem, Balduinum denique Anno 1309. manu Ludovici Comitis cinctum equestri Baltheo. Extat ejus gentis in cripta D. Joannis celebris tumulus & in Collecta Teneremundana extitit alter hac inscriptione

Symon Rym Dominus miles armis decoratus,
Teneræ mondensis Prætor Regionis & Urbis,
Hic laudes statuit sub saxo Religionis,
Anno milleno centeno quater quoque deno.

Supersunt hodieque inter Senatorios Gandenses & alibi in territorio hujus familiæ proceres, & in altero ordine Gerardus ad D. Petri in monte Blandino Prior, vir integerrimus.

Inter Legiam porrò & Scaldim Toparchiæ sunt Abbatiarum Gandensium Bavo(Latum.)nensis quidem Latemum destructo Prætorio eleganti non carens. Blandiniensis au(Affne.)tem Affsnedia, Oginæ Comitis donum, (Westum. Severgem. Swinarl.) Westum B. Dionysii patrocinio celebre, Severgemium & Swinardia hæc castro ornata Abbatum aliquot senio fractorum aliquoties asylum & refugentia. Haud procul autem hinc Duerla conspicitur, & Cortra- (Duerle.) censis & Aldenardensis partim ditionis Na- (Nazareth.) zarethum Damantii Domini de Dinstvelt Dominium, ante vander Nessen Consiliarii, & ad extremum Eeka Scepperiorum, (Eeck.) qui à Mortaniis acquisierant, Gandæ patriciorum nuper; nunc Francisci de la Cornhuse V. N. Dynastia Cornhusii origine, quod arbitror Flandri sunt. Ab Oriente urbis inter Scaldim & Mooram peculia dictarum Abbatiarum sunt Bavonensis Oostacker, (Oostacker.) Seveneyke, Mendone; (ostenditur locus (Severgem. Mendonc.) ubi B. Livinus pœnitentiam egit) Lo-Chri- (Lo-Christi.) sti, hoc prætorio ornatum: Blandiniensis Desselbereh & Saffelaria hæc olim ca- (Desselberg.) stro instructa, & cum Waranda per Guidonem Comitem Anno 1289. Monachis confirmata, & legibus per Joannem Abbatem instructa Anno 1264. Ad alios autem spectat Desseldonca qua de superiùs dixi. Desselberch familiæ de Notarit nuptæ Domino de Potellis, & Huesdenum gentis de Gandavo à pluribus sæculis annexa Vice-comitatui Dynastiç, sub qua visitur Abbatia Nonnebosch.

Quæ domus dicta B. Mariæ de novo Busco cœpit Anno 1225. in Wasia, sed titulo Veteris Busci, constituta prima Abbatissa Oda, cui successit Aleydis & Cristina. Anno autem 1247. translatus conventus à Comite in Parochiam de Heusdene propè Gandavum, ubi Anno 1464. exusto dormitorio omnia Ecclesiæ monumenta perierunt. Præfuerunt ab Anno 1505. hæ, Catherina Bedruan, Catherina Scamans, Elizabet Cabbeliau, Margareta Bieze, Barbara Blaneart moderna desolati conventus sedula reparatrix.

Succedit castro instructus splendidissimo, territorio 12. vicorum latè patenti, jurisdictione amplissima Baronatus, & municipium Nevelæ, Baronatus à nobilissimis (Nevele.) gentibus Villana, Hornæa, Montmorencya, possessus aut vindicatus, nunc à Martino la Faille viro potenti & industrio acquisitus jure retractus à Lalanis, reperitur municipium nundinis & foro, opificiis & gildis, ante duo sæcula instructum cœnobio virginali Franciscano & Hospitali ante centum quadraginta annos ornatum. Pagi autem Nevelanæ ditionis hi sunt: Bousela, Loten, Hulla, & Landegemum ab una fluminis parte; ab altera autem Vinct, Maiegem, Zeveren, Gentis Beveranæ, Baerle, Vorselaer, Bachten, & duplex Lederne, intra quorum limites est Odonca Arx ante incendium Anno 1491. à Gandensibus procuratum, longè pulcherrima, & dominium Bachtenum & Reckelgemi pons pugnâ commissâ celebris, aliaque plura subalterna, sed de quibus aliisque hujus terræ ornamentis necdum distincta mihi descriptio est communicata, se-

ɛundis curis magis ampliter singula percursuro.

Restant ad alteram Lizæ partem dominia Wountersiorum Flandriæ patritiorum Venderhoutum castro instructum eis, & Merendra vetus Bavonensium & Truncinensium rescriptis notis ultra Calotiviam, S'Graveneerde. Mariekerka denique Principis & Truncinium gentilium de Coultreau è Galliis productorum, inque Flandria pluribus locis dominatorum, & in Brabantia Baronatus Jaceanum & Ascanum, in limite Hannonico sylvam Lessiniensem possidentium Dynastia Monasterio celebri per D. Amandum structo nobilis, & tribus per Basinum Regem templis ędificatis in honorem Deiparæ, Apostolorum Principis, & Jacobi; quorum duo interciderunt, tertium Abbatiale in ruinis jacet à clade nuperis bellis illata. De hac autem Abbatia quæ aliàs scripsi subjiciam, si priùs de B. Gerulpho Merendræ nato, & Blandinii ab Helisæo Episcopo Noviomensi Confirmationis Sacramentum adepto, inque via per Patrinum suum necato, & in Basilica B. Radegundis sepulto, annoque 915. per Aiccardum Episcopum ad Truncinienses translato, monuero; eum utpotè Flandrum natione in conventu Aldenardensi Anno 1030. primas obtinuisse, in supplicatione omnium Flandrię Drongen. reliquiarum allatione, splendida. Trunciniensis canonicorum Regularium Præmonstratensium Abbatia vetustate eminet, & authoribus D. Basino & Amando, qui ante annos mille Villa Truncinis territorio Gandensi, pago Menapisco clericorum sodalitatem legitur instituisse, & templum honori Mariano ad flumen Legiam ubi castrum fuerat dedicasse. Vivebant sub Præpositi unius obedientia, numero quadraginta tres, donec exusto per Barbaros cœnobio profugos Balduinus comes Anno 884. reduxit, ideò secundarius Truncinii fundator habitus. Hîc moniti in somnis Gunteaus Lantbertusque sacerdotes comitem, comes Ynardum Antistitem Noviomensem induxit corpus B. Gerulphi ex Merendra vico Truncinium deferre, quod factum anno partus salutiferi nongentesimo quintodecimo, 8. Idus Octobris. Hîc etiam S. Basini Regis & Martyris, filiæque Aldenundis fundatoris, ut volunt, primi ejus Ecclesiæ solemniter ossa servabantur, teste ad 14. Julii, & 20. Junii Molano. Præpositorum post Balduini restaurationem primus Joannes, alter Reinerus, tertius anno 951. surrogatus. Arnulphus sive Ascelinus Parisiorum Episcopus Comitis Flandriæ frater: Canonicorum autem numerus erat sedecim.

R*Obertus autem, Spiritus sancti gratia commonitus in exordio Principatus sui quæ Dei sunt primum quærere, Cùm Ecclesiam Christi quæ est in Truncinis in honorem B. Mariæ fundatam ab exordio fundamenti in manu antecessorum suorum, atque ita in sua sine ullo respectu, sine ulla potestate Episcopi comperisset, animadvertens nec rectè aut legitimè esse ut sæculari potestate, sine clericali capite Ecclesia dispensaretur, Ecclesiasticis personis interpellantibus, Principibusque suæ potestatis faventibus ab omni potestate sua & posterorum, & subditorum suorum liberam fecit, condonans eis quidquid Comitatus, aut advocationis aut reditus habebat, nihil juris in ea servans, nisi hoc tantùm quòd Præpositum ipse daret; & Episcopus curam animarum det ei cui Marchio Flandriæ Præposituram dabit. Actum in Ecclesia Islensi, Anno 1087.*

Præfuit exinde Godezo Præpositus quocum simultas fuit Canoni Prætori, fugatique clerici, direpta claustra & alibi incensa, sed repentina morte oppressus Cono reditum Canonicis patefecit. Hoc incendium cùm anno 1131. alterum à Gandensibus secutum esset, Iwanus de Alosto septem pòst annos invitis & reclamantibus Canonicis Regulares ad Norberti præscripta degentes substituit Eugenio Pontifice anno ejusdem ætatis 47. mutationem à morte Hutgerii Præpositorum ultimi approbante. Exinde Truncinium cœpit esse Comitum Alosti & gentilium de Gandavo quasi Mausolæum quò illatus Iwanus Comes cum Laurettæ conjuge, Theodoricus cum Swanilde & Sibilla uxoribus, Guilielmus Liekerkius Iwani nepos, Rodolphus Castellani ejusdem frater præter viros nobiles Balduinum de Wasia, Eustathium de Petegem, Gerardum de Grimbergis, Sigerum de Cortraco, Gerardum Wesemalium Bergarum Baronem, aliosque hîc magnificè tumulatos. Fuerunt certè ex Archimandritis præclari Petrus Bloc insulis à sancta Sede impetratis Anno 1544. mortuus. Ægidius Baes templo à fundamentis extructo anno 1558. Joannes Voel disciplinæ serius curator, anno 1472. Joannes Colinshaus anno 1417. famam modestiæ & prudentiæ adeptus. Razo boni vituli anno 1400. quadraginta Præses Monachorum, Galterus Boelin anno 1485. & Joannes Kempe 1395. & Oliverius Stappaert anno sequentis sæculi 45. œconomiæ laudibus celebrati. Cœnobium, turbis belli civilis Belgici anno 1577. oppressum in cineres penè abierat, ideoque malis docti cœnobitæ tutius in urbe struunt Monasterium, templo anno 1607. dormitorio & claustris biennio post perfectis diligentia Prælatorum: Francisci Scouleti novissimè defuncti, anno 1602. & Levini Molinæi Gandensis nunc regnantis, virorum industria prudentiaque non vulgari præditorum.

AMBACTA,

A D

ORNATISSIMOS OPPIDORUM

ET TERRÆ SENATORES.

HULUSTUM.

Sic ferè Meierus in Annalibus fidem & lectionem Chronici Trajectensis secutus vocat oppidum quod nunc muliebri, nunc neutro genere contractim appellant Hulstum sive Hulstam, sic à noto arbusti genere dictam, cujus folia Peonem gentilitium in scuto præferri solitum circundare, norunt quicumque urbis insignia. Nec enim aliquo, nec alio quàm fabulæ loco reputandum, quod nonnemo putat Hun-lust, id est, Hunnorum delitias loco ut nominis, ita notitiæ occasionem dedisse. Antiquitatem certè arguit D. Willebrordi Rheno-Trajectensium Antistitis historia, inter alias regiones hanc Flandriæ maritimæ oram salutaribus aquis expiasse & ad veri numinis cognitionem idololatras produxisse referens, & nominatim Biervlictæ & Hulusti sacras ædes dedicasse. Unde factum ut, licèt longissimo dissita tractu hæc regio, tamen dioeceseos Ultrajectinæ permanserit, usque dum per erectionem Gandensis & aliorum Episcopatuum ei, utpotè viciniori accessit.

Etsi urbis primordia longè altiùs repetere possim conjecturæ ansam præbente Ottonis rescripto transcribentis inter alia Ecclesiæ Trajectensi villam Malaorum & castrum Hulust; tamen non libet, ob rerum & antiquitatis obscuritatem Philippi Elsatii ævum antecedere, qui Flandricorum Comitum primus Burgenses de Hulst suam in protectionem accepit, teste anni 1070. diplomate, ubi Margareta Comes inserens ad longum Philippi prædicessoris sui litteras subjungit: *Nosque Margareta Flandriæ & Hannoniæ Comitissa supranominata, attendentes quòd licèt dictum privilegium ipsius Comitis prædicessoris nostri ipsis Burgensibus nostris de Hulst, prout scriptum est, concessum præcedenti tempore per infortunium in incendio Villæ de Hulst combustum fuerit, ipsi tamen Burgenses tam ante combustionem, quàm post eandem, prædicta libertate benè usi sint, &c. volumus quòd ab omni telonio & consuetudine per totam terram nostram Flandriæ in perpetuum sint liberi, &c. excepto telonio S. Audomari.*

Secundum porrò Urbis sive incrementum, sive natalitium rejici posset in annum 1350. cùm Ludovicus Comes fidei Hulstanorum probatæ merito libertatem & legem civitati præscripsit.

Erat autem id ævi curiosè magis quàm securè habitata, jure quàm muro felicior circa Fanum Castrumque vetus luculenter habitata planities, injuriis tamen Oceani & transfretanæ Bataviæ obnoxia, donec his malorum dispendiis admonitus Joannes Divionensis Dux, oppidi partem muro, fossa, portisque circumdari, permisit anno 1413. Mandatum id quidem, sed executioni non ita mox mandatum; unde necessarium fuit ejusdem sæculi anno 1426. alterum eodem fine indultum obtinere. Cujus vigore intra paucos annorum decursus perfecta moenia, portis quatuor aditum præbitura. Ornatus moenianarum, turrium & splendor duarum portarum circa annum 1460. crevit, propugnacula terraque congesta moles quas ab usu defendendi scloporum jactibus ad aut interjecta murorum latera Bolwerken Vernæ nuncupant, accesserunt Ambacti totius opera & sumptu concurrente anno 1491. Munimenta portarum incisaque & alibi aucta oppidi moenia (tanto apparatu, ut aliam planè grata metamorphosi speciem induisse videantur) recenter sunt à Principis cura, Gubernatoris industria, civium labore. Eisdem accepta ferunt derivatæ recenter longo canali in medium fossata aquæ fluviatilis commoda. Eisdem conspicuum latè & eminentiora vicorum altè protegens portæ, à duplici repagulo, duplicis nomen adeptæ impositum propugnaculum. Ita ut statu hoc rerum Urbs videri queat inexpugnabilis ad tres coeli plagas tam agro quàm aggere ob maritimas illuviones stagnantibus. Insulam diceres nisi solitarium versus Flandros tramitem interminare vidisses. Interior autem ejus facies ante annos centum viginti stramineis ut plurimùm tectis ædificia monstrabat, & demum nitidiores tegularum & laterum operæ videntur intromissæ. Habitatur sic satis frequenter, raræque vacivitates sunt in meditullio, plures horti & viridaria secundùm muros. Gaudere solet portu tribus ab urbe passuum millibus in Oceanum ducente ex privilegio Philippi Audacis per nepotem cognominem, cognomine Bonum, confirmato sub annum 1420. qui tempore & jussu Caroli Cæsaris anno 1527. repurgatus, nunc iterum arenis obsepto itinere jacet inutilis.

Calamitates oppidum hoc ingentes tulit, sed quod pulcherrimum non suo vitio, & cum aliquo veræ virtutis concursu. Quod enim Margareta Comes in diplomate superiùs laudato, incendium totius villæ refert, non obscurè innuit fortuitum fuisse. Quod Meierus ad annum 1452. à Gandensibus fanaticis occupatam, & planè excepto templo exustam notat, non alia propter addit quàm quòd legitimo se Principi commisisset. Quòd anno pòst sexto-decimo iterum

rum quod à clade priori reliquum aut refectum fuerat perierit cum Halla, portis duabus & turri Ecclesiastica igni per incuriam fullonis malè sopito attribuunt diaria. Quod denique anno 1485. postridiè Kalendarum Sextilium misso à Gandensibus perduellibus, Roberto Langio militum copiis stipato & multa insolenter minanti restiterint, & profugum cum suis in curiam subjecto igne cremaverint, justum dolorem agnovit & ignovit Princeps quòd saucios è suis plures, libertatem oppressam, jus violenter conculcatum indignarentur, idemque triennio pòst spoliatos à rebellibus cives non vulgari privilegio liberat ab omni Gandæ, Brugarum, Curtraci & alibi contracto ære alieno.

Alterius classis sunt quæ nuper communi naufragio cives involverunt, opprimi cœpta per hæreticos Anno 1566. profanatis templis, religione, re autem publica per eosdem Gandâ advolantes sub annum 77. oppressa. Et cùm Alexander Farnesius Belgii Prorex septennium post Urbem Regi & Religioni vindicasset, Mauritius adversæ partis ductor eandem anno 1591. sub jugum misit hærentem donec Albertus Archidux è Patribus tum adhuc purpuratis S. R. E. post difficilem obsidionem sui juris fecit, qua de re distichon litteris, verbisque annum exprimens, tale olim scripsi.

QUando DUCI ALberto CaDIt hULst? à VIrgIne partU
LUstra treCenta M. ter trIa & annUs erUnt.

Ex quo Batavi cum Insulis Zelandicis rebellarum & limitaneum esse cœpit Hulustum perpetuo instructum præsidio peculiarem Gubernatoris titulo reveretur Præfectum, nunc Nicolaum la Biche virum militaris rei gloria, virtutis laude, & acquisita usu prudentia nemini facilè cessurum, cujus vigilantiæ servatum, industriæ munitum, moderationi præservatum à tumultu & clade debetur oppidum. Inclarescere illud, ait Marchantius, Burgraviatum, sed ego proprium habuisse hactenus non reperio, Vicecomitem tamen Gandensem certus hîc trientem mulctarum percipere, & nonnullis in tractu prærogativis gaudere. Prætoris munus genti Liedekerkanæ hæreditarium jam inde fuit. Senatus septemviralis per delegatos Principis annuatim innovari solitus ab antiquo fuit. Collegia etiam Sagittariorum veterrima, sed ob frequentes incendiorum clades deperditis litterarum monumentis primitiva non supersunt; nec de collegiis nisi sub Carolo quinto, de Scabinis nisi sub Maximiliano, de Scolteto nisi sub Philippo Bono, data inveni.

Crevit cum sæculis civium & imò variavit mercatorum opitulantibus privilegiis nundinatio. Anno Christiano 1203. obtenta teloniorum immunitate armentariam Hulustani exercebant. Sequentis sæculi Anno 21. impetrato liberi lanificii exercitio per Maximilianum Cæsarem Anno 1490. aucto circa telas multùm occupabantur. Denique Anno 1420. privilegium portus ab avo datum confirmante Philippo Duce cœpit salis coctio & stabulatio hic usurpari, & licèt à Biervlitensibus lite intentata idem sibi arrogantibus negociatio interciperetur, tamen possessio penes Hulustanos mansit, Principe visis privilegiis subscribente. Et vidi à Senatu præscriptas Anno 1507. leges salariis, audivi qui viderint cacabos & alia hujus nundinationis & opificii instrumenta, legi diploma Ludovici Cressii, coctores salarios Hulstenses à portorio Audomarensi liberantis. Universales porrò his aliisque rebus nundinas tam Maio quàm Sextili quis indulserit, hactenus ignoro. A Divo Willebrordo vindicatos Christo, à Cæsare confirmatos Trajectensibus post Willebrordum Episcopis dixi suprà. Addo primam idolis dolisque pulsis Apostolorum Principi nuncupatam Ecclesiam à Normannis eversam, à Roberto Frisio 1072. restitutam adhuc superfuisse hominum memoriâ. Cui subsidiariam posteri erexêre patrocinio Apostoli Willibrordi gaudentem, insignem illam choro, pronao, turri, sacellis, re divina, & sepulchrali. Monumenta fuerunt ante vastitatem ultimam marmore constructa aliquot, nominatim Alberti Marchionis Badensis in exercitu & comitatu Maximiliani Cæsaris vita functi & hic sepulturæ locum adepti, cujus intuitu Fredericus Antistes Trajectinus Marchionis frater, Curatos, beneficiatos, & innatos Sacerdotes, Custodes & Rectores scholarum dictæ Ecclesiæ eximit à jurisdictione Archi-presbiterali datis Anno 1502. postridiè Kalendas Maiales. Sacra peragentes ad numerum triginta duorum excreverunt munificentia bonorum civium pro remedio animæ anniversarias consignata dote preces fundantium. Unde in vulgo Curiales hi Presbiteri, obituarii nuncupabantur, & Rodolphus Episcopus sub Anno 1450. decrevit horarum Canonicarum pensa ab eis quotidiè solemniter decantanda. Turris hujus Ecclesiæ Anno 1468. & iterum Anno 1562. cum reliquo ædificio cremata ad priscam majestatem licèt refecta, nunquam pervenit. Templum à Gandensibus sub Maximiliano Archiduce, & rebellibus sub Philippo secundo Hispaniarum Monarcha profanatum intra paucos annos non parum recuperavit nitoris, Sodalitate Rosarii Mariana introducta, & Sacellis non vulgatiter adornatis curante imprimis Anthonio Maio Theologo Paræco & Decano rurali hujus districtus, viro doctrina, prudentia, integritate famigerato.

Præter Curteriacense Capitulum Urbanæ, Abbatias Cambronensem, Truncinienſem, Dunenſem, Baudeloanam, Douſtenſem ſuburbanarum Parochialium proviſionem obtinentes, ideoque tam in quàm circa oppidum inſtructas oratoriis domos habere ſolentes: Egregium eſt Franciſcani inſtituti cœnobium in mœnium conſpectu per Jodocum Creveninghen Equitem Philippo Duci à conſilio & cubiculis, & Eliſabetham Suilden fundatum, authoritatem faciente Pio Pontifice ſcriptis Anno 1458. Sed cùm à milite præſidiario quæ vix radices egerat domus everſa eſſet Anno ejuſdem ſæculi 80. munificentiâ Senatus intra muros ſe recepêre fratres. Donatio facta Kalendis Februarii Anni 1480. reſtauratio circa octavum ab inde annum, Conventus hic ædificiis ſic ſatis adornatus hæreticorum manibus everſus nunc civium favore, cura P.... Guardiani paulatim reſtauratur.

Alterius ſexus fuiſſe Beginarum in ſuburbano Curiam porta hodieque nomen ſervans demonſtrat. Eſſe & à tribus ſeculis eſſe Xenodochium à Virginibus Auguſtinianis dirigi ſolitum docent memoriæ veteres, & mutato in melius inſtituto Noſocomium Anno 1603. factum norunt omnes, advocataſque ex Antverpienſi conventu Virgines ſuorum more ſuo exemplum ægris ſubminiſtrare. Unum addam, cujus fidem faciat Cornelius Janſenius ex cive & Scholari Huluſtano ad Epiſcopatum Gandenſem evectus, ſolere Huluſtanos erudiendis diſciplina humaniori liberis non obiter vacare, quo fine tam Antverpiæ quàm Pariſiis (quod mirum, verum tamen) habent à concivibus relicta ſubſidia ad opus ſtudioſorum aliquot hîc aut hinc ortorum.

AMBACTUM HULSTENSE.

Ambactum Hulſtenſe, niſi Oceani irrumpentis vehementia incredibile diſpendium pareret, ſoli fæcunditate, ditionis amplitudine, dignitatis eminentia primas obtinens nunc annorum 1606. 1570. & aliàs inundatione melior agri portio ſub undis abſconditur, olim fortaſſis per otium pacis recuperanda. Pagos nihilominus intereſt annotare & in eis Cœnobiorum ampliſſima latifundia Cambronenſis apud Hannones imprimis Prioratum in Stoppeldicka, & juſtitiam in Abbatis valle dudum ex munificentia Caſtellanorum Gandenſium obtinere ſoliti. Dunenſis Curiam Monachorum Arenæ in Houteneſſa agros, arva & paſcua apud Offeneſſe dono Comitum Flandriæ poſſidentis. Baudeloenſis hoſpitalitatem in Wendelzea, decimas in Poldro Paulino, & Sacellum in Lamsweerda Deiparæ miraculis clarum habere conſueti, quorum venerationi Anno 1495. annalem ſupplicationem inſtituit Trajectinus Antiſtes. Thoſani apud Clingam Truncinienſis apud Heynsdikium. Domus Melitenſium apud Groudam. Capituli Cortracenſis apud Franconis aggerem latè dominantium. Et notandum Joannem Guydi Flandriæ Principis filium Namurci Regulum Poldrum, inde Namurcenſis nomen inditum, cum vicinis 1500. terræ jugeris olim ab Oceano oppreſſis recuperaſſe, & adjacere aut potius concludi hoc Ambacto nobiliſſima Dominia Malſtedæ, & ſani Joannis ad lapidem, quorum illa vander Grachtiorum dudum, hoc à quinque retrò ſæculis fuit Vicecomitum Gandenſium, & manſit in ſtirpe Gandavica in hodiernum diem, parens Comiti Iſegemio nundinis annalibus, mercatu equorum celebri, privilegiis, francoque Dominio ornatum, decimatione anno 1262. Baudeloenſibus attributa & confirmata.

Stoppeldyc. Ardael. Houteneſſe. Offeneſſe. Wendelze. Pauwels polder. Lamsweerde. Clinge. Heynsdyc. Groude. Vracxdal. Polder van Namen. Malſtede. S. Jans ſteene.

AXELLA.

De hac Marchantius, in quibus verbis quod de mari lacuque refertur, commodè intelligendum eſt ſive veterem, ſive hodiernum Axellæ ſitum inſpicias. Quamvis enim lacus Moeræ ad Orientem æſtivum Ambactum Axellenſe contingat; tamen oppidum non niſi eminus reſpicit mediis intercurrentibus agris pagorum Beooſterblidæ, & Zuytdorpiæ. Quamvis etiam abſorpta potiori parte Weſtdorpiæ & dominatus Zelandici Oceanus videatur pomerium ſuum extendiſſe; tamen ubi anno 813. Gobertus Dynaſta non contentus 33. pagis Bertinianos locupletaſſe, cœnobium S. Salvatoris legitur dedicaſſe, ne ſic quidem oppido cenſendus eſt impendere, quod directiore fluxu aquagii ad portum, cui à figura adunca Naſi nomen eſt, in mare defert mercimonia & naves ſuas, ex privilegio Guydi Comitis. Abbatia porrò à planitie ſepibus veſtita nomen adepta titulo Domus gaudii anno 1230. cœpit. Et reperio ob maris inſolentiam & periculi metum Religioſas oblatum à Jutta van Bryen fundum intra limites Parochiæ Meckelbecanę ſtruendo cœnobio præferentes, augente dotem & inſtante Margareta Principe anno 1278. ad priorem in ſuburbano Axellenſi locum revertiſſe, & ibidem hæſiſſe donec per Martiales nimbos Oceano inclementiores pulſæ, Gandam profugæ, cœnobium incipiunt adornare. Nundinæ autem à Carolo Cæſare Quinto confirmatæ, inſigni mercium maritimarum affluentia olim fuerunt decoratæ; ita ut, Stapula piſcium vulgò Axelſt vocaretur. Ambactum verò præter ſupranominatos pagos continet præteritis Eclinga ſub aquis, & Uremdica inter Fanum Wilhelmi juxta eaſdem latentibus

tentibus, Notcnam Petri van Houte Præfecti rerum maritimarum ſub Philippo Audace patria, Geertzeam maritimum quid olentem, Aendicam etiam & Saemſlactum à Salmonibus ut apparet nuncupatum caſtro veteri, ſub Philippo Duce anno 1452. & nuperis turbis multùm læſo, ſpectabile, & commendaria Melitenſium nunc, olim Templariorum priore anno 1282. quod reperi data certa latifundia à Gerardo de Maelſtede Equite militibus S. Templi, ad opus Templi de Saemſlacht.

ASSENEDA.

Aſſeneda ſeptem pagorum caput arce veteri ſpectabilis opportunitate rivi hinc ad Philippinam, inde ad Saſſi Gandenſis arcem ducentis non carens, & è propinquo abſorptas æquore terras reſpiciens, oppidi habet privilegia, nundinationes, lanificium, negotiationes maritimas habuit, hoſpitalarium etiam & vicina nobilium prætoria, Locuenſe & Dynaſtæ Wackenenſis. Eccleſiamque anno 1142. titulo S. Crucis erectam. Pagos complectitur ad utramque aquæductus novi Gandenſis ripam, inter rivos ex nemore Waerſcotano & Axella in Moorwateram profluentes, ſolo mihi nomine notos, Angulariam à ſitu; Cluſam à cataractis, Hederaceam ab herbæ; iſtius olim frequentia; Aquas vigilum ab excubiis militaribus, Zelzatenum à voce Anglica nuncupatum. Cui vicina intra juriſdictionem tamen Evergemenſem, Dorizalia à ſenticeto, ubi Ciſtertienſis inſtituti Abbatia Virginalis, inter vepribus horrendi ſaltus anno 1204. ſacello extructo, & trigeſimo pòſt anno virginibus Bernardi inſtituto amplexis, dotatoribus è familia Giſtellana Equitibus, fautrice Margareta Principe ubi præfuerunt anno 1219. defuncta Aleydis de Walle, poſteà Aleydis, anno 1263. Margareta, anno 1285. Maria, anno 1295. Maria, anno 1298. Aleydis vanden Poele, anno 1316. Gertrudis Wittewaters, anno 1330. Catherina Vilain, anno 1342. Margareta Silverberch, anno 1361. Paſcaſia vanden Putte, Aleydis, Sophia, Gertrudis Margareta, Catherina van Steelandt, anno 1420. Margareta Utenhove, 1440. Margareta de Axpoel, & anno 1450. ejuſdem nominis altera, anno 1464. Margareta Utenhove, anno 1483. Margareta Bruan, anno 1492. Joanna Rabauts, anno 1519. Maria Svogels, anno 1564. Catherina Sbocx, anno 1585. Maria à Burgundia, cui ſucceſſit Gertrudis de Monteneero.

Winqele. Cluſe. Ert velde. Wachterbeke. Zelſalen. Dorizeel.

BOCHOUT.

Bochaut.

BOchauta (ut ſcribit Bavonenſis Codex) Villa cive Joanne Sindevindo Pariſienſi Theologo celebri; prætorio, legibus; immunitate; portu, nundinis & Senatu oppidorum inſtar olim inſtructa, à ſilva Fagina nomen accepit, & communicavit terreno in longum ab æſtuario (abſorptis aliquot pagis mirificè aucto; & hinc à Philippi Regis nomine munitionem, inde à Pyro Vicum nominatum habente) ad ſilvam uſque Waerſcotanam tendenti. Quo tractu Agger aquarum eſt eundem cum viciniis aliquot pagis & poldris vindicem, & cedente Principe Dominum adeptus Jeronimum Laurinum Equitem Ærarii apud Belgas Regii, Theſaurarium & Conſiliarium, Oeconomumque Regis Philippi ante annos ampliùs centum. Nec enim contentus pagos aggeris & fluenti aquarum aſſeruiſſe, acquiſitos inſuper dono Ducis, anno 1497. Poldros Ambaſti Iſendicani oppoſitos pago S. Joannis in eremo, poldro Georgiano inter portum Bochautanum & occidentalia Bierulietam à Baenſtiis Guidone Conſiliario & libellorum ſupplicum Magiſtro; & Paulo nuper Flandrici Senatus Præſide, redemit, aliaque ab aliis comparavit, & Oceano excluſo ſationi & paſcuis accommodavit feliciter ſanè, donec ingenti damno idem anno 1570. & aliàs aggeres ſuperans bonam exaggeratorum prædiorum partem reſorpſit, quibus demum reſtaurandis per hæc Alcedonia graviter incumbitur.

'T verdroncken landt. Philippinen Peerboom. Watervliet. S. Jans ter Amen. Vulgò & malè vocatur. S. Joris polder. Baſſevelde.

Spectat ad extremum huc Campi declivis & Ecloæ Orientalis Eccleſiæ, illa Ciſtertienſis inſtituti virile diverſorium, hæc Virginalem Abbatiam Gandavo inſitam jactare ſolens. Antiqua fuit illa & de cujus primæva inſtitutionè non ſatis conſtat, niſi quòd ex litteris Theoderici Abbæ Bavonenſis diſcamus Simonem dictum de Walle anno 1202. marcam Flandrenſem aſſignare virginibus apud Aelſchoet congregatis, itemque ex allis B. Abbatis Arnulphum Rufum Laïcum Cruce ſignatum in eleëmoſynam dediſſe anno 1226. viginti bonaria terræ jacentia juxta cœnobium de Eclo prope Alſcot. Unde locus primi cœnobii apertè colligitur. Cæterùm cùm anno 1228. Comes Joanna eas in protectionem ſuſcepiſſet remiſſis centum ſolidis quos rationem 40. bonariorum Waſtinæ debebant, Margareta Comes Joannæ ſoror moris & Waſtinis quibuſdam augens dotem occaſio fuit tranſlati in Eccleſiam Sancti Ægidii, veneratione ſalutiferi ſigni Crucis celebrem, Monaſterii, ubi nuperis turbis eſt vaſtatum.

Oſtecloo.

BIER-

BIERVLIETUM

Oppidum hoc templis olim duobus magnificè instructum, antiquitate jam inde à Caroli boni Comitis ævo spectabile, portu & stabulatione mercium ex Oceano invectarum instructum, privilegiis & libertate per Flandriam, Angliamque & Hollandiam non carens, salis & salsamentariorum lucrosa nundinatione per Maximilianum Regem confirmata, Xenodocheio & Gryscarum ægris operas locantium cœnobiolo pronuper ornatum, quia per belli turbas adire non licuit, primis hisce curis ea duntaxat dabo quæ ex Meicro ferè mutuatus est Marchantius.

A Revera flumine nomen esse alias docui. *A fluctu proximo, inquiens, videtur nomen asciviſſe. Nobile eſt Nicetæ Choniatæ Græca Hiſtoria, Joanni Zonaræ ſuccenturiantis teſtimonio partiſque in vexilli & ſigilli gloriam, inſignibus Conſtantinopolis, cujus mures Biervlietani, ſub Balduino Cæſare inter primos aſcenderunt, ceperantque turrim portui imminentem. Quorum inſignium Characteres vel ipſis civibus obſcuri ſunt: ſignificatio ignoratur. Sunt autem quatuor majoris formæ* 8. *Græca, aurea per rectam Crucem ejuſdem coloris in ſolo rubicundo interſecta, atque denotantia, (baſileus, baſileon, baſilenſi, baſileuon) hoc eſt, Rex regum, Reges regens. Oceano ambitur cùm antiquitus continenti annecteretur, & per illud itinere pedeſtri Brugâ Antverpiam ultro citroque commearetur. In has anguſtias circumciſum fuit, quum longus agger mariſque oſtium quod Biervlietenſe foramen dicebatur, fuit anno* 1377. *interruptum violentia pelagi ſeptendecim pagos tunc alluvientis ob ſocordiam avaritiamque Chomarchorum in cogendo paſſim vectigali marino, privatumque in quæſtum vertendo ſtrenuorum, ſed aggeres mariſque clauſtra negligentium: obſidionem contra Gandenſes Anglis junctos, anno* 1383. *& adverſus Cæſarem Maximilianum anno* 1488. *fortiter fauſteque ſuſtinuit, nundinis menſe Junio annuis non infrequens. Parum antiqua in mari potentia & civilis opulentiæ retinens, ſimilitudine æſtuariorum quod undique proſpicit, inſtabilium, domicilium hîc fixit & morte refixit anno* 1349. *Gulielmus Bouclenſis, inventor artis ſtipandi cendendique haleces in cadis ſalſamentarii.*

Ex adverso hujus oppidi latè patens visitur Waterlandia & Watervlietum à Jeronimo Lauriño avorum memoria ex Neptuni tridente per obsepimenta recuperatum, quod ejus industria gratiaque tum oppidi privilegio à principe est decoratum, tum ut in censu Flandriæ subcenseatur Ipreto, optioni ejus concessum. Habuit hic inter filios Marcum Collegii Donatiani Brugensis Decanum, à Des. Erasmo frequenter hospitio excepto, Ludovico Vive familiarissimo, ejusque ævi viris præstantibus non leviter commendatum nepotes Marcum & Guydum quos omnium antiquitatum doctissimos Goropius nuncupat. Penes eos certè fuisse locuples numismatum antiquorum, Romanorum, aliorumque Gazophylacium, & Hubertum Goltzium vitæ commoda, calcographiam, famamque ex numismatum & Fastorum Consularium publicatione ortam, Marco debere in propatulo est.

BIERVLIETUM. ELOGIUM.

Quid damnoſa dies non atterit? illa ego quondam
Biervlietum ſolidi pars opulenta ſoli.
Clara Byzantinis ſpoliis, ſaxo indice Grajo,
Quod mihi vix unum poſt mea fata ſuper.
Nunc longo diſcreta ſolo, & propè fluctibus hauſta,
Vix tenui in tumulum jugera pauca meum.
Cætera Neptuni liquido ceſſere Tridenti,
Invidit denti vomeris ille mei.
Invidit Cereri, pecorique, & fertile dorſum,
Ante meum muti nunc gregis agmen arat.
Omnia ſic mutant, tellus, Maria, oppida, ſolùm eſt
Spes ſuper, & priſci nominis umbra levis.

MAX. VRIENTZIUS.

PHILIPPINA.

Inter munitiones, quæ in maris tractu Zelandiam respiciente sunt plurimæ, partim Regi Catholico ereptæ, partim ab Hollandis exstructæ, jacet Philippina ad aggeris cubitum, oræ continentis incumbens situ loci & operibus militaribus validè munita, à Philippi, secundi nomine sic dicta. Eam anno 1633. suæ potestati subegit Hollandus, ac deinde adjectis novis munitionibus, vallis, ac ædificiis propugnaculum illud in eam dilatavit magnitudinem, ut militum aliquot millibus stationem commodam præbere possit.

TERNEUSIUM.

Est hoc non vulgare Flandriæ proprietariæ, seu Imperialis municipium, quod jam olim Prætorem suum, Scabinos, cæterosque Justitiæ ministros habuit, ab Ordinibus confœderatis primùm muniri cœpit, præsidioque instrui militari, natura loci & situ munitissimum est: etenim in medio terrarum consistit, quas maris fluctus singulis duodecim horis confluente opplent æstu, unde accessus ad illud omnino difficillimus est. A nasi figura nomen habet, Flandriæ velut promontorium est, & Ancona; in Ambacto Axellensi, eademque ad mare linea, duabus ferè leucis Axellâ distat.

ALO-

JOANNIS BAPTISTÆ GRAMAYE

FLANDRIA IMPERIALIS

EJUSQUE CAPUT

ALOSTUM.

UTI Flandriam Imperialem ab altera Schaldis ripa Brabantiam versùs longo tractu à propriis Comitibus in fide Flandrorum, à Flandris beneficiò partim Ecclesiæ Cameracensis, partim Ducis Lotharingiæ, partim immediatè Imperii possessam, ita caput subinde ab Alosto diversum habuisse secundis curis fusè docebo, ubi Comitum & Principum Alosti (utroque enim modo appellatos invenias) ab ultima antiquitate seriem & res gestas explicabo. Hic tantùm quæ ex archivis oppidi doctissimus Romanus Vischerius collecta nobis suppeditavit de Republica publicaturus, unà cum eis quæ de Baronatibus & Dynastiis Territorii licuit nobis indagare, eo consilio, ut de suo quisque peritior suppeditet quæ in primitiis hisce videbit desiderari. Ad Alostum quod attinet ejus omnis antiquitas à re sacra meritò petatur, eò quòd Rodolphus Comes, Balduini Ferrei filius, & Advocatus Cameracensis Anno 870. tradatur Ecclesiam in honorem D. Virginis juxta Castrum Hlost, ejusdem tituli apud Cameracenses Capitulo donasse, cujus ipse ejusque hæredes permaneri soli & legitimi Advocati.

Eodem tempore per ipsum D. Ursmarum prædicandi gratia huc delatum inchoatus extabat Prioratus Lobiensis, titulo Cellæ S. Ursmari, idque in loco ponè muros oppidi, hodieque nomen Prati S. Ursmari retinente. Bellis porrò frequentibus in hoc limite Sacellum dejectum est & prædia (teste Chronico Lobiensi) Iwano Alostensi Regulo vili pretio venierunt. Is ædiculam opere modico, ut peregrinorum accurentium subveniretur pietati, restituit, memoriæque Wilhelmi Normanni Comitis in obsidione Alostana ibi necati, Margareta Comes circa Annum 1268. mansionem (ita vocat) S. Ursmari fratribus Gulielmitis ad opus cœnobii assignavit. Sacellum hoc anno 1579. cum peregrinorum pietate dissipatum in oppido resurrexit, monstrans inter alia sepulchrum Theodorici Martini, qui primus artem Typographicam in Germaniam transtulit & docuit, extantque codices antiqui in Urbe Alostana typis expressi. De Templo autem Deiparæ Martinique, & cœnobio Guilielmitarum hæc reperio, unà cum aliis sacris notanda. Quoad rem sacram Curialis Collegiataque Alosti una est hæc opere structuraque insigni & amplitudine ante incendium & vastitatem novissimam. Canonici Anno 1498. ex Vico Suburbano Haeltert sunt translati, & ante circaque id tempus varia circa Chorum, & ad latera pronai Sacella extrui & Epitaphiis cœperunt illustrari 12. Retro odeum sua decorârunt sepultura unum Gisbertus de Lu Ægidio natus Anno 1470. donatus, cum uxore Margareta Liedekerke novennio pòst defuncta, ejusdemque stirpis Adrianus de Lu Armiger Anno 1523. mortuus: stemmata ferens Lu, Liekerke, Nevele, Heule. In Sacello Deiparæ ex gente Steelandica jacent Alexandrina Anno 1482. defuncta uxor Joannis de Proost D. Erdbrugge, & Elisabeth Anno 1545. mortua uxor Ægidii Triest Armigeri, in meridionali hac visebatur inscriptione tumulus. Hîc jacet Ægidius Stomelinc miles, qui obiit Anno 1309. tertia Junii. In Trinitatis ex patriciis Anthonius Sorisse vir Zosina Liedekerkiæ Anno 1515. defunctæ, Joannes Lans vir Philippæ van Petten Anno 1548. in D. Annæ Dynasta Fresnoya ex Lannoyensibus insigne habuit monumentum.

In S. Crucis Mer Anthonius de Lu Eques Hierosolomitanus Anno 1525. 2. May defunctus cum Anthonio filio biennio antè defuncto: suum habuerunt Epitaphium juxtim in ambitum ex Somergemiis una Joanni de Lemma Anno 1541. mortuo, & demum Nicolao Bolengier elocata, Theodoricus Armiger Anno 1434. cum Philippo filio Anno 1474. defuncto. Habuerunt & Capellam Bosschii ubi inter alios Gerardus du Bosch Anno 1474. & Joannes Eques Anno 1520. sunt intumulati. Et suam tellingii ubi Joannes Tellinck Eques Alosti Burggravius, D. in Popenrode &

Eeckhouti Anno 1488. 8. Novembris jacet uxore Elizabetha Schoef Segeri f. Anno 1481. moriendo secuta, aliisque plures. Item Uterzwanis fundationes tumulumque habent Elizabetha ejus gentes Anno 1479. mortua Joannis de Greuve Anno 1483. mortui vidua Epitaphium nuper habente. Habent & Brabantegemii Aram sepulto ibi magnificè Joanne primario Comitatus Zelandici quæstore Anno 1559. affinibusque de Splytere & Bonderzele, & vander Heyden. Inter sepultos porrò in Ecclesia anteriori primas Epitaphiorum splendore meruerunt gentiles de Migroedi sive Govaerts, nominatim Wilhelmus Anno 1539. Georgius 1557. Joannes Eques Anno 1430. mortui, omnes publicis clari muneribus. Virilis sexus Cœnobia in Urbe sunt bina Carmelitarum (ubi in Choro medio Anno 1543. Adrianus de Bosch Gerardi f. fautor domus jacet, & in vitriis insignia Lannoy, Likerke, Lu, & Schoneta) translatum intra septa civitatis ex Muylem prope Liedekerkiam. Probante Henrico à Bergis Episcopo quod supra limen portæ conspicuo loco legitur his verbis. Hic Conventus translatus est ex Muylem, in Alostum, authoritate Philippi Austriaci, Ducis Brabantiæ, Comitis Flandriæ, anno 1497. Januarii 23. Fundationem autem primam deberi Arnoldo Gavero D. Liedekercæ Lensii & Rhesfegemi docent litteræ hæredum ejus Anno 1445. 16. Januarii data, ratum habentes augentesque dotem assignatam. Alterum est Gulielmitarum Anno 1428. ex suburbano translatorum assignato eis Xenodocheio D. Virginis ad Stellam pridem à Theoderico Comite structo, & fratribus in commune viventibus commisso, qui tertiam D. Francisci regulam amplexi postmodùm, ob nescio quid laxioris disciplinæ loco moti sunt.

Alterius sexus in oppido sunt Collegia, inprimis Beginarum, circa Annum 1260. attribuente quodam Walterode de Ghier, & Gertrude conjugibus Terram Boudemaers hof appellatum, ubi ædem Sacrari in Curia Beginatus permisit suis litteris Anno 1266. Margareta Comes, sive probavit factum biennio antè à Senatu, privilegia auxerunt Guido Comes Anno 1282. Robertus Anno 1320. Ludovicus anno 1324. Philippus Dux Anno 1458. sunt & Tertiæ D. Francisci regulam amplexæ Grysee, eandemque Augustinianæ mixtam servantes Nigræ à vestitu dictæ, illæ Theodoricum Theerpenninck teste mortui Anno 1477. Epitaphio, fundatorem, hæ Senatum, conferente Anno 1494. fundum Joanne Proost & Alexandrina Steelant conjugibus, adjectoque onere curandi agros, tam intra quàm extra Cœnobii septa, & Libitinas (quod Lollardi antè factitabant) curandi. Est & Sacellum vetus ad molendina Anno 1363. teste Gallartio, structum, quodam Equite de Tellinex vitream Principem donante. Est & Nosocomium Principale, quod in suis passim rescriptis suum Comites indigetant, nominatim Thomas & Joanna, Virginibus (quas quinarium non excedere statutum) jus cochlearis in foro competit dono Comitum, itemque præsentandi Capellanum, confirmaturo Comiti, qui omnibus privilegiis Capellanorum Comitis uti frui possit. Fundatum est ex adverso collis, qui Burgum Comitis appellatur manifesto veteris situs Castri indicio, ad ambientis propemodum Teneræ angulum. Burgoque præest Castellanus hæreditarius, quæ dignitas (non ut Marchantius vult controversus) sed proprius est Immerseliorum, acquisitus nuptiis cum gente Tollinica, nominatim Joannis supra-nominati filia. Ante Tollinicos autem Gerdegamii & Liedekerkii possedêre, hi matrimonio antiquæ stirpis hinc de Alosto nuncupatæ. Atque hoc Burgum, sive idem à Gothis contra Vandalos Anno 411. ut vult Meierus, sive à Normannis structum oppidi est initium, quod vallo mœnibusque cinctum validis fuisse obsidio Gulielmi Normanni docet. Forma ejus cordi non absimilis, muro lateritio turribus undique interpolato, portis quinque patet ævum Maleani non excedentibus. Tenera & per eum Schaldis gaudet commoditate, collegio peculiari & exclusis aliis merces ad & avehenti non carens: forum spaciosum respicit Curia turre politissimè fabricata ad Annum 1487. se procul aspiciendam præbens, solario cursu Lunæ etiam designante instructa. Halla etiam panificum suum habens Tribunal in pretio esse solet. Situs ejus ad Limitem Orientalem Flandriæ loco non tam plano quàm calloso propendente ad Septentrionem, aere salubri nec morbos trahente, solo fertili. Cingitur à duabus partibus campis omnium frugum feracibus, & leguminum, & quod viciniæ huic famam parit, lupuli miniique ad tingendos pannos effossione. Ab ortu prata habet fluvii aquis irrigua & butyri pecorisque proventu copiosa, ulteriusque silvæ ad lignationis & fabrilia sufficientes. Et cùm largissimè ex toto agro ad nundinas Alostenses confluant res venales, tum verè non parum ornat ager suburbanus ad mille jugera patens jurisdictioni Urbis subjectus, adeò ut accolæ ejus immunitate propemodùm & oneribus pares sint civibus, nisi quòd more forensium teneantur, ut servitute eximantur manus mortuæ civium albo inscribi consuetis ceremoniis, & si annalem censum (ut alii) non teneantur perpendere.

Atque hæc de Urbe: nunc ad ea quę de Magistratibus urbis Alostanæ, & aliis à Visschero nactus sum, progredior.

Est in ipsa urbe duplex Magistratus, qui juridicundo pręest, quorum unus, qui constituitur ex vasallis feuda habentibus mota à Curia feudali ipsius Comitis quam Sgravensteen nominant, & curiam Comitis, est perpetuus, iisque præest summus Prætor, seu ejus vicem tenens. Habet curia

ria

ria cognitionem & judicaturam omnium caussarum, quæ de feudis eorumque proprietatibus coram ipsis moventur, immediatè tamen ipsi curiæ subjectis, aut mediatè non habentibus aliud resortum ipsa curia inferius. Item jurisdictionem criminalem omnium criminum & caussarum, quæ prædictus Prætor aut vicem tenens prosequitur adversùs personas forenses ab ipso pro delicto deprehensas: item omnia crimina commissa a forensibus in viis Regiis, quas *Heerstraten* vocant, quasi vias supremi Domini: competit iisdem vasallis jus cum Ballivio ipsius oppidi (quem *Poortbailliu* & dictæ curiæ monitorem vocant *Maenheere*, cò quòd ad ejus monitionem dicti vasalli jus dicant) visitandi singulis annis prædictas vias Regias, easque curare refici non debitè refectas sumptu confinium, negligentesque condemnare multa longa consuetudine inducta, aut principalibus rescriptis constituta.

Alter Magistratus est ipsius urbis qui constituitur ex Burgimagistro quasi capite & magistro urbis civiumque, & octo Scabinis quamvis olim septem tantummodò connumerato Consule creabantur, additusque binarius numerus crescente populi multitudine ab octoginta circiter annis. Est autem penes hunc administratio & jurisdictio omnium, quæ concernunt tam ipsos cives, quàm ipsam urbem: isque non perpetuus, sed annuus solummodò, qui singulis annis integrè renovatur à Commissariis ad hoc à Principe deputatis, nec potest quisquam in sequentem annum prorogari, ita ut ne quidem Quæstor possit surrogari Scabino, nec Scabinus Quæstori, sed toto illo anno à munere publico vacare debent, idque speciali Principis privilegio à Joanne Duce Burgundione & Comite Flandriæ, ejusque filio Philippo anno 1414, concesso, & hactenus inviolabiliter observato. Est autem apud dictum Magistratum, & præcipuè Burgimagistrum jus convocandi Senatus, quoties id expedit, & Reipublicæ negotia requirere videntur. Habet & auctoritatem convocandi Senatum ipsius Comitatus (qui, ut dictum est, constituitur ex legatis ambarum civitatum & Bailliviis quinque membrorum) quoties id necessitas exigit. Prætereà legum municipalium condendarum & statuendarum interventu consilii, & notabilium civitatis. Et quamvis supremus Baillivius Burgimagistrum ubique præeat, nullam tamen habet neque in ipsa ditione, neque in urbe jurisdictionem, sed omnium criminum & delictorum persecutionem, & ex Scabinorum seu judicum feudalium judicato executionem: itemque in urbe, dum præsens est, ejus clavium que custodiam. Civilium autem rerum judicatarum executio penes sex officiarios est, qui principali authoritate omnes Scabinorum sententias exequuntur, sive in urbe ipsa, sive in territorio. Quorum unus, qui *Meyerius* vocatur, hæreditarius est, & jure sui feudi ordinarius Scabinorum monitor, ad cujus monitionem jus partibus dicunt: item juramentorum exactor, nec non partium forensium citator, eorumque, qui carceribus mancipantur, custodiæ Præfectus ipsius civis consensu. Secundum genus eorum est civium, qui ipsam urbem inhabitant, qui cives incolarii appellari possunt, suntque partim originarii, partim adventitii, eodem tamen jure & privilegiis utentes, nam habitatione unius anni continua acquiritur jus incolatus, ut non minùs gaudeant libertate & privilegiis, quàm ipsi Originarii, & qui à multo tempore urbem incoluerunt, idque privilegio Comitum Alostensium, quod ipsis posteà Philippus Elsatiæ & Flandriæ Comes adeptus Comitatum Alostanum post obitum Theodorici ultimi Comitis Alostani, approbavit anno 1174. Sunt autem dicti cives incolarii multis & variis privilegiis dotati, ipsis tam à Comitibus Alostanis, quàm Flandricis ob sinceram in eos, & perpetuam fidem concessis. Quorum primum quòd plena fruantur libertate, nec ulli sint servituti obnoxii, quòd nihil juris intra muri ambitum sibi Princeps adscribat, nec bona vacantia partiri desideret, uti dicto privilegio statuitur, sed omne hoc jus partim in civitatem, partim in cives transtulit, ut multis exemplis doceri potest, quòd bona vacantia civitati addicta fuerunt excluso fisco. Gaudent prætereà immunitate vectigalium, tam per omnes Principum nostrorum ditiones, excepta Hollandia, Zelandia, & Geldria, quam per totum regnum Galliæ. Idque partim longæva consuetudine, partim speciali privilegio ab ipsis acquisito, uti in archivis notatum videre licet, & in quodam antiquo manuscripto ab hinc ferè ducentis annis scripto, in quo inter alia singularia hæc habentur: *Alle de Poorteren ende Poortressen van Aelst, ende haerlieder goedinghen, hebben van ouden tyden ghegaen, ende gaen alnoch vrye, quyte ende exemt van alle tollen, yssue, van 5. denier, van 10. denier, ende van allen tributen onder den Coninck van Vranckryck, ende inde tollen van Peronne, Beaulpalme, ende daer ontrent, ende daer pleechmen aen henlieden te schryven opene placaet, onder den stadtzeghele, gheteeckent met s'Clerckx manuel.* Unde & vulgò *Witvoets*, quasi albos habentes pedes vocari existimo, est enim communis opinio equos albis pedibus frui libertate vectigalium, & inde allusionem ad Alostanos sumptam. Ab omni quoque confiscationis jure immunes habentur, nec ob quodcunque delictum, sive ex despe-

ratione, sive ex conspiratione procedat bona sua committere possunt, idque privilegio ipsis à Joanne Burgundionum Duce anno 1414. concesso, quo itidem cavetur, ut si quæ controversia verbis vel re inter cives, sive intra, sive extra urbis pomæria oriatur, posse Scabinos partes controversas compellere, ut invicem transigant, aut se arbitrio Scabinorum submittant, & si mandatis parere recusant, incarceratione aut relegatione eos compellere. Uti & eodem privilegio criminis accusatorum in tertium diem, quo elapso eos tradit Ammanno, qui criminalium omnium post dictum tertium diem jure sui feudi perpetuus est custos: reliqui, qui ob debita detinentur apud dictum Meyerium perpetuò remanent. Secundus ex conducto à Principe officium possidet, qui Baillivius ipsius civitatis dicitur, habetque jus portandi albam virgam in omni actu publico, præsertim si quem actum judicialem exercere velit. Est & penes eum cura viarum, ponderum & mensurarum, competitque ei persecutio omnium multarum non excedentium tres libras Parisienses, & quæ ex transgressione statutorum municipalium ipsius civitatis committuntur. Reliqui quatuor Officiarii à Principe constituti sunt, ut sententias Scabinorum executioni mandent, & summo Baillivio adsint in prosequendo malefactores. Adsunt præterea Magistratui à consiliis Pensionarius, qui & Syndici partibus fungitur, & duo Graphiarii, qui omnes Magistratus actus expediunt & signant. Competit autem Magistratui urbis cognitio omnium caussarum, quæ adversùs cives forenses intentantur, & si quando ad alios judices intra ipsum Comitatum vel inde dependentes citantur, habet jus causam ad se evocandi, cujus evocationi parere Magistratus coram quo civis citatus est, cogitur sub mulcta sexaginta librarum Parisiensium, nisi justam se excusandi caussam habeat, quam continuò, parte adversâ vocata, coram dicto Magistratu exhibere tenetur: sub simili pœna omnes totius ditionis Officiarii ad monitionem saltem ternam dicti Magistratus tenentur omnes forensium seu etiam incolarum civium personas ab ipsis captivas detentas, aut bona mobilia apprehensa liberare vel Officiario Principis tradere privilegio speciali à Philippo Burgundionum Duce civitati concesso anno 1453. & hactenus inviolabiliter servato.

Duorum civium genera agnoscit ipsa civitas, primum eorum quos forenses vocant, qui certa annua præstatione jus civitatis acquirunt sub solennitatibus ad hoc requisitis, & inprimis sub juramento, quo & fidelitatem civitati promittunt, & ejus Principisque jurisdictioni se suaque mobilia, exclusis omnibus, subjiciunt, ita ut nulli Vasallorum quicquam in ipsorum corpora aut mobilia juris reservetur; sed immediatè jurisdictioni civitatis subjiciantur, nec quisquam eos alibi evocare possit absque consensu ipsius Magistratus, seu magni Baillivii ejusque locum tenentis, non obstante interdictum est omnibus Principis Officiariis quenquam civium apprehendere, aut ejus bona detinere ob quodcunque delictum, nisi de eo sit convictus, & in mulctam condemnatus. Præterea adversùs dictos cives non licuit sine expresso Principis indulto ad torturam procedere intra ipsam urbem & ejus franciciam. Cujus ego exemplar inter archiva reperi, quod ob singularis rei memoriam hîc lubet inserere. *Philippe par la grace de Dieu Duc de Borgoigne, &c. A nos Bailly & Eschevins de nôtre Ville d'Alost salut. Il est venu à nôtre connoissance que puis certain tems ença un nommé Luys van Assche bourgeois fourain de nôtre Ville d'Alost, a été mis & constitué prisonnier par vous nôtre dit Bailly, és prisons de nôtre ditte Ville. Pour ce que l'on dit, que puis nagaires il a batu & feru un jeune enfant de l'aage de 11. à 12. ans, qui gardoit les bêtes & vaches da son maistre, en & sur la Signorie de nôtre amé & feal Chevalier, Conseiller & Thamberlin Messire Pierre, Seigneur de Goux, en telle maniere que depuis ledit enfant est allé à cause desdites blessures de vie à trépas. Et combien que ce soit assés notoire, & que l'on s'est mis en tout devoir de le questioner & examiner de paroles, pour sçavoir la pure verité dudit cas: toutefois ledit Luys sçachant les droits, franchises & libertés entretenus & observées par privilege en icelle nôtre Ville être tels, que dedans nôtre ditte Ville & Eschevinage d'icelle, on ne peut mettre à question ne gehenne aucuns bourgeois ou bourgeoises en laditte nôtre Ville sans nôtre Octroi, congé, licence & consentement, il n'a voulu connoitre ni confesser ledit cas. Par quoi si pourveu & remedié n'y étoit ledit prisonnier pourroit demourer impuni dudit cas au très-grand blame & vitupere de justice. Pour ca est il que nous desirans droit raison & justice être fait de tous delinquans & malfaiteurs, nous avons donné & donnons congé & licence par ces presentes, si métier est, de mettre ledit Luys van Assche à question, s'il vous semble être expedient selon raison & vos consciences, & en faites telle justice que au cas appertient, en ensuivant lesdits droits, franchises & libertés de nôtre ditte Ville entretenus comme dit est. Pourveu toutefois que laditte question, examen & justice ne porte ou puisse porter aucun prejudice à iceux droits, franchises ou libertés par eulx pretendus, ores na pour le tems advenir en aucune maniere, car ainsi nous plaitil être fait. Donné en nôtre Ville de Lille le 7. jour de Juin l'An 1464.*

Etoit

Etoit soubsigné par Monsieur le Duc, à la relation du Conseil, & signé N. Domanessent, sigille avec les armoiries dudit Duc en cire rouge. Illud etiam longa consuetudine invaluit, ne quis civium sive forensis sive indigena concivem suum, aut ejus bona apud exteros possit sistere sive arrestare. Quod si fieri contigerit, mulctabatur sistens mulcta sexaginta librarum Parisiensium in commodum Principis, arrestumque declarabatur nullum. Meminique aliquando ejus juris mentionem me legisse in rationibus magni Baillivii, quibus similem mulctam in rationes acceptam ferebat. Nullus de capite ejus cognoscere, neque judicare potest, nisi Magistratus ipsius civitatis, ita ut si apud superiorem judicem detineatur captivus, soleat remitti, & judicio Magistratus urbis committi, idque olim adeò strictè observatum invenio, ut anno 84 (millesimum centesimum non exprimunt archiva) petente Burgundionum Duce, Comite Flandriæ quendam Joannem de Hamere civem Alostensem accusatum alicujus conspirationis vel criminis in Principem sibi tradi, ut per consilium suum super delicto sibi imposito inquireret, non aliter eum Principi concesserint, quàm fide data se eum restituturum, ubi super delicto ipsi imposito esset quæsitum, remissurumque, ut ad prosecutionem Baillivii Alostensis secundùm leges civium apud Magistratum Alostensem judicaretur. Et quoniam res memoria digna est, lubet ipsius rescripti verba referre, uti ad libellum supplicem ipsius Magistratus Princeps respondit, cum priùs aliquoties dictum captivum per litteras sibi mitti mandasset, & Magistratus esse excusasset. Sunt autem hæ: *Myn gheduchte Heere, ende die van synen bloede ende grooten Raede nessens hem wesende, en zyn in gheender meeninghe in eeniger-wys te verminderen die van Aelst in hueren Rechten ende Privilegien, maer die onderhoudende, hen-lieden te laeten de kennisse van hueren poorter, dan est in dese supplicatie gheroert es, de welcken ghelast es by eenighe ghevangenen alhier, van saecken grootelyckx aengaende mynen voorsz. gheduchten Heere, ende synen lande van Vlaenderen, ende soo wanneer t'proces van den selven ghevangenen volmaeckt wort, men sal den Baillin van Aelst senden in gheschrifte den tiche van den selven poorter van Aelst, om teghens hem gheprocedeert te worden, alsoo 't behooren sal, naer de rechten vander selver Stede. Actum te Brugghe den 12. in Meert, Anno 83. Ende was onderteeckent N. de Beere.* Cives utuntur mixtim tam lingua, quàm moribus Flandrorum & Brabantinorum, fide perpetuò optima in suos Principes, à quibus vix unquam defecisse leguntur, nisi obruti ad hoc redacti fuerint, ad quam etiam prima occasione sese semper receperunt. Ob quam causam tanta superiùs enumeravi, multaque plura ipsis concessa sunt privilegia, quibus adhuc hodiè inviolabiliter gaudent, uti cognosci potest ex eorundem tenore, quo Principes fidem eorum testati sunt. Quale est illud Philippi Audacis Anno 1399. quo Forenses cives à servitute manus mortuæ liberat, in quo inter alia hæc recensentur verba: *Veu aussi & consideré le bon portement desdits de nôtre Ville d'Aelst, envers le feu nôtre Seigneur & Pere, & nous, & les bons & agréables services qu'ils ont fait tant à lui, comme nous durants lesdits commotions, & autrement en plusieurs manieres.* Nec non aliud Joannis Comitis prædicti Philippi filii, in eo privilegio, quo inter alia jure confiscationis cives Alostanos eximit, cujus juris remissionis caussas inter alias refert fidelitatem civium, qua in ipsum suosque majores usi fuerant his verbis: *Pourquoi nous les choses dessus dites considerées, & à la bonne leauté & vraye obeissance, en laquelle lesdits d'Alost ont toûjours été trouvé envers nous, & nos predecesseurs, & les bons & notables services qu'ils nous ont fait par plusieurs fois, & en divers lieux & places, vueillans iceux services reconnoître envers eux, &c.* Atque in ea fide perpetuò perstitêre, ut superioribus motibus aliquoties subrepti, & direpti tamen suum sint perpetuo Principem secuti, & quamvis ab hostibus civitas capta fuerit, solum potiùs cives verterint, quàm Principi suo fidem sollerent. Et cùm superioribus annis maxima Flandriæ pars à Regia Catholica Majestate defecerit, sola in fide perstitit cum Hannoniæ & Arthesiæ Comitatibus Anno 1579. conciliata suo Principi. Nec minor ejus in religione perseverantia, nam deficiente propemodùm tota Flandria à vera religione & in turpissimam prolabente hæresim, nunquam ab avita religione reflexit, nec quemquam unquam hæreticorum dogmatizantem admisit, sed jure & armis restitit, ut gratias ipsis eo nomine egerit magnus Philippus Rex Catholicus & Hispaniarum Monarcha, litteris suæ Majestatis manibus subsignatis, uti eæ adhuc exstant in archivo civitatis, multique cives in invasione urbis, quæ anno ipsis contigit 1582. religionem vitæ prætulerint. Nam ut taceam innumeros cives tunc occisos, ex novem Scabinis quatuor cum Pensionario & Secretario interfecti, plerique alii capti, & omnibus bonis exuti, aut in exilium acti sunt, aut ne religionem & Principem abjurare cogerentur, spontaneum exilium elegerunt, donec civitate rursus suo Principi restituta domum revocati sunt. Fuit hæc sincera in suos Principes fides Comitatui & urbi maximorum malorum & cladium caussa. Nam sub Theo-

dorico Elsatiæ Principe, dum eum contra Wilhelmum Normanniæ Ducem recipit, & defendit, innumeris afflicta fuit calamitatibus, partim à Brabanto Normanni auxiliario, partim ab ipso Normanno depopulata & vastata, Normanno tamen interfecto Principem in tuto & Comitatu constituens. Similia sub Margareta Constantinopolitana perpessa, dum à Joanne Avenione matri rebellante adjutoribus Brabantiæ, Hollandiæ & Leodiensium Principibus ferro & igne vastatur. Augescentibus deinde Flandrorum opibus & intestinis sæpiùs dissensionibus mutuò & rebellionibus in suos Principes insurgentibus, dum iis sartam tectam fidem servare conantur, à Gandensibus ipsis finitimis plurimùm infestati sunt, ut verè illis illud Maronis conveniat: *Mantua væ miseræ nimiùm vicina Cremonæ.* Et primum quidem sub Ludovico Malano Comite circa Annum 1348. deinde sub eodem circa Annum 1380. dum Principis partes contra Gandenses suscipiunt, tota ditio devastata, civitasque ab ipsis aliquoties tentata fuit, sed strenuè à civibus suis defensa insultus hostium repulit, & dum per pratum quod *de Herthaghe* vocant (locus ubi Wilhelmus Normanniæ Dux occisus fuit) urbem occupare conantur; apertis claustris & catharactis Teneræ fluvii ad mille centum hostium partim aquis obruti, partim occisi sunt, ut inde apud nos proverbio locum dederint: *Wat is't gheslaghen? elf hondert inde Hertshaghe.* Non tamen ea clade; inimicis illata furorem eorum evadere potuerunt, nam circa finem æstatis ejusdem anni à Præsidio derelicti & inopia coacti, à Gandensibus invasi sunt, omnesque cives internecioni dati, aut in exilium ejecti, ipsaque civitas incendio propemodùm extincta fuit. Cujus in antiquo Deiparæ Cappellę velo ferro inclusus hic exstitit incarnationis annus: *Octobris quinti fax ardens vicit Alostum.* Similem ejusdem Principis tempore incendii calamitatem, sed fortuitam, tulit circa annum 1360. annis viginti ante prædictam destructionem. Quo tempore tantam ferunt fuisse ignis vastitatem, ut Gandavum usque visus sit, & civitas propemodùm tota conflagrata, prodigium fortè subsecutæ internecionis. Nec minora ab iisdem Gandensibus Principi suo rebellantibus pertulerunt circa annum 1453. cùm totus Comitatus ob Principis fidem ab iis est devastatus, igne & ferro consumptus, donec tandem Pugna Gaveriana Principis arbitrio se submittere sunt coacti. Graviter quoque afflicti sunt bello, quod tum Gandenses, tum Brugenses Maximiliano Romanorum Regi Mariæ Flandriæ hæredis marito intulerunt circa annum 1480. eò quòd Maximilianum recepissent, partesque ejus sequerentur. Quæ porrò pertulerunt superiorum temporum motibus, nemini incognitum; nam ut in Principis fide persisterent, à reliqua non modò Flandria, sed pleraque Belgia se separârunt, & anno 1579. cum Hannoniis & Artesiis se Principi adjunxerunt, iisdem quibus Hannonii & Artesii conditionibus, in eoque perstiterunt, donec veteri præsidio destituti, ab hostibus intercepti & obruti sunt, anteà sæpiùs tam à Gandensibus, quàm aliis rebellibus vicina loca occupantibus tentati. Quo tempore tota ditio depopulata & deserta, ipsa verò civitas bis uno biennio capta hostibus præda fuit, unde ad extremam inopiam redacta per aliquot annos veluti deserta fuit, nunc Dei beneficio paululum restituta. Morborum & pestis infestationes (laus Deo) non multas pertulit, ob aëris opinor temperiem, earumque tantummodo duarum memorabilium meminissę possum, unius quæ contigit circa annum 1485. quando mensibus Septembri, Octobri & Novembri ita fuit civitas peste infecta, ut brevi illo tempore in parva civitate ad mille ducentos sustulerit contagio, ut notatum inveni in veteri quodam scripto libro, narratque tantam fuisse infectionem morbi, ut præcipui Nobiles, Magistratus, & maxima pars civium civitatem deseruerint, seque in loca & pagos vicinos transtulerint. Secunda contigit circa annum 1580. urbe ab hostibus cincta, tantaque fuit, ut vix ulla domus ab infectione immunis fuisse narretur, ob multitudinem, ut opinor, exulum, qui eò ex aliis vicinis civitatibus & pagis circumjacentibus se receperant.

Principum & nobilium familiis perpetuò floruit Comitatus, namque quinque Baronatus ad hæc usque tempora à Principibus familiis fuêre possessi, veluti Borboniorum, Buranorum, Egmondanorum, Lalaingnorum; uti & multi pagi, quales sunt, qui Comiti Bossuet Iseghem parent. Et ex antiquis Flandriæ annalibus videre est, nullum ferè fuisse pagum, qui non privatum habuerit dominum, cujus præferebat familiam, veluti sunt Pamelii & Liedekercæ Baronatus, Toparchiæque Wisana, Ghysegemia, Herdessemia, Erpana, & aliæ innumeræ, quarum magnam partem qui operam impendere vellet ex veteribus documentis & Historicis eruere posset. Nec in ipsa civitate, nobilitate & Patritiatu claræ defuêre familiæ, nam & Lannoia & Vilana familiæ, dum hic summa funguntur Prætura, non parum sua virtute & prudentia rempublicam condecorârunt. Fuêre & Eggremondanorum & Boucçatiorum apud nos familiæ, quæ posteritatis virilis defectu in familiam Lumeniam translatæ sunt. Item Salaertia, Prostia, Stom-

Stommelins, Somerghem, Hoorenbeke, & vande Visscherye familiæ suis temporibus egregiam Reipublicæ operam navârunt. Sed hæ omnes dum fine virili stirpe moriuntur, esse desierunt, ut paucissimi ex multis supersint, quorum industria & vigilantia Respublica hoc tempore administratur. Inter quos non minimum locum obtinet Nobilis Vir D. Stephanus de Coutreau, cui hoc tempore secunda in Republica à Principibus est concredita cura, antiqua Coutreanorum familia, & à temporibus Philippi Boni historiis memorata, dum pugna ad montem Heritium objectu sui corporis Robertus Coutreau Carolum Principem defendit, & hostium manibus eripuit. D. Franciscus de Vremde, qui uti & majores sui à centenis aliquot annis primatum in hac Republica obtinuerunt, sefeque in ea administranda strenuè gesserunt. D. Jodocus Tollinius, solus ex antiqua Tolliniorum familia, quæ multo tempore Burgraviatum obtinuit, superstes. Sunt prætereà Bosciorum & de Lu nobiles habitæ familiæ, quæ, ut aliæ supra dictæ, à centenis aliquot annis, & ipsæ operam suam Reipublicæ impenderunt, sed eorum posteritas partim defecit, partim sibi alias sedes elegit, ita ut à Rep. desiderentur. His ævo posteriores, sed meritis in Remp. non inferiores successêre nostro tempore Nobilis Vir D. Cornelius Cabbeliau, qui quindecies Consul hujus Reip. prolapsam superiorum temporum injuria, longo rerum usu & scientia instructus magna ex parte restituit, suoque consilio & prudentia rexit & administravit, cujus memoriæ non parum Resp. debet: Nobilis deinde Vir D. Henricus Vilanus, qui decies Consul non exiguam operam in Rep. administranda posuit, nec parvas molestias in ea sustinuit, dum hostilibus armis exhaustæ & turbarum plenæ gubernaculis adhibetur. Patritiæ quoque in ea numerantur familiæ, quales sunt Waernervicorum, Pape, Pissote, Splytere, Smetiorum & aliæ multæ injuria temporum demortuæ, ut tres præcipuæ solùm restent Smetiorum, Waernervicorum & Pape: alias nova ætas substitutura, quas Reipub. prudentes ejusque amantes precor.

Habet ipsa civitas varia opificum Collegia quæ suis vivunt legibus & statutis, uti aliæ Flandriç civitates, qualia sunt mercatorum, nautarum, textorum, fabrorum & aliorum. Quorum prçcipuum est lanificorum, & eorum qui pannorum curam gerunt, qui jus dicunt de omnibus rebus, quæ ad lanificium spectant, veluti de lana, pannis, cardinis, & omni materia, quæ in ditione Alostana venditur ad tingendos pannos apta, & aliis ad opificium spectantibus, estque eorum jurisdictio confirmata Principis indulto à Comite Philippo Bono Anno 1434 concesso, uti & collegium fullonum eorumque statuta ejusdem Principis privilegio, ut apparet ex litteris datis 10. Februarii 1464. Sunt & nautarum & mercatorum grani collegia, quæ singula suos habent juratos, apud quos omnes difficultates exercitium opificii uniuscujusque concernentes, vel componuntur, vel judicantur, sub medio tamen appellationis ad Magistratum civitatis, si pars condemnata se lęsam judicet. Sunt deinde quinque Collegia Confraternitatum, quarum tres sunt Jaculatorum, duę Rhetorum. Inter eos autem, quæ jaculando se exercent, primum & prçcipuum, nec non antiquissimum est Collegium Balistariorum, quod sub auspiciis D. Georgii Martyris & Equitis colitur, longè ante tempora Philippi Boni institutum, uti videre licet ex confirmatione privilegiorum & statutorum dictæ Confraternitatis ab eodem Principe 16. Octobris Anno 1431. renovatorum, ex cujus narratione patet multò illo Principe antiquiorem fuisse dictam Confraternitatem, dum inibi narratur priora ipsorum privilegia superiorum temporum turbis & urbis invasionibus deperdita fuisse. In hanc Confraternitatem adscribi solent omnes, qui Principibus & civitati juramento adstricti sunt. Estque omnibus confraternitatis fratribus dicto privilegio concessum liberè gerere omnis generis arma, non obstante quacunque prohibitione, nec ob id ab Officiariis mulctari possunt, si modò apud se gerant symbolum ipsius Confraternitatis, etiamsi privatis armorum usus interdictus sit. Notatumque invenio quòd celebribus istis Slusæ habitis Balistariorum ludis Anno 1424. Alostanis balistariis supremum cesserit premium, necnon & Gandavi majorum memoria, ubi ultimo ictu re propemodùm desperata tam propè metam attigisse dicuntur, ut eam ferè loco suo moverint, unde & prçcipuum obtinuêre prçmium. Alterum collegium est eorum, qui manuali arcu jaculantur Divo Sebastiano Martyri addictum, quod institutum fuit circa annum 1421. & septimo die mensis Junii ejusdem anni confirmatum à prçdicto Comite Philippo Burgundionum Duce, ea lege ut omnes Confratres se cogantur adstringere juramento benè & fideliter Comiti adesse, & armis suis inservire in omnibus expeditionibus, ad quas eos evocare voluerit, & ad quas reliquæ Flandriæ Confraternitatis eodem juramento obligatæ comparebunt, justa tamen mercede, quam Princeps ipsis solvere promittit, sub pœna quòd pro absentia singuli incurrent mulctam quinque librarum Parisiensium, teneanturque perpetuò esse instructi duobus arcubus, & quadraginta octo sagittis, habentque

bentque inde titulum Prætorianorum militum, quos nos *Archiers* vocamus. Et propterea ipsis fuit concessum omnis generis gerere arma, non obstante quacunque prohibitione, uti patet ex sententia in confirmationem eorum privilegii lata à consilio Flandriæ, qua condemnavit Baillivium Teneramondanum reddere & restituere arma cuidam Henrico Caillebert fratri confraternitatis adempta. Estque ejus sententiæ tenor ob rei raritatem hic insertus : *De Raets-lieden myns Heeren s'Hertoghen van Bourgoingnen, &c. gheordineert in Vlaenderen. Alle den ghenen die dese presente letteren sullen sien oft hooren lesen, Salut. Doen te weten dat ghesien den heesch, antwoorde, replicqué ende duplicque, ons overghegheven by den Coninck Dekens, ende ghesworen van de Gulde van S. Sebastiaen binnen der Stede van Aelst, metghe Hendrick Calbert hueren Gulden-brooder, heesschers over een zyde, ende Ghelant van Masseme Baillin van Dendermonde V. op ander zyde.* Deinde narratis meritis causæ, & in ea deductis, sic concludit & pronuntiat. *Wy gesien 'tvoorsz. Privilegie, condemneren den voorsz. V. te ontslaene den voorsz. Hendrick ende syne borghe, van allen vangenissen, borchtochten, belofren ende verbonden by henlieden ghedaen, ter causen vande dragene vande voorsz. messe, ende henlieden dan of paysivelyck ende ongemoet te laetene, restituerende den voorsz. Hendrick syn met, op dat hy't noch onder hem heeft, hem verweerdere voort condemnerende inde kosten van dese instantie t'onser taxatie. In kennisse der waerheyt hebben wy den Zegele vander saecken van de Kamere van den Raede in Vlaenderen hier aen doen hanghen. Ghegheven tot Gend, den 28. van Hoeymaent, in't Jaer 1469. Ende was gheteeckent T. Vaernewyck.* In ludis publicis sæpissimè præcipua præmia obtinuit, veluti iis quæ Anno 1428. Gandavi habiti fuerunt, quibus Alostensibus pro secundo præmio duo canthari argentei adjudicati fuerunt. Et Anno 1530. magnis ludis Bruxellensibus solos Alostenses præmia obtinuisse, in quodam manuscripto notatum inveni. Quin & ipsi Anno 1426. ludos instituerunt, ad quos convenisse invenio notatum triginta quinque Reges diversarum civitatum & Confraternitatum, obtinueruntque summum præmium Nienevenses, secundum confratres Sancti Amandi propè Tornacum, impensasque à confraternitate in præmia quadraginta & unam libras Flandricas, magnam tum temporis pecuniæ summam. Subsecuta deinde tertia confraternitas, quæ Divo Antonio addicta bombardis se exercet, quarum usus uti recentior, ita & confraternitas serius instituta circa Annum 1509. ab hinc centum annis, annoque sequente certis legibus & statutis constituta à Magistratu confirmata est. Nec exigua harum confraternitatum, præsertim eorum, qui Divum Georgium colunt, inveniuntur collegia in ipso Comitatu, nam quilibet Baronatus, & pleræque celebriores Parochiæ sua habent tum balistariorum, tum manu jaculantium collegia, qui eo exercitio se plurimùm exercent.

Quantum ad confraternitates Rhetorum attinet, duo eorum habentur collegia, unum & quidem antiquissimum Divæ Catharinæ virgini sacrum, cujus confratres variis temporibus (ut ferunt) in publicis conventibus primaria obtinuerunt præmia: ut Gerardimonte Anno 1545. & à paucis annis Antverpiæ prima compositionis metricæ præmia Alostanis cesserunt. Alterum D. Barbaræ titulo privilegiis Pontificum & Comitum similiter dotatum, inter alia exhibet Episcopi Cameracensis Anno 1475. datas litteras institutum probantis & ornantis, Statuta utriusque Senatus Anno 1503. probavit.

JOANNIS BAPTISTÆ GRAMAYE

GERARDIMONTIUM

OPPIDUM.

Oppidum hoc Flandriæ proprietarie à quibusdam fuit asscriptum ex norma veteris status, eò quòd proprium fuerit Comitis Flandriæ allodium in parte, nec Alostano Comiti obnoxium, nisi inquantum portio aliqua ejus, ut nunc res sunt à Boulariensi Barone, & sic mediatè ab Alostanis soleat dependere jure feudali. Ex quo autem coacervatis pluribus membris unum Civitatis corpus est conflatum privilegiis & consuetudine, imò & dominio subinde fuit diversum. Imprimis enim dictante id sententia anno 1385. cùm cives Alostenses, (Alostum autem Imperialis Flandriæ caput est) hic sisti possent, è contra Gerardimontenses Alosti ad judicium trahi aut detineri non possunt. Deinde constat ex releviis per Guidonem & Ludovicum Comitem factis Gerardimontium cum Bornhemo à Leodino Antistite in feudum accepta quæ libera antè fuerant, nec Imperio, cum Alostanis obnoxia. Ut taceam, quod clarum est inspicienti archiva legum & consuetudinum utrobique diversam esse rationem. Nec inveni hactenus quod ante annum 1385. quo confirmata sunt per Philippum Ducem privilegia inter Comitatus Alostani proceres Gerardimontanum Senatum comparuisse. Nec ante pugnam Gaveranam scis, anno 40. illos subsidiarios pagos acceperit. Porrò extra controversiam est, Oppida Terræ controversæ, Angiamque Hanno- Terre de debats

pida

nicam & quadam alia ante trecentos annos hinc relatione sine consultationis via jus petere solita.

Etymon. Derivationem nominis ipsius à Gerardo fundi, cui inædificata est primò Domino & monte cui inhæret, etymon ipsum denotat cui correspondent Balduini Comitis litterę originem, progressum & privilegia urbis continentes, quorum exemplar libet hic adscribere.

Conditus. EGo Balduinus Flandriæ & Hannoniæ Comes, Universis notum fieri volo, quòd prædicessor noster Balduinus tam Flandriæ quàm Hannoniæ Comes, Allodium quoddam in Parochia de Hunigem à quodam Geraldo magnæ auctoritatis viro emptum sibi vendicavit, in quo oppidum construendum elegit, quod à Geraldo Geraldimons nuncupari placuit. Viso autem quòd per dictum allodium pro parvitate & brevitate sua minimè sufficeret ad ea, quæ oppido construendo forent necessaria, de parte prædicti allodii Dominum de Boulaer feodavit quæ ad usus Gerardimontensium essent necessaria provideret. Dedit igitur Dominus de Boulaer in recompensationem feudi prænominati Balduino Comiti ad usus Gerardimontensium Busimont, sicut ipse possedit, & Cortslade, & pasturam à ponte superioris Boulacr usque Hunighem à Tenera usque ad terram arabilem, & ab Herscb[illegible]ke sicut Dutschem prȩterfluit usque in Teneram. Dedit etiam omnem pasturam à Boulaer castello, usque Grimeghem: addidit insuper, quòd quibuscunque aquis vel pascuis homines sui uterentur, liceret Gerardimontensibus uti communiter. Prȩtereà prædictus Comes Raspaliam acquitavit Gerardimontensibus, qui posteà communi consilio & assensu totius villæ Domino & patri meo Balduino Comiti Flandriæ & Hannoniæ & Marchioni Namurcensi liberè contulerunt, in cujus restitutionem prædictus Comes dedit Gerardimontensibus medietatem Hallæ in omni jure suo perpetuo possidendam. His ita ordinatis Balduinus Comes considerans quòd prædictum oppidum, quod situm erat in Marchis Flandriæ, Hannoniæ & Brabantię, ad inhabitationem sui minimè quenquam invitaret, nisi maximæ libertatis ope tutaretur, convocatis Flandriæ, Hannoniæ, Brabantię Baronibus, assensu quorum & consilio omnia prædonavit in oppido Gerardimontensi hæc libertatis jura constituit, quæ cum eo Barones prȩdicti prȩstita cautione juramenti in perpetuum servanda compromiserunt: Sunt autem sequentia. Ex quo si aliquis in oppido Gerardimontensi hȩreditatem acquisierit, si oppidi instituta secundùm judicium Scabinorum tenuerit, liber erit, cujusque conditionis fuerit, idem si voluerit, habet libertatem dimittendi oppidum, si de pacto vel debito ibidem satisfecerit. Item nemo cogatur inire duellum, nisi spontaneus, vel subire judicium ignis & aquȩ. Item laïcus pro querela laïci non debet citari coram Decano vel Episcopo de debito, vel pacto, vel hæreditate, quamdiu voluerit stare judicio Scabinorum: sed de his quæ pertinent ad jus Ecclesiasticum, sicut de fide, de matrimonio, & de cæteris hujusmodi respondere debet Ecclesię. Item si quis fuerit absque hȩrede, libertatem habet erogandi sua, & hæreditatem suam tam Ecclesiis quàm pauperibus in eleëmosynam. Item nato puero ex conjunctis legitimè, si intra luminaria domus tantùm auditus statim obierit, moriente patre vel matre, viventi hæreditas & pecunia judicatur. Et notandum quòd hæreditas in eleëmosynam data post annum transactum debet ad Scabinatum reverti. Item si filii vel filiæ hæreditatem vel pecuniam à parentibus acceperint, altero parentum mortuo, si partiri voluerint, quod priùs acceperunt in commune referatur. Item si burgensis allodium alicujus in oppido coram francis hominibus & Scabinis invadiaverit, vadimonium suum ibidem judicio Scabinorum obtinebit. Item si quis burgensi debitum suum solvere noluerit, quod Scabinis notum fuerit, auxilio Comitis & potestate compellatur ei satisfacere. Item si Scabini de aliquo judicio dubitaverint, inquisitionem suam à Scabinis Gandensibus accipient. Scabini autem eandem legem & eadem judicia, quæ huc usque tenuerunt, deinceps teneant. Prætereà si quis aliquem occiderit, vel membris truncaverit, caput pro capite, membrum pro membro, nisi se defendendo hoc fecerit. Item si quis alium vel verberaverit, vel pulsaverit, vel ad terram prostraverit, vel capillaverit, sexaginta solidos solvet Comiti, & si feria secunda hoc contigerit, sex libras. Item si quis aliquem Scabinorum vel villicum in servitio Comitis existentem conviciatus fuerit, sexaginta solidos solvet, & si feria secunda hoc contigerit, sex libras. Hæc itaque libertatis jura à prædecessoribus nostris cum maxima discretione instituta, & à Philippo illustri Comite Flandriæ & Viromandiæ confirmata, ut rata in perpetuum & inconvulsa permaneant Gerardimontensibus, præsentem contuli paginam sigilli mei auctoritate, & testium annotatione roboratam. Conditum est autem circa annum millesimum sexagesimum octavum à Balduino Montano Flandriæ & Hannoniæ Comite, qui, ut ex tenore privilegii apparet, in oppidi formam redegit, idque legibus & privilegiis dotavit, quæ privilegia ipsis posteà confirmavit Philippus Elsatius Flandriæ Comes circa annum 1190. additque prædictum Balduinum Raspaliam

Marginal notes:

Mons est qui jungitur veteri.

Palustria sunt ad portam dicti montis.

Nunc silva Raspalia à multis possidetur.

Hallæ memoria nunc obliterata.

Lex oppidi.

alii 1067. vel 1081. notant,

Sacellum est in agro ubi ajunt repertam in puteo reli-

quiam S. Crucis, & visitatur feria tertia Paschatis, eo eunte processione Galmarensi.

spaliam Gerardimontensibus acquitasse, sicut vetus semita à Moerbeke ducit ad sanctum Paulum usque de silvis de Mourbeke usque ad Rivam Ingelram, & usque ad silvam Domini de Schendelbeke, & usque ad montem de Grimminghem, & usque silvam de Waerbeke, & silvam de Galmardia. Fecit itidem & Balduinus Constantinopolitanus Comes Flandriæ circa annum 1200. & nepos ejus ex filia Guido Comes Flandriæ & Marchio Namurcensis circa annum 1274. quibus addidit, ut ipsi Gerardimontenses liberè possint disponere de officio Scribæ sive Graphiarii ipsius oppidi, & quòd ipsi cives intra ipsum oppidum & Scabinatum, ut vocant, omnis generis arma gerere queant ad eorum defensionem absque periculo alicujus mulctæ, aut quòd eo nomine conveniri aut molestari possint: eximitque illos à jurisdictione hominum feudalium Curiæ Comitis Alostani. Quod autem in prædicto privilegio dicitur inquisitionem suam Gerardimontenses à Gandensibus accipere debere, derogatum huic legi est pace Gaveriana inter Philippum Burgundionem & Gandenses ad Gaveram inita, qua omnia oppida Flandriæ Orientalis liberavit ab omni servitute & jurisdictione, quibus anteà in iis utebantur Gandenses, & specialiter hoc jure eos consultandi.

Obnoxii Gandavo anteà.

Libertas oppidi.

Fuit oppidum utcumque magnum, uti murorum rudera, quibus cincta fuit, ostendunt in ambitu circiter milliare continens, in qua sunt sex regiones, quondam florentissimum in omni genere artium & opificum, & ob id & multitudinem incolarum reputata in ordine & numero quarta civitas Flandriæ, ut privilegiis ejus docetur. Sed quod Hannoniç vicina & in limitibus Flandriç sita sit, tantis internis & externis motibus & bellorum calamitatibus afflicta fuit, ut vix species veteris civitatis superesse videatur. Exstat in ea campus amplissimus platearum disjunctus interstitiis, raris domibus habitatus, ubi vetus civitas, quam inferiorem vocabant, inque ea forum equorum vetus & celebre ad occidentalem partem Teneræ sita fuit, conspiciunturque ibidem duo antiquissima Templa, quorum unum D. Catherinæ sacrum, alterum D. Virgini Deiparæ in Hunnighem, quod omnium antiquissimum, nam locum & Parochiam, priusquàm civitas illic construeretur, Hunnighem dictam ex supradicto privilegio comperitur ejus Parochialem fuisse, uti hodieque habetur, commune incolarum est judicium. Situm est ipsum oppidum ad montem, quem antiquum vocant, in ejusque parte Occidentali, cui quasi inhæret, dividitque illud Tenera fluvius ab Hannonia, Teneramondam in Scaldim præterfluens, vocaturque ad Orientem ripæ superior, ad Occidentem inferior civitas. Irrigatur prætereà crebris & limpidissimis fontibus & torrentibus ad bibendum suavissimis, quæ tantam aquarum copiam effundunt, ut oppidum superius ab omni purgent immundicia, in ipsum flumen prolabentes.

Hunnighem.

Opera urbis.

Cingitur ipsum oppidum undequaque mœnibus quondam elegantibus exornatis turribus exciso lapide constructis, inter quas & illa annalibus Flandricis commemorata, quæ, Den Diercost, vocatur, & est retro Ecclesiam D. Bartholomæi, certis locorum spaciis dissitis, non modò ad hostium insultus propellendos aptis, sed etiam plurimum formam civitatis exornantibus. Patet sex portis adeuntibus & transeuntibus terra aditum præbentibus, quorum prima in Brabantiam, secunda & tertia in Hannoniam, quarta in Flandriam inferiorem, quinta in superiorem itinerantibus viam demonstrat, sexta autem ad campos vicinos & Septentrionali civitatis parti adjacentes ducit. Habet & duas fluviatiles pontibus impositas, quibus Tenera transitur, quæ superiorem & inferiorem civitatem dividunt.

Portæ & pontes.

Situs oppidi.

Loco sita est civitas amœnissimo & commodissimo & hominum usui aptissimo, nam à Meridie & Septentrione pascuis & pratis abundat, quibus ex prędicto privilegio cives incolarù partim communiter utuntur, partim ipsa civitas sibi vendicat, eaque in usus suos locat. Ab Oriente ultra antiquum montem silvis nemorosis & amplissimis, quales sunt Raspalia, Ardennensbosch & Hinnensbosch omnis generis ligna præstantibus incolis & advenis. Ab Occidente terra arabili, feracissima omnis generis frumenti, quale ab exteris non adportatur, necnon leguminum lupuli, & quibus tinctores plurimùm utuntur, Wauwe. Est ibi campus de Igem exteris ob præstantissimum frumentum non incognitus ultra bis mille passus, hoc est, ad magnum medium milliare se extendens in unam propemodùm planiciem, cujus frumentum præ reliquo ob bonitatem & abundantiam laudatur. Quibus accedens Tenera fluvius præter pisces, quorum incolis largam præstat copiam, & navigandi addit beneficium ut merces suas navi Nieneven, inde Alostum, dein Antverpiam transferre possint. Insignia ipsius urbis sunt Crux rubra in campo fulvi vel aurei coloris, cui à dextro latero apposita est Aquila biceps nigri coloris, insigne Rom. Imp. eò quod sub Imperialis Flandriæ parte comprehendatur, à sinistro verò Leo coronatus ejusdem coloris, Flandriæ adjunctam urbem indicans. Duorum itidem generum cives, uti Alostana civitas, agnoscit, unum eorum, qui forenses vocantur, similibus cum Alostanis gaudentes immunitatibus & privilegiis. Exempti ab omni Vasal-

Vasallorum jurisdictione nullibi conveniri possunt, nisi apud Magistratum Gerardimontensem suum judicem, exceptis iis parochiis, quas quondam Guido Comes ab Abbate Indensi acquisivit, in iis nullum Gerardimontensibus cum effectu jus concedendi civitatem aut evocandi causas competit, in cæteris pari cum Alostanis jure utuntur, ut non necesse sit, quæ de jure forensium civium in Alostano tractatu scripsimus, hîc repetere. Hoc solum addendum omnes inhabitantes & incolas ipsius Comitatus servituti olim fuisse subjectos, ita ut nihil proprii haberent, sed omnia ipsorum bona ipsis morientibus ad Principem aut ejus vasallos jus ab eo habentes devolverentur, ipsæ verò civitates easque habitantes plena libertate donatos fuisse omni servitute remissa. Qua ut incolæ ipsius Comitatus frui possent, & Comitatus meliùs habitaretur, obtinuerunt dictæ civitates privilegia, quibus ipsis concessum jus suæ civitatis & libertatem, qua incolæ fruuntur, communicare omnibus, qui ipsum

Privilegia.

Comitatum inhabitant, quibus privilegiis ab omni tam Principis, quàm vasallorum servitute liberantur, nec modò ipsi, sed & liberi eorum, quamdiu sub potestate sunt parentum, & uxor, dum in vivis est, morientes autem, nisi ipsa se in libertatem viva vindicasset, mobilia sibi vendicarent. Quæ jura ipsis posteà diversis sententiis & judiciis comprobârunt Flandriæ Comites, & in primis Ludovicus litteris suis datis Anno 1353. & Anno 1363. pluribusque aliis in ejus confirmationem à diversis tam Comitibus quàm superioribus Judicibus promulgatis, ita ut hoc jus extra omnem ambiguitatem sit constitutum, & pro lege apud eos habeatur. Alterum civium genus eorum est, qui incolarii seu originarii vocantur, qui pluribus & amplioribus, quàm forenses, beneficiis gaudent, & ex copia privilegii superiùs relata colligere licet. Et quod supra dictum est, soli Magistratui in cives tam originarios quàm adscriptos jus competere, hoc eò etiam extendunt, ut locum habeat in casibus privilegiatis & ad solius Principis seu ejus Consilii cognitionem spectantibus, quales sunt assassinatus, vis publica & privata etiam in officiarium officio suo fungentem illata, nec non in Ecclesiasticam personam existentem sub Principis defensione, ut pluribus sententiis tam in consilio Flandriæ quàm Mechliniensi latis se obtinuisse Gerardimontenses asserunt, tam contra Vasallos, quàm contra ipsum Principem datis. Nec potest civis sive forensis sit sive inquilinus, concivem suum coram alio Magistratu, quàm eo, cujus civis est, in jus vocare nec sistere sub mulcta sexaginta librarum Parisiensium, præterquàm quòd citatio sive arrestatio nulla erit, nec arrestatus parere cogatur, ut diplomate suo narrat antiquitus constitutum Joannes Dux Burgundiæ & Comes Flandriæ Anno 1409. promulgato Cives moribus & lingua utuntur Flandrica, inclinantes nonnihil in Hannonienses cui vicini, & propter quotidiana cum iis commercia promiscuè ea loquuntur. Addictissimi perpetuò Catholicæ Apostolicæ Romanæ fidei & religioni, à qua nunquam induci potuerunt, ut vel latum unguem recederent, & cum præteritis temporum tumultibus tota propemodùm Flandria à vera religione & fide in suum Principem deficeret, perpetuo firmi & fidi permanserunt, & cum furori insanientium hæreticorum resistere non posset potiùs quàm se iis adjungeret, omnes cives cum Alostanis suo Principi addicti, dulce relinquentes natale solum, spontaneum exilium elegerunt, & deserentes domum & agros in Hannoniam se transtulerunt, ubi tamdiu morati sunt, donec tota ditione in fidem Principis recepta avitos lares repetierunt, quos injuria militum & temporum laceros & dirutos refecerunt.

Mores & Virtus civium.

Magistratum habet ut aliæ multæ Flandriæ civitates, septem Scabinorum, quorum primus Burgimagister vocatur, reliqui Scabini nomen retinent, qui de omnibus caussis sive realibus, quatenus pomæria se civitatis extendunt, sive personalibus in cives tam forenses quàm incolarios directis cognoscunt, nec potest quisquam in prima instantia cognoscere de cive intra Comitatum, nisi prædictus Magistratus; quod si alii id conati fuerint, & causa ab ipsis evocetur, nec evocationi pareant, mulctam incurrent tam monitor quàm Judex refragus sexaginta librarum Parisiensium Principi solvendarum, ut innumeris præjudiciis præjudicatum, & summorum tribunalium confirmatoriis sententiis adprobatum est. In administratione ditionis (quæ penes Magistratum ambarum civitatum & Ballivios quinque membrorum est) secundum obtinet locum, atque in indictione collectarum seu contributionum, nec non locatione impositionum seu gabellarum quadraginta ipsi subsunt pagi, quibus ipsi ex statuto consilii patriæ collectas sive gabellas indicunt, & per Quæstorem ipsis à Principe constitutum recipi curant, qui de receptis & expensis apud Magistratum sive conventum patriæ annuè rationes reddere & respondere tenetur, idque alternis vicibus in prædictis urbibus. Adest ipsi Magistratui à consiliis & secretis Graphiarius, sub cujus signo manuali expediuntur omnia negotia tam Reipublicæ quàm privatorum, quinque cum Burgi-magistro & primo Scabino nec non Quæstore (qui ordinarii sunt ipsius civitatis delegati in conventu ditionis) aditum habet in dicto conventu, ut

Forma Senatus.

cum Graphiario Alostano publica acta consignet & resolutiones excipiat. Officiarios habet Baillivium sive Prætorem urbanum, qui à Principe locato officium possidet, habetque jus præferendi virgam in signum Justitiæ, omniumque criminum persecutionem, quæ in urbe committuntur, sententias Scabinorum exequendi, & civiliter mulctandi ipsi jus est. Locum tenentem supremi Baillivi, qui per universum eorum districtum & crimina prosequitur, & sententias Scabinorum executioni mandat. Est

Le Meieur.

& Meierus, qui hæreditarius est, officiumque suum in feudum à Comite Alostano tenet, is ad jus dicendum Scabinos monet, & eorum partiumque juramenta recipit, nec non sententias civiles inter partes latas executioni mandat. Sunt præterea alii plures particulares, qui partim à summi prætoris vicem gerente, partim ab ipso Senatu, & partim ab ipso Prætore urbano constituuntur, quorum nullum est aliud officium, nisi ut Majoribus officiariis adsistant, & si in delinquentes incidant, eos capiant & superioribus tradant, aut si de civili mulcta agatur, ad eos deferant, ut mulctam jure prosequantur, vel de ea transigant. Gladii potestatem ipsa civitas non habet, sed si quis capitale cogatur subire judicium, is lata sententia à supremi Baillivii locum tenente vel urbano Prætore, traditur Domino de Boulaere vel ejus Baillivio, qui suis expensis sententiam executioni mandare cogitur. Quo hoc jure fiat, inter ipsos controvertitur, dum servitutem Gerardimontenses, potestatem Boularius reputat. Illud in quadam sententia Anno 1313. per Robertum Flandriæ Comitem inter Baronem de Boulare ex una, & Gerardimontenses ex altera relatum est, nihil Baroni de Boulaere à morti adjudicatis cedere, quàm quòd penes se, hoc est corpus suum habent, dum condemnantur, eoque contentus, suis sumptibus sententiam exequi cogitur. Authoritatem & splendorem ipsius Urbis præfert, quòd antiquitus sicut & nunc in litium definitionibus Scabini civitatum de Edinghem, Nienove, Lembeke, & Dominorum de Sotteghem, Flobeke, Secrou, Albede, Bavau, & Papignies pleraque sita extra Comitatum Alostanum ex consilio & judicio Magistratus Gerardimontani indicare cogerentur, idque ad Magistratum primum vocati, jurando in caput S. Veronicæ (is erat ipsorum jurandi mos & forma) promittere debebant. Habet & ipsa civitas sua quædam opificum collegia, quæ antiquitus suos juratos & Decanos habere solent in majori Urbis consilio, quorum loco nunc vocantur notabiles Senatorii, uti & Confraternitatum, Rhetorum, & Balistariorum, qui tum elegantia & artificio compositionum, tum exercitio jaculationis non exiguam variis temporibus laudem meruerunt: item Musices sub Divæ Cæciliæ patrocinio, cujus exercitio unicè se addicunt non pauci, nec exiguæ authoritatis apud ipsos viri, plurimumque illud colunt, ut meritò colendum est.

Baro Boularius Justitiam habet.

Quoad rem Sacram, etsi antiquitus Hundelgemi Mariana primatum loci, ubi pòst oppidum coaluit, occupaverit, tamen structa Abbatiæ Curialis Divi Lucæ proxima, parochiale jus videtur obtinuisse, cujus adeò Templi frontispicium præfert sigillum oppidi ad causas obligationum, sed ob commoditatem civium, jus cum fonte baptismali (qui hodieque duabus hisce unicus est) translatum aut communicatum Ecclesiæ D. Bartholomæi. Et extant unionis per Leonem decimum litteræ de anno 1515. & aliæ non præjudicii, quòd non teneantur ad sarta tecta chori D. Bartholomæi, eò quòd odeum D. Lucæ teneantur conservare. Et meminerunt dictæ litteræ priores Parochiæ Bartholomæi cum Capellis B. Mariæ de Hundelghem, & B. Catherinæ, quæ sunt in inferiore oppido & explent numerum in vulgo quatuor Curialium. Quarum splendidissima quæ forum respicit duodecim Sacerdotum ad exsolvendas preces horarias ornata collegio, & Sacellanis compluribus. Cœnobia porrò Virginum in Urbe terna sunt, Beginarum, Grysearum, & curantium vetus valetudinarium, præter extinctos utriusque Sexus Leprosarii curatores, & Xenodochei Adrianensis Hospites, de quorum initiis plura dabo secundis curis. Virile cœnobium Carmelitarum titulo Vallis Josaphat Mariam vander Gracht viduam Rogeri de Scornaco militis agnoscit Fundatricem, Abbatia autem Benedictina Balduinum Hierosolimitanum, translatorem ex vico Declinio, ubi tempore Severaldi primi Abbatis reposita B. Adriani martyris Nicomediensis miraculis coruscantes perpetuis reliquiæ non Abbatiæ tantùm Apostolorum Principibus nuncupatæ, sed & oppido nomen fœnerarunt.

Parochiæ.

Cœnobia.

Abbatia.

Præter quas & alia præstantiores multa piè hic asservantur, quarum indiculum, cum prolixa ossium D. Adriani translatorum historia, litteris fundationem & gestis Abbatum & Epitaphiis Nobilium secundis curis Lector expectabit. Hic tantùm intererat clariores nominasse, Adrianum Vleysch ob restauratam incendio anno 1343. absumpti cœnobii partem optimam: Gulielmum à Voordis ob adornatum D. Adriani feretrum circa annum 1430. Nicasium de Frasne ob favores Ludovici II. Regis, & Philippi Ducis quorum erat Consiliarius, Joannem de Cruce ob structuram domus Abbatialis & ædificiorum areæ inferioris structuram: Simonem de Warpuzeel ob generis claritatem, & quod Parmensi Principi ab Eleemosynis esset: Hieronymum de Moncheaulx ob desolatum hisce turbis ædificiis omnibus aut incensis, aut disjectis, bonis ingenti ære grava-

tis

tis reparari formarique captam Abbatiam, quod Henricus de Bussignies successor gnaviter prosequitur, & plusquam afflicta rei familiaris ratio patiatur animo magno incumbit, ut religione & disciplina reflorescat, gemens sub pondere domus respiret, & sarta tecta omnia serventur, lapsaque resurgant.

J. B. GRAMAYE

NINIVE

FLANDRORUM.

Nomen.

URbem hanc olim quàm nunc feliciorem lætioremque cum feudorum codex antiquior Nienęven, (quod novos nepotes, aut novum vicino latere sonat,) Meierus Nienoviam: Marchantius Nienhovam, quasi novam villam, Niniven ego vocavi, præeunte Iperio & diplomatis Cœnobii Corneliani, Despauterio etiam Grammaticorum Coriphæo hinc se Ninivitam, (quæ vox aliunde quàm à Ninive non aptè derivaretur) appellante.

Etymon.

Cujus hæc epistola ad Badium sunt verba. *Patria mea: cùm nihil præter nomen commune cum Assyria Ninive habeat, non contemnenda tamen floruit inter Flandriæ urbes, pro Tygri Teneram bibens, qui nova rivi suburbani accessione intumescens largiore alveo arcem & muros oppidi alluit.* Hæc ille, & optimè. Tenera enim, ex quo Flandris se ingerit, à Scaldi absorbendus, singulis duarum horarum ferè spatiis novo aspectu oppidi recreatur, & secundo quidem loco, nostræ Ninives, quam per præterque fluit, pontes aliquot dorso excipiens, nec vulgari cives commodo commoditateque beans.

Situs.

Oppidi initia.

Oppido initium ab arce, arci à Gothis, qui Vandalorum Gandam tenentium viribus obviam ituri fluviorum, rivorumque ripas præsidiis, præsidia arcibus congesta gleba & cespite muniebant sub annum redempti per Verbum incarnatum orbis 490. Hæc arx iterum & sæpiùs à Barbaris dis aut dejectis turribus duabus, muro moleque lapidea cingi cœpta tempore bellorum, quæ inter Flandros & Lovanienses Regulos ante quinque sæcula extiterunt, & addunt alii pace inter utrumque Principem Hallis composita ad annum 1194. permissum Ninivitis vallum, quod planitiem arcei oppositam cingebat, securitati habitantium reficere. Hoc vallum opinor iis locis ductum ubi hodieque veteris oppidi limites, & alibi mœnium fossarumque vestigia. Munimentum enim exterius tempore Henrici à Flandria ductum accepi, cùm insuper concessa urbi urbium aliarum privilegia, appellatique cives, qui municipes anteà duntaxat fuisse videbantur. Excludebatur adhuc hoc circulo & murorum complexu Abbatia, quam, aut veriùs, cujus portionem sub initia Principatus Maximiliani Archiducis, cives fossa & aggere munierunt. Anno 1487. frustra reclamante Archimandrita. Taceo hîc, ut quæ ætatem non tulerint, munitiones temporibus Malani, dicti Maximiliani, turbarum anni 1579. citò factas, fractas citò & demolitas, jacente sub tot malorum mole, vana, atque vaga sine viribus urbe. Malorum mole pressam, tantumque non oppressam Niniven dico, & doceo: nimirum recenti patrum avorumque memoria, sextò exustam.

Muri.

Pomœria producta.

Incisa.

Calamitates.

Primum sub Maximiliano incendium ut refert Coævus ad D. Cornelii scriptor. *Venerunt, inquiens, 8. Julii cives cum Balivis & Scabinis & impetu in Monasterium facto, pontem unum fecerunt cum adjectis mœnibus, quem perfecerunt 16. Julii, & circa illud tempus Civitas arsit.* Alterum anni sexti supra sesquimillesimum docuerunt me rationes oppidi pro triente absumpti ad Septentrionem inprimis. Tertium, è pistoris domo & incuria natum media in urbe media omnia absorbsit feriis D. Bartholomæi anno ejusdem sæculi 63. A qua clade immunes Halla, Arxque duarum usu turrium nomen servans. Itemque Curia cum ære campano & Bella-forti eodem anno (nisi mentitur epigraphe) restituta novissimi civilis belli anno tertio & quarto, tam ferro quàm flamma tantùm non perierunt. Necdum satis Vulcano factum, qui efferatiore quàm aliàs pertinacia non ita pridem debacchatus undecim duntaxat sui furoris expertes domos solidiore tecto munitas reliquit. Factum Anno 1603. pridiè Kalendas Sextiles, authore puero, excitandis in thuribulo carbonibus ad rem divinam, ventos captante. Unde ex inflammatis unus in fimum æstivo sole sicciorem decidens, illo flammam capiente & in horreum adjacens propagante, cœnobium, templa, urbem totam brevi spatio Vulcano subjecit.

Incendia.

Vulcano nihil segnior, Gradivus gradu ferreo: minitans fatalem ictum, sæpiculè repetivit. Ego ne tædiosa repetitione nauseam lectori pariam, Gothorum, Vandalorum, Normannorum funestum nomen ingeminando: clades è vicino Brantuspantio huic urbi cum aliis aliquot communes iterum refricando ad Alostana mea lectorem remitto, hîc recentiores ab intestino ferè hoste calamitates tribus verbis recensurus. Tumultu illo, qui Franciam & Flandriam armis damnisque sub Malano Principe feralibus involvit, Gandenses Ninivem Comitis, quàm rebellium magis studiosam

Calamitates ab hoste.

invasę-

invaserunt, incenderunt: arcem speciosam magis quàm spaciosam, munitam tamen opere & præsidio. Iidem sub Maximiliano incautam suas in partes armatis precibus pertraxêre. Iidem Anno 1578. proximè elapso occupârunt, inermemque tam muris quàm viris firmârunt. Sed quam Egmondæ Comes insequenti anno eripuerit & tenuerit ad usque penultimam Martii Anno octuagesimo, quo à Francis capta, & cum & in ea Comes. Francis autem rebellium auxiliariis Alexander Farnesius speculam Bruxellæ impendentem,& Hannonibus infestissimam erepturus Anni 1582. finiente Octobri obsidet, oppugnat, tormentis petit, & non sine pulvere capit 13. obsidionis die, munitiones (parum aberat quin & urbem) solo æquat. Ita destitutam suo robore Angli præsidiarii Alosto missi biennio pòst facilè interceperunt, spoliârunt, desertam reliquerunt. Et cùm à tot malis respirare inciperet,Bergenses Anno 1588. 17. Kalendas Februarii denuò abductis in captivitatem plurimis deprædati sunt.

Sic flamma & ferro fama famesque venit.

Urbis quam hactenus vario colorum apparatu depinximus: Dominium fuit ante 4. sæcula penes Amelricum, & denique penes Gerardum ejus filium Constabularios, id est, Comites stabuli, ut olim; Conestabules, ut nunc loquuntur; (nisi Marchantius l. 1. magè placet, derivans è germanico fonte vocem, Coninckx-stapel,quod idem sonet cum Regis fulcro, sit eum militiæ & Equitum imprimis Præfecto, quorum hic in dotatione Cœnobii Præmonstratensis Advocatum se Ninives indigetat, & imitati, quod opinor, hæredes Likerkæ, Grimbergæ, & Alosti Principes, & subinde Domini eodem titulo usi reperiuntur. Cùmque ad Flandriæ corpus avulsum hoc membrum postliminio revertisset, bis quod invenio,naturalibus suis Comites hoc peculium assignasse, bis sine hærede extinctis naturalibus ad Comitem rediisse. Hi Dominos se Ninives tantùm scripsêre quorum celeberrimus Henricus à Flandria civibus jura lanificii cessit, immunitatem à telonio Rupelmundano impetravit. Interjecto autem tempore alios oppignoratitio titulo urbs Dominos accepit: hic anno seculari ab hinc altero Montfortius Dynasta ejus potiebatur, & dotem filiæ Gaesbecano Baroni enuptæ dabat: Anno 1515. Cæsar exoneratam ad se traxit, sed Anno 1559. Duci Brunsvicensi obligatam, & per eum Egmondano Comiti permissam, cujus hæredes etiamnum fruuntur proventibus amplis & juribus curiæ feudorum, quæ motum Burgo suum accipiunt, telonii & justitiæ triplicis. Iidem substituunt sibi administros justitiæ & jurisdictionis, Criminalem & Civilem Balivos: Iidem biennalem Senatum constituunt juri dicundo Consulem cum 7. Scabinis. Anno 1436. Scabini novem erant, & jurati totidem, quod arguit populosiorem id ævi urbem fuisse. Lectior civium pars sua habet contubernia virtuti & ingenio exercendis. Quorum illud D. Georgio sacrum Anno 1514. renovatum, illud D. Sebastiano Anno 1518. utrumque arcu sed diverso exerceri solitum. Rhetores autem sub tutela D. Annæ quando cœperint scire mihi non contigit,certus ante Annum 1452. quo Curtraci inter alios ejus styli comparuerunt, claruisse. Commendat Senatum lex rescripto Principis concessa, quæ mulctat 60. libris Paris. appellantes, ab ejus sententia, medietate ad Scabinos spectante. Commendat supradictos guldarum collegas quòd Anno 1460. Curtraci, 1472. Aldenardæ, 1512. Alosti in ludis ampla retulerint donaria. Commendare plebem solet pannificii solertia, cujus nundinationi & Dies Martis hebdomadatim & 14. Septembris annuatim privilegio Ludovici Malani concessa. Commendant hunc nativitatis locum sortiti Joannes Despauterius Belgii Priscianus: Adrianus Dorpius Angiensis Carthusiæ Prior, vir præclarus, visitator provinciæ, aliisque aliàs dignitatibus celebris. Anthonius & Joannes Vlamingus, ille Jurisprudentia ad Iprensem,hic Theologia ad Casletensem Decanatum evectus. Robertus Guens Thorholti Præpositus, Petrus Rocquet hujus tractus Archipresbiter, & alii.

Quoad rem sacram unica Divæ Virgini inscripta Paræcia à Præmonstratensibus curata in vicino fundatis. Erat ea olim extra muros, & in ea aliquot Canonici eleëmosynis Dominorum ad peragendum rem sacram ab Amelrico Heroë instituti. Quorum tribus Præmonstratensis instituti vitam amplexis quarto etiam cedente persuasi facilè Gerardus & Gisla Domini, utriusque collegii tam Secularis, quàm Regularis fundatores, illorum peculia horum doti augendæ contribuerunt. Ita mansit, manetque licèt tecto diversa, unius tamen patrocinio concredita Prælati Parochia, in qua 7. totidem horis canonicis decantando assumuntur presbyteri. Nec virilis sexus præter Abbatiam, de qua pòst, ullum Ninive habet Asceterium, nisi quòd Anthonii Vlamingi opibus non ita pridem erectum sit, fovendis septem senibus Gerontocomium ædificiis & dote sic satis splendida. Fœminei porrò sexus Beginagium fuit, (unde ponti vicino nomen hæret) in conventum Franciscanarum tertiæ regulæ, authoritate Pontificia mutatum Anno.... Nec taceam Xenodochium mediocriter dotatum virginibus Anno.... Aldenardâ evocatis ad earum præscripta formatum, quod plurimum debet familiæ Likerkanæ. Sacella etiam

Domini Urbis.

Respublica.

Populus.

Viri clari.

Curialis.

Nazareth.

Beginenbrugge. Grawsusters.

etiam fuerunt, sed fuerunt tantùm, Castrale in arce, Georgii in urbe, Leprosorum in suburbano nunc funditus eversa.

Terrenum, quod tenuis spatii nonnemo vocat. Ninivense complectitur partim suburbanos, partim beneficiarios vicos si nominis, certè non antiquitatis ultimæ.
Herlinchoven. Primi generis est Herlingi Curia, (Herlingi nomine unus è Gothorum Ducibus innotuit, fortè hic olim diversatus) Sacello D. Virginis & agro fertili conspicua: Secundi est Curia equestris, intra limites
Riddershoven. Velteicanos Dominium Romanæ antiquitatis, & numismatum repertorum non infrequens.

Denique in tractu procul hinc Insulensi ab eodem Domino ex gentilibus de Touro-
Vendeville. Tempelmars. nes possidetur Vandalorum villa, in Templo Martiali feuda Burgi Ninivitici, utrumque gleba divite fœneratam messem domino suo afferens. Ne autem cui suspicio incidat vicorum hæc nomina mea authoritate latinè reddita, subjiciam liberatura fidem meam testimonia duo. In codice miraculorum Virginis Gratiosæ cis Insulas, legis. Mulierem quandam ex pago non procul ab Insulis, quem antiquitas Vandalorum villam dicebat, &c. Præter Vendevillam autem nullus toto illo tractu, vel per umbram accedit ad dictam appellationem. Author pugnæ Boviniensis similiter ait.

Nec grave Siclinum, nec Phalepinia divet,
Nec Martis Templum, nec clade Perona carebat.

Sunt autem loca Seclin, Phalempin, Perone, in circuitu vici de Tempelmars.

Pro coronide addam Abbatiæ Præmonstratensis in veteri Ninives suburbano fundatæ decora: Annus volvebatur à Verbo incarnato 1137. & rerum hîc loci potiebatur vir nobilis Gerardus Constabularius Gislæ pari natalium splendore illustris conjunx, Mathildis de Dune, & Ermengardis de Woma lectissimarum virginum pater, qui divinę remunerationis intuitu suo in fundo cœnobium inchoavit, in quod Norberti asseclarum candidi ordinis è Parcensi circa Lovanium cœnobio duxit coloniam. Venêre primùm septem & numero suo & virtute quid æternum promittentes, adjunxerunt se venientibus canonici Ecclesię Ninivensis. Quorum unus nomine Balduinus de Wala, apud piissimam Gislam tantùm profecit, ut Canonicorum loco secularium, regulares Præmonstratensis instituti introducerentur. Factum illud & facti fama, integritatis odor, novellæ plantationis fructus tantam animis propè proculque dissitorum indidit admirationem, ut certatim plures sua ad religiosorum usus conferrent pecuilia. Inter alios Yvanus de Alosto apud Liedekerkam Dominus Ecclesiam (cui anteà Evermarum Abbatem Jettensem præfecerat) in perpetuum Ninivensem assignat anno 1140. quam titulo Abbatis Prelatus insuper olim gubernavit, nunc vices suas agentem mittit è suis Præpositum. I. de Trazenies Hospitale de Reverisarto eidem contulit, Prioris titulo à Ninivensibus nunc administratum. Abbatia hæc à Tutelaribus Cornelio & Cypriano quorum gaudet reliquiis anno . . . delatis, & feretro solenniter impositis nomen assumsit. Inchoata fuit loco decliviori sed vicino, unde in conventum templumque nova ascendit anno 1146. Officinas denique & claustrales domos meliori schemate exornatas tradunt à Rodulpho Abba sub annum 1246. vita functo. Abbatialem domum cum hospitio Gandensi acquisita à fundamentis innovatam tribuunt, Cornelio de Hamme anno 1391. mortuo. Cubicula hospitum, villici & officiatorum structa Cornelio de Heye Bredano viventi anno 1530. ornatum templi & structuram chori Corneliani Joanni ab Avena decendenti anno 1567. loca cibo, somnoque capiendis cum appendentibus resecta post clades & exilia nuperis turbis Anthonio Langio Malinati cui anno 1600. surrogatus Christianus Alelius ultimi incendii damna vidit & reparare paulatim incipit. Erant in templo nunc flammis exhausto fundatorum nobiles tumuli, & fautorum complures, cum inscriptionibus memoria dignis, si earum inspectionem Vulcani rabies non invideret. Inter Prelatos peculium monasticum imprimis auxisse leguntur & disciplinam conservasse, Sigerus anno 1250. Ægidius Ninivensis anno 1320. Gerardus Cardekius anno 1490. Adrianus Wasteels anno 1590. Doctrina & concionibus excelluerunt Matthæus Abbatum quintus, Henricus anno 1192. clarus, Daniel prudentiæ merito ad Jettensem, Grimbergensemque Abbatias evectus. Joannes Mellys anno 1314. Bartholomæus van Hoeven Basiliani testis concilii, ibi, sed sibi duntaxat infulas meruit, quas successoribus etiam impetravit Cornelius de Heya supradictus: Anthonius de Langhe ordinum Flandriæ Commissarius, aliique plures. Nec tacendi Balduinus Diaconus scriptor historiæ Flandriæ, usque ad annum 1230.

ALDE-

ALDENARDA.

Aldenarda, ait Marchantius, nominis auspicium traxit ab Ald, sive Aud, synonymis vetustatem signantibus, & Naer, per diphtongum pro Ner, hoc est ab antiquis Nerviis, quorum Curia fuisse existimatur, ad quam Ambiorix postridiè quam Atvaticos esset allocutus, scribitur appulisse, & hinc improvisus castra Q. Ciceronis invasisse. Ita planè: & constat dimensio, & propinqua ad secundum lapidem Veltsica, dives Romanorum antiquitatum pagus, apertè campum, sive castra Ciceronis sonans, abrasis, nostratium more, posterioribus litteris. Et plainus Aldenardę viciniores vici Castre, ad latinum nomen, & Amoregem (pro quo nunc breviùs Moregem dicunt) quàm propè ad Ambiorigem, sive Ambioregsheym, accedat, nemo non videt. Exhibitaque mihi sunt utroque loco reperta numismata Romanorum habitationes arguentia. Quia imo L. Petum volunt quidam Petegemio nomen communicasse. Nec id ulli mirum videri debet, cum Schaldis pleno alveo affluentiam, & situm circa palustres & hibernis una parte aquarum evagationibus obnoxios agros, verosimile sit à Romanis non habitam neglectui, idcoque à Barbarorum, Hunnorum, Gothorumque colluvie occupatam, quidem Anno 411. Arcem Aldenardæ, ait Chronicon vetus, sed Anno 489. eandem contra Vandalos Gandavum tenentes munitam, & eliminato in perpetuum Romano præsidio defensam. Ab Hunnis quin nomen servet Hunnegem, Huynsse, Hunssel, pagi haud procul hinc noti nemo dubitat, nec ego ambigam quin à Gothis fidei nostræ paulatim initiatis, totus hic in ambitum ager fuerit excultus, regiâque Petegemii constituta. Nec destituitur fundamento hæc mea conjectura, illo imprimis, quòd videam (ut similes in Alostano tractu altera in Schaldis ripa alibi nominatos prætercam) omnia penè vicorum nomina in Heym, quod domum sonat, desinentia, additum nobilis possessoris sui nomen circumferre: nec enim Petegem, Avelgem, Huyssem, Moregem, Elzegem, Wannegem, Giselbrechtegem, Audegem, Iselmoringem, Goygem, Tidegem, Edickem, Wortegem, Mullem, Waregem: qui omnes sunt Castellaniæ Audenardensis, aliud significant (prout similibus docere possem) quàm Peti, Avelini, Hunni, Mauri, Elizabethæ, Wannemari, Giselberti, Audoeni, Iselinæ, Godefridi, Troderin, Eduardi, Wortemari, Wulmari, Warelmi domos, & qui volet inter aulicos illustres Theodorici Regis apud Vedastinos sepulti, omnia hæc nomina inveniet ad unum, prout, nisi molestiam vererer, diplomatum schædis docere possem. Sicut autem Theodericum Regem hìc diversatum & Tidegemio imperasse constat, ita manifestum faciunt Cœnobii Gandensis diplomata, Carolinos Principes similiter Aldenardam & vicina coluisse. Extant litteræ Caroli Regis Anno 865. datæ 5. Idus Octobres indictione 13. Anno regni 25. & datæ apud Petigehem villam. Ad quem locum optimè Meierus conformiter Iperio. Notandum, inquit, Petegem antiquitus fuisse Regum domicilium. HLudovicus autem Pius Anno 840. inter Altaria (sic vocat Curiales antiquas) Tornacenæ Cathedrali concessa quarto loco nominat Aldenarde. Cæterum an hoc tempore proprios Aldenarda Dynastas habuerit, asserere non audeo; Pamela certè habuit, fidem faciente rescripto ejusdem Caroli Regis apud Bertinicos, ubi testis subscribit A. de Pamella miles, Datum regni anno quinto.

Etymon. *Romanæ antiquitates.* *Ambiorix Rex.* *Situs loci.* *Arx Barbarorum.* *Petegem Regia.* *Pagorum nomina in heym.* *Tidegem.* *Altaria quid.* *Pamele.*

Post recessum autem Normannorum mox & Pamellam Castellani titulo, & Aldenardam Comitis appellatione Dominos habuisse scio diversos. Hildulphus Castellanus de Pamella cum uxore Jutta in Laubiensses reperitur munificus esse anno 920. Ebroinus (Heribrandum vocant annales Gallici) illustris Comes regni Francorum Bavone Comite patre, Barmio de Ansalonia avo, Numerico Comite Narbonensi proavo, Ermengardi sorore Bonifacii M. Principis Paduæ proavia natus, tempore Luduvici ultimi Francorum Regis (ait codex Walciodorensis) Aldenardam inter alia possedit sed an à majoribus acceptam, an ab uxore Elbetta filia Wederici & Evæ Comitum Florinensium non addit. Successit filius Gerardus, Comes de Oldenarde, cujus stirps (ait idem) apud Flandros propagata. Nec plura hìc codex ante aliquot sæcula fideli manu exaratus. Vixit hic Gerardus frater Elberti Comitis fundatoris Walciodorensium anno 922. & infensus Franco Regi ob cladem acceptam à Redulpho Comite Cameracensi Regiis auxiliis suffulto apud Quintinopolim, duxit affinem Raginerii Longicollii Comitis: unde

Comitatus Aldenardæ. *Vice-Comitatus Pamellæ.* *Stirps Comitum.*

pater.

pater effectus plurium. Ex nepotibus Fulbertus fuit Hasvigis Namurcęæ vir & ex ea pater Beatissimi Arnulphi Suessionum Episcopi : fuit etiam Hugo de Aldenarda qui ducta hærede Pamellensi eis & ultra flumen latè imperavit, & Burgum Aldenardense multùm nobilitavit. Hæc ex Archivo Walciodori, Florinarum, & Laubii, quæ quantum lucis dent historiæ veteri quivis annotabit. Lisiardus Abbas in vita B. Arnulphi matrem ejus nobilissimam ex stirpe Lovaniensium, Montensium, Namurcensium, & Lossensium ait fuisse, patrem Fulbertum vocat quem ex Aldenardensibus Dominis fuisse arguunt Arnulphi insignia gentilitia apud Audeburgenses extantia, eademque quę nunc sunt Pamellensium, & ampliùs quòd Arnulphus de Aldenarda puerum sacri Baptismatis lavacro ablutum, testis & sponsor excipiens, à se voluerit appellari, non facturus temerè, si nulla intercessisset affinitas. Sed quomodò, inquies, si Hugo tam Pamellæ quàm Aldenardæ potens fuit, Comiti aditus ad ejus dominium factus? Non una ratio aut via esse potuit : beneficium erat, ideò forsan arrogavit; opportunum ideò fortè arripuit; aut etiam si jura requirimus inter Ecclesias ab Episcopo Tornacensi Anno 1027. cum omni patronatu & dominio transscripto Balduino Comiti Aldenarda fuit. Tum fortè plusculum competere sibi, plus deberi putavit, & per leges Concordiæ Anno 1030. initas sibi Regalia, servans, Pamellæ Baronem (eo enim tunc titulo honoratus) in Aldenardensis dominatus communionem denuò certa norma admisit.

B. Arnulphus. *Genus ejus.* *Conjecturæ de Comitum Dominio.*

Et delectatus loci amœnitate, nobilitatis vicinæ frequentia, fluvii commodo; si quis à Flandria superiore motûs assurgeret, securitate Einhamo arce in cœnobium versa, Petegemio ad venationis delitias servato, in Aldenarda ornanda totus erat. Et observabis nullum fuisse Comitum qui non illustri aliquo aut dono, aut facto, hanc urbem Regiam sæpè suam, nobilitatis sedem semper voluerit nobilitare. Balduinus Barbatus quidem triennio post donationem à Tornacensi factam, id est, Anno 1030. celebrem pacis gratia hîc indixit conventum, advocatis Hugone Episcopo & Flandrica nobilitate, adductis corporibus Sanctorum Gerulphi (cui utpotè Flandro primi honores dabantur) Wandregesili, Ansberti, Vulfranni, Bavonis, Amandi, Pharaildis, Donatiani, Amelbergæ, Walburgis, Landoaldi, Vinciannæ, Vedasti, Bertini, Winoci. Ex quibus advertere est quanta celebritate peractus sit.

Comitis studium in ornanda urbe. *Comitia hîc.*

Filius ejus à natali Insula cognominatus, contra Cæsarem se firmaturus inter alia remulum hoc Schaldis Anno 1053. munivit, & arcem alteram inędificavit, sive Burgum, quod arbitror prima oppidi esse exordia, nec dubito ubinam extiterit, cùm referat Meierus ad Annum 1110. in novo Burgo structam ædem Deiparæ. Novum Burgum vocat ad differentiam veteris Gothorum ævo inchoati, quod Pamellani Barones Aldenardæ Domini incolebant. Nominatim Fulbertus Anno 1000. per Comitem equestri baltheo ornatus, & demum Arnoldus Anadoxos B. Arnulphi qui filios reliquit, Arnoldum Anno 1064. Advocatum Einhamæ, & Hugonem. Idem Comes comitiis regalibus ad Annum 1063. ubi legati Hollandiæ Roberto ejus filio viduam Florentii primi in matrimonium, liberos in tutelam, Hollandiam in administrationem obtulerunt, Aldenardam potissimùm honoravit, ubi recenter & palatii sui sedem, & Petram clientelis nobilem erexerat, primumque filium de acceptis insulis Zelandieis, comitatu Alostano & quatuor officiis voluit beneficium profiteri, & fidei stabilitatem jurare. Hæc Petra locus erat ad columnam subdialem cruce saxea insignitam, haud procul à foro tum conspicuam, ex adverso palatii, & perseverat nomen & ampla feudorum Curia. Quia autem sedem quodammodò sui Principatus hoc in Burgo Comes figebat, Eynhamum castrum propinquum minùs usui esse putans, Anno 1034. eversum, lapidibus Aldenardam convictis, cœnobio Benedictino exstructo Anno 1074. attribuit, eadem libertate quâ ipse à Montensi Comite Hermanno acceperat. Filius Insulani Montensis æquè in hunc locum propensus turres duas fertur extruxisse ad flumen, & monetam illuc traduxisse : undè occurrit nonnunquam denarii Aldenardensis in rescriptis donationum Eynhamensium mentio. Moriturusque Anno 1070. nobilitatem cum Ecclesiasticis & SS. Reliquiis advocans ultimæ voluntatis edictum tulit, commendans filios impuberes ordinibus, tutelam & administrationem fratri. Secuti Comites Roberti quòd foris bello sacro, aut domi intestino occupati fuerint, nihil admodùm otii reliquum habuêre ad respiciendum Aldenardę decus, sub Roberto tamen patre pontem flumini injectum lego, Roberto filio autem ad annum 1110. conditam in novo Burgo à Principibus Ædem Deiparæ, ab Odone Episcopo Cameracensi dedicatam, præbentibus aream Mathilde filia junioris Arnulphi Aldenardensis, & Leberto quo & Sigillinde conjugibus indictione tertia. Unde certò colliges Pamellanos etiam in novo Burgo Comitis jus habuisse, & privatos alios latifundia possedisse. Mathildis autem hæc Arnulphi sive Arnoldi Advocati Einhamensis filia nupsit Gerardo Domino Aldeburgi camerario Comitis, mater facta

Arx structa. *Duo Burga.* *Petra Aldenardensis.* *Curia feudorum.* *Einham cœnobium.* *Moneta.* *Pons.* *Templum Deiparæ.* *Advocati Einhamenses.*

Balduini in Libitinario cœnobii Aldeburgensi nati. Eadem porrò quæ Roberto Comiti conjugi juncta paulò antè, ut dixi, urbem ornaverat anno post 1119. affini suo Guillielmo Iprensi post mortem filii aditum factura ad Comitatum, Clementia,

Vastatio oppidi.

inclementer Aldenardam invasit, incendit, cives quosdam ultimo affecit supplicio, ubi etiam Iderus Prætor tertio Kalendas Decembris, legitur trucidatus. Nec solitaria fuit hæc calamitas, duplicata anno 1127. cùm Balduinus Montensis à morte Coroli Boni Flandriam sibi à rege negatam armis

Incendium alterum.

arrogans Aldenardam per iram incendit, ubi in principe æde (ait ex Floriacensi Meierus) multi exusti feruntur mortales. Nec proclive fuit Theoderici Elsatii principatu à tot malis respirare, quam rem miseratus Philippus Theodorici filius, omnem movit lapidem, ut oppidum è pulcherrimis sui comitatus, & nobilissimis pristino nitori restitueretur; cives itaque à servitute

Jus civium & privilegia.

eximit anno 1172. eosdem anno 1189. legibus, privilegiis, institutis iisdem, quibus tum utebantur Gandenses, uti frui permisit, quo factum ut oppidum ambitu, quam anteà ampliore mœniretur, turribus & ponte instrueretur, prætorio & vicis insterneretur.

De ponte versus hi extant in codice Aldeburgensi.

Pons.

Pons Aldenardi factus fuit ante Gerardi,
Ac ope Liberti, duplici te munere certi
Annus lætitiæ fuit octagesimus M. C.

De muris in Einhamensi codice versus extat,

Muri.

Muri Aldenardo fiunt regnante Philippo.

Non parum autem ad incrementa redivivi oppidi fecit Gisliberti Arnordo tertio Dynasta, & Maria nati potentia, qui,

Princeps Aldenardæ.

Principem se vocans, & Gusiano aliisque vocatus, Lessiniæ, Flobecæ, & territorii inter Marcam & Renam imperavit, maritus Richildis Martaignienisis Everardi ex Richildi Hannonica filiæ, anno 1186. & 1191. & 1199. in Einhamenses munificus, gener Rogerii & Aleydis Namurceæ, pater Arnulphi de Aldenardo, Qui anno

Libertas Pamelensium.

1225. *Oppido suo de Pamela eandem dat libertatem, quam Philippus Comes dedit oppido Aldenardo ut qui in eodem sunt Scabinatu, eadem jura custodiant, & simili gaudeant beneficio libertatis.*

Ex quibus litterarum verbis æstimare licet Majestatem Pamellæ, quæ oppidum, cujus Baro privilegia dare potuerit & dederit, quòd in eodem cum Aldenarda fue-

Scabinagium.

rit Scabinagio. Mos enim ille ad nostra tempora duravit, Pamellanis & Scabinis, & juratis cum Aldenardensibus idem tribunal facientibus, in quo ante duodecennium jus suum & suorum urbi Baro transscripsit.

Insignia Juratorum.

Ex hoc etiam tempore insignia Pamellenses jurati castri veteris effigiem monstrantia accepêre & legem & sanctiones de mulctis. Hujus etiam Arnoldi opus est aucta Deiparæ Paræcia ab Eynhamensi dependens cœnobio. Hujus fundatio est Abbatia Val-

Maegdendal

lis virginum anno 1233. ex Vloesbergica curiali translata, de qua alibi fusiùs. Hujus donum ad oppidi muros inchoatum Hierocomium, & intra muros Hospitale Arnoldo ex Aleide Rosesti Domina liberi suêre Ægidius anno 1228. Eynhami subscribens, & Joannes in donatione Einhamensibus facta anno 1240. se indigetans militem dictum Dominum de Aldenardo, sive Gallico, *Jehans appellés Sires de Pamele & de Roseit* anno 1343. Hic Franciscanos anno 1230. in urbem receptos favore & opibus suis prosecutus cum uxore Mathilde de Cresecques D. de Picquegny an-

Domini Pamelæ.

no 1261. elegans castri sacellum fundavit, anno 1273. de Balivatus dignitate disponit, pluraque in pauperes domesticos erogat, filiorum, Joannes anno 1282. Roseti usus titulo reperitur, Arnoldus vir Isabellę Hannoniensis Fontaniæ & Seburgi Dominæ anno 1279. vixisse. Quo ipso anno licèt 8. Maii intestino incendio Aldenardam de-

Incendium.

flagrasse scribat Massæus, tamen non ideò fortunæ suæ cursum videtur intercepisse ad annum 1290. à civibus ubi valla duntaxat erant, muris firmata, potestate per Re-

Muri.

gem Comiti facta arcem Petegemiam ad delitias uxoris cœptam perficiendi. Quæ profectò intantum exornata fuit ab Isabella Comite non ædificiis tantùm, sed & cœ-

Cœnobium D. Claræ.

nobio Clarano pereleganti, ut parem vix Flandria illo ævo habuerit. Cùm autem ob munitiones exstructas contra leges pacis & mandata Regis judicarentur Aldenardenses privilegiis suis excidisse anno 1301. invenio per Francum in integrum restitutos & sub idem tempus vetus in Burgo sacellum

Sacellum Burgi.

ab Odone Episcopo in protectionem assumptum, Beginis posteà traditum. Locus etiam ubi Augustinianæ nigræ pòst fue-

Nigræ sorores.

runt, sacro usui destinatus.

Hactenus veterem Aldenardam nullo nisi quem temporum objecit successio, ordine descripsimus, tria quæ supersunt sæcula totidem capitibus distincturi, Urbis, Reipublicæ, & Sacræ, ubertate tamen non ea fortassè quam lector expectabat, cùm nullibi totò Comitatu Archiva magis jejuna offenderim, credo incendiis aut expilationibus diversorum annorum dissipata.

Urbs itaque, licèt ad tres cœli plagas

Suburbia.

habuerit suburbia, tamen continuit se intra terminos priscorum mœnium, aucta nunquam (pòst annum 1300. intelligo) sed munita sæpiùs. Opportunitatem enim situs Comites, quoties cum Gandensibus res fuit aut bellum, semper arripuêre, magnis oppidi tum jacturis, tum constautię ornamentis,

mentis. Anno enim 1379. & iterum quadriennio pòst à Gandensibus Ludovico Comiti rebellibus capta & spoliata est, &

Oppugnationes variæ

per easdem tempestates annis putà 1379. 1382. & 1451. ab eisdem in vanum obsessa celebrem reddidit imprimis annum 1382. utpotè per sex totos menses obsidione pressa, & quidem ab exercitu tota Flandria Cymbrica collecto, ita ut Artevelde oppugnantis Castra oppidi instar essent, domibus, foro, tribunali ornata. Et novissimis hisce turbis quamvis ab hostibus Regis & religionis Catholicæ intercepta miserandum in modum spoliata, fœdataque fuerit, prout erudito carmine descripsit Yetzwertius, anno 1582. à Farnesio Duce redacta in potestatem; tamen & sub hoc, & sub illis munitior evasit propugnaculis & molibus alibi adjectis, alibi refectis. Ad interiorem porrò urbis faciem quod attinet ea multum accepit ornamenti, cùm Joannes Divionensis Dux Regiam ibi suam stabilivit; nec quisquam nobilium primæ notæ esset, qui non sua ibidem haberet diversoria, ita

Sedes nobilium hic.
Curia.
Forum.
Nundinæ.

ut exteris Sedes nobilium vulgò vocaretur. Curia forum respicit pulchro schemate, ad annum 1540. erecta, forum nundinis annalibus in Martio & post festivam ascendentis in cælum Christi memoriam, frequentatum quidem, sed non ab arrestis immune, quales esse permisit, tertias in Octobri nundinas Ludovicus Comes litteris anno 1369. Ad rempublicam quod attinet,

Respublica.

ejus caput summum Comes Balivum magnum & Porti-balivum perpetuos ad justitiæ ministeria creati, & video illam dignitate functos nobilissimos quosque Vilanos, Lalanos, Cortwilerios, Warnewitanos, Cornhusios, Suevegemios, & post reductam urbem Dominum de Manni ex Aubremontiis Nicolaum Equitem strenuissimum & fidei & virtutis principibus probatæ, denique Dynastam Blommervallium ab iisdem dotibus commendandum. Princeps etiam ex lege Carolina ad annum 1540. lata novem Scabinos, primo Consulis ritu & titulo Præsidatum tenente renovat. Erant ii quidem anteà eodem numero, sed majore authoritate, & adjunctos è plebe habentes juratos velut à consiliis, quæ res nunc obsolevit. Nec plebi præter contubernia sua Sagittariorum, & tribus aliquot opificum inermes, quicquam superest authoritatis. Excellit autem tapetiorum & peristromatum textrina privilegio & legibus anni 1544. si non introducta, saltem fortunata, quæ famam Aldenardæ per totius Europæ Principum aulas propagat. In altera porrò fluminis parte, qua Pamella Schaldi separatur, ponte conjungitur, diversæ stirpis Domini præfuerunt. Isabella enim circa annum 1300. Gerardo de Gram-

Domini Pamelæ.

prez Hoffalisiæ Domino, anno 1321. & demum Guilielmo de Mortaigne Domino de Templove & Dessemere, & ex hoc sustulit inter alias Jolenthidem Goswini de Quesnoy Brassiensis Domini uxorem anno 1345. & Mariæ matrem Joanni Blondello elocatæ. Cujus mascula linea in quarto ramo cùm deficeret, affines vander Grachtii in bona successêre, & per Annæ Grachtiæ conjugium Joannes de Locquengem Berchemi Dominus Eques celeberrimus, & prudentiæ nunquam satis laudatæ cœpit possidere, & ad liberos transmittere, è quatuor Flandrensis Comitatus Beris sive Paribus existentes & magnis gaudentes prærogativis.

Ad triarios, id est, rem sacram venio. Imprimis itaque Ecclesia Aldenardensis ante nuperas turbas magnifica & ampla, ornatuque splendido Personatum habet vete-

Curialisc.

rem, Curiones quatuor partitim Sacramenta administrantes regionibus oppidi, & Collegium cum subsidiariis aliquot Sacellanis horarum Canonicarum pensa exsolventibus firmantes, de cujus initiis nihil admodùm rescire contigit, nisi quòd annales referunt Anno 1027. cum aliis hujus Ecclesiæ jus ab Episcopo Comiti permissum. Dignitate hìc functi, nuper Ser. Sassehus prudentiæ singularis & doctrinæ & facundiæ Theologus, anteque eum Joannes Pynappel Confessor Comitis.

Nominanda hìc etiam nobilioris sexus cœnobia quæ bellorum tempore huc perfuge-

Eynham.

runt, Eynhamensis putà Benedicti Abbatia, Anno 163. per Comitem fundata, per Dynastas Aldenardæ subinde dotata & Prio-

Elzegem.

ratus Canonicorum Regularium in Elzegem à Joanne Eggaert Thesaurario Hollandiæ Anno 1419. loco, ubi reclusorium dumi Mariani fuerat inchoatum, & sequenti mox anno Capitulo Windeshemensi unitum. Alterius sexus est Regularium Priora-

Maegdendal.

tus Vallis Virginum tenuibus initiis ad paludem Aleydis intra Parochiam de Vloes-

Aelbeec.

berghe inchoatus, ubi adhuc Curia & locus primitivi claustri visitur, sed per Baronem Pamelium Anno 1233. huc translatus, & ampliter dotatus; ubi hoc evenit memorabile, quòd cum fundatori, quid præmii recepturus esset in vicem, requirenti Antistita addixisset vitam æternam, & animę suæ obsidatum offerret, nunquam deinceps lætitiæ signa edere visa sit, donec vita functus Arnoldus fundator oranti fortè visus, & salvum se professus anxiam securitati restitueret. Antistitarum prima Aleydis vitæ sanctimonia claruit. Quæ successerunt Lucia Vranex templum inchoavit,

Series Abbatissarum.

Catherina Berlegemia Anno 1325. claris orta natalibus, Amelberga anno 1337. claustrum muro clausit. G. de Mons anno 1350. œconomiæ laudem retulit, Maria de Serusa 1351. claruit, Ursula de Got-

tignies anno 1361. integritatis famam adepta, Catherina de Munte anno 1370. Vestalibus quadraginta laudabiliter præfuit, Agnes Marcana 1391. dignas genere dotes habuit, Margareta Cruyckeninc anno 1397 desiderium sui reliquit, Maria van Lummen anno 1416. uti diu ita feliciter imperavit. Catherina Marcana anno 1423. gaudens ipsa inter lachrymas suorum exspiravit. Elizabet de Schorisse anno 1466. Cœnobium renovavit. Elizabet Oliviers anno 1489. ejusdem reformati & ad severiorem vitæ normam revocati laudem tulit. Joanna van Crombrugge anno 1524. laudatissimam vitam felicissimo fine coronavit. Margareta van Crombrugge superiori ut sanguinis ita virtutis affinitate conjuncta, anno 1553. oppetiit. Martina Coppyns anno 1584. inter tot adversitatum nubes serena semper mente. Cui surrogata Maria vander Planken cum laude & fructu gubernat adhuc, Beginagium quando cœperit & creverit præter ea quæ alibi attuli, ignoro.

Sacellum Divi Georgii litteris Gregorii II. datis anno Pontificatus quarto, confirmatum didici. Gryseas ante annos centum sacellum habuisse: Nigras ante ducentos scio, cætera nescio.

Viri clari.

Debet natales Aldenardæ Margareta Carolo V. cælibe nata, mater magni illius Alexandri Parmæ Placentiæque Ducis, cui Gallia & Belgium fasces submisit. Mathias Castellanus Poëta non ignobilis. Jacobus Varentius Medecinæ Doctor & Lovanii Professor, Judocus Brakelius Eques, I. V. Doctor, & consilii Flandrici Senator. Joannes de Aldenardo clarissimus Elnonensium Abbas.

CASTELLANIA

ALDENARDENSIS.

CAstellania hæc longo tractu Schaldis sinistram ripam occupans nobilium frequentia, dominiorum celebritate, castrorum elegantia, terreni bonitate, pascuorum lautitia meritò commendatur, & tenet veteris pagi Corturiacensis partem; fidem facientibus locis cœnobio Gandensi donatis, quæ olim in dicto pago, nunc in hac ditione sita in Cortracensibus demonstravi. Gubernatur à Magistratu Hooftpuncterorum quibus à capitum censione nomen est, & sunt primates numero septem: Petegemii nimirum, Aspræ, Avelgemi, Houthemi, Emstenrodæ, Heynæ, Huisseni, Toparchæ. Ego ordinem, quem natura situ dedit servaturus à Gandavo egressus primam supra Arcem Gaveranam offendo,

Aspere & Singem.

Aspram & Sanguinium Meiero dictum, Singenhem Lothario Regi in donatione ejus, id est, Villæ cum Ecclesia & mansis decimis cæterisque appendiciis, Bavonensibus facta, Dynastias recenter J. Richardotto Sanctioris consilii celeberrimo Præsidi à Principe concessas. Quibus adjacet Aldengemum nobilium de Trist à vetustate dicta & commendanda Dynastia, & ulteriùs Holthem à celebri olim Crucis salutiferę cultu agnominatum Dominorum de Mastaing, ex Vendeviliis, avita Huyssem familiæ de Bouters, Insulis & alibi opulentæ acquisita possessio. Colonia Dionisii cum Wandalica gentilium de Quicquelberge hęreditas. Mullemum familiæ de Cabelliau veteris & rebus gestis olim claræ peculium. Horna Baronis Heynæ, Heyna Nobilissimi Philippi de Langele Magni Gandensium Balivi nunc, anteà Mastaigniorum, semper non Baronatus tantùm titulo, sed & Patriciatus Flandriæ (Beros cos vocant quarto numero) laudatissima Oyka à Bernagiis ad Ægidium vander Meren devoluta. Nokera Grassiorum, à Vichtiis. Qui in vico cognomine inter Cortracum & Aldenardam Arce egregia ad Gentiles de la Faille devoluta, orti aliquot Cortraco M. Pretores dedêre à duobus sæculis Dominos Niewenhoviæ, Bevervarti, & cum aliis Wortegemi, Waregemi, Otegemi, Edickii.

Auwégem. Cruys Holtem. Huysse. Lede. Wannegem. Mullem. Hoerne. Heyne. Oyke. Nokere. Severen. Wortegem.

A diversa autem parte Coloniæ Maurorum duplici cum aliis & Pætianæ Baronis titulo solus cessione Principum imperat Præses Richardottus supradictus. Et sanè fuit hæc Dynastia inter Flandriæ primas arce ad venationis commoditatem circa annum 1030. ornata per Comitem, illa quidem tempore bellorum destructa, & per leges pacis secutæ reparari vetita, sed postmodùm permissu Philippi Regis anno 1286. restitui permissa. Quod mox factum à Comite in gratiam uxoris loco mirabiliter delectatæ, ibidemque cœnobium Virginum D. Claræ suis impendiis fundanti, ubi tali sepulta, ante nuperam cœnobii profanationem visebatur Epitaphio.

Moregem Ischmoeregem. Petegem.

Hic Isabella jacet Guidonis altera conjux
Heres Namurci, Luciburgique propago.

Obiit anno 1298. 25. Septembris, die Cosmæ & Damiani, & ad meridiem visebatur alius tumulus ut putat Meierus ad annum 1311. Guidonis ejus filii in Italia mortui, huc translati. Ulteriùs conspicitur Gisilberti Lotharingiæ Ducis nomen referens Vicus, alterque Elzæ ejusdem filiæ Rockegemio, Castro Domini de Mannui ex nobilissima & ob Principibus præstita servitia celebri gente d'Aubremont, & Prioratu Canonicorum Regularium non egens fundato anno 1419. per Joannem Eggart Thesaurarium Hollandiæ, loco ubi reclusorium dumi Mariani ante fuerat. Deinceps

Giselbrechtegem. Elsegem. Rockem.

ut

ut castri nomine notam Pamellensium Dynastiam prætercam, clarus est sub Dominio Baronis Anglo-Monasteriensis Vicus Tiedegemius ob natalem, reliquias & miracula B. Arnulphi Suessionum Episcopi apud Aldeburgenses sepulti, qui anno 1457. leguntur huc portionem reliquiarum submisisse. Restant in Goyegemum Dominium vander Motte è gente Aldenardica, Ansegemum cœnobii Blandiniensis peculium, intra cujus Parochiam Emsterodium est gentis Marcanæ Lumnæ. Nec procul hinc Gruthusiorum veteres Dynastiæ in pagis Waremarc, Kerchove, & Avelgem, quorum posterior prætorio instructa à Blandiniensi Abbate in feudum tenetur cum ampla jurisdictione. Nec præter Nazaretum gentis Damantiæ, Bossutum, Eynhamensium, Mau Bernaigiorum, aliud superest quàm Antonium Cisschaldanum Principis Ligniacensis Baronia, & oppidum, Castro Canonicorum Collegio, amplissimisque juribus ornatum, quod aliàs speciatim describam.

VICECOMITATUS.

ALDENARDENSIS.

Hujus Dominii non incelebris & antiqui, nullam fieri mentionem in Scriptis vulgatorum auctorum *Meyeri*, *Oudegerstii*, *Oliverii*, *Marcani*, *Gucbardini*, *& Espinoii*, & aliorum permirum mihi videtur. Vicecomitatus est, emptus olim per *Gerardum de la Temerie*, à *Francisco Cruppeninck*, & *Catharina* ejus Conjuge, ad investiendum eo *Gulielmum de Rechem*, ut patet è tabulis coram Prætore & Feudalibus viris Petræ Aldinardinæ exhibitis, à qua præfata Toparchia sive Vicecomitatus movetur. Possessio autem ejus Dominii capta fuit 4. Februarii Anno 1422. ut tabulæ ea de re exstantes apud Toparchum de Mullem docent. Videtur ab eo tempore titulus hic neglectus fuisse per hæredes & successores ejusdem *Gualteri*, qui uxorem cepit *Catharinam de Grammez*, ex qua duo filii suscepti, quorum natu major itidem *Gualterus* Præfectus fuit Castelli Aldenardensis, à Maxæmiliano & Philippo Austriacis constitutus, uti per litteras etiam de anno 1484. etiamnum apud Toparchum eundem de Mullem exstantes constat, is uxorem habuit *Margaretam* è familia Lumenæa dicta de Marq. Secundò genitus fuit *Richardus* Scutifer, Dominus de Boulancii, sine prole mortuus. *Gualtere* autem filius fuit *Iudocus* Schutifer, Dominus de Kerckhove, Boulancii, &c. Duxit hic *Barbaram Stommelin*, è quorum conjugio unica filia superstes, quæ ultima nomen & insignia tulit gentilium *de Rechem*, nomine *Florentia*, nupsit *Philippo* Bastardo *de Lalaing*, Equiti, Domino de la Mouillerie, Masle, & causa uxoris de Kerckhove, Boulancii, &c. Hic dum viveret, nomine Cæsaris Caroli V. Legatus fuit in Gallia, & Oeconomus Ducissæ Sabaudiæ, quæ nomine Cæsaris Belgio præfuit. Habuère porrò proles non paucas, quarum una *Isabella* hæres, juris ejusdem Vicecomitatus fuit, cum cæteris prolibus, & matri suæ supervixisset, atque in manus venit cum *Ludovico le Poyvre*, Scutifero, Domino d'Hoissye, ab iisque nati sunt liberi plures. Habet autem, ut ante notavi hæc Poyvræorum familia originem suam in Gallia, quorum aliqui jam à quatuor sæculis Valentianas venere, & *Ioannes de Poyvre* Scutifer, Dominus de Hellibus, fixit Domicilium Aldenardæ, à quo nati in eadem urbe, & circumcirca sedes suas habuerunt. Familia decus & vetustatem nacta est, ut è variis in urbe Valentinianensi monumentis patet, tum ex sepulcris eorum & epitaphiis. Creati ex iis etiam fuere non pauci equites, Præpositi quoque Valentianenses, & Aldenardæ, multis vicibus Consules. Connubia & illis fuêre honorifica cum gentilibus de Croix, Marchipont, Solemmes dict d'Aubenchoeul, Wadripont dict de Cordes, Dassignies, Desprets dict de Cipli, Genly, Grebert, Quarouble, Lignieres, Louchier, Harchies, Beaufremez, de le Walle, Chastelet, Ranlin, Spalmire, Baron de Bouvignies, Huerne, Bette, Lalaing, Lamouillerie, Serlin, Blasere, Cabelliau, Grutere, & aliis in Flandria nobilibus & honoratis.

ELOGIUM ALDENARDÆ.

Ganda caput Flandrum, Ganda Aldenarda gubernat
Dici amat, & vertex verticis esse sui.
Affluа divitiis, & grandibus affluа lymphis,
Mœnibus inclusa Pamelâ, & arce potens.
Pulchra foro, & temple, pulcherrima luce tapetum,
Quæ superat Phrygias, & Babilonis acus.
Hoc illi proprium dedit ingeniosa Minerva,
Artis at invidiam Gallo, Italoque dedit.

MAX. VRIENTIUS.

J. B. GRAMAYE

ANTIQUITATUM GANDENSIUM

PARS SECUNDA,

In quo illuſtrata oppida ſubſidiaria Gandæ, imprimiſque

CORTURIACUM.

A D V O S
NOBILISSIMI AMPLISSIMI
PRUDENTISSIMI
REIP. CORTRAÇENÆ
P A T R E S,
VESTRUMQUE PATROCINIUM
LIBER HIC MITTITUR.

QUi qua estis in Urbis ornatum Diligentia,
In Reipublicæ rem & Honorem Sollicitudine,
In Virtutes & Pietatem affectu,
In Humanitatem & Eruditionem Propensione,
Scriptum hoc de Urbis, Reipublicæ & Sacræ
Antiquitate, & laudibus ſcriptum

BENEVOLE SUSCIPIETIS

A mente & manu clientis veſtræ Flandriæ,
& in ea veſtri

J. B. GRAMAYE.

CORTURIACUM.

Situs Oppida.

OPpidum hoc agri amplitudinè pagos 67. complectente, in Comitatu Franco-Flandrico situs ad utramque Lizæ, & Manderæ ripam opportunitate, ante alia Flandriæ,

Dignitas,

dignitate, confessu, authoritate, & titulo, post Metropoles sive quatuor membra primas omnium suffragii obtinens,

Antiquitas.

antiquitates etiam laudem habere imprimis doctum eo. Nec id frivolâ conjecturarum fide, sed certâ diplomatum probaturus, præteritis Gordunis, (quos perperàm hîc collocatos à nonnullis Gandavo aliàs asserui)

Centrones hic habitasse. Non autem in Hasbania. Error Huberti Thomæ.

Centrones Nerviorum apud Cæsarem *clientes* hîc sedisse. Errat enim Hubertus Thomas Leodius in Hasbania eos collocans, loco ubi nunc Trudonopolis visitur, reclamante non tantùm situ regionis longissimè à Nerviis, & proximè Eburones, sed etiam rescripto *Ottonis Augusti ad Annum 962. pro cella S. Trudonis in Sarcinio super fluvium Cisindriam* dato, omnibusque ad unum Abbatiæ & oppidi Trudonensis codicibus & monumentis, clarè ostendentibus locum istum olim quidem SACKINGEN, posteà à Tutelari *Trudonopolim* fuisse nuncupatam. Pro Cortracensibus autem facit authoritas Divæi, Molani, Goropii, summorum Virorum

Item Ortelii.

Centrones hîc statuentium, nisi quòd falsò hunc secutus Ortelius *Curtracum* ad Schaldim nominet, quod Lizæ incubat. Facit eòdem vocabulum populis à centro inditum, quòd in medio clientium Imperii Nervici

Etymon Centronum.

habitarent. A centro dixi (nequis Belgicæ gentis nomen è Romano fonte trahentem explodat) voce Germanica idem penè, quod centrum Latinis sonante. RON enim sive RONT circulum; KEN sive KERN medium alicujus rotundi significat; unde granum pomi medio, cardo circa quem volvitur appendiculum KERNEN appellamus. Quamvis nec ita absurdum videri debeat populis Romanam inditam appellationem, qui potuerint è Graiis Alpibus

Centrones in Graiis Alpibus.

(ubi Cæsar & Antonius alios *Centrones* describit) Italiæ obversis descendisse, & has Nerviorum beneficio sedes accepisse, & patrocinio servasse.

Sed hæc conjectura est, inquies, tantùm probabilis. Dabo peremptorium, & habitationis vestigium ex diplomate Cameracensis Ecclesiæ eruam. Datum illud ab Ottone Cæsare ad annum 944. ubi inter

944.

alia *Fratribus ad honorem gloriosæ Virginis cœlorum Reginæ congregatis apud Camaracum Castrum assignatur in Curteriacesi pago Mons Ceuteron dictus cum omni decima & indominicato, &c.*

Mons Ceuteron

Mons Ceuteron (Moscron

Moscron pagus super Cortracum.

nunc vocatur veteri Dynastia & Arce diruta nobilis) quasi montem Centronum dicas; benè enim notavit Ortelius in plerisque Cæsaris codicibus pro tertia littera n legi u Metamorphosi hercle minori, quàm sit illa Pliniana, ubi pro Centronibus *Acitavones* leguntur.

Centrones Acitavones.

Hoc itaque veteris illorum habitationis indubitatum vestigium *in pago Curteriacensi*.

Pagus Curturiacensis.

Galli quippè provincias in pagos distribuentes, pagis mutuata populorum, aut civitatis primariæ nomina indebant, & è posteriorum genere Curteriacensis non à populo *Centronum* cladibus suis obruto, & velut altâ oblivione sepulto, sed à *Curtriaco* Oppido primario rationem

Unde dictus.

nominis accepit. Primò quidem declinante in Belgica Romanorum imperio, totus hic Lizæ sive Legiæ tractus parebat *Tornaco*

Pagus Tornacensis.

Nerviorum, indeque *pagus Tornacensis* usque Gandavum extendebatur, teste Meiero, sed posteà magis ampliter habitata regione, cœpit à *Cortracensi Metropoli* pars pagi Tor-

Explicatus Meierus.

nacensis distinctam juris & nominis dictionem nancisci: & hinc factum, ut Blandinium nunc in *Tornacensi*, nunc in *Corturiacensi pago* situm in diplomatis annotetur. *Metropolim Cortracensem* indigetavi non

Cortracensis Metropolis.

sine auctore Audoëno nimirum, B. Eligium scribente *Noviomensi, Tornacensi, Flandrensi, Gandensi, Cortracensi Metropoli præfuisse:* unde ampliùs colligas hanc nostram separatam fuisse à Flandria, Tornacesio, & Gandensibus. In quo sitam *Villam Singenhem cum mansis decem*

SINGEM.

& Ecclesia & reliquis appendiciis confirmans Cœnobio Bavonensi Lotharius Rex anno regni duodecimo indictione decima: In eodem Carolus Comes situata *Bevernaert*

BEVEREN.

& *Pherselim* anno 1120. Blandiniensibus attributens: Meierus ad annum 956. in eo-

1120

dem collocans præter *montem Blandinium*

WERTEGEM. ELZEGEM. OUWEGEM. CRUYSHOUTEM.

Villas Elisachra, Aldenghem, Holthem Cœnobio Gandensi allatas ablatasque. Hi, inquam, & omnes alii manu nos ducunt ad

Limites provinciæ Centronum.

verorum veteris pagi Corturiacensis limitum cognitionem. Ita ut nullam ex suprà dictis Villis nisi inter Schaldim & Legiam reperiens, audacter statuam hos terminos: & velut olim Liza Pleumosios, Schaldis Atvaticos excludebat; ita postmodùm Lizam medium Menapisco, Schaldim Brac-

bantensi, confluvium utriusque Gandensi & Flandrensi, palustria Pevelano & Melantesio (similiter è Tornacensi procreatis) pagis terminos fuisse, & medium Corturiacensem conclusisse illum ab oppido, sicut hoc à trajectus Lizani compendio Nerviis Andenburgum tendentibus, nuncupatum. Quamvis enim stabiliti à nobis in Ganda Garduni videri potuissent aggerem hunc sibi oppositum velut GORTRYCK appellasse: Quamvis etiam nummus Traiani & aliquot M. Aurelii & unus Nervæ pronuper in præurbio Cortracensi reperti, & Dynastæ Cominæo donati ansam præbere possent suspicandi, non abs re cecinisse Meierum de Cortraco, quòd

Item Pagi Cortracensis. Cortraci Etymon.

Non à Gorduniis.

Nec à Trajani Curia.

Olim Traiani Curia dicta fuit.

Terminationes in acum.

Ay, YCK.

Quamvis denique ea, quæ de terminationibus obviis locorum in *acum* Latinis, YCK Teutonibus, *ay* Gallis alibi annotavi, alicujus esse possent; tamen nescio an situm oppidi serio æstimanti ulli aptior videri possit originatio, illâ quæ secum oppidi docet conditum & conditionem.

Fons & Trajectus Lizæ.

Lizæ enim injectus pons ad mercatorum commoditatem accolas littoris invitabat hic potissimum fortunæ suæ stabilire domicilia, ubi commeantium & commerciorum assiduitas rei familiaris augendæ perpetuam daret occasionem. Itaque coaluit populus, & contra vim denique se munivit, quod magis proclive erat, aquis, fluvii aliqua parte incisis agris derivata, quæ pòst paulùm alveo suo restituta insulam faceret. Sed quando & quo auctore hoc factum nemo tradidit, præter Joannem Bouchet in Chronicis Aquitaniæ, vitam Caroli Calvi Regis referentem oppida *Gandavum*, *Cortracum*, *Aldenardam*, *Castetum*, condita ab Odoacre undecimo Flandriæ Saltuario mortuo 827. Harlebecæ prope Cortracum sepulto; quam sententiam juvat Philippi Wielandi Equitis Domini D'EVERSBEKE, Concilii Flandriæ quondam Præsidis in libro, cui titulus *Insignia Nobilium Flandriæ*, assertio. Ait enim, *Dominos & fundatores Urbis Cortracensis gestasse scutum argenteum, canterio & orâ circumdentatâ rubris ornatum, & Symbolum vocale habuisse: Harlebeca*, haud dubio, quia conditor oppidi Harlebecæ Dynasta. Si tamen lubet nostratibus etiam suffragium dare, Meierus ad annum 880. Iperium secutus, B. Rhenanus annalium fidem allegans, Molanus c. 9. militiæ sacræ ubi de Pipino secundo, conformiter tradunt *Suevos Flandrorum populos & Menapios à Normannis Cortraci hibernantibus ad internecionem deletos, uti in Historiis Francorum memoria proditum est.* Unde colligas Barbaros hibernantes locum aut munitum occupasse, aut occupatum munivisse. Illis porrò dilapsis Balduinum juniorem sive Barbatum, ut vult Oudegerstius, sive Arnulphum Comites, certum est *Arcem Cortracensem* restaurasse, illam à Balduino Constantinopolitano Collegio duodecim Canonicorum ornatam, etsi Meierus videatur innuere, destructam fuisse cùm *capitulum* fundaretur, referens, *loco ubi vetus Castrum fuerat, Ecclesiam instructam.* Hujus locum & amplitudinem, codex censualis Capituli satis ostendit, & sententia Tornaci pronunciata anno 1451. Maij 28. hæc narrans Joannem Isegemium ante 20. annos defunctum sibi comparasse domum in Villa Cortracensi loco anteà OUDEN CASTEEL dicto, qui nunc ONSER VROUWEN-STRAET dicitur; illeque juxta quem anno 1398. Dux Burgundiæ molam habebat aquaticam: domos latè ultra forum designans omnes ratione Dominii fundi in Castro à Comitibus Ecclesiæ transcripti solidos aliquot pendentes. Stucturæ porrò veteris nihil reliquum superesse, præter portam nunc Canonicorum olim Castri dictam, & rudera ingentia subinde fodientibus sub terra obvia, tantaque firmitate compacta, ut vix ulla arte possint separari.

Insula Lizæ oppidum vetus tenebat.

De cujus auctore quæsitum.

Insignia fundatorum Urbis.

Item Symbolum.

Ad Normannos relata primordia.

Dominium fundi dicebam Canonicis attributum, omnimodum intellige anno 1411, cùm Joannes Burgundio illud abdicavit, Canonicis in vicem remittentibus 800. mensuras avenæ mollis, quas HONTS vocant, olim sibi à Joanna Comitissa relictas. Aliquale autem jam inde à prima fundatione acquisitum, cujus ratione fossarum & portæ Castri jus ad se spectare contendentes, aliquamdiu cum Senatu sunt altercati, controversia anno 1358. decisa. Serviebat olim hoc Castrum habitationi Comitum, qui etiam potiore ejus parte Sacris usibus applicatâ Cortraco interim delectati, *domum prætoriam* ibi suam habuerunt. Ita nimirum legis Margaretam Principem anno 1244. Mense Februario Beguttis Cortracensibus assignare sexaginta solidos *super prato* (notanda verba è quibus palatii locus noscitur) *circa domum nostram*, inquit, *Cortraci*. Ita Beatrix vidua Guilielmi Dampetræi, teste Oudegerstio capite 128. assiduè Cortraci in *suo degebat palatio*, & Robertus Comes anno 1289. Filiæ Jolentidem cum dote 19000. librarum Parisicarum dedit Galtero Anghiano *Cortraci in camera seu cubiculo Comitis Flandriæ* Ita, teste Meiero, Ludovicus Comes anno 1323. Cortraci diversabatur anno 1335. ibidem Gandenses in gratiam recipiebat anno 1338. nobiles infernatis Flandriæ eò evocabat. Imò anno 1439. supremum provinciæ Senatum Philippus Dux eò transtulit, monetam etiam anno 1192. stabilitam, denarii & solidi *Cortracenses* nomen servantes, & in diplomatis sæpè obvii. Ulteriùs habet Castrum supradictum *Pares* suos, *homines*, id est, Vasallos suos, & *Curtam feudorum*

Dominium Castri.

Fossæ & porta ejus.

Palatium Comitis Flandriæ. Hic frequenter diversari.

Consilium Flandriæ hic. Et moneta Comitis.

Pars Castri Curia feudalis.

dorum insignem *Castellanum* etiam sive Vice-Comitem olim hæreditarium, cujus generis invenio anno 979. *Dilbodonem* Præfectum splendido ortum loco (verba sunt Meieri) contempta nonnulli Principis ætate conjurationem facere multitudinis, omnemque Curtracensem *Comitatum* (notanda vox Comitatus) asserere; sed cùm non diu pòst moreretur, rebellio tandem à Comite extincta est. Valnerum anno 1085. peregrinationi Hierosolymitanæ cum Roberto Comite vacantem, apud Meierum, Sigerum anno 1096. in militia sacra Duce G. Bullonio proficiscente. Margaretam Flandrensem anno 1091. *Sacellum Deiparæ & SS. Martini & Nicolai*, in monte Blandinio (teste Epitaphio ejus) *reincipientem*. Galterum anno 1111. subscribentem legi talionis per Comitem Balduinum ratæ. Rogerium anno 1144. de cæde Iwani Calvi Alostensis Reguli notatum. Et cognominem ejus filium anno 1194. Comiti post cladem acceptam conciliatum, qui anteà anno 1175. (teste Oudegerstio) Philippum Comitem in Palæstinam comitatus, & anno 1183. libertatis Dammensis privilegium firmaverat, & alteri Cortracensium privilegio anno 1190. subscripserat. Margaretam filiam Guisnensis Comitis anno 1222. defunctam & Wevelgemii fundato à se Cœnobio sepultam. Galterum Nevelanum anno 1284. in Junio Joannæ Beveranæ desponsatum, assignata per fratrem Theodericum D. Dixmudæ & Agnetem ejus uxorem dotali terra de *Ponssiela* & feudo de Dixmuda, eundemque anno 1290. concessioni fortificationis Gandensis decreto subscribentem contra placita pacis anno 1228. cum Rege Philippo factę magnas Cortraci munitiones excitantem : & anno 1297. promittere 1800. libras Parisienses in supplementum Dominæ Beatricis de Brabantia *Dominæ Cortracensis*, id est, usufractuariæ. Et mansit deinceps penes Nęvelanos hæc dignitas ab expeditione Sacra crucem rubeam scuto candenti pro insigni adeptos. Cæterùm quando hęreditaria hæc dignitas esse desierit, & an in M. Balivi munus & nomen transierit, necdum mihi scire contigit. Videntur sanè ab illa olim profluxisse officia Prætoris, Scolteti, Amanni, etiam hæreditaria : primum anno 1320. secundum anno 1348. cum agro dicto Neveldriesch longè lateque extenso versùs capellam S. Georgii, à Joanne Gistellano Domino Wastinensi & Nevelano & Magareta Longevallensi, ejus conjuge; tertium à Valeranno Luxerburgico fani Paulini Comite anno 1339. tribus Francorum millibus Comiti venditum. Ceterùm quamvis primò genitorum, ut fit, per nuptias stemma Cortracensium in filias dudum defierat, & cum eis dignitas ad Nevelanos devenerit; tamen primigenium in secundò genitis nomen & sanguis dudum adhuc perseveravit. Et hinc fuit Cortricinus ob præfecturam Insulensem anno 1302. cum elogio *fortis & nobilis Equitis* Meiero nominatus. Sigerus Curtracensis ob ducatum Gandensium anno 1325. (*cujus fortitudo hosti formidinem incusserit.*) anno 1337. à Rege Philippo captus, & velut auctor fœderis Anglici Brugis decollatus. Sigerus Cortroisin ob Dominia Mellense & Herseavense anno 1394. defunctus relictâ unicâ Jolentide nupta Othoni Barens Domino de Moucron, Robertus à militia clarus anno 1410. Sancta Uxor Perchevallii de Houcqueron ob filium Gerardum & filiam Mariam anno 1400. Danieli à Lacs D. de Capryck Quęstori Ducis nuptam.

Hi omnes à *Cortraco* sive *Courtrosiani à Flandria* dicti *canterio sive tigno* (ut Wielandus loquitur) *uno vel pluribus pro insigni gentis usi* in colore (qui mos olim obtinenebat) discrepantes, ramos distinguebant quidam post nuptias cum Flandris, ut cognomen, ita umbram Leonis adjicientes.

Atque hæc suffecerint de Veterrimo Cortraci Castro, cujus gloria nonnihil obscurata est extructione novarum Arcium. Quarum una per Jacobum Castellionem Gallorum Præsidem excitata anno 1301. haud multò pòst à Flandris occupata, à Philippo Rege præcendentium annorum & cladis & obsidionis ignominiam expiaturo anno 1317. dirui jussa nec unquam reædificari. Promissum hoc quidem, sed illud factum taotùm. Invenio enim litteris Regiis anni 1337. iterum factam potestatem Cortracense Castrum restaurandi, & mox permissum executioni mandatum, eò quòd Comiti in novo Castro à Senatu vinum oblatum anoo 1343. referant oppidi rationes certissimo argumento eam tum structam fuisse. Situm erat ubi visitur retro Nosocomii hortos insignis flumine cincta eminentior in quadro planities, ne temerè credamus aut Oudegerstio, aut etiam Marchantio asserentibus restitutum tam hoc; in loco antiquissimi, quàm tertium, de quo mox dicam, in vestigiis secundi.

Miror interim nemioem tradere qua occasione aut fato secundum hoc interciderit. Suspicari liceret aut incendio anni 1382. absumptum fuisse, aut turbis istis sub Maleano dirutum, & suspicari tantùm. Hoc certum Philippum Audacem Burgundiæ Ducem anno 1385 paulò infra locum secundæ Arcis jam dictę, tertiam coërcendis potissimùm Gandensibus erexisse, cui oppositam planitiem intra & extra muros oppidi ampliter extensam, cum portione fluminis prælerlabente Joannes Dux assignavit, & Gubernatorem pro arbitrio dare cœpit. Quales anno 1438. Latinus Voniglandius Comes stabuli Ducalis, anno 1474. Dominus de

Castellani.

Curtracensis Comitatus.

Sacellum Castellani in monte Blandinio.

Libertas Dammensis.

Filia Comitis Guisnensis.

Filia Ducis Brabantiæ Domina Cortraci.

M. Prætor. Scolterus. Ammannus.

Familia de Cortraco.

Viri ea ex clari.

Insignia gentis.

Nova Arx structa.

Destructaque.

Restaurata.

Ejus situs.

Notatus Oudegerstius & alii.

Arcis secundæ dirutæ tempus indagatum.

Structa tertia.

Ejus Gubernatores.

de Beaumanoir anno 1479. Guilielmus Baro de Heules & Leewergem: anno 1491. Dominus de la Mouce anno 1495. Galienus de Lannoye anno: 1501. Franciscus Grachtius Baro Guysananus anno 1540. Franciscus Grachtius D. Maelstedæ. Nunc Castri oppidique Præfecturam obtinet Franciscus Damantius Eques & legatus aurei. Velleris vir Nobilis. Et observabis munus utrumque ultimis hisce temporibus sæpè junctum, vix nisi magno loco natis delatum. Quod ut clarius evadat, Prætores sive Summos Balivos Urbis & ditionis hujus quos reperi dabo. (Series Prætorum Cortracensium.) Joannes de Flandria anno 1260. Galterus D. de Hames anno 1272. Henricus Meerkerckius anno 1328. Joannes Vichtius Dominus Niewenhoviæ anno 1334. Daniel Nikercanus anno 1336. Thomas Schoonvelt anno 1390. Jacobus Lichterveldius D. Coelscamp Eq. ann. 1392. Jacobus Meerkerkius anno 1400. & ejusdem sæculi anno 1412. Joannes Ogierlant anno 1413. Ludovicus D. Mourbecæ & anno 1414. Joannes de Stavele D. Isegem. anno 1417. Ludovicus Haveskerkius anno 1422. Guilielmus Holbecanus anno 1423. Hector Vocholtanus anno 1432. Theod. Barens D. de Moucron anno 1438. Gerardus de Gistelle Eq. anno 1444. Joannes D. Mourbecæ anno 1448. Jacobus Scaecqz Eq. D. de Hames & Scardaw, anno 1465. Philippus d'Oignies anno 1466. Judocus de Varsenaer Eq. anno 1467. Joannes D. de Hames anno 1469. Ægidius Bevelaer, anno 1472. Robertus vanden Hoecde anno 1474. Joannes Bael anno 1476. Gerardus Coyegem D. de Haleumis, anno 1477. Joannes D. de Walle anno 1485. Judocus de Woestyn anno 1492. Jodocus Baens, anno 1495. Joannes de Gistele D. Mottæ. Et post annum sesquimillesimum secundo, Petrus Leonis anno 1505. Joannes Gistellanus D. Mottæ anno 1507. Anthonius Barens D. Moucron anno 1514. Wilhelmus Claerhout D. Coolschampii & Putthemi anno 1517. Joannes D. de Walle anno 1522. Anthonius Barens iterum anno 1528. Petrus Boukart anno 1532. Ludovicus de Gistelle D. Mottæ anno 1534. Ludovicus Georgius D. Ælbekius anno 1537. Petrus Boukart iterum anno 1548. Joannes Vichtanes D. Nieuwen-hoviæ. Ferdinandus Barens anno 1556. Philippus Liedekerkius D. de Heestert, Eversbeke, &c. Franciscus Scouteta Eq. D. de Werp, Laerne, Wondelgem, &c. anno 1579. turbarum tempore Joannes Pottelberch anno 1580. Franciscus Halewyn D. Zwevegem: omnes, ut videtis, notarum stirpium.

(Urbis Initia.) A Castris ad Urbem progredior, id est, ab ovis ad pullos; & quamvis dubio procul sit, ante & post Normannorum tempestatem Castri præurbia frequenter habitata fuisse; tamen ego certa duntaxat & illustria daturus, auspicabor ab ævo Balduini junioris, qui anno 958. nundinas cum solenni mercatu diebus Lunæ & Veneris Cortraci reperitur stabiliisse & jus municipale condidisse, & Philippi Elsatii anno 1190. civibus & advenas etiam servos post quadragesimum habitationis diem Cortraci liberos declarantis, onere servitutis remisso soluturis duntaxat duos nummos Parisienses ad opus D. Virginis Tornacensis. Confluxerunt enim immunitate allecti plures, & apparet ex vestigiis murorum alibi extantium ad utramque Lizæ ripam cives vicatim habitasse, munitos ad meridiem aquæ ductu ex Liza derivato, & partem veteris oppidi insulam faciente, aliaque parte muris anno 1290. perfectis. (De Dorper.) Postea crescente incolarum numero, habitatisque passim suburbiis anno 1345. potestas à Comite facta producendi pomœrium, & loca muniendi, instituto ad hoc curto vectigali. (Incrementum.) Anno autem 1386. Insulis Philippus Regis Franciæ filius Burgundiæ Dux permisit augere oppidum ad septentrionem, ubi ante turbas fuerant suburbia, scilicet à flumine *usque ad capellam dictam Hospitalis* redempturis interim suo ære agros occupandos, ad structuram Arcis versùs Insulam, secus flumen, loco ubi turris dicta *l'estancq* sita fuit, & soluturis biennio proximo 2000. Florenos aureos in munitionem Castri insumendos, & usurpaturis Jus usui partem prati Comitis, *Broyl* dicti, quantum contigerit muris concludi, & ad murum fossasque esse necessariam. Mox itaque ad opus se accingentes sequenti maximè sæculo rebus lautioribus, & nonnunquam pace lætioribus magno animo ornatum & munitionem oppidi procurârunt. (Item alterum.) (Turris l'estancq) (Pratum Broyl.)

Sed cùm ne ille quidem ambitus capax esset grandescentis fortunæ Cortracensis, & suburbia bina Ultra-Lizanum & Ultrabecanum ampliter excolerentur; Philippus Dux anno 1453. permisit inchoatas leviter eorum munitiones absolvere, eodemque anno muris à Castro ad broylum usque cum quotuor turribus surrexit, porta media, quam Lizæ vocant, anno 1400. inchoata, & tota velut civitas novis aut renovatis vestita mœnibus intra paucos annos splendidior apparuit. anno 1457. turris quam *nucis* vocant, ad meridionalem plagam centum ante annos fornice tenus structa, duabus augetur fornicibus adque altitudinem 1476. pedum attollitur, ut speculæ loco esset, aliaque firmior in *Broylo* struitur, tertiaque cum cataractis è vivo lapide ad molam S. Spiritus in campo *Neveldriesch* cœpta, anno 1462. absoluta. Quarta item ad portam Canonicorum anno 1486. munitissima etiam *l'estancque* dicta inter portas Tornacensem & S. Joannis erecta. Alia- (Præurbiorum munitio.) (Porta Lizæ.) (Turris nucis.) (Cataracta.)

que

Porta lapidea.

que ad portam lapideam anno 1425. Anno autem 1511. fundamenta portæ lapideæ cum duabus turribus, & propugnaculum ex aquis eductum. anno 1516. murus post templum D. Martini à fundamentis renovatus, aliique aliquot.

Pontes Lizæ.

Pontium Lizæ duabus munitus utrimque turribus inferior strui anno 1411. cœptus, 1413. perfectus sumptu 10000. corovalorum: superior auspicalem lapidem ponente Rogerio de Maldegem Præposito ex ligno lapidius factus anno 1465.

Curia.

Curia in fori medio, amoto veteri opere post incendium anni 1382. adaptato, quoad anteriorem sui partem anno 1418. auctaque fundis domuum adjacentium & ædificio Leonum dicto anno 1519. frontispicio à fundamentis renovata anno 1526. solido lapide & statuis Comitum deauratis, alioque apparatu sectili est exornata.

Prætorium Castellaniæ.

Prætorium Castellaniæ non contemnendi operis una contignatione anno 1607. auctum, insignia præferens quinque virgarum, ut vocant, aliaque emblemata.

Hallæ.

Hallæ veteres turri altissimâ anno 1513. quòd ruinam minaretur, usque ad secundam tæniam dejecta, & horologio olim instructæ cantatissimo, quòd 24. horas interdiu noctuque sonabat: post excidium Urbis Philippus Dux anno 1382. Divionem transtulit.

Horologium.

Nova Hallæ.

Novæ porrò ad usus pannificum anno 1411. structæ, auctæ postmodùm, anno 1547. ornatæ, spaciosæ admodùm longitudine 171. latitudine 75. pedum, quarum pars superior officinis linificum, inferior nundinis nuptiisque subservit.

Forum Boarium.

Forum Boarium coëmpto ad annum 1426. loco, ex agro in Urbem translatum.

Piscarium.

Forum piscarium etiam sub idem tempus dispositum, & macellum, domusque Gildarum pronuper ædificatæ. Ita ut nihil ad ornatum Urbis desiderari jam tum potuerit, & ne ad firmitatem aliquid deesset impetrato ad annum 1543. privilegio & 1549. confirmatione sensim munitiones accesserunt, nominatim mœnium anno 1549. turres & fastigia, anno 1577. & sequenti octo propugnacula è cespite ad exterioris, duo ad interioris oppidi defensionem. Auctæ etiam fossæ antemurales & mœnium procurrentes fimbriæ.

Munitiones.

Descriptio oppidi.

Ita ut modò inter meliora Comitatus oppida meritò censeatur. In meridionali parte Flandriæ Teutonicæ situm, & Gallicanam respiciens, forma ovali à septentrione, ad meridiem nonnihil in clivum surgens. Liza abluitur ex adverso Castri in duos divisa alveos, altero urbem, altero mœnia perlabente, ea commoditate, ut navigia rectis malis transmittantur, qui in egressu oppidi reunitus suburbia secat.

Castrum.

Castrum ab occidente forma quadrata, fossis præaltis, egressu duplice, decem sublimibus è vivo lapide cœlo minatur turribus.

Civitas interior.

Civitas interior fossis, aggere, & muro latericio unà cum viginti septem turribus, & duobus è cespite propugnaculis opportuna ad quosvis insultus eludendos.

Portæ.

Portas habet quinque, totidem latioribus respondentes plateis, ad forum grata mundicie conspicuum ducentibus. Ad septentrionem & orientem duo habet præurbia (neapoles meliùs dixeris) adæquantia magnitudine & munitione oppidum utrumque duabus firmissimis portis patens: alterum Trans-Lizanum aggere perpetuo, quinque propugnaculis & fossâ aquis scatente munitur.

Suburbia.

Alterum Ultra-becanum flumine duntaxat divisum tribus propugnaculis, aggere & fossâ similibus clauditur. Utrumque è propinquo respicit prata amœnissima æstivis diebus lineorum pannorum soli expositorum dealbationi servientia.

Prata.

Ut non immeritò Vrintzius noster canat.

Lusus Vrientii.

Qui breve me regnum dixit, nihil ille fefellit;
Liberior nullâ regnat in Urbe lepos.
Non joca, non rythmi, venerésque salesque faceti,
Quilibet hæc largè possidet Irus opes.
Audit, & intendens operi subtilis Arachne,
Miratur flamen pronius ire suum.
Doctior haud alibi percurrere pectine telas
Et mirè intextis ludere imaginibus.
Excipit has levi qui flumine Liza per urbem
Labitur, & toto longiùs orbe vehit.
Instratos ridere putes nive & arte nitentes;
Ridentis genium scilicet Urbis habent.

Respublica.

Ad rempublicam quod attinet, præter *Magnum Balivum* tam Urbis quàm Castellaniæ primarium in sexaginta septem pagis & Urbibus quatuor justitiam, saltem præveniendo administrantem Scoltetum juri dicundo intra muros, *Locum-tenentem* in Curia feudali præfectus, *Amannus* est, & suum habent D. Vicarium, omnesque solent è Nobilibus & ferè hæreditarii esse.

Justitiæ administri.

Ultimus enim Amannorum hæreditarius Waleranus, Luxemburgicus fani D. Pauli Comes anno 1339. munus id Comiti vendidit. Ultimus Scoltetorum Joannes Gistellanus Nevelæ Dynasta anno 1348. dignitatem eidem transscripsit.

Rationarii Castri.

Ultimus Rationariorum Castri. (Locum-tenentes feudorum sic appellati videntur) Joannes Claerhoutius anno 1247. feudum suum ad manus Comitis reposuit. De magnis Balivis suprà dixi.

Forma senatus.

Constabat porrò Senatus olim septem Scabinorum Collegio, viginti quatuor Consiliariorum (Tribunos meliùs dixeris ex plebe) perpetuorum, Senatu in locum demortui alterum substituente, è quibus Præpositi duo annales assumebantur, prout in confirmatione privilegiorum anno 1324. nar-

Variè mutata.

rat Comes. Mutatus autem Scabinorum numerus per Comitem, & anno 1359. auctus usque ad tredecim, totidemque fuisse constat anno 1387. & aliis. Anno autem 1400. & 1418. iterum ad septem redacti, anno 1422. denuò ad tredecim anno 1429. rursus ad septem, & denique ad novem; quæ ratio perseveravit usque ad annum 1540. cùm authoritate Cæsarea omnis Reipublicæ ferè ratio est immutata, statuto undecim Senatoribus Collegio, cui *Burgi-magister* præesset, abrogatis & Præpositis & Consiliariis. Et habent hi ut cognitionem omnis generis causarum, ita plenam in cives eorumque res etiam alibi in territorio Contracensi, ut Oppidis ejus, existentes, etiam habitantes jurisdictionem, & illi eorumque actiones ad Senatum evocari possint à quocumque tribunali.

Carolina sanctio.

Privilegium civium.

Paysers.

Ad minores porrò causas sine strepitu decidendas septem viri cooptantur, parique & numero & munere fuerunt anno 1385. Ad pupillares quaterni assumuntur bini è primis Senatu defungentibus, & totidem à Commissariis Principum electi privilegio anno 1497. muniti. Ex subsidiariis porrò & ministerialibus reipublicæ. Quæstores sunt anno 1387. duo, anno 1392. unicus, & rursum annis post millesimum quadringentêsimum 8. 23. 25. 32. & aliàs sæpiùs duo. Scribæ autem duo ferè post annum 1408. fuerunt, ante annum 1400. unicus. Syndici sive Jurisconsulti Pensionarii Civitatis nostrâ memoriâ duo, anteà unus extitit. Cæterùm cùm Senatus pars melior olim constare soleat Viris Nobilibus & Patriciis, ego aliquot velut in exemplum proferam. Ex veteribus hîc natis gens *Tolnaria* claros armis recenter Franciscum & Jacobum fratres dedit. *Brandia* Joannem in ordine Senatorio Franciscum in supremo Flandriæ Senatu Consiliarium nostrâ memoriâ produxit. *Geysia* Joannem sæpiùs Senatorem modò, olim Consules & Scabinos, pronuper Jacobum Chiliarcham strenuissimum. Ex insitis stirps *Grachtia* M. Prætores Consules, Castellanos olim, nostrâ memoriâ Galterum Schirvelde Dominum, filiis Joanne in obsidione Hulstana anno 1597. desiderato; & Francisco Equite Jorosolymitano felicem ejusdem nominis Maelstedæ Toparcham, & sæpiùs hîc Consulem. *Wallia* Prætores Præpositosque sæpiùs, Ludovicum Mostaviæ Dynastam patre Consulari editum nunc habet. *Halewina* Balivos Præpositosque olim frequenter: nostro tempore Gubernatorem Suevegemi Dominum Virum Nobilissimum produxit.

Weesheeren.

Quæstores.

Scribæ.

Pensionarii.

Patriciæ aliquot tribus.

Ex intermortuis porrò celeberrimi & in Senatu frequentissimi fuêre Scacchii, Boetelini, Vlienderbecani, Costerii, Coyegemii, Wielandi, Ruebenii, Heekii de quibus alibi, ubi domi natos invenio, dicam.

Populus.

Populi pars manu aut ingenio promptior uni ex quatuor Collegiis militaribus, aut tribus poëticis nomen dare consuevit. In priorum genere fama & antiquitate eminet *Georgianum* arcu chalybeo utentium, cui ut indulgentiarum thesauros Pontifex, & potestatem extruendi sacellum anno 1342. Episcopus, privilegia ante annum 1323. Comes largitus est, ita nobilissimi quique suâ honorârunt præsentiâ: nominatim anno 1448. Matthæus D. de Hamme, anno 1455. Rogerius Halewinius, anno 1478. Wilhelmus Heulæ Baro, anno 1545. Jacobus Hornæ Comes, anno 1527. Reinaldus Brederodius, anno 1559. Gempiaci Dominus, Anthonius de Croy, anno 1585. Gilebertus de la Bare Moscronii Dominus, imò verò anno 1440. ludis Gandensibus Philippus Dux instar gregarii civis se miscens cum Collegis hisce jaculatus est. Cur miramur? Virtuti hoc & arti debebatur & dabatur. Hi enim præ aliis consortibus laudem in ludis, victoriam in certaminibus, præmia in palæstris meruêre. Nominatim anno 1392. Ligniaci Hannonum argenteo ingenti scypho, & sequentis sæculi anno 1440. Gandavi duabus amphoris argenteis, anno 22. Athi, 16. Viroviaci, & Audomaropoli, 18. Arkegemii ad Lizam & Isegemi, 43. Brugis, 80. Dami primum collegiis aliarum urbium præmium præripuêre, aliàs anno 13. Ipreti navem argenteam septem marcarum pondere, & cervum parem auratis cornibus Insula anno 18. scyphum quaternis deauratus insistentem leonibus Bapalmæ Artesiorum, & Ipreti scyphum elegantem, 16. Ipreti secundas, 34. Minariati, 59. Lovanii, 64. Gandavi, tertias abstulerunt.

S. Joris Guld.

Rarum de Duce Philippo.

Præmia reportata.

Alterum *Collegium Sebastianæum* quadraginta virorum arcu corneo certantium ante annum 1400. floruit: & de more solet in Curiali diebus festivis rem divinam curare, & audire, privilegiis anno 1424. ornatum, & præmiis Condati Hannonum anno 1487. Lovanii anno 1553. & Brugis anno 1434. summo duarum amphorarum è solido argento, & Nivellæ cingulo argenteo anno 48. Falcoburgi summo, 62. Brugis, 71. Rosselariæ 41. Berchemi ad Schaldim, 46. Ipreti, 83. in fano Leodegarii, 94. Meninis, 1500. Lannoyæ 1459. Gistellæ, Viroviaci, Dadisaliæ decoratum.

Tertium Bombardiorum, etsi paulò post annum 1500. extitisse constet, tamen principis diplomate anno 1511. demum est munitum, sicut *Quartum gladiatorum* anno 1553. leges à Senatu accepit, hoc D. Adrianum, illud Barnabam peculiariter colens. Acuendis porrò ingeniis Rhetorum

Rhetorycken.

con-

contubernia anno 1516. ab Iprensibus laudata & recognita fuerunt. Quorum *Barbariani* anno 1427. florebant cum legata eis certa pecunia, anno 1474. Sacellum adornabant, cùm ab Episcopo indulgentias subsidiarias obtinuerunt (solennia in ludis præmia adepti Brugis anno 1431. Slusæ anno 1441. Aldenardæ 1462. Teneræ-mondæ etiam & Mechliniæ postmodùm, *Anthoniani Fontanenses* anno 1510. confirmati, aliàs ex vetustioribus reputati, & anno 1553. Hondscotæ, 1540. Aldenardæ victores. *Cruciani* ad extremum priores anno 1451. Brugis reperiuntur anno 1517. primâ honorati laureâ revertisse. Præter quæ sunt augundæ pietati sodalitia ad honorem V. Eucharistiæ, Deiparæ, Martini, Cæciliæ indulgentiis ornata annis 1518. 1540. 1560. 1573.

De re sacra. Ad rem sacram quod attinet, Chilpericum Francorum Regem anno 578. Crasmaro Episcopo Tornacensi *fiscum Regium in Tornaco* cum aliqua jurisdictione in Flandris dedisse tradit Meierus conformiter Arisino Tornacensi. Unde ampliùs liquet Ludovicum Pium Imp. altaria duodecim inter quæ primum *Corturiacense* Episcopo ad augendum dotem Canonicorum transscripsisse magnarum posteà litium inter Comites & Episcopos datâ occasione, his jus, illis possessionem mordicus tuentibus. Tradiderat quidem illa Episcopus Comiti anno 1027. sed ad tempus Simon Episcopus anno 1128. nihil intentatum reliquit ut in integrum restitueretur, fretus etiam tam Regis quàm Comitis authoritate, sed contranitentibus iis, qui dicta altaria possidebant nihil effectum. Comes enim manu & potentia melior retinuit, compensato tamen Episcopo in communionem patronatus Canonicalis recepto. Balduinus quippè Constantinopolitanus Comes aucto Castri veteris Sacello, quod nunc in domum capitularem est versum, Collegium duodecim Canonicorum fundavit cum Decano, dotavitque censibus & patronatu Ecclesiæ Parochialis, mediocriter; Joannâ & Margetâ filiabus voto exemploque paterno liberaliter respondentibus: & reperitur anno 1348. Comes hujus Ecclesiæ ministros ab accisia oneribusque civium exemisse. Parochialis, quam dico Præsuli Turonensium Martino sacra, B. Eligium creditur habuisse authorem anno 663. Curtraci Apostolum cum Amando jure habendum. Latè ad meridiem in agros extenditur, duos habere solita (quales Jansenius & Simonius ad Episcopales in Flandria cathedras evecti) Curiones. Beatus enim Amandus circa Lizam oratorium construxisse, quod hodieque visitur, & Fratres ibidem collocâsse *Hospitalitatem* curaturos legitur, & est hodicque *Præpositura*, appendix Abbatiæ Elvonensis, ubi extat Clementiæ Comitis diploma dantis *Hospitibus S. Amandi Comitatum de Bonarda* (bonam sive fertilem terram sonat) *juxta Curtriacum*, qui complectitur non mediocrem agri trans-Lizani portionem.

Tornacensis Diœcesis.

Collegiata D. Mariæ.

Ad cœnobia quod attinet, *Franciscanum* virile cœpit anno 1455. authoritate Calixti III. & Philippi Ducis favore lapidem auspicalem pangente Gulielmo Halewinio, fundo per Joannem de Vriendt danato, impensarum portione bona per Ivanum Geys, Gulielmum & Martinum Noppe, officinis &, claustro civium eleëmosynis brevi adornatis, Templo per Gulielmum Barellis ex Minorita Tornacensi Sareptanum Episcopum dicato, quod furore anno 1578. vastatum sacris anno 1582. sequenti est restitutum, & incendio anno 1603. cum toto cœnobio absumptum, mox civium nunquam satis laudandâ munificentiâ reparatum, à Jacobo Blasæo istiusmet conventus olim religioso, demum Namurcensi, nunc Audomarensi Episcopo est dedicatum. Franciscani.

Dominicani Insulenses anno 1545. Sacris concionibus hîc vacantes ædes acquisierunt. Dominicani.

Patres Societatis anno 1580. advenerunt, dataeque ædes, septennio pòst, & Sacellum S. Spiritus cum Gerontocomio senibus in plateam Castri translatis; auctum deinceps ædificiis collegium aspirante Senatus munificentiâ non vulgari, & anno 1607. novi templi jacta fundamenta. Alterius porrò sexus, ut Abbatias binas foris ubi cœperunt describendas, prætercam, in Urbe visuntur. *Beginasium* vetus ante annum 1242. cùm dono Comitis domum & solidos aliquot obtinuit, inchoatum, quod à Canonicis & Senatu anno 1250. statuta quædam accepit: exustum à Gallis anno 1303. eleëmosynis fidelium resurrexit. Regulares in *Sinay* (malè enim vulgus *Sion* vocat) cœperunt auctore Petro Heese viro conjugato, qui superiorum permissu evocatis tribus Franciscani ordinis Virginibus Aldenardâ domum suam in platea Castri anno 1429. assignavit, ipse posteà in monasterium Audomarense se concludens. Virgines autem anno 1432. acquisita monasticis usibus commodiore domo in *Neveldriesch*, Cœnobium ædificare cœperunt sub patrocinio Decani & Curionis Curtracensis, qui *matres* eligebant sive constituebant, donec anno 1447. impetrârunt numerum suum & locum augendi, & Confessorem proprium assumendi potestatem, Templi fundamenta anno 1494. jacta sunt Joanne Geys Præposito primum lapidem ponente; dedicati 21. Novembris anno 1502. Et utebantur coloris cinericei togâ & pallio, capitegio autem humerali nigro, donec anno 1504. Præfecta Amaldina Snel-

Patres Societatis. Beginasium. Synai Cœnobium.

Snellaerts læthaliter decumbens cum bona sororum parte suscepit regulam D. Augustini, pluribus annis usa Priore Cœnobii Oigniacensis religioso, & Visitatore Priore Viridis Vallis. *Franciscanæ* Tertiariæ nunc ægris operam locantes, olim mendicantes, debent prima sua initia Gregorio Hoochstratano Pastori ædis Martinianæ anno 1417. domum cum omni supellectile leganti. Transtulerunt porrò se anno 1433. in ædes ab Ægidio de Tollenare acquisitas, ubi anno 1473. Sacellum exstruxerunt fuscis amictę. Virgines *Hospitale* opulentum D. Virginis curantes, ægrisque & peregrinis subservientes regulam à Joanne Episcopo Nerviorum acceperunt peculiarem, & instituto isti accommodatiorem, priorissam anno 1210. cùm à Comite Joanna centum solidos annui reditus acceperunt. Cùm autem anno 1325. Hospitale devastatum esset, Comes trecentas libras Parisienses anno 1328. ad restaurationem invenitur contulisse, quas civitas ei debebat. Priorissa votis Virginum & interventu trium-virorum à Comite, Episcopo, Senatu ad gubernacula peculii hujus domus electorum designatur, ferè claris orta natalibus, & in locum demortuę alicujus Virginis alternatim Senatus & Priorissa aliam surrogant ex lege arbitrii per Comitem anno 1368. lata.

Tertiaria. Hospitale.

D. Nicolai. *Hospitalariæ* octo numero *D. Nicolai* peregrinos excipientes, & aliàs erudiendis puellis, operàque manuariâ rem facientes ad Sacellum olim à Sodalitio S. Nicolai structum; fundatę à Daniele Walenhem triginta raserias frumenti annuatim legante anno 1359. ad opus Xenodochii probante Philippo Episcopo anno 1372. dirutum bellis anno 1400. & incendio anno 1488, mox restauratum, auctum novissimè & in hanc formam coaptatum.

Præter hęc autem Xenodochia sunt D. Georgii à Sodalitio ejusdem tituli civium olim instructum, juxtà Sacellum ubi rem divinam fieri permisit Episcopus anno 1342.

S. Georgii.

Eligii. D. Etiam Eligii pone Sacellum vetus eidem Divo nuncupatum, quod anno 1308. floruisse monumenta loci declarant, Senatu an. 1325. de prædio quodam ejus disponente.

Leprosaria. Leprosaria denique Sacellum à clade nuperi belli recenter restitutum, vetus illud anno 1502. sacris restitutum anno 1297. dedicatum; contingentia Virgines habere solent infectis subservientes, sed ante duo secula eis amotis substituti seculares, quorum directioni anno 1451. Senatus cum Capitulo quædam statuta concepit.

Gerontocomia. Nec tacenda Gerontocomia utriusque Sexus, viduarum quidem ante annum 1387. (cùm earum in rationibus Urbicis mentio) viduorum recentiori memoriâ ordinatorum; domumque & portiones cibi à mensa eleemosynaria habentium,

Nec Scholæ pauperum, (ubi educantur docenturque & vestiuntur, donec per ætatem & artem sibi sufficiant) puerorum pronuper cœptæ, puellarum anno 1608. Guilielmo Braye Presbytero & Joanne Dondelet primis fundatoribus, illo domum, hoc dotem assignante aliquam. Nec Bibliotheca insignis testamento Francisci Potens Archipresbyteri & Curionis legata Senatui, nunc Patrum Societatis & Franciscanorum usui fructui tantisper permissa. Nec Sacella Deiparæ ad Nucem, ad Ulmum, ad Waeyenbergam, ad Puteum: Hierosolimitanum in suburbano, Curiale ubi anno 1434. Sacra peragi permisit Pontifex, aliaque id genus à piis civibus ædificata, etsi temporis rationem majorum incuria, bellorum injuria nobis cognitam non fecerit.

Scholæ. Bibliotheca. Sacellæ.

Videndum nunc quibus gradibus ad fortunæ fastigium, quo fato prostrata aliquoties respublica nunc inter Flandrię primas efflorescat invitantibus advenas privilegiis, meritis virtute aut tolerantia.

Primum itaque cum Philippus Comes anno 1190. Servos omnes suos infra oppidum Cortracense manentes Ecclesiæ Tornacensi donasset liberos futuros persoluto annuatim censu duorum denariorum, & in quolibet contractu, sex, in morte duodecim; ita ut nemini liceat mortuam manum ab eis exigere, nec ullo casu bona partiri, addit: Servum cujuscumque Domini intra terram agentis post quadraginta dies extrà habitantis post anni habitationem nemine reclamante Cortraci liberum, & municipem effici, soluto censu prædicto. Ex eo itaque tempore confluente insigni multitudine civium duplex esse cœpit ratio Urbicorum & Foraneorum, quorum hi tres asses annuatim pendere soliti, quos anno 1570. Rex oppido transscripsit quadraginta Florenorum millibus. Et subjiciuntur utrique legibus, gaudent immunitate oppidi, etiam alibi in agro degentes, tam ipsi quàm eorum liberi, adeòque si quispiam extra ditionem Cortracenam migrare, aut bona ad non civem devolvi contigerit, decimam ærario applicari mos obtinet, freta his legibus civitas Comitibus deinceps debitam eò magis fidem & observantiam non desiit rependere, quæ Ferdinandum Comitem anno 1211. à Gandensibus rejectum humanissimè excepit, etiam gravi suo dispendio. Rassegemius enim & Aldenardensis Nigellanum Gandensemque æmulos coactâ Gandensium tumultuaria manu intercipere parantes Cortracum ex insperato irrumpunt, vix elabente Ducum Ferdinando, & Gandensibus, ne nihil egisse viderentur oppidum diripientibus, quod biennio pòst non admodùm, teste Meiero, munitum Gallorum Rex invasit,

Privilegia Urbis. Restrictum id ad servos Flandros & quadraginta dies producti ad annum, posteà.

vasit, dispoliavit, incendit; captis Daniele Markeliensi & Philippo Wotinio oppidi Præfectis, prædaque Insulas avectâ. Sub hac calamitatum gemuit pluribus annis, facultate respirandi continuis bellorum motibus ademptâ. Circa annum porrò

Pannificium.

1268. invecta pannificii commoditas, & circa annum 1290. adjectæ loco huic contra Gallos Gallicanam Flandriam tenentes limitaneo muniones aliquid spei fecerunt, succurrente Principum benevolentiâ. Qui quo loco cives habentes abundè docuerunt

Quanti Comes oppidum hoc fecerit.

Guido quidem anno 1297. Joannem filium eis assignans Gubernatorem Virum fortem, sed Regio 60000. exercitui resistere non valentem. Unde captum oppidum & præsidio Arceque fortissimâ, ut dixi, firmatum, anno 1302. à Guidone Namurcæo Comitis Filio Gallis ereptum, vidit memorabilem illam & Gallicæ nobilitati tum, Cortraco

Pugna Groeningana.

posteà luctuosam, pugnam Groeninganam, Arce Comiti deditâ, & anno 1315, (teste Joanne Beka in Chronicis Hollandiæ) Rege Guilielmi Comitis & Hollandorum, Hannonumque auxiliis stipato obsessâ in vanum. Quorum meritò Ludovicus Comes rara eis & exorbitantia dedit privilegia litteris anno 1324. Julii quarta datis con-

Mutata Senatus hac forma.

firmans inprimis Senatum & immunitatem consuetudinesque antiquas. Statuens ut Prætor annuatim habeat apud Senatum generales verificationes noxarum olim commissarum, idemque aut alius Comitis justitia-

Mutatum id posteà.

rius personam aut rem civis apprehendens teneatur dimittere præstitâ cautione, ci-

Carceres anno 1564. Urbs à Rege redemit 1400. florenis.

vemque injustè detinens requirente Præposito Senatus mox libertati restituere, justitio, dum id factum sit, futuro, & si reus sive vinctus jus implere teneantur omnibus posthabitis Scabini id administrare.

Abrogatum hoc utpote iniquum.

Nec civis convinci aut conveniri possit de crimine jussu suo per alterum patrato, nec persona résve alicujus nisi coram Senatu domestico sisti, mulcta sexaginta librarum. Par judici post inhibitionem Senatus, causam prosequenti irrogata, & illas inhibitionis litteras per Castellaniam & etiam Viroviaci in Dominio Guilielmi Nevelani locum habere sententiâ arbitrariâ anno 1364. pronunciavit.

Licere autem è diverso externum debitorem per duos cives imploratos, donec advocatur satelles publicus, detinere, & implorato renuenti decem, externo reluctanti aut aliàs manum civibus inferenti

Abrogatum id posteà.

sexaginta lib. mulcta infligitur. Et si civem à cive lædi per malitiam contigerit, læsusque *Communitatem* inclamet, opem ferens quidquid patrârit impunè ferret, negans 100. libris luit, injustè auxilium implorans patratorum per eos reus & septennio exul denunciatur.

Civem vitâ privans aut membro mutilans igne aut mulctâ judicio Senatus pro

Supplicium ignis in exilium post mutatum.

qualitate delicti puniretur. Raptor aut stuprator civis centum annorum exilio sub pœna capitis & bonorum fisco addicendorum. Matrimonio cum filia contrahendo renuncians septennali exilio aut membro mulctaretur. Nec civis ad duellum provocari posset, idemque Comiti in bello serviens, ab omni alia servitute (exceptâ feudali) absolveretur.

Vetitum id posteà nisi accedat placitum particulare Comitis.

Liceretque ad dissolvendum æs alienum Senatui promiscuè tributum tota Castellania indicere. Magna hæc & rara, sed sine quibus oppidum difficulter potuisset Martis & Vulcani injurias superare. Ecce enim sequenti mox anno dum Comes Curtraci se armans, ut hostes Brugenses oppido incumbentes longiùs removeret, suburbanum ultra Lizam incendit Aquilone ignem ultra muros propagante, magna ædium pars absumpta est, Comesque in captivitatem abductus Brugam.

Et quamvis Joannes Namurci Regulus Comitis nomine Præses Flandrorum mox

Variæ oppidi calamitates.

Cortraci, aliaque inter Schaldim & Lizam Castella occupans præsidiis firmasset; tamen superveniens Robertus ejus nepos Brugensium Dux eum copiis Flandriæ occidentalis, missis Cortracum Sigero Janssonio, Lamberto Edio, Paulo Boclâ, recuperavit deperdita. Succedentibus porrò seditionibus & regnorum Angliei & Galliei viribus in Flandriæ arena concurrentibus imprudentiores Cortraceni Arteveldæ anno 1339. adhæserunt, & Anglis opem tulerunt anno 1342. legatos ad Anglum anno 1345. miserunt, cædem Arteveldæ execusaturos. Ita ut non parùm his velut nævis deformata sit reipublicæ facies, quam tamen pannificii privilegio anno 1348. Fullonibus confirmato, celebritas ab egestate vindicabat, & imò animis, opibus augmentabat.

Seditiones.

Quod me docuit seditio anno 1351. cùm Galterum D. Halewinium tyrannidis in plebem culpare, & exemplo aliarum Urbium in Præfectos ausi fuerunt insurgere. Et sententia anno 1464. inter oppidum & Castelaniam lata, ubi allegatur in subsidiis & Collectis precariisque Comitum illud nonam duntaxat partem, hanc octo reliquas pendere solere, & cùm à 14. retrò annis notabiliter illud fuerit locupletatum, definitur, duas deinceps ex novem portiones

Incrementum fortuna oppidi.

pendere debere. Oppugnatio item oppidi anno 1352. à tribus aciebus Gandentium incassum facta, incenso passim suburbio pensata. Quæ tria convincunt munitum, opulentum, populosum tum fuisse oppidum, ex affluentia porrò rerum in plebe nata insolentia, cùm frequentes inveheret abusus Ludovicus Comes anno 1378. post Rosebecanam pugnam victor omnia supra-

Abrogata privilegia. dicta anno 24. privilegia audaciæ & iniquitatis frequenter incentiva abrogavit, quod primum corruentis reipublicæ classicum, & secutæ desolationis fuit portentum.

Anno enim 1380. junctos Gandensibus Dixmudam obsidentibus Cortracenses apud Wommam Comes fudit; oppido deditione, aut juxta Oudegerstium, vi capto, lectioribus civium usque ad 200. in custodiam abductis: & cùm Principi suo cives conciliati in obsidone Gandensi militant, magno numero cæsi, agro per hostem bis oppido tenus vastato, suburbanis incensis, molendinis anno 1384. per Gandenses omnibus inter Aldenardam & Cortracum exustis. Exacerbatos ob populationes paulò antè in agro Gandensi factas, interfectum præcedenti anno Præfectum Petegemensem cum parte cohortis ab Agricola isthìc collocatæ, civesque frumentatum egressos insidiis nobilium cæsos, nonnullosque captos Cortraci supplicio affectos.

Ad quæ pro coronide accessit anno 1382. Gallorum irruptio, cæde, rapinis, ferro & igne omnia replentium. Mordebat eos cladis Groeninganæ memoria, & quòd ejus ludibrium in trivio à pueris decantari, ultra 500. auratorum calcarium paria in templo suspensa didicissent; itaque exacerbati fortunas omnium diripuerunt, domus, quatuor exceptis, exusserunt, cives abductos cum jactura totius penè patrimonii vitam redimere coëgerunt.

Ablatum etiam tum à Burgundo horologium longè splendidissimum; profanatum à Britonibus Sacellum Comitis. Ita ut ad extremas Urbs redacta angustias vigere; imò vivere desiisset, nisi misertus tot calamitatum Comes veteribus eam privilegiis Restitutio privilegiorum. anno 1385. restituisset, sublatis tantùm aut mutatis quæ iniquitatem sapere, aut seditiones parere posse videbantur, superiùs ad marginem à me citatis, & Joannem Jumontium Virum Nobilem & strenuum Urbi eversæ præfecisset, qui operæ pretium facere ratus contra Gandenses & Anglos eam restaurat, & munit, successu votis respondente.

Crevit enim operibus publicis ut suprà tetigi, munitionibus, & opibus, attigitque felicitatis suæ fastigium sub Philippo Bono Duce. Respublica legibus munita & privilegiis ornata.

Lanificium. Pannificium telæ subtilioris à Joanne Duce anno 1408. privilegiis munitum, quæ nupero incendio periisse anno 1401. fatetur Dux, idemque liberum fulloniæ opificium anno 1348. Lanionum anno 1377. Piscariorum sub idem tempus factum agnoscit.

Nundinæ. Nundinas insuper equorum anno 1365. impetratas tridui incipere solitas Dominica ante festum Laurentii, transtulit in postridiè Bartholomæi.

Bona item naturalium civium ad proximos à matre hęredes devolvi anno 1454. & aliàs pronunciavit, idque ex consuetudine Cortracena.

Populus numero etiam crevit fidem faciente Bullâ Eugenii Papæ datâ Florentiæ anno 1434. ubi committitur Decano Brugensi cura tres Parochiales in Urbe instituendi, eò quòd una hactenus existens impar esset oneri 25000. personarum in oppido, ut ferebatur, existentium. Populi frequentia.

Anno autem 1464. extitisse textorum sena millia, docuit me indiculus ad D. Eligii repertus. Ædificiorum autem ante incendium sub Maximiliano Rege fere tria millia.

Virtute etiam bellica valuit & Principibus insignem navavit operam Joanni quidem Duci anno 1410. in Armeniacos militavit *egregia Cortracensium manus*. Virtus civium.

Philippo obsidenti Caletum anno 1416. eosdem Gerardus Gistellanus adduxit. Eosdem anno 1452. Comes Stampanus in Gandenses eduxit, & manum conserere coëgit, Urbe per Bellomontanum Burgundię Mariscallum defensâ, Ecloniaque per præsidiarios fusis Gandensibus & fugatis exustâ.

Et aliàs sæpè, imò semper Ducibus Burgundiæ præsto fuerunt cives, utpotè armis insigniter exercitati, & fide probatâ.

Cęterùm sæcularis videtur duntaxat iste flos fuisse, vilescente pannificio, quod observare licet factum post occupatam anno 1487. Gandensibus Maximiliano Regi rebellantibus Urbem, diripiendam, nisi pretio 12000. florenorum militi numerato prævenisset, munitum interim præsidio 400. sub 4. Ducibus Gandensium, & interjecto aliquot annorum tempore exustis per eosdem Gandenses suburbiis, oppidum cœpit ad ruinam & desolationem vergere, quod in privilegiis anni 1496. & 98. & 99. narrat Princeps, permittens in locum telæ subtilioris, cujus nundinatio evanuerat, aliqua genera rudioris pannificii introducere, cujus statuta anno 1525. aucta sunt à Senatu. Idemque litteris anno 1529. ad restaurationem oppidi, bellis Gallicis mirum in modum afflicti, decernit illud gravandum 1600. libris grossorum erogandis in emptiónem lanarum Anglicarum pannificibus distribuendarum; operaturis commodo publico duplici, ex lucro pannorum venditorum, & restaurando pannificio resultante. Vastatio oppidi.

Sed nihil illo effectum, nec aries iste erat ad egestatem expugnandam. Novum itaque genus indulto Principis invectum linificii, quo famam per universas mundi plagas acquisivit Cortracum.

Lincis quidem pari tenacitate & subtilitate operantur etiam aliæ Urbes, ad candorem Laudatum linificium.

rem etiam telæ soli expositæ accedunt aliæ, nemo tamen ad artificium. Intexunt enim non tantùm insignia Regum & Principum, animalia, flores, ædificia, personas, verùm etiam rerum gestarum historias, venationes, pugnas, triumphos, & quod omnem superat industriæ humanæ captum, territoria silvis, & pratis, agris, hortis, collibus, planitie distinctâ tanto artificio, ut vix penicillo Apelles quispiam meliùs delineare; tantâ varietate, ut penè quicquid rerum creatarum oculus possit discernere, manum judices posse imitari; tanto candore & gracilitate, ut velut natantes niveo æquore luxuriantis naturæ opes contemplatus, intendentis oculi aciem mireris hebetari.

Laudatum linificum.

Ad harum porrò aliarumque mercium distractionem Carolus Cæsar addidit, superiùs à me nominatis annalibus nundinis, alteras octidui circa Pascha litteris anno 1530. datis. Dedit & alias immunitates non contemnendas, ita ut ejus ævo novam & civitas & respublica faciem induerit, ut suprà docui.

Nundinæ.

Benè profectò cum Cortracenis fortuna ageret, si non felicitatis cursum belli nostri civilis contagio interciperet. Restiterant sanè viriliter cives novatoribus ab anno 1566. multos exilio mulctantes, & cohortem 100. virorum ad tuitionem oppidi conscripserant, & suo ære fovebant, testibus Regiis hac de re litteris accisiæ alicujus constitutionem indulgentibus ad annum usque 1577. cùm Gandenses misso trecentorum agmine, favore quorundam ejusdem farinæ civium oppido potiti, primùm ut solent, templis & exercitio Catholicis relicto, mox duabus aucti militum centuriis templa & monasteria ejectis Ecclesiasticis, invadere, spoliare, imaginibus contractis profanari cœperunt.

Visi quidem post aliquot menses edicto utriusque religionis exercitium restituere ordinis; sed brevi numero potiores Calviniani orthodoxos denuò excluserunt.

Ægrè id jugum ferentes boni plerique anno sequenti, junctis capitibus adversarios opprimere cogitabant, sed re proditâ benè multi patriâ excedere compulsi.

Interim missus à Gandensibus Gubernator Pottelbergius & 18. Viri rempublicam pro libidine administrantes, seriò muniendæ Urbi intendebant, conscripta ad operas rustica multitudine, quibus propemodùm absolutis, inter alios præerat Joannes du Gardin frater Rogerii Castellani Moscroniensis.

Gesta his turbis breviter notata.

Hi fratres tot popularium suorum fortunis exutorum & exulantium miserti, collatis capitibus facillimum capiendæ Urbis aditum per aggerem inter Castrum & flumen (quà deforis via patebat ad aream usque Castri, nullo obstaculo præterquàm aggere, & fossâ exiguis ad pedem magnæ turris, & portâ simplice ad aream) Alennio Chiliarchæ peditum ostendit, & imò Joanni de Corbesin strenuo militi rusticanâ veste per noctis silentium loca pertentanti fidem faciunt.

Venit itaque Moscronium Alennius se comparans, & impetratis à Marchione Robasio 500. militum expeditâ manu & centuriis Equitum ducibus (ad intercipiendos Harlebecâ fugituros ex Urbe Gandavum) cum fratribus Jardiniis ad oppidum tendit, scalis, asseribusque, & simili apparatu comportatis, sed nisi fortuna deusque favissent exiguum facturus operæ pretium. Illustri enim per lunam nocte insidias sensissent excubiæ, sed milites errore viarum decepti ante crepusculum dici non aderant. Atque ne tum quidem fessi latêre diu potuissent, nisi ingens repentè nebula prospectum impediret.

Præmissi ergò triginta admotis scalis & asseribus aggerem fossamque superaverant, stationario interempto portam patefacturi, cùm asser pondere irrumpentium ruptus cadit, & strepitu vigiles & præsidium ad arma excitat.

Urbis recuperatio.

Pugnatum in foro acriter & dubio Marte, nunc his, nunc illis cedentibus & cadentibus, & periclitabantur nostri, nisi bono Alennius mandasset portam Insulensem quocumque tandem modo aperire.

Quod factum à Rogerio, repertæque palantes, Ducis defectu Harlebecam non profectæ Equitum turmæ suæ admissæque in Urbem omnia turbantes victoriam stabilivêre, desideratis hostium circiter 50. viris, nostrorum perpaucis præter Alennium ex vulnere ictu lapidis contracto haud multò pòst mortuum.

Et ad rei memoriam 28. Februarii anno 1580. patratæ votiva annuatim celebratur supplicatio, mansitque civitas licèt sæpè tentata, à tumultuantibus infessa sæpiùs, sæpissimè afflicta, Religionis & Regis observantissima.

Anno enim mox sequenti 81 legio Walonum, quòd non solutis stipendiis præsidio excedere juberetur, tumultuata impendiis civium aliquandiu sustentata est, donec ære conflato à vicinis menstrua aliquot civitas eis persolveret à Principe postmodùm restituta.

Biennio autem sequenti cùm omnis rustica multitudo huc profuga domibus, imò antris non sufficientibus, plateatim etiam sub dio miseram vitam traherent, morbi & pestis crudeliter grassata ad sexaginta hominum millia fertur absumpsisse, duobus novis cœmeteriis (quorum unum hodieque rusticorum vocatur) dedicatis, ubi catervatim foveis cadavera injicerentur.

Nec multò pòst Pochepotius Gallorum Dux Brugaſque contra Regem gubernans conſideratâ ſitus & munitionum qualitate, præſidiique ad defenſionem tanti ambitus raritatem (tres enim duntaxàt duce Domino Suevegemio cohortes erant) Urbis occupationem ſpe devoraverat, miſſis duobus agminibus eam à meridie aggreſſuris primùm, mox ipſe cum tertio validiori adverſa parte impreſſionem facturus.

Monitus à Præfecto Caſtri Anglomonaſteriensis gubernatore ſuos noctem inſomnem fallere jubet, & hoſtem præſtolari; ſub auroram autem nemine comparente ad quietem patitur ſe conferre.

Sed ecce longè aliter ac decretum fuerat advolans hoſtis, ad portam Brugenſem ſuburbia occupat, mœnia, ſegniùs defendentibus præſidiariis, ſuperat, urbe potiturus, niſi pro aris & focis certans plebecula pedem retroflectere coëgiſſet.

Anno autem 1590. Vigilia B. Mathiæ ſexdecim cohortes Joannis Mauricques in ſuburbano hibernantes ſuſpicati miſſos à Parmenſi Commiſſarios vacuos veniſſe, urbem, ſine ſanguine tamen invadunt, & accedentibus octo Hiſpanorum ſignis oppido Meninenſi hęrentibus ſtipendia flagitabant, per 5. menſes à civibus deniquecollecto à vicinis & mutuato ære in ſingulos hebdomatim diſtributo ſuſtentati, & in officio contenti, qui aliàs exactionibus hebdomadariis agrum, Urbeſque circumjacentes, ut ſolent, erant exhauſturi. Atque hęc ſunt varia Cortracenæ civitatis in & decrementa breviter ob oculos poſitura.

Abbatia de Groenigen.

Ad ſuburbanum quod attinet, in eo præter Sacella aliquot viſitur Abbatia Ciſtertienſis inſtituti à viridario nomen adepta, illa anno 1238. per Joannam & Agnetem filias Valteri Rodeburgici intra limites Curialis Marcanæ fundata, ſed à Beatrice Joannis Ducis Brabantini filia Guilielmi Dampetræi uxore anno 1285. huc tranſlata. Præfuit autem prima hic Eika, deinde Agnes de Rodenburch, quæ 3. Virginum ſodalitii Urſulani capita cœnobio reliquit, Maria de Leſſines, quæ cor & inteſtina Margaretæ Comitiſſæ plumbeo clauſa feretro hic ſepelivit.

Maria de Leſſine claris orta natalibus. Iſabella de Houplines quæ Sygim R. Majoricæ in prœlio Groeninganо cæſum in capitulari loco ſepelivit.

Beatrix de Klokettes, quæ Abbatiam muro cinxit. Agnes de Leſſines, quæ templum auctum curavit dedicari. Maria Patine œconomiæ laudem adepta, cujus ævo allata huc portio candelæ miraculoſæ Atrebat. Margareta Mols defuncta anno 1384. Margareta Papentrycе anno 1409. Elizabeth à Duaco anno 1444. Margareta de Duaco anno 1463. Catharina Buſſchia anno 1507. Elizabeth Sclercq, anno 1518. Joanna Goeſſins anno 1532. Beatrix Bevers 1535. Chriſtophora Barbençonia anno 1546. Cæcilia Denys anno 1573. Maria vander Beke, quæ exuſto anno 78. cœnobio Virgines in Urbem traduxit, ab anno 83. Elizabeth vanden Berghe, templo, dormitorio, officinis in Urbem ſtructis anno 1608. neptem dignitatis hæredem & virtutis reliquit Mariam de Pickere feliciter præſidentem.

J. B. GRAMAYE

CASTELLANIA
CORTRACENSIS.

Quo loco Caſtellum vetus Cortracenſe fuerit & quibus concluſum limitibus, & cujus familia & authoritatis Vice-Comites habuerit in Cortracenſibus meis, docui: hìc tantùm additurus inſignem feudorum Nobilium copiam hinc moveri, & vulgò ſubcenſeri magis quàm ſubeſſe quatuor Oppida & Pagos complures qui ſolent ad quinque præfecturas ſive virgas ut loquuntur, referri, Harlebecanam putà, Thielianam, Denſanam, Meninenſem, & 13. Parochiarum quas ex ordine deſcribemus. Cæterùm cùm ſingula hæ præfectura, imò ſingula dominia ſuos habeant Senatores, Balivos & officiatos, tum verò maximè unum eſt generale collegium in oppido conſtans Hoofſpuncleris, à capitum cenſione nomen adeptis quatuor, & Scabinis ſeptem, ad quos deferuntur querelæ & controverſiæ omnium tota Caſtellania ſubditorum circa collationes ſubſidiarias & id genus onera. Et ſolent annuatim in hoc Collegium aſſumi ad Scabinarum Prætores Conſiliarii ſive Graphiarii Dynaſtiarum aut Oppidorum, aut alii prudentia magis valentes, ad Hoofſpuncteratum autem ferè viri nobiles & clientes fiduciarii, aut pares caſtri Cortracenſis. Quo tempore porrò hæc Reip. norma ſit introducta, necdum ſcire potui, ſed ſuſpicans tantùm abrogata aut imminuta parium caſtri authoritate circa peculium Caſtellaniæ pro hæreditariis hos annales ſubſtitutos. Ad particularia nunc venio Oppida Dominiaque, certus quidem non me omnia attigiſſe nec indagare potuiſſe, quæ privatus quiſque (quod animo opto) ſupplere & ſuppeditare poterit in ſecundas curas auctiores utique & limatiores futuras.

HAER-

HAERLEBECA
OPPIDUM.

Gavrebecc. Allebecam vocabant antiqui in rescriptis suis Principes, Haelebecam scriptores aliquot, utrique à torrente Gavrebecani rivuli elice: & circa Urbem, quam mediam secat Lizæ permixto. Et sunt, qui aquas hasce ab aquilis Romanorum insigni nomen priscum Arensbeca habuisse contendunt, quorum opinioni ne fidem addam, aut demam, hoc extra controversiam est pluribus in propinquo locis Romani operis rudera, numismata & inscriptiones repertas certissimo habitationis illorum indicio. Exhibuit mihi nummum veterem Augusti Arnoldus Andreæ, Vir Consularis, & asseruit suo ævo inventa in suburbano agro Storsteck dicto plusquàm duo numismatum millia testis recondita, aliudque vas figulinum elegans. Refert Werwiltius in speculo, in ripa Lizæ circa Haerlebeccam anno millesimo quadringentesimo nonagesimo nono effossum ingenti mole cadaver, cum tabella plumbea litteris Gothicis referente L. MANC. L. F. Et vitrea ingenti nummis referta.

Hæc indubitata Romanæ habitationis monumenta, quæ tamen non probant etymon fluvii, & ex eo urbis, quod certiùs rectiusque secuti diplomatum fidem ab Halla, derivabimus. Hallam Franci veteres qui sub annum Christi quingentesimum, exacto Romanorum præsidio, Belgicam & in ea Flandriam occupàrunt, locum nundinarum appellabant, teste Lipsio lib. 1. Virginis Hallensis: & talem hunc locum inter Schaldim & Legiam opinari licet, hærente adhuc vocabulo in dominio suburba't Goet te Halle no. Occasione itaque Nundinationis celeberrimę, confluxus hominum erat, & Principis habitatio. Elegerant quidem veterrimi Flandrorum Forestarii palatii sui sedem apud Insulam, sed pater Liederici secundi Haerlebecam transtulit, unde hic cognomen à natali solo est sortitus Harlebecani. Occasio autem translationis unica, situs loci in Comitatus sui medio, ad flumen Legiam sive Lizam, qui ejus ævo diviso alveo traductum Insulam facere cœpit. Et imminebat veteri ripę Castrum, sive Regia Comitis, unde in hodiernum diem jus piscandi in veteri Liza servat Castellanus Harlebecensis. Liedericus porrò Comes uti ex paterna hæreditate inter duo flumina latè imperans Advocatus Ecclesiarum Tornacensis & Cameracensis, Abbatiarum Blandiniensis, Truncíniensis, Martinianæ, ita dono Caroli Magni Imperatoris ditionem propagavit. Traducti erant pridem in Flandriam Saxones, coloniæque eorum in longam posteritatem excreverant; has itaque tutari & unà littus Oceani ab incursionibus defendere jussus est Liedericus, teste P. Emilio, qui & illum titulo Imperatoris maritimi honorat. Nec exigua erat hæc ditio prodentibus chronicis à Cæsare in virtutis fidelisque in bello obsequii mercedem donatum fiduciaria perpetuaque littoris maris & nemoris Flandrici (finientis ad Occidentem Arduennam) ditione. Quam sylvam etiamnum Flandri cognovère, cum ajunt Boream flare ab Arduenna, Austrum à Francia. Factum anno septingentesimo nonagesimo secundo, & exinde crevit Harlebecæ fama, ubi residens Forestus, id est, Forestarius Flandriæ Sacellum extruxit, & anno octingentesimo octavo, defunctus sepultura honoravit. Sicut & Engelramus filius & Odoacer nepos. Et quamvis Marchantius & alii referant tumulos eorum insignibus ornatos ante chorum Collegiatæ Harlebecensis superesse, tamen Ecclesiæ & Bertiniensium monumenta, mosque sepeliendi veterum, longè aliter persuadent, ante fores nimirum Ecclesiæ, ut nunc res sunt, in claustro sepultos, ubi saxa eorum insignibus ornata ante incendium nuperum visebantur, insignibus dico septem pegmenta diversos alternatim colores referentibus. Quæ & Harlebecani tunc pro insignibus suis acceperunt, utpotè Palatini Principum. Memoriæ traditum est à Liederico datum civibus privilegium, quo jure natalium habeantur Nobiles & domestici Principis, ideoque obtinuisse, ut illo ultra Legiam arma paranti, hi tentorio proximi solerent adequitare. Fuit certè tempore horum Comitum Oppidum hoc legibus instructum, sed supervenìens Normannorum rabies, anno octingentesimo octuagesimo secundo, illud cum Templo parochiali & ponte delevit. Unde totus in reparando locus existens, Arnulphus Marchio Flandriæ Palatium, Sacellumque reparans conditoris mereatur nomen habere. Muros enim structos ab eo accepi ad loci munimen, delatum isthuc Beati Bertulphi corpus ad ornamentum Ecclesiæ, refert & verè Molanus, ita ut oppidum contra vim satis munitum esset forma triangulari. Unde & factum, ut in hodiernum diem tignum per modum valli trigoni servet gentilitium in scutis, idemque sed nonnihil immutatum adjectitio aliquo assumpserunt Civitates Cortracena & Thieletana, cum privilegiis Haerlebecanorum veteribus sunt donatæ. In veteribus quippè à me visis privilegiorum rastauratorum chartis semper annotant Principes Harlebecam totius Comitatus Flandrici oppidum esse antiquissimum:

Comitatus intellige veteris intra Scaldim & Legiam. Mansit autem hæc rerum facies ad annum usque nongentesimum octuagesimum octavum, cùm à Cortracensibus Principi obluctantibus clam noctuque intercepta urbs cum arce, temploque est exusta, & funditus eversa, qua de re extat in veteri codice historia miraculo illustris. Theodradus Sacerdos dum corpus Beati Bertulphi & Guduwaldi à Comite Blandinium transferretur, impetraverat portionem Reliquiarum suæ Ecclesiæ tum in honorem D. Bertulphi dicatæ, quæ dum flammis omnia depascentibus eripi non possent, agmen formicarum ex incendio visum erumpere, ossaque in sinum Bertulphi sacerdotis astantis detulerunt, ipso, totoque Clero ad miraculum obstupescente. Et tum deinceps magna cum reverentia in feretrum sunt deposita anno millesimo ducentesimo nonagesimo octavo, & iterum anno millesimo quadringentesimo secundo, prout fœdia ibi reperta me docuerunt.

Ab hac clade etsi vix integrum fuerit Haerlebecanis respirare, tamen nihil non conati Comites ad decus oppidi inveniuntur. Ita ut anno sequentis sæculi quadragesimo nono, Balduinus Comes, ædem Collegiatam ibi extruxerit. Qua de re vidi litteras Philippi Regis Francorum datas anno millesimo sexagesimo tertio, confirmantes fundationem Abbatiæ Canonicorum in loco qui Haerlebeca vocatur, per Balduinum Comitem Justitiæ & Pacis cultorem instinctu Adeleydis uxoris, amitæ Regis factam, probantibus & dotem augentibus Episcopis Nerviorum Balduino, Gerardo & aliis, prout aliàs fusiùs dicam, ubi de Ecclesia. Cæterum cùm aucto Imperio alibi sæpè agentes Comites palatium ab Adela Comitissa pone Templum diu habitatum Ecclesiæ transcripserunt, Castro Præfectum hæreditarium dederunt, Vice-Comitis titulo. Quæ dignitas cum magnis juribus dominio Ronchevallensi annexa, cum eo venit ad Nevelæ Barones, qui in feudum dederunt ante tria sæcula Halewiniis probante Francorum Rege, hæsitque donec ab Anthonio Halewinio emit anno millesimo quadringentesimo septuagesimo secundo Rolandus le Febure Dominus de Themsick & Heuft Ducis Consiliarius, sed brevi transcribens Carolo Carondeleto D. de Champuans anno millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo florenti, qui ad hæredes cognominis transmisit, nisi quòd modò Joannes Sanctorum, Dux militum strenuus dotali titulo possideat Vice-comitatum cum Prætorio & triente mulctarum, constituens Scholtetum Senatus submonitorem, & carceribus præfectum. Simili modo cum Princeps hic agens soleret ad necessarios usus culinæ, stabuli, domus, & familiæ suæ proventus certos dominicales annuatim percipere, alibi agens canones illos in pecuniam fere vertit, eisque Quæstorem Ammannum hæreditarium, qui idem nunc cum Vice-comite, Præfectosque dare cœpit, more adhuc perseverante, ut annuatim septem Scabini Spicariæ per legatos Principis creentur, quod Collegium quia Urbano posterius est, Novum, alibi vocatur Scabinagium, & quia de rebus terras Comitis tangentibus agit, Comitis, sæpiùs vocatur.

Amman vande Spyker. 't Nieuwe Schependom.

S'Graeve Schepenen.

Senatus Urbici mentionem feci, qui fuit ab omni hominum & scriptorum memoria celeberrimus, constans Præposito, Consule & sex Scabinis, præsidente illo in civilibus Cameræ & pacificatoriis, hoc in criminalibus aliisque. Et cùm tota ferè Flandria observemus immutatam Senatus faciem, abrogatos Præpositos, imminutam authoritatem ob demerita rebellionum aut alias causas, sola Haerlebeca fidei tenax, & Principi suo devotissima, etiam cum fortunarum suarum dispendio antiquum obtinet. Tulerat expilationem tempore Roberti Frisii, sed secuti Comites concessa immunitate teloniorum & fisci mala compensarunt. Tulerat tempore Elsatiorum Theodorici & Philippi, secundò fortuitum incendium, sed impetratis ab illo legibus quas, Keuram, vocant, ab hoc juribus Viarii & Nundinarii se refecit, adeoque Margareta Comes anno millesimo ducentesimo sexagesimo quinto, forum hebdomadale diebus Saturni, Balduinus Imperator sub idem tempus raras exemptiones, jura & privilegia dedit (fusiùs hoc privilegium describam in secunda editione) itemque certa prædia hospitalario loci assignavit: unde etiamnum insignibus Constantinopoleos utitur urbs. Ut taceam potissimas Biervlietanorum consuetudines & exceptiones Haerlebecanis à Margareta confirmatas; & benè agebatur cum civibus, si fortuna stare didicisset. Sed enim tumultibus Gallicis post annum millesimum trecentesimum oppidum in communionem cladis Cortracenę immeritò venit, exustis trina vice sex ædium millibus, & duobus lanificum millibus Poperingam dilapsis.

Proost, Borgemeesters, ende Schepenen.

Meminerunt profectò litterę Philippi Ducis anno millesimo trecentesimo octuagesimo quinto datæ, dantes lanificium antiquitus florere solitum restitui posse, & pannos signari, forumque restitui, additis cum immunitate Nundinis annalibus tridui vigesima prima Septembris incipientibus. E quibus colligere est paulò ante vastationem fuisse, cùm anno millesimo trecentesimo octuagesimo primo florens oppidum delectum fuit illustri conventui in quo Princeps ipse, omniumque Flandrię oppidorum primarii Magistratus, & Gandensium deputa-

deputati, cum Brabantiæ, Hannoniæque & Leodiensium legatis interfuere, concordiamque inierunt, sed à Gandensibus legatorum suorum acta improbantibus subitò dissolutam, Harlebeca malè mulctata. Pari modo quo iidem Philippo Duci adversantes & iterum Maximiliano direptionibus, novisque incendiis Urbem exhausère; adeò ut tres duntaxat ædes superessent, & necesse fuerit anno millesimo quadringentesimo septuagesimo octavo, quod Civitatis peculium ferendo sumptui impar esset, & locus velut in desertum redactus, sancire singulis tantùm bienniis Senatum renovandum, quod hodieque obtinet. Nec surrexit deinceps oppidum quod anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo secundo à Gandensibus, & iterum sub Maximiliano, ut dixi, Archiduce fidelitatis suæ pœnas luere debuit; adeò ut Carolus Quintus deperdita privilegia opus habuerit restaurare anno millesimo quingentesimo trigesimo, & triennio pòst Gildarum duarum liberarum diverso arcu certantium (tertia enim bombardariorum anno millesimo quingentesimo secundo, confirmata demum fuit) libertatem confirmans addat Urbem planè per tumultus ad extrema redactam, disertis interim verbis anno millesimo quingentesimo quadragesimo professus hos cives culpæ rebellantium affines non esse, nec ob id privilegiis excidisse. Qua re freti Cives paulatim ad mediocrem fortunæ capacitatem se compararunt, ita ut ante novissimas turbas facilè sexcentos posset armatos submittere, Cerevisiarios coctores viginti sex numeraverit; & ædes tam in oppido quàm suburbano quingentas.

Sed quid? superveniens exitialis Belgici belli calamitas, aliaque fortunæ adversantis incommoda, felicitatis hujus cursum interceperunt. Et quamvis sub annum 79. vallo, propugnaculis, repagulisque ad avertendas hostium incursiones fuerit munita, tamen non ideò desiit in partem contagionis per Flandriam latè serpentis venire, fortuitum incendium anni 70. à Torrente Septentrionem versùs, procurata autem decenni pòst & anno 91. & 94. Cicatrices in hodiernum diem vulneris reliquerunt vestigia, pestis etiam post annum 79. & expilatio Oostendanorum bina, non facilè è superstitum abibit memoria; capti enim cives, abacta pecora; direpta bona, exustæ ædes tam sacræ quàm publicæ & privatæ ruinas alibi & rudera reliquerunt posteritati. Sed nunc ad rem sacram venio, quæ tota ab illustri Canonicorum S. Salvatoris Collegio dependet. Illustre dico, imò Regiæ fundationis. Quamvis enim Balduinus Comes, cum Adela uxore actor fit & dotator primus; tamen quia is fiduciarius erat Regis Galliæ, nihil solidum nisi probante Rege effici potuisset. Philippi autem Regis in anno 1063. litteris hæc sunt verba. *Comes Balduinus Justitiæ & Pacis cultor; instinctu suæ conjugis & amitæ nostræ Adelaidis, nostræ serenitatis adierit præsentiam, rogans & obnixè postulans, ut nostræ authoritatis præcepto Abbatiam quamdam canonicorum quam monitu & precatu suæ Venerabilis & Religiosæ conjugis, & Adelaydis fundaverat in loco qui Harlebecca vocatur, & in titulo ac memoria S. Salvatoris prænotatur*, & interjectis paucis, *addit bona omnia contradita libera à comitatu*, & amplius inquit, *Hæc omnia prælibata præcipiendo mandamus & mandando præcipimus, & etiam sigilli nostri impressione adstipulanter firmavimus ut sicut Aquensis Abbatia Caroli magni institutione & largitione fundata, à Dominatione Leodiensis Episcopi est libera, & Sancti Medardi abbatia à Suessionensi Episcopo manet quieta, nec non S. Martini ab Archiepiscopo Turonensi, ita est ista ab Episcopo Noviomensi.*

Magna herclè comparatio cum augustioribus orbis Christiani Ecelesiis, major immunitas ab Ordinarii jurisdictione, & immediata Sanctæ Sedis Apostolicæ subjectione, maxima autem dignatio tanti Regis in favorem Amitæ suæ, quę adeò habitationis suæ juxta templum Harlebecense dudum elegit domicilium. Sed quid Abbatiæ nomen suprà nominatum nisi Majestatem aliquam sibi velit, ignoro, certus paulò pòst, id est, anno 1070. Pontificatus Alexandri secundi anno 8. de electione Præpositi inter alia agi, ex quo tempore reperi Nobilissimos quosque hanc dignitatem obiisse, cum jurisdictione & præbendarum collatione, amplisque juribus. Ita nimirum anno 1165. Robertus de Dovia Cancellarius Flandriæ, anno 1540. Philippus Myer Cancellarius aurei velleris, anno 1557. Georgius ab Austria Maximiliani Cæsaris nepos, Cancellarius Academiæ Lovaniensis hic præfuerunt, & ex Croyacis, Gerardus anno 1468. Gerardus anno 1463. ex Lalanis Arnoldus anno 1459. Anthonius anno 1535. ex Hornanis Nicolaus anno 1490. Consiliarii item Principum Henricus de Rughensmeer anno 1419. mortuus, Ægidius de Schornaco 1420. præter alios plures quorum seriem unà cum vetustissimarum donationum & privilegiorum chartis, dabimus in altera editione. Præter Præpositos autem Decanus est, cui anno 1246. assignatæ duæ partes personatus Ecclesiæ de Moelenbeeck, quo etiam munere functi plures litterarum & prudentiæ laudibus insignes. Cæterùm admissis in seriam cogitationem omnibus collegiatam alicubi commendantibus, paucas video cui hæc nostra debeat cedere. Sæcularem jurisdictionem requiris? Habent aliquot pagorum integram, perplures autem latè sparsam

ſam jurisdictionem, & amplius tribunal juxta Eccleſiam, & placita generalia convocatis ad diem juridicam omnibus ſubditis, & clientibus translizanis in Hulſt, cislizanis in Gavere, quem diem Goet-dach vocant.

Curiam etiam feudorum habent principalem, & video ſententia anni 1363. Clientes, ſive ut loquuntur, cives Canonicorum, ad aliud tribunal evocari non poſſe, & decedentium aut diſcedentium ex bonis decimamquintam partem dominis cedere. Habent & M. Balivum & Scholtetum, Ammannumque olim hæreditarios, niſi quod feudum præconatus in Hulſt pronuper Eccleſia acquiſierit. Vis ſanctas Divorum reliquias? præter oſſa D. Bertulphi & Guduwali decenter in loculo aſſervata, invenio Sigerum de Bera Præpoſitum, anno 1373. Crucem inauratam donaſſe, in qua reponi volebat Reliquias de ligno Domini, de Sudario ejus, de veſtimentis B. Mariæ, de cruce S. Andreæ, S. Laurentio, Vincentio, Matheo, Nicaſio, veſte Magdalenæ & capillis, veſtimento S. Catherinæ & Agnetis, Margaretæ & Apolloniæ. Invenio etiam Rogerium Caſtellanum Cortracenſem Reliquias de ſancto Sepulchro attuliſſe. Jam ne quis monumenta Principum deſideret, primi tres Flandriæ Foreſtarii in Eccleſia hac ſacello tum palatino ſepulturæ locum elegerunt. Itemque ex militibus de Harlebeeck cognominatis, Rogerius, Wilhelmus & Margareta, ex Maldegemiis Arnoldus, Rogeriuſque & Oliverius Halewini, ex Swevegemiis Gerardus & Henricus: ex Giſtellanis, Carolus: ex Grachtiis, Wilhelmus, prout me. Anniverſariorum codex docuit, cùm Epitaphia injuriis bellorum interciderint, excepto unico Jacobi ab Halewyn domini de Mercken &c. Pro-Comitis Harlebecani anno 1524. Nec Eccleſias diſſimulabo ſive altaria, ut olim loquebantur, Harlebecanis aſſignata, inter quæ ſunt Parochiales trium oppidorum & totidem Baronatuum. Jam verò ſi Eccleſiæ hodiernam faciem intuearis, cripta inſignem redolet antiquitatem, chorus eſt amplitudine etiam inſigni, cujus excelſum recenter unaque totius templi bellorum & temporum injuriis multùm læſi & deformati, reſtaurationi & ornatui ſeriò vacant Capitulares. Odæum quidem trium Foreſtariorum titulis & pegmatibus, vitream autem mediam feneſtram inſignibus Principum noſtrorum ornantes.

Concludam in celebri anni 1294. die ſexto Idus Februarias, quo in Templo Haerlebecano rigidiſſimo in gelu, duæ Philomelæ cecinerunt melos ea tempeſtate rariſſimum, & fortè ominoſum, ſubſequentibus mox Cometa, Guydi Principis captivitate, belliſque diuturnis & pernicioſis.

VIRGA HARLEBECANA.

De Comitatus Harlebecani veteri amplitudine ſuperiùs dictum eſt. Reſtat nunc Præfecturæ ejus hodiernæ loca breviter decurrere. Imprimis itaque notandum intra primum ab oppido lapidem ruſticos omnes molendino Principis bannali obnoxios eſſe; agros & prædia diverſis in pagis plurima exiſtere ad ſpicam annariam Comitis pertinentia, propriumque ob id unà cum prædiis nulli particulari domino obnoxiis, tribunal in Oppido ſortita eſſe, quod tempore Burgundicorum Principum ſtatutis & Conſuetudinibus formatum aliàs Scabinagium Comitis, aliàs novum video indigetari, & Senatum annalem renovantibus Principum mandatariis Conſule & ſex Scabinis conſtantem accipere. Habere etiam ab antiquo Quæſtorem & Ammannum hæreditarium, quorum hoc ab omni ſcriptorum memoria fuit vice-Comitum Harlebecenſium, illud dudum gentis Walliæ, dein Mortaviæ, nunc Joannis Jacquelot M. Balivi Harlebecenſis viri prudentis & induſtrii.

Halle.

Imprimis itaque in pomœrio Oppidi Harlebecenſis dominium eſt Hallenſe, à Nundinarii veteris loco nuncupatum, Scabinatu & dominiis duodecim non carens, ſed nèc Sacello, domoque prætoria, & fundamentis caſtri per bella Gandenſia ſub Maleano diruti. Quæ omnia anno 1385. Philippus de la Poelle Comiti à Conſiliis interjecto tempore videtur ceſſiſſe Joanni Condé. Et quamvis medio tempore Reygersvlitus videatur poſſeſſionem adiiſſe, tamen relapſa eſt illa ad Condatenſes, quorum Joannes anno milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo tertio vendidit Waltero Poillyn ducis Conſiliario. Poſtmodùm anno 1513. Joannem D. de Walle ex cognomine familia video dotali titulo cum Margareta Poillinia ejus potiri, & ejuſdem ſæculi anno ſeptuageſimo Philippum Grachtium D. Melſenæ, & pòſt Mortaniæ Beneficium profiteri Bathazari Andreæ recenter tranſcriptum.

Overacker.

Simile ſuperiori feudum eſt Ultra-agrenſe Senatu & ſubalternis ſeptem conſtans, effoſſaque nuper alta ſub humo ingenti mole rudera monſtrant Caſtrum, quod opinor, & fuit antiquitus familiæ Wterſwaene, donec anno 1486. Philippus armigero Valtero vander Gracht conceſſit, in quam familiam, & ſi ſubinde à Gaesbecanis, Horniis Croyaniſque poſſeſſum, rediit, domino de Scardauwe poſſidente, & tranſcribente Trieſtiis, nominatim Riddershoviæ domino, Viro Nobili.

Venetien.

Venetienſe dominium Senatus & feudorum quatuor campos, à Jacobo Scaeccio obten-

obtentum, Legato ad Venetos nomine Brugensium, quod reperio anno 1442. ejusdem nominis & familiæ Nobilem Gerardo Gistellano transcribere, in cujus stirpe hæsit, & dominis Beveræ Desselgemique titulum honoris dedit, usque ad annum 1461. cùm Rogerius de Halewyn, & 1478. Andreas de Walle obtinuit, anno autem 1560. Petrus van Houte, cognominis loci dominus, cujus filia Merkemi Dynastæ ex Halewiniis dotem attulit. Atque hæc primaria sunt dominia, præter quæ plures sunt secundi ordinis dominationes, ut Wedergrachtum Gulielmi vander Mandelen, Caterolles & Camphen Brandiorum, nuper Reynarts-vlietiorum, Eeke, & Roodepoort, Joannis Denterii Principum in Financiis Commissarii, aliæque id genus studio brevitatis omissæ. Et observare liceat infinita hoc tractu lòca esse in clivum aggesta, & fossis aqua etiam ductili aut pluviali munita certissimo nobilium in vicino palatii agentium indicio.

Weder-gracht. Caterolles. Camphen. Eeke. Roodepoort.

Terleca (quod molliusculè nunc Deerlicke pronunciant) veterem à D. Amando dicatam, eidemque pòst inscriptam habet Ecclesiam, Altaribus affabris è ligno sectili inauratis non carentem, anno millesimo sexagesimo tertio, à Philippo Francorum Rege, *Abbatia apud Harlebecam fundata confirmatam, cum mansis sex terra liberis à Comitatu.*

Cui adjacens sacellum D. Columbæ recentiùs eleëmosynis peregrinorum undecumque affluentium surrexit. Dominium porrò sæculare dudum fuit gentis Costeriæ, Prætorium & jura non contemnenda habentis, nisi quòd in Diependalia olim Schaeckii reperiantur dominati, gens apud Cortracenses longè clarissima, è qua Præpositi, & Senatores plurimi, nominatim anno 1425. Thillo Eques, Jacobus à consilio Ducis Burgundiæ, Commissarius renovandæ legi apud Flandros, Scholtetus Brugensis, Prætor Furnensis anno 1444. & quadriennio pòst Cortracensis, Hammæ & Scaerdouwæ dominus, Mathæus sæpè Præpositus, socer Joannis Claerhoutii, Baronis Puthemii, gener Dynastæ Brigdamii, Nicolaus anno 1391. Prætor Brugensis, Sigerus Prætor Harlebecæ, idem hic dominus, sed hæreditate per alias aliasque stirpes ad Franciscum Tacque devolutâ, exinde jus venationis in hac ditione habentem, munusque apparitoris hæreditarii Curiæ feudorum, quæ eadem jura & onera incumbit Judoco vanden Broucke ratione feudi Bekensis.

Diependal.

Ter beke.

Franca.

Francx insuper dominium homines 12. & Scabinos 7. complectens gentilium de Calon anno 1395. & posteà de Rose, ab anno autem 1414. Tollenariorum, & nunc ex eis Joannis Keurnæ domini, Consularis apud Cortracensis viri nobilis & litteraturæ, prudentiæque, ut callentissimi, ita amantissimi. Winghena denique & Buffelt octo feudis dominantia, quæ fuerunt gentiorum olim anno 1436. Joannis Bernaigii Domini de Mouwe cum Margareta uxore, filia Mariæ Gentiæ, anno autem 1481. Halewinii, anno 1507. Vossii obtinuerunt, à quibus anno 1569. Anthonius Vichtius est consecutus, & possident hæredes cognominis Niewenhoviæ Domini; præter hæc porrò sunt & hic secundi ordinis dominia & feuda, ut Stebrugganum Anthonii Payllii V. N.

Wingene Busselt. Steebrugge.

Sequuntur ad fines Aldenardensis Præfecturæ, in qua & faciunt partem: Vichta nobilissimæ gentis cognomentum, unde Præpositi, Balivique Curtracenses, itemque Iprenses, & patricii Franconatus, aliique tam toga quàm sago dignitatibus iosinitis olim functi. Dominata est autem hæc stirps, quod rarum, sola huic Parochiæ, & pluribus non interrupta serie sæculis: filia hodieque Philippi Vichtii cum marito Raphaële vanden Bosche hæreditatem avitam Martino de la Faille Baroni Nevelano transcriptam vendicante, cum Castro non inelegandi & juribus amplis.

Vichte.

Cetegemum dominiis pridem ad Amplissimi nominis Præsidem Richardottum spectantibus, domoque prætoria & Couwerburgo Hospitalis Cortraceni feudo per Philippum Audacem ducem Burgundiæ donato non ignorabile.

Cetegem. Couwerburg.

Sicut Hestertum Baronis Heulii ex Liedekerkiis dominio, & Dienstveldio Damantiorum, Crosnotta Hallensium, de quibus suprà, peculio celebrata.

Heestert. Dienst-veldt. Crosmotte.

Et fanum Dionisii, Slavathia Toparchia, Principis dudum fisco addicta, dono Balduini Montensis Comitis ad Eynsameum devolutam comprehendente hæreditatem nobilem.

S. Denys Slavatze.

Adjacet porrò his vicinum in agrum Aldenardensem procurrentibus paræciis Mouda vetus gentilium de Bernaige Dynastia perelegante prætorio, foro, & Nundinis oppidorum more exornata. Cæterùm gentiles hi palatinis tempore Burgundicorum Principum muneribus functi produxerunt exinde viros clarissimos & equestris ordinis, de quibus aliàs magis speciatim.

Moude.

Introrsum autem in mediterraneis conspicitur à Suevorum procul dubio habitatione nomen sortita Swevegemia Ecclesiam habens titulo Capellæ de Swevenghem donatam Canonicis Harlebecanis à Balduino Comite & fundatore eorum dominium alioquin familiæ de Berghes ex Artesia, quod opinor, oriundæ & Castrum cum ampla Jurisdictione & feudorum Curia dudum illustris familiæ Halewiniæ, recenter Griboralliorum, no-

Swevegem.

minatim N. Dynasta Jenmontio nati Viri Nobilis.

Ab alia parte porrò Gandam versùs longo tractu visuntur in sacris Ecclesiæ Tornacensis, in foro Baronis Anglo-monasteriensis, peculia, Vivia D. Ludovici, & Warigemium, ubi amplius beneficio dicti Baronis possederunt Potegemum prætorio instructum, & Nieuwenhoviam Vichtii nuper, sed nunc Blangervallæ dominus hoc acquisivit.

Vyve. Wareghem. Poteghem. Nieuwenhoven.

Blandiniensium porrò dono Arnulphi Marchionis Flandriæ sunt Desselgemum & Bevera, nisi quòd in illo concurrat dominus Merkenii, hæc in feudum sit data jam inde cum vicino Avelgemio, & laudatur in Diplomate Ottonis Imp. *Villa Desselgem cum cambio & decem mansis & indominicato, altare item dictæ cum appendiciis beveracalla in pago Corturiacensi sitis liberis ab omni advocatione, & Comitatu & Placito.*

Desselghem. Beveren. Avelghem.

Ultra Lizam ad extremum supersunt non ultimæ notæ dominia Oyeghemum, Joannis de Gros V. N. à nullo dependens Toparchia.

Keurna Tolnariorum cessione Regia dominium in cujus paræcia Nieuwenhusia & Philippi Borsackes peculium Scabinatu & novem feudis nobile, à Guilielmo ejus genti decano Cortracensi acquisitum & Martino Hornio Barone Gaesbecano possessum, itemque à Grachtiis. Bavinchovia Grachtiorum domini de Sardouw nominatim possessio, à Wilandis & antè Brandiis derivata ad Bavonensem olim spectare solens Abbatiam. Cujus Religiosi ob metum Normannorum profugi in Gallias Noviodunensi Cœnobio ad memoriam hospitii & beneficiorum exulibus impensorum decimas sunt elargiti. Possident tamen ut hic, ita in vicina Hulsta hæreditates amplissimas Canonici Harlebecani. Et invenio litteris anno 1190. Valterum van Espleke allodium anno 1163. Balduinum de Lapscure anno 1192. Ægidium de Ottogem, aliosque alia latifundia & hæreditates assignare. Cæterùm visuntur intra limites Curiales D. Scherveldæ & Justi Damantii M. Balivi Cortracensis Virorum Nobilium prætoria cum latifundiis & Juribus amplis.

Keurna. Nieuwenhusen. Bavinchoven. Hulste.

Superest Anglo-monasterium Baronatus, qui antiquitatis merito, Majestatis titulo, sitûs gratia, rerum gestarum magnitudine famam inter primi subsellii Dynastias meretur. Sive enim terræ genium, agris tam arvis, quàm pascuis florentem, nec Sylvulæ oblectamento, nec fluvii Manderæ in Lizam se effundentis, & per eum Schaldim, & cum hoc Oceanum petentis commoditate destitutum consideres: sive sedem in Flandriæ penè meditullio tutam, nec minùs utilem inspicias: sive Baronum latè patentem per pagos viginti tres jurisdictionem cum triplici Justitia, Venatione maxima, aucupio & piscatione non infelici, & privilegiis (inter quę primarium quòd gratiam delicti faciat) amplissimis intuearis: sive arcem ęstimes, fossis altitudine & latitudine insigni, structuraque foris tam munita, ut hostilem exercitum semper expectare, sępiùs contemnere, oppugnationem & tormenta semel ferre ausa fuerit, armis etiam intus nùnc, nuper præsidio tam insigniter instructa, ut eludendis insidiantium conatibus par esse possit, aulæo interim, Sacello, turribus, antemœnianis, pennariis in quadro sic dispositâ, ut maximi Principum sufficere possit diversorio.

Engelmunster.

Omnia, inquam, hæc magnifica, quæ tamen minima sunt antiquitatum portio, laudisque quam historiarum & archivorum monumenta suppeditant, vix umbra. Ab ovo itaque & primis incunabulis singula rimari & excutere incipiam.

Prima Religionis nostræ fundamenta per Scotos, Anglosque in oppositum sibi littus prædicationis gratiâ delatos, jacta, in confesso est, ab iisque intra Manderæ & Deveræ decursum extructam Ecclesiam, juximque Monasterium, sub clericali disciplina tradit Iperius, juxta quod Monasterium B. Amandus Episcopus (teste Placentino) mortuum aquis absorptum ad vitam revocavit. Cujus memoriæ datum ut Ecclesia à fidelibus post trinas Barbarorum incursiones restaurata D. Amandum acceperit tutelarem, servetque cum B. Sylvestro in hodiernum diem.

Hæc itaque nominis ratio, & famæ, forsan occasio. Cùm enim Liederico Comiti sub annum Christi octingentesimum per Carolum Magnum concrederetur Flandriæ Forestum, nominatim committuntur Cellæ, (ita Abbatias vocabant.)

Wormbolt super fluvium Pena,
Torbolt super fluvium Rura,
Hulsbout super fluvium Mandera.

Quam postremam nostram esse puto, & ampliùs, puto illis temporibus sylvam ad hanc Lizæ ripam longè se extendisse, Hulsholti vocabulo, cujus vestigium servat pagus quingentis hinc passibus distans, Hulst vocitatus. Et cœpit ex hoc tempore Comes Flandriæ Advocati titulo Anglo-Monasterium possidere, id est, summam dominationem, ut solent Advocati, obtinere. Cæterum erat dominium separatum, fuitque semper, etiam post eversam funditus anno octingentesimo octuagesimo secundo Abbatiam, bonaque ab Episcopo Tornacensi usurpata, donec interjecto tempore Gerardus Episcopus, litteris anno millesimo centesimo sexagesimo quinto datis, Altare de Ingle-Munster, id est, Ecclesiam Curialem cum omnibus juribus donavit, Roberto

berto Præposito, & Canonicis Harlebecanis. Et tum in censu tota Flandria acto, Harlebecensi virgæ, ut loquuntur, cœpit hoc dominium magis subcenseri, quàm subesse. Verùm enimverò nihil Monasticum tum locus redolebat, sed bellicum magis, utpotè per Robertum Frisonem tempore belli Hannonici munitus arce Præsidioque. Fuit deinceps peculium Roberti Casletani Comitis Flandriæ filii, unde factum, ut inter Flandriæ Baronatus, & quidem feuda divisionis, ut vocant, liberorum Flandricorum, numeretur Anglo-Monasterium. Cùm autem inveniam varia donationum hic loci diplomata post annum millesimum ducentesimum decimum confirmari à Roberto, aliisque Teneræmundæ Bethuniæque dominis, libenter crederem horum aliquando fuisse dominationem, quæ etiam nunc veteri ritu à Castro Teneræmundensi movetur. Quicquid tamen eorum sit, rediit ad Comites Baronatus, novissimè cum aliis hæreditariæ portionis loco, per Ducem Burgundiæ assignatus filiæ Clivensi Regulo elocatæ, quæ adeò familia rerum potita est hic, donec Henrica Clivensis cum Ludovico Gonzaga Nivernensi Duce marito, transscripsit eum Gaspari van Schonberg Comiti de Nantheüille Regis Consiliario, & is posteà Ottoni Edelheere von Ploto Chiliarchæ strenuissimo, qui nepoti suo Gaspari, cujus ex fratre rursum nepos Wolfgangus juvenis heroicis instructissimus virtutibus possidet cum ampla feudorum curia.

Duo addam, & videri locum hunc in municipalem aliquando honoris communionem venisse, & forum hebdomadale, nundinasque habuisse, æque ac libertatem pannificii à Roberto Nivernensi, & potestatem ampliandi alveum Manderæ, (cui etiam vel nunc intenditur) ut eo compendio ex Ipreleto per Manderam Liza Schaldisque possint peti, à Guidone Comite obtinuerunt.

Habuisse etiam Xenodochium cum virginibus ægros egenosque curantibus jam inde ab anno Millesimo trecentesimo sexagesimo nono cùm prædium quoddam eis confirmat Episcopus, & Ecclesiam undique splendidam, ubi sacram supellectilem quantivis pretii: & Missale anno Millesimo ducentesimo quinquagesimo quinto scriptum, calicemque (teste inscriptione) anno Millesimo trecentesimo quinquagesimo septimo à Rogerio de Mandere donatum, per has Belgii turbas asservatum sum miratus. Interim fuisse semper arcem contra Gallos Flandriam tenentes Gallicanam, & rebelles toti inhiantes, contra Gandenses Comiti obluctantes sub inde propugnaculum, adeoque cum totius dominii dispendio; etiam quater incendio fuit area cjus arena certantium, Prætorium fugientibus azylum, miseris solatium, hosti metus & victoriæ meta, Principi præsidium, Flandriæ claustrum, sive ut uno verbo dicam; Mediterraneæ ocellus.

Quod exemplis ex omni historia petitis docere possem, & in vulgo famam habet recentem ob arcem à Regiis præsidiariis defensam, à Chiliarcha de la Noüe adversariorum duce obsessam; sed auspiciis Marchionis Robazii ex inopinato pontem Isegemium, quem dejectum ille opinabatur, superantis liberata, exiguis copiis hostium multitudine ipsoque duce in captivitatem abducto, prout tabulæ & Geographorum, & historicorum oculotenus exhibent spectandum.

TIELETUM.

Oppidum hoc à Tiliis an nomen habeat, incertum; certè est antiquissimum à Gulielmo Normanno, quod volunt jure & privilegiis civium Harlebecanorum donatum, formato Senatu, & Keura, domoque principali feudorum, additisque insignibus ab Harlebeca translatis, adjectis ad differentiam tribus clavibus. Causa autem evehendi locum huic videtur fuisse, situs in Flandriæ propemodùm umbilico, aëre salubri, agro circum circa fertili, imprimis lini. Deinceps anno 1105. inveni Ecclesiam Curialem non ineleganțis fabricæ per Episcopum Capitulo Harlebecano donatam, & anno 1172. munitionem juxta eam excitari, impetrato consensu fossas ducendi, vias sternendi, Hallam struendi. Anno autem 1220. Joannam Comitissam forum & mercatum, opificiorumque stylum indulgere. Hospitale etiam oppidi auspiciis Margaretæ Comitis inchoatum, Guidone circa annum 1294. jus suum nundinarium, quod Cochlear vocant, granorum conferente. Sed bellis Gallicis ejus & successorum ævo exortis, aliquoties urbs redacta in cineres, incensa & vastata, opus habuit novis conditoribus. Itaque litteris anni 1359. impetravit liberum pannificium, jus signaturæ, & Scabinatum textrinulæ. Anno 1365. assignatus ei locus ante Donsanos in consessu & expeditionibus, eò quòd probatum esset in Lessinensi bello cives immediatè Curtracenis successisse. Anno 1383. confirmationem privilegiorum deperditorum, declarante Philippo Duce. Antiquam esse villam & legalem, commotionibus & bellis intestinis sæpè exustam, sitam in Flandriæ medio, & solitam forum diebus Jovis habere,

bere, recenter autem ad producenda pomœria coëmisse à Galtero de Mullem certum prædium, annexum libertati urbanæ, concedente ideò nundinas liberas, instar festorum de la Compaigne, tridui, incepturas Dominica post Sacramenti. Præter quas habent & alias frequentari solitas die Jovis prima post festumS. Mathęi & quarto ante Pentecosten. Ita restitutum sibi oppidum floruit aliquandiu vectigalium immunitate in portubus & urbibus aliquot concessa, donec idem ille Mars & Vulcanus omnia subverterunt. Ita & sequentis sæculi anno 88. Maximilianus Princeps debuerit incendio absumpta restaurare, privilegia nominatim tribus sagittariorum gildis. Idemque permittere & Gerontrophio viduarum Franciscanum virginale erigi, cujus prima fundatrix & mater vigesimo septimo præfecturæ anno obiit 1523. Nicolaæ Schoth. Jam verò populus opibus, oppidum Halla & ædificiis, nundinatio quæstu, pollebat ædibus facilè 600. in & juxta urbem habitatis, cùm civilis belli turbæ & incendia nominatim annorum 1579. 82. 85. 97. grassante etiam contagio felicitatem oppresserunt, civibus vix modò respirantibus. Ornatur Thieltum (ait Marchantius) Judoco Ravesteyno Theol. Doct. Lovanii, ejusdemque Academiæ subinde Rectore, scripsit adversùs Catechismum Confessionis Augustanæ Antverpiæ editum, Petro Symonio in eadem academia Theol. Doct. Episcopo Iprensi perquàm laudato: ejusque gentili Gulielmo historico: Petro Pantino: qui sacros hymnos publicavit cujus agnatus Gulielmus Pantinus fuit diu Brugę medicus celebritatis non inferioris quàm Gulielmus Bernartius Thieletanus Lovanii Medicinæ Doctor, quem scholastici ob vultus morumque gravitatem, Catonem vocitabant, Stephano de Metere Jurium Doctore, & bursarum apud Lovanienses fundatore, Alexandro etiam Spierinco qui anno 1402. mense Martio Consiliarius Ducis & supremus Flandriæ Balivus cùm quendam capitis damnasset, à reo morituro injuriamque sibi fieri asserente, ut intra octiduum Dei conspectui sese & judicio sisteret, citatus est. Octavo die cùm pila Tileti lusisset, inter confabulandum, eram, inquit jocabundus, ab illo reo intra dies octo vocatus ad Dei tribunal. En dies octavus adest, & me sospitem adhuc conspicitis. Vix hæc locutus, subitò incidit in morbum tam præcipitem & exitialem, ut ante octavi illius diei, & vadimonii terminum vitam finierit. Quod exemplum neque ridiculum est, neque Ferdinando quarto Castellæ, Petro Ceremonioso Arragoniæ Regibus, & Francisco Britanniæ Duci ad eum modum citatis extinctisque incompertum, neque Magistratibus aspernandum aut obliviscendum, & insontium preces non obscurè exaudiri manifestat. Ad extremum intra limites & extra oppidum quemadmodùm etiam in singulis pagis diversissima sunt dominia, quemadmodum Dynastia Curiæ Tiletanæ annexum habens patritium castri Cortracensis olim Gruthusiorum, nunc Richardottorum: Tumme dominorum Stadensium, Hage Abbatum Elnonensium, Willeron Brakelensium, Vanderelst & Lombeek, Wytiorum Oyeghem Grosiorum dominia. Fuerunt etiam non ultimę notæ prætoria nobilium, sed bellorum occasione collapsa, vastata, aut deserta.

DISTRICTUS THIELETANUS.

Portio hæc Castellaniæ Cortracensis ab Harlebecano tribunali diversum accepit Balivum, ex quo Urbs ipsa Thieletana privilegiis Harlebecensibus per Comites est donata: complectitur autem Pagos hosce.

Ruysflede hospitalario Equitum Melitensium per Balduinum Comitem assignatis prædiis instructa, dominia continet Maelstapele & Audegoet olim ab Heckiis possessa, qui inter Patritios Cortracenses clari, Præpositos Consulesque numerârunt frequentes, interque alios Rogerium anno 1467. & 91. Waltherum anno 1352. Hubertum 1462. claros. Ruysfledes Maelstapele. Audegoet.

Wonterghem. Wonterghem.

Wackena opportunitatibus Manderæ Lizam augentis foro diebus Martis hebdomadali prætorioque Dynastarum insigni quondam ornatum, fuit pronuper Andreæ Andreani Scabini terræ Francæ, à quo in dotem cum filia Anthonius de Burgundia dominus de la Chapelle familię suæ asseruit, possidetque hæres Carolus vir primæ nobilitatis & virtutis. Wackene

Moelenbeka ad Deveram Manderę elicem latè patens dudum habuit è gentilibus de Beer dominos justitiæ utrisque compotes, & prætorium non contemnendum possidentes. Ecclesiam porrò Gerardus Episcopus Nerviorum assignavit Capitulo Harlebecano anno 1165. intra cujus ambitum plura sunt dominia. Moelenbeec.

Pithemum antiquitate sua nobilis pagus, nec sacris minùs quàm profanis titulis, Baronatus enim titulum, amplissimaque privilegia obtinent Claerhoutani nobilissimæ gentis propago. Ecclesia autem personatu insignis inter illas reperitur quæ olim à Comitibus Flandriæ donatæ erant Canonicis Tornacensibus, sed postliminio recuperatæ & assertæ. Nunc dominatur loco N. Croys per uxorem Annam Claerhoutanam. Pitghem.

Winghena & Suevezalia eosdem olim dominos reperiuntur habuisse de Winghene cognominatos, quorum Majestatem veterem hodieque ostendunt aquis cinctę planities Wingene. Swevezeel.

nities castri veteris vestigia & monumentum. Cæterùm, Suevezaliam ante paucos annos obtinuit Joannes Luicx ducta hærede & filia Hellini Steelandii, qui ipse Hellinus dotali titulo cum Margareta Halewinia dominium obtinuit, & Margaretæ pater Joannes Præses quondam Hollandiæ, & à peregrinatione sacra eques Hierosolymitanus ducta Beatriee vanden Vyve Joannis filia.

Winghenam autem nunc possidet Joannes van Haveskerke per uxorem Ludovicam Mesdach filiam Ludoviei Consiliarii Flandriæ generi Hugonis de Grammez Equitis, domini Winghenæ, Wulfberghæ & Grammezii, & commissarii Cæsareæ Majestatis in renovatione Senatuum Flandricorum.

Heyghem. Heyghemum Prętorio ante turbas non ineleganti dudum fuit familiæ de Grisperre apud Cortracenses elaræ, unde prodierunt Galterus miles ante tria sæcula, dominium gentis in Parochia Hulstana transcribens Canonicis Harlebecanis Petrus Senator anno 1340.

Canighem. Canighemum pago Menapisco per Arnulphum Marchionem Flandriæ donatum Abbatiæ Bavonensi reclusorium olim ex dicto phrontisterio conflatum habere solet.

Pouecques. Poucques Baronatus titulo celebre dominium & cognomentum gentis nobilissimæ, è qua postremus Joannes de Poucques equestris ordinis hæredem invenit Masteignæ dominum, in cujus posteris hodieque perseverat. Duo autem sunt in vulgo observata, alterum in re sacra, alterum in publica; cùm enim pagus latè patens rivulo seu torrente cingatur, & viarum ambages solerent esse olim impeditiores, potestatem factam aiunt domino circa Principis familiam occupato agros passim incidendi, iterque rectum Gandam, Cortracum, Brugas ducendi, unde in hodiernum diem remanet nomen viarum Poucquensium, similiter cùm in pagi medio decrevissent incolæ Paræciam ædificare saxa cœmentaque, aiunt noctu divinitus translata in locum ubi postea nutui divino acquiescentes Ecclesiam struxerunt choris lateralibus recenter per Baronem adjectis, & remanet priori loco vocabulo Kerckvelt, id est, agri Templaris.

Artzel. Artzela dono Gruthusiorum pridem Abbatiæ Baudeloënsis peculium, qui tamen alteràm dominii partem reservantes pridem Comiti Egmondano obligaverant, recentiori memoria vindicatam per Richardottum præsidem, possessionque à filio Lumbecano Barone.

Gothem. Gothem nescio quid Gothicum nomine redolens, repertis aliquando numismatibus Romanam quoque antiquitatem potest jactare dominum nunc habens Franciscum Sicleers.

Ofelghem. Denterghem. Ofelghem cum Dentergheмo veteres Grutcriorum Dynastiæ nuper, nunc Lanckhalsiorum, quorum illi Flandricæ originis Patricios & Consiliares terræ Franciæ habuerunt, Janumque Gruterum variè doctum & scriptis clarissimum, hi Hooftpuncteros Præpositosque Cortraci & Consiliarios Principum aliquando.

Merchem. Marehemum gentis Utenhoviæ pridem, nunc Steelandicæ dynastia, hĕrum habet Senatus Flandrici Consiliarium.

Wilsbeec. Roesbeec. S. Baefs-vyve. Wilsbeca, & Roesbeca, cum Vivario D. Bavonis, Baronem Anglo-monasteriensem agnoscunt dominum, sed an alios unquam aut antè cognoverint necdum mihi scire contigit. Cæterùm, in Roesbeca circa Thieletum meminit D. Columbanus Vrancx Abbas Blandiniensis in libello de miraculis Deiparæ insantis puerperæ, infantem mortuum parientis, & graviter ob non susceptum Baptismum indolentis, fusisque ad Deiparam precibus, magnaque fiducia maritum requirentis, ut sepultum jam aliquamdiu aperto tumulo repræsentaret. Quod ille uxoris precibus indulgens fecit, & puerum viventem repèriens, sacri baptismatis lavacro curavit expiari.

DEINSA

OPPIDUM.

Deinze. Donza hoc oppidum olim vocabatur, etymo mihi hactenus ignoto, nisi quòd libenter crederem ab aliquo Barbarorum, Gothorum, sive Wandalorum Duce inditam appellationem, hæsisse castro ad ripam Legiæ exstructo contra Romanos; Lucius enim Pætus Romanorum in Belgica Dux celeberrimus, Oppido ultra flumen forsitan à se condito nomen suum communicavit. Wandali autem, & reliqua Barbarorum Hunnorumque colluvies, sub annum à nato Servatore quingentesimum, Gandam occupàrant, & dispositis non uno loco castellis, Legiæ ripas coronârunt, quod certum; duce aliquo illorum Donzam condente, quod probabile. Extra tamen controversiam est, fidem faciente omnium historicorum consensu, statim à clade Normannica, quę incidit ad annum octingentesimum octuagesimum oppidum hoc notum fuisse, & Ecclesiam capitalem personatu illustrem habuisse, quam ante annos sexcentos Flandrię Comes cum aliis duocecim donavit, sed recuperatam posteà à Balduino Comite. In diplomate autem Theodorici Elsatii Comitis precipui, quod arbitror, Donzanarum libertatum propagatoris, disertis verbis Castrum & Villa Donza nominatur, additurque ob demerita Bertulphi Stratensis, Præpositi D. Donatiani, & Castellani de Petengehem, villam ejus de Petengehem omni honore privatam, ejusque privilegia Donzam translata,

 ut

ut sit deinceps particula villæ de Donza, quæ fuerat domina fluminis & campi. Datum anno 1152.

Ex coque tempore, quicquid intra libertatem Castri Petengchemensis fuerat, jurisdictioni Donzanæ accessit, remanetque in hodiernum diem unum utriusque loci Scabinagium, & Tribunal. Nec injuria hinc redivivæ civitatis Donzanæ repetam exordia, & credam audacter insignia duplicis aquilæ, quæ Romanorum esse solent, & Petegehemensium Romanis auctoribus gloriantium fuerunt, tunc accepisse.

Deinceps invenio consensu Margaretæ & Joannæ Comitissarum oppidum ad utramque partem fluminis muro cinctum, unde colligitur majus aliquando fuisse quàm sit modo, & ex rescriptis Tornacensium colligitur, duas parochiales habuisse, alteram nimirum Deiparæ & Ægidio, alteram SS. Martino & Anthonio inscriptam, quarum utraque superest; sed hæc intra limites Petengehemii, illa in oppido. Ita ut ante annum millesimum trecentesimum videatur majestatis suæ apicem attigisse.

Guido enim Comes confirmans authoritatis privilegio forum Mercuriale hebdomadarium, nundinas addit annales festo D. Lucæ recursuras, quæ nunc in diem sequentem sunt translatæ. Idem ad preces Galteri Nevelani Vice-Comitis Donzani nundinas Paschales Petengehemenses in diem Martis post octavam Paschæ incidentes, Donzanis confirmavit, quæ duæ nundinæ à manuum injectione & arrestis sunt liberæ, omnique gaudent immunitate. De Vicecomite Donzano, & castro ibidem, quod dixi, tam certum est mihi, quàm incertum ubi Castrum fuerit, & quò Vice-comitatus devenerit. Etsi non ignoremus Curiam sive domum Principis hic antiquitus extitisse, unde plurima moventur feuda, nec latet munus Scholteti jam inde Baronatui Nevelano annexum esse, qui curam carceris & vinctorum habet, unaque per annum die solari dominatum in urbe obtinet supremum, ad memoriam credo veteris jurisdictionis Comiti Flandriæ concessæ aut usurpatæ. Dies autem idem est, qui encœniorum, id est, assumptæ in cœlum Deip. sacer. Nec me præterit munus Ammanni hæreditarium (cui pupillorum cura & submonitio tribunalis incumbit) recenter à Martino la Faille Barone Nevelano acquisitum à Mayartiis & Gentiis anteà possessum, antiquitus etiam Nevelanorum fuisse. Ut taceam quod ipsum etiam oppidi dominium gentis Nevelæ videatur fuisse, per nuptias ad Lutzeburgicos devolutum, unde adeò perseverat privilegium, quo potestas sit Senatui civem suum à Nevelanis captum aut in jus tractum vindicare, coram tribunali Domestico conveniendum. Hęc itaque prima ætas esto hujus oppidi, quæ nec caruit in re sacra suis laudibus; cùm enim Ecclesiæ personatus eminentiæ suæ alas latè extenderet, tum verò accessit Pontificis Principisque opera, & privatorum eleemosynis elegans hospitale, quod paulò post annum millesimum ducentesimum floruisse monumenta loci me docuerunt, in quibus reperio confirmationem Isabellæ de Troncin factam hospitali de Donza anno millesimo ducentesimo trigesimo secundo, aliamque triginta duos post annos Walteri personæ de Donza factam decimæ collatæ ad usum fratrum & sororum dicti hospitalis; unde discimus utriusque sexus personas in hospitalaria vacasse operibus misericordiæ, cùm à ducentis retrò annis virgines solæ inveniantur regulam ab Augustiniana parum differentem accepisse ab Episcopo Nerviorum. Beginagium etiam Guidonis ævo videtur coaluisse, quod postmodùm in Parthenomen Franciscanarum transiit anno millesimo trecentesimo sexagesimo quarto, & ad extremum anno millesimo quadringentesimo vigesimo septimo virgines Augustini regulam assumpserunt, combusto cœnobio multoties Gandavum profugæ, & nunc relicto primitivæ fundationis loco ibi cœnobium struentes.

Alteram hujus oppidi ætatem libet inchoare ab anno millesimo trecentesimo decimo sexto, quo desiit dominos peculiares habere, & cœpit Comitibus Flandrorum subjici. Robertus enim Bethunius quinque millibus librarum parisicarum illud emerat à Walteramo Luxemburgico Ligniaci Comite, ejusque uxore Guyotta Castellana Insulensi, hac usufructui suo dotali coram Ecclesiæ Officiali solenniter renuntiante. Et mos invaluit inde quotannis septem viros cum Quæstore, à Legatis Principum creari ad juris Justitiæque administrationem. Accepit deinceps immunitatem à Thelonio Schaldis, itemque à portorio Slusensi, & aliis locis civitas. Authoritatem quoque sternendi flumen Legiam ponte sublitio, struendi Bellamfortem, habendi opificia privilegiata, & solennem pannorum textrinam. Impetravit etiam Comitum indulgentia vectigal aquarium, portorium, nundinarium, & plura id genus, ad urbis, mœnium, portarumque opera sarta tecta servandum. Nec deerat Comes, qui situ inter Gandavum & Cortracum opportuno, agrique tam arvi, quàm pascui bonitate delectatus, in supercilio Lizæ & ruderibus veteris Castri, novum ędificavit, fundamentis adhuc alibi conspicuis, & nomine aulæ Principis remanente. Sed quid? Nescit fortuna constantiam; ter enim diversis temporibus per Gandenses Comiti obluctantes, capta urbs & incensa, præsertim anno millesimo trecentesimo octuagesimo secundo cùm nobilitati

litati præsidiariæ extorta portisque ædificiisque dirutis solo æquabatur. Emicuit tamen non multò pòst è cineribus in oppidum non contemnendum; adeò ut tempore Philippi Boni Ducis in urbe & suburbano censerentur capitum terna Millia, & sub Carolo ejus filio mittere potuerint ad subsidia belli centum & quinquaginta cives lectissimos, & ampliùs referantur incendio anni octuagesimi secundi supra millesimum quadringentesimum absumptas lanis operantium officinas paulò minus ducentas. Ita ut perditis illo casu omnibus privilegiis opus habuerit Maximilianus tum Archidux, posteà Cæsar, omnia renovare, consuetudines putà, privilegia, nundinationes, pecorum imprimis & granorum, gildas sagittariorum, & Cameram Nazarenam Rhetorum, dans insuper oppido præfectum, qualis fuit reipublicæ promotor eximius & fautor Lalanus Dynasta Eques aurei Velleris in cœnobio Augustiniano ibidem magnificè tumulatus. Erat porrò oppidum perelegans, trecentis facilè domibus habitatum, cùm in luctuosa hac Belgicæ laceratione, sæpiùs occupatum, spoliatum, incensum, & tantùm non solo est æquatum. In templo curiali rem sacram peragebant sex numero sacerdotes. Parœcus eruditione & facundia singularis, qualis erat Laurentius Metzius, hinc ad Sylvamducensem Episcopatum evectus. Gymnasium politioris litteraturæ erat egregium, unde efficiebatur ut plures hinc nati emergerent, qualis Judocus d'Hont Abbas Nizellensis: cœnobium multas claris ortas natalibus virgines fovebat, ex gente Hornia, Gentia, & aliis. Nec carebat similibus Xenodochium, nec Senatus, donec Mars & Vulcanus hunc fœlicitatis cursum intercepêre tanto ausu, ut meminerint superstites decem vidisse & deplorasse incendia. Anni porrò ferales maximè notantur præcedentis sæculi, & sequentis duo, quibus totum, quantum erat, oppidum non una vice deflagravit, civibus relicta patria exulantibus, fortunasque omnes militari insolentiæ propinantibus. Qui cùm postliminiò reversi capto Gandavo sperarent se tutiùs aliquantò respiraturos, ecce de repente irrumpens hostis Slusanus, urbeque necdum satis firmata potitus omnia ferro & flamma demetere, Curiam, hospitale, vicosque urbis exurere, bona diripere, cives abducere; cui simile post viginti ferè annos pervigilio Pentecostes anno 1605. accidit iisdem per intempestæ noctis silentium oppido potitus, & quicquid reliquum aut restitutum fuerat exurentibus, adeò ut tres tantùm ædiculas calamitati supersuisse intelligam. Nec integrum facilè caput attollere deinceps, etsi animo contra adversitates magno nitantur, publica privataque pristino nitori restituere. Pontes tam Lizanum quàm alios duos hoc anno vidimus instaurari, hospitale virginum diligentia resurgere, Templum etiam paulatim restitui, aspirante Principum favore & civium diligentia.

DISTRICTUS DONZANUS.

AD districtum, sive ut nunc loquimur, virgam Donzensem spectant pagi sex, qui antiquitus fuerunt clientelares, & subsidiarii arcis Petengemianæ, præter Grammetum translizanum. Habebat quidem Donza à quatuor sæculis obnoxios sibi pagos aliquot, ad sinistram fluminis ripam, hodieque conspicuos, sed nescio quo fato, aut bellorum vicissitudine; hi transierint in jus Tiletanorum, à quorum Curia, hodieque gentiles de Beer dominium Prætoriumque suum Grammemse videntur relevare. Gramez.

Primùm Ganda venientibus occurrit Astenum pascuis & aquarum defluxibus gaudens, nec sylvula, erica, aut virgultis carens. Intra cujus ambitum pronuper Guilielmus Stoppellaer Balivus Donzanus, (idem enim hujus loci & sequentis esse solo Balivus cum Donzano) nunc ad Sampsonem Claerhouti Chiliarcham devolutum struxit Prætorium, à difficili solutione nuncupatum. Itemque aliud Judocus Baenstius, nunc per Gonzalios in Serclasiorum dominorum Horensceri hoc tractu quiescens familia. Astene. Quaede betaelinghe.

Præter quæ Waelbecana est domini de Grosilii gentis de Havré comarchia domo turrita non carens. Waelbeec.

Peteghem forense à Balivo Senatum accipiens & latè in agros fertiles se extendens, ubi decimas, amplaque latifundia possident Cœnobitæ Trunciniensés dono Philippi Elzatii Comitis, qui ampliùs ut propriam habere solent præposituram, ita habent diversorium, & in feudum dederunt jam inde titulo novi peculii prætorium non incommodum Judoco de Schitere Malstapelæ domino viro nobili, ejusque majoribus, primario Cortracensis Castellaniæ moderatori, quem Hooftpuncterum vocant. Peteghem buyten. Nieugoet.

Machlinia à maris accessu recessuque Schaldi, & per eum Legiæ olim communicantis impulsu nomen accepit, à D. Cornelii miraculis famam & multis hominum millibus peregrinantium cum donis affluentium quotannis celebritatem accepit; & quemadmodùm in sacris hospitalarias Aldenardenses, ita in foro Comitem Frentziacum ex Merodiis agnoscit olim gentis Lalanæ & Wichtię.

Succedunt Olsena & Zulta, utraque castello & ante illud plantariis longè exquisitissimis ornata; hæc per uxorem Baronis Heulii filiam Annam Liedekerkiam nuper

per

per Georgio de Basten Chiliarchæ in Turcas celeberrimo nuptam, possessa & restructa, illa in liberum allodium à Lanchalsiis nobilibus Flandriæ dudum possessa.

MENINÆ

OPPIDUM.

Collimitium hîc bilinguis Flandriæ Liza medio, & pontem sublitium excipiente, quo aurigæ currus mercibus onustos dirigere sueti, quod Meenen nobis, minare Romanis dicitur, videntur loco nomen communicasse. Diploma Hasnonense Meninas vocat numero multitudinis, & vult nonnemo hanc urbem solam penè Menapiorum, & pagi Menapisci vestigium nomine circumferre. Menapen enim contractim Menen dici posse norunt omnes, qui Teutonicam, & Meninas veteris Menapisci pagum fuisse, aut villam, ut tum loquebantur, sciunt qui Hasnonienses schedas excusserunt. Ubi ampliùs ad ripas Legiæ collocatur, quem nunc Lejam, & triviali Latinismo Lisam vocamus. Qui pleno tumidior alveo gyrabundus duo oppidi latera alluit, peculiari quodam fundi genio ad cerevisiæ præstantissimæ coctionem accommodus; quod experiuntur illi, qui littus oppido proximum habitantes eodemque è flumine aquam haurientes, diversi interim ab urbano saporis potum conficiunt. Et hinc factum, ut præcipua circa coctoriam hanc civium extiterit opulentia & opera expetito tota Flandria, Artesia, Hannoniaque à gulonibus hoc liquore; & Principes prudentium patrum familias ad instar, singulis membris sua velut munia, & emolumenta partituri, hanc plebeiæ negotiationis velut summam Meniniis confirmâruot, potestate facta liberè cerevisias quòcunque inferendi, nec, quod aliæ Comitatus urbes pendunt, ratione cerevisiarum, foras efferendarum molagium exsolvendi anno 1590. & postea. Et imò cùm Insulenses vicini æmulatione quadam Meninienses coctoriæ inciperent pinguiusculas illas dispensare suis civibus, & sic extraneas partim excludere, etiam novo vectigalis potorii genere Meninenses cerevisias gravare, Audomarenses alias cerevisias invehi non paterentur; hi sententiæ Imperialis authoritate anno 1548. illi anno 1510. & aliàs repressi sunt, & ampliùs nullas duplices, ut vocant, cerevisias domi miscere, solisque Meninensibus se oblectare jussi. Et hinc, ut per stratum elegans Insulas ducens, etiam hac temporum iniquitate efferantur hebdomadatim ampliùs mille vasis. Et mihi quantùm hæc nundinatio, & quanti esset, & fuerit, indaganti demonstratum, fuisse ante has belli Belgici tempestates, centum & quatuor officinas coctorum; & cùm in singula vasa semissem percipere ad oppidi usus, & sarta tecta servanda Senatui permitteretur, quinque id vectigal millibus florenorum fuit elocatum, inaudita & stupenda vasorum multitudine hioc æstimanda.

Percipit utpotè dominus Legiæ Princeps Thelonium in singulas merces, exile quidem, sed quod quotannis ordinariè sex florenorum millia producat.

Ampliùs habet molam granariam procurato Legiæ impetu circumactam, octodecim Rasaria horis singulis facilè terens tanti proventus, ut ejus locatione sexies mille floreni annui ad Principem redeant, tantæ jurisdictionis, ut nemini liceat intra primum ab Urbe lapidem aliò frumentum convehere, & Balivo singulorum lustrandi gratia domos obire pro libitu. Insuper causa dictæ molæ granariæ Principis Magno Balivo dominii Meninensis cum feudatariis competit lustrare vias subditas molæ granariæ, non habendo respectum ad alterius jurisdictionem, idque uno milliari in circuitu, quo commodiùs subditi dictæ molæ non excusabiles sint, si non veniant, & non obedientes mulcta ipso facto est executorialis.

Hæc de flumine cui benignitate terra nequaquam cedit, caponum impinguatione solita commendari, quò respicit distichon è popinis transcriptum:

Quos sitis atque fames cruciat, properate Meninas;
Qui capiat capus est, Cereris vis quæ capiatur.

Textrina etiam & imprimis stapula filariorum hic esse solet copioso quæstu. Ludovicus enim Comes anno 1351. recenter dominium Meninense fisco suo ascriptum ornare volens, leges dedit Balivo & Scabinis potestate mulctas definiendi, forum diebus Saturni & Nundinas tridui incepturas 18. Octobris. Ita ut hic meritò urbis conditor haberi debeat, in fundamento per eum posito graviter assurgentis.

Philippus Regis Franciæ filius litteris anni 1399. innuens feudum fuisse ob cædem fratris à domino patratam confiscatum, insuper nominans Collardum proventuum Meninensium amodiatorem receptum, morem creandi Scabinos septem (eligentibus dominii Meninensis feudatariis) confirmat, cujus confirmatio perseveravit usque ad annum 1577. à quo tempore occasione belli Flandriæ Princeps per commissarios creat præter morem antiquum. Unde fit, quòd dummodo per commissarios Principis Scabini creantur, computus tamen civitatis ipsis Commissariis non fit, sed Præsidi Cameræ Insulensis, & Quæstori generali Flan-

Flandriæ Occidentalis, qui per apostillam in computu mandat M. Balivo & Scabinis, quatenus juxta antiquum morem à feudatariis dominii Meninensis Scabini eligantur magno Balivo (ita vocatur in litteris Philippi) cum beneficiariis, ut minùs quatuor nominante, & quatuor nominatis reliquos tres, Magno Balivo verò & Scabinis junctìm octo consiliarios. Et si cùm supremi Judices justitiæ triplicis sub dominis compotes esse non solerent, Philippus Rex anno 1463. vocans oppidum caput 13. Paræciarum Balivo junctìm, & Scabinis triplicis justitiæ curam demandat. Privilegio etiam Maximiliani Sagittariorum invecta sunt contubernia, & plebs mechanica in classes separata, quarum eminebant Cerevisiarii, & tam lani, quàm linifices, & ducentos operariorum præfectos utrobique hominum memoria sunt qui numerârint. Cùm autem nesciam an par parvitate ullum sit toto Belgio oppidum Domino seu Principi suo tantum emolumenti afferens, tum etiam, quę Principum est elementia, hoc præ omnibus Vasallorum locis maximè gravatum præsidio & oneribus belli, virium aliquantum acquisivit, splendoris infinitum perdidit. Ordines enim Provinciæ rebellis cœperunt fossâ muroque ingens ejus spatium circumdare, sed ob nimiam ambitus capacitatem destiterunt, donec Montiniacus anno 1578. coarctato nonnihil circulo mœnia portasque exstruxit, hodieque conspicuas, cujus tempore ad annum 1585. domus partim incendio, partim specie munitionis dirutæ, nullusque pannificum remansit, Cærevisiariorum vix triente reliquo. Animo nihilominus magno cives adversa hæc quæ consuetudo ferendi leviora facit, vincunt, recenter Curiæ elegans capitolium imponentes, & accedente Joannis de la Cousture Canonici Cominensis munificentia, Capucinis cœnobium exstruentes anno 1602. Templo anno 1608. per Iprensem Episcopum consensu Tornacensis, cui subsunt, dedicato 19. Novembris.

Nullum enim ante hæc virilis sexus cœnobium erat, solaque Parthenone Augustinianarum ab anno millesimo quadringentesimo quadragesimo in Nosocomio D. Georgii peregrinis subservientium.

Præter Sacella Deiparæ, & Magdalenæ Curiales sunt, vetus decollati Joannis, & nova D. Vedasti, utraque ab Hasnonensibus pendens, & hæc ante annos 70. choro novo muris fidem facientibus ornari cœpta, tempore Valtheri Patin prætoris laudatissimi, qui etiam Molendinum putatur invenisse. Epitaphium hic extat tale. *Avete, favete humanis manibus quotquot propter sepulchrum non pulchrum D. Crispini vanden Berghe, pulchrè de civitate Meninensi meriti, hoc monumentum mentem vestram monere, imò movere humanitus experimini. Favistisne uno Ave? Avete, valete, optimè merenti marito ritè vidua mœrentes filii optimo parenti posuerunt.* Et aliud Rolandi de Vicque dicti Nootkove Balivi de Waurin anno 1580. in pugna gloriosam mortem mortui in conspectu oppidi & ab hostibus hîc sepulti. Gerontocomium 30. senibus auxilia præbere solens patrum memoria coaluit. Gymnasium etiam litteraturæ politioris olim non ignobile fuit, quo factum, ut viri plures clari ex hac civitate emerserint. Ut Jacobus Gargantius è Societate Jesu, Joannes Robaixius Canonicorum Ecclesiastes, N. vander Elst, & Joannes Snepgats Loënses Præpositi, Petrus Papius Gymnasiarcha, qui inter plures, Vendivilum Episcopum Tornacensem erudivit. Cùm autem oppidum hoc cum 13. pagis vicinis unam Cortracensis Castellaniæ virgam faciat, & in, & cum ea conferat, pagos interest subjungere.

Quorum primarius tituli merito Isegemium castro, nundinis, halla, panificii celebritate, fluvii commoditate, municipum industria, terreni fœcunditate, curia feudali nobilis. Fuit à duobus retrò sæculis nobilissimæ gentis Stavelæ per nuptias Margaretæ cum Adriano Gandensi dicto Vilain translatus, & ob merita Maximiliani horum filii, dum viveret, Consiliarii status, & præfecti ærarii Regis Catholici, Gubernatoris Flandriæ Gallicanæ, Comitatus titulo ornatus: prestque modò Comitum secundus Jacobus Philippus de Concilio status, & Principum œconomiæ magister, vir heroïcis clarus dotibus, & feliciter in nobilissimarum stirpium indagine dum per curas publicas licuit versatus. Et solet olim inter Barones & pares castri Cortracensis Dynasta hujus loci considere, municipiumque præter hospitale Parthenonem virginum tertiæ regulæ ostendit fundamentis per Joannem Stavelum Isegemi, Emelgemi, & Guedelgemi Toparcham à consiliis & cubiculis Philippi Ducis Burgundiæ sub annum 1451. jactis. Ecclesia etiamnum elegans præambulo horario olim insigni pronao fornicibus non carente. Imprimis autem ob B. Gillonis natalem & celebritatem in Martyrologiis paginam faciente.

Baronatus Heulæ agri & jurisdictionis amplitudine intra limites oppidi Viroviacensis latè procurrit ratione dominii de Westhoven; patriciatu Castri Cortracensis, & dominorum titulis inclaruit, qui fuerunt ànte duo sæcula gentis Boctelinæ Cortraco oriundæ. Unde prodierunt, Walterus de Hula anno 1221. in Arcbivis Harlebecensibus anno autem 1279. in Arcbivis Iprensibus S. Martini alius Walterus Hule Heule.

prioris fortè filius. Simon anno 1272. clarus à militia Constantinopolitana (unde primus suis tres aquilas aureas cauterio insternens, praivit.) Legimus & in ea gente Danielem, teste Meiero ad annum 1320. contractus antenuptialis à Comite facti testem, eundemque anno 25. ejusdem sęculi Senatorem Cortraci, Sigerum & Rogerium equites clarissimos sub Comite Malcano, Margaretam anno 1399. Matrimonio Sigeri Gandensis claram, Joannem de Heule dominum de Verbois, & Rogerium Boetelinum ejus fratrem anno 1437. dominum Heulę & Lichterveldæ, à quo descendunt trium istorum locorum dynastæ, Heulani quidem omisso gentis nomine Baronatus cognomen mutuati, qui prætorio ornatus non ineleganti devolutus ad Liedekerkios possessusque, unà cum Morsela, Arcis antiquę domos jactante vander Grachtiorum olim nobili residentia, Gulegemio, Emelgemio, Bissegemio. Ab ipso porro Anappensi Comite Joanne de Robles dotali parte Liedekerkiorum possidetur Wevelgemium Abbatia virginali ordinis Cisterciensis celebre, cujus in vicino Jodocum de Punte adolescentem vidi anno nempè 1607. viginti trium annorum, in pueritia nullo membrorum usu destitutum cui grandescenti altera tybiarum ab imo clunium ad pedem usque intumuerat ad crassitiem trium ulnarum cum media, materia nullis medicorum auxiliis decrescente, nisi quòd sudore nonnihil videretur moles attenuari. Et decumbebat macie penè confectus lectum replente ista massa, sub qua facilè erat ipsi pedis digitos movere, & nisi cruris attrectando os discernere.

Abbatia porrò quam dixi in parochia Morselensi cœpit auspiciis Joannæ & Margaretæ Comitum Flandriæ ad annum 1214. huc ob commoditates Lizæ post annos viginti duos translata per Margaretam Castellanam Cortracensem in chori medio tumulatam, cum tali Epitaphio lapidi insculpto.

Hic jacet Margareta Castellana Cortracensis, filia Comitis Ghistensis, hujus Ecclesiæ fundatrix. Obiit anno 1222. ab Ecclesia fundata anno septimo.

Unde colligis adventum Monialium ex Morsella posteriorem esse Ecclesia, conformiter memoriis loci asserentibus Margaretam hanc primo Morstellæ sepultam & Sacra Abbatissarum prima, ab Adelizia autem secunda huc translatam. Post quas Antistitæ præfuerunt hæ. Domina Christina, Templi, Ida de Morsella, dormitorii, Agnes Stavelana, officinarum, Ida de Senselles, murorum cœnobii restauratrices. Successit Agnes de Beaulieu mortua anno 1352. Maria Urbaenan. 1360. Catharina Loz anno 1373. Mabelia van Rolleghem anno 1382. quæ capita quatuor ex sodalibus D. Ursulæ cum aliis reliquiis monasterio impetravit. Machtildis van Coyeghem anno 1396. Elizabeth Stuckaerts anno 1400. Joanna de Tolenaer anno 1408. Godefrida de Cordes anno 1414. Margareta vander Marke anno 1429. Maria van Woestine anno 1439. Germana van Daele anno 1463. Jacoba van Coyeghem anno 1477. Joanna Sbeulx anno 1497. Gerarda du Pont anno 1511. Maria vander Stoot anno 1517. Joanna van Wassenaer anno 1544. Anthonia de Bailleul anno 1553. Elizabeth de la Traumerie, quæ ut cum gaudio suscepit anno 1561. donatam cœnobio à Nicolao du Puis equite Hierosolymitano spinam coronæ Dominicæ; ita cum luctu vidit gliscentibus turbis virgines anno 1578. exulare, Templum sequenti anno à Scotis Meninæ rebellantibus exuri, & mox cœnobium devastari, vix ruinis murorum alibi remanentibus, animo interim ingenti in reducta anno 1580. Cortracena civitate oves suas dispersas colligens, in domo privata rebus divinis vacantes continuit, donec per pacem liceret ad rudera cœnobii eas postliminiò reducere. Obiit ætate grandi Elizabeth anno 1594. succedente Anna Gargant anno 1599. moriendo eam secuta & demum Beatrice vanden Abeel prima totius Belgii Antistitarum, ex nominatione Principum Alberti & Isabellæ evecta, serioque restaurationem cœnobii meditante, si Deus & fortuna aspirarent.

Restant in hoc tractu Lendeleda ad familiam de Beere pridem spectans.

Geluwa pluribus parens domicellis, primo Comiti Sanctæ Aldegundis.

Dadesalia par Castri prætorio dominioque Joannis de Croix ornata 1364. ad Rassegemios spectante.

Tempelmarsa Ligniacensi Principi beneficio . . . Dynastæ.

Cathenum Domini de Melomese.

TREDECIM PAROCHIÆ.

Regiuncula, sive virga tredecim Parochiarum inter Legiæ & Schaldis defluxum patens complectitur imprimis agrum suburbanum Parochiæ Cortracensis Abbatia & hæreditate Groeningana Cistertiensis instituti, & variis tam latifundiis quàm dominatibus ornatum. E quibus possidet gens Grachtia Walliam, Scouteta Moscrum, Brantia Vierscaeram, Lalana Houtam, aliæque alia: Nec Canonici Curteriacenses tantùm decimis anno 1270. per Joannem de Boevekerkem, anno 1228. per Sigerum de Moscron militem, anno 1246. per Walterum dominum de Hestruck, & aliàs per alios acquisitis gaudent, aut gavisi sunt olim, sed etiam dominio Gaverano per Ludovicum Malanum Comitem anno

no 1374. transcripto, cum omnibus juribus, feudis, hominiis & pertinentiis ejus, confirmante cessionem Philippo filio Regis Franciæ genero. Fuerunt certè in præurbiis hisce Sacella aliquot; unum quidem circa Wallam brevi restaurandum, alterum D. Virginis montis refugii loco post pugnam Groeningensem à fidelibus frequentato & recenter cura Mathæi ab Ypra Archipresbyteri restauratum auctumque sicut Sacellum Deiparæ ad puteum per Comitem d'Anappes Baronem de Billy gubernatorem Flandriæ Gallicanæ restitutum. Notandum etiam circa villam domini de Fontaines, inventa recenter & inveniri in dies, Romanæ inscriptionis numismata, non ærea tantùm, sed & subinde aurea: venationem autem & aucupium ad Principis vicarium M. Cortraci Balivum & Castellanum spectare.

Ad ripas Lizæ visitur longo tractu Halewinium usque, Marca ob fundatam Cistertiensis instituti Abbatiam anno 1238. per Joannam & Agnetem filias Walteri Rodeburgici, sed anno 1285. in præurbium Cortracense translatam: nobilis dudum ad gentem Anchemantiam Brugis insitam spectans, & nunc ad Cornelium ejus familiæ è domo magni Lipsii Jurisconsultum, & Senatorem Gandensem.

Lauwa per Halewinios Croyacorum Dynastia, Roddelgemum etiam & Reckemum pronuper in Halewiniorum propinquo splendidè dominantium fuit: nunc hoc Henniniorum de la Vallée: illud Philippi dû Chastel domini de Blangerval, qui exinde Quæstor hæreditarius est Spicæ Annariæ Curteriacensis. Nec aliud notabile est nisi quòd initio turbarum Montiniaco Meninas occupante congregati hoc loco magno numero rustici ab equitatu regio supervenientè miserum in modum cæsi fugatique fuerint, templo tum exusto, & res gesta omnium historiarum scriptis commendata.

Introrsum autem in mediterraneis Aelbeca est D. Cornelii patrocinio nobilem jactans Ecclesiam & dominium Vlienderbecanorum olim, qui Cortraco insiti anno 1325. Senatorem Rogerium, anno 1392. Gerardum, anno 1419. Oliverium habuerunt, & anno 1325. Eusthathium ob fidem Principi probatam notum. Posteà fuit Barensium etiam primæ nobilitatis & magnificè dominatorum, tam hic quàm Moscronii & Ligniaci, hæreditate nuptiis ad Liedekerkios devoluta.

Cæterùm eminet hoc tractu, & Castro, & pascuis, & Ecclesia Moscronium, belli tempore, præsidio militari instructum & munitum satis. Erat quidem antiquitus alio loco arx munitissima in medio sylvæ quam adhuc hodiè, Bois de la Chastellenie, vocant, forma quadrata, fossis duplicibus, & propugnaculo sylvis dominante, saceloque translato in modernum castrum non carens, cujus fundamenta & rudera hodieque conspiciuntur. Præter Curiam autem feudalem domini, in Ecclesia D. Bartholomæi, à Monachis Martinianis dependente, epitaphia visuntur egregia DD. Ottonis de la Bare Consiliarii Ducis Burgundiæ & armigeri Ducis Brabantiæ defuncti anno 1446. Itemque Cornelii de la Bare, armigeri similiter Ducalis, & primi œconomi Margaretæ Anglicanæ, desponsatæ Carolo Duci Burgundiæ mortui anno 1489. & Ludovicæ de Lannoy uxoris Antonii de la Bare domini de Mouscron Valle, & Aelbeeck anno 1554. mortuæ. Post hos illustris Anthonius Liedekerkius anno 1592. per Ludovicam de la Bare uxorem dominio cœpit potiri, & castro non ineleganti. Cæterùm maximè notari interest, quod hic anno 1605. Maii 23. accidit Joanna Carette puella quadriennii post dolores, & ut videbatur, gestamen quatuor mensium enitente puerperarum instar monstrum quoddam vivum magnitudine grandiusculæ gliris caput habens mediatim instar canis, cum barba felina, dorso glabro alia parte pilosa, cauda instar gliris, pectore, ventre, umblico instar hominis, humeris armis pedibusque propemodùm humanis, desinentibus tamen in ungues recurvos, lingua crassiuscula, dentibus duobus, quod ipsum Jacobo de Hond Medico Cortracensi donatum & per anatomiam compertum interiora omnia humanis similia & perfecta habere.

Adjacet ei Herseauxum illustris familiæ de Cortraco olim avita possessio cum insigni feudorum copia, nunc ad Bernagios devoluta, nominatim D. de Perque, nisi quod particulares etiam domini suas habeant dominationes intra parœciam, ut Moscroniensem, Lespinettam & Oultrepræam, Blandiniensem, Buysam, alii alia.

Et Ottiniacum Baronum Gaesbecæ ex Hornanis olim, à Præside Richardotto acquisitum.

Et versùs Schaldim Spira vetus Gruythusiorum dynastia, nunc domini de Beaurepaire ex Oigniacis Baronatus titulo. Bellegemum rudera veteris castri monstrans & prætorium, veteremque S. Amandi Ecclesiam olim Costeriorum, nunc Hertogiorum nominatim D. de Paddescot V. N. dominatio, quorum illi Cortraco insiti habuerunt anno 1386. Senatorem Simonem, Rogerium præpositum anno 1352. Gerardum anno 1419. nuptiis Joannæ de Lannoy clarum, Isabellam D. de Carnoy conjugio Fastradi de Barlaymont domini de Glayon anno 1458. Anthonium anno 1473. & 74. propositum sororium Joannis D. de Croix dominum Derlickæ, Ægidium anno 1479.

præpositum. Rogerium anno 1506. Senatorem Hectorem Bellegemii dominum anno 1404. Præfectum turmarum Gandavi contra Turcas delectarum. Cæterùm intra limites parochiæ Toparchia est de Walle & Mortainssche, cum ampla feudorum curia ad Dominum Morscroniensem spectans, quemadmodùm dominium etiam habent diverso loco Tolenarii, Haveskerkii, Croixii, aliique plures.

Coyegemum denique Gentilium de Esclaibes, nunc nominatim Hadriani de Clairmont V. N. ante Gaesbecanorum, Hornanorum, Naturalium, hoc titulo parium castri Cortracensis. Antiquitus autem Cortracensium, qui servato quidem symbolo suæ originis cognomentum hoc à dominio induerunt, & clarucrunt inter patricios Cortracensis oppidi, Jacobus præpositus anno 1472. & 81. & 96. Rolandus dynasta Clerchampi filius Joannis equitis domini de Coyeghem ex Maria Tolenaria domina de Rodes, Hanneri, Grammæ, & vii Margaretæ Halewiniæ Senator anno 1418. & 30. pater Margaretæ Abbatissæ Wevelgemensis. Præter dominium autem principale amplo proventu & plantariis arborum patronatuque Ecclesiæ D. Bartholomæo inscriptæ & feudis 38. ornatam, habent suas ibidem curias Baro de Pecques & dominus de Schardouwe.

Atque hæ quidem sunt 13. Parochiæ nulli oppido subjacentes, etsi libenter crederem olim Viroviaco subcensitas, eò maximè quòd inter pares castri Cortracensis nominetur dynasta Viroviaci; de his tamen aliisque fusiùs secundis curis agemus cùm pro temporis ratione nunc integrum non fuerit plurium notitiam habere. His itaque tantisper lector fruere, quorum pars non ultima Gerolpho vander Haeghen P. G. Hooftpunctero, & Joanni Blodens J. C. Castellaniæ quæstori nomine Collegarum deputatis meritò debetur.

JOAN-

JOANNIS BAPTISTÆ
GRAMAYE
BRUGÆ
FLANDRORUM,
SIVE
PRIMITIÆ
ANTIQUITATUM
BRUGENSIUM.

PRIMITIÆ
ANTIQUITATUM
BRUGENSIUM,

Ut amat nuda videri veritas,
Sine verborum apparatu & fuco,
In ordinem dumtaxat compositæ,
Et velut materies ad structuram, collectæ,
Quam, si proba, apta, congrua judicetur,
Orationis comptiori veste amictam,
Ad erigendum illustratæ Urbis
Tentorium insumet Architectus,
Phœbo & Minerva auspicibus.

Quod ut vos,

NOBILISSIMI, AMPLISSIMI,
PRUDENTISSIMI
REIPUB. BRUGENSIS
PATRES,

Probetis, & Embrionem hunc
Formam, vitam, robur accepturum
Ab Archivis, clementia, authoritate vestra
Tantisper fovere, & favere dignemini,
Quoad parenti per Lucinam liceat
Fœtum numeris suis absolutum edere,

Orat Cliens vester

J. B. GRAMAYE.

PARS PRIMA.

Dialogisticè ad majorem lucem scripta, Capitibus XIX. absoluta.

CAPUT PRIMUM.

SErum autumni erat, serenum interim, nisi quâ Circius inter decidivas arborum frondes circumlabatur, cùm de more & munere meo peregrinatus Neoportum invectus suffragante non velo aut vento, Neptuni mancipiis, sed ejusdem invento sonipede. Hîc nonnihil recreatis viribus viam repeto per Aldeburgi ruinas, & famosum antiquitatis Flandricæ sepulchrum Brugas petiturus: cùm ecce ex diverso itinere Comes factus è patruelibus meis Thomas Franconatium Consularis, vir in rebus agendis dexter, & ingenio promptus, manu & voce compellat: Gramayus Gramayo salutem. Tantundem & totidem verbis tibi, inquam, ego, Agnotorum agnitissime; sed

Quo via, quave iter est, novus unde supervenit hospes.

Ex Atrebatibus respondet ille, per Flandriam infernatem Brugas tendo. Ad hæc ego: Indidem & nos, non ita nuper reversi, existimabamur *extremos hominum* adiisse, nunc demum *Flandrias* adituri, cum paludosa ad occiduum solem Flandriæ nostratis regio, haud dubiè Morinorum fuerit; hæc verò quam terimus terræ portio, *Flandrarum* & posteà *Flandrensis pagi* nomine censita sit. Plura dicturum ab nutu & cachinno excipiens Thomas: An ignoras, inquit, mihi vel de nomine inditum non credere, nisi visum, non videre nisi demonstratum? Tu itaque nisi rationum pondere, testium fide convincas, nunquam vineas. Utrumque factum, excepi ego: quid enim vetat per hanc viariam otiositatem, si non sole, fabulis ut minùs diem comburere, & faciam quod Architectonices providi periti, molis extruendæ idæismum à mente ad manum, à manu in papyrum prælineabo, tum varia scriptorum & diplomatum fragmenta velut materiem destinatæ fabricæ congeram. Congestamque debito in operas ordine distribuendam tibi, & judicio tuo permittam.

CAPUT II.

POno itaque *Flandras* numero multitudinis propriè prope Oceanum terras dici, fluctuum flatuumque ejus damno obnoxias: & ampliùs exinde litoralem plagam à *Mardiciaco* (*Mardyck* modò est) *Safertingehemum* (*Saffinghem* nunc dicitur) pagi Flandrensis nomine vocitatam à Francis, quem aliis intervallis à Ryensi Schalda, à Bracbatensi Durma, à Turnacensi Liza, à Menapisco paludes, à Morinensi pago Hypra, ferè separabant, donec aucto incolarum numero, pagorum numerus cœpit etiam variare, & circa Schaldis Durmæque perfluvium Gandensis & Wasianus, intra Schaldis & Lizæ ambitum Curteriacensis, & in Mempisco aliis nominibus pagi cœperunt innotescere. Dictum hoc à me ex aliis doctum eo. Inprimis à læna & occidente occidentalium more lineam auspicaturus, video, Iperium describere, præeuntibus veterum rescriptis.

Mar-

Mardiciacum nobilem in pago Flandrensi portum.

Docui Ostburgum & Rodeburgum emporia, Audeburgum & Thoroltum oppida *pagi Flandrensis* præcipua ante decem secula extitisse. Memini me id legere in tuis Antiquitatum Belgicarum codicibus, intercipit Agnatus, sed tu perge. Pergo inquam, & velut pugno laudatos in Schædis cœnobiorum Gandensis, Blandiniensis, Bertiniani *pagi Flandrensis* vicos subjungam, qui sunt Swellegem, Wendunc, Jabbeke, Baillieul, Bombourg, Torholt, Recashem, Bettingem, Holthem, Osthold, Adingem, Baltershold, Lapscure, Veltheym, Clehem, &c. Et rursus Grocnenberch, Fanum Willibrordi, Wormholt, Dicasmude, Garnefton, Pona, Zonspeca, &c. Qui omnes licèt paululùm diversis nomenclaturis efferantur, tamen quo loco siti sint facilè dignoscuntur, re docent eis quos posui limitibus pagum Flandrensem descriptum, cujus membra esse dicuntur.

CAPUT III.

LUdovicus Imperator pietatem quam & nomini induit Ecclesiæ Trajectensi probaturus in donatione anni 821. recitat Sfertingihemum, & *Axellam*, & *Tamisich* in pago Flandrensi. Cùm tamen illud ipsum Tamisich in vita D. Amelbergæ & Chronico ad annum 772. scribatur situm in pago Wasiensi, & vicinus ei vicus *Waesmunster* in diplomate anni 966. apud Meierum collocetur in pago Gandensi cum aliis Hast, Henthorp, Husdinc, Berginc, Merender.... Quod nemo unquam conciliaverit, nisi asserens eundem locum duobus pagis situm confiteatur, vel meliùs Gandensem & Wasiensem Flandrensis partes fuisse. Rursus cùm ex diplomate Blandiniensi Elsa inter Schaldim nunc conspicua scribatur pagi Flandrensis esse, necessariò dicendum etiam huc eum se extendisse. Et cùm ipsum Blandiniense cœnobium (quod in Gandensibus meis docui) nunc in Tornacensi, nunc in Cortoriacensi pago fundatum, unà fatendum hunc illius, illum alterius partem extitisse.

Ad Menapiscum quod attinet, verissimè scripsit Meierus eum corruptè Mempisci nomine dictum, & potiorem Flandriæ partem comprehendisse; addo ego frequentissimè eundem locum, & in *Flandrensi*, & in *Mempisco* pagis citari, ut nesciam utri primas & potiores partes tribuere oporteat. Libenter crederem duo hæc ejusdem rei significativa esse vocabula, inditum à genio loci per Francos alterum, à primis habitatoribus Menapiis alterum hæsisse. Ita tamen ut proxima Oceano loca magis propriè & frequenter *Flandra*, remotiora versùs Nervios frequentiùs *Mempiscus* vocitentur. Qua in opinione libens hærebo, donec quispiam authoritate diplomatum convincat, aut locum circa Nervios, & interiora Flandriæ in *Flandrensi*, aut aliquem circa Brugas, & extima in Mempisco collocari. Sed ecce Audeburgum itineris nostri prima meta, Flandrensis pagi, de quo agimus, caput.

CAPUT IV.

ALdeburgus nomini induit conditum conditionemque suam, ne quis vel de nomine notum ambigat è primis Flandrarum urbibus esse, Brugis priorem, spreto potiorem, *Castro Gand* (sic olim loquebantur) ut nomenclatura, ita ævo parem. Dagoberti Regis temporibus fuisse peregrinatio B. Ursmari ante annos mille viventis & vigentis nos docet; & imò Romanis frequentatum suspicari posses, in veteri Codice legens, reperta in murorum vestigiis vasa fictilia, cum numismatibus & *Scutellas ob excellentiam auro inclusas*, quales vidisse testatur auctor Chronici Aldeburgensis. Atque hinc est, quòd cùm aliæ urbes antiquæ in scutis suis circumferre soleant Castri speciem, quia à Castris earum primordia, hæc portam ostentat, non vano honoris argumento indicans, ab omni hominum & scriptorum memoria urbem fuisse, nec è Castro velut ovo exclusam. Ubi notatum à me occurrit: *Porta* nomen & hieroglyphicum Belgis nostris oppidi & libertatis notam fuisse; adeò ut ab ea civitatem *Portum* genere masculeo, cives *Portheros* quasi dominos oppidi vocent, & solenne Principibus virum aliquem jure civitatis honorantibus; in diplomate portas superposita loci insignia depingere.

CAPUT V.

ANtiquitatum ostendi splendorem non præteriturus, & verbis non meis dico: *munitissimam fuisse, muro septam firmissimo, nigris & durissimis lapidibus, albis, ab Aquilone quadratis & magnis, quos ferro & plumbo infixis antiqua fundaverat manus:* Ita scriptor quem suprà laudavi, qui & profitetur vidisse se, ad restaurationem templi lapides ex fundamentis mœnium erui & applicari. Nec dissimulandum quod conformiter Bertinensi Chronico hoc nostrum asserit, antiquitus *Metropolim Flandrarum* fuisse Aldeburgum & caput regionis maritimæ; ubi priscos Flandriæ Saltuarios prætorium habuisse, & nominatim Lidericum, persuadere videtur, hodieque perseverans, cataractæ appellatio, *Larinex Sluse* & Liederici repagulum, odorem obiisse tradit inferius,

ferius, alios frequenter diverſatos. Latiſſimè autem patebat tum oppidum verſùs mare & paludes, ſed poſt tertiam vaſtationem exigui ſpeciem aſſumpſit, fortunæ ſuæ congruam, Ipreti fluminis allapſu, & nundinatione Hiberna contentum: ita ut formam olim quinquangularem, nunc rotundam videatur amaſſe.

CAPUT VI.

DUcit nos is ſermo, & iter ad rudetum. Viden hoc oppidi cadaver, & ſupina Martis infeſti, Vulcani infenſi monumenta? Hic forum erat, hic curia, hic Hallę; ibi fanum Deiparę *ad Aquilonem Villa*, dedicatum olim à B. Urſmaro, dedicatum ſecundò ſub annum 1056. teſte verſiculo,

Anno milleno quinquageno quoque ſexto,
Hujus opus templi cœptum dignoſcitur eſſe,
Lignea baſilica fuerat quæ condita primo.

Quod alia parte vides, prætorium fuit Giſtellanorum. Quod ex adverſo, regio Martis & Bellonæ, & arx præſidiaria, militibus inſtructa, ubi anteà primæ famæ extitit cœnobium. Sed quomodò, inquies, unico calamitatis impetu in tantam vilitatem & penè nihilitatem oppidum hoc venit? Non ita, pluribus petitum fortunæ telis tandem ſuccubuit. Primùm quidem verba ſunt Chronici *à Barbaris inſularum ſæpè vexata, per Attilam & Hunnos denique obſeſſa*, capta, everſa reſpiravit quidem, ſed non tanto conatu, non tanto ſucceſſu. Iterumque à Normannis ſolo æquata tantùm non periit, ex ſuperſtitibus alibi muris ſurgente Brugarum oppido, reliquiis longè poſt exciſis.

CAPUT VII.

VErùm quia ſonipedum ventres ſonoros, ſtomachum inanem reddidit producta longiùs ambulatio, ſinamus eos, nonnihil in prato pabulari, nos in ſtrato fabulari, &

--------- campos ubi Troia fuit,

recognoſcere. Curialis Mariana periſtyliis & laqueari excelſo conſpicua, ſodalitio clericorum à B. Urſmaro honorata, memoriam feſtivam habens famæ mortui ad annum 1062. quem ſummo diliculo repertum, cùm ſepulturæ mandarent, nec Godobertus ſacerdos æs campanum ſonare pateretur, omnes ſimul campanas nullo movente ſonuiſſe, in ſcripta relatum eſt. Ejuſdem B. Urſmari opus eſt Apoſtolorum Principi nuncupata Eccleſia, clericorum collegio commiſſa per Dagobertum Regem, poſt cladem Barbaricam ſacris reſtituta per Rabodonem Epiſcopum Noviomenſem, anno his verſibus expreſſo.

Chriſti milleno ſimul anno ſeptuageno,
Hoc templum S. Petri à Rabadone ſacratum eſt.

Et eſt D. Petrus non templi tantùm, ſed & Abbatiæ Tutelaris. Sed ingrediamur & dolenda metamorphoſi converſum in ſpeluncam, non auſim dicere latronum, intueamur.

CAPUT VIII.

HÆc ara ad lævam Urſmaro inſcripta erat, *qui* (verba ſunt Chronici) *anno Domini 614. de licentia Regis Dagoberti Templum D. Petri in Aldenborch conſecravit. Quod diuturna ſtabilitate viguit, longa ætate ſenuit, & prolixa vetuſtate corruit, poſt multa verò annorum curricula, id eſt anno 1056. reinceptum eſt à Rabodone, & conſecratum 1. May 1070.* Juris autem titulum quo ad Rabodonem pervenit Eccleſia, his verbis exprimit Chronicum. *Eam nobilis vir Conon Camerrius Flandriæ in beneficium Caſtrenſe poſſedit, & hortatu Haſecca conjugis tradidit Roberto Comiti, Robertus autem Rabodo Epiſcopo, Epiſcopus Waltero Archidiacono & clero laudante liberam, & expeditam condonavit Arnulpho Sueſſionum Epiſcopo, illique Canonicam de eadem fecit inveſtituram. Qui Arnulphus eam fundavit in Abbatiam & congregationem monachorum ordinis S. Benedicti, anno* 1084. & præfuit eidem annis tribus.

Quæ poſtrema verba contrariantur ſcriptis à Molano in Natalibus ad 16. Sextilis, aſſerenti Arnulphum quidem cœnobio primùm præfuiſſe, ſed magni hujus & beati ex fratre nepotem, qui patruo ſucceſſit demum, & poſt ſe habuit Gervinum in ordine tertium, non ut Molanus, ſecundum. Aſſervabantur in ſacrario Miſſale & Pontificale Beati Antiſtitis cogente miraculorum fama elevari & Divorum numero aſſcripti. Vitam ampliter deſcripſit Liſiardus Abbas, alia denotant triti verſus.

Octagenus erat, milleni ſeptimus annus,
Dum terra corpus Arnulphi tollitur almi,
Hic per quem primo monachi tum conſtituuntur.

Et rurſus:

Milleno, centeno, bis deno quoque primo,
Præſulis Arnulphi conſtat tranſlatio facta.

Et iterùm:

C. quater, X. quinque, ſex I. ſemel M. facit annum
Cum feretro aurato, grex Præſulis oſſa repoſuit.

Non inſonant fortè delicatis litteratorum auribus, ita ſuaviter hæc carmina, ſapiunt tamen antiquitatem, & fidem merentur. Corpus hujus Divi nunc Brugis aſſervari audio, niſi quòd portio aliqua per Arianum Abbatem, anno 1458. Tidegemenſi, unde natus eſt, Eccleſiæ donata eſt.

CAPUT IX.

COEnobium hoc ab initio fundationis suæ Abbatiali titulo insignitum fuisse scio, etsi Cœnobitæ D. Richarii apud Suessiones nihil intentatum reliquerint, ut sibi obnoxium efficerent Prioratum, diligentia imprimis Hariulphi Abbæ ad annum 1042. rejecti. Primitus instituti erant Cluniacenses, donec Oliverio Archimandritæ circa annum 1550. florenti visum, unionem Bursfeldicam amplecti. Cujus ævo insigni campanarum harmonia turris altitudine spectabili decoratur, & Ambitus (rudera ad ortum & medium diem vides) perficitur. Cœnaculum ad lævam erat augustum, Jacobi Coci opus, dormitoria plus vetustatis habebant, & Joanni primo ejus nominis debentur. Omnium autem instar chorus est Henrici & Ananini Prælatorum fabrica, splendoris non exigui, sacrario venerabilis Sacramenti per Antonium Cortewilium insigni ornata, ita ut nihil ad majestatem desiderari potuisset, si stabiles fortuna moras didicisset.

CAPUT X.

VIdens sed dolores oculorum, partim crasis, partim erosis characteribus tumulos Nobilium, & Prælatorum: è quibus quatuor Ducum Consiliarii prudentiæ merito audierunt, Doctores aliquot, Episcopi, reformatores aliorum cœnobiorum, universum 40. viri lectissimi, & suis dilectissimi. Numerus religiosorum aliquando quinquagenarius, è quorum numero unus in villa Brombergica sub annum 1458. acquisita sacris operari, alius hospitalitatem in vicino Xenodocheio per Margaretam comitem inchoato administrare; alius Vestalium Gestellæ sacris præesse, alius alibi velut in piæ functionis colonias ablegari solebant. Sed fallunt nos colloquia, maturandum, si quidem Brugas animus est attingere, priusquàm nos nox. Eamus, eamus, nisi mavis, ad huc, dum equos & adducendos curo, Epitaphiorum has reliquias legere. Placet, subinfert Affinis, & in verbo cœpit Abbatum trium tria reliqua, & omnia syllabatim legere.

EPITAPHIUM

JOANNIS DE GREBOVAL.

HIc jacet Abbatum decus, & clarissimus Abbas,
Hujus JOANNES *gloria magna domus.*
Hinc Grebovalla domus celebris produxit, & ampla
Flandria progenuit, Arthesium nutriit.
Hunc juvenem excepit, Benedicti norma refinxit
Quam subit octenus religione flagrans.
Sic beonucriere suum sumpsit Cristina priorem,
Qui prior effectus altius emicuit.
At Deus omnipotens simul & pia numina cuncta,
Ne malè pervertat ulla procella virum.
Hinc alio properare suo dat lumine sancto,
Oudenburga datur ante petita domus.
Quam rexêre patres celebresque piique triginta
Et duo, per celebris tertius iste fuit.
Magna dedit vita miseris solatia, magnum
Jure malo pressis præsidiumque fuit.
Præripuère virum nobis verum invida fata,
Intempestiva mors tulit arte nimis.
Excoquitur morbo quicquid contraxerat orci.
Terra tegit corpus, spiritus astra tenet.
Da Pater Omnipotens regnum Cæleste, paratum
Quod Cruce restituit filius ille tuus.
Tu quoque lector amans, manes ne flamma perurat,
Hunc vestris precibus exonerato piis.

ALIUD.

CHRIST. VAN BASSENELDE.

HIc situs est Abbas à CHRISTI *nomino dictus,*
Nomine cum vita conveniente pia.
Moris erat soli, & litterarum cultor, amandus
Religionis honos, cœnobiique decus
Dum solemnis erat, festis Vincentius horis,
Liquit mortales corporis exuvias.
Bassevalem victa cocyti peste frementis,
Elysiis CHRISTUS *collocet arce soli.*

TERTIUM

OLIVERII VANDER HULST.

HOc jacet in tumulo, dederat cui nomen olyva
Ipsa cognomen Taxus acuta, pater.
Prima reformati viguit qui gloria claustri,
Augustasque sacra religionis honos.
Cujus erat (nomen fuit ut virtutibus æquant)
Innocuis placidum, sontibus esse trucem.
Pungentes ira stimulos notat hispida Taxus,
Indicium mentis præbet oliva piæ.
Wetter nascentem prior hunc concernere ab alvo,
Promeruit, literis Ganda fovere bonis.
Andreas Moschum hinc crucifer facit, atque priorem,
Abbatem Aldemborg, possidet inde sibi.
Sextus ter denis Abbatibus additur Abbas,
Nec fuit è cunctis quolibet ipse minor.
Quicquid in antiquis virtutis imagine luxit,
Pervolat innumeris dotibus iste bonis,

Præ-

Præfuerat Inſtris Abbas ita ritè quaternis,
Annus & accrevit inde ſecundus ei.
Tertius acceſſit (malè ſed complendus) iniquo
Omine: quem nunqdam ſic properaſſe velim.
Morte nonis rapitur non digna quippè Decembris,
Hei mihi pro meritis qualia dona refert!
Quod ſupereſt, meritum precibus comitare parentem,
Et memori ſemper corde teneto virum.
Et quiſquis tranſis non ſit grave dicere, quaſo,
Patris OLIVERII *molliter oſſa cubent.*

CAPUT XI.

SUbjunxi ego, fiat.

Finiat & tumulos, incipiatque viam

Ex veteri ad novius Burgum ducturam. Ecce autem dum agros cerno, iter uligine quaſi ſtpaltum, deterimus, ventus à Septentrione crudior & crudelior cœpit aures verberare. Tum ego: Qui ignoraſſet hactenus, unde nam Flandrici nominis etymon derivaretur, manibus & pedibus in ſententiam Iperii deſcenderet, ad flatuum crimina & fluctuum diſcrimina reſpicientis. Quid enim magè ſolens hic eſt, quàm ventorum pugna cum frugibus, mortalibus, & ſecum? Quid magis familiare quàm anniverſarias agrorum inundationes ſentire? Nec novum illud aut nuper obſervatum. Majores veſtri perpetua cum Oceano bella geſſiſſe comperiuntur, & dubio ſæpè eventu. Recens eſt memoria irruptionis in Waſiam factæ virorum aliquot excidio penſata. Nec excidit, quinque urbium, vicorum ad 3. millia, anno 1404. hoc tractu depreſſio, ut alteram ejuſdem ſeculi anno 21. pręteream ulteriùs. Meminerunt etiam hiſtoriæ anno 1378. multa is Bierſlitum præſcribentes. Alterius etiam anno 1240. aggere ſuperato meſſem & autumnum abſorbentis. Alterius etiam tempore Elſatii Comitis Brugas uſque penetrantis, alterius anno 1357. omnia penetrantis; ne miremur Eberum in Coſmographia Flandriæ maritima ſemiterras appellantem, quarum nempè pars melior annalibus aquis afflicta, potior Neptuni violentiæ eſt ſubjecta. De ventis fruſtra adjiciam; legerunt abundè, qui annales, quam frequenter non domuum tantùm, & turrium caſu, ſed arborum evulſione, frugum omnium decuſſione, fructuum diſpendio, ventorum hæc conſpiratio ſit æſtimata, nec ullum fugit, Neptuni cum Æolo familiaris conſuetudo, nec latet ullum, qui etſi non ſedem, eodem ſaltem in Flandriæ hoc ſolo fixerit, quæ damna, quas clades, quos timores venti ſoleant incutere.

CAPUT XII.

POtior certè hujus mali ratio eſt, regionis planitas nullo montium intercurſu defenſa, & interim rabido patens pareſſque Oceano. Et ſanè ab hac declivitate, & ſoli humilitate æquè ac humiditate, arbitror primos habitatores nomen inveniſſe, *Levacorum*, quaſi dicas in inferis excubantium, quomodò *Bavaci* in ſuperis. Nominta Levacos Cæſar & Nerviorum clientes, & eoſdem primus circa Brugas collocavit Dunenſis, aſtipulante & pluribus conjecturam firmante Cruequio. Quo facit ex veteri Codice nomenclatura *Lewerburgi* pro Brugis, voce non à leonibus ſcuta oppidi demum ab anno 1305. occupantibus, ſed à Levacis detorta.

CAPUT XIII.

VIx ego finieram, reſumit Germanus. Dii boni! Lędis Brugas, dum circa Levacos tuos ludis; inveteratæ opinionis fidem fruſtra ſuſpectam facis, ita tenaciter hærentem, ut Brugis nomen citiùs ſis ablaturus, quàm Brugenſibus illam mentem, præſentim quæ fundamento nititur, & applauſum, & authores habet. Pons erat & pone pontem taberna ad nundinas Aldeburgicas, Rodeburgicas & Torholtanas proficiſcentibus olim frequentari ſolita & *Brugſtock* veriùs appellari. Nec ſine capite reris fabulam, tradentibus id conformiter annalibus, monſtrante veteri pictura juxta pontem Burgo Brugenſi contiguum, & quod omnium eſt maximum, repręſentante pontem ſublicium fulcris duobus ſuſtentatum, velut Romani operis, ſigillo urbis antiquo, quod in Cruequio inſpicere potes.

CAPUT XIV.

NOn abeo in diverſum, reſpondi ego, ut qui dicta à te jam antè viderim, jam antè legerim; ſed nihil iſte aries ad meam arcem; nihil pontis fabrica ad evertendum Leucoburgum, imò verò neceſſaria mercatoribus Flandris pontis frequentatis arguere poſſit aream propinquam non habitam neglectui, ſed propugnaculo firmatam, habitatoribus cultam. Et cur quæſo Balduinus Comes Brugarum, ut aiunt, conditor locum hunc neglectis aliis ſitu longè melioribus munivisſet, contra Normannos, ſi ſolitarius, ſi nullo anteà caſtro aut viro inſtructus fuiſſet. Et B. Eligius, quem Templi unius Canonicalis omnes authorem profitentur, hic neglectis Audeburgo, & aliis ædem ſtruxiſſet ſacram, ſi locus à frequente populo, aut honoratis non colebatur; nec eſt quòd opinetur

netur aliquis eum, aut solitudinis desiderio sibi, aut Audeburgi & magnis Urbibus non admissum suis hic oratorium designasse, cùm in Flandriam non nisi prædicandi gratia is diverterit, & ante eum Evangelii dogmata Audeburgi sparsa, & templa bina fuerint erecta. Nec vero simile est Principes Flandriæ in novellam plantationem, ita munificos futuros fuisse, ut omnia honorum charismata, velut uno impetu conferrent loco, inter palustres quisquilias sito, si non aliqua priscæ venustatis & vetustatis insignia haberc prænovissent. Sed hæ conjecturæ sunt, dices. Esto: sed tales quæ scriptorum penuria laborantibus opitulari debent, non nisi à similibus refellendæ, maximè cùm veteres Codices Balduinum Comitem Burgum Brugense non condidisse scribant, sed munivisse.

CAPUT XV.

Hinc verè Meierus verbis ex Chronico Bavonensi transsumptis ait: Balduinum Ferreum *Burgum & Castrum Brugis munisse contra Danos*, opere per filium consummato. Factum illud anno 865. quem natalem Urbis vulgò faciunt; hoc vicennio pòst, lapidibus ex Audeburgo translatis. Atque hoc est quod refert Iperius *ex ruderibus hujus illam crevisse*. Dunensis, *ex ruinis constructam*, Chronicon Audeburgense, *ex lapidibus dejectorum mœnium per Hunnos transvectis Burgi muros ædificatos*. Forma hujus ferè rotunda, hinc aquagio, inde fossa, alibi alto ad muros vallo circumcincta, & duabus portis, quarum nomen reliquiæ locis invicem oppositis visuntur, aditum faciens. Oratorium in medio erat, ubi nunc orchestra D. Donatiani, Regia Comitis ex adverso. Prætorium Curiale & carcer versùs medium diem, ubi loca supersunt nominibus veteris Burgi & Saxi. Loca in circuitu alibi *Reye* allapsu commoda erant, & quia derivatis in canales aquarum decursibus, rctationum usus erat celeber, hinc plura etiamnum loca *Reye* servant cognomentum. Cæterùm generalis velut abyssus, & aquarum sordiumque confluvium erat, ubi adhuc vicus veteris sacri appellationem retinuit. Potior autem ad occidentem solem, & meridiem plaga paludibus inaccessa Arcem illa parte reddebat inexpugnabilem, quæ paulatim hominum industria pascuis apta fecit, & hinc tam obvia Brugis platearum nomina in *Meersch*, quod pratum pascuum interpretamur, ut sunt *Moelenmeersch*, *Oostmeersch*, *Westmeersch*, &c. desinentia.

Vestpoort.

Oudeborch. Oudesteen.

Caesreie. Spiegelrei. Oudenlac.

CAPUT XVI.

Et sanè ex quo tempore Comes Regiam hic suam, figere decrevit, Burgum non tantùm Sacello Principali ad Annum 846. Fano Audomari translato, sed etiam moneta 70. post annos stabili in hodiernum diem decoravit. Dignitates etiam tam palatinas, quàm militares eòdem transtulit; ita ut primariæ etiam nunc in Dynastiis intra aut juxta Brugas hæreant. *Cancellarii & Magistri monetæ* domus Comitis munus Anno 1088. Præposito B. Donatiani attributum, cum jurisdictione in Burgo, nunc ad Episcopum spectante. Abbas Querceli *Sacellanus major* Comitis in remotis agente Bertinico audiit, cum titulo juxta Burgum apud successores perseverante. Gestellanus Toparcha *Maris Præfectus*, jure telonii, & emolumentis non contemnendis apud Brugenses gaudere cœpit, quod Oceanum à Pyratis immunem reddere teneretur. Audeburgi Dynasta honorarius à cubiculis habitatione intra Burgum frui solebat, & immunitate. Oeconomiæ magister hæreditarius cum latifundiis pone Burgum, & vectigalis potorii perceptione erat quis è gente Gruthusia. Castellani sive Vice-Comitis Brugensis cum dominio in agrum latè patentem, & jurisdictione intra Burgum, dignitatem gentiles *à Brugis* inde dicti obtinuerunt, donec devolutam ad Nigellanos Anno 1224. Joanna Comes redemit, & locum tenere videtur Franconatium justitię, sicut Comitis alteras vices Senatus facere. Venatoris Magni obit munus Major Brugarum Balivus, & justitiam intra Burgum obtinet. Comitativam Aggeris jam tum Ziselani Dynastę obtinebant cum ampla intra Burgum authoritate, Anno 1303. partim à Senatu acquisita. Quâ autem dignitate honorati gentiles de Lopez etiam intra Burgum justitię compotes, necdum scire contigit, aliqua tamen functos nolim dubitare.

CAPUT XVII.

Tanta honorum accessione non poterat, non Burgum & circumflua ei planities crescere frequenti accolarum adventu, qui aggeribus passim exaltatis fortunarum sedem in conspectu Principis figere ambiebant, & hinc tam frequentia vicorum nomina in *Dyck* sive *Dam* terminata. Et imò ut securi essent muros circumduxerunt, & fossas hodieque non uno loco superstites. Ducebantur autem secundum Burgum versus Ædem Marianam, (ubi veteres fossarum reliquiæ visuntur) pone Nosocomium S. Joannis, ad forum Boarium, mox incisis orientali, & occiduo pratis

Sueversdyck. Steenhouwersdyck. Houtbrekers Dam. Oostmeersch. Westmeersch. Wolfshagen Brugge.

pratis forum Veneris petebant, & pontem a sepimento lupi nominatum. Aquæductus porrò conspicuus secus ædem D. Jacobi & Augustinianos, & juxta pontem Carmeliticum Reyæ influens portio, etiam fossati veteris est. A ponte autem Carmelitico Reya navigabilis fossæ vices facilè supplebat, ad pontem cæcutientis asini Burgo propinquans. Hæc urbs sub Balduino Anno 1053. cincta, frequenter habitata, sed non minùs præurbium Ecclesiis S. Crucis, Ægidii, Catharinæ, Annę in parochialis munii communionem receptis vestita. Quamvis autem post necem Caroli Boni videantur Principes fixam sedem alibi quàm Brugis eligere maluisse, horrorem tanti sceleris velut execrantes, tamen non ideò Brugis malè fuit, Mercurio cum suis clientibus succedente, portu ad famam veniente. Quamvis enim *Portum* Brugis extitisse à primis oppidi cunabulis ex 30. gestis B. Eligii, & translatione S. Donatiani, ubi *Portus* mentio, discam; tamen celebritas demum post recessum pompæ Palatinæ accessit, Comitum privilegiis roborata.

Blind esel brug.

CAPUT XVIII.

NEcdum erat ambitus iste capax fortunæ Brugensis, producenda erant pomeria, & producta sub Annum 1274. consensu Margaretæ Comitis à ponte Dancartio Xenodochio D. Joannis tenus. Fossas ampliores cum portis & turribus ab Anno 1297. firmatas accepi, munimenta partim à Valesio Gallorum Duce, ornamenta omnia à civibus sunt, non hercle à P. S. D. Pulchro, cujus Legatus ad annum sequentem, primùm seditiones plebis vindicaturus turres portasque dejecit, & Arcem, ubi nunc molendina, condere cœpit. Sed Turres cum vallo brevi reparatę, facta potestate Anno 37. portæ ævo Philippi boni per Curatores Reipublicæ sunt restitutæ, nominatim Crucia, Gandensis & Catharinæa, prout narrat in expostulatione plebis ad Annum 1407. Meierus. Nec desiit ædificiorum & hominum numero repleri hoc ingens spacium, licèt frequentes Vulcani iras senserint. Incendio Anni 1116. forum, quaquaversùs, Anni 1184. oppidum penè totum, anni 1215. ut vix 40. ædes superfuerint, anni 228. urbs media cum centum eoque ampliùs hominibus, anni 280. fori quaterna latera, anni 364. centum quinquaginta ædes, anni 473. sacellum pistorum cum centum focis periêre. Sequenti circa coriarios. Nunc tamen si Brugas ingrediare, Vulcani vestigia vix observabis; ea enim est civium alacritas, is genius, is animus, ut fortunæ suæ lamenta aliquando, radices numquam patiantur sepeliri.

Marchant. 1270.

Marchant. id ant.

CAPUT XIX.

CÆterùm Mercurio intra muros recepto nobilitas delitias ruris & suburbana prædia magis amare cœperunt, & hinc tot speciosa in conspectu oppidi Prætoria, nunc quidem intestinis bellorum furiis deformata, olim splendidissima. Malea, quæ Ludovico Comiti natalem, & nomen indidit, jam inde à quatuor seculis à Comitibus frequentabatur, testibus litteris fundationum Collegii Basiliani ad annum 1187. & memoriæ Quercetanæ anno 1210. datis *Malea Castro*, nunc possidetur V. N. Joanne de Lopesgaille Baronatus titulo, cum portione Sirelensis Dynastiæ anno 1303. fisco Comitis addictæ. *Ribaldi* Burgum Catherianæ portæ obversum Joannis de Groz Neenlandiæ Domini, Brugensium Scholteti peculium non contemnendum, hodieque in oculis aspicientium. Penserium gentilium de Oignies olim, recenter Joannis Tempsicii possessio.

Rabbauwenburg.

Pense.

Bellopratum anno 1390. cùm à Brugensibus solo æquaretur Comitis sancti Paulini erat, nunc Vossiorum Dynastia.

Beaupre.

Tillegemium Boveriæ portæ contiguum Collegii Cathedralis vicina habet latifundia, cum sacello Archangeli Michaëlis, & Macello Sylvestri, olim Baronum de Bosques hæreditas. Nunc D. Sylvestri de Matanca jure successionis à Ferdinando de Matanca patre.

Tillegem.

Rodegemium inter Orientalem & occiduas portas juxta cœmiterium anno 1349. à Comite, sepeliendis contagione mortuis destinatum.

Stratum potentissimæ gentis olim peculium castrense, sed quæ parricidio Caroli Principis contaminata excidere honoribus, & fortunis, excedere patria incepit. Atque hæc quidem memoriam sui reliquerunt, alia plura bellorum civilium igne consumpta antiquitas sepelivit.

Straten.

PARS SECUNDA,

Complectens ornamenta Urbis, & eorum initia, Capitibus XIX. finita.

CAPUT PRIMUM.

Ambitus urbis ædium, hortorumque cultu vestitæ, excluso mœnium fossarumque velut pallio, & laciniis suburbani mille septingenta sexaginta octo perticas, quas virgas vocant, 14. pedum singulas, implet; & si adjiciantur excrescentia aquarum, murorumque ad portas cataractarum & Leonardi, circuitu exteriori conficiet mille octingentas, & quinquaginta octo cum dimidia, prout ex dimensione sub Carolo Cęsare facta didici, aut juxta dimensionem Marci Gerardi Pictoris & Geometræ anno 1573. factam continet decem millia quadringentos & septuaginta duos passus, duorum cum dimidio pedum singulos ex Geometricis dimidio minores. Forma est ad rotundam & capacissimam, & perfectissimam accedente, ideoque expeditus pedes sesquihoræ spacio si totam circumambulet, nec laboris minimum, nec nimium sit habiturus. Quin & si libet ad normam eorum æstimare, qui ex cœli revolutionibus terrarum spacia metiuntur. Complectitur longitudo ejus ad usque gradus, . . minuta . latitudo autem . . . .

CAPUT II.

Et quamvis ad tertium lapidem Oceano propinqua, non tamen ob id insolentiis tam rabidi elementi multum est obnoxia, emolumentorum, nihilominus & compendii particeps. Perrepit ex maris eliee fluvius Reya quem frustra anno 1379. defosso canale adusque Lysam Donsæ proximum derivare conati Comitis consensum superante Gandensium potentia. Fuscus ratione fundi lutulenti, & cunctabundus, & diversas in oppidi regiones derivatus ripis, hinc inde muratis, & pontes arcuato fornice dorso excipiens plurimos. Is augescente maris æstu ad Slusam & Damum navigabilis, aliàs immissus in novum alveum anno 1560. magnis impendiis perfossum, neque ob ingens repagulum mari reciprocanti obediens, merces è portu ad & intra portas urbis exponendas defert; ita se res habet modò, quę aliter olim, cùm referant annales Bertinici in Leonio Abbate, sacrum eruorem delatum Brugas, repositumque in Burgo *quinque millibus ab Oceano distante*. Dunensis ad annum 1220. Maris alluvionem omnia Brugas usque inundasse.

CAPUT III.

Nec verò ingens illud spacium, quod muris clauditur, fluvio rigatur inane, sed platearum concinna serie interpolatum ædificiorum, splendore & amplitudine coronatorum, civium frequentia habitatum; Regiones Urbis olim tres, post incrementa & restitutionem anni 1337. fuerunt duodecim, ab ęvo Philippi Audacis, sex tantùm sunt à Commissariis cum Senatu creatis, suis singulæ vigilum Pręfectis creditæ: qui ab Ecclesiis Joannis, Donatiani, Deiparæ, Jacobi, Nicolai (quod nunc Augustinianorum cœnobium est) Carmelitarum sua in regione sitis appellationis discrimen sortiuntur, & civibus quisque suis Ducatum præbent, *Portæ unius claves asservare*, & *Principis edicto monetaria* (sic juramenti tenor habet) *cum reliquis Senatoribus* custodire solent, stipatoribus certis comitati latis platearum 268. Ædificiorum intra & circa muros ante decrementum fortunæ Brugensis fuisse audio viginti quatuor millia, ex capitatione porro, ut sic dicam, caminaria sub annum 1600. decreta repererunt funibulorum non venientibus in numerum proletariorum casis, & cœnobiorum latifundiis. Nec vanum hunc numerum, nec inutilem copiam quis æstimabit, qui ex calculo Damhouderi, in libro de Politia Brugensi, subduxerit in Curialibus oppidi 8. haberi ætatis provectæ & aptę ad perceptionem Sacramenti Altaris, hominum triginta octo millia, à quo numero excluduntur pueri omnes, Ecclesiastici & Religiosi utriusque sexus omnes, studiosi etiam litteris, linguis, aut picturę operam dantes. Quorum si ratio ineunda, reperies in Collegiatis Curialibusque tam beneficiatos, quàm officiatos paulò minores quadringentis, in cœnobiis Virilibus oppidi & pręoppidi, non ita pridem

Hoofi-mannen.

dem

dem numeratos ducentos quadraginta, in Virginalibus utriusque sortis, tam velatas, quam conversas, & Beginas, aut liberas in cœlibatu viventes ultra quingentas. Gymnasia autem formandæ juventuti, sexaginta, unde discipulorum copia potest æstimari.

CAPUT IV.

QUæ omnia admirationi sunt, & erunt magis, ubi numero platearum, ædium, hominum sua, aut inesse, aut adesse cognoveris ornamenta. Plateas commendat nitor, proportio, & ferè amplitas; ne miremur Æneam Silvium inter tres Europæ pulcherrimas urbes hanc reponere. Inter quas Area Castri sive Burgi eminet in longum quadra, ubi anno 1371. visum reos à quinque diversis tribunalibus, quinque, in Burgo quoad jurisdictionem concurrentibus supplicio affici, quem ob id annum rara executionis confluentia celebrem populares annotârunt. Forum majus re & nomine, oblongum, post flammas anni 1230. elegantiùs vestitum. Boarium cujus usus & fama olim magna, nunc omnium in Flandriis maxima, leges ab Elsatio accepit.

Frumentarium: quod ut locupletaretur, indulsit Philippus Rex anno 1296. civibus sine vectigalis persolutione, frumenta posse Duaci (ubi eorum stapula) coëmere & advehere. Linarium saxo instratum disco sub annum 1323. ære publico. Coriarium autem haud multò pòst.

CAPUT V.

ET sanè non exigui quæstus est hæc domestica nundinatio, confluentibus ad forum & nundinas, non tantùm qui agrum, sed & qui urbes circumvicinas habitant. Forum, dico, quod hebdomadatim recurrit feriis quarta, sexta, & sabbatho. Nundinas quæ annuatim mensibus Januario & Majo plurium dierum munitæ privilegio & libertate, anno 958. per Balduinum juniorem stabilitæ, & subinde aliis intervallis per Comites amplificatæ. Ita nimirum donatione Ludovici Cressi ad annum 1323. stapula exoticarum mercium urbi data, ita ut quicquid in portum (Zuynum appellabat) nusquam venditioni poterat exponi, nisi priùs in foro Brugensi sisteretur, paucis & vilioribus mercimoniorum Damo, Houkæ, & Monicredæ servatis, cujus rei gratia non exiguum cum Slusanis bellum, Joannis Namurcæi captivitate, urbis eversione, civium clade finitum, Brugensibus tamen in jure suo perseverantibus.

CAPUT VI.

AD extremum de foro mercatorum, eorumque celebritate, licèt Marchantii verba adscribere.

Tantę hoc emporium amplitudinis fuit, ut septendecim regnorum, sive illustrium nationum negotiantes tribus, ædes quæque suas, & collegia hic constituerint: in quibus Angli, Scoti, Franci, Castellani, Portugalli, Arragonii, Navarri, Catalauni, Biscaini, Hansa Teutonica (Lubecam, Hamburgum, Vismaram, Rostochium, Dantiscum, Rigam, Revelam, aliasque plurimas urbes complexa) Veneti, Florentini, Genuenses, Lucenses, Mediolanenses, eminebant; merciumque cornucopiam adducebant. Italia pannos Cymatiles, quos Cambellotos & Grogreinios vocant, ex tenuissimo pilo caprino in Galatia, in fila deducto contextos, tergora bubalina, fila serica, aurea, argentea, ex iisque pannos, margaritas, vina Cretensia, alumen, sulphur, oleum, aromata; Mythridaticum, Rhabarbarum, Mumiam, Senæ folia, Cassiam, Tutiam adferente. Francia sal crudum, lintea Britannica, vina rubra albaque, oleum, papyrum. Anglia lanam, plumbum, stannum, cerevisiam. Scotia vervecum, cuniculorum, aliasque pelles, & laneos pannos densos villososque apportantibus. Hispania in diversa regna distincta cum Portugallia, coccum, aurum, argentum, sericum, ex iisque fila ac texta, lignum Gaiacum, salsam parillam, uniones, aromata (cunctis Indicis illis mercibus, postea Antverpiæ auctioribus) advehente. Germania cum Dania, Oostlandia Poloniaque, mel, ceram, frumentum, salnitrium, lanas, vitra, pelles preciosas, argentum vivum, arma, vina Rhenensia, ligna architectonica in hanc panegyrim, mercatumque stabularium transmittente. Exteris vicissim ex Flandria educentibus; equos mole specieque præstantes, boves opimos, butyrum perquàm sapidum, caseumque multiplicem, aleces tum conditaneos, tum fumo duratos, diversissimosque ex mari pisces salitos: Pannos laneos lineosque & tapetes rarissimæ varietatis & elegantiæ, picturas mirificas: quidquid denique arte manuaria excogitari conficique poterat: tam diffusa celebritate, ut ceu orbis compendium haberetur, & Flandriæ nomen, per eam occasionem totam Belgicam obfuscaverit, suumque in nomen transscripserit.

CAPUT VII.

IN plateis loca præcipua velut in exemplum produxi, idem facturus in ædificiis, quorum aliquot publica designabo Principis Senatus, mercatorum, civium, gentium, & familiarum.

Principis erat olim hospitio destinata area cum domibus ad lævam in Burgo, ut nunc res sunt, quorum sacellum honorarium

Ædes

Ædes D. Donatiani, domesticum Capella D. Basilii. Sed producto in eam amplitudinem urbis pomœrio Philippus Burgundio Palatium aliud sibi comparavit & adornavit aëre libero, area spaciosa, porticu in ambulationibus oportuna, portis duabus tricliniorum amplitudine, cubiculorum gratia non utique contemnendum.

Ejusdem est monetaria officinarum serie, artis privilegio & usu hodierno commendatissima, nec Gandensi, nec Antverpiensi argyrocopio quoad commoditatem cedens. Lego autem in rescriptis Comitum vetustioribus mentionem fieri *Brugensis monetæ* solidorum, denariorum, unde mihi certum evadit ab ultima antiquitate cudendi prærogativam, etiam Brugis communicatam, quamvis privilegia monetariorum reperiantur, dumtaxat ab ævo Guydi Comitis, & anno 1389.

CAPUT VIII.

Curia splendido opere Burgi medium occupans quadrato lapide, frontispicio pegmatibus, & statuarum serie exornato, atrio, conclavi, cubiculis nescias, an specie, an spatio melioribus, Ludovici Malcani, ætate Prætorio veteri, quod Gizelhusam vocabant, complanato substituta est Comite ad annum 1376. auspicalem fundamenti lapidem pangente. Hic tribunal est Senatorium, & clavus Reip. tenetur à Consule & Scabinis 12. assistentibus, velut à Consilio pari numero Juratis cum Tribuno plebis(illos Consiliarios, hunc Burgimagistrum corporis vocant) qui annuatim postridiè Kalendas Septembris per delegatos Principis quaternos nominantur more non à multis, ut quidam ait, sed vix à duobus recepto seculis, nimirum ab anno post millesimum, unde-quadringentesimo. Ante quem licèt ferè, non tamen planè eadem fuit institutio.

Proximum est ut situ, ita dignitate Curiale Franconatium recenti memoria anno 1576. renovatum, ornatumque ubi 27. viri perpetui, quibus terni quotannis Consules, quarto ex nobilitate Forensi, velut ad primatum advocato jus dicunt pagis ampliùs nonaginta, tribunali per Ludovicum Cressium anno 1323. in Burgo Brugensi stabilito. Nec mirum cùm ab ultima antiquitate tractus ille *Castellaniæ Brugensis liberæ* obnoxius esse solebat Castellano, donec eam dignitatem à Nigellanis redemit Comes anno 1224. & Scabini cum feudalibus in Burgo pro tribunali sedere numero non quidem eodem, eadem tamen dignitate, & methodo saltem ab ævo Philippi Elsatii, qui leges novas sancivit à Nivernensi & Audace Comitibus confirmatas, & ad mores illorum temporum conformatas, ante quarum promulgationem jure Brugensium, & consuetudinibus ejusdem oppidi utebantur, prout singula hæc alibi fusiùs edisseram.

CAPUT IX.

Hallæ publicæ area in longum ampla, officinis undique commodis, turri procul spectabili, porticu & pulchro columnarum ordine caput fori occupans extructa perhibetur anno 1364. ubi arcana Urbis & archivum rationesque annuæ, (quæ per quæstores binos, eodem cum Senatu die à Legatis nominatos, & coram eis, Senatu, Præfectis regionum, & opificum postridiè qua defunguntur redditæ) conservari solent, adeòque memorabilis extitit annus 1230. fortuito Hallarum incendio, quo assumpta oppidi privilegia cùm Comes sollicitatus restituere differret, ad annum ejusdem seculi 81. non exigui in plebe tumultus dedit occasionem, sedati tamen auctoribus malè mulctatis. Quæstores porrò de quibus suprà dixi, peculii urbani collectores, & dispensatores, majore olim erant numero, & dignitate ad hanc paucitatem redacti ante duo admodùm secula.

Hallæ pannificum capaces quàm maximè, & structura non ineleganter ad longum fori porrecta, opere subtus fornicato, ut navigia etiam suffluant, & imò appellant, factæ notantur ante duo sæcula. In quibus solent officinatim telas suas, & non unius generis pannos vænum proferre, tanto olim quæstu, ut solùm circa pannos occupati plebis totius quadrantem constituerent, dignitate etiam, ita ut Textorum Decanus, hodieque inter sui ordinis octo (nonus enim Decanorum gravium è patriciis est) primatum obtineat; nec ullum sit opificium aut artificium majore ministeriorum constans sequela. Quippè quòd inter Decanos 74. suæ fortis, & quodammodò circa rem pannariam occupatos numeret 12. cum subsidiariis centum viginti, clericis octo, signatoribus aliisque minoris notæ stipendiariis. Water-hallé.

Nec mirum, cùm urbis bono faventiores Flandriæ Reguli vetuerint ad annum 1384. ne Franconatium in pagis ullum exerceretur solenne pannificium, imò etiam ne in urbeculis aliquot sub alternis pannorum signatura haberetur.

CAPUT X.

Contubernales civium lectiorum in sex velut classes se distribuentium, & statis diebus exercentium horti cum ædificiis etiam merentur paginam facere, in quibus Balistarii majores ducentorum numero, Gilde.

mero; juniores trecentorum, arcu chalybeo: Manuarii ducenti semper arcu oblongo eorneo: Sclopetarii ter centum bombardis; Gladiatores cùm pauciores centum tam ense, quàm pugione; & pari numero globarii sphæris & tragulis se oblectantes, omnes annuum è publico stipendium percipientes, & non vulgaribus à Comite privilegiis exornati, ideoque ad corporis ejus custodiam olim adhibiti, ad tuitionem urbis primam adhuc obligati, ad curiam, & id genus sacrosancta loca excubare consueti. Privilegia autem singulis data, & ludi celebrati frequentes.

Quia autem singulæ supradictarum gentium domus amplas & splendidas habere consueverunt, non inutile erit annotasse, quibus annis Brugenses cum singulis nationibus Mercuriale illud fœdus inierint, & pacta conceperint, unde liquidò constabat, & quando hic fragulæ cœperint nundinari, & quando Ædes extructæ.

Factum hoc anno 1392. cum civitatibus Hanseaticis, cum Teutonicis, & Romani Imperii incolis anno 1340. cum Norimbergensibus anno 1361. cum Anglis anno 1390. Hibernis anno 1383. cum Scotis anno 1386. cum Catalaunis anno 1389. cum Lusitanis anno 1386. cum Algarbitis anno 1387. cum Arragoniis anno 1419. cum Hispanis anno 1348. cum Genuensibus anno 1414. cum Venetis anno 1405. cum Caletensibus anno 1453. cum Ambianensibus anno 1399.

Ex quibus evadit clarum ante tria sæcula Germanos, Anglosque & Hispanos fortunæ suæ domicilia hic habuisse, & habitasse, Italos autem paulò seriùs. Ceterùm frequentissimum illud Emporium, ait Marchantius, partim Slusani portus fluentique Brugam ducentis angustiis, molestiisque agglomeratis, ac è diverso, Schaldis Antverpiam amplitudine & commoditate divulgatis, partim bellis civilibus & rebellionibus anno 1485. cœpit exarescere, hac præsertim accedente occasione, quòd Portugalli occupato Indię Orientalis Calicuto, vicinisque Regibus conciliatis aromata sua precio, fama & copia celeberrima, Antverpiam ad nundinas anno tertio supra ter quingentesimum trajicerent, eaque cum urbe transfigerent: Germanos illuc traherent. Postremò Galteroti Florentini, Bonvisi, Lucenses, Spinolæ Genuenses, ceteræque Mercatorum nationes, excepta Hispanorum parte, Bruga relicta circiter annum sextum decimum supra ter quingentesimum sedes, tribusque suas Antverpiæ collocârunt; dotium ubi uxoriarum prærogativis multarum sæpè fraudum velamentis, etiam invitari, quibus fœminæ, ubi mariti vel vivi conturbarint, mensasque verterint vel mortui inveniuntur decoxisse, exteris omnibus anteferuntur, donec eque recuperant. Brugà nihilominùs in Flandriæ censu generaliter sancito (ultimus etiamnum in usu est) ad publicas indictiones & necessitates, aliquantulò plus adhuc tribuit quàm Gandavum.

CAPUT XI.

Gentes mercaturæ hic vacantes domicilia sibi peculiaria habitasse, suprà dixi, coempta ferè sub idem tempus, quo privilegia impetrârunt, exculta subinde. Ita Prætorium Genuense, saltem quoad priorem sui partem, quæ plateam respicit, refert ædificationis annum 1441. Hispanieum renovationis tempus 1544. aliorum ætatem structura convincit bissæcularem ferè.

CAPUT XII.

Solent etiam diversi Nobiles, præsertim sub Maleano & Philippo Bono Duce sua habere Brugis diversoria, nunc alios ad usus & possessores translata. Eminent tamen Palatium Gruuthusię gentis, cui à Brugis cognomentum, & nominis etymon à vectigali potorio, quod dissipandæ Grutæ Gruutgelt. (viridis lenticula est stagnis ętate innatans à natibus gratissima) ad puriorem aquæ cerevisiariæ coctionem pendebatur illis proprio: cognomenti ratio, quòd intra limites Burgi antiquitus jurisdictione aliqua uterentur, utpotè Castellani hæreditarii. Ceterùm palatium, de quo loquimur, adornatum à Ludovico ejus familiæ Wincestriæ Regulo, Principe Steenhusano, ordinis Equitum Aurei Velleris, & Magno Duci à Consiliis & Cubiculis, conspicitur circa ædem D. Virginis, sicut altera Malæ Baronum septem conspicua turribus circa Donatiani, hæc illâ, nonnihil antiquior & Comitibus nonnunquam habitata. Quæ dico in exemplum protulisse sufficit.

CAPUT XIII.

Nec Castellum aquarum eleganter à Marchantio descriptum tacere convenit, quod ad Urbis muros cum admiratione & voluptate conspicitur; ubi per lebetes aheneos rotæ versatili insertos, equo ceu pistrinensi gyrante, aqua sursum attrahitur in aquæductus, varieque per canales occultos sub terra in puteos dispensatur: neque non in area illic subdiali aquæ per insidiosas fistulas asperguntur nec opinantibus cum arte & joco. Cæterùm ut huic specialis Custos, ita & aliis operibus publicis suus singulis, cum stipendio assignatur; præter quos 12. quotannis à Senatu, & ferè è Senatoriis elapsi assumuntur Ædiles, qui certis intervallis vicos obeunt, ut si ædificium ruinam minetur,

netur, interveniant, controversias de terminis, ædibus, parietinis, muris, cloacis, fimariis dirimant, Scribas suos, & Decanos à consiliis habentes.

CAPUT XIV.

UT nihil mirandum sit republica tam curiosè quoad omnes sui partes procurata Brugas pulchritudinis famam omnibus ferè Belgii Urbibus præripere, nec injuria ab Æneà Silvio Orbis inspectore accuratissimo, inter tres, quas unquam viderit, pulcherrimas, relatas, de quibus Cassander in Panegyrico, & Barlandus his verbis. Publicarum privatarumque ædium in hoc oppido, splendor, & magnificentia omnem orationem, omnem dicendi facultatem supergreditur. Ut paucis omnia dicam: totus hic locus pascendis oculis, recreandis animis dicatus est. Nec existimandum alia propter Philippos Elsatium, & Burgundionem, itemque Carolum Bellicosum cum regii sanguinis virginibus matrimonia hic celebrasse; prima Aurei Velleris Comitia hic celebrata, Fredericum tertium Cæsarem, Eduardum IV. Angliæ, Philippum Pulchrum Franciæ Reges hîc potissimùm à Principibus Flandriæ exceptos, quàm quòd digniorem majestati personarum, nullius oppidi majestatem judicarent.

PARS TERTIA,

Complectens ornamenta & dotes Republicæ Capitibus XVI.

CAPUT PRIMUM.

CIvitatem & ejus ornatum hactenus rudi penicillo adumbravimus, & ne aëreum quid aut inane quis imaginetur, ædium, civiumque copia refertam docuimus; imò ne cui aliquid vulgare occurrat, aut Urbs una è multis, ornamenta aliquot ædificiorum velut unguem Leoni æstimando projeci; idem in civibus jam jam facturus, & sicut ibi privatis, quæ numerum dumtaxat faciunt, neglectis publica tantùm aliqua excerpsi, ita hîc individuo, ut Philosophi loquuntur, posthabito ad speciem ascendam Brugensium, ejusque dotes in triplici virtutum ordine considerans, unum uniuscujusque par, orationis schemate condiendum seligam. In genere quidem Theologicarum pietatem instar bifrontis Jani, Deum & proximos respicientem. In genere moralium Prudentiam in conservando æquè, ac defendendo promptam: In genere politicarum Magnificentiam utilitati publicæ conjunctam, quas exemplorum velut luce illustratas producam.

Pietati in Deum probandæ faciunt sexaginta ampliùs intra muros templa, personæ Ecclesiasticæ circiter mille, dotata beneficia, ut vocibus utar vulgatis, ferè quinquaginta intra muros nota, ita ut nihil in republica, nihil publicitus agatur, nisi sacro auspicio.

Habet Curia sacellum suum, & flaminem anno 1372. dotatum ex decreto Comitis Margaretæ componentis inter Gildolphum Gruthusium, & Joannem Moclenbekium ob cędem Joannis de Ridervoort patratam. Habent & sacellanum suum Hallæ anno 1460. institutum.

Habent & suam D. Amando sacram Ædiculam aromatarii jam inde ab annis ducentis.

Item Fabri B. Eligio inscriptam anno 1320. Denique Pictores D. Lucam colentes ab anno ..... Etiam Nautæ titulo S. Clementis notam anno 1425. Ampliùs Proxenetæ Deiparam peculari veneratione observantes sacello erecto anno ..... Demum Textores Jacobi Apostoli patrocinio insignitum monstrantes ab anno 1510. Sicut Fullones sub invocatione B. Martini. Piscatores, S. Judoci Capellam habent, & habuerunt anno 1342.

Propolæ etiam tutelarem Nicolaum Antistitem, & Aurigæ titulo flagellorum Christi templa habentes ab anno 1490. Et ut verbo dicam, ne quis pietatem opulentiorum opificiorum dumtaxat, quæ sacella separata ita ampliter dotata possident, ambitu conclusam putet, ne unum quidem est è numero 74. (malè enim Marchantius numerat 52.) tribuum, quod non altare ut minùs suum in aliqua Collegiatarum, aut Curialium habeat, & statis diebus rem divinam cum pompa, & ad invidiam peragi curet. Quid? quòd ipsis quoque carceribus de missæ sacrificio provisum sit, ex institutione Joannis de Weeck anno 1390. facta.

CA-

CAPUT II.

Pietatis alterum velut cornu est humanitas, id est, amor & affectus in consortes ejusdem nobiscum naturæ, qui aut corporis, aut ætatis, aut fortunæ vitio, ad vitam honestè sustinendam non sufficiant, ideò proximorum ope, opera, & opibus juvandi. Primi generis sunt cum morbo luctantes, aut perpetuo, ut elephantiaci, cæci, phrenetici, aut temporariè. Infestis autem lepra anno 1160. semotum à populo receptaculum cum sacello Mariæ Magdalenæ Comes assignavit, & utriusque sexus *fratres sororesque* ad ministeria ordinavit. Cæcis etiam, sed quo auctore vel anno, incertum, deputatum hospitium ante annum 1310. Insanis similiter ergastulum cum ædicula D. Huberti subserviebat; sed pronuper visum fatius Hierecium hoc Julianæo annectere, quod à Beginis administratur. Institutum ante annos ducentos.

Ad extremum morbidis cujuscunque sexus, & conditionis patet ampliter dotatum Valetudinarium S. Joannis, & à Virginibus in communi vitam regularem viventibus foventur infirmi, curantur à Medicis, & Chyrurgis ad hoc à Senatu conductis. Fundatum autem est ante annum 1236. cùm à Senatu urbano leges accepit.

Traditur etiam à Meiero ad annum 1278. Brugis à Margarota Comitissa erectum Hospitale; sed ego cùm pluribus illa benefecerit, definitè quodnam sit, ignoro.

CAPUT III.

In secundo ordine decrepitos, & capularis staminis senes labori impares, & secundùm naturæ leges quodammodò emeriti non uno loco suas habent, velut munificentiæ officinas. Viduæ quidem 12. juxta Sacellum Deiparæ *de Potterie*, quod vulgò verecundorum, collegiatim à quatuor seculis, vixerunt cum pari aut majori numero Virginibus professis, quæ dicto superiùs anno 1226. à Senatu decreta quædam acceperunt dominatum hujus & aliorum similium locorum sibi vindicante disertis verbis. Statuta tamen alia Episcopus Drutius adjecit. Pari numero & conditione vetulis domum, dotemque assignavit anno 1441. Petrus Adornius Principali Genuensium familia procreatus, Vir Consularis, & Eques à peregrinatione Hierosolymitanâ, cujus memoriæ egregium illud titulo Hierusalem Sacellum dedicari curavit, in hospitium & sepulturam peregrinorum; ubi ad pedem Geometricum Dominici sepulchri cella repræsentatur, & visuntur gentis Adorniæ tumuli aliquot, cum inscriptionibus. Ampliùs de expositiis publico impendio fovendis, donec per ætatem & artem sibi sufficiant, decreverat anno 1361. Senatus sed an tum primo, an posteà magis, incertum hactenus mihi. Quin etiam juxta sacellum D. Judoci 12. Senibus primarii sexus domus consecrata est fovendis, Auctore Domino Judoco Lambrecht, Cathedralis Ecclesiæ Canonico, aliis primariis Civibus adjuvantibus sub annum 1570.

CAPUT IV.

Senatus Brugensis (verba sunt Damhouderi) Anno millesimo quingentesimo decimo, perpendens quanta infirmitate laboraret, suæ Reipublicæ pars infima plæbeiaque tenuitas, quæ rerum multarum inopia, & penuria pressa suos liberos ad honesta, pia, ac Catholica, non satis pro votis docendos curare, neque vel ad minimum honestatis gradum educare potuit, quin potiùs ipsa spontanea sua inopia, & squalore quasi contabescens, ac penè collabens negligentior facta, suos liberos præter naturalis charitatis usum segniùs curare cœpit, à se vagari permisit, & ad lasciviam, petulantiam, atque ad vitia quæque laxatis correctionis habenis imprudenter ruere sinit. Deinde animadvertens, quanta ex ea tenuium parentum inopia, atque ex hoc dolendo puerorum neglectu, prosilierint mox mala, stupra, furta, sacrilegia, homicidia, latrocinia, aliæque id genus Reipublicæ pestes noxiæ, atque istiusmodi malis, cum eorum causis Senatus Brugensis mederi cupiens, huic suæ parti infimæ non minùs clementer, quàm prudenter, opem ferre, & collabentem plebeculam hoc educandorum liberorum onere, tam graviter premente, levare statuit. Quod ut efficeret fœliciùs binas huic rei instituit scholas, alteram in Parœcia D. Virginis Mariæ, loco Gallorum, alteram in Parœcia D. Ægidii, utpotè in quibus locis pauperum maximus degebat numerus. His autem scholis Senatus statim binos tutores Judocum de Roo, avum meum (fœlicis memoriæ) maternum, & Joannem Ghiselincx, cum sex aliis moderatoribus præfecit, qui pauperrimos quosque in eas reciperent, pia sedulitate ad certum numerum alerent, docerent, vestirent, tractarent, de necessariis abunde prospicerent, & ad honestum statum provehcrent. Alios verò pro sua prudentia in solum semiconvictum reciperent, ac postremò quosvis ad scholasticam disciplinam & institutionem gratis admitterent. Hi itaque tutores cum suis sex collegis moderatoribus, has scholas triennium fœliciter, sanctèque in locis prædictis rexerunt,

xerunt, donec Bogardorum monasteriolum (à quo adhuc schola Bogardica dicitur) ad easdem transferendi daretur occasio. Translatione autem facta, & Monachis docentibus, nihilominùs permanebant seminarii hujus tutores, primi duo ex Senatu, cum aliis sex Moderatoribus; quod etiam monasterio extincto perseveravit.

Totum enim illicò hoc monasterium cum ædificiis, fundis, ac universa supellectile comparant, ædes extruunt, easque erudiendis alendisque pueris aptant, & tum ambas prædictas scholas simul in eum locum pissimè transferunt & constituunt, in quas platearum fæces, vel potiùs miserandos miserorum parentum liberos reciperent. Atque ab hoc loco Bogardicam scholam suum nomen retinuisse, ex prædictis nunc satis constare puto. Huic itaque scholæ (ut cuncta & digno, & debito moderamine durent) Magistratus quoque ex optimatibus civitatis, sex pios prudentesque moderatores præfecit, qui pauperculos civium pueros, atque etiam (si opus sit) egenos exteros, pro suo arbitratu in eam recipiant, eosdem ibidem veluti pii patres alant, educent, vestiant, de necessariis prospiciant, & piè fideliterque erudiendos curent, à Magistris quaternis aut quinis, quos hi moderatores ad hanc piam functionem pro sua prudentia delectos, in hanc præclaram Christi messem, veluti pios messores immittunt, ut tenellam hanc, & docilem juventutem, tum honestis ac piis moribus, tum litteris ad quasvis functiones publicas, & ad altiores disciplinas, pernecessariis erudiant & instruant. Hujus autem juventutis pars maxima docetur vernaculè, donec promptè legere, scribere, ac supputare noverit, ingeniis acutiores simul linguam addiscunt Gallicam. Qui verò fœlicioribus videntur ingeniis prædíti, à primis Grammatis statim ad Latinæ linguæ studium applicantur: atque hoc modo fieri conspicimus, ut in hoc Pædagogio variæ puerorum excolantur ingenia, & Juvenes in eo adolescant, ad quævis subeunda munera apti; adeò ut vel cives quilibet, vel ipsi quoque exteri ex hac schola, cum permissu præfectorum, petant, eligant, sibique (quos volunt) in famulos adoptent, alii verò alios, quos suis opificiis & ministeriis aptos judicant, assumant. Porrò si quando eosdem posteà sibi ineptos compererint, hos denuò præfectis reducere, aliosque ipsorum loco magis idoneos eligere licet, quos tandem cum præfectorum adminiculo ad statum aliquem honestum provehunt. Cæterùm si qui à civibus aut ab exteris non expetiti, æquo diutiùs permanserint, hos idoneos effectos ipsi Moderatores pro suis ipsorum ingeniis alicubi cum opificibus, aut cum doctis, ad honestum statum provehendos elocant. Doctos & ingeniosos majorum disciplinarum gratia ad Academias emittunt, quos ibi sui Bogardici collegii sumptibus honestè in studiis alunt, adjutrices manus ab iis non retracturi, donec eosdem ad statum honestum, cum certa summa pecuniaria dotis loco elargita provexerint.

Ex Bogardicæ scholæ prospero successu paucis post annis Senatus, simili exemplo puellare instituit Seminarium, & scholam, à Cœnobiolo D. Elisabethæ occupato, dictam, cui similes quatuor Moderatores præficiuntur; Juvenculas suum in collegium recipientes, & Magistratibus ad hoc delectis committentes. Docentur autem characteres nosse, & formare, nere, & sarcire, & ministeria domestica subire, ut bonorum civium usibus, & futuris maritis idoneæ reddantur, nec moderatorum vigil animus unquam retrahitur ab iis, donec ad honestum statum, elocatæ fuerint; porrò numerus earum ad ducentas accrevit, sicut puerorum ad quadringentos. Et debent Brugensibus exemplum hoc suum plures Belgicæ, & exteræ civitates, magno cum fructu Reipublicæ id institutum imitatę. Primò quòd cernant, quòd hoc prçclarissimo modo debilissima Reipublicæ quæque membra ab objectis vitiis & periculis præmuniantur, à malis imbibitis sanentur, ad virtutes confirmentur, & ad præclariora munera lætissimè grandescant Reipublicæ alioquin membra (juxtà Paulum,) non minùs necessaria, quàm quæ vulgò præstantiora ac digniora censeri soleant. Deinde non vident quid Deo præstari possit gratius, quàm si ex divino charitatis ardore hujusmodi sublevationis adminiculum conferatur, in hanc pauperculam plebem, atque adeò in misellam pueritiam suaptè inopia sordescentem, ac prorsus pereuntem quam Christus nobis curandam severissimè commendavit.

Postremò sibi persuasum habent, quòd multos hoc institutum ædificet, incitet, ac trahat, ad similem pietatis imitationem, aut ad eò conferendas suas eleëmosynas: aut certè ipsis est plausibile, visuque jucundissimum, ex tali pædotribo quotannis eligi præstantibus ingeniis juvenes, quorum aliquot ex iis ad Episcopale fastigium evecti sunt. Plureis cœnobiis monachorum Præfecti. Plurimi in usus Ecclesiæ necessarios admoti ministeriis sacris, utilem quotidiè rei Christianæ operam navant pretium institutionis, & alituræ quale debent aut possunt civitati rependentes: & moralissimas juvenculas in honestissimas adoptari familias, & ad præclaros vitæ status fœliciter emergere. Qui tandem suis ipsis tenuibus parentibus in senectute ipsorum fiunt præsi-

præsidio, à quibus nimia inopia pressis, priùs ipsi ali, educarique nequiverant.

CAPUT V.

Ad tertiam classem spectant Xenodochia adventitiis pauperibus hospitium, & alibi alimentum præbentia: Quale D. Juliani quod validorum vocant peregrinantium anno 1035. leges à Senatu accipiens, sacello diu antè occasione miraculo dedicato. Quale aliud per Joannam Comitem anno 1244. dotatum teste Meiero propter utriusque sexus decrepitos. Quale secus ædiculam D. Nicolai privatorum opibus succrevit ab annis ter centum, recenter auctum privati civis munificentiâ. Quale reducibus ex peregrinatione Hierosolymitana opibus P. Adornii Equitis ante sesquiseculum cœpit. Quale reversis ex peregrinatione Compostellana D. Jacobi esse solet, sed nunc ob litteratum, sicut & redactis ad egestatem mercatoribus. Imò verò singulis oppidi portis videas singula adjacere Hospitalia, ut verbo dicam. Ut taceam hebdomadales in singulis curialibus Eleemosynas, larga panum & eduliorum in pauperes domesticos dispensatione.

Ut omittam etiam quotidianas in carceribus largitiones cerevisiæ, panum, butyri, pulmentorum, & similium, legatas jam inde partim à Joanne Camerlinck ad annum 1451. partim à Lamberto de Alosto anno 1402. & Joanne Nievenhoven anno 1451.

Ut prætercam alteri loco reservanda pauperculorum utriusque sexus adolescentium Gymnasia, ubi non tantùm legere, characteres formare, supputare, & alia Arithmetices principia capere, latinam etiam & liberales scientias prosequi docentur, sed etiam in eis quæ ad victum amictumque sunt, providetur instituto salubri ante centum annos introducto. Ut dissimulem etiam Hospitale Nazarethi, nunc profugis ex suburbano Virginibus Magdalenianis assignatum. Item aliud titulo columnæ. Sororum denique S. Spiritus congregationem, quarum exordia needum scire mihi contigit.

CAPUT VI.

Jani utramque frontem inspeximus, ejusque auspicio primam reipublicæ Brugensis dotem; ad alteram ordo vocat prudentiam aptè succedentem. Uti enim clavem pietas — (*nec enim sine numine Divum*,

Quicquam homini tentare licet;) — ita hæc clavum porrigit ad rem gerendam regendamque. Quanti autem illa Brugensibus fuerit æstimare posse videar, auro ad Lydium applicato, tribus notis: Amplitudine nimirum Imperii, Stabilitate regiminis, & Felicitate; probare exemplis à quolibet hominum genere petitis. Amplitudo hinc patet, quòd nullam toto Belgio, Metropolim latiùs jurisdictionis suæ alas extendisse sciam, ut quæ urbes 36. olim, nunc 24. sibi obnoxias habeat, pagos & Dynastias ultra quadringentas. Quod enim Ipreto, nunc subest, olim aliter erat, quod Franconates, licèt membrum quondammodò nunc separatum, etiam ei subcrant. Unde hodieque in oppido Brugensi tribunalis stabilitatem coguntur habere.

Imò verò cùm in confesso sit Brugas cum muris Oudeburgi etiam dignitatem induisse, Oudeburgum autem Flandrarum caput semper fuisse, docuerim suprà, jure etiam Brugas eodem titulo honoraverit, cùm Ganda semper aliquid Imperiale redoluerit olim, & adeò *Flandræ* propriè dictę vocabulo nunquam, nisi Brugas reveritæ sint. Ut taceam quod Brugæ hactenus non veniente in subsidium pagorum Castellanię membro plusculum adhuc in precariis Principum quàm Ganda conferant. Territorium habeant latius in occiduam plagam, & ortum diffusum, portus maris plures, cœnobia plura, adeo ut veteres Poëtæ in gestis Philippi Augusti de Flandria versùs nulli æque territorio conveniant.

Flandria Marte potens, variis exercita bellis,
Flandria gens opibus variis & rebus abundans,
Parca cibis, facilis expensâ, sobria potu,
Veste nitens, membris procera, venusta decore,
Splendida cæsarie, vultu rubra, candida carne,
Innumeris piscosa undis & flumine multo,
Fossatisque vias ita præpedientibus, ut vix
Introitus pateat venientibus hostibus extris.
Frumento quam ditat ager, navalia merce,
Lacte pecus, butyris armentum, piscibus æquor.

CAPUT VII.

Ad stabilitatem quod attinet, evolventi meos de aliis Flandriæ, ut Belgii urbibus libellos facile erit observare vix ullum ullibi superesse, cujus respublica tantam ætatem tulerit, cùm legamus ante sexcentos ferè annos tempore Barbati Comitis permissum 13. Scabinis ex novem membris oppidi unum adsciscere Consulem, quem gentiliter Burgimagistrum vocabant, teste Meiero ad annum 1036. & quamvis ævo Thomæ Comitis anno 1240. cum perpetuis substituti annales aliquid videri possit immutatum, tamen & personarum numerus, & qualitas, & membra etiam inferioris

ferioris populi novem supersunt, quorum Præfecti (Decanos graves vocat Damhouderius) hodieque clavem singuli unam archivorum habent, & arcæ ubi sigillum urbis obligatorium reconditur, nec nisi illis præsentibus, & Consule qui decimam clavium servat, extrahendum, non defuerunt quidem in tam pulchro corpore nævi, sed pulchritudine aliarum partium, & faciei inprimis facilè obscurati, sed nec seditionum nubes, & velut morbi quidem fatales magnorum corporum, sed tanta arte curati, ut vix stigma aut cicatricem reliquerint. Alii rebellârunt, sed cum ruina & internecione totius oppidi: alii tumultuati sunt, sed cum privilegiorum jactura: alii alia patrârunt, & alio dispendio. Brugenses licèt non minora, non pauciora aliis designârint, ut est prona in quidvis ferocientis plebeculæ audacia, tamen hoc omnes annotârunt in emolliendis Principum quos offenderant, animis, & gratiam demeritis perditam recuperando cautiores fuisse, & feliciores arcano quodam divinæ miserationis in hanc rempublicam affectu.

CAPUT VIII.

ET quæ quæso felicitas major, quàm profusa Principum liberalitas, & privilegiorum in unam hanc urbem velut necessaria confluentia? Non satis erat Comitibus anno 1232. servitutem optimi capitis, anno 1240. Balfartum (de his nominibus aliàs dixi) vectigalia Flandriæ anno 1302. remisisse: publicum libripendium anno 1282. vectigalis potorii ordinationem anno 1229. & anno 1299. pannificium solenne anno 1283. nothorum libertatem anno 1331. & alia id genus indulsisse, verumetiam rara quædam & paucis communia addiderunt, ut videantur Comites obliti dignitatis suæ in ornanda hac urbe totos se velut spoliasse Quid enim illud est anno 1334. concessum ut si privilegiis fortè prætor contraveniat, idem patiatur ex tempore tota urbe justitium indici, donec in integrum restituatur.

Idem anno 1414. partim pretio, partim fidelitatis remunerandæ gratia, omnes natalibus, dono, emptioni, aut conjugio civitatis jus adeptos ab omni bonorum ubivis sitorum confiscatione liberos facit nullo casu aut crimine exceptis. Nec minùs alii in propinquo Principes beneficii sui expertem hanc nympham esse voluerunt. Ita Philippus Rex Gallorum in Francia anno 1288. Ita Anglus anno 1296. in Britannia, Fredericus Cæsar in Germania, libertatem Brugensibus concesserunt. Ita Joannes Mauritaniæ Dynasta anno 1288. à telonio Pontis Verdini, Philippus Rex annno 1390. à Duacensi, idemque à Tornacensi.

CAPUT IX.

AD exempla venio hoc effectura, ut nemo aut ampliter, aut diu, aut feliciter imperasse Brugenses admiraturus sit. Senatum vide prudenter eligi, prudentiùs curas partiri, prudentissimè singulas administrare. Constat is ex optimatibus partim nobilitatis, partim populi, quorum nimirum conditio authoritatem augere, fortuna amorem conciliare, ingenii cultura, usu rerum valere consuevit; nec patet ad hunc apicem aditus, aut Dardanario, aut infami, aut spurio. Atque hoc etiam observare solent, ut mixtim cum senibus juvenes coöptentur, ut nimirum ab illis hi imbibant dogmata prudentiæ, & horum vivacitas illorum experientiæ, ingenium judicio, diligentia maturitati conjuncta statum producat longè beatiorem Laconico, aut Platonico ubi solis decrepitis, & paucorum dierum Senibus reipublicæ administratio committebatur.

Sic electi onus commodè partiuntur, ita ut bini ad *leves causas* decidendas 15. libellas non excedentes, designantur, quas compendio, ne querula sæpè & pertinax ad vindictam plebecula longo litium ductu seipsam consumat, examinant, & dijudicant. Invenio ad annum 1303. à Philippo Theatino litteris in pignus fidei desuper confectis centum viros sedandis civium rixis, & discordiis electos dictosque pacificatores, sed opinor hoc temporaneum dumtaxat fuisse. Et quia orborum tam parentibus, quàm consorte thori prima ratio habenda primi 12. virorum bis hebdomadatim pupillaribus causis intendunt accedentibus in oneris, & patrocinii communionem è Pensionariis uno, è Consiliariis primo. Et quia non parùm interest, ut peculium oppidi utiliter dispensetur, & interim sarta tecta omnia serventur, bini etiam de operibus jubentur despicere, & cum Quæstoribus conferre: & quia frequenter usu venit in Emporio, & urbibus Mercurio, & fortunæ litantibus, multos ad extrema protrudi calamitatum, bini etiam obæratorum negotiis intendent, ut media remediaque oportuna, & tempestiva adhibeantur. Pari etiam numero examini reorum, & carceri mancipatorum deputantur, omnes autem omnibus juri dicundo. Ne autem annalis illa Senatus innovatio, ad frangendas potentiæ popularis vires inventa, ignorationem rerum agendarum procreet, adsunt, & consilio juvant perpetui Pensionarii octo. Major putà Carcerarius, Pupillaris, Thesaurarius, Commissarii tres, & Stapelarius, & Graphiarii duo, civilis &

criminalis, omnes ab officio & munere, ad quod convocantur distinctionis sortiti cognomentum, omnes juris & legum non ignari, sæpè etiam laurea ornati Academica.

CAPUT X.

NE optimarum hoc tribunal, aut plebi suspectum, aut alioquin communitati minùs utile esse posset, velut frenum quoddam ab antiquo injectum est, Consulis & pari cum superioribus numero Senatorum præsentia, qui *Communitatem*, sive corpus populi repræsentant, nec unquam à conclavi excludi possunt, & unà opinantur, consulunt in rem, sententias dicunt, quamvis ne par undecunque authoritas turbationem inducere posset, & nimium quantum Senatoriæ dignitati derogare, suffragia eorum colliguntur. Imò verò ne largius, ut fit subinde, peculium Urbis aut negligentius dispensetur, nec rationes annuæ accepti expensique, nisi præsentibus his, & ampliùs teste toto populo in 74. opificiorum Decarchis repræsentatæ audiuntur, nec sigillum oppidi majus educi ex arca potest, nisi assentientibus & astantibus, ut suprà tetigi, novem Decanis gravibus: quæ omnia prudenter adinventa, ne optimatum potentia plebem ullatenus queat opprimere.

Cęterùm ut Consuli, Jovis instar consilio Magnorum Deûm præsidenti, non vacat exiguis rebus adesse, subsidiarios habet, inferioris subsellii magistratus & officiatos; Ædiles, ut dixi, duodecim, cum Decano primate, in causis ædificia tangentibus, Decanos 73. singulos cum suis subsidiariis, in eis, quæ rem opificii sui concernunt, disponentes, ut verbo dicam, non est ad benè beatèque administrandam rempublicam, quod possit meritò desiderari, omnibus ad amussim, singulis ex æquo & bono ordinatis taliter ut justitiæ, cujus administri sunt Prætor urbanus cum Sculteto vicem Principis gerentes, suus honos; juri sua conformitas, politiæ suum decus, civitati generatim sua permaneant ornamenta, conspirantibus in hæc junctis quasi viribus, clero, Senatu, communitate.

CAPUT XI.

SUperest in triade mea, Magnificentia, velut color quidam virtutis, hoc agam, ut splendidiore forma, & suprà communem in oculos incurrat, ideò Diis & Deorum in terra Vicariis commendatissima, & huic inprimis reipublicæ tam foris, quàm domi, tam extra ordinem, quàm assiduè. Norunt qui historias norunt, quanto apparatu Legatos suos Brugæ tertiò Parisios miserint, nonnunquam contra Comitem Regi supplices, & largitione, clientelis, & famulitio admirandis, alias cum ipso. Unde elegans jocus in ore est, eos in Comitatu Ludovici Principis suis Franco juramentum dicturi, cùm fortè inter prandendum pulvinaribus carerent, pallia sive mantellas sibi supposuisse, eisdemque in cœnaculo relictis, abcessisse, rogatosque respondisse, moris sui non esse, sicubi pransitarent, pulvinaria cum cibis auferre. Salsè profectò reprehensa Gallorum incivilitas, & è diverso laudata Grudiorum urbanitas.

CAPUT XII.

NOtum est quantò splendore byssinis, sericis, aureis argenteisque vestibus ornati ad ludos soleant procedere Gandavum, Bruxellas, Antverpiam: in primis autem Tornacum, ubi ludis balistariorum anno 1394. indictis, præmium de splendido ingressu, ut loquitur Meierus, quadraginta octo urbibus præripuerunt. Et si quando bellis aut rebellionibus ponendo fini, aut ineundæ concordię à Flandrię membris legati mitterentur, alii sæpiùs plebeios, & obscuris ortos natalibus, Brugenses vix unquam, nisi claro loco natos observarbis ablegasse, & horum partibus longè plures semper nobiles favisse, quàm aliorum, ubi factionis plebeiæ capità quidvis pro libidine designabant. Ut nihil mirum Philippum Archiducem Maximiliani filium euntibus ad palęstram Gandensem balistariis Brugensibus instar indigenæ civis se miscuisse, non vulgari popularitatis exemplo.

Nec domi minùs illustres extitère: ut enim dissimulem Comitum nuptias Regales, Comitia aurei velleris, pompas funebres Principum, in quibus aliquam profectò nec contemnendam magnificentiæ partem tulit civitas. Ut taceam aliis etiam Urbibus communia in Principum inaugurationе solennia: famam meruit dies illa, qua Philippum Bonum cum Duce Aurelianensi introeuntem sumptuoso octoginta argentearum buccinarum clangore, & stupenda magnificentia salutârunt. Eduardum quartum Anglia profugum tam honorificè per hebdomades quinque ædibus Gruthusiis coluerunt, ut restitutus sceptro, per litteras Senatui gratias ingentes egerit. Fredericum Imperatorem anno 1485. filium nepotemque visitaturum tam splendidè exceperunt, ut nullam toto Belgio urbem vel accessisse ad eam festivitatem confessus sit.

CAPUT XIII.

SEd hæc extra ordinem facta, ideòque forsan minore digna admiratione. Ad quotidiana venio. Bruganæ Virgines, ut formæ gratiam præ cæteris Belgii apud exteros

ros reperisse putantur, ita ornatus venustatisque laudem, adeo ut Joanna Navarræ Regina, Pulchri Gallorum Regis uxor, cum anno 1302. huc ingressa fœminarum pulchritudinem, & in amictu luxum indignabunda intueretur, exclamasse scribatur: Ego me solam Reginam arbitrata, sexcentas hîc conspicio. Viri quamvis formæ neglectum laudem reputantes vulgò nitidi magis quàm compti sint, tamen in convictu opipari, atque liberales in exteros præsertim, morum dexteritate fortunata prediti, ut non immeritò ingenia eorum Atticis similia Erasmus scripserit, Philippus Rex dixerit, & animos Joviales magis, quàm saturninos.

CAPUT XIV.

Nobilitas autem urbana, nusquam tota Flandria major & spectabilior esse consuevit, adeòque supersunt aliquorum intra ipsos muros aquis, & pontibus sublicíis contra subitos impetus prætoria, primatum, ut opinor, habitationes antiquitus, & contra furibundam plebem asyla: nec sciam, an ullo totius Belgii loco intra mœnia ejusmodi munitiones privatis permissæ sint; ut taceam regali impendio in suburbanis extructa à Nobilibus Castella, ad oblectamentum & securitatem, quorum pars melior intestinis Flandriæ, aut nuperis Belgii civilibus bellis in rudetum concidit.

CAPUT XV.

SI Senatum aspicis, vide quot stipatum clientibus & ministeriis. Satellites 12. Ostiarii 6. Scabelletii, (sic à damno avertendo vocantur, aut ut antiquitus, ut ex civitatis antiquis Rationibus constat *Scharrewetters* ab observandis turbis, quas *Scharen* vocant, corrupta tunc usitata Gallica dictione *wetter*, quod observare significat) præter eum quem primo quis Consulatu proprium sibi ad vitam eligit, 14. Nuncii, Citatores 12. Cursores equites 3. pedites 12. Clerici universim 13. Præfecti diversis oppidi locis omnes 16. Patroni Causarum, & procuratores publici, tam domi, quàm foris 7. Medici & Chyrurgi 4. obstetrices 8. Tabelliones publici sex, Ludiones & Musici decem, Professiones publicæ tres, Gymnasia publica novem, jurati plerorumque opificiorum 10. Nauclerі cum aliis, circa mare & portum vigilantes centum quindecim, atque hi omnes stipendia aut honoraria è publico accipientes, præter quos infiniti alii ad placitum, nulloque obligati juramento, tam Senatui, quàm privatis subserviunt.

CAPUT XVI.

QUia Gymnasiorum & Professionum incidit mentio, ne tenebras lectori offundam ob raritatem rei, speciatim adjicio, Joannem de Witte Cubensem Episcopum ultimis testamenti tabulis anno 1539. partim ut sacerdotum otio consuleret, & adolescentum gratificaretur industriæ, ternas in falis prelectiones instituisse litterarum, Philosophiæ & Theologiæ, quas Georgius Cassander auspicatus, Jacobus Crucquius, & alii scriptis noti, obtinuerunt. Curiales insuper singulæ ludos elementarios habent, & habuerint ante tria sæcula; cum reperiam de ludimagistris decretum anno 1304. Denique recenti memoria Patres Societatis JESU favore Senatus & munificentia Gymnasium magno fructu aperuerunt, templum struere cœperunt, & Collegium adornare ab annis plus minùs viginti. Ad extremum utriusque sexus binæ sunt pauperum Scholæ, de quarum utili instituto suprà dixi.

PARS

PARS QUARTA & ULTIMA.

CAPUT PRIMUM.

Rem facram Brugis aufpicari intereft à famofiffimo Donatiani D. Antiftitis templo, quod in Burgo vifitur antiquiffimum. Et quia minùs probabile fit ab ipfis Brugarum cunabulis, & reftauratione per Comitem Ecclefiam muris exclufam, cùm nulla ejus ævi intra illos reperiatur, occafionem arripuerunt plures, exiftimandi Ædem D. Virginis anno 801. per Lydericum Harlebecanum inchoatam, & quinquaginta poft annos à Ferreo abfolutam illam effe, quæ ob tranflatas eò Donatiani Rhemorum Epifcopi reliquias nomen mutavit. Nec vana fides: eò quòd Comitis Regia in propinquo extiterit, & referant annales, Sacelli Principum, quod eatenus Audomaropoli fuerat, honorem anno 863. in ædem Deiparæ & Donatiani (hos duos conjungit codex Bertinenfis) tranflatum.

Hoc fi ita eft, dicendum unà Arnulphum Comitem anno 940. Donatiani patrocinio jam tum gaudentem ampliaffe, ita ut multis extructor fuiffe credatur, & fcribatur. Quicquid ejus fit fuperbum illud chori ædificium, hodieque confpicuum: ferrei opus eft, quippe quod tempore cædis Caroli in ambulacro ejus fuperiore nequiter patratę extiterit, pronai tamen ftructura nonnihil videtur recentior, ex jocalibus Reginæ Gunildis conflato ære, & turris recentiffima, cùm legamus anno 1316. eam collapfam, & centum ferè poft annos deflagraffe, & jam tertiò reftitutam fupereffe. Fornices templi medios & concamerationem operofam alibi vix fefquifeculi effe judicant artifices, indicant operæ.

CAPUT II.

A Prima hujus Ædis conftitutione ad rem divinam Clericos Comitis munificentia deputatos, non eft quod dubitemus. Arnulphum certè Marchionem tradunt anno fuperiùs laudato tredecim Canonicos dotaffe, unius Prępofiti velut curę creditos. Quorum numerus poftea auctus ad 27. ufque prębendas majores, & minores quatuor, & Prępofito frequenter fecularibus intricato ad regimen domefticum adjectus Decanus ......

Codex miraculorum D. Donatiani, quorum pars in lectionibus matutinarum precum decantari confuevit. Canonicos non alio quàm *Fratrum Ecclefiæ* dignatur vocabulo, quia nimirum vitam regularem licèt nullis aftrictam votis agebant. Superfunt adhuc loca Scholæ, cœnaculi, dormitorii, imò cellularum memoria recens eft, in quibus Canonici non ita pridem folebant feftis majoribus quiefcere, imò ampliùs annum, quem vocant, refidentiæ, non nifi in clauftri fepto dormiens explebat. Degenerârunt autem Canonici ab hac morum feveritate bellis frequentibus, & difficillimis, viam libertatis aperientibus.

CAPUT III.

CAput ab antiquo hujus Principalis Collegii Præpofitus erat, & Præpofiti ferè ex præcipuis Flandriæ optimatibus Comitum filii, affines, palatini. Quos tanto Comites favore profecuti femper, ut non contenti eos Sacellanos & Confeffores palatinos nominaffe, anno 1089. Canonicos quidem perpetuis domefticis afcripferint. Præpofitum verò Magnum Flandrię Cancellarium, & monetæ magiftrum hęreditarium declarârunt, rara, nec ullis aliis provinciis communicata prærogativa. Quod jus pofteri ita mordicus retinuerunt, ut recufante nonnunquam Comite eos ad muneris officia recipere, tota regio diris Pontificiis fuerit involuta, quod factum anno 1295. procurante Leonardo Præpofito.

CAPUT IV.

COllegiata hæc in Cathedralem anno 1559. fublimata Præpofituræ dignitas Epifcopo acceffit, cujus diœcefis ampliffima ad quinquaginta quatuor in longitudinem, & 25. millia paffuum Italicorum in latitudinem porrecta, complectens illo ambitu oppida 14. pagos centum triginta fex, inque eis municipia 17. cœnobia Benedictini inftituti octo, Cifterciensis 6. Præmonftratenfis unicum, Canonicorum Regularium 6. fecularium Collegia 7. Francifcana 20. Dominicana 2. Carmelitica totidem, Auguftiniana 5. Carthufiana 2. Hieronymianum, Gulielmiticum, Annunciatarum, Victorinarum unicum, Hofpitalia,

spitalia, & id genus Hieræcia 35. venientibus in numerum etiam eis quæ nunc defecta injuriis temporum, & denique quæ ad alios usus recenter applicata, prout suis singulorum posteà locis afferam.

Episcopum nunc agit summo cum applausu & fructu Carolus Philippus à Rodouan Berlegemius, ante Middelburgensium Antistes, Vir generis splendore, & virtutum heroicarum insignibus apprimè nobilitatus. Præcesserunt alii tres in Donatiani sepulturæ locum nacti talibus cum Epitaphiis.

Reverendissimo D. Petro Curtio Brugensi, primo hujus civitatis instituto Episcopo, perpetuo Flandriæ Cancellario quondam apud Lovanienses S. Theologiæ Professor ordinariæ hoc monumentum extremæ voluntatis desiderio positum est. Sedit in Episcopatu annos 5. menses 3. dies 9. vixit annos 76. Obiit 16. Kalendas Novembris anno 1577.

Sepultura Reverendissimi D. Remigii Drutii Casletani Brugensis secundi Episcopi, Cancellarii Flandriæ perpetui, Regis Catholici in Supremo Consilio Mechliniensi, 13. annos Consiliarii, cùm munia Episcopatus 24. annos, & menses 6. exercuisset, & annum ætatis suæ 75. excessisset, caducam hanc vitam cum alia feliciore commutavit, 12. Maii, anno 1599.

Sepultura Reverendissimi D. Matthiæ Lambrecht Franconatis, Theologi, qui post functionem primùm Pœnitentiarii, deinde Archipræsbyteri & Archidiaconi, tandem tertius factus est Brugensium Episcopus. Sedit annos 5. menses 9. dies 14. obiit 1. Junii anno 1602.

Reverendus Generosusque Dominus Claudius Carondelet, Ecclesiæ hujus Cathedralis Brugensis ultimus Præpositus, perpetuus Flandriæ Cancellarius, Decanus Ecclesiæ Metropolitanæ Bisuntinæ, Carolo quinto Imperatori semper Augusto à privatis Consiliis, futuræ corporum resurrectionis memor sibi & suis testamento fieri jussit, vixit annos 51. decessit 3. Idus Augusti, 1564.

Reverendissimus Dominus, D. Joannes Carondelet, Archiepiscopus Panormitanus, Primas Siciliæ, Præpositus S. Donatiani Brugensis, Cancellarius Flandriæ perpetuus, Decanus Metropolitanæ Bisuntinæ, Abbas Commendatarius B. Mariæ montis Benedicti, Præpositus S. Walburgis Furnensis, & S. Piati Siclinienfis, Caroli quinti Rom. Imp. Aug. Secreti, aliorumque Consiliorum in Belgica Præses primarius, humanæ fragilitatis memor ipse sibi posuit. Obiit 7. Februarii, anno à Christo nato 1544. ætatis 75.

CAPUT V.

Principum etiam qui hanc ædem sua honorârunt sepultura, non tacebo Epitaphia. Margaretæ inprimis, cujus tumulo talis appendet inscriptio.

Hac sunt Margareta uxor Balduini Comitis Flandriæ & Hannoniæ, primi Marchionis de Namur, mater Elizabeth sanctissima Francorum Reginæ, Filia Theodorici, & Soror Philippi Comitum Flandriæ. Hac fuit plurimorum meritorum, præcellens in omni opere bono cunctas mulieres viventes tempore suo. Obiit 17. Kalendas Decembris anno Domini 1194. mense Novembri.

Ludovici demum Nivernensis Epitaphium, cujus ex Gallico traduxi, de verbo ad verbum.

Isthic jacet Princeps potens & Nobilis
Benè cui precari convenit,
Memores, Neversi & Comes Retelii,
Et Flandriæ. Defunctus est
Sexta die sextilis & vigesima,
Anni supra millesimum.
Sexto, quater decimo, atque ter centesimo,
Orate ut anima sit benè.

Gouildia denique Danorum Regis nata, ab Henrico Cæsare divertens, apud Balduinum Comitem consanguineum recepta, ut Psalterio Latino cum enarrationibus Saxonici idiomatis, & aliis Ecclesiam ditavit legatis, ita sepulchro honoravit.

CAPUT VI.

Asservatur in Cathedrali hac æde B. Donatiani corpus (undè non Ecclesia tantùm, sed & urbs *Castrum S. Donatiani* vocitatum) septimi Rhemorum Episcopi anno 863. huc translati è Torholto monasterio per Balduinum Marchionem Flandriæ, quæ id *Ebonis* Rhemorum Episcopi dono accepit. Ebonis litteræ ad Balduinum citantur à Molano ad 14. Octobris, vita quotannis in officio matutinali prælegitur, & est posterior ejus pars transscripta ex libro Heriberti Abbatis Hasnoniensis, de restauratione sui monasterii, prior ex Frodoardo, nisi quòd exscriptorem fefellerit numerus Romanus, dum Dionysium Papam à Clemente XVIII. posuit XXII.

Vixit autem B. Donatianus, non sub Constantio, quod opinatur Matthias Laur. in suis Ecclesiasticis annalibus, sed quod vita ejus, sub Aurelio, non Philosopho, sed Heliogabalo anno 220. & cùm laudatur eodem tempore, Dionysius Papa, quem demum anno 261. incepisse prælaturam constat, & Ecclesia B. Nicasii quem demùm quarto post Donatianum loco præfuisse scimus, id per anticipationem intelligendum, pro æde post Nicasii titulum adepta,

adepta, & Monacho post Pontificatum adepto. Translationis porrò primæ dies trigesima Aprilis, secundæ dies eadem, quæ Theophaniorum; tertia sub Curtio Antistite facta; & quarta sub Rodoano, repertis inter tot hæreseon procellis ex integro thesauris hisce.

CAPUT VII.

ASservatur prætereà translatum ex æde proxima Feretrum D. Basilii, cum parte ossium ab Elsatio ex oriente transvectorum. Insuper peculiari Feretro reliquiæ B. Maximi Regiensis Episcopi, Bononiâ per Balduinum secundum Comitem adductæ, unà cum ossibus B. Ilheri, Antistitis etiam, sed de quo nihil in scripta relatum est: Ut taceam caput magni illius Chrysostomi, quod opinor, Bizantio transmissum, & Crysolii à Cominensibus communicatam portionem, & Eleutherii, aliorumque è primis fidei in Gallias propagatoribus; ut taceam etiam Caroli Boni Marchionis & Martyris Flandriæ, qui in superiori templo Divi Donatiani pro justitia martyrii coronam adeptus est.

Quo loco crux à majoribus collocata quaternis clavis confixa. Longus erat novem pedes, & haustus è vulnerato cranio liquor sæpè febricitantibus salutaris fuisse visus. Extat ejus vita per Walterum Archidiaconum Morinensem, & alios, & alibi hic versus.

Templa, Deum, viduas, reparando, colendo, cibando,
Martha, Maria, pius Samaritanus eras.
Servus, justitia, templum, Martisque secunda,
Cæsor, causa, locus, lux tibi mortis erant.

Dies enim Martyrii erat secunda Martii, Burchardus Stratensis cum nefariis complicibus, alioquin subditus Comitis, auctor parricidii, de quo fusiùs alibi.

CAPUT VIII.

DE splendidissimo Virginis Matris fano quæ apud scriptores reperi adscribam. Annales Lydericum Flandriæ Forestarium aiunt ædiculam B. Mariæ inchoasse sub annum 801. Balduinum Ferreum quinquaginta post annos perfecisse, Carolum Bonum translatis monialibus D. Bonifacii in vicum Oedegemium, templum elegantiori opere augmentatum Canonicis instruxisse 12. Præpositum pro capite habentibus. Hæc illi. De monialibus porrò illis quicquid sit, necdum solidè licuit cognoscere. Videmus certè præter dictos Canonicos & Curiones tres, quatuor Sacristanos, Symphoniacos septem, Sacellanos intra chorum 20. extra 18. Vicarios 4. Spectabiles. Sunt tumuli Invictissimorum Principum Caroli Pugnacis, & Mariæ Imperatricis. Ludovici etiam Gruthusii Wincestriæ Comitis, & Margaretæ Borselæ uxoris ejus, & aliorum.

Inter reliquias asservant portionem ossium B. Bonifacii, & salutiferæ crucis per Flandriæ Comitem allatam. Inter diplomata exhibent Rabodi Episcopi litteras Canonicorum institutionem probantes. Vestes & suppellectilem sacram mirantur exteri, structuræ etiam elegantiam.

CAPUT IX.

TErtia denique Salvatoris 26. Canonicorum cum Decano Collegio ornata à B. Eligio putatur inchoata, ejus asservans reliquias; cæterùm post incursiones Normannicas aucta, & per Tornacensem Episcopum Canonicis honorata, assignatis Beatorum Walburgis & Jacobi parœciis. Habent certè hîc (teste Damhouderio) præter Cantores, Pastores, Custodes, aliosque numero cum Marianis pari, Sacellanos complures diversis intervallis fundatos. Ab incendio anni 1358. quod templum 5. Idus Aprilis totum absumpsit, haud multò pòst pulchrius caput extulit.

CAPUT X.

CApella D. Basilii Collegiata olim testibus Romanæ Curiæ indiculis, nunc appendix Cathedralis Canonicis Sacellanorum titulo nunc contentis, & per leges concordiæ Anno.... initas sigillo, aliisque Collegiatarum juribus renunciare coactis. Opus est Theodorici Comitis Sybilla Balduini Solymorum Regis filia in uxorem ductu nobilis, qui pretiosum Christi cruorem è depositi corpore Spongia detersum per Josephum ab Arimathia incomparabile donum per manus Leonii Abbatis Bertinici (teste Iperio) huc transmisit anno 1148. & quatuor ad sacra peragenda clericos instituit, hebdomadatim per vices præsidatu chorali fungentes, & cum subsidiariis aliquot pensa horarum quotidiè exolventes. De hoc cruore Clementis Papæ in litteris Avenione, Pontificatus anno 5. datis, verba sunt. Ecclesia D. Basilii quam ineffabilis altitudo providentiæ, recti censura judicii cœlestia pariter & terrena disponens prærogativa sublimavit honoris & miraculorum assiduitate decorat.

Existit non modica quantitas sacratissimi sanguinis pretiosissimi corporis humani generis redemptoris, & qui per omnes dies hebdomadæ, die veneris duntaxat excepto, quasi quandam in modum lapidis duritiem representat, die verò prædicto ut plurimùm hora sexta liquescit, guttatimque distillat, quod miraculum anno 1309. 14.

 eodem

Calendas Maii cessavit tristi augurio. In eodem diplomate refert Burgimagistros, Scabinos, Consules, & Universitatem dictæ Urbis Brugensis à septennio citrà, vel circiter processionem instituisse in festo Inventionis S. Crucis. Quam confirmat celebratam primo anno 1311. Et sanè solent ad hanc annuam supplicationem indulgentiis mirificè ditatam omnes è vicino Prælati & Nobiles evocari. Sodalitas insuper triginta virorum, è quibus annalis eligitur Præpositus constans ferè primariis Oppidi, inchoata est ab eodem Comite. Quanti autem thesaurum hunc Brugenses semper fecerint, vel ex eo licet æstimare quod non cessaverint, donec à Philippo Rege Francorum perpetuum obtinuerint promissum, quo decernebat nunquam se ex hoc loco incomparabilem hunc thesaurum translaturum, scriptum anno 1296.

CAPUT XI.

CUriales ab antiquo in urbe & præurbio erant Donatiani, in Burgo & Deiparæ in Maresco. Et videtur posteà Sacellum S. Crucis in villa Jera (ita enim in litteris anni 1088. vocatur) & Ægidii in Dorpo in communionem oneris pastoralis assumpta. Et denique veterem Salvatoris Ecclesiam cum secundariis Divorum Jacobi & Walburgis eodem jure receptam. Ultimò autem B. Annæ & Catherinæ templa, de quorum singulis plura aliàs dabimus.

CAPUT XII.

COEnobia utriusque sexus plura in agro suburbano & adjacenti fundata olim, nunc autem cogente bellorum furore intra muros restituta, aut saltem hactenus in urbe exulantia leviter duntaxat hic visum perstringere, suis locis ampliter describenda. Ita nimirum Abbatiarum S. Petri Aldeburgensis, & Andreæ Stratensis Benedictinæ Regulæ Archimandrita laudatissimus Joannes Bontier, hactenus cum suis monachis Urbem & domum refugii in ea habitat. Ita Abbatia de Tosan Cistercienss, & de Dulci Valle Regularium instituti, illa mensæ Episcopali, hæc Collegio Societatis Brugis unitæ, Brugis censentur commigrasse. Et in altero sexu ad familiam Benedicti spectantes Godolevicæ Virgines è Gistellano oppido: ad Bernardi classem referendæ Spermalienses ex Siceland vico: ad Augustini regulam viventes Sareptanæ ex Dammensi agro, Gertrudanæ ex Trudonensi Parochia advenerunt omnes Brugas, velut asylum nactæ. Utriusque sexus insuper Carthusiense Cœnobium, etsi in Urbe sit restauratum, & secundariò velut fundatum, tamen quia suburbanæ est originis, cum aliis describam ubi in agros me scriptionis ordo vocaverit.

Abbatia ad extremum Quercetana Canonicorum Regularium celeberrima, etsi à pluribus seculis intra pomœrium Urbis extiterit, tamen in Basilica Trudonensi primitus reperitur fundata suo ibi loco opportuniùs enarranda. Hic porrò tantùm breviter sat habens monasteria tam celebria Brugensi oppido insita nominasse, cætera intra aut juxta muros nata prosequar.

CAPUT XIII.

QUadrigam itaque prima pagina trahet cœnobiorum virilium nec ordine, nec authore, nec tempore eisdem constructam. Bogardicam enim à laicis tredecim textrinam curantibus accepit initium, qui sub Annum 1370. ab Archimandrita Eeckhoutano locum juxta muros oppidi, ut tamen res erant, redemerunt, & in communi vita labores manuum manducabant. *Fratres Textorum* primùm & denique *boni pueri* Bogardici vulgò audiebant, non ab hortorum amœnitate, sed à D. *Begga*, sive *Lamberto le Begge* Leodino; ut aliàs docui. Cæterùm authoritatem faciente Nicolao quinto Pontifice Anno 1450. titulo Fratrum de Pœnitentia JESU-CHRISTI, tria religionis vota emittere, & Francisci tertiam amplecti regulam cœperunt, Franciscanorum Ministro Provinciali aliàs obnoxii.

Sed cùm in hac vitæ & morum assumpta severitate non perseverârent, & liberiùs debito viverent, Senatus Anno 1513. adhibito in consilii communionem Guardiano Minorum, Virum probum Laicum, sartorem peculio monastico præfecit, F. Joannem Camerlinck vulgò dictum, & Religiosos ne otio, quod vitiorum mater est, deinceps torpescerent, certo numero pauperibus docendis jussit occupari; feliciter sanè, nisi haud multò pòst contagio grassata cœnobium invasisset, tanto dispendio, ut vix unus superstes evaderet. Quo factum ut Senatus cœnobium ad se trahens Seminario pauperum assignarit, hodieque nomen servanti.

Guilielmitæ quo fundatore cœperint, necdum scire potui, certus Anno 1377. Augusti 16. templum eorum à Tornacensi Antistite dedicatum fuisse præsente Maximiliano pòst Cæsare.

Fratres Hieronymiani, sive *Alexiani* dicunt se temporibus Maximiliani Cæsaris è superiori Germania advenisse, ut ægris operam impenderent, admissi.

Tertiarii ab adverso ædibus eorum intersignio *Stael-yser-broeders* nuncupati cœperunt privatorum opibus ante sesquiseculum templo circa Annum 1472. aucto & dedi-

dedicato, quod nunc Trudonensibus Virginibus attributum est, monachis vitio temporum aut suo extinctis.

His subjungam Beginasia bina Virginum inprimis professarum D. Auberti, de quarum initio nihildum cognovi, eò quòd Cœnobium Carthusianis accesserit, & Liberarum quæ Anno 1244. Joannam Comitem Flandriæ fundatricem invenêre.

CAPUT XIV.

AUgustini signa sequentes hic secundus fasciculus colliget, & colligabit Eremitas in prima acie veluti arietes hujus gregis, receptos in agro Brugensi ante quatuor sæcula suburbano primùm, deniquè urbano. Mœcenates primi novorum hospitum Gruthusii, primarii fundatores Gistellani, nominatim Joannes de Gistella miles Dominus de Formosellis, & de Wastina, qui (verba sunt diplomatis) ad honorem Dei omnipotentis, & omnium Sanctorum, & præcipuè Confessoris sui S. Nicolai omne jus quod habebat in fundo, in quo sita est Capella S. Nicolai in Brugis, ac in ipsius attinctiis cum omni jure Patronatus ad ampliandum divinum officium in eo Religiosis Fratribus Eremitis S. Augustini purè & liberè contulit, & donavit, Anno 1275. Sabbatho ante Epiphaniam. Hæc itaque Cœnobii hodierni primigenia formatio, quod licèt duobus alibi locis cœperit, diversa alibi duo Sacella habuerit, velut semina novellæ plantationis, tamen hic primùm radices agere, pomeria suæ habitationis extendere, officinas adornare maluerunt. Invenio annexum à Gulielmo Halewinio Anno 1445. alterum superiori sacellum; invenio Annis proximè elapsi seculi primis viginti maxima templum sumpsisse incrementa, quod Iconoclastarum manus nimium quantum sensit, & è ruderibus suis surgit annitente plurimùm Joanne Silvio Cœnobiarcha dignissimo.

Erantque (ut unum è multis exemplum producam) ante nuperas turbas sex Theologiæ Doctores præclarissimi hujus domus alumni Christophorus Sanctotitius Vicarius Generalis, Rogerius Juvenis, Judocus Ruyngout, Jacobus Veldius, Provinciales, Philippus Lisanius, & Walterus Rotarius Priores. Tales rami, taliter frugi & fructiferi, sub quorum ferè umbra latent inferioris sexus Cœnobia hæc.

Alterius porrò sexus sunt Augustini sectatrices præter Victorinas, de quibus alibi, Sorores S. Spiritus nigris utentes, à trecentis quinquaginta Annis, ut volunt, fundatæ.

Betanicæ etiam Anno 1361. sub patrocinio D. Magdalenæ leguntur institutæ. Gistanienses autem circa eadem tempora, etsi de authoribus nihil dum ad notitiam meam pervenerit.

CAPUT XV.

ERemitas Eremitis subjungam, Asiaticos Africanis, *Fratres* putà *B. Mariæ de Monte Carmelo* sub idem ferè cum Augustinianis tempus civitate donati privatim habitârunt, donec Margareta Comes bonarium terræ vel circiter (ita scribit litteris anno 1260. apud Brugas datis) in quo fratres dicti ædificare cœperant, eatenus quatenus ibi Ecclesia, cœmiterium, & clausura monasterii se extendent, tali tradit libertate, qualem ipsa, & antecessores ejus Ecclesiis suæ terræ dignoscitur concessisse. Scriptis hîc claruit Joannes de Arundine Usbitensis Episcopus ad annum 1492. Tritemio laudatus.

Ejusdemque instituti virginale Cœnobium titulo Syonis initia sumpsit Anno 1487. favore Principis acquisita habitatione in aggere Flandrico, intra limites curialis Ægidianæ templo honori Deiparæ & Confessoris Alberti dedicato.

Dominicanorum quis fundator Brugis fuerit, nemo qui vel à limine Flandricam salutari historiam, potis est ignorare. Ille nimirum, ille Ordinis non Patronus, sed pater Ferdinandus Comes Joannæ maritus, cujus extant hac de re diplomata ad Annum 1233. exarata, etsi non ignorem etiam antea hîc visos & admissos Prædicatores, adeòque Januarii diem 22. auspicalem Anni 1233. fundationis annotari. Habuerunt Viros claros Nicolaum quondam lectorem viso ante mortem servatore lætum, & expirantem in cantu versus: in Galilæa JESUM videbimus, &c. ut narrat author Chronici Dominicani lib. 5.

Habuerunt hîc sepultos Symonem Episcopum Salibruensem, & Joannem Episcopum Cubensem, Archieleemosynarium Helionoræ Reginæ Francorum. Visitur etiam tumulus Joannis Alphonsi, qui Philippo Duci à Confessionibus fuit.

Virginale porrò Dominicanorum, ut sic dicam, Cœnobium inferioris paululùm ævi est, quàm sit masculinum, auspiciis similiter Principis perfectum.

CAPUT XVI.

TRes hæc pagina dabit Franciscani instituti congregationes. *Capucinicam* à proximo 12. Annis cura Senatus & eleëmosynis privatorum introductam, cœnobio extra turbas urbis constructo, & templo per Episcopum Matthiam Lambrechts Anno 1596. sacris initiato. Alteram *Fratrum de Observantia*, secundùm oppidi muros

amœno loco per Cosmam Medices avum Leonis decimi Pontificis Maximi fundadatam & ædificatam propriis impendiis, unde ad arctioris disciplinæ normam invehendam Anno 1515. Religiosi evocati, authoritate Pontificia in urbem tanslati monasterium Virginibus de Annunciatione permiserunt. Tertiam jam inde à D. Francisci cœptam, sed extra muros loco per Henricum Rym militem attributo, sed ob incommoda aquarum à fratribus relictum. Quibus Margareta & Joanna Comites intra muros aucti recenter oppidi locum *Cromberg* assignârunt, cœnobium extruxerunt, templum Anno 1257. à Waltero Episcopo dedicari curârunt, cœnobium Innocentii IV. Papæ litteris muniri, tantis aspirante Principum gratia, mercatorum, inprimis Florentinorum munificentia propagatum incrementis, ut pulcherrimum totius Provinciæ fuerit, nec nisi cum præfatione Magni soleret nominari.

Sepulturæ locum hîc elegit Balduinus Comitis Filius anno 1290. aliique Principes & Nobiles permulti in Ordinis habitu tumulati. Numerus Religiosorum sæpè fuit major centenario, & Theologiæ utriusque studium florebat præsertim à reformatione superiùs laudata, adeòque triginta quinque numero extitisse accepi, cùm Anno 1579. ab hæreticis ejicerentur, conventu temploque funditus eversis. Puteus à D. Bernardino benedictus febricitantibus utilis aliquando repertus ostenditur. Inter reliquias etiam monstrabant sinistram Beatæ Margaretæ Comitis fundatricis donum 7. frequentibus clarum miraculis circa puerperas periculosè laborantes; Capita quinque & brachia de sodalitio Ursulano, & notabiles B. Christophori, Panthaleonis, Thomæ Cantuariensis, aliorumque plurium reliquiæ. Nunc Præfecti cura restauratur Cœnobium, & faventibus superis templum resurget à cineribus suis.

Spectant etiam ad eandem Francisci classem etsi instituto nonnihil diverso Annunciatæ, quas à rubea pectoris cruce Rubeas vulgus nuncupat, cœnobium ejus sectæ tota Flandria unicum, & velut Phœnix quædam per Margaretam Maximiliani Cæsaris filiam Caroli amitam Brugis invecta. Tradux est monasterii Biturigum, unde piissima Princeps voti rea octo lectissimas vestales evocans huic velut coloniæ præficiendas, adjunctis ex Conventu S. Elisabethæ 23. virginibus, postridiè Kalendas Februarii Anno 1518. solenni pompa omnes in suburbanum Minoritarum paulò antè desertum, cœnobium transtulit, ubi religiosè admodum vixerunt, & fundatricem suam magnifico tumulo sepelierunt, novissimis bellorum turbis in urbem coactæ reverti, & destructo foris loco, Phœnicis instar è cineribus suis resurgere.

Conventus autem Elisabethicus, quem nominavi, ante sesquisæculum secus oppidi muros cœpit, Maria Bruynsteyn Theodorici vidua Anno 1471. mortua dotem assignante sororibus ægrorum servitio se mancipaturis, Divamque hospitalitatis magistram, Elisabetham tutelarem habitârunt. His initiis bonæ Virgines favorem, docendo etiam puellulas civium gratiam luculenter, & opes accepêre, sub unius Præfectæ viventes obedientia, quam Matrem vocabant. Donec tædio tot laborum dubium, an arctioris vitæ desiderio sub Annum 1511. regulam claustrumque assumpserunt, & septimo pòst Anno severitate hac non contentæ Annunciatarum ordinem concordibus animis assumpserunt, cœnobio per Senatum ad usum Gymnasii puellaris pauperum coempto.

Spectant eòdem Virgines Franciscanæ regularum diversarum. Primæ Anno 1469. per Principes fundatæ: Secundæ Anno 1260. per Nobilem Dominam Ermentrudem: tertiæ quæ nunc cœnobium suum Godelevianis cesserunt, sub annum 1422. per cives aliquot honestos: quartæ Grysearum ex conventiculo veteri circa Minores anno 1455. in alium à Duce donatum commigrantes.

SUBUR-

SUBURBANUM BRUGENSE.

Extra portas Brugenses Damum versus Ecclesia est S. Crucis, intraque ejus ambitum titulo Vallis Gratiæ Carthusia litteris Ducalibus anno 1398. munita. Et legitur ejusdem sæculi Anno 18. ductu Joannis Maldegemii Archimandritæ primi, ex cœnobio Audomaropolitano advenisse Monachos, Robertusque Bethuniensis Comes donatam per Joannem Cockelare Presbyterum Ecclesiæ struendæ aream confirmasse, & auspicalem fundamenti lapidem posuisse, Ludovicus Nivernensis dotem auxisse, Petrus ab Alosto Canonicus Marianus Brugis, & Eusthathius Ecclesiastes D. Walburgis novellæ plantationis incrementa promovisse. Petrus Adornius vir Nobilis, & ex Consulari Monachus largiter benefecisse, ita ut è pulchrioribus hoc phrontisterium haberetur. Ubi claruit, Anno 1428. Henricus Petri Trithemio laudatus ob conscriptos sermonum lib. 6. Henricus Prudens Anno 1486. ob Dialogos variaque opuscula Bostio commendatus, & comparatus fluvio in sacris litteris unde bibunt homines & pecora. Remotior aliquantò est Sisela amplissimæ olim jurisdictionis Dominos cognomines nacta, qui potentiæ suæ alas per plurimos terræ Francæ pagos, ipsamque adeò Brugensem urbem solent extendere. Intra hujus Apostolorum Principi sacram curialem translata fuit ex Hugeflieto Abbatia Sanctimonialium Cistertiensis instituti (malè enim Damhouderio Augustinianæ dicuntur) Ægidio de Brene S. Salvatoris Præposito locum Sparmaliæ assignante, & novæ Jerusalem cognomentum indente. Factum Anno 1241. confirmatumque à sancta sede Anno 1245. Ægidio in alteram vitam vocato, & pone aram maximam tumulato ad Annum 1270. Virginibus post cladem Anni 1566. & sequentium in oppido Brugensi Hospitium Dunense habitantibus. Hinc ad suburbanam D. Catharinæ Ecclesiam tendenti occurrit Malea Arx aliquot Flandriæ Principum tum domicilio delitiisque, tum natalibus clara, nuper cum Siecla in Baronatum nobilem evecta, & Joanni Lopez-Gallo nobili Hispano, & subinde Catholicæ Regiæ Majestatis factore possidetur à Rege Gallorum Anno 1301. Roberto à Spineto, qui Riolam in Vasconibus prodiderat Roberto Atrebati donata fuit.

Ad latus porrò conspicitur pagus Assenbrocanus non tam suo, quàm cœnobii Vallis Angelorum ibi fundati nomine celebris. Factum autem id Anno 1284. in feriis Theophaniorum, locum angelicis modulationibus aliquando auditis notum assignante Comite. Regulam S. Augustini sub directione Patrum S. Dominici introducentibus Heymesoeta & Sybilla van Damme Sororibus, Margareta Gandensi, & Cristina Iprensi; cœnobio eleganter ædificiis exornato, sed nuperis bellis vastato, Virginibus sub 48. in ordine Priorissa Brugensem urbem tantisper incolentibus.

Ulteriùs ut Rabawoburgum castrum prætercam, titulo non uno celebris est Odegemensis vicus. Refert enim auctor vitæ D. Trudonis Hasbani ante 5. sæcula florens libro 1. cap. 14. Beatum illum in suo Dominio villæ Brugis cœnobium cum 80. monachis instituisse. Sed qui illi Monachi, non addit; nec proclive suspicari, eò quòd fundatio hæc prior sit Sarciniensi. Et tamen posteriori ævo huc illud subsuit, non à Monachis, sed à Canonicis habitatum. Cæterùm per Normannicas vastationes verosimile Cellam hanc S. Trudonis apud Brugias (ita enim vocatur in rescriptis Cæsarum) degenerasse, imò desiisse, donec Anno 907. ibidem circa lapideum pontem coaluerunt fratres de Capella dicti, nigris Gulielmitarum more amicti, sed qui Anno 1010. evocatis ex Aroasia fratribus normam veteris instituti Augustiniani assumpserint, & sexto post Anno in Quercetum suburbani Brugensis tunc, nunc in urbe locum commigrantes ejusdem secum Professionis Virgines in communionem bonorum admissas substituerunt. Quæ permanserunt eo in loco, & statu, donec Anno 1248. Walterus Episcopus bono pacis consulturus eas à jurisdictione Abbatis Quercetani liberas ex præscripto regulæ sancti Augustini & Victoris Abbatissam & bona separata habere permisit, & decimo tertio post Anno exustis fulmine ædificiis cœnobium hinc aliò, circa viam Cortracensem est translatum, nunc Anno 77. turbis dirutum claustrum, habitantibus virginibus Hospitium Bavonense & Tertianorum in urbe.

Canonici porrò quos in Quercetum commigrasse dixi, titulo S. Bartholomæi Templum & cœnobium struxêre, & Abbates (omnium seriem & gesta magis amplitur aliàs dabo) habuerunt. Lubertum Havescilten virum nobilem, reconditæque doctrinæ & Matheseos peritum, spiritu clarum prophetico, & Duci à consiliis, infulis-

fulisque in consilio Constantiensi per Cardinales donatum, dormitorii & claustri forte exustorum restauratorem, Antonium de Mil Jurisperitum, Philippum de Berst Jubiliarium Ecclesiæ adjecto Bartholomæi tutelaris Sacello amplificatorem, Carolum Trotin à Pontifice confirmatum, Cornelium Poncastel J. C. Petrum Bellechiere Jubiliarium Anno 1571. defunctum successore Mathæo Long-espeo, cœnobii per adversarios religionis Catholicæ Romanæ multùm læsi restauratore ad Annum 1601. defuncto & hæredem dignitatis relinquente Joannem Montanum Gentilitia cognatione junctum celebri litteraturæ Græcanicæ & Latinæ Doctori, Philippo Montano Brugensi. Cæterùm assumpti ex hoc phrontisterio in Abbates Dulcis Vallis Walterius de Brune, Quintinus van Heysberge, Franciscus Joncman, Balduinus Tollin, Joannes Boud, In sonnebecam vocatus Jacobus de Campen Juris Doctor. Celebres etiam Proceres & Prælati in fratres assumi hic voluerunt, nominatim Joannes Reykensis Archiepiscopus, Henricus de Percy, Comes Northumbriæ, Joannes filius Regis Franciæ. Quibus ex intervallo adijci possent Nicolaus de Biervliet, Wilhelmus Bielman Canonici. Celeberrimus autem B. Everelmus Anno 1048. Anachoreticam hic professus exemplo priscorum in Thebaide Patrum Anno 1060. felicem vitam cum morte feliciore commutavit. De tabella ad extremum Luberti Abbatis validica refert Marchantius, quem lector consulet.

Cæterùm hinc urbem respicit Dynastia nobilis Baronatus titilo dudum cum Guysiano & Toparchiis pluribus ad Claerhoutanos gentem nobilissimam devoluta. Cujus si amplitudinem consideres, per 15. pagos sparsam notabis jurisdictionem: si eminentiam, privilegia venationis ubique, piscationis & aucupii etiam. Curiam feudorum insignem, Prætorium, & olim jus nundinationis & asyli invenies: si rem sacram, Templum curiale invenies litteris Regiis Anno 1065. confirmari, collegio Canonicorum Harlebecensium datum à Balduino Comite.

Et cùm Anno 1170. legas Episcopum Tornacensem arbitrum inter Canonicos dictos, & Bavonenses Religiosos vetuisse, ne horum Abbas possit in sacello de Papinglo, sub Maldegemensi parœcia ullos, nisi Religionis habitum susceperint, fratres sepelire, colligas tum congregationem aliquam Monachorum hic extitisse.

Eisdem porrò Canonicis Altare de Adegem donatum, & Ecclesia Eclonienſis & Coolscampi, quorum Eclonia cum duobus aliis municipiis Lembeca & Caprica videntur olim Gandæ subfuisse: situ loci & consuetudinum conformitate suadente, denique sub ævum Guydonis Comitis separata, & sui juris effecta, tandem Franconatibus accessêre, & habuit Caprica Anno 1400. Dominum Danielem Alaert Quæstorem Principis, Lembeca Anno 1390. Joannem Crequy, sed utraque post ad Principem rediit.

Altera Suburbani Brugensis parte Templa sunt D. Bavonis & Michaëlis, cum Tillegemio castello & cœnobio carthusiensi fæmineo Vallis S. Annæ. Quod licèt Dorlandus coronæ suæ l. 6. referat fundatum à Balduino quodam servilis conditionis, sed heri sui facto hærede, idque cùm voti reus fieret, loco ubi à pastoribus candidati spiritus visi fuerant, tamen ego ex Archivis publicis disco duntaxat Anno 1349. formatum cum templo cœnobium, cui Anno præcedenti Gulielmus Scotus, & Margareta par conjugum, terræ portionem hoc fine assignaverant. Debet autem plurimùm Heresbergiis Joanni patri & filio latifundia, debet Vossiis nummos augendæ doti, debet Senatui oppidano auxilia, tam foris excitata, quàm in urbe suscitata liberaliter suppeditanti.

Ulteriùs versùs Ipreletum progredienti occurrit Abbatia nobilis D. Andreæ, cujus hoc exordium. Abbatia Benedictina virilis Apostolo Andreæ nuncupata, inter Brugas & Oudeburgum ad annum 1098. Authore Meiero & chronico Affligemiensi, quamvis unum superioribus annum addat codex Andræanus; cœpit curante Roberto Frisio in Palestina contra barbaros occupato, fundante Clementia uxore, ibique Sacello exstructo Reliquias Apostoli ex oriente transmissas reponente. Cellam autem sive Prioratum Affligemiensibus Sanctitatis famam tum adipiscentibus contradidit, qui per annos admodùm octuaginta septem, è suis Religiosum submittebant, cum aliquot subsidiariis ad rem divinam fratribus, donec interventu Comitis, authoritate Episcopi factum, ut Abbatem è suis elegerint. Priorum primus Eudolphus post feliciter jacta hujus structuræ fundamenta primus Oostburgum Abbas mittitur. Scripsit de fundatione cœnobii epistolam, ubi fusè meminit Taymari militis secundarii dotatoris. Successor Alardus dono Lamberti Episcopi Nerviorum obtinuit Ecclesiam Gistellensem Anno 1118. ad quam regendam Ostrogonem Monachum integerrimæ vitæ submisit, collectorem miraculorum S. Godelevæ. Ultimus præfuit Walterus, quem Præpositum video appellari, licèt priores duo Priores dicantur. Occasionem porrò extructi cœnobii tradunt, in obsidione Antiochena designatum per B. Andream fortè Comiti (alii Comitis Sacerdoti apparuisse volunt) locum,

locum, ubi lancea, quæ fuspensi è ligno Servatoris latus aperuit, abscondebatur, partamque de hoste victoriam. Donatio autem loci per Robertum universæ Flandriæ post Deum Principem (ita enim se inscribit) facta Fulgentio Abbati per Balduinum Episcopum roborata Anno fæculari undecimo testibus Stephano de Boelaer, Amelrico de Ninive, Waltero Flaminc, Theodoro Castellano de Burbuch, Licolfo Castellano de Bergen. Indigetat autem locum Betfenkerkam, qui nunc Stratenum dicitur. Insignia porrò manent à fundatore Leo coronatus & crucem præferens. Seriem, & gesta Abbatum secundis curis dabo.

AGGERIA

vulgò DAMUM.

Oppido huic, quod maris ostium, clavem Emporii Brugensis, Bacchi stativa, portuum emissaria meritò dixeris, agger sive obstaculum reprimendis aquarum decursibus nomen fecit. Opus est Batavorum, quæ gens inter aquam nata, plusculum aliis ad frenandum, domandumque ejus insolentiam posse creditur. Horum itaque
Alii 1189. pars ad annum 1179. huc delata inexplebilem reciprocantis Oceani voraginem ululante, morosoque cane in foramen cavernæ injecto, & cespitibus mox coöperto obturârunt, indeque factum, ut canis insignia structum in vallo oppidum, & distinctionis portiunculam nomini assumeret, Agger-
Hontsdamme. caninus vulgo nuncupatus. Ita annales Batavici, tacitè offufcantes viri docti opinionem, sentientis insigne illud & originem loci ab eisdem esse, Alanis nempè, quos uti canem prætulisse norunt omnes, ita nemo ignorat, cum Suevis & reliqua Barbarorum colluvie Flandriam olim tenuisse. Quicquid ejus tamen sit, hoc indubitatum, lapsu ævi loca hæc à Neptuno violenta quadam usurpatione possessa, ab Hollandis vindicata, extruso expulsoque aggeribus à Damo Slusam usque, ut nunc loquimur, Oceano, eosdemque à fossione perpetua Didolforum cognomen induisse, & genti multis pòst sæculis adhuc in Flandria notæ principium fecisse: nec contentos aggere agroque oppidum struxisse ad Reyæ & Liviæ confluentem, canalibus interpolatum.

Ampliùs ædem Virginis matris, quæ intra muros Parochialis unica est, erexisse; & sequenti anno immunitatem à teloniis tota Flandria obtinuisse, jura libertatemque cum aliis communem dono Comitum Flandriæ, novâ hac occasione principatus sui terminos propagatos gaudentium, impetrasse. Atque hæc sunt oppidi cunabula, quæ producere libet usque ad incendium Anni 1213. Notandumque venit non obiter, brevi illo vix sex lustrorum spatio Hollandicorum corporum more in tantam molem excrevisse, coloniam hanc Hollandicam, ut omnium penè gentium mercatores bona istuc sua transportarent. Portus erat illo ævo fossa ad bis mille passus opere manufacto in Oceanum vergens, classis tam Anglicæ, quàm Gallicæ tutum receptaculum. Fossis eingebatur mediocribus, & vallo simplice defendebatur, tribus aditum abitumque portis faciens. Cæterùm qui aliàs incrementi, semel decrementi extitit occasio, portus nimirum. In quem classis Gallica Anno 1213. invecta, & ab Anglis deprehensa Jovis ante ferias Pentecostes, quadringentarum & ampliùs navium jacturam excidio oppidi nihil meriti voluit æstimare. Angli Ferdinando Comiti auxiliares dum navibus subductis militem in littus exponunt, oppidum, quo omne instrumentum bellicum hostis contulerat petituri, Philippus Rex Francorum raptim advolans post acrem pugnam superior, cæsis bis mille, captis pluribus eos in oppositam Zelandiæ oram, & alio coëgit delabi; & ne postliminio reversis naves in portu hærentes præda essent, universas unà cum oppido contra datam negotiatoribus exteris fidem incendio absumsit. Administer hujus sceleris & direpta de urbe triumphum ducens Auriacus præfectus classis Gallicæ erat, pyrata nequissimus, vivis coloribus in Epitaphio alibi adumbratus, quod ascribere placet.

Concepit facinus mens, suasit lingua, peregit
Dextra, malus, pejor, pessimus ille fuit.
Concipiendo malus, suadendo pejor, agendo
Pessimus, hinc turpis vitaque morsque fuit.
Mors ea non habuit planctum nec vita favorem,
Nec facinus veniam, nec cinis exequias.
Mors letam, tristem mora mortis fecerat urbem,
Cujus mors placuit, non bona vita fuit.

Quam cladem eleganter describit ejusdem ætatis Poëta, de Gallica classe inquiens.

Portum læta subit à Damno nomen habentem,
Qui tam latus erat, tantæquè quietis, ut omnes
In se sufficeret nostras concludere naves.
Quo valde speciosus erat Dan nomine vicus,
Lenifluis jucundus aquis, atque ubere gleba,
Proximitate maris, portuque situque superbus.
Hic Savaricus opes cunctis è partibus orbis,
Navigio advectas supra spem repperit omnem.

Hactenus oppidi infantiam tot cladibus, velut morbis quibusdam, superiorem produximus, ad adolescentiam & vegetiores Annos ingressuri termino ad Annum fæcula-

rem trecentesimum supra millesimum constituto. Aggeriam itaque saxeo muro cives ad Annum 1238. ædificiis plateatim negotiatores privilegiis Comites exornare cœperunt. Senatus formam ad instar Brugensium constabilitam, sanctiones de mulctis, & id genus reipublicæ scita concipi visa & publicari Anno 1241. A quo tempore per legatos Comitis annuatim lectis novem Patribus, Senatus innovatur, exilio calumniatores punire, & tota Flandria à portorio immunes esse, permissum.

Falas ad mercimonia exterorum construere, quod factum Anno 1242. pontem flumini injicere, quod certum Anno 1252. & alterum veteri aquæductui, quod ratum habitum Anno 1417. portas pontibus firmare, & muros propugnaculis, quod perfectum Anno 1270. Ea tamen omnia hac lege, ut ne Brugensibus Aggeriæ incrementa damno essent, aut moribus patriæ contraria. Ita nimirum cautè cautum Anno 1303. ne hæc illis portas occludere ullo possit tempore. Nec pontes adornare integrum fuit aut servare, nisi adjecta lege de subvertendis quoties id Brugensibus videretur. Definitus etiam ad Annum 1268. numerus tribuum in urbe plebejarum & opificum in classes velut distributorum. Ædificatum, dotatumque à Margareta Comite Xenodochium teste ad Annum 1278. Meiero. Sodalitia etiam melioris notæ & fortunæ civium inchoata arcu aut chalybeo, aut corneo exerceri solitorum, quod ex ludis Gandensibus, ubi inter consortes affuère, didici. Cæterùm cum anno 1297. portus à classe Anglicana Eduardi Regis auspiciis, Flandro opitulatura occuparetur, Francus, alia quàm superiùs fortuna, Carolum Valesium omnia vasta daturum submisit, venit, & classe in altum reducta, oppido potitur, sed imbelli & raptim, ut statione hostis excludatur, muniendo. Ast re animadversa Robertus Nivernensis, Eduardus Walliæ Princeps cum Alberto Duce Saxonum & lectissima manu Gandavo egressi, oppidum adorti, manus cum Gallis conservere 400. cæsis, porta portuque potiti, sed Valesius a Guidone Comite fortiter munitum, anno 1300. octavo Kalendas Maias auctam post obsidionem, & à Gulielmo Robertoque Guidonis filiis, inanem defensionem, iterum sui juris fecit, & aliquandiu in fide retinuit. Hæc Martis alea, Mercurii aream non obiter læsit, non tamen collisit, & velut vernales nymbi nascentibus virgultis, etsi opprimere videantur, succum tamen præbent, ita hæc adolescentis oppidi infortunia animum ferendo nonnihil obduràrunt, & fortunæ capacem utriusque reddiderunt.

Quæ deinceps sequitur ætas, virium virorumque meritò virilis meretur appellari. Jam enim non contenta ambitu mœnium suorum Aggeria, capaciorem fortunæ alveum statuit præparare, & mœnium pomœria alibi extendere, forum erat hebdomadale diebus ... nundinas annales adjici placuit . . . Maii & imò Emporium esse vini Gallici, sub Annum 1331. à Rupellanis & Sancte-Angelicis assensu Ludovici Principis inchoatum: & imò halecum, butyri, sevique cadis inclusorum solennem mercatum.

Nec abs re Gallicus scriptor conformiter Meiero ad Annum 1384. ait, Dammus ostium & clavis Oceani, quem Brugensibus claudere potest & aperire, civitas eo tempore populo frequentissima, & valdè opulenta, tantique roboris, ut à Francisco Agricola Gandensium tribuno militari intercepta, & vix mille & quingentorum præsidio defensa Carolo sexto Gallorum Regi exercitum 80000. ducenti restiterit, indies ferè oppugnanti, nec ante septimam obsidii hebdomadem manus datura, nec datura, nisi obsepto portu commeatus, subducto canali, aqua dulcis è Malcano vivario affluens intercepta esset, nisi etiam ab Agricola fuga delapso cives clusi essent, exinde hostium arbitrio se, libidini sua eredere compulsi. Ita tertium miseræ huic civitati à Gallis malè fuit, non tamen ita, quin fomitem & radicem famæ suæ & vigoris retinuerit, oppidi dico firmitatem & nundinationis commoditatem, quarum hæc extabescente bellis civilibus Brugensium Emporio declinavit, illa quamvis & aliàs, & Anno 1488. exercitus Cæsarei obsidionem ferre potuerit, citra noxam & assilientes summa vi depellere, tamen senio & veterno quodam fatali non desiit fatiscere.

Atque hæc quidem de veteri Dammensis oppidi statu reperi, plura his de republica, privilegiis, Ecclesia, Cœnobiis, Hospitalibus, & recenti memoria gesta adjecturus, ubi ex Archivis subministrabuntur.

ISENDICA.

PAgi Flandrensis, seu malis, Flandriæ propriè dictæ vocabulo loca nunc interest perscrutari, & veteris Castellaniæ Brugensis appendices quartam in Flandriæ quadriga rotam constituentes Franconatus titulo. Et incipiens ab ultimo Septentrione in oppositam plagam, totam à Biervlieto usque Gravelingam littus legam, eodemque filo & oppida, quæ alioquin Brugensibus subjungi debuissent, & Ambacta eis adjacentia perstringam. Imprimis itaque sicut Bevclandiam, Zelandiam nihil minùs quàm à tremore, & Biervlietum nihil minùs quàm à cervisia aut proximo fluctu dictam Isendyck.

ctam aliàs docui, ita hîc probare conabor *Isendyc.* Isendicum promontorium, ut sic dicam, Flandriæ, castro & præsidio nunc instructam validissimis, non ab Iside, quod Poëta Flander alibi canit, sed à glacie nuncupatam. Diplomata Ecclesiæ Trajectensis meminerunt villæ Isendic in pago Gasterna super fluvium Beverna, unde colligis loca hæc tum Anno 984. non Oceano, ut nunc, sed flumini Bevernensi incubuisse. Et ampliùs Villam tunc, id est, Oppidum Isendicam fuisse, & Gasterna, (quod nomen nunc in Gasternesse perseverat) pagum, id est, regiunculam extitisse, in qua titulis Divorum Margaretæ, Catharinæ & Joannis extructæ postmodùm Ecclesiæ, & *Gasternesse.* vici Ambactum (Gasternessa mari absorpta) Isendicanum à castro nominatum conflârunt. In cujus solitudine Joannes Monachus Bertinensis anachoretam olim egit, & initium dedit cœnobio bellis sub Guidone Principe deleto, hærente in hodiernum diem appellatione S. Joannis in Eremo, quod malè vulgus ad pauperes indigetat.

AUSTROBURGUS.

EMporium hoc Flandriæ antiquissimum à situ castri nomen invenit, etsi infe- *Oostbroeck.* rioris ævi diplomata frequenter Osbroeck, aut Osthbore scribant, quomodò Gilbertus de Nivella Anno 1181. trecentas mensuras terræ inter Isendyck jacentes & Osbroeck, assignans Templariis, & Philippus Anno 1223. filium Vicecomitis de Osthborre, indigetat, quorum illud à palude, hoc à fonte videtur derivare: Oceano incumbebat & dominabatur, opibus florens, operibus ampla, urbs, cum labore & vigilantia B. Eligii relicto idolorum cultu ad Evangelii lucem oculos aperuit Anno 648. Eligii autem opus erat Ecclesia: Anglorum munitio littoralis, cùm Hunnorum, Vandalorumque populationibus exhausta, decus & vires perdidit, tantumque non periit, & quominùs semisepultam cum ruderibus fortunam potuerit reducere, iterum iterumque superveniens Normannorum rabies videtur prohibuisse. Quibus dilapsis, & augescente vicinorum fortuna, licèt minùs integrum fuerit plenè assurgere, continuit tamen se inter meliores, acceptisque ab Elsatio immunitatibus, à Margareta Principe legibus, à Guidone ad Annum 1296. tridui circa ferias Laurentii nundidis, à Cressio funiculorum mercatum, visa fuit suo honori non parum restituta, etsi dignitatis priscæ & felicitatis præteritæ summam nunquam potuerit attingere, imò ne quidem sperare. Abbatiam Benedictinam ibi fuisse disco, cùm Ludolphum B. Andreæ cis Brugas primum Priorem, hîc in Abbatem primum electum lego Anno 1201. Sed quid deinceps factum, ignoro: castrum ad portus & canalis securitatem etiam per Comites extructum, & Vicecomiti hæreditario demum commissum, cujus generis fuit Balduinus eques Anno 1210. filium Philippum nactus in Palestina Anno 1223. militantem, & militibus S. Templi terras apud Crodam suas illas videlicet, quæ intra & extra clausuram erant, donantem, cum 2. domibus apud Osthborre. Ex quibus litterarum verbis colligo clausum tunc mœnibus oppidum fuisse. Observabis autem non mediocre malum huic oppido bella civilia attulisse, & inter alios Gandenses nocuisse, qui Anno 1271. spoliatum Vulcano tradiderunt, & sequentis sæculi Anno 84. iterum prædis exhaustum incenderunt, sed non impuniti, eò quòd bona prædantium pars agro per aggerem incisum inundato malè perierit. Nec abfuit à damno Anno iterum sequentis sæculi 88. ab exercitu Germanico insessum planè, ut cum sæculis vitas & mortes non injuria possit numerare. Situs ejus nunc opportunus in medio Terreni fertilis & cincti undis reciprocantibus: status non infimi ordinis, ob negotiatorum gratas conventiones: Templum sine honore, Nosocomium, quod Anno penultimi incendii erat, sine usu, telonium celebre olim, sine nomine: cœnobium, quod ab Eligio clericis destinatum erat, sine memoria. Cæterùm municipes lauti, agricolæ læti, Senatus Anno 1366. Brugensi par chirothecarum quotannis offerre jussus, non contemnenda authoritate. Ambactum porrò Oostburganum fertilitate insigni canalem habet Oceano influentem, & insulas plures, unam à Pulchro aggere, verum no- *Scondyck.* men adeptam, alteram rivis & aquæductibus intercisam, novi portus celebritate claram, & à palustri solo dictis Ecclesiis in- *Niewerhaven.* signem, imprimis autem Breskinsanto na- *Breskinsant.* vigantibus quaquaversùs non ignorabili. Intra limites etiam hos putatur à quibusdam extitisse Prioratus D. Petri Blandiniensis nomine Elmara, nunc aquis obrutus, ille per Notholdum ejus loci monachum Anno 1144. inchoatus, & subinde excultus ædificiis & templo egregio per Joannem Archimandritam ad Annum 1342. structo; quæ omnia inundatione Anno 1424. perierunt.

RODEBURGUS.

OPpidum antiquitatis merito nulli ces- *Aerdenborch.* surum, sed nec dignitatis, caput olim fuit maritimarum Flandriæ urbium, amplitudine bis mille passuum, portu sexcentarum navium capace, Arcibus ad Orientem, & medium diem duabus instructum, Ecclesia per B. Eligium honori Mariano nuncupata, cœnobio per B. Ursmarum &

altero per D. Amandum fundato, portis quatuor & muris ex grifeo lapide circumdatum, his enim coloribus in veteri codice depingitur, qui adeò ævum ferre nequierunt, ut quæsituro vestigia nihilum quidem tanti splendoris appareat. Ita funditus Hunni, Vandali, Normanni, & his inclementior Oceanus omnia absumpserunt. Planè ut necesse sit, temporis illius quodammodò oblivisci & novam quodammodò à Barbarorum recessu vitam urbium metiri. Hoc itaque manifestum urbem mœnibus, fossa, portis & portu opportuno instructam fuisse ante tria sæcula, libero mercatu postridie Trinitatitis Anno 1248. & foro nundinario rerum venalium Anno 948. impetrato. Templum D. Bavonis Anno 940. dicatum, & etiam Deiparæ, cui par tota hæc Flandriæ ora non habet occasione miraculorum ibi frequentium superbo opere exædificatum, anno 1296. collegio Canonicorum per Michaëlem Episcopum auctum, & donariis Regum & Principum voti gratia confluentium, refertum splenduisse. Ita nimirum Philippus Rex debellata provincia, ita Eduardus superatis prælio navali Gallis, ita Brugenses aliis intervallis victoriæ trophæa hic potissimùm suspendere desiderârunt. Civilibus bellis Anni 1202. à Liliatis infessum, à Petro Rege Brugensium Duce receptum, ansam arripuit vallo firmissimo se includendi, & parem hostilibus armis locum exhibendi. Unde ejusdem sæculi Anno 24. & 94. novis firmatum munitionibus legas, & Anno 82. defensum à Gallis Gandenses non nisi summa vi, & magna suorum clade in potestatem redegerunt, ea re tantùm exacerbati, ut eodem bis Anno spoliatum exustumque, domo vix ulla, præter Templum totius Flandriæ pulcherrimum, superstite, vallo & mœnibus nudaverint.

Post hanc vastitatem mansit aliquandiu desertum oppidum, donec Vicecomes Meldensis Dux Nobilitatis Flandricæ ad Annum ejusdem sæculi 85. molem terream, quæ novum ei sub Cresfio nominis auspicium dederat, confirmans, denuò suo nitori restituit, quod eodem Anno quo minùs à Gandensibus jam fossas & vallum tenentibus, per insidias noctis captum fuerit, trium militum fortuitæ vigilantiæ attribuunt historici, qui forte obambulantes, observato conscendentium strepitu hastis tamdiu restiterunt, donec ad clamorem evigilantes excubiæ succurrerent. Ita restitutum sibi oppidum Anno 1300. principio Maii delectum celebri conventui Principum Valesii, Sabaudi, & Guydi, paulatim resumpsit vires, Nundinis quindecim dierum à Comite Ludovico impetratis, Nosocomio à civibus restituto, quod Margareta Comes olim inchoaverat, Virginali cœnobio adjecto, ita ut inter pulchriora censeri mereretur, nisi superveniens Anni 1488. tempestas, & hæc novissima quicquid rarum, pulchrum, notandum, abripuisset. Templi materia in Vlissingæ plateis jacet, portus frequentiam Slusæ obscuravit incrementum, populi animos Martiali classico obrutos inopia premit, & si quid accessit, in mœnibus est, nova arte munitis, fortunam urbis ne evagetur, constringentibus. Ornatur civibus Waltero, Isenbrantio Augustiniani instituti Theologiæ Doctore & Carolo Rosacio J. C. Poëta & Furnensi oppido à consiliis & actis. Dynastas proprios habuisse disco ex diplomate Anno 1309. interdicente D. Aerdenburgico libripendium publicum 60. pondo excedens habere. Supra hoc oppidum fanum Laurentii est inter sylvas, ob pugnam & seditionem domesticam Anno 1299. 16. Kalendas Februarii, inter Brugenses Gallorum ope fultos & Franconates commissam, his succumbentibus Fanum Crucis, Deiparæ & Bavonis cum Heyla antiquitatis ultimæ vico & Insula Cadzanto.

INSULA CADSANT.

Insula porrò Cadsanti plures vicos, portus, Ecclesias, & per has turbas munitiones habet, fœcunditate insigni famam peperit, olim Rheno-Trajectensi obnoxia Episcopo, qui & decimationes primarias Abbatiæ D. Bavonis apud Gandenses assignavit. Quæ & antiquitus Monachos huc aliquos hospitalitatem curaturos mittere solet cum Præposito. In hoc etiam tractu oppida privilegiis & immunitate per Comites Margaretam & Joannam donata, ob maritimas potissimùm inundationes famigerata: alterum ab Hugonis flumine, alterum à situ in longum opposito Ardenburgi muris nuncupatum, utrumque inundatione supradicta obrutum.

S L U S A.

Slusa quod sonet repagulum, à claudendo nomen Slusis indimus, id est, repagulis aquarum cursus, si attrahas, transmittentibus, si deprimas, sistentibus, & à repagulo simili antiquitas loco, & loco confinem vicum, & vico succedens oppidum nominavit. Promebat autem hæc velut cataracta fauces Oceano inhiantis fluenti, à Lamberto fossore Anglicano, Lammensvliet appellati, quod proinde vocabulum hæsit oppido ad usque Annum 1331. cum resurgens è calamitatum sordibus, & renovatum, Slusæ nomen videtur elegisse. Invenio ad Annum 1132. portum Slusanum à Gulielmo Iprensi infessum, munitum, & populationibus agrorum in propinquo infamatum, donec ibi obsessum Princeps El-

fatius

ftatius coëgit terga dare, & in Angliam profugere. Sed non inde consequens est oppidum extitisse, cùm demum temporibus Margaretæ Comitissæ, hominibus de Lammensvliet libertas & Scabinagium fuerit concessum, & interjecto annorum aliquot tempore, vallo vicus in orbem cinctus, & fossa simplice, qua parte aquis non defendebatur.

Præcipua autem urbis incrementa accedebant circa finem principatus Guidonis Dampetræi cujus filius Joannes ejus potens omnem mercaturæ gloriam transferre moliebatur, consensu Ludovici nepotis facilè impetrato, & rem fecisset, nisi Brugenses hoc incrementum suspectum habentes, armata manu & jus emporeticum à Comitibus olim sibi datum tueri, & Ludovici Comitis concessionem irritam facere coëgissent. Oppidum obsidetur, capitur, & in eo Joannes Regulus Namurci, spoliis exhauritur, flammis subjicitur, solo æquatur Anno 1323. Nec à cladis ejus tempore integrum fuit Slusanis, nisi bona Brugensium gratia assurgere. Ita nimirum Anno 1330. cum novis portum munimentis firmare niterentur, Brugenses intervenêre. Anno 1366. cùm eorum obsequiis in republica minus obaudiisse putarentur, ad mulctam annalem quartæ vini rubei Rhenensis pervigilio Theophaniorum repræsentandæ damnati. Cùm stabulationem aliquot mercium sibi arrogare conarentur, sententia Anni 1423. repressi sunt.

Vires autem resumpsit ex quo sub alis Comitum, velut aquilæ licuit volare & sursum ferri. Philippus enim audax oppidum ad se retractum, Anno 1385. munire cœpit saxeo muro, Turrim in portu excitavit jussu Caroli V. Cæsaris eversam, Burgundicæ nomen à conditore nactam, & vulgò Castellum minus vocatam, ad majoris differentiam, quod impensa Caroli Regis ad populsandum Anglos, ædificatum est, & nostro ævo permunitum. Sequenti etiam sæculo ad Annum 1470. portus dilatatus est, portæ elegantiori schemate exaltatæ, curia, Hallæque fabricatæ, plateæ & ædificia ampliter constructa. Adeò ut Carolus sextus Rex aulam hic multis mensibus fixerit, classem 1400. navium in Anglos adornans. Adeò ut Anno 1468. classis mercatoria centum quinquaginta navium uno obtutu appulerit. Adeò ut Anno 1405. Anglorum obsidionem cum successu & hostium clade potuerit sustinere. Adeò ut sola nonnunquam ausa fuerit ut Anno 1436. Brugenses eorumque imperia detractare, agrum vastare, sententiam ab eis latam contemnere, obsidionem expectare, & hæc omnia Comitum quibus parebat, murorum, quibus defendebatur, Castri quo muniebatur, & præsidii militaris fiducia. Ad rempublicam quod attinet, Dominium à Comitibus descendit ad Joannem Namurceum Guydi filium, hæsitque in posteris, donec Philippus Audax portus gratia judicans interesse, reprimendæ etiam Brugensium potentiæ non parum interesse, Betuneam Gulielmo Namurcæo transscripsit, Slusam in vicem recipiens, quam ab eo Principes tum Flandriæ possederunt, donec Philippi II. Hispaniarum Monarchæ ævo & cessione Brugensis Senatus redemptum oppidi Dominium ad se traxit.

Senatus forma eadem ferè est, quæ aliarum urbium, Consulibus binis & Scabinis 7. Juratisque constans. Sodalitia balistariorum jam inde à Joannis Namurcæi ævo extitêre, & sunt quaterna. Opificum contubernia octo, è quibus eminent nautæ & mercenarii, privilegium fori hebdomadalis . . . & nundinarum recurrentium bis in anno cum immunitate, & privilegiis obtinuit à Comite, aliaque plura, quæ, quod ob temporum iniquitatem oppidum adiri à me nequierit secundis euris, minutatim recenseo.

Declinare porrò cœpit oppidi celebritas temporibus seditionum sub Maximiliano, Musculorum frequentissima alioquin piscatio evanescere, vectigali per Principes eis imposito ad Annum 1441. quod miraculi instar habitum, eò maximè quòd sublato onere illo rursùs affluxerint cum lautitiæ fama. Sunt autem in opibus obvium alimentum, & conchylæ mytilæque doctis vocantur, saxis marinis, salebris lignisque adhærescentes. Mercatorum confluentia dissipari Orientalium Anno 1436. cùm discordia inter eos & cives orta quadraginta eorum partim cæsi, partim læsi sunt, authoribus tamen mox ad supplicium raptis. E quibus Eligius Jordanus dum oculos velatus expectat lictoris ensem, consternatis repentino tonitruo omnibus elapsus evasit Wesenacum ad memoriam sacri sanguinis Christi profectus in spontaneum exilium, aut peregrinationem.

Rem sacram administrant Slusæ Curiones duo, alter in D. Joannis fano recentiori memoria dedicato ad Annum . . . alter ad Deiparæ. Quorum hoc longè splendidissimum sub Gulielmo Namurcæo auctum est Anno 1393. pridiè Calendas Junias, Ludovico Episcopo ad conferendos sacros ordines parato exustum in parte Anno 1412. quinto Idus Septembres fulmine tactum veteris elegantiæ multum deperdidit. Cœnobia Franciscana utriusque sexus Dynastis Namureensibus sua debent exordia. Virile Joanni, quo annitente evocati Gandavo fratres advenerunt, Virginale Gulielmo, sub quo cœpit & Isabellæ Portugallensi à qua auctum est & dotatum. Xenodocheium Margaretæ Comiti dotem primam acceptam fert, Gerontocomium privatis.

MUDA.

Tumulum aquis emergentem hac voce significant nostrates, & eadem oppidum Slusæ proximum nundinatione privilegiata picis piscisque ornatum per Ludovicum Cressium Comitem, nundinis annalibus ineunte Vere & Autumno, & hebdomadali foro Anno 1241. impetrato. Accepit autem anno eodem legem libertatemque eandem qua Brugæ fruuntur, accepit, inquam, à Comite Slusanis parum æquo, fortunæ suæ primordia, sed fortunæ, quæ Slusanis nihil admodùm potuit, etsi voluit, nocere. Templum curiale est elegans ob venerationem D. Annæ olim peregrinis notissimum, tumulo Thomæ Pemebrochii Comitis, Anglorum Maris-Præfecti jaculo è mœnibus Slusanis vibrato confossi Anno 1405. fortunatum, ut cui hac propter incendiarii hostes pepercerint. Cæterùm vici facies obscura modò; quæ lauto licèt & læto piscationum proventu gavisa frequenter, nunquam tamen ob vicinorum potentiam privilegii sui capacitatem æquare, beneficia complecti, fructus potuit omnes adipisci.

HOUKA.

Angulum sonat, & est circa Oceani reflexum, oppidi jure, legibus, Senatu, libertate gaudens, jam inde ab ævo Guydonis Principis mercatu circa Nonas sextiles solemni frumentariæ & salariæ rei. Sed quid? apud vicinum locupletem ditescere haud in proclivi est, ita nec florere juxta urbes magnas, voraginum instar omne negotiationis decus ad se trahentes & sorbentes. Brugarum & Slusæ propinquitas huic angulo nimium quantum detraxit, etiam ternæ Anglorum irruptiones, etiam bina incendia, Annis putà 1405. & 1528. à quibus ne nunc quidem respirat callo vulneribus, oblivione doloribus inducta: Paræcia inscripta est Deiparæ Virgini, cui accedere solet Hospitale nauticum, velut altera post naufragium tabula fovendis ab expeditione maritima reversis, nec ad vitam sustinendam paribus, sed nunc interiit. Adjacent versùs Oceanum pagi à Sacellis Occidentali & Rammelini nomen habentes, itemque Cnocka & Heisla solo mihi nomine notæ.

MONACHORUM IDA.

Nomen invenit non tantùm à Gandensis olim cœnobii peculio, sed & à cœnobio hospitioque Balgeri monachi, ex Anglia B. Leewinnæ corpus anno 1038. Monicrede. deferentis. Cœnobium exinde obnoxium fuit Bergensi, quo ad fuit: nunc ne loco quidem aut memoria sui relicta, videtur evanuisse. Jus oppidi & nundinarum quando hic locus impetraverit, necdum cognoscere potui, nisi quòd Anno 1330. Ludovicus Comes legatur eis similia Damensibus privilegia concessisse. Malorum nauticorum & similium circa classis adornationem mercatus habere solet non infrequentes. Idem enim Anglicæ expeditionis impetus, expilatio, exustio: eadem vicinorum magnitudo coëgit Monicredam intra & imò infra limites sui status delitescere. Cui obversum est Ambactum fani orientalis & ulterius Dadizaliense utrumque nobilis cognomentum & nescio si non peculium familiæ. Oostkerke. Dudzelle. Quibus adjacet intra limites Lisweghensis paræciæ Abbatia Thosana. Sacellum erat haud procul ab urbe, antiquis Thosan, quasi dicas ad Sanctos nuncupatum, juxta viam Elisiam (Lisswegam vocat Meierus) in quod Everardus Nerviorum Antistes Cistercienses è Dunensi Morinorum cœnobio transferri exoptans, locum sacris & monasticis usibus ampliorem aptioremque reddidit, coëmptis latifundiis partim ab Archimandrita B. Richarii Laurentio, (in cujus patrocinio à Lamberto de Lisswegs milite dotatum sacellum fuerat), Prioratus titulo ab Anno 1106. notum, partim à Prætore loci Gerombaldo, factum Anno 1175. & vastatum his turbis cœnobium augendæ doti Episcopatus Brugensis destinatum nunc esse desiit, olim formosum. Sepultura Petri Episcopi Roskilensis cognati Regis Daniæ, qui cruce signatus in itineratione ad Domini sepulchrum hoc in loco obiit, teste Molano ad 8. Januarii, ubi etiam mentio B. Torphimi, hoc eodem in loco à religiosis humaniter excepti, quos aiunt ante 70. tumulum ejus elevatiorem Reliquiæ planitiei æquare volentes suavissimi inde halantis odoris perceptione ab incepto destitisse, inscripta autem saxo fuisse hæc verba. Lisswegen.

Hic jacet D. Torphimus ex Regno Norwegiæ Civitatis Hamariæ Episcopus, qui pro jure Ecclesiæ de terra sua exulatus, & in mare naufragatus, huc tandem veniens pauper est attenuatus, per 30. septimanas infirmatus, hospitans & amore Christi misericorditer sustentatus, sancto fine quievit anno Domini 1284. sexto Id. Januarii. Abbatum primus Hubertus ex Decano B. Donatiani Brugensis huc, & hinc ad Abbatiam Dunensem evectus, sicut ex successoribus ejus Salamon de Gandavo. Inter alios autem Prælatos celebres sunt Joannes Sandelryn Anno 1253. ob novi templi structuram. Nicolaus Layenweerd ob juris scientiam, structâque conversorum dormitoria, infirmariam & aquæductum Anno 1274. Joannes Servaes

Servaes ob officinas & cataractam. Wilhelmus de Hemma ob refectorii, templi, noviique dormitorii structuram Anno 1284. Wilhelmus Smeth ob commentarios in Magistrum Sententiarum scriptos, & inchoatum novum Claustrum perfectum, cum Aula Abbatiali, per successorem Joannem de Hulst Comitis familiarem. Martinus Weyth, ob doctrinam, facundiamque. Adrianus Lanchals ob generis morumque splendorem. Joannes Wettegraet ob fundationem Capellæ SS. Trinitatis notus.

ALBIMONTIUM.

Blankenberg. OPpidulum hoc littorale à Batavis paulò post Aggeriam structum perhibetur, statione fida navium & piscatione felici habitatores alliciente. Cingebantur vallo & palis præacutis mari obversis contra pyratarum subitas irruptiones; unde & à lignis acutis primum accepit nomen, privilegium à Margareta Comite, statuta à Brugensibus Anno 1320. Curialem à Transmaro Episcopo patrocinio Virginis Matris gaudentem & miraculis aliquando claram. Ita ut videretur summa votorum attigisse, cùm insolito fremitu Oceanus ruptis littorum repagulis se diffundens Anno 1334. oppidum cum Ecclesia subvertit, ita ut ne vestigium reliquerit, nisi quòd subinde per maximam æstus declivitatem appareant putei littorales olim lapide muniti. Post hanc cladem à candore tumuli arenacei, cui insidet, novum nomen & auspicium accepit in vicino restauratum oppidum, cœmiterio mox, Ecclesia Anno ejus sæculi 58. Dominica ante festum Matthæi Apostoli dedicata, mœnibus non ita, quamvis de veteri urbium loco noluerit ideò excidere.

Nosocomium tempore Philippi Ducis fundatum, jus civium Anno 1433. contra Judocum Halewinium Wtkerkæ propinquæ Dynastam graviter defensum, Gildæ, opificia instituta, nec præter muros quicquam videretur posse desiderari, quos ipsos adjiciendos Balena ad Annum 1489. appellens & capta videtur judicasse. Sequenti enim sæculo muniri cœpta cum aliquot plateis, area, & portis secludi, inter consortes videri & laudari potuit, hoc sacro bello magis contra vim armata.

Natales debet Albimontio Michaël Gerardi Nauclerus & Mathematicus insignis, Dignitatem Jacobus Meierus fidelissimus rerum Flandricarum scriptor, & lautiore fortuna dignissimus.

Assidet huic oppido Prætorium & Dynastia Wtkerkana cognomen pridem nobilis familiæ, & aurei velleris ornamento illustratæ, nunc Claerhoutanorum possessio. Et paulo ulteriùs fanum Joannis ad aggerem veteri dudum reclusorio innotuit. Interque eosdem duos Brugam versùs ducentes rivos Ambacta sunt, à fanis Demetrii & Severini nuncupata, à quibus per D. Petri ad aggerem vicum, Brugas tenditur. Ultra autem rivum alterum Liswega est Cisterciensi Abbatia Tosana celebris, cujus initium alibi posui. Meetkerke. Sunkerke. Lisseweghe.

Inter Ipreletum versùs Ostendam se inclinans, ejusque ilicem apud Wendunense fortalitium Dunis & Oceano permixti Ambacta sunt Bredunense à latitudine collium arenariorum nomen adeptum, Cella de cœnobio Benedictini instituti olim instructum, cujus Priori Bernardo Anno 1106. Lambertus de Liswega miles egregius mundo renuncians Sacellum Thosanum donavit, sanctè ibidem diversatus, & monasticam auspicatus exemplo suo conversationem. Videtur autem hæc Cella Abbatiæ S. Richarii obnoxia fuisse. Fanum Clementis similiter Parthenonem Virginum habuisse creditur, imò traditur, (nisi quis alium eadem appellatione pagum designet) unde primas Godelevici cœnobii apud Gistellam virgines advenisse, evocantibus Abbatibus Andreano & Oudeburgensi traditur. Nunc ne umbra quidem aut vestigium est cœnobii.

Vlissinga Flandrorum. Vlissinga Zelandorum, nomine conjecturam suppeditante; colonia, olim re cunicularia famam adepta apud propè proculque dissitos Novum Monasterium appellatione sua sacrum quid refert, nec ambigere oportet cœnobium fuisse, fortè à DD. Wilbrordo, Eligio, aut Amando horum locorum Apostolis institutum, atque clade Normannica restauratum. Portus lignorum sive ligneus officium suum & celebritatem antiquam prodit nomine, cui adjacet Staelhilla vicus cœnobiolo tertiæ regulæ Franciscanæ ante duo sæcula fundato, ante sesquisæculum Brugas translato non ignorabilis à chalybea promuscide nomen, ut sæpè leves tituli præbent occasionem, adepta.

OSTENDA.

A Termino orientali vocabulum accepit, sicut proximus Neuporto vicus ab occidentali, nec est ultimi nominis, nec contemnendæ antiquitatis. Gobertus enim Steenlandiensis cum Ebertrude conjuge, eam cum Groeneberga, Steenlandia, Lampernessa, Squerda, & Sempio, aliisque 33. vicis cœnobio Bertinico assignavit, ubi filius cognominis Anno 814. monachum induerat. Robertus Frisius Anno 1072. ædem Apostolorum Principi erexit, cujus ævo oppidum erat, sed muro carens, portu & piscatione felici instructum,

structum, unde factum, ut Margareta, Homines de Ostenda (ita eos vocat ab aggere mari objecto) suam in protectionem acceperit, eademque leges quasdam de alecum salsilagine hic usitata, sciverit.

Cæterùm qui tempore Philippi Elsatii hic interceptus quadraginta pedum longitudine, rostro aquilino, crista gladiata, piscis, calamitosæ inundationis videtur fuisse nuncius, qua semel iterumque latus hoc & littus Flandriæ malè oppressum est Anno imprimis 1334. cum absorpto Terstrepo vico Ostendæ proximo, tum Ecclesia Deiparæ, ipsa etiam in malorum communionem venit luculentissimè, felicior, quia potuit resurgere per Ludovicum Comitem Anno 1330. antea privilegiis ad exemplar Dammensium instructa, addito Senatu per Missos Comitis annuatim renovandos, per Robertum Comitem privilegio annuæ nundinationis honorata, per Brugenses paucis post illam eluvionem annis formata republica, per nautas & piscatores vallo simplice Anno 1372. cincta, per cives alios hospitalitio celebri indulgentiis ad Annum 1402. per Pontifices ornato instructa. Sed hæc minuta sunt, præ sequentibus portentosa porci & Balenarum captura velut præfiguratis.

Harum octo ad Annum 1403. longæ pedes 70. emorientes in littoris sabuleto, mole sua horrerem aspicientibus incussère, tanta altitudine, ut per scalas ascendi, exossarique securibus opus fuerit, abdomine tanto ut 24. vasa adipis singulæ impleverint. Porcus autem marinus ulnarum 5. cum dimidia quindecim post Balenas annis captus, vivusque Tornacum usque delatus ibi vænit. Hæc inquam lautitiæ & majestatis, quam oppidum sub Philippo Bono induit, dicamus fuisse præsagia, cum muro, portis tribus, portu ampliato, decoratum, quamvis arundineo tegulo ad nostra usque tempora domus fuerint obductæ, non opum defectu, sed simplicitatis amore, & animi intra suos limites contenti. Primus quod sciam Ducum civibus juramentum dixit Carolus Anno 1470. & oblatum à civitate insignis magnitudinis Sturionem (eorum hic est felix captura) humaniter accipiens, & oblatum à Curione V. Eucharistiæ osculum humiliter renuens, contentus Blasii Martii reliquias basiasse.

Cæterùm licèt oppidum hoc per turbas sub Maximiliano nonnihil labefactatum fuerit; tamen sequenti sæculo deperdita non obiter reparavit, adeò ut sacro hoc bello vallis, propugnaculis intromisso in agros Oceano noxa totius Flandriæ & frenum inaccessibile, nedum inexpugnabile videretur, donec auspiciis Archiducum, Illustrissimus Marchio Spinola, post productam in Annos obsidionem ostendit Ostendam nihil habere, quin virtuti & patientiæ locum facere compelleretur. Mirabuntur posteri, qui res ad Ostendam gestas legent, & nihil apud veteres simile unquam visum fatebuntur. Produxit Cornelium Muenicx Mechliniensem Consiliarium recenter, olim Joannem Diric poëtam.

Circa Ostendam vario nuper propugnaculorum ordine coronatam titulis Deiparæ & virginis Catharinæ emicant Ecclesiæ, & Ambactum Leffinganum à pago principe sic dictum, sicut pagus non à Livino, sed à Liederico Flandriæ Forestario, ut volunt fœdæ Oudeburgenses: Cui eadem linea ad flumen proxima est Slypa ab acuendo dicta, quam credidi aliquando eandem esse cum Acuda municipio in censu Anno 1408. inter oppida Flandriæ nominato, donec re meliùs inspecta errorem scriptoris observavi, Acudam pro Muda collocantis. Hoc certum inter limites hujus Paræciæ extitisse facellum D. Petri de Hunkenvliet, (quod an idem sit cum Hugenvliet municipio inter oppida in censu Anno 1309. numerato & Anno 1404. aquis obruto me latet) circa quod opibus Gelæ cujusdam lectissimæ virginis erectam Cistertiensem virginum Abbatiam confirmavit litteris quarta Augusti exaratis Innocentius tertius Pontifex indigetans Cœnobium novæ terræ. Cæterùm translata ob cœli & soli vicinam inclementiam, in Sicelanam ditionem, ut aliàs dixi.

Leffinge.

Slype.

Commendaria etiam Equitum Melitensium à Templariis derivata titulum à Sclipensi domo assumit, cujus dotationem primam certus sum à Comitibus esse, etsi donationis litteras 35. mensurarum terræ jacentium in littore maris juxta Sclusam Bertulfi per Wilhelmum Govela veterrimæ omnium sint quas videre me contigit datæ anno 1182. aliæque Anno 1186. scriptæ, quibus Magister Templi Amianus de Ans, terram, quam habebat in Hulst, concessit in excambiationem redditus terræ de Sclipis. Trajectum Mammæ ex re nomen, ex situ ad ripas Ipreleti usum, cui adversum est à Longobardis dictum oppidum.

LONGOBARDORUM IDA.

Lombardhyde.

Vicus hic ignobilis, olim oppidum famoso portu nobile, nec incommodum nundinationi maritimæ, nomen invenit à Longobardis, cum alia Barbarorum colluvie Flandras ingressis, sub annum salutis per Deum incarnatum partæ quingentesimum. Lombardhyde populares vocant, & ego nonnunquam quasi Longobardorum latus, dictum putavi, donec edoctus fui de vero vocis vernaculæ, Yde significato, quod licet non nemo interpretatur rusticam tuguriorum ad piscationem maritimorum compagem, qualem videre est, mille passibus

sibus à Neoporto; circa Oosdynkerkam; tamen ego derivari scio ab Ydel, quod vacuum sonat, & denotare loca ad littus justæ profunditatis; ad ingressus navium apta, sive aptata; quo modo Neoportani hodieque ostium navale circa portum novam Idam appellant, quòd nimirum iter nautis pervium à vadis vacet, & præruptis littorum aut fundi tuberibus careat, voce non absimili inter Hispanos nota, qui locum profundiorem in maritimis Islam nuncupant. De hoc ita *Moreus* noster.

Quod fœneratos redderet fructus hero
Latus meum obversum mari,
Vocabar olim: ob versam in hoc fortem, modò
Ida Longobardorum vocor.
Ida Phrygiis est, ego frigoris, ea perfida,
Ego fida Flandriæ & maris.
Injuriam Dii vindicate nominis;
Et facite, redsviva potiùs Ida Dia sit.

Dixi de initio, dicturus consequenter de oppidi hujus decrementis, cui ut famam pepererat pelagi vicina commoditas, portus vicinitas commoda, Dominorum vigilans solertia, ita eandem minuit Dominorum remota incuria, pelagi vicinior injuria, portus obnubilita securitas. Factum enim ut tempestate Anni 1116. nocte natalitiorum Divi Baptistæ, totum cum littorali hac plaga Oceanus absumpserit: & sæculo ferè recurrente, tantus arenarum cumulus, evomente ventis agitato pelago, Lombarsidam elatus est, ut portum penè obsepserit: & Princeps ad quem emptionis titulo oppidi Dominium pervenerat occupatus circa plurima, singulorum non æquè minutiis potis erat intendere. Hæc infortunia declinantis oppidi proclivis occasio, non tamen ita quin Principis jus emporeticum, & nundinarum vernalium privilegia beneficio, maris ad suos reducti limites, portus ad suam redacti; exhaustis arenis vacuitatem redintegratione potuerit respirare, sed & intervenit urbis novæ; in vicino conditus, Noviportus, inquam, cui & portum hæc suum vendidit, & nundinationes transscripsit (nundinis lapsu ævi obsoletis) & fortunam visa est suam transcripsisse. Extat de hac re Comitis Diploma Anni 1269. dissentiones hac propter enatas compescentis.

Nec tamen existimandum subitam fuisse hujus oppidi oppressionem à novercali fortunæ odio protectam, cum Anno 1309. in contributionem oppidorum Flandriæ, Longobardorum Ida, sive ut ibi legitur, Lombardye, penè cum Neuporto, in sequenti sæculo, id est, Anno 1408. planè æqualiter contulerit: cui & Guido Comes Anno 1274. vectigal potorium quod gruttam vocant, legitur assignasse: Ludovicus Comes Anno 1330. privilegia renovasse juxta formam Furnensium. Summa autem capitis diminutio ei contigit, ex quo Novoporto urbi mœnibus instructæ faventior Comes Dominium vicini hujus oppidi vendidit Anno 1413. decretumque sequenti mox Anno incorporati, ut verba sonant, oppidi cives à Neoportensi senatu jus justitiamque accipere debere: quod hodieque servatur; Balivo quidem peculiari hîc tribunal conscendente, sed ex sententia Scabinagii per Neoportenses constituti pronunciante. Ita jacet hîc nobile oppidi cadaver, & fert maximarum fata urbium Babilonis, Athenarum, Carthaginis, quibus laudi datur etiam cum jactura nominis in vicino reædificari potuisse. Felicior Ida nostra, quod & nomen mordicus servat, ut videri possit in Neoporto revixisse.

Eadem ad Oceanum linea cis Ipreletum & Ostendam visuntur pagi cognomentis Limitis occidentalis; Templum Wilhelmi & medium, Idaque Wilranorum solo mihi nomine nota.

Atque hæc Oceano sunt obversa, versùs mediterranea autem ultra Ipreletum conspiciuntur vici 51.

Fanum superius & Cockhearia Bertinensis Ecclesiæ decimas & Prioratum olim dono Goberti Steelandensis habentia, à quo Patronatus Ichtegemi & Lichterveldæ solent dependere. Nec procul hinc Dynastia & Arx Winendalæ, 4. pagis & curia feudorum plurium spectabilis, illa à Roberto Frisio ad venationes aprorum in nemore vicino & amplissimo structa à Guidone Dampetræo exculta, demum à Joanne Namurcensi Comite acquisita, & ad hæredes transmissa, sed postliminiò Comitatui reunita, & extremum in dotem assignata filiæ Ducis Burgundiæ Clivensi Regulo elocatæ, ut aliàs dixi, & insigniter à Philippo Ravesteyno ornata. Et prout dependet hinc Municipium Rosllarii elegans, & nuper opulentum, ita etiam antiquitate eminens Thoroltum.

NOVOPORTUS.

URbem hanc Marchantius non à portu, sed à novo porto, id est, oppido, quasi Neapolim dictam putat aliter ac ego. Quamvis enim facilè concedam, conclusum mœnibus, aptumque mercibus in & ex portandis locum antiquitus à nostris, *Poort* nuncupatum, (unde voces, *Poorter*, *Poort-Bally*, *Poort-meester*, *Poort-recht*, etiam Latinam terminationem nonnumquam amictæ in rescriptis inveniuntur, pro cive, Prætore, Consule, jure Civitatis) vocabulo à Latinis mutuato; qui ædium urbanarum aliàs Insulas;

las, aliàs Portas indigetabant, teste & exemplis confirmante Perotto in Martialem: tamen antiquorum lectio diplomatum jubet me potiùs, priusque credere à portu, quam à porta novis, inditam appellationem. Fateor quidem à diligentissimo historicorum Meiero ad Annum 1164. tradi in Latinis Philippi Elsatii legum Noviportensium tabulis vocari oppidanos, De novo oppido, sed adjicio in sententiam meam rescripta Margaretæ Anno 1271. compellantis Burgenses de Novo portu, & ejusdem 1274. concedentis immunitatem teloniorum Communitati villæ Noviportus, quæ dicebatur Zandishoveta. Quid apertius voce Portus inflexionis quartæ, quæ præter fidam navium stationem Grammaticis nil significat.

Zandishovetæ porrò nomen primitivum sonat arenaceum caput, à sabuleto nimirum per agitatum Aquilonibus mare exaggerati mole, incolis hujus oppidi ad propugnaculum servire solita, ut suo Neptunus gladio, propriis Triton excrementis oppugnetur. Desiit autem Zandishovetæ nomen in ore & usu esse, ex quo portus Idæ Longobardorum vicinæ deficere. Tum enim venientes ad famam Neoportenses illius jure coëmpto, ductaque in longum fossa alium coaptârunt, unde oppido hæsit novum Noviportus nomen. A quo ad rem venio: Debet hæc civitas gloriæ suæ adoream Philippis duobus Comitibus Elsatio & Audaci; illi, quòd leges & libertatem incolis ad Annum 1163. vivo adhuc patre dederit, mortuo circa Annum 1168. confirmaverit; huic, quòd funditus eversam restituerit, facta potestate litteris Anni 1367. Joanni Gistellano & Colardo Clitio hoc Cominæi, illo Warnesi Toparchæ pomeria oppidi ad Orientem producendi, muros saxeos ad munimentum circumducendi. Non ignoro tamen etiam ante Elsatium in Zandeshoveta castrum extitisse permunitum Elsatio in minoribus agente, sæpè diuque habitatum, sicut & vallum cum fossis Guydonis Dampetræi ævo erectum, sed hæc sepimenta melioribus sunt tempore Audacis mutata, illud Anno 1579. dirutum, ruinas sui roboris testes monstrat.

Et observavi urbem ut ab Elsatiis Comitibus amatam, ita & à Guidone Dampetræo cultam, qui cataracta ad novum aggerem fabricari Anno ejus sæculi 93. pontem, qui ab eo Comitis dictus, ad occiduam oppidi plagam (qui nuperis turbis concidit) Anno 87. emissarium, quod novam Ydam indigetant, circa Dunkerkam Orientalem Anno 46. Pharum ad dirigendos nautarum illuni nocte cursus Anno 84. Hæc primæ urbis ornamenta flaminis communibus sub Malano Principe malè involuta, renovari sub Audace cœpta & successoribus. Ita lego canalem illum longissimum dilatatum Anno 1402. Ita exhibitam Philippo Bono oppidi non ita passim habitati planitiem, ab Ædilibus Anni 1442. pulcherrimam illam platearum directionem & symmetriam, (qua Neoportus nulli Flandricarum urbium cedit) cogitantibus, si pace ipsius liceret publica quædam ædificia amoliri.

Ita Curiam circa Annum 1480. Hallam frumentariam, non contemnendi operis sub Annum 1500. pontem lapideum assensu Principis Anno 1510. cœptum extrui versùs medium diem, sed cœptum tantummodò, quo loco nunc non inelegans, sed ligneus conspicitur. Propugnacula in muris vetera Anno 1487. ferè structa, ad portas & littus pleraque his turbis adornata, unà cum fortalitio Pharum tangente. Domus in oppido sic satis concinnæ, post incendium Anno 1513, partim sunt coaptatæ.

Clades fato & fortuna vindicibus à Neoporto acceptas, non altiùs quàm à Philippi Augusti ævo auspicabor, qui ductu Roberti Atrebatis oppido vicinorum malis territo potitus est Anno 1297. sed per leges pacis recuperato à Flandris. Minoris hæc Francorum dominatio fuit, quam interjecto unius ferè sæculi decursu Anglorum Gandensibus rebellibus assistentium, qui benevolentiam civium erga Comitem suum detectam vindicaturi, urbem captam ferro & flammæ subjiciunt, à quibus nec sacrarum, nec profanarum ædium quicquam superfuit, præter lapideam arcis turrim, quæ urbem ibi fuisse posteris testaretur. Factum Anno 1383. Post hæc vulnera formosius caput exerens civitas, insignem retulit virtutis & fidei laudem Anno 1488. mense Sextili, cùm Philippi Crevicordiensis & Comitis Vendocinensis 18. armatorum millia ducentium obsidionem, & tertiam oppugnationem sustinuit, fœminis ipsis galeatis fortiter vim repellentibus. Ad extremum extremo hoc sæculo in communi Belgarum naufragio deceptam, Parmensis Princeps Anno 83. Sextilis 22. Regi suo reconciliat, quam post memorabile in Neoportensi suburbano Anno 1600. prælium inter Archiduces & Batavos commissum 1. Julii, biduo pòst hi regressi obsederunt diebus 14. sed pluvia & vento adversantibus retrocesserunt.

Quemadmodùm Novo portus tertium maritimarum & portu celebrium oppidorum caput, hinc Ostendam, illinc Dunkerkam solet ad communia negotia evocare, ita ejus Vice-comes sive Castellanus inter quatuor Burgravios littorales primatum tenere. Qua olim dignitate gentiles de Dixmuda, Cominæo functi, novissimè

mè Croii, è quibus cedente Carolo Duce Arscoti obtinuit è primatibus Flandriæ Baro de Pouckes vir primi nominis & famæ. Cæterùm Balivus Justitiæ civilis executor constituente Principe (qui mos à Philippi Audacis ævo invaluit) perpetuus est.

Senatus erat etiam olim, donec Guido Comes decrevit litteris Anno 1287. consignatis Consulem cum 9. Scabinis eligendum postridiè Feriarum Purificatæ Virginis, & mos perseverat in hunc diem, die solùm post Annum 1579. in Junii mensis aliquem mutato. A Senatu autem quotannis cooptantur, & ferè è Senatoriis Ædiles sacrarum largitionum & Curatores Seminarii pauperum, utrique rationibus reddendis obnoxii.

Leges à Meiero & Cujacio citatas eis præscripsit Anno 1163. aut ut Latinum Diploma habet, 1164. Philippus Elsatius Theodorici hæres futurus, quas factus Anno 1168. ratas habuit. Vide eas apud dictos authores, & Marchantium.

Habet & contubernia 4. civitas nobiliore civium parte constantia, & quidem arcu chalybeo se exercentibus Anno 1423. corneo, ludos obeuntibus anno 1446. Bombarda ad scopum jaculantibus Anno 1527. à Comitibus immunitates & privilegia concessa. Rhetores autem titulo serti Mariani Anno 1492. à Gandensibus approbati. Vilior mercenariorum plebecula in 13. tribus opificum describitur, quæ & ipsæ titulum & tutelarem è Divis, Decanum è suis habent. Antiquitus re lanaria occupabantur potissimùm, sed ea tepuit crescente portus & navigationum commodo, à quibus cessantes in texendis stragulis, vericulis, sagenisque canabinis occupantur, restibusque texendis. Ut autem majore urbis compendio hæc negotiatio procederet, Ludovicus Comes Anno 1364. novei dia-les indulsit nundinas circa D. Michaëlis festum, Maximilianus alteras circa D. Joannis addidit Anno 1494. virtutis merito, quam in resistendo Gallorum impressionibus cives ostenderant. Eademque causa idem eosdem à Brugensium jugo, cui more aliorum oppidorum suberant, exemit Anno 1490. stapelam halecum concessit Anno 89. intra medium milliare cerevisiariam tabernam constituere vetuit Anno 88. Concludam in privilegio veteri oppidanis dato, & plurium rescriptis firmato, ubi Margareta Anno 1274. liberat totam Flandriam à telonio, traverso, winagio, pedagio, & conducto.

Voetboghe. Hantboghe. Clovemers. Onser Vrouwen goude Croon.

Sacra res omnis hic loci ab una dependet Deiparæ nuncupata Paræcia, cui de Curione & collegis aliquot providet Archimandrita B. Nicolai Furnensis. Ecclesia est perampla magnificis nuper Epitaphiis referta, quæ piorum manium hostes sustulerunt. Horas hîc Canonicas quotidiè decantari permisit Philippus Dux rescripto Anni 1438. quod ita solenniter factum olim, ut proverbio locum fecerit, & Carolus Dux anniversariam ob id obitus sui diem hic sanciverit celebrandam anno 1470. largitus ideò halecarium vectigal.

Nobilioris sexus cùm nulla in oppido sint Monasteria, Evangelistis & viatoribus Ordinum mendicantium domus sunt deputatæ, & singulis sua supellex, instituto non veteri, verè tamen commendando. Alterius sexus Beginagium est D. Joannis titulo, cujus initia necdum scire mihi contigit. Sororibus autem tertiæ Francisci regulæ Griseis amictæ Senatus Hospitale Marianum assignavit, anno 1469. à Wilhelmo de Ram fundatum, cum onere operam ægris civibus locandi. Xenodochio insuper amplo leges præscriptas, Anno 1460. invenio. Concludo in pauperum Seminario, nescias an pulchriori an utiliori, ubi nonnumquam 40. tenuioris fortunæ pueri educati, eductique, donec per ætatem & artem possent vitam honestam sustinere, quo exemplo hoc oppidum, inter omnes suæ conditionis palmam refert, & Brugenses non segniter imitatur.

Nieususters.

Jurisdictio oppidi ex lege per Guidonem Comitem lata Anno 1293. usque ad novum aggerem se porrigit, nec præter Longobardorum Idam oppidano Senatui incorporatam, ullum oppidi terrenum est: agger tamen cum suo canali & poldra portæ Stregensi obversa Anno 1310. coëmpta, dominio urbis adscribitur. Natales autem huic suos debent Joannes à Nieuporta Ordinis Minorum concionator celebris, Petrus Bergis Winoci Prælatus, præter memoratos à Marchantio his verbis: *Ornatur*, inquiente, *Nieuportus Judoco Clichtoveo Joannis Clichtovei Furnensis ambacti Consularis patruo Theologiæ Doctore Parisiensi: quem Carnutum canonicatu & sancti nomine viventem cohonestabat, & Des. Erasmus, scribens ad Ludovicum Episcopum Tornacensem, nuncupat uberrimum fontem rerum optimarum, in quem edidit dilutiones, & appendicem de ejus scriptis. Scripsit autem de vera Nobilitate. De officio Regis. De necessitate peccati Adæ. De Doctrina moriendi. De laudibus D. Ludovici. Propugnaculum Ecclesiæ: variaque Commentaria in libros Aristotelis. Cornelio Scheppera Ekæ ad Scaldim Comarcho, & Concilii privati Regii Senatore. Scripsit in Astrologos futurum Anno 1524. cataclysmum prædicentes, & pro Christierno secundo Daniæ Rege Apologiam: inque mortem Isabellæ ejus uxoris, ad D. Petri Blandiniensis, non procul ara maxima sepultæ solemnem elegiam parieti aureis litteris insculptam, cujus odœporicum Constantinopolitanum nondum liberi evulgârunt valdè expectatum: quibus propinquus Jacobus*

Marchantius hue natus, Furna oriundus est. Hæc ille.

TORHOLTUM.

HUic loco, si vera est popularium traditio, septingentis ante natalem Dominicum annis Thoroaldus Cymbrorum Rex nomen communicavit, teste apud Meierum Achille Gassaro in chronicis. Non fallunt certè annales, dum Flandriæ Emporium ante mille annos celebrant, nundinasque ex quatuor Belgii cantatissimis habuisse addunt, & Abbatiam à Dagoberto Rege fundatam (quæ an eadem sit cum Cella D. Michaëlis in Torholt, pago Flandrensi, per Felicem presbyterum Anno 742. Bertinencibus oblata, judicent alii) à Ludovico Imperatore donatam B. Anschario Episcopo Hamburgensi, itemque à dicto Anschario aliquandiu habitatam, à Remberto etiam Bremensi post Episcopo sub idem tempus Anscharii vestigia & disciplinam sequente: ubi D. Donatiani Antistitis reliquias primùm repositas, & inde Brugam translatas tradunt historiæ. Unde apparet præcisè usque ad tempora Normannica Abbatiam hanc in Occidentali Gallia, quæ nunc Flandria dicitur, (ita sonant diplomatis verba) sitam perdurasse, & cum reliqua Lotharingia in partitione hæreditatis ad Carolum Calvum pervenisse; quæ causa fuit ut Anschario per Ludovicum promoto migrandum fuerit. Nunc quo loco cœnobium extiterit, nemo facilè dixerit, nec Remberti, qui tamen his locis ortus natusque fuit, nec Anscharii ulla apud Torholtanos extat memoria, Barbarorum impressione ita omnibus dissipatis, ut vix nomina perseverârint locorum.

Post eorum autem recessum novas beneficentiâ Principum vires recepit oppidum, inter mœnibus destituta vetera primum, nundinis annalibus Junio & Julio ante 4. sæcula datis primarium, negotiatione pannaria sub Balduino Ferreo stabilita nobilitatum, libertate & legibus ab Elsatio acceptis famosum, & collegiata Apostolorum Principis per Robertum Frisium, Xenodochioque per Margaretam, Comites instituto auctum, inprimis autem exemplo, meritis, miraculis B. Achaz pueri septennis Anno 1220. vita functi, qui teste Cantipratensi coætaneo, hic natus, anteque annos animumque gerens curamque virilem, quinquennis Franciscanorum fortè visorum habitum summa ambitione expetivit, docens, increpans, monens suos prudentia plusquàm virili; & cùm vicinus morti petitam SS. Eucharistiam non impetraret ob ætatis defectum, in verbis ad Deum querulis expiravit, nemine, quod sanctimoniæ indicium fuit, ad sepulchrum ejus Psalmum 129. absolvere potente; quod se expertum fatetur *cap.* 28. Cantipratensis.

Succedit ad occasum Vlaertsloa, quinque pagos complectens Ambactum & in eis sacra Blandiniensium peculia, & olim Hospitalarium peregrinorum, ob vicinam instituti Cistertiensis Abbatiam Werkenensem (de cujus initio in Dixmundanis dixi) non ignorabilis, cujus vocabuli affinitas nonnullos fefellit Geographos & scriptores, existimantes eandem esse cum Abbatia Benedictina Merkemensi, per Clementiam Comitissam fundata, intra limites dominii nunc ad Halewinios devoluti, nec prætorio aliisque prærogativis destituti, litique juxta sylvam Clerckemensem, quod apparet, à clericis nominatam. Subcensetur porrò Clerchemum Ambacto Essenensi Hessuorum sive Hessorum aliquid sonanti, ut Merkemum Wommensi. Diversa autem parte, ut ambacta quædam solo mihi nomine nota, præter eam Dynastiæ sunt nobilissimæ, Orscampi & Coolscampi, & Lichterveldæ per varios pagos se extendentes, & privilegiis & jurisdictione insigni, de quibus exactè secundis curis agam, ubi Dynastiarum Archiva contigerit vidisse. Hoc etiam tractu prætorium est illustrissimæ gentis Gruthusiæ, & Baronatus Practæ Gentilium à Flandria dudum hæreditas, diversoque itinere Oudeburgum, cum Ambacto Kamerlingano & Gistella oppido.

GISTELLA.

A Stallo nomen urbi est, cui origo ab Arce, libertas à Carolo Bono, privilegia à Guidone Dampetræo, honos à Dynastis, circumvallatio prima à Nobilibus Anno 1280. munitio altera à Ludovico Nivernensi ad Annum 1324. fossarum eminentia à senatu Anno 1434. murorum alibi structio destinata, & inchoata à civibus Anno 1511. planè ut videatur oppidum cum sæculis crevisse, & unum singulis majestatis gradum conscendisse appellatum, privilegiatum, vallatum, munitum, clausum, muratum in parte. Modò civilium bellorum fructus sentit, horum pluribus destitutum, & castrum duntaxat veteris elegantiæ monumentum ostendens, amplum ante quadrisæculum ferè, fossarum & valli non egenum, Dynastarum commoda & augusta sedes. Qui fuêre olim è primis Flandriæ, telonii Brugensis, jam indè perceptores, ut eo velut auctoramento Oceanum pyratis immunem præservarent. Gens superest hodièque apud Brabantos, licèt Dynastia nuptiis transierit in familias Betuniensem & Luxemburgicam, nuper per Regulum

lum Briennæ vendita Joanni Carolo Affaitado patricio Cremonensi (ut pretio hoc à captivitate, in quam Anno 1544. inciderat, Gallica se eximeret) in cujus posteris, & nomine perseverat Baronatus titulo. E Dominis veteribus clari fuêre Bertulphus, auctor quidem parricidii à famulis in Godolevam conjugem designati Anno 1070. sed qui scelus insigni pœnitudine in D. Winoci Monachum indutus defleverit, jejuniis, cute loricata, aliisque salutaris resipiscentiæ signis editis. Ex illis fuit etiam Judocus, sive ut Goropio vocatur, Justus à Gestella Itinerarii Hierosolimitani author. Joannes Gistellanus in expeditione sacra eques clarissimus, & alter eodem prænomine præfectus maris Flandrici, pluresque Magni Balivi Gandenses, Ipretenses, Cortracenses, à Consiliis belli Ducum Burgundiæ & Comitum Flandriæ.

Sunt justitiæ triplicis compotes Toparchæ & Senatum formant Scabinorum, & jus venationis, curiamque feudalem habent. S. Sebast. S. Georgii & S. Godelevæ. Sodalitia terna sagittariorum suis probârunt litteris, & in ordinem opificum octo tribus dispartiti sunt, è quibus Sayettariorum primarii sunt, quorum stabilis nundinatio hic à Carolo Cæsare confirmata est, sicut nundinæ Novembris diebus aliquot recurrentes,& denique forum hebdomadale. Ecclesia Deiparæ per Lambertum Episcopum Anno 1118. contradita est Alardo Priori tum Andreano juxta Brugas,unde missus è Religiosis unus rem divinam curabat. Qualis fuit Drogo,auctor vitæ Beatæ Godelevæ (Theophilam sonat) martyris & miraculorum ejus ad tumulum patratorum. Occasione quorum Benedictini instituti in vicino Virginum succrevit Abbatia auspiciis Comitum & Episcopi, opibus Bertulphi parricidæ, ubi puteus ostenditur, cujus aqua potantibus ægris aliquando valetudinem attulit.

Nosocomium etiam esse audio & Hierocomium in agro circum circa fertili, sed de quorum initiis nihil scire contigit.

DICXMUDA.

Diploma Cœnobii Dunensis, conformiter Iperio datum anno Virginei partus 1128. Dicasmudam vocat oppidum, quod posteriores usque ad Annum 1300. Dicsmudam, nunc eadem litterarum vi, numero minore Dixmudam scribunt, dictione conglutinata ex Dics, id est, aggeris gignendi casu, numeroque unitatis, & Mude, quod eminentem ad, aut inter aquas tumulum sonat, Etymo tam veteri, quàm moderno urbis situi statuique apposito. Quam enim nunc pleno largus alveo Isara lambit Zarrani, Iprensis, Loani, fluentorum absorptis cursibus intumescens, eam olim Noviporto necdum cognito irrumpentis fervor Oceani, allapsu suo recreabat in canalem mediocris spacii, & opportunus nundinationi. Et inde hærent vicis aliquot maritima vocabula à conchis, navibus, velis; inde reperias in veteribus rescriptis memoriam catharactæ littoralis,quæ moles saxea ad exonerationem navium, cum fabrica lignea attractoria, quòd tympanum versatile nonnemo vocari putat. Hæc itaque opportunitas oppidi jure optimo sibi vendicet exordia, ut cui servandæ opus fuerit arcem extruere, præfectum eidem dare, præsidiis firmare. Nolim autem quis opinetur me antiquitatem venari, & præsenti Castello, per Theodoricum Beveranum Anno 1415. extrui cœpto, Hamadryadum Annos attribuere, cùm hoc solum asserere mens sit, arcem aliquam unde Castellanorum munus, securitati habitantium littoralem hanc plagam à primis Flandriæ Comitibus erectam, non illo, quo moderna est, loco, sed alio extra muros, nunc ad æqualitatem redacto, nec præter nomen corruptum servante.

Auctores in capite hujus scriptionis laudati à me Villam Dicasmudæ dumtaxat appellant. Tempore Guidonis Comitis vallo & mœnibus, portisque ornatam, sed non sufficienter munitam disco, illud ex immunitate per Theodoricum Castellanum Anno 1270. data Noviportensibus, ubi fossarum mentio, hoc ex Caroli Gallorum Regis Anno 1299. bellis, qui eam exercitui minùs resistere valentem sui juris fecit, vallumque non nihil fortificavit, (sic enim scriptor vitæ ejus loquitur.) Unde licèt aliquoties incendio fœdata, munitior tamen, & saxeo muro circa Annum 1300. cincta, par fuit tolerandæ obsidioni Gandensium Anno 1380. Crescebat indies, ut fit, privilegiorum illecta prærogativis, inhabitantium multitudo, unde satius visum extendere pomæria, & murorum ambitum amplificare. Quod executioni mandatum authoritatem faciente Joanne Duce Anno 1411. per Theodoricum de Bevera Castellanum, & supersunt ad Orientem & Meridiem ruinæ mœnium tunc cœptorum, sed post ferè sæculi decursum, id est, post incendium Anni 1513. disjectorum, urbe ad priscos limites velut postliminiò revocata. In quibus perseverat, indies ædium concinnitate, & tam interiori quàm exteriori ornatu speciosiorem induens faciem. Ita à septennio proximè elapso videre est pedem clivi antemuralis in circuitu ferè oppidi sepimento perenni vestitum, arboribus seriatim in longum directis amœnissimum oculis præbere spectaculum. Ita forum cis muros armentarium longo ordine, & velut in quincuncem dispositis saxeis columellis, ad illigandum pecora opportunis, instru-

ctum ante turbas. Ita curiam in fori medio majoris, commodis circundatam officinis ante Annum 1550.

Commoda dixi, nec incommoda dissimulaturus urbi, tam gravia quàm frequentia; sed juvat meminisse malorum, animumque sui compotem supra fortunæ nubes extollere. A captivitate ordiar Annorum 1297. cum Dicasmuda in Francorum manus devenit, minore quidem dispendio, quia inermis, dispendio tamen, cùm vitam & fortunas militum libidini, hostis clementiæ permittere jusserit necessitas. Sequentis sæculi Annus 33. longè luctuosior damnosiorque, absumpta fortuito incendio tota, quanta erat, urbe, ædibus tam sacris quàm publicis ad tertium Kalendas Octobris, de quo tale vidi Chronicon.

Vulcani Dixmuda est usta periclo.

Formosiùs ab hac calamitate resplenduit civitas, viris viribusque potens, cùm Anno 1480. à rebellibus obsessa per Comitem Ludovicum erepta discrimini. Similiter Anno 1489. à Brugensibus incassum tentata ferrum evasit, fœlix si sequentis sæculi flammam æquè didicisset evadere. Tertius à decimo & sesquimillesimus Annus volvebatur, & Aprilis lux septima dena, cùm fortuna fortitudinis suæ in Dicasmuda periculum factura Vulcani ope totum rursus absumpsit, cum prætorio, Hallaque oppidum redactis in cineres plusquàm 300. domibus, tanta civium, tanta civitatis jactura, ut major nequierit timeri. Novissimis funestissimi belli civilis temporibus à Francis spoliata Anno 1583. à Farnesio ejusdem Anni Kalendis sextilibus capta, non sine damno, Principi suo est restituta. Nec deinceps præter fulmen nuper Annorum primi & septimi in turrim non nihil debacchatum, à Vulcano aut Marte calamitates memoria dignas reperio, nisi quis longam præsidii militaris moram, & in mora ut fit, afflictionem earum numero judicet reponendam.

Post Comitem Dicasmudæ imperat Castellanus, qui solus omnium Flandriæ Vice-Comitum priscæ majestatis eminentias servavit, quippè Baronis titulo aliàs honoratus, ad quem spectat oppidi dominatus, triplicis jurisdictionis compos, magnaque in foro libripens, portorium, mulctæ infrà tres libras parisienses ex asse, ultra, triens, dodrante ad Comitem redeunte, triens bonorum à nothis improlibus relictorum, albinagii fævus, facultas creandi Rectores oppidi, tam perpetuos quàm annales, ut taceam jus monetæ minoris, & alia nunc exoleta. Fuit ea dignitas antiquitus gentis Dicxmudiæ, (è qua Arnulphus fuit Anno 964. ob munificentiam in Canonicos Brugenses notus) tum Dynastarum Beverensium, è quibus Theodoricus ob vindictam Caroli Comitis mortem laudatus, & Bertoldus ob donationem Anno 1128. Dunensibus factam, Joannes ob sepulturam in Winocimontano cœnobio. Postremus stirpis Theodoricus (quem litteris Anni 1411. cognatum suum Joannes Dux vocat, non vulgaris honoris exemplo) in alias Dominium familias vidit transire, unius ex Maria Dommedalia, pater filiæ Joannæ primis nuptiis Arnoldo vander Beerst, secundis . . . . Percevallio enuptæ, & cum aliquamdiu dicta in filiis perseverasset Dynastia, tandem devoluta rediit ad Beveranos Theodorici ex fratre nepotes, è quibus Margareta Anno 1472. marito, Renaldo Haveskerkio dotem attulit: quo ex matrimonio procreata post alios Antonia Joannis Sacquespæi uxor, & Gulielmus filius & nepotes ex ea, gavisi hæreditate, sicut & proneptis Magdalena de Pensé ex Baronibus Flandriæ, quæ recenter Illustri Frederico Comiti Tsherenbergico totam transcribit. Unum addam, videri antiquitus Dicasmudani Dominii limites latiùs in agro se extendisse. Cur enim vetus castrum in suburbano, ut nunc res sunt? Cur Werkenensi fundationi Dominus Dicasmudæ authoritatem præstet? cur Anno 1270. capitaneus oppidi hujus, pagorum incolas sub signis cogat, nisi quod eatenus pateret jurisdictio.

Cùm jure directi dominii nonnulla Comes Flandriæ jura habeat & emolumenta, ad servandum & curandum ea Advocatum constituit, & legatos audiendis rationibus, nec quicquam aliorum circa rempublicam, aut Senatum usurpat. Castellanus enim uti Balivum & Scoltetum (qui commentariensis vicem obit, carceri publico præfectus) perpetuos, ita annuatim format Senatum 13. Scabinis, 2. Consulibus constantem, quibus adjunguntur Consiliarii ferè pari cum Scabinis numero. Atque uti Advocatum constituisse, primus legitur Nivernensis Ludovicus; ita formam Senatus Anni confirmasse Guido, uterque Flandrorum Princeps. Et facit ad authoritatem illius, quòd nisi teste eo aut saltem vocato, actus summæ justitiæ, id est, capitali nullus supplicio damnetur: ad hujus majestatem, quòd tam Dunkerkani quàm Grevelingani, via appellationis ad hujus recurrant sententiam, à qua nisi ex iisdem actis nulla in Concilio Provinciali altera profertur, teste Anni 1548. privilegio. Icon Deiparæ in conclavi Senatus visitur, à Germano milite his turbis confossa, & sanguinis aliquot guttas emittere visa, manente adhuc cicatrice, in quam sic à Moræo nostro scriptum,

Icona Germanus qui lædere se putat, errat;
Christipara vulnus, quam referebat, erat.

Gaudet

Gaudet schismaticus Christi lasisse parentem,
Duplex, ne nimium gaudeat, ictus erat.
Virgo læsa quidem est, miles magis, atque cruor qui
Cernitur, hunc sentit, sentiet atque diu.
Quam nece docta manus curare, nec unda lavare,
Nec purgare Erebi flamma vorax poterat.

E lectiore populi parte constare solent tria Sagittariorum collegia, & totidem Poëtarum, tutelaribus, munere, privilegio iisdem, quibus alia alibi gaudentia, & non rarò ampla in ludis præmia, ut Tornaci Anno 1394. secundas, Aldenardæ Anno 1404. primas tenuère. Præter quas fuis ornatè indulgentiis Sodalitates sacræ sunt diversæ ad venerationem SS. Eucharistiæ, Deiparæ, DD. Ludovici, Nicolai, Eligii, Annæ, Catharinæ, Barbaræ. Plebs reliqua in plures opificum tribus distributa, subvectionibus ex agro, & mari vicinis, casei, butyri, armentorum nundinationibus rem faciens. Quo fine hebdomadatim lunari die, caseorum, & butyri mercatus celeber, annuatim nundinæ bis recurrentes, Martis die ante festum D. Magdalenæ, & aliàs confirmatæ per Cæsarem Carolum. Et sanè generi præstantissimo butyri Dixmuda nomen suum communicat, quia nimirum ibi convehitur & libratur, cùm revera agri Furnensis, & Franconatus sit. Unde vulgi joco renibus adipe multa vestitis, per se alioquin macris urbs confertur, quæ omni destituta territorio, nec vicos habens subsidiarios, agri tamen circumjacentis opes in sui fori sinum recipit. Solent etiam textores magnam in plebe lineam facere, illi factionis caput, qua Ludovicus Cressius huc à nobilitate evocatus, (nisi vi effractis portis fuga dilapsus fuisset) Brugensium in manus venisset. Denique cerevisiarii coctores, quorum commodo vetuit Princeps intra 500. ab urbe pedes cerevisiam aut coqui, aut divendi, privilegio variis tam contra Furnenses, quàm Franconates, sententiis concilii roborato. Concludam in triade virorum clarissimorum natales suos Dicasmudæ acceptos ferentium, Joannis Abbatis Warnestonensis Anno 1280. Francisci Cæsaris, Theologi Parisiensis Anno 1290. famigerati, & Petri Dixmudii poëtæ vernaculi Anno 1525.

Ecclesiam de Dicasmude Anno 964. ab Arnulpho Domino oblatam D. Donatiano, decimis collegio Canonicorum Brugensium assignatis lego: Ecclesiam dico, sive ut tum loquebantur, Altare, sed quæ secundaria dumtaxat, & subcensita parochiali de Esna, à qua per Terovanensem separata est postmodùm, & cùm Anno 1044. majori schemate constructa esset, per eundem dedicata, incendio Anni 1333. demolita, & altero Anni 1513. læsa; superest tamen hic satis elegans, & antequàm nefariorum sensisset furias, marmoreis Dynastarum Epitaphiis referta. Evasit autem manus impias tumulus Anthonii de Sacquespée Domini, ultimi suæ gentis, Gubernatoris Dunkerkani, defuncti Anno 1564. cum uxore Jacoba de Reecourt, item Arcembaldi monumentum, cum Epigraphe tali.

Hic jacet Nobilis & potentissimus vir Arcembaldus de Havesкerke in suo tempore miles & Dominus temporalis Dixmudensis, Walvia & Hemlles, qui migravit ab hoc sæculo, quinto Kalendas Junii Anno 1507.

Erant & alia permulta vetustatis & Magnificentiæ suæ titulo veneranda, sed quæ perierunt. Curiones 2 sunt, quibus ad rem divinam assistunt 10. Sacellani, subjecti omnes electo, plurium suffragiis obedientiario, sic enim appellant. Horum è numero quatuor Vicariatus, circa Annum 1400. dotati reperiuntur, Scholarchæ dignitas Anno 1530. invecta, cùm antè esset munus. Sacellanus castralis à Theodorico Bevernensi institutus. Horæ autem canonicæ solemniter decantari cœptæ, aut si id antè factum, mos cantandi revevectus Anno 1514. Episcopali, & Senatoriâ auctoritate acceptâ. Curionem hic egit hodiernus Ipreti Episcopus, egregius tum fidei Zelator, Antonius Wouters Calvinianorum terror, qui pulcherrimum Ecclesiæ thesaurum casulam, calicemque D. Thomæ Cantuariensis vidit, & videre desiit ab hostibus direptum cum alia sacra supellectili. Exuviæ hæ erant sanctissimi Præsulis & apparatus sacer, cùm hic exularet, domo adhuc effigiem præferente & superstite.

Potioris sexûs cœnobium esse solet, in oppido unicum Alexianis à duobus ferè sæculis deputatum, per Scabinos, licèt non ignorem longè etiam antè, sed alibi privatim hos diversatos, prædia coëmisse Anno 1309. Cæterùm cùm licentiùs viverent, sub tertia D. Francisci regula alium habitum & ordinem assumpsère in provincia fratrum de pœnitentia Jesu Christi numerum facientis ab Anno 1483. Nunc esse desierunt: Franciscanis, quos de Observantia vocare consuevimus, in locum surrogatis, & ex suburbano (ubi per Margaretam Joannis de Perceval uxorem, Dominam Dixmudæ, sub Annum redemptionis humanæ 1440. fundati erant, glifcentibus turbis deverso cœnobio in oppidum profugi) Anno 1584. translatis, adeoque recenter Recollectorum instituta amplexis. Sexus Secundarii Franciscanæ nomine, ab habitu Griseæ dictæ, Anno 1432. à Senatu locum habitationis sunt adeptæ. Ejusdemque instituti, sed habitu diverso, Nigrarum Anno 1490. colonia Brugis huc est traducta,

traducta, ab eodem senatu. Antiquiores his Beginæ à tribus hîc agunt sæculis, licèt earum Ecclesiola demum Anno 1435. dedicata sit 4. Septembris. Venit etiam nominanda, licèt alterius loci, Abbatia Cisterciensis, titulo Domus Cœli in Werken fundata, Anno 1237. per Balduinum virum Nobilem, Margaretæ & Aleydi filiabus exemplo suo probantibus, Joanna etiam Comitissa & Elizabeta Beverensi, Dixmudæ, Domina sequenti anno factum ratum habentibus. Virgines nuper destructo earum cœnobio, ex Werken sive Hesendael profugæ sedem fortunarum Dicasmudæ figere videntur. Nec prætereundum D. Joannis Nosocomium insigne 15. egenis excipiendis, fovendisque ægris omnibus largiter dotatum. Neque domus S. Spiritus 7. pauperculis dedicata, licèt necdum authorem noscere potuerim. Sicut nec dotatorem Leprosarii suburbani, Hospitalis 14. calamitosorum, sacelli Alemanici à Teutonicis equitibus dependentis, & alterius salutiferæ Crucis titulum præferentis. Sacelli autem ad vineam dicti, antiquitatem docuit me Bulla Indulgentiarum ad ejus refectionem juvantibus datarum anno 1225.

ELOGIUM.

Me butyri, & pressi commendat copia lactis,
Jupiter hoc oleo nostra per arva pluit.
Mella alibi, aut fata veniant felicius uva:
Non sua deplorat munera noster ager.
Promissam toties quid terram hebrææ requiris?
Aut hic, aut nusquam flumina lacte fluunt.

MAX. VRIENTIUS.

POPERINGA.

Anthonii Sanderi.

QUam præsente ævo vocamus *Poperingam*, antiquitas, *Pupurningaheym* appellavit. Ad Annum 877. *Pupuringahem villam* confirmat S. Bertini Monasterio Carolus Magnus. Elegans taliter etiam à Vredio & Malebranco vocitatum, prorsus nunc, & amœnum in occidua Flandria oppidum, lanificio etiam, at olim magis, textrinaque pannorum tam densorum, quàm levidensium, & villosorum, quas *Baiau* vocant, celebre ac famosum, lupulo etiam salictario, qui cerevisiæ incoquitur, felix, cujus hoc in loco nata maxima copia, non per Belgicam modò, sed in Angliam quoque transportatur. Vicos & ædificia habet spectatu digna, Xenodochium, & Nundinas annuatim in Aprili recurrentes. Anno 1563. miserabili casu hoc oppidum flammis correptum, duarum horarum spatio totum ferè conflagravit; cùm, quod mirandum, quinquaginta annis priùs, eâdem anni die similem cladem passum fuisset, Templis exceptis. Sunt autem ejusdem oppidi Templa curialia tria, opere pulcro surgentia, quorum primum D. Bertino sacrum sub Patronatu Abbatis Bertiniani constitutum est. Juxta quod domus visitur præpositi Poperingani, qui è Monachis Cœnobii Bertiniani semper assumitur, & hîc agere solet cum uno & altero sæpiùs Religioso. Pulsus campanarum in hac & duabus aliis Ecclesiis, gratissimus & suavi modulatione aures mulcens: quædam hujus oppidi magnitudine sua, maximas totius Flandriæ accedunt. Præter Collegia Rhetorum, ut aiunt, vernaculorum Gildæ in hoc oppido tres, videlicet Sclopetariorum sub titulo S. Andreæ, Arcubalistariorum S. Georgii, & Sagittariorum S. Sebastiani, quæ suas à Principibus Flandriæ immunitates, & privilegia nactæ. Est in hac æde etiam Gilda, venerabilis Sacramenti fundata, primum per Gilebertum de Rupele Regium in Flandria Quæstorem, per Christianum, item Lauwyck, & Petrum Malleblyde. Solvit ea Gilda quotannis Curioni octodecim libras Flandrenses, Subcurioni tredecim: Capella quoque ut pro animabus fundatorum sex quotannis anniversaria fiant. Canuntur quotidiè hac etiam in æde horæ canonicæ, & olim fertur habuisse Sacerdotes duodecim. In summo Altari visitur elegans Imago, Christi flagella patientis, ab Everardo pictore Audomarensi. Alterum Deiparæ Virginis est. De quo sicut & de sequente, Meyerus in Annalibus ad Annum 1290. *Apud Popringam crescente populo cum Curia, Templumque Divi Bertini non sufficeret, superaddita duæ Parochiales Ecclesiæ, Deiparæ Virginis, ac D. Joannis Baptistæ, per Nicolaum quartum, Jacobum, Episcopum Morinorum, & Galterum Abbam D. Bertini.* Sumptibus autem, & impensâ ejusdem populi ædificatas fuisse has Ecclesias, extra controversiam est. In hac Æde Virginis instituta nuper est confraternitas S. Rosarii.

Tertium D. Joanni Baptistæ sacrum est Templum, sub patronatu itidem Abbatis Bertiniani. Intra limites hujus parœciæ via Iprensi, quæ silicibus strata, viatoribus commoda est, structam vides ædiculam in honorem B. Mariæ Magdalenæ, cum annexo beneficio, ubi quotannis ipso divæ Festo officium peragitur. In Ecclesia hac videre est imaginem non incelebrem de Carmelitico Scapulari, quæ circa annua ambarualia, magnâ adfluentis populi devotione honoratur. Ante decennium circiter, admissi sunt etiam Poperingæ Fratres Minores, quos Recollectos vocant, qui nunc strenuè erigendo Cœnobio, & Templo incumbunt, collectis undique fidelium eleemosynis. Sunt & in oppido Sorores Religiosæ,

giosæ, quas ab habitu Griseas vocant, sub regula D. Francisci militantes. Curam ægrorum habent, sicut & Nigræ sub divi Augustini legibus constitutæ, per quas Hospitale Poperinganum etiam administratur. Agnoscit Dominum, & jam pluribus sæculis agnovit Poperinga Abbatem S. Bertini, ex pientissima largitione Walteri Comitis Arkensis; cujus meminit Meyerus in Annalibus ad Annum 668. & Marchantius in Flandria, Locrius item in Chronico. *Is Comes*, inquit Meyerus, *cum Umwurga uxore nihil potius duxit, quam sanctis ditionem suam ædibus exornare, quarum magnam partem aut Petro Apostolo, aut Dionysio martyri dicavit.* Factus est & ipse posteà Monachus, ac Abbas Luxoviensis, cujus & soror Phæra sombris Parthenonem exstruxit, vir potens & locuples, qui latè in Morinis suo tempore imperitavit. Donationem autem hanc confirmavit Carolus Calvus, & post eum Balduinus Securicula Flandriæ Comes. Cæterùm præter cladem quam cum aliis multis Belgicæ civitatibus passa fuit à Normannis Poperinga, de qua Meyerus ad Annum 880. cum Balliolo, utpotè nec muro nec fossis cincta, & defensoribus vacua, ad Annum 1436. ab Anglis, Ducibus Glocestrio & Eboracensi direpta & incensa fuit. Cùm autem illa ad Annum 1380. sese Iprensium subsidio viriliter protexisset adversùs arma, insultumque nobilitatis indignabundæ quòd Iprensi factioni esset illigata, Anno 1382. à Gallis Maleano opitulantibus, Britonibus præsertim, flammis atque cædibus fœdata fuit, at civium impensis citò restaurata. De fortitudine autem Poperinganorum, sic ad Annum illum 1380. Meyerus libro 13. annalium: *Nobiles sub Casleto adunati, Poperingam accesserunt, ut diriperent, incenderentque, quòd cum Iprensibus esset colligata: sed viriliter restiterunt Poperingani, seque summque oppidum Iprensium auxilio defenderunt, fortiter cum nobilitate depugnantes, cadentesque & fugantes eorum exercitum.* At alius rerum status fuit cùm ad Annum 1343. sub Kalendas Maii infensi Iprenses Poperinganis, eò quòd ad æmulationem pannorum Iprensium suos pannos conficerent, ita ut inter hos atque illos parum discriminis vidisses, Duce Joanne Holtkerckano seditionem moverunt, profectique sunt Poperingam, ut oppidum caperent: sed restiterunt fortiter Poperingani. Superiores tamen fuêre Iprenses, multosque Poperingenses, & inter eos Jacobum Bets eorum ducem occiderunt, ac captivos multos Ipram duxerunt. Magistratum habet Poperinga quotannis ab Abbate Bertiniano constitutum omnis Justitiæ compotem. Constat ille Prætore, Ammanno, Consulibus duobus, & decem Scabinis, assumptis insuper tot Justitiæ administris, quot lubet. Hi sic constituti, & jurati duodecim quotannis creant duodecim viros, qui sint Reipublicæ regundæ à consiliis, notabiles insuper quatuor & viginti: in Abbate prædicto, ejusque conventu est auctoritas constituendi Syndicum, & Actuarium, aliosque oppidi ejusdem officiales. Quotannis item parœciarum trium æditues, pauperum rectores, hospitalium præfectos, tutores sacelli Magdaleniani, quæstores ac præfectos Gildæ in honorem sacrosanctæ Eucharistiæ institutæ, & aliarum in præfatis parœciis fundatarum, alios item istic officiarios omnes, pauperum ac leprosarii curatores, auditis tamen desuper priùs Coss. & Senatu. Adeò ut præfato Abbati, ejusque Conventui, per se vel alios ad id deputatos competat præesse cum Magistratu rationibus accepti, expensique, quoad Hospitalia, Gildas, Paræciarum bona, aliaque antè nominata. Præter alia jura eximia ac magna, inter quæ potestas ordinandi in commune bonum, oppidi politiam, cæteraque ad publicam civium salutem spectantia. Habet & præfatus Abbas in hoc oppido ratione dominii sui, Curiam Feudalem. Transiit hoc oppidum Anno 1625. serenissima Princeps Isabella Clara Eugenia Hispaniarum Infans, Alberti pii Archiducis Austriæ vidua, Casleto Ipram veniens, in cujus Comitatu cùm essem, vidi istic cives armis ac egregiè vestibus splendidos, qui in suburbano rure per cohortes distributi, transeuntem Principem honorârunt, & eâ pompâ exceperunt, quâ non in magnis urbibus majorem vidi: tantus tum Poperinganorum fuit animus, tanta generositas.

Fuêre porrò scriptis etiam celebres Poperingani. *Andreas Elegius Baccherius* P. J. U. D. & in Curia Flandriæ Advocatus, posteà in Schola Biturigum antecessor. Scriptas reliquit, & disputandi gratiâ proposuit Theses novem supra ducentas, quarum titulus est hujusmodi: *Rationes de Jure, personis & rebus extra contractum acquirendis.* Has Biturigibus 1560. apud Joannem Gamerium impressas, dedicavit amplissimo Viro Michaëli Hospitalio Galliarum Cancellario, qui ipsi Andreæ in Bituricensi Schola (quæ Hospitalio Curatore clarebat) adolescentiæ in legibus instituendæ curam injunxerat. Obiit Biturigibus, ubi uxorem Gallam duxerat circa Annum 1562. Jura civilia in eadem Academia docentibus Jacobo Cujacio, Hugone Donello, & Antonio Contio, totâ Europâ notissimis J.C. Collegis suis.

Jacobus majus P. Poëta non inelegans, teste Dionysio Harduino. Quædam scripsit, quæ operibus Jacobi Sluperii inserta exstant.

Ludovicus Makeblidius, Societatis JESU Sacerdos, in opusculis piis conscribendis

præcipuè se exercuit. Quæ nomine ejus circumferuntur, hæc sunt: Consolatorium ægrorum; Thesaurus precum; decem exercitationes sacrarum Orationum; octo item aliæ exercitationes ejusdem argumenti; Thesaurus doctrinæ Christianæ, seu Catechismus Mechliniensis; Mons Spiritualium delitiarum, ad Senatum, Populumque Poperinganum. Omnia hæc vernaculo idiomate prodierunt.

Petrus Oudegeerstius, J. C. Insulensis, at *Poperingâ* oriundus: insigni in patriam pietate & laudabili diligentiâ post Annalium Flandriæ conditorem Meyerum, primus conscripsit Flandriæ Annales Idiomate Gallico, necc Caroli Audacis ad Nanceium terminatos. Editi sunt in 4. apud Plantinum.

Fuit & Poperingâ oriundus, Frater *Joannes de Haezebaert*, Ordinis B. Mariæ Virginis de Monte Carmelo, S. Theologiæ Doctor Lovanii creatus ad Annum 1512. cum *Joanne Driedone*. De quo vide Fastos Academicos Valerii Andreæ.

ELOGIUM POPERINGÆ.

Non formosa pales, non hospita in urbe napea,
Non agiles radii, Palladiuque colis;
Non celebres baia (quæ dos tua propria) tantis
Nominibus celebrem te Poperinga velunt:
Quantùm larga manus, pietasque insignis avorum,
In superos templis testificata sacris.
Omnia de nobis prædantur fata: Tonanti
Quas damus, has solas semper habemus opes.

MAX. VRIENTIUS.

VIROVIACUM.

Ex Anthonini Itinerario notam vocem Flandrorum *Wer-wyck* esse annales Bertinici ante Nestoris annos in scripta retulerunt, ne existimemus loci hujus antiquitatem Longolium primò in lucem typographicam edidisse, aut Longolio longè priorem Meierum, aut Meiero majorem Paulum Diaconum. Certè horum suffragiis accedente tam Mercatore quàm Marchantio, nec abeunte in diversum Dindo, Licebit & nobis priorum in vestigio pedem tutum figere, & fingere nobis antiquam Julianis & Romanorum temporibus majestatem. Qualiter via Regia militarique non ignorari, Lysæ grato anfractu non vilescere, situs opportunitate & gratia perire non potuisse videatur; Sed Morinos, Nervios, Menapiosque inter tum, nunc Ipreium Insulam, Curteriacum Turnaeum intermedia, omnium alis glutino connexis posse elevari, omnium armis defendi, & suis omnes vicissim defendere, ne otiosum credatur Wer-wix vocabulum loco inditum qui naturæ munificentiâ, aut Hospitalis, aut armatus Vicus esse quiverit, prout aut amicos aut hostem peragrantes offenderit.

Medium in quadro potentissimarum urbium esse dixi, & hinc felicitatis singulorum participem aliquando fuisse, assiduo mercatorum commeatu nobilem, nunc Martis quàm Mercurii diversorio nobiliorem, nec surgere è paupertatis cœno potentem dicat:

fuimus Troes, fuit Ilium & ingens
Fama Wiroviaci colis ignorata sepultos
Sub tumulis cineres.

Oppidum enim ex antiquioribus Flandriæ
Ante Brugas, Gandamque, & pulchri
nomen Ipreti

paginam faciebat in historia, jus municipale non à Regum aut Comitum beneficentia, sed majorum tradita per manus fide servans, frequenter habitatum, novem putà Regionibus, & solemniter habitum, utpotè separatim (non ut modò cum & sub Ipretensibus) collatitias pensiones conferens aut patriæ aut Principi. Mœnibus non arbitror unquam instructum fuisse, sed fossa alibi simplice communitam extitisse apparet. Prætorium Comitis subinde habitaculum amplissimæ structuræ in ruderibus adumbratur: Sicut & Curia Hallæ, Macelli, fororum vestigia quæ fatalis maximarum urbium carnifex Mars omnia demetens reliqua fecit, ut ne suæ tyrannidis unquam posteros capere possit oblivio.

Erit fortasse qui querentem me audiens quærat ecquæ Romanæ, quæ Francicæ, quæ Flandricæ antiquitatis superfint, aut superfuerint avorum memoria reliquiæ? Dicam quæ vidi, legi, aliisque visa, lectave audivi. Visitur in oppidi medio ædificium insignem loquens antiquitatem, opere, forma, fama, Fanum nunc D. Martini, olim Deastri Martis, cujus statuam stantis mediatim armati, partem inhonestam (quæ res plurimis ansam dedit suspicandi non Martem sed Priapum repræsentari) exerentis specie vidisse se professi sunt viri fide digni, relictam haud dubiè à majoribus vetustatis monumento. Repertum denique Anno post sesquimillesimum quarto decimo numisma Julii, & non multò post plura Anthoninorum, Georgio Halewinio Cominiensi Dinastæ, per Senatum oblata. Hariolantur etiam nonnulli viam, vulgò *Stanstvech* dictam Constantini appellationem Magni reservare. Hoc extra controversiam est Francis Flandriæ potientibus, potentibusque, à loco hoc utpotè primario *Pagum Viroviacensem* nuncupari, quem non semel in Tornacensium & Atrebatum

batum diplomatis observo designari, denique ex spacio, quod circa ferias, & cum Icone miraculosa assumptæ Mariæ, clerus processionatim incedens metitur, volunt antiquæ urbis ambitum posse & debere æstimari.

Post Normannorum tempora maximam capitis diminutionem obtigisse reperio huic urbi per Richildem Comitissam Anno circiter 1070. eversæ. Altera sæculi secundi post decimum Anno 6. accidit fortuito igne bina ædium millia absumente. Tertia proximæ ætatis Anno 82. cum à Gallis oppidum, teste Frossardo tunc satis amplum, & divitiis plenum, spoliatum, & conbustum, aut quod alii magè privatim referunt, officinæ 2260. in cinerem reductæ. Quarta Anni 1460. Sextilis undevicesima, cum nocturno infortunio mille amplius ædes perierunt, nec multò pòst Vespillones pesti curandæ adhibiti, ampliùs quàm mille civibus pro remedio, contagem venenatam, pro vita necem propinârunt, licèt non impuniti. Quinta quater denis pòst Annis à Ludovico undecimo Galliarum Rege venit vastitas, aliquot domuum centenis æstimata. Sexta, omnibusque major nuper incidit in Annos post elapsum sesquimillesimum septuagesimum octavum quatuor succedentes, quibus militari furore plusquàm duo ædium millia solo prostrata sunt, tanto cum dispendio, ut nesciam an majus urbs ulla Flandriæ experiatur.

Dominos habuit veteri memoria non ultimi nominis, inter equestres reguli Flandriæ beneficiarios sæpè occurrentes; verùm cùm cædis in Carolum bonum patratæ conscius haberetur Gulielmus Viroviacensis, victus prælio, prædio pulsus per Curteriacensem præfectum, apud Argentinam Germaniæ longis cruciatibus interiit, uxore Turnaci vivâ defossâ, bonis & Dynastiâ fisco addictâ Anno 1118. Ex eo titulo & tempore Comes hic rerum potitus, in partem tamen dominicæ jurisdictionis assumpsit alios aliquot clientes Viroviaci nomen posteà indutos, quorum hæreditas ad gentiles de Anthonia devenit Duci Burgundo per Joannem Dantoing, D. de Bryseul vendita Anno 1412. Ita denuo unitum directo Dominium utile, nisi quòd una quædam portio post primam confiscationem gentilibus primæ stirpis reservata, ad Lidekerkanos interjecto plurium ætatum lapsu devoluta; nunc Baronis de Heule avita sit patriaque possessio, hac ratione villam orientalem inter honores sui titulos præferentis & septem viros juri dicendo annuatim declarantis: qui unà cum novem oppidi Scabinis à Principe creatis junctim politiæ civilis negotia administrant; Alia enim tam criminalia quàm civilia in suo cuilibet territorio separatim cognoscit, ex lege per Comitem Guidonem lata Anno 1302. Cæterùm ex quo Dux Philippus oppidum hoc ad se traxit, præcipua donavit, aut confirmavit privilegia, agnoscens Anno 1427. oppidum privilegiatum justitiæ triplicis compos Anno 1431. Senatum habens statuta validè condentem Anno 1441. habens Keuram, sigillum ad causas Anno 1458. Stylum, judicaturam, pannificium, opificia.

Idem Guido Nundinas Augustales quatridui dedit. Carolus V. confirmavit, libertatis usu fructu inchoato, recurrente. Saturni die prima post assumptæ in cœlum Virginis festivitatem, & hoc potissimùm, ob celebrem hic loci texturam, tanti olim quæstus, ut ampliùs mille officinis lanæ operarentur, non tantùm visuri jam ab Anno 1357. & antè usitatæ, sed & aliis quatuor novis generibus privilegio Caroli V. Anno 1517. concessis. Quid? quòd Venereo, Saturnino, Lunari, cujuslibet hebdomadis die tanta advenarum fori gratiâ turmatim accurrentium multitudo conflueret, ut necesse fuerit frumenta curribus advecta, plateatim venire, foro licèt amplissimo, mercium tamen minùs capace. Ut taceam in Halla Ipretensi aliis ferè urbibus unico intercolumi loco contentis Viroviacum tribus opus habuisse, tanta nimirum pannorum illatitiorum copia reliquis (ubi nunc stragulis vilioribus quæ Carpettas vocant cogitur famam venari) antecellens. Sed enim

Quis talia fando
Temperet à lachrymis? in telas tela vibravit
Ignea Vulcani, Mars fortunæque Minister.
Effugêre procul vigiles ad perfida Nymphæ
Classica, deseruitque quieta Minerva Arachne,
Deseruit Fortuna suos benesuada Penates.
Successêre & fletus iners & tristis egestas,
Inque vocata fames tentoria livida figit,
Et rotat & torquet fallax mortalia vota.

Etsi ædes B. Magdalenæ titulum præferens lanificorum cura & stipe collatitia sub Annum Christiani natalis 1214. strui cœpta, in communionem Pastoralis curæ nunquam venerit; tamen indiculus Archipresbyteralis Ecclesiæ Morinensis, unicam duntaxat agnoscit Curialem Ecclesiam, Deiparæ, Divoque Medardo sacram, illam post incendium Anni 82. supra trecentesimum, auctam in duplum, succurrente Comitis, antecedente civium munificentia; Ita ut inter augustissimas totius Flandriæ censenda esset, nisi impurislatronum manibus profanata, & demum circumducta mole terrea in speluncam nequitiæ versa, à fugientibus tandem flammæ subjecta fuisset. Post Annum elapsæ ætatis octogesimum primum, Chorus major interstitio marmoreo, & jubilæo eleganti distinguebatur: Sacella hinc inde quaterna eminebant, turris ad aliquot passuum millia aspiciendam se præ-

præbebat, pronaum vario Sarcophagorum genere instructum, nobilissimis Equitibus magnificam dederat sepulturam. Unum superest in Sacello D. Margaretæ nigri marmoris tabernaculum super tumulo Hectoris Mirriadach nobilissimi Herois. Alterum ex diverso latere obversum Heliæ de Fontanis pari nobilitate Equitis.

Conspicitur amplius in nonnullis nonnunquam parochianæ sortis compos Ædicula vetus ex Martis, in D. Martini titulum à primis nostræ religionis præconibus conversa, more Apostolicæ functionis viris admodùm recepto, qui ut tenacem nominum numinumque suorum gentilitatem pia fraude circumvenirent Idolis beatos cœlites simili delineatione substituebant. Ulteriùs habetur ad civium solatia Franciscanarum tertii ordinis conventus. Habetur regularium ægris subservientium in valetudinario appliter dotato Cœnobium. Habetur civium indefinito numero eleëmosynaria, cujus proventu debiles senio aut morbo inepti soventur juvanturque, & singula hæc ut duobus antè sæculis extitisse, ita præcisè quando dotata incertum, Archivis ultimo incendio absumptis: Concludo si triadem celebrium hic natorum, alibi notorum adjecero, Joannem Panesium Equitem Maleani Comitis Palatinum, Gulielmum Lapidanum Philosophiæ, quod edito methodo Dialectica prodidit, doctissimum, & Martinum Castellanum plebeii Lignatoris filium, sed ingenio non plebeio præditum, qui à triennio è fatis cæcus, nec interim ullo usus instructore, suo marte tantus evasit Torneator, ut similem Belgica, imò Europa non haberet, ligneum Organum, tubam, fistulas, non tantùm fabricans, sed eò necessaria efformans, aut effingens instrumenta, pluraque incredibilia patrans, mihi, nisi ab oculatis testibus intellexissem, numquam credituro. Obiit Antverpiæ Principi Auraico acceptissimus.

ELOGIUM.

Bella, vetusta, decens, Lizæ opportuna fluento
Splendidius poteram Wervice ferre decus:
Ni hic vespillo, Mars ferro, Mulciber igne
Vastasset cives, arva, meosque lares.

MAX. VRIENTIUS.

LOA OPPIDUM.

Loa cum Ecloa Calloa & assimilibus olere quibusdam videtur, ut ait Marchantius, Latinæ vocis Coloniam reliquias atque testimonium, addo ego & Aquilam, quam sola penè Flandricarum urbium hæc in scutis ostentat, Romanæ antiquitatis posse videri vestigium. Non desunt tamen, qui eminus hæc petita, originemque Germanicam esse suspicentur à Lo, quod locum altiorem notat, è flagnis aut torrentibus prominentem. Sed in nostra hac Loa nihil tale, saltem nunc, apparet, utpotè quæ pratis, pascuis, agris etiam cingatur, & torrenti duntaxat incumbat lato, sive Ipretum illinc versùs Neoportum, Dixmudam, Furnam, & Dinoclesiam nomen Loanum retinenti: & imò ampliùs portum habuit olim apud Lombarsidam angulo nomen retinente: & coloniam egit olim in vicinos agros, ubi hodieque montis & Templi Loani superest pagus, notior eò, quòd isthic comprimantur, & væneant casei præcipuæ notæ & celebritatis, Parmensibusque lautitiæ gloriam cedere dedignantes, unde loci hujus antiqua celebritas queat æstimari, sicut etiam ex viis regiis militaribus tribus: una insigni latitudine & rectitudine Eterram versùs nomen servante in hodiernum diem; altera versùs Caletum & portum Iccium, & mare, pridem à Comitibus Flandriæ, prout archiva cœnobii me docuerunt, obstructa; tertia Gandam versùs, in historiis sæpiusculè nominata. Quantâ autem fuerit celebritate oppidum ante tria sæcula; quivis observet qui ex diplomatis cœnobii isthic fundati discet Comitatus titulum habuisse, Advocatiam principalem, Telonium, Stalla, creditionem, censuram, expeditionem, Mansionarios S. Petri, jus gladii & monetæ, cæteraque regalia. Castrum autem, opus castrense, suburbium, villæ Castellanum sive Vicecomitem, Scabinos, generalem veritatem, bannum, legem, muros, justitiam, mercatum, bannum panis & vini, forum, communitatem, Senatum perpetuum, Ministros Comitis, placita, castrum & domum Comitis, Burgenses, resortum sub Atrebatensi, senatum habuisse cum ampla immunitate eisdem illis verbis docet rescriptum Philippi Flandriæ & Viromandiæ Comitis, quod cum aliis aliquot, secundis curis dabo. Nunc sat habeas reliqua hodierni oppidi decora percurrere, comitatum & telonium oppidi cunctumque ibi jus suum sæculare, exceptis gladio & moneta, dederat cœnobio canonicorum Philippus Roberti Frisonis filius Anno 1093. & videtur illo ævo necdum habitatam fuisse oppidi partem, quæ potior nunc Flandriæ Comitem respicit, nisi dicere malueris totum aliquando oppidum cœnobitarum fuisse, & bellorum, aut alia occasione, postliminiò hanc partem ad Comites rediisse. Certè nunc partitim Princeps & Præpositus oppido dominantur (etsi ille meri imperii exercitio potior) & uterque Balivum habet, & Consulem, & Scabinos annales constituit, hic 4. ille 5. junctim utriusque dominii incolis jus justitiamque administrantes, etsi Anno 1332. (testibus Ludovici Comitis privilegia Furnensium, Loæ communicantibus

tibus

tibus litteris) septem duntaxat, & a Principis Flandriæ commissariis annuatim creatos Senatores cum consule fuisse sciam, à quorum sententia provocationis sive consultationis via ad Furnenses recurritur, dictante idipsum Anno 1429. sententia & conventione. Castrum Comitis fuisse videtur versùs septentrionem extra muros, imò territorium oppidi, ubi locus nomen servat valli Comitis: Castellanique dignitas hæreditaria, videtur partim in Senescallatum transiisse, gentis Polinchoviæ modo, plurima sub se feuda, & eminentias, imò & una dierum Anni (in quam nundinæ incidunt) Dominium omne obtinentem. Nundinas dico 8. Octobris inchoatas, & libertatem tridui Anno 1446. quatridui Anno 1450. consecutas. Præter quas forum est hebdomadale diebus Jovis. Erat autem ab antiquo rerum omnium celebris affluentia, portæ ad quatuor cœli plagas lapideæ patebant: pontibus, fossisque, & alibi muro, & aquis oppidum cingebatur: sed frequentia bellorum effecit ut nequierit assurgere, & jaceat obrutum calamitate sua. Cui rei occurrere volens Princeps Anno 1444. potestatem fecit pannificium exercendi, Anno 1530. sayettariorum operas introducendi, confirmans Anno 1410. gildas binas, 80. virorum singulas, arcu diverso certantium, & Anno 1566. tertiam bombardiorum 60. viris constantem, sicut & cameræ Ipretensis, & Gandensis, tres Rhetorum societatis paulò post Annum 1500. publicè agnoverunt. Et videbatur aliquod operæ precium fecisse, eò quòd ante turbas nuperas plures trecentis elegantibus ædificiis, oppidi medium ornasse acceperim, curia Anno 1566. erecta in formam quam videmus superstite, aliis incendio & vastitate Anno 1578. 81. 83. prostratis, exarmatione etiam oppidi, & demolitione portarum, murorum, Anno 80. imperata disjectis. Populi etiam justa erat multitudo, sed viginti & ampliùs tam hostium quàm militum irruptionibus, omnes profugi, ne nunc quidem incipiunt respirare.

Sed de his aliàs fusiùs. Nunc ad rem Sacram ordo vocat, quæ videtur olim ex patrimonio B. Adelardi latè in Menapisco dominantis accessisse Corbeiensi Abbatiæ, quæ adeò homines, & mansionarios suos, sive ut loquebantur, S. Petri habuit, quorum Advocatiam Philippus Comitis Flandriæ secundo-genitus in hæreditatis divisione sortitus, donavit cœnobio Loensi Canonicorum Regularium Anno 1093. Cœnobium porrò illud tradux est & colonia Aroasiensis apud Artesios, unde veniens Thomas Abbas religionis monasticæ Anno 1050. jecit fundamenta. Et præfuerunt exinde triginta duo Præpositi, ut nunc loquuntur, sed insignibus & prærogativis Abbatum ornati, quos adeò sæpiùs Pontifices Romani Abbates indigetant. Seriem eorum secundis curis dabo, hic tantùm celebriores: Isaacum Anno 1106. ob impetratas Principum & Pontificum confirmationes: Gerardum ob Joannis Episcopi Anno 1199. privilegium obtentum: Walterum ob Anno 1172. acceptam ab Episcopo Ecclesiam Vinckemensem; Stephanum ob fundatum circiter Anno 1490. novum dormitorium: Petrum Stulti ob adeptam Juris Canonici in Academia lauream: Carolum de Wagemaker ob Refugii Ipretensis fabricam: Martinum de Roye ob domus Abbatialis structuram: Joannem Snepgat ob fundatum in dicta domo sacellum, & incensi vastato cum templo cœnobii muros restaurari cœptos: Remigium de Zaman, ob structa Anno 1608. templi & bibliothecæ, Anno 9. dormitorii & claustri, mox domus Abbatialis ædificia, reductos ex exilio Religiosos, professionis suæ habitu & disciplina instructos, curamque insignem rei sacræ publicæ, & familiaris. Addam etiam tribus verbis, sepulturæ locum in hac Ecclesia elegisse filium, nepotem, duosque pronepotes Comitum Flandriæ, evocatosque hinc ad gubernanda cœnobia, Sonnebecanum 3. Formeselense 2. Watenense totidem. Alterius porrò sexus Parthenone est, & instituti Tertiariarum, quam titulo Hospitalis Grisearum sub invocatione S. Catherinæ video sub Annum 1492. adornari cœptam, allaborante Adriano de Vogele Canonico Furnensi, sacello paucos post Annos assensu Prælati, & certis sub conditionibus dedicato. Hospitale porrò alterum oppidi vetus est, & Scabinorum curæ demandatum, etsi Anno 1226. legam Adamum Episcopum Morinensem Præposito id committere, Engerramo successore litteris Anni 1313. profitente se Capellaniam in hospitali fundasse: erantque olim regulares fratres sororesque ægros peregrinosque curantes.

Loæ natales debent Jacobi Budsinius & Claissius; quem Paulus Leopardus Nicoleon vocat & doctissimum, Jurisconsultus & multarum disciplinarum peritus, prout & eorum propinqui Rolandus, Arnoldusque Zegersflappius, & Carolus Claissus fratres litterati, ille Furnis, hi Bergis Consulares tradente & laudante Marchantio. Quibus adjiciendus Georgius Arlebout Medicus Imperialis Baesdorpii celeberrimi Archiatri genet.

DINOCLESIA,
VULGO DUNKERKA.

Urbem hanc quamvis Neoportus pulchritudine, Ostenda famâ, Gravelinge munitionibus videatur antevertere;

 tamen

tamen antiquitatis merito, conſilii Neptunii ſtabilitate, piſcationis felicitate, virtutis opinione primatum inter conſortes hujus oræ ſibi poteſt arrogare. *Dunum* amplisſimarum Europæ urbium terminatio familiaris, exemplo innotuit Lugduni, Meloduni, Novioduni, & his ſimilium. Sed non inde Dunkerka noſtra, quam *Duni* Græcis Dines, Romanis colles arenacei littora coronantes ſic appellârunt. Cujuſmodi à Sluſano portu Caleſium uſque longo & perpetuo tractu, Neptuno Flandrico album dorſum prætexunt Maris eructatione, & quodam velut Tethydis vomitu ejecti, ventorum conſpiratione acervati, & ſterili omnia vicina calvitio replentes. In his B. Willibrordus fidei Chriſtianæ dogmata ſpargens Ædiculam Apoſtolorum Principi dedicavit, Curialem littoris tanti quanti futuram. Hinc Dinocleſiæ nomen, hinc auſpicia urbis, & ſuperſunt ponè muros ſacelli, quod interjecto tempore conditoris ſui titulum aſſumpſit, veſtigia, parœcia ante ſeſquiſæculum intra muros tranſlata, dono Elſatii Comitis, propinquæ Winobergenſium Abbatiæ attributa, ante quinque ætates, litteris etiam tum citantibus. *Altare in Duncherkes cum omni decima villæ, &c.*

Villam vocat, & probè; utpotè quam Philippus ſuam in protectionem accepit, Joanna pòſt Comite ad Annum 1218. factum probante. Verba autem litterarum Philippi Flandriæ & Viromandiæ Comitis hæc ſunt. *Sciatis quòd Burgenſes de novo oppido de Duncherca in conductu meo & protectione ſuſceperim, & quòd eos ab omni teloneo & conſuetudine per totam terram meam, excepto telonio S. Audomari, ubicumque ſit, liberos in perpetuum dimiſerim.* Ex hoc itaque tempore littus & locus hîc ſparſim habitari cœpit, & prætorio & navalibus inſtrui ſub Godeſrido inprimis Cameraceno Antiſtite; qui dominium oppidi à Laurentio Hiſpano, equite, conſobrino Ferdinandi Principis Flandriæ redemerat, & quoad vixit ornare non deſtitit, licèt à morte ſua ad Comites Flandriæ revolvendum, prout venditionis tabulæ dictitabant. Dictitabant quidem, ſed non ita factum, Joanne Aveſnenſi Hannonum Comite, partim ſuo, partim conventionis jure hæreditatem apprehendente, illam majoribus indies, & grandeſcentem incrementis, portus inprimis commoditate & famâ. Qui licèt anguſtior, & intrare volenti propter brevia & areolas ſuſpectus, tamen ex Mardiciaci; & Longobardorum Idæ declinationibus non obiter cœpit aſſurgere, deditque ea felicitas occaſionem Guidoni Comiti Anno 1288. avulſum hoc à Flandrico corpore membrum recuperare, hæredibus Joannis Aveſnenſis pretium empti reponendo.

Quamvis autem exiguo ſub Flandriæ Comitibus tempore hæſerit, tamen non exiguo legum & privilegiorum beneficio eſt locupletata. Invenio certè ſanctiones politiæ urbanæ tum conceptas: Conſules binos, alterum civitatis, alterum peculii urbani Præfectum tum introductos. Borger-meeſter. Poort-meeſter. Collegium Scabinale duobus auctum Senatoribus, novemviros habere cœpiſſe: Halecum capturam felicem, ſalituram ingenioſam, mercatum ſolemnem uſurpaſſe, tribus his in hodiernum diem unicè Dinocleſiam commendantibus. Imminente hujus venationis velut meſſe, in altum navigant centum quinquaginta & ampliùs Myoparones, Myn-huys. nec alibi magis onuſtæ, nec meliùs revertuntur. Reverſi propolio ad hoc deſtinato venum ſuos quiſque proſtituit, & nefas, niſi hîc propoſitos alio transferre. Cives emptores hac inprimis arte valent, ut nuſquam aptiùs, delicatiùs, utiliùs, haleces ſaliantur, & ſaliti vaſibus concluſi totam per Belgicam exportentur. Et obtinuerunt eo fine raras immunitates, adeò ut etiam ipſos vietores legibus contineri, nec niſi à peritis, ejus opificii collegio probatis, ulla aut fabricari, aut diſtrahi voluerit vaſa Carolus Quintus eo nomine Cæſar, diplomate Anni 1515. Gandavi ſcripto, & ſubinde adjectis contravenientium mulctis roborato.

Roberto Caſletano jus ad Comitatum abdicanti Dinocleſia cum aliis per Robertum Comitem pignori data, per Ludovicum Creſſium omninò transſcripta, novam ſub hoc faciem induere occepit. Quamvis enim beneficiario duntaxat nomine poſteriores hæc loca poſſederint, tamen Dynaſtæ ita merum in urbem eſt imperium, ut ſine præſcientia ejus nequaquam liceat urbem debito aliquo illigare. Ipſe Prætorem ſive Balivum hodieque ſtatuit, Capitaneum etiam dignitatibus per nobiliſſimos adminiſtratis: ipſe Senatum annalem conſtituit, potentem reipublicæ, (licèt pari cum ipſis numero Conſiliarii è plebe aſſiſtant) munere frequenter a gentilibus de *Corteuyle*, *Poncaſtel*, *Cant*, *Riel*, *Helle*, *Baldecem* adminiſtrato: ille tribus Baliſtariorum contuberniis Georgiano, Sebaſtianæo, Barbarico privilegia & conſuetudines præſcribit: ille decretas à Senatu conſtitutiones ſeptem tribubus opificum authoritate ſua ratas habet. Ille triplicis compos juſtitiæ, reis inſuper delicti gratiam facere, & ſupplicium in mulctam convertere poteſt: non tamen in præjudicium authoritatis Senatoriæ, aut publicæ: adeò ut nec directo nec utili Domino permiſſum etiam ipſo inaugurationis die, ullum à Senatu proſcriptum reducere, prout ſententia annorum 1413. & 1446. pronunciatum invenio.

Atque hæc quidem tanta majeſtas à ma-

gno

gno illo Roberto robur accepit, & ab eodem eivitas magnitudinem. Cujus filia Jolenthis Henrico Barensi regulo enupta, in aliam transtulit hæc loca familiam, sed non fortunam. Post incendium enim per Anglos Anno 1388. urbi omnia extrema parantes suscitatum, serenius longè caput extulit supra belli nubes. Arcis Oceano dominantis reliquias ad meridianam plagam oppidi videmus, cujus turris reliqua fundatricis nomen dominæ Barensis hodieque præfert, mœnia videmus, & Roberti Barensis consensu structa legimus, permittentis rescripto Anni 1400. certum vectigal mercibus adventitiis inscribere, & triennio pòst curam dantis Hustino Haveskerkio Balivo dispiciendi, ut eversio ædium, fossarum derivatio, murorum structio quàm commodissimè disponeretur. Et reperio fossionem inchoatam, ejusdem Anni Augusto die 29. portas fuisse ternas, vicos 16. turriculas murales 28. Debetur etiam Barensibus juris administrati renovatio. Nec veteribus incendio absumptis Codex, actorum tribunalis (quem olim rubeum, nunc exulum vocant) Annum excedit 1398. cujus in exordio vetustæ artis & moris, depicta est exoculatio, reo ad equuleum ligato & lictore forcipibus pupillam evellente. Barensium ævo quoque eductus secundùm mœnia fons aquæ dulcis; quod mirum in solo maris salsedini nunquam non obnoxio, loco fluctibus tam vicino, ut nequeat magis. Ballincboec.

Roberti Barensis ex Joanna Gistellana hæres, Ludovico Luxemburgico Comiti Sanpaulino secum hanc dotem trahens, aliam Dinoclesiæ stirpem dominaturam attulit, sed herclè feliciter dominatam. Hujus enim ævo, cùm fori extremum duntaxat urbs Colmæ allapsu clauderetur, in adversam ripam procul ad ortum extensa pomeria. Ab hoc Anno 1451. consignatus struendæ intra muros curiali locus opere sequenti anno multùm promoto; quod arguit insculptum frontispicio Chronicon:

Hiccine me fundat de Dunkerck turba benigna,
Acrius ut resonet Christo, quæ sunt sibi digna.

Respicit autem ad turrim tota Flandria spectabilem, unde albicantes Angliæ montes è plano conspiciuntur. Sub hoc Franciscanis Anno 1438. Audomaropoli traductis cœnobium elegans coaluit. Sub hoc Tertiariæ virgines adornando magis ampliter cœnobio, indulgentias nominatim 1446. impetrârunt, & Gryseæ eandem professæ regulam octo, ad curandum S. Juliani Hospitale, per Davidem à Burgundia Episcopum deputatæ litteris Anni 1452. Erant quidem anteà duo hæc Hieræcia, sed illius ex suburbano translati habitatrices Beginæ primitus, recenter tùm religionis voto se obstrinxerant, hujus Hospitalitas per Laïcos etiam conjugatos administrabatur. Erant etiam antiquitus circa flumen S. Joannis Nosocomium, & circa templum, ut nunc res sunt, Gerontocomium aliquot vetularum, sed & hujus & illius proventus dicto S. Juliani Xenodochio accreverunt. Witteſuſters. Grauſuſters.

Hæc magnitudo est urbis, quam nescio an non ingens illa pedum octuaginta & ampliùs balena Anno 1404. ipso Parasceves in arena suburbana expirare visa portenderit. Certè hoc fatendum quamdiu penes Luxemburgicos stetit res Dinoclesiana, felicem fuisse, non tamen ita cùm per nuptias Dynastia ad Vendomicos, Borboniosque descendit. Tempora enim bellis magè obnoxia, & perinde injuriis illa fuerunt. Non desunt interim quæ paginam facere mereantur. Defendendo portui Carolus Imperator Anno 1535. arcem præsidio instruendam militari versùs Septentrionem ædificavit. Leprosaria secus muros terna, Senatus Anno 1515. restauravit. Nec multò pòst pharum duplicem nocturnum iter nautis dirigentem. Præfectus rerum maritimarum stabile domicilium circa idem tempus hìc cœpit eligere. Qualis Antonius Briard Marchionis Verani Vicarius fratre Lamberto Mechliniensi Præside qui stylum Flandriæ publicavit, notissimus. Exteris autem maximè admirationi esse consuevit ornatus Ecclesiæ, & imprimis Altare majus amplum, latumque marmore variegato, lapide Lydio, & alabastrite constructum: sumptu plusquàm viginti millium florenorum, tantoque splendore ut aspiret propemodùm ad fastigium admirationis. Sed hoc excepto reliqua urbis ornamenta, cum templo Gallorum Anno 1558. irruptione procuratum obliteravit incendium.

Planè ut nova è cineribus Phœnicis instar revixisse videatur, propugnaculo opportuna, portis validioribus, mœnium complexu nitidiore, platearum elegantia, aquæductus Bergensis commoditate, Colmæ allapsu, Oceani fluctibus, Templorum ornamentis ad stuporem, non obstante Belgicorum tumultuum calamitate, elegantibus, consilio maritimo recens adornato sub Præfectis Rentiaci Marchione, & Mansfeldico, Arembergicoque Principibus successivè eam dignitatem obeuntibus, virtuteque bellica, quam obtinent non tam cives quàm Præsidiarii apud exteros famam, apud populares gloriam, apud hostes terrorem & victoriam sæpissimè assueti obtinere, & per apertum vitæ discrimen ad laudis triumphum proficisci. Et quamvis Anno 1592. & aliàs insidiis petiti, pluribusque annis à navibus hostium velut obsessi, non tamen ideò quicquam de animo aut virtute remiserunt. Admiraliteyt.

Terri-

Territorium Dinoclesia habet modicum, & cingitur ferè Bergensi, intra quod eivis prædia sua alteri transcribentis nequaquam aut decimam pretii pendere aut aliud onus sustinere coguntur, declarante id sententia disertis verbis Anno 1510. pronunciata Gandavi. Imò verò ne Bergenses quid in delinquentes Dinoclesiæ cives designent, definitum rescripto Principis Anno 1310. eum Dinoclesianum qui in territorio Bergensi peccasset, sistendum suo judici Senatui, præterquàm si pyrata, prædo, & repertus in flagranti crimine; tum enim Bergas trahi posse.

ELOGIUM DUNKERCKÆ.

Littore in occiduo quà fata feracibus arvis
Flandria vicinum vergit ad Oceanum:
Classibus & portu, Dunkereka superba Britannum
Despicit, & Gallum, Mattiacumque ferum.
Una tribus populis urbs Marte timenda minaci,
Una eadem populis Marte colenda tribus.
Nautica gens scopulis, rigidisque edurior ornis,
A puero fluctus provocat atque natat.
Nec dubitat, remis mare dividat annè lacertis,
An trabe, vel prono pectore nixa natet.
Robur inest animis, faciuntque pericula fortes,
Neptuni invictum dixeris esse genus.
Ista viri. Matres mulctralia plena, juventus
Sedula vel merces, vel sata læta colit.
Pascua læta boves, capiunt vix horrea messes,
Vix grave Mercurii sustinet alnus onus.
Æmulus hæc Gallus, rivalis & adspicit Anglus,
Spectandoque suum cor sibi livor edit.
Invidiâ major ringentes spernit, & intus
Tot Dunkercka suis gaudet onusta bonis.

MAX. VRIENTIUS.

GRAVELINGA.

AD occidentem solem ultima hæc mœnitarum Flandriæ Urbium, in limite Gallico, versùs Atrebates excubans nomine novi oppidi vocabatur, cùm à Theodorico Elsatio Libertatem cum aliis oppidis communem adepta est, ideoque adepta est ut contra Anglos præsidium esset, contra Gallos murus. Quamvis autem ad Annum 1160. hæc Comitis exarata sit donatio, tamen Anni ampliùs centum abierant, cùm vallo muniri cœpta urbs, occasione canalis, & portus à Comite derivati longo tractu, & angusto, securo tamen. Post incendium denique ante tria sæcula ab Anglis immissum respirans, majori ambitu palis, & tandem muris lapideque se cinxit, à Carolo Quinto Cæsare instructa Castro firmissimo, & propugnaculis undique vallato, ad Annum 1528. ex quo tempore munitissimi oppidi famam cœpit adipisci, Gubernatore & perpetuo militum præsidio graviter defensum. Senatus ejus forma est per Guidonem, & Nivernensem Comites stabilita. Forum & nundinæ per Philippum Bonum Ducem, & Carolum V. Cæsarem confirmatæ; imprimis autem portoria Lanarum ex Anglia & Caleto invehendarum hic fixa, occasionem dant aliquali nundinationi. Rei sacræ Archistrategus Gravelingæ (id enim nomen ab aquarum ductu per Comitem effosso obtinuit) est B. Willebrordus, non Ecclesiæ solùm olim, sed & toti vico nomen de suo faciens. Cæterùm Parœciæ prospiciebat antiquitus archimandrita Bertinianus. Parthenone Virginum Anglicanarum instituti Franciscani rigidioris, à paucis proximè Annis inchoata est. Xenodochium ubi sexus fœminei aliquot peregrinis solent subservire, vetus est, & Adam Episcopus Morinorum, reperitur aram dedicasse. Leprosaria etiam & sacellum littorale merentur annotari. Nec aliud quicqam de celebri hoc loco reperi, secundis curis plura daturus. Terrenum oppidi vix ullum est, at fluvii Agnionæ allapsu & Oceano occurrentis Commodum: cui nomen fœneravit & famam auxit conflictus Anni 1558. in vicinis agris initus, ubi Thermus Galliæ Marescalcus, auspiciis Philippi II. Hispaniarum Monarchæ diligentia & audacia Lamoraldi Egmondani Comitem victus, spoliis exutus atque captus fuit. Agniona porrò sive malis cum Liebardo Alpham, sive cum aliis Romeram appellare, in pago Rumillijo agri Boloniensis tenuiter ortus per Vrescum (teste Marchantio) Fasquumque repens perluit fossas arcis Rentijæ & falcobergæ, semperque torrentium societate augescens, & Arkas & Audomaropolin ingrediens incurrit mari ad Gravelingam, postquàm ad Watenum & Linkas cataractis obsequens emisit illic Colmam per Bergas & Dunkerkam se exonerantem.

JOANNIS

JOANNIS BAPTISTÆ

GRAMAYE

FLANDRIA

FRANCA,

ID EST,

MUNICIPIORUM, DYNASTIARUM, VICORUM, ABBATIARUM,

Cœnobiorum quarto Flandriæ membro comprehensorum illustratio, unà cum Oppidis omnibus secundi ordinis in Comitatu veteris Flandriæ sitis.

AD

NOBILISSIMUM, AMPLISSIMUMQUE FRANCONATUS BRUGENSIS

SENATUM.

VOBIS,

AMPLISSIMI CONSULES, NUMERO,
AUTHORITATE, FAMA, TOTIUS
FLANDRIÆ MAXIMI:

VOBIS,

MAGNIFICI SENATORES, ETIAM NUMERO, STABILITATE, DIGNITATE POTIORES, ET NOBILITATE, PRUDENTIA, INTEGRITATE NULLI CEDENTES:

LIBER HIC LABORQUE INSCRIPTUS EST.

Quia nimirùm de vobis vestrisque tum sociis, tum clientibus scriptus,
Etsi nec ad amussim, aut trutinam, aut sextarium collatus,
Mutila, manca, imperfecta producens.
Sed ut aves captans noctuam exponit aeri,
Ita ego tenebras hasce in publicum & vulgus,
Confidens fore, ut è privatis nobilium & eruditorum archivis
Advolent mox rariores antiquitatum deliciæ ceu passeres,
Quibus stipata mea noctua noctiluca fiat,
Et prodeat hoc Flandriæ membrum illustratius,
Unaque in famæ curru rota illustrius;
Deo, Minerva, & favore vestro auspicibus
Nobilissimi, Amplissimi Franconatus Patres.

JOANNIS BAPTISTÆ
G R A M A Y E
F R A N C O N A T U S
BRUGENSIS.

Ntequàm particularem Castellaniæ Brugensis & locorum in ea descriptionem aggrediar, libet præmittere quæ è Meiero collegit Marchantius rempublicam quarti hujus Flandriæ membri tangentia: Sic autem ait. Quæ terra Franca, aut Vrilatorum, hoc est, Liberorum vernaculè nominatur, hinc nomen illud videtur esse nacta, quòd pretio, officiis, obsequiisque in magna annonæ caritate, tempestivis, gratisque à jurisdictione Brugensi dissui impetraverit, ut Castellani Brugensis juri imperioque laxiori & imbecilliori subderetur: qua in opinione Jo. Lud. Vives est: exueritque optimi capitis Balfarti, similesque servitutes. Cui sensim in magnum corpus amplificatæ, Philippus Alsatius, terræ proprietarius, à Brugensi Castellano rogatus, juris formam legesque præscripsit, Curebrevi, hoc est, selectorum statutorum diplomate, à Ludovico Nivernio, qui & Cressius, & à Philippo Audace confirmato, ac ad illorum temporum mores accommodato: ubi cavetur, ut insidiarum letalium auctor, quique illis hortum domumve subministrat, homicidii reus: qui auxilio fuerit (salva vita membrisque) Principis & Castellani voluntati obnoxius esto. Fur in rerum ablatarum æstimationem, & in mulctam trium librarum Parisicarum damnas esto: Predesque duos, se deinceps abstenturum, in eam summam singulos dato: mulctæ autem ad Comitem, Castellanumque æqualiter accedebant. Impuberis puellæ, hujus hæredibus inconsultis, matrimonium eblanditus, bona committito. Virorum criminis peractorum pœnæ mulctæque, uxores liberosque insontes, non tenento. Idem Philippus viginti septem Scabinorum Magistratum illic instituit: quibus nimirùm viventibus functio non adimitur; nisi aut principem mutantibus, aut falsi convictis; ex quibus tres solummodò, Burgimagistri putà, ab Oriente, Septemtrione, Occidente, Ludovici Cressii ad Annum 1330. jussu denominati, per Principis vicarios ordinatos, circiter Nonas Septembris, statim post Brugensem Magistratum renovatum, quotannis creantur: quarto consule ex Vrilatis (qui ex magistratu Scabinorum non sunt) primario adjuncto. Coëmit hanc Joanna Constantinopolitana à Joanne Brugensi Castellano, Neellæ Gallicæ dynasta; quem P. Æmilius, & Budæus Joannem Nigellanum vocant, cui priùs Joanna irata, chyrothecam duelli tesseram per virum nobilem obtulerat. Is in tabulis venditionis, confectis Meloduni, anno vigesimoquarto post millesimum ducentesimum, mense Februario, affirmat, sese Joannæ hæreditariè vendidisse & cessisse, Castellaniam Brugensem, & quicquid tenebat feudi homagiique illinc dependentis, ac pretium sibi persolutum, quod fuit viginti tria millia, quingentæ quadragintaquinque libellæ, sex solidi, octo denarii Parisici contractui

tractui velut testibus adhibitis Ludovico 8. Gall. Rege, Philippo ejus fratre, Boloniæ Comite, Garino Episcopo Sylvanecti, Cancellario, Matthæo Mont-morencio, Conestabile, aliisque proceribus. Hæc terra Franca valdè ampla est, fertilisque & opportuna, Isaræ, Liviæ, marisque affluxu & includit triginta quinque Ambachta, cum appendentibus & contribuentibus. Ambachta ab Aerdenburgo, Gistella, Lessinga, Aldenburgo, Oostburgo, similibusque nomen sortita, & pagos nonaginta complexa, unius terræ Francæ tribunalis in Brugensi urbe atque Burgo per Ludovicum Cressium Anno 1323. stabiliti, judiciis decretisque parent: Appendentes contribuentesque (sic enim vulgò appellantur) vigintinovem pagis instructi, suis quidem singuli toparchis obsequuntur; sed in publicis comitiis, consiliis, tributisque, Ambachtorum subsidiarii sunt atque partiarii: Appendentibus ad terræ Francæ: Contribuentibus, ad concilii Flandriæ tribunal appellantibus. Inter quos subsidiarios spectare est, Præposituram Donatianam Principe viro dignam: Winendalæ, Pratæ, Maldeghemi, Guisæque Baronias: cum Wtkerca & Hardoya gentis Claerhoutæ: Merkemo, Halewinæ: Lichtervelda, Heulæ. Pagis autem illis vasallicis, dynastiæ plusquam centenæ, templorum consortio annexæ, jurisdictione sejunguntur. Statuit Ludovicus Cressius, ut exulibus Brugensibus aliorumque oppidorum tutò liceret in terra Franca agere: E diverso, ut Vrilati nusquam captivi detineantur, nisi priùs in jus vocati convictique, quod à patre antiquatum fuerat, Joannes Digeonius indulsit, vendiditque terræ Francæ magistratui, septem scutatorum Francorum millibus, scribatum tribunalis, hoc est, ejus muneris conferendi cui velit facultatem. Enimverò Philippus Bonus ejus filius, tum ut nobilium aulæ assuetorum obsequentiumque, qui ibi ferè in magistratu erant, operâ ad commodum suum, publicis in comitiis uteretur, tum ut Brugensium potentiam frangeret; constituit (quemadmodùm anteà perstrinximus) ut Terra Franca, quartum membrum tribus aliis adjungeretur, quum priùs ad tres, quas dixi urbes, quasi tripolim, cetera Flandria Teutonicæ linguæ obnoxia referretur; atque signum militare, sigillumque non secus atque aliis membris, ad annum trigesimum septimum post millesimum quadringentesimum attribuit. Invitâ sanè quàm maximè Brugâ atque obmurmurante. Quam indignationem, ortâ in Mariam, Philippi neptem, Maximiliano post enuptam, tempestate; velut vomicam patefecit, ut fistulæ diu interclusæ, aut interceptæ, turbidiores aquas ejiciunt; quum à tumultibus non priùs abstinuit, quàm impetravit, ut quarti membri prærogativa terræ Francæ adimeretur. Sed hanc Carolus Quintus Cæsar reddidit, atque sanxit.

FURNÆ BELGICÆ.

AD differentiam sic voco aliarum in Germaniis, & sic voco, secutus Meierum, & Meiero majora diplomata. Bulenbergense quidem de Anno 1120. *Datum Furnis 12. Kalend. Junii*: Philippi Comitis datum *Burgensibus suis de Furnis* Anno 1176. Extat unicum de Anno 1237. per Scoltetum & Scabinos de Antverpiâ scriptum *Scabinis de Vorne*. Acceditque hoc quàm proximè ad teutonicum *Vorne*, illa ad Gallicum *Furnes* urbis nomen.

De etymo nihil admodùm quod mereatur didici, præter lusus & conjecturas tam frigidas, quàm frivolas. Gissenus regius Poperinganus rex sui ævi Rethorum, sic alibi inter vernas canit.

VOOR EN NA IS VOORNA SOO ALS DE CLOUCKE
VERVOLGENDE DIE KLAPPERS EN SNAPPERS IN ALLE HOUCKE.

Quod de conventiculis hæreticorum agens sic verto:

Anteque postque sapit tantundem Furna,
Cerdones & vaniloquos per devia.

Quamvis autem parum intersit, tamen ne nihil somniare videar, dicam videri à maris propinquitate & portu forsitan ante Dunkerkam noto nuncupatam; FUREN enim, quod nunc molliùs WEREN dicunt navigio vehi, NAE vicinum, NAE WEREN appellere sonat. Liceat certè inter hæc ingenii ociosi deliria ex Moræo nostro carmen subnectere.

Mulciber & Triton Furnas venêre, suamque
Mordicus hic urbem nuncupat, ille suam.
Et quid ni, Vulcanus ait, ter perpete flamma
Tecta virosque coquens *Furnea*, furnus erit?
Furnus erit, Triton ait; at Neptunius, æstu
Quæ coquere & gremio condere sueta suo
Velivolas classes: auditis partibus infit
Jupiter, hic palmam nunc feret; ille tulit.
Gaudebat Triton, & versans plura parabat
Oceani antiquo reddere Jura loco:
Idæ sed malè tuta suæ matura timebat
Edictum extorquens sedula tale Jovi.
Tam propè, sit pelagi mea furna fruatur ut usu,
Tam procul ut pelagi damna nec ulla ferat.

Et ita se res habet, quantum conjicere licet

cet & auguftari ante Normannorum vaftationem perflante Flandras Borea, & necdum injecto fluctibus aggerum fræno, Neptunum paffim fe ingeffiffe, & Furnas, Bergas, Borburgum, caftra attigiffe; cur enim, hodiè Vicecomes Furnenfis, inter littorales Flandriæ Caftellanos, primatum obtineret nifi aliquando Littoralis exftitiffet? Cæterùm, ut nunc res funt, urbs quantò longiùs à mari, tantò longiùs ab ejus cruditate, & inclementia receffit; felicior fi quàm longiffimè etiam à ftagno, (infidis repulfi Oceani reliquiis) receffiffet; quod tamen ipfum fua urbem beat commoditate, terræ quàm aëri gratius, aquagium fuppeditans urbem interfluens, (ad ortum æquè ac occafum in turribus, & clatratis repagulis, in & egreffum tuentibus) haud procul, oppido fe rivo permifcens, hinc *Neoportum*, inde *Dunkerkam* tendenti. Cæca eft omnis antiquitas, dicebat ille; addo, cæcutientes, qui in lucis illius adultam lucem affectant; & ideò quamvis *Furnarum* natales ante *Normannorum* adventum, id eft, ante Annum à nato Salvatore 880. quærendos judicem, legens iftorum manibus communi involutas facrilegio tamen non altiùs hic quàm à *Balduini* Ferrei ævo repetam, Arcem *Furnas reftaurantis & vallo villam munientis contra Barbarorum, qui redire dicebantur, incurfiones, ut refert Dunenfis.* Produxit deinde Arcis & villæ veteris pomærium alter eodem nomine Comes, & alibi munivit Anno 958: teftis Meierus. Caftrum vetus jam inde dirutum, fuit haud procul à foro, versùs Septentrionem; urbis antiquæ limites, versùs medium diem rivo muniebantur. Secundæ vallum ulteriùs producebatur; Vallum dico, muri etenim faxei cum foffis ampliatis confenfu Margaretæ Comitis Anno 1390. ducti, præfectis operi Ricardo Breftano, Balduino Crana, Ludovico ab Leinfela equitibus. Munimenta poftmodùm acceffère turrium, Anno 1414. & fequentibus: portarum vicennio poft: propugnaculorum Anno ejufdem fæculi 80: quibus acceffère Anno 1578. & deinceps opera, molefque hoc efficientes, ne inter infirmiora, oppidum poffit recenferi. Quod interim intus elegantibus repletur ædificis, Curiis præcipuè fpatiofi fori latera ftipantibus duabus, tempore, ut opinor, Caroli Quinti exftructis, ut prætercam quæ olim fuère fplendida, palatium principis exuftum Anno 1201. & 1497. Delphini, id eft, Ludovici undecimi tum Delphini Franciæ hic agentis, cujus conclave adhuc monftratur: Machthildis Comitis disjectum Anno 1204. & 1460. ut taceam Dunenfis Roesbrugani, Everfamienfis abbatiarum diverforia, hic fatis fpectabilia; Bonæ deæ filios crederes Furnenfes, nifi hæc fupereffet pagina, nigras ductura lineas, per martis mortifque iter, per flammæ fumique globos, ad perniciem decolorandam. Anno liberatæ per incarnatum Deum carnis trigefimo fexto fupra centefimum, veniens ab Aquilone tempeftas, cum fulgure & tonitru horrendo, urbi ingentia damna attulit. Majora dicam, & cum fæculis clades numerabo. Bello gallico Guidonis Dampetræ fub Annum 1287. Robertus Atrebatum regulus, ex factione Liliatorum victorem ducens exercitum, *Furnas* diripuit, direptas incendit, abfumptis, prout privatorum memoriæ referunt, in & circa urbem duobus Ædium millibus.

Naturæ Martifque hæc duo iræ debentur infortunia; fortunæ tertium, ne quis fuperfit, impollutas ab hoc oppidò manus potens oftentare.

Anni agebatur 1364. december, cùm feriis Antiftitis Nicolai potior ejus pars deflagrat incuriâ caculæ dormitabundi, & candelam negligentiùs curantis. Meminerunt quoque veteres popularium fchædæ fortuiti Anno 1452. incendii, fed quàm latè vagatum non exprimunt. Clades fub hofte tam domeftico, quàm externo urbi illatas *fub Maleano, & Maximiliano* principibus, fub Philippo duce & rege, alteri loco fervavi; nunc fatis habeus laudare annum 1488. quo à Francis duce Philippo Crevicordio Efquerdio oppugnata, ad Annum 1583. quo per Alexandrum Farnefium in Catholici regis redacta poteftatem.

Ædes privatas & publicas uti ftrui, ita deftrui vidimus; Templa nunc fubjecturi & religionis fundamenta, pietatis incrementa fcrutaturi; utraque Balduinis Comitibus bono jure adfcribenda. Eorum Ferreus focerum Galliæ regem in *Sueviam* comitatus, inde reliquias D. Walburgis Anglo-Saxonis, cui fratres fuère Wilibaldus & Winiboldus, huc tranftulit. Reliquias dixi, cùm potior tefte *Molano* ad 4. Augufti corporis ejus Divæ pars, in Aichftadienfi cœnobio fervetur, & oleum hodieque variis remedium languoribus ftillet. Fuiffe nonnulli volunt (cum Goropio loquor) Ricardi regis filiam, Bonifacii Maguntinenfis Epifcopi neptem, Willebrordi coëtaneam in Heldenheim primum virginum antiftitam, ubi per Odogerum Epifcopum Aichftadenfem clevata & in urbem epifcopalem tranflata portionibus aliquot Ferreo communicatis Anno 870. traditur; qui *Furnis* religiofiffimè eas repofuit oratorio adornato, & monachorum ad rem divinam fundato cœnobio. Hoc an Normannorum incurfione, an temporis lapfu incertum, periit, & poftliminiò, Canonici furrogati cum Præpofito, fed regulares, quod doceo ex veteri pictura fupra Sacrarium, ubi Almutiis nigris humeros amicti confpiciuntur, & cur quæfo

in antiquioribus rescriptis & translati ne D. Walburgis testes adhiberentur soli, regularium in vicino cœnobiorum Præpositi, nisi quia hujus collegæ? De tempore hujus mutationis & benedictionis in Aurelianos nihil dum accepi, suspicor tamen id factum circa Annum 1030. cum D. Walburgis ædem magnifico opere Balduinus Comes legitur ædificasse. Ad extremum neglecta regularis disciplinæ observantia in seculares canonicos degenerârunt ante Annum 1100. Et fuerunt primitivæ fundationis canonici 12. cum Præposito: Ita nimirum in diplomate Calixti secundi donationes, à principe factas ratum habente, laudatur dumtaxat *Fromoldus Præpositus cum fratribus in D. Mariæ, & Walburgis templo agentibus*. Datum Anno 1120. nulla decani facta mentione, cujus nomen diploma Anni 1141. præfert huic 13. præbendarum numero adjecta; nam paulò post sex aliæ minores, re & nomine, quarum primam Anno 1095. itemque tres alias Anno 1122. Gertrudis Comitissa dotavit, quintam Werenbaldus quidam Anno 1123. Sextam Carolus Comes.

Crescebant interim supra dictæ tredecim principes præbendæ opibus & largo proventu, cum novo concilio sub Annum 1208. Eustachii de Area beneficium in duo divisum, ejusque exemplo successivè omnium aliorum præbendæ, pro uno duos accepêre possessores. Mansit autem duplicatus Canonicorum numerus usque ad Annum 1559. cùm augendæ Cathedrali recenter erectæ decem cum Præposito Canonici Ipras sunt translati, remanentibus cum Decano decem reliquis. Præpositi ab Anno 1222. & indulto Gregorii noni Papæ duplicis præbendæ compotes fuerunt, olim primæ nobilitatis, quales elapso sæculo Franciscus de Melun, Anno 1501. Ferricus Carondelet Anno 1516. Joannes Carondelet episcopus Panormi Anno 1520. Guilielmus à Pictavia 1544. Quid? quòd Innocentius quartus Wilhelmum Præpositum vocat suum capellanum litteris Pontificatus Anno 10. datis?

Ad Ecclesiam redeo, in qua D. Walburgis & fratrum ossa in novum feretrum translata Anno 1079. & iterùm Anno 1109. in splendidis hic assistente Comitissa Gertrude, Herberto Furnensi, Thoma Eversamensi Præpositis. Illic iisdem & ampliùs Bernardo Watenensi cum suis canonicis. Prout repertæ in loculis schedæ, quarum copiam fecit decanus Ecclesiæ. Nicolaus de Villesane me docuerunt, & ob hoc anniversarium festivitatis solemne celebrant canonici 4. Augusti & 14. Octobris, præter commemorationes prima maii & 30. Novembris & diem obitus incidentem in 24. Fabruarii. Fusiùs & magè minutatim egi, de his potissimùm eò quòd & Antverpienses teste *Molano*, & Arnhemenses teste Heda, & Germani alios D. Walburgi dies consecrant. Præter ejus autem reliquias asservant magna religione portionem vivificæ crucis, à Roberto Comite donatam, & Divorum *Pancratii*, *Nerei*, & Achillæi Juniori è Hierosolimitano filio Roberti senioris dicti Frisonis & Gertrudis prædictæ à Gertrude principe *Colonia* reliquias delatas. Elegerat illa ipsa Gertrudis suam ibidem sepulturam. Elegerat Joannes à Flandria Guidi Comitis filius. Sed incendia quæ partim sub Joanne rege à Francis, partim sub Comite Philippo ab Anglis procurata templum etiam everterunt nulla posteris reliquêre monumenta.

Inter Ecclesias curæ pastorali destinatas Walburgica primatum tenet. Aliæ duæ tutelares *Dionysium* & Nicolaum agnoscunt, collegio Butenburgensi (quòd vulgò D. Nicolai indigetant) Præmonstratensi Anno 1120. commissæ Ambæ, structura non ineleganti, ambitu spatioso æquè ac speciosо.

Butenburgi incidit aliquoties mentio, quod extra Burgum sonat, estque candidi ordinis Abbatia Anno 1119. uti ex *Meiero* Miræus notat & alii notant, fundata, sed sequenti, eo scilicet, qui est ordinis istius per sanctam sedem confirmati natalis. Joannes enim *Morinorum* Episcopus *Nicolao, quem ecclesiæ B. Nicolai Butenburgi Abbatem Canonicorum ordinârat, ejusque fratribus assignat* decimam &c. Datum Anno 1120. indictione 1312. Kal. Julii Furnis fundatio prima fuit secus Burgum vetus, id est intra secunda, pro ut eam definivimus, urbis mœnia. Ubi cum forensi strepitu sacra Religiosorum quies interturbaretur auxilio Philippi Comitis, authoritate *Desiderii Morinorum* episcopi, de oppido in campestrem locum translatum est Anno 1170. indictione 3. & ædificiis auctum inter pulchiora Flandriæ ejus Instituti censebatur, producto tertium urbis pomœrio, muro, & fossis ejus proximum. Quo fit ut communicarent suas illi clades & flammas, infeliciùs eò quòd grassante hæreticorum in sacras ædes dominatu totum adusque fundamenta eversum sit, ab Archimandrita verò Philippo *Dammio* in urbe restitutum, aspirante Senatus benevolentiâ. Gaudet infulis Prælatus impetratis per Abbam Limannum à Pio 2 Anno 1458. & dominicum pascens gregem decem in vicino sodales è centro suo velut contemplatur. Coloniam suorum in Morinos misit, unde cœnobii ibidem D. Augustino sacri Anno 1164. paternitatem obtinnit. Prælatos (Grimbergæ, cujus hæc quidem filia, non tamen Colonia, utpotè fundatione prior) Truncinio, Diligemio Averbodio plures è suis dedit Abbates; & unum doleo quòd, seriem

Prælatorum utique illustrium injuriâ temporum, incuriâ etiam majorum neglectam lectori nequeam exhibere. Hoc certus abundare nunc cœnobium Theologis concionatoribus & disciplinâ, nec mirum sub tam docto prudenti, pioque capite.

Virile Cœnobium Capucinæ Franciscanorum reformationis cœpit annitente Senatu, & privatorum eleëmosynis, locum assignante *Domina Judoca Masin*, idque Anno 1606. Virile Alexianorum originem suam repetit à *gente Steandela*, quod mente captis custodiam, peste exstinctis sepulturam impendit.

Fœminea duo habitu diversa, quando inchoata necdum mihi scire contigit, certus arma gentilitia Nobilium de Stavele & de Poitiers alibi in vitreis extare verisimili indicio hos benefactores fuisse; & nigræ Aureliani, Griseæ Franciscani sunt Instituti, illæ his antiquiores. Nec prætereundum Norbertinæ Sectæ fœmineum à Butenburgensi dependens Cœnobium ex Wulpeno (ubi Anno 1278. cœpit authore *Gerberto quodam Viro N.*) huc translatum Anno 1583. Nec tacenda Xenodocheia trina, & leprosarium forense; quamvis initia sollicitè etiam disquirens, nequierim investigare, nisi quòd Anno 1278. à Margareta Comite unum ex eis dotatum referat *Meierus*; cujus superintendentiam Anno 1579. Canonici cessêre Senatui.

Claudam hoc sacrum Agmen sacris aliquot sodalitatibus civium, qui pietatis Christianæ officiis singulas Parochiarum ornant Ecclesias. Ita nimirùm in D. Walburgis invenias vitalis ligni titulo institutam Anno 1260. Ita in D. Nicolai ad honorem Venerabilis Eucharistiæ ornatam indulgentiis. Ita in D. Dionisii tertiam & numero facilè collegarum vincens vides sub invocatione Deiparæ & martyris Godolevæ cœptum sodalitium Anno...

Ad rempublicam venio, cui jura dedit Gertrudis Flandriæ Comitissa sub Annum 1109. Guido successor legum severitatem ad mediocrem æquitatis trutinam revocans, inter alia sustulit eam, quæ mutilantis aut truncantis aliquem membro bona fisco addicebat, pœnâ justitiæ debitâ in mulctam sexaginta librarum conversâ; ultra partis læsæ conciliationem. Datum Anno 1297. testibus *Joanne Reysine*, *Philippo Crana*, *Carole Paludano*, *Joanne Cantzerde* Equitibus. Ludovicus autem Comes post stabilitas novis tabellis Oppidi consuetudines sanctionem 13. capitum publicavit, abrogans inter cætera conjunctionem duorum prætoriorum Bergensis & Brouchurgensis, cum *Furnensi* in materia provocationum factum Anno 1332. ad quod usque tempus in Tripoli ista Furnensis primas tenebat & à suo suspensos tribunali ultra centum vicos numerabat. Berga, Loa, & Mardica Oppida à Furnensis civitatis magistratu ad utriusque aut alterius tantùm partis litigantium provocationem, olim sententiam petebant: Burburgum verò & etiam Poperinga ex decreto Anni 1417. in Consilio Flandriæ à Castellaniæ Furnensis Senatu, sicut & clientes beneficiarii omnes: nunc per unionem Anni 1568. in hujusmodi provocationum materia tribunal omnes unitum reverentur.

Secunda à Principe dignitas est Vice-Comitis, quo titulo usæ Gertrudis Frisi & Machtildis Philippi Elsatii viduæ non parvo *Furnensium* ornamento. Post has autem Likerkanæ Stavelæque gentis viri primarii dignitatem hanc ad hæredes transmisêre, nunc horum matrimonio Hornani potiuntur, nominatim *Lamoraldus* Crombecæ Dynasta. Authoritas Vice-Comitis olim, quàm nunc major & augustior. *Jura* dabant civibus, senatum formabant, mulctas ex crimine pro arbitratu suo remittebant, quæ omnia Comes post obitum *Machtildis* supradictæ sustulit, relicto solùm Vice-Comiti quodam Majestatis fumo, & authoritatis umbrâ, ut Senatum juris & justitiæ moneat, carceribus præsit. Ampliùs solet Castellaniæ toti tam Sago quàm toga præesse, Nobiles & plebem rusticam sub signis ducere, pagis jus dicere, justitiamque administrare: quod immutatum Anno 1240. cùm visum satius instituere Scabinos territorii cum jurisdictione & tribunali, ut præter cognitionem feudalium controversiarum nihil castro reliquum manserit.

Invenio deinceps Joannem ducem Anno 1410. Castellaniæ gubernandæ, novendecim constituisse Senatores perpetuos cum duobus consulibus, sed annuatim mutandis. Mutata porrò hæc norma decreto anni 1481. cùm pro voluntate etiam Senatores destitui, aut continuari posse sancitum. Quod licèt certis intervallis violatum, perseverasse tamen censendum est, usque ad unionem, de quâ paulò pòst.

Succedit Balivi munus, & dignitas, quæ tam urbi, quàm territorio etiam nunc præest. Eam Anno 1391. in actis concordiæ per Francorum legatos justè vocari *Magnum Balivum* invenio. Præter quem *Porti Balivus* est, more alibi recepto: olim à Principe, nunc autem à dicto magno Balivo constitutus.

Senatores ab antiquo duodecim cum totidem è plebe juratis, id est, Consiliariis, erant. His Ludovicus Comes abrogatis illorum numerum ad novem reduxit. Sed per tumultum immutata hæc Senatus facies reductis sex consiliariis. Præerant à tribus seculis omnibus duo Consules, & Communitatis alter, Legis alter dicebatur, quos à Senatu quotannis

annis legi solitos docet Joannis ducis rescriptum Anno 1411. Mansit hæc tota ratio usque ad Annum 1583. id est, primum reductæ per Parmensem civitatis, cùm agi cœptum & perfectum triennio sequenti unionis Castellaniæ cum oppido, negotium, constituto mixtim ex civibus & ruri agentibus Senatu viginti virorum, cum duobus Consulibus: ita ut horum primus quiddam tribunitiæ potestati simile habens, cives & privilegia tueatur; alter collegio præsit, vocanturque duplicato tam titulo, quàm munere, *Burgimagistri & Tribuni rurales, ille Communitatis, hic Legis, Senatores autem, Scabini, & Curatores urbis, & officii.* Cæterùm uti in Urbanis Vice-Comes, ita in Forensibus causis alius, quem ab argenteo scipione *Crechonderum* vocant, Senatum ad jus dicendum monet, & pupillorum Curator perpetuus habetur, hoc sine à Principe creatus. Assident autem & à Consiliis sunt Senatui Quæstor, Pensionarii duo, oppidanus & civilis, Graphiarii denique & Scriba.

Quoad populum Furnensem, ejus pars lectior in tria sagittariorum describitur collegia, instituta Anno 1260. aut circiter, confirmata à Carolo Quinto. Solent etiam hic esse vernaculi poëtæ, sed rariores, eò quòd armatæ Minervæ majores quàm Laureatæ honores Furnæ detulerunt, produxeruntque claros bellica virtute Joannem Boscum, roboris eximii, si prudentia accessisset, Centurionem, & recenti memoria alios plures. Doctrina & editis scriptis claros Joannem Boudinium, qui de rebus à Servatore generis humani in terra gestis compendium scripsit: Maillardum Vulterium jurisconsultum, cujus lucubrationes variæ necdum evulgatæ à pluribus expetuntur. Leonem Anno 1153. celeberrimum D. Bertini abbatem, & alios plures.

Furnensium nundinationi, quæ olim lanificio potissimùm constare solet, nunc re Frumentaria, Armentaria, & Lacticiniorum constat operis, immunes ab Arrestis nundinas Princeps elargitus est 25. Septembris Anno 1521. Similes, sed in Julio circa D. Jacobi ferias Comes dederat Anno 1396. Celebritate autem maxima frequentantur Armentariæ macrorum in vere, id est, Mercurii ante palmas, & pinguium in Autumno & Octobri datæ Anno 1595. Præter quas non minori celebritate & pinguium ab eo tempore deinceps forum hebdomadale frequentatur diebus Saturni, Mercuriale verò rerum omnium per totum annum: Utrumque tum Arrestis obnoxium. Civibus remissum Anno 1240 Balfarti, de quo aliàs, tributum: iisdem datum Anno 1296. nothorum hæreditates adire, fisco accrescere solitas. Remissa vectigalia Neoporti dono Philippi Comitis Anno 1176 Antverpiæ testibus Sculteto & Scabinis ejus Anno 1237.

Majestatem geniumque Furnensem digito monstraturus, unum ad singula laudum capita, proferam exemplum. *Magnificentia in senatu*: quod rescripto Comitis Anno 1332. cautum sit neminem Consulari dignitate ornari, nisi equum solitus esset alere, ut ipso equitis à pedana turba segregaretur ornamento. Et perseverat in simili Solemne, ut vix unquam nisi claris ortos natalibus ad hoc culmen evehant, in quo, dum hæc scriberem, conspicui. *Constantia*, ut ne dicam, pertinaciæ in Lanionibus, ut nomine, ita numero reliquos tum opifices superantibus; qui Annis 1142. & 45. tumultu concitato à Forensibus suam supplantari negotiationem querebantur, Senatus prudentia in ordinem redacti. *Æmulationis*; quæ factionibus ferè fovetur in nobilitate, cujus schisma Anno 1201. natum capita habuit, hinc Isengrinos, inde Blavotivos, illos Machtildis Comitissæ favoribus elatos, hos plurium bellica virtute superiores, nec erubescentes aulam tam Comitis, quàm Machtildis exurere, & cùm Anno 1204. ab hac obsideretur urbs, Machtildem fugare, exercitum ad internecionem delere, Anno 1206. Bergas obsidere, ubi clade accepta, medio Comitis Gisnensis, Dominæ suæ conciliantur. *Diligentia in tuendis privilegiis*: Cùm Senatores Forenses in pomœriorum productione sibi præjudicatum opinarentur, & armata manu injuriam vindicaturi essent, nisi regio interventu, Anno 1391. ex æquo & bono res decisa fuisset. *Munificentiæ in principem*: Cùm periculoso motu hinc urbana, inde rustica multitudo forum teneret, Cancellario Joannis Ducis prætextu confirmandorum privilegiorum grandem pecuniæ summam exigente. Sed advolans ad famam Princeps, comitatis suæ præsentia à potentibus plus impetravit quàm armatis precibus alter impetraverat. *Virtutis & fidei*; quòd reducta in potestatem regis Catholici urbe Castellaniam impositis ad ripam aquæductus fortalitiis suo ære instructis, ita defenderit, ut nulli hostium patuerit excursioni, paruerit exactioni.

Oppidum hoc antiquitate, privilegiis, & præclarè gestis toleratisque nobile ampliorem desideraret & descriptionem & laudem; sed quia moniti à Principe & requisiti à me Senatores judicârunt sufficere quæ de illo alii scripserunt; mihi quoque sufficerit ea solùm addidisse, quæ ex Meiero, Oudegerstio, & annalibus novissimè excerpsit Marchantius, reliqua secundis curis additurus. Verba ejus hæc sunt. Brouckburgus non est in obscuro propter agrum palustrem, cui nominis occasionem acceptam refert, ac Burggraviatum à Guinesiis ad Marchionem Rentijacum devolutum: præsidium militare assiduum, nobilemque Abbatiam

Bene-

Benedictinam Virginalem Anno 1099. foris fundatam per Clementiam Flandriæ usufructuariam: annuas mense Junio & Septembri nundinas, Xenodochium domumque Leprosorum & agros Hoijmilianos limitibus oppidi inclusos, qui præter morem ad alterum conjugum superstitem, & ab hoc ad liberorum natu minimum devolvuntur. Non caruit Anno 1383. insigni adversitate; cùm enim Angli Gandensibus juncti Ludovico Malensi repugnantibus oppidum hoc acriùs oppugnatum, quàm defensum Gallis Ludovicum protectoribus dedidissent, rapinis, cæde ignibusque vastatum est, donec civium impensis reficeretur.

CASTELLANIA FURNENSIS.

CAstellaniam hanc terreni amplitudine & cultu (42. enim pagos complectitur,) incolarum majestate & opulentia (in censu enim Flandrico cum Cortracensibus paria faciunt, aliisque Castellaniis anteferuntur) sitûs commoditate: Oceano enim alluitur, & fluviorum aliquot & paludis gaudet oportunitate totius Flandriæ Francicæ, id est, totius, excepta Imperiali Transscaldana, primariam audacter dixero, quæ præter Eversamii & Roesbruggii phrontisteria Abbatiam complectitur Dunensem, Anno 1132. inchoatam, ipso D. Bernardo familiarem suum Robertum præficiente. Habitaverat quidem jam inde ab Anno 1107. in proximo Ligerus Anachoreta sanctissimus, & Religiosos in habitu Sanginiacensi colligere cœperat, & imò sub Annum 1128. missus ab Anchelmo Abbate monasterii Fontis; Fulco cum aliquot fratribus cœnobio instruendo & gubernando decem annos in eodem habitu insumpserat antequàm B. Bernardo oblatus locus Cistertiensis Instituti Monachos cum Abbate Roberto accepit; & ampliùs extant Comitum Gulielmi Anno 1128. Theodorici Anno 1129. donationes factæ fratribus Monachis habitantibus in Dunis in Ecclesia in honorem S. Mariæ fundata; sed hæc fusiùs unà cum serie Abbatum & gestis dabo aliàs, nunc sat habens illustriores non tacuisse Archimandritas, post Robertum ipsius D. Bernardi calculó uti huc missum, ita in Claravalle successorem electum. Quales Walterus ob ductam suorum in Thosan, coloniam: Helias de Coxida Anno 1190. ob liberatum captivitate Richardum Angliæ Regem: Petrus ob eruditionem, subterraneos aquæductus derivatos, & jacta novi templi fundamenta Anno 1219. à successoribus splendido opere perfecti: Nicolaus de Balliolo ob authoritatem & gratiam apud Principes, structaque, dormitorium Conversorum, horrea, villas, portas, aliaque, & vel maximè ob numerum Religiosorum professorum 220. Monachorum, 248. Conversorum, Anno 1250. Lambertus de Revila Anno 1257. ob fabricatas officinas & Refectorium Communitatis; Theodoricus ob dedicatam Anno 1262. novam Ecclesiam: Thomas de Gandavo Anno 1270. ob ædificatas Prioris & Cellerarii ædes: Joannes de Oostburg Anno 1290. ob delata tria corpora & 10. capita ex Sodalibus D. Ursulæ: Jacobus de Biervliet Anno 1296. Bonifacii octavi Papæ Pœnitentiarius anteà, ob impetratas ex urbe immunitates: Wilhelmus de Hulst Anno 1310. ob structa chori sedilia & ambitus duas partes ædificatas: Joannes Anno 1406. defunctus ob infulas à S. Sede impetratas: Joannes Crabbe Consiliarius Principis Maxemiliani & Commissarius renovandis Flandriæ Magistratibus: Christophorus de Hondt Anno 1500. ob structam bibliothecam & organum: Petrus van Oudcrberch ob structum novum ambitum & ligationem nomine Brugensium ad Cæsarem Anno 1518: Robertus de Clerq, ob structum hierothecium & templi chorique interioris superbam fabricam ante Annum 1557. quo obiit: Laurentius vanden Berghe Anno 1580. ob vastationem cœnobii per rebelles & Oceanum procuratam, singularemque in adversis constantiam: Andræas à Quercu, ob vitæ integritatem & structa novi cœnobii ab Oceano remotioris ædificia quædam, quibus augendis & monasticæ habitationi accommodandis successor Adrianus Cancellier seriò intendit, quantum per temporum calamitates & onera domus licet.

Produxit Castellania Furnensis Adrianum Burchium J. C. Ultrajecti, & pòst Flandriæ Præsidem, filiis Joanne Parlamenti, & mox Sanctioris Consilii Præside, & Lamberto Ultrajecti ad D. Mariæ Decano nobilitatum: Joannem de Wilde Jurisconsultum, Consiliarium Senatus Furnensis: Petrum Mattardum Præmonstratensem Poëtam: Paulum Leopardum Philologum doctissimum, testibus, quos evulgavit emendationum, & miscellaneorum libris. Cæterùm cùm antiquitus incolæ hujus Castellaniæ, sicut & aliorum locorum, Principi obligarentur, ejusque arbitrium pro lege esset, paulatim quædam loca cœnobiis, quædam clientibus in beneficium data; quædam etiam exempta à communi servitute veluti sunt emancipata, & sub Comitibus Dominos aut Comitis vicarios cœperunt agnoscere, & ab eis jus petere, justitiam expectare: Quod ut commodiùs fieret, separata jurisdictione vasallorum, sive Francorum & liberorum, & Comitis, Anno 1240. Thomas & Joanna Comites, suos illos pagos, & eorum habitatores

à servitute liberatos voluerunt Legem & Senatum habere, præscribentes eo fine statuta (quæ *Keuren* non à cura, sed à delectu mulctarum vocant) & Scabinos quos *Keuriers* olim, posteà *Ceurheers* vocârunt, etsi nunc *Lanthouders*, velut terræ conservatores malint appellari. Auxit postea has Constitutiones Ludovicus Comes Anno 1332. Balsartum remittens, concedensque passim, vallis ad sex pedes altis, fossisque ad quadraginta pedes latis, ædes contra quasvis injurias muniendi facultatem, definiensque Anno 1323. *Ke les Franeqs & Vassalleries demeureroient Franes & quittes de tous consts, fraiz, dons, Chevauchées, & d'autre chose touchant la Keure.*

Itaque in aliis Principum precariis, in ditione Furnensi octo Parochiæ liberæ cum suis appendiciis, quas fissuras vocant, subsidiariæ sunt, penduntque non minùs quàm quadrantem indictionum suum solvendarum à Castellania. Habentque suum quæque tribunal.

Sunt autem hæ: Elverdingha, Vlamertingaque ante duo sæcula gentilium à Flandria naturalium Comitis dominia, sed ad Comitem relapsa, nisi quòd hanc recenter Princeps Joanni de Cerf Wintershoviæ Domino Equestris ordinis Iprensis Senatus pluries Advocato concesserit. Et cùm in hac D. Vedastum agnoscente Parochia, inter alios Canonici Insulenses suum habeant dominium, in illa Prælatus Vermehelensis & Equites Melitenses dono Gertrudis Comitissæ; & visitur Castri veteris, quod Principis aulam hodieque vocant, vestigium duplici fossa & aquis munitum, unde conjicere liceat, sed & convincere, habitatum à Principe locum olim fuisse.

Watou à Batavis nomen habere creditur, Tribunali & Curia privilegiisque non inferior, Dynastia olim eosdem cum Dixmuda dominos habere solita, & summa gaudentes jurisdictione, quod Anno 1448. astruit decretum & numeratos inter quatuor *Crychwanderos*, id est, præliorum, duellorumque arbitros ditionis Casletanæ: Nunc titulo dominicali ex decreto Senatus Flandrici insigniuntur, Baro Busbecæ, & Dominus Steenvordæ, ita quidem ut Caroli Yedegemii Equitis D. de Wyze Baronis Busbecani summi Prætoris Iprensis & Commissarii Principum renovandis Flandriæ Magistratibus, viri in hoc occidentali tractu primarii Toparchia primas teneat, utpotè temporalem in templo & cœmiterio jurisdictionem exercens; secundas verò vir nobilissimus Eustachius de la Vysville, ex illustribus Artesiæ, Dominus Steenvordæ.

Scota, id est, sinus duplex, à plagis septentrionali & Meridionali dictus Noortscote, & Suydtscote, Abbatiæ Miessenensis per Adelam Comitissam fuit assignatus.

Reningelst pronuper fuit Comitis de Busquoy & Longovallis, nunc Gisleni à Bulteel Domini de Clyt viri clarissimi.

Lokera cognominis dominium familiæ, è qua fuit Galterus Anno 1127. fidelem Comiti operam navans, ex Stratanis ab ara D. Donatiani avulsus, & pro foribus templi inhumaniter trucidatus. Hæreditas porrò devoluta est ad Honsdescotanos, & denique Hornanos, nisi quà se extendit jurisdictio dominii de Canighen Francisci Waterle Domini de Waterle circa Eterram.

Woestina, id est, desertum, de qua extat Theodorici Comitis diploma quod adjeci, tum ob libertatis designationem quæ communis est octo parochiis & sociis tributibus, ob id *Vryen* sive *Smalle Vryen* nuncupatus, ob antiquitatem. Tenor autem talis est.

Ego Theodoricus Dei Gratia Flandrensis Comes & Philippus unà filius meus solitudinem Reningensem victui nostro specialiter deputantes, sub annuali censu agricolis excolendam donavimus. Quoniam igitur de nostro existit dominicatu, & ad nullam ab æterno spectans parochiam, in ea Ecclesiam fundari facientes subsidibus nostris proprium providebimus sacerdotem. Itaque ad nullam aliam pertinebunt parochiam. Quicunque in ea manere voluerint, si alio obligati tenentur dominio, licentiam ad nos veniendi eis impetrare curabimus. Notum sit igitur tam futuris quàm præsentibus, quoniam non solùm iis qui ad præsens manent, sed & omnibus qui postmodùm in ea mansuri fuerint, hanc in perpetuam concedimus & donavimus libertatem, quod legibus sive justitiis seu etiam causis Communia Furnensis, quæ vulgò Chora dicitur, nullatenus subjacebunt, sed ab omnibus servitiis, petitionibus, talliis: sive quibuslibet aliis exactionibus, quibus alii incolæ terræ nostra obligati tenentur, liberi, & absoluti perpetuò habeantur, nisi fortè pro communi terræ defensione in exercitum evocentur, de nulla usquam querela ab aliquo hominum in causa ducentur, nisi in nostra præsentia, vel ejus, qui Ipris ministerium victualium nostrorum tenuerit: temporibus constitutis censum nostrum Ipris persolvent, videlicet in nativitate S. Joannis denarios, inter festum S. Bavonis & Purificationis B. Mariæ avenam, & gallinas. Si autem prædictis temporibus non persolverint, à ministris prædantur tamen absque ulla culpabili emendatione, ne libertas eorum frangatur. Quod ut ratum & inconvulsum maneat præsentis paginæ attestatione, & sigillorum nostrorum auctoritate roboravimus; præsentibus his: Desiderio Præposito & Cancellario, Rogero de Naimme dapifero, Eustachio Camerario, Rassone Cubiculario, Michaële Constabulario, Balduino Castellano, Gulielmo de Pashendale, Galtero Savella, Henrico de Morslede, Galtero de Fourmeselles, Hugone de Menighen, Balduino de

Cominis

Cominis, Balduino de Mechlinia, Drogone de Elverdinghem, & aliis quamplurimis. Actum Anno Dominicæ Incarnationis 1161. *Ipris in die Sancti Laurentii.*

Atque hæc quidem sunt octo, quas vocant, Parochiæ, quibus adjunguntur dominia Capituli Insulensis in Casekerka, & in vicino Novæ Capellæ, Parochiâ ad gentem Montmorenciacam spectante, ac nominatim ad Georgium Baronem de Croisilles, Castellanum Brugensium Magnum Flandriæ Venatorem, Commissariumque ordinarium, virum nobilissimum, Collegiatarum Audomarensis in Alverghemia, Casletensis in Westvletera, Berclenum, denique Elzendamum Abbatiæ Messinensis in Oestbetera, Crombeca ad gentem Hornanam Gaesbeciam spectans, Swynlandia ad Baronem Anglomonasterii, Coppernollia ad dictum Baronem de Croisilles, Templariorum Westvletera, Eversamensium in Crombeca, Coutbossianum Reningadum ad gentem Villanam, Iscgemiam, eodemque in vico Hofflandia ad Octavianum le Clerq Prætorem Neoportensem pertinens, prout à deputatis 8. parochiarum Ludovico vander Meersch Elverdinghæ & Vlaemerdinghæ Christiano Kicken Reningelstano, Hadr. Scriecque Lokerano Prætoribus, Jacobo Cabiliau Woestinensi, Georgio vander Meersch parochiarum & contribuentium graphiariis 26. Februarii Anno 1612. didici. Nec plura de his potui intelligere quæ memoriam mererentur. Ad reliquos itaque pagos hujus Castellaniæ me conferam qui ad Tribunalia dico referuntur, sive Vierscaras & Tribunal meridionale agnoscunt pagi, portis sive portubus appellationem reservantes, & à sitûs differentia appellationis diversitatem. A templis Dunensi, Lapideo, Odano. A sacellis Ramæ, Egewardi, Avæ sive Adæ, & Walburgis, Nicolai, quæ majorum erat pietas, nomen adepti, de quibus nihil admodùm quod memoriam mereatur accepi. Præter quos huc spectat Peruysium, unde profluxit nobilis apud Belgas familia, & clarissimorum Equitum olim seminarium de Prouyse nuncupata, Vulpenum Xenodochio Monialium instituti Præmonstratensis circa Annum 1277. per Gerbertum quendam virum nobilem inchoati nobile. Lisalia Francisci Lisalii Augustinensis familiæ Theologi celebris patria. Houthemum obsessis per Margaretam Principem Blavonitis famam adeptum. Mons Isidis (sic Meiero in poëmatis vocatus) antiquitatem præferens. Bulsi-campus prælio inter Isengrinos & Rusticam multitudinem olim commisso. Wolphardi-domicilium sitûs amœnitate & opportunitate non contemnendum.

Beoosterpoort.
Bewesterpoort.
Oostduynkerke.
Steekerke.
Oyenkerke.
Ramscappel.
Egewaerscappel.
Avencappel.
S. Wouburgen.
S. Nicolaes.
Peruyse.
Wulpen.
Leysel.
Houthem.
Isenberghe.
Bulscamp.
Wulveringhem.
Caeskinskerke.
Stavekinskerke.
Velkerave.
Kinskerck.
Rellenscapel.
S. Richlers.
Nieuw cappel.
D. Croisilii dominium.
Lampernesse.
Oerne.
Alveringhem.
Stavele.
Haringen.
Roosbrugge.
Crombeke.
Proeven.
Oostvleterne.
Westvleterne.
Geveringhove.
Polinchove.
Hoochstaede.
Winchem.
Beveren.
Serontenai.
Reninghem.

Ad tribunal autem septentrionale spectant pagi à templis nuncupati. Templis dico Filiorum, Nicasii, Stephani, Folkerandi: sacellis Rellemi, Richarii, de quibus hoc solùm annotavi, intercurrere inter limites harum curialium dominia aliquot, imprimis D. Petri Insulensis donatum Canonicis à Balduino Comite, & libertate privilegiisque ornatum. Restant Lamprenesa, cui ab Oceani æstuariis olim asserto Græcum nomen, Lamprinisos, quod splendidam fertilemque insulam sonat, permanet, estque pascuis maximè opimis & phasianorum, anserum, cygnorum, anatarum, ferorum, ex borealibus regionibus per singulas hyemes advolantium fœcunditate celebris. Ora verum ad ripas nomen adepta. Alvari-domicilium amplitudine templi dominio Canonicorum nuper Audomarensium, prædiis & natali solo Marchantiorum patris illustrata doctissimis lucubrationibus Flandria, filii Jurisprudentia, facundia & muneribus famam adepti nobile. Stavela illustris familiæ è Ducibus Britannicis descendentibus, nuptiisque Vice-Comitatum Furnensem, Dynastias Eterræ, Haveskerkæ, & alias consecutæ aliquando hæreditas & habitatio Vice-Comitis hodieque insigni ornata prætorio. Halecia dominio olim, nunc Cœnobio Victorino virginali ad Rorardi pontem per Gulielmum à Betunia Anno 1271. fundato nobilitata. Curnotorrentium dominiis Vice-Comitum Furnensium & Prælatorum Eversamiensium non carens. In proximo enim ejus visitur Præpositura Abbatica Eversamensis Anno 1093. inchoata per Walterum Canonicum Casletensem munificentiâ Roberti Jerosolymitani & matris ejus Gertrudis. Proevene dominio Courthoviensi ad Dynastas Ekanos spectans & Præpositura Præmonstratensis non ignorabilis. Vleterna duplex ut situ, ita nomine ob situm distincta, in quibus prætorium & dominia, etiam per alios pagos extendentia gentilium d'Oignies: Berkinium Capituli Casletensis, Swilandia Baronis de Inglemunster, Coppernollia Baronis Crosilii, Templa Equitum Melitensium. Curiæ Geverici & Pollionis solo mihi nomine innotuerunt, & fama familiarum inde exortarum, sicut & Hoochstadium; Vinchemum, Bevera, Serontenacum, Reninga, porrò municipium & Dynastia celebris fama, titulis, situ & rerum omnium affluentia, gentis Villanæ, & anteà Morbekenorum, in quo finiam.

E L O G I U M.

Hæc caput, illa oculum, se cor ferat altera Flandrum,
Furna ego sum patrii sumen & uber agri.
Sicelis ora suas quantumvis laudet aristas,
Trinacria debent Gargara nostra nihil.
Cara tamen merx est, & nostra vel unica perdix
Carolidis centum venit, & empta placet.
Empta placet, donata placet, conditaque in annum
Durat, & implumem vix capit obba feram.

MAX. VRIENTIUS.

WINOMONTIUM.

Winociberga. SIc voco hoc Oppidum sine authore quidem, sed non sine ratione. Quod enim Bergas & semel Bergiacum Meierus; & numero unitatis Bergam Marchantius è vernaculo format, id Montem Latini: quem vulgò Winocum indigetant in vetustissimo Morinensi martyrologio vocari lego *Wino* nominandi casu, unde aptè aperteque facio *Winomontium*, aut si malis, Winocimontium, quomodò Bellomontium, Septimontium, Gertrudimontium. Locus ante D. Winoci translationem *Viridis montis* appellationem sortiebatur, teste Iperio. Lego etiam in vita Joannis Abbæ Bergensis sub Annum 1170. viventis nuncupatum antè *montem Baal*, causæ tamen ignarus: nisi quòd suspicari liceat aut ob militum qui ante secundam Monasterii fundationem insidebant, licentiam, aut ob Canonicorum mores infrenatos hoc ex veteris instrumenti historiæ petitum vocabulum loco indidisse, præbet certè Mons quo de agimus jucundum oculis spectaculum, unico ut sic dicam obtutu.

Prata repræsentans & agros & pascua, ridet,
Dum videt insanum timidis sub classibus equor,
Vicinosque lacus.

Exiguo etenim loci intervallo, id est, unius milliaris à mari separatur minori à Lacu Moera, majore à Sylvis.

Tempore D. Winoci, id est, ante annum redempti orbis septingentesimum, opinor collem hunc maritimum à paucis habitatum, eò quòd videatur D. Bertinus Winocum, & collegas suos dimisisse ad vitæ solitariæ perfectionem qui per regularis disciplinæ exercitia aptati, aptique judicabantur. Uno pòst sæculo, id est, 814. Anno post natum Salvatorem ad famam quod arbitror: excurrente multitudine inter pagos censitus, à Goberto Steenlandiensi inter alios 33. donatur Abbatiæ Bertinicæ: & demum altero sæculo evoluto, Everardus Bergensis ad munimen Christianorum contra sævitiam Danorum, fortificat montem, teste Annalium Bertinensium fide ad Annum 932. Ante quem, si quid mœnium fuit, Normannica rabie Anno 882. periit. Libenter etiam crederem Anno 943. Gulielmum Normannorum (qui disertis verbis refertur Flandriam petivisse, & vicos maritimos combussisse) Ducem fulminis instar porosa & patentia penetrantis, dura & resistentia absumentis, inter alia munitionem hanc Everardicam evertisse, cum Monachorum diversorio:, eò quòd Monachorum sæculo sequenti nusquam mentio, & Balduinus Comes Anno 950. in valle monti subjecta oppidum vallo & fossis cinxerit, & alter eodem nomine successor, in monte arcem Anno 1020. struxerit, sed brevi meliores in usus conversam, ut pòst dicam. Muris porrò saxeis majore ambitu sub Guidone Comite cincta urbs, ita tamen, ut Mons dictus excluderetur, quem Abbatum trigesimus nonus Georgius Moer Anno 1420. defunctus urbi ducto circum muro adjunxit.

Ab ipsis ferè cunabulis oppidum hoc insignes tulit calamitates, ut taceam Normannorum ferale nomen & fatales Annos. Anno salutiferi natalis 1083. fortuito igne absumptam cum officinis Cœnobii urbem lego. Iterumque Anno 1123. iterumque Anno 1215, si vera narrat Chronicon Winocibergense, cum decennio antè, id est, Anno 1206. Blavotinorum Furnensium Ducibus Huberto Vulferingemio & Waltero Hondiscotano, obsidionem fortiter tulisset, imò & feliciter, Christiano Pratano Prætore & Gerardo Fayo equitibus strenuis cum justa civium manu in obsidentes impetu facto, trecentos ad necem, reliquos ad fugam compellentibus. Sensissent profectò pejora Anno 1298. nisi Franco armis omnia complenti sponte oppidum dedissent. Nec prætereunda Anni 1302. clades, licèt civibus promiscuè in agro Casletano injuria quàm civitati major illata à Francis iisdem; quam non multò pòst excepit major à domestico hoste tempestas, maxima autem ab externo. In tumultu quippè Anni 1328. plebeiæ originis hominem Winocum Fratum, & quod indignius, flagitiosissimum, legerant Ducem; contra Principem suum auxiliaribus Francorum copiis subnixum arma sumpturi, lueruntque temeritatem agro latè vastato, pagis incensis, urbe non parum læsâ, quæ Anno 1383. sub Anglorum præsidio, Gandensiumque profugis incessa, à Francis obsessa, & post illorum fugam capta, spoliata, exceptis tribus sacris ædibus incensa; quam calamitatem urbi cum Cœnobio communem Thomas Diaconus in Chronico nimiùm quantùm deplorat. Gallos diceres in perniciem hujus oppidi jurasse, & odium cum semine ad nepotes, derivari eò quòd singulis penè sæculis crudelia observes ejus documenta, præteritis tamen Anni 1488: à Crepicordiensi Gallorum Duce acceptis incommodis finiam in Anni 1558. ab hostibus iisdem urbe potitis procurato incendio, cui ne ulla quidem domus superfuit immunis.

Ab urbe ad civitatem venio & Rempublicam, in qua ne disputem de donatione hujus villæ per Gobertum Steenvordianum facta Bertinianis ante 8. sæcula: Comitem Flandriæ constituo partim Regalium suorum, partim Advocatiæ Cœnobiorum Wormholtani & Bergensis titulo dominum, cui fiduciarius cliens fuit oppidi & Castellaniæ

laniæ ratione cùm vicinis Robertus Casletanus, indeque Iolantis ejus filia Barensi Regulo nupta, jus aliquod in utramque partem arrogavit, sed frustrà: Ludovico Malano per sententiam Anni 1350. mensisque Augusti declarante Roberto non proprietatis sed hypothecæ jus fuisse, unde redditum corpori Flandrico hoc membrum deinceps non est separatum. Successit igitur Vice-Comitis dignitas, quæ à gente Stavela ad Hornanam, & ab hac ad Remigium de Hallut Anno 1567. devoluta, eo vendente ad Longinos pervenit, & inter alia emolumenta trientem mulctarum præcipit & fœudis præest compluribus. Curia porrò fœudorum Comitis & Tribunal vasallicum in prætorio esse solet ad Montis crepidinem, cui à vadibus nomen, eò quòd ibi atroces inimicitias foventes citati juramento vadibusque cavere solerent de mutua corporis securitate, quod Flandri *Ghiselen* vocant, prout ante me scripsit Marchantius.

Senatus forma penè eadem cum Furnensi est, fuitque antiquitus, id est post leges & solemnia oppidi per Guidonem Anno 1297. confirmata. Fuerunt duodecim Scabini, tam in urbe quàm in territorio, venientibus in numerum consulibus duobus. Post unionem utriusque tribunalis Anno 1587. factam, septendecim Scabini quotannis constituuntur cum Consule, quorum sex è civibus, reliqui ex agro. Quæstura, ut & Furnis, erat hæreditaria gentis Hoornanæ, nunc à Senatu coëmpta.

Balivi eadem, quæ Furnis, est ratio, nisi quòd dignitatem augere videatur communis huic & Vice-comiti Præfectura. Aquagii, quam vulgò, Aquarum vocant comitatum, curant per vicarium annalem Aquæductus, aggeres, Repagula, & cataractas, quibus negligenter habitis ingentia provenire incommoda experti sunt Anno 1579. Bergenses, ad mille agri jugera aquis operta videntes, ob reclusas alibi cataractas à Dunkerkanis, existimantibus hac arte urbem regio militi inaccessam reddere. Sed enim, uti hæc machinatio parum attulit emolumenti, tam Dunkerkæ quàm Winomontio, per Parmensem Regulum Anno 1583. captis: Ita nunc aquis intra suos limites reductis, agri denuò apparent, fœneratos domino fructus producentes. In Senatu plures sæpè nobilitate conspicui, tum ferè semper talis Consul existit ad cujus sententiam, tam Broucburgenses, quàm Mardicani recurrunt..

In civibus lectior pars nomen dat Sagittariorum alicui è tribus collegio, quorum Georgiani per Maximilianum Archiducem privilegiis donati frequentia in ludis præmia attulerunt, nominatim Anno 1513. Gandavi & alibi ductore Petro Huys, ei donato ingenti ponderis supellectili argentea, cujus visitur umbra in imagine parieti gymnastico appicta.

Civium etiam nomine habendi hîc nati & siti: ut rebus maritimis præfectus, Gerardus de Mekere, & Nicolaus Danius Vice-Amiralii Victoriis contra Danos Gallosque partis clari, quibus associandi Balduinus van Roye Ultrajectinus concilii Præses, Jacobus Sluperus Herzelensis Curio, Odarum, Eclogarum non infelix scriptor, Jacobus Eytzwertius miles strenuus, nec tamen minùs Musarum cultor, cujus extat Aldenardias heroïco carmine pulcherrimo conscripta. Supersunt, licèt necdum evulgatæ, Elegiæ perelegantes, Leges etiam Gandavi ad Joannis, Brugis ad Deiparæ ejusdem Epitaphia summum Poëtam redolentia. Vilior plebecula nundinationibus marinis & rerum è pascuis luculenter provenientium potissimùm valet: Nundinas his aliisque mercibus cum immunitate novem dierum circa solemnitatem D. Lucæ concessit Comes, præter quas aliis intervallis fora habent frequentata, licèt non privilegiata quatuor, incidentia in medium Augusti, tertium Novembris, octavam Paschæ, & postridie Palmarum. Celebris etiam est Berga conventu Anni 1346. cùm Eduardus, tertius Angliæ Rex cum uxore & filia Ludovico Maleano desponsata affuerunt, structa fastuoso apparatu proximè perystilium Templi, Aula amplissima celebrandis Sponsalium solenniis. Apparet hîc etiam Ferdinandum Comitem libenter solitum diversari & Margaretam huic oppido multum tribuisse certum est, unde à diversoriis comitatus Palatini vicus, urbis Hispanorum nomen servat, sicut alter Judæorum ab eorum Flandria ejectorum profugio. Claudam in ludo litterario celebri quem viri celebres, Joannes Despauterius, Paulus Leopardus, cujus variorum libri decem commissi prælo sunt, Christianus Cellarius, Petrus Curius, editis scriptis non ignoti nec ignobiles aparuerunt.

Res Winocibergæ sacra ferè ab Archimandrita Benedictino ibidem pendet. Princeps Parochia D. Martini titulum, authorem Balduinum Comitem habuit, qui (verba sunt Meieri ad Annum 902.) Bergiaci Templum D. Martino posuit, Canonicos Sacerdotes legit, eòque, D. Winoci ossa ex cœnobio Bertinico, licèt invitis Monachis, transtulit. Duravit hoc Canonicale collegium usque ad annum 1028. cùm Balduinus alter animadversa Canonicorum negligentia in exolvendo precum Horariarum penso ejectis Monachos substituit. De quibus paulò pòst fusiùs: illorumque peculia partim his accessère, partim à possessoribus præbendarum violenter retenta, & ad hæredes sunt transmissa: ita ut notent Annales, hac divisione & Sperliacum retinente Comitis Bononiensis fratre Gothofredo, &

 Tethin-

Tethingen, Sciocam, Byren, Stenas, Killem, Biscingeſelam, Crochtas, Outkerkam, & plura alia aliis ablata. Eccleſia autem D. Martini Monachis, haud multò pòſt in montem tranſlatis oppidi cœpit eſſe Parochia. Quæ cùm multitudine civium creſcente par oneri non fore videretur: Sacellum D. Petri dedicatum à Comite Anno 1070. loco primitus à D. Winoco & ſociis habitato, in communionem Curæ Paſtoralis aſſumitur à Morinorum (cui tum ſuberant, nunc Iprenſis, diœceſios) Epiſcopo. In alterutra ſepulturæ locum elegit, Victor Giſelinus Medicus excellens, quique ex Principiis ejus ſcientiæ mortis ſuæ diem prædixit, vir undiquaque doctiſſimus.

Monachis ad præſcripta D. Dominici viventibus Anno 1240. Margareta Comes in oppido Winocimontano locum aſſignavit, ſtruendis tam Templo, quàm Cœnobio. Hi pagorum in circuitu Evangeliſtæ ſolent quinquagenarium excedere numerum, & hebdomadatim certos verbi Dei præcones emittere, & emiſerunt viros undecumque doctiſſimos contra hæreticorum inſtantes tumultus Annó 1550. & ſequentibus, nominatim Ægidium vanden Baſt, Joannem Crake, Henricum à Merica, & Henricum Conſtantinopolitanum, præter alios infinitos. Denique Patres Societatis Jesu inſigni urbis agrique Winocibergenſis benevolentia invitati, Collegium ab octennio ferè aperuerunt, quorum fundatio SS. Principibus incrementa Bergenſium munificentiæ, augmentum Prælato loci attribuenda. Collegii ſtructura eſt elegans, templumque in fundamentis adhuc jacens, mediocris capacitatis futurum, & agri ſuburbani læto aſpectu recreatur, & ſalubri montis eminentia gaudet & maximo circumjacentium fructu; quibus doctrinæ Chriſtianæ dogmata diebus feſtivis excurrentes, impartiuntur. Adeò ut exteri hanc civium benignitatem, civitatis felicitatem non ſatis prædicent, imò admirentur, cò maximè quòd primum hoc Belgii Collegium ſit per Societatem à fundamentis erectum.

Eſt inſuper Abbatia virginum victorinarum in oppido, erat in ſuburbano olim, imò ſub ipſis mœnibus tempore Comitis Margaretæ inchoata ab Anglis Anno 1383. exuſta Sanctimonialibus intra muros tranſlatis, quæ Beginarum habitu & nomine anteà cenſebantur, noviſſimè Auguſtini inſtituta amplexæ, Antiſtitam habuerunt Anno 1301. Meluniam, Anno 1408. Luxemburgicam & aliàs nobilitate generis illuſtres. Solet ampliùs eſſe Griſearum conventus, ſed Anni 1558. incendio exſtinctus, & ampliùs Divorum Jacobi & Joannis Xenodocheia & Gerontocomium celebre, de quorum initiis nihil admodùm reperi, niſi quòd Senatus de his ſtatutum extet Anni 1528. pauperes etiam alios concernens, Hierocomium D. Magdalenæ porrò ſuburbanum. Itemque ſacellum Deiparæ ad rorem: illud dicto Anno 1363. hoc 1558. exuſtum, in rudeto jacet, illud Collegio Societatis Jesu per Archiduces annexum eſt, utrumque in ſuburbano ſitum, utrumque à Comitibus erat fundatum.

Fuiſſe ab antiquo Monachorum in viridi Monte congregationem nemo dubitat, qui cum Anno 897. à D. Winoco credit habitatum, nec quiſquam diffitebitur etiam poſt receſſum Normannorum ibidem tali qualitate Religioſos perſeveraſſe, qui leget & *Monachis D. Winoci*, (notate verba Diplomatis etiam à Meiero deſcripta) *Villam de Warrem Anno* 931. *datam*. Cæterùm quid de his Monachis ſit aut factum ſit, me præterit. Hoc certius eſt, ejectis à Balduino Comite Canonicis D. Martini Anno 1120. (Meierus 28. ſcribit) decennio poſt arcem Montis viridis à ſe inceptam meliores ad uſus convertiſſe, ibique ſtructo templo Feretrum D. Winoci cum Monachis è D. Bertini vocatis collocaſſe, factum probante & aſſiſtente Harduino Epiſcopo. Auctum deinceps cœnobium ædificiis per Abbates Evermarum Anno 1106. defunctum, Aſtergum, qui poſt duo incendia reparatum Anno 1133. dedicari procuravit, Petrum Falckin qui ſpectabilem toto hoc tractu chorum Anno 1290. aut circiter inchoavit, Simonem de Haringis Decretorum Doctorem qui vaſtatum reſtituit Anno 1389. Gregorium Moer Inſulis primo uſum qui Anno 1420. vita ex hac in alteram migravit, Adrianum de Penis templi reſtauratorem egregium Anno 1506. Gerardum de Americourt, qui Anno 1543. exuſtum dormitorium reparavit, Hieronymum à Grimbergis qui clauſtrum cum turri refecit, Carolum Argenteau qui omnia vitio temporum & turbarum vaga, vaſtataque reſtaurare cœpit.

Crevit Monaſterium religione ſub Roderico, qui cò ex perfectiſſimo D. Bertini Seminario Anno 1040. advexit ſcrinio pectoris ſui concluſam, ſub Hermete, qui Anno 1196. collabentem nonnihil diſciplinam reſtituit, ſub Gerardo, qui Cluniacenſis inſtituti rigorem vigoremque introduxit, ſub Joanne Maſin qui langueſcentem inter arma civilia Anni 1480. diſciplinam omnibus modis mediiſque reſtauraſſe commendatur. Habuit è Monachis ſanctitate celebres Gervinum, virtutis merito ad abbatiam Aldeburgenſem evectum, ſpiritu clarum prophetico, ſummæ virum abſtinentiæ, ut qui 40. Annorum ſpatio carnibus & omni eo quod vitam aliquando accepit legatur abſtinuiſſe: Bertulphum, qui poſt cædem B. Godolevæ huc profugus reliquum vitæ

ſumma

summa integritate austeritateque transegit. Doctrina claros Joannem chronici veteris auctorem; Thomam Diaconum Supplementi, & cladis Gallicanæ Anno 1383. scriptorem; Petrum Santomerium, Walloncapellum librorum sex de Monastieis illustratione & institutione concinnatorum doctissimum, cujus opera se adjutum Molanus fatetur, uti priorum Meierus. Drogonem ex Monacho Episcopum Morinensem, qui duos de S. Oswaldo sermones contexuit.

Sacra hujus Monasterii supellex aurea & argentea ante vastitatem Anni 1383. splendida erat, Regum Principumque dona & pietatis, munificentiæque æterna testamenta. Sed proditione cujusdam è Galliis orti Monachi, Gallorum in manus venit. Tolerari hæc poterant, quia recuperari aut contemni; qualiter non Sanctæ Divorum reliquiæ novissimo Anno 1558. cum suis feretris deperditæ, ut vix minimam è singulis partem cum stola & similibus aliquot B. Winoci exuviis servaverint. Extat tabella indicem omnium continens nunquam nisi cum lachrymis legenda, quòd talibus tantisque thesauris cœnobium destitui videamus. Erat inter illa corpus B. Lewinnæ ex Cœnobio D. Andreæ translatum, item B. Oswaldi regis & Idubergæ eognatæ ejus ex Anglia transmissum à Balgero Monacho, sub Annum 1054. quæ simul ab Adam Morinorum Antistite unà Anno 1121. sunt translata in aliud feretrum, prout Anno 1181. à Desiderio Episcopo corpus D. Winoci fuerat elevatum, hoc iterum Anno 1506. in novum quantivis pretii feretrum relatum. Annotare hîc libet duos Molani, viri accuratissimi alioquin, lapsus: alterum in D. Itisbergæ natalibus, quam fecit eandem cum sorore Caroli Magni, cùm fuerit Anglo-Saxonica. Alterum in tempore delatorum Bergas corporum D. Oswaldi & Itisbergæ, quod in vitis utriusque ad quintum Augusti, & vigesimum secundum Maii tribuit Anno 1221. (quo secunda fuit translatio) cùm in vita Lewinnæ ad 22. Julii fateatur, & verè, factum à Balgero Monacho, qui vixit vivente Rumoldo Abbate Germani Anno 1041. defuncti successore. Concludam in ritu prisco mersionis feretri D. Winoci anniversariæ quam contra Erasmum his verbis tuetur & describit Anonymus quidam.

CUmulationem D. Winoci ejusque in aquam mersionem nequaquam Sancti cultum esse superstitiosum cernere non fuerit difficile, si earum actionum causa & origo exponatur, quod hîc paucis ac fidelissimè facere conabimur. Continua ac fideli seniorum nostrorum traditione accepimus eo loci quo hodiè immerguntur sacratissimæ D. Winoci reliquiæ olim casu submersam fuisse cujusdam divitis prolem, ac etiam in dicto fluvio perditam, sic ut inveniri nequiret: unde dictæ prolis parentes summo affecti mœrore, in Domino tamen, qui non relinquit sperantes in se, confidentes venerunt ad Abbatem Patresque hujus Monasterii obnixè postulantes ut eò deferri permitterent feretrum D. Winoci. Hujus equidem meritis perditam prolem, & quam extinctam arbitrabantur, sibi reddendam sperabant. Erant sanè tunc fideles, & in Dei amore & Sanctorum veneratione multò quàm nunc ardentiores; quod licèt ægrè, tamen obtinuerunt à Patribus hujus Congregationis, in spem manifestandæ virtutis divinæ erectis, per fidem vivam devotionemque parentum. Itaque summa cum reverentia ac devotione concomitante hujus civitatis populo penè universo, itum est ad locum, fluvioque immersæ sunt sanctissimi Winoci reliquiæ. Mirum dictu! vix reliquiarum capsa aquis immissa erat, & ecce proles quæ extincta putabatur, statim comparuit viva, tumbæ S. Winoci alludens & exultans; quo viso dici nequeat, quanta fuerit totius plebis exultatio, quanta omnium jubilatio, quantas Deo Opt. Max. populus laudes reddiderint, quantas item apud Deum intercessori ac patrono gratias egerint parentes resuscitatæ prolis: qui gratitudinis ergò huic Monasterio feruntur non pauca contulisse bona. Ut igitur hujus tam celebris miraculi jugis esset memoria, in eodem fluvio singulis annis immergitur theca ossium sancti Winoci, ad majorem Dei ac Sancti gloriam; tum ut Bergensis populus ad imitandum parentum præfatæ prolis fidem, devotionemque provocaretur, sicque divinis beneficiis sui Patroni meritis apud Deum potentissimi donaretur.

En causam immersionis sancti Winoci.

CASTELLANIA
WINOBERGENSIS.

CAstellaniam Winobergensem solum habere fœcundum pecoris & butyri sapidissimi, frugum arborumque tam pomiferarum quàm lignationi aptarum: gaudere etiam insigni navigationum compendio, & fluviorum Agnionæ, Colmæ, Pienæ, Lederæ, Oceanique commoditatibus norunt omnes. Cæterùm omnis aquarum derivatio quam conductum vocant, in tria dividitur Aquagia, orientale nimirùm, australe, & occiduum. Hoc à quatuor primariis, uti sic dicam, ostiis, undas Oceano immittentibus dictum. Habueruntque pridem tres obices seu repagula (quorum occidentale vehementia

Wateringen. Oostover. Zuytover. De vier dycken. Watergraven. De groote leden.

mentia maris Anno 1579. disjectum est) & præficiuntur Aquæ Comites & Curatores aggerum, & ab eis dependentium tres

Vulgò Water-Graven.

à M. Balivo, Vice-Comite & Senatu Bergensi, qui & die Jovis hebdomades Pascalis rationes audiunt, advocatis & in consilii communionem admissis majoribus singulorum Aquagiorum membris, qui sunt Prælati, Nobiles, Respublicæ aut etiam Privati plura habentes intra limites cujusque latifundia aut hæreditates. Complectitur porrò tota hæc ditio pagos 33. ritu ferè Furnensium, divisos in 26. Keuræ obnoxios, & 7. Vasallasia, id est, Toparchias, legibus suis utentes, dominis parentes, in oneribus tantùm indictionum publicarum Bergensibus auxiliares; quæ sunt: Præpositura Brugensis, Pitgam, Houdtkerke, Ecklesbeeck, Ledringem, Hondscote, Zuytscote cum dominiis aliquot aliis, quæ in pagis, ubi sita sunt, non tacebo. Pagos autem ipsos auribus gratiam facturus & doctrinæ juxta situm describam; & ne quis fortè ordinem possit desiderare, cum notis voci Belgicæ ad marginem notatæ designabo. Exordio itaque sumpto à locis Pienæ fluminis alveo, aut elicibus trifariàm clausis, inter orientem & medium diem angulum facit, non ab altitudine, sed à veteri lignea Ecclesia per D. Amatum dedicata fabrica nuncupatum

Hantkerke.

municipium, nundinas festo assumptæ Virginis in cœlum cum libero mercatu habere solens, habens adhuc ex illustri Hoornana stirpe Toparcham Comitis titulo, nec jurisdictione (etsi hîc forsan potentiæ) contemnendæ. Titulum quia usurpasse visus Joannes Miles assignans certa quædam in Comitatu suo de Holtkerka cœnobio Broylensi Anno 1047. Hornani post aliquot sæcula quasi inter mortuum resumpserunt, sed nundinas obscurasse videtur nunquam resuscitandas vicinæ lateque pa-

Herzeel.

tentis Herzelæ commoditas, quæ annuas in Julio nundinas impetravit memoria calamitatum bellis Gallicis toleratarum, illas à Carolo Cæsare confirmatas. Patria hæc est Jacobi Sluperi editis poëmatibus non obscuri, alioquin à residentia Dominorum Canonicorum putà & Episcopi Morinensis

Bambeec.
Ingelshof.

nuncupata. Quæ è propinquo respicit Bambeca nobilem curiam Anglicæ cognomento comprehendens dominorum de Nywerle nuper, nunc dotali titulo D. de Swater gubernatoris Audomaropolitani, viri nobilis & prudentissimi, ante annos centum Morbecanorum dotali titulo à Drinkamiis ulteriùs ad occasum inter Pienam & ejus eli-

Ledergem.

cem Lederam pluribus ab ortu suo pagis nomen communicantem visitur Ledergemium Vice-Comitatu nobile, quem Anno 1454. Ludovicus de Gistelles, Anno 1481. Eeckhoutani, & mox Ogniaci Watena dominantes, nunc Merodii & nominatim Frentziaci Comes obtinet, sed relevandum à curia Heckelbecana sub cujus etiam censetur parochiali, imò eosdem cum illo agnos-

Heckelsbeec.

cit agnovitque Toparchas. Heclesbeca porrò sacris profanisque titulis nobile municipium, forum hebdomadale diebus martis recurrens aliaque oppidorum propria habere solet. Toparchia vetus ampla, jurisdictione dominorum de Gistellis olim, de Peene pronuper, denique Valentini Pardicuni D. de la Motte Eq. Chiliarchæ strenuissimi, nunc ejus hæreditate Philippi D. de Gornunvalle gubernatoris Gravelingani, viri bellicis & heroïcis virtutibus clarissimi, recenter Baronis titulum adepti.

Bissezeel.
Lobergem.

Ultra Pienam hæc est, & ulteriùs Bissesalia cum Lobergemio aliisque minoribus, Toparchia dono Caroli Comitis ad Ecclesiam D. Donatiani Brugensem spectans, quæ ut Comitatum antiquitus habuisse creditur, ita Vice-Comitem, hodieque habet sui beneficii clientem è gente Vossia. Adjacet huic in mediterraneis pagi à deserto Caverna, saxis, soccis, bierna & sterili Ipreto dicti, solo mihi nomine hactenus noti.

Widere.
Crochr.
Steene.
Chochue
Bierne.
Quaet Iper.

Ad Colmam porrò celebrior est Toparchia Pettigemensis nuper D. de Rensart, nunc D. de Werp gubernatoris Mosæ Trajectini vetus & vetustate simul, simulque bellis dirutam arcem possidentis. Intra limites porrò parochialis alter est dominatus de Helfelt, nunc familiæ de Boddens, ante D. de Sinple dotalis cum filia Marci de Swtpeene D. de Hoymile.

Pitgam.
Helfelt.

Ultra Colmam versùs mare & Dunkerkam villa agrestis prætoria olim fuit, vico nomen servans, & circa eam varii à sanctis sacellis appellati pagi, Arnoldi fanum, & fani appendix, fanum palustre, & alia parte frigidum, Sanctum majus & minus veneratione ligni salutiferi olim celeberrimum & peregrinis notum, & S. fanum credo ob celebritatem oppidi vicini & portus Mardiacensis frequenter habitato agro multitudini respondente, templorum debuisse structuram succedere.

Hoymile.
Spyker.
Aernts-cappel.
Aru cappels cappel.
Broockerke.
Coudekerke.
Groot en clyn Sint.
Sinten cappel.
Lyfrinc hoeck.
Tetingem.
Zuytscote.
Uxem.
Givelde.

Ab altera autem parte Dunkerkam respiciunt angulus Lifringi & Telingemium, non à Thedyde vicina, sed à Theodorico milite olim D. nuncupatam, itemque Toparchia Zuytscote olim portu nobilis, & civium gaudens privilegiis, feudum aliàs Castri Audomarensis ex primæva institutione. Ulteriusque ad lacum jacet Udonis domicilium, & Ægidii campus, hic Amanno Principis vicario peculiariter gaudens Justitiæ administro. Lacus quem dixi ab æstu Oceani natus in majorem minoremque distinguitur, septem in ambitu miliaria complectens, pisciumque copiosissimus, sed uliginem fundi cœnumque in cœna sapientium, navigabilis quidem, sed per tempestates periculosus, quod

paucos

paucos eis Annos, ait Marchantius, Jacobus Waveranus præstantissimus Neoporti consul extinctus suo comprobavit exemplo; & mirum videri posset sub aquis & uligine vicina humo sub alta sæpiùs repertas arbores, lignaque ebeni instar dura nigraque, imò glandes & avellanas integras. Ab altera

Hondscote.

hujus lacus parte Hondscota est municipium, & Toparchia latissimè se diffundit gentis Hornanæ, & nominatim Comitis Haultkercani, de qua mox dicam. Ad palustrem etiam secus Hondscotam rivulum

Warren.

jacet à Warnei domicilio dictus pagus,

Rexpode. Killem. Oostcappel. Westcappel. Wormholc.

& interjecto justo loci intervallo Rexpode & Killem Anglicam quid nomine referentes, & sacella orientale & occidentale pagis nomen dantia, quorum hic Castro satis eleganti & munito, dominioque dominorum de Ricourt innotuit, cujus jurisdictionem Anni 1502. Philippus Archidux concessit Dionisio Morbeliano Consiliario & Cubiculario suo. Atque hæc quidem sunt Castellaniæ Bergensis loca; si Wormholtum municipium adjeceris, in cujus celebritate caput hoc concludo. Legem hoc habet & tribunal proprium, nundinas feriis Pentecostalibus, etsi nunc obsoletas, D. Abbam Winobergensem, imò Comitatum dono primorum Flandriæ Comitum & merito D. Winoci, qui primam istic cellulam sibi, sociisque cœnobium de consilio D. Bertini struxit, & vixerunt longo ibi tempore Religiosi ad præscripta D. Benedicti sub Abbatum obedientia, donec loco à Barbaris vastato ad montem, qui nunc Winoci nomen servat, commigrârunt, interim ad memoriam sanctitatis loci Præpositum cum aliquot fratribus ablegare soliti, qui divina in Wormholt peragerent.

E L O G I U M
BERGÆ S. WINOCIS.

Luce smaragdinea pratorum, & flumine læta,
Clara virûm ingeniis, Cœnobiisque sacris,
Olim mons viridis Winoci in nomen abivi,
Religione pii nobilitata viri.
Ille meo sevit pietatis semen in agro,
Ossa mihi, & cineres credidit ille suos.

Errat hic Poeta, nam D. Winocus ex Britannia minore & Armoricis fuit.

Felix depositum, quo nil tulit Anglia majus,
Berga tego, & pariter cælite cive tegor.
Magnum aliquid magnos jactare ab origine Reges:
Sanctorum auspiciis surgere, major honos.

BROUCBURGUS
vulgò BURBURCH.

E Sandero.

OPpidum hoc antiquitate, privilegiis, ac rebus præclarè gestis, ac toleratis cumprimis nobile, ab agro palustri nomen habet, admodùm amœno tamen per æstatem loco situm est, & in planitie, quæ, ut undique agros habet totius Flandriæ maximè fæcundos, omnibusque satis idoneos; ita & montes juxta Watanum, olim promontorium Iccium, & juga Casleti, & editiora Artesiæ adspicit. De ejus antiquitate hæc Meyerus Tom. 1. rerum Flandriæ. *Adducor facilè ut credam, Aldenborch, Rodenborch, Turholt, Mardyck, & Burborch, cum aliis nonnullis primos Flandrorum vicos, Castellaque eâ tempestate* (sub Clodione videlicet Francorum Rege) *exstitisse.* Et Tom. 9. *Erant*, inquit, *& pagi, tum celebriores* (post excisum nempè à Normannis Aldenburgum & Rodenburgum) *Turholtum, Ostroburgium, Snelleghem, Vendunum, Labbeca, Bellula, Stenfordum, Longamorca, Borburgium, Groneberga, Woronegolt, Hecclesbeca.* Patrimonium, & omne urbis dominium, ad solos Flandriæ Comites pertinuit; sed cùm Robertus Flandriæ Comes, vulgò dictus à Betunia, duos reliquisset filios, Ludovicum Nivernensem, qui posteà Flandriæ Comes fuit, & Robertum natu minorem, quem Casletanum appellârunt, Roberto hæreditatis partitione inter alia cessit Broucburgus cum Castellania, Dunkereka, & Warnestonum, sub unius feudi clientela & Homagio. Hic Robertus à Flandria dictus, filium quoque habuit Robertum, qui se Barensem nominavit, & Comitem de Marle. Hujus filia Joanna Ludovico Luxemburgensi Comiti Sanpaulino Franciæ Conestabili juncta fuit, à quibus luculenta hæc hæreditas, inconsulto olim à corpore Comitatus Flandriæ avulsa, transiit ad Vindocinenses Borbonios, & ab ipso modò Gallorum Rege possidetur. Cives Broucburgenses probi, ac antiqui candoris; in vestibus ac conviviis prisca illis moderatio, luxus in cæteris minor. Fuêre Burburgenses per nuperos Belgicæ motus in fide erga Deum & Principem suum Regem Catholicum, egregiè constantes, si vetera etiam revolvamus, in pugna Rosebecana contra Arteveldium, & Gandavenses in Principem Flandriæ conjuratos primas acies duxerunt, eorumque fortitudini cumprimis victoriam Annales adscripsêre. Unde in hanc usque diem quotannis in solemni, quæ istic fit in honorem Virginis matris, supplicatione primas tenent,

primi ad facram altaris oblationem admittuntur, & jus habent percipiendi vectigal, quod illa die è cerevifia, & vino percipitur. Multis magnifque fruuntur etiam privilegiis. Inter quæ illud, quod Scabino, etfi non nobili, jus tamen fit gladium ferendi, quod etiam cuivis Magiftratum gerenti, modò alium è Magiftratu fecum affumpferit, libera fit venatio. Alia taceo ne offendam. Habet Vicecomitatum, qui à Gifnenfibus ad Marchionem Rentiacum nuper devenit, nunc ab ejus filio itidem Marchione Rentiaco, Duce de Havrech, Hifpaniarum Magnate, cum luculenta annalium redituum perceptione poffidetur. Annuas habet menfe Junio & Septembri nundinas; Xenodochium, cujus rationes audit Magiftratus; ac domum leproforum, in fuburbano multis prædiis auctam, & agros Homilianos, limitibus oppidi inclufos, qui præter morem, ad alterum conjugum fuperftitem, & ab hoc ad liberorum natu minimum devolvuntur. Rigatur fluvio Colma, qui mediam urbem fecat. Non caruit Anno 1383. infigni adverfitate; cùm enim Angli Gandenfibus Ludovico Maleano repugnantibus juncti oppidum hoc, acriùs oppugnatum, quàm defenfum, Gallis Ludovici protectoribus dedidiffent, rapinis, cæde, ignibufque vaftatum eft, donec civium impenfis reficeretur. Cladem hanc fusè defcripfit Jacobus Meyerus Annalium Flandriæ libro 13. fub eodem Principe.

Ecclefia paræcialis, qua nulla majorem tota Flandria diftrictum habet, Broucburgi, D. Joanni Baptiftæ facra eft. In hanc parœcialem Ecclefiam, fingulariter benefici fuêre Carolus feptimus Galliæ Rex, Duces Burgundiæ, Britanniæ, Vindocinenfis, & Bituricenfis; hi enim omnes profufis largitionibus conati funt emereri gratiam Divæ Matris recenter vulneratæ à milite Britanno, & avertere ultionem cæleftem, tam atroci facinori debitam. E quorum largitionibus ædificatum eft Odæum cum fexto utriufque Chori lateralis columnis æneis interclufo, cum ea parte Chori, quæ lapideo fornice munita eft. De primo Ecclefiæ Broucburgenfis conditore altum in Schedis ibi filentium. Hodiè Chorus iftic præter paftorem, feptem alios facerdotes alit, quibus ab hominum memoria nunquam plures aluit. Patronus Templi eft Abbas Bertinianus. In Choro majori vifitur monumentum nobilis & infignis viri Domini *Cornelii Bruffet*, à ftabulis Regiis, Equitis, & Toparchæ in Ingelbert, qui *Ludovico* in gubernaculis hujus urbis fucceffit, & obiit omnium bonorum luctu 20. Januarii 1624.

Exftat in hac urbe Nofocomium, feu potiùs Prochodochium D. Joanni Baptiftæ facrum, fumptibus & ære Ducum Vendocinenfium olim erectum paulò poft miraculofum fanguinis fluxum è ftatua D. Matris vulnerata Anno circiter 1385. eo fine ut Gallis peregrinis, qui Broucburgum ad famam miraculi magno numero confluebant, præfertim tenuioribus non deeffet locus, quò fe per noctem fubducerent. His ex mente fundatoris miniftrabant laici conjugati: quoad irrepsêre abufus diverfi, & quod in ufus peregrinorum donatum erat, privatis ceffit commoditatibus. Itaque agente Domino *Henrico à Lotharingia* Morinenfium Epifcopo, laicis fubftitutæ funt Religiofæ tertii ordinis S. Francifci Anno 1456. quæ huc ufque ibidem tum ægris, tum peregrinis famulantur.

Capucini.

Conventus PP. Capucinorum in oppido Broucburgenfi cœpit ad Annum 1621. Manum pio operi præcipuè admovit, fic ut Cœnobii fundator etiam habeatur, vir nobilis *Carolus de Bryarde*, Dominus de Bavinchove, &c. Suppetias dein attulêre Caroli vidua, Domina de Bavinchove, cujus fumptu Odæum Templi, & *Maria de Bonnieres* fanctimonialium Broucburgi Ordinis S. Benedicti præfecta, cujus impenfa Chorus Templi erectus eft.

Cœnobium Ordinis S. Benedicti.

Anno 1039. clementia Flandriæ ufufructuaria, Cœnobium Monialium ordinis S. Benedicti in fuburbano Broucburgenfi conftituit, in illud nonnifi puellæ nobili loco natæ admitti folent. Sed cùm pro conditione horum temporum, & Gallorum infidiis, illud iniquo loco conftitutum effe, Cæfar Carolus Quintus judicaret; illius juffu in oppidum Broucburgenfe tranflatum eft ad Annum Chrifti 1551. ubi nunc etiam fub prudente ad religiofa directione venerabilis Dominæ *Mariæ de Bonnieres*, virtutibus ac difciplina floret. Huic autem afceterio præfuit, & inter Abbatiffas Chorum ducit *Godildis*, ejufdem *Clementiæ* foror, itidem, ut monumenta Cœnobii, & alii teftantur, Calixti Papæ, Lamberti Abbatis S. Bertini, & Archiepifcopi Burdigalenfis, cujus hactenus nomen ignoro. In Clementiæ porrò fepulcrali infcriptione legebatur olim:

Sunt qui ipfi Roberto juniori, quem Frifonem vocant, ab Hierofolymis reverfo originem hujus Afceterii tribuunt.

Vixit in occulto domus hujus tempore multo.

Godilden fecutæ (continuam tamen feriem me dare non affirmo, plures enim hîc Abbatiffæ fuerunt) *Adelis*, *Egina*, *Herzendis de Guifnes*, *Joanna de Rafingien*, *Agnes*

Agnes de Niepa, *Sara de Merins*, quæ ad plures abivit Anno 1284. *Machtildis*, *N. de Zomernighem*, *Joanna de Fiennes*, obiit 1315. *Maria de Chapelle*, quæ diem clausit extremum Anno 1439. *Claricia*, *Elisabeth de Herzellis*, *Bonna de la Viefville* 1469. *Ursula de la Viefville*, 1475. *Barbara Destambourg*, Anno 1503. *Adriana de Noyelle*. *Antonia de Noyelle*. *Maria de Moerbeke*, dicta à S. Audomaro Anno 1568. *Maria de Bernemicourt*, 1577. *Antonia de Wissocq*, dicta de Bomil, 1600. *Barbara de Bailloeul*, 1603. *Jaquelina de Lannoy*, quæ singulari laude per annos septemdecim huic Monasterio præfuit, & locum fecit *Maria de Bonnieres*, quæ Anno Domini 1620, die 29. Augusti, quo sancti Joannis Baptistæ decollatio celebratur, sacram benedictionis gratiam, & honorem accepit.

Habuit Broucburgus, ut alia pleraque vetusta Flandrorum oppida, suos olim Castellanos; erantque illi præcipui post Principem Justitiæ administri, & Principis quasi Vicarii, etiam militiæ Duces; quod munus, ut primò ad certos annos, vel ad vitam unius datum; ita posteà multis in locis ad posteros transire, & hæreditarium esse cœpit. Fuit autem hæc dignitas olim in familia Burburgensi, Comitum dein Gisnensium, è Gandavensi gente, cui per nuptias etiam Couchiaca inserta fuit; & memoratur inter alios *Reynardus Castellanus de Burburch*, ad Annum 1105. in litteris Roberti Hierosolymitani. Anteà ad Annum 1100. quidam *Theodorus Castellanus de Burburch*, fors idem cum Theuardo, signat donationem Roberti Comitis, factam Cœnobio S. Andreæ juxta Brugas, & his senior *Alunendus de Brugburch*, ad Annum 1038. in Archivis Blandiniensibus, *Henricus* item, ejus nominis primus Castellanus Broucburgensis, cui nupta fuit *Beatrix à Gandavo*. Erat ille *Theuardi* Castellani etiam Broucburgensis filius, cum Carolo Bono Brugis interfecti, qui prioribus nuptiis duxerat Sibillam Gisnensem, cognomento Rosam, Manassis Comitis Gisnensis filiam, ex quibus nata *Beatrix de Broucburgo*, legitima Gisnensium Comitissa. Ex *Beatrice* verò *Gandavensi*, hærede Alostanæ ditionis & Wasiæ, sustulit filios septem, & filias quinque, vixit ad Annum 1151. & se quoque Comitem stabuli Flandriæ appellavit, sepultus ad D. Bertini. Filius autem natu major, ex *Beatrice Gandavensi*, & *Henrico*, fuit *Balduinus Castellanus Burburgensis* post patrem. Hic signavit litteras Philippi Elsatii, quibus ad Annum 1169. fundat ac dotat 16. præbendas Canonicorum in Ecclesia S. Petri apud Ariam. Sed cùm nullam is è corpore suo sobolem reliquisset, tandem Castellania hæc ad *Gualterum Burburgensem*, Henrici natu minimum devenit. Is uxorem habuit Machtildem à Betunia, Roberti cognomento Rufi, Advocati Atrebatensis filiam, à quibus nati *Henricus secundus Burburgensis* post patrem *Castellanus*, sed qui juvenis obiit, & *Beatrix de Broucburgo*, Castellaniæ hujus hæres, nupta Arnulpho ejus nominis secundo Comiti Gisnensi, & Domino de Ardres. Cujus longà serie deductam progeniem qui videre cupit, Andream du Chesne lib. 50. familiæ Gandavensis & Gisnensis, Scriptorem accuratum & egregium adeat.

CASTELLANIA

BROUCBURGENSIS.

Cum quavis alia per hanc Provinciam sita, ut antè notavi, certat agrorum ubertate. Magistratum habet cum ipso communem, de cujus prærogativis, ut aliqua antè attigi, ita de Jurisdictione universim ac potestate ejusdem, è libro consuetudinum ejus loci, quas Princeps Flandriæ Anno 1615. approbavit, aliqua etiam modò memorabo, si priùs tamen loca, ut in aliis soleo, quæ liber censualis Flandriæ illi attribuit, in medium attulero. Sunt igitur illa primùm *in Curia*, vulgò OP DE KEURE. E Sandero.

DE PROCHIE ENDE WINCKELE VAN LOON.

DE PROCHIE ENDE WINCKELE VAN KRAEYEWYCK.

DE PROCHIE ENDE WINCKELE VAN S. JORIS, cum parte Parochiæ S. Nicolai.

DE PROCHIE, AMMANSCIP, ENDE LIMITE VAN DRINCHAM.

DE PROCHIE ENDE AMMANSCIP VAN S. PIETERSBROUCK.

Hactenus loca Curiæ, nunc ad Vassalagia venio.

Dominium & Jurisdictio de Zinneghem, in quo comprehenditur districtus de Cappelbrouck, de Watene, de Markeghem, de Millain, Toparchi de Hoslande.

Dominium Abbatis de Hasnon, in Parœcia de S. Pietersbrouck, contribuens cum Cappelbrouck.

Dominium de Holcke, & districtus in Cappelbrouck, Markeghem, & Bullezeele, spectans ad Præpositum Watenensem.

Dominium vanden Gheere in Markeghem, spectabat eo tempore, quo census agebatur, ad Toparchum de Mastaing.

Dominium de Hoslande in Millain, spectabat eodem tempore ad Claudium de la Viesville.

Dominium de Ravesberghe in Parœcia de Millain.

Dominium de Ravesberghe in Ammania de Calfvlecke, intra limites Parœciæ de Cappelbrouck.

Dominium de Ravesberghe, in Ammania de Gheersmaervelt in Parœcia de Boberghe, Erighem, & Markeghem.

Hospites Dominæ de Ravesberghe in Markeghem, contribuentes cum Ammania præfata de Gheersmaervelt.

Dominium de Sburchgravenbrouck in Millain & Marckegem spectans ad Cœnobium Divæ Virginis juxta Brouckburgum, nunc intra oppidum.

Dominium & Tribunal de Plantgate in Bullezeele, spectans ad Ecclesiam B. Virginis, & Cœnobium de Brouburgo.

Dominium & Tribunal vander Brouck in Millain, Marckeghem, & Looberghe, spectans ad Cœnobium B. Virginis in Broucburgo.

Dominium & Jurisdictio de Cappelbrouck, spectans ad Canonicos Arienses, quod dicitur VAN THIENEN.

Dominium de Ravesberghe, quod se diffundit per quatuor Ammanias, sub Parœciis de Markeghem, Millain, Cappelbrouck, Erighem, & Looberghe. Ita prædictus Flandriæ Census, Castellaniam Broucburgensem partitus est Broucburgi, ad Annum 1517. die Novembris 29. per *Jacobum Halewynium*, & alios ad hoc per Principem commissos. Cæterùm huic Castellaniæ & urbi præfuit nomine Principis ab Anno 1552. ad Annum 1572. Dominus *de Cassre* è familia Thiennensi. Successit *Jacobus Sales* Burgundus, vir Regi fidus ac strenuus, qui ad Annum 1581. cùm exercitus Ordinum junctis Ducis Andium copiis urbem occupasset, ac mox virtute civium ejectus esset, occubuit. In hujus autem rei memoriam quotannis die S. Annæ solemnis per mœnia urbis agitur supplicatio, & pro anima defuncti oratur. Jacobo successit *Ludovicus de Bruchet*, Ludovico *Cornelius* Dominus de Ingelbert illius filius, quo ad plures vocato, ad Annum 1624. constitutus est à Rege Broucburgensium Gubernator *Philippus de Licques*, ejus nominis Baro, & familiæ suæ caput. Qui magna fide, animique præstantia, hoc etiam Anno Præfecturam illam administrat.

Ex libro consuetudinum ejus loci, per Principem approbatarum Anno 1625. Jurisdictio & auctoritas Magistratus urbis & Castellaniæ Broucburgensis requirenda.

CASTELLANIÆ
BROUCBURGENSIS
LOCA MAGIS NOTA.

Pagus occurrit mihi primus è Gravelinga venienti, nec procul inde situs, *S. Georgii*, vulgò S. JORIS. Ejus Ecclesia condita fertur ab Anglis, gente olim in excitandis Deo Basilicis, ac Templis religiosa admodùm & magnifica. Eadem sanctum hunc ordinis Regii Periscelidis patronum habet, & eundem singulari cultu prosequi solebat. Unde etiam non infrequens olim ejusdem gentis ad hanc Ecclesiam concursus fuit. Veterem Deus illis inspiret pietatem. E Sandero.

Crayewyck hujus etiam ditiunculæ pagus visitur. In quo domum habet non inelegantem Dominus *Eugenius Macmahon* Hibernus, quam pater ejus Dominus *Maurus de Macmahon* militum Dux, in manum veniens cum *Jacoba de Waurans*, dotalitiâ sorte accepit. Illi nomen *Malenburch*.

Loon itidem hujus ditiunculæ Parœcia est, in eaque situm dominium de *Plancques*, quod in fide ac clientela tenetur Regis Gallorum, sub Curia Broucburgensi. Nomen accepit à familia nobili de *Plancques*, ut asserit Espinoius. In qua legitur quidam *Joannes de Plancques* Eques.

S. Pietersbrouck. In quo ad flumen A habet prætorium nobilis & antiqua familia *de Weez*, quæ ex Gisnensibus Dynastis originem ducit, unde *de Gisnes* dicta. Circa hunc tractum, in Parœcia videlicet S. Nicolai, qua parte spectat ad Castellaniam Burburgensem, omni videlicet illa parte, quæ sita est cis flumen de A, visitur non inelegans prætorium nomine *Brouck*, quod alia à se quædam moventia feuda habet, & possidetur nunc à *Gulielmo Page*.

Looberge, ut in libro censuali Flandriæ notatur, quoad dominium ac tribunal *vander Brouck*, ad hanc spectat Castellaniam. Quodque à Cœnobio B. Mariæ Virginis in Broucburgo, olim juxta urbem, sito possidetur, etiam in *Markeghem* ac *Millain* se extendit. Sita autem est Ecclesia sub Dominio S. Donatiani in territorio Bergensi. Domus item Domini *de Boddengien*, pratis & arboretis per circuitum amœna ab arte & natura, vulgò HET HOF VAN ROOSENDALE. Habet hic liberum etiam allodium, & ædes non inconspicuas fossa munitas *Jacobus de Immeloos* patritius Iprensis, vir præstante ingenio, & ad poësin vernaculam facto. Illud anteà possedit vir nobilis *Petrus de Immeloos*, *Petri* Domini de *Legere*,

Legere, *Cruyftrâte*, & aliorum locorum filius. Cæterùm hæc Immelotiorum familia, priscâ nobilitate conspicua, & adfinitatibus honorata, apud Iprenses etiamnum sobole non inferiora secutâ efflorescit.

DRINCHAM clari nominis pagus est, & ab eodem familia hujus nominis apud Flandros antiquis etiam temporibus floruit. Ad Annum 1172, *Wilhelmus de Drincham* signat litteras *Balduini Castellani de Brobruc*, post multos exin annos per Ludovicum Flandriæ Comitem, toparchia hujus loci in partem hæreditatis donata fuit filio notho ejusdem Principis, à cujus stirpe accessit ad familiam Ghistellanam: possidet autem illam modò cum insigni prætorio *N. Caperius*. Pagus est situs viâ, quà Brouchurgo Castellum Morinorum itur. Ad Annum 1369. *Joannes* Toparchus *de Drincham*, in arce hujus loci fundavit Capellam: ibidem videre est insigne etiam modò prætorium, quo splendidius nullum habet Castellania Broucburgensis. Toparchi sedes est, & habitatio. Meminit ejus Castelli sub Ludovico Maleano ad Annum 1383, Meyerus lib. 13.

Holcke tertius Castellaniæ Broucburgensis Vasallus, Comitatus etiam titulo insignis est, locusque perantiquus. Videtur cum Carolus Calvus ad Annum 877. in litteris, quibus villas aliquot confirmat Cœnobio Bertinensi *Hilkinum* vocitare: nuper eum Patribus Societatis Jesu cum Præpositura Watenensi donavit *Jacobus Blaseus* Audomaropolitanus Antistes, cum omni Justitia, quam habet. Cum illo porrò censum solvit Dominium de Hasnon, in quo sita est Ecclesia de *S. Pietersbrouck*, ad Abbatem spectans Hasnoniensem.

Capellebrouck, secundus Castellaniæ Vasallus est: donatum fuit hujus loci dominium à Philippo Elsatio Flandrorum Comite Canonicis Ariensibus, quo etiamnum potiuntur cum omni justitia, in eoque loco varia habent prædia ac census, Trajectum item de Watene. Sub eodem contribuit dominium *de Gheer*, ad Baronem de Ekelsbeke pertinens, cum Trajecto de Lincke.

Ravesberge primus Castellaniæ Vasallus est & Baronia, spectans ad Baronem *de Bovignies*, cujus Jurisdictio se extendit ad Parochias de *Markeghem*, *Capellebrouck*, *Millain*, & aliò. Sub eodem contribuit Dominium & Abbatia, quæ istic fundata est, Virginum ordinis Cisterciensis.

Sinneghem, ab hoc cognomen adepta, in hanc usque diem perseverat nobilis & antiqua familia *de Sinneghem*; cujus etiam Toparchus, etsi Vasallus sit Castellaniæ ordine quartus, majore tamen Justitia non potitur. Ad Comitem de Roeux modò spectat, extenditque se in parœciis de *Millain*, *Capellebrouck*, & aliis. Censum autem cum illo pendit dominium; vulgò de *Mevrauwen*, quod est Abbatiæ Broucburgensis, item BURCHGRAVENBROUCL. Supersunt

Erighem & *Millain*. In priore situm est feudum de *Nieulandt*, in clientela Curiæ Broucburgensis, quam vernaculè nominant, HET GHYSELHUYS, ad Ducem Hauriacum pertinens. In posteriore prætorium habet Dominus de Bellieneourt, è familia de Sinneghem. Hæc sunt quæ de hoc territorio intelligere potui. Ad oppidum quod attinet, egregiè modò contra Gallicos, & aliorum hostium incursus munitum est, ac militari præsidio instructum. Portas publicas habet duas ad Meridiem, & Eurum; alteram item, quam Aquaticam vocant, quæ ad Aquilonem erat, sub Carolo Cæsare Quinto obstructa fuit. Dies hebdomadario mercatui constituti sunt Martis & Veneris, illo etiam, & Sabbatho jus dicitur. Nundinæ annales bis hic celebrantur ad D. Joannis Baptistæ natalem, & exaltationem S. Crucis; circa quam diem solenni etiam supplicatione recolitur miraculum, quod Anno 1383. in æde parœciali contigit. Flumen urbem secat, quod Bergam versùs & Audomaropolin fluit; alia etiam fossa, quæ navigationi à decennio idonea facta est, fluit in A fluvium, cujus pars media, sive alveus ad Flandricum limitem vergens, ad Castellaniam Broucburgensem spectat. In oppido eodem Gildæ sunt, sive Sodalitia Divis Georgio, Barbaræ, & Sebastiano sacra. Broucburgensis fuit *Gulielmus Zylof*, Archidiaconus nuper Iprensis, vir profectò insigni eruditione præditus, antiquaque istic & honorata familia oriundus; prout ibidem sunt familiæ *vander Mersch*, *Myle*, *Vuldere*, *de Weez*, & aliæ quædam. Fuit & Broucburgensis *Thomas de la Vigna* Jacobi filius, vulgò *Wyngaerde*, Gubernator Leeuwensis, vir strenuus, & Tormentorum bellicorum in exercitu Regio supræfectus.

HONDESCOTA

OPPIDUM.

HOndeschotæ etymon, ait Marchantius, ex canum venaticorum, aut stabulo, uti Petrus Nannius ad Leopardum scribens, Kunoikautàn Græcè Hondescotam nominat, aut pullulante cremento, aut tributo, velut cynegium elapsum est: neque enim ausim ejusmodi nominum originationes ad certitudinis libram appendere. Hæc ille, & ego cum illo, utpotè qui in veteribus cœnobiorum schædis nihil huc faciens

potuerim reperire. Diploma quidem Milonis Episcopi Morinorum assignans inter alia Ecclesiam villæ de Hondeschota Abbatiæ de Capella ante annum 1100. satis probat villam jam tum fuisse. Alterum donationis Præposito D. Donatiani Brugensis factæ Anno 1127, mentionem faciens hæreditatis Bertulphi, per Comitem assignatæ intra palos Ecclesiæ de Hondescota, satis indicat Ecclesiam, tum, id est templum notabile, & latè dispersam habens jurisdictionem fuisse. Denique Gulielmus ille Dynasta Hondiscotanus, ob generis claritatem in Flandria eminens, propriisque impendiis sacram militiam auspiciis Roberti Comitis Anno 1090. sectatus, nos doceat dominium jam tum celebre fuisse, cujus titulum celeberrimus ille nomini induerit. Quod apertiùs docebit Galterus Miles de Hondischota, de consensu uxoris suæ Adelidis & filii Joannis fundans, & dotans Cœnobium SS. Trinitatis & Captivorum Christi assignata terra de Vivario Anno 1220. sigillo usus eodem, quo nunc oppidum, aut ut magis speciatim dicam sigillo equitis effigiem præferente uno latere, & altero insignibus raro exemplo & inscriptione, Secretum Walteri. Nec mirum videri debet jam tum famam habuisse istud dominium, quod sitûs opportunitate, jurisdictionis amplitudine, aliisque opportunitatibus naturæ beneficio erat dotatum. Ut enim prætercam communem cum aliis urbibus fluminis Colmæ commoditatem, ad Flandriæ potiora oppida viam sternentis, vicinum habet lacum, aliàs à me descriptum, in cujus notabilem partem & sacræ & politicæ jurisdictionis suæ alas extendit, per quem immediatè nescius mari uti frui possit nundinatione; nec deerant in propinquo sylvæ, nec agri, tam arvi quàm pascui. Jam verò antiquitus aliquid honorum supra pagos habuisse, id est, Telonium, jura piscationis, textrinulum & tribunal, ex regestis Ecclesiæ Brugensis licet observare, quæ dominatum habet flumine separatum communione, tamen parochialis & cura pauperum non diversam. Verùm enimverò omnibus hisce privilegiis excidisse videtur in factione Isengrinorum, qui & Nigerkenbæ adulatione aulica dicti, & Blavotinorum existente horum Duce, unaque Furnensium contra Bergenses supradicto Waltero. Ex quo tempore cœpit instar aliorum vicus iste Bergensi Castellaniæ & imò tribunali in solidum subjacere; & hinc est quod reperias inter archiva Cœnobii Trinitariorum varias donationes factas à Joanna & Margareta Comitibus, Cœnobio inquam, de Claro Vivario tunc nuncupato, in litteris Annorum 1243, 45, 62, & alibi, quas haud dubiè Comites non erant facturæ, nisi rerum hic potirentur, cùm nulla (prout fieri consuevit) dominorum loci fiat mentio. Cæterùm meminit Iperius in chronico paulò pòst Anno 1300. quendam Galterum coëmisse villam de Hondeschote, & in dominium erexisse, posteris loci nomen in cognomentum familiæ mutantibus, qui cœpit exinde famam habere ex opera imprimis manuaria cùm Anno 1323. privilegium obtinuit lanificii, confirmatum ejusdem sæculi Anno 73, per Ludovicum Comitem potestate facta plumbetis, sigillisque propriis pannos, sive saeyas notandi ab una, & insignia Flandriæ adjiciendi ab altera partibus, definiendo nuper Senatus & politiæ formandæ rationem, ita ut Balivus cum Scabinis 9. annalibus statueret æstimatores, sive censores Sayettarum sex, sine strepitu Judicii res sui stili decidentes, mulctasque delicto infligentes, totidem etiam consarcinatores, & pari numero censores annonæ & præfectos pauperum, & integrum sit prioribus de consilio notabilium opificii quævis statuta, mulctas, ordinationes concipere & publicare. Atque hæc omnia concessa in gratiam Walteri Hondescotani nobilissimi Equitis, cujus filius Theodericus Comitis Maleani natura filiam ducens, rem suam & publicam non parum auxit, maximè autem Joannes Hornius hæres, & Dominus, qui anno 1430. quo tempore Philippus Dux in Compendii obsidione pecuniæ modicus erat, numeratis quater mille Florenis intuitu etiam servitiorum à teneris ipsi Duci præstitorum adeptus est meri imperii gladiique potestatem, municipiumque à Bergensi tribunali avulsum, cœpit ingenti passu grandescere, prout nunc doctum eo. Ecclesia Curialis D. Vedasto sacra, quam jam inde ab Anno 1221. duos Curatos habuisse constat, turri excelsa procul se præbens aspiciendam, mirum in modum cœpit condecorari, vario sacellorum ordine coronata, & anno 1466. 4. Novembris per Jacobum Episcopum Juliensem, suffraganeum Henrici à Lotharingia Morinensis Episcopi dedicata, teste inscriptione sub turri conspicua, & tumulis Dynastarum nominatim Walteri supradicti, & Theodorici, quorum ille in pronao, hic in sacello Deiparæ elegans conspiciebatur æneis in ambitum vestitus laminis, quatuorque ad angulum leonibus marmoreis gentis stemmata ostentantibus; sed hæc omnia incendium Anno 1383. fœdavit, à qua clade demum Anno ejusdem sæculi 86, turris, 89. Odæum, 1604. pronaum cœpit restaurari, illa præambulo horario insignis harmoniæ non carens, hæc multa luce collustrata. Cœmiterium autem vetus hodierni oppidi fotum complectebatur, sed à sesquisæculo hoc publicis usibus accommodatum, altero ad partem orientalem substituto, & lapidibus

per

per circuitum strato, impendiis Sacerdotis, & civis Hondeschotani Amandi, in quo sacellum Deiparæ sub idem tempus surrexit à Bardolosiis, quod opinor, insignia titulumque Anni 1472,in fenestra principali ponentibus. Familia autem hæc de Bardeloos clara fuit, & in pios usus munifica, quod me docuerunt ampliùs litteræ Anni 1418. memorantes Nicolaum de Bardeloos, & Christinam conjuges coram Præposito Watenensi D. fundi transcribere certas quasdam hæreditates ad opus sororum sub tertia Francisci regula militantium, id ad Cœnobii earum augmentum, quas Anno 1461. Pius Pont. sub cura & regimine Vicarii generalis Provinciæ Franciæ degentes, declarat omnibus Franciscanorum privilegiis gaudere posse, & debere. Præter has autem & aliæ sunt ejusdem Instituti, de quarum exordio nihil admodùm reperi, nisi quòd Xenodocheum B. Joannis curent, vetus illud, sed non eodem semper vico constitutum, utpotè quod ante incendium Anno 1488, totius oppidi castitate famosum propiùs forum videatur extitisse, ubi puteus in hodiernum diem hospitalis servat cognomentum. Fuisse etiam Beginagium, & hinc Dunkerkam profectas virgines lacu mersas, nomen loco reliquisse opinio est, sed opinio tantùm, conjecturis aliquot nixa. Hoc tamen certum, extitisse & superesse in vico palustri sacellum Deiparæ à sodalitio civium ejusdem tituli structum, & alia duo sacraria versùs angulum septentrionalem quæ perierunt. Nec prætereunda Gerontotrophia, id est, locus conclusus aptatusque concinniter, Oeconomiam curante utriusque sexus unico, ubi quibus per ætatem aut egestatem media non suppetunt ad vitæ sustentationem, foventur domo, foco, supellectile, victu amictuque partim suppeditatis. Singularis enim est Baliyi & Scabinorum cura & industria pueris, egenisque adjuvandis, & ab otio publicoque mendicabulo ad laborem questumque adhibendis. Nec enim indigenis stipem corradere integrum est, sed per ætatem aut vires apti, ad officinas & operas urgentur, inepti educantur; designatis hoc fine præter sex curatores urbanos, tribunal, carceres, & dispositionem rerum pauperes concernentium habentes, tredecim eleemosynariis forensibus, qui hebdomadatim regionem quisque suam obeat, eleëmosynas colligat & dispenset, salubri herculè invento exemplo, quod caput est, successu. Nec sacris hisce cedunt publica, Dominus triplicis Justitiæ compos, curiam habere solet duplicibus aquis cinctam, fundamentis adhuc fossisque juxta forum exstantibus; & platea aulæ, fossarum altera valli nomen retinente. Format item pro arbitratu Senatum ferè biennalem, elegans perpetuum qua nunc dignitate fungitur, (& Vicarium habet Suppræturem) Ferdinandus de Warigni. Præest autem Collegio, quem primum Scabinum vocant, nunc Franciscus Scipman. Adsistunt Graphiarii duo, Tribunalis alter, alter pupillorum, muneraque dicta nunc obeunt Petrus Makeblide I. U. L. & Joannes Batten. Et habent Curiam non inelegantem Anno 1557. in hanc quam videmus; formam erectam. Interest nunc æstimare florentis Hondescotæ, & ad felicitatis suæ apicem evectæ conditionem. Ubique enim innotuit & innotescet per totam ferè Europam Textoriis officinis tenuium pannorum laneorum, quas *Sayas* & *Sayettas* vocant; tantaque fuit ædium frequentia ut referant memoriæ patrum incendio, Anni 1576. in unico occidentali vico, sexcentas ædes unà cum præpositure parte maxima; in sequenti autem conflagratione Anni 82; per Gallos instigantibus hæreticis procurata 17. plateas correptas fuisse, quarum ternæ plura numero ædificia complectebantur, quàm occidentalis supradicta. Populi porrò telas percurrentis, incilia calantis, pedibusque argutantis, & textrinæ fila, & camras præparantis, quanta fuerit multitudo hinc liceat æstimare; quòd in contagionibus Anni 45. supra sesquimillesimum, ad sumptus sepulturæ extra ordinem erogati reperiantur è publico circiter mille trecenti floreni. Anno autem 78. absumptis tot mortalium millibus, & cœmiterium alioqui capacissimum, sepulturæ non sufficeret, vix ullo tamen ab exteris adventantibus desiderato. Quid? quod ex Parochi D. Joannis Strabant (jam vigesimum secundum annum in cura Pastorali complentis) relatu didicerim, Anno 1569, numerata 18 communicantium millia extitisse, prout D. Vincentius Clericus tum Pastor observaverat, & tamen post hunc annum crevit adhuc oppidum tribus de novo plateis stratis, & ædificiorum serie vestitis. Erantque, & sunt etiam nunc, 18. opificiorum genera, singula suos Patronos in aliqua parochialis ara venerantia, remque divinam procurantia. Eminebant tamen, ut & nunc, Sayettarii Anno 1562, hallam novam, aut noviter auctam fabricantes insigni amplitudine, curantes etiam ut Anno 1500, Horarum Canonicarum pensa dietim in parochiali decantarentur, quod eatenus tantùm diebus festivis & feriatis quibusdam fieri consueverat; & laudanda civium pietas qui observantes nundinationes aut quæstum suum declinare spe consequendi à largitore omnium Deo res lætiores certum pannis suum tributum imposuêre, ut eo velut authoramento res divina deinceps perageretur. De nundinis porrò annalibus & foro hebdomadali & utrorumque frequen-

tia

tia non dissimulabo. Forum quidem hebdomadatim diebus Martis & Veneris, nundinas autem à manuum injectione liberas per triduum, incipientes prima die venerea post Pentecosten, antiquas illas quidem, sed privilegio Augustali ad Annum 1531, munitas. Nec omittam Gildas Sagittariorum binas privilegiis ornatas, unamque Rhetorum vernaculorum, pro insigni circumferentium emblema Christi patientis, pro symbolo autem versum hunc Regii Prophetæ, *Torcular calcavi solus*. Nec viri clari natales hinc repetentes, Jacobus Navarchus è Societate Jesu Doctor, qui publicavit Epistolam Asiaticam de sectis in religione orientalium. Joannes Nevius, Erasmi ævo Professor Lovanii celeberrimus, & D. Leo Outers, Canonicus Cathed. Leod. & Præp. D. Pauli ibidem.

MIDDELBURGUM
IN FLANDRIA.

A Situ inter Damum & Ardenburgum medio nomen habere locus hic vulgò putatur, sed perperàm: eò quòd ab antiquo intra limites Parochiæ Heylensis Ambacto Ardenburgensi situs cum prædiis adjacentibus, à Guido Comite donatus Abbatiæ Præmonstratensi apud Middelburgum Zelandiæ, curia ejus fuerit; & possessorum nomen servaverit. Invenio autem Anno 1427. Olondum Abbam S. Michaëlis Antverpiæ, Edmundumque de brevi mente Decanum Brugensem executores litterarum Apostolicarum permittere Middelburgensibus eam alienare, quod factum: cessitque Anno 1433. Nicolaus Archimandrita tam hanc quàm prædia de Aertriick Colardo le Fevre civi Brugensi. Posteà Anno ejusdem sæculi 44. Dux Philippus mandat Balivo & feudalibus Castri Brugensis diversa minoris notæ feuda unire ad conflandum unum Principale titulo Prætorii Middelburgensis, idque in gratiam Petri Bladelini Equitis Conciliarii & Ærarii sui Gubernatoris, cui virtutem & ferè vitam debet hoc oppidum. Is enim non tantùm ærarii præfectus, sed & œconomiæ magister Magni Ducis quidvis poterat, & Anno sui sæculi 47. Venationis, piscationisque per Insulæ Casantiæ ambitum jus adeptus, animum adjecit ad loci ornatum, permissu Principis unita Dominio hæreditaria Rodeburgensis Emporii Ammania Anno 64. nundinis tridui, & potestate muros portasque struendi suprema jurisdictione & justitia, in agrum Anno 57. constitutione 9. Scabinorum submonente Balivo jus dicentium impetrata. Insuper Anno 48. castrum elegans consensu Brugensium Anno 56. canalem ad excludendum à fossis Castri aquam Liviæ oppidum perlabentis, & navem nundinariam indulto Gandensium eorumdemque privilegio pontem dicto Liviæ ad initium plantarii Leestensis commoditati Brugas euntium. Ecclesiam denique instruxit, in quam Anno 58. transferri curam pastoralem pagi Heylensis permisit Joannes Nerviorum Episcopus, & Judocus de Isegem Paræcus, Anno 70. erigi collegium Canonicorum. Hospitale etiam D. Joannis Anno 52. dotavit, ad cujus gubernacula Anno 90. evocata ex Anthoniano Ballioli Catharina Schoris, & sacelli res divina Anno 1500. locupletata, reformatione duodecim post annos secuta. Cœnobii etiam Clarani primæ regulæ jecit fundamenta, quod indulgentiis Anno 1515. impetratis crevit & perfectum est. Nec mirum videri debet sub tanto Capite oppidi membra grandescere, præsertim rerum variarum nundinatione introducta, & civibus non in Flandria tantùm, verùm etiam per totam Angliam liberis dono Eduardi Regis diplomate Anno Regni 11. in West-munster exarato. Jacet Bladelinus ante aram maximam egregio ante turbas monumento conditus, vidua Margareta de Vagevier usufructum in parte, Joannis de Baenst Equitis D. S. Georgii, & Judoco de Worssemaer hæreditatem adeuntibus, sed modico tempore. Hanc enim indulto Caroli Ducis Anno 65. illum Anno 77. Gulielmus Hugonetus Cancellarius D. de Saillant acquisivit, & auxit privilegio exemptionis Anno 70. cacabariis coriariisque Dionantensibus concesso, Anno 76. confirmato, stabulationeque lanarum ex Novocastello & aliis Angliæ locis advectarum fixa, & Anno 77. textrinarum & pannificum præcipuè Sayettariorum officinis, opera imprimis Margaretæ du Laye viduæ Hugoneti introductis.

Sed quid? Helioflori aut solari herbæ oppidum hoc posses comparare, eodem sæculo, imò semisæculo muris inditum & exutum, ad Annum putà 1488. Brugensium Principi obluctantium irruptione. Nec deinceps licèt non inferioris Bladelino conditionis Dominos adeptum, ad majestatem priscam accessit, imò ne respirare quidem cœperat Anno 1500. prout litteris publicis ad Principem queruntur Senatores. Præerat tum Gulielmi Dynastæ Saillantii eàdem appellatione filius, cujus soror Claudia Martino de Hames D. Betencourtii hæreditatem hanc attulit dotalem; quo etiam titulo mox Anno 64. circiter Philippus D. d'Oignies, (qui privilegio Regali bona naturalium Middelburgi decedentium impetravit sibi usurpanda) & Anno 86. Richardus Merodius Baro Frentziacus, (qui privilegiorum confirmationem impetravit) est devolutum, & nunc agnoscit

agnoscit Philippum Frentzii Comitem, Principis œconomum, & ad varios Europæ Heroës Legatum. Cujus auspiciis oppidum cum castro, Ecclesia, cœnobio, hospitali, curia, publicis privatisque operibus frequenter per hæc bella vastatum & deformatum, subinde tamen ad præsidia & militares congressus vallis & propugnaculis armatum, resurget è cineribus, re sacra per pacis quietudinem restaurata, re publica (legibus ad Annum 1471. ad æquitatis trutinam reductis) florente negotiatione & mercimoniis postliminiò revectis, contuberniis civium ab Hugoneto inchoatis, & virtute olim præstantibus renovatis, urbe tota, ut semel dicam, novam faciem induente.

Situs oppidi longè est amœnissimus terreno circumcirca fertili, & Liviæ subvectionibus opportuno. Ab una parte Heyla est, olim, ut dixi, primaria curialis, in qua fundari ad Sacrificia Missarum duas Capellanias permisit, litteris Avenione Pontificatus Anno tertio datis, Gregorius eo nomine Papa undecimus. Et ulterius fanum palustre cum feudo Aertricensi, Anno 1464. per P. Bladelinum acquisito. Alia parte à ponte & oppido ducebat arborum in quincuncem dispositarum series ad Arcem à forma calcearia, Leestanæ nomen habentem, ab eodem Blandelino erectam, & eam Dominio oppidi aliquamdiu translatam ad hæredes, nunc à Mathia Laurino possessam. Nec procul inde Abbatia Canonicorum Regularium (ædificiis sacro hoc bello dirutis, proventibus Collegio Societatis Brugensi attributis) visebatur olim ad Annum 1215. erecta titulo Dulcis Vallis.

ECLONIA.

Eclonia (ita Meiero vocatur, ut Latinæ vocis Coloniæ aliquod videatur olere vestigium) ab altiusculo quercetoveram fortita nominis rationem, linearum telarum opificiis, & frequenti mercatu, cœli temperie, soli fœcunditate, trito regioque itinere & repotiis Bruga Antverpiam & Gandam transeuntium, vico longitudinis & latitudinis eximiæ. Templo per Robertum Frisium, Xenodochio per Margaretam Constantinopolitanam, libertate, privilegiis oppidorum, & Senatu 9. Scabinorum cum Consule per Guydonem Principem, Anno 1304. Gildis sagittariorum per Carolum Cæsarem confirmatis, foro à pluribus frequentato nobilis. Imprimis autem Cœnobio virginali, cujus initium à miraculo in Ecloa occidentali ad rubum patrato: ubi viduæ pleræque symphoniam audierunt, & propiùs accedentes icunculam in rubo viderunt (cui sacer ille chorus cœlesti melodia jubilabat) frustra aliquoties in Ecclesiam curialem à Clero delatam, Angelicis paulò pòst manibus pristino loco restitutam; donec pietate moti Senatores vetus in propinquo sacellum vallis Angelorum dictum mutato patrocinio Deiparæ è senticeto nuncupârunt. Interjecto autem tempore congregatæ isthic sanctimoniales authoritatem faciente Anno 1456. Episcopo Nerviorum, tertiam D. Francisci Regulam professæ sunt, & templum majus ab Ægidio Sareptano Antistite Anno 1479. Septembris 12. est dedicatum. Habuerunt porrò hîc sorores è gente Ladolitia, quæ dotem Cœnobii auxerunt non mediocriter. Magnum fecit Ecloa dispendium Anno 1452. à Picardis (sic enim Philippi Ducis milites Gallici idiomatis vocabantur) direpta atque inflammata: quòd suspecta esset, commeatus clam & sæpè Gandam missi, classicumque æris campani sonaret, quoties latrones illos (quo nomine Plautus pro militibus utitur) adventare senticbat.

MARDICCIUM, *vulgò* MARDYCK.

Mardiccium (nunc viculum maritimum) celebre olim Flandriæ fuisse oppidum, constans est fama, cui adstipulantur (inquit Chiffletius in Iccio suo portu pulcrè hîc demonstrato) Belgici Scriptores, Marchantius in hæc verba: *Mardica, à fama aggeris fortè nomen adepta, magnâ vetustate, portuque olim famigerato fuit.* Oudegerstius, Guicciardinus, Iperius etiam: *Mardiciacum nobilem in pago Flandrensi portum* appellant. In polyptico Diœcesis antiquæ Morinenensis, in decanatu de Broucborg, censetur *Ecclesia de Mardicke, ad collationem seu præsentationem Abbatis S. Winocbergensis*, nunc facta est Diœcesis Audomarensis. Meyerus cujus initia refert ad tempora Regis Francorum Clodionis, cùm ageretur salutis annus quadringentesimus quadragesimus quintus: *Adducor facilè ut credam*, ait, *Aldenborgh, Rodenborgh, Turholt, Mardick, & Bourborch, cum aliis nonnullis primos Flandrorum vicos, Castellaque ea tempestate extitisse.* Antiquius hujus loci vestigium videtur superesse in notitia utriusque Imperii, ubi in editis exemplaribus legitur: *Sub dispositione viri spectabilis, Ducis Belgicæ secundæ, Equites Dalmatiæ Marcis, in littore Saxonico.* Fortè *Marcis*, facili errore describentium, prò *Mardicis.* Lucas Torrius antiquitatis patriæ cultor, & admirator sedulus, legisse se asserit in optimæ notæ manuscripto Codice *Macis*; quid ni breviatâ voce pro *Mardicis?* Sanè oppidi hujus nomen variè in auctoribus & chartis veteribus scriptum reperi-

E Sandero.

Vide typum itinerum militarium in Gallia Belgica sub Imperatoribus Romanis, ab Auberto Miræo editum.

peritur, ubi modò *Mardicam* & *Mardicas*, modò *Mardnccium* & *Marduciacum* habes: nec in toto littore Flandrico (quod Saxonicum tunc vocabant) locus antiquus, quod sciam, ullus exstat, nomine ad *Marcis*, aut ad *Macis*, sic breviatum, magis accedens. Oram Oceani Belgicam occupave- Lib. 28. Lib. 7. c. 32. rant Saxones, Valentiniano & Valente III. Coss. ex Marcellino: quos deinde Valentinianus (referente Orosio) *gentem in Oceani littoribus, & paludibus inviis* (Morinorum scilicet) *sitam, virtute atque agilitate terribilem, in Romanos fines eruptiones medi-* Æmilius. *tantem, in Francorum finibus oppressit.* Rursùs Anno 783. victi à Carolo Rege Saxones, traducti sunt magno numero in Belgicam, Oceani orâ ad incolendum eis datâ, jussoque tutari eam Lyderieo maris Præfecto, quem *Almyralum* appellabant. Siffridus Danorum Dux, idem littus deprædatus est Anno salutis 921. Denique Normannorum Dux Guilelmus Anno 943. oppida Flandriæ maritima combussit & adæquavit solo, Mardiccium oppidum tunc dirutum credimus, quod absque muris reædificatum, furori Anglorum iterum cessit, Anno 1383. Maxima illi quondam celebritas à portu veteri ejusdem nominis; de Meyerus. quo sic Meyerus, Rerum Flandricarum Tomo primo: *Sub Castellanorum item Imperio fuisse credimus omnem oram maritimam, ubi nunc Bruchurgus, Gravelinga, Bergiacum, Dunkercka, cum* Mardicciaco, veteri portu *ruinis collapso, ortis non procul novis portubus Dunkerkâ & Gravelingâ*, Idem tomo nono; Mardica *portus dirutus*. Et Gramajus in Dunkerkâ: *Portus Dunkercæ licèt angustior, & intrare volenti, propter brevia & areolas suspectius; tamen ex* Mardiciaci *& Longobardorum Ida declinationibus, non obiter cœpit assurgere.* Vulgò Flandrorum effertur *Mardick*, quasi *maris dickam*, sive *maris aggerem* dicas; credo à militari viâ Lib. 2. C. de imm. nemini conc Lib. 13. Cap. 24. ad Oceanum ducente. Meminerunt priscæ leges, *reparationis publici aggeris*. Ammianus Marcellinus *aggerem itinerarium, & aggeres publicos*, dixit pro militaribus viis. Similiter Apollinaris ad librum suum.

Antiquus tibi nec teratur Agger,
Cujus per spatium satis vetustis
Nomen Cæsareum viret columnis.

Idem in Epitaphio Avi sui:

Verum post patruos, patremque carmen
Haud indignus avo nexos dicavi;
Ne fors tempore posthumo viator
Ignorans reverentiam sepulchri,
Tellurem tereres inaggeratam.

Lib. 15. cap. ult. Isidorus disertè: Agger *est media strata eminentia, coaggeratis lapidibus, vel glareâ aut silicibus strata, ab aggere, id est, coacervatione, dicta, quam historici* viam militarem *dicunt*. Hinc apud Tacitum, *Agger viæ Posthumiæ*; & Virgilium,

Qualis sæpè via deprensus in Aggere serpens. 5. Æneid.

Aggerabant porrò lapidibus vias illas, quæ per loca declivia, paludosa, & humida ferebantur. Strabo: *Straverunt & vias excisis montibus, vallibus repletis, ut currus vehere possint, & suscipere navium onera.* Galenus de Trajano: *Vias Trajanus* Lib. 9. Meth. c. 8. *refecit, partes quidem earum, quæ humidæ ac lutosæ erant, lapidibus sternens, aut edi-* Lib. 68. *tis egestionibus exaltans.* Dio de eodem: *Stravit paludes Pontinas lapidibus, exstruxitque juxta vias ædificia, pontesque magnificos.* Ta- 1. Annal. citus, de viâ Domitiâ in Germaniâ: *Angustus is trames, vastas inter paludes, quondam à L. Domitio aggeratus.*

Opera solidiora ad alluviones aquarum & æstuum reciprocationes ferendas, vocabant *Aggeres marini operis*; quales fuêre illi, quos ad mare Thyrrenum in Latio, non procul ab Ardea, Impp. Antonius Heliogabalus, & Alexander Mammeæ filius extruxerunt, teste hac veteri Epigraphâ:

IMP. CÆS. M. AUR.
ANTONINUS.
PIUS. FELIX. AUG.
PONTIF. MAX. GERM. MAX.
TRIB. POTEST. IIII. IMP. V.
COS. IV. PROCOS. P. P. ET
M. AURELIUS
ALEXANDER
GERM. MAX. DACCIUS. MAX.
PRINCEPS JUVENTUTIS
LITUS. VICINUM. VIÆ SEVERIANÆ
ASSIDUIS. MARIS. ADLUENTIS
FLUCTIBUS AD LABEM RUINÆ.
LABEFACTATUM AGGERIBUS
MARINI OPERIS A FUNDAMENTIS
UT PERICULUM COMMEANTIBUS
ABESSET EXTRUI CURARUNT.

Via nostra militaris de *Mardyck*, marini operis aggerem bellè sonat, olim mediis in æstuariis constituta, glareâ & silicibus firmissimè instrata; ducensque (per vicum *Steene*, sic à saxis denominatum) rectâ ad oppidum ejusdem nominis & portum MARDYCK: quem si Latinè efferas, aptissimè *Mardiccium* dixeris; & dempta priore syllaba, *Iccium*, portum Julio Cæsari memoratum invenies, quem hactenus nemo Geographorum repperit. Sic res ipsas venari cogimur & indagare, nominum conjecturis: quæ si à cognitione nostrâ pellerentur, politioris litteraturæ pars gratior à nobis exularet. Verùm alia critiria sententiæ nostræ firmandæ adjiciamus.

Julius Cæsar libro quarto de Bello Gallico,

lico, ubi iter in Britanniam meditabatur, sic ait de seipso : *Ipse cum omnibus copiis in Morinos proficiscitur, quod inde erat brevissimus in Britanniam trajectus. Huc naves undique ex finitimis regionibus, & quam superiore æstate ad Veneticum bellum fecerat classem, jubet convenire.* Loquitur ibi Cæsar de universo littore Morinorum, à quo haud dubiè brevior est trajectus in Britanniam, quàm à vicinis oris, seu dextris, seu sinistris, aliorum populorum. Brevissimum freti spatium observatum est inter *Vitsanum* & promontorium Insulæ, vulgò *Thenasse*, juxta vicum S. Margaretæ; sed navibus trajectus hinc inde nullus datur, importuoso littore utrobique. Cùm igitur venit ad Morinos Cæsar, à quibus erat brevissimus in Britanniam trajectus, in toto illo littore portus quæsivit, qui maximam solvendi & appellendi præberent commoditatem : talemque nactus est Iccium; de quo sic ille libro quinto : *Collaudatis militibus, atque iis qui negotio præfuerant, quid fieri velit, ostendit; atque omnes* (naves) *ad* Portum Iccium *convenire jubet, quo ex portu* commodissimum in *Britanniam* trajectum *esse cognoverat, circiter millium passuum* 40. *à continenti.* Ecce commodissimum portum
Al 10. Morini littoris, *Iccium*: quem fuisse *Mardiccium* nostrum, operæ pretium est ut ostendamus.

Commodissimus est portus Mardiccius, primò, quia in extremâ suâ orâ

Littus habet solidum, quod nec vestigia servet,
Nec remoretur iter, nec opertum pendeat algâ.

Secundò, versùs mare tegitur arenoso aggere (*bancum* nominant) qui undarum pelagi exurgentis frangens impetum, fidam tutamque navibus stationem facit,

---- pacatas removens Aquilonibus undas,
Unde exarmatum terris cingentibus æquor
Clauditur, & placidam discit servare quietem.

Tertiò, *Naves Cæsaris propter magnitudinem nisi in alto constitui non poterant*, ipsomet teste, libro quarto. Portus Mardiccius magnam altitudinem aquæ perpetuò continet, sex, octo, decem, & duodecim cubitorum, tranquillo etiam mari, & recedente æstu; quo accedente longè magis intumescit. Magnitudo verò navium Cæsaris colligitur ex sequentibus. Ipse libro citato : *Naves circiter* 80. *onerarias coëgit, quod satis esse ad duas legiones transportandas existimabat.* Legio tunc temporis erat quinque millium peditum, & quingentorum vel sexcentorum Equitum : quæ geminata si partiaris in octoginta naves, centum viginti quinque pedites cum Equitibus quindecim habebis in singulis : an non magis ? Libro eodem, in primo reditu è Britanniâ. *E duabus navibus onerariis, quæ eosdem Portus, quos reliquæ, capere non potuerunt, sed paulò infra delatæ sunt, egressi sunt milites circiter trecenti.* Quibus si adjungas nautas, & militum mancipia, numerum minoribus navigiis longè imparem comperies.

Quartò, Cùm primùm venit ad Morinos Cæsar, convocatis ad se undique mercatoribus, qui essent *ad majorum navium multitudinem idonei portus* in Britanniâ, sedulò inquisivit. Athenæus ex Cottâ, classem ejus mille navium fuisse scribit : ipsemet libro quinto fatetur fuisse *ampliùs octingentarum, quarum multitudine perterriti hostes littus reliquissent*; eas omnes ad portum Iccium (tam ulteriorem hunc, quàm citeriorem, de quo nos infrà) convenire jussit. Lib. 5.

Portus Mardicclus Morini littoris, & verò Gallici totius amplissimus est, solusque Cæsarianæ classis capax; cui perbellè quadrent laudes, quas portui Lunæ Strabo attribuit, his verbis : *Maximus & pulcherrimus portus est, multos inter se portus amplectens, magnæ profunditatis universos, usque adeò ut omnium qui maris tenuerant imperium, facilè fieret receptaculum, tum latè patentis pelagi multos per annos.*

Quintò, His omnibus militaris via (de quâ nos antè) adjicienda est è Castello : quæ quidem cùm ante Julium Cæsarem jam extaret, & Iccio portui nomen daret, illam saltem lapide sterni ipsum curavisse verisimile est, ad equitum & vehiculorum commoditatem, temporisque in emetiendo itinere majorem brevitatem; qualem in viâ Domitiâ Statius laudavit hoc carmine :

Hic quondam piger axe vectus uno,
Nutabat cruce pendulâ viator,
Rodebatque rotas maligna tellus,
Et plebs in mediis Latina campis,
Horrebat mala navigationis.
Nec cursus agiles, sed impeditum
Tardabant iter orbita tacentes,
Dum pondus nimium querens, sub altâ
Repit languida quadrupes staterâ.
At nunc quæ solidum diem terebat,
Horarum via facta vix duarum.

Sextò, Ad commoditatem portus Mardiccii, accedit situs ejus in Morinis, Menapiorum conterminis, ubi *Itium*, seu *Icium*, Cæsaris navale Strabo ponit libro quarto de Britanniâ : *Quatuor sunt usitati à continente in Insulam trajectus*, (inquit;) *nimirum ab ostiis fluminum Rheni, Sequanæ, Ligeris,* &

& Garunnæ. Qui à Rheni partibus trajiciunt, ii non ex ipso solvunt ostio, sed à Morinis Menapiorum conterminis; *apud quos est etiam Itium, quo navali usus est D. Cæsar, in eam transmittens insulam; noctu autem solvit, & postridiè circa quartam horam appulit ad Insulam, navigatione* 320. *stadiorum confecta.*

Menapii populi (qui sub Diocletiano Imp. Carausium Tyrannum orbi dederunt) ripas Rheni fluminis primùm incoluêre, à quibus tandem per Tencteros & Usipetes pulsi, limitanei Morinis fuerunt. *Menapiis* (inquit idem Strabo) *continuantur in orâ maritimâ Morini. Sequebantur in eodem littore* Oromansaci, & Gessoriacus pagus. Plinius: *A Scaldi incolunt extra* (id est, oram maritimam) *Toxandri pluribus nominibus; deinde Menapii, Morini, Oromansaci, juncti pago, qui Gessoriacus vocatur.* Mardiccius portus situs est inter Menapios & Oromansacos, in Morinis propriè dictis, quà Menapiis contermini sunt, ut indicavit Strabo; unde *kat exochin* dictus est *Portus Morinus* apud Florum. Ubi sic de Cæsare: *In Britanniam transit mirâ celeritate: quippè cùm tertiâ vigiliâ Morino solvisset à portu, minus quàm mediâ die insulam ingressus est.* Atque ob illum Cæsaris in Britanniam Trajectum, *Britannici* cognomentum Plinius illi portui adjecit, agens de universæ Europæ mensurâ: *Est autem ipsius Italiæ* (latitudo) 12. 20. 1000. *ad Alpes. Unde per Lugdunum ad* Portum Morinorum Britannicum, *quà videtur mensuram agere Polybius*, 11. 1000. 68.

Lib. 4. — Lib. 4. c. 17. — Lib. 3. — Lib. 4. cap. ult.

Denique trajectum à portu Iccio in Britanniam, vulgati Cæsaris codices faciunt circiter 30. millium passuum; libri melioris notæ (asserente Brantio) 40. Angustior pars freti est 22. milliarium Anglicorum, quæ totidem millibus passuum Romanorum æquivalent: proximus trajectus inter Caletum & Dubrim, est 28. milliarium: trajectus inter Bononiam & Dubrim, 22. milliarium, ut Cluverius à nautis constanti ore didicit. Ad quæ intervalla, si trajectum à portu Mardiccio Dubrim usque, ubi Cæsar appulit, proportione metiamur, justâ Cæsaris mensurâ, inter utrumque portum 40. milliaria inveniemus, quæ 320. stadiis Strabonis benè respondent, pro unoquoque milliari (ut solet à Geometris) octona stadia computando. Ita hactenus, eleganter profectò & eruditè, Chifletius.

In Notis ad Cæs.

JOANNIS BAPTISTÆ

GRAMAYE

IPRETUM,

SIVE

FLANDRIÆ

OCCIDENTALIS

ILLUSTRATÆ

PARS PRIMA.

NOBILISSIMIS

AMPLISSIMISQUE

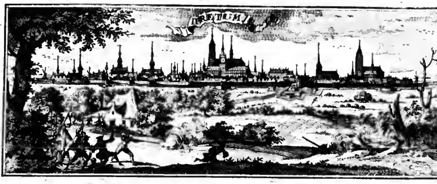
REIP. IPRETENSIS

MODERATORIBUS,

Has illustratæ Flandriæ Occidentalis Primitias

D. D.

PRIMITIAS dico, quia necdum debiti sui periodum, voti mei terminum attigit labor hic, moram trahentibus iis qui plusculum antiquitatis vestræ, inprimis sacra submittere promiserant; sed promiserunt tantum, graviori occupationum mole, quod suspicor, retardati. Interim visum fuit has dare instituti mei testes, desiderii indices, affectus pronubas: easque quantulascumque ad Amplissimi Nominis vestri patrocinium confugientes repræsentare. Arboris recenter plantatæ, rami noviter insiti surculus: Vitis necdum ablactatæ fructus, floris nondum excalycati, ut ille dicebat, gemma teneritudinis suæ conscia timet Boream, frigus, tempestatem, nisi gerrarum umbra, muri objectu, scipionis sustentaculo defendatur. Scriptum etiam hoc imperfectionis, ut alia dissimulem, suæ non ignarum, timet malevolorum dentes, & linguas, imo amplius amænioris genii litteratos velut solem succo suo imparem, nisi authoritatis vestræ clypeo, defendatur & excusetur. Dabunt secundæ curæ auctiora & solidiora, ubi nimirum boni illi archivorum aut antiquitatum custodes plura dederint. Quod ut tandem fiat publico nomine rogo, & vos unà, uti scriptum hoc & scriptorem favore solito prosequamini. Ita Rempublicam, cui feliciter ornandæ incumbitis, florere jubeat Magnus Deus. Votum Bruxellæ ad Sennam X. Kalendas Septembris CIↃ IↃ C. XI.

L I B R I P R I M I
CAPUT PRIMUM.

In Galliæ, Belgii, Nerviorum ditione ſtabilit Pleumoſios : eoſdem Flandros eſſe : de Etymo Flandriæ : à fluctibus dictam : variaque Cæſaris lectio obſervata in hanc rem.

V*Alidiores olim Gallorum res fuiſſe* (verba ſunt Taciti) *ſummus auctorum Divus Julius tradit*) libro nimirum ſexto Gallici, ubi tempus anteà fuiſſe probat, *cùm Germanos Galli virtute ſuperarent, & ultrò bella inferrent.* Probat, inquam, idem ille qui ſevero judicii ſui calculo *Gallorum omnium fortiſſimos Belgás* æſtimaverat, & Belgarum *Nervios* expertus didicerat, & Nerviis paruiſſe *Pleumoſios* vicinos anteà docuerat. Quod ideò mihi repetendum fuit, ut ab originum ſuorum aut ſaltem majorum laudibus ſe jactet Flandriæ occidentalis portio; quam illuſtrare aggredior, geſtis & fortitudine bellica reſpondens; ſpondenſque quòd

nec imbellem
Progenerent Aquilæ columbam.

Pleumoſios autem cùm Hubertus Thomas Leodius circa Cortracum & Legiam collocet, Petrus Divæus circa Dixmudam, Honſcotam, Furnas, Ipram collocet, & Marlianus generatim Flandros faciat, optimè ſcripſiſſe videtur Hadrianus Scrieckius Senator Iprenſis, Vir Clariſſimus & litteraturæ politioris, & Antiquitatum noſtratium notitiâ celebris: *Pleumoſios*, inquiens, *hiſtoriarum periti in Flandriâ ponunt. Rectè. Sed in antiquiſſimo codice manuſ. Commentariorum Cæſaris, cujus copiam mihi quondam Pariſiis fecit Erricus Memmius. V. Cl. ſcriptum vidi l. 1. de bello Gallico:* facilè hac ratione (*de Ambiorege loquitur*) Nerviis perſuadet. Itaque confeſtim dimiſſis nunciis ad Centrones, Grudios, Levacos, PHLEUMOSIOS; Gondunos; qui omnes ſub eorum imperio ſunt, quàm maximas manus poſſunt; cogunt, & de improviſo ad Ciceronis hiberna advolant, nondum ad eum famâ de Titurii morte perlatâ.

Qui quæſo hi Pleumoſii? Qui Gonduni? Sic enim ibi ſcriptum reperi, non Pleumoſios, non Gordunos, ut editiones habent vulgares, quanquam quædam notæ de Gondunis variant. Haud dubiè Phleumoſi o correpta (populi enim tum plerumque nominabantur, non loca) de Phlemſen, ſive ſcribas Flemſchen; vel Vlemſſchen, nam Ph. F. V. conſonans digamma Aelicum. Aut ſi legas Phleumoſii, proferri potuit de Vlèumſchen vel Vleumingen. Vlen & Vlènt fluctum & æſtum ſignificat. Meyerus teſtatur ſè repeřiſſe in vetuſto codice Cœnobii Aldenburgenſis; Flandriam dictam fuiſſe à fluctibus, quod niſi ad Belgicum Vlen & Vlent referri non poteſt. Romani Belgicæ linguæ ignari quamproximè ſuo more acceſſerunt, ſive Phleumoſios ſcripſerint ſive Pleumoſios. Vicini Germani hodierno die adhuc dicunt adjectivè Flems; nos ore magis aperto Vlaems, ſic Vlaemſche, & Vlamingen dicimus. Inde à populo Vlaenderen. Galli nos vocant Flammens; Britanni Flemmingh, ſatis accedentes vocabulo antiquo. Marlianus apertè Pleumoſios vocat Flamingos; & voce

Vlaen-

Vlaendren, conflatum est posteriori tempore vocabulum Latinum Flandria. Quis variationem hanc miretur, qui nominum derivationem omnium undique populorum & locorum, post tot secula & confusiones gentium, quibus vix erant notæ litteræ, quo nomina constanter potuissent scribi, postque tot rerumpublicarum eversiones, consideret? An non apud Varronem vel stante Repub. Romana majores vocabulorum immutationes reperiuntur? Sint igitur Pleumosii Flandri, potissimùm autem hi maritimi & palustres, inter quos Francis Gallorum dominatum tenentibus dici cœpit Pagus Flandrensis (Pagus id est Provincia, qualiter adhuc nunc *Pays* vocamus.) Ita enim diplomata donationum Cœnobiis Bertinico & Gandensibus factarum disertè Vicos Wormholt, Dicasmude, Nikerkam, & alios circa Ipretum sitos aiunt in pago Flandrensi, non fallaci terminorum ejus hîc loci vestigio.

CAPUT II.

Urbis nomen investigatum: restitutus Decretalium locus: Choppini error per transennam notatus.

Liceat mihi bona novorum hominum pace veterem hanc nomenclaturam reponere, ex rescripto Gregorii eo nomine Pontificis Noni, descripto libri primi Decretalium, titulo de alienatione jud. mut. caus. facta. can. secundo, quem cùm perperam nonnulli codices, nonnulli interpretes legant, ex M. S. Collegii Buslidiani, & aliis optimæ notæ voluminibus sic restituo. *Gregorius Nonus Abbati Sancti Nicolai & Decano Furnensi Morinensis diœcesis, ex parte Scabinorum Ipreti nobis fuit expositum, quod inter laicos ejusdem loci &c.* malè enim *Farnensis* & *Nerviensis diœcesis* & *Ipretis* quædam exemplaria habent, cùm nec *Farnensis* decanatus usquam in Nerviis aut Morinis extiterit, nec *Ipretum* ulli extra Morinensem Episcopo fuerit obnoxium, nec *Ipretis* gignendi casu, & numero unitatis aptè queat derivari. Ut hoc quoque addam errare Renatum Choppinum, ubi de Domanio Franciæ canonem hunc libro 2. inserit, ad marginem scribens *Ypram hic Flandriæ urbem intelligi*, ubi magistri sint; nec enim Burgimagistris unquam usi Iprenses, ut post docebo.

CAPUT III.

De vocis flexu quæsitum: Meieri dubium, aliorum incerta variatio: & Bodini error levis obiter notatus.

Cæterùm quòd in Annalibus passim nunc *Hypris* auferendi casu & numero multitudinis, nunc *Hypram*, *Hypra*, *Hypra*, numero singulari legis, arguit Meierum eorum compilatorem nec satis sibi constitisse, nec definiisse *Hypra*, *Hypræ*, an *Hypra Hyprarum* urbis hujus nomen sit: quam Marchantius & alii litteram Pythagoræ nominis auspicium facientes, dissimulatâ aspirationis notâ, *Ypram*, appellant: quæ ideò notare interest, aliaque id generis, ne in diversam Lector incidens lectionem, diversas Urbes designari suspicetur. Joannis Abbæ Bertinici tabulas vidi plures ratas habitas nomine & signo *Joannis ab Ipera*, quem vulgus litteratorum *Iperium*, nonnemo *Iprensem* vocat, & imò legis in Epitaphio ejus;

---- quem prodidit Ipera dives
Felicem ingenio virtutumque agmine dio.

Diploma Morinense scriptum Anno 1110, *Castrum Ipris* laudat, voce, ut apparet, indeclinabili. Aliud Cœnobii Martinensis *villam Ipra*. Auctor Anonymus vitæ Caroli Comitis inter competitores *Flandriæ ponit Gulielmum Ipreletensem* (illum nempè qui Meiero *Hyprensis* appellatur) quæ dictio aliunde quàm ab *Ipreleto* formari nequit; *Ipreletum* autem magis aptè & apertè rivum denotat, quàm urbem. *Leet* enim Flandri aquæductum vocant, quomodò *Niemwerleet* in agro Casletano, *Waterleet*, in Stegrensi novimus. Planè ut opiner medioximum illud *le* é manu potiùs quàm mente scriptoris in chartam irrepsisse. Vixit, nam & hoc scire interest, anonymus iste Anno 1140. Joannes Abbas Anno 1380. Gregorius Pontifex Anno 1230. Meierus Anno 1536. quo prima sua Chronica edidit (malè enim Bodinus Cominei Anno 1509. defuncti, facit coætaneum:) alii nostra memoria vivunt scribuntque.

CAPUT IV.

Hipretum unde dictum: rejecta Annalium & Fabri opinio, aliorum asserta: adjecto lusu quodam nostro.

Hipreti vocem quo ex Europa angulo liceat derivare non magis liquebat mihi, quàm unde Cæcidis & Buphoniorum sacra, donec Scrieckius lucem dedit & rem aperuit. Errat enim canente Lernutio in Panegyri quadrimembris Flandriæ,

---- & erroris vani est manifestus ab Anglo
Aut duce Hyperboreo, nomen id esse putans.

quod Annales & historiæ populares fingunt, aut fictum aliis ut factum referunt. Nugatur qui sic ludit in Philothesiis:

Ypram ceu superam veteres dixêre, quod acri
Insideat clivo, & sese super æquora tollat.

Quamvis enim in eminentiori sita, agrorum pratorumque declivia respiciat, tamen remotior videtur ista originatio, cùm vocum affinitas non ut hominum à ventre,

sed

sed à fronte soleat æstimari. Meliùs Vrintzius noster in encomiis Urbium Flandriæ, hanc introducens,

Ipra, ait, *nec desit vitreis rex agminis idem*
Qui mihi dat nomen subvehit amnis opes.

Amnis nonnihil supra Urbem natus, demum Isaræ permixtus, citra ultraque Dicasmudam lapsus, tandem se partiens, hinc Noviportum, inde per Aldenburgum Brugas deducit, & proprius est Civitatis Iprensis, cum omnibus Overdrachtis seu Transportis. Ita ut ripæ alveus, & aquæ spectent ad eandem civitatem, quæ & in iis jurisdictionem habet usque ad mœnia Brugensia, ubi nomen Iperleti amittens incidit in Reyam Brugensem. Esto itaque rivum hunc ut numine suo urbem dominam appellere, nomine eandem appellare. Sed jam in fluminis etymo æquè laborabimus, de quo optimè Scrieckius in hæc verba. Ipra etiam Ipretum dictum à loco, qui à multitudine arborum, nusquam ferè alibiquàm eo tractu nascentium innotuit; Gallicè *Ipreaux*, Indigenis *Iepen* vocantur, quarum seminaria & plantaria etiam nunc ibi in suburbano tam frequentia sunt, ut quotannis multa millia per universam Flandriam & loca adjacentia transferantur :

Infœcunda quidem, sed læta & fortia surgunt,
Quippè solo natura subest.

Ulmi genus est, sed meliore vena & erectius, ambulacris aptum, structuris conveniens, & foco utilissimum. Hinc itaque Ipretum sicut Lauretum, Quercetum, Dumetum, Rosetum, Olivetum. Hactenus ille, & sufficienter, nisi fortè juvaret lusum puerilem subjungere.

Quæsitus cujus generis foret Ypra, Torellus,
Respondet dubu: rationem deinde rogatus,
Insit, An Urbs sit ab amne vocatus, an Amnis ab Urbe
Addubito : excepit ferula minitante Magister;
Fœmineine, an masculei fiet ordinis? Ille
Mox, utriusque, inquit, nec enim virtute, decore,
Fortuna aut opere, aut opera, num femina, num vir
Præstet Ypra, dicas facilè, nisi dicat iniqtam
Injustam sibi Apollo notam, vel dives Arachne.

CAPUT V.

Cognomina Urbis: occiduæ regionis ocellus: cur infernatis Flandriæ caput : Morinos hic habitasse : notatus error Guicciardini.

Tertiam in Flandria quadriga rotam appellare Hipretum solens sum; eò quod in Comitiis provincialibus post Gandam & Brugas sueverit considere. Lernutius *occiduæ regionis ocellum*, Moschus *occiduæ Metropolin*, Meierus *infernatis urbem primariam* ob id vocat, quòd censeatur totius à Noviporto Curtracum usque, & rursùs à Noviporto Gravelingam usque, & alibi à Galliæ Flandriæque gallicantis & Artesiæ limitibus, terreni caput, terreni longè fœcundissimi, ut non immeritò Lernutius cùm,

Occiduæ qui te dixit regionis ocellum
Indolis ignarus non fuit ille tuæ,

dixisset, dictum velut sigillatim probet hoc modo :

Sive loci positum spectes, seu pascua rura;
Tot circum lymphis ebria fertilibus;
Annua seu Flora mollis redolentia dona,
Credas hic propriam Ver sibi habere domum.
Gramine sic viridi tellus se Dædala vestit,
Thessala ceu tempe facta forent Morina.

Benè *Morina* : quamvis enim Pleumosios Nerviorum apud Cæsarem clientes in ditione Yprensi collocaverim, aliis controvertentibus, tamen *Morinos* Romanæ historiæ concinnatoribus admodùm notos, potiorem hanc Oceano obversam & paludibus obnoxiam regionem habitasse postmodùm, & obliterato Pleumosiorum, aut certè mutato nomine, hanc *pagi Flandrensis* partem sibi adscripsisse, unica Diœcesis Morinensis (cui hic tractus subfuit) jurisdictio possit docere, cùm inter cætera curiosi fuerint primi nostræ fidei propagatores, ut dominio seculari Ecclesiasticum responderet, Ipretum Morinensi Cathedræ, nisi antè paruisset, non addicturi. Ad extremum Meierus dum *Ampli nominis Ypram* alibi indigetat, ad notam antè notatamque à Guicciardino laudem videtur respicere, qui nullam toto Belgio civitatem tam locupleti territorio, tam ampla foris jurisdictione, tam copiosa vicorum appendice asserit excellere, falsò, nisi ad Salæ Ipretensis latè inter septem Castellaniarum pagos referas eminentiam.

CAPUT VI.

Urbis initia, infantia, prima munimenta, & ornatus quando & quibus auctoribus : item de Festo ob defensa mœnia.

Quod Era Arabum Saracenis, hoc ira Barbarorum Flandris esse possit, unde ætatem Urbium metiri, auspicia resuscitatarum Artium inchoare oporteat. Cùm enim inaudita prioribus seculis Normannorum rabies Flandriam uno impetu in & pervaserit, nihil intactum, nihil inustum, nihil non vastatum reliquit. Ita ut ab eorum recessu opus habeant oppida antiquitatis suæ gloriam auspicari. Dirutum itaque Anno 880. *Ipreti Castellum* Balduinus

 Comes

Comes restaurasse, Arnulphus successor Anno post nongentesimum redempti orbis primo munivisse, Balduinus alter 57. pòst annis auxisse; Robertus Frisius ornasse ad Annum 1070. perhibetur; sed cujusmodi restauramen, munitio, incrementum, ornatus fuerit, non exprimunt historici, nec proclivi conjectura assequi ubi nulla supersunt priscorum nominum aut operum vestigia, nisi quòd fossæ & locus Castri satis notus sit, nimirum in pratis templo Martiniano oppositis. Certiora sunt quæ & quò magè temporibus nostris propinqua. Guilielmum Ipretensem à cæde Caroli Comitis, Flandriæ inhiantem, urbem quam nomini induerat *tribus Con-travallis* (sic enim loquitur Dunensis ad Annum 1127.) munivisse. Theodoricum producto ejus ultra flumen pomærio muros adjecisse certis intervallis: Fernandum totum in circuitu amplis fossis & ligneis propugnaculis ac turribus (verba Meieri sunt ad Annum 1213.) cinxisse, perinde ac si sedem arcemque belli inibi constituere decrevisset. A ligneis porrò sepimentis, obtinuit, Urbis mœnia sepes (*Thuynen*) vocari. Indeque à defensis contra Anglos mœnibus, Anno 1383. dies annuus victoriæ partæ etiam nunc *Thuyndach* vocatur.

CAPUT VII.

Pomæria producta: imminuta denuò urbs, Meieri lapsus observatus.

Vidi sanè Comitis rescriptum scriptum Anno 1214. præcipientis raptim & tumultuario opere vallum & antemœniana restaurare, fossarum pomœria extendere, & oras exaggerare, & imò, quà necesse foret, tam Principis quàm privatorum prædia occupare, incidere, deformare: planè ut existimem errasse Meierum hæc gesta in præcedentem Annum rejicientem. Impar erat ambitioni hic ambitus, impar opibus oppidum, suburbanum habitari cœptum, illud in quatuor cœli plagas directum, totidemque curialibus instructum Ecclesiis, illud dominorum domorumque numero multis urbem parasangis superans, illud à Nicolao Zanneca seditiosæ plebis duce fossis & terrea mole circumvallatum, portis instructum Anno 1325. & conforme alioquin oppido effectum, consentientibus ejus incolis. Invenio litteras hac de re ejusdem Anni idibus Martiis datas. Invenio paucis antè annis Franciscani & Dominicani instituti Patribus, *fossata vetera* urbis æquanda concedi. Invenio ejusdem seculi annis 2. & 32. authoritatem Senatui factam mœnia reficiendi. Invenio post incendium Anni 1373. vetuisse Philippum Ducem agrum suburbanum deinceps vicatim & plateatim habitare, permisisse interim interioris oppidi veterem circùm hactenus cespite & consepibus invicem perplexis constantem, muro saxeo circumdari; quod fieri cœptum Anno 88. lapidem auspicalem pangente ad portam Torhaltanam Joanne Dixmudio advocato.

CAPUT VIII.

Situs, statusque Urbis, quinque seculorum historicus docetur: amplitas, fossæ, fortalitia, plantaria, turres, sylvæ, quæ, & vindicata duarum portarum nomenclatura.

Qualiter cœperit, in immensum creverit, & laciniis decurtatis suam amplitudinem contraxerit hac mea, quam colere conor, Sparta, hactenus ostendi, mox situm statumque exteriorem brevi pegmate ob oculos positurus. Præsentis ævi chorographi Ipretum describunt æquali 13. milliarium ab Atrebato & Ganda 9. milliarium intercapedine à Brugis & Fano Audomari; Furnis, Insula, Corteriaco quinque passuum ferè millibus distans, mœnibus eminenti propugnaculorum mole, portis sinuoso viarum anfractu, fossis altitudine & latitudine sufficienter instructum: Ædificiis etiam eleganter ornatum, licèt pleraque tabulis antrorsum stipata non ita splendidè in oculos incurrant: Hæc illi: ad quæ juvabit unam è singulis retrò seculis notam depingendæ Urbi facturam annectere. Et quidem rationes oppidi fidem faciunt, Anno redempti per Verbum incarnatum orbis 1473. dimensione circuitus intra muros instituta repertum 1173. virgas geometricas 14. pedum singulas impleri. Meierus ad Annum 1383. ex Frossardo & aliis describit oppidum magnis munitum fossis, muro cespititio ex sepibus & spinis flexis, tam valida intricatione, ut vix securibus posset penetrari. Fernandus Comes rescripto Anni 1227. meminit *fortalitiæ Iprensis & aquarum in ejus circuitu.* Annales Bertinici quo loco cladem Flandriæ Occidentalis Anno Verbi incarnati 1213. attingunt: *Ipra*, aiunt, *Civitas magna & fortis, nec minùs delectabilis propter arborum in circuitu plantaria.* Valterius Monachus in Caroli Principis vita Annum exprimens 1127. quo per Gulielmum Ipretensem urbs munita, addit fuisse eam *rotunda forma & capacitate non contemnenda, tribus turribus procul spectabilibus, & castelli veteris claustro tutissima.* Ad extremum memoriæ Cattisletenses, ubi de Roberto Frisio, *Ypram densis sylvis & paludibus septam* disertis verbis vocant, quod si illo fuerit, certè hoc nostro ævo nihil minùs quàm verum est à portæ oppidi ferè post flexuosas ambages per pontem aut pontes sublicios inter propugnacula

pugnacula laterum ducunt ingressuros decem universim, venientibus in numerum damnatis per has turbas. Tempore Maximiliani Archiducis quinæ aperiebantur, nec pauciores patuerunt unquam, omnes ferè à locis quò dirigunt, familiarem sortitæ nomenclaturam. *Portam butyri* fuisse, & sic dictam disco ex diplomate Anni 1278. Itemque *Portam templi* Anno 1250. notam nuncupatamque, hanc à Templariorum suburbano circa eam dominatu, illam à pascui agri præstantia, hodieque butyri sapidissimi epitheton faciente.

CAPUT IX.

Opera Urbis, Halla, Sala, Castrum, Turres, duæ machinæ tractoriæ, hæ quando in Flandria visæ: & leviter de voce Sala contra Marchantium.

Inter opera Urbis, ut visu, ita scitu digna primas suo jure postulat *Castrum vetus*, licèt inornatum non minùs tamen inhonoratum, utpotè *Principis domicilium* aquis cinctum, & Salæ titulo in plebe notum; eò quòd tribunal ibi clientelare, & fons unde infinita motum accipiunt feuda, & jus de controversiis ea tangentibus dicitur. *Salam* hanc (qua voce ex Perside ablata & Francis veteribus usitata, non atrium quodvis, quod vult Marchantius, sed prætorii regalis denotatur) leges nonnullas à Guido Comite accepisse invenio, & ea propter quòd ruinam minabatur ædificium id temporis ære publico restauratum. *Curia urbana halla* vocabulo notior, splendida illa & nescio an ulli toto Belgio cessura, per aream intermediam in duo secta, quadringentos sexaginta duos longa, quinquaginta utrinque pedes lata.

Hinc Senatorum conclave, Sacello & vario cubiculorum secessuumque ordine stipatum, inde cœnaculum ingens, alibi ambulacra spatiosa, olim quidem digesta fenestrarum conformium serie, officinas Lanificum totius occiduæ regionis exhibere solita, nunc vix superstites ad intercolumnia Urbium vicorumque aliquot characteres, aut etiam insignia ostendere & ab oblivione vindicare potentia. Opus hoc exstrui cœptum sub Annum 1342. Turris in medio quadrata Archivorum oppidi adyta conservans, & superbo vertice ipsis insultare sideribus visa, perfecta Anno ..... Sacellum Scabinale ab omni memoria aram Divæ Virgini & Sanctis inscriptam, & Sacerdotem ad divina habuisse fatetur, & adeò confirmat litteris Anni 1487. Innocentius Pontifex, *Capellam super phalas* indigetans, cui ad dextram proxima Cathedralis Ecclesiæ turris eminenti fastigio procul se videndam exhibens, & elegantiæ merito inter publica opera locum acceptura; illa publicis impendiis Anno 1434. strui cœpta, architecto Martino Utenhovio, ponentibus auspicale saxum Victore Lichterveldio Meri Victoris filio, & Anastasia van Oultre, Meri Roberti à Flandria Dynastæ Elvertingæ & Ylamertingæ uxore, illo Senatus præside, hoc Castri Comite hæreditario. Nec tacenda forensis Curia pagis & Castellaniæ jus dicens, splendidiore frontispicio circa Annum 50. proximè elapsum exornata, nec machinæ ad portam ingenioso constructæ artificio, transportandis ultra repagula defluxus aquarum ex altioris fundi alveo coërcentia navibus etiam onustis excogitatæ; aut saltem primùm apud Flandros visæ, Principatu Guidi Dompetrati, qui in certo diplomate eas vocat *Dobbeleraen*, id est, duplices attractorias, quæ postmodùm *Overdrachten*, id est, si ad verbum vertis, Transportæ dici cœperunt, & spectant ad Urbem hæ aliæque in hoc flumine.

CAPUT X.

Per incendia sex raptim percurrit.

Clementior in hanc Urbem quàm alias totius Flandriæ fuisse Vulcanus videtur, ut quæ rariores incendiorum vices tulerit, rarissimas fortuitorum. Quòd enim Anno salutiferi partus 880. à Normannis, Anno 1125. à Normanno Comite occupati oppidi à porta meridionali ad septentrionalem latus igne absumptum sit, teste Meiero: quòd Anno post Millesimum 240. natum ex Fullonis camino incendium tertiam Urbis partem prostraverit: quòd ejusdem seculi Anno 97. suburbana à Germanorum præsidiariis, sed ne hosti Gallicano usui essent timentibus, in cinerem redacta: quòd eadem Anno sequentis seculi currente 83. ne hosti, sed Anglo præsidium essent, stirpitus eversa conflagrârint: quòd Anno 1478. Gallorum opera immissus in suburbanas ædes ignis quidquid attigit depopulatus sit: quod nuperis tempestatibus belli belgici ante Annum 1584. Templa, Nosocomia, Hieræcia, sacrilegis manibus in suburbano exusta, vix lapidum acervos, fundaminum reliquias, parietum minas, quæ olim exstitisse indicio esse queunt, servaverint: hæc, inquam, omnia licèt Vulcani concursu patrata, non tamen Vulcano veniunt imputanda, sed hostibus, sed malevolis, sed perduellibus, fatalibus quodammodò opum operumque flagellis.

CAPUT XI.

Incommodis succedentia commoda, platea ornatæ; forum constratum: lanificium prophanatum.

Singula nihilominùs quæ protuli incendia (tali enim rerum vicissitudini, talibus alternantis fortunæ insidiis opifex omnium Deus sublunarem hunc mundum jussit esse obnoxium) non mediocris aut Hipreto, aut vicinis locis emolumenti extiterunt occasio. Prima quidem duo post Normannos, concinnitatem regionum urbis cum aptissima platearum directione haud multò post hinc inde ordinatam promoverunt. Altera duo, cum textrinis textores dissipârunt, inquietum genus hominum, ut manu telum, ita mente tela versare solitum, quorum multitudine in Colonias Poperingam, Menenas, Viroviacum, Cominas, Missèniacum missa, est quod acceptum ferant Hipretensibus illa oppida primam fortunæ & felicitatis suæ ubertatem. Duo postremò incendia, etsi nonnihil acriùs pupugerint, ob læsam *Regis & religionis Catholicæ Majestatem* per reprobos quosdam, tamen non caruerunt suo eventu, oppidi viis, vicisque affectis alibi, alibi refectis, foro novis alibi constrationibus planato, lateralibus portarum quadraturis in fossas antemurales posteà projectis.

CAPUT XII.

Eadem de Terræ, Aquæ, Aëris commodo & dispendio quæsita, landataque hic Caroli Boni munificentia.

IN calamitatum catalogo Vulcanum soleo præmittere, tum quia ejus furores plus lucent, tum quia is ut Superis proprior, ita ad eorum iræ subserviendum promptior fuevit existere. Ab eo itaque ad alia descendam elementa, quæ tamen rariùs in Hipretum videntur conspirasse. Terra enim licèt infinitos canales plumbeos abscondat, attactu suo putealibus tota urbe aquis non ita gratum quidem pariens saporem, tamen earum usus & potatio est citra noxam, aut alvi tormina aut viscerum detrimenta, quæ incommoda medici per plumbeos canales labentibus imputant; ut taceam hunc terræ genium & aquæ nonnihil adulteratæ temperamentum fullonibus apprimè commodum videri, & aëris proquinqui regionem ab igneis & pestiferis alterationibus vindicare. Si tamen infecta exhalationum copiis aëris bonitas nativa vincatur, longissimè serpit malum, nec facilè contagem sistit: prout dispendio suo experti cives deplorant, quoties memores Annorum 1583. cùm vix tres cladis expertes tota urbe domus superessent; 1490. cùm sublata è medio feruntur quindecim hominum millia, notando ad æstimandum urbanam multitudinem exemplo, 1552. cùm tertia civium pars absumpta perhibetur, & aliàs nonnunquam. Alia pestis, famis, sterilitatis, & tempestatum damna, quia toti Flandriæ communia, & alibi à me enarrata prætereo, nisi quòd aliqua suum inter Hipretensia locum ex accidenti mereantur, (puta annonæ caritatem Anni 1176.) eò quòd tanta extiterit Caroli Principis erga inopes miseratio, ut uno quodam die Hipreti septies mille & octigentos panes, præter nummos & vestes egenis distribuerit, cerevisia coqui prohibita, & canibus ad unum cæsis.

CAPUT XIII.

Bellorum & discordiarum civilium capita depingit.

Bella per Iprenses plusquàm civilia campos,
Gallorumque iras, formidandumque Britanni
Principis auxilium, pollutas sanguine dextras
Patricio, immisso siccatas adibus igne,
Seclis facta cano non facta prioribus unquam.
Post Comitis mala fata boni Rex Francigenarum
Neglecto Comitem Normanum agnoscit Hiprensi.
Qui juga Cattorum, portus, portasque frequenti
Milite firmabat, & Hipreti castra locabat.
Nec mora, Rex armatus adest, oppugnat & urbem
Procomitemque simul, via vi fit, agitque virum vir,
Cùm nata in populo discordia, tessera turri
Conspicua invitant regem, tum obstacula porta
Ad medium reserata diem, Vulcanus in urbem
Contiguam bacchatur, agit plebs Martia pradam, 1127.
Et victus victoris jurare in verba coactus.
Damna bis Ipra tulit seclo leviora sequenti,
Tertius à decimo dum circumscribitur annus, 1214.
Capta quidem Comiti sed conciliata repentè,
Excusso cervice jugo, Gallisque fugatis.
Quid referam armatas furibunda à plebe cohortes?
Qualiter urbe potitus, conditor alter haberi 1325.
Zanneca contendit, herus urbis, Principis hæres;
Qualiter armatam Maleano Principe Gandam 1380.
Rebus Hipris, malè cauta suis, malè tuta recepit,
Cauta magis, & tuta sis dum poplite flexo
Ad Domini præcepta redit, compulsa rebellis
Authores turba crucibus spectare revinctos.
Sed quid agat? vix alter ab hoc defluxerat annus, 1482.
Cùm Regi Comitique iterum, sed tota rebellat
Flandria, Hipris decepta iterum sub imagine justi,
Fit supplex iterum, vicini classica Regis
Dum

1578. *Dum timet, & gravibus in tempore confulit agris.*
Prætereo clades, profugis propè civibus, urbs quæ
Intulit atque tulit civilis tempore belli.
Prodita per paucos, pòst obruta milite multo.
Catholico per Farnesium sed reddita Regi,
Reddita & imò sibi sexto discriminis anno.
1594. *Plebejos taceo strepitus, civemque notatum,*
Dum petit electi jugulum furibunda senatus
Cocquerelles. *Turba, suas causata operas & cambia falli,*
1280. *Principis aspectu sedata & cedere jussa,*
Omnibus his rabies potior, nigroque notanda
Stigmate, quæ Festum Andreæ lux anteit, illa
Vidit inauditum facinus, turbamque frementem
In Scabinorum caput, innocuosque tribunos:
In conclave ruunt fullones, obvia ferro
Invadunt; patresque novem (res mira) fenestris
Præcipites dant, & non simplice morte trucidant,
Morte tamen memori nec inulta; authoribus ultro ad
Exilium, vel supplicii tormenta coactis.
Et verò ex Mystis Astreæ victima factos
Ter tria saxa tegunt in principe Præsulis æde
Martini, & totidem stant candelabra quotannis
Manibus inferias sacris dum Curia solvit.
Et verò hoc caput est, durantis synbolon ævi,
Quod qui tam indignum vidit scelus, exerit usque
Conclavis paries, & tot capita expiat uno.
Gaudebit Grudius, hæc dum leget, atque repertos
Consortes sceleris pleno definiet ore.

Paricidium hoc Anno 1303. perpetratum, non decennio pòst, ut notant alii: factio autem illud viginti tribus annis antecedens à Scriptoribus *Cocquerellica* nuncupatur, ab insigni quod Symboli instar præferebat.

Notandumque quòd cùm Anno 1578. Urbs occuparetur, magistratus fidelis erat Regi, ejusque Majestati impensè favebat. Præsidiarios enim milites suis sumptibus conscripserat, qui cum Civibus urbem custodirent. At perfidia cujusdam factum est, quòd portæ Missenïæ pessuli objectis impedimentis non obderentur, nec seræ clauderentur, ita ut primo quodam diluculo rebellibus patuerit ingressus. Quod facinus tam ægrè tulerunt Cives Catholici, ut omnes ferè sua sponte exulârint: & qui migraverunt majori numero fuerunt, quàm qui exierunt ex tribus quatuorve aliis præcipuis Flandriæ civitatibus.

LIBRI SECUNDI
CAPUT PRIMUM.

Oppidi dominatus penes Comitem Flandriæ, aut ejus primogenitos, jura municipalia data, Concilium Provinciale hic aliquando: item de Comitatu Pratensi.

QUod Diogenes de illiterato divite, Cyrus de indocto Rege, Christus de Pharisæis versipellibus dicebant, esse asinum auro obductum, Deum personatum, Sepulchra dealbata, id Lector fortè de Hipreto nostro interpretabitur, dum saxeam compagem, parietinam molem, artis & fortunæ aream, aut veriùs arenam solum æstimabit; longè aliter existimaturus ubi Urbem civibus, Rempublicam legibus, id est, corpus anima viderit imbutum. Secundo itaque hoc missu producemus in Theatrum famæ, quidquid politiam & civitatem, ut propriè loquar, concernit, à capite auspicium capturus. Dominatus oppidi ab omni hominum Scriptorumque memoria mansit penes Comitem Flandriæ, qui nec unquam, licèt omnibus in circuitu Urbibus subinde hypothecæ suppositis, subinde à reliquo Flandriæ corpore avulsis, induci se passus ad cedendum alicui aut communicandum Hipretensis Dynastiæ possessionem, quam esse voluerit *Regiam occiduæ plagæ*, Anglis, Gallisque metuendam; hinc Philippus Elsatius Burgensibus jura municipalia præscribit, aucta & alibi mutata per Guidonem, itemque per Robertum Bethuniensem, Ludovicum Cressium, Philippum audacem, omnes vivo adhuc parente de hoc oppido disponentes. Planè ut nonnunquam in mentem venerit plura hîc quàm vel Gandæ vel Brugæ *Delphinorum Flandriæ*, ut sic loquar, rescripta offendenti, dubitare, an non has ad Austrum urbes Reguli Flandriæ, solerent adolescentibus filiis primogenitis assignare, qualiter ferè suis Francus Delphinatum. Comes certè *Balivos* ad spatium aliquot annorum, Senatores annuatim constituit, Leges & Privilegia, itemque Justitiæ administrationem servat, Pares 12. (sed quos plenè cognoscere hactenus non licuit) habent, possidendas beneficiario titulo Toparchias à Comitis manu tenentes, &c. Duo hîc addam Corollaria partim ad laudem, partim ad lucem urbis factura; Primum quòd Concilium Provinciale Comitis, Ganda seditionibus factiosorum civium rebellante, aliquamdiu & aliquoties stabilem hic sedem fixerit, nominatim Anno Christiano 1457. Alterum quòd intra limites oppidi, ut nunc res sunt, *Juxta villam in pratis*, ut olim, extiterit Comi-

Comitatus titulo & prærogativa locus celebris, quem Robertus Comes, Gerardo Abbæ Martiniano elargitus est Anno 1110. unde in hunc usque diem Ecclesiæ Martinianæ *Balivum*, *Comitatus sancti Martini* appellant.

CAPUT II.

Tres Prætores, qui, & unde, & quales.

Major omnibus in historiæ Flandricæ arcanis Meierus ad Annum 1277. refert formatam Hiprensium rempublicam instituto triplici Senatu, intellige tres justitiæ administros, *Prætore Comitis*, *Prætore portus*, *& tertio quem Scultetum* vocant: id ipsum adhuc perseverat & quasi partito munere singuli fines suos & limites habent. *Quos ultra citraque nequit consistere rectum.*

Opinor autem illum qui in Diplomate Martiniano Anni 1110. signat *Præpositus villæ*, & ante alium *villici urbis* titulo expressus est, eundem fuisse cum moderno Balivo majore sive Prætore Comitis suprà nominato, eundem etiam cum *Capitaneo Comitis* (nomen sæpè in donationum testibus reperies) cò quòd civibus in militiam profecturis Ducatum præberet. Præest tam urbi quàm Castellaniæ, ut loquuntur, etsi in hac alter *Sala Balivi* titulo inter novem viros annales jus dicat magè speciatim. Cùmque è primariis Flandriæ functionibus hæc sit, vix præter claro loco natos Comes adscifcit. Fueruntque anteà hoc ordine Equites Clarissimi, Joannes de Wolff, Anno 1225. Joannes van Ryselle, Anno 1292. Nicolaus Billekin, Anno 1320. N. Blocque van Steelant, Anno 1329. Ludovicus van Mareke Anno 1333. Joannes van Bernaige Anno 1349. Rogerius Theodorici van Liehtervelt Anno 1356. Joannes van Prysenaer Anno 1362. Rogerius van Liehtervelt Anno 1366. Arnoldus van Mareke Anno 1367. Rogerius d'Aultrive Anno 1369. Sigerius van Bernaige Anno 1370. Joannes vande Veste Anno 1373. Joannes Schleff Anno 1375. Joannes van Goyspeur Anno 1377. Oliverius van Slebrugghe Anno 1379. Daniel van Walle Anno 1380. Richardus van Steelandt Anno 1382. Joannes van Brugghe Anno 1383. Petrus vanden Sype Doctor Decretorum Anno 1384. Joannes van Gryspere Anno 1385. Richardus Haultrius Anno 1387. Nicolaus Schaeck Anno 1390. Joannes Hoeft Anno 1394. Robertus van Capelle Anno 1397. Joannes vanden Kerchove Anno 1400. Leo van Moerkercke Anno 1411. Joannes Belle Dominus de Boesinghen Anno 1412. Ægidius Walins Anno 1419. Robertus Cortesi Anno 1422. Rogerius van Lichtervelt Anno 1423. Justus Bryde Anno 1430. Renoldus Hebbe Anno 1432. Antonius van Bienst Anno 1433. Wilhelmus Comyn Anno 1440. Jacobus van Hemsrede Anno 1450. Joannes vanden Poorte Dominus de Morsbede Anno 1454. Ludovicus Polinckhoven Anno 1459. Gasparus van Vlanderen Anno 1464. Jacobus de Wale Anno 1466. Joannes à Lichtelvelde Dominus de Staede Anno 1467. Hector Dominus de Hollebeke Anno 1473. Lucas Tomyn Anno 1476. Judocus Cortewyle Anno 1478. Ægidius Gistelin Anno 1480. Andreas de Wale Anno 1483. Colardus de Halewyn Dominus de Boesinghen Anno 1484. Joannes van Overschelde Anno 1486. Gasparus van Premesque Anno 1496. Colardus ab Halewyn Anno 1529. Carolus de Luxemburg Dominus de Beaufreves Anno 1528. Jacobus van Halewyn Dominus de Boesinghem Anno 1533. Andreas van Oignies Dominus de Wandelyncourt Anno 1537. Colardus van Rode Anno 1541. Colardus van Halewyn Anno 1546. Joannes vanden Poorte Dominus de Morslede Anno 1547. Carolus Uytenhove Anno 1557. Cornelius Dominus de Cornhusen Anno 1567. Artus van Gistelles Anno 1574. Carolus van Ideghem Dominus de Weyse, Baro Borsbecæ.

CAPUT III.

De Castellano, ejusque dignitate & præminentiis, item de Castellanis, & Henningis tres lapsus emendati.

Castelli Hiprensis Comes aut in eo Reguli Flandrarum Vicarius, quem *Burggravium* aut Vice-Comitem dicunt à semimille annis fuit, & celebris fuit, dignitate tam augusta ut filios subinde suos Comites eà voluerit ornatos conquiescere. Ita nimirùm Roberto Frisio Philippus natus *Ypra Burggravius* audiit, qui Anno 1104. prolapsus ex infirmæ domus tabulato expiravit, ad D. Winoci sepulturæ locum nactus; ubi post obitum illum nocte visus tumulo insistere, & Sacristanum ut matutinarum precum ære campano tempus nuntiaret monere, & sic occasionem dare reformationis ibidem paulò pòst introductæ. Hunc sequutus Gulielmus non ex filia Dynastæ Loane nupta Philippi filius & à Clementia Comitissa in Comitem sublimandus, nisi à Carolo Bono & Ludovico Crasso victus fuisset (prout Henninges secundi & tertii regni monarchiæ quartæ parte priore folio 79. perperàm & triplici cum errore asserit) sed Philippi filius, post cædem Caroli Boni ambiens principatum, sed à Gulielmo Normanno Hipreti captus, & demum necato Normanno à successore Elsatio anno partus virginei 1132. fugere in Angliam

Angliam compulsus. Ubi rebus in bello fortiter gestis favorem Stephani Regis tam ampliter meruit, ut Comes Cantii sit renuntiatus anno ejus seculi 41. Sed oculorum usu fortè orbatus, & ab Henrico Rege Stephani competitore jussus solum vertere, Elstatio conciliatur & Loam ex materna hæreditate dynastiam contendit, ibique in Regularium à se dotato Ascetorio domicilium & quietem suæ delegit senectuti. Ubi defunctus Anno 62., aut ut chronicon Bertiniense 64. 9. Kalendas Februarii, vir proceræ staturæ (quod nuper aperto ejus sepulchro integra adhuc crura ostenderunt) & nisi impari matre natus (fatente Annovio) fuisset, & virtute & favore & proximitate in Flandriæ Comitem evectus fuisset. Post quem variæ & nobilissimæ stirpes Vicecomitatu potitæ sunt, defectu hæredis non semel ad Comitem revoluto, Anno post millesimum quadringentesimo trigesimo Robertus à Flandria id dignitatis obibat, ut suprà tetigi, cujus filia Anastasia de Oultre Domina de Weleene Anno 1442. Castellana fuisse reperitur, & ejusdem sæculi Anno 74. Gulielmus Hugonetus Dominus de Saillant, Cancellarius Burgundiæ, Vicecomitatum à Rolando Domino de Poncques emptum ad hæredes transmisisse. Quorum Guilielmus insuper Dominus Middelburgi, Claudiæ filiæ Anno 1533. nuptæ Martino de Havres Domino de Betencourt, Lynselles, &c. transcripsit, & illa Anno 1545. Margaretæ filiæ suæ Philippo Oigniaco Domino Wathanensi elocandæ propter nuptias assignavit. Unde gentiles *d'Oignies* ex illustribus Artesiæ, eâ potiti per conjugii legem in Merodios Ducatus Juliacensis Barones transtulerunt; è quibus dum hæc scribo, fruitur Philippus Frentziaci Dynasta, à peregrinatione Jerosolimitana Eques sancti Sepulchri, & eo titulo mulctarum trientem tam in Urbe quàm territorio sibi vendicat, Scoutetum publicique carceris custodem creare solet. Ut taceam officiarios Justitiæ administrandæ utrobique solemni juramento non minùs se huic, quàm Comiti devincire, ab ejus manu octuaginta suscipi clientelas, ejus fide obstricta & tribunali obnoxia numerantes peculia, commoda telonii etiam, & subinde jus equites creandi, quod modò exolevit, habuisse, quæ nulli, Dicasmudensem excipio, tota Flandria Vicecomiti contingere notum.

CAPUT IV.

Senatus forma exposita, & sex Collegiorum æquabilitas laudata.

QUod in Antverpiana Guicciardinus, in Brugensi Damhouderius, in Gandensi Republica Meierus, utiliter præstitère, id nos in *Hipretensi*, pulcherrimam Senatus formam ob oculos posituri, priùsquàm ad singularum initia partium descendamus. Concilium itaque majus oppidi, quod alibi *magnum Senatum*, alibi *magnam communitatem* vocant; conflatur ex sex Collegiis: minus ex duobus membris, ordinarium ex unico Scabinagio, ut loquuntur. Scabinagium 13. tribunali Senatorum constat, qui cum totidem consiliariis primum efficiunt collegium (veniente ad numerum præside *Advocato*) 27. personis absolutum, & controversias non maximi ponderis decidere solitum. Apponitur his, sed & opponitur, pari virorum numero secundum, ex nobilitate domestica, & patriciis compositum, & civibus melioris notæ, quibus præficitur *Capitaneus*, ut vocem ad verbum latinè reddam: Hooftmannum enim vocant, sicut & sequentibus singulis suis hac solùm differentia, quòd hi annales, ille perpetuus; hi à Scabinis, ille à magna communitate adsciscatur. Tertium è 15. viris opificum civilium primæ famæ: Quartum ex lanipannificum Præfectis quinque: Quintum ex Sayettarum quas vocant textoribus totidem: Sextum ex minoris notæ opificibus aliis pari numero constituitur. In quo cœtu observandum venit singulari industria conceptam æquabilitatem, & acceptam in Republica mediocritatem, quâ efficitur ut ne Senatus insolentia aut ambitio plebi, plebis potentia, & factiones Senatui, nobilium sive divitum authoritas utrisque possit esse noxia. Scabinos dominantes æquali numero coërcent Consiliarii, utrosque capitibus junctis fortè unanimes, siquidem Reipublicæ intersit, suffragiis æquare possent numero pares Civium primates, tertiæ classis eâdem ratione in ordine plebeio, ne quindecim viri primariarum artium, opprimant alios vilioris opificii, tria postrema junctim collegia eodem numero & vi oppugnant, opponunt suas voces, planè ut nullam in partem publicæ utilitatis ratio deficere, juris urbani administratio claudicare, Justitiæ vigor possit declinare, nec Senatus contemni, nec plebecula opprimi, nec opulentiores exagitari. Hac via Cyrus prudens Persarum Monarcha, apud Xenophontem cùm Satrapas ad Provinciarum gubernacula admovisset, eorum potentiæ frænum injecturus, Tribunos in aliquibus summæ dominationis compotes adjecit. Ita Romani, ita Athenienses & Spartani Tribunos qui plebi suffragarentur adversùs potentiam Senatus cooptabant.

CA-

CAPUT V.

Initia singularum Senatus partium, & quæ in eis mutationes.

Restat nunc antiquitati investigandæ dispicere quibus gradibus ad hunc perfectionis apicem Respublica ascenderit. *Advocatum*, sive quod alibi legas *Advocatum* Senatus præsidem, cùm in vetustioribus Philippi Elsatii & Namurcensis diplomatibus non reperiam, libenter crederem sub Guido Comite introductum maximè cùm à trecentis circiter annis semper eum offendas, & quidem claris ferè semper ortum natalibus. Scabinorum numerus idem extitit Anno 1209. cùm Philippus Marchio Namurcensis Flandriæ Procurator, communitati promittit assumere ex suis quinque viros præmisso solemni juramento electuros pari secum numero Scabinos, Comiti Sacramentum dicturos, qui mox alios octo sibi collegas associent. Factum deinceps, nisi quòd sequenti Anno Senatu amovendis potestas relicta quinque illos Electoros primos nominandi, more in hunc usque diem recepto, licèt exiguæ & paucorum annorum mutationes eum subinde interruperint. Ita nimirum Philippus Rex Franciæ rescripto Anni 1303. potestatem nominandi electores illos quinque partitus est cum Senatu. Ita Ludovicus Comes ad Annum 1380. justa plebis insolentia motus, planè ad se traxit jus creandi tam *Advocatum* quàm *Scabinos*. Philippus Dux, sed patre superstite, statutis quibusdam circa personas Scabinorum, eis interim relinquit potestatem creandi *Tutores pupillorum* (qui duo nunc sunt Senatorii) *Quæstores* duos (nunc unicus peculio oppidi congerendo sufficit) & *Hooftmannos*, aliosque, prout expediens judicabitur, *Consiliarios*, Anno Redemptionis 1414. cùm etiam in antiquioribus Principum placitis indefinitè semper facta Senatui fuerit copia adsciscendi quosvis à consiliis aut ministerio futuros. Quatuor minora collegia opinor post Annum 1383. formata, eò quòd ante illum major & ferè tota plebis multitudo è textoribus, fullonibusque constaret, quique soli in Curia punctum facerent. Hooftmannus 27. virorum cum suo cœtu ante Guidonis principatum extitit, soletque portarum curam gerere, & pacificationum rixarum in civitate orientium. Nam primas etiam tenet in collegio quodam pedaneo eorum qui pacificatores dicuntur. Ii antiquitus assueti fuerunt si confligantes invenissent per civitatem, eos ducere in domum pacificatoriam intermittendæ paci, quod nunc in desuetudinem abiit. Inde domus ista dicta est, *het paisant huys*, & dicti pacificatores, *de Paisanters*; unde etiam dictus primus obtinuit nomen *Hooftman van den Paisante*, quod vulgus nuncupat *Besante*.

CAPUT VI.

De claris Stirpibus & Viris.

Patricias Hipreti stirpes & domesticam Nobilitatem suprà nominavi, hìc in species distribuerem & baltheis insignibusque suis ornatas in scenam libenter produxissem. Sed observans quàm raræ ævum tulerint, quàm multas simultas plebeiæ seditionis oppresserit, quàm omnes ante quatuor sæcula notæ tribus aut fatalem gloriæ suæ terminum explicuerint, aut lascivientis fortunæ telis confixæ, jam vix in proletariis censeantur; satius putavi supersedere, ne paucorum relatione urbi laudandæ suspicionis, mihi invidiæ, alii calumniæ occasionem præbere videar. Nobilitatis itaque loco viros virtute scientiaque nobiles hìc natos producam. Imprimis Joannes duos Archimandritas Bertinicos, alterum codicis Diplomatum, alterum Chronici compilatorem, & hunc tanti abdominis, ut teste Thoma diacono vix progredi, nec nisi sedens dormire posset, Petrum Dunensem Prælatum vitæ sanctimonia spectabilem. Musici Clementem non Papam & Andræam Pevernaige Ipreti invenerunt.

Theologi clari scriptis editis in lucem, Hipreto natales debent Petrus Ponetus Carmeliticæ regulæ monachus, cujus extat propugnaculum fidei, Balduinus Faber, cujus epitomen Lithurgicam vidi, Franciscus Amelryns, & alii.

CAPUT VII.

Gildæ Sagittariorum, Cameræ Rhethorum, utraque laudata.

Ad plebem ordo ducit, cujus lectior Marte & Arte pars nomina dare consuevit gymnasiis arcuum Cornei & Chalybei, Balistæ & gladii usum profitentibus, aut alicui poëtarum contubernio. Hi antiquitatis laude cum Gandensibus certare soliti, Cortracenis, Noviportensibus & Cahisletanis poëtarum conventiculis authoritatem dedêre, addentes semper *die Camer van Ipre als die outste van Vlanderen, &c.* id est, Camera Hipreti utpotè Flandrensium antiquissima. Illi præter infinita in ludis, nominatim in Tornacensi Anno 1394. (ubi inter 387. ex primis Belgii urbibus collectos sagittarios primo donati præmio redière) bravia reportata, non vulgarem bellicæ virtutis laudem meruêre. Comitis sui signa secuti in Hannoniam, Zelandiamque Anno

Anno 1303. & aliàs obsidionem novem hebdomadarum ab Anglis, & interim frequentes oppugnationum fortunas fortiter & constanter tolerantes; fidelitatis etiam erga Comitem laude commendati, adeò ut ante Annum 1301. Privilegiorum omnium jacturam pati maluerint quàm Guido Principi juratam fidem fallere, prout in restitutionis dicto Anno per Regem factæ literis narratur.

CAPUT VIII.

Opificum collegia, textorum numerus æstimatus, & telarum, & nundinationis frequentia.

Tribus opificum numero sunt 14., comprehensis tamen una in tribu sæpè 7. mechanicorum generibus. Omnium autem maximè patentes & reliquarum velut Principes fuisse ex rescripto Anni 1304. disco, *Textorum*, *fullonum*, *Tonsorum*, *Ischopolarum & Cementariorum*. Diploma certè Anni 1514. refert extitisse non ita pridem in urbe textrinarum quatuor millia, & tamen tùm vix quingentas superfuisse: addo ego nunc ad insignem redactas paucitatem vix decem numerari. Intelligo pannificum (quo loco videntur hoc tempore pannorum *Levidensium*, id est, Sayettarum operæ succesisse) tanto quæstu, ut ex rationibus oppidi didicerim assem tributarium Senatui, in singulas telas non quidem vænales, sed venditas nundinis, privilegio Anni 1475. permissum, effecisse quotannis florenos plus minùs mille, non vano opulentæ nundinationis & copiosæ argumento. Cæterùm cùm Ludovicus Comes Anno 1322. sub gravibus mulctis vetuerit, intra tertium ab Urbe lapidem æqualis cum Hipretensibus subtilitatis, pannos confici, nil mirum & Suebberum Germanum, in libello, cui titulum Minervam fecit, & Alphonsum Regem Hispanum libro partitionum 7. Yprensium pannorum meminisse.

CAPUT IX.

Privilegia Civium & immunitates.

Immunitate Cives gaudent maxima, teloniorum quidem Brugis obtenta anno 1160. Insulæ Anno 1241. Messenis Anno 1200. Novoporti Anno 1274. Bapalmis Anno 1333. Elvertingæ, Vlamertingæ, Diebosci triennio pòst. Reningis, Anno 1404. Slusæ 1399. Rupelmondæ, & alibi: confiscationis bonorum etiam quovis crimine, nisi in personam Principis & liberorum & Cancellarii conspirassent, ex privilegio Anni 1410. nec ad aliud tota Flandria tribunal cives inviti trahuntur, siquidem offerant causæ suæ æquitatem judicibus oppidi probare, nec vadari civium alibi bona permissum. Nundinas Maiales quæ anteà in suburbano templariorum Dominio frequentabantur, Oliverio eorum magistro circa Annum 1227. permittente, Ferdinandus Comes in Urbem transtulit. Alteras feria secunda secundæ Hebdomadis quadragesimalis adjecit Maria Princeps Anno 1476. forum Hebdomadale diebus Saturni à tempore Philippi Elsatii notum fuit. Ne quis citra Hipretensium authoritatem in Ypræ Isaræque ripis merces exponat, naves exoneret à Cressio Comite Anno 1331. datum. Ab eodem sed anno proximè sequenti concessum, bona naturalium ad hæredes devolvi, & naturales ab hæreditate adeunda minimè excludi, ut ne temerè quis aliò commigret, à Franco præscriptum deserenti habitationem urbanam, partem bonorum ad opus oppidi pendere Anno 1301. Ut ne fortè defunctus peregrè ab ignoto patiatur dispendium, ab Elsatio rescriptum, bona morientis quocumque Flandriarum loco fortiri forum & leges Hipretensium; Fernandus *aquas fortalitiæ Iprensis*, verba sunt privilegii, & *piscaturam fossatorum* dat civibus, excepta una inter portam Messinensem & templi. Et ut vectigalia oppidi majore crescant apparatu, neminem Comes ab eis, se excepto, exemptum pronunciavit, & vetuit intra primum ab urbe lapidem cerevisias, exceptis paucis ea prærogativa gaudentibus locis, vendi Anno 1414. quod Carolus Cæsar Anno sui sæculi 23. etiam ad coctiones extendit.

LIBRI TERTII
CAPUT PRIMUM.

De Paræciis octo.

Res omnis sacra Hipreti sub Morinorum Antistite Remorum Archipræsule, dependere solet à Martinensi Prælato, & Canonicorum Regularium omnes oppidi Parochias procurare solitorum Abbatia, ex munificentia Roberti Comitis. Parochias sive animarum directioni deputata templa in urbe numerant quaterna, in suburbano totidem numerârunt. Omnium princeps Martino Turonensium Præsuli inscriptum ab antiquo fuit in pratis Castello proximis, auctum à Gerardo Archimandrita, postquàm pulsis ob simoniam & alia vitia clericis, Joannes Episcopus religionem & sacra omnia reparavit, Anno 1101. Pronaum ab incendio Anni 1240. restauratum. In cujus medio novem Senatorum jacent Sarcophagi tumultu plebis Anni 1303. oppressorum. In odeio primorum Hipreti Antistitum marmore elevato tumuli cum tali Epigraphe.

Martino Rithovio primo Iprensium Episcopo, qui Tridentino Concilio interfuit, pro fide carceres tulit, Odomaropoli obiit Anno M. D. LXXXVIII. Seminarium Iprense hæres posuit, Anno M. D. LXXXVII.

Petrus Simons Tiletanus Episcopus Iprensis prædisceßoris vestigia gnaviter sequens, Ecclesiâ hac Annis xxi. administratâ, seminario scripto harede in Christo obdormivit. Anno M. D. CV. 5. Octobris.

Ibidemque nigro ex marmore monumentum .... & diversorum sepulchra Præpositorum. Altera Curialis Apostolorum Principi dicata Robertum Frisium authorem habet Annum natalem eundem qui à nato Christo 1073. est, nisi falluntur & fallunt annales. Erant etiam hîc rem divinam peragentes Canonici, sed causa, anno, modo eisdem quibus Martiniani per Joannem Episcopum amoti, nec in integrum restituti unquam, nisi quòd jam inde subsidiarii Parœco Sacerdotes umbratilem Canonicorum nomenclaturam ambire videantur. Tertiam D. Jacobi licèt quo ævo cœperit ignorem, scio tamen ante Annum 1199. extitisse, sicut & diplomatum fide certus reddor quartum Nicolai Præsulis Sacellum Anno vindicati orbis 1202. floruisse. Inter suburbanas memoriæ vivificæ Crucis dedicatam Walterus dictus cum manu, & Margareta conjuges collapsam restituerant. S. autem Præpositus, & H. Episcopus Sacellano instituto in Parochialis oneris communionem assumpserunt Anno 1278. Alteram Archangeli Michaëlis titulo per Joannem Episcopum Anno 1102. sacris initiatam accepi, etsi postea auctam & parochiæ juribus ornatam. Utraque autem hæc ab incendio Anni 1383. deinceps non surrexit. Tertia D. Joannis Anno 1269. Sacellanum accepit, nec de initio ejus quicquam habeo. Quartam Deiparæ ad Brielam ad preces Scabinorum & Gelini servientis communitatis, Helisæus Præpositus parochiam facit Anno 1196.

CAPUT II.

De Collegiata Cathedrali & Episcoporum serie.

TArvanensi Diœcesano & per ea Rhemensi Metropolitæ obnoxium fuit Hipretum, donec authoritate Pontificia maxima avulsum à Morinensi & Rhemensi cathedra hoc membrum proprio cœpit parêre Episcopo, & per eum Mechlinianæ Metropoli subcenseri. Factum Anno post sesquimillesimum sexagesimo primo, cùm Martinus Balduinus ex & in *Rithoven* Campaniæ Brabanticæ circa Endoviam pago ortus, palmamque coævis in Pædagogio Falconensi præripiens, post Philosophiæ honoratam lauream, Sacræ Theologiæ studia didicit & docuit æquè feliciter, Synodi Tridentinæ testis, indixit Diœcesanam 1547. evulgatam Hipreti, præfuit Provinciali Mechliniensi, & alias res magnas gessit. Petrus Simonius Tileto Flandriæ oppido oriundus, S. Theologiæ Lovanii Doctor, Verbi divini præco eximius, seminarii à prædiscessore adornati promotor egregius, pauperumque Mæcenas unicus, & rei divinæ exemplo suo accuratus administer, ut qui maximo omnium cum applausu vixerit, majus sui desiderium reliquit. Vita functus Carolum Masium Antwerpiensem invenit successorem, ex Decano Antverpiensi Majorem Principis Eleëmosynarium, virum prudentiæ singularis, eoque summis & imis acceptum, qui post Diœcescos suæ lustrationem magno omnium applausu ad Gandensem Cathedram vocatus, substitutum videt Joannem de Visschere Plebanum antea sive Curionem oppidi primarium, virum prudentissimum. Cathedræ Episcopali velut trunco in occiduæ regionis medio plantatæ, de ramis providendum erat, id est, de Canonicorum Collegio. Eadem itaque sanctæ Sedis indulgentia, Præpositura D. Martini Abbatica in Collegium 12. Canonicorum est commutata, quibus adjectæ DeLetIs MorInIs eorumque Sede Teruana per Carolum Cæsarem præbendæ numero quindecim Furnis etiam è Collegiata Walburgis Virginis, undecim translatæ, ita tamen ut applicata harum una fabricæ, illarum tribus mensæ Episcopali, una Decano & Thesaurario, altera graduatis (utor verbis in vulgo notis) & officiatis, cùm Martinensibus universim sint Canonici triginta tres. Reliquias Sanctorum à Canonicis olim asservari solitas, quia sacrilegæ hæreticorum manus dissipârunt, prætereo.

CAPUT III.

Cœnobia virilia.

UT Abbatiam S. Joannis alibi fundatam, huc partim translatam, prætereram, Cœnobia nobilioris sexus aliquot velut pugno comprehendo. Carmeliticum quidem primitus in Hollebeca fundatum à Domicellis loci, sed exustis circa ævum Guidi Comitis immisso per Gallos igne ædificiis, in suburbanam D. Joannis Ecclesiam, fratres, ea quoque ut suprà dictum, incendio fœdata in tutiorem à Senatu locum intra muros commigrârunt. *S. Jans Broeders hinc dicti.* Sectatores Dominici Anno 1278. auxiliis Margaretæ Comitis suis sacrisque usibus loca adaptârunt. Franciscani paulò antè senatus beneficio inprimis adjuti monasterium extruxerunt, non ita pridem rigidiores Recollectarum leges amplexi. Patres demum Societatis Anno elapsi seculi 85. Collegium insigne cœperunt extruere, & docent maximo studiosorum, ut numero, ita fructu. Spes insuper in proclivi est fore ut mox Capucinitæ reformationis conventum videamus. Aspiret Deus piarum mentium hane in rem conatui. Claudo hanc Virorum classem in Cœnobiolo Fratrum tertiæ Regulæ ab habitu *Grauw Broeders.*

bitu nomen adeptorum, fundato aut saltem dotato per R. à Flandria Elvertingæ & alibi Dominum, nunc profugis virginibus Claranis assignato.

CAPUT IV.

Cœnobia Virginum.

SEcundarii sexus Ascæteria multa sunt, plura fuerunt. Magnum enim in conspectu oppidi ante quatuor secula inchoatum Beginagium in cineres & oblivionem abiit. Alia duo titulis Hospitalium Apostoli Thomæ & Christinæ Virginis eodem igne tantùm non annihilata Nicolaus D. Martini Præpositus Anno 1422. unita intra mœnium tuta restaurari permisit. Nigræ amictu, Augustinianæ instituto quando cœperint non liquet, priores tamen esse constat Anno 1493. quo per sententiam ægris civibus subservire sunt compulsæ. Virgines Claranæ mendicatò victitantes recenter ex vicinia Middelburgi profugæ sedem figere cœperunt Anno 1594. Aliæ ejusdem patrocinii sed vitæ licentioris in Longa-marca perhibentur exortæ, & à tenuibus initiis feliciter propagatæ, vastato injuriis temporum templo in suburbanum & è suburbano in urbem commigrârunt, Anno præcedenti 88. declinantis Cœnobii tertiariorum loco per Senatum donatæ. De Benedictinis autem Nonnenbosci huc profugis alibi fusiùs agemus. Rycke Claren.

CAPUT V.

Hospitalia.

Hooge Siecken. SUam ad calcem paginam facere jubebo Hospitalia ægris & peregrinis deputata. Quale leprosorum Anno 1221. ærario è publico fundatum, sacello & Sacellano ornatum Anno ejusdem seculi 91. Nosocomium Deiparæ ad fori latus Anno 1187. à se institutum profitetur Philippus Elsatius; ubi insequentis centenarii Anno 8. Presbyter officio divino constitutus. Aliud haud procul inde sub invocatione Virginis Catharinæ (licèt Margaretæ titulum vulgus det) H. Præpositus Martinianus Anni 1230. litteris permittit construi, & meminit *Magistri fratrum & sororum* ægris subservientium, quibus ad quadragenarium numerum Joanna Comes Anno qui vitæ ejus fuit ultimus dotem largiter assignat, Senatus Anno ejusdem seculi 68. utrisque leges certas præscripsit, & hodiè domui providet per Virgines solas exclusis viris administratæ. Aliud à gentilibus *van Belle* Anno..... quibuscumque civium ægris fovendis obnoxium lege decretali Anno 1493. lata. Aliud Divorum Ægidii, Nicolai & Annæ à Collegis & Decano Gildæ D. Nicolai fundatum cum duobus Sacellanis fatetur & confirmat Innocentius VI. Bulla Anno Pontificatus quinto scripta.

CAPUT VI.

Hieracia loca.

PRoxima superioribus sunt hîc postrema Gerontocomia, & id genus piis relicta usibus domicilia. Semisacra.

Quale Nazarethi titulo tredecim decrepitorum hospitio & quotidianis subsidiis deputatum. Quale vetularum, sed numerò majore, juxta cathedralem conventiculum institutum. Quale 13. puellarum, dum per ætatem & artem possint vitam sustinere, Gymnasium.

Quale egenorum ægrorum incerto numero refugium, quod debilium Verecundorum vocant. Quale publicis impendiis Anno elapsi seculi 34. erectum, novo ex Italiis petito exemplo, quod *Montem pietatis* vocant, ubi gratis nullo fœnore aut usura ad mutuatorem redeunte, accepto pignore pecunia consignatur, necessitatibus miserorum repentinis certissimum nullisque dispendii levamen. Quales etiam Scholæ juventuti formandæ olim tres, Anno 1289. binæ (latinas intelligo) postea plures, nunc Gymnasium Societatis cum seminario Diœcesano & curialibus elementorum ludis videntur sufficere. Schamele weken. Gemeyne letafoetie.

LIBER QUARTUS.
CASTELLANIA IPRETENSIS.

TErritorium Hipretense commodè videor posse dividere in Castellanias quatuor (adjungendo singulis sua aut vicina oppida) Hipretensem, Belliolanam, Castellensem & Warnestoniam. Primam autem mediterraneam partim Principi, partim Abbatiis aut Dominis parentes pagos plures numerantem in signa visum est distribuere, quomodò antiquitus ad bella vocatam rusticam multitudinem distributam constat. Primum constituo Rousselarium; Roulæam Galli vocant, à Rollone Barbarorum Duce fortassis. Municipium est libertate veteri per Margaretam Constantinopolitanam confirmata, additisque nundinis in Septembri recurrentibus annuatim. Ecclesiam habet non inelegantem, cujus fenestras Philippus Ravesteinæ Regulus nobilissimis prosapiæ suæ tam maternæ regiæ Lusitanicæ, quàm paternæ Clivensis insignibus cohonestavit; ille prout Toparchiam loci dotalem Mariæ aviæ suæ Joannis Burgundiæ Ducis filiæ, Adulpho Clivice Duci nuptæ, & filiorum secundo genito ab Roule.

ab ea relictam possidebat, ita sine liberis defunctus agnato Duci Cliviae reliquit. Haud procul templo Curia, forum, Hallae linificum erant olim, sed omnia his bellis desormata ruinas structurae testes reliquerunt. Manderam fluvium juxtim natum, perque Isegemium & Anglomonasterium Lizam petentem, authoritate Guidi Comitis ampliatum, & subvectionibus aptatum accepi. Nundinationem etiam pannificii quaestuosam Joannis Divionensis Principis privilegio stabilitam; contubernia militaria civium à Maxemiliano Principe, post incendium Anni 1485. renovata. Caeterùm ab antiquo videtur muris aliqua parte cinctum fuisse, certè arcem habuit vetustam, & Castellanum in ea haereditarium, quod muneris pridem Halewinii, nunc Huylandii sibi vendicant. Sortem porrò hujus Municipii in bellis sequi solent Gythenses, & Hoochledenses ex una, Neocleiani ex altera parte. Secundum signum faciebat stadium gentis Noyellae Dynastia & adjuncta *Rosebeca* celebris non tantùm veneratione Virginis Matris, cui annuatim mense Julio Brugenses voti reos novam calantulam offerre author est Meierus, quam pugna Gallicis nostrisque annalibus tantùm cantata quadraginta caesorum millibus, ipsiusque Arteveldae & aliorum seditionis rebellionisque capitum capitibus aestimata, Anno 1382. Tertium locum obtinebant Longomarcani cum Biescotanis & habitantibus capellam palustrem, intraque prioris situm Clevense Dominium Maldegemiensium. Quartum Honnebeca faciebat non uno titulo nobilis, Abbatia inprimis virili Canonicorum Regularium coepta Anno 1072. per Eulpoldum & Rambartam conjuges dotata, à Comite Theodorico eversa funditus, & nunc restaurari coepta cura Nicolai Osiers Archimandritae vigilantissimi Dominii partem potiorem obtinente, cujus alteram obtinet Jacobus de Vocht V. N. Et adjungebantur Paeschendalia cum Dominio Valteri vander Gracht D. de Schirvelde, & Silvae habitatores maximae, intra quam Prioratus Benedictinus Houthulstius, & Sacella duo, itemque Abbatia ejusdem ordinis Nonnenbosci, illa titulo B. Mariae de Busco per Joannem Episcopum dedicata in usum ancillarum Christi Deo ibi famulantium, testibus Albold Formeselensi, & Gerardo Iprensi. Carolus autem Comes Flandrensium Ecclesiae *in orientali parte Ypra* sitae ac sanctimonialibus inibi jugiter militantibus terram 12. bonariorum cum *Comitatu* circa ipsam Ecclesiam assignat Anno 1023. Theodoricus porrò successor tum alia proprio motu, tum rogatu *Anselmi Iprensis Castellani & dapiferi sui, sanctimonialibus* in nemore suo juxta Zinnebecam pauperem vitam ducentibus quaedam confirmat Anno 1120. Priorissa primùm praeerat teste Philippi Comitis Anno 1177. & Gertrudis ejus sororis diplomate directo ad Annam Priorissam & sorores de Buscho. Posteà ejusdem nominis Abbatissa praefuit, ad quam & sorores *sub regula D. Benedicti* viventes Anno 1198. scripsit Balduinus Comes. Coenobium Anno 1557. reformatum, sed mox supervenientibus turbis desertum, & Anno 1604. àuspiciis Principum, cura Caroli Houchez Archidiaconi Ipretensis restitutum in Urbe. Curialem porrò forensem Anno 1267. erigi permisit Clemens IV. Pontifex, vetans invitâ Abbatissâ ullum Sacellum erigi. Quarto loco erat Boesingemium castro olim insigni ornatum & Toparchia Marchionum Bergensium nune, anteà Wittemiorum & Anghiensium, cui aderant Brielenses & fanorum Joannis & Jacobi accolae. Quinto Dickenbosch, Scerpenberg, Clyte, Kemnele cum Dominiis capitulorum Insulensis & Casletensis, & Vormesele; haec Praepositura Abbatica Canonicorum Regularium Anno 1100. inchoata celebris, illa gentilibus suis & familiis latè propagata. Sexto Holbeca Glymaeorum Geldonia Vicecomitis ab Houtaniis derivata Dynastia, fundato olim Carmelitarum Coenobio, nunc Hipretum translato nobilis, cui adhaerebat affinis Zillebeca Domini Fresyensis partim haereditas, & Santvordia Guilielmi vander Vichte V. N. Dominio nota. Septimo Geluweveldia cum Bechelaria Francisci Woestinii V. N. Dominio. Octavo Morsledia eleganti instructa praetorio & gentilium Despieros Dynastia, qui & Rollegemium possident, sicut Rumbecam gentiles de Tiennes Domini de Caestre.

Gyts. Hoochlede. Nieukercke. Stade. Pugna Rosebecana. Langemarck. Biesclaer. Poels-Cappel. Nonnenbosch. Castellanus Ipretensis dapifer Comitis. Boesingen. Briele. S. Jans. S. Jacobs. Vormesele. Holbeeck. Zillebeeck. Santvord. Geluwevelt. Morslede.

MISSENIACUM,

NOBILISSIMA

ANTHONIA DE MOURBEECK

ANTISTITE IMPERANTE,

NOBILI

JACOBO DE MASSIET

Beaurepartii Domino Balivum;

ORNATISSIMO

PETRO VAN HULLE

Sculterum cum laude agentibus;

PETRUS VANDEN BROUCKE

Senatui ab Actis & Secretis recognovit.

Restituo hoc nomen ex Morinensi Sanctologo ad tertiam Julii, ubi memoria *Suhronii martyris translati apud Missenia-*

cum.

Nomen. *cum. Villam Misenis* vocat Roberti Frisonis rescriptum, Mescinas Meierus, Meessenam Marchantius, Meschinam Oliverius *Etymon.* Marcanus. Etymon etsi vulgò è vulgo petant à trium virginum (quas Galli æquè ac Teutones *Meyskins* accentu solùm variato nuncupant) claram miraculis, sanctitate, & castimonia; tamen ego videor meliori jure illud quærere posse à nundinis, non tam celebritate quàm antiquitate commendatis, & inter quatuor Campaniæ Gallicanæ Principes relatis olim. *Missæ quid.* Has enim *Missen* sive Missas nostri vocant, vocabulo à Romanis mutuato, eò quòd toto ex Imperio merces, vænum mitterentur & mittantur. Unde nec prodigi sunt talis nomenclaturæ, quam nundinis Francofurtensibus, Augustanis, &c. non ita Coloniensibus, Antwerpiensibus aut aliis largiuntur. Fuêre autem etiam ante oppidum, aut Cœnobium, hæ de quibus *Forestum sarti.* ago nundinæ in *foresto Sartano* (sic enim dicebatur) ponè Arcem novam Comitis, quæ sita fuit haud dubiè circa aggerem *Castrum.* agrumque *Slotlant*, id est, Arcis terra nuncupatum, 500. à Cœnobio passibus. Oppidi exordia, libertatem, leges, non altiùs quàm à Balduino Insulano petam, limites *Supplicatio annua. Die porterie.* non latiùs quàm instituta Alexandri Pontificis permissu obeunt Amburbalia; totum enim illo gyro conclusum spacium civitatis nomine habetur, & intraneo Senatui obtemperat. An autem subinde muro aut fossis vallatum fuerit, meritò liceat dubitare, cùm alibi loca supersint fossarum no- *Stegrakhten.* mine insignita, & versus medium diem videatur antemœniani alicujus propugnaculi rudetum, & vestigium portæ veteris monstret monasterii posticum. Præterea enim *Portæ.* volens vi aliquoties ut armatum, ita dearmatum Cœnobium, eventu semper dubio, sine semper luctuoso. Ita nimirum Anno *Calamitates.* salutiferi natalis 1578. à præsidiario milite aggestis terræ molibus firmatum aliquamdiu utile fuit. Ita ante centum ferè Annos *Munitiones.* ab hac munitione per turbam agrestem occupatum, ligneisque septis circundatum: ita Anni 1383. æstate, per Antistitem muris altioribus & duabus cinctum turribus: ita per Robertum Frisonem operibus ad resistendum hosti instructum, sed omnia hæc ferrea consilia in igneum ferè colophonem abierunt, prout jam nunc doctum eo. Martis itaque & Vulcani crebas in Misseniacum conjurationes caput hoc edisseret; crebras dico, id est, quinque seculorum decursu bis quinque. Referunt enim memoriæ Parthenones hîc loci fundatæ, Ri- *Spoliatum oppidum.* childem Hannoniæ Principem oppidum hoc à Frisii hostis partibus stans diripuisse & succendisse Anno post primam seculorum à redempto orbe lapsam decadem septuagesimo primo. Meminerunt eædem cladis ad Annum 1127. acceptæ à Gulielmo Normanno, Flandriam infernatem vindicante, & alterius per Francos illatæ Anno ante seculum duodecimum Christi nati quarto. Meminerunt incendii sub Annum 1380. Anglorum lascivia procurati, ita ut è duobus *Incendia.* ædium millibus vix duæ perhibeantur evasisse. *Numerus ædium.* Meminerunt etiam alterius Imperio Ludovici undecimi Francorum Regis, & Maxæmiliani tum Archiducis; pòst Cæsaris; tantundem ferè domorum è cineribus resuscitatarum absumentis; præter quæ recens est patrum & nostra memoria calamitas; quam damno, quam querela majore Annis 1541. & 1552. nati fortè privatim ignes insolentiori modo propagati pepererunt, oppressis plusquàm 380. pannificum *Pannificum officinis.* officinis. Novissimè autem à militari furore vix una toto oppido casa evasit; ardentibus plusquàm 800. ædificiis, ipsoque Cœnobio à recedentibus ad flammas damnato. Et si quid superesse; si quid restitui potuerat, Ostendanorum Anno sequenti 97. impressione eandem fortunæ aleam subiit; jacente adhuc in ruinis potiori pulcherrimarum ædium portione. Dominatus oppidi & par- *Dominium oppidi.* vo circuitu terreni donatione Comitis Adelæ spectat ad Virginum Vestalium ibi Antistitam, quæ ex more Hipretensium & decreto Guidi Comitis rempublicam & justitiam curat administranda per Prætores ternos, magnum puta Balivum, quo nunc munere fungitur Jacobus de Massiet D. de Beaurepair, Porti Balivum & Scoltetum *Respublica.* perpetuos. Scabinos septem annales, Archangeli Michaëlis festo recurrente solitos innovari. Cives textura lanceorum panno- *Pannificium.* rum tantum olim quæstum fecêre, ut in subsidiis provinciæ, rogandaque pecunia nonnunquam paria Furnensibus fecerint, Mercatusque ad quartamdecimam Octobris tanta soleret advenarum frequentia proficere, ût legerim Anno 1528. unis nundi- *Nundinæ.* nis teruncium in singulos pannos venditioni expositos expensum, ascendisse ad 646. florenos. Hebdomadale autem forum diebus Jovis & Saturni frequentatum minùs ob vicinam Hipreti nundinationem. Ascribendi hîc natalium titulo viri aliquot clari. Qua- *Viri hinc clari.* lis Gulielmus Misseniacensis Hierosolymitanorum Patriarcha ante 4. secula, Tyrio sæpè laudatus. Matthæus Ryck Medices peritus nuper clarus. Jacobus Crucquius Brugis politioris litteraturæ Professor, in Horatium eruditè commentatus, ideoque commendatus. Carolus Liebardus Theologus & Poëta non infelix: Dulcia de Meysen Anno 1347. famigerata quòd Annos aliquot omni cibo potuque præterquàm Eucharistiæ abstinens, nulliusque fraudis comperta marito convixerit. Res Misseniaci sacra universim pendet ab illustri Virginum Benedictinæ sortis Abbatia, tum Parœcia *Parochia.* Deiparæ dicata; quam Canonicorum duo-

 decim

Collegiata. decim Collegium Anno 1062. ab Adela Comite fundatum & D. Nicolai vicina ædes Anno 1164. in Parochialem evecta, & Beginagium. Beginagium ante trecentos Annos juncta Abbatissæ & Senatus munificentia dotatum, Guidi Comitis principatu, & Hospitale à tenuibus initiis Anno 1284. coalescere cœptum. Fuit profectò Ecclesia hæc Abbatialis inter spectabiles totius Flandriæ, vario Sacellorum ordine coronata, è quibus potiora hæc sunt. S. Magdalenæ honori dicatum à Beatrice Warnestonia Anno 1188. Virginum maxima. Deiparæ titulo sacratum quod Salve vocant, Anno 1228. ab Agne de sancto Audomaro. D. Jacobo inscriptum à Margareta de Crecqui Anno 1252. Sacrosancti flaminis Deitati proprium: Anno 1311. ab Elide d'Auxy, Bartholomæo Apostolo. Anno 1334. à Margareta Mourbecana, & Roosbecanum Anno 1292. à Joanna de Tassy, omnes suis temporibus Vestalium primariæ dotârunt aut ditârunt. Sub Elisabetha autem d'Oignies Anno 1162. præbendarum decimatertia Decanalis adjecta reperitur. Sub Alide Anno 1164. curialis D. Nicolai instituta, cui exceptis Officiariis Abbatissæ, conventus, capituli & Canonicorum domesticis omnes incolæ subjiciuntur. Sub Agnete Gistellana totum odeii ædificium auxilio Flandrorum Comitis perfectum: Sub Gulielmo de Lovigni Anno 1417. splendida hospitum Domus à fundamentis erecta. Abbatia quam dixi tradux est & colonia Denaniensis in Hannonia, in quam nisi claris ortæ natalibus vix recipiuntur. Quales sunt hodieque justo virgines numero, & fuerunt à ducentis Annis hæ notarum stirpium Prælatæ: Isabella Stelandia Anno 1440. Agnes de Credonio Anno 1466. Jacoba Hazebroucana Anno 1474. Agnes de Hilsault Anno 1510. Isabella de Mourbecq Anno 1515. Joanna de Ghistelles Anno 1560. Jacoba de Hennin Anno 1594. cui tum surrogata Antonia Mourbecana collapsum strenuè Cœnobium reparat & postliminiò suas sanctimoniales velut ab exilio domum reduxit, prudentiæ titulo & rerum usu commendata. Fuerunt etiam antiquitus Illustriores Margareta d'Oultre Vicecomitis Hipretani, Anno 1386. Elisabeth Theodorici, & Ogina Roberti Frisii Flandriæ Comitum filiæ: Laurentia Comitis Gisnensis Anno 1302. Jutta Sanctopaulini sub idem tempus neptes, ut prætercam ipsum Athelæ Roberto Galliarum Rege natæ, Balduini Insulensis viduæ nomen, quæ ut hîc monasticen amplexa, ita mortua & tumulata; prout etiam è familiis Stavela, Cominæa, Morbecana, Vossia aliquot Sarcophagi ante incendium ultimum conspiciebantur, nunc bis mortuos, bis sepultos dolendum clarissimos hos equites, è vita & penè memoria sublatos. Adela hæc sive Athela in somnis tertiùm monita, Parthenonen dictam fundavit instigante potissimùm Landrico coquinario suo, qui epilepsia ad desperationem medicorum laborans monentem in somnis Angelum secutus in foresto Missenìacensi fortè obdormiens sanus & integer à morbo & somno surrexit, & curatoris sui curiosus à saltuariis didicit locum illum Iconis Marianæ solenni veneratione & trium virginum lectissimarum castitate vindicata à Divis celebrem esse. Nomina earum Helwigis, Jutta & Giselindis, patria Viroviacum, parentes infimæ conditionis, sed non virtutis Hezo & Ida, munus gregem curare, & pabulatum silvatumque armenta ducere. Ita solitarias circa locum *Mistich* (ubi modò Cœnobium visitur) pari numero saltuarii reperêre milites eximii forma *Joannes de Stapela*, *Odo Longomarcanus*, *& Joannes de Motta*, sollicitant refragantes ad concubitum, & vim imò mortem nisi pareant paratam minantur. Misellæ quid agant? virginitatis jacturam facere grave, & mori præoptarent si intactis mori licuisset; ad lachrymas & preces convertuntur, & hoc saltem impetrant, liceat ante actum tactumque impurissimæ libidinis pauxillum orare. Orantes audit in vicino invocari solita virginum vindex mater virgo, & repentè terra dehiscens puellulas manibus sursum genibus deorsum flexis vota facientes gremio suo excipit, & ope non humana viventibus illustre parat sepulchrum. Obstupefacti libidinum sectatores ad se reversi & pœnitentes unus in Cattistetano monte, alii in Silva Niepensi vestem vitamque anachoreticam assumpsêre. Virgines eodem quo oraverant gestu sub terra repertas in feretrum Adela Comes transtulit splendescens ingenti miraculorum gloria, quod hodieque cernitur in sacello laterali miraculosâ Virginis Matris Icone famigerato, ubi etiam conspicitur capsa corpus B. Sidronii Martyris sub Aureliano passi, Româ per Alexandrum Papam transmissum Adelæ, & ab Adela hîc repositum. Narrationem hanc ex veteri manuscripto transtuli, præter morem meum fusiùs, eò quòd codex Missiniacensis ex personis hujus Tragædiæ neminem nominans in nonnullis videatur dubitare, & pictura Castrensis ex Anglia tradat huc profugas. Adelæ porrò toties mihi nominatæ anniversarium celebrant 8. Januarii, ejusque memoriæ Antistita antequàm Missarum adeat solemnia, pecuniam solet in populum frequenter congregatum spargere.

Margin notes: Hospitale. Abbatia. Sacella. Chorus. Abbatissæ. Adela Comitissa. Monumenta. Landricus coquinarius. Miraculum. Icon Mariæ. De dry Marien vulgo vocantur. Castitas vindicata à superis. S. Sidronius. Ritus insignis.

JOANNIS BAPTISTÆ GRAMAYE

FLANDRIÆ OCCIDENTALIS ILLUSTRATÆ

PARS SECUNDA.

PRIMITIÆ ANTIQUITATUM

CATSLETENSIUM,

ID EST, OPPIDORUM

CATSLETI, HAZEBROCÆ, ETERRÆ, WATANÆ, MERVILLÆ, &c.

Toparchiarum quatuor, Dynastiarum plurium, Cœnobiorum duodecim, Pagorum quinquaginta duorum.

AMPLISSIMIS
DITIONIS CASLETANÆ,

M. BALIVO,

OPPIDORUM, MUNICIPIORUM,
PAGORUM MAGISTRATIBUS,
JURIS ET JUSTITIÆ
ADMINISTRIS
ET
PRINCIPUM VICARIIS.

ILLUSTRISSIMIS GENTIBUS

DE MONTMORENCY Comitatum Eterræ, Baronatum Haveskercke, & plura

DE S. OMER Comitatum Morbecæ, Dominatum Runfchuræ, & alia

DE MERODE Dynaftiam Watanæ, & adjacentia

DE CORDES Toparchiam Tiennenfem & dependentia

Cum triplici jurifdictione poffidentibus. Reliquifque in agro hoc & limite nobiliter dominantibus, five habitantibus, Volumen hoc, five Primitias Antiquitatum offert

J. B. GRAMAYE.

CATISLETUM OPPIDUM REGIONIS CAPUT.

Nominis ratio.

ITa oppidum hoc voco præeunte Audomaropolitano diplomate, & præeunte ad veram originationem vocis, quam elisâ syllabâ postmodùm *Castletum*, nunc molliore sono *Casletum* latinè efferunt. Diplomatis Anno 814. dati verba sunt: *Villam præterea Mekeram cum appendiciis & cambo apud Catistletum quem Rodericus dedit*, &c. Drogonis autem in miraculis B. Lewinæ hæc: *Jutta mulier Casleti nata & à nativitate languida, contacto feretro sanitatem recuperat.* Donatio Balinbergæ Watanensibus per Adelam Comitissam facta, eam describit ad occidentem Caleti montis, eliso *ss*, ut fit, euphoniæ causâ, ut nemini dubium esse queat à Cattis hoc nomen esse, validissima Hessorum gente, (quorum hodieque Metropolis Cassela dicitur) non à Velocassiis perperàm hic à Sabellico positis, ad Sequanæ Hipræque littora ponendis, prout ante me observavit Marchantius. Conspicuus autem haud procul oppido mons Flandriæ eminentissimus, manifestiùs etiam nunc *Catzberch*, id est, Cattorum mons vocatur, ut nesciam, quid desiderari possit apertius, quid aptius. Et ne terminatio *letum* nostros torquere posset, addo præter id quòd frequentes antiquarum urbium nomenclaturas in *etum* inveniam. Notum omnibus Teutonicam noscentibus *leyt* unde *letum* efformant Romanizantes, coloniam sive ductum esse, unde *geleyden* est abeuntem tantisper comitari. Colonia ergò Cattorum huc ducta & hinc dicta, sed quando? Id non magè notum, quàm cur in Itinerario Antonini à Teruana ad Bajacum *Castellum* vocetur, & an à Romanis structum hoc in monte Castellum, & natum ex re nomen, an potiùs ab itinerarii auctore vocum duarum affinitate, & nostri idiomatis ignorantia decepto pro *Castleto Castellum* scriptum sit. Haud improbabile profectò, locum ita naturæ munitum beneficio, ut maleficio vix humanæ industriæ possit expugnari, nec à Romanis, nec à Francis habitum neglectui; quicquid tamen in eo aut munimenti aut monumenti fuit, barbaricas sensisse manus, & stirpitus isse in cineres. Ita ut inscitia rerum & penuria scriptorum cogamur urbium natales à Barbarorum recessu & auspicari & metiri. Invenio itaque spoliatum à Sifrido Danorum Duce sub Annum salutis 928. cum ora Flandriæ maritima. Castletum ab Arnulpho Comite verum Magni nomen adepto restauratum, Castletum dico, id est, Arcem contra hostes Ghisnarum in Morinis occupatores futuram. Oppidum enim ejusdem in montis acclivi muro & propugnaculis instructum lego, cùm Robertus Frisius titulo tutelam, reverà dominatum nepotum ambiens hîc sedem belli delegisset. Et quamvis cum Apostolorum Principis Basilica Anno 1131. pro bona sui parte malo igne deflagraverit, tamen respiravit brevi civium magnanimitas, & damna resarciit; ut non immeritò Philippus Francorum Rex, Ferdinando Comiti bellum illaturus inter primas habuerit curas, hanc Flandriæ clavem sui juris facere, & præsidio firmare Anno 1213. prout ejusdem sæculi Anno 97. Inter primas idem hanc urbem primò obviam, primò necessariam deditione suam in potestatem traxit, Guidoni subtractam. In protectoris sui manus incidisse oppidum putares, quia à ferro & flamma recuperatum, & incruenta fuit Regis victoria, imò paucorum dierum, civibus sibi, ut Comiti suo, per leges pacis ante Anni unius à captivitate decursum pronunciatas restitutis, longè aliter ac sequentis ætatis Anno 28. eùm ager ejus ad pugnæ arenam & aleam, arx ad tumultus & conturbationis regiam à seditiosis in Occidentali Flandria & rebellibus Ludovico Comiti electa esset, viderunt illum cæde, hanc flammis repleri, tantâ luxuriantis Vulcani pertinaciâ, ut casum ne casa quidem ulla effugerit. Luerant domus dominorum peccata; mœnia interim intacta, aut si læsa alibi per Gandenses aliosque rebelles, restituta sunt ante Annum 1347. cùm à Francis Comiti Maleano opitulantibus ad ignes iterùm condemnata evaserunt, oppugnationem fortiter & magna cum hostium jactura ferentibus præsidiariis. Pace postmodùm media Comiti conciliatum oppidum Anno 72. impetravit pro arbitratu Senatus posse omnia in circuitu clivi loca majori mole cingere, & fortificare: cui operi dum operam locant in factione decennio pòst gliscente, occupatur arx

Mekerem. Varia lectio. Cattos hic sedisse. Non Velocassiis. Catsberch. Letum terminatio. Castellum Romanorum fuisse. Romanis & Francis cultum.

Vastatum à Barbaris Normannis, Danisque. Restitutum. Munitum. Incensum. Reparatum. Occupatum sepius. Receptum. Pugna Casletana. Iterum vastatum. Munitum iterum.

arx

Arx capitur. arx ab Iprensibus, & militari præsidio Du-
ce Gulielmo Botermanno firmatur, sed
per nocturnas insidias à Nobilibus Duce
necato, militibus fugatis, in parte va-
stata & deserta est, durante hoc dissidio
Oppidum spoliatur. & Franciæ Angliæque viribus in Flandriæ
arena concurrentibus, ab his spoliata, ab
illis incensa, cum subjecto oppido per Oli-
verium Clissonium 3. Septembris Anni
1383. id est fatalis toti occiduæ regioni
Flandrorum. Hæc omnia toties ingemina-
ta incommoda civitatem vincere, sed non
civium animos potuerunt, qui à flammis
serenius, à cædibus augustius paulò pòst
caput extulerunt, præsertim propriis sub
Separatum quasi à Flandria. Dominis à Flandriæ trunco velut demem-
brati. Ita nimirum formatas ab Jolentide
Domina leges & consuetudines, à Fran-
corum Rege firmatas incolæ obtinuerunt.
Privilegia ejus. Ita authoritatem muniendi quaquaversùs
oppidum Anno 1404. ita nundinas, circa
Venerabilis Sacramenti solemnitatem, à
Philippo Comite Anno 1423. Quibus in
tantum excrevit Urbs civium numero, num-
mis, opibus, operibus; ut & aliàs, &
Anno 1430. solennes maximis civitatibus
Motus intestini. tumultus intestinos non evaserit, cùm ple-
becula (cui ex agro perditissimi quique se
adjungebant) graviter ferens, graviores
æquo, ut opinabatur, pœnas pugnato-
ribus sein vicem sauciantibus irrogari, &
consuetudines quasdam edicto Ducis abro-
gatum iri, triginta armatorum millibus se
commoveret. Sed ad famam Ducis Phi-
lippi adventantis dissipata, auctoribus mul-
ctatis. Ad recentioris memoriæ clades ve-
vio, & cum eis sanguineam hanc paginam
claudo. Sub initia dominatus Maxemiliani
Archiducis à Gallo Casletum graviora sen-
sit incommoda, quàm ab eodem tempore
Nova fossa. & bello Caroli Cæsaris, quo nunquam no-
væ fossæ limites Francicarum partium trans-
gressi. Novissimis Belgii turbis Anno po-
tissimùm 1578. oppidum, quippe apertum,
nunc ab una, nunc ab alia parte occupatum
fuit: arx ex quo aggeribus novis & præ-
sidio fuit instructior, non ita, licèt cen-
turionis proditione, rebellium dolo, non se-
mel tentata, parum quin caperetur ab-
fuerit. Ei præfuit Comes Herlii; sed ab
Anno 1584. recepta Flandria, arx haud ne-
cessaria, & proinde neglecta, in rudetum re-
diit; urbs etiam ruinis mœniorum alibi extan-
tibus, portis patulis magè quàm patentibus
Respublica. esse cœpit. Ad Rempublicam venio, quæ
ut leges & politiam à Guidone Comite, Jo-
lentide Domina, Philippo Bono accepit,
ita caput habuit nonnunquam à Flandria
aliud, tum nimirum cùm portionis hære-
Rob. Casletanus. ditariæ loco Roberti Bethuniensis filio co-
gnomini assignatum est Casletum cum ter-
ritorio & vicinis aliquot oppidis & remo-
tioribus duobus, unde *Casletani* cognomen-
tum induit. Is in schismate Flandricarum
urbium Dux & fautor extitit Brugensium,
resque magnas gessit, & nisi cessisset juri an-
tè suo, potuerat ad Flandriæ Comitatum
tam pervenire quàm aspirare. Vita functus &
Warnetoduni Anno 1331. tumulatus, uni-
cam hæredem Jolentidem Henrico Baren- Barensium Reguli.
sium Regulo enuptam reliquit, Casleti in-
ter alia potientem; quod adeò mansit pe-
nes Comitis Barri hujus successores, donec
Anno 1433. cessit Philippo Duci pretium
libertatis è carcere, ad quem bello captus
devenerat. Infra Dominos sive illi Comi-
tes, sive sub Comitibus Dynastæ fuerint,
proximo dignitatis gradu censebatur ab om-
ni hominum & scriptorum memoria Præ-
fectus, nunc Balivum vocant; olim perpe- M. Balivum.
tuus nec Comiti obnoxius, donec Joanna
Comes compensato aliis bonis Michaële, id
temporis Præfecto, omnes ejus officii pro-
ventus sui juris fecit, Anno 1218. postea-
que beneficiario, (non tamen ad hæredes
transeunte dignitate, quod credit Marchan-
tius) possidendum titulo clienti cuidam suo
assignavit, eminentiæ tamen veteris maje-
state nonnihil decurtata. Ex quo tempore
Nobilissimos Flandriæ habuit Casletum
Præfectos, Haluynos Cominii, Stavelos Ste-
græ & Havesquercæ, Hornios, Stavelæ do-
minatos. Senatum annalem postridiè Ka-
lendas Octobris renovat Balivus octo. Scabi- Borgemeesters,
nis constantem, quorum quatuor secunda Poortmeesters.
anni sequentis Consules binos adoptant cum Paysiers.
ædilibus quinque Et illi per suum Quæsto-
rem peculium Urbis curant, & rationes red-
dunt Balivo & Commissario Principis assi-
stentibus. Nundinatio plebis ferè armento- Nundinatio.
rum est, & frugum fructuumque, præterque
suprà nominatas habent ineunte sextili &
hebdomadatim à Januario ad ferias Paschæ
nundinas alias, recurrente die Jovis merca-
tum celebrem advenarum frequentia & con-
cursu. Fori & ferè oppidi meditullium oc- Fons mirabilis.
cupat fons exteris admirationi existens, ut-
potè per altissimorum montium venas ca-
nali ductus Anno 1532. publicis impendiis
reparatus. Ea enim est altitudine apex cui Mons altus.
oppidum insidet, ut sereno cœlo urbes in
circuitu plusquàm triginta sit aspicere, pagos
ferè centum. Produxit Græcis Latinisque
eruditum Nicolaum Ellebodium Manutio
& Lambino non semel laudatum. Joannem
Aprum Elegiis feliciter editis notum. Pa-
rochiales Ecclesias nunc duas Casletani ha- Parochiæ.
bent ab Anno 1290. antè unica contenti
Deiparæ inscripta; in qua tamen Curiones
duo, postmodùm in capitulum assignata por-
tione Canonicali à Canonicis quodammodò
assumpti. Canonici, quos dico sub Rober- Collegiata Deiparæ.
to Casletano sex instituti, adjectis reliquis
quinque per Petrum Episcopum Morinen-
sem (cui suberant uti nunc Iprensi) prout
ex diplomate successoris Episcopi Luduvi-

ci factum ratum habentis dato 20. Maii, Anno 1426. didici. Posterior tempore est altera Curialis Antistitem agnoscens Nicolaum Tutelarem, violata vastataque nuperis bellis Gallicis, inque Collegiatam vicinam D. Petri translata. Collegiatam intelligo viginti Canonicorum per Robertum Frisium dotatam titulo Apostolorum Principis, post victoriam in agro Casletano partam Anno 1072. Aliqui tradunt à Roberto voti reo, alii à jusso per Pontificem, alii ab expiaturo nepotis cædem id factum; de quo distichon vetus effigiei ejus subscriptum tale legebatur.

Parochia S. Nicolai. Collegiata D. Petri.

Robertus Frisius.

Hic Robertus ego viginti munera lego,
Sicut ego accepi, sic vobis libera trado.

Et tumulus ejus in crypta humilis tali cum Epigraphe.

ANNO DOMINICÆ INCARNATIONIS M. LXXXXIII. OBIIT COMES FLANDRENSIUM ROBERTUS FRISIUS JEROSOLYMITANUS, QUI HANC ECCLESIAM FUNDAVIT, ANNO M. LXXII. MENSE NOVEMBRI; ET FUIT REPOSITUM CORPUS DICTI COMITIS IN ISTO LOCO ANNO M. CC. LXXXI.

Habet hæc Collegiata & Decanum & Præpositum; hunc ferè claro loco natum, qualis modò D. Montmorencius Berseæ Dominus, Vir virtute nescias an genere clarior, in Decanum Cathedralis Leodinæ recenter electus. Parthenones etiam duæ virginum, hospitale, itemque Gerontotrophium, & Hierocomium fuerunt mediocriter dotata, sed de quorum initiis nihildum resc ire potui. Reclusoria etiam à suburbano plura fuerunt, nunc unum sacello instructum à piissimo Anachoreta vidimus ædificari. Concludam autem in versu & omine quod in Moræo nostro effert Casletum.

Cœnobia & hospitalia.

Cattorum vires & Cæsaris arma Latini
Sunt fundamento gloria prima meo.
Normannûm feritas, Danûm vicinia tandem
Est munimenti causa secunda mei.
Me duo Roberti, templis hic, legibus alter
Instruxit, urbis author uterque nova.
Vires arma, furor Roberti quid nisi robur
Et situi & crvi progenuêre meo?
Et dedit huic genius, natura quod indidit illi,
Fortior ut cunctis hic sit, & illa malis.

CASTELLANIA
CASLETENSIS.

TErritorium sive Castellania CATTISLETENSIS extra oppida & Toparchias in Octo dividitur tribunalia, singula in civilibus causis suos agnoscentia Scabinos, in criminalibus curiam feudalem Castelli. Primum eorum ab Urbe nominis capiens differentiam undecim Parochias complectitur. Quarum prima ad medium diem in crepidine montis occurrit Oxelaria, castri veteris obruta & penè sepulta parietinis fundamenta ostentans & Abbatiæ Bertinensis, aut veriùs Comitatus Arquensis ad Bertinenses spectantis latifundia. Proxima fana Mariæ & Silvestri, illud ab Anachoreta Niepensi, hoc ab Hilduardo milite, ut volunt, structum, nunc ex parte Principis, ex parte gentis Hornanæ. Unde egressis & emenso Terdegemio gentilibus de Balliœul & de Hanneron aliquandiu partitim possesso occurrit à munitione Harduini Comitis Palatini sub Carolo Simplice nuncupatus pagus olim celeber, agroque fertili, nunc etiam monstrans domicilium, dominiumque de Lacquoy ad Briardos spectans. Ulteriùs ad septentrionem pagi sunt à Saliis appellati Semiis & veteribus, quorum hic præter prætorium Caroli de Cornhuse Chyliarchæ strenuissimi, & Gubernatoris Ardemburgensis, monstrat Castellum & reliquias residentiæ Guilielmitarum ordinis D. Benedicti. Qui primitus in Nieulant propè Lynbre fundati per Arnulphum de Gynes equitem Anno 1261. titulo domus pacis, aut B. Mariæ de Nazareth, sed inopia pressi in hunc locum ab Henrico de Bryarde donatum Anno 1457. concesserunt, ubi vix undecim annis versati impetratis terris & proventu ampliore, munificentia Jodoci Halewinii Illustris Dynastæ, in Pienam commigrârunt, ubi Cœnobium etsi miserè per hæc bella deformatum subsistit adhuc.

Cassel ambacht. Oxelaer. Mari cappel. Silvestre cappel. Terdegem. Hardifort. Oudesele. Semicle.

Est autem Piena vetus illustris familiæ de Halewin Dynastia, quæ eò quòd Domini à Gallorum Regibus ad Ducalem & Marchionalem evecti sunt dignitatem, habetur Marchionatus titulo ornata. Castro ornatur pro modulo veteris ævi splendido & munito, & venatione aucupioque non incommodis. Restat fanum Wennemari & Quadestrata, illud ab Heroë fundatore, hæc à viarum difficultate hibernis tempestatibus inaccessa, quod reor, dictum: & denique Arnekemium pluribus nunc quidem parens domicellis, & inter alios Canonicis S. Petri Cattisletensis Dominis ditionis Angestanæ, imò Comitibus Arnecanis. Invenio enim in Bergensi diplomate *Guidonem Comitem de Arneka* subscribere, certissimo indicio Comitatus hîc olim stabiliti, in cujus splendore hoc tribunal concludo.

Peene & Zuytpeene. Wennemaers cappel. Quadestraet. Arneke. Comitatus.

Secundum tribunal ad ortum Steenvordiam continet, nobilem & oppidi instar Dynastiam, gentilium van Belle pronuper, nunc Eustachii de Viesville nobilissimi Equitis.

Steenvorde.

 tis.

tis. Intra cujus ambitum Prioratus est aut meliùs appendix Commendariæ Castrensis Equitum Melitensium titulo S. Laurentii & Hospitalarium à Virginibus religiosis procuratum. Sed de quorum initiis nihildum licuit cognoscere, sicut nec de sacellis eorundem Equitum sive domibus S. Bartholomæi & S. Cari intra seu juxta Wendesaliam conspicuis. Cæterùm videtur hoc loco Castellum dominiumque Anthonii de Helfault V. N. & in Godevardi campo Domini de Wames dicti d'Assignies peculium, in Westoutre Polinchoviorum, in Boeslcep Bellensium, olim non contemnenda prætoria, etsi nunc bellis fœdata.

Wimmezele. Godevaers-velt. Westouter. Boeslcep.

Tertium Tribunal Houdegemium gentis à Casleto dictæ dominationes, & Waloncapella Prætorium Domini Eeckhoutani monstrans & suburbanum Hazebroucanum ab Hazebrouca municipio celebri denominatum. Municipio cum jurisdictione singulari & propria, quod leges à Philippo Elsatio, nundinas in Junio & forum diebus lunæ ab ejusdem nominis Burgundiæ Duce, nomen ab Haza Viro potenti, & curialis, quod notant Annales, feudatore, situm in loco ferè palustri, famam textrina linearum telarum, & pannificio, olim opes commoditate rivi effossi ductique in Lizam per nemus Niepense accepit, & gaudet omnibus oppidorum privilegiis, Senatu septemvirali, lege peculiari, mensura & nundinatione propria, collegiis sagittariorum & Rhetorum populo per opificia diviso, nisi bellis civilibus afflictum fuisset optimo cuivis non injuria comparandum. Tangit Niepensem silvam Flandriæ amœnissimam, in qua Niepa Borraque torrentes Lizam augentes piscationi, prata agrique adjacentes aucupio, nemus venationi insignem præbet commoditatem. Arx ibi regia, ampla, valida, proventusque opulenti, quam coluêre ornâruntque ædificiis Robertus Casletanus, Mathildis Philippi Elsatii & Isabella Philippi Boni viduæ. Primique opus est fossatum exterius, cum turri antiqua, sicut successorum Jolentidis Flandrensis Comitissæ Barensis opus est horologium campana Annum præferente, Roberti Ducis Barensis Anno 1396. fundatio Cœnobii Ordinis SS. Trinitatis de redemptione captivorum, vulgariter de *Pratonano* dicti, ubi dudum celebris & clara miraculis Icon, & peregrinatio *Virginis Mariæ de Pietate*. Isabellæ autem debetur post Annum 1457, quæ pertæsa curarum Aulicarum huc secessit, non tantùm erectio & ornatio majoris Ecclesiæ SS. Trinitatis, ad stadium Castelli, sed & Gerontocomii vetularum in atrio Castelli, quod majori minorique aulæ interjacet, erectio: valetudinariique extra Castrum, intra tamen curiæ ambitum fundatio, in sacello Castri novem clericorum institutio, Torrentium ad subvectionem lignorum in Lizam ampliatio, murorum, fossarum, turrium, aularum, cœnaculorum, totiusque Arcis structura aut reparatio. Sepelivit eadem hîc Anno 1485. intestina Fernandi fratris sui, & anniversarium 5. Junii instituit. Castellanus huic loco datur à Principe, sive Gubernator, idemque totius territorii censetur Venator, & nomine Comitis interest rationum redditioni, & quæsturam obtinet totius silvæ quinque appendices habentis; Mottam putà castro instructam, Niepam sacello reclusorio, Pradellam....... Borram....... Mervillamque quam minorem Villam quidam, alii Minariacum Cæsaris indigetant, utrique malè. Cùm enim testibus Duacensium schædis veteribus locus hic à situ paludoso *Broylus* vocaretur; Abbas Morandus ad Annum 701. non minùs celebri sanctimonia, quàm nobilitate, eam à suo nomine appellavit, & cùm prius *Morundville* gallicè, vel *Morandghem* Teutonicè diceretur, ad facilitatem denique *Meerville* & *Meerghem*, & mox *Merville*, *Mergen* cœpit appellari, prout ante me notavit H. Scrieckius; de cujus sententia alibi dicetur, ubi de Minariaco antiquo. Visitur adhuc sacellum, ubi anachoreticam ille egit, & Amatum Senonum Antistitem ab Ebroino Magistro Equitum sede sua pulsum hospitio excepit, & defunctum sepelivit pietatis fama longè inclarescentem & miraculis peregrinos & opis egentes ad tumulum invitantibus. Normannis porrò Flandriam pervagantibus, translatus est ad Duacum Castrum uterque, in ædem Virginis Matris, quam hic sua induit nomenclatura, & hodieque Dominium Municipii spectat ad Canicos ibidem. Municipium vocant quia libertatem, Senatum, nundinas, forum, leges & pannificii quæstuosam nundinationem habet, hinc silvæ, illinc Lizæ gaudens commoditatibus, & è vicino aspiciens Belliprati Abbatiam Virginalem Ordinis Cistert. inter Gorgæ Lizæque decursus fundatam Anno 1220. mense Decembri, vigilia Silvestri Papæ per Danielem Advocatum Atrebatensem, Bethuniæ Dominum, confirmante sequenti mox Anno donationem Roberto Bethuniensi fratre, & Adamo Morinensi Episcopo. Prima porrò hujus Cœnobii fundatio in Vico fossa mille circiter hinc passibus debetur Roberto de Abatia, cujus donationem Anno 1204. *G. Prior totusque conventus Abbatis Villæ* probavit, & repertiur D. Bernardus hîc struendi Cœnobii olim consilium præsagus dedisse. Vetustatem præ se fert locus & servant Religiosi brachium S. Quilini, cujus ope plures curantur à languoribus. Niepensem silvam, cùm undique celebres cingant Dynastiæ, ab ortu videt *Vletera*, castro gentis Vignacurtiæ nobile

Houdegem. Walscappel. Hazebrouck. Privilegia ejus. Niepenbosch. Arcis fabrica. Cœnobium. Gerontocomium. Collegium clericorum. Tenances. Motte au bois. Pradeles. Mervill. Broylus. Cella Morandi. Duacum castrum. Privilegia. S. Quilini. Vleteren.

Strazele. Noortberkin. Zuytberkin. Haveskerke.

nobile Dominium, patria Jacobi Meieri Poëtæ clarissimi. Strazela Ludovicum Boddens Flandriæ Quæstorem virum prudentissimum Comarcham nacta, Berkinia Plissiaco Prætorio nec uno loco Gribovalliorum ornata latifundiis, Berkiniam dico meridionalem; juncta enim cum Baronatu *Hazekercano* (Haveskerckam nunc vocant ejusdem cum Hazebroca appellationis pagum) Comitatui Stegrensi recens accessit, nec diversos olim à Stegra Dominos unquam habuit.

Moutbeca. Lins laus. Tienes. Bousingen.

Ad occidentem sacris profanisque titulis illustris est Mourbeca, ædificiis & munitionibus, splendido Castro, privilegiis, suorum Toparcharum prætorio genere, captoque in acie apud Pictones Joanne Gallorum Rege, Anglis victoribus, nobilium celebritate insignis Toparchia, illustris familiæ de S. Audomaro latè hic dominantis antiqua hæreditas, ad Comitatus apicem à Philippo Rege evecta, etsi erectionis Comes non adierit possessionem. Ager hic lætus est omnium fructuum genere, inprimis autem cerasorum, pascuis etiam laudatur, adeò ut coagulum lactis vasis inclusum signatumque in exteras provincias, ipsam imò deferatur Hispaniam. Versùs Lizam porrò & medium diem Tiennensis patet Toparchia, & Steenbeca Castro non carens Marchionis de Bonivet ex gente de Cordes & Crevecœur similiter latè se extendens amœno situ, ampla jurisdictione. Cui adjacet Bousingemium Abbatiæ Gandensis peculium ab Arnulpho Marchione Flandrorum *cum banno & camba* donatum, aut restitutum.

Sed hæc de Toparchiis duabus monente situ, quasi extra ordinem dixisse sat habens, ad tribunalia redeo.

Stapel. Bavinchove.

Quartum Tribunal constituunt Stapela & Bavinchovia Prætorio ornata, quarum titulos suis adscribit Dionysius de Massiet V. N. & litterarum omnisque humanitatis dotibus instructus; & videtur, ut hæc antiqui possessoris, ita illa stabulationis mercium referre memoriam.

Reunschure. Nieuwenhoven. Woestine.

Quintum facit sola Runschuria à bovili, ut fit, nominata, Castro dominioque Mourbecanorum nominatim Gisleni Equitis clarissimi, viciniaque gaudens Abbatiæ Cistertiensis Virginum à claro Marisco dependentis, quam vulgus desertum vocat, de cujus fundatione aliàs agam.

Zerele. Ebbelgem. Linde. Wintre. Blaregem. Oubenfort.

Sextum efficiunt *Zerela* & *Ebbelgemia* solo mihi nomine nota, quas è propinquo respicit *Tiliæ* nomen indutus Vicus, gentilium eadem appellatione natalitium, & ulterius ad fossam novam, Lisæque alveum *Wintera*, *Blaregemumque* prætorio Oubefortio Vignacurtiorum nominatim Domini de Fontaines nobile.

Zegers-cappel.

Septimum conficiunt fanum Segeri & Bollenzalia, hæc nundinis annalibus circa Julii frequentata, & miraculis interventu Deiparæ, quæ referente manuscripto Codice rubeæ Vallis in Brabantia Anno 1429. cœpit abortivos sive mortuos natos, evulsos sive suffocatos usque ad adapertum baptismum vitæ restituendo inclarescere. Ubi cis paucos annos ab agricola fodiente repertus fuit cantharus ex alba terra, ingens, ore angusto, in quo duo millia numismatum includebantur cum effigie ac inscriptione Posthumi in Gallia Cæsaris à Lolliano devicti, atque cæsi. Adjacet verò Ravesberga Cistertiensis Abbatia Virginum, de qua aliàs. Bollenzele.

Octavum Broxelæ, Lederzelæ, Rubroeæ, & Volkerinchoviæ solo mihi nomine notos pagos complectitur, in quibus prætorium Brabant dirutum Philippi de Berges D. de Plantin possessio, aliaque plura. Atque hæc quidem tribunalia Principem summæ jurisdictionis compotem agnoscunt, alia suos agnoscunt Toparchas, qui Vassalli Principis. Quorum quatuor primi sunt Comes Stegranus, qui & Baro Havesquercæ; Dominus Watenæ, de quibus nunc: Dominus Morbecæ, & Dominus Thiennesæ; de quibus anteà quædam tetigi. Cæteræ ad Valvassinos spectant. Qui omnes in casu reformationis judiciorum civilium & feudalium, fortiuntur in curia feudali Casletana. Broxel. Lederseel. Rubrouck. Volkerinchove

E T E R R A

COMITATUS ET OPPIDUM.

Minariacum non esse Vicum, qui hodierno die Mervilla dicitur, sed eo in loco fuisse, ubi nunc ex una parte Lisæ est Comitatus Stegrensis, ex altera finis Atrebatesii ad pontem Lisæ, qui nunc dicitur pons Stegrensis, notavit Adrianus Scrieckius Senator Iprensis, qui diu præturam gessit Casletanam & Stegrensem: *Mervilla*, inquiens, *quæ à plerisque perperàm Minor villa dicitur, primùm Morandi villa dicta est à Divo Morando, qui eo in loco quondam Sylva Niepensis angulo omni sanctimonia vixit. Sed nulla ibi unquam, quod memoriæ traditum sit, antiquitatis vestigia aut munimenta extiterunt; nec locus ita situs est, ut Minariacum antiquum esse potuerit.* Ad locum verò pontemque Stegrensem omnia sic concurrunt, ut non supersit dubitandi argumentum. Antiquissimum illud itinerarium quod Antonini Pii nomine circumfertur, à Castello (nunc Cassel) per compendium viam Tornacum ducens, Minariacum interponit: sic etiam Camaracum versùs. Et via antiquitus lapidea, lata, & rectissima, quæ adhue dicitur *de Heerstracte*, id est, via exercituum, Minariacum. Mervilla unde. Pons Eterræ. Stegers-brugge. Heerstrate.

cituum, Castello Stegram ducit, quo in loco se trifariam dividens, Viroviacum, Tornacum, Cameracum, & in Atrebates tendit. At dum per viarum, & Sylvæ adjacentis anfractus, Castello itur Mervillam; via secundùm itinerarium non per compendium duceret Tornacum, sed per dispendium ad dexteram, ita ut necessariò post digressum sesquihoræ & ampliùs revertendum esset levorsum Stegram. Insuper ad Pontem Stegrensem instratum Lisæ, antiquissima rudera multaque numismata Romana diversis temporibus eruta fuêre. Decennio quo ibi Præturam gessi, bis mihi allata sunt aliquot ænea Antonini, quædam etiam hac inscriptione,

Viæ militares.

Numismata antiqua.

DIVA FAUSTINA PIA.

Alia.

LUCILLA AUG.

Vetustiora quædam Franciscus Maesterus germanus meus, nunc loci Prætor Anno præterito 1608. ibidem reperta servat, & alia alii. De Mervilla autem nil simile auditu. Minariacum verò à Barbaris vastatum creditur, nec posteà surrexisse. Divisis deinde agris pars in Stegram cessit, pars agrum dictum Allodium *Laleu*, Stegbers scalam denotat. Tractus ille Lisanæ vallis, ibi ascendere incipit Castellum, & Balliolum versùs, ita ut verisimiliter à primo ascensu nomen sumpserit. Hæc Scrieckius.

Minariaci vastatio.

Etymon Stegræ.

Et hæc quidem prima Oppidi hujus ætas, cujus à clade Normannica redivivi natales audacter attribuo Dominis Betuniæ, qui ad utramque hanc Lisæ ripam imperârunt, & decimas, imò *Altare de Eterra* (sic enim indigetant) Abbatiæ Scowensi donârunt, probante Adamo Morinorum Episcopo: Altare dico, vel, prout alia schæda habet, Ecclesiam, id est, *Matrem*, seu principalem & curæ suæ alas ad utramque fluminis ripam longè lateque extendentem. Quod cùm crescente fidelium numero minùs commodum animarum saluti, laboriosumque Paræco videretur; Joannes Morinorum Antistes, ad preces Roberti Teneramundæ & Betuniæ Domini, Sacellum de gurgite à Stegrensi absolvens Parochia, in eminentiam Curæ evexit, servata Matri debita observantia, & certa per Annum recognitione. Cùm autem omnia hujus ævi rescripta conformiter *Eterram* vocent, *Villam* hanc, dubitavi aliquando, annon Comes Eterræ (*le Comte d'Eterre* Gallis) quem in expeditione G. Bullonii inter alios nominari video, hinc fuerit. Deinde annon Minariacum, quod à Romanis in latinam terminationem detortum haud dubiè *Myn ryck*, id est, regnum meum, sive mea terra, quomodò *Cortryck*, *Sameryck*, *Werwyck* appellantur, significat, ipsi temporis in latinæ originis vocem *meam terram*, & denique *Me-terram*, &

Domini Betuniæ.

Altare de Eterra.

Ecclesia mater.

Gorghue.

Comte d'Eterre in exped. sacra.

Minariaci etymon.

tandem *Eterram* apud doctos abierit, & inde ad vulgum pervenerit. Cogitavi, inquam, donec me revocavit, saltem in dubium, Sanctologus vetus Morinensis, ubi annotatur ad 6. Kalendas Junii. *In Etii terra Covordovico memoria S. Vedasti, qui altare ibi consecravit, & reliquias Sanctorum imposuit*. Insignis herclè antiquitas, nec levi brachio perstringenda. *Ety terra* hæc nostra est, Etij haud dubiè clarissimi Galliarum Ducis anno 453. de Hunnis & Attila triumphantis, qui more Romanis recepto fines Imperij munire satagit, & fortè hic aliquando sedit, juxta Castellum præsidio instructum, Armamentarium supellectile, Turnacum, Cameracum, Curteriacum potentissimas Urbes, Atrebates, Nervios, Morinos gentes bellicosissimas, ad fluminis aucti ripam, nec procul ab Oceano. Indeque factum, ut Herois tanti præsentia, succedentium post cladem Hunnicam incolarum animis firmiùs hæserit, quàm Minariaci vastati tristis memoria. *Covordus vicus* nunc locus est intra limites oppidi, veteri instructus Sacello, sed nullam modò Vedasti venerationem recolente, quod usibus fratrum SS. Trinitatis de redemptione captivorum applicavit Joannes dictus *Berkin*, Miles, ad annum 1228. ope dictorum fratrum liberatus è manibus infidelium, donationem ratam habente Mabilia Castellana de Ipra & Balliole. Et visuntur tumuli veteres in hac ædicula Dynastarum familiæ de *Bailloeul*, *Antoing*, *Doulieu*, hîc loci suis temporibus dominatorum. Cæterùm ex fundatione supradicta videor colligere, iam tum Dominos de *Zuyt-berkin* aut eosdem cum Eterrensibus fuisse, aut illos horum beneficiarios, cùm nunc utrumque Dominium sit conjunctum. Deinde Castellanos Ipræ & Balliolì summi in Eterra juris compotes fuisse post Bethunienses, aliàs non confirmaturos donationes à clientibus factas. Quò facit, quod munitio pontis Eterræ tempore Philippi Augusti Regis Gallorum Insulam obsidentis, concredita fuerit Hugoni Balliolano, unde forsan non injuria possent oppidi exordia repeti. Munitio quidem hæc semel iterùmque demolita est, sed Castellum à Dominis in supercilio Lisæ extructum est, non illo quidem loco ubi hodiernum visitur, sed altero juxta Urbem, ubi ædificiorum fundamenta subinde eruuntur. Præter Arcem autem fuisse etiam oppidum ornatu, armisque suis instructum, etsi verosimile sit, centum conjecturis persuadentibus; tamen clades bellorum, quæ Lisanum hunc tractum sæpiculè afflixerunt, effecerunt, ut ante annum 1383. quo per Anglos Eterra tanta quanta erat in cineres redacta est, nihil litterarum repererim, & imò cogar ab illo anno hodiernæ Urbis mendicare cunabula. Accesserat Eterrensibus

Item Eterræ.

Etiius Dux.

Castell Ermentieres.

Covoorde.

Cœnobium SS. Trinitatis.

Zuyt-Berkin annexum Eterræ.

Castellani Bellenses hic dominati.

Munitio oppidi.

Castrum vetus.

Vastatio oppidi.

bus Dynastis, nuptiarum, an alio titulo incertum, Baronatus Hazekercanus, ab Haza Viro potenti, ut aliàs docui, nuncupatus, & communes utrique loco Domini elegans intra Baronatus dicti ambitum habitabant prætorium, fluminis allapsu, & Sylvæ Niepensis vicinia gaudentis; sed bellis Gallicis, post annum millesimum quadringentesimum, cum domo Burgundica gliscentibus, solo æquatum per Teruanenses, deinceps non surrexit, Dominis in interiora secedere malentibus, & florentis oppidi Eterrensis non dissimili commoditate delectatis. Itaque extructum Castrum hoc magnificum validùmque in crepidine fluminis, area, turribus, cœnaculorum, & cubiculorum serie splendidum, Sacello & Presbiteris ad sacra per Philippum Stavelum dotatis, non egens. *Parochia.* Ecclesia Curialis ampla & tumulis Dynastarum honorata, *Tumuli Dynastarum.* in primis duobus, altero Joannis de Staveles Equitis, Domini d'Isengien & Eterræ, &c. à Consiliis & cubiculis Cæsari, Gubernatoris & M. Balivi Casletensis, Dominæque Franciscæ de Mailli Uxoris ejus elevato, personis sepultorum eleganter incisis, planum sedecim stemmatibus frontem sive arcum occupantibus : altero ex alabastrite similiter & splendidiori Schemate Philippi de Staveles cum hac inscriptione.

HEROI FORTISSIMO ET ILLUSTRISSIMO,
D. PHILIPPO DE STAVELES, BARONI DE HAUMONT, HAVESKERCKE, EQUITI VELLERIS AUREI, CONSILIARIO SUPREMI CONSILII STATUS, ET TORMENTORUM BELLICORUM SUPREMO PRÆFECTO.

QUI IN TUNETANI REGNI EXPUGNATIONE, NAVALI AD ARGERIAM EXPEDITIONE, SOLYMANNI E PANNONIA EXPULSIONE, JULIACO, GERMANICO ET GALLICIS BELLIS SUB CAROLO V. IMP. INVICTISSIMO, ET PHILIPPO HISPAN. REGE POTENTISSIMO SUMMA CUM LAUDE ET GLORIA MILITAVIT.

VIXIT ANNOS LIII. MENSES V. DIES XXVII. OBIIT. VII. XALENDAS JANUARII ANNI M. D. LXII.

DOMINA ANNA DE PALLANT, COMES DE HERLYES, DOMINA DE LA BASSEE, PONT DESTAIRES, FRESNOY, &c. MARITO CHARISSIMO ET SIBI POSUIT.

VIATOR ILLIS BENE PRECARE.

Familia Stavelum. Et sciendum Joannem Stavelum improlem, gentis propagandæ studio, præteritis sororibus nepotem ex fratre Philippum hæredem Eterræ & Haveskerckæ declarasse, eâ tamen lege, ut si quando genus masculinum deficeret, illæ aut earum hæredes postliminiò hæreditatem recuperarent. Quod factum mortuis Philippi supradicti liberis Florentio Harliensi Comite, Gubernatore Casletano, genero Comitis Egmondani, Anno 1603. in Septembri sepulto apud Lensenses, & Philippo Dynasta de Glayon in oppugnatione Tornacensi, anno ætatis 19. cæso, & apud Basseenses sepulto. Tunc enim per aviam Joannis sororem successit Ill. NICOLAUS MONTMORANCIUS *Item Montmorencia.* Dominus de Vendegies, de Consilio Status, & Præfectus ærario Principum Archiducum Belgii, cujus meritis effectum, ut hoc ipso anno 1611. Eterra in Comitatus *Erectio Comitatus.* dignitatem sit erecta, quod felix faustùmque sit. Præter Curialem porrò, de qua hactenus, excipiendis ægris, egenisque peregrinantibus destinatum Hospitale impensis Ma- *Hospitale.* riæ Anghianæ loci Dominæ locupletatum & restitutum est, post incendium Anni 1403. & tandem sororibus tertiam D. Francisci *Tertiariæ. Leprosarium.* regulam professis concreditum, quas Bella advocatas Anno 1462. docuit me vetus Bellense diarium. Est & Hierocomium vetus à Dominis familiæ d'Engien & d'Antoing locupletatum, & indulgentiis per Martinum V. Pontificem Anno 1426. publicatis excitatum. Ex quibus omnibus liquidò constat Antonienses, & Angianos, *Familia d'Engien & d'Antoing.* ante Stavelos, hîc rerum potitos, quorum Engelbertus creditur potiora Castri novi loca extruxisse, renovata à Philippo Stavelo. Sed hæc sacra sunt, publica etiam interest considerare. Libertatem Civium, *Libertas Civium.* & scita ab antiquo usitata renovavit Ludovicus Maleanus, Civium, inquam, tam Urbicorum quàm foraneorum. Hebdomadale forum dixi ..... & nundinas annales festis *Nundinæ.* Magdalenæ & Crispini cum libertate quin- *Respublica.* decim dierum confirmârunt Principes in Martio Anni 1515. & in Junio 1606. Sena- *Privilegia.* tum etiam Balivo, Advocato, & septem Scabinis, totidemque Juratis ex parte Dynastarum jus justitiamque administrantem, immediateque ad Concilium Provinciale recurrentem, Graphiario, Apparitoribus, Nuncio jurato signato utentem, Bannos, Mulctas, Statuta politiæ pro arbitratu concipientem, & pro rostris convocata campanæ pulsu multitudine publicantem, pœnâ infringentibus illatâ. Sigillum etiam *Sigillum.* peculiare ad causas (in campo mediatè argenteo rubeoque crucem concolorem dentatam inversamque præferens) & quod maximarum Urbium rarius est privilegium, contra-sigillum habentem, aliasque plures tam Dynastæ, quàm oppidi eminentias & emolumenta circa vectigal potorium, coctoriumque, ponderarium, mensurarium, viarium, signatorium, nundinarium, stabulationem armentorum, & pannorum,

&

& jus sistendi renovavit supradicto Anno Cæsar, cùm didicisset vicinam Gallis Eterram sæpiùs hostium impressiones, incendium decies & quinies passam, Principum indulta & privilegia nec vitio nec demerito suo perdidisse, ideoque jure optimo non tantùm in integrum restituendam, sed & ampliore prærogativa donandam. Ut autem civium multitudo & Civitatis præstantia aliquantulùm possit æstimari, exempla aliquot producam ex veteribus memoriis excerpta. Carolo quinto post partam de Francis victoriam ad Pontem Eterræ flumen transeunte occurisse, præter terna Sagittariorum tam arcubus, quàm sclopeto certantium & privilegiis gaudentium collegia accepi, ex Urbe & terrâ hac armatorum duo millia, palmamque inter omnes Lisæ accolas retulisse. Ante incendium Anni 1474. cùm insignis Eterræ esset pannificii celebritas & quæstus, tribunal, judices, decanos, æstimatores, signaturam, & promercales alibi officinas habens, ferunt intra mœnium portarumque septa exstitisse 874. textrinas, è quibus non obscurè quis multitudinem urbanam queat æstimare, & suburbanum conjicere. Nunc porrò linificii major usus est his locis, & gratia Tincturæ, & alutariorum coriariorumque operis nota hujus oppidi ubique recipi, agnoscique consuetis. Qua negotiatione ut famam opesque nanciscitur, ita Dominorum titulis honorem & gloriam. Recenter enim ejus potitus ex hæreditate avita NICOLAUS MONTMORENCIUS, Eques omni Heroicarum virtutum genere refertus, Eterram, ut dixi, in Comitatum Nobilem erigi per Principes obtinuit & meruit, cujus titulis & Illustrissimæ familiæ è terra surget Eterra, & reponetur in aureo Cyllenii fano, conspectis post tot bellorum & fortunæ lascivientis nubila, hujus Phœbi radiis, id est, virtutibus. Ampliùs si quid Romanæ antiquitatis nomen, Etiani nominis memoria, Vedastinæ memoriæ reverentia olim loco attulit, idem nunc reflorescens Montmorenciæ gentis veterrima majestas, NICOLAI Comitis auspicata dignitas, utriusque splendor & magnitudo, Eterræ redivivæ postliminiò reponet.

Incendia plura. — Tres Gildæ. — Pannificium. — Mœnia & portæ. — Linificium Coriorum apparatus. — Comitatus. — Omen.

WATANUM

OPPIDUM ET TOPARCHIA.

Colonia Batavorum à Romanis ducta.

TRadunt incolæ, & author est Meierus, hanc Batavorum esse coloniam; addo ego per Romanos redactis in potestatem Batavis sive reductis, ductam, nec vana fide, aut conjectura. Illi enim grandia patrare & pati, superba & ætatem si non æternitatem ferentia extruere opera sueti, uti his locis habitasse ex historiarum collatione, itinerum militarium delineatione, repertorum præcedenti sæculo numismatum inspectione clarum evadit: ita nulli dubium esse potest cavernas, & cuniculos subterraneos montis, cui monasterium insidet, viarum item occultos meatus, & maximè spectabiles Castri veteris ruinas, & fundamenta Meiero non tanta inspicienti, seu æstimanti. Mons est, quem dixi, in extremis Casletensium, qua Corum spectant, finibus alto vertice, radices legente fluvio Enula, in quo Toparchis Watanensibus jus esse constituendi duodecim cygnorum paria Anno 1397. pronunciavit Philippus filius Regis Franciæ, Flandriæ Comes litteris ad 6. Octobris datis. Cœnobium autem in eo authorem agnoscit Robertum Frisium Comitem; à quo sub Annum 1072. constitutus Olfaidus Sacerdos religiosissimus cum Canonicis disciplinæ regularis, acceptam ab Alfuino presbytero ædiculam D. Richarii auxit, vertitque in monasterium. Et ferunt hunc memoria D. Richarii præterita, venerationem D. Nicolai conatum introducere, sed obstitisse populi Menapiensis eò ad sacra Richarii stata quotannis confluere soliti consuetudinem. Regularium primos aiunt ex D. Ægidii Leodicensium Cœnobio vocatos; exinde tutelaris sui patrocinium huc pertraxisse, quibus sanctitatis opinionem vitæ integritate promerentibus Adela Frisii mater attribuit *Balinbergam*, ad occidentalem plagam *Caleti* (sic enim scribitur pro *Caslets*) montis, super fluvium Penam: Joannes Advocatus Atrebatum & Hermetrudis ejus uxor 220. jugera agri in Stenis, Petinghem, sacello Erenboldi: Gilboldus Fleternensis Eques in Thiggabusco jugera viginti, alii alia donaverunt. De quibus Præpositorumque serie secundis curis fusiùs edisseram. Hic tantùm suffecerit dixisse Cœnobium ædificiis sic satis magnificum fuisse, & Theoderici Elsatii tumulo eleganti honoratum. Toparchiam porrò Municipii à duobus sæculis fuisse gentilium de Eeckhout. Quorum Cornelius insuper Viccecomes de Rouliers litteris in Septembri datis Anno 1448. sua munit authoritate sodalitium civium titulo D. Sebastiani, ratum habente privilegium Philippo Duce Anno 1453. Joannes insuper Oigniaci Artesiorum Dynasta reperitur Anno 1481. Joanni filio Oigniaci Domino Merkegemium, & quædam alia transferre. Ex quo tempore hæsit Watanum Oigniaco conjunctum, & cum eodem transiit ad Illustrissimam gentem Merodiam, possidente nunc Philippo Frentziaco, & S. Imperii Comite, ex peregrinatione Jerosolymitana Equite S. Sepulchri, ex legatione ad diversos Principes, SS. Celsit. Oeconomo,

Antiquitates loca. — Enula fluvius. — Cœnobium. — S. Richarii sacra. — D. Ægidii tutela. — Balinberch. — Flu. Piena. — Steen. Peregem. Erenbodeghem. — Toparchæ. — Sodalitium D. Sebastiani. — Merkegem.

mo, Viro à litteris, prudentia, & virtutibus magno. Cæterùm Municipii hujus libertas prima à Roberto Comite, altera à Philippo provenit. Leges & Senatus, Reipublicæ forma, à Dominis triplicis justitiæ & aliorum jurium compotibus. Nundinas annales cum nundinatione hebdomadali Carolus Quintus confirmavit. Contubernia terna militaria Joannes Oigniacus formari aut confirmari probavit. Cameras Rhetorum alter eodem nomine sub Annum 1501. Pannificii decreta & immunitatem Philippus Dux corroboravit. Jurisdictio ampla est, & ditio varietate grata montium, collium, agrorum, pascuorum, silvularum, fluminis in Oceanum ducentis, molis attractoriæ, qua naves ultra aggerem sive repagulum sistendo fluminis decursui factum transportantur, piscatione, aucupio, etiam venatione. Quæ omnia eò Dynastis sunt promptiora, quò major etiam extra Watanum eorum patet dominatio, ratione Dominiorum Merkegemi, Wulverdegemi, & Haveskerkæ & Ammaniæ de Noortvierschare omnium propè dissitorum.

Respublica. Nundinæ. Gildæ. Pannificii jus. Wulverdegem. Haveskercke by S. Omer.

BELGIOLUM.

Etymon.

Quod ut tua, Prudentissime Senatus, industria vivit,
Ita ad tuum mittitur seu remittitur Patrocinium.
Cum voto Perenni, ut magis magisque floreat;
Et se tollat supra disparis Fortunæ nubes,
Solis exemplo, more & efficacia.

VOcem hanc cùm Annales fidenter probabilis narratiunculæ velo palliatam obtrudant, & Meierus, ut apparet, patriæ suæ ambiguus nunc hauc, nunc Ballioli tutam assignet Nomenclaturam, eò audaciùs profero, quòd Hannonicum ejusdem in vulgo nominis vicum didicerim ante Annos quingentos *Belgioli* titulo innotuisse, & didicerim non futilibus Magistris, Odonis putà Cameraceni Antistitis, rescripto, & Chronicis Guisianis; ut non dissimulem, uno omnium litteratorum consensu antiquitatis laudem Flandrico huic oppido dari, conformiter traditioni majorum, asserenti, in maritima missos, Duce nescio quo Arto, colonos à Belgarum Principe, qui lapsu ævi crescentes in gentem magnam, à paludinosis accessibus *Morinos* se vocârunt, structoque in planitie læta simul ac lata ad instar magnæ urbis Belgarum oppido, nomen à patriæ suæ vocabulo diminutum imposuerunt. Ex hac Tungrensis Lucii historia, si quid lucis Belgiolanis & laudis accedere queat, viderint priscorum titivillitiorum curiosi; mihi satis fuerit, rem aliis non tacitam, non tacuisse, & huc faciens Moræi nostri distichon adjicere.

Balliœul. Colonia Belgarum.

Balliolum vocor à Belgis, bellisve, latet me.
Hoc certum, bellis quòd sine bella fui.
Hoc certum bellis Belgas cùm Roma secuta est,
A Belgis dictum Belgiolum profugis.

Lusus ad nomen.

Et hoc conformiter sententiæ Meieri in minori rerum Flandricarum decade, tomo tertio: ubi à profligatis per Cæsarem Belgis ad palustria Flandriæ profugis conditam ait suam patriam, quam tamen addit in veteri codice *Bellulam* vocari.

Palustria Flandriæ.

Oppido initium ab Arce, arcis ruina à Normannis restauratia per Arnulphum Flandriæ Marchionem, si vera referunt Annales Bertinici. Munitio Castri sub Roberto Frisio, Mœnitio oppidi sub eodem, quod ne cui præsentis statum ævi æstimanti mirum videatur, licebit ad fundamentorum fidem recurrere, aut si ea malorum mole consepulta sunt ruderibus suis, reliqua post cladem nominum indicia, indicio sunt certissimo. Habes juxta forum, locum aggeris antemuralis, nomine Muerdyck, & aliam fossæ oppidanæ titulo natum Steegracht. Habes Castri locum lippis & tonsoribus notum, & natam inde Castellani dignitatem. De munimentis atque muris & fossis quodammodò certum evadit, licèt non ejusmodi fuerint, ut Gallico Anni 1213. bello, exercitui potuerint resistere, cujus ferro & flammis omnia patuerunt, & paruerunt. Ab hac calamitate cives respirare vix cœperant, cùm alterum fortuitò incendium dimidium oppidi consumpsit; unde Chronicum.

Initium Oppidi. Muerdyc. Steegracht. Vastationes.

naLLIoLUM inCendItUr.

Tulit insuper frequentes calamitates hæc Flandriæ plaga, frequentes ab Anglis Gallisque clades, ab Hipretensibus etiam fullonibus unicam, sed omnium maximam à Clocestrio Duce Anno redempti orbis 1436. cùm uno flammarum impetu, quicquid ædium publicarum, sacrarumque, & privatarum erat (erat autem magnifice, & frequenter habitatum, mœnibus licèt tum destitutum Belgiolum) in cineres abiit. Adeò ut sequenti Anno, turris Ecclesiasticæ fundamenta, & curiæ triennio pòst poni cœperint. Quid referam Anni 1505. trecentarum ædium exustionem, cum oppidi Archivis & ampla pulcherrimarum antiquitatum segetem? Quid repetam Anni 1582. Nonas Sextiles, totius municipii conflagratione celebres, illa tam luctuosa, ut dubitem an Flandria aliquam viderit luctuosam magis.

Calamitates. Archiva.

Tanta autem Anni quinti supra sesquimillesimum, & tanti fuit ruina, ut ab eo necesse sit Oppidi redivivi natales supputare. Libertatem enim & jura municipalia, Carolus Cæsar Anno ejus sæculi 17. innovavit, nundinasque Anno secundo impetratas Septembri celebres reparavit; Senatus formam, & reipublicæ normam præscripsit, hanc à Casletensi, illam ab Hiprensi petitam. Hinc annuatim illorum more-

Restauratio. Respublica.

re Advocatus cum Scabinis 9. & 4. Consiliariis quos *Pacificatores* indigetant, à delegatis Principum creantur. Novem dixi, tot enim ab Anno 1556. extitêre, cùm septem dumtaxat essent antè, quibus à consiliis & actis est M. Gislenus à Poortere, à litteris & prudentia commendatus. Administer Justitiæ Balivus est è Nobilibus provinciæ quisquam, & Scholtetus in civilibus exactor & executor. Illa nunc dignitate fungitur Adolphus de Pamele noti generis & prudentiæ, vicarium habens Joannem van Rysport virum à Musis & Musarum comitibus Gratiis nutritum, ingenio genioque liberali, hac Ægidius Waele industrius & prudens. Denique Castellani dignitas est hæreditaria gentis Liedekerkæ & Baronis Heulensis modò. Plebs textura tincturaque laneorum pannorum rem facit non viliter, & quamvis tanto miseriarum pondere nuper pressa, tamen sic satis animosè habitat, & damna resarcit. Ornatur Belgiolum civibus inter litteratos subsellii Jacobo Meiero Flandrarum illustratore, Petro Pintaflourio Nerviorum Episcopo, Ægidio Koninc Theologo Doctore & olim docente Lovanii, Roberto Stralesio Græcarum Parisiis Professore laudatissimo & bursarum ibidem fundatore. Petro Bollio Societatis Jesu à Gregorio XII. in Indias ablegato, Francisco, Joanne, Philippo vanden Corre variè doctis: Judoco Cortewile Equite Calatravæ, Gulielmo Cornhusa Præside, & Francisco Rosa Consiliario Parlamenti.

Castellani.

Viri clari.

Parochia Antistiti Vedasto inscripta à Morinensi olim, nunc Hipretensi Episcopo dependet, plurium in ambitu sacellorum mater, quatuor nominatim à totidem cœli plagis nomen adeptorum, licèt non ita pridem, quod ad medium diem visitur D. Joannis, in parochialis eminentiæ partem authoritate ordinaria evectum sit. In hac quotidianum horarum canonicarum pensum exsolvi passus est Joannes Morinorum Episcopus; quod hodieque servatur, suavissimo Musicorum cantu alternante, ad qualem vix reliqua auditum Flandria admirabundus ceciniı.

Res sacra.

De vier Hoecken.

S. Jans cappel.

Musica.

Quid audio, aut non audio? stupet suo
Villa arbitratu mens, Moretur herculè
Nisi ab aurea aure istud melos haurirer,
Nisi superûm bilance ponderarier,
Nisi Dearum versibus celebrarier,
Et Jovis ad epulas ducier vel dicier.

Curionem agit modò Jodocus à Peyslere Archi-presbyter tractus fuêre autem in hac curiali epitaphia Prætorum & Valvasorum territorii nominatim Petri de Cerf Equitis, & Claræ de Cornhuse conjugum Anno 1440. viventium, Joannis de la Douwe Anno 1480. florentis, Balduini de Eka militis Jerosolymitani & aliorum. Fuerunt & aræ veteres ætatem inscriptam circumferentes, quod Bellarminus controversia 3. l. 4. c. 12. non tacuit, referens à sacrilego impostore Anno 1571. aras demoliente novitiumque à Romanis inventum culpante, unam inventam à pluribus, ut docebat, saxis fideliùs quàm hominibus commendata inscriptio, seculis dedicatam. Visuntur in municipio diversi ordinis, sexus ejusdem fæminei Cœnobia 2. Augustinianum civibus morbo, etiam contagioso affectis assistens, probante Guido Namurcensi regulo inchoatum, Franciscanum authoritatem faciente Morinorum Anno 1486. Antistite reformatum. Fuit & Beginagium, sed Augustinianis, fuit & Prioratus D. Anthonii à Comite Flandriæ inchoatum, sed dote per Philippum Bonum aucta, & horarum canonicarum decantatione instituta Abbatiæ D. Joannis Morinensium annexus Anno 1562. Guydus porrò supradictus Belgiolum quoad vixit, possedit dono cognominis Patris, Flandriæ Comitis, Anno 1287. morte ejus sine liberis comitatui reünitum. Quomodò anteà Margareta Constantinopolitana idem Joanni ex filio Joanne Dampetræo nepoti dederat in solutum bis mille librarum Parisicarum patri in ratam hæreditatis maternæ assignatarum annuatim, sed à patruo Guydo redemptum. Nec ab alio quopiam liquet oppidum territoriumque Belgiolense possessum fuisse, nisi si à vetustissima & dudum, saltem quoad primogenitos, inter-mortua gente Balliolana. Quo cognomento cùm plures sint & supersint familiæ in Belgio, novissimè interest illam quæ vulgò *van Belle* appellatur è Belgiolo ad Schaldim sive *Scelle-bella* oriundam, aliam quæ Hannonibus à *Balliœul* scribitur è Belliolano circa Athum proficisci, tertiosque qui titulo *vanden Belle* innotuerunt ex agro Luceburgico esse. Hos porrò nostros in diplomatibus signasse *de Bella*, & dominatos his locis videri, eò quòd Cœnobiis Bertinensi & Clari Maresci prædia & decimas donaverint sita in Allodiis suis terræ de Bella. Quod nisi dicamus, non video unde Castellaniæ huic, Belgiolensi inter Iprensem & Casletanam inconcinnè procurrenti, nullaque proportione aut commoditate utriusque pagis se ingerenti, inventa aut designata fuisset jurisdictio; eò magis quòd Castellania ipsa feudum olim Dynastæ Mourbecani extiterit, permutatione inter Walterum de Revenges Mourbecanum, & Guidonem Comitem inita ad Flandros devoluta. In qua præter 4. angulos de quibus suprà, suo quidem Senatu, eodem tamen cum oppidanis Balivo utentes, pagi sunt hi. Imprimis versùs Casletum sive Castellum Romanis non ignotum conspicitur alter à castris nomen adeptus, dominio Thomæ van Tienes Bertenum insuper possidentis

Antiquitas.

Cœnobia.

Domini.

Familiæ Nobiles.

Casltre.

Berten.

tis Baronis Heukelemii apud Sicambros Viri nobilis & prudentia clarus, Prætorioque & feudis, itemque Ecclesia picturis veteribus condecorata, & ad extremum Commendaria Equitum Melitensium hospitalis S. Joannis in Jerusalem. Fuerat hæc olim Militum S. Templi eleëmosynis fidelium inchoata, & per Principes confirmata, quod me docuerunt litteræ Philippi Comitis Anni 1182. sed eis extirpatis accesserunt, prout alibi ferè, bona hospitalariis Joannitis, Commendatorem hodieque submittentibus obnoxium M. Præceptori Franciæ. Cætera pagus est latè patens, agroque pascuo imprimis commendatus, Dominusque proximi Berteni, ut dixi, gaudens dominatione è vicino partem montis Cattorum aspicit procul conspicui, & in vertice gestantis molas binas, alteram oleariam, frumentariam alteram.

Tempels-hoff vocatur.

Adjacet & angulum facit (quem & nomini induit) Ecka castro eleganti instructa, piscinisque & venatione grata, gentis Bellanæ ad nostra usque tempora dominium, à Petro de Valentia viro primario nuptiis aliisque titulis acquisitum, patria Wulmari Bernardi Jurium Lovanii Doctoris. Ex alia autem parte Belgiolum respiciunt Meterana, & ulteriùs Mariscum pagi solum Comitem agnoscentes nisi quæ Comitis olim munificentia intercurrit Præpositi Casletani jurisdictio. In quibus hoc peculiare & è veterum servitiorum norma; ut municeps ibi, & ex eo etiam in aliis terris nati, liber sit à censu capitis Principi debito, nec integrum sit ulli cedere juri suo, aut in alterius Domini sive oppidi jus concedere, nisi priùs exsolutâ omnium bonorum decimâ. Juxta hujus porrò curialis ambitum capella est Dulcis loci, per Balduinum de Balliolo equitem Anno 1250. dotatum prædiis à Scockensi Abbatia in feudum teneri solitis, quæ eadem à Joanne de Balliolo terras quasdam acquisisse reperitur, probante Anno 1226. Mabilia Castellana de Ipra & Balliolo, & sequenti Anno 27. Hugone Castellano de Ipra & Balliolo. Unde colligitur ampliùs eosdem utrobique Castellanos aliquando fuisse. Marisco confines sunt pagi plures ab Ecclesiis cognominati, eoque vetustatem redolentes, & veterum pietatem; in eisque præcipuum Neoclesiæ municipium & Dynastia ante vastationem Anni 1582. instructa templo turrique egregiis, foro, nundinationibus hebdomadalibus privilegiatis decorato, macello, strato, vicis, varioque opificum mæchanicorum genere, curia Scabinorum 7. tribunal & leges continente; legibus, sigillo ad causas, mensuraque granorum propriis, collegiis Sagittariorum ternis, sclopeto, arcuque tam æreo quàm chalybeo certantium; cameris Poëtarum binis in certamine publico, priore litteris Anni 1548. instituto collegiis centum, posterioribus ante Annum 1434. claris, & more aliorum privilegiatis, Gandavi Anno 1453. agnitis, titulo bonæ mentis & amœni genii: imprimis autem ludo litterario idiomatis Græci Latinique impensis municipum adornato, tamque feraci virorum præstantium, ut plurimi hac occasione indigenæ emergentes, ad præcipua Reipublicæ munia sint evocati: Nominatim Petrus Taispil, & Jacobus Martinius Consilii Flandriæ Præsides clarissimi, Jacobus Hesselius à Consiliis primarius, & Vicepræsidens, omnes recenti memoria. Nec populi minor fama fuit ob pannificii celebritatem; cujus venditioni non Ipræ tantùm & Gandavi, sed & Antverpiæ, locisque remotioribus hallas seu officinas habebant, privilegiis Caroli Pugnacis, Maximiliani, Philippique muniti, & nuper decreto 24. Maii Anno 1558. leges & statuta in hunc finem consecuti. Sed hæc omnia civilis belli flamma absumpsit, & periissent, nisi animos haberent incolæ malis majores, & contra fortunam nitentes. Ecce Anno 1608. novæ curiæ seu hallæ jacta fundamenta. Ecce turrim è ruinis exsurgere; Templi curialis choros tres, cum cruciato opere ad latus restitui, textrinam pannorum levioris lanæ floccis interstinctorum, quos *Bayen* vocant, reduci, & laudem invenire apud exteros, & imò privilegiorum deperditorum fatali isto igne vindicationi & augmentationi cives intendere, auspiciis Caroli Comitis Egmondani, qui inter alia hanc Dynastiam ex domo Luxemburgica adhæreditavit, in quam transtulerat Anno 1503. Jacobus Luxemburgicus, D. Fiennæ & Armenteriæ, aurei Velleris eques, cessione per Isabellam de la Douwe hæredem Meulembecæ & Nieukerkæ, Georgiumque van Schooris equitem, ejus maritum, facta; cujus Isabellæ majores hæreditarii Comitum Flandriæ Pannetarii, (ut nota licèt barbara voce utar) fuerunt, testibus litteris Ducalibus Gildam D. Sebastiani confirmantibus Anno 1434. sic nominantibus Joannem D. Neoclesiæ Pannetarium. Nec nomine nec situ dissidet à superiori Niepkerka, quasi Niepensem dicas Ecclesiam, peculium prioratus Benedictini veteris pridem Collegio Societatis Jesu apud Iprenses attributi. Intra cujus ambitum conspicitur gentilium de Wicque Prætorium Oosthusen à situ nuncupatum, quod nunc obtinet Vir Nobilis Martinus, Henrici illius J. C. Consularis Bergensis, qui de descensu Christi ad inferos scripsit, filius, tali patre dignissimus. Ulteriùs porrò dominium est à saxeo opere, sive mole dictum Steenwerka, Roberti de Tourmel Zoeterstediæ vicinæ Baronis, eoque Mariscali Flandriæ hæreditarii, Viri genere, virtute, & fama inclyti, jurisdictionis amplitudine &

Eck. Meterne. Meetes. Doulieu. Nieuw-kerck. Niep-kerke. Steenwerc.

proventu, his locis non mediocri gaudentis.

Vleninchoven. Dravouter. Præter quam restant in Belgioli tractu Vleninchovia Caroli Claerhoutii Domini d'Ardoy Prætorio, Dravoutera Gisleni de Sancto Audomaro Morbecani Dynastæ, Nobilissimique Herois dominio clara, nec alio mihi nomine hactenus nota.

LIZA

GALLO-FLANDRICUS,

ID EST,

Oppidorum & vicorum Lizæ Flandriam bilinguem separanti incumbentium, & è proximo aspicientium illustratio.

AMplissimis, Prudent. Ornat. Viris
Ad Republicæ Armentariensis clavum sedentibus,
Labor hic & codex sacer est
Merito, jure, ratione volentibus;
Nec enim aliud oppidum plus malorum tulit, animi servat,
Nec cives alibi virtutis & pietatis sunt amantiores;
Nec litterarum aut humanitatis studiosiores.
Meritò itaque rerum gestarum ad testes auctores sua historia
Ratione litterarum munus ad Philomusos mittitur.

Cum voto multiplice.

UT floreat semper inter & ante consortes civitas:
Ament semper, ut solent, jus & aquum indigenæ:
Nec hæresis, genius, aut fortuna mala noceat,
Nec Mars aut Vulcanus deinceps aliquid possint,
Sed gratia, ipsaque omnes beet felicitas.

Hoc oro, Hoc voveo.

J. B. GRAMAYE.

ARMENTARIA.

Oppidi nomen. VOcem hanc audienti nescio quid Romanum videtur, sinuosos capitosæ appendicis anfractus petere & tympana quod Philosophus dicebat pro foribus pulsare. Et certè certus ex relicta posteris commentariorum fide, Juliana hic terrarum castra gloriæ materiam quæsivisse, quæsivi anne ut armatis, ita armis Hospitia provinciatim adornârint, & exemplis ad utramque solis plagam certior redditus, credebam pro *Armentaria* Armamentaria scribi debere, donec opinionis meæ fundamentum everterit Santologus veter Morinensis Ecclesiæ annotans *Dedicationem Capella, D. Vedasti propè armentariam*. Armentariam sub armentis utique propiùs & probiùs derivatam quàm ab Armis, quorum copiam & bonitatem gramineta in vicino, hiemali diluvio impinguata suppeditant, ut non immeritò urbs hæc in Moræo nostro jactetur. Armamentaria Romanorum. Capella D. Vedasti. Ratio.

Armamenta mihi dederunt, Armentano nomen,
Nescio, & ambiguus pectora sensu agit.
Nam dum Armensa suam, suam & Armamenta putâbunt,
Commoda dirabunt civem utriusque meum.
Palladis armasæ sum gnata, sobrinaque casta
Penelopes, vario sueta colore trabi:
Artes docta sogâ atque sago, valeoque voloque
Duplicibus telis clara per ora virûm.

Respicit laudatum poëma ad celebritatem pannorum inprimis quadricolorum, qui occidui orbis nundinatione non contenti, in Asiam & ipsum Byzantium delati requirunt operam tantæ nonnunquam frequentiæ, ut paulò minùs mille textrinas in oppido numerarentur. Ad munitiones etiam naturæ & artis beneficio tam validas, ut novissimis armatæ hæreseos tumultibus Insulensium & *Specula*, & *Propugnaculum* extiterit, militari instructissimum præsidio, contra acerbos Flandriæ perdueles factum id etiam facile; eò quòd authoritate per Cæsarem facta Annis ab hinc centum extensa sint pomœria, compagesque cespititio opere circumcircà ductæ, portis adjectis & ponte fossis aquæ ductilis injecto, cœptum, inquam, seu cogitatum hoc urbis incrementum Anno 1509. perfectum, Anno ætatis ejusdem 80. & nisi sic intelligit qui Armentariam munitam recenter, recenter scripsit, hallucinatur; quid ergò dices secularis tantùm est hæc urbecula, nec antè civium potens, fortunæ patiens, quia inermis? Nequaquam, fuerunt & ante annum nati salvatoris 1329. fuerunt tenuis spatii *fossata*, cum vallo exili, tum ab hostibus superato, portisque hinc inde quaternis omniumque ut nomina, ita reliquiæ sunt obviæ omnibus forum à limine salutantibus; & hinc mos perseverat cùm à proceribus Castellaniæ citatoriæ diriguntur exprimendi *Dedens les vieulx enclos*, id est, habitantes intra veteris oppidi conclusi ambitum. Panni quadricolores. Textorum hic frequentia. Munitio oppidi. Pomeria producta. Muri structi. Laysius Marchantii. Fossata. Portæ. Vetus oppidum.

Oppidum cum Lysa intermeante bipartitum situs ratione annumeratur partim occiduæ, partim Gallicanæ Flandriæ; tamen obtinet harum magis quàm illarum partium censeri, dicique in codicibus antiquis *Armentiers Ley la lyz*, id est, cis Lisam, ob id haud dubiè, quòd civitas primitiva & civitate prius *Castellum*, in ripa Insulis ob- Duplex oppidi situs. Liza fluvius. Castellum.

versa

versa staret, sed bellorum injuriis obnoxia, feliciùs in Flandrico littore resurrexit, prout & hodiè intuenti evadit manifestum.

Ejus eversio.

Castrum autem Dominorum nonnunquam sedes ejusdem & belli & Anni quem suprà dixi impetu crediderim eversum nec restitutum, quòd Toparchæ vicino *Erkengemio* fuisse videbantur. Hæreditarius porrò esse, & præesse solet Castro Præfectus *Castellani* titulo, annexamque Dominio nemoris Grineriani *Bois grenier*, dignitatem obtinet *Antonius de Varenne* Vir nobilis, & virtutis notæ idem parium Castri primus, paria faciens cum gentilibus *de la Chapelle* brevis silva (*Cortibus*) Henniniis *Portingale Bettys peregriniaci* (*Pelgrius*) & aliis alibi dominantibus, & clientela apud Dynastæ Armentariani pares professis universim numero 12. existente.

Erkegem.

Castellanus.

Pares 12.

Rumor est in plebe, & opinio in Litteratis, fuisse locum hunc Melusinæ (notum est tam historiis quàm fabulis nomen) peculiarem, ab eaque posteros, qui Luceburgi nomen hereditârunt, obtinere. Argumento Statuæ, ut aiunt, Melusinianæ curiæ summo conspicuæ. Ego ex Phalenpinensis Cœnobii archivo doceor, longè aliter se rem habere, & *Armentariam* natale cognomentum & Dynastiam fuisse nobilissimæ stirpis, licèt dudum intermortuæ, ex qua *Hellinum* equitem invenio, & *Clementiam* Anno 1220. dotatricem suprà nominati Monasterii. Et reor per connubium aut Mariæ Anno 1229. defunctæ cum Rogerio, aut Mathildis Anno 1311. cum Joanne Castellano Insulensi transiisse in Insulanam, & ab hac eodem matrimonii jure in Luciburgicam Fiennæ imperantem familiam, cujus dominatu primaria cum oppido decora accesserint, curiali prætorio gentis suæ insignia imposuêre. A Luceburgiis autem postremò devoluta est hæc hæreditas ad illustrissimos Batavorum Egmondæ Comites Gaveræ principes, & perseverat penes Carolum aurei velleris equitem, & Comitatus Namuræi gubernatorem heroem virtutis & fidei probatæ.

Melusina D.

Statuæ curiæ.

Familia de Armantieres hic rerum potita.

Item insulana.

Item Luceburgica.

Item Egmondana.

Et tali titulo *Egmonda Princeps* Reipublicæ Armentarensis princeps est & prætorem Justitiæ administrum creat, & Scabinorum septem collegium, olim annuatim, nunc exacto biennio variari solitum. Hoc ex placito nuperis sub Maximiliano turbis concepto, illud ex rescripto Anno 1208. dato. Nec pœnitenda est hujus conciliabuli authoritas, à qua pendet quæ *scoris* (*Argentarium* propriè vocant) & aliorum secundi subsellii officiatorum constitutio, legum formandæ Reipublicæ & Statutorum circa mercimonium latio; & promulgatio: cujus sententiam quamcunque executioni mandandam non obstante quâvis appellatione decernitur Anni 1550. sententia: cujus peculium gravatis tam Nundinationibus quàm nundinis augere per *Diploma* Anni 1413. permisit Anthonius Brabantiæ Dux uxorio nomine hîc rerum potens. Nundinas annales intellige binas, partim Anno proximè dicto per Joannem ducem Burgundiæ concessas 9. Maii, partim ab Archiduce Alberto Anno 1606. Junii 18. impetratas quorum hic longa civium præsidio difficili gravatorum patientia, illc loci omni tempore ob mercaturam notabilis commoditate se motum confitetur.

Prætor.

Scabini.

Argentier.
Privilegium scabinorum.

Potestas gravandi mercimonia.

Nundinæ.

Civium patientia.
Comoditas Mercaturæ.

Lunaris porrò & venerei dierum hebdomadales feriæ ab antiquo extitêre.

Ecclesia curialis Armentariæ quemadmodùm Episcopatui Atrebatum obnoxia est, ita Vedasto patrono eorundem inscripta, non inelegantis illa structuræ, nec dotis parocum nunc adepta, verùm politioris & melioris litteraturæ copiis instructissimum, nec minùs Theologiæ & prudentiæ laudibus rarum, Fr. Moschum editis aliquot eruditionis eximiæ libellis famigeratum; cui dum familiariter convivo, dubium quo sufflatus enthusiasmo, inquam.

Parochia.

Fr. Moschi laus.

Pro concione qui tonantem Tullium,
In parthenone qui canentem Apollina,
Aut in Senatu differentem Julium,
Audire vult, excurrat Armentariam,
Moscum videns qui hæc non videt nihil videt.

Sacellani ad rem divinam & precum horariarum pensa exolvenda sunt, & sunt à duobus ampliùs sæculis teste Epitaphio laterali, Presbiterum celebrantem referente, cum hac Epigraphe ridiculi gratiâ hîc adscripta. *Cy gist sire Jacques Pale Prester sen Pere, se Mere sen Frere & Sœurs & Lottin sen ralle qui trepassa en le* 1400. *anne*, id est, quo tempore *Jacobus de Combles*, ibidem parœcum agebat, & præfectum octo sacrificulorum inter aliam sacram supellectilem asservantur in hac æde Vincentii notabiles reliquiæ & celebri popularium pietate coluntur. Ampliùs intra urbis & parœciæ limites conspicietur Capucinorum à sex annis constructa habitatio, cui ut est inter alias dotes, hic populus sedulitatis ad superstitionem, pietatis ad invidiam studiosus & publico locus, & privatorum largitate reliqua sunt assignata. Alterius sexus Franciscanæ sunt triginta numero egenorum hospitiis ægrorum solatiis deputatæ ante annos quater triginta, Monasticæ habitum amplexæ dotatæque non nihil Hellini Malbroucq ejus hæreditatem quandam struendo Hospitali assignantis. Quò etiam fecerunt legata quæ *Christophorus Momanus*, Viennensis Austriæ Canonicus Imperatorum Cæsarum Ferdinandi eleëmosynarius, Rodolphi

Sacellani.

Reliquæ ss.

Capucini.

Greseæ.

Gerontoco-miuum.

dolphi secundi pædagogus pios ad usus reliquerat. Gerontocomium autem, & sacellum fovendis certo numero pauperculis cum senio aut morbo luctantibus institutum Anno 1562. impensa *Catharinæ Viperiæ* Hendric de Heule viduæ, auctum ab aliis. Schola porrò pauperum masculis 20. puellis 10. docendis & partim educandis instituta eleëmosynis Jacobæ d'Esruelles Anno 1598.

Schola.
Viri clari.

Præter quam non tacenda Musices & musarum diatribe nonnunquam enutriti *Philippus Montanus* suprà laudati eodem nomine nepos, apud Parisienses Theologus, & Joannes Heem Lovanii professor Academicus; uterque bursarum ad subsidia popularium Armentarensium testamento fundator, prout acta collegii Liliensis hic, sorbonensis ibi me docuerunt.

Bursæ sive subsidia Armentericensibus relicta.

Sine cothurnis nunc tragicum agam, & furiosa funestaque catastrophe, ex laudis & lucis theatro aufugiam, tribus verbis calamitates quæ oppido huic obvenerunt transiturus, sed levi pede, ut solent qui per ferrum, & flammam.

Clades oppidi.

Meierus ad Annum millesimum trecentesimum undetricesimum de Satisberiensi & Sutfolcio Anglicorum auxiliorum ducibus agens (*Hi*, inquit, *abs Hipris profecti quadragesimali jejunio Armentariam* (sic enim ille scribit) *ex itinere precibus Hiprensium sunt aggressi, & quòd isthinc Genuenses Gallorum stipendiarii, & agro prædas frequentes agerent, defenderunt se initio Armentarii fortiter; sed victi statim fuêre, ac dissipati, captumque est oppidulum, direptum & incensum.* Idem ad Annum ejusdem seculi octuagesimum secundum dum ait *vastatum & incensum omnium Lisæ tractum*, Armentariæ non obliviscitur.

Ab Anglis.

Die Altera Anni 82. seculi sequentis sic Heuterus. *Missaque Delphinus* (Luduvicum Galliæ regem intelligit) *manu Picardorum Armentarias deprædatus incendit.* Fortuitorum denique Anno 18. & 89. supra sesquimillesimum ignium illius totam, hujus bonam oppidi partem depopulantium luculentur rationes publicæ & memoriæ meminerunt, ut ne quicquam in calido hoc tractu nisi alienis manibus tractem, concludam in memorabili eventu circa Nicolaum Forchevelle Capitaneum civium, qui videns domum suam in vico Bellæcrucis inter alias ardentes flammam concipere, usibus pauperum, eam, si eriperetur devovit; & quasi tam sancto affectui bonus Deus faveret, inter omnes omni ex parte consumptas hæc media evasit, & à voti reo pauperibus mox est consecrata.

A Gallis.

WARNESTONUM

Ad Ornatissimum oppidi terræque Senatum, cui & Felicitas ex voto & Merito.

WArnestonium in elegis Meierus vocat, in annalibus passim Waernestum, quo authore nescio: ego quod nomen præscripsi, id ex Cœnobii Messinensis vico Warnestonensis ad unum omnibus scripsi datis Anno 1126. 1135. 1177. De etymo nihil quod mereatur reperio, nisi verbum Polidori asserentis Dunum Anglis veteribus oppidum significare, & versum popularium ad Waernestoni nomen ludentem, WAER DEN HONT NEST OFT STAET TE VERWACHTEN, SCHADE EN SCHANDE DIE WEL IS TE ACHTEN; id est, sterculinium tuêre canis; sin faxis, damno & infamia mulctator. Monitum hoc est poëtæ Belliolani de clade à Francis accepta cives consolantis, quod in Moræo nostro sic satis exprimit emblema, repræsentans molossum nido indormientem retrò stantibus dextra flagellifera, & tuba inversa oculis, auribus appictis ornata, subscripto brevi Carmine.

Quid nido velit incubans Licisca
Si quæris, patria labante, civis
Securus patriæ est: quid autem & aures
Et lingua & tuba, & imminens flagellum?
Sunt insignia famæ, Erynnidisque.
Cur dextram occupat hæc, & illa lævam?
Nam pars dextra ferit, sinistra perdit;
Prudenti hoc quadrat, illud oscitanti.

Oppidum hoc etsi vix dubium, quin sit antiquius, cùm cjus munitionem anno 1127 à Gulielmo Yprensi cœptam, & in ea Benilphum Cancellarium conscium cædis Caroli Comitis referant annales; tamen leges confirmatas, jura civium concessa non altiùs petam, quàm ab Anno post millesimum ducentesimum nonagesimum, quod id à Philippo Francorum Rege, ut in aliis multis Flandriæ oppdis factum. Initium oppidi.

Arcem porrò veterem novis instructam ædificiis pridiè habitationi suæ coaptaverat Robertus à Flandria sub Annum 1320. sed procuratæ Gallorum & Britannorum manibus à Flandria occiduas calamitates semel iterumque mirum miserumque in modum deformârunt, novissimis Anni 1580. turbis jussu Monticensis, id exequente Gulielmo Ponsco præsidii militaris ibi præfecto ad ignes damnatam. Incendium.

Laudatus suprà Robertus Flandrensis, etiam vallo aliquam oppidi partem munire cœperat, perfecitque Gulielmus Barensis, unde adhuc vicus, & portarum una Barense nomen servavit. Partem dixi, eò quòd urbs

Liza & Dovia. urbs peninsulæ in morem fluvii liza & Dovia (cis arcem se exonerante) fossâque ductili stipantibus sufficienter armata alibi videretur. Portæ autem, & quos modò videre est muros, Anno 1549. restaurati, avertendis potissimùm Ostendanorum hostium tunc incursionibus. Videor profectò videre Warnestono id evenisse, quod Calamitates. palmæ solet, quò magè deprimitur, eò pertinaciùs resurgenti. Sic illud non tam oppressit, quàm Armamenti materiam & animos dedit sæpiùs antè tolerata calamitas. Sic Ostendanorum Anno 1591. impressio vespertina, paucorum cæde, plurium elade, & captivitate, omnium direptione æstimata occasionem dedit munitionum in aditu & ambitu oppidi posteà secutarum, expugnata etiam per hostes Anno 1579. eadem civitas prædæ expositis incolarum fortunis (licèt sacrarum ædium, & postmodùm areis cum dispendio) tamen occasionem dedit malè feriatis illis opera publica, curiam hallamque novo opere & invento sternendi & restaurandi. Incendium Anni 1527. irrecuperabili cum archivorum jactura, omnes per domos fortuitò & fortiter grassans, aggeris & viæ, quæ ad duorum iter milliarium Ipras ducit, hodieque saxis constrata est, nihilominùs opportuniori invento Restauratio. aptandæ paulò pòst consilium invenit. Alterum Anni 1488. pari ferè damno in vicum majorem debacchans, mediasque in fori medio ædes absorbens præcessit aliquot annis diem Kalendarum Martialium, qua per Architectos turris pulcherrima recenter restituta pro coronide coronata est, illa vento paschali nuper disjecta. Constat Dominium hujus oppidi ante secula aliquot habuisse à loco nominatos Dynastas, cujus gentis *Alardus Waerneslunensis* à Meiero ad Annum 1127. dictus conjux Agaretrudis, post quem habuisse communes cum Perona possessores, liquidò patet ex Abbatiæ regularis fundatione confirmata anno 1126. per Adelidem Peronensium & Waernestonensium Dominam, assistente Odone germano suo. Anno autem Domini. 1136. *Theodoricum Dominum de Warneslom* eodem fine litteras signare, & Anno 1177. *Robertum de Bethunia* Advocatum Atrebatensem, & summum *loci de Warneslom Advocatum*, cum Adela uxore idem diplomatis sui rescripto ratum habere. Unde suspicari quis posset, Bethuniæ Dynastas postmodùm urbis dominatum obtinuisse à Peronensibus, & cum Bethunia eundem ad Comites Flandriæ devolutum. Quicquid ejus sit, hoc extra controversiam est, fuisse inter alia Roberto à Flandria assignatum hoc oppidum, transmissum ad hæredes Barri Regulos, à quibus dotali ad Sanpaulinos oppignoratitio jure ad Nassovios Principes transiit & possidetur hodieque Baronatus ut aiunt titulo, licèt inter tales à Marchantio aliisque non reponatur. Ampla est Dynastæ Warnestoniensis in urbe & ditione jurisdictio, triplicis justitiæ, venationis maximæ, portorii, portoriique vectigalis compos. Annua senatûs creatio olim circa Kalendas Novembres, nune Maiales constitui solita ab eodem pendet; senatus, inquam, septemviralis Scabinorum, (qui enim pari numero à consiliis sunt è plebe per Scabinos adsciscuntur. Utrisque præest *Advo-* Respublica. *catus*, ut nomine, ita & tutor communitatis, & non rarò pro reis contra prætorem crimen intentantem, pœnas requirere solitum, intercedens. Qua dignitate Jeronymus Hiex V. N. tum aliàs sæpè, tum peregrinationis meæ Anno, fungebatur, cui unaque M. Petro vanden Brouck, qui Scabinis à consiliis & secretis est diligentiæ multum debemus. Territorio simul oppido præfectus censetur is quem *Balivum* vocant, est & nobilibus ferè & ad vitam nunc I. Hoge- Nundinæ & Joc. landius & batavica Nobilitate populus Lizæ allabentis beneficio, & piscatura, & lanificio rem facit, utroque per Dominorum rescripta permisso, Comitum approbato. Quo fine fora diebus Mercurii & Veneris à pluribus frequentantur. Solent etiam nundinæ sextilis die sexta, solet granorum stabulatio, solent alia non ultimæ notæ nosci privilegia, sed temporum injuriis obliterata. Parochia Principi Apostolorum & Parochia. Doctori gentium inscripta, vicinæ apud Messiniacum Abbatiæ, per Adelam Comitissam Anno 1066. contradita, ejusdem juris Sacellanos numerat, nunc, quàm olim pauciores. Monstratur hic Roberti à Flandria Comitum Flandriæ filii, nepotis, fratris Mausolæum; marmore & ære polito affabrè structum à Joanna vidua, Arturi Britanniæ Ducis filia, & Warnestoni usu fructuaria, sed impuræ impiorum manus ne manibus quidem parcere, & sepulchris Barbarissimorum Sepulchra. etiam Schytarum judicio sacris abstinere dicierunt. Sacrum se quaquaversùs extendit curionis imperium ad tria hominum millia censeri solitum: trium etiam Sacellorum Sacella. ambitu, Rabbecani, Hammensis & Joviani, comprehendens etiam Nosocomium titulo Hospitale. D. Ægidii ante duo secula ære & cura publicæ fundatum. Egit hic curatorem sacrarum largitionum Christianus Massæus chronici Cameracensis author, & perperàm Cameracenas hactenus à multis habitus, ubi dumtaxat Gymnasio præfuit. Abbatia Ca- Abbatia. nonicorum regularium hic agmen claudat, tali propagata initio. Canonicos, sed secu- Fundatio. lares, cum Præposito fundaverant decem, in sui fundi ecclesia, apud Warnestum prædecessores *Adeludis Domina* loci Anno 1126. bona majorum confirmantis, & Ecclesiam liberam contradentis. Cùmque variis de causis minùs videretur illi satisfacere Theodoricus Dynasta Miloni episcopo Morinorum

rum eandem in manus dedit, ut Canonici secundùm *consuetudinem S. Nicolai de Arigdagmantia* constituantur. Factum id Anno 1138. & quarto pòst Anno, formatis ad amussim rebus, per dictum Antistitem Galtero Abbati regularium D. Augustini primitivæ fundationis confirmatur. Cœnobium ante vastationem ultimam satis fuit elegans, templo choroque fornicatis operibus, capitulari domo è quadro lapide per Isidorum de Quicque circa Annum 1520. aula Abbatiali per Jacobum Hargier circiter Annum 1490. officinis villaque per Pascasium & Nicolaum Maniagios structum, plerisque per Joannem de Hane restauratis, cui successit Anno 1601. Gulielmus de Rycker, nunc Franciscus de Trompes, collapsam rem egregiè pergens restaurare. Hæc quoad oppidum Castrumque, ad cujus territorium & Castellaniam nunc ordo vocat. Imprimis itaque Castri Pares sex reputantur, totidem feuda possidentes, *Aubers* putà Richardotorum, *La Donwe* vander Geestiorum, *Rabbeck*

Opera Abbatiæ.

Hieronymi Andreæ; *Croix* Lichterveldiorum, *Flenck* gentilium de Presci, *Kemmerlant* Joannis Lautens Pensionarii Tenechramondensis modò hæreditates. Similiter septem sunt urbanæ appendices, quas gildas vocant; quarum principes *Rosenberga*, *Poteria*, *Villa*, vocabulis innotuerunt & possidentur. Denique restat Castellania ex Dominiis aliquot sui juris in conferendo precaria solum communicantibus & ferè per diversos pagos se spargentibus conflata. Sunt autem hæc præter Warnestonum conventus sedem & caput duosque angulos ortum & occasum ad Comites de Herlìes spectans Pontis Stegrensis & Robertmezii in eo Dynastia per Annam Palantiam Culenburgicam à Nassoviis acquisita. Soeterstedia Castro spectabili & eleganti & Robertmezium sub eo, unaque Oudenumum Dynastæ Vendivilii ex gente Tourmellia Mariscalli Flandriæ Viri potentis Kamella partitum Nassoviorum, 3. Doornagel, P. Bommalii & Wulverugemum Francisci Cos, & alios.

Seven Gilden.

Oosthout. Westhout. Stegers-Brugghe. Soeterstede. Robertmez. Oudenem. Kammel. Wulvergem.

JOANNIS BAPTISTÆ
GRAMAYE
FLANDRIA-GALLICANA,
SIVE RERUM
DUACENSIUM
PARS PRIMA.

AMicum multis nominibus Duacum: quodque omnibus bonis, gloria, opibus vetustatis etiam laude, & mactum esse, & quoad ejus facere possim mactare ipse vehementer cupiam. Amicior tamen, quæ vel in minutissimis etiam rebus existit, veritas: utriusque itaque & hujus pernoscendæ, & illius amplificandi studium, me pro tempore impulit in leniusculam rei antiquariæ investigationem: sive potiùs ad temerariam quorundam sciolorum ostentationem, re pensiculatiùs exquisitâ deprimendam. Duacenses Catuacos, & Duacum Catuacorum, anquisita, ab ævi vetustioris reliquiis, nomenclatura, indigetant, quomodò à cascis illis historicis, Samarobriua Ambianorum Durocottorum Remorum, Bratuspantium Bellovacorum, & Veromanduorum, Trevirorum Mediomatricum & Principum aliorum ejus generis populorum Augustæ amant nominari: quodque nos olim & defendimus & à dissuetudine vindicavimus, Rigiacum Atrebatium. At quum unico illorum opinio nixa sit fundamento, eoque convulso & labefactato cadere ipsos sit necesse, in illud non cuniculis, sed ariete oppugnabimus. Julius Cæsar, inquiunt, qui primus Belgicam non tam bello vicit quàm litteris illustravit: lib. 2. belli Gallici: inter eos Belgas qui in Romanos jam tum Galliæ inhiantes conspirârant, & in communi ordinum concilio, ad bellum hosti faciendum, certum pro se quisque militum numerum, fuerant polliciti, Catuacos commemorat.: qui undetricena hominum è suis millia armarent. Et Raimundus Marlianus (cujus, licèt vir clarissimus & suæ ætatis eruditissimus inscribatur, geographicum in Cæsaris commentarios indicem quanti & puer fecerim & nunc faciam prætermitto dicere) Catuacos populum inter Belgas, Nerviis, Caletibus, Veromanduis ac Condrusis censuerat, liquidiùs colligi possit, qui Advaticos ex vocabuli allusione & ex complurium, ut ait, opinione fluctuans; tamen eos esse credat qui Duacum Atrebatensis diœceseos oppidum, haud procul à Cameraco incolunt. Nos autem ex hac posteriore frivola, & futili conjectura (quod ille futurum nunquam ne per somnium quidem est suspicatus, & quod facere mihi etiam ipsi præter opinionem in mentem venit) probam consentaneam, nec à veritate abhorrentem, eliciemus: & Advaticis in locum Catuorum apud Cæsarem substitutis, Duacenses, detracta imaginariæ antiquitatis persona, non tam de usurpata Catuaci nominis possessione dejiciemus, quàm per se satis celebres, emendicato injusti atque adeò fabulosi tituli onere liberabimus.

HActenus de nomine & Romana antiquitate Duaci ex oratione Andreæ Hoy litterarum Græcæ & Latinæ Professoris Academici viri clarissimi à scriptis & fama. Nunc ad sequens ævum utique barbaricum ordo vocat, & quidem author est ex Hucbaldo Guisianus Annalium Hannonicorum l. 8. c. 4. Tudimerem Ostrogothorum Regem Walamiri filium concesso sibi ad Annum 462. territorio, quod abinde *Ostrevant* dictum est, Castellum in ripa Scarpi ædificasse nomine Tudor, quod quia B. Rictrudi dotis loco assignatum est *Donay* quasi *Douayre* nuncupatum sit deinceps.

Duaci castri structor.

Ostrevandiæ Etymon.

Notatus Guisianus.

Contra quam idem lib. 11. c. 12. ait, per successionem Duaci dominium D. Rictrudi obvenisse. Prioris narrationis fidem penes authores esse jubeo, & addo, non absimile esse vero à Barbaris Hunnis Castrum extructum, quod *Hunnois* olim, nunc præfixo G. *Gennois* indigetant, servante nomenclaturam porta vicina; & à Gothis turrim Divo Amato proximam, quæ vetus *Tudor* nunc affinitate vocis antiquæ turris dicitur, eò maximè, quòd vulgi opinio per manus tradita credat hæc loca à gigantibus habitata, firmante suspicionem itinere subterraneo ducente ab uno castro ad aliud, & repertis portentosæ magnitudinis sub terra ibidem ossibus, cùm locus alter carceri publico solitus subservire ad Orphanotrophii usum est applicatus, & fundamenta Collegii Mottiani jacerentur.

Port de Chastel Gennois.

Vieulx Tour.

Castra à Gigantibus.

Ossa eorum reperta.

Cæterùm pulsis sub Anno 530. Gallia Gothis per Francos probabile dirutum *Tudori* Castellum, & obscuriorem fuisse hunc locum maximè cùm in vicino vico *Lambras* portus, Emporium, fiscus regius esset, primus pagus Austrovandiæ, quem Comitatum post dixère, cujusque membrum erat hic locus ignobile. Donec Anno 665. (verba sunt antiqui Codicis apud Amatenses Canonicos) *Archinoaldus cum fratre suo Adalbaldo Patre S. Mauronti readificavit castrum Duacense & infra castrum Templum D. Mariæ. Hic enim locus antiquitus fuerat consecratus.* Paulò aliter tamen Andræas Moschus in Historia Merovingorum, (extat M. S. apud Marchianenses) Rictrudem ait, *in diebus adolescentiæ suæ nupsisse Adalbaldo Duci genere Regis Dagoberti, cujus fratres fuère Sigifridus Comes Pontinensis maritus S. Barthæ Blangiacensis, & Archenaldus major domus & Patricius Clodovei filii Dagoberti Regis, qui post mortem fratris in ejus possessione readificavit Duacum Castrum, & intrà construxit Ecclesiam B. Mariæ, quæ hodiè Amati dicitur, &c.* Qualiter autem hæc Ecclesia cœnobio Broyelensi in Morinis sit attributa, Gerardus Episcopus Cameracensis in Epistola quæ extat inter privilegia Capituli Amatensis, declarat his verbis. *B. Maurontus inclitus Ducis filius & S. Rictrudis satis accuratè consideravit, quod ut electorum numero asscriberetur in proprio fundo, antiquitus Broylo, modernis autem Meureville nominato in honorem Dei Sanctique Petri Ecclesiam à fundamentis struxit. Idem verò tempore Ludovici Franciæ Regis ex Dagoberto prognati bona sibi hereditario attingentia contulit B. Amato Theoderici tyrannide à Zenonensi Episcopatu pulso, & post S. viri exitum ex hujus mundi Ægypto, ad ipsius honorem Deo cum Sanctis famulandos fratres congregavit.*

Tudor eversum.

Pagus Ostrevandiæ.

Reædificatio Duaci Templique Mariani.

G. Rictrudis.

Adalbaldus Dux.

Marianum Templum Broyensibus datum.

Inclitus Dux.

Cœnobium S. Mauronti.

Ex quibus omnibus certum evadit de tempore & loco reædificati Castri Duaci, & partim de authore. Ampliùs apparet hinc Adalbaldum dignitate Ducem, à loco patrimonii sui famoso, ut solent olim, Ducem Duacensem nuncupatum Huncbaldo & Historicis. Conjicitur etiam inter possessiones à B. Mauronto assignatas Broylensi cœnobio Duacum esse, cujus tamen Castellum, Principes Austrebanti tanquam Advocati Monachorum possederint. Populus autem nec infrequenter loco remotiore incolebat vicum, qui denique Duacum vetus est nuncupatum & ab antiquo in Senatu & Republica urbis & alibi suas habet prærogativas. Ita in Diplomate Ferrandi Comitis jubentur quatuor, in altero Ludovici Comitis jubentur tres *Burgenses ultra aquam ex loco qui vieulx Donay dicitur in Senatum assumi.* Nec ambigi potest quis sit iste locus, quandoquidem etiam nunc tres illi viri assumantur ex Parochia S. Albini, & superest nomen Duaci veteris in Hospitalio antiquo D. Albini. Et imò non procul hinc castrum posteris Burgense dictum. Interjecto autem tempore cùm varii his locis nascerentur & magna ambitione peterentur honorum tituli pagi veteris *Austrobantii*, sive *Ostervandiæ* nomen Comitatum est honoratum, & Duacum Comitatus membrum principale habitum, & hinc quod Archidiaconus Ostervandiæ stallum in Collegiata Duacensi suum soleat habere perpetuum.

Adelbaldus quomodò dux Duaci.

Principes Austrebanti Advocati Canonicorum.

Douay vieux corruptè Dieuwy.

Præeminentiæ veteris Duaci.

Chastel Bourgeois.

R E R U M

DUACENSIUM

PARS SECUNDA.

COdex vetus D. Amati nescio an ex fide refert Anno 870. metu Normannorum fratres Deo & S. Amato servientes apud Mervillam, corpus B. Amati Patroni sui, Duacum contra sævitiam Danorum munitum deportârunt, in sui juris Ecclesia in honorem S. Dei genitricis, in fundo S. Moronti ab antecessoribus constructa. *Et iterum* Sedata persecutione Anno 884. Carolo Rege & Arnulpho Comi-

Translationis D. Amati causæ.

Ecclesiæ Duacensem Patronatus clericorum Mervellensium fuisse.

Qui autores translati capituli.

Quintuplex in codice error notatus.

te

te Flandriæ & Joanne Cameracensi Episcopo annuente, fratres intra Duacum, in præfata Ecclesia cum eorum privilegiis manserunt. Quibus in verbis non semel hallucinatum exscriptorem cuivis apparere poterit, & qui legerit apud melioris notæ scriptores, nec Anno dicto Joannem Cameraco, nec Arnulphum Flandris imperasse, nec sedatam fuisse persecutionem, nec persecutionis metu Duacum munitum, aut saltem eò securè translata Divorum corpora fuisse. Disertis enim verbis ex Iperio Meierus inter loca à Barbaris deleta Anno 879. nominat Duacum. Et extans apud eosdem Amatenses Canonicos Epistola Gerardi Episcopi narrat. Fratrum itaque congregatio in prædicta Mervillæ Ecclesia tamdiu servivit quousque sui Patroni corpus cum aliis Sanctorum imminente Danorum, Barbarorum, Normannorum persecutione Suessionem ab incursione persecutorum munitam comportavit. Placatis verò prædictæ persecutionis fluctuationibus, & loco Meurevilla devastato, Arnulphus senex Flandrensium Comes communi consilio suæ terræ Principum, efficit ut Duacum gratia exaltandi deportaretur corpus sanctissimum, & beneficia usibus fratrum Deo & S. Amato in prædicti loci Ecclesia famulantium ad honorem Dei genitricis Mariæ primò ædificata constituit. Qua in re etiam cautè legendus Molanus ad 13. Septembris hæc eadem conformiter Codici narrans & ampliùs Anno 874. quo non Arnulphus, sed Balduinus Ferreus Flandriæ imperabat. Ex his porrò manifestum evadit, statim à Normannorum discessu Castrum Duaci celebratum fuisse, cui exaltando Comes Arnulphus enixè studuerit, restat videre quo illud & qua amplitudine locum occupaverit. Eminentiori urbis parte ad divaricati scarpis interamnium superest monumentum, supererant antè annos aliquot fossarum & muri reliquiæ insignes, & turris quæ nunc in rudetum corruit vestigia; & quamvis speciem antiqui splendoris amiserit, servat interim veteris eminentiæ solennia. Hinc enim Dynastiæ frequentes & feuda nobilia moventur. Hic beneficium profitentur, & clientelam jurant Vasalli plures. Hic pagis jus dicitur, & sedes quodammodò est Tribunalis per Gallorum Regem formati, quod Gubernantiam vocant. Hic & in veteri oppido murisque & fluvio jura habebant Castellani, illi urbis aut veriùs castri vocabulum induentes. Qualis inter Heroës dedicationi Ædis Insulanæ assistentes Balduino Comiti memoratur *Valterus de Duaco* cum Ugone fratre, & inter socios peregrinationis Asiaticæ recensetur cum Roberto Frisio alter Gualterus à Duaco. Et fallitur qui opinatur hos è veteribus

Duacum à Barbaris deletum fuisse.

Fratrum congregatio Mervillæ.

Translatio S. Amati Suessionem.

Secunda translatio Duacum.

Notatus Molani error.
Castri antiqua celebritas.

Locus, situs, vestigia ejus.

Præeminentiæ ejusdem.
Curia feudalis ibidem.

Tribunal Gubernantiæ.

Castellani de Duaco.

Gentiles à Duaco qui & unde.

Duaci Principibus ortos, cùm stirps eorum diu interciderit, & simili norma loquendi, qui à Gandavo, à Brugis, à Curtraco cognominati reperiuntur, è Castellanis duntaxat esse noscuntur, & denique quod omnem tollit dubietatem, idem ille qui Meiero Galterus à Duaco vocatur, antequàm ad peregrinationem se sacram accingeret in donatione Vedastinis facta Anno 1090. *Castellanum de Duaco* se indigetat. Quæ dignitas per varias nobilium stirpes errabunda tandem in Dominorum d'Inchy familia conquievit, Anno 1464. Senatui oppidano vendita. Nec tantùm intra septum Castri superioris patebat Castellani olim jurisdictio, sed etiam in Castello inferiori, etiam in villa S. Amati, etiam in Parochia D. Albini. Diploma enim Gerardi Episcopi Cameracensis datum Amatensibus, refert eis Castellanum *jus cambæ & telonii* sui in castro inferiori cessisse. Ejusdem epistola addit in prædia quæ confirmat *modium vini quem habebat Castellanus Duacensis Valterus in permutatione præbendarum.* Lambertus Episcopus Atrebatum (cui post separationem cathedræ à Cameracensi Duacum subfuit) ad petitionem Galteri Castellani ait se confirmare Canonicis Altare S. Albini, in extremo prædicti Castri quasi suburbio situm. Datum Anno 1097. Nisi autem jus Castellano fuisset in altare, in locum canonicalem, in castrum inferius; hæc ita non facta, non scripta fuissent: quod norunt, qui circa diplomatum obsoletas phrases se exercuerunt. Quin imò mœnium antiquorum penes Castellanum erat ratio, Palatii etiam Ducalis. Duces enim & Flandriæ Comites, imò Franciæ Reges frequenter Regiam illic suam fixêre, & hinc supersunt nominum vestigia non uno loco. Portæ Atrebatensi adjacet equorum potationi subservire solens, vadum Burgundiæ dictum vulgò. Pone arcem columna eminere solet & dici Regia, & quo loco nunc Pædagogium Regium est, Flandriæ Comitis stabularia fuisse contenditur. Castri forma erat trigona ferè æquilatera & porta patebat, ubi hodieque pons ad *Villam S. Amati* patet. Ita voco subjectam Castro planitiem, præeunte codice Bertiniano veteri, quæ etiam *Duacum* dicta, & fluvio circumeante cingebatur. Ita nimirum Cameracense ante quinque sæcula exaratum chronicon. *In Duayco Castro, ait, Monasterium est Canonicorum*: intelligit autem Collegiatam D. Amati (id enim nomen recenter induit) cujus *fratres* etsi plerique opinentur antiquitus Benedictinos Monachos fuisse, Anno 940. per Gerardum Cellensem Archimandritam reformatos teste Iperio; tamen ego nullum hactenus diploma vidi, quod ejus opinionis securum me faceret;

Jurisdictio Castellani.

Mœnia à Castellano dependentia.
Principum hic fuisse palatium.

Leaverte de Bourgogne.
Le Pron du Roy.
La Bassecourt.

Non constare Amatenses fuisse Monachos.

ceret, nomina enim Monasterii & fratrum etiam Canonicis sunt communia. Nec tacuisset id Gerardus Episcopus tam fusè Collegii hujus exordia & vicissitudines alias commemorans, Monachorum nulla facta mentione. Nisi quis inter alia Canonicis ab eodem confirmata prædia legens *modium vini quem habebat Walterus Castellanus Duacensis in transmutatione præbendarum*, intelligat mutationem præbendarum Monachalium in Canonicales, & inde colligit ævo hujus Gerardi mutationem accidisse. Paschalis autem Pontifex Canonicis in patrocinium sanctæ Sedis acceptis confirmat *Ecclesiam S. Amati sitam in Atrebatensi parochia*; & diploma Anno 1104. *in Duaco altare S. Albini, & thelonium, foragium, stallagium, ab hora 9. festi S. Amati, usque ad vesperam sequentis diei, & totam terram à ponte S. Amati, usque ad aquam quæ dividit Duacum & Duacellum.* Et obtinent jam inde ex patrimonio D. Mauronti jurisdictionem hanc intra limites dictos Canonici, & jus dicunt, & justitiam administrant feudalibus & exercent, & Balivum peculiarem, & feudalem habent curiam. Docet porrò nos & ducit aliquatenus laudatum diploma ad primæ urbis Duacensis notitiam, quam desinio una parte aquagio profluente retro Castrum Scarpo, & in eundem relabente infra Ecclesiam Amatensem, quo ambitu quicumque habitabant, Homines S. Amati veteribus dicebantur, & habebant nundinas suas, telonium suum, jura & consuetudines suas, Senatores suos & Curiam, ut dixi, recurrentem via appellationis ad Bellam quercum. Ex adverso castri denique Castellani *Treila* erat & colebatur, ubi thelonium Comitis & clientes Castri tres insulas, (unde Treilæ nomen esse credo) occupabant Scarpi divortio natas aut factas. *Thelonium* porrò *hoc* refert l. 11. c. 22. author Chronici Cameracensis *pro quo imminenti Flandrensis Comitis potentia in Castello* (Duacum intelligit) *mutato pristino ritu solvitur, apud Lambras villam S. Dei genitricis solvebatur. Erat enim Regius fiscus, sed tempore Stephani Episcopi à Carolo Rege S. M. donatur habendus.* Lambras vicus est haud procul ab oppido ignobilis modò, olim portu nobilis & sepultura Childerici Regis, dum fratrem obsidere Tornaci parat mortuum hic. Quid ergò? inquies: cis flumen duntaxat homines S. Amati, & in insulis Castri clientes aut familiares agebant? nec ulli cives aut municipes in tam celebri loco. Omninò. Omnes autem illi trans aquam *Duacellum* habitabant sive *Duaculum*, quod erat velut appendix & *præurbium Castri Duaci*, & imò Duaci nomine nonnunquam appellatum. Doceo hæc singula diplomatibus, Gerardi Episcopi quidem suprà laudatum, ubi mentio aquæ separantis *Duacum*, id est, Villam S. Amati *à Duacello*, sive ut alius codex legit *Duaculo*. Lamberti autem dato ad Annum 1097. ubi memoratur *Ecclesia S. Albini in extremo memorati castri quasi suburbio sita.* Paschalis verò Papæ circa idem tempus dato, ubi *in Duaco*, ait *Altare S. Albini.* Unde manifestum quod dixi etiam ipsum Duaculum & Duaculo remotius territorium S. Albini Duaci nomine sensim honorata, & imò Duaculum primo, tum etiam tractus versùs D. Albini usque ad prata diversis temporibus & fossa ductili, & vallo mœnibusque sunt instructa, prout in Icone videnti reliquias aquæ ductum evadere poteſt certum. Nec vallo tantùm & fossa cives fortunarum suarum securitatem pollicebantur, sed tutam structuram Arcem contra vehementiores hostium impetus firmaverant bellis, quod opinor, inter Flandrum & Hannonem ante quinque sæcula natis eversam, & remanet plateæ hodiernum nomen à Castro nomen civium. Et ampliùs cùm latifundia Castellani Duacenses sua intra inferioris castri veteris ambitum ad pios usus abdicassent, amœno in pratis pascuis loco, Prætorium vetus restituerunt, ibique diversantes *à S. Albino* dici cœperunt. Ita nimirum *G. de S. Albino Castellanus Duacensis* subscribit sanctioni Philippi Regis ad Annum 1207. Nunc hæreditas, licèt Castellani munere venditо, manet adhuc penes hæredes gentilium de S. Albino Lalanos Dynastas, & ampliùs fruuntur in oppido eminentiis hoc titulo, ut posteà dicam. Cæterùm cùm hæc triplicis oppidi augmentatio una parte ductis opere manuario foveis, aqua largiter è Scarpo derivata abundantibus muniretur, tum verò alia Scarpi allapsu concludebatur, cujus visitandi cura & authoritas Senatui propria est, (fidem faciente rescripto Comitis ad Annum 1241.) non in oppido tantùm, sed etiam sursum usque ad *Biachez* tertio ab Atrebatum Augusta lapide, deorsum usque ad limitem altum Queveroni & inde usque Runam & Marcianas. Et est hic fluvius Hannoniæ Flandriæque sequester, ita ut cis eum habentes domicilia & nati Aubini, id est, exteri Hannonibus non censeantur, & solet subtus pontem Lalignium foro piscario propinquum conspici sub aquis æreus terræ infixus terminus. Nec solùm alteram mox à recessu Normannorum ripam habitatoribus & colonis infessam lego, sed etiam ulteriorem quæ *Villa D. Petri* dicebatur, teste chronico Bertinensi, sita *apud Duacum Castrum.* Et habent dono Roberti Frisii Comitis Flandrarum Canonici titulo Apostolorum Principis fundati hodieque aliquam, habere solent ampliorem hoc tractu jurisdictionem, *Atrium*, & in eo *Forum*

Anno

Duaci nomen catenus patuisse. Pomæria urbis hac parte bis extenia.

Castrum civium.

Rue de Chastelbourg.

La Motte de S. Aubin.

Dominium S. Albini separatum.

Privilegia visitandi Scarpum.

Limites visitationis.
Fluvius limes 2. provinciarum.

Utramque ripam habitatam.

Villa S. Petri.

Introductio Canonic. S. Petri.

Forum atrii S. Petri.

Anno 1252. civibus venditum, curiam & tribunal beneficiarium, Scabinagium & Prætorem quæ lapſu ævi multùm ſunt imminuta; & cinctus fuit etiam hic locus foſſa ductili, muro turribus interpolato & portis aliquot, quarum nomina ſuppeditat mihi reſcriptum Anno 1345. ubi appoſitè circulus mœnium deſcribitur, *du mur du garde du catel, juſques à la porte de Lannoy, & de la juſques à la porte de S. Nicolas, & de la juſques au port du Cerf, & de la juſques au port du Marché, & de la juſques au port du Cantelan, & de la juſques à la porte de Neufuille, & de la juſques au port de Wez, & de la juſques au port de l'Eſtancq, juſques à neufmoulin :* id eſt, à muro cuſtodiæ caſtri per portas Lannoienſes, Nicolai, cervi, fori, cantilupi, novæ-villæ, vadorum cataractæ uſque ad novum molendinum.

Mœnia ducta.

Portæ veteris oppidi.

Harum autem Lanoïca à Prætorio ſuburbano nuncupata, quo loco fuerit ignorari nequit, hærente in platea nomine. Nicolaïcæ turris una lateralis Curialis D. Nicolai parietem facit, & cardines ex adverſo ejus conſpicui ſunt. Et Cervi interſigne ædibus portæ veteris latus facientibus adhuc extat ad memoriam antiquitatis. Et fori extrema hodieque occupat ſtructura ejus portæ veſtigium, imò monumentum. Cantelupi & novæ-villæ ſuburbia & juxta portæ ubi fuerint ad oculum urbis Icon à Senatu delineari curata indicat. Vadorum porta eodem cognomento Capellæ locum fecit & muris vicinis inædificatum poſteà Beginagium. Porta catharactæ neſcio an fuerit retro Seminarium Regium, ut nunc res ſunt. Præter has autem videtur ad partes D. Albini Amatique fuiſſe porta Querciniensis nomine, itemque alia porta fontis, & tertia porta Caſtri. Hinc manifeſtum quantus interioris Duacenſis, ut nunc loquuntur, oppidi fuerit ambitus in Parochia D. Petri uno & perpetuo filo murorum, ſimul & ſemel ductus. Ultra flumen autem à Parœciis Amati Albinique triplici, ut diximus, productione augmentatus, ſupereſt indagare quibus potiſſimùm temporibus hæc Duaci incrementa acceſſerint. Et primò quidem cùm ingruente Normannorum rabie Duacum lego munitum, intelligo munitionem caſtri & villæ S. Amati; quid enim prodeſſet in Eccleſiam Deiparæ (quæ nunc Amati vocatur) corpora Sanctorum aſportare, ſi non contra hoſtium incurſionem locus eſſet Mervilla inſtructior. Duacelli autem concluſio ante tempora Gerardi II. Antiſtitis fuit, is enim reliquias Divorum populo exhibuiſſe & proceſſionem votivam *per oppidum Duacenſe ultra pontem* invenitur celebraſſe. Ductus denique mœnium amplior in Curiali Albiniana videtur ejuſdem ævi eſſe, cum altero ultra flumen, quem opinio habet paulò pòſt regnum Philippi Auguſti perfectum, eò quod Anno 1228. inveniatur à Flandrorum Comite formata Reſpublica & Senatus ex Burgenſibus de Duaco, & Burgenſibus ultra aquam, id eſt, ex curiali Albiniana. Omnium verò certiſſimè id liquebit ex Parœciarum diviſione. Cùm enim antehàc unica ſolùm eſſet animarum curæ deputata cis aquam Parœcia D. Petri, & quatuor partibus latè ſuburbanum habitaretur; Petrus Epiſcopus litteris Anno 1225. ſacellum D. Jacobi in nova villa ad communionem Paſtoralis oneris recipiens, limites definit hoc modo : *Sicut totaliter extra muros Duacenſes adjacet, ſcilicet à foſſato quod dividit mariſcum Duacenſe à ſicca terra, cum toto ſuburbio vadorum, uſque ad Parochias S. Albini & de Waſieres.* Idem, ſed triennio pòſt, *Ædiculam B. Nicolai ad poſternam* (ita vocatur quia ad poſticum caſtri reſpiciebat) eandem ob cauſam eâdem honorat prærogativâ. Succeſſor autem in cathedra rogatu Decani & Canonicorum S. Petri, ſacellum Deiparæ erexit in parochiam, ut populus frequenter extra muros aut portas fori & Cantilupi habitans Sacramentum commodiori perceptione uteretur, Anno ejuſdem ſæculi 57. Ex quibus manifeſtum, jam tum urbem his limitibus conclufam fuiſſe, & excluſos municipes ſuburbanos. Nec inter poſtremas Flandriæ urbes Duacum fuiſſe quis opinetur, cùm inter ſeptem Comitatus Arteſiam tum etiam complectentis Oppida principalia Anno 1128. de redigendo in ordinem Gul. Normanno Comite & evocando ad Principatum Elſatio deliberantem videamus, & Anno 1296. & aliàs inter quinque primarias ejuſdem provinciæ videamus eam confidere & cenſeri. Flandriæ dixi. Quamvis enim ad Annum 1096. opibus florens & vicinæ Galliæ commercio, à Flandriciſmo videatur degeneraſſe, & in civili diſſenſione cum aliis Gallicæ linguæ dialecto utentibus Richildi Hannonienſi contra Robertum Friſium adhæſiſſe Anno 1072. & hìc occaſionem dediſſe vocandi in dubium Flandricine an Hannonici juris oppidum utrique interjectum & Auſtrovandiæ veteris membrum eſſet; tamen per leges pacis Anno 1103. conventu Leodicenſi formatæ Duaci poſſeſſio Flandris eſt adjudicata. Conatus eſt quidem Anno poſt quinquennium, urbem armis, adſcito etiam in belli ſocietatem Cæſare repetere, ſed in vanum. Conatus eſt Anno 1110. ipſe Cæſar caſtris urbi admotis Flandro eam auferre, ſed fruſtra; multis poſt aliquot impreſſiones deſideratis obſidionem ſolvere dolens cogitur. Ut autem in perpetuum ſecurus Duaci Flander efficeretur Anno 1169. Margareta Philippi Comitis ſorore Balduino Hannoni nuptam elocata, inter cætera fœderis tunc initi

Catharactæ.

De Quercin, du Fontaine, du Caſtel.

De tempore urbis auctæ inquiſitum.

Formatio Reipublicæ.

Parœciarum diviſio.

Duacum inter urbes primarias fuiſſe.

Controverſiam jurium inter Hannonem & Flandrum fuiſſe.

Flandro additum.

ti capita, Duacum in Flandri Imperio jussum permanere. Et permansit animo in Flandros etiam, ut apparet, converso, ita ut Philippo postmodùm Hannoniam hostilem invadente, Duaceni cum Pabulanis nihilò segniores populationibus & incendio grassarentur, teste ex Annalibus Meieri Hoyo, à quo hæc etiam sequentia in oratione de Duaco non tacentur. Quomodò nimirùm Anno 1202. Ferdinandus Lusitanus, qui recèns sibi nuptam Joannam Comitem molesta tentatam febricula Duaci reliquerat, ut intereà in Flandriam penitiorem se insinuaret, novoque Regno inauguraretur, à Gandensibus Curtraco exactus, Duacum, urbem fide obsequioque erga se spectatam recurrerit, ut Philippus Augustus biennio pòst totius Flandriæ, pulso Ferdinando, compos Luduvicum filium cum Galtero Castillionensi & firmo militum præsidio reliquerit, & cum versa belli fortuna Ferdinandus omnia penè recuperasset, idem redux magnum imposuerit præsidium, nec Comes ille, sinistro ad Bovinas prælio captus, nisi Duaco in Regis potestatem tantisper dimisso, sit liberatus Anno 1225. Quid hìc varias fortunæ vices inter loginqua illa Flandrorum cum Pulchro Rege bella commemorem? Inquit Hoyus. Duacum à Gulielmo Guidi Comitis filio propugnatum Anno 1297. mox Insulanorum exemplo Regi deditum, perque inducias ab eodem retentum? Regis Reginæque in eam è Gallia ingressum, & è Flandria rebus jam confectis regressum? Nuptias Roberti Atrebatis cum Margareta Hannoniensi celebratas? Post nobilem Gallorum (in quibus Froaldus Duaci Castellanus) cæde & clade pugnam ad Curtracum victor exercitus Duce Joanne Guidi Comitis filio Duacum petens Anno 1301. non venientibus è Galli auxiliis eo potitur; lætique velut ad verum Principem reversi cives, adventante cum ingentibus copiis Gallo & ad Vitriacum considente obsidionem minimè reformidârunt, sed imò post ejus discessum adversùs præsidia Gallicana Tornaci, Atrebati, Lendii viriliter se defenderunt. Nec cùm Philippus alter Guidi filius vindicando patri & patriæ ordinum comitia apud Casletum indixisset Duacenses abfuêre, apud quos per otia induciarum plurimus & libenter Philippus erat. Et iterùm quintam in Flandros expeditionem parante Rege & Duacum aggrediente, fortiter se opponentes duce Henrico Philippi fratre cives, non sine clade pedem retrò flectere coëgerunt non respecturi Gallos, nisi pace Anno 1305. hypothecæ loco eis oppidum assignaretur, donec octingenties mille librarum Flander exposuisset, quod iniquissimæ dominationis & injustioris retentionis Gallorum fuit initium & fundamentum.

Flandris etiam in Hannon. faventem. — *Ejus in Principem fides.* — *Eam à Franco occupatam.* — *Nuptiæ Regales hic celebratæ.* — *Duacum à Flandro recuperatum.*

Tanti semper apud Flandros Francosque habitum hoc oppidum, ut nihil mirandum sit à Galfrido veteri Anglicarum scriptore *nobile Castrum Douay*, à Cantipratano *Oppidum Duacense amplum & magnum*, ab eodem, *Oppidum populosum* dici. Et certè debet res tam sacra, quàm publica splendorem suum Flandriæ Comitibus. Arnulphus imprimis Comes author fuit *exaltati castri* & stabiliti in ejus Ecclesia Collegii fratrum Mervillensium, translatorumque eò corporum non tantùm B. Amati, ex Mervilla, sed etiam Sanctorum Onesimi & Gurdinelli, quæ ex Suessionibus asportata sunt, una cum reliquiis Nervillensium à Normannorum grassatione revertentium, & maximè S. Morandi sive Mauronti Anno 1485. ex Marcianis translati. Quod primò factum tradit Codex vetus Capituli Amatensis à Joanne Cameracensi Episcopo, Gerardum verò Episcopum Anno 1078. corpus D. Amati *à feretro in quo erat conditum in quodam scrinio interiùs ligneo, & alio exteriùs plumbeo, & tertio desuper marmoreo optimè preparato diligentia & expensis Valteri Castellani, in cripta subtus Altare majus, involutum panno serico & optimo auriphricio cum sigillo Joannis Episcopi agnomine Belli, & suo transposuisse* 14. Kalendas Novembris. Cùm autem Ecclesia major & pulchrior construeretur & majus altare confractum transferretur aliò Anno 1206. Radulphus Episcopus Atrebatensis cum Gerardo Cathalaunensi & Gosvino Tornacensi corpus dictum *de pulpito extra* villam versùs Atrebatum facto, propter innumeram multitudinem populi quæ nec intra Ecclesiam, nec intra atrium capi poterat, ostenderunt; & demum reponentes cum sigillis Episcoporum Joannis & Gerardi in locum eminentiorem imposito Mausolæo marmoreo trastulerunt, adjecta lamina plumbea cum inscriptione. *Joannes Cameracensis Episcopus antiquitùs hoc S. Amati corpus in scrinio ornato argento cum sigillo suo reposuit; sed revoluto multorum annorum spatio, ab illo scrinio, in quodam plumbeo & marmoreo secundus Gerardus Cameracensis Episcopus opera & diligentia Walteri Castellani idem corpus cum sigillo dicti Jaannis & suo reposuit* 14. *Kalendas Novembris sexta feria Anno* 1078. *tempore* 7. *Gregorii Papæ, Philippi Franc. Regis Manassis Remorum Episcopi, Roberti Flandriæ Comitis & Remari præpositi. Radulphus verò Atrebatensis Episcopus idem corpus posuit in hoc loco præsentibus Gerardo Cathalaunensi Episcopo & Gosvino Tornacensi Anno gratiæ* 1206. 14. *Kalendas Novembris tempore Innocentii Papæ, Philippi Franciæ Regis, Balduini Constantinopolitani Imp. Fland. & Hannon. Comiti, Sede Rhemensi vacante, præsentibus corporibus SS. Ructrudis, Eusebiæ, & Vulganii. Intra verò dictum Mausolæum ab eodem Episcopo repositum*

Commoda & ornamenta Duaci à & sub Flandria. — *Corpora SS. è tribus locis.* — *Eorum translatio.* — *Formula veteris inscriptionis.* — *In translationibus præsentia aliorum SS.*

situm aliud parvum feretrum quod Arnulphus Comes Flandriæ attulit de S. Amando, in quo continentur de capillis B. Mariæ de ligno Domini, de S. Jacobo fratre Domini, de barba S. Martini, de ossibus S. Vedasti, de S. Cæcilia, & aliis quorum nomina interciderunt. Post illud feretrum repositum est ab eisdem aliud scrinium plumbeum, quod inventum est ad pedes S. Amati, plenum ossibus & cineribus multorum Sanctorum, qui cum suis nominibus combusta sunt à Barbaris gentibus in Ecclesia S. Amati apud Mervillam. Hoc eodem tempore similibus ex marmore mausolæis recondita corpora Sanctorum Onesimi & Gurdinelli. Mauronti autem corpus Anno 1139. de veteri scrinio in novum repositum, quo tempore circulus multiformis supernè visus, donec repositæ essent reliquiæ à circumstantium oculis non evanuit. Testesque memorantur Goswinus Aquicincti Abbas, N. Abbas de Casa cum innumera multitudine. Et hos intelligit versus ante Orchestram conspicuus.

Corpora Sanctorum sanctissima quatuor horum
Hæc habet Ecclesia pignora chara sibi.
Astra tenent animas cœlesti Nectare potas;
His ut jungamur Christe-Jesu fer opem.

Atque hæc quidem ex supradicto Codice petita sunt, qui insuper annotat Anno 1206. dedicationem Altaris ad Septentrionem, Anno 1314. aræ retrò choralis Anno. 1370. Aræ maximæ per Henricum Morinensem; ita ut hinc æstimare liceat Ecclesiæ renovatæ fabricam circa hæc tempora perfectam cum claustris. Auspiciis etiam Comitum Flandriæ aucta Capituli dos & 35. Canonicis additus Decanus, cùm anteà solus esset & præesset, quem Præpositum vocabant, vir nobilitatis frequenter, dignitatis semper primariæ, quales assumpti nonnunquam in Episcopos, ut Anno. 1170. Robertus Cameraci, & alias Taruanæ & Atrebati. Munificentia etiam Roberti Comitis Flandriæ vetus & jam inde ab Anno. 1165. inchoatum Sacellum Apostolorum Principis auctum est, & Anno 1113. à Balduino successore instructum duodecim clericorum collegio celebri. Liberalitate insuper Margaretæ Comitis sub Anno 1270. Dominicani struendo cœnobio locum & opem accepère. Sicut anteà Franciscani Anno 1230. annitente Joanna ejus sorore acceperant. Et Trinitarii fratres de redemptione captivorum, ad urbis mœnia Anno 1199. tenuiter fundato peculia quædam fratum Militiæ Templi posteà permittente Comite obtinuerant. Nec minora his circa temp. acciderunt. Fernandus enim & Joan. Comites lit. Anno 1228. civibus legem & Scabinagium confirmavère. Ita ut post elapsos 13. menses naturales Scabini defungentes eligerent 4. Burgenses ex 4. Escrouvetis, id est, regionibus & velut Paræciis, electuros pari secum numero Scabinos, qui electi alios quatuor, & hi tertios quatuor collegas adsciscant, qui simul 12. assumant. *Quatuor Burgenses ultra aquam in Duaco, qui omnes jurabunt Scabinagium coram Balivo.* Iidem permittunt, *ne Scabini deinceps ad inquestam ire cogantur Atrebatum, sed consilium habere possint ubicumque voluerint.* Margareta Comes litteris Anno 1268. Scabinis potestatem facit 7. viros litibus natis ob cædes, & vulnera, injuriasque componendis. Eademque Anno 1271. vectigalis, portoriique mercibus navigio ab vel advectis Valentianis & Rupelmonda impositi modos præscripsit. Eadem ad usus Beginarum in suburbano, ubi posteà Pratenses, Anno 1245. atrium in campo florido assignavit, & hospitalitati domum dotemque. Eadem Pandochæum vetulis & afflictis Anno 1165. per Alguram de Marchii Richardi uxorem inchoatum auxit, cujus bona Cælestinus Papa in tutelam acceperat. Eadem assignatas leprosariis forensibus res approbavit, & valetudinarii publici jecit fundamenta. Eadem eleëmosynam Werini Mulci probante Senatu mulieribus gravidis & puerperis diversorium fundantis Anno 1274. ratum habuit. Eadem Gervasii del ville domum Anno 1247. ad pios usus relictam probavit, ubi hospitale viduarum sive virginum, ad numerum, octavum decimum Anno 1399. redactarum, & Beginarum habitu vestitarum, interim à Senatu leges & statuta accipientium, prout factum Annis supradictis & 1496. & 99. Dixi aliàs, nec repeto, qualiter Francorum Rex, quo jure, qua injuria, Tripoleos Gallicanæ Flandriæ (in qua Duacum secundas tenet) possessionem acceperit, & per sexaginta ampliùs annos retinuerit; hîc tantùm adjicio ab omni scriptorum memoria, Gallum & Duaco inhiasse, & conatum se civibus insinuare; & cùm urbe potiretur, florentem etiam quà & quantùm potuit, reddidisse. Ita nimirum Philippus Augustus Anno 1213. *Nos*, inquit, *Burgenses de Duaco tenebimus ad bonas consuetudines ad quas Philippus Flandriæ Comes eos tenuit, & quod sine illis cum Comite Fernando nullam pacem faciemus, & si viderimus forteritium in villa Duaci quæ nobis placeat, quam possimus aut velimus tenere, nos ei reddemus hostagios suos, &c. Actum in castris apud Insulam.* Alter eodem nomine, sed Pulcher cognomento lætus occasione Anno 1296. Joannem de Tas Equitem, urbis *Guardianum & Protectorem* mittit contra vim Comitis. Idem litteris Anno 1345. nundinas Remigiales cum libertate 19. dierum indulsit. Idem quadriennio pòst de Beginagiis ad D. Petri & Vadorum disponit, Senatui potestatem faciens unam utrobique pauperculam hospitalitate gavisuram nominandi. Idem litteris Anno 1330. asserens jus

Marginalia (left column): Decani Amatensis institutio. — Præpositi dignitas. — Collegiata B. Petri. — Dominicani. — Franciscani. — Trinitarii. — Antiqua Senatus forma. — 12. Elect.

Marginalia (right column): Scabini 12. & quat. ultra aquam. — Enquestz libertas. — 7. Paysirs. — Vectigalium ratio. — Les Chartiers. — Les femmes gisantes. — Hospital de Wez. — Beginæ ibi. — Duacum sub Franco. — Guardianus urbis. — Nundinæ Remigial. — Beginagium ad S. Petri. — Hospital de Wez.

Immunitas à fisco. *Les huit Prêtres.* jus fisci in Duacenses non esse, octo presbiterorum eum paupertate luctantium probavit Collegium. *Le Temple Dieu.* Idem Equitibus S. Joannis Hierosolymitani vacantem Templariorum Prioratum assignavit. Iisdemque temporibus *S. Thomas.* Nosocomium S. Thomæ inchoatum, etsi demum Anno 1374. Walterus Bellamii tria primus inibi lectisternia fundaverit, & à centum viginti retrò Annis Beginæ tertii *Grisez.* ordinis Franciscani Gryseis amictæ videantur advenisse. *Xenodoch. S. Julians. Grisez.* Sicut Xenodocheium D. Juliani, quamvis Anno demum 1580. Wervicanas ejusdem instituti virgines admiserit templo septem post Annos dedicato, & vento Anno 1606. vastato; tamen Anno 1320. si non cœpit, saltem à Senatu Rectorem accepit. *Hospitale S. Sampsonis.* Sicut etiam Hospitale B. Sampsonis quamvis annitente Capitulo Amatensi nunc demum formatum fuerit; tamen extant Gregorii Papæ rescripta, Fratres ibi hospitalitatem exercentes in protectionem accipientis. Gerontocomia autem ab Ægidio de Fresaing & Catharina sorore ad Annum 1327. usibus sex vetularum, à Maria de Harnes Anno 1342. & à Bernardo Pilato viginti post Annos octo senibus destinata. Similiter hujus ævi sunt, & hospitale Jacobæum è Compostellanis sodalibus locupletatum, & Gerontocomium Duaci veteris, de cujus exordio præcisè nihil affero nec assero. Omnium porrò maximum huc spectat totius oppidi pulchrum omni ex parte incrementum, sub Pulchro inchoatum, adjecta ad meridiem porta Atrebatensi haud procul à loco ubi Anno 1397. Duacenses arcem de Brangelles everterant, & ducto muro usque ad planitiem adversam antiquæ Quercinensi, unde ad sequenteta gleba terræ istius inducendæ Flavidim aptè nuncupatam Novi operis murus conspicitur à 60. admodùm Annis, præscribente munimenta urbis aptiora Carolo Quinto ductus. Sequitur Scarpo proxima porta ad Septentrionem & Morellam quasi Mortalem dicas, à clade aliqua in agro, qui adhuc pugnæ nomen servat, accepta, ubi & reperta magno numero cadavera. Indeque Mariana splendido extructa Schemate & Eligiana à Sacello veteri, cujus reliquiæ icunculæ quædam hodieque visuntur, *Turres mœnium.* dicta. Et erat murus in ambitu turribus & hemiciclis interpolatus, fossa munitus, & quà flumen oppido influit sepi*Tours des Ours.*mento eleganti & turri ab Ursis nuncupata firmatus. Ab ævo autem Caroli Quinti urbem munire satagentis superflua hæc ornamenta velut rescissa sunt, & una parte mœnium firmatio concepta, omnibus præscripta.

RERUM
DUACENSIUM
PARS TERTIA.

Nunc quoniam ad maximum Duacenæ Amplitudinis fastigium pervenimus, singula ejus membra interest metiri, & urbis quam civitatis decora levi brachio perstringere. Pontes partim sublicios, *Pontes urbis.* partim lapideos una in urbe habes non pauciores triginta, Fora rerum venalium & *Fora & loca vacua.* id genus loca ampla, & eminet forum majus eleganti quadratura & spacio, nundinatione hebdomadaria diebus Saturni & *Forum hebdomadale.* Jovis, & nundinis tridui annuis sub initia *Nundinæ annales.* Sextilis & Octrobri immunitate novem dierum in aditu & abitu gaudentibus: Frumentarium emporio frumenti & stabulatione *Stapula frumenti.* celeberrima Anno 1433. per Ducem *Ejus privilegium.* confirmata, adjecto interdicto, ne quis intra quintum ab urbe lapidem ulla præterquàm in foro frumenta coëmat. Et confluant, convehantque sua non tantùm qui fluminis commoditate utuntur, Flandri, Hannones, Brabanti, sed etiam è longinquis Galli aliique, ut admirationi soleat esse exteris, tantum afferri, & nihil in foro relinqui inemptum aut referri indies notantibus. Curia hic *Curia.* satis splendida est, post incendium Anno 1371. reparata elegantiùs, cùm facello & *Sacellum ejus.* facellano ibidem ante annos viginti dotatis per Isabellam de Malet instructa fuisset, Turri ex quadris lapidibus adjecta *Belfort.* eleganti & procul spectabili, cujus fundamenta Anno 1373. posita, Joanne Burgundo etiam tum inaugurato frontispicium anterius nostra memoria renovatum legi. Halla lani & linificum ingens olim erat, sed eadem incendii ruina solo æquata, teste litteris Anno 1476. Carolo Duce permittente ad restaurationem operum oppidi fortitiones nundinarias indici. Eratque tanti quæstus & frequentiæ hoc opificium, ut Parisiis publicam haberent Duaceni Hallam, declinante hoc mæchanicorum genere venditam. Et est officina publica munitionum & armorum loco opportuno & amplo; est & Senatus Ædilium sex & Curiæ Gubernantiæ. Habent & ædificia sua magnifici operis Abbates, & Dynastæ vicini Aquicinctinus, Marchianensis, Vedastinus, Monteligianus, Viconiensis, Hasnoniensis, Elnonensis, Cinoniensis, Vaucellensis, Herniniensis, Andreanus, & virginum Antistitæ Flinensis, Vergieriana, Sinensis Dononiana, &c. Ad remp. quod attinet & civitatem, in ea diversi jus dicunt, vel Principum vel privatorum, vel civium nomine. Primi generis est Tribunal appella- *La Gouvernance.* tionum

tionum Gubernantiæ, ad quod recurritur à civitatibus ternis & viginti sex pagis, & à quo Gandavum Præsidente Gallo Flandrorum Gubernatore, & cepit cum ex conventu Madritiensi provinciæ hæ à tribunali Viromanduorum ad Quercum Bellam locum Ambianis & Dorlensibus interjectum fixo sunt absolutæ. Principis etiam nomine de feudalibus & criminibus extra Scabinagium patratis cognoscit Balivus Major Duacensis, idemque sententias criminales à Senatu pronuntiatas mandat executioni, qua dignitate uti primaria Viri quoque non nisi primariæ nobilitatis aut virtutis functi. Et libet fidem factura omnium ab Anno 1368. id est, reclinante ad Flandros Duaco nomina adscribere.

Origo ejus. *Bouchain.* *Curia feudorum.* *Curia Balivagii.* *Balivi dignitas.*

Balivorum series.

Joannes Capron Anno 1368.
Bernardus du Jardin Anno 1369.
Bernardus Wion Dominus de Loz 1376.
Gerardus du Bois Eques Anno 1376.
Ricaldus d'Autrain Anno 1379.
Jacobus de Prez Anno 1386.
Joannes de S. Albin Anno 1412.
Jacob. de Finues, Joann. D. Lingier 1415
Theodorus le Roi Anno 1422.
Ægidius de Bouvrain Anno 1431.
Tristanus de Beeze Anno 1433.
Anthonius de Pocques Anno 1434.
Arnoldus de Goy Anno 1437.
Joannes de Haulcourt Anno 1448.
Philippus d'Alennes Anno 1453.
Æmilius Carlet Anno 1469.
Michaël du Jardin Anno 1472.
Joannes de Siveri Anno 1475.
Joannes de Alennes Anno 1476.
Meliarbii Lalauus Anno 1489.
Artus de Lalaing D. de Hourdain 1499.
Guido de Paiage Anno 1501.
Joannes de Hauchy Anno 1504.
Joannes de Latre Anno 1513.
Joannes de Bubay Anno 1537.
Claudius de Bailloeul Anno 1541.
Marcus du Hem Anno 1545.
Gulielmus de Halen Anno 1556.
Philippus del Val Anno 1556.
Balduinus de Briatre.

Scabini S. Amati. Habent & Scabinagium justitiamque suam peculiarem Canonici Amatenses, ut suprà dixi, & D. de S. Albino, & appellatur à sententiis horum ad Gubernantiam; ab illorum Curia olim Francorum Regibus immediatè subjecta, demum tribunali Bellæquercus nunc Atrebatensi obnoxia Atrebatum recurritur. Habet denique Civitas Senatum tredecim, ut olim, mensibus imperantem, sed numero per & post sanctionem Luduvici Comitis Anno 1376. variato, tam Electorum quàm electorum: ita ut exinde ab dicaturi assumant Burgenses 4. ex Paræcia Apostolorum Principis, 5. ex singulis aliarum Paræciarum, singulos, penes quos auctoritas est tactis Sacrosanctis Scabinos 12. nominare è tota Duacensis populi multitudine, nisi quòd tres necessariò sint assumendi ex transearpanis S. Albini. Eliguntur etiam ab iisdem sex Ædiles operum & peculii urbani, munitionumque curam habentes, & cognitionem causarum circa illas motarum, nec tamen arduum aliquod inconsulto senatu peragentes. Atque mos & lex habet electos, fidelitatis juramentum excipiente Balivo, aut ejus defectu primo Scabino præstare ex declarationis per Carolum Cæsarem Anno 1517. præscriptæ formula; sententias autem Scabinorum executioni mandat, ut dixi, Balivus. Præpositi autem tam oppidanus quàm S. Albini (dignitates eæ sunt perpetuæ) jus sistendi habent, dummodo Senatui repræsentent, & depositi, iidemque sententias civiles, in suo quisque tractu, exequuntur. Munus hoc Meluniis Espignoii Principibus hæreditarium fuit dudum, nisi quòd ejus exercitium Ligniaca Princeps oppido nuper cesserit. A consiliis sunt Senatui qui recens Magistratu defunguntur, & si munera publica Consiliarii, Graphiariorum, Procuratoris, fortè vacent, aut simile quid majoris operæ occurrat, adhibentur duorum præcedentium annorum Senatorii. Cæterùm dominatur oppido Senatus, viarium percipit, & in venditionibus fundorum censum Dominiinicalem, qui adeò etiam non submovente Balivo jus dicere & reum condemnare solet, & duos è suis designare, qui Balivo civis domum alioquin liberam, ingressuro assistant, & proscribere delinquentes potest ad tertium ab urbe lapidem: ulteriùs consuetudo in legem pene transiit ut ex desungentibus Scabinati Pacis Arbitri septem deligantur, de quorum initiis aliàs dixi. Et quidem ob hanc Senatus authoritatem Henricus Rex Angliæ litteris Anno 24. regni datis immunitatem se largiri ait *Burgensibus de Duaco per quos ipsa villa regitur*. Lectior virorum turba nomen dare consuevit, Collegiis Sagittariorum aut Poëtarum. Illorum autem qui chalibeo arcu exercentur & ex Flandriæ antiquissimis habentur, non vulgaria Anno 1343. adepti privilegia, ob fidelem Regi in bellis navatam operam, erantque centum & viginti nunc ad 30. redacti. Arcus cornei sodales à Comite Anno 1375. immunitatem renovatam obtinuêre, erantque centum, nunc dimidio paucieres. Balistarii seriùs, id est, Anno 1451. juramento obstricti videntur. Poëtæ Parisiis initia & laudem accepêre ante tria sæcula, & morem hodieque servant feriis Assumptæ in cœlum Virginis Matris corona argentea aliisque præmiis ad certamen rythmicum collegia civitatum propè proculque dissitarum invitandi. Vilior plebs in quinquaginta duas opificum tribus

Item S. Albini. *Forma Senatus.* *Juramentum urbis.* *Præpositi Urbis.* *Consell de trois tours.* *Majestas & privilegium Senatus.* *Paiseurs.* *Arbalestriers.* *Archers.* *Coulevreniers.* *Opificia.*

tribus digesta est, & excellunt opibus & fama frumentarii, qui circa lanificium occupabantur etiam nomen habere solent, fabros murarios similiter à vicinis urbibus laudari, expeti, & evocari magna ambitione videmus. Numero autem valere solent Lanii & textores, sed hi post occisos in tumultu 11. Senatorios Anno 1280. illi ob similem audaciam Anno 1348. malè mulctati non parum perdiderunt. Civium universim dotes ut exemplis se produnt, producam. Pietatem quis non videt, qui videt 20. circiter sub variorum Divorum auspiciis, velut sub signis quibusdam militantia

Societates sacræ.

sodalitia Pontificum indulgentiis honorata? Præter hospitalia 12. superiùs à me annotata, ecce dives Xenodocheium Deiparæ titulo sub Anno 1400. à Joanne de Rocquegni inchoatum, ab aliis auctum.

Hospital N. Dame.

Orphelins.

Ecce utriusque sexus Orphanotrophia, alterum à Senatu Anno 1590. alterum à Gerardo Norman Anno ejusdem sæculi 74. fundatum. Pædagogeia pauperum utriusque sexus per 16. annales egenorum Curatores à Senatu deputari solitos procurantur. Infantibus exposititiis etiam ad D. Joannis fumptu publico adornatum Hospitium non ita pridem filiabus parentum ope destitutis Carolus Salé Doctor Medicus domum cum dote Anno 1608. reliquit. Filiabus quæ per egestatem nec formari nec doceri possent, insignem instituto & fama domum & velut Parthenonem dedicare cœpit Anno 1592. titulum B. Agnetis assignans Resfredis du Flo virgo pijssima. Presbiteris sex senio & inopia laborantibus, Joannes Parisiis domum & sustentacula vitæ reliquit, sicut ejusdem conditionis octo olim subsidia testamento legaverat Anno 1313. Margareta Meblez, dicta Baudeauz. Erat etiam sex puerorum sacris assistentium & gryseis amictorum domus, sed de cujus exordio nihil rescire potui. Est & à Joanne Laubigeois recenter Anno 1602. institutum Gerontocomium & Anno 1607. à Gulielmo Cantain Hospitale. Quid referam sacellorum in vicis frequentiam? Præter enim Cœnobia, Collegia, Hospitalia, & Abbatiorum Hospitia primaria suis ferè exornata; Habes circa ædem Apostolorum principis sacellum Marianum Anno 1532. miraculis aliquot illustratum. Nec procul hinc alterum Magdalenæ, ubi inter sacros thesauros malleus B. Eligii creditur asservari. Nicasii etiam à peregrinis solitum visitari adjacet. Joannis Baptistæ similiter & Jacobi Apostoli sacra civium societate clarum est. Catharinæ Virginis à Domino de Heen extructum perhibetur, sicut Margaretæ à Fullonibus. Curiale autem suprà nominatum exiguam ex stillis aterius per Angelum delatæ Atrebatum coagulatam asservat religiosè candelam. Quid cœnobia referam

Ecole des pauvres. Eleemosynarii 16. Les Enfans trouvez. Hospital Salart. Maison S. Agnes. Pauvres Prêtres. Bons enfans. Sacella minori. De N. Dame. Magdalenæ. Nicasii. Baptistæ. Jacobi. Catharinæ. Margaretæ. Chapelle de la Halle.

aut renovata aut fundata, aut recepta velut in asylum? Abbatia Cistertiensis instituti de Pratis, & altera Regularium de Sinis, nunquid non huc confugêre? Patres Societatis Jesu nonne Anno 1582. Capucini Anno 1592. Benedictinæ rigidioris observantiæ titulo Abbatiæ Pacis ante decennium ex Galliis, Benedictini rectioris vitæ ex Hibernia & Hispaniis nunquid non loca habitationis Duaci adipiscuntur? Dominicanorum ab incendio Anni 1595. templum, Franciscanum ab incendio Anni 1567. Cœnobium, pulchrius caput erigit. Turris D. Petri Anno 1514. cœpta à triennio perficitur, Curiales singulæ velut certatim ornamentis sacris incumbunt aspirante piorum civium munificentia.

Benedictini Hiberni. Restauratio Dominicanorum, & Francisc.

Ingenia geniumque civium cum singulari in litteras affectu produnt viri clarissimi hinc nati, imprimis Petrus titulo S. Mariæ in via lata Cardinalis, qui flagrante inter Hannonios bello à Gallis apud lutosam interceptus, nec multò pòst dimissus indicto apud Divionem conventu Philippo Francorum Regi Augusto propter iniquum Ingelburgis repudium & novas cum Maria Morava nuptias sacris interdixit. Robertus Gaguinus Generalis minister Cruciferorum SS. Trinitatis de Redemptione captivorum, qui orationes, Epistolas, poëmata, & volumen Chronicorum edidit. Arnoldus Wion Benedictinæ familiæ, qui titulo Ligni Vitæ librum evulgavit, initia & progressum ordinis sui continentem. Paulus de Monte translatis ex Latino & Hispanico diversis in Gallicum opusculis famam adeptus. Conciliorum Præsides H. de Franz Atrebati, & N. Vacquerii Parisiis. Abbates electi Le Clercq ad Vedasti. An. Crocquet ad Gisleni, N. Tison Hasnonii. Ut taceam Doctores Theologos, Jurium, & Medicinæ nostri ævi 20. quos nominare possem Duaco natalium exordia referentes. Atque hæc Doctorum copia præcipuè observata, ex quo munificentia Philippi II. Hispaniarum Monarchæ institutum est hic Universale studium & Academia evocatis Lovanio artium & scientiarum Professoribus. Auspicium docendi honorarium inchoante Francisco Richardot Atrebatum Episcopo. Et quamvis recentior hæc sit Universitas, tamen magno passu ad gloriæ suæ apicem progreditur, Rege Doctoribus ampla consignante stipendia, & Palatium imò suum inferiùs Pedagogeio Philosophico & prælectionibus ordinariis transscribente, & alibi Seminario Pastorum, domum, dotemque attribuente. Cujus exemplo utriusque ordinis Magnates Collegia extruxêre, Abbates quidem Aquicincti Joannes Lentailleur, Marcianarum Arnoldus Gantois ad invidiam, alter ex adverso alterius superbo ædificiorum

Universitas.

appa-

apparatu Philosophiea fundavêre Gymnasia, & est hoc areâ spaciosâ, sacello eleganti, porticibus & ambulacris nulli secundum; illud Patribus Societatis attributum, exinde florentissimam Galliæ & Belgii juventutem erudiens. Episcopi tres, Cameraci, Tornaci, Atrebatum etiam suum habent collatitio ære magnum Theologiæ studentium aut destinatorum alens numerum. Et separatim Joannes Moullartius Atrebatensis Antistes Anno 1599. vita functus egregium dotavit variarum disciplinarum Seminarium, privati autem Wenelaus Pardieu D. de la Motte eodem fine eleganti structura domum magnificam & numero studiosorum præstantem extruxit, dotavitque. Mathias Bossemius Anno 1599. mortuus Cancellarius Academiæ, Theologiæ candidatis simile adornari voluit Collegium. Quemadmodùm Anno 1582. Hugo de Parisiis eivis honoratus adornaverat, & Anthonius de Hennin apud Iprenses Canonicus superstes recenter instituit. Ut taceam Anglis, Scotis, Hibernisque assignata domicilia cum studiorum subsidio, & plurimas privatorum opibus in dictis Collegiis relictas pauperibus præbendas & Eleëmosynas.

In quo Duacum missum facio, Poëma ex Moræo nostro continens diversas Duaci solennitates à Principibus, & conatus, & oppugnationes ab hostibus profectas. Denique Historiam Venerabilis Sacramenti miraculosi ex Cantipratensi; & sacrarum ad D. Amati reliquiarum Elenchum cum Epitaphiis aliquot veteribus; Suburbani & Castellaniæ descriptionem secundis curis reservaturus, eò quòd necdum plenam de singulis dominiorum eminentiis notitiam sum consecutus.

ORCHIACUM.

Oppidum hoc cum Insula & Duaco nominari vulgò solitum, qui solum illo contubernio innotescere credidit & scripsit hallucinatum se videbit, cùm discet, urbem hanc antiquitate Insulas præcedere, privilegiis Duacum æquare, ambitu veteri utrumque superare. *Castrum Orca* vocabatur antiquitus, nomen ab rivulo inveniens, rivulus ab urticis, quæ hinc in contra sigillo; & fuit ævo Ludovici Pii caput sive Metropolis Pabulæ principibus & Regibus solitum frequentari, quod me unicum dicti Ludovici diploma scriptum Anno regni 6. *Orca Castro Regio* docuit, ubi meminit Arnulphi militis *curtilia tria in comitatu Pabula dicto* donantis ad altare Dei genitricis Mariæ in Camaraco. Unde amplius observare licet hoc *Castrum regium*, *Pabulam* autem *Comitatum* fuisse. Castri porrò videtur hodieque ædificium, aquis einctum Principis juri & justitiæ soli obnoxium, unde plurima Dominiorum feuda motum accipiunt, & circa crimina pro tribunali sedent *Homines Comitis* præsidente Balivo, qua dignitate ab 80. retrò annis laudabiliter funguntur Gentiles de *Bascourt*. Et sic intelligenda Margaretæ Principis donatio Anno 1260. confirmans Hospitali urbano *modios vi & decimam quam Theobaldus Major de Orchies miles, & Joannes de Castello de Orchies de ipsa tenebant*, *Major*, id est, Balivus, *de Castello*, id est, feudatarius, ut nunc loquimur; nisi credere malimus Castellanum fuisse Joannem illum, eò quòd non semel inveniantur *Castellani* Orciensis titulo diplomatibus subscripsisse Gentiles de *Sangien*, de *Pontverdin*, & alii. Declinasse autem pannificium, & cum eo oppidum, occasione bellorum imprimis, tum incendii Anno 1414. totam 19. ædibus exceptis urbem absumentis. Unde sollicitus & cupidus resarciendæ eladis Dux tridui nundinas annales incipientes post solennitatem natalis Mariani cum libertate itus & reditus per octiduum dedit. Extant litteræ Anno 1419. Sunt autem præter dictas nundinas aliæ non minùs solennes postridiè Trinitatis, & hebdomadatim forum frumenti filique nundinationibus eelebre diebus Lunæ & Veneris. Apparet certè mœnium, quæ nunc conspicimus, fundamenta post hanc incendii cladem jacta, ut parem fortunæ suæ ambitum urbs acciperet, amplitudinis tantæ minimè indiga. Et potuisset respirare oppidum mœnibus eleganter novis inclusum, foro insigniter strato, Curia, Hallaque extructis, Litterarum Gymnasio adornatum (cui ab antiquo Senatum superintendere docet Anno 1438. diploma) Xenodochcio Joannis de Bocque ad peregrinorum receptacula fundato Priore & fratribus tertii ordinis Anno 1515. illic hospitalitatem curantibus, evocatis in Beginasium Anno 1538. Virginibus Franciscanis tertiæ regulæ ex Bristoliensi Parthenone, ægris etiam contage laborantibus assistentibus, de quarum stabilitate extant Anno 1566. litteræ Legati S. Sedis, impetratâ etiam per privilegium Cæsaris Anno 29. celebri tenuium pannorum sive Sayarum, & Sericeorum villosorum variè pictorum textrina. Potuisset, inquam, resurgere, nisi secundum Anni 1556. incendium Curiâ, templo & tribus ædificiis exceptis omnia absumens intervenisset, & consequens mox bellorum civilium nostræ Belgicæ tempestas, obstitisset quominùs in summa rei familiaris penuria cives præsidio velut perpetuo afflictos potuerint assurgere. Nisi quòd ab Annis non ita multis videantur animos facere, restaurata in ambitum urbe admodùm eleganter, & ædificiis sic satis vestita, foro autem splendido & nundinatione

tione paulatim reditura, republica sic fatis formata, & viris instructa sagacibus. Patet Oppidum nunc portis quaternis & totidem suburbiis. Quorum duo Duacum versùs Leprosarium monstrant & ædiculam Deiparæ à febrieitantibus visitari solitam. Quod versùs Insulas ducit à vico Majoris dictum, Gryseas ostendit; quod Tornacum respicit, à querceto veteri solet nominari, & contingere Nosocomium insigne de *Theonmoulin* (ita enim vocat in litteris Anno 1262. Episcopus) cœnobii adinstar, de cujus initio suprà dixi. Ultra hæc autem suburbia latè se porrigit Scabinagium, & in ambitum ferè rivulis cingitur, quorum primarius *Orca* novi pontis nomine notior, Nosocomium præterfluens, & apud Marcianas superinfluens. Castro accessit urbs ampla illa & in duplum hodierna amplior, extantibus clausuræ vestigiis, & hinc schædæ privilegiorum meminerunt ferè civium habitantium intra *veterem firmaturam*. Quando autem ad amplitudinis hujus fastigium venerit, non satis scio; certus tamen Anno 1175. non parum profecisse, cùm Philippus Flandriæ & Viromandiæ Comes, *hominibus de Orcies* (verba sunt litterarum) *liberè concessit libertatem & leges oppidi Duacensis, & ut nusquam juri stare debeant intra Pevelam, nisi intra villam, & quicumque in villa diem unum & annum unum sine contradictione habitaverit, liber esset, concedens unicuique furnos & cambas facere & molendina caballaria salvo jure suo. Hoc factum assensu illustris consortis suæ Mathildis Reginæ, ad cujus dotalitium dicta villa pertinere nescebatur. Datum Duaci* 8. *Maii.* Ecce causam saltem aliquam; quomodò enim oppidum dotale Reginæ non vigeat? favores non habeat? privilegia non impetret? Et horum quidem Anno 1207. per Francum Regem, & posteà per Dampetræos Principes confirmatorum vigore habita fuit semper urbs Primaria, in qua Princeps fidelitatis juramentum dare & accipere solebat, & populus alioquin reipublicæ clavum tenere, ita ut circa ferias D. Huberti abdicaturi Senatui eligant tres-viros qui tactis sacro-sanctis includuntur Sacristiæ Parochiali, donec pari secum numero Scabinos nominaverint; nominati autem duos sibi collegas adsciscunt, & nominati cum adscitis reliquos duos eligentes septenarium absolvunt. Omnes autem tam electores quam electi delegato Principis Balivo & Curioni offeruntur, & præeunte Actuario ante aram maximam jurant, & si quando res occurrit gravioris momenti, defunctos præcedenti anno, velut ad consilium adhibent. Nec verò sola Mathildis hæc oppidi exaltatrix, sed vel maximè Margareta Comes, quæ leges & rempublicam formavit, textrinæ & pannificii solennitatem, id est, opes introduxit, Curialem Deiparæ à Tornacensibus dependentem vase sacro & reliquiis, & sacellano ex quatuor uno exornavit, *fundum in vice Majoris* Anno 1270. coëmit, quò Beginæ in oppido agentes commigrarent, Leprosarium in suburbano Anno 1237. fundavit domum cum fossatis & appendiciis Anno 1261. instituendo Cistertiensis instituti Cœnobio contulit, quod titulo *Honoris nostræ Dominæ* ibidem in suburbano permansit, donec assensu Joannis Abbæ Clarævallensis Oda Abbatissa in Flines commigravit, *ambitumque loci, ubi prius monasterium fuerat cum fossatis* & ædificiis Anno 1257. Hospitale transscripsit. Cujus fratribus & sororibus regulariter viventibus J. Episcopus Anno 1262. statuta Nosocomii Insulensis præfigit. Et transiit favor velut in semen, eò quòd Gulielmus Dampetræus, & alii ejus stirpis reperiantur non mediocriter civibus favisse, quorum & virtutem & fidem perspectam habebant. Hoc enim est quod Anno 1487. contubernales Mariani Balistâ se exercentes laudem ex expeditione Gallica leguntur retulisse, & interjecto tempore Arcuarii à Joanne Duce immunitates consecuti Anno 1416. scribuntur pluries Duci fortiter & fideliter opem tulisse plurimis suorum oecisis. Hoc est quod litteris Anni 1393. Rex narrat florentem Orchiaci fuisse olim mercaturam & grossi pannificii textrinam, sed eam declinasse, permittens ideò alterius normæ opificium. Præfectura autem Orchiensis latiùs patet vicos tres comprehendens, *Auchiacum* quidem D. Berthæ Blangiacensis olim possessio, nunc Ecclesia Decano Cathedralis Nerviorum obnoxia. *Cotysium* Præpositura olim & Patronatus virginum Broucburgensium dono Clementiæ Comitis, nunc Ecclesia Deiparæ tantùm *Felinium* augustissimæ virginum Cistertiensium Abbatiæ peculium, quæ ipsa in Senatu singulorum pagorum quinque Scabinis per duos electores à defungentibus nominatos creatis constante cum Principe concurrit. Dicta autem Abbatia, ut dixi, sub Annum 1234. fundata est, testibus litteris Margaretæ D. de Dampetra, *quæ ad memoriam mariti sui, locum, qui dicitur Honor B. Mariæ, situm prope villam de Orcies, contulit B. Bernardo & Ordini Cisterciensi, ad hoc quòd sit in perpetuum Abbatia monialium, & specialiter filia Clarævallis.* Datæ quidem tum litteræ, sed non ita mox formatum Cœnobium, defectu, quod opinor, dotis sufficientis. Unde fit ut Annales Annum demum 40. ejus sæculi natalem Abbatiæ faciant. Diploma enim Margaretæ donantis præcipua, datum invenitur Anno 1241. Altero Anno 1244. ait se *fundasse Ecclesiam juxta Orcies, ubi religiosæ, &c.* Cæterùm cùm litteris Anni 1251. Præpositus & Decanus

canus Atrebatensis referat *Abbatissam & moniales de Orcies Cistert. Ord. Tornac. diœcesis proponere Abbatiam suam transferre propter difficultates quasdam & gravamina quæ ibi sustinent.* Et Margareta Comes biennio pòst, referat se Abbatiam in Orcies primò fundasse, & postmodùm transtulisse apud *Flines*, delectam sibi imprimis, eò quòd charissimam filiam suam Christo ibidem perpetuò dedicaverit, nemini dubium esse potest quando hæc translatio acciderit, etsi venditio loci Orciensis, ubi priùs monasterium fuerat, demum facta sit Anno 1257. Unde mirum in litteris capituli Tornacensis Anno 1260. de decima in Landast, vocari Abbatiam de Orcies. Filia Comitis in diplomate materno citata Maria fuit, quæ cùm in chori medio splendidè tumulata sit, pedum tenens & inscriptione Abbatissam referens, nec tamen in Catalogo Antistitarum nominetur, suspicor id honoris tantæ Virgini, quoad vixit, datum à cæteris, quæ interim sub se aliàs Cœnobii gubernacula tenentes habuerit, ideoque factum ut ipsa inter fundatores locum habens honoratiorem, in obituario Abbatissarum & numero prætermittatur, secundariis surrogatis. Inscriptio autem sarcophagi elevati marmoreo pegmate talis est.

Hæc de Dampetra jacet hic veneranda Maria,
Quod fuit, egregia nequeunt describere metra,
Princeps Flandrensis, hunc mater & Hannoniensis
Ævi sub flore, Domini flagrans in amore,
Mirando more floruit pietatis amore,
Hæc Abbatissa nituit benè mitis, honesta,
Digna fuit laude, supplex, humilis, sine fraude,
Hunc Deus applaude, nec ei tua gaudia claude,
Anno millene, tercenteno quoque bino,
Migravit festo Thomæ Didymi sub honesto.

Jacet insuper in choro Dominarum magnifico illatus tumulo Guido Comes, cujus uxor Mathildis in Capella D. Huberti monumentum habet; unde erroris convincitur Meierus qui sepultam scribit Bethuniæ. Credunt etiam Flinenses sub marmore elevato ex adverso aræ SS. Trinitatis in choro Dominarum sepultam Isabellam Guidonis conjugem alteram, sed Meieri & Annalium traditio melior est Petegemii sepultam, ubi epitaphium extare solet, tradendentium. Ibidem in choro Andreæ Apostoli Gulielmus Dampetræus ad Annum 1251. defunctus sepulturæ locum habet præclarum; unde Meieri duplex lapsus annotatur; tradentis hunc Markettæ sepultum, Patrem autem cognominem Anno 1241. Flinis, cùm ejus contrarium verum sit, nec Anno 1241. locus Templi sepulturæ fuerit congruus, perfecti demum & dedicati Anno 1279. per Archiepisc. Rhemensem 28. Maii. Præterea in Sacello Philippi & Jacobi Mausoleum est Blancæ Roberto Comiti nuptæ, & Anno 1264. mortuæ cum titulo.

Hæc quam petra tegis, Siculorum filia Regis,
Armis experti Flandrensis sponsa Roberti.

In choro Presbiterorum ingens visitur tumba duorum Episcoporum, præferens effigiem Joannis, putà Leodiensis, Anno 1292. mortui, & alterius non ita noti. Quamvis enim in adversa columna recenti charactere scriptum legatur Gulielmus de Flandr. Episcopus Cameracensis Domini Episcopi Leodiensis consanguineus, tamen opinor vitio renovatoris pro Coloniensis, positum Cameracensis; ut fuerit ille Gulielmus de Juliaco Joannæ Flandrensis filius, Guydi nepos, ex Præposito Trajectensi & Canonico Leodiensi factus Archiepiscopus Coloniensis Anno 1303. in Curtracensi prælio necatus & Felinas, teste Meiero translatus. Præter dictos porrò Principum sarcophagos videre est non paucos Nobilium & Heroum inferioris ordinis, quorum præcipui sunt in sacello Andreqo Rogerii de Mortaing Equitis Anno 1276. mortem mortui & sepulti, cum tali Epitaphio.

Morte nimis celeri defecit vita Rogeri,
Traditur hic cineri, tibi Christe Jesu miserere,
Militia speculum fuit excellente vigore,
Mertania titulum fama decorans & honore,
Qui regis Astra poli, cui debita Latria soli,
Tartareæ moli defunctum subdere noli,
Illius cineres monstrant, quàm sint fluidæ res;
Mundo sola feres quæ pietate feres.

In sacello Deiparæ elevatius est sepulchrum Margaretæ uxoris Theoderici de Beverne filii Domini de Briennio, cum hac Epigraphe.

Hic Margareta clemens, discreta, quieta,
Beurensis Domina, de Cypri Regibus orta,
Optima, Catholica, bona, Religionis amica,
Mutans carnalem, mutans in spiritualem,
Se docuit talem, cum se dedit in Monialem,
Anno milleno, bis centum septuageno
Quinto, sic numerum complens moriendo dierum,
Christus solamen sit ei, pia Virgo levamen.

Ad dextræ chorum tumulus etiam prominens, sed inscriptione detrita, ita ut tantùm legi possit in circuitu.

Hic jacet Soror Joanna.

Supra tabernaculum capitale autem scriptum.

Flandrensis nata Comitis jacet hic tumulata,
Mundum cum flore spernens Deitatis amore.

In facello D. Annæ conſpicitur tumulus elegans Joannis Simonis de Lalaing Anno 1353. defuncti. Nec procul hinc alter Joannæ filiæ Fraſtrardi de Ligne Domini de Monſtrœul Anno 1274. morientis.

Sunt & aliorum magno numero & tanto, ut virginale toto Belgio Cœnobium non ſit quod excedat. Quia autem nec Religioſarum numero (ducentas enim fuiſſe ſcio, & eſſe haud multò pauciores centenis) nec religionis vigore, nec ædificiorum ſplendore par huic eſt in Belgio Cœnobium; Antiſtitas & geſta eorum breviter ſubjiciam.

Ogina nobilis genere, nobilior virtute, calculo Archimandritæ Clarævallenſis electa, ſuffragio fundatricis probata & electione & ſuffragio ſe dignam oſtendit donec vixit, apud Orchiacum tumulata, ſed Flinas tranſlata.

Oda novellam plantationem non tam regere, quàm aliò tranſlatam rigare docta, utrumque facere deſiit, cùm vivere.

Aleydis de Brune claris orta natalibus, paucis præfuit annis, ſed non virtutibus, & officinis adornatis Prælaturæ ſuæ reliquit poſteris teſtimonium.

Imania ut dignitatis, ita virtutis hæres, non diu præfuit, profuit tamen, & templo inchoato, teſtetur quò ſe præfuiſſe, reliquit.

Joanna de Tornaco excepit præcedentis titulum & opus, id eſt, templum eleganti fabrica & ſpacio dubites an ſpecie pulchrius.

Joanna de Aveſnis, ſi quæ collapſa refecit Anno 1304. in loco Capitulari, quem fecerat primam adepta ſepulturam.

Margareta de Chaſteau Vilain quinquennio imperavit feliciter cum fructu & laude.

Gertrudis de Thelain cum clauſtra adornaſſet & loca cibo, ſomnoque capiendis opportuna 14. regiminis anno abripitur.

Ægidia de Lalaing pulchri ſchematis clauſtra perfecit, inque eis amavit & meruit ſepeliri Anno 1336.

Iſabella de Enghien modeſtiæ laudem habuit, & ut magis haberet Anno 1357. ceſſit honori, & maluit privata mori, quàm Prælata vivere.

Perona de Soiſſons relicto ſui deſiderio & dignitate excidit & vita Anno 65.

Catherina de Curtraco nomini reſpondit, nec diu imperavit, ſed tamen benè Anno 63. defuncta. Ægidia de Lalaing cognominis ſuæ olim dotes æmulata, laudes merita, in terris eſſe deſiit, ſed non in memoria Anno 87.

Maria d'Oyſi genere, prudentia, pietate maxima, & neſcias utro major, exemplum reliquit poſteritati decedens Anno 391.

Maria de Marquet pomærio clauſtri extenſo ædificium ſtruxit illuſtrius antequàm ad mortem vocaretur, Anno 1418.

Joanna de Lalaing vix dici poterat præeſſe cùm abit, & obit Anno primo & ultimo ſuæ Prælaturæ.

Margareta de Raſſe obiit Anno 1436. benè, quæ vixerat benè, ſuperis & ſuis gratiſſima.

Catherina de S. Genois laudatiſſima Materfamilias, quæ aucti peculii ſacri & diſciplinæ laudem retulit, quietis tamen deſiderio depoſuit honorem, antequàm vitam Anno 80.

Maria du Gardin decennio Abbatiam adminiſtravit, & tum adminiſtrati præmia apud ſuperos perceptura vocatur Anno 92.

Maria Wye muro cinxit poſteriorem Cœnobii aream, & naturæ debitum ſolvit Anno 1507.

Joanna de Boubais reducti ad arctiorem vitam & reformationem Cœnobii laudem habet, reſignavit Anno 538.

Jacoba de Lalaing illuſtri proſapia, pulcherrimorum ædificiorum ſeriem extruxit Palatii Abbatialis, & Hoſpitum Curias ſplendidè, quod hodieque videmus, adornavit, æternam ſui memoriam relinquens, Anno 60. proſequentibus omnium lachrymis ſepulchro illata.

Philippa de Torque vix decennium ſupervixit aut præfuit ſuccedentem nacta Gabriëlam Deſne Betencurtæ Domini filiam Virginem lectiſſimam, & lectiſſimarum Præfectam.

INSULÆ.

Inſulæ è Theatro Belgico.

INſulas Galli vocant *l'Iſle*, voce Latinorum vocabulo planè ſynonyma, atque inde ut volunt orta, quòd ſitum olim hoc oppidum, velut Inſula quædam, inter media ſtagna, quæ labentibus luſtris exaruerint, & aſſidua quadam incolarum induſtria tandem oppleta ſint. Alii nomen derivant à compluſculis Inſulis, quæ extiterint quondam in aquis urbi circumfluis. Alluit muros urbis, qua parte caſtrum eſt, perexiguus amnis, qui ad Lendium ortus, ſeptentrionem verſus decurrit, & ad Duſelmundam pagum ſeſe in Liſam exonerat. Diſtant hinc, Meſſina quidem tribus, Tornacum quinque, Iperæ verò totidem leucis. Condidit Inſulas Balduinus Barbatus Comes, Anno ſupra milleſimum ſeptimo, cujus filio etiam Balduino Pio, eò quòd in hoc oppido eſſet natus, Inſulani cognomen eſt inditum. Qui Inſulanus quidem valdè in locum natalem pronus, diligenter eum excoluit. Nam ut alia viri beneficia prætermittam: ab eo ſunt urbis muri, ſtructi Anno 1065; ab eo magnificum illud templum & Cœnobium Divi Petri, ab eo denique lucu-

Nomen. *Fundator.* *Templum.*

luculentissimi illi ejusdem Cænobii reditus, bono, quem ipse instituit, cuique Episcopos Morinensem & Cameracensem accenseri voluit, Canonicorum numero sustentando. Canonici.

Cœnobia. Cœnobia habet Franciscanum, & utriusvis sexus Dominicanum: juxtimque Abbatias Lozam, sive Laudis, Bernardinam virilem, Anno 1152, atque Markettæ, ejusdem normæ fœmin. per Joannam Constantinopolitanam fundatam, nundinasque mense Augusto annuas. Nundinæ. Nobilissimus hic conventus Anno 1433. agebatur: in quo Renatus Andegavi, Lotharingiæ, Barique Princeps, qui se utriusque Siciliæ Regem scribebat, Carolusque Borbonii Dux, cum Gall. Cancellario, ad Philippum Bonum accessêre: ditionemque Casletanam pro captivitate Renati redimenda, filiisque ejus vadibus recuperandis in Philippum perpetuò transtulerunt. Schola. Scholam instituendæ in literis Græcis Latinisque adolescentiæ, Joannes Silvius, aliique non sine fama fructuque Lilæ habuêre, à magistratu stipendiati.

Arx. Insulis, præter validè satis munitam arcem, monstrantur usque in præsens reliquiæ quædam veteris castri, quod vulgò appellant DE BUCK, domicilii quondam primorum illorum procerum, qui à Regibus Galliæ destinabantur ad Flandriæ præfecturam, & initio Saltuarii dicebantur, exque humili illo loco tandem ad supremas quasque dignitates evecti sunt.

Calamitates. Direpta miserè & cremata fuit hæc urbs bello quod Ferdinandus Flandrorum Comes gessit cum Galliæ Rege Philippo secundo, & filio ejus Principe Ludovico, patre Divi Ludovici: postea que paulatim instaurata, capta iterùm mutilataque est horrendis illis & Flandriæ damnosissimis bellis inter Philippum quartum Regem, & Guidonem Dampetram Comitem.

Oppidi laus. Hodiè pulchrum est herclè ac præpotens oppidum, tectis & civibus satis densum. Multa in eo nobilitas. Magnus variè passim negotiantium mercatorum numerus. Multi denique industrii & sagaces valdè artifices, qui cum alia multa mercium genera, tum *sajas* præsertim, *semiossettas*, & *mocajarros*, Orientis exemplo, texunt. Ita quidem ut quod mercaturam & artes mechanicas attinet, si Antverpiam modò & Amstelodamum excipias, vel primarium Belgicæ terræ emporium censeatur.

Viri docti. Insulis nati fuêre Gualterus, Episcopus Maguelonensis, vir doctus & scriptis clarus: & Alanus Theologus, Philosophia, & Poëtico studio celeberrimus, qui & plurima magna sua cum laude in lucem edidit: item Gualterus Castilionæus, Theologus summus, & idem Philosophus poëtaque dulcissimus. Alexander Blancus, Toparcha Meurchinius, nobilis litteratus & antiquitatum studiosissimus.

Insulis est etiam Camera Rationum, Bruxellensi similis, nisi quòd major sit Insulensi istius auctoritas, major pecuniarum dispensatio, denique major longè prærogativa. Camera rationum. Subsunt etenim ei multò plures Provinciæ, tota scilicet Flandria, Arthesia, Hannonia, Valentianæ, Tornacum, Tornacesium, & Dominium Machliniense; Quæ omnes accepti expensique rationes huic Collegio reddunt. Quod solebat olim & liber ille Burgundiæ Comitatus: ubi ob loci distantiam, institutum est posteà peculiare istius rei collegium. Instituit omnium primus Insulensem hunc Magistratum Philippus Burgundus, cognomento Audax, voluitque penes eumdem esse & juris subditis suis dicundi administrandique potestatem, & rationum sacri Principis patrimonii recensendarum jus. Verùm Joannes Dux ejus filius, comperto Senatum hunc tantis negotiis non sufficere, sive quod magis credam, dignitati isti cum pluribus locis communicandæ, auctoritatem ejus divisit: & litium quidem inter subditos suos decidendarum jus voluit esse penes Senatum illum Provincialem Gandavensem, suprà nobis descriptum: Insulanis verò reliquit auctoritatem cognoscendi de patrimonio & reditibus Principis, exigendique illorum rationes, & quidquid horsum spectaret administrandi. Præfecti sunt huic dignitati nunc temporis unicus Præses, quatuor Rationum ut vocant Magistri, quinque Auditores, tres Graphiarii, & minores aliquot administri. Adservantur in hoc collegio autographa omnia privilegiorum terræ à Principe concessorum. Patet Insulis Castellania admodùm latè diffusa, & ut verbo dicam, est hoc oppidum Flandriæ Gallicanæ metropolis.

ELOGIUM.

Insula Dives opum, studiisque asperrima belli,
Relligione pia, Justitiaque viget:
Templa struit pietas, tendunt pomœria merces,
Cedunt marmoribus prisca decora novis.
Fundamenta solum superant, fastigia cœlum,
Materies pretium, plebs numerosa forum.
Cladibus in patriis fœcundo prospera damno
Crevit, & utiliter quas dedit, auxit opes.

MAX. VRIENTIUS.

TOR-

TORNACUM.

Termini. Tornacum, & universa ejus ditio cohæret cum latere Flandriæ Gallicanæ, & Hanniæ terræ confiniis: oppidum Antiquitas. tantæ vetustatis, ut conditum scribant sexcentis & quadraginta annis ante natum humani generis Salvatorem. Nomen. De nomine, satis habeo dicere, quòd in obscuro sit ejus ratio: quòdque variæ super eo & portentosæ scriptorum opiniones. Sunt enim qui conditum velint à milite Tulli Hostilii, tertii Romanorum Regis, deque nomine ejus Hostiliam dictum: sed destructum posteà, iterumque mox instauratum, in memoriam Deæ Minervæ, corrupto nonnihil, & mutilato vocabulo, Nerviam appellari cœpisse. Primis autem Neronum temporibus renovatum rursus à quodam ejus Tribuno, cui Torno cognomen, ac de nomine sui illius instauratoris Tornacum denique nominatum. Alii rursus pro indubitato tradunt, circa tempora Julii Cæsaris Nerviam audivisse, fuisseque metropolim Nerviorum, populorum qui maximè feri inter Gallos tunc haberentur, quique ad flumen Scabin cum ipsomet Cæsare congressi, magno & Romanorum periculo, & suorum strage, ita strenuè & constanter pugnârunt, ut cùm Cæsari dederentur, è sexcentis ad tres Senatores, ex hominum millibus sexaginta, vix ad quingentos, qui arma ferre possent, sese redactos esse dicerent. Petrus denique Appianus Tornacum interpretatur Ptolemæi *Baganum*. Sed quidquid scribant aut commententur, illud sanè verissimum, de antiquis locorum hujus terræ vocabulis, nihil veri aut certi adferri posse. Idque non tantùm penuria quadam scriptorum, sed creberrimis quoque omnium rerum mutationibus, inde potissimùm ortis, quòd paterent hæc loca & exposita essent non diluviis modò & inundationibus, verùm etiam bellis, & incursionibus Barbarorum, Hunnorum putà & Vandalorum, Danorum, Gothorum, Normannorum, & Germanorum, qui miserrimè sæpiùs ea depopulati sunt, & extrema quæque perpeti coëgerunt; quarè nec mirum cuiquam videri debet, quòd tam densa hîc passim obscuritas: sed acquiescendum potiùs iis quæ adsunt, nec sophisticè nimis & curiosè in hæc talia inquirendum. Positum est opportuno admodùm loco Tornacum ad Scaldim (Situs.),

Quod per amœnam urbem leni fluit agmine flumen.

& Orchisa quidem dumtaxat quatuor, Duaco verò octo circiter leucis abjungitur. Oppidum sanè pulcherrimum, amplum, opulentum, potens, & contra hostiles incursus munitissimum. Arcem habet insignem & firmam, amplas & commodas domos, templa, cœnobia, & id genus structuras ad miraculum pulchras. (Arx.) Primaria cathedralisque (ut vocant) Ædes Divæ Virgini sacra est, condita & amplissimo censu dotata ab Childerico Rege Francorum. (Templum Cathedrale.) Celebravit in ea, Anno Christi, 1531. Carolus Quintus Imperator comitia Equitum aurei Velleris. Viget insuper in hoc oppido mercatura. Vigent artes mechanicæ, & inprimis telarum, *sajarumque* Textrinæ. (Opifices.) Ita ut numerentur duo & septuaginta variarum professionum Collegia. Dedit hic populus Christo nomen anno jam tum ducentesimo nonagesimo, concionibus maximè operaque Divorum Platonis & Chrysolii, qui temporibus Diocletiani martyrio inibi coronati sunt. (Res sacræ.) Habet oppidum longè lateque diffusum Episcopatum, ita canæ & reverendæ antiquitatis, ut primum Præsulem jactet Eleutherium, creatum à Papa Felice tertio, circa annum Christi 494. Paruit inde Ecclesia Tornacensis per sexcentos & ampliùs annos Ecclesiæ Noviodunensi in Picardia. Sed Eugenius tertius, intercedente Divo Bernardo, urbi cathedram tandem restituit, & Episcopum ei dedit Anselmum, Divi Vincentii apud Laudunenses in eadem Picardia Antistitem.

Calamitates. Direpta fuit hæc Civitas (ut missa nunc faciamus antiquiora) destructaque non semel per bella cum Gallis Anglisque & Flandris gesta. Etsi enim ad Flandriam propriè pertineret, populus tamen libertatis studiosissimus, perpetuò ferè, sed non sine magno suo malo & noxa, conatus est jugum excutere, mediusque & neutri parti addictus vivere. Unde aliis aliisque temporibus subjugârunt eam & crudeliter sæpè lacerârunt singulæ illæ quas dixi nationes. Recepit, bello cum Gallis, Philippo secundo rege, & cum Flandria sua conjunxit Anno 1213, Comes Ferdinandus. Sed recuperârunt iterum Galli, & aliquamdiu tenuerunt. Quorum Rex Carolus sextus, Anno 1420, ea urbi concessit insignia, (Insignia.) quæ hucusque in scuto ostentat, castrum nempè ad modum turris, & tria supra idipsum lilia. Interjecto deinde sat longo tempore, & secutis variis rerum eventibus, quos prolixum sit singillatim referre; obsessa est tandem Anno 1513. ab Anglorum Rege Henrico, cui, quòd numeroso succinctus esset exercitu, & tormentis jam undique oppidum quateret, nec tentare vellent extremam belli fortunam oppidani,

post

post levem aliquam sui defensionem, capitibus & fortunis salvis, depensis tamen, ne diriperentur, centum millibus ducatorum, se & patriam dediderunt. Angli igitur urbe valido satis præsidio communita, etiam arcem illam munitissimam construxerunt. Quoniam verò ob longinquam ejus ab imperio suo distantiam, comperiebantur, eam magno sibi oneri esse & sumtui, Gallis tandem, pace cum iis facta, & ingentem pecuniarum summam pacti, ex fœderis formula reddiderunt, Anno 1518. Verùm Carolus Quintus Imperator, misso ad urbem triennio pòst cum exercitu Henrico Nassovio, vi & armis eam subegit, cumque Flandria rursus conjunxit, ita tamen ut distinctum maneret membrum, audiretque ditio Tornacensis & Tornacesii, & in agros pagosque circumjectos retineret imperium. Constant autem Ordines hujus Provinciæ tribus membris, Antistitibus nempè, Nobilibus, & quatuor Magnis Justitiariis. Atque ita tandem factum, ut Anno 1549. quemadmodum alibi passim per universam hanc Belgicam, sic Tornaci quoque susceptus & inauguratus sit in futurum terræ Dynastam Philippus Princeps, dato acceptoque vicissim juramento, cujus formulas hic subjiciam. Primùm igitur Princeps Civitati juravit in hæc verba:

Ego Philippus Dei gratia Princeps Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Hierusalem, &c. Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, &c. Comes Habsburgi & Flandriæ, &c. Dominus Civitatis & Provinciæ Tornacensis, promitto & juro, quòd in adventu meo & successione hujus Provinciæ, ero bonus & justus Dominus incolis Civitatis Tornacensis, & observabo, & observare faciam benè & fideliter omnia eorum privilegia, immunitates, leges, libertates, consuetudines & jura, quæ illis relicta sunt, cùm sub Serenissimi Parentis mei observandissimi potestatem deducti fuêre, & quæ posteà illis concessa sunt, quatenus in eorum legitima sunt possessione, & omnia faciam quæ supremus fidelis Dominus, Comes Flandriæ, & Dominus Civitatis & Provinciæ Tornacensis facere tenetur. Sic me Deus adjuvet & omnes Sancti ejus.

Gubernatores verò & Magistratus urbani, approbante populo universo Civitatis & Ditionis Tornacensis, Principi in hæc verba solenniter juraverunt:

Nous les Prevosts, Jurez, Eschevins, Conseilliers, & Officiers, manans & habitans de la Ville de Tournay, tant en nostre nom, que pour & au nom de toute la Communauté d'icelle Ville, promettons & jurons au Tres-Illustre Prince nostre futur droicturier & Souverain Seigneur, Philippe Prince d'Espagne, des deux Siciles, de Hierusalem, &c. Archiduc d'Austriche, Duc de Bourgoigne, &c. Comte de Habsbourg, de Flandres, &c. Seigneur de Tournay & Tornysis, &c. icy present, & à ses successeurs, de après le deces de sa Majesté Imperiale nostre Souverain Seigneur & Prince naturel, que Dieu vueille conserver en longue vie & prosperité, luy estre bons & loyaux: que eviterons & esloignerons son dommage, avancerons son profit, & garderons & aiderons à garder son heritage, sa Seigneurie & limites du Païs de Tournay & Tornysis, selon nostre puissance & possibilité, & ferons tout ce que bons subjetls sont tenuz de faire à leur droicturier & Souverain Seigneur & Prince naturel. Ainsi nous vueille Dieu aider & tous ses Saincts.

ARTESIA COMITATUS.

E Theatro Belgico.

ARthesia magna ex parte complectitur ejus gentis tractum, quam Cæsar Commentariis Atrebates appellat, ab Atrebato, & ipsius & nostro ævo, tractus ejusdem metropoli, quam Galli quidem vulgò *Arras*, Itali autem *Arazzo*, Flandri denique *Atrecht* appellant. Hæc regio terminos variè olim mutavit, & pro variis illis ac reciprocis inter Galliam & hanc Belgicam motibus, modò latior amplior que, modò contractior iterum atque angustior facta est: quæ omnia sicut prolixitate sua multum fastidii, ita parum utilitatis lectori adferrent: quarè sufficit si dicamus, Arthesiam hodiè terminari, à Septentrione quidem Lisa flumine, & fossa (quam vocant) Nova, quæ à Flandria eam dividunt: à meridiè verò versùs Dorlamum cum Picardia; ab ortu cum Flandria Gallicana & ditione Cameracensi conjungi: ab occasu deniquè versùs Monstrolium Picardiæ, rursùs adfinem esse: regionem equidem peramœnam & præstantissimam; ut quæ cœlum experiatur admodùm clemens & temperatum; solum verò habeat omnium rerum, si vinum tantùm exceperis, feracissimum: nascitur autem defectus iste vini, ex incuria magis & negligentia incolarum: tum quòd regio Galliæ tam vicina & bellorum periculis nimis exposita: quàm è cœli solive ipsius inclementia:

 clementia:

clementia : gignit in primis laudatiſſimum genus tritici , idque ea luxuria , ut quàm copiſiſſimè illud extra ipſam Provinciam evehatur : & cum bonæ Teutonicæ Flandriæ parti , tum Brabantiæ quoque , ac nominatim Antverpiæ (ubi exteri ferè triticeo , non autem cibario illo & ſecalicio pane utuntur) adſatim ſubmittatur ; quin Mechlinia quoque comperta itineris Duaceni opportunitate , triticum iſtud Arthefinum aqua illinc identidem petit , & in civium uſus inſumit. Faciunt inſuper iſti homines tam laudabile genus panis , ut in oppida is & pagos circumvicinos mgna in dies copia diſtrahatur. Numerantur in hac Artheſia duodecim Oppida muris clauſa, concenſito iis Rentæjo , arcis magis quàm oppidi nomen tuente. Pagi ſunt octingenti quinquaginta & quatuor, inter quos etſi per nupera iſthæc bella deſolati complures & miſerè mutilati : bona tamen indigenis ſpes eſt, fore, ut per diuturnam hanc pacem , Deo humanam induſtriam adjuvante , omnes (ut fieri ſolet) in priſtinum ſtatum redintegrentur. Intereà lacrimoſum ſanè triſte ſpectaculum eſt , videre non hujus tantùm Provinciæ , ſed & Galliæ confinalis limites ita miſerè devaſtatos , nec tam multos duntaxat ferro & flamina everſos pagos , ſed & integras regiones , eaſque inſigniter fertiles , à plebe & omni hominum cultu derelictas : & quid amplius ? videre miſerrimas illas gentes diſperſas , fugatas , occiſas , & qui ſuperant , in perpetuo luctu & querimoniis : unde porrò naſcuntur inter utramque nationem , foventurque implacabilia quædam & perpetua odia : in magnam profectò eorum , qui ſuapte culpa tam atrocium irreparabiliumque malorum auctores ſunt , ignominiam , graviſſimum animæ detrimentum. Continentur Artheſiæ finibus novem *Caſtellania* , item Abbatiæ complures , Cœnobia , aliaque id genus Collegia. Oppidorum primaria Atrebatum , Fanum Divi Audomari , Betuna , Aria , Bapalma : reliqua verò Heſdinum , Rentæjum , Fanum Sancti Pauli , Perna , Lilertium , Baſſæa , & Lendium. Sunt deinde opida pridem diruta Taravanna & vetus Heſdinum. Ordines hujus Provinciæ quatuor membris conſtant , Antiſtitibus nempe , Capitulis , Nobilibus , & primariis Urbibus. Accedamus verò ad ſingularem eorumdem oppidorum , & primà quidem Atrebati deſcriptionem.

INDEX

INDEX CAPITUM
QUÆ IN
GANDAVO
CONTINENTUR.

Numerus Folium indicat.

IN REI SACRÆ GANDENSIS BREVICULO.

BRUGÆ FLANDRORUM.

PARS SECUNDA.

Ubi de ornamentis Urbis, eorumque initiis.

PARS TERTIA.

PARS QUARTA.

RES SACRA.

SUBURBANUM BRUGENSE.

Quando

FRANCONATUS BRUGENSIS.

IPRETUM.

LIBRI SECUNDI.

CAP. II. & III.

CAP. IV. & V.

CAP. VI. & VII.

CAP. VIII. & IX.

LIBRI TERTII.

CAPUT PRIMUM.

CAP. II. & III.

CAP. IV. V. & VI.

LIBER QUARTUS.

CASTELLANIA IPRETENSIS.

MISSENIACUM.

CATISLETUM OPPIDUM.

REGIONIS CAPUT.

CASTELLANIA CASLETENSIS.

ETER-

ETERRA

COMITATUS ET OPPIDUM.

WATANUM OPPIDUM.

BELGIOLUM.

ARMENTARIA.

WARNESTONUM.

DUACUM.

RERUM DUACENSIUM.

PARS SECUNDA.

RERUM DUACENSIUM

Pars Tertia.

ORCHIACUM.

INSULÆ.

TORNACUM.

ARTESIA Comitatus.

FINIS.

J. B. GRAMAYE
NAMURCUM.

ORDINIBUS AMPLISSIMIS
NOBILISSIMI COMITATUS
NAMURCENSIS,
REVERENDISSIMO EPISCOPO,
ILLUSTRISSIMO COMITI GUBERNATORI,
Venerabilibus Prælatis, Nobiliſſimis Toparchis, Prudentiſſimis Poliarchis,
J. B. GRAMAYE FELICITATEM.

OFfero de rebus Namurcenſibus volumen unum in tot ſectum periodos,

Quot ſunt diſcrimina vocum,
Quot Thebis portæ, quot divitis oſtia Nili,
Et quot Roma jugis cœlo caput erigit.

Id eſt ſeptem. Peculiaris eſt Provinciæ, ad cujus gubernacula feliciter ſedetis, ſeptenarius, non vano perfectionis argumento. Septem in ea numerari ſolent Comitum familiæ, totidem ex ea Cæſares, totidem cum Regibus matrimonia. Septem Urbes, Municipia, Sylvæ, Fontium matrices, Caſtra Comitis: Totidem Abbates, Collegia Canonicorum, Cœnobia Virginum, atque hæc ante Burgundorum Principum tempora.

Quidni & ego ſeptem intervallis diſtinctam ſcriptionem confecerim? Quorum primò *Encomium* eſt, non utique pretio aut dignitati reſpondens Mamurcenſi; ſed epigraphes loco limen voluminis mei coronans. Succedit *Principatus*, ubi diplomatibus probavi Comitum ſucceſſionem, quod fundamenti inſtar eſſe volo ſcriptionis meæ. Superſtruo ædificium, *Hiſtoriam* dico, modicum illud & exile pro more meo & ſenſu, 4. concamerationibus, anchoris authoritatum ubique munitum, nec ventis obnoxium, cameris univerſim 10. conſtans, quarum ſingulæ ſuis ornantur emblematis, ſed pro re nata variis. Penu tenebroſas & umbras veriùs quàm imagines monſtrat. Atrium fumoſas, culina ſordidas, conclave arcanas, cœnaculum notas circumfert: Sic hiſtoria hæc fabulis, dubiis, incertis, ſuſpicionibus, rurſus veris, indubitatis, certis neceſſe

est expleatur. Ædificii hujus appendices sunt Tribunal & Mausolæum Comitum, quæ *Titulum* vocavi; Gynecæum quod *Geneseos* nomine appellavi; Hortus, pro quo *Comitatûs Incrementum* & amplitudinem posui; & denique Xistus quem *Indicem* dico. Quæ omnia suo ordine subjunxi. Nec multum dubius, cui Iconem hanc Ædificii Namurcensis penicillo meo aliquatenus delineatam offerrem: cùm sciam, quid decori & quid officii mei ratio postulet. Scilicet eos priùs & potiùs venerari, qui Nobilis hujus Palatii partim Rectores partim Possessores sunt: Eos solos amplecti, quorum favore & auspiciis licuit Clioni meæ temporum & ætatis cursum currere. Hoc igitur facio, & meæ gratitudinis arram, & obsequii primitias ad aram humanitatis vestræ depono, conceptis verbis vovens:

DEUS MAXIME OPTIME,
Illustres Namurci Proceres,
Quibus genius, animus, mens bona,
Religio, Fides, Virtus magna
In Divos, Principes, Patriam
est & fuit, serva.

Votum apud Grudios feriis Eucharisticis anni M. DC. VII.

Abs vestro

REVERENDISSIMI,
ILLUSTRISSIMI,
AMPLISSIMI,

Cliente

J. B. GRAMAYE, Serenissimorum Principum Historico.

J. B.

J. B. GRAMAYE.

Encomium Comitum & Comitatûs Namurcensis.

PARS SEPTENARII PRIMA.

NAmurcensis Provinciæ decora pugno comprehendere libet, cùm latè-patentes eorum ornatus stylo non liceat penetrare. Hæc illa, cui nomen fecit muta mutataque in religionem idololatria. Hæc illa, quę omnium Belgii Provinciarum prima discipulum Principis Apostolorum Præconem nacta, exemplum Stratonis Tyrii imitata, oculos in occidentem conversa superstitionem, meruit prima fidei nostræ orientis auroram aspicere & venerari. Hęc illa, quæ quatuor à D. Materno dicata monstrans altaria, doctrinæ ab eo perceptæ ita tenax fuit, ut per mille quingentos ampliùs annos nullo hæreseos inquinata adulterio, nullis atheorum infecta fraudibus integra perseverat.

Pervasit hæreticæ pravitatis furor potiores Belgii Provincias; Namurcum pænè solum sine labe mansit. Atrebates, Leuci, & Hannones, & Leodina diocesis, qui hujus laudis cum Namurco communionem arrogare possent, saltem Normannis in prædam cesserunt; Namurci arcem cessisse non legimus, occultæ divinæ pietatis judicio, primitivam illam credulitatem compensaturo. Vultis & minutatim ista consideremus? Comites ad unum omnes ita anxiè pietatem coluerunt, ut piaculum putarent non fundare Cœnobium aut altare aliquod, & hoc monumento, quod Namurci vixissent, ostendere. Eorum 4. vitam & ultimum vitæ spiritum bellis sacris impenderunt. Duo posthabitis seculi vanitatibus in Cęnobia se abdentes vitam monasticam, tantùm non monachi, obierunt, & in illa obierunt. Hæc illa Provincia, ubi tertiam quadrigæ Præmonstratensis rotam Sanctissimus Norbertus plantavit; ubi 27. monasteriorum Pater Gerardus sibi delegit tam vivo quàm defuncto habitaculum Benedicti ordinis felix propagator; ubi jam indè à D. Francisci ævo Seraphici cætus fuit seminarium; ubi nobilissimas Constantinopolitanæ Urbis reliquias invictissimi reposuerunt Imperatores.

Nobilitatem Comitum prætereo, Notæ sunt Lotharingiæ, Hannoniæ, Flandriæ, Burgundiæ, Austriæ Principum stirpes, hujus Provinciæ clavum tenere solitæ.

Ter Franciæ, bis Angliæ Regibus, octies Ducibus per matrimonia juncti Comites aut Comitum liberi.

Sex Orientis Imperatores produxerunt laude & fortunâ paucis obveniente. De nobilitate quid dicam? Illa, illa inter paucos alios decus antiquum cum libertate majestateque veteri mordicus servat.

Plebs armis optima, illam rei militaris laudem in proverbium pænè deduxit: Diceres Martem, Laborem, Genium, & Charites Namurcesium ad suam finxisse libidinem, aspirantibus Junone & Minervâ.

Tellus abundè suppetit quidquid ad usum & esum sat est, quoad hæc parum indiga exterorum auxilii.

Cyri vox est, Virtutem rudium rupium esse cultricem: Poëtæ dictum est, Cum Satyris Genium sylvas habitare: Philologi scriptum, Ripas & rupes, laboris esse regiam: Philosophi sententia est, Pietatis cunabula esse apud Ægyptios, eo quòd primi Deos colere illi docuissent. Nos eadem hæc Namurcensibus applicantes, desinamus mirari esse bellicosos, geniales, laboriosos, pios; qui rupes, ripas, sylvas colunt, Religionem Christianam primi coluerunt.

Elogium Anapæsticum quatuor Ordinum Namurci.

Nobilitas Animosa, Modestum
Vulgus, Regalis Comitatus,
Virtutesque Monasteriorum.

Heroica inscriptio Comitis.

Princeps Imperii, Comes Arcis, Marchio regni.

Ordinis Ecclesiastici Status.

Et Mitra Norberti, Benedictinæque columnæ,
Bernardi quadriga hic est, cum Antistite summo.

Nobilitatis Ordo.

Copia, majestas, virtus, & opes & honores,
Hæc Namurcæam commendant Nobilitatem.

Tertius Popularium Ordo.

Villa vetus, florens rus, curia fixa, Namurcum,
A bobus & vaccis loca dicta, & denique Sansom.

PRINCIPATUS NAMURCENSIS.

PARS SEPTENARII SECUNDA.

Septem Seriebus comprehensa, in quibus Comites & eorum successio probata.

SERIES PRIMA

Ex tenebris Antiquitatum eruta, cujus Authores quære in Historia Namurci folio 12. & seq.

1 SICELIUS Flamen Neptuni. — *Ex Belgis.*
2 MEHAN similiter.
3 N. tempore Frisonis.

CAMBRO Dynasta duorum fluminum. — *Ex Gallis.*
LERNUS Præfectus Castri.

SEDROCH Rex Princeps loci. — *Ex Tungrensibus.*
AGANIPPUS Rex Princeps loci.
BOURGAL D. loci.

N. Dux Nemetum coloniæ. — *Ex Germanis.*

CAIUS Imperator Præfectus D. loci. — *Ex Romanis.*

MARTINUS Namuci Comes anno 277. Pater Leodiensis Episcopi. — *Ex incertis.*

N. Alberonis Francorum Ducis affinis anno 460. — *Ex Francis.*
N. Socer Reguli Hostiensis Namurci Comes anno 527.
N. Comes Namurci pater Theodardi Leodiorum Episcopi anno 653.
GLOMERICUS etiam Durbuti Comes anno 656.
ODOARIUS Princeps sub Pipino.

SERIES SECUNDA.

Ex infinitis discrepantium Scriptorum opinionibus aliquousque deducta, cujus partem alteram confirmat Henninges folio 29. 67. *& aliis, hanc stirpem deducens.*

Hidulphus Ardennæ Dynasta anno 710.

Martinus, Uxor Beatrix.

Duces Mosellani; Ardennæ Comites.

Lambertus, uxor prima Maria Bononiensis.

Lotherus spoliatus bonis obiit anno 809.

Fredericus, uxor Feliciitas obiit anno 847.

Sadigerus, uxor Mechtildis obiit anno 876.

Raginerus, cujus uxor prima, filia Almarici anno 876, secunda Ermingarda obiit anno 916.

Ricuinus, uxor Gertrudis.

Bona, nupta Carolo Duci, obiit anno 1001.

Ermengardis, cujus maritus

Secunda Symphoriana, obiit anno 778.

Adelricus Ardennæ Belgicæ Dynasta.

Adelhardus & Robertus.

1 Naymo Primus Namurci Marchio anno 812. obiit.

2 Theodericus anno 819. Uxor Penthecosta.

3 Amalricus nepos Naymonis, obiit anno 842.

4 Gerardus anno 899.

5 Beringerus anno 932.

6 Robertus anno 962.

7 Albertus. sive Godefridus.

TESTIMONIA

Dictis fidem factura ad Seriem secundam.

Quis fuerit & quomodo mortuus.

1 Vide Turpinum, Belleforestum, Wassemburgensem.

2. Ex chronico Leodicensi manuscripto ad annum 815. sub Gerbando Episcopo.

De eo & uxore ejus.

Et Pemtecoste fille del noble cevaller Raduz dex Prez heureusement mariay à Thieray Cont de Namu.

Quod successerit.

3. Ex Jacea & memoriis omnibus ad unum. *Amaulry deuxiesme Marchis de Namur succeda à son oncle, & mourut en la bataille de Fontenel.*

Quod Comes hic fuerit.

4. Ex Annalibus nostris & Lotharingiæ. *Et conspiratione initâ Godefridus Dux cum Gerardo Namurci Comite, Matfrido Angia, & Lamberto Lovanii Comitibus in Suenteboldi caput factionem concitârunt.*

5. Ex Confirmatione Broniensi. *Henricus d. f. cle. Praterea quia locus hic situs est in vicinia castri Namurcensis; precamur Comitem Namurci sicut fidelem & amicum nostrum, &c. Datum 9. Aprilis anno 932. Signat inter alios Comes Wicbertus & Comes Beringera.*

Quod Comes fuerit.

6. Ex Sigiberto in gestis Abbatum Gemblacensium.

Quod hic Comes extiterit.

Heribrandus autem Bratuspantius accersito Roberto Comite Namucensi omnes villas Monasterii &c.

Quod hic Comes extiterit.

SERIES TERTIA

Contra vulgarem traditionem diplomatibus firmata.

1 ADalbertus (aliis Godefridus,) Uxor [a] Ermengardis Lotharinga.

2 Rotbodo, [b] sive Raginerus 3 Aldebertus, [d] sive Albertus.
[c] Uxor Eva Brugeronensis [e] Uxor Reilindis Lotharingica.

4 [f] Aldebertus, Uxor [g] Ida de genere Eliæ Equitis.

5 [h] Godefridus, Uxor [i] Ermosindis Luceburgica.

6 [l] Henricus, Uxor [l] Agnes Gelrensis	Filia nupta aut Gelro, aut Lotharingo.	[k] Beatrix Manassis Rhetelensis.	Aleidis [n] Balduini Hannonii.

[m] Ermesendis, cujus sponsi

[n] Henricus Campaniæ,	[o] Theobaldus Barensis,	[p] Waleramus Limburgensis,	[r] Radulphus Episcopus Leodicensis.

Henricus [q] Luceburgensis.
Uxor Margareta Barensis.

Isabella Guidonis Dampetræi.

TESTIMONIA

Dictis fidem factura ad Seriem tertiam.

CHarta Ottonis III. & Notgeri Episcopi de libertate Broniensi.

Quòd Comes Adalbertus fuerit.

Comiti etiam Namuci Adalberte, successeribusque illius pracipimus, ut loco nostri tueantur jura hujus Ecclesia; nec quicquam eorum qua concessimus ei, sibi audeant usurpare, &c. Datum anno 992.

Chronicon m. s. Leodicense in D. Laurentii.

De morte ejus.

El sen esment grand guerre environ l'an 998, lors que le Conte Lambiert vient assiger Huy, &c.

Valeran Sire de Walef & les Hasbanois que le bastart de Beaufort estoit allé querrir à secours, entrant à la meste eccirent plusieurs, & entre autres le Sire de Mon Reulant, Bertrand de Vermedoy, Jehan de Berry, & Eilbert Cuens de Namur.

[a] Charta D. Maximini prope Treveros.

Quòd fuerit filia Caroli Lotharingi & uxor Comitis Namucensis.

Carolus Dei omnipotentis gratiâ Dux Lotharingia, &c. pro anima patris & pradiscessorum meorum potentissimorum Regum & uxoris mea Bene & filii Odenis & filiarum Gerberga Montinensis & Irmgardis Namucensis Comitissa, &c. Datum in Treveris anno 989.

Codex Froreffiensis ante annos 300. scriptus.

De morte ejus.

Anno 1049. obiit Armengardis, Ducis Lotharingia filia.

Ex chronico Cameracensi ante annos 500. scripto.

Quòd Irmgardis mortuo marito cum filiis imperaverit.

Cum Hermannus Comes, cui pudori erat fugere, in Ecclesia S. Gorgonii captus esset, Rotbodi Comitis Namucensis mater sane usa consilio suis amicis se redditurum ire promisit, si pro tanta commutatione gratiam amicorum ipsius Hermanni & Imperatoris, quem offenderat, resarcirent. Agit de bello ad Hogardiam anno 1013.

[b] Si

[b] Si hic non fuisset major natu filius Ermengardis, quomodo ante Albertum, qui sine dubio fuit Irmgardis filius, imperavit?

Quòd Rotbodo Comes fuerit.

Ex eodem chronico.

Cùm Episcopus (Baldricum intelligit) *in villa Huvardas castellum muniret, ad firmitatem videlicet pacis, ad maleficos territandos, ipse Lantbertus furoris sui obstaculum videns mox fide mutatâ, congregatâ validâ manu, Rotbodo Comite Namucensi sibi adhibito, non erubuit Præsulem invadere.*

Ex Rythmis nostratis historiæ de bello ad Florinas.

De morte ejus.

Den Gruef van Naemen wordt oock gevonden Seer mismaeckt ligghende onder de gewonden.

[c] Chronicum m. s. Leodicense ad an. 1013.

De matrimonio ejus.

Il venoit Charles vaillant Conte de Brugerons, qu'il avoit une fille Eve trenoblement marié au Cueux de Mamur.

[d] Ex Evangeliario veteri Ecclesiæ S. Albani.

Quòd hic fuerit Ermegardis filius & post eam Comes.

Comes Albertus secundus ortus ex patre Lotharienst, matre Francigena Ermegarde, nobilissimam Francorum progeniem trahente, memor resurrectionis corporis, locum hunc sua requieti elegit.

Harigerus Abbas Lobiensis in Chronico Pontificum Leodicensium, qui coëtaneus fuit horum temporum.

De morte ejus.

Bello apud Rinoniam Ardennæ vicum gesto, Albertus Comes Namurcensis, qui Ecclesiam D. Albani refecit, interfectus est à Godefrido Duce anno 1067.

[e] Ex Evangeliario S. Albani.

De uxore ejus.

Albertus consentiente uxore suâ Gezelonis Ducis filiâ Ecclesiam restruxit, &c. non dissuadente sed stimulante Reylende uxore suâ locum quem restruxerat multiplicavit.

[f] Ex Diplomate S. Laurentii de Advocatia Wasegææ.

Quòd hic fuerit Alberti filius & successor immediatus.

In nomine S. & individuæ Trinitatis, Amen. Ego Henricus Divinâ favente gratiâ V. Romanorum Imperator, notum facio omnibus præsentibus & futuris, Dei & nostris fidelibus, quod Conradus Imperator attavus noster, precatu Stephani Abbatis S. Laurentii, Advocatiam prædii, quod habebat S. Laurentius in Wasegga, dedit Alberto Comiti Namucensi anno 1136. *&c. Hoc constitutum multis annis ab ipso Alberto & filio ejus æque Alberto vocato inviolabiliter custoditum, cùm Godefridus filius ejus Comes Namucensis transgressus esset, &c.*

De morte.

Ex Codice Floreffiensi.

Anno 1102. *obiit Albertus & Ida Comites.*

De uxore ejus.

[g] Ex veteri m. s. Codice.

Albertus Comes per uxorem suam Idam dictum Comitatum (Boloniensem nempe) *reclamabat. Hæ duæ Idæ sunt genus Heliæ militis, quem cygnus, (ut fertur) duxit & reduxit.*

[h] Ex diplomate pontis Dionantensis jussu Episcopi structi.

Quòd Godefridum filium habuerit Albertus.

In Nomine Domini Amen. Quicunque fideles hoc conscriptum legentes sciatis hoc factum esse voluntate & præcepto Henrici Episcopi & Comitis Alberti secundi Namucensis à me Godscalco Abbate sanctæ Ecclesiæ Walciodorensis, &c. Datum anno 1080. *Indictione* 3. *Testes Dominus Henricus Episcopus, Godescalcus Abbas, Albertus Comes, Godefridus filius ejus, Cono Comes, Theodinus Advocatus, Heribrandus frater ejus, Godefridus de Silii, Cono frater ejus.*

[i] Ex fundatione Floreffiensi.

De uxore & liberis ejus.

Godefridus Comes Namucensis & Ermesindis Comitissa ad honorem S. Dei Genitricis Mariæ annuentibus filiis & filiabus Domini Adalberto, Henrico, Clementia, Beatrice, & Adelheide tradiderunt Domino Norberto & fratribus ipsi subditis in Floreffia & eorum successoribus perpetuo possidendam Ecclesiam de Floreffia, &c. Datum 5. *Kal. Decembris anno* 1121. *Indict.* 14.

[k] Ex confirmatione libertatis Floreffiensis.

Quòd ei in comitatum successerit.

Notum sit omnibus, tam futuris quàm præsentibus, quòd ego Henricus Comes Namucensis eandem libertatem, quam pater meus Godefridus Floreffiensibus donaverat in emptione allodii ipsius villæ, tam pro salute animæ quam patris mei & antecessorum meorum, recognosco & concedo. Datum anno 1151. *Indictione* 14.

Ex charta confirmationis privilegiorum S. Albani.

Quòd Henricus quartus sit ab Alberto Comite, qui Ecclesiam D. Albani reparavit.

Ne bonorum oblivioni memoria traderetur antecessorum, eorum opera commendavimus perpetuitati litterarum. Notum sit igitur omnibus tam posteris quàm præsentibus, quòd Albertus illustris Comes Namucensis nostram, in qua ipse cum heredibus bonæ memoriæ requiescit, ædificavit Ecclesiam, quam futuri non immemor resurrectionis tanto dituvit honore, tanta sublimavit libertate, &c.

Huic autem honori detrahentes Dominus Henricus, qui tunc Leodicense tenebat Episcopium, in die dedicationis Ecclesiæ constituit sub anathemate. Henricus verò quartus ab ipso bonæ memoriæ Alberto non minus quàm boni patres prælibatæ jura conservans Ecclesiæ, &c. Facta est autem hujus renovationis confirmatio anno 1159. *Indict.* 3. *regnante Frederico Imperatore.*

[l] Ex Epitaphio Floreffiensi.

Quòd filia fuerit Regis Francorum.

Ubi nomen utriusque: & Fundatione Capellæ in Viesvil, ubi dicit: *consensu conjugis Mariæ Philippi Regis Francorum filiæ. Datum anno* 1211.

[m] Consentiunt Franciæ, Lutzeburgi, & nostrates historiæ, eam filiam Henrici fuisse.

[n] Ex

[n] Ex Codice feudali veteri.

Quòd Henricus Campaniæ Comes jus prætenderit per sponsam.

An del nativité Jesus Christ 1187. ley ceux de Champagni promis del preinder à femme Ermenson fille de noz leal Seguor Henry, ceux de Namur & lez Borgose luy fas serment.

[o] Ex fundatione sacelli S. Hilarii.

Quòd Barensis jus habuerit in Comitatum.

Ego Theobaldus Domini Henrici Barensis Comitis filius, Comes Barri & Luceburgi, certum & manifestum esse volo omnibus, quòd laude & assensu uxoris meæ Ermensidis Comitissæ Luxemburgi & Henrici primogenitis mei, Ecclesia S. Hilarii castri nostri contuli 50. solidos. Datum anno incarnationis 1212.

[p] Ex litteris dotis assignatæ Walramo.

Quòd Walramo Lemburgensi juncta, qui etiam jus prætendit.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis Amen. Notum sit omnibus ad quos præsens scriptum pervenerit, quòd ego Henricus Dei gratia Dux Lemburgensis & Marchio Arlunensis filio meo Walramo dedi totam terram de Arlune & ipsum castellum cum universis militibus & civibus in castello manentibus, Advocato excepto, hoc pacto præhabito, quòd prædictus Walramus hæc dabit in dotem Comitissæ de Lutcelenburg, &c.

[q] Ex contractu matrimonii.

Ego Ermensendis Comitissa Lucemb. & Marcb. Arlun. omnibus præsentes literas inspecturis notum facio. Quòd Henricus Dominus de Lucemb. filius meus ducere debet in uxorem Margaretam filiam Domini A. Comitis Barensis, &c. Actum anno Domini 1231. mense Julii.

Quòd filium ille Henricum habuerit qui jus prætendit & obtinuit Comitatum.

[e] Ex Meiero lib. 10. & communi Historicorum omnium consensu.

Quòd ... ejus filia Guidoni nupta jus in Comitatum prætendit.

[f] Ex chronico Leodicensi Monachi Aureæ Vallis ad annum 1183.

Radulphus etiam Episcopus pro bono pacis convenit cum Balduino juniore, & cessit omni actioni quam in Comitatum Namurcensem habebat tanquam nepos Godefridi Comitis, qui pater Henrici fuit, ita tamen ut reditibus terræ de Durbu post obitum Godefridi gauderet ad vitam, &c.

Quòd Radulphus Episcopus jus in Comitatum arrogaverit.

[t] Annales Hannoniæ & Wasseburgensis.

Le dit Conte de Namur (Balduinum intelligit) *apres le trespas de Conte Henri fut aussi querellé par Manasses Conte de Rhetelois, qui avoit espousé la troisiéme fille de Godefroy, mais il en fut debouté par l'authorité de l'Empereur Henry, encores que le peuple de Namur luy favorit, &c.*

Quòd Manasses Rhetelensis jus in Comitatum prætenderit.

SERIES QUARTA MARCHIONUM

Similiter stabilita.

Balduinus [a] Hannonius, Uxor Alys, [b] sive Aleidis Namucensis.

1 [c] Balduinus, Uxor Margareta [d] Flandrensis.

Balduinus Imperator, uxor Maria Campana.	Joannes.	[i] Henricus Imperator.	2 [l] Philippus, uxor Maria Franca.	[m] Isabella uxor Philip. Regis Franciæ.	3 [o] Yolenthis uxor Petri [p] Cortenacensis Comitis Antisiodori.

Joanna Ferdinandi [f] Lusitani & postea Thomæ Sabaudi uxor.	[g] Margareta Buchardi, Avesnensis & Guidonis Dampetræi uxor.	Luduvicus octavus Rex Galliæ, Uxor Blanca [m] Castellana.

[a] Joannes Avesnensis [c] Guido Dampetræus.

SERIES

TESTIMONIA

Dictis fidem factura ad Seriem quartam.

Quòd jus sibi arrogaverit ante completam emptionem.

Quod Aleydis ejus uxor fuerit.

[a] Vide hujus Balduini post nuptias jus in Comitatum arrogantis titulum.

[b] Vide Epitaphia.

[c] Ex donatione 24. Solidorum Ecclesiæ S. Albani.

Quòd Balduinus Henrici nepos & heres & primus Marchio.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Balduinus Comes Flandriæ & Hannoniæ, Marchio Namuci primus, universis Christi fidelibus tam præsentibus quàm futuris. In perpetuum cognitum fieri volo vestræ discretioni, quod cùm Dominus omnipotens ad honorem Namucensis castri, quod me ex parte avunculi mei Henrici Comitis Namuci & Luselebore jure hereditario competebat, me sublimasset; & Dominus Henricus VI. Romanorum Imperator gloriosissimus ex honore ipsius castri & ejus appendiciis me Marchionem & Principem Imperii præeunte Principum suorum judicio & eorum subveniente consilio fecisset, intuitu pietatis & eleëmosynæ dedi Ecclesiæ S. Albani quoquo anno 24. Solidos, &c. Actum anno millesimo centesimo nonagesimo quinto.

Quòd Balduinus tamquam Dominus directus Namurci fuerit.

[d] Ex Epitaphio ejus patebit.

[e] Confirmatio Dotationis Ecclesiæ Sancti Petri.

Balduinus D. g. Flandriæ & Hannoniæ Comes & Maria conjux mea omnibus Christi fidelibus cognoscere veritatem, &c. quod factum carissimi fratris nostri Philippi Marchionis Namucensis tanquam Domini superiores sigilli nostri appensione probamus & roboramus. Actum anno millesimo centesimo nonagesimo octavo.

Quòd Thomas tanquam Dominus directus jus habuerit.

[f] Ex confirmatione Molinensis Abbatiæ, ubi cum uxore Joanna confirmat capellam B. Virginis in Marlania à Balduino herede Imperii Romaniæ & Comite Namucensi, Cœnobio Molinensi assignatam anno 1237. anno 1239.

Quòd Margareta jus in Comitatum servaverit.

[g] Ex confirmatione mutationis sylvæ Villariensis cum Grandipratensibus.

Margareta D. g. Flandriæ, &c. Tamquam terræ Domina superior ratione directi dominii confirmavimus. Datum in crastino Conversionis Sancti Pauli, anno millesimo ducentesimo sexagesimo quarto.

Quòd Joannes titulo tenus Comes fuerit vivo patre.

[h] Ex veteri manuscripto.

Joannes vivo patre Balduino Comes Namurci dictus non diu supervixit.

Fortè & hic titulo tenus antequam ad imperium assumeretur, Namurci Comes dictus fuit.

[i] Ex Henninge & aliis Germaniæ Scriptoribus.

Henricus Balduini filius (tertio eum loco ponunt, nescio an bene) *ex Comite Namurcensi Imperator Constantinopolitanus.*

Vide etiam Epitaphium Philippi Comitis, ubi dicitur is fratri Henrico successisse, intelige in Comitis titulo, non ita in Marchionis.

Quòd Philippus II. Marchio fuerit, & patri immediatè mortuo successerit.

[l] Ex Institutione Decanatûs in S. Petri Ecclesia.

Notum sit, &c. quòd vir illustrissimus Philippus Marchio secundus Namucensis piis prædecessorum suorum qui Ecclesiam S. Petri fundaverunt & in eam 12 prebendas Canonicales cum officiis Præpositi & Custodis instituerunt, per institutionem decimætertiæ prebendæ cum officio Decanatûs augere voluit. Datum anno millesimo centesimo nonagesimo octavo.

Quòd Isabella Philip. Regi Franciæ juncta.

[m] Ex Paulo Æmylio & omnibus historicis unà.

Quòd Blanca titulo oppignorationis jus in Comitatum habuerit.

[n] Ex chronico Rodii Ducis circa hæc tempora.

Et Imperator videns indies res magis declinare, animo tamen maximo à multis Franciæ Principibus mutuum accepit, & inprimis à Blanca Regina, cui idem Imperator Comitatum Namurcensem tradidit, &c.

Quòd Joannes Avesnensis jus arrogaverit.

[o] Ex Diplomate Cæsareo apud Jacobum Meierum.

Terram de Namuco cum suit appendiciis, &c. Sororio nostro nobili viro Joanni Avesnensi, ut eadem Camitissa (puto Margaretam matrem intelligi) *in feudum tenuit, concessimus à nobis & Imperio perpetuo possidenda, quarum terrarum homines & habitatores eidem fratri obedire volumus. Datum 5. Id. Julii M. CC. LII. Regni nostri anno IIII.*

SERIES QUINTA

Roborata eodem modo.

3 PEtrus [a] Cortenæus Comes Antisiodori, Uxor Yole [b] Namurcæa.

4 [c] Philippus. Robertus [d] Imperator. 5 Balduinus [e] Imperator, [g] Uxor [f] Martha Brennæ. Margareta [i] Henrici Viennensis uxor.

[h] Philippus, Uxor Beatrix Sicula.

Catherina Caroli Valesii Uxor.

TESTIMONIA

Dictis fidem factura ad Seriem quintam.

[a] EX literis compositionis cum Domino de Bioul.

Quòd hi immediatè Comitatum occupaverint.

Hugo Dei gratiâ Episcopus Leodiensis omnibus tam præsentibus quam futuris. Noveritis hanc esse formam compositionis & pacis perpetuæ inter Petrum Comitem Antisiodorensem & Marchionem Namucensem & Yolendem Comitissam uxorem ejus & Marchionissam Namucensem, & Gobertum de Bioul, &c. Actum apud Floressiam anno 1213. *mense Augusto.*

[b] Ex fundatione Capellæ S. Albani.

Quòd Jolenthis successerit.

Ego Yolendis Comitissa Antisiodorensis & Namucensis dilectis suis Decano & Capitulo sancti Albani Namucensis salutem & omne bonum. Noveritis quòd cùm in Ecclesia nostra ad honorem Dei capellaniam noviter instituerim cum beneficio XV. librarum, &c. Ita quidem quòd eodem Lamberto (illam ad capellaniam præsentaverat) *decedente, electione capituli S. Albani Sacerdos instituatur, nec ad successorum meorum devotionem unquam possit devolvi.* [c] *Satisdictus quippe Philippus filius meus de tota terra Namucensi cum integritate feudi & omni dominio bene & legitime adhæredatus satisdicta capellania institutionem modo quo dictum est approbavit, & sigillo suo cum sigilli mei confirmatione diligenter roboravit. Actum anno Verbi Incarnati* 1216.

Quòd filio suo Comitatum transcripserint.

[e] [i] Ex confirmatione Grandipratensi.

Quòd Henricus Viennensis occupaverit Comitatum quem Balduinus Imperator recepit sibi debitum.

Universis Christi fidelibus præsens scriptum inspecturis Thomas Flandrensis & Hannoniensis Comes & Johanna Comitissa uxor ejus cognoscere veritatem. Cùm piæ recordationis Philippus Comes Namucensis in ultima voluntate Abbatiam Ordinis Cistorciensis in suo Comitatu Namucensi pro remedio animæ suæ & prædecessorum suorum animabus fundari statuerit, & eamdem Abbatiam ab Henrico Comite Viennensi & Margareta uxore ejus sorore bonæ memoriæ Philippi Comitis prædicti tunc terram Namucensem possidentibus creata sit & fundata, &c. postmodum à Viro illustri Balduino Imperii Romaniæ & Namucensis hærede, postquam supradicta terra tanquam legitimo hæredi reddita sibi fuerat, ab eo possessa & approbata & confirmata. Nos eadem omnia tanquam Domini superiores concedimus & approbamus, laudamus & sigillorum nostrorum appensione confirmamus. Datum anno 1238.

[g] [f] Ex Chronico Joannis Hocsemii.

Post mortem autem Imperatoris Balduini venit quadam die Martha Imperatrix uxor ejus Namurcum invisere Comitatum suum, &c.

Quòd Martha præfuerit.

[h] Ex Henninge & Historicis passim.

Balduini Imperatoris filius Philippus qui licet dictus sit Imperator, Imperium tamen non obtinuit.

Quòd filium habuerit Philippum.

[i] Ex sententia arbitraria à Francorum Rege contra Valesium pro Joanne Comite pronunciata. Data anno 1312. in Junio.

Quòd Valesius ratione uxoris jus prætenderit in Comitatum.

[d] Ex Gregora l. 4. contra Meierum & alios.

Qui tum Constantinopoli regnaret Balduinus erat Balduini primi ex sorore nepos. Etenim frater Henricus successit, fuit sororis Iolentæ primogenitus Robertus. Roberto frater ætate proximus Balduinus.

Quòd Balduinus Roberti frater non filius sit.

SERIES

SERIES SEXTA MARCHIONUM ET COMITUM.

1 Guido [a] Flander, Uxor [b] Isabella Lutzeburgica.

2 [c] Joannes, Uxor [d] Maria Artesiensis.

3 [e] Joannes. 4 [f] Guido. 5 [g] Philippus. 6 [h] Gulielmus, Uxor [i] Catherina Sabauda.

7 [l] Gulielmus. 8 [m] Joannes.

TESTIMONIA

Dictis fidem factura ad Seriem sextam.

Quòd Guido & Isabella Joannis filio Comitatum cesserint.

[abc] Ex diplomate cessionis Comitatus.
Nous Ghuis Conte de Flandres & Marchis de Namur, & Isabelle de Lutzeburch Contesse de Namur &c. avons donné & mis es mains de nostre bien aimé filz Jehan la terre de Namur, &c. anno 1297.

Quòd Maria Artesia ei juncta fuerit.

[d] Ex literis venditionis Pollinaræ ubi id refertur.

[e] Ex attestatione facta ipso quo pater obiit anno.

Quòd Joannes patri successerit.

Nous Oste de Cuck & Ervould de Steen &c. faisons scavoir, que en presence de noble Comte Jehan de Namur, &c. anno 1330.

Ex diplomate privilegii Namurcensis.

Qui filii & successores.

Et noz portant le dictz Contes de Namur, asscavoir Messire Jehan jadis pere au Messire Jehans Ghuis, Philipps ses filz jadis apres luy ont enforcés & enforce encoir le dit le Cuens Gulliame qui ores est, O au Conte qui ores pour le temps de

[fg] Ex fundatione altaris S. Albani.

Quòd Philippus Guidoni successerit.

Philippus Comes Namucensis delectis & fidelibus nostris Præposito, Decano, totique Capitulo Ecclesiæ nostræ S. Albani & aliis præsentes literas visuris in Domino salutem. Cùm dilectissimus frater noster Dominus Guido quondam Comes Namucensis bonæ memoriæ in suo testamento & ultima voluntate, in qua decessit, legaverit unum altare fundandum &c. anno Domini 1336, Vigiliâ Joannis Baptistæ.

[h] Ex fundatione altaris S. Mariæ.

Quòd Gulielmus successerit.

Gulielmus &c. Fratris nostri Philippi & prædiscessorum moti exemplis pro remedio animæ meæ & uxoris filiorumque meorum capellam in honore celsissimæ Dei Genitricis in Ecclesia D. Petri castri nostri Namucensis strui curaverim, eidem Dominus &c. Datum anno 1347.

Ex diplomate confirmationis Molinensis.

Quòd Gulielmus filius Gulielmo patri successerit.

Gulielmus Comes Namurci & Dominus Slusæ, &c. ad salutem animæ patris mei altæ memoriæ Gulielmi Comitis, &c. Datum anno 1414.

Ex diplomate Andennensi dato anno 1409.

Quòd Joannes Gulielmi frater fuerit.

Joannes Dominus de Wynendale & Renaix &c. Cùm inter fratrem meum illustrem Comitem Nam. Gulielmum & Capitulum Andennense nata controversia &c.

Quòd Joannes successerit & Comitatum vendiderit, non Theodoricus ut ait Meierus.

Ex diplomate venditionis Comitatûs dato anno 1421.

SERIES SEPTIMA,

Cujus probationem pete ex Heutero & aliis passim.

Philippus Bonus Burgundiæ Dux, Uxor Isabella Portugalensis.

Carolus Pugnax, Uxor Agnes Borbonia.

Maria Uxor Maxæmiliani Austriaci.

Philippus Rex Castiliæ, Uxor Joanna Castellana.

Carolus V. Imperator, Uxor Isabella Portugalensis.

Philippus II. Hispaniarum Rex, Uxor Isabella Francica.

Isabella Clara Eugenia Uxor Alberti Archiducis Austriæ.

J. B. GRAMAYE
HISTORIA NAMURCI
PARS SEPTENARII TERTIA.

In qua decas Capitum, Gesta Principum Namurci edisserens.

CAPUT PRIMUM,

Quo res ante natalem Dominicum Namurci gestæ, aut de Namurco traditæ, recensentur.

Commune hominum & historiarum fatum est, velle assurgere, & ex tenebris lucem, ex luce laudem quęrere: & cùm exiguo annorum vinculo ætatem nostram concluserit natura, prolixam majorum seriem digerendo, longos nepotum ordines sperando, æternitatem quodammodo nobis pollicemur. Ita usu venit familiis privatim, & gentibus publicè & universim, ut titillando sibi ipsis risum moveant; illæ verò si excedere larem domesticum concedatur, & scintillam in Troiæ cineribus, laciniam in alicujus Regis purpura detur invenire, quam majoribus suis alibi inter terræ filios natis præferunt; hæ si factis (fictis dicere debebam) Regum rerumque commentariis plurium seculorum antiquitatem valeant usurpare. Hoc malum cùm jam invaluisse videam, & pluribus placere quomodolibet quæsitum hoc decus, veniam merebor, si & ego narratiunculas has è nostrate Historia petitas attexo, umbram hanc reputans, quæ necessariò omnium gentium historias comitatur. Hęc itaque de veteri Namurcensium statu invenio. Aganippum Belgarum primi nominis Regem, locum in Arduennæ recessu, ubi Sabis in Mosam se exonerat, muniviste, & Nepruno maris Deo sacrasse, qui à sorbendo aut auferendo Name patrio sermone dicebatur. Cæterùm Arci & sacrario *Flamines* præfecisse eundem & ejus successores Belgarum Reges traditur.

Tempore Salomonis si Diis placet. Annales Hannoniæ parte prima, libro 3. Chronicon Trajectense fatetur.

E quibus Sicelius Regis affinis, cujus nomen referunt Vicus *Seles* & *Sclinum*.

Sclain ad Mosam. Lucius Tungrensis fol. 23. hunc nominat.

Itemque Mehan Menapii Regis filius qui flumini nomen reliquit, diciturque Sacerdos Neptuni ad Mosam. Et fortè hinc est anonymus ille, qui ex Mosæ Provincia in Frisiam legitur venisse; & cum Haione Frisonis filio communicasse.

Mahaigne fl. in Namurcensi. Annales nostri f. 64. hunc nominant. Anno ante C. natum 350. vixit Hayo, teste Cappido. Schedæ Suffridi hunc inter Frisonis sui collegas nominant.

Atque hæc esto prima Principum Namurci series. Alteram petam à Gallorum Ducibus Cambrone & Burdegale, quorum ille traditur Sabi sive Sambræ fluvio nomen suum communicasse, & ad confluvium ejus cum Mosa arcem restituisse, coërcendis præmiatorum excursionibus: Hic in rupe edita ad Mosam turrim sui nominis cum ponte ædificasse: cujus successores Præfecti per annos plures arcem habitarunt, cujus generis Lernus *castri Mosani custos*, unde ducta nomen habet Colonia. Tertios in ordine Namurci Principes Tungrenses pono, quorum Rex Sedroch arcem præsidio munitam auctamque à se nuncupavit. Quartos facio Rheni accolas Nemetes, qui Coloniam huc duxerunt, & Nemetocennam, quasi dicas Nemetum ad Cennam sive Sembrem, appellarunt, quos vicinos agros imperantes Romani in Gallias delati aut ejecerunt, aut certè in fidem acceperunt.

De hoc fusius in Cameracensibus agam. Sambra fl.

Bourgal turris castri. Memorat Codex Gemblacensis. Factum volunt anno 100. ante C. natum. Lernu pagus. Lucius & Chronicon Leodicense in 4. Rege Tungrensium. Sub Julio Cæsare. Heuterus lib. 1. c. 13. de veteri & sui ævi Belgio.

CAPUT II,

In quod conjecta, quæ per secula ferè septem de Namurco legimus Romanorum & Francorum tempore.

Libenter ego crederem nomen Nemetocennæ sub Romanis perseverasse, donec à Barbaris diruta arx, à Francis novo muro (unde Namurci nomen hæserit) cincta est, si id fieri possit bonâ Chronicorum pace. Quæ nominant D. Maternum fidei nostræ fundamenta apud Sedrochienses jacientem, & quòd oracula deinceps non ederet Deaster Nam, *Namuti* nomen oppido hæsisse. Ampliùs addunt Caium Imperatorem oppido, quod latè per montana extendebatur, in vallem arci vicinam translato, aliam Namurco speciem indidisse, & Præfectum sive Comitem à Romanis deinceps constitutum. Cujus generis invenio septimum Tungrorum Antistitem Martinum Martini Comitis Namurcensis filium Hasbaniæ Apostolum. Quicquid tamen ejus sit, hoc probabile, Arcem tam opportuno sitam loco, à Romanis non habitam neglectui: hoc certum Romanos passim hic egisse, fidem facientibus variis, quæ alibi afferam, Romanâ linguâ Epitaphiis & monumentis, quæ temporum calamitas in rupibus & saxis nobis reliqua fecit. Declinante autem Romanorum in Galliis imperio, Clodio Francorum Regi natus

Nieu Muur, ionat novum murum. Ita Meierus & Divæus derivant. Sub annum 100. Vita D. Materni per Harigerum Abbatem Lobiensem scripta. Anno Christi 35. Jacet & memoria omnes ex Annalibus. Gaytte turris castri. Anno 297. Placentius in vita septimi Tungrorum Episcopi. Anno 410. Testis Wasseburgensis.

tus ALBERO, in arce hac refecta, Comites sanguinis affinitate sibi junctos constituit. Cujus generis est ille anonymus SOCER REGULI HOSTIENSIS & avunculus Encharii Trajectensium Episcopi: item alter qui filiam Principi Bavariæ uxorem dedit, matrem factam Theodardi Leodiorum Antistitis. Deficiente autem hâc Francicorum Comitum (sive illi temporarii sive hereditarii fuerint) stirpe, Sigibertus devolutum ad se jure beneficii Comitatum, GLOMERICO Durburensi Comiti, operæ fideliter in bellis navatę præmium, assignavit, longoque pòst tempore eosdem duæ hæ provinciæ Comites habuerunt. Cùm autem Pipinus Harstallensis Dux noster Gestimarum tyrannum ad arcem Namurci prælio superasset; probabile, ab ejus arbitrio castrum & Comites Namurci stetisse. Cujus generis est fortè ODOARIUS ille Princeps Floreffiæ residens, cujus interventu Pipinus S. Bertuino quinque villas donavit. Hæc sunt quæ per septem ferè secula de Namurci rebus lego, quo tempore exiguis limitibus circumscriptum opinor Comitatum, Arduennæ partem & magis per aquam & sylvam quàm per agros extensam jurisdictionem. Opinor, inquam; nec enim in tam remota temporum caligine certo aut recto tramite versamur, imò quo penitius abyssos istas antiquitatum introspicimus, hoc obscurior oculos mentis captivat nubecula.

Anno 527. Placentius ex Harigero.

Idem.

Anno 650. Author Fr. Rosieres, Wassebur. autem ait Glomerico & Durbutum & Namurcum assignatum.

Anno 700. Idem Rosieres cum quo conveniunt Schedæ Pithæi.

Molanus 21. Novembris.

CAPUT III,

In quo Series Arduennæ Principum, qui per 300. annos aliquam Namurci, ut nunc est, partem tenuerunt.

NOta est Arduennæ sylvæ amplitudo, sub cujus ambitu censebantur olim omnia per Brabantiam, Flandriam, Hannoniam, Namurcesium sylvestria, quæ lapsu temporis ab invicem separata, proprium nomen assumpserunt. Ejus Ardennæ, sed nescio an totius, Dynasta Hidulphus fuit, fortè ex Glomerici dicti posteris, qui Beatrice filia Martino Mosellanorum Duci enupta, in illum, & natos ex illo Mosellæ Duces, Arduennæ transtulit hæreditatem, sub qua potior Namurcensis, ut nunc est, Comitatus censebatur: & hujus Martini, qui alioquin Dux Mosellanus fuit, filia fortassis est illa anonyma, quæ sub hoc tempus titulo *Ducissa Namurcensis* datur uxor quarti Comitis Hanaviensis. Martini certè ex filio Lamberto nepos Loherus pulsus ob superbiam Regno Austrasiano & Ducatu Mosellano privatus, itemque Comitatu Arduennæ, per Pipinium Regem, post hujus mortem supplex factus Carolo Magno in gratiam & Ducatum restitutus est. Et quamvis filius ejus & posteri Comitis Arduennæ titulo usi legantur; tamen neutiquam toto, imò ne potiore quidem Comitatus parte fruiti, ea duntaxat potiti sunt, quę ulterior circa Luceburgum & Germanias. Altera autem quæ ad distinctionem Belgica appellatur, per Pipinum (quod suspicor) assignata Adelrico nepoti suo ex Simphoriana filia secundis nuptiis juncta Lamperto & proinde Germano Loheri supradicti: cujus posteri citantur Adelhardus & Robertus, unde aliqui Ducum Lotharienfium stemma deducunt. An autem sub nomine Arduennæ Belgicæ comprehendatur potior Namurci pars ultra Mosam, nolim dubitare, sed nec asserere, quod Castrum Namurci fuerit comprehensum. Quidquid tamen ejus sit, rediit ad Loheri posteros pars illa Ardennę potior, sive Comitatus Namurcensis, ablata, per nuptias filiæ Almarici Comitis cum Raginerio Sadigeri Ducis Mosellani filio, Loheri pronepote, qui proinde arrogavit sibi & assumpsit defuncto socero potiorem Comitatûs Namurcensis partem, potissimum eam quæ Ardennæ superiori proxima, quam adeò ad hæredes transmisit, donec per nuptias Bonæ ejus ex Ricuino filio neptis, Carolo Lotharingiæ Duci, ut per nuptias Ermingardis Carolo natæ Alberto Namurcensi Comiti id ipsum, & quidquid in Comitatum reliquum juris prætendebat, cessit.

Doctum id fusè à Divæo, Molano, Lazio.

Henninges f. 20. Monarchia 4. Regni 2. & 3. parte priore.

Idem ibidem folio 449.

Obiit anno 770.

Idem fol. 64.

Malè veteres memoriæ privatum aiunt à Carolo M.

Apud Henningen & Lazium vocantur hi Dynastæ Ardennæ Belgicæ.

Henninges unicam tantum dat uxorem Raginerio Lotharii Imper. filiam; alii duas, quarum primam vocant Almarici Ducis filiam.

Obiit anno 876.

Parergon ad excusandum memorias & diaria vetera.

"CArolo magno Imperii occidentalis clavum tenente varia & dignitatum & curarum nomina emerserunt. Inter alia Marchionis Namurcensis titulum innotuisse contendunt uno ore veteres memorię. Ego quamvis nec diplomata nec exteros scriptores habeam stabiliendo huic nomini, tamen facilè patiar scribi Præfectum aliquem datum Arci huic in confinio duorum fluminum constructæ, qui limitis hujus aut quasi limitis curam gereret, ob id Marchio appellatus. Quos ipsę eædem Schædæ volunt posito Marchionis titulo Comites dictos, cum per nuptias Ermengardis Carolo Lotharingo natæ plenum ejus Provinciæ dominium nacti sunt, cujus hactenùs fuerant honorarii administratores. Quid ergo, inquies, cùm Gerardum in Lothariensi, Beringerum in Broniensi, Robertum in Gemblacensi, alios in Leodięnsi Historiis Comites Namurci vides nominari ante ævum Ermingardis supradictæ? Plures sunt viæ expediendi hos labyrinthos. Potuit enim fieri eodem tempore & Comites esse & Marchiones esse, aut diversos aut eosdem etiam, sed non tota, sed non tanta, sed non pacifica gaudentes provincia. Et estò fuerint Comites Regni aut Ducatûs Lotharici, fuerint Comites Imperii, fuerint in Comitatu Namurcensi, qui latè olim per Ardennam extendebatur, dominantes, ideòque Comites dicti; nihil tamen vetat etiam Marchiones fuisse. Et sanè ut pacem licèt iniquissimam æquissimo bello præferendam censeo, ita probare à majoribus scripta, & sicubi dissentire videntur, in gratiam reducere, aut, si id minùs licet, justam erroris causam dare,

„multò

„ multò malo, quàm aut rejicere, aut damnare, „ aut castigare bonorum veterum labores, contra ævi nostri morem, quod ex ejusmodi studiis famam venatur. Hoc igitur agam, & quæcunque tam apud exteros, quàm populares „ reperi, in chartam conjiciam, addat quisque „ sua & conferat, melioribus ego cedam, doctioribus concedam.

CAPUT IV

Annorum ferè 200. Gesta & Comites continens, Glomerici posteros, & ferè sanguinis Lotharici.

Turpino Naames, Belleforesto Nesines, Wassebugo Naymes.

Talem eum describunt, quos in altero margine laudavi, atque inde est, quòd aliquibus Dux Bavarus vocetur.

Chronicon Leodicense addens Leonem Papam una hos confirmasse.

Testes Annales & Gaguinus.

COmmunis Historicorum & memoriarum consensus est, Carolum Magnum Naymoni cuidam arcem Namurcensem & Marchionatum contradidisse. Fuit hic Naimo generalis Dux Bavararum cohortium, regiâ Boiorum stirpe editus, aut quod verosimilius, è posteris Glomerici Comitis aut affinibus Adelrici Dynastæ procreatus. Dignitate *Comes regni Austrasiani*, quo titulo eum frater Carolus Imperator dederat unum ex duodecim Advocatis Ecclesiæ Leodiensis, itemque ex Paribus Regni Franciæ, qualiter Gasnem proditorem cum Ogero & aliis Comitiis duodecim-viralibus, sine Parlamento indicto, condemnat.

Namur. Namesche. Namynés.

Roncheval anno 810. aut 812. ut Bellefor.

Annonius bello descripto, cæsos tamen non nominat, quos Turpinus c. 30 recensit.

Henninges fol. 449.

Marchio etiam Namurci, utpote onus habens defendendi à pyratis flumina, à prædonibus sylvas, à Barbaris limitem. Quod fecit gnaviter, & loquitur suum Authorem aucta Namurci arx, culta Nameschi littora habitata apud Namynas rupes. Ad extremum dum Magni Cæsaris castra sequitur in prælio ad rescidam-vallem commisso, gloriosâ morte obiit, in Aylis campis in cœmeterio cum aliis sepultus, & hujus fortè filia fuit, quæ duodecimo loco inter uxores Comitum Hanaviensium ponitur & titulo Ducissæ Namurcensis, & vixisse colligitur circa hæc tempora.

Anselmus Presbyter in Chron. Latino.

M S. vulgari linguâ hæc refert, quæ de verbo ad verbum in Latinum verti.

Cùm historiæ Leodienses nominent in Synodo illa sub Carolo Magno celebratâ (ubi instituti sunt octo Archidiaconi) inter alios *Arnoldum filium Comitis Namurcensis*, & sub annum 815. referant *Pentecostam filiam Radulphi de Pratis tertii Comitis Huyensis elocatam Theodorico Comiti Namurcensi*, facilè credam hos duos Naymonis filios fuisse, & hunc quidem successorem. Maximè cùm plerique Indiculi referant, his præteritis, successisse Naymoni Amalricum non filium (quod pauci volunt) sed nepotem vel ex fratre vel ex sorore. Esto itaque hic secundus Marchio sive Comes, qui & in hastiludio Huyensi decertans anno 819. scutum prætulisse dicitur aureum nigris duabus distinctum fasciis; & nescio, an non ab hac nomen servet castrum in edita rupe exstructum ex adverso Walciodnri.

Codex Gemblacensis consanguineum, Codex S. Jacobi Leod nepotem, Jacea ex sorore, alii ex fratre.

Chronicum Leod ante annum 1350 versibus conscriptum id refert.

Castrum Theodorici.

Alias Amynæus, aut Amalricus,

Secundum faciunt omnes memoriæ

De eo G. Paradinus de antiquo

Almaricus in ordine tertius Marchio in dissensione illa nepotum Caroli Magni adhærens Lothario, utpotè Imperatori, ab Luduvico Germanico interfectus est, in cruenta illa & centum millibus capitum æstimata pugna, ad Fontenellam in finibus Altisidorensium, tumulo illatus cum aliis in sepulchreto ingenti, quod hodièque visitur secus fanum Deiparæ. Nominis vestigium est Amynes vicus ad Mosam.

statu Burgundiæ. Anno 842. ipso die Paschatis.

Memoriæ veteres ut filium ita hæredem Almarici faciunt Beringerum, quem cùm anno 932. vixisse ex diplomate Cæsareo discam, quæ antè apud alios reperi addam. Chronicon vetus m. s. refert, Almarico duntaxat unicam fuisse filiam, procurante Imperatore (nomen non addunt) elocatam Raginerio Sadigeri Ducis, ut dixi, filio. Quid ergo de reliquo Namurci Comitatu? Non exprimunt Chronica. Ego arbitror Affines superiorum Comitum etiam invito Cæsare sibi asseruisse, cum legam anno 899. in conjuratione Principum Lotharingiæ contra Suentebaldum Arnulphi Cæsaris natura filium recenseri Gerardum (aliis Geroldus) Namurci Comitem, qui Stantii nomen ob id adeptus sit, quòd Normannis Namurcesium & Andennam in primis vastantibus, fortiter arcem tuitus sit. An autem hic Stantius idem sit cum illo B. Gerardi Broniensis parente, non definio. Affinem Beringarii Comitis fuisse hunc admodum credo, quoad fœmineum latus, ab Hugone Cameracensi Comite descendisse quoad masculinum testatur historia. Nomen hujus perseverare videtur in sarto Geroldi juxta Namurcum.

Nominatur à Fr. Rogieres & Fisheo quem omnes memoriæ prætereunt.

Vetus Chronicon m. s. hunc nominat Chronicon Hannoniæ.

Post annum 880.

Ita sentit Placentius, sed malè, ut opinor.

Id tradit codex Broniensis in vita ejus.

Gerardo subjungam Beringarium, quem perperam, ut seriem suam concinnarent memoriarum Collectores, vixisse volunt paulò post annum 800: ego audacter addo paulò post 900. Almarici filium eadem-propter historiæ simpliciter genus trahere asserunt à Glomerico Comite, de quo supra. Cæterùm quo titulo hic ad Comitatum devenerit, non mihi liquet: facile fuit tempore turbarum, sub Carolo Simplice concitatarum, favore alicujus partis fretum, possessionem Comitatûs adiisse. Credamus illud dum certiora se offerant, & statuamus, quod extra controversiam est, Beringarium hunc *Comitem fidelem & amicum*, id est, Beneficiarium *Imperatoris* extitisse, & ejus rogatu tuendum accepisse titulo Advocati territorium *Broniense*, cum aliis sitis *in pago Lomacensi*, & amplius ab eodem Cæsare arcem Bovinii, quæ Romanis authoribus gloriatur, possidendam fiduciario titulo obtinuisse. Ab hoc fortè dictus palus Beringeri, à quo usque ad Tarentisiam extendere Ducatum suum contendebat Henricus Dux.

Alias Beringerus.

Historia Broniensis id tradit.

Ex diplomate Henrici Imper. ubi eo vocatur titulo.

Anno 932.

Id tradit Codex m. s. Leod. nostræ bibliothecæ.

Annales nostri in Henrico primo Duce.

Filium Beringero dant schædæ veteres Godefridum, Godefrido Henricum ultimum Marchionem, eo quod Godefridum Henrico natum putent, maritum fuisse Ermengardis Lotharingicæ, & obliteratn Marchionis titulo, cujus ratione viderentur Imperio obnoxii, Comitis appellationem induisse. Ego cùm nihil apud vicinarum gentium scriptores præter trium horum Comitum nomina reperiam, his in medio relictis aliò convertar, & constituam successorem Beringario, aut, si mavis, Godefrido

Aliis Rotbertus. Chronicon Leod. Godefrido Comiti dat sororem Stephani Leod. Episcopi, quæ etiam nupta fuit Stancio patri B. Gerardi Broniensis.

defrido Robertum, cujus gesta & nomen suppeditat Chronicon Gemblacense. Erat hic ex affine Heribrandi Comitis Bratuspantii natus. Unde cum eodem contra recens exstructum Gemblaci Cęnobium arma movit, nihil veritus Pontificis Romani fulmina & Cæsaris interminationes. Vastatum Gemblacum, occupata monachorum peculia; nec integrum fuit aut Cæsari foris occupato succurrere, aut Religiosis tanto exercitui resistere. Necessariò itaque veniendum ad leges pacis, quę ipsa nec ad effectum deduci potuit, nisi cum dimidia bonorum jactura. Atque ego arbitror hujus victoriæ pretium aut præmium Comiti Namurcæo mansisse Comitatum Darmiensem, sub quo potior territorii Flerucensis pars continebatur, cujus trientem expiandi facinoris causâ Divo Lamberto obtulit Comes. Et nescio an non hic esse posset ille Attavus Alberti secundi Comitis *Comes Robuoldus* quem recens extructo Walciodorensi cænobio jus immunitatis exemptionisque dedisse fatentur diplomata. Hujus Roberti nomen mons retinuit, ubi posteà structum cœnobium.

Hæc ex Sigiberto in vitis Abbatum Gemblacensium, in vita Erduini 2.

Anno 960. Molanus ad 23. Maii meminit. Literæ Ottonis Augusti hac de re datæ anno 914.

Vibertus paterque ejus Luoldus dicti Comites Darmienses.

Nominat eum Albertus II. in diplom. de Ponte Dionantensi anno 1080.

Structum Cœnobium anno 964.

Robertmons apud Hoyum.

Nisi Robertum eundem cum Adelberto sive Alberto primo faciam, cogor & temporum & historiarum serie ei substituere Adelbertum, quem Otto Imperator iteratò declaravit solum Broniensis Abbatiæ Advocatum, unà cum Notgero Episcopo factum probante: quique exorto inter Lambertum Lovaniensem & Episcopum Leodiensem prælio, ob donationem Comitatus Huyensis ab Ausberto Comite factam in quo jure affinitatis se potiorem videri volebat Lovaniensis, auxilio veniens huic, ab Hasbanis obtruncatur. Non tam paternis titulis quàm conjugio & propriâ virtute felix.

Anno 992. Ex diplomate confirmationis Broniensis, quod vide supra fol. 5

Anno 995. Hæc ex Chronico Leodicensi petita.

Anno 998.

CAPUT V

Annorum 50. Historiam expediens sub Comitibus Ermengardis Franciçæ hæredibus.

JAm ad famam venire Namurci nomen tot locorum accessione recens augmentatum cœperat; sed timebatur à Mosellanis & Lotharingiæ Ducibus, qui licet nuper justam Ardennæ Belgicæ portionem obtinuissent, tamen (ut sunt impotentes sui & impatientes quietis Principum animi) imminutam veteris potentiam majestatis ægrè laturi videbantur. Itaque tempori occurrendum ratus Comes Alberti pater, & bella & fortunam imò etiam familiam Caroli Franci Lotharingiæ Ducis secutus, meruit filio suo Ermengardis ejus ex Bona Mosellanica filiæ nuptias, & cum eis restitutam sibi Comitatûs amplitudinem, redditis Ardennæ locis pluribus, auctam imò Thenensi in Hasbanis territorio. Hæc Ermengardis diu marito supervivens cum filiis rempublicam administravit.

Memoriæ vocant Ermengardis maritum Godefridum. Aliis Emerardis, Meiero Irmgardis, nupta secundum annales Hanoniæ mortuo patre, secundum annales Franciæ & veritatem anno 962. Belleforest in Philippo Augusto hujus stemma deducit. Teste Chronico Cameracensi & Codice Floreffiensi.

Successorem Adalberto do Raginerium sive Ratbodonem, qui sicut & frater sub tutela matris Ermengardis rexit, & res magnas gessit, Germanicarum partium strenuissimus propugnator; donec post obitum avunculi sui Ottonis, Cæsar negatum Lamberto Lovaniensi (qui Gerbergam ejus materteram duxerat) Ducatum Arduennatibus assignavit. Nec multò pòst cùm Brugeronensem Comitatum (cujus jurisdictio extendebatur à vicinis *Reuche* & *Ralant* usque ad fanum Quintini) Carolus Comes 1200. Marcis argenteis Baldrico Episcopo vendidisset, Lambertus Lovaniensis jure affinitatis intervenit, ideò diris Ecclesiasticis involutus. Hâc controversiâ in bellum erumpente, cùm insuper Episcopus arcem apud Hugardas extrueret; auxiliares advocavit Dynastam Florinensem (quod oppidum recenter dono Gerardi Episcopi Cameracensis acquisierat) Radulphum de Pratis, Comitem Salniensem, & Namurcensem. Pugnatum acriter & victoria penes Leodienses fuit; quâ hostium securi prædæ & poculis se dantes, somnum capiebant: cùm secedens ab exercitu Namurcensis avunculum monet, adducit, adjuvat, victoriâ licèt carè emptâ ad Lovaniensem inclinante. Quibus visis non obiter, Godefridus Florinensis, unà cum Episcopo Namurcæsium ingressus, ferro & flammâ in vicos hominesque sævit, donec interventu Flandriæ Comitis pacis leges dictæ quibus jubebatur Lovaniensis communioni fidelium restituendus, Ecclesiam in Hogardis ad solamen cæsorum extruere, & Namurcensis 4000. Besantinorum eundem in finem pendere, quibus, ut fama est, sancti Jacobi in insula cœnobium inchoatum. Hæc pax cum Episcopo stabilita quidem, sed remanserunt discordiarum reliquiæ inter Namurcensem & Florinensem. Cumque hic Goselonis Ducis, ille Lovaniensis auxilio fretus apud Florinas concurrerent, nece utriusque Comitis remansit penes Ducem victoria. Videtur hic Raginerius nomen communicasse Sarto circa Namurcum.

Obiit anno 1049. Aliis Reynerus.

Testis horum Rôsieres. Anno 1005.

Brustemius in Chronico Leod.

Anno 1013.

Chronicon quidem nominat Comitem, sed vocat Comitem Namurcensem Lamberti Comitis nepotem

Chronica malè annum 1016. notant, cum Authore Sigiberto bellum ad Florinas accidens sub 1014.

Annales Leodienses Comitem Namurcensem obiisse tradunt, sed nomen non addunt. Brabantici etiam. Codex Florinensis utrumque tradit. Anno 1016. ut Chronica, 1014. ut Sigibertus, Reinerfart.

Rotbodoni sive Raginerio successorem do Aldebertum. Equidem arbitror interventu aut Episcopi Leodiensis aut Frederici, (qui filius Goselonis Ducis, posteà Papa Stephanus VIII. factus est) ad sopiendas dissensiones ex bello Florinensi, & cæde patris ortas, Matrimonium ejus cum Reinolda Goselonis filia procurasse, dote in Ducatu Bulloniensi consignata. Hic Comes à Cæsare Advocatiam de Wasegga, ab Episcopo oppignoratam sibi antè, Comitatum Brugeronensem accepit beneficiario titulo possidendum. Interfuit *obsidioni Florinensi gratiâ pacis factæ*, & alteri etiam interjecto tempore, *jussu Henrici Cæsaris*, quâ captum mirisque modis deformatum oppidum. Contra Odonem Campaniæ Comitem Reginaldo Episcopo opem tulit, ubi *dum in confertas hostium turmas ruit intrepidus* occubuisse traditus est, sed inter cadavera latens ignotus voto concepto se Martyris Albani ædem restituturum, incolumis ad suos remeavit. Et tum voti reus consilio inprimis Frederici tum Leodiensis Archidiaconi, postea Pontificis, cœpit Templum reparare, &

Aliis Albertus.

Sigibertus ad annum 1068.

Aliis Relandis. Anno 1075.

Ex diplomat. Conradi Cæsaris dato fol. 5.

Anno 1031. aut ut alii 1035. quæ professio renovata anno 1080 & 1090. sub Oberto Episcopo.

Chronicon Leod. ad annos dictos.

Verba sunt Codicis Floreffiensis.

Anno 1043. & 1052.

Anno 1041.

Verba Anselmi in Chronico Leod. qui malè occubuisse eum ait, scribens ex fama publica.

Ex Codice D. Albani.

loco

loco Monachorum substituere Canonicos. Cùmque tam in superiori bello quàm aliis Comes Imperatoris partes & castra sequeretur, orto inter Cæsarem & Balduinum Hanonniæ Regulum bello*, Balduinus filium cognominem misit versus Huyum, filius Comitem Dutachiensem versùs Andennas; quæ miserum in modum incendio fœdatæ Monialibus turpiter habitis & fugam inire coactis. Pax apud Coloniam indicto consilio stabilita & armis positus modus. Deinde testem inter alios Principes invenio Comitem, cùm Richildis Comitissa Hannoniæ spe auxilii ab Episcopo obtinendi Comitatum Sancto Lamberto obtulit, recepitque fiduciario nomine possidendum. Unde reversum & domesticis curis intentum Hasterienses interpellarunt Walciodorensium jugum excutere conantes. Ab his invocatus illos in ordinem redegit, quæ res nescio an ansam dederit contentioni, quam sequenti anno tradunt quædam memoriæ ortam inter Albertum Comitem & Dituinum Episcopum. Quam certè mox sopitam, cùm idem Albertus Comes in dotatione Ecclesiæ Huensis per Dituinum facta assistat testis & quidem primus inter Laïcos & Comites. Eodem aut quod alii proximo anno pugnans cum Godesrido Duce Lotharingiæ in Ardennæ vico Rivonia cruento prælio superatus occubuit.

Anno 1047. cœpit, perfectum anno 1055.
Meierus belli meminit, non Comitis. Leodicense unum ait à Balduino filio exustam Andennam, aliud à Dutachiensi, quam hoc modo conciliavit.
*Anno 1051 malè enim quidam in annum 1059. rejiciunt.
Author Jo. Danlii in historia Luceburgensi.
Anno 1055. Ex Annal. Hannoniæ.
Anno 1060. Codex Walciodorensis in gestis Abbatis 10.
Anno 1071. Memoriæ Fassl.
Anno 1066 Ex Diplomate fundationis dato indict. 4.
Anno 1067 quòd alii malè factum aiunt anno 1064. aut 1051.
Memoriæ ad unum omnes & Chronicum Leod. & Codex Floreffiensis consentiunt.

Causa belli vel jus quod in Bulonium sibi arrogabat ratione uxoris, aut matris, vel ut se Imperatori, quem Dux offenderat, probaret, vel denique ut deperdita circa Ardennam recuperaret. Adde vel, quod nonnulli tradunt, mortuo Goselone Duce Henricum Cæsarem tradidisse Ducatum Mosellanum Adalberto, quod ægrè ferentem Godefridum Goselonis filium tàm Cæsari quàm Adalberto bellum movisse, & hunc quidem peremisse.

Anno 1044.

Successit in Comitatu Albertus socius rebus pace belloque gestis clarus Richildi Comitissæ Hannoniæ contra Flandrum auxiliaris; constitutus vice Comes Virdunensis à Theodorico Virdunensi Episcopo, qui auctoritate à prædiscessoribus suis aliquoties usurpatà, Comitatum mortuo sine liberis Godesrido Gibbero Duce, vacantem, sibi reservaverat.

Alias Aldebertus aut Adelbertus.
Anno 1072. Author Meierus.
Anno 1077. Ex Wassebur-gensi.

Unde posteà Godefridus Bullonius avunculo in Lotharingia succedens arma in utrumque movit; visensque Virdunum ab Alberto & Namurcensium præsidio teneri, Satzenacum Urbem vicinam occupat, & arce munit, prędas circa circumagens. Hostes his malis obviam ituri arcem, & in ea Ducem obsident, sed ad famam advenientium cum auxiliis fratrum Ducis Eustachii è Germaniis, Balduini è Galliis, obsidionem solvunt, & pax interventu Henrici Episcopi Leodiensis inter Ducem & Virdunensem facta. Causa, cur potissimùm Theodoricus Episcopus Albertum Comitem ad res suas stabiliendas elegerit, erat, quod sciret eum Duci infensissimum. Erat autem ideò, quod cùm Godefridus per matrem suam Idam Gibberis sororem factus esset Comes Bullonii, *Comes Namurci Albertus per aliam Idam uxorem suam dictum Ducatum Bullonien-sem reclamabat. Istæ duæ Idæ & earum successio est genus Heliæ militis, quem cygnus adduxit & reduxit, ut dicitur.* Est autem ille Helias eques II. Cliviæ Comes, de quo hæc referuntur.

Fusè hoc bellum describit Laurentius Leodiensis in vita Theodorici Episcopi.
Testis Fr. Rosieres.
Chronicon Leodicense & Lotharingicum fatetur. Anno 1077. aut ut alii 1089.
Verba sunt ex veteri manuscripto.

Addunt historiæ, quo tempore Godefridum norat abundè in componendis rebus Lotharingiæ suæ occupatum, Arcem Bulloniensem à Comite Alberto obsessam, sed irrito conatu. Unde haud multò pòst oportuno loco in finibus situm castrum de Mirwart tentat reædificare: Henricus autem Leodiensis Episcopus componendi causa negotii montem, in quo castrum fuerat olim, à Richilde Hannoniæ Comitissa emit, ipseque neutrâ partium suffragante suo pro arbitratu in eo construxit. De fine hujus belli nihil traditum, & crederem simul cum Wirdunensi bello per Leodinum Antistitem compositas res.

Anno 1077. Hæc conformiter narrant Chronica Leodicensia.
Anno 1080.
Anno 1088.

Hæc foris gesta, quibus non minora domi solicitus arbiter curavit. Pontem Dionantensem pro commodo nundinantium fieri permisit, & eodem anno author fuit Henrico Episcopo ordinationis istius contra prædones omnia infesta tenentes faciendæ, & pacis inter Brustenienses & Trudonenses concipiendæ. Referunt nonnulli codices, defunctum cum Ida conjuge Albertum. Alii magìs speciatim addunt interfectum in Leodiensi bello, quod contra Obertum Episcopum gessit Imperator. Quod crederem volens, nisi diploma Andennense aliquem injiceret scrupulum, in quo Henricus Cæsar ait Albertum Comitem pœnitudine ductum bona per prædecessorem suum occupata, & equitibus distrubuta, Ecclesiæ restituisse. Certè si tùm adhuc vixit, necessè est dicamus, vivo patre consortem Imperii factum Godefridum filium, qui anno 1105. & alias res suis auspiciis & Comitis titulo vocatus gesserit.

Anno 1070. Diploma supra clavi.
Hæc referunt Anselmus, Brustenus, alii.
Anno 1101. Codex Floreffiensis.
Anno 1102. Chronicon nostrum Leodicense.
Diploma supra citavi.
Anno 1107.

Parergon ad lucem historiæ dandum.

SVccessit Alberto & Patri filius Godefridus; „ Sed an Alberto secundo an tertio, variant „scriptores & scripta. Jacea & memoriæ omnes „tertium vocant: diploma Dionantense disertè „secundum vocat: Diploma Henrici Cæci, „hujus Alberti (qui Ecclesiam Divi Albani „privilegiavit) numero suppresso, facit nihilo„minùs Henricum ab illo Alherto quartum: „unde necessariò constituendi duo Alberti post „Rotbodonem sive Reginerium, à quorum „priore quartus sit Henricus. Hæc ut conci„liemus, dicendum, Albertum quem memorię „& Historiæ, & ego necessitate diplomatum „convictus secundum feci, qui fanum Divi „Albani extruxit, nunc secundum nunc pri„mum vocari; secundum iis qui *Adelberti* no„men idem faciunt cum *Aldeberti* sive Alber„ti; primum iis qui non. Certùm enim est

Anno [illegible].

„nomina hæc, licet vulgò viderentur eadem, „re & ſignificatione diſtingui. Sed quid ſi di„cas Albertum illum, qui Eccleſiam, in *qua* „*ipſe cum heredibus bonæ memoriæ requieſcit*, „*privilegiavit*, *eſſe* Albertum primum, pòſt „quem Raginerius, Albertus ſecundus qui Ca„nonicos inſtituit, Godefridus & Henricus in „ordine quartus imperarint? Non fit mihi ve„riſimile, diverſos eſſe illum qui reſtituit & „privilegiavit Eccleſiam, maximè cùm cauſa „non fuerit privilegiandi illam collapſam jam, „& cujus monachi à religionis monaſticæ ob„ſervantia defecerant, quæ cauſa ſuſtituendi „Canonicos. Deindè neceſſe erit, ſcriptores „omnes Leodicenſes & memorias erroris ar„guere, & bellum cladémque ad Rivoniam „ſomnii loco habere: denique Reinoldam ſe„cundi & Idam tertii uxorem confundere, & „dicere Albertum ultimum ferè nonginta an„nis regnaſſe, quæ abſurda. Godefrido huic non „immeritò nomen *Illuſtris* dant, eo quod & „ſuis & filiorum matrimoniis, & geſtis imò pe-

Anno 1103. Hujus belli noſtræ Brabantiæ Annales non meminerunt.

rierit immortalitatem. Bella geſſit cum Duce Brabantiæ ejuſdem nominis imprimis ob Comitatum Brugeronenſem, quem non ab Epiſcopo ſed à ſe in feudum tenendum Dux aſſerebat; ſed cum interventu Comitis Flandriæ

Anno 1107.

electi 6. utrimque arbitri pro Epiſcopo controverſiam decidiſſent, alia redintegrandi bellum obtulit occaſio: Epiſcopatûs Leodini

Placentius & Chronica.

competitores erant Fredericus Comitis frater, aut ut alii, patruus, pro quo & ipſe Pontifex & Lemburgi Falqueburgique Dynaſtæ ſtabant, & Alexander pro quo Dux Duraſſi &

Anno 1120.

Montis acuti Comites ſtabant: unde ab his quatuor villæ Namurcenſes, ab illis Geldonia Gemblacum & viginti Pagi exuſti, & obſeſſum Huyum, pugnatumque ſtante ab illis victoriâ. Deinceps Balduino tertio Hannoniæ Comiti Flandriam repetenti auxilio fuit, utpote affini. Obiit apud Floreffienſes, ibidem cum uxore Lutzeburgi hærede ſepultus anno 1139.

Anno 1126. Teſte Vignetio & qui aſſerit Meierum malè pro Namurcenſi ponere Godefridum Lovanienſem.

CAPUT VI

Alteros quinquaginta annos percurrens, quibus inter duos Comites bellatum.

HEnricus, cui acquiſita ex morbo cæcitas *Caci* dedit cognomen, paternæ maternæque hæres majeſtatis, totam ferè à morte patris ætatem bellis impendit. Auxiliaris Godefrido III Duci Brabantiæ in bello Grimbergâno. Denique ob caſtrum Veteris Villæ mota controverſia, quâ durante *Balduinus de Fontaines à Magiſtro ſuo*, ſic verba ſonant, *juſſus decertare cum Godefrido Cambraſienſi partes aut vices Henrici Comitis tuente*, ſed res certis pactionibus ſopita.

Anno 1140. Codex Grimbergæ hunc nominat. Annales Hannoniæ vol. 3. c. 17.

Contra Leodium Antiſtitem occaſione Bullonii, ut reor, arma mota. Occupatum illud erat à Renaldo Comite Barenſi, & Henrico Comite, quod recuperaturus, utpote ſuum emptiônis jure, Antiſtes Alberto (licet Comiti Henrico nepos, ut quidam volunt) dum militem colligit, Hugo & Renaldus Barenſis filii auſpiciis Henrici Foſſenſe oppidum cum Sancti Foliani Cœnobio exurunt. Epiſcopus poſt obſidionem caſtro Bullonienſi potitur. Et cùm pleraque Chronica tacito Comitis Barenſis nomine à ſolo Henrico dicant captum & perditum Bullonium, mirum quoſdam eſſe qui inter auxiliares Epiſcopi eum nominent. Hoc certum, mox capto Bullonio pacē redintegratam inter utrumque, adeò ut Henricus Epiſcopo centum argenti marcas mutuo dederit, quæ poſtea novi belli dederunt materiam.

Hæc ex diverſis Leodicen. Chronicis petita.

Anno 1141.

Anno 1142. 21. Septem.

Sequenti anno Ecbaldus Advocatus Florinenſis Gerpinenſem pagum & Eccleſiam ſuccendit: factum lego, cauſam non ita; ſed nec ultionem à Comite ſumptam; niſi quòd ſuſpicio eſſe poſſit, ad occurrendum ſimilibus machinamentis Fleruum in vicino donaſſe oppidi jure, & contentum fuiſſe Divinâ ultione, quam ſacrilegus ante anni à ſcelere decurſum ſenſiſſe legitur. Interjecto tempore cùm ab Henrico Alberonis in Epiſcopatu ſucceſſore illud centum marcarum, de quo dixi, mutuum Comes repeteret, & ille niſi exhibitis deſuper confectis litteris, ſe teneri recuſaret, ventum ad arma. Epiſcopus octodecim pagos exuſſit, Comes per Condruſios ferro & flammâ graſſatus, apud Andennam caſtra metatur. Cùmque ſtarent in procinctu acies, nec ſuperveniens Hanno valeret rem componere, pugnatum acriter, & cedente Namurcenſium turmâ inſecuti hoſtes Andennam irrumpunt, incendunt, pontem Moſæ deſtruunt, Templum & Virgines ſacras violant. Cujus paulò pòſt ductus pœnitudine Epiſcopus & Templum refecit, & Virgines novis ornavit privilegiis. Ut rarò malum ſolum eſt, excepit mox aliud bellum à Comite Durachii Mareſcallo Leodieenſi, cujus cauſam necdum inveni, cruentum ſcio: combuſtam nimirùm iterùm Andennam exceptâ Eccleſiâ, & coactum ab amicis deſtitutum Comitem in pacis etiam iniquæ leges deſcendere.

Anno 1143. Hæc ex Codice Floreffienſi.

Anno 1145.

Fusè hoc bellum deſcribit Beuſlemius.

Anno 1151. aut ut alii 1157.

Biennio pòſt.

Erant jam inde occulta diſſenſionum ſemina cum Brabantiæ Duce, jus aliquod in Comitatum Namurcenſem, aut ſaltem illam Comitatûs partem quæ in & circa Haſbaniam, prætendente: credo quòd Latharingiæ eam deberi opinaretur. Cùm autem debellatis rebellibus aliquot ſic ſatis in Ducatu ſe confirmaſſet, Henricum Comitem Valentianis, ubi Balduinus Hannonis filius celebri conſeſſu militari cingulo ornatus erat, redeuntem intercepit, ſed breve dimiſſum. Qui non obiter hanc ferens injuriam, auxilio Balduini ſupradicti in armis ſe exhibuit: verùm cùm ſtarent ex adverſo acies, res compoſitæ cum honore Henrici. Bellum etiam cum Hannone Trevirenſibus paravit, ſed revocatus à Frederico Viennenſi Comite, retroceſſit.

Fusè hæc noſtra Chronica Brabantica referunt.

Anno 1168.

Apud Eſcauſines anno 1170. Ex Chronico Trevirenſi.

Ita adjutus ab Hannone ſæpiùs, eidemque non uno titulo obligatus, Comitatum Namurcenſem & Luceburgenſem vendit, à morte demùm ſua poſſidendum, dummodò ad omnia accederet Cæſaris confirmatio.

Anno 1176.

C Poſt

Anno 1163. & 1169. Nonnulli variant in venditione Comitatus per Henricum facta, quod ideo fit, quia sæpius de hac actum cum Balduino patre & filio.

Post sterile enim matrimonium viduus sorori Aleydi, quæ Hannoni nupta, jus transcribebat, quod ipsum jam bis antè conceptum fuerat, ea lege ut duabus reliquis sororibus Hanno de dote provideret. Vix huic tractatui finis impositus erat, cum inimici redintegrato bello Namurcum quasi indagine cingere, ita ut non liceret de urbe ad urbem tutò procedere. Accurrit auxilio Hannonii filius & Jacobi Avesnensis Rozonis Gaveri, Gulielmi Sancta-Aubertini ductu tripartito exercitu omnes dissipat. Dux etiam Limburgensis, credo à Brabanto affine persuasus, incendio plura Namurci loca fœdans similiter Hannonem advocavit. Qui violentâ manu Limburgi Ducatum prætergressus, Arlumum, quod tum à Limburgensi occupabatur, obsidet, cogitque anxium pacem petere, capta reddere, imò damnum resarcire. Decennii ferè pax fuerat, cùm novi motus & eo majori cum periculo conjuncti, quia intestini, rebellio nimirum Rupefortensium, qui jam inde Namurcensium erant beneficiarii ab eodem Hannonis filio in ordinem redacti. Evenit anno sequenti lecto affixum Luceburgi Henricum Comitem, oculorum usu destitui, & Hannonem infirmo assistentem transactas pactiones renovare, & amplius cum Radulpho Episcopo Leodiensi transigere, ut cesserit ei omne quod in Namurcum jus arrogabat, reservato post mortem Henrici ususfructu terræ Durbutensis excepto castro; quo tamen gavisus non fuit, quippe morte præventus ante Henricum. Mortuâ Laurentiâ Theodorici Elsatii Flandriæ Comitis filiâ, primâ uxore, Henricus Comes ad secundas progressus nuptias, Agnetem Ottonis Geldriæ Comitis sororem duxit, sed ob demerita aut suspiciones sinistras repudiavit. Et post quindecim demum annos consilio Ducis Brabantiæ & Archi-præsulis Coloniensis recepit in gratiam, nec multò post filiam Ermesendem ex eo suscepit. Quam eorumdem Hannoni infensorum consilio, vix annum ætatis agentem condixerat Henrico secundo Campaniæ Comiti. Qui eo fine Namurcum veniens, & sponsalia contrahit de futuro, & recipitur à proceribus tanquam hæres post soceri mortem futurus. Horum non ignarus Hanno ad Imperatorem Fredericum tum Tulli agentem ablegat Lambertum Gislenopolitanum Abbam, & Gilbertum à secretis suum, impetraturos confirmationem contractûs. Sed cùm negaret Cæsar se vivo Henrico de illa re dispositurum, Hanno Namurcum veniens præsente Campano & Proceribus, in cæmiterio Divi Albani expostulat cum Henrico Comite, & petit unà ne tantâ fraude & injuriâ benè meritum afficiat. Ceterùm cùm nihil impetraret, eundem Gillebertum cum prudentissimo Equite Gosuino de Tullini Wormatiam mittit ad Cæsarem, expositurum rei gestæ indignitatem. Quâ intellectâ Cæsar annuit, & Hannoni ad se venienti confirmat Comitatum, eundemque ad Hamayium recepit. Horum omnium certior redditus Henricus, reversum pace compositâ recipit, in cujus verba

Anno 1171. Hæc omnia Annales Hannoniæ tradunt.

Anno 1182. Meminit traduunt an. 45 ætatis cæcum factum Henricum anno 1183. Malè profectò, cum vixerit & adolescens fuerit anno 1121. assistens fundationi Floreffiensi.

Anno 1187.

Anno 1170.

Anno 1186. S. Bertels Agnetem excusat, atque eam à marito pellicem alente fugisse & interventu Brabanti, Coloniensis & Flandri eam receptam.

Anno 1184.

jurarunt Proceres patriæ, juravit Henricus se nihil contra moliturum, juravit Balduinus se ad recipiendam, quam Campanus abduxerat, Ermesendem filiam allaboraturum. Verùm enimverò cùm Henricus utpote cæcus administrum justitiæ in suo Comitatu designasset Hannonem, adulatorum nequitiâ ex scintilla parva ingens oritur incendium. Prædo insignis in ditione Alterinensi, spoliato & ad necem vulnerato mercatore iter faciente, captus, quatuordecim argenti marcis vitam redemerat. Mercator nec justitiæ nec sibi factum satis videns, Hannonem implorat; qui captum convictumque cruci affigit. Unde murmur in populo, & commotus Comes Duaci decumbens mittit Legatos ad Campanum generum nunciaturos, mittat militem muniendis arcibus Namurcesii. De his edoctus Hanno justo nobilium numero comitatus Namurcum devenit, eodem ferè quo Henricus eò æger delatus est tempore. Cumque eo salutato, nihil æquum impetraret, juberetur imò urbe excedere, nec se rebus provinciæ implicare, ille mox instructo exercitu improvisus Namurcum aggreditur, &, licèt reluctantibus qui in urbe erant, muro & urbe potitur (quæ in prædam cessit militi:) castrum obsidet: & cùm inde submissus ignis urbis potiorem partem absumpsisset, fixis ultra Sabin tentoriis, fortiter urget, donec deficiente potu deditionem facit Henricus eâ lege, ut Rogerio Condatensi neutrarum partium, Beneficiario tamen utriusque traderentur castra Namurci & Durbuti, post mortem demum Henrici tradenda Hannoni. Interim autem dum Rogerius advocatur, illud Ottoni Trazeniaco, Waltero Wargny, Nicolao Barbençonio, hoc Wilrico Valenensi, Clarenbaldo Alterinensi, Sebastiano Gardinensi, Godefrido Moriamæo concreditur, juramento obligatis. Quod parum curiosè dum posteriores servant, Durbuto militibus Comitis Campani tradito, priores Hannoni Namurci arcem reddunt. Qui idem castrum Theodorici deditione ceperat, & fratri suo tradiderat. Bovinii arcem machinis oppugnatam ad deditionem compellebat, & captam refectamque præsidio firmabat. Similiter arcem Veteris Villæ vi cepit & Bievernæ. Floreffia etiam occupata: sed cum ad preces Abbatis Hanno inde militem eduxisset, incertum cujus vitio, admissi Namurcensium præsidiarii grande oppido malum pepererunt. Erat assiduò in partibus Brabantus, nec Hanno nisi ab animo suo ullum sentiebat solatium: & ferunt destitutum auxilio amicorum suppetias ab Henrico Rege Romanorum Frederici Imperatoris filio per Abbam Viconiensem petiisse, qui in Comitiis Vormatiæ rem conficiens, effecit, ut præsens ibi Hanno, non tantùm feudis Henrici avunculi sui omnibus investiretur, sed etiam Marchio Namurci designaretur: factum id testibus Moguntino Antistite & Vormatiensi, Comitibus Palatino, Nassaviensi, Limogiensi, & aliis, solvendo certis terminis mille quingentas libras argenti. Cùmque post quindecim dies elapsos Hen-

Annales Abbatis culpâ id factum volunt, chronicon Floreffiense in Brabantum torquet.

Anno 1188. triduo ante natalem

Annales Brabantiæ, Namurcenses nullam faciunt mentionem.

Henricus Rex componendi causâ dissidii Leodium (annales nostri Werdam scribunt) cum Hannone veniens evocasset Namurcensem & Brabantum, nullâ viâ Namurcensis pacari potuit. Rex tamen cum Brabanto, cui potior Hasbaniæ pars cum Thenis Hasbaniæ & tractu inter Mosam & Sabin oppignoratus erat, quique acceptis in fidem Henrico Merlemontano & Clarebaldo Alterinensi, Floreffiæ, Lernuto, Merlemonti præsidia imposuerat, rem componit, adjudicans Duci Thenas & Lernutum, abdicato quicquid in reliquo Namurcæsio juris prætendebat, & accepturo interim septingentas argenti marcas ab Hannone.

De tractu inter Mosam & Sabin oppignorato cum alia tradunt, annales Brabantiæ non meminerunt.

Causam alteram Hannoniæ, alteram Brabantiæ annales tradunt.

Anno 1189.

Parum stabilis fuit hæc pax, vel quòd ad condictum diem non repræsentaretur pecunia, vel quòd consilio Flandri Dux à contractu resiliret. Dux sequenti anno rebus eis in statu manentibus, contra Gerardum Lossensem Comitem certans, Trudonopolim causam belli obsidebat, sed accurrente in auxilium Hannone cedere coactus. Alia parte Campaniæ Comes invigilans in omnia monienta exercitum instruebat in Hannonem; Flandri autem interventu induciæ in Septembrem usque decernuntur. Quibus exspirantibus sæpius hinc inde excursum & commissæ velitationes. Nominatim præsidium Veteris Villæ excurrens insigni clade Nivellenses affecit. Quibus æstimatis Francus Pictavium vocatos Hannonem & Campanum componit, huic Durbutum & Rupensem Comitatum addicens, illi Namurcum, Luceburgo dispositioni Cæsareæ relicto. Cui paci licet minus consenserit Campanus, tamen minùs fervens deinceps visus est in prosequendo. Flander autem avidus componendi dissidii cum Duce partes Altam-crucem evocat, & rem sic decidit, quomodo antè convenerat, nisi quòd loco septingentarum marcarum milleducentæ ab Hannone pendi juberentur, cui interim Lembecæ beneficium addicebatur. His confectis securior Hanno Merlemontem post septidui obsidionem occupat, Floreffiâ post gravem oppugnationem potitur, & turribus muroque amolitis vastat, veniensque Namurcum, in Herbattis nobilium Homagia recipit. Quibus consideratis Henricus Comes pronior ad pacem & rationem se sub & remisit. Archiepiscopus autem Coloniensis Regis Romanorum jussu pacis formulas concipiens addixit Hannoni Homagia & arces antè occupatas, ex nunc, reliqua Comitatus & Durbuti Rupiumque loca demum post obitum avunculi possidenda, ita ut pendat mille quingentas marcas, de quibus suprà mentio. Quam pacem Trajecti ab Imperatore confirmatam annales referunt. Vix biennii quies fuerat, cùm Henricus Comes hortatu Ducis Brabantiæ, auxilio Limburgensis Ducis, Simonis electi Leodiensis, Frederici Viennensis, Gerardi Juliacensis, Alberti Damborchani & Muha Comitum avidus recuperandi castra & Comitatum suum, novis rebus studet, eoque fine Namurcum ingressus ad Novam Villam circa Hasbaniam consedit. Balduinus ad famam rei magnis itineribus Gandavo veniens, prælio decertat. Limburgensi patre & filio captis, equitibus quindecim dum per Piscinam conantur evadere mersis, aliis fugâ dilapsis. Nec multò pòst ad Hallas Hannoniæ conveniens cum Brabanto Balduinus de pace egit & transegit: & ita bono Comiti Henrico, si vita turbulenta, mors saltem obtigit pacifica.

Anno 1190. in Julio.

Alii 900 tantùm marcas nominant Anno 1192. Annales Brabantiæ.

Anno 1194.

Meierus loco piscinæ Sabin refert, qui nimis inde remotus.

CAPUT VII,

Et in eo gesta annorum 24. per Comites Hannonici sanguinis & Marchiones.

Consecutus partim hæreditario, partim emptionis jure Comitatum, Cæsareâ autem donatione primus Namurci Marchio declaratus Hannoniæ Comes Balduinus, vivo etiam tum & frustra reluctante sæpius avunculo, arces totius Comitatûs validiores obtinet solenni ritu inauguratus, & in Herbattis dat recipitque fideliratis, ut dixi, juramentum.

Cognomento Animosus.

Anno 1188.

Adversarios habuit præter avunculum, de quo suprà dixi, Lotharingiæ Ducem & Comitem Rethelensem, quorum ille intra ducatûs sui terminos novam dignitatem erigi debere negabat se invito, hic per uxorem Henrici Comitis sororem in hæreditate propinquior videri volebat, uterque per Cæsarem repressus. Balduinus autem postquam Principatum iniisset, bellis à Flandriæ Comite Duceque Brabantiæ multùm vexatus, Protector Provinciæ Leodiensis in dissensione Alberti Rethelensis primò, tum alterius Cuccani partes fovit contra Simonem Episcopatûs occupatorem. Ultimis testamenti tabulis Philippum ex filiis suis Namurci Marchionem appellavit, beneficio tamen fratris Balduini Hannoniæ Comitis Provinciam possessurum.

Ducatûs limites esse à Theno fluvio usque ad lucum qui Truens Beringeri dicitur in Arentiisit.

Hæc suis locis fusius.

Anno 1194. Placentius & Chronica Leod. Anno 1192.

Annales Hannoniæ & Meierus. Anno 1195. Memoriæ aliquot ponunt successorem Balduino Joannem, aliæ Henricum, de quibus dixi parte 2. Oudegerst. c. 80. Testis Meierus.

* Hic Philippus à patre destinatus nuptiis filiæ & heredis Petri Comitis Neversii, sed cum res concepta & inter utriusque conjugum parentes promissa ad effectum non deduceretur, ab ejusdem nominis Rege Franciæ Equestri baltheo ornatus, regium favorem ita ampliter sibi conciliavit, ut gener ejus meruerit designari.

* Natus an. 1176. cognomento nobilis.

Anno 1195.

Initio principatus impeditus impetitusque à Theobaldo Comite Barensi Comitatum sibi vindicante, quique adeò vivente adhuc Balduino Philippi patre se movere cœperat. Sed controversia plurium annorum inimicitiis & armis producta, in pacem tandem desiit conceptam in Divi Medardi Dionantensium fano, in hanc formam: Ab armis & jurgiis utrimque cessato: Barensis juri quod in Namurcum habet cedito: Namurcensis eidem Durbutum & Rupes concedito: & Provinciæ utriusque communi suffragio limites statuuntor. Hoc medio quies fuit nec metus à Luceburgo, nisi quòd legam unicam adhuc de finibus citò natam citò sopitam fuisse controversiam. Cum Leodicensibus huic Comiti non semel res fuit. Erat quippe Hugonis de Petraponte Episcopi consanguineus, & ratione Samsonensis castri beneficia-

Anno 1198.

Authos Walleburgensis.

Ex diplomate hac de re dato. Anno 1212.

Vide Genealogiam. Anno 1196.

 rius,

Hæc ex Placentio, Anselmo, Brustemio, & Chronicis. Anno 1202.

rius, unde cum & pro eo in seditiosos Leodienses arma expedivit, & iterum in Huienses qui machinas Namurco missas ad subsidium Episcopi publicè combusserant. Author pacis extitit inter eundem Episcopum & Ducem Brabantiæ, & aliàs inter dictum Ducem & Comitem Geldriæ. Unum miror, quòd inter auxiliares Ducis Brabantiæ Comitatum de Muha repetentis contra Episcopum inveniam Philippum Comitem, eo fortassis, quòd ipse etiam Philippus in aliquam Comitatus Muhaniensis, utpote finitimi, partem se venturum confideret.

Anno 1212. Nominatur in Brabantiæ Chronico, & Divæo, aliisque,

Fratris Balduini serius propugnator & ejus ad imperium Græciæ profecti Vicarius in Flandria fuit. Belloque Francico missus in Artrebates, *prope castellum quod Leucum vocatur in patria Nerviorum* obviam habens cum exercitu Robertum Blesensem Regulum cum pluribus capitur, missusque ad Regem in Normanniam custodiæ traditur, sed brevi interventu Mariæ (quæ uxor Balduini fratris grata Regi) non tantùm dimissus, sed & pax inter utrosque Principes conciliata. Interjecto tempore cùm Francus intellecta Balduini Imperatoris morte, vereretur ne Flandri aliquam filiarum & hæredum ipsius Anglis Franciæ nomini infensissimis elocarent, impetrat à Philippo, cujus fidei commissæ erant, eas sibi transmitti. Paret Philippus, sed parum nomini suo, parum Flandriæ proceribus consulens. Hi enim indignatione moti Comitem Provinciâ jubent excedere, & gubernatorem sibi substituunt Buchardum Avesnensem, & fama erat Philippum filias fratris Regi Franco prodidisse, imò prostituisse, & earum alteram Johannam, quam postea suis opibus in Flandriæ possessionem reduxit, Fernando Portugalensi vendidisse. Cujus facti aut saltem famæ dedecus ita graviter Comitem affecit, ut ultimum vitæ curriculum in ejulatu & pœnitentia scribatur consumpsisse, & quatuor Abbatibus Villariensi, Camberonensi, Marcionensi, Valencenensi anteactæ vitæ piacula confessus, ex hac vita migravit, eosdem quatuor ultimæ voluntatis suæ designans executores. Princeps magnificus & pius populoque in primis acceptus.

Ex Diplomate an. 1209. ubi se Procuratorem Flandriæ scribit. Anno 1199. Verba Gulielmi Armorici in Philippo Augusto, Meierus Lutosam in Belgio legit, & pro Blesensi Lutosensem. Belleforest. ad hunc annum describit hoc bellum. Veigneius anno 1200. ait in insula d'Andelis pacem hanc confirmatam.

Cl. Paradinus hæc refert, sed malè Philippum etiam Lovanii Comitē vocat, quod inde ortum, quia ejus vidua Philippi Regis filia Henrico Duci Lovaniensi sive Brabantiæ nupsit.

Anno 1211.

Ex Epitaphio ejus, quod ait hæc fusè in historiis haberi.

Anno 1212. Festo S. Dionysii. Ex Diplomate Petri Successoris sui, dato anno 1214. in Maio, ubi hæc dicuntur.

CAPUT VIII,

Ubi duodecim annorum historia, quibus in familia Cortenacensi hæsit Namurcum.

MOrtuo post sterile matrimonium Philippo, Yolenthis soror Petro Corteneo Comiti Antisiodorensi nupta successit, licèt minor natu. Nec enim Balduini seniores proles, cùm repræsentationem excludat patriæ consuetudo; nec Isabella soror, cujus maritus Arthesiâ dotali contentus aliis hæreditatibus renuntiaverat, Comitatum arrogare poterant; nec Henricus senior frater Imperiali contentus dignitate volebat. Hoc autem mortuo cum jure hæreditario Imperium ad Petrum Comitem devolveretur, sine mora Namurco recedens Philippum filium in Comitatu substituit, Romamque delatus in D. Laurentii fano diademate ornatur: & dum Bizantium tendens spe capiendi Dyrachii littora Albaniæ legit, classe Venetâ comitatus, dolo capitur, abducitur, & in vinculis vitam finit: qui filios post se duos reliquit Imperatores, & exiguo quo Namurcum tenuit tempore Otthonis Imperatoris & Fernandi Comitis Flandriæ partes impugnavit assecla Philippi Regis Franciæ, & uxor eo probante leges & libertatem Novæ Villæ apud Namurcum dedit, Bovinio confirmavit an. 1214. Philippus filius repudiato diademate, Comitatu & cœlibe vita contentus bellum pluribus annis gessit cum Walteramo Limburgensi Duce, qui ductâ Ermesende Theobaldi Barensis viduâ, post iterum iterumque juratam pacem, Comitatum Namurcensem sibi asscribere conabatur. Ventum ad arma, sed justo prælio non concursum, partibus Dionanti in has leges convenientibus, quibus Limburgensi addicebatur quicquid nemoris ultra Mosam est versus Ardennam, usque ad Arciam silvam; Namurcensi autem quicquid ab Arcia longè latèque usque ad Mosam. Et quamvis hic Comes junior scribatur in bello Francico, cum pater à partibus Regis staret, pro Flandro pugnasse: tamen provectior Ludovici Regis castra secutus est, nominatim cum hæresi Albiorum infectam Avenionem obsidêre, ubi cum aliis primę notę Comitibus ex contagione periit.

Anno 1216. Cognomento nobilis à dolabra sive ad labra. Belleforest malè hoc de patre refert, qui filius fuit Ludovici Regis. hic autem ex filio nepos. Ex Gregora & Orientali historia. Anno 1221. Onophrius ad an. 1221, cum Meierus malè annum 1218. ponat. Franci scriptores meminerunt, Meierus eum non nominat. Meierus malè ait demum à morte patris successisse, quod docent quæ alibi dedi Diplomata.

Anno 1221. Wasseburgensis citat literas anno 1222. Dionanti datas feriâ 2. post Invocavit à Joanna Flandriæ Comitissa.

Anno 1214. Oudegerst. c. 125. Meierus ante captam, Annales Hannoniæ post captam urbem obiisse volunt. Anno 1226,

CAPUT IX

Tres annorum decades percurrens, quibus à pluribus possessum occupatumque Namurcum.

DEbebatur hoc mortuo Comitatus fratri Balduino Imperatori, sed dum is Bizantii occupatur, Margareta soror Hendrico Comiti Vianensi nupta Namurcum usurpat, initio regiminis bello petita à Fernando Comite Flandriæ nescio quid in Comitatu sibi debitum asserente. A quo capta Golsina & Floreffia vastata cum vicinis locis. Et quamvis Philippi Coloniensis Comitis interventu velint historici* pacem confectam, tamen aliter sentiunt Diplomata, quæ docent assignatum Flandro usum-fructum Veteris Villæ & Golsinii, renunciaturo reliquis Namurci locis. Margareta hęc Comitissa vel ex Sacris † Canonibus nota eximiæ pietatis femina, sed & prudentiæ, sed & felicitatis, si Balduino fratri res Bizantinæ cessissent ex sententia. Quibus declinantibus rationis & necessitatis erat pro derelicto aliquatenus habita resumere. Veniens itaque in Gallias tam à Rege quàm à Flandro bonis restitutus est an. 1237. Namurcum à sorore tenebatur, quod obsessum Imperator non *sine magna impensa sanguinis Namurcensis* recepit, receptoque invitam Margaretam

Oudegerst. c. 106. fatetur se nescire quis successerit. Meierus ad an. 1226. malè ait Henricum Lucemburgensem successisse: Wasseburgensis ait ob bella dubium fuisse. Oudegerst. cap. 109. & Meierus, quorum hic asserit assignatam Flandro Viennæ & Golsinæ: malè, cum loco Viennæ legendum Veteris villæ & Veneris villa, & loco Henrici Lucemburgensis legendum Viennensis.

* Confirmata hæc pax apud Camerecum anno 1232. in Novem.

† C. Significavit, de rescriptis.

Annales Hannoniæ & Vignier, qui tamen perperam ponunt annum 1238. Verba Chronici, cùm alii tradant eum ad arma aut

faltem ad pugnam non veniſſe.

garetam cedere & excedere coëgit. Reverſuſque Bizantium, cùm ſentiret omnia, mediorum partim defectu, in pejus ruere, tertiò in Franciam profectus, à pluribus adjutus, à Blanca Regina matre S. Luduvici (cujus neptim

Anno 1246. Ex Walſeburgenſi, cum Meierus & alii tradant, Blancæ venditum Comitatum.

Martham filiam Joannis Brennæ Regis Jeroſolymnrum duxerat) 20000. librarum accepit, tam diu Comitatum Namurcenſem utendum fruendum concedens, quoad mutuum reſtituiſſet. Dum hæc aguntur, plures causâ Comitatûs ſe movere cœperunt.

Teſtis Bertels in Luceburgicis.

Guiſianus.

Ex Diplomatibus hac de re datis, quorum poſtremum eſt apud Meierum.

Anno 1245. Moguntiæ.

Anno 1248. ibidem.

Anno 1252.

Anno 1250.

Anno 1244. Authrs Meierus & Belleforeſtus.

Henricus Lucenburgi Comes Ermeſendis Lucenburgicæ ſæpe dictæ filius poſt tot paces ſopitum ſuſcitat ignem. Joannes Aveſnenſis Hannoniæ Comes, eo quòd Balduinus tempori beneficium profeſſus non eſſet, in Curia Guilielmi Regis Romanorum, jure eundem Comitatum ſibi vendicabat. Ubi per Imperii Principes, pro Aveſnenſi deciſum; & quia dictus Balduinus debita clientelaris obſequii pendere recuſaret, ſecundo damnatus; & quia inconſulto Hannone Franco Comitatum quodammodo vendidiſſet, tertio Hannoni addictus, non obſtante Innocentii Papæ reſcripto, quo petit ne patiatur Conrardus Imperatori Balduino pro fide occupato injuriam fieri, maximè in Namurcenſi Comitatu. Thomas etiam Flandriæ Comes Pollivacum Caſtrum cepit, plura facturus niſi in humanis eſſe deſiiſſet uxor. His tamen omnibus non obſtantibus Imperatrix Martha Balduini uxor Comitatu potita eſt. Miſſa erat à marito in Pictoes ad Reginam Blancam, hærenſque ibi uſque ad Reginæ mortem, ab ea per ultimam voluntatem obtinuit totum quod in Comitatu jus habebat, ratione mutui necdum plenè perſoluti. Quæ vigore ejus nonnulla io Comitatu ordinavit, & Bizantiò veniens recepta eſt ad regimen. Cæterùm cùm exactionibus urgeret cives, aut quòd alii cùm volens plectere rebelles quoſdam, ad id Balivum ſuum dimiſiſſet, & is à civibus, dum imperioſiùs agit, obtruncaretur, Imperatrix omnium utpote Læſæ Majeſtatis reorum bona fiſco ſuo aſcribere ſtudebat: Cives cum nec ab Imperatrice ipſi quicquam æqui impetrare, nec ſanctum Luduvicum Regem ad interceſſionem poſſent iovitare, in furorem acti ad Henricum Lutcenburgenſem mittunt legatos, offerentes opem, hortantes hæreditatem auctam recuperet. Qui lætus occaſione, ipſa natalis Dominici appropinquans in Urbem recipitur, caſtrum obſidet. Imperatrix anxia dum nec à Leodienſi Eccleſia, cui pretio vili Comitatum vendere ſatagebat, opem ſentit, ipſa auxilio Flandrorum mediocrem inſtruit exercitum, Balduino Aveſnenſi Margaretæ Flandrenſis filio Duce. Qui, quòd Luceburgenſi faveret, parùm ſeriò rem geſſit, & cùm Urbem oppugnaſſet in ſpeciem, quindenæ inducias procuravit: per quas dilapſi benè multi militum, & Franco Weſemalius ſubſidium videns non adeſſe, deficiente commeatu, cùm jam loco panis coctum ſanguinem equorum ſorberent,

Codex Floreffienſis fatetur.

Anno 1251. aut ut Meierus anno 1252.

Ex Annalibus & Jacea & memoriis ad unum omnibus.

Memoriæ veteres malè, prætermiſſis aliis, ſucceſſorem dant anno 1240. Balduino filium Walramum, Walramo filium fratris Luduvicum anno 1255. poſt quos Guido rerum potitus ſit. Quod cum apertè falſum ſit, non video tamen unde hujus ſcriptionis & erroris cauſa provenit, niſi fortè quiſpiam Valrumus & Luduvicus Limburgenſes ex Ermeſende nati fuerint qui etiam eo titulo jus arrogaverint.

J. Bertels fol. 42. malè ait Henrico huic bellum fuiſſe cum Theobaldo Berenſi ob Comitatum Namurcenſem, cùm eum Theobaldus nunquam poſſederit.

Anno 1253. die S. Vincentii.

poſt bienii obſidionem Lucenburgenſi caſtrum dedit. Durante obſidione Joannes Aveſnenſis Hannoniæ Comes aſſerens caſtrum ad ſuum ſpectare Principatum, venerat obſidionem levare: Sed mox initâ concordiâ Lucenburgenſis id in feudum ab Hannone aſſumpſit. Cujus non diuturna fuit dominatio. Balduinus enim Imperator, cui directum in Namurco jus competebat, illud conſilio ſancti Luduvici Regis 20000. librarum vendidit Guidoni Comiti Flandriæ, filio Margaretæ. Qui armis cœperat Comitatum uſurpare: ſed pax interventu Balduini Aveſnenſis facta, juncta Luceburgenſis filia Iſabella Guidoni viduo, & Balduini filia Beatrix Henrico Comitis Luceburgenſis primogenito, & Pha * altera Luceburgenſis filia Joanni Aveſnenſi Hannoniæ Comiti. Interim Luceburgenſis & unà Gerardus Durbutenſis ejus frater renuntiarunt omni, quod in Namurcum arrogarent, juri.

Anno 1262.

Malè Meierus, Belleforeſt, Heuterus faciunt Iſabellam Henrici Blondeli filiam, cum ſoror fuerit.

** Hanc Bertels Margaretam vocat.*

Litteræ hac de re datæ Veneris antè Trinitatem anno 1267.

CAPUT X

Geſta per Comites ſanguinis Flandrici complectens annis ſexaginta.

ITa Guidoni Flandriæ Regulo tum emptionis tùm dotis titulo acceſſit Namurci hæreditas, & viſum pleriſque titulos Comitis, qui videbatur penes Ermeſendam remanſiſſe, & Marchionis, quem ab Imperatore conſecutus erat Balduinus, junctim ad unum Guidonem rediiſſe: Cujus ex prima conjuge liberi Flandriam, ex poſteriori Iſabella Namurcum obtinuerunt. Ipſe Guido numeroſâ felix prole Reges quinque generos, duos ſoceros, Duces duos generos, totidem ſoceros habuit, vir ſagax & prudentiæ non vulgaris, qui cum Leodienſibus amicitiam coluit quamdiu Johannes filius io Pontificatu vixit, in quos anteà non ſemel arma induerat. In primis cum Duce Brabanto Diœceſim vaſtans, & anteà Bovinienſibus ſuis contra Dionantenſes auxilio veniens. Cum Hannoniis etiam res fuit: & quidem in & pro Zelandia, contrà Johannem Aveſneoſem pugnans capitur, ſed mox pace ſequutâ libertati reſtitutus. Recuſavit etiam interjecto tempore Comitatum ſuum & quæ alia in Flandriis poſſidebat, è manu Hannoniæ Comitis relevare. Cum Luxenburgenſibus etiam leves diſcordiæ fuerunt, ſed leviter ſopitæ. Captus à Rege Francorum Compendii in carcere obiit; miſſuſque à vivente in poſſeſſionem Comitatûs Johannes filius, Regibus Francorum Philippo & Luduvico Hutino acceptiſſimus, quorum ille Carolo Valeſio per uxorem jus in Comitatum præſumente, electus à partibus arbiter pro Johanne reſpondit; hic in ejuſdem Johannis gratiam addictas fiſco Regali Niverſii & Rethelоſii terras reſtituit. Bello ſtrenuus ętatem ferè bellis occupavit. In Leodienſes quidem recrudeſcente Bovinienſium & Dionantenſium odio pluribus annis bellum geſſit.

Cognomen ei à Toparchia Burgundica, quam Dominium Petri vocant.

Anno 1282.

Anno 1276. Bellum hoc vide in Bovinio.

Anno 1283.

Meierus bellum refert, ſed Namurci non meminit.

Anno 1285.

Ex Diplomate de his in Martio dato.

Anno 1297.

Cognomento Fuſipater.

Anno 1312.

Anno 1315. Teſtis Belleforeſtus.

Vide Bovinium.

Ab anno 1319. uſque ad annum 1322.

gessit. In Hannoniæ Comitem pro Flandro certavit, & captum belli tempore Lessinium recuperavit & incendit. Posteà cum fratre Guidone ex parte Hannonum Guidone Trajecti Episcopo & Gultero Portiano Comite electus arbiter, de pace inter Guilhelmum Hannoniæ & Robertum Flandriæ Comites communicavit; quam licet tunc non compositam, paulò pòst tamen idem Comes auxilio Gerardi Sottegemii confecit, Comitatumque adeò suum, quod pater negaverat, ab Hannonis manu accepit beneficiarium. Vexatus unicâ sed levioris momenti Namurcensium seditione ob exactiones & tributa ut creditur excitata, sed eam exemplo patris citò, mulctatis non uno modo auctoribus sedavit.

Anno 1303. Annales Hannoniæ.
Anno 1307.
Anno 1310.
Anno 1307. Ex Diplomate hac de re dato.
Anno 1315.

Patre à Francis capto Flandriam egregiè tutatus est, Luduvico Nevernensi Comiti Flandriæ armis & ope auxiliaris, contra Machildim Roberti Bethuniensis filiam, & victoriæ præmium usum fructum Crepicordiensis terræ in Cameracesio & ampliùs Slusanæ urbis possessionem à Luduvico obtinuit. Quâ donatione cùm se læsos graviter quererentur Brugenses, nec Comes revocare velle videretur donum, gravia bella exorta sunt. Captusque à Brugensibus Joannes Comes, sed per secessum elapsus à Rege Franciæ confirmationem obtinuit. Sequentibus autem annis perpetuò auxiliaris fuit Luduvico, & in prælio quo Comitem proprium irritati Brugenses ceperunt, & solvit obsidionem Gandensem & Aldenardensem, & multos Brugensium trucidavit, qui eidem in legibus pacis per Regem Franciæ dictis jussi pendere 66000. librarum. Iterum cùm, Flandris leges pacis rumpentibus Francus regionem ingressus est, Comiti, & eidem Insulis cum Rege contra eosdem præstò fuit. Interfuit Boloniæ nuptiis Eduardi Regis & Isabellæ Franciæ. Insuper coronationi Henrici VII Aquis. Denique eundem Cæsarem in Italiam comitatus est. Parisios ad Regem profectus ibidem obiit. Uxor Maria Arthesia per annum duntaxat marito superstes, Luduvicum Malanum è sacro Baptismatis fonte sustulit.

Anno 1322. Oudegerst c. 137. & sequentibus.
Author Bellefo-rest.
Anno 1323.
Anno 1324.
Anno 1325.
Oudegerst cap. 150.
Anno 1327.
Anno 1328.
Anno 1307. in Jan.
Anno 1308. ipsa Regum.
Anno 1310.
Anno 1330. ante Pascha.
Anno 1331.

Ex filiis Joannes successit, qui Parisiis mortuo patre raptim veniens, in Divi Albani inauguratur. Cœlebs vixit, petitus bello à Leodiensibus quos Francus ob receptum Namurci exulem è Galiis Robertum Arthesium suscitaverat, idem author pacis inter Episcopum & populum. Sed armis positus finis Roberto in Britanniam profecto. Deinceps controversias habuit cum Brabantiæ Duce ob ditionis Aysanæ possessionem; in eundem auxilio veniens Flandris arma sumpsit, in bello propter emptam Mechliniam gesto. Militiæ sacræ in Palestinam nomen dans ibidem à Gualtero Advocato Huensi Eques creatus est. Inde in Prussiam profectus contra infideles in reditu debitum naturæ persolvit anno 1335. 2. Aprilis.

Anno 1330. Meierus malè ait Philippum filium successisse.
Ex literis Valtheri de Juppleu Vicarii hac in causa commiss.
Anno 1333.
Anno 1335.
Anno 1330.
Anno 1332.
Codex Gemblacensis & quædam memoriæ Joanni primo citò mortuo dant fratrem & successorem Guidonem, cujus filii & hæredes fuerint, quos hic facio Joannis primi filios.
Molanus c. 33. ait eum anno 1330. in Prussiam isse.

Guido frater, qui fortè aderat, Namurcum properans, à civibus recipitur, in Angliam Schotiamque profectus, in manus hostium venit, sed brevi redemptus, cum Franco & aliis Principibus fœdus iniit. In Flandriam ludis equestribus à Domino S. Vienantii telo confixus interiit anno 1336. 12. Martii. Cadaver solenni pompâ Namurcum defertur, & mittitur in Norwegiam Nuncius, qui tertium è fratribus Philippum advocet. Quo moram trahente, provincia per Henricum Laudis Pompeiæ in Italia Comitem hujus patruum administratur adscitis in curæ & operæ communionem Werico Walcuriensi & Waltero Jupiliensi.

Memoriæ quædam cæsum aiunt in oppugnatione Brixiæ, ad quam cum Rege Romanorum erat profectus, sed temporum ratio non patitur, & error natus inde quod leguntur an. 1318. Henricus & Guido de Namurco post captum Brixiam mortui sepulti in Patavino Minorum Cœnobio, qui filii fuere Guidonis primi, ut puto.

Comes autem Philippus post inaugurationem anno 1336. 8. Novembris, non contentus cum fratre in Prussia militasse, adsociatis sibi quinquaginta nobilibus in Cyprum se transtulit anno 1337, ibidem cum triginta sex suorum Fama-gustæ obtruncatus est.

Hunc malè quædam memoriæ vocant Joannem.
G. Lusinianus in antiquitate Cypri.

Famâ mortis Namurcum delatâ, impubes adhùc Guilhelmus fratrum quartus, sub tutela matris & patrui surrogatur, qui Aquisgrani Comitatum suum à Carolo IV. multis auctum privilegiis suscepit, non ab Hannone, ut frater. Eduardi Angliæ Regis, qui Vicarius Imperii tum erat, castra sequutus est, licet juvenis, usque ad obsidionem Cameracensem. Quâ solutâ cum Anglus in Franciam cogitaret belli onus transferre, Gulielmus unà cum Hannoniæ Comite se subduxerunt, asserentes animum sibi non esse in Francia nisi Franco militandi, sicut in Imperio Cæsari militaverant. Cæterùm cùm hęc secessio Francum non moveret, quo minùs Hannoniam depopularetur, uterque Comes arma posita resumens, magna Francię attulit detrimenta.

Anno 1318. cognomento dives.
Ex Diplomate quod laudavi in Namurci antiquitatibus.
Author Froissardus.
Anno 1339.
Carmen antiquum refert etiam in Frisiam anno 1340. tirma transtulisse.

Et cum Dux Normanniæ Regis frater Thuinum Leodinæ diœceseos oppidum, quod Episcopus per Richardum de Limosin & Joannem Theodorumque fratres Comitis Namurcensis naturales, ut puto, defendebat, adsuit Comes cum ducentorum equitum turma, Hannone sexaginta Flandrorum millia Duce Jacobo Arteveldio submittente. Non ventum ad manus, sed Thuino exusto dilapsi ad sua quisque redierunt. Lego deinceps interfuisse Guilhelmum Comitem Comitiis apud Vilvordiam ab Eduardo Rege celebratis. Quem tamen non multò pòst invenio Francorum Regis contrà Eduardum causæ patrocinari, & eidem cum exercitu adesse Caleti obsidionem soluturo, & eidem Gandenses oppugnanti succurrisse, interque primos Burburgum ab Anglis detentum oppugnasse.

Anno 1340.
Ex Froissardo.
Anno 1347.
Anno 1382.

Et qui Johanni Brabantiæ Duci contra Leodienses in causa Mechliniensi opem tulerat, is mutato consilio Venceslaum Joannis successorem, pro Episcopo eadem propter oppugnavit. Hæc foris & ferè alienis auspiciis gesta. Domi non minùs præclara sunt. Auctum tam emptione quam aliter Comitatûs peculium, Urbs regionis primaria multùm aucta & ornata testantur.

Anno 1345.
Meierus anno 1346.
Anno 1346.

Post obitum Parentis successit ejusdem nominis filius, à puero sub Parentis strenui discipli-

Cognomento Gelùniensis.

[Anno 1380. Meierus lib. 13.] ciplina in armis exercitatus: Comes Flandri
ob dissidia Brugensium advocati, Auxiliaris
[Anno 1383.] Caroli Sexti & Burgundiæ Ducis ducentorum
equitum turmam duxit, primasque cum suis
in Burburgensi oppugnatione, & nisi nox urbi
[Idem.] succurrisset expugnatione tenuit. Expeditioni
[Anno 1385.] Caroli Sexti in Britanniam, Antonii Ducis
[Anno 1405.] Brabantiæ in Trajectenses, Duci Burgundiæ
[Anno 1408. 23. Septem. Meierus lib. 15. eum nominat. Anno 1380. Anno 1383.] in Leodienses cum quingentis equitibus succurrit, potior victoriç partç causa: Cum Franciæ Rex Carolus sextus inaugurraretur: Luduvico Flandriç Comiti justa fierent: Bur-
[Idem lib. 14. Anno 1385.] gundiæ & Hannoniæ Principum liberi apud
Cameracum matrimonio jungerentur: pax apud
Carnutes iuter Burgundos & Aurelianenses
[Anno 1409.] tractanda: Difficultates inter Antonium Ducem & Hannonem sopiendæ, interfuit: Sicut
[Anno 1411.] & in Comitiis Tornacensibus à Burgundo Du-
[Anno 1409.] ce celebratis: Nuptiis Antonii Ducis: Solemnibus epulis Francorum Regis cum selecta no-
[Anno 1385.] bilium turba apparuit: A Philippo Burgundo
Gubernator Curtraci factus: à Joanne Duce
[Anno 1408.] in intimi consilii societatem assumptus, cum
[Anno 1418. 10. Januar.] eodem Parisios profectus est: Mortuus in bona ætate Uxorem reliquit superstitem, quæ [Meierus susceptricem ejus se nescire fatetur.]
nuptiis Philippi Ducis interfuit, & cum Primogenitus ejus aquis salutaribus expiaretur,
testis astitit: Similiter in tractione pacis apud [Meierus ad annum 1455.]
Atrebates & in nuptiis Caroli Comitis Caro- [Obiit anno 1455. 26. Februarii.]
lesii legitur Insulis adfuisse.

Successit Joannes frater, quem ab Episcopo Leodicensi captum Hoii tradunt nonnullæ historiç, coactumque se magno redimere. Cùm autem litro conficiendo impar est, & ampliùs à Leodicensibus multùm infestaretur, consilium iniit vendendi Comitatum suum Philippo Bono Burgundiæ Duci, servato sibi ad vitam usufructu. Quod factum accedente Procerum Provinciæ consensu. [Anno 1411.]

In quo finiam hoc historiæ Compendium, gesta sub Burgundis Austriacisque Principibus suis locis inserturus. Compendium autem hoc prelusi satisfacturum aliquatenùs, donec Amplissimi nominis Vir G. Cronendalius historiam luculenter & fusè scriptam in theatrum patietur prodire, quod spero brevi futurum. Interim his fruere & me ama Lector.

J. B. GRAMAYE TITULUS,

PARS SEPTENARII QUARTA,

In qua Comitum tam viventium, quàm sepultorum Inscriptiones.

Priores ex authoribus & diplomatibus petitæ, posteriores ex locis ubi sepulti Comites, nisi quòd aliqua ego substituerim, quæ annotavi.

[Sic Bellefforesto vocatur.] NAYMO *Duc de Baviere.*
Elogium hoc de eo feci:

Munere Dux, tituloque Comes, donoque Namurci
Marchio, Cæsarea fidissimus armiger ala,
Qui vixi bellis, bustis quoque finio vitam.

[Chronicon Leodicense ad annum 843.] THYRI *Conte de Namur.*
Cui Cænotaphium hoc composui:

Rector duorum fluminum, totidem arcium,
Inter alios cadaver ignotum jacet.

[Codex Gemblacensis.] ALMARICUS *Marchisus Namurci.*
Cui hoc Carmen scripsi:

Comes vocabar Almaricus, occidi.
Communis hic mihi tumulus cum pluribus,
Communis etiam mors fuit cum pluribus.

[F. Rosieres sic vocat.] GERARDUS *Namurci Comes.*
Cui hos versus scripsi:

In Zuentebaldum dum Gerardus rem gerit,
Et à tyranno vindicavit patriam,
Suumque nomen à tenebris vindicat.

BERINGERUS *Comes Namuci.* [Diploma Broniense datum anno 912.]
Hos defuncto versus ego scripsi:

Protector Brenii, protector Walciodori,
Æmulus Alcida, vel Quinti Cæsaris, ambas
In Sabis & Mosa statui regione columnas.
Defuncte benedicta cohors, bona verba det, oro.

ROTBERTUS *Namuci Comes.* [Sigibertus in vita Abbatis Erluini.]
Cænotaphium ei hoc ego conscripsi:

Robertus jacet hic Namurci Regulus olim,
Legia cui fatum peperit, Brabantia famam.

ADALBERTUS *Comes Namuci.* [In Diplom. Ottonis confirmantis Broniensem Abbatiam an. 992.]
ERMEGARDIS *Ducissa Illustris Ducis Caroli filia ex Francorum nobilissima progenie.* [In Diplom. Gemblacensi dato anno 998.]

Sepultus ille aut Bronii cum avo, aut in D. Virginis Namurci cum uxore, de qua vetus Schædium:

Nobilis Ermengarda ex Francigenarum stirpe Caroli Ducis filia, in festo quinquagintaquinque Martyrum defuncta, in Ecclesia Mariæ Matris Calorum tumulatur, & præsente filio Comite Alberto Namucensi, & Gerolmo Abbate S. Mariæ legavit

vit terra quietionis suæ viginti parvos denarios. Deus sit ejus animæ misericors.

In Chronico Cameracensi.

ROTBODUS *Comes Namuci.*

Sepultus fortè Gerpinii referentibus Indiculis Ecclesiæ, nomine suppresso:

Hic sepeliri voluit Comes Namurcensis.

In charta Broniensi anno 1035.

ALDEBERTUS *Comes Namuci.*

Tumulus ejus magnificus fuit in D. Albani & uxoris cum inscriptione tali:

Hic sepultus jacet Nobilissimus Comes Aldebertus & Reneldis ex Lothariensium stirpe nobilis ejus sponsa, qui Ecclesiam hanc fundavit.

In charta pontis Dionantensis anno 1020.

ALBERTUS II. *Namuci Comes.*

Sepultus cum Ida conjuge in D. Albani, sed Epitaphium non reperi. Andennis solet esse memoria 3. Kal. April.

In fundatione Floreffiæ anno 1121.

GODEFRIDUS *Comes Namucensis &* ERMESENDIS *Comitissa.*

Memoria ejus & secundæ uxoris Floreffiç in saxis duobus nigri marmoris ante aram majorem.

GODEFRIDUS. ERMENSIDIS.

In confirmatione libertatis Broniensis anno 1134.

HENRICUS *Comes Dei gratia Comes Namuci & de Lutseleburch.*

Memoria ejus & uxoris in Ecclesia Floreffiensi, in duobus sarcophagis ante majus Altare.

HENRICUS. AGNES.

In Diplomate Sonegiacensi, anno 1169.

BALDUINUS *Divinâ favente clementiâ Comes Hannoniæ & Marchio adjacentis Regionis,*

Epitaphium in D. Waldetrudis Montibus.

Balduinus hic requiescit Comes Hannoniensis, cujus proavus fuit Balduinus Hannoniens. qui ex Richilde genuit Balduinum Hierosolomitanum. Ille Balduinus genuit Balduinum, qui in hac humatus est Ecclesia ante Chorum ex Alida sorore Godefridi Ducis Lovanii. Ille ex Jolida genuit hunc Balduinum animosum & fortem, justitiæ & pacis amatorem, erga subjectos humilem, contra hostes rebellem, qui hanc Ecclesiam Sanctæ Waldetrudis tertiò concrematam, & S. quoque Vincentii Ogynensis plumbo texit, & castri locum muris cinxit, & super portam Basilicam S. Servatii ædificavit, in Valentianis aulam & muros circa villam erexit, in Bello-monte muros circa turrim construxit, Bynchiam Haymonis quercetum buxeum castrum ramis statam à fundamentis condidit, & turribus & ædificiis munivit, anno Incarnationis Domini 1171. ætatis verò suæ 62. 8. Nonas Novem. obiit.

Epitaphium ALEYDIS uxoris ejus. Ibidem.

Me legat ad lapidem Comitissam mors Aelidem,
Qui legit adde fidem, cras tibi fiet idem.
Quid mihi famosa dat fama genus generosa,
Quid mihi formosa forma nitorque rosæ?
Fama cepet, genere dolor est speciem removeri,
Sicque datur fieri non hodie quod heri.
Finis adest Julio cum nulla vel altera sit,
Matris humi gremio more locata pio.
Sanctis cognata, Namucensi stemmate nata,
Sancta sequens fata, plaudo mercede fata.
Quisquis ades, tecum volvas quid nunc traho mecum,
Dum potes, est æquum te dare dona precum.

In Donatione censuum Novæ villæ facta anno 1125. Ecclesiæ S. Albani.

BALDUINUS *Comes Flandriæ & Hannoniæ & Marchio Namurci primus.*

Epitaphium in Ecclesia D. Waldetrudis Montibus ante aram S. Jacobi.

Hic jacet Balduinus Comes Hannoniensis, Vir venerabilis, prudens, Princeps potens, & illustris. Hic fuit filius Comitis Balduini, qui ante majus Altare jacet. Hic ex parte matris suæ Namucum fuit adeptus, & inde primus Marchio Namucensis appellatus. Hic ex parte uxoris suæ Margaretæ, quæ fuit filia Theodorici & soror Philippi Comitum Flandriæ, Flandriam cum Hannonia & Namurco possedit. Hic habuit filios, quorum Balduinus primogenitus in Flandria & in Hannonia, Philippus verò successit in Namuco. Habuit & filias, quarum una fuit Elisabeth sanctissima Francorum Regina. Obiit 17. Kal. Jan. anno 1195.

Epitaphium Uxoris ejus olim in medio, nunc latere Chori S. Donatiani.

Scriptum in lamina plumbea reperta cum 27. Junii anno 1152. corpus ejus transferretur.

Hæc fuit Margareta uxor Balduini Comitis Flandriæ & Hannoniæ, primi Marchionis de Namu, mater Elisabeth sanctissimæ Francorum Reginæ, hæc fuit plurimorum meritorum, precellens in omni opere bono cunctas mulieres viventes in tempore suo, obiit 17. Kal. Decembris anno 1194. mense Novembri. Requiescat in pace.

In Diplom. fundationis S. Petri in castro anno 1191.

Vir Illustrissimus PHILIPPUS *secundus Marchio Namucensis.*

Epitaphium ejus in veteri Choro D. Albani.

Hic sepultus est Illustrissimus ac Potentissimus Vir Dominus Dominus Philippus XIII. Comes ac Marchio Namurcensis, successor fratris sui Henrici, ac filius Balduini quondam Comitis Flandriæ Hannonis ac Marchionis Namurcensis, qui quondam Philippus obiit absque liberis anno Domini 1212. numerum 20. prebendarum auxit de tribus prebendis, ac postmodum ad honorem Dei, ad augmentandum Ecclesiæ præsentis Sancti Albani in Divinis servitium, instituit in eadem Ecclesia 20. beneficia, quæ dicuntur vicaria, conferenda 20. Clericis Ecclesiæ eidem assiduò deservituris, cujus ossa de consensu Caroli Regis Castellæ fuerunt translata de medio navi Ecclesiæ cum Altari ob eodem fundato in veteri Choro cum maxima reverentia anno 1213. regnante Apostolico viro Honorio tertio & Imperatore Frederico II. Administrante Hugone de Petraponte Antistite Leodien. De pœnitentia severa per eum facta habetur in Chronicis.

Epitaphium MARIÆ filiæ Regis Franciæ in Affligimio.

Maria Philippi Regis Franciæ filia quondam Philippi Marchionis Namurcensis, & postea Henrici Brabantiæ Ducis filia, femina omnium pulcherri-

cherrima, hic petiit sepeliri anno 1238. Kalendis Augusti. Ora pro ea.

In Diplom. Epi de concordia cum Goberto de Bioul anno 1228.

PETRUS *Comes Altisiodorensis & Tornurensis & Marchio Namurcensis, &*
JOLENDIS *Comitissa uxor ejus & Marchionissa.*

Cænotaphium hoc ei olim composui:

Quo magis incertum est de tempore, sorte, sepulchro
Cæsaris, hoc certum magis est de morte dolenda.
I nunc ista vide & regnis confide viator.

In testamento ejus anno 1224.

Ego PHILIPPUS *Marchio Namucensis.*

Epitaphium ejus Vaucellis.

In tabella ad parietem sub insignibus ejusdem scripta fuerunt.

Marchio Philippus Namucensis hic jacet intus;
Nec facilè dicas animis an major an armis,
Tu preco sis facilis, mors comparat ultima primis:
Anno 1226.

In fundatione Abbatiæ Grandipratensis anno 1231.

HENRICUS *Marchio Namucensis, & Viennæ Comes, &*
MARGARETA *Marchionissa & Comitissa uxor ejus.*

Memoria eorum in Grandiprato.

In veteri Codice per has turbas perdito.

4. Kalendas Novembris Anniversarium Nobilissimi Marchionis & Comitis Henrici & Margaretæ conthoralis ejus Fundatorum nostrorum, quorum animabus misereatur Deus.

Sepultus ille in Palestina, hæc in Valle Mariæ prope Treveros.

In confirmatione Grandipratensis Cœnobii anno 1237.

Nos BALDUINUS *hæres Imperii Romaniæ, Comes & Marchio Namurcensis.*

Et post obitum Joannis Brennæ soceri anno 1237.

In Diplomate privilegii portatiatus castri anno 1246.

Balduin par la grace de Dieu tresfiable en Jesus Christ Empereur de Dieu couronné, moderateur de Romanie & des en croissant, & aussi Marquis de Namur.

Memoria ejus Lætiis. Epitaphium ei tale olim scripsi:

Urbs Constantini me prodita perdita Rege,
Præsidium est Eubæa fuga, Cacobæa sepulchrum.

Usufructuaria.

BLANCA *Franciæ Regina* testibus Franciæ historiis, diploma enim non vidi.

Moderatrix. In Codice feudorum.

MARTHA *Imperatrix vidua* BALDUINI *Imperatoris Constantinopolitani.*

Epitaphium ejus esse puto in Nameche:

Icy gist ly droict iritaine Chastelaine de Sanson, que fu del lingage le Roy de Jerusalem. Pols por l'ame que Dieu console.

Occupator. In Diplomate de Geronsart anno 1270.

HENRICUS *Comes de Luceleborch & de la Roche, Marchis d'Arlon.*

Sepulchra ejus in Clari Fontis Cœnobio.
Epitaphium uxoris ibidem tale:

Cy gist la Contesse honoré de Luxembourgh Marguerite nommé. Que moult fut sage, & Extraict de linaige de Bar & de Bretaigne.

GUIDO *Dampieræ Dominus, Flandriæ Comes.* In Codice feudorum.

Et post acquisitum Namurci Comitatum anno 1262.

Nous Guys Cuens de Flandres, Marchis de Namur, & nous Isabeau femme à Noble homme son cher Signeur le Conte devant nommé, Contesse de Namur. In fundatione Bonessiensi anno 1267.

Epitaphium ejus Flinis:

Cy gist tresillustre & noble Prince.
GUY *Conte de Flandres Fundateur de ceens; qu'il mourois prisonnier à Compoingne au mois de Mars 1304, & fut rapporté en ce lieu l'an 1305.*

Epitaphium primæ uxoris MATHILDIS Arthesiæ ibidem:

Cy gist noble & vertueuse Dame, Madame Mehault, Contesse de Flandres, Dame de Bethune & de Teuremunde, femme de tresillustre Prince Guy Conte de Flandres, Fundateur de ceste Eglise, laquelle trepassa l'an .....

Meierus mortuam anno 1259. & sepultam vult Bethuniæ.

Epitaphium ISABELLÆ Luceburgicæ secundæ uxoris in Cœnobio D. Claræ per eam fundato Pettegemii:

Nunc per hæreticos diruto.

Hic Isabella jacet Guidonis altera conjux,
Hæres Namurci, Luceburgique propago.
Obiit anno 1298, 25. Septembris.

Nous JEHAN *fils au Conte de Flandres Cuens de Namur.* Post an. 1297.

Et post obitum patris Guidonis. Anno 1303.

JEHAN DE FLANDRES *Cuens de Namur.*

Epitaphium ejus apud Minores Parisiis.

Post incendium anno 1581. templi desiit.

Cy gist hault Prince & de bonne memoire Monsieur Jehan Conte de Namur, que fu filz aisné de bon Guy Conte de Flandres, & de Isabelle fille du Conte de Luxemborch, qui trepassa de ce siecle l'an de graci 1330. le vendredy devant le Chandelense, & fut miz en terre le quart jour de Feburier.

Epitaphium MARIÆ CLAREMONTANÆ uxoris primæ; anno 1308. in Febr. in Cœnobio Vallis Beatæ:

Cy gist Noble Princesse Marie de Clermont,
Espouse de Conte Guy de Flandres le Cont,
Dieu le veul benire, en l'an 8. el veint à mourire.

Epitaphium MARIÆ ARTESIÆ secundæ uxoris nondum reperi, nec locum sepulturæ, nisi quòd schædæ aliquæ velint Bapalmis sepultam.

Diplomate privilegii Valcuriensis Anno 1328.

JOANNES DE FLANDRIA *primogenitus Joannis Comitis Illustris Namucensium.*

Èt cùm patri successisset anno 1330.

In Diplomate Ogniacensi super difficultate mota anno 1330.

JOANNES *Comes Namucensis.*

Epitaphium in Spaltemensi Cœnobio Germaniæ:

Hic sepelitur Joannes...... Marchis de Nament, mortuus in itineragio Prussiæ, 2. Aprilis anno 1335.

In fœdere anno 1336 11. April. cum Francо.

GUIDO *Namuci Comes vir Nobilis.*

Sarcophagus ejus in D. Albani ante vestiarium. Memoria in S. Albano & Salzinis.

Duodecimâ Martis obitus nobilissimi Principis Gnidonis, filis Joannis Comitis, qui obiit Cum dolore omnium in Flandria anno 1336.

In fundatione Aræ in S. Albano anno 1336.

PHILIPPUS *Comes Namucensis.*

Memoria in Æde Minoritarum Famagustæ:

Domicellus Philippus de Namu Comes
Regis cum triginta consanguineis obtruncatus,
Sepulturam apud S. Franciscum majorem
Consecutus est anno M. CCC. XXXVII.

In fundatione altaris in S. Petro anno 1347.

GUILLAUME DE FLANDRES
Cuens de Namur.

Nonnunquam additis titulis
Sire aut etiam *Seigneur de l'Escluse.*

In privilegio Namurcensi anno 1381.

Epitaphium ante aram primariam Ecclesiæ Minorum.

Cy gist hault & puissant Prince de bonne memoire Guillaume de Flandres Conte de Namur & Seigneur de l'Escluse, qui trepassa le premier jour du mois d'Octembre sur l'an de la Nativité de Nostre Seigneur 1391.

Ibidem Uxoris Epitaphium.

Cy gist haulte & puissante Dame de bonne memoire Madame Catherine de Savoye femme & espouse à son vivant de hault & puissant Prince Guillaume de Flandres Conte de Namur Seigneur de l'Escluse, Contesse & Dame des dits lieux, que trespassa le 18. jour du mois de Jung l'an 1388.

In tractatu pacis Gandensis ... datæ per ... Ducem an 1385. 18. Decem.

GUILLAME *filz ayné du Conte de Namur Seigneur de l'Escluse.*

Post Slusæ cum Bethunia permutationem conceptam anno 1384. perfectam anno 1386.

In transporto Walcuriæ facto anno 1384.

GUILLAUME DE FLANDRES *filz de Namur Sr. de Bethune & Montaigle.*

Et interdum post cessionem Valecuriæ à patre ei factam anno 1384.

GUILLAUME *Seigneur de Walcourt & Bethune, Filz du Guillaume Conte de Namur.*

In Diplomate quodam anno 1390. pro Jardineto dato.

Cùm patri successisset in Comitatum anno 1391.

GUILLAUME DE FLANDRES *Conte de Namur Seigneur de Bethune.*

In privilegio Namurcensi dato anno 1392.

Epitaphium in medio Chori Minorum Namurci.

Cy gist hault & puissant Prince de bonne memoire, Monsieur Guillaume de Flandres, Conte de Namur, & Seigneur de Bethune, qui trepassa le 10. jour de Janvier, sur l'an de grace de la Nativité de Nostre Seigneur mil quatre cens dixhuict.

Ibidem Uxoris Epitaphium:

Item cy gist haulte & puissante Dame de bonne memoire, Madame Jehenne de Harecourt, que fut femme & espouse a hault & puissant Prince Monseigneur Guillaume de Flandres Conte de Namur & Sr. de Bethune, Contesse & Dame des dits lienx, que trepassa l'an 1455. le 16. jour de Febr.

JEHAN DE FLANDRES *Seigneur de Wynendale & Renaix.*

In Codice Feudorum Pollitus sic vocatur.

Cumque vendidisset Winedaliam Joanni Duci Burgundiæ anno 1409.

JEHAN DE FLANDRES *Seigneur de Bailloeul & Petegem filz au Conte de Namur.*

In Diplomate Sallismontano confirmatio certis partis sylvæ anno 1411.

Cùm fratri in Comitatu successit anno 1418.

JOANNES DE FLANDRIA *Comes Namurci, Dominus Bethuniæ.*

In Diplomate cessionis Comitatus Philippo Bono factæ anno 1421.

Sepultus ad lævam Chori D. Albani tali Epitaphio:

Chi gist Trenoble Conte Jehan de Flandres, qui ceda à le Prince de Bergoigne la Conte de Namur, trepassa le premier de Mars l'an 1429. Requiescat in pace.

Nec sepulchrum nec tabula hæc verba continent extra.

GENESIS

PARS SEPTENARII QUINTA,

Ubi Comitum Namurci Propagines, Stemmata, & Affinitates digestæ.

STEMMA PRIMUM.

ALdebertus Comes, Uxor Ermesendis Lotharingica.

Rotbodo.	Albertus, Uxor Reynolda.	Sophia [a] Ornulphi III. Cyneiensis Comitis Uxor, unde Comites descendunt..........	Henricus [b] Durbuti Comes, Uxor.

[c] Henricus Rupensis Comes.	Fredericus Episcopus Leodicensis.	Albertus, Uxor Ida.	Henricus vixit anno 1092.

[f] Mathildis quæ sustulit ex

Werico Domino Valcuriensi,	Nicolao Domino [h] Avesnarum,

[g] Wericum Dominum Valcuriæ, unde rectâ lineâ Domini Valecuriæ.	Beatricem Dominam Husalisiæ, cujus posteri ibi imperarunt.	Jacobum Dominum Avesnæ.	Mathildem uxorem Castellani Andomaropolis, cujus posteri Castellaniam Guidoni Comiti Flandriæ vendiderant.

Guido, Galterus, Buchardus Archidiaconus Laudunensis, cujus ex Margareta Flandrensi posteritas Hannoniam tenuit & Namurcum arrogavit.

AD STEMMA PRIMUM.

[a] JOannes Daulii in gestis Comitum Luccburgi & Cyni hanc Sophiam filiam Comitis Namurcensis uxorem dat Ornulpho III, nec præter eum quisquam meminit.

[b] Memoriæ omnes hunc nominant: aliqui tamen secundum Gerbergæ, quæ matertera hujus Henrici fuit, maritum faciunt Henricum Comitem Durbuti.

[c] Chronicon Leodiense ad hunc annum nominat eum, sed non exprimit cujus sit filius.

[d] Hunc omnes historiæ filium Comitis Namucensis faciunt, sed an hujus Alberti an sequentis, dissentiunt.

Mihi ęquè libet his ac illis accedere: causa tamen cur Fredericum hoc loco posuerim est, quòd in veteri Codice reperiam Alberto huic filium

filium fuisse Fredericum Archidiaconum Leodicensem, quem puto eundem esse cum illo qui pòst Episcopus.

[e] Seriem sequentem ex Chronico per Gemblacenses mihi submisso descripsi.

[f] Hanc aliquot memoriæ filiam faciunt Alberti.

[g] Hunc & posteros alibi citant Annales Hanoniæ.

[h] Hunc cum uxore & nepotibus nominant Schedæ Cœnobii Lætiensis.

[i] Meierus, & Annales Hannoniæ.

STEMMA SECUNDUM.

Albertus III. Comes, & Ida Comitissa.

Godefridus, cui uxores	Henricus [b] Canonicus Leodiensis.	Albertus ex [b] Canonico miles, Uxor vidua [c] Hugonis Comitis Jaffæ, cujus ratione secundus fuit Comes Jaffæ.

[d] Mathildis. 2 Ermesendis.

Aleydis Rogerii Rossiacensis Domini Uxor.	Isabella maritum habuit Dominum Antoniensem & Spinetensem, unde Dominorum series.

Reinaldus gener Nicolai Ruminiacensis, Uxor Juliana.	[f] Rogerius Episcopus Laudunensis.	Maria Ægidii Cynacensis	Eusalis Philippi Domini Altirinensis.	[e] Mathildis Arnoldi Domini Aldenardæ.

Joannes, Uxor Mathildis Trazi-niaca, Domina Danneux, unde rectà descendunt DD. Aldenardæ & Lessinii & Pameliæ Barones.

AD STEMMA SECUNDUM.

[a] Nominatur cum fratribus in diplomate Andennensi anno 1107.

En nom del sainte Trinité. Henry par la grace de Dieu tierche Empereur des Romains accroissans, Cognute chose soit à tous filz de S. Eglise, Que Albert Conte de Namur laissies delle longe deplainte de l'eglise d'Andenne, &c. Les fils de susdit Conte veans, & oyans, & entendans Godefroy, Henry, & Albiert ches choses ainsi disposées, &c.

[b] Hos sub Oberto Episcopo anno 1102. nominat tabula in choro Leodicensi affixa.

[c] Testis Tyrius l. 14. cap. 25. qui fratrem vocat Comitis Namurcensis, sub annum 1120, cùm viveret & regnaret Godefridus. Unde apparet, non esse Godefridi filium, quod aliqui putant.

[d] Hanc seriem ex eodem Gemblacensi codice concinnavi, & sunt qui velint hanc eandem esse cum Richilde Comitis istius matre Balduini.

[e] Hanc eodex præterit, quam & stirpem petii ex scriptis D. Cronendalii.

[f] Demochares Rogerium de Roseto 46. Episcopum ad annum 1180. nominat tomi 2. cap. 17. folio 28.

STEM-

STEMMA TERTIUM.

Godefridus Comes, Uxor secunda Ermesendis.

[a] Albertus, obiit puer.	[b] Henricus Comes, Uxor Agnes.	[c] Clementia, Bertholdi Thuringiæ Ducis uxor.	[d] Beatrix Manassis Rhetelensis Comitis.	[e] Aleydis Balduini Hannoniæ.	[i] Agnes Simonis Lotharingiæ Ducis, aut, ut alii, Gelriæ Ducis.

[m] Ermesendis unde Duces Luceburgi descendunt.	[l] Radulphus Episcopus.

Berthulphus Dux	Radulphus Episcopus	Manicerius [e] Comes.	Ausbertus Præpositus Leodiensis. [f]	Balduinus.	Henricus.	Nupta Hugoni de Petraponte.	Nupta Rogerio Siciliæ Regi.

[g] Hugo Episcopus Leodien.	Constantia [h] Uxor Henrici [b] Cæsaris.

AD STEMMA TERTIUM.

[a] Hunc aliqui Comitem Jaffæ faciunt: malè, ut docui.

[b] Hìc cum sororibus tribus nominatur in fundatione Floreffiæ.

[c] Hanc stirpem ex eis quæ refert m.s. S. Laurentii Leodicensium disposui. Ceterùm cùm circa hæc tempora (teste Henninge folio 133. partis 1. monarchiæ 3 & 4) tantùm Comites Thuringiam habuisse videam; aut necessum secundam aliquam Thuringiam constituere, aut dicere Ducem exercitûs Thuringici fuisse.

[d] Hunc & aliquos ex posteris nominat Codex Broniensis in historia S. Crucis huc delatæ, cum quo conferendus G. Tyrius l. 12. cap. 1.

[e] Hujus meminerunt Annales.

[f] Hic nominatur in electione nepotis sui Episcopus.

[g] Hujus matrem fatentur chronica filiam Comitis Rhetelensis.

[h] Henninges folio 1215. tomi 4. consentit, & matrem ejus ex Rogerio Siciliæ Rege nominat Beatricem filiam Comitis de Rhetest. Aliter ac Fazelus l. 7. deca. 2.

[i] Hanc Henninges ex Chronico Lotharingiæ filiam facit Erici Comitis Namurcensis, uxorem Simonis II. Ducis, Radulphi Episcopi Leodicensis matrem, quam chronicon unum Leodicense facit matrem Rodulphi ex Comite Gelriæ, quod tamen ego in Gelriæ historiis non reperio.

[l] Variant scriptores in parentibus hujus, idcirco eum bis posui. Hoc certum, nepotem fuisse ex filia Godefridi Comitis Namurcensis. Rosieres diploma allegat tale: *Simon Dei gratia Dux Lotharingiæ & Marchio, &c. Hinc est quod nos & uxor mea Agnes Comitissa Namuci & Luceburgi & filii mei, &c. Datum anno* 1183.

Et licèt in numero filiorum non nominet Radulphum, tamen Rosieres ex diplomatibus ait patêre hujus esse filium. Quod idem sentit Wasseburgensis. Qui & Godefrido Comiti Isabellam dat filiam nuptam Conrardo Luceburgensi.

Videndum etiam an sit & quæ illa Comitis Namurcensis filia mater ex Comite Gelriæ Adalberonis Episcopi Leodiensis, si vera refert Chronicon unum Leodicense, tacentibus Gelriç scriptoribus.

[m] Hanc stirpem pete ex J. Bertels Abbate.

STEMMA QUARTUM.

BAlduinus IV. Hannoniæ Comes, Uxor Margareta.

Balduinus Comes Hannoniæ, Uxor Maria Campana, unde Comites Hannoniæ.	[a] Henricus Imperator.	[b] Joannes.	Philippus Comes.	Yolenthis nupta Petro.	[c] Isabella Uxor Philippi Pulchri Regis, unde Reges Franciæ.	Sybilla Uxor Gerhardi Luceburgensis post mortem patris.

Philippus Comes.	Robertus Imperator.	Balduinus Imperator, Uxor Martha.	Margareta H. Vienensis.	[g] N. nupta Galteri Barensis filio, & iterum D. Montis Acuti.	[h] N. nupta Theodoro Lascari.	[i] Iole Uxor Regis Hungariæ.

[e] Philippus, Uxor Beatrix filia Regis Siciliæ.

[f] Catherina nupta Carolo Valesio.

AD STEMMA QUARTUM.

[a] HEnninges fol. 80. malè uxores ei dat filiam Petri Namurcensis & secundam filiam Regis Bulgarorum; & proles ex illa Petrum, Balduinum, Henricam Theodorico Campaniæ Comiti nuptam, ex hac Yolenthem Petro Cortenæo elocatam. Cujus contrarium docet Gregoras l. 4. Ceterùm ut demus eum bis conjugatum fuisse, dicendum unà proles ante patrem mortuas fuisse sine herede, & negandum Yolenthem, quæ soror fuit, filiam fuisse.

[b] Negandum aut Joannem quod memoriæ volunt, aut Henricum quod Henninges & Epitaphium Philippi dicere videtur, Comites fuisse, mortuo patre; nihil tamen vetat utrumque patre vivo Comitis titulo usum.

[c] Æmilius, Paradinus, Belleforestus uno ore fatentur.

[d] Oudegerstius ita sentit, quam tamen Paradinus uxorem Guiscardi Domini de Beaujeu facit, (errans in hoc solo, quòd Fernandi Comitis filiam faciat, quod temporum ratio non patitur) eam non improbabile hanc Sophiam esse.

[e] Ex Gregora in principio libri 5. & Fazelo l. 8. cap. 4.

[f] Testis Æmilius, Annales Franciæ fol. 125. & Platina iu Bonifacio VIII.

[g] Author Eugeranus de Coucy, quam Belleforest malè facit Roberti Imperatoris filiam.

[h] Ex verbis Gregoræ, qui eum ait duxisse consobrinam Roberti Imperatoris, id nonnulli colligunt.

[i] Belleforestus auctor est, sed Annales Hungariæ nihil de hac referunt.

STEMMA QUINTUM.

GUido Comes, Uxores

Margareta Bethuniensis, Isabella Luceburgensis.

Margareta Bethuniensis					Isabella Luceburgensis						
[a] Filii sex, filię tres in Flādria domi natæ.	[b] è quibus Guido Comes Namurcensis vocatur, & Joannes Episcopus Leodiensis.	Joannes Comes, cui uxores	[b] Guido D. de Richeborc, uxor Alys Henrici Barensis filia, per quā fuit Comes Cyni.	[c] Henricus Comes Lodi, uxor Margareta Clevensis.	[d] Margareta cui mariti Alexander filius Regis Scotiæ & Reginaldus Comes Geldrię	Joanna monialis.	[e] Beatrix uxor Hugonis Comitis S. Pauli.	[f] Catherina uxor Theobaldi Ducis Lotharingiæ.	[g] Philippa sponsa Eduardi filii Regis Angliæ.	[h] Adela Uxor Joannis, Domini de I'iennes.	[i] Yole conjux Alexandri 3. Scotorum Regis.

[l] Margareta secundò genita Roberti Comitis Claromontani.	Maria filia Philippi Arthesii.

AD STEMMA QUINTUM.

[a] HEuterus l. 6. Burgund. Henninges folio 82. & alii.

[b] Author Henninges & fieri potuit Guidonem ante ductam Isabellam & possessum Namurcum, uni ex filiis titulum Comitatûs, in quem jus arrogabat, dedisse.

[b] Ex Meiero ad annum 1303, ubi patrem ait ei assignasse Comitatum Zelandiæ; & Joanne Daulii, qui ait necatum in oppugnatione Bressiensi ictu lapidis anno 1310; & litteris divisionis bonorum ejus inter nepotes datis anno 1347. Sepultus est Petegemii.

[c] Ex vita Henrici VII. ubi Comes stabuli Imperatoris vocatur, uxorem autem ejus in Clevensi historia non invenio. Obiit anno 1339, jacet apud Minores Brugis.

[d] Henninges fol. 159. ex Buchenano, qui tamen vult desponsatam dumtaxat fuisse Alexandro ante patrem defuncto, & Henninges folio 375. de secundis nuptiis ejus ex Aquilio: unde Oudegerst malè eam Reginam Scotiæ vocat & nuptam vult Regi.

[e] Author Henninges, & consentiunt Annales Arthesiæ.

[f] Idem fol. 90. cùm nonnulli Lotharingici scriptores uxorem Theobaldo dent filiam Marchionis Montisferrati.

[g] Ex Polydoro ad annum 1294, qui & ait Regem Franciæ Matrimonium impedivisse.

[h] Author Wassebnrg, cùm Henninges maritum ejus vocet Regulum Erasmii.

[i] Meminit Buchenanus, alii tamen Alexandro III. uxorem dant filiam Comitis Druydum.

[l] Annales Franciæ ad annum 1308. addentes procurante Francorum Rege has nuptias initas.

STEMMA SEXTUM.

JOannes Comes, Uxor Maria Arthesia.

Joannes Comes. [f]	Guido Comes.	[a] Blanca, Uxor Regis Norwegiæ.	Philippus Comes.	Gulielmus Comes primò [h] gener Comitis Blesensis, tum maritus [i] Catherinæ Sabaudæ.	[b] N. uxor Comitis Viennæ.	Maria [c] Uxor Guidónis Comitis Blesensis & post Colini de Brabantia.	[d] Elisabeth Uxor Ruperti Bavariæ Ducis.	[e] Robertus, Uxor filia Alberti Hannoniæ Comitis, & postea Isabellæ Melinæ.
Philippus Nothus.		Joannes Nothus.[g]						[r] Robertus Nothus.

[l] Gulielmus Comes maritus primùm Mariæ Barensis, tum Joannæ Haricurtiæ.[m]	Joannes Comes.	Maria. [p]	Gulielmus Nothus.[o]
N. mortua in infantia. [n]	Philippus Nothus D. de Duys. [q]		

AD STEMMA SEXTUM.

[a] CRrantzius non nominat hanc Blancam, sed nec uxorem Magni Sinechii Sueciæ & Norwegiæ Regis, qui hoc tempore vixit, unde suspicor eam esse.

[b] Ex litteris Comitis Viennæ anno 1359. qui fatetur se recepisse 8000. libellarum pro dote sororis Namurcensis Reguli.

[c] Paradinus & Annales Britanniæ hanc & matrimonia hujus nominant, sed non addunt cujus sit filia. Meierus & Monstroletus faciunt Gulielmi Comitis filiam, Annales Gulielmi sororem.

[d] Testis Munsterus.

[e] Ex Guisiano & archivo Soleriensi.

[f] Ex diplomate anni 1371.

[g] Ex Jacea.

[h] Jacea sic refert: Annales generum Comitissæ Blesensis & Joannis Hannonii conjugum faciunt.

[i] Ex Paradini historia Sabaudica.

[l] Ex litteris Ducis Burgundiæ anni 1384. jubentis eo titulo concedi ipsi usumfructum Slusæ.

[m] Ex litteris anni 1391, quibus assignantur ei illo titulo 4000. librarum super Bethunia.

[n] Ex tabula veteri altaris S. Albani.

[o] Ex Annalibus, qui addunt decollatum à Gulielmo II, quòd author fuisset matrimonii Mariæ cum Colino de Brabantia.

[p] Hanc Meierus eandem facit cum superiore.

[q] Ex vita Philippi Boni, inter cujus consiliarios recensetur.

[r] Interfuit venditioni Comitatus anno 1421.

IN

IN ET DECREMENTUM Comitatûs Namurcensis.

PARS SEPTENARII SEXTA.

Incrementum Comitatûs.

UT antiquiora illa & obscuriora pretersam; invenio Comitatum Namurcensem, ut nunc est, occupare potiorem partem pagi Lummensis & Lomacensis, inque illo [a] Walciodorus, hoc [b] Bronium describitur:

Pagi Sabis, in quo [c] Monasterium S. Fredegundi,

Pagi Muhanienses in quo [d] Egesines,

Pagi [e] Darmienses in quo Flerutum,

Pagi [f] Condrusti in quo Antina.

Contingere aut etiam partem occupare pagorum [g] Tiracensis, [h] Flamenensis, [i] Ardennensis, [l] Thuinensis, [m] Bellomontensis, [n] Brabanticensis, [o] Hasbaniensis, [p] Florinensis, [q] Fossensis.

a Confirmatio Walciodori anno 946. citat.
b Confirmatio Broniensis anno 932. sic describit.
c Citatur in Cameracensi Diplomate anni 980.
d Citatur in Leodicensi Diplomate anni 1062.
e Citatur in Gemblacensi Diplomate anni 962.
f Citatur in donatione Ludovici Regis facta Ebroino Comiti.
g Diplomata Lætiensia meminerunt.
h Diploma Ludovici Regis supradictum.
i Diploma Walciodori supradictum.
l Diploma Lobiense anni 992. nominat.
m Annales nominant.
n Diploma Gemblacense supradictum.
o Diplomata Trudonopolis & alia multa nominant.
p Florinensia monumenta nominant.
q Nominat Chronicon Leod.

Qualiter autem hi pagi, quos authoritate Diplomatum statuo, siti fuerint, Icon postea subjiciendus repræsentabit.

Definio autem veteres Comitatus inter Mosam & Sabin Libinensem, Tyriensem, Biolensem, Prizeriensem, Castellanias Walincurtensem, Floreffiensem, Montis Aquilensem, Bovinensem: Sabis, Gerpiniensem: ultra Sabin inter Ornum & Pietonem Comitatus Gosselensem, Darmiensem, Marbasiensem, Castellaniam Veteris Villæ: circa Ornum & Mehaniam Comitatus Lernutensem, & Mehaniensem, Castellaniam Mehaniæ: Inter Ornum & Sabin Castellaniam Golsiniensem: Inter Mehaniam & Mosam Comitatus Laudensem, Hungoniensem, Hasbaniensem, Nameceensem, Castellaniam Novæ Villæ: Ultra Mosam Comitatus Bellefortensem, Havelaniensem, Bochensem, Castellanias Andennensem, Sansonensem, Mosanam, Honrensem, Rendarcensem, Polivacensem, Hasteriensem. Atque hæc omnia suis locis confirmabo Diplomatibus aut scriptis veteribus, quæ fuerunt in tractu illo, qui nunc Namurci Comitatus vocatur, qui qualiter coaluerit, videndum.

Namurcum veteris Ardennæ partem fuisse nemo unquam dubitavit.

GLOMERICI jurisdictio versùs Ardennam & Durbutum se extendit.

ODOARII circa Sabin.

HIDULPHI Dynastæ etiam latè per Ardennæ sylvas.

NAYMO circa Namurcum & Mosam dominatus est, ut puto, tantùm.

THEODORICUS versus Dionantum extendit Imperium.

ALMARICUS Territorium de Feix cum castro Sansonensi dotale acquisivit.

RAGINERUS Dux & successores per Flamenam Condrustumque imperitarunt.

GERARDUS & BERINGERUS in Lomacensi plurima possederunt, & hic advocatiam Broniensem acquisivit.

ROBERTUS Darmiensi Comitatus partem adjecit.

Atque hæc quidem antiquis expressi nominibus, deinceps recentibus sua daturus.

ROBERTUS itaque in Flerucensi territorio multa acquisivit, & Veterem Villam cum uxore possedit.

ADELBERTUS cum uxore Thenas & alia Hasbaniæ loca obtinuit, & Bovinensem districtum recepit.

ROTBODO vicos aliquot in Ardenna & jus ad Comitatum Brugeronensem.

ALBERTUS II. Advocatiam Waseggæ & Bronii beneficium Brugeronense.

ALBERTUS III. Advocatiam Andennensem anno 1107.

Virdunensem Vice-Comitatum, jus in Bu- Anno 1075.
loniensem Ducatum. Anno 1037.

GODEFRIDUS Allodium Floreffiense, & jus ad Anno 1035.
Luceburgum.

HENRICUS Luceburgum, Rupes, & Durbutum.

BALDUINUS villas duas in Muhaniensi Comitatu.

PHILIPPUS emptione ab Abbate Indensi tri- Anno 1209.
entem villarum de Seille, Sclain, Holsdain.

PETRUS à Roberto de Bioul Nemus Mala- Anno 1213.
niæ Bioli.

PHILIPPUS à Joanne Horion sylvas circa Anno 1220.
Mosam, quas nunc Grandepratum habet.

BALDUINI tempore nihil acquisitum.

GUIDO beneficium Pollivacæ ab Henrico Anno 1280.
Luceburgensi, beneficium 100. marcarum in Glennes à Valerano Salzeburgensi.

Villam Renais, Hörenbecq, S. Cornelis, Anno 1383.
Brakel, Suerlingen, Waendeke, & Eeceile Anno 1280.
4000. librarum ab Abbate Sancti Cornelii.

Petegemium ab Arnoldo Domino Cisoniensi.

Bellolum à Joanne Dampetræo.

Finiæ Castrum ab Ægidio Barlamontano, Anno 1298.

E Præter

Præter varia minoris tituli bona & agros à diversis emptos, itemque alia quæ liberis primi matrimonii reliquit, in Flandria, &c.

Anno 1285. JOANNES aggeres inter Axelam & Schaffingam, inde nomen Namurci retinentes, resectos anno 1321.

Slusam & alia in Flandriis.

Anno 1349. GULIELMUS & mater ejus à Johanne R. Bohemiæ castrum Polivachæ cum Præpositura, Majoratum de Falize, Forines, d'Aussaul, de Waing, de Hayn, de Schaltin, de Lignon, de Fallamaigne, de Hammes, de Fecault, de Martin, de Virœul emerunt, & castrum Bellefortis ab Ægidio Faucon, Valecuriam à Werico Valcuriensi,

Anno 1363. Anno 1345. A Balduino de Moustier & Johanne Espangons feuda in Freyres de la Respaille,

Anno 1343. Ab Eustachio de Seraing feudum de Enghesies,

A Joanne Marbais feudum in Bioul,

A Margareta Wesemalia bona in Fleru,

Anno 1370. A Theobaldo de Lesées Advocatiam Lustinii & Sylvæ Acremontanæ.

1370. 1374. 1375. Contra Leodienses per sententiam Romanorum obtinuit vicos Tamines, Brangnées le Conte, Fontenelles, & Gilliers Mertines, Gerpines, Humignées, Francq Vigniers, Court de Betonsart, Bernieres, Ferieres, Gordines, Somerées, & Fontenelles apud Walcuriam.

Sub Fleruensi. Sub Boviniensi. Sub Pollivache, Sub Waseige. Hemptines, Nettoye, le ban de Sorines de lez Dinant le chaveye, Javeley, Garmes, & Pecherolles, Fumale, Namesche.

Velaines & Ramineaul. Sub Viesville.

GUILIELMUS II. Bethuniam.

JOANNES ultimus, Wynedaliam.

Ad extremum structam à Carolo V. arcem Anno 1515. sui nominis vulgò inter oppida Namucensia recensent.

DECREMENTUM

Comitatûs.

PErdidit ea quæ Arduennates asservabant circa Ardennam NAYMO.

ALBERTUS III. Bulonium & Virduni Vice-Comitatum.

HENRICUS cæcus Thenas Hasbaniæ, cum aliis ibidem. Anno 1189.

BALDUINUS Luceburgum. Anno 1288.

PHILIPPUS illustris Rupes & Durbutum. Anno 1299.

PHILIPPUS à Dolabra quicquid nemoris ultra Mosam versus Ardennam usque ad Archiam sylvam. Anno 1222.

HENRICUS Viennensis usumfructum Veteris Villæ & Golsiniæ. Anno 1229.

JOANNES I. Slusam. Anno 1321.

GULIELMUS II. iterum Slusam antea recuperatam. Anno 1384.

JOANNES ultimus Wynendale. Anno 1407.

BREVI-

J. B. GRAMAYE

INDEX,

PARS SEPTENARII SEPTIMA.

Nomen.	*Agnomen.*	*Annus obitûs.*	*Locus ſepulturæ.*	*Inſignia.*
Glomericus	Durbutenſis.			
Odoarius	Floreffienſis.			
Hidulphus	Arduennas.			
Martinus	Infelix.	à 710	Neuſtriæ.	
Lampertus	Formidabilis.	778	Methelocienſe Cœnobium.	
Loherus	Superbus.	809	Toleianum Cœnobium.	
Fredericus	Saltuenſis.	847	D. Matthæi Treveris.	Sigillum bipartitum prætetens ſcutum cum faſcia, & crucem cum carbunculo.
Sadigerus	Juſtus.	876	S. Arnulphi Metis.	
Raginerus	Magnus.	916	S. Vitoni Virduni.	
Ricuinus	Virdunenſis.	930	Metis, ut puto.	
Bona	Moſellanica.	....	Virdunum.	
Carolus	Francus.	1001	Aurelianum	Scutum bipartitum ex Franciæ & Lotharingiæ inſignibus.
Ermengardis	Lotharienſis.	1049	D. Mariæ Namur.	
Naymo	Dux.	810	Ayli campi.	
Theodoricus	longimanus.	circa 820.......		
Almaricus	pugnax.	842	D. Virginis Altiſiodo.	
Gerardus	animoſus.	circa an. 900.......		Scutum aureum duabus nigris diſtinctum faſciis.
Beringerus	fidelis.	circa 940.	Bronium ut puto.	
Robertus	Harpax.	....		
Albertus	felix.	998	Bronium aut D. Virginis.	
Rotbodo	perfidus.	1016	Gerpinium Namurci.	
Albertus	pius.	1067	D. Albani Namurci.	
Albertus	pacificus.	1102	D. Albani.	Sigillum Equitem tantum prætulit, ſunt tamen qui volunt uſos inſignibus Lotharing.
Godefridus	Floreffienſis.	1139	Floreffia.	
Henricus	cæcus.	1196	Floreffia.	
Balduinus	animoſus.	1195	D. Waldetrudis Montibus.	
Philippus	illuſtris.	1212	D. Albani Namurci.	Leonis effigiem prætulerunt.
Petrus	Cortenæus.	1221	....	
Philippus	à Dolabra.	1226	Vaucellenſe Cœnobium.	
Balduinus	Conſtantinopolitanus.	1264	Eubæa.	Leonem integrum prætulit.
Guido	Dampetræus.	1305	Felinenſe Cœnobium.	
Ioannes	Polipater.	1330	Pariſiis D. Franciſci.	
Ioannes	Pruſſienſis.	1335	Spaltemenſe Cœnob.	
Guido	Affabilis.	1336	D. Albani Namurci.	Leonem ſed cum faſcia tranſverſa.
Philippus	Tertius.	1337	D. Franciſci Famaguſtæ.	
Gulielmus	dives.	1391	D. Franciſci Namurci.	
Gulielmus	Golfinienſis.	1418	Ibidem.	Faſcia poſt annum 1383. omiſit.
Joannes	infelix.	1429	D. Albani.	

BREVICULUS

Manuscriptorum Codicum, quibus usus sum.

HIstoria Leodicensis, Arigeri Abbæ Lobiensis, Anselmi Presbyteri, & Religiosi Aureæ Vallis, & J. Brusthemii Scholastici, beneficio D. Joannis Curtii Toparchæ Dopeii mihi communicatæ.

Alia Joannis Ultramosani, per D. Gulielmum Carondeletum Crupeti Toparcham tradita.

Alia ex Cœnobio Gemblacensi.

Alia ex Trudonensi.

Alia ex Cœnobiis DD. Jacobi & Laurentii apud Leodios mihi subministrata.

Alia ex Bibliotheca N. Boulii Decani ad D. Virginis Namurci.

Historiam Namurcensem habui aut potiùs catalogum Comitum,

Ex Gemblacensi Cœnobio, per J. Libion loci Priorem.

Alexandri Monachi S. Andreæ aliud Chronicon.

Jaceæ Notarii aliud per Decanum Boulium mihi traditum.

Ex Bibliotheca J. Damin Archidiaconi Namurc.

Ex Bibliotheca Reverendissimi Namurcensis aliud.

Ex Bibliotheca J. Aucherii aliud.

Usus sum Chronicis Cœnobiorum Provinciæ, & Codice veteri Floreffiensi, ubi per annos multa notatu digna digeruntur.

Usus sum Registris monumentorum Comitatûs per D. Lombaerts Pensionarium & alios mihi exhibitis, ex quibus sunt quæ laudavi passim Diplomata Comitum.

His adde Manuscriptos, quos annotavi in fine Historiæ meæ Brabanticæ.

Nomina Idolorum Namurci cultorum.

NEptunus sub nomine Namurci.

Diana sub nomine Murciæ ibidem, & apud Murcy.

Ejusdem nomine Dionæ apud Dionantum.

Mercurii sub nomine Hasterii apud Hasterium.

Ejusdem incerto nomine in castro Sansonensi.

Apollinis sub nomine Arcii in sylva juxta Bioul,

Ejusdem sub nomine solis in Solismontana sylva.

Veneris sub nomine Fredæ apud Freyres.

Herculis sub nomine Walli, id est, exteri, apud Valcuriam.

Martis apud Marciam Dominarum.

Jovis apud Ivodium.

Brunehildis in sylva non procul à Davre, ubi ara hodieque videtur.

Syllabus propriorum nominum in diplomatibus Namurci à me repertorum.

A

ALdebertus idem quod *Albertus*. *Aelbrecht* idem quod *nobilitatem ferens*. Adelbertus.

Albiert vernaculo Sermone idem.

Albero in Diplomatibus etiam, ut puto, idem.

Adela, *Adelheydis*, *Alys* pro *Adelheide*. *Alyt* idem quod *nobilis*.

Arno idem quod *Arnoldus*. *Art* sonat *tenens Aquilam aut genium*.

B

BErno idem quod *Bernardus*. *Beirnardt* sonat *ursi genium*.

Beriugerus idem quod *Beringarius*.

Bastinus idem quod *Sebastianus*, *Bastien*.

Bilis idem quod *Sybilla*, *Biel*.

C

COlinus & fortè *Colardus* etiam idem quod *Nicolaus*, *Claes*. Cola.

Clarbaldus idem quod *Clarembaldus*.

Claerbout, idem quod *citò clarus*.

D

DOmpnus idem quod *Dominus*.

E

ERcembaldus idem quod *Erboldus*. *Arbout* sonat *cerebrum velox*.

Ericus idem quod *Henricus*. *Henrich* sonat *procul divitem*.

F Fran-

F

*F*Ranco & *Franiko* idem cum *Francisco. Frans* sonat *liberum.*
Frego idem quod *Fredegandus. Freigo* idem quod *pacem optans.*

G

*G*Erthardus, *Geraldus* idem quod *Gerardus. Gerardt* idem quod *conquestor.*
Gozelo, Godo idem quod *Godefridus, Godefroy* sonat *bonam pacem.*
Guliermus idem quod *Gulielmus. Guillam* sonat *cassidem sylvestrem.*
Guedericus, Gualtherus idem quod similia per V. *Vedericus, Valterus, &c.*

H

*H*Aymo, *Haymaricus* idem quod *Almaricus, Almaury.*

I

*J*Ole, *Jolendis* idem quod *Jolenthis, Jolé*, *alacrem* sonat.
Irmgardis idem quod *Ermgardis. Ermken* idem quod *custos honoris.*

L

*L*Antbiertus idem quod *Lambertus. Lambrecht* idem quod *terram ferens.*
Lietbertus idem quod *Libertus. Librecht* idem quod *amico genio.*
Luduvicus idem quod *Ludoicus. Lodwick* sonat *forti cedentem.*

M

*M*Vnicerius idem quod *Manasses. Menna* idem quod *Amandus, Amand.*

N

*N*Otbertus idem quod *Norbertus.*
Naymo idem quod *Namanus. Niemas* sonat *novum virum.*

O

*O*Ltbertus, *Oberus*, idem quod *Obertus. Obbert* idem quod *ferens Senium.*
Oduarius idem quod *Odilo* vel *Odulphus.*

P

*P*Ero idem quod *Petrus, Pierre.*

Q

*Q*Vebbo, & *Webbo* idem quod *Wiboldus.*

R

*R*Otbertus, *Rodbodo, Robualdus* idem quod *Robertus. Robrecht* idem quod *gloria ferens.*
Raginerius idem quod *Reynerus. Reyner* idem quod *castæ famæ.*
Reylendis, Reinolda idem quod *Reynera.*
Rethulphus idem quod *Rodulphus. Roloff* idem quod *juvans consilio.*

S

*S*Teppo idem quod *Stephanus, Steven.*
Sigardus idem quod. *Sigerus, Seger* sonat *modestum honorem.*

T

*T*Heoduinus idem quod *Dietwinus. Ditwin* sonat *victorem.*
Theodoricus idem quod *Dietricus. Dedrick* sonat *divitem.*

V

*V*Edericus idem quod *Fredericus. Frederich* idem quod *dives pace.*

W

*W*Iltelmus, *Waltermus* idem quod *Gulielmus & Valterus.*

Hæc omnia non assero semper eadem esse, sed duntaxat hoc contendo, docere me posse, apud Namurcenses ferè eadem fuisse.

INDEX BELLORUM,

Quibus Namurci Comites aut inter aut præfuerunt, designante numerorum primo paginam, secundo columnam, tertio lineam.

J. B. GRAMAYE

HISTORIÆ NAMURCENSIS

TOMUS SECUNDUS.

In quo breviter Antiquitates Urbis & Comitatûs Namurcensis describuntur.

ILLUSTRISSIMO EXCELLENTISSIMOQUE

CAROLO EGMONDÆ COMITI,

Gaveræ Principi, alibi & alias Baroni & Dynastæ, Equiti Aurei Velleris, Urbis Provinciæque Namurcensis Gubernatori, Domino & Mœcenati suo.

QUercus Deorum laurus Dearum Patrem coronat, placet Veneri myrthus, placat equus Neptunum: & ideo coronat, placet, placat, quia eorum hæc sunt munera aut inventa; & ideo inventa, quia natura, qualitas, habitudo utrorumque ferè conveniunt. Namurcum ego tibi, Illustrissime Comes, *post Principem & Ordines, imò loco Principis & inter Ordines primo obtuli: & ideo tibi, quia illud tuæ deditum gloriæ, debitum virtuti, creditum fidei; & ideo deditum, debitum, creditum, quia ejus conditio virtuti tuæ, virtus naturæ tuæ, natura fortunæ tuæ maximè censeatur convenire. Regis Comitatum Comes, Principatum Princeps, Nobilem Nobilis. Repetit Namurcum gloriæ suæ fundamenta à Bavariæ, Vos à Frisiæ Regibus: & quod illi Naymo, Vobis præstitit Adgyllis, eo felicioribus, quòd per masculam stirpem Illustrissimam annos propemodum mille propagastis, emensique potiores Bataviæ titulos, Geldriæ coronam, Flandriæ gemmas, Hannoniæ decora vestris inserentes capitibus, raro successionis tam continuatæ exemplo perseveratis. Namurcum sex produxit Cæsares. Vos totidem Aurei Velleris Equites: Illud, licet omnibus bellis in anniversariam quodammodo calamitatum veniens communionem, tamen magno semper & erecto in Deum & Principes animo & fidelitatis ab antiquo laudem sibi tribuit, & quod è primis Reg. Cath. Majestatis, post flebile Belgii naufragium, ad asylum portumque appulerit, honorem sibi deberi gratulatur: Tu aliquanto major ab iisdem virtutibus redis, qui fidem Regi & Religioni semel datam, ratam habuisti semper, caputque suprà fortunæ nymbos, bellorum nebulas, temporum nubes in ipsum dirigens melioris famæ tabernaculum gloriam paucis communem reportasti. Et quod aliis genus, gratia, fortuna, sola hoc tibi (ut cetera deessent) sola virtus splendidum Illustris familiæ scrinium habitans subministrat. Illustris familiæ dico, de qua tamen hic nihil dicam, dicturus ampliter, ubi me historiarum cursus in Gaveram aut Egmondam detulerit. Virtutis hic locus, cui hæc mea servit scriptio, subservit Namurcum. Delitias humani generis vocabant vulgus eum, qui Principis esse ut dicebat, ita docebat, neminem à se nisi lætum dimittere. Speculum Imperatorum vocarunt historici eum, qui indignum reputabat, Principem subditis suis ulla in re laudabili esse inferiorem. Utrumque ego jure de Te dixero,* Illust. Princeps, *qui eruditione, eloquentiâ, peregrinatione, rerum usu, prudentiâ, virtute, & quicquid aliorum in Principem cadere solet imò potest, tantum profecisti, ut palmam præripias quibusvis, & nihil non in Te Principes admirentur, populus amet, omnes laudent. Ita vivis & vives longo patriæ bono. Ita vovet*

Tuus, Illustrissime Comes,
Æternùm cliens
J. B. GRAMAYE.

AD AMPLISSIMUM INCLYTÆ URBIS NAMURCENSIS SENATUM.

ECce Namurcum labore & calamo meis, Typo & prælo alienis scriptum, Favore & auxilio vestro concinnatum, Ære etiam vestro in æs incisum, Censurâ etiam vestrâ IV. Eidus Sex. munitum: Cùm scilicet Adversaria, Schedas, Collecta mea, cum Archivis, Schedis, Codicibus vestris, quâ estis humanitate, & in litteras benevolentiâ, & in Patriam amore, contulistis, pleno probante Senatu. Quo ego nomine gratias debeo & ago, Deumque præpotentem plenâ voce rogo, Vos nobilitate, prudentiâ, industriâ Magnos magnæ Reipublicæ necessarios Diu servet, conservet, præservet.

Factum votumque Lovaniæ
ad Tylam ab J. B. G. P. H.

J. B. GRAMAYE

HISTORIÆ NAMURCI

TOMUS SECUNDUS,

In quo breviter Antiquitates Urbis & Comitatûs Namurcensis describuntur.

SECTIO I.

Nomen.

NOmen hujus Urbis primò [a] Sedroch à conditore, mox Nemetocennam à Nemetum ad Sabin colonia, denique Namurcum fuisse volunt. Posterius quod remanet nomen variè legi scribique veteribus observo: [c] Mamutum, [d] Namucum, [e] Neumurciam, [f] Namurtum, [g] Namurram, [h] Namurcum, & Gallis Namu, Namur, Teutonibus Namen, Germanis Nhemen. Originationem & etymon aliter alii deducunt. Scriptorum pars sanior restauratæ per Romanos aut certè Francos arci à [l] novo muro nomen hæsisse credit. Memoriæ aliquot inde dictam volunt, quòd juxtà Mosa Sabin accipiat. Nec desunt [l] qui à Naymone Duce nuncupatum, aut idolis Nam & Murcia. Annales [m] à silentio Deastri Nam, Namuti appellationem induisse opinantur. Ego in tanta antiquitate nihil definio, satis habens scripta & ficta ab aliis recensere, & Lectori judicium suum relinquere.

a Lucius in vita quarti Regis Tungiensis.
b Heuterus l. 2. cap. 16. de veteri Belgio.

c Harigerus in vita D. Materni.
d Sigibertus ad annum 1093.
e Gulielmus Armoricus.
f Robertus continuator ad annum 1118.
g Hubertus Leodius.
h Vide titulo Comitum tomo I.
l Divæus lib. 2. Antiquitatum Nieu-mure id significat.
l Chronica Leodicensia.
Nomen sonat accipere.
m Leodicenses c. 21.

SECTIO II.

Origo.

ANte urbem castrum fuit, sive illud ab [1] Aganippo Belgarum Rege, sive à Burdegale Gallorum [2] Duce, sive à [3] Cambrone Tongrorum Principe, sive à [4] Claudio aut Caio Romanorum Cæsaribus, sive ab [5] Anthonio Augusto, sive ab Alberone [6] Clodii Criniti Francorum Principe, sive à [7] Naymone Bavarorum Duce (omnia enim hæc scribuntur) factum, refectum, perfectumve.

Auctores harum opinionum laudavi in Historia.
1 Sub Salomone.
2 Ante Christum anno 200.
3 Ante Christum anno 110.
4 Ante Christum anno 23.
5 Ante Christum anno 152.
6 Ante Chr. 466.
7 Ante Chr. 900.

Cùm autem legamus *Pipini Ducis victoria apud arcem Namurci*, Abbatiam Broniensem *in vicinia castri Namurcensis* sitam scribi, discimus castri appellationem ferè usque ad annum 1000. in usu & ore fuisse. An autem castrum tamdiu solum fuerit, an castri nomine, quod frequens, urbs etiam intelligatur, non definio. Annales urbem volunt sub tempora natalis Dominici latè se ultra montem Campiliæ & usque ad vallem nemoris Marlaniæ, loco qui hodièque veterum mœnium nomen servat, se extendisse.

Sigibertus ad annum 689.
In diplomate Ottonis dato anno 932. pro Broniensi Ecclesia.
Codex S. Laurentii hæc fusè recitat.
Champeau.
Les vieulx murs.

SECTIO III.

Incrimentum primum.

CAium autem Caligulam aut Claudium Cæsares oportuniori loco in proximam & subjacentem rupi vallem oppidum transtulisse. Secutos Comites & Principes etsi non dubitem aut muniisse aut auxisse, aut destructam urbem reparasse; tamen quia certi nihil apud scriptores invenio, rem in medio relinquam: & statuam primum urbis ambitum intra Sabin & Mosam ad radices rupis, in quâ castrum. Portarum extant monumenta quæ erant pontis Sabini, pontis Mosani Burdealensis & Heremi.

Indiculus D. Archidiaconi Dawin Anno Christi 391.

1. Aquis dejecta demùm reparata est. [a]
2. Fornicato opere renovata legitur. [b]
3. Similiter speciosiore modo refecta. [c]
4. Locus adhuc cernitur.

a Anno 1410.
b Anno 1364.
c Anno 1409.
Ex rationibus oppidi.

SECTIO IV.

Incrementum alterum.

PRoducta deinde Pomæria ultra Sabin ab Alberto I, quod arbitror, ita ut mœnibus concluderentur Hosdaniæ, Oultremontii, Seranii Toparcharum domicilia & locus S. Remigii, in cujus aditu porta de *Caus* appellata, & juxta fossæ de *Flous* extant adhuc murorum reliquiæ. Inque fossis nunc hospitium Domini Desclay & ædificia nova circa hallam extructa sunt frumentariam, & occupabant medietatem

Codex D. Crupepetensis hæc describit sub annum 1200.
Port Gayet.

[La rue des Vifs.] vici Vivorum usque ad molendina Sabis. Por- [Port d'Hoyoul.] tæ erant imò sunt adhuc *Hoyolensis* à rivulo & loco suburbano dicta, quæ renovari cœpta anno [Ex rationibus oppidi.] 1314, perfecta iterùm anno 1393. Saynealensis correspondens Sansoniensi, quæ novo opere [Anno 1393.] refecta. S. Albani, quæ retro ædem illius Divi (quam alii ab Alberto II. volunt inclu- [Anno 1064.] sam mœnibus) impetu aquarum dejecta, pul- [Anno 1409.] chriori pegmate restituta. Ceterùm quando præcisè cœpta & perfecta hæc oppidi augmentatio, necdum scire mihi contigit, certus sub [Anno 1213. Ex diplomate anno 1213, ubi S. Albanus citatur in oppido.] Alberto II cœpisse & perfectam fuisse. Non quòd asseram tum mœnia perfecta, sed fossas duntaxat cum portis; cùm legam, muros du- [Anno 1364.] ctos à ponte Mosæ ad portam Jambensem, à [Anno 1385. Anno 1386. Anno 1393.] turri de Miruoart ad Hoyolensem. Et inde usque ad Fanum Divę Virginis. Denique circa D. Virginis & Saynealensem.

SECTIO V.

Ultimum Incrementum.

ULtimum oppidi incrementum cœpit aucto mirum in modum incolarum numero, conclusâ mœnibus, quam jam inde Comites libertate & privilegiis donaverant, novâ [Anno 1417. & 1423.] urbe. Cujus portæ *D. Nicolas* à parochia vicina, [Anno 1413.] turri altiori ornata elevataque:. *Sansonensis* à castro ad quod ducit, similiter excelsiori scémate [Anno 1418. & 1425.] adornata: *Entrieuxensis* à cavitatibus dicta, etiam sub idem tempus exaltata. Cœptum quidem erat partim aquis partim bello deformatas vete- [Anno 1410.] rum murorum partes reficere antea: sed novo [Anno 1414.] consilio reperi cœptum fodi ad producendum pomeria. Et quidem inter secundam & tertiam [Anno 1417.] portas factos muros. A tertia usque ad turrim [Anno 1419.] monetariam, & sic deinceps. Ita ut omnia facta refectaque fuerint ad annum 1470. Porta autem versùs Gryseas Sorores posterior est à Theo- [Anno 1579.] dorico Hannon Consule renovata.

SECTIO VI.

Ornatus exterior.

DIctus Hannon propugnacula plura, quæ hodiéque conspiciuntur, ad portas aliquot aut fecit aut refecit. Illud quod majus vocant factum anno 1505. Ad decus urbis faciunt turres, pontes non contemnendi. Quorum hi præcipui: Pons Sabis ab Alberto I. structus, post inundationem refectus anno 1409. Pons Mosæ, ut aiunt, à Burgalo illo fabuloso structus, aliquoties reparatus anno 1409, 1452. & 1505. Pons ad Herbattas refectus anno 1505. [Anno 1461.] Lapideus juxta D. Virginis. [Anno 1393.] Qui ad portas S. Al- [Anno 1385.] bani & Hoyolensem. [Anno 1386.] Turris S. Servatii erigi [Anno 1392.] cœpta. Vicina portæ Hoyolensi. [Anno 1409.] Quæ retrò domos d'Acosse & Sallet. [Anno 1447.] Quæ nunc cis domum Croyacam. D. Joannis sive magna ad Sabin. [Anno 1403.] Quæ supra Mosam cœpta. [Anno 1410.] Hasteriensis & Mo- [Anno 1423.] hoiensis dejecta. Maslaniensis & Dodanensis perfectæ. S. Georgii apud Hoyolensem. [Anno 1478.] Quæ juxta portam Bouletensem. [Anno 1415.] Et aliæ sub idem tempus. Omnibus in numerum venientibus, licèt vulgò septem habere dicatur portas, tamen minoribus non omissis portas habere dignoscitur sex, turres in mœnibus undecumque triginta quatuor, plateas ..... fora rerum venalium quinque, pontes quatuor.

SECTIO VII.

Castrum.

PRæcipua ejus opera hæc sunt. Castrum quod magnis & diversis gloriatur authoribus, in edita rupe loco naturæ genio admodum munito structum, turrim habet in editiori montis cacumine, quam Burgedalensem vocant, & alte- [Bourgal.] ram habuit pronuper sub & à Carolo V. destructam Gayettæ nomine. Et volunt illam Burde- [La Gayette anno 1522. Vide historiæ cap. 2. & 3.] galis, de quo dixi in historia, hanc Caii Cæsaris esse opus & monumentum. Qualiter auctum munitumque fuerit castrum, apparet, tum ex [Ex Commentariis D. Croonendali.] stagno quod in ejus altiori parte conspicitur, demum ex muris qui tempore Maximiliani facti monstrantur. Propugnacula duo majora per Senescallum Hannoniæ tum præfectum perfecta, [Anno 1542.] quæ cum murorum parte ruinam minitantia, Dynasta Barlemontanus reficienda curavit. Ho- [Anno 1535. Ex insignibus extantibus in muro.] rologium quod in castro est, factum cum campana barmali. [Anno 1421. Diarium D. Crispi.] In castro hoc Namurci Principes inaugurari antiquitùs, habitare, Comitia celebrare, Legatos excipere solent.

SECTIO VIII.

Opera Urbis.

AD usus oppidi publica ædificia sunt. Curia ubi Senatorum tribunal: Quod antiquitus in castro opinor fuisse, postea Capitulum D. [Anno 1313. Ex diplomate dato in Capitulo anno 1313.] Albani *ad petitionem Villici & Scabinorum Namurcensium concessit, ut super allodium suum quod est juxta sanctum Remigium appentitium quoddam facerent, sub quo propter injurias aëris planta sua quietiùs agere possint.* Sed cum crescente incolarum numero minus capax hic locus videretur, domum ampliorem in foro maximo ab Archimandrita Broniensi coëmerunt, quam pulchro [Anno 1518.] opere extruxerunt, & nuper domos ejus pro- [Anno 1578.] spectum impedientes amoverunt.

Halla frumentaria vetus per Christophórum Geiffier refecta. Macellum superbo opere ad [Anno 1560.] ripas fluminis ornatum. [Anno 1510.] Curia Provincialis Consilii ex ædibus Domini de Waiguy Prætoris Urbani erecta. Palatium ex claustrorum D. Albani parte sub Burgundiæ Principibus constitutum. Præcipuæ in oppido viæ publicæ lapidibus stra- [Anno 1353. & 1364.] tæ. Viridaria sunt ad ambulationes oportuna duo maxima, quæ Herbattas vocant. Sunt denique hospitia præcipuarum in vicino Abbatiarum magnifica. Denique nobilium primæ notæ domus sunt. Ita invenio Croyacam, Davrianam,

Sponti-

Spontinensem, Marhasiensem, Crupetensem, Escluyensem, Vitslebiam, Oultremontanam, Duyensem, Divianam nominari.

SECTIO IX.

Calamitates.

[Anno 1400. Ex litteris hac de re datis 5. Maii.] [Anno 1455.] [Ex Chronico Gemblacensi. Anno 1578.] [Anno 1175. Ex inscriptione portæ apud Geyleas.] [Anno 1410. Ex tabula dedicationis Sacelli.] [Anno 1505. Ex inscriptione crucis lapideæ in ponte.] [Anno 1547. Ex inscriptione lapidis ad muros portæ ...]

A *Peste* damnum sensit Urbs notabile, cum tanta luis contages fuit, ut schola Mariana in cæmeterium converteretur. Iterumque cùm absumpta scribantur 25000, non parvo multitudinis civium argumento. Denique post cladem Gemblacensem laboratum. *Ab aquis.* Cùm pons Mosæ disjiceretur. Cùm molendinum Sabis cum Sacello dejectum. Cùm exundans Hoyola pontem suum excussit. Cùm intumescens flumen ad medium oppidi usque pervasit magno civium malo. *Ab igne* qui fortuitò plus 100. domos absumpsit. Et iterum in arce magno damno fuit anno 1509.

SECTIO X.

Seditiones.

[Post annum 1180. Vide historiam cap. 7.] [Anno 1256. Vide eandem c. 9.] [Anno 1193. Ex litteris compositionis datis Mercurii post festum S. Nicolai.] [Anno 1313.] [Ex litteris datis hac de re Sabbatho ante Exaltationem S. Crucis.] [Anno 1358. Ex datis Martis post Andreæ. Anno 1371. Ex datis 20. Januarii.] [Anno 1280.]

AB hoste domestico de seditionibus malum obvenit. Aliquoties tempore Henrici cæci contra Balduinum Hannoniæ Comitem. Denique cùm irritati contra Martham Imperatricem Henricum Luceburgensem advocarunt, & eam ejecerunt. Iterum cum ob gravamina solito majora quidam novis rebus studentes, junctis sibi 4. paribus provinciæ, de alio Comite eligendo consilium inierunt, sed mox authoribus mulctatis sedatur per Comitem tumultus. Ampliùs cùm eadem propter exasperati cives, absente Comite, arcem & in ea liberos ejus obsidere non vererentur, Comes ab Hoyensibus Spontinum tum obsidentibus opem petit, sed negatam: quam impetrat à Lossensi Regulo. Qui semel iterumque urbem oppugnans metu anxios coëgit Comiti ad pedes accidere. Arbitri Comes Lossensis, Joannes Bellemontii, Joannes Crepicordii, Gerardus Sottegemii, Justinus Ligniaci dynastæ in rebelles animadverterunt, & jussa civitas ingentem pecuniæ summam pendere. Deinceps factiosi quidam contra jus Comitis quædam machinati similiter in ordinem redacti sunt. Nec multo pòst junctis capitibus quidam novarum rerum cupidi, nescio quid molientes, Roberto Bellefortensi Domino se credentes, Comiti sunt conciliati.

Controversias etiam urbs habuit cum Cœnobio Salzinensi, cujus fundum sibi arrogabat, sed compositæ res.

SECTIO XI.

Oppugnationes.

[Sub an. 900. Author Sigibert.] [Anno 886. Vide Historiæ cap. 5.] [Anno 1188. Refert Guisianus.] [Anno 1237. Testis Oudegerst. Anno 1256. Testis J. Bertela in Luceburgicis.] [Anno 1488. Festo Assumpt. Virginis. Heuterus in gestis anni.] [Anno 1548.] [Anno 1577. Vigilia D. Jacobi.]

AB hoste externo, Urbi malè fuit. Cùm oppugnata Arx à Gettemaro, à Pipino recuperata. Cùm à Barbaris Normannisque tentata Gerardo Comite resistente. Cùm obsessa Urbs & capta cum castro à Balduino Hannone, jus sibi in Comitatu debitum negari indignante. Cùm alter Balduinus Imperator à sorore detentum expugnaret. Cùm advocatus à civibus Henricus Luceburgensis Marthæ Imperatrici frustra se opponenti castrum eripuit. Sed mox Guidoni Flandriæ Regulo traditum. Cùm illud Toparcha Ravesteinii capto apud Brugas Maxæmiliano Cæsare occupavit, sed cedere & reddere coactus ab Ordinibus Provinciæ, qui de repente Valhainii Dynastam Balivum suum advocantes cum exercitu obsederunt, & ad deditionem compulerunt. Tentatum à Martino Rossemio, sed à Gubernatore insigniter munitum defensumque. Deditum Joanni Austriaco Belgium tum procuranti, qui hinc militem suum in Brabantiam eduxit.

SECTIO XII.

Rara quædam.

[Anno 1091. Ex Sigiberto. Anno 1118. Ex Roberto continuatore. Anno 1217. Ex Bucheri l. 1. c. 6. mirabilium. Anno 1160. Ex Indiculo veteri.]

RAra quæ Namurci evenerunt sunt. Cùm panis sub cinere coctus sanguinem stillaret. Cùm femina infantem bicipitem peperit. Cùm altera uno partu 7. masculos edidit, quorum 6. supervixerunt. Cùm cervus pulcher per medium forum in ædem D. Virginis venit.

SECTIO XIII.

Domini, Majores, & Directi Namurcensium.

[Diploma Cæsaris datum Vigiliâ D. Martini. Anno 1188.] [Diploma datum Ind 15. 15. Cal. Februarii Anno 1362.] [Author Franciscus Rosieres.] [Teste Codice D. Albani.] [Teste Wassebergensi.] [Author Guisianus & Meierus.]

AD Civitatem & Rempublicam gradum facio. Et quidem inter Dominos primum facio Cæsarem. Cujus Beneficiarios fuisse veteres Comites, etsi non dubitem, tamen quia nihil certi hac de re traditum, ordiar à Balduino, qui Beneficio Henrici V. primus Marchio fuit. Secuti eum Comites apud Cæsarem non sunt professi clientelam. Gulielmus videtur morem revexisse, qui Carolo IV. Cæsari juramentum præstans, nova quædam ab eo consecutus est privilegia. Nec invenio post eum ullos Imperatori juramentum dixisse. Secundum pono Franciæ Regem, cujus fiduciarii clientes fuerunt Comites usque ad tempora Caroli Magni. Tertiò Lotharingiæ Ducem, cujus postea subditi fuerunt, cùm legamus Gerardum Namurcensem inter Comites Lotharingiæ, Suentebaldo rebellare, deinde videamus Albertum I. vocari *Lothariensem* absolutè. Denique cùm legamus Henricum Lotharingiæ & Brabantiæ Ducem Cæsari Balduinum Marchionem appellanti restitisse, quòd diceret non licere intra limites Ducatus sui novam erigere dignitatem, se invito. Quartò pono Comites Hannoniæ & Flandriæ, quorum Feudatarii fuerunt Comites, ex lege quam Philippo minorenni filio præscripsit Balduinus pater. Factum id quidem tum à Philippo, qui Comitatum suum è fratris Balduini

manu fuſcepit; ſed an à ſucceſſoribus ſervatum, dubito. Certus Joannem Aveſnenſem Hannoniæ Comitem, eo quòd Balduinus Imperator beneficium tempori profeſſus non eſſet, à Gulielmo [Anno 1245. Diploma Moguntiæ datum citat Meierus] Rege Romanorum per ſententiam obtinuiſſe Namurcum. Amplius tituli & ſententiæ hujus vigore idem Comes Namurcum oppugnaturus, [Anno 1258.] convenit cum Luceburgenſi, contentus ſi is [Author Meierus & Bettels.] clientelam profiteretur. Succeſſor hujus Guido recuſavit, licèt juſſus à Cæſare, Namurcum ab [Anno 1283.] Hannone, quem ſe (erat enim Flandriæ inſuper Comes) inferiorem judicabat, relevare; fi[Anno 1307.]lius tamen Guidonis à Gulielmo Hannone Comitatum ſuſcepit, idque ut à ſucceſſoribus fieret, decrevit. Sed an factum. Ignoro. Certè non [Ex diplomate dato Aquiſgrani. Anno 1362. Apud Henninges fol. 449.] à Gulielmo Comite factum, qui Cæſarem agnovit, eique Sacramentum dixit. Quinto loco ſint Duces Namurcenſes, cujus generis duos reperi in gencis Comitum Hanavienſium. Sed opinor vocari Duces, quia aut in bello aut alibi Ducis dignitatem habentes Namurco præfuerunt.

SECTIO XIV.

Principes Namurci.

SExtò Marchiones ſtatuo. Qui licèt vulgo ſcribantur Namurcum tenuiſſe à tempore Naymonis, uſque ad Ermengardis Lotharingicæ cum Namurcenſi Principe matrimonium; tamen inchoare libet eos ab ævo Balduini Hannonis, qui ab Henrico V. *Marchio Namuci & Princeps Imperii* eſt renuntiatus. [Anno 1188. Hæc vide in tomo 1. in titulis Comitum.] Quem titulum ſolum ſucceſſores uſurparunt, ferè, niſi quòd Balduinus Imperator Comitis titulum ſubinde inveniatur adjeciſſe. Poſt Guidonem autem video vulgariter omiſſum Marchionis nomen, niſi cùm præſente Cæſare res actæ ſunt. Septimi ſint Comites, quo nomine ſolo ab omni antiquitate uſos invenio Namurci Principes, & poſt Guidonis, ut dixi, ævum reſumpſiſſe video, poſt-habito Marchionis vocabulo. Omitto hic [Capp. 1. 2. 3.] Flamines, Dominos, Præfectos, & Prętores Namurci ferè fabuloſos, de quibus in hiſtoria. [Uſque ad annum 400.] Comites fuêre primùm è Romanis. Demùm è [Uſque ad annum 600.] Francis Alberone natis. Poſtea è Durbitenſium [Uſque ad annum 700.] Dynaſtarum ſtirpe. Tum ex Ardennæ & Mo[Uſque ad annum 710.]ſellanis Dominis. Denique è Bavaris aut veriùs [Uſque ad annum 1182.] Francis. Tandem ex Hannoniæ Comitibus. [Uſque ad annum 1258.] Mox è Flandriæ Regulis. Tandem ex Burgun[Uſque ad annum 1429.]diæ Ducibus. Ad extremum ex Auſtrię Archi[Uſque ad annum 1478.]Ducibus.

SECTIO XV.

Palatinæ Dignitates.

POſt & infra Comitem conſtituo triplici ſerie Officiarios Comitis, Comitatus, op[Nomen invenio in diplomate Floreffienſi.]pidi. In prima erunt *Magiſtri Palatii.* Quâ dig[Anno 1226. Conestable.]nitate functos invenio Marbaſios, & neſcio, an eadem ſit cum munere *Comitis Stabuli*, quo etiamnum Marbaſii gloriantur. *Mariſcallus & Seneſcallus:* [Refert Codex Feudorum.] qualis fuit Clarebaldus Alterinenſis. *Dapifer:* quo titulo gaudent Balaſtrię Topar[Pannetier.]chę. *Dapifer ſuperior:* qualis fuit Philippus de [Souverain Bouteiller.] Fumale. *Camerarius:* qualis Joannes de Goſue, [Anno 1410.] nunc Dominus de Scence. [Anno 1428.] *Magnus Venator:* [Chambelain.] quo titulo uſi Auriani, nunc Gubernator jure gaudet. [Anno 1302.] *Signifer* Provinciæ: qualis fuit in bello Brabantico Joannes Oultremontius. *Archicapellanus:* qui eſt Prępoſitus S. Petri jam inde [Anno 1188.] à Philippi Comitis ævo. *Archiconfeſſor*, jam inde à Godefridi tempore Comitis, Abbas Floreffienſis. M. Vinagiarius pontis Moſæ, digni[Inſtitutus anno 1410.]tas gentis Itteriæ & Riſſlartiæ. *Præfectus portæ Palatinæ:* munus à Balduino inſtitutum, à Gui[Anno 1246.]done datum Theodorico Foſſenſi. *Magnus Apparitor:* munus gentis à S. Martino olim nuncupatæ. Æſtiva plurium Comitum Golſinię, Hyberna Namurci, Nemus Comitis Marlania.

SECTIO XVI.

Gubernatores & Baiulivi.

INter Comitatus Præfectos repono Gubernatorem, quem primi Burgundiæ Duces foris occupati & agentes conſtituerunt. Et eſt ſemper è prima nobilitate Principum Belgii, Comitis Vicarius. Et eſt quinque diſtinctorum caput tribunalium, quibus tam per ſe quàm ſuos prędidet. Succedit Balivi ſupremi, quem Prætorem Provinciæ dicas, munus, qui dictus olim abſolutè *Balivus*, poſtea *Balivus Comitatus*, ſub Guidone *M. Bailivus*, ſub Balduino Imperatore *Balivus præcipuus terræ Namurcenſis*, poſtea *Balivus ſuperior* aut ſupremus. [Souverain Bailly.] Ejus generis fuiſſe invenio Joannem Colon ſub Balduino Imperatore anno 1282. Muſardus, Henricus Spontin poſt eum, anno 1340 Lambertus de la Natoye, Joannes Libines anno 1347, Balduinus de Blehem anno 1363, Joannes Rideau anno 1369, Godefridus de Vil Eques anno 1386, Warnerus de Davel anno 1390, Henricus de Boulau anno 1395, Joannes de Selles Eques anno 1412, Henricus de Dongelbiert anno 1418. Poſtea ſub Philippo Bono Henricus de Longchamp anno 1429. Guido de Tarpin Eques Camerarius Ducis anno 1438. Balduinus de Humieres Eques etiam Camerarius anno 1442. Cùmque Dominus de Hornes D. Gaesbecæ anno 1466 fuiſſet Capitaneus generalis conſtitutus Provincię, anno 1471. abdicante Hugone de Humieres annexa Gubernatoris dignitati hæc dignitas: quam obierunt Guide de Brimen Humbricurtii Dominus anno 1471. Joannes de Lonchamp Dominus de Wines anno 1477. Philippus de Burgundia D. de Bevera anno 1478. Joannes Chalonius Princeps Aurangiæ anno 1481. Godefridus D'Eve tamquam Vicarius dicti Principis anno 1483. Joannes de Bergis D. de Walhain anno 1486. Gulielmus de Croy D. Serviæ anno 1503. Joannes de Bergis D. de Walhain anno 1509. Anthonius Marchio Berga-

Bergarum ad Schaldim anno 1528. Theodorus Baro de Brandenborch ad tempus anno 1541. Petrus de Werchia Senescallus Hannonię anno 1542. Petrus Ernestus Comes Mansfeldię anno 1545. Henricus de Wittham D. de Bersel anno 1552. Philippus de Senselles Vice-comes d'Aublaii ad tempus anno 1554. Carolus postea Comes de Barlaymont Eques Aurei Velleris Præfectus ærarii anno 1555. Joannes de Burgundia D. Fromontii ab Ordinibus statutus anno 1576. Adrianus de Croy Comes Rodiensis anno 1577. Carolus Comes Barlamontii iterum & post eum Ægidius filius anno 1578, & Florentius Barlamonti Comes, & insuper Spinoii Princeps frater Ægidii anno 1579. Nunc dignitatem obit Carolus Gaveræ Princeps, Egmondæ Comes, cui genus à Frisiæ Regibus, nomen à felicioris districtu Bataviæ, Majores Gelriæ Duces, in Hollandia Comites, alibi Principes aut Dynastæ: cui ab infantia indoles, à pueritia eruditio, à juventute virtus bellica, à virili ætate rerum usu acquisita prudentia. Vir inter nostri ævi Principes ab omni Heroicarum virtutum laude censendus.

SECTIO XVII.

Pares & Consilium Provinciæ.

Balivis ab antiquo assistere solent 10, ut alii 12. *Pares Castri Namurcensis*. Hos non dubito à tempore Alberti fuisse; sed constat non eosdem, qui nunc pro talibus habentur, fuisse. Unde Pollinacam; Falisiam, Sorinas, Affeclam, Ywaniam, Siclinium, Ohayam, Ligniacum, Fallemaniam legis Dominos habuisse Pares Namurcenses, cùm tamen modò hi tantùm numerentur Toparchæ de Syes, Andenarde, Obbais, Avelois, Hanii, Faulx, Bossuti, Zetrudi, Wangæ, Bregnilerii. Hi solent antiquitus judiciis præsidere, ad hos omnes Comitatus causæ devolvebantur, donec institutum consilium Provinciale sub Burgundis. Joannes de Bergis Balivus à consiliis habuit 4. Ecclesiasticos, 6. seculares, (nunc posteriores manent) & nomine sigilloque suis, quibuscum pro tribunali sedit. Regina autem Hungariæ Præsidi & Consiliariis 4. stipenda consignans, authoritatem dedit cognoscendi de omnibus viâ appellationis controversiis, quod servatur, Gubernatore causas Parium castri, feudorum, & allodiorum, & personales Nobilium Provinciæ solum cognoscente. Præsidem nunc agit Petrus vanden Bossche, Vir prudentię Singularis. Huc etiam referendæ dignitates Receptoris generalis, qui sub se habet 4. Chartalarios Namurci, Sansonis, Flæruci, & Bovinii, & ab annis 400. *Receptor Comitatus* dicebatur; eratque secundus à Balivo. Ejus est peculium Principis curare, & subest cameræ rationum Insulensi. Habet ad promovendum jus Principis Procuratorem Generalem, atque hoc à Principum Burgundorum ævo.

Anno 1491.

Anno 1551.

Chartar.

SECTIO XVIII.

Præfecti & Senatus oppidi.

Arci præesse solet ab antiquo Castellanus jus habens inter paucos duodecim securiferorum. Dignitatem nunc obit idem qui Gubernator est, & Vicarium habet eundemque præfectum præsidii castrensis, quod munus sub Carolo V. institutum, & nonnisi peritissimis quibusque commendari solitum invenimus. Nunc eo fungitur Everardus Syverii Eques raræ vir experientiæ, quique Principi ætatem totam consecrans post obita primæ notæ in bellis munia huc translatus est. Invenio antiquitùs dignitatem *Ducis civium Namurcensium*, similiter *Signiferi urbani*. Deinde lego fuisse tres Horoscopos, duos Præcones villæ, quatuor Clericos, quæ munerum nomina nunc in dissuetudinem abierunt. Et duplex est Senatus, veteris & novæ urbis, uterque Prætore suo & 7. Scabinis constans. Novam libertate & privilegiis donavit Iolendis Comitissa, *confirmarunt secuti* Comites, Guido auxit. Veterem ab antiquo inveni septenario numero Senatum habuisse, cui junctim cum Prætore jus clavium oppidi demandatum & jurisdictio intra primum ab urbe lapidem. Magistratus hic annuus est dumtaxat, & constituitur destituiturque per Gubernatorem Provinciæ in pervigilio D. Andreæ. Sunt insuper peculium oppidi procurantes, Quæstores 2, quos Consules vocant, & olim Electi vocabantur, eo quòd alter à populo alter à Balivo supremo eligeretur. Dignitate horum primaria fungitur per annos plures I. Minetius vir prudentiæ experientiæque maximæ. Sunt & Jurati 4, & Referendarius, quem Prætorem fabrorum vocant; cujus est ad Senatum referre sententiam populi.

Harciers;

Citantur in diplomate O. Albani dato anno 1221.

Diploma datum 4. Maii an. 1.84.

Anno 1281.

Bourgimaistres les Eleux.

Le Maieur de Fevres.

SECTIO XIX.

Plebeius Ordo.

Inter cives invenio veteres aliquot familias urbanas olim in Senatum cooptari frequenter solitas, & sunt vel dicti à loco, ut Pontini, Warisolienses, Pontilachienses, Martinenses, Spinetenses, Banduelenses, Assonvilenses, Conolenses, Wartanienses; vel ab eventu habituve dicti Longini, Brachiati, Colliones, Macri, Farti, Strenii, Confessi, Honorati, Sagittarii, Collectores, Mercatores, Turrarii. Lectior autem pars civium nomina dare solet aut Collegio Sagittariorum per Guidonem Comitem instituto, aut Gladiatorum per Albertum Archiducem confirmato, aut Bombardariorum aut Rhetorum tempore Caroli V. institutis collegiis. Vilior in certa opificum Collegia, è quorum singulis 4. eligi solent. Unde Comes *assensu Majoris, Scabinorum, Juratorum, & bonorum hominum* 4. *Opificiorum aut se legos* præscribere mercatoribus.

Dupont, Fernale. Warisoul, Fontilache, Sainct Martin, Spinee ban duel, Aßonville, Coriol, Wartaine.

Longnes, Branché, Colle, Smalkin, Fatchy, Bonnan, onfesse, Honoré, Arbeletter, Greffier, Marchant, Tournier.

Anno 1266.

Maistres de Mestiers.

Anno 1424.

SECTIO XX.

Monetaria.

Monetam ab antiquo Namurci fuisse disco ex donationibus antiquis, ubi frequens mentio denarii Namurcensis. Guido Comes Monetariis primus amplissima dedit privilegia [Anno 1297. Datum 13. Maii.] ad exemplum Parisiensium. Quæ restrinxit aliquantisper Gulielmus successor, confirmante id [Anno 1312. Datum 23. Aprilis.] ipsum Gulielmo altero. Philippus autem bonus novam cudere monetam consensu Joannis Comitis cœpit. [Anno 1374.] Ante & circa nuperas Belgici turbas moneta ærea adhuc Namurci confecta: & certè sunt ad hoc obligatæ ad cudendum certæ familiæ.

SECTIO XXI.

Namurcensium Genius.

Cives olim re lanaria quæstum faciebant. Vulgari loco describuntur rudes sed cordiales, [Rude & leal.] ut sic exprimam. Rei bellicæ & virtutis opinionem apud exteros meruere. In cultu modesti, ut victu faciles, laboriosi, staturæ & formæ mediocres. Opes possident non contemnendas, & pro opibus sunt liberales, nec facilè genium defraudaturi. A litteris alieniores eos non nemo notat, & ingenii magis Mæchanici, quod equidem non observo verum esse. Fateor quidem non eam fuisse olim doctorum copiam, quę alibi; sed unà, defectum illum in urbe jam abundè suppleri, in qua ex popularibus numeravi nunc superstites & habitantes ultra 25. Jurisconsulti titulo donatos, Nobilitate etiam forensi, quæ ferè ad Academias & bonarum litterarum mercatum ablegatur.

SECTIO XXII.

Dies sollennes Namurci.

Libet hìc dies auspiciales adjicere, quibus excepti ritu solenni aut inaugurati Comites, aut aliud cum pompa actum. Balduino Nobilium homagia in Herbattis excipiente. Cùm Henrico Cæco justa fierent, Philippo in D. Albani inaugurato. Cùm ei justa fierent. Cùm Jolenthis in urbem reciperetur. Guidone Flandro Namurcum veniente. Cùm Joannes investiretur à Patre. Cùm alter Joannes à civibus reciperetur, Guidone in Comitem assumptn. Cùm eidem justa solverentur. Philippo ex Norwegia reduce. Gulielmo in D. Albani jurante, & juramentum renovante anno 1342. Cùm ejus cadaver sepulchro inferretur. Gulielmo filio in locum surrogato. Cùm ejus defuncti exequiæ celebratæ. Joanne in Comitem assumpto. Duce Anthonio cum uxore in urbem venientibus. Philippo Burgundiæ Duce recepto. Ipso cum uxore Namurcum delatis. Delphino Franciæ eodem veniente. Cùm inaugurati Carolus Pugnax, Maxæmilianus, Philippus, Carolus V, Philippus II, Albertus Archidux.

[Margin: Anno 1199. in Octobri. — In Maio, anno 1196, aut 1197. Kal. Februarii. — Anno 1196. — Festo S. Dionysii anno 1212. — ..... anno 1212. — In Maio an. 1267 — An 1297 in Dec. — An. 1330. Martis post Invocavit. — An. 1333 2. Maii. — An. 1336. 12. Mar. — An. 1336 8. Nov. — An. 1338. 8 Oct. — An. 1391. 3. Oct. — 7. Oct. an. 1392. — 15. Feb. an. 1418. — 11. Jan. eodem. — Anno 1412. — Anno 1418. — Anno 1419. — Anno 1457. — Anno 1468. — Anno 1478. — Anno 1483. — Anno 1515. — Anno 1558. — Anno 1599.]

SECTIO XXIII.

Leges Namurcenses.

Leges Urbis volunt ex veteribus regni Lothariensis esse, redactas in ordinem ab Alberto II, à Guidone auctas, à Gulielmo emendatas. [Anno 1357.] Consuetudines per Philippum Regem renovatæ. [Anno 1564.] Nundinæ annuæ celebrantur triduo ante natalitium Baptistæ, octiduo ante ferias Dionysii & Clementis, & durant dies 17. Fora hebdomadatim sunt diebus Saturni, Veneris, & Mercurii.

SECTIO XXIV.

Res Sacra.

Quoad Rem Sacram gaudeat meritò Namurcum primitiis Religionis Christianæ, quam prima urbium Belgici annunciante D. Materno Apostolorum Principis Discipulo suscepit, adeòque per Martinum Comitis sui filium 7. Tungrensem Episcopum latè per Hasbaniam propagavit. Idololatræ erant antea his locis, & Nam Deum Murciamque Deam profano sacrificii genere venerabantur. Nam ego reor Neptunum esse, sic dictum à sorbendo sive degluttiendo. Murtia Dianæ cognomentum est. Et bene loco huic inter sylvas juxta aquas hæc Numina dedit Gentilitas. Quæ postquam extirpata est, nullis hæreseon offuscata perversitatibus, fides penes Namurcenses perseveravit. Quorum Comites ad unum omnes pietatem suam posteris testatam reliquerunt, in opprimendis alibi schismatibus sępe occupati.

SECTIO XXV.

Cathedralis Namurci.

Cathedralis Ecclesia Namurci est à Paulo IV. erecta, [Bulla data 4. Idus Maii anno 1559.] cujus Episcopo, exceptis paucis, ineuria ut puto, præteritis pagis, paret tota Namurcensis Provincia & Brabantia Gallicana, urbes nimirum octo, pagi 164. in Brabantia, 183. in Namurcesio, præter appendices. Cęnobia Benedictina 12. Cistercientia 14. Præmonstratensia 5. Regularium Canonicorum 3. Scholarium 1. D. Francisci 3. Carmelitarum 1. Capucinorum 1. S. Trinitatis 2. S. Joannis Jerosol. Commendarię 2. Crucifcrorum 1. Beginarum 3. Collegia, Canonicorum 9. Canonicarum nobilium 3. Hospitalia & Nosocomia 40. Venientibus in numerum etiam iis quæ nuper incorporata sunt, aut etiam nunc propter injuriam temporum desierunt habere Congregationem Religiosorum. Episcoporum primus Antonius Havechius S. T. Doctor Ordinis D. Dominici, qui obiit, sepultus in Choro Ecclesiæ, ubi synodum primam Diœcesanam celebravit anno 1570. [Anno 1578.] 2. Franciscus de Wallum-Capelle ex Religioso D. Francisci Vir pietatis merito summis utrique ac- [Obiit an. 1591. ibidem sepultus.]

ceptus

Obiit anno 1532. ibidem sepultus.

Anno 1595. ibidem sepultus.

Anno 1601.

ceptus. 3. Joannes Dave ex Consiliario Mechliniensi, Vir prudens & eruditus mortuus. 4. Jacobus Blasæus Ordinis D. Francisci, qui Andomaropolin ad Episcopatum alterum abiit. Surrogatus est Franciscus Buyseret Montensis. J. U. Doctor, ex Decano Metropolitanæ Cameracensis & electo ibidem Antistite, bono diœcesæos & Religionis huc translatus. Qui

Anno 1602.

inauguratus Montibus. Secundo Episcopatus sui anno Synodum diœcesanam indixit, ubi multa bene & prudenter ductu Spiritus S. reformata, & institutum Nivellis auspiciis ejusdem Seminarium diœcesanum. Deus ei longam & felicem vitam det. Hujus de qua dixi Cathedralis Namurcensis exordium tale est. Oratorium erat inter illa nascentis Ecclesiæ primordia, quod tradita per manus fides credit à Cornelio Papa dedicatum, Kalendis Septembribus. Fama habet, fuisse antiquitus Virgines in vicino sacra peragentes, sed fama tantùm. Etsi enim tradunt quædam chronica, & asserunt nonnulli antiquitatum investigatores, fuisse in Ecclesia sarcophagum, qui titulum Abbatissæ sancti Albani præferret, tamen ego non sum facilis ut credam. Monachos & nigros, id est Benedictinos fuisse certum est. Quorum cùm disciplina monastica tepesceret, & proventus injuriâ temporum deficerent, Albertus Secundus *dirutam Ecclesiolam restruit*, & loco Monachorum Canonicos substituit 12, quibus & ipse & uxor Decimas alios-que proventus assignavit. *Atque hæ sunt præbendæ unius institutionis S. quinque aliæ sunt alterius*, (credo ab aliquo successore Alberti adjectæ.) *Quia autem inter 5. illas una erat cæteris opibus & dignitate præstantior, eam Balduinus Imperator dividens ex una duas fecit.* Philippus autem Balduini Successor addito novo Choro Ecclesiam augens & totam reficiens, numerum Canonicorum usque ad 20. supplevit, & addidit 20. Vicarios. Ecclesia dedicata per Guidonem Card. Legatum Sanctæ Sedis. Altaria & Sacella ferè Comites fundarunt certatim, nolentes Ecclesiam hanc suæ munificentiæ expertem. Godefridus anno 1116. Henricus anno 1216. Iolendis anno 1216. Gulielmus anno 1336. Luduvicus ejusf. anno 1370. Altaria quisque fundavit & dotavit. Vita horum Canonicorum ab ipso fundationis exordio regularis fuit, quod docent claustrum, dormitorium, & alia arctioris disciplinæ loca, quæ adhuc conspiciuntur. Cùm autem fervor ille primitivus tepesceret, bellorum, ut fit, injuriis sub Henrico Cæco licentiorem vitam inducentibus, Guido Legatus Apostolicus & Antistites Prænestinus assensu Leodiensis Episcopi & Philippi Comitis aliquatenus repressit noxiam Canonicorum libertatem, & leges vivendi posuit, aut veriùs reposuit. Quæ servatæ aliquamdiu in desuetudinem ierunt, maximè tempore bellorum sub Balduino Imperatore. In hac Ecclesia octo Comites sepulturæ locum adepti sunt, nobilesque plures. Inter alios memoria dignus Nicolaus de Conde Eques & libertus de Egesées magni Ecclesiæ Benefactores. Sepultus

Testis Codex vetus Evangeliorum S. Albani cui præfixa narratio sic habet.

Ex tabula veteri ad latus Chori suspensa.

Ex diplomate dato Indict. 15. Anno 1047.

In diplomate Philippi Comitis dato anno 1207.

Hæc ad verbum leguntur.

Ex Inscriptione in veteri Choro.

Anno 1211.

Tenor litterarum ad longum extat in Chronico Anselmi Leodicensis. Anno 1204.

Sepultus ante Aram D. Nicolai Obiit anno 1207.

etiam hic Joannes Austriacus, qui post relatam ab Agareno hoste victoriam extinguendo orbis Belgici incendio missus, jamque recens à triumpho Templutensi diem supremum obiit. Tabulam altaris veterem Gulielmus II. Comes curavit. Altare ex nigro marmore cum Epitaphio Vicarius ad memoriam dicti Joannis Austriaci substituit. Supplicatio, quam vocant, annua Namurcensis cœpta celebrari. Habentque Canonici districtum suum, & in eo tribunal, minimè Senatus urbani dominium agnoscens, & constituitur cum Scabinis 7. Prætor, idque ex privilegio Alberti II. confirmato per Henricum Cæcum, Balduinum primum. Auctum per Guidonem & subsequentes Principes. Thesauros habent incomparabiles Pontificum Cæsarumque dono. Puta Stephani Papæ, (qui & bibliothecam suam reliquisse perhibetur) antequam ad Apostolicæ dignitatis apicem eveheretur, *Scrinolum Hebenum Sanctorum Reliquiis refertum*. Beneficio Leonis Papæ partem corporis S. Gerardi Trilonienlis Episcopi, unà cum Dalmatica qua Pontifex utebantur. Dono Liedini Bichariensis Episcopi partem corporum D. Nicolai & Georgii. Misit & Birantio Henricus Imperator *vas aureum pulchrum & pretiosum, in quo continebantur maxima pars de ligno Domini in modum crucis auro circumligata & ornata: insuper de sacrosanctis Reliquiis Imperialis Palatii, de Spinis Coronæ Domini, de Veste purpurea, de Pannis infantiæ, de Linteo quo præcinxit se in Cana, de Zona B. Mariæ, de Capite B. Pauli & Jacobi.* Nivelo etiam Suessionum Episcopus *Pretiosum Christi Sanguinem à Regia urbe Constantinopoli allatum dedit.* Warnerus insuper Abbas tertius Albani in Maguntia de Capite S. Albani Martyris misit. Habent præterea sudarium intinctum sanguini Prothomartyris Stephani. Habent Altare minusculum eleganti forma confectum ad morem priscum. Habent & insignes salutiferæ crucis partes, quas diebus Veneris populo præbent exosculandas. Hæc sacerrima pignora dum Venerabundus aspexi, & antiquæ pietatis Majestatem & Principum nunquam satis laudatam munificentiam exosculatus sum. Viri clari in hoc Capitulo fuerunt M. Masius Decanus in Concilio Tridentino celebris. Joannes Brosius similiter Decanus ab eruditione celebris. Archidiaconum nunc agit I. Dauvin J. Licent. Vir pietate & eruditione clarus, cujus humanitate pluries me adjutum fateor.

Anno 1419.

Diploma datum anno 1155. & 1182, & 1270.

Verba Codicis S. Albani.

Verba Litterarum anno 129. in Martio, quæ appenso plumbeo & serico purpureo asservantur.

Diploma superest

Anno 1205.

Supersunt litteræ sed sine data.

SECTIO XXVI.

Collegiatæ aliæ.

SUccedat Collegium Canonicorum D. Virginis vetus illud, & quod de præeminentia longo tempore cum D. Albani collegio certavit. Monstrant enim altare & locum ubi S. Maternus conversioni infidelium operam dans rem Divinam peregit. Clericos habuit à Caroli M. ævo, quos in ordinem redegerunt secuti Leod. Epis-

Episcopi. Stephanus autem Episcopus constituens 12. Sacellanos, Vicarios & Consultores Episcopi, totidem Ecclesiarum D. Virgini inscriptarum Abbates, etiam Namurci 9. constituit Clericos, præfecitque unum Abbatem secularem, qui hospitalitatem curaret. Ex quo tempore mansit hic Abbatis secularis dignitas,

Sub anno 922.

qui & beneficia confert. Numerus autem Canonicorum auctus usque ad 18. Quis autem dotator aut fundator, præcisè sciri nequit. Claustrum etiam & officinas olim habuerunt hi Canonici, & Senatûs erat reparare illa, sicut & muros vicinos, vicissim percipiens ratione singulorum sepeliendorum unum veterem grossum. Cui

Anno 1474.

juri ob nimia gravamina Senatus renuntiavit. Tertium est Canonicorum Sancti Petri in Castro Collegium. Cujus templum extructum occasione Capitis Sanctæ Petronellæ istuc delati.

Anno 1202. Ex diplomate hac de re dato.

12. Canonicos cum Præposito & Custode à prædecessoribus suis fundatos testatur Philippus Comes, & se addit decimam tertiam præbendam cum officio Decanatus instituisse. Hujus collegii etiam meminit dictum Guidonis legati diploma. Gulielmus Comes Altare Deiparæ in

Anno 1347.

eadem Ecclesia instituit & dotat. Capitulum hoc authoritate Pontificis suprà allegatâ unitum est Albanensi ad dotandum 9. præbendas affectas sive graduatas. Ex quo jam antè aliquot viri insignes ad famam venerant.

SECTIO XXVII.

Parochiæ.

PArochiales sive curam animarum habentes Ecclesiæ in urbe sunt hæ: *D. Virginis* antiquissima & prima oppidi, quæ antiquitus ex Canonicis solet habere Paræcum, qui ad distinctionem *Canonicus investitus* vocabatur. Visitatio una Leodiensis vocat *Plebanum*. Registra

Anno 1332.

alia *Vicarium*. *Joannis Evangelistæ* annexa Capitulo Albanensi in communionem munii Pastoralis assumpta post auctam urbem. Ubi titulo

Anno 1491.

Virginis Matris instituta sacra civium confraternitas à Joanne Papa 22. & confirmata & indulgentiis ornata, in qua nunc haud pauciores mille confratres numerantur. *Sancti Lupi* Parochia, Maloniensi Abbatiæ Canonicorum Regularium annexa, ubi ad honorem D. Annæ instituta civium Sacra Sodalitas per Leodium Antistitem. *S. Joannis Baptistæ*, à 200. circiter annis in communionem parochialis oneris assumpta, quæ in duplum aucta anno 1591, novissimè sodalitio Sanctissimi Sacramenti & indulgentiis per Pium IV. ornata. *S. Nicolai in Herbattis* fundata, & ab Henrico Antistite dicata.

Anno 1327. Ex libello sodalitatis per Paræcum exhibito.

Anno 1462. Ex diplomate communicato per D. Franc. Rensonium Paræcum.

Anno 1560.

Anno 1133.

SECTIO XXVIII.

Cœnobia Virilia.

NObilioris sexus Cœnobia in urbe sunt: *Crucisferorum* Conventus institutus aut verius institui cœptus à quodam privato. Coaluit

Anno 1149.

demum in formam Cœnobii, post reformationem authoritate Capituli generalis introductam.

Anno 1412.

Huic Cœnobio relictum est Collegium Cruciferorum Lovaniense ab Philippo de Volgaia nobili Zelando fundatum. *Franciscanorum*, si non à Comite, certè auspiciis Comitis institutum est Cœnobium. Cujus Religiosi observantiæ institutum amplexi sunt, hortante Margareta Caroli Ducis vidua. In Ecclesia sepulti Comites duo, Luduvicus etiam Pettegenii & Baillioti D. Guidonis, Joannis, Philippi, Gulielmi Comitum frater, qui absente fratre constitutus Namurci Gubernator, in Worucano prælio obiit, hic cum uxore Margareta de Havesche

Ex testamento ejus dato Ind. 9. in Decembri.

Anno 1491.

Anno 1432. aut ut alii 1315.

Anno 1490.

Teste Versu in vitrea Templi.

Anno 1171.

Comitissa de Roussi tumulum habet cum filio naturali Almarico & Margareta nepte. Jacent hic etiam Nobiles multi, qui locum pietatis nomine celebrem sepulturæ suæ elegerunt. Numerum Religiosorum quinquagenario majorem fuisse lego. Prodierunt hinc Viri à fama & scriptis noti, Fr. Wallon-capellæ Episcopus II. Namurcensis, Henricus Willot, cujus extat Ogdœas sermonum de Venerabili Sacramento. Nicolaus Cardin assumptus in Abbatem Broniensem. Capucinorum Conventus Senatûs & privatorum munificentiâ construitur, Templum dicatum à Reverendissimo moderno anno 1607. Dominicâ 7. post Pascha.

SECTIO XXIX.

Cœnobia Virginum.

ALterius sexûs Monasteria sunt: Beginasium à tenuibus initiis inchoatum, & nuper an-

Anno 1591.

nexum Cœnobio Carmelitico. Quod Carmeliticum tali modo propagatum est: Tradux & colonia Brussetensis in Hannonia Cœnobii est Dionantense Cœnobium, quo per injurias temporum exsulæ Virgines Namurcum profugæ obtinurunt facilè à Carolo Duce & Luduvico Borbonio Episcopo Leodiensi authoritatem construendi Monasterium, *in fundo 2. Bonariorum sito prope locum dictum Prata parva Harbatta infra securitatem & ultimam Namurci firmaturam.* Quod factum probabat Episcopus Tricariensis, Sedis Apostolicæ Legatus. Capitulum cum 4. periciclis Claustri & cæmiterio dedicatum. Templum autem Virgini Matri & Divis Laurentio & Alberto inscriptum dicatum à Dariensi Episcopo Ordinis Carmelitarum. Cœnobium & situs & structuræ & disciplinæ titulo commendatur. Virgines nuper à Generali Ordinis reformatæ præter tria Monasticæ Religionis vota, Claustri etiam perpetui stabilitatem promittunt. Numero sunt 34. lectissimę Virgines & famæ optimæ, Patronumque habent Abbatem Villariensem, eo quòd Hospitale S. Calixti, excipiendis Abbatiæ Villariensis Religiosis fundatum, procurante Francone Archimandritâ dictarum Virginum paupertatem levaturo, incorporatum sit dicto Cœnobio. Vitrea est in templo una insignis retro Aram primariam

Anno 1467. Ex Archivis Cœnobii per fr. Joannem Dogium Confessorem.

Litteræ Amortizationis datæ in Augusto.

Litteræ datæ 3. Septembris.

Anno 1469.

Anno 1476.

Anno 1476.

Anno 1601.

Situm erat ultra Mosam in suburbano.

Anno 1260.

Anno 1478. Litteræ datæ 20. Novemb.

cum

cum insignibus Burgundicis & figura Ducis cum conjuge & versibus his:

Ut sis propitia, tibi do ô Virgo Maria
Renenses mille, ut pater voverat antè.
O Regina Mater Salvatoris, natum tuum precare pro nobis.

Beginasium dependens à Capitulo ante annos 300. inchoatum convenientibus in unum virgi-
(Ex communicatis per Virginum Præfectum.) nibus aliquot. Gryseæ, quas vocant, 3. D. Francisci Regulam amplexæ Namurcum venerunt,
(Anno 1498.) quibus coëmpta domus structumque Cœnobium
(Anno 1501.) cum templo.
(Anno 1507.) Nosocomium oppidi majus ab omni scriptorum memoria fuit sensim piorum eleemosynis locupletatum. Hospitale D. Jacobi sub Burgundiç Principibus ad famam venit, aspirante civium aliquot, qui Compostellam viserant, munificentiâ. Beginasium Grysearum
(Sub annum 1315. Ex litteris Luduvici Episcopi.) cum sacello fundatum à Gertrude, relicta Nicolai du Pont; sed cùm fundationi non fieret
(Anno 1467.) satis, Bonessiensi Abbatiæ cum onere annexum est, estque nunc & fuit monachorum hospitium.

SECTIO XXX.

Sacella.

(Anno 1205. Anno 1207. Ex Missali antiquo, ubi id propria Comitis manu annotatum. Anno 1296.) SAcellum D. Jacobi in Castro à Philippo Comite structum, à Guidone Episcopo dicatum. Sacellum in vico vivorum à Jacobo Branche Receptore Comitis factum.

SECTIO XXXI.

Viri Clari Namurcenses.

NAtales suos debent Namurco Viri sanctitate & virtute clari præter Comites & Imperatores Græciæ, qui hic nati præsumuntur, Martinus 7. Episcopus Tongrensium, Joannes (Anno 277.)
Episcopus Brasarensis, Franco Wesemalius ex (Anno 1470.)
impari matre Baronis Wesemalii fratris bello (Anno 1256.)
strenuus, & inter primos sui temporis. Theologi, Petrus Brosius Doctor Sorbonicus. Jurisperiti, (Anno 1124.)
Nicolaus Goubletius J. U. Doctor. Historici, (Anno 1550.)
Gerardus de Jacea Capellanus & Notarius Ca- (Anno 1525.)
pituli S. Albani, qui scripsit gesta Comitum. Anselmus Decanus D. Mariæ & Presbyter Canonicus Leodiensis, qui Leodicensem historiam scripsit. (Visit anno 1400.)

SECTIO XXXII.

Suburbanum.

AB Urbe ad suburbanum progredior, & quâcumque pedem portâ effero, feriam offendo pietatem. Coronant Urbem veteris heremi totidem portis respondentes, quæ sunt inscripta D. Barbaræ Virgini, Martino Antistiti, Georgio Martyri, Salutiferæ Cruci, Antonio Anachoretæ, Fiacro Confessori, Huberto Episcopo. Quæ magno plebis Concursu tum aliàs tum maximè sacrâ hebdomade visuntur. Vicinior superioribus S. Adriani à moderno An- (Anno 1601.)
tistite dedicata est. Remotior S. Hilarii sub Gulielmo II Comite consecrata. Valetudinarium extra muros cum Sacello Henricus Epis- (Anno 1153.)
copus benedixit. Leprosaria Guido Comes adornavit. Cetera vide in Præfectura Namurcensi.

FINIS.

LECTOR AMICE,

Ne folicula aliquot ad calcem hujus libelli vacua relinquerem, fubjicio quædam mea poëmatia, diverfis temporibus ad Nobiles quofdam Comitatûs Namurcenfis confcripta.

Cenotaphium Baronis Florinenfis, Delegati Ordinum Namurcenfium, ad Florentinum Baronem filium.

LAtonæ geminos, Patrem, Matremque Deorum
Florenna exili confepelivit humo.
Vis loquar è plano? Labor atque fcientia prudens,
Majeftas & opes contumulata jacent.
Sic eft: nam Virtus, genius, fortuna Baronem
Hunc reperere fibi, vel peperere fibi.
Florebas Florenna tui tutela Dynaftæ,
Et Glymæorum nobile pignus eras.
Nunc tibi quos vivus Flores impertiit, illos
Defuncti tumulo grata, memorque refer.

Lachrymæ ad tumulum Gulielmi Carondeleti, Dynaftæ Crupetenfis, Wavremontani, &c. fub perfona Euphyli, ad ejufdem nominis Salriæ ad Sabin Dominum.

LUgubres fundat Elegeia pofthuma verfus,
Flore nigro, & foliis vincta, cupreffe, tuis.
Manibus atra placent, Flores Heroibus, apta
Cupreffus foribus, propria vincla pyræ.
Uniparæ radicis onus, truncique perennes,
Et folium & ftreperi ramus odoris amans
Cypreffum tumulis confecravere, rogique
Feralis primum conftituere decus.
Emphylus, heu! abiit nunquam rediturus; at unum
Unum, quod nunquam nomen abibit, habet.
Pande finus infane dolor, lachrymafque fequaces
Porrige, & in malis ftemmata pinge tua.
Eliciat gemitus oppreffi anguftia cordis,
Ejiciat fracto murmura mifta fono.
Et fi quæ lachrymis obfepta repagula ficci
Gutturis evadat vox, fapiat lachrymas.
Et fapiat lachrymas, fi quis titubante papyro
Errat, & in numeros fpirat Apollo leves.
Euphylus occubuit. Quænam, heu! injuffa feneftras.
Intrat, & ad cordis vox penetrale ruit?
Euphylus occubuit? Cœlo lachrymante fecundùm
Deucalionæas terra timebit aquas.
Euphylus occubit? in fletum folvere tellus;
Sylva, ager, & rutilo glauca Napæa finu.
Veftri prima chori pars occidit; ille ferenus,
Munificus, locuples, nobilis, & fapiens.
Vellant purpureos Auguftæ frontis honores
Numina, quæ magni Principis effe folent.
Vefter erat, veftri decus immortale Palatî,
Seu plaga Crupeti, feu Vafremontis erat.
Nænia concinnent cum femineo ululatu
Lufor & alba Venus, Liber & alma Ceres.
Euphylus, heu! Cypriis Pythiifq; exercitus olim,
Legiferæ Bromio & fæpe litare folet.
Advolet & Genius, fed fufco præpetis alæ
Remigio, ut magnum ftridor inane fecat.
Et Regina Deûm pullo deformis amictu,
Pulfet inæquali compita lenta gradu.
Hæc repetat veteri quod nobilitate Dynaftam
Perdiderit, clarum prædicet ille genus.
Aut fi fortè loqui fingultu urgente negatum eft,
Altera Avos, alter ftemmata monftret Avûm.
Qualia Burgundi Proceres novêre, fuofque
Sufcipit in veteri gens Aquitana throno.
Qualia apud Leucos, & pulchri Haginonis in agro
Ad Sabin & Mofæ littora curva colunt.
Plora Phœbe pater, quod fi plorare profanum eft,
Ros pluat argenti, per caput atque genas.
Euphylus occubuit; tuus ille, in flore juventæ,
Delitium & Mufæ corque jecurque tuæ.
Flete bonæ Charites, faltem cryftallinus humor
Impleat os niveum, fi modò flere pudet.
Tuque Themis jufto cave fis dare frena dolori,
Tu virtus oculos abjice, plange manu.
Euphylus occubuit, qui Divûm hominumque voluptas,
Vefter alumnus erat, vefter amicus erat.
Patria fofpitibus abeuntem Heroa Camænis
Profequere, ille tuus quàm benè Tutor erat.
Et fi plura loqui renuit glutinata palato
Linguâ rudi, hoc faltem dixerit: Occubuit.
Hoc fatis eft, fatis eft laudum, fi verba deeffe
Confitear, lachrymis verba fepulta fuis.
Tu facer Ordo precum tumulos cumulabis honore,
Hofpes vefter erat ille, Patronus erat.
Sed quid pofco preces, date plaufum votaque; Cœlos
Euphylus unà emptos integritate, colit.

Epitaphium Merodiæ nuptæ Vice-Comiti Defclaii, in partu Namurci mortuæ.

THeatrum amoris, Margarita Virginum,
Speculum pudoris, Arca continentię,
Formæ Decus, Morum Venuftas; Scrinium
Prudentiæ, Flos generis, Exemplar thori
Jugalis, Integritatis officina, fpes
Stirpis, Mariti adorea, lumen Domus,
Pietatis enutricia, gemmaque Charitum,
Laus nuptiarum, fumma virtutum omnium.
Vis ampliùs dicam? Ampliùs tumulo hoc latet.
Merodia una, & una Brandeburgico
Enupta Magno Magna, parvo hoc clauditur.
Me rodat invidia odiumque, Merodiam
Nifi invidia & odium merum necaverit.

Invi-

Invidia & odium, inquam, Deûm immortalium.
Qui, ne pares sibi parcret infantulos,
Venere erubescente, Superis stupentibus,
Matrem futuram mortis ad curam trahunt.

In R. Merodii Baronis Frentziaci ex Palestina (quo junior abiit) reditum Acclamatio Hendecasyllaba.

TAndem reddere, gloriose Miles,
Lubenti patriç, Merodiamque
Inter sydera tolle prima gentem,
Illuster Juvenis, tuo nec alter
Dignior Patre, Stirpe, Avis, Amicis.
Tandem reddere Patrio Penati,
Post tot littora, tot sinus, tot urbes
Emensas, scopulos inhospitales,
Natantes pelago gemente terras,
Nutantes pelago fremente ripas.
Post immane furentis Agareni
Barbaris vada solibus perusta,
Et sceptrum Mahumetis inquieti.
Lustratam Solymam & Sacram Palesten.
Et quæ limina Patris Æviterni
Æquevam sobolem subiisse constet,
Quæ calcasse, crucisque post laborem
Invenisse suo locum sopori.
Sacrati generose Eques sepulchri,
Tandem reddere Belgicoque cœlo,
Belgicoque solo: quod in tuorum
Conspiravit adoreas Parentum.
Quos Brabantia læta Marchiones
Vidit & Comites, videt Barones
Romani latus ImperI propinquum.
Tandem reddere nobili Namurco,
Quod te olim gravioribus Patronum
Curis accipiet, basinque rerum
Agnoscet referetque publicarum.
Tandem reddere, nec larem paternum
Dedignare tuis proinde factis,
Prudentemque animi peritioris
Quæsitum experientiâ, vel usu
Nervum intendere gentibus juvandis.
Sic sic vita comes, Deusque prosper
Et virtus genitalis in nepotum
Ibit progeniem, Merodiumque
Inter aurea tollat astra nomen.

In Warneri Davriani Ordinum Namurcensium cum Barone Frentziaco hactenus Duumviri nuptias cum Renata Dynastâ Fontanensis filia, Merlemonte ad Ornum celebratas XVII. Kal. Novembris, anno M. D. C. VII.

WArnere Stirpis ultima Davricæ
Spes, & propago fonte Domartio
Lati Garumnæ, fertilisque
Littora per Sequanæ triumphans
Warnere gentis & procerum decus
Namurciorum, sive sinistrior
Obnubilatâ fronte tristes
Sors triplicat malesana rugas,
Sive hinc repulsâ nube suavior
(Urente qualis Cynthia syrio)
Cristam serenat, aureosque
Jactitat imperiosa montes,
Tu sanctioris anchora consilI,
Reique fidus advena publicæ,
Per nota dudum Davrianæ
Progrederis documenta stirpis.
Tales parentes, Talis Avus fuit,
Suspecti, amati, civibus, exteris.
Queis per manus Prudentiæ, atque
Integritatis opinionem
Ad abnepotes mittere mos fuit:
Ad abnepotes mittere laus fuit.
Idem tibi mos, lausque, aviti
Degener haud tituli future.
Unum deesse quod potuit tibi,
Felix Namurcum, fama narrat
Viribus obtinuisse totis.
Thoro colebas cœlibe Thespias,
Et cum novem Pæana sororibus,
Deasque sylvarum, Deosque,
Saltibus imperitare cæcis,
Quos fabularum prodiga mollium
Finxit vetustas. Res erat aurea,
Et vita præ Throni beato
Sæpiùs Imperio eligenda.
Sed posterorum, sed generis tui
Non ulla sacro cura animo fuit,
Donec Venus (cœlestis illa,
Non lubrici Dea fœda Cypri)
Mentem impulisse visa fuit tuam,
Mentem impulisse gavisa fuit tuam.
Pares parasque nuptiali
Sit docilis thalamus Coræbo.
Diana, quamvis virgo, facem movet:
Musæque flores, quamlibet innubæ:
Castæ licèt spirant Napææ
Oreades, Dryadesque nardum.
Quando in Renata stemma renascier,
Et Davriani spem generis vident,
Illustriumque prorogari
Stemmata imaginesque Patrum.
Et quando Athenis Thesmophoreia sunt:
Et Scenopeia servat Hebraicum
Vulgus, Jovisque fulminantis
Festa colunt alacres Latini;
Tunc Merlemonti sunt hymeneia,
Viri inter omnes, nobiles & pii,
Doctique, qui piacularis
Fit Cereris, Jovis & Jehovæ.
Age ergò felix mons mera cui volans
Sublime nomen hactenùs indidit,
Applaude, nec te voce vincet
Suave minuturiens Aëdon.
Tuque Orne ripa, undique fertiles
Myrthis coronas vel Jovis arbore.
Nuptæque flagranti fragrantes
Clara rosas Rosinæa funde.
Ophana cantus Hanno-Brabanticos
Ter duplicata congeminet fide,
Et boscus apros & ministret
Cornigeri bona terga cervi.
Omnes in unas omnia nuptias

Cantu atque voto perpete congerant,
Dicantque: Felix calculoque
Candidiore dies notandus,
Conjux marito gaudia quo suo,
Conjux maritæ gaudia quo suæ
Defert & auget nuptialis
Delicium geniale vincli.
Addant: In annos Nestoris hic & hæc
Vivant, semel juncti valeant simul;
Brevique crescentes utrique
Dent pueros similes parenti.

Ad Claudium de Namur Dusii Toparcham de Gente Namurcica Elogium.

PEr decus Hannoniç, per stemmata Flandra Namurcum
Ivit, abivit.
Per Burgundorum titulos, atque Austria sceptrá
Ivit, abivit.
Namurci nomen, Namurci insignia prima
Iverunt, abierunt.
Namurci Comites, Comitumq; ex ordine proles
Iverunt, abierunt.
Solum in Namurco Dusium per secula bina
Estque fuitque.
Nomen Namurci solum atque insignia prima
Sunt fueruntque.
Ergo in Namurco Dusium, in Dusioque Namurcum
Itque reditque?
Ergo Namurci stirpes, insignia, nomen
Iverunt redierunt?

De E. Siverii Castro præsidioque Namurcensi recens præfecto.

REx Equitem, Archique Dux Chyliarcham
Te creat; erro:
Illud virtuti debitum & hoc fidei.
Curæ Arx prima tuæ committitur. Est onus, inquis,
Atque honor est oneri, sicut honori onus est.
Rem tanti tantùm tanto vult credere Princeps,
Non aliter voluit, non aliter potuit.

Ad I. Marottium, Ernea, Montiniaci, Engesiæ, & alibi Dominum.

PEtis aliquot Musei mei quisquilias tibi transscribam: ego verò dum pugnantes cum tineis & blattis schædas, delicta juventutis, ut cum Theologis loquar, excutio, incido in lituras, litteras inquam, nec visum quid aptius illud ad litteratum. Unum dolet, quòd non ad nobilem & magnum virum aliquid nobile & magnum mittere integrum fuit. Quod tamen ipsum, quantulumcumque sit, pro innata humanitate amplecteris, & in eo candorem meum.

An domus quia fert speciem, princepsque fororum est,
Propria dicta Deo est littera, sacra lari?
Lanigeri pecoris, & symbolon extat amoris.
Vox illud facit, hoc junctio certa duûm.
Littera Junonis, seu Cynthia, pronuba seu sit.
Nempè facit Caias, cornua nempè facit.
Cur nota Patroni, atque eadem sit nota clientis,
Quæris? Devotum hunc exprimit, hunc famulum.
Neptuno placui, vitę sum sacra, dolorique,
In promptu causa est, dum incipis esse, gemis.
Auctor familiæ sum, creditis. Asscla Martis
Sum, dicent, ferrum, flamma, fames, furiæ.
Esse voluptati sacram Baechoque fatentur
Glans, gula, cumque genis gaudia grata suis.
Spiritus, affectus, nota ponderis, & mola cæli
Dicor, Mercurius, si rogo, testis erit.
Hanc Astræa suam atque suam concordia dicit,
Nempe una & simplex est utriusque nota.
Nequitiæ signum Græci fecere, Latinus
Servitii, inscriptus dicet utrumque Cilix.
Illa ego quam fures faciunt, recutitaque turba,
Hic jubilatur enim, eùm jugulatur ibi.
Et mille & Mulier sonat M, sunt utraque Magna,
Et qualis numerus, talis ea esse cupit.
Nummus itemque nepos mihi scribitur, & bene: Nam hæres
Corraso struitur nummulo, ovatque nepos.
Me neque fortior est, neque me perfectior ulla,
Hoc Philos atque Sophos dixerit, illud æquus
Prætor, plebs, populus, Patres, Præsulq; Latinis
Scribor, sum Gręcis res metuenda elepi.
Quid sibi vult Q? quod modò tu. Vel littera quinta est,
Quam tu ter quintam forsitan esse putas.
Mundi hominumque caput habeor, & pronubus iræ,
Hoc catulus, illud Romaque Rexque docet.
Sum sacra in fanis, in agro sum sparga veneni,
Quid sibi vult Orpheus? quid sibi Mercurius?
Littera Christicolûm nunc est, tutoribus olim
Propria, nunc Tutrix Tau cui, tutus erit.
Scripta maritum & significavi picta maritam,
Connubium est uno vir mulierque thoro.
Est mihi forma crucis, est perfectæ Decadis vis,
Perfecta est duplici sub cruce nostra salus.
Littera Pithagoræ discrimine secta bicorni
Symbolon ætatis, & mihi finis erit.

FINIS.

J. B.

J. B. GRAMAYE

ANTIQUITATES

COMITATUS NAMURCENSIS

Libris 7. comprehensæ, pro ratione totidem Præfecturarum in eo.

UBI

Cœnobiorum Fundationes, Incrementa, Laudes; Parochiarum Patroni, Collatores; Ecclesiarum Tumuli & SS. Reliquiæ illustriores; Pagorum decora, Domini, descripta; locorum omnium res notatu dignæ, partim ex Archivis Urbium, Cœnobiorum, Toparchiarum; partim ipsius authoris peregrinatione collectæ, insertis ad singulas Sectiones generaliter in Namurcesio observatis.

REVERENDISSIMO ILLUSTRISSIMOQUE

DOMINO
D. FRANCISCO BUSERETO
NAMURCENSIUM EPISCOPO
LONGE DIGNISSIMO,
DOMINO ET MOECENATI SUO.

Alteram dioceſeos tuæ partem quæ in Brabantia, ſtylo meo aliquantiſper illuſtratam nuper miſi; alteram nunc mitto, duplici titulo tuam; & quia ſingulari humanitatis tuæ beneficio concepta, & quia aſpirante favoris tui patrocinio ad maturitatem perducta. Tu me, Magne Antiſtes, *illuſtrationem dioceſeos tuæ parturientem non tantùm conſuetudine clientem, ſed & officio amicum, palatio hoſpitem, quadra alumnum tuum eſſe juſſiſti; conatus meos apud ſubjectos authoritate, apud pares in altero ordine auxilio, &, erubeſcam dicere, honoribus proſequi dignatus, me & mea omnibus jurium titulis Tibi vendicas. Fruſtrà quercum cædit invito Jove Corydon, ait proverbium; & ego niſi Principis titulo, Antiſtitis beneficio, Nobilium favore evectus, nunquam cum fructu ſumma antiquitatum Namurcenſium attigiſſem. Et ſunt illæ raræ, magnæ, inexpectatæ etiam mihi. Mirabitur, ſcio, lector, & in Namurco meo Namurcum vix noſcet, ubi quæ Vulcanus antiquitatum ſpongiâ delevit, Mars Urbium carnifex in ruderibus magnarum molium conſepelivit, ipſum tempus edax rerum abſumpſit, viderit aliquouſque rediviva, eruta, reſtituta, & priſci priſtinique decoris florem cum præſenti rerum ſtatu æſtimabit. Mirabitur, inquam, & quod & quicquid miretur, tuum eſt: Tu Phœbus novellæ plantationis meæ ſurculos irradians: Tu Juno teneriores floreti Namurcenſis areas irrigans: Tu Numen Namurceſio poſt Superos primum, cui hoc munuſculum offert*

Reverendiſſimæ Illuſtriſſimæ Gratiæ Tuæ

Cliens

J. B. GRAMAYE.

PRÆFECTURA NAMURCENSIS.

Huic Præfecturæ urbanus Prætor præest, fubeft quicquid infra primum ab urbe lapidem confpicitur, quod libet partiri in quatuor membra, quorum primum conftituo circa Sabim & Mofam, verfus Septentrionem, ubi Pagus Maglonienfis & Marlania Sylva. Pagi hujus nomen non uno loco apud veteres reperio, monafterium autem quod nomen fervat undique cinctum territorio Namurcenfi eft juris Leodini, cujus in vicino eft Abbatia Virginalis Ciftercienfium, ftructa loco, quem fama tenet ab ipfo ordinis Patriarcha Bernardo olim vifitatum.

Ex veteris tabulæ infcriptione. Anno 1130.

Templum Innocentius fecundus Papa, Virgini Matri, Apoftolorum coriphæis, Stephano Prothomartyri, & Divis Medardo Hilarioque dedicavit. Solennitati leguntur interfuiffe Hugo Ravennenfis Archiepifcopus, N. Oftienfis, Mathæus Albanienfis, Albertus Virdunenfis, Godefridus Salonienfis, Jofephus Sueffionum, & alius Atrebatenfis Epifcopi. Fatetur autem Petrus Comes Anthifiodorenfis & Namurcenfis, Domum fanctimonialium de Valle S. Georgii fundatam à Philippo Marchione Namurcenfi, & à fe loco bonifque auctam. Sacelli unius dedicatio legitur: extant in Ecclefia aliquot tam nobilium quàm Abbatiffarum tumuli qui locum religionis titulo celebrem amarunt.

Ex diplomate ejus hac de re dato. Anno 1215.

Anno 1291.

Marlania autem fylva meritò dicatur voluptati & pietati facra, cum facellorum frequentia & venationis parit continuatio. In hac jus civibus aliquo modo datum difco. In hac Sacellum à Philippo Comite dotatum, ubi Religiofos olim egiffe colligo ex diplomate Honorii, confirmantis bona fratrum habitantium in Marlania.

Ex diplomate dato Mercurii poft Nicolai. Anno 1293.

Bulla data Laterani 4. Kal. Junii.

Eft & alia à Floreffienfibus dependens, qui ad rem Divinam obligatos fe profitentur.

Diploma Abba. datum in Februario anno 1527.

Eft & alia celebris ob fepulchrum, mortem, & affervatum ibi corpus S. Heriberti, (ubi ab antiquo herimicola effe folet,) quæ per Balduinum Imperatorem tradita Abbatiæ Molinenfi, unde adhuc Religiofus ad facra curanda mittitur.

Diploma ab Honorio Papa confirmatum. Anno 1247.

Eft & alia S. Georgio infcripta, per Gulielmum Comitem fundata.

Diploma datum 20. Martii.

Libet hic afcribere rem memoriâ dignam. Bonga rupes eft in confpectu Namurci, & in rupe vicus celeber ob pugnam cum Francis anno 1554. & caftra Joannis Auftriaci. Qui mortis vicinus non in tabernam, aut Palatium urbanum, fed in tentorium militare ad Bougam, fe voluit transferri; fcilicet indignum reputans, animum tot bellis & victoriis clarum, alibi quam inter arma deficere.

SECTIO I.

Diftrictus JAMECENSIS.

Altera parte ultra Mofam Jameda eft, Ecclefiam habens S. Symphoriano infcriptam, & olim Abbæ Villarienfi commiffam, & ulterius confpicitur Gerondifartum, Ordinis Vallis Scholarum D. Auguftini, Prioratus tali propagatus initio. Albero antiftes Leodinus, locum dictum Sartum Geroldi intra terminos Ecclefiæ B. Mariæ Namurcenfis obtulit Deo & S. Auguftino, & Capellam dicavit iifdem, quam donationem Alexander fucceffor ratam habuit & auxit. Idemque poft fecit Eugenius Pontifex. Hi religiofi poftea Ordinem Vallis Scholarum affumpferunt, & Cœnobii Leewenfis, itemque Mechlinienfis funt inftitutores. Cœnobium eft elegans fonte lympidiffimo irrigatum, cujus vis ea eft ut marmora rigidiffima etiam excavet. Monumenta & Epitaphia vifuntur in Ecclefia nobilium diverforum.

JAMEECH. GERONSART. Anno 1134.

Ab hoc prioratu dependent vicinæ Parochiæ Werda Catharinæ virginis, perfonatu etiam infignis, Erpenum Apoftolorum Principi etiam dicatum cum Sacello Andeyienfi, cui S. Quintinus præeft, Rinefium fitum in pago Hoyoulenfi, cum Ecclefia S. Defiderii & Sacellis Artheyenfi & Phalefyenfi, & confpiciuntur è vicino Anhea, olim celebris ob ftructam inibi arcem à Joanne Epifcopo Leodienfi, ubi & agere frequenter, & è propinquo Guidonem Comitem parentem vifere folebat. Ligniacum Quintini in facris Patronum in foro Dominum habens (qua patet diftrictus vici Loherienfis) gentis Eviæ. Cujus Parochiæ fubcenfentur, vicus cum caftro Brumaniæ, ubi Dominium Dynaftæ Tiloënfis.

WIERDE. ERPENT. ANDEY. RISNES. ARTHEN. FALIER. ANHE. LINES. LOYE. BRIMAIGNE.

In fcripta autem relatum eft, Theodoricum de Bonan, caftri Dominum ob res præclarè, fortiter, & fideliter geftas à Philippo Archiduce promeruiffe fummæ titulum jurifdictionis, & Philippum ejus heredem Joanni Salmirio transfcripfiffe.

Anno 1585.

Laudandum Philippi Comitis elogium, qui fupplicanti eidam Joanni del Vaulx fibi liceret bona Comitis pace fylvas ad novum fartum eruere, & locum agriculturæ aptum facere, refpondit: optimè factum ex fylvis fartum facere, & pro glandibus fegetem metere, & in fartis optimè homines nafci & pafci, fed in fylvis vires. Alludens ad venationem virtuti congruam excitandam.

SEC-

SECTIO II.

Campus MARTIUS.

LOca sunt hìc ad Mosæ ripas, & circa, Martis nomen manifestè referentia, cujus generis est illa Ecclesiam habens D. Martino inscriptam, cui providet Capitulum D. Martini Leodiense, & sub se habet celebre miraculis Deiparæ interventu Sacellum Gelbuscense. Extat in vicino Cisterciensis Instituti Abbatia Virginalis, cujus initium à Matronis quæ post militiam maritorum in terram sanctam huc se contulerant. Nomen vetus D. Virginis de Vivario. Templum dedicatum, testibus Comite Namurcensi, Herberto Comite de Namesche, Antonio Walcffiensi, Werico Gilbuscensi, Roberto de Villa, cum fratribus duobus Equitibus, Gulielmo de Harpael, & aliis.

MARCHOVELET. JELBUSÉE. MARCH LE DAN. Ex inscriptione tabulæ veteris. Anno 1185.

Interjecto tempore Cisterciensis Instituti Regulam Virgines Matronis succedentes assumpserunt, primaque Abbatissæ titulo præfuit Maria de Berwier. Jam nooa præest Clementia à Castro, & augendo Cœnobii ædificio multùm incumbit.

Sub anno 1380.

Hæc subcensetur Parochiæ Boviniensi, quæ tutelarem habet D. Lambertum, & in sacris junctim agnoscit Capitulum Marianum Namurci, & Dominum temporalem. Est & alia Marcia in supercilio Mosæ, & titulum prçferunt jam indè Gentiles de Wasservas Marciæ superioris, & arcem habitant.

BOVEN. MARCH SUR MOSE.

Rem ab exteris maximè advertendam hic ascribo, ut cui similem Belgium non habeat: molendina dico Sabis in quorum majore 8. sub uno tecto aquis impelluntur, ad terendum omnis generis frumenta, in altero similiter ad diversos usus.

SECTIO III.

Pagus HOYOULENSIS.

PAgum voco, id est, districtum, cum aliàs Authorem non habeam antiquum, qui hujus pagi meminerit. Nomen ei dat rivulus, qui juxta Namurcum in Mosam se exonerat. Hoc ambitu comprehendò Rinesium, de quo suprà. HOYOUL.

Adjacet Friscrum Martini Parochia sex vicorum princeps totidemque Sacellorum, à Decano Cathedralis Namurcensis pendens. FRIZÉ.

Sacellorum duo Avisoliense & S. Marci diruta jacent, reliqua sunt Deiparæ apud Warisolium, D. Catharinæ Campiloniensis, Nicolai Coliniensis, Remigii Vedrinensis. AUSOULX. S. MARCQ. WARISOUL. CAMPILOE. COLLIGNE. VEDRIN.

Lego autem Advocatiam Campiloniensem cum sylva Grandisaliensi emptam ab Ernecco de Waroux, Comiti Namurcensi relictam testamento Roberti fratris. Anno 1566.

Castrum Avisolii à Gulielmo Comite ornatum privilegiis, possessum ab Henrico Dawin, ab eoque Colardum Oultremontium emisse, redemisse lego Ernoldum de Hutaing. Anno 1417. Anno 1421.

Sunt ad extremum in suburbano Fanum Servatii, & Martini, illud ob reperta non uno loco Numismata, & alias antiquitatum reliquias innotescens, hoc gentis Iviæ peculium Sacello & Prætorio eleganti instructum. S. SERVAIS. S. MARTIN.

PRÆFECTURA WASEGGENSIS.

SOlet potior hujus Præfecturæ pars olim dici *pagus Mehansensis* à fluvio, qui mediam ferè secat. Deinde districtus Pratensis à multitudine semitarum dici cœpit. Nomen Balivatûs Wasegensis in ore esse cœpit, cum privilegio Cæsareo, & opibus & incolarum numero excellens Waseggaad famam venit. Cujus Ecclesiam D. Martino inscriptam, Cæsar in liserum allodium contradidit Abbatiæ Laurentianæ, ad muros oppidi Leodicensis, Advocatum constituens Adelbertum Namurci Comitem, quod ipsum interjecto tempore successoribus Namurci Comitibus confirmarunt Imperatores. Gaudet pagus jure civium Balivum habens Præfecturæ caput, Majorem vicorum aliquot in vicino rectorem.

BALLIAGE DE WASEIGE. BATISPANS. Ex diplomate Reginaldi Episcopi hâ de re dato Anno 1010. Et Conrard Henricique Cæsarum Anno 1035.

E quorum numero sunt Ambesinium cum Sacello Magdalenæ, & Ambesinolum, cujus parochia inscripta D. Martino dependet à Capitulo Andennensi. Ambitu suo comprehendens illustre Dominium & primi nominis Alterivense Sacello D. Lamberti & castro olim instructum, nobilissimæ peculium familiæ: unde prodiit Clarembaldus ille obses apud Ducem Brabantiæ. Dominium autem rediit ad Comitem.

AMBESIN. AMBESINIOUL. HAULTRIVE. Anno 1180.

Subest etiam Ambesiniolo in sacris Avinium Sacellum prothomartyris Stephani pulcherrimis & raræ antiquitatis ornatum monumentis, & tumulis Dynastarum loci. Prçtorium quod conspicitur olim Oultremontiorum fuit, nunc est Domini Warisoulii. AUVIN.

Appendere etiam solet parochiali Waseggensi Braochoniæ Ecclesia D. Baptistæ, patronatus Gentilium de Charlet, nuper separata; eodem etiam referenda Bonessia non tam castro & Toparchis suis, quàm Abbatiâ Cisterciensi celebris. Illi fuerunt olim à loco nuncupati. BRANTON.

Acquisivit hereditatem deindè Luduvicus de Juppleu, qui testamento nepotem heredem scripsit Joannem de Glymes, & perseverant posteri cognomines, qui & Ecclesiæ S. Medardi provident jure patronatûs. Anno 1441. Anno 1449.

Hçc

Anno 1240. Hæc cœpit sed incerto authore; opinio tamen habet, Comitis auspicio, Staffini de Hemmetines beneficio jacta fundamenta; eo quòd inveniatur Guido Comes propriis manibus primum fundamenti lapidem posuisse, & Staffini sepulcrum extet cum Epigraphe anno 1267. 6. Kal. Octobris:

Anno 1261. Ipso Simonis & Judæ.

Audax, formosus, prudens, pius, ac odiosus
Nulli, Staffinus jacet hic lacrymabile pignus.

Anno 1241. Cœnobium fieri probavit Innocentius IV; Anno 1267. Feriâ 6. ante Palmas. Ecclesiam cum tribus Altaribus dedicavit Ermundus Turonensis Episcopus Vicarius Joannis Leodiorum Episcopi.

Demùm decreto Capituli Generalis, & consensu Ducissæ Burgundiæ mutato sexu Cistercienses Instituti Virginibus Monachi substituti sunt, procurantibus Jardineti & Molinensi Abbate, qui ex suo Cœnobio singuli Religiosos in hanc duxêre coloniam. Anno 1461. Festo S. Michaelis

Ex priorum numero Petrus Molitoris Alostanus Abbas eligitur, qui annexo Boneffiæ Namurcensi Beginasio, certo sub onere domum cum egestate & ruinis luctantem aliquantulùm recreavit, & successorem habuit Theodoricum Wiere etiam Alostanum, sed Molinensem Alumnum, qui operi à prædecessore inchoato insistens Laïcorum ope feliciter perfecit, sed infelicissimè vidit inprimis bellorum furoribus obnoxium, tum incensum, peste etiam vexatum; quod cum aliquamdiu Namurci agens deseruisset, privilegia à Reverendissimo Cisterciensi obtinuit haud contemnenda. Anno 1470. Anno 1474.

Anno 1481. Surrogatus post interregnum triennii Petrus Quaye, qui deformati rudera Cœnobii repetens, & dispersas ob tempora calamitatem oves colligens, memoriam sui non in Boneffia tantùm, quam ædificiis novis ornavit, & disciplinâ regulari reddidit commendabilem; sed etiam in Suevecano quod reformavit, Salzinensi quod cum aliis pluries visitando confortavit, reliquit.

Anno 1513. Successor hujus & virtutum cum dignitate hæres Georgius Sarens Mechliniensis, Templum, cujus fundamenta Petrus jecerat, perfecit. Principibus & inprimis Leodicensi ita acceptus, ut coëgerit etiam invitum Trudonopolitanæ Abbatiæ clavum suscipere. Dicatum Anno 1533. Anno 1551.

Substitutus Mathias ab Hortebech pari honoris successu, post cinctam muris, auctam ædificiis Boneffiam, reformatam jussu Principum Cambronam & Groningam, ad Villariensem Abbatiam pertrahitur. Anno 1555.

Qui secutus est Rumoldus Hunæus Mechlin. assistentibus, quod pulchrum, duobus prædecessoribus inauguratus summam prudentiæ apud omnes tenuit opinionem. Anno 1560.

Anno 1567. Post quem electus Luduvicus de Quaye etiam à disciplina meliori optimè audivit. Alter ab eo Cornelius Bruseghen Antverp. post reformati Heverensis Cœnobii laudem, vidit ab Auraico Principe, Templum, Cœnaculum Abbatis, ægrorum hospitum domos & reliqua incendi, dispersisque fratribus cum gemitu Namurci vixit.

Successor Gerardus Robais Rottegernensis omni conatu reduxit ad ruinas incensi Cœnobii Religiosos, & pro modulo tuguria aliquot extruxit, absoluturus opus nisi superveniente nova bellorum calamitate, cedere cum suis & Huy exulare cogeretur. Peste mortuus post se habuit Joannem Rotharium Lovan. qui ad ædes Namurcenses, ubi hodièque rem Divinam agunt Cœnobitæ, Conventum duxit, morbo ex injuriis temporum contracto defunctus. Anno 1570. Anno 1579. Anno 1589.

Qui nunc feliciter præest Ægidius Breusegem Antverpiensis, insignem Religioni & Cœnobio navat operam: cui, ut sit vita longa, precor.

Cistercienses non semper eo, quo nunc utuntur, habitu usos disco ex diplomate anno 1444, quo cavetur ne Molinenses utantur deinceps vestibus gryseis. Extat in Codice Molinensi.

SECTIO I.

Dynastia BRENNELIACI.

Dictam hanc volunt à Brenno illo toties fabulis nostratibus cantato: sita est tertio à Tungris lapide ad ripas Jairæ fluvioli, cujus Ecclesia inscripta Virgini Matri, Pastorem accipit à Canonicis D. Dionysii. Brenneliers.

Toparcha est ex Paribus Namurcæi Comitatus. Fuit olim Clarobaldus Altirinensis, postea Arnoldus D. de Momale, nuper dotali titulo cum Margareta Momalia Dominium accepit Henricus Merodius. Margareta autem postea legitur transcripsisse Joanni Oyenburgico D. Durassiensi. Ultimo Anthonium à Burgundia Brigdarai Dominum video professum. Anno 1518. Anno 1570. Anno 1601.

Cum Dominio hoc accepit Comes vicos Alterinæ, Hosdeni, & Avieni, & quod puto beneficium Holoniç super Lairam, quod Arduemontenses primo, tum Lambertus Haultpenne, tum Joannes de Seraing dotem possedit, arce insigni ornatum. Anno 1421.

Quam citò post mortem Deus in Sanctis suis operetur, vel ex hoc collige, quod ipso mortis anno locis procul dissitis fama sanctitatis innotuerit. Ita vides diploma fundationis Hasteriensis, Datum ipso quo D. Gertrudis obiit anno scribi, Bono nimirum Comite, ut nos à Regno Imper. annos supputamus, à Diva istius obitu clarum annum subnotante.

SECTIO II.

Pars Comitatus HASBANIENSIS.

Thenæ Hasbanicæ, quas nonnulli volunt oppignoratas fuisse Duci Brabantiæ, quod ego de Thenensi Brabantiæ oppido intelligo. Municipium certè est totius præfecturæ nobilissimum, in sacris Capitulo Andanensi obnoxium est. Thisnes en Hasbaine.

WANSIN. WANSINIOUL. CHAPPAVILLE. Cui subcensentur Wansinia cum suis appendiciis Wansiniolo & Capavilio, ad rivum è fontibus salientem commodum ob molas & fertilem turturum.

MERDO. Vicina est Mardorpia, quoad rem sacram S. Remigio & Canonicis Leodiensibus S. Joannis Evangelistæ subjecta. Advocatos habere solet olim Flonenses Archimandritas, à quibus jus venit ad Gentiles de Clocquier.

VILEH HASBAY. Ultra Mehaniam est villa Hasbaniæ Deiparæ sacra, & Parœchum accipiens à Capitulo Paulino apud Leodios.

BURDINS. HANNESCH. Burdinum in sacris Andanensi Capitulo subest, & Deiparam speciali titulo colit. Hannessia Ecclesiam habet D. Lamberto inscriptam, & ejusdem tituli Leodienses Canonicos Patronos, tertiaque putatur diœceseos Tungrensis.

ACOZ. Acossiæ providet Pastor Messiensis de Pastore qui D. Martino sacram regat Ecclesiam.

FUMALE. Fumalia huc etiam spectat, cujus Ecclesia è Superis Martinum Antistitem, è mortalibus Vallis nostræ Dominæ Abbatissam habet patronam. Castro ornatur & commodo Mehaniæ perlabentis. Toparchia pronuper Hosdeniorum, nunc N. de Cerf Præfecti Sansonensis.

MOX. Moxcense etiam territorium hujus loci est, quod ab Abbate Flonensi acquisitum, nunc à Vice-Comite Upiniensi, & Joanne Losson possidetur.

Unde fiat quod in unico, quod reperi, diplomate Alberti primi sigillis munito, in altera sigilli parte equitem, in altera Angelum viderim, sæpe inquisivi, & dubitavi, an non ex eo sit quod Archangelus Michael peculiaris Namurci sit Tutelaris, quod doceo ex vetustissimis Sacello, Cœnobio, Ecclesiæ huic inscriptis. (Vide Bronium, Walciodorum, Gerpiniam, ubi exempla dictis fidem facient.)

SECTIO III.

Comitatus LANDENSIS.

LANDEN. INvenio in Manuscripto vitæ Divæ Beggæ eam vocari Comitissam Landinensem, quod licet referre possim ad Landinum Brabantiæ, tamen inclinor magis in Landenum Mosæ, eo quod monumenta Andennensium & chronicon Leodiense uno ore tradant Seliam D. Beggæ patrimonium fuisse, adeòque Ecclesiam Prothomartyris Stephani ab ipsa exstructam, quam olim Andennenses nunc Sicliniensis Canonici procurant. Visitur hic Dynastæ Crehaniensis Castrum insigne, visuntur silvę duæ, rupes etiam cærulei lapidis, qui hinc in plerasque Belgicæ Provincias defertur, venæ etiam ferri, plumbi, & calcis. Solet Landenum de quo agimus appendix esse Selii, nunc ex sacello D. Remigii erecta Parochia, sub qua Castrum turris instar fortissimum Dynasta Warisolius exstruxit, qui Ecclesiæ Patrocinatur. (SEILLES.)

VEZIN. Vicina est huic Pago Vicinia, cujus titulum præfert Dominus Castri Melroiensis, qui & Ecclesię D. Martino dicatæ Patrocinatur.

Audire me memini diverbium in vulgo frequens Namurois pour la vie, *quod ejus generis est, ac si dicas, Namurcensis usque ad mortem; & cum legam in tumultu illo sub Joanne Comite, plebi symbolum fuisse* Namur pour la vie, *volenti significari Namurci libertatem usque ad aras sibi defendendam, cœpi dubitare, an non ex hoc fonte dicterium manaverit.*

SECTIO IV.

Comitatus NAMECENSIS.

INvenio in dedicatione Templi Marciani secundo loco, Herbertum Comitem de Namesch, unde mihi fundamentum hujus Comitatûs. Municipium, ut nunc res sunt, non uno titulo celebre, in supercilio Mosæ, Prætorio, Prioratu, & Dominio mediæ jurisdictionis ornatum. (NAMESCHE.)

Domini antiqui à loco dicti, gentiles de Juppleu, per Luduvicum acquisierunt jus, qui mox illud Henrico de Forvie transscripsit, cujus successor Anthonius Anthonio Marbasio. Gedeon de Barnonnette cum uxore Marbasia cœpit possidere, & eodem titulo Dionysius de Argenteau. Prioratus autem Ordinis D. Benedicti fundatus, per *Franconem liberum hominem & Helsendem ejus conjugem*, qui Cluniacensi Abbæ commissus est, Adriano Pontifice authoritatem faciente. Nuper eâdem Pontificiâ authoritate assignatus Episcopo Namurcensi. (Anno 1441. Anno 1446. Anno 1481. Anno 1516. Anno 1583. Ex Bulla Adriani Papæ, per Reverend. Namurcensem exhibitâ.)

Ecclesia Virgini Matri inscripta Personatum habere solet, nunc translatum in Villam Wareti.

Romanos in Namurcesio diversatos, præter historicos, nomina lacorum manifestè docent, Romerea, Pontis Romanorum, Montis Aquilæ, &c. & alia pro potiori parte vicorum nomina è Latino derivata aut detorta. Manifestissimè verò omnium Epitaphia, quorum unum saxo ad Mosam incisum juxta Namecam tale est:

D. M.
NINNIUS
DRAUSONIUS
VIVUS SIBI
M. F.

SECTIO V.

Comitatus HUGONIENSIS.

NOmen hoc reperio in diplomate Stabulensi, & hinc esse puto, quod omnes Toparcham proprium non habentes pagi, jura petant à Senatu & Tribunali Hugoniensi. Ecclesia D. Medardi confertur à Floreffiensibus. Adjacet haud procul ad ripas Soliæ Tillerium, cujus Ecclesia (HUGEON. TILLEUR.)

clesia sub honore D. Folliani alternatim à Salzinensi & Marciensi Abbatissis curatur.

Cortile. Tillerous.

Curtile autem & Tillerolium prætorio instructum, titulo Martini Antistitis habet Parochiam, cui providet Capitulum Sancti Joannis Leodiecnse.

Vil le Waret. Francque Waret. Waret le Chauchy.

Sunt in Vicino Wareta aliquot, Villam puta, & Francum Waretum, itemque Waretum Straei, quorum hoc D. Quintinum honorat, & agnoscit Collatores Pastoralis curæ Gemblacensem & Salzinensem Abbatias.

Rythmum popularem vidi, potieres Namurcensi rivos septem recitantem, quod sic additis quibusdam Latinum feci:

Mosa, Sabis, Flavien, Bechus, Ora, Mehania, & Ornus,
Namurcea rigant divite rura sinu.

SECTIO VI.

Municipium Novæ-Villæ.

Noville le Bois.

MUnicipium hoc indigetant Francorum hominum, illud nescias an vico suo, an Parochiâ, an Dominio celebrius. Ille sylvas habet duas 700. & amplius jugerum, partim Toparchæ, partim Communitatis; rivulum etiam qui aliquos viculos lambens in Soliam se effundit.

Sart Helman. Hambrains. Necourt. Recourt. Montigny.

Hæc præter Sartum Helmondi, Hambraniam cum Sacello, Reocuriam & Neocuriam, castrum Dominiumque complectitur Montiniaci: peculium olim gentis Eviæ, nunc Marottiæ, Joannem Dominum agnoscens; Virum à litteris, prudentiâque non vulgariter commendandum.

Agnoscit Divum Protomartyrem, collatricem Pastoralis curæ Salzinensem Abbatissam.

Vodon, Vodoniol. Anno 1515.

Vodonium & Vodoniolum ad Soliam rivum, cujus Advocatiam à Comite obtinuit Theobaldus Smael, D. de Broesberch, & ab eo per varios pervenit ad gentiles de Anneaux Abencurtii Dominos.

Fernelmont. Anno 1449. Anno 1413.

Hoc castro insigne Fernelemontano Toparchas habuit inprimis provinciæ. Gentiles à longo campo possedisse olim disco, nuper Philippum Marbasium cum uxore obtinuisse, nunc Baronem Peschiacum ejus potiri.

Dompire.

Dominicum Petri similiter à Marbasiis possessum invenio.

Tour Gobin.

Turrim Gobiniam à Romanis nomen cepisse, & reperta volunt circa eam numismata Anthoniorum, Adriani, &c.

Hanresch. Oultreppe.

Haud procul hinc Hanressia est, Archipresbyteratu insignis Ecclesia D. Remigii à Prelato S. Jacobi Leodiensis Pastorem accipiens: tertia diœceseos Tungrensis Ecclesia, & Alta ripa nobilis peculium familiæ, nunc Baronem de Vierve ex gente Hamalia Dominum habens, Ecclesia Dionysium tutelarem. Adjacet Pontilaca D. Martini & Gentilium de Charlet Ecclesia & Bellus reditus possessio nunc Dominæ Merlomontanæ usufructuariæ. Remotior est Emptina D. Georgii Ecclesiam habens à Boneffiensi Domino dependentem.

Pontilache. Beaurewart. Hemptin.

Zetrud. Anno 1354. Anno 1356. Anno 1455.

Libet hic etiam ascribere Dominium Zetrudanum, quod licet Namurcæi juris, tamen cum Brabantis in communionem onerum venit, ex lege per Wenceslaum Ducem dicta, eo quod Namurci Comes in bello Mechliniensi Adorpiam exussisset. Dominus est ex paribus Castri Namurcensis, & lego Reinerum Schoonvorstanum possedisse, emptumque à Marchione Juliacensi, denique per uxorem Mariam obtinuisse Joannem Gaverum.

Mairie de Feix

PRÆFECTURA FEXENSIS.

HÆc circa origines & prima incrementa Mehaniæ, ferè statuitur, antiquissima & primaria Comitatus, nomen adepta à vico suburbanis proximo, quem nunc intrusa littera *r* vocant Frizetum, olim Feizetum sive Feixetum.

Fraisé.

Dividere eam commodè videor in partes quæ sequuntur.

Dito anno 1104.

Heroscopi nomen invenio in diplomate Namurcensi, & dubito, an non per id nomen intelligantur excubitores nocturni, ad horam signa edentes, an potius viatores publici horis itinera metientes. Quicquid eorum sit, nomen dignitatis fuit.

SECTIO I.

Comitatus Leruntensis.

Lerne.

COmitatus nomen reperi in donatione Dominii Rosariensis facta Walciodoro, ubi id scribitur situm *in Comitatu de Lernus.* Unde amplius colligo latè per Gallo-Brabantiam extendisse, & verosimile est in Namurcesio reliquias hujus solas superesse pagos duos, quæ unum ab antiquo tribunal & privilegiatum habent. Qui sunt Municipium Lernutense & Asca-resalia. Utriusque Ecclesiæ de Paræco providet Decanus majoris Leodinæ, quarum illa Prodromo Joanni, hæc Virgini Matri inscribitur. Illic D. de Pottel, hic Gentiles de Huy Prætorium habent.

Anno 1031. Aische en Refail.

 Adjacet

S. GERMAIN. Adjacet fanum Germani cujus Ecclesiæ per illum ipsum designato loco structæ alternatim per Salzinensem & Argentonensem Abbatissas prospicitur. Ubi prætorium Vallis-Jani peculium gentis Honoratorum, quam origine Namurcensem & ante annos 130. Equestris Ordinis fuisse, tam ex Epitaphio in æde Mariana Namurci, quàm ex scriptis veteribus disco: nunc ejus potitur N. de Forvie.

JAN. VAILS.

HONORE.

Utuntur Namurcenses frumenti genere quod Speltam quasi peltam à decorticando vocant, bladum olim vocabulo à Barbaris Latinitate donato vocabant, & totâ Brabantiâ viciniſque locis maximè usitatam fuisse docent antiqui computus. Zeam Latini, Romani per excellentiam semen, sicut Itali Biadam vocant, & est ad nutritionem optima, duplici munita cortice, unde duplici molarum genere opus, altero ad decorticandum, altero ad terendum.

SECTIO II.

Advocatia MEHANIÆ.

MEhania vicus ad confluentiam situs, ubi aliquot auctus rivulis Mehania famam accipit. Hujus Advocatos olim Jupilienses, denique Ægidium de Foul reperio extitisse, tandem Claudium Argentealensem matris Fouliæ heredem jus ad posteros cognomines transmittere. Parochia D. Petro dicata Malonienses agnoscit, sub qua Allodium cum castro Montis Aquarum.

Anno 1168.
Anno 1521.
MONCEAUX.

Quod olim Davriani possederunt, nunc Everardus de Syverii Eques à Catholica Majestate renunciatus, & renunciatus merito virtutis quam pluribus bellis ostendit, per annos 20. Locumtenens Turmarum Comitis Bossutani, & aliàs Gubernator Lanoyæ, nunc Præfectus castro & præsidio Namurcensi, Vir à rerum experientia & prudentia magnus, & in flagrante apud Principes gratia.

Anno 1169.

MENAIGNOUL. LONGCHAMP. S DENIS. Anno 1401.

Mehaniæ appendet Mehaniolum & Longus-campus, adjacet Fanum Dionysii, quod Comes ab onere Cormedarum & manûs mortuæ eximit: cujus parochiæ Tripsæa & Martinia subsunt, illa Bacchi hæc Martis nomen manifestè referens.

TRIPSEES. MATIGNE.

Hujus etiam loci est Bolinia Gentilium Deschange olim, postea Clocqueriorum quibus à Walcvia cognomen, Advocatia, cum prætorio Joannis de Corthy.

BOLINEZ.

Quæro unde natum familiare Namurcensibus adagium in eos, qui aberrant à via, & locum quo tendunt, circumeunt, ut dicantur ire viam Gerpinensem? An ob famosam illam & multâ peregrinorum frequentiâ celebratam postridie Paschatis supplicationem, quâ clerus cum populo Feretrum D. Rolendis prosequens, Re Divina post medium noctis peracta, ante lucem procedens ad quinque passuum millia circumcirca latè patentem parochiam ambulat, & vix ad secundam pomeridianam revertitur?

SECTIO III.

Vicecomitatus UPINIACI.

HUjus duo feuda Philippus naturalis de Namur obtinuit, & post eum Dongelbergici. Quorum Joannes legitur cessisse Ægidio Domino de Floyon. Successit demum affinis Joannes del Vaulx, & ad extremum dotali titulo gentiles Vitlebii. Qui superest Vicecomes operæ in bellis fortiter navatæ præmium meruit dono Principis supremæ jurisdictionis honorem. Ecclesiæ Tutelaris est Apostolorum Princeps, Collator Abbas Villarii. Cui subcensetur in sacris Castrum Vice-comitatus honore etiam celebre Dierlezienſe, quod Philippus Dusii Dominus à gentilibus de Tay redimens ad heredes transmisit, & nunc titulo gaudet primogenitus Dynastæ Dusiensis.

Anno 1389.
Anno 1416.
Anno 1518.
Anno 1146.

DERLEEZ. Anno 1430.

Dusium, de quo dico, ab urbe dioeceseos Rhemensis nomen referens, Francorum secunda in Hasbaniam colonia, Ecclesiam habet D. Remigio inscriptam à Grisone sive Ægidio Archipræsule Rhemensi, assignatam Capitulo Andennensi, sed per turbas bellorum sub Alberto II. jus Patronatûs ad Comitem venit, qui id Capitulo suo Albanensi transscripsit. Ornatur prætorio veteri (ad fluenta Mehaniæ, vivarium uno latere arcem stipans & muniens, permeantis) quod ferunt annales Aymondi filios ex Ardenna superiori profugos hic primùm sedem fixisse, unde castrum hodièque est Brabanti Ducis beneficium. Toparchiam loci video Joannem de Harduel dono Comitis obtinuisse, posteà Joannem de Namurco idem à fratre Comite consecutum, & tertio Philippum Joannis Comitis naturâ filium parentisque Consiliarium & palatii Magistrum virtutis & generis merito accepisse, unà cum Toparchia Sarti Dusiensis.

DAVS.

BAYART.

Anno 1164.
Anno 1482.

Hic Philippus duplici celebris titulo in longam posteritatem clari stemmatis sobolem propagavit ex Maria Longocampia pater factus alterius Philippi Barbaræ Wittemiæ copulati. Unde Henricus prodiit Dominæ Flostoyensis ex Holoniensium stirpe maritus, parens Philippi & per eum socer Comitis Rogranii, avus alterius Philippi, is junctus Joannæ Crehaniensi clarâ apud Hasbanos gente, produxit Claudium de Namurco virum humanitate, & virtute inclytum, quique J. Berloënsi heredi Berzæensis Dominii Matrimonio junctus claram stirpem feliciter propagat. Quoad Dominium, id latè patens præter Sarti Toparchiam complectitur Latriæ Dominium Tyriensis circa Valcuriam Comitatûs beneficiarium: Appendices etiam Rivuli, Sylvulæ, Tombulæ, & Sartioli: vulgo Sart, Boscaille, Rion, Tombelle.

SART ET DU LAITRE.

Præterque Parochiam habet Sacellum in castro à Dominis olim fundatum. Nec omittendum quod præter alia feuda habeat Dusii Domi-

Dominus Toparchiæ Roncinienſis beneficium.
LEERS. Haud procul hinc jacet municipium Lutoſæ Patronos in ſacris habens D. Martinum & Capitulum Dionyſianum Leodii, Dominos
RINSSEAU. Dionyſium de Marbais, & (quà rivuli. viculus patet) gentiles de Wayaulx. Remotius
VERDIN. eſt Viridarium, in ſacris appendix Frizeti, in foro gentiles olim à loco dictos habuit, donec à Jo-
Anno 1379. anne emit Joannes de Davre. Poſt per nuptias
Anno 1494. Toparcha d'Emmeries obtinuit, denique Joan-
Anno 1502. nes de Trivires Nicolao Salmirio transſcripſit.

Utriuſque ordinis homines in Namurceſio capillitum ferè uſque ad Burgundorum tempora nutriſſe ſcio. Et exempla Eccleſiaſticorum monachorumque paſſim in tumulis obvia ſunt. Principis Philippi II. effigiem vidi in Archivo Illuſtriſſimi Ducis Arſcotani, ſigilla paſſim habentur, & monſtrantes idem Nobilium Tumulos ſimiles in æde Mariana Namurci, & Geronſarto invenies.

SECTIO IV.

Pars Comitatus & Pagi MEHANIENSIS.

FETTERS. Literæ venditionis datæ 18 Januarii an. 1363.

Territorium Angaſienſe à Comite acquiſitum partim ab Agimontio Valhainiæ Domino, partim ab Euſtachio de Seraing. Qui idem beneficiario tradidit titulo poſſidendum gentilibus de Rideal, à quibus Henricus Oultre- Anno 1498.
montius emens revendidit Joanni Lodonoet. Nunc ejus potitur Joannes Marotte Ergneæ Dominus, vir à litteris, induſtria, humanitate multùm commendandus. Eccleſiæ D. Hubertum colenti providet Cantor Namurcenſis alternatim cum Capitulo Nivellenſi.

Nova Villa celebris ob victoriam ultimam NOVILLE SUR MEHAINGNE. Anno 1194.
Balduini Comitis Hanoniæ contra Henricum Cæcum, ſacrorum tenus D. Philibertum honorans, & Abbatiſſam de Ramea agnoſcens.

Paulo ſupra ſunt, recenti Principis virtutem æſtimantis & fidelitatem beneficio ſummæ juriſdictionis honore donata Iviorum Dominia Franconia D. Petri & Affligimenſium, Tave- FRANQUENNE, TAVIERS.
ria D. Martini & Canonicorum Leod. D. Bartholomæi Eccleſiam habens, & hæc prætorio inſigni ornata.

Halluria eoſdem cum Taveria in ſacris agnoſ- HARLEU.
cens, niſi quod ut ibi Dominus loci, hic Capitulum Nivellenſe venit in communionem præſentationis Paſtoralis. Viſitur hic Caſtrum Dynaſtæ Henhovii.

PRÆFECTURA FLORIDI RURIS.

FLERU.

Fleruci nomen à terræ genio eſſe volunt, quod rus ibi maximè florens & lætum; ut non inconcinnè quà homines quà pecudes habitant, horreum Namurcenſe aut pœnu Comitatus dixeris.

Municipii inſignia flos unus.

Locus fuit antiquitus non ultimæ famæ, & neſcio an non hic dominati Gentiles de Florido Rure nuncupati, quorum nomina alibi in diplomatibus reperio; inſignia ſunt flores terni.

Literæ datæ in Octobri Indictione 3. anno 1145.
Municipali honore & privilegiis urbium donavit vicum Henricus Comes, auxit confirma-
Anno 1246. vitque Balduinus Comes & Imperator Conſtan-
Anno 1265. tinopoleos, & poſt eum Guido: unde annuatim celebrantur nundinæ binæ, & fora hebdomadatim diebus Martis & Veneris.

Municipium eſt ſic ſatis elegans plateis & domibus exornatum. Et niſi ſæpius hoſti in prædam fuiſſet, inter pulcherrima cenſendum. Hallam frumentariam ex ærario Principis refectam pronuper lego. Tum aliàs ſæpe tum nuper hoſtibus Brabantiam invadentibus, prædis & in-
Anno 1556. cendio hic ſævitum.

Præficitur à Principe, utpote Domino, Balivus territorio, urbi Major cum Senatoribus.

Anno 1567. Peculium Theodorici Hornani Domini Par- wetani in Fleruco emit Comes. Idem à Cœ-
Anno 1570. nobio Villarienſi redemit quadrantem totius territorii, quam à Leodicenſibus acquiſierat Abbas loci.

Res ſacra olim dependebat à Parochia D. Bartholomæo inſcriptâ, quæ nunc extra municipium viſitur in heremum converſa.

Parochia autem in meditullio municipii ſita poſterior eſt tempore, & D. Victori inſcripta. Cui Parœcum deſignant patroni tres, Equites puta Jeroſolymitani, Canonici D. Albani, & Princeps jure & juriſdictione gaudens, quà Leodicenſes olim, totius territorii pro quadrante Domini ex emptione per Henricum II Epiſcopum factâ.

Collegium Canonicorum hìc fuiſſe, ex diplo- Datum anno 1394.
mate diſco, quo Comes declarat, quid juris in Templum habeat. Ceterum dum inquiro quinam illi Canonici, nihil aliud occurrit, quàm quod opinor intelligi Collegium Walcurienſe, quod hìc aliquamdiu reſedit.

Hoſpitale eſt munificentiâ civium inſigniter dotatum; fuit etiam leproſarium.

Diſce præ omnibus cultam à Namurceſio Deiparam ex Templis antiquiſſimis ei inſcriptis, & inſignibus omnium ferè Comitatus Monaſteriorum quæ eam præferunt, nominibus etiam antiquis. Ita Exempla quære in Namurco, Valcuria.
Marciam D. Virginem de Vivario, *Salzinas* D. Virginis & S. Georgii ad Sabin, *Floreſſiam* Florem Mariæ, *Solis-montem* Deiparam in Sole, *Soleriam* Cœnobium Conſolationis Mariæ, *Grandipratum* Monaſterium B. Mariæ in Grandiprato, *Molinas* Allodium B. Mariæ, *Jardinetum* Hortulum B. Virginis, *Boneffiam* Vi- Hæc nomina partim ex veteribus chronicis, partim ex diplomatibus petita.

 ncam

neàm noſtræ Dominæ, *Bronum* Deiparæ ad fontem, *Walciodorum* Vallem Moſæ, ubi ad honorem Mariæ ſemper Virginis, Illuſtris Eilbertus Comes ſtruxit Eccleſiam. *Vides in codicibus & diplomatibus antiquis nuncupari.*

SECTIO I.

Comitatus MARBASIENSIS.

MARBAIS. Nomen à torrente inditum, BAIS enim BEECK, id eſt torrens nobis veritur.

MArbaſium veteri arce & prætorio inſtructum, vicos ſex ſuo ambitu comprehendens, Comitatus, ut volunt, titulo nonnunquam inſignitum, & latè per Sylvam Sogneſiacenſem Dominii ſui alas extendere ſolitum. Priora, quæ dixi, duo tam certa quàm incerta poſteriora: niſi quòd repererim in veteri diplomate Cameracenſi *Adonem Comitem de Marbes* ſubſcribentem, & in ſchædio veteri hæc legerim verba ita latinè à me expreſſa: *Cùm etiam Euſtachius de Marbais aſſereret ſe nullius beneficio ditionem ſuam poſſidere niſi Dei & Solis, Dux magnam ejus portionem militi depopulandam conceſſit: quâ re indignatus ſacramentum dixit Comiti Namurcæo ſpe auxilii ab eo obtinendi. Dux autem uſque ad Tyliam omnia occupans ſuo fiſco aſſcripſit.* Atque ex hac aut ſimili narratiuncula referunt Marbaſienſes antiquitùs ſe liberos nullius clientes fuiſſe.

Dato anno 970.

Nec tacendum quod in veteribus reſcriptis *Villam Marbaſienſem* cum appendiciis ſemper ſcriptam legas.

VIL DE MARBAIS.

Prima Dominorum ſtirps è priſcis regni Lotharici incolis eſſe putatur. Quâ deficiente volunt alicujus Comitis ſecundo-genitum ductâ herede, in titulum bona & nomen ſucceſſiſſe. Unde & nonnulli Baronis cognomento eos honorant, licèt nullos Comitatus Namurcenſis Barones agnoſcat.

Perſeverat gens, raro exemplo, uſque ad noſtra tempora & rariore exemplo Dominium poſſedit, niſi quòd unica defuncti Toparchæ ſoror pronuper Tſerclaeſio Dynaſtæ Tiliacenſis ſecundogenito affini ſuo Dominium tranſſcripſerit operæ ſerio in controverſiis nonnullis navatæ præmium.

Ex Marbaſiis invenio bellis ſacris celebres Ewaldum & Joannem anno 1199. Gulielmum anno 1209. Joannem anno 1280. Ewaldum ſub annum 1300. claros.

Joannem Balduini Comitis & Imperatoris Seneſcallum, Vice-Comites Bruxellenſes uſque ad annum ferè 1300. Venatores Imperii ſub Henrico Imperatore, Radulphum Eccleſiæ Leodicenſi Præpoſitum, Joannem anno 1260. Canonicum ibidem præter alios recentiores.

Anno 1260.

Potitos Dominiis ampliſſimis & primæ notæ: in Namurceſio, *Dompiere*, *Faulx*, *Goſcelies*, *Villers*, *Robollez*, *&c.*

In Leodicenſi ditione: *Louvernael*, *Hourt*, *Clocquier*, *Fraſteau.*

In Brabantia: *Tiliaco*, *Lignaco*, *Hontanio*, *Beverna*, *Kersbeca*, *&c.*

In Hannonia & alibi aliis.

Parochialis à Patrono Toparcha dependentis Divus Tutelaris eſt Martinus Antiſtes Turonum, ubi tumuli Dynaſtarum veteres & magnifici viſuntur, & inſignis ſalutiferæ Crucis portio ex Palæſtina per Ewaldum, niſi fallor, Marbaſium aſportata ante annos trecentos.

Ut curioſos qualiter poſt mortem anima agcret, ita parùm ſollicitos fuiſſe, ut ſepultura locum titulis exornarent, docent Namurci Comitum [a] *tumuli nudo notati nomine, & alterius cum epigraphe* Gerardus [b] de Los, *& alterius cum tali* Vir Nobilis [c] Manaſſes, *cùm tamen hic fuerit affinis Regum & Moderator regni Hieroſolymitani: ille Comes Eilberti Frater.*

a Extant Floreffiæ. b Walciodori in navi Eccleſiæ. c Bronii in pronao Templi.

SECTIO II.

Comitatus DARMIENSIS.

DARMY.

HUnc poſſedit Litoldus B. Guiberti pater, & poſt eùm poſſediſſet Cœnobium Gemblacenſe, niſi Heribrandus Comes Bratuſpantius armatâ manu interveniſſet. Et reor auxilii per Comitem Namurcenſem lati præmium fuiſſe traditum & annexum deinceps Darmium Namurcæſio. Extendebat ſe latè ad Sabin, quo tractu nunc pagi & Dominia conſpiciuntur ſequentia.

CHASTELINEAU.

Caſtellinium ad Sabin, aut ſi mavis Caſtellum ad aquas, Sabis puta (qui ditionis caſtellaniæ, & per eam Namurcenſes fines lambit) & rivuli qui circa Solimontium ortus, mediamque ſecans Toparchiam in Sabin ſe exonerat. Situm eſt in confinio diœceſis Leodinæ ex adverſo Caſtelleti oppidi Leodienſis. Unde frequens de finibus controverſia per leges concordiæ utrimque datas & acceptas ſopita legitur.

Ex diplomate hâc de re dato poſtridie D. Catharinæ. Anno 1180.

Municipium eſt agris tam arvis quàm paſcuis fœcundum, ſylvis etiam: quarum duæ celebriores, altera à Theodorico dotatore Cœnobii Solimontani, altera ab Sagittarum exercitio dicta, & illa quidem Cœnobii, hæc civium: illa permutatione, hæc Canonicorum S. Bartholomæi Leodicenſium ceſſione. Sed enim reperio quoad jura & paſturas ſylveſtres ſæpè motas diſſenſiones tam inter Abbatiſſam, quàm inter Toparcham & cives, quibus finis impoſitus prudentiâ Baronis Merodii.

BOIS DE THIRY. BOIS DA FLECHES. Ex Literis datis Sabbatho ante Paſcha. Anno 1264. Ex literis hâc de re datis 12. Octobris. Anno 1540.

Sylvam autem Theodorici Lambertus Dynaſta loci ceſſit Cœnobio Solimontano, in vicem recipiens ab eo Curiam judicialem D. Bartholomæi dictam, eo quòd antea Canonici Leodicenſes ejuſdem Divi nomen præferentes eam poſſederant.

Ex diplomate hâc de re dato 20. Martii. Anno 1499.

Toparchia loci fuit olim Glymæorum quibus origo naturalis à Brabantiæ Ducibus. Cùm autem Guido de Glymes, poſtremus ſtirpis, donatione inter vivos Balduinum de Humieres ſucceſſorem declaraſſet, interveniens Lambertus de Bois Dominus de Momberting Ducali ſententiâ præfertur; cujus neptis Adriana Illuſtriſſimo

Ex diplomate hâc de re dato. Anno 1470.

Anno 1516. simo Baroni Renaldo de Merode enupta, in mariti nomen & familiam transtulit hereditatem. Quæ hodieque in posteris & nomine perseverat, & præest modò amplissimi nominis Frentziacus apud Juliacenses Baro Philippus de Merode, à peregrinatione Hierosolymitana Eques S. Sepulchri, Vir omni Heroïcarum virtutum genere excellens, à litterarum amore & humanitate inprimis commendandus, cujus beneficio horum, quæ vides, monumentorum habui inspectionem.

Cives & incolæ hujus loci magnam pronuper rem facere solent arte ferrariâ, ferrum informe deducendo, rudè coaptando, quæ nundinatio non ita pridem excogitato molarum compendio desiit usurpari. Invenies & alibi venas nigræ terræ, quam igni aptam fovendo carbones vocant. Hoillas.

Castrum hic est & Toparchæ ordinaria habitatio fossis muroque non simplice ornatum, turribus sex minitans, muris eâ crassitie, ut non meminerim alibi majorem vidisse, unde in subjectam planitiem ita grata oculis discursio, ut suprà nihil. Hortos adjacentes ambit rivus, ad cujus interfluxum mola ingenioso artificio eodem tempore quatuor operas magistro pendens, in ligno quidem serrando, in ferro coagulato tormentis pura bellicis terebrando, in cultros acuendo, & aliis.

Quoad rem sacram Parochialis D. Bartholomæo inscripta à Florinensi Archimandrita curatorem animarum accipit. Ubi insignis è nigro marmore posito tumulus Richaldi Merodii & Margaretæ d'Oignies Baronum, quorum ille anno 1577. hæc 1602. vivere desiit. In qua patronatus Dominorum loci sunt Virginis Matris Sacellum dicatum.

Ex litteris Joannis Episcopi 8. Octobris datis.
Anno 1498.

Itemque aliud Mariæ Magdalenæ, itemque castrale SS. Viti & Crescentii. Turris nuper à tempestate dejecta, curâ civium reparatur.

Anno 1604.

Est ampliùs intra jurisdictionem Castellinii Hospitale vetus, ubi olim Magistrum & Fratres Religiosos peregrinis fovendis operam dedisse disco ex diplomate Pontificis Gregorii bona eorum confirmantis.

Datum 4. Kalend. April. Pontif. anno 4.

Ulteriùs partim in hoc partim in Gylienſi Fleruceniique territoriis sita est Cisterciensis Instituti, instituta Abbatia virginalis auspiciis Henrici Comitis, fundata eodem Gregorio V. authoritatem faciente, vulgo vocant Solismontem. Ea rigidiori modo reformata Mariâ de Sensel sanctimonialium Antistitâ.

Bulla data 10. Kal. Aprilis Pontif. anno 13.
Anno 1188.
Sor1amont.
Anno 1350.

Lue contagiosâ omnibus assumptis Gulielmus ipse Comes Namurci Mariam de Alveto cum aliis Mechliniâ adduxit, Cœnobium restituturas. Domos priores Abbatiæ refecit Elisabeth de Lannoy post reformationem 5. in Ordine, succedens Joanna de Trazenies dormitorium cum duabus partibus ambitûs ædificavit, opere sic satis eleganti.

Post annum 1400.
Anno 1460.
Ex tumulis earum in Capitulo.
Anno 1496.

Agnes de Sautoir postea domum Abbatialem & Confessoris perfecit. Visitur hîc Icon Virginis Christiparæ contagio laborantibus visa opem ferre, & inter alias SS. Reliquias pars Clavi Dominici, cui adjectum vetus scædium cum inscriptione tali:

Anno 1508.

Hæc est pars Claviculi, cum qua Dominus noster Jesus Christus fuit affixus patibulo Crucis, quam D. Henricus Cæsar de Lutzeborch dedit Domino Theodorico Comiti de Rochefort, & Militi de Walcourt, & dedit ulteriùs ex gratia cuidam homini devoto, nomine Salomon Andreæ, pro eo quod Salomon dedit D. Theodorico multas Reliquias diversas, quas consecravit in locum sanctum an. D. 1333.

Huc etiam spectat, partem territorii Castelliani occupans Cœnobium SS. Francisci & Luduvici, insigne illud nec abs re Belli Loci nomen habens, extructum Thomæ Hubuleti Presbyteri & Gerardi ab Eyck Abbæ Floreffiensis curâ. Ubi olim 35 Fratres agere solent, & Græcæ Hebraïcæque scientiæ peritissimi esse. Nunc ędificiis pulchrè instructum, sed bibliothecâ magis, Religione verò & pietate, quàm vicinis vicis impartitur, maximè.

S. Franchois Le beau lieu.
Anno 1417.

Sartum Lamberti Divum suum nomine refert, nunc emptionis titulo Baro Fentriacus pago dominatur, & Ecclesiæ patrocinatur. Lambusart.

Wanefium, Winiacum olim, cujus Ecclesia D. Lamberto dicata authoritate Manassis Episcopi Cameracensis Cœnobio Lætienti est commissa. Dominium summæ compos jurisdictionis, nunc Dynastæ Serany.

Wagnees.
Anno 1103.

Bellum Lezium similiter Toparchia, sub qua Curia Gentilium de Niverlé. Bauley.

Boniacum Collegii Canonicorum Fossensis peculium sub tutela D. Lamberti. Boschies.

Denique Brigoda Sancti Amandi Domicellos habet plures Abbates Malonienſem (qui & Ecclesiæ providet) & Floreffiensem, Philibertum Marbasium, & Dominum de Severi, generis antiqui, virtutis & fidei probatę prudentiæque rerum usu acquisitæ, & rerum fortiter gestarum merito à R. M. Equitem creatum, cujus est Prætorium insigne loci. Pago subcensetur Lescaille. Gesæ Sartum Abbatiæ Villariensis peculium. Ghesart.

Brigode S. Amand.

Sunt præterea ad limitem Brabantiæ pagi aliquot secundarii, Dominium quidem sed non Parochiam separatam habentes. Ejus generis Allodia Ligniaci & Tamines: Illa à Vernero de *Davre* olim possessa & per nuptias ad Godefridum de *Neufrue* devoluta, cujus filius Gerardus Luduvico Montfortio transcripsit, à quo deinceps possident Ligniaci apud Brabantos Toparchæ ex Argentealensibus. Hæc sita in Dominio Cœnobii Ogniacensis, utraque pagis Brabantiæ quoad sacra subcensentur, sicut & Tongrenella, quæ ante 2. secula quendam Godefridum Pinhar de Breles Dominum agnovit, postea Luduvicum Montfortium, denique Gentiles de Grominken, ad extremum cum uxore accepit Dominus de Noyelle Bapalmæ Arthesiorum Gubernator, Vir à prudentia, natalibus, virtute commendandus. Ornatur arce non contemnenda quamvis per has turbas diruta.

Les Alleux de Lignyes de Tamines.
Anno 1418.
Anno 1519.
Tongrenelle.
Anno 1447.

Mons Sombreffiæ Dominos à Sombreffia Brabantiæ alios nec habet nec habuit, licet ipsa Namurcesii pars, & Ecclesia pulcha pulchris ornata sepultu-

Mont sur Sombreffe.

ſepulturis Virgini Matri dicatur, & Canonicum Paſtorem ex Bona Spe accipit.

Quæro, cur non pauciores centum Eccleſiæ in Namurceſio ſint inſcriptæ D. Martino? An quod primus Comitum Namurci Chriſtianorum dictus Martinus ejuſdem nominis filium habuerit Haſbaniæ Apoſtolum, à quo dedicatæ Eccleſiæ cum titulum Martini retinuerint, poſt Normannorum rabiem reſtitutæ ſacris, creditæ ſint non huic Tungrenſi, ſed alteri Turonenſi Epiſcopo, qui toto orbe notior, inſcriptæ fuiſſe?

SECTIO III.

GOLZINIENSIS *Caſtellania.*

Golzin. Meierus vocat Goleſinam.

Poſt an. 1100.

Anno 1411.

Ex diplomate hâc de re dato.

Anno 1212. Author Meierus.

CIvitati huic Golſiniæ nomen & origine m eſſe volunt à Golzinia Naymonis primi Namurcenſium Comitis uxore, quæ loci genio oblectata locum ubi æſtivaret munite cœpit. Quem ampliaſſe & ornaſſe volunt Godefridum Comitem. Cujus ſucceſſores eam ſibi Regiam fere delegerunt. Tulerat à Brabantis & Hannonibus frequentes clades, ſed Leodicenſes eam captam exuſtamque tantum non ſolo æquarunt. Unde cum ad leges pacis veniretur, ob cædium cladiumque copiam & enormitatem, Sacellum Palatinum in Caſtro reſtituere & quotidianum in Parochia de Boſſieres pro mortuis miſſæ Sacrificium celebrandum inſtituere compulſi ſunt.

Viſitur adhuc Sacellum Sancti Mauritii, viſuntur ruinæ, quæ etiam nobis tacentibus caſtri majeſtatem loquuntur, viſuntur mœnia ſemiruta & paucula aliquot intra eorum ambitum ædes. Capta fuit Golzinia à Fernando Flandro, eidemque uſuſfructus etiam relictus. Nundinæ ante nuperas turbas celebrabantur, nunc abierunt; & incolæ civium jure gaudent. Hujus oppidi Caſtellano olim ſolent ſubcenſeri pagi plures ſecus Ornum & Sabin quos hic ſubjiciam.

Quæro, quid ſibi velit haud procul à Davria ſaxum illud ingens duobus aliis ſuperjacens in modum altaris, quod vulgus aram Brunehildis vocat?

SECTIO IV.

MONS MERULARUM *cum pago* ORNANO.

Merlemont. Orne.

Merlemont.

Sub annum 1100.

Anno 1420.

LAbitur hoc tractu rivus, cui, ut opinor, nomen Orni ripam alibi coronantes fecerunt, ſicut rivus pago, ubi Eccleſiæ ad honorem D. Martini dicatæ curatorem animarum dat Monaſterienſe Capitulum. Pago dominatur & imminet arx in edito monte, loci genio munita (Montem Merularum vocant) ante aliquot ſecula, & quod eredo tempore bellorum quæ Ducibus noſtris cum Namurcæo Comite fuerunt, extructa ad limitem Gallicanæ Brabantiæ: cujus molendinum, ad quod novem pagi recurrunt, donatum à Comite, Sacellum caſtrale erectum anno 1550. Quam inter celebriores Comitatûs Namurcenſis versûs Brabantiam fuiſſe, non unâ ratione doceri poſſet: tum quòd tempore Godefridi III Ducis noſtri Comes in omnia momenta vigilans, nec ſatis ſibi ſecurus de Brabanto, ad eam tuendam cives ex oppido Namurcenſi ſubmiſerit: tum quòd Henricus Dux hanc potiſſimùm cum Florcſſia elegerit, cui præſidia imponeret.

Ex MS. chronico.

Ex annalibus qui in Camera Ordinum Brabantiæ aſſervantur, per D. de Bauſigny mihi communicatis.

Anno 1189. poſt 7. dierum obſidionem capta.

Nec immeritò: rupes enim raræ altitudinis unâ parte horrorem aſpicienti, & oppugnaturo deſperationem injicit: parte alterâ horti & lætus ad ſylvæ fauces ager oblectat. Dominos autem ante an. 500. ſuſpicor liberos fuiſſe, nec ulli beneficiariam clientelam debuiſſe. An autem ab antiquo tales fuerint, an contendentibus de Ducatu Lotharingiæ Lovanienſi & Limburgico Principibus, in libertatem ſe vindicarint, an denique Comitis Namurcæi jugum excuſſerint, ignatus. Hoc certum, Henricum Merlemontanum ab ejuſdem nominis Duce Brabantiæ in fidem acceptum, ſed per pacis leges Trajecti ab Imperatore dictas Merlemontium adjudicatum Namurcenſi Comiti, & proinde Merlemontanum clientem fiduciarium Comitis declaratum.

Anno 1184.

Anno 1192.

Ex quo tempore vix dubito, quin beneficio Comitis poſſederint caſtrum ſuum ſecuti Henricum Merlemontanum Dynaſtæ. Domini veteres à loco nomen & inſignia trium Merularum aſſumpſerunt, bello togâque clari: quod teſtentur Henricus, de quo ſuprà, Dux Tyraſcienſium in expeditione ſacra, & alter ejuſdem nominis Archivenator Comitis, qui cum titulo *Viri illuſtris* inter fautores Walciodori reperitur: ut taceam illum, qui inter teſtes donationis cujuſdam Gemblacenſis ſecundo loco ſubſcribit *Joannes Miles de Mirmont*, & alterum Gemblaci ſepultum, cum cenotaphio tali per has turbas diruto:

Anno 1216.

Anno 1250.

Sint centum mundi nec erunt ab Odone fœcundi.
Mermonto natus, dominatus, glorificatus,
Si non in cœlo vivit, quo virtus abivit?

Ceterum cùm primogenia hæc ſtirps fatum ſuum tuliſſet, poſſeſſio Merlemontis cum unica herede devenit ad Dominum Vallis, quod credo, ex Malbaſiorum ſtemmate oriundum. Denique Adam Dynaſta Douppay apud Eburones ductâ Vallenſis Toparchæ filiâ dotalem accepit Merlemontem, & eundem filiæ ſuæ Jolentæ Henrico Ringeburgico Domino de Groule nuptæ tranſſcripſit poſſidendum. Qui Joanni Calvo Montano vendidit, & is demùm Wilhelmo de Stendremale Caſtellano de Montigny, Præpoſito Bullonienſi, Domino Aveſnarum Haſbaniæ revendidit. Wilhelmus hic claris ortus natalibus (quod nota apud Leodios ſtemmata teſtantur) opibus & affinitatibus potens cognatum Warnerum de Davre teſtamento heredem inſtituit, in cujus ſtirpe perſeverat hodièque. Nunc dominatur loco Warnerus Davrianus, Vir inter nobiles eruditiſſimus, inter eruditos nobiliſſimus, inter utroſque prudentiſſimus, Ordinum Provinciæ Deputatus,

Anno 1299.

Anno 1404. De Chamont.

Anno 1414.

Anno 1418.

tatus, cujus benevolentiæ & favori gratias ago, & tu lector debes.

FLAVIA. TEMPLOUX. A Maloniensi Abbate pendent Flavia & Temploſium Namurci, illa D. Matri inſcripta, & majoris olim Leodicenſis peculium, hoc à Templariis dictum, aut Templo fonteque miraculis Anno 1191. D. Hilarii claris. Huic Comitem certas libertates induliſſe lego, cujus ager clade Ordinum contra J. Auſtriacum celebris.

VELAINE. Velania in Eccleſia reveretur D. Martinum & Decanum D. Albani, in foro Gentiles à loco nomen adeptos, qui ad noſtra tempora perſeverarunt. Heredem filiam cum dominio Dionyſius d'Argenteau obtinuit, & obtinent etiamnum filii, in nonnullis ſupremæ juriſdictionis compotes. Frequentatur hic celebri peregrinorum concurſu Caput S. Honorii, huc ex Galliis delatum, & miraculosè nuper repertum, loco omnibus incognito, ubi gliſcentibus turbis fuerat depoſitum.

JEMEPPE. Jemeppia ad Sabin S. Martinum colens, quà ſacra, quà civilis patet juriſdictio, Præpoſiti & Collegii Leodicenſis Dionyſiani, Advocatos habuit olim Sombreffiæ Dynaſtas, Gisbertus de Wachtendock ex Nobilibus Gelriæ ratione Anno 1484. uxoris Mariæ poſſedit, Balduinus à Burgundia emptionis jure acquiſivit, cedente Daniele Anno 1503. de Miwarem filiarum Sombreffiarum herede. Nunc poſſidet N. à Burgundia Zevenhuſæ Do-OULTREONÔ. minus, ſicut vicum Ultraornanum, & caſtrum FROMONT. Frigidi-montis, pulchrum illud & elegans in colle edito ſitum haud procul à Sabi. Vicus ſu-MONSTIER SUR SAMBRE. perior parochiam habet vicini Monaſterii ad Sabin pagi nobilis, qui tam in ſacris, quàm in foro & tribunali à ſecularis Collegii Canonicarum Antiſtita dependet. Parochia Virgini Matri inſcribitur. Collegiata Apoſtolorum Principi celebris ob tranſlatum illuc ex Turrino prope Antwerpiam corpus B. Fredegandi. Dedicata à B. Obiit anno 661. Amando Epiſcopo, qui ibidem congregationem Monaſticè viventem inſtituit.

Poſt Normannorum autem vaſtationem, Sanctimoniales à tot malis vix reſpirantes paulatim Anno 901. Ex Leodicenſium chronico & Placentio. regreſſæ, primâ collegium reſtituente nobili Ermengarde: unde frequenter, quod ante Cœnobium S. Fredegandi dicebatur, pòſt vocatum eſt Monaſterium Ermengardis ad Sabin. Author & director reſtitutæ diſciplinæ Ebroinus Abbas, fautor Stephanus Epiſcopus.

Anno 916. Templum extructum cum clauſtro & poſt triennium dedicatum. Virgines cùm velo monaſticæ religionis uterentur, Henricus Epiſcopus conceſſit, ut mores & habitum Canonica-Anno 1231. lem aſſumerent, quod Joannes ſucceſſor ejus perfecit, & confirmavit.

Ratione Monaſterii & aliarum Villarum 16. Anno 1360. Comes cum quatuor nobilibus Leodii Epiſcopo ſacramentum dixit. Balduinus Imperator prædiſceſſorum ſuorum beneficia & donationes confirmat, addens medietatem amendarum. Unde incolæ jure civium gaudent. Curatorem animarum præſentat Abbatiſſa in pagi Boteyenſis Ec-BOTEY. cleſia, in qua Apoſtolorum Principis interventu plures à febribus curantur. Balaſtria ſive Bellum BALASTRE. atrum, ſacrum Cuſtodis collegii D. Albani peculium dono Alberti Comitis, Aldegundis titulo notum. Dominium ſeculare cum Caſtro, Villa & juribus amplis Roberto de Namur, filio ſuo Belle-fortis Domino dederat Comes, à quo ad Gentiles & Dominos de Thily pervenit. Nunc ejus potitur J. T'ſerclaes Eques Thiliaci Toparcha. Balaſtria Martini Floreffienſium eſt. Annexa huic Dominio Archidapiferatûs dignitas, PANNETIER. inſtituta, aut veriùs ex temporaria facta here-Anno 1367. ditaria. Incolæ gaudent jure municipum.

Ad decus Namurcenſium facit, quod Sanctiſſimi è longinquo Epiſcopi, Potentiſſimi Principes, viri magni hic[a] potiſſimum quietis ſuæ locum elegerint, ut Heribertus Colonienſium, Lupicinus[b] Ambianenſium, Foronannus[c] Scotiæ, Serenus Aſiæ,[d] Joannes & Drogo Metenſium, Epiſcopi. Carolus Martellus Auſtraſiæ, Odoarius Lotharingiæ, Begga Franciæ Duces.

[a] In Marlanio. [b] In Laſtinio. [c] Walciodori. [d] Haſtieræ.

SECTIO V.

Præfectura ORNENSIS, *ſive* BOSSIRIÆ, *ſubalterna Flerucenſi.*

BOſſiria Mariæ ſacrum Monaſterienſis Ab-BOSSIRÈ. batiæ peculium, vicus nobilis & nobilis cognomentum familiæ, complectens ſub ſe pagos novem & Urbem Goſſeliam, cui Comes Gulielmus jus mortuæ manus remiſit 22. Novembris anno 1414. Pagi qui mediæ juriſdictionis compotes habent Dominos, Collatricem Collegiatæ Monaſterienſis Abbatiſſam.

Ferolia D. FEROUL.
Buzetum. BEUZET.
Iſnia Sylveſtris. ISNE SAUVAIGE.
Iſnia Dominæ. ISNE.
Maziacum. MAZI.
Villariolum. VILLERET.

Viſchnetum hoc poſterius ſolum Triplici gaudentem juſtitia Dominum habet è Brantiorum ſtirpe.

Ubi Prioratus Canonicorum Regularium ab Ex diplomate M. Abbatiſſæ Monaſterienſis. Oigniaco pendens, fundatus per Balduinum de Merlemont Canonicum Monaſterienſem. Solum Anno 1281. abundat hoc in diſtrictu diverſi generis mineralibus, & videre eſt turres ad ripam Orni fluminis complures, pluraque nobilium Prætoria.

Pium morem & à Judæis primitivaque Eccleſia derivatum exoſculor, offerendi hebdomadatim, cum defunctorum recolitur memoria, panem in uſus Sacerdotum, quem Namurcenſibus uſitatum diſco ex miraculo Valcurienſi. Cum oppreſſus in ſubterraneo ſpecu operarius Virginis Matris auxilio pane per uxorem diebus Lunæ oblato ad defuncti, ut putabat, mariti memoriam nutritus, poſt anni decurſum ſalvus & integer apparuit.

SECTIO VI.

Præfectura Veteris Villæ.

Vieuville.

HÆc olim subalterna esse solvet, uti & præcedens, sed non ita pridem separata à Fleruco proprium habet Balivum, nunc J. Minetium Equitem. Nomen habet ab urbe quam veterem ob id vocant, quod perhibeatur ante Normannorum cladem imò ante Namurcum structa. Nec defuerunt opinantes *Garnerium* illum villæ Comitem qui in diplomatibus reperitur hinc esse.

Utut sit, urbs cum castro, cujus rudera supersunt, eodem quo Golsinium tempore à Leodi- Anno 1411. censibus eversa. Incolæ interim civium jure & privilegiis hodieque gaudent. Sacellum S. Ja- Anno 1211. cobi in arce Philippus Comes fundavit.

Anno 1188. Urbem Balduinus Comes occupavit. Quæ Fernando Flandriæ Regulo usufructus loco as- Anno 1232. signata; pro quo Viennam malè legit Meierus. Controversiam autem ejus ratione natam & duello definiendam, sub Henrico Cæco certis pactionibus finitam lego. Ecclesia Georgio Ex donatione Episc. anno 1217. Martyri consecrata à Floreffiensibus administra- Thimeon. tur. Sicut & Thimionum Martini, & denique Damp Remy. fanum Remigii, nisi quod hic concurrit Lętiensis Abbas, ibi dono Simonis militis Dominii Anno 1188. partem Floreffienses habeant. Lobiensis autem Chanoy. Prælatus prospicit Ecclesiæ D. Martini in Cha- Gilly. noy, & S. Remigii in Gilliers, quarum pagi à Principe pendent. Sub hac Præfectura est, quod sequitur.

Variam Saxorum sepulchralium formam notavit, Detagonam, [a] *Tetragonam,* [b] *longo-quadratam,* [c] *ita ut pars inferior superiore angustior esset, rotundam,* [d] *triangularem* [e] *etiam: atque hæc omnia in Namurcesio.*

a In Jardineto.
b Bronii.
c Ibidem.
d Namurci.
e Nameca.

SECTIO VII.

Gosceli. *Comitatus* Goscelinensis *cum Urbe.*

HÆc urbs inter Namurcensis Comitatus urbes recensita pro parte dumtaxat una in Namurcesio sita est. Vallo cincta & arce instructa tempore Henrici Luceburgensis Comitis, ut puto. Nundinas habet, & fora hebdomada- Anno 1191. ria. Capellam Castrensem dotavit, & struxit Gulielmus Comes. De Dominis dixi in Genappia Brabantiæ: qui Comitis dignitate ornati probantur; cùm Radulphus Comes vixit qui Ecclesiam, quæ nunc Parochialis in oppido est, Anno 1100. extruxit, ad usum Monachorum. Petronilla autem vidua ejus Comitissa de Rochi mutato consilio Castrum Sarti demolita, ibi alteram ex- Anno 1129. truxit Ecclesiam, in quam Monachos transtulit Sarlsmoil. assentiente filio suo Ebalo de Gocelies, ipsaque Monasticam juxta templum professa ibidem cum pluribus Goceliæ Dominis sepulta est. Anno 1120. Theodoricus autem de Birbais locum hunc immunitate donavit. Albero Episcopus ratam habuit Prioratus hujus Sarti Monachorum fundationem, ejusdemque donationem Lætiensi Cœnobio factam. Præter hunc est ejusdem Ordinis Anno 1195. D. Benedicti Prioratus Lobio subjectus Hagæ nomine, de quo in Hannonia. Comitatui subcensere libet vicos & Dominia vicina. Obasium Obais. cujus Dominus ex Paribus Namurcæi Comitatus censetur, & est Archimandrita Floreffiensis Ex diplomate donationis Indict. 15. dono Henrici Comitis, qui id Regis beneficio Ex altero Indict. 5. solet possidere, & Conrardi militis. Anno 1152.

Subcensetur parochiali huic, licèt proprio instructum Sacello, Castro, Pago, Rosiniacum, inclytæ nomen familiæ, quæ defecit, & cum Dominio transiit in stirpem Davrianam. Nunc pręest Warnerus Merlemontis Dynasta, Vir genere, virtute, prudentiâ maximus, & nescias utro major. Heppeniacum longo tempore Dynastarum Heppignies. Traziniacorum Toparchia; pronuper alienata, possidetur nunc à Domino de Valegny dotali titulo, ornatur arce egregiâ. Templum D. Bartholomæo inscribitur. Cujus appendix vicusque de Wayaulx, cum Sacello D. Lamberti, cujus Vayaulx. patronus est D. E. de Severy, qui & peculium ibi habet nobile. Trauliacum cognomines ha- Traulz. buit Dominos, quorum Everardus Eustachio de Vertaing transscripsit Dominium, mansitque Anno 1418. in posteris Vertaniæ Dynastis, donec Anthonius Rubepratensis Joanni Dive cessit. Sartum Lan- Anno 1551. delini peculium Custodis Valcuriensis. Advoca- Landalinsart. tos habuit olim Montenacenses. Translatum Anno 1480. autem jus per Joannæ nuptias ad Christianum de Limelette, nec multò pòst eodem dotali titulo Joannes Sotteau obtinuit. Anno 1498.

Usitatum nostratibus, arboris in morem genus maternum & paternum disponere: id ante sex secula etiam obtinuisse, ex tumulo Hastetiensi videbis, In navi Ecclesiæ. *ubi arbor utrimque ramis ornata, &c.*

SECTIO VIII.

Vice-Comitatus Davrianus.

TOparchia hæc in Suburbano censetur; quam libet hîc adjicere commoditatis gratiâ. Ea vicos tres comprehendere solita, vetus est Comitis Namurcæi beneficium, ubi Ecclesia S. Martini Parœcum accipere solet à Walciodorensi junctim & Domino. Gaudet immunitate & privilegiis diversis, municipali etiam jure aliquando ornatum fuisse, præter villæ nomen, quod passim vetera diplomata ei tribuunt, docet feudorum codex.

Castro ornatur duplici, altero ad Mosæ ripam, in rupe per Warnerum de Davre extructo, nunc ob lemures deserto; altero recenter extructo. Domini ab antiquo Vice-Comitis dignitate ornantur, & licèt vulgo Vice-Comites de Davre vocentur, ego tamen opinor Vice-Comites Namurcensis castri aut certè Comitatûs habendos. Domini primæ stirpis hîc rerum potiri desierunt

fierunt Mariâ Warneri Toparchæ unicâ filiâ & [Anno 1415.] herede Henrico Boulant Domino de Roley in uxorem datâ. In qua stirpe hæsit donec avunculo [Anno 1477.] Roulautio Henricus de Barbençon successit. Davrianæ genti (quæ licèt in hoc loco defecerit, alibi tamen secundo-genitorum stirpes supersunt) origo est è Galliis, nominatim è Dom-Martini Regulis (eodem cum Hembricurtiis & Montenacensibus trunco.) Clara illa & illustris, à Leodinis inter Barones recensita, à Namurcæis non nisi cum præfatione honoris solita nominari; Senescalli & Mariscalli dignitates obtinere solita, juncta nobilissimis quibusque hujus tractûs,& primæ notæ dominiâ occupans.

Exemplo sint in Brabantia Ligniacum, Linsemalia,Thiliacum,Ophania,Gentinia: in Hannonibus Boscus Isaac,Sorilia: in Artesia Romencuria: in Hasbania Roliacum: in Namurcæsio Merlemontium: in Flandria Steinvordia,quæ Davrianæ Stirpis Dominos habuerunt. Quæ Fundatorem Abbatiæ Nizellensis & Bosci Isaac, Dotatores Floreffiæ, Salzinis, Geronsarti, Monasterii produxit, Othonem Gemblaci Archimandritam celeberrimum, Wernerum Aquicincti nunc Abbatem, Joannem annó 1206. in D. Gertrudis Lovanii Priorem.

Annam sub annum 1216. Nivellis Canonicam. Tres Leodii Archidiaconos, unum Præpositum. Juncti Matrimonio naturalibus Principum Brabantiæ, Flandriæ, Namurci & Hannoniæ, & Gentilibus de Huldeberch, Baronibus Raviæ, Sombreffiæ, Valhainiæ in Brabantia: Warfesæis, Argentealensibus, Warousensibus in Hasbaniâ: Marbasiis, Fumaliensibus, & aliis in Namurcæsio. Stirpis monumenta conspiciuntur antiqua in D. Lamberti Leodiensium æde, illustria in Salsinis, Bosco Isaac, Geronsarto.

BOVINUM URBS ET CASTELLANIA.

SECTIO I.

Nomen loci hujus nunc masculino, nunc muliebri genere efferunt veteres. Etymon manifestè Latinum est à bobus deductum, ob pascuorum fortè frequentiam. Arx fuit olim, & Romanis, siquidem Chronico fides, gloriatur authoribus. Jura oppidi & libertatem civium Namurcensium accepit à Jolen- [Anno 1211.] the Comitissa. Muro cincta sub Henrico Cæco, [Anno 1176.] sed exiguo circumscripta ambitu. Pomæria pro- [Anno 1216.] ducta per Clinum urbi imminentem sub Hen- [Circa an. 1320.] rico Viennensi. Munimenta Urbi præcipua accesserunt procurante Senatu. Ita ut nunc habeat portas tres, plateas 12, fora rerum venalium 2, turres in mœnibus 16, ad Mosæ ripam ex adverso Dionanti extructum. Præcipua ejus opera sunt arces 2. Quarum altera ab antiquo superest sub Godefrido Conite in collis urbani [Anno 1110.] præcipitio erecta. Altera nomine Crepicordii [Anno 1320.] ad invidiam contra Dionantenses extructa in edita rupe, unde in Urbem Dionantensem prospectus. Præficitur Castellanus à Comite.

Calamitates Urbi advenerunt. A peste annis 1262. 1308. 1478. 1579. Ab aquis anno 1480. [Author Hocsem in Chronico.] & aliis quibus Namurcum. Ab igne per hostes immisso anno 1320. & 1554. Ab hoste, cùm à [Anno 882.] Normannis Arx Bovinii solo æquata. Cùm [Gulsanus in chronico Hannoniæ. Anno 1128.] eandem Balduinus Comes Namurcesium sibi asserturus oppugnatam ad deditionem compellit, & refectam præsidio firmat. Incrementum Bovinii perpetuæ cum Dionantensibus discordiæ [Chronicon Leodiense. Anno 1319.] puto fuisse seminarium. Unde tum aliàs sæpe bellis Leodicensibus in mutuam conspirarunt perniciem, tum verò maximè cum ob cæsos 7. & 30 post captivitatem supplicio affectos ex suis, Dionantenses in furorem acti omniaque extrema minantes, Bovinium obsident, machi- [Anno 1321.] nis concutiunt; & nisi in castris nata fuisset dissensio, miraculi instar foret non captam. Interim ex adverso oppidi struxerant Dionatenses immensæ [Montorgueil (?) dicta fuit, id est Mons superbiæ.] molis turrim, unde Saxis licebat plateatim incedentes petere, quæ turris post plurium annorum bella per leges pacis jussa dirui, sed iterum iterumque reædificata. Ad extremum Philippi Boni jussu ex pacto post Dionanti obsidionem inito diruta est. [Anno 1431.]

Bovinium etiam à Franco nuper expugnatum [Anno 1554. 8. Julii.] castrumque Crepicordii eversum, sed mox diligentiâ Franconis Toparchæ Favi Martinensis recuperatum. Quoad rempublicam lego in schædis veteribus Beringerum Comitem beneficio Cæsaris arcem Bovinii primum possedisse. For- [Sub anno 940.] ma Senatus est Prætor Urbanus, Consul cum Scabinis 7. more aliorum oppidorum. Nundinæ annuæ circa festum Lamberti, forum hebdomadarium die Veneris habetur.

Lector pars civium in contubernia Sagittariorum distribuitur instituta. Vilior rem facit ar- [Anno 1398. Sub Guidone Comite.] te coriariâ, & alutariâ. Olim textrinis multùm præstare solebat. Quoad rem sacram unica est D. Lamberto inscripta Ecclesia, quam vicissim Capitulum Dionantense & Lessiensis Abbas conferunt; ubi brachium S. Perpetui, & insignis Dominicæ crucis pars asservatur.

Nosocomium D. Nicolai titulo notum ab Richeriis inibi dotatum. Solet etiam esse Beginasium, sed per bella esse desiit. Foris est Leprosarium cum Sacello. Bovinio natales debet Henricus Blesius pictor celebris, de quo Lampsonius Epigramma habet.

Libet Bovinio immediatè subscribere pagos in ditione Leodinos, juris tamen Namurcensis.

Sorines sur Dinant. Freyr sur Dinant. Litteræ datæ 29. Martii. Anno 1345. Anno 1365.

Anno 1476. Sommeré

Corbion.

Sorinas & Frayetiam. Hujus Dominium lego Joannem Espangons vendidisse Comiti, qui non multo post terras plerasque à Balduino de Moustier acquisivit hic loci, & in Respalio sitas. Utrumque Dominium ab annis 200. Comes cessit Spontiniis, qui frequentes in Walciodoro habent tumulos. Joannes anno 1439. Wilhelmus anno 1476. Jacobus anno 1542. Wilhelmus anno 1587. omnes cum titulis Domini de Sorines & de Freyr. Sommeria tam in Ecclesia D. Huberto sacra, quàm in tribunali proprium agnoscens Dominum. Corbionum D. Martini Ecclesia sacrum Collegii Leodicensis D. Petri peculium. Manilium S. Blasii, nomine Patronum præferens, illud aliquando Gentilium de Marotte peculium, hoc Rupesfortensium.

Apud Francos veteres lego Principem aut Majorem Palatii solère Comitia Nobilium annuatim indicere, ubi res majoris momenti peragebantur. Ita videre est apud Annonium in Parlamento Compendiensi, fidelitatis juramentum præstare Theodulphum & Adonem Viennensem, Saxones victos tributum repræsentare, divisionem hereditatis inter filios Caroli Magni confici, Ludovicum consortem Imperii declaratum. Ita in Moguntinensi Tassilonem proditionis reum damnari, & sic de ceteris. Tempus indicendi hæc Comitia antiquitùs semel in Maio; sub Pipino & Carolo sæpius ad captandam popularem auram iterata; sub Ludovico Pio ad binarium redacta, sed quæ incertis tempore & loco celebrarentur. Primus Philippus Pulcher locum certum Parisios, tempus certum post Natalem Dominicum & ferias Purificatæ Virginis desinivit. Convocabatur ad hæc Comitia olim sola Nobilitas; Ludovicus Rex Prælatos & Antistites adjunxit primus. Hæc omnia in veteri Namurcensium statu licet observare. Ad Nobilitatem olim, postea ad Pares è lectiore Nobilitate assumptos devolvebantur omnes controversia. Hi præter ordinarias jure dicendo dicatas dies, quotannis 2 tenebant (sic loquebantur) generalia placita, ad quæ Ecclesiastici non vocati nisi extra ordinem. Ita lego Henricum Comitem Abba Floreffensi, Philippum II. Bronensi Abba in Comitiis suffragium dedisse. Sub Burgundis Principibus Prælati omnes vocati in consilii & onerum communionem venerunt.

SECTIO II.

Comitatus Prizeriensis & Hasteriæ *in pago* Lumensi.

COmitatus voco, quia Comitum peculia, illud Eilberti, hoc Wederici: & licèt satis dicerim multos olim fuisse Comites genere, multos Comites titulo quorum terræ non sint ideò Comitatus vocandæ: tamen quod sciam inprimis fratres Eilberti Comitatûs titulum suis terris communicasse, Uddonem Rupibus, Heribrandum Quintini-Fano, Gerardum Adenardæ; quidni credam, Eilbertum grandiorem natu & septem circa Walciodorum castra tenentem Prizerio suo titulum honoris communicasse? Prizeria tum oppidum erat & regia Comitis, cujus rudera adhuc visuntur secùs Mosam, uno stadio supra Walciodorum. Eilbertus autem post infinitos labores partumque bellis decus, capti Regis Francorum, usti Cymaci, oppugnatæ Peronæ laudem, anteactæ vitæ ductus pœnitudine, plurium in Tyrascia & alibi dotator extitit Cœnobiorum, & præ omnibus Vallem Decoram in Mosæ ripis elegit, ubi sanctioris vitæ florem aspirante sacri pneumatis aurâ plantaret. Fecit certè, & factum probavit Otto Imperator, confirmarunt secuti Cæsares, itemque Benedictus VII. Papa. Cùm autem Cœnobium Metensi Episcopo nonnihil esset obnoxium, Henricus Cæsar ab eo onere eximens, Leodicensem vicinum statuit Abbatiæ protectorem, Comitem Namurci majorem Advocatum: unde fit, ut Abbates beneficium fundi apud Leodicensem, Dominii apud Namurcensem profiteantur. Quo loco hæc Abbatia omnibus habenda sit, sciet qui omnia, quæ laudem merentur, in ea æstimaverit. Dominium seculare habet Walciodori & locis adjacentibus, Antinæ in Condrusio, Heidræ in Arduenna, Rosarii in Brabantia, Banni Hasteriensis in Tirascia. Asservant præter Corpus Fundatoris, SS. Candidi, Victoris & unius ex Ursulano sodalitio, denique S. Nuncii & S. Eloquii Corpora.

Prizeria.

Vaulsoir.

Anno 964. Diploma datum Indict. 6.

Bulla data 5. Kal. Novembris, Pontif. anno 5.

Anno 1105.

Diploma datum Indict. 12. Regni anno 41.

Sub 11. Abbate huc translata.

Sub 2 Abbate huc delata.

Asservant & quantivis pretii lapidem perspicuum (Berillum vocat historia malè) cui B. Eligius Episcopus vitam Susannæ eleganter inscripsit, quemque Lotharius Anglorum Rex Eilberto Comiti donaverat. Evocati hinc ad Abbatias alias titulo Abbatis regendas Wibaldus Stabuletum, Cassinas, & Corbeiam, Laurentius, Lebuinus, Thomas Bronium, Joannes Florinam. Ceterùm quia & incrementa cœnobii juvat scire, breviter subjiciam. Cùm *in pago Lummensi loco dicto Walciodorus* Cœnobium strueret *Illustris Comes Eilbertus & Ernesindis uxor ejus*, evenit fidei & pietatis propagandæ gratiâ è Scotia cum 12 fratribus venire B. Forannanum Scotiæ Archiepiscopum, qui dum Angelico monitu Vallis Decoræ quærit hospitium, excipitur, & præficitur nascenti plantario per Eilbertum, nec segnis curator officinas, claustra, templum & alia usibus Monasticis necessaria loca adaptat. Successor in dignitate, (omnes enim de more meo Cœnobii Abbates ordine subjiciam)

Anno 944. Verba diplomatis Cæsarei.

Anno 981.

Radroe perficit tanto dignus magistro discipulus. Anno 991.

Machalanus studuit inprimis eruditionem cum pietate jungere. Dies obitûs. Anno 1008.

Guivio, Godefridus, solo nomine noti.

Theodoricus vidit Cœnobium incendio fortuito absumi, quod succedens Erembertus restituens, claustra curiamque perficit, alia Rodulpho post se Abbati perficienda reliquit. Anno 1033. Anno 1035.

Authoritate tum Cæsarea Poro nunquam Anno 1060.

satis

fatis laudatus Stabuleti Abbas præficitur. A quo cedente LAMBERTUS fubftitutus parochialem S. Michaëlis extruxit.

GODESCALCUS peculium Cœnobii auxit, anno 1111.

WIDERICUS fummæ Vir eruditionis difciplinam Monafticam formavit, anno 1129.

Hæc ex Chronico Cœnobii & Epitaphiis petita. THEODORICUS facra Sanctorum pignora procuravit, anno 1155.

ROBERTUS claro loco natus, anno 1174.

PETRUS fuperiori & fanguine & virtute affinis, anno 1189.

LIBERTUS Lateranenfis Concilii teftis, anno 1203.

WARNERUS monumenta fua, turrim, porticumque ad Parochiam ufque reliquit, an. 1216.

WALCHERUS ædificia verfus Mofam ædificavit, anno 1228.

NICOLAUS MOLENDINUM perfecit, anno 1230.

HENRICUS, veræ qui Religionis amator, moribus & vitâ cunctis præluxit honeftâ, an. 1251.

GERARDUS HIERGE ex Magni illus Manaffis pofteritate, anno 1260.

ALARDUS HIERGE, qui Templum Chrifto conftruxit novum, anno 1264.

PHILIPPUS anno 1270.

NICOLAUS anno 1276.

JACOBUS anno 1284.

WALTERUS anno 1326. folo noti nomine.

JOANNES DE TONGRIS gratus Principibus ob fingularem prudentiam, anno 1337.

BALDRICUS, qui pater Ecclefiis quindenis præfuit annis, hujus fpiritui fedem det Chriftus amœnam anno 1352.

THOMAS CORBEAU anno 1358.

JOANNES anno 1375.

VALTERUS anno 1404.

ÆGIDIUS DENÉE anno 1438.

JOANNES HENIART anno 1469.

JOANNES ABRY anno 1489.

JOANNES FAING anno 1492.

ANDREAS FERAIGE anno 1505.

JOANNES MOUCHET anno 1527.

ÆGIDIUS HENRAERT anno 1551. qui cum fucceffore NICOLAO SARTEAU infigne opus Anno 1160. novi Clauftri cœperant, quod fupervenientе bellorum malo jacet imperfectum.

FRANCISCUS REMIGNO anno 1578.

THEODORICUS SOMALLE anno 1590.

WARNERUS DE ROSIER anno 1601. vitâ functus fuccefforem habet JOANNEM SCAILLET virum ab induftria, humanitate, & œconomiæ laude commendandum.

CHASTEAU THIRY. Ex adverfo Walciodori ultra Mofam eft caftrum Theodorici, beneficium Pollivacæ pof-Anno 1294. feffum à Rupefortenfibus, denique ab Agimon-Anno 1340. tiis, poftea à Gentilibus de Boulan, à quibus Anno 1406. devenit ad Brandeburgicos, manetque in nomine, nifi quòd Rofiniaci apud Hannones Baro ufumfructum habeat. Dominus loci eft Walciodori Advocatus, & aliàs pluribus gaudet privilegiis.

Vetus Namurcenfium moneta fuit obulus, quem ob id denarium [a] *per excellentiam vocabant, &* [a] DENIERS. *notatus erat figno navis, fortè quia Namurcum, aut turris monetaria ad Mofam. Deinde erant* [b] *alveariati,* [c] *galeati,* [d] *paterati,* [e] *libra, &c.* [b] WIHOTE. *Et conficiebant 5 alveariati unum galeatum,* [c] HEAULMES. *3 galeati pateratum, denique 6 alveariati cum* [d] PATTARTS. *duobus obulis libram, 5 galeati cum duobus alvea-* [e] LIVRES NAMUROIS. *riatis* [f] *pifcem, &c.* [f] VISCH.

SECTIO III.

HASTERIA.

Ecclefia fuit à D. Materno dicata, & à Clericis rem Divinam peragere folitis adminiftrata, donec Wedericus Comes, diruto quod ibi erat caftro, Metenfi Epifcopo dedit Ecclefiam, fubftituens Virgines cum Abbatiffa Hel- Anno 658. metrude. Poftea Adalbero Metenfis Antiftes S. Glodefindi & Monialibus ejus dederat Cœnobium, quod fucceffor Theodoricus Eilberti Walciodorenfis affinis fui rogatu annexuit Wal- Diploma datum Ind. 11. Regni Ottonis anno 35. ciodoro, ita ut unus idemque duabus Abbatiis præeffet Archimandrita. Et lego deinceps octa- Anno 969. vum Abbatem Ecclefiam Hafteriæ extruxiffe. Anno 1034. 38 Ægidium eandem cum clauftro multùm au- Anno 1150. xiffe & renovaffe, quæ nuper Francis Duce Janlyfio Namurcefium petentibus, reliquo Cœnobio exufto manfit intacta. Ceterum antequam Anno 1568. pacificè unio hæc ftabiliretur, varias lego enatas controverfias, ab Epifcopis, imò & ipfo Comite fopitas, & fuit Hafteria fub 13 Abba juniorum Schola, & Gymnafium, fub 20 fenum requies, fub 28 Novitiorum conventus, nunc quorumdam juniorum conventus fub Priore uno, cujus locum olim obtinebat Præpofitus. Quia autem raræ antiquitatis & plurium errores arguens eft diploma fundationis hujus, id liber adfcribere.

In nomine Sanctæ Trinitatis & individuæ. Ego Comes Widericus nobili profapiâ exortus, quomodo in vita mea egi, omni venturæ generationi relinquendum curavi. Defuncto namque patre meo fcilicet Obarto Lotharienfium Duce nobiliffimo, qui à ftirpe proceſſerat Hilperici Francorum Regis, uxorem magnæ nobilitatis duxi nomine Bertam, fcilicet Metenfis Regis Sigiberti amitam, & illi dotis nomine dedi allodium Hafterienfis villæ fuper Mofam pofitæ cum omnibus appenditiis fuis, videlicet cum Fetieres, Serevilla, Mareyna, Gedermo, Porvina, & hoc quod continetur in Dionante, videlicet Ecclefia, Camba, & terra Hermeatones, Goeffenée cum Manfo in villa Vireux, Fofcia, Samriaco in Famenna, Riennes in Arduenna, cum filvis, terris cultis & incultis campis, & molendinis, & cum multa familia, quæ infra Bannum iftorum allodiorum continetur. Non pauco autem tempore cum magna lætitia mortalem vitam duximus, fed quando Dei judicio heredibus carnis privati fumus, quapropter Divino confilio tactis al-

 lodia

lodia noſtra ſtatuimus ſervire juſtitiæ & veritati, ut ita hereditatem fruemur perpetuam. Erat autem Haſterienſis Eccleſia à priſcis temporibus à Sancto Materno Petri Apoſtoli Diſcipulo conſecrata, in qua multorum Sanctorum Reliquiæ ſunt poſitæ, de Chriſti Sanguine, de Matris ejus Lacte, de Spina Corona, de ejus Veſtimento, de præſepis ejus Stramine: illas S. Sirenus Epiſcopus, qui in Eccleſia Haſterienſi requieſcit, detulit à Jeroſolyma eodem tempore, quo S. Joannes Epiſcopus Reliquias Prothomartyris Stephani invenit revelatione Divinâ. Quia ergò in Haſteria maximæ continebantur Reliquiæ, & quia uxor mea neptis erat S. Arnulphi Metenſis Epiſcopi, communi conſilio decrevimus allodia noſtra tradere Metenſi Eccleſiæ, quæ præ omnibus Eccleſiis habebatur inſignis, in toto regno noſtræ terræ. Confracto ſiquidem Haſterienſi Caſtello villam dictam Stephano ſancto tradidi, ibi locum ſepulturæ meæ & uxoris in Monaſterio Haſterienſi paravi, de quo ejectis Clericis, qui vice Capellanorum Deo & mihi famulabantur, ibi in ipſo loco Monialium Congregationem ſtatui, iiſque Abbatiſſam nomine Halmetrudem præfeci, cum quibus uxor mea jurabat ſe famulaturam Deo poſt obitum mortis meæ, ſi vita comes eſſet illi. Actum eſt hoc publicè Mettis anno Dominicæ Incarnationis D. C. LVI, Indictione quartâ decimâ, regnante Sigiberto filio Dagoberti Regis, in ipſo anno quo obiit S. Gertrudis.

Corpus ß. Sirenindis etiam in Haſteria ſepultum eſt

Mortem D. Gertrudis notat Truemius anno 673. Meierus an. 664.

Namurcenſem tam Nobilitatem, quàm Plebem bellis ſacris inſignem operam dediſſe docent gentilitia è tranſmarinis arma reportata, & Fundatio Marciani Cœnobi, ubi profectorum viduæ collectæ fuiſſe perhibentur numero 139. Libet autem Coryphæos & Anteſignanos harum expeditionum in ſingulis Præfecturis nominare hos: Marbaſienſes, Goſcelienſes, Upiniacenſes, Davrianos, Spontinios, Tyrocaſtrenſes, Montiniacenſes, Belleforenſes. Et quidni tali genio ſit Nobilitas, quæ Principes habuit per duo ſecula, qui potiorem ætatis partem contra infideles certando, tres etiam vitam conſumpſerunt?

SECTIO IV.

Mons-Aquilæ *Caſtellania, & Balivatus.*

Montaigle.

NOmen & opus arcis hujus ad rivum Flavionenſem ſitæ à Romano exercitu eſſe, non citra rationem opinantur. Apud ſcriptores caſtrum Faniç nuncupari video. Quod lego Comitem emptionis titulo acquiſiviſſe ab Ægidio Barlomontano. Cùm tamen anteà obſervem portionis hereditariæ loco aſſignaſſe tertio genito ſibi filio Comitem, cum territorio longè ampliori, quàm ſit nunc Balivatus.

Anno 1298.

Bello Leodienſi incendio fœdatum, deinceps priſtini decoris ne umbram quidem unquam recuperavit. Caſtello præficitur à Comite ferè aliquis è nobilitate, qui in plæriſque præminentiis æqualis eſt Caſtellano Namurcenſi.

Anno 1411.

Balivatui ſubcenſentur Vici duodecim, quoad rem ſacram dependentes à Biolo ſupra-dicto, aut Falania (cujus Eccleſia D. Remigio ſacra Bronienſes agnoſcit) à Seeninio aut denique Anheto. Poſteriorum ille Abbatiæ Floreffienſi per Epiſcopum contributus. [1] Hic Walciodorenſi, [2] uterque D. Martino ſacer. Hic ob clarum S. Walheri ex Paræco Martyris tumulum celeber, cui ſubeſt Wellinenſe Sacellum, ſubfuit D. Remacli Gerinienſe per Epiſcopum Havetium Parochiæ titulo donatum. In vicino ſunt Flavionum Patronos Martinum & Abbam Bronienſem habens, & Stavela Marbaſiorum olim, poſteà Glymenſium Florinis dominantium Toparchia, nunc tres domicellos habens. Utrobique rivus erumpit, uterque apud Montagliam junctis aquis auctior ſupra Molinas in Moſam fertur.

Falaing. Senen. Anhet. [1] Anno 1161. [2] Anno 1067. Wellin. Gerin. Flavon. Stave.

Molinæ autem Ciſtercienſis Inſtituti Abbatia eſt de qua hæc Encomit vice. Cœnobii hujus laudes digerere nec mearum nec humanarum eſt virium, cujus in fundamento ſanctitas, in nomine reverentia, in progreſſu religio, in ſitu amœnitas, in toto ſtatu divina latet fœcunditas. Nomen loci Allodium B. Mariæ, & in nomine antiquo omen abſconditur; ſcilicet fore ut ibi Ordo Ciſtercienſis peculiari obſequio Mariç Virgini dicatus fructificaret. Joannes Leodiorum Antiſtes anno 1233. authoritatem fecit ſtruendi Cœnobii Virginalis ad præſcripta Ciſtercienſis Inſtituti. Factum illud ſtructumque loco parùm à Moſæ ripis diſtante paſſibus à Bovinio mille, à Walciodoro 1500. quem Flavion fluvius alluit, cujus in vicino & molæ aquis actæ plures & ferri fornaces caminique Vulcanii 2. Virgines primæ ex Solimontin advenerunt, Antiſtita prima Beatrix, cui ſuccedens Dominium de Saleto anno 1266. ab Ægidio de Bois acquiſivit. Quæ ipſa Capellam corpore D. Heriberti nobilitatam, in ſecreto Marlaniæ receſſu à Balduino Imperatore meruit obtinere. Interjecto autem tempore cum expedientius videretur Virginum loco monachos ſubſtituere, Gulielmo Comite anno 1414. & Martino Papâ probantibus, advocati ejuſdem Ordinis Religioſi ſex, è Villario totidem cum Abbate Joanne de Jevia ex Alna, inſigne pietatis ſpecimen & exemplum poſteritati reliquerunt.

Mortuo Abbate anno 1420. ſucceſſit Joannes Penno inſignis Marciani Cœnobii promotor, obiit anno 1430.

Succeſſerunt Ordine Walterus de Migrode claris ortus natalibus, obiit 1438.

Petrus de Amsterdam prudentiç titulo Ordinibus acceptus, obiit anno 1464.

Joannes Girelin Philippi Regis Caſtellç Confeſſor, & Conſiliarius, obiit anno 1483.

Nicolaus Neumart titulo pietatis commendandus, obiit anno 1498.

Joannes Bleria Marchiæ Dominarum ſerius curator, nbiit anno 1512.

Joan-

Joannes Rolandi Vir litteratus, obiit anno 1523.

Tossanus de Quercu œconomiæ laude clarus, obiit anno 1530.

Petrus Boutte, obiit anno 1534.

Petrus de Flandria insignis Cœnobii reparator, obiit anno 1556.

Simon Columbanus magnæ Ecclesię restaurator, obiit anno 1558.

Nicolaus Tibault Vir syncerus & pius, obiit anno 1561.

Lambertus Brut, Vir timens Deum 1572.

Jacobus de Glymes, qui ipso nomine clarum prodit genus, obiit 1594. cui surrogatus magno Cœnobii bono Petrus de Royer, ab iisdem quibus prædicessores laudibus commendandus, genere apud Leodios notus, pietate apud Religiosos, prudentiâ apud omnes, cujus humanitate & beneficio fretus ex Archivis Cœnobii hoc collectaneum digessi. Det Deus & vitam longam & felicem, quæ erit & proderit Cœnobii & Reip. Namurcensis bono.

Age, age felix tali Præsule cœlestis Reginę allodium, quod utriusque sexûs flores in Curia cœlesti repræsentavit, quòd tantoperè coluit & amavit Gulielmus Namurcensium Princeps, ut annulum matrimonialem eidem reliquerit devotionis Mnemosinem, scyphum imò eburneum in meliores usus conversum. Quod duo SS. Innocentum capita, 35 ex sacro D. Ursulæ collegio, aliæque notabiles Sanctorum commendant Reliquiæ. Undè tum Franciscus Bomale, tum alii in Abbates aliorum Cœnobiorum assumpti. Quæ Abbatia sicut Vulcano & Marti aliquoties objecta, anno puta 1474. anno 1544. anno 1554. anno 1578. & 1594. cùm partim exusta, partim spoliata; tamen Prelatorum diligentiâ à tot malis respirat.

Præter Taxos ad arcus & alia id genus aptissimas, arbores habet Namurci Regio fructiferas, & habet in rupibus nascentes, & vix exiguo terræ tectis radicibus, in proceritatem maximam excrescentes, quod mirum.

SECTIO V.

Floreffia *Urbs & Castellania.*

Originem trahit à Flore & F quibus tanquam insignibus utitur.

Oppido huic antiquitate, pretio; Religione, facris profanisque titulis celebri floridum nomen indidit amœnitas, commendat allabens pleno gurgite Sabis & pratorum nemorumque è vicino prospectus & copia. Jus oppidi & immunitatem à patre datam *in emptione Allodii villæ ejus* confirmat Henricus Comes. Sub quo mœnibus turribusque sic satis instructa Floreffia speciem elegantis oppidi induit, numerans vias regias 16. portas 4. turres plurimas, fora rerum venalium duo.

Ex diplomate dato Indictione 14. Anno 1158.

Anno 1188.

Paucorum annorum fuit hæc majestas. Orto enim inter Comites Henricum & Balduinum bello, per hunc occupata Floreffia. Sed eùm ad preces Abbatis militem Balduinus eduxisset, incertum an Abbatis vitio, an Henrici dolo, admittitur Namurcense præsidium. Nec multò post Brabantus oppignoratas sibi terras, inter Sabin & Mosam tuiturus, & unà Henrico opitulaturus è suis justo numero adjungit. Quâ re irritatus Hanno, Balduinum dico, viribus suis & Cæsareâ authoritate confirmatus cum aliis Floreffiam capit, diripit, incendit, mœnia turresque amolitur. Vix à tot malis respiraverat, Philippi Comitis beneficio sibi restituta Floreffia, cùm novum à Flandria bellum, quo occupata per Ferdinandum Comitem, incensaque, & in cineres propemodum redacta est.

Ex Guysiano & Annalibus Hannoniæ & Chronico Floreffiensi.

Ex Divæo & Annalibus nostris.

Ex Joannis Herentali Chronico in vita Abbatis 4 Hermanni.

Anno 1189. 10 Octobri.

Anno 1209. Chronicon Floreffiense 10 Joanne Abbate 9

Anno 1228. Oudezeert c. 109. Meierus ad annum illum.

Restitui quidem cœpta sub Gulielmo Comite, sed nunquam ad veteris gloriæ apicem redacta. Dominium hujus oppidi fuit tempore S. Bertuini penes *Odoarum Principem*, qui Regio natus sanguine Floreffiæ legitur habitasse, & vicinis locis imperitasse, Pipinoque acceptissimus fuisse, quippe qui ejus rogatu quinque Villas D. Bertuino Episcopo ad usum Cœnobii construendi assignavit. Accessit Comitatui Namurcensi per emptionem, à Godefrido Comite factam. Prætorem cum Seabinis septem constituit ex eo tempore Comes. Guido Comes ex lectione civium parte viginti Sagittariorum contubernium cum amplissimo privilegio instituit, Gulielmus successor addidit 16. alios, & libertates antiquas confirmavit. Quoad rem sacram Parochia Virgini Matri inscripta per Comitem Godefridum commissa est Abbatiæ ibidem Prę-monstratensi. Præter quam titulo Domus S. Martini Cœnobium Sanctimonialium fuit ordinis D. Augustini fundatum tenuiter privatorum eleemosynis, & annexum dictæ Abbatię. Erat & Hospitale dono Jacobi de Sombreff Militis contraditum eidem. Sunt denique intra libertatem Oppidi Sacella, D. Laurentii de Sarto à Joanne Milite, & Eva ejus conjuge fundatum. D. Martini de Zadion dedicatum. D. Virginis de Manoir dedicatum à primo Namurcensium Antistite. D. Gertrudis in Floreffiolo quod Floreffiolum Gulielmus Comes gaudere jussit privilegiis Floreffiensium. Cujus successor incolis venationem cunicularium in loco *Becq* dicto permisit. Ad extremum hujus loci est Virilis Abbatia Præmonstratensis à Godefrido & Ermesende Comitibus dotata, ab ipso Ordinis Patriarcha Norberto instituta. Qui Ecclesiolam quam hodièque *Salve* vocant, cœpit, perfectam à Richardo Abbate primo. Cujus successor locum ampliavit. Tertius in ordine loca cibo somnoque capiendis extruxit. Ecclesiæ majoris fundamenta jacta anno 1165. quæ dicata per Episcopum Leodicensem Henricum II. post vastationem facris restituta per Isfridum Episcopum Radelburgensem. Decimus Tertius Prælatorum & infirmorum receptacula struxit & muro cinxit cœnobium. 35. claustrum renovavit. 39. omnia nova, quæ nunc

Ex Molano ad 11. Novemb. & in S. D. Bertuini vita apud Maironenses.

Sub Pipino.

Ex diplomate Henrici Comitis id referentis dato anno 1151.

Anno 1295. Ex diplomate ejus dato in Aprili.

Anno 1405. Ex diplomate ultimi Aprilis.

Anno 1121. Ex diplomate ejus dato Indictione 14.

Anno 1300. Ex diplomate Joannis Comitis.

Anno 1205. Ex confirmatione Wilhelmi de Patzweis facta.

Anno 1240.

Anno 1302.

Anno 1564. Ex diplomate dato in Octobri.

Anno 1304. Ex diplomate dato 22. Aprilis.

Anno 1417.

Anno 1121.

nunc conſpiciuntur ædificia fecit aut refecit. 41. Ecclesiam restituit. 43. Villam confinem Cœnobio extruxit.

1 Omnium series hæc eſt:

1 In cœmeterio primæ Eccleſiæ ſepulti.

RICHARDUS Sanctiſſimi Norberti calculo deſignatus, anno 1121.

ALMARICUS rei & Religionis Monaſticæ Propagator felix, anno 1150.

2 Sepulti in Capitulo.

2 GERLANDUS ALEMANNUS, Divini Cultus promotor eximius, anno 1161.

HERMANNUS ALEMANNUS, Henrici Comitis Confeſſor, fortunæ utriuſque victor inſignis, anno 1180.

3 Sepultus ante aram S. Servatii.

3 JOANNES DAVELOIS, mirabili vitæ ſanctimoniâ piè geſtum deſeruit honorem, anno 1200.

4 Incertum ubi ſepulti ſunt.

4 WERICUS, ſub quo pars ſalutiferæ Crucis per Philippum Comitem huc delata ſanguinem ſtillavit, anno 1204.

HELINUS, comes Joannis Vitriaci in peregrinatione Hieroſolymitana, anno 1218.

5 In cœmeterio.

5 NICOLAUS, Virginum Wangenſium ſanctus proſpector, anno 1220.

6 In Capitulo ſepulti.

6 JOANNES DE HOYOUL, prudentiæ quam in adverſitatibus oſtendit eximiæ, ceſſit anno 1239.

7 In Sacrario ſepultus.

7 JOANNES A CAPELLA, ex Septem Fontium Abbate huc vocatus, ſcriptor eximius.

8 Ante aram Domitiani.

8 DOMITIANUS, Crucis ſalutiferæ cultor inſignis, aræque ejus fundator, anno 1242.

9 In Sacratio.

9 PETRUS DE CAPELLA, ſuperiori & carnis & virtutis germanitate par, anno 1254.

In Capitulo ſepulti.

THEODORICUS, vir ſincerus piuſque fugit honorem, anno 1268.

VALTERUS D'ORAIS, ædificator ſtrenuus, in alium orbem vocatus anno 1280.

In dogmate verus,
Moribus, ingenio, virtutibus, indole clio;
Lux fuit in reprobis, pacis fuit affecla nobis:
Improba damnavit, quæ ſunt laudanda probavit,
Flos obiit florum, Valterus regula morum, &c.

Verba ſunt Epitaphii ejus.

Ante aram D. Petri. obiit anno 1303.

VALTERUS DE LEEZ,
Corpore formoſus & ſtirpe fuit generoſus,
Moribus ornatus & religione probatus,
Patris habenſque ſtatum rexit, fugiendo reatum,
Liquit primatum, ſe fecit ad omnia gratum.

Ante aram D. Jacobi.

JOANNES DE LOVANIO, anno 1304.
Qui Floreffienſis Paſtor fuit atque Zenenſis,
Et Steinvordenſis, Rompſtorp ac Winagienſis.

ÆGIDIUS DE NEIL ex Septem Fontium Abbate huc aſſumptus, anno 1294. in itinere ad limina Apoſtolorum vitam cum morte mutavit.

In Eccleſia ſepulti.

HUGO DE REFAYT modeſtiæ titulo gratus omnibus mori morbo cogente viſus, anno 1306.

NICOLAUS DE GESTEAUL claro loco natus, anno 1306.

Ante aram D. Auguſtini.

PETRUS DE SOLRA nomine ipſo inclytum prodens genus, & virtutem pro genere habens, anno 1314.

Sepultus apud Sacrarium.

ÆGIDIUS DE SPIRA vir eruditionis nomine optimè audiens, anno 1315.

ROBERTUS DE TURNOUT, cedens in Poſtulam hoſpitalitatis theatrum, ſervitio peregrinorum ſe mancipavit, anno 1317.

ERICUS, genere & genio quàm virtute major. Ante aram S. Petri.

GODEFRIDUS DE REVEZ neſcias an nobilitate, an gratiâ Principum, an eloquentiâ præſtantior, anno 1333.

HUGO DE HOSSIER, anno 1336. ſummo omnium cum gemitu ad Superos vocatus. In Sacello S. Petri.

GILLENUS GALTERUS de Namurco, regu-gularis diſciplinæ obſervantiſſimus, anno 1341. In Eccleſia ſepulti.

THEODORUS DE WARNANS Cœnobiorum ſerius viſitator, anno 1360. Ante aram S. Crucis.

JOANNES DE PERWEIS Decretorum Doctor, anno 1379. vir ſummæ eruditionis. Ante fores chori.

PETRUS DE BLEHEN, anno 1390.

ALARDUS DE OBASTO, anno 1396.

ÆGIDIUS HERENTALIUS, anno 1399.

JOANNES DE HARCHEES, anno 1414.

NICOLAUS DE BLEHEN, anno 1431.

BALDUINUS DE FOURVY, anno 1449.

LUCAS AB EYCK, anno 1465. qui primus Infularum honorem & ſolus in Namurceſio obtinuit hactenus. In medio chori ſepultus.

GERARDUS AB EYCK
Acceptus Magnus Abbas, acceptus & imis.

JOANNES SAMPEYN, anno 1508.

ÆGIDIUS DE SOLRE, qui anno 1516. cedens, innocuæ tranquilla ſilentia vitæ complexus eſt. In Poſtula ſepultus.

GODEFRIDUS MARTINI, quanto ſui deſiderio anno 1548. obierit, marmoreum teſtetur mauſolæum à Conventu ipſi erectum.

JOANNES DECANUS, anno 1552.

GULIELMUS DOUPASIUS, In Sacello Joan. Bapt.
Cui ſimilem nunquam genuit Floreffia florem,
Non habuit, vel habet, non habitura parem.
Anno 1576.

ÆGIDIUS DAYSELETTUS, anno 1592.

HENRICUS EERSELIUS, anno 1607. qui inſignem in refectiones Villarum impendit operam. Cui ſurrogatus In Bello Reditu ſepultus.

JOANNES ROBERTI, ex Priore Cœnobii electus, inauguratus anno 1607. Vir integritatis ſummæ & religionis zelator maximus, qui ut maximo Cœnobii bono electus, ita diu vivat ſuperſtes.

Hæc illa tertia quadrigæ Præmonſtratenſis rota, prima per Candidi Ordinis Patriarcham in Belgium ducta Colonia, quæ fructum fœtumque ſuum non in Belgium tantùm, Gallias, Germaniaſque, ſed etiam in Orientem & Paleſtinam propagavit. Teſtatur in Brabantia Heleneenium, per Reinerum Militem Floreffiæ attributum. In Leodina Diœceſi, Leffia D. Martini auſpiciis dedicata, & ex Collegio Canonicali Floreffienſis Abbatiæ tradux effecta. Bellus Reditus aſſumptis è Floreffia fratribus per Alberonem Epiſcopum inſtitutus. Septem Fontes in Galliarum Winangia in Germaniç confinio, Floreffiæ ſua debent exordia. Sicut & monaſterium S. Abacuc in Hieruſalem. Taceo primç famæ & pietatis Hoſpitale Poſtulanum à Fratrando,

Anno 1113. Ex diplomate quod dedi in meis Thenenſibus. Anno 1152. & ex Prioratu Abbatia facta, an. 1200. Ex diplomate Epiſcopi. Anno 1124. Ex diplomate ejus dato Indict. 2. Anno 1179. Ex Epiſtop. Premonſt. an. 1218. requirentia à Vitriaco Cardinali id reſtitutum.

Anno 1202. Ex diplomatibus fundationum quæ vide suis locis.

do, Utwikio in mediis ericetis dotatum, itemque Harlemontanum ab Ostone de Trazenies in suo Allodio fundatum, & Prioratus sacellaque minoris notæ plura. Hæc illa, quæ laborantes in vinea Domini 23. animarum curatores solet ablegare, non immeritò floris sortita cognomentum, ubi tot mellificæ apes religionis nostræ quaquaversùs explent alvearia. Cujus odore capti Comites posthabitis sæculi pompis vitam monasticam obierunt, magnâ ambitione locum quem vivi coluerunt, post mortem eligentes. Cujus religione ducti Heroes inter honoris sui titulos præferre gaudebant, Beneficiarium esse Floreffiæ. Qualis Theobaldus Miles & Toparcha Longicampi, Gerardus *de Orbais Miles egregius, Vir potens & nobilis.* Taceo quod Abbas loci solus in Namurcensi Comitatu infulis honoratus, jam inde per Radulphum Episcopum cessione Joannis de Cymay Canonicus D. Pauli Leodiensium habeatur. Floreffiensi Præfecturæ aliquot Vicos subcensent, quos volens prætereo. Adjiciens solùm Sarta vicina Laurentii, & Lamberti; illud Broniensium, hoc Floreffiæ olim peculium, & Fraviriam D. Martini Ecclesiam.

Anno 1282. Sic vocatur in diplom. Floreffiensi. Anno 1185.

Anno 1189.

Sart S. Laurent et S. Lambert.

Fraviert.

Miremur ingenii humani solertiam, qua per omnes secretioris naturæ angulos volutans ad rerum compendia proficiscitur. Ferri usitatum in Namurcesio opificium consideremus: ejus aptandi talis modus: Primò intrusa in terram magnâ vi pertica explorant venas, & ferri pertica, ut sic dicam, mansuefacta ad rudis ferri procedunt venationem. Venâ repertâ effodiunt informes massas, glebas diceres nisi duriusculas adverteres. Apparatur fornax argillâ circumductâ, superne impendet justa profunditatis receptaculum simili adversus ignem argillâ munitum, in illud carbonibus saxisque mixtas ferri rudis massas injicis, quæ succensa, secernuntur à matre sua terra, & per foramen infernè receptaculi defluunt crassitie cubitali. Massam hoc modo purgatam Vulcanii clientibus offert, qui denuò impositam igni perpetuis malleis contundunt, & in longas diducitur Bracteas, Bracteæ autem ab aliis alibi fissæ ad quosvis usus aptantur.

SECTIO VI.

Terre de Libinne.

Pagus Lomacensis, *in quo* Libinensis *Comitatus cum terra* Broniensi.

Succedat Comitatus Libinensis; Comitatum voco, quia id ante me fecerunt chronologi veteres, & fecerunt ducti auctoritate diplomatis Ottoniani, ubi inter testes subscribit *Edardus Comes de Libines*, datum anno 991. Comitatum hunc se extendisse usque ad Flavionem rivulum, & Territorium Fossense, & hinc inde silvis cinctum constituo, eò quod sciam totum tractum dictis clausum limitibus portionis hereditariæ loco assignatum secundo-genito Comitis Namurcensis. Factum hoc quidem non unus scribit, sed ne unus quidem adscribit cujus Comitis filio, aut quo tempore id factum. Ego opinor totum hoc Stantii, qui pater B. Gerardi Broniensis Patriarchę fuit, fuisse peculium, eò quod loca plæraque in vicino hodièque sint, aut olim fuerint Abbatiæ Broniensis. Toparchiam autem Libinensem (sic enim obliterato Comitatûs nomine dicta) posteà gentiles à loco nuncupati tenuerunt, in scutis præferentes fascias duas; successerunt in bona affines Coelhemii Brabanticæ Originis Oyebrugganorum propago. Quorum testamento Joannes de Juppilia professus, & post eum cognomines Geviæ Domini. Donec per Jolentham conjugem Joanes de Longo-Campo ejus potitur, idemque Abbatiæ Broniensi transcribit. Abbatiæ quam in Allodio suo B. Gerardùs per Stantium patrem Haganonis Austrasiæ Ducis, per Plectrudem matrem Namurcæi Comitis nepos fundavit, de qua hæc pauca é multis.

De Libin;

Van Coelhem;

Juppleu anno 1419.

Anno 1441.

Anno 1361.

Aggredior locum naturæ genio, hominum industriâ, Divûm benignitate ornatissimum, sed anxius an rudi calamo, hebeti ingenio, profano stylo fas sit circa res tam eximias ludere. Attamen quod solet infulsum crocitans inter minurientes passerculos, intendam fauces & parum cocinnus Encomiastes jejunâ meâ laudatione alios, quibus mage fœcundum pectus, facundum guttur, provocabo. Bronium auribus insonat, à Borno seu fonte inditum nomen, & omen exosculor. Scilicet benigna in alumnos suos terra sinum proferens, lætâ fontis limpidi scaturigine, hunc pagi Lomacensis angulum ditaverat, benignior in suos fideles Deus fontem medicum curandis languoribus adjecit. Et ecce in fani medio

Bornon rivulus hic ortus molde de Rioul, Romenyes, Arbea agena, ex adversa Riveriæ in Mosam profluit,

Vivi fontis aquam puteo spirare perenni.

Cujus orificio versum hunc inscriptum legi:

Concurrunt ægri, sacri, bibuli, sitibundi,
Præstabo cunctis dulce refrigerium.

Bronium in oculos incurrit alibi læto latoque agro, alibi nemore oportuoo, alibi colle leniter acclivi conspicuum, grato naturæ luxuriantis, & dona sua multiplicantis iotuitu. Bronii authores dum aspicio, Pipinum Ducem venerabundum, sanctissimum Antistitem Lambertum Archangelo Michaëli Sacellum dicantem, Apostolorum Principes locum suo cultui eligentes, B. Gerardum in somnis monitum & Canonicos & templum officinasque & proventus constituentem invenio.

Talis relligio præcessit tempore primo,
Donec dante Deo inducitur ordo,
Nam Canonicorum licentiori vitæ occursurus,
Discipulus Christum cupiens simulare Gerardus
Præsul Bissenos hic Monachos statuit.

Stephanus Papâ confirmat libertates Ecclesiæ hujus anno 913. 5. Kal. Maii, regnante Henrico in Regno Lotharii, Imperante in Italia Hugone anno 2. Indict. 6. Romæ Actum,

Nec hic tantùm, sed & aliis totâ Flandriâ Hannoniâque Cœnobiis, quò à Principibus exoratus reformationis saluberrimæ præcepta in-

vexit, illa in penitioris disciplinæ sacrario juxta Parisios hausta. Tumulus hic ex marmore nigro in crypta D. Magdalenæ cum hac Epigraphe:

Clarus ab Austrasia generosa stirpe Gerardus,
Sanctus in hoc humili condidit ossa loco.
Gaudeat omnis plebs, tali defensa Patrono,
Atque suo plaudat Borma terra Duce.

Præter feretrum autem Beatissimi Patriarchæ Gerardi, asservat Bronium corpus S Eugenii, Archiepiscopi Toletanæ Sedis, & S. Leodegarii: denique duorum sacra pignora innocentum ex Cœnobio Cymacensi per præscium vastationis subsecuturæ B. Gerardum delata, & cùm diu latuissent, revelatione cuidam Tiberiæ Nivellensi cæcæ factâ, reperta. Ad extremum rara vitalis ligni & Crucis Dominicæ portio per Manassem Antiochiâ Hirgiam delata, & Broniensibus legata, præter alias SS. Reliquias hic religiosè asservatur; & frequenti miraculorum gloriâ illustris infinitam peregrinorum invitat multitudinem. Interest nunc initia & incrementa hujus sacri Cœnobii leviter perstringere. Cui exordium dedit ille toties laudatus, nec unquam satis laudandus GERARDUS verè gerens ardua, aut si Teutonicum placet etymon, verè Desiderius: ut qui zelo Religionis ductus hoc unum in votis habuit, ut melioris disciplinæ in declinantibus vitio temporum Cœnobiis restitueret charismata.

Historiam rei gestæ & miracula magis celebria prætereo, eo quod peculiari opusculo ea cogitet publicare Reverend. Namurci Episcopus.

Anno 951. Quo in aliam & meliorem vitam evocato, HERIBERTUS ex Sacellano & Pædagogo Ottonis

Anno 992. 2. Augusti præficitur, cujus rogatu & Notgerus Antistes & Otto Cæsar Bronium venientes, in suam uterque protectionem sacrum recepêre peculium.

Succesſêre GUINEBOLDUS, qui Ecclesiam perfecit,

REYNERUS, qui de Parœcia disposuit,

a Obiit an 1061. GONTHERUS, [a] qui D. Gerardi vitam exscribi curavit,

QUERIMONDUS & LAMBERTUS claro loco nati; hic ex Rosetensibus, ille ex Cymacensibus Dynastis,

b Obiit an. 1083. BOSO, [b] qui à Gregorio VII. & Henrico IV. privilegia obtinuit, & confirmari & augeri curavit,

c Obiit an. 1106. THOMAS[c] Religionis, ARNULPHUS peculii monastici serius promotor.

d Anno 1116. STEPHANUS, sub quo SS. Innocentes[d] elevati.

Diploma datum anno 8. Alexandri Episcopi, & 6. Lotharii Regis. EBROINUS, sub quo per Innocentium Papam adscriptus Sanctorum numero [e] B. Gerardus.

e Anno 1132. f Obiit an. 1158. GERARDUS [f] viâ haud vulgari ex Levita in Abbam cooptatus.

g Obiit an. 1181. GODEFRIDUS[g] nepos Henrici Leod. Episcopi.

h Obiit an. 1185. LIBOINUS, qui summæ Religionis merito à Lucio Papa [h] confirmationem impetravit.

i Obiit an. 1192. ARNULPHUS [i] Comiti Namurcæo peracceptus.

1 Ex Epitaphio ejus in medio Capituli. [1] ROBERTUS insuper Lobiensis Archimandrita, cujus opus sunt omnia fornicato opere extructa ædificia, [l] quæ videntur etiamnum. l Obiit an. 1221.

[2] *Thomas* [m] *luce piâ, migrans quò Virgo Mariæ,* 2 Verba Epitaphii ejus in navi Ecclesiæ.
Transit ad Christum, clemens post se trahit istum.
Spiritus ut, cujus hic tectum corpus habetur, m Obiit an. 1268.
Spiritibus Sanctis in perpetuum societur.

Secutus tali Epitaphio:

[3] PETRUS [n] *in hoc buste latet, ut qui vase venusto* 3 Epitaphium in navi Ecclesiæ.
Pectoris egregia gestabat dona Sophiæ: n Obiit an. 1270.
Lex necis hunc travit, qui leges solvere scivit.

GERARDUS, obiit anno 1273.
[4] THOMAS [o] autem. 4 Epitaphium in Sacello Mariano.
Abbas BALDUINUS [p] *in crimine rarò ruinus.* o Obiit an. 1295. p Obiit an. 1301.

Surrogatus cui tale Epitaphium:

[5] THOMAS [q] *in hac Tumba fructus pietatis & unda,* 5 Ibidem.
Exemplar morum jacet Abbas, lexque bonorum. q Obiit an. 1310.
GERARDUS [r] *prudens mundanaque omnia ridens.* r Obiit an. 1313.

ALARDUS [s] Vir multæ experientiæ. s Obiit an. 1336.
HENRICUS solo mihi notus nomine.
[t] JOANNES duo successivè Prælati VALTERUM invenerunt successorem. t Obiit an. 1390.

VALTERUS Nicolaum de Laine Virum undecumque doctissimum, qui cùm de translatione salutiferæ Crucis eleganter scripsisset, feretrum S. Eugenii splendidè adornasset, campanam turris, quę fulmine conciderat, refecisset, dignitatem cessit NICOLAO CARDIN Minoritæ Namurcensi, cui surrogatus WILHELMUS A GRAU. Obiit anno 1441. Obiit anno 1415.

[6] *Hunc clarum pariunt, clarum magis acta probarunt,* 6 Epitaphium in Sacello Mariano. Obiit anno 1482.
Aulam fundavit, ustam turrim reparavit.

[7] JACOBUS LE TOURRIER, qui post instructam bibliothecam, restituta ædificia, emblematis ornatum cœnaculum vita functus obiit. 7 Epitaphium ante Sacellum Marianum. Anno 1503.

[8] WILHELMUS DE BEEZ Organa confecit, Altare insignitum Porphyreticis transtulit, Ecclesiam multùm exornavit, defunctus. 8 Epitaphium in navi Ecclesiæ. Anno 1517.

THOMAS BADRE cessit Pedum WILHELMO CAULIER, cujus virtutem testantur opera, tam hic, quàm Lobii, cui junctim præfuit; Chorus novus, ædificia Abbatiæ potiora supersunt. Obiit anno 1516. Anno 1564.

[9] Successor BENEDICTUS DE MAILLY vidit bello Francico partim flammis, partim prædis objici Cœnobium. 9 Epitaphium in Sacello Mariano, Anno 1567.

Quo moriente Abbatia Namurcensi Episcopatui annexa Episcopum Abbatem habet, nuper à Francis iterum spoliata.

Dependebat à Broniensibus olim Virginale Cœnobium Rovillonense, dependet nunc Præpositura Salvæ-soyæ per Reynerum Militem de Bioul anno 1206. nuper Pastoratui annexa. Sausot.

Peculium etiam Abbatiæ est ad eundem rivulum Bieram Valetudinarium vicus à veteri Instituto nomen retinens. Malades.

Ermenton sur Bier. Bismeré. Furnaux. Graux. Deve. Bossieres. Ab anno 1499. Arbes. Leves. Profondeville.

In vicino sunt & occurrunt ad eandem ripam Armentonium Domini Grando-campii Peculium, Myricetum Biæ Lobiensium hactenus, nunc emptionis viâ Simonis Gobault cum Patronatu Ecclesiæ Apostolorum Principi inscriptæ. Paulo ulterius Prætorio instructa Furnalia in sacris Capituli Lossensis titulo B. Virginis subdita, in tribunali Dominorum in loco agentium. Gyropium Martini, cujus Dominium ab Alnensi Abbatia coëmit N. Taboulet. Evia inclytæ & latè per Namurcesium dominatæ origo stirpis. Supra Bronium visitur turris Bossires gentis Iviæ jam inde Peculium. Ad rivum Borniæ Arbor est Nicolai Marottii, & Levia Joannis Sohé Dominium. Ecclesia D. Vulmaro sacra ab Alnensi Archimandrita dependet. Contigua est versùs Mosam profunda Villa sub Remigii Antistitis & Collegii Mariani apud Namurcenses patrocinio, Principis Peculium.

Heremi Namurcenses quàm olim fuerint celebres, docet frequentia, quam probo ex locorum vestigiis intra secundum ab Urbe Namurci lapidem, qua heremitis olim ornata nominare possim ultra 28. Denique prologus vitæ D. Herberti præfixus, ait tum in Marlania ferè ducentos utriusque sexus heremicolas fuisse.

SECTIO VII.

Comitatus de Biolo.

Biolt. Anno 1163. Anno 1185.

INter Bornium & Flavionem & Biam amnes est Territorium Bioli illud primæ famæ & nominis, sive amplitudinem æstimes, quæ latè versùs Mosam patet; sive Dominos qui fuerunt olim inter illustriores Comitatûs, quibus successerunt Jacenses affines, his Brandeburgici; sive privilegia quæ habet ut plurimùm cum civibus communia. Ecclesiæ providet Comes, præest Deipara, & lego Comitem certa quædam in hac Toparchia à Joanne Marbasio coëmisse. Versus Mosam est Rovillonium, Vicus ob fundatum ibi ordinis S. Magdalenæ Cœnobium, titulo D. Martini, quod assensu Comitis translatum in Hospitale S. Quelini circa Hoyum. Envoyum Claudii d'Emmin peculium appendix Parochiæ. Cæterum cum reperiam in diplomate anni 1002. apud Stabuletenses laudari G. Comitem de Biolo, facilè inducar ut credam Biolum hoc esse, quod isti bono titulum dederit, maximè cum disertis verbis tradat chronicon Leodicense m. s. Gobertum illum quorum Comes Namurci de sylvis quibusdam contendit *ex veteri Comitum sanguine oriundum.* Quo fundato ordinis gratiâ finiam & definiam Biolensem Comitatum, Mosâ & rivulis Bornio & Flavione, vicinum Libinensi ad occasum.

Varios Beginarum ordines & habitum fuisse disco ex fundationibus Namurci, ubi & conjugatas à maritis separatas, quales fuerunt Marciæ Dominarum; & viduas, quales fuerunt in Cœnobio Boneffiensibus incorporato; & vetulas, virginesque, quales adhuc supersunt, fuisse: & denique aliquas gryseis, aliquas nigris, cum & sine velo capitis albo adhuc vides; albis vestitas in tractu Leodiensi videre est, nigro scapulari indutas in Brabantia.

SECTIO VIII.

Vice-Comitatus Gerpiniæ & Bievenæ *Territorium.*

Gerpin. Anno 1020. Anno 1208. Anno 1141. Ex codice Floreffiensi.

TEndentibus cum Sole ad occasum, occurrit Gerpinia cum districtu latè-patenti. Gerpinia municipium sacris profanisque titulis nobile Dominium dono Ermesendis datum Collegio Monasteriensi Vice-comitatu nobile & Advocatia Rollousiæ gentis olim propria. Jure civium donata per Ermesendem Lotharingicam Alberti primi conjugem. Nundinas annuas habet, & diebus Veneris & Lunæ. Propolium frumentarium privilegiis ornatum, à Philippo Comite habet celebre & notum ob nundinantium copiam & feracem frumenti vicinum agrum. Combustus fuit ab Advocato Florinensi Ecbaldo Vieus, cum Ecclesia inscripta D. Michaëli, ubi inter alias SS. Reliquias visitur S. Rollendis ex nigro marmore tumulus, quæ Regiis clara natalibus Christum præ deliciis sectata hunc fugæ & quietis locum invenit. Inscriptio talis est:

Diva Rollendis summi desiderii Galliarum Regis filia, mea hic ossa quieverunt, curo stranguriam Dei permissu, herniam, cæcitatem præter languores cæteros. Me implorate, meâ qui operâ egetis.

Acoz.

Visitur ejus feretrum argento cælatum, ante triennium specioso opere renovatum. Feriis Paschalibus supplicatio est frequentiâ adventantium extremè celebris, ad quinque passuum millia se extendens: ita ut sacris post medium noctis peractis, circa crepusculum matutinum ad iter progrediatur. Ita enim latè patet ejus Paræcia, plures sub se vicos complectens. E quibus est Acossia prætorio & venis ferri instructa, Dominium gentis Marottiæ, quod Sacello suo asservat D. Fredegundi reliquias. Marottia autem gens ante aliquot secula notior, quæ nescio an Franciæ debeatur an Belgio. Hoc scio, Vicum esse in Viromanduis nomine *Temploux*, ubi nobile feudum est dictum de *Marotte*, possessum à nobilibus eodem nomine, è quibus fuit Ægidius de Marotte de Temploux 34. Vaucellarum in Cameracesio Abbas tempore Philippi Boni. Hinc si petamus gentis exordia, fatendum unà, ante annos 400. in principatu Leodino dominatos, cum legam in donatione Vallis nostræ anni testem Joannem de Marotte Militem. Utut sit, satis constat bellorum, ut fit, injuriis obnoxiam familiam declinasse multùm, nisi quod nunc latè lautèque in Namurcesio &

Leodina regione imperans recuperet deperdi-
GRIGNY. tam majestatem. Goniacum N. le Syr centu-
rionis strenui cessione Principis Toparchia. Sa-
cellorum hoc D. Remigio, illud Nicolao in-
BERTRONSART. scribitur. Sartum Bertrandi cum Sacello D. Fia-
cri, Equitum Jerosolymitanorum peculium:
cujus in vicino heremus jam inde à D. Rollendis
VILLERS LE POTTERIE. temporibus nota. Villare à testarum nundinatio-
ne dictum Dominum habet N. de Staves Philip-
popolis Gubernatorem, virum magni nominis
& virtutis, è gente Martiniaca. Olim fuerat
Theodorici de Straing, qui cum filiæ suæ do-
Anno 1410. tem Gerardo Anghiano tradidisset, & is Ge-
Anno 1414. rardo Marbasio vendidisset, Joannes de Hun
Anno 1460. cœpit possidere, & ad heredes transmittere, quo-
Anno 1570. rum Maria Philiberto Martiniaco elocata dotem
JONQUERON. attulit. Jonquerium Louvervallensium olim, &
Anno 1416. per uxorem Joannam Joannis Triverii facta Dy-
nastia. Cujus successor Simon de Villerische
Anno 1452. cogn. de Trivires Simoni de Hun Villarii Do-
mino transcripsit. Nunc dotale possidet Berzeæ
Dominus, ex Berlonensibus. Succedat Præfe-
BIESME. ctura Bievenensis plurium pagorum constans
dominatu, & municipali jure gaudens, pecu-
lium Principis. Ecclesiæ D. Martino sacræ Ca-
pitulum Namurcense providet, à qua pronuper
ORET. separata & in parochias erecta Sacella S. Ragen-
SART AUSTACQ. fredis in Aureto, & S. Crucis in Sarto Eustachii.

Quod Gallis sonat Seignorie Foncier, *hoc curtim Dominicatam; quod* un cense, *hoc curtim carrucatam; quod* un maison sans labeur, *hoc curtile in diplomatibus vocatum sexcentis exemplis docere possem.*

SECTIO IX.

Dynastiæ SABIS.

TOparchiæ ad Sabin duæ sunt, quarum Do-
mini ab antiquo pares Castri Namurcensis
AVELOIR. HAM SUR SAMBRE. appellantur, & sunt Avelosium & Hanium, illud
possident mediatim Archimandrita Floreffien-
Anno 1125. sis, dono Joannis Militis de Aveloix, mediatim
Domini Hanienses per nuptias Joannæ Dave-
Anno 1190. loix cum Ægidio Lossensi, post quem Ægi-
Anno 1410. dium, utrobique imperasse lego Gualterum de
Anno 1414. Lox, denique Wilhelmum de Spontain emp-
tionis titulo possedisse, Henricum de Seraing
Anno 1487. evicisse, & interjecto tempore Carolum de Bur-
Anno 1521. gundia per sententiam curiæ ejus potiri, cujus
heres superest Harmannus à Burgundia Phalasii
Dynasta vix à virtutibus Heroicis, humanitate
& litteris commendandus, titulo Hanii, etiam
Par Castri Muhaniensis.

SOYE. Adjacet his Soya cum Prætorio insigni, quoad
Ecclesiam D Amandi & tribunal, à Domino
loci dependet. Dominium autem cum summæ
titulo jurisdictionis dono Gulielmi Comitis, ac-
Anno 1442. cepit Robertus de Hemmetines Eques, cujus
successor Andræas in Balduinum de Glymes,
Anno 1457. transtulit. Josne Comes Salmensis per Isabellam
Anno 1767. uxorem compos factus Jacobo naturali suo tra-
didit. Post quem affines Joannes Davredis & Anno 1411.
Thomas Tserclaes successerunt, & novissimè Anno 1518.
Joannes Lonchin dotali titulo consequutus ad
posteros cognomines transmisit. Anno 1547.

Angit me, & refellit omnium historicorum communem sententiam qua vult à Lothario Rege Lotharingiæ nomen inditum, diploma à me citatum in Hasteria, ubi nominatur Oacrius Dux Lotharensium anno 656. cùm tamen Lotharius ille, aliquot seculis posterior vixerit demum sub annum 823. teste Annonio.

SECTIO X.

VALCURIA *Urbs, in pago* ARDENNENSI. WALCOURT.

NOmen hujus oppidi nunc duplicato V, nunc simplici olim scriptum disco, nunc Walincurtis, aliàs Walencuria; & Gallis Walcourt, Teutonibus nescio an non Waelhoven, quod vocabulum in unico Leodicensi registro reperi. Valorum exterorum habitationem so-
nat. Ante urbem arx fuit quadrata, ab Arbeo Sub annum 100. Teste vita O. Materni.
quodam præmiatore extructa. Urbis jura, le-
ges, & libertatem habuit à Francis Saliis. Muro Anno 910.
cincta post Normannorum recessum. Pomæria autem ejus producta, ita ut nunc habeat portas quatuor, vias publicas, forum rerum venalium celebre, ad ripas Auriæ rivuli circa Florennas nati; qui hìc alium absorbens circa Marcianum Sabi miscetur. Ejus ædificia primaria sunt. Castrum vetus prima Dominorum sedes, per bella Francica tantum non funditus eversum. Curia olim quidem opere non contemnendo extructa, sed eodem belli impetu vastata. Halla frumentaria celebris nundinantium copiâ qui diebus Martis suas illuc merces convehunt. Fata ejus sive calamitates præcipuæ sunt:

Ab igne per hostes immisso anno 1360. 1474. 1545. 1578.

Ab aquis anniversarium pœne malum suburbana patiuntur.

A tempestate anno 1432. cùm fulmine icta turris.

A peste rariùs, ob aëris clementiam, læsam reperio.

Ab annona etiam, ob sufficientem incolis agrum.

Ab hoste, cùm à Francis capta Urbs an. 1474. & 1546. 1568.

Iterum cum à Regio milite infessa, an. 1578.

Senatus constat Scabinis septem.

Nundinę annuæ sunt alterâ Nicolai, conversione S. Pauli, feriâ 3. ante Ascensionem, & 2. post Lętare, forum hebdomadarium die Martis.

Ad rempublicam venio, in qua primos facio Toparchas, qui fuerunt ab antiquo cele-
bres, & à loco nomen accipiebant. Cujus ge- Sub an. 1000.
neris est Guericus in bello Eilberti Comitis Ex chronico Walciodori.
contra Francos: Hâc stirpe deficiente, Avesnenses in titulum venerunt. E quorum familia fuit Walterus gener Castellani Tornacensis &

filius

filius Theodoricus fororius Balduini Comitis
Anno 1189. Ex chronico Hanoniæ. Montenſis. Poſtea Gilbertum Duraſſii Regulum lego Walcuriam poſſediſſe, & ad hæredes
Anno 1208. Ex Hembecurtio. tranſmiſiſſe. E quibus fuit Gerardus ille, quem Henricus Imperator Græciæ reliquias Sanctorum
Ex diplomate Lætienſi. Lætienſibus mittens, vocat Primum inter Prætores ſuos. Succeſſerunt Rupe-fortenſes, è quibus ſunt Theodorici duo pòſt nominandi, & Wericus ille, qui Walcuriam Gulielmo Comiti
Anno 1341. Ex diplom hac de re dato. vendidit. Voluit quidem Joannes Rupefortenſis jure affinitatis venditionem irritam
Anno 1364. facere, ſed viribus inferior ceſſit. Quia autem Brabantiæ Duci oppignorata erat Valcuria, Namurceſio non niſi per Philippum Bonum plenè
Anno 1418. Ex veteri diplomate ſine dato ubi hæc fusè referuntur. annexa fuit. Quoad rem ſacram, accepit hic locus in Pago Arduanenſi, ut tunc loquebantur, ſitus, lumen fidei annunciante Beato Materno, qui ad meliorem frugem converſo Arbo horum locorum Tyranno, Eccleſiam Virgini Matri dedicavit, in eaque Iconem ſuis, ut creditur, manibus delineatam repoſuit, miraculis clariſſimam & frequenti peregrinorum concurſu viſitari ſolitam.

Hæc Eccleſia Normannorum, quod veri-
Anno 992. ſimile, incurſionibus vaſtata, à Guerico Dy-
Anno 1020. Ex diplomate dato Indictione 9. naſta reſtituta eſt, aucta ab Eduino Villæ Valcurienſis Domino & Erceburga uxore, ſolem-
Anno 1027. niter dedicata Calendis Julii. Cùm autem miraculorum gloriâ latè celebraretur, evenit for-
Anno 1304. tuito igne Templum abſumi, Iconem autem dictam Angelorum miniſterio præeunte niveâ
Jardinetum vocant. columbâ tranſportari in Sacellum horti unius ſuburbani. Unde cum nulla arte deferri poſſet, Theodoricus Rupe-fortis Regulus voto concepto ſe in loco hortuli Cœnobium exſtructu-
Anno 1363. rum, divinâ permiſſione imaginem in Valcuriam retulit, ad cujus adventum tanta brevi confluxit hominum frequentia, & peregrinorum liberalitas, ut templum nulli totius Comitatûs facilè ceſſurum extructum ſit: In quo paulatim 20. amplius Sacellani à diverſis Nobilibus ſunt inſtituti. Collegium etiam 8. Canonico-
Anno 1020. rum cum Præpoſito inchoatum à ſupradicto Eduino, perfectum à Theodorico Comite Ru-
Anno 1317. peſortenſi & Milite de Valcourt. Hoſpitale in oppido eſt, & Sacellum unum à Comite Na-
Anno 1354. murcenſi fundatum, alterumque D. Georgii à Werico Dynaſta & Philippa Traſiniaca uxore
Anno 1336. in ingreſſu Caſtri dotatum. Foris Leproſarium
Anno 1317. Ex diplomate in Decembri dato. eſt & Abbatia Jardineti inchoata à Theodorico Rupe-fortenſi, ab altero Theodorico ejuſdem nominis, & Gertrude conjuge oblata Joanni
Anno 1332. Oigniez Abbati, ad uſum Cœnobii Virginalis Ciſtercienſis, cujus remaneat ſolùm Advocatus idem qui Valcuriæ Dominus. Sed cum interjecto tempore videretur ſatius & magis ex re,
Anno 1430. ſubſtituti Virginibus Monachi.

1 Anno 1441. Abbatum primi JOANNES [1] EUSTACHII,
2 Anno 1464. MARTINUS DE ALNETO, ARNOLDUS [3] DE
3 Anno 1505. SOMBREF, tenue aliàs Monaſterii peculium multùm auxerunt, templum de novo & clauſtra extruxerunt.

JACOBUS DE WINI foſſis muroque cinxit Anno 1530.
Cœnobium. Secuti
NICOLAUS CLERMIS,
GUILIELMUS FLOCQUIER,
JACOBUS RAVESCHOT,
JOANNES ROSART,
MARTINUS LEDRIS,
ZACHARIAS DE LEERS,
HUBERTUS SCHULFORT,
THOMAS BUF,
USMARUS CLEMENS.

Nunc præeſt eruditionis ſingularis & facundiæ HUGO DE BUSSERET.

Eſt Cœnobium ſic ſatis elegans, aquis cinctum, ornatum ædificiis.

Subcenſentur meritò Valcuriæ Martinia & Matigne.
Fontenella; illa Capituli Foſſenſis, hæc cuſto- Fontinel.
dis Valcurienſis & Gentilium de Boſſu & Haverlandt peculium.

Rogatus Vir doctus de ſingulis Belgii Provinciis ſententiam, cùm Leodicenſes ex concubitu Martis cum Venere, Brabantos ex luſu Apollinis cum Minerva, dixiſſet: Namurcenſes addebat ex raptu Ditis & Proſerpina procreatos. Cur? Lectori conjecturam relinquo, mihi præter ſuſpicari nihil occurrit.

SECTIO XI.

Comitatus CASTRI.

REfert vetus chronicon frequenter à me laudatum, *Johannem Comitem Caſtri*, cum aliis primæ notæ Nobilibus in Palæſtinam profectum, & poſt partam in oppugnatione Tyri rei militaris gloriam, relataque ab hoſte Agareno ſpolia, reverſum in Ardennam, Caſtrum ad rei memoriam extruxiſſe, & poſteris ſuis Tyri cognomentum reliquiſſe. Ego hæc ſingula video appoſitè ad Tirium caſtri referri, cujus amplitu- Thy le-Chasteau.
do vicos aliquot complectens, hìc loci conſpicitur, circa Valcuriam, quam certiſſimum eſt, in pago Ardennenſi olim ſitam fuiſſe.

Pagorum Someſca Mauritii, Terſenia Marti- Somsé. Terren.
ni ſeparatæ pronuper illa à Gordinenſi D. Re- Gordines.
migio inſcripta Eccleſia, hæc à Gerpinienſi, proprium Parochiæ jus obtinuerunt, dependentes prout matres earum, illa à Foſſenſi Capitulo,
hæc à Monaſterienſi. Caſtrum autem, quod ho- Chastre.
dieque nomen ſervat, à Florinenſi Abbate accipit Parœcum, qui Eccleſiæ D. Martini provi-
deat. Virolia à Tudinienſi Capitulo, qui Deipa- Firout.
ræ ædem curet. Tirienſis autem pagi Eccleſia Domnienſi Abbatiſſæ per ſupradictum Comitem donata eſt, & Apoſtolorum Principi inſcripta, cujus opem in bello Comes & imploraverat & ſenſerat. Dominium fuit olim Comitis Namurcenſis, qui id filio tradidit cum amplis privilegiis. Poſteà Dynaſtas de Werchin Hannoniæ Seneſcallos agnovit, nunc illuſtriſſimus Fontenoi Comes ex Croyacis ejus potitur. Tirii
beneficium eſt Berzea Berloënſium Dynaſtia, Bersé.

 præ-

prætorio ornata, Ecclesiamque habens Margaritæ Virgini sacram & Alnensi Abbatiæ obnoxiam, ubi brachium Apostoli Bartholomæi religiosè asservatur. Vicina est Curia, & solet, antequam à Wallon-capellio Antistite separaretur,

Court.

à Torparcha loci structa & dotata Prodromi Baptistæ Ecclesia appendix Berzeæ haberi, insigni ornata castro, Glymæorum non ultimi nominis Dominium.

BALIVATUS SANSONENSIS.

Est Arx ad ripas Mosæ, in rupe excelsa, cui à fortitudine nomen Sampsonis inditum volunt. Templum Mercurii fuisse tradunt annales, in hoc dissentientes, quod alii ante natum Servatorem velint Arcem cum fano structam: Alii à Romanis in Gallia dominantibus: Alii ab Alberone Clodionis Criniti filio: Quicquid ejus sit, hoc constat, à Martha Imperatrice resectam. Denique à Gulielmo II. Comite munitam, ornatam, restauratam, cujus opus est, quicquid modo reliquum conspicimus. Hanc loci genio inprimis munitam referunt Normannorum furores superasse: hoc certum, quod bellorum Leodicensium Francicorumque semper calamitates evaserit.

Sic memoriæ veteres. Sic chronicon Leod. Sic Walenburgensis. Anno 1451. Sub annum 1154. Et in ceteri ne Imperatoriam D. Joannis. Anno 1404.

Rupi ad Mosam impendet, ad quam exiguus per ambages & unius dumtaxat capax aditus. Unde mihi subinde occurrit an non à Saxo nomen sit, *x* litterâ duriusculâ in *ns* mutatâ. Rursùs an non à Saxonibus qui his locis, quod certum, agentes fortè arcem struxerunt.

Comitis Namurcæi Allodium fuisse olim quidam volunt, alii Ecclesiæ Leodiensis. Hoc certum, Comites cœpisse Castrum à manu Episcopi relevare. Cùm Hugo Episcopus Philippo Comiti ad augmentationem feudi Sansonensis assignavit 50. marcas Leodicenses super Hallis Huensibus recipiendas. Professionem autem beneficii à prædecessoribus aliquot intermissam Guido Comes apud duos successivè Episcopos resumpsit, adeoque cùm Namurci Comitatum ab Hannone solent relevare, semper adijcere solent *excepto Castro de Sanson*.

Ab anno 1196.

Anno 1269. & 1296.

Amplius cum videam plures à Martha Imperatrice contractus tangentes Castellaniam de Sanson, crederem facilè, illam Comitatu pulsam hic egisse, imò sepultam in Namesche. Ubi nihil obstat quod vocetur Castellana, cùm fieri potuisset esse duos Castellanos, quomodo sæpe duo sunt Advocati minor & major. Castro præesse solet Præfectus hereditarius, quem Castellanum vocabant, cujus generis observas Franconem sub Martha, & paulò pòst Nicolaum de Gommesines; sub Burgundis Oultremuntii hâc dignitate functi. Qui nunc præest Capitaneus dicitur, & fuerunt hoc nomine aliquot ex Deviorum familia Siclinii sepulturam magnificam nacti. Idem qui Castri Capitaneus, ut loquuntur, Balivus est tractûs inter Mosam

Anno 1213. Confirmatio ejus per Martham anno 1255. Anno 1438. Collardus.

& Aerensem sylvam, qui per leges pacis cum Luceburgensi initæ Namurco addictus est. Nemoris autem Aeremontani & Lustinii Advocatiam Comes emit à Theobaldo de Lesées. Castrum Sansonense Namecensi Parochiæ subest, & subcensentur Præfecturæ ejus in primis.

Anno 1122. Teste Wassebourgeo. Anno 1370.

Solere antiquitus Epitaphia rithmis gallicis confici, docet Caroli Martelli juxta Ardennas cum tali inscriptione:

Charles Martel Pepin ij^e filz naturel,
L'an vij^e peu plus matinis à mort cruel.

Sed videndum an hoc Epitaphium tam sit antiquum, an non potius ab aliquo post mortem Martelli scriptum.

SECTIO I.

Scladinium.

SCladinium sive Sielinium cum appendicibus suis Scladiniolo, Bona-Villa, & Strudio. Quorum qui omnes Sacellis suis instructæ, illæ eandem cum Scladinio parochiam habent, hoc Mazerolii Collegio per Henricum IV. qui invito proprio genitore occupavit Imperium fundato, ad honorem Mauritii & S. Felicis de Pinsis, & cujus Patronus ejusdem beneficio Cæsaris est Abbas S. Cornelii Indensis. Numerus Canonicorum est octonarius cum Præposito. Visuntur in Ecclesia tumuli veteres & speciosi gentilium de Hun, de Forvie, Deve, &c. Inita permutatione cum Abbate Indensi Comes trientem Dominii Scladiniensis accepit.

S. Claie. S. Clariaiq. Bonville. Mazerouil. Anno 1204. Ex inscriptione in templi pronao.

Populum Namurcensem multum votivis processionibus deditum, & experientia & relatu didici. Laudatus certè fuit ab hac re ab aliquot seculis, & exemplo sit, illa per Guidonem Sedis Apostolicæ Legatum instituta supplicatio anno 1204. *ad quam concurrisse lego plura hominum millia*, populi pietate (*verba sunt chronici*) Cleri tarditatem accusante. *Hic est ille Guido qui Canonicos Namurcenses reformavit.*

SECTIO II.

Dynastia Andaniensis.

HUjus loci est etiam Andenna sive Andania municipium primæ famæ, quod juribus & libertate oppidi donarunt Imperatores. Titulum acquisivit à D. Begga, Arnoldi Marchionis Vidua,

Andenne.

dua,

Anno 686. obiit aut anno 683. ut Meierus, aut an. 663. ut Vivineus. dua, quæ paricidam Godanum, continentiæ ejus
insidiantem fugiens in secretiora Ardennæ sylvę,
vitæ reliquum Deo consecravit. Ecclesias in cir-
Festo S. Martini. cuitu septem ad similitudinem Romanarum de-
dicari curavit, quarum una Prodromo Joanni
inscripta, ubi visitur ejus tumulus, & sacræ
non uno miraculorum genere illustres reliquiæ.
In vicino claustrum est sanctimonialium olim,
nunc secularium Canonicarum, jam inde ab
exemplo & Instituto D. Beggæ profectum. Vir-
ginum erat olim vita regularis, & solâ voti pro-
fessione à monastico ordine distincta. Quæ præ-
erat, Antistita imo Abbatissa vocabatur. Vastan-
Anno 883. te Belgium Normannorum rabie Andennense
Cœnobium etiam incendio absumptum est, per
Imperatores restitutum. Et interjecto tempore
ingentem à Leodiensibus Andennenses cladem
acceperunt.

Anno 1051. Cùm à Comite Durachiensi, sive quod alii
Male enim nonnulli in an. 1059. conjiciunt. tradunt, Balduino Hannonii Comitis filio in-
censum municipium, Virginibus turpiter ha-
bitis, & denique fugâ salutem quærere coactis.
Post quam calamitatem cum Advocatus loci Co-
Anno 1107. mes Namurci injusto titulo bona Collegii Ca-
Ex diplomatibus hac de re datis. nonicalis suis equitibus distribuerat, quæ jussu
Henrici Imperatoris Albertus Comes restituit,
& à manu Cæsaris recepit Ecclesiæ Advoca-
tiam. Vix à tot malis cœperat respirare, cum
novus à Leodiis turbo. Ortâ nimirum inter
Anno 1151. Namurcensem & Leodinum contentione, post
populationes varias utrimque, dum starent acies
juxta Andennam, nec exspectata ab Hannoniis
supervenirent auxilia, Namurcensis post acrem
pugnam inferior, fugæ præsidium in municipio
sperabat; sed insecuti hostes, unà irrumpunt,
ferro in obvios, flammâ in ædes tam sacras
quàm profanas, omni lasciviarum genere in
Virgines sęviunt. Cujus tamen facti mox du-
ctus pœnitudine Episcopus Templum restaura-
vit, & Virgines non contemnendis ornavit pri-
vilegiis. Biennio post lego iterum à Comite
Durachiensi Marescallo Leodicensi exustam,
Ex distiche gallico saxis inciso. templo excepto, Andennam. Sed & aliàs sæpius
à Leodio grande malum Andennenses senserunt.
Sepultus in vicino Carolus Martellus, nutritus
Andennis Grizo Remensis Episcopus. In An-
dennensi Capitulo Canonici 10. Canonicę 30.
quæ omnes claris ortæ natalibus sunt, & solæ
tales recipiuntur. Dignitates sunt Præpositæ,
Cantricis, Scholasticæ. In Ecclesia visuntur tu-
muli veteres nobilium. Parochiæ subest Anda-
Andenioul. niolum ubi Apostolorum Principis; Coutissà,
Coutisse, ubi Antistitis Martini Sacellum & Reliquiæ B.
Urbicis Canonicæ sanctimonialis olim Anden-
nensis; Bonsalla etiam Sacello instructa.

Observo in Collegiis ante annum 1000. *tam Monachorum quàm Religiosorum, ferè semper cryptas Ecclesiæ subjectas esse aut fuisse, & vides hodieque Namurci in Collegiatis, Walciodori, Bromi, Andennæ, &c. Et equidem arbitror cryptas illas, quod passim videre est, Ecclesiis tempore priores esse, Bonos autem veteres aucto & opum & incolarum numero majus ædificium molientes, maluisse ad memoriam antiquæ sanctitatis superstruere, quam eas amoliri.*

SECTIO III.

Comitatus BELLEFORTENSIS.

AD hanc etiam spectat præfecturam, Ter-
ritorium & Comitatus Bellefortensis, cu- Beaufort,
jus castrum vetus inter munitissima, familia ve-
tus inter nobilissimas, Parochia S. Germani in- Ben.
ter amplissimas censenda. Sub hac Sacella in
Urbis Huyanæ conspectu duo, D. Julianæ ubi
castrum insigne, B. Leonardi Leprosorum;
denique Sacellum in Gives. Adjacet huic Cœ-
nobium D. Martino olim dicatum, Ordinis Ma-
riæ Magdalenæ, fundatum primitus in Rouillez
cis Mosam à Toparchis Bellefortensibus; sed à
Joanne Comite translatæ Virgines in Hospitale Anno 1225.
S. Quelini juxta Hoyum. Subjacet Abbatia Ci-
stercienfis Instituti, quam à Domino Bellefor- Solieres.
tensi primò fundatam recitat vetus chronicon Anno 1196.
in pago de Ben ad Mosam: inde translatam in Anno 1214.
locum, ubi nunc conspicitur, ubi Ecclesiam
Hugo Episcopus dedicavit. Cumque ex prima Anno 1231.
fundatione Regulares essent S. Augustini, anni-
tente Episcopo Bernardi Instituta amplexæ sunt, Anno 1233.
authoritatem faciente Romano Papa. Prima
hujus generis fuit Abbatissa Elisabeth de Boves
cognata Joannis Arclensis Episcopi. Cœno-
bium loco opportuno ad Sylvæ fauces situm,
justo numero habet Religiosas. Visuntur in Ec-
clesia tumuli veteres Dynastarum Belleforten-
sium, Comitum olim: qui fuerunt antiquitus
üdem cum Falasiæ & Goniæ Dominis: cumque
liberi aut saltem Leodicensium fœderati essent,
Belleforti Dynasta ob calamitates illas causa
vaccæ Cyneiensis enatas clientelam juravit Co- Anno 1276.
miti Namurcensi. Postea devolutum Dominium
ad Bertholdos Mechliniæ imperantes; à quibus Anno 1327.
redemit Ægidius de Traulx dictus Fanchon,
Huensis oppidi incola. Ab eo Comes, qui adeò Anno 1333.
refectum castrum pulchrè adornavit, & filio suo
Roberto assignavit. Qui Alberti Bavari Han-
noniæ Comitis gener, & secundis nuptiis Isabel-
læ Meliniæ Hugonis D. Antoniensis filiæ ma- De hoc multa
ritus, junior in peregrinatione transmarina à Froissardus, qui ab
Spontinii Domino Eques creatus, in obsidione hoc inductus historiam scripsit.
Caletensi auxiliaris fuit Eduardo Regi, à quo Anno 1347.
300. sterlinorum annuatim præmii loco obti-
nuit. Eidem in altero contra Francum militans Anno 1369.
cum 100. equitibus, Luduvico Frandriæ Comi- Anno 1383. & 1368.
ti in obsidione Gandensi astitit, & defuncti sua Heuterus 300. ponit & vocat Comitem Namurci.
præsentia honoravit exequias. Mariscallus Wen-
ceslai Ducis in bello Juliacensi, cum eodem ar- Anno 1371.
biter fuit controversiæ inter Gulielmum fra- Anno 1384.
trem suum, & Toparcham Marbasii, quoad ap-
prehensionem homicidarum in territorio Mar-
basiensi. Cumque præter naturalem Robertum Obiit anno 1391.
nullos ex uxoribus liberos procreasset, Domi-
nium rediit ad Comites Namurci. Castrum- Anno 1431.
que à Leodicensibus dirutum est, & iterum à Anno 1554.
Francis vastatum.

Ut

Ut ludos Imperiales frequenti Principum conventu Namurcesio & nominatim Andennis celebratos ex infelici Comitis Muhamensis casu didici: ita etiam urbes loco & tempore certis aliquando propositis præmiis convenisse & certasse, imò & municipia, imò & pagos. Ita lego in hastiludio apud Golzaniam tempore Philippi II. Comitis Floressiensis; in ludis Monasterii ad Sabin anno 1302. indictis Andennenses primas retulisse; in Fleruncensi certamine sub Maximiliano Imperatore Joannem Boulart Templutensem triumphasse.

SECTIO IV.

Pars Pagi MOSÆ.

Pagi nomen frequenter in diplomatibus occurrit: ego hujus partes merito faciam vicos & situ & nomine Mosam referentes, qui sunt, Mozetum Lamberti Paræcum immediatè ab Episcopo capiens, Castro & Toparchia ornatum, quæ olim Agimontiorum fuit: tandem emptionis titulo acquisivit Nicolaus de Haultvlep: à quo venit ad Oultremontios, quorum Ægidius dotem filiæ Jacobæ assignavit Jacobo Berloensi cnuptæ. Est & Faulxia cujus Dynastæ ex Paribus Namurcensibus & sunt & fuerunt olim Marbasienses, postea Luduvicus Endegem de Wange per uxorem potitur Dominio. Mozerolium sacrum Scladiniensis Collegii peculium, cujus appendix Goyetum prætorio ornatum Colardi Mclunii olim, inde Balduini Tien-le-ser dicti de Broesberch, tandem Joscphi de Hun Dominium. Mozeretum regularis Gernnsarti Ecclesia, sicut superior D. Martino inscripta.

[Margin: Moze. — Anno 1420. — Anno 1495. Faulx. — Anno 1516. — Mozeroul. — Goyet. — Anno 1405. — Anno 1424. — Mozeret.]

Mons Mozeti cum prætorio Arvillæ, Deiparæ facer & dependens à virili Cisterciensi Abbatia quam in Grandiprato fundandam testamento præceperat Philippus Comes, & Iolenthis soror ejus evocatis Villario Monachis instituit. Fuerunt in ea Viri aliquot illustres, interque alios Joannes Landuinus Abbas Doctorque qui potiora Cœnobii ædificia cum Successore extruxit. XLI. in ordine nunc superest Ægidius Bouchian, qui restaurando tam Cœnobio quod prædis aliquoties militaribus exhaustum, quàm disciplinæ, quæ aliquantulum turbata, egregiam navat operam. Restat Præfectura Haltinensis sacrum Abbatiæ Stabulensis titulo D. Martini peculium, & Sartum Bernardi D. Dionysio inscriptum à Grandiprato dependens.

[Margin: Mons en Mose. — Anno 1231. — Haltines.]

PRÆFECTURA PONTIS VACCARUM.

[Margin: Provosté de Polvache.]

PRæfecturæ huic aliud à reliquis Namurcesii nomen è Lutzeburgo petitum, quod Prætores suos ferè *Præpositos* vocat, prout hisce locis *Balivi* aut *Majores* dicuntur. Hanc primus Lutzeburgensium possedisse creditur dono Imperatoris Henrici, cujus filiam Clementiam duxerat, Conradus Comes. Posteà cum Luceburgi hæreditate ad Henricum cœcum Namurci Regulum devoluta, post mortem cujus juris controversi mansit, donec convenit eam à Lutzeburgensi Comite quidem possideri, sed beneficio Mamurcensis debere. Ita lego Henricum Lutzeburgensem *Pollivacam*, ut vocant, *relevare* apud Namurcensem. Interjectoque tempore cum hic augere peculium suum, ille ad Regnum Bohemiæ evectus diadema ornare studeret, Joannes Luceburgicus Bohemiæ Rex 27300. florenorum totam hanc Regionem vendidit Catherinæ Namurcensi, quæ ad filios Comites transmisit. Ex quo tempore Præfectum constituit Princeps, & illum ex nobilitate populari. Nunc recens dignitate fungitur Petrus de Waha Vecmonti Dominus, vir prudentiæ non vulgaris cui, quæ Dominos tangentia habeo, accepta fero. Præfecturæ appellationem communicat Castrum in edita rupe præterfluenti Mosæ imperans, quod Pollivacam non nemo, diploma gallicum Ponvache indigetat, unde ego certâ significatione Pontem Vaccarum feci, eo libentiùs quod conjecturam juvent duo Leodicensium chronica, quorum alterum ait hic loci profugis rusticanis contra prædones nocturnos asylum fuisse, alterum refert pontem in vicino fuisse sublicium, quà armenta quisque sua abigeret. Quicquid ejus sit, hoc constat, rupem egregiâ à Bohemis arce ornatam, unde scriptoribus placuit dici *Castrum Bohemorum*. Hoc à Thoma Flandriæ Regulo captum lego, sed mox recuperatum. Bellis Bovinensibus vastatum, Leodicensi & Gallico funditùs eversum. Ita ut solas portentosæ molis ruinas veteris magnificentiæ testes reliquerint. Subjectum erat Castro municipium elegans & muro alibi cinctum, eodem belli impetu eversum.

[Margin: Obiit anno 1086. Colligitur anno 1217. possessam à Walteramo Limburgensi. — Anno 1210. — Anno 1329. — Polvache. Meiterus ad annum 1344. — Guicciardinus male Polivacum sit appellatum domine Capreomontis. — Anno 1244. Anno 1310. Anno 1430. & 1544.]

Nomen ei Bohemicum *Hour* quod integrum perseverat in Præfectura plurium pagorum. Et sunt cis Bochum flumen (quod juxta Schaltinum nascitur Emptinasque abluens, & mox auctum Cyneiensi & Anatoyensi rivulis ex adverso Molinensis Abbatiæ in Mosam fertur) Lisonia vicinæ Lessiensis Abbatiæ titulo S. Bartholomæi Ecclesia. Eurohalia sacrum Abbatiæ apud Leodios Laurentianæ peculium. Ultra Bochum in conspectu Mosæ sunt Godinium Prætoriis ornatum duobus, altero Domini Vecmontii qui Ecclesiæ D. Petri providet, altero D. Temporalis.

[Margin: Mairie de Hour. — Lisoigne. Eurenaille. — Godin.]

Acutè

Acutè dictum à Viro Magno. Si Montes, Bruga, Colonia, Confluentia perissent, ex his quatuor elementis posse Namurci corpus fabricari, sicut ex Parma & Placentia cineribus animam excitari.

SECTIO I.

Præfectura Arcus Redditi.

Mairie de Ledarche.

SUbalterna est hæc Polivachensi nuncupata ob memoriam, ut aiunt, cladis Normannorum. In ea sunt, à Lustris dictum Lustinium (Lustin.) quà sacrum quà fori jus patet, Collegiatæ Huensis peculium, celebre ob B. Lupicini Ambianensis Episcopi tumulum & frequenti miraculorum gloriâ coruscantes reliquias. Curreriym (Corer;) à Cursu ferarum nuncupatum, D. Quintino & Lessiensi Abbæ in sacris obnoxium, gentis Glymææ peculium jam inde. Cujus in vicino Ascanum (Ast.) Castrum Dominorum de Crehen nobile peculium. Ivodium (Ivot.) D. Martini & Grandepratensium Ecclesia sub qua Ronchanii (Ronchyn.) Castrum & Dynastia, Dusii beneficium. Assesium (Asses.) ut titulo D. Martinum, ita patrocinio Præpositum D. Martini Leodicensis agnoscit & sub se habet.

Wavremont. Vavremontium ab insidiis venantium sic dictum, quorum hic opportunitas, Vicecomitatu, Toparchiâ, Castro, nemore suo notum, gentilium de Loye & deniquc stirpis Carondeletiæ Dominium. Nunc agnoscens Gulielmum Equitem multâ rerum experientiâ clarum, qui dum communi omnium Ecclesiasticorum, quibus Mecœnas erat perpetuus, luctu in alteram vitam evocatur, hæredem declarat G. Carondeletium gentis in Aquitaniæ Palatiis natæ, Burgundiç titulis educatæ, quæ magnum totâque celebrem Europâ Panormitanum Antistitem (Anno 1607.) recenti memoriâ produxit, Solriæ ad Sabin Dynastam.

Errare Guicciardinum qui Namurco inter Belgii provincias locum ultimum tribuit, docent vetera diplomata, in quibus titulum Namurci invenias præpositum Lucebergico: ut omittam antiquitate, situ, Nobilitate è primis, magnitudine, fœcunditate saltem non èx ultimis habendum provinciis.

SECTIO II.

Toparchiæ Principis.

Scy. Sorinne. Boselle. Mairie de Schalten.

SCyum Martino Antistiti inscriptum etiam in sacris è Patronatu Principis. Sorinæ & Bosella Leodicensi Provinciæ confines pagi. Schaltinum & Leignonum Mariæ utrumque stabulensis Abbatiæ, illud B. Remacli acquisitione, hoc Episcopi donatione, utrumque non uno titulo nobile municipium. Falamania (Falamagne.) Dominium gentilium de Brandenborg, nunc agnoscens Vice-Comitem Desclay primi nominis & virtutis virum. Ohetum (Ohey.) Petri etiam in sacris agnoscens Principem ubi Dominium Waley, & Hellotum, hoc Præpositæ Andennensis sub (Haillot.) invocatione Deiparæ peculium, illud Dynastæ Dusiensis Dominium per nuptias Crehanienfium.

Plures occurrunt pagi quibus Sartum & Fanum nomen est, & colliges hinc hominum pietatem, illinc locorum olim genium.

SECTIO III.

Toparchiæ Nobilium.

COmitis Barlemontani sunt Harginia in sacris (Hargnie;) Cisterciensi Cœnobio Vallis Dei obnoxia. Borsinia vetus Dynastam Agimontii, (Les deux Bourdines.) nova Walciodorensem Ecclesiæ patronos agnoscens. Pons Romanorum ab supradicto Walciodorensi (Fonderum,) Prælato curatorem animarum accipiens, Baronum Ravisiæ apud Brabantos olim, postea Rubepratensium, nunc Montenacensium Dynastia, & Haybensis. Gentis Genartiæ (Terre de Haybes.) quà sacra provisio & summa patet jurisdictio peculium est Walinia (Walin.) Dominæ Crehaniensis est. Hovria Famennæ, (Hove en Famaine.) Joannæ Barlemontanæ usufructuariæ Emptina (Emptinne,) subjacet, olim gentilium de Rograve, postea Groesbekiorum.

Ænigma hoc accipite huc spectans.

Si duo Fulcra domum, tum si tria Fulcra tridentem
Sustineant, princeps, nescio qualis erit?

SECTIO IV.

Pars Comitatus Bellefortensis, *in pago* Havelaniensi.

HUjus pagi nomen reperi in Stabuletensi diplomate anni 1012. & opinor subcensendas, aut saltem subcensitas olim huic Toparchias vicinas quas scio olim eosdem cum Belleforte Dominos habuisse. Filea (Feuly;) D. Victoris & Capituli Huensis Ecclesia, sub qua Castellum Hodomontii (Hodelmont;) nobilem Joannem de Scles Dominum habens. Gonia (Goesnes,) vicina gentilium de Warvan habens Dominos qui & provident Ecclesiæ inscriptæ Virgini & Apostolorum Principi. Gevia (Gevy;) D. Maximinum & Collegium D. Petri Leod. agnoscens in sacris, alias Toparcham qui fuit olim è Bellefortensibus, demum ex Ardennatibus, tum ex Marneffiis. Municipium ingentibus auctum privilegiis per Joannem Bohemiæ Regem.

Ultima prima mihi sit littera, prima secunda:
Et medio media, & quarto stet in ordine quinta.
Collige nunc vocem. Nescis? Illustre Namurcum est.
Quod tamen haud unquàm nosces, nisi ferveat ira.

Hoc de Namurco Ænigma curiosis excutiendum relinquo.

SECTIO V.

Comitatus BOCHI *cum Castellania* SPONTINII.

CUm *Erici Comitis Bochi* extet in Ecclesia Aquisgranensi monumentum, ego libenter huc retuli, & facerem Comitatum interamnem. Cujus caput Spontinium, Arx, Familia, Toparchia illustrissima. Illud docent bis gesta propriis auspiciis contra Huenses bella, bis impetitum ab eis Dionantum, semel occupatum Cyncium. Illud nobilissima Walciodori, Leodii, Grandiprati & Bronii docent monumenta. Illud à tribus successivè Dominis expeditio assumpta in orientem, & denique Robertus frater Comitis Namurcensis testetur, qui Equestris ordinis honorem à Spontinii Dynasta accipere laudi ducebat. Ecclesiæ Tutelaris est S. Georgius, Collator Abbas Stabulensis.

BAN DE SYES. Huc spectat tribunal Syense illud à Comite cum Pollivaca acquisitum, cujus Toparcha cum esse soleat ex Paribus castri Namurcensis, per litteras Cæsaris Antonium Desine D. d'Oeignie
ANNO 1151. lego professum. Eodem modo & anno Audenardam cum Patriciatu Castri Namurcensis lego Gulielmum de Berlo obtinuisse. Alii Patriciatus sive Pariæ beneficio Comitis possidentur Bossutum & Balliolum in Hannonia, Wanga in Brabantia. Restat Manilium Blasii, patronum MANIL.
habens è gentilibus d'Awaing oriundis in cog- AWAIGNE.
nomine Namurci pago ubi Ecclesiam D. Quintini curat Abbas Lessiensis. Jamania D. Mar- JAMAIGNE.
tini & Florinensium Ecclesia. Natoia Mariæ & NATOY.
Collegii Leodicensis S. Petri, sub qua Monfrinium Dominium Dynastæ Dusiensis. Rome- ROMERE.
ræa Broniensis Abbatiæ peculium, Jassonia Martini Lessiensium, Purnoda Remacli Stabulensium.

A*Djungenda forent hic olim Namurcæi juris* Durbutum, *cum* Rupibus, *de quibus in Luceburgo agam*, Thenæ *cum* Ogniaco, *de quibus in Brabantia egi, & quædam alia suis locis percurrenda. Subjecissem & Indicem Pagorum, Patronatuum, Dominiorum, sed cum secutus ferè sim vulgarem calculum, & censuales libros, inde quivis nomina & seriem discat. Indicem Sanctorum Diœceseos Namurcensis habes apud Molanum, Familiarum nobilium & Cœnobiorum in charta separatim dabo cum insignibus. Interim his fruere Lector & me ama.*

FINIS.

INDEX

INDEX
RERUM NAMURCENSIUM
VOLUMEN I.
In septem sectum periodos.

Pars Septenarii Prima.

Pars Septenarii Secunda.

Pars Septenarii Tertia.

CAPUT PRIMUM.

Pars Septenarii Quarta.

Pars Septenarii Quinta.

Pars Septenarii Sexta.

Pars Septenarii Septima.

TOMUS SECUNDUS,

SECTIO I.

Sec.

INDEX.

Antiquitates Comitatûs Namurcensis libris 7. comprehensæ, pro ratione totidem Præfecturarum in eo.

PRÆFECTURA NAMURCENSIS.

PRÆFECTURA WASEGGENSIS.

PRÆFECTURA FEXENSIS.

PRÆFECTURA FLORIDI RURIS.

BOVINUM URBS ET CASTELLANIA.

BALIVATUS SANSONENSIS.

PRÆFECTURA PONTIS VACCARUM.

FINIS.

ANTIQUITATUM CAMERACENSIUM

LIBER PRIMUS.

SECTIO I.

De Nomine.

QUod nunc Cameracum dicimus, paulò aliter olim scribi legique observo. In [a] divisione hereditatis paternæ inter Carolum & Luduvicum Lotharii filios sic habes: *Hac est divisio quam Carolus de eodem regno sibi accepit. Lugdunum, Vezontium, Viennam, Tungros, Tullum, Viridunum, Camaracum, &c.* Itinerarium [b] Antonini *Camaracum* non præterit. Diplomata [c] Frederici II. Imperatoris, Henrici & Conrardi II. *locum qui Cameracus dicitur* vocant. Regino [d] ad annum octingentesimum nonagesimum nonum *Radulphus*, inquit, *pagi Camiracensis, &c.* [e] Vignerius *Cambrayam Urbem in finibus Galliæ* describit. [f] Alter nostri ævi poëta,

> *Cambracum*, ait, *titulis auctam Imperialibus Urbem*
> *Commendant bellum, forma, cathedra, situs.*

Et item [g] alter:

> *Urbs Cameracensis, quæ totum nota per orbem,*
> *Dicitur à Cambro nomine Cambripolis.*

Nec tacendus [h] qui *Camericum* novo invento audet appellare, secutus appellationem Teutonicam *Cameryck*, sicut Vignerius Gallicam *Cambray*, uterque forsan ignarus extare Latinum apud veteres Urbis nomen, uterque more nostratibus nimium familiari detorquens, & Romanâ civitate sine suffragiis donans vocem nihil minus, quàm Romanam. Nos porro ut prima illa & vetera cum grata veneratione auctoribus suis accepta ferimus, ita poëtis non invidemus, amœnitates suas & lusus circa Cambronis narratiunculas.

a Apud Annonium lib. 5. cap. 25.
b Folio 14.
c Passim, & imprimis in Archivo Cameracensi extantis
d Intellige manuscriptum Bibliothecæ Gemblacensis.
e Lib. 2. cap. 14. folio 63.
f Fr. Forius in Epigrammatum lib. 2.
g Julianus de Ligne Presb. initio historiæ Cameracensis editæ Atrebati an. 1602.
h Possevinus in Cosmographia.

SECTIO II.

De Etymo.

ETymon Urbis aliter alii derivant, omnes aut obscuris conjecturarum involucris, aut ridiculis opinionum phasmatibus se intricantes. [a] *Camberichum* Gangis ostium in India, [b] Cambros in Illyrico gentem, [c] Camaricam Cantabrorum, [d] Camarinam Siciliæ, [e] Camaren Italiæ urbes ex Geographorum scriptis novimus; novi & ego [f] qui ab his exordium, & notationem Cameraceni nominis deducunt: qui cùm nullo authore, nullo teste, solâ nominum affinitate trahantur, me non facilè in eandem errorum officinam pertraxerint. Sunt insuper quibus historiæ, aut historiæ personam indutæ placent fabulæ, iique gaudent authorem invenire qui nominet Germaniæ populos Gambrinios [g] aliumque qui ab eis Cameracum denominet. De [h] Germanorum colonia huc ducta nolim temerè negare, non magis quàm de Barbarorum Duce Cambrone [i] quod alii tradunt; sed nec credere Gambrinios illos etiam Tacito tacente notos, esse Cameracensium progenitores. Ad extremum sunt qui ad vernaculos fontes gaudent recurrere, & dicere dictum Cameracum *Camer-ryck*. Id est [k] dives camerarum sive habitationum, natumque nomen cum Belgarum aut Franciæ Principes regni hic sedem statuerunt. Hanc sententiam licet meræ conjecturæ ut non refutem, certus tamen Cameracum [l] ante Francorum in Galliis regnum innotuisse, & frequentem urbium terminationem esse *Acum*, & urbium juxta magni nominis aquas aut flumina sitarum, ut sunt Tornaci ad Scarpim, Masaci ad Mosam, Bavaci, Curtraci &c. quod *Acum* Galli in *Ays* vertunt, & nomen hodièque est civitatis quàm Latinè *Aquas* sive Aquisgranum dicimus.

a Nominatur Ptolemaeo lib. 9.
b Appiano in Illyric.
c Ptolemaeo l. 2.
d Describitur à Fazelo tom. 1. lib. 5.
e Nominatur Ovidio 5. Fastorum.
f Laudantur ferè à Divæo.
g Tacitus nominat eos.
h De hac Germanorum colonia idem Divæus refert.
i Guisianus hæc plurimum exaggerat.
k Viri docti ad me scripta opinio.
l Pater est Antonini supra allegato itinerario.

SECTIO III.

De Origine.

CHronica à viris primæ notæ & doctrinæ olim conscripta silent omnino de initio Urbis Cameracenæ, abhorrentia, ut puto, ab incertis dubiisque veterum traditionibus. Atrebatense [a] *Anthores*, ait, *Atrebatensis & Cameracensis urbium ignorantur, quandoquidem nec fama superstes, nec annales aliquid de his edisserunt.* Cameracense [b] eodem initio: *Ignorantur*, inquit, *licet antiquitas in defensione sui erroris multa de eis confingat, quæ non confirmantur aliqua authoritate scripturarum, sed potius ab eis exorta sunt, qui non rei certitudinem, sed potius narrantium sequuntur involutam varietate multiplici fabulationem.* [c] Molanus eodem sensu: *Communem antiquarum urbium esse fortunam, ut multi circa earum natales occupentur, & antiquas narrationes qui amant, ipsi sibi somnia fingunt.*

Hoc etiam Cameraco obvenisse fatebitur, qui

a Intelligo id quod m. s. asservatur in Cathedrali Atrebat. ubi hæc picturis Episcoporum subjecta.
b Intelligo m. s. in Bibliotheca S. Sepulchri.
c Intelligo m. s. Libro 1. rerum Lovaniensium.

invenict [d] scribentem (risum teneatis amici) loco ubi nunc urbs est, initium dedisse Chami Noacho nati nepotem, aut etiam tempore [a] Hostilii Romanorum Regis urbem à Gallis Germanorum exemplo structam, vocatamque Somorobrinam, quasi dicas *So-mer-op-ryn*, id est, prout ad Rhenum, intellige, struunt. Certè ut nec primum refutationem, ita nec posterius fidem meretur; cùm ex Itinerario, [f] ubi & Somorobrina & Camaracum nominantur, certò pateat [g] urbes esse diversas. Ulterius quod referunt annales, longo ante Virginis partum tempore ab Hunnis destructam urbem, à Cambrone Duce nomen & alteram vitam accepisse; nolim aut probare aut improbare, certus tamen in suis fabulis scriptores sibi non constare: Unus sic prosequitur carmen supra à me allatum: [h]

Hujus nam Camber, vel Cambro est conditor Urbis,
Qui quondam Hunnorum Dux erat armipotens.

Alius vastitatem illam Cameraco obvenisse vult à Barbaris, quorum apud [i] Cæsarem mentio. Ego nihil definio, nihil credo. Quod autem subjiciunt nonnulli à Transrhenanis vastatam urbem, sub Augusto Cæsare restitutam, idque per [l] Claudium Romanorum Decem; si authorem è veteribus aliquem haberet, credibile esset, & siquidem alium non inveniret eversorem, à [m] Clodione Francorum Rege circa annum 430. auctam ornatamque.

d Fabulatur hæc H. Magnus in Synopsi.
a Viri docti ad me missa conjectura.
f Testis Guisanus in Hannonia tom. 1.
g Itinerarium ubi supra.
h Julianus de Ligne ubi supra.
i Cæsar belli Gallici lib. 1.
l Annal. Hannoniæ ex Hugone Tullensi veteri scriptore.
m Idem lib. 2.

SECTIO IV.

De Incrementis.

CErtiùs & rectiùs progredimur, quo luci, hoc est veritati, propinquiores. Vetustissimus [a] scriptor sub annum 740. ubi de victoria Caroli Martelli contra Chilpiricum parta apud Vinciacum meminit *Castri Cameraci*, alius [b] *Castelli Cameracensis*. Unde colliges, illo tempore Castellum duntaxat fuisse, conformiter annalibus qui referunt à Carolo Magno [c] Cameracum mœnibus instructum. Quæ extensa [d] à Dodilone Episcopo, ita ut fanum Auberti concluderetur. [e] Gerardus autem eo nomine Episcopus reliquam urbis partem ligneis sepimentis, fossisque cinxit. Quibus ejusdem [f] nominis mediatè successor muros turribus instructos substituit. Etsi autem non dubitem succedentes per aliquot secula Antistites alibi mœnia restaurasse, aut perfecisse; tamen quia nihil hac de re in scripta relatum, nihil dicam. Solùm quod recenti memoriâ præcedenti seculo pomeria aliquantulum [g] producta, bello Caroli V. Francico mœnia passim refecta sint. Et quidem cum illa portas Malleensem & Sillensem interjecta renovarentur, turrim pulchro opere non ita pridem erectam, everti visum fuit expediens. Sicut cum propugnaculum Roberti à porta vicina nuncupatum extructum est, visum portam occludere. Dictum autem propugnaculum nuper renovatum, simulque mœnia in vicino.

Illud autem quod portæ S. Georgii impendet, strui cœptum, obseratâ muris portâ. Nunc etiam assidui in munienda oppidi parte, quæ versus Arcem infirmior videbatur, laborant.

a Evulgatus per Pythæum.
b Diploma Stabuleuse.
c Tornacensium m. s.
d Chronicon Cameracense. Anno 890.
e Idem lib. 1. Anno 1030.
f Idem lib. 2. Anno 1091.
Anno 1530.
g Sequentia partim ex inscriptionibus, partim ex oculatorum testium relatu.
Anno 1535.
Anno 1501.
Anno 1535.
Anno 1603.
Anno 1574.
Anno 1596.

SECTIO V.

De Situ & Qualitate.

CIvitas *Cameracensis*, ait [a] vetus Scriptor, *præ aliis pulchra & decora est, sicut hi qui Hierosolymam petentes diversas urbes aspexerunt, testantur. Sunt quidem aliæ plures longitudine & latitudine atque divitiis nobiliores; sed situ & domorum compositione non ita, quamvis crebris incendiis deturbata sit. Asserunt etiam quod Urbi Hierosolymæ nulla similior sit. Nam sicut illa ab oriente habet montem Oliveti: sic urbs Cameracensis habet ab oriente montem S. Gaugerici.* Et sicut Dominicâ *in ramis Palmarum Patriarcha & Rex cum Clero & populo procedunt ascendentes in montem Oliveti, ibique palmas accipiunt, & veniunt in vallem Josaphat, ubi legitur Evangelium, & deinde fit sermo ad populum: ita profectò in urbe Cameracensi eâdem Dominicâ, cuncta civitatis turba cum Episcopo & Clero procedentes montem S. Gangerici ascendunt, ibique Palmæ benedicuntur, & distribuuntur. Dehinc descendentes pergunt ad S. Sepulchri Abbatiam, quasi in vallem Josaphat, ubi etiam legitur Evangelium, & fit sermo ad populum. In latere montis Oliveti est Bethania & domus S. Lazari: Cameraci etiam ad radices montis S. Gangerici est Hospitale S. Lazari.* Hæc ille.

Processio autem, cujus hìc mentio, ab anno 1545. desiit taliter celebrari, & nunc loco ejus adeunt Ecclesiam S. Nicolai. I. Hocsem [b] qui 2. ferè post seculis scripsit: *Cameracum*, inquit, *antiqua & celebris Episcoporum suorum sanctitate urbs commodis duorum gaudens fluminum* (Scaldim & Scaldiolam rivulum intelligit) *& privilegiis Imperatorum multum locupletata.* Anonymus [c] Franciæ historiæ Scriptor: *Cameracum* (ait verbis à me in Latinum translatis) *urbs magna, sita partim in valle, partim in acclivi, nullam propugnaculorum, mœnium, munitionis ad morem novum habens similitudinem.* (Ita tum, nunc aliter se res habet) *Quà Franciam respicis & orientem, campo agroque arvo per 800. aut 1000. passus plano se totam offert aspiciendam; ita tamen ut versùs urbem leni descensu nullis umbrarum arborumve obstaculis interceptus tendatur: versùs occidentem loco humiliori suburbanum ingens, & horti prataque secundum flumen optima: ad meridiem ultra planitiem nonnihil declivem prospicis amœna vallium, & collium distinctione picturatos agros: ad Septentrionem collis est opido impendens.* Auctor nostri temporis *Cameracum* describit [d] *Urbem magnam, fortem, divitem ædificiis tam privatis quam publicis, & Ecclesiis maximè Monasteriisque admirabiliter instructam, populo & divitiis plenam, mercatoribus etiam & artificibus maximè lineorum pannorum qui totâ Europâ celebrantur.* [e] Ambitus ejus sesquimiliaris, longitudo graduum 26. minutorum 6. latitudo graduum 49. minutorum 45.

a Intelligo illum qui anno 1118. claruit, scripsitque vitæ D. Lieberti supplementum, extat in Biblioth. S. Sepulchri.
b Extat in Bibliotheca S. Laurentii Leodicensi.
c Intelligo editum anno 1581.
d Guicciardinus in Descript. Belgica.
e Ita Geometræ anno 1516. 27. Jan. adhibiti æstimarunt.

SEC-

SECTIO VI.

De Operibus.

Opera opidi describturus, à portis ordiar, quarum illa quam vulgo *du Male* vocant, *Malleorum* olim dicta (fidem faciente Ordinario Ecclesiæ [a] Cameracensis) fortè à fabrorum propinquis habitaculis: *Robertina*, non ab aliquo Episcoporum nuncupata, sed à Roberto Coillet. [b] Idque circa ævum Roberti I. Episcopi: *S. Lazari* à vicino Leprosario dicta, quâ inaugurandus Antistes primùm solebat ingredi, quæ sicut & superior clausa est: *Nova* ex re nomen adepta superioribus occlusis substituta, sub Barlomontano Præsule, cujus aliquandiu nomen prætulit, honorata ingressu Ducis [c] Andegavensis: *Georgeana* à Parochia vicina nomen sumens, ornata ingressu Caroli V. io urbem: *Sepulchrensis* à vicino Cœnobio nuncupata, renovata Roberto de Pratis [d] Abbate primum fundamenti lapidem ponente: *Camipratensis* à Cœnobio suburbano dicta, post nuperam inuodationem [e] refecta, & arce instructa post reductam à Comite Fontano urbem: *Sellensis* ab arce [f] per Servium Romanorum Ducem structa, ut aiunt, vel à propinquo *D. Joannis* fano dicta, in conspectu cujus sunt molæ aquatiles à Nicolao [g] Episcopo perfectæ.

a Ubi agitur de processione palmarum. Anno 1174.
b Ex Diplom. an. 1231. ubi sic vocatus. Anno 1559.
Anno 1572.
c Ex insignibus an. 1595. abrasis.
Anno 1581.
Anno 1549.
d Ex Chronico S. Sepulchri.
e Ex diario Juliani de Ligne. Anno 1590. Anno 1519.
f Annales uno ore tradunt.
g Ex vita ejus in Rubea Valle. Anno 1266.

Pontium lapideorum ille qui Schaldim sternit, renovatus; alter qui Schaldulam circa Minores, etiam non ita pridem refectus est. Fora rerum venalium 4. majora ab annis 400. nota fuerunt. Plateæ lapidibus stratæ [h] sériùs. *Castellum* Urbis majus genio loci ita munitum, ut arte humana videatur inexpugnabile, Carolo V. sua debet initia: *Sellense* Romanis authoribus gloriatur [g] à Nicolao Episcopo reparatum: *Camipratensi* portæ impendens recenti memoria extructum. *Palatium Episcopale* à S. Venedulpho inchoatum, ab Herluino [i] primo Cameracesii Comite augmentatum, renovatum ab [l] Henrico de Bergis, ornatum à Roberto [l] Croyaco, variè auctum, perfectum, ornatum à Gulielmo de Bergis Archiepiscopo adhuc superstite. *Curia Spiritualis* olim secus D. Mariæ, ubi nunc granaria [m] Cœnobii Aubertini, translata in ædes oppositas hospitali Julianensi. Cujus conclave [n] authorem præfert Henricum de Bergis Episcopum. *Curia secularis*, oppido sub Andrea [o] Episcopo structa perhibetur an. 1398, dicta olim Domus Pacis, cujus frontispicium elegans adjectum, & aliud simile opus altera parte superadditum magno fori majoris ornamento. Hujus in medio eminet horologium oppidi, opere [p] pereleganti fabricatum anno 1510. *Macello* majori (cùm antea plateatim carnes venderentur, maximè in vicô qui adhuc nomen servat) locus [q] designatus est à Petro Episcopo. *Minus*, quod in suburbano Camipratensi erat, ab everso in urbem translatum est, domo recenter adaptatâ.

Anno 1137.
Anno 1240. h Ex veteri Codice meo hist. Leod. Anno 1144.
Anno 1565.
Anno 1595.
Anno 1185.
Anno 1007. i Ex Chron. m. S. Cameracensi. Anno 1484. Anno 1519.
l Ex libris rationum utriusque. m Anno 1160. Ex literis venditionis per Nicolaum Episcopum factæ Abbati anno 1116.
n Ex insignibus ejus in limine portæ anno 1480.
o Ex diplomate hac de re dato. Anno 1541. Anno 1605.
p Ex literis consensus Imperatoris Maximiliani datis anno 1509. Anno 1353.
q Ex literis concordiæ cum civibus initæ anno 1313. Anno 1180.
Anno 1595.
Anno 1438.

Nota etiam fuerunt olim Palatia *Sancto-Paulinum* à Comite extructum, ab Henrico IV. Rege Francorum Roberto de Hamaide Domino de Fay venditum. *Elebaldi* palatium de quo postea: aliud à *Roberto* Episcopo versus D. Gaugerici structum.

Anno 1536.

SECTIO VII.

De Bellis

Bella in Cameracum gesta triplici serie tractabo, præteriturus vetera illa ante annum ab orbe redempto millesimum facta aut ficta, percursurus sequentia quatuor seculis gesta, absoluturus novissima illa & recentis memoriæ. Primi generis sunt, quod referunt, [a] ab Hunnis Duce Cambrone, Germanis Duce [b] Ariovisto, Romanis [c] Duce Claudio captam urbem, sine auctore sine fundamento. Deinde qualiter à Clodione Francorum Duce [d] intercepta, rursùsque à Merovingorum factione [e] per proditionem oppressa, iterum à Comite Hannoniæ [f] jussu Sigiberti Regis infessa, à Pipino Duce [g] Ebroïni manibus erepta: & iterùm quomodo [h] à Normannis fœdâ populatione vastata omnem amiserit ornatum: nec multò pòst ab Hunnis secundò obsessa [i] miserum io modum [l] afflicta sit: nisi quòd ultimâ vice ita fortiter Episcopus cum Clero & populo restiterit, ut hostes obsidionem solvere coacti fiot. Hæc, inquam, prætereo, quia antiquiora nec satis ab antiquis explicata, sicut illa quæ post Episcopi cum Flandris aliisque gesserunt. Lego enim [m] captam Urbem à Joanne Atrebate, qui, Advocatum se jactans, Episcopum (cui Imperator Henricus Urbis gubernationem concesserat) Urbe excluserat, sed accurrente in auxilium Comite Flandrorum, recepta & per [n] leges pacis Imperatori reddita. Nec multò pòst cùm ob privatas controversias Hugo Oziacensis Dynasta Episcopum dolo captum in arcem suam abductum detineret, Richildis Hannoniæ Comitissa auxilio veniens Oziaco capto Episcopum restituit libertati. Et cùm Flandriæ Regulis quæsitum patrocinii sive Advocatiæ jus esset Imperatoris dono, minimè obsequentes oppidani, non semel imperata facere coacti sunt nominatim à Theodorico Elsatio [p] captâ Urbe.

a Lucius Tungrensis auctor.
Anno 445. b Hugo Tyllensis auctor.
c Guisianus p. 1. testis.
Anno 560.
d Gaguinus testis.
Anno 660.
e Annales Francia fatentur.
Anno 752.
f Annales Hannoniæ tradunt.
g Iidem id testantur.
Anno 881.
Anno 895.
h Meierus ad annum 881.
Anno 954.
i Vide Baronium tomo 10.
l Vide Molanum ad 2. Aprilis.
Anno 1049.
m Ex Chronico Cameracensi.
n Testis Meierus ad annum ....
Anno 1050.
o Guisianus & Annales fusè.
Anno 1070.
Anno 1153.
p Meierus ad annum 1111. fatetur.

Nec minor ab Anglis Francisque belli impetus: & cùm, licèt irrito conatu, ab Eduardo [q] Anglorum Rege, & Ludovico Boiorum Duce obsessa urbs: & cùm à Luduvico XI. Galliarum Rege capta, [r] sed brevi reddita Philippo Archiduci: & cùm [f] tentata ab Henrico Rege, sed conatu in effectum non reducto.

Anno 1339.
q Auctor Froissardus lib. 1.
Anno 1477.
Anno 1515.
r Henterus l. 1. Rerum sub Austriacis gestarum.
f Surius & Sleidanus meminerunt.

SECTIO VIII.

De Seditionibus.

Tertii generis bella sunt & seditiones, cùm Urbs unà cum oppido per Balduinum de Gavre Dominum d'Iochy capta, & per eundem Francis data est.

Anno 1576. 25. Octob.

A qui-

A quibus missus Joannes de Moluc Dominus
Baleguiaci in gubernatione, Balduino apud
Anno 1580. Cameracesium necato ipso Sanctorum Inno-
Anno 1582. centium, successit. Missus autem à Catholico
Anno 1580. 26. Sept. Rege Marchio Robasii fixis ad Marconiam
castris, urbem cum fame luctantem (ita ut deficiente alimento equorum carnes ederent) premebat, & coëgisset victas manus dare, nisi superveniens Andegavensis Dux instructâ mili-
Anno 1581. 28. Aug. tum manu urbem ingressus esset; Rex etiam ipse Francus Cameracum veniens, omni viâ & modo animis se civium insinuasset. In cujus fide
Anno 1595. 2. Octob. mansit urbs, donec Henricus Enriquez Fontanus Comes, Belgii tum Prorex 17000. exercitu castra in conspectu urbis metatus, partim vi, partim deditione arcem, urbemque recuperasset.

Subjungendæ his seditiones, & rebelliones
Anno 1163. civium. Cujus generis est illa enormis multorum annorum litibus, excommunicatione, & banno Imperiali producta, & vix tandem Cæsaris authoritate, sublatis oppidi privilegiis, confir-
Anno 1208. matis Episcopi, sopita. Et iterùm repullulans vix magno tumultu & labore sedata. Sedata at non extincta, quæ factiosis quibusdam suggerenti-
Anno 1240. bus resumpsit vires, post annos demum viginti Mandato Imperatoris Frederici oppressa. Cujus tamen reliquiæ cùm biennio pòst viderentur repullulare, Abbatis S. Sepulchri & D. Auber-
Anno 1262. ti interventu inita concordiæ ratio. Nec deinceps nisi cum jactura sui & nominis & privile-
Anno 1292. giorum se cives moverunt, aliàs certâ pecuniæ
Anno 1303. summâ pacem coacti redimere, aliàs ad delicti expiationem jussi Capellas Palatii Episcopalis dotare, &c.

Priora hujus sectionis petita ex Scriptoribus rerum præcedentis seculi; Posteriora ex Codice Capituli, ubi diplomata Cæsarum & concordia descripta.

SECTIO IX.

De Calamitatibus aliis.

Calamitates alias, quas singulaṡ Cameraco elementa intulerunt, non tacebo.

Ignis quidem [a] Normannorum & Hunnorum [b] operâ immissus anno 882. & 930. Ut iterum fortuito casu potiorem [c] urbis partem absumens anno 1029. ad 24. Julii. Et iterum, nescio quâ [d] fortunâ, Ædem Marianam cum vicinis habitationibus invadens, & interjecto temporis bis 20. annorum spacio [e] totam Urbem fœdavit. *Aqua* autem intumescente Schaldi limites suos egressa, magnam [f] suburbano cladem intulit: & iterùm ex soluta nive auctum flumen in Novembri pontem Cantipratensem [g] dejecit.

Fames etiam & *contages* aëris infecti effecta sæpiùs Cameracum afflixerunt. Nominatim cum [h] mortuis deferendis vivi non sufficerent: & postea urbis cœmeterio non sufficiente, Gerardus Episcopus [i] aliud extra muros dedicavit. Laboratum etiam graviter annis 1380. & 1402. [l] & recentiori memoriâ cùm perhibentur mortua 15000. [m] hominum: & post biennium 1600. & iterùm post biennium magno numero feruntur interiisse. Unde mos obtinuit feriâ secundâ cujusque hebdomadis ad placandum Divini Numinis iram processionem pro avertenda lue facere, sicut feriâ quintâ pro pace impetranda fieri consuevit: & interjecto aliquot annorum spatio Hospitale extra portam malleorum, cum cœmeterio fuit dedicatum. Nec tacenda ultima illa & celebris anno 1596. octodecim millium hominum morte æstimata pestis, cujus reliquiæ multos post annos adhuc pullularunt.

a Meierus ad annum 882.
b Molanus in natalibus.
c Chronicon Cameracense.
Anno 1064.
d Ex J. Waucelo.
e Ex historia J. Lygny.
Anno 1151.
Anno 1148.
f Ex Chronico Leodiensi.
Anno 1260.
g Ex libris rationum opidi.
Anno 1352.
Anno 1056.
h Ex vita D. Lietberti &
i Fundatione S. Sepulchri.
Anno 1047.
Anno 1519.
l Ex diariis memoriisque privatorum.
Anno 1512.
m Ex fide dignorum annotatiunculis.
Anno 1545.
Anno 1596.

FINIS.

LIBER

LIBER SECUNDUS.

De Civitate & Republica.

SECTIO I.

De Dominis directis.

URbe ædificatâ Rempublicam formaturus, à capite ordiar, id est Dominis directis, & primum facio Galliæ Regem, qui post victoriam Clodionis [a] Criniti Urbis Dominium usorpavit & servarunt posteri. Et quamvis Cameracum, ut mox dicam, postea imperio fuerit & manserit attributum; tamen sæpè tentavit Francus [b] Urbis Dominium patrocinii titulo in se transferre. Quod adeò [c] nuperis bellis fecerat, sed armatâ manu Rex Catholicus paulò pòst, ut dixi, possessionem ejus jure armorum usurpatam interrupit. Cùm autem à Pipini Ducis contra Ebroïnum victoriâ Ducatui & demùm regno Austrasiç Cameracum subcenseretur, in pacificatione Virodunensi [d] inter filios Luduvici Pii factâ Cameracum cessit Lothario, & rursùs divisâ inter Lotharii filios paternâ hereditate, [e] Carolo Imperatori in sortem obvenit; mansitque ex eo tempore penes Augustos supremum urbis Dominium. Qui licèt tam *Advocationem* quàm *Comitatum* & possessionem gubernationemque Cameraci aliis inferioribus permiserint; tamen merum summumque sibi jus retinuerunt. Ita lego Flandriæ Regulum [f] Aquisgrani ratione Advocatiç Cameracensis Imperatori Sacramentum dicere: ita ipsummet Episcopum Cæsari apud [g] Cameracum ratione Dominii Urbani juramentum fidelitatis præstare. Quorum utrumque non semper servatum, Flandro sæpiùs ob non recognitum tempori beneficium Advocatiâ privato, sed semper per leges pacis restituto, qui tandem jugum Imperii planè plenèque videtur excussisse. [h] Episcopi autem non semper Imperii se beneficiarios professi sunt, sed imò ipsum Flandriæ Comitem insuper Episcopo *ratione Castellaniæ Cameracensis Oziatique* fidelitatem jurasse lego, idque ex Imperatoris haud dubiè dono. Atque bi quidem sint Domini directi, quos in historiis licuit reperire.

a Meierus, Pithæus, Annales fatentur. Anno 448.

b Vide libellum anno 1575. Parisiis hac de re editum. Anno 1581.

c Vide supplementum Surii ad hunc annum.

d De ea annales & Pythæus. Anno 846.

Anno 855.

e Vide Annonium lib. 5. c. 15.

Anno 1184.

f Annales in Philippo Comite.

Anno 1049.

g Ex m. f. Leodicensi Chronico.

h Fatetur Meierus, Oudegerstius & alii.

Anno 1190.

SECTIO II.

De Regibus, Ducibus, Comitibus.

IN secundo ordine constituam Reges, Duces, Comites Cameraci. Reges uno duntaxat tempore reperio in familia Principum Francicorum legens Runcharium & Regualdum Clodionis [a] Criniti filios Reges Cameracensium appellari. Qui cum affligente Gallias Merovingorum rabie aliquandiu fortiter restitissent; tandem urbe per proditionem captâ propriis ejus manibus trucidati sunt. Et quidem hos Cameraci Regulos dictos opinor, quod ibi regiam suam haberent.

Duces Cameracenses tempore sunt posteriores, cùm scilicet eâ dignitate ornati sunt à Maxæmiliano Imperatore Episcopi. [b] Quorum primus Jacobus Croyacus in Ordine Episcoporum 70. Continetque Ducatus urbes 4, Castella primaria 18, minora turribus suis instructa 22, Pagos, non venientibus in numerum appendicibus, circiter 150. in quibus veteres Comitatus invenio 4, Comites Cameracenses invenio Albericum [c] Hannoniæ Principem dono Sigiberti Regis, cui in dignitate Hugo [d] filius successit. Postea invenio Marcum [e] *Comitem castri Cameracensis* sub Pipino. Denique lego Balduinum Ferreum Flandriæ Principem [f] cum Juditha Regis Francorum filia dotis loco inter alia Cameracum accepisse, eique filium natu minorem Redulphum (malè Endonem quidam vocant) Comitem post se reliquisse, illum Caroli Simplicis avunculi strenuum defensorem, pro quo contra Heribertum Viromanduorum Comitem decertavit, & quod nonnulli tradunt, [g] occubuit: quod alii, iterum contra Heriberti filios [h] quatuor pugnans, eisque fanum Quintini & Peronam eripiens, dum illud ope Normannorum recuperant hostes, obtruncatur. Et quamvis Flandriæ scriptores [i] Balduinum Comitem scribant successisse; tamen ego aliunde [l] certiùs didici, Valterum ex sorore nepotem successisse. Quo mortuo Cæsar devolutum ad se Comitatum Wicbaldo cuidam [m] tradiderit. In quo finiam.

a Henninges p. 2. Regni 9. Monar. 4.

Anno 101.

Anno 1509.

b Ex diplomata hac de re dato.

Anno 1160.

c Guisianus p. 2. lib. 11.

d Henninges folio 63. ubi supra.

e In veteri m. s. Leodicensi.

f Oudegerst. cap. 22.

Anno 879.

g Marchantius lib. 2.

Anno 899.

h Chronicon Walciodorense fuse h... bellum prosequens.

i Divæus eos recenset.

l Ex codice Walciodorensi.

Anno 968.

m Ex m. s. Bibliotheca Vaurentianæ.

SECTIO III.

De Episcopis Dominis.

DEscendo ad Dominos Urbis Episcopos, de quibus hæc habeo scribenda. Traditur à nonnullis [a] Carolum Magnum Ecclesiæ Cameracensi Dominium in Urbe donasse. In urbe dico, non *in castro aut veteri aut novo Cameracesi*, quod posteà consecuti sunt Antistites. Quomodo ergo, inquies, legis Henricum Imperatorem [b] Lieberto Episcopo *Urbem regendam tradidisse?* Fortè intelligit tum à Cæsare summæ jurisdictionis honorem consecutos Antistites, qui antea Domini Legales, ut sic dicam, aut possessores fundi Urbani erant. Atque Elbaldus Vir illustris, [c] de quo postea, post dictum annum legi-

a Harigerus Abbas Lobiensis in sua historia.

b Scriptores Rerum Flandricarum tradunt. Anno 1049.

c Vide infra lib. 3. fundationem Ecclesiæ S. Crucis.

tur possedisse amplissimas hereditates in Urbe, & quidem *Palatium propinquum adi Mariana cum hereditate templum utique eingente* Capitulo S. Crucis assignasse: sed nihil hoc infringit, cùm constet illum Capituli Cathedralis beneficiarium fuisse, unde hodièque Capitulum S. Crucis Mariano est subalternum. Amplius cùm Comites *novi Castri* Cameracesii Provinciam in circuitu Urbis totam administrarent, Henricus Cæsar [d] donationem Ecclesiæ fecit, *& tam anima sua consulta, quam Venerabilis Heriberti Archiepiscopi Coloniensis interventu Cameracensi Ecclesia in honore Sancta Maria constructa Comitatum Cameracesii sue auctoritatis preceptali pagina, prout firmissimè potuit, donavit. Praecipiens ut pralibata sedis Venerabilis Herluinus Episcopus suique successores, dehinc habeant potestatem eundem Comitatum in usum Ecclesia supradicta tenendi, Comitem eligendi, bannos habendi, seu quicquid sibi liberet, modis omnibus inde faciendi &c.* Datum 11. Kal. Novembris, indict. 5. anno 1007. anno Henrici Regis secundi sexto, in Aquisgrani Palatio &c. Atque hanc donationem Conrardus Cæsar & alii successores ratam habuerunt. Henricus autem Cæsar cum hujus ignarus Philippo [e] Comiti Namurcensi Comitatum dictũ assignasset, *defectu relevii*, ut putabat, ad se devolutum, Clemens IV. Pontifex Ecclesiam in integrum restituit, Cæsaribus postea non invitis. Ita mansit urbis & Provinciæ Dominium penes Episcopum, pronuper armorum jure nonnihil imminutum.

d Extat hæc donatio in Codice Thesaurariæ. Anno 1007.

e Hæc ibidem habetur titulo de restitutione Comit. Camer. Anno 1305.

SECTIO IV.

De Advocatis & Castellanis.

DOminis succedant alii minoris notæ Præfecti, inque primis *Advocati*. Quod muneris cum Imperator [a] non semel suum esse professus sit, suamque in tutelam susceperit Cameracensis Ecclesiæ bona: tamen ut magis propinquem *Advocatos*; hanc dignitatem sæpe putavi antiquos Cameraci Comites obiisse, maximè cùm legam Hugonem Hannonii Principis filium non Comitem tantùm, sed & Advocatum [b] Cameracensem (pro quo alii Abbatem perperam [c] legunt) nuncupari. Quod autem uno ore omnes scriptores tradunt annexam Comitatui Alostano Cameracensem Advocatiam junctim à Cæsare antiquitus in feudum tenuisse Flandriæ Regulum; inde natum puto, quòd cùm solùm in Flandria Alostanum Comitatum soleant à manu Imperatoris suscipere, sicut & Advocatiam Cameracensem, creditum vulgo utramque provinciam junctam semper fuisse. Causa autem cur putem ab antiquo Flandrum, etiam antequam Alostanæ ditionis compos factus esset, Cameraci dominatum, est, tum quod supra tradidi de Redulpho [d] Comite, tum quod annales disertis verbis tradunt [e] Roberto demum Comiti *ab Augusto jus in Cameracum novumque castrum datum, quale predecessores ejus ante non habuerant*, qui idem ut suum istis regionibus augeret peculium, à [f] Godefrido affine coëmit quicquid in Cameracesio & Ostrevandia juris habebat. Et deinceps video ratione hujus Advocatiæ [g] Flandros Cæsari sacramento obligatos fuisse. Quoad munus Castellani seu Vicecomitis Cameracensis, puto, licet non ignarus [h] id postea Oziacenses Dynastas obtinuisse; illud etiam Flandriæ Regulum obtinuisse olim, sed Episcopi beneficio, cum legam *Balduinum Comitem de Castellania Cameracensi, castellisque Oziaco & Hanrichorte Joanni Episcopo juramentum prastitisse*. Non ignarus etiam plures particulares diversis in locis fuisse Cameracenses Advocatos, & pluribus locis Castellanos, de quibus posteà.

a Extant in Archivis Cameraci diplomata.

b In m. s. Annalium Hannoniæ.

c Meierus ad annum 982.

d Vide l. 2. c. 2. supra. Anno 1110.

e Meierus hæc ex Archivis citat.

f Annales Hannoniæ tradunt.

g Fusius hæc in Alostanis nostris videbuntur.

h Apud Meierum ad annum 1192.

Anno 1192.

SECTIO V.

De Senatu.

AD Senatum pergo, cujus forma præcisè qualis fuerit ab antiquo, non facilè dixero, certus variis munitos privilegiis cives ægrè Episcopi Imperium admisisse, & ægrius tulisse. Et cùm in fori [a] medio haberent campanas, & turrim, quâm *Belfreis* indigetabant, & *Communitatem* instituissent seu Senatum plebeium, cui speciosum *Pacis* nomen indiderant, post plurium annorum controversias coram Frederico Henricoque Cæsaribus motas per sententiam Curiæ Imperialis damnati privilegia pleraque sua, & libertates cedere, *Belfredum* amoliri, *Communitatem* de cætero intermittere compulsi sunt. Et exinde varia Senatus forma fuit, qui nunc constat Præfecto uno, [b] Senatoribus 14. quos antea Præsul, post reductam à Rege Catholico urbem Princeps Belgium possidens aut administrans constituit. Hi Senatores designant Ædiles 4. publicis operibus, Censores 2. (collectores vocant) politiæ minori intendentes. Cætera ferè aliarum urbium more administrantur. Leges autem [c] oppidi 48. in ordinem Antistes Godefridus fertur digessisse, renovatas [d] illustratasque per Luduvicum Barlomontanum, & jam typis evulgatas. Statuta autem Curiæ spiritualis per Maxæmilianum [e] primum Archiepiscopum innovata 28. Martii. Et solebant Cameracenses in civilibus appellare ad Cameram Spirensem, in Ecclesiasticis ad Curiam Rhemensem. Ab hac autem post erectum Archiepiscopatum exempti sunt Pauli [f] Pontificis authoritate.

a Hæc omnia refert diploma Henrici Imperatoris.

b Ex registro curiæ Cameracensis ad 6. Februarii.

c Democharis testis tom. 2. c. 13. Anno 1234.

d Extant passim Duaci excusæ. Anno 1574.

e Et hæc in omnium manibus sunt. Anno 1564.

Anno 1559.

f Ex Bulla erectionis Archiepiscopatus.

SECTIO VI.

De Populo.

CAmeracum laudat Guicciardinus à populi frequentia, mercatorum omnis generis copia & opibus, nundinarum multitudine. Celebre est, & in ore omnium subtilissimi linei genus, quod à loco telam sive lintheum Cameracense vocant. Civium pars lectior in quinque Sagittariorum collegia distribuitur. Quorum

Sclope-

Sclopetarii instituti, sive malis, ad juramentum
Anno 1541. admissi nuper. Collegium D. Sebastiani sacellum
Anno 1110. habet in Curia dedicatum sub Roberto Croyaco. Hortum habuit exercendis Sodalibus olim in urbe: post producta autem pomeria pridem cum Collegio Christophoriaco habent. Hortus juxta Cantipratensem portam eorum est, qui D. Christiani titulum præferunt.

Rem fecisse antiquitus cives re textoria, ex nominibus platearum antiquis manifestum est, quorum illa quæ nunc Cantipratensis dicitur, à tinctoribus, quæ nunc Sellensis nuncupatur, à textoribus nomen habebat. Nunc, ut dixi, celebris est tenuissimi lini textrina & nundinatio, à qua licet nomen habeat vicus urbanus, vulgo *La rue de Laigniers* dicta, tamen potior mercatorum pars plateam D. Georgii habitat. Quoad alias mæchanicorum artes & nundinationes, satis apparet ex plateis, quibus nomen piscis, equi, vaccæ, porci, pistrina, macellum indunt, singulos separatam urbis regionem habitasse. Illa verò platea quæ vetus nuncupatur, primo lapidibus Anno 1105.
strata est, ne quis fortè opinetur illam quæ *Stratum* appellatur, primò stratam.

FINIS.

LIBER TERTIUS

De Re Sacra.

SECTIO I.

De Initio Religionis.

a Extant in Cœnobio Rubeæ Vallis.

IN miraculis S. Servatii lego *Flaminissam* [a] *Panis apud Cameracum* febribus liberatam, & Christianæ Religionis initiatam sacris: unde colligo *Panem* hic loci cultum. Hoc certus, fidei nostræ apud Came-

b Baronius & Platina meminerunt.

racenses, pulsâ idololatriâ, exordium deberi [b] S. Piato, qui sociis stipatus quatuor in Gallias

Anno 250.

ablegatus est per Sixtum Papam, cujus in A-

c Ita Chronicon Atrebatense.

postolatu successor [c] Dionysius creditur Dioceses Cameracensem Atrebatensemque separasse. Ceterum cùm persecutio Diocletiani in Fideles, schisma Arrianum inter Fideles multùm

d Demochares tom. 2. cap. 15.

sæviret, in issus ab Urbe Diogenes natione [d] Græcus, qui apud Rhemos infulis honoratus utramque Diocesim cum laude & fructu administravit. Sed nec hæc fuit quies diuturna, intercipiente Wandalorum Hunnorumque rabie. Post

Anno 560.
e Surius, Molanus & alii in vita hujus.

quam missus à Clodovæo Rege S. Vedastus [e] unde Pontificum suorum cathalogos utraque Diocesis auspicatur. Hujus tempore etsi non dubitem quin aliqua Virgini Matri inscripta fuerit Ecclesia, tamen historiæ nihil, unde id liquidò doceri possit, afferunt ante D. Gaugerici ævum,

Anno 597.
f Ex m. s. ejus vita in Abbatia Altimontensi.

[f] quem referunt exiguo juxta Sacellum D. Virginis cubiculo habitasse. Quod cubiculum S. Bertholdus ejus successor in Episcopatum,

Anno 639.

titulo decessoris sui dedicavit, de quo vetus

g Ex Chronico Cameracensi.

martyrologium in hæc verba: *Ipso die* [g] (puta 21. Octobris) *dedicatio Altaris S. Gaugerici, quod situm est in sinistra parte ejusdem Altaris,* (Aram S. Lamberti intelligit) *ubi etiam idem B. Gaugericus, in carne adhuc vivens locum quietis sibi adaptaverat.* Hoc Sacellum quod impe-
dire [h] primariam Ecclesiæ aram videretur, Ro- h Ex eodem & Kalendar. veteri.
tardus Episcopus diruit; sed Gerardus interjecto Anno 989.
tempore successor, eodem, quo fuerat, loco
restituit. Nunc titulo D. Gaugerici nullum est Anno 1083.
in Æde Mariana Sacellum, nisi quòd unum DD. Laurentio & Gaugerico inscriptum sit à parte Chori dextra.

SECTIO II.

De Templo Mariano.

UT initia & progressus augustissimi Templi
describam, post Normannorum, [a] qui a Teste Meiero, Sigiberto, aliis.
illud in Decembri combusserunt, abitum, Ste- Anno 995.
phanus & Fulbertus, & inprimis Engueramus Episcopi, ut urbem ita inprimis Templum Deiparæ cœperunt restituere, perfectum ad Septen-
trionem, dedicatumque [b] Kalendis Augusti per b Anno 990. Ex Chronico Cameracensi.
Rotardum Episcopum. Quod haud multò pòst
fortuito igne absumptum reparavit, & veteris Anno 1064.
Templi pomeriis multùm extensis ornavit, di- Anno 1093.
cavit ultimâ Julii Gerardus [c] Antistites eo nomi- c Ex vita per ejus Sacellanum descripta.
ne secundus. Sed iterùm incendio deformatum
& à [d] Nicolao Episcopo reparatum quidem; d Anno 1149. Ex Lamberto de Waterlo & aliis.
aliquot tamen pòst seculis lego ad 5. [e] Julii con- Anno 1472.
secratum. Partes ejus potiores, Chorus legitur Anno 1439.
absolutus an. 1252. Turris à Rotardo [f] Episcopo e Ex Kalendario Ecclesiæ Cameracensis.
extructa quidem, sed post sesquiseculum ferè 4.
Decembris exusta. Illam autem, quæ nunc con- f Ex historia Joliani de Ligne.
spicitur, certum ante mortem Nicolai Episcopi, Anno 1161.
qui juxta ejus basin sepultus est, strui cœptam. Anno 1167.
Campanæ quatuor majores [g] Furfeæ dictæ au- g Ex inscriptione registrisque veteribus.
thorem suum, de quo pòst, referunt; alias antè
suspensas lego. Horologium illud [h] memorabile, Anno 1451.
quod in præambulo repræsentat eleganti arti- h Ex m. s. ejus vita in Biblioth. Lætienti & Guelielmi Pepin Præ.
ficio Passionis Dominicæ personas, Petrus Episcopus

dicatoria sermone de Assumpt. Anno 1450. l Ex historia hujus per J. de Ligne scripta. Anno 1412.

copus curavit anno 1349. Extant & hic varii Episcoporum & nobilium tumuli. Visitur & Icon D. Virginis [l] gratiosæ testamento M. Fursei de Bruyle Canonici & Archidiaconi Valencenensis relicta & processionatim 4. Augusti in Ecclesiam deportata. Crucem insignem, Coronam pulcherrimam, Imaginem D. Baptistæ cum incluso ejus dente æstimatam 1000. scutatis, S. Luduvicus Rex Franciæ donaverat: Imagines ex solido argento, crucem denique & Deiparæ effigiem similiter argenteas splendido opere alii obtulerunt: Feretrum argenteum 450. marcis olim [l] confectum, Ægidius du Bois Canonicus [m] inaurari & illustrari curavit. Aliæ magno numero SS. Reliquiæ per Haliebarium Episcopum [n] à Luduvico Rege Francorum Constantinopolim missum in Thesauraria Ecclesiæ leguntur repositę, per Petrum de Alliaco Episcopum visitatę sunt 8. Junii.

l Ex libris rationum Capituli. Anno 1228. Anno 1418. m Ex inscriptione veteri. n Teste Chronic. lib. 1. cap. 40. Anno 1404.

SECTIO III.

De ejus Clero.

Anno 1316. a Ex Bullis dictis & diplomate Episcopali. Anno 1072. Anno 1408. Anno 1454.

METropolitanæ Ecclesiæ Clerum & personas sacras percursurus à parvis incipiam. Confraternitates in ea sunt D. Annæ: DD. Cosmæ & Damiani, de quarum initiis necdum quicquam mihi scire contigit: D. Virginis Cameracensis, quam à Joanne & Gregorio [a] Pontificibus honoratam vario indulgentiarum beneficio, & denique à Petro Episcopo confirmatam disco; quæ tamen in usu esse desiit, ex quo Icon Deiparæ, quæ D. Lucæ manibus picta creditur, in Sacellum S. Trinitatis hujus Ecclesiæ, ut dixi, translata est, institutumque adhuc vivens Sodalitium ejus titulo & patrocinio. Septem Matricularii sacris assistentes diverso tempore instituti. *Chorales* pueri, sive malis symphoniacos appellare, ab annis trecentis erant, & docebantur sacris tam cantu quàm ministerio assistere, olim 5. postea 6. [b] nunc 8. sunt numero, ex collatione & eleëmosynario sustentati. Vicarii parvi incerto numero 12. ferè aut 14. quibus Alexander Papa fructus præbendæ [c] unius assignavit stipendii loco. Sacellani sunt in duo divisi Collegia, quæ vocant Communitates [d] & censentur in majori 45. in minori ante applicatum seminario unum locum 10, temporibus & authoribus diversis fundati. Mihi satis erit unico verbo tempus annotare quo singula Metropolitanæ hujus Sacella extructa sunt, aut Capellani primi potioresve in iis instituti: & ordiar ab eo quod Sanctissimę Trinitati inscribitur, dotatum à Michaële Archidiacono anno 1240. Sacellum Nominis JESU Guilielmus Claix anno 1557. dotavit. Ascensionis anno 1527. Sanctæ Crucis, anno..... Dominici Sepulchri anno 1369. Deiparæ quam pietatis vocant, ante annum 1525. Illius quam magnam sive Cameracensem vocant, annis 1232. & 1351. Et denique ejus quam de Alabastro vocant, anno 1350. Joannis Baptistę anno 1247. Michaëlis Archangeli anno 1388. fundata sunt. Apostoli autem Andreæ Sacellum Joannes de Bethunia Episcopus anno 1223. Petri & Pauli anno 1331 & 38 & 55. Philippi anno... Joannis Evangelistæ anno 1432. Jacobi anno 1363. instituta sunt sive dotata. Laurentii autem & Gaugerici anno 1329. Gengulphi & Jacobi Apostoli anno 1079. Stephani Protomartyris circa annum 1260. Cosmæ & Damiani & Christophori & Blasii Martyrum annis...... Martialis anno 1366. à Petro Andrea Episcopo. Nicasii anno 1476. Thomæ Cantuariensis anno 1332. dotata sunt. Sacella Laurentii autem & Gaugerici anno 1329. Hieronymi anno...... Nicolai & Catharinæ Virginis anno 1232. & 1323. Vincentii & Eustachii Martyris anno 1342. per Comitem Hannoniæ. Annæ autem Matris anno 1319. Ursulæ Virginis & Sodalium anno 1375. Elisabethæ Virginis & Eligii anno 1239. fundata sunt Sacella. Atque hæc quidem sunt, quæ de Sacellorum initiis ad meam devenêre notitiam, quæ libuit annotare, ut ex iis colligatur, quo tempore pietas & Sanctorum veneratio sua sumpserit incrementa. Vicarii majores novem instituti accedente Clementis Papæ consensu, divisoque in eos unius præbendæ fructu. Annexa insuper & Præpositure & Decanatui duplex, Episcopo & Abbati Aubertino (qui ob id Canonicus censetur, & è suis Religiosum ad horas Canonicas Metropolitanæ designat) singulis singulæ per Pontificem præbendæ sunt assignatæ. Quibus in numerum venientibus universim sunt in Metropolitana Cameracensi 50. majores Canonici, qui initia Carolo Magno & Cæsaribus sui referunt accepta, incrementa etiam, nisi quod aucto opum numero, numerum quoque ipsi suum auxerint. Prius, quod dixi, manifestum evadit ex diplomate Luduvici Pii, qui refert, ab Hildoardo Cameracensis urbis Episcopo oblatas sibi immunitates avi sui Regis Pipini, & genitoris sui Caroli bonæ memoriæ præstantissimi Imperatoris, addens qualiter genitor suus & antecessores Reges prædictam sedem, quæ in honore est Sanctæ Dei Genitricis Mariæ semperque Virginis, ob amorem Dei tranquillitatemque consistentium fratrum sub plenissima tuitione & immunitatis defensione habuissent. Datum Aquisgrani Palatio Regio 17. Cal. Maias, Indictione nonâ, anno Regni tertio, id est Christi 816. Quod ipsum iisdem ferè verbis Arnulphus Rex anno 894. & successores describunt.

Anno 1102. b Ex registro veteri in Thesauraria. Anno 1493. c Ex Bulla Erectionis. d De Fundationibus libellus est separatus. Anno 1264. Anno 1574. Anno 1561. Anno 1361.

Dignitates in Capitulo sunt Præpositi Majoris, Archidiaconi Majoris cui nunc tres eâdem dignitate Brabantiæ, Hannoniæ, Valencianensis succedunt, olim quinque, per erectionem novorum Episcopatuum avulsis à Cameracensi corpore duobus, Antverpiensi scilicet & Bruxellensi. Decanus, Cantor, Thesaurarius, Scholasticus nomina officium veteris disciplinæ Canonicorum designantia, quæ declinavit abdicatâ claustrali vitâ ante annum à Christo nato millesimum. Omitto hîc *officium*, quod vo-

vocant *Assisia magni ministerii*, *panis*, *vini*, *fabrica*. Omitto partitiones quinque & dotationes magnas *de Fontaines*, *d'Opignies*, *Carnieres*, *Sains*, *Ribec ourt*.

SECTIO IV.

De Metropolitana.

Collegiata hæc Cameracensis, unitam sibi habens Atrebatensem, Cathedralis fuit sub 32. Episcopis: separatæ autem per Urbanum Papam præfuerunt 37. Episcopi. Cum autho-
Anno 1559. ritate Pauli V. in Metropolitanam erecta est, subjectis Cameracensi Archiepiscopo Episcopis 2. veteribus Tornacensi & Atrebatensi, & totidem novis Audomaropolitano & Namurcensi. Numerans in Dioecesi ferè 800. Parochias: numerabantur olim 1757. Subcensentur Archipresbyteratus nunc 13, olim 15. Cœnobia Benedictina 24, Cisterciensia 8, Præmonstratensia 4, Regularium 18, Franciscanorum 8, Carmelitarum 3, Prędicatorum 1, Gulielmitarum 2, Canonicorum Collegia 10, Scholarium 1, Carthusianorum 2, Sacella à templis separata 2783, Hospitalia ferè 700.

Habetque adeo Ecclesia Cameracensis seu potius Antistes ut Comes Cameracensis & Princeps S. Imperii 12. Pares hereditarios, qui solent ante reductam nuper urbem festo Purificatæ Virginis per se aut suos Præfectos supplicationem cum tædis prosequi. Sunt autem possessores terræ Rumiliacensis, pratorum Montrecurtensium, Terræ Niergneensis, Dominiorum Cantanii, Marconiæ, Esniæ, Boussyæ, Cauroii, Blairegniaci, Præmontis, Cuvilerii, Andencurtii.

Officii Divini quædam incrementa adjiciam in exemplum potiùs, quàm complementum, eò quòd boni veteres parùm curiosi fuerint in annotandis ejusmodi minutiis. Itaque ut prætercam *Horas Canonicas majores*, ut quæ ab omni Scriptorum memoria solenniter Cameraci fuerint decantatę, licet modo paululùm, ac nunc, alio, cùm legamus demum anno 1472. statutum à Canonicis, *ne parvi Vicarii teneantur horas cantare, nisi paucis solennitatibus*, invectusque tum mos alternatim gratâ Musices intermixtione psallendi. *Parvas* quas vocamus *Preces*, horarias anno 1094. in Synodo Clarevallensi institutas, seriùs Cameraci receptas lego. Joannes Martini Canonicus Romæ anno 1446. mortuus, *vesperas diebus Sabbathi post Completorium* instituit decantandas, quod nunc fit quotidie ex institutione Adriani Quarre Archidiaconi an. 1557. defuncti. Totum *Officium de Domina* semel in hebdomade cantandum anno 1444. decreverunt Capitulares, quod idem in Collegiata D. Gaugerici instituerat anno 1377. Gerardus Episcopus. Antiphonam *Salve* instituit anno 1528. Luduvicus Wanpulaer Canonicus. *Ave Maria post Laudes* Jacobus Charitatis Canonicus anno 1461. mortuus. *Regina Cœli Antiphonam Paschalem*, in navi Ecclesiæ fundavit anno 1435. Ægidius de Basio. Spectabiles templi Imagines *S. Anthonii* in pronao Gulielmus Logenar anno 1404. *S. Michaëlis* sub campanili Joannes le Duc anno ..... *Joannis Evangelistæ* in dextro pronai Jo. Pierin anno 1526. *S. Gaugerici* in Claustro Jo. de Samier anno 1556. *Transfigurati Servatoris* Pontius Boherius anno 1409. *S. Quintini* Nicolaus Planchet anno 1456. *S. Barbaræ* Henricus de Calstris anno 1445. *Crucifixum* majorem Henricus à Bergis Episcopus anno 1502.

Subjiciam & Festa duplicia, ut loquimur, tam communia quàm magna, quæ Metropolitana Cameracensis ex privatorum fundatione celebrat.

Octavâ Januarii duplex Nominis Jesu funda-
vit Joannis de Bolbaie Canonicus mortuus 28. Anno 1557.
Julii.

Duplex Transfigurationis fundavit Pontius Anno 1409.
Boherius Canonicus.

In Adventu duplex Dominicæ primæ funda- Anno 1418.
vit Ægidius de Busco Canonicus.

Vigesimâ primâ Novembris duplex magnum Anno 1518.
Præsentationis fundavit Arnoldus de Criel Canonicus.

Veneris ante Palmas duplex septem Dolorum Anno 1554.
fundavit Joannes Malourt Canonicus.

Secundâ Julii duplex magnum Visitationis .....
fundavit Michael de Beringhen.

Quintâ Augusti Mariæ ad Nives fundavit Anno 1566.
Joannes Happe Canonicus.

Octavâ Septembris duplex Nativitatis funda- Anno 1475.
vit Reginaldus de Leonibus Canonicus.

In Septembri Recollectionis festorum Mariæ .....
Michael de Beringen.

Duo duplicia S. Michaelis fundavit Joannes Anno 1388.
T'serclaes Episcopus.

Primâ Augusti duplex Petri ad Vincula fun- Anno 1409.
Pontius Boherius.

Sextâ Maii Joannis ante portam Latinam Anno 1409.
fundavit idem.

Vigesimâ quintâ Julii duplex Jacobi Apostoli Anno 1409.
fundavit idem.

Trigesimâ Novembris duplex Andreæ Apo- Anno 1220.
stoli fundavit Joannes Episcopus,

Vigesimâ octavâ Octobris duplex Simonis Anno 1475.
& Judæ fundavit Reginaldus de Leonibus Canonicus.

Tertiâ Augusti duplex Inventionis S. Stephanus fundavit ......

Decimâ Augusti duplex Laurentii Levitæ Anno 1466.
fundavit Nicolaus Waspail.

Vigesimâ septimâ Julii duplex Christophori Anno 1516.
Martyris fundavit Joannes Samier Canonicus.

Vigesimâ Januarii duplex Fabiani & Sebastiani fundavit Ægidius Flanuel Canonicus.

Vigesimâ tertiâ Novembris duplex Clementis Papæ fundavit Nicolaus Clemens Canonicus.

Decimâ quintâ Januarii duplex Firmini E- Anno 1452.
piscopi fundavit Furseus de Bruyle Canonicus.

Vigesimâ nonâ Octobris duplex Quintini Anno 1456.
Martyris fundavit Nicolaus Planchet Canonicus.

Anno 1469. Duodecimâ Martii duplex Gregorii Papæ fundavit Nicolaus Gregorius Canonicus.

Anno 1460. Duo Festa S. Francisci fundavit Franciscus Saret Canonicus.

Anno 1566. Duo S. Nicolai fundavit Nicolaus de Hourdin & de Duaco.

Anno 1166. Decimâ tertiâ Maii duplex Servatii Episcopi fundavit Servatius Carlier Canonicus.

Anno 1525. Decimâ nonâ Martii duplex Josephi Confessoris fundavit Petrus Briquet Canonicus.

Anno 1397. Duo Festa S. Martini fundavit Joannes Martini Canonicus.

Vigesimâ septimâ Januarii Chrysostomi Episcopi fundavit idem.

Anno 1464. Primâ Decembris duplex Eligii Confessoris fundavit Radulphus Flauuier Canonicus.

Anno 1598. Decimâ tertiâ Aprilis duplex Ursmari fundavit Joannes à Quercu Canonicus.

Anno 1469. Sextâ Februarii duplex Vedasti Episcopi fundavit Petrus de Hamele A.

Anno 1566. Decimâ septimâ Januarii Anthonii Abbæ fundavit Anthonius Nobescourt.

.....Claudii Episcopi fundavit idem.

Vigesimâ sextâ Augusti duplex Luduvici Regis fundavit idem.

Anno 1474. Nonâ Octobris duplex Amati Episcopi fundavit Radulphus Mortier.

Anno 1319. Vigesimâ Julii duplex S. Annę fundavit Mathæus Bochu aurifaber, institutum anteà à Joanne de Guise & Maria Conjuge.

Anno 1401. Vigesimâ quintâ Novembris duplex Catherinę Virginis fundavit Galterus de Bello-visu Præpositus.

Anno 1463. Nonâ Decembris duplex Barbaræ Martyris fundavit Henricus de Calstris.

Anno 1452. Octavâ Octobris duplex Ragenfredis Virginis fundavit Odoarius Divitis.

Anno 1559. Vigesimâ nonâ Julii duplex Marthæ Virginis fundavit Joannes le Duc Scholasticus.

Anno 1566. Decimâ Januarii duplex Genovefæ Virginis fundavit Anthonius de Nobescourt.

Anno 1528. Vigesimâ primâ Januarii duplex Agnetis Martyris fundavit Joannes Donart Canonicus.

.... Quintâ Februarii duplex Agathæ Virginis fundavit Joannes Tacquet Canonicus.

Anno 1516. Decimâ Februarii Scholasticæ Virginis fundavit Jacobus de Croy in D. Gaugerici.

SECTIO V.

De Collegiatis aliis.

PRæter Metropolitanum, Collegia Canonicorum secularia sunt, Sancti Gaugerici ex Monasterio factum Capitulum, per S. Theodoricum [a] Antistitem anno 832. Carolo Calvo Imperatore [b] & Rege Francorum præbendas dotante. Unde ad 6. Octobris [c] anniversarium mortis ejus diem recolunt. Hanc Ecclesiam anno 882. à Normannis [d] combustam Raginerius Montensium [e] Comes reparavit anno 887. Sed non multò pòst Hungaris [f] urbem obsidentibus iterum vastata, occisis in ea quinque Presbyteris aliisque multis [g] 6. Kal. Junii: cęsis ab Othone [g] Imperatore Hungaris restaurari cœpta, dedicata 16. Kal. Junii. Duravitque usque dum ad ædificandum arcem diruta est, Canonicis [h] in Parochialem S. Vedasti translatis. Ubi primùm rem Divinam fecerunt 18. Novembris. Novum Chorum extruxerunt 23. Septembris. *Capitulum S. Crucis* [l] subalternum [l] Mariano nec Decanum nec Pastorem ab hoc diversum habens, Fundatorem [l] agnoscit Elbaldum le Rouge Virum illustrem, qui & Palatium suum [l] in urbe Cameracena, & circuitum ejus Canonicis assignavit an. 1070, Liberto Episcopo hortante [m] & probante. Fundatoris tumulus ex choro [n] veteri in novum translatus hodièque conspicitur.

a Ex vita ejus in Rubea Valle.
b Ex monumentis Capituli.
c Ex Libitinario Capituli.
d Sigibertus author.
e Guisianus testis tom. 1.
f Molanus ad 3. Augusti.
Anno 958.
g Vide Baronium tom. 10.
Anno 963.
h Ex testium oculatorum relatu.
Anno 1544.
Anno 1545.
Anno 1565.
l Ex diplomate fundationis.
l Testis etiam Massæus lib. 13. qui male vocat Elbaldum Archidiaconum.
Anno 1227.
m Extat etiam hujus diploma.
n Ex veteribus registris.

Abbatia Canonicorum Regularium primitus extra urbem, [o] deinde extenso pomęrio muris inclusa per Dodilonem Episcopum: & volunt hanc fuisse olim secularium Clericorum [p] jam inde à D. Vedasti ævo Capitulum titulo Apostolorum Principis insignitum, quod postea Beati Auberti nomen induerit. Aubertus enim Episcopus *in eo octo prębendata* [q] *beneficia legitur instituisse*, & feriam loci hujus curam successoribus Episcopis demandasse: quorum Herluinus [r] combustam à Barbaris Abbatiam refecit, Gerardus successor Apostolorum Principibus Petro & Paulo dedicavit. Libertus, flaccescente Canonicorum veterum Regulâ, amotis hinc secularibus regulares ad præscripta Augustini Canonicos substituit, Abbatemque primum instituit Bernardum. Sed enim deformata miserum in modum incendio Abbatia tertio idus Augusti, & iterùm 8. idus Septembris, cum Templo penè solo æquata, per Abbates aspirante Episcopo reparata, & denique Kal. Maii per Nicolaum Episcopum consecrata, ex eo tempore vires paulatim resumpsit, & præcedenti seculo multùm & splendidè exornata. Sacellum enim Sancti Auberti cum ara Jacobus à Campis in Ordine Abbatum XIX. extruxit, D. Cęciliæ ædiculam Joannes de Buissier, cujus successor Michaël de Franqueville Chorum novum specioso opere perfecit. Ædificia & rem sacram egregiè promovet Michaël Laccaert in ordine XXVI. vir humanitate & prudentiâ conspicuus, cui vitam longam apprecor. In hoc cœnobio multi nobilitate illustres viri, multi Cathedralis Ecclesiæ Canonici regulam professi sunt: prodieruntque hinc nonnulli sanctitate & eruditione clari. Cujus generis est Lambertus Waterlo Scriptor historiæ Cameracensis, sub Galtero quarto Abbate, Joannes etiam Bucerius, cujus libellum habeo elegantem & doctum de Religione & Religiosis Canonicis. Sunt insuper raræ in sacrario hujus cœnobii reliquiæ, quas cum reliqua quantivis pretii sacra supellectile venerabundus aspexi.

Anno 888.
o Ex Chronico Camerac.
p Ex Guisiano & aliis.
Anno 510.
Anno 961.
q Verba veteris mei Chronici.
Anno 910.
r Hæc & sequentia petita ex Joanne Waterlo & & gestis schedisque Abbatiæ Aubertinæ.
Anno 1060.
Anno 1099.
Anno 1148.
Anno 1164.
Anno 1520.
Anno 1529.
Anno 1541.

SEC-

SECTIO VI.

De Abbatiis aliis.

EX aliis in oppido Cameracensi Abbatiis occurrit vetus Benedictina Divorum Medardi & Lupi per beatum Gaugericum in Monte
Anno 612. Boum olim erecta: ubi Monachis ad Sanctorum patrum normam viventibus Archimandrita primus præfuit Lando Gaugerici frater. Et quia sepulturę locum hic nactus est, observare licet, in historiis passim appellari *Monasterium D. Gau-*
Anno 832. *gerici*, quod in Canonicorum Collegium à Theodorico mutatum suprà dixi. Est insuper Benedictini Instituti alia Abbatia titulo Sancti Sepulchri, cujus hoc est initium. Peste aut quod alii scribunt fame inclementer Cameraci sæviente,
Anno 1047. Gerardus Episcopus in Suburbano, ut tum erat, cœmeterium sepeliendis defunctis consecravit, & Sacellum titulo D. Nicolai & Dominici Sepulchri. Lietbertus successor cùm in peregrinatione Hierosolimitana spe videndi Dominicum Sepulchrum frustratus esset, reversus hoc loco Cœnobium ampliori schemate construxit, quod
Anno 1064. ampliatis mœnibus in urbem est inclusum. Sacellum à Walrero Abba auctum, Cœnobium sub idem tempus ab altero Waltero Archidiacono, & demum hìc Monasticen professo. In illo
Anno 1156. Sacellum Deiparæ dicavit Nicolaus Episcopus.
Anno 1176. Quod ruinam minitans restituit Valeranus de
Ab anno 1480. ad 89. Luxembourgh Dominus de Ligny. Templum quâ nunc videmus formâ factum perfectumque.
Anno 1452. Capitulum & Bibliothecam Gulielmus Courtois extruxit. Claustrum cum Refectorio & Aulam Abbatialem Nicolaus Grisel: quæ unà cum Sacello S. Cæciliæ perfecit Antonius Grisel. Sub
Anno 1502. Joanne Fruy Sacra Rosarii Societas in hac Ec-
Anno 1561. clesia solenniter erecta. Sub Antonio de Fervis novus pulchro opere Chorus templi erigitur de-
Anno 1578. dicatus 17. Januarii: quem Michaël de Sains con-
Anno 1602. cameravit, organaque & excelsum paucis annis
Anno 1605. construxit vir ab œconomiæ & prudentiæ laudibus multùm commendatus. In hoc quoque Cœnobio fuerunt Viri à scriptis & fama clari, qui quantùm scriptione profecerint olim, testatur pulcherrima omnium disciplinarum codicibus instructa Bibliotheca, tam typo quàm calamo scriptis, ex qua olim opera Cardinalis Vitriaci, nuper Thomæ Cantipratensis aureum de apibus volumen emaculatiùs prodiit. Quę fuerit hujus Cœnobii fama, testetur unica Bruxellis fundata per Godefridum Ducem Præpositura, eaque verissimo pietatis argumento, cùm tot circumcirca & viciniores essent Abbatiæ, huic potissimùm commissa.

Hæc universim petita ex Gusiano, vita D. Gaugerici & Lieberti apud Surium aliosque, Meiero ad annum 1064. *Masseo, Waterloo, & Chronico Abbatum S. Sepulchri.*

SECTIO VII.

De Paræciis

CUræ animarum destinatas Ecclesias habet
Cameracum novem: è quibus inscriptæ
Gangulfo Martyri & *Salutiferæ Cruci* dependent
ab illustri Capitulo Metropolitano: hęc quoad
patronatum, illa quoad omne aliud jus. Hæc ex
vetustissimis oppidi, (ut quæ Joannem [a] XVIII. a In Chronico Cameracensi.
Antistitem sepulturæ suæ mandasse legatur) Anno 879.
Odeio novo exornata, renovato [b] post annos b Hæc & his similia ex registris Ecclesiarum & memoriis privatorum collecta per Julian. de Ligne.
ferè ducentos. Illa per Hugonem Capituli Mariani Decanum extructa an. 1070, per Gerardum
Antistitem sexennio pòst dedicata 30. Decemb.
porticum habet insignem Ædilium sacrorum
curâ nuper renovatam. Duæ sequentes Patronum Anno 1551.
agnoscunt Archimandritam D. Auberti, titulumque habent altera *D. Vedasti*, *D. Elisabethe* altera. Illa licèt Erlebaldum communem
cum Capitulo S. Crucis fundatorem putetur
habuisse; sanior tamen opinio est, antiquiorem
esse. Turris ejus opere spectabili cœpta, sed Anno 1504.
cùm translatis in hanc Beati Gaugerici Canonicis subserviret, alia minor turris superaddita Anno 1551.
est à Parochianis. Hæc D. Elisabethę à miraculo [c] ibi facto nomen adepta, exile ante Sa- Anno 1042. c De hac m. s. Rubeæ Vallis.
cellum fuit, à nono D. Auberti Prælato [d] au- Anno 1058. d Ex Jo. de Waterloo.
ctum, & cum ruinam minaretur à Thoma
Blontino Regulari Canonico restitutum reperitur. Et certè cogitaverat Maximilianus de Bergis Parochiam hanc aucto Templo reddere augustiorem, nisi iniquitas temporum superveniens conatum intercepisset.

Collatio Parochiarum [e] *Georgii Martyris*, e Ex fundatione Abbatiæ S. Sepulchri.
Nicolai Confessoris, & *Mariæ Magdalenæ*, à Li-
berto Episcopo contradita est Abbatiæ Sancti Anno 1030.
Sepulchri, quod ipsum abundè magnam sapit
antiquitatem. Earum prima renovata turrique Anno 1419.
ornata, & diversis temporibus Choro cum duo- Anno 1500.
bus Sacellis instructa invenitur. Secunda à Wal- Anno 1519.
tero primo loci Abbate exstructa, renovata au- Anno 1180.
ctaque & novemdecim pòst annis dedicata legi-
gitur ad 17. Maii, turri etiam ornata non ita pri- Anno 1541.
dem, & sacrâ civium societate titulo Venera-
bilis Sacramenti per [f] Julium III. Pontificem f Ex Bulla Erectionis petit.
decorata. Præter quam augendæ pietati civium Anno 1551.
instituta Sodalitia tum Maxelendis virginis,
tum Deiparæ Lauretanæ. Tertia simili modo
renovata, & interjecto tempore turri ornata le- Anno 1414.
gitur. Restant *B. Gaugerici* Parochia, cum Ca- Anno 1555.
nonicis unde dependet translata in D. Vedasti,
& denique *D. Martini*, patronatus Abbæ Castellensis, quæ fuit olim Cœnobium sanctimonia-
lium, quarum [g] custodiæ corpus Beatæ Maxe- g Surius de hac tom. 6. ad 13.
lendis fuerat concreditum; sed cùm aliquoties Nov.
incendio fœdatum esset, translato per S. Vinditianum corpore in ædem Marianam, auctum
Templum in Parochiam erectum est, renovari Anno 1474.
cœptum & post septemdecim ferè annos perfe-
ctum, cùm antea turri egregiâ munitum esset. Anno 1489.
Celebratur hic multâ civium frequentiâ B. Clau-

dii Confessoris societas. Ad extremum hujus loci est Castrensis Ecclesia cœpta & proximo quinquennio perfecta anno 1602. & titulo militari in communionem oneris pastoralis veniens.

Anno 1599.

SECTIO VIII.

De Cœnobiis aliis.

NObilioris sexus Monasteria succedant, & in iis primum Carthusiense, quod licet auctoritate diplomatum docere nequeam Cameraci fuisse, perfectum; certus tamen [a] sum illos eandem cum Franciscanis domum habitantes in suburbanum Valencianense tandem commigrasse: unde nuper hæreticorum grassante insaniâ in urbem se receperint. Et fieri potuit illos à Franciscanis hospitio exceptos cœnobium aliàs non habuisse, aut etiam domum quam nunc Franciscani occupant possedisse, & posteà se in commodiorem locum transtulisse. *Franciscani* [b] autem primùm extra, sed propè Urbem resederunt loco vicino portæ Cantipratensi, quà Sellensem respicit, qui in veteribus monumentis *Vieux Cordeliers*, idest veterum Minorum reperitur appellatus. Fundator habetur Joannes [c] de Floz Eques, Vir nobilis & potens. Ceterum cùm locum hunc parum sibi convenientem Religiosi judicarent, Nicolao [d] Episcopo authoritatem faciente, in urbem se receperunt, & apta suis usibus loca struxerunt. Cumque ab honesto cive Jacobo Cordelois acquisivissent domum [e] in vico interpontano, mutatâ Cœnobii formâ illic aditum fecerunt. Templum dedicatum invenio [f] manu Guidonis Episcopi, quod fulgure concussum ante annos in Junio plus minus [g] 100. lego, Quodque amplius ventorum & superæ tempestatis vi dejectum 8. Octob. Robertus de Couchy [h] Canonicus olim & Cantor Ecclesiæ Majoris reparaverat. Dormitorium perfectum pronuper: Et Templum & Cœnobium subterfluit rivus, (parvam Schaldim vocant.) Pulcher hic nuper adornatus est locus quem Oliveti hortum vocant.

a Ex veteri m. s. Dorlandi Carthusiani.
Anno 1378.
Anno 1567.
b Ex Fr. Gonzagæ Ordine Seraphicæ Relig.
Anno 1262.
c Ex libro Capitulari antiquo.
d Ex literis Episcopi datis in Martio.
Anno 1266.
Anno 1411.
e Ex confirmatione Petri Episcopi.
Anno 1303.
f Ex inscriptione veteris tabulæ.
Anno 1504.
g Ex memoriis veteribus.
Anno 1528.
h Ex registro benefactorum ordinis.
Anno 1504.

Religiosi Instituta eorum qui Recollecti vocantur, assumpserunt 1. Novembris. Quibus præter asyli jus [i] Clemens IV. & Innocentius [l] V. ampla dederunt privilegia. In hoc conventu Ordinis consilium celebratum anno 1484. 1525. & 1567. Ex tum [m] *Custodia*, ut vocant *Artesia*, se extendebat in Franciam, quæ nunc reducta est ad Provinciam S. Andreæ. Ex hoc Cœnobio prodierunt viri clari.

Anno 1600.
i Ex Bulla anno 1265. data.
l Ex Bulla anno 1276.
m Ex Gonzaga.

SECTIO IX.

De Collegiis Docentium.

COllegium Patrum Societatis Jesu auspiciis Maxæmiliani [a] à Bergis Archiepiscopi, inchoatum, evocato cum sociis R. P. Eleutherio du Pont. Qui conductam primò, mox emptam Philippi de Anneux Domini d'Abencourt, domum habitârunt, rem divinam in S. Nicolai facientes: donec eorum Ecclesia perfecta, fuit 23. Aprilis dicata. Cui perficiendo multum adjumento fuit Antonius Quarré Canonicus. Ceterum cùm urbem per Francos incessam Patres cum aliis pluribus deseruissent, reversi urbe reductâ coëmptis locis vicinis & nominatim Jacobi d'Anneux Domini de Talma domo, Gymnasium ope Capituli & urbis adornarunt 27. Junii apertum. Scholæ autem novæ perfectæ 26. Aprilis. Nec tacendi *Hieronimiani vel* potius *Fratres Scholares S. Georgii* & *Gulielmitæ*: quorum initium sic se habet. Walterus de Bouzies domum [b] nutricandis pueris reliquit, quos ab educatione bonos infantes, aut ab habitu & capucio fusco cappatos nuncupabant. Fundationem autem cum Sacello Henricus [c] de Bergis multum auxit an. 1480. Cujus successor [d] Jacobus de Croy edoctus de fructu, quem Hieronimiani, sive Scholares à B. Gerardo instituti faciebant, domum eis assignavit. Quorum quinque Gandavo venientes, ludum litterarium insignem aperuerunt. Ubi Christianus [e] Massæus Gymnasiarcha fuit & præfuit. Ab his fratribus sacellum vetus dirutum, novumque extructum. Perseveraruntque ad annum usque 1554. cum eadem domus tradita est Gulielmitis [f] Walincuriensibus, in vico ditionis Cameracenæ fundatis an. 1218., qui etiam juventutem docentes hæserunt aliquamdiu, ob supervenientes bellorum difficultates. [g] Redditâ pace Walincuriam ad suum cœnobium reversi, domo ad seminarium Episcopale destinatâ. Quod cum satius videretur in Universitate Duacena constituere, domus profugis virginibus de Primy consignata est.

Anno 1562.
a Hæc & sequentia partim ab ipsis mihi Patribus Societatis communicata, partim ex tractatu Juliani de Ligne hac de re, petita.
Anno 1576.
Anno 1580.
Anno 1595.
Anno 1604.
Anno 1606.
b Ex fundatione eorum olim in veteri tabella descripta.
Anno 1270.
c Ita ut Fundator propemodum habeatur.
d Ex diplomate ejus 27. anno 1509. dato.
Anno 1503.
Anno 1504.
e Extat passim ejus chronicon.
Anno 1546.
27. Septembris.
f Ex fundatione eorum quæ extat in Hannoniæ chronico.
Anno 1562.
g Cætera ex fide dignorum relatu didici.
Anno 1597.

SECTIO X.

De Virginalibus Cœnobiis.

QUoad Virginum Cœnobia, Ordinis D. Augustini Abbatia est, *Premiacum*. [a] Cum ad famam pietatis in extructo recens Cantipratensi Cœnobio observatæ Virginis aliquot Joanni Abbati & cognomini Episcopo supplices factæ essent, locum extruendo oratorio Cœnobioque pone Cantipratum impretarunt. Ceterùm ob pericula & suspiciones Joannes II. Episcopus eas à jurisdictione Abbatis ademptas esse voluit: quæ amplius à Cœnobio virili remotiores futuræ ideoque locum ab ortu quingentis ab urbe passibus distantem, *Premy* dictum obtinuerant: ubi elegans templum & Cœnobium structum, destructum per bella. Virgines in urbem profugæ primò hospitium suum, deinde conventum S. Lazari, unà incoluerunt. Demum locum Hieronimianorum obtinuerunt. Cujus Sacellum Jacoba d'Anneaux Virginum maxima auxit, & succedens Maria du Mont-Sainct-Eloy somno ciboque capiendis oportuna struit ædificia. Sacellum quod foris conspicitur nuper in villa, quæ sola ruinæ Cœnobii superfuit, extructum est. Virgines [b] *Franciscani Instituti*, Henricum de Bergis Episcopum agnoscunt fundatorem,

a Ex litteris Episcoporum & archivis Cœnobiorum omnia hæc petita, & postrema ex relatu fide dignorum.
Anno 1190.
Anno 1114.
Anno 1192.
Anno 1580.
Anno 1597.
Anno 1602.
Anno 1606.
b Ex bulla Innocentii data 16.

Augusti & schedis Cœnobii. torem, qui unà cum Capitulo Innocentii VIII.
Anno 1490. consensum impetravit, & advocavit 16. cum uno
Confessore Religiosas collectas & electas ex
Gandensi, Brugensi, Ambianensi, Atrebatensi,
Hesdiniensi cœnobiis. Quę Cameracum ingressę
c Ex tractatu Juliani de Ligne Præsbiteri concinnato visis eorum archivis. auxilio Margaretæ (quæ Maxæmiliani Romanorum Regis filia erat, & anno 1493. venit
Cameracum) cœnobium absolverunt. c *Beginæ*
Anno 1496. ad occidentem ferè secundum muros oppidi
Anno 1240. fundatæ, per Elisabetam de Flocquiers loco
peroportuno & amæno. Ubi vastato prius per
Anno 1562. bella, denique funditus everso earum cœnobio,
alium in urbe locum coëmerunt, Sacello ædifi-
Anno 1587. cato anno 1599. dedicato anno 1602.

SECTIO XI.

De Xenodochiis & Nosocomiis.

IN genere Hospitalium quæ à sacris Virginibus curantur hæc sunt: *S. Lazari* celebre &
opulentum fovendis indigenis Cameracensibus
Anno 1118. leprâ infectis destinatum. Exteris enim alius lo-
a Ex litteris Abbatiæ S. Sepulchri datis illo anno, quæ mentionem hujus faciunt. cus ad meridiem urbi adjacens a antè an. 1379
fundatus subservit, urbis muros è vicino respiciens. b Fundatores habuit Burchardum Episcopum Goranum, S. Gaugerici Canonicum (qui
b Ex monumentis loci & Abbatiæ Andreanæ. à S. Sede obtinuit onus suæ præbendæ annecti, celebrandi omnibus festis in Sacello D. Lazari, quod hodièque servatur,) Joannem Carnotum & D. de Momirel, Simonem d'Osi Castellanum Cameracensem. Præerant huic Le-
c Ex bulla Eugenii III. id confirmantis. prosario olim 6. viduæ. c Nicolaus 39. Episcopus 32. earum loco instituit ordinis D. Benedicti. Joannes 67. Episcopus sex dumtaxat d e cum
d Ex litteris ipsius Episcopi & bulla Eugenii IV.
e Ex memoriis veteribus & relatu testium. propria regula aut Statutis potius substituit. e Locus bello Francico vastatus, reædificatus haud
Anno 1418. multo post: sed iterum nuper eversus planè, &
Religiosæ cum aliquandiu in certa D. Auberti
villa civitati vicina versus Schaldoverium vicum
Anno 1478. hæsissent, in urbem receptæ domum coëmerunt
Anno 1497. templumque struxerunt & hospitale. *Nosoco-*
f Ex vita ejus & Massæo lib. 4. *mium S. Juliani* authorem f aut certè renovatorem habet Gerardum Episcopum, auctum eleë-
Anno 1159. Anno 1372. mosynis & opibus. Capellam consecratam die
animarum, semidirutam Robertus de Couchy
g Ex litteris fundationis. tum g Cantor posteà Prępositus S. Mariæ repa-
Anno 1090. randam curavit, & instituit qui rem divinam
Anno 1346. peragerent. Capella altera major & illustrior perfecta invenitur. Aula qua decumbunt ægri
Anno 1512. Anno 1533. facta. Apparet hìc olim etiam viros ægris
operam navasse. Cum legamus Wirenbaldum
h Ex diplomate veteri in archivis Capituli. h civem honestum, & divitem assensu uxoris
(quæ monasticen etiam professa est) hìc & vitæ
reliquum ægrorum servitiis mancipasse, & bo-
Anno 1120. norum bonam partem legasse. Cujus filius in D.
Auberti habitum religionis induit: Unde mos
obtinebat olim ut virginibus secundum Regulam Augustini hìc viventibus à Capitulo, cui
subsunt, Canonicus Regularis Pastor & director
Anno 1564. assignaretur. Ex his vocatæ quæ Nosocomium
i Ex Codice veteri Aubertino. Atrebatense reformarent. i *Xenodochium D. Baptistæ* sacrum per Balduinum Lambertum & Jo-
hannam conjuges inchoatum est: traditumque Anno 1230.
virginibus l certis ægrorum curam habituris. In- l Ex Scriptis Juliani Lignæi.
terjecto tempore virgines quædam in commune
viventes in vico Vedastino, huc introductæ sunt Anno 1220.
Honorio III. authoritatem faciente. Ceterum
cum lue contagiosa omnes interiissent, advocatæ
è S. Juliani Nosocomio virgines Augustinianæ, Anno 1505.
& Ordinem suum & novas Moniales substitue-
runt. Cœnobium ædificiis & sacello novo in- Anno 1335.
structum operâ & ope Joannis Mouscron Canonici & Officialis potissimum, & primum Sacellanus ab antiquo institutus per Godefridum Episcopum petente & erogante m Joanne 33. S. Se- m Ex fundatione in archivis S. Sepulchri.
pulchri Abbate, qui relictum à Joannę le Mayeur
& Helwige conjugibus præbendam, collatione
Abbatibus S. Sepulchri attributâ, huic Xenodo-
chio applicavit. *Nigræ Sorores Augustinianæ* Anno 1212.
etiam peregrinos excipientes præcisè à quo fundatæ sint, non liquet. Tradita per manus fides
habet locum o à Beginis habitatam. Donec Ja- o Ex tabula Altaris ubi Beginæ effigies.
cobus de Croy Episcopus evocatis Binchio &
Montibus, Sororibus, quas ab habitu nigras vo-
cant, domam assignavit, quæ mendicantes sunt, Anno 1509.
Sacellum auctum ornatumque. Cùm quadrien- Anno 1512.
nio post fortuito igne dormitorium absumere- Anno 1516.
tur. In hoc Sacello Jacobi minoris titulo solent
confratres D. Jacobi sacra sua peragere, antequam Sacellum sibi proprium erexissent, cum
Hospitali ad excipiendum peregrinos ex Gallia
venientes, quod factum anno 1489.

SECTIO. XII.

De Sacellis.

SEcundi ordinis Sacella sunt hæc: *Oratorium S. Elegii* (sic enim olim dictum) vetus à Ni-
colao Episcopo refectum, dotatum à Joanne & Anno 1265.
Jacobo de Marlis fratribus Canonicis B. Mariæ.
Sacellum sive ædicula lignea *S. Fiacri* extructa Anno 1261.
est, cùm cemiterium S. Crucis quod in medio
opidi erat, authoritatem faciente Clemente IV.
Pontifice, translatum est in locum muris vici-
num. Ex lignea autem post lapidea facta est sic Anno 1462.
satis elegans. Sacellum magnâ populi pietate
solitum frequentari, maximè ex quo sacra ti- Anno 1327.
tulo S. Fiacri hìc instituta est societas. *Sacel-*
lum in foro à Johanne Tserclas dicatum Virgini Anno 1386.
Matri, ditatumque ex legatis Joannis de Tournay Canonici cujusdam defuncti anno 1489. De
S. Jacobi Sacello supra dixi, & *Beati Gregorii*
apud Bonos Infantes. Restant Sacella *S. Sebastiani* in curia seculari, *Ivonis* in spirituali, *Nicolai* in collegio, & denique oratoria duo Palatii Episcopalis, quorum superius Archangelo
Michaëli, inferius Beato Ignatio inscribuntur:
quæ quando dedicata præcisè scire nequeo,
certus in duobus posterioribus Sacellanias esse Anno 1312.
totidem ad delicti expiationem fundatas per oppidanos. Nec omittenda Sacella hospitiorum S.
Andreæ, Aquicincti, Femiensis, Vaucellarum,
Montis S. Martini Abbatiarum. Ad extremum
subjungere convenit loca pauperibus fovendis

 desti-

destinata, quorum antiquissimum Margaretæ de
Anno 1281. Lille sua debet initia, quæ Beginarum ipsa primùm amplexa Ordinem, viduis cum paupertate
Anno 1319. luctantibus domum assignavit. Pauperculárum in vico D. Gregorii & similium in Vedastino quis extiterit fundator, non mihi liquet:
Anno 1387. aliarum in vico Cantipratensi Institutor est Joannes Frenin, civis honestus. Receptaculum 4. pauperum, quos probos homines vocant, Joannes Tserclaes Episcopus Legatis testamento quingentis francis monetæ Regis Francorum, in domo dicta de Bevre institui voluit; Petrus de Alliaco Episcopus, cœptum à prædecessori-
Anno 1400. bus opus perfecit, & Sacellum dedicavit. Fuerat ab anno 1265. certa ad nutricandos orphanos & expostitios domus, sed non ita accommoda: ideoque præfecti pupillorum domum in vico S. Vedasti sitam à nobili Viro Joanne
Anno 1560. Hennin Domino de Cuvilers coëmerunt, in
Anno 1594. Junio. Cujus capella cœpta, perfecta post quinquennium, & denique dedicata 13. Januarii anno 1602.

Hæc omnia partim ex Masseo, partim ex Archivis, partim ex memoriis veteribus, partim ex fidedignorum relatu petita.

SECTIO XIII.

Ad Suburbanum.

AD Suburbanum Cameracense ut progrediar, occurrit haud procul à Schaldi suburbium Cantipratense, cujus Sacellum macellumque & vicus pœne integer nuperis turbis, ut dictum est, periit, unà cum Cœnobio *nostræ Dominæ de Pratis*, Ordinis Canonicorum Regularium S. Victoris, quod titulo Abbatiali insignitum anno 1180. fundatum sub Rogero 43. Episcopo, eversum est anno 1580. ex quo tempore Religiosi ad Prioratum quemdam suum in Belingen prope Hallas se receperunt. Fuerunt & alia plura Sacella, sed eodem belli impetu eversa. De vicis autem reliquis in secunda parte Cameracensium dicemus.

FINIS.

DAVIDIS LINDANI
GANDAVENSIS
DE TENERÆMONDA
LIBRI TRES.

Serenissimo Principi
ALBERTO
Archiduci Austriæ, Duci Burgundiæ,
BELGARUM PRINCIPI,
PIO, PACIFICO,
PATRIÆ PATRI.

ILle ego, SERENISSIME PRINCEPS, qui puer pro REGE CATHOLICO exulavi, jam adultus fidi in PRINCIPEM obsequii pignus hunc librum defero. Primùm ut quam tum observantiam Parentum secutus fata ignarus præstiti, eam adultâ ætate, destinato judicio, adultus nuncupem: Dein quia palam est inter melioris eruditionis mystas, non mediocriter ingeniorum monimentis TUAM CELSITUDINEM delectari; iis præsertim, quæ Belgicarum urbium origines, progressus, ornamenta complectuntur. Laudandum herculè in PRINCIPE studium: unâ enim hâc viâ & ingenia excitantur, quæ ad invidiam totius Europæ tua BELGICA produxit, & producit; & simul præstantissimarum urbium, regionumque Nobilitas diffunditur. Hoc in genere stilus noster versatus, primigenium hunc laborem CELSITUDINI TUÆ dicat, ut olim messor primas segetes Cereri, Baccho uvas. Argumentum est TENERÆMONDA: haud maxima fateor urbium; sed tamen PROPRIUM SERENISSIMÆ TUÆ CELSITUDINIS DOMINIUM, quod à multis retrò seculis, nec Imperialis, nec Gallicæ Clientelæ, solis Dynastis paruit; qui sui juris, limitaneam hanc Brabantiæ Flandriæque ditionem, summo Imperio gubernarunt. Quâ conditione mansit, donec primùm conjugio, dein aut munificentiâ Galli, aut transactione, tribus circiter abhinc seculis, ad Flandriæ Comites migravit: qui ipsi interdum non dedignati sunt TENERÆMONDÆ titulum inter ceteros adscribere. Exinde paulatim illi provinciæ accenseri cœpit & dici FLANDRIA PROPRIETARIA: imò existimari etiam corporis Flandrici. Quam Popularium externorumque opinionem, cùm in oppidi ditionisque damnum emergere videret immortalis Princeps PHILIPPUS BURGUNDUS (ille cui morum integritas BONI nomen comparavit) sacro diplomate quantum potuit occurrit edixitque conceptis verbis: *Hoc oppidum & Dominium de* TENREMONDE, *non esse, nec umquam fuisse de Comitatu Flandriæ, neque de tenemento illius Comitatûs; nec etiam de Castellania Gandensi, sed semper fuisse, & adhuc*

esse prædictum oppidum & Dominium de TENREMONDE *purè vicinum nostro dicto oppido & Castellaniæ Gandensi.* Idque fecit, ne hujus Dominii incolæ obsequii sui mercedem, damnum pro hostimento ferrent. Etenim propria huic urbi laus est, studuisse Principibus, & quieti, quantumcumque adversi Boreæ turbarent: quod abundè testantur civilia bella sub LUDOVICO CRESSIACO, LUDOVICO MALEANO, PHILIPPO AUDACE, PHILIPPO BONO, ut alia taceam; quibus toties summis viribus petita, toties summâ pro Principe constantiâ defensa est: ut non immeritò CAROLI V. CÆSARIS MAXIMI ET FORTISSIMI hoc exstet elogium: *Hanc urbem semper bonam fidamque fuisse, erga se & suos Majores Flandriæ Comites, neque ullum exstare contrarium exemplum.* Verum est illud Xenophontis: *Quales Principes tales Cives:* ut enim in magna hac mundi Republica, nemo est quantumvis animi dejecti, qui non interdùm oculos attollat in cœlum, ac Solem, hujusque lumen in ipso usurpet; ita nemo ferè tam ultimæ vilitatis, qui non de PRINCIPUM moribus libenter inquirat, iisque sese quantum natura fert, accommodet: Itaque nihil mirum, si quos commendo Cives, semper eâ fuerunt fide, quum prisci hujus urbis DYNASTÆ, ejusque stirpis heroës, tantâ fuerint animi moderatione, ut nulla iis umquam cum vicinis controversia intercesserit. Fuêre inter illos magni consilio, qualis ille DANIEL cui Flandria excussum *Normanni* jugum, & legitimum Comitem *Alsatium* debet: Fuêre Templorum Conditores, quales RINGOTUS & ADELWIDIS, à quibus sua primordia Canonici hujus urbis habent: Abbatiarum Fundatores, qualis MACHTILDIS quam sui Cœnobii Fundatricem Swivecanæ agnoscunt: Legumlatores, qualis ROBERTUS, cui suas leges in omne ævum hæc civitas acceptas feret: Bellatores, qualis PHILIPPUS *Roberti* ex filia nepos, qui acie fusis, fugatisque Gallis, Rege vulnerato, Flamulâ convulsâ, Flandriam è servitute eripuit, in libertatem asseruit: Fuêre alii, quos itidem aliarum virtutum ornamenta commendarunt: turbulentum verò ingenium nulla Historiarum monimenta in eâ stirpe commemorant. Genius AUSTRIACÆ genti gemellus

—— Si fas est magnis componere parva.

Verùm

SERENISSIME PRINCEPS,

—— in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora. ——

Unum modò liceat rogare, utinam & impetrare: ut studium hoc meum, argumento exiguum, affectu summum, SERENISSIMA TUA CELSITUDO æqui & boni consulat. Ita magnus ille mundi Princeps DEUS CELSITUDINEM TUAM respiciat, consilia secundet, Imperium ac gloriam augeat: quod cum universa Belgica voveo

SERENISSIMÆ TUÆ CELSITUDINI

Devotus

DAVID LINDANUS.

Nobilissimis & Amplissimis Viris

D. CAROLO D'AUBERMONT,

Equiti aurato Raimbaucourtii Domino

PRÆTORI:

D. ADOLPHO VERANNEMAN

Bouchautii Toparchæ

CONSULI:

CETEROQUE SENATUI, ET POPULO

TENERÆMONDANO

SALUTEM.

VIri nobiles, Viri prudentes, *quod hactenùs numquam Patriæ, id Urbi vestræ dedi, quæ mihi altera patria: in qua confirmatâ ætate, non plurimùm modò vixi, sed etiam suavissimè: quia tanto omnium favore, ut si Civitatem hic natalibus adeptus essem, neque deberetur major, neque præstaretur. Itaque quod Cunabulis non potui, professione factus sum vester Civis: non primus credo meæ familiæ; saltem non nominis. Nam etsi Gandavo natales debeam, originem Lovanio; fortè tamen inter Majores meos hic vixêre, qui plurimi dum Antiquitates vestras eruo,* Lindani *nominis occurrerunt. Quocirca fieri queat, ut non externâ solùm ratione; sed instinctu insuper naturali, & occulto volens huc diverterim, & ubi primùm per ætatem sapere licuit, lubens meritò me; atque omne meum studium huic Reipublicæ nuncupârim: pro qua quidquid oneris subivi, eo levius mihi fuit, quo plures ad id causæ. Quod si umquam aliàs, nuper certè sensi, cùm ad mea studia vestrum insuper imperium accessit: quod eâ animi alacritate subivi, ut quæ difficillima videbantur, & nisi per abrupta quædam adeunda, planâ viâ confecerim, etsi non sine pulvere. Ita audentes Fors juvat, & inprobus labor nihil infectum relinquit, aut intentatum. Accipite ergò sereno vultu: & quanto studio hæc Reipublicæ vestræ ornamenta congessi: tantâ benignitate in undosum famæ pelagus tendenti cymbæ, lenis auræ favonio adspirate.*

Usu & fructu vester

DAVID LINDANUS.

IN DAVIDIS LINDANI GANDAVENSIS TENERÆMONDAM ELOGIUM.

Quisnam *Hominis* genius nuper, *Lindane* diserto
  Pectore dixisti; quod modò vivit opus:
Nunc tua, de tenebris, quæ sit sollertia, claram
  Ducendi in lucem sæcula prisca, doces.
Nostræ præsertim recitas dum sedulus Urbis
  Historias veteres, fortia facta, fidem;
Ortum, progressum, Dominos, Indultaque fido
  A Dominis Populo, flumina, Ruris opes:
Ordine concinno, firmis rationibus, ipsis
  Ex Archivorum testibus, & tabulis.
Quid tibi pro tantis meritis, Vir Docte, precemur?
  Cognita quàm virtus possit ut esse magis.
Lecturi videant, norintque ex ungue Leonem:
  In re qui modicà, tam grave pondus habes.
Tempus erit, cùm te majoribus ire per altum
  Auspiciis, Procerum cura benigna volet.
Sic te Musa beet: dignis & honoribus auctum
  Cultorem foveat turba Novena suum.
Debita pro studiis, exantlatoque labore,
  Tranquillà ut referas præmia mente senex.

O. N. T.

FRANCISCUS VANDEN ZYPE J. C. Canonicus Antverpiensis, IN DAVIDIS LINDANI SORORII SUI TENERÆMONDAM.

Ignotus *Troiæ* situs, excidiumque fuisset;
  Si non *Pelasgis* versibus claresceret:
Occiderat *rerum Domina Urbs*, & *Conditor Albæ*;
  Nisi si diserti *Musa* staret *Virgili*:
Jure igitur fortunatum dictavit *Achillem*,
  Præcone *Homero*, *Magnus*, heres sanguinis.
Te quoque *Lindano* nomenclatore beatam
  Ocelle Teneræ *Teneræmonda* censeo.
Ille situm, nomenque tuum, laudesque reponet,
  Facta Incolarum dicet ille fortia:
Quænam olim fueris, tum quod jus Urbis, & Agri:
  Quæ nunc sit Urbis dignitas, quæ Civium.
Quidquid eris quondam, Vate hoc præëunte fereris,
  Rara inter Urbes æviternum principes.

INDEX LIBRORUM,

Quibus hac Teneræmondæ Descriptione usi sumus præter variarum familiarum Archiva.

ADriani Barlandi *Chronicon Brabantiæ.*

Analecta Cornelii Gaillart *M. S.*

Analecta Dionysii Harduin *M. S. apud* Justum Harduinum Francisci *filium*, Dionysii *ex fratre nepotem.*

Analecta Joannis de Clerck *Actuarii hujus urbis M. S.*

Analecta Joannis Ghevartii *Officialis Antverpiensis M. S.*

Annales Brabantiæ.

Annonii *Gesta Francorum.*

Anonymus M. S. de Flandria apud Joannem de Clerck *Actuarium hujus urbis.*

Anonymus M. S. de Gestis Ducum Brabantiæ, apud Justum Harduinum.

Anonymus de Bello Grimbergensi M. S. ibidem.

Anonymi Annales Flandriæ M. S. apud Joannem Bapt. Lauttens *Jurisconsultum in hac urbe Judicem Causarum Civilium, & Syndicum Territorii.*

Ansonis *Abbatis vita D. Ursmari.*

Archiva Abbatiæ Blandiniensis, Gandensis, sive D. Bavonis, Troncinienfis, Equitum Melitensium Gandavi, Abbatiæ D. Brigittæ Teneræmond. Swivecanæ, Waesmonsterensis, Præposituræ Tusschenbeke, Capituli, Curiæ Feudalis, hujus urbis, & variorum Sacellorum.

Auberti Miræi *Chronicon.*

Ejusdem vitæ Illustrium Belgii Scriptorum.

Ejusdem Origines Benedictinæ.

Auli Gellii *Noctes Atticæ.*

Beati Rhenani *Germania.*

Bartholomæi Platinæ *Vitæ Pontificum.*

Bernardi de Girard *Historia Gallica.*

C. Plinii *Historia Naturalis.*

Carolus Loyseau *de Dominiis.*

Christiani Maffæi *Chronicon.*

Colenetii *Historia Neapolitana.*

Cornelii Kiliani *Etymologicum.*

Diarium Gandense M. S. apud Simonem Kerckhovium *Ecclesiæ Cathedralis Gandavi Pastorem.*

Francisci Guicciardini *Commentarii.*

Francisci Petrarchæ *Epistolæ.*

Flavii Vegetii *Lib. de Militia.*

Guilielmus Paradinus *de Antiquo Statu Burgundiæ.*

Henrici Doultremanni *Triumphus Valencenensis.*

Jacobi Meyeri *Annales Flandriæ.*

Ejusdem Tomi de Flandria.

Jacobi Marchantii *Commentarii rerum Flandricarum.*

Joannis Bochii *Opus Triumphale.*

Joannis Froissardi *Historia.*

Joannis Bapt. de Gramaye *Antverpia.*

Ejusdem Mechlinia.

Ejusdem Campinia.

Joannis Goropii Becani *Origines.*

Joannis Molani *Natales Sanctorum Belgii.*

Julii Cæsaris *Commentarii.*

Ludovici Guicciardini *Belgicæ descriptio.*

Marci van Vaernewyck *Antiquitates Belgicæ, & Chronicon.*

Matthæi Villanei *Annales.*

Nicolai Everardi *Consilia.*

Oliverii de la Marche *Introductio, & memoriæ cum notis I. L. D. G.*

Petri Divæi *Rerum Brabanticarum libri XIX.*

Petri Oudegherste *Annales Flandriæ.*

Paulli Æmylii *Chronicon.*

Phalaridis *Epistolæ.*

Ponti Heuteri *Rerum Belgicarum libri.*

Roberti Gaguini *Gesta Francorum.*

Sigeberti Chronicon, *cum Auctariis, ex editione* Auberti Miræi.

Seneca *Philosophus.*

Stephani Ydens *Vita D. Gudulæ.*

Witichindi *Gesta Saxonica.*

A 3 LIBRO-

LIBRORUM ARGUMENTA.

PRÆFATIO
AD
LECTOREM.

Bone Lector, unius Urbis magnam hic molem vides, quæ tamen in duplum poterat surgere, si minutias sectari voluissem. Satis fastidioso hoc sæculo potissima dare; quæ ut magis faventem te habeam, externis interdum ornamentis decoravi; ut alienis gemmis matronæ sponsas solent. Itaque non hic solius Teneræmondæ *Antiquitates habes, sed multa de suis Brabanti videbunt, plura Flandri, ex diplomatum rata fide, & historiarum monimentis: nova quædam, pleraque aliter atque alibi. Neque tamen addicam, ex formula, omnia comperta dare; sed quod in hoc scripti genere fieri amat, quædam solida sunt, quædam conjecturis constant: quas tamen ratio adstruit. Ubique verum secutus sum: si non semper assecutus, condona; ut alius tibi.*

DAVI-

DAVIDIS LINDANI GANDAVENSIS DE TENERÆMONDA

LIBER I.

CAPUT PRIMUM.

Divisio Flandriæ, Nomen Urbis, & Etymon.

DE hac Urbe narrationem orsurus, nihil opus est ut multa de Flandriæ Comitatu prætexam, ne toties eam cramben recoquendo, lectori pariam fastidium. Scripsêre enim de Flandria complures & judicio, & stilo præstantes viri: inter quos meo quidem suffragio, summum tulit punctum clarissimus *Jacobus Marchantius*: & ea est insuper ejus regionis nobilitas, ut nulli paullo humaniori sit ignota.

1 Flandriæ divisio.

Jac. Marchantius Commentar. de Fland lib. 1.

2 Teneræmonda Flandria proprietaria.

Quare hoc unum satis erit dixisse, quum *Flandria* dividatur in *Comitatum*, *Imperialem*, & *Proprietariam*, inter ea quæ *Proprietariæ* nomine designantur, potissimam esse *Teneræmondam*: sive loci antiquitatem spectes, sive situs opportunitatem, sive oppidi ornatum, sive eos, qui hic olim imperio potiti, sive gentis erga Dominos fidem, sive Privilegia, sive Politiam, sive Sacra, sive denique amplitudinem Dominii, & fines, quæ omnia suo quæque loco optimâ fide, & quantâ accuratione potest, perstringemus. Orationem enim diffundere neque res postulat, neque scripti genus admodum requirit. Enimvero urbem hanc antiquitus *Dordonam* appellatam Tungrorum Annales ferunt, ut nobis clarissimus vir Joannes Baptista Gramaye suggessit; sed ejus rei nullum alibi exemplum, aut vestigium. Itaque non ausim asserere, in tanta præsertim superiorum temporum caligine: de quibus quod omnes sciunt, plures fabulæ exstant, quàm Historiæ. Quæ lues non modò nostram Belgicam occupavit; sed omnem penitùs Europam. Italiam tamen excipio; quæ ipsa interdum etiam hoc malo de cœlo tacta, non uno semper ore suos Scriptores legit. Usitatum verò à multis seculis nomen est *Teneræmonda*: Cujus tamen varia est scriptio; sed eadem ubique origine: nunc enim Tenremunda, nunc Teneramunda scribitur. In priscis etiam diplomatibus *Teneramundia* & *Teneramundium*; sed ratio postulat *Tereræmonda* scribi: habet enim etymon voce compositâ ex nomine *Teneræ* fluvii perlabentis, & dictione veneraculâ *mond*, id est os, redactâ ad terminationem Latinam; ut sit quasi *Teneræ os*: quod respondet nomini vernaculo *dendermond*, quia hâc urbe Tenera in Scaldim labitur, quem auget juxta novam arcem, nominis sui velut capitis diminutione.

3 Ejus priscum nomen.

4 Teneræmonda Etymon.

Guicciardinus descriptione Flandriæ.

CAPUT II

Urbis origo unde, ubi de veteri Arce, & Curia Feudali quæ inibi.

HUjus Dominii quæ primordia, aut quando; quia nihil comperti habeo, tacere potius, quàm conjecturis lectorem morari. A Cæsare tamen esse certum (solum enim Imperiale est) qui temporarium Præfecti Dominium hereditario mutavit. Urbis autem initium ab Arce: Arcis rursus incertum. Ab Advaticis esse nonnullis placet, qui à Romanis Advaticorum victoribus debellatam existimant, & vectigalium exactioni destinatam, à tenendo sistendoque navium cursu Tenericæ nomen servasse, fabulosiùs arbitrantur quàm veriùs: quum Advaticos nunquam hęc loca coluisse constet, cùm aliunde, tum ex Cæsare, qui de Advaticis loquens: *Cunctis*, inquit, *oppidis castellisque desertis, sua omnia in unum oppidum egregiè naturâ munitum contulerunt: quod cum ex omnibus in circuitu partibus altissimas rupes, despectusque haberet; unâ parte leniter acclivis aditus, in altitudinem ducentorum non amplius pedum relinquebatur*. Atqui situs ille huic nostro imò Flandriæ universæ, vicineque Brabantiæ, tam est dissimilis, quàm nocti dies. Etenim quum Gothi contra Vandalos, qui Gandavum tenebant, varias arces ad flumina condidisse memorentur, ut Aldenardæ & Alosti, non absurdum dictu sit, etiam hujus nostræ conditores fuisse: nisi fortè structis jam ante munitionibus eum locum Vandali occuparant, aut ante hos alii. Certè tam opportunum ad confluentes Scaldæ & Teneræ nemo sanus neglectum eredat. Fuisse enim inter duo flumina circumquaque paludibus cinctam, ideoque difficilem victu, hodiernus ejus situs demonstrat, & Historiarum monimenta fidem faciunt, adeò ut aliquando ne urbe quidem expugnatâ vinci potuerit. Eam ad Maleani usque tempora stetisse indicio

1 Urbis initium quod.

2 Arx an ab Advaticis.

Vide Pontum Heuter de veteri Belgio lib. 2. cap. 12.

* De bello Gal. lib. 2.

3 Ejus aliunde origo quæsita. Meyerus ad an. 411.

4 Ejus situs.

* Froissard. lib. 2. cap. 68.

5 Quando adhuc steterit.

dicio est, quòd is bello Gandensi isthic aulam
Meyer an. 1379. suam & domicilium habuit. Exinde verò seu ve-
6 Quando prolapsa. tustate, seu aliàs prolapsa jacuit, superstite mu-
rorum parte, antiquam testaturâ majestatem: quæ
ipsa minuta nuper admodum, avectis hinc ad stru-
Anno 1599. cturam Palatii Archiducalis stupendâ mole saxis,
non sine gravi & loci imminutione, & antiqui-
7 Ibidem officina monetaria. tatis damno irreparabili. Habuit antiquitùs hac
in arce Teneræmondæ Dominus officinam mo-
netariam, quod ex carbonibus & ingenti num-
mulorum numero aliisque indiciis, quæ sub ru-
deribus detecta, non est obscurum.

8 Et Curia Feudalis. Prætereà Curiam feudalem, quam Dynasta *do-*
mum suam vocat: (ideò nempe, quòd inibi do-
micilium prisci hujus urbis Domini habuêre) alii
Lib. Feudal. *domum Teneræmondanam*, quâ paucæ latiùs extra
ditionem patent: diffunditur enim ad varios pa-
gos Brabantiæ, Castellaniæ Gandensis, Brugen-
sis, Cortracensis, Alostensis, Insulensis, Alde-
9 Quæ Dominia complectatur. nardiæ, in Wasiam, & quatuor Ambacta; com-
plectiturque extra limites territorii plurima domi-
nia, quæ ipsa præter venationem, aucupium,
piscationem, eignos, redditus pecuniarios, aliosque,
que, confiscationem, bona nothorum, & exte-
rorum, clientelas, relevagia, decimas, atque
alia hujusmodi; etiam Tribunalia habent, Præ-
tores, & Scabinos, per quos justitiam exercent
Lib. Feudal. civilem, & criminalem, qualia sunt: *Masseme*,
Lib. 3. cap. 3. num. *Molenboke*, *Vinderhoute*, *Merendre*, *Eecke*, *Huys-*
4. 14. 16. 122. 185 *se*, *Rode*, *Oorscamp*, *Inghelmunster*, *Sancti Elgii*
cap. 6. num. 1. 13. *Vive*, *Oudenem*, *Monstruel*, *Bleu Castel & Mor-*
69. cap. 7. num. 1. 22. 33. *tanschen in Hardoye*; quæ omnia ad dictam Cu-
riam referuntur, præter ea Dominia, quæ fini-
bus hujus territorii continentur: de quibus infrà
10 Gandavi feuda huic Curiæ obnoxia. latiùs dicturi sumus. Illud autem non est silentio
tegendum, in ipsam usque Gandavum, hujus Cu-
riæ jus extendi: ubi Teneræmondæ Domini be-
neficio possidetur feudum dictum *Tgheleede ad*
D. Bavonis aquâ & terrâ: quod se extendit in
Steendam (loci nomen Gandavi) *Molenstede*,
Langhebrugghe, *Wachtbeke*, *Mendonck*. Feudum
insuper *super thelonio Sancti Bavonis*, & varia loca
ad Dei Servatoris, atque alia plurima eâ urbis re-
gione, quæ *ultra Scaldim* dicitur *extra portam*
Brabanticam in Imperio, ut vocant. *Trajectus* de-
nique ad amœnum illud ad Scaldam viridarium,
quod vulgò de *Hoye* dicunt, inter arcem à Ca-
11 Hujus Curiæ privilegium primum. rolo V. Cæsare structam, & Beginasium. Habet
autem hæc Curia id singulare: *Quod sine Princi-*
Diplomate Phil. 1461. *pis venia aut proximi heredis assensu, nullâ etiam*
juratâ necessitate, liceat feuda gravare, in alios
transferre, pignori dare; modò id fiat coram Præ-
12 Privilegium secundum. Ibidem. *tore Tribunalis, & feudatariis justo numero*. Dein
quando possessor mutatur, non tenentur pendere pre-
tii decimam; sed relevagium 10. *librarum Pari-*
siensium tantùm & Cubicularii jus, quod Cambre-
13 Privilegium tertium. Dilpom. Joan. 1419. *lagium vocant*. Tertiò *à lata hic sententia non est*
provocatio, nisi immediatè ad Parlamentum re-
præsentans Principem: ante cujus institutionem
14 Super hoc Concilii Flandriæ contentio. ad ipsum Principem ibatur. Et quidem cùm à duo-
bus ferè sæculis, summo conatu niteretur Con-
Ibidem. cilium Flandriæ causas hujus Curiæ ad se pertra-
here, idque quo efficaciùs facerent, obtinuissent

à filio Principis Philippo Comite tum Carolesii
auctoritatem conjiciendi in carcerem Prætorem
hujus urbis, ejusque Vicarium, quia mandatis
Concilii non paruerant, Joannes Philippi Pater, 15 Eam quis repressit.
re intellectâ graviter id ferens, scriptis acerbissi- Ibidem
mè litteris Concilii institutum repressit: quod ini-
quum esse, multis libellis, & Privilegiis Joannes
de Neufchastel Montis Acuti Dominus, cujus
causa agebatur, ostenderat. Quo in diplomate 16 Privilegium quartum.
adseverat *numquam ab hac Curia esse provocatum*, Lib. Consuetud.
eamque declarat ab omni resorto immunem: quod- tit. de administratione Justitiæ.
que Feudatarii hic immediatè repræsentent ipsum
Principem. Denique notandum, *neminem in caussis*
criminalibus hâc urbe damnari, aut mulctari, nisi
in hac Curia præsentibus justo numero feudatariis,
quos *homines suos* in diplomatibus Dominus vocat.
Quum autem feudorum alia sita sint cis Scaldim, 17 Qualis in feuda successio.
trans Scaldim alia; usus obtinuit, ut *in ea, quæ* Diplom. Roberti
in Jurisdictione Teneræmondensi trans Scaldim, id anno 1264.
est, in latere Flandrico, sita sunt, maximus natu 18 Trans Scaldim.
succedat in duos trientes, ceteri in reliquum feudi:
quæ cis Scaldim in latere Imperiali sive Brabantico, 19 Cis Scaldim.
in ea omnes mares æqualiter: quæ verè extra limites 20 Quæ extra Territorium.
hujus Dominii, ea sequuntur consuetudinem sui loci. Lib. Consuetud.
Eâdem in Arce nunc collis visitur, à Gallis exer- tit. de feudis.
citationis causa accumulatus, qui post prælium 21 Collis in Arce unde.
Gravelinganum, quo graviter eorum res attritæ, Lud. Guicciardin.
huc ad custodiam missi sunt. Id moneo, ne poste- Commentar. lib. 3. anno 1558.
ritas ignara rei, novam hinc ordiatur fabulam.

CAPUT III

Urbs quando cœperit & ejus descriptio.

QUando hæc urbs primùm cœperit, temera- 1 Urbis initium quale.
rium sit affirmare; quia, ut in plerisque Bel-
gicæ urbibus, incertum. Credibile tamen ante Ca- 2 De eo conjectura.
roli Magni ævum fuisse, quo tempore *Haymo-*
nem Teneræmondæ Comitem, *Vorsiam* Tun-
grorum Regis filiam duxisse ejus gentis Annales
tradunt. Et ut hinc ad diplomata abeam, id est,
ea unde non est provocatio, cùm in Archivis
Blandiniensibus *Hugo de Teneræmonda* legitur sub-
scribere anno M. LXI. satis manifestum est ante
id tempus urbem exstitisse, unde ejus familiæ & Diplom. Machtildis anno 1223.
tot exinde Procerum illustre nomen promanavit.
Hoc, quo nunc est ambitu, non semper fuisse
constat, tum aliàs, tum ex codice Swivecano:
ubi *Sancti Ægidii Hospitale extra Teneræmondam* 3 Hospitale sancti Ægidii olim ubi.
dicitur situm. Mœnitam fuisse jam inde à Ro- 4 Urbs quando mœnita.
berti prioris ævo, ex ejus legibus constat, ubi Anno 1233.
murorum urbis fit mentio. Imò vel ante annum Artic. 23. Diplom.
millesimum ducentesimum, hinc liquet, quòd anno 1283.
cùm Machtildis, Roberti mater, Teneræmon-
dæ Domina, daret Hospitali Sancti Ægidii pra-
tum vulgo *den Bruel*, addidit hanc legem: *Si*
Teneræmonda Dominus secus dictum pratum muni-
tionem villa voluerit ampliare, à dicto prato licen-
ter sumetur ampliatio, quanta in illo loco conveniet.
Et quod magis est, ab ipsis usque Normannorum Meyer. anno 846.
temporibus clausam reor: Illâ enim gente uno
furoris impetu omnia populante, translatas huc
in tutum Divorum Hilduardi & Christianæ reli-
quias

5 A quo prolatum Pomærium. quias ferunt. Illud autem ex dicta Machtildis
donatione verisimile, quòd Roberto filio, vivâ
adhuc matre, animus fuerit augendæ urbis: eum-
que ipsum struxisse exteriores oppidi muros, qui
nunc urbem ambiunt: idque eò magis, quòd ne-
que Guidoni genero id facere per Gallum vaca-
Idem anno 1348. verit, neque nepoti Roberto, neque pronepoti
Guilielmo, neque hujus filiis Gallico civilique
bello involutis; & tamen exstitisse constet, ex
6 Muri quando partim demoliti. demolitione Cressiaci ævo, potiente hâc urbe
Ambosio, nonagesimo quinto à morte dicti Ro-
7 Arcuatum opus à quo. berti Guidonis soceri. Porrò arcuatum illud opus
multò esse recentius, & inclinanti demum muro
oppositum, ipsa structura manifestis passim indi-
ciis ostentat: quod Maleano deberi hinc credi-
Tabul. anno 1368. bile, quòd ejus tempore data Beghinis secunda
compensatio, ob ante occupatam partem suæ
areæ; ideò nempe quòd cùm primùm illi mu-
ri structi sunt (quod Roberto jam tribui) exile
datum illis pretium, neque quantum aliis, quorum
arva aut prata murorum moles occupabat: ita-
que secundâ hâc structurâ occasionem nactæ,
amplius petierunt, & impetrarunt: nempè usum
graminis quantumcumque est inter catharactam
ad D. Rochi, & arvum quod dicitur *Ackervelt*,
8 Quod dilatatio accessit. intra & extra murum. Prior autem murorum
ambitus multò erat angustior: accessit enim
quidquid est inter aquæductum vulgo *Peerde-
kens Veste*, id est equorum mœnia, qui se per
canalem in Teneram exonerat juxta pontem di-
ctum *Le-moye*: ultra verò dictum flumen, mag-
na pars hortorum Sodalitatis D. Georgii, ubi
etiamnum antiquæ molis rudera ad ripam ex-
stant: & insuper quidquid ultra rivum, qui à
D. Rochi Sacello incipiens hortos Affligemen-
ses & Cappucinorum alluit, sublabensque pon-
tem portæ aggeris ad aquaticas molas in Tene-
ram fertur. Cui rei adhuc indicio est platea *de
Nieu-straet*, id est nova platea appellata, & alia
insuper è regione ultra alterum rivum, qui olim
fuit extima urbis fossa dicta *de Veste*, id est,
9 Urbis Flumina. mœnia. Præter Scaldam qui urbem alluit (unde
Gramaye Antverpia cap. 2. præter amœnitatem magna merces advehendi
avehendique opportunitas) Tenera insuper
(quem olim Tennam dictum volunt) qui me-
diam urbem secat, multiplici aquarum divor-
tio compendiosam adfert utilitatem, ductis huc
10 Rivi. illuc per præcipua loca rivis, qui quotidiè ma-
ris fluxum & refluxum sentientes, aquis num-
quam stagnantibus, præter summam ad omnia
11 Aer. commoditatem, aërem etiam, etsi per se saluber-
rimum, tamen salubriorem reddunt.
12 Pontes. Pontes universim sunt viginti tres: quorum
sedecim è lapide vivo aut latere, ceteri è ma-
ceria. Potissimi verò sunt Tenerici duo, lapideus
Meyer. an. 1452. unus, alter ligneus; & Scaldensis: quem ante
annum M. CCCCLII. non fuisse inde constat,
quòd, cùm eo tempore Philippus Bonus vellet
copias Scaldim trajicere, coactus sit inanibus
13 Pons Schaldensis subitus. vasis tabulas inponere, & eo modo subitaneo
ponte flumen sternere. Aliquanto post solidiori
Acta publica anno 1314. opere pons structus, qui adhuc superest, longi-
tudine eximiâ: ut mirum videri queat, tantam

quotannis & aquarum, & glaciei vim, labente
& refluo flumine irrefractum posse pati. Præ- 14 Ripæ.
ter pontes tantillo spatio, tanto numero, mul-
tum ornamenti oppido adferunt ripæ munitæ
muro: ut commoditatem accurata tutaque na-
vium statio.
Fora rerum venalium sunt sex, Maximum, 15 Fora.
pulcherrimâ domorum serie: in hoc Prætorium
est Pannarium sive Conventus textorum, quem
Hallam nostrates, Divæus Phalas vocat, cum 16 Phalæ.
turri multis ab hinc seculis structâ. Illud Curiæ Antiq. Brabantiæ
loco olim frequentatum volunt. Illi turri Curia lib. 14.
contigua est, novo frontispicio & variis Princi- 17 Curia.
pum, aliisque statuis jam pridem ornata. Eodem
in foro Macellum est anno M. CCCC. VIII. ut epi- 18 Macellum.
graphe habet, constructum. Piscarium præterea Anno 1609.
sumptuoso nuper opere auctum. Dein Granarium
vetus, Granarium novum, Linarium, Armenta-
rium denique anno superiore novo opere stratum. Anno 1669.
Dies rerum Venalium est Lunæ. Quo autem
securiùs & lubentiùs peregrini, etiam debitores, 19 Mercatus hebdomadalis.
commeënt, nemini quemquam licet postulare
æris alieni, die Dominicâ, Lunæ, Martis, per 20 Ejus privilegium.
singulas septimanas: idque indulto Cæsaris Ma- Diplom. 1494.
xæmiliani. Nundinatio autem anniversaria à 21 Nundinatio annua.
Philippo Audace Maleani genero data in tri- Diplom. an. 1357.
duum, olim incipiebat die Martis post Festum 22 Quando olim.
D. Lucæ; sed quia postmodum in idem tempus 23 Cur translata.
Bruxellanæ & Beverenses nundinæ incidebant,
Carolus V. eam trastulit in diem Veneris proxi- Diplom. 1550.
mè sequentem primum Sabbathum mensis O-
ctobris usque ad Martis exclusivè. Data autem 24 Ejus privilegium.
ab utroque Principe immunitas ab arresto, non
solùm illo nundinationis tempore; sed octiduo Codex Swivecanus 1314.
antè, & octiduo post, exclusis ab hoc Privi-
legio hostibus, exsulibus, fugitivis, & debito- 25 Qui hujus expertes.
ribus Principis.
Portæ urbis sunt quatuor: Bruxellensis, Me- 26 Urbis Portæ.
chliniana, Trajectensis (ita à Scaldis trajectu
vocata, eadem in priscis monimentis Scaldensis Anno 1194.
dicta) & denique Lapidea, quæ ducit in arva
inter Scaldim, & Teneram, quam acta publica 27 Lapidea quando structa.
à duobus circiter seculis structam loquuntur. Meyer an. 1348.
Id ne quem in alias suspiciones abducat, mo-
nere visum legibus Pacis Cressiaci tempore tri-
bus locis patefactam hanc urbem, & mœnibus
nudatam quâ Gandavum spectat: itaque veri-
simile est dirutam inter cetera hanc portam:
nam ut tunc primùm structa sit, fieri non po-
test, quum ex monimentis Swivecanis mani-
festum sit, diu ante prædictam structionem & Anno 1314.
demolitionem, eodem eam nomine exstitisse,
ubi designatur *locus extra portam lapideam*.
Quum verò propter obsidionis, & incursio-
num hostilium pericula, non semper tutum pe-
regre molere, præter Principis molas aquati- 28 Molæ aquaticæ.
cas quæ in suburbio, quod Novum Burgum vo-
cant, duæ insuper publicæ sunt in oppido: una 29 Ventilatæ.
autem quæ vento agitur, quales plures sunt in
vicinia, sed oleariæ & lorticaria item una.
Neque hìc omittendum publica ædificia, 30 Gymnasium.
Gymnasium, curâ Senatûs superiori seculo cum Anno 1554.
honorario Musis dicatum, eo splendore, ut

pauca totâ Belgicâ, etiam in mediocribus oppidis, huic queant comparari. Structum autem est anno M. D. LV. Rector ludi publici magistro Henrico Cares, qui primus salarium de publico accepit anno M. D. XL. ut ejus monimentum habet. Superest nova arx, quæ sub Alexandro Farnesio Belgicæ Prorege ad gemini fluminis, Scaldis & Teneræ, concursum excitata est:

Lib. 2. cap. 2. num. 67.

31 Nova Arx. Anno 1584.

Etsi non admodùm opus externo hoc præsidio, ubi Civium probata in Principem fides, est murus aheneus, *qui* (ut cum Seneca loquar) *objicere se pro illo mucronibus insidiantium paratissimi, & substernere corpora sua, si per stragem illi humanam iter ad salutem sternendum sit.*

De Clementia lib. 1. cap. 3.

32 Ædes privatæ.

Porrò privata ædificia ampla sunt, & commoda, & utcumque nitida. Hortos omnes penè ædes habent: pleræque etiam vivas ad limen aquas. Primam laudem & amplitudine, & loci amœnitate meretur aula Viglii à Præside Viglio Zwichemo nomen nacta: qui eam emit à Michaële van Hofstadt, à quo ad Præsules & Canonicos dictę urbis abiit; & ab his pretio ad V. N. Adolphum Veranneman. Insuper hic ædes suas habent Abbatiæ S. Bernardi, & Affleghemensis; olim etiam D. Bavonis, Ninivensis. Loca Sacra secundus liber dabit.

33 Aula Viglii.

Anno 1612.

CAPUT IV.

Urbis situs & qualitas

1 Teneræmondæ situs.

Est autem hæc urbs hinc pratorum & fluminum amœnitate læta, inde arvorum ubertate dives, sita ad limites Brabantiæ, Flandriæque, ad meridionalem Scaldæ plagam, in solo Imperii sive *Romano*, ut Dintherus vocat: quod & situs demonstrat, & omnes scriptores fatentur; eâ loci opportunitate, ut vix major esse queat: est enim præstantissimis, nobilissimisque Belgicæ urbibus cincta. Intra sextum milliare habet Antverpiam, & Mechliniam, intra quintum Gandavum, Bruxellas, Hulstum, & denique intra secundum Alostum: ad quæ omnia non terrâ solùm commoda via patet; sed & aquis merces ultrò citròque transvehuntur. Esse verò non feudum Imperii sed Alodium, vel ex divisione Flandriæ apparet: quæ quum dividatur, ut jam ante dixi, in Comitatum, Imperialem, & Proprietariam, & Proprietariæ nomine Teneræmonda censeatur; nominis indicio liquet neminem superiorem agnoscere hujus oppidi Dominum: nec Gallo debere fidem, ut Comitatum; nec Imperatori, ut Imperialem. Gallici juris numquam fuisse palàm est. Imperatori si deberet, nihil opus foret tertio hoc divisionis membro: inter Imperiales enim censeretur, non Proprietarias. Et ut omittam illud Proprietatis nomen, quum variæ fuerint controversiæ inter Imperatores & Comites Flandriæ, ob non præstitam fidem ratione terrarum Imperialium; nulla fuit umquam contentio de supremo in Teneræmondam Dominio. Joannes Burgundus legitur præstitisse fidem

2 Quo solo. Vita Joannis Burgundi.

3 Vicinæ urbes. Vet. Oudegherste Annal. cap. 169.

4 Ejus qualitas. Marchant. Comment. lib. 2.

5 Sententiæ argumentum.

6 Nunquam controversum. Idem Vita Jo. & Meyer. an. 1416.

de Burgundiæ & Alosti Comitatibus, & multò antè Balduinus Comes, ejusque socer Philippus Alsatius, Teneræmondæ nusquam factâ mentione. Imò neque Guido Flandriæ Comes umquam præstitit fidem Guilielmo Cæsari: qui capitalis Flandriæ hostis, si fides illi debita fuisset, mulctasset Flandros hoc Dominio: ut eadem de causa dederat Avenio Guidonis uterino fratri Comitatum Alostensem, Wasiam, Zelandiam. Qui insuper voluit postea, ut Guido & Joannes ejus frater cederent Avenio dominatus Imperiales sitos inter Flandriam & Hannoniam. Et demùm transactio facta inter Ludov. Cressiacum, & Gulielmum Hollandiæ Comitem, conventumque, ut Hollandus Zelandiam sibi haberet; Flander verò ditionem Alostanam, Wasiam, quatuor Officia, & Gerardimontem, remisso utrimque omni jure, & prętextu: nusquam nominatâ vel indicatâ Teneræmondâ. Quare meritò Wielandus Flandriæ quondam præses *sine medio teneri dicit: Dominumque ibi supremum habere Imperium.* Meyerus *optimo jure Prædium vocat, ac nulli obligatum.* Quod perindè est, ac si Alodium diceret; ita enim Alodium Cujacius definit: *Nullius*, inquit, *Domini beneficium; liberum, non servum; immune, nihil pensitans; optimo jure; optimâ conditione; nec fidem, nec homagium, nec investituram debens.* Existimandum verò, etsi non ab Imperatore, Imperialiter tamen hanc ditionem possideri, & dono quondam Imperatoris, Alodium privati juris factam: ut modò Wasiam aliaque quædam teneri Wielandus censet. Quando autem ab Imperii clientela defecerit, incertum est. Quod item de Brabantia sua fatetur Divæus: quam tamen ab Henrico V. Godefridum Barbatum in feudum accepisse constat: cujus successores multo tempore post excussam clientelam Comitiis Imperii interfuêre, idque primùm exolevisse post annum M. CCCC. VI. Ducatu ad Antonium filium Philippi Audacis Burgundiæ Ducis devoluto. Gaguinus *id Dominium sui juris indigetat.* Manuscriptus quidam de Flandria codex vocat *Teneræmondam Francum Alodium, & Refortum quidem in Flandria debere; non esse tamen Flandriæ feudum.* Quod etiam disertis verbis Philippus Bonus declaravit. Etsi Robertum Betunium Flandriæ Comitem ad eam servitutem adegisse constat, non quidem urbem sed hujus ditionis Territorium, ut indicant tabulæ Gulielmi Nigellani Roberti ex fratre Gulielmo Nepotis. Qua de re, quæ exstant tabulæ ad majorem rei lucem hîc dabo Latio donatas: *Nos Gulielmus Flandrensis Eques, Teneræmondæ Dominus, Notum facimus: quòd cùm controversia verteretur de tenemento terræ de Tenremonde, inter charissimum & amantissimum Dominum & Patrem nostrum, Dominum Gulielmum Flandrensem, piæ memoriæ, Dominum quondam de Tenremonde, quem Deus absolvat, ex una parte; & charissimum atque amantissimum Dominum & Patruum nostrum Robertum Flandriæ Comitem, ex altera, quia dictus noster Pater dicebat,* &

Idem anno 1191.

7 Ne à capitali hoste. Oudegherste 1176 cap. 81.

Meyer. an. 1232.

Idem anno 1254.

Idem anno 1322.

8 Domini quale Imperium. Lib. de feudis. Rerum Flandric. tom. 9.

1. Observat. cap. 14.

Wieland. lib. de feudis.

Ibidem.

Rerum Brabant. lib. 10.

9 Non est Flandriæ feudum. Auctario Historiæ. Idem Meyer. tom. 10. & Marchant. Comment. lib. 1. Diplom. an. 1451. Vide num. 17. Diplom. an. 1313.

Ibidem.

10 Contra id tabulæ.

& asserebat, quòd non debeat tenere, neque tenebat totam terram de Tenremonde in feudum, & homagium à Comite Flandriæ, fratre suo, esse enim ibidem satis multa Franca Alodia, quæ non tenebat ab illo, ut aiebat: charissimus autem noster atque amantissimus Patruus dicebat, & sustinebat contrarium. Quæ controversia nunquam declarata aut definita fuit, vivente charissimo atque amantissimo Patre nostro prædicto. Nos ad componendam prædictam controversiam, quam habere possemus contra charissimum nostrum Patruum suprà dictum, & ad declarandam rei veritatem, dedimus prædicto Patruo nostro supra suam conscientiam, ut veritatem diceret, quomodo, & quòd in posterum dicta terra de Tenremonde deberet teneri in feudum, & homagium Comitis Flandriæ, quia certiùs quàm alius quisquam poterat scire, quum valdè diu eam terram de Tenremonde possederit in suum Dominium, antequam dictus noster Dominus & Pater eam acceperat, & ab ejus manu devenerat in manus prædicti Domini & Patris nostri. Qui Patruus noster prædictus suscepit dictam veritatem dicere supra suam conscientiam, & dixit, quòd tota terra de Tenremonde, in omnibus suis locis, & partibus, debet teneri in feudum & homagium à Comite Flandriæ, & quòd ita ipse accepit, quandò eam hereditatem accepit, & tenuit ab Illustrissimo & potentissimo Principe Domino Guidone, bonæ memoriæ olim Comite Flandriæ, quem Deus absolvat, Patre suo charissimo, & Avo nostro, & quòd ita semper dixisset, sensisset & tenuisset, quòd charissimus & amantissimus Dominus noster & Parens debuisset recepisse & tenuisse à se. Cui dicto nos assentimur, & cognoscimus pro nobis, & heredibus nostris, & successoribus, totam dictam terram de Tenremonde & quæ inde dependent plenè & integrè recepisse, & debere tenere, ab illo in feudum & homagium. In cujus rei testimonium mandavimus præsentibus literis nostrum Sigillum apponi, & rogamus ac requirimus charissimum nostrum atque amantissimum Dominum & Fratrem Dominum Joannem Flandrensem Dominum Crevecuriæ, Daloes, & Castellanum Cameracensem, ut ad res supradictas velit præbere suum assensum, quantum ejus interest, aut interesse potest, & mandare præsentibus tabulis apponi suum Sigillum ad rei testimonium. Et nos Joannes Flandrensis ad petitionem charissimi & amantissimi fratris nostri, præbuimus & præbemus nostrum assensum ad res suprà dictas, quantum nostra interest aut interesse potest: & mandavimus præsentibus apponi nostrum sigillum, in testimonium veritatis. Acta sunt hæc prædicta omnia & conventa inter charissimum & amantissimum Dominum & patruum nostrum ex una parte, charissimum & amantissimum fratrem nostrum & me ex altera, ad D. Bavonis Gandavi: præsentibus inclyto & potente Principe Domino Ludovico, maximo natu filio Domini Comitis Flandriæ Comite Nivernensi & Rhetellensi, Guidone fratre nostro, Gulielmo Nivelliaco, Domino Ghisberto de Leeuwerghem, Domino Ywano de Vaernewyck, & Domino Gerardo Ducke Equitibus, Balduino de Sinnebeke & Henrico Braem Scribis Consilii Domini Comitis Flandriæ, atque aliis multis, anno gratiæ M.CCC. XIII. lunæ post festum sanctæ Catharinæ mense Novembri.

Hunc patris & patrui assensum secuta *Maria* Joannis filia, cùm *Inghelrammo Ambosio* marito clientelam Ludovico Cressiaco Flandriæ Co- 11 Qua ratione datæ, conjectura.
miti præstitit. Equidem id eo tempore primùm
tentatum arbitror, quo Robertus matris suæ
Machtildis Teneræmondæ Dominæ hæreditatem adiit, eumque compositò præstitisse Guidoni Flandriæ Comiti parenti suo fidem, quo 12 Conjecturæ ratio.
id exemplum posteri, quando divelli Teneræmondam contingeret, imitarentur: eâque ratione Dominatus, alioquin liber & sui juris, Flandriæ connecteretur. Cujus rei suspicionem mihi dedit, quòd in declaratione dicta non dicit Robertus, Superiores Teneræmondæ Dominos fidem Comitibus Flandriæ præstitisse quod procul dubio expressisset, ut suæ causæ firmamentum; sed tantum id de se asserit. Et credibile est non temerè Gulielmum moturum fuisse Roberto fratri litem, & nisi multis, validisque subnixum rationibus, potissimùm verò more majorum: qui summam in his controversiis vim habet. Nam si ratio, & consuetudo, & usus superiorum temporum à Roberto stetisset, non
fuisset diu protractum ejus rei judicium. Et qui- 13 Altera conjectura.
dem videor videre hujus controversiæ primum
Roberto in mentem venisse postquam hujus Do-
minii possessionem Gulielmus adierat: nam si 14 Ejus ratio.
id illi antè in animo fuisset, quum æstimatione factâ Teneræmondam hic acceperit, poterat cum clientelæ onere ad eum & posteros transmitti: quod de ditione Bornehemia atque aliis factum constat. Et ne cui mira videatur hujusmodi Principum agendi ratio, quibus unum est inter Imperii arcana limites quà possunt profer-
re, ex infinitis unum exemplum est Ripelmon- 15 A pari.
da, non incelebre ob arcem in Wasia munici-
pium: eam soli esse Imperialis non Gallici, & Oudegherste Annal. c. 115.
situs, & ratio convincit: & tamen Ludovicus Galliæ Rex, qui cœlo postmodum adscripus est, ejus nomine clientelam sibi à Margareta Flandriæ Comitissa extorsit, & eâdem operâ universam Wasiam suo Regno asseruit: reclamantibus omnium temporum historiis, & diplomatibus. Itaque nihil mirum esset, si eâdem ratione Teneræmondam Robertus vendicasset, eo potissimùm prætextu *quod ita ipse accepit quando eam hereditatem accepit & tenuit ab inclyto & potente Principe Guidone bonæ memoriæ olim Co-
mite Flandriæ*. Nam quomodo demùm potuit 16 Tabulæ argumento rejectæ.
antiquitus fuisse feudum Flandriæ, quum aut à Gallo hanc ditionem Comitem accepisse, aut à Cæsare necesse sit. Ab illo non potuit: quum & urbem, & universum territorium cis Scaldim & ultra, Imperialis esse soli, inter antiquitatum peritos nemo neget: & ne quis ignoret,
uno verbo infra docebo. A Cæsare verò ut qui- Libro 2. cap. 1. num. 1.
dem multa Balduinus Insulensis acceperit, nempe *Terram omnem inter flumina Scaldem & Teneram, quinque Insulas Zelandicas, Castrum Gan-*

dense, cum quatuor officiis, inquit Meyerus (Oudegherste etiam adjungit *omnem terram quæ sita est inter Scaldim & Hontam à fossa Othoniana, Antverpiam usque*) nulla tamen usquam Teneræmondæ mentio.

Ad annum 1057. Annal. cap. 40.

Si aliquis putet eam censeri nomine *terra inter Scaldim & Teneram*; id ipse loci situs convincit (nisi quòd exigua admodum portio hujus nostræ ditionis inter Scaldim & Teneram) & Meyerus atque Oudegherste id palàm de terra Alostensi interpretantur.

Ad annum 1046. Annal cap. 39. & Marchant. Comment lib. 4. titulo Bel. German.

Et ut concedam exiguam eam partem eo nomine censeri, non potuit certè tota urbs, & omne territorium ejus donationis ratione in Flandri beneficium concedere.

17 Et posterioris Domini tabulis.

Ut ut est, Philippus bonus ille Belgici Imperii quasi conditor, jam olim eam de clientela opinionem diserto diplomate rejecit; satis apud posteros testatus, quod suprà conjecturis probavi, Teneræmondam ante Roberti Betunii ævum, non fuisse feudum Flandriæ.

Archiva oppidi.

Nam cùm intellexisset *plurimos ex subditis, & aliis, putare & sustinere opidum & Dominum de Tenremonde esse de Comitatu Flandriæ, & Castellania Gandensi, ideoque jam ante aliqui ex Officiariis & subditis voluissent jurisdictionem & cognitionem causarum in facto justitiæ, & aliàs ad se trahere, præter eos, quos hic constituerat: bono*, inquit, *& maturo judicio, & deliberatione declaravimus, & per præsentes declaramus, nostrum prædictum opidum, & dominium de Tenremonde, nec esse, nec fuisse de Comitatu Flandriæ, neque de Tenemento ejusdem Comitatûs, neque etiam de Castellania Gandensi; sed semper fuisse & adhuc esse prædictum opidum & Dominium de Tenremonde purè vicinum nostro dicto opido, & Castellaniæ Gandensi.* Ita ille anno M. CCCC. LI.

18 Contra has argumentum rejectum.

Et ne quis id factum existimet minuendæ populari Gandensium potentiæ, (quod magno studio & hic & alii sæpe conati sunt, & demum *Carolus V.* summo ejus Reipublicæ commodo effecit, magno illo privilegio, omnium privilegiorum abrogatione, quo à plebe ad optimates Rempublicam transtulit) secus esse eo diplomate liquet, quo idem *Philippus* edicit, Curiæ Teneræmondensis Clientes non esse obnoxios suo edicto de non vendendis feudis, *quia* (inquit) *hæc feuda alterius sunt naturæ, quàm aliarum Curiarum: quum hæc terra sit Imperialis, & non de nostro Comitatu Flandriæ; ut satis liquet ex nostris tabulis in Consilio Flandriæ aliàs expeditis, & nunc examinatis, post maturam deliberationem, & habito super hoc judicio Consilii Flandriæ, quia & urbs, & Territorium Dominii Teneræmondensis separata sunt à nostro Comitatu Flandriæ.*

Lege Carolinâ 1540.
Meyer. ad annum 1458.
Archiv. oppidi tab. anno 1461.
19 Aliis tabulis.

Vides etiam accuratâ inquisitione, & maturo Consilii Flandriæ judicio hanc ditionem à Flandria sejungi: neque aliter Flandriam vocari posse, quàm olim Antverpiam, & Mechliniam; quando Flandriæ Principibus utraque ea urbs paruit.

Meyer an. 1357. Num. 42.

Idem Maxęmiliani diploma habet cujus verba modò subjiciam. Et sanè adhuc usus habet, ut non simpliciter Flandria vocetur; sed cùm adjectione: *Flandria Proprietaria.* Quod ut magis liqueat,

20 Et evidenti argumento.

id unum par est addere, quòd Comites Flandriæ seorsum interdum usi sunt titulo Tenerę mondæ; non facturi, nisi aliud à Flandria hoc dominium esse scivissent. Cujus rei exempla sunt in diplomate Hammensi: *Guido Comes Flandriæ, Betuniæ, & Teneramondæ dominus.* In Epitaphio: *Machtildis Comitissa Flandriæ, Advocata Betuniæ, & Domina Teneramondæ.* Et in tabulis publicis: *Carolus Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Limburgi, Luxemburgi, Comes Flandriæ, Dominus Teneramondæ.*

Vide lib. 3. cap. 2. num. 15.
Vide. lib. 2. c. 6. num. 107.
Archiv. Eccl. B. Mariæ Teneræm. tab. an. 1472.

Enimverò post præstitam illam clientelam, Comites Flandriæ etiam in hanc urbem (de qua tamen nulla in tabulis expressa mentio) directum sibi jus arrogarunt.

Meyer an. 1318.

21 Teneræmonda cur à Cressiaco mulctata.
Annal. cap. 154.
22 De mulcta idonei scriptoris judicium.

Hinc Teneræmonda à *Cressiaco* mulctata legitur trecentis libris, quia exules receperat: quod tamen *valde Teneræmondanis contra exspectationem evenit:* (inquit Petrus Oudegherste, & subdit rationem) *quia dicta urbs non spectabat ad dictum Comitem; sed ad Beatricem de sancto Paulo* (Viduam & usufructuariam Joannis Dampetræ Tenerę mondæ Domini) *quæ simul erat Domina Neëllæ & Crevecurii:* Et rursum à *Ludovico Maleano*, ob Civium inter se tumultum in cæde Henrici van Loeckc: nisi id factum dicamus, quia hoc dominium jam à Rege acceperat, etsi non omne jus, de quo latiùs infrà, ubi de hujus Dominii Dynastis.

Archiv. oppidi anno 1349.
Lib. 1. cap. 6. num. 155.

23 Teneræmonda in quibus Concilio Flandriæ obnoxia.

Eâdem ratione existimo causas Civiles hinc ad Senatum Gandensem pertractas, & postmodum ad Concilium Flandriæ: nisi id incuriâ Tenerę mondensium factum aliquis credat, qui id passi, & ita paulatim in morem abiisse, quia nemo contradixit.

24 In quibus non.

Quod idem in causis feudalibus hujus Curiæ eventurum fuisse existimem, nisi vindicem habuissent virum potentem Montis acuti dominum, & per eum ipsum Principem Joannem Burgundum, quod suprà ostendi.

Diplom. Joannis Burg. anno 1419.
Cap. 2. num. 15.

25 Comitis Flandriæ à quo tempore & quæ hic potestas.

Enim verò postquam ab Ambosiis ad Flandros hæc ditio abiit, non re solùm ii Principes hic supremum dominium exercuerunt; sed id etiam scripto reliquerunt posteris testatum.

26 Exempla.

Et quidem *Maleanus* qui primus hoc dominium ab Ambosiis accepit, *supremum se Dominum* inscripsit, *sine medio, & absolutum.* Cujus exemplum secuti posteri eodem sunt usi titulo, inter quos *Joannes Burgundus* diplomate de causis feudalibus se vocat *Dominum supremum, sine medio, & respectu.* Rursum eo diplomate quo *Maxæmilianus* Cæsar concedit immunitatem à fisco, dicitur *hoc dominium ad limites Flandriæ, in Imperiali solo situm, teneri à Deo merâ proprietate.*

Diplom. an. 1355.
Anno 1419.
Anno 1480.

27 Priscorum dominorum quale hic imperium.

Et hujusmodi ferè fuisse priscos Teneræmondæ dominos, ab ultima antiquitate inde apparet; quòd non solùm habeant in sua ditione ea signa, quæ ad dominia alicujus notæ & dignitatis requiruntur; qualia sunt Imperium merum, mixtum, & Jurisdictio, Ecclesia Collegiata, Abbatia, Hospitale, Forum, Urbs mœnita, Castrum, Sigillum, Telonium, alia dominia feudo data, Justitiæ concessio, pœnarum etiam capitalium ante & post latam sententiam remissio, Jus denique asyli; sed insuper quòd *Principes Teneræmondæ* se inscripserint, omniaque habuerint quæ à Politicis supre-

Carolus Loyseau tractatu de Dominiis.
Vide lib. 1. cap. 8. num. 11. & lib. 2. cap. 6. num. 7.

ſupremi dominii indicia nuncupantur: qualia ſunt
28 Supremi imperii nota prima. Idem cap. 1. Primò *Jus condendi leges*: quo non eſt alius
effectus magis proprius ſupremo Imperio, adeò
ut Princeps & lex ſint quodammodò relativa,
quum Princeps ſit conditor legis, lex verò opus
Principis: quæ publicè & privatim omnes devincit,
ut Princeps in omnes & ſingulos habet
Imperium. Condidiſſe autem leges Teneræ-
Lib. 1. cap 9. num. 74. mondæ Dominos palàm faciunt ſanctiones *Roberti*,
quas infrà dabo.

29 Secunda. Ibidem. Secundò *Inſtitutio Magiſtratuum*, qui ſunt
vivæ leges, ut leges muti magiſtratus.

30 Tertia. Ibidem. Tertiò *Arbitrium Pacis & Belli*, cujus quidem
ideò nullum exemplum, quia hâc animi moderatione
fuerunt priſci hujus urbis Domini, ut iis
non modò nullum bellum; ſed ne controverſia
quidem cum vicinis Brabantis, Flandris, Aloſtenſibus
interceſſerit. Suos tamen ſubditos ad
militiam devinctos habuiſſe Conventio *Roberti*
Advocati cum Canonicis Cameracenſibus palàm
facit, ubi hæc verba: *Et ſciendum quod hoſpites
Eccleſia Cameracenſis apud Odenghem debent
ire in exercitum Domini de Tenremonde, quantum
terra de Tenremonde durabit.* Idem diploma
ejuſdem *Roberti* teſtatur, donatione Maſminiæ,
Calckenæ, & Laetnæ, ubi ita legitur: *Si homines
mei ibidem manentes, exercitus meos, vel equitaturas
non fecerint ſicut debent, vel ad placita
mea non venerint, ego pro forefacto tali, ſicut Homines
mei judicaverunt, potero pendeare. ſuper
feodum quod mei homines tenent de me.*

Quartò *Ultimum Reſortum*. Quod jus qui ha-
31 Quarta. Ibidem. bent cenſentur inter ſupremos Dominos, etiamſi
ſint vaſſalli; quia eorum ſubditi & clientes
32 Ultimum reſortum quanti ſit. non ſunt obnoxii Tribunali externo. Id autem
ita dependet à ſupremo Imperio ut vocetur jus
ſupremitatis, ſive, ut expreſſius Græci, autocratias:
eſtque maximum vinculum ſupremi Imperii,
quo adempto indirectè jus condendarum
legum tollitur, ceteraque omnia quæ ad ſupremum
Imperium faciunt. Quod in Galliis ſatis
olim experti Comites & Duces hâc unâ ratione
in ordinem redacti. Judicatum autem hìc olim
33 Teneræmondenſes habuiſſe, argumentum unum. per arreſtum, antequam in Flandriæ communionem
hæc urbs conceſſit, non eſt obſcurum;
quia hæc ditio neque Brabantiæ obnoxia, neque
Flandriæ; ſed ſui juris ad neutrius Conſilium aut
Principem appellavit, aut appellare potuit. Et
34 Alterum. Anno 1415. quòd magis, *Joannes Burgundus* id ſatis disertè
innuit diplomate ſuprà laudato, ubi hęc verba:
*Pource que celle noſtre ville tenons exempte de tout
reſort*, id eſt: quia hanc noſtram urbem tenemus
exemptam ab omni reſorto. Et centum o-
35 Tertium. ctuaginta ſex annis ante *Joannem*, *Robertus* Teneræmondę
Dominus gravem mulctam imponit,
Vide lib. 1. cap. 9. num. 74. artic. legum 18. *quicumque judicio Scabini dedixerit*: Si verò aliquis
haberet controverſiam cùm Scabino, *ad do-*
Art. legum 29. *mum Teneramundanam*, id eſt, Curiam feudalem,
juſſit referri, aut ad *Scabinos Antverpienſes*; non
quidem ut Judices ordinarios; ſed ut arbitros, ut
ex legis circumſtantiis liquet: non facturus ſi
ſuperiorem Teneræmonda Judicem habuiſſet.
36 Partim ſublatum. Et quamquam ab uno ſæculo & altero hinc ad
Conſilium Flandriæ provocatum eſt, tamen in 37 Partim non.
Feudalis Curiæ ſententiis numquam ab antiqua
conſuetudine declinatum: donec inſtituto à Carolo
pugnace Parlamento hac iri cœptum: cùm
antè ad Principem iretur. Imò judices hujus Cu- 38 Judicum feudalium dignitas.
riæ antiquitus ipſum Principem repręſentaſſe, ex Anno 1419.
Joannis diplomate ſuprà oſtendimus: quod ſum- Cap. 2. num. 13.
mum eſt ſupremi Imperii indicium; quum non
civilis tantùm de feudis juriſdictio penes Curiæ
noſtræ Feudalis Judices & ſit & fuerit; ſed criminalis
inſuper, quæ maxima eſt non Magiſtratuum
modò; ſed & Regum poteſtas. Sine illis
enim aut extra eorum Curiam nullum hac urbe
criminale judicium exercetur.

Denique *Monetam cudere*, quæ nexus eſt Re- 39 Supremi Imperii nota quinta.
rumpubl. & pacis belliquę nervus, ſemper eſt Carolus Loyſeau
habitum ſupremi Imperii: præſertim ſi ſupe- de Dominus cap. 3.
riora illa acceſſerint. Cujus rei non modò jus
habuiſſe antiquos Teneræmondæ Dominos; ſed
etiamnum cudiſſe, manifeſtum eſt ex diplomate Anno 1105.
ab Odardo Cameracenſium Præſule Canonicis Vide diploma infra lib. 2. cap 2.
hujus opidi olim conceſſo: ubi, *pro libertatis* num. 11.
memoria ſtipulatur ſibi dari quotannis *tres Teneræmondenſis
moneta ſolidos*.

Bodinus *de Repub.* duo inſuper addit: *Pecuniam* 40 Sexta.
imperare, & *à ſolo Deo tenere*. Prius illud habuiſſe 41 Septima.
Teneræmondæ Dominos, *Amboſii*, cui dotale
hoc Dominium, diploma convincit: quo Senatui Anno 1311.
concedit poteſtatem exigendi tributi genus quod
maltotam vocant. Poſterius verò *Maxamiliani* 42 Teneræmondam à Deo Teneri
laudatum diploma docet, ubi hic ſenſus: *Tene-* Anno 1410.
*ræmondam Dominium eſſe ſui juris, ſitum in terra
Imperiali, idque Dominium tenere à Deo, merâ
proprietate: neque ullo modo eſſe de tenemento Flandria.*
Et quamquam ex poſterioribus Dynaſtis hic
fuit; non aliud tamen illi jus fuiſſe, quàm prioribus
conſtat. Neque eſt quod de feudo aliquis objiciat;
quum tale antiquitus non fuerit, uti ſolidis
conjecturis & rationibus credo probaſſe, & ipſi Diplom. Philippi boni anno 1451.
Principes dipomatibus ſuis ſat reliquerunt teſtatū.
Quod autem jam olim Flandriæ rebus cum au- 43 Cur priſci Domini Flandricis ſe
ctoritate ſe miſcuerunt, potuit id fuiſſe tum ob rebus miſcuerint,
alia in Flandriæ Comitatu feuda; tum etiam non Brabanticis.
muneris alicujus hæreditarii ratione: quod de Chronicon anno
Daniele Teneramondano apparet: quem cum *E-* 1128.
quitio Flandria Majorem Anſelmus vocat, quod
aut de Majore domus aut de Marcſchalco (quæ
vox eſt noſtras, & ita ſcribendum Goropius Gigantomachia.
monet, & etymon convincit) intelligendum, Oudegherſte annal. cap. 171.
mihi ſuſpicio; quum ſciam olim duos Marcſchalcos
Flandriæ hereditarios eſſe ſolere. Unde
factum putem, ut antiquitùs etiam cum
auctoritate Flandriæ ſe rebus miſcuerint, non
autem Brabantiæ, cui tamen æquè vicini. Ex
dictis non eſt obſcurum, cur poſtquam ad Flan- 44 Teneræmonda cur Flandria Proprietaria.
driæ Comites hæc urbs devenit, & paulatim
in Flandriæ communionem, & nomen abiit,
Flandria proprietaria dici cœperit: nempè, quòd
ſoli Comiti obnoxia. Quod factum *Maleani* Circa an. 1351.
primùm tempore, qui primus Comitum, & 45 Et à quo tempore.
Flandriæ & Teneræmondæ Dominium junctim Archiv. Swvecan.
poſſedit. Fuerat quidem ante in Flandrenſi fa- anno 1348.
milia: nempè hereditate *Machtildis Roberti*

Teneræmondæ Domini filiæ, quam *Guido Dam-*
46 Quis Comitum primus Teneræmondæ dominus. *petra* duxerat; sed antequam is ad Comitatum
pervenit, *Robertus* filius jam aditâ maternâ he-
reditate, Teneræmondam & re, & titulo pos-
Anno 1264. sidebat. Idem hic postquam Flandriæ Comita-
Conventione cum Canonicis hujus oppidi an. 1264. li. 9. c. 7. n. 15. tu potitus est, transtulit hoc Dominium in *Gu-*
lielmum fratrem (cui jam ante *Guido* pater as-
Oudegerste Annal. c. 130. signaverat, lege conjugii, cum Adela Rodol-
Idem cap. 163. phi Nigellani filiâ) is autem ad posteros: do-
nec emptione ad Gallum, dono ad *Maleanum*
venit: penes cujus successores Flandriæ Comi-
tes hactenùs mansit, addita Flandriæ, non subdita:
quod Philippi Boni Belgarum Principis non
unum diploma manifestum facit.

CAPUT V.

An Teneræmonda fuerit juris Brabantici: ubi quædam de Lotharicio, & Brabantiæ nomen unde?

Divæus Antiquit. Brabant. l. 1. c. 2. ETENIM Brabanti sui olim juris ad annum
usque M. C. LXXX. hoc Dominium fuis-
se contendunt: quæ res quum hactenus à plu-
rimis credita, à paucis quæsita, à nemine quod
sciam pertractata fuerit, operæ pretium factu-
rus videor, si ab Historia & ratione lucem mu-
Cap. 11. tuabor. Aiunt illi ex suis Annalibus, in com-
1 Teneræmondam Brabantici fuisse juris argumentum primum. pensationem opis bello Bertholdico sive Grim-
bergensi latæ, *Godefridum* Brabantiæ Ducem
Alsatio Flandrorum Comiti *Teneræmondam* as-
2 Secundum. signasse. Dein allegant, Nobilitatem Brabanti-
cam à *Philippo bono* huic urbi custodiendæ mis-
3 Tertium. sam. Tertiò solitum in dubiis controversiis à
Senatu Teneræmondano Antverpiam ad Sena-
tum mitti consultandi causâ, quod vocant
4 Quartum. *Ad caput ire*. Quartò eadem esse Lovanii & Te-
5 Quintum. neræmondæ insignia. Et denique *Remigium* sive
Rongotum Calvum Teneræmondæ Dominum à
Duce *Godefrido* petiisse confirmationem funda-
tionis Canonicorum à se factæ, non facturum
nisi Brabantiæ Feudatarius fuisset.
6 Responsio ad I. Ad primum Brabantorum pace respondeo,
donationem illam fictam esse, sive de Dominio
7 Brabanti Donationem esse fictam, sive quoad dominium utile, ab impossibili. utili agant, sive de directo. Nam quod ad illud
attinet, fieri non potuit; quum eo ipso tem-
pore, & antè, & post, suos hæc ditio habue-
Vide cap. 6. n. 4. rit Dynastas, quos paulò post dabo, ab anno
circiter millesimo ad *Maleanum* usque, qui aut
mutatione, aut *Philippi Pulchri* munificentiâ ad
8 Sive quoad directum. Flandriæ Comites hoc Dominium transtulit. Si
Vide lib. 1. cap. 6. n. 149. & 150. verò de Dominio directo intelligant; contrà
esse censebit, qui ad Flandriam spectasse, etiam
ante allegatæ donationis tempus, ditionis hujus
9 Ejus ratio una ab Historia. Proceres, animadvertet: quum variis bellis præ-
Meyer anno 1096 1126. 1127 & alibi. sto fuisse Flandriæ Principi legantur, Braban-
to numquam: ne ipso quidem belli Grimber-
10 Altera. gensis incendio, quando omnis Brabantia con-
cessit in partes, ubi tamen ob viciniam & loci
commoditatem, plurimum in iis fuerit momen-
ti. Nec manu solùm; sed & summis consiliis
Chronic. an. 1128 de rebus Flandriæ cum auctoritate interfuisse,
Meyer an. 1128, cum alii tum ille *Daniel* (quem *Majorem Flan-*
dria Anselmus Abbas vocat) indicio est, qui
in deliberatione super reprimenda *Guilielmi*
Normanni tyrannide, auctor fuit, vocandi ad
Flandriæ Comitatum ipsum *Theodorum Elsa-*
tium, eundem illum, quem à Brabanto hanc di-
tionem dono accepisse volunt: cui consilio cete-
ros assensisse, & historiæ testantur, & rei even- Divæus lib. 8. & Anselmus Abbas anno 1128.
tus indicavit; utcumque renitente *Normanno*,
& ne quidquam adjuvante Brabantorum Princi-
pe: qui si directus hujus ditionis Dominus fuis- 11 Tertia.
set, quid causæ erat, cur eam non in fiscum
redigeret, in qua tanta oportunitas, & pace &
bello, medio inter Brabantos, Flandrosque lo-
co? Saltem occasione absentis apud hostem Dy-
nastę, non magìs agro sui Clientis pepercisset,
quàm Alostano; quem ferro flammâque popu- Meyer an. 1128. Et Divæus lib. 8.
latum ferunt. Imò verò si talis donatio umquam 12 Quarta.
facta esset, quę poterat oriri controversia inter fra-
tres tanto dignitatis gradu disparatos, si, ut antè
dixi, usus, & consuetudo majorum, pro fratre ma- Cap. 4. n. 12.
jore, Flandriæ Comite, feudi directo Domino
stetisset? Quâ autem ratione id evenerit, satis Ibidem num. 11. 12. 15. &c.
suprà, quantùm potui, expressi. Et quidem non 13 Brabanti an de utili an de directo Dominio agant.
agere Brabantos de Dominio directo, sed de
utili, id indicio est, quòd hanc donationem fa- Annales Brabant. & Divæus lib. 8. & alii.
ctam dicunt, ad liberandum Ducem Brabantiæ,
à juranda clientela Comiti Flandriæ: quod di-
sertis verbis illi exprimunt. Cùm enim *Elsatius* 14 Historica eorum narratio,
sępiùs opem tulisset Brabanto graviter pericli-
tanti, ac variis suorum cladibus tæderet plures
auxiliarios mittere, ferunt tandem Brabantorum
precibus annuisse, eâ lege: ut eorum Dux quan-
do ad pubertatem pervenisset, præstaret fidem
Comiti Flandriæ, & fateretur se Ducatum Bra-
bantiæ ab illo in feudum tenere, quam conditio-
nem tum à Tutoribus acceptam, *Godefridus* ad-
ultâ ætate recusavit: indignum Duce ratus, Co-
miti esse feudatarium, & Clientelam jurare; sed
donatione Teneręmondæ Tutorum promissa
compensavit, non recusante scilicet Elsatio. Hæc Annal. Brabant. c. 2. a. 3. alibi.
illi; atque alia longè absurdiora, satis impruden-
ter (fortè decepti à vernaculo, fabularum ma- 15 Quis prævertit.
gis quàm Historiæ scriptore, qui primus id com-
mentus sit) credidêre, & aliis credendum ad
posteros transmisêre. Credat Judæus apella, 16 De utili illos Dominio agere, argumentum.
non ego, nec quisquam alicujus naris. Nam qui
sit verisimile, *Elsatium* potentissimum Princi-
pem, & cui tantum à bellis externis ocium, ut
quater in ipsam usque Asiam adversus barbaros Annal. Brabant. cap. 31.
exercitum traduxerit, directo jure in totam Bra-
bantiam cessurum, quod illi pacto debebatur,
& quò plerique Principum per fas & nefas ruunt,
mutatione directi dominii in unum opidum Te-
neræmondense, non magnum, & exiguam par-
tem agri; quum longè plurima, & optima di-
tionis pars sit ultra Scaldim, ubi Brabantię Duci
nullum umquam jus. Adde quod Divæus magno 17 Divæi error. Lib. 1. c. 2. l. p.
oscitantiæ indicio, diligens alioquin Scriptor,
nunc *Philippo Elsatio*, nunc *Theodoro* donatio-
nem factam scribit: quodque item anonymus m.s.
(in bibliotheca Justi Harduini) de bello Grim-
bergensi, neque *Theodori*, neque *Philippi* memi-
nerit; sed omne hoc bellum subsidiis *Balduini*
Comitis

18 Anonymi narratio. Aub. Miræus vitâ Dintheri. Comitis confectum memoret. Prudentior Dintherus, qui quatuor Brabantiæ Ducum à secretis, eâque ratione omnium hujusmodi arcanorum conscius, nusquam hujus donationis meminit, non omissurus si vel ipse credidisset, vel aliis
19 Dintherus cur hic taceat. voluisset esse persuasum. Sed quid tam multis?
20 Hæc fabula penitus explosa. unus mihi aries superest, cujus impulsu omnis adversariorum munitio concidet. *Grimbergæ Do-*
Auctar. Affligem. à Miræo editum. *minus* (verba sunt Chronographi Affligemensis ad annum M. C L I X.) *omni auxilio destitutus, à Comite Flandriæ derelictus, cui soli innitebatur, cum Duce, serò tamen, in pacem rediit.* Vides Grimbergæ Domino Flandrum studuisse, non Brabanto. Et quidem de hac narratione quis dubitabit? Quum auctor eo ipso tempore vixerit, quo hæc gesta sunt, ut rectè notavit ad Auctarium Affligemensе doctissimus Aubertus Miræus, & ipse Scriptor narratione anni M.CLIII.& M.CLIV. reliquit testatum. Eant ergo in malas tenebras, quicumque in posterum illum fictę donationis fucum addent Historię: cui veritas esse anima debet, non commentum.

21 Responsio ad II. Ad Nobilitatem illam Brabanticam quod at-
Oliv. de la Marche l. 1. cap. 25. Meyer an 1412. Ibidem. tinet, neque Meyerus, neque Annales, neque Chronica Brabantiæ, neque Oliverius de la Marche, ejus ævi ductor & Scriptor ullam mentio-
22 Allegatum esse falsum. nem faciunt: quod non erat omittendum, si verum: sed lego, ipsum Principem cum nobilitate aulicâ huc venisse mense Martio, & mansisse ferè ad Inducias belli Gandensis, quæ initæ Julio proximo, & inde Bruxellas profectum, relicto Teneræmondę & alibi justo præsidio.

23 Responsio ad III. Quod tertio loco ponitur, nempe Teneræmondanos in dubiis causis Senatum Antverpiensem consulere solitos, (quod malè Appellationem
Consilio 3. Nicolaus Everhardus vocat) non magis probat
24 Consuetudo conceditur, Brabantia fuisse negatur. hanc urbem fuisse Ducatus Brabantici, quàm etiamnum esse. Si enim hac ratione fuisset; ad-
25 Ratio. huc esset: ea namque consuetudo intermissa quidem est, non tamen omissa. Itaque manente causa effectus maneret. Supersunt enim varia post fictam illam donationem hujus rei exempla, ut ipsi Antverpienses possunt meminisse; & quidem unum recentis adhuc memoriæ, cum eis paucas annorum decades, missi è Senatu duo Antverpiam cum Actuario consultum quid statuendum esset in causa Joannis de Hooghe, Rei, adhuc superstitis. Quo autem planius hanc consuetudinem lector intelligat, visum hic uno ver-
26 Consuetudo explicata. bo indicare ejus rei modum. Ante judicandum ubi difficultatem res habebat, ne temerè dirimerent, mittebantur è Senatu Antverpiam, qui in frequenti Senatorum consessu dicerent, *hanc vel illam causam coram Scabinis Teneræmondæ controverti, quæ quum ultro citroque variè sit agitata, tam solidis utrimque argumentis, ut dicti Scabini non sint eâ prudentiâ, aut sapientiâ, ut potuerint dirimere, & certò judicare: se publico jussu ad Senatum Antverpiam missos ad referendum. Itaque rogare ut Senatui placeat de jure respondere, & capitalem suam sententiam exprimere.* Hoc facto scripta communicabantur, & habitâ super iis deliberatione, non ferebant quidem Antverpiani sententiam sed eam scripto Legatis dabant in Curia post reditum edicendam. Cujus quidem rei hujusmodi est formula: *Visis & examinatis iis, quæ coram Scabinis capitalibus delata sunt, habitoque super iis Judicio Jurisconsultorum, mandamus Scabinis hunc in modum dirimere, & sententiam essari.* Et re verâ vix id aliud erat quàm hodierna Consultatio, quæ à subalternis Magistratibus fit apud Jurisconsultos, quorum decisio nanciscitur vim sententiæ, etsi ante Judicis enuntiationem privata tantùm est opinio. Id tamen interesse didici, quòd alterutrâ partium petente, cogebatur Judex *ad caput ire*, ut vocant, ubi nempe aut suspectus erat, aut putabatur ignarus causę; ad Consultos autem Juris ire non cogitur: quod tamen pæne semper fit ob periculum mulctæ, si perperam definiatur. Dein non alligatur Judex sententiæ certi Jurisperiti; à sententia verò Capitali deflectere est nefas. Potissimùm autem id usu receptum 27 Quando recepta.
existimem, antè quam ad Flandriæ Comites hæc ditio devenit: quando sine provocatione Teneræmondæ judicatum est, ut supra ostendi. Capite 4. n. 51.
Et quia olim ante appellandi usum, non de partibus damnati apud Dominos querebantur, sed 28 Quæ caussa
de Judice; quo Senatores sine suorum invidia, minore Partium suspicione, majore suâ securitate, & inconcussâ judiciorum auctoritate, controversa definirent, consultatum ivisse credo, non in Brabantiam, neque in Flandriam, ne ad alterutrum Tribunal paulatim traherentur; sed ad urbem Imperialem Antverpiam: sive 29 Cur Antverpiam itum.
Dominorum arbitrio, sive Senatus primùm electione, sive concessu partium, sive nobili priscis temporibus Senatus Antverpiensis æquitate, ad quem etiam è longinquis Campiniæ locis antiquitus hâc causâ itum, sive antiquâ sub Marchionatu consuetudine, cujus antiquitus hanc ditionem membrum fuisse non eam inficias, seu Gramaye Campinia cap. 6.
demum alia de causa, quo tempore pauci totâ Flandriâ, Brabantiâ, Belgicâ denique universâ, non dicam rerum, sed ne scribendi quidem, aut legendi erant periti. Itaque quod ignorabant, cogebantur ab aliis discere: ne per inscitiam fas, nefasque confunderent, quod ipsum consultandi formula innuit, quam supra dedi. Neque hic dissimulare ingenui putem, quod à legislatore & Domino hujus urbis *Roberto*, adsentiente Senatu olim est decretum, quod in speciem pro Brabantis facit, cujus hæc sunt verba: *Si Dominus Teneræmondensis, vel aliquis* 30 Roberti Teneræmondæ Domini lex.
alius, contra Scabinos aliquid velit dicere, super aliqua causa; Dominus Teneræmondensis debet eos Vide infra cap. 9. num. 74. art. 30
submonere ad domum suam apud Teneræmondam, vel apud Antverpiam, vel alibi ubicumque Dominus vellet, ubi posset adducere Scabinos de Antverpia, & ibidem debent venire & judicio Scabinorum de Antverpia, Scabini Teneræmondenses possunt convinci. Unde temerè aliquis existimare 31 Inde objectio.
queat, Senatum Antverpiensem judicem fuisse inter Dominum hujus opidi, & Scabinos, eoque magis inter Domini subditos; sed accura- 32 Ejus solutio.
tiùs dispicienti liquet honorarium tantùm id arbitrium

Vide infra cap. 9. num. 74. titulum Robertinæ.

bitrium fuiſſe, & adſciticium: quod tamen voluntate Domini, & Senatus aſſenſu plenę ſententiæ vim habuit, ne aut per vim omnia Domino licerent, aut Scabini refractarii fierent, & potiſſimùm ne in infinitum controverſiæ traherentur.

33 De ejus conſuetudinis origine conjectura.

Imò verò fieri queat ut ab hac ſanctione illa conſultatio originem habuerit, & exinde Antverpiam ſit itum, non in Scabinorum modò cauſis, quod hìc præcipitur; ſed paulatim etiam quibuſlibet, non eodem tamen fine: quia non erat de his lex, ut de illis: ſed ut in cauſis Scabinorum ad dictos Scabinos definitionis causâ ex lege ibatur, ita demum etiam in aliis quibuſlibet conſultationis gratiâ: qua de re poſtea lex potuit eſſe lata. Quam illis operam Antverpiani non negarunt, quia in ſpeciem ſpectabat ad incrementum auctoritatis.

34 Ea firmata.

Si verò ante id tempus ea conſuetudo uſitata fuiſſet, vel illud animo Robertus agitaſſet; qui varias de judiciis leges tulit, hanc non erat omiſſurus.

35 An ea conſuetudo ſublata.

Ceterum quod ad Curiam Flandriæ nunc eſt provocatio, nihil impedit dictam conſultationem, ſive ut Flandricæ formulæ vim exprimam, *Itionem ad caput*: namque in ipſis hujus opidi conſuetudinibus ubi ad Flandriæ Concilium conceditur appellatio, hæc etiam *ad caput eundi* conſuetudo jubetur obſervari.

36 Iterum argumenti nervoſa rejectio.

Nunc ut rivum hunc claudam, ſi neque provocatio ad Curiam Flandriæ, neque cum ea gente communis cenſus, & tributa, hoc Dominium Flandriæ membrum faciunt; quod jam antè *Philippi boni* diplomatibus oſtendi; multo minùs efficeret dicta conſultatio, ut Brabantiæ pars hæc ditio fuerit: quæ ſi umquam fuiſſet, quum non omnino omiſſa ſit ea conſuetudo, Brabantia certè eſſe non deſineret.

Cap. 4. n. 17.19.

37 Reſponſio ad IV.

Quoad inſignia Teneræmondæ cum Lovanienſi urbe communia, præterquam quod reſponderi queat diverſi coloris eſſe, nam ubi illa alba, hæc rubra ſunt, & contra (quod multum intereſſe ejus rei periti norunt) hæc ratio refellitur armorum Auſtriæ, & Lovanii collatione: quæ & re, & colore eadem, nihil tamen efficiunt commune Auſtriacis & Lovanienſibus: niſi fortè eâdem ſtirpe ortos velint Archiduces Auſtriæ & Comites Lovanienſes, quod non facit ad hunc rhombum.

38 Auſtriæ & Lovanii eadem inſignia.

39 Item Teneræmondæ & Betuniæ.

Dein argumento à pari, ſequeretur etiam Betuniam eſſe juris Brabantici, quum eadem ſint Teneræmondæ, & Betuniæ inſignia.

40 Reſponſio ad V.

Denique quod de Ringoto Calvo adferunt, ſuique argumenti auctorem Divæum laudant, ſomnium merum eſt.

41 Argumentum ex verum. Lib. 5. cap. 2.

nam toto opere Antiquitatum ſive rerum Brabanticarum, qui proprius huic rei locus eſt, & ubi Teneręmondam ille auctor ſuæ Brabantiæ conatur aſſerere, nec omninò uſquam in Schædis quæ ſuperſunt in bibliotheca doctiſſimi Auberti Miræi ejus confirmationis meminit.

42 Negativa ratio.

43 Altera à præpoſtero.

Et quidem quomodo potuit à Brabantiæ Duce confirmationem ſuæ fundationis *Ringotus* petiiſſe, quum ille Ducatus inſtitutus ſit anno M. C. VII. *Ringotus* autem obierit anno M. C. VI. ut ex ejus Epitaphio & aliàs, abundè conſtat.

Divæus lib. 2.

Lib. Obituum Eccleſiæ Teneræmond.

44 Controverſiæ Conciliatio.

Nunc ut breviter ſententiam meam aperiam, ubi neque utile Teneręmondæ Dominium, neque directum penes Brabantiæ Duces fuiſſe oſtendi, ne nihil illis videar largiri, dum quæritur num Teneræmonda fuerit juris Brabantici, ſi tam latè Brabantiam extendant, ut eo nomine cenſeatur quidquid fuit pagi Bracbantenſis, cujus limites Tornacum uſque pertinere Sigebertus auctor eſt, & Brabantici juris facit quidquid eſt cis Scaldim; concedam Teneræmondam ſitam in Brabantia: & eâdem ratione omnem ditionem Aloſtanam cum magna parte urbis Gandavenſis, idque ex mente Divæi, qui *Brachbantiam, Bratnſpantes, ſeu pagum Brachbantenſem alios olim fines habuiſſe* fatetur.

45 Teneræmonda qua modo olim Brabantia.

Ad an. 1059. & Anſelm. Abbas Affig. ad an. 1113.

Lib. 7. & Annal. Brabant. cap. 45.

46 Brabantiam nunc quam olim anguſtiorem.

Et quidem in alterum uſque, id eſt Flandricum Scaldę latus, veterem ſe Brabantiam extendiſſe in Chronicis D. Bavonis Ludovici Imperatoris diploma teſtatur: ubi *Monaſterium quod dicitur Ganda* (D. Bavonis Gandavi) *ſitum in pago Brachbantenſi*. Unde & illud manifeſtum, non omnia quæ in pago Brachbantenſi juris fuiſſe Lotharingici: patuiſſe enim ea quæ in latere Flandrico Vicario primùm Cæſaris, qui in veteri caſtro Gandâ, ut dein Comiti novi Caſtri, quod Othonianum vocant, tam eſt veriſimile, ut multis rationibus non indigeat: quum in confeſſo ſit, quòd *Scaldis fluvius à fonte ſuo uſque ad mare diſcernit Regnum Lotharienſe à Comitatu Flandriæ, qui eſt de Regno Franciæ*.

Chronic. D. Bavonis ad annum 1015.

Alibi idem Cœnobium *in ſolo Imperiali* dicitur: non quia in Imperiali Scaldis latere (quod contra eſt) ſed quia in ſolo Imperii, ut de tota Waſia, parte ditionis Teneræmondanæ & quatuor Ambactis liquet: quæ etſi in latere Flandrico, Flandriâ tamen non comprehendebantur donatione *Caroli Calvi*, quæ *Balduino ferreo* primo Comiti uxoriæ dotis nomine facta. Ea enim *terminos habuit Scaldem, Somonam, & Oceanum*.

Archiv. D. Bavonis Dip. Joannæ Comitiſſæ anno 1116.

Meyer. an. 863.

47 Teneræmonda olim Lotharingia.

Quod de Brabantia dixi, etiam de Lotharingia reſpondebo: cujus limites Scaldim & Rhenum faciunt, quocirca in Nortgeri Leodienſis Epiſcopi Epitaphio, Valencenæ ponuntur in Marchia, id eſt, limite, Franciæ, & Lotharingiæ; quia videlicet mediam eam urbem Scaldis ſecat, utriuſque limes.

Henricus Doultreman. Triumpho Princip.

Itaque Lotharingici etiam juris Teneræmondam facio, ſi de veteri limite ſit quæſtio.

48 Eadem numquam Ducatus Brabantici.

Si verò an fuerit Ducatus Brabantici pars, & feudum, & donatione pro hoſtimento, ad Flandriæ Comites devenerit, quod illi volunt, non priùs concedam, quàm id de Comitatu Aloſtano, & parte urbis Gandenſis oſtenderint, & hâc atque ſuperiore diſſertatione ſolutâ, Teneræmondæ Dominum clientelam Brabantiæ Duci præſtitiſſe, vel uno exemplo comprobarint.

49 De Lotharicio & Brabantia nomine diſſertatio nova.

At vero quum hìc de Brabantia & Lotharingia ſit ſermo, non inportunum credo erit, ſaltem non ingratum antiquitatum ſtudioſis, obiter annotare, quod neque apud Brabantos, neque noſtrates Chronographos legere memini, compertum tamen habeo partim ex M. S. Chronicis D. Bavonis, quę mutuo à Clariſſimo viro Maxæmyliano Vrientio acceperam, partim ex

obſer-

observatione optimi & doctissimi Simonis Kerckhovii, apud quem cùm de hujusmodi deliciis sermo esset, hilarè retuli quod recens
Ad an. 967. in dictis Chronicis præter opinionem, & oppidò quam inexspectatum legeram, *Machtildem viduam Balduini* (Comitis Flandriæ Arnulphi magni filii) *nupsisse Godefrido Duci de Eenham: ex qua genuit tres filios Godzilonem Ducem, Godefridum, & Herzelonem*, & iterum inscriptione mo-
Sigebert. an. 1005 nimenti: *Epitaphium Godefridi Ducis Eenhamensis, in Blandinio sepulti.* Cùmque dicerem, me hinc trahi in alias suspiciones, commodùm ille sub-
50 Lotharicii ruina ubi. jecit: in Eenhamensis Cœnobii vicinia rudera quædam superesse, & veteris Sacelli parietinas, quod vulgo *Sacellum Lotharicii* vocant, ut & ipsum locum *Lothryck*, id est Lotharii Regnum: ab arce credo, aut prætorio ibidem à Lotha-
51 De Eenham suspicio. rio structo, quæ res suspicionem meam confirmavit: non quidem Ducatum *Eenhamam* fuisse, quod alibi nusquam exstat; sed pre aliis amatum hunc Principibus locum, & primariam ditionis Lotharingicæ fuisse sedem, & inde *Eenhamensem* hunc titulum pro tota ditione poni.
52 Eadem confirmata. Hanc meam suspicionem insignis apud Sigeber-
Ad an. 1005. tum locus confirmavit, cujus hæc sunt verba: *Anno M. V. mortuo Othone Duce, Ducatus Lotharingiæ datur Comiti Godefrido, filio Godefridi Ardennensis. Iste Dux Godefridus dictus est Ei-*
53 Eenham olim quid. *hamensis. Erat autem Eiham opidum & castrum munitissimum, & sedes principalis Ducatûs regni Lotharici. Qui Dux Godefridus duxit Machtildem filiam Hermanni Ducis Saxonum, relictam Balduini Comitis: de qua idem Godefridus genuit tres filios, Godefridum, Godzilonem, & Hezcelonem. Hezcelo Comes post mortem Ducis Castrum Eiham cum Provincia Brabantensi suscepit & diu tenuit. Hic enim genuit filium nomine Herimannum, & filiam nomine Berthildem: qui dum adhuc juvenes essent defuncti sunt, & in Ecclesia apud Felsicam sepulti: qui postea multis miraculorum signis claruerunt; sed à Virdunensibus Monachis furtivè ablati sunt. Alteram quoque filiam tradidit nuptui Reginero Montensi Comiti, simul cum tota Provincia Brabantensi.* Multa hìc notatu digna; quæ autem ad rem nostram faciunt, cumprimis hæc: *Godefridum Ducem dictum Eihamensem: & Eiham opidum & castrum munitissimum, principalem fuis-*
54 Quid nunc. *se sedem Regni Lotharici.* Est autem nunc Eenham (veteres *Eiham* & *Iham* dixêre) nobilis ad Scaldam juxta Aldenardam locus: ubi celebrem
55 Olim portu nobile. olim portum fuisse Beatus Rhenanus meminit,
Ibidem Chronicon Camerac. cui conformiter Chronographus Cameracensis,
Rerum German. lib. 1. *Locus est*, inquit, *super Scaldim fluvium quem dicunt Ibam, ubi modernis temporibus honorabilis vir Comes Godefridus & uxor sua Machtildis matrona videlicet memorabilis (erat enim suum pra-*
56 Castro. *dium suis usibus opportunum) castro quidem mu-*
57 Mercatura. *nito navigium, mercatum, telonium ceteraque negotia statuerunt.* Et subjungit: *Infra castrum ve-*
58 Monasteriis. *rò Monasterium in honore Sanctæ Mariæ deputatum Canonicis fundaverant; Extra verò Herimannus filius duo Monasteria struxit, unum Sancto Laurentio, alterum sancto Salvatori.* Multo ante sancti Fredegandi juxta Antverpiam Mo- Aub. Miræus Origenum c. 36. in
nachos relicto Turnino vulgo *Deurne*, quorum Auctario.
Cœnobium Normannicâ rabie eversum ferunt, huc fugisse, & domicilium collocasse, possessiones Eenhamensis Cœnobii, quas olim in agro Antverpiensi & præsertim Turnini habuêre,
suspicionem præbent. At verò castrum illud, 59 Castrum à
quod dixi, dirutum est à Balduino Barbato Flan- quo eversum. Chronic. D. Ba-
driæ Comite, cujus filius Balduinus Pius sive vonis an. 1014. Meyer an. 1033.
Insulensis ibidem Monasterium condidit, Ordinis Idem a. 1063.
D. Benedicti quod à loco *Eenhamense* dicitur: 60 Ibidem Cœnobium à quo.
cui *tribuit castellum Einham, eadem quâ ipse ab Herimanno Montensium Comite acceperat libertate: pertinente tamen ejus loci patrocinio ad Co-* 61 Eenhamæ Dominus quis.
mites Flandros.

Ex eodem aut saltem vicino solo *Brabantia* 62 Brabantiæ no-
nomen derivare non tam difficile erit, quàm men unde.
novum. Nam (omissis de Brabone fabulis, quas Gygantomachia.
consentiens omnium doctorum auctoritas jampridem explosit, & acutis solertissimi Goropii allusionibus, qui *Brabant* quasi bravam bandam dici vult, & *Bratispantium* quasi *Braeffen bant*, id est bravissimam bandam, Latinè fortissimam
cohortem) quum receptum sit aut Eenham, aut Oudegherste An-
Brakele (uterque in Comitatu Alostensi locus nal. c. 39. Meyer an. 1078.
est) Brachantum appellatum fuisse; & insimul & an. 1280.
ejusdem dictionis nomen *Brachantum* esse & *Bra-* 63 Brachantum & Brabantum Sy-
bantum, quid impedit corrupto nomine *Braban-* nonima.
tiam à *Brachanto* nuncupari? Præsertim quum antiquitus non *Brabantia*: sed *Brachbantum* solere dici, norint omnes qui Historiam patriam. Et quidem quid faciliùs quàm sive Latino, sive nostrate charactere *b* pro *h* & legere, & scribere? Unde primùm error, qui tandem publicus evasit. Eadem est ratio in terra *Brachatensis* & *Brachatensis*: etsi in hac dictione de mendo
Sigebertum Divæus suspectum habet, cui spuria 64 Divæi error.
ea vox visa est; sed malè: quum vel ex Me- Rerum Brabanticar. l. 1. c. 1.
yero manifestum fit indifferenter *Brachantum* & Ad an. 1078.
Brachata dici: & indubitata diplomatum fides
convincit. Cui rei idoneæ testes tabulæ affli- Orig. Miræi cap. 41.
gemienses: ubi *Henricus Divinâ propitiante cle-* Inscript. Diplom.
mentiâ Brachatensis patriæ Comes, & advoca- Godefridi ibid.
tus, & alibi sæpius. Porrò terram *Brachantum*, 65 Brachantum
& terram *Brabantum* Synonima esse, quod jam & Brabantum synonima esse
dixi, non ex affinitate modò vocum apparet: probatur.
sed insuper ex dicto D. Bavonis Chronico duo
loci convincunt. Prior est hic: *Balduinus In-* Ad an. 1015.
sulanus terram Alostensem, & Gerardimontis, & Brabantum terram usque Teneram fluvium, de Regno Lotharienси sibi usurpavit. Alter verò Ad an. 1057.
paulò post: *Henricus Rex Balduino Insulensi Comiti prædicto, Brachantum terram usque Teneram fluvium, ejus hominio acceptam, in feudum concessit.* Ubi utrobique iisdem de locis agi nemo humanior ignorat. Et si quis putet soli huic Chronographo eum scribendi morem fuisse; legat is diploma Lotharii, quod in archivis Blandiniensibus, ubi *Tdeghem* ponitur *in Brachanto*.
Vides etiam hìc *Brachantum* pro *Bracbanto* poni. 66 Brachantum pro Brabanto.
Sed & universi ille Phœnix, immortalis Lip- Epist. 42. Cent.
sius, disertè fatetur, *Brabantia* antiquum nomen III. ad Belgas.
Brachantum esse. Rursum *Brabantense* etiam 67 Brabantum pro Brachanto.

 no-

Ad an. 1005. nomen pro *Brachante* usurpari, & terrâ *Bra-*
chatensi, sive *Eenhamia*, ex Sigeberto supra no-
tum: cujus vel ideo continuam orationis seriem
dedi. Ibi *Hezelo Comes, Etham cum Provin-*
cia Brabantensi suscipit, & filiam nuptui tradit
68 Hodiernam Brabantiam extra viciem esse. *cum tota Provincia Brabantensi.* Ubi illud *tota*
omnem hodiernam *Brabantiam* excludit: quum
certum sit, neque Comitatum Lovaniensem,
neque Bruxellensem, neque Nivellanum Hez-
cilonem possedisse; sed terram *Brachatensem*
69 Illi rei lux. tantùm, atque *Eenhamiam*. Cui rei lucem dabit
Ad an. 984. Meyerus, qui hanc Henzilonis ditionem *terram*
Brachatensem vocat, ipsum autem *Henzilonem*
Eenhamensem: ut & antè, patrem ejus *Gode-*
Ad an. 1005. *fridum Ethamensem* dictum Sigebertus meminit.
70 Brabantiæ nomen non esse à Bratuspantibus. Hæc originatio verior quàm à *Bratuspantibus:*
unde aliqui contractè *Brabantiam* deducunt, pro
Divæus Rerum Brabant. lib. 7. *Bratuspantia*; etsi magna est vocis & (olim)
populi vicinia, quem Lovaniensibus affinem fuis-
Ibidem. se historiæ docent. Cur autem *Bratuspantiam*
Origin. Miræi cap. 31. à *Brabantia* alienam putem, ratio est hæc: quod
Ausfridus Comes Hoyensis, Teysterbandia, Bra-
tuspantia, & Dominus de Holtena, Bratuspan-
tium fuit Comes, quando *Bracbantum* à Duci-
Ibidem. bus Lotharingię possidebatur: paulò post autem
à Comitibus seorsum, quando ab anno D. CCCC.
XCIV. ejusdem Ansfridi dono, Comitatus *Bra-*
tuspantium, & Teysterbandiæ, ad Ecclesiam
Trajectensem devenerat. Quod autem Ansfri-
dus *Bratuspantium* fuerit Comes, eamque di-
tionem dederit Ecclesiæ Trajectensi, liquet in
Ibidem. Originibus Miræi, ex scriptore qui Ansfrido
æqualis, & insuper ex Sigeberto ad annum D.
CCCC. XCVII. Itaque alia ditio *Bratuspantia*
fuit à *Bracbanto*; neque inde hoc nomen de-
ducendum; sed, ut dixi, à *Brachanto:* præsertim
Supra num. 65. quum ostenderim *Bracbantum* & *Brachantum*
ejusdem esse notionis. Quocirca nostræ Flan-
driæ gratari lubet, & *Brachatensis* atque *Een-*
hama loci genio, cujus solum tot proceres olim
non incolere solùm dignitati sunt; sed & inde
titulorum seriem insignire. Sed hæc prius fuê-
re: nunc civile imperium Ecclesiastico *Een-*
hama mutavit, omissoque superiore titulo, Cœ-
nobium, ut dixi, & Abbatem habet: qui illu-
strium heroum successor, *Eenhamensis* pagi Do-
71 Eenhamæ præsens Dominus. minio potitur: quæ dignitas nunc est penes am-
plissimum Brugarum Antistitem *Carolum Phi-*
lippum de Rodoan, natalibus, eruditione, vir-
tute illustrem: qui eversum nuper calamitate
72 Cœnobium restituit. sæculi Cœnobium ingenti studio, & inpensis,
pristino nitori indies restituit. Lotharicii tamen
Ducalem titulum Brabantiæ Principes vetusto
de more adhuc inscribunt, imò etiam præscri-
bunt: idque & meritò, & veterum imitatione:
Meyerus ad an. 1247. & Divæus Rerum Brabant. l. 1. cap. 12. quum Brabantiæ titulus demum ab Henrico ter-
tio assumptus sit, ad annum M. CC. XLVII.
Idem l. 3. cap. 2. An autem hoc *Lotharicium* ab illo, quod dixi, an
aliunde, hic non disputo (à Lothario enim esse
73 Lotharicium Brabanti frustra quæsiverunt. peritiores norunt.) Hoc modò dicam: Brabantos
jamdiu *Lotharicium* suum quæsivisse; sed (quod
Lib. 1. cap. 12. & ipse Divæus in Brabantiæ suæ antiquitatibus
fatetur) numquam nisi per somnium designasse

CAPUT VI.

Domini Teneræmondæ.

POstquam ostendi Dominium hoc liberum 1 Superioris Capitis comprehensio.
esse alodium Imperii, & urbem in solo Im-
periali sitam veteri Brabantiæ esse annumeratam;
non fuisse tamen umquam Ducatus Brabantici,
neque ejus provinciæ feudum, neque dono Du-
cis ad Flandros devenisse: Nunc Dominos per-
censebo, ab ultima origine quantum potest. Et Meyer. an. 750.
ne incerta pro certis obtrudam, omisso Magryp- 2 Magryptius an Teneræmondæ Dominus.
tio qui circa annum D. CC. L. vixit, & hanc di-
tionem tenuisse dicitur (cujus tamen rei nullum
usquam reperi vestigium: nam quod de Cœno-
bio Dickelvennæ structo scriptores meminerunt,
id nos non tangit: est enim Dickelvenna Comi-
tatus Alostensis,) ad eos accingar, qui aut histo-
riarum monimentis, aut fide diplomatum erui
potuerunt. Inter quos

Primus occurrit HATMO, quem Tungrorum 3 Haimo Teneræmondæ Comes.
Annales Teneræmondæ Comitem vocant: &
circa annum D. CCC. Vorsiam ejus gentis Re-
giam puellam duxisse ferunt.

Post hunc altum fuit silentium, donec HUGO 4 Hugo de Tenremonde.
de Tenremonde occurrit, qui anno M. LXI. Blan-
diniensi diplomati subscripsit: ut nobis suggessit
Clarissimus Joannes Baptista Gramaye.

Aliquanto post vixit ALARDUS *de Tenremon-* 5 Alardus de Tenremonde.
de, ut liquet ex Corbeiensi diplomate, &

BERNERUS *de Tenremonde* qui cum Astrico 6 Bernerus de Tenremonde.
nepote legitur inter testes diplomatis Fulgentii, Apud Aub. Miræum in Originibus cap. 57.
primi Abbatis Affligemensis, anno M. XCVI. &
denique

DANIEL *de Tenremonde*, qui cum Roberto 7 Daniel de Tenremonde.
Flandriæ Comite profectus est ad sacrum bellum. Meyer. an. 1097.

Horum omnium quis dominus Teneræmon-
dæ fuerit, quum eodem pænè tempore vixerint,
incertum; de DANIELE tamen suspicor; quia id
nomen huic genti amatum: & ratio annorum
non repugnat HUGONIS fuisse filium. 8 Adelwidis Teneræmondæ Domina.

Sequitur ADELWIDIS, quæ *Ringoto Calvo* sive
Remigio Teneræmondæ Dominium dotale at- 9 Ejus maritus.
tulit. Horum opus creditur summum urbis tem- Diplom. Odardi Episc. Cameræc. an. 1108.
plom, D. Virgini dicatum: ubi sex Canonicos
instituerunt. Hic Ringotus idem fuisse potuit, qui Vide infra n. 16. Ringoti Epitaph. num. 17.
in Chronicis D. Bavonis *Gandensis Cœnobii Ad-* Ad an. 1050.
vocatus dicitur. Idque eò verisimilius quòd in 10 Advocatus D. Bavonis Conjectura
ejusdem Cœnobii Archivis *Machtildis Teneræ-*
mondæ Dominæ, & Sigeri Castellani Gandensis ma- Tabul. an. 1222.
jores leguntur *possedisse D. Bavonis Advocatiam.* 11 Conjecturæ ratio una.
Quin & ipsa Machtildis conventione cum Joan- 12 Altera.
na Comite Flandriæ, ejusdem Advocatiæ men-
tionem facit. Eâdem ratione credo *Philippum* 13 Tertia.
Audacem Comitem Flandriæ Teneræmondæ Archiv. D. Bavonis.
Dominum inter ceteros Conservatores Ecclesiæ
Sancti Bavonis & bonorum ejus Cœnobii, con-
stituisse Prætorem Teneræmondensem. Obiit 14 Ringoti mors
autem Ringotus anno M. C. VI. tertio Nonas
Octobris. ADELWIDIS verò biennio post adhuc Obituar. Ecclesiæ Teneræmondensis ad III. Non. Oct. Dipl. Odardi 1108. l. 2. c. 2. num. 11.
fuit superstes. Utriusque epitaphium aut potiùs
fragmentum, ut in Scædis doctissimi viri Diony-
sii Harduini, apud Justum Harduinum nepotem
exstat,

15 Quid monimento insculptum & inscriptum.

exstat, hic dabo: *Duorum* (inquit) *effigies spectabantur: alterius Equitis, cum inscriptione ad caput Gothico charactere* REIMGO ... *Alterius autem matronæ herminis ut vocant amicta, cui adscriptum nomen* ADELWID ... *In quadro autem saxi hæc legi poterant:*

Munificus, prudens fuit, atque pudicus.
Ut David Magnus ... mitis ut agnus.
Instituit Chorum lib.... Canonicorum.

Cetera longo ævo trita legi non poterant.

16 Teneræmondam Adelwidi dotalem, unde constet.

Fuisse autem Teneræmondæ Dominium ADELWIDI dotale, hinc manifestum: quòd *illa in scuto suo præferebat ea insignia quibus hæc urbs ab omni memoria utitur. Maritus verò tres oblongos gestabat palos Lossensium armis similes.* Hanc cum Sarcophago inscriptionem etsi antiquitatis gratiâ servari æquum erat; tamen ad majorem rei memoriam, & propagandæ tantæ Viri pietati, novum *Ringoto* Monimentum Senatus decrevit: quod è Scędis prudentissimi viri Joannis de Clerck, hujus urbis Actuarii descripsi, in hæc verba:

ILLUSTRI AC VERE NOBILI VIRO, AC HEROI,

17 Ringoti recentius Epitaphium.

DOMINO RINGOTO CALVO,
CIVITATIS ET TERRITORII TENERÆMONDENSIS DOMINO,
HUJUS DEO AMANTISSIMI TEMPLI,
AC CANONICORUM FUNDATORI,
CHRISTIANÆ VERÆ PIETATIS,
ET OMNIS HONESTATIS PROPAGATORI:
CUJUS VETUS SEPULCHRALIS INSCRIPTIO
LONGO PEDUM USU DETRITA EST,
S.P.Q. TENERÆMONDENSIS,
NOBILIS VIRI MANIBUS,
ET ILLIUS PIISSIMÆ MEMORIÆ DEVOTI;
QUO TAM PRÆCLARA VIRI VIRTUS,
POSTERIS PRO DOCUMENTO, ET EXEMPLO
FORET
GRATITUDINIS ERGO POSUERUNT. An. M.D.LXI.
DECESSIT AB HAC VITA Anno M.C.VI.
SIT SUPER ILLUM PAX DEI.

18 Daniel Teneræm. Dominus. Meyer an. 1126.

Successit DANIEL qui cum Balduino Gandensi, Galtero Lilariensi, Regnardo Walnensi, Theodorico Dicasmudensi, Richardo Berstano, Hellino Bochautio, aliisque ad sexaginta circiter Equitibus Brugas profectus est, ulturus Caroli boni cædem, execrabili paricidio à Stratanis in templo perpetratam. Idem sub Gulielmo Normanno Flandriç Comite, occupatâ Iprâ Gulielmum Iprensem quem falsò Caroli boni proditorem Annonius vocat, in potestatem suam redegit. Tandem verò totâ Flandriâ à Normanno alienatâ, quòd tyrannide potiùs, quàm justo imperio rem gerebat, auctor ceteris fuit evocandi ad Comitatum Flandriæ Theodorum Alsatium. Hic Meyero succinit Anselmus Abbas Gemblacensis, eorum temporum æqualis: *Orta*, inquit, *sedisione & dissidio inter Gulielmum Comitem & Morinos, annitentibus Equitio & Daniële Majoribus* (verisimiliter Marschalcis) *Flandriæ, accersitur Theodoricus filius Theodorici Ducis Alsatiæ, nepos Roberti Comitis Flandriæ ex sorore Gertrude.* Hic *Daniel* elogio Meyeri *Vir prudentissimus* vocatur: Filios habuit *Walterum, Balduinum, & Danielem.* Eodem tempore vixit *Lauretta de Teneræmonda.*

19 Ultus cædem Caroli Principis.
20 Gulielmum Hiprensem cepit. Meyer. 1127. & Oudegherst. Annal. c. 70. c. 50.
21 Illi Flandriæ Alsatios debet. Meyer. an. 1128.
Chronic. an. 1128.
22 Ejus Elogium. Ad an. 1128.
23 Liberi. Diplom Walteri filii apud Joannem Gerattium.

24 Walterus Teneræmondæ Dominus.
25 Ejus inscriptio. Apud eumdem an. 1145.
Apud eumdem Diplom. 1131.
26 Fratres.
27 Theodor de Tenremonde.
28 Ejus mater. Apud eundem.
29 Walteri altera descriptio. Meyer. an. 1173.

Patris herēditatem adiit WALTERUS. Hic admodum beneficus fuit in Affligemenses. In donationis diplomate vocatur *Advocatus Teneramondensis*, & rursum: *Dominus Teneramondensis*: facitque mentionem patris sui *Danielis*. Idem confirmavit Affligemensibus *alodium, quod eis dederat Walterus van Holten apud Curtelo*, adsentientibus *Balduino*, & *Daniële fratribus*. Ibidem inter testes citatur *Theodoricus de Tenremonda*, cui matrem fuisse lego *Laurettam de Tenremonde*, quæ *Abbatiæ Affligemensi Eleemosynam concessit pro anniversario suo & Theodorici filii.* Et in diplomate hac inscriptione utitur: WALTERUS *Dei misericordiâ Advocatus de Tenremonde* obiit anno M. C. LXXIII.

30 Walterus Teneræmondæ Dominus. Diplom. an. 1176. Apud Joannem Gerattium.
31 Ejus inscriptio.
32 Et conjux.
33 Hujus Diploma.

Illum excepit filius WALTERUS, qui confirmavit Affligemensibus patris donationem, quoad ea quæ sita in Belle. In diplomate inscribit se *Principem & Dominum de Teneræmonde.* Ibidem patrem vocat WALTERUM. Uxorem habuit ADELISAM, cujus hoc exstat in Blandinio diploma: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen. Ego* ADELISA *uxor Domini* WALTERI *de Tenremonda, Notum fieri Volo tam præsentibus, quàm futuris, me pro remedio & salute animæ meæ, & prædecessorum meorum, fratribus S. Petri Gandavi Deo servientibus, concessisse ut omnia ad prædictos fratres pertinentia liberè, sine omni exactione thelonei in terra de Tenremonde partis illius quæ me contingit, sive terrâ, sive navigio, habeant transitum. Ut ergo donatio mea rata permaneat & inconvulsa, præsentem paginam sigilli mei appensione, & testium subscriptione roboravi. Sigillum Rodolphi Capellani mei, Signum Bertoldi filii mei, Signum Balduini de Ramesdonck, S. Joannis fratris ejus, S. Danielis filii Walteri de Tenremonde, S. Theodorici de Tenremonde. Mathildis Advocata.* Tempus & locus, quo hæc acta, nusquam erat. Hæc ad verbum inserui, ut suspicioni occurram, quæ oriri queat ex his verbis *partis illius quæ me contingit.* Unde aliquis credat partito hanc ditionem possessam esse; sed credibile est viduam fuisse WALTERI (ut etiam in diplomate Odardi de quo infrà, *Adelwidis uxor Ringoti* ponitur pro Vidua) & intelligenda ea verba de usufructu ADELISÆ assignato: idque eo est verisimilius, quòd *Machtildis* quæ diplomati subscripsit paulò pòst cum marito deintegro dictæ Abbatiæ immunitatem est largita. Hanc secundis nuptiis WALTERO junctam inde conjicio, quòd etsi filiū haberet *Bertholdum*, non is tamen *Waltero* successerit; sed *Machtildis*, quòd secus fuisset: nam quum *Walterus* non conjugis dote; sed cum hæreditate paterna Teneræmondæ Dominium adierit, si filius *Walteri Bertholdus* fuisset, statim ab ipsius morte accepisset hanc ditionem, quæ Machtildi obvenit. Quòd autem hujus *Walteri* uxorem *Adelisam*

34 Quando datum, conjectura.
Infra l. 2. cap. 20 num. 11.
35 Secundum illi fuisse conjugem, conjectura.

C 2

lisam facio, non superioris: causa est, quòd
hæc filium vocet *Bertholdum. Walteri* certè mo-
36 Machtildis quæ inter testes quæ sit. minisset, si superioris fuisset uxor. Dein quia
Machtildis, quæ *Waltero* successit, diplomati
subscripsit, & Chirographo suo velut confirma-
37 Daniel ibidem quis. vit. Porrò *Danielem* illum, qui inter diploma-
tis testes memoratur., fratrem fuisse credo supe-
rioris *Walteri*, quem habuisse fratrem *Danie-*
38 Et Theodoricus. *lem* nomine suprà dixi: *Theodoricum* verò filium
Lauretta, cujus etiam antè memini. Illud deni-
39 Aliud ibidem singulare. que in subscriptione diplomatis hic notare visum;
tanti superiorum temporum Dynastas Sacellanos
suos fecisse, ut etiam filiis præponerent: quum
nunc, magno sæculi opprobrio, etiam inferio-
ris notæ nobiles non pluris suos sacrificos faciant,
quàm reliquos familiæ ministros.

40 Machtildis Domina. Oudegherste Annal. c. 79. Defectu prolis masculæ MACHTILDIS jam in-
de à Philippi Alsatii ævo, ante annum M. C. XCII.
hic Imperium nacta est:. quæ an filia *Walteri*
41 A quo tempore. fuerit neque negare ausim, neque asserere, nam
42 Ejus maritus. Ita obituar. Ecclesiæ teneræmondensis. Anno 1214. in dubiis Scepticus sum, & alios esse sino. Hęc
Gulielmo septimo Atrobatensium Advocato Betuniæ
Domino nupsit. Huic *Gulielmo* agnomen *le Rous*
Meyerus tribuit: eumque cum Balduino Comi-
43 Cujus filius. te in Græciam profectum refert. Filius fuit Wal-
teri quantum colligo ex libro Obituum hic ad
Archiv. Ecclesiæ Teneræmond. an. 1217. D. Virginis, ubi ad *Sextum Idus Januarii* legitur,
Walterus sextus Advocatus an. M. CC. X. ut ad
Meyer. an. 1203. *decimum nonum Cal. Maii* Wilhelmus *septimus*
44 Ejus fratres. *Advocat. an.* M. CC. XIV. Fratrem habuit Joan-
nem Betunium, qui tertius fuit eo nomine Ca-
meracensium Præsul: & Bertholomæum, qui
etiam prędictâ expeditione Balduinum Comi-
45 Teneræmonda & Betunia quando junctæ. tem secutus est. Hoc Conjugio conjunctæ pri-
mò Teneręmonda, & Betunia: ante hoc enim
tempus neminem Teneræmondensium videas
uti titulo Betuniæ, nec contrà. Quin & ipsa
Machtildis à morte mariti nusquam se Betuniæ
Dominam dicit; sed Teneræmondæ tantùm.
46 Betuniæ insignia unde. Dein ab hoc fortè tempore sua insignia Betu-
nii à Teneræmondanis mutuati sunt, quę Te-
neræmondensis familiæ fuisse, vel ante annum
M. C. manifestum est ex inscriptione sepulchrali
Num. 16. *Ringoti* & *Adelwidis*, quam suprà dedi: ubi ho-
dierna Teneræmondæ insignia *Adelwidi* tri-
buuntur: & quòd vel solùm fidem adstruat;
eadem in fornice turris Ecclesiæ Teneræmon-
densis visuntur, non picta solùm; sed saxo incisa:
quod qui cominùs, dum hęc scriberem, vide-
runt, retulêre. Structa est autem illa turris, aut
à Rengoto Teneræmondæ Domino (qui in ea
Ecclesia Canonicos instituit, obiitque an. M. C. VI.)
aut multò antè. Betuniæ autem insignia alia ab
Archiv. Swiveean. & Tusschenbeke. his hodiernis vidisse memini, variis diplomati-
bus Roberti Betunii, Guidonis Soceri, cum
hac inscriptione: *Secretum Roberti de Betune.*
47 Teneræmondæ & Betuniæ insignia. Utriusque autem oppidi hodierna insignia sunt
Fascia rubra, in scuto argenteo: de qua multa
Symbolicè, Doctissimus meo judicio Belgarum
sui ævi, Joannes Goropius Becanus, in expli-
catione vocis nostræ BANT, id est fascia & vin-
culum; cujus inter cetera hæc verba decerpsi.
48 De fascia Goropii Dissertatio. *Quum fascia sit vinculum ad hominum membra*
confirmanda necessarium, majores nostri insigni
prudentia fasciam unionis & potentiæ inde penden-
tis signum esse voluerunt. Hinc banda (id est *fascia*,
nostris *bande*) *pro Vexillo militari, non ut simpli-*
ci signo portari cœpit; sed ita ut nihil esset magis
hieroglyphicum. Notabatur enim eo, omnes debere
esse colligatos vinculo amico, & hominis membra
confirmante, non secus atque infantis tenelli artus
vinciuntur, ad robur consequendum. Hoc nimi-
rùm ille voluit, qui sagittas colligatas filiis fran-
gendas dedit, quas cum frangere sic nequirent;
rursùs dedit singulas, quas facillimè fregerunt.
Sicut enim concordiâ parva res maximas vires si-
bi comparant; ita discordiâ maximæ quaque vi-
res franguntur. Fascia igitur, quam nostri ban-
dam vocant, priscum nostris fuit signum militare,
quo omnium animi ad unionem & concordiam stri-
ctè artèque retinendam moverentur. Videmus ha-
ctenùs puerorum vexilla è longis fasciis constare,
qualia veterum fuisse cogitandum. Posterior ætas
multas fascias consuit: fortassis ut significaret, non
unam se ducere potentiam, non unum robur, sed
multa: & non angustam habere se potestatem; sed
longè latèque dominantem. Jam quoniam unio &
colligatio hominum, principes & supremas vires
habet, atque ea fascia significabatur; translatum
est Symbolum ad summam & regiam potentiam de-
notandam, si fascia candida caput cingeret: & si-
cut potestas Regia omnium est antiquissima, ita ab
antiquissima gente (Cimmeriis) *traxit originem.*
Et paulò post: *Ex eodem fonte manavit & illud,*
quòd in omnibus sacris, vittis sive fasciis, tum vi-
ctimas, tum aras, tum Sacerdotes ornarent, sig-
nificantes omnem potestatem à superis orandam:
& eo solo nos salvos esse posse, si potestati Divinæ
nostra debilitas alligetur. Fatebantur igitur hâc
tesserâ sese agnoscere omnium rerum potestatem
apud illum esse cui sacra fieri deberent.

Hactenùs de fascia, armorum nostræ urbis
occasione. Quia verò quibusdam dubium est, 49 De Advocati notione annotatio.
quid *Advocati* nomine designetur; visum hìc
annotare, quod adverti præter Romanam pris-
cam significationem, quæ in Comœdiis obvia,
& insuper vulgarem, quę nunc Jurisconsultis
tribuitur, id nomen aliquando poni pro Domi-
no: ut suprà, ubi *Walterus* se inscribit *Teneræ-*
mondæ Advocatum, & alibi sæpiùs. Insuper pro
tutore pupillorum: item pro defensore & con-
servatore. Nam legi conjuncta: *Avoué mam-*
bour & gardien du pais de Liege. Id est, Advoca-
tus, Tutor, & Conservator ditionis Leodicensis.
Sic *Theodoricus Alsatius Flandriæ Comes suscepit* Archiv. Abbatiæ.
in suam Advocatiam, & protectionem Cœnobium
Troncimense. Et rursùm: *Vetat ejus Cœnobii*
Advocatiam penes alium esse, quam Comitem
Flandriæ, aut eum qui Wasia Dominium Comitis
beneficio possidebit. Et denique pro Primate. Ita Meyer. an. 1142. Vita Theod. Alsatii.
apud Marchantium: *Arcem* (inquit) *Ternana*
ab Arnulpho Avoeo, hoc est urbis Primate, ad-
versùs sacerdotii libertatem exstructam diruit.
Quum verò aliquibus sit persuasum Advocatos 50 Advocati Atrebatenses an Atrebati Domini.
hos Atrebatenses, Dominos Atrebati fuisse; ne
quis in eumdem lapidem inpingat, paucis videat
statum

Meyer an. 963. ſtatum Atrebateſii. Hæc ditio Flandriæ olim
conjuncta fuit dote Judithæ Caroli Calvi Imperatoris, & Galliæ Regis filiæ, cum Balduino
51 Arteſia quando à Flandria avulſa. Ejus ſponſalia an. 1179. nuptiæ 1180. Ferreo: manſitque ad Philippum Alſatium; qui dote Iſabellæ, Margaretæ ſororis ſuæ filiæ, eam tranſtulit ad Philippum II. Ludovici VII. filium. Tandem Philippus Auguſtus Atrebateſium
52 Quando in Comitatum erecta. Lib. 6. Hiſtor. Oudegherſte cap. 109. & Meyer. an. 1236. Oudegherſte c. 93. & Meyer. an. 1199. Idem 1236. & Rerum Flandric. tom. 10. in Comitatum erexit, anno M. C. XCVIII. ut Æmylio placet, ut Iperio M. C. XIX. Alii id S. Ludovico tribuunt, faciuntque primum Comitem Robertum S. Ludovici fratrem anno quadrageſimo quinto poſt Iſabellæ ſponſalia, nempe ſalutis humanæ M. CC. XXXVI. Quod ex tabulis Pacis Peronenſis veriſimilius. Itaque manſit ea regio à Flandris avulſa; donec conjugio Ludovici Creſciaci, cum Margareta à Francia, Phi-
53 Quomodo ad Flandros redierit. lippi longi filia, Machtildis Atrebatenſis herede, ad Maleanum rediit: diſcreto tamen titulo &
54 Advocati Atrebatenſes quales fuerint. Marchant vita Guidonis & Oudegherſte Annal. cap. 113. corpore. Unde apparet Dominos illos Betuniæ, Atrebatenſes Advocatos, non Dominos Atrebati fuiſſe; ſed defenſores atque Primates: aut (ut aliis videtur) Dominos ditionis Allevæ, & Itinerum limitaneorum circa Atrebatum: quod munus in Clientela Abbatum D. Vedaſti poſſidebant. Etſi tenuius id videtur, quàm ut tantillę dignitatis munus præfigatur ceteris titulis propriarum urbium. Hoc enim modo ubique legitur: N. *Atrebatenſis Advocatus Betuniæ & Teneræ-*
55 Guillelmi & Machtildis Diploma Blandiniense. *monda Dominus*. Sed ut diverticulo ad viam redeamus; hic *Gulielmus* cum conjuge dedit Abbatiæ Blandinienſi immunitatem à teloneo. De qua re quod ibidem ſupereſt diploma, cum piorum Dynaſtarum memoriæ, tum ob inſignem præ ceteris ejus ævi ſcriptis elegantiam, hic inſero:

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen. Quæ aguntur in tempore, cum tempore dilabuntur, & tranſeunt; & humanos actus oblivio innata demolitur: ſola verò negotia literis ſignata, & earum mancipata cuſtodiæ, ſubſiſtunt, & à ſua ſtabilitate inconcuſſa non diſcedunt. Ea propter ego WILLELMUS *de Betunia, Dominus de Tenremonde, &* MATHILDIS *uxor mea, tam poſteris, quàm præſentibus notum fieri volumus: quod pro ſalute & remedio animarum noſtrarum, ſimul & prædeceſſorum noſtrorum, Eccleſiæ S. Petri in Gandavo conceſſimus, & firmiter tam à nobis, quàm à ſucceſſoribus noſtris volumus obſervari, ut omnia ad prænominatam Eccleſiam, vel ad uſus fratrum in ea commorantium, pertinentia, qualicumque modo ſive terrâ, ſive navigio per terram noſtram tranſeant, abſque teloneo, & Vienagio, & omni exactione, liberè tranſire permittantur. Ne igitur quæ bono zelo ordinata ſunt, iniquorum malignitas in poſterum diſſolvat; donationem noſtram prædictæ Eccleſiæ, intuitu illius conceſſam, apud quem nullum bonum irremuneratum, nullum malum permanet impunitum, ſigilli noſtri appenſione, & teſtium ſubſcriptione roboravimus. S. Roberti Decani de Bella. Wilhelmi Capellani S. Joannis & Henrici Canonicorum. S. Walteri de Sotinghem. S. Raſonis de Gavera. S. Walteri de Bella. S. Walteri Tali. S. Bauduini de Gandavo. S. Simonis de Vaernewyck. S. Bauduini Advocati de S. Bavone. Actum anno Dominicæ Incarnationis milleſimo centeſimo nonageſimo tertio.* At
56 De antiquitate Blandinienſis Cœnobii & Bavonenſis controverſia. verò de hac Abbatia ne quem Sigebertus malè intellectus abducat; monendus hìc paucis lector. Scribit ille: *Anno* D. C. VIII. *in Caſtro Gandæ Eccleſiam ædificatam.* Paulo poſt: *Anno* D. C. X. *Blandinium* (inquit) *Monaſterium ædificatur in Gandavo.* Unde aliquibus perſuaſum, recentiorem Abbatiam Blandinienſem eſſe Bavonicâ; ſed malè: utrobique quidem illud Sigeberti verum eſt: Nam de Blandinio fidem faciunt verſus Chronographici qui ibidem leguntur in hęc verba:

In ſexcenteno deno fundavit Amandus
Anno Blandinium, Patronum dans ibi Petrum.
Rexit Florbertus, dotavit Rex Dagebertus.

Et quod de Eccleſia in caſtro Gandæ adfertur, itidem ejus Monaſterii Chronica confirmant, ubi hæc verba: *Eccleſia Gandenſis, quæ* Ad an. 946.
nunc dicitur Sancti Bavonis, fundata fuit olim à Sancto Amando Anno D. C. VIII. Sed ad rei lucem obſervandum quod ibidem habetur: *Congregatis autem ibidem cultoribus, primò Clericis, deinde Monachis, Abbatem eis præpoſuit nomine Florbertum.* Et conformiter in officio de Sanctis Eccleſiæ Cathedralis D. Bavonis Gandavi: *Di-* Die quinta infra Octov. S. Bavonis Lect. 4.
vus Amandus in Eccleſia Gandenſi, quam opibus præcipuè B. Bavonis fundaverat, non monachos initio, ſed Clericos ſæculares ſimul viventes conſtituit. Cùm autem illi à primæva ſua ſanctimonia degenerare, & licentius vivere inciperent; amotis illis, Monachos ibidem Inſtituti beati Benedicti collocavit: Dato illis Abbate Florberto, raræ pietatis viro: qui primus utriuſque ſimul Monaſterii D. Petri Gandenſis & Blandinienſis curam, & adminiſtrationem geſſit. Quod anno D. C. XVIII. eveniſſe, ex Chronico Caſtri, & Cœnobii S. Bavonis Dionyſius Harduinus notavit, tranſlatis inde in ſua Analecta his verbis: *Anno* D. C. XVIII. *beatus Amandus in Eccleſia Gandæ amotis Clericis catervam monachorum aggregavit, quibus præfecit Abbatem venerabilem virum Florbertum, virtutibus & ſanctâ religione decoratum.* Itaque non hìc à prima origine Monachi; ſed Sacerdotes ſæculares, & aliquanto pòſt Monachi: quibus datus Abbas Florbertus, qui quidem fuit primus utriuſque Cœnobii Abbas: quod variè liquet; ſed jam inde ab initio Blandinienſibus ipſe D. Amandus præfuerat. Quod etiam prædictum Chronicon teſtatur; ubi legitur, quod *B. Amandus rexit Blandinium ad annum* D. C. XVIII. *quo etiam ad D. Bavonis Monachos inſtituit: ac tunc utrique Monaſterio Florbertum præpoſuit.* Ut igitur origine Ec- 57 Super ea noſtra deciſio.
cleſia D. Bavonis Blandinio eſt antiquior: ita Abbatia illa, Abbatiâ Blandinienſi eſt poſterior.

Obiit autem prædictus GULIELMUS anno M. 58 Gulielmi mors.
CC. XIII. ut notat Meyerus: ut autem liber obi- Ad an. 1213.
tuum hìc ad D. Virginis M. CC. XIV. X. Kal. Maii. 59 Ex liberi.
Relictâ MACHTILDI viduâ & quinque liberis, Marchant. vita Guidon.
Roberto (quem etiam *Fougardum*, & *Focardum* Meiſtaus ad anno 1276.

C 3 Scrip-

Scriptores vocant) *Daniele* (quem aliqui Roberto præferunt) *Joanne*, *Gulielmo*, & filia
Meyer. an. 1213. *Machtildi*. Eo mortuo Ludovicus Galliæ Regis
Idem an. 1297. filius (qui poſt inter Cælites à Bonifacio octavo eſt relatus) Betuniam occupavit, quam tamen MACHTILDI, ad pubertatem Danielis ſervandam tradidit. Hanc narrationem aliter texit
Ad an. 1213. Apud Juſtum Harduinum. Meyerus, Danielem Roberti filium ratus, qui eſt frater. Quod erroneum eſſe ipſius Danielis
60 Meyer. error. litteræ convincunt: quibus *dat Roberto fratri terras de Roosenbeke*: & aliæ, quibus ſe *Advocatum Atrebatenſem* vocat, *& Betunæ Dominum*: facitque mentionem *Roberti*, *Jeannis*, *& Gulielmi*, quos *fratres* vocat. Dein ſi filius Roberti fuiſſet, ea ditio morte Danielis non abiiſſet inverſo naturæ ordine ad Robertum patrem; ſed ad ſororem Machtildim. Ex liberis GULIELMI &
61 Daniel Betuniæ Dominus. Meyer. an. 1213. Varia Diplom. Meyer. an. 1213. Idem an. 1216. MACHTILDIS *Daniel Betunius* ſive ætatis privilegio, ſive regis favore paternam hereditatem adiit: habuitque uxorem Euſtachiam Caſtellio-
62 Ejus uxor. nenſem, in qua familia per ea tempora erat Comitatus ſancti Pauli. Hic Ludovicum Regem Anglicanâ expeditione ſecutus, quindecim Eque-
63 Mors. ſtris Ordinis viros ſecum duxit. Obiit autem circa annum M. CC. XXVIII. ſuperſtite uxore ſine liberis, unde ad Robertum fratrem ea hereditas de-
64 Gulielmus Molenbecæ Dominus. venit. Gulielmus Betunius Molenbecæ fuit Dominus. Hic legitur inter teſtes tabularum, quibus Ferdinandus, & Joanna Comites Flandriæ
Oudegherſte Anal. cap. 103. balfardum, numariam ſervitutem Franconatibus remittunt, anno M. CC. XL. Vir fuit militaris,
65 Ejus uxor. Ad an. 1234. Tabul. an. 1223. Meyer. an 1233. & Oudegherſte cap. 109. Archiv. Abbatiæ. *Eques longè probatiſſimus* Meyero dictus. Uxorem duxit Iſabellam Pontis-Rorardi Dominam, à qua multis cum lacrymis elatum ferunt. Is Matris inſtitutionem Ciſtercienſis Abbatiæ confirmavit. Præter alias expeditiones fratrem Robertum ſecutus eſt ſacro bello in Stadenſes, inviſum Hæreticorum genus. Idem cum uxore *dedit Abbatiæ Trencimenſi jus ſuum in Bekenghem, Herkenghem, & Herneghem, tam in decimis, quàm in nummis, avenis, & aliis rebus: ut poſſideant in æternum liberè & quietè*: *Actum anno* M.CC. XXVI. Illud quoad Bekeghem iteravit anno ſequente, *pro ſalute*, inquit, *mea*, *uxoris*, *& filiorum*. *Datum in domo apud Pontem-Rorardi anno*
66 Liberi. Archiv. Swivec. tab. mayi 1232. M. CC. XXVII. Liberos habuit Ægidium Molenbecæ Dominum, qui cum Patre Margaretæ Amitæ majoris donationes Swivecanæ Abbatiæ confirmavit: & Gulielmum Pontis-Rorardi Dominum: qui uxorem duxit Beatricem Hebu-
Meyer. an. 1273. ternæ Dominam. Hic ſtruxit Cœnobium Victorinarum ad Pontem-Rorardi in agro Furnen-
67 Et nepotes. ſi. Liberos reliquit Joannem Dominum Vendeulæ, & Hebuternæ: & filiam quæ nupſit Vice-Comiti Furnenſi & Neoporti. Ille autem uxorem habuit Joannam Caſtellionenſem, & ex ea filium Joannem: qui ductâ Joannâ de Brienne multos reliquit poſteros, quorum longa ſeries variè ſe diffudit. Inter eos numeratur Ro-
Meyer. 1383. Froſſard. lib. 2. cap. 126. Analecta Gallardi. bertus Betunius Vicecomes Meldenſis, Dominus de Vendeul, Rumſt, & Falny: qui bello Gandenſi ſub Maleano Præfectus erat Arienſis. Fratrem habuit Joannem, conjugem Iſabellam Ghiſtellanam, Ghiſtellę, Inghel-monſtri, Arnę, Pontis-Vendini, Reygherſ-vliet, & Theloneі Brugenſis Dominam.

Joannes MACHTILDIS filius (aliis Jacobus) obiit Abbas Aquicinctenſis. Machtildis autem ejus ſoror, quæ cum fratre Roberto, & Gulielmo etiam inter teſtes memoratur fundationis Swivecanæ, nupſit Ghilberto Sotteghemio Raſſeghemi Domino, habuitque in dotem Calkenam & Laernam (pagos ditionis Teneræmondanæ) & Maſminiam in Comitatu Aloſtenſi. Hic Ghilbertus Robertum & Gulielmum uxoris fratres comitatus legitur dictâ in Stadenſes hæreticos expeditione. Idem cum Michaële Boulario, Rolando de Haſſebroeck, & Arnoldo Aldenardenſi controverſiam ſopivit, quæ inter Ferdinandum Flandriæ Comitem & Gandenſes, de novando Senatu, ſummis utrimque ſtudiis agitata. Liberos reliquit Gerardum, Ghilbertum, Robertum, & Machtildem: quos duobus locis archiva Swivecana ſuggerunt. Prior eſt tabulis *Margaretæ nobilis mulieris*, *Dominæ de Waume*, *quibus dat Abbatiſſæ & Conventui de Swiveke prope Teneramondam Ordinis Ciſtercienſis ad anniverſarium ſuum*, *& Jeannis filii* 30. *ſolidos Flandrenſis Monetæ annuatim*, ubi teſtes donationis: *nobilis mulier de Raſſeghem Machtildis*, *filius ſuus Gerardus de Settenghem Dominus de Raſſenghem*, *frater ſuus Dominus Robertus*, *ſoror prædictorum Nobilium Domicella de Raſſenghem Machtildis*, *Actum apud Sweveke anno Domini* M. CC. XLV. Alter verò ubi Robertus de Raſſenghem, mente & corpore ſanus, teſtamentum condit, & fratrem ſuum Ghilbertum ex aſſe heredem inſtituit anno M. CC. LXXI. Inter illos maximum natu Gerardum fuiſſe ibidem diploma docet, quo *Machtildis Domina de Raſſenghem per conſenſum dilecti filii ſui ſenioris Gerardi*, *conceſſit Abbatiæ & Conventui de Swiveke pro anniverſario ſuo & Ghilberti mariti*, *bonæ memoriæ*, *quoddam pratum ſitum in palude S. Odulphi*, *quod ipſa emit propriis denariis tunc temporis dum exſtitit Domicella*. *Actum* Archiv. Swivec.
anno M. CC. XLIII. Hunc ad annum M. CC. LVI. ſuperſtitem fuiſſe in tabulis Leonii de A memoria. Liberos reliquit Gerardum Raſſenghemi 73 Nepotes.
Dominum, cui uxor Maria (alibi Aelphis) Oudegherſte cap. 146.
Gulielmi Liedekercæ Domini filia, & heres: Idem cap. 154.
Ghilbertum, & Hugonem, qui fratris tubulas, Idem cap. 146.
de clientelari arcis Liedekercanæ poſſeſſione, confirmarunt anno M. CCC. XXII. Porrò Ghilbertus ſuperioris Gerardi frater, Ghilberti & Machtildis filius, etiam filium reliquit Gerardum Maſminiæ Dominum. Hujus memoria ſupereſt in codice Swivecano: ubi Aviæ ſuæ Maſminiæ Dominæ donationem confirmat anno M. CCC. XXXII. Uxorem habuit Eliſabetham Maldeghemiam. Utriuſque Epitaphium apud Gaillardum hoc deprehendi:

Septimo die menſis Maii obiit Gerardus de Raſſeghem, *Dominus de Maſmines*, *Miles*, *cujus anima per Domini miſericordiam requieſcat in pace. Amen. Anno* M.CCC. XXXVIII.

Decim.

Marginal notes to the right column: 68 Joannes Gulielmi filius. — 69 Machtildis Guilielmi filia. Archiv. Swivec. tab. anni 1283. — 70 Ejus maritus. Diplo. Roberti anno 1218. — 71 Geſta mariti. Meyer. & Oudegherſte c. 109. Idem cap. 121. anno 1218. — 72 Machtildis liberi.

Decima Januarii obiit Domina Elisabeth de Maldeghem, Domina de Eecke, & de Wesseghem: uxor quondam Domini Gerardi de Masmines, Militis, Orate pro anima ejus. Anno M. CCC. XXVI.

Gerardi gentilitia insignia erant *Dixmude*,
Axele, *Masseme*, *Nevele*. Unde liceat existimare
quàm difficile sit in Genealogiis semper inoffen-
so ire pede. Gerardus ejus pater nunc Sotteghe-
Archiv. Swivec. tab. anni 1246. mium se inscripsit, nunc Rasseghemium. Hic
Ibidem an. 1256. Rasseghemius primò vocatur, inde in Epigra-
phe uxoria *de Masmines*, & tamen ex familia-
rum enumeratione Dixmudanæ stirpis pater-
num genus esse apparet, nisi nomina inverso or-
dine scripta sint, quod suspicor: Masminiæ certè
gentis insignia, & hunc & patrem & avum
gestasse in variis sigillis ipse vidi. Uxoris autem
consanguineæ gentes erant hæ *Maldeghem*,
Rode, *Ghistele*, *Reyghers-vliet*. Conditi sunt
Archiv. Præposituræ Tusschenbeke. Masminiæ in ditione Alostanâ, qui tamen pa-
gus inter clientelas Curiæ Feudalis Teneræ-
74 Pronepos. mondanæ recensetur. Filium habuere Gerar-
dum (qui nunc *Rasseghemius* vocatur, nunc
Tab. an. 1262. Analect. Gaillardi. *Masminus*,) Masminiæ Dominum. Hic primus
est quem Laernæ titulo usum deprehendi, id-
que iis tabulis quibus, *præsentibus Ludovico Na-
murcensi, Domino Ghistelle, Domino Pratensi,
Burghgravio Dixmuda, Domino Woëstina & Ne-
vela, Domino Poucca, Domino Gerardo Rasse-
ghemio, Domino Joanne Insulensi*, &c. *promit-
tis pro se & suis heredibus Comiti Flandria, ejus-
que successoribus Flandria Comitibus, eorumque
hominibus, Principis diploma aut literas feren-
tibus, sua arcis Laerna copiam facere, eumque
& ejus delegatos, sive armati sint, sive inermes,
in prædictam arcem admittere, quotiescumque à
dicto Comite ejusque heredibus requisitum fuerit.
Actum Gandovi* 8. *Septemb. anno* M. CCC. LXII.
Ibidem, Uxorem habuit Catharinam *Maldeghemiam*
Philippi Maldeghemii Equitis, Maldeghemi,
Grimbergæ, Moesecæ, Hayeghemi, & Leys-
chotæ Domini, & Elisabethæ Maldeghemiæ
Ackoyę Dominæ sororem; filiam Philippi Mal-
deghemii, & Mariæ de Grimbergis, cujus dote
75 Ejusque posteri. Berleghemi dominium accepit. Liberos reli-
quit Walravium Masminiæ & Berleghemi Do-
minum & Claram Masminiam: quæ primum
Sigero Cortracensi, dein Philippo Erpas Domi-
mino nupta est; & Joannem Masminium Cal-
Lib. 3. cap. 1. num. 1-6. kenæ Dominum, de quibus infra: obiit autem
prædictus Ghilbertus Rasseghemi Dominus reli
ctâ Machtildi vidnâ, circa annum M. CC. XXXVIII.
quo hæc dedit *Monialibus Swivecanis pro re-
medio anima Ghilberti mariti, pratum in palude
S. Adolphi:* quod ratum habuit Gerardus filius,
76 Margareta de Tenremonde Machtildis Dominæ soror. Vide L. 2. cap. 6. num. 6. Rasseghemi Dominus. Præter hos MACHTIL-
DIS liberos quos dedi, eâ ætate vixerunt duæ
ejus sorores, Margareta, prolixâ suâ in Abba-
tiam Swivecanam munificentiâ illustris, ubi
etiamnum vitam cælebs transegit. Et altera
77 Altera ejusdem soror cui nupta. Gulielmo de Grimbergis Ascæ Domino nup-
ta. Huic Adelisæ, Agnetis, Antoniæ, aut si-
mile nomen fuisse suspicor ex tabulis Swive-
canis ubi *G. de Grimbergis, & A. uxor conce-
dunt Winagium de Rumst prædilectæ sorori domi-
cella Margareta de Tenremonde pro quadragin-
ta libris Flandricis, quas eidem ex justo debito
debebant, donec has prælibatas quadraginta libras
totaliter & perfectè persolverint. Datum apud
Rumst anno Domini* M. CC. XXV. Eumdem Ro- Archiv. Swivec.
bertus dominæ MACHTILDIS filius, *Dominum
dilectum avunculum suum* vocat diplomate anni
M. CC. XXXVIII. Fratrem fuisse existimem Ge-
rardi de Grimbergis, Grimbergæ & Ninovæ
Domini, ex iis tabulis quibus hic cum conju-
ge Agnete concedit Abbatiæ Tronciniensi im- Archiv. Abbatiæ.
munitatem à Theloneo, quas signavit *Guliel-
mus de Grimbergis Gerardi frater anno* M.CC.XIX.
Unde & illud consentaneum, fratrem habuisse Diplom. Gerardi
Arnoldum (nam is Gerardo fuit frater) qui uxo- Archiv. Swivec. tab. an. 1250.
rem habuit Sophiam Castellanam Bruxellensem
(alteris nuptiis conjugem Leonii vander A) un- Ibidem tab. an.
de nati Arnoldus de Grimbergis, & Oda, quæ 1250. & 1237.
nupta est Waltero de Grimbergis, & iterùm
Sigero de Gandavo Equiti: & insuper Patrem Archiv. Niniv.
habuisse Gerardum de Grimbergis, Grimbergæ Diplo. Gerardi.
& Ninovæ Dominum, matrem Machtildem,
avum Gerardum, qui Theodori Alsatii ævo *in* Theod. Alsat.
suburbanis suis (verba sunt diplomatis) *Abbatiam* 1142.
*in honore S. Dei Genitricis semperque Virginis
Maria, & Sanctorum Martyrum Cornelii & Cy-
priani ob suam suorumque salutem instituit.* Fi-
lium Gulielmus reliquit Gulielmum, qui cum 78 Ejus filius.
patre & avunculo Roberto Margaretæ mater-
teræ suæ donationes Swivecanis virginibus con- Diplom. an. 1258.
firmavit. Hunc à Guidone Flandriæ Comite Archiv. Swivec.
Opdorpæ Dominium (quod nunc V. N. Theo-
dorus Liefveltius, Belgicus Maro, possidet)
accepisse, donationis diploma docet: quòd à
V. N. Adriano de Marsselaere nuper accepi,
in hæc verba:

Guido Comes Flandria universis præsentes litteras inspecturis salutem. Noverit universitas vestra, quod nos dilecto & fideli nostro Wilhelmo de Grimberghes, Domino de Aske, & heredibus suis post ipsum, pro fideli suo servitio quod nobis multotiens impendit, dedimus in augmentum feudi sui quod de nobis tenet, quidquid habemus apud Hupdorpe, tam in hominibus, quàm hospitibus, reditibus, decimis, sive aliis quibuscumque rebus, cum omni justitia alta, & bassa liberè à nobis, & nostris heredibus Comitibus Flandria tenendum in perpetuum, & habendum. In cujus rei testimonium præsentes litteras nostro sigillo fecimus roborari. Datum apud Warneston, anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo octavo, die Jovis post diem Pentecostes, mense Maio.

Hic Gulielmus heredem habuit Robertum 79 Nepos.
de Grimbergis Ascæ Dominum, cui conjux
fuit Maria de Bergis. Utriusque tabulas apud
prædictum V. N. de Marsselare inveni, ex qui-
bus ad verbum hæc habe:

Robertus de Grimbergis Dominus de Asca, cum Mariâ uxore dederunt ob remedium animarum

marum suarum, & animarum patrum, & matrum, prædecessorumque ac amicorum suorum, totalem decimam suam quam habebant, vel quocumque modo postmodum habere poterant apud Opdorp; cum omni jure quod illis in eam competiit, viris religiosis Abbati, & Conventui Monasterii loci S. Bernardi, Cisterciensis ordinis, Cimeracensis Diœcesis, in veram, & puram eleemosynam, donatione inter vivos: & vendiderunt iisdem quintum manipulum in eodem pago; nihil retinentes, excepto alto Dominio Justitia sua. Actum anno domini millesimo, ducentesimo, nonagesimo secundo.

Mortuâ Mariâ, alteram Robertus duxit Isabellam Belcensem (ita diplomate Swivecano, ad annum M. CCC. VII. ubi dicitur *uxor nobilis viri Roberti, domini de Asca*) quâ defunctâ, tertiam adscivit Mariam Barbançoniam, quæ anno M. CCC. XXXV. cum liberis, marito fuit superstites.

80 Pronepos.

Inter hos fuit Robertus; cujus tabulæ exstant in codice Swivecano, datæ anno M. CCC. XCII. Hunc vix toto quinquennio pòst vixisse, certa fides

81 Ejusque filius.
Ibidem.
Ibidem.
Ibid tab. anno 1348.

ex Joannis filii ejus tabulis, qui *Grimbergensi* nomine omisso, *Ascanum* se inscribit, anno M. CCC. XCVII. Eum Ascæ dominum Gaillardus vocat; & anno M. CCCC. VIII. hereditatem adiisse Margaretæ van Mewerve, conjugis Dancardi Bossard.

82 Ingelrammus de Tenremonde.
Abbatiæ archiva.

Vixit insuper ejusdem MACHTILDIS tempore Inghelrammus de Tenremonda, qui Virginibus Swivecanis liberum per Scaldam transitum dedit, cujus tractum in feudum tenebat, approbante postea Roberto, rogatu ipsius Inghelrammi dum viveret, & ab ejus morte etiam heredum.

Archiv. Swivec. diplom. an. 1223.
Lib. 2. cap. 6.

Prædictum Scaldis feudum ab Inghelrammo per filiæ conjugium, aut aliàs, devolutum est ad Andream de Grimbergis, qui virginibus Waesmonsteranis concessit immunitatem à teloneo, quod ratione transitus per dictum flumen esset pendendum.

83 MACHTILDIS dominæ obitus.

Obiit autem prędicta MACHTILDIS, post quàm fundasset in suâ ditione Hospitale D. Ægidio sacratum: quod paulò post convertit in Abbatiam Cisterciensem (de qua fusiùs infrà) anno salutis humanæ M. CC. XXIV.

Hujus quæ in Archivis Flandriæ exstat Conventio cum Joanna Comitissâ Flandriæ super servis & albinis & hominibus Advocatiæ, hic visum dare.

JOU MAHAUS *Dame de Terremonde fons sçavoir, à tous ceulx qui ces letters verront, que tiex est la convenance entre moy & Madame la Comtesse de Flandre & de Haynout, dendrois la terre d'Alost & Terremonde: que li uns ni peut cachier serf, ne aubaine, ne homme d'Avoërie, ne ancele, de demaine à l'aultre; mais es fiefs le peut il cachir, & suir: & leur homme les suront par tout la où il soulosent. Et c'est assavoir dendrois l'Avoërie de S. Bavon de Gand, que le remaint en autel point, comme elle fut en temps, que li Cuens Baudoing tenoit c'este coustume envers l'avoë Willem. Et chou doit estre sceu par le loyal enqueste Monsieur Bernard de Morsele. C'este convenance doit estre tenue, so li Cuens n'est encontre, quand il iert issus de prison: Et à ce quil si accort doit Madame la Contesse metter tout le conseil quelle pora en bonne foy. Et se el Conte defalloit ains quil issist de prison; ls convenance doit estre tenue, ainsi qnelle est devisée. Donné à Coertray l'an M. CC. XXI. lendemain de la Magdalene.*

Hæc eo magis ad verbum pono, ut eliciam aliorum interpretationem, commodiorem fortassis meâ: quam utcumque assequi datum, ita habe:

Ego Machtildis *Domina Tenremondæ, notum facio omnibus præsentes litteras visuris, quòd talis est conventio inter me & Dominam Comitissam Flandriæ & Hannoniæ, circa terram de Alost & Tenremonde: quòd neutra potest vestigare & sequi servos, neque albinos, nec hominem Advocatiæ, nec ancillam, de uno Dominio in alterum; sed in feudis potest vestigare & sequi, & earum homines sequentur ubicumque solebant. Et est sciendum, quoad Advocatiam D. Bavonis Gandensis, quod remanet eo modo, quo fuit eo tempore quo Comes Balduinus servabat hanc consuetudinem erga Advocatum Wilhelmum: idque debebit resciri per fidam inquisitionem Domini Bernardi Morselani. Hæc conventio debet servari, si Comes non contradicat quando erit egressus è carcere: & ut assentiatur debet domina Comitissa adhibere omne consilium bona fide. Et si Comes moriatur ante quàm sit liber à carcere; conventio debet servari ut scripta est. Datum Cortraci anno domini millesimo ducentesimo vigesimo primo.*

Mortuâ matre ROBERTUS Betunius Teneræmondæ Dominium accepit. Hic vir fuit gnavus, manu ac linguâ juxtà promptus, & probatâ in Ferdinandum Flandriæ Comitem fide: quod non uno loco testantur Annales. Et quidem cùm Ferdinandum totâ Flandriâ cedere Philippus Galliæ Rex mandaret, quod cum ceteris Regni Proceribus bello Anglico adesse recusasset, nisi Ariam & Fanû Audomari dolo ablatas redderet; atque ille suis in Gallum viribus diffidens, qui jam ante instructo in Anglum exercitu, in Flandria vi, & dolo grassabatur, legatos in Angliam destinaret de acceptis injuriis, & auxilio acturos; inter alios hunc Robertum misit: qui legationis caput, ita sui Principis rem egit, ut allectis in fœdus Anglis junctis viribus in Gallos sit pugnatum. Quare non immeritò in Annalibus nostris *Prudentis & diserti* elogio celebratur. Anglorum accessu victę & depressæ aliquot naves Gallicæ. Posteà verò cùm à nostris fortiùs quàm feliciùs pugnatur, multis captis, multis cæsis, nullâ victoriæ fiduciâ, exiguâ vitæ; alii huc, illuc, Robertus Neoportum fugit: cujus oppidi præfecturam cum quadraginta Equitibus Flandris statim accepit. Exinde ejectis totâ Flandriâ Gallis, cùm Rex dolore amens novis copiis Flandriæ immineret, atque adeò extrema minaretur, & tamen captis eversisque Insulis & Casleto, nullâ aliâ re gestâ, domum rediisset; Ferdinandus in Angliam trajecturus ROBERTUM Zantvicum præmisit, ipse cum aliis secuturus. Inde cùm subsequente vere rediisset; *conjunctis sibi*

84 ROBERTUS Tener. dominus.
85 Ejus probata in Ferdinandum Fland. Com. fides.
Meyer. anno 1215.
86 Varia gesta.
Meyer. an. 1225.
Ibidem.
Ibidem.

sibi, ut Meyerus ait, *Gulielmo Salisberiensi*,
Reginaldo Bononico, *Hugone Bobâ*, & ROBER-
TO *Betuniensi*, res magnas in Flandria & con-
tra Regis confœderatos in Brabantia gessit.
Idem an. 1214. Hanc Principis felicitatem cum Othone IV. Cę-
sare fœdus interrupit. Namque cum prœlio
Boviniensi virtuti fortuna non respondet, &
Ferdinandus & ROBERTUS & cum iis plurimi
Flandricarum partium Proceres vivi in hostium
potestatem pervenêre. Huic prœlio alios item
Betuniæ stirpis interfuisse Meyerus indicat:
ubi summo nostratium encomio, *Hellinus*,
inquit, *Senescallus*, *Raso de Gavera*, *cum tri-
bus filiis florentissimis adolescentibus*, *Philippus*,
Petrusque Maldeghemensis, *Ghistellani praterea*,
& Betunienses, *& Haveskercani*, *cum reliqua
nobilitate*, *quantâ virtute*, *quibus dexteris rem
gesserint*, *quaque facinora fecerint*, *quis facilè
scripserit?* nisi per Betunienses intelligat eos,
Archiv. Swivec. quibus Robertus Betunius præfuit. Enimverò
postquam è carcere Gallico Robertus rediit,
multa matris acta confirmavit. Quâ defunctâ
87 Ejus Prior inscriptio. Ibidem. ejus, ut dixi, hereditatem adiit, seque *Mili-
tem de Betunia* inscripsit, *Teneramonda Domi-
num:* donec Danièle fratre sine liberis exstin-
88 Item altera. cto, adscito paternæ ditionis titulo *Advocatum
se Atrebatensem*, *Betunia*, *& Teneramonda Do-
minum* nuncupavit. Quo titulo primùm usus est
anno M. CC. XXVIII. Quantum quidem ex codice
Swivecano potui conjicere: ubi ad annum us-
que M. CC. XXVII. *Miles de Betunia* dicitur *Te-
neramonda Dominus*. Pacatis autem per Gallum
rebus, ad constituendam hanc Remp. animum
89 Leges huic oppido dedit. Anno 1233. Lib. 1. cap. 9. Vide l. 1. cap. 3. Meyer. an. 1233. adjecit: itaque & leges dedit, quæ hìc adhuc
vigent, quarum exemplar suo loco subjiciam:
& pomœrium protulisse creditur. His rebus
intentum denuo belli tempestas abripuit, in
90 Urbem auxit. Oudegherste cap. 109. Archiv. Swivec. lib. 2. cap. 6. Stadenses hæreticos: quo Margaretæ Flandriæ
Comitissæ auspiciis profectum memorant: unde
redux multa in pios usus erogavit, non in ma-
91 Ejus pietas. Abbatiæ Archiv. tris solùm Abbatiam munificus; quod infra do-
cebo, sed in externa item Cœnobia: quorum
multis immunitatem concessit à vienagiis & te-
92 Cœnobio Troncinienst quid contulerit. loniis, & inter cetera Abbatiæ Tronciniensi an-
no M. CC. XXXV. cujus hìc præ ceteris memini,
ut hâc occasione errorem quemdam detegam,
cujus generis multos in scripta irrepere necesse
est, eorum præsertim, qui ex historiis historias
concinnant, sine subsidio diplomatum, & Ar-
chivorum, unde certissima scriptori & lux, &
fides: quæ tamen omnia videre non est unius.
Scribit in sua Alosto Vir Clarissimus Jacobus
93 Ejus occasione ostensus in Historia de Iwano Alostensi error. Marchantius: *Neque silentio praterenntur Alosti
Comites Iwani duo, alter quòd Canonicos Regulares
Troncinii anno* M. C. XXXVII. *in Pramonstratenses*
Commentar. de Flandria lib. 1. *Monachos converterit: alter quem Gandensem
nominant*, *quòd Laurentiam Theodori Alsatii
Flandria Comitis filiam duxerit; ex quo matrimo-
nio ortus Theodoricus postremus*, &c. Hic Iwa-
num ille Scriptor, accuratus alioquin, ut apud
Amphitr. Act. 1. Plautum Mercurius, Sosiam, ex uno geminum
facit: ut satis ex Meyero liquet ad annum M. C.
XL. & M. C. XLIV., & ejus Cœnobii Archiva
convincunt, ubi *Iwanus de Gand ad usum fra-
trum Troncinensis Ecclesia liberè tradidit Allo-
dium in villa dicta Burst*, *& plura bona in Wasia*,
& pago Flandrensi, *accedente uxoris sua Lauretta*
filia Theodorici Comitis, *cui quacumque sua possessio-* Diplomate anno 1139. de eodem Meyer. ad annum 1137.
nis erant in dotem dederat, *gratuitâ concessione*,
& devota petitione. Id & alter locus, illustris sanè
præ aliis adstruit: quem hìc addam ut unâ fideliâ,
quod dicitur, duos dealbem parietes. Nam & ad
institutum facit, & ad Historiæ lucem, ubi aliàs
magnæ tenebræ. Locus est diplomate dicti Al-
satii: *Igitur Theodoricus*, inquit, *Iwani de Alost*, Anno 1166.
& Lauretta sororis mea filius, *ab hac luce morien-
do subtractus*, *cùm natura debitum solvisset*, *ac
mihi pracipuè tum propinquitate cognationis*, *tum
potestate mea dominationis*, *de anima ac terra ip-
sius ordinare incumberet*; *terra enim illius in ma-* 94 Et alter de successione Comitatus Alostensis.
nus meas devenerat, *ex stipulatione dotis Sororis
mea à patre ejus Domino Iwano olim facta*; *Ec-
clesiam Troncinensem cujus idem Theodoricus Ad-
vocatus fuerat*, *in meam Advocatiam ac defensio-
nem suscipiens*, *eam chariùs amplecti*, *& bona in
sustentationem fratrum ejusdem Ecclesia collata di-
ligentiùs conservare*, *& etiam mea donatione am-
pliare curavi*. Vides collatione utriusque loci Meyer. an. 1056.
Iwanum illum qui Canonicos Troncinii in Mo-
nachos convertit (erat enim Troncinii Domi-
nus, eamque ditionem aliquanto antè Balduinus
Gandensis à Roberto Frisio acceperat,) maritum
fuisse Laurettæ filiæ Theodorici Comitis Flan-
driæ, eumdemque filium reliquisse Theodori-
cum Alostensem, & insuper quâ ratione Comi-
tatum Alostensem Alsatius adierit? quod non us-
queadeò in Historiis obvium. Nunc ut ad RO-
BERTUM redeam, eum obiisse ferunt anno M. 95 Roberti obitus.
CC. XLVIII. quo anno pridiè D. Martini & Swi-
vecanæ, & Bavonensi Abbatiæ legavit pro anni- Archiv. Bavon. Rob. diplom.
versario certos redditus: in quorum altero diplo-
mate *Datum*, inquit, *apud Cales in Sardania pri-
die D. Martini anno* M. CC. XLVIII. Uxorem ha- 96 Uxor.
buit Isabellam de Moriaymes: ut sigillum ejus
habet, quod in archivis Swivecanis ipse vidi.
Hanc malè Teneræmondę Dominam putavit Meyer. an. 1304.
Meyerus. Ex ea filiam sustulit Machtildim. Sunt 97 Liberi.
qui alteram adjiciant Steenlandæ Domino nup-
tam; sed de hac, nihil habeo certi.

Roberto successit MACHTILDIS (quam Da- 98 MACHTILDIS Domina.
niëlis filiam malè Guicciardinus facit) hanc per Descript. Betuniæ.
vim raptam, ut memorant (ut ille sexus injuriæ Meyer. an. 1304.
est obnoxius, & facilis capi) duxit Guido Gu- Annal. cap. 111.
lielmi Dampetræ, & Margaretæ Flandriæ Co-
mitissæ filius. At verò Petrus Oudegherste dili- 99 Guicciardini error.
gentissimus Flandricarum rerum scriptor, nullâ
de vi factâ mentione, *Pauco pòst tempore*, inquit,
quàm Margareta Comes Parisiis rediit, *ubi fue-
rat ad prastandum clientelam*, *conclusum fuit*, *&
confirmatum conjugium Guidonis*, *secundi filii Co-* 100 Ejus maritus.
mitis Margareta Flandrensis, *& Domina Mach-
tildis*, *filia Roberti Advocati Atrebatensis*, *Betu-
nia & Teneramonda Domini*: *fueruntque nuptia* 101 Nupta ubi & quando.
celebrata valde solemniter, *in oppido Betuniensi*.
Acta hæc anno M. CC. XLIV. Hæc Machtildis 102 Mors.
aviti & paterni exempli in Swivecanas memor, Archiv. Swivec. Meyer. ad annum 1304.

Idem anno 1248. Archiv. Ecclesiæ Teneræmond. post varias donationes, tandem mortem cum
vita mutavit, absente bello sacro conjuge, ut
103 De mortis tempore disquisitio. Annales nostri memorant. Mihi autem aliquod
vestigium ex quodam Guidonis diplomate, post
mariti ex Syria reditum (si tamen ad eam expe-
ditionem fratrem Gulielmum comitatus est)
MACHTILDIM obiisse. Ejus diplomatis hoc est
initium: *Guido Atrebatensis Advocatus Betuniæ
& Teneræmondæ Dominus, & Machtildis uxor
ejus, & heres terræ prædictæ.* Inibi exaratus erat
annus 123. Hic si nihil peccatum nisi omissione
unius characteris arithmetici; ausim scribere
1253. & eo anno superstitem fuisse. Alius enim
Vide supra num. 92. numerus iste hic non quadrat: nam anno 1243.
& multò post MACHTILDIS patrem vixisse; anno
Meyer. an. 1262. autem 1263. Guidonem alteram jam conjugem
Isabellam Luceburgicam habuisse constat. Pro
Annal. cap. 116. me facit Oudegherste, qui anno M. CC. LIX.
104 Ubi humata. obiisse refert. Humatam Meyerus credit Betu-
Ad an. 1304. niæ; sed falli Gaillardi Collectanea monent: ubi
105 Meyeri error. Flinis in Sacello juxta Chorum Abbatiæ condi-
tam dicit (quo etiam in Sacello Guido moni-
mentum habet cum hac Epigraphe:

106 Guidonis Epitaph. *Hic jacet Guido Comes Flandriæ: obiit
anno* M. CCC. IV.)

& fidem facit descriptâ Mausolei inscriptione:

107 Machtild. Epitaph. *Hic jacet sepulta piæ recordationis
Domina* MACHTILDE, *dicta de Betune,
Comitissa Flandriæ, Advocata Betuniæ,
& Domina Teneræmondæ, uxor Illustris-
simi Principis Guidonis Flandriæ Comi-
tis, filii Dominæ Margaretæ Flandriæ
& Hannoniæ Comitissæ, hujus Mona-
sterii Fundatricis: quæ quidem Domina*
MACHTILDIS *obiit circa annum Domini*
M. CC. LXIV. *undecimâ Mensis Novem-
bris.*

Hanc Epigraphen multò tempore post mor-
108 Liberi. Ad annum 1304. Vita Guidonis. tem positam dictio *circa* indicat. Peperit autem
hæc MACHTILDIS Guidoni liberos decem (Me-
109 Meyeri error. yerus & Marchantius novem scribunt decem
enumerant) Robertum, Gulielmum, Baldui-
Meyer. ad annum 1304. Ibidem. Ibidem. num, Joannem, Philippum, Margaretam, Ma-
riam, Beatricem, Joannam, & Machtildem:
ex quibus Balduinus immaturâ morte sublatus
110 Balduinus. quiescit Brugis apud Franciscanos. Joannes cog-
111 Joannes. nomento Bonus & Baudelonensis ex D. Dona-
Oudegherste cap. 126. tiani Brugis & D. Petri Insulis Præposito fa-
ctus Metensium, dein Leodicensium Antistes,
112 Philippus. conditus est Flinis in Choro. Philippus est li-
113 Ejus uxor. teris & armis clarus: uxorem in Italia duxit
Machtildem Cortenayam, Laurettæ Thiettæ-
Meyer. ad an. 1304. que Comitissam cum dote mille librarum Tu-
ronensium quotannis: conciliantibus eas nuptias
Oudegherste cap. 126. an. 1214. Guidone patre, & Carolo Siciliæ & Neapolis
Analecta Harduini. Meyer. an. 1269. Rege cui sæpè præclaris factis virtutem suam
probarat. Illi ad id conjugium dedit Guido pa-
Idem anno 1301. & Oudegherste cap. 140. ter annuas mille libras Parisienses monetæ Flan-
dricæ: quo mortuo Robertus fratri assignavit
ter mille & quingentas libras, super reditibus
suis Bergis, Furnis, & alibi. Hic tanto amore 114 Ejus in patriam amor.
Patriæ flagravit, ut Patre Gallicâ perfidiâ in
carcerem conjecto, & laborante jam de liber-
tate Flandria, relictis omnibus quæ à Carolo in
Italia acceperat, huc properarit, comitante Meyer. an. 1304.
uxore Machtilde; ubi tanto favore exceptus
est, ut unanimi omnium consensu, totius Flan-
driæ administratio illi sit delata. Quo in mu- 115 Virtus militaris.
nere ita se gessit, ut superatis Gallorum technis,
& prælio Pabulano acie fuso Philippo Rege,
convulsâque Flammulâ, decantato illo Gallo-
rum signo, ex antiquo gentis ritu, pacem Pa-
triæ, fratribus libertatem, sibi æternum decus
compararit. Itaque rebus bene gestis, & Repub.
constitutâ, tandem in Italiam ad sua rediit: ubi
triennio post, mense Novembri decessit sine 116 Obitus.
liberis, sepultus Neapoli. Oudegherste filium Annal. cap. 154.
illi tribuit Henricum Flandrensem; sed eum
Guidonis fuisse Meyerus tradit. Margareta Joan- Anno 1304. & 1317.
ni Brabantiæ Duci nupta, peperit Joannem, 117 Margareta.
Godefridum, Margaretam, & Mariam. Maria Meyerus. ibid.
(quam Scriptorum plerique omittunt) Amedeo 118 Maria. Oudegherste cap. 113.
Sabaudiæ Comiti data. Beatrix primùm Hugo-
ni Castellionensi Sanpaulo Comiti juncta: ex 119 Beatrix. Meyer. an. 1304.
quo Joannem cognomento Teneræmondanum, & Marchant. vita Guidonis.
dein Florentio Hollandiæ Comiti (in aucupio Meyer. an. 1301.
à suis cæso) ex quo Theodorum, Florentium, Idem anno 1304. Ibidem.
Gulielmum, Othonem, Joannem, Beatricem,
Machtildim, & Margaretam sustulit. Joanna 120 Joanna.
maritum habuit Gulielmum Juliæ Comitem, Meyer. an. 1277.
quem Brabantiæ Ducis factione Aquisgrani oc-
cisum ferunt. Machtildis Blesensis Comitis fuit 121 Machtildis. Idem an. 1304.
uxor.

ROBERTUS *Dampetra* maximus natu matri 122 ROBERTUS dominus.
successit: qui mortuâ priore conjuge Blancâ Ca- Meyer. an. 1265.
roli Andegavensis Siciliæ Regis filia (quæ huma- & an. 1322.
ta est anno 1268. 17. Julii) & paulò pòst ductâ Gaillart.
Jolantide Odonis (aliis sed malè Roberti) Bur- 123 Ejus uxores. Meyer. an. 1270.
gundiæ Ducis, & Isabellæ Nivernensis filiâ, à Idem ad an. 1322.
dotali regione *Comitem* se *Nivernensem* inscripsit, 124 Inscriptio. Archiv. Swiver.
Betuniæ & Teneræmondæ Dominum. Hic prædi- diplom. an. 1270.
ctum Carolum Ludovici Galliæ Regis fratrem, 125 De Manfredo triumphus.
in Italiam secutus, de Manfredo, in Flandrorum Meyer. an. 1265.
acie cæso (Picardos Collenetius vocat) trium- Histor. Neapol. lib. 4.
phavit, ætatis anno XVIII. suis illum manibus 126 Idem post Comes Fland.
Manfredum mactasse Oudegherste memoriæ
tradidit. Postmodum ad Comitatum Flandriæ Annal. cap. 118. Meyer. an. 1303.
pervenit.

GULIELMUS *Dampetra* secundus natu, à mor- 127 GULIELMUS Dominus.
te patris, æstimatione factâ, & urbis & agri, Tab. anno 1308.
Teneræmondæ Dominium accepit, quam Pa- Oudegherste cap.
ter vivus patrimonii loco illi addixerat: Unde in 110. Meyer. an. 1304.
Historiis *Teneræmondanus* appellatur. Hic Ade- 128 Ejus uxor.
lam Rodolphi Nigellani Equitum magistri, & Meyer. an. 1303. Idem an. 1300.
Flandriæ pro Gallo præfidis (qui tandem præ-
lio Cortraceno cum plurima Galliæ nobilitate, Idem an. 1302.
& florentissimo Christiani orbis exercitu, à ple-
be Flandrica cæsus) unicam heredem uxorem
duxit: Ob quam affinitatem Gandenses dicto Ibidem.
prælio Rodolphum servassent; nisi post tantam
suorum cladem noluisset esse superstes. Hoc con- Meyer. an. 1305
jugio

jugio Gulielmus Nigellæ dynaftiâ, & viceco-
129 Inter quos arbiter. Oudegherfte Annal. cap. 131.
mitatu Caftri Dinienfis familiam auxit. Idem le-
ctus fuit arbitrer cum Roberto fratre, Hugone
Caftellionenfi, & Guidone Comite S. Pauli, in-
ter Guidonem Flandriæ, & Robertum Artefiæ
Comitem in controverfia de finibus Flandriæ,
& Artefiæ: Itaque circa annum M. CC. XCVI.
Aliquanto poft patrem Guidonem pactis Con-
130 Ejus captivitas.
ventûs Rodenburgici fifum in Gallias fecutus,
cum eo, & fratre Roberto, & frequenti infu-
per nobilitate, in carcerem conjectus eft: ubi
etiamnum patre Flandriam revifente manfit ob-
fes; donec tandem libertati reftitutus eft lege
Pacis (quam *fœdus iniquitatis vocant*, ob ini-
quas Flandriæ conditiones) quam tamen coa-
131 Cum fratre Controverfia. Oudegher. c. 141. Lib. 1. cap. 4. Annal. cap. 43. Varia diplom.
ctus eft cum conjuge confirmare. Inter hunc
& Robertum Flandriæ Comitem, mota ea
quæftio, cujus fuprà memini: *An Territorium
Teneræmondenfe Flandriæ fit feudum*: cujus rei
etiam Oudegherfte meminit. Ceterùm hoc
132 Infcriptio.
modo tituli eft ufus: *Gulielmus Flandrenfis Ni-*
133 Obitus.
gella & Teneræmonda Dominus. Obiiffe circa
annum M. CCC. XII. id indicio eft, quòd adhuc
vixiffe cognofcitûr anno M. CCC. XI. quo lega-
Archiv. Abbatia.
vit Cœnobio Swivecano, ex reditibus in Uyt-
berghen, octo libras, octo Solidos, octo de-
narios Parifienfes. Mortuum verò fuiffe anno
Diplom. anno 1313. fupra c. 4. num. 10.
fequente, planum; quum videamus ejus filium
Gulielmum ufum titulo Teneræmondæ. Filios
134 Liberi & nepotes. Meyer. an. 1304. Analecta Harduini. Ibidem.
habuit Gulielmum, Joannem, Guidonem,
quibus omnibus à materna ditione *Nigellanum*
cognomen fuit; & tres infuper filias. Joannes
Ejus apud Oudegherfte mentio c. 154. Analect. Harduin. Meyer. ad annum 1346. & 1347. Idem an. 1323.
Nigellanus conjugio Beatricis de Sanpaulo
Crevecuriç, Arluriique Dominia, & Caftel-
laniam Cameracenfem nactus eft. Liberos habuit
Joannem, qui fine liberis obiit. Mariam quæ
Ambofio, & alteram quæ Magno Gulielmo
de Craon nupfit. Guido Nigellanus fub Ma-
leano armis clarus fuit; præfertim bello An-
glico. Idem cum Joanne fratre interfuit Con-
ventui, qui Audomaropoli celebratus eft, fu-
per redemptione Joannis Namurcæi, Guido-
nis Comitis ex Ifabella Luceburgenfi, Namur-
ci Comite primogeniti: quem per vim occupa-
tâ Slusâ captum, in arctiffimam cuftodiam
Brugenfes conjecerant: quod conaretur empo-
rium Brugis, in fuum oppidum avertere; fed
is dum de liberatione agitur, fruftratis cufto-
dibus, fugâ fibi falutem, & libertatem quæfi-
Idem anno 1324.
vit. Idem Guido operam dediffe memoratur
fopiendæ controverfiæ inter Ludovicum Ni-
vernenfem, & Franconates: qui Comitis abfen-
tiâ freti, per fas nefafque nobilium paffim ædes
Idem anno 1358. Gaguinus Hiftor. lib. 9. Analecta Harduini & Meyer. anno Analect. Harduin. 1310. Ibidem. Meyer. an. 1320.
flammâ atque ferro folo æquabant. Obiit au-
tem Guido fine liberis, prœlio Anglicano Ma-
refchalcus Regni Galliæ. Filiarum verò ma-
xima Maria nomine, Joanni Fiennati, Bono-
niæ Comiti nupfit: hæc Holbecæ Domina fuit,
ut apparet iis tabulis, quibus concedit Rodol-
pho de Pipenpoy Bruxellenfi pifcationem in
Vildera, & rivo dicto *Stellekens-vliet*. Filium
habuit Joannem, qui fubfcripfit tabulis affigna-
tionum, quas Robertus Betunius dedit Rober-

to, fecundo natu filio, eâ lege, ut ratum ha-
beret Conjugium, & legem conjugii Ludovici
Creffiaci, fui ex fratre nepotis, cum Marga-
reta Philippi Longi filia. Altera Ifabella mari- Analect. Harduin. Ibidem.
tum habuit Dominum de Brians, & fine prole
deceffit. Tertia immatura obiit.

Gulielmus *Nigellanus* five *Flandrenfis*, 135 Gulielmus Dominus.
maximus natu, poft patrem Teneræmondæ
fuit Dominus. Conjugem habuit Alifiam, & 136 Ejus uxor.
ejus dote dominatum Bergenfem, Neoporti, Diplom. an. 1311. fupra cap. 4 num. 10.
& Denfæ. Hic cum Roberto, Joanne, & Gui-
done patruis, interfuit Coronationi Henrici VII. Analect. Harduin. Meyer. an. 1308. Ibidem.
Imperatoris, quæ Aquifgrani facta. Idem Ro-
berto cum Flandriæ Procuratoribus in Gallias 137 Idem Brugarum Præfectus.
ad Regem proficifcente, Brugenfis urbis, à
qua motus exfpectabatur, adminiftrationem ac-
cepit. Bello etiam Hannonieo fubfidiarius Ro- Meyer. an 1310.
berto Patruo fuit, cum Ludovico Nivernenfi,
& Roberto ejus fratre. Hunc Meyerus *Roberti* 138 Meyeri error.
ex forore nepotem vocat, quum fit ex fratre Gu-
lielmo, qui Adelam Rodolphi Nigellani filiam
uxorem duxerat; cujus ipfe Meyerus antè me- Ad annum 1303. Diplom. an. 1313. fupra cap. 4. num. 10.
minerat. Hic, ille Gulielmus eft, qui cum Pa-
truo Roberto controverfiam finiit, de Clien-
telari Teneræmondæ poffeffione, ut patet ex 139 Patris controverfiam finit.
conventione, quç ea de re extat. Tandem de- 140 Ejus mors.
ceffit fine liberis.

Morte Gulielmi Teneręmonda ad fratrem 141 Joannes Dominus.
Joannem pervenit: ut liquet diplomate, cu- Archiv. Swivec. anno 1310.
jus initium: *Joannes Flandrenfis Nigella Creve-*
curiæ & Teneræmonda Dominus: quo confirmat 142 Ejus infcriptio.
Beatrici Colini Odomontii filię, Roberti Flan- Ibidem diplom. anno 1297.
driæ Comitis Patrui fui donationem, cui Comes
cefferat, quoad illa viveret, *quidquid fibi ut*
Domino Teneræmonda Abbas Affligenienfis ocrea-
rum & pellicei nomine quotannis debebat. Conju-
gem & liberos fuprà dedi. Porrò *Joannes* cum Numero 134.
confanguineo fuo Ludovico Creffiaco Flandriæ Meyer an. 1325. & Oudegherfte. Annal. cap 150.
Comiti, Cortraci præfidio effet, furore plebeo
cum aliis viginti quinque Equeftris Ordinis Pro- Idem cap. 154.
ceribus, miferandum in modum periit, relictâ 143 Ei mors.
Beatrice viduâ, quæ multò pòft ufa eft titulo
Nigella & Teneræmonda.

Joannes Nigellanus heredem reliquit Ma- 144 Maria Teneræmondæ Domina.
riam, quç *Inghelrammo Offemontio* Ambofiæ
Domino nupta, inter alia Teneræmondam ad 145 Ejus maritus.
Ambofiam gentem tranftulit. Aliqui hanc Gu- Varia diplom.
lielmi filiam erediđêre; fed Joannis fuiffe inde 146 De ea error.
liquet, quòd poft Gulielmum ad Joannem Te-
neræmonda abiit, & ab hoc ad Mariam.
Hæc vixit adhuc anno M. CCC. XLIX. ut conftat 147 Ea quando adhuc fuperftes. Analect. Joannis Gevartii.
ex conventione cum Abbate Affligemenfi, fu-
per controverfia quam habuerant eum dicta Ab-
batia de feudis, quæ id Monafterium à Teneræ-
mondenfi Domino tenebat. Imò verò eam cum
marito fuperftitem fuiffe ad annum ufque
M. CCC. LIII. diplomate docemur, quo Senatui
poteftatem faciunt imponendi certum tributi
genus, quod Maltotam & Affifias vocant: &
alterum, quo Fullonibus in hac urbe prima pri-
vilegia Inghelrammus donat.

A Maria ad Philippum *Valefium* Galliæ Re- 148 Philippus Galliæ Rex Teneræmon. Dominus. Oudegherfte cap. 161.
gem, pretio hoc Dominium devenit.

D 2 A Va-

149 Ludovicus Malean. Comes Fland. Teneram. Dominus quomodo. Ibidem Oudegherste & Girardus an. 1347. Meyer. an. 1333.

A Valesio dono, ut aiunt, ad LUDOVICUM
Maleanum, Flandriæ Comitem, ut hâc muni-
ficentiâ illum ab Anglicanis nuptiis avocaret
ad Margaretam Joannis tertii Brabantiæ Du-
cis secundam natu filiam, proneptem suam, ex fi-
lia Margareta; quam antè trienni puero, & rex &
pater desponderant: qui ille & Regem sibi con-
ciliavit, & posteris tot amplissimarum ditionum
Flandric. Rerum tomo 1. Histor. Brabant. lib. 5. cap. 17. — incrementum. (Malè Meyerus dotalem putavit
hanc Meleano urbem.) Dintherus aliam adfert
donationis causam, cujus hæc sunt verba: *Phi-*
150 Alia rei occasio Mechliniæ mutatio. — *lippus Rex Franciæ emit oppidum, & terram de*
Teneramonda, sub Imperio Romano constitutas,
erga Dominum de Amboyse: quod, & quam idem
Rex donavit supra dicto Ludovico Comiti Flandriæ,
in recompensationem medietatis oppidi Mechlinien-
sis, & summæ octuaginta sex millium & quingen-
torum regalium. Et ex tunc Joannes Dux Bra-
bantiæ, nomine Henrici senioris sui filii fuit adep-
tus pacificam possessionem prædicti oppidi Mechli-
151 Utra caussa verior. — *niensis.* Hæc ille: quæ narratio verior existi-
mari queat, vel hanc ob causam, quòd ea do-
natio facta videtur diu post conjugium Maleani,
Meyer. an. 1374. — quod initum anno M. CCC. XLVII: & ex Diplo-
mate allegato constat, Mariam Ambosio nup-
tam, cum marito superstitem fuisse, & Tene-
ræmondæ imperasse anno M. CCC. LIII. Imò
anno sequenti Teneræmondam nondum penes
Archiv. oppidi anno 1354. — Maleanum fuisse, certis indiciis ejus diploma do-
cet; quo ut Dominus directus hujus oppidi le-
152 Maleanus quando demum utilis dominus. — ges confirmat. Anno demum M. CCC. LV. hoc
Dominio potitum ipsius verba testantur in hanc
sententiam: *Quia nunc primùm venimus ad Do-*
minium, & omne jus urbis, & Territorii Tene-
ræmondensis, omniumque quæ inde dependent, ut
153 Conciliatio pugnantium auctorum. — *Domini sine medio.* Sed dici queat, Regem anno
M. CCC. XLVII. eâ lege emisse, ut id Dominium
penes Mariam & Ambosium esset quoad vive-
rent; morte verò alterius, vel utriusque Ma-
Meyer. an. 1347. Gramaye Mechliniâ l. 1. sect. 5. — leano cederet: quod equidem fieri potuit; quum
eo anno Flander suo juri in Mechliniam cessé-
rit, totiusque oppidi possessionem acceperit Hen-
Archiva oppidi Diplomate anni 1348. — ricus, Brabantiæ Ducis primogenitus: qui ibi-
dem in dominum inauguratus anno subsequente;
ut eodem anno Maleanus suas Teneræmonda-
nis leges, & consuetudines confirmavit: omne
tamen dominii jus nondum, ut dixi, consecutus.
Descrip. Teneræmondæ. — A Dinthero & mea mente non admodum di-
Commentar. l. 1. Fland. Rerum tomo 10. — versi abeunt Marchantius & Divæus: quorum
ille, ipsis sponsalibus datam Maleano Teneræ-
Descrip. Teneræmondæ. — mondam dicit: quæ res fortè Meyero, & post
Lib. Histor. Brabant. 14. — illum Guicciardino, occasionem dedit scriben-
di *hanc ditionem Maleano dotalem.* Hic verò,
eo ipso tempore *Maleanum Brabanto socero re-*
misisse octuaginta quinque millia, & quingentos
regales; pretium nempe, de quo, vivo adhuc
Cressiaco, conventum: acceptâ videlicet in
154 Dintheri alia mens, alia verba. — compensationem Teneræmondâ. At verò hic
obiter monere visum, aliam esse Dintheri men-
Dinther. Histor. Brabant. lib. 5. cap. 17. — tem, quàm verba innuunt. Et ne quis putet,
hoc Dominium ab Ambosiis emptum Malea-
no Regem donasse, ut jure suo in Mechliniam,
& insuper credito octuaginta sex millium, &

quingentorum regalium cederet, ut oratio sonat:
Notandum emptam eam Urbem ab Adolpho — 155 Ejus rei illustratio.
à Marca Præsule Leodicensi, & Reginaldo Co- — Meyer. an. 1333.
mite Geldriæ patre & tutore Margaretæ, cui — & Annal. Brab. c. 41. & Divæus
id avitum ex Bertholdis Dominium centum & — Histor. Brabant.
sexaginta millibus regalium, sive quod perinde — lib. 14.
est, centum millibus numorum Turonensium, — 156 Mechliniæ Cressiaci, pretio.
in jus Ludovici Cressiaci Flandriæ Comitis con-
cessisse. Post quam emptionem quum inter Flan- — 157 Inde controversia.
drum controversia intercederet, dicente Bra-
banto, eam partem quæ Geldri fuerat, quum
Brabantiæ sit feudum, non potuisse alienari sine
suo assensu: & velle alteram partem ære per-
soluto ad se trahere, re verâ autem, quia in in-
testinis suæ ditionis, & Brabantiæ medio Flan-
drum suo imperio perniciosum fore suspicaba-
tur. Tandem cùm Flander nollet cedere, ad ar- — 158 Et Bellum.
ma ventum: quorum cùm tæderet, lectus u- — Anonymus M. S. de Bello Grimbergensi apud Justum Harduinum.
trimque arbiter, & sequester, Rex Galliæ: qui
pauco pòst tempore, bellum quidem conjugiis — Meyer. an. 1333.
diremit; de jure tamen utriusque nihil definiit. — 159 Quis deinde sequester.
Donec tantæ moræ tædio, modus controver- — Meyer. ibidem.
siæ inventus: pactumque inter eos Teneræ- — Annales Brab. cap. 41. & Oudegherste cap. 15.
mondæ, ut junctim, & paribus auspiciis Mech-
liniæ imperarent, *alter in clientela alterius: ve-* — 160 Quæ inter partes conventio.
ctigalia æqualiter partirentur: Sculteum & Quæ- — Divæus Historiæ
storem simul constituerent: qui ad Neckers-Poe- — Brabant. l. 14. &
lam morantur Cives, Duci; qui ad Blydebergam, — Meyer. an. 1336.
Flandro subessent: Neutri, invito altero, munitio-
nes construere liceret. Aliquanto pòst, Cressia- — 161 Flander totâ cedit.
cus totâ urbe cessit pretio octuaginta sex mil-
lium regalium. Ita Meyerus. Alibi idem quin- — 162 Quâ Lege. Meyer. an. 1346.
gentos addit. Annales Brabantiæ huic numero — Ad an. 1357.
mille detrahunt. Justum pretium ex legibus con- — Cap. 41. an. 1547.
ventionis statim dabo. Quum autem ante solu- — Numero 147.
tionem Flander è vivis excessisset, Philippus — 163 Cessio cur irrita.
Rex cum Maleano certâ quâdam compensatione — 164 A Maleano iterata certa compensatione.
convenisse dicitur, ut totâ Mechliniâ cederet.
Hanc compensationem Teneræmondæ donatio- — 165 Ea quæ fuerit.
nem fuisse ex Dinthero certum: quam *Rex Ma-* — Lib. 5. cap. 17.
leano dedit in compensationem, inquit, *medietatis op-*
pidi Mechliniensis, & summa octuaginta sex mil-
lium & quingentorum regalium, quod sensu diviso — 166 Dintheri interpretatio.
intellige: id est, in *compensationem medietatis* — Ita Meyer. ad annum 1357. & Divæus l. 14.
Mechliniæ, sive ejus pretii quod pro ea pacti
Cressiacus & Joannes. Hanc autem emptionem — 167 An à Rege compensatio.
Philippum de suo fecisse, non est vero simile:
quum nihil, aut certè non admodum regis inter- — 168 Negativæ ratio una.
fuerit, Mechliniam penes Brabantos, aut Flan-
dros esse. Imò verò quum semper suspecta Gal- — 169 Et altera.
lis fuerit Flandrorum potentia, quàm sæpe etiam
per vim, & fraudem minuere sunt conati, valde
in hoc sui imperii arcanum peccassent, si in re
aliena tam fuissent munifici. Magis credendum, — 170 Conjectura verisimilis.
Regem rogatu Brabanti, qui promiserat desertu- — Meyer. an. 1346.
rum se fœdus Anglicanum si Matrimonium filiæ
suæ secundæ cum Maleano procuraret, etiam
hâc in re auctoritatem suam apud Ambosium in-
terposuisse; quasi sibi empturum: & quò nego-
tium meliùs succederet; veluti regali munificen-
tiâ Teneræmondam cum Territorio Maleano
dedisse, eâ lege, ut omni juri in Mechliniam — 171 Maleanus gratis non cessit.
cederet. Quod per regem impetratum non Din- — Ad an. 1347. cap. 41.
therus

therus solùm meminit; sed de conditionali insuper compensatione, & Meyerus, & Annales Brabantiæ fidem faciunt. Alioquin nulla erat ratio, cur Maleanus eam possessionem alienaret; præsertim gratis, ut credunt, imò vel invito quodammodo rege: quum antè ab eo ipso definitum Historiæ memorent, *Ducem, si vellet emptionem rescindere, daturum Comiti octnaginta septem millia, & quingentos regales.* Quod de medietate intellige: de cetero enim satisfactum Cressiaco, antequam conjunctim Mechliniam uterque possedit, nemo dubitat. Neque tam desperatæ erant res Maleani, ut aliquo metu fuerit deserturus suam causam. Quum paulò pòst defuncto Duce Socero, non Mechliniam modò, sed omnem pœne Brabantiam armatâ manu occuparit, & tenuerit: donec tandem assumpto utrimque arbitro Gulielmo Duce Bavariæ, Comite Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Domino Frisiæ, certis legibus sopito bello, pax coiit. Ex cujus Conventionis capitibus ea potissimùm excerpsi, quæ maximè ad hanc rem facere videbantur.

Gramaye de Mechlinia l. 1. sect. 1.
Meyer. an. 1351.

172 Neque vitium inopia.

173 Quod occupata Brabantia testatur.
Mayerus anno 1356.
Anonymus Ms. apud Hardüinum, & Oudegherste Annal. c. 163. & Meyer. an. 1357.

174 Et leges pacis.

Primò, *ut Lovanium, Bruxella, Nivella, Thena, mereant Maleano: & unaquaque dictarum urbium sub suo signo mittat* XXV. *viros; inter hos duos Barones; & duos dignitate Equestri; idque sumptibus Brabantia, per sex hebdomades quotannis, quotiescumque evocabuntur, & in quosvis: excepto Duce Brabantia.*

Secundò, *ut Maleanus utatur titulo Ducis Brabantia quoad vixerit.*

Tertiò, *quum Gallus qui lectus erat arbiter inter Ducem, & Cressiacum, in controversia de possessione Mechlinia decreverit, ut si Comes suo jure cederet, Brabantus illi numeraret summom octuaginta sex millium, & quingentorum regalium, eaque Pax que Asca pacta fuerat non esset servata, unde magnas Flandrum expensas facere fuit necesse; ut in posterum Maleanus totam eam urbem, cum ditione recipiat, cum omni jure & Justitia: nihil Brabantia Duci, aut ulli relicto.*

Ita Divæus lib. 13. pro belli, inquit, impensis.

Quartò, *ut quoniam quod in dotem filia sua dare Dux socer promiserat, non dedisset in solidum; Maleanus pro decem millibus florenorum annuis qui restabant, in feudum, à Duce Antverpiam caperet, cum appendentiis, & dependentiis, cum Justitia mera, mixta, & jurisdictione. Et si urbis redditus non ascenderent ad decem millia florenorum annuè; tum Dux, quod deesset, intra mensem proximum suppleret.*

Denique *quod neque Duci, neque ejus uxori, ab hujus arbitralis sententia die, quidquam liceret de suis ditionibus vendere, gravare, pignori dare: neque in partem, neque in solidum.*

Hæ conditiones satis indicant potiorem viribus fuisse Maleanum; neque metu cessisse. Et quidem conformiter huic Conventioni *Comitem se Flandria & Brabantia Ducem*, inscripsit, (quod & sepulchralis Epigraphe Insulis testatur) & Mechliniæ possessionem adiit: quæ Flandriæ annexa mansit usque ab Philippum Bonum; qui sejunxit. Antverpiæ item dominium accepit, quam vel invitam, immisso præsidio, parere coëgit. Cùmque novum Prætorem instituerit rerum capitalium vindicem, quem *Flandria Souveranum*, sive Summum vocant, utrumque hunc dominatum ejus ditioni subjecit. Neque est quod aliquis suspicetur, nuptiarum gratiâ Comitem cessisse: quum illum ab ipso Brabanto solicitatum constet. Neque denique metu Regis id facere in animum induxit; quem certum est Maleani studiosissimum fuisse, ne cum Anglo, quo omnis Flandria inclinabat, pacisceretur: qui & nobilissimâ legatione, & ipse insuper trajecto mari, cum uxore, ac filia, & colloquio, & amplissimâ dote Comitem in suas partes pellicere conabatur. Ut ut est, certè gratis Mechliniâ Maleanus non cessit; sed quod & Dintherus, & Annales nostri, & Brabantici testantur, certâ compensatione: quod ut dixi de Teneræmonda intelligo, & mente & verbis Dintheri. Ex illo fuit hæc urbs penes Comites Flandriæ: & nominis communione cœpit appellari *Flandria Proprietaria:* quia ut dixi neque Gallo, neque Cæsari obnoxia, & merâ proprietate à Deo eam Domini tenent.

Archiv. oppidi Diplom. an 1379.
Analecta Gaillardi.
Meyer. tomo 9.
Idem. an. 1357.
Idem. an. 1374.

175 Neque nuptiarum gratiâ.
Meyer. an. 1346.
Girardus Histor. Gallic. an. 1347.

176 Neque metu Regis.
Meyer. an. 1346.

177 Sed compensatione Teneræmondæ.

Lib. 1. c. 17.

178 Hæc Flandria Proprietaria cur.
Supra cap. 4.

Postquam LUDOVICUS inter vivos esse desiit, secuti sunt ii, qui & Flandriam, & Teneræmondam simul tenuerunt: quorum res gestæ, quum ex Historiis, & Annalibus Comitum Flandriæ vulgò sint obviæ; vix aliud quàm Nomina percensebo, & annum quo inaugurati hujus oppidi dominium acceperunt: quod ad Carolum V. usque omnes præstitêre: qui continuò, ubi ex ephebis excessit, variâ rerum mole pressus, & nunc in illam, nunc in aliam regionem distractus, hanc huic suo Dominio operam dare non potuit. Attamen non ideò inter particularia Principum Dominia desiit censeri: quòd præter alios, publicè nuper Triumphali opere Clarissimus Vir Joannes Bochius est professus. Et quamquam Principes ceteris suis titulis non etiam hunc addunt, aliter tamen hìc olim usitatum, in tabulis publicis deprehendi. Cui rei fidem facient exempla, quæ suprà dedi: *Guidonis Comitis Flandria, & Domini Teneramonda; Machtildis Comitissa Flandria, & Domina Teneramonda; Caroli Ducis Burgundia, Comitis Flandria, & Domini Teneramonda.*

179 Qui post Maleanum Teneræmondæ Domini.
Meyer. an. 1383.

Pompa hujus oppidi.

Cap. 4. num 20.

180 Comes Flandriæ Teneræmondæ titulo usos, exempla.

Prima occurrit MARGARETA Maleana, Ludovici Comitis filia, quæ hìc jusjurandum præstitit & accepit anno M. CCC. LXXXIV. Hujus maritus Philippus Audàx, Joannis Galliæ Regis filius, promisit Proceribus Brabantiæ se Antverpiam, & Mechliniam perpetuò Brabantiæ annexurum, si filio suo secundo natu Antonio illum Ducatum, vivâ Joannâ, à qua adoptatus erat, confirmarent: Teneræmondam verò etiam; donec ditionem Cuyckanam, & Graviam suis expensis Brabantiæ asseruisset, quod etiam haud mediocre est particularis Dominii indicium. Obiit illa anno M. CCCC. IV.

181 Margareta Maleana Domina.
Divæus Histor. Brabant. lib. 16.

182 Ejus maritus.

183 Brabantis quid promiserit.

Meyer. an. 1404.

Margaretam matrem secutus est JOANNES Burgundus, anno M. CCCC. VIII. 20. Aprilis (obiit anno M. CCCC. XIX.) Illum filius PHILIP-

184 Joannes Burgundus Dominus.
Meyer. an. 1419.

185 Philippus Burgundus Teneræm. Dominus. Meyer an. 1467.

pus Bonus, anno M. CCCC. XIX. (obiit anno M. CCCC. LXVII.)

186 Carolus Burgundus Teneræmondæ Dominus.

187 Teneræmondæ quando secessum habuerit Oliv. de la Marche lib. 1. cap. 33. Idem l. 1. c. 22 & 13. Meyer. an. 1456. Idem an. 1476.

Philippum CAROLUS, anno M. CCCC. LXVII. primâ Augusti. Hic cùm in patris indignationem incidisset propter domesticorum munerum collationem, Philippo promovente Philippum Croiacum; Carolo sibi Emeriacum asserente (impensè enim eâ ætate omne nomen Croiacum oderat) secessum sibi in hoc oppido legit, ubi vixit donec, procurante Ludovico Delphino. XI. postea Gallorum Rege (qui & ipse à Patre Carolo VII, sed dispari impietate dissentiens, in Belgicam se receperat) & misso huc Ravestanæ Regulo, Parenti est conciliatus. Obiit anno M. CCCC. LXXVI.

188 Maria Burgunda Teneræm. Domina. Analect. Harduini & Archiv. oppidi.

189 Margareta Eboracensis Teneræm. usufructuaria. Marchant. Comment. lib. 3. vita Mariæ.

Carolo successit MARIA, unica patris heres, Maxæmiliani Cæsaris uxor, anno M. CCCC. LXXVI. 20. Aprilis. Hæc hujus oppidi usumfructum Novercæ Margaretæ Eboracensi, Angliæ Regis filiæ, & sorori, concessisse legitur. Quod fortè occasionem dedit vitreæ ejus fenestræ, quæ in summo Templo, in Choro D. Virginis visitur, ubi ejus effigies, & Caroli Ducis mariti ejus imberbis spectatur. Obiit autem Maria anno M. CCCC. LXXXII.

190 Civis Teneræmondani egregium facinus.

Marc. Vaernewyck Annales Flandr. ad annum 1479.

Ceterùm quia hìc Maxæmiliani mentio, non importunum erit hìc inserere (quod haud mediocrem huic urbi laudem comparabit) huic Principi, in præsenti periculo, vitam à nostro cive servatam. Accidit id prœlio Guinegattano: ubi deploratis rebus, Galli clàm ei percussorem submiserant, qui signo Burgundum mentitus (quo extra suspicionem esset) jam Maxæmyliano imminebat, eique necem procurasset; nisi detecto fuco Gallico, noster hic hominem occupasset, eoque dejecto & trucidato, Principi salutem, conjugi maritum, Belgicæ suum columen, sibi atque patriæ æternam laudem peperisset. Illum fuisse credo Petrum Teneræmondanum, virum tam spectatæ fortitudinis, ut peculiari encomio *Fortis Petrus Teneræmondanus* diceretur, eique Carolus V. Cæsar meritorum ergò Teneræmondanæ gentis insignia tribuerit, tribus mediis leonibus ad discrimen adjectis: quibus insigniis paulò post usus Michaël van Hofstad, ejus familiæ heres, Willecommæ, Priemis, & Poelvoordæ Dominus, conditus hìc ad D. Virginis, cum conjuge Paschasiâ van Waesberghe: quorum ille obiit anno M. D. LXII. hæc M. D. LXVIII.

191 Philippus Austriacus Teneræm. Dominus. Archiv. urbis ibidem. Marchant. Comment. lib. 3.

Mariam excepit PHILIPPUS Austriacus primus, anno M. CCCC. XCVI. 14. Martii. Quam diem quorumdam privilegiorum confirmatione palàm designat: *Datum*, inquit, 14. *Martii auspicali nostro die*. Obiit anno M. D. XIII.

192 Carolus V. Cæsar Teneræm. Dominus. Lud. Guicciard.

Præmaturâ Philippi morte, CAROLUS V. hunc dominatum accepit. Is Pontificis elogio *Maximi fortissimique* cognomen accepit. Tandem magnis diuturnisque laboribus fractus, Christianorum Cæsarum primus, ultrò, volens, Imperii dignitate, & Belgicis ditionibus cessit. Illam Ferdinandus frater suscepit.

193 Philippus II. Austriacus Teneræm. Dominus.

In Belgicam PHILIPPUS II. *Austriacus* successit, Hispaniarum & Indiarum Rex Catholicus: Ecclesiæ Romanæ columen. Hic XLIII. Belgici imperii anno, cum aliis ditionibus hunc etiam dominatum concessit

Miræi Chron. an. 1555. Bochius Opere Triumphali anno 1598. prid. nonas Maii.

194 Isabella Clara Eug. Teneræm Domina.

ISABELLÆ CLARÆ EUGENIÆ filiæ suæ, ex Isabella Henrici II. Gallorum Regis filiâ, in dotem, cum Serenissimo Archiduce ALBERTO Maxæmyliani II. filio, Ferdinandi Cæsaris Nepote, Belgarum per ea tempora Prorege. Quâ de re tria exstant diplomata; Patris cedentis, Filii approbantis, & *Isabellæ Claræ Eugeniæ* donationem ratam habentis: quæ misso libello procuratorio per Archiducem sponsum possessionem adiit. Quo facto, *Albertus*, postridie quàm *Philippus* Rex vitâ defunctus est, per Insubres, & Ligures, in Hispaniam profectus, traditâ *Philippo III.* Regi *Margaretâ* Austriacâ Sponsâ, *Caroli* Archiducis Austriæ filiâ, ipse vicissim suam Valentiæ accepit: peractisque ritè nuptiis, post tauri venationes, Cannarum lusus, & decursus Equestres, ex Hispaniis uterque solvens, trajecto sinu Narbonensi, per oras maris Ligustici, in Italiam Genuam devenit; & inde incredibili Provinciarum lætitiâ, in Belgicam, ac veterem heroum sedem Bruxellas: ubi triumphali pompâ, summo magnatum populique studio, & Ordinum immensâ gratulatione excepti, post varias Brabanticarum Urbium lustrationes, tandem cùm Flandriam viserent, primam hanc Urbem viderunt: eo apparatu, qui neque opes ostentaret, neque celaret affectum: quem ita à Civibus Principes acceperunt, ut suum etiam satis demonstrarint, vel hoc uno argumento: quòd dum hìc fuêre, Civium potiùs excubiis in palatio voluerint uti, quàm præsidiariæ hujus oppidi cohortis, etsi gentis Hispanæ. His Principibus æternùm Belgica debet, procuratâ populo pace Gallicâ, Anglicanâ, & induciis belli Belgici. De quibus cum ingenti partium desiderio ageretur, datumque mihi in manus elogium esset illud, ET PACE, ET BELLO, quod cum emblemate recens excusum, Serenissimo Principi nuncuparat doctissimus Aubertus Miræus, quem ob edita Illustrium Belgarum Encomia, *Solem Belgarum* Immortalis Lipsius vocat, in illud quod dixi Elogium, & alterum ejusdem ferè sententiæ, FATA SEQUAR, studium erga Principem hoc mihi Epigramma expressit:

195 Alberti Austriæ Archiducis conjux. Prid. Kal. Junii.

19. Kalend. Octob.

4. Kalend. Maii 1599.

196 Ex Hispaniis cum Archiduce solvit. 7. Idus Junii.

197 In Belgicam dotalem venit. Nonis Septemb.

198 Teneræmondam visit. 6. Kal. Febr. 1600

199 Quem hic affectum ostenderit. Bochius pompâ hujus oppidi.

200 His Principibus quid Belgica debeat. Anno 1598. Anno 1600. Anno 1609.

201 Nuncupatum Archiduci Elogium.

Epigram. in Elogia Miræi.

202 Illud nostrum Epigramma,

BELLA *regit* PACEMQUE *Deus; sed Principis unum est,*
Prudente obsequio FATA *Deumque* SEQUI.
Qui facit, ut noster; Deus hunc vel PACE, *vel* ARMIS,
Aut oleâ, aut lauro conspicuum faciet,
Gratior at lauro est, pacatæ fructus olivæ:
Illa cruore venit; iste favore venit.
Bellatum satis est, satis est Gradive cruoris:
Transfer Threicios ista flagella locos.
Cede Deæ PACI; *niveos quæ sumit amictus,*
Astreamque polis evocat æthereis.
Ni facis; en, nostris cœlo victoria castris
Imminet, & properans numine plena subit.

Per-

Perculsura inimicam aciem; quam mittit ab alto
Ille Deus BELLI, PACIS *& ille Deus:*
Dum videt ALBERTUM BELLO, *vel* PACE *paratum,*
Securum Sortis, FATA, *Deumque* SEQUI.

CAPUT VII.

De bellis, obsidionibus, ærumnis, quas hæc urbs pro Dominis perpessa.

ENumeratis iis, qui hâc urbe potiti sunt, ratio postulat, ut paucis ostendamus, quæ bella Cives perpessi, & quâ fide erga Dominos fuerint: quorum uberiorem narrationem ab Historiis petere licebit. Causas tamen, utcumque potero, attexam; ne nimis jejuna sit scriptio: & lector utiliùs legere, & faciliùs meminisse possit.

Sub Guidone Dampetra.

1 Guidonis ingenium & fortuna. Meyer. an. 1294.

GUIDO Dampetra, & optimus fuit, & simul miserrimus Princeps; animusque illi rectior, quàm cautior: qui tamen suam bilem

2 Quâ re Gallum offenderit.

habebat, ubi ratio concitabat. Hic cùm filiam Eduardo Angliæ Regis filio, & regni heredi, ambiente patre despondisset, nihil sinistri aut ipse meditans, aut de alio suspicatus: tum quòd liberos locare gentium jure liberum; tum quòd

Meyer. an. 1295.

alta inter vicinos Reges pax erat: hoc tamen facto in tantam Galli indignationem incurrit, ut

Oudegherste cap. 141.

cum conjuge atque filia amicè in Galliam invitatus (alii ultrò officii causâ ivisse narrant) antequam in Angliam eam nuptum mitteret, in car-

3 In carcerem conjicitur.

cerem sit conjectus: sumpto prætextu, reum esse majestatis (ut ferè volenti nulla causa deêst) quòd cum regni hoste conjugia pacisceretur; re autem, quia Comitis potentiam suspectam ha-

Meyer. an. 1298. & 1300. Idem 1291.

bebat: concitantibus eum Reginâ & avunculis: qui Vatiniano erant in Flandros odio. Purgabat se Comes jurejurando, etiam promissis obsidibus, nihil se novaturum; sed frustra erat: donec sententia duodecim virorum, quos Galliæ

4 Liberatur. Marchant. vitâ Guid. & Oudegherste cap. 130. Meyer. an. 1296.

Pares vocant, absolutus est: aut ut alii, procurante Pontifice, & fidejubente Sabaudo genero. Filiam tamen Anglo sponsam obsidem relinque-

5 Filiæ obses. Oudegherste cap. 150. Meyer. an. 1296. Idem anno 1304. & anno 1315.

re abs Rege coactus est: quam cùm nec prece, nec pretio liberari Gallus pateretur (quin imò sunt qui suspectâ morte statim sublatam ferunt, & viginti nobiles puellas in profluentem conje-

6 Et frustra repetita. Chronicon Ms. Marchant. vitâ Guidon.

ctas, & insuper triginta illustres Equites partim in crucem actos, partim aliâ morte periisse) Guido rei indignitate motus, fisusque Anglicano Germanicoque fœderibus, Regi bellum ultro in-

7 Bellum Regi indicit.

dicit; sed cùm à Cæsare frustratus, ab Anglo

8 A confœderatis desertus. Meyer. an. 1297. Idem anno 1298. Idem anno 1297.

desertus, & à suis destitutus (quod contra morem id bellum, inconsulto populo, indictum esset) parum præsidii haberet in tantum hostem, à quo non armis solùm palam, sed etiam

Ibidem. Marchant. vitâ Guidon. Meyer. an. 1300.

clam auro subruebatur; eò angustiæ devenit, ut cum Roberto, & Gulielmo maximis natu filiis, & quiquaginta insuper Clientibus è prima nobilitate, dedere se Regi sit coactus: eâ ta-

9 Regi se dedit certa lege Meyer. ibid.

men lege, ut si intra annum de pace non conveniret, incolumis domum cum suis à Valesio Regis fratre deduceretur. Ubi in Gallias, ut

10 Et frustrà in carcerem mittitur.

pactum erat, venit; in carcerem cum omni nobilitate conjicitur. Quòd Comitem Valesius adduxisset; ratum Rex habuit: quòd sacramento illi de reducendo promiserat; non habuit. Hoc rerum statu cùm esset Guido, totaque Flan-

11 Flandria fisco addicta.

dria Regis fisco addicta, & jam omnis pæne occupata à Liliatis (quæ Gallica factio erat)

12 Teneræmonda etiam occupata. Meyer. an. 1302.

Teneræmonda similem cum ceteris fortunam passa est. Postmodum omni Flandriâ recuperatâ, post pugnam Cortracensem (ubi memorabili strategemate, cæso à plebe Flandrica flore Christiani orbis, victoria penes nostros fuit) sola

13 Teneræmondæ arx. Meyer. ibid.

Teneræmondæ arx à Godefrido Virsonio (qui cum reliqua Gallici exercitus nobilitate, dicto prælio cecidit) jam antè munita; Wasiis diu

14 Difficulter recepta.

infesta fuit; tandem eorum maximè operâ, pulsis per hyemem Liliatis, recepta est. Hanc

15 Quare Meyerus ibid.

ille eo accuratiùs munierat commeatu, milite, & omnibus quæ ad bellum inserendum, aut propulsandum necessaria; quòd animo volveret, Teneræmondam, Alostum, imò omnem insuper Brabantiam sibi vendicare, pulso Joanne Duce, nepote suo, non aliâ causâ, quàm quòd genere materno ex Flandris esset; sed pugna Cortracensis institutum cum fortuna mutavit. Huic

Lib. 1.

de Virsonio narrationi Divæus non planè assentitur. Erat autem Virsonius ille Joannis primi

16 Godefridus Virsonius qu.is.

Brabantiæ Ducis frater, Arschoti, Sichemi, Bierbecæ, Rodæ Dominus: dictusque est Virsonius, à dotali Comitatu. Habuit enim conjugem heredem ex asse Comitis Virsoniensis, in finibus Biturigum: unde filium sustulit Joan-

Meyer. an. 1301. Oudeg. erste cap. 140.

nem, & filias duas. Medio hujus belli incendio, quod jam fama per omnem Europam vulgaverat, Philippus Flandrensis, Guidonis ex Machtildi Teneræmondæ Domina filius, relictâ Italiâ in Flandriam properavit. De eo Meyerus

17 Philippi Flandrensis in Patriam amor.

(hujus hìc verbis utar ne meis nimium videar

Anno 1302.

dicere) *Tantus*, inquit, *in eo flagrabat amor patriæ, ut omnia mallet relinquere; quàm tempore tam necessario suis deesse. In Italia uxorem nactus erat (Mathildi nomen Cortinsacensi) qua Theanum & Loretanos possidebat. Adhæc sub Carolo Rege (Siciliæ) res magnas in Sicilia, & Hetruria gesserat; ab eoque in Aprutia & Apulia, clarorum opidorum Dominatus acceperat; sed Carolo omnia reddidit* (qui ipse maxima Gallo auxi-

Meyer. an. 1302.

lia ex Liguribus, Etruscis, Siculis adduxerat) *ut ab omni ejus munere beneficioque liber, patriæ quam posset opem ferret. Huic miris applausibus, effusâque lætitiâ ab omnibus recepto, fratres ejus unanimi omnes consensu rerum summam deferebant, ideo quòd major illis esset ætate, reque militaris longè peritissimus.* Et paulò post: *Fuere mirum*

18 Fiduciam addit. Meyer. ibid.

in modum Flandri recreati, & gavisi, ob adventum Philippi Theatini, tanti nominis viri, ultroque in hanc militiam nomina dederunt: jactantes se ituros Compendium usque, liberatum Comitem. Quod quidem dubio procul non detrectassent facere,

19 Hosti metum. *re, si ita visum fuisset Ducibus.* Hic ita se in
ipsis primordiis gessit, ut Galli, ubi vi minùs pos-
sent, in mora & induciis omne præsidium po-
Anno 1303. siteriot. *Siquidem* (inquit rursum Meyerus) *ubi
Flandros conspexissent tantâ alacritate, ac con-
cordiâ, quantâ numquam anteà, sub Philippo lon-
gè bellorum exercitatissimo Duce, tam sponte mi-
20 Indicias paciscitur. Meyer. ibid. litare: animos planè despondebant.* Induciæ ta-
men pactæ sunr: non quidem imprudeoriâ Phi-
lippi, aut Gallorum indolis ignorantiâ; sed amo-
21 Quare. re parentis, & fratrum, ceteræque caprivæ no-
bilitatis: in quos duriùs consultum iri credebat,
22 Gallos acie fundit. si inducias à Rege oblatas recusasset. Iis finiris
Meyer. an. 1304. nobilis illa ad Pabulam pugna à Philippo commis-
sa est; quâ acie fuso, fugatoque Rege, immor-
talem sibi gloriam generique comparavir: Parri,
fratribusque libertarem, Flandriæ denique à ca-
23 Regis in prælio periculum. pirali hoste, pacem: Tanto in discrimine hic
Meyer. ibidem. Rex fuit (qui & vulneratus erar, & equo deje-
ctus, & tantùm non sui impos) ut quàm primùm
Parisios venit, ad D. Virginis staruam Equestrem
24 Quid hoc bello considerandum sui periculi oronimentum dedicarit. Illud hoc
bello cum primis patuir, quantum in vulgo mo-
menti sir, ubi aut de libertare, aur pro Prin-
eipe res agitur: præsertim si Ducem habeat.
Erat enim in nostro exercitu pleraque mera
plebs, verè quod dici solet, sine capite corpus,
Meyer. an. 1300. nisi hic noster accessisset. Nam & Comes in
carcere cum maximis natu filiis degebat, do-
Ibidem. mi à nobilitate deserti erant, foris tantus hostis
urgebat, & quod mirandum magis, eodem tem-
pore & in Regem bellabant, & insuper in
Hollandia & Zelandia exercirum habebant. Hæc
eò dixi pluribus, quia Teneræmondanæ gentis
fuit, à quo, post Deum, victoria.

Sub Ludovico Cressiaco.

25 Tota Flandria sub Imperio trium urbium. TEmpore Cressiaci, cùm per factionem penes
Tripolim, id est, Gandenses, Brugenses &
Meyer. an. 1341. Iprenses, universum pene Flandriæ Imperium es-
26 Teneræmonda Gandensibus tributa. set, totaque ditio, velut io triarchiam divisa; inter
alios Teneræmondenses Gandensium elienribus
Meyer. an. 1332. sunt annumerati: idque sine suffragio aut Comi-
tis, qui hujus demarehiæ inpotenriam non fe-
rens aliò concesserat; aut Ambosii, eâ tempesta-
27 Novæ eorum leges. te Domini dotalis, ur dixi, urbis. Hoc velut in-
Idem anno 1345. ter-regno cùm Gandenses vellenr novas Tene-
ræmondanis leges præseribere, & lanifieium
pannosque, quibus eo rempore vigebat hæc urbs,
28 Teneræmonda Gandensibus se subducit. arctare; tandem hi Cives sive illorum imperia
exosi, quibus nihil nisi per vim debebant; sive
rei insolentiâ, sive denique odio factionis, &
studio in Priocipem, jugum ausi excutere, &
Comitem qui tantum non exsulabat, in auxilium
29 Comes & Ambosius præsidio veniunt. vocare. Venir ille eomitatus Ambosio: misit-
que Florentium à Brughdam, & Franciscum
Meyer. ibidem. Villanum, qui militem conscriberent; sed his
in via interceptis, & trucidatis, exsules sibi ad-
scivit: qui mulris modis admodum fuerunt Gan-
30 Gandenses huc convolant. densibus infesti. Quâ re magis illi incitati, Du-
Meyer. ibidem. ce Gulielmo Varnewyck cum tota pæne Flan-
dria, quam sub imperio, aur fœdere habebant,
Teneræmondam confluxerunt. Comes immenso 31 Illi fugiunt.
hostium numero territus, cum Ambosio, retro
uode venerat, in Brabantiam concessit. Nihil Meyer. ibidem.
inrerim de constanria remissum. Nam qui reliqui
erant propugnarores, fortiter eruptionem fece-
ruor, & pugnarunt viriliter: donec auxilio des-
perato, interventu Joannis Ducis Brabantiæ, Gan- 32 Urbs viriliter defensa.
densibus sunt eonciliati; eâ lege: ut pannos more
solito texerent, sed quinque dumtaxat quartis 33 Tandem deditur.
laros cum adspectu reverso. Dein ur mœnia tri-
bus locis Gandam versus inciderentur, & ibi-
dem hiatus fierent, singuli quadraginta pedum,
quos non liceret restaurare, nisi unanimi Gan-
densium, Brugensium, & Iprensium assensu.
Datique ex pacto triginta duo obsides: octo 34 Dati obsides.
Gandensibus, totidem Brugensibus, Iprensibus
& Duci Brabantiæ. Hujus belli aliam rationem 35 Alia belli ratio.
dar Oudegherste: Ubi *continuò*, inquit, *à morte* Annal. cap. 161.
*dicti Arteveldæ, Ludovicus Comes, summâ dili-
gentiâ rediit in Flandriam: & videns se non pos-
se in ordinem redigere suos subditos, contra spem
suam, qua jusserat sperare, se in Flandria ob mor-
tem dicti Arteveldæ omnia mutata inventurum,
& in suam rem conversa; misit ingentem manum
suorum Nobilium, qua Teneræmondæ in præsidiis
esset, quâ de re Gandenses certiores, magnis vi-
ribus ad dictum oppidum venêre: quod deditione
ceperunt.* Hæc anno M. CCC. XLV.

Sub Ludovico Maleano.

POstquam magno aulæ fastu, luxuque Ma- 36 Maleani fastus.
leanus sæpiùs ærarium exhausisset, & ex- Meyer an. 1379.
haustum Flandri aliquoties sublevassent, cùm 37 Exactiones.
nullum faceret exigendi modum, tandem resti-
rêre Gandenses, palàm professi, ulteriùs ad hæc
tributa nolle cogi. Quam repulsam Comes igno- 38 Repulsa.
miniam suam ratus, ad Brugenses abiir: iisque 39 Irritamenta belli.
ea eoncessit; quæ inelinatos ad turbas animos
magis irritarunt. Accessit privata Joannis Heyn- 40 Belli fax quis.
sii, sive Hions (quem perperàm Frossardus pas- 41 Frossardi error.
sim Lion vocat) indignatio: qui ereptæ sibi per Lib. 2. variis locis.
Comitem præfecturæ nauticæ injuriam non fe- Meyer. an. 1379.
rens, direptis, ineensisque ædibus, quas ipse sibi 42 Ejus causa.
Comes Waldelghemii in urbis Gandensis vici- 43 Factum.
niâ struxerat, funestissimo bello fenestram ape-
ruit; quo uno septennio ducenta hominum mil- 44 Quot millia hoc bello cæsa.
lia consumpta memorantur. His initiis eo res Meyer an. 1385.
abiit, ut brevi post rempore à Maleano tota
Flandria ad Gandenses defecerit: exceptis Alo- 45 Quæ urbes Principi fidæ.
sto, Aldenardâ, & Teneræmondâ. Aldenar- Meyer an. 1379.
dam Comes maximam partem suæ nobilitatis
misit: ipse Teneræmondæ substitit, eum stipen- 46 Comes Teneræmondæ.
diariis Germanis. Gandenses statim ad obsiden-
dam Aldenardam profecti sunr, ad sexaginta
millia pugnarorum (Frossardus supra centum Lib. 2. cap. 42.
millia numerum adauget) Hic eùm aliquandiu
desedissent, tandem cum parte copiarum, Du- 47 Gandenses Teneræmondam oppugnant.
ce Rasone Herselio Teneræmondam oppugna- Meyer. an. 1379.
tum venerunt. Et jam primâ luce, vi urbem Frossardus lib 2.
aquâ, terrâque odorti, uno impetu cepissent, cap. 42.
nisi Theodorus de Brederode Batavus Præfectus
Vigilum jam ante per accolas, noctis beneficio,
factus

factus certior, ad arma suos concitasset. Tan-
tus erat continuò tubarum, armorumque stre-
pitus; ut ipse Comes arrepto suo signo, ex arce
ad muros convolaret: cujus præsentia & civium
48 Frustra. Meyer. an. 1379. militumque virtus urbem defendit: adeo ut Gan-
denses coacti sint sub meridiem referre pedem,
49 Qui hic fortissimi. Meyer. an. 1374. & in castra ad Aldenardam reverti. Inter pro-
pugnatores primi nominis & virtutis erant Go-
suinus Sauvagius Flandriæ, Antverpiæ, Mech-
liniæque Prætor, quo munere omnium primus
Lib. 2. cap. 42. Meyer. an. 1378. à Comite paucis antè annis fuerat donatus, Ri-
chardus (Frossardo Gerardus) de Rassegem,
Joannes Villanus, Philippus Masminius, & Phi-
50 Pax. Meyer. ibidem. lippus Longiacus. Id bellum etsi paulò post
compositum, recruduit tamen; imprudentiâ
51 Novi belli caussa. primùm Nobilium (ita vocabantur, qui à Prin-
52 Culpa Nobilium, cipe stabant) qui privatas ob causas Gandenses
hic illic per occasionem oblatos trucidabant.
53 Prunelli textoris, Meyer. ibidem. Dein temeritate Joannis Prunelli textoris: qui
nullo Senatusconsulto Aldenardam occupavit;
turresque & portas, quæ Gandavum spectabant,
demolitus est; sed jussus à Gandensibus eam Co-
54 Et Comitis. Frossard. lib. 2. cap. 47. miti reddere, paruit. Nonnullâ denique culpâ
Comitis: qui intempestivè de quibusdam Gan-
densibus supplicia sumpserat: de ipso cum pri-
mis Prunello; quem Athi exulantem Hanno-
55 Teneræmonda tentata. Meyer. an. 1380. niæ Comes Ludovico tradiderat. Quâ re denuò
Gandensium animis concitatis (quia eadem
quisque sibi timebat) iterùm Duce Rasone Lie-
dekercano Teneræmondam tentant; sed forti-
56 Gandensium clades. Meyer. ibidem. ter à Germanis repulsi, fusi, fugatique sunt
Quatrechtum usque: ubi denuò plurimi cæsi,
captumque vestiariorum vexillum. Aliquanto
57 Teneræmonda obsessa. pòst reversi urbem cingunt: certi non decedere,
nisi potiantur. Quanto numero venerint, hinc
putari potest, quòd ad hanc obsidionem non mo-
dò omnes suos clientes adduxerint; sed frequen-
tissima insuper Brugensium, & Iprensium auxi-
58 Summa vi oppugnata. lia. Sustinuit hęc urbs omnem eorum impetum,
donec perlato in castra nuncio magnæ cladis,
quam Gandenses Brugis cæsi, pulsique accepe-
rant, summis viribus, animisque oppugnata,
plurimâ parte crebris ignibus consumpta, & à
59 Dedita. Meyer. ibidem. fugientibus denique præsidiariis deserta, dedi-
tionem facere coacta est. Paulò pòst, pacis le-
60 Pace restituta. gibus sibi restituta, recrudescentibus iterùm
odiis, ab iisdem licèt Domi à Comite obsessis,
61 Tertium obsessa. obsessa est: quâ in obsidione cùm cives, & qui
in præsidio erant nobiles, aliique erumperent,
62 Pugna teneræmondana. Meyer. ibidem. magnâ utrimque virtute nobilis illa pugna com-
missa est, quam à loco Teneræmondanam An-
nales, & posteri vocarunt. Vulnerati hìc ambo
Gandensium Duces, Petrus van den Bossche,
Oudegherste Annal. cap. 177. Meyer. an. 1380. & Jacobus Berstanus, quorum hìc etiam ocu-
lum amisit. Civium tamen, nobiliumque major
jactura. Et quidem Hulstani, qui cum plurimo
ex quatuor Ambactis milite hìc frequentes erant,
cùm ultimi redeuntium essent, non potuerunt
sine clade se recipere; quòd illos à tergo Gan-
denses acerrimè premerent: itaque trucidati om-
nes, aut mersi sunt, exceptis paucis, quos ad
muros funibus intra urbem amici pertraxerunt.
Tenuit obsidio, nec Gandenses vasa conclama-
runt, donec auditâ suorum ad Aldenardam stra- 63 Obsidio soluta. Meyer. an. 1380. Lib. 2. cap. 88.
ge, ultrò, ut ait Meyerus, abierunt. Frossar-
dus aliter hanc narrationem contexens; nullâ
factâ mentione obsidionis; dicit Gandenses,
etsi obsessos, Duce Rasone Herselio, aliisque,
petito, victo, vastato, flammâ ferroque Alosto, 64 Aliis urbs occupata.
huc declinasse, & uno impetu urbem cepisse;
non tamen arcem, fortiter propugnante Wie-
deschotano: amisso interim viro nobili Philippo 65 Non tamen Arx.
Namurcæo Vinderhouti Domino; & hinc Ge- 66 Namurcæi cædes.
rardi-montem abiisse, eâque urbe vi occupatâ,
cum ingenti demùm prædâ, retrò domum un-
de venerant reversos. Interjecto dein exiguo 67 Pax rursum Meyer. an. 1381.
tempore, cùm rursùm pax coiisset, iterumque 68 Iterum bellum.
à plebe, culpâ Brugensium, violata esset, Gan-
denses Teneræmondam suos mittunt; sed plus 69 Teneræmonda tentata. Meyer. ibidem.
inde detrimenti ferunt, quàm compendii. Postea
cùm nobiles omnem Gandensium agrum crebris 70 Gandensis ager vastatur.
incendiis vastassent, Gandenses ne id inultum si-
nerent, septem pagos in agro Teneræmondensi 71 Agri Teneræm. incendia.
exusserunt: quibus rursùm redditæ vices; agris 72 Redditæ Gandensibus vices. Meyer. ibidem.
pagisque totâ ditione Alostanâ, igni ferroque
populatis: quòd hinc maximè commeatus illis
suppeteret. Invalescente dein conjuratione Ar-
teveldicâ, repetito conatu ab iisdem obsessa, 73 Teneræmonda obsessa.
constanter & feliciter defensa est. Habebant tum
ad Aldenardam Gandenses exercitum: ubi cùm
diu multùmque desedissent, & interim deditio-
nem Teneræmondæ Arteveldа urgeret; res-
ponsum Feciali à Teneræmondanis, claves sui
oppidi in foro Aldenardæ jacere: leni sarcasmo 74 Sarcasmus.
irridentibus, quòd duabus sederent sellis. Itaque Meyer. ibidem.
re infectâ hinc discessum est. Post hæc inter plu- 75 Obsidio solus.
res, maximè memorabilis fuit ea Teneræmon-
densium victoria, quam de Gandensibus repor-
tarunt ad locum, qui vulgo Seven-Eecken, id
est Septem Quercus, dicitur. Hìc cùm Bosca-
nus conaretur restituere rem, amisso nobili 76 Nobilis Angli cædes.
quodam Anglo, Gandavum se recepit.

Sub Philippo Audace.

MAleanus quòd bellum cœperat, non finiit: 77 Philippus Audax bellum continuat.
reliquias cum hereditate Philippus Bur-
gundus accepit. Hic Audax dictus est, sive quòd 78 Is Cur Audax dictus.
talis fuerat in acie Pictaviensi, sive quòd ita ab Meyer. an. 1384. Annotat. 68 in l. 3
Eduardo Anglo vocatus, quòd in convivio, præ- Oudegherste Annal. c. 180.
sente Rege, pugno ministrum cæcidisset, quòd
antè Angliæ Regi, quàm Galliæ, parenti suo, Meyer. an. 1377. Annal. c. 80.
etsi captivo ministrasset: sive demùm aliis de Lib. de antiquo statu Burgundiæ cap. 3.
causis quas Petrus d'Oudegherste, Gulielmus
Paradinus, & Oliverius de la Marche adferunt. Introduct. cap. 3.
Sub hoc non terrâ solùm Teneræmonda Domi- Meyer. an. 1385.
no suo profuit; sed etiam mari Gandensibus 79 Teneræmondanæ naves.
claudendo (unde potissimus illis commeatus)
opportuna fuit: missis navibus, quæ cum aliis
junctâ classe in Honta, & alibi excubarent, & 80 Quò missæ.
quidquid annonæ Gandavum veheretur, in-
terciperent. Quæ maximè res Gandensibus 81 Quo fructu.
animos, & spem fregit: adeò ut pauco post tem-
pore de pace actum, & transactum sit: suaque Meyer. ibidem.
Teneræmondanis ob fidem & constantiam con-
firmata privilegia.

E Sub

Sub Philippo Bono.

82 Sub Philippo Bono.
83 Caleti obsidio
Meyer. an. 1416. Berlandi Chron. c. 98. male 1437.
84 Quæ caussa. Meyer. an. 1435.

PHILIPPUS, cui communi elogio *Boni* cognomen tribuitur, magno molimine Caletum obsidebat: quod opidum antiquo jure hereditario, & patrimonii suum esse contendebat. Erat autem eo tempore penes Anglum: cum quo, jam inde à deserto fœdere, Philippo simultas erat, ob concitatos in Principem subditos. Quod non semel detectæ Angli literæ palam fecerant.

85 Gandenses & Brugenses obsidionem deserunt. Commentar. in Oliver. de la Marche l. 1. c. 1 2.
86 Quæ caussa. Ibidem.
87 Altera. Meyer. an. 1436.
88 Tertia.
89 Quæ caussa belli Gandensis.
90 Philippi dissimulatio. Meyer. an. 1418.

Hic cùm Gandenses, & Brugenses quos magno numero in exercitu Philippus habebat, vellent opidum adoriri, facturique vel contra imperium videbantur; Princeps machinas illis eripuit, bombardas, pulverem. Quapropter indignati, secessionem fecêre, &, vel invito Principe, convasarunt. Alia insuper ratio memoratur, quod suspecta illis nobilitas esset: nam cùm erumpentibus Anglis graviter periclitarentur; non subvenerunt illi, ut debuerant. Erat tertia denique causa; quòd discessu classis Batavicæ, quæ mare tenebat, dejecti fuerint animo, atque omni spe potiundæ urbis; quæ capi, nisi clauso mari, non poterat. Flandrorum discessu minutis viribus, Princeps obsidionem solvere coactus, exulcerato fuit in Gandenses, & Brugenses animo. Sed ne simul cum duabus potentissimis eâ tempestate urbibus, sibi negotium facesseret, quas unanimes difficile fuisset vincere; Gandenses alienos à culpa secessionis pronunciat: eos seorsum ulturus. Dein habitâ occasione, post varios nequidquam Ordinum conventus, Insulis, Cortraci, Teneræmondæ, Alosti, ubi Princeps nusquam per se, aut per Legatos comparuit, quod jam diu animo decretum erat, Brugenses domat. Gandenses cùm aliquamdiu quieti fuissent tandem translatione Curiæ Flandriæ, quam Princeps Teneræmondam migrare jusserat; dein novis salis & frumenti oneribus, aliisque insuper causis irritati, multa committunt contra fidem Principi debitam. Non priùs tamen in bellum mutua hæc odia eruperunt, quàm occupata à plebe arce Gaverensi, Philippus delectum haberi jussit, & quo arctiùs Gandenses premeret, Teneræmondam venit, opportunum huic bello locum: ubi pæne ad inducias usque sedem fixit. Hic cùm videret in trajectu Scaldis magnam esse moram, quæ nusquam æque periculosa atque bello, ubi sæpe momento victoria & clades constat, *&* *occasio amplius solet juvare, quàm virtus*; jussit inanibus vasis tabulas imponi, & sic subitario ponte flumen sternere: quod & altum est, & latum, & vorticoso amne it præceps, reditque ut æstus fert. Hunc pontem ne Gandenses convellerent, in ulteriore ripa propugnaculum hostibus objecit (unde adhuc loco nomen *'T blockhuys*, id est arx) cui præfecit Dominos de Ternat, & de Humieres, proceres ambos Aurei Velleris. Primi per hunc pontem ad expeditionem ivêre Domini de Lannoy, de Humieres, Jacobus de Lalain, & Joannes Renthiaci nothus, maximo comitatu; in quo multa fuit juventus, è prima nobilitate. Hi trajecto Durmâ, venerunt in Lokeren; nobilem & opulentum Wasiæ pagum: ubi cum pulsis Gandensibus, temere se ad prædam plerique convertissent; hostes hinc inde ad tria millia conglomerati, occupato ponte, & incensis plurimis ædibus, juvante flammas vento, cum reditum Burgundis interclusissent, magnam stragem ediderunt. Quumque qui reliqui erant conarentur recuperare pontem; miserandum in modum à Gandensibus, qui fortiter aditum, strictis mucronibus, longisque hastis tuebantur, magnam partem cæsi, mersique sunt. Nullus patebat reditus, nisi per flumen; quod alto, latoque gurgite utcumque rapido amne fertur: hàc tamen multi cum equis natando evaserunt. Gandensibus interim pluris victoria stetit, quàm Burgundis sua clades. Maximè autem Jacobi Lalani virtus hic emicuit: qui ubique Imperatoris & militis munere egregiè functus, meritus est non unam Civicam. Quocirca imitando Principibus exemplo, Philippus, qui in dicto propugnaculo reduces suos excepit, & (quamquam Gandenses superiores fuerant; tamen strenuè suos rem gessisse norat, & victoriam non à milite; sed à Deo esse) Proceres suâ mensâ ibidem dignatus est; hunc Lalanum adsidere sibi jussit. seditque ipse Princeps, infra illum, dicens, *velle se id de prisco more tribuere honori Equitis, prælii diei fortissimi.* Hic ille est, in cujus laudem tam effusus Oliverius de la Marche. Et certè virum magnum fuisse, Principis hoc de eo judicium, & tot monomachiæ, & provocationes Gandavi, Brugis, in Scotia, Anglia, Italia, Romæ, Neapoli, & denique in Burgundia, ubi continuo toto anno, in quosvis paratus depugnavit, satis manifestant. Periit autem obsidione arcis Paucanæ, ictus in capite tormento, ingenti Principis dolore; qui cùm *Vir esset militaris*, milites non amore solùm; sed etiam officiis prosequebatur, & præ ceteris hunc semper eximiè, quem non solùm Equestri baltheo donavit, eo die quo summâ virtute, cum Joanne Bonifacio viro fortissimo duello decertarat; sed etiam paulò pòst, ob immensam Viri virtutem, quæ jam omnem Europam ingenti nominis celebritate implerat, in nobilissimum Aurei Velleris Sodalitium Valentianis allegerat. Tanta enim erat ejus præ ceteris existimatio, ut inter tot Burgundicæ aulæ proceres, quorum innumero eâ tempestate numero, ad invidiam usque, & vicinorum Principum, Regumque terrorem Belgica vigebat, in illum potissimùm, boni ominis causâ, Carolus futurus Princeps (quem bellicosum & audacem posteritas vocavit) anno ætatis circiter decimosexto, rudimenta equestris suæ decursionis jussus sit obire. Sepultus est Lalani; quo nobilis viri cadaver, cum lacrymis Princeps prosecutus est. captâque tandem arce, quam dixi, & in potestatem redactis præsidiariis octuaginta septem, omnes cum Præfecto strangulatos amico misit inferias. Sed ut ad insti-

91 Brugenses ulciscitur. Meyer. an. 1308. Idem an. 1436. Et Oudegherste cap. 193.
92 Gandavo Concilii Curiam transfert. Meyer. an. 1437.
93 Tributa indicit. Meyer. an. 1445. Idem an. 1448. 1449 & Berland. Chron. cap. 97. Meyer. an. 1451.
94 Gandenses Gaveram occupant. Meyer. an. 1452.
95 Philippus Teneræm. venit. Oliv. de la Marche l. 1. cap. 25.
96 Mora bello periculosa. Flavius Vegetius l. 3. cap. 25.
97 Subito ponte Scaldim sternit.
98 Propugnaculo munit. Oliv. de la Marche lib. 1. cap. 25.
Ibidem.
Ibidem.
99 Gandensium clades.
100 Eorum victoria.
101 Funesta victoria. Oliv. de la Marche ibidem.
102 Jacobi Lalani virtus. Oliv. de la Marche ibidem.
103 Laudanda principis humanitas. Oliv. de la Marche l. 7. cap. 16, 18 19. 21.
104 Vetus consuetudo.
105 De Lalano plura.
Meyer. an. 1452.
Oliv. de la Marche lib. 1. c. 16.
Idem cap. 22. anno 1452.
Ibidem.
Meyer. an. 1453.

106 Gandensium clades. Oliv. de la Marche lib. 2. c. 25.

institutum redeamus: paulò pòst iidem ferè quos antè dixi, superatâ magnâ vi altâ firmâque munitione, quam Gandenses habebant in Overmeere (pagi id nomen est) magnam eorum fecêre stragem.

107 Legati Galliæ Regis Teneræmondæ. Vide l. 3. cap. 3. Oliv. de la Marche l. 3. cap. 26.

Sub hoc tempus Carolus Gallorum Rex, Legatos Teneræmondam ad Philippum, & ad Gandenses misit, de pace acturos.

108 Eorum operâ induciæ. Oliv. de la Marche ibidem.

Hi navatâ apud Principem operâ eo rem adduxerunt, ut Gandenses cum Legatis Regiis Teneræmondam profecti, de induciis sesquimensis convenerint.

109 Princeps abit Bruxellas. Meyer. an. 1453
110 Quis huic oppido Præfectus.

Itaque sopito jam ad tempus bello, Philippus hinc ad Conjugem Bruxellas abiit, relicto Præfecto urbis, & præsidii, Antonio magno Burgundiæ notho: qui finitis induciis hostem sæpè animosè hinc petiit; interdùm etiam ab illo lacessitus fortiter se defendit.

111 Gandensium de occupando Scaldis propugnaculo consilium. Oliv. de la Marche lib. 2. c. 26.

Hujus absentiâ freti Gandenses, Duce Morello decreverant occupare propugnaculum transscaldanum: quâ de re jam ante certior Georgius Rosenbos nothi Legatus, accersivit ex urbe trecentos sagittarios, & quinquaginta equites: jussitque expediri omnia, quę ad propugnationem facerent.

112 Ferox adventus.

Gandenses jam dudum exspectati, eâ ferociâ, & animi deliberatione venerunt, ut nihil veriti tormenta bellica, quæ magno numero, & assiduè non vano illos tonitru & fulmine perstringebant, recto tramite, firmisque passibus, ad ipsum usque vallum perrexerint;

113 Oppugnatio

& incredibili animi ardore munitionem inpugnarint, & fortè occupassent, nisi ex urbe aliquoties novę vires submissæ, hostem lassum identidem propulissent. Itaque cum fessis integri, alii atque alii succederent, ad tres horas acerrimè pugnatum est.

114 Repulsa.

Tandem verò Gandenses, cùm nihil proficerent, ad sua se non sine clade receperunt.

Meyer. an. 1453. Oliv. de la Marche lib. 2. c. 27. & 28. Anonymus M. S. ad D. Bavonis Gandavi: & Meyer. an. 1453. Oliv. de la Marche l. 2. cap. 28. & Meyer. anno 1453.

Aliquantò pòst cùm proditione Arnoldi van Specken Præfecti arcis Gaveranæ, Joannis van Ooft Angli, suorumque ducum, dubiâ insuper Tormentarii cujusdam voce *fugite* (cùm ignis in pulverem nitratum incidisset) prœlio Gaverano,

115 Ad Gaveram clades.

exercitu ferè ad internecionem cæso, victi essent, & tantùm non cum urbe capti;

116 Pacis leges.

Pacis leges, quas victor Princeps non alias rebus desperatis dedit, quàm ante integris, acceperunt.

117 Quid in iis de Teneræmonda. Meyer. an. 1453.

Inter alias etiam hæc erat: *Ne Gandenses inposterum ad se evocarent causas pendentes in tribunali Teneræmondæ.*

Sub Maxæmyliano Austriaco, qui postea Romanorum Imperator.

118 Causa belli Flandrici sub Maxæmyliano. Marchant. Comment. l. 3. & 4. Comment. in l. 2. cap. 11. Oliv. de la Marche. Andr. Barlandus Chron. cap. 156.

CUm mortuâ conjunge Mariâ Caroli Burgundi filiâ Maxæmylianus vellet Philippi filii, & dotalium ditionum tutelam ad se trahere; & Ordines Flandriæ, ac primates, etiam qui Principi pupillo sanguine juncti erant, id illi negarent, nisi ad tempus; idque eâ lege ut jurejurando se adstringeret, nihil se jussurum nisi viri prudentes auctores essent; quòd eum ob ætatem usu rerum carere existimarent, & plus æquo avaris & inconsultis hominibus tribuere; ingens exorta est controversia.

119 Discordiæ sopiendæ Teneræmondæ conventus. Pontus Heuter. lib. 2.

Cui componendę Antonii & Balduini Philippi Burgundi nothorum operâ indictus Teneræmondæ conventus, cui interfuêre præter ceteram Nobilitatem duodecim Aurei Velleris Proceres: sed cùm re infectâ discessum esset;

120 Nullo fructu.

Archidux qui in ordinem nolebat redigi, bello, & apertâ vi agendum ratus;

121 Maxæmyliani strategema. Oliv. de la Marche l. 2. cap. 11. Ibid. Comment. anno 1484. Oliv. ibidem.

quo faciliùs Gandenses in potestatem suam traheret (penes quos tum erat Philippus Princeps, Mariæ heres) duos currus personatis Vestalium & Monachorum habitu duodecim militibus oneravit: quibus ductorem dedit Jacobum de Fouquesoles, cùmque in procinctu esset cum expedita manu octingentorum equitum, exiguo ab urbe spatio, loco nemoroso, non procul à Cœnobio Swivecano, cui Waranda nomen, occupatâ summo mane, ipso D. Catharinæ, novo strategemate portâ Bruxellensi, dato signo cum suis in urbem convolavit, eamque cepit:

122 Quo hæc urbs capta. Oliv. de la Marche ibidem.

in foro aliquantisper pugnatum; sed nulla edita cædes, præterquam unius viri; quem ad signum rosæ concidisse ferunt:

123 Unius cædes.

superstite adhuc ad rei memoriam eo loci tabellâ.

124 Et cujus. Idem Introduct. cap. 6.

Comitis Hornani filium fuisse historiæ meminerunt. Ne autem ulteriùs pugnaretur, præsentiâ suâ Archidux effecit.

125 Principis prudentia. Ibidem.

Miserat enim plateatim, qui Civibus armatis omnem metum adimerent, & juberent de Principe securos esse. Itaque hâc ratione ab armis discessum.

126 Itum ab armis.

Postridie nihil urbs passa videbatur: ita pacata erant omnia, neque fortunæ, quod fieri solet, direptæ: neque ulla civium militumque offensio. Ita præsentiâ suâ Maxæmylianus occasiones præcidit: qui ipse etiam aliquamdiu hìc substitit.

127 Heuteri error lib. 2. Rerum Brabanticarum. Oliv. de la Marche lib. 2. cap. 11.

Hæc ille qui eo tempore vixit, conformiter narrationi popularium; contrà atque Heuterus prodidit, de ingente civium strage, & fuga.

128 Quis huic oppido præfectus

Aliquantò post Archidux hinc Bruxellas abiens Hugonem de Melun huic urbi præfecit; qui magnâ fide, integritate, & prudentiâ hìc se gessit.

129 Ejus hìc memoria.

Reliquit autem insignem memoriæ suæ fenestram, hìc ad D. Mariæ, in Choro Virginis Matris, cum effigie sua, uxoris, armorumque gentilium. Salutaris admodùm erat Maxæmyliani in hanc urbem adventus: namque eo ipso die Coppenolius Senatui Gandensi à secretis (quem concitandis seditionibus, & occupando Archiduci, Gallorum Rex certâ pensione sibi devinctum habebat) Gandavo cum magna manu exierat:

130 Gandensium adventus. Pont. Heuterus. lib. 2. Oliv. de la Marche lib. 2. cap. 11.

cui erat imperatum, hujus urbis mœnia, ac turres demoliri, & fossas complanare.

131 Quo consilio. Oliv. de la Marche l. 2. c. 12. & Introduct. cap. 6. Comment. in eumdem lib. 2. c. 12. an. 1483.

Meminerant Gandenses malos sibi vicinos Teneræmondanos esse, & numquam in sua studia potuisse trahi, nisi vi coactos. Sæpiùs autem ex hac tamquam arce oppugnatos, in summas venisse angustias. Itaque consultum, pace sociam urbem evertere, quam bello non possent.

132 Belli quis exitus.

Hujus autem dissidii hic eventus fuit, ut bonorum Civium operâ pulsis Gandavo seditiosis, eâ urbe Archidux sit potitus, & simul filio: quem postridie per Ravestanæ Regulum, & Oliverium de la Marche jussit Teneræmondam deduci.

133 Philippus junior Princeps Teneræmondam deductus.

Ubi summâ gratulatione exceptus substitit: donec compositis Gandavi rebus, paccatâque provinciâ, Bruxellas imperio parentis commigravit, comitantibus illum Balduino de Lannoy, & Joanne de Bergis.

Sub

Sub Philippo II. Austriaco Hispaniarum Indiarumque Rege.

134 Nuperrimo bello ærumnosa huic urbi necessitas. NOvissimis Belgicę turbis, faciliùs finisset
contra Decumanos fluctus, & adversam
nimborum tempestatem, perpetuum tenere
cursum; quàm non involvi publicis procellis:
quas illorum temporum luxus, & Dei ira conci-
Anno 1566. tavit. Primis tamen hæreseon turbis nihil hic
novatum (contrà atque Borrius scripsit) quo ta-
men tempore phanaticus lymphatorum homi-
num furor, per universam pænè Belgicam in
135 Aliquot procerum hic Conventus. imagines & templa bacchatus est. Sub id tem-
pus Auriacus, Egmondanus, Hornanus, Hoog-
stratæ Regulus,& Ludovicus Nassovius,Auriaci
136 Quâ causâ. frater, quibusdam litteris consternati quas Pa-
risiis à Francisco d'Alava regio illic Legato, ad
Margaretam Austriacam in Belgicam transmissas
curiosus aliquis interceperat, Teneræmondam
convenerunt. Erat in iis,ut cum tribus illis (desig-
nabantur hic Auriacus, Egmondanus & Hornæ
Comes) quantùm posset omnibus modis dissimu-
laret; favorem & confidentiam vultu præ se fer-
ret; Regem in illos opportuno tempore animad-
versurum: aliaque multa in hanc sententiam.
Super his habita hìc consultatio in ædibus N. V.
Joannis van Royen, in quas paucis antè annis
ipse *Philippus* Rex diverterat: & postea sereniś-
137 Quæ dictæ sententiæ. simus noster Princeps *Albertus* Austriacus. Sen-
tentiæ dictæ tres. Prima, Rege irato nihil tu-
tum: itaque cedendum. Altera, manendum po-
tiùs: non enim defore Belgis auxilia, quibus vim
vi depellant; si quid Rex secùs moliretur. Ter-
tia, Regem non esse eâ sævitiâ, ut in Belgicæ
Primates, summi Ordinis Proceres, Collegas
suos, toties benè de Republica meritos implà-
cabili sit irâ, neque tam durum, quin leniri pos-
sit. Meliùs de ejus indole sentiendum, & spe-
138 Cur in nullam iturn. randum. Hanc cùm maximè urgeret Egmon-
danus, penes quem erat summa bello auctoritas,
& Veteranorum favor, sine quo nihil armis po-
terat tentari; aliis autem periculosa agendi ratio
videretur, ubi nihil certi; ancipiti animo dis-
139 Teneræmonda etiam occupata. cessum est. Anno exinde M. D. LXXII. occupatis
à Ludovico Nassovio Montibus Hannoniæ,
Germani equites, ad 150. qui ab equorum co-
lore nigri vocabantur, ductore Arnoldo vanden
Dorpe, mixtis 200. civibus ferè Mechlinianis,
qui Auriaco sub quodam gentis van Uffele me-
rebant (concesserat enim ea urbs in illius pote-
statem,) studio paucorum, clàm hic admissi
140 Ex causa direptionis Mechliniæ. sunt: quæ res inter causas direptionis Mechlinia-
næ, à Duce Albano scripto publico relata est.
Hi uno circiter mense, nullâ re gestâ, hic hæ-
serunt: nisi quòd, cùm circa Drygotem (loci
nomen est) triremem Antverpiâ appulisse audi-
vissent, vectores & milites depulsuri, ipsi amissis
primo congressu aliquot è suis, receptui cecine-
141 Quando ab occupatoribus deserta. runt. Aliquanto post receptis Montibus Hanno-
niæ, Germani illi cum suis veriti adventum re-
gii militis, pavidi vix conclamatis vasis, sine
tympanis aut tuba, levi dato signo, hinc Sassum,
& Bierfletum, & inde in Zelandiam discesse-
runt. Itaque jam liber ab eorum vi Senatus, lega- 142 Teneræmondensium ad Albanum legati.
tos decrevit ad Albanum Georgium Verplet-
sen, Patrem Cœnobii Brigittani, Joannem de
Neve Consulem, Ægidium Veulckens Cano-
nicum, & Michaëlem van Waesberghe Sena-
tores, offensam deprecaturos: in qua non sce-
lus omnium; sed periculi securitas, & pauco-
rum perfidia, qui de industria excubias negle-
xerant. Postridie Mondragonius, nobilis ille 143 Mondragonius suos huc mittit.
Hispanus, qui ex gregario milite per singulos
militiæ gradus, ad summos honores industriâ
pervenit, audito urbem milite vacuam esse, mag-
nam cohortis suæ manum huc misit ductore Le-
gato suo,qui cùm ad urbem venissent, Cives illo-
rum adventu utcumque soliciti responderunt,
Regis in potestate suam urbem esse, neque om-
ninò sibi opus præsidio, quod tamen non re-
cusarent, si Albani mandatum haberent: ad eum 144 Civium Responsio.
legatos à Senatu missos, tantisper ingressum in
urbem differrent, dum illi cum mandatis rediis-
sent. Ad hæc Servatius van Steeland, Wasiæ
prętor, qui cum ceteris pro mœnibus erat,
Cives securos esse jussit; sine periculo rem esse,
offensuros magis Regem, si pervicaces ejus mi-
litem excluderent. Ejus oratione moti, & præ- 145 Militum admissio.
sentiâ confisi, reseratis portis militem admise-
runt. Hic Legatus Mondragonii,aliique qui cum
imperio erant, in eam sententiam cum Senatu
locuti sunt: ut aliquanta summa opus esse di-
cerent, qua rebellionem in Principem redime-
rent: cùmque ea in promptu non esset, non alia 146 Postulata rata.
commodior ratio visa est, quàm ut quisque tor-
ques, sciphos, pateras, & muliebrem omnem
ex auro, argentoque mundum, in commune
ad curiam deferrent: rebus confectis rata por-
tione sua recepturi. Hæc cùm potissimi inter
se converrerent; milites fremere, & vociferari
suo præmio frustratos se esse: venientibus urbem
direptioni addictam: nunc Ducibus omnia ces-
sisse; nihil sibi. Quæ cùm indignabundi agmi-
natim ingeminarent, eo ipso die quo venerant,
à meridie urbs prædæ data est, sine cæde ta-
men. Itaque decepti suâ spe Cives, ingens passi 147 Urbs direpta.
fortunarum naufragium: donec sequente nocte
Legati ab Albano veniam factorum referentes, 148 Legatorum reditus
& raptorum restitutionem, quæ nondum avecta 149 Ablatorum restitutio.
erant pleraque recuperarunt. Eam huic oppido
injussu Albani illatam vim Legatū posteà morte
luisse aiunt. Id factum non uno loco in invi- 150 *Error* Emanuelis de Metheren.
diam vocans de Meteren, more suo Hispanis
imputat, quod eorum fuit, quos vulgo corrupta
voce Walones nuncupamus: ex qua gente tum
Mondragonii cohortem fuisse, satis nōtum est.
Post horum discessum, missa huc tria signa His- 151 Hispanicum præsidium.
panorum qui ex Zelandia adventarant: quibus
evocatis pars cohortis Polwileri successit. Per 152 Germanicum præsidium.
ea tempora, toto pæne anno fuit hæc urbs sine
Senatu. Oppido præerat Joannes de Bonnie-
res, dictus de Swaetre, Dominus de Bouë, 153 Reip. nova administratio.
& Vichte Prætor: Senatus autem munia obi-
bant Guilielmus de Grisper Eques modò, &
sanctioris Archiducum Consilii Senator & Mar-
tinus

tinus Roelants: quibus datus Actuarius Petrus
Verreycken.
Interjecto deinde tempore cùm à morte Lu-
154 Regii militis insolentia. dovici Requesenii Belgicæ Gubernatoris, re-
gius miles stipendiorum prætextu variè tumul-
tuaretur, & tandem ab Ordinibus, quibus Re-
gio diplomate in adventum Joannis Austriaci res-
publica mandata erat, hostes & Regis & pa-
triæ judicati essent, eòque magis hostilia om-
nia minarentur, & perpetrarent, occupato jam
per vim Alosto, fœdatisque passim & igni &
155 Ordines de Teneræmonda soliciti. ferro agris; Flandriæ Ordines de Teneræmonda
admodum solliciti, quòd in ea multum illi Pro-
vinciæ sit momenti; opus esse judicarunt eam
reddere suarum partium: quod etsi non omninò
erat in proclivi, quia magna pars cohortis Chi-
liarchę Polwileri, cui multa stipendia debeban-
156 Cum Præsidiariis paciscuntur. tur, in præsidio erat; magnis tamen pollicita-
tionibus eò rem promoverunt, ut milites pro-
miserint acceptis stipendiis, Ordinibus urbem
dedere; neque interea Hispanis iter dare: mis-
157 Invito Chiliarchâ. sique ea de re Gandavum obsides. Huic conven-
tioni tribunus ipse Polwyler cum Constantino
filio summis viribus, quantum potuit, obnixus
158 Blosii Prætoris prudens simulatio. est. Blosius verò Treloni Dominus Prętor, cùm
maximè videretur eam rem provehere; tamen
159 Consilium. unum studebat, ut tanta summa addiceretur,
quantæ Flandri solvendo non essent: manerent-
que hic tantisper Germani, dum Joannes Au-
striacus, qui jam in Provinciam venerat, ad-
ventaret. Id quantum occultavit, non caruit ta-
men suspicione. Itaque missus Teneræmondam
160 Franc. van den Kethulle dat Ordinibus operam. Cornelius Schepperus Eecke Dominus & Fran-
ciscus vanden Ketulle Ryhovæ Toparcha, ad
subducendas cum milite rationes; eosque porrò
in Ordinum studia pelliciendos. Quorum operâ
eò res ducta est, ut solutis huic præsidio du-
centis triginta millibus florenorum cùm toti co-
horti ultra 150. millia deberentur, dicerent se
oppido cessuros. Cùm autem ea summa tardius
numeraretur, & interim à Tribuno suo & à Joan-
ne Austriaco solicitarentur ad fidem Regi præ-
standam, mutaturi consilium videbantur; nisi
semimensis stipendio, nomine congiarii, in sin-
gula capita eos Ryhovius in suam sententiam per-
traxisset. Itaque cùm ejus potissimùm industriâ
hoc opidum in Ordinum potestate mansisset, in o-
161 Fit Prætor Teneræmondæ. peræ hostimentum Teneræmondæ Præturam illi
detulerunt, & in novos pręsidiarios imperiū. Ger-
mani autem illi postquam de stipendiis satisfactum
illis esset, partim ad regios abiêre; partim sa-
cramentum Ordinibus dixêre. Ryhovius novas
162 Hæretici cujusdam intemperies. tres centurias introduxit. Hac tempestate cùm
externus quidam D. Danieli Heyns, in Beghina-
sio pro concione locum aliquem in Matthæo ci-
tanti, Orationem abrumpens, dixisset: *At quæ*
163 Vitæ periculum. *sequuntur, taces*; in maximum vitæ discrimen
venit, consurgente tota concione, & muliebri
164 Teneræmondæ domus cujusdam incendium. turba, uno furoris impetu irruente. Paulò pòst
intempesta nocte domus quædam, juxta portam
Bruxellensem, arsit: an fortè fortunâ, an datâ
operâ, incertum. Cumque militari more tym-
pana sonarent, concursum hinc inde. In hoc tu-
multu quidam per tenebras alteri obvius, cùm
rogaret, Quis tu? atque ille respondisset, *Paep-*
uyt (id est foras Sacerdotes) sive id hominis ve- 165 Temerarii per tenebras responsum.
saniâ dictum; sive quòd tessera ea erat; jamque
hæc vox tota urbe percrebuisset, uno impetu & 166 Templa & Sacerdotum ædes direptæ.
templa à militibus, & Sacerdotum ædes direp-
tæ sunt; nullo aut Senatus, aut civium assensu:
quos quæ fiebant prohibere, & rei ignorantia, &
armorum desuetudo, & subitæ rei per noctem
metus vetabat. Postridie Petrus Dauwere Sa- 167 Petri Dauwere Sacerdotis cædes.
cerdos è curia, quò à phanaticis deductus erat,
descendens, in gradibus privato quodam odio,
pugione transfossus est: quo ex vulnere paulò
pòst interiit. Ferebatur ejus cædis auctor homo 168 Ejus auctor.
quidam factiosus, & de nova religione suspectus,
quem aliquando de hæresi deferre prædictus Pe-
trus minatus erat: itaque ille temporum occasio-
ne fretus, eas minas magno scelere ultus est.
Eodem anno (erat is M.D.LXXVII.) sub Joanne
Austriaco rebus provinciæ omnino turbatis, cùm
Brabanti suæ ditionis gubernacula Auriaco tra- 169 Auriacus Brabantiæ Præfectus.
didissent, idque ægre ferret pręcipua Belgicæ
Nobilitas, communi consilio Archiducem Mat- 170 Matthias Archidux evocatus.
thiam, per Maelstede dominum, ad capessen-
dam Belgicam invitarunt. Quod cæteri Nobiles,
Ordines, & Urbes provinciarum, quòd se incon-
sultis factum esset, sinistrè interpretati sunt.
Decreverant superiores illi Archiduci rerum 171 Quo consilio.
summam tradere; eumque Teneræmondam du-
cere, opportunum suo consilio locum: quo vi-
delicet Brabantiæ vicinior, Auriaci auctorita-
tem nominis splendore obfuscaret, & paulatim
extingueret: cujus & potestas, & religio suspe-
cta erat: (Gandenses id captæ postmodum no- 172 Aliorum ea de re suspicio.
bilitati objecerunt, dicentes factum ad separan-
dam Brabantiam à Flandria, & novos concitan-
dos motus, ducendumque bellum, si Auriacus,
Brabantiâ nollet cedere) habebantque in animo,
si opus esset, uti viribus totius exercitus; sed 173 Auriaci cautela.
Auriacus illos occupavit: Nam & præsidio Or-
dinum de exercitu securus fuit; & Archiducem
in Ordinum favorem pertraxit.
Anno dein M.D.LXXXIII. Franciscus Valesius, 174 Franciscus Valesius.
Andium, & Alenzonii Dux, Henrici Tertii
Galliæ Regis frater unicus, Brabantiæ Flandrię- 175 Lectus Princeps.
que Principatum, in hac populi secessione adep-
tus, decreverat calido paucorum consilio, abso- 176 Ejus consilium.
lutum in provincias imperium sibi asserere: quod
aliàs (cum veteri Belgarum in Francos odio,
tum diversarum religionum hominibus diffidens)
neque diuturnum fore, neque certum suspicaba-
tur. Igitur uno, eodemque die (erat is 17. Ja-
nuarii) præcipua aliquot ad hanc rem loca occu-
pare contendit: ut Duynkercam, Dixmudam,
Vilvordiam, Alostum, Meninas, Ostendam,
Brugas, Antverpiam, & Teneræmondam. Hic 177 Teneræmondæ præsidium.
in præsidiis, Ordinum Flandriæ tres centuriæ
erant, sub imperio Ryhovæ Domini: qui cùm
per ea tempora abesset, vicarium reliquerat Fri-
dericum vanden Dorpe; cui legatus Joannes van
Loo, Ductores erant Sonneveldt, Schuddemat-
te, & Gouy. Duo insuper signa Gallica, quæ
recenter in has ditiones venerant, quibus impe-
rabat

rabat de Brugny, & Villenove. Prætor hos ad
dictam diem venêre Alosto tres centuriæ, sub
Blanchefort: & Antverpiam iter habere simula-
178 Gallicæ cohortes immissæ. bant. His aliquandiu ad portam subsistendum
erat (quæ de more, ob Hostilis incursionis me-
tum, sub prandium claudebantur) tandem à
Friderico vanden Dorpe, & Joanne van Loo
admissi, primùm pacata omnia præ se ferebant;
at postquam ad forum ventum est, funestam vo-
cem ingeminarunt: Occide, occide. Belgicus
miles cum civibus aliquot tueri se parabant; sed
serum erat in armis præsidium. Cæsi Cives qua-
179 Ceteros pellunt. tuor, milites paulò plures. Pulsi continuò Belgæ
præsidiarii, qui remanserant postridie jussi abire.
180 Urbem occupant. Ita in Gallorum potestatem redacta Civitas.
181 Sub dio agunt. Nihilominus suspensi animo victores, per tri-
duum catervatim sub dio ad ignes substitêre:
dum resciscerent quo eventu Antverpiæ res ge-
182 Gallorum Antverpiæ clades. sta esset. Ubi cum magna civium virtute Alen-
183 Valesius Teneræmondam cogitat. zonius cum suis pulsus esset, Berchemo ex ca-
stris ad D. Bernardi, inde navigio Teneræmon-
dam cogitabat; sed ab Antverpiensibus missa per
Scaldim classe prohibitus, Dufflam petere coa-
184 In via clades ctus est: ubi trajecto Netâ, & dein Rymenan-
dæ, Diliâ, post varias clades (stiterant enim
Mechliniani amnem, unde magna exercitus pars
185 Teneræmondam venit. inundatione periit) tandem Vilvordiam perve-
nit, & inde Teneræmondam, mœstus & squali-
dus. Hospitium habuit in aula Viglii; Monpen-
serius in corona; Marschalcus Biron in ædibus
Joannis van Royen; Comes de Laval juxta por-
tam aggeris, ea domo, quæ vulgò *den Lombaert*.
186 Cum Ordinibus paciscitur. Hìc dum profugus Princeps hæret, tandem cum
187 Pacti leges. Ordinibus certis legibus in gratiam rediit: *ut ipse
Duynkercam proficisceretur, & cum illo trecenti
Equites, & quadringenti pedites: ubi aliquamdiu
se contineret: atque interea cum Legatis Ordini-
num, de Provinciarum negotiis ageret: Vilvor-
diam Ordinibus traderet: ejus milites tam Galli
quàm Helvetii Ordinibus mererent: ut & milites,
& ipse Dux sacramento se adstringeret, nihil in
posterum attentare contra Rempublicam. Eâdem
lege Angli & Scoti in Wasia tenerentur. Interea
Dux obsides acciperet: iis acceptis, ejus milites
Teneramondâ decederent: Dux Duynkercam abi-
ret. In itinere captivos (solutis antè expensis,
alioqui aut alius, aut ipse Dux sponsor esset)
& chartas cum cistis, scriniis, & supellectili-
le, reciperet. Quo facto Dux Dixmudâ præsidia
sua evocaret, & simul obsides redderet. Dein Ber-
gas S. Winoci milite suo liberaret: & denique om-
nium offensarum utrimque amnestia esset, & con-
ventio Burdigalensis 24. Januarii an.* M.D.LXXXI.
rata haberetur. Acta hæc & confirmata *Tenera-*
188 Teneramondâ cedit. *monda* 18. Martii M. D. LXXXIII. Ex lege hujus
conventionis migravit hinc, cum suis, vitio crea-
tus Princeps, Duynkercam, hebdomadæ san-
189 Et Belgica. ctæ feriâ V. & inde rebus desperatis, 28. Junii,
in Galliam: ubi postquam cum fratre Rege, post
longas simultates, in gratiam rediisset, profluvio
sanguinis, circa trigesimum ætatis annum, periit.
190 Teneræmonda rursus penes Ordines. Post Alenzonii discessum rursus hanc urbem
Flandriæ Ordines præsidio munierunt, ejusque
cura iterum Ryhovio imperata. Paulò pòst,
Gandenses occupato jam ab immortali heroë
Principe Parmensi Sasso (propugnaculum id est
ad ostium novi rivi, quem Gandenses ab urbe
sua, per quatuor Ambacta ad mare usque, sub
Carolo V. deduxerunt) & insuper traditâ à Ser-
vatio vanden Steelandt ditione Wasianâ, cùm
ancipites animo essent, & nunc in pacem cum
Principe propenderent; nunc alia meditarentur
consilia: de Teneræmonda in omnem eventum
securi esse curarunt. Missi itaque 27. Oct. M.D. 191 Eorum de hac urbe consilium.
LXXXIII. Judocus Triest, Antonius Heymans,
& Jacobus de Somere, qui Ryhovium exaucto-
rarent, ne is in mora esset (quod futurum erat) 192 Et exauctorando Ryhovio.
si quid fortè de suarum urbium, & arcium dedi-
tione cum Parmensi decernerent. Erat is tum 193 Detectum.
Gandavi, cumque id agi intellexisset, conscenso
equo, itineri se dedit. Portâ autem quæ huc du-
cit obseratâ, decreverat mœnibus eques desilire;
nisi obequitans, & idoneum saltui locum circum-
spiciens, tandem ad Mudanam usque portam
progressus, eam solo obice obductam comperis-
set. Itaque hàc erumpens, citato cursu Tene- 194 Et impeditum.
ræmondam venit; ubi quàm primùm Legatos il-
los in carcerem conjecit: ex quibus Jacobus de
Somere etiam de vita periclitabatur.

Sequente anno cum Principis Chimacensis
studio Brugæ, Hypra, & Dammum in regias
partes concessissent, ac inter Gandenses etiam
de pace sermo esset, Montiniacus obturato ad 195 Scaldis Wetteræ aggere fracturus.
Wetteram Gandavum inter & Teneræmon-
dam Scaldâ, structisque utrimque ad ripam pro-
pugnaculis, eò rem adegit, ut pactis induciis 196 Causa colloqui.
Tornacum miserint, acceptis obsidibus Sigurâ
ductore Hispano, & Nicolao Daubermont Do- 197 Obsides.
mino de Manui Aldenardæ Gubernatore: qui à
Joanne Embiesio Consule hospitio accepti, eo 198 Embiesii hospites.
eventu rem gesserunt, ut Consul non dubitarit 199 Ejus machinatio.
24. Martii decano nautarum imperare, quasdam
naves & pontones onerare scalis, perticis, tabu-
lis, cratibus; & prono amne Teneræmondam
vehi. Quæ res cùm non omninò clàm fieri posset, 200 Impedita.
Senatûs decreto impedita est. Fuit id illi post-
modùm exitio: nam continuò jussus abdicare
Magistratum, in carcerem abductus est; & Se-
natus sententiâ damnatus, præcipitem illam ani-
mi levitatem (quam & ipsa res, & litteræ Mon-
tiniaci ad Siguram, & Roelandus Iorck Centu-
rio, consilii conscius, detexerant) extremo sup- 201 Eam morte luit.
plicio luit. Hac de re Ryhovius certior, conti-
nuò Legatum dicti Roelandi Sethon Scotum in
vincula conjecit: qui quæstionibus admotus, 202 Non solus.
& ordine omnia fassus, morte multatus est, in
crucem primùm actus, inde in quatuor partes
dissectus: quarum singulæ ad singulas urbis por-
tas; caput autem ad D. Quintini ludibrio &
exemplo expositum est. Eo periculo Ryhovius 203 Teneræmonda præsidio firmata.
cautior, majoribus presidiis urbem firmavit,
quę ad sex signa Oliverius vanden Tempele Bru-
xellis submisit. Parmensis dein post superatum 240 A Parmensi obsessa.
Liefkens-hoeck, validum ad Scaldam propug-
naculum, tentatâ etiam, sed desertâ Lilloæ ar-
ce, junctis viribus Teneræmondam obsessum
venit:

venit: cujus potiundæ ideò propior spes erat, quòd partem præsidii Lilloam missam sciebat; & qui reliqui erant, circa sex signa, non admodùm æquo animo esse, ob multa stipendia quæ debebantur, quorum prætextu Ryhovius in

205 A Piatore deserta. Hollandiam profectus erat; re autem, metu obsidionis (omnia enim sua convasaverat, quæ antequam Antverpiâ solveret, amisit, fraude nautæ, qui depulsâ navi, antequam ille adventaret, nusquam postea comparuit) relicto ad defensionem urbis Legato suo, Domino de Mortaigne cum quingentis circiter militibus, & unâ equitum turmâ. Parmensis occupato in novo castro (loci nomen vulgo Nouburgh) propugnaculo, quod ante

206 Derivato Tenerâ. tulam pavidi milites deseruerant, & derivato per viam regiam Tenerâ, cujus inundatione Cives tutos se credebant (frænarant enim fluminis amnem aggere circa locum vulgò Putkensturre)

207 Bis oppugnata. admotis viâ Bruxellensi octodecim tormentis, magno impetu cœpit urbem quatere, & facto longo hiatu, primò propugnaculum ad portam Bruxellensem magna vi, tandem altero assultu

208 Tandem dedita. expugnavit. Inde antequam murum adoriretur, cujus ruinam novo intus opere propugnatores compensarant, deditione urbem cepit 17. Augusti M. D. LXXXIV. amissis in oppugnatione, & antè, multis magni nominis militibus; inter quos Petrus de Pace Chiliarcha Hispanus, & Petrus Taxis. Hanc deditionem inter potissimas victorias Parmensem habuisse, hæc in conclavi Pontificio Romæ, Epigraphe docet: ubi inter paucas urbes Teneræmonda numeratur.

209 Ejus deditionis Romæ memoria. *Alexander Farnesius Octavii filius, Parmæ, ac Placentiæ Dux tertius, Provinciam nactus Belgicam, Philippi Hispaniarum Regis imperia detrectantem, Mastrichum urbem munitissimam expugnavit: Bironium Gallum diversarum partium Ducem, collatis signis prælio vicit: Duynkercam, Gandavum, Brugas, Hipras, Teneræmondam; Bruxellas, aliaque plurima Belgii oppida, aut vi cepit; aut ad deditionem compulit. Antverpiam nullis humanis viribus expugnabilem, ingenti ad Scaldim operum magnitudine circum munitam, in deditionem accepit, Novesium receptum Coloniensi Archiepiscopo reddidit. Belgas omnes qui continentem incolunt, in Philippi Regis potestatem, & ad Ecclesiæ Romanæ obedientiam reduxit. Hasce ob res fortiter gestas à S.P.Q.R. Summus Imperator, elogio prope majorum triumphos, quorum gloriam aut vicit, aut certè æquavit, ornatus est, Achille Cibo, Octaviano Crescentiæ Coss.*

210 Præsidiarii dimissi. Præsidiarii lege deditionis incolumes gladio & pugione accincti Willebroecam deducti sunt. Emanuel de Meteren (ut alia omittam de exhaustis paulatim fossis, dirutis cataractis, & obstructo amne &c.) duos concionatores contra pacta captos esse scribit: quod secus est. Nam unus tantum erat neque ejus in legibus deditionis, aut sermone, aut scriptis, ulla mentio. 211 Emanuelis de Meteren errores.

Cùmque inter præsidiarios exiens minister esse deprehenderetur, captus est, & strangulatus. Idque eò magis, quòd Sacerdos antea fuerat, & volens sciensque Principem, cum religione ejurarat. 212 Minister strangulatus.

Exinde in Domini sui obsequio semper hæc civitas mansit: unde exciderat, non Civium vitio, quorum paucissimi profanatæ religionis cultum, in communi illo delirio secuti; sed fortunæ incumbentis necessitate, & externorum cogente patentiâ. Enimverò omnes superiorum temporum Principes, ab ipso usque Maleano, summis elogiis egregiè prosecuti sunt horum Civium fidem, quorum variæ hac de re laudes in archivis exstant. 213 Civium in fidem Catholicam & Principem studium.

Eximius erit testis, unus instar omnium, Carolus V. Cæsar; quem Principem nominare, laudare est: hic illustri, & augusto testimonio, omnium temporum merita complexus, posteris testatum reliquit, *Hanc urbem semper bonam fidamque fuisse erga se, & suos Majores Flandriæ Comites: neque ullum extare contrarium exemplum.* Ut meritò dici queat, quod auspicatissimo ALBERTI & ISABELLÆ Principum in hanc suam urbem adventu, vir doctus panxit: 214 De Civium fide Caroli V. testimonium.

Thessala si Tempe, & Memphitica marmora desunt; 215 De eadem Epigramma.
Adversus Dominos est amor, atque fides:
Lædere quam potuit fatis vis major iniquis;
Fata sed ipsa quidem frangere non poterunt.

CAPUT VIII.

Privilegia.

FIDEM Civium erga Dominos præmia id est Privilegia sequantur: quæ Dominorum favore variè adepti sunt: & ut omittamus ea, quæ antiquitus à priscis Dominis habuerunt, quorum pleraque situ temporum, & oblivione periêre, à Ludovico Maleano auspicabimur, qui primus Comitum Flandriæ, hoc Dominium accepit. Sunt autem inter cetera hæc.

Ludovicus Maleanus confirmavit leges & consuetudines, quæ fuerant tempore Roberti Comitis. 1 Confirmatio legum & consuetudinum. Archiv. oppidi. Diplom anno 1348.

Idem ut *Dominus supremus & sine medio* confirmavit privilegia textorum, & pannificii: quibus ea tempestate hæc urbs vigebat. 2 Confirmatio privilegiorum Textoriæ. Diplom. an. 1315.

Idem confirmavit jus Asyli, quo antiquitus sub priscis oppidi Dynastis fruitam hanc urbem declarat: exceptis qui exulant ob conspirationes contra Dominum, qui vim Domino intulerunt, aut ministris Justitiæ: latronibus insuper, prædonibus, incendiariis, & qui feminæ vim intulerunt. 3 De jure Asyli. Diplom. 1315.

Ibidem immunitatem Civibus largitur ab aresto per totam Flandriam. 4 De immunitate ab arestis. Ibidem.

Idem

5 De telonio Antverpiano. Diplom. 1379.
Idem Teneræmondanos à novo telonio Antverpiensi liberat.

6 De muniis publicis. Diplom. 1349.
Idem vetuit hic exteros ad munia publica admitti exceptis Flandris.

7 Iterum de telonio. Diplom. 1381.
Maleani gener *Philippus Burgundus* hujus oppidi Cives (quod antè socer fecerat) à novo telonio Anverpiensi immunes esse declarat.

8 Nundinæ anniversariæ. Diplom. 1397.
Idem concessit nundinationem anniversariam: cujus initium esset Martis post D. Lucæ, duraturam triduo, cum immunitate ab arresto.

9 Earum translatio. Diplom. 1550.
Carolus V. transtulit diem, statuitque initium primo Veneris post primum sabbatum mense Octobri. Dicta autem immunitas non modò nundinationis tempore data est; sed octiduo antè, ad veniendum, & advehendum merces, & octiduo itidem post, ad convasandum, & abeundum. Unde tamen excluduntur exsules, fugitivi, hostes, & debitores Principis.

10 De danda Civitate. Diplom. 1402.
Idem confirmavit antiquam consuetudinem, quâ penes Scabinos erat potestas adscribendi viros, & fœminas, cujuscumque loci & conditionis, in Civitatem & privilegiorum fruitionem.

11 De evocationibus. Diplom. 1402.
Idem dat Senatui potestatem ex alieno carcere & tribunali etiam in criminalibus cives suos, eorumque causas ad se evocandi.

12 De Assisiis. Diplom. 1414.
Joannes Burgundus transtulit eas impositiones, quas Assisias vocant, in publicum urbis usum. Diplomati etiam filius ejus *Philippus* subscripsit.

13 De purgatione fossarum. Diplom. 1414.
Idem *Joannes* adstringit omnes territorii incolas ad purgationem fossarum hujus oppidi.

14 De residentia Sacerdotum. Diplom. 1414.
Idem cogit Ecclesiæ Collegiatæ Canonicos, & qui Ecclesiasticis beneficiis fruuntur, ad personalem residentiam.

15 De judicio feudali.
Idem declarat causas hujus curiæ Feudalis non spectare ad cognitionem Consilii Flandriæ; sed Judices Feudales hic judicare per Arrestum, & repræsentare ipsum Principem.

16 De cudendo numos.
Philippus Bonus largitus est Curatoribus Sacelli Divæ Virginis potestatem cudendi numos
Diplom. 1511.
æreos, pretii quatuor obolorum Flandricorum. Id Maxæmylianus confirmavit.

17 De coctione Cerevisiæ. Diplom. 1440.
Idem vetuit toto Territorio intra secundum ab urbe lapidem Cerevisiam coquere, aut aliunde quàm ex urbe petere: quod postea confirmavit Carolus V.

18 De exoneratione Cerevisiæ. Diplom. 1549.
Idem vetuit toto territorio Cerevisiam è navibus exportari; sed in urbe id fieri mandavit: ubi etiam jussit duas horas in ripa relinqui; quod stapelam sive stabulationem vocant.

19 De optimo cathallo. 1444.
Idem remisit medium bonorum mobilium, quod ad Principem solebat pervenire à morte eorum, qui non erant Cives, compensatione optimi cathalli.

20 Teneræmondam non esse Comitatus Flandriæ. Diplom. 1451.
Idem singulari privilegio declarat oppidum & Dominium Teneræmondense nec esse, nec fuisse Castellaniæ Gandensis; neque de Comitatu Flandriæ, neque de hujus tenemento; sed purè vicinum Castellaniæ Gandensi.

21 De Sodalitate D. Georgii. Diplom. 1451.
Idem comprobat Sodalitatem D. Georgii, eamque privilegiis ornat.

22 De venditione feudorum. Diplom. 1480.
Idem confirmat antiquam consuetudinem hujus curiæ, feuda ad libitum onerandi, vendendi, alienandi, sine venia Principis, aut proximi heredis assensu: nullâ etiam juratâ necessitate: *Quia*, inquit, *hæc feuda alterius sunt naturæ, quàm aliarum Curiarum: quum hæc terra sit Imperialis; & non de nostro Comitatu Flandriæ: ut satis liquet ex nostris Tabulis in Consilio Flandriæ aliàs expeditis, & nunc examinatis, post maturam deliberationem, habitoque super hoc judicio Curiæ Flandriæ, &c.* Hoc tempore Principi ab arcanis erat Joannes de Bircquegny, Petri de Bircquegny Equitis filius, qui hoc Philippi diploma signavit: cujus eò potissimùm hic memini, quòd ejus hâc urbe posteritas durat.

Maxæmylianus vetuit Civem ob causas Civiles in carcerem rapi, si sponsorem præbeat. In Criminalibus etiam noluit Prætorem in aliquem manus injicere, nisi habitâ antè super facto inquisitione: aut nisi aliquis sit, qui se palàm Adversarium & actorem profiteatur, seque eum Reo Prætori dedat. 23 De carcere Civis. Diplom. 1480.

Idem declarat Cives in perpetuum immunes à fore à fisco, ob quodcumque demum crimen, exceptis læsione majestatis, conspiratione & seditione. 24 Immunitas à fisco. Ibidem.

Idem vult quotannis novos esse Magistratus: neque ulli suum munus ultra annum prorogari. 25 De novandis Magistratibus. Ibidem.

Prædicta *Maxæmyliani* beneficia confirmavit *Philippus Austriacus primus.* Diplom. 1496.

Idem *Maxæmylianus* concessit mercatum Hebdomadalem diebus Lunæ: & immunitatem ab executione & aresto ob debita, diebus Dominicis, Lunæ, & Martis. Id etiam *Philippus Austrius* confirmavit. 26 Forum hebdomadale. Diplom. 1494.

Philippus Austriacus I. confirmavit antiquam consuetudinem, de non arestandis ob debita urbis, aut loci ubi habitant, iis qui cujuscumque generis annonam in hanc urbem deferunt, quocumque modo. 27 De non arestandis qui annonam adferunt. Diplom. 1497.

Carolus V. confirmavit consuetudines quæ observantur in ædibus mortuariis. 28 De ædibus mortuariis. Diplom. 1514.

Idem novam D. Andreæ Sodalitatem privilegiis ornat. 29 De Sodalitate D. Andreæ. Diplom. 1514.

Idem jussit ut nundinarum tempore adscripti cives incolæ territorii cum armis ad excubias in portis præsto essent. 30 De excubiis nundinarum. Diplom. 1527.

Idem dedit Senatui privilegium in casu appellationis, ad Curiam Flandriæ transmittendi lites cum iis scriptis ex quibus secundùm allegata & probata judicatæ sunt. 31 De transmittendis litibus in scriptis. Diplom. 1531.

Idem vetuit monopolia exercere in territorio: mandatque omnibus merces ad forum deferre. 32 De monopoliis. Diplom. 1540.

Idem prohibet uspiam non cerevisiam modò, sed ne ullas omninò merces onerari aut exonerari, præterquam in urbe. 33 De exoneratione mercium. Diplom. 1540.

Idem hic constituit Judicem causarum civilium, quem Princeps *suum locum tenentem* sive Vivarium vocat: coram quo Cives Gandenses & Teneræmondani possunt citare debitores suos, qui habitant locis sequentibus: *Lokeren, Condenbrugh, Dackenam, Waesmunster, Eeverfele, Sombeke, Thielrode, Basele, S. Gillis, S. Nicolaes, Nienkercke, Kemseke, S. Pauwels, Stekene, Sinay, Belsele, Meerbeke, Themseke, Ripelmonde, Exaerde, Haesdonck, in S. Nicolaes,* 34 De Judice Civili. Diplom. 1544.

laes, *in Belſele*, *in Waeſmunſter*, *in Lokeren*, *Pumbeken*, *Paddeſchoot*, *Aerſchot*, *Bornem*, *Inghene*, *Marsekercke*, *de Weert*, *S. Amants*, *Baſſerode*, *Opdurp*, *Meſpelaer*, *Ghyſeghem*, *Hoffstaey*, *Wieſe*, *Moorſele*, *Herderſem*, *Wanſele in ditione Teneræmondana*, *Oordeghem*, *Baveghem*, *Bueſtem*, *Nieukercke*, *Eerdeghem*, *Liekercke*, *Leewe*, *Lembeke*, *Dender-houtem*, *Ninove*, *Kerckhove*, *Okegem*, *Hilliegem*, *Erembodegem*, *Wolle*, *Yſeghem*, *Ter Alphene*, *Aſpelaere*, *Hautre*, *Haultert*, *Kerckskin*, *Hilleghem*, *Woubrechteghem*, *Sententelins*, *Zele*, *Hamme*, *Belle*, *S. Gilis*, *Swiveke*, *Grimbergen*, *Moerſeke*, *Lebbeke*, *Oudeghem*, *Appels*, *Moorſele*, *Capittele*, & *Wieſe-Capittele*.

35 Juriſdictio in hos Cives Gandenſibus erepta. Diplom. 1540.

Idem novâ lege quam *Carolinam* vocant, adimit Gandenſibus omnem juriſdictionem, auctoritatem, & præeminentiam in Teneręmondam, ejuſque Territorium.

36 De munitione oppidi. Diplom. 1542.

Idem cogit omnes territorii incolas, qui intra ſecundum milliare habitant, ad munitionem oppidi.

37 De Sodalitate D. Sebaſtiani. Diplom, 1546.

Idem abolitis priſcis privilegiis Sodalitatum DD. Ægidii & Sebaſtiani, iiſque in unum corpus redactis, nova indulta largitur.

CAPUT IX.

Politia.

1 Quæ hic ſumma dignitas.

NUNC quæ Politia ſive adminiſtrationis ſit ratio, oſtendam. Summæ dignitatis, & auctoritatis munus, ut in pleriſque Belgicæ urbibus, ita & hìc eſt Prætura. Vicem enim Domini abſentis Prætores obeunt, jus Domini curant, decimas ex emptione, aut mutatione omnium terrarum (exceptis feudis) capiunt: itidem reddituum, qui pro hypotheca fundum habent. Juſtitiam exercent criminalem, aliaſque habent inſuper dignitatis, & muneris prærogativas, quæ omnia aut per ſe, aut per Vicarium, ſive Proprætorem curant. Atqui hæc quum eximia ſint, non niſi claris natalibus viris, & virtute illuſtribus, demandari ſolent. Quales ii, quos à multis retro annis cùm ex Analectis prudentiſſimi viri Joannis de Clerck, hujus urbis actuarii; tum ex Dionyſii Harduini ſcriptis apud Juſtum Harduinum nepotem collectos, conſequenti ſerie producam. Etſi multò antè fuiſſe Roberti Betunii Flandriæ poſteà Comitis diploma oſtendit: quo ille vivo adhuc Guidone patre, *juſſit ſuum Præterem Teneræmondenſem præſentem eſſe vendiſioni, & tradiſioni aut quam facturus erat Raſo Gaveranus Eccleſia S. Bavonis, de alta juſtitia pagorum Everghem, Sleydinghe, Wondelghem cum omni reliquo jure.* Idem Swiveçanus Codex teſtatur: & aliquanto antè, Roberti Advocati cum Capitulo Cameracenſi conventio.

2 Prætoris munus.
Archiva D. Bavonis.
Anno 1274.
Anno 1246.

3 Prætorum ab anno 1364. ad hoc ævum ſeries.

Gulielmus le Moſt anno M. CCC. LXIV.

Ludovicus Lichterveldius......

Joannes Halowinus anno M. CCC. LXXVI.

Rihardus de Haultrive anno M. CCC. LXXVIII.

Ghildolphus Gruythuſius Eques anno M. CCC. LXXVIII.

Hujus meminit Meyerus, ubi dicit: *Pacem factam per Margaretam à Francia Ludovici* (Maleani) *matrem inter Ghildolphum ab Gruythuſe, & Dominum Gruythuſium cum ſuis, ex una; & Joannem Boninum* (malè ibi legitur Bovinum) *Molenbeca Dominum, & ejus propinquos, alia ex parte; & ſedatas domeſticas eorum rixas, & inimicitias.*

Ad annum 1377. 4 Controverſia ſedata inter Gruythuſios & Boninos.

Oliverius Halowinus anno M. CCC. LXXXII.

Oliverius Halowinus Eques anno M. CCC. LXXXII.

Robertus de Capple octavo Maii anno M. CCC. LXXXVI. Idem fuit aliquanto pòſt Prætor Aloſtenſis.

Joannes van Hoorſt ſexto Februarii anno M. CCC. LXXXIX.

Philippus Maſminius Eeckæ, & Hundelghemi Dominus anno M. CCC. LXXXIX.

Hic idem ille fuit, qui ſub Maleano cùm hæc Urbs à Gandenſibus aquâ terrâque obſidebatur, inter Nobiliſſimos propugnatores eſt relatus: & poſtea pacatis inter Philippum Audacem & Gandenſes rebus, conventioni pacis inter alios proceres ſubſcripſit. Uxorem habuit Catharinam de Mirabel Franconis filiam, viduam Joannis Uyter-zwaene, & ex eo matrem Joannis: utriuſque memoriam inveni in obituario Collegiatæ Eccleſiæ Teneræmondenſis, in hæc verba: anno M. CCC. XCI. *Menſis Aprilis decimo octavo, obiit Nobilis & ſtrenuus Vir Dominus Philippus de Maſſemine Miles, qui dedit pro obitu ſuo Dominæque Catharina de Mirabelle ejuſdem uxoris, nec non Domini Joannis eorumdem filii, Militis, tertiam partem prati cujuſdam ſiti in Parochia de Wichline:* Et rurſum ad tertium Kal. Novembris: *Anno Domini* M. CCC. LXXXVIII. *obiit Nobilis Domina Catharina de Mirabelle, uxor quondam Nobilis Viri Domini Philippi de Maſſemine, Militis: qui dedit pro obitu ſuo partem prati, juxta tenorem qui habetur in hoc libro* 14. *Kal. Maii.* Conditi autem ſunt hìc ad D. Virginis, ubi ſplendidiſſimum habuêre monimentum, paullùm ſupra terram ſurgens; ſed illud hæreticorum rabies evertit: at non ſimul omnem memoriam, quam fugiente jam veteris ſepulchri inſcriptione, ne pænitus obſoleſceret, in ſaxo ad parietem hoc ſenſu novavit Vir Nobiliſſimus Jacobus Yedeghemius hujus Urbis Prætor.

5 Philippus Maſminius, Teneræmondæ obſeſſus. Meyer. an. 1379.
6 Ejus uxor. Collectan. Gaillardi.
7 Utriuſque in obituario Teneræmond. memoria.

Hìc jacet Nobilis Vir Dominus Philippus de Maſmines Eques, Eeckæ Dominus, & Hundelghemi, Magnus Prætor Urbis & Territorii Teneræmondenſis, qui obiit vigeſimo ſexto Junii anno M. CCC. XCI. *Et Domina Catharina de Mirabel ejus uxor, vidua ante Domini Guerini Uyter-zwaene Equitis, Domini de Miromez, Herdeſſem, & Zombecæ, quæ obiit vigeſimo Octobris anno* M. CCC. LXXXVIII. *qui ſecundi Conjuges fundarunt hìc duas Sacellanias qua-*

8 Et Epitaphia.

rum alterius Collator est Dominus Jacobus de Tedegem Eques, Wiesæ, & Imbiesæ, &c. Dominus, magnus Prætor Urbis & Territorii prædicti, ex prædicta Domina Catharina oriundus: qui felicis memoriæ, & ejus honoris ergò hoc mnemosynon fieri curavit, an. M. D. LXXV.

9 Joannes Uyterzwaene cujus filius. Anelecta Harduini. *Joannes Uyter-zwaene* Eques Joannis & Catharinæ Mirabellæ filius Philippi Masminii privignus, Dominus de Herdesem & Advocatus
10 Maritus. Wicchlinæ. Hic duxit anno M. CCC. XCI. uxorem Margaretam Harlebecanam, Dominam Wackenæ, quæ patrem habuit Joannem Wackenæ Dominum, matrem Joannam Halowi-
11 Parens. nam, ex qua sustulit Triestanum, Hectorem, Joannem, Joannam, & Margaretam. Triestanus Dominus Wackenæ, Herdesemi, & Zombecæ, habuit uxorem Elisabetham van Steenhout, Roelandi filiam, Dominam Zombecæ, & post illam, Catharinam van Ghent, Joannis
12 Avus. van Ghent Equitis filiam, & ex hac Philippum (qui à morte patris Wackenam vendidit Andreæ Andriessens & sine prole decessit) & Margaretam, quam duxit Joannes Masminius, habuitque ex ea liberos Joannem & Elisabetham. Hector maritus fuit Elisabethæ Pointe (legi etiam Pointinck.) Alteram item habuisse uxorem monimenti lineamenta ostendunt. Liberos reliquit Hectorem, Elisabetham, & Mariam. Humatus est cum utraque Conjuge hic ad D. Virginis, in choro qui olim Sanctæ Crucis nunc DD. Hilduardi & Christianæ. Sepulcri lapis is erat, qui nunc Philippum Masminium, quem dixi, tegit. De Joanne nihil habeo certi. Joanna nupsit Philippo Masminio: Catharina verò Joanni de Maerschalck filio Joannis. Porrò cùm Joannes, quem Prætorem diximus, è vivis sublatus esset, immaturis adhuc liberis, eorum tutelam suscepêre Boelariç Dominus, & Joannes Mirabellus sive de Halc Lilloæ Toparcha.

13 Simonis Rym Patruus. *Simon Rym* vigesimo quinto Januarii anno M. CCC. XCI. Nepos fuit ex fratre illius Simonis, quem Rymiæ gentis columen, sub Malea-
Meyer. an. 1380. no Civilia bella declinantem, latâ à Rasone Malardo tribuno Gandensium lege, ut qui Equestris Ordinis virum cepisset, præmium auferret duas libras crassorum, qui Scutiferum unam, in urbem vi tractum Gandenses, cum
14 Furore civili supplicio affectus. Meyer. an. 1384. famulo insontem supremo supplicio affecerunt. Cujus sceleris cùm aliquanto pòst Joannem van Zickele hic Simon insimularet, & insuper objiceret illustrium Gandæ familiarum arcana divulgasse, atque id utrumque Joannes negaret; ortum celebre apud Scriptores, & in ho-
15 Simonis Rym duellum. minum memoria duellum, Insulis, coram Philippo & Isabella Principibus: quo Victor Simon scelus Joannis, & mortem Patrui egregiè
16 Joannis van Sickele apud Meyer. elogium. Ad an. 1381. vindicavit. Illum tamen Meyerus elogio *probatissimi Civis* ornat, eumque ne conspirationis in Principem aut particeps, aut suspectus esset, in Hannoniam concessisse; & hanc viri cædem in invidiam vocans, *Postea tamen* (inquit) *Insulæ, quo jure, quâque injuriâ, tamquam seditiosus à nobilitate necatus est.* Obiit autem prædictus Simon anno M. CCCC. IX. vigesimo 17 Simonis Rym obitus.
Aprilis. Conditus hic in Choro D. Virginis, sub laminâ æreâ, quam cum inscriptione & consanguinearum gentium insigniis fanaticus nuper furor evertit. Ejus tamen adhuc in tabella monimentum visitur, ubi armata ejus effigies, & hi versus:

Simon Rym Miles, Dominus armis decorosus, 18 Et monumentum.
Hic laudes status sub saxo Relligionis,
Anno milleno, centeno quater, quoque nono.

Ceterum quod ad gentem Rymiam attinet, eam ex Saxonia oriundam ferunt: & primùm inde venisse Balduinum de Rym, postquam ea 19 Gens Rymia unde.
gens à Carolo Magno victa, huc illuc vitandis rebellionibus sparsa est. Is quòd habitarat in Saxonia castellum Bystervelt, gentilibus armis in 20 Unde illis Symbolum Bystervelt.
hanc usque diem hoc nomen inscribunt. Illum autem Balduinum delegisse sibi sedem volunt, non procul à Scalda, eo loco qui ab hac gente Ringenesse quasi Rymeneste dici putatur, id est Rymiorum nidus & sedes. Hos gentiles ædes ea- 21 Rymiorum Gandavi vicus.
dem urbe, Maleani etiam ævo habuisse constat ex Meyero, ubi dicit: *Exules turpiter grassatos* 22 Et ædes gentiles.
in alto portu (loci id nomen) *ædes quibus nomen de Rym, invitis omnibus bonis sibi ad habitandum vendicasse.*

Ludovicus Salaert nono Maii M. CCCC. VII.

Ludovicus van Steelant anno M. CCCC. XII. Antè fuerat Prætor Alostensis. De hac gente memini legere privatis familiæ viribus bellum Tor- 23 Gentis Steenlandiæ privatum
nacensibus movisse. Etenim Steenlandia, unde bellum.
nobilissimæ huic familiæ nomen, jamdiu inunda- 24 Gentis nomen unde.
tione periit. Notat Meyerus anno M. CCC. XXII. Meyer. an. 1361.
nondum fuisse mersam: ex tabulis quibusdam publicis ejus anni, quarum initium: *Hos Gulielmus Block van Steelant, Eques, Petrus Gulielmi filius, Heyens Pastor in Steelant, Robertus van Steelant Dominus Uplosera, Dionysius van Steelant, &c.*

Joannes vander Hamayden, (alibi legi de 25 Joannis van Hamayde uxor.
Homey) hic uxorem habuit Jodocam Halowi- Analecta Harduini.
nam, & ex ea liberos Jodocum, Godelivam,
Christianam, & Philippam. Humatus est hic 26 Liberi.
ad D. Virginis, inter DD. Annæ & Huberti al- 27 Sepulchrum.
taria. Hanc gentem per ea tempora illustrem fuisse indicio est, quod *Jacobus ab Hamayden* le- 28 Familiæ Nobilitas.
gitur inter illos proceres, qui Caroli Burgundi Meyer. an. 1471.
mensæ ministrarunt, in memorabili illo epulo, quo is Cæsarem Fredericum apud Treviros ex- Ibidem.
cepit: quo tempore Ducis filiam Cæsar Maxæmyliano filio suo ambiebat; Carolus autem à Cæsare Regis Burgundiæ titulum.

Ludovicus Salaert anno M. CCCC. XIV. uxorem Obituarium S. Mariæ.
habuit Elisabetham Bonin.

Gerardus Maldeghemius Eques Scoudeæ & Baserodç Dominus, undecimo Augusti anno M. CCCC. XIV.

Guido

Guido Ghistellanus Axelæ & Wasquali Dominus anno M. CCCC. XVII. Hic in tabulis publicis dictus est *nobilissimus & potens Dominus Guido.*

29 Guidonis Ghistellani uxor una. Analecta Harduini.

Uxorem habuit Margaretam Oudenhoviam Wasquali Dominam, quę obiit anno M. CCCC. XVI. & post hanc secundis nuptiis duxit Margaretam, filiam Balduini de Vos, Laernæ Domini: cujus dote Axelæ Dominium accepit. De ea in libro obituum hìc ad D. Virginis leguntur hæc: *Decimo quarto Calend. Julii anno* M. CCCC. LIII. *obiit nobilis Domina D. Margareta de Vos uxor Domini Guidonis de Ghistella Militis.*

30 Et altera. Collectan. Gaillardi.

31 Ghistellanæ gentis nomen unde.

Habet autem hæc Ghistellana gens cognomen à Ghistella, nobili prope Brugas municipio. Estque id primariæ celebritatis, non solùm ob hujus gentis proceres, quorum virtus militaris & togata, sæpè belli domique Principibus & patriæ præsidio fuit; sed etiam ob reliquias D. Godelivæ Hemridi de Sonfort ex Ogena filię, quam maritus Bertulphus Ghistellanus mantili compresso gutture jussit suffocari. Accidit autem id anno M. LXX. nono Julii, quem diem ejus memoriæ pia posteritas consecravit.

Meyer. an. 1070.

Ludovicus Salaert vigesimo quinto Novembris anno M. CCCC. XIX.

Joannes de Vaernewyck Dominus Exardæ decimo nono Decembris anno M. CCCC. XXI. Idem anno sequente Prætor Alostensis.

Rogerius Villanus decimo Februarii anno M. CCCC. XXIII. De hac gente vide infrà lib. 3. cap. 3. ubi de Calckene est sermo.

32 Fulconis Uytenhovii commendatio. Meyer. an. 1210.

Joannes Uytenhoven Joannis filius decimâ quartâ Aprilis anno M. CCCC. XXVI. Hujus familiæ fuit ille *Fulco patriâ Gandensis, percelebri vir sapientiâ, qui cùm nullis posset modis impelli ab Jacobo Vitriacensi Innocentii Legato, ut expeditionem* (in Albienses Hæreticos) *pro more concionaretur, idoneum se esse negans*; subitò *sen vindice irato Numine, gravissimâ correptus est hemorrhoide: quam viginti quatuor per annos tam forti infractoque tulit animo, ut Christum Servatorem ante mortem videre, ut aiunt,* diemque *obitûs præscire meruerit. Canonicus erat Insulanus. Condidit Gandavi domum hospitalem* (de portu B. Mariæ Virginis) *pro egenis, cui à vetusto* loci nomine *nomen est Biloca*, ubi medio Templi ante Crucem monimentum habuit. Ejus Epitaphium, ut ex M.S. Gaillardi Collectaneis excerpsi, extra ordinem hìc dabo, ut gratiam ineam apud Gandensium Antiquitatum studiosos. Est autem hoc:

33 Et Epitaphium.

In hoc vicino Sacello B. Mariæ requiescit Dominus Fulco Utenhovius, qui ex hac luce migravit anno M. CC. XL. *tertio Cal. Septembris. Ad ejus sinistram verò pausat venerabilis Domicella Truna Utenhovia, ejusdem Fulconis germana, quæ obiit anno* M. CC. XLII. *tertio Cal. Aprilis: qui favore inclytorum Ferdinandi & Joannæ Flandriæ Comitum, inchoaverunt, & fundarunt hospitale & Monasterium, unicum profectò, atque supremum pauperum infirmorum solamen, atque refugium. Requiescant in pace. Amen.*

34 Gentis Uytenhoviæ antiquitas.

Ab eo usque tempore, & fortè multò antè habita est Utenhoviorum familia inter Gandensium potissimas: habuitque semper viros, quorum virtus in ea Repub. non est ignobilis.

Gulielmus Zaedelaer à Consilio Ducis Burgundiæ vigesimo Septembris anno M. CCCC. XXVIII.

Joannes Uytenhovius Joannis filius diplomate Philippi Burgundi decimâ tertiâ Decembris anno M. CCCC. XXIX.

Gulielmus Oudenemi Dominus Eques, à Consiliis & cubiculo Ducis Burgúdię an. M. CCCC. XXXV.

Joannes de Proost Eertbrugæ Dominus, & in Schellebelle, à consiliis Ducis Burgundiæ, decimo nono Octobris anno M. CCCC. XXXVI. Idem antè fuerat Prætor Alostanus, obitâque Præturâ hujus Dominii, rursùs Alostensem adiit anno M. CCCC. LXII. Filius erat Adami de Proost, & Joannæ van Belle, Bernardi Eertbrugæ & in Schelle-belle Domini, filiæ; unde insignia gessit paternæ & maternæ familiæ mixta. Uxorem habuit Alexandrinam van Steelandt. Obiit ille anno M. CCCC. LXXV. Decembri; hæc verò anno M. CCCC. LXXXII. octavo Octobris. Uterque conditus est Alosti ad D. Martini in Choro D. Virginis.

35 Joannis de Proost Pater.

36 Uxor.

37 Obitus.

Gulielmus Dominus Quevillæ à Consiliis & cubiculo Ducis Burgundiæ, decimâ quintâ Januarii anno M. CCCC. LVI.

Henricus vander Eycken, Falconarius, & à cubiculo Philippi Boni anno M. CCCC. LXI. obiit anno M. CCCC. LXVI. Sepultus hìc ad D. Virginis. Uxorem habuit Elizabetham Zaelaert, & ex ea filium Joannem Sacellanum S. Joannis, & insuper filiam Catharinam, quæ nupsit Joanni Peeters, unde filiam sustulit Elisabetham, Conjugem Joannis de Rantere: qui omnes, excepto hoc, ad D. Virginis uno monimento clauduntur.

38 Henrici vander Eycken uxor.

39 Liberi.

40 Monimentum.

Colinetus Daveluz anno M. CCCC. LXVII.

Galaudus Masminius vigesimo Augusti, anno M. CCCC. LXIX. hic omnium primus dicitur titulo *Summi Prætoris*, cùm alii Prætores solùm dicti essent.

Joannes Serpieters (legi etiam *Pieters*) is hoc munus & diploma accepit ab Adolpho Cliviensi Ravestanæ Regulo, Mariæ Burgundæ Vicario, secundo Aprilis M. CCCC. LXXVI.

Jacobus Donche, diplomate Mariæ anno M. CCCC. LXXVII. Antè fuerat magister rationum Margaretæ Eboracensis, viduæ Caroli Burgundi.

Sigerus Spot per absentiam Jacobi Donche decimo octavo Septembris anno M. CCCC. LXXX.

Joannes van Yedegem anno M. CCCC. LXXXI. De hac gente vide lib. 3. cap. 7. numero 6.

Carolus Masminius anno M. CCCC. LXXXIII.

Jacobus Donche iterùm diplomate Maxæmyliani & Mariæ anno M. CCCC. LXXXV. mense Januario, obiit 30. Julii anno M. CCCC XCII. sepultus hic ad D. Virginis, sub lamina ærea, juxta monimentum Joannis van Steghem Scribæ hujus urbis.

41 Jacobi Donche obitus & sepulchrum.

42 Joannis Coutreau uxor. *Joannes Coutreau* Eques, Ascæ Dominus anno
M. CCCC. LXXXVI. sepultus est hìc ad D. Brigittæ,
cum conjuge Anna van Immersele. Illius con-
43 Et gentes consanguineæ. sanguineæ gentes ibidem in fenestra spectaban-
tur olim hæ: Coutreau mixta cum Dampmar-
tin, inde Dampmartin, Ameronghe, Vienten,
hujus verò Immersele mixta eum Berchem,
Molenne, Molin, & Halle.

Christophorus de Barouse uxorem habuit Phi-
lippam Utenhove: cum qua conditus est hìc ad
D. Virginis, in crepidine altaris B. Mariæ, ubi
olim Gallica epigraphe æri incisa, quæ in MSS.
Harduini & Gaillardi Analectis extat in hunc
sensum:

*Hic situs est Dominus Christophorus
de Barouse, Eques, natus in regno Por-
tugalliæ; dum viveret, OEconomus Do-
minæ Mariæ Ducissæ Burgundiæ, &
filii ejus Philippi, Archiducis & Ca-
stellæ Regis, & primus OEconomus Do-
minæ Joannæ Reginæ Hispaniarum, &
magnus Prætor oppidi & Castellaniæ Te-
neræmondensis: qui obiit anno Domini*
M. D. XXVI. 23. *Septembris: & Domina
Philippa Uten-hove ejus Uxor; qui va-
riè hic cultum Dei locupletarunt, & plu-
rimas huic Sacello & Ecclesiæ eleëmosy-
nas contulerunt. Obiit autem hæc anno
partæ salutis* M. D. XLI. 5. *Septembris.*

Leo de Proost Joannis filius anno M. D. IV.
eodem & præturâ & vitâ defunctus est: hu-
matus hìc ad D. Virginis.

Olverius van Royen Paddeschoti Dominus
diplomate Philippi Austriaci primi, pridie Kal.
Januarii anno M. D. V.

Alardus Bentinck (alibi *Benton*) Armiger vi-
gesimo tertio Novemb. anno M. D. VII.

44 Olverii van Royen obitus & uxores. *Olverius van Royen* iterum, ut constat ex ta-
bulis publicis an. M. D. XI. quæ penes Coria-
rios. Obiit quinto Septemb. anno M. D. XXXIII.
sepultus hìc ad D. Virginis cum duabus uxori-
bus Amelberga Andriessens Danielis filia, &
Margareta Rops cui pater Joannes.

Lævinus van Pottelsberghe Lævini filius E-
ques, Vinderhouti & Merendrę Dominus, di-
plomate Caroli quinti dato Gandavi decimo
octavo Junii an. M. D. XVII. obiit Gandavi con-
ditusque ibidem ad D. Michaelis.

45 Gentis de Bette origo. *Adrianus de Bette* Scutifer Dominus Schel-
lebellæ, Angreavi, Autreppæ, Holbecæ, Wel-
læ, & Esseghemi, diplomate Caroli V. dato
Mechliniç duodecimo Maii anno M. D. XVIII.
Huic genti in Flandria originem dedisse dici-
tur ille Bette, qui cum Borluto, Serfandro,
Sersimone sub Arnoldo Flandriæ Comite in has
ditiones ex Italia venisse creditur. Memoran-
tur autem hi omnes Gandavi domicilium po-
suisse, & harum quatuor stirpium auctores,
quas immensa à Principibus privilegia accepisse
ferunt. Siquidem ab his universam Gandensium 46 Auctores.
Rempublicam administratam à patribus posteri
acceperunt, & adhuc constans fama est: donec
ducentis circiter post annis Ferdinandus Co-
mes earum familiarum quasi tetrarchiâ abolitâ
aliter eam Remp. constituens triginta-novem-
viros introduxit. Hos quatuor gentium primo-
res, per quatuor urbis regiones, singula ha-
buisse Prætoria in literas relatum inveni: eo-
rum adhuc duo supersunt, & præter priscum
splendorem, singularem etiam præ se ferunt
antiquitatem. Bettiorum sedes in D. Joannis 47 Domicilium Gandavi.
Parœcia, ea domus erat quæ postea à Comi-
tibus San-Paulinus, S. Pauli dicta est. Borluto-
rum in S. Micaëlis ea domus quæ postea à Gruy-
thusia gente nomen accepit: Serfandrorum in
D. Jacobi, quæ nunc propolarum est, vulgò
MERCENIERS-HUYS: Sersimoniorum in D. Ni-
colai, ea domus quæ à duabus turribus nomen
habet, postea ad Utenhovios devoluta, & ab
his ad Gruteros, inde ad gentem de Bette, in
qua nunc eam possidet Joannes de Bette Eques,
Ledæ Baro, Angreavi, Autreppæ, Peronæ &
Esseghemi, &c. Toparcha, prædicti *Adriani*
ex Jacobo filio nepos, primigenius nunc, &
suæ stirpis caput. Huic etiam genti partim ac- 48 Huic genti Flandria quid debeat.
ceptam ferunt Flandri legitimam Principum
successionem. Nam cùm Balduinus Comes, is
qui filiam duxit Theodori Alsatii, aleæ lusu
amisisset centum triginta millia librarum Flan-
dricarum (quæ summa ad id tempus immensa
erat) cumque vix solvendo esset, fertur Ro-
berto fratri Hollandiæ Comiti, qui eam sum-
mam lucratus erat, Flandriam transcripsisse:
Flandri autem veriti Provinciæ expilationem,
exactor enim Robertus erat, collato consilio
tandem Adrianus & Lævinus Borluti, & Arnol-
dus de Bette liberandæ ab externa servitute pa-
triæ eam summam luerunt: pacti antè pecuniæ
annuos redditus, quos à Gandensibus acciperent.
Itaque reddita Comiti Flandria, sacrumque pa-
trimonium, eâ lege: ut neque Comiti neque
ejus Successoribus Flandriam liceret gravare,
nisi Gandensium assensu. Quam conditionem
Comitem accepisse ferunt, & ad perpetuam rei
memoriam actorum exemplar Parisios missum,
ibique in Regni Archivis conditum, Legatis ad
eam rem Philippo de Baenst Prætore, & Ge-
rolpho de Bette Consule, quos ex Gallia redu-
ces latrones in itinere obtruncarunt. Hæc ut Har-
duyni Analecta suggerebant hìc inserui. Mey-
erus autem nusquam meminit nisi quod à non-
nullis scriptum dicat: *Flandriam abs Theodorico
(Alsatio) Anglis fuisse oppignoratam: ceterùm* Anno 1657.
*coram Rege Francorum grandi solutâ pecuniâ ab
Gandensibus redemptam, ac Theodorico redditam*,
quam ipsam narrationem fabulæ propiorem
quam Historiæ existimat.

Jacobus de la Trovillere Eques, Dominus de 49 Jacobus de la Trovilliere ubi conditus.
Beaumanoir, diplomate Caroli dato Bruxellis
vigesimo nono Augusti, anno M. D. XXXI. Con-
ditus hìc est ad D. Virginis, in Choro Venera-
bilis Sacramenti: ubi olim Deo & memoriç suæ
fenestram dicavit. *Fran-*

Franciscus van Pottels-bergha, Eques, Vinderhouti, Merendrę, Wesenbecæ, & Brouckę Dominus, diplomate dato Antverpiæ decimo quarto Octobris anno M. D. XLII. Patrem habuit Lævinum, qui hîc antè Præturâ functus est. Matrem Lævinam van Steelant: uxorem Jacobam de Bonnieres, qui omnes Gandavi sepulti sunt ad D. Michaëlis.

50 Francisci Pottelsbergii pater.

51 Uxor.

52 Sepulchrum. Chronicon ad an. 1319.

Joannes de Wignacourt, Eques, Dominus de Fletres, diplomate dato Bruxellis anno M. D. XLIV. decimo quinto Martii.

Joannes de Montmorency Eques Aurei Velleris, Dominus de Courrieres, à Consilio & Cubiculo Caroli Quinti Cæsaris, diplomate dato Bruxellis ultimo Junii anno M. D. XLVI. Idem paucis pòst annis fuit Prætor Alostensis. Ad hujus gentis illustrem antiquitatem notavit ex Massono Doctissimus Miræus, ab anno M. C. LXXIX. habuisse jus exigendi salis, allato in medium ea de re diplomate. Idem ex diplomatis sigillo eruit, ab eo usque tempore insignia illis fuisse, Crucem & in quatuor spatiis aquilas; sed singulas eo ævo, quæ nunc quaternæ. *Sigillum* illud erat *Matthæi de monte Morenciaco*. Fratrem habuit Bochardum, qui uxorem duxit Laurentiam filiam Balduini Hannoniæ Comitis, viduam Theodorici Comitis Alostensis, Ywani filii, Theodorici Alsatii Comitis Flandriæ ex filia nepotis.

53 Gentis de Montmorency antiqua nobilitas.

54 Et prisca insignia. Meyer. an. 1166.

Anthonius de Northout Eques, Baro Baeyeghemi, diplomate dato Bruxellis tertio Novembris anno M. D. LIV.

Josephus de Baenst Eques, Dominus de Melisant, Ooft-kercke, & Gapinghem, diplomate dato Bruxellis vigesimo quinto Februarii. De hac gente dicit in Collectaneis suis Cornelius Gaillart, habuisse olim in suo Dominio Casand potestatem cudendæ monetæ argenteæ, ejusque generis numos se vidisse. Eosdem antiquitus *de Casand* vocatos, idem memorat: Stirpis autem originem refert ad Hiberniæ Regem, cui nomen Bagos: qui ortâ cum Angliæ Rege controversiâ, veritus hujus vires fugâ sibi consulens, ad Flandriæ oras circa Rodeburgum (nunc Ardeburgum) appulit: & à Liderico Flandriæ Forestario, Casand opportunum ad mare locum impetravit, ubi conditâ arce ejus uxor peperit Fridericum, qui primus suorum nostro ritu initiatus est. Hic adultus duxit filiam Principis Turnini (oppidi id nomen quod olim juxta Antverpiam, locum nunc Deurne vocant.) Ingruentibus dein Barbaris dirutâ arce Casandicâ, fortunisque direptis captus, atque abductus est cum liberis: inter quos maximus natu Arturus, quòd facie erat liberali atque venustâ, à Rollone Barbarorum Duce, Franciæ Regi dono datus est. Cùmque Oginæ Regis filiæ, quam Rollo desertâ gentili impietate duxerat, admodum gratus esset; hujus præsidio Suffocensis Angli Comitis filiam in conjugem accepit. Unde sustulit Antonium de Casand, qui etiam Anglam habuit uxorem, & inde liberos. Horum maximus natu erat Oliverius; qui relictâ Angliâ huc rediit, & avito Dominio jure postliminii recepto, arcem Casandicam restituit, & reliquit filio Joanni de Casant, cui Comes Arnoldus dedit neptem uxoris suæ Rosalæ, quæ ex Italia huc migrarat. Utriusque arma gentilitia dicuntur paulò ante nuperam tempestatem visa in templo Casant. Filium reliquere Joannem, qui versatus est in aula Comitis Balduini Barbati, à quo creatus est Eques. Creditur autem is Comes primus qui invexit in Flandriam Equestris Ordinis dignitatem. Joannes, quem dixi, uxorem habuit familiæ Boloniensis: ex qua filium habuit Anthonium de Casant; qui Robertum Frisium comitatus est ad Sacrum bellum, ubi fortiter superato procero quodam, & robusto pugnatore, insignia ejus clypeo depicta, gentilibus desertis, sibi & suis asseruit. Erant autem antiqua Casandicæ stirpis insignia medium brachium, cum manica rubra, & manus plena sole. Hujus Antonii ævo multa loca terræ Casandicæ, Zombecæ, Oostburgi, aliaque inter Walachriam & Flandriam maris inundatione perierunt. Uxorem habuit Veromanduam, & ex ea filium Rolandum: cui uxor fuit stirpis Catwicanæ in Batavia; unde natus est Guido, qui nxorem habuit ex gente Lyndalia, & ex ea liberos quorum stirps per Flandriam, Brabantiam, Hollandiam, & Zelandiam, variè diffusa est. Huic Guidoni devictæ Cōstantinopoleos laudem tribuunt: cùm enim esset Archithalassus, concitato armatæ suæ proræ cursu, catenam perrupit, quæ portum tuebatur, & accedere propiùs nostram classem vetabat. Quo facto nostris summâ vi irruentibus, regina urbium orientis, sub nostrum jugum venit. Hęc de gente Baenst sive Casandica; quia ad illustrationem ejus familię faciunt, visum ex Gaillardo in lucem dare.

55 Gentis de Baenst antiquitates & origo.

Joannes de Bonnieres Dominus de la Boüie & Vichte. Obiit Consul Brugensis an. M. D. LXXIII. ut liquet ex inscriptione funebris tabellę, quę hîc ad D. Virginis in choro B. Marię.

Jacobus van Tedeghem Eques, Wiesæ, & Imbiesę Dominus, diplomate dato Noviomagi duodecimo Julii anno M. D. LXXIII. Hic ille est qui Philippo Masminio, & Catharinæ de Mirabelle Epitaphium posuit, quod supra dedi. Cap. 9. n. 6.

Ludovicus de Blois Terloni Dominus. Hic cùm arcis Antverpianæ turbulentis illis temporibus Vicegubernator esset, & ab Ordinibus ad Joannem Austriacum propenderet, eique conaretur præsidiarios novo sacramento devincire, à Ponto de Noyelles Boursii Domino, præsidiariæ ibidem cohortis ductore, vi superatus captusque est, eique ab Ordinibus datus successor

56 Ludovicus de Blois Terloni Dominus quare captus.

57 Et præturâ privatus.

Franciscus vanden Kethulle Ryhovæ Dominus an. M. D. LXXVII. XVII. Augusti, hac præsertim ratione: quòd in publico illo Regii militis tumultu, & Ordinum Belgicæ fluctuatione, cùm Flandriæ Ordines de hac urbe admodum essent soliciti, quòd multum in ea omnem in partem interesit, itaque consultum crederent,

in suâ illam potestate continere, hujus potissimum operâ id effectum est. Cujus beneficii memoria apud Ordines adhuc recens erat, quando Trelonius, ut dixi, exauctoratus est. Obivit Ryhovius id munus donec rebus Ordinum desperatis, imminente hujus urbis obsidione, stipendiorum prætextu, ad Auriacum in Hollandiam concessit, ubi mortem cum vita commutavit.

Medio rerum tumultu cum adhuc in Ordinum potestate hæc urbs esset, Præturam accepit *Carolus Daubermont* Eques, Raimbaucourtii Toparcha, beneficio Alexandri Farnesii, Parmæ Principis, Belgicæ Proregis, an. M. D. LXXX. Hic jusjurandum præstitit Insulis anno M. D. LXXXI. dein Teneræmondæ anno M. D. LXXXIV. omnium quotquot fuerunt diutissimè hoc munere functus est, & fungitur. Vicariam illi operam præstitere Adrianus Brunel, Hubertus Uyten-eeckhoute, Antonius de Pottere, Carolus le Doux, Joannes van Belle, & Lucas van Hoorenbeke Jurisconsultus.

58 Amptmanni munus. Ut in Criminalibus *Prætor*, ita in Civilibus (feuda excipio) summum jus *Amptmannus* obit. Is Senatûs sententias exsecutioni mandat. Heredat, & exheredat. Eidem licet in nocturnos ambulones animadvertere & mulctas sui juris facere. Idem obit cum Scabinis lustratque vias oppidi, suburbii, aggeres, rivos, & ca-
59 Cujus olim gentis. nales. Id munus fuit olim penes gentem de Lu; sed redemptione ad hujus urbis Dynastam rediit. Qui in compensationem solvit quotannis duodecim libras Parisienses.

Quod jus Amptmannus in urbe habet, eo peregrè, quoad exsecutiones, fungitur is quem summum Majorem vocant.

60 Decani Hallæ munus. Civili insuper munere fungitur Decanus Hallæ: hic Civium tribubus præest, Comitia indicit, ad populum Principis & Senatus postulata refert, ejus jura, & privilegia tuetur, estque Tribunus quidam plebis.

61 Senatores à quibus eligantur. Quod ad Senatum attinet, quotannis mense Maio per Mandatarios Principis eliguntur, natalibus, virtute, & auctoritate præcipui, olim septem, nunc novem: inter quos primus *Burgi*, id est, oppidi *Magister* vocatur. Ex cetero numero interdum duo designantur Præfecti pu-
62 Senatus assessor Jurisconsultus. pillorum, interdum aliunde adsciscuntur. Senatui adsidet Jurisconsultus, quem ab annuâ pensione vulgo Pensionarium dicunt: & Scriba si-
63 Et Actuarius. ve Actuarius, qui Senatui est à secretis. Mu-
64 Senatorum munus. nus autem, & dignitas Senatorum, potissimùm in hoc consistit, quod Rempub. administrant,
65 Quæstor. pecuniariam rem conficiunt, numos per Quæstorem distribuunt, Sarta tecta per magistrum
66 Magister Fabricæ. fabricæ curant, rationes Principis Legatis quotannis reddunt, vini pretium in singulos cados statuunt. Quod credo originem habuisse occasione diplomatis Balduini Imperatoris Bisantini, qui primus Flandriæ Comitum, vini sui pretium passus est augeri. Antea enim quanti-
67 Prisca vini pretium statuendi consuetudo. Oudegherste Annal. cap. 92. cumque erat, non pluris tamen sibi emi patiebantur quam in binos sextarios tribus denariis Parisiensibus. Habebantque ad id satellitem qui nolentes Oenopolas cogeret. Quod cùm graviter Respublica ferret, Mercatores præsertim, quorum maximè intererat; Balduinus, quem Diplom. an. 1202.
dixi, eam consuetudinem iniquam ratus, abo- Diplom. an. 1203.
levit, Brugensium primùm, dein totius Flandriæ rogatu: decrevitque ut & ipse, & futuri in posterum Comites, eorumque domestici, tanti vina emerent, quanti empta esse Scabini affirmarent. Iidem potestatem habent conden-
di omnis generis decreta, ad bonum publicum, 68 Condendi decreta.
sive oppidi, sive territorii; approbante tamen Prætore, quæ mandant promulgari in oppido: eaque mutant secundùm necessitudinem & occasionem temporum: mulctas inponunt, quales videntur convenire. Quoslibet in Civitatem ad-
scribunt. Primam habent de suis Civibus cog- 69 Civitatem dandi.
nitionem, & judicium. Itidem quoad domos mortuarias, & aresta, quæ totâ ditione fiunt, iis locis quæ Principi immediatè parent: Jus
insuper evocandi Cives suos, eorumque causas, 70 Causas Civium cognoscendi.
etiam in criminalibus, ex alieno carcere & Tri-
bunali ad suum: modò id fiat ante litis conte- 71 Eas & cives tam ex alieno tribunali & carcere evocandi.
stationem, aliàs non. Sine horum & feudalium sententiâ Prætor neminem potest subjicere quæstionibus: imò neque Civem in carcerem rapere. Iidem Scabini omnes causas Civiles cog-
noscunt, & judicant, exceptis feudalibus. Olim 72 Controversias judicandi.
per arestum judicasse satis suprà ostendi. Sub Cap. 4. num. 18.
Philippo Audace ad Curiam Flandriæ provocatum, idque in consuetudinem abiit, quia nullus fuit assertor. Senatum etiam Gandensem ad se olim hujus ditionis causas traxisse, cùm aliàs notum; tum ex Paeis legibus, quas illis Philippus Bonus præscripsit, quarum hæc una:
Ne in posterum Gandenses de causis Teneræmon- Meyer. an. 1451.
densium cognoscant: quæ etsi primùm cum ceteris omnibus rejecta; Pace tamen, post cladem Gaveranam, admissa est. Postea verò iidem id sæpe conati, tandem Lege Carolinâ in perpetuum repressi sunt: ubi disertis verbis, ut
antè dixi, Cæsar vetat, ne in posterum de cau- Diplom. an. 1540. Cap. 8. n. 35.
sis hujus nostri Dominii cognoscant. Ceterùm in Criminalibus Homines feudales cum Scabinis judicant, idque in ipsâ Curiâ feudali; pronunciante tamen sententiam Actuario Sena-
tus. Prætor autem quidquid judicatum est ex- 73 Id unde.
sequitur. Jus dicunt secundùm consuetudines urbis, Decreta Principum, & Sanctiones Roberti Teneræmondæ quondam Domini, quas cum antiquitatis & memoriæ causâ adscribe-
re visum; tum etiam quia aliquod ex illis in- Cap. 4. n. 27.
dicium supremi Imperii, de quo antè:

Hæc est lex, & consuetudo, quam nobilis 74 Sanctiones Roberti Teneræmon. Domini.
Dominus Robertus Advocatus Atrebatensis, Betuniæ & Teneræmondæ Dominus, de consilio Scabinorum Teneræmondensium, constituit, & tradidit observandam.

I. *Si aliquis infra libertatem villæ Teneræmon-*
densis, alicui vulnus imposuerit, & illud veritate 75 De vulnere.
coram

coram Scabinis agnoscatur, de quacumque re factum fuerit, ad domum in qua ille manet qui vulnus fecit, per Scabinos, & Justitiam Domini Teneramondensis debet submoneri: qui submonitus, si Scabinis se præsentet, veritate inquisitâ, de illo qui vulnus fecit, per viginti libras foris factum

76 De citatione. *emendabit. Et si Scabini sciant, quòd vulnus non fecerit, liber, & in pace remanebit. Quicumque verò foris factum aliquod incurrerit, vel fecerit, vel ille qui foris factum aliquod fecisse imputatur, unde ad diem debet moneri, vel citari; citabitur primò ad tertium diem; & citabitur ad secundum tertium diem: ad tertium verò tertium diem similiter citari tenebitur, & moneri. Si verò ad tertium tertium diem suæ monitionis, vel citationis non venerit; à foris facto sibi imputato reus, & convictus permanebit.*

77 De assultu ædium.
II. *Si quis verò aliquem domo suâ assilierit, & inde clamor factus fuerit, Scabini & Justitia domum ipsius ibunt inspicere: & si Scabini poterunt videre assultum esse apparentem; ille de quo clamor factus est, debet submoneri, ut superiùs est expressum: qui si Scabinis se præsentaverit, & illum intellexerint fecisse assultum; viginti libras amittet. Si verò Scabini cognoverint illum assultum non fecisse, liber & in pace recedat.*

78 De iis qui assultui præsentes.
III. *Quod si alii illi assultui interfuerint, de quibus clamor factus non sit, si Dominus Teneramondensis veritatem super hoc requisiverit, Scabini debent veritatem inquirere: & quidquid veritate coram Scabinis de assultu Rei tenebuntur, unusquisque eorum viginti libras reus erit; ac si de eo clamor factus esset. Si verò Scabini nullum assultum agnoscere poterunt, ab ipsis super hoc veritas est inquirenda.*

79 De eo qui aliquem armis fugaverit.
IV. *Qui cum armis molutis, infrà præfinitum terminum aliquem fugaverit, si veritate coram Scabinis convincatur, in forisfacto viginti librarum tenebitur.*

80 De eo qui vim vi depellens lædit.
V. *Si quis assiliatur, quidquid ipse fecerit in corpus suum defendendo, ad nullum tenebitur forisfactum.*

81 De cæde exulis.
VI. *Qui occiderit aliquem bannitum, in hoc nullum facit forisfactum.*

82 De rapina.
VII. *Quicumque veritate coram Scabinis convictus fuerit de rapina, viginti libras pro forisfacto dabit, & damnum rapinæ restituet.*

83 De conciliatione exulis.
VIII. *Qualemcumque concordiam faciat Domino Teneramondensi, tamen maneat bannitus, donec viris Teneramondensibus ad opus castri sexaginta solidos dederit.*

84 De eo qui hospitio accipiet exulem.
IX. *Qui bannitum pro forisfacto viginti librarum hospitio suo susceperit, veritate coram Scabinis convictus viginti libras amittet.*

85 De forefactis inter extraneos.
X. *Extranei ab extraneis à forisfactis omnibus infra libertatem villæ Teneramondensis accidentibus possunt convinci, & sic à facto rei permanebunt.*

86 De eo qui fuste percusserit.
XI. *Qui aliquem fuste, vel baculo percusserit, convictus veritate coram Scabinis, in forisfacto decem librarum erit.*

87 De eo qui pugno, palmâ, &c.
XII. *Qui pugno, vel palmâ aliquem percusserit, seu per capillos acceperit; si inde convictus fuerit, sexaginta solidos dabit.*

88 De eo qui alium per terram traxerit.
XIII. *Si verò ad terram traxerit; centum solidos persolvet: & si postquam ad terram ipsum traxerit, manu vel pede, vel alia re percusserit, decem librarum reus erit: & convictus talem habebit emendam à malefactore, qualem ei Scabini judicabunt.*

89 De conviciis.
XIV. *Quicumque alicui convitia dixerit, si per veritatem coram Scabinis convincatur, decem solidos persolvet.*

90 De treguis sive pace.
XV. *Si verò Scabini ab aliquo treguas petierint, pro quacumque discordia fuerit, & ille responderit, quòd propinquiorem habeat parentem; ille debet ducere Scabinos ad propinquiorem parentem, & ab illo treguas debent requirere Scabini. Et si ille negaverit, & dare treguas noluerit, viginti libras persolvet. Et si de cetero ab ipso treguas petierint, & ille iterùm dare negaverit, quotiescumque ad petitionem Scabini treguas dare renuerit, toties viginti librarum reus erit. Si verò propinquior parens inventus non fuerit, ille quem primò Scabini tenuerint, treguas debet dare, donec Scabinis propinquiorem monstraverit parentem, & eodem Scabinis ostenso, debet quitus morari. Si autem treguas dare renuerit, viginti libras dabit, sicut superiùs dictum est.*

91 De pugnia Civium.
XVI. *Si verò dissensiones, aut discordia aut guerra, aut aliquod aliud malum inter probos viros villæ exoriatur, unde ad aures Scabinorum perveniet clamor; salvo jure Domini, Scabini poterunt illud inter se componere & pacificare.*

92 De eo qui pacem tenuit.
XVII. *Qui autem compositionem, vel pacem quam Scabini inter se facient, sequi noluerit; forefactum viginti librarum incurret.*

93 De eo qui Scabini testimonio vel sententiæ dedixerit.
XVIII. *Si verò aliquis ea, quæ à Scabinis judicio, vel testimonio fuerint affirmata, dedixerit; unicuique Scabinorum, qui dedicti fuerint, sexaginta solidos persolvet: Domino autem tantum dabit quantum dabit omnibus Scabinis de forefacto.*

94 De eo qui Scabino vim inferet.
XIX. *Quicumque etiam in Scabinos per malum manum suam miserit, veritate convictus viginti libras de forefacto dabit.*

95 De vi feminæ illata.
XX. *Quicumque per vim feminam violaverit, & super hoc veritate coram Scabinis convincatur, ei collum cum assere, qui vulgò nominatur* Plancke, *debet abscidi.*

96 De homicidio lex talionis.
XXI. *Si autem aliquis hominem infra libertatem villæ Teneramondensis occiderit; caput pro capite dabit, membrum pro membro, & omnia sua debent esse in voluntate Domini, si de homicidio veritate convincatur.*

97 De gestando gladio in urbe.
XXII. *Nemo infra milliare manens gladium debet ferre intra muros villæ Teneramondensis; nisi gratiâ negotii per castrum transeat. Si verò villam intra muros velit intrare, causâ inibi morandi, gladium suum debet dimittere in suburbio, quod si non fecerit, sexaginta solidos & gladium amittet.*

98 De eodem.
XXIII. *Justitia verò Dominis, & ministris ejus, qui pacem villæ observare debent, nocte & die arma ferre licebit.*

99 De banno panis, vini, &c.
XXIV. *Si verò Scabini per assensum Justitiæ Domini bannum ponent in pane, vel in vino, vel in aliis mercibus, gratiâ emendationis villæ; tertia*

pars

pars forefacti, quæ de banno illo proveniet, debet dari ad opus villæ: residuum verò Domino reddetur.

100 De judicanda lite, actore peregrino. XXV. *Si Mercator vel aliquis homo extraneus, coram Scabinis pro requirenda Justitia venerit; & si ille, de quo queritur, præsens sit, vel inveniri possit; Scabini ei Justitiam debent facere juxta legem villæ, infra tertium diem, vel saltem infra octavum diem.*

101 De falso testimonio. XXVI. *Si aliquis de infracturis villæ coram Scabinis falsum tulerit testimonium, & Scabini illud cognoverint, viginti libras amittet.*

102 De Scabino falsi convicto. XXVII. *Si aliquis Scabinus testimonio Scabinorum, suorum parium, de falsitate convictus fuerit; ipse & sua omnia debent esse in voluntate Domini.*

103 De actione in Scabinum. XXVIII. *Si verò Dominus Teneræmondensis, vel aliquis alius, aliquid contra Scabinos velit dicere, super aliqua causa; Dominus Teneræmondensis debet eos submonere ad domum suam, apud Teneræmondam; vel apud Antverpiam, vel alibi ubicumque Dominus vellet, ubi posset adducere Scabinos de Antverpia: & ibidem debent venire & judicio Scabinorum de Antverpia Scabini Teneræmondenses, possunt convinci.*

104 De nova lege. XXIX. *Si verò Dominus villam aliquo modo vellet emendare, & aliam legem ponere, consilio Scabinorum ejusdem villæ, gratiâ emendationis villæ, aliam legem potest ponere.*

105 Civis immunitas. XXX. *Volumus etiam, quòd burgenses de Tenremonde non possunt in prisonia mitti, si habeant plegios sufficientes.*

XXXI. *In cujus rei Testimonium, præsentes litteras sigilli nostri munimine duximus roborandas. Actum anno Domini millesimo, ducentesimo, trigesimo tertio, mense Junio.*

106 Judex Civilis quis. Præter Senatum, civilem insuper hìc jurisdictionem habet Judex causarum civilium, quem *Principis locum-tenentem* sive Vicarium vocant, institutus à Carolo V. Cæsare anno M. D. XLIV. Coram hoc licet civibus Gandensibus, & Teneræmondanis convenire suos debitores, certis locis in Wasia, ditione Alostana, & alibi viventes: de quibus distinctiùs supra capite VIII. numero XXXIV.

CAPUT X.

Populus ejusque divisio.

1 Populi hujus indoles. SENATUI *populus* succedat. Huic propria est ab omni ævo fides in Dominos, & in Catholicam Religionem studium. Genio ferè sunt hilari, & libero: ingenio quo plerique Belgæ: animo in peregrinos & pauperes liberali: rara inter cives dissidia, & si qua oriantur citra sanguinem consistunt. 2 Mores. Moribus sunt honestis, 3 Sermo. sermone neque indiserto, neque affectato, & qui ad Anverpianum magis accedit, quàm Gandensem. 4 Cur hic nihil de nobilibus familiis. Enimvero Civium alii sunt Nobiles; de quibus hìc sigillatim nihil, ne dum familiam alteram alteri præpono, curis me mactem, & 5 De Nobilitate dissertatio. onerem invidiâ. Ne tamen nihil dicam: Inter 6 Quid proprium sapienti. ea quæ Sapienti suo Stoici tribuunt, id cum primis est, quod *Hominem ea parte æstimat, quâ homo est.* Seneca Epist. 45.

------ Turpi secernit honestum, Hor. Satyra 6.
Non Patre præclaro, sed vitâ, & pectore puro.

Itaque ille ex solâ animi virtute, hominis 7 Unde hominis dignitas.
dignitatem metiretur: quæ cùm in actione consistat; verè illi Nobiles, qui vel togâ domi, vel 8 Qui verè Nobiles.
foris sago, Principi, & patriæ suam operam cum laude impendunt. Quæ si eximia aliqua 9 Qui etiam posteris.
sit, non virorum modò plausu; sed & posterorum encomiis celebratur. Hæc Nobilitas etsi 10 Quæ nunc circa Nobilitatem consuetudo. Una.
vera est, & unica; non tamen habetur vulgò, nisi Principis auctoritas accedat, qui sæpe benemeritos hoc favore dignatur. Et quia

Fortes creantur fortibus, & bonis: Hor. l. 4. Ode 4.
------ nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam;

in ejus honoris communionem veniunt,

Et nati natorum & qui nascentur ab illis. 11 Et altera. Virgil. Æneid. lib. 3.

utilis cumprimis instituto, ad excitandos subditorum animos: laudata enim virtus

Crescit, & immensum gloria calcar habet.

Sed id ferè vitii inter hos videmus, à rerum 12 Quid in clarorum hominum posteris sæpe vitii.
humanarum ignorantiâ ortum habens: quod multi corpus quidem exercent, cui jam inde ab incunabulis desudant; animum verò negligunt: qui tamen primùm, & potissimùm exercendus, quia ab illo omnis nostra dignitas. Alii dein solo hoc titulo sibi blandientes, nihil à proletario hominum genere differunt; quàm quòd gladium gestant, exuvium leonis super crocoton. Qui quum à se nihil habebant, quo glorientur, imò omnium ferè rerum profiteantur ignorantiam; ceteros tamen non pluris quàm umbras faciunt. Imò verò eò insuper stoliditatis ventum est; ut 13 Præposterum de Nobilitate judicium.
qui suâ virtute emergit, præpostero judicio, per ignominiam, *Homo novus* & *primus suæ familiæ Nobilis* dicatur, ab iis, qui ipsi nihil, non dicam viro nobili, sed ne homine quidem dignum præ se ferunt: solo familiæ nomine contenti, & virtute Majorum: quam jactitare malunt quàm imitari. Et tamen ad Rempublicam non admo- 14 Stulta ambitio.
veri solùm volunt; sed etiam ceteris præferri: ubi sedent *lapides super lapides*, ut Chrysippi, habet Apophthegma. In ceteris animalibus ea- 15 Ea repressa.
tenùs patrum habetur ratio; si natorum virtus respondeat. Ignavus equus generosæ stirpis, non tanti est, quanti magnanimus vili gente satus. In navi ad clavum sedent, non ii quorum Ma- 16 Tutum, honestum, utile consilium.
jores solertes naucleri; sed qui ipsi gubernationis peritissimi: præsertim si tempestas imminet. Id si in Repub. & foris, & domi fieret; accuratiùs, credo, Majorum vestigiis Nobilitas insisteret: & qui nunc alieno merito honos datur, proprius illis esset. Nunc verò quid ineptius, quàm si aliquis in segnitia desideat, quia Patrem habuit aut Majores industrios? Quales du- 17 Nobilium posteri degeneres pœnâ digni.
plici contumeliâ digni; cùm quia rectæ rationi,

quæ

quæ communis eſt omnibus, non obtemperant; tum quòd ad virtutem, ne domeſticis quidem exemplis, patiuntur ſe adduci: otium negotio præferentes; induſtriæ ignaviam; ignorantiam ſcientiæ. Et tamen hujuſmodi monſtris populi ſtultitia paſſim aſſurgit, & indigniſſimorum mancipiorum ſuperciliosis nutibus ancillatur: quod ob gladium ac veſtem plerique, ex conſuetudine faciunt. Alii etiam, quia tanta vis eſt virtutis, ut eam in clarorum hominum poſteris, etſi degenerant, aliquo tamen honore dignam putent: quem quoties capiunt, erubeſcerent profectò, & virtutem Majorum tacitè ſibi objectam ſentirent; niſi iis ipſis unde initium ſuæ Nobilitatis duxerunt, nobiliores eſſe ſibi perſuaderent. Cùm contrà vera Nobilitas ſit illuſtrior ubi incipit, quàm ubi deſinit. Porrò quænam vera ſit Nobilitas, quænam umbratilis, non ex Philoſophorum modò ſcholis, ſed vel ex Phalaridis aula diſcant: cujus hæc ad Axiochum Epiſtola:

Lib. Epiſtol. Phalar. Epiſt.

18 De Nobilitate Phalaridis Epiſtola.

Honeſtum eſt gloriari nobilitate, ut aliis item bonis; ſed non novi hercle aliam nobilitatem, quàm virtutem. Cetera omnia fortunæ ſunt. Et ſanè qui vir eſt integer, etſi obſcuro loco natus, nobilior tamen eſt omni Rege. Contrà qui præclaris natalibus, antiquâ, illuſtrique ortus ſtirpe, improbi tamen vitam degit; ignobilior eſt iis, qui viliſſimum ortum ſunt ſortiti. Quocirca lauda apud Syracuſios animi virtutem, non nobilitatem mortuorum: quæ poſterorum ignobilium vitio, penitus intercidit.

19 Populi diviſio in locupletes & opifices.

Præter nobiles familias hujus urbis, Civium alii ſuo ſibi cenſu vivunt, alii in certos ordines diſtributi, mercaturam & opificia exercent. In his olim eminebant Textores: quando lanificio pene hoc oppidum ſtabat. Nunc hujus generis non eſt tanta copia; ſed tamen adhuc magna pars lanâ, lino, xilo, ſed & ſerico rem agunt. Alii pecore, & paſcuis; nundinatione item hebdomadali, & annuâ, quæ utraque valde ab exteris frequentatur.

20 Altera populi diviſio in Collegia armatorum.

21 Georgiani Baliſtarii.

Diploma anno 1451.

Meyer. an. 1455.

Omnium pars lectior in tria Armatorum Collegia ſive Sodalitates diſtribuitur: quorum *Georgiani* qui arcu utuntur chalybeo, dignitate primi, Privilegia ſua & Sodalitii confirmationem nacti ſunt à Philippo Bono: ante cujus tamen ævum diu fuiſſe, confirmationis diploma oſtendit: ubi *Majoribus ſuis ſæpe cum laude meruiſſe & huic urbi præſidio fuiſſe* Princeps fatetur. Quarto poſt confirmationem anno, decem ex hoc Collegio interfuere celeberrimis illis ludis Tornacenſibus, quibus ex quinquaginta novem Belgicæ Collegiis, quingentos quinquaginta tres Baliſtarios, artis ſuæ ſpecimen dediſſe memorant.

22 Ægidiani ſive Sebaſtianæi Sagittarii.

Archiv. Swivec. an. 1466.

Diploma Caroli V. anno 1546.

Sequuntur *Ægidiani*, quorum manuarius eſt arcus. Horum mentionem ante tria pene ſæcula inveni in archivis Swivecanis. Nunc Sebaſtianici fere dicuntur: poſtquam DD. Ægidii, & Sebaſtiani Collegia coaluerunt: quod factum Caroli V. ævo: à quo abolitis veteribus privilegiis, nova acceperunt.

23 Andreani Bombardarii. Diploma anno 1514.

Tertii ſunt *Andreani*, qui Bombardis utuntur. Prima ſua indulta à Carolo V. habuere, & quamquam ætate ſunt poſtremi; tamen quia armorum genere exercentur præ ceteris hoc tempore uſitato, utilitate queant eſſe primi.

24 Collegiorum Politia.

Suam ſingula Collegia habent Politiam, parentque Præfectis quos Hooftmannos vocant: dein Decanis, & Curatoribus, qui ex omni numero quotannis novi eliguntur. Tenentur autem omnes fidem præſtare Eccleſiæ Catholicæ, Principi, Senatui, & iis qui Sodalitio præſunt. Unde vernaculâ voce *Ghulde* quaſi *Ghehulds*, id eſt jurati dicuntur: *Huld* enim nobis jusjurandum eſt. Inſtituta autem aut confirmata per Belgicam à Principibus hujusmodi Collegia, in ſubſidium, ubi res ferret, & ad tumultus civiles vitandos, & cohibendos: cum habeant privato ſacramento florem ſibi urbium, & potiſſimæ fortunæ homines devinctos.

25 Tertia populi diviſio in Collegia Rithmicorum.

26 Iidem inepte vulgò dicantur Rhetores.

27 Factores qui.

28 Quid præſtent.

29 Cur Comœdiæ magis quàm Tragœdiæ.

Præter dicta Collegia tria ſunt inſuper eorum quos *Rhetores* noſtri vocant (alii per alluſionem *Rhetoryckers* quaſi *reden rycke*, id eſt rationum divites, & fœcundos.) Veriùs tamen, & aptiùs Rithmici dicantur: quum Rhetorum oratio numeris ſoluta ſit; horum vincta. Illis vitio homœoteleuta ſint, his neceſſaria. Unde homœoteleuticos Macropedius indigetat. Scriptores ſuos *Factores* vocant: pari ratione quâ Græci, & Latini ab origine Græca, Poëtas. Hi Odas, & Elegias, & Epigrammata linguâ vernaculâ ſcribunt. Quin & ſoccos induunt, & ſubinde etiam cothurnos: ad Comœdiam tamen quàm Tragœdiam procliviores; quòd illa & minore curâ cudatur; & majore excipiatur plauſu. Si tamen ad Tragicam gravitatem ſtilum transferre libeat, priſcæ fabulæ; aut hiſtoriæ imitationem concedunt, & noſtra lingua ad eam majeſtatem poteſt aſſurgere: ſi modò eruditio adſit, & genius non abſit. Quod ex nobiliſſimi Theodori Liefveltii Opdurpæ domini tranſlatis Bartaſſi Septimanis; Lyricis item atque Hippolyto Juſti Harduini & Clytemneſtra; Gulielmi Coudron mihi nuper æſtimare licuit, etſi affecta hæc tantum erat, & recens à prima incude, nondum limam ſenſerat. Collegia ſunt *SS. Dorotheæ*, *Hilduardi*, & *Rochi*: quorum ſymbola, *Roſa*, *Alauda*, *Carduus*. Inter prima duo certamen eſt de Antiquitate. *Roſiani* ſuis tabulis ſe tuentur; quas ipſe vidi indicio Levini Sweems, ejus Sodalitatatis Poëtæ primarii: quibus originem oſtendunt (quam debent Jodoco van Hoecke, Gulielmo Inghels, & Chriſtophoro de Vrieſe) & Senatus aſſenſum, à quo Sodalitii leges confirmatæ ſunt, Conſule Hectore van Belle anno M. CCCC. LXXVIII. Baptizationem item (ut voce illis uſitatâ utar) id eſt poteſtatem conveniendi ad provinciarum, & urbium ludos publicos, à Præſide, & Conſilio primariæ Sodalitatis Rithmicæ Gandavi anno M. D. LXV. *Alaudini* verò diſtractis per has turbas archivis, neutrum probant. Originem ſuam acceptam ferunt Gladiatorum Collegio; quod ſublatum eſt, quia inter batuendum aut ſorte fortunâ, aut

30 Lingua Flandrica majeſtatis capax.

31 Ejus exempla.

32 Collegia hic quæ.

33 Roſiani auctores.

34 Ætas.

35 Alaudinorum origo & ætas.

destinato consilio, quidam ad mortem læsus est: mutatumque in hanc rithmicam Sodalitatem.
Archiva Ecclesiæ Tenetsum. anno 1489. Etenim paucis post Rosianos annis inveni in tabulis *Decanum & Juratos Sodalitatis Alaudanæ*: quando autem cœperit, ignoro. Prædicto Rosianorum Collegio quod in certamine Poëtico Bruxellis olim accidit, quia insolens cum pri-
36 Eventus in Scæna satus. mis est, uno verbò hic visum dare. Agebant in theatro fugam, & raptum Heliæ: Hic ubi ad Corvum ventum est, qui sanctissimum virum in summa inedia pascebat, cùm ejus avis simulacrum per funem demitteretur, fortè fortunâ è vicinia corvus advolans, ejus rostro panem eripuit & avolans, tam propè Heliam accessit, ut is velut oblatum panem extensâ manu acceperit. Paulò post, cùm idem Helias ignito curru in altum rapiendus esset, tanta subitò vis ignium ex æthere incubuit, ut præ coruscatione vix prospiciendi potestas ex cavea daretur. Ita brevi tempore quod nulla industria potuisset,
37 Carduistæ quando primum. bis casus dedit. Quod ad *Carduistas* sive *Rochianos* attinet, ii non multò sunt *Rosianis* posteriores: ut ex tabulis publicis constat, quæ datæ
Vide lib. 2. cap. 13. num. 5. anno M. CCCC. LXXXIX. Hi privatis sumptibus Sacellum sibi struxerunt, & D. Rocho dedicarunt, quum alii altaria tantùm habeant. Iidem 38 Collegiorum Politia.
festo S. Rochi sportulas prębent Canonicis, Senatui, & omnibus opidi Collegiis, ac Sodalitatibus. In hęc etiam Collegia nomen dant primores Civium. Habent suos ut superiora Decanos, & Curatores. Diebus sacris conveniunt, 39 Exercitatio.
& aut commentantur, aut recitant novi quidquam, aut prisci. Privatim etiam sæpe dialogos exhibent. In amburbalibus verò antè meridiem quotannis ludos ex plaustris, quæ ad priscum morem circumvehuntur; à meridie autem Comœdias per varios dies ex theatro: quarum rerum sumptus de publico ferè fiunt. Hi Gandavi, 40 Peritia.
Antverpiæ, Bruxellis, propter inventionum solertiam, & in ritbmis accurationem, non semel præmia retulerunt.

Unum addam corollarii vice, nobilis illius Poëtæ, Oratoris, Philosophi, Francisci Petrarchæ, Præfatione in Epistolar.
qui de hujus artis antiquitate disserens: *Hoc genus*, inquit, *Rithmorum, apud Siculos ut fama est* 41 De Rithmorum antiquitate.
non multis ante sæculis renatum, brevi per omnem Italiam, ac longiùs manavit. Apud Græcorum olim & Latinorum vetustissimos celebratum. Siquidem & Romanos vulgaros rithmico tantùm carmine uti solitos accepimus.

FINIS LIBRI PRIMI.

LIBER

LIBER SECUNDUS.

Loca Sacra & quæ ad Religionem.

CAPUT PRIMUM.

Christianam Religionem quis invexerit, & cujus hæc ditio Diœcesios.

1 De Incolarum Religione,

NUnc ad Sacra accingar. Et quidem quoad Religionem certum est Incolas, Accolasque, paganismi olim tenebris involutos, idola ut Deos coluisse. Primam Christianæ lucis facem quis intulerit, incertum. Nam quod de D. Hilduardo Tullensium Episcopo hìc creditur, quî potest? quum toto sæculo, & multis antè annis, non modò vera fides in viciniis illuxerit (quam ingenti virtutum exemplo, prædicatione, miraculis, invexerunt, Tornaci [a] Piaton, Chrysolius, [b] Eleutherius, [c] Medardus; Tungris, [d] D. Agricolaus; Morinis, [e] Antimondus; Atrebati [f] Vedastus; in Sithiu post defectionem [g] Audomarus; Gandavi [h] Amandus, [i] Bavo; Brugis [k] Eligius; Oudenburgi [l] Ursmarus; in Brachanto [m] Lævinus; Antverpiæ, Hulsti, Axelæ, Hasnedæ, [n] Willibrordus; alius alibi:) sed etiam varia variis locis structa sint (4) Cœnobia: [o] Blandiniense, & [p] Gandense, [q] Tronciniense prope Gandavum; [r] Trudonopoli Sarchiniense; [f] Elnonense in Pabula; [t] Sithiense Audomaropoli; [u] Atrebati S. Vedasti; [x] Nivigellense, [y] Torholtense, [z] Tornacense, [a] Altimontense, [b] Hasnonium; [c] Laubiense, [d] Marchianense, aliaque plura, quæ commemorare longum esset: & sola hæc loca tam diu tenebræ occuparint? Mihi quidem non fit verisimile: (5) in tantâ loci ad geminum flumen opportunitate: quem præ ceteris incultum mansisse, nemo credat. Præsertim cùm legam de vicinis * *Flandrensibus, & Menapiensibus, quod de diversis idolorum cultibus revocati facti fuerint una Ecclesia Christi:* idque circa annum septingentesimum.

2 Christianam à D. Hilduardo esse, non est verosimile.
3 Ejus rei argumentum à locis vicinis.
a Meyer. sub Diocletiano, inquit ad an. 484. id est circa annum 300.
b 484.
c 526.
d 522.
e Circa 300.
f Meyer. ad an. 663.
g 662.
h Chronicon D. Bavonis 608.
i Ibidem 427.
k Meyer. 649.
l 670.
m 613.
n 691.
4 Et Cœnobiis.
o Chronicon D. Bavonis an. 610.
p 608.
q Meyer. 613.
r Miræus Orig. cap. 15. an. 606.
f Cap. 2. 634.
t Cap. 626.
u Cap. 3. 680.
x Meyer. 630.
y 650.
z 650.
a Miræus Orig. cap. 9. 651.
b Cap. 17. 670.
c Cap. 10. ante an. 697.
d Ante an. 651. aun. 697.
d Ante an. 651.
5 Et loci opportunitate.
* Anso Abbas vitâ S. Ursmari.

Paruit autem olim in sacris hæc Dynastia partim Cameracensi Episcopo, partim Tornacensi; nunc verò * post novas institutiones sub Philippo secundo Austriaco, Gandensi subest, nisi quòd aliquot cis Scaldim loca Mechliniensem Antistitem agnoscunt. Hæc videlicet: *Opwyck, Bella ad Teneram, Appels, & Ondeghem.*

Miræus Chronic. an. 1119.
6 Cujus Diœcesis hoc Dominium.
* Diploma Pauli IV. 4. Id. Maii,

CAPUT II.

De Ecclesia Collegiata & quæ inibi.

1 Quot olim hac urbe Parochiæ,

UNica hîc olim erat ante prolationem pomerii Parœcia: quæ etiam nunc totum pene opidum complectitur, titulo Beatæ Mariæ Deo Sacra. Vetus hîc Templum ante Normannorum tempora structum hinc apparet; quòd illis omnia populantibus, Cives hujus urbis, Dickelvennâ translatas DD. Hilduardi & Christianæ Reliquias hîc condidisse memorantur. Factum id putem circa annum 846. quo barbaræ gentis metu, etiam DD. Bavonis, & Pharaildis Reliquias, aliò in tutum delatas, Meyerus tradit. Supersunt autem adhuc eæ Reliquiæ, & magnâ popularium religione asservantur. Fuit Hilduardus Tullensium Episcopus: de quo ex Teneræmondensi Martyrologio ita Molanus: *Ad septimum Idus Septembris, in Civitate Teneræmonda, B. Hilduardi Episcopi, & Confessoris: qui sub Duce Magryptio, primò diversis tormentorum cruciatibus affectus; sed fidei constantiâ in adversis, velut in prosperis lætus, fidelem populum ad agnitionem veritatis admonuit, fidemque Catholicam constantissimè prædicavit. Tandem ipse Magryptium opposito veritatis speculo ita devicit; ut abjecto incredulitatis errore, Jesum Christum Dei Filium assereret: & se suosque velle baptizari acclamaret. Quo facto vir Dei Dickelvennæ Oratorium exstruxit, in quo post hujus labilis vitæ decessum, glorioso fine quievit. De quo loco viri Teneræmondenses veneranda ejus ossa, omni virtute famata, invenerunt: atque cum summo exultationis jubilo Teneræmonda transtulerunt.* De Christiana verò in eodem Martyrologio exstant hæc: Ad diem septimum Idus Septemb. *Item eodem die* (B. Hilduardi) *apud Teneræmondam adventus corporis B. Christianæ Virginis.* Et iterum ad diem septimum Kalend. Augusti: *In Civitate Teneræmonda, B. Christianæ Virginis, quæ Regis Anglorum Migranimi filia unica erga Deos suos & idola, secundùm patrum suorum traditionem exstitit devotissima. Hanc omnipotens Deus sibi dignam adspiciens, de Cælo illi Angelum sub specie pauperis transmisit, qui eam catechizavit; atque in Christi nomine baptizari præcepit: cujus etiam ductu Dickelvennæ pervenit.* De hac plura Molanus ad XXVI. Julii. Enimverò multo pòst tempore, Ringotus Dynasta dictum templum à Normannis fœdatum restaurasse creditur. Quocirca ejus *Conditor* in sepulchrali inscriptione dicitur, quam suprà dedi. Itidem in hujus Ecclesiæ Obituario, ubi hæc verba: *Anno gratiæ* M. C. VI. *obiit Ringotus Calvus; Fundator hujus Ecclesiæ.* Nisi quis de Canonicatuum institutione id intelligat: quâ notione nomen illud *Ecclesia* in diplomatibus non infrequens. Ut autem hîc antea nullum templum fuerit, non est credibile. Idem sex inibi Canonicatus fundavit; adsignatis datisque ad id *allodiis de Winsia,*

2 Templi ætas,
3 DD. Hilduardi & Christianæ Reliquiæ,
Ad an. 880.
4 D. Hilduardus quis,
In Martyrologio,
5 D. Christiana quæ.
Plura vide apud Molan. in Natal. SS. Belgii,
In Natalibus Sanctorum Belgii.
6 Quis templum restaurarit.
7 Ringotus cur dictus hujus Ecclesiæ Conditor.
Lib. 1. cap. 6. num. 17.
8 Ejus alia ratio,
9 Quis Canonicorum Auctor,
10 Quâ dote,

 Mor-

Morsela, & *Gheverghem, in campis, sylvis, & & pratis.* Hujus fundationis confirmationem impetravit Adelwidis Ringoti vidua, ab Odardo XXXVI. Cameracensium Præsule; quem Odonem Massæus vocat, & Abbatem antè Tornacensem fuisse, virumque egregiè doctum asseverat. Diplomatis hæc est series:

11 Confirmationis Diploma. Archiv. Ecclesiæ Teneræmond.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Amen. Odardus per gratiam Dei Episcopus Cameracensis, pro salute animæ meæ, meorumque Prædecessorum, pro magna Ecclesiæ devotione, dominæ Adelwidis, venerabilis uxoris Remigii Teneræmondani, & omnimoda supplicatione Canonicorum Teneræmondensium, eos ab omni persona, omnique laica vexatione, auctoritate Dei, & nostrâ emancipamus: & Canonicis ejus Ecclesiæ Canonicam libertatem assignamus: concedentes ut Decanus, qui Canonicorum ibidem Deo famulantium curam habuerit, in Ecclesiæ malefactores excommunicandi potestatem habeat. Sic tamen ut eadem Ecclesia, pro libertatis memoria, tres Teneræmondensis monetæ solidos Decano Bruxellensi, ad usus nostros, singulis annis persolvat. Duo Ecclesiæ altaria de Opwyck, & Lebbeke, Ecclesiæ Teneræmondensis, sanctæ scilicet Trinitatis, & sanctæ Christianæ solummodo ad ædificia sive ornamenta Ecclesiæ retinenda, liberè Canonicè tradidi: in quibus salvis nostris redditibus pontificalibus, Presbyteri per Decanum & Canonicos statuantur: & ipsi nobis, vel Ministris nostris ad curam suscipiendam præsententur. Præfatæ quoque Ecclesiæ Alodia de Winsia in campis, in sylvis, in pratis; de Morsele, in campis, in sylvis, in pratis; de Gheverghem, in campis, in sylvis, in pratis; cum omni Justitia terræ, & sylvæ, liberè & integrè confirmamus: solis Canonicis usibus profutura. Præterea quæcumque, à quibuscumque in terris, in sylvis, in pratis, seu in aliis possessionibus præfatæ Ecclesiæ oblata sunt, vel in posterum offerri contigerit, modis omnibus, ad Canonicos usus permanere ac conservari decernimus. Quæ bona ne tradantur oblivioni, nostri sigilli imaginatione signamus. Et ne ab aliquo violentur, auctoritate Dei & nostrâ sub anathemate prohibemus. Hujus confirmationis testes sunt, signum Rodolphi: Archidiaconus S. Anselmi, Archidiaconus sancti Everardi, Archidiaconus S. Sigardi, Decanus S. Lamberti, Subdecanus S. Lamberti, sanctæ Mariæ Canonici, S. Gerardi Canonici, S. Marcellini Canonici. Peractum hoc est anno Dominicæ Incarnationis, millesimo, centesimo, octavo. Indictione primâ, prædicti Episcopi anno tertio. Salus & gloria omnibus Christianis.

12 Gulielmi & Machtildis liberalitas. Ibidem Diplom. anni 1212.

Post Ringotum maxima fuit munificentia; sed non æquè celebris *Gulielmi* Advocati Atrebatensis, Betuniæ, & Teneræmondæ domini, ejusque conjugis MACHTILDIS: qui *Ecclesiæ Teneræmondensi unum modium silliginis Teneræmondensis mensuræ de decima sua in Opwyck, ad quotidianam distributionem largiti sunt. Sic tamen, ut de consuetudine Ecclesiæ Betuniensis, soli servitores præsentes inde participent. Iidem dederunt Ecclesiæ Teneræmondensi decimas de Lebbeke, de Opwyck, de Baserode, de Tenrebelle, de Grimbergis, de Zele, de Waesmonstiers, & de Hamme: (exceptâ decimâ quæ jacet in palude de Hamme) ad opus trium Capellanorum, nomine eleëmosynæ: ita videlicet quod quilibet trium Capellanorum, deberet percipere annuatim de decimis memoratis, duodecim modios; quatuor siliginis, quatuor hordei, & quatuor avenæ, ad mensuram Teneræmondensem: residuum verò dictarum decimarum si quod esset, cederet in usus ipsius Ecclesiæ, secundùm virorum Venerabilium Archidiaconi Cameracensis, in Brabantia, & Abbatis Affligemensis consilium, & ordinationem.* Hanc donationem rogatu *Machtildis* viduæ confirmavit Joannes de Betunia Cameracensis Episcopus, Frater *Gulielmi* Advocati, ut ex Diplomate constat. Actum anno M. CC. XVII. Eadem *Machtildis* à morte mariti tres Sacellanias, in totidem Canonicatus convertit. Eâ de re sentam situ & fugientibus litteris membranulam nactus sum: quam ut potui descriptam, memoriæ caussâ, hìc insero.

Ibidem;

13 Aliæ tres Prebendæ à quo & unde.

14 Ea de re Diploma. Ibidem.

Universis Christi Fidelibus, quibus præsens scriptum videre contigerit, Joannes Archidiaconus in Brabantia, & Joannes Canonicus Antverpiensis, quondam ibidem Christianitatis Decanus, Salutem in Domino. Noverit universitas vestra, quòd cum nobilis Matrona Machtildis Domina Teneræmondensis, ejusdem loci conventualis Ecclesiæ patrona, & Walterus, & Wasso, Presbyteri, & Ewanus, in dicta Ecclesia in tribus Capellaniis beneficiati, ex una parte; & Joannes Ham Decanus dictæ Ecclesiæ, universumque Capitulum, suarum præbendarum beneficiis, in terris, in redditibus, in decimis, in censu, in hospitibus, in causis de suis hospitibus, & cum suis hospitibus tractandis, in emolumentis in . . . receptis, & recipiendis, in oblationibus, & in aliis emolumentis, ad corpora antiquarum præbendarum pertinentibus, sibi reservatis, supradictas Capellanias & Evano & suis successoribus, in prædicta Ecclesia Canonicis instituendis, super procuratione & petitione Prælatis suis conferendis, super expensis pro rebus Ecclesiæ à Canonicis communiter faciendis, super sigilli Capituli sigillatione, super electione Decani, & Custodis, super collatione parochiarum, exceptis capellis de Vlassenbrouck, & de novo castro, super terra Oberti, quam vir nobilis Walterus Teneræmondæ Dominus Presbyteris prædictæ Ecclesiæ contulit, super obitibus nomine obitus distribuendis, collatis, & conferendis, super cotidianis distributionibus, collatis, & conferendis, super legatis & eleëmosynis Canonicis de cetero conferendis, super vicariis instituendis; à partibus fide & juramento interpositis, fuerit compromissum: Nos de bonorum virorum consilio duximus ordinandum, quod tam Walterus, Wasso Presbyteri, & Evanus Clericus, qui prædictas Capellanias jam sunt adepti; quàm alii qui in hujusmodi beneficia sunt vocandi, in sæpedicta Ecclesia Teneræmondensi instituantur Canonici; eorum beneficiis nomine præbendarum censendis; fidelitatem jurent Ecclesiæ, obedientiam Decano promittant, more Canonicorum ad horas obligentur Canonicas, stallum recipiant in Choro, & vocem habeant in Capitulo, in Decani & Custodis electione, in parochiarum collatione, exceptis capellis de Vlassenbrouck, & de novo castro,

qua

quæ ad corpora antiquarum pertinent prabendarum: In ordinatione rerum universaliter ad omnes Canonicos pertinentium, in procurationibus, in expensis communiter faciendis, & in rebus Ecclesiæ, sive prabendarum alienandis. Praterea tam novi quàm veteres Canonici, de corpore suarum prabendarum, fideliter non in suis expensis, nisi voluerint, auxilium sibi ad invicem inpendant, & consilium. Item tam novi, quàm veteres Canonici, procurationes Pralatis debitas, & expensas pro rebus ab ipsis communiter communicandis faciendas, communiter, & aquali persolvant portione. Item super communi negotio quod tam novos tangit, quàm veteres, prater ipsorum consensum non sigillentur, aut emanent. Item novi & veteres Canonici, tam non Presbyteri, quàm Presbyteri, & eorum vicarii, in eorum absentia, & Custos, & Presbyter parochialis, quos Presbyteri parochialis solicitudine.... Decani obedientia, & horas Canonicas, ... Proventus terra Oberti, quam vir nobilis Walterus quondam Teneræmondensis Dominus, in eleēmosynam contulit, & universos obitus nomine distributionum collatos.... De Vicariis instituendis.... Ut hoc robur firmitudinemque obtineat in perpetuum, nostri sigilli munimine duximus corroborandum. Actum anno millesimo ducentesimo,

15 Electio Sacellani Domino Teneræmondensi reservata.

decimo quinto, Mense Martio: in fine...: per memoriam quod de tribus ordinavimus capellaniis, quoad missarum solennitates, Testatoris intentione & institutione, cùm libertate dicta Domina Teneræmondensis, & sui successoris, de Capellano in dicta Ecclesia sibi eligendo, nunc omnino salvatis, & inposterum salvandis.

Has autem sacellanias non esse easdem, quas *Machtildis*, ut antè dixi, instituit, inde liquet; quòd ea donatio confirmata demum anno M. CC. XVII. neque ulla in diplomate mentio Canonicorum; sed *Capellanorum*: hæc autem mutatio facta, anno M. CC. XV. Itaque biennio antè. Non

16 Tres postremi Canonicatus à quo.

multo pòst tamen etiam illæ in Canonicatus conversæ sunt à *Roberto* filio, quantum suspicor. Sic ad duodecim præbendas numerus adauctus est:

Diploma Joannis Epis. Cameracensis 1414.

quarum omnium jus patronatus ad Teneræmondæ Dominum spectat. Hujus ex filia nepos *Robertus* Betuniæ & Teneræmondæ Dominus, avi, & proaviæ pietatem secutus, præter alia Anni-

17 Blanca Andegavensis. Diploma 1281. Meyer. an. 1205.

versarium hic fundavit uxori suæ *Blancæ*, Caroli Andegavensis Siciliæ, & Neapolis Regis filiæ; ex qua sustulerat Carolum brevis ævi puerum, quem Crucis signo inter scapulas signatum fe-

18 Ecclesiæ Reformatio. Diploma an. 1205.

runt. Idem *ut Canonici ad faciendam in eadem Ecclesia personalem residentiam faciliùs incitarentur, unà cum Decano & Capitulo Teneræmondensis Ecclesia tractatu habito diligenti, decrevit, ut fructus primi anni prabendarum Canonicorum dicta Ecclesia de cetero ibi instituendorum, ad prabendas, post mortem, sive resignationem qualitercumque vacaverint, exceptâ causâ permutationis, integrè convertantur, & converti debeant, perpetuò, ad comparandos redditus ad distributiones quotidianas, & ad usus alios Canonicos in horis nocturnis & diurnis personaliter deservientibus distribuendos.* Huic decreto *Canonici* assensi sunt, *Obligantes se & posteros, specialiter ad hoc, quod dictos fructus ad alios usus, quàm ad redditus comparandos, & Canonicis distribuendos, ut dictum est, convertere non possint: statuentes insuper, ut præmissa firmiter in posterum observentur, quod quicumque de cetero in prafata Ecclesia constituetur Canonicus, vel institui debeat, non instituatur in Canonicum, & in fratrem à Capitulo, nec admittatur ad aliqua jura prabenda sibi collata, nisi prius ab ipso expressè prastito sacramento, quod prasentem ordinationem inviolabiliter observabit.* Id quo ma- 19 Reformationis confirmatio. Diploma an. 1276

gis ratum esset, confirmavit Inghelrammus Cameracensium Præsul: additâ causâ quòd *antea quotidiana distributiones in prafata Ecclesia erant tam tenues, & exiles; quòd per exilitatem hujusmodi, Canonici ejusdem Ecclesia non curabant in eadem Ecclesia personaliter residere. Id autem Consilium visum sibi accommodatum: ut sic ad faciendum personalem residentiam faciliùs inclinarentur; & in ipsa Ecclesia Divinus cultus, ex frequentia residentium, augeretur.* Hæc Collegiata 20 Quis horarum usus.

ad annum usque M. D. LXXXVI. proprium habuit Horarum usum, & Breviarium, quod adhuc exstat; sed ab eo tempore in Romanam consuetudinem concesserunt.

Decanus à prima origine præfuit: cui ab O- 21 Decani ætas. Diploma an. 1108.

dardo Præsule data *potestas excommunicandi ma-* 22 Privilegium.

lefactores Ecclesiæ. Hæc dignitas nunc est penes R. V. D. Jacobum Lauwers S. Theologiæ Licentiatum. Eam cùm ante aliquot sæcula, 23 Exiles Decanatus proventus. Ex vetusto M S. ex Archivis Capituli.

nemo ne oblatam quidem admitteret; idque propter ingentes sumptus quibus ferendo exigua emolumenta non erant (cogebatur enim antiquitus de more non solùm *residere in Choro* 24 Magna onera.

sine aliquâ dispensatione beneficii, vel servitu extra Chorum; sed insuper *debebat respondere ad Synodum suis expensis, & integrè expensas dare toti Capitulo, & suppositis, Diacono, Subdiacono, Cantoribus, Receptoribus, in prandio trium solennitatum, Natalis Domini, Pascatis, & Pentecostes*) ne acephalon Capitulum esset, unde cum ingenti rerum confusione, multa præter decorum, & honestum fieri necesse est; delecti sunt *nomine Episcopi Cameracensis Scholasticus Lobiensis, Officialis, & Cantor Nivellensis, nomine verò* Ibidem Diploma anni 1205.

Roberti Advocati Atrebatensis, Betunia & Teneramonda Domini, Prapositus Betuniensis: qui in reformatione hujus Capituli, & Ecclesiæ, inter cetera jusserunt *quod de bonis personatuum de Op-* 25 Emolumenta aucta.

wyck, & de Lebbeke antiquitus ad fabricam Ecclesia Teneramondensis deputatis, decem libra singulis annis, ad augmentationem proventuum Decanatus ipsius Ecclesia acciperentur; cum ita sint exiles proventus Decanatus, quod ad onus ipsius suscipiendum aliqua persona idonea nequeat inveniri. Eligetur autem Decanus à Concanonicis, de gremio 26 Decani electio.

Ecclesia, secundùm formam de hujusmodi Pralatis eligendis in jure traditam: & vocabuntur Canonici 27 In ea olim Antverpienses & Mechlinienses Canonici.

ad eligendum, qui consueverunt vocari in vicinis Ecclesiis, videlicet Mechliniensi, & Antverpiensi: & percipiet Decanus duplicem quotidianam distributionem. Quod autem ad Canonicos illos attinet *Ecclesia Mechliniensis, & Antverpiensis,* nulla hic amplius memoria. Itaque aliquando credidi eo-

rum

rum operâ nostros usos fuisse, cùm non major senario eorum numerus: postea verò desitum illorum uti suffragiis, quando in duplum Canonicorum numerus auctus est; sed falsam eam suspicionem fuisse didici: primùm ex Conventione Roberti cum Canonicis veterum præbendarum; quæ inita anno M. CC. LXIV. dein ex superiore *Machtildis* diplomate anno M. CC. XV. quum superiora illa de Decani electione decreta sint anno demum M. CC. LXV. quo tempore jam & veteres erant, & novi Canonici. Quando autem, aut cur ea consuetudo obolita, nondum inveni.

(Vide lib. 3. cap. 7. num. 15.)

28 Cantor à quo.

Inter Ecclesiæ munia potissima sunt *Scholastici*, & *Cantoris*: quorum hic ante quatuor sæcula institutus ab Ægidio Cnys, eâ lege ut proximus

29 Scholasticus à quo tempore. Archiv. Sacelli B. Virginis.

si quis esset succederet; ille verò jam inde à Roberti Atrebatensis Advocati, Betuniæ & Teneræmondæ Domini temporibus fuit, & antè: ut constat ex Reformationis diplomate, ubi *Rector Scholarum* nuncupatur. Eorum neuter est Canonicus. Scholasticus tamen Sacellanorum primus habetur. Præter superiores præbendas, Sacellaniæ in hoc templo jam olim numerantur

(Anno 1265.)

30 Sacellaniæ Ecclesiæ. Archiv. Capituli. Ex M.S. Capituli.

hæ: *S. Mariæ tres, S. Annæ una, S. Catharinæ duæ, S. Spiritus, S. Joannis Baptistæ, S. Crucis, S. Jodoci, S. Georgii, S. Eligii, S. Nicolai, S. Joannis Evangelistæ duæ, S. Cornelii, S. Mariæ Magdalenæ*: quarum omnium collatio ad Capitulum spectat: ut

31 Collatio penes quem. Ibidem. Cap. 12. & 13.

etiam Sacellaniarum, quæ variæ sparsim totâ urbe, de quibus infra. Præterea habent Cano-

32 Ubi insuper Canonici habeant jus patronatus.

nici jus Patronatus in Lebbeke, Opwyck, Vlassenbrouck, novo Burgo, & sacello S. Odulphi, cujus tantùm memoria exstat & locus in ripa Scaldis.

33 Archipresbyter.

Ad hujus Ecclesiæ munia etiam referri queat *Archipresbyter* sive *Decanus Christianitatis*, ut vocant: etsi non semper hinc à Præsule eligitur; sed interdum etiam ex Sacerdotibus Territorii. Hic omnibus ditionis Pastoribus,

34 Ejus munus. M. S. Capituli.

& Sacellanis præest: paucis exceptis, quos Diœcesios Mechlinianæ supra diximus: quibus succedanei sunt, extra hoc Territorium Pastores *S. Amandi, Maria-kercke, Bornehemi, & Inghenæ*, qui ab Archipresbytero quotannis visitantur. Quæ quidem visitatio lustri instar est. Obit enim singula loca ut Censor, & in mores vitamque Sacerdotum inquirit: & si quid notâ dignum, de eo ad Præsulem aut Curiam Ecclesiasticam refert. Insuper Oeconomiam templi, & mensæ pauperum examinat, & rationes audit: quâ viâ fit, ut quantum humana consilia valent, Sacerdotes frugi sint, sua sacra decenter obeant, templi sarta tecta curentur, & paupe-

35 Canonicorum privilegium. Ibidem.

res denique non negligantur. Habuerunt Canonici antiquitus sive privilegium, sive consuetudinem, quòd in Civilibus, & Criminalibus primi suorum causas cognoverint, & judicarint. Et quidem in re civili exemplum inveni in causa Henrici de Keysere Decani: quem cum judex Ecclesiasticus ad suum tribunal citasset; graviter de eo conquestum est Capitulum, *quod Justiciabilis esset coram suo Capitulo. Itaque rogarunt ut secundum laudabilem consuetudinem, hactenus & ab antiquo conservatam causa ad Capitulum remittatur.* Itidem cum Roelandus de Bosco Pastor hujus Ecclesiæ à dicto Judice de crimine appellaretur, allegarunt, *omnium & singularum* (Ibidem.)
causarum correctionem, & punitionem, exceptis Sacramentis, ad se spectare. Præsertim quum coram Capitulo causa ventilari cœperit. At verò cùm & hìc & alibi viderent, indies auctoritatem suam lædi, universim & singulatim jura violari, immunitates, libertatem, privilegia minui, & labefactari, *per plerosque tam Eccle-* (Tab. anno 1446.)
siasticâ quàm seculari potestate, atque Jurisdictione fulcitos, eorumdemque, & præsertim Reverendi in Christo Patris & Domini, Domini Episcopi Cameracensis Vicarios & Officiales, & nonnullos alios contra Justitiæ tramitem; timentes verisimiliter ex jam factis plus inposterum gravari posse, & gravaminibus hujusmodi propter divitias, majorum potentiam, & cujuslibet suppositorum paupertatem, & litis sumptuosè deducendæ insufficientiam occurrere non posse, nisi de remedio provideretur opportuno; societatem inierunt cum Ca- (Ibidem.)
pitulis *S. Gudulæ Bruxellis, S. Rumoldi Mechli-* 36 Societas.
niæ, S. Petri Anderlecti, S. Gommari Liræ, S. Petri Tournonti, S. Gangerici Halteræ: idque hunc in modum: *Quod*, inquiunt, *nos invicem, & sub-* 37 Ex qualis.
ditos nostros tuebimur, & defendemus in bona Justitia, contra quoscumque Ecclesiasticos atque seculares, quâcumque auctoritate, & dignitate, etiam Pontificali fulgentes: nos injustè aut de facto opprimentes, seu opprimere volentes: itaque quod si aliquis ex nobis, vel subditis nostris, prætenderit se gravatum, aut oppressum, opprimive timet, aut gravari in futurum; casum Capitulo suo ad longum exponet: & illud de eodem, & meritis suæ causæ diligentissimè informabit: quod si ex informatione summaria, & verisimili, reperiat rem ita esse; scribat aliis Capitulis de Confraternitate, talem advenisse casum, qui est contra tale vel tale Privilegium, aut Statutum, vel contra talem vel talem consuetudinem: quare sibi videtur, quòd talis sit cum Justitia à Confraternitate defendendus: sicque rogabit & requiret alia Capitula, ut rescribant opinionem suam. Et si omnia, vel major pars eorum consentiant primo Capitulo scribenti; tunc defendetur per omnia Capitula, consilio, auxilio, & favore, ac etiam expensis ab omnibus æqualiter exbursandis. Si tamen postmodùm inveniatur, illum prætendentem se gravatum, Capitulum suum malè informasse, solvet expensas per omnia Capitula jam factas, & ob eam causam necessario faciendas, si sit solvendo: alioquin secundùm exigentiam casus aliter corrigatur, & puniatur: taliter quòd ceteris cedat in exemplum &c. Hanc conventionem omnes simul Confœderati sacramento confirmarunt Bruxellis ad D. Gudulæ, in conclavi, anno M. CCCC.
XLVI. Iterumque Mechliniæ ad D. Rumoldi, 38 Eadem iterata. Archiv. Capituli.
sub nova forma & stipulatione anno M. CCCC. LXIV. Conventumque utrobique, ut omnes inposterum ad præbendas admittendi, in hoc fœdus jurarent. Quod ne quis recusaret aut rescinderet, Pontificium etiam Indultum accessit: quod (Ibidem Nicolai diplom. anno 1447.)
postmodùm sancivit Sixtus IV. anno M. CCCC. LXXV.

LXXV. adjectâ auctoritate admittendi in dictam Societatem quosvis alios.

39 Canonicorum Privilegium secundum. Archiv. Capit. Diploma anno 1314.

Aliud insuper magni olim momenti privilegium ab Apostolica Sede per Legatum Canonici accepêre, ut, *cùm generale terræ fuerit interdictum, liceat in Ecclesia, non pulsatis campanis, interdictis & excommunicatis exclusis, voce submissâ, Divina Officia celebrare: dummodò causam non dederint interdicti, vel id contingat specialiter interdici.* Nunc autem rarior hujus est usus; quia moderatiùs Pontifices hâc auctoritate utuntur: quàm olim in rebus politicis, vel ob pecuniam non numeratam, vel aliam aliquam causam universas provincias Ecclesiæ communione interdixerint.

40 Privilegium tertium. Meyer. an. 1319. 1323. & 1340. Marchant. Comment. lib. 2. vita Cressiaci. Platina vita Clementis IV. & alibi

Peculiare insuper hîc est, post summi sacri solennia, Episcopali ritu populum beare aut benedicere, ut vocant: canendo, *Adjutorium nostrum in nomine Domini*, quod alibi legendo solùm effertur.

41 Necessitas residendi Archiv. Capit. Diplom. anno 1414.

Hujus Ecclesiæ Canonicos compulit Joannes Burgundus Flandriæ Comes, Teneræmondæ Dominus ad residentiam: alioquin nullos percepturos fructus; nisi fortè in Comitatu Principis versarentur aut studiis, quæ privilegiata vocant. Id confirmarunt Petrus Alliacensis Cardinalis, & Joannes V. Cameracensium Episcopi, & post eos ipse Pontifex Romanus.

42 Quis hinc lectus Præsul.

Non exiguum hujus Collegii ornamentum est quod hinc olim lectus est *Præsul, Reverendus pater Dominus Nicolaus Ruter Episcopus Atrebatensis.* Quod Obituarium hujus Ecclesiæ mihi suggessit. (Ad 17. Kal. Decemb.) Quo autem anno vixerit, non potui inde colligere. Et quidem posteritatis justa querela est, dum incuria temporum Antiquitas, rarissimè annos notat: unde & hac in re & aliis variæ passim difficultates emergunt.

43 Sacellum D. Virginis. Ex ejus Epitaph. Analect. Harduini.

Est in hoc templo præter cetera magnificum Sacellum D. Virgini structum: quod Christophorus Barousius Lusitanus Caroli Burgundi, & ejus filiæ Mariæ, Philippi item primi Castellæ Regis, ejusque conjugis Joannæ Oeconomus, variis muneribus, & legatis olim ditavit; ibidem sepultus, (Meyer. an. 1210.) cum uxore Philippa Utenhove, matrona illustri, & vel ante quadringentos annos celeberrimæ Gandavi familiæ.

44 Inibi Sodalitas.

Huc è Sacello D. Virginis ad portam aggeris translata est Sodalitas D. Virgini sacra: in quam quotquot transscripti sunt, optimam vestem ad necessarios Sacelli usus legant. (Anno 1361.) Qua de re datæ à Senatu tabulæ quæ supersunt in archivis dictæ Sodalitatis. Multò pòst cùm esset controversia (Archiv. Capit. Tabul. an. 1458.) inter Canonicos, Senatores, & Curatores, de Sodalitatis administratione, eam sopivit Officialis Cameracensis, hoc modo: *ut in festo Conceptionis B. Virginis Canonici unum ex suis legant non Canonicum; Senatores unum non Senatorem;*

45 De Curatoribus.

& Curatores destituendi duos, unum Sacerdotem, alterum laicum, omnes ex dicta Sodalitate: qui ante administrationem tenentur præstare juramentum in manibus Bailivi, aut Decani Christianitatis Bruxellensis, vel ejus locum tenentis, & rationem reddere coram dicto Decano aut Vicario in Ecclesia Teneræmondensi. Nunc verò tres universum sunt, quorum unus à Canonicis, duo à Senatu eliguntur: reddduntque rationem administrationis coram Capitulo, & Senatu.

46 Sacelli Privilegium cudendi numos æreos. Archiva Sacelli.

Hujus Sodalitatis Curatoribus ex consilio Canonicorum, & Senatus, Philippus bonus concessit olim in puram eleëmosynam cudere numos æreos, pretii quatuor obolorum Flandricorum, quas mitas vocant: quæ valerent toto dominio Teneræmondano. (Quo pretio. Ibidem an. 1313.) Ejus rei diploma cùm per tumultus bellicos periisset, novo Maxæmyliani privilegio est confirmatum.

48 Quo numero.

Hic indulsit *decem millia singulis decenniis cudere.* Eo potissimùm numi genere solitas solvi expensas dicti Sacelli, hinc conjicio, quòd dicto diplomate hanc privilegii caussam adfert Maxæmylianus, *quòd si dicti numi desinerent cudi, periculum esset, ne divinus dictæ Sodalitatis cultus paulatim minuatur, & tandem penitus intercidat.* Cusos primùm ad portam aggeris ante Sodalitatis translationem, ex populari narratione constat.

49 Nomen.

Dicti autem sunt ii numi *B. Virginis*: tum quòd ab ejus Sacelli Curatoribus cusi sunt; tum quia pene omnes imaginem D. Virginis præferunt.

50 Genera.

Varia uno anno genera excusa liquet, ex iis qui circumferuntur: & quidem penes me sunt quatuor variæ formæ omnes, unius anni.

51 Inscriptio.

Porò alterius lateris communis inscriptio *Denarius S. Teneræmondensis* (Mariæ scilicet cujus in medio effigies) aut *Ave Mater Salvatoris Jesu Christi*, raiò alia: Alterius verò varia; nunc enim nomen habet Curatoris, qualis apud me unus, cujus hæc Epigraphe: *Theodorus Cantor anno Domini* M. D. XII. sed ejus generis non vidi alium: nunc, *Ave Gratia plena Dominus tecum*, aut aliud simile. Desitum autem ingruente nuper tumultu Belgico.

52 Sacellum Venerab. Sacramenti.

Juxta D. Virginis Chorum exiguum illud Sacelium ab aliquo gentis Coudenhoviæ structum inde apparet, quod in Cornelii Gaillardi monimentis, *Sacellum de Goudenhove* nuncupatur. (53 A quo structum.) Id ante nuperam belli tempestatem D. Gulielmo dicatum erat: nunc verò venerabilis Sacramenti dicitur.

54 Inibi condita Cornel. Lalana.

In eo dum hæc scribo magno totius Civitatis luctu condita est præstantissimi animi heroina *Cornelia Lalana*: de qua quod ab illustri manu accepi, bone lector, hìc habe: & bonis manibus bene precare.

55 Ejus Epitaphium.

Illustrissima Cornelia Lalana, Philippi Comitis Hochstratani, & Annæ Renenbergicæ Comitissæ filia, virtutibus & factis heroicis præclara, (ut varia diplomata, & historiæ testantur) Sexagesimum Sextum agens annum, ut remotiùs à curis, & pacatiùs divino cultui vacaret, Teneræmondam sibi elegit: ubi Senatus, Populique maximo applausu excepta, immunitate donata, ut præcordia animi sui in hanc urbem proclivis palàm faceret, in album Civium inscribi voluit.

Postea

Posteaper annum piis opiribus, rebusque divinis planè vacans, ut antè omnibus exemplo fuerat; ita etiam in ultimo vitæ limine, non minùs admiranda. Obiit XV. *Novembris, Anno* M. D. CX.

56 Quando sepulta. *Sepultura tradita est D. Andreæ die in Choro Venerabilis Sacramenti, summo in Templo: pompâ qua & genus, & modestiam ejus decebat:*
57 Ejus filii. *quod præstitum per filios Comitem Gulielmum, & Philippum Baronem fratres. Vidua erat Illustrissimi Gulielmi de Hamale, è Lossensibus Comitibus,*
58 Maritus. *Monceauxi Baronis, strenuissimi herois, ut varia*
Inter cetera Philippi Regis 14. Aug. 1591. *scripta testantur: qui ob bene, fortiter, & præclarè gesta, pro fide, & Rege, laudem æternam meruit: quibus in negotiis occubuit in Frisia, anno* M. D.
59 Mariti mors. LXXXII. *ipso die Venerabilis Sacramenti.*

Quæ sequuntur, ad familiarium insignia spectant.
60 Arma familiæ,
61 Et gentium consanguineatum.

Quadratum in medio, Hamala cum Lalanis insignia:

Ad dexteram superiùs, Lalanorum Comitum in Hannonia:

Inferiùs, Luxemburgensium Ducum, unà cum Lesbauxorum, Andrearum Ducum, in Gallia mixta:

Ad sinistram superiùs, liberorum Comitum de Rennenberghe in Germania superiori, sive ultra Rhenum:

Inferiùs, Culenburgicorum Comitum, Ultrajectinis Gheldriisque limitaneorum, id est in Inferiori Germania, ad Leccam.

62 Locus exsulum ubi. Insuper in hoc templo locus exsulum ostenditur, qui in hanc urbem antiquitus confugere soliti ad asylum: idque non more solùm Majorum, sed Principis etiam privilegio. Est autem supra Chorum qui olim S. Crucis, nunc D. Hilduardi dicitur: sed per nuperas turbas omnia eversa; ne tabulatum quidem superest: fornices supernè nudi jacent.

Archiv. urbis. Diploma Ludovici Maleani anno 1551.

63 Templi Latina monumenta. Prçter monimenta quæ sparsim hìc illic dedi, pauca hìc supersunt cum inscriptione Latina: quæ hìc visum dare, ne curiosum lectorem aliquâ parte frustrer.

Henricus de Damme magister in artibus, hìc sub
64 Henricl van Damme. *Albo sarcophago sepulptus, obiit anno*
Domini, millesimo, quingentesimo, quoque quinto, Mensis Julii 19. eius anima vivat
super æthera, amen.

D. O. M.

Genere & moribus ornatissimæ Matronæ,
CATHARINÆ A POTTELSBERGHE,
65 Catharinæ Pottelsberghæ. *Conjugi suavissimæ,*
Nobilis vir CAROLUS A CATS,
Dominus de Ostenda,
ætatis suæ anno LXII.
sibique, & posteris vivus posuit.
Obiit illa anno à Christo nato M. D. LXIX.
VII. *Idus Februarii:*
cùm vixisset annos XLI.
quinque relictis ex septemdecim prolibus.
Hic verò ....

S.T.T.L.

Agapitus Fossanus, nobilis Romanus,
Eques SS. MAURITII & LAZARI,
cùm ad bellum Belgicum contra hæreticos venisset,
post longam infirmitatem, 66 Agapiti Fossani.
multâ cum patientiâ, & devotione,
animam reddidit Deo Factori,
XXII. *Sept. anno* M. D. LXXXIV. *à Christi natali,*
ætatis verò suæ XXX.

D. O. M.

ET

Magistro Henrico Cares
Weertensi,
Hujus tum temporis florentissimi Gymnasii Rectori,
qui à Senatu stipendium, & domicilium, 67 Henrici Cares.
ad Institutionem Scholarum,
primus accepit anno
M. D. XL.
& obiit XIII. *Julii, anno* M. D. LVII.
Conjux verò ELISABETH BAEX
XXVI. *Febr. an.* M. D. LVI.
requiescat in Pace.

Mnemosynon Illustris Capitanei
Livii Marcei,
hìc sepulti:
qui decessit IX. *Decembris, anno* M. D. LXXXIV. 68 Livii Marcei.
Anima ejus beatorum consortio
fruatur.

Monumentum honorabilis Viri D. Jacobi vander Meeren, filii Adami, ex matre Catharina s'Hertoghen, Pastoris hujus Ecclesiæ, & Canonici & Decani Christianitatis, ætatis suæ 68. obiit anno M. DC. IX. XXII. *Maii.* 69 Jacobi vander Meeren.

Tempora Guillelmo veniebant nubila soli,
Baeystius in terra nil nisi terra jacet. 70 Guilielmi Bayst.
Presbyter instituit Juvenes, puerosque tenellos,
splendida quos fovit Teneræmonda sinu.
Præfectusque Scholis, vigilanti pectore, curas
Præsulis insignis munia rara sui.
Abstulit atra dies tristi modulamina cantus,
Omnibus insidiis mors fera quemque manet.
Da Pater omnipotens, placatus sanguine nati,
Spiritus emergens sidera clara petat.
Tristia discipulus posuit monimenta Magistro.
Invide post cineres, protinus ager abi.

Quod sequitur brevi cum mnemosyno ponendum Clarissimus Vir Jacobus Bruessegemius Teneræmondanus, Medicus Reipublicæ, & arcis Gandensis, amicus noster, nobis transmisit: quod præ ceteris ob elegantiam hìc locum meretur.

Christo nato ejusque Matri 71 Mariæ Sexagiæ.

S.

& æviterna Memoriæ
Mariæ Sexagiæ,

Jacobi

Jacobi Sexagis, Viri amplissimi
& in Curia Brabantiæ Consiliarii
æquissimi & sapientissimi,
filia:
quæ sic semper vixit,
ut omnes illi vitam longam optarent;
sic mortua est,
ut mortem ipsam amplecteretur.
Sed &
Joanni Mariano pupulo,
qui utrum formosior, an blandior fuerit,
dubium reliquit:
Jacobus Bruesseghemius
Medicus & Senator, maritus, & parens,
Conjugi, & Pusconi dulcissimis
cum luctu, & lacrymis. P.
Vixit illa annis XXVI. *menses* IV. *dies* XI.
diem suum in puerperio clausit:
antè tamen filiolum hunc enixa.
Anno Christi M. D. C. II. XVII. *Kal Julii, horâ* IX.
matutinâ. Et post annum orbo patre relicto,
commune thalami pignus ad se vocavit
Trismegistos.

Ejusdem in uxoris mortem felicissimum anagramma Chronicon, & in id Clarissimi Viri Cornelii à Marca, Euripidis & Senecæ Belgici teneros versus, ob elegantiam, amici affectum, ejusque optimæ conjugis memoriam, hìc addo; ut hoc caput docto Corollario claudam.

72 Ad eamdem Anagramma Chronicon,

MarIa De sestICh.

ACh! M'ItA DeserIs?

73 In illud Carmen.

Quò properas mea vita? Nimis properasse dolebis,
Huc ubi sollicitos ventilat urna reos.
Cur M'Ita DeserIs? ACh! *Quis te malus abstulit error!*
Non potes ambiguam sola redire viam.
Nec sum ego, vel plectro qui te, vel carmine ducam:
Non exorato stant adamante fores.

Bis sena poteras lustra mecum vivere,
Si nominis quadrasset auspicium tui
Sexagia; *sed te Lachesis insontem abstulit*
Properata nimium: dum tibi pigros malè
Lucina nexus languidâ intricat manu.
Nondum alter annus cœperat paris tori,
Et fugis; & atram tota libitinam induis.
At ne silentem sola corriperes fugam,
Ille tuus, ille meus, &, ô! thalami brevis
Commune pignus, bimulus nondum, occidit.
Et ponè matrem subit: & Elysio vagus
Quærit papillas, anxium oblitus Patrem.

CAPUT III.

De Templo D. Ægidii.

1 Templum D. Ægidii à quo conditum,

PRÆTER D. Mariæ Parochiale, Templum alterum est intra muros, *D. Ægidio* sacrum: conditum olim à *Machtilde* Teneræmondæ Domina. Id in Urbe parum loci complectitur: latiùs se peregrè diffundit. Fuerat à prima origine Hospitale S. Ægidio nuncupatum; sed paucis pòst annis versum est in Cœnobium Ordinis Cisterciensis. Cùm autem locus multâ uligine noxius videretur; translatum Monasterium in Parochiale Templum Swivecanum: unde Abbatia Swivecana nomen nacta est. Quia verò Pastoratus Swivecanus, cum sacris, in templum Ægidianum translatus est; factum inde, ut pagus mutato nomine, S. Ægidii vocetur, qui ante Swiveca dicebatur. Cui rei duo diplomata lucem, & fidem dabunt. Quorum prius hoc est:

Archiv. Swivec. Diplom. anno 1223.

2 Quomodo Parochiale factum.

3 Parochia quomodo ante dicta,

4 Ad superiorum fidem Diploma unum. Ibidem.

Godefridus Dei gratiâ Cameracensis Episcopus, viris venerabilibus, Affligemensi, Ninivensi Abbatibus, &c. W. Archidiacono in Antverpia salutem in Domino. Cùm ad instantiam venerabilis Machtildis Dominæ Teneramondensis de consensu H. Personæ de Sweveke, & Walteri Presbyteri, salvo jure suo, in commodum religionis, & utilitatem, de loco in locum infra Parochiam de Sweveke aptiorem, in divini servitii amplificationem, de religione in aliam devotiorem sufficienti congregationis ordinatâ, & confirmatâ sustentatione, Hospitale S. Ægidii extra Teneramondam situm, localiter, nec non & spiritualiter concessimus transferendum; vestra, cui majora committeremus, committimus fidelitati, quatenus ubicumque expediens fuerit infra ambitum dictæ Parochiæ de Sweveke, novæ religioni ibidem inchoandæ, non solùm Personatus; sed etiam Presbyteratus jure per recompensationem, sive bonam æstimationem, sive per alium competensem modum, nunc salvo & in posterum salvando, & sufficienti Congregrationis provisione ordinatâ, & confirmatâ, situm convenientem, & formam religionis devotam, ac competentem, ex nostra parte concedatis ad nos quidquid ibidem duxeritis ordinandum, ut confirmemus referentes. Si verò vos tres non contigerit interesse, nihilominus ea duo vestrûm exsequantur, absque præjudicio juris alieni. Datum feriâ V. post festum B. Lucæ Evangelistæ, apud Cameracum, anno Domini millesimo ducentesimo vigesimo tertio.

Alterum est hujusmodi:

5 Et alterum. Ibidem,

Godefridus Dei gratiâ Cameracensis Episcopus, universis præsentes litteras visuris Salutem in Domino. Universitati vestræ notum fieri volumus, quod cùm nos specialiter dedissemus in mandatis W. Affligemensi, & R. Ninivensi Abbatibus, & W. Cameracensi Archidiacono in Antverpia, ut personaliter accederent apud Swiveke, ad considerandum locum competentem, in quo posset claustrum Sanctimonialium Cisterciensis Ordinis infra ambitum Parochiæ de Swiveke collocari, salvo jure Personæ, & Presbyteri Parochialis; ipsi nobis retulerunt, quod in dicta villa, ubi prius sita erat Ecclesia Parochialis, locus esset aptus, competens, & idoneus ad prædictum claustrum ædificandum Ordini supradicto: locus verò Parochiæ

competentior, ubi prius erat claustrum, quàm Personæ, & Presbytero satisfactum sit; sicut nobis constat per litteras virorum venerabilium Abbatum prædictorum, & W. Archidiaconi in Antverpia. Nos huic mutationi nostrum consensum adhibuimus, & adhibemus, cum favore prædictis Monialibus Episcopali auctoritate, dictum locum ubi scilicet erat prius Parochialis sedes, præsentibus litteris confirmantes. Inhibentes arctius, ne quis aliquâ temeritate præsumat huic confirmationi contraire. Datum anno Domini millesimo ducentesimo vigesimo octavo, ferià quartâ post festum S. Barnabæ Apostoli.

6 Sacellum Anachoreticum ubi.

7 Quid olim.

Tabul. an. 1435.

Ibidem.

8 Quamdiu steterit.

Juxta prædictum D. Ægidii templum, Sacellum olim fuit, & domicilium Anachoreticum: quod per nuperas belli turbas solo æquatum est. Fuisse hoc antiquitus templum prioris Beghinasii, ex Archivis Swivecanis moneor: ubi vocatur *Capella veteris curiæ Beghinarum.* Habuit inibi Abbatia Swivecana Sacellaniam, quam etiam Cantuariam vocant: cujus *officium de more* jubet *obiri Elisabeth Abbatissa in commemorationem*, inquit, *nostri Monasterii primæ, & principalis originis.* Unde & illud constat: Sacellum hoc primò fuisse partem Hospitalis S. Ægidii, inde Cœnobii Cisterciensis; postmodum templum Beghinasii; & denique Anachoretriç sive Inclusæ, ut vocant: steteratque ad quatuor pene sæcula, quando ab externis in communi illa temporum calamitate eversum. Nunc ibidem præter rei memoriam, nihil superest.

CAPUT IV.

De Bogardis, Alexianis, & Cappucinis.

1 Quæ hic Cœnobia deserint. Lib. M.S.

2 Monasterium Cappucinorum.

INTER Monasteria sexûs Virilis, olim Bogardicum fuit, & Alexianum; sed utrumque à multo tempore alios in usus conversum. A Bogardis tamen nomen pontis & plateæ adhuc usitatum. Unicum superest Ordinis D. Francisci Cappucinicæ reformationis, medio urbis loco, rivo adlabente, & horto amœnum: quibus tamen pro sancto & frugali vitæ instituto, utuntur magis quàm fruuntur. Conditores, & annum hæc lapidis ad limen inscriptio indicat:

3 Ibidem lapidis inscriptio.

Deo Opt. Max. & Divo FRANCISCO *fratribusque* CAPPUCINIS *Dominicus* IDIAQUES, *pro Majestate Catholica urbis Teneræmondensis Gubernator, & unius Cohortis Hispanicæ Dux, hoc Monasterium cum suis militibus dedicarunt anno* M. D. XCVI.

CAPUT V.

De Abbatia S. Brigittæ.

1 D. Brigittæ Cœnobium. Archiv. Abbatiæ.

UTriusque Sexus Cœnobium Deo Servatori dicatum, ex Constitutione Brigittana, totâ Flandriâ diu nullum fuerat: tandem diligentiâ potissimùm Petri vander Helst primùm hìc structum. Is multo antè tempore in id incubuerat: ubi verò comperit Mariam Cliviensem, Philippi Boni sororem, Brigittanis amicissimam, Bruxellas venisse; eò profectus, ab illa ad Isabellam Portugallensem commendaticias huic Instituto impetravit: eòque rem deduxit; ut Isabella Ecclesiasten suum Cameracum miserit: qui non sine molestiâ, & difficultate à Capitulo Cameracensi, & Teneræmondano motus, tandem Episcopi assensum impetravit; quem Pontifex ratum habuit. Lectus est struendo Monasterio locus, dictus *Opt laer*, ad ea tempora fornicibus infamis. Interea Isabella Princeps scriptis Ducis-sylvam litteris ad Abbatissam Brigittani Ordinis, impetravit novæ Coloniæ aliquot Moniales. Itaque inde missa est Maria van Os, cum aliis tribus Monialibus, & Fratre Hermanno Vermuyden à confessionibus & fratre Joanne van Wouteren Adjutore. Hi omnes venêre Teneræmondam, tanto civium applausu ut adventantibus uno passim ore acclamarint: *Tam grati sitis Deo, quàm estis nobis.* Sequenti Festo Purificationis solenni supplicatione deducti omnes à Canonicis, & Senatu in Cœnobium: ubi Monialium tradita cura Mariæ van Os. Aliquanto pòst, fortè fortuna ipso D. Brigittæ, Teneræmondam venit Isabella Princeps, & cum ea Margareta Eboracensis, Eduardi Angliæ Regis soror, conjux Caroli Burgundi, quem Audacem posteritas vocavit (cujus tanto apparatu celebratæ Brugis nuptiæ, ut præ eo Antonii, Cleopatræ, Apicii, & Heliogabali luxus, meræ sordes & rus merum.) Cumque hìc omnia parata essent ad structuram templi, rogata est primum in fundamento saxum ponere: quod fecit; supposuitque & illa, & futura nurus, singulç numum aureum. Post hæc facta electio primæ Abbatissæ, Mariæ Van Os: & Confessoris, Patris Joannis van Kets: peractæque ceremoniæ inaugurationis, & novæ professionis, idque propter affluentium undequaque multitudinem, in novo templo: cujus opus quinos supra terram aut sex pedes surrexerat. Eodem die datum loco nomen *Mariæ Thronus*, & decreta solennis clausura: atque hoc Cœnobium, quod hactenus Abbatiæ Aquç-Marianæ juxta Sylvam-Ducis fuerat obnoxium, emancipatum est, factumque sui juris: & exinde totius Cœnobii administratio, quæ antè penes Confessorem fuerat, ad Abbatissam de more hujus Instituti translata. Fortè ob reverentiam, quæ debita D. Brigittæ Ordinis auctori, Regiæ Danorum sobolis. In cujus rei symbolum, Moniales in hunc usque diem aureum in digito annulum gestant: & ornantur in capite coronâ candidâ, purpureis distinctâ notis; in fronte, occipitio, temporibus, & vertice: mutatis Regiæ thiaræ lapillis, in quinque Christi Regum Regis vulnera. Erat autem D. Brigitta ex Suevis oriunda, Daniæ Regis filia, Neritiæ Princeps. Octo liberos habuisse dicitur, quorum omnium consecrata momoria: mares quatuor, & fæminas totidem. Marito vitâ functo, cum filia Catharina Solymas profecta est:

Archiva Abbatiæ anno 1463.

2 Unde huc.

Ibidem 1466.

Ibidem 1468.

3 Isabellæ Principis adventus.

4 Nuptiæ Caroli Audacis & Margar. Eboracensis quales. Barland. Chron. cap. 114.

5 Prima Abbatissa quæ. Archiv. Abbatiæ anno 1471.

6 Monasterii nomen. Ibidem.

7 Quare hic sequior sexus imperet.

8 D. Brigitta quæ.

9 Ejus liberi.

10 Peregrinatio

rever-

11 Ad Pontificem scriptio. Meyer an. 1334. reversaque Romam scripsit Gregorio Pontifici, qui in Gallia sedem habebat, Dei voluntatem esse, ut Romam rediret. Sederunt autem Avenione Pontifices ordine septem, Gallici omnes
12 Qui in Gallia Pontifices sedem habuerint. Platina vitâ Clementis V. sanguinis: quorum primus *Clemens* eo nomine V. natione Vasco Episcopus antè Burdegalensis, qui Româ Sedem, Cardinales, & Curiam transtulit, & quo magis ea mutatio perennaret,
13 Avenionis emptio. Matthæ Villaneus 1. Annal. Platina vitis PP. & Meyer. 1334. emit eam urbem à Joanna Siciliæ & Neapolis Regina sibi & posteris Pontificibus, tricies mille florenis aureis. Illum secuti sunt *Joannes XXII.* Cadurcus, *Benedictus XII.* Tholosanus, *Clemens VI.* Lemovix, *Innocentius VI.* Lemovix, *Urbanus V.* Lemovix, & *Gregorius XI.* Lemovix: qui
14 Sedem quis Romam transtulerit. Sedem ex Gallia Romam transtulit, an. M.CCC. LXXVI. septuagesimo quarto, postquam Avenione fuisset: magno Italiæ, & præsertim urbis
15 Pontificum absentiam quid in Italia secutum. Platina vitâ Clementis V. Romæ damno. Pontificum enim absentiam statim secutæ sunt urbium defectiones, novorum Principum lectiones, Venetorum cum Ferrariensibus bella, Hetruriæ concussio, Galliæ
Idem vitâ Joannis XXII. Idem vitâ Clementis VI. Idem vitâ Innocentii IV. Cisalpinæ motus, Henrici Cæsaris in Italiam irruptio, ejusdem suspecta mors, in Bavarum conspirationes, Pontificum novæ lectiones & inde schisma, Neapolitani regni turbæ, Romæ ob libertatem tumultus, Venetorum & Genuen-
† Idem vitâ Urbani V. * Idem vitâ Gregorii XI. sium mutuæ clades, totius Italiæ turbatio, † Vicecomitum strages, * Cypri vastatio Genuensium auspiciis, Famagustæ deditio, Perini Regis de salute pactio, & tributum, Pretensis urbis invasio, populorum ab Ecclesia secessio, Britonum Sisenriæ clades, miseranda Sisenratum cædes, Romæ denique frequentes mœnium, Templorum, ædium ruinæ, solitudo, barbaries. Quæ maximè res & Brigittam ad monendum
16 Liberum Episcopi responsum. impulit, & Gregorium ad parendum. Accessit insuper liberum Episcopi cujusdam responsum, qui cùm à Pontifice rogaretur, quid causæ esset, quo minùs ad suam se Ecclesiam reciperet: Et quid, inquit, causæ est, cur tu, ô Pontifex, non ad tuam? Satis apertè Romam innuens. Itaque rediit ille, ut dixi, Romam: sive D. Brigittæ monitu, sive aperto Episcopi responso, sive demum suopte consilio, cùm tot Italia calamitates, & ipsius Reginæ quondam urbium Romæ, fando audiret, animo cerneret. Sed non ideo præreptæ occasiones schismatum in Ecclesia, & turbarum in Italia: quorum illa paulò pòst ita Ecclesiam occuparunt, ut eodem tempore tres simul Pontifices Europa viderit: quæ tempestas aliquamdiu Ecclesiam, & omnes pæne provincias vehementer conquassavit, sævientibus undique odiis, & in mutua excidia hominum furore comparato: hæ verò multos postea annos perdurarunt, ingenti totius Italiæ clade. Neque tantùm collyria potuêre, ut non subinde quæ malè coïerant vulnera, fœdiùs eruperint, & sæviùs in vicina membra malum contagio propagarint. Tandem verò prædicta Bri-
17 Brigittæ mors. gitta post multas revelationes, & vaticinia, quæ in volumen, quod exstat, ipsa retulit, Romæ decedens, ad superos abiit: ubi immortalitate gloriæ fruitur, ut hic nominis & sancti per ordem Instituti. Hujus Monasterii ædificia com- 18 Monasterii restauratio.
munis pridem calamitas evertit; sed Antistitæ diligentiâ, & consilio Reverendi Patris Jacobi van Loughenhaeghe paulatim restaurantur. Se- 19 Abbatissarum series.
ries autem Abbatissarum est hæc: *Maria van Os, Margareta Lombaerts, Magareta van Laere, Amelberga vander Beke, Beatrix Ridders, Anna Snaers, Heylwigis vanden Broecke, Anna du Bois, Barbara Tasse*: quæ nunc præest, pietate, & prudentiâ insignis. Patres autem qui per 20 Et Confessorum.
ordinem præfuêre sunt hi: *Joannes Kets, Joannes Otteren, Joannes de Ost, Robertus van Inxhem, Petrus Caelebaert, Jacobus Algoet, Georgius Verpletsen, & Jacobus van Loughenhaghe,* de quo vide Coronide nostri operis. Lib. 3. cap. 9. num. 11.

Porrò singulari pietate, & exemplo eò existimationis hoc Cœnobium devenit, ut hinc velut ex seminario alterum Insulis succreverit, quo ipsa Antistita Anna du Bois, cum sex Monialibus abiit, novæ plantationis ergò: ubi non stitit cursûs sui impetum; sed & inde Atrebatum hæc norma Religionis propagata est. Structa sunt & alibi alia hujus generis Cœnobia; sed pauca per totum orbem, nimirùm hæc:

In Swecia, Monasterium Watzinense, in diœcesi Lincopolensi. 21 Brigittani Instituti Cœnobia. Archiv. Abbatiæ.
In Finlandia, Vallis Gratiæ.
In Livonia, circa Revaliam.
In Prussia, Dantisci.
In Prussia, Erlinga.
Circa Stralaskium, Maria Corona.
Prope Lubecam, Maria Vulnus.
In Dacia, Maria Sylva.
In nova Zuylandia, Mariæ Ager.
In Norwegia, Muncolivia.
Prope Norimbergam, Mons Gratiæ.
In Bavaria, D. Haitonis.
In Italia, Genuæ.
Prope Florentiam, Paradisus.
In Anglia, Sion.
In Brabantia prope Sylvam-ducis, Aquâ Mariæ.
In Civitate Campensi, Campus Mariæ.
Juxta Amersfordiam, in pago Zoest, Mariæburgum.
In Hollandia, Gonda, Stella Mariæ.
Prope Coloniam, Mariæ Vorst.
In Clivia, Mariæ Arbor.
Trajecti, Mariæ Vitis.
Prope Antverpiam, in Mishaegen, Sion.
In Hollandia, Briele.
Romæ Hospitale S. Brigittæ.

CAPUT VI.

De Abbatia Swivecana.

INter alia quæ fœminei sexûs, ultimæ anti- 1 Abbatia Swivecana.
quitatis est Abbatia S. Mariæ Ordinis Cisterciensis: quam fundavit *Machtildis* Teneræ- 2 Fundatrix. Archiv. Abbatiæ anno 1261.
mondæ Domina, mutato Hospitali S. Ægidii, quod paulò antè struxerat, in Cœnobium cum omnibus emolumentis, & redditibus, quæ antè

fuerant Hospitalis, cum aliis de novo fundis, cum sua tum aliorum liberalitate. Qua de re hoc exstat diploma:

3 Ea de re Diploma. Ibidem.

In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, amen. Sciat universitas vestra, tam posterùm, quàm præsentium, quòd ego Machtildis Domina de Tenremonde, in spe Divinæ clementiæ cultum Domus Domini ampliari desiderans, Domum S. Ægidii in Tenremonde temporibus meis factam, cum suis appendentiis, ad struendam Abbatiam Sanctimonialium Ordinis Cisterciensis liberè contuli, & approbavi. Eam verò cum suis personis, & possessionibus, nec non & omnibus bonis, à me vel ab aliis collatis, vel in posterum conferendis, sub nostra, ego, & dilectus filius meus Robertus, nec non & successorum meorum protectione suscepimus, ut autem ampliori dicta nostra Domus gauderet beneficio, bonis à nostris feudalibus ad opus Abbatiæ in manus nostras resignatis, scilicet terrâ Rengots, & terrâ Hersbrandi, nec non & bonis à nobis intuitu divinæ remunerationis collatis, scilicet Peerbroeck, & Meerbroeck ad nos pertinente, Brulo, Molendino juxta fossatum apud Tenremonde decima nostra in Hamme, decima de Herdebure, & piscatione cum una nave in aqua quæ vocatur Denre, à Molendinis supra, eam donavimus; hæc autem supra dicta Domui sicut justè modo possidet, vel in posterum possidebit, liberè confirmamus. Et ne aliquis supra dictæ Domui violentiam inferre attentaverit, præsentes litteras sigillorum nostrorum munime corroboravimus, quod si quis ausu temerario nostræ donationi contraire præsumpserit, sciat se indignationem Dei omnipotentis, & nostram incursurum. Testes, Joannes Archidianus Brabantiæ, Wilhelmus Archidiaconus in Antverpia, Cameracensis Diœcesis, Ghiselbertus Presbyter de Gandavo, Arnulphus Presbyter de Opwyck, Wilhelmus de Betunia, Hugo de Gandavo, Sigerus frater ejus, Ghiselbertus de Rassenghem, Joannes de Betunia, Ægidius de Morseka, Margareta de Tenremonde, Margareta de Betunia, Machtildis Domina de Rassenghem. Actum anno millesimo, ducentesimo, vigesimo tertio, quinto Idus Octobris.

Sigilla in Archivis spectantur Machtildis, & Roberti: illius lilium insigne erat, sine ulla inscriptione; hujus verò, antiqua arma gentis Betuniæ, cum hac epigraphe: *Secretum Roberti de Betunie*. Ex hoc diplomate etiam illud liquet, Sorores Hospitalarias mutato vitæ genere, Cisterciensem normam assumpsisse. Quod hæc verba innuunt *cum suis Personis & possessionibus*. Quò etiam ducunt verba Godefridi Cameracensis Episcopi, diplomate quod supra dedi: *De religione, in aliam devotiorem*. Et rursus de translatione, *localiter*, inquit, *& spiritualiter*. Huic Machtildis mutationi indultum concessit Godefridus, quem dixi, deditque insuper optionem sive ad D. Ægidii, sive in parochia Swivecana struendi Monasterium; unde videre licet, ad tempus solùm hoc Hospitale Virginum Domicilium ab ipsis initiis destinatum, & à prima origine alium in mente fuisse Machtildi locum: quod sequentis anni ejusdem Præsulis diploma ostendit, quo dat Abbatibus Affligemensi, Ninivensi, & Antverpiensi Archidiacono negotium seligendi aptum in Swiveca locum. Quæ res cum morte Machtildis impediretur, aliquanto pòst, Margareta Domicella de Tenercmonde cùm studio in hoc Cœnobium sorori non cederet, summo ad id conatu institit apud dictum Præsulem: apud quem eo justior erat postulatio, quòd sanguine esset junctus. Itaque procurato solo & Roberti Teneræmondæ Domini assensu, salvo jure Patronatus, Cœnobii translationem confirmavit: quæ facta Adelwide primâ Abbatissâ, quinto anno post institutionem: hâc præsertim allatâ ratione: *quòd in dicta villa, ubi prius sita erat Ecclesia Parochialis, locus esset aptus, competens, & idoneus ad prædictum claustrum ædificandum Ordini supradicto; locus verò Parochiæ competentior, ubi prius erat claustrum*. Sed illud hìc notandum est, templum D. Ægidii non fuisse eâ tempestate intra mœnia, ut nunc est: itaque non visa ea mutatio usque adeo incommoda, atque nunc videri queat: ubi maxima Parochiæ pars mœnibus excluditur. Etenim dicta Margareta cùm cælebs esset, legavit huic Abbatiæ præter *decimas Molenbecæ, omnia sua mobilia, & omnia quæ propriis denariis comparavit, in Parochia de Appels, in palude Sancti Odolphi, & in Parochia de Opwyck tam in decimis, quam in terris: & terram sitam in Greffeninghe, quæ vocatur Silanghenvelt, & tres mansiones suas juxta Sanctum Ægidium, & decimam sitam in Parochia de Bella, & decimam sitam in Swiveke, & terram quamdam sitam in Parochia de Mespelaer*. Inter cetera etiam Dominium pagi Sanctæ Appolloniæ vulgò *Appels*; cum omni jurisdictione civili, & criminali in totum pagum; *excepta hereditate Domini Teneræmondensis, & in servis ejus*. Hanc Materteræ Donationem, ut antè Matris, Robertus ex sorore nepos, Teneræmonde Dominus non confirmavit solùm; sed & ipse erga dictum Cœnobium valde fuit munificus: deditque quatuor *bonaria terræ, cum censu quæ coluntur pro medietate fructuum, quintam garbam* (id est manipulum) *unius Bonarii*: Preterea *terram cum vinea juxta Ecclesiam de Swiveke sitam, retentâ Justitiâ, quam secularis Princeps in bonis Ecclesiæ debet habere. Hæc & omnia quæ dicta sunt, sunt sita inter pontem Balduini, & lacum illum qui dicitur Sclusa, juxta novum castrum*. Insuper *Pomerium & nemus, & herbagium terræ de Oye, quæ omnia sita sunt inter molendinos novi castri, & Sclusam, contulit in eleēmosynam, liberè & pacificè possidenda. Ita tamen, quod si fortassis inundantibus aquis Sclusa rumperetur, vel aliquo modo necesse haberet reparari, non exspectato mandato vel voluntate Monialium, de nemore, & de terra dicta, pro voluntate sua capere posset ubicumque vellet, ad reparandam Sclusæ rupturam, & reficienda molendina. Item si nimia aquæ excreverit inundantia, posset & deberet Sclusam rumpere, ubicumque voluerit.*

Lib. 2. cap. 3. num. 4.

Archiv. Abbatiæ. Diplom. 1223.

Ibidem 1224.

4 Cœnobii translatio. Ibidem 1227. Ibidem 1228. Ibidem.

5 Ejus causa.

6 Margareta de Tenræmonda liberalitas. Diploma Roberti Anno 1226. Diploma 1232.

Diploma 1238.

7 Et Roberti Teneræmondæ Domini. Diploma 1232.

Diploma 1227.

Diploma 1238.

Diploma 1231.

lueris, & per terram Monialium quasi cursum aquæ facere, ad liberanda Molendina. Præter hæc concessit illis *ventimolendinum* in Cœnobii, & aliorum usus.

Diploma 1241.

Immunitatem etiam *à vectigalibus, & pedagiis. Piscationem* insuper *in Tenera supra Sclusam, cum omni in eam jure, excepto suo conducto* (id est protectione & dominio directo:) Et simul *Piscinam quam Vliet vocant:* cujus donationis diplomat scribit hoc modo: *Robertus Dei providentiâ Advocatus Atrebatensis*, &c. Idem *vendidit Monialibus nemus octo bonariorum, trecentarum virgarum, quod Waranda dicitur* (juxta Cœnobium:) *idque in francum alodium, liberè, & sine exactione aliquâ, reservatâ tamen altâ Justitiâ sibi, & heredibus.* Præter dictas largitiones, confirmavit Abbatiæ varia variorum dona: & tandem pro anniversario suo legavit triginta libras Flandricas, semel; aut si mallent pro ea summa redditus annuos. Hujus exemplum matrisque, & materteræ, amplâ liberalitate secuti sunt, [a] *Gulielmus* frater, Pontis-rorardi Dominus, cum *Isabella* uxore, & filio *Ægidio*, [b] *Machtildis* filia, *Guido* gener, [c] *Margareta* Flandriæ Comitissa, *Guidonis* mater, [d] *Joanna* Flandriæ Comitissa *Guidonis* matertera, [e] *Inghelrammus de Tenremonda*, [f] *Gulielmus de Grimbergis*, *Roberti* avunculus, [g] *Machtildis Roberti* soror, cum filiis [h] *Gerardo*, & [i] *Roberto*, [k] *Robertus*, & [l] *Gulielmus*, *Guidonis* filii, [m] *Joannes Guidonis* ex *Gulielmo* nepos, [n] *Leonius* Castellanus Bruxellensis cum uxore [o] *Sophia*, [p] *Oda*, *Sophia* ex *Arnoldo Grimbergensi* Domino, filia, cum fratre [q] *Arnoldo de Grimbergis*, [r] *Ægidius* miles *de Morske*, aliique cumplures. Diruta demum est hæc Abbatia, fatali nuper antiquitatum, & religionis tempore: adeòut præter parietinas, & amœnissimum ad Teneram in colle situm, nihil superest priscæ majestatis. Abbatissarum series ab origine, & anni quibus vixerunt, & Conventionibus & diplomatibus ejus libri, cujus frequens hac descriptione mentio est hæc contrà atque ejus libri capite habetur, ubi varia variorum interpolatio, uti primâ facie liquet:

Diploma 1243. Vide Oudegherst Annal. cap. 79.
Diploma 1245.
Diploma 1248.
8 Ejusque Consanguineorum & affinium.
a Diploma anno 1232.
b 1249.
c 1257.
d 1243.
e 1248.
f 1227.
g 1243.
h 1246.
i 1271.
k 1297.
l 1311.
m 1320.
n 1267.
o 1239.
p 1236.
q 1230.
r 1228.

9 Series Abbatissarum. Ex Martyrologio.

Helwidis anno M. CC. XXIII. electa vixit adhuc anno M. CC. XXXII.
Catharina M. CC. XXXV.
Delia de Leyscher.
Elisabeth M. CC. LVI.
Adelisa Dei Asca M. CC. LXIX.
Margareta vander Straeten M. CC. LXXXII.
Ida de Wiense M. CC. XCVIII.
Beatrix M. CCC. IX.
Agnes M. CCC. XVIII.
Catharina
Catharina Schoubrouck M. CCC. XXXV.
Margareta Christina ita in Epitaphio M.CCC.XLI.
Catharina van Schoubreeck M. CCC. XLV.
Margareta van Eertvelde M. CCC. LXXII.
Margareta Haecx.
Cecilia Soisons M. CCC. XCI.
Stephana vanden Houte M. CCC. XCVII. — Ibidem.
Catharina Smunters M. CCCC. XVI.
Joanna Everwyn M. CCCC. XXXI.
Elisabeth M. CCCC. XXXIV.
Catharina Smunters M. CCCC. XXXV.
Elisabeth de Putee M. CCCC. XXXVI.

Hæc vixit adhuc anno M. CCCC. LV. estque ultima, cujus prædicto codice in Conventionibus mentio. Itaque ceteras ut inveni in capite dicti libri, & sepulchrorum inscriptionibus ita habe.

Laurentia de Ghistelles obiit anno M.CCCC.LXXXV.
Alexandrina van Damme obiit anno M. D. IV.
Beatrix Pieters obiit anno M. D. XVI.

Suntque eodem conditæ monimento, quod adhuc superest.

Joanna Sbien.
Barbara vanden Eede obiit anno M. D. XL.
Clara Everaerts vixit adhuc anno M. D. LIV.
Joanna de Moye obiit Namurci an. M.D.LXXXIV.
Maria Hoegaerts obiit anno M. D. LXXXVIII.
Anna van Steelant præsens hujus Cœnobii Abbatissa: quam & antiqua nobilitas commendat, & præter ceteras virtutes singularis morum lenitas. Hæc dum nupera Induciarum Alcedonia lætiorem promittunt rerum faciem, novum in veteri solo ædificium moliri cœpit: ut paulatim rebus compositis, in antiquas sedes, ex urbe sacrum suum agmen reducat.

CAPUT VII.

De Abbatia Waesmonsterana Victorinarum.

1 Abbatiæ Waesmonsteranæ cur hic mentio.

MEminisse hic etiam licet Abbatiæ Montisrosarum: quæ etsi neque fundata hìc, neque in loco hujus Dominii; tamen nunc, & ab aliquot annis Domicilium hìc Moniales habuerunt: quare silentio præteriri non sit æquum. Hanc Walterus Tornacensium Episcopus fundavit, loco amœnissimo, Waesmonsteri nobili Wasiæ ad Durmam pago, evocatis ad hoc Institutum ex Pratensi Cœnobio spectatæ pietatis, Virginibus: quarum Primaria *Agnes* prima dein novi Cœnobii Abbatissa, & ab illa aliæ hoc Ordine: *Gila, Alisia, Beatrix, Elisabeth, Mulaert, Maria, Elisabeth, Maria Inghels, Maria vander Vesten, Clara van Coudenbergh, Margareta vanden Daele, Margareta Thines, Beatrix Bershaeghen, Amelberga Sbots, Jedoca van Steelant, Francisca de Almaraz, Philippa Triest*, quæ nuper admodùm magno Virginum dolore defuncta est. Erat enim (ut nobilissimum genus omittam) prudentiâ supra sexum, moribus, & pietate ad exemplum. Cui non impar successit *Anna de Samslan*, de cujus laudibus taceo, quia in os laudare Gnathonicum est.

2 Ejus auctor. Meyer. an. 1226.
3 Abbatissarum series longo tempore brevis. Archiv. Abbatiæ. Ibidem.

Mutatâ cum Principe dissidio Belgico Religione, Moniales hæ, communi cum ceteris fortunâ, in exilium actæ sunt: unde receptâ cum Principe Religione reversæ, nihil præter ruinas sui Cœnobii invenerunt: quod uno impetu à phanaticis excisum fuerat. Itaque in conductas ædes

Anno 1584.

4 Unde huc. Anno 1591.

Anno 1602.

ædes eo loci se receperunt: ubi mansêre, donec populante Wasiam hoste, & amisso Hulusto in tutum Antverpiam se contulerunt: unde huc commigrarunt: ubi dum sunt & interdum antiquas sedes revisunt desiderio veteris soli, & amœnitatis illicio, etiamnum ante nuperas belli inducias in antiquo fundamento nova excitarunt ædificia: velut animo præsagientes futuram felicioris seculi libertatem. Ab hoc Cœnobio sunt qui credidêre pago nomen esse; & dici *Waesmonster*, quasi Wasię Monasterium; sed falli liquet, vel eo solo quod subjungam: unde non modò ejus nominis antiquitas; sed etiam prisca pagi amplitudo patebit. Notavi siquidem in tabulis Blandinii, quæ hujusmodi antiquitatum refertæ sunt, dignum observatu, & quod non temerè alibi reperias: *Kemesecam* (sive ut nunc usus habet Kemsecam) olim intra Waesmonstrensis pagi limites comprehensam fuisse (quæ duobus inde milliaribus distat) & demùm *sequestratam, assensu Lamberti Episcopi Tornacensis Ecclesiam accepisse, rogatu Ditmanni, cum uxore Thietgarde, & liberis, qui ibidem Cœnobium virile struxit, & dotavit: cujus Prælatus quem fratres eligerent, ejusque successores, haberent curam Pastoralem, cum potestate baptizandi, inungendi, sepeliendi, in Kemeseke, Liekevelde, Forolta, & Clappidorpa. Eorum tamen locorum decimationem agrorum, pecorum, &c. haberet Persona de Waesmonstre. Acta hæc anno millesimo centesimo decimo septimo.*

5 Veteris Cœnobii restitutio. Anno 1609.

6 An à Monasterio pago nomen Waesmonster.

7 Ejus nominis antiquitas.

8 Et olim amplitudo. Diploma Lamberti Epis. Cameracensis an. 1117. Ibidem.

9 Kemsecæ olim Cœnobium à quo.

CAPUT VIII.

De Beginis.

1 Beghinæ à quo tempore hic.

2 Earum genus vitæ.

SUb ea tempora quibus Cistercienses admissi sunt, Beghinæ hìc fuêre. Hę medium vitæ genus agunt, inter Monasticum, & sæculare. Certis legibus omnes vivunt: de suo victitant: à votis liberæ sunt. Si nubere visum, migrant, & nubunt. Non inutili humanæ vitę instituto; quum sint & in illo & in altero sexu, qui neque libertatem ferre possunt, neque arctum imperium: quibus medium hoc vitæ genus saluti esse queat. Harum prior habitatio declivi fuit loco, circa Templum Ægidianum, ut antè memini dicere, eo ipso Domicilio quod Cistercienses paulò antè meliore solo mutarant. Aliquanto pòst in salubriorem locum concesserunt. Eam mutationem ratam habuit Gulielmus Cameracensium Præsul, diplomate anni M. CC. LXXXIX.

3 Domicilium cur immutatum Lib. 2. cap. 3. num. 9. Anno 1289.

4 Et quando. Archiv. loci.

CAPUT IX.

De Sororibus Augustinianis sive nigris.

1 Nigræ Sorores unde huc. Lib. M. S.

2 Et quando. Tabulæ.

MULTÒ pòst Augustinianæ ægris, etiam contage laborantibus ministrantes, & à nigris vestibus nigrę sorores dictæ, ex Pamelensi Aldenardæ Cœnobio huc venerunt anno M. CCCC. XCII. & sequenti ab Henrico de Bergis Antistite Confirmationem, à Canonicis verò hujus urbis Sacelli struendi facultatem impetrarunt. Et quidem Sacellum illud adhuc superest; sed profanatum & in usum Scholæ publicæ conversum: Cùmque locus is, quem tum incolebant esset prope urbis portam, viâ maximè frequentatâ, quod contagis tempore periculosum erat ultro citroque commeantibus, translatum est Monasterium in locum ut magis avium; ita priore multo ampliorem, & amœniorem.

3 Ubi olim.

4 Cur translat.

CAPUT X.

De Nosocomio D. Blasii.

INTER pia majorum opera potissimum est structurâ, & opibus Hospitale D. Blasii, ante tria sæcula, & amplius, à Teneræmondæ Dominis fundatum: qui id ideo in diplomatibus, *suum Hospitale* appellant, etsi ab aliis ditatum. Gulielmus Flandrensis Roberti Betunii Flandriæ Comitis ex fratre nepos, ex consilio Scabinorum, & aliorum, ad ægrorum curam quinque hìc sorores instituit, & unum fratrem. Quem numerum postea Philippus Maleani gener vetuit augeri; ne quod ad ægrorum curam fundatum est, Sorores & fratres validi, & ampliore numero consumerent. Dictę Sorores multo tempore ad nulla vota adstringebantur. Senatus arbitrio, & suo, ibant, & abibant, ancillarum more: donec tandem nuper admodum anno videlicet M. D. II. 27. Augusti castitatem, paupertatem, & obedientiam professæ, ad vitam se Nosocomio sacrarunt. Cùmque antè nec Pastori, nec Episcopo obnoxiæ essent; sed Senatui tantùm: exinde Ecclesiastici juris esse cœperunt. Curatores tamen adhuc à Senatu accipiunt: qui administrationis suę rationes quotannis reddunt, idque coram Scabinis.

1 Hospitale S. Blasii. Archiv. Swivec. an. 1267. & 74. meminerunt.

2 De eo Gulielmi Teneræm. Domini decretum. Diploma 1316.

3 A quo confirmatum & cur. Diploma 1413.

4 Ibi Sorores olim quales.

5 Quales nunc.

CAPUT XI.

De Xenodochiis.

XENODOCHIA sunt duo, quorum primarium Deiparæ dicatum, ad portam Aggeris, ubi peregrinis maribus tectum, lectum, pulpamenta, & hieme ignem; exteris item concionatoribus mensam & bibliothecam majorum pietas fundavit. Anno M. CCC. LIV. Senatus dedit huic Xenodochio Portam aggeris, ut vocant, ad struendam turrim, eâ lege, ut si necessitas postularet, liceret Senatui uti eâ portâ, ut ceteris opidi portis, inter quas hæc olim, ante dilatationem pomœrii. Sacellū habet mediocre. Hic antiquitùs Sodalitatem D. Virginis fuisse, sed in summum templum translatam cum jure cudendi æris suprà memini. Id Sacellum ante quadringentos annos fuisse, ex obituario Ecclesiæ Teneręmondensis didici: ubi ad 18. Kal. Septemb. ita legitur: *Domina Machtildis, Domina Teneræmondensis, legavit 12. solidos Parisienses, præsentibus ad processionem illius diei,*

1 Xenodochium B. Mariæ.

2 Ibidem turris à quo tempore. Archiv. Loci.

3 Quâ lege.

4 Ibi olim Sodalitas. Lib. 2. cap. 2. num. 44. & 46.

5 Sacellum à quo ævo.

ad

ad Domum Ægidii Cnyf, juxta Dyckpoorte Capellam, in assumptione distribuendos præsentibus.

Ne autem mulieres & puellæ ab hospitalitatis beneficio excluderentur, quas cum viris promiscuè versari non decet; Alterum est ad D. Joannis Evangelistæ huic sexui, simile diversorium: ubi etiam pueri admittuntur, qui nondum ad pubertatem pervenerunt.

6 Xenodochium S. Joannis Evangelistæ.
Archiv. loci.

Ante tria sæcula Sacellum hìc fuisse manifestis indiciis persuadeor. Id antequam Hospitalis nomen habuit, *S. Joannis ad Scaldam* dictum legi. Domus autem multò est recentior: nempe ab anno M. CCCC. XXXIV. Fuit & hìc olim Sodalitas; sed quæ bellorum tempestate pridem intercidit.

7 Ibi Sacellum ex quo.
Ibidem.

CAPUT XII.

De Domo S. Spiritus.

1 Domus S. Spiritus à quo.
Tab. an. 1545.

SUperest domus quæ S. Spiritus dicitur. Huic occasionem dedit Henricus Slabbaert Decanus quondam Bruxellensis, Teneræmondæ Canonicus: qui cùm in usus pauperum legasset domum suam quam hìc habebat; placuit tandem Senatui huc transferre sedecim muliercularum habitationem, & varias sparsim fundatas eleëmosynas: structumque ibidem Sacellum juxta plateam, ad liberiorem cujusque accessum, quod Spiritui Sancto dedicarunt: unde loco nomen.

Tab. an. 1432.

CAPUT XIII.

De variis sparsim Sacellis.

1 Sacellum S. Joannis Baptistæ à quo ævo.

PRæter loca sacra quæ jam dixi, varia insuper hâc urbe Sacella sunt. Maximum, & quod antiquissimum habetur, est D. Joannis Baptistæ: quod parochiale oppidi templum olim fuisse vulgus existimat. Ego verò ausim asserere non excedere quartum sæculum. Hic Curatoribus *Waltero Lindano* Senatore, *Joanne van Belle de Scherre*, *& Godefrido vanden Velde*, instituta Sodalitas Joannis Baptistæ, & aliquanto pòst D. Catharinæ, quæ sequentibus annis junctæ.

2 Ibidem Sodalitas una.
Archiv. loci an. 1313.
3 Et altera Anno 1355.
Ibidem.

Toto ferè pòst seculo Turris ex vivo saxo ad culmen structa est, cujus saxi sumptus cum insigni peribulo sive lorica, fuit sedecim librarum Fland. & paulò ampliùs. Episcopus Cameracensis locum dedicavit anno M. CCCC. XLVI. In ea dedicatione Congiarii loco data Episcopo libra Parisiensis, Sacellano quatuor solidi Parisienses, famulo (à secretis ut auguror) octo. Vide Parcimoniam ejus ævi, ut cum senibus loquar, & auri, argentique contemptum, vel, quod veriùs, inopiam.

Anno 1414.
Ibidem.
4 De exiguo congiario annotatio.
Archiv. loci.

Sequitur D. Rochi. Id decreverant condere Jacobus, & Joannes de Nivele, Romanus Dankaert, Bartholomæus Penneman: idque institutum quo magis proveheretur, impetrarunt à Præsule Cameracensi confirmationem Sodalitatis S. Rochi: quæ cùm non posset teneri sine legibus, & institutis; petiverunt ut Senatus ea quæ inter se decreverant, sanciret: quod factum, duratque hæc Sodalitas, & est ex tribus Collegiis Rithmicorum, de quibus suprà.

5 Sacellum D. Rochi.
Tab. an. 1489.
6 Ibidem Sodalitas.
Tab. an. 1489.
Lib. 1. cap. 10. num. 25.

Tertium est D. Virginis quod ad ripam dicitur: Fuisse alterum ejusdem nominis ante multos annos memorant, propius aquas, in ipsa Teneræ ripâ: ubi nunc pons, quem Bogardicum dicunt, aut circa; quod cum nomine translatum. Verisimiliter id factum, quando Teneræ ripa ad commodiorem navium stationem munita muro. Structum autem novum id Sacellum, Curatoribus *Stephano vanden Briele*, *& Joanne Jacops*, cùm antè in ædibus privatis ad tempus celebratum esset. Sarta tecta bajuli curant, Tributis ad id ex Conventione cum Senatu lucri sui decimis, & insuper quotannis sex solidis.

7 Sacellum D. Virginis.
8 Unde translatum.
9 Quando structum.
Archiv. loci anno 1512.
Tab. an. 1545.

Ea quæ dixi nullam penè passa hæreticorum demolitionem. Itaque divinus ibidem cultus celebratur. Contrà D. Georgii Sacrarium, DD. item Nicolai, & Eligii, profanata manent. Primum, est Sodalitatis D. Georgii: alterum mercatorum, sive Propolarum; tertium Ferrariorum. Omnia æquè obscuræ originis; sed tamen ante trecentos annos condita existimem, non obscuris, quoad singula, indiciis.

10 Sacella adhuc profanata.
11 Et quorum.
12 Et cujus ævi.

FINIS LIBRI SECUNDI.

LIBER

LIBER TERTIUS.

De Territorio Teneræmondensi.

CAPUT PRIMUM.

An ditio Teneræmondana olim Gallici an Imperialis Soli?

1 Teram ditionem Imperialis esse soli.

POstquam urbis & sacrorum descriptionem confecimus, *Ager Teneræmondanus* extremus labor erit. Hic in quo solo situs sit, partim in confesso est, partim non ambigitur quidem; sed à plerisque penitùs ignoratur. Quoad ea quę Brabantiam versùs ad meridiem Scaldę sita sunt, ab omni ævo habita soli Imperialis; quæ verò ultra flumen Flandriæ sunt finitima, nunquam Gallici fuisse juris; sed etiam Imperialis inde manifestum, quod arx Othoniana Gandavi, vulgò *Ts-Graeven Casteel* (id est Comitis castellum) in solo Imperiali non aliâ causâ ab Othone structa est, quàm ad tutelam finium Imperii: quos Comites Flandriæ, Galli Clientes, indies arctatum ibant. Hæc ad mentem veteris Chronographi qui, *novum*, inquit, *castellum, quod ad ripas Legiæ in Imperio situm est, non Reges Franciæ, non Comites Flandriæ; sed Imperatores Romanorum, in fisco, & in libera possessione S. Bavonis, ad defensionem ipsius Monasterii & antiqui castri Gandæ* (quod temerè *Sgraeven Steen*, id est Comitis Castrum fuisse Oudegherste tradidit) *propter divisionem Regni & Imperii statuerunt: quo scilicet præfatus Otho regni Francorum, & Imperii Orientalium fines determinavit.* Quin etiam ipsum Monasterium D. Bavonis, quod olim fuit ubi nunc arx Carolina visitur, *in antiquo castro Ganda, in valle Legiæ, juxta Scaldim*, unde ipsum *Monasterium Ganda* vocatum est: in Imperio situm esse, non historiæ solùm produnt; sed etiam Joannæ Flandriæ Comitissæ diploma asseverat. Imò verò cùm inter Galliæ Regem & Abbatem D. Bavonis super eâ re controversia esset, magnâque contentione Rex instaret in Gallico solo id Cœnobium esse; tandem re accuratè disputatâ, Procurator Regius, Prætor Insulensis (erat enim per id tempus ea urbs Gallicarum partium) palàm apud Regem professus est: *Monasterium S. Bavonis non esse situm in Regno Franciæ, nec à Regibus fundatum, nec in eorum protectione: sed esse in Imperio, ab Imperatoribus fundatum, & singulari defensione Imperii.* Hæc eò pluribus dico, ut cùm Othonianam arcem ad Imperii limites esse docuero, & Bavonense item Cœnobium in solo Imperii, faciliùs ostendam prędictam illam Territorii nostri partem, quum remotior sit à Gallia, undique terris Imperialibus cincta, numquam Gallici fuisse juris; sed Imperialis: ut de Wasia palàm est, & ditione Oudenburgicâ, & quatuor Ambactis, sive Officiis, ut vocant, *Assenethe* (nunc Assenede) *Bochols*, *Axla*, & *Hulsta*. Habet autem hęc nostra ditio ad ortum Brabantiam: ubi etiam à ditione Bornehemiâ Scaldis dividit, ut ad Septemtrionem à Wasia Durma. Ad occasum finitima est hinc Castellania Gandensis, inde Alostana ditio: quæ etiam meridianum latus claudit. Mediam ferè Scaldis secat. Tenera etiam, qui urbi nomen dedit, per Comitatum Alostensem huc delapsus, aliquam partem rigat. Unde præter ingentem commoditatem, summa etiam terris ubertas. Ager eùm omnis generis frumenti est ferax, tum etiam canabis, & præ tota Flandria imò Belgica lini abundans: quod ex adsitis, dissitisque locis, hebdomadatim hinc Mercatores petunt. Prata irrigua, & læta gramine. Sylvæ neque multæ, neque magnę: lignorum tamen affatim ex contermina Brabantia advehitur. Pagos universim habet sedecim: quorum cis Scaldim siti sunt hi: *Opwyck*, *Wettere*, *Bella ad Scaldim*, *Bella ad Teneram*, *S. Gillis cum Swiveke*, *Baserode*, & *Lebbeke*. Ultra verò, in latere Flandrico, *Zele*, *Hamme*, *Uytberghen*, *Overmeere*, *Berlaere*, *Calkene*, *Laerne*, *Grimberghe* & *Moerseke*. Ex his omnibus octo tantùm censentur Tribunalia Principis, Teneræmondæ Domini: adnumeratis etiam iis quæ ante annos aliquot pignori data, fiduciario jure possidentur. Sunt autem hæc: *Zele*, *Hamme*, *Wettere*, *Opwyck* & *Lebbeke*, *Bella ad Teneram* cum *S. Gillis* & *Swiveke*, *Grimberghe*, *Berlaere*, *Baserode*. Cetera loca à Dynastæ Clientibus hereditario jure tenentur.

Chron. D. Bavonis ad an. 936.
2 Castrum Othonianum Gandavi quo solo.
3 Oudegherste error. Annal. cap. 21.
4 Monasterium D. Bavonis quo solo. Chronic. D. Bavonis. Ibidem an. 828. Diplom. Caroli Calvi.
5 Super eo controversia. Archiv. D. Bavonis.
6 Ea definita. Ibidem.
Chron. D. Bavonis an. 936.
7 Huic Territorio finitima.
8 Flumina.
9 Ager.
10 Prata.
11 Sylvæ.
12 Pagi.
13 Principis Tribunalia quot.

CAPUT II.

De iis pagis, qui immediatè Teneræmondæ Domino parent, & duobus Dominiis, quæ fiduciario jure possidentur.

ZELE.

1 Zele commendatio varia.

OMnium agmen ducit *Zele*: amplitudine, fertilitate, divitiis, ceteris longè præcellens. Numero etiam incolarum tanto, ut cum multis, non minimis oppidis, queat comparari. Ad Septemtrionem Durmâ irrigatur; ad meridiem Scaldâ; sed non tanto spatio. Illic lætissima habet prata; hic nulla. Præter alios fructus, maximus hic est lini proventus: quod per totum annum variè distrahitur; plurimum tamen nundinatione anniversali, quæ magnâ celebritate quotannis celebratur ipso D. Michaëlis. Templum D. Ludgero sacrum est: cujus pars vetusta, pars recentior: ab incendio,

credo

credo anni M. CCCC. LII. restituta. Pastoratum habet, quo extra urbes, vix totâ Belgicâ opulentior. Is ad Collationem spectat Abbatis Imperialium Werdioensis, & Hellemstadiensis Monasteriorum, in Westphalia, Ordinis D. Benedicti, ratione decimarum, quas ipsius Caroli Magni dono, Werdinense Cœnobium accepit. Fuit hic olim ejusdem Ordinis Præpositura, ab hoc Abbate dependens, quam ab ipso Caroli Magni ævo stetisse, ferunt. De hac ita ad me, ex relatu Stephani Campmanni, Monachi Werdinensis, & Præpositi virginum juxta oppidum Santen, V. N. Adrianus de Marsselaere: *Carolus Magnus Imperator, ex doctissimi promotione Alcuini sui Praeceptoris, voluit S. Lutgerum præfici duobus Monasteriis: quorum unum erat Montalium in Nivelle, alterum virorum in Bracbent, quod Luthusen vel Lotusa vocabatur; sed S. Lutgerus cum vir esset, viris, non feminis præesse maluit. Istud Luthusen dicebat D. Campmannus, fuisse Præposituram S. Petri in Zele & Grimberghen, juxta Teneræmondam.* Tria hic observo: aut antè Caroli Magni ævum Cœnobium hîc fuisse; aut ab eo structum, sub imperio & possessione Abbatiæ Werdinensis, cui D. Lutgerus præerat: dein id Cœnobium in *Bracbent* situm; quod etiam de Cœnobio D. Bavonis Gandavi ostendi, etsi utrumque in Flandrico Scaldis latere: & denique Cœnobium *Luthusen* dictum; quam vocem corruptam eredo breviationis causâ (quod nostratibus familiare) pro *Ludgers-husen*, id est Ludgeri ædes. Stetit autem ea Præpositura, donec aut bello, aut incendio illo anni M. CCCC. LII. eversis à Gandensibus ædificiis, aut aliâ demum causâ, Monachi ad suum Cœnobium revocati sunt; relictâ magnâ parte decimarum ad alimoniam Pastoris: & reliquo dato genti de Marsselaere ad tempus, sub certi annui pretii redemptione: qui eâ causâ diu hujus pagi inquilini fuêre, ubi adhuc varias habent possessiones. Sunt autem ii Marsselarii ex antiqua stirpe van Ophem; geruntque ejusdem familiæ insignia. Nomen autem Marsselaere habent ex antiquo suo feudo *Marsselaere* in pago Malderen; quod in clientela Ducum Brabantiæ possident: ut liquet tabulis Ægidii de Marsselaere Equitis, & Prudentiæ uxoris ejus, quæ datæ anno M. CCC. XXIX. Ejusdem gentis nobilitas (quæ etiam à Guicciardino Belgicæ descriptione celebrata est) vel hinc liquet, quod cum præstantissimis familiis conjugio affinitatem contraxerunt; ex quibus inter plures sunt hæ: Coolhem, vande Voorde, de Luu, Lanen, Asshe, Groesdonck, Happaert, Rycke, van Hale, Utenhove, Grimberge, Dielbeke, Mol.

2 Ibidem olim Præpositura.

3 Gens Marsselaere unde.

HAMME.

SEquitur *Hamme*, in limite ditionis ad Durmam flumen, insignis pagus. Hunc ab aliquot annis, cum Dominii titulo pignori à Principe accepit *Petrus d'Overloope*; nunc est penes Amplissimum Virum Dominum *Ludovicum Verreyken*, Principis Audientiarium & Aurei Velleris nobilissimo Ordini à thesauris, variis legationibus nobilem, & procuratâ nobis pace Gallicâ, Anglicâ, & Induciis belli Belgici. Habet hic præter constitutionem Majoris, Messarii, Scabinorum, aliorumque munerum, jus aucupii, & venationis. Altam verò Justitiam, recevia feudorum, jus decimarum, in Venditionibus optimum cathallum, & mulctas quæ tres libras excedunt cum imperio in Vasallos, alisque regalibus, Princeps sibi reservavit.

4 Hamme quale dominium. Diplom. Philip. an. 1560.

5 Cujus.

Anno 1598. Anno 1600. Anno 1609.

6 Domini jura.

Templum hîc est D. Petri nomine Deo sacrum, originis incertæ: antiquum tamen esse constat vel ex versibus, qui in fornice leguntur, quos mihi loci Pastor Joannes Bouquet solerti vir ingenio tradidit, in hæc verba:

7 Templi antiquitas.

Mille, centenis annis, octo quadragenis,
Hic fit Sacellus Oriente parte novellus.
Hinc annus quintus Michaëlis signa dat imis.

Illius Sacelli nomine Chorum intelligo, qui multis annis cetero Templo posterior, ut vel ex secundo versu liquet. At verò ultimum, de Chori dedicatione capiendum existimo. Jus Patronatûs ad Abbatem Lobiensem spectat. In hoc Templo humanum os visitur, in Durma flumine olim inventum (quod femoris esse palàm est) tantæ magnitudinis, ut si cum aliis conferas, in duplum exceedat: continet enim in longitudine quatuor pedes, & sesqui pollicem; in ambitu vero quà angustissimum, tredecim pollices. Ab hominum memoria fabulam aut historiam à majoribus posteri didicerunt, quam uno ore advenis narrant: Gygantem hic habitasse, & alterum item in vicina Wasia, ultra Durmam: & cùm de proceritate certarent, convenisse tandem Tielrodam (pagus hic est ad ostium Durmæ) ibique cùm Templum strueretur, captâ occasione lapidem eâ muri altitudine posuisse, ad quam quisque manu posset pertingere, qui etiamnum dicto loco magno accolarum supercilio, & asseveratione ostentantur. An verum id an falsum, penes lectorem judicium esto. Illorum certè lapidum humilis situs ridiculo esse possit; sed accuratiùs dispicienti, primâ facie liquet, Cœmeterium multo nunc altius esse atque olim fuit: idque vel ex Templi pavimento, in quod, præter morem, descenditur: quod Cœmeterio acclivius esse solet. Accumulatum illud credibile est propter alluentis Durmæ exundationes, cujus fluctibus ipsi indies muri quatiuntur. Hoc autem constat viam inibi esse quam ab hominum memoria Gyganteâ appellant. Enimverò si Plutarchus scitè subtiliterque ratiocinatum *Pythagoram* dicit *in reperienda statûs longitudinisque Herculis præstantiâ, idque longitudine pedum ejus inventâ, ex metatione stadii, quod est Pisæ, ad Jovis Olympii*; cur non itidem verosimile videatur, habito modo, & spatio hujus ossis, ratione proportionis servatâ, hominem illum tanto ceteris fuisse proceriorem, quanto ejus coxendix major est quam ceteræ. Sicut enim ille *comprehensâ mensurâ Herculani pedis, quanta longinquitas corporis*,

8 In Templo mirandum os.

9 Narratio de Gygante.

10 Via Gygantis

11 De illo osse dissertatio. Apud A. Gellium lib. 1. cap. 1. Ibidem.

poris, ei mensura conveniret, secundùm naturalem membrorum omnium inter se competentiam, rectè judicavit: Cur non etiam nobis liceat dicere, si hic coxendicem duplo nobis habuit majorem, staturâ etiam nos duplo superasse? Interim credere semper liberum.

22 Sagittariorum Sodalitas.
Diplom. an. 1511.

Præter alia est hic Sagittariorum Sodalitas D. Georgio sacrata; quam Carolus Burgundus confirmavit: cujus diploma per belli turbas amissum Maxæmylianus, & Carolus V. Cæsar integrarunt. Fruitur iis privilegiis, quibus Collegium urbanum, & similiter administratur.

23 S. Annæ vicus.

Circà fines hujus pagi vicus est, cui à templi nomine, *S. Anna* nomen. Incolæ Hammenses censentur, parentque eidem Domino, & eorum semper aliquis inter Scabinos ejus pagi. In Ecclesiasticis tamen Waesmonsteranis subcensentur.

24 De agro compascuo.
Archiv. loci.

Habent autem Hammenses singulari gratiâ, ex Dynastarum donatione, agrum compascuum: quem à communi omnibus usu *Communitatem* nostri vocant. Qua de re duo supersunt diplomata: quorum seriem ad rei memoriam hìc visum dare.

25 Diplomà unum.
Archiva loci.

Ego Robertus Atrebatensis Advocatus, Betunia & Teneramonda Dominus, notum facio universis præsentes litteras inspecturis, quòd ego pro peccatorum meorum remissione, & divina remunerationis intuitu concessi universis hominibus meis, & hospitibus de Hamme in piam eleemosynam, quamdam paludem Uyterdyck vulgariter nominatam, sitam in Parochia de Hamme juxta ripam Dormæ, ad commodum & communitatem omnium habitantium in villa mea supradicta. Et ut donatio hujus eleemosyna firma, & stabilis in perpetuum permaneat, feci præsentes litteras in hujus rei testimonium sigilli mei munimine roborari. Actum anno Domini M. CC. LV. *mense Junio.*

Fuit autem *Robertus* ille Gulielmi Advocati Atrebatensis, & Machtildis Teneræmondæ Dominæ filius. Quod sequitur, hujus gener dedit.

26 Et alterum.
Achiva locis

Nos Guido Comes Flandriæ, Betuniæ & Teneramonda Dominus, universis præsentes litteras visuris salutem, & noscere veritatem. Noverint universi, quod nos contulimus & concessimus indifferenter, & communiter, universis & singulis in Parochia de Hamme de Territorio Teneramondensi commorantibus, & non aliis, omnem pascuam, & usum, quos acquirere poterunt in loco vel locis qui Uterdycke vulgariter teuthonicè nuncupantur: qui nostri sunt, infra limites Parochiæ supra dictæ vel inposterum inveniri poterunt, per augmentum vel detrimentum usque ad profunditatem rivi [illegible] stri, in hereditatem, pro duobus denariis nobis ab Ecclesia de Hamme pro universitate dicta Parochiæ ad Pasca Domini annuatim solvendis: salvo tamen in omnibus jure alieno; quod cuique competit ante datam præsentem latam. In cujus rei testimonium, & munimen, universitati dicta Parochia dedimus præsentes litteras sigilli nostri munimine roboratas. Datum, & actum anno Domini M. CC. LXI. *feriâ quintâ post assumptionis Beata Virginis.*

WETTERE.

17 Wettera situs.
18 Amplitudo.

OB similem conditionem subjungo *Wettere* in colle mediâ inter Gandavum & Teneræmondam viâ: unde lætissimus quaquaversum prospectus, vel in ipsam Gandam. Latissimè extenditur, etiam ultra flumen: ubi complectitur *Eertbure*, procurritque adusque Lokeren, Wasiæ pagum.

19 Prætorium Vander Most.

Inibi visitur vetus illud Prætorium *Vander Most*, Flandris finitimisque populariter notum: quod ab antiqua gente *Vander Most* nomen habet. Ut Hamme Durmâ, ita *Wettere* Scalde ditatur.

20 Wettere quale Dominium. Codex sacri patrimonii.
21 Primus Dominus.

Non ita diu est, quod Principi immediatè parebat. Neque adhuc aliud est, quàm fiduciarium dominium, & pignori datum: quod primus à Rege accepit *Maxæmylianus Villanus de Gandavo* Eques, Isenghemii Comes, Rassenghemi Baro, Gubernator Insularum, Duaci, & Orchiaci: reservatis Principi regalibus, & jure majestatis. Ejus oppignorationis confirmationem, & dominii fructus impetravit postmodum Philippa de Jauce vidua prædicti Maxæmyliani.

22 Ibidem memorabile feudum.
Lib. Feudal.

Feudum hìc quoddam est, quod antiquitatis gratiâ, ex veteri membrana erui, scripta anno M. CCC. LXV. *Primarium id feudum* erat *& capitale* ut vocant *ad quod ex vetusto jure, & inveterata consuetudine spectabat venatio per universum Teneramondensis Domini territorium cum duobus sagacibus & venaticis totidem. Licebat possessori sine delicto venari & Domino feras capere* (id est ferinam procurare) *circum campos, & circa. Huic feudatario dabat dynasta quotannis certam frumenti mensuram ad alimoniam canum. Neque tenebatur ad aliud relevagium, quàm venire ad arcem hujus urbis, & ibi cornu canere* (cùm ad venationem iret credo, ut indicium esset Dynastæ, qui antiquitùs illic degebat) *& similiter cum ad bellum peregrè Dominus* (Teneræmondæ) *proficiscebatur; eoque profecto in arcem concedere, eamque cum aliis tueri, donec Dominus in suam ditionem redusset.*

23 Lichterveldt Wetteræ appendix.
24 Ejus nominis familia.
Meyer. an. 1437.
25 Judocus Lichterveldius.

Wetteræ appendix est Lichterveldt jam olim Dominii titulo insigne, quod itidem inter feuda Teneræmondensis Curiæ censetur. Nomen habet à priscis possessoribus Lichterveldæ, circa Brugas, Dominis. In hac familia præter alios celeberrimæ in Annalibus memoriæ est Jodocus Lichterveldius, Eques, Heulæ Dominus: qui in nobilissimo illo comitatu Philippi Boni numeratur, quando is Princeps simulatâ in Batavos profectione, in Brugenses quorum urbem jam ingressus erat, animadvertere decreverat; sed cùm hostilia omnia Cives imminere rati, obseratis oppidi portis, & plurimo Ducis agmine excluso, ad arma ruerent, in illorum manus haud dubiè Princeps venisset, nisi à Lichterveldio monitus, ad portam properans, post summum vitæ discrimen (amisso fortissimo Belgarum Lilidamo qui Burgundi auspiciis Parisios bis occuparat, & tenuerat, dissuasorque fuerat hujus facti) ope ferrarii exitum sibi, suisque invenisset.

26 Ejus erga Principem meritum.
27 Wetteræ cujus familiæ.
Lib. Feudal.

A gente Lichterveldia ad Masminios defecit, inde ad Villanos qui nunc & hoc, & superiore Wetteræ Dominio potiuntur

OP-

OPWYCK.

28 Situs Opwyck.
29 Ibidem Flandriæ & Brabant. limes ubi.
Lib. Feudal. Diplom. Odardi. Episc. Cameracen. 1108. lib. 2. cap. 2. num. 11.

Sequitur *Opwyck* quod alioquin tertio ferè loco numeratur. Hîc termini Brabantiæ & hujus ditionis concurrunt, eo loco, qui dicitur *Den Merchtenschen Cauter*, id est Merehtensis planicies. Pastoratum habet satis opimum, quem confert Capitulum Teneræmondense.

LEBBEKE.

30 De Templo Lebbecæ memorandum.

Huic vicina est *Lebbeka*. Templum D. Virginem habet tutelarem: quam singulari ostento, eo loco ædem sibi voluisse ilrui memorant, maturato ante tempus lino, eo agro qui condendo Templo erat lectus: & insuper ostensâ cuidam per visum latumiâ, unde saxa eruerentur ad structuram. Ejus lini adhuc paululum superesse aiunt: quod quotannis ostendant; ut etiam dictæ latumiæ locum. Gemellum ferè huic illud in Italia, Mariæ ad nives. Pastoratûs collatio est penes Capitulum Teneræmondense.

Diploma Odardi Episcopi Camerac. 1108.

DENDER-BELLE.

31 Dender-Bellæ etymon.

Non procul inde *Bella* est ad *Teneram*: unde etiam vulgò *Dender-belle*, id est Teneræbella dicitur. Templum habet vetustum, cujus Chorus aut restitutus aut de novo structus est anno M. D. XXXIX. ut saxum indicat quod parieti exteriùs insertum, versus Orientem. Visuntur hîc parietinæ antiquæ Arcis ad fluminis ripam, quam Incolæ affirmant multis ætatibus demolitam in ruinis jacuisse. Diceres nupero sæculo conditam, ita laterum color nullam præfert vetustatem. Sed ea cœmentationis est firmitas, ut lateres nequeant divelli, ne longi quidem temporis maceratione. Citiùs frangas, quàm solvas, quæ duricies antiquitatem valdè redolet. Insuper senes decrepiti aiunt, se pueros eâdem facie eam arcem vidisse; & à grandævis itidem audivisse, quod ipsi à patribus acceperant. Est autem dicta arx dominium & feudum, quod à Teneræmondæ Domino tenetur. Cujus ratione licet possessori Majorem statuere, qui cum feudatariis heredat, & exheredat, quoad ea quæ dicto dominio subsunt. Olim fuit in familia *de Massenne*: in qua *Joannes Masminius* dictus *Gallois* (quem nobilibus bello Gandensi ducem Maleanus dedit, contra Albatorum factionem) se inscribit *Dominum Bellæ*, quod de hac arce capio: à qua totum pagum Bellæ nomen accepisse nihil impedit. Post Masminios fuit gentis *Uyter Zwanen*, nunc *Tedeghemii* potiuntur. De qua gente vide infra lib. 3. cap. 7. num. 6.

32 Ruinæ antiquæ arcis.
Lib. Feudal.
33 Ex cujus.
Lib. Feudal.
Archiv. Swivec. 1391.
Lib. Feudal.

34 Rara narratio de capta lupa. Anno 1600. 14. Maii.

Quod hîc attexam novum est, aut saltem rarum. Marcus van Mauwe Villicus cùm invaderetur à fœta lupa, & jam aliquot vulnera accepisset, jugulo imminentem arctiùs complexus, ita ad pectus pressit, ut aliud nihil conaretur quàm eluctari: cùmque ad vocem ejus exciti Jodocus Vermeulen, & Andreas van Egmont, securi mortem belluæ intentarent, veritus ille ne vulnerum dolore, & præsentis periculi metu, majore vi, pectus nudum, & jam frequenti morsu, & dentium impressione tantùm non apertum, ulteriùs lacerare pergeret; vetuit fieri: sed persuasit ut arrepto cultello, quem penes se habebat jugulum lupæ inciderent. Quo facto bellua exanimis concidit; reclusóque utero septem inventi catuli, & inter eos tres fæmellæ: datique viro in compensationem triginta novem floreni: nempe octodecim de more pro capta lupa, in singulos catulos tres, & pro curatione vulnerum duodecim. Hæc ita gesta ejus loci Scabini scripto testati sunt, & lupam curru in urbem vectam in publico populi accursu, memini videre.

SINT GILLIS.

Propiùs urbem pagus est, qui *S. Ægidii* dicitur. Olim *Swiveca* & *Swevica* vocabatur; sed postquam à Templo Swivecano ad D. Ægidii Pastoratus translatus est, ut suprà dixi, concessit in nomen D. Ægidii: Abbatia verò Cistercienfis, ex D. Ægidii Templo Swivecam translata Swivecana dicta est. Habet autem nomen ab Hospitali, quod olim D. Ægidio Machtildis tempore dedicatum: dictorum fidem diplomata faciunt, quæ suprà dedi. Hîc Swevos aliquando desedisse indicio est antiquum loci nomen, *Swevick* (ita sæpe in antiquis monimentis) quasi *Sweven-wyck* id est Swevorum vicus: quem populum has ditiones incoluisse, & tandem à Normannis ad internecionem cæsum, nemo humanior ignorat. Quales locorum appellationes à populatoribus illis populis, non sunt per Flandriam insolentes. Hinc *Gothem*, *Wandelghem*, *Hundelghem*, *Sweveghem*; à Gothis Vandalis, Hunnis, Swevis. Patronatus Ecclesiæ ad Abbatissam Swivecanam spectat.

35 Pagi S. Ægidii vetustius nomen.
Archiv. Swivec. variis locis.
Lib. 2. cap. 8. num. 2.
36 Unde D. Ægidii nomen.
Lib. 2. cap. 8. num. 4. & 5.
37 De Swevis conjectura.
Meyer. 649. Idem 810.
38 Quorundam nominum origines.

GRIMBERGHEN.

Aliâ parte ultra Scaldim vicina est *Grimberga* ab incultis montibus nomen habens. *Grim* enim priscâ linguâ tetrum, ferum, torvum, & incultum notat. Unde usitatum nobis verbum *grimmen* id est torviter adspicere, & ringi; & vetus nomen *Grimoaldus à sævapotestate*, inquit Rhenanus. Et quidem habet hic pagus aliquot colles, sed aliorum locorum fertilitas, quam vicinus Scaldis affundit, facilè hoc soli vitium compensat. Pastoratum habet opimum. Ejus Collator est Abbas Wertiniensis. In Templo ante civilia nuper bella visebatur monimentum Isabellæ de Masmines, & Moerseke, quam filiam fuisse credo Gerardi Masminiæ Domini, & Catharinæ de Moerske, neptem ex filia Philippi Maldeghemii Moesecæ Domini & Elisabethæ de Wavrin. De hujus pagi alluvionibus cùm nuper controversia esset, tandem à Principe pro incolis lata sententia.

39 Grimbergæ situs.
Kilian. Etymolog.
40 Ejus Etymolog.
Rerum Germanic. lib. 2.
Analect. Cornel. Gallart
41 In Templo monimentum.
Tabul. anni 1609. 15. April.

BERLAERE.

42 Berlaere quale solum.

Grimbergæ quoad inculta dissimile non est Berlaere, ubertate tamen fructuum longè inpar. Templum habet D. Martino sacrum, &

& insuper vetustum Sacellum D. Virgini inscrip-
tum, olim miraculorum numero, ut aiunt, no-
43 Loci situs, bile. Locus est naturâ munitissimus: nam præ-
terquam quod multis partibus, præsertim me-
ridiem versùs, colles tuentur; habet insuper à
latere, fronte, & tergo Scaldim: cujus alluvia
Tabul. an. 1609. intra aggerem ad incolas spectare, nuper à Prin-
cipe definitum, quæ autem extra aggerem &
nunc sunt, & inposterum Scaldis adjiciet; ab
Tabul. an. 1611. Archiducum Quæstore Carolo de Steelandt,
emptione sui juris fecerunt. Alterum verò latus
longo tractu palustria tegunt: in quibus sparsim
locus est naturæ miraculo memorabilis, præter
44 Ibidem naturæ miraculum. accolas paucis notus. Hujus ea natura est, ut
quum quotannis omnem circumquaque paludem
aquæ tegant; licèt æquè declivis, semper tamen
emineat; neque ab hominum memoria um-
quam mersus sit; sed semper supra quamvis un-
darum altitudinem surrexerit. Cetera frugifer, &
salubris. Sive spongiosa terræ cavitas id efficiat,
sive intùs levis materiæ abundantia mergi vetet,
sive occulta aliqua ratio in causa, non definio.
45 Varia apud Plinium miranda. Natur. Hist. lib. 2. cap. 93. Plinius indefessus ille naturæ rerum scrutator,
multa quidem adfert terrarum miracula: (*Qui-*
bus non cœlestia, inquit, *enarratu difficiliora*)
quarumdam perpetua refert tot sæculis incendia;
Ibidem. spiritus alibi letales, alibi fatidicos; alias ad in-
gressum tremere, alias fluctuare, alias vagari,
Lib. 2. cap. 94. alias natare, alias figuram mutare, alias à plu-
Lib. 2. cap. 95. via immunes, alias putredinem arcere, alias cu-
rare vulnera, alias ferrum tenere, alias respue-
re: quę autem eodem loco, & attollant se, ne
mergantur, & subsidant, undis sidentibus; præ-
ter contiguæ terræ conditionem, in Plinio nus-
quam sunt; neque apud alium legere memini.
Mirando sanè naturæ lusu: quæ tam varia prę-
bet, ad quę humani ingenii vis alludens, inter-
dum industriâ suâ recreatur, interdùm frustrà
46 Mirandi lacus. quærendo fatigata, stupens hebescit. Eodem
pago, eâ regione, quæ collibus adjacet, ad au-
strale Templi latus, ingentes lacus visuntur:
qui etiam, non acclivi modo situ, & variorum
piscium abundantiâ mirandi sunt; sed insuper,
quòd æstate, ubi hìc illic aqua tepet, alibi gla-
ciale ingressis affundant frigus: sive scaturigo
aliqua id efficit; sive occulta naturæ vis,
incertum.

BASERODE.

47 Baserodæ nomen quantum complectitur. SUperest *Baseroda*. Etenim id nomen latiùs
se diffundit, quam Teneræmondæ Dominus
mediatè, vel immediate possidet. Complecti-
tur enim varia loca ad ripam Scaldæ, contiguis
omnia limitibus; quæ distinctionis causâ alia in-
Variæ tabulæ publicæ. super nomina adsciscunt: nempè *Baserode*, *Vlas-*
senbroeck, *Sancti Ursmari Baefrede*, *Sancti A-*
mandi Baefrede, *& Sancta Maria*, sive *Marie-*
kercke Baefrode. An olim hæc omnia unica
Baserode appellatione comprehensa sint, & dein
cùm ad commoditatem populi varia Templa
structa sunt, à Templi nomine nomen accepe-
48 De qua Baseroda hic sermo. rint, incertum, etsi verisimile. Illud autem fer-
tur *Baserodam*, quæ *Vlassenbroeck* dicitur (de
qua hìc potissimùm sermo) antiquitus habuisse
Templum parochiale (in Machtildis tamen di-
plomate ad annum M. CC. XV. tantùm *Capella de*
Vlassenbreeck dicitur) eique subfuisse D. Ursma-
ri Basserodam, ubi tandem structum Sacellum,
ad usum populi & commeantium. Postea verò
cum loci opportunitatè magnus huc confluxus
esset, & fortè cùm Dominii titulum accepit,
præ aliis, tamquam peculiare sibi *Basseroda* no-
men accepit, aliis ademptum: quæ nunc sine
ulla adjectione vulgò *Vlassenbreeck S. Amandi* &
Mariekercke nuncupantur; nisi quòd in scriptis,
antiqui adhuc nominis sit usus. Huic nunc sub-
censetur penè *Vlassenbreeck*: cujus antiquissimi
ad Scaldam Templi parietinæ tantùm supersunt;
proventus autem Pastoratui Teneræmondano
ad tempus sunt tributi: nequidquam reclaman-
tibus Basserodiis: qui suæ Ecclesiæ ea emolu-
menta uniri, & Pastori suo tribui postulabant.
Suum tamen tribunal habet: pendetque à Te- 49 Ejus Tribunal.
neræmondæ Domino, qui Majorem illic statuit,
& septem Scabinos: Hoc tribunal Basserodii
externum tribunal vocant; ad distinctionem sui Variæ tabulæ.
tribunalis, quod *internum* dicitur. Veteres au-
tem memoriæ *Tribunal Regum* illud indigetant:
quia Regi Teneræmondæ Domino immediatè
suberat.

Basseroda verò *S. Ursmari* postquam diu con- 50 Baseroda S. Ursmari.
junctim cum Moesecæ Dominio possessa esset;
tandem etiam seorsum dominii titulum accepit,
& in externam familiam commigravit. De hac
Basseroda latiùs in Moesecæ descriptione, cujus
Feudum est, infrà dicemus. Cap. 3. num. 19.

Quod ad *Mariekercke Basserodam* attinet, ea 51 Baseroda S. Mariæ.
extra limites Teneræmondensis Dominii sita,
ditioni Bernehemiæ subcensetur; de qua infrà. Lib. 3. cap. 8. num. 4.
At verò paulò amplius juris in *S. Amandi Basse-* 52 Baseroda S. Amandi.
rodam Domino Teneræmondensi esse, non hinc
solùm liquet, quòd tertiam partem mulctarum 53 Hic Domini Teneræmondæ jura.
& optimi cathalli hic habet, quam debent om-
nes exceptis civibus Alostensibus, & Gerardi-
montanis (à qua tertia etiam immunes qui hìc
civitatem sunt adepti) sed etiam quod olim *Ro-*
bertus primogenitus Guidonis Flandriæ Comi-
tis, ut Dominus Teneræmondæ, cum *Abbate*
sancti Amandi, & *Leonio Domino de A*, *Mi-*
lite, itidem Dominis, præscribit hujus pagi
cultoribus statuta de mulctis & pœnis. Cui rei
testes hę tabulę, quas ex archivis Abbatiæ D.
Bernardi depromptas mihi suggessit politissimi
ingenii vir, affinis meus, D. Franciscus vanden
Zype Jurisconsultus & Canonicus Antverpien-
sis. Sunt autem hujusmodi:

I. *Universis præsentes litteras visuris, Rober-* 54 Et leges.
tus Comitis Flandriæ primogenitus, Atrebatensis
Advocatus, Betuniæ & Teneramondæ Dominus,
F. Dei permissione Abbas Ecclesiæ sancti Amandi
in Pabula, & Leonius Dominus de A, Miles,
salutem & noscere veritatem. Quæ geruntur in
tempore, ne labantur cum fuga temporis, solent
Scripturarum memoriæ commendari. Noscant igi-
tur universi, tam præsentes quàm posteri, quod nos
unà de communi consilio in villa nostra de Base-
rode

rode S. Amandi, ad nos pertinente, legem & libertatem statuimus, perpetuò duraturam, & omnibus in dicta villa habitantibus, & inposterum habitaturis, dedimus, quæ inferius notari poterit, & est subscripta; videlicet:

55 De conviciis. II. *Quòd si quis alteri mendacium dixisse imposuerit, vel verba turpia, aut contumeliosa intulerit; quinque solidorum emendæ reus erit.*

56 De colaphis. III. *Si quis alterum palmâ vel pugno percusserit; decem solidorum emendæ reus erit.*

57 De sanguine. IV. *Si quis alterum tam violenter percusserit, ut ruptâ cute, aut fractâ sanguis emanaverit; sexaginta solidorum emendæ reus erit.*

58 De fustigatione. V. *Si quis alterum baculo, vel fuste percusserit, si membrum ei non fregerit, vel sanguis non emanaverit; viginti solidorum emendæ reus erit.*

VI. *Sed si sanguis emanaverit, vel membrum ei fregerit; sexaginta solidorum emendæ reus erit.*

59 De vulnere capitis. VII. *Si quis alterum adeo vulneraverit, quod os à capite vulnerati amoveri contigerit; decem librarum emendæ reus erit.*

60 De eductione gladii. VIII. *Si quis irato animo, causâ lædendi alterum, ensem evaginaverit; viginti solidorum emendæ reus erit.*

61 De ictu gladii. IX. *Si quis alterum ense percusserit, dum tamen eum non affolaverit; decem librarum emendæ reus erit.*

X. *Si quis alterum ense affolaverit; sexaginta librarum emendæ reus erit.*

62 De mutilatione per iram. XI. *Si quis alteri manum, pedem, aut oculum, in calida cholera abstulerit; sexaginta librarum emendæ reus erit.*

63 De mutilatione ex consulto. XII. *Si quis autem præmeditanter alteri manum, pedem, oculum, aut linguam abstulerit; & corpus & bona ejus in voluntate dominorum erunt.*

64 De fugatione. XIII. *Si quis alterum in domum aliquam fugaverit, ille qui conductum fugæ fecerit; sexaginta solidorum emendæ reus erit.*

XIV. *Ceterorum verò quilibet pro malo sequacium, decem solidorum emendæ reus erit.*

65 De assultu ædium. XV. *Si verò plures ad domum aliquam insultum fecerint; ille qui conductum dicti insultus fecerit, decem librarum emendæ reus erit.*

XVI. *Ceterorum verò sibi coadjutorum quilibet sexaginta solidorum emendæ reus erit.*

66 De læsione. XVII. *Si quis alterum cultello punctato, campulo, petaciâ, telo, vel sagitta vulneraverit sine affolatione; decem librarum emendæ reus erit.*

XVIII. *Sed si quis alterum cultello punctato, campulo, petaciâ, telo vel sagittâ affolaverit; viginti librarum emendæ reus erit.*

67 De treguis. XIX. *Si quis treucas dare denegaverit; quoties dare denegaverit, toties decem librarum emendæ reus erit.*

68 De limite. XX. *Si quis metam extraxerit; sexaginta solidorum emendæ reus erit.*

69 De pecore ablato. XXI. *Si quis bestiam pro damno dato retentam alteri abstulerit; sexaginta solidorum emendæ reus erit.*

70 De violatione arresti. XXII. *Si quis bona arrestata sine licentiâ dominorum amoverit; sexaginta solidorum emendæ reus erit.*

71 De jurisdictione Scabinorum. XXIII. *Et sciendum est quod Scabini dictæ villæ de Baserode S. Amandi habent potestatem dicendi legem, & jus, prout sapiunt; de alto & basso, super omni casu, ad conjuramentum Majoris dictæ villæ, vel illius, qui de jure habet potestatem conjurandi eosdem.*

XXIV. *Si verò dicti Scabini super aliquo casu conjurati jus & legem dicere nescierint; ipsi Scabini ire debent, pro enquesta ad Scabinos villæ de Alost: & quidquid dicti Scabini de Alost, ipsis Scabinis de Baserode S. Amandi pro jure & lege dederint super requisitis; hoc referre debent ad dictam villam de Baserode S. Amandi, & pro jure & lege reddere coram Domino ipsius villæ prædictæ, vel ipsius certo nuncio, ad hoc de jure specialiter deputato.* 72 De eundo ad enquestam.

XXV. *Et ut hæc omnia prædicta firma in perpetuum permaneant, & inconcussa, præsentem litterarum paginam sigillorum nostrorum munimine duximus corroborandam. Datum anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo sexto, mense Octobri. Subscriptionem hujus vocabuli retentam approbavimus. Datum ut suprà.*

Primus hoc Dom. accepisse creditur, ab Abbate S. Amandi juxta Tornacum *Impinus* quidam; qui filium habuit Impinum: cujus memoria extat in codice Swivecano: ubi *cum filio Ægidio fatetur patrem Impinum remisisse Cœnobio Swivecano 5. solidos quos Abbatia debebat.* Postea à *Villanis* possessum est. In qua familia primus occurrit *Adrianus* Rassenghemi, Liedekercæ, Leeuwæ, & Arcis S. Joannis Dominus, Advocatus Tamisiæ; hereditarius Sculteta Assenedæ, Principi à consiliis, & cubiculo: Patrem habuit Joannem Dominum arcis S. Joannis, advocatum Tamisiæ; Matrem Margaretam Gaveranam, Rassenghemi & Liedekercke dominam; Arnoldi Gaverani, & Margaretæ Boutersemiæ sive à Bergis filiam: avum Joannem Arcis sancti Joannis Dominum, Advocatum Tamisiæ; aviam Margaretam Brisesteste, Rogerii Brughdami Toparchæ filiam; fratrem Joannem: Uxorem Judocam Moerkercanam, Merchemi dominam, Colardi Moerkercani Equitis, Merchemi Domini, & Catharinæ Balliolanæ filiam: quæ obiit anno M. CCCC. LXIV. XVIII. Septem. sepulta Merchemi, juxta monimentum parentis. Adrianus autem, qui jam antè obierat conditus est Tamisiç, ubi in Choro antè exitialia nuper Antiquitati Belgicç dissidia, visebatur mnemosynon ex ęre, & in eo hic sensus:

[73 Quis primus hic Feudalis Dominus. — Tab. ar. 1285. — 74 Gentis Villanæ Dominus. — 75 Adrianus Villanus. Analect. Harduin. — 76 Ejus majores. Ibidem. Et Archiv. familiæ. — 77 Uxor. Ibidem. Ibidem.]

Hìc jacet Adrianus Villanus, Eques, Dominus Arcis S. Joannis, Advocatus Tamisiæ, hereditarius Sculteta, & Collator Assenedæ, Dominus Liedekercæ, S. Amandi Basserodæ, Consiliarius & Cubicularius Domini Ducis Burgundiæ, Comitis Flandriæ: qui obiit anno M. CCCC. XLIX. XXIX. *Maii. Anno autem* M. CCCC. LXIV. *jussit hoc Epitaphium poni Domina Judoca de Moerkercke, Domina de Merckem, Veste, & Voxvrye, ejus uxor.* 78 Monimentum. Anal. Harduini.

79 Liberi, Ibidem. Liberos ex hac conjuge reliquit Martinum Villanum, Raſſeghemi &c. Dominum, maritum Antoniæ Maſminiæ, quæ Calckenæ Dominium dote ad Villanos tranſtulit: Colardum Liedekercæ Dominum; cui uxor Margareta Ghiſtellana, Guidonis Axelæ Domini filia: Catharinam inſuper, & Margaretam: quarum illa maritum habuit Joannem Halowinum, Vicecomitem Harlebecanum, Roſebecæ & Sweveghemi Dominum; 80 Cui nupta. Ibidem. hæc verò Jacobo de Griſper Ogierlandæ Comarcho nupta eſt. 81 Colardus Baſſerodæ Dominus. Ex his *Colardus* præter alia *ſancti Amandi Baſſerodam* poſſedit. 82 Ejus liberi. Ibidem. Liberos habuit Adrianum, & Martinum. Quorum ille ductâ Judocâ de Romerſwaele, filium ex ea ſuſtulit Inghelbertum, qui vitam cælebs tranſegit: Margaretam, cujus dote Liedekerka ad Hannardos abiit: & Antoninam, quæ in Monaſtica vita deceſſit. Hic verò Mariæ Oſtendanæ junctus, filiam reliquit Jacobam, quam duxit Philippus van Royen, Eques, Ghyſeghemi Dominus, unde ſuſtulit Lancilotum van Royen, & præſentem Ghyſenghemi Toparcham, Carolum, & Mariam: quorum ille, ductâ conjuge Mariâ Boot, liberos habet Anſelmum & Julianam; alter uxorem habuit Margaretam Serſanders: unde nati Nicolaus, Carolus, Adriana & Joanna. Maria verò nupta Philippo Trieſt Equiti, Ouweghemi Toparchæ, multâ ſobole maritum & familiam beavit: habuit enim ex eo liberos Nicolaum præſentem Ouweghemi Dominum, Maxæmylianum; qui relictâ nuper Catharinâ Veranneman, Ferdinandi filiâ, viduâ antè Menulphi Plettenbergii, Oldenſelæ Gubernatoris, & unius liberæ cohortis Præfecti, nuper ſine liberis deceſſit, Carolum in Curia Flandriæ modò Senatorem, Antonium Decanum S. Donatiani Brugis, Philippum, Joannem Baptiſtam, & filiam Mariam.

Ceterùm prædictum Dominium poſtquam diu à *Villanis* poſſeſſum eſſet, tandem emptione migravit (Anno 1376.) ad Joannem vanden Drieſſche; inde ad fiſcum Principis; & hinc ad Halowinos: fuitque in ea familia, donec tranſactione (de qua infrâ) (Cap. 3. num. 42. Elenchus ſive numeramentum (ut vocant) Dominii.) ad illuſtriſſimum Principem *Comitem Palatinum ad Rhenum, Ducem in Bavaria, Comitem Veldenſem, & Sponheimii*, abiit: (83 Comes Palatinus Baſerodæ S. Amandi Dominus. Analecta Harduini.) qui eo nunc potitur in clientela Abbatis S. Amandi: cui quotannis tenetur ſolvere ſexdecim libras Pariſienſes; Domino verò hujus urbis viginti ſolidos Pariſienſes, monetæ Flandricæ. 84 Ejus jura. Habet hic omnem juſtitiam civilem, & criminalem, omnis generis: cum omni jure quod competit Dominis habentibus altam Juſtitiam. Et inter cetera recipit tertiam partem mulctarum & optimi cathalli ab omnibus incolis, exceptis Civibus Aloſtenſibus, & Gerardimontanis. Alterum trientem Teneræmondæ Domino deberi jam dixi. (Supra num. 53.) 85 Incolarum immunitas. Ibidem. Tertium capit Grimbergę Dominus. Incolæ ejus loci ſunt immunes à vectigalibus, impoſitionibus, & militia: 86 Et ob eam onera. cujus immunitatis gratiâ ſunt devincti Dominis Teneræmondæ, & Grimbergę, ſingulis annis in unum diem mittere viginti quinque viros ad fodiendas urbis foſſas: Antverpianis itidem, ad fodiendum veterem rivum ejus urbis, dictum de *Burgt-gracht* (id eſt Burgi foſſam) eâque ratione ſunt liberi à telonio, ubi Teneręmondani, & Grimbergenſes & ubi ſubditi Marchionatus Antverpienſis fruuntur eâ libertate, exceptis Civibus Aloſtenſibus, & Gerardimontanis. Duobus his ultimis pagis nempe *Baſſerodæ S. Mariæ*, & *Amandi*, vel antè tria ſecula communem, ut etiam nunc, fuiſſe Paſtorem, in Abbatiæ Swivecanę monimentis (Tabul. an. 1300.) deprehendi.

DEN NOUBURGH.

Quod ad *Novum Burgum* attinet, vicus magis eſt in ſuburbio quàm pagus: nullum enim hic tribunal, aut Scabini. 87 Noubergh vicus. Itaque oppido accenſetur, & iiſdem utitur privilegiis. Meyerus *Ouburgh* dici ratus, vocavit *Veterem Burghum*: quum dicamus *Nouburgh*, id eſt novum burgum, à nova arce, ante Roberti Advocati Atrebatenſis, Teneræmondæ Domini ævum ſtructâ; (88 (In nomine Meyeri error.) Anno 1452.) ut variis ejus diplomatibus conſtat. 89 Ejus ſitus. Et quidem locus eſt munitioni opportunus, inter paludes, quæ à nomine vetuſti Sacelli, cujus nunc nihil præter locum oſtenditur, *D. Odulphi paludes* dicuntur, & duo flumina, Scaldam, & Teneram: habuitque non antiquitus ſolùm, ſed etiam nuperrimo ſacro bello arcem, quæ tamen exciſa eſt. Principis aquaticas molas hic eſſe ſuprà dixi. (Lib 1. cap. 6. num. 28.) 90 Templum. Templum inſuper hìc fuit D. Virgini dicatum; ubi celebres olim fuêre D. Liefardi reliquiæ, unde etiam nomen habet, jampridem à fanaticis ſolo æquatum: 91 Leproſarium. Et deinde leproſarium ampliter dotatum, quod ſimili cum templo fortunâ, nuperis turbis dirutum, nil præter Sacelli parietinas oſtentat. 92 Ejus occaſione differtatio. Huic morbo ſuperiorum temporum homines magis obnoxios fuiſſe, inde liquet, quòd non ſolùm minùs vehemens nunc lepra eſt, nec æquè contagioſa; ſed etiam quod tot ubique per univerſam pene Belgicam hujuſmodi ædes obviæ, quæ nunc etiam vigent, & amplas habent poſſeſſiones; & tamen ferè deſertæ multis locis videntur. Sic & de aliis quibuſdam morbis memini obſervare: qui ſuo quique ſeculo incrudeſcunt, & iterum ad ſenium, & languorem declinant. Contra in arthritide, ejuſque notiſſima ſpecie 93 De podagra. podagrâ hoc ævo experimur (quem morbum Italiæ ſuæ peregrinum Plinius vocat, & rariorem non modò patrum avorumque memoriâ, (Natural. Hiſtor. lib. 20. cap. 10.) verum etiam ſuâ.) Hæc ſuperioribus annis magnatum tantùm erat, & eorum qui in ocio, & deliciis degebant. Unde ſumptâ occaſione, vir (Dialogo de podagra.) quidam doctus, partitò podagram, & araneam domicilia legiſſe finxit: hanc apud miſeros; illam apud beatos: nunc verò ita ſe diffudit, ut etiam in caſas, & magalia irrumpat: imo vel ipſius Hippocratis tot ſeculis probatum dogma (Lib. 6. Aphoriſ. 29.) eat everſum, qui dum hic morbus fuit in cunabulis, prout nunc eſt; credidit hujus mali mulieres expertes eſſe, ante ſuppreſſionem menſium; quæ nunc cum viris pari modo, impari tamen adhuc numero, cum iis doloribus conflictan-

94 Morborum cum ſeculis mutatio unde. flictantur: ſive aſtrorum variæ irradiationes in conjunctionibus, oppoſitionibus, adſpectu trigono, tetragono, ſextili; ſive tota omninò commutata cœli facies id efficit: cujus omnem in hæc Infera vim tollere (animos tamen excipio, qui origine cœleſti) deſipere eſt, ut ex Lucretii formula loquar; ſive alia cauſa ſupra nos quæ mediantibus aliis, non ſolùm morborum ſemina in corporibus nunc movet, nunc premit, nunc contrahit, nunc diffundit; ſed ita inſuper afficit vaſta terrarum, ut frequentiſſima, deſerta fiant; inculta, celeberrima; ubi humanitas vixit, regnet barbaries; ubi ferocia & atrocitas, ex ungue homines fiant, & ad rectam rationem compoſiti. Ita humanarum rerum Euripus movetur: quem multi vident pauci capiunt, in anguſtiis hiſce, quibus obſepta mens animi languet, & raro, exiliterque foras exſerit divinitatis ſuæ lumen: quod ignorantiæ nubilo involutum, victùmque à bruta animi parte, caligat; & tantùm non extinguitur: quod omnes ſentiunt, pauci corrigunt.

CAPUT III.

De iis pagis qui à Domini ſubditis, in clientela hereditario jure poſſidentur.

EA loca recenſui, quorum utile Dominium cum directo penes Teneræmondæ Dominum permanſit. Nunc ad ea deflectet oratio, quæ aut partitione hereditariâ, & hercifcundis familiis, aut dote, aut aliàs, in alienas familias commigrarunt, parentque Feudatariis. Habent autem ſingula ſua ſibi Tribunalia; ubi Domini per Prætores, Majores, & Scabinos, quos ad lubitum ſtatuunt, & deſtituunt, Juſtitiam exercent civilem, & criminalem. Varias inſuper habent clientelas: dein piſcationem, aucupia, venationem, cignos: Præterea redditus pecuniarios, & aliarum rerum: Optimum inſuper Cathallum eorum qui iis locis moriuntur, ſive indigenæ ſint, ſive inquilini, ſive peregrini, niſi aut natalibus, aut inſcriptione Teneræmondæ Civitatem ſint adepti. Præter hæc certa emolumenta, cùm arvorum poſſeſſor mutatur aut emptione, aut mutatione. Morte etiam, ſi feudalia bona ſint: Confiſcationem ad hæc, & nothorum bona, eaque quæ incerto poſſeſſore aut relicta ſunt, aut in ripas ejecta: Jus item arreſtandi, captivandi, dimittendi. Quæ omnibus ferè communia, ſemel hic ob oculos pono; ne ſæpiùs iterando lectori moleſtiam pariam, & faſtidium. Sunt autem hæc: Cis Scadim, *Schelle-belle*: trans Scaldim verò *Moerſeke*, *Uytberghe*, *Overmeere*, *Calckene*, & *Laerne*. In quibus deſcribendis, ne cui præjudicatum eam, ſemel hic edico, ſitus me, non dignitatis, aut originis, rationem in ordine ſecutum.

1 De Dominiis hereditariis.

2 Dominorum communia jura.

Lib. Feudal.

3 De ſervato hic Ordine executio.

SCHELLE-BELLE.

4 Schelle-belle etymon. SChellebella quaſi *Scheldebella* dicitur; Latinè Bella ad Scaldim: aſſumitque Scaldę nomen, in cujus crepidine ſita eſt, ad diſcrimen alterius Bellæ, quæ eâdem ratione *Tenera bella* dicitur. Habuit olim inſigne ad Scaldim Prætorium; ſed eo per nuperi belli turbas exciſo, novo eoque ampliore ædificio exornatur: moliturque loci Dominus, præter alia, in amœniſſimo antiquę arcis ſolo, novam porticum: unde latiſſimus, lætiſſimuſque fluminis proſpectus, & aprica ultrà citràque paſcuorum, planicies pateat. Forum habet ſpatioſum celeberrimum annali nundinatione, equorum præſertim, hebdomade poſt feſtum Venerabilis Sacramenti. Nuper etiam mercatum hebdomodalem diebus Martis accepit à principe ALBERTO privilegiis & immunitatibus ornatum. Templum habet D. Gaugerico ſacrum: ubi jus patronatûs ad D. Bavonis Canonicos Gandavi ſpectat. In hoc pago, loco qui *Tuſſchenbeke* dicitur, Cœnobium eſt Virginale cum præpoſitura Præmonſtratenſi; olim in *Cerſcamp* Aloſtânæ ditionis pago, ab Ywani Aloſtenſis vidua fundatum. Hunc Ywanum aut Comitem Aloſtenſem fuiſſe, qui paulò ante Troncinienſes Canonicos in Monachos Præmonſtratenſes converterat; aut illum qui inter Gandenſes Caſtellanos numeratur, primùm ſuſpicatus ſum; ſed annorum ratio repugnat: quum uterque aliquanto poſt hujus viduæ fundationem fuerit ſuperſtes: ea enim facta eſt anno M. C. XXXVIII. prior autem ille Ywanus ſublatus demum eſt anno M. C. XLIV. alter verò, etiam anno M. C. L. fuit ſuperſtes: quo tempore ſignavit diploma quoddam Theodorici Alſatii. Ceterum quem locum Cœnobio ſuo ea vidua legerat, poſteritas mutavit; hâc præſertim ratione: quòd ita circumquaque ſerpentes omnia infeſta reddereñt, ut ne altaria quidem ab hoc malo eſſent tuta. Obit tamen adhuc Præpoſitus, quem ab Abbate Troncinienſi accipiunt, Paſtorale munus in *Cerſcamp*; ne omninò primæ inſtitutionis memoria abolita videatur. Non eſſe hoc Cœnobium origine poſtremum, hinc exiſtimari poteſt; quòd fundatum eſt anno M. C. XXXVIII. Ordo autem Præmonſtratenſis inſtitutus, paucis antè annis: ut ex Chronographico hoc diſticho liquet.

5 Ibidem vetus Prætorium.

6 Et novum.

7 Forum.

8 Mercatus annuus.

9 Hebdomadalis. Anno 1609.

10 Cœnobium Præmonſtratenſe.

11 Olim ubi. Anno 1138.

Meyer. 1137.

Meyer. an. 1144. Archiv. Blandini, Anno 1161.

12 Cur huc tranſlatum.

13 Initium Ordinis Præmonſtratenſis.

Anno milleno, centeno, bis quoque deno,
Sub Patre Norberto fundatur Candidus Ordo.

Viſitur ibidem extremæ antiquitatis duorum Conjugum monimentum: cujus ætas ſciri poterat, niſi fanatica hereticorum rabies igne ſaxum deformaſſet: nomina præſertim, & annum. Appendix *Scheldebellæ* eſt *Wanſele*: habet ſuum ſibi templum, & Parochum; idque vel ante annum M. CC. LXV. quo tempore *Epiſcopus Cameracenſis conceſſit Cœnobio de Cerſcamp altare de Belle, cum appendicio Wanſela.* Utriuſque Dominus eſt nobiliſſimus Vir Adrianus de Bette Eques, Fontanæ & Warwanæ Dominus, Archiduci Erneſto, inter nobiles Palatinos, à pôculis, Cardinali Andreæ Belgicæ Gubernatori à cubiculo: Principis etiam anno M. D. XCIX.

Archiv. Tuſſchenbeke.

14 Schellebellæ appendix.

15 Dominus.

M. D. XCIX. primus mandatarius Magiſtratibus per Flandriam novandis: qui præter paternæ familię priſcum ſplendorem, quam illuſtrium Gandæ primam Guicciadinus ponit; & Majorum in Rempub. merita longâ inſuper Avorum ſerie ab ipſis uſque Teneræmondenſis Dominii priſcis Dynaſtis ad Guidonem Flandriæ Comitem, & ultrà genus numerat. Nam ut ceteros taceam, inter majores ſuos refert Joannem de Teneræmonda Holbecæ Dominum. Atqui is matrem habuit Mariam, filiam Gulielmi Teneræmondæ Domini, fratris Roberti Betunii Flandrię Comitis, neptem Guidonis Dampetræ, & Machtildis Teneræmondæ Dominę.

Deſcriptione Gandavi. Vide plura lib. 1. cap. 9. num. 45.

De hâc vide lib. 1. cap. 6. n. 134.

16 Domini uxor & liberi.

Uxorem habuit *Agnetem de Meroda*: unde liberos ſuſtulit Jacobum, & Iſabellam. Erat ea antè vidua Bern. de le Douve, dicti de Nieukercke, Domini Sanghien, Lompre, Stallæ, Baronis Houtewylæ, Riviere, &c. unde natæ Renata, & Catarina de le Douve: quarum hæc adhuc exſors conjugii; illa nupta eſt Warnero de Davre Domino Merlomontii, Boiſ-ſaint-Iſaac, Ophain, Roſigny. Enimvero quod ad *Merodios* attinet, nemo eſt, ne Belgicarum quidem rerum tiro, cui ignota ſit antiquiſſimæ gentis nobilitas, & fortia domi militiæque facinora: per quorum memores ire faſtos, nihil admodum hic attinet. Unum modò ſubjiciam Cęſaris diploma, ut hoc velut emblemate ſcriptionem meam exornem, & præſtantiſſimæ familiæ meritis quæſitum decus propagetur:

Nos Fredericus Dei gratiâ Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ Rex, Dux Auſtriæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ &c. Dominus Marchiæ Sclavoniæ, Portus Naonis, Comes Habſpurgi, Tyrolis, Ferretis, Marchio Burgoviæ, Lantgravius Elſatiæ &c. cognoſcimus, & per has literas patentes certificamus, univerſis illas viſuris, aut audituris, etſi nos ex ſublimi imperiali dignitate, quâ Dei Omnipotentis ordinatione ad S. R. Imperium laudabiliter coronati, hinc Imperii Auguſtus nuncupamur, atque ſingulariter affecti ſumus, eorum quorum Proavi & qui ipſimet erga nos, atque ſacrum Imperium diligentiſſimis officiis ſe & ſtrenuos, & utiles exhibuerunt, atque præſtant, in recompenſationem talis ſervitii, eorum inquam honores, & dignitates amplificare, eoſdemque tam ipſos quàm eorum progeniem nobilitatis decore, per noſtræ Cæſareæ Majeſtatis diſpenſationem ſublevare, atque honeſtare. Quia verò ab honorabili, nobiſque dilecto ac devoto Arnoldo de Meroda Eccleſiæ Cathedralis Leodienſis Canonico, informati ſumus, quod tum ipſe, tum etiam nobiles noſtri, atque Imperii fideles & devoti Joannes, Rickaldus, Wilhelmus & Margareta, fratres ſui, & ſoror, ex quarta ipſorum avorum & abavorum ſucceſſione & progenie, de Meroda, Barones & Baroniſſæ eſſent, ejuſque dignitatis uſum, & poſſeſſionem non ſolum hucuſque continuaſſent; ſed nunc etiam ab omnibus & ſingulis pro talibus habeantur: Nobis idem prædictus Arnoldus ſimul explicavit, quòd litteræ ſigillatæ & certificationes ſuper talibus eorum libertatibus, & conceſſis privilegiis erectæ, per tumultus bellicos abreptæ, & deperditæ eſſent, quæ de cauſa timerent, ne hic caſus ipſis ſubſequenter in diminutionem & abſtractionem libertatis & privilegiorum ſui ſtemmatis cedere poſſit. Idcirco nos tamquam Romanum Imperatorem imploravit, & ſupplex petiit, ut nos ſibi, præfatis Joanni, Rickaldo, Wilhelmo de Meroda ſuis fratribus, eorumque heredibus & ſucceſſoribus maſculini & feminini ſexus, nec non prædictæ Margaretæ de Meroda ipſorum ſorori, has libertates, dignitates, & privilegiatas ſucceſſiones Baronum & Baroniſſarum confirmare, & approbare, ipſoſque à novo in noſtros & ſacri Imperii veros Barones & Baroniſſas honeſtare, creare, ordinare, atque evehere gratiosè dignaremur. Hoc caſu nos conſiderantes jam prædicti Arnoldi de Meroda humilem atque æquam petionem, antiquam etiam eorum progeniem, & præſertim fidelia & utilia ſervitia, quæ tum præfatorum de Meroda fratrum prædeceſſores noſtris in Imperio prædeceſſoribus Romanorum Cæſaribus & Regibus, tum etiam illi ipſi nobis in ſacro Imperio ſæpiſſimè, & nominatim prædictus Arnoldus, indefeſſo ſtudio præſtiterunt, atque exhibuerunt, neque minùs in poſterum præſtare, atque exhibere, & poſſunt, & debent. Quocirca plenè deliberato animo, atque maturo, tum noſtro, tum Imperii Electorum Principum, Ducum, Comitum, Nobilium, & Fidelium in magno & notabili numero nobiſcum hac vice congregatorum conſilio, & certâ ſcientiâ, prædicto Arnoldo de Meroda, ſimul etiam Joanni Rickaldo, Wilhelmo, ſuis fratribus, ipſorumque heredibus, atque tam maſculini quàm feminini ſexûs ſucceſſoribus, etiam præfatæ ipſorum ſorori ante nominatas eorum libertates, dignitates, & familiæ privilegia, Baronum, & Baroniſſarum, tamquam Romanus Imperator, gratiosè confirmavimus, approbavimus, eoſdemque de novo in noſtros & ſacri Imperii veros Barones, & Baroniſſas honeſtavimus, creavimus, ordinavimus, & ſublevavimus, confirmamus, approbamus, honeſtamus, creamus, ordinamus, & ſublevamus: hoc modo ipſos de novo in noſtros & ſacri Imperii veros Barones & Baroniſſas omnimodè, ex Romani Cæſaris pleniſſima poteſtate & ſcientia, idque his litteris atteſtantibus, ita ut ex nunc in perpetuum Barones & Baroniſſas de Meroda, ipſi & ſingulariter prædictus Joannes de Meroda, & Petershem, nec non præfatus Rickaldus de Meroda & Hoffalis, ſuis titulis & nominibus ſeipſo ſcribere, nominare, atque ab omnibus & ſingulis taliter nominari, & pro talibus agnoſci, eaque de cauſa nobis & ſacro Imperio, ſervitiis aliiſque modis obedientes, atque obſequentes eſſe debent. Inſuper etiam omnes ac ſingulos honores, dignitates, prærogativas, libertates, gratias, jus & juſtitiam judicialiter ſeu extraiudicialiter, in ſpiritualibus & civilibus ſtatibus, & cauſis, omnibus in locis percipere, atque eorum uſu, & participatione ſe recreare poſſint, & debeant, quorum uſum, & participationem eorum prædeceſſores de Meroda, ceterique noſtri, & ſacri Imperii verè progenitis Barones,

17 Merodiæ gentis privilegium.

Barones, & Baronissa, ex quarta ipsorum Avorum & Abavorum progenie, de jure, consuetudine, atque nemine obstante, quietè perciqiunt. Omnibus itaque & singulis Principibus, Electoribus, Ducibus, Comitibus, liberis Baronibus, Equitibus, & Militibus, Capitaneis, Vicedominis, Satrapis, Præfectis, Administratoribus, Vicetenentibus, Scholtetis, Scabinis, Consulibus, Judicibus, Juratis, Civibus, & Communitatibus, atque omnibus præterea aliis nostris & Imperii subditis & fidelibus, cujuscumque status aut conditionis fuerint, ex prænominata Romani Cæsaris potestate, per præsentes litteras severè atque rigorosè mandamus, ut hi omnes, ac singuli, præfatos Arnoldum, Joannem, Rickaldum, Wilhelmum fratres de Meroda, eorum heredes, & masculini seu feminini sexus successores, insuper etiam prædictam ipsorum sororem Margaretam, ex nunc in perpetuum Barones & Baronissas de Meroda, & singulariter sæpe nominatum Joannem de Meroda & Petershem, atque prætactum Rickaldum de Meroda & Hoffalis, nominent, scribant, atque agnoscant: ipsos etiam in hoc, atque in prædictis aliis nostris gratiis, juribus, honoribus, dignitatibus, libertatibus, confirmationibus, approbationibus, atque novis donationibus, & concessionibus neque impediant, neque ullà ratione molestent; sed eorum usu, & fructu prædicto modo quietè perfrui sinant: quatenus vobis omnibus, & singulis unicuique cordi, & respectui est nostra, & Imperii gravis indignatio: idque sub expressa pœna centum marcarum auri puri, quam quisque contra istud mandatum petulanter delinquens, pro una dimidietate in nostram atque Imperii Cameram, & pro altera dimidietate prædictis fratribus de Meroda, eorum heredibus, & successoribus, atque præfata ipsorum sorori irremissibiliter persolvere obligatus erit: idque per attestationem harum litterarum quæ appenso nostro Cæsarea majestatis sigillo sigillata sunt. Datum Treviris post sancti Michaëlis Archangeli diem, anno à nativitate Christi millesimo, quadringentesimo, septuagesimo tertio: nostri Imperii Romani, trigesimo quarto: Cæsarei Imperii vicesimo secundo: & Hungariæ decimo quinta.

Est autem prædicta *Agnes de Merode*, oriunda à Wilhelmo, cujus hoc diploma mentio. Habuit enim patrem Bernardum, avum Richardum, Warousæ dominum, qui filius fuit prædicti *Wilhelmi.* Porrò ex *Joanne*, præter ceteros, prodiit Richardus, ex hoc Henricus, cui filius Joannes, pater Philippi præsentis Petersemi toparchæ; cui uxor Anna de Merode, filia Domini de Moriamez (quo cognomine Isabellam, Roberti Betunii Teneræmondæ Domini, conjugem usam suprà docui) *Rickaldus* autem *de Meroda & Hoffalis* filium reliquit Renardum, nepotem Richardum, pronepotem itidem Richardum; ex quo natus Philippus de Merode, Baro de Frentzen, Eques S. Sepulchri, Oeconomus serenissimorum Archiducum, Principum Belgicæ; & Richardus, Ogniaci Toparcha, Gubernator Bapalmæ. *Margareta* autem Gulielmo de Hamale nupta est: ex quo sustulit

Lib. 1. cap. 6. num. 56.

Mariam Magdalenam, quæ maritum habuit Gulielmum de Croy, Chievræ Dominum, nullo tamen conjugii fructu. Sed satis erratum. Nunc in viam, & quam orsi telam pertexamus.

18 Triens hujus Dominii olim cujus familiæ.

Ante duo secula & amplius, triens *Schellebelle* cum *Eertbrugghe* (quæ certa regio est hujus pagi, suis etiam privilegiis & immunitatibus ornata) erat penes familiam *van Belle*: ut constat ex monimentis Cornelii Gaillarti, ubi: *Bernardus van Belle Dominus Eertbruga & in Belle*, anno M. CCCC. VII. *cum uxore Joanna vande Voorde Walteri filia*: cujus illic juxta Chorum monimentum visitur. Patrem habuit *Walterum van Belle*, cujus in archivis Cœnobii Tusschenbeke est memoria, ad annum M. CCC. XXIX. Avum *Bernardum*, filium *Walteri*, quem dictis archivis *Guido Flandriæ Comes Teneramondæ Dominus Walterum de Balliolo, Militem* vocat, tabulis anni M. CC. LIII. Hujus ibidem, & *Beatricis* conjugis mentio est tabulis anni M. CC. XXVII. Illius *Bernardi*, quem suprà dixi, tres filiæ apud Gaillardum memorantur, quarum prima, Margareta nupsit Ghisberto Masminio: Altera Soetina nomine, maritum habuit Daniëlem Oudenhovium, & dein Gulielmum van Steelant: Tertia Joanna quam duxit Adam de Proost. Habuit insuper filium *Joannem* qui patri successit: ut Epitaphium testatur; quod ibidem in templo superest hoc sensu:

***Joannes van Belle Eertbrugæ Toparcha, Dominus in Belle, obiit secundo Julii anno* M. CCCC. XXXIV.**

Arma gentilitia spectantur inibi cum nominibus familiarum, primo loco *Ressegbemia*, secundo *Ghend* (arma sunt gentis *Villana*, sive *Gandavie*) tertio non est nomen; sed in scuto tres rosę. Itaque suspicor de stirpe *Pethem*. Quarto loco *Gavere*. Alterius item *Joannis van Belle*, *Bella Domini* mentionem in dictis Gaillardi monimentis deprehendi: qui ante summum altare, juxta superiorem sepultus est *anno* M. CCCC. XXXVIII. *secundâ Julii*. Ibi consanguinearum gentium nomina erant *Zeebroeck*, sive *Roesselaere*, *Liedekercke*, sive *Halewyn*, tertium scutum familię ignotæ. Horum *Bellensium* posteri adhuc supersunt Brugis & Teneræmondæ. Hoc autem non est silentio tegendum, quod à N. V. Theodoro Hetveldio, vero nostri ævi Coruncano, didici, & postmodum idem apud Gaillardum deprehendi (cui eo major fides quòd armorum fuit regulus) *Bellanam* hanc gentem, à loco id sibi nomen adscivisse (ut ferè fit) esse autem ex *Masminiis*, qui hanc olim ditionem tenuere: Vetusque illi nomen *Masminum* esse. Quod credere eò facilius in animum induco, cùm quia eadem sunt horum *Bellensium* & *Masminiorum* insignia (nisi quod ad oram paululum interest) tum vel maximè, quòd in superioris illius *Joannis* notatione armorum, & familiarum, primo loco sunt, & nomen, & arma gentis Ressenghemię; cujus

19 De gente van Belle annotatio.

† Lib. 1. c. 6. num. 73. * Lib. 3. cap. 1. num. 129.

familiæ Masminios fuisse † suprà ostendi, & * infrà docebo. In eadem familia lego bona Henrici van Belle, ad fiscum Principis devoluta, nominatî.

Libri Sacri patrimonii.

Pontonem in Trajectu Scalda. Homicidii id crimine factum putant, eâque ratione id Dominium ex ea gente migrasse: quod mihi non fit verisimile; nam paulò post ad *Joannem de Prooft*

20 Joannes Prooft Dominus in Belle.

ea ditio pervenit, qui erat Adami filius, ex Joan-

21 Ejus parentes. Lib. Feudal. Analect. Gaillardi. Lib. 1. cap. 9. num. 94.

na van Belle Bernardi filia. Hunc Præturam & Teneræmondæ, & Alosti gessisse, superior Nomenclatura docet. Uxorem habuit Alexandrinam van Steelant, & ex ea filium Leonem de

22 Uxor.

Prooft (qui etiam Teneræmondæ fuit Prætor)

23 Liberi.

& filiam *Margaretam*; quæ patri in hunc Bellæ

Lib. Feudal.

trientem successit; quem anno M. CCCC. LXXVIII. vendidit *Carolo Coutreau*: quem ex ordine secuti sunt *Philippus Coutreau*, *Erardus Coutreau*, Eques

24 Præsens illius trientus Dominus

Westmalæ Dominus, *Theobaldus Coutreau* Erardi filius, & dein ejus frater, alter Erardi filius *Henri-*

25 Francisci Coutreau memorabile factum. Meyer an. 1465. Oliv. de la Marche lib. 1. cap. 35. Annal. Brabantiæ cap. 62.

cus Coutreau Westmalæ &c. Dominus. Ex hac familia fuit ille Robertus Francisci Coutreau filius, superioris *Caroli* pater qui prælio Montleriaco Principi nostro Carolo Audaci, salutis fuit auctor: Nam absque illo fuisset, Carolus, quem circumventum Galli ad deditionem urgebant, in eorum potestatem aut vivus venisset, aut mortuus; nam ut erat magni animi, cùm dedere se nollet, occidendus erat; nisi Robertus Coutreau robusto invectus equo, per medium coronæ Gallicæ agmen perrumpens, hostem manu Principi imminentem summâ vi retro cedere coëgisset, magnâque editâ strage, præsenti Dominum discrimine liberasset: qui vicissim immensæ virtutis ergô, Præfecturâ illum feudorum Brabantiæ, utili cum primis & honesto munere, atque Equestri insuper Baltheo extemplò donavit.

MOERSEKE.

26 Moersecæ situs.

Ultra Scaldim prima *Moersecа* occurrit, intra primum ab urbe lapidem ad dictum flumen sic sita, ut potissimam sui partem alluvioni debeat. Hanc longo ambitu Scalda munit: cujus etiam hìc antiquus alveus visitur: qui aggeribus excluso amne utilem piscationem

27 Ibidem rudera.

ministrat. Non procul à ripa, antiquæ molis rudera visuntur; cujus rei, aut temporis, vul-

28 Cujus ædificii.

go incertum. Incolæ arcem fuisse existimant: ut alibi multæ circa fluminum ripas. Postmodum ex sententia feudali, inter Petrum vander Borgh & Joannem vander Borgh ejus Patruum didici, vetus Moesecę Dynastarum Domicilium fuisse. Gaillardus insignem *Gerardi Grimbergensis Moesecæ Domini Arcem* vocat, eamque

29 De Scabinis.

à Gandensibus furore civili eversam. Duplex hìc est Scabinorum ordo, quorum prior cum Prætore agrorum, arvorum, & universim pagi res curat: alter cum Sculteta, ea quæ ad palu-

30 Statio navium.

des & prata spectant. Est in hujus Dominii finibus celeberrima statio navium eo loco qui *Dry goten* (id est tres Canales) appellatur: ubi anno M. D. XCVIII. Bironius Galliæ Marescalcus (cujus aliquanto pòst tragicæ vitæ finis) in amœnissima porticu, è frondentibus ramis contexta, à nostro Senatu exceptus est, firmatis Gallicę pacis legibus. Inter XLV. feuda quæ hu-

31 Basseroda Moesecæ Feudum.

jus Dominii beneficio possidentur, Clientelam Moesecæ Comarcho debet Basserodæ S. Ursmari Dominus, ratione ejus Dominii, quod à Moeseca dependet. Junctum id à prima origine Moesecæ existimem, quia illius est feudum; & aut partitione hereditariâ, aut aliàs divulsum. Eo Dominio *Rassemghemios* olim potitos An-

32 Prisci Basserodæ Domini gentis Rassenghemiæ. Meyer. an 1385. & Froissard. lib. 2. cap. 176.

nales Flandriæ monent: ubi legibus pacis inter Philippum Audacem, & Gandenses subscribit *Gerardus ab Rasseghem Basseroda Dominus.* Inde ad *Maldeghemios* abiit: fortè conjugio dicti Gerardi filię, cum *Gerardo Maldeghemio*, quem

33 Maldeghemia. Lib. Feudal. Moesecæ.

paulò pòst hoc Dominio potitum variè mihi constat. Post hunc (cùm sine sobole decessisset)

34 Vilanæ. Analect. Harduini. Anno 1547.

Villani possedêre: Inter quos primus occurrit *Adrianus*, Joannis & Margaretæ Gaveranæ Rassemghemi Dominæ filius. Post illum *Co-*

Ibidem & Archiva familiæ.

lardus, Adriani filius, qui Matrem habuit Judocam Moerkercanam Merchemi Dominam, filiam Colardi Moerkercani, & Catharinæ Balliolanæ: fratrem Martinum Villanum Rassemghemi Dominum, maritum Antoninæ Masminiæ, quæ Calckenam in dotem habuit: Sorores Catharinam Merchemi Dominam Conjugem Joannis Halowini Rosebecæ Domini: & Marga[illegible]am; quæ nupta est Jacobo de Grisper Ogierlandæ Domino. Uxorem duxit Margaretam Ghistellanam Guidonis filiam. Ejus liberos, & nepotes suprà dedi. Præter *Basse-*

Lib. 1. cap. 2. num. 79. & 81.

rodam, Dominus insuper fuit Liedekercæ, S. Amandi, Leeuwe, Vicecomes Lombecæ, & hereditarius Sculteta Assenedę, à Consiliis & Cubiculo Ducis Burgundiæ. Hic vendidit Basse-

35 Basseroda vendita. Analecta Harduini.

rodam *Joanni vanden Driessche*, Consiliario Flandriæ, qui cùm ob delicta exilio multatus esset, bonaque ejus fisco illata, id *Dominium*

36 Quomodo gentis Halowinæ. Ibidem.

emit *Jodocus Halowinus* Flandriæ Prætor, Dominus Peenæ, & Bugghenhoutii. Hunc teme-

37 (Meyeri error) Ad annum 1374.

rè Meyerus dicit anno M. CCCC. LXXII. bello Leodicensi cæsum: quum eo tempore nullum fuerit cum ea gente bellum, quæ jam inde ab

Meyer. an. 1467. Idem an. 1468. Analecta Gaillardi.

anno M. CCCC. LXVII. à Carolo Burgundo subacta erat: & anno M. CCCC. LXVIII. eorum Civitas propter rebellionem eversa. Conditus est cum duabus uxoribus in Dominio suo Peenę juxta Casletum, in templo Gulielmitarum, Sacello D. Virginis, sub opere arcuato, insigni Mausoleo, cujus hęc est subscriptio:

38 Jodoci Halowini Epitaphium.

Hic jacet Nobilis, & potens Dominus D. Jodocus de Halewyn, Eques, Peenæ, Bugghenhoutii, & Basserodæ Dominus, Consiliarius quondam Philippi, & Caroli Ducum Burgundiæ, & eorum supremus per Flandriam Prætor: qui cum uxore Domina Joanna de la Trimoille, Domina dictorum locorum, fundavit hoc Cœnobium, & Ecclesiam in honorem & reverentiam Virginis Mariæ, Matris Dei,

Dei, & obiit anno M. CCCC. LXXII. XXIV. *Septembris.*

39 Item conjugis ejus Bonæ d'Antoing.

Hic jacet Nobilis & potens Domina, Bona d'Antoing, dum viveret prior conjux dicti Domini Judoci de Halewyn: quæ obiit ipso die Agnetis, quæ fuit XXI. *Februarii anno Domini* M. CCCC. XLVI. *Ora Deum pro anima.*

40 Et alterius Joannæ de la Trimoille.

Hic jacet Nobilis & potens Domina, D. Joanna de la Trimoille, Domina Peenæ, Bugghenhoutii, & Basserodæ, quondam uxor prædicti Domini Jodoci de Halewyn; quæ & dictus Dominus, ejus maritus, fundarunt hanc Ecclesiam, & Cœnobium: & posuit eadem Domina, primum ejus lapidem: & obiit in festo D. Virginis, in Martio anno M. CCCC. LXX. *Oro Deum omnipotentem pro anima ejus.*

41 Peenense Cœnobium olim ubi. Meyer. an. 1469. Analecta Gaillardi.

Fuerat autem prædictum Cœnobium antea structum Oudezeliæ ab aliquo gentis Guisiæ; sed ob pericula inundationis, cum fundatoris monimento, huc translatum anno M. CCCC. LXVIII.

42 Jodoci successores. Meyer an. 1468. Analecta Harduini. Lib. Feudal. Moesecæ.
43 Baseroda quomodo Comitis Palatini.
Anno 1574.
44 Inde Caroli Mansfeldii Principis. Lib. Feudal. Moesecæ. Chronic. Miræi an. 1595.
45 Rerum Comitis Palatini. Anno 1602. 15. Maii.
46 Bugghenhoutii directus Dominus quis.
Lib. Feudal. Moesecæ.

Jodoco Halowino successit *Franciscus* Halowinus, illi *Ludovicus*, huic *Antonius*: fuitque in ea familia; donec occasione trecentorum millium florenorum, quam summam Rex Gallus stipendiorum nomine debebat illustrissimo Principi Comiti Palatino ad Rhenum, Duci in Bavaria, Comiti Veldensi, & Sponheimii, *Carolus Halowinus*, Eques, Ordinis D. Michaëlis, æstimatione factâ, Basserodam cum S. Amandi & Bugghenhoutii Dominiis, Regis nomine transscripsit: ipse in Galliis alias possessiones accepturus; quæ quoad jura successionis ejusdem essent aut fierent naturæ, cum his suis Dominiis. Aliquantò pòst, transactione abierunt hæc Dominia ad *Carolum Mansveltum* (insigni illa ad Strigonium de Turcis clade nobilem, ubi honoris ergo *Principis* titulum accepit) eâ lege, ut intra certum tempus emptionis pretium persolveret; (erat autem pretium, centum triginta millium florenorum) quo non persoluto, sive ejus præcipiti morte, quæ victorem exercitum sine sanguine funestavit; sive aliàs, ad priorem Dominum per sententiam Parlamenti rediêre: qui Basserodam, ut dixi, à Moesecæ Domino in feudum habet: S. Amandi Dominium ab Abbate S. Amandi juxta Tornacum: Bugghenhoutium verò ab illustrissimo Principe Auriaco, ut Barone Grimbergensi: penes quos Dynastas ab omni antiquitate fuit ejus pagi directum jus. Quin etiam pars quædam hujus dominii hactenus penes Barones Grimbergæ mansit. Unde duo ibidem sunt tribunalia: alterum Comitis Palatini, quem dixi; qui se *Bugghenhoutii Dominum* inscribit: Alterum Baronis Grimbergensis: habentque jurisdictionem locis & personis distinctam. Porrò Basseroda, suum habet Tribunal, & Majorem, & Clientes (quos *Homines* vocant) per quos Dominus civilem exercet justitiam, non autem criminalem. Si verò quemquam criminis accusatum Major habeat in potestate; illum tenetur intra triduum tradere Prætori Teneræmondano: idque ad limites hujus Dominii. Itidem si mulcta excedat tres libras Parisienses. Præter alia Teneræmondæ Dominus habet hîc optimum morientium cathallum; nisi antè Civitatem adepti sint.

47 Basserodæ Domini jura.
48 Teneræmondæ Domini hîc jura.
49 Baserodæ situs.
50 Ibidem navium statio.
51 A Scalde detrimentum.
52 Ibidem Prætorium.
53 Plebeus error de Dominio Peenensi.
54 Peena ubi. Numero 36. 38. 39. Marchantius Comment. de Flandria lib. 2.

Est autem *Basseroda* sita ad Scaldim, intra primum ab urbe lapidem; habetque celeberrimam stationem navium, quæ indies ultro, citroque Antverpiam commeant, statis ad æstium temporibus. Hujus agrum ita Scaldis suo fluxu, & refluxu detexit, ut ab uno ævo, vix credibile terræ spatium gurgite hauserit: quod ad oppositos Moesecæ aggeres allisum, multa pratorum jugera illi pago adjecit. Templum habet D. Urimaro sacrum, amœnissimo ad flumen situ: cujus illicio structa est, non procul inde ab Halowinis, insignis illa domus, quam Aulam Peenensem vocant; quæ per hæc civilia bella à regio milite incensa est: nunc verò vel in ruinis antiquum testatur splendorem. Peenensis autem Dominii tam celebre hîc est nomen, vel ob illam quam dixi domum, vel ob gentis Halowinæ Basserodæ Dominos (qui ferè Domini Peenenses dicebantur) ut multis hactenus persuasum fuerit *Basserodam* in ipso Peenensi Dominio sitam: idque potissimùm hâc causâ usu venit: quod antiquitùs vulgari sermone, cùm has Peenæ Domini ditiones volebant designare, *terras Peena* dicebant, brevitatis causâ, pro, *terras Domini Peena*. Quæ loquendi ratio paulatim in morem abiens, erroris occasionem dedit: creditumque tandem, ut dixi, Peenam ea dominia, & præsertim *Basserodam* complecti; quod omninò alienum est à vero: quum Peena sita sit in Dominio Casletano, ut antè dixi. Cum primis autem celebris est in nostris annalibus, non ob Cœnobium modò, cujus antè memini, nec ob Marchionatus titulum, quo ornata est; sed ob proceres gentis Halowinæ, quorum frequens passim mentio, & multa extant præclara domi militiæque facinora.

55 Ghastella aliud in Moeseca Dominium. Variæ tabulæ in Archivis familiæ.
56 Idem familiæ nomen.
57 Ibidem Sacellum.
58 Ghastellæ celebritas unde.

Præter Basserodam aliud insuper Dominium *Moeseca* complectitur, quod *Ghastelle* vocant: cujus titulo conjunctim cum Moesecano, Dominos antiquitus usos, variæ mihi schædæ fecêre fidem. Seorsum aliquando possessum inde apparet; quod in familiæ nomen abiit, ut, à quadringentis pænè annis conscriptus obituum liber testatur. Ubi ad v. Kal. Martias *Adela uxor Radbodi de Ghastella. Sigerus de Ghastella*; ad XIX. Kal. Augusti *Imma de Ghastello*; & Idibus Octobris *Oda de Ghastello*. Habet id vetustum Sacellum, quod etiamnum superest; fiuntque ibidem quotannis solennia, tertio Rogationum. Nunc vulgariter *Hoogh* (id est altum) *Castelle* dicitur. Cumprimis celebre est ludicro illo conventu; Jovis post Pentecosten:

59 Conventus ludicri narratio.

ubi ridicula plerique munia capiunt, ut si quis, aurigandi præsertim insolens, currum inverterit, seque, & equos præcipitarit; auriga audit: Si quis patriam abligurierit rem, aut in munere publico plus expendit quàm in rationes contulit; à thesauris, aut quæstor dicitur: Si quis leporem dum sequitur aut cervum, in foveam incautus salit, venator fit: Si equum magno emptum minoris vendidit, equiso dicitur: Si sapere cùm velit, ubi maximè cavit, maximè deceptus est, aut ridiculum consilium in re seria dedit; Advocatus aut Consiliarius nuncupatur. Ceremoniæ his muniis pares. Adventantis cætus hujus Dominę hæc ferè pompa est: stercorario curru sedens equis vehitur strigosissimis, eamque ceterum agmen stipat: hic eques, ille pedes. Descendentem è rheda promiscuus omnium plausus excipit: in tumulis arenaceis discumbitur: sine symbolo prandetur: cùmque nihil sit paratis præter locum sub dio, ubi tam venti ludunt quàm homines; momento hinc inde ab incolis accolisque affertur annonæ, atque penoris abundè: valetque ibi Gnathonicum illud: *Nihil cùm est, nil defit tamen.* Pransi rationes curant; quæ jocularitcr redduntur: Piscinas (quæ nullæ) locant: itidem locustarum, grillorumque venationem, quæ mulctis nullis redimuntur. Tum si quis ex vicinia absit, quem adesse totius cætus interest; per satellites stramine vinctus adducitur. Itidem si quis jocularis facinoris reus; ei compedum loco, hinc inde poculum sub genu, stramine alligatur. Si quis damnatur, citra sanguinem mulcta consistit. Gravissima pœna est:

Terent. Eunucho Act. 2. Scena 2.

Tergere sciphos, & exanclare fortiter.

Privilegium ex consuetudine tale habent:

Quicumque aliquid annona huic symposio miserit, vexerit, curarit; solutionem si non urget, incuria ergò, ultrè nihil solvitur: si urget, importunitatis ergò, itidem nihil solvitor: & insuper gravissimam mulctam incurrito. Solus Tricongium si par est, ebibito. Et omnium cachinnis usque sistitor.

60 Ejus origo.

Originem huic ludicro dedisse ferunt, quod superioribus annis, postquam diu incolæ latitassent, nusquam ausi prodire, ob hostem & prædones, qui omnia pervagantes, nihil tutum reliquerant; cùm primùm prospiciendi potestas data, fortè fortuna hinc inde paullatim in hos colles convenerint, non aliâ quàm explorandi causâ (latissimus enim in omnem partem prospectus patet) ubi inexspectato vicinorum notorumque adspectu cùm quisque gauderet, pacataque omnia videntes, post tantos casus gratulabundi dextras jungerent; illum diem perpetuæ memoriæ consecrasse memorantur: & exinde quotannis in ea loca solutis curis, & festâ animi lætitiâ itum, non ex agri solùm additis, difsitisque locis; sed etiam ex opido: unde potissimę fortunę homines frequentes eunt, ubi frontem exporrigunt, & comburunt diem. Hæc

61 Auctoris excusatio.

audita mihi, paucis visum inserere: cùm ut fidem meam liberem; tum ut tædiosæ lectionis levem fastidium. Si quis est usqueadeò durus, ut ob jocosa hæc frontem caperet, atque supercilium attollat; is ad Timones abeat, & Hæraclitos: mihi Democrito magis esse lubet; & cum Socraticis diæ sapientiæ facere: pectore, non supercilio. Nam quum vita nostra mera sit calamitas; quæ obsecro vesania est, miseriores miserias nostras reddere? quod fit si omnia nobis negamus. Satis est, culpam vitare, virtutem sequi; & quæ media sunt, neque in bonis habere, neque in malis.

Enimverò quod ad primordia *Moesecani Dominii* attinet, nihil hactenùs certi deprehendi. Gaillardi quidem collectanea ad Guidonem Dampetram Flandriæ Comitem referunt (quem Moesecæ Dominis terras donasse constat, quæ alluvione accedunt: quod illis Carolus V. Cæsar confirmavit) & ad illud usque tempus, ea loca partim sylvestria, partim ulvosa fuisse; sed id facilè refellit *Henricus de Asca* sive de *Grimbergis*, quem hoc Dominium potitum constat, antequam Guido Comitatum accepit. Et quod magis, jam in familiæ cognomen *Moeseke* abierat. Dein memini audire ex nobilissimo viro Joanne vander Borgh, superiore Moesecæ Toparcha, ea referri ad sororem Roberti Teneræmondę Domini: eamque id Dominium à matre Machtilde acceptum, dotale Gulielmo de Grimbergis Ascæ Domino attulisse. Sed qui hujus diplomata leget, quæ non uno loco in monimentis Swivecanis, contrà esse sentiet: ubi nusquam non tituli modò, sed ne loci quidem meminit, quod de Asca non neglexit. Sed ne plus Moesecanis eripere videar, quàm dare, antiquius id mihi Dominium videtur: adeò ut plurimis hujus Territorii vetustate præcellens, cum quovis hâc parte contendere posse videatur; vel hanc ob causam, quòd cùm video *Ægidium Militem de Meerske* Abbatiæ Swivecanę in primordiis donantem certos reddititus, imò verò multo antè censeri inter testes Institutionis dictę Abbatiæ; non aliud inducor credere, quàm ante id tempus *Moesecam* titulum Dominii habuisse. Sciunt enim quotquot in ejus ætatis diplomatibus versati, *Militem de Moerske* aliud nihil esse, quàm ipsum Dominum post adeptam dignitatem Equestrem, aut Domini filium, aut nepotem. Parva loquor, altiùs jam ibo. Cùm à sexcentis penè annis illustris familiæ cognomen *Moerske* fuerit, quis dubitet quin, vel ante id tempus Dominii titulum habuerit? Cognomen autem familiæ ab eo usque ævo fuisse, Archiva Blandinii monebunt: ubi anno M. LXXII. *Joannes de Moerske* Roberti Comitis diplomati subscribit. Ceterùm Ægidius ille, quem dixi, an ex Grimbergensi fuerit familiâ, neque negare ausim, neque asserere. Hoc autem constat, brevi pòst tempore penes eam gentem hoc Dominium fuisse, ex qua fuerint hi:

Henricus de Asca sive *Grimbergis*, qui uxorem habuit Joannam Spineti Dominam. Utriusque

62 De Moesecani Dominii exordio.
63 (Gaillardi error) Tab. an. 1255.
Tab. an. 1317.
Tab. an. 1250.
64 An à Gulielmo de Grimbergis.
De hoc vide supra lib. 1. cap. 6. num. 77.
Tab. an. 1227. 1234. & alibi sæpius.
65 Antiquius esse.
66 Argumentum unum.
Tab. an. 1238.
Diploma anno 1123. lib. 1. cap. 6. num. 3.
67 Et alterum.
68 Grimbergensis familiæ Moesecæ Domini. Tab. an. 1159.

que tabulæ exſtant in Archivis D. Bernardi, in hæc verba:

Henricus de Haſca Miles, & Joanna uxor ejus, Domina de Spineto, in ſpe æterna retributionis à Domino, Viris Religioſis, Abbati & Conventui loci S. Bernardi, Ciſtercienſis Ordinis, Cameracenſis diœceſis, qui in palude de Meerſeke, tam pro ſe, quàm pro nobis, quàm etiam pro ſuis ſimul in dicta palude coheredibus, fideliter laborantes perſeverant, arenam, quæ ſita eſt in parochia de Moerſeke, in loco qui dicitur Gaſtella, prædictæ paludi contiguam, quam ad præſens foſſatis & ſæpibus incluſerunt, pro ſuis ædificiis, & aliis uſibus inibi conſervandis, & habendis, in eleēmoſynam liberè contulimus, & ab omni calumnia penitùs liberatam. &c. Datum anno Domini milleſimo, ducenteſimo, quinquageſimo nono, menſe Junio.

Fratrem habuit *Henricus* Gerardum. Utriuſque in obituario Moeſecæ mentio; ubi *de Moerſeke & Grimbergis* vocantur. Hæc anno M.CC.LII. Illum ſecutus eſt alter

Henricus de Grimbergis: quem aut Prætorem, aut Conſulem Teneræmondæ fuiſſe, ex actis Swivecanis aliqua fides. Vixit anno M. CCC.

Archiv. Swivec. Tab. an. 1300.

Analecta Harduini & Gaillardi.

Henrico ſucceſſit *Gerardus de Aſca*, Eques, Berlegemi item Dominus. Hic in Archivis S. Joannis Baptiſtæ, *Gerardus Moeſecanus Eques* dicitur. Uxorem habuit Clariſſam de Mirabel, Franconis filiam: Joannis Mirabelli neptem: qui cùm unicam haberet filiam, teſtamento cavit, ut ſi fortè filiæ ſtirps deficeret, ſacellania quam fundarat Gandavi ad D. Pharaildis, eſſet in poteſtate Ywani Vaernewyck, Equitis, Martini Prooſt, Gerardi Moeſecani, ſive de Grimbergis (erat hic Clariſſæ maritus) & Ravonis de Erpe Meeræ Domini: quorum ſinguli, duxerant ſingulas ejus neptes. Conditus eſt autem prædictus *Gerardus* Moeſecæ, in Sacello D. Virginis, cum hac Epigraphe quam amicus noſter, vir nobilis, Adrianus de Marſclaere, ante nuperas tempeſtates enotavit: *Hic jacet Gerardus de Grimbergis, Dominus Moeſeca, & Berleghemi: qui obiit anno* M. CCC. LII. 5. Februarii.

69 Clariſſa de Mirabel cujus uxor.

Ibidem.

70 Gerardi de Grimberg. Epigraphe ſepulchralis.

Archiva familiæ & Gaillart.

Patrem filia *Maria* excepit: quæ in paterno monimento condita, hanc habet inſcriptionem:

71 Item Mariæ. Ibidem.

Maria de Grimbergis, Maldeghemi & Moeſeca Domina.

72 Domini gentis Maldeghemiæ.

Hæc maritum habuit Philippum Maldeghemium, Equitem; illius Philippi Maldeghemii filium qui memorabili in Guidonem Flandriæ Comitem conſtantiâ, æternum ſuæ familiæ Fidei encomium reliquit: effecitque ut peculiari laude, gens *Maldeghemia Fida* nuncupetur. Utriuſque memoria eſt in obituario Moeſecano, ubi legitur: *Nobilis & potens Philippus de Maldeghem, & Domina Maria de Grimbergis ejus uxor, Gerardi Moeſecani & Clariſſa filia.* Ex hoc conjugio natus eſt *Philippus Maldeghemius*, cujus ante calamitoſa nuperæ tempeſtatis diſſidia, monimentum in Templo Moeſecano ſpectabatur. Erat id ad boreale Chori latus, ſub opere arcuato ex lapide Lydio, cum inſcriptione Belgica, quam ſic Latinè verti:

Oudegherſte Annal. cap. 136.

73 Philippi Maldeghemii monimentum. Analecta Gaillardi.

Hìc jacet inclytus & potens Dominus Philippus Maldeghemius, Eques, Dominus de Maldeghem, Grimberghe, Moerſeke, Berleghem, Hayeghem & Leyſcotæ, filius Philippi, & Mariæ de Grimbergis.

74 Ejus uxor. Analecta Harduini.

Uxorem habuit Eliſabetham de Wavrin, cujus & mariti viſebantur olim juxta monimentum pictę ad vivum effigies, cum armis gentilitiis hinc, & inde. Sorores habuit hic Philippus, Eliſabetham Ackoiæ Dominam, & Catharinam Maldeghemiam, quæ nupſit Gerardo Maſminio, Equiti, Maſminiæ Domino, cui Berleghemum dotale attulit; peperitque illi Walravium Maſminiæ, & Berleghemi Dominum, & Claram Maſminiam, quæ primum Sigero Cortracenſi Mellæ Domino (alius hic erat ab illo, quem vulgò *Certrozyn* vocant, qui anno M. CCC. XXXVII. ipſo Benedicti, Principis mandato capite plexus eſt) dein Philippo de Herpe nupta eſt. Ex priore marito ſuſtulit Yolantam Cortracenſem: cujus tutores fuère Jacobus van Hurne, & Jodocus van Volmerbeke, qui anno M. CCC. XCIX. paternam ejus hereditatem à matre acceperunt, & inter cetera Mellæ & Herſeauci Dominia; præſente aviâ Catharinâ Maldeghemiâ Maſminię, & Berleghemi Dominâ, & avunculo Walravio, Maſminiæ Toparchâ. Ea nupſit primùm Simoni van Hole anno M.CCC. LXXXVIII. 13. Junii: iterùm Richardo van Steeland: & tertio Hoſtoni de la Barre, Equiti; unde natæ ſunt Joanna, & Jacoba de la Barre: quarum illa Mellæ Dominium accepit, & Conjugem Joannem Picavet, Jacomardi filium. Huic præter alia bona dos fuit Toparchia Herſeaux. Maritum habuit Joannem van Leeuwerghem, Rolleghemi, & Lendeghemi Dominum. Sigero fatis functo, Clara Walravii ſoror, ſecundis nuptiis juncta Philippo Herpę Domino, ſuſtulit Philippum, & Suſannam: ex quibus hæc Ghelnoto Daman nupta, ſine ſobole deceſſit. Ejus hereditatem adiit Philippus Herpæ Dominus, frater (cujus poſteros Laernæ deſcriptinne dabo) & Yolanta Cortracenſis, Uterina ſoror, anno M. CCCC. XIX. Porrò Walravius, ductâ Margaretâ de Maerſchalck, Roberti Blaeſveldæ Domini filia, filium reliquit Robertum Maſminium, Dominum Maſminię, Berleghemi, Uytberghæ, Hemelveerdighem, S. Martini Ledæ, Weſt, &c. Aurei Velleris Equitem: qui ex Eliſabetha van Leeuwerghem ſuſtulit Margaretam Maſminiæ, & Beatricem Berleghemi Dominam. Altera Walravii conjux fuit Jacoba Ghiſtellana Gerardi filia, ſoror Joannis Coudenburgi, & Guidonis Axelæ, & Waſcali Toparchæ; unde nata Eliſabeth Maſminia, quæ nupta eſt Philippo de Moere.

75 Sorores. Ibidem.

76 Sororius ejusque poſteri.

Collectanea Gaillardi.

Gaillard.

Idem.

Idem.

Idem.

Hujus lib. cap. 3. num. 140.

Idem.

Philippum Maldeghemium ſecuta eſt *Maria Mal-*

Archiva familiæ

Maldeghemia. Hanc filiam Moesecæ Domini fuisse, ex Maleani scripto manifestum: ubi vocatur, *Maldeghemi & Moeseca Domina*, diciturque *fidem præstitisse causâ cujusdam feudi, quod tenebat à Curia feudali Beverana, cui nomen Decime vander Dorent, quod patris sui Moeseca Domini hereditate possidebat. Actum anno* M. CCC.
Tab. an. 1397. LXX. Eam exinde vigesimo septimo pòst anno superstitem fuisse, ex actis Moesecanis constat. Post hanc *Maldeghemium* cognomen aliquandiu penes Moesecæ Dominos mansit, sive quòd viro Maldeghemiæ gentis nupta, sive, quòd fieri amat, à potiore dominio.

77 Franciscus Cavalcanti cujus maritus. Lib. Feudal. Archiv. familiæ.
78 Moeseca vendita. Ibidem.

Mariam secutus est *Philippus Maldeghemius*; Illum *Margareta Maldeghemia*; quę Francisco Cavalcanti nupta, hanc majorum hereditatem vendidit *Joanni Petro Roffin.* Quod non ferens Ywanus van Ophem, Mariæ Ascanæ, Roberti Ascani, & Mariæ de Fleureville filiæ maritus, prędictę Margaretæ consanguineus, sive præsenti commodo, sive rei insolentiâ motus, quod dominium longâ Avorum serie, ab ipsa usque Teneræmondensi familia acceptum, quod hactenus nunquam, nisi hereditariâ successione, & conjugiis possessorem mutaverat,
79 Jure sanguinis retracta. superstite illæsâ, si non nominis, unius saltem stirpis, & originis serie; jure propinquitatis ad se retraxit, quo facto

80 Moeseca gentis van Ophem. Ibidem an. 1488. Ibidem.

Ywanus, quem dixi, eo jure quo Majores *Moesecam* possedit. Paulò pòst

Catharina van Ophem Ywani filia & heres ex asse, hujus dominii, vivo patre, possessionem accepit: quia pretium dictæ retractionis suppeditarat. Hæc maritum habuit *Adamum van Berchem* Equitem; & inde liberos, Adrianum, Jacobam, Joannam, & Elisabetham. Obiit autem Adamus anno M. CCCC. XCII.

81 Gentis van Berchem. Ibidem an. 1493.

Defuncto patre, matre superstite *Adrianus van Berchem* legibus partitionis hereditariæ, de quâ inter Tutores convenerat, Moesecæ Dominium adiit: idque Tutorum operâ administravit: donec ad pubertatem pervenit. Quo tem-
Anno 1506. pore uxorem duxit Elisabetham Cocks; sed non multò pòst vivâ etiamnum matre, è vivis excessit: conditusque est in monimento *Gerardi Ascani*, Maldeghemi & Moesecæ Domini, relictâ filiâ *Theodorâ van Berchem:* quę Tutores habuit Henricum van Berchem, Equitem, Eelsati Dominum, & Petrum van Bernage, Es-
Anno 1512. Ibidem. schenbecæ Dominum. Hanc postea duxit *Ægidius vander Borgh.* Cùm autem aliquantò post *Adrianum*, etiam Adriani mater mortem cum vita commutasset, *Jacoba* Adriani soror natu maxima, rata id Dominium ad se esse devolutum, *Moeseca Dominam* se inscripsit, exclusâ Theodorâ fratris filiâ. Ea nupsit *Petro de Bernage*, Equiti, Domino Parcæ: & iterum *Joanni Malart:* qui simul hoc Dominium trastule-
82 Gentis de Bernage. Ibidem an. 1527. runt in *Elisabetham de Bernage* filiam, ex priore conjugio: quam duxit *Carolus Serraets*, Consiliarius Brabantiæ: unde sustulit filium Petrum.

83 Gentis Serraets. Ibidem.

Mortuâ matre cùm *Petrus Serraets* per patrem Moesecæ Dominium adiisset, continuò mota est controversia inter Inghelbertum de Bernage, Ludovicum Serraets, Inghelbertum van Oyenbrugghe, ac Joannem vander Straten, 84 De Moesecæ Dominio controversia.
Petri Tutores; & *Ægidium vander Borgh*, qui nomine uxoris sibi, aut saltem liberis suis ex *Theodora van Berchem*, Adriani filia, Moesecam deberi dicebat: eâque ratione, à Soceri morte quæcumque inde poterat emolumenta sibi, & suis asserebat. In ea controversia antequam ad litis contestationem ventum esset, decessit *Ægidius* relictis liberis Petro, & Joanne: quorum tutelam accepère Joannes vander Borgh, Michaël vander Borgh, & Joannes vander Linden: qui Ægidii vestigiis insistentes pupillorum jus sunt prosecuti: reclamantibus adversariis, hâc præsertim ratione: quòd Adrianus ante matrem obiisset; neque repræsentationi hic locus esset. Quod ita refutatum est, alia- 85 Ea finita.
que insuper reposita, ut tandem secundùm *Theodora* liberos sententia lata sit.

Adiit itaque *Petrus vander Borgh*, major natu, 86 Moesecæ gentis vander Borgh. Ibidem.
avitam hereditatem. Hic celebs obiit anno M. D. L. Conditus autem est in templo Moesecano in medio Chori, ante summum altare.

Ejus hereditatem cum Moesecæ Dominio Ibidem an. 1552.
accepit *Joannes vander Borgh*, alter *Theodora* filius, Eques Solymus. Hic conjugem habuit Catharinam van Duffele, & ex ea filium Joannem, & filiam Annam quæ nupsit.....de Longin.

Patri successit *Joannes vander Borgh*; qui uxorem duxit Odiliam Roelants, ex qua multos sustulit liberos, nempe Joannem, Matthiam, Carolum, Henricum, Gulielmum, Gertrudem, Odiliam, Joannam, & Annam; & exinde Annam Sweerts, ex qua nullos. Hic præter variorum annorum Consulatus, peculiari quâdam laude, eum Magistratum quadriennio continuavit. Obiit autem nuper, anno M. DC. X. primâ Februarii magno Reip. damno: quæ virum amisit innocentissimum, civem bonum, Consulem moderatum.

Illum excepit *Carolus vander Borgh*, qui bien- 87 Præsens Moesecæ Dominus. Lib. Feudalis anno 1608.
nio penè antè, dono eam ditionem à patre acceperat. Ejus nomine Clientelam Principi juravit Carolus de Hertoghe Paddeschoti Dominus Avunculus & tutor.

UYTBERGHEN, OVERMEERE.

SEquuntur Pagi duo, *Uytberghen* & *Overmeere*, quorum ille à vicinis Berlaeræ montibus 88 Uytbergæ Etymon.
aut tumulis potiùs nomen habet, ut si dicas *Extra-montes* (memini etiam legisse *Hundelberghen*, id est Hunnorum montes, nisi in scriptione sit
vitium) hic verò à situ ultra lacum, qui *Uytberghe:* unde etiam inibi plateæ nomen, de *Meer-* 89 Overmeeræ Etymon.
straet id est lacus platea. Prior ille pagus est ad 90 Uytbergæ situs.
Scaldim: qui fluvius prata quotannis inundans, magnam herbis & pecori adfert ubertatem. Alter in viciniâ. Illius titulum Dominus præfert ob 91 Cur alteri prælata.
antiquitatem. Constat enim ut unum feudum duo hæc loca constituunt; ita unico pago antiquitus fuisse comprehensa: & *Uytbergam* parochiale

chiale Templum habuisse, cùm *Overmeere* Sacello contentum esset: quod ab aliquot retrò seculis etiam Parochiæ jus accepit. Hujus D. Virgo tutelaris, illius D. Petrus. Tribunal uterque pagus unum habet. Utrobique tamen Juridici conventus fiunt, & ubicumque Domino visum. Locus Tribunalis Uytbergani est juxta cœmeterium; *Overmeere* verò circa ædes Toparchæ:

92 Prætorii commendatio. quæ præter ædificii antiquitatem, loci amplitudinem, villæ commoditatem, amœnissimæ sunt vivariis, arboretis, hortis. Eæ nuperâ secessione

93 Bonniveti refugium quando. Legato cuidam Gallico saluti fuêre. Bonnivetus hic erat, ad Ordines Belgicæ à Francisco Valesio Andegavensium, & Alençonii Duce, missus, domino suo harum ditionum Principatum procuraturus: qui cùm ex Artesia Antverpiam proficiscens, Gandavi paululùm substitisset; imperio Joannis Embiesii, ex cujus arbitrio pleraque in ea Rep. gerebantur, jussus est discedere: inpensè enim Gallicam per ea tempora factionem, & Gallos oderat. Cùmque accepto aliquot militum præsidio in via esset; equites ab Imbiesio ad eum opprimendum missi, irruptione factâ aliquot ex ejus comitatu trucidarunt. Ille autem cùm videret nullum esse in armis præsidium, ex equo descendens, dum alii pugnant, superatis natando aliquot rivis, & fossis, tandem huc incolumis devenit. Sed à diverticulo ad viam.

94 Gandensium in Overmeere clades. Hunc pagum Gandensium sub Philippo Bono clades celebriorem reddidit: ubi alto firmoque

Meyer. an. 1452. Oliv. de la Marche lib. 1. cap. 21. propugnaculo per vim exutos, Teneræmondæ præsidiarii profligarunt. Ibidem à Comi-

95 Qui ibidem creati Equites. te S. Paulino Cliviensem, Theobaldum. Dominum Fiennensem, Cornelium Philippi nothum Joannem Castellerium, aliosque nonnullos

Anno 1452. equestri Baltheo donatos, Meyerus notat.

96 Ibidem monimentum cujus. In Templo ante summum altare è vivo saxo monimentum visitur, Joannis Coudenhovii; cum incubantibus ejus & duarum conjugum simulacris; etsi altera alibi sepulta est, ejus autem inscriptio, quantùm legi potuit, est hujusmodi:

97 Ejus inscriptio. *Sepultura nobilis, & egregii viri Joannis Coudenhovii, Armigeri, Domini Ghentbrugæ: qui obiit* 28. *Octobris, anno* M. D. LIII. *& Dominæ Mariæ van Ameronghen, ejus conjugis: quæ ex hac vita migravit* 12. *Decembris, anno salutis* M. D. XLVI.

Arma gentilitia hinc inde erant hæc *Coudenhove, Nuwenbrugghe, Wintre, Cnibbe, Adorne, vander Banck, Uytenhove, Baenst.*

98 Item Hospitale à quo. Prope Templum hospitale est, cum contiguo Sacello, structum olim à *Joanne de Overmeere* Milite, qui ibidem sacellaniam fundavit: ut ex tabulis liquet, quas mecum communicavit nobilissimus vir Nicolaus Coudenhovius præsens loci Toparcha, in hæc verba:

Universis & singulis præsentes litteras inspecturis, Joannes ex Curia, filius Jacobi, cum notitia veritatis salutem. Noveritis tenore præsentium Joannem dictum van Overmeere Militem, nostrum prædecessorem, fundasse perpetuam Capellaniam, situm in Capella Hospitalis de Overmeere, penes parochialem Ecclesiam de Overmeere; & certis redditibus, & peciis terræ arabilis, & pratorum mortificatis assignatis dotasse, & assecurasse, &c. Hæc anno M. CCCC. L. II. Martii.

Has tabulas fugientibus demùm litteris primæ fundationis datas non abs re suspicari liceat; & (quod inde consentaneum) vetustam admodùm esse Sacelli originem. Id Sacellum cum hospitali funditus eversum restituit vir nobilis *Philippus Coudenhovius* Eques: qui imperio Mariæ Hungariæ Reginæ, sub Carolo V. Cæsare, obsidione Metensi unius cohortis Wasianæ ductor fuit. Hujus ibidem exstat monimentum, cum incubante ad vivum effigie, ad latus autem epigraphe talis:

Hic jacet Dominus Philippus de Coudenhove, suo quondam tempore Eques, nobilis domesticus Imperatoris, qui obiit anno M. D. LVIII. IX. *Septembris. Manibus ejus bene precare.* 99 Ibidem Epigraphe.

Quaterna ibidem consanguinearum gentium insignia, *Coudenhove, Atorne, Wintere, Cnibbe.* Hic autem pagus an aliquando seorsum ab altero fuerit possessus, neque negare ausim; neque 100 An Overmeere seorsum possessum.
affirmare. Illud constat, cognominis loco jam olim usurpatum: cui rei non solùm exemplo est 101 Ejus rei indicium.
Joannes de Overmeere, Miles, cujus paulò antè memini; sed insuper *Nicolaus de Overmeere, Miles*, cujus & Beatricis uxoris, & Joannis filii, memoria extat in obituario Ecclesiæ Collegiatæ Teneræmondensis, ad VII. Idus Martias, & pridie Nonas Decemb. & *Adelisa de Overmeere* quæ anno M. CC. LXII. fuit superstes; ut docet diploma Hugonis Castellani Gandensis, quo Collect. Gaillardi Archiv. genus Vianæ.
confirmat donationem *Balduini de Inghelosenberghe Militis: qui contulit in eleemosynam viris Religiosis Abbati, & Conventui Ecclesiæ B. Mariæ de Bodelo, de consensu uxoris suæ, decimam; quam idem Balduinus habebat jacentem in Parochia S. Joannis de Stene: quam idem Balduinus tenuit ab Adelisa de Overmeere, & dicta Adelisa à Domino Villano Milite, fratre nostro.* Verba sunt Hugonis Castellani, anno ut dixi M. CC. LXII. Præter Adelisam occurrit *Joannes de Overmeere* Castellanus Nienoviæ qui obiit anno M. CCCC. VI. 10 Decembris, conditusque est in Abbatia Nienoviensi: ubi monimentum habuit, cum effigie armatâ. Nienoviæ Domi- 102 Joannes de Overmeere an Nienovæ Dominus,
num fuisse non omnino temerè aliquis suspicetur. Constat enim eo titulo Dominos ibidem antiquitus usos: quod si quis ignoret fidem faciant Collectanea Gaillardi, ubi: *Gerardus de Grimbergis Dominus, & Castellanus Nienoviæ Fundator Abbatiæ*, &: *Gerardus de Grimbergis, Gerardi filius, Dominus, & Castellanus Nienoviæ, & Dominus de Grimbergis.*

Habet autem Dominus præter cetera quæ 103 Domini hic peculiare jus.
omnibus hujus Territorii Dominiis communia suprà

ſuprà diximus, medium trajectus Uytbergaoi:
Molam bannalem, ut vocant, mulctas ſexaginta
librarum, & infra. In variis item hujus Domi-
nii elenchis ſive indicibus, quæ vulgo Denom-
brementa vocant, & alibi item, inveni: *In tam
alto Dominio poſſeſſorem his pagis potiri, quàm
ipſe Teneramondæ Dominus potitur ſuis:* & in an-
tiquo inſuper codicis feudalis fragmento, po-
teſtatem illi eſſe, *Dandi vitam.* De hujus Do-
104 De hujus Dominii origine quæſitum. minii initiis inquirenti nihil uſquam certi occu-
rit. Illud tamen veriſimile, Dominii titulum in
uſu fuiſſe, antequam Overmera Parochiæ jus
accepit: alioquin credibile, quòd in duo feuda
diviſum fuiſſet, quod nunc eſt unicum. Do-
mini autem, quos variâ lectione aſſequi datum
eſt, ſunt hi:

105 Dominorum Series. *Sophia de Beaufort:* nupta *Gulielmo Nivel-
Collect. Gaillardi. lano.* Hunc Gulielmum fuiſſe familiæ vander Ha
veriſimile eſt, ex obituario Monaſterii ten Boſ-
106 Gulielmus Nivellanus cujus familiæ. ſche juxta Hemelveerdighem, ubi habentur
hæc verba: *Gulielmus vander Ha Dominus Uyt-
bergæ.* Alium fuiſſe primùm credidi, & ſupe-
riorem aliquem Uytbergæ Dominum; ſed non
potuit: quum illud Monaſterium ſtructum ſit
circa annum M. CCC XXXIII. ut ex inſcriptione
monimenti ipſius conditoris liquet, hoc ſenſu:
107 Monaſterii ten Boſſche conditor. *Hic jacet Joannes Gheylins: Obiit anno* M. CCC.
XXXIII. XVI. *Septembris, & Iſabella de Goede,*
Ibidem. *ejus uxor: obiit anno* M. CCC. XXXI. *octavo Octo-
bris.* Itaque cùm Sophiam multò antè id Do-
minium habuiſſe conſtet, ſuperior fuiſſe non
Tab. anno 1313. potuit. Condita eſt hæc Sophia cum filio Gui-
done Gandavi apud Franciſcanos, ubi hæc o-
lim Epitaphia:

108 Sophiæ de Beaufort monimentum cum epigraphe. *Anno Domini* M. CCC. XXXI. XIII. *Ka-
Analect. Harduini. lendas Februarii, obiit Domina Sophia de
Beaufort: Domina de Gramine, Uytber-
ghine, & Schuervelde, Soror Fratrum
Minorum in extremis. Orate pro anima
ejus.*

109 Item filii ejus Guidonis. *Anno Domini* M. CCC. XXIX. *in Cathe-
Ibidem. dra Sancti Petri, obiit Guido de Nivella
filius Gulielmi de Nivella Militis, ac
conſortis ejus Dominæ Sophiæ de Beau-
fort, Dominæ de Schuervelde. Anima ejus
requieſcat in pace.*

Hìc etſi *Schuervelde* tantùm *Domina* dicatur,
in ſuperiore autem Epitaphio *Domina Uytber-
ginæ*, atque inde conjici poſſet poſt annum XXIX
id Dominium conſecutam; contrà tamen eſſe
tabulæ ſuperſtites convincunt: quibus anno M
110 Familiæ de Beaufort ornamentum. CCC. XIII. *Uytbergæ Dominam* ſe inſcribit. Ad
ornamentum familiæ de Beaufort notatu viſum,
quòd non ſolùm purpuratos Patres produxerit;
Palatina de vitis Pontificum. ſed duos inſuper ſummos orbis Pontifices, *Cle-
mentem* videlicet *ſextum, virum multa doctrina,
compoſita eloquentia, liberalem, comem, ac per-
humanum, Avenione ſepultum decimo Pontifi-
Ibidem. catûs anno:* & ejus ex fratre nepotem *Grego-
rium* XI. qui ſeptimus eorum qui Avenione ſe-
derunt, Apoſtolicam Sedem ex Gallia Romam
tranſtulit: ubi Pontificatûs anno ſeptimo ſub-
latus eſt, tanto omnium gemitu, & lacrymis,
quanto antè nemo quiſquam.

Matrem ſecutus eſt *Gulielmus Nivellanus:*
quem vixiſſe anno M. CCC. LXV. & hoc Domi-
nio potitum conſtat, ex veteri fragmento co-
dicis feudalis, in membrana.

Illum excepit *Joannes Maſminius* Eques, 111 Maſminiæ gentis Uytbergæ Domini.
Calckenæ inſuper Dominus. Frater fuit quan-
tum conjicio Walravii Maſminiæ Domini. Analect. Harduini & Gaillardi
Uxorem habuit Margaretam Oudenhoviam cu-
jus familiæ nobiles Meyerus interdum *Veteris* Anno 1421. & alibi.
Villæ vocat. Liberos reliquit Daniëlem, Ludo-
vicum, Joannem, Ghiſelbertum: quorum tu-
telam geſſit Philippus Maſminius Somerghemi
Dominus; ex his Joannes Laernæ, & Ghiſel- Meyer an. 1379.
bertus Holbecç Dominus (quem Equitem fuiſſe, Analect. Harduini anno 1380.
& Aldenardæ inter alios nobiles à Gandenſibus Gaillard. anno 1390.
obſeſſum Annales memorant) dicuntur occi-
diſſe Zantbergæ Dominum; quæ cædes amicâ
conventione poſtmodum expiata eſt, pacatis
Henrico & Gerardo Zantberganis fratribus,
eorumque matre, & Joanne de Bairlemont tu-
tore; idque interventu *Joannis Maſminii E-
quitis, Philippi Maſminii Equitis, Gerardi van
Steenhuſe Equitis Sweveghemi Toparcha, & Wal-
ravii Maſminii Equitis: datique utrimque ſpon-
ſores Sigerus vanden Kerckhove, Lanceloтus de
Bairlemont, & Joannes Oultra Dominus,
Caſtellanus Iprenſis.*

A morte Patris *Daniël*, maximus natu, hoc Analect. Harduini.
Dominium, & *Calkenam* inſuper accepit. Uxo-
rem habuit Margaretam Ghiſtellanam, Philippi
Ghiſtellani Equitis filiam, & ex ea liberos;
Joannem, Gerardum, Daniëlem, Ludovicum,
Philippum, & Eliſabetham: quorum tutelam Collect. Gaillardi.
accepit Robertus van Leeuwerghem Ghiſeghe-
mi Dominus.

Daniële vitâ functo, *Uytberga* & *Overmera* Analect. Harduini & Gaillardi.
Dominium ad *Ludovicum* filium devenit. Hic
uxorem habuit Eliſabetham Swaghen & ex ea
liberos; Augerium, Jodocam, & Margaretam;
ut teſtantur tabulæ, quibus *cum uxore Eliſabe-* Collect. Gaillardi.
tha Swaeghen hereditatem ſuam partitur, hoc
modo: *ut duo trientes Uytberga & Overmeera,
cum alta juſtitia & emolumentis, molâ inſuper, ejuſ-
que redditibus Augerio cederent: Jodoca, præ-
dium quod erat Bella ad Scaldim, Domus ſita
Teneramondæ, certique reditus: Margareta verò
bona quæ Berleghemi*, &c.

Poſtquam Ludovicus deſiiſſet vivere, *Au-* Lib. Feudal.
gerius lege dictæ partitionis paternum Domi-
nium adiit, conditus autem eſt ad D Petri Uyt-
bergæ. Liberos reliquit ex conjuge Margareta Gaillart
vander Lindeo, Jacobum & Gertrudem.

Augerio ſucceſſit filius *Jacobus maſminius*: qui Lib. Feudal.
cum patre, & ſorore commune habet monimen-
tum in templo Uytbergano; quod per has turbas,
lapſu campanæ, in plurimas partes ruptum, Pe-
trus vanden Houte Uytbergæ Dominus, curavit
componi: ſparſaſque huc illuc partes jungi. Ejus
quæ legi poterant, hæc ſunt: *Hic*

112 Augerii Masminii sepulchralis Epigraphe.

Hic situs est Augerius Masminius, Uytbergæ Dominus, qui obiit XVI. *Maii auno* M. CCCC. XCIV. *& Jacobus Masminius Uytbergæ Dominus, qui obiit..... Febr. anno* M. D..... *Et Gertrudis Masminia Augerii filia M......*

Archiv. Curiæ Feudalis.

Jacobum constat Philippi Austriaci primi ævo hoc Dominio potitum, ex diplomate, quod ille Princeps Christophoro Barousio concessit, anno M. CCCC. XCVIII.

113 Gentis vanden Houte Domini.
Archiv. familiæ lib. Feudal.
Ibidem.
Archiv. familiæ.

Post Jacobum ad *Gertrudem* Augerii filiam Uytberga abiit. Ea nupta *Joanni vanden Houte* sustulit filias duas, & *Maillardum vanden Houte*, Uytbergæ Dominum. Hic conjugem habuit familiæ Dixmudanæ; & ex ea filium Jodocum: quâ defunctâ, Margaretæ van Moere junctus est; unde nati Petrus, Jacobus, Lævinus, & alii, atque aliæ ad undecim: ex quibus omnibus tribus primis morte sublatis, hoc Dominio potitus est *Levinus vanden Houte*. Huic conjux Margareta Pels, peperit undecim liberos quibus omnibus superstes.

Lib. Feudal.

Petrus vanden Houte hoc Dominium adiit. Uxorem habet Annam de Figueroa, & ex ea liberos, Leonoram, & Magdalenam.

114 Præsens Uytbergæ & Overmeere Dominus.
Lib. Feudal.
115 Ejus uxor & liberi.

Post Petrum emptione hanc ditionem accepit V. N. *Nicolaus de Coudenhove*, Ghentbrugę Dominus, præsens ejus loci Toparcha: qui ex Carolotta de Baudringhien sustulit Jacobum, Annam, Philippum, Joannam, Joannem, Carolinam, Annam, Mariam, Jacobam, Antonium, Nicolaum, & alterum Jacobum Jacobo primogenito jam pridem defuncto.

Analect. Herduini & Gaillard.

Inter eos qui stirpis Masminiæ Uytbergæ titulo sunt usi, deprehendi etiam *Robertum Masminium:* cujus dominia hoc ordine, non uno loco, legi: *Massene*, *Berleghem*, *Uytberghe*, *Hemelveerdeghem*, *S. Martini Lede*, *Westeren*, &c. Quo jure tamen, hactenus non inveni: an emptione, an mutatione, quæ postea irrita, (nam hereditate non accepit) incertum; etsi verisimile. Filius fuit Walravii Masminiæ & Berleghemi Toparchæ, nepos ex filio Catharinæ Maldeghemiæ, Philippi Maldeghemii Moeseçæ Domini filię. Uxorem habuit Elisabetham van Leeuwerghem: & ex ea duas filias, Margaretam, quam duxit Andreas Dominus de Mastaing; & Beatricem cui tutor fuit Philippus de Herpe. Qui vir fuerit vel inde liquet: quòd in societatem Aurei Velleris decimus septimus à Principe inter primos viginti quatuor lectus est, quando is ordo primùm Brugis institutus, à Philippo Burgundo, nuptiis cum Isabella, Joannis Lusitaniæ Regis filia. Cæsus est autem, post varia in Principem merita, bello Leodicensi, cum Joanne Ghistellano, Dudzelæ Domino: suffectusque illi in ordinem Aurei Velleris Fridericus Comes Meurensis.

116 Robertus Masminius Aurei Velleris Eques ac Uytbergæ Dominus.
117 Cujus hic filius.
118 Ejus uxor.
119 Liberi.
Gaillard.
Guicciardin. descriptione Antverpiæ.
Meyer. an. 1429.
Idem an. 1430.
Guicciardin. de scrip. Antverp.

120 Ejus Dominii triens seorsum possessus.
Lib. Feudal.

Porrò tertia omninò hujus Dominii pars, jam olim à ceteris duobus trientibus seorsum possessa est: idque ex consuetudine hujus Curiæ Feudalis, cujus suprà memini. Ea autem divisio quando primùm facta, nondum sum assecutus. Hoc modò constat, *Ghisbertum Masminium*, cum Margareta van Belle conjuge, (unde filiam sustulit quę nupta Eetveldiæ familię viro, peperit Ghisbertum van Eetvelde) prædictum trientem vendidisse *Jacobo Uuytenhove*, anno M. CCCC. XXXIII. potiente Uytbergæ & Overmeeræ Dominio *Augerio Masminio*, ut tabulæ emptionis docent.

Lib. 1. cap. 2. num. 18.
121 A quo cui venditus.

Exin devenit ad *Joannem Utenhove*, ab hoc ad *Philippam Utenhove*, Christophori Barousii Lusitani, aliquot ex ordine Belgicæ Principum, OEconomi, conjugem: quæ cùm nullos haberet liberos: hereditate ad gentem Coudenhoviam concessit: in qua primus hanc Dominii portionem accepit *Joannes Coudenhovius*, Eques pater: inde *Joannes* filius: cujus hereditatem adiit Nobilissimus vir *Nocolaus Coudenhovius* Joannis filius Ghentbrugæ Toparcha, qui nunc ex asse *Uytbergæ* & *Overmeeræ* Dominio potitur.

122 Exin qui possederint.
Lib. Feudal.
123 Quis nunc.

CALKENE.

124 Calkenæ situs.

His contiguum est *Calkene*, Gandavo & Teneræmondâ æqualiter distans; cujus extrema longo tractu Scaldis beat: ex quo navigabilem rivum, cum commodissima statione manu ductum anno M. D. XL. Loci Pastor D. Joannes vanden Zype, S. Theologiæ Licentiatus, ibidem ortus, mihi commemoravit. Qui alia insuper amore patriæ suggessit, quæ hìc visum dare.

125 Ibidem notanda.

Primò opidulum hìc olim stetisse, ut vetus inter incolas narratio est, eo vico qui *Rot* dicitur, opportuno ad Scaldim loco: ejusque rei argumentum, varia sparsim fundamenta, quæ adhuc indies eruuntur. Dein plura hìc antiquitùs fuisse Prætoria, & ex iis potissima duo, in vicis *Raveschoot* & *Gavere*: atque ibi quidem Flandriæ Comites domum venatoriam, hìc verò priscam gentem de *Calkene* domicilium habuisse; ex qua *Sigerus* ille fuit, cujus celebris ibidem memoria, ob auctum ingenti munificentiâ loci templum, idque circa annum M. CCCC. Obiit enim anno M. CCCC. VIII. Idem notavit uno sæculo ad 25. ex hoc uno pago sacris initiatos, eorumque plerosque fuisse animarum Pastores; aliquos etiam Archipresbyteros. Templum D. Dionysio inscriptum est, miraculis olim nobile; cujus pars vetusta est, reliquum rẽcentius, ut dixi: Chorus etiam ab anno M. D. XXXI. Sacellum autem D. Annæ structum demum anno M. DC. IX. Jus Patronatus habet in Galliis Abbas S. Nicolai, in Bosco.

126 A quo cui datus hic pagus.

Datus est autem hic pagus olim, cum *Masminia*, & *Laerne*, à *Roberto* Advocato Atrebatensi, Betuniæ & Teneræmondæ Domino, sorori *Machtildi*, in compensationem dotis cum *Ghisberto Sottenghemio*, Rassenghemi Domino. Qua de re hoc diploma à N. V. Carolo Schouteete, aliàs van Zuylen, præsente Laernæ Toparchâ, accepi:

tarii Assenedæ, *&c.* Cui conjux ex gente *de Maelstede.* Hic ille est, qui cum Guidone Flandriæ Comite à Gallis contra datam fidem in carcerem conjectus est, anno M. CCC. Fratrem habuit Philippum, qui priscorum Scævolarum more, leges domi professus est. Hic Tamisiæ Xenodochium instituit anno M. CCC. XXXV. Idem paulò pòst cessit Comiti Flandriæ Cresciaco arcem Rupelmondanam, quam majores ejus oppignoratam cum Castellani titulo diu tenuerant: qua de re tabulæ supersunt datæ anno M. CCC. XXXVII.

157 Tertii item Joannis Villani cum Guidone Comite captivitas. Meyer. ad annum 1300. Archiv. familiæ.

158 Tamisiæ Xenodochium unde.

159 De Ripelmondana arce annotatio. Ibidem.

Patrem habuit *Hectorem Villani de Gandavo*, Baronem Bornchemi, liberum Toparcham Arcis S. Joannis, Collatorem Assenedanum, *&c.* Uxorem habuit *Mariam*, Philippi Gaverani Liedekercæ & Bredæ Domini, filiam. Hujus multa passim exstant fortia bello facinora, & exempla constantis in Principem fidei. Siquidem turbulento illo sub Cresciaco Comite ævo, Gandenses in fide continuit, & Principe à Brugensibus capto & detento, Gandensium (qui ab hujusmodi maculâ semper abhorruêre) cum Namurcæo, & Sigero Cortracensi, pro Principis libertate ductor, suâ potissimùm virtute, & bellandi peritiâ, validâ conjuratorum multitudine superatâ, & utrâque Scaldis ac Lisæ ripâ, cum Wasia, & quatuor Ambactis recuperatis; hostibus formidinem, fiduciam suis augendo, Comiti libertatem, Flandriæ pacem restituit.

160 Hectoris Villani virtus multa. sis.

Oudegherste Annal. cap. 132. & Meyer. an. 1323.

Huic parens fuit *Walterus Villani de Gandavo*, Bornehemi Baro, liber Toparcha Arcis S. Joannis, Collator Assenedanus, *&c.* maritus *Adelisa de Tamisia*, quæ alteris nuptiis juncta est Simoni de Desseldonck, Militi: qui cùm sine prole decederet privignos suos heredes scripsit anno M. CCC. IV.

Walterus filius erat *Alexandri Villani de Gandavo*, Baronis Bornchemi, Toparchę Arcis Sancti Joannis, & *Isabella Axolane;*

Nepos *Villani de Gandavo* (fratris Hugonis Castellani Gandensis, filii item *Hugonis Castellani*) & *Avezoeta de Maelstede.* Hic ille *Villanus* est, à quo familiæ *Villanum* cognomen. Cùm enim filius ejus *Alexander*, quem dixi, *Alexandrum* se *dictum Villani*, aut de *Villain* inscribit; filii & nepotes id imitati, *Villanum* nomen ad posteros, tamquam gentile, transmiserunt. At verò ne quis putet aliam hanc *Villanam* gentem esse ab illa *Gandavia*, neque *Villanes* nostros à *Gandaviis* illis priscis Castellanis Gandensibus oriundos; diploma dabo, quo liquebit *Alexandrum* hunc *Villani* esse filium; *Villanum* autem *Hugonis* Castellani Gandensis fratrem. Est autem illud ex archivis Baudelonensibus descriptú, in hæc verba: *Universis præsentes litteras visuris, Hugo Castellanus Gandensis, & Dominus de Hosdinio, salutem. Universitati vestræ volumus esse notum, quòd bonæ memoriæ Balduinus de Inghelosenberghe, Miles contulit eleëmosynam Viris Religiosis Abbati & Conventui Ecclesiæ B. Mariæ de Bodole, de consensu uxoris suæ, decimam quam idem Balduinus habuit jacentem in parochia S. Joannis de Steene, quam idem Balduinus tenuit ab Adeliza de Overmore; & dicta Adeliza à Domino Villano Milite fratre nostro; & idem Villanus à nobis in feudum: nos verò dictam collationem ratam habentes, concessimus plenariam potestatem Dominæ Avezoetæ, relictæ prædicti Domini Villani, & Alexandro primogenito ejus, quitandi, & quitum clamandi, ad opus dictæ Ecclesiæ, quandocumque voluerint, omne jus quod ipsi habent in dicta decima, quocumque modo eis competere posset. Nos pro remedio animæ nostræ &c. Actum & datum anno Domini* M. CC. LXII. *feriâ secundâ post Trinitatem.*

161 Familiæ Gandensi unde Villanum nomen.

162 Familiæ de Gandavo & Villain eadem.

His tabulis appendebat sigillum, & in eo insignia quibus hodiè gens *Villana* utitur. Etenim quum ad *Castellanos Gandenses* nunc deventum sit, eos quâ fide addixi, hìc dabo; & quidem quum multò gratius sit rerum primordia legere, quàm progressus; originem ejus arcis hìc habe: post hanc ad *Comites*, dein ad *Castellanos* deflectet oratio. De illa ex Chronico D. Bavonis hæc descripsi.

163 Gandaviæ gentis & Villanæ eadem insignia

Ad annum 916.

Castellum novum quod ad ripas Legiæ in Imperio situm est, non Reges Franciæ, non Comites Flandriæ, sed Imperatores Romanorum, in fisco & libera possessione S. Bavonis, ad defensionem ipsius Monasterii, & antiqui Castri Gandæ, propter divisionem Regni & Imperii statuerunt: quo scilicet præfatus Otho, Regni Francorum & Imperii Orientalium fines determinavit. De quo censum quinque solidorum S. Bavonis longo tempore Comites Flandriæ solverunt & nunc solvunt. Huic novo Castello, non Castellani, sed Comites præfuerunt: quibus quatuor villæ cum appendiciis suis, Asnethe, Bocholt, Axla, Hulsta, cum tota Wasia subjecta fuerunt. Quidam autem prædictorum Comitum Wycmannus exstitit, habens uxorem Lutgardim, filiam Arnulphi magni Comitis Flandriæ.

164 Origo novi castelli Gandensis unde Comites Castellani hujus familiæ & Vicecomites hodierni.

165 Illi Castello quæ loca obnoxia.

Fuit autem *Wycmannus* ille ex illustri *Bilingierum* stirpe, à priscis Saxoniæ Regibus oriundus, primus *Gandensis* arcis *Comes:* unde sibi suisque *Gandavium* cognomen peperit. Fratrem habuit minorem natu *Hermannum Biling*, qui dono Ottonis I. Imperatoris, primus inferioris Saxoniæ Dux factus est: quocirca *Wycmannus* offensus, quòd fratrem minorem sibi prælatum ægrè ferret, in Cæsarem alieno fuit animo. Postea tamen illi conciliatus, hujus arcis, quam dixi, præfecturam accepit, & cum ea *Comitis* titulum. Virum potentis familiæ fuisse vel inde liquet, quòd & fratrem habuit Ducem, & ipse uxorem duxit *Lutgardim*, Arnulphi Magni Flandriæ Comitis, filiam (cujus vetustissima apud me effigies) & insuper quòd *Machtildis*, ejus ex *Hermanno* fratre neptis, *Balduino* Flandriæ, inde *Godefrido* Arduennæ Comiti, nupta, utrique provinciæ Comites, sed Lotharingiæ Duces peperit; habuitque in dotem castrum *Eenham*, prope Aldenardam, nobile iis temporibus Dominium, quod antiquis *Brachantum*: unde supra *Brabantiæ* nomen deductum, & ibidem sedem fuisse Regni Lotharingici probavimus. Illi *Wycmanno* turpem maculam inurit Chronographus Divi Bavonis, ubi ait: *Villam dictam*

166 Quis primus Comes. Witichind. gestis Saxonicis.

167 A quo Gandava familia.

168 Ejus frater.

169 Uxor. Meyer. 961.

170 Ex fratre neptis cui nupta. Vide lib. 1. cap. 1. num. 55.

171 Quâ dote.

Lib. 1. c. 3. n. 62

172 Ejusdem à calumnia defensio Ad annum 963.

Dynastis, eorumque posteris, non semel sanguine juncta est: quos ipsos ex *Gandavia* hâc stirpe propagatos, non immeritò suspicamur,

136 Antiquum Imperium.

quòd eam ceteræ *Flandriæ Imperiali*, Castello Gandensi, Comitatui Alostano, Wasiæ, quatuor Ambactis, & ditioni Bornehemiæ præfuisse constet; quibus omnibus *Teneramondana* no-

137 De ea gente quæ hic dicenda,

stra *ditio* cingitur. Dabo itaque continuâ serie, nostri *Comitis* præsentis *Calkenæ* Domini majores, ex familiæ Archivis depromptos; (quod ad illustrationem Historiæ faciet) & in iis *Castellanos Gandenses*, quos ipse variis Archivis, ex compertæ fidei diplomatibus erui: & supra hos *Comites arcis Ottonianæ*; à quibus *Gandavium* nomen ad posteros derivatum. Quumque etiam *Alostenses* dicti sint; *Alostanos Comites* hujus stirpis subjungam; & novâ viâ docebo, Flandriæ Principes non injusto titulo (quod unâ voce

Divæus Rerum Brabant. lib. 10.

scriptores volunt) cum Comitatum occupasse: atque alia quædam, quæ ad illustrationem nobilissimæ *Villana*, sive *Gandavia* gentis faciunt: quæ perstringemus potiùs, quàm justâ operâ dabimus; donec aliàs velis remisque ejusdem familiæ Antiquitates & ornamenta persequemur.

138 Præsentis Calkenæ Domini parentes, majores, & aliquæ in iis singularia. Archiv. familiæ.

Patrem habuit *Jacobo-Philippus Villani de Gandavo Maxemylianum*, Isenghemi Comitem, Baronem Rassenghemi, Arcis Sancti Joannis liberum Toparcham, Calkenæ, Masminiæ, Wetteræ, &c. Dominum; Collatorem hereditarium officiorum & beneficiorum Assenedæ, & Territorii Assenedani. Natus hic est Gandavi anno M. D. XXX. mortuus Tornaci, anno M. D. LXXXIII. Fratrem habuit majorem natu Adolphum, magnæ spei adolescentem; cui fortè aperta vena pedis, inter festas nobilissimi cœtûs quas ductabat choreas, funesto toti familiæ casu mortem acceleravit; ætatis anno 18. à Christo nato M. D. XLVII. Absque hoc fuisset, decreverat *Maxemylianus* ad normam Divi Francisci vitam transigere; sed aditâ fratris hereditate, Institutum mutavit. Itaque anno M. D. LIV. inter nobiles Palatinos Mariæ Hungariæ Reginæ, sororis Caroli V. quæ per ea tempora Belgicam administrabat, adscriptus est. Postea Philippum Hispaniarum Principem secutus, cui

139 Isenghemi Comitis titulus unde,

per omnem vitam gratissimus fuit (adeò ut Comitis titulo eum ornaverit) varia ab eo munia & militiæ & domi accepit. Inter cetera Alostano Comitatui Præfectus est anno M. D. LXI. & triennio pòst Insulis, Duaco, & Orchiaco: utrobique datus successor illustri viro Joanni de Montmorency, Courrieræ Domino, Equiti Aurei Velleris. Anno M. D. LXVII. factus est quartus Mandatarius Magistratibus per Flandriam novandis; anno M. D. LXX. tertius, decennio pòst secundus; mortuo Carolo Berlomontio Equite Aurei Velleris Artesiæ Comitatui anno 74. & aliquot sequentibus præfuit. Anno 76. Consiliarius Regius factus est, & Ærarii Belgici Præfectus primarius. His itaque atque aliis Magistratibus magnâ cum laude administratis, multa insuper & Gandavi, & Bruxellis à perduellibus pro Principe passus, tandem naturæ satisfaciens summum sui desiderium Principi, Patriæ, familiæ, omnibus denique bonis reliquit.

140 Philippæ de Gominyes à Teneræmondæ Dominis origo.

Uxorem habuit Philippam de Gominyes, dictam de Jauçe & Mastaing, Masminiæ, Oordeghemi, &c. heredem: quæ ipsa ex Teneræmondana gente originem ducit. Habuit enim patrem Gabrielem Mastainæ Dominum, avum Andream, aviam Margaretam, filiam Roberti Masminii Equitis Aurei Velleris, cui pater Walravius, qui genus refert ad *Ghilbertum Sotenghemium Machtildis Betuniæ* prædictæ ma-

Vide lib. I. cap. 6. num. 75. 74. 68. & supra n. 129.

ritum; quæ soror fuit *Roberti* Betuniæ, & Te-

De his vide lib. I. cap. 6. num. 40.

neræmondæ Domini, filia *Machtildis Teneræmondanæ* & *Gulielmi Betunii* Advocati Atrebatensis, Betuniæ Domini. Matrem habuit dicta *Philippa* Catharinam de Lannoy, filiam Molenbasiæ Domini, Equitis Aurei Velleris, cujus soror fuit avia materna hujus Ducis Arschotani: nupta enim erat Joanni de Halowyn, Cominii Domino; cujus ex eo filiam uxorem habuit Dux Arschotanus, nuper in Italia defunctus.

Maxæmyliano parens fuit *Adrianus Villani de Gandavo* Isenghemi Dominus, Baro Rassenghemi, Calkenæ Toparcha, Collator hereditarius, &c. cui uxor, *Margareta de Stavele*, filia Joannis de Stavele, Isenghemi, Glaionæ, Esterræ, Haveskercæ Domini, Amita Philippi de Stavele, Glaionæ Domini, Equitis Aurei Velleris: qui sub Carolo V. militiâ clarus fuit. Posthumus hic *Adrianus* erat, & in ipso ætatis flore extinctus est. In adolescentia Maxæmyliano Cæsari bello Gallico in Italia meruit: dein Adolpho, Philippi Burgundiæ Ducis notho, Beveræ, Veræ, & Vlissinghæ Domino, Architalasso Vicarius fuit.

Filius erat *Adriani* Rassenghemi Baronis, Arcis S. Joannis liberi toparchæ; *Calkenæ* domini; Collatoris, *&c.* Uxorem habuit *Mariam Cortracensem*, Joannis filiam, quæ marito in dotem attulit ditiones Lomme, Hem, Obeaux,

141 Adriani Villani de Gandavo singulare munus unum. Tabulæ Cæsaris in Archiv. familiæ.

&c. Hic fuit Maxæmyliano Cæsari à consiliis & cubiculo; à quo anno M. CCCC. LXXX. præfectus est centum quinquaginta millibus armatorum, ad reprimendam vim Galli, de cujus irruptione passim erat rumor. Idem anno LXXXII. nuncu-

142 Et alterum.

patus est primus Mandatarius, novatione Magistratuum Flandriæ. Mortuâ dein Mariâ Burgundicâ, cùm de provinciarum & pupilli Principis administratione ageretur; ea suasu Consilii, Principis defunctæ consanguineis Archiducis assensu delata est; inter quos ab Alberto Crantzio

Albert. Crantzius in Saxonia. Ibidem.

numerantur *Philippus de Ravestein*, *Philippus de Bevere*, *de Gruythuyse*, *& de Rassenghem Barones*: cujus consilii cùm brevi Archiducem pæniteret (videbat enim hac ratione se in ordinem

Lib. I. cap. 7.

cogi) Conventu Teneræmondæ indicto (ut suprà memini) hi proceres cum Flandriæ Ordinibus causas attulêre, ob quas filii Principis tutelam Archiducem gerere non liceret: offerentes stare juri in Curia Parisiensi, aut coram ipso Rege (qui supremus Flandriæ Dominus eâ tempestate erat)

Præfectos habuisse oportet quàm Comites illos, quos dixi: hos enim pacatos eâ tempestate fuisse, & Flandro consanguineo suo amicos, ex donationibus eorum, & tabulis, quibus Flandriæ Comites subscripsêre, non est obscurum. Itaque hâc ratione factum credere licet, quod *Lambertus Adalberti* filius, omnem operam adhibuerit ad arcem illam & majorum dignitatem

Ad annum 1046. Annal. cap. 39. Ad annum 956.

recuperandam. Quod de eo Meyerus refert, & Oudegherste, & Chronographus D. Bavonis in hæc verba:

185 Novum Castrum Cæsari quomodo ereptum.

Prædictum Castellum, de potestate Imperiali in manus Comitum postea redactum est. Nam Comes Flandriæ Arnulphus magnus Imperialia vastare, & Castellum capere militibus suis commiserat: qui per densissimam sylvam, irruptione ipsum Castellum, casso labore fatigabant. Cumque in vanum laborarent, Comes coacto in unum exercitu, in loco qui Herehem tunc vocabatur, ubi necdum habitatio erat hominum, erectis lodiis, fixisque tenteriis, longo tempore obsedit Castellum. In sancto autem Sabbatho Pascæ, petente exercitu discessum, & ad sua reditum, monuit Comes ut priùs contra opidanos non segnem facerent impetum. Quo facto, opidani conscisse in particulas dimidio bacone (quem solum, nec quidquam amplius in cibo habebant) fædabant scuta pugnantium. Quæ res exanimavit Comitem; eò quòd eos abundare cibariis, nec capi posse nisi per famem, existimaret. Itaque incensis lodiis descesserunt. Quidam Lambertus aliis festinantibus, se subtrahens, sæpiusque respiciens, vidit de suburbio Castelli, mulierculam cum vase hauriterio ad Legiam descendere, concitato equo reverti volentem præripuit, diligenter quid ageretur in opido sciscitatus. Cumque perterrita diu hæreret; promisso ei tandem pretio, confessa est, nec unius diei cibum eis superfuisse. Muneratâ mox muliere, Comitem subsequitur: adjunctisque sibi fautoribus, postulat Comitem, quod nec habuit, nec fortè habiturus erat. Conclamantibus aliis, id facilè & sine damno posse dari, quod nec haberetur, nec haberi posset; assensum præbuit Comes: Igitur Lambertus Castellum nondum Captum, sibi & posteris hereditario jure, sub hac conditione postulavit: quatenus

186 Castellanorum origo, & eorum quis primus.

Castelli suo labore acquisiti Comes esset Comes, & Dominus; ipse verò Procurator, & Castellanus. Ordinatâ igitur lege, & quæ deinceps inter eos tenenda esset justitia, Castellum necdum habitum Comes tribuit, Lambertus suscepit. Hæc Castellania per totam Flandriam sola tum erat hereditaria. Lambertus petitis & acceptis quibusdam militibus, tubisque quasi ad pugnam intercise sonitu clangentibus, revertitur: lodias instaurat; armat milites ad pugnam; insultationes magnificas, suis gestibus Comitem rediisse & adesse insimulat. Opidani autem fame capti, nec ullum sperantes subsidium, maximè timore Comitis, quem reversum arbitrabantur, perterriti, acceptâ pace & libertate egrediendi, Castellum reddiderunt. Quo

187 De eodem Castro Cæsaris cessio.

etiam ipse postmodum Henricus Cæsar cessit,

Meyer. ad annum 1057.

legibus pacis anni M. LVII.

Hæc ad illius Chronographi mentem origo *Castellanorum Gandensium:* ita enim se posteri inscripsêre, ad Hugonem Sottenghemium usque: qui *Burgh-gravium*, id est Burgi Comitem se appellavit. Donec *Vice-comitis* nomen posteri adsumpserunt raró Castellani titulo utentes.

Variis diplomata in achivis Blandinii.

Quomodo autem *Comitis* nomen omissum sit, non omninò constat: sive illud ex pacto fuerit ante deditionem, cujus Chronographus meminit, sive post Pacem cum Cæsare: quando ea Arx concessit in potestatem Comitis Flandriæ, incertum; etsi verisimile.

188 Comitis nomen cur sit omissum.

De tempore autem illius obsidionis, & deditionis ab hoc Scriptore in diversum abit Meyerus; dicit enim sub *Balduino pio*, sive *Insulensi*, evenisse, *anno* M. XLVI. (cui accinit Jacobus Marchantius) quod noster ille Chronographus *Arnulpho magno* tribuit, *anno* D. CCCC. XXXVI. quæ narratio toto sæculo distat.

189 Chronographi Bavonensis error.

Ad annum 1046. Comment lib. 2. vitâ Balduini, & lib. 4. bello Germanico. & Oudegherste Annal. c. 19.

Sed pro Meyero verum stare, primum inde suspicatus sum: quòd non temerè fuerit discessurus ab illius Chronographi auctoritate, à quo multis locis adjutum, passim ejus annales loquuntur. Dein etiam rationes quærenti, hæc occurrerunt: primò, quod novum illud castrum structum demum est ab Ottone, anno D. CCCC. XLIX. Itaque non potuit à Lamberto, sub Arnulpho magno anno D. CCCC. XXXVI. superari. Dein quod Bavonensis ipse Chronographus scribit: *huic novo Castello non Castellanos primò; sed Comites præfuisse*, & *ex iis fuisse quemdam nomine Wycmannum:* quem paulò pòst ad annum D. CCCC. LXVII. vixisse dicit.

Meyer. ad an. 949. Marchant. lib. 4. an. 946. & ipse Chronogr. Bavon Ottoni attribuit. Vide supra num. 164.

Nunc quod ad *Lambertum* illum attinet, virum fuisse è primatibus ejus ævi, certis notis ex Chronographi narratione liquet. Nam & familiarem Flandriæ Comiti fuisse oportet; & amicos apud Comitem summates habuisse. Belli insuper gnarum, magnæque auctoritatis hæc ostendunt: quòd & exercitum ad obsidionem reduxit. Et rebus gerendis cum Imperio præfuit.

190 Ex Chronographi narratione de Lamberto Castellano annotatio.

Quæ omnia nostro illi, Adalberti filio conveniunt: quem eò faciliùs impetrasse quod voluit putare æquum est; quòd Flandriæ Comiti sanguine junctus erat, conjugiis *Lutgardis* Flandrensis cum *Wycmanno* Herimanni fratre, Adalberti Proavo; & *Mathildis* Saxonicæ *Herimanni* filiæ, cum *Balduino* Flandriæ Comite, Arnulphi filio.

Oudegherste Annal. cap. 40.

Cæsus tandem est, ab Henrico tertio Cæsare, circa Tornacum; ubi Flandrorum ductor illum à nostris limitibus arcere nitebatur: quod anno M. LIII. evenisse ex Meyero videtur; Chronographus tamen Bavonensis, & cum eo Sigebertus, in annum M. LIV. ejus mortem refert: eumque uterque *Comitem* vocat (quo titulo ante dictam Conventionem, aut leges Pacis, usum credibile) *& Balduini Comitis Satellitem.*

191 Ejusdem mors.

Ad annum 1053.

Inter *Lamberti successores* multi vulgò referuntur, quos in Scædis Harduinianis vidi, quas is se nactum profitetur apud V. N. Franciscum Rym, Hundelghemi Dominum; & aliis item eâdem serie, quas mecum V. N. Lancilotus van Royen, Ghyseghemi Dominus, communicavit: quorum plerosque numquam Castellanos fuisse; aliquos etiam numquam natos, variè

192 De iis, qui vulgo inter Lamberti successores, judicium.

Ibidem.

dorici Alsatii diploma anno M. C. LVI. signavit; & Gulielmum; quod alterum ejus Principis diploma docet datum anno M. C. XLV.

Castellanus IX. Ibidem.

Vivianum excepit filius *Rogerius IX. Castellanus Gandensis, Margareta Beverana* maritus: qui cum Steppone Alostensi legitur in diplomate Theodorici Alsatii, *de indulgentiis theloneorum*, anno M. C. LVI. Et rursum diplomate Philippi Alsatii sine anno, *de ccc. mensuris mors inter Culf & Willf-roeck.* Idem ejusdem diploma signavit, *de decimis Oostburgi anno* M. C. LVIII. Rursum anno M. C. LXXX. *de Banniris S. Petri.* Et denique anno M. C. LXXXV. ejusdem diploma quo declarat *quod Comes nihil juris habeat in venientibus de Gandavo in villa S. Petri.* Filios habuit Sigerum, & Stepponem, ut familiæ archiva habent; & insuper Walterum, & Ghiselbertum, ut liquet tabulis Philippi Alsatii, anno M. C. LXXI. *donatione terrarum à Lanckdam secus Cattelegaveré*: ubi dicuntur, *filii Rogerii Castellani.* Quod per excellentiam de *Castellano Gandensi* intelligendum nemo neget; quum hæc *Castellania* & potissima semper fuerit, & sola principio perpetua: idque factum, ad imitationem *Comitum novi Castri*, qui absolutè *Comites* se inscripsêre, sine ulla adjectione.

Ibidem. Chronic. Bavon. ad annum 910. Vide num 172. Wycmanni Diploma.

Castellanus X. Archiva Blandin.

Rogerium secutus est Sigerus II. Castellanus Gandensis X. ut liquet ex diplomate Balduini Comitis, anno M. C. XCVIII, *donatione cujusdam Sylvæ.* Hunc paulò pòst Castellaniâ cessisse, & aulicam vitam Monasticâ mutasse, locuples testis est Balduinus; qui anno M. CC. I. diplomate quo *Blandiniensibus legat quatuor bonaria terræ nemorosa pro sua & uxoris Mariæ salute*, hunc donationis suæ testem vocat *Fratrem Sigerum quondam Gandensem Castellanum.* De hoc ita Meyerus: *Consurrexit & Sigerus Gandensis, vir admodum locuples, & amplæ cognationis, Arcemque Gandavensem contra Civium, ut ferunt, superbiam ab Elsatio Philippo munitam, sibi suisque liberè retinere contendebat*: quam tamen Comitis eo ævo domicilium fuisse, ex eodem scriptore certum mihi indicium. Etenim indubitatum est hanc Arcem *Gandaviæ* gentis fuisse, ex permutatione cum Arce Saftingana, quam pro Ottonis illâ mole, *Gerardus Sottenghemius Mariæ Castellanæ* maritus, postmodum à Roberto Betunio accepit. Uxorem habuit Petronillam de Enghien & Couchy: quam ad annum M. CC. XV. superstitem fuisse, ex tabulis constat eo anno datis; quarum hoc initium: *In nomine Patris, &c. Ego Petronilla uxor quandam nobilis viri Sigeri Castellani Gandensis, &c.* Ex hac sustulit Sigerum, Arnulphum, Daniëlem, Theodoricum, Walterum, & Ægidium. Hic ille Ægidius est, qui *Gandensi* nomine omisso, cognomen de *Claerhaut* assumpsit, atque ita novæ quasi familiæ originem dedit. Filium reliquit Arnoldum, hic Rogerium, Rogerius Ægidium, Ægidius Oliverium; qui pater fuit Rogerii, avus Daniëlis, proavus Joannis; qui filium habuit Eulardum, nepotem Adrianum, pronepotem Joannem; cui filius Gulielmus, qui ex priore conjuge Margareta de Baenst Vormiselsæ Domini filia; nullâ susceptâ sobole, Joannam de Halowyn Maldeghemi & Uytkercæ heredem duxit; ex quâ natus Jacobus, Pitthemi Dominus, Baro Maldeghemi; qui ex Anna de Merode Richardi Baronis de Frentzen filiâ, filium sustulit Lamorallum de Claerhaut, Baronem Maldeghemi, Pitthemi, Coolscamp, Uytkercæ, &c. maritum Franciscæ Dognyes, filiæ Domini de Beaurepart: ex qua heredes habet Annam & Odiliam. Præter Lamorallum, filiam reliquit Jacobus *Odiliam*, quæ nupta est, ut antè dixi, *Jacobo-Philippo de Gandavo*, Isenghemæ Comiti: cujus liberos suprà dedi.

Ad an. 1191.

198 Comitum Fland. domicilium Gandavi, olim ubi. Meyer. ibidem paulò antè.

199 Arcem Ottonianam Gandavi stirpis fuisse Gandaviæ, argumentum.

Tab. an. 1100. In Archiv. fam. Archiv. familiæ & tab. Affligem.

Castellanus XI.

200 Gentis Claerhout origo. Archiva familiæ.

201 Sigerus Castellanus Machtildis Teneræmondæ Dominæ consanguineus. Archiv. D. Bavonis Gandavi.

Patri Sigerus III. successit Castellanus Gandensis XI: ut docent tabulæ anni M. CC. XVI. quibus *Macheldis Domina Teneræmondæ, & Sigerus Castellanus eligunt arbitros ad finiendam controversiam de tenura Advocatiæ S. Bavonis, quam parentes* (id est majores) *eorum tenuerant.* Unde etiam illud liquet, hanc *Machtildim* nostram ex *Gandaviæ* familia fuisse: an paterno genere, an materno, incertum. De illo suspicor, quòd in *Villana* familiæ Archivis, *de Hosdinio* nuncupatur: quod Dominium *Gandaviæ* gentis fuisse, plures tabulæ fidem faciunt. Idem Sigerus dat anno M. CC. XVIII. Overbecanis potestatem struendi pontem. Anno dein M. CC. XIX. confirmat donationem patris, quoad decimas in Bochout. Idem legitur diplomate Joannæ Comitissæ anno M. CC. XXV: unde & hoc didici, filium habuisse Gerardum. Et denique tabulis anni M. CC. XXVII. largitur Cœnobio D. Bavonis *decimam, quæ dicitur Smaltiende in Wevesiwele.* Hic ille est, quem *inter eminentissimos aulæ proceres* Meyerus ponit. Uxorem habuit Beatricem de Lens, & ex ea liberos, Hugonem, Gerardum (qui *Diabolus* dictus est) Sigerum, Ferdinandum, & Bernardum, hos familiæ Archiva suggesserunt. Tabulæ Bavonenses sextum adjiciunt Wilhelmum nomine. Conditus est Bornehemi habuitque ibidem monimentum, antè civilis nuper belli dissidia spectabile: cujus adhuc maxima pars superest, de quo infrà.

202 Machtildis Tener. Dominæ cognomen.

Archiva D. Bavonis.

Archiv. Blandin. Archiv. D. Bavonis. Ad annum 1228. Archiv. famil. Ad annum 1218. Archiv. famil. Diplom. an. 1255

Cap. 8. num. 254

Castellanus XII. Archiv. Swirocana.

Sigerus hæredem reliquit *Hugonem* XII. *Castellanum Gandensem*; quod ostendunt tabulæ Roberti Betunii Teneræmondæ Domini: ubi, *affuerunt*, inquit, *hunc negotio cum fieret, Homines mei, videlicet Hugo Castellanus Gandensis, & Rodulphus Miles de Roden, & Ægidius Miles de Morsca, & Dominus Adam de Heidinesem. Actum anno* M. CC. XXXI. & aliæ *Sigeri fratris Hugonis Castellani* quibus *oppignorat Cœnobio D. Bavonis decimas in Nieuwenotene, ejusque rei obsidem dat Dominum suum Robertum Teneræmondæ Dominum anno* M. CC. XXVII. Idem cum fratre Sigero recensetur inter testes fundationis Abbatiæ Swivecanæ. Hunc Hugonem Robertus Teneræmondæ Dominus *Castellanum Gandensem Husdinii Dominum consanguineum suum* vocat. Uxorem habuit *Odam*, quæ hìc *Boloniensis* dicitur, alibi *de Rhodes.* Hæc marito fuit superstes, ut tabulæ Dunenses docent, quarum hoc

Archiv. D. Bavonis. Tab. an. 1234. In Archiv. famil.

initium: *Oda Domina Castellana Gandensis., relicta bona memoria Domini Hugenis quondam Castellani Gandensis, & Domini de Husdinie.* Hæc

Castellanus XIII. anno M. CC. XXXII. Liberos reliquit Hugonem Villanum (cujus nomen ab Alexandro filio ad posteros, ut gentile transmissum est) Eglinam, & Joannem, cui agnomen Burgundio.

Archiv. D. Bavonis. *Patrem secutus est Hugo II. Castellanus Gandensis XIII.* quod docent tabulæ, quibus *dat Cœnobio D. Bavonis decimas suas in Adendycke, absque jure feudali, & omni servitio liberas: anno* M. CC. XXXVIII.

Ibidem. & aliæ quibus *Hugo Castellanus Gandensis remittit jus suum, quod habebat in quodam fossato, quod Ecclesia Bavonensis fodi fecerat in suo fluvio, circa locum dictum Oydonck, in alodio Ecclesia de Mendonck.*

203 Advocatia pagorum Mendonck, Wondelghem &c. gentis de Gandavo. Tertiæ item, quibus *quitat discordias inter ipsum & Ecclesiam motas, ratione sua Advocatia parochiarum de Mendonck, Wendelghem, Everghem, & Eckerghem. Actum anno* M. CC. XL. Idem legitur inter testes tabularum

Oudegherste Annal. cap. 117. Guidonis Flandriæ Comitis, & Joannis Dampetræ toparchæ S. Desiderii, super emptione oppidi Baliolani cum appendentiis, anno. M. CC. LXXXVIII. Minorennem fuisse cum pater vitâ defungeretur, ex prædicto *Oda* matris ejus diplomate liquet: ubi, *ipsam quoque Conventionem*, inquit, *dilectum filium meum Hugenem, dum ad annos discretionis pervenerit, faciam approbare.*

Archiv. familiæ. Tutorem habuit Gerardum de Gandavo dictum *diabolum* patruum suum. Uxorem duxit Mariam (erat hæc Rasonis Gaverani filia) quod testantur

Archiv. Blandin. tabulæ, quibus, *cum uxore Maria vendit Blandiniensibus omne jus, quod habuerat, vel habere potuerat, quoquo modo, in Wastinis jacentibus in parochia de Tamisia; excepto Dominio & forefactis ibidem contingentibus, & per Scabinos adjudicatis.*

204 Castrum Bornehem unde ad Flandrum. Hic ille est, qui Margaretę Flandriæ Comitissę vendidit Bornehem Castellum, pretio

Meyer. an. 1250. Et Marchant. vitâ Margar. trium millium, quingentarum & quindecim librarum Parisiensium: quod ratum habuit uxor ejus *Maria*. Hujus tamen dominii titulo diu posteros *Villani à Gandavo* usos esse, multis locis familiæ archiva docent.

Castellanus XIV.

205 Castellania quomodo stirpis Sottenghemiæ. Filiam reliquit Hugo *Mariam Castellanam Gandensem XIV.* Husdini dominam: quæ nuptiis in externam familiam hanc dignitatem transtulit. Maritum habuit *Gerardum Sottenghemi* Dominum. Utriusque communes tabulas, & sigilla vidi indicio doctissimi viri Antonii Sanderi, in archivis Equitum Melitensium, Gandavi: quibus *Gerardus Eques, dominus de Sottenghem, & Os, dein Castellanus Gandensis, & uxor ejus Maria Castellana Gandensis, & Domina dictorum locorum, dant Equitibus S. Joannis* (qui vulgo Templarii) *partem terra ante domum Templi* (id est Templariorum ędem) *super Brielo* (loci id nomen Gandavi) *Actum anno Domini* M. CC. XCIII. *Dominicâ Lætare.* In sigillo quod integrum, spectantur mariti insignia gentis *Sottenghemiæ*, Conjugis verò *Gandavia* sive *Villana*.

206 Arcem Ottonianam Gandavi, Comites Flandriæ quomodo acceperint. Iidem cessêre Roberto, Guidonis Flandrię Comitis filio, *Arcem Ottonianam* Gandavi, factâ mutatione cum arce Saftinganâ. Quâ de re tabulæ exstant datæ anno M. CCC. Huic *Mariæ* ut & parenti ejus tutorem dant *Gerardum de Gandavo*, qui se etiam *diabolum* inscribit, *Sigeri Castellani* filium, fratrem *Hugonis Castellani*, qui avus fuit hujus *Mariæ*: eumque quòd tutorio nomine Castellaniam obierit, vulgò *Castellanum* fuisse putant. 207 Gerardus de Gandavo dictus Diabolus Castellaniæ tutor.

Idem esse creditur, qui etiam *Maurus* appellatus est, quem anno M. CCC. IV, & VIII. Meyerus, Divæus & Oudegherste *Castri Gandensis Præfectum* nominant. 208 An idem qui Maurus dictus est. Ad an. 1304 & 8. Rerum Brab. 10. Annal. cap. 141.

Sed an *Maurus* hic, & *Gerardus* ille *Diabolus* idem fuerit, alii viderint. Certè Gerardum illum sui juris fuisse anno M. CC. XVIII, ex ejus tabulis constat, quæ apud Bavonenses Gandavi; *Maurum* autem illum, ad annum M. CCC. XXV. superstitem, familiæ scripta ostendunt. Illud saltem liquidò apparet, neque illum *Castellanum* fuisse, quum tutorio tantùm nomine Castellaniam administraverit; neque *Maurum* ut *Mariæ* tutorem, à dictis Scriptoribus *Castri Gandensis Præfectum* nominatum: quum illam anno saltem M. CC. XCIII, fortè etiam multò antè, nuptam fuisse ex allatis ejus tabulis sit planum. Sed aliter id intelligi potest. Nam 209 Quomodo dictus Præfectus Castelli Gandensis.

quum anno M. CCC, ut antè dixi, *Ottonis* illa *moles* ad Comites Flandriæ devenerit, potuit ille dicto ævo fuisse ejus *Castri* temporarius Præfectus, non autem jure hereditario, aut Tutorio, *Castellanus*. Uxorem habuit Elisabetham Comitis S. Pauli filiam. Obiit autem sine liberis; conditusque est in crypta D. Bavonis Gandavi, Archiv. Blandin. quam paulò antè ingente sumptu restauraverat. Tab. an. 1290. Virum fuisse longævum, vel inde liquet, quòd Ibidem. inter heredes ejus memorantur *Hector & Philippus Villani* Walteri & Adelisiæ filii nepotes *Alexandri*, prænepotis ejus ex fratre *Hugone Castellano*. 210 Eundem longævum fuisse.

Ædes habuit Gandavi ad flumen Scaldim, quæ Meyero *Petra Gerardi Diaboli*. Hæ anno M. CCCC. XXIX. mutatæ sunt in Scholam Fratrum, Ordinis D. Hieronymi, florentissimum quondam Gymnasium; ubi melioris vitæ, & eruditionis rudimenta hausi, sub doctissimis viris Audomaro de Visschere, Jodoco & Simone patre & filio Kerchoviis. 211 Ejus Gandavi ædes quæ. Ad an. 1342. Meyer. ad annum 1429.

Turris inibi est quadrato opere, cujus meridianum latus magnâ partę cavum est: ut sæpe injecto lapide vel ligno expertus sum. 212 Ibidem turris.

Cavum illud *Ocream* vocant. De hac turri longa inter populares fabula est, à dæmone structam: quod figmentum ex dicto Gerardi agnomine trahi, peritioribus non est obscurum. 213 De ea fabula.

Unde autem id illi agnomen accesserit, incertum est. Eo certè non modò non offensum fuisse; sed delectatum, id indicio est, quòd etiam in tabulis publicis, quas variis locis vidi, ipse usus est. Diplom. Bavon. 1218. Diplom. Dunensi 1242. Diplom. Blandin. 1261.

Filium reliquit *Maria Hugonem*; qui à morte matris *Burghgravium* se *Gandensem* & *Vicecomitem* inscripsit: quod & alibi observavi & in tabulis, quibus *Joannes de Naeldewyck* (Hugonis cognatus) *largitur Joanni Mendonck hereditariam suam portionem in bonis Gerardi Diaboli*, quas *Hugo van Sottenghem Burghgravius Gandensis* confirmavit, *anno* M. CCC. XVI. 214 Pro Castellano, quis Burghgravium primus se dixerit. Ibidem.

Hujus inter monimenta Sottenghemi Gaillardus meminit. Mausoleum ibidem habuit ære tectum,

ctum, cum incubante effigie. Arma gerebat ſtirpis *Sottenghemiæ*, mixta *Gandavuis* ſive *Villanis*. Erant & inſcripti verſus, quos non plenos Gaillardus dedit:

M ſi inſcribis, ter C, deca bis quoque Chriſti.
Hinc feriem.

Illud ſaltem inde apparet, ad annum uſque M. CCC. XX. fuiſſe ſuperſtitem: quando vitâ de-

Archiv. familiæ.

functum veriſimile. Uxorem habuit *Beatricem de Putte & Stryen*, unde filiam ſuſtulit & heredem *Iſabellam*, quæ in flore ætatis extincta eſt,

215 Caſtellania quomodo familiæ de Antoing.

anno M. CCC. XXVIII. Hæc maritum habuit *Hugonem de Antoing*, Eſpinoyæ Dominum, Magiſtrum Equitum Flandriæ hereditarium. Heredem reliquit *Iſabellam de Antoing Vicecomitem*

216 Caſtellani Vicecomites.

Gandenſem (ita Caſtellani nomine plerumque omiſſo poſteri ſe vocarunt) quæ prioribus maritis *Henrico Lovanienſi* Herſtalli ac Gaesbecæ Domino, & *Alphonſo Hiſpanienſi*, ſine herede

217 Caſtellania gentis de Melun.

mortuis; tertiùm nupta eſt *Joanni de Melun*, Monſtrebelai Domino, Carolo VI. Gallorum Regi à cubiculis: à quo præſens *Vicecomes Gandenſis* originem ducit. Hoc enim conjugio natus *Hugo*, cui conjux *Beatrix de Beauſart*; quorum filius *Joannes* Eques Aurei Velleris, ſuſtulit ex *Joanna de Abbeville*, Caumontii Dominâ, *Joannem* maritum *Mariæ de Sarrebruſſe*, filiæ Comitis Rouſſy, patrem *Joannis*; qui uxorem habuit *Eliſabetham Luxenburgicam*. Hunc filius *Franciſcus* excepit *Lodovicæ à Foix*, Candalæ Comitis filiæ, maritus; pater *Hugonis*, primi Eſpinoyę Principis, cui conjux *Jole de Werchin*, Hannoniæ Seneſcalla, ex Barbançoniis oriunda: unde nati *Carolus* Eſpinoyę Princeps, *Petrus* Hannoniæ Seneſcallus, *Robertus Vicecomes Gandenſis*, *Helena*, & *Maria*: quæ *Lamorallo* Principi de Ligne nupta, præter plures liberos, peperit *Florentium* Marchionem modò Robacenſem. Ex prædicta Hugonis & Jole ſobole, *Petrus* ex *Hippolyta Montmorenciaca* liberos ſuſtulit *Gulielmum Henricum Henrico-Annam & Petro-Hippolytam*: qui dum in Galliis per nupera Belgarum diſſidia ſeceſſum habuêre; morte *Roberti Vicecomitis*, qui ſine prole deceſſit, ad *Mariam* ejuſque filium Floren-

Anno 1598.

tium dono Regis ea dignitas abiit: pacatis verò

218 Præſens Gandenſis Vicecomes quis.

Belgarum Gallorumque rebus; *Gulielmus de Melun Petri filius*, Eſpinoyæ Princeps, jure poſtliminii avitam hanc poſſeſſionem recepit, & nunc poſſidet. Hic finis *Caſtellanorum novi Caſtri Gandenſis* & *Vicecomitum*: unde *Bilingiot Gandavum* nomem aſſumpſiſſe, certum.

219 Familia de Gandavo, cur Aloſtenſis dicta.

Iidem familiæ nomine omiſſo, etiam *Aloſtenſes* dicti; & *de Aloſt*, ob Comitatum *Aloſtenſem*, quo olim potiti. An omnium primi, non diſputo; veriſimile tamen: & lubens hâc parte

Comment. lib. 1. Deſcrip. Aloſt.

pedibus eo in ſententiam, quæ apud Marchan-

220 Comitatûs Aloſtenſis origo.

tium: *Derivatum hunc Comitatum ex Comitibus Caſtelli novi Gandenſis ab Othone Cæſare ad Gandavum, anno* D. CCCC. XLVIII. *ædificati, & à ſplendida Germanica familia, cui deinde à Gandavo cognomen fuit, manſitque, adminiſtrati. Nam illius arcis Othonianæ præſidibus terra Brachanta, quæ poſt Aloſtana audiit, cum quatuor Ambactis, aſſignabatur, ut ſtipendia, alimoniamque præſidiariis militibus illinc providerent. Quam auctoritatem in Dominatum verterunt, Cæſarum beneficio Aloſtani Comites de hinc nuncupati.*

Inter eos *Adalbertum* Arnulphi filium, Theo- 221 Comitum Aloſtenſium ſeries.

dorici nepotem, Wycmanni pronepotem, primùm *Aloſtenſis Comitis* titulum accepiſſe, in Comes I.

archivis familiæ eſt ſuſpicio. Uxorem habuit *Ermengardim de Lovanio*, & ex ea liberos Rengotum, & Lambertum: quorum hic primus fuit Gandenſis Caſtellanus; *Rengotus* verò, mortuo Comes II.

patre *Aloſtenſem Comitatum* adiiſſe dicitur.

Hic filium reliquit *Ordulphum* ſive *Radulphum*, Comes III.

(Chronographus Affligemenſis *Rodulphum* vo- Apud Miræum Originum cap. 57.

cat; Fulgentius Abbas *Adolphum*) qui in familiæ tabulis dicitur vixiſſe anno M. LXX.

Illum *Balduinus* filius excepit: qui conjugem Comes IV. Ibidem Diplom. Fulgentii Abbatis 1096.

habuit *Odam*, unde ſuſtulit Balduinum Craſſum, (qui Niceæ obrutus ſaxis periit) Rodulphum, qui Comiti Flandriæ fuit à cubiculis; Ghiſelbertum 222 Foreſtenſis Cœnobii auctor quis.

qui Foreſtenſis Cœnobii auctor; Ghertrudem quę Arnulphum Bergenſem maritum habuit; Orig. Miræi cap. 17.

& Leodegardim quæ in fraterno Cœnobio, cum Meyer. ad annum 1144.

Oda matre, vitam Deo ſacravit. Hic ille *Bal-* Orig. Miræi cap. 57.

duinus eſt, cujus & Ghiſelberti filii Lotbertus Abbas meminit diplomate Foreſtenſi, anno M. 223 Comes Aloſtenſis, dictus Gandenſis.

LXXXVIII. Illum ibidem *Gandenſem* vocat.

Patre vitâ functo filius *Balduinus* Comitatum Comes V.

adiit habuitque uxorem *Remavindem* (ita Meyerus ad annum M. C. eam alibi *Reynewidem* vo- Ad annum 1141.

cat) unde nati Balduinus, Ywanus, & Radulphus: quem *Brugenſem Caſtellanum* fuiſſe Theodori Alſatii diploma docet. Ex his

Balduinus ætatis privilegio hanc ditionem ac- Comes VI.

cepit: fuitque adhuc ſuperſtes anno M. C. XXV. Archiv. familiæ.

ut liquet diplomate, quo *cum fratre Ywano reddit Eccleſiam de Herenbaldeghem in manum Epiſcopi ad opus Eccleſiæ Affligimenſis.*

Hujus diplomatis initio *Aloſtenſi* cognomine 224 Idem dictus Aloſtenſis, & Gandenſis.

utitur; in ſigillo autem *Gandenſem* ſe vocat: quo nomine etiam ſuperiores illos uſos conſtat. Fi- Vide ſupra num. 223.

liam reliquit Beatricem; quæ nupta eſt Theoderico Beverano Dixmudæ Domino.

Mortuo Balduino fratre, *Ywanus* excluſâ Bea- Comes VII.

trice, illius filiâ, hunc Comitatum occupavit, Meyer. 1140. de Ywano vide lib. 1. cap. 6. num. 91.

præſidio Theodorici Alſatii; cujus filiam Laurettam uxorem duxerat: ex quo conjugio natus

Theodericus, qui à morte patris, *Dei gratiâ* Comes VIII.

Dominum & Principem Aloſtenſem ſe inſcripſit, donatione quâdam Affligemenſibus factâ anno Diploma Affig. in Archiv. famil.

M. C. LXIV. Hic ductâ uxore Laurentiâ filiâ Balduini Hannoniæ Comitis, cùm nullam reliquiſſet ſobolem;

Philippus Alſatius Flandriæ Comes, nequid- 225 Comes Flandriæ Aloſti Comes.

quam reclamante Theoderico Bevernenſi, Comitatum accepit, & ad poſteros Flandriæ Co- Marchant. Comment. lib. 1. in Aloſto.

mites ad hoc ævum tranſmiſit. Id injuſto titulo factum, & alii plerique, & Divæus putat; Rerum Brabant. Lib. 10.

ſed temerè ea labes optimo Principi inuſta eſt; Oudegherſte Annal. cap. 81.

quod primùm inde ſuſpicatus ſum, non ſolùm 226 Quo jure,

quod à Friderico Cæſare inveſtituram accepit;

sed quod Theodericus Bevernensis, *ad quem summo jure mortuo Theoderico Comite hunc Co-*
Lib. 10. Oudegherste Annal. cap. 88. *mitatum devolutum* Divęus narrat, non ausus est stare judicio Cæsaris, ad cujus arbitrium Alsatius eam cootroversiam deferebat. Paullò post in Alsatii diploma incidi, quod hunc nodum in Historia solvit, & simul Principem à
Archiv. Tronciniu Diplom. anno 1166. Vide suprà lib. 1. cap. 6. num. 94. tanto dedecore. In eo ita legitur: *Terra illius* (Theoderici de Alost) *in manus meas devenerat ex stipulatione dotis sororis meæ, à patre ejus Domino Ywano olim factæ.* Ex qua narratione dotalis ille Comitatus Laurettæ videtur: idque eo magis, quòd eodem alia item verba ducunt: ubi,
Ibidem Tab. anno 1139. *Ywanus de Gand liberè tradidit alodium in villa*
228 Lauretta Theoderici Alsatii filia, quâ dote Ywano Alostensi nupta. *dicta Burst*, &c. *accedente uxoris suæ Lauretta, filiæ Theoderici* (Alsatii) *Comitis Flandriæ* (*cui quæcumque suæ possessionis erant, in dotem dederat*) *gratuita concessione, & devotâ petitione.* Unde &
228 Alostum jam olim quomodo Flandriæ Comitis. illud verisimile, legem illam in stipulatione dotis hanc fuisse: ut deficiente Ywani ex Lauretta so-
Meyer. an. 1057. bole Alostum ad Comitem Flandriæ abiret; quod donatione *Henrici Cæsaris*, jam olim *Balduinus Insulensis* acceperat, anno M. LVII. dederatque
Ibidem an. 1063. inter cetera filio *Roberto*, pro portione hereditariâ, conjugio cum *Gertrude Saxonicâ* (quæ ab *Hermanno Biling* primo Saxoniæ Duce, originem ducebat) viduâ Florentii, Hollandiæ Co-
229 Et simul gentis Gandaviæ. mitis; relicto tamen stirpi *Gandavæ*, & *Comitis* titulo, & solitis emolumentis: ut etiam de *novo Castro Gandensi*, *Wasia & quatuor Officiis* factum constat: quorum jus quod eatenus penes *Cæsarem* manserat, ad *Flandros* abiit, in clientela Imperii; relicto tamen *Castellanis*, qui etiam *Comites* antè dicti, suo jure. Eos enim *Comites*, & post hos, *Castellanos*, muneris hereditarii ratione usufructuarios magis fuisse constat, quam dominos: aut si dominos; non in solidum. Alioquin unde jus
230 In hujus possessione unde Theoderico Alsatio jus. alienandi penes Cæsarem fuisset? Quid autem juris in alienam possessionem Theodericus *Alsatius* babuerit, si quis roget; potuit id fuisse ex lege donationis Imperatoriæ, quando primùm eam ditionem Balduinus Insulensis accepit: ut si mascula, Gentis Gandaviæ in recta linea, stirps deficeret, ad Flandriæ Comites in solidum Alostum concederet. Nam absque hoc fuisset, Theodericus Beverensis Beatricis Alostanæ maritus, non recusasset stare judicio Cæsaris, cujus arbitrio Philippus omnem causam committebat.

231 Gentis Gandaviæ, sive Villanæ symbolum. Nunc ut tandem vela legam, quæ in altum argumenti ubertas, & meritorum ejus gentis Eurus evexit; unum addam: quod hæc familia pro elogio scribit, SANS REPROCHE, id est sine probro (quo etiam elogio à primæva origine Aurei Velleris Equites usi sunt) idque referendum non ad cognomen familiæ *Villain*; sed ad avitam hujus gentis virtutem: ex qua tot orti Proceres, quorum fortia domi militiæque facinora, & iotemeratam in Principes fidem, nulla facundia ornare valeat, nulla lingua effari.
232 Eadem cur pro signo utatur XIIII, Ratio una. Item illud: quod gentilibus armis utrimque numerum quatuordecim (hoc modo XIIII) adjungant ob tot *Comites Gandenses* & *Alostenses* junctim; & totidem *Gandenses Castellanos*, quos una hæc familia dedit. Sunt autem boc ordine:

XIIII. *Comites* familiæ *Gandensis* sive *Villanæ*:

Comites Gandenses sive *Castri Ottoniani* sex: *Wycmannus*, *Theodericus*, *Arnulphus*, *Theodericus*, *Adalbertus*, *Lambertus*.

Comites Alostenses octo: *Adolbertus*, *Rengotus*, *Redulphus*, *Balduinus I*, *Balduinus II*, *Balduinus III*, *Ywanus*, *Theodericus*.

XIIII. *Castellani Gandenses*, ejusdem familiæ:

Lambertus, *Folcardus*, *Lambertus II*, *Balduinus*, *Wenemarus*, *Sigerus*, *Wenemarus II*, *Vivianus*, *Rogerius*, *Sigerus II*, *Sigerus III*, *Hugo I*, *Hugo II*, & *Maria*, *Gerardo Sottenghemio nupta*.

Ejus numeri aliam iosuper audivi occasionem, 233 Altera.
nempe; ex antiquo quodam symbolo confœderatæ nobilitatis: illumque etiam genti *Maldeghemiæ* olim usitatum, ex ea stirpe V. N. mihi retulit, à quo insuper ad rei illustrationem accepi, priscum illum emblema vidisse, in quo hic oumerus XIIII. & circum in orbem sertum ex pampino, cum inscriptione vernacula: *Verdien in Loon*, id est, meritum in mercede, sumptà ad vocem, & antiquum morem allusio- A Gellius lib. 15. cap. 6.
ne: nam numerus ille XIIII. nobis *Vertien*, molliùs *Verdien*; & coronæ olim datæ præmia fortium. Circumferuntur etiam versus, qui ter- 234 Tertia.
tiam ejus rei causam complectuntur; quos vir consultissimus Joannes vander Beke, hujus urbis Syndicus, in arce Lommæa, prætorio Illustris Isenghemi Comitis, in ditione Insulana descriptos, mihi dedit:

VILLANUS *quondam Saxo, dum fortiter urbes*
Hostiles caperet bis septem, totque diebus;
Virtutis sertum posuit, numerique trophæum
fortuna: titulos sibi gens VILLANA *reservat.*

LAERNE

EXtremus ditionis Teneræmondanæ locus est 234 Laernæ situs.
Laerne; ad limites Castellaniæ Gandensis, & ditionis Oudenburgicæ: qui & ipse uberrimo Scaldis amne ditatur. Arcem habet vetu- 235 Arx.
stam, cujus variè Annales meminerunt; Originem autem nondum sum assecutus. Hunc pa- 236 A quo tempore Dominium.
gum vel ante quatuor sæcula Dominii titulum habuisse constat, ex archivis D. Bavonis Gandavi: ubi sunt *tabulæ Gerardi de Laerne quas Domina Beatrix ejus mater, de consensu ejus dat; quibus largitur ad opus pauperum S. Bavonis decimam suam. Hæc anno* M. CC. XIII. Eadem de re exstant ibidem *tabulæ Ghisberti de Laerne*, datæ eodem anno. Et ne quis putet illud cognomen gentis fuisse, non Dominii, eam suspicionem tollunt verba quæ ibidem habentur: *Tabula Beatricis Dominæ de masmine & Laerne.*
Paulò pòst ad *Robertum* Betuniæ & Teneræ- Vide suprà num. 227.
mondæ

mondæ Dominum, aut emptione, aut aliàs de-
237 Roberti Teneræmondæ Domini donatio. venisse, ejus diploma ostendit; quo dat *Ghil-
berte Settenghemio Calckenam, Laernam, & Mas-
miniam, pro mille libris; quas ei debebat pro
maritagio Machtildis sororis suæ, quam ipse ha-
238 Post illam Domini. Lib. 3. cap. 3. num. 121. bebat in uxorem.* Exinde tria hæc Dominia Ghil-
berti posteros diu junctim possedisse suprà osten-
di: inter quos, primus *Laernæ* titulo usus est,
quantum quidem hactenus vidi,

239 Gerardi Rassenghemii conjux. *Gerardus Rassenghemius*, Catharinæ Malde-
ghemiæ maritus; iis tabulis, quibus Comiti Flan-
driæ arcis suæ copiam addicit anno M. CCC. LXII.
ubi *Masminiæ & Laernæ Dominum* se inscribit.
240 Et liberi. Hic præter Walravium Masminiæ & Berle-
ghemi Dominum; & Claram Sigeri Cortracen-
sis, & dein Philippi Erpæ Domini conjugem
(qui à potiore dominio Masminium cognomen
assumpserunt) filium reliquit

Jeannem Masminium, Calckenæ insuper do-
Descriptione Calckenæ num. 130. minum: de cujus conjuge, & liberis, suprà dixi.
Hunc etiam Laernam possedisse inde apparet,
quòd id dominium filius ejus

Joannes tertius natu adiit; patruo, amitâ, &
241 Philippi Masminii uxor. fratribus majoribus ætate, vivis. Uxorem ha-
buit Axelæ dominam: & ex ea liberos, Joannem,
Philippum, & Elisabetham. Ex his Philippus
Somerghemi dominium accepit, & uxorem Bea-
tricem de Blaesvelt (aliàs Maerschalck) Roberti
Blaesveldæ domini filiam: Unde filium sustulit
Ludovicum; qui immaturâ morte ante patrem
sublatus est; conditusque Somerghemi, ubi olim
commune sepulchrum, cujus Epigraphe hoc
sensu:

242 Philippi Masminii monimentum. Analect. Gaillardi, *Hic jacet Dominus Philippus de Mas-
seme, Dominus de Somerghem: qui obiit
anno salutis* M. CCCC. XIV. *ipso die sancti
Nicasii. Et Domina Beatrix de Blaes-
velt, Domina de Somerghem: quæ obiit*
M. CCCC. XXXII. XXVII. *Martii, & Ludo-
vicus de Masseme, illorum filius.*

Arma gentilitia hinc erant: *Masseme*, *Axele*,
Masseme, *Gruythuyse*, aut *Mortaigne*, inde *Blaes-
velt*, *à Flandria*, *Maldeghem*, & *Blaesvelt*.

Analect. Harduin. Post patrem ætatis prærogativâ *Joannes* Laer-
243 Joannis Masminii uxor. nam adiit, & Axelæ dominium. Uxorem habuit
Mariam de Wedergrate: cumque sine liberis
decederet, fratre Philippo etiamnum antè vitâ
functo, sororem

Heres. Ibidem. *Elisabetham* ex asse heredem reliquit. Ea *Bal-
244 Familia de Vos Laernæ Domini. duino de Vos* Balduini filio, Poularæ domino nup-
ta est; viro antiquæ nobilitatis: siquidem ea Vos-
siorum familia, jam inde à quingentis circiter
245 Ejus gentis antiquitas. annis, fortè etiam ampliùs, inter primæ notæ
nobiles est habita; ut Blandinii archivis doceri
queat: ubi anno M. LXIII. *Hugo de Vos*, inter ce-
teros, signavit diploma Theodori Alsatii. Hujus
assensu transegit *Elisabeth* cum matre (quæ
jam secundis nuptiis Danieli de Voorde juncta
erat) & ab ea de paterna hereditate sibi satisfa-
ctum tabulis publicis professa est: Conditus est
juxta Brugas in templo Carthusianarum, in Cho-
ro, ante summum altare, juxta monimentum
Patris, sub saxo Marmoreo: cujus hæc est in-
scriptio:

Hic jacet Dominus Balduinus Vos, 246 Balduini de Vos monimentum.
Dominus de Poulare, Miles; qui obiit M.
CCCC. XXIII. *die quarto mensis Januarii
& Domina Elisabeth de Masseme, Domina
de Axela, Poelaer, & Laerne; uxor
quondam Domini Balduini Vos, quæ obiit*
M. CCCC. XXIV. *penultimâ die mensis Fe-
bruarii: Et soror Anna Vos filia dicti
Domini Balduini & dominæ Elisabeth,
quæ obiit* M. CCCC. XV. *die tertiâ mensis
Januarii: & Gulielmus de Vos, filius dicti
Domini Balduini, & Dominæ Elisabeth;
qui obiit* M. CCCC. VII. *die primâ mensis
Augusti. Orate pro eo.*

Arma gentilitia erant hinc: *Vos*, *van Ackere*, Ibidem.
Calkene, *Schinclaers*; inde, *Masseme*, *Oudenho-
ve*, *Axele*, *Mortaigne* vel *Gruythuse*.

Præter superiores liberos, filium habuêre Bal- Annal. Harduini.
duinum, & filiam Margaretam; quæ Guidoni
Ghistellano Wasqualæ Domino nupta est, ha-
buitque Axelam in dotem.

Balduinus, à morte patris, Poelarii dominium Ibidem.
accepit: & paulò pòst, cum materna hereditate
Laernam adiit. Hic uxorem duxit Margaretam
Lovendeghemi Dominam. Obiit autem relictâ
viduâ & liberis Balduino, Joanne, & Gerardo.
Hic etiam apud Carthusianas juxta patrem mo- Collectanea Gaillardi.
nimentum habet, cum hac Epigraphe:

Hic jacet Dominus Balduinus de Vos, 247 Item alterius Balduini.
*Domicellus; Dominus de Pollaer, Laer-
ne, & Zomerghem, qui obiit* M. CCCC.
XXXII. *tertio die mensis Julii: Margare-
ta de Lovendeghem, uxor quondam Do-
mini Balduini; quæ obiit* M. CCCC. XXIII.
*octava die mensis Martii: Et soror Ca-
tharina: quæ obiit* M. CCCC. XLVI. *die
quartâ mensis Decembris: Et soror Anna
de Vos,* M. CCCC. LXXI. *die vigesimo Julii.*

Balduini consanguineæ gentes erant, *Vos*, *van
Ackere*, *Masseme*, & *Axele*. Margaretæ verò:
Lovendeghem, *Slanghen*, *vander Moere*, & *Vol-
merbeke*.

Hæc patrem habuit Roelandum, Lovende- 248 Ejus socer & socrus. Ibidem.
ghemi Dominum; matrem Margaretam Slan-
ghen: ut ex hujus Epitaphio liquet, quod olim
Gandavi ad D. Michaëlis, ante summum altare
laminæ æreæ insculptum, in hæc verba:

Hic jacet nobilis Domina, Margareta, 249 Margaretæ Slanghem monimentum. Ibidem.
*filia quondam Oliverii Slanghen Armi-
geri, relicta quondam nobilis viri Do-
mini Rolandi, Domini de Lovendeghem,
Militis: quæ obiit anno* M. CCCC. XVII,
die 30. mensis Januarii.

A morte Patris inter liberos operâ Simonis Formellii, & Ludovici Masminii convenit, ut Balduinus Laernâ cum arce in solidum potiretur; Joannes Dominium Poelariæ adiret; Gerardus verò cetera feuda aliaque bona, & reditus.

Ex lege prædictæ partitionis, *Balduinus* Balduini filius, Balduini nepos, Balduini pronepos, tertius hoc nomine, Laernæ Dominium accepit. Uxorem habuit Jacobam de Grisper: unde sustulit filium Philippum, & filiam, quæ nupta est Georgio vander Moere. Ad hunc etiam Ad an. 1470. Zomerghem & Lovendeghem devenisse, Meyerus indicat, ubi dicit: *Huic Balduino* (Philippi Burgundiæ Ducis notho) *Zomerghem & Lovendeghem data fuisse lege: sed ablata illi per sententiam Senatus, ab heredibus Balduini de Vos,* 250 De Bald. de Vos narratio. *Equestris Ordinis, justis Dominis.* Meyer, 1411. Idem sub Philippo Bono belli semina jacta videns, calidis quorumdam consiliis, turbatam patriam conatus fugere retractus est à Gandensibus, & in carcerem conjectus. Inde quæstionibus à vesana plebe admotus, tanto cruciatu, ut omnibus membris enervatis, cùm ire non posset, mensæ impositus referri in carcerem debuerit; & paulò pòst, cùm ad mortem, cum tribus aliis, raperetur, lecticâ in forum vehi: unde tamen ceteris supremo supplicio affectis, eâ lege reductus est, ut Petrum Bauwens, & Georgium Bul Præfectis traderet. Cùmque id non fecisset; semel iterùmque ultimo discrimini proximus, evasit tamen, suis & aliorum precibus: inter quos etiam externi primates, Præsul Leodicensis, Comites Stampanus, & Sanpaulli, qui omnem operam pro Meyer. an. 1412. pace apud Principem Gandensibus Promittebant, si incolumis dimitteretur. Itaque reductus est in carcerem: donec anno sequente, à suis inter ceteros Brugas Legatus ad Principem de pace missus, re infectâ, cùm alii redirent, superioribus ærumnis, & præsente metu territus, Brugis apud Principem se continuit: tuta consi- 251 Gentis vander Moere Laernæ Domini. lia, incertis præferens. Lib. Feudal. Illum secutus est *Philippus de Vos*, & *Georgius vander Moere* junctim (habebat enim conjugem sororem Philippi) & *Margareta de vos*, heres patris. Ibidem. Cujus morte, dictus *Georgius* solus possedit. Georgium excepit *Nicolaus vander Moere*, filius; cujus hoc Epitaphium ex saxo olim apud Franciscanos Gandavi descriptum, Harduini Analecta suggesserunt:

252 Nicolai vander Moere monimentum. *Hic jacet Nicolaus vander Moere, Armiger, Dominus Laernæ; ultimus mas ejus nominis. Obiit sine liberis, anno* M. D. XIII, *tertio Martii.*

Archiv. familiæ Villanæ. Gentilitia arma gerebat hæc: *Moere*, *Vos*, *Turpin*, *Lovendeghem*. Sunt autem ii *Moerenses* à Jordano Gandensi, sive Villano oriundi, feruntque Moeræ nomen, à Dominio ejus loci, & habuêre antiquitùs symbolum militare: *Ghent, Ghent.*

Sororem reliquit Nicolaus *Joannam*; quæ cum cetera fratris hereditate *Laerna* Dominium adiit. Hæc nupta est Jodoco vanden Woestyne: unde filiam sustulit Joannam.

Matri successit *Joanna vanden Woestyne* Jodoci filia. 253 Joanna vander Woestyne Laernæ Domina: ejus maritus. Hæc maritum habuit *Martinum vander Gracht*, Equitem, Moschrę, & Moschrę-ambacti Dominum, Walteri, Fossæ, Moers- Archiv. familiæ. sellæ, Oosthovæ, Dolandræ, Domini, & Isabellæ, heredis Heulæ, Leeuwerghemi, Berleghemi, &c. filium; unde liberos sustulit Isa- 254 Liberi. bellam, & Antoniam: quarum prior nupta est Petro de Shouteete, aliàs van Zuylen, Erpæ Domino: ex quo conjugio natus Franciscus, & duæ filię Joanna & Dorothea. Mortuo autem 255 Alter maritus. *Martino* marito, *Joanna vanden Woestyne* secundis nuptiis juncta est *Adriane de Gavere*, Equiti: unde natus *Adrianus*: qui conjugem 256 Liberi. habuit stirpis de Archies. Is favore matris, patre vitâ functo, Laernæ titulo usus est. Sororem habuit Gerardam: quæ conjux fuit Roberti de Ghistelle Dudzelæ Domini. Obiit autem & *Adrianus*, & Gerarda sine liberis. Illius adhuc in Templo Laernæ memoria superest, hoc sensu:

Hic jacet vir nobilis Adrianus de Ga- 257 Andr. de Gavere monimentum. ***vere, Eques, quondam Laernæ Dominus, filius unicus Domini Adriani de Gavere, etiam Equitis, & nobilis matronæ Joannæ vanden Woestyne: qui obiit anno*** M. D. LVIII. ***die S. Stephani. Orate Deum pro anima ejus.***

Mortuo Adriano *Franciscus de Schouteete* aliàs 258 Franciscus de Schouteete Laernæ Dominus. *van Zuylen*, Petri de Schouteete filius, Isabellæ vander Woestyne aviæ maternæ donatione Lib. Feudal. (quam *inter vivos* Jurisconsulti vocant) *Laernam* accepit: idque factum, ne Antonia Isabellæ soror, Francisci matertera, trientem hujus Dominii, De more curiæ feudalis Teneræmondensis, adiret. Hic pręter Equestris familiæ priscam dignitatem, & vetustum Erpensis dominii titulum, ipse etiam Eques fuit; & periculosissimis Reipub. temporibus, Præturam Cortraci non sine laude gessit. Hic ille est, qui cum 259 Ejus captivitas. Duce Arscotano, Episcopis Baugensi, & Iprensi, dominis de Rasseghem, Sweveghem, Champigny, Eecke, & aliis nonnullis, à Gandensibus Gulielmo Nassavio, Auriaco Principi deditis, ductore Francisco vanden Kethulle Ryhovæ domino, & Joanne Imbiesio, conjectus est in carcerem, anno M. D. LXXVII. XXVIII. Octobris: unde aliquanto pòst, ope Oliverii van Meyne, Joannis de Clerck hujus urbis nunc Actuarii, & Adriani de Casele, cum Dominis de Rasseghem, & Sweveghem evasit. Uxorem habuit 260 Uxor. Annam de Montmorency, Balduini, Croisillæ, Houpilinæ, Walcurtii, Couckelaræ, &c. Domini, & Catherinæ de Rubenpré: unde nati Ca- 261 Liberi. rolus, Catharina, & Isabella: quarum hæc Canonica est Nivellensis; illa cælibem ducit vitam.

Francisco vitâ functo, *Laerne* dominium ejus 262 Præsens Laernæ Dominus. filius adiit, *Carolus de Schouteete* aliàs *van Zuylen*;

len; Erpæ insuper, Erondeghemi, Oterghemi,
Estombæ & Ubermontii Dominus, præsens hu-
263 Ejus uxor. jus loci Toparcha. Conjugem habet Ghislénam
Destourmel, Lannoyæ dominam; & ex ea li-
264 Liberi. beros, Joannem Laernę dominum (qui nuper
inter Ephebos honorarios apud Serenissimos
Belgarum Principes est receptus) Georgium,
Robertum, Isabellam, Annam (Canonicas mo-
dò Nivellenses) Margaretam, & Florentiam.
Illius consanguineæ gentes sunt Schouteeten,
aliàs van Zuylen, Montmorency, Liedekercke,
Lannoy, vander Gracht, Rubenpré, vanden
Woestyne, & Bousyes. Conjugis verò, Destour-
mel, Laviefville, Destourmel, Dauxy, Bail-
leul, Nedoncel, Cleves, Haveskercke.

265 De gentis Schoutetæ origine & majoribus. Enimverò hujus Schoutetæ sive Zuylanæ
gentis si breviter originem, & majores, ex ar-
chivis familiæ percurram, non extra ordinem
credo, aut ingratum erit.

266 Warnaldus Zuylanus unde & cur in Flandria. Theodori Alsatii inclyti illius Flandriæ Princi-
pis ævo, *Warnaldus* Zuberaldi Zuylæ Domini fi-
lius, natalibus, & origine Batavus, quòd varias
in Wasia possessiones habebat, ex Hollandia in
has Flandriæ oras concessit: ubi tantâ existima-
tione vixit, ut non aulicis solùm proceribus; sed
ipsi cum primis Principi gratissimus haberetur:
cujus & consiliis inter intimos interfuit, & bello
assiduus fuit comes. Ejus palam memoria exstat
diplomate Theodori, super Advocatia, sive pro-
tectione Abbatiæ Nenivensis: ubi cum *Ywano
de Gand, Gulielmo de Boelaere, Michaële Con-
stabulario, Theoderico de Beverne, Balduino de
Wentica, Rogerio Tribuno de Cortraco, Balduino
de Dichem, & Gerardo de Nederwyck, annò in-
carnati verbi* M. C. XLII. *Warnaldus de Zuylen*
267 Ubi decessarit. subscripsit. Idem paulò pòst anno M. C. XLVII.
Theodori Principis auspicia secutus, quando is
tertiùm adversùs barbaros in Asiam legiones tra-
duxit, in expeditione circa Edessam decedens,
vitam Christianę fidei impendit.

268 Ejus liberi. Warnaldus filium reliquit *Arnoldum*; qui pa-
ternis vestigiis insistens, etiam his ditionibus se-
dem fixit. Idque eo magis, quod antiquato per
Wasiam Batavorum imperio, à prisca clientela
269 Wasia quomodo ab Hollandis ad Flandros concesserit. Meyer. an. 1165. Et Oudegherste Annal. cap. 77. Meyer. an. 1167. solutus erat. Siquidem Florentio Hollandiæ
Comite à Philipppo Alsatio Theodori filio,
prœlio navali (aliis in ipsa Alsatia terrestri) fuso
& capto, omnis Wasia cum quatuor Ambactis,
in Flandri potestatem concessit: idque ex lege
Conventionis: quòd pacta Hollandus non servas-
set. Eâque ratione, qui Batavorum antea Clien-
270 Arnoldus Zuylanus unde dictus Schouteete tes fuerant, in Flandri partes devenêre. Hìc *Ar-
noldus* prętor agros, ceterasque possessiones he-
reditarias per Wasiam, & quatuor Ambacta,
Præturas habuit, quas Hollandię Comitum be-
neficio (penes quos antè, ut dixi, Wasiæ do-
minium fuerat) gens Zuylana possederat: lege-
ratque domicilium Waesmonsteri, nobili, & an-
tiquo Wasiæ pago, in suo prætorio, quod à poste-
rioris ævi possessoribus *Pontarave* dictum, amœ-
no ad Durmam loco. Cumque peregrinus esset,
ejusque cognomen vulgò ignoraretur; ab here-
ditariâ illâ dignitate, & potestate quam exerce-
bat, communi eum sermone *Arnoldum den Schou-
teete*, id est, Prætorem, & Scultetam nomina-
runt. Quod agnomen ab ipso etiam *Arnoldo* as-
sumptum est, & ad præsens usque ævum, ad po-
steros derivatum. Non tamen ideo penitus omis-
sum Zuylanum cognomen. Memini enim variè
legere *Schouteete aliàs van Zuylen*. Uxorem ha- 271 Uxor.
buit *Arnoldus* Beatricem Hoesdeni toparchæ
filiam: unde liberos sustulit Theodorum, Ro- 272 Liberi.
dolphum, Balduinum, Ægidium, Wolfardum,
Catharinam, Juditham, & Ursulam. De harum
posteris nihil hìc adducam in medium, quum fa-
miliæ nomen non propagent, sed ipsæ in alienas
domos transeant. Filiorum autem quatuor stir-
pes, aut consumptæ jam creduntur, aut nisi in
filiarum sobole externis nominibus, durant.

Solus *Ægidius*, Arnoldi filius, in hanc usque 273 Cur hic de Ægidii posteris sermo.
ætatem masculam prolem transmisit: itaque ce-
teris omissis; de hoc, ejusque posteris sermonem
instituam: iis præsertim quos præsens Laernæ
toparcha inter majores numerat. Hìc *Ægidius* 274 Ejus possessiones.
cum paternâ hereditate, præturas accepit here-
ditarias Lokeræ, Waesmonsteri, Dackenamæ,
& Elverselæ. Ceteræ inter alios erant divisæ.
Uxorem habuit Walburgam de Amstel; & ex 275 Uxor.
ea liberos Ægidium, Balduinum, Romanum, 276 Liberi.
Gualterum, Joannem, & filiam Agnetem. Ex
his Balduinus filium habuit Gulielmum: qui
obiit sine liberis, ut etiam Romanus, & Gual-
terus. Joannes filium reliquit Balduinum; unde
nata filia Catharina. Agnes maritum habuit Æ-
gidium de Calckene: ex quo filiam sustulit Eli-
sabetham.

Ægidii maximus natu filius fuit *Ægidius de* 277 Ægidius secundus.
Schouteete, Eques, Schulteta itidem heredita-
rius Lokeræ, Waesmonstri, Dackenamæ, &
Elverselæ. Uxorem duxit filiam Arnoldi de 278 Ejus uxor.
Heelbeke, Domini de Wolfshaeghe, in ditio-
ne Ghaesbecana: quæ maternum genus ad
Ghaesbecanos referebat. Unde sustulit Roma- 279 Liberi.
num, Walterum, Joannem, & Agnetem. Ex
his Walterus, & Joannes nullam reliquêre
prolem. Agnes maritum habuit gentis de Bra-
derick: unde natus Henricus de Braderick.

Romanus de Schouteete Ægidii filius, etiam 280 Romanus.
dignitate Equestri illustris, à morte patris *Do-* 281 Ejus inscriptio.
minum se & Schultetam Lokeræ, Waesmonstri &c.
indigetavit: ut ex tabulis publicis liquet; quæ
datæ in Tribunali Waesmonsterano 12. No-
vembris, anno M. CCC. LXIII. Uxorem habuit 282 Uxor.
Wivinam de Rycke, quo conjugio nati Ægi- 283 Liberi.
dius, & Balduinus de Schouteete. Quorum ille
à morte patris prædictas quatuor pręturas adiit.
Idem Dominus fuit de Saemslach. Uxorem du- 284 Dominus de Saemslach.
xit stirpis Maldeghemiæ: ex qua natus Floren-
tius Claræ Villanæ maritus; unde sustulit Flo-
rentium Dominum de Saemslach, Gulielmum
Schultetam Lokeræ, Waesmonsteri &c. Ex quo
natus Jodocus, qui postmodum Dominium
Saemslach accepit, habuitque filium Joannem.
Qui omnes dominii Saemslach titulum pro fa-
miliæ nomine usurparunt: donec anno 1536.
morte ultimi hujus Joannis (qui postremus ejus
lineæ

lineæ mas) cum sine prole decederet, cognomen *Saemslach* intercidit, & illæ Lokeræ, Waesmonstri, Dackenamæ & Elverselæ præturæ ad Florentium de Mortaigne, ex filia gentis Schoutetæ proximum heredem, abiérunt; qui eas vendidit Carolo de Hannart, Ledekercæ Domino: eâque ratione ultima illa præturarum per Wasiam, & quatuor Ambacta, portio, unde Schoutetæ familiæ nomen, ex ea gente, post tot secula in externam familiam emigravit. Præter superiorem illum Florentium liberi insuper Ægidii (Romani filii) fuêre: Hector de Saemslach, & ejus sorores, Beatrix, quæ Gulielmo Bigardæ Domino; & Adewich, quę Philippo Tolline nupta est: Ex quibus Hector, & Beatrix, anno M. CCCC. XVIII. mortuo patre, fuêre superstites. Adewich verò, jam ante, anno M. CCC. XC. sine prole decesserat.

285 Balduinus. Porrò *Balduinus* prædicti Romani filius, Æ-
286 Ejus uxor. gidii Schultetæ frater, uxorem habuit Elisabetham van Steelant, Hellini filiam: qui tertius (ut memorant) in recta linea ab illo Steenlandæ Domino, qui ductâ alterâ filiâ Roberti Betunii, Advocati Atrebatensis, Betuniæ & Tenerœmondæ Domini (alteram Guido Flandriæ Co-
287 Liberi. mes duxerat) Balduinum Guidonem & Joannam reliquit. Hæc antè ætatem periit. Guido conjugem habuit Elisabetham Troncinienſem; unde natus Gulielmus qui immaturus obiit.

288 Balduinus II. ejusque uxor. *Balduinus* autem ductâ uxore Catharinâ de Erpe, Philippi Erpæ, Erondeghemi, & Otergheme Domini filia, & ex asse herede (cui mater erat Clara Masminia, Gerardi Masminiæ Domini, & Catharinæ Maldeghemiæ Berle-
289 Liberi. ghemi Dominę filiâ) liberos sustulit Adrianum, Jodocum, Jodocam, Catharinam, & Elisabetham; quarum postremę duæ ad normam D. Claræ monasticam amplexæ vitam: Jodoca Roberto van Yedeghem, Equiti, Wiesæ Domino juncta est; mater ex illo Joannis, Stephani, & Elisabethæ: Jodocus sine prole decessit.

290 Adrianus. *Adrianus* verò Erpæ, Erondeghemi &c. Domi-
291 Ejus uxor. nus uxorem habuit Margaretam Flandrensem; Ludovici Flandrensis filiam, qui Ludovici Ma-
292 Liberi. leani ex Victore filio Notho nepos fuit. Filios habuit Florentium, & Jodocum Schouteete. Hic nullâ relictâ prole decessit.

293 Florentinus. *Florentius* cum parentum hereditate, Erpæ,
294 Ejus uxor. & Erondeghemi dominia accepit; & uxorem Adrianam de Liedekercke, Rasonis, Heestruti toparchæ, & Joannæ de S. Omer, sive Moerkercke, filiam. Apud hunc magno studio institit Philippus de Erpe, ut Erpæ cognomen, & insignia assumeret, quod à nobilis ejus loci herede ortus esset, avitumque id dominium possideret; sed frustrà: nisi quod Erpensis familiæ insignia suis miscuit, & à potiore dominio, quod fieri vulgò amat, de Erpe vocari, & ipse & po-
295 Liberi. steri passi sunt: in ceteris Schouteete nomen præferentes. Liberos reliquit Petrum, & Dorotheam. Hæc sine conjugii fructu obiit.

296 Petrus. *Petrus* Erpæ &c. Dominus Conjugem acce-
297 Ejus uxor. pit Isabellam vander Gracht, filiam & heredem Martini, Moschræ, & Maschræ-ambacti toparchæ, ex Joanna vanden Woestyne, *Laernæ*
Dominæ: ex quo conjugio nati, Franciscus, Joan- 298 Liberi.
na, & Dorothea: quarum hæc in cunis obiit: Illa Nicolao de S. Omer Waloncapellæ Domino nupta peperit plures liberos: qui omnes ante pubertatem vivere desierunt; exceptâ maximâ natu, Isabellâ; quæ unica parentum heres, conjugem habuit Franciscum de Recourt, Equitem, Recourti, Camblini, Castellanæ, Westcapellæ, Ondercouteræ, *&c.* Dominum, Castellanum hereditarium Lensæ, in Artesia. Ex hoc conjugio orti sunt Franciscus, Philippus, Ludovicus, Jacoba, & Anna.

Petro de Schouteete mortuo successit filius 299 Franciscus.
Franciscus; Erpæ, Erondeghemi, *Laernæ*, Haute Moschræ, & Moschræ-ambacti Dominus. De quo suprà.

Huic successit *Carolus*; præsens Erpæ, *Laer-* 300 Carolus.
næ, *&c.* Dominus. Cujus conjugem, & liberos
suprà dedi. Hic ad avos, & Majores Batavicæ Numero 212.
gentis respiciens, postliminii jure vetus *Zuyla-* Num. 217. & 212.
num cognomen in familiam jam pridem recepit: Quod etsi diu ob Præturarum dignitatem (unde, ut dixi, *Schouteeten* id est Prætores, & Schultetæ dicti sunt) sæpe intermissum; non tamen
omninò omissum est: neque prisca *Zuylana* gen- 301 Gentis insignia.
tis insignia neglecta, aut mutata. Nisi quod Scuti colore à primigeniis illis distent; quod obvium, etiam inter fratres germanos, ut in gente Villana memini observare. Feruntur que adhuc varię familiæ apud Batavos, quæ omnes à Zuylana originem trahunt, quarum insignia eadem quæ *Zuylanæ* gentis, colore itidem ab his diverso. Cujusmodi sunt: Vianensis, Culenburgica, Abcoude, Nievelt, Hanoult, ut
alias omittam. Habetur autem præsentium ar- 302 Eorum auctor.
morum gentis *Schouteta*, sive ut prisco nomine utar, *Zuylanæ*, auctor prædictus Warnaldus Suberaldi filius; qui primò distinctionis causâ familiæ Zuylanæ armis, gentis Wassenaræ insignia miscebat: mutato autem solo, relictis Wassenarę familiæ armis, solis *Zuylanæ* stirpis contentus fuit; colore solummodò scuti mutato. Ceterum illud *Schouteete* cognomen, ab ea quam dixi dignitate ortum esse; variis locis, & privatæ familiæ, & publica Archiva faciunt fidem. Et nihil tam consentaneum, ac vulgò usitatum; quàm ab arte, aut officio, cognomen tribuere: præsertim si perpetuum id sit, & hereditarium. Fuisse autem Præturas per Wasiam & quatuor Ambacta huic genti ab aliquot seculis hereditarias, ex variis tabulis & actis publicis ipse vidi. Quod hìc monere visum; ne priscum familiæ cognomen putetur, quod fuit & dignitatis, & tituli hereditarii.

CAPUT IV.

De Scabinis Capitalibus, sive majoribus, & eorum munere olim, & nunc.

PRæter Majores, & Scabinos, dictorum locorum, qui vel mediatè, vel immediatè

Tene-

Teneræmondæ Domino parent, universim
1 Scabini capitales unde à & quo legantur.
insuper dictis pagis, & quodcumque est Territorii Teneræmondani, præsunt Septemviri, ex Domini pagis electi, quos Scabinos capitales vocant: habentque ounc ut Scabini urbani, Syn-
2 Eorum munus.
dicum, quęstorum ærarii, & Scribam. Horum est homines Territorii, & privilegia universim, & singulatim, tueri; rem nummariam curare; assensu Principis tributa indicere; partitiones singulis pagis transmittere; & de his quotannis coram Domini delegatis rationem dare. Præterea si quid olim in materia civili controversi, & dubii, in judicando Scabinos dictorum Tribunalium morabatur, ad hos deferri solitum, ut sententiam suam exprimentes, eam nomine Scabioorum pro tribunali,ubi causa ven-
3 Et sententiæ capitales. Lib. 1. cap. 9. num. 26.
tilabatur, proounciari mandarent. Idque vocant, ut jam dixi, *ad Caput ire, &c, sententiam capitalem.* Duravit autem ea consuetudo capitalis sen-
4 Ex à quo tempore extra usum.
tentię, ad nuperos usque Belgicæ tumultus: ex quo in desuetudinem abiit. Hos exstitisse, & insuper quod de capitali sententia dixi, usitatum fuisse, vel ante Roberti Advocati tempora, id
5 De iis præceptum. Anno 1145. Articulo 10. Vide infrà cap. 6. num. 46.
est circa annum M. CC, satis liquet ex ejus Conventione cum Capitulo Cameracensi; ubi hæc sunt verba: *Et sciendam quod dicti Scabini de Odenghem, pro inquesta quæstionum de hereditate, & cathallo, debent ire ad Scabinos terra de Tenremonde, ad quos usque nunc iverunt: pro inquesta verò aliarum querelarum, & forefactorum, ibunt ad Scabinos de Tenremonde, vel alibi infra Dominium terra de Tenremonde, prout Ecclesia Ca-*
6 Scabinorum antiquitas.
meracensi videbitur expedire. Itaque ævo priores
Oudegherst Annal. cap. 101.
videntur Septemviris Wasię, quos demùm anno M. CC. XLI. à Joanna Comite Flandrię, & Tho-
7 Eorum Conventus olim ubi.
ma Sabaudo ejus marito, institutos constat. Eos video conventum & consessum habuisse in arce,
Anno 1264.
sive domo Teneręmondanâ: quod palàm facit Transactio Roberti, Guidonis primogeniti, cum Canonicis Teneræmondæ; super mulctis in Moorsele, Wiese, & Gheverghem; ubi hæc
Artic. 9. & 10.
verba: *In omnibus forefactis, & infracturis in locis prædictis evenientibus,super terris & tenemen-*
Vide infra cap. 7. num. 44. & 45.
to dictorum Canonicorum in quibus Dominus Teneræmondensis participat,judicare debent dicti Scabini secundùm legem & statuta Hominum Domini Teneræmondensis; & ad eos venire, si opus fuerit, ad inquestam: in reliquis verò in quibus Dominus Teneræmondensis non participat; ad Scabinos Capitales terra Teneræmondensis, in domum de Teneræmonda, veniant ad inquestam, & secundùm eorum legem, & statuta judicent de eisdem. Ubi illud etiam notandum est: *legem & statuta* eos habuisse; quæ penitùs interciderunt.

CAPUT V.

Quantum ad Flandriæ expensas hoc Dominium conferat.

NUnc ut tamquam è tabella lector videat, Teneræmondæ, ejusque Territorii opes, & amplitudinem; operæ pretium facturus videor, si cujusque pagi terræ utilis dimensionem hic subjungam, ut facta est anno M. D. LII: & insuper ex Censu sive transporto Flandriæ, ut vocant, quantum ad communia Flandriæ tributa, ab hac Dynastia conferatur. Et quidem quoad oppidum, id in centum libras, quas omnis Flandria confert, solvit decem solidos; id est ex ducentis libris unam. Territorium verò viginti novem solidos: eâque ratione, io mille libras, quatuordecim libras, & decem solidos. Fitque partitio hunc in modum, quæ à dictis *Scabinis Capitalibus* ad singula loca transmittitur. 1 Singulorum pagorum amplitudo & in tributa collatio.

ZELE continet M. D. CCCC. III. bonaria, dodrantem, & XXIV. decempedas: solvit duas libras, & unum solidum.

HAMME continet M. CCCC. XXXIX. bonaria, dodrantem, & XXXII. decempedas: solvit unam libram, & septem solidos.

OPWYCK continet M. C. XIII. bonaria, quadrantem, & LVI. decempedas: solvit libram, & octo solidos.

UYTBERGHE & OVERMEERE D. CCCC. LXXXIV. bonaria, dodrantem, & XLVI decempedas: solvit octodecim solidos.

BERLAERE continet D. CCCC. XLIX. bonaria, dodrantem, & C. VI. decempedas: solvit sexdecim solidos.

S. GILLIS, BELLE, & SWYVEKE continent D. C. I. bonaria, & quadrantem: solvunt simul unam libram.

WETTERE cum LICHTERVELDE continet M. CC. LXXIII. bonaria.

SCHELLEBELLE cum WANSELE D. LXX. bonaria, quadrantem, & LXIV. decempedas: solvunt simul cum *Wettere* duas libras & duos solidos.

CALKENE continet M. LXXI. bonaria: solvit unam libram & duos solidos.

LAERNE continet D. CCCC. XL. bonaria: solvit cum *Lichtervelt* quindecim solidos.

GRIMBERGHEN continet D. XLV. bonaria, & semi, & centum decempedas: solvit duodecim solidos.

MOERSEKE continet CCC. LXXXI. bonaria, & semi, & centum decempedas: solvit novem solidos.

BASERODE & VLASSENBROECK continent CCCC. LXXVIII. bonaria, & sedecim decempedas: solvit sedecim solidos.

LEBBEKE continet D. CCCC. LI. bonaria, quadrantem, & LXII. decempedas: solvit unam libram, & quatuor solidos.

Summa hujus partitionis, ut antè dixi, continet quatuordecim libras, & decem solidos, in singulas mille libras: Territorii autem amplitudo XIII. millia bonariorum complectitur, & insuper C. XCIII. bonaria, dodrantem, & octo decempedas.

Prædicta autem partitio ita decreta est, sub Carolo V. Cæsare. Fuerat quidem antè conscriptus hujusmodi census, sub Roberto Betunio, & moltò post sub Joanne Burgundo Ardenburgi; sed cùm uno, & ampliùs seculo, magna mutatio locorum facta esset, aliis locis bello, vel inundatione minutis, aliis cootrà auctis, eâ-
2 Census Flandriæ quando conscriptus.
Marchant. Commentariorum l. 1.

que ratione illa distributio ad inæqualitatem recidisset, novoque ad id opus esset equilibrio; missi Teneræmondam à Carolo Cæsare Gulielmus de Wale, Eques, Hansbecæ & Axpoelæ Dominus, Petrus vanden Houte, & Adrianus Rokeghem: qui quantâ fieri potuit accuratione, modum Justiciæ distributivæ servantes, novum Flandriæ censum condidêre, qui adhuc est in usu, & erit: donec ob dictas causas, nova iterum erit opus partitione. Hujusmodi autem censum *Transportum* vocant, quòd cùm, Roberto Betunio ex iniquissimo carcere redimendo, Flandri Regi Philippo Pulchro viginti millia nummûm Turonensium (Meyerus triginta millia dicit) promisissent, datis pignori insulis, Duaco, & Orciaco; ejusque summę semissem præsentaneâ pecuniâ redemissent, reliquum pro opibus singularum urbium, pagorumque in Regem transportarunt. Quam tamen pecuniam falsis hostium pollicitationibus adductus, ad se Robertus retraxit: relicto Regi pignore, & renunciatâ redimendi facultate. Quam Galli perfidiam, utraque egregiè posteà gens luit: neque ulla umquam solida pax coiit; donec hereditate maternâ Ludovicus Maleanus dictas urbes recepit.

3 Cur Transportum vocent. Meyer. ad anno 1311. & Marchant. Comment. lib. 1. Anno 1320.

Meyer. an. 1376.

CAPUT VI.

De tribus aliis Dominiis, quæ Teneræmondæ accensentur.

PRæter ea quæ diximus loca, insuper Territorii Teneræmondensis censentur alia tria, quæ quidem non æque atque superiora huic Dominio subsunt, quum jam diu facta Ecclesiastici juris amortisata dicantur; Feudo tamen tenentur ab hujus Dynastiæ Curia. Et quamvis cum cetera ditione in censu Flandriæ non contribuant; suum tamen onus pendunt cum hoc oppido; idque certâ proportione. Sunt autem *Appels*, *Odenghem* & *Eeghene*: contiguis omnia limitibus inter Teneram & Scaldim.

Lib. Feudal.

APPELS.

ET quidem quod ad *Appels* attinet, id nomen habet à S. Apollonia, quæ nostrâ linguâ (ut & Apollonius) Appels dicitur: ad cujus memoriam celeberrima quotannis hìc peregrinatio; quia cum primis creditur averruncare dolores dentium. Omnem hunc pagum, *exceptâ hereditate Domini Teneræmondensis, & servis, quos ibidem habebat*, legavit *Margareta Domicella de Teneremonde*, Roberti Betuniæ & Teneræmondæ Domini materterâ, Abbatiæ Swivecanæ, Ordinis Cisterciensis, cum omni jurisdictione, Civili & criminali. Quæ donatio ut rata foret, curavit eam confirmari. Qua de re hoc exstat diploma: *Ferdinandus Flandriæ & Hannoniæ Comes, & uxor ejus Flandriæ & Hannoniæ Comitissa, omnibus præsentes litteras inspecturis salutem. Noverint universi, quòd Margareta domicella de Teneremonde in præsentia nostra, & Hominum nostrorum constituta, totum feodum, quod de nobis tenebat, in manus nostras spontaneè reportavit, & absolutè: & coram nobis, & Hominibus nostris werpivit, & effusticavit. Nos verò Divinæ pietatis intuitu ad preces ipsius domicellæ dictum feodum contulimus, in perpetuam eleëmosynam Abbatiæ de Tenremonde, Cisterciensis Ordinis apud Sneweke, perpetuò tenendam, eo modo penitus, quo ipsa domicella prædictum feodum tenebat: ab omni servitio ipsum feodum pro nobis & successionibus nostris quitantes. In cujus rei testimonium præsentem paginam sigillis nostris fecimus roborari. Actum anno Domini millesimo, ducentesimo, tricesimo, mense Novembri.*

1 Appels unde dicatur.

2 Cujus sit. Diplom. 1248.

3 De ea re Diploma. Archiv. Swivec.

Id probavit Robertus & seorsùm; & cum avunculo Gulielmo de Grimbergis, ejusque filio Gulielmo. *Altam tamen Justitiam quoad raptum, meurtrum, incendium, & suspensionem, & latronum vim*, ad se postmodùm traxit, *mutatione quinque bonariorum terræ jacentis in parochia de Appels, in loco qui dicitur Woestyne*: quam ad posteros Teneræmondæ Dominos, in hoc ævum transmisit: omnes verò alias Justitias Religiosæ sibi perpetuò retinuerunt. Eâ de re hoc exstat diploma: *Universis præsentes literas inspecturis, Robertus Atrebatensis Advocatus, Betuniæ & Teneræmonda Dominus, salutem in Domino. Universitati vestræ notum facimus, quod cùm Religiosæ mulieres, & in Christo nobis charissimæ, Abbatissa & Conventus de Swiveke prope Tenremondam, Cisterciensis Ordinis, in Villa de Appels, exceptâ hereditate nostrâ, & in servis nostris quos ibidem habemus, omnem Justiciam tam altam, quàm bassam habent: nos ad petitionem ipsarum, in dicta Villa, & in viis ipsius villæ, quinque altas Justiticias videlicet raptum, meurtrum, incendium, suspensionem, latronum vim, per commutationem quinque bonariorum terræ jacentis in parochia de Appels, in loco qui dicitur Woestyne, quam propter hoc ipsis contulimus; acquisivimus ab eisdem tenendas in perpetuum, & liberè possidendas. Omnes verò alias Justicias, præter quinque dictas, Religiosæ sibi perpetuò retinuerunt, in villa superius nominata, exceptis hereditate, & servis nostris. In cujus rei testimonium, fecimus præsentes literas sigilli nostri appensione roborari. Actum anno Domini* M. CC. XLVIII, *mense Junio.*

Ibidem Diplom. anni 1232. Diplom. anni 1238.

4 Ibidem alta Justitia cujus. Diplom. an. 1248.

5 Ea de re Diploma. Ibidem.

In finibus hujus pagi Trajectus est ultra Scaldim, qui à Canonicis Teneræmondanis in Clientela Principis possidetur. Eum ab his ad alium Feudali olim conditione translatum moneor, tabulis publicis Scabinorum Capituli Teneræmondensis anno M. CCC. XVI: & antè diplomate Guidonis Flandriæ Comitis: qui ut *Teneramonda Dominus & Maehtildis uxor ejus, & heres terræ prædicta* dat *Gregorio de Appels, ejus complicibus, & Successoribus eorumdem, quemdam transitum in parochia de Appels, versus orientem ab una parte, & in parochia de Berlaer Asceldyck ab una parte; & in parochia de Appels, in loco qui dicitur Langhaghe ab altera trans Scaldam, in hereditatem; pro duodecim libris Flandricis annuatim solvendis medietatim in Natali Domini, medietatim in Natali beati Joannis Baptistæ. Salvo jure quod habens*,

6 Ibidem trajectus cujus. Lib. Feudal.

Archiva Ecclesiæ Teneræmond.

7 De eo verba Diplomatis.

8 Alter ibidem trajectus, *habent, vel habebant in transitu de Appels, quem ab Ecclesia Teneræmondensi hactenus tenuerunt, & adhuc tenent ab Ecclesia supradictâ in hereditatem pro suo censu.* Hunc autem *Ecclesiæ Transitum*, alium esse ab illo in Guidonis diplomate qui paulò magis vergebat ad Austrum, sequentia verba indicant: *Hoc addito quod nullus transitus, exceptis his duobus prænominatis, scilicet apud Appels, & apud Asceldyck & Langhaghe, teneri, haberi, nec constitui de cetero poterit, inter locum qui dicitur Abeel ab una parte; & locum qui dicitur Wichlme, versus Occidentem ab altera: nec pons, vel via aliqua aggredi poterit, per quos dicti transitus diminui possent, vel defraudari: nisi de consensu, & voluntate dictorum Gregorii, ejus complicium, vel eorumdem successorum. Et quod navis quæ pontus dicitur, per quam currus transire poterit, eat vel ire poterit in transitibus supradictis. Salvo jure nostro, & omnium illorum qui pontem & transitem in Territorio nostro Teneramondensi trans Scaldim tenent, & possident. Super hos nos, & dictus Gregorius, & ejus complices de augmentando censu in arbitria, vel dicto dilecti nostri, scilicet fidelis Domini Michaelis de Lembeke, militis; vel aliorum proborum super hoc eligendorum, si dicto Michaëli militi abesse contigerit, vel deesse. Et ne præfata actio ab aliquibus posset malevolis de cetero perturbari, dictis Gregorio, ejus complicibus, & eorumdem successoribus, & heredibus præsentes litteras contulimus, sigillorum nostrorum munimine roboratas, Datum anno* M. CC. LIII. *mense Julio.*

9 Nunc unicus, Utrumque postea Trajectum paullatim Canonici ad se pertraxere; estque nunc unicus altero quem dixi, abolito: quod difficilius illi fuit, quàm sumptuosius: possidebatur enim à plurimis, quorum hic decem habebat dies, ille viginti, alius quinquaginta: ut variè liquet. Unum exemplum satis erit, quod in Obituario Ecclesiæ Teneræmondensis; ubi, *Jacobus Donche dedit pro obitu suo* XX. *libras Parisienses, & pro euntibus ad sepulchrum* (Sacellum erat ad D. Virginis, in quo augendæ pietatis ergo Sepulchrum Domini) VIII. *libras Parisienses: pro quibus empti sunt* XIV. *dies in passagio de Appels, erga heredes quondam Magistri Roberti de Saeghere, anno* M. CCCC. XCV. Habent autem in dicto transitu Canonici
10 Canonicorum ibidem jus. prædicti Justitiam civilem, & criminalem, quam exercent per Majorem suum, & Scabinos quos habent in ditione sua *Moorsela, Wiesa, & Ghevergemi.*

Tab. an. 1611. 19. Novemb. Ceterùm alluviones ad incolas spectare, sub annuo censu, nuper à Principe definitum: non solùm cis flumen; sed etiam ultra, eo loco qui dicitur *het Eylant*, id est insula, quem Scaldis novum quærens alveum, à cetero pagi corpore avulsit.

ODENGHEM.

11 Oudeghem an Alodium an Feudum. SEquitur *Odenghem*; quod nunc vulgò *Oudeghem*, & *Auweghem* dicunt. Id partim est
12 Alodium cujus & à quo. alodium Ecclesiæ Cameracensis; partim verò nostræ Curiæ Feudum. Quatenus alodium; datum est illi Ecclesiæ à Gerardo secundo, XXXIII. Cameracensium Præsule. Ejus donationis hoc superest diploma.

In nomine Sanctæ & individuæ Trinitatis, Gerardus Dei gratiâ Cameracensis Episcopus omnibus 13 Donationis Diploma.
in Christo renatis cœlorum gloriam appetere remigio Charitatis. Sciant præsentes, & hi qui nascentur studeant enarrare: quomodo ego pro salute animæ meæ, & prædecessorum meorum, trado ad usus fratrum sanctæ Cameracensis Ecclesiæ matris nostræ, alodium de Lietscinis, & de Wilrehem, cum moneta, cum theloneo & macera, & districto, cum molendinis, cum terris, cultis, & incultis, silvis, pratis, cum servis etiam & ancillis: Alodium quoque apud Odengiem, quod ibi habeo, libera ab omni advocatione, & cetera quæ mihi in Bracbant hereditario jure succedunt: unde in anniversario meo fratres cibentur, & residua in usibus eorumdem dispendantur. Census quoque servorum, & ancillarum: duo scilicet denarii à viro, unus à femina, in nativitate Sanctæ Mariæ, annuatim solvantur; & in lege quâ ceteri sunt, de eleëmosyna teneantur: & dies anniversarius patris mei, matris meæ, fratrisque mei, celebretur. Dono etiam, Domini Manscelini, ejusdem Ecclesiæ Præpositi, & Archidiaconi petitione, altare de Calderico eidem matri nostræ Ecclesiæ, liberum ab omni persona; sed annuatim persolvat, quæ cetera ejusdem Archidiaconatus capitales Ecclesiæ: tali tamen conditione; ut ter in anno fratres ipsi in refectorio conveniant: quintâ scilicet feriâ absolutionis, & in festivitate S. Gaugerici, quæ est in Augusto, & in sui obitus anniversario. Dat etiam idem Manscelinus eidem Ecclesiæ, alodium quod apud Maronis Waldum habet; servos etiam, & ancillas: concedentibus & assentientibus fratribus suis, Waltero, & Tietnnino, sicut jure possidet hereditario; servi tamen & ancillæ sub lege sint eleëmosynæ. Gerardus quoque Cordella alodium suum quod apud eumdem Maronis-Waldum, & circa Teneram, jure hereditario possidet, eidem confert Ecclesiæ. Horum igitur petitione, Canonicâ fretus auctoritate, tam in ea præscripta, quàm sua, huic confirmo Ecclesiæ, cartâ & anathemate. Ut autem ratum & inconvulsum hoc maneat, corroboro sigilli mei inpressione, & subtiùs signatorum attestatione. Sig. mei ipsius Gerardi Episcopi. Sig. ejusdem Manscellini Præpositi, & Archidiaconi. Sig. Desiderii Archidiaconi. Sig. Gerardi Archidiaconi. Sig. Frederici Archidiaconi. Sig. Alardi Præpositi, & Archidiaconi. Sig. Anfridi Archidiaconi. Hugonis Decani. Wuerneboldi Scholastici, Griodonis Cantoris. Sig. Casatorum. Anselli de Ribdimonte, Fulconis Vicedomini, Walteri Tonitrui, Amulrici, Arnulphi, Walteri, Wenchelonis, Walteri Coleti. Actum Cameraci anno ab Incarnatione Domini M. LXXXIX. *Præsulatus mei* XIV. *Indictione* XII.

Hæc de alodio Ecclesiæ Cameracensis. Quod 14 Feudum cujus & à quo.
reliquum est, feudem Curiæ Teneræmondensis, id Canonici pretio suum fecêre; cùm antè esset Elisabethæ de Blauwere, uxoris Reginaldi
Boccaert. Est autem Feudum hoc Dominium 15 Ejus Feudi jus.
quod complectitur circiter sexaginta clientelas,

& alia insuper XXXIV. hominia; sed quæ non stant judicio tribunalis hujus Dominii. Sunt autem ea sparsim sita variis in pagis, Mespelaere, Nieukercke, Everghem, & Leeuwe in ditione Alostanâ.

In hoc suo Dominio habent Canonici Mandatarium, qui Capituli res curat; decimas fructuum, emptionum, & relevagiorum emolumenta, recipit; agros locat, Majorem & Scabinos constituit, destituitque.

16 In Allodium & Feudum Teneræmondæ Domini jus.

Anno 1245.

Tab. anni 1192.

Enimvero ut manifestum est, dictum feudum à Teneræmondæ Domino teneri; ita non est obscurum, in prædictum illud alodium suum illi jus esse: idque ex conventione inter Robertum Betuniæ & Teneræmondæ Dominum, & dictos Canonicos (quam postmodum Philippus Burgundus Maleani Gener confirmavit) cujus seriem hìc visum annotare, cùm ad majorem rei lucem, tum quia frequens ejus hìc est usus. Est autem hujusmodi:

17 Tabulæ Conventionis Roberti Teneræmondæ Domini cum Canonicis Cameracensibus.

I. *Ego Robertus Advocatus Atrebatensis, Betunia & Teneramonda Dominus, notum facio universis, quod cum controversia verteretur inter me ex una parte, & Capitulum Ecclesia Beata Maria Cameracensis, ex altera; super justitiis de Odenghem, in teneamento dicta Ecclesia Cameracensis; tandem amicabiliter pax reformata est, secundùm formam infrà scripsam:*

18 De decimis emptionum.

II. *Sciendum inprimis quod census, & redditus & omnia jura qua habere debet dicta Ecclesia Cameracensis in introitibus, exitibus, venditionibus, & emptionibus, & relevagiis omnium terrarum, & aliorum quorumcumque, in teneamento suo apud Odenghem, remanent ipsi Ecclesia Cameracensi totaliter in posterum tenenda, sicut habere consuevit, usque ad præsens.*

19 De constitutione Scabinorum.

III. *Dicta verò Ecclesia Cameracensis debet ponere Scabinos, in dicto Teneamento suo apud Odenghem, qui judicabunt causas, querelas, forefacta, & omnia que erunt judicanda ibidem.*

20 De mulctis.

IV. *Et sciendum, quod in legibus de quibuscumque forefactis, & querelis judicatis per dictos Scabinos, debet Ecclesia Cameracensis habere medietatem, & ego dictus Robertus ratione Dominii de Tenremonde, & successores mei, futuri Domini de Tenremonde, debent habere aliam medietatem.*

21 De judiciis ob debita.

V. *Ita tamen quod in legibus que pro defectu solutionis redditnum, & debitorum dicta Ecclesia Cameracensis judicabuntur, si non solvantur ad diem ad quam debentur, nihil habebit Dominus de Tenremonde; sed dicta leges totaliter erunt Ecclesia Cameracensis.*

22 De judicio quoad mobilia vel immobilia.

VI. *Hoc etiam salvo; quod si alicui per dictos Scabinos abjudicaretur hereditas, & mobilia, que haberet in teneamento Ecclesia Cameracensis apud Odenghem, tota hereditas remaneret dicta Ecclesia Cameracensi, & medietas dictorum mobilium: alia verò medietas esset Domini de Tenremonde; & nihil haberet in hereditate pradicta.*

23 De Catballo Estraiers.

VII. *Similiter si catballum Estraiers inveniatur in teneamento Ecclesia Cameracensis, apud Odenghem, de quo non sit aliquis, qui possit vel velit jus suum monstrare in eodem; medietas dicti catballi erit Ecclesia Cameracensis: alia verò medietas erit Domini de Tenremonde.*

24 De terra Estraiers.

VIII. *Si verò illud quod est Estraiers sit terra, vel immobile, Dominus de Tenremonde in eodem nihil habebit; sed erit totaliter Ecclesia Cameracensis.*

25 De manso sive alluvio.

IX. *In quo tamen servandum est, quod si mansus aliquis modo pradicto, vel alio modo apud Odenghem de cetero veniat in manus Ecclesia Cameracensis, dicta Ecclesia Cameracensis si velit, dictum mansum retinebit, ad opus proprii sui mansi faciendum, seu augmentandum donec mansus Ecclesia contineat spatium duorum bonariorum: alioquin assignabit ipsa Ecclesia persona laicali, sub pretio rationabili tenendum, si interim requiratur ab ipsa Ecclesia: & si non infra annum requiratur; dicta Ecclesia post annum quàm citò poterit hoc facere debebit, bona fide: & pretium dicti mansi, sive sit redditus, vel aliud, erit totaliter Ecclesia Cameracensis, & Dominus de Tenremonde nihil in eo habere debebit.*

26 De judicio forefactorum & querelarum.

X. *Et sciendum est quod omnes causas, de quibuscumque forefactis & querelis, qua evenient in teneamento Ecclesia Cameracensis apud Odenghem, audiet ex parte Ecclesia Cameracensis, Serviens, ad hoc institutus ab eadem Ecclesia, vel à Canonico dicta Ecclesia, qui res ejusdem Ecclesia tenebit ibidem: & placitabit idem qui erit, & faciet judicari per Scabinos dicta Ecclesia, & Justitiam tenebit, & faciet, de omnibus de quibus Justitia erit tenenda, & facienda.*

27 De eodem.

XI. *Ita tamen; quod nihilominus Canonicus prædictus, quando præsens erit apud Odenghem, Justitiam tenebit si velit, & causas & querelas quas audire voluerit placitabit, & faciet judicari per Scabinos prædictos.*

28 De judicio capitali vel mutilatorio.

XII. *Hoc tamen salvo; quod si aliquis fecerit forefactum, unde judicatus fuerit per dictos Scabinos ad perdendum membrum, vel ad mortem, Serviens Ecclesia Cameracensis, post hujusmodi judicium, si habuerit penes se illum qui judicatus fuerit hoc modo, debet vocare Baillivum, vel alium certum servientem Domini de Tenremonde, & reddere eum qui judicatus erit, dicto Ballivo, vel dicto servienti, pro justitia debita facienda; quam post dictum judicium facere debet fieri Dominus de Tenremonde, per Baillivum, vel servientem ipsius.*

29 De auxilio ad faciendam Justitiam.

XIII. *Sciendum est, quod Dominus de Tenremonde, vel Baillivus ejus, ille scilicet ex ipsis, qui super hoc requisitus fuerit, debet præstare auxilium, & vires, dictis Canonicis, & servienti Ecclesia Cameracensis, quando opus erit: alteri eorum similiter, quando opus habebit; unde ipsi, vel alter eorum valeant efficaciter justitiam tenere, & maniare.*

30 De juramento Servientis & Scabinorum Ecclesiæ.

XVI. *Et dictus Serviens Ecclesia Cameracensis, qui erit apud Odenghem, pro justitia facienda, quando de novo ponetur ibidem, & Scabini dicta Ecclesia apud Odenghem, quoties de novo ab ipsa Ecclesia instituentur, jurabunt, quod bona fide servabunt jura Ecclesia Cameracensis, & jura Domini de Tenremonde.*

XV.

31 De custodia captorum. XV. Debet etiam Dominus de Tenremonde, vel Baillivus ejus, ille scilicet qui requisitus fuerit, facere servari apud Tenremonde bonâ fide, in prisione Domini de Tenremonde, illos quos serviens Ecclesiæ Cameracensis voluerit sibi ponere, pro forefactis quæ fecerit in teneamento dictæ Ecclesiæ Cameracensis apud Odenghem: & facere reddi servienti dictæ Ecclesiæ, ad requisitionem dictæ Ecclesiæ, vel servientis ejusdem, sine contradictione.

32 De alimento captivi. XVI. Ita tamen: quod si positus in prisione, non haberet de proprio suo, unde posset sustentari, Ecclesia Cameracensis de expensis quas faceret, de assensu servientis sui in prisione, solveret medietatem quamdiu esset in prisione, & Dominus de Tenremonde aliam medietatem.

33 De appellando Reo. XVII. Et si serviens Ecclesiæ Cameracensis taceret aliquod forefactum, de quo placitare deberet, idem serviens requisitus à serviente Domini de Tenremonde, debet idem factum placitare bonâ fide, quàm citò poterit opportunè.

34 De eodem. XVIII. Et si serviens Domini de Tenremonde requisierit servientem Ecclesiæ Cameracensis de placitando aliquo forefacto, & persona forefacti sit præsens; serviens Ecclesiæ Cameracensis, secundum dictum Scabinorum, debet accipere securitatem de stando juri, à dicta persona: quod si non faceret, serviens Domini de Tenremonde hoc facere posset.

35 De eodem. XIX. Item si serviens Ecclesiæ Cameracensis requisitus à serviente Domini de Tenremonde, coram dictis Scabinis, de placitando aliquo forefacto, & dictus serviens Ecclesiæ Cameracensis fuerit in defectu placitandi dictum forefactum, per dies octo; post dictos octo dies posset placitare idem forefactum, cum serviente Ecclesiæ Cameracensis, si idem voluerit placitare dictum forefactum; & sine serviente Ecclesiæ Cameracensis, si idem serviens non voluerit prædicto placito interesse.

36 De judiciis de hereditate. XX. Hoc salvo; quod causas de hereditate non poterit placitare, nisi serviens Ecclesiæ Cameracensis, vel Canonicus ejusdem Ecclesiæ.

37 De apprehendendis. XXI. Et sciendum quod si calida pugna evenerit, in teneamento Ecclesiæ Cameracensis apud Odenghem, ubi serviens Ecclesiæ præsens non sit, serviens Domini de Tenremonde, si sit præsens, potest, & debet tenere pugnantes, & arrestare: ita tamen, quod quando arrestaverit eos, tenetur eos reddere apud Odenghem, servienti Ecclesiæ, pro Justicia facienda de facto eorum.

38 Quæ forefacta communia. XXII. Et si aliquod forefactum evenerit in via, vel chemino, ubi terra ex utraque parte sint de teneamento Ecclesiæ Cameracensis, dictum forefactum erit commune Ecclesiæ Cameracensi & Domino de Tenremonde, ubi verò ex altera parte viæ, vel chemini terra sunt de teneamento Ecclesiæ Cameracensis, si forefactum evenerit in medietate viæ, vel chemini, versus teneamentum dictæ Ecclesiæ; dictum forefactum similiter erit commune Ecclesiæ Cameracensi, & Domino de Tenremonde: & serviens Ecclesiæ Cameracensis dictum forefactum faciet judicari, per Scabinos dictæ Ecclesiæ, & justiciam faciet de istis, sicut de prædictis.

39 De levando forefacto & recipiendo judicato. XXIII. Sciendum est quod serviens Ecclesiæ Cameracensis debet levare omnia forefacta, quæ levanda erunt, in teneamento ejusdem Ecclesiæ apud Odenghem, & judicata per Scabinos prædictos: ita tamen; ut debeat vocare servientem Domini de Tenremonde, ut intersit cum ipse ad levandum.

XXIV. Et si serviens Domini de Tenremonde vocatus non venerit; serviens Ecclesiæ Cameracensis nihilo minùs poterit levare dicta forefacta, sub testimonio Scabinorum dictorum, & accipere partem dictæ Ecclesiæ Cameracensis: ita, quod partem Domini de Tenremonde dictis forefactis relinquet in manu dictorum Scabinorum, servandam ad opus Domini de Tenremonde. 40 De eodem.

XXV. Et si serviens Ecclesiæ Cameracensis, esset requisitus a serviente Domini de Tenremonde, de levando aliquo forefacto judicato per dictos Scabinos, & non levaret, dum tamen opportunè posset; serviens Domini de Tenremonde posset levare dictum forefactum, sub testimonio Scabinorum Ecclesiæ Cameracensis: parte tamen Ecclesiæ Cameracensis, de dicto forefacto, salvâ remanente Ecclesiæ Cameracensi; & positâ in manu prædictorum Scabinorum, ad opus Ecclesiæ ejusdem. 41 De eodem.

XXVI. Et si aliquis fecerit forefactum, in teneamento Ecclesiæ Cameracensis apud Odenghem, qui non posset capi ibidem, & inveniatur in terra Domini de Tenremonde, extra libertatem villæ de Tenremonde, vel habeat aliqua bona extra libertatem villæ de Tenremonde; Dominus de Tenremonde, vel Baillivus ejus, debent eum tenere, si cum jure poterunt: & dicta bona saisire, & levare dictum forefactum, secundùm judicium Scabinorum Ecclesiæ Cameracensis de Odenghem: & de dicto forefacto, & de aliis forefactis in teneamento Ecclesiæ Cameracensis apud Odenghem, ubicumque levata fuerint, per Dominum de Tenremonde, extra teneamentum Ecclesiæ Cameracensis, debet habere dicta Ecclesia Cameracensis in emolumento medietatem, & Dominus de Tenremonde aliam medietatem. 42 De captivatione Rei extra Odenghem.

XXVII. Et sciendum quod hospites Ecclesiæ Cameracensis apud Odenghem, debent ire in exercitum Domini de Tenremonde, quantùm terra de Tenremonde durabit. 43 Obligatio ad militiam.

XXVIII. Hoc salvo; quòd dicti hospites non poterit ducere Dominus de Tenremonde, ultra terram de Tenremonde. 44 Quatenus.

XXIX. Et hoc salvo, quòd quàm citò homines unius villæ Domini de Tenremonde licentiabuntur, ad redeundum; hospites Ecclesiæ Cameracensis de Odenghem redire poterunt liberè ad domos suas, & sine contradictione. 45 De missione à militia.

XXX. Et sciendum quòd dicti Scabini de Odenghem pro inquesta quæstionum de hereditate, & catballo; debent ire ad Scabinos terræ de Tenremonde, ad quos usque nunc iverunt; pro inquesta verò aliarum querelarum, & forefactorum; ibunt ad Scabinos de Tenremonde, vel alibi infra Dominium terræ de Tenremonde: prout Ecclesiæ Cameracensi videbitur expedire. 46 De Enquestis sive consultationibus.

XXXI. Et sciendum quod Dominus de Tenremonde, nihil juris debet ampliùs habere, in ho- 47 De jure Domini Teneramondensis.

spitibus Ecclesiæ Cameracensis, apud Odenghem. Neque in forefactis, & in quibuscumque evenientibus in teneamento dictæ Ecclesiæ, præter ea quæ suprà expressa sunt, ad eum pertinere ibidem: nisi in servis, & ancillis suis & hominibus Advocatiæ suæ, in quibus jus suum remanet ei salvum, sicut debet habere.

48 De partitione à morte Servorum vel Ancillarum.
XXXII. *Ita tamen; quod post mortem servi, vel ancillæ suæ, pro partitione bonorum eorumdem facienda per servientem Ecclesiæ Cameracensis, duos solidos debet habere Ecclesia Cameracensis: in quibus Dominus de Tenremonde nihil habebit.*

49 De jure Majoris.
XXXIII. *Et sciendum, quod si Major. Ecclesiæ Cameracensis aliquid juris habuerit in legibus prædictis, remanet salvum eidem, sicut hactenus habere consuevit.*

50 De jure Messatii.
XXXIV. *Salva similiter remanent Messario Ecclesiæ Cameracensis, custodi scilicet agrorum, leges de forefactis, in custodia sua, sicut hactenùs habere consuevit.*

51 Prædictorum confirmatio.
XXXV. *Ut igitur præmissa rata, & firma permaneant inposterum, ego dictus* Robertus *Advocatus Atrebatensis, Betuniæ & Tenremondæ Dominus, præsentem paginam, in testimonium præmissorum, sigilli mei appensione feci communiri. Datum anno Domini millesimo, ducentesimo, quadragesimo quinto, mense Maio.*

Ex hac conventione satis manifestum est, non modò in suæ Curiæ Feudum, Teneræmondæ Domino jus esse; sed etiam in Alodium illud Ecclesiæ Cameracensis, quod negare deliri magìs sit hominis, quàm periti, ut abundè testantur præter alios, articuli IV, XII, XIII, XIV, XVI, XXI, XXVI, XXVII.

52 Hanc conventionem de Alodio esse, non de feudo.
Si quis respondeat superiora illa de feudo hujus curię, non de illo Alodio capienda; id quidem frigidius est hibernâ glacie: quum superior illa Conventio sit super *Justiciis de Odenghem, in teneamento Ecclesiæ Cameracensis*; ut ex ipso proœmio constat: quo tempore feudum hoc, penes Canonicos nondum fuisse palàm est, quod
Lib, Feudalis.
anno demùm M. CCCC. LXXIV. emptum, à Reginaldo Boccardo. Penes quam gentem (etsi hic uxorio nomine vendidisse creditur) multò ante id feudum fuerat: qui ejus ratione, *Oudenghemi* se *Dominos* inscripserunt: ut variè reperi in Collectaneis Cornelii Gaillardi, Equitis, Reguli armorum, sive ut vulgò Heraldi. Ubi exstant *Hugo Boccard Dominus de Odenghem: & Dionysius Boccard, Dominus de Odenghem.*

Contiguus *Odenghemio* pagus est nomine
Miræus an. 1607.
Mespelaer, ditionis Alostanæ; per omnem Europam nobilis, nuperâ inventione magni illius thesauri, in quo immani numero aurei numi,
53 De invento nuper thesauro dissertatio.
Romanæ monetæ omnes. De quo quidem thesauro variæ, ut homines sunt, opiniones feruntur.
54 Incolæ defossionem Turcis tribuunt.
Vulgus incolarum à Turcis ibi defossum existimat, quos etiam sui Templi conditores adserunt, plebeio omninò commento: quum Turcæ in hæc ultima terrarum numquam perruperint.
55 Cur illis ignoscendum.
Sed ignoscendum id illis eò magìs, quòd barbaros, & feroces, populares nostri passim *Turcas*
56 Alii Gothis.
vocant. Gotthorum & Vandalorum populationes fortè à majoribus accepêre, iis si Turcarum nomen accommodent, & hunc thesaurum imputent; nihil alienum à multis eruditis sentiant, non tamen mecum; hâc præsertim ratione: 57 Cur non recte.
quòd Romani omnes ii numi, neque ulla Gotthicæ monetæ admistio: cujus non minor illis cura fuisset quàm Romanæ. Verisimilius mihi, 58 Quid propius vero.
ab ipsis Romanis ibi conditum: fortè iis, qui declinante per Gallias imperio, Cameraco pulsi, Meyer. an. 445.
Tornacum fugientes, inde etiam ejecti sunt, urgente Clodione Francorum Rege, quem magnam ejus gentis stragem ad Scaldam edidisse, Historiarum monimenta produnt: aut iis, qui Annonius lib. 1. cap. 5.
paulò pòst, anno CCCC. LXXXIX. à Gandensibus Meyer. an. 489.
pulsi, cùm ea gens in Francorum concessit Imperium; qui huc se inter duo flumina, ut in tutum receperint: & cùm prælii fortunam aut hostium irruptionem timerent, defoderint; eo animo, ut si victores essent, effoderent, sin minùs, nihil inde molestiæ aut in fuga acciperent, aut si vitam cum thesauro amitterent, nihil desiderii. Idque eo magis; quod hunc locum, 59 Ejus rei indicium.
præter Teneram, & paludes quibus naturâ munitur, fossa insuper centum nonaginta pedes 60 Fossa munitionis causa.
lata, hemecycli in modum, ambiat: adeò ut à Tenera oriens, duobus passuum millibus, aut circiter longa, denuò in Teneram finiat. Hæc 61 Ubi.
maximè visitur in confiniis *Ondegemi* & *Mespelaer*, medio inter utrumque loco, ubi *den Zyp* vocatur. Alibi, hìc illic viæ causâ obducta est. Mediam rivulus secat; utriusque velut limes. Incolæ de ea rogati, aut nescire se fatentur, aut 62 Incolarum de ea error.
veterem Teneræ alveum fuisse, existimant. Qui oculos in occipitio habent, facilè vident manuductam esse (qui Romanis ad vallum mos, etiam 63 Romanorum in muniendo mos.
in unius noctis transitum inquit Vegetius) cùm Lib. 3. cap. 8.
ex æquali ubique latitudine, tum ex lunari forma: quum fluminum alvei flexuoso sint cursu. Huic meæ de Romanis suspicioni accinens clarissimus Aubertus Mirę͡us (etsi in tempore dif- Chronic. anni 1607.
fert) *Suspicari*, inquit, *fortassè liceat, eos à quæstore aut alio quopiam, ex legione Romana in hibernis agente, defossos esse: atque eo quidem tempore quo* (verba apud illum sunt Eusebii ad annum C. LXXIV.) *tanta per totum orbem pestilentia exstitit; ut penè usque ad internecionem Romani exercitus delerentur.* Quod ad numerum attinet, 64 De numero & pretio numorum.
aut pretium thesauri (in quo etiam rutilantes pyropi, aut aliud pretiosi lapilli genus, incerto tamen auctore, perhibetur) nihil est certi: quum ipse Inventor id numquam expresserit; neque 65 Inventoris ingenium.
eo sit judicio, ut veros æstimatores, & antiquitatum gnaros intelligere, aut indole, ut admittere potuerit, & quod existimo, vix eâ memoriâ, ut numerum inire valeat. Hoc tantùm constat: inter cetera, eodem numi genere habuisse, 66 Qui numi consequenti serie.
consequenti serie *Trajanum, Adrianum, Antoninum Pium, M. Antonium Philosophum, Faustinam matrem, M. Aurelium Philosophum, Faustinam filiam, Commodum, & Verum:* omnes 67 Quo auri pretio.
auri valore circiter octo florenorum. Felix erat, bona si sua nosset, nunc tanti thesauri inventor, quo nullus umquam major uno numorum &

metalli

metalli genere repertus creditur; & quem solidum judicio Principis possedit, vix aliud habet quàm meminisse, Fliciores

Horatius Epist. 4. lib. 1.

Queis Di divitias dederunt, artemque fruendi.

Inscriptiones autem quas nancisci datum, ne hujusmodi deliciarum amantes frustrer, sunt hæ: quarum alias ipse descripsi, alias à R. D. Dominico Varennio, descriptas, accepi.

68 Aliquot Inscriptiones.

Imp. Cæsar Traianus Hadrianus Aug. Versâ facie: *P. m. tr. P. Coss. III.*

Hadrianus Augustus. Facie versâ: *Coss. III.*

Hadrianus Aug. Coss. III. PP. Genio P. R.

Antoninus Imp. Cæsar Hadr. Aug. Pius P. M. T. Divus Antoninus.

Antoninus. Aug. PP. T. R. P. O. Coss. IIII.

Antoninus Aug. Pius PP. T. R. P. O. T. Coss. II.

Marius Antoninus Aug. Germ. T. P. XXIX. Liberalitas Aug. Imp. VII. Coss. III.

D. Augusta Faustina. Æternitas.

Imp. Cæs. M. Aur. Ant. Aug. Concordiæ aug. R. T. R. P. XVIIII.

Aurelius Cæsar Aug. P. H. F. T. R. P. O. T. XIIII. Cos. II.

Faustina Augusta Tempore Felic.

Imp. Cæs. L. Verus Aug. Saluti Augustor. T. R. P. III. Cos. II.

Hæc occasione viciniæ, de immenso illo thesauro pauca. Nunc ad Institutum.

EEGHENE.

69 Eegene cujus.

PRæter *Appels* & *Oudeghem*, de quibus dixi, Teneræmondæ insuper accensetur *Eeghene*, quod Dynastarum dono jamdiu ad Abbatiam Affligemensem translatum est; habeturque feudum, quod Teneræmondæ Domini beneficio possidetur. Suum tribunal habet, Majorem, & Scabinos. Templum autem non habet; sed in Ecclesiasticis subcensetur *Wichlina*, pago ditionis Alostanæ.

Lib. Feudal.

CAPUT VII.

De tribus Alodiis Capituli B. Mariæ Teneræmondensis.

1 Tria Canonicorum Alodia quæ.

SUpersunt *Wiese*, *Moorsele*, & *Gheverghem*: quæ loca olim partim familiæ Teneræmondanæ; nunc etiam, quatenùs Canonicis subsunt, Teneræmondæ Dominio annumerantur; solentque ut reliqua, ad dictos Septemviros sive Scabinos Capitales nostri Territorii *ad inquestam ire*, ut ex variis, quæ supersunt, sententiis liquet. Idque credo in usu fuisse, jam inde à tempore Conventionis inter *Robertum Betunium*, Guidonis primogenitum, Betuniæ, & Teneræmondæ Dominum, & *Canonices Ecclesiæ Teneræmondensis*: quam paulò pòst dabo. De illis autem locis, ut planiùs agamus: sciendum inter Teneræmondam & Alostum esse, ultra Teneram.

Archiv. Scabinorum anno 1464.

2 Ubi sita.

WIESE.

3 Wiesæ vetus nomen. Diplom. Odardi 1108. lib. 2. cap. 2. num. 11.

4 Quatenus Alodium cujus. Ibidem.

Vide Infrà n. 51.

ET quidem quod ad *Wiesam* attinet, ea in priscis diplomatibus *Winsia* appellatur. Est autem partim Alodium, quod dono RINGOTI & ADELWIDIS Dynastarum Teneræmondæ, ab hujus oppidi Canonicis possidetur; continetque circiter tertiam totius pagi, estque à vectigalibus, impositionibus aliisque hujusmodi oneribus immune. Ad militares tamen expensas Præsidii Teneræmondani cum hoc oppido contribuit. Reliquum verò feudum est, quod à Comitatu Alostensi tenetur. Spectat autem nunc ad nobilem gentem *van Yedeghem*; cujus origo refertur ad dominium pagi Yedeghem, in ditione Gerardi-montana: numeratque inter Majores *Balduinum van Yedeghem*, qui omnium primus ponitur inter plurimos præcipuæ per ea tempora nobilitatis, qui sigillo suo consignarunt tabulas Dotationis Abbatiæ S. Cornelii Nienovensis, factæ ab illustri viro Gerardo de Grimbergis, Equite, Grimbergæ & Nienovæ Domino, anno M. C. XCV. Paulò pòst *Loykinum van Yedeghem* vixisse, Blandiniensis Abbatiæ monimenta testantur: ubi anno M. CC. XVII. signavit *donationem Gosuini de Schendelbeke, Oliveri filii.* Quod utrumque argumento est primariæ ab illis usque temporibus nobilitatis. Eadem gens præter priscæ illud, & clarissimæ nobilitatis specimen, id etiam illustre habet, quod ab aliquot retrò seculis affinitate juncta est cum *Masmiis*, *Maldeghemus*, *Hele*, *Zaemslach*, *Steeland*, *Haveskerke*, aliisque plurimis superiori tempestate primæ notæ familiis.

5 Quatenus Feudum cujus.

6 Yedeghemiæ gentis origo.

7 Antiqua Nobilitas.

8 Et prisci affines. Archiv. famil.

9 Yedeghemii Wiesæ Domini.

Postquam autem prædicto Wiesæ Dominio potiti sunt, continuatâ generis serie per rectam lineam, ad præsens usque tempus, intervallo ducentorum, & quadraginta quatuor annorum, cum præstantissimis itidem familiis conjugia contraxerunt, & quidem primò: *Stephanus van Yedeghem* Voordæ Toparcha, duxit *Catharinam van Wiese*, Roberti van Wiese, Wiesæ Domini filiam: quo conjugio hoc Dominium consecutus est; & ad posteros sui nominis transmisit. Hujus rei testes sunt tabulæ fundationis Sacelli D. Virginis in Templo Wiesæ, anno 1368. 20. Aprilis è quibus adhuc integra dependent sigilla prædicti Roberti Wiesæ Domini, & Stephani van Yedeghem, ejusdem generi. Prædicti Stephanus, & Catharina reliquere filium, *Robertum van Yedeghem*, Wiesæ Dominum; cui conjux fuit *Clara de Luu*: ut liquet ex Archivis Cameræ partitionum Gandavi; ubi dicti Robertus, & Clara despondent filiam Catharinam Joanni van Marcke, assensu Joannis van Yedeghem, maximi natu filii, & uxoris

10 Eorum conjugia cujusmodi. Ibidem 1368.

11 Yedeghem Wiese.

Ibidem.

12 Ydeghem de Luu. Ibidem 1419.

Ibidem 1419.

uxoris ejus Cæciliæ van Liedekerke, 21. Martii anno 1425. *Robertus* & *Clara* habuêre filium

13 Tedeghem Liedekercke.

Joannem van Tedeghem, Wiesæ Dominum; qui uxorem habuit *Cæciliam*, filiam Stephani *van Liedekerke*, dicti de Gavere, Equitis, ut in iisdem Archivis Contractus matrimonialis docet, 29. Octobris anno 1419. *Joanni* & *Cæciliæ* successit *Robertus van Tedeghem*, filius, Eques, Wiesæ Dominus; maritus *Jodocæ de Schouteeten*, aliàs *Zuylen*, filiæ Balduini Erpæ Domini; cui rei fidem facit hereditatis divisio, per dictum Joannem & Cæciliam, Alosti in Curia feudali, coram hominibus, & ejus oppidi Scabinis 13. Maii anno 1460. *Robertum* & *Jodocam* filius excepit, *Stephanus van Tedeghem*, Eques,

Ibidem 1460.

14 Tedeghem Schouteeten aliàs Zuylen.

15 Tedeghem Halowyn.

Wiesæ Dominus. Is conjugem nactus est *Adrianam van Halowyn*, Caroli filiam: ut patet ex eorum monimento, quod in Templo Wiesæ adhuc visitur. *Stephanus* & *Adriana* reliquêre filium *Carolum van Tedeghem*, Equitem, Wiesæ Dominum qui duxit Catharinam vander Dilft, Godefridi Embiesæ Domini, filiam: cujus conjugii testem habeo Indicem bonorum, in Curia hercifcundæ familiæ Gandavi, à Caroli & Catharinæ liberis exhibitum, 8. Oct. an. 1535. Post *Carolum* & *Catharinam*, filius *Jacobus van Tedeghem*, Eques Wiesę dominium, & Embiesæ possedit. Is Gubernator fuit, & supremus Prætor Teneræmondensis. Uxorem habuit *Agnetem de Ghyselin*, aliàs *Busbeke*; Georgii Busbekæ Domini (magni illius Augerii Ghisleni Busbekii parentis) filiam: ut constat ex Contractu antenuptiali 12. Octob. anno 1556. Hic & suis & majorum in Principem meritis, eximium à Rege Catholico privilegium accepit. Nam quum Wiesæ Dominium inter illos 22. pagos censeatur, qui vulgò *Proprium Comitis* nuncupantur (ubi quoscumque nasci contigit, servæ conditionis sunt, dicunturque *Manus mortuæ*) singulari quâdam gratiâ, ab ea servitute in perpetuum immunitatem Prætorio suo comparavit. Quâ de re vidi autenticum diploma, Regis Philippi II, datum Bruxellis 5. Julii anno 1564. *Jacobus* & *Agnes* habuêre filium *Carolum van Tedeghem*, Equitem; Wiesæ & Busbekæ Dominum, & *Philippum van Tedeghem*, Equitem Wattinæ Toparcham: quorum hic uxorem duxit *Margaretam de Thiennes*, Joannis Willerziani Domini filiam. Ille verò, nunc temporis Mandatarius Principum, novandis per Flandriam Magistratibus, & supremus Prętor urbis, Salæ & Castell. Iprensis, Conjugem habet *Mariam de Cortewylle*, filiam Jodoci, Equitis Domini Cortewylle, Bost, &c. Prædicti *Carolus* & *Maria* habent filium *Joannem van Tedeghem* Scutiferum, Baronem Busbekæ, Wattauwæ Dominum, ad officia oris, inter Palatinos apud Serenissimos Archiduces, Belgicæ Principes, jam pridem admissum.

Ibidem 1518.

16 Tedeghem vander Dilft.

Ibidem 1515.

Ibidem 1556.

17 Tedeghem, Ghyselin alias Busbeke.

18 Insigne privilegium.

Ibidem 1564.

19 Tedeghem Thiennes.

Ibidem 1611.

20 Tedeghem Cortewylle.

Hæc, ut suprà exarata sunt, ipse vidi: cùm in ipsis autographis, & autenticis; tum in excerptis Collectaneorum nobilis viri Cornelii de Gaillart, Equitis, armorum olim Reguli: in quibus multa seria, & accurata, quoad antiquitates, progressus, successiones familiarum Flandriæ ex urbium Archivis, epitaphiis, inscriptionibus, & aliundè, sunt congesta.

Hujus pagi Templum, Deo Servatori dicatum est. Ejus pars extremę est antiquitatis: reliquum autem ante sacra nuperæ tempestatis bella, à *Jacobo van Tedeghem*, Equite, superiore hujus loci Toparchâ, accuratâ symmetriâ structum: ubi in columnarum capitibus, ad rei memoriam incisa sunt nomina superiorum Wiesæ Dominorum, eorumque Conjugum, cum armis gentilitiis. Jus Patronatus, ad Abbatem Affligemensem spectat. Sacelli autem collatio ad loci Toparcham.

21 Wiesæ templum à quo structum.

MOORSELE.

SEquitur *Moorsela* partim ditionis Alostanæ, ut dixi, partim Alodium; quod itidem Canonici Teneræmondenses, veterum præbendarum, ut vocant, possident, dono dictorum Dynastarum *Rengots* & *Adelwidis*. Complectitur autem pagi duos trientes: habentque ibidem Majorem, & septem Scabinos: quorum tres ex Wiesa deliguntur, ceteri hinc. Hi Justitiam exercent civilem, & criminalem, iis locis qui Canonicis, ut Dominis, sunt obnoxii. Criminales tamen sententias Prætor Teneræmondanus exequitur. Quatenùs autem hi ditionem habent, eatenus immunitas viget, quâ Wiesæ incolæ, Canonicorum subditi, gaudent. Reliquum Alosto subcensetur.

22 Moorsela cujus.

Diplom. Oderli Episc. Cameræ. 1108.

23 Ibidem immunitas.

Vide supra num. 4.

Hìc vel ante novem sæcula fanum fuisse, ex *D. Gudulæ* vitâ constat; in quod ejus Divæ corpus ex Ham vicinæ Brabantiæ pago, illatum diu quievit: miraculorum numero admirandum. Quorum famâ illectus *Carolus* (ille, cui rerum gestarum præstantia *Magni* cognomen peperit) huc properavit; & religiosè oblatis Deo precibus, ad tumulum consanguineæ suæ Divæ (erat enim nata Amelbergâ, Pipini Regis filiâ) Cœnobium condi jussit, ubi ad hujus Virginis memoriam, virgines Deo viverent; quibus ad alimoniam & sarta tecta memoratur tribuisse pagos *Ham*, & *Moorsele*: stetitque illud, donec communi regionum gentiumque clade, à Danis eversum est, translatis ante Cevremontium reliquiis: unde denuo rebus pacatis huc relatæ. Sed cùm vastato loco, & ereptis à Wenemaro quodam facultatibus, paulatim fervor magis magisque deficeret; Carolus Brabantiæ Dux frater Lotharii Francorum Regis, sanctum corpus Bruxellam transferri jussit; condique ad D. Gaugerici (quod aulę, quæ tunc in insula Sennę fluminis, erat contiguum) hæsitque hìc donec à Lamberto Gozilonis Brabantię Ducis genero, quem Comitem Baldericum vocant, condito in monte D. Michaëlis templo, fundatoque 12. Canonicorum Collegio, eò translatum est: ubi tantâ famę celebritate cultum memorant, ut omisso D. Michaëlis titulo, templum in *D. Gudulæ* nomen concesserit; eaque tutelaris urbis Diva habeatur.

24 Et D. Gudulæ Sacellum.

Stephan. Yderus.

25 Olim Cœnobium.

Meyer. Rerum Flandricarum tom. 5.

26 A quibus eversum.

27 D. Gudulæ corpus à quo translatum.

Divæus lib. 1. cap. 3.

28 Ducum ubi olim Bruxellis aula.

Ibidem & lib. 2. cap. 3. an. 1047.

29 D. Gudulæ Templum à quo

Enim-

30 Super Moorselæ donationis annotatio.

Anno 916. ex Chronic. D. Bavonis.

Enimvero quod ad superiorem Moorselæ donationem attinet, visum hic annotare, quod Meyerus (cui æternum Flandria debet) aliunde in suos annales transtulit: *Arnulphum Comitem Flandriæ multa Cœnobiis detraxisse, quæ sua divisis nobilitati*: & inter cetera *Abbatiæ Gandensi Moorselam, Masminam, & Merendram.* Ex qua narratione suspicari aliquis queat, aut donationem Caroli magni Moorselano Cœnobio factam, aut hanc Arnulphi ablationem, falsam esse: cùm eodem tempore utrumque Cœnobium *Moorselam* possedisse non potuerit. Nisi utrobique totum pro parte legatur; quod non usque adeo absimile vero. Illud autem constat *Masminam* & *Merendram* etsi extra nostræ ditionis Territorium; jam olim tamen, sive Arnulphi dono, sive aliàs, ad Teneræmondensem familiam devolutas, hujus nostræ Curiæ feuda esse. *Moorselam* autem partitò datam, pars enim Alostano Comiti paret, pars ad Teneræmondensem familiam devenit; & inde ad hujus oppidi Canonicos.

31 Masmina, & Merendra feuda Curiæ Teneræmondanæ.

32 Moorselæ partitio.

GHEVERGHEM.

33 Gheverghem cujus.

PORRÒ *Gheverghem*, etiam Alodium est Moorselæ contiguum; in quod ex dictorum RINGOTI & ADELWIDIS dono, soli Canonici nostri jus habent. Sacellum ibi visitur D. Stephano sacrum.

34 Ibidem Sacellum. Diplom. Odardi anno 1118. Vide lib. 2. cap. 2. num. 11.

Tria hæc Alodia quæ dixi, cùm prædicti Canonici jam ad annos C. LVIII. liberè, ut aiunt, possedissent; tandem *Robertus* Guidonis primogenitus, paululum eorum jus restrinxit: ut patet ex Contractu qui ea de re, & scripto, & usu superest: cujus hæc sunt verba:

35 Conventio Roberti Teneræmond. Domini cum Canonicis Teneræmond. Archiv. Ecclesiæ Teneræmond.

I. *Nos* ROBERTUS *Comitis Flandriæ primogenitus, Atrebatensis Advocatus, Betuniæ & Teneræmondæ Dominus, notum facimus tam præsentibus quam futuris, quod cùm inter nos ex una parte, & viros venerabiles Decanum & Canonicos veterum præbendarum Ecclesiæ B. Mariæ Teneræmondensis, in qua jus patronatus dignoscimur obtinere, super justitiis terræ, & tenementi, ac etiam hospitum dictorum Canonicorum in Moorsele, Gheverghem, & in Wiense, controversia non modica verteretur; tandem pro tranquillitate & pace dictæ Ecclesiæ, & utilitate communi, super præmissis, post inquisitionem legitimam inde factam, inter nos, & dictos Canonicos veterum præbendarum, mediantibus bonis viris pacificatum & compositum fuit amicabiliter, hunc in modum:*

36 De Constitutione Majoris & Scabinorum.

II. *Canonici prædicti debent in locis prædictis ponere Majorem, & Scabinos septem homines boni testimonii, & bonæ famæ; & eos deponere, & alios substituere, quotiescumque opus fuerit, prout fuit hactenus observatum.*

37 De eorum juramento.

III. *Dicti verò Major, & Scabini, infra octiduum post receptionem suam, & etiam antequam ad aliquod judicium faciendum procedant, tenentur venire apud Teneræmondam, & ibidem debent jurare coram Domino Teneræmondensi, vel ejus Ballivo, sive serviente, qui præsens fuerit, quod ipsi jura Domini Teneræmondensis, in iis quæ ad ipsum spectant, in dictis locis, secundum legem, & judicium bonâ fide servabunt.*

IV. *Dicti verò Scabini ad submonitionem & adjurationem Majoris sui prædicti, possunt & debent placitare, & judicare de omnibus forefactis, & infracturis, quæ evenerint in locis prænominatis, supra terram & tenementum dictorum Canonicorum.* 38 De eorum potestate.

V. *Ita quod qualibet emenda, in causa hereditatis, pro qua dictis Canonicis tres solidi Bruxellenses ab antiquo solebant in dictis locis adjudicari, in eodem statu judicabitur, & illa emenda trium solidorum Bruxellensium debet esse totaliter dictorum Canonicorum.* 39 De mulctis in causa hereditatis.

VI. *Omnes autem aliæ emendæ, & escancia tam denariorum quàm cathallorum, quæ in locis prædictis judicabuntur, & evenerint, erunt partibiles inter nos & Canonicos prænotatos: ita quod nos inde medietatem habebimus, & dicti Canonici reliquam medietatem habebunt.* 40 De aliis mulctis.

VII. *Terræ verò, & hereditates si quæ fuerint, quæ per aliquod forefactum, vel alia de causa alicui, vel aliquibus fuerint abjudicatæ, erunt totaliter dictorum Canonicorum.* 41 De terris judicio ereptis.

VIII. *Jura verò emptionum, & venditionum tenementi sui, in dictis locis sibi totaliter remanebunt.* 42 De Jure emptionum.

IX. *Sed notandum, quòd de omnibus forefactis, & infracturis in locis prædictis evenientibus, supra terram & tenementum dictorum Canonicorum, in quibus Dominus Teneræmondensis participat, judicare debent dicti Scabini secundùm legem, & statuta hominum Domini Teneræmondensis, & ad eos venire, si opus fuerit ad inquestam.* 43 De judiciis forefactorum. 44 Et Inquestis.

X. *In reliquis verò in quibus Dominus Teneræmondensis non participat, ad Scabinos Capitales terræ Teneræmondensis, in domum de Tenremonde veniant, ad inquestam, & secundùm eorum legem, & statuta judicent de iisdem.* 45 De ceteris judiciis & inquestis.

XI. *Si verò aliquis per forefactum suum, mortis vel membrorum sententiâ fuit condemnatus, ibidem; Ballivus Teneræmondensis debet corpus dicti condemnati accipere, & facere de ipso Justitiam judicatam, ubi voluerit, extra tenementum dictæ Ecclesiæ.* 46 De executione sententiæ Criminalis.

XII. *Cathalla verò taliter condemnatorum, si quæ per judicium acciderint, partibilia erunt, modo prædicto, inter nos & Canonicos memoratos.* 47 De Cathallis damnatorum.

XIII. *Sciendum est etiam, quod de qualibet forefacto communi inter nos & dictos Canonicos, non licebit dictis Canonicis pro parte sua, aut nobis pro parte nostra facere aliquam pacem; donec emenda super hoc fuerit judicata: nisi forte tam nos, quam dicti Canonici insimul & concorditer pacem fecerimus de eodem. Sed post judicium prolatum, cùm emenda fuerit judicata, nos possumus de parte ad nos spectante nostram facere voluntatem, & dicti Canonici possunt similiter facere de sua parte. Si verò aliquis hospitum seu tenentium dictorum Canonicorum, in locis prædictis condemnatus fuerit per judicium, ad aliquam emendam pecuniæ, ad quam solvendum cathalla ipsius non sufficiant, hereditas* 48 De compositione in caussa criminali.

sua

sua quam tenet de Canonicis, vel aliqua pars dictæ hereditatis ad hæc sufficiens, vendatur pro solvenda nobis, & dictis Canonicis emenda prædicta. Et si dicta hereditas, vel pars hereditatis, plus vendita fuerit; bonâ fide totum residuum pretii ultra dictam emendam, dicto hospiti, seu tenenti, manebit.

49 De dicendo Jure.

XIV. *Debet autem Major dicti loci in causis ad nos & dictos Canonicos communiter pertinentibus, adjurare Scabinos prædictos, sub fide & Sacramento: quæ tam dictis Canonicis, quàm Domino Teneramondensi fecerit, ut proferant jus, & legem, quotiescumque super iis eos contigerit adjurari.*

50 De bannis & proclamationibus.

XV. *Banni etiam ad causas communes inter nos & dictos Canonicos prænotatos proclamabuntur, & fient per dictos Majorem, & Scabinos, tam ex parte nostra, quàm dictorum Canonicorum: & emenda inde provenientes, inter nos, & ipsos modo prædicto, communes erunt.*

51 De immunitate incolarum.

XVI. *Præterea sciendum est quod hospites dictorum Canonicorum in dictis locis, ab omni tallia, servitio, & exactione erga Dominum Teneramondensem sunt, & erunt perpetuò liberi, & immunes: & etiam ab omni exercitu, & chevalcia.*

52 De obligatione ad militiam.

XVII. *Hoc salvo; quòd quoties opus fuerit, & super hoc fuerint submoniti ex parte Domini Teneramondensis, tenentur venire apud Tenremondam cum armis, & ibidem moram facere pro defensione villæ, castri, & terræ Teneramondensis, unà cum aliis hominibus Tenremondensibus.*

XVIII. *In cujus rei testimonium, & robur perpetuum, præsentibus litteris sigillum nostrum duximus apponendum. Datum anno millesimo, ducentesimo, sexagesimo quarto. Feriâ quintâ post B. Mariæ Magdalenæ, mense Julio.*

53 Philippi II. Austriaci privilegium.
Archiv. Ecclesiæ Teneræmond.

Hanc Conventionen approbavit Roberti & Canonicorum rogatu, Episcopus Cameracensis: & nuper etiam Philippus II. Austriacus: nominatim illum articulum de immunitate, ab exercitu & chevalcia. Sed ejus diploma, ne cui inposterum fraudi sit; visum hìc errorem detegere, qui illorum vitio irrepsit, qui Regi supplicarunt. Nam quum dono Remigii sive Rengoti Calvi, Moorselam Canonici adepti sint, ut jam monui, & suprà liquidò constat, ex Odardi Præsulis diplomate; ejus tamen donationis auctorem Robertum Comitem, per ignorantiam faciunt. At verò conformiter ultimo illi dictæ Conventionis articulo, & xxvii. cum Capitulo Cameracensi, cujus suprà exemplar dedi, horum pagorum incolæ, cum aliis nonnullis, comparuerunt coram Senatu Teneræmondano. Quâ de re quod in acta publica relatum est, non inconsultum hìc inserere, Latinitate donatum.

Lib. 2. cap. 2. num. 31.
Lib. 3. cap. 6. num. 17.

54 De obligatione ad militiam, tabula.
Archiv. Urbis.

In nomine Domini, Amen. Præsenti instrumento notum sit omnibus, quod anno Domini M. CCCC. LXXVII, XI. *Indictione*, XI. *Februarii, septimo Pontificatûs anno Sanctissimi in Christo Domini nostri Sixti IV. in præsentia mea, & testium infrà scriptorum, singulariter ad id vocatorum, & requisitorum, venerunt in propria persona boni viri, & Incolæ pagorum Appels, Oudeghem, Eeghene, paludum S. Odulphi, Moorsele, & Wiest, sitorum in Territorio Teneræmondensi, apud Dominum, Legem, & Consilium opidi Teneræmondensis, rogantes, & requirentes humiliter, ut iis placeret speciali gratia beneficio, considerationem habere, erga dictos Incolas pagorum, & locorum suprà dictorum, quoad servitium, quod prædicti incolæ pagorum & locorum suis sumptibus in prædicta urbe tenentur facere; quando homines urbis Teneræmondensis prædictæ, suo Principi, aut Domino, in bello serviunt, aut cùm aliàs prædicta urbs opus habet, sicut prædicti incolæ nunc tenentur facere, quamdiu homines urbis serviunt suo Principi, & Domino: Conclusum est, & Conventum, & speciali beneficio gratiæ concessum, à prædictis Domino, Lege, & Consilio Civitatis Teneramondæ, prædictæ, ut durante hâc vice, homines urbis prædictæ, suo Principi & Domino serviant, donec opidum Teneramondæ prædictum magìs necessè habeat. Tum poterit quarta pars dictorum pagorum, & locorum, pauperes solùm, sine crimine aut offensâ domi manere, neque omninò venire in opidum: & tres ceteræ quartæ partes facient suum servitium, ut oportet, per vices; nempe de octiduo, in octiduum: ita quòd tantùm media pars trium quartarum semper tenebitur esse in opido prædicto, nocte, & die. Ex qua media parte debebunt excubare, cum Incolis prædicti opidi, sex homines. Volentes & protestantes prædicti Dominus, Lex, & Consilium, quòd hoc speciale beneficium gratiæ, & consensûs non erit in futurum ullo modo in præjudicium, aut damnum opidi prædicti. Super quibus ut prædicta sunt, prædicti homines consentiebant: & prædicti Dominus, Lex & Consilium petebant à me Notario fieri instrumentum unum, aut plura. Hæc acta sunt Teneramondæ in domo Senatoria, in Conclavi; anno, mense, die, & Pontificatu, ut suprà, præsentibus discretis viris Joanne Gheerts, habitante Teneramondæ; & Petro de Waele, habitante in Zele; testibus ad hæc vocatis & rogatis. Et ego Nicolaus de Prato, Presbyter, Rector Ecclesiæ Parochialis de Lemberghen, sacrâ Imperiali auctoritate Notarius, Cameracensis Diœcesis, quia præmissis omnibus, & singulis dum sic ut præmittitur fierent, & agerentur, unà cum prænominatis testibus interfui, eaque sic fieri vidi, scivi & audivi; idcircò hoc publicum instrumentum manu meâ scripsum, signo meo, & nomine signavi: in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum, rogatus, & requisitus. Signatum N. de Prato.*

CAPUT VIII.
DE DITIONE BORNEHEMIA.

1 Cur hìc Bornehemi mentio.

SUperest cum suis pagis *Bornehemum*, Baronatus titulo nobile: quod etsi non sit Territorii nostri; tamen occasione viciniæ aliquid hìc dictari sumus, Auctarii vice. Est autem *Bornehemum* ea ditio, quæ cum *Teneramonda*, & *Gerardi-monte*, constituit tertium illud in divisione *Flandriæ* membrum: censenturque juris proprii,

2 Bornehemum quomodo Flandriæ Proprietaria;

Rerum Flandricar. tom. 9.

proprii, aut ut Meyerus ait, *optime jure prædia, ac nulli obligata.* Quod quoad *Bernehemum* de priscis Dominis *Flandriæ Comitibus* intellige: qui ejus ratione, neque *Cæsari*, neque *Galle* fuère Clientes. Alioquin de hodiernis secus est: nam

3 Nunc beneficium Flandriæ.

postquam ad *Flandriæ Comites* semel devenit; eâ lege divulsum est, ut in eorum clientela possideretur.

4 Ejus amplitudo. Elenchus sive Numeramentum Dominii.

5 Fines.

Complectitur autem *Inghene*, *Haesdonck* (priscis *Havekesdonck*) *Eyck*, *Wintam*, *Marie-kercke*, & *Opdorp*. Limites habet, ad ortum Rupellam (amnis est Nethæ & Diliæ, qui juncti eo loco qui vulgo Tonghsken, id nomen adsciscunt: fortè à curvato, erucarum more, fluxu & flexu; nam & subtumidus est Rupella; & multos exiguo spatio meandros habet: & nos erucas, quæ simili incessu, *Ruypen* vocamus: ad meridiem Puersche (Dominium Abbatiæ S. Bernardi) & rivulum dictum *Coninx-beke* (id est Regis Torrentem:) ad septemtrionem Scaldim: ad occasum item Scaldim, & pagum S. Amandi.

6 Bornehemiorum quoad judicia privilegium.

Bornehemi incolis dedit olim *Guido Flandriæ Comes* hoc privilegium: quod *ex Colomensis* familię Archivis descriptum, publici juris facio.

Guido Comes Flandriæ universis præsentes litteras inspecturis salutem. Noverit universitas vestra, nos dedisse hominibus nostris de Bornehem, talem libertatem: videlicet, quod ante Castrum Gandense, jussionem seu instructionem super judiciis suis petant. Et quod ad alium locum, quàm ad castrum Gandense, à nobis vel servientibus nostris, duci seu citari non possunt pro instructione super judiciis suis habenda: quando nos homines nostros de Flandria tales habebimus, qui ipsos instruent, & judicium eis dabunt. Hoc notato quòd feuda, hereditates, & cathalla, illo modo partiri debent homines de Bornehem, quo ante collationem istius libertatis partiri consueverunt, sub testimonio præsentium litterarum. Datum Gandavi anno millesimo, ducentesimo, quinquagesimo septimo: die Cinerum.

Leges etiam, & libertatem, quas aliquot antè annis *Marie-kerca* Incolis *Hugo de Gandavo Castellanus Gandensis* dedit, Antiquitatis interesset, nisi hic darem. Sunt autem hæ:

7 Incolarum Mariæ-Kercæ leges. Ex Archivis familiæ Colomensis.

I. *In nomine sanctæ, & individuæ Trinitatis, salutem in perpetuum. Quoniam fragilis est hominis vita, & labilis memoria, & ea quæ in mundo fiunt, citiùs ab humanis sensibus evanescunt; necessarium est, quæ ad posterorum notitiam pervenire debent, studio solerti scripto commendare. Eapropter ego Hugo Gandensis Castellanus, uxorque mea Oda, filiusque meus Hugo primogenitus, notum facimus omnibus tam præsentibus quàm futuris, præsens scriptum inspecturis, quòd villam de Baserode S. Mariæ, liberam sub hac forma constituimus.*

8 Loci donatio qua lege.

II. *Ut inhabitantes villam liberam mensuras quinquaginta pedum latitudinis, & centum pedum longitudinis habeant: & singulæ mensuræ, singulis annis duos solidos Flandrenses, & duos capones, nobis & successoribus nostris solvant.*

9 Item terræ ad ignem.

III. *Concessimus etiam eis, ut habeant viginti bonaria palustris fundi, ad opus ignis, hoc modo: quod de quinquaginta jugalibus vehiculis, nobis duos solidos Flandrenses solvere teneantur. Et si quis plura vehicula receperit, magis solvet: & qui minus; minus.*

IV. *Si quis verè inventus fuerit superfluè plures turbas* (id est cespites) *sibi attrahere; sub forefacto quinque solidorum Flandrensium erit. Et si cui vendiderit; viginti solidorum prænotati numismatis nobis reus tenebitur.* 10 In hoc cautela.

V. *Si quis etiam Burgensium forefecerit in tantum, quòd coram judicibus, & Scabinis comparere minimè ausus fuerit; nobis decem libras Flandrensis monetæ persolvet: & insuper alienabitur à villa libera per annum: nec redire in eamdem nisi de consensu Castellani, & Scabinorum ei licebit.* 11 De profugo ob crimen.

VI. *Si quis Burgensis, alterius sanguinem fuderit; nobis trium librarum Flandrensium reus tenebitur.* 12 De effusione sanguinis.

VII. *Si quis alterum percusserit, sine sanguinis effusione; nobis viginti solidos Flandrenses, & de conviciis & opprobriis quinque solidos persolvet.* 13 De percussione citra sanguinem, & conviciis.

VIII. *Si quis extraneus quoque, prædictorum modo, in Burgensem infra libertatem liberæ villæ excesserit; duplici pœnâ punietur.* 14 De mulcta extranei.

IX. *Constituimus etiam quòd Burgensis ejus dictæ villæ, nec Castellano, nec successoribus suis, nisi in propria terra, & intra teutonicam linguam debeat assistere.* 15 Ubi & quâ linguâ in judiciis utendum.

X. *Si verò Castellanus vel successor ejus in communi exercitu captus fuerit; Burgenses consilio Scabinorum in deliberationem ipsius, manum auxiliatricem, & ad militiam filii sui primogeniti, & ad desponsationem filiæ primogenitæ, eis debent porrigere.* 16 Qua in re Domino succurrendum.

XI. *Et si contigerit, quòd aliquis extraneus dictam villam residendi causâ introierit; intra annum se & sua introducet: & nulli aliàs respondere tenebitur.* 17 De commigratione extranei.

XII. *Et si quis Burgensium utriusque sexus obierit infra libertatem; proximus extraneus non habet apponere in domum suam, nisi in eadem libertate manserit: & hoc Castellani, & Scabinorum fiat consilio.* 18 Extraneus quo modo hic heres.

XIII. *Constituimus etiam de theloneo: quòd si quis extraneus vendiderit equum, vel equam, vel extraneus emerit infra terminum libertatis; venditor dabit duos denarios, & emptor duos: & si quis extraneorum vendiderit, aut emerit vacuum pecus, quod supra decem solidos valeat; emptor dabit duos denarios, & venditor unum. Nec aliquis Burgensium solvet thelóneum, quicumque infra ambitum libertatis novæ villæ emerit, vel vendiderit.* 19 De theloneo.

XIV. *Insuper servi Castellani, in villa libera commanentes, libertate villæ prænominatæ privabuntur.* 20 Qui hic privilegiorum exsortes.

XV. *Constituimus etiam pro bono pacis: quòd ubi Castellanus pro alieno excessu decem libras acceperit; ille qui injuriam passus est, quinquaginta solidos recipiet: & ubi Castellanus tres libras acceperit; injuriato quindecim solidi persolventur;* 21 De compensatione passi injuriam.

& ubi Castellanus viginti solidos acceperit; quinque solidi Flandrensis moneta injuriato tribuentur.

22 Extraneus quo pretio liberæ Villæ capax.

XVI. *Si verò contigerit, quòd aliquis extraneus ad inhabitandum liberam villam advolaverit; Castellano duos solidos, & Officiali suo quatuor denarios, & singulis Scabinis duos denarios, & hos Flandrenses persolvet.*

23 De actione injuriarum.

XVII. *Injuriatus etiam Burgensis, si queri neglexerit; idem patietur, quod injurians.*

24 Census quando solvendus.

XVIII. *Censum quidem libera villa tenentur Burgenses in festo S. Andrea solvere: quod si in eadem die non solverint; cum forefacto duorum solidorum Flandrensium persolvent.*

25 De liberatione Incolæ alibi detenti.

XIX. *Et si quis Burgensis aliàs detentus fuerit, sive justè, sive injustè; Conburgenses sui tenentur ipsum liberare tali conditione: ut si justè fuerit detentus; liberare debent detentum sumptu ipsius: & si injustè; cum sumptu libera villa revocabitur.*

26 Privilegium Scabinorum.

XX. *Et notandum: quod quidquid pagina præsentis forma non continetur; Scabinorum judicio relinquimus terminandum.*

27 Hæ leges quando datæ.

XXI. *Ut igitur præscripta rata permaneant, & inconvulsa, & ab omni exactione liberrima; sigillorum nostrorum appensione, sub jure-jurando roboravimus. Actum anno Domini millesimo, ducentesimo, vigesimo octavo, mense Martio.*

28 Mariæ-Kereæ privilegium.

Eodem in pago Asylum est, quo se sontes indies recipiunt, ob inviolatam loci immunitatem, cujus originem nondum sum assecutus.

29 Prisci Domini.

Fuit autem hoc *Bornehemi* Dominium antiquitus penes gentem *Villanam*, sive *Gandaviam*: in qua invenio eo potitos *Castellanos Gandenses*, omnes quantum arbitror ex ordine. Nam de *Folcardo* qui vixit anno M. LVI, ejusque ex filio nepote *Wenemaro*, compertum habeo ex diplomate quod subjiciam; & de *Sigero* itidem qui ibi conditus; tum de *Hugone* patre, ex tabulis quas mox dabo; & denique de *Hugone* filio, quod & alia, & D. Bavonis archiva ostendunt: quorum omnium descriptione *Calkena*, in *Castellanis Gandensibus* suprà memini: mansitque in ea stirpe, donec in Flandriæ communionem concessit, ævo primùm *Margareta Augustæ*, quæ eam ditionem ab *Hugone Gandensi Castellano*, quem dixi, accepit, pretio quatuor millium, quingentarum, viginti sex librarum, duodecim solidorum, & septem denariorum Flandrensium. Malè Marchantius ter mille, quingentas, & quindecim libras Parisienses, bujus emptionis pretium ponit: quem suprà secutus sum: illud enim refellit *Mariæ Castellana* diploma, quo dictæ emptioni assentitur, in hæc verba:

Lib. 3. cap. 3. num. 193.

30 Hæc ditio quando Flandriæ juncta.

Tab. an. 1250. Comment. lib. 2.

31 Ea de re tabulæ.

Archiv. familiæ Colomensis.

Universis præsentes litteras inspecturis I. Præpositus Sonegiensis Canonicus, & Officialis Cameracensis salutem in Domino. Noverit universitas vestra, quòd cùm vir nobilis Hugo Castellanus Gandensis villam de Bornehem cum castro, & homagio, redditibus, Alodiis, Dominio, cumque omni justicia, & omnibus pertinentiis dictorum villa, & Castri, pro pretio quatuor millium, quingentarum, viginti sex librarum, duodecim solidorum, & septem denariorum Flandrensium vendiderit illustri Domina Margareta Flandria, & Hannonia Comitissa, & werpiverit, liberè & absolutè perpetuò possidendum; mulier nobilis Maria uxor Domini Castellani, in præsentia nostra & in jure constituta, in propria persona, propter hoc specialiter venditioni & werpitioni hujusmodi expressè consensit, & omni juri quod in dicto castro, villa, & eorum appendiciis quibuscumque, ut superius dictum est, habebat, vel habere poterat, ratione dotis, seu assignamenti sibi facti nomine dotis, vel aliâ aliquâ quacumque de causâ, ad opus dicta Domina Comitissa, & ejus heredibus, & successoribus, expressè renunciavit, fide, & juramento, voluntate spontaneâ, & sine aliqua suductione, super hoc præstitis, ab eadem in manu nostra: promittens quod in dicto Castro, villa & eorum appendiciis, ut dictum est, venditis, ratione dotis, aut assignamenti sibi facti nomine dotis, nullum jus de cetero reclamabit, nec contra dictam venditionem, & werpitionem veniet imposterum, per se, vel per alium: recognoscens sibi æquivalens assignamentum de sua dote, seu escambium alibi factum esse, à prædicto Castellano, marito suo. Et in præmissis omnibus renunciavit prædicta Maria, uxor dicti Castellani, omni juri sibi competenti, vel quod sibi competere posset imposterum, contra præsens instrumentum, & ea omnia, & singula, quæ in eodem sunt contenta. In cujus rei testimonium præsentee litteras sigillo sedis Cameracensis, ad instantiam & postulationem dicta Domina Maria, uxoris dicti Castellani, fecimus sigillari. Datum & actum anno Domini millesimo, ducentesimo, quinquagesimo: ferià secundà ante Nativitatem B. Maria Virginis.

Alteræ hujusmodi de verbo ad verbum tabulæ exstant, datæ ab *Officiali Tornacensi*, eodem anno, *ferià sextâ ante exaltationem sancta Crucis.*

Erat autem *Hugo* ille, *Castellanus Gandensis*, filius *Hugonis*, duodecimi *Gandavia* gentis *Castellani*; quod vel ex temporum ratione constat: quum hęc venditio facta sit anno M. CC L. quo tempore *Hugonem* parentem ejus vitâ functum, ex familiæ archivis liquido apparet, & suprà docui. Meyer. an. 1250. Lib. 1. cap. 3. num. 202.

Memoratur autem ab hujus gentis Dynasta olim hìc loci conditum Cœnobium Canonicorum Regularium; quod postea *Fulgentius Abbas Affligemiensis suscepit regendum, tradente Abbate, Canonicis ejus monachis factis.* Eam resignationem evenisse audio propter amissionem bonorum, sive inundatione, sive aliàs. Mutatum exinde in Prioratum Ordinis Benedictini, qui etiamnum adhuc viget: deguntque ibidem monachi Abbatiæ Affligemensis, qui illic sacra obeunt. Illud *Cœnobium circa annum millesimum, centesimum, fundatum* Aubertus Miræus scribit; sed *Abbate secundo cum Sodalibus suis Institutum Benedictinum in Affligemio amplectente, universa ejus loci prædia Affligemiensibus accessisse.*

32 Ibidem Cœnobium Canonicorum.

Analect. Hardulni.

Anselm. Abbas Chron. an. 1120.

33 Quomodo mutatum.

34 Quando conditum.

Originum cap. 41. in Auctario

35 Quando mutatum.

Ibidem ipse Conditor humatus creditur, cujusque id monimentum fuisse, quod ante sacra hæc bella spectabatur circa cryptam, ad septentrionale templi latus. Hunc autem fuisse putem *Folcardum de Gandavo Castellanum Gandensem*, cujus

36 Conditoris monimentum. Collect. Gaillardi.

37 De conditore conjectura.

Lib. 3. cap. 1. num. 133. jus suprà post *Lambertum* memini : idque in men-
tem venit, quod jam inde ab eo ævo, hoc Cœ-
Archiva familiæ. nobium stetisse sciam, ex hoc Wenemari Ca-
stellani diplomate : *In nomine sanctæ & individuæ
Trinitatis, ego Wenemarus Gandensis Castellanus
Ecclesiam apud Bornehem feci libertate donari,
ita ut Canonici inibi manentes, duos Presbyteros
non de claustro ; sed alios officio congruos apud Ha-
vekesdonck, constituant, quemadmodum tempore
avi mei, imò ab ipso avo meo Fulcardo, sub anno
confirmatum est.* Neque suprà hunc, ejus Cœno-
bii ætatem producendam video ; quum sub se-
cundo Abbate translationem factam Miræus as-
serat, anno M. C XX. ut Anselmus Gemblacensis
Vide lib. 3. cap. 3. num. 393. notavit : Folcardum autem jam inde ab anno M.
LVI. Castellanum fuisse, ex Chronico D. Bavo-
nis constet ; aut si diplomatum fidem aliquis re-
quirat, anno saltem M. LXXII : quo anno Folcar-
dum Castellani titulo usum Blandinii monimenta
convincunt.

38 Alterum ibidem monimentum. Ejusdem gentis alterum ibidem sepulchrum
visitur, cum antiquâ affigie, armatâ loricâ, cassi-
Analect. Harduini. de, clypeo, in quo familiæ Castellanorum ritu
(quod *cum escarbunculo* armorum Reguli vocant)
insignia, & gladio in manu, cujus mucro sursum
erectus. Saxo adhuc inscriptum legitur :

SIGERUS CASTELLANUS.

GAndensem Castellanum fuisse nemo dubi-
39 Ejus inscriptio. tet, tum quòd hoc dominium stirpis Gan-
daviæ, tum quòd Gandensibus Castellanis pecu-
Lib. 3. cap. 3. num. 392. liaris ille scribendi mos, ut suprà dixi.

Aliquantò pòst dictam emptionem, inter alia
40 Hæc ditio cui oppignorata. Meyer. an. 1320. Et Marchant. Comment. lib. 2. vita Roberti Betunii. Ibidem. etiam hæc ditio oppignorata est *Roberto Casleta-
no*, Roberti Betunii Flandriæ Comitis secundo
natu filio, in assignatione annui redditus decem
millium librarum Parisiensium antiqui pretii,
sive, quod perinde est, undecim millium ducen-
41 (Veteris libræ Parisiensis pretium) torum quinquaginta florenorum (valet enim
vetus libra Parisiensis floreno & octava ejus par-
42 A quo tempore, & à quibus hereditariè possessa. te) donec illam postmodum cum aliis nonnullis
in solidum accepit à nepote Ludovico (cui fata-
lis locus clade Gallicâ contra Anglos Cressiaci
Meyer. an. 1322. Idem an. 1346. agnomen dedit) & ad filiam *Jolanthidem* trans-
Analect. Harduini. Et Marchant. Comment. lib. 1. & 2. misit ; quæ *Henrico* Bari Comiti nupta, in *Ba-
rensem* familiam eam transtulit : unde ad gentem
Luxenburgicam migravit, conjugio unicæ filiæ
Analect. Harduini. *Roberti Barensis*, cum *Ludovico Luxenburgico*
S. Paulli Comite, & apud Gallos Equitum Ma-
gistro. Post hunc, *Antonium Luxenburgensem*
hoc Dominio potitum lego, anno M. CCCC. XC.
Analect. Harduini. Inde paucis pòst annis invenio *Philippum Clivien-
sem*, Ravestanę, *Bornehemi*, Inghenæ, & Wy-
Ibidem an. 1527. nendalæ Dominum. Post hunc *Alphonsus Da-
valus*, Marchio Vasti, aurei velleris Eques, hanc
Ibidem an. 1533. ditionem possedit. Hunc excepit *Marchionissa
Piscara*, cum *Duce Vendomio* ; cujus, tabulis an-
Ibidem an. 1564. Archiv. Teneræmond. ni M. D. LXVI, mentio. His successit *Alphonsus
Davalus* Arragonensis Aquinas, Marchio Vasti
& Piscaræ ; à quo ad familiam Colomensem
Tabulæ emptionis. emptione devenit anno M. D. LXXX : in qua pri-
43 Præsens loci Dominus. mus est *Petrus Coloma*, Bornehemi Baro, Do-
minus Mariekerke, Bobadillæ, & Ternasi, qui
uxorem habet *Joannam Lescuyer*, Roberti filiam, 44 Ejus uxor.
vicecomitem Durlani ; Bretellæ, Ternasi, Ale-
næ : Moriensarti, & Scrouxi dominam : quorum
postrema duo adepta est hereditate amplissimi
viri Francisci le Vasseur in Concilio Status Bel-
gici Regi Catholico à secretis, & incliti ordinis
aurei velleris Scribæ.

Habet autem Bornehemum præter prædi- 45 Idem novi Cœnobii Auctor.
ctum novum Cœnobium, & veterem quam dixi
Abbatiam, quę in Prioratum conversa est, vetu-
stam arcem : quę à quo condita sit, ignoratur. 46 Ibidem arx.
Credibile tamen à villanis sive Gandavis ; quos
eâ ditione potitos constat à sexcentis prope an-
nis, ut suprà docui : fortè etiam multo antè, Co- Vide num. 6. & 14.
mitum novi Castri tempore, de quibus etiam
Calkenæ descriptione dixi. Intùs in areæ medio 47 In ea turris.
turris est rotunda, supernè plana, summâ operis
firmitate: hanc ante arcem stetisse narrant. Inco- 48 De ejus origine.
læ ad Julii Cæsaris ætatem, & antè, ejus origi-
nem referunt ; eamque ipsam fuisse contendunt, 49 Gygas à Brabone ubi cæsus.
quam Gygas ille incoluit à Brabone cæsus : hoc
allato assertionis suæ argumento, quod Brabo-
nem Lovanio Gandavum rectâ viâ iter fecisse
Brabantiæ Annales narrant quando gygantem Cap. 9.
obvium duello vicit. Viam autem Lovanio Gan-
davum, non per Antverpiam ; sed hàc ducere.
Hæc illi. Tantus est amor antiquitatis ut eam
quisque vel à fabulis sibi asserat.

Fuit jam olim ea Arx Flandriæ feudum, ut
hæc verba *Huganis Castellani* XII. testantur. *Et
recognosco* quod Castrum meum de Bornhem de
ipso (Comite Flandriæ) in feodum teneo : &
quandocumque dictum Castrum petierit ; illud
ei ad usus, & consuetudines Flandriæ, sine ali-
qua contradictione concedam. Sita est autem
ad ripam veteris Scaldę ubi id flumen latissimum
adhuc habet alveum : credas tamen non Scaldim
fuisse, sed è Scaldi derivatum. Id verò flumen
quanta à se divortia fecerit, nunc compendium
perruptione quærens, nunc longo per meandros
ambitu serpens, non ex priscis modò riparum
aquarumque vestigiis, hìc & alibi constat, sed
etiam è litterarum monimentis est manifestum.
Cæsar hoc flumen suo tempore in Mosam influ- De Bello Gallico lib. 6.
xisse dicit : quod nunc mirum, nisi accuratiùs
dispicienti in mentem veniret, veterem inter in-
sulam Tholensem & Brabantiæ continentem al-
veum fuisse, ante vehementes illas Oceani irrup-
tiones ; quibus immensum spatium hìc illic gur-
ges hausit, effecitque ex continente eas insulas,
quæ nunc Zelandicæ, id est maris terræ, nuncu-
pantur. Vlissingam certè ad annum D. CCCC. Vide Meyer. ad an. 691.
LXXX. Flandriæ continentem fuisse Marchantius Comment. lib. 1.
auctor est. Sed nimis remota loquor. Dabo hìc
quod fidem superet ; nisi illam indubitatæ fidei
Archiva adstruant. *Coudenburgi* amplum in Wa- 53 Coudenburgi dominium ubi & cujus.
sia Dominium (quo nunc vir nobilis Christopho-
rus van Etten Henrici filius potitur) habuit ali-
quando circa prædictam arcem aliquas possessio-
nes. In iis erant duo loca *Den grooten Weerd*, 54 Ejus prope dictam arcem duo loca.
& *Den kleynen Weerd* : ut docent tabulæ Walte-
ri de Coudenburgh, Walteri filii, anno M. CC.
LIV.

Archiv. D. Bavonis.

LIV. De iis apud Bavonenses Gandavi hæc extant: *Walterus de Coudenburgh, Miles, & Machtildis ejus uxor, & Ægidius Miles, eorum primogenitus, vendiderunt Ecclesiæ S. Bavonis terram, quæ dicitur magnus Weerd & parvus Weerd, cum duabus garbis decimæ dictæ terræ, &* 55 Eorum olim situs. *omnibus appendentiis, jacentem inter Tamisiam, Bernem, Thielrodam, Scaldæ & Durmæ aquâ undique interclusam: exceptâ piscariâ extra dicum, & altâ justitiâ, tam intra, quàm extra dicum. Pro qua terra contulerunt Abbatiæ in feudum duodecim libras annui redditûs, ad S. Bavonis solvendas, quamdiu uterque Weerd manserit non dicatus* (id est aggere septus.) *Altero verò Weerd dicato, ita quòd Ecclesia fructus percipiet de eodem, solvet Ecclesia viginti libras: Et utroque Weerd dicato ad plenum, ita quòd Ecclesia fructus percipiat, & quamdiu remanserint dicati, solvet ipsis Ecclesia annuatim quadraginta libras.* Hæc anno M. CC. XL. Multa hic notanda; sed quod admiratione dignum dixi, illud est: quod hæc *terra* dicatur *Scaldæ & Durmæ aquâ undique interclusa*; quum Durma nullam ejus partem nunc attingat: quæ solo Scaldâ ad Occidentem, & 56 Et inde conjectura. Septemtrionem alluitur. Id autem inde verisimile: ad illud usque tempus Scaldam, juxta hanc Arcem veterem tenuisse alveum; Durmam verò Temsecam usque fluxisse, & ibi demum ubi nunc catharacta est, Scaldi junctum. Ite nunc: & per Mosæ, Rhenique cursus, veteres accolas quærite.

CORONIS

De Viris Illustribus hujus Urbis.

NUnc verò, ne eorum obliviscamur, qui hic nati, illustre aliquod suæ dignitatis & eruditionis specimen posteritati dedêre; ratio monet eos hic in medium adferre; ut extremam hanc scriptionis nostræ *Coronidem*, nominis sui splendore exornent, & Lector illustrium virorum memoriâ recreatus, insipidi hujus condimenti fastidium levet. Sunt autem inter plures potissimùm hi:

1 Blandinii Jubileum millenarium quando.

Reverendus vir Dominus *Cornelius Columbanus Vranx*, Abbas modò D. Petri, in monte Blandino, juxta Gandavum, variis scriptis & pietate notus: qui nuper cum decimo sui Cœnobii sæculo expleto, decimum Sacerdotii sui lustrum celebravit, & auspicatò undecimum vegetus adhuc, valensque iniit anno M. D. C. X.

Ægidius Beele. Hunc mihi suggessit vir optimus & doctissimus, Simon Kerckhovius Cathedralis Ecclesiæ Gandavi Pastor, descriptis ex 2 Ægidius Beele quotus Abbas D. Bavonis. D. Bavonis bibliotheca his verbis: *Ægidius Beele Teneramondanus Abbas Monasterii Gandensis, qui & Episcopus Rosensis erat, obiit Cal. Maii anno* M. D. XVII. Fuit hic Abbas LIX, ut didici ex serie Abbatum ejus Cœnobii, in Analectis Dionysii Harduini apud amicum meum, Justum Harduinum nepotem. Unde insuper hęc descripsi: *Ægidius Beele à Teneramonda Abbas Bavonis LIX, consecratus est Antverpiæ in Ecclesia S. Michaëlis, à Domino Suffraganeo Cameracensi.* Et iterùm: *Anno* M. D. VII, *in festo Decollationis S. Joannis fuit consecratus in Abbatem Reverendus in Christo Pater D. Ægidius: qui loca plurima antiquitate collapsa in melius restauravit; videlicet cryptam in S. Bavone, & domum* 3 Ejus structura. *Abbatialem extra civitatem in Loo-Christi, & alia loca plura: qui obiit anno* M. D. XVII, *feriâ tertiâ Paschatis, circa horam sextam: qui etiam an-* 4 Tempus mortis. *ro decoravit pheretrum D. Bavonis, & S. Macharii argento, & alia plura.* Ibidem vocatur: *Dei & Apostolicæ Sedis gratiâ Episcopus Rosensis, Abbas insignis Monasterii S. Bavonis, juxta Gandavum.* Fuerat antè Sacellanus Raphaëlis de Marcadellis, Philippi Burgundiæ Ducis nothi, Episcopi Rosensis (alibi legi Losiensis) & Abbatis D. Bavonis, qui vivus utramque dignitatem 5 Raphael de Marcadellis quis. Analect. Harduini. abdicans, in hunc contulit, conspectâ Viri virtute, & prudentiâ. Ceterùm quod ad Episcopatum illum Rosensem attinet, is titulus tan- Ibidem. tùm erat, non functio: nisi quod ordines conferebant: quod Philippi Pulchri Castellæ Regis, & Belgarum Principis consilio Raphaëlem fecisse reperi, Insulis, Gandavi & in Cœnobio D. Bavonis.

Joannes Teneramondanus Carthusianus Theologus, variis lucubrationibus clarus, ex quibus 6 Joannis Teneræmondani Scripta. extant: De notitia Dei, De natura, lapsu, re- Marchant. Comment. lib. 1. ubi de Teneræmonda. paratione hominis, De fide Christiana.

Dominicus Cacaert Juris utriusque Doctor: qui Analect. Harduini. scripsit de materia legatorum. Obiit & conditus est Lovanii, ubi in lamina ærea inscriptio est talis:

Hic jacet sepultus M. Dominicus Ca- 7 Dominici Cacaert monimentum. Ibidem. *caert, à Teneræmonda, utriusque Juris Doctor præstantissimus, vir justus, ac pius, qui postquam Sacros Canones plurimis annis primus ordinarius ingenuè prælegisset, obiit anno* M. D. XLVIII. IX. *Junii.*

Hic requiescit honesta domicella Disna vanden Wyngaert, Conjux quondam integerrimi viri Magistri Dominici Cacaert, Juris utriusque Doctoris: quæ obiit M. D. LXX. XXVIII. *Januarii.*

Rosiana Coleners, Poëtria, Annæ Bincianæ æqualis; cui & nota, & amica fuit: quam Mar- Belgicar. Antiquitatum lib. 1. cus Vaernewyck publicis suis monimentis commendavit. Hęc licet illiterata, imò analphabe- 8 In muliere mirandum. ta, non tamen amusa fuit: superfunt enim in Sodalitate Rosiana, in qua nomen dederat, Flandrica ejus Poëmata, quæ etiam in meliore sexu laudem mereantur. Obiit circa annum M. D. LX. tumulata hic ad D. Virginis.

Joannes Livinus Lævini Torrentii, magni Aubert. Miræus in Elogiis. illius Præsulis Antverpiani ex sorore Clara nepos, Græcorum Patrum sedulus interpres: è cujus

jus studii medio cursu, præpropera virum mors
9 Joannis Livinei opera. rapuit. Opera ejus edita sunt hæc: *Nissenus*, & *Chrysostomus de Virginitate*, *Theodori Studita Catecheses Scholiis illustrata*, & *Notæ in duodecim Panegyristas*. Insuper apud heredes asservantur *Joannis Chrysostomi Epistolæ*, *Andronici Imperatoris disputatio*, *Euripidis Tragœdiæ*, *Athenæus Dyphnosophista*, atque alia multa, quæ summâ curâ Latio donavit. Meditabatur omnia *Nisseni* in lucem dare; sed nondum senem mors occupavit. Ejus inscriptio Epitaphica ad D. Virginis Antverpiæ (ubi Canonicus fuit) est hæc:

DEO OPT. MAX.

10 Epitaphium. JOANNES LIVINEUS GANDENSIS
LÆVINI TORRENTII ANTVERP. EPISCOPI
EX SORORE NEPOS,
CANONICUS, ET CANTOR HUJUS ECCLESIÆ:
QUI UT GENERE, ET ERUDITIONE,
SIC ET TUMULO PROXIMUS AVUNCULO,
HIC QUIESCIT.
A GRÆCIS PATRIBUS ILLUSTRANDIS,
IN QUA LINGUA VALDE EXCELLUIT,
E MEDIO CURSU ABREPTUS,
ÆTAT. LII. CHRISTI ANNO M. D. XCIX.
IDIBUS JANUARII.

Hoc in Epitaphio *Gandensis* dicitur; quia eâ urbe & oriundus fuit, & ab ipsis usque incunabulis educatus; attamen Teneræmondæ natum, ex ejus apud Miræum vitâ, & aliunde constat.

Jacobus van Longhenhaghe Pater Cœnobii Brigittani Teneræmondæ. Hic anno M. D. C. Jubilæum sui Sacerdotii celebravit.

Vixit diu in viridi senectâ: donec acutissimis podagræ doloribus infestatum, tandem mors,
11 Jacobi van Longhenhaghe Scripta. dum hæc commentamur, terris abstulit, cœlo asseruit. Edidit *Commentarios in Sacrosanctum Jesu Christi Evangelium secundum Lucam*, & *in Epistolam D. Jacobi*.

Petrus vanden Wiele vulgo *de Rota*, cæcus, 12 De Petro vanden Wiele notandum.
& claudus ab origine; sed ingenio corporis vitia compensante, inter doctissimos olim Lovaniensis Academiæ celebratus. Obiit hic in Obituarium Ecclesiæ Teneræmond.
Hospitali D. Blasii anno M. D. XXII. Marchant Comment. lib. 1.

Oliverius, & *Anselmus Nieulandi*, geminum patriæ, & Patriciæ suæ familiæ ornamentum; uterque Jurisprudentiæ laude insignis: quorum hic variis in Republica muneribus perfunctus, tandem decessit Procurator Regius, in Concilio Flandriæ, conditusque est Gandavi ad D. Jacobi. Ille verò, cujus etiam multa exstant hìc illic in Rempublicam merita, præter juris cognitionem, omni humanitate, & variâ eruditione claret.

Antonius Schoormannus: qui ob ingenii solertiam, & in agendo dexteritatem, per varios dignitatum gradus, tandem in Concilium Parlamenti adscendit, non ita staturus felicitatis suæ metam; nisi illum in viridi Senectâ mors occupasset. De quo quidem viro, cùm, qui vivum non tulerant, mortuum laudarent (ut tum demum judicia vera sunt, cùm nec spes, nec metus cogit) hominem doctum exclamare memini Horatianum illud:

Virtutem incolumem odimus, Horat. Ode 24. lib. 3.
Sublatam ex oculis quærimus invidi.

OPERIS EPILOGUS.

HÆc ea sunt, quæ de amato mihi oppido Posteritati visum consecrare: si quid uspiam cespitavi, in tanta temporum caligine, & scriptorum inopia; paratam mihi Lectoris veniam scio, aut certè opto. Hoc unum profiteor, quod antè præstare addixi: eâ accuratione me usum, quâ potui, eâ fide, quâ debui. Si quis meliora;

Candidus imperti, vel partis utere mecum.

FINIS.

EPI-

EPITOME,

SIVE

Rerum quæ hoc Opere differuntur

INDEX

Per Libros, Capita, & Numeros distinctus.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

CAPUT II.

CAPUT III.

CAPUT IV.

CAPUT V.

27 novæ

77 de

CAPUT X.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

CAPUT II.

LIBER TERTIUS.

CAPUT III.

77 *Fran-*

CAPUT IV.

CAPUT V.

CAPUT VI.

CAPUT VII.

CAPUT VIII.

18

INDEX RERUM.

FINIS.

INDEX FAMILIARUM

Quarum hìc ſparſim mentio

Caſtel-

D

E

F

G

H

I

K

L

M

Mon-

Ser-

INDEX FAMILIARUM.

FINIS.

NICOLAI DE GUYSE

J.U.L. ET CANONICI CAMERACENSIS

MONS

HANNONIÆ METROPOLIS,

INTERJECTA

COMITUM HANNONIÆ

CHRONOLOGIA BREVI

USQUE AD

PHILIPPUM SECUNDUM.

AMPLISSIMIS ET CLARISSIMIS

URBIS MONTENSIS

SENATORIBUS

E T

CONSULIBUS

DD. DU MONT, MALAPERT, DACO, FRANEAU, VINCHANT, MERCHIER, LANNOY, HALLET, VERGNIES, BEHAULT,

ADAM, VANDER STEIN, JONART, FERCQUO, VIVIEN, TONNELAIR, MOVISSART,

N. D. G. S. P.

ITa me semper amoris sui stimulis agitavit Patria, ut jam pridem aliquam natali solo gratiam referre mens gestierit, quantulicunque foret illa momenti, non ex æquo reposita.

Scio Leonis Bizontini ad Athenienses Legati præsentiam, ob staturæ pusillitatem ludibrio fuisse: quod quidem improperii genus à me prorsùs alienum existimo, si corporis statum intueamini; verùm animi facultates exiguæ metum subire compellunt. Quid itaque, propositumne prohibebit hæsitatio? Minimè: genitalis loci necessitas jure sibi mercedem reposcens, tramitem pandet inceptum.

Ecquo pondere librabitur oratio profecta ab inculti scriptoris eloquio? Dicam; civium in idem civitatis encomium unio sermonis humilitatem blandâ fovebit indulgentiâ. Vestra quoque PP. Conscrip. filii Montanæ civitatis labantem animum fulciet authoritas: quam ceteri mecum Oppidani prædicabunt, obsequiosi legum vestrarum mansuetudini, hâc ratione Reipublicæ statum, valida quasi columna, firmantes, Theopompo teste, qui potius Rempublicam ideò subsistere dixit, quod Regi plebs morem gereret; cùm tamen interpellans arbitraretur Spartam tunc pedibus consistere, quod benè regeretur. Responsione siquidem istâ Theopompus insinuatum volebat, illud à Regum prudentia pendere, si plebs mandatorum capax efficèretur. Dicendum itaque, rem vestram publicam, & vestri clementiâ regiminis, & suavi plebis obedientiâ stabilitam; unde fit, ut in ea rari sint pro cœtûs multitudine discoli, animadversio in paucos necessaria, vigor sine rigore perpetuus; junioribus in Senatu seniorum conjunctione celsitudinem eminentiæ suæ scandentibus, adinstar hederæ, quæ arbori circumvoluta cum eadem ascendit. Ita cum Clystene Aristides, sicque promovit Sylla Lucullum: concors enim Rectorum sententia splendorem potestatis adauget, quomodo corpora Solis exposita radiis, suâ ipsum repercussione illustrant. Quocirca, cùm Amplitudinis Vestræ terminis modestiam concludatis, amore non timore rem agitis: hæc virtutum vestrarum est semita, hoc plebis asylum, quæ mansuetis afficitur Regibus, efferos exosa non tantùm, sed & illos, qui sævitiei minima aduruntur nota. Nunquid Hanno, Cartaginensium in exercitu Dux, exulare jussus, quod impedimenta bellica per Leones conferri curaret? Ita horrori populis est feritas; honori verò Clementia; quam venerabundus ut dignitatis vestræ fastigium extollo. Hæc ad Vos Theseo me filo dirigit: eadem tesseram hanc meæ in Vos observantiæ accipiet, ac adspiciet: nihil enim accipit quod non boni consulat; nihil aspicit quod non lætificet. Affectum Patriæ innatum lucis Vestræ splendor vegetabit in concive, qui se Montensis vineæ palmitem esse, semper expressâ significatione testabitur.

AD DOMINI

NICOLAI GUYSII

HISTORIAM

De oppido MONTENSI & Comitibus Hannoniæ.

HANNONII Montes porrecto vertice clarent,
Abſcondant Montes nunc caput Aonii.
Eſte procul latices, voluit quos Aonis unda,
Longè alios latices Hannonis ora parit.
Una, palàm, dicenda placet modò gloria Montis
Hannonii, Aonii gloria magna perit.
GUYSIUS Hannoniæ meritos modulatur honores,
Reſtituens Patriæ pignora chara ſuæ.
GUYSIUS æternum ſic inclytus audiet, una
Hannonii, Aonii gloria clara jugi.

Lud. d'Oultreman Can. Cameracenſis.

In Domini NICOLAI GUYSII *Juris utriuſque Licentiati & Metropolitanæ Eccleſiæ Cameracenſis Canonici* CASTRI-LOCUM. *V. Robart S. Gaugerici Canon.*

ODE.

QUid hoc, quòd alto CASTRI-LOCUS jugo
Feſtiviori flammeus eſt face?
Nî fallor, haud indignum alumno
Lætitia celebrat laborem.
Quamvis vetuſtâ nuper imagine
Micans; Olympo ſuſtulerit caput;
Nunc ampliore ornatus auſu
Et magìs, & meritò renidet.
Florere cultu Numinis, & regi
Candore legum: ſed neque diſpares
Servare mores, ingenîque
Viribus, & ſtudiis valere,
In publica re eſt præſidium potens:
Atqui remotos in populos ea
Transferre lucubratione,
Præcipuum eſt decus, atque honeſtas.
Macte ergò GUYSI: nec patriæ tuæ
Præferre ceſſa tam rutilas faces.
Sic Te ſenes, ſic Te juventus,
Caſtalideſque ſacræ coronent.

AD

AD
LECTOREM
BENEVOLUM.

NE mirere lector, quod Spartam hanc ornare præsumpserim, quam alii splendidiùs illustrare poterant : mens ævi prisci veternum partim exuta, partim induta moram omnem abrupit : exuta, quia Cymmerias antiquitatis tenebras, quibus olim scriptores involuti fuêre, excutiendas existimavit : Induta, cum vetera Principum Hannoniæ Encomia suis etiam ornamentis restituenda censuit.

Jacobus Guysius, stemmate mihi junctus paterno, ejusdem antiquitatis studiosus, exeunte sæculo millesimo trecentesimo, palæstram hanc adiit; sed à Troyanorum exorsus initio fidei syncerae scrupulum aliquem ingeneravit. Non inficias ivero, eundem, Ecclesiarum antiquitatibus subinde certum, quas consanguineorum virorum Consularium authoritate fretus accepit, tum ex Valentianensibus, tum ex Cœnobiticis Archivis.

Eruditione conspicuum etiam agnosco, cum primas obtinens partes inter antiquos Minorum Patres, Theologiæ laureâ fuerit insignitus, atque suis Theologiam, Mathematicam, & Philosophiam annorum 25. spatio prælegerit, mortuus tandem anno 1398. Quia tamen in serie Principum nostrorum multa sibi obscura fuisse fatetur, eidem succenturiari me posse sine arrogantia confisus sum, dissipatarum rerum Annalibus à Pharamundo ad Philippum usque secundum, Belgii Principem, in unum prope manipulum cohibitis : Archivorum enim monumentis & R.D.N. Goubille Metropolitanæ Cameracensis Decani scriptis aliquibus instructus; Item historicorum collatione confirmatus, id ausus sum. Nunquid pigmæus giganteis insidens humeris longius aspectum protendit? Veniam itaque certiora spondenti tribue lector: si quid Censuræ consignationibus annorum adfero, illud majorum authoritatibus, non potentiorum foribus affixus astruo. Sermone usus sum brevi (quantum licuit) & lachonico, Polyeucti motus opinione, qui Phocionis brevitatem eloquentiæ prætulit Demosthenææ. 2. Candido, non fucato, exosus circumforaneorum affectus; simplicem enim veritatis fidem amplexus sum, ambitioso eloquentiæ fastu rejecto. 3. Facili, nec multùm claborato, ne mihi ridiculum illud Phyteæ contra Demosthenem quadraret, sermonem redolere lampadis oleum. 4. Libero, nec clausulis in mensura nimis astricto, veritus musicorum levitatem. Cæterum latinæ splendorem elocutionis tametsi scriptis hisce non arrogem, permittant saltem Conterranei Concivem res suæ gentis oratione tolerabili tradere, easque capitibus, feriæ temporum contractis, ut fert natura compendii: velut enim, contexendæ non omnes adhibendi coronæ flores, sed illi, qui venustiorem videntur allaturi speciem; ita rejectis aliquibus, quæ nostro convenire serto non videbantur, ex Hannoniæ tantum hortulo (quantum licuit) ea deprompsimus, quæ, nostri suave-olentiam operis, sensibus adaugerent. Si quid itaque superflui sit elapsum, spongiæ submitto peritorum: Quæ autem nundum mihi comperta, desiderantur, illa liberalitati relinquo lectoris; quem obsecro mihi communicationis impertiri favorem, emendaturo quicquid minus rectè, certè, vel expresse scripsero.

MONS

MONS
HANNONIÆ METROPOLIS,
INTERJECTA
COMITUM HANNONIÆ
CHRONOLOGIA BREVI,
USQUE AD
PHILIPPUM SECUNDUM.

CAPUT PRIMUM.

Situs Oppidi.

MOntem Hannoniæ Metropolim, à ſitu nuncupari ipſis iotuentium oculis eſt evidens.

Foſsâ duplici circumdatur, eaque plurimùm munitur, quæ etiam piſcium fœcunditate laudis facundiam ſuppeditat.

Trulla fluvius ſecundam alluit foſſam, quæ extremam Oppidi regionem interſecans artificibus aquarum indigis immenſo eſt uſui. Nomen autem ſortitur (Roberto Cænali teſte, lib. De Re Gallica) à Trullo Romanorum legato.

Jacobus Guiſius in manuſcriptis annalibus Hannoniæ, ait: Trullum reprimendæ rebellionis Belgicæ causâ, ab Octaviano Auguſto deſtinatum fuiſſe, juxtaque fluvium hunc caſtrametatum, & inde nomen Trullæ fluvii promanaſſe.

Haynæ ſeu Hannia fluvius ſuburbium præterlabitur, effluens in vicum Jumappyum, ubi mercimonium navale Montenſium utriuſque fluvii gaudet alluvione.

Mænia præter loci naturam arte circumvallantur admirabili, quæ propugnaculis non modò; verùm etiam arboribus ipſi loco venuſtatem adſerentibus obfirmantur.

Denique Mons in pratis vernante circumquaque gaudet aſpectu, ſic ut abſimilis nequaquam ſit Monti per Iſaiam expreſſo.

Nunquid Mons in vertice Montium? Cum Paridis & Æribuſii, ceteriſque contiguis emineat? An non hâc ratione ſuper vicinos omnes elevatus eſt colles? Præter hæc, & ad illum omnes confluxêre gentes, ſecundùm Iſaiam allegatum. Huc è Græcia Guiſſeni, ex Hibernia Furſæi, è Galliis Amandi, è Cameracenſibus Auberti, ex Hannoniis Waldetrudes, in odorem unguentorum loci venêre, quorum ſpiramine allecti vicini, auras vitæ ſpiritualis hauſêre.

In Suburbana quoque gratum Mons noſter intuentibus exhibet aſpectum: in colles ſcilicet per declivia ſegetibus lætos, in ſylvarum frondes, Oppidum ad inſtar coronæ cingentes, in ſtagna denique criſpantibus undis fulgentia.

Ita me Phœbus amet, auſum aſſerere, civitatem banc plurimis Europæ, ne dicam oppidis, ſed, & Regiis varietate ſitus anteponendam eſſe.

Pariſios, Londinum, atque Bruxellam Regias luſtravi, non æquiparandas. Sileo Rotomagum Normannorum, Remos Gallorum, Cantuarios Anglorum, Leodicum Eburonum, his enim amænitatem noſtri comparatione Montis inferiorem obſervavi.

Quis è ſuburbanis, Orientali præſertim, & Meridionali regione, Montem hunc (ab ipſo cacumine ad infimam uſque partem Oppidi ſenſim declivem) non admiretur à congerie confertiſſima?

Ita profectò compacta moles, ut lapidem unum, non plures aſtruas; ſic denique, præter naturam, diſtincta varietatis ædificiorum confuſio, ut etiam opera Corinthiaca, Ionica, Dorica, & Attica, à peritis Architecturæ diſcerni queant, eâque ratione, confuſio voluptatem, & diſtinctio ſtudium generet.

Non me latet, aliquibus forſan obverſari poſſe contradictionem hanc, meritò ſcilicet mercedem à me ſolum genitale requirere, verùm

rùm enimverò, veritatis, non adulationis studioso mihi lectorem assentiri precor, benevolentiam deberi ratus ingenuitati, quæ rejecto loliginis succo, candidam, sine labe, simplicitatem amplexa est.

Ut rem observatione præclarâ concludam, Oppidi subjungo dimensionem, non à mea, sed periti Minerva profectam. Ea est pedum decies quinies mille, octingentorum, & septuaginta octo geometricorum, pollicibus decem, & dimidio pedem constituentibus. Is est ambitus, quem Petrus le Poyvre, Serenissimorum Belgiæ Principum geographus, eodem loco natus, hujus idem artis expertissimus, eleganter dimensus est.

CAPUT II.

Antiquitas.

Cogitante me de ejus antiquitate, atque eidem involutâ fabularum admixtione, ipso conatu nitentis eloquii impar evanescit oratio, cùm res jam tantâ sepultas vetustate, nec ullius auctoris classici sententiâ roboratas temerarium sit redivivas facere.

Quis enim, nisi antiquitatis imperitus, de castellis, arcibus, atque munitionibus, ante Julii Cæsaris ætatem, certum ferre queat indicium?

Ab eo inquirenda arcium nomina, non à fabularum textoribus. Nullius ipse Castri-loci prope Trullam fluvium meminit, cùm demùm Trullus venerit sub Octaviani Imperio. Si quid hàc in re certum sit, à paludibus Nerviorum, eorumque nemoribus expetendum est, quos constat iisdem se continuisse per causam tuendæ libertatis, utpote ab omni exterorum commercio alienos, ut expressè testatur Cæsar in commentariis, ideò ceteris Gallis ferociores extitêre, ferinis affectibus inservientes, proindeque latebris crebrioribus, quàm arcibus usi, Vopisco auctore antiquissimo idem testante, dum ait Francos, & Belgas, inviis stratos paludibus, Oceani vicinitate confisos fuisse.

Quocirca ut ab ovo, quod aiunt, ordiar, primam Montis nostri munitionem Aubronio, seu Alberoni adscribendam duxi, utpote turre Aubronii nomine apud indigenas superstite: sed quò Alberonis elucidatior sit cognitio, res ab altiore paululùm investiganda principio.

Rex Franciæ Pharamundus, connubio Argottæ, Regis Cimbrorum filiæ, Clodionem genuerat: an hic Ducis aut potiùs Regis nomine sit indigitandus, inquit, Goropius Becanus haud refert, cùm Ducis nomen æquè ad Monarchiam, atque Regis pertineat. Clodio itaque paternæ virtutis æmulus, Romanos, jam Rhenanis à Pharamundo pulsos partibus, profecutus est, superatisque Mosâ, & Scaldi fluviis, eosdem ad Somonam usque fugavit, expugnato Cameraco, sicque totâ Germaniâ secundâ potitus est, tam pulsis, quàm in societatem ascitis Romanis.

Clodionis è Basina Vidulphi Thuringiæ Regis filia, proles hæ prodierunt, Albero, Ranicarius & Reginaldus, quibus, per testamenti tabulas, Morovæus tutor est constitutus, cognatusne an alienus Clodioni, incertum, inquit Goropius, constat tamen hunc pupillorum possessiones usurpasse, regiumque diadema sumpsisse.

Porrò, mortem oppetierat Clodio anno 449. teste manuscripto Cœnobii Sancti Sepulchri, Cameracensis. Cui (etiam non viso) Paradinus accedit, quorum sententiam, contra Neothericum quemdam, nulli innixum auctoritati, amplecti cogor.

Albero privationis indignitate commotus, hereditatem à Morovæo paternam eripi condolens, Allemannorum ope, potissimam Belgii partem Cameracum usque recuperavit, munitione primum, ad Montem hunc (qui postea Castri-locus) exstructâ contra Morovingorum potentiam.

Erat autem Mons iste nemoribus undequaque circumseptus, hodiernâ quoque regionis oppidi declivis nomenclaturâ prisci temporis vestigium referente, ubi Alti-bosci vicus dicitur.

Optimè Franciscus de Rosieres in eandem sententiam. Albero (inquit) obtectus sylva Carbonaria, tanquam firmo præsidio, hostium declinabat injuriam: siquidem, vicina regio densissimis nemoribus tum consita vix cuiquam patebat impunè.

Ex iis concludendum esse liquet; nullum Castri-loci nominandum esse conditorem ante Alberonem, nec quidem Julium Cæsarem, qui qui laudum suarum præco clarissimus, Castri-loci mentionem in commentariis minimè neglexisset, cùm tamen aliarum mentionem fecerit arcium, debellandis, seu continendis nationibus erectarum, quæ Nerviis inferiores erant fortitudine: exemplo sit Bratuspantium in Bellovacis, & aliæ Advaticorum munitiones, quas scripto non præteriit.

CAPUT III.

WALBERTUS I.

Anno 491. defuncto Alberone, Walbertus I. patris hereditatem adit, inquit Franciscus de Rosieres. Genitus erat ex Argotta Theodomari Gothorum Regis filia. Is Chilperico Rege Morovæi filio ignaviter delitescente, & Sardanapalicâ mollitie diffluente, pomæria protulit, etiam vivente patre. Eminebat autem Walbertus hic, inquit Rosieres, inter ceteros Principes, honore, præclaris majorum imaginibus, ac inveteratâ virtute, præcellentique ingenio commendabilis.

Nuptiis cum Lucilla Zenonis Imperatoris sorore contractis, genuit Walbertum, & Ausbertum, quos sanguinis vinculo sibi conjunctos Imperator fascibus consularibus admovit: hinc uterque Romani Senatoris usus est titulò. Porrò

rò ab Ausberto Pipinorum, à Walberto autem Hannoniæ Comitum stirps petenda.

CAPUT IV.

Ranicharii *Fratris* Walberti *clades.*

Clodovæus Rex Chilperico generosiores gestans spiritus, Alberonis posteros Imperii sedem dilatantes, arcet ab ulteriore in Gallias progressu, & Ranicharium, Walberti primi fratrem, qui jam Cameracensibus, & Atrebatibus Jura dabat è medio tollit, anno 510. (secundum Tilletii consignationem) ut regnum Franciæ securiùs ad suos transmittat. Ranichario, seu Regnachario (secundum Gregorii Turonensis denominationem) subacto, Clodovæus in eandem Walberti cladem aspirabat, ast impetitus à Waltêri affinibus, Zenone Imperatore,& Theodorico Ostrogothorum Rege, pacem inire compulsus est.

Obiit autem pacificè Walbertus primus circa annum 528.

CAPUT V.

Walbertus II. & III.

Cum à morte Clodovæi, fratres Gallias inter se partirentur, obtigissetque Theodorico Notho **Austrasia, (quæ ob stirpis Clodionicæ prætensiones erat incertior)** Walbertus secundus sub eo rexit Hannoniam. Is est, quem Senatoris Romani decoratum honore supra diximus. Walberto Senatori defuncto anno 562. filium Walbertum tertium Franciscus de Rosieres substituit, quem ex Amalberga Carolimanni Landensis Ducis Brabantiæ filia, proles multas genuisse refert, adnumerans Walbertum, qui fuit pater sanctæ Waldetrudis: Item Brunulphum sanctæ Ayæ patrem : addens etiam Walbertum hunc tertium, relicto seculo anno 573. factum Monachum Treveris, in sancti Matthiæ Cœnobio.

Hac Francisci deductione (qui in stemmatibus Ducum Lotharingiæ fuit exactissimus; utpote munimentis Ecclesiarum Virdunensis, & Metensis instructus) evidens est, plures ponendos esse Walbertos in serie nostra, quam Jacobus ponat Guisius, duos tantum recensens: quomodo enim fieri potuisset, ab anno 491. quo Walbertus primus paternam adiit hereditatem, ad tempora usque D. Waldetrudis, quæ anno 600. regebat, unum tantum intermedio Comitem extitisse? Jacobus Guisius hac in re fassus est, ad se quidem duorum tantum Walbertorum notitiam esse delatam, ideoque lectoris opem requirit, hoc in dubio asserens, ex temporis consignatione, à primo ad ultimum, plures esse ponendos Walbertos, quam duos.

CAPUT VI.

Walbertus IV. & *Sancta* Waldetrudis.

Walberto tertio Monasterium ingresso anno 573. filius Walbertus successit, qui ex Bertilia, Regis Thuringiæ Bertarii filia, sanctas Waldetrudem, & Aldegondem sustulit. Huic altissimâ fruenti pace, arcium, aut castrorum minimè fuit administratio necessaria : unde contigit (teste Jacobo Guisio) ut proprii fundi inhabitationem Castri-loco prætulerit, vicum scilicet Cursorium, vernaculè Coussor, situm inter Malbodium, & Bello-montem. Hunc locum cum prolibus incoluit, è quibus primogenitam Waldetrudem Maldegario conjugem dedit. Erat autem Maldegarius è primaria Gasconum nobilitate natus, patre Malgero, matre Onugneta, seu ut alii volunt, Onugera. Adeptâ Waldetrude in conjugem, ex Hybernia (cujus erat clientaris Præfectus) in Hannoniam rediit, adductis secum Monachis septem, è Bobiensi Monasterio, SS. Eloquio, Ettone, Adelgiso, Wasnulpho, Foliano, cum duobus fratribus, Furseo, & Ultano.

Socero mortuo anno 598. ut vult de Rosieres, Vincentius cum uxore Hannoniam rexit. Obiit autem socer ejus sanctus Walbertus, Cursorii, ibidemque contumulatus : cujus sepulchrum miraculis gloriosum, tanto peregrinorum exterorum concursu visitatur, ut hac ratione quodammodo nostrates impietatis notâ inuri videantur, cum tam laudandi parentis in generatione sua venerationem aliquando neglexerint.

CAPUT VII.

SS. Vincentii, & Waldetrudis *recessus à seculo.*

Vitâ Conjugali, multis annis pudicè admodum exactâ, Maldegarius, & Waldetrudis de seculi renunciatione, (Theodoberto secundo Austrasiis imperante) cogitant, susceptis jam prolibus quatuor, Landrico, Dentelino, Aldetrude, & Maldeberta.

Maldegarius locum, qui dicitur Altus-Mons elegit anno 606. teste Wionio, ubi tantâ vixit sanctitate, ut certatim ad eum concurrerent disciplinæ Religiosæ studiosi viri : sub cujus regula, trecentos ibi vixisse Monachos, constat ex diplomate Petri Cameracensis Episcopi, dato anno 1323. ubi laudum sancti hujus Comitis summarium continetur.

Professione verò religionis, nomen Maldegarii, in Vincentii mutatum.

Est autem Alti-montium locus amænus, rivulis montium convalles interlabentibus speciosus, fluvio Sambræ (à magniflua piscium copia commendando) perfusus, opaco sylvarum ambitu, omnique fertilitatis ubere lætabundus.

Mariti exemplo Beata quoque Waldetrudis secessum quæsivit, ut infra sequitur.

CAPUT VIII.

Castri-Loci inhabitationes, secunda, & tertia.

WALDETRUDE secularem agente vitam, Divus Guislenus, arbitratus Castri-locum sibi divinitus esse revelatum, eò consederat, Lamberto, & Bellirio comitantibus. Erat autem locus hic desertus, à pace jam confirmata, inter Franciæ Reges, & Clodionis posteros, sic ut sancto Guisleno necessarium fuerit, arbustorum, & veprium extirpationi incumbere: quibus occupato viro sancto, ursa superveniens, sportulam, in qua vestes ejus sacræ recondebantur, asportat in locum nemorosum, qui ab ursorum copia, Ursidungus, seu Ursi degentis locus appellabatur: indeque amotis catulis hospitium eidem cessit.

Guislenus inde digressus, postquam Waldetrudi crebro salutis æternæ curam innuisset, paratam ad seculi renuntiationem hortatur, ut Castri-locum deligeret, quo vitam ab hominum consortio segregatam tutè transigeret: cujus monita, velut æternitatis cibum, alendæ familiæ dispensans Waldetrudis, ibidem cellam ædificari voluit, hujus rei conscio, atque directore Hydulpho cognato.

Visâ constructi per Hydulphum ædificii magnificentiâ, condoluit, collapsumque sequenti nocte cernens, numinis superni providentiam admirata est, injungens, ut cella minor extrueretur; haud ignara, etiam in exterioribus humilitatem observandam: minima enim qui negligit, paulatim decidit, nec sunt habenda pro parvis, sine quibus ad magna pervenire nequimus. Porro Capella sanctæ mulieris orationibus dicata, DD. Apostolos Petrum, & Paulum patronos nacta est.

CAPUT IX.

HYDULPHUS & AYA, *eorumque vita Monastica.*

SAnctis comitibus Waldetrude, & Vincentio Christi obsequio jam astrictis, Hydulphus, cum Aya Conjuge, Hannoniæ Præfecturâ donantur, à Dagoberto Rege. Erat autem Hydulphus Dynasta Lobiensis, cujus uxori, Jure sanguinis, obtigerat hæreditas Waldetrudis; utpote filiabus Aldetrude, & Madelbertâ in sanctæ Aldegundis gynæceum admissis, Dentelino quoque infante humanis erepto, & Landrico professionis paternæ socio: unde factum, ut Aya cognata germana successerit, utpote filia Brunulphi, sanctæ Waldetrudis patrui, prodierat enim Walberto tertio.

Hydulphus itaque, & Aya gustatis seculi honoribus, non satiati, ad fontem illum conversi, cujus aquæ saliunt in vitam æternam, religiosum quoque vitę genus amplexi sunt.

Hydulphus Lobiis monachus effectus est, Aya verò in Castri-locensem puellarum nobilium ascita congregationem, ibidem obdormivit in Domino, clara miraculis, anno 618. ut consignat Wionius.

CAPUT X.

BRUNULPHUS, & ALBERICUS. *Item Castri-loci munitio.*

BRUNULPHUS, Clotildis, Ayæ sororis, filius, materteræ substitutus est, qui tantę fuit authoritatis, ut sub Haiberto Austrasiæ Rege, Majoris palatii munere functus sit.

Hunc Dagobertus Franciæ Rex è medio tolli voluit: verùm, quæ necis causa fuerit, & quando, non satis liquet inter authores, cum varii diversa censuerint, probabiliter tamen hæc circa annum 640. referri posse judico. Hoc constat, Dagobertum obiisse, anno 645. Ita Guaguinus, & alii plerique.

Albericus patre orbatus, hæreditate privatus, cæterisque fortunæ bonis à Dagoberto spoliatus, tandem restitutus est, Regis Sigeberti, Austrasiam in Provincias redigentis, beneficio.

Uxorem duxit Alsatiæ Ducis filiam, teste Jacobo Guisio, qui subjungit, antiquam Castro-loci turrim, per hunc restauratam, munitioneque Castri-locum circumvallatum, ubi & animam anno 694. exhalavit.

CAPUT XI.

Templum Castri-Loci secundum.

SAnctus Sigebertus Rex in expiationem animæ recenter defuncti patris sui, Dagoberti, necis Brunulphi authoris, templum beatæ Virgini, propè cellam sanctæ Waldetrudis extrui imperavit, Waldetrude jam coruscâ miraculis, unde patet obitum sanctæ mulieris malè à quibusdam referri in annum 650. cum ante Dagobertum defuncta sit, utpote clara miraculoso sepulcro anno 645.

Tertius fundator nominandus Sigebertus, primam enim ædis Castri-loci fundationem D. Waldetrudi tribuendam, nullus ambigit.

Secunda dos adscribenda sanctæ Ayæ, quæ etiam mortua, vivæ vocis oraculo, confirmavit à se factas Ecclesiæ donationes, quas ejusdem hęredes irritas esse, juridicâ contradictione, volebant.

Sigebertus itaque tertium inter fundatores locum obtinens, triginta præbendas, totidem nobilibus puellis instituit, quæ in Deiparæ Virginis æde, Christi manciparentur obsequio, sub beatæ Waldetrudis instituto.

Monachis autem in Sancti Petri Templo collo-

collocatis, Censu ad victum comparati sunt, ut ipsi statis horis, in sacra puellarum æde, divinis operarentur.

Institutione primâ, Virginibus præfuit Abbatissa, sub quâ principem locum obtinebat Præposita, temporalibus, & Decana spiritualibus administrandis: Item thesauraria, quæ reliquiarum sanctarum, ornamentorum templi, & cæterorum hujusmodi curam gereret, protectioni quoque servorum & ancillarum incumbens: quorum vestigia munium, etiam nunc, domicellæ quatuor, è senioribus, apertè demonstrant, cum iisdem Ecclesiæ negotiorum administratio competat. Sitne Sigeberto, an D. Waldetrudi ascribenda decem Canonicorum fundatio (ad rerum temporalium Ecclesiæ istius œconomiam) mihi adhuc incompertum est: Manuscripta quædam Sigebertum institutorem faciunt: Jacobus verò Guisius dotem illorum tribuit liberalitati sanctæ Waldetrudis.

CAPUT XII.

Walterus I, II, & III.

Divisâ jam in Præfecturas clientarium Rectorum Austrasiâ, Albericus fatis anno 694. functus, filium hęredem Walterum habuit.

Is Pipino II. Brabantiæ Duci junctus, Theodoricum, Francię Regem in Belgas moventem, ad Carbonariam silvam fudit.

Idem Carolo Martello, militares copias adversùs Regem Chilpericum subsidiares adduxit, hâcque ratione Rex Belgicis inhians partibus fugatus, & ad Vinciacum deletus est anno 717. teste Baronio.

Est autem Vinciacum villa celebris propè Valcellam Monasterium, Vernaculè dicta Vincy: Patriam autem exprimit Guaguinus, aiens Martellum in agro Cameracensi victoriâ potitum. Waltero I. mortuo anno 748. paternam adit hæreditatem Walterus II, ex Herveı Metensium Comitis filia natus, inquit Fr. de Rosieres. Comes hic sub Pipino brevi militavit.

Obiit autem Walterus II anno 779. qui, nuptiis cum Bertha Lamberti Mosellanorum Ducis vidua contractis, tulit Walterum III, teste dicto de Rosieres.

Vixit autem Walterus III, Caroli Magni tempore, ductâ uxore, filiâ Tassilonis Bavariæ Ducis, quæ Renatam peperit hæredem. Idem ad Saxones debellandos missus ab Imperatore, armis eorundem victus interiit.

Annum necis Fr. de Rosieres consignat in octingentesimum Christi: qui an certus sit, dubium est, cum Saxonibus sæpè jugum excutientibus, toties à Carolo Imperatore expeditiones iterari necessum fuerit, & varietatis istius nullam dictus de Rosieres mentionem fecerit: illud tamen apertum est, Imperatorem Renatæ à Waltero relictæ curam amplexum; sed quo anno Comitatus ei delatus fuerit, etiam ambiguum est.

Proinde errarunt hi, qui anno 819. Comitatu donatam à Carolo dixêre: obierat enim tum Carolus Magnus, ejusque mortem Ado Chronographus, item Jacobus Guisius, & alii consignant in annum 813.

CAPUT XIII.

Albo & *Abbatissæ Castri-loci electio.*

Occisi Walteri fidelitatem in expeditione Saxonica, Carolus Magnus remuneratione dignam ratus, filiam ejus Renatam Alboni, filio Loheri Mosellanorum Ducis, thori consortem dedit, cui & Hannoniam commisit, urbe Montensi in Hannoniæ Metropolim erectâ.

Ludovicus Imperator, eodem Albone Hannoniam regente, Concilium Aquisgrani coegit, ubi jus electionis Abbatissæ, Domicellis templi sanctæ Waldetrudis ademptum, in Comitis potestatem transiit: hac additâ conditione, ut Comes Abbatis titulo donandus, juret, de servandis Ecclesiæ suæ privilegiis & immunitatibus.

Post hæc Imperatoris & filiorum altercatio gravis est exorta, quæ varias partium sectas genuit, Alberone Comite pro Ludovici liberis militante; filio autem Alberonis Imperatoriam amplexante manum. Dissensionum hæc ratio, quod filii minorem solito patris benevolentiam experirentur. Re tandem composita, Comes Albo fidelis perstitit, Lotharium enim Ludovici filium proficiscentem in Italiam (quæ ei per jus ercilcundæ familiæ contigerat) sequutus est impigrè, eidemque ad extrema usque facta cohæsit, anno scilicet 834. defunctus.

CAPUT XIV.

Albo II. & Manasses.

Franciscus de Rosieres Albonem secundum, Albonis primi filium & successorem facit, (contra Jacobi Guisii sententiam qui tantùm unius meminit Albonis,) addens hunc Caroli Calvi partibus acriter institisse, obitumque hujus consignat in annum 880. Alboni secundo filius successit Manasses, cujus tempore Normanni in Gallias sævierunt: quorum irruptiones annis fere centum continuas fuisse Molanus ait.

Joannes Goropius Becanus primam eorum in Gallias irruptionem contigisse refert anno 846. Sed Meierus eosdem antea in Frandriæ littora delatos fuisse dicit, anno scilicet 832.

Consumptus autem Manasses repentinâ morte anno 915. cui Raginerius primus hæres ex asse fuit.

CAPUT XV.

Raginerius I.

Galliæ rebus, à morte Ludovici, plurimum accisis, ob prælia filiorum ejus inter

se, status Galliæ luctuosissimus exstitit, certamine præsertim, apud Altissiodorenses, quo omnis Galliæ dignitas jacuit ita contrita, ut Normannis, imo etiam ipsis regni vasallis, impunè multa licuerint, contra Regis authoritatem.

Raginerius in primis excussò clientelæ jugo, studiosus emancipationis, ausus est Comitem se scribere proprietarium.

Normanni autem eâdem confisi ratione, securiùs Gallias invasêre; quibus propulsandis necessaria fuit Raginerii generositas, qui eisdem eleganter obstitit, Franconis Episcopi Leodiensis, atque Gothelini Abbatis fani sancti Amandi, viribus fretus: eosdemque Condato castro depulit, Godefrido Duce comprehensò, quem captum carceri mancipavit, & carceratum Christo nomen dare compulit.

CAPUT XVI.

Normannorum calamitates & reliquiarum Sanctarum conservatio.

ANnis 880. & 881. maximæ à Normannis Belgio strages illatæ sunt, multis tum oppidis rum Cœnobiis incendio concrematis. Tornacenses urbe suâ profugi corpus Sancti Eleutherii, Noviomum detulerunt, ubi per annos triginta, sedes fixêre. Atrebates cum Sancti Vedasti reliquiis Bellovacum incoluerunt. Monachi Elnonenses corpus Sancti Amandi Lutetiam asportarunt; corpus verò Sancti Amati delatum est Suessionium.

Pignora sacra Sanctorum Walarici & Richarii Balduinus Flandriæ Comes ad Sancti Audomari castellum transferri voluit. Rhemenses corpus S. Remigii Spernacum detulerunt, inquit manuscriptum Camefacense S. Sepulchri, dicens id Nordalvingorum timore factum, quorum nomine Normannos intelligit. Corpora SS. Guisleni, Vincentii, & Landelini ad Castrilocum deportata sunt. Jacobi Guisii historiam hic addendam censui, quam pietate refertam potius quam certam agnosco. Commissum, inquit, hoc tempore prælium contra Normannos prope vicum Hannoniæ, qui vernaculè Tumayde dicitur, ibique conclamatum à nostris, tu Christe fers opem: unde loco nomen Tumayde emanatum ait, quasi dicas, tu me adjuvas. Addit idem Guisius omnia sylvæ Carbonariæ castella Normannorum furore conflagrasse. Condatum à Raginerio recuperatum & restauratum iidem secundò compulerunt ad deditionem, & rursus æquavêre solo: quo conflictu Raginerius victus est, & captus: lytro tamen persoluto dimissus.

CAPUT XVII.

RAGINERII *primi bellum contra Conradum Lotharingum.*

CONRADO Lotharingiæ Duce adversus Otthonem Imperatorem partes Hungarorum sequente, Lotharingi perfidiam ejus exosi sunt: & de novi Ducis electione cogitantes, in Raginerium oculos converterunt, Divæo teste. Horum electione sublimatus Raginerius anno 953. in Conradum movit, quem ad Mosam fluvium fudit: quo in conflictu, viso perfidi Conradi sanguine, penitus efferbuit, & hostibus plurimis suapte manu necem intulit. Conradus gravi vulnere saucius, præcipiti fugâ se præripuit: cujus historiæ Flodoardus etiam meminit, in manuscriptis Remensis historiæ.

CAPUT XVIII.

Restitutio Ecclesiarum Hannoniæ & institutio Clericorum Sancti Germani.

CIrca annum 957. Bruno Coloniensis Archiepiscopus, frater Imperatoris Otthonis incumbit reparationi dirutarum à Normannis Ecclesiarum in Hannonia, atque disciplinam restituit Ecclesiasticam acceptâ à Pontifice summo Nuncii Apostolici authoritate. Idem Castri-loci, diruto jam Monachorum Sancti Petri Monasterio, Clericos in Parochia Sancti Germani constituit, qui ad ædem domicellarum Capituli Sanctæ Waldetrudis sacra litarent: Quo tempore etiam in Raginerii Comitis extorsiones actum est. Hic multarum Ecclesiæ possessionum, vi sublatarum insimulatus, hac temporum iniquitate, non tantùm Ecclesiasticis, verùm etiam secularibus plurimùm odiosus erat.

CAPUT XIX.

RAGINERII *captivitas.*

DIscussis Raginerii impietatibus, Bruno tandem anno 959. eundem apud Valentianas aggreditur, & comprehensum vinculis constringit.

Quod autem Divæus relegatum ad Sclavones asserit, non est probabile: cum tutius longè fuerit vinctum detineri, quem tanti animi, tamque multis rei bellicæ clarum insignibus ubicumque fuisse constabat: proinde Pauli Æmilii sententiam duxi præferendam, aientis, Raginerium in perpetuam mancipatum esse custodiam. Chronicon Cameracense refert etiam filios ejus à patriis eliminatos esse finibus; quod cum Jacobo Guisio convenit, si dicas, eosdem mox ab audita patris captivitate fugam iniisse, non expectatâ relegationis sententiâ. Bruno Raginerii detentione securus, eundem illicò declarat Valentianensis Comitatûs usurpatorem, installans Comitatui Guarnerium, Imperatoris authoritate, quâ & Montensem Comitatum Reginaldo confert, excluso possessionibus Raginerio. Quia tamen Reginaldus brevi tempore substitit, utpote superatus (ut infrà dicetur) à Raginerii liberis, hoc omisso, Comitum seriem à Raginerio ad filium ejus deducam.

C A-

CAPUT XX.

Bella filiorum Raginerii *contra* Reginaldum.

Brunone fatis erepto anno 966. Raginerius & Lambertus, Raginerii primi filii, in patrios regressi fines, multa, pro Comitatûs Hannoniæ recuperatione moliuntur: & tandem ad fluvium Hagnam, inquit Chronicon Cameracense, castrum Bussud muniunt.

Divæus hoc Castrum aliquando Buxidem, aliàs verò Bossutum vocat. Quicquid aliqui delirent, non Vicus Boussoit sed Boussu, communi veterum calculo intelligitur.

Ex hac itaque munitione, Juvenes præfati, Montensibus plurimùm infesti fuêre, sed impotenter: Imperatoris enim viribus confirmati cives, pro sua in certando propensione fortiter restiterunt.

Otthone anno 973. ad aliam sublato vitam Raginerii liberi, hostem Reginaldum & Guarnerium undequaque perquirunt, quos ad Peronam profecuti, pugnâ debellant atroci, Gallorum ope potiti.

CAPUT XXI.

Bellum Otthonis *in Filios* Raginerii.

Commotus hostium victoriâ Ottho II., exercitum cogit, Arnulpho Comite Flandriç atque Godefredo Arduennæ, ducibus, inquit Meyerus.

Hi, ducto in Hannoniam exercitu, castrametantur ad Bossutum, idemque cingunt obsidione anno 974. ut vult Chronicon Cameracense, referens Cameracensem Episcopum obsidioni interfuisse. Obsessum denique capiunt, diruunt, & solo çquant.

Raginerius & Lambertus hâc ratione pulsi, ad Carolum Regis Lotharii fratrem confugiunt: & postmodum Otthoni Veromandensium Comitis filio juncti, limites Hannonum infestant.

CAPUT XXII.

Castri-loci Obsidio.

Comes interim Flandriæ Montensem occupabat Comitatum, sub Imperatoris fide. Ideò, resumptis exules viribus, Hannoniam repetunt, & Castri-locum obsident, ita referente Chronico Cameracensi. Ad Montem, inquit, Castrum properatò contendunt; ibique super fideles Imperatoris Comites, Godefridum, atque Arnulphum irruunt: illi extra munitionem emergunt & potiuntur diu certato fructu victoriæ. Hæc manuscripta. Obsidionem hanc Jacobus Guisius in annum 974. consignat, sed frequentiori Chronographorum sententiâ referri debet in annum 976. cui lubens assentior, cùm pro eadem militent Meyerus, & Chronicon Cameracense manuscriptum paulò suprà citatum.

CAPUT XXIII.

Raginerius II & III.

Raginerius cum Lamberto fratre, spe recuperandi Castri-loci delusus, in Galliam rediit, ubi Havideam Hugonis Capeti, Parisiorum Comitis (qui postea Regni Sceptro potitus est) filiam duxit uxorem, inquit Paradinus: Lambertus verò, Gerbergç (Lotharii Regis ex fratre Carolo Nepti) conjunctus est, teste Lipsio. Hi in possessiones suas, ope socerum suorum, restituti sunt, pacificentibus Imperatore Otthone, & Carolo Franciæ Rege. Paradinus hçc in annum 981. refert; sed à communi superatur opinione, Christiano Masseo & Sigeberto consignantibus in annum 978.

Quocirca, Raginerius in Comitatum Montensem restitutus est, Lambertus verò Lovaniensem Comitatum assecutus, utpote conjugis suæ dotem.

Obiit autem Raginerius II. anno 1002. teste Francisco de Rosieres.

Raginerius III. ad honoris paterni fastigium assumptus, Matrimonium contraxit cum Allyde Alsatica, quæ sanguine propinquâ fuit Brunoni Tullensium Episcopo, postmodùm ad Summi Pontificis Cathedram evecto, sub Leonis IX. nomine.

CAPUT XXIV.

Corporis Sancti Veroni *advectio in Urbem Montensem.*

Cum Raginerius animum jam quiete fruentem ad cælestia revocaret, sacras Beati Veroni reliquias tutò collocandas decrevit, veritus, ne fortè bellorum tempestate sancta hçc pignora aliquam paterentur injuriam. Sanctus quidam presbyter Humbertus nomine, vici Lembecæ indigena; anno 1004. revelatione çelitùs factâ, didicerat locum sepulturæ corporis Sancti Veroni: quod ubi Raginerius comperit, Montes transferri, sacroque reconditum loculo, juxta reliquias Sanctæ Waldetrudis collocari imperavit: ubi multorum splendore signorum claruit. Theca autem in qua nunc sanctum istud depositum asservatur, conflata est ære affabrè confecto: Ne verò Lembecenses tanti Patroni tutelâ privari viderentur, permissa eisdem est reliquiarum particula, venerantibus Sanctum hunc in seculo, cujus defensionem sperabant in futuro.

CA-

CAPUT XXV.

Fons Miraculosus Montibus & Richildis Comitissa.

Satis appositè multi seculo hoc, bella futuris temporibus imminentia vaticinati sunt, occasione prodigii, hac tempestate visi. Fæmina quædam ad fontem, juxta Castri-locum scaturientem lavatura venerat anno 1011. (secundum Jac. Guisium) quod is magnæ venerationis esset, à sanitate multis infirmis restituta: hæc manus abluens, sanguine ex aqua conversò tingitur: ad cujus pottenti conspectum territa mulier, futura mala denunciando, plebi Montanæ existimationis suæ fidem fecit. Admirandi istius spectaculi meminerunt Sigebertus, & Genebrardus; sed cum Genebrardus id ex Sigeberto referat, unaque tantum hinc prodeat sententia, more meo nihil nisi prævalentibus sententiis adstruens, incertam relinquo consignationem, cum alii eandem in annum 1008. referant.

Anno 1029. migrat è vita Raginerius tertius, cujus hereditatem filia Richildis adepta est.

CAPUT XXVI.

Papæ in Oppidum Montense receptio & Richildis nuptiæ secundæ.

Richildis Hermannum, Ducis Thuringiæ filium, primi conjugii consortem habuerat. Illa hoc orbata marito, viduitatis suæ solamen aliquod accepit, visitatione Leonis noni Papæ, consanguinei sui, qui anno 1049. peractis cum Imperatore negotiis, è Germania in Hannoniam concesserat, cognatam visurus.

Adventus ejus Richildi consolationem, Montensibus verò gaudium attulit immensum; qui, pro ingenita Regionis humanitate, Summo Pontifici, in civitatem appellenti, gratulanter occurrerunt, exceptumque debità prosecuti sunt veneratione.

Bello-montem quoque Pontifex tunc adiit, ubi Sancto Venantio Sacellum consecravit. Ita Meyerus & Jac. Guisius; quos in Pontificatus Leonis tempore veraces esse constat, ex Platina & aliis.

Annus 1051. Richildim viduam ad tristia rursus evocat, Balduino Flandriæ Comite Hannoniam subjugante; sed confestim læta nuptiarum ejus, cum Balduino Juniore, procuratio, mærorem temperat: solet quippe Deus, tum adversis, tum prosperis, Justorum vitam, admirabili varietate contexere. Oppidum Montense ad Hymenæi solemnia delectum est.

Porrò Balduinus anno 1067. Flandriam Hannoniæ conjunxit, post obitum Patris, quam triennio rexit, utpote vita functus anno 1070.

CAPUT XXVII.

Balduinus *primus cum* Richilde *matre.*

Morte Balduini Flandriæ Comitis, qui ratione conjugis suæ, Richildis, agnominatus est Montensis, delatus est, Comitatus Hannoniæ (familiæ dividundæ jure) ad filium ejus, Balduinum, quem primum nominis istius Hannoniæ Comitem dicimus: Arnulpho verò fratri, Flandriæ Comitatus obtigit. Robertus Friso, patruus illorum, mox à fratris obitu pupillorum tutelam, sibi testamenti tabulis delatam, exposcit: Richildis acri mulier ingenio, renuit: unde factum, ut hostilia per Flandriam acta sint utrimque plurima, continuis aliquot annis, Richilde multum exhibente negotii Roberto Frisoni, eodem anno 1070. Tanti fuit animi mulier hæc, ut non modò Frisonem, verùm & Hugonem Castellanum Osiacensem ausa sit invadere. Beatum Liebertum Cameracensem Episcopum Hugo constrictum vinculis detinebat, interfectis ejus cubicularis; indignitate facti commota Richildis, castra movit ad Osiacum idemque vi expugnavit, Episcopum Sanctum libertati restituens: In cujus beneficii mercedem, sola Lieberti benedictione contenta rediit in Hannoniam, expensarum muneratione spretâ.

CAPUT XXVIII.

Richildis *Captivitas.*

Anno 1071. Richildis bellum contra Robertum prorogat, ope Gallicæ nobilitatis. Confertâ manu propè Casseletum Montem vincitur, ipsisque pugnæ agminibus immixta capitur. Robertus interim, cum avidiùs fugaces insectatur, ab Hannoniensibus & ipse comprehenditur, unde contigit, ut libertatem Friso vindicarit, dimissione Richildis, quam, sine lytro, immunem abire posse conventum est.

Montenses Richilde revisâ revixère, animisque redintegratis, in Flandriam hostiliter reversi sunt, infelices iteratò. Victoria enim denuo Frisoni cessit, inter Audomarum, & Casseletum, Arnulpho Flandriæ Comite occumbente, atque Richilde fugatâ.

Morte fratris Balduinus noster legitimam Flandriæ successionem attigit; cujus partes, contra Robertum usurpatorem Rex Gallorum amplexus est.

CAPUT XXIX.

Alia Richildis *Clades propè Montem Oppidum.*

Gallorum auxilio non satis confirmata Richildis, anno 1072. Episcopi quoque Leodiensis expetit auxilia: Is exiguæ quamvis esset facul-

facultatis, qua tamen arte potuit, opem attulit, thesauris præsertim Ecclesiarum Leodiensis Oppidi fretus.

Teste Ægidio, veteri Leodiensium Historico, Episcopus tulit de Ecclesia majore, centum auri libras, item aureum calicem cum patena, crucem auream, monile aureum, cristam auream, duas armillas aureas, tabulam argenteam, denique candelabra argentea, cum alio argento Marcarum facilè centum & septuaginta duarum. Et hæc quidem tradita sunt, Chimacensi Comite aliisque Magnatibus acceptantibus, à quibus Hannoniæ fœuda omnia Leodicensi Ecclesiæ subdita fuêre, salvis tamen B. Waldetrudis Allodiis. Hæc Ægidius Leodiensis.

His Richildis opibus, bellum contra Flandros resumit, sed Robertus iterum copias ejus in Hannoniam repellit, ad vicum usque Brocqueroyam (qui nunc Sancti Dionisii dicitur) ubi magna strages hominum facta est, deletis ad internecionem Montensibus.

CAPUT XXX.

Monasterium Sancti Dionisii.

ANno 1076. Richildis miserata cladis illorum, qui ad Brocqueroyam funditus pro patria deleti fuerant; ibidem ad extinctorum refrigerium, Ecclesiam erexit, in allodio suo collocatis Instituti Benedictini Religiosis, quibus Brocqueroyam non tantùm, verùm etiam adjacentia bona, cum servis & ancillis contulit.

Ut autem ampliore dote Monasterium fundaretur, effecit, ut tredecim præbendæ Monachorum Sancti Petri, in Castri-loco, converterentur in rem dicti Monasterii: cujus effectus eo facilior fuit, quod hoc tempore, non Monachi Sancti Petri, sed Sancti Germani Clerici sacris operabantur, in Templo Sanctæ Waldetrudis. Quia verò Sancti Germani Clerici Canonicis Sancti Petri in censum obstringebantur annuum, idem census transiit etiam in dominium Monasterii Dionisiani; qui etiam hoc tempore quotannis Abbati Brocqueroyano penditur.

Ratio debiti nummi censualis hæc, quia, Canonici præfatæ Ecclesiæ Sancti Petri, oblationes omnium Altarium Oppidi Montensis cesserant Clericis Sancti Germani, ut vult Jacobus Guisius.

CAPUT XXXI.

Pax inter Flandrum & Hannonem, atque mors RICHILDIS.

NEc etiam strage, apud Brocqueroyam acceptâ, Montenses à Flandro contineri poterant, quin semper hostilitatis aliquid molirentur in Flandriam, altis elati spiritibus, pro Hannoniensium innato genio: quorum magnanimitate, Summus Pontifex motus, negotio authoritatem interposuit, teste Wionio: Sanctum enim Arnulphum Pamelium, nativitate Aldenardensem, Professione Benedictinum Suessionicæ urbis, in Hannoniam, anno 1080. delegavit, sedandorum tumultuum causâ.

Anno itaque 1085. pax inita.

Richildis, à bello libera, à morte se extricare nequivit, exhalans animam anno 1086.

Anno 1087. Sanctus Arnulphus, jam dictus pacis mediator, inter Richildem & Robertum Frisonem, laborum accepturus mercedem migrat ad Cælos, inquit Wionius.

Defunctæ matris exemplo Balduinus I. Flandris semper infestus, Hannoniam ab eorum incursibus viriliter tutatus est: scribebat autem se Comitem de Montibus, Castello sito in pago Haynauco.

CAPUT XXXII.

BALDUINUS II, *& incendium Urbis Montanæ.*

MOrtem obierat Balduinus I. anno 1102. in terra sanctâ militans sub Godefrido Bullonio: Hic è connubio Idæ, Lamberti Lovaniensium Comitis, germanę, sustulerat Balduinum & Arnoldum. Balduino, quem II. appellamus, Hannonia contigit.

Arnoldo terra Rhodiensis, vernaculè le Roeulx, accessit: à quo domus Rhodiensis inter antiquas illustrissima sumpsit originem. Eustachio enim Arnoldi primogenito, cognomen Rhodiensis est inditum: qui ratione connubii cum filia Joannis supremi Paris Castri-loci, eundem Paris titulum sortitus est.

Noster hic Eustachius Rhodium Oppidum muris circumdedit, & castrum Molembasium extruxit.

Sed ut ad Balduinum secundum revertatur historia, operæ pretium erit annectere grande temporis hujus incendium: Montensis quippe civitas anno 1112. fortè fortunâ prorsus conflagravit, cum sacris ædibus Sanctorum Petri & Pauli, Germani atque Waldetrudis. Ita consignante Meyero, à quo tantùm uno discrepat anno Jac. Guisius, referens in an. 1113.

CAPUT XXXIII.

BALDUINUS III. *& Oppidi restauratio.*

PAtri defuncto anno 1133. successit Balduinus tertius, primogenitus filiæ Ducis Guelдriæ. Duxit is uxorem Allyden, seu Alexim, Gothofredi Namurcensis filiam: & Theodoticum Alsaticum, Comitem, ob Flandriæ recuperationem, sæpius invasit, præsertim anno 1140. Castri-locum anno 1112. exustum recentibus muris, atque turribus renovavit: novo etiam templo in Sanctæ Waldetrudis honorem ædificato. Per eum quoque Binchium muris circumceptum, & Quercetum.

Turres item Buccinienfis, & Raymefia extractæ, atque Palatium aulç Valentianenfis. Idem Athenfe Oppidum, cum toto diftrictu emit, à Domino de Trafegnies, emptumque caftello munivit; nec non Oftrovandiæ ditionem, emptionis jure Hannoniæ conjunxit, venditore fratre ejus Godefrido.

Anno 1149. interventu Rhemenfis Epifcopi pactæ funt induciç, menfium fex, inter Hannonem & Flandrum: quibus anno 1150. finitis, pax eft inita.

CAPUT XXXIV.

Balduinus IV.

Patri mortuo, in urbe Montenfi, anno 1171. Balduinus quartus heres extitit.

Conjunctus eft matrimonio Margaritæ, Theodorici Alfatii, Flandriæ Comitis filiæ. Hanc Philippus frater ejus, heredem Comitatûs Flandriæ fcripfit, profecturus, in expeditionem terræ fanctæ an. 1177. quòd prole careret. Anno 1182. (tefte Jacobo Guifio) militanti Flandro contra Regem Galliç, Balduinus auxiliaris fuit, his ftipatus nobilibus, Jacobo Avefnenfi, Euftachio Rhodio, Nicolao Barbenfonio, Otthone Trafignio, Balderico Royfinio & Hugone Caftellano Oziacenfi.

Timore perculfus Galliæ Rex, inducias pactus eft, cum tantæ Flandrorum, & Hannonienfium vires effent, ut nullo modo belli aleam jactandam arbitraretur.

CAPUT XXXV.

Canonicorum Sancti Germani *privilegia.*

Lucius Papa, per bullam anno 1181. ad Nicolaum Præpofitum, concedit ei & fratribus Sancti Germani, jus in altaria Ecclefiarum Sancti Germani, Sancti Petri Caftri-loci atque alterius Ecclefiæ Sancti Petri in pratis. Denique in capellas Sancti Andreæ Comitis fuprà portam, item Sancti Nicolai, in Bertemonte, & in capellam infirmorum, quam leproforum fuiffe Jacobus Guifius afferit.

Concedit quoque liberam, & Canonicam in ipfis Ecclefiis Presbyterorum inftitutionem, cum oblationibus altarium.

Confirmatur ibidem jus, quo Paftor Sancti Germani certum cenfum Canonicis præftare tenetur. Præterea conceditur iifdem facultas eligendi facerdotes, ad Parochiarum adminiftrationem quas habent in Oppido, & foris, dummodo tamen electos Diœcefano præfentent.

Conftat autem Capitulum Sancti Germani præbendis quatuordecim & uno Decano, qui per fe non eft Capitularis, animarum tamen curam gerens. Ordinarius iftarum præbendarum Collator Præpofitus, penes quem, fontium eft animadverfio.

CAPUT XXXVI.

Lovanienfis contra Balduinum.

Exorta jam inter Balduinum & Godefridum contentio, tandem in bellum erumpit apertum, anno 1185. propter jus ambiguum ditionis Lembecanæ, quod Hannonienfibus plerumque funeftum fuit.

Lovanienfis Flandrorum innixus auxiliis, Lembecam, Rhodium, & Leftinas exurit, Malbodium ufque penetrans. Jacobus Avefnenfis Brabanti partes infectatus, eidem Avefnas, Landrechias, & Luthofam tradit muniendas, atque per Cameracenfium fines Hannoniam invadit, & populatur, Hanfiaco eremato. Balduinus interim viribus impar, è Caftri-loco flammas intuens, mœrore afficitur ingenti: fed Euftachii Rhodienfis, viri prudentiffimi confilio moderatus, inducias poftulat, & obtinet.

CAPUT XXXVII.

Balduinus *contra Avefnenfem, & Caftri-loci Munitio.*

Stantibus induciis, Balduinus Jacobi Avefnenfis perfidiâ plurimum irritatus, Condatum invafit, atque vi captum folo æquavit: erat enim Urbs iftæin ære Avefnenfis. Deinde centum facilè loca ditionis ejufdem concremavit: ficque luit Avefnenfis impiæ pœnas defertionis.

Anno tandem 1186. initâ cum Avefnenfi concordiâ, Balduinus Caftri-locum penitus innovat, & turribus circumdat: Item Binchium, Braniam & Buccinium.

Tantæ fuit exiftimationis hic Balduinus, ut etiam in caufis arduis, Principum fui temporis effet arbiter. Ejufdem fententiæ fe commiferunt Imperator, & Rex Galliæ anno 1187. controverfiis componendis; quarum felicem fortitus eft exitum; fequentibus eum ad hanc expeditionem Euftachio Rhodio, Nicolao Barbenfonio, Otthone Trafignio, & Hugone Croyo.

Anno 1188. Balduinus accipit inftitutionem Comitatûs Namurcenfis, ab Imperatore: & anno fequenti, Nobilitas iftius Provinciæ facramento fe eidem adftringit. Fuit autem proximus Comitis hæres, utpote nepos Henrici Namurcenfis ex forore.

CAPUT XXXVIII.

Prædicatio Belli Sacri Montibus, & Balduinus V.

Anno eodem 1188. Henricus Cardinalis, Albaniæ Epifcopus, fedis Apoftolicæ mandato, bellum indicit, ad terræ fanctæ recuperationem, miffâ folemni in Sanctæ Waldetrudis

detrudis ædc, celebratâ. Hunc Balduinus excepit in Castri-loco, quâ decuit veneratione, nomen inter cruce signatos dante Otthone Trasignio Illustri viro.

Balduinus IV senio jam confectus, anno 1195 Castri-loci animam exhalat, Balduino filio hærede Comitatuum Hannoniæ & Flandriæ relicto. Philippum secundogenitum extremâ voluntate Namureensem Comitem, hâc additâ conditione nominavit, ut Comitatum ab Hannonia dependenter possideret.

Junctus est connubio Mariæ, filiæ Henrici Comitis Campaniæ, quæ erat neptis Philippo Regi Franciæ, ex sorore. Idem, Bzovio teste, anno 1204. acclamatur Imperator Orientis, tum quod inter cæteros Principes fortissimus haberetur, tum quia Hannoniensium virtus hâc expeditione, plurimùm eminuisset.

Periit autem Balduinus Augustus anno 1205. in obsidione Adrianopolis, cui successit in utrumque Comitatum Joanna filia.

CAPUT XXXIX.

Comitissa Joanna, *cum* Ferdinando.

JOanna Comitatûs Hannoniæ regens habenas, nupsit anno 1211. Ferdinando Regis Lusitaniæ filio.

Anno 1214. secundum Meyeri supputationem, Cæsari Otthoni contra Regem Galliæ ad Bovinam certanti, Ferdinandus Hannoniæ Comes militabat. Hoc prælio Hannonii, Duce Ferdinando rem ita feliciter egerant, ut primo congressu Gallos fugarent, & victoria ad eos inclinare videretur, Rasone Gavero & Philippo Maldeghemensi cum suis Flandris fortiter instantibus; sed Melodunensi Procomite Belgas à tergo lacessente, alea belli conversa est, sole præsertim illis infesto, coactusque Ferdinandus ancipitia statuere signa: qui vulneribus acceptis nihil commotus, semper dimicans, tandem compulsus est se permittere potestati Illustris viri Hugonis de Marolio; eandem captivitatem subeuntibus Eustachio Rhodiensi, & Gualtero de Guistella. Ceterùm Imperator Ottho fugâ salutem quæsivit.

Infortunii istius nuntii ad Joannam, Ferdinandi conjugem delegati sunt Episcopi Cameracensis, Tornacensis, & Morinensis, ut vulneri Comitissæ, tristitiâ jam tabescentis, malagma doloris sedativum adhiberent.

CAPUT XL.

Fundatio Spinosi-loci.

MOnasterium istud, ab observantia regulari commendatissimum Joannæ Comitissæ quamvis initia non debeat, illi tamen ob dotis munificentiam, præcipuè fundatricis partes defert. Primus locum hunc, sic à spinis dictum, Eremita quidam incoluit: à quo, dumetis, & vepribus extirpatis, Oratorium est extructum. Deinde anno 1216. Beatrix Lendiensis eòdem se confert, Monastieen professura, sub Instituto Cistereiensis Ordinis; comparato loco, pecuniis, sibi ad matrimonium contrahendum legatis. Temporales itaque nuptias aspernata, spirituales iniit, asciti virginibus, quibus ipsa præfuit, Abbatissæ decorata titulo: Illi successit Ramberga, virgo pientissima; cujus industriâ Monasterii census adaucti sunt: Joanna verò Comitissa anno 1217. fundis ditavit uberrimis.

Clarent hîc miraculis reliquiæ Sanctæ Pharaildis, cujus meritis locus iste non spinosus, sed pingui fœcundus glebâ, quæ seculares non modò corporum, sed & cœlestes animorum fructus profert, quorum messe numerosus peregrinorum concursus feliciter utitur.

B. Lucia, quæ Priorissæ munus ibidem subiit, multis etiam corusca virtutibus honoratur, de qua latè Ven. Abbas Nizellensis D. Joannes Assignius, in vita B. Arnoldi Villariensis, anno 1228. defuncti.

Eidem Monasterio multa contulit Gualterus Lendiensis, qui etiam fundatorum numero meritò recensendus est.

CAPUT XLI.

S. Nicolai *Parochia*, & *Montensium in* Joannam *fidelitas.*

MUltiplicato jam incolarum cœtu, decuit, ut ad ovium incrementum, Pastorum adhiberetur augmentum. Erat unica S. Germani Parochia, in monte collocata: Eidem, in Montis declivi, secunda fuit addita, anno Domini 1224. sub invocatione Sancti Nicolai.

Anni 1225. rem lepidissimam hìc inserendam duxi. Sycophanta quidam, ausus, se Balduinum Joannæ patrem mentiri, reducem ex terra sancta, tumultuariam plebis manum in partes suas traxerat, & Jac. Guisio teste, talis apud Valentianenses habebatur, ut parum abfuerit, quin Joannam fugientem comprehenderet Querceti: tantùm ejus creverat authoritas.

Joanna anxietatibus his implexa, nihil tutius duxit, quam ad Montensium asylum confugere: cui Montenses (pro innata sibi in Principem fidelitate) securitatem illico polliciti sunt, eamque Castri-loco commorantem, donec Ferdinandus captivitate Gallicâ liberaretur, ope continuâ solati sunt: fictitius interim Comes à Franciæ Rege vocatur, examinandus, acceptâ primum itineris securitate; per quem falsi convictus, exilio tantùm, propter fidem datam, mulctatus est, non vitâ. Captus postea ludibrio per Hannoniam exponitur, atque Insulis, vitæ, totiusque possessionis prætensæ jacturam facit, carnificis pede jactatus in alterius orę possessionem: & qui monilibus collo circumductis ornari gestiebat, laqueo circumcingi coactus est. O torquem Impostori congruam!

B 2 CA-

CAPUT XLII.

Liberatio FERDINANDI *& Conventus Minorum.*

JOANNA mariti diuturnâ captivitate pertæsa, anno 1225. omnem liberando navat operam, in lytrum & pactas conditiones dimissionis se constringens: verùm Ordinibus Flandriæ, pactis annuere nolentibus, voti nondum hoc anno compos extitit.

Anno tandem 1226. S. Ludovicus Rex mitiorem se præstitit, Ferdinandum libertate donans.

Anno 1238. Joanna Conventum Minoribus erigit in fundo suo Montensis suburbii. Locus is idem est, qui jam conspicitur, sed antea suburbanus nunc oppidi septis continetur: erat autem fundus iste pratum, vulgo dictum, le Joncquoy, erecto antea Sacello celebre.

Jus seculare fundi extinctum est, per Joannam eodem anno 1238. proprietatique addictum Ecclesiasticæ, quod vernaculè dicimus admortisationem. Idem præstitum ratione fluentis promanantis è fluvio Trulla, quo Monasterium hoc alluitur, accessitque in rei confirmationem assensus Capituli Sanctæ Waldetrudis.

CAPUT XLIII.

Iteratio nuptiarum Joannæ, & Monasterium Bethleemiticum.

EXtinctum Ferdinandum refert Meyerus anno 1233. Jacobus verò Guisius anno 1236. Soluta lege viri Joanna, matrimonium cum Thoma fratre Ducis Sabaudię contrahit anno 1237. mota consilio Sancti Ludovici Regis.

Erat autem Thomas, Reginarum Galliæ, Angliæ, & Siciliæ avunculus.

Liberalitatum consecutura mercedem Joanna, in cælum evolat anno 1244. cui consignationi favent Munsterus, & Jacobus Guisius: proindeque rejiciendus Christianus Massæus, qui Joannam obiisse dicit anno 1246. nobis etiam contra Massæum adstipulatur Meyerus, his verbis: anno, inquit, 1244. Joanna decessit, & Thomas nullâ sobole ex ea pater, amplis donatus muneribus remeavit in Sabaudiam: erat enim filius Thomæ Comitis Sabaudiæ ex Margarita Fusceniensi: Idem toto tempore Principatûs administrator strenuus & fidelis.

Ascæterii Bethleemitici juxta Montes, authorem primum Walterum Harduinum, Ecclesię Sanctæ Waldetrudis Canonicum nominat Jacobus Guisius, in Manuscripto latino, consignans in annum 1244. Dos ejus, sedecim bonaria terrę. Idem domum extruxit, in fundo suo, qui nunc incolis Beliam dicitur, addicens virginibus instituti Augustiniani. Prima Priorissa census adauxit hâc ratione, ut secundæ fundatricis honoranda sit titulo.

CAPUT XLIV.

Margarita Comitissa.

JOANNÆ sororis sine liberis defunctæ possessiones adiit Margarita anno 1244. virtutum æmula Joannæ, fundandis locorum piorum redditibus.

Anno 1245. gravis inter Margaritæ filios oritur controversia.

Bonâ fide nupserat Margarita, Borchardo Avesnensi, malæ fidei homini, qui subdiaconatûs impedimentum dirimens subticuerat. Irritato Matrimonio, hæc ad alias transvolarat nuptias. Utroque Matrimonio prodierant soboles: filii thori posterioris, ejusque legitimi, aiebant filios Borchardi incapaces hæreditatis.

Joannes Avesnensis, ope Guilielmi Comitis Hollandiæ, matri bellum indixit, sed Sancto Ludovico Galliæ Rege, & summo Pontifice arbitris, Guilielmo, posterioris thalami filio Flandria, Avesnensi autem Hannonia decreta, quâ potiretur, postquam Mater fatis concessisset, non antea.

CAPUT XLV.

Margaritæ liberalitates in Oppido Montensi, & filii impietas.

ANno 1246. Conventum Minorum à sorore sua fundatum ampliat Margarita. Templum inchoans, primò Chorum extruit, deinde fundamenta jacit, ædificiique totius molem perducit ad fastigium.

Eadem Xenodochium Montense fundavit, Vanderhero teste, libro de Castellanis Insulensibus. Suprà dictum est adjudicatum Avesnensi fuisse Comitatum Hannoniæ, sed demùm post matris obitum. Spretâ arbitrorum hâc sententiâ anno 1248. Joannes Avesnensis imperandi flagrans æstu, prorumpentis ad illicita pectoris non valuit impedire conatus, maternæ jam pietatis oblitus; ausus est enim Hannoniam invadere, Guilielmi Comitis Hollandiæ, Imperatoris electi (cujus sororem matrimonio sibi copulârat) fretus auxiliis.

Margarita filii impietatem ut averteret, omnem nacta est rationem pacis cum filio ineundæ, quam summâ aureorum sexaginta millium mercata est.

CAPUT XLVI.

Separatio capitis Sanctæ WALDETRUDIS *à Corpore.*

ANno 1250. Caput sanctæ Waldetrudis à corpore sejungitur.

Ex memoriis templi constat, solemnitatem hanc

hanc peractam ipso Montensis oppidi foro. Litterarum verò tenorem Illustris vir Franciscus Buisseret Archiepiscopus Cameracensis subministravit. *P. Albanensis Episcopus Apostolicus Legatus, Prussia & Livonia Archiepiscopus, Nicolaus Cameracensis Episcopus, Margarita Flandria & Hannonia Comitissa, universis &c. salutem.* Norint universi, quod cum essemus in ecclesia Sanctæ Waldetrudis, crastino octavarum Sancti Laurentii anno 1250. consentiente Capitulo, præsentibus iis qui volebant adesse, capsam corporis ejus aperuimus, & caput extraximus à corpore (toto corpore reliquo in eadem capsa remanente) ut illud idem caput in suo phylacterio ostendatur.

Phylacterium istud (ut bullæ vocem exprimam) in quo sacrum asservatur caput, istius est artificii, ut in unam aurifabri manum, celatoriç non tantùm, verùm & statuariæ, atque mentoriæ simul artes concurrisse videantur: sculptura tenuissima, malleoli contusio planissima, insertorum operi colorum variegatio venustissima, singularum affixio partium firmissima, earundemque compositio distinctissima: mole interim totâ non sic onerosa, quin ab unico gestari queat homine, columnis apta comprehendi consurgentibus è stallo, iisque multis auri coloribus, puniceo atque Tyrio laboratis, quibus & purpurissum additur, cretâ tinctum argenteâ. Operi fastigium insidet contignationi simile, variis auri redimiculis refertum, sicque compositum, ut capitis verticem intueri liceat: & ut verbo concludam, ita politum est opus & affabre confectum, ut spectantes in sui trahat admirationem. Feretrum majus, ceteris paratum reliquiis Sanctæ Waldetrudis, à deauratione sic est commendandum, ut puro conflatum auro videatur.

CAPUT XLVII.

Domus Vallis Scholarium.

Anno 1251. Margarita Canonicos regulares, qui Scholares dicuntur, sub instituto Sancti Augustini stabilit, & dotat Oppido Montensi sub titulo Prioratûs.

Anno 1252. extructum iisdem templum de quo sic Renatus Choppinus libro primo Monastici: Apud Montes Hannoniæ sita casa Dei, structa fuit, & transcripta vallis Scholarium familiæ anno 1252. Debet hic Ordo suam originem Professoribus Theologiæ scholasticæ, Richardo, Evrardo, & Manassi, qui anno 1225. sub Divæ Catharinæ patrocinio, cœnobiticam amplexi sunt vitam: quorum exemplo, multi Viri docti, Montibus præsertim Hannoniæ, congregationi nomen dedêre.

Primus Prior familiæ Montensis, Wilhelmus de triangulo, recensendus etiam inter viros Ordinis eruditos.

Teste R. D. Joanne Assignio Abbate Nisellensi meritissimo, debet huic Monasterio beneficium institutionis suæ Venerabilis Joannes Eustachii, Prophetiæ spiritu clarus, qui ex hac domo transiit ad Ordinem Cisterciensem, & primus Abbatis Jardineti titulo gavisus est: Is anno ætatis 75. resignatâ Abbatis dignitate, ad 78. usque, soli Deo vacavit. Obiit autem anno 1481. ætatis 78. non solum à Prophetia, sed & ab austeritate commendabilis: totos enim septem annos vino, & cerevisiâ abstinuit.

Inter fundatores ejusdem domûs meritò numerari potest Michaël Varlu, mihi stemmate materno conjunctus, idemque Civis Montensis, qui domum suam, fundos, & redditus plurimos, in obituario recensitos, dedit.

Idem anno 1497. luminare templi fundavit. Ornamentorum quoque plurimorum, per eum, tabulis testamenti legatorum, anno 1498. meminit obituarium.

Vigesimus quartus Prior à paucis annis titulô Abbatis insignitus est.

CAPUT XLVIII.

Castri-loci occupatio, ejusque recuperatio.

Anno 1252. Guilielmus Cæsar, inimicitiarum Avesnensis in Margaritam fautor acerrimus, Hannoniam tumultibus miscet immensis, partium Avesnensis studiosus, nitentis matrem Hannoniâ penitus excludere.

Rem itaque suam Avesnensis aggressurus, potiorem nobilitatis partem in sui pellicit amorem, & Castri-locum occupat, in Hannoniæ totius dominium adspirans.

Anno 1254. Meyero teste, Margarita, Gallorum exercitum movet in Hannoniam, & Castri-locum recuperat, cum Valentiana, Sonegia, Binchio, Malbodio, Bello-monte, Atho, & aliis omnibus Hannoniæ Oppidis, excepto Buccinio, cui parcitum, eo quod Alysa, Avesnensis uxor, ibi jaceret puerpera.

Divæus addit Anghiam à Comitissa non potuisse reserari, quia Walterus, oppidi Dynasta generosè restiterat.

Avesnensis impatiens repulsæ, in Valentianam iterum molitur insidias eodem anno, sed in cassum. Anno 1255. idem Joannes Avesnensis animi mœrore confectus interiit indignus longiore vitâ, qui tam indignè matri molestus fuerat.

CAPUT XLIX.

Joannes Margaritæ nepos, & privilegium Montensium.

Anno 1280. Margaritâ Comitissâ è vivis abeunte, succedit Joannes Avesnensis nepos ejus ex filio Joanne.

Comes hic anno 1295. Montenses à qualibet servitute alibi natorum, quos Gallicè vocamus Aubains immunes facit. Item à jure Manuum-mortuarum, quod laudemiis est simile: præsentes actui fuêre Ægidius Berlemon-

tius, Jacobus Werchinius Seneſchallus, & Faſtredus Ligneus Equites. Eidem Comiti obtigit Hollandia, jure ſucceſſionis maternæ: Adelheydis enim mater ejus, utpote ſoror Wilhelmi Comitis, proximè ſuccedebat Joanni mortuo ſine liberis anno 1299. conſignatore Joanne Bécano, libro de Epiſcopis Ultrajecti.

Secundùm Meyeri calculum, Joannes fatis conceſſit anno 1304.

Is ſenio jam confectus, in Hannoniam ſe receperat, commiſsâ Provinciarum adminiſtratione Guilielmo filio.

Guilielmus, primo ſui regiminis æſtu, ferventer Flandris hoſtilia continuantibus in terram Leſſinienſem, obſtitit: ſequacibus è nobilitate plurimis, inter quos Michael Ligneus, Hannoniæ Mareſchallus emicuit, Tornacum contra Flandricos inſultus animosè defendens.

CAPUT L.

Guilielmus I. & *Capella Parcenſis portæ.*

Patri anno 1304. ſucceſſit Guilielmus, quo regente, duellum prorſus admirandum contigit anno 1326.

Judæus quidam, in Camberonenſi Cœnobio, Beatæ Virginis imaginem transfixerat, cujus facinoris inſimulatus, vinculis mancipatus, indeque cauſam dicere coactus, omnia negarat: Virgo mater, humanâ deficiente Juſtitiâ, cœleſtem adhibuit, electo ſene paralytico, Joanne Flamengo, in impietatis ultionem.

Decumbenti itaque miſero, coruſcans apparet apud Leſtinas, & viribus refocillato jubet accuſare Judæum: cui ſenex morem gerens accuſato purgationem per duellum offert; cui anno eodem campus ad certamen præfigitur, in pratis, juxta Montenſis Oppidi muros. Judæus, florente quamvis ætate, ab imbelli ſene proſternitur, & facinus fateri compulſus, extremo damnatus eſt ſupplicio. Porrò, campus duelli, cum ex more brevi ſepto concludi ſoleat, vernaculè Parcque dicitur: unde nomen portæ Parcenſis, oppido Montenſi: in cujus rei memoriam, ipſo duelli loco, conſtructa capella, quæ etiam hodie ponti vicina ſublicio, Beatæ Virgini Camberonenſi dedicata eſt.

Veritate rei compertâ, Guilielmi Comitis pietas hæc fuit, ut nudis pedibus, habitu peregrini ſumpto, Camberonam venerit, Deiparæ præſtiturus reverentiam, in punitionis dilatæ negligentiam.

Leſtinarum occaſione motus, obſcuritatem ejus antiquitate illuſtrandam exiſtimavi. Veteres paſſim admittunt Leſtinam Regiæ titulo quandoque decoram fuiſſe, ibique celebratam, Sedis Apoſtolicæ mandato, Synodum, anno 743. præſentibus Carolomanno & S. Bonifacio, aliiſque Provincialibus Epiſcopis.

Baronius ejuſdem meminit: Item Manuſcriptum Monaſterii S. Gerardi Bronienſis, ubi de S. Urſinaro, Liphtinas, inquit, nomen eſt feudi in pago Haynoenſi, olim ſedes regia. Legi ego in aliis Manuſcriptis etiam fuiſſe titulo ſedis regalis illuſtrem, uno ſeculo ante præfatam conſignationem, anno ſcilicet 638.

CAPUT LI.

Guilielmus II. & *exceptio Regis Angliæ Montibus.*

Joanne Becano teſte, Guilielmus I Anno 1337 feliciter obiit, relicto hærede Guilielmo filio, qui duxit uxorem filiam Ducis Brabantiæ.

Anno 1339. Guilielmus Angliæ Regem apparatu ſummo excepit Oppido Montenſi: ubi Rex biduo ſummâ animi voluptate permanſit, convenientibus è nobilitate ſolemnitatis causâ Jacobo Aveſnenſi patruo Comitis, item DD. Hauretio, Werchinio, & aliis. Ita Froiſſardus. Adventus ratio. Imperator adimi Gallo Cameracum optabat, ideoque Anglus Imperii Vicarius conſtitutus, repoſcendi Cameraci gratiâ venerat: Hannonius primò ſe neutrum exhibebat, nec aliâ ratione contra Gallum adſtringi poterat, quàm ſolius exhibitione præſentiæ, ſedis tempore: Lincolnienſis enim Epiſcopus, Imperialis mandati nuncius, nihil præter limitum Imperii cuſtodiam Hannonio mandare poterat: unde factum, ut à Galliæ finibus Hannonius abſtinuerit. Galliæ Rex nihilominus, Hannonio ſuccenſuit, ejuſque limites populatus eſt, Chimaci ſuburbana comburens.

Joannes Aveſnenſis indignatus, à Gallo vim illatam eſſe fundo ſuo Chimacenſi, illico vindictam reportat, igne & ferro, Mauberi-fontem & omnia finitima devaſtans. Cameracenſes interim & Hannonii ſibi mutuo infeſti, quotidianis incurſibus certabant.

Anno 1340. Gallus iterùm Hannoniam invadit, & Valentianas uſque penetrat, ad Bavaeum delatus, ſed à Werchinio Seneſchallo occurrente repellitur.

Retrocedens Gallus, oppido Cameracenſi gratificaturus, obſidet Scaldoperium, vulgò Eſcandeuvre, & ad deditionem compellit.

Thunium dein aggreditur; cujus obſidionis propulſandæ causâ, Comes Hannoniæ properat, ſtipatus patruo ſuo Joanne Aveſnenſi, Richardo Werchinio, Barbenſonio, Anthonienſi, Lalano, Traſignio, Royſinio, atque Havretio Caſtellano Montenſi, quibus non obſtantibus, Gallus Thunium intercipit. Eodem anno 1340. Treugâ cum Gallis initâ Comes Hannoniæ reverſus ab expeditionibus bellicis, haſtiludia Montibus inſtituit, nobilium turmæ reduci gratificaturus: quæ celebritas magno illi Seneſchallo Gerardo Werchinio, tantis virtutum inſignibus claro, fatalis fuit: nam inauſpicato concurſu lethaliter vulneratus eſt, & magno ſui relicto deſiderio obiit.

C A-

CAPUT LII.

Beguinarum Parochia.

Regio illa Oppidi Transtrullana, ditionis Capituli Sanctæ Waldetrudis, quæ jam Beguinagium dicitur, anno 1345. septis non continebatur Oppidi, titulo tamen Curiæ Beguinagii clarebat, utpote à senioribus aliquot inhabitata feminis, sub honestæ conversationis regula, sine voto, viventibus; quarum Præfecta titulum Supremæ gerebat.

Illarum Ecclesia Quemmensi, Matrici suberat, animi non tantum dependentiâ, sed & corporis, utpote pratis locata, unde tum Cantimpratensis Ecclesia dicebatur, mater autem Ecclesia supereminebat ad Æribusii Montis extremitatem sita. Ut autem Cantimpratensium rei consuleretur, (populo prǫsertim locis illis crescente) erecta est anno 1345. illorum Ecclesia in Parochiam, avulsaque à Quemmensi: porrò regionis istius est jurisdictio varia, Quemmensis enim ad domum usque Pastoralem extenditur, cujus Incolæ morientes in Laudemium, seu jus mortuæ-manus Capitulo Sanctǫ Waldetrudis obstringuntur: ab ædibus verò Pastoris ad Trullam, Marchionis Havretii districtus agnoscitur, eodem ad portam, quæ Gueritta dicitur, ubique trans fluvium, mortuæ-manus idem jus sibi vendicante.

CAPUT LIII.

Margarita II. & *processio solemnis Oppidi.*

Anno 1345. teste Becano, dum Guilielmus II, Ultrajecto superato, victoriam in Frisia prosequitur, ibidem cum quingentis armigeris occiditur, occumbentibus inter illustres DD. Ligneo, Hornensi, & Anthoniensi.

Refert Ubo Emmius Hannonicum exercitum fuisse octoginta millium hominum, Comitemque nihil omisisse, quod fortem deceret Imperatorem, sed Frisonum multitudine circumfusum, multaque virili manu patrantem, occubuisse cum toto exercitu, pugnâ à solis ortu ad vesperam usque productâ.

Interemto fratri successit Margarita Ludovici Bavari Imperatoris conjux anno 1349.

Solemnis Oppidi Montensis processio, (quotannis, ipso Trinitatis die celebrari solita, eadem exterorum concursu spectabilis) luem epidemicam institutionis suæ causam habet; ejus enim mitigandæ gratiâ die septimo octobris, anni prǫfati, processiones factæ sunt & adunatæ, (inquit Manuscriptum Thesaurariæ Sanctæ Waldetrudis) in brueriis, viâ Villæ-Castiaux prope crucem, juxta boscum: prodierunt autem ex Ecclesiis Sancti Vincentii Sonegiensis, atque Sanctæ Waldetrudis Montensis, corporibus eorundem comportatis: & statione ad altare inter duo feretra reliquiarum, institutâ, Missæ solemnia celebrata sunt à D. Stephano Malion Decano Sonegiensi.

Mirum, quomodo mala nos ad Deum ire compellant; M. SS. testimonio facilè centies mille personæ processionibus his interfuerunt, nullâ confusionis irreverentiâ subsequente, cùm tantâ quisque religionis observantiâ loco contineretur, ut statutum nemo prǫterlaberetur ordinem, viris clerum sequentibus, feminisque separatim in albis, exactâ sexuum observatâ distinctione.

CAPUT LIV.

Domus Sororum Pauperum,

Beatrix de ponte, Suprema Curiæ Beguinagii, communitatis assensu, anno 1350. ad usum Beguinarum pauperum numero novem, domum in districtu Curiǫ contulit; quas sibi voluit esse subditas.

Donationem hanc anno 1378. Domicellæ Capituli Sanctæ Waldetrudis obfirmarunt, utpote factam à personis clientaribus: quâ confirmatione, rata fuit & ista conditio, quâ domus concessa revocabatur in Curiǫ Beguinagii majoris proprietatem, si forsan accideret è pauperibus Beguinis nullas esse superstites. Indigitantur & hæ, nunc temporis, sororum pauperum nomine. Vitam ostiatim quæritant, quam piorum eleëmosynis fovent, & ægrotantium civium remuneratione, quorum interdum incumbunt curǫ. Beguittarum nomen unde prodierit, ne videar actum agere, à Miræi scriptis edisce lictor.

CAPUT LV.

Guilielmus III.

Margaritæ mortem anno 1356. teste Suffrido, acceleravit impietas Guilielmi, matrem omni solatio destituentis, cum vel alenda vel juvanda foret: is enim ambitionis œstro percitus, in Hollandiǫ Dominium anhelabat: unde contigit, ut partium ejus sequaces appellarentur Hamati, aliàs Houcci, Margaritæ verò fideles, Asellati, vernaculè Cabeliaux; sic ut res in bellum proruperit apertum, atque matrem ex Hollandia fugarit anno 1351. eaque sui (qui charissimi loco pignoris esse debuerat) absentia, mucrone veluti, materna transfoderit viscera, ad præfatum usque annum 1356. quo miseriarum assecuta finem, animam exhalavit: cujus obitu impius, impium assumpsit Imperium.

Ubo Emmius aliquatenus hunc excusare videtur, aiens, in Hollandiæ possessionem introductum, vivente patre, quo mortuo (consilii nescio cujus stimulo) regimen Hollandiæ matri restituisse, quod tandem anno 1350. resumens

mens invitâ matre, caufam belli protulit.

Anno 1358. Guilielmus Bavarus noxæ contra matrem innoxiam perpetratæ pœnas incurrit, incidens in amentiam, ob quam rebus gerendis ineptus, reliquo vitæ tempore carceri non Provinciis præfuit, Quercetensi Oppido constrictus, qui Hannoniâ non contentus, Hollandiæ dependentiumque regionum ambitione stultâ regimen popofcerat, exclusâ matre. Frater ejus natu minor Albertus, amentis vices Provinciis administrandis, fupplevit, ufus Joannis Werchinii Senefchalli directione: cujus tunc authoritas magni ponderis erat apud Hannones.

Quidam Albertum Guilielmi filium fecêre, fed Ubo Emmius, & Heda, fratrem fuiffe referunt.

CAPUT LVI.

ALBERTUS.

ANno 1366. Alberto bellum Flander indicit, eo quod Joannem Angienfem, Ludovici Comitis cognatum, Quereeti, capite mulctaffet: verùm Franciæ Regis interventu res eft compofita.

Guilielmo Bavaro amente anno 1377. animam exhalante, Albertus Comitis infignitur titulo, inquit Pontus Heuterus.

Anno 1378. orto fchifmate inter Urbanum & Clementem, fummi Pontificatûs competitores, Albertus Urbani (qui fextus fuit nominis) legitimam amplexus eft electionem, adducto fecum Brabanto, contra Regis Galliæ fequaces fchifmatico faventes. Excelluit hujus Alberti tempore, virtus ingens Joannis Werchinii Hannoniæ Senefchalli, qui, per fæciales, ad equeftre certamen undequaque viros Principes provocare folitus, hac in palæftra fic omnibus eminebat, ut femper conflictûs palmam affequeretur.

CAPUT LVII.

Inftitutio Equitum Sancti ANTHONII, *juxta Montes.*

ANno 1382. Albertus Hannoniæ Comes recuperationis Sancti Sepulchri flagrans defiderio, Ordinem inftituit equitum, è nobilitate Hannonica felectorum, quibus duos fub fe præfecit, Coneftabilem fcilicet, feu Stabuli Comitem, qui præeffet equitatui; & Marefchallum qui Caftrorum effet Magifter.

Tutelaribus Ordinis affumptis Deiparâ atque Sancto Anthonio, templum equitibus addictum eft ad Barbaræ foffam, juxta Hauretium; cujus vici Dominus, Gerardus Anghienfis plurima rei promovendæ contulit.

Infigne Candidatorum, Collyrium aureum in normam eremiticæ cordæ confectum, cui fulcrum appenderet, & ab eo campanula aurea. Scutum Ordinis rubeum, cui fulcrum infideret aureum, torque circumdatum præfata.

Stabilitis equitibus, Thunetanam Albertus expeditionem decrevit: cui nominâ dedêre Illuft. DD. Anthonienfis, Ligneus, Hauretius, Longue-valleus, Bourfeus, & alii.

Anno 1385. Albertus Guilielmum filium fuum Margaretæ Philippi Flandri filiæ conjungit matrimonio: Joannes verò, Philippi filius ducit uxorem Alberti filiam; nuptiarum folemniis operante Epifcopo Cameracenfi. Utriufque dos filiæ centies mille Franci: Guilielmus verò, nuptiarum tabulis, affequutus eft Oftrovandię ditionem, utpote primogenitus Hannonię Comitis: Joanni Flandro pater Comitatum Nivernenfem contulit.

CAPUT LVIII.

ALBERTI *Triumphus Urbe Montenfi, & Capella* S. ELIZABETH.

ANno 1396. Albertus (Guilielmo filio fequente) Frifiam invadit, ulturus necem avunculi Guilielmi, ibidem occifi; Frifiofque prælio fundit atroci. Corpus interempti jam pridem Comitis, humo defoffum, in Hannoniam reportatum, tefte Suffrido.

Hoc prælio, inquit Froiffardus, Marefchalli fuêre DD. Ligneus & Gomignienfis: Caftra fequebantur DD. Hauretius, Bouffutus, Jeumontius, Fontanus, Trafignius, Sarius, Royfinius, & Audrignius. Victores in Hannoniam reverfi, triumphali magnificentia Montibus excepti funt, peractâ celebritate certaminum ludis, ut Meyerus teftatur. Guilielmus Oftrevandius anno 1398. in rebelles denuò Frifios tendit, eofque fubmittere colla compellit.

Erat hoc tempore, Montenfi urbe vicus, apud Incolas Nimy nuncupatus, ibique Capella conftructa, Cantuario Sanctæ Elizabetæ dicato: In hanc anno 1398. (multitudine jam crefcente Civium) oculi conjiciebantur, erigendæ parochiæ causâ, fed res optato caruit eventu, refervata in fæculi noftri memoriam, ut infra dicetur.

CAPUT LIX.

GUILIELMUS IV. & JACOBA.

ALBERTO Bavaro, Ludovici Imperatoris filio vivis fublato anno 1404. Guilielmus filius ad poffeffionem Hannoniæ, Hollandiæ, Zelandiæ, & Frifiæ admittitur.

Idem anno 1417. confternatus nece Delphini Franciæ, generi fui, interempti, factione Aurelianicâ, mortem obiit.

Patri fucceffit Jacoba, quæ, fecundis nuptiis, matrimonium iniit cum Joanne, Brabantino Duce, annorum fedecim adolefcenti fecundum Barlandi affertionem.

Anno 1420. Jacoba animi in libidinem fervefcentis æftu concita, mariti juventutem palam

lam aſpernari cœpit: tandemque petulantis fœminæ anno 1422. illuc audacia prorupit, ut, connubii fide contemptâ, cum Humfrido, Duce Clocestriæ, Regis Anglorum Henrici fratre matrimonium contraxerit adulterum; quod, ignis ſui ſcintillas, in plures Belgii Provincias avolantes, ſic afflavit, ut toto ferè Belgio maxima pepererint incendia.

CAPUT LX.

Bella JACOBÆ, *Montenſiumque juramentum.*

JACOBA Clocestrio tam inſolenti copulata conjugio, penetrat in Hannoniam, anno 1423. & à Valentianenſibus, atque Bucciniis recipitur: Inde Montes appellit, ubi Cives in jusjurandum fidelitatis adſtringit.

E contra, Brabanti partes ampleсtuntur Oppidani Hallenſes, Duce Philippo, Flandriæ Comite; catervam ſtipantibus Joanne Luxemburgico, Croyo, & Anghienſi, quorum meminit Monſtreletus.

Brabantinus interim exercitus, caſtris anno 1424. ad Braniam oppidulum motis, idem, octo dierum ſpatio cinctum, ad deditionem compellit & incendit.

Sonegienſes deinde, Condatenſes, Valentianenſes, & Buccinienſes Joanni, legitimo Jacobæ marito, ſe ſubmittunt, gratiam conſecuti. Barlandus ait DD. Weſmalium, & Glimenſem Joanni Brabantino præclaram navaſſe operam.

CAPUT LXI.

Montis Hannoniæ obſidio, & captivitas JACOBÆ.

HIs elati ſucceſſibus Flander & Brabantus, junctis copiis, anno 1425. Montem Hannoniæ cingunt obſidione, Civibus animosè, pro Jacoba reſiſtentibus, ad pænuriam uſque commeatus, quâ fatigati, deditionis leges Jacobam acceptare coegerunt. Victam, Princeps Orangius Gandavum abduxit, cuſtodiæ tradendam, hâcque ratione Brabanto reddita eſt Hannoniæ adminiſtratio.

Jacoba, cuſtodiæ pertæſa, anno eodem, habitu virili ſumpto, fugit in Hollandiam, quam illicò proſecutus eſt Philippus, Provinciarum acceptâ procuratione.

Clocestrius, Jacobæ, jam elapſæ cuſtodiâ, ſuppetias tranſmittit; quibus occurrens Philippus, apud Zirixeam, confligit, & inter dimicandum ab Anglorum manu circumvenitur, ſed à Joanne Villano, omnium fortiſſimo, ſic extricatur, ut, iterato congreſſu, penes eum ſteterit victoria, Philippo Montmorenſio, Guilielmo Lalano, Roberto Brimeulio, Theodorico Bouſſuto, morte ſua, victoriam ementibus.

CAPUT LXII.

Mors JOANNIS, *Adminiſtratoris Hannoniæ.*

JOANNES Brabantiæ Dux anno 1426. miſeriarum finem ſortitur obitu pientiſſimo. Jacoba interim dolens ſe excluſam Hannoniâ, ad Hollandiæ conſervationem vires exerit, Brederodio totius exercitus imperium committens. Mortuo Joanne nobilium conventus Valentianis agitur, adminiſtratoris Hannoniæ nominandi causâ.

Monſtreleto teſte Comitiis intererant Comes Namurcenſis, Princeps Orangius, Comes Luxemburgicus, atque Epiſcopi Atrebatenſis, & Tornacenſis: per quos delatum eſt Hannoniæ regimen Philippo Burgundo, Flandriæ Comiti. Anno 1428. Jacoba, Goudæ concluſa, civiumque obſidione territorum importunitate laſſata pacem init cum Philippo; qua, illum agnoſcit hæredem proximum, & Hannoniæ, cæterarumque ditionum ſuarum procuratorem, addens nulli ſe nupturam, abſque Philippi conſenſu: His adſtricta conditionibus, Oſtrovandiæ Comitatus in Hannonia poſſeſſionem adepta eſt, cui Brilenſis adjecta ditio.

Jacoba deinde, pactis non ſtetit conditionibus, Franciſcum Borſelium, ſtatus imparis virum thori conſortem aſſumens.

Erat quidem Borſelius originis ſtemmate, nobilis, aſt inferior longe Bavaris: Hunc Philippus Hollandiæ & Zelandiæ præfecerat: quam reſumendi regiminis anſam amplexa Jacoba, quarto nuptias iteraverat.

CAPUT LXIII.

JACOBÆ *Pax cum* PHILIPPO *Burgundo.*

ITerati Jacobæ connubii indignitate commotus Philippus, Hollandiam repetit, anno 1432. & Borſelium comprehendit, comprehenſumque carceribus oppidi Rupelmondani cuſtodiendum tradit.

Jacoba, Meurſii Comitis operâ, conjugem ſuum liberat, Philippo Flandriæ Comiti Provincias tranſcribens, ut hæredi proximo, contenta deinceps Oſtrovandiæ Comitatu: Borſelium autem Philippus aurei Velleris Ordini adſcripſit.

Jacoba tandem è vita migravit anno 1436. abſque liberis, ſuccedente Philippo, Comite Flandriæ in Hollandiam, Hannoniam, Zelandiam, & Friſiam.

CAPUT LXIV.

Comitia Velleris Aurei Montibus, & JACOBI *Lalani fortitudo.*

ANno 1451. Philippus, Hannoniæ Comes celebrat in æde Sanctæ Waldetrudis

 Conventum

Conventum Ordinis à se instituti, anno 1431.

In locum Equitum defunctorum, Jacobi Brimæi, Frederici Comitis Murensis, Davidis Brimæi, Joannis Trimolii, & Joannis Robacensis sufficiuntur Joannes Dux Clivensis, Joannes Gaverus, Petrus à Cardonia, Joannes Alnetanus, Jacobus Lalanus, & Joannes à Novo-Castello.

Jacobi Lalani virtutibus hic honoris apex omninò debebatur, utpote præ cæteris, hoc tempore, fortitudinis encomio laudatus, qui in quolibet stemmatis honore nobiles paratus esset singulare certamen inire, ducentis facilè clarus triumphis.

Idem (Olivario Marcano teste) contra nobilem Anglum in arenam descensurus, triginta duorum vexillorum imagines exhibuit, nobilitatis indices ; quâ demonstratione, symbolum Lalanicæ vernum familiæ (*Lalain, sans reproche*) tunc exortum haud est improbabile.

Generoso huic Athletæ, sæpenumero, secundam manum præstitit Joannes Rasoyr scutifer Hannonius.

Eodem anno 1451. Philippus Comes experturus filii sui, Caroli, fortitudinem, voluit cùm Equestri certamine Jacobo Lalano concurrere: Jacobus, primo congressu dissimulans, Carolo detulit: sed Comitis jussu, redintegrato certamine lanceam ictus sui violentia comminuit uterque, plaudentibus opportunè spectatoribus.

Anno 1452. Jacobus iterum generositatis suæ specimen edidit, non ludicro, sed sanguinolento certamine.

Teste Monstreleto, cum Symon Lalanus, præsidiariorum Aldenardæ Præfectus generosis eruptionibus, à se, Gandenses castra movere compulisset, Jacobus etiam generis Lalanici laude voluit illustrari.

Is obsidione solutâ, in Wasiam (quæ Gandensibus suberat) irrupturus, pontem construxit, & primus omnium transgressus est, quem Philippus Lalanus frater, adhuc adolescens impigrè sequutus, equo (primo congressu) ab hostibus confosso, dimicatione pedestri circumventus resistere coactus est : huic generosè pugnanti Jacobus opem attulit, hostibusque dispersis, fratrem frater equo recenti restituit: cui multum ad id operæ contulisse præfatum Joannem Rasoyr meminit Olivarius Marcanus.

Jacobi nostri laudes nolunt obvolvi silentio Pontus Heuterus ad annum 1452. asserens, expeditione Wasiana virtutem ejus sic à Philippo Comite probatam fuisse, ut sibi cœnanti Jacobum solùm à dextris asciverit, aliis pro more lateri sinistro assidentibus. Ceterum Jacobus anno 1453. fidelem Comiti dans operam Pucceanæ arcis obsidione, casu lapidis è muro decidentis saucius, obiit ætatis anno 32.

CAPUT LXV.

Philippi *Comitis & Filii fortitudo.*

Dixisses hoc tempore Martem omnium atque præsertim nobilium animis insedisse: Is est nobilitatis effectus ingenitæ, ut à Principibus, bellicâ virtute claris, velut à fonte, rivos in se generositatis subditi derivari velint: Philippi patris exemplo Carolus, & cætera Belgarum nobilitas, ad stabilienda majorum insignia bellicis stimulabatur exercitiis.

Philippus ætate jam provectâ, multis stratagematum quamvis illustraretur imaginibus, hoc tamen anno 1453. animi vigorem perennare docuit : Gaveræ enim arci einctæ, dum Gandenses suppetias afferrent, illos ad internecionem delevit : quâ expeditione Philippus hâc animi generositate fugaces ursit, ut fossam transgressus, cum eandem, equo vulnerato atque assectarum defectu resilire cogeretur, resumptis illicò militibus, cum filio Carolo rursus eandem transmiserit, iterumque manus suas eorum sanguine cruentârit. Carolo hâc pugnâ (inquit Heuterus) planta pedis offensa est : sed quo generosiùs vulnera tulit, eo gloriosiùs de hoste triumphavit : è nobilibus perierunt Oliverius Lannoyus, & Joannes Guiselius.

CAPUT LXVI.

Carolus *Burgundio.*

Philippo patri vitâ sublato, Carolus Isabellâ Regis Lusitaniæ filiâ natus, successit anno 1467.

Gandavi primùm inauguratus est Flandriæ Comes : Montibus deinde possessionem adeptus est Hannoniæ, anno 1468. ubi (inquit Meyerus) virgines Sanctæ Waldetrudis spectabili celebritate jurârunt in ejus verba. Fuit hic Princeps armis, non modo, sed togâ præclarus: anno enim 1469. ter hebdomadatim, in Hannonia, juri dicundo vacavit, intentus causarum brevitati, sic, ut regeret Imperio, terreret autem exitio ; teste enim Hermanno Schedelio authore contemporaneo, fuit hic Princeps severus quidem, sed justus, eleemosynarius, obsequiorumque divinorum observator ferventissimus.

Lotharingo interim & Carolo mutuas foventibus simultates, apertum tandem bellum erupit.

Renatus anno 1475. à Carolo totâ fugatus Lotharingiâ, restituitur anno 1476. Helvetiorum viribus : quem sedibus avitis diu pacificum subsistere non permisit Carolus, à quo rursus obsessum est Naneeum eodem anno 1476. sed instantibus Januarii kalendis 1477. Renato suppetias obsessis adferente, Caroli fusus est exercitus.

Conflictu isto, Carolus militis non minus

ſtrenuè, quam Ducis partes obivit, & tribus confoſſus vulneribus, generoſam exhalavit animam: juxta quem cecidit & Joannes Rubempræus. Capti autem ſunt Caroli fratres Anthonius & Balduinus, Item Comitis Naſſovii liberi, cum Croyo, Chimayo, Jodoco Lalano, & Joanne Monſortio, qui mediante lytro dimiſſi ſunt.

Oliverius Marcanus, pugnæ teſtis oculatus aſſerit, Carolo tunc decem tantummodò virorum millia militaſſe, è quibus, ſelectiores, numerum bis mille pugnantium haud ſuperaverint, cæteris inquietudine obſidionis omninò languidis: è contra verò, Renatum hâc pugnâ ſequutos eſſe milites numero quindecies mille, corporum & animorum vigore recentes.

CAPUT LXVII.

Maria *Burgundica.*

Patris ex aſſe fuit hæres Maria prodiens Eliſabethæ Bourbonicæ connubio.

Huic moleſtiſſimum fuit regiminis initium: Carolo enim occiſo, Ludovicus XI Francorum Rex, ducto in Belgas exercitu, Cameracum (quamvis neutrum) occupârat, violenter, ibidem quadraginta ſcutorum aureorum millia mutuatus, inquit Maſſæus, Cameracenſis chronographus. Deinde iterùm alia viginti millia. Eâdem tempeſtate Atrebatum, Quercetum, Buccinium, & Aveſna, Belgis erepta, Malbodinmque concrematum: Chimacum, quidem interceptum, ſed extemplo ſcalis admotis Philippi Croy ſedulitate recuperatum eſt.

Croyus hic titulo Comitis Chimacenſis illuſtrabatur teſte Scohierio: Idemque Hannonienſi præerat Comitatui. Gallus interim pomæria prolaturus, in Hannoniam, & Flandriam, Tonſorem ſuum, deſtinat, qui motus undequaque concitet, Gandavi præſertim, ſed ſuſpectus, illicò fugam capeſcere coactus eſt, inquit Cominæus, eo tantùm voti compos effectus, quod Tornaci militem Gallum introduxerit.

CAPUT LXVIII.

Mariæ *Nuptiæ.*

Anno 1477. inſtantibus Ludovico Bavaro atque Metenſi Epiſcopo, Maria Maximiliano Auſtrio dat fidem ſponſaliorum, de futuro: qui eodem anno Gandavum appulit, Principi Belgarum fœdere connubiali jungendus: Ipſoque adventûs ſui die ſponſalia de præſenti contraxit; die verò ſubſequente conjugii legibus adſtrictus eſt, Comite Chimayo, & D. Gruthuſio Mariam eidem præſentantibus. Peractâ nuptiarum celebritate, confeſtim Maximilianus accingit ſe recuperandis iis, quæ recenter Gallus occupârat: Quercetum reducit in obedientiam, & Cameracum neutralitati (quod ajunt) reſtituit.

Anno 1478. Maximilianus cum Comite Chimayo ad Condatum caſtra movit; ſed adventantis exercitûs metu, Rex Oppidum deſeruit, convocatis prius ad Templum Oppidanis, quos ibidem (injecto diverſis partibus igne) flammarum extingui tormentis imperavit.

Anno 1479. Cameracenſes Urbe Gallum exturbant, introducto Belga Ducibus Raveſtanio & Bergenſi.

Occupato Cameraco, Belgæ eodem anno Buccinium obſident, & Gallos in arcem recedere coactos, vi expugnant: omneſque (uno tantùm excepto, qui transgreſſâ foſsâ ſe ſubripuerat) trucidatos fuiſſe refert appendix ad Monſtreletum.

CAPUT LXIX.

Fundatio Pænitentium Mulierum.

Anno 1480. quieto jam Belgio, Maria pietati animum adjicit, filiabus lubricis in caſtitatis ſemitam reducendis intenta, quibus, ære proprio, domum comparat, Urbe Montenſi, inſtituta magiſtra, cui poteſtatem facit, quaſlibet de incontinentia ſuſpectas admittendi, modò annum ætatis trigeſimum non ſuperarent, ejuſdem congregarionis Senatui Montano commiſſa cura.

Præfixa eis boneſtę converſationis regula, votis excluſis, quam Illuſtriſſimus Henricus de Bergis, Epiſcopus Cameracenſis concepit & præfixit.

Viſitatio earundem, in ſpiritualibus, Priori Dominicanorum, Conventus Sancti Pauli Valentianenſis eſt commiſſa: penes quem facultas eſſet ibidem Confeſſarium ſtabiliendi.

Vocantur autem filiæ Magdalenæ, eo quod earum congregatio Lutetiæ dicata fuerit huic Sanctę tutelari; fratre Joanne Tiſſeran, Minoritâ inventore.

Leſſabæus author antiquus, ait Inſtituti hujus ſcopum eſſe peſtiferis opitulari.

CAPUT LXX

Philippus *Comes & Montenſium fidelitas.*

Maria anno 1482. humanis ereptâ filio ejus Philippo poſſeſſionum omnium hęreditas obtigit. Scribendus eſt autem ſecundus nominis Hannoniæ Comes, nam cum Philippi I. gerit attributum, id non ad Hannoniam ſed ad Hiſpaniam referendum eſſe liquet. Filii tutelam Maximilianus (Flandris licet reclamantibus) adminiſtravit, minoritatis tempore; Montenſes plurimùm hac in parte ſui ſtudioſos expertus, apud quos militem conſcripſit, ubi Flandros ad obedientiam compellendos eſſe cenſuit.

Gandenſes interim Philippi curam Domino Raveſtanio & rerum Patriæ ſummam Comiti Romontio

Romontio Ducis Sabaudiæ filio committunt, quo Duce Flander maximiliani tutelam aspernabatur: quibus ad officium reducendis Archidux anno. 1484. stipatus Montensium copiis Aldenardam intercepit; victoriam prosecuturus, si Brugensium, Bruxellensium, aliorumque intercessorum mediis, aversa vindictę non fuisset apparentia, cui plurimum obnoxios fuisse Flandros nullus ambigit, per quos, tam crebris motibus, Archiducis authoritas in dubium revocabatur. Sed ista cùm nostri non sint instituti, prætereo, cum Maximiliani captivitate, Hannoniæ tantùm implexus.

CAPUT LXXI.

Augustinianæ.

COEtus hic Sororum, vulgò nigrarum dictus, habitationem primo sortitus est inter septa jurisdictionis Beguinagii.

Anno 1484. Capitulum S. Waldetrudis Virginibus his, inde eliminandis, litem intentat; quæ transactione initâ anno 1488. proprias comparaŭnt ędes, locum scilicet modernum; eo transeuntes processione solemni, quâ Venerabile Sacramentum Eucharistiæ circumtulit Henricus à Bergis, Episcopus Cameracensis, Abbatibus S. Guisleni, & Maricolensi cum Clero assistentibus.

Familiæ istius hæc ab exordio pietas effulsit, ut ceteris instituti sui domibus prælucceret: ideòque Robertus Croyus Episcopus Cameracensis, anno 1514. advocatam inde Directricem Cameracensi Virginum Augustinianarum Conventui præfecit, Annam du Four, quæ Religiosarum aliquot è Conventu Montensi sociata contubernio Cameracensibus Instituti sui dedit primordia.

CAPUT LXXII.

Belgicæ Administrator Saxo.

MAximiliani in Imperatorem electi præsentiâ Germanis necessariâ, substituendus fuit Belgii Rector, qui Flandrorum compescęret insolentias: anno itaque 1488. Provinciam hanc Albertus Saxo subiit.

Anno 1491. Alberto rem Belgicam indies promoventi, Ravestanius Flandrici Dux exercitus tandem manum cedit, & Maximiliano Regi reconsiliatur, Ducis Cliviæ parentis sui minis absterritus, idemque Sclusam Principi legitimo restituit.

Albertus interim victoriam prosecutus, non antè quievit, quam totum Belgium in obedientiam reduxisset, unde factum, ut ab Imperatore Custos salutis publicæ dictus sit: ab Innocentio autem Papâ, nuncupatus est Imperii Romani dextera, atque à vulgo Teutonicus Hector.

CAPUT LXXIII.

Philippi II. *majoritas.*

ANno 1494. Philippus annos natus sedecim inauguratur Hannoniæ Comes, Alberto Saxone Belgicæ Præfecturæ regimen continuante.

Anno 1496. Philippus cum Joanna, Ferdinandi Regis Arragoniæ filia Matrimonium contrahit, idemque anno 1499. Margaritæ sorori suæ summam rei Belgicæ committit.

Anno 1500. Natus est Philippo filius Carolus, omnium Belgii Provinciarum Monarcha futurus: cujus sæculi descriptionem, præfixo jam termino, ne require lector; nisi fortè confecto libello parentare velis (qualiter vitâ functis assolet) ingressu Templorum, quorum mentione, quasi justorum persolutione, rem concludas: desiderantur enim paucula de Templis addenda.

CAPUT LXXIV.

Parochia S. Elisabethæ, *cæterarumque Privilegia.*

ITerati sæpe conatus erectionis Parochiæ novæ ab anno 1398. incassi fuerant: sæculo itaque 1500. res iterum ventilata, propositaque Capella B. Elizabethæ, olim, per Elizabetham de Werchin, Seneschalli Hannoniæ filiam fundata: visus est locus iste commodissimus instituendæ Parochiæ, quòd ipso civitatis meditullio situs esset: anno itaque 1516. res felicem sortitur exitum, magno jam adauctæ plebis emolumento.

Anno 1522. Parochiæ Sancti Germani concessa potestas exstruendi campanilis (jam à multis annis inchoati) authoritate Summi Pontificis Adriani interveniente: quandoquidem Parochiis hâc inferioribus liber esset campanarum usus: tum etiam, quia cæteris numero Parochianorum emineret, utpote constans facilè quinies mille communicantibus.

Eâdem Adriani bullâ Parochiis omnibus indifferenter, omni necessitatis ingruentis occasione, campanarum earundem usus permittitur, Item processionum institutio, dummodo generalibus processionibus præjudicio non sint particulares; non obstantibus quibuscumque decretis in contrarium, & renuntiationibus per Curatos factis, nec non sententiis, latis per Officialem Tornacensem, assertum capituli Sanctæ Waldetrudis conservatorem: cujus mandati exequutores nominantur, Officialis Cameracensis, Decanus Sancti Rumoldi Mechliniensis, & Prior Vallis Scholarium Oppidi Montensis.

CA-

CAPUT LXXV.

Templum Sanctæ WALDETRUDIS.

SAcram hanc ædem exarsisse, dirutamque, novo constructam aliquoties opere, certum est; hodiernę magnificentiam fabricæ (cujus fundamenta anno 1449. jacta sunt) aliquâ dignam existimavi commendatione.

Primò mirandum id occurrit, quod tantæ molis ędificium sibi sit undequaque simile, à parte suprema ad extremam, & transversis lateribus, æquali fornice, laqueatis præstantiore tectis; ab his enim si colores tollas, venustatem adimis: at lapis lateritius, ex quo fornices constant, isque rubeus, cærulei lapidis insidens columnis, variegati gratiam coloris adfert intuentibus, hacque ratione color innatus emendicato laquearium ornatui præstat. Ambulacra denique columnis innixa, admirabili circumducuntur artificio, lapidibus pumicê politis, & incisione concavâ sic adaptatis, ut iisdem ramorum ad instar obsepiantur, hinc ovalis, inde rotundæ figuræ, interdum etiam crucis speciem referentibus; laboriosâ denique terebri perforatione sic apertis, ut lucis usura sufficiens cuilibet ambulanti suppetat. Aditum chori seu umbonem, quem Montenses Doxale vocant, Alabastrino confectum lapide, ipsorum etiam exterorum judicio nullis cedit regnorum vicinorum operibus, tum si genuinam imaginum repræsentationem, tum si columnarum admirabile conspicias artificium, vermiculatis ad effigiem rerum & animalium crustis; tum etiam si fornicis præstantiam intuearis; videtur enim opus quasi tessulis confertum: quibus certo constat, Sandionysiana apud Gallos, West-monasteriensia apud Anglos esse plurimùm inferiora.

Elizabethæ Reginæ, ad Westmonasterienses epitaphium, decem distinctum columnis admiratus sum; illudque Gallis & Belgis palmam Angli præripere jactitant, verùm enimvero, nulla ibi calumnarum vermiculatio, nulla celsitudinis eminentia, nec ulla latitudinis amplitudo, quæ nostro comparari queat operi.

Externa quoque sic templi facies enitet, ut pulcherrimis sit æquiparanda structuris, cæruleo tum constructa lapide, tum pinnis diversimodâ ratione politis: prominent canales plurimi, quorum aliqui serpentis, alii leonis, alii verò speciei cujuslibet animalium effigiem referunt, quæ buccis imbres evomentia conflatis, aquarum impetus à toto rejiciunt ædificio.

Postrema nunc operi manus adhibetur, ipsa nempe turris extructio, jam pridem inchoata, temploque connexa, sed à biennio resumpta, Serenissimorum Principum Alberti & Isabellæ munificentiâ: molis autem initia, civitatis ædibus jam eminentia, tam excelsum pollicentur apicem, ut inter immensas Belgii turres hæc futura sit vastissima, quod & apertâ demonstratione repræsentatur à prototypo: cujus admiratione detento mihi precor indulgere lectorem, si spem spe deludam, secundi dilatione libri: nam quantulacumque sit hæc descriptiuncula, si lectori gratiam videro, spondeo, subsequentis historiæ certiorem fore congeriem, quam quæ sperari possit à lapidum acervo turris complementum exspectante.

FINIS.

INDEX CAPITUM.

CAPUT PRIMUM.

FINIS.

EX-

EXTRAICT

Du Privilege de leurs Altezes Sereniſſimes.

COmme pluſieurs ſont deſireux d'eſtre participans d'un livret intitulé : *Mons Hannoniæ Metropolis, interjectâ Comitum Hannoniæ Chronologiâ*, leurs Altezes Sereniſſimes permettent à NICOLAS DE GUYSE, Licentié és droits, & Chanoine de l'Egliſe Metropolitaine de Cambray, Autheur dudit recueil, de le pouvoir imprimer, avec interdiction à tous autres Imprimeurs que celuy qu'il choiſira à ceſt effect, de l'imprimer, le terme de ſix ans prochains, & iceluy faire vendre & diſtribuer par tous les pays de leur obeyſſance, ſans pour ce meſprendre; pourveu & à condition, que ledit Imprimeur ſera tenu, quant à ce, ſoy regler en conformité des ordonnances dreſſées ou à dreſſer ſur le fait de l'Imprimerie : defendans & interdiſans bien expreſſément à tous Imprimeurs, Libraires, & autres, quels qu'ils ſoient, d'imprimer, ou contrefaire ledit recueil, ny ailleurs imprimé, ou contrefait l'apporter, vendre, ou diſtribuer eſdits pays de pardeça, ſans le conſentement dudit ſuppliant, & ce durant le temps de ſix ans prochains, à peine de confiſcation de tout ce qu'au contraire aura eſté imprimé : & en outre de trois florins Carolus d'amende, pour chacun exemplaire, à appliquer l'une moitié au proufit de leurſdites Altezes, & l'autre au proufit dudit ſuppliant. Fait à Bruxelles, ſoubs le cachet ſecret d'icelles leurs Altezes, cy mis le vingtſixieſme de Feburier, l'an ſeize cens vingt & un.

Signé,

E. DE BERTI.

POteſtate mihi factâ à Sereniſſimis Belli Principibus, Alberto & Iſabella, Auſtriacis Archiducibus; permitto JOANNI RIVERIO, Typographo Cameracenſi, impreſſionem Libelli mei, de Montenſi Oppido, & Comitibus Hannoniæ, ſub conditionibus contentis in eorumdem Archiducum litteris, datis 26. Februarii 1621.

N. DE GUYSE.

APPRO-

APPROBATIO
BRUXELLENSIS CENSORIS.

Vidit, & examinavit, nec invenit quod merito quemquam possit offendere. Actum Bruxellis 19. Februarii 1621.

Henricus Smeyers *Sacræ Theologiæ Licentiatus, Scholasticus Bruxellensis, Librorum Censor.*

APPROBATIO
CAMERACENSIS CENSORIS.

Brevis hæc Civitatis Montensis, & Comitum Hannoniæ à prima origine repetita historica descriptio, authore Nicolao Guysio J. U. Licentiato, & Ecclesiæ Metropolitanæ Beatæ Mariæ Cameracensis Canonico, maturo judicio concinnata, multa rerum memorabilium varietate repleta est, nec quidquam sanæ fidei, aut salutaribus moribus adversum continet. Proinde dignam censui, quæ & utiliter & laudabiliter typis committatur. Datum Cameraci die 17. Februarii anno 1621.

Joannes Baccart *Sacræ Theologiæ Licentiatus, & Ecclesiæ Metropolitanæ Beatæ Mariæ Cameracensis Canonicus Graduatus, Librorum Censor.*